This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

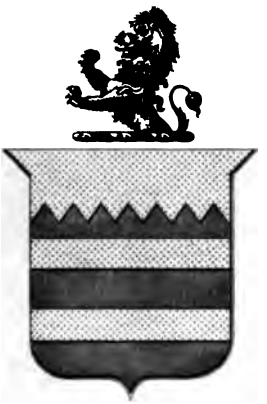

Julius Charles Hare.

Maurice Powell.

29161 f. 72

PLUTARCHI

ITAE.

CURAVIT

GODOFR. HENR. SCHÆFER.

VOL. I.

LONDINI

PUD BLACK, YOUNG & YOUNG

MDCCCXXV.

PLUTARCHI

VITAE

CURAVIT

GODOFR. HENR. SCHÆFER.

VOL. I.

LONDINI
APUD BLACK, YOUNG & YOUNG
MDCCCXXV.

PLUTARCHI

I T A E

CURAVIT

GODOFR. HENR. SCHÆFER.

VOL. I.

LONDINI
APUD BLACK, YOUNG & YOUNG
MDCCCXXV.

PRÆMONITUM.

hac editione Vitarum Plutarchi aliquanto plus ere conatus sum, quam abhinc annos qua- decim potui *). Textus enim novis curis re- nitus passimque ita refictus est, ut, nisi ipsam ptoris manum (quod quis in tanta vanitate tices coniecturalis spondere audeat?), certe babiliorem vulgatâ scripturam dare videatur. derea quarto volumini accedet farrago ani- versionum. Hae erunt maxime de critico ge- e: nec tamen illi me ita mancipabo, quin

*) Conf. Creuzeri Melet. P. II. p. 82.

exegetica admisceam, sicubi impeditior loci sensus brevi interpretatione enodari possit. Inserentur nonnulla ex egregiis *Σημειώσεσι* venerandi senis cuius editionem Parallelorum grata posteritas, ut laetus auguror, inter instrumenta humanitatis ab impotenti Barbarorum rabie vindicandae numerabit.

G. H. S.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΛΛΗΛ

Η ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ

Η ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

ΘΗΣΕΥΣ.

1* Ὅσκερ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, ὦ Σόσσιε Σενεκίων, οἱ ἱστ
ριοὶ τὰ διαφεύγοντα τὴν γνῶσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέ
σι τῶν πινάκων πιέζοῦντες αἰτίας παραγράφουσιν ὅτι „
ὃ ἐκεῖνα, θῖνες ἄνυδροι καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς ἀΐδη
ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός“· οὕτως ἐμοὶ π
τὴν τῶν βίων τῶν παραλλήλων συγγραφὴν τὸν ἐφικτὸν
πότι λόγῳ καὶ βάσιμον ἱστορίᾳ πραγμάτων ἐχομένῃ χρό
διελθόντι περὶ τῶν ἀνωτέρω καλῶς εἶχεν εἰπεῖν· „Τὰ
ἐκεῖνα, τερατώδη καὶ τραγικά, ποιηταὶ καὶ μυθογράφ
τίμονται, καὶ οὐκέτ' ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφήνειαν“ Ἐπεὶ
τὸν περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καὶ Νουμᾶ τοῦ βα
λίως; λόγον ἐκδόντες ἐδοκοῦμεν οὐκ ἂν ἀλόγως τῷ Ῥωμ
λῳ προσαναβῆναι, πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ τῇ ἱστο
γενόμενοι· σκοποῦντι δέ μοι,

— τοιῶδε φωτὶ (κατ' Αἰσχύλον) τίς ξυμβήσεται;
Τίν' ἀντιτάξω τῷδε; τίς φερέγγυος;

ἐφαίνετο τὸν τῶν καλῶν καὶ ἀοιδίμων οἰκιστὴν Ἀθηνῶν σ
τιστῆσαι καὶ παραβαλεῖν τῷ πατρὶ τῆς ἀνικήτου καὶ μεγ
λοδόξου Ῥώμης. Εἴη μὲν οὖν ἡμῖν ἐκκαθαιρόμενον λόγῳ
μυθῶδες ὑπακοῦσαι καὶ λαβεῖν ἱστορίας ὄψιν· ὅπου δ'
αὐθαδῶς τοῦ πιθανοῦ περιφρονῇ, καὶ μὴ δέχηται τὴν πρ

* Numeri ad margines interiores positi indicant pa
ras editionis Francofurtanae.

τὸ εἰκὸς μίξιν, εὐγνωμόνων ἀκροατῶν δεησόμεθα καὶ πρᾴως τὴν ἀρχαιολογίαν προσδεχομένων.

II. Ἐδόκει δ' οὖν ὁ Θησεὺς τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ πολλὰς ἐναρμόττειν ὁμοιότητας· ἄμφω μὲν γὰρ ἀνεγγύω καὶ σκοτίω γενόμενοι δόξαν ἔσχον ἐκ θεῶν γεγονέναι·

Ἄμφω δ' αἰχμητά, (τό γε δὴ καὶ ἴδμεν ἅπαντες,) καὶ μετὰ τοῦ δυνατοῦ τὸ συνετὸν ἔχοντες. Πόλεων δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων, ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ συνῴκισε τὰς Ἀθήνας. Ἁρπαγὴ δὲ γυναικῶν ἑκατέρῳ πρόσεστιν. Οὐδέτερος δὲ δυστυχίαν περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ νέμεσιν ἐγγενῆ διέφυγεν· ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες ἀμφότεροι λέγονται τοῖς ἑαυτῶν προσκροῦσαι πολίταις, εἴ τι τῶν ἥκιστα τραγικῶς εἰρῆσθαι δοκούντων ὄφελός ἐστι πρὸς ἀλήθειαν.

III. Θησέως τὸ μὲν πατρῷον γένος εἰς Ἐρεχθέα καὶ τοὺς πρώτους αὐτόχθονας ἀνήκει· τῷ δὲ μητρῴῳ Πελοπίδης ἦν. Πέλοψ γὰρ οὐ χρημάτων πλήθει μᾶλλον ἢ παίδων μέγιστον ἴσχυσε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασιλέων, πολλὰς μὲν ἐκδόμενος θυγατέρας τοῖς ἀρίστοις, πολλοὺς δὲ ταῖς πόλεσιν υἱοὺς ἐγκατασπείρας ἄρχοντας· ὧν εἷς γενόμενος Πιτθεὺς ὁ Θησέως πάππος πόλιν μὲν οὐ μεγάλην τὴν Τροιζηνίων ᾤκησε, δόξαν δὲ μάλιστα πάντων ὡς ἀνὴρ λόγιος ἐν τοῖς τότε καὶ σοφώτατος ἔσχεν. Ἦν δὲ τῆς σοφίας ἐκείνης τοιαύτη τις, ὡς ἔοικεν, ἰδέα καὶ δύναμις, οἷς χρησάμενος Ἡσίοδος εὐδοκίμει μάλιστα περὶ τὰς ἐν τοῖς Ἔργοις γνωμολογίας. Καὶ μίαν γε τούτων ἐκείνην λέγουσι Πιτθέως εἶναι,

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.

Τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος εἴρηκεν. Ὁ δ' Εὐριπίδης τὸν Ἱππόλυτον ἀγνοῦ Πιτθέως παίδευμα προσειπὼν ἐμφαίνει τὴν περὶ τὸν Πιτθέα δόξαν. Λέγει δὲ παίδων διομένῳ τὴν Πυθίαν ἀνελεῖν λέγουσι τὸν θρυλλούμενον χρησμὸν, διακελευομένην μηδεμιᾷ γυναικὶ συγγενέσθαι, πρὶν ἐλθεῖν εἰς Ἀθήνας· οὐ πάνυ δὲ τοῦτο φράζειν εὐθήλως δοκοῦσαν· ὅθεν εἰς Τροιζῆνα παρελθὼν ἀνεκοινοῦτο Πιτθεῖ τὴν τοῦ θεοῦ φωνὴν οὕτως ἔχουσαν·

Ἀσκοῦ τὸν προὔχοντα πόδ', ὦ μέγα φέρτατε λαῶν,
Μὴ λύσῃς, πρὶν δῆμον Ἀθηνῶν εἰσαφικέσθαι.

Ἃ δηλονότι νοήσας ὁ Πιτθεὺς ἔπεισεν αὐτὸν, ἢ διεπάτησε

τῇ Αἴθρᾳ συγγενέσθαι. Συνελθὼν δὲ καὶ γνοὺς ἐκεῖνος, ὅτ
τῇ Πιτθέως θυγατρὶ συγγέγονε, καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσα
ἀπέλιπε ξίφος καὶ πέδιλα κρύψας ὑπὸ πέτραν μεγάλην ἐν
τὸς ἔχουσαν κοιλότητα συμμέτρως ἐμπεριλαμβάνουσαν τ
κείμενα· φράσας δὲ πρὸς μόνην ἐκείνην καὶ διακελευσάμ
νος, ἂν υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γένηται καὶ λαβὼν ἀνδρὸς ἡλικί
δυνατὸς ᾖ τὴν πέτραν ἀναστῆσαι καὶ ὑφελεῖν τὰ καταλ
φθέντα, πέμπειν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ταῦτα, μηδενὸς εἰ
τος, ἀλλ' ὡς ἥνεστι μάλιστα λανθάνοντα πάντας, Ἴσχυ
γὰρ ἐδεδοίκει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ,
διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας· ἦσαν δὲ πεντήκο
παῖδες ἐκ Πάλλαντος γεγονότες) ἀπῆει.

IV. Τεκούσης δὲ τῆς Αἴθρας υἱὸν οἱ μὲν εὐθὺς
μασθῆναι Θησέα λέγουσι διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θ
οἱ δὲ ὕστερον Ἀθήνῃσι, παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως α
Τρεφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Πιτθέως, ἐπιστάτην ἔχειν καὶ
δαγωγὸν, ὄνομα Κοννίδαν, ᾧ μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι μι
τερον ἡμέρᾳ τῶν Θησείων κριὸν ἐναγίζουσι μεμνημέν
τιμῶντες πολὺ δικαιότερον, ἢ Σιλανίωνα τιμῶσι καὶ
φάσιον, εἰκόνων Θησέως γραφεῖς καὶ πλάστας γενομέ

V. Ἔθους δὲ ὄντος ἔτι τότε τοὺς μεταβαίνοντας
δον, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς, ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς
ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεὺς, καὶ τόπον ἀπ' αὐ
Θησείαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν· ἐκείρατο δὲ
σαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τοὺ
τας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θησηΐς ὠνομ
λεῖνον. Οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρό
τον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες, ὡς ἔνιοι νομίζο
δὲ Μυσοὺς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀ
καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς
μεμαθηκότες, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχίλοχος ἐν τού

Οὔ τοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται, οὐδὲ θαμε
Σφενδόναι, εὖτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγ
Ἐν πεδίῳ· ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσεται ἔρ
Ταύτης γὰρ κεῖνοι δαίμονες εἰσὶ μάχης
Δεσπόται Εὐβοίας δουρικλυτοί. . . . . .

Ὅπως οὖν μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίλη

λεμίοις, ἀπεκείραντο. Τοῦτο δὲ ἀμέλει καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἐννοήσαντά φασι προστάξαι τοῖς στρατηγοῖς ξυρεῖν τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, ὡς λαβὴν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις οὖσαν προχειροτάτην.

VI. Τὸν μὲν οὖν ἄλλον χρόνον ἔκρυπτεν ἡ Αἴθρα τὴν ἀληθινὴν τοῦ Θησέως γένεσιν· ἦν δὲ λόγος ὑπὸ τοῦ Πιτθέως διαδοθείς, ὡς ἐκ Ποσειδῶνος τεκνωθείη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροιζήνιοι σέβουσι διαφερόντως, καὶ θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ᾧ καὶ καρπῶν ἀπάρχονται, καὶ τρίαιναν ἐπίσημον ἔχουσι τοῦ νομίσματος. Ἐπεὶ δὲ μειράκιον ὢν ἅμα τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ διέφαινεν ἀλκὴν καὶ φρόνημα μετὰ νοῦ καὶ συνέσεως βέβαιον, οὕτως αὐτὸν ἡ Αἴθρα πρὸς τὴν πέτραν προσαγαγοῦσα καὶ φράσασα περὶ τῆς γενέσεως τἀληθὲς ἐκέλευσεν ὑφελεῖν τὰ πατρῷα σύμβολα, καὶ πλεῖν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ τὴν μὲν πέτραν ὑπέδυ, καὶ ῥᾳδίως ἀνέωσε, πλεῖν δὲ ἀπέγνω, καίπερ οὔσης ἀσφαλείας, καὶ δεομένων τοῦ τε πάππου καὶ τῆς μητρός. Χαλεπὸν γὰρ ἦν πεζῇ πορεύεσθαι τὴν εἰς Ἀθήνας ὁδὸν οὐδὲν μέρος καθαρὸν οὐδὲ ἀκίνδυνον ὑπὸ λῃστῶν καὶ κακούργων ἔχουσαν. Ὁ γὰρ δὴ χρόνος ἐκεῖνος ἤνεγκεν ἀνθρώπους χειρῶν μὲν ἔργοις καὶ ποδῶν τάχεσι καὶ σωμάτων ῥώμαις, ὡς ἔοικεν, ὑπερφυεῖς καὶ ἀκαμάτους, πρὸς οὐδὲν δὲ τῇ φύσει χρωμένους ἐπιεικὲς, οὐδὲ ὠφέλιμον, ἀλλ' ὕβρει τε χαίροντας ὑπερηφάνῳ, καὶ ἀπολαύοντας τῆς δυνάμεως ὠμότητι καὶ πικρίᾳ καὶ τῷ κρατεῖν καὶ βιάζεσθαι καὶ διαφθείρειν τὸ παραπίπτον· αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἴσον καὶ τὸ φιλάνθρωπον, (ὡς ἀτολμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, καὶ φόβῳ τοῦ ἀδικεῖσθαι, τοὺς πολλοὺς ἐπαινοῦντας) οὐδὲν οἰομένους προσήκειν τοῖς πλέον ἔχειν δυναμένοις. Τούτων Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξέκοπτε καὶ ἀνῄρει περιιὼν, οἱ δὲ λανθάνοντες ἐκείνου παριόντος ἔπτησσον καὶ ἀνεδύοντο, καὶ παρημελοῦντο ταπεινὰ πράττοντες. Ἐπεὶ δὲ Ἡρακλῆς ἐχρήσατο συμφορᾷ, καὶ κτείνας Ἴφιτον εἰς Λυδίαν ἀπῆρε, καὶ συχνὸν ἐκεῖ χρόνον ἐδούλευε παρ' Ὀμφάλῃ δίκην τοῦ φόνου ταύτην ἐπιθεὶς αὐτῷ, τότε τὰ μὲν Λυδῶν πράγματα πολλὴν ἔσχεν εἰρήνην καὶ ἄδειαν· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις αὖθις ἐξήνθησαν αἱ κακίαι καὶ ἀνερράγησαν οὐδενὸς πιεζοῦντος οὐδὲ κατείργοντος. Ἦν οὖν ὀλέθριος

ἡ πορεία τοῖς Ἀθήναζε πεζῇ βαδίζουσιν ἐκ Πελοποννήσο
καὶ τῶν λῃστῶν καὶ κακούργων ἐξηγούμενος ἕκαστον ὁ Π
θεὺς ὁποῖος εἴη, καὶ ὁποῖα δρῴη περὶ τοὺς ξένους, ἔπε
τὸν Θησέα κομίζεσθαι διὰ θαλάττης. Τὸν δὲ πάλαι μ
ὡς ἔοικε, λελῃθότως διέκαιεν ἡ δόξα τῆς Ἡρακλέους ἀ
τῆς, καὶ πλεῖστον ἐκείνου λόγον εἶχε, καὶ προθυμότατ
ἀκροατὴς ἐγίνετο τῶν διηγουμένων ἐκεῖνον, οἷος εἴη, μ
λιστα δὲ τῶν αὐτὸν ἐωρακότων, καὶ πράττοντι καὶ λέγο
προστετυχηκότων. Τότε δὲ παντάπασιν ἦν φανερὸς πεπ
θώς, ὅπερ ὕστερον χρόνοις πολλοῖς Θεμιστοκλῆς ἔπαθε,
εἶπεν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐᾷ τὸ Μιλτιάδου τρόπ
ον. οὕτως ἐκείνῳ τοῦ Ἡρακλέους θαυμάζοντι τὴν ἀρετ
καὶ νύκτωρ ὄνειροι ἦσαν αἱ πράξεις, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξ
γεν αὐτὸν ὁ ζῆλος, καὶ ἀνηρέθιζε ταὐτὰ πράττειν διανο
μενον.

VII. Ἐτύγχανον δὲ καὶ γένους κοινωνοῦντες, ἐξ ἀνε
ψῶν ὄντες. Αἴθρα μὲν γὰρ ἦν Πιτθέως θυγάτηρ· Ἀλκμή
δὲ Λυσιδίκης· Λυσιδίκη δὲ καὶ Πιτθεὺς ἀδελφοί, γεγο
τες ἐξ Ἰπποδαμείας καὶ Πέλοπος. Δεινὸν οὖν ἐποιεῖτο
οὐκ ἀνεκτὸν, ἐκεῖνον μὲν ἐπὶ τοὺς πανταχοῦ πονηροὺς β
δίζοντα καθαίρειν γῆν καὶ θάλατταν, αὐτὸν δὲ τοὺς
πεσὶν ἄθλους ἀποδιδράσκειν· τὸν μὲν δόξῃ καὶ λόγῳ π
τέρα καταισχύνων, διὰ θαλάττης φυγῇ κομιζόμενος, τῷ
ὅτι προσφέρων γνωρίσματα, πέδιλα καὶ ξίφος ἀναίμακτ
οὐκ ἔργοις εὐθὺς ἀγαθοῖς καὶ πράξεσι παρέχων ἐμφανῆ
φατῆρα τῆς εὐγενείας. Τοιούτῳ φρονήματι καὶ τοιούτ
λογισμοῖς ἐξώρμησεν, ὡς ἀδικήσων μὲν οὐδένα, τοὺς
ὑπάρχοντας βίας ἀμυνούμενος.

VIII. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ Περιφήτ
ὅπλῳ χρώμενον κορύνῃ, καὶ διὰ τοῦτο Κορυνήτην ἐπι
λούμενον, ἁπτόμενον αὐτοῦ καὶ κωλύοντα προάγειν σ
βαλὼν ἀπέκτεινεν· ἡσθεὶς δὲ τῇ κορύνῃ λαβὼν ὅπλον ἐπ
ήσατο, καὶ διετέλει χρώμενος, ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς τῷ δ
ματι τοῦ λέοντος. Ἐκείνῳ μὲν οὖν ἐπίδειξις ἦν φορούμεν
ἅλικον τὸ μέγεθος θηρίου κρατήσειεν· οὗτος δὲ τὴν κο
την ἐπεδείκνυεν ἠττημένην μὲν ὑπ' αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀ
τητον οὖσαν. Ἐν δ' Ἰσθμῷ Σίννιν τὸν πιτυοκάμπτην,

τρόπῳ πολλοὺς ἀνῄρει, τούτῳ διέφθειρεν αὐτὸν, οὐ μεμελετηκὼς, οὐδ' εἰθισμένος, ἐπιδείξας δὲ τὴν ἀρετὴν, ὅτι καὶ τέχνης περίεστι καὶ μελέτης ἁπάσης. Ἦν δὲ τῷ Σίννιδι καλλίστη καὶ μεγίστη θυγάτηρ, ὄνομα Περιγούνη. Ταύτην τοῦ πατρὸς ἀνῃρημένου φυγοῦσαν ἐζήτει περιιὼν ὁ Θησεύς· ἡ δ' εἰς τόπον ἀπελθοῦσα λόχμην ἔχοντα πολλὴν, στοιβήν τε πλείστην καὶ ἀσφάραγον, ἀκάκως πάνυ καὶ παιδικῶς, ὥσπερ αἰσθανομένων, δεομένη προσηύχετο μεθ' ὅρκων, ἂν σώσωσιν αὐτὴν καὶ ἀποκρύψωσι, μηδέποτε λυμανεῖσθαι, μηδὲ καύσειν. Ἀνακαλουμένου δὲ τοῦ Θησέως καὶ πίστιν διδόντος, ὡς ἐπιμελήσεται καλῶς αὐτῆς, καὶ οὐδὲν ἀδικήσει, προῆλθε· καὶ τῷ μὲν Θησεῖ συγγενομένη Μιλάνιππον ἔτεκε· Δηϊονεῖ δὲ τῷ Εὐρύτου τοῦ Οἰχαλιέως ὕστερον συνῴκησε, Θησέως ὄντος. Ἐκ δὲ Μιλανίππου τοῦ Θησέως γενόμενος Ἴωξος, Ὀρνύτῳ τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας μετέσχεν· ὅθεν Ἰωξίδαις καὶ Ἰωξίσι πάτριον κατέστη, μήτε ἄκανθαν ἀσφαράγου, μήτε στοιβὴν καίειν, ἀλλὰ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν.

IX. Ἡ δὲ Κρομμυωνία σῦς, ἣν Φαιὰν προσωνόμαζον, οὐ φαῦλον ἦν θηρίον, ἀλλὰ μάχιμον καὶ χαλεπὸν κρατηθῆναι. Ταύτην, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς μὴ δοκοίη πάντα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν, ὑποστὰς ἀνεῖλε· καὶ ἅμα, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς ἀμυνόμενον οἰόμενος δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσφέρεσθαι, τῶν δὲ θηρίων καὶ προεπιχειροῦντα τοῖς γενναίοις μάχεσθαι καὶ διακινδυνεύειν. Ἔνιοι δέ φασι τὴν Φαιὰν λῃστρίδα γενέσθαι γυναῖκα, φονικὴν καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι, Σῦν δὲ ἐπονομασθεῖσαν διὰ τὸ ἦθος καὶ τὸν βίον, εἶτα ὑπὸ Θησέως ἀποθανεῖν.

X. Σκίρωνα δὲ πρὸ τῆς Μεγαρικῆς ἀνεῖλε βίᾳ κατὰ τῶν πετρῶν, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, λῃστεύοντα τοὺς παριόντας· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσιν, ὕβρει καὶ τρυφῇ προτείνοντα τῷ πόδε τοῖς ξένοις, καὶ κελεύοντα νίπτειν, εἶτα λακτίζοντα καὶ ἀπωθοῦντα νίπτοντας εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ δὲ Μεγαρόθεν συγγραφεῖς ὁμόσε τῇ φήμῃ βαδίζοντες καὶ τῷ πολλῷ χρόνῳ, κατὰ Σιμωνίδην, πολεμοῦντες οὔτε λῃστὴν, οὔτε ὑβριστὴν γεγονέναι τὸν Σκίρωνά φασιν, ἀλλὰ λῃστῶν μὲν κολαστὴν, ἀγαθῶν δὲ καὶ δικαίων οἰκεῖον ἀνδρῶν καὶ φίλον. Λίαν τε γὰρ Ἑλλήνων ὁσιώτατον νομί-

ζεσθαι, καὶ Κυχρέα τιμὰς θεῶν ἴχειν Ἀθήνησι τὸν Σα
ρίνιον, τὴν δὲ Πηλέως καὶ Τελαμῶνος ἀρετὴν ὑπ' οὐδε
ἀγνοεῖσθαι. Σκίρωνα τοίνυν Κυχρέως μὲν γενέσθαι γα
βρὸν, Λίακοῦ δὲ πενθερὸν, Πηλέως δὲ καὶ Τελαμῶνος πά
πον, ἐξ Ἐνδηίδος γεγονότων, τῆς Σκίρωνος καὶ Χαρικλο
θυγατρός. Οὔκουν εἰκὸς εἶναι τῷ κακίστῳ τοὺς ἀρίστους
κοινωνίαν γένους ἐλθεῖν, τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτατα λαμβ
νοντας καὶ διδόντας. Ἀλλὰ Θησέα φασὶν, οὐχ ὅτε τὸ πρ
τον ἐβάδιζεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὕστερον, Ἐλευσῖνά τε λαβε
Μεγαρέων ἐχόντων, παρακρουσάμενον Διοκλέα τὸν ἄρχο
τα, καὶ Σκίρωνα ἀποκτεῖναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἴχει τοιαύτ
ἀντιλογίας.

XI. Ἐν δὲ Ἐλευσῖνι Κερκύονα τὸν ἐξ Ἀρκαδίας κατ
παίσας ἀνεῖλε· καὶ μικρὸν προελθὼν Δαμάστην ἐν Ἐ
πῷ τὸν Προκρούστην, ἀναγκάσας αὐτὸν ἁπισοῦν τοῖς κλ
τῆμιν, ὥσπερ τοὺς ξένους ἐκεῖνος. Ἔπραττε δὲ ταῦτα
μύμενος τὸν Ἡρακλέα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οἷς ἐπεβουλεύε
τρόποις, ἀμυνόμενος τοὺς προεπιχειροῦντας ἔθυσε τὸν Βο
σιριν, καὶ κατεπάλαισε τὸν Ἀνταῖον, καὶ τὸν Κύκνον κα
μοτομάχησε, καὶ τὸν Τέρμερον συῤῥήξας τὴν κεφαλὴν ἀπ
κτεινεν. Ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ Τερμέρειον κακὸν ὀνομασθῆ
λέγουσι. Παίων γὰρ, ὡς ἔοικε, κεφαλῇ τοὺς ἐντυγχάνοντ
ὁ Τέρμερος ἀπώλλυεν. Οὕτω δὴ καὶ Θησεὺς κολάζων το
πηροὺς ἐπεξῆλθεν, οἷς μὲν ἐβιάζοντο τοὺς ἄλλους, ὑ
ἰσίου καταβιαζομένους, ἐν δὲ τοῖς τρόποις τῆς ἑαυτ
δικίας τὰ δίκαια πάσχοντας.

XII. Προϊόντι δὲ αὐτῷ καὶ γενομένῳ κατὰ τὸν Κηφ
σὸν ἄνδρες ἐκ τοῦ Φυταλιδῶν γένους ἀπαντήσαντες ἠσπ
σαιτο πρῶτοι, καὶ δεομένου καθαρθῆναι, τοῖς νενομισμ
νοις ἁγνίσαντες καὶ μειλίχια θύσαντες εἱστίασαν οἴκ
ῃ ξένος πρότερον αὐτῷ φιλανθρώπου καθ' ὁδὸν ἐντυχό
τος. Ἡμέρᾳ μὲν οὖν ὀγδόῃ λέγεται Κρονίου μηνὸς, ὃν ν
Ἑκατομβαιῶνα καλοῦσι, κατελθεῖν εἰς τὴν πόλιν. Εὗρε δὲ τὰ
κοινὰ ταραχῆς μεστὰ καὶ διχοφροσύνης, καὶ τὰ περὶ τὸν Αἰγ
καὶ τὸν οἶκον ἰδίᾳ νοσοῦντα. Μήδεια γὰρ ἐκ Κορίνθου φ
γοῦσα, φαρμάκοις ὑποσχομένη τῆς ἀτεκνίας ἀπαλλάξειν Αἰγ
σεννῆν αὐτῷ. Προαισθομένη δὲ περὶ τοῦ Θησέως αὖτη, τ

μὲν Αἰγέως ἀγνοοῦντος, ὄντος δὲ πρεσβυτέρου καὶ φοβουμένου πάντα διὰ τὴν στάσιν, ἔπεισεν αὐτὸν, ὡς ξένον ἐστιῶντα, φαρμάκοις ἀνελεῖν. Ἐλθὼν οὖν ὁ Θησεὺς ἐπὶ τὸ ἄριστον οὐκ ἐδοκίμαζε φράζειν αὐτὸν, ὅστις εἴη, πρότερος, ἐκείνῳ δὲ βουλόμενος ἀρχὴν ἀνευρέσεως παρασχεῖν, πρεῶν παρακειμένων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ὡς ταῦτα τέμνων, ἐδείκνυεν ἐκείνῳ. Ταχὺ δὲ καταμαθὼν ὁ Αἰγεὺς τὴν μὲν κύλικα τοῦ φαρμάκου κατέβαλε, τὸν δὲ υἱὸν ἀνακρίνας ἡσπάζετο, καὶ συναγαγὼν τοὺς πολίτας ἐγνώριζεν αὐτὸν, ἡδέως δεχομένους διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν. Λέγεται δὲ τῆς κύλικος πεσούσης ἐκχυθῆναι τὸ φάρμακον, ὅπου νῦν ἐν Δελφινίῳ τὸ περίφρακτόν ἐστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ Αἰγεὺς ᾤκει· καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὸν πρὸς ἕω τοῦ ἱεροῦ, καλοῦσιν ἐπ' Αἰγέως πύλαις.

XIII. Οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἤλπιζον αὐτοὶ τὴν βασιλείαν καθέξειν Αἰγέως ἀτέκνου τελευτήσαντος· ἐπεὶ δὲ Θησεὺς ἀπεδείχθη διάδοχος, χαλεπῶς φέροντες, εἰ βασιλεύσει μὲν Αἰγεὺς, θετὸς γενόμενος Πανδίονι, καὶ μηδὲν Ἐρεχθείδαις προσήκων, βασιλεύσει δ' ὁ Θησεὺς, πάλιν ἐπηλυς ὢν καὶ ξένος, εἰς πόλεμον καθίσταντο. Καὶ διελόντες ἑαυτοὺς οἱ μὲν ἐμφανῶς Σφηττόθεν ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἄστυ 6 μετὰ τοῦ πατρὸς, οἱ δὲ Γαργηττοῖ κρύφαντες ἑαυτοὺς ἐνήδρευον, ὡς διχόθεν ἐπιθησόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἦν δὲ κήρυξ μετ' αὐτῶν ἀνὴρ Ἀγνούσιος, ὄνομα Λεώς. Οὗτος ἐξήγγειλε τῷ Θησεῖ τὰ βεβουλευμένα τοῖς Παλλαντίδαις. Ὁ δὲ ἐξαίφνης ἐπιπεσὼν τοῖς ἐνεδρεύουσι πάντας διέφθειρεν. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πάλλαντος πυθόμενοι διεσπάρησαν. Ἐκ τούτου φασὶ τῷ Παλληναίων δήμῳ πρὸς τὸν Ἀγνουσίων ἐπιγαμίαν μὴ εἶναι, μηδὲ κηρύττεσθαι τοὐπιχώριον παρ' αὐτοῖς, Ἀκούετε λεώ· μισοῦσι γὰρ τοὔνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀνδρός.

XIV. Ὁ δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τετράπολιν παρέχοντα· καὶ χειρωσάμενος ἐπεδείξατο ζῶντα, διὰ τοῦ ἄστεος ἐλάσας εἶτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. Ἡ δὲ Ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς,

ὅπως μὴ πάσης ἁμοιρεῖν ἀληθείας. Ἔθνον γὰρ Ἑκαλήσια
οἱ πέριξ δῆμοι συνιόντες Ἑκαλείῳ Διΐ, καὶ τὴν Ἑκάλην ἐτί-
μων Ἑκαλίνην ὑποκοριζόμενοι, διὰ τὸ κἀκείνην νέον ὄντα
νομιδῆ τὸν Θησέα ξενίζουσαν ἀσπάσασθαι πρεσβυτικῶς, καὶ
φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς. Ἐπεὶ δὲ ηὔξατο
μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Διΐ, βαδίζοντος ἐπὶ τὴν μάχην, εἰ σῶ
παραγένοιτο, θύσειν, ἀπέθανε δέ, πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν
ἴσχε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας, τοῦ Θησέα
τελεύσαντος, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκεν.

XV. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἦκον ἐκ Κρήτης τὸ τρίτον οἱ τ
δασμὸν ἀπάξοντες. Ὅτι μὲν οὖν Ἀνδρόγεω περὶ τὴν Ἀτ
κὴν ἀποθανεῖν δόλῳ δόξαντος, ὅ τε Μίνως πολλὰ κακὰ
λεμῶν εἰργάζετο τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ δαιμόνιον ἔφ
ρε τὴν χώραν· ἀφορία τε γὰρ καὶ νόσος ἐπέσκηψε πο
καὶ ἀνέδυσαν οἱ ποταμοί· καὶ τοῦ θεοῦ προστάξαντος,
σαμένους τὸν Μίνω καὶ διαλλαγεῖσι λωφήσειν τὸ μήν
καὶ τῶν κακῶν ἔσεσθαι παῦλαν, ἐπικηρυκευσάμενοι καὶ
θέσεις ἐποιήσαντο συνθήκας, ὥστε πέμπειν δι' ἐννέα
δασμόν, ἡϊθέους ἑπτὰ καὶ παρθένους τοσαύτας, ὁμολ
ων οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. Τοὺς δὲ παῖδας εἰ
την νομιζομένους ὁ μὲν τραγικώτατος μῦθος ἀποφαί
Μινώταυρον ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ διαφθείρειν, ἢ πλ
νους αὐτοὺς καὶ τυχεῖν ἐξόδου μὴ δυναμένους ἐκε
θνήσκειν· τὸν δὲ Μινώταυρον, ὥσπερ Εὐριπίδης

Σύμμικτον εἶδος κἀποφώλιον βρέφος
γεγενέναι, καὶ
Ταύρου μεμίχθαι καὶ βροτοῦ διπλῇ φύσει.

XVI. Φιλόχορος δέ φησιν οὐ ταῦτα συγχωρεῖ
ἀλλὰ λέγειν, ὅτι φρουρὰ μὲν ἦν ὁ Λαβύρινθος
κεῖνον, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένο
δὲ ὁ Μίνως ἐπ' Ἀνδρόγεῳ γυμνικὸν ἐποίει, καὶ
δας ἄθλα τοῖς νικῶσιν ἐδίδου, τέως ἐν τῷ Λαβ
λαττομένους· ἐνίκα δὲ τοὺς προτέρους ἀγῶνας
παρ' αὐτῷ δυνάμενος τότε καὶ στρατηγῶν, ὅν
ἀνὴρ οὐκ ἐπιεικὴς καὶ ἥμερος τὸν τρόπον, ἀλ
καισι τῶν Ἀθηναίων ὑπερηφάνως καὶ χαλεπ
μενος. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττια

δῆλός ἐστιν οὐ νομίζων ἀναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τοῦ Μίνω, ἀλλὰ θητεύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγηράσκειν· καί ποτε Κρῆτας εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν· τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμεχθέντας ἐκγόνους ἐκείνων συνεξελθεῖν· ὡς δὲ οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἑαυτοὺς αὐτόθι, πρῶτον μὲν εἰς Ἰταλίαν διαπεράσαι, κἀκεῖ κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαπυγίαν· ἐκεῖθεν δὲ αὖθις εἰς Θρᾴκην κομισθῆναι, καὶ κληθῆναι Βοττιαίους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελούσας ἐπᾴδειν, Ἴωμεν εἰς Ἀθήνας. Ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει καὶ μοῦσαν ἀπεχθάνεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ Μίνως αἰεὶ διετέλει κακῶς ἀκούων καὶ λοιδορούμενος ἐν τοῖς Ἀττικοῖς θεάτροις. Καὶ οὔτε Ἡσίοδος αὐτὸν ὤνησε, βασιλεύτατον, οὔτε Ὅμηρος, ὁαριστὴν Διὸς προσαγορεύσας· ἀλλ' ἐπικρατήσαντες οἱ τραγικοὶ πολλὴν ἀπὸ τοῦ λογείου καὶ τῆς σκηνῆς ἀδοξίαν αὐτοῦ κατεσκέδασαν, ὡς χαλεποῦ καὶ βιαίου γενομένου· καίτοι φασὶ τὸν μὲν Μίνω βασιλέα καὶ νομοθέτην, δικαστὴν δὲ τὸν Ῥαδάμανθυν εἶναι καὶ φύλακα τῶν ὡρισμένων ὑπ' ἐκείνου δικαίων.

XVII. Ἐπεὶ δ' οὖν καθῆκεν ὁ χρόνος τοῦ τρίτου δασμοῦ, καὶ παρέχειν ἔδει τοὺς πατέρας ἐπὶ τὸν κλῆρον, οἷς ἦσαν ἡΐθεοι παῖδες, αὖθις ἀνεφύοντο τῷ Αἰγεῖ διαβολαὶ πρὸς τοὺς πολίτας ὀδυρομένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πάντων αἴτιος ὢν ἐκεῖνος οὐδὲν μέρος μετέχει τῆς κολάσεως μόνος, ἀλλ' ἐπὶ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδὶ τὴν ἀρχὴν πεποιημένος αὐτοὺς περιορᾷ γνησίων ἐρήμους καὶ ἄπαιδας ἀπολειπομένους. Ταῦτ' ἠνία τὸν Θησέα, καὶ δικαιῶν μὴ ἀμελεῖν, ἀλλὰ κοινωνεῖν τῆς τύχης τοῖς πολίταις ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἄνευ κλήρου προσελθών. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τό τε φρόνημα θαυμαστὸν ἐφάνη, καὶ τὸ δημοτικὸν ἠγάπησαν· ὁ δὲ Αἰγεὺς, ἐπεὶ δεόμενος καὶ καθικετεύων ἀμετάπειστον ἑώρα καὶ ἀμετάτρεπτον, ἀπεκλήρωσε τοὺς ἄλλους παῖδας. Ἑλλάνικος δέ φησιν οὐ τοὺς λαχόντας ἀπὸ κλήρου καὶ τὰς λαχούσας ἐκπέμπειν τὴν πόλιν, αὐτὸν δὲ τὸν Μίνω παραγενόμενον ἐκλέγεσθαι, καὶ τὸν Θησέα πάντων ἐλέσθαι πρῶτον ἐπὶ τοῖς ὁρισθεῖσιν· ὡρισμένον δ' εἶναι, τὴν μὲν ναῦν Ἀθηναίους παρέχειν, ἐμβάντας δὲ πλεῖν σὺν αὐτῷ τοὺς

ξιθέους μηδὲν ὅπλον ἀρήϊον ἐπιφερομένους· ἀπολομέ
δὲ τοῦ Μινωταύρου πέρας ἔχειν τὴν ποινήν. Πρότερον
οὖν οὐδεμία σωτηρίας ἐλπὶς ὑπέκειτο· διὸ καὶ μέλαν ἱστ
ἔχουσαν, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ προδήλῳ, τὴν ναῦν ἐπεμπο
τότε δὲ τοῦ Θησέως τὸν πατέρα θαῤῥύνοντος καὶ μεγαλη
ρυῒτος, ὡς χειρώσεται τὸν Μινώταυρον, ἔδωκεν ἕτε
ἱστίον λευκὸν τῷ κυβερνήτῃ κελεύσας ὑποστρέφοντα
ζομένου τοῦ Θησέως ἐπάρασθαι τὸ λευκόν· εἰ δὲ μὴ,
μέλανι πλεῖν καὶ ἀποσημαίνειν τὸ πάθος. Ὁ δὲ Σιμω
δῆς οὐ λευκόν φησιν εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ἀλ
φοινίκεον ἱστίον ὑγρῷ πεφυρμένον πρίνου ἄνθει ἐριθ
ίου· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖ
Ἐκβέρνα δὲ τὴν ναῦν Ἀμαρσυάδας Φέρεκλος, ὡς φησι
μονίδης. Φιλόχορος δὲ παρὰ Σκίρου φησὶν ἐκ Σαλαμῖ
τὸν Θησέα λαβεῖν κυβερνήτην μὲν Ναυσίθοον, πρωρέα
Φαίακα, μηδέπω τότε τῶν Ἀθηναίων προσεχόντων τῇ θ
άσεσι· καὶ γὰρ εἶναι τῶν ἠϊθέων ἕνα Μενέσθην Σκίρου
γαμβροῦν. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἡρῷα Ναυσιθόου καὶ Φαι
ος εἰσαμένου Θησέως Φαληροῖ πρὸς τῷ τοῦ Σκίρου ἱερ
καὶ τὴν ἑορτὴν τὰ Κυβερνήσια φησὶν ἐκείνοις τελεῖσθαι.

XVIII. Γενομένου δὲ τοῦ κλήρου παραλαβὼν τοὺς λ
χόντας ὁ Θησεὺς ἐκ τοῦ πρυτανείου καὶ παρελθὼν εἰς Δε
φίνιον ἔθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἱκετηρία
Ἦν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἐρίῳ λευκῷ κατεστεμμ
νος. Εὐξάμενος δὲ κατέβαινεν ἕκτῃ μηνὸς ἐπὶ θάλασσ
ἱσταμένου Μουνυχιῶνος, ᾗ καὶ νῦν ἔτι τὰς κόρας πέμπο
σι θεασομένας εἰς Δελφίνιον. Λέγεται δὲ αὐτῷ τὸν μὲν
Κηΐοις ἀνελεῖν θεὸν, Ἀφροδίτην καθηγεμόνα ποιεῖσθ
καὶ παρακαλεῖν συνέμπορον. Θύοντι δὲ πρὸς θαλάσσῃ τ
αἶγα θήλειαν οὖσαν αὐτομάτως τράγον γενέσθαι· διὸ κ
καλεῖσθαι τὴν θεὸν Ἐπιτραγίαν.

XIX. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὡς μὲν οἱ πο
λοὶ γράφουσι καὶ ᾄδουσι, παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἐρασθείσης
λίνον λαβὼν καὶ διδαχθεὶς, ὡς ἔστι τοῦ λαβυρίνθου το
λεγμοὺς διεξελθεῖν, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπ
πλευσε τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἠϊθέους. Φερεκ
δης δὲ καὶ τὰ ἐδάφη τῶν Κρητικῶν νεῶν φησιν ἐκκόψ

τὸν Θησέα τὴν δίωξιν ἀφαιρούμενον. Δήμων δὲ καὶ τὸν Ταῦρον ἀναιρεθῆναι φησὶ τὸν τοῦ Μίνω στρατηγὸν ἐν τῷ λιμένι διαναυμαχοῦντα τοῦ Θησέως ἐκπλέοντος. Ὡς δὲ Φιλόχορος ἱστόρηκε, τὸν ἀγῶνα τοῦ Μίνω συντελοῦντος ἐπίδοξος ὢν ἅπαντας πάλιν νικήσειν ὁ Ταῦρος ἐφθονεῖτο. Καὶ γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ διὰ τὸν τρόπον ἦν ἐπαχθὴς καὶ διαβολὴν εἶχεν ὡς τῇ Πασιφάῃ πλησιάζων. Διὸ καὶ τοῦ Θησέως ἀξιοῦντος ἀγωνίσασθαι συνεχώρησεν ὁ Μίνως. Ἔθους δὲ ὄντος ἐν Κρήτῃ θεᾶσθαι καὶ τὰς γυναῖκας Ἀριάδνη παροῦσα πρός τε τὴν ὄψιν ἐξεπλάγη τοῦ Θησέως, καὶ τὴν ἄθλησιν ἐθαύμασε πάντων κρατήσαντος. Ἡσθεὶς δὲ καὶ ὁ Μίνως, μάλιστα τοῦ Ταύρου καταπαλαισθέντος καὶ προκηλακισθέντος, ἀπέδωκε τῷ Θησεῖ τοὺς παῖδας, καὶ ἀνῆκε τῇ πόλει τὸν δασμόν. Ἰδίως δέ πως καὶ περιττῶς ὁ Κλείδημος ἀπήγγειλε περὶ τούτων ἄνωθέν ποθεν ἀρξάμενος· ὅτι δόγμα κοινὸν ἦν Ἑλλήνων μηδεμίαν ἐκπλεῖν τριήρη μηδαμόθεν ἀνδρῶν πέντε πλείονας δεχομένην. τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς Ἀργοῦς Ἰάσονα μόνον περιπλεῖν ἐξείργοντα τῆς θαλάσσης τὰ λῃστήρια. Δαιδάλου δὲ πλοίῳ φυγόντος Κρήτηθεν εἰς Ἀθήνας Μίνως παρὰ τὰ δόγματα μακραῖς ναυσὶ διώκων ὑπὸ χειμῶνος εἰς Σικελίαν ἀπηνέχθη, κἀκεῖ κατέστρεψε τὸν βίον. Ἐπεὶ δὲ Δευκαλίων ὁ υἱὸς αὐτοῦ πολεμικῶς ἔχων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἐκδιδόναι Δαίδαλον αὐτῷ κελεύων, ἢ τοὺς παῖδας ἀποκτενεῖν ἀπειλῶν, οὓς ἔλαβεν ὁμήρους ὁ Μίνως· τούτῳ μὲν ἀπεκρίνατο πρᾴως ὁ Θησεύς, παραιτεύμενος ἀνεψιὸν ὄντα Δαίδαλον, κἀκείνῳ κατὰ γένος προσήκοντα, μητρὸς ὄντα Μερόπης τῆς Ἐρεχθέως, αὐτὸς δὲ ναυπηγίᾳ ἐπεβάλλετο, τῇ μὲν ἐν Θυμοιταδῶν αὐτόθι, μακρὰν τῆς ξενικῆς ὁδοῦ, τῇ δὲ διὰ Πιτθέως ἐν Τροιζῆνι, βουλόμενος λανθάνειν. Γενομένων δὲ ἑτοίμων ἐξέπλευσε τόν τε Δαίδαλον ἔχων καὶ φυγάδας ἐκ Κρήτης καθηγεμόνας· οὐδενὸς δὲ προειδότος, ἀλλὰ ναῦς φιλίας οἰομένων τῶν Κρητῶν προσφέρεσθαι, τοῦ λιμένος κρατήσας καὶ ἀποβὰς ἔφθασεν εἰς τὴν Κνωσσὸν παρελθών, καὶ μάχην ἐν πύλαις τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας ἀπέκτεινε τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς δορυφόρους. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς Ἀριάδνης γενομένης, σπεισάμενος πρὸς αὐτὴν, τούς τε ἠιθέους

ἐλαβε, καὶ φιλίαν ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τοὺς Κρ
τας ὁμόσαντας μηδέποτε πολέμου κατάρξειν.

XX. Πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἔτι λέγονται κ
περὶ τῆς Ἀριάδνης οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔχοντες. Οἱ μ
γὰρ ἀπάγεσθαι φασὶν αὐτὴν ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θ
σέως, οἱ δὲ εἰς Νάξον ὑπὸ ναυτῶν κομισθεῖσαν Ὠνάρῳ
ἱερεῖ τοῦ Διονύσου συνοικεῖν, ἀπολειφθῆναι δὲ τοῦ Θησέ
ἑκόντος ἑτέρας·

Δεινὸς γάρ μιν ἔτειρεν ἔρως Παναπηΐδος Ἀΐγλης.

Τοῦτο γὰρ τὸ ἔπος ἐκ τῶν Ἡσιόδου Πεισίστρατον ἐξελ
φησιν Ἡρέας ὁ Μεγαρεύς· ὥσπερ αὖ πάλιν ἐμβαλεῖν
τὴν Ὁμήρου νεκυίαν τὸ,

Θησέα, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἀριδείκετα τέκνα,

χαριζόμενον Ἀθηναίοις. Ἔνιοι δὲ καὶ τεκεῖν ἐκ Θησέως Ἀ
ἀδην Οἰνοπίωνα καὶ Στάφυλον· ὧν καὶ ὁ Χῖος Ἴων ἐ
περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος λέγων·

Τήν ποτε Θησείδης ἔκτισεν Οἰνοπίων.

Ἃ δ' ἐστὶν εὐφημότατα τῶν μυθολογουμένων, πάντες,
ἔπος εἰπεῖν, διὰ στόματος ἔχουσιν. Ἴδιον δέ τινα περὶ τ
των λόγον ἐκδέδωκε Παίων ὁ Ἀμαθούσιος. Τὸν γὰρ Θη
φησὶν ὑπὸ χειμῶνος εἰς Κύπρον ἐξενεχθέντα, καὶ τ
Ἀριάδνην ἔγκυον ἔχοντα, φαύλως δὲ διακειμένην ὑπὸ τ
πάλου καὶ δυσφοροῦσαν ἐκβιβάσαι μόνην· αὐτὸν δὲ
πλοῖα βοηθοῦντα πάλιν εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τῆς γῆς φέ
σθαι. Τὰς οὖν ἐγχωρίους γυναῖκας τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβ
καὶ περιέπειν ἀθυμοῦσαν ἐπὶ τῇ μονώσει, καὶ γράμματα π
σὰ προσφέρειν, ὡς τοῦ Θησέως γράφοντος αὐτῇ, καὶ π
τὴν ὠδῖνα συμπονεῖν καὶ βοηθεῖν· ἀποθανοῦσαν δὲ θάψ
μὴ τεκοῦσαν. Ἐπανελθόντα δὲ τὸν Θησέα καὶ περίλυπον
νόμενον τοῖς μὲν ἐγχωρίοις ἀπολιπεῖν χρήματα, συντάξ
τι θύειν τῇ Ἀριάδνῃ· ὀῦν δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἰδ
σθαι, τὸν μὲν ἀργυροῦν, τὸν δὲ χαλκοῦν. Ἐν δὲ τῇ ἕ
δίᾳ τοῦ Γορπιαίου μηνὸς ἱσταμένου δευτέρᾳ, κατακλινό
τὸν τινα τῶν νεανίσκων φθέγγεσθαι καὶ ποιεῖν, ἅπερ ὠ
νουσαι γυναῖκες· καλεῖν δὲ τὸ ἄλσος Ἀμαθουσίους, ἐν ᾧ τ
τάφον δεικνύουσιν, Ἀριάδνης Ἀφροδίτης. Καὶ Ναξίων
τινες ἰδίως ἱστοροῦσι δύο Μίνωας γενέσθαι καὶ δύο Ἀρ

δνας, ὧν τὴν μὲν Διονύσῳ γαμηθῆναι φασὶν ἐν Νάξῳ καὶ τοὺς περὶ Στάφυλον τεκεῖν· τὴν δὲ νεωτέραν ἁρπασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως καὶ ἀπολειφθεῖσαν εἰς Νάξον ἐλθεῖν· καὶ τροφὸν μετ' αὐτῆς ὄνομα Κορκύνην, ἧς δείκνυσθαι τάφον. Ἀποθανεῖν δὲ καὶ τὴν Ἀριάδνην αὐτόθι, καὶ τιμὰς ἔχειν οὐχ ὁμοίως τῇ προτέρᾳ. Τῇ μὲν γὰρ ἡδομένους καὶ παίζοντας ἑορτάζειν, τὰς δὲ ταύτῃ δρωμένας θυσίας εἶναι πένθει τινὶ καὶ συνγνώτητι μεμιγμένας.

XXI. Ἐκ δὲ τῆς Κρήτης ἀποπλέων εἰς Δῆλον κατέσχε, καὶ τῷ θεῷ θύσας καὶ ἀναθεὶς τὸ Ἀφροδίσιον, ὃ παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἔλαβεν, ἐχόρευσε μετὰ τῶν ἠιθέων χορείαν, ἣν ἔτι νῦν ἐπιτελεῖν Δηλίους λέγουσι, μίμημα τῶν ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ περιόδων καὶ διεξόδων, ἔν τινι ῥυθμῷ περιελίξεις καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι γιγνομένην. Καλεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο τῆς χορείας ὑπὸ Δηλίων γέρανος, ὡς ἱστορεῖ Δικαίαρχος. Ἐχόρευσε δὲ περὶ τὸν Κερατῶνα, βωμὸν ἐκ κεράτων συνηρμοσμένον εὐωνύμων ἁπάντων. Ποιῆσαι δὲ καὶ ἀγῶνα αὐτὸν ἐν Δήλῳ, καὶ τοῖς νικῶσι τότε πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φοίνικα δοθῆναι.

XXII. Τῇ δὲ Ἀττικῇ προσφερομένων ἐκλαθέσθαι μὲν αὐτὸν, ἐκλαθέσθαι δὲ καὶ τὸν κυβερνήτην ὑπὸ χαρᾶς ἐπάρασθαι τὸ ἱστίον, ᾧ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἔδει γνώριμον τῷ Αἰγεῖ γενέσθαι· τὸν δὲ ἀπογνόντα ῥῖψαι κατὰ τῆς πέτρας ἑαυτὸν καὶ διαφθαρῆναι. Καταπλεύσας δὲ ὁ Θησεὺς ἵδρυε μὲν αὐτὸς ὡς ἐκπλέων θυσίας ἠύξατο τοῖς θεοῖς Φαληροῖ, κήρυκα δὲ ἀπέστειλε τῆς σωτηρίας ἄγγελον εἰς ἄστυ. Οὗτος ἐνέτυχεν ὀδυρομένοις τε πολλοῖς τὴν τοῦ βασιλέως τελευτὴν, καὶ αὖ χαίρουσιν, ὡς εἰκὸς, ἑτέροις καὶ φιλοφρονεῖσθαι καὶ στεφανοῦν αὐτὸν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ προθύμοις οὖσι. Τοὺς μὲν οὖν στεφάνους δεχόμενος τὸ κηρύκειον ἀνέστεφεν· ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ θάλασσαν, οὔπω πεποιημένου σπονδὰς τοῦ Θησέως, ἔξω περιέμεινε μὴ βουλόμενος τὴν θυσίαν ταράξαι. Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν ἀπήγγειλε τὴν τοῦ Αἰγέως τελευτήν. Οἱ δὲ σὺν κλαυθμῷ καὶ θορύβῳ σπεύδοντες ἀνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. Ὅθεν καὶ νῦν ἐν τοῖς ὠσχοφορίοις στεφανοῦσθαι μὲν οὐ τὸν κήρυκα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κηρύκειον· ἐπιφωνεῖν δὲ ταῖς σπονδαῖς, Ἐλελεῦ, Ἰού, Ἰού, τοὺς παρόντας. Ὧν τὸ μὲν σπεύδοντες ἀνα-

φωνεῖν καὶ παιωνίζοντες εἰώθασι, τὸ δὲ ἐκπλήξεως ταραχῆς ἐστι. Θάψας δὲ τὸν πατέρα τῷ Ἀπόλλωνι τὴν χὴν ἀπεδίδου τῇ ἑβδόμῃ τοῦ Πυανεψιῶνος μηνὸς ἱστα νον· ταύτῃ γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστυ σωθέντες. Ἡ μὲν ἔψησις τῶν ὀσπρίων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας τοὺς εἰς ταὐτὸ συμμίξαι τὰ περιόντα τῶν σιτίων, καὶ μ χίτραν κοινὴν ἑψήσαντας συνεστιαθῆναι, καὶ συγκατα γεῖν ἀλλήλοις. Τὴν δὲ εἰρεσιώνην ἐκφέρουσι, κλάδον ἐλα ἐρίῳ μὲν ἀνεστεμμένον, ὥσπερ τότε τὴν ἱκετηρίαν, παν δακῶν δὲ ἀνάπλεων καταγμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀ ρίαν, ἐπάδοντες·

Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους
Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι
Καὶ κύλικ' εὔζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃς.

Καίτοι ταῦτά τινες ἐπὶ τοῖς Ἡρακλείδαις γενέσθαι λέγουσ ὄντες διατρεφομένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ πλείον ὡς προείρηται.

XXIII. Τὸ δὲ πλοῖον, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἠιθέων ἔπλευ καὶ πάλιν ἐσώθη, τὴν τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρ τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλαττον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν π ἰσὰ τῶν ξύλων ὑφαιροῦντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυ καὶ συμπηγνύντες οὕτως, ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τ αἰξόμενον λόγον ἀμφιδοξούμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον νοι, τῶν μὲν, ὡς τὸ αὐτὸ, τῶν δὲ, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμ νοι, λεγόντων. Ἄγουσι δὲ καὶ τὴν τῶν ὡσχοφορίων ἑορτ θησέως κατασταίσαντος. Οὐ γὰρ ἁπάσας αὐτὸν ἐξαγαγ τὰς ἰαχούσας τότε παρθένους, ἀλλὰ τῶν συνήθων νεα σαν δύο Θηλυφανείς μὲν ὀφθῆναι καὶ νεαρὰς, ἀνδρώδε δὲ τὰς ψυχὰς καὶ προθύμους, λουτροῖς τε θερμοῖς καὶ σκι τροφίαις, καὶ ταῖς περὶ τὴν κόμην καὶ λειότητα καὶ χροι ἀλειφαῖς καὶ κοσμήσεσιν, ὡς ἔστιν, ἐξαλλάξαντα κομιδῇ, κ διδάξαντα φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ βάδισιν, ὡς ἕνι μάλιστ παρθένοις ὁμοιοῦσθαι, καὶ μηδὲν φαίνεσθαι διαφέροντα ἁβαλεῖν εἰς τὸν τῶν παρθένων ἀριθμὸν, καὶ διαλαθε ἅπαντας· ἐπεὶ δὲ ἐκανῆλθεν, αὐτόν τε πομπεῦσαι καὶ το πανίσκους οὕτως ἀμπεχσμένους, ὡς νῦν ἀμπέχονται το ὄσχους φέροντες. Φέρουσι δὲ, Διονύσῳ καὶ Ἀριάδνῃ χα

ζόμενοι, διὰ τὸν μῦθον· ἢ μᾶλλον ὅτι συγκομιζομένης ὀπώρας ἐπανῆλθον· αἱ δὲ δειπνοφόροι παραλαμβάνονται, καὶ κοινωνοῦσι τῆς θυσίας ἀπομιρούμεναι τὰς μητέρας ἐκείνων τῶν λαχόντων. Ἐπεφοίτων γὰρ αὐτοῖς ὄψα καὶ σιτία κομίζουσαι· καὶ μῦθοι λέγονται, διὰ τὸ κἀκείνας εὐθυμίας ἕνεκεν καὶ παρηγορίας μύθους διεξιέναι τοῖς παισί. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ Δήμων ἱστόρηκεν. Ἐξηρέθη δὲ καὶ τέμενος αὐτῷ, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν παρασχόντων τὸν δασμὸν οἴκων ἔταξεν εἰς θυσίαν αὐτῷ τελεῖν ἀποφοράς· καὶ τῆς θυσίας ἐπεμελοῦντο Φυταλίδαι, Θησέως ἀποδόντος αὐτοῖς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν Αἰγέως τελευτὴν μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλόμενος συνῴκισε τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας εἰς ἓν ἄστυ, καὶ μιᾶς πόλεως ἕνα δῆμον ἀπέφηνε τοὺς τέως σποράδας ὄντας καὶ δυσανακλήτους πρὸς τὸ κοινὸν πάντων συμφέρον, ἔστι δ' ὅτε καὶ διαφερομένους ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντας. Ἐπιὼν οὖν ἀνέπειθε κατὰ δήμους καὶ γένη, τῶν μὲν ἰδιωτῶν καὶ πενήτων ἐνδεχομένων ταχὺ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ, τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀβασίλευτον πολιτείαν προτείνων καὶ δημοκρατίαν, αὐτῷ μόνον ἄρχοντι πολέμου καὶ νόμων φύλακι χρησομένην, τῶν δὲ ἄλλων παρέξουσαν ἅπασιν ἰσομοιρίαν. Τοὺς μὲν ταῦτα ἔπειθεν. Οἱ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεδιότες μεγάλην οὖσαν ἤδη καὶ τὴν τόλμαν, ἐβούλοντο πειθόμενοι μᾶλλον ἢ βιαζόμενοι ταῦτα συγχωρεῖν. Καταλύσας οὖν τὰ παρ' ἑκάστοις πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἓν δὲ ποιήσας ἅπασι κοινὸν ἐνταῦθα πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου νῦν ἵδρυται τὸ ἄστυ, τήν τε πόλιν Ἀθήνας προσηγόρευσε, καὶ Παναθήναια θυσίαν ἐποίησε κοινήν. Ἔθυσε δὲ καὶ Μετοίκια τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ἣν ἔτι νῦν θύουσι. Καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείς, ὥσπερ ὡμολόγησε, διεκόσμει τὴν πολιτείαν ἀπὸ θεῶν ἀρχόμενος· ἦκε γὰρ αὐτῷ χρησμὸς ἐκ Δελφῶν μαντευομένῳ περὶ τῆς πόλεως·

Αἰγείδη Θησεῦ, Πιτθηίδος ἔκγονε κούρης,
Πολλαῖς τοι πολίεσσι πατὴρ ἐμὸς ἐγκατέθηκε
Τέρματα καὶ κλωστῆρας ἐν ὑμετέρῳ πτολιέθρῳ.
Ἀλλὰ σὺ μή τι λίην πεπονημένος ἔνδοθι θυμὸν

Βουλεύειν· ἀσκὸς γὰρ ἐν οἴδματι ποντοπορεύσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ Σίβυλλαν ὕστερον ἀποστοματίσαι πρὸς τ πόλιν ἱστοροῦσιν ἀναφθεγξαμένην·

Ἀσκὸς βαπτίζῃ· δῦναι δέ τοι οὐ θέμις ἐστίν.

XXV. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐξῆσαι τὴν πόλιν βουλόμεν ἐπαίει πάντας ἐπὶ τοῖς ἴσοις, καὶ τὸ, Δεῦρ' ἴτε πάντες λ ἱέρυγμα Θησέως γενέσθαι φασὶ πανδημίαν τινὰ καθιστα τος. Οὐ μὴν ἄτακτον οὐδὲ μεμιγμένην περιεῖδεν ὑπὸ πλ θους ἐπιχυθέντος ἀκρίτου γενομένην τὴν δημοκρατίαν· α λὰ πρῶτος ἀποκρίνας χωρὶς Εὐπατρίδας καὶ Γεωμόρους κ Δημιουργοὺς, Εὐπατρίδαις γινώσκειν τὰ θεῖα, καὶ παρέχ ἄρχοντας ἀποδοὺς, καὶ νόμων διδασκάλους εἶναι, καὶ ὁ σι καὶ ἱερῶν ἐξηγητὰς, τοῖς ἄλλοις πολίταις ὥσπερ εἰς ἴσ πατέστησε, δόξῃ μὲν Εὐπατριδῶν, χρείᾳ δὲ Γεωμόρων, πλ θει δὲ τῶν Δημιουργῶν ὑπερέχειν δοκούντων. Ὅτι δὲ πρ τὴν ἐπίκλινε πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ ἀφ ει τὸ μοναρχεῖν, ἔοικε μαρτυρεῖν καὶ Ὅμηρος ἐν νεῶν κ τείχῳ μόνους Ἀθηναίους δῆμον προσαγορεύσας. Ἔκο δὲ καὶ νόμισμα βοῦν ἐγχαράξας, ἢ διὰ τὸν Μαραθώνι ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνῳ στρατηγὸν, ἢ πρὸς γεωργίαν τοὺ πολίτας παρακαλῶν. Ἀπ' ἐκείνου δέ φασι τὸ ἑκατόμβοι καὶ τὸ δεκάβοιον ὀνομασθῆναι. Προσκτησάμενος δὲ τῇ Ἀ τῇ τὴν Μεγαρικὴν βεβαίως, τὴν Θρυλλουμένην ἐν Ἰσθ στήλην ἔστησεν ἐπιγράψας τὸ διορίζον ἐπίγραμμα τὴν χ ὡν δυσὶ τριμέτροις, ὧν ἔφραζε τὸ μὲν πρὸς ἕω,

Τάδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·

τὸ δὲ πρὸς ἑσπέραν,

Τάδ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία·

καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζῆλον Ἡρακλέους, ὡς ἐκεῖνον Ὀλύμπια τῷ Διΐ, καὶ δι' αὐτὸν Ἴσθμια τῷ Ποσ δῶνι φιλοτιμηθεὶς ἄγειν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ γὰρ ἐπὶ Με πέτῃ τεθεὶς αὐτόθι νικητὴς ἐδρᾶτο τελετῆς ἔχων μᾶλλ ἢ θέας καὶ πανηγυρισμοῦ τάξιν. Ἔνιοι δέ φασιν ἐπὶ Σ φωνι τὰ Ἴσθμια τεθῆναι τοῦ Θησέως ἀφοσιουμένου τ φόνον διὰ τὴν συγγένειαν· Σκίρωνα γὰρ υἱὸν εἶναι Κα δου καὶ Ἡνιόχης τῆς Πιτθέως. Οἱ δὲ Σίνιν, οὐχὶ Σκίρ ωνα· καὶ τὸν ἀγῶνα τεθῆναι διὰ τοῦτον ὑπὸ Θησέως, οὐ

ἐκεῖνον. Ἔταξεν οὖν καὶ διωρίσατο πρὸς τοὺς Κορινθίους, 12
Ἀθηναίων τοῖς ἀφικνουμένοις ἐπὶ τὰ Ἴσθμια παρέχειν προεδρίαν, ὅσον ἂν τόπον ἐπίσχῃ καταπετασθὲν τὸ τῆς θεωρίδος νεὼς ἱστίον, ὡς Ἑλλάνικος καὶ Ἄνδρων ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἱστορήκασιν.

XXVI. Εἰς δὲ τὸν πόντον ἔπλευσε τὸν Εὔξεινον, ὡς μὲν Φιλόχορος καί τινες ἄλλοι λέγουσι, μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας συστρατεύσας, καὶ γέρας ἀριστεῖον Ἀντιόπην ἔλαβεν· οἱ δὲ πλείους, ὧν ἐστι καὶ Φερεκύδης καὶ Ἑλλάνικος καὶ Ἡρόδωρος, ὕστερον φασὶν Ἡρακλέους ἰδιόστολον πλεῦσαι τὸν Θησέα, καὶ τὴν Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον, πιθανώτερα λέγοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἱστόρηται τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον. Βίων δὲ, καὶ ταύτην παρακρουσάμενον οἴχεσθαι λαβόντα· φύσει γὰρ οὔσας τὰς Ἀμαζόνας φιλάνδρους οὔτε φυγεῖν τὸν Θησέα προσβαλόντα τῇ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ξένια πέμπειν· τὸν δὲ τὴν κομίζουσαν ἐμβῆναι παρακαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον· ἐμβάσης δὲ ἀναχθῆναι. Μενεκράτης δέ τις ἱστορίαν περὶ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως ἐκδεδωκὼς Θησέα φησὶ τὴν Ἀντιόπην ἔχοντα διατρίψαι περὶ τούτους τοὺς τόπους· τυγχάνειν δὲ συστρατεύοντας αὐτῷ τρεῖς νεανίσκους ἐξ Ἀθηνῶν, ἀδελφοὺς ἀλλήλων, Εὔνεων καὶ Θόαντα καὶ Σολόοντα. Τοῦτον οὖν ἐρῶντα τῆς Ἀντιόπης καὶ λανθάνοντα τοὺς ἄλλους ἐξεικεῖν πρὸς ἕνα τῶν συνήθων· ἐκείνου δὲ περὶ τούτων ἐντυχόντος τῇ Ἀντιόπῃ, τὴν μὲν τὴν πεῖραν ἰσχυρῶς ἀποτρίψασθαι, τὸ δὲ πρᾶγμα σωφρόνως ἅμα καὶ πρᾴως ἐνεγκεῖν, καὶ πρὸς τὸν Θησέα μὴ κατηγορῆσαι. Τοῦ δὲ Σολόοντος, ὡς ἀπέγνω, ὀλίγαντος ἑαυτὸν εἰς ποταμόν τινα καὶ διαφθαρέντος, ἡσθημένον τότε τὴν αἰτίαν καὶ τὸ πάθος τοῦ νεανίσκου τὸν Θησέα βαρέως ἐνεγκεῖν καὶ δυσφοροῦντα, λόγιόν τι πυθόχρηστον ἀνενεγκεῖν πρὸς ἑαυτόν· εἶναι γὰρ αὐτῷ προστεταγμένον ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐπὶ ξένης ἀνιαθῇ μάλιστα καὶ περίλυπος γένηται, πόλιν ἐκεῖ κτίσαι, καὶ τῶν ἀρῳ' αὐτὸν τινὰς ἡγεμόνας καταλιπεῖν. Ἐπ δὲ τούτου τὴν μὲν πόλιν, ἣν ἔκτισεν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πυθόπολιν προσαγορεῦσαι· Σολόοντα δὲ τὸν πλησίον ποταμὸν ἐπὶ τιμῇ τοῦ νεανίσκου. Καταλιπεῖν δὲ

καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἷον ἐπιστάτας καὶ νομοθέτας, τ
ὸν αὐτοῖς Ἕρμον, ἄνδρα τῶν Ἀθήνῃσιν Εὐπατριδῶν· ο
οῦ καὶ τόκον Ἕρμου καλεῖν οἰκίαν τοὺς Πυθοπολίτας ο
ὀρθῶς τὴν δευτέραν συλλαβὴν περισπῶντας καὶ τὴν δόξ
ἐπὶ θεὸν ἀπὸ ἥρωος μετατιθέντας.

XXVII. Πρόφασιν μὲν οὖν ταύτην ὁ τῶν Ἀμαζόνων π
λεμος ἔσχε. Φαίνεται δὲ μὴ φαῦλον αὐτοῦ, μηδὲ γυναικεί
γινέσθαι τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἂν ἐν ἄστει κατεστρατοπέδευσα
οὐδὲ τὴν μάχην συνῆψαν ἐν χρῷ περὶ τὴν Πνύκα καὶ τὸ Μο
σεῖον, εἰ μὴ κρατοῦσαι τῆς χώρας, ἀδεῶς τῇ πόλει προσ
μέμειξαν. Εἰ μὲν οὖν, ὡς Ἑλλάνικος ἱστόρηκε, τῷ Κιμμερι
Βοσπόρῳ παγέντι διαβᾶσαι περιῆλθον, ἔργον ἐστὶ πιστε
σαι. Τὸ δὲ ἐν τῇ πόλει σχεδὸν αὐτὰς ἐνστρατοπεδεῦσαι μα
τυρεῖται καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν τόπων καὶ ταῖς θήκαις τ
πεσόντων. Πολὺν δὲ χρόνον ὄκνος ἦν καὶ μέλλησις ἀμφ
τέροις τῆς ἐπιχειρήσεως· τέλος δὲ Θησεὺς κατά τι λόγι
τῷ θόβῳ σφαγιασάμενος συνῆψεν αὐταῖς. Ἡ μὲν οὖν μ
χη Βοηδρομιῶνος ἐγένετο μηνός, ἐφ' ᾗ τὰ Βοηδρόμια μέ
χρι νῦν Ἀθηναῖοι θύουσιν. Ἱστορεῖ δὲ καὶ Κλείδημος ἐξακ
ριβοῦν τὰ καθ' ἕκαστα βουλόμενος, τὸ μὲν εὐώνυμον τῶν Ἀμ
αζόνων κέρας ἐπιστρέφειν πρὸς τὸ νῦν καλούμενον Ἀμαζόν
ιον· τὸ δὲ δεξιὸν πρὸς τὴν Πνύκα κατὰ τὴν Χρύσαν ἤκε
13 Μάχεσθαι δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ Μο
σείου ταῖς Ἀμαζόσι συμπεσόντας· καὶ τάφους τῶν πεσόντ
περὶ τὴν πλατεῖαν εἶναι τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὰς πύλας, π
ρὰ τὸ Χαλκώδοντος ἡρῷον, ἃς νῦν Πειραϊκὰς ὀνομάζου
Καὶ ταύτῃ μὲν ἐκβιασθῆναι μέχρι τῶν Εὐμενίδων, καὶ ὑποχ
ρήσαι ταῖς γυναιξίν· ἀπὸ δὲ Παλλαδίου καὶ Ἀρδηττοῦ καὶ Θ
ησείου προσβαλόντας ὥσασθαι τὸ δεξιὸν αὐτῶν ἄχρι τοῦ στρ
τοπέδου καὶ πολλὰς καταβαλεῖν. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ συνθῆκα
γενέσθαι διὰ τῆς Ἱππολύτης· Ἱππολύτην γὰρ οὗτος ὀνομά
ζειν τὴν τῷ Θησεῖ συνοικοῦσαν, οὐκ Ἀντιόπην. Ἔνιοι δέ φασι με
τὰ τοῦ Θησέως μαχομένην πεσεῖν τὴν ἄνθρωπον ὑπὸ Μολπαδί
ας ἀποντισθεῖσαν· καὶ τὴν στήλην τὴν παρὰ τὸ τῆς Γῆς τῆς Ὀλυ
μπίας ἱερὸν, ἐπὶ ταύτῃ κεῖσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν ἐ
κ πράγμασιν οὕτω παλαιοῖς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν· ἐπεὶ κ
ὰς τετραμένας φασὶ τῶν Ἀμαζόνων ὑπ' Ἀντιόπης εἰς Χα

κίδα λάθρα διαπεμφθείσας, τυγχάνειν ἐπιμελείας, καὶ ταφῆναι τινὰς ἐκεῖ περὶ τὸ νῦν Ἀμαζόνειον καλούμενον. Ἀλλὰ τοῦ γε τὸν πόλεμον εἰς σπονδὰς τελευτῆσαι μαρτύριόν ἐστιν ἥ τε τοῦ τόπου κλῆσις τοῦ παρὰ τὸ Θησεῖον, ὅπερ Ὁρκωμόσιον καλοῦσιν, ἥ τε γινομένη πάλαι θυσία ταῖς Ἀμαζόσι πρὸ τῶν Θησείων. Δεικνύουσι δὲ καὶ Μεγαρεῖς Ἀμαζόνων θήκην παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τὸν καλούμενον Ῥοῦν βαδίζουσιν ἐξ ἀγορᾶς, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. Λέγεται δὲ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ἑτέρας ἀποθανεῖν καὶ ταφῆναι παρὰ τὸ ῥεμάτιον, ὃ πάλαι μὲν, ὡς ἔοικε, Θερμώδων, Λίμνον δὲ νῦν καλεῖται· περὶ ὧν ἐν τῷ Δημοσθένους βίῳ γέγραπται. Φαίνονται δὲ μηδὲ Θεσσαλίαν ἀπραγμόνως αἱ Ἀμαζόνες διελθοῦσαι. Τάφοι γὰρ αὐτῶν ἔτι καὶ νῦν δείκνυνται περὶ τὴν Σκοτουσσαίαν καὶ τὰς Κυνὸς κεφαλάς.

XXVIII. Ταῦτα μὲν οὖν ἄξια μνήμης περὶ τῶν Ἀμαζόνων. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Θησηΐδος ποιητὴς Ἀμαζόνων ἐπανάστασιν γέγραφε, Θησεῖ γαμοῦντι Φαίδραν τῆς Ἀντιόπης ἐπιθεμένης, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς Ἀμαζόνων ἀμυνομένων, καὶ κτείνοντος αὐτὰς Ἡρακλέους, περιφανῶς ἔοικε μύθῳ καὶ πλάσματι. Τῆς δὲ Ἀντιόπης ἀποθανούσης ἔγημε Φαίδραν ἔχων υἱὸν Ἱππόλυτον ἐξ Ἀντιόπης· ὡς δὲ Πίνδαρός φησι, Δημοφῶντα. Τὰς δὲ περὶ ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δυστυχίας, ἐπεὶ μηδὲν ἀντιπίπτει παρὰ τῶν ἱστορικῶν τοῖς τραγικοῖς, οὕτως ἔχειν θετέον, ὡς ἐκεῖνοι πεποιήκασιν ἅπαντες.

XXIX. Εἰσὶ μέντοι λόγοι περὶ γάμων Θησέως καὶ ἕτεροι, τὴν σκηνὴν διαπεφευγότες, οὔτε ἀρχὰς εὐγνώμονας οὔτε εὐτυχεῖς τελευτὰς ἔχοντες. Καὶ γὰρ Ἀναξώ τινα Τροιζηνίαν ἁρπάσαι λέγεται, καὶ Σίνιν ἀποκτείνας καὶ Κερκύονα συγγενέσθαι βίᾳ ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν· γῆμαι δὲ καὶ Περίβοιαν τὴν Αἴαντος μητέρα καὶ Φερέβοιαν αὖθις καὶ Ἰόπην τὴν Ἰφικλέους· καὶ διὰ τὸν Λίγλης ἔρωτα τῆς Πανοπέως, ὥσπερ εἴρηται, τὴν Ἀριάδνης ἀπόλειψιν αἰτιῶνται μὴ καλὴν γενέσθαι μηδὲ πρέπουσαν· ἐπὶ κᾶσι δὲ τὴν Ἑλένης ἁρπαγὴν πολέμου μὲν ἐμπλῆσαι τὴν Ἀττικὴν, αὐτῷ δὲ εἰς φυγὴν καὶ ὄλεθρον τελευτῆσαι· περὶ ὧν ὀλίγον ὕστερον εἰρήσεται. Πολλῶν δὲ τότε τοῖς ἀρίστοις ἄθλων γενομένων,

Ἡρόδωρος μὲν οὐδενὸς οἴεται τὸν Θησέα μετασχεῖν, ἀ
μόνοις Λαπίθαις τῆς κενταυρομαχίας· ἔτεροι δὲ καὶ μ
Ἰάσονος ἐν Κόλχοις γενέσθαι καὶ Μελεάγρῳ συνεξελεῖν
λάπαρον· καὶ διὰ τοῦτο παροιμίαν εἶναι τὴν, Οὐκ ἄνευ θ
σέως· αὐτὸν μέντοι μηδενὸς συμμάχου δεηθέντα πολλ
καὶ καλοὺς ἄθλους κατεργάσασθαι· καὶ τὸν, Ἄλλος οὗ
Ἡρακλῆς, λόγον ἐπ' ἐκείνου κρατῆσαι. Συνέπραξε δὲ
Ἀδράστῳ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τῇ Καδμείᾳ πεσόντ
υχ, ὡς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγῳδίᾳ, μάχῃ τῶν θ
βαίων κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ σπεισάμενος· οὕτω
οἱ πλεῖστοι λέγουσι· Φιλόχορος δὲ καὶ σπονδὰς περὶ νεκ
ἀναιρέσεως γενέσθαι πρώτας ἐκείνας. Ὅτι δὲ Ἡρακλῆς π
τος ἀπέδωκε νεκροὺς τοῖς πολεμίοις, ἐν ταῖς περὶ Ἡρακ
σις γέγραπται. Ταφαὶ δὲ τῶν μὲν πολλῶν ἐν Ἐλευθερ
δείκνυνται, τῶν δὲ ἡγεμόνων περὶ Ἐλευσῖνα καὶ τοῦτο θ
σίως Ἀδράστῳ χαρισαμένου. Καταμαρτυροῦσι δὲ τῶν Εὐ
πίδου Ἱκετίδων οἱ Αἰσχύλου Ἐλευσίνιοι, ἐν οἷς καὶ ταῦτα
γων ὁ Θησεὺς πεποίηται.

XXX. Τὴν δὲ πρὸς Πειρίθουν φιλίαν τοῦτον τὸν τ
τον αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι. Δόξαν εἶχεν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ
θρεία μεγίστην· βουλόμενος οὖν ὁ Πειρίθους ἐξελέγξαι
λαβεῖν διάπειραν ἠλάσατο βοῦς ἐκ Μαραθῶνος αὐτοῦ·
πυθόμενος διώκειν μετὰ τῶν ὅπλων ἐκεῖνον οὐκ ἔφυγ
ἀλλ' ἀναστρέψας ἀπήντησε. Ὡς δὲ εἶδεν ἄτερος τὸν ἕτερ
καὶ τὸ κάλλος ἐθαύμασε καὶ τὴν τόλμαν ἠγάσθη, μάχης
ἔσχοντο, Πειρίθους δὲ πρότερος τὴν δεξιὰν προτείνας ἐ
κτησιν αὐτὸν γενέσθαι δικαστὴν τὸν Θησέα τῆς βοηλασί
ἐὰν γὰρ ὑφέξειν, ἣν ἂν ὁρίσῃ δίκην ἐκείνος. Θησεὺς δὲ
τὴν δίκην ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ προὐκαλεῖτο φίλον εἶναι
σύμμαχον· ἐποιήσαντο δὲ τὴν φιλίαν ἔνορκον. Ἐκ δὲ τ
τοῦ γαμῶν ὁ Πειρίθους Δηϊδάμειαν ἐδεήθη τοῦ Θησέως
θεῖν καὶ τὴν χώραν ἱστορῆσαι καὶ συγγενέσθαι τοῖς
λίθαις. Ἐτύγχανε δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους κεκληκὼς ἐπὶ
δεῖπνον. Ὡς δὲ ἡσέλγαινον ὕβρει, καὶ μεθύοντες οὐκ ἀπ
χοντο τῶν γυναικῶν, ἐτράποντο πρὸς ἄμυναν οἱ Λαπίθ
καὶ τοὺς μὲν ἔκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ πολέμῳ κρατήσ
τες ὕστερον ἐξέβαλον ἐκ τῆς χώρας τοῦ Θησέως αὐτοῖς σ

μαχομένου καὶ συμπολεμοῦντος. Ἡρόδωρος δὲ ταῦτα πραχθῆναι φησὶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τοῦ πολέμου συνεστῶτος ἤδη τὸν Θησέα βοηθοῦντα τοῖς Λαπίθαις παραγενέσθαι, καὶ τότε πρῶτον ὄψει γνωρίσαι τὸν Ἡρακλέα ποιησάμενον ἔργον ἐντυχεῖν αὐτῷ περὶ Τραχῖνα πεπαυμένῳ πλάνης ἤδη καὶ ἄθλων· γενέσθαι δὲ μετὰ τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀμφοτέροις τὴν ἔντευξιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἄν τις πρόσχοι τοῖς πολλάκις ἐντυγχεῖν αὐτοὺς ἀλλήλοις ἱστοροῦσι· καὶ τὴν μήνισιν Ἡρακλεῖ γενέσθαι Θησέως σπουδάσαντος καὶ τὸν πρὸ τῆς μνήσεως καθαρμὸν, ὡς δεομένῳ διά τινας πράξεις ἀβουλήτους.

XXXI. Ἤδη δὲ πεντήκοντα ἔτη γεγονὼς, ὡς φησὶν Ἑλλάνικος, ἔπραξε τὰ περὶ τὴν Ἑλένην, οὐ καθ' ὥραν. Ὅθεν ὡς δὴ μέγιστον ἐπανορθούμενοι τοῦτο τῶν ἐγκλημάτων ἔνιοι, λέγουσιν οὐκ αὐτὸν ἁρπάσαι τὴν Ἑλένην, ἀλλὰ Ἴδα καὶ Λυγκέως ἁρπασάντων, παρακαταθήκην λαβόντα τηρεῖν, καὶ μὴ προΐεσθαι τοῖς Διοσκούροις ἀπαιτοῦσιν· ἢ νὴ Δία Τυνδάρεω παραδόντος αὐτοῦ, φοβηθέντος Ἐναροφόρον τὸν Ἱπποκόωντος, ἔτι νηπίαν οὖσαν βιαζόμενον τὴν Ἑλένην λαβεῖν. Τὰ δὲ εἰκότα καὶ πλείστους ἔχοντα μάρτυρας τοιαῦτά ἐστιν. Ἦλθον μὲν εἰς Σπάρτην ἀμφότεροι, καὶ τὴν κόρην ἐν ἱερῷ Ἀρτέμιδος Ὀρθίας χορεύουσαν ἁρπάσαντες ἔφυγον. Τῶν δὲ πεμφθέντων ἐπὶ τὴν δίωξιν, οὐ πορρωτέρω Τεγέας ἐπακολουθησάντων, ἐν ἀδείᾳ γενόμενοι, καὶ διελθόντες τὴν Πελοπόννησον, ἐποιήσαντο συνθήκας, τὸν μὲν λαχόντα τὴν κλῆρῳ τὴν Ἑλένην ἔχειν γυναῖκα, συμπράττειν δὲ θατέρῳ γάμον ἄλλον. Ἐπὶ ταύταις δὲ κληρουμένων ταῖς ὁμολογίαις, ἔλαχε Θησεύς· καὶ παραλαβὼν τὴν παρθένον οὔπω γάμων ὥραν ἔχουσαν εἰς Ἀφίδνας ἐκόμισε· καὶ τὴν μητέρα καταστήσας μετ' αὐτῆς Ἀφίδνῳ παρέδωκεν ὄντι φίλῳ διακελευσάμενος φυλάττειν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸς δὲ Πειρίθῳ τὴν ὑπουργίαν ἀποδιδοὺς εἰς Ἤπειρον συναπεδήμησεν ἐπὶ τὴν Ἀϊδωνέως θυγατέρα τοῦ Μολοσσῶν βασιλέως· ὃς τῇ γυναικὶ Περσεφόνην ὄνομα θέμενος, Κόρην δὲ τῇ θυγατρὶ, τῷ δὲ κυνὶ Κέρβερον, ἐκέλευε τούτῳ διαμάχεσθαι τοὺς μνωμένους τὴν παῖδα, καὶ λαβεῖν τὸν κρατήσαντα. Τοὺς μέντοι περὶ τὸν Πειρίθουν, οὐ μνηστῆρας ἥκειν,

ἐλὶ' ἁρπασομένους συνθανόμενος συνέλαβε, καὶ τὸν
Πειρίθουν εὐθὺς ἠφάνισε διὰ τοῦ κυνὸς, τὸν δὲ Θησέα
θτέρξας ἐφύλαττεν.

XXXII. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Μενεσθεὺς ὁ Πετ
τοῦ Ὁρνέως, τοῦ Ἐρεχθέως, πρῶτος, ὡς φασιν, ἀνθρώπ
ἐπιθέμενος τῷ δημαγωγεῖν καὶ πρὸς χάριν ὄχλῳ διαλέ
σθαι, τούς τε δυνατοὺς συνίστη καὶ παρώξυνε πάλαι β
ρυομένους τὸν Θησέα καὶ νομίζοντας ἀρχὴν καὶ βασιλε
ἁφῃρημένον ἑκάστου τῶν κατὰ δῆμον εὐπατριδῶν, εἰς
ἄσυν συνείρξαντα πάντας, ὑπηκόοις χρῆσθαι καὶ δούλο
τούς τε πολλοὺς διετάραττε καὶ διέβαλλεν, ὡς ὄναρ ἐλευ
θίας ὁρῶντας, ἔργῳ δὲ ἀπεστερημένους πατρίδων καὶ ἱερά
ἕκως ἀντὶ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ γνησίων βασιλέων πρ
ἕνα δεσπότην ἔπηλυν καὶ ξένον ἀποβλέπωσι. Ταῦτα δὲ α
τοῦ πραγματευομένου μεγάλην ῥοπὴν ὁ πόλεμος τῷ νε
πρωμῷ προσέθηκε τῶν Τυνδαριδῶν ἐπελθόντων· οἱ δὲ κ
οἷς φασιν ὑπὸ τούτου πεισθέντας ἐπελθεῖν. Τὸ μὲν ο
ρῶτον οὐδὲν ἠδίκουν, ἀλλ' ἀπῄτουν τὴν ἀδελφήν. Ἀπ
κριναμένων δὲ τῶν ἐν ἄστει μήτε ἔχειν μήτε γινώσκε
ὅπου καταλέλειπται, πρὸς πόλεμον ἐτράποντο. Φράζει
αὐτοῖς Ἀκάδημος, ἠσθημένος ᾧ δή τινι τρόπῳ, τὴν ἐν Ἀφ
ἴναις κρύψιν αὐτῆς. Ὅθεν ἐκείνῳ τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τ
Τυνδαριδῶν ἐγένοντο, καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμβαλόντες ε
τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώρ
τέμνοντες τῆς Ἀκαδημίας ἀπείχοντο διὰ τὸν Ἀκάδημον.
Ἡ Δικαίαρχος Ἐχεδήμου φησὶ καὶ Μαράθου συστρατευσά
των τότε τοῖς Τυνδαρίδαις ἐξ Ἀρκαδίας, ἀφ' οὗ μὲν Ἐχεδ
μίαν προσαγορευθῆναι τὴν νῦν Ἀκαδημίαν, ἀφ' οὗ δὲ Μ
ραθῶνα τὸν δῆμον, ἐπιδόντος ἑαυτὸν ἑκουσίως κατά τι λ
γον σφαγιάσασθαι πρὸ τῆς παρατάξεως. Ἐλθόντες οὖν ἐ
τὰς Ἀφίδνας καὶ μάχῃ κρατήσαντες ἐξεῖλον τὸ χωρίον. Ἐ
ταῦθα φασὶ καὶ Ἄλυκον πεσεῖν τὸν Σκίρωνος υἱὸν συστρ
τρυόμενον τότε τοῖς Τυνδαρίδαις· ἀφ' οὗ καὶ τόπον τ
Μεγαρικῆς Ἄλυκον καλεῖσθαι τοῦ σώματος ἐκεῖ ταφέντο
Ἥρέας δ' ὑπὸ Θησέως αὐτοῦ περὶ Ἀφίδνας ἀποθανεῖν τ
Ἄλυκον ἱστόρηκε· καὶ μαρτύρια ταυτὶ τὰ ἔπη παρέχεται π
ῆ τοῦ Ἀλύκου·

——— τὸν ἐν εὐρυχόρῳ ποτ' Ἀφίδνῃ
Μαρνάμενον Θησεὺς Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο
Κτεῖνεν ——

Οὐ μὴν εἰκὸς αὐτοῦ Θησέως παρόντος ἁλῶναι τήν τε μη-
τέρα καὶ τὰς Ἀφίδνας.

XXXIII. *Ἐχομένων οὖν τῶν Ἀφιδνῶν καὶ τῶν ἐν ἄστει δεδιότων ἔπεισε τὸν δῆμον ὁ Μενεσθεὺς δέχεσθαι τῇ πόλει καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς Τυνδαρίδας ὡς μόνῳ Θησεῖ βίας ὑπάρξαντι πολεμοῦντας, τῶν δὲ ἄλλων εὐεργέτας ὄντας ἀν-*
θρώπων καὶ σωτῆρας. Ἐμαρτύρει δὲ αὐτῷ καὶ τὰ παρ' ἐκεί-
νων· οὐδὲν γὰρ ἠξίωσαν ἁπάντων κρατοῦντες, ἀλλ' ἢ μνηθῆναι, μηδὲν ἧττον Ἡρακλέους τῇ πόλει προσήκοντες. Καὶ τοῦτο οὖν ὑπῆρξεν αὐτοῖς Ἀφίδνου ποιησαμένου παῖ-
δας, ὡς Πύλιος Ἡρακλέα· καὶ τιμὰς ἴσοθέους ἔσχον Ἀνα-
κες προσαγορευθέντες, ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατιᾶς τοσαύτης ἔνδον οὔσης. Ἀνακῶς γὰρ ἔχειν φαμὲν τοὺς ἐπιμελουμένους ἢ φυλάττοντας ὁτιοῦν· καὶ τοὺς βασι-
λεῖς ἴσως ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες
διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν Ἄνακας ὀνομάζεσθαι· τὸ
γὰρ ἄνω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν, τὸ ἄνωθεν.

XXXIV. *Αἴθραν δὲ τὴν Θησέως μητέρα γενομένην αἰ-*
χμάλωτον ἁπαχθῆναι λέγουσιν εἰς Λακεδαίμονα κἀκεῖθεν
εἰς Τροίαν μετὰ Ἑλένης· καὶ μαρτυρεῖν Ὅμηρον ἕπεσθαι
τῇ Ἑλένῃ φάμενον·

Αἴθρην Πιτθῆος θύγατρα Κλυμένην τε βοῶπιν.

Οἱ δὲ τοῦτο τὸ ἔπος διαβάλλουσι, καὶ τὴν περὶ Μουνύχου μυθολογίαν, ὃν ἐκ Δημοφῶντος Λαοδίκης κρύφα τεκούσης
ἐν Ἰλίῳ συνεκθρέψαι τὴν Αἴθραν λέγουσιν. Ἴδιον δέ τινα καὶ παρηλλαγμένον ὅλως λόγον ὁ Ἴστρος ἐν τῇ τρισκαιδε-
κάτῃ τῶν Ἀττικῶν ἀναφέρει περὶ Αἴθρας, ὡς ἐνίων λεγόν-
των, Ἀλέξανδρον μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Πάριν, ὑπ' Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μάχῃ κρατηθῆναι παρὰ τὸν Σπερχειόν,
Ἕκτορα δὲ τὴν Τροιζηνίων πόλιν λαβόντα διαρπάσαι, καὶ τὴν Αἴθραν ἀπάγειν ἐκεῖ καταλειφθεῖσαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει πολλὴν ἀλογίαν.

XXXV. Ἀϊδωνέως δὲ τοῦ Μολοσσοῦ ξενίζοντος Ἡρακλέ
καὶ τῶν περὶ τὸν Θησέα καὶ Πειρίθουν κατὰ τύχην μν
σθέντος, ἃ τε πράξοντες ἦλθον, καὶ ἃ φωραθέντες ἔπ
θον, βαρέως ἤνεγκεν ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ μὲν ἀπολωλότος ἀδ
ξως, τοῦ δὲ ἀπολλυμένου. Καὶ περὶ Πειρίθου μὲν οὐδ
ᾤετο ποιήσειν πλέον ἐγκαλῶν, τὸν δὲ Θησέα παρητεῖτο κ
χάριν ἠξίου ταύτην αὐτῷ δοθῆναι. Συγχωρήσαντος δὲ τ
Ἀϊδωνέως λυθεὶς ὁ Θησεὺς ἐκανῆλθε μὲν εἰς τὰς Ἀθήνα
οὐδέπω παντάπασι τῶν φίλων αὐτοῦ κεκρατημένων κ
ὅσα ὑπῆρχε τεμένη πρότερον αὐτῷ τῆς πόλεως ἐξελούσ
ἅπαντα καθιέρωσεν Ἡρακλεῖ, καὶ προσηγόρευσεν ἀντὶ Θ
σίλων Ἡράκλεια, πλὴν τεσσάρων, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκε
λθὼν δὲ βουλόμενος, ὡς πρότερον, ἄρχειν καὶ καθηγ
σθαι τοῦ πολιτεύματος, εἰς στάσεις ἐνέπεσε καὶ ταραχ
οὓς μὲν ἀπέλιπε μισοῦντας αὐτὸν, εὑρίσκων τὸ μὴ φοβ
σθαι τῷ μισεῖν προσειληφότας, ἐν δὲ τῷ δήμῳ πολὺ τὸ δ
φθαρμένον ὁρῶν καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενον ἀντὶ τ
ποιεῖν σιωπῇ τὸ προσταττόμενον. Ἐπιχειρῶν οὖν βιάζεσθ
ιατεθημαγωγεῖτο καὶ κατεστασιάζετο· καὶ τέλος ἀπογνοὺς
πράγματα τοὺς μὲν παῖδας εἰς Εὔβοιαν ὑπεξέπεμψε πρ
Ἐλεφήνορα τὸν Χαλκώδοντος, αὐτὸς δὲ Γαργηττοῖ κα
τῶν Ἀθηναίων ἀρὰς θέμενος, οὗ νῦν ἐστὶ τὸ καλούμεν
Ἀφετήριον, εἰς Σκῦρον ἐξέπλευσεν οὔσης αὐτῷ πρὸς το
ἐκεῖ φιλίας, ὡς ᾤετο, καὶ χωρίων ἐν τῇ νήσῳ πατρῴα
Ἐβασίλευε δὲ τότε Λυκομήδης τῶν Σκυρίων. Πρὸς τοῦτ
οὖν ἀφικόμενος ἐξήτει τοὺς ἀγροὺς ἀπολαβεῖν ὡς αὐτό
κοικήσων· ἔνιοι δέ φασι παρακαλεῖν αὐτὸν βοηθεῖν ἐ
τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δὲ Λυκομήδης, εἴτε δείσας τὴν δόξ
τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῷ Μενεσθεῖ χαριζόμενος, ἐπὶ τὰ ἄκ
τῆς χώρας ἀναγαγὼν αὐτὸν ὡς ἐκεῖθεν ἐπιδείξων το
πάγους ὥσε κατὰ τῶν πετρῶν καὶ διέφθειρεν. Ἔνιοι
ἀφ' ἑαυτοῦ πεσεῖν φασι σφαλέντα μετὰ δεῖπνον, ὥσπερ
ὤφθη, περιπατοῦντα. Καὶ παραυτίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν α
τοῦ λόγον οὐδένα τιθνηκότος· ἀλλὰ τῶν μὲν Ἀθηναίων ἐβ
σίλευσε Μενεσθεὺς, οἱ δὲ τοῦ Θησέως παῖδες ἰδιωτεύοντ
Ἐλεφήνορι συνεστράτευσαν εἰς Ἴλιον. Ἐκεῖ δὲ Μενεσθέ
ἀποθανόντος ἐπανελθόντες αὐτοὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκο

σαντο. Χρόνοις δ' ὕστερον Ἀθηναίους ἄλλα τε παρέστησεν ὡς ἤρωα τιμᾶν Θησέα, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι πρὸς Μήδους μαχομένων ἔδοξαν οὐκ ὀλίγοι φάσμα Θησέως ἐν ὅπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους φερόμενον.

XXXVI. Μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ Φαίδωνος ἄρχοντος μαντευομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀνεῖλεν ἡ Πυθία τὰ Θησέως ἀναλαβεῖν ὀστᾶ καὶ θεμένους ἐντίμως παρ' αὐτοῖς φυλάττειν. Ἦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία καὶ γνῶναι τὸν τάφον ἀμιξία καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβάρων. Οὐ μὴν ἀλλὰ Κίμων ἑλὼν τὴν νῆσον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, καὶ φιλοτιμούμενος ἐξανευρεῖν ἀετοῦ τινα τόπον βουνοειδῆ κόπτοντος, ὥς φασι, τῷ στόματι καὶ διαστέλλοντος τοῖς ὄνυξι θεία τινὶ τύχῃ συμφρονήσας ἀνέσκαψεν. Εὑρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος αἰχμή τε παρακειμένη χαλκῆ καὶ ξίφος. Κομισθέντων δὲ τούτων ὑπὸ Κίμωνος ἐπὶ τῆς τριήρους ἡσθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξαντο καὶ θυσίαις, ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Καὶ κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον· ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρείττονας, ὡς καὶ τοῦ Θησέως προστατικοῦ τινος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου καὶ προσδεχομένου φιλανθρώπως τὰς τῶν ταπεινοτέρων δεήσεις. Θυσίαν δὲ ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόῃ Πυανεψιῶνος, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἠθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδόαις τιμῶσιν αὐτὸν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροιζῆνος ἀφικέσθαι τῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής· ἢ νομίζοντες ἑτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκ Ποσειδῶνος γεγονέναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδόαις τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοὰς κύβος ἀπ' ἀρτίου πρῶτος οὖσα καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκεῖον ἔχει τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον προσονομάζομεν.

ΡΩΜΑΙΟΣ

Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα καὶ δόξῃ διὰ πάντων ἀνθρ
των κεχωρηκὸς ἀφ' ὅτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέ
νη, οὐχ ὁμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἄλλ' οἱ μ
Πελασγοὺς ἐκ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας ἀ
θρώπων τε πλείστων κρατήσαντας αὐτόθι κατοικῆσαι
διὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμην οὕτως ὀνομάσαι τὴν πόλι
οἱ δὲ, Τροίας ἁλισκομένης διαφυγόντας ἐνίους καὶ πλοί
ἐκπεσόντας ὑπὸ πνευμάτων τῇ Τυρρηνίᾳ προσπεσεῖν
Ῥωμίωνος καὶ περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν ὁρμίσασθαι· τ
θ' ὑγναιξὶν αὐτῶν ἀπορουμένοις ἤδη καὶ δυσανασχετούσ
πρὸς τὴν θάλασσαν ἐποθέσθαι μίαν, ἣ καὶ γένει προῦχ
καὶ φρονεῖν ἐδόκει μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, καταπρῆσαι
πλοῖα· πραχθέντος δὲ τούτου πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖν το
ἄνδρας, ἔπειτα δι' ἀνάγκην ἱδρυνθέντας περὶ τὸ Παλλά
τιον, ὡς ὀλίγῳ χρόνῳ κρεῖττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθ
τι πειράμενοι χώρας καὶ δεχομένων αὐτοὺς τῶν προσ
των ἄλλην τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὴν πόλ
ἀ' αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. Ἐξ ἐκείνου τε παρ
μένειν λέγουσι τὸ τοὺς συγγενεῖς τὰς γυναῖκας καὶ οἰκείο
ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στόμασι· καὶ γὰρ ἐκείνας, ὅτε
πλοῖα κατέπρησαν, οὕτως ἀσπάζεσθαι καὶ φιλοφρονεῖσθ
τοὺς ἄνδρας, δεομένας αὐτῶν καὶ παραιτουμένας τὴν ὀργή

II. Ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα καὶ Λευκανία
οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, Αἰνείᾳ γαμηθεῖσαν, οἱ
Ἀσκανίῳ τῷ Αἰνείου, λέγουσι τοὔνομα θέσθαι τῇ πόλει·
δὲ, Ῥωμανόν, Ὀδυσσέως παῖδα καὶ Κίρκης, οἰκίσαι τὴν π
λιν· οἱ δὲ, Ῥῶμον ἐκ Τροίας ὑπὸ Διομήδους ἀποσταλέν
τὸν Ἡμαθίωνος· οἱ δὲ, Ῥῶμον Λατίνων τύραννον, ἐκβαλό

σαντο. Χρόνοις δ' ὕστερον Ἀθηναίους ἄλλα τε παρέστησεν ὡς ἥρωα τιμᾶν Θησέα, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι πρὸς Μήδους μαχομένων ἔδοξαν οὐκ ὀλίγοι φάσμα Θησέως ἐν ὅπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους φερόμενον.

XXXVI. Μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ Φαίδωνος ἄρχοντος μαντευομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀνεῖλεν ἡ Πυθία τὰ Θησέως ἀναλαβεῖν ὀστᾶ καὶ θεμένους ἐντίμως παρ' αὐτοῖς φυλάττειν. Ἦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία καὶ γνῶναι τὸν τάφον ἀμιξίᾳ καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβάρων. Οὐ μὴν ἀλλὰ Κίμων ἑλὼν τὴν νῆσον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, καὶ φιλοτιμούμενος ἐξανευρεῖν ἀετοῦ τινα τόπον βουνοειδῆ κόπτοντος, ὥς φασι, τῷ στόματι καὶ διαστέλλοντος τοῖς ὄνυξι θεία τινὶ τύχῃ συμφρονήσας ἀνέσκαψεν. Εὑρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος αἰχμή τε παρακειμένη χαλκῆ καὶ ξίφος. Κομισθέντων δὲ τούτων ὑπὸ Κίμωνος ἐπὶ τῆς τριήρους ἡσθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξαντο καὶ θυσίαις, ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Καὶ κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον· ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρείττονας, ὡς καὶ τοῦ Θησέως προστατικοῦ τινος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου καὶ προσδεχομένου φιλανθρώπως τὰς τῶν ταπεινοτέρων δεήσεις. Θυσίαν δὲ ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόῃ Πυανεψιῶνος, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἡθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδόαις τιμῶσιν αὐτόν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροιζῆνος ἀφικέσθαι τῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής· ἢ νομίζοντες ἑτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκ Ποσειδῶνος γεγονέναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδόαις τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοὰς κύβος ἀπ' ἀρτίου πρῶτος οὖσα καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκεῖον ἔχει τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον προσονομάζομεν.

ΡΩΜΥΛΟΣ

Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα καὶ δόξη διὰ πάντων ἀνθρ
των κεχωρηκὸς ἀφ' ὅτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέ
νη, οὐχ ὁμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἀλλ' οἱ μ
Πελασγοὺς ἐπὶ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας ο
θράκων τε πλείστων κρατήσαντας αὐτόθι κατοικῆσαι κ
διὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμην οὕτως ὀνομάσαι τὴν πόλι
οἱ δὲ, Τροίας ἁλισκομένης διαφυγόντας ἐνίους καὶ πλοί
ἐπισχόντας ὑπὸ πνευμάτων τῇ Τυρρηνίᾳ προσπεσεῖν ο
Ῥωμύλου καὶ περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν ὁρμίσασθαι· τ
δὲ γυναιξὶν αὐτῶν ἀπορουμέναις ἤδη καὶ δυσανασχετούσα
πρὸς τὴν θάλασσαν ὑποθέσθαι μίαν, ἣ καὶ γένει προῦχ
καὶ φρονεῖν ἐδόκει μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, καταπρῆσαι
πλοῖα· πραχθέντος δὲ τούτου πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖν το
ἄνδρας, ἔπειτα δι' ἀνάγκην ἱδρυνθέντας περὶ τὸ Παλλά
τιον, ὡς ὀλίγῳ χρόνῳ κρεῖττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθ
τε πειρώμενοι χώρας καὶ δεχομένων αὐτοὺς τῶν προσο
των ἄλλην τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὴν πόλ
ἀπ' αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. Ἐξ ἐκείνου τε παρ
μένειν λέγουσι τὸ τοὺς συγγενεῖς τὰς γυναῖκας καὶ οἰκείο
ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στόμασι· καὶ γὰρ ἐκείνας, ὅτε τ
πλοῖα κατέκρησαν, οὕτως ἀσπάζεσθαι καὶ φιλοφρονεῖσθ
τοὺς ἄνδρας, δεομένας αὐτῶν καὶ παραιτουμένας τὴν ὀργή

II. Ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα καὶ Λευκανία
οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, Αἰνείᾳ γαμηθεῖσαν, οἱ
Ἀσκανίῳ τῷ Αἰνείου, λέγουσι τοὔνομα θέσθαι τῇ πόλει· ο
δὲ, Ῥωμανόν, Ὀδυσσέως παῖδα καὶ Κίρκης, οἰκίσαι τὴν π
λιν· οἱ δὲ, Ῥῶμον ἐκ Τροίας ὑπὸ Διομήδους ἀποσταλέντ
τοῦ Ἡρακλέωνος· οἱ δὲ, Ῥῶμον Λατίνων τύραννον, ἐκβαλό

τα Τυρρηνούς, τοὺς εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θετταλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν παραγενομένους. Οὐ μὴν οὐδ' οἱ Ῥωμύλον τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων ἀποφαίνοντες ἐπώνυμον τῆς πόλεως ὁμολογοῦσι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ Αἰνείου καὶ Λεξιθέας τῆς Φόρβαντος υἱὸν ὄντα νήπιον εἰς Ἰταλίαν κομισθῆναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ῥῶμον· ἐν δὲ τῷ ποταμῷ πλημμύραντι τῶν ἄλλων σκαφῶν διαφθαρέντων, ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακὴν ἀποκλινθέντος ὄχθην ἀτρέμα, σωθέντας ἀπροσδοκήτως, ὀνομασθῆναι Ῥώμην. Οἱ δὲ, Ῥώμην θυγατέρα τῆς Τρωάδος ἐκείνης, Λατίνῳ τῷ Τηλεμάχου γαμηθεῖσαν τεκεῖν τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ, Αἰμυλίαν τὴν Αἰνείου καὶ Λαβινίας, Ἄρει συγγενομένην· οἱ δὲ μυθώδη παντάπασι περὶ τῆς γενέσεως διεξίασι. Ταρχετίῳ γὰρ Ἀλβανῶν βασιλεῖ παρανομωτάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ φάσμα δαιμόνιον οἷκοι γενέσθαι· φαλλὸν γὰρ ἐκ τῆς ἑστίας ἀνασχεῖν καὶ διαμένειν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· εἶναι δὲ Τηθύος ἐν Τυρρηνίᾳ χρηστήριον, ἀφ' οὗ κομισθῆναι τῷ Ταρχετίῳ χρησμὸν, ὥστε συμμίξαι τῷ φάσματι παρθένον· ἔσεσθαι γὰρ ἐξ αὐτῆς παῖδα κλεινότατον, ἀρετῇ καὶ τύχῃ καὶ ῥώμῃ διαφέροντα. Φράσαντος οὖν τὸ μάντευμα τοῦ Ταρχετίου μιᾷ τῶν θυγατέρων καὶ συγγενέσθαι τῷ φαλλῷ προστάξαντος αὐτὴν μὲν ἀπαξιῶσαι, θεράπαιναν δὲ εἰσπέμψαι. Τὸν δὲ Ταρχέτιον, ὡς ἔγνω, χαλεπῶς φέροντα συλλαβεῖν μὲν ἀμφοτέρας ἐπὶ θανάτῳ· τὴν δ' Ἑστίαν ἰδόντα κατὰ τοὺς ὕπνους ἀπαγορεύουσαν αὐτῷ τὸν φύνον, ἱστάναι τινα παρεγγυῆσαι ταῖς κόραις ὑφαίνειν δεδεμένας, ὡς ὅταν διεξυφήνωσι, τότε δοθησομένας πρὸς γάμον. Ἐκείνας μὲν οὖν δι' ἡμέρας ὑφαίνειν, ἑτέρας δὲ νύκτωρ τοῦ Ταρχετίου κελεύοντος ἀναλύειν τὸν ἱστόν. Ἐκ δὲ τοῦ φαλλοῦ τῆς θεραπαινίδος τεκούσης δίδυμα δοῦναι τινὶ Τερατίῳ τὸν Ταρχέτιον ἀνελεῖν κελεύσαντα. Τὸν δὲ θεῖναι φέροντα τοῦ ποταμοῦ πλησίον· εἶτα λύκαιναν μὲν ἐπιφοιτᾷν μαστὸν διδοῦσαν, ὄρνιθας δὲ παντοδαπὰς ψωμίσματα κομίζοντας ἐντιθέναι τοῖς βρέφεσιν· ἄχρις οὗ βουκόλον ἰδόντα καὶ θαυμάσαντα τολμῆσαι προσελθεῖν καὶ ἀνελέσθαι τὰ παιδία. Τοιαύτης δὲ τῆς σωτηρίας αὐτοῖς γενομένης ἐκτραφέντας ἐπιθέσθαι τῷ Ταρχετίῳ καὶ κρατῆσαι. Ταῦτα 19

μὲν οὖν Προμαθίων τις ἱστορίαν Ἰταλικὴν συντεταγμέν
εἴρηκε.

III. Τοῦ δὲ πίστιν ἔχοντος λόγου μάλιστα καὶ πλείστο
μάρτυρας, τὰ μὲν κυριώτατα πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐ
δωκε Διοκλῆς ὁ Πεπαρήθιος, ᾧ καὶ Φάβιος Πίκτωρ ἐν τ
πλείστοις ἐκηκολούθησε. Γεγόνασι δὲ καὶ περὶ τοῦτον ἕ
ραι διαφοραί· τύπῳ δὲ εἰπεῖν, τοιοῦτός ἐστι. Τῶν ἀπ' Α
νείου γεγονότων ἐν Ἄλβῃ βασιλέων εἰς ἀδελφοὺς δύο, Ν
μήτορα καὶ Ἀμούλιον, ἡ διαδοχὴ καθῆκεν. Ἀμουλίου δὲ ν
μαντος τὰ πάντα δίχα τῇ τε βασιλείᾳ τὰ χρήματα καὶ τ
ἐκ Τροίας κομισθέντα χρυσὸν ἀντιδέντος εἵλετο τὴν βα
σιλείαν ὁ Νομήτωρ. Ἔχων οὖν ὁ Ἀμούλιος τὰ χρήματα κ
αἰσίον ἀπ' αὐτῶν δυνάμενος τοῦ Νομήτορος τήν τε βα
σιλείαν ἀφείλετο ῥᾳδίως, καὶ φοβούμενος ἐκ τῆς θυγατρὸς α
τοῦ γενέσθαι παῖδας ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἀπέδειξεν, ἄγ
μον καὶ παρθένον ἀεὶ βιωσομένην. Ταύτην οἱ μὲν Ἰλίαν,
ἔ Ῥέαν, οἱ δὲ Σιλουΐαν ὀνομάζουσι. Φωρᾶται δὲ μετ'
πολὺν χρόνον κνοῦσα παρὰ τὸν καθεστῶτα ταῖς Ἑστιά
σιν. Καὶ τὸ μὲν ἀνήκεστα μὴ παθεῖν αὐτὴν, ἡ τοῦ βα
σιλέως θυγάτηρ Ἀνθὼ παρητήσατο, δεηθεῖσα τοῦ πατρό
ς· εἴρχθη δὲ, καὶ δίαιταν εἶχεν ἀνεπίμικτον, ὅπως μὴ λά
θοῦσα τὸν Ἀμούλιον. Ἔτεκε δὲ δύο παῖδας ὑπερφυεῖς μ
εγέθει καὶ κάλλει. Διὸ καὶ μᾶλλον ὁ Ἀμούλιος φοβηθ
εἰς ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπηρέτην λαβόντα ῥῖψαι. Τοῦτον ἔν
ιοι Φαυστύλον ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, οἱ δ' οὐ τοῦτον, ἀλ
λὰ τὸν ἀνελόμενον. Ἐνθέμενος οὖν εἰς σκάφην τὰ βρέφη κ
αὶ ἐπὶ μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὡς ῥίψων· ἰδὼν δὲ κατιόντα πο
λὺ ῥεύμασι καὶ τραχυνόμενον ἔδεισε προσελθεῖν· ἐγγὺς
μὲν τῆς ὄχθης καταθεὶς ἀπηλλάσσετο. Τοῦ δὲ ποταμοῦ κατ
ενέγκαντος ἡ πλημμύρα τὴν σκάφην ὑπολαβοῦσα καὶ μετε
νέγκασα πρᾴως κατήνεγκεν εἰς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακ
όν, ὃ νῦν Κερμανὸν καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν,
καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γερμανοὺς ὀνομάζουσιν.

IV. Ἦν δὲ πλησίον ἐρινεὸς, ὃν Ῥωμινάλιον ἐκάλουν,
διὰ τὸν Ῥωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἢ διὰ τὸ τὰ μ
ηκάμενα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὴν σκιὰν ἐνδιάζειν,
μάλιστα διὰ τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμόν· ὅτι τήν τε θηλ

δούμαν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, καὶ θεόν τινα τῆς ἑκτροφῆς τῶν νηπίων ἐπιμελεῖσθαι δοκοῦσαν ὀνομάζουσι Ῥουμυλίαν, καὶ θύουσιν αὐτῇ νηφάλια καὶ γάλα τοῖς ἱεροῖς ἐπισπένδουσιν. Ἐνταῦθα δὲ τοῖς βρέφεσι κειμένοις τήν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην καὶ δρυοκολάπτην τινὰ παρεῖναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα. Νομίζεται δ' Ἄρεος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ δρυοκολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν· ὅθεν οὐχ ἥκιστα πίστιν ἔσχεν ἡ τεκοῦσα τὰ βρέφη τεκεῖν ἐξ Ἄρεος φάσκουσα. Καίτοι τοῦτο παθεῖν αὐτὴν ἐξαπατηθεῖσαν λέγουσιν ὑπὸ τοῦ Ἀμυλίου διαπαρθενευθεῖσαν ἐν ὅπλοις ἐπιφανέντος αὐτῇ καὶ συναρπάσαντος. Οἱ δὲ, τοὔνομα τῆς τροφοῦ δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐκτροπὴν τῇ φήμῃ παρασχεῖν. Λούκας γὰρ ἐκάλουν οἱ Λατῖνοι τῶν τε θηρίων τὰς λυκαίνας καὶ τῶν γυναικῶν τὰς ἑταιρούσας· εἶναι δὲ τοιαύτην τὴν Φαυστύλου γυναῖκα τοῖ τὰ βρέφη θρέψαντος, Ἄκκαν Λαρεντίαν ὄνομα. Ταύτῃ δὲ καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοὰς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεος ἱερεύς, καὶ Λαρεντίαν καλοῦσι τὴν ἑορτήν.

V. Ἑτέραν δὲ τιμῶσι Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἡρακλέους ἀλύων, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ σχολῆς προθετο πρὸς τὸν θεὸν διακυβεύειν, ὑπεισπὼν, ὅτι νικήσας αὐτὸς ἕξει τι παρὰ τοῦ θεοῦ χρησόν· ἠττηθεὶς δὲ τῷ τράπεζαν ἄφθονον παρέξει καὶ γυναῖκα καλὴν συναπασομένην. Ἐπὶ τούτοις τὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ τιθεὶς, δ' ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφους ἀνεφάνη νικώμενος. Εὐσυνθετος δὲ βουλόμενος καὶ δικαιῶν ἐμμένειν τοῖς ὁρισθεῖσι δεῖπνόν τε τῷ θεῷ παρεσκεύασε, καὶ τὴν Λαρεντίαν οὖσαν ὡραν οὔπω δὲ ἐπιφανῆ, μισθωσάμενος εἱστίασεν ἐν τῷ ἱερῷ νην ὑποστορέσας· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον συνεῖρξεν, ὡς τοῦ θεοῦ ἔξοντος αὐτήν. Καὶ μέντοι καὶ τὸν θεὸν ἐνι λέγεται τῇ γυναικὶ, καὶ κελεῦσαι βαδίζειν ἔωθεν ἐπὶ τὴραν καὶ τὸν ἀπαντήσαντα πρῶτον ἀσπασαμένην ποιφίλον. Ἀπήντησεν οὖν αὐτῇ τῶν πολιτῶν ἀνὴρ ἡλικπόρρω ἦκων καὶ συνειλοχὼς οὐσίαν ἱκανήν· ἄπαις βεβιωκὼς ἄνευ γυναικὸς, ὄνομα Ταρρούτιος. Οὗτι τὴν Λαρεντίαν καὶ ἠγάπησε, καὶ τελευτῶν ἀπέλιπε νόμον ἐπὶ πολλοῖς καὶ καλοῖς κτήμασιν, ὧν ἐκείνη

στα τῷ δήμῳ κατὰ διαθήκας ἔδωκε. Λέγεται δὲ αὐτὴν ἔνε
ξον οὖσαν ἤδη καὶ θεοφιλῆ νομιζομένην ἀφανῆ γενέσθ
περὶ τοῦτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ καὶ τὴν προτέραν ἐκείνην Λ
ρεντίαν κεῖσθαι. Καλεῖται δὲ νῦν ὁ τόπος Βήλαυρον, ἀ
τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ὑπερχεομένου διεπεραιοῦντο πορθμ
ως κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον εἰς ἀγοράν. Τὴν δὲ πορθμεί
βηλατούραν καλοῦσιν. Ἔνιοι δὲ λέγουσι τὴν εἰς τὸν ἱππ
δρομον φέρουσαν ἐξ ἀγορᾶς πάροδον ἱστίοις καταπετανν
ναι τοὺς τὴν θέαν παρέχοντας ἐντεῦθεν ἀρχομένους. Ῥ
μαϊστὶ δὲ τὸ ἱστίον βῆλον ὀνομάζουσι. Διὰ ταῦτα μὲν ἔ
ταρὰς ἡ δευτέρα Λαρεντία παρὰ Ῥωμαίοις.

VI. Τὰ δὲ βρέφη Φαυστύλος Ἀμυλίου συφορβὸς ἀν
ἀπὸ λαθὼν ἅπαντας, ὡς δ' ἔνιοι φασὶ τῶν εἰκότων ἐχ
μενοι μᾶλλον, εἰδότος τοῦ Νομήτορος καὶ συγχορηγοῦντ
τροφὰς κρύφα τοῖς τρέφουσι. Καὶ γράμματα λέγονται κ
τῦλα μανθάνειν οἱ παῖδες εἰς Γαβίους πομισθέντες ὅ
μὴ τοὺς εὖ γεγονότας. Κληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἀπὸ τ
θυλῆς ἱστοροῦσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, ὅτι θηλάζοντες ὤφθ
σαν τὸ θηρίον. Ἡμὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασιν εὐγένεια καὶ νηπίω
ὄντων εὐθὺς ἐξέφαινε μεγέθει καὶ ἰδέᾳ τὴν φύσιν. Λύξόμεν
δὲ θυμοειδεῖς ἦσαν ἀμφότεροι, καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φο
βούμενα δεινὰ καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντες· ὁ δὲ Ῥ
μύλος γνώμῃ τε χρῆσθαι μᾶλλον ἐδόκει, καὶ πολιτικὴν ἔχε
σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομὰς καὶ κυνηγίας πρὸς τοὺς γειτ
όντας ἐπιμιξίαις πολλὴν ἑαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγ
μονικοῦ μᾶλλον ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγονότος. Διὸ το
μὲν ὁμοφύλοις καὶ ταπεινοτέροις προσφιλεῖς ἦσαν, ἐπιστ
τας δὲ καὶ διόπους βασιλικοὺς καὶ ἀγελάρχας, ὡς μηδ
αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας, ὑπερφρονοῦντες, οὔτ' ἀπειλ
ἐφόντιζον οὔτε ὀργῆς. Ἔχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ δια
τοις ἐλευθερίοις οὐ τὴν σχολὴν ἐλευθέριον ἡγούμενοι κ
τὴν ἀπονίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους καὶ
ἱππους ἀλέξασθαι καὶ κλῶπας ἐλεῖν καὶ βίας ἐξελέσθαι το
ἀδικουμένους. Ἦσαν δὴ διὰ ταῦτα περιβόητοι.

VII. Γενομένης δέ τινος πρὸς τοὺς Νομήτορος βουκ
λους τοῖς Ἀμυλίου διαφορᾶς καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως ο
ὐπεχόμενοι συγκόπτουσι μὲν αὐτοὺς καὶ τρέπονται, ἀπ

τέμνονται δὲ τῆς λείας συχνήν. Ἀρανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομήτορος ὀλιγώρουν· συνῆγον δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσους ἀποστατικοῦ καὶ φρονήματος ἀρχὰς ἐνδιδόντες. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου πρός τινα θυσίαν ἀποτραπομένου (καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικὸς) οἱ τοῦ Νομήτορος βοτῆρες τῷ Ῥώμῳ μετ' ὀλίγων βαδίζοντι προστυχόντες ἐμάχοντο. Καὶ γενομένων πληγῶν καὶ τραυμάτων ἐν ἀμφοτέροις ἐκράτησαν οἱ τοῦ Νομήτορος καὶ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ῥῶμον. Ἀναχθέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομήτορα καὶ κατηγορηθέντος αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε χαλεπὸν ὄντα δεδιὼς τὸν ἀδελφὸν, ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης ἀδελφὸς ὢν καὶ καθυβρισμένος ὑπ' οἰκετῶν ἐκείνου βασιλέως ὄντος. Συναγανακτούντων δὲ τῶν ἐν Ἄλβῃ καὶ δεινὰ πάσχειν οἰομένων τὸν ἄνδρα παρ' ἀξίαν κινηθεὶς ὁ Ἀμούλιος αὐτῷ παραδίδωσι τῷ Νομήτορι τὸν Ῥῶμον ὅ τι βούλοιτο χρήσασθαι. Παραλαβὼν δ' ἐκεῖνος, ὡς ἦκεν οἴκαδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος τὸν νεανίσκον ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ πάντας, ἐνορῶν δὲ τῷ προσώπῳ τὸ θαρραλέον καὶ ἰταμὸν τῆς ψυχῆς, ἀδούλωτον καὶ ἀπαθὲς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἔργα δὲ αὐτοῦ καὶ πράξεις ὁμοίας τοῖς βλεπομένοις ἀκούων, τὸ δὲ μέγιστον, ὡς ἔοικε, θεοῦ συμπαρόντος καὶ συνεπευθύνοντος ἀρχὰς μεγάλων πραγμάτων, ἀπτόμενος ὑπονοίᾳ καὶ τύχῃ τῆς ἀληθείας ἀνέκρινεν ὅστις εἴη καὶ ὅπως γένοιτο φωνῇ τε πρᾳεῖᾳ καὶ φιλανθρώπῳ βλέμματι πίστιν αὐτῷ μετ' ἐλπίδος ἐνδιδούς. Ὁ δὲ θαρρῶν ἔλεγεν· „Ἀλλ' οὐδὲν ἀποκρύψομαί σε· καὶ γὰρ εἶναι δοκεῖς Ἀμυλίου βασιλικώτερος. Ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίνεις, πρὶν ἢ κολάζειν· ὁ δ' ἀκρίτους ἐκδίδωσι. Πρότερον μὲν ἑαυτοὺς οἰκετῶν βασιλέως Φαυστύλου καὶ Λαρεντίας ἠπιστάμεθα παῖδας. Ἐσμὲν δὲ δίδυμοι. Γενόμενοι δὲ ἐν αἰτίᾳ πρός σε, καὶ διαβολαῖς καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἀγῶσιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἑαυτῶν· εἰ δὲ πιστὰ, κρίνειν ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος. Γοναὶ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόῤῥητοι λέγονται, τροφαὶ δὲ καὶ τιθηνήσεις ἀτοπώτεραι νεογνῶν, οἷς ἐῤῥίφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ὑπὸ τούτων τρεφόμενοι, μαστῷ λυκαίνης καὶ δρυοκολάπτου ψωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν. Ἔστι δ' ἡ σκάφη καὶ σώζεται χαλκοῖς ὑπο-

ζώσασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων· ἃ γένο
ὧν ὕστερον ἴσως ἀνωφελῆ γνωρίσματα τοῖς τοκεῦσιν ἡμ
ἀπολομένων." Ὁ μὲν οὖν Νομήτωρ ἔκ τε τῶν λόγων τ
των καὶ πρὸς τὴν ὄψιν εἰκάζων τὸν χρόνον οὐκ ἔφυγε τ
ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ' ἐφρόντιζεν, ὅπως τῇ θυγατρὶ π
τούτων κρύφα συγγενόμενος φράσειεν· ἐφρουρεῖτο γὰρ
καρτερῶς.

VIII. Ὁ δὲ Φαυστύλος ἀκούσας τήν τε σύλληψιν τ
Ῥώμου καὶ τὴν παράδοσιν τὸν μὲν Ῥωμύλον ἠξίου βοηθε
τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον δὲ ὑπ
νίττετο, καὶ παρεδήλου τοσοῦτον, ὅσον προσέχοντας μὴ μ
κρὸν φρονεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρ
τὸν Νομήτορα σπουδῆς καὶ δέους μεστὸς ὢν διὰ τὸν κα
ρόν. Ὑποψίαν οὖν τοῖς περὶ τὰς πύλας φρουροῖς τοῦ βα
λέως παρέχων καὶ ὑφορώμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ταραττ
μενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλ
μυδίῳ περικαλύπτων. Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τ
τὰ παιδάρια ῥίψαι λαβόντων καὶ γεγονότων περὶ τὴν ἔκθ
σιν. Οὗτος ἰδὼν τὴν σκάφην τότε καὶ γνωρίσας τῇ κατ
σκευῇ καὶ τοῖς γράμμασιν ἔτυχεν ὑπονοίᾳ τοῦ ὄντος· κ
οὐ παρημέλησεν, ἀλλὰ φράσας τὸ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ κατ
στησεν εἰς ἔλεγχον. Ἐν δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἀνάγκαις
Φαυστύλος οὔτ' ἀήττητον ἑαυτὸν διεφύλαξεν, οὔτε παντ
πασιν ἐκβιασθεὶς σώζεσθαι μὲν ὡμολόγησε τοὺς παῖδας,
ναι δ' ἄποθεν τῆς Ἄλβης ἔφη νέμοντας· αὐτὸς δὲ τοῦτο πρ
τὴς Ἰλίαν φέρων βαδίζειν πολλάκις ἰδεῖν καὶ θιγεῖν ἐπ'
πίδι βεβαιοτέρᾳ τῶν τέκνων ποθήσασαν. Ὅπερ οὖν οἱ τ
ραττόμενοι καὶ μετὰ δέους ἢ πρὸς ὀργὴν πράττοντες ὁ
22 οὐν ἐπιεικῶς πάσχουσι συνέπεσε παθεῖν τὸν Ἀμούλιον. Ἄ
δρα γὰρ ἄλλῃ τε χρηστὸν καὶ τοῦ Νομήτορος φίλον ὑ
σπουδῆς ἔπεμψε διαπυθέσθαι τοῦ Νομήτορος κελεύσας,
τις ἥκοι λόγος εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν παίδων ὡς περιγενομ
νων. Ἀφικόμενος οὖν ὁ ἄνθρωπος καὶ θεασάμενος ὅσ
οὔπω τὸν Ῥῶμον ἐν περιβολαῖς καὶ φιλοφροσύναις τοῦ Ν
μήτορος, τήν τε πίστιν ἰσχυρὰν ἐποίησε τῆς ἐλπίδος, καὶ π
ρεκελεύσατο τῶν πραγμάτων ὀξέως ἀντιλαμβάνεσθαι· π
συνὴν αὐτοῖς ἤδη καὶ συνέπραττεν. Ὁ δὲ καιρὸς οὐδὲ βο

λομένοις οἰκεῖν παρεῖχεν. Ὁ γὰρ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν ἤδη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξέθεον οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν μίσει καὶ φόβῳ τοῦ Ἀμουλίου. Πολλὴν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν ἦγε συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστύας· ἑκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο χόρτου καὶ ὕλης ἀγκαλίδα κοντῷ περικειμένην ἀνέχων. Μανίπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμασι τούτους μανιπλαρίους ὀνομάζουσιν. Ἅμα δὴ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥωμύλου προσάγοντος ἔξωθεν οὔτε πράξας οὐδὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλεύσας σωτήριον ἑαυτῷ διὰ τὸ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι καταληφθεὶς ἀπέθανεν. Ὧν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λέγοντος καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλέους, ὃς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν, ὕποπτον μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν καὶ πλασματῶδες· οὐ δεῖ δὲ ἀπιστεῖν, τὴν τύχην ὁρῶντας, οἷον ποιημάτων δημιουργός ἐστι, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προῦβη δυνάμεως, μὴ θείαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν.

IX. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος καὶ τῶν πραγμάτων καταστάντων Ἄλβην μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντες οὔτ' ἄρχειν ἐβούλοντο τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδόντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς πρεπούσας ἴσχυσαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτοὺς πόλιν ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐνετράφησαν κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν ἐστιν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαῖον οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολιτῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς ἢ καταλυθῆναι παντάπασι τούτων διασπαρέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ τὴν Ἄλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνύναι τοὺς ἀποστάτας ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθέν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην, ἑκουσίων ἀπορίᾳ γάμων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἁρπάσαντες περιττῶς. Ἔπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἵδρυσιν λαμβανούσης, ἱερόν τι φύξιμον τοῖς ἀφισταμένοις κατασκευάσαντες, ὃ Θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάντας οὔτε δεσπόταις δοῦλον οὔτε θῆτα χρήσταις οὔτ' ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρήστῳ πᾶσι βεβαιοῦν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες·

ὥστε πληθύσαι ταχὺ τὴν πόλιν· ἐπεὶ τάς γε πρώτας ἑστ
λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείονας γενέσθαι. Ταῦτα μὲν
ὕστερον. Ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοικισμὸν αὐτοῖς εὐθ
ἦν διαφορὰ περὶ τοῦ τόπου. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλ
μένην Ῥώμην κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον, ἔκτισε
ἐκεῖνον ἐβούλετο πολίζειν τὸν τόπον· Ῥῶμος δὲ χωρίον
τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμ
νιον, νῦν δὲ Ῥιγνάριον καλεῖται. Συνθεμένων δὲ τὴν ἔρ
ὄρνισιν αἰσίοις βραβεῦσαι καὶ καθεζομένων χωρὶς ἓξ φ
σὶ τῷ Ῥώμῳ, διπλασίους δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφανῆναι γύπ
Οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶμον ἀληθῶς ἰδεῖν, ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥ
μύλον· ἐλθόντος δὲ τοῦ Ῥώμου τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥ
μύλῳ φανῆναι. Διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυψὶ Ῥωμ
ους οἰωνιζομένους. Ἡρόδωρος δὲ ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ κ
τὸν Ἡρακλέα χαίρειν γυπὸς ἐπὶ πράξει φανέντος. Ἔστι μ
γὰρ ἀβλαβέστατον ζώων ἁπάντων, μηδὲν ὧν σπείρουσιν
φθείρουσιν ἢ νέμουσιν ἄνθρωποι σινόμενον· τρέφεται
ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων· ἀποκτίννυσι δ' οὐδὲν οὐδὲ λυμαί
ται ψυχὴν ἔχον, κτηνοῖς δὲ διὰ συγγένειαν οὐδὲ νεκροῖς πρό
εισιν. Ἀετοὶ δὲ καὶ γλαῦκες καὶ ἱέρακες ζῶντα κόπτουσι
ὁμόφυλα καὶ φονεύουσι· καίτοι κατ' Αἰσχύλον

Ὄρνιθος ὄρνις πῶς ἂν ἁγνεύοι φαγών;

Ἔτι τἄλλα μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀναστρέφ
ται καὶ παρέχει διὰ παντὸς αἴσθησιν ἑαυτῶν· ὁ δὲ γ
σπάνιόν ἐστι θέαμα, καὶ νεοσσοῖς γυπὸς οὐ ῥᾳδίως ἴσμ
ἐπετυχηκότες· ἀλλὰ καὶ παρέσχεν ἐνίοις ἄτοπον ὑπόνοια
ἔξωθεν αὐτοὺς ἀφ' ἑτέρας τινὸς γῆς καταίρειν ἐνταῦθα,
σπάνιον καὶ μὴ συνεχές· οἷον οἱ μάντεις ἀξιοῦσιν εἶναι
μὴ κατὰ φύσιν, μηδ' ἀφ' αὑτοῦ πομπῇ δὲ θείᾳ φαινόμενο

X. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὴν ἀπάτην ὁ Ῥῶμος, ἐχαλέπαινε κ
τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ᾗ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλο
σθαι, τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, τοῖς δ' ἐμποδὼν ἐγίνετ
Τέλος δὲ διαλλόμενον αὐτὸν οἱ μὲν αὐτοῦ Ῥωμύλου π
τάξαντος, οἱ δὲ τῶν ἑταίρων τινὸς Κέλερος, ἐνταῦθα π
σεῖν λέγουσιν. Ἔπεσε δὲ καὶ Φαυστύλος ἐν τῇ μάχῃ καὶ Πλε
στῖνος· ὃν ἀδελφὸν ὄντα Φαυστύλου συνεκθρέψαι τοὺς π
ρὶ τὸν Ῥωμύλον ἱστοροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν Κέλερ εἰς Τυῤῥ

νίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖο
ὀξεῖς κέλερας ὀνομάζουσι· καὶ Κόϊντον Μέτελλον, ὅτ
πατρὸς ἀποθανόντος ἀγῶνα μονομάχων ἡμέραις ὀλ
ἐποίησε, θαυμάσαντες τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς Κ
προσηγόρευσαν.

XI. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τὸν Ῥ
ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς ᾤκιζε τὴν πόλιν ἐκ Τυῤῥηνία
ταπεμψάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θεσμοῖς καὶ γράμ
ὑφηγουμένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπερ ἐν τε
Βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸ νῦν Κομίτιον κυκλοτερὴς ὁ
χαί τε πάντων, ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο,
δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα. Καὶ τέλος
ἀφῖκτο γῆς ἕκαστος ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλλο
ταὐτὸ καὶ συνεμίγνυον. Καλοῦσι δὲ τὸν βόθρον τοῦτ
καὶ τὸν ὄλυμπον ὀνόματι μοῦνδον. Εἶτα, ὥσπερ κύκλο
τρῳ, περιέγραψαν τὴν πόλιν. Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν
τρῳ χαλκῆν ὕννιν, ὑποζεύξας δὲ βοῦν ἄῤῥενα καὶ θή
αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιελαύνων αὔλακα βαθεῖαν τοῖς τ
σι· τῶν δ' ἐπομένων ἔργον ἐστὶν ἃς ἀνίστησι βώλο
ἄροτρον καταστρέφειν εἴσω καὶ μηδεμίαν ἔξω περι
ἐκτρεπομένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζ
καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τε
ἢ μετὰ τεῖχος. Ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται
ὕννιν ἐξελόντες καὶ τὸ ἄροτρον ὑπερθέντες διάλειμμα
οῦσιν. Ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν πλὴν τῶν πυλῶ
μίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντας οὐκ ἦν ἄνευ
δαιμονίας τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε
καίων καὶ τῶν μὴ καθαρῶν.

XII. Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ
κα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν τ
ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζ
Ἐν ἀρχῇ δ', ὥς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον, ἀλλὰ
ρὰν καὶ ἀναίμακτον ᾤοντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπώ
τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρ
κτίσεως βοτηρική τις ἦν αὐτοῖς ἑορτὴ κατὰ ταύτην τὴ
ραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν. Νῦν μὲν οὖν
αἱ Ῥωμαϊκαὶ νουμηνίαι πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὁμολογού

ιείνην δὲ τὴν ἡμέραν, ᾗ τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος
ρεκῆ τριακάδα τυχεῖν λέγουσι·· καὶ σύνοδον
ἐν αὐτῇ γενέσθαι σελήνης πρὸς ἥλιον, ἣν εἰδέ-
τίμαχον οἴονται, τὸν Τηΐον ἐποποιόν, ἔτει τρίτῳ
λυμπιάδος συμπεσοῦσαν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάρ-
ριλόσοφον χρόνοις, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν ἱστορίᾳ
τον, ἣν Ταρούτιος ἑταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν
μαθηματικὸς, ἁπτόμενος δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν πλή-
θου θεωρίας ἕνεκα καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττὸς
τῳ προὔβαλλεν ὁ Οὐάρρων ἀναγαγεῖν τὴν Ῥω-
σιν εἰς ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀπο-
περὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμὸν,
ὧν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων ἀνα-
ις γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι χρόνον τε λαβόντας
γενέσεως βίον προειπεῖν καὶ βίῳ δοθέντι θη-
ον. Ἐποίησεν οὖν τὸ προσταχθὲν ὁ Ταρούτιος,
τάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδὼν καὶ χρό-
αὶ τρόπον τελευτῆς καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα συν-
.α τεθαῤῥηκότως καὶ ἀνδρείως ἀπεφήνατο τὴν
ητρὶ τοῦ Ῥωμύλου γεγονέναι σύλληψιν ἔτει πρώ-
έρας ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Χοιὰκ,
κάδι, τρίτης ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε παν-
δ' ἐμφανῆ γένεσιν, ἐν μηνὶ Θὼθ, ἡμέρᾳ πρώτῃ
περὶ ἡλίου ἀνατολάς. Κτισθῆναι δὲ τὴν Ῥώμην
ᾗ ἐνάτῃ Φαρμουθὶ μηνὸς ἱσταμένου, μεταξὺ δευ-
καὶ τρίτης· ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὥσπερ ἀν-
ίριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέ-
ὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρούμενον. Ἀλλὰ ταῦ-
; καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τῷ ξένῳ καὶ περιττῷ προσ-
ἶον, ἢ διὰ τὸ μυθώδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντυγχά-
νῆς.

Κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως πρῶτον μὲν ὅσον ἦν ἐν
θος, εἰς συντάγματα στρατιωτικὰ διεῖλεν· ἕκα-
ταγμα περιῶν τρισχιλίων ἦν, καὶ τριακοσίων ἱπ-
ήθη δὲ λεγεὼν, τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους
Ἔκειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρῆτο δήμῳ, καὶ πω-
ωμάσθη τὸ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστους

νίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς κέλερας ὀνομάζουσι· καὶ Κόϊντον Μέτελλον, ὅτι τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος ἀγῶνα μονομάχων ἡμέραις ὀλίγαις ἐποίησε, θαυμάσαντες τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς Κέλερα προσηγόρευσαν.

XI. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τὸν Ῥῶμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς ᾤκιζε τὴν πόλιν ἐκ Τυῤῥηνίας μεταπεμψάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θεσμοῖς καὶ γράμμασιν ὑφηγουμένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπερ ἐν τελετῇ. Βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸ νῦν Κομίτιον κυκλοτερὴς ἀπαρχαί τε πάντων, ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα. Καὶ τέλος ἐξ ἧς ἄφικτο γῆς ἕκαστος ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλλον εἰς ταὐτὸ καὶ συνεμίγνυον. Καλοῦσι δὲ τὸν βόθρον τοῦτον ᾠ καὶ τὸν ὅλυμπον ὀνόματι μοῦνδον. Εἶτα, ὥσπερ κύκλον κέντρῳ, περιέγραψαν τὴν πόλιν. Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἀρότρῳ χαλκῆν ὖννιν, ὑποζεύξας δὲ βοῦν ἄῤῥενα καὶ θήλειαν αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιελαύνων αὔλακα βαθεῖαν τοῖς τέρμασι· τῶν δ' ἑπομένων ἔργον ἐστὶν ἂς ἀνίστησι βώλους τὸ ἄροτρον καταστρέφειν εἴσω καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾶν ἐκτρεπομένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τεῖχος ἢ μετὰ τεῖχος. Ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ὖννιν ἐξελόντες καὶ τὸ ἄροτρον ὑπερθέντες διάλειμμα ποιοῦσιν. Ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν πλὴν τῶν πυλῶν νομίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντας οὐκ ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων καὶ τῶν μὴ καθαρῶν.

XII. Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ἐν ἀρχῇ δ', ὥς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον, ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον ᾤοντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπώνυμον τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως βοτηρική τις ἦν αὐτοῖς ἑορτὴ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν. Νῦν μὲν οὖν οὐδὲν αἱ Ῥωμαϊκαὶ νουμηνίαι πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὁμολογούμενον

ἱρυσεν· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν, ᾗ τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλ
ἔκιζεν, ἀτρεκῆ τριακάδα τυχεῖν λέγουσι·· καὶ σύνοδ
ἐκλειπτικὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι σελήνης πρὸς ἥλιον, ἣν εἰ
σι καὶ Ἀντίμαχον οἴονται, τὸν Τήϊον ἐποποιὸν, ἔτει τρί
τῆς ἕκτης ὀλυμπιάδος συμπεσοῦσαν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐά
ῥωνα τὸν φιλόσοφον χρόνοις, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν ἱστορ
βιβλιακάτατον, ἣν Ταρούτιος ἑταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μ
ἔλλως καὶ μαθηματικὸς, ἀπτόμενος δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν π
ναια μεθόδου Θεωρίας ἕνεκα καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττ
εἶναι. Τούτῳ προῦβαλλεν ὁ Οὐάῤῥων ἀναγαγεῖν τὴν Ῥ
μύλου γένεσιν εἰς ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀπ
τελεσμάτων περὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμὸ
ὅσπερ αἱ τῶν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων ἀν
λύσεις. Τῆς γὰρ αὐτῆς Θεωρίας εἶναι χρόνον τε λαβόντ
ἀνθρώπου γενέσεως βίον προειπεῖν καὶ βίῳ δοθέντι θ
ρεῖναι χρόνον. Ἐποίησεν οὖν τὸ προσταχθὲν ὁ Ταρούτιο
καὶ τά τε πάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδὼν καὶ χρ
νον ζωῆς καὶ τρόπον τελευτῆς καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα συ
θείς· εὖ μάλα τεθαῤῥηκότως καὶ ἀνδρείως ἀπεφήνατο τ
μὲν ἐν τῇ μητρὶ τοῦ Ῥωμύλου γεγονέναι σύλληψιν ἔτει πρ
τρίτῃ τῆς δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Χοιά
τρίτῃ καὶ εἰκάδι, τρίτης ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε κα
τελῶς· τὴν δ' ἐμφανῆ γένεσιν, ἐν μηνὶ Θὼθ, ἡμέρᾳ πρώ
μετ' εἰκάδα περὶ ἡλίου ἀνατολάς. Κτισθῆναι δὲ τὴν Ῥώμ
ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐνάτῃ Φαρμουθὶ μηνὸς ἱσταμένου, μεταξὺ δε
τέρας ὥρας καὶ τρίτης· ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὥσπερ ἀ
θρώπου, κύριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γεν
σεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς Θεωρούμενον. Ἀλλὰ τα
τε μὲν ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τῷ ξένῳ καὶ περιττῷ προ
κεῖται μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μυθῶδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντυγχ
νοντας αὐτοῖς.

XIII. Κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως πρῶτον μὲν ὅσον ἦν
ἡλικίᾳ πλῆθος, εἰς συντάγματα στρατιωτικὰ διεῖλεν· ἕκ
στον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν, καὶ τριακοσίων ἱ
πέων. Ἐκλήθη δὲ λεγεὼν, τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμο
τε πάντων. Ἔκειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρῆτο δήμῳ, καὶ π
τρίβους ὠνομάσθη τὸ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστο

ἀπέδειξε βουλευτὰς, καὶ αὐτοὺς μὲν πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα σενάτον προσηγόρευσεν. Ὁ μὲν οὖν σενάτος ἀτρεκῶς γερουσίαν σημαίνει· πατρικίους δὲ τοὺς βουλευτὰς κληθῆναι λέγουσιν, οἱ μὲν, ὅτι παίδων γνησίων πατέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχοντας ἑαυτῶν ἀποδεῖξαι πατέρας, ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξε τῶν πρώτων εἰς τὴν πόλιν συλλεόντων· οἱ δὲ, ἀπὸ τῆς πατρωνείας. Οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, καὶ καλοῦσιν ἄχρι νῦν ὀλόμενοι Πάτρωνά τινα τῶν σὺν Εὐάνδρῳ παραγενομένων, κηδεμονικὸν τῶν ὑποδεεστέρων ὄντα καὶ βοηθητικὸν, ἀφ' αὑτοῦ τῷ πράγματι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπολιπεῖν. Μάλιστα δ' ἄν τις συγχάνοι τοῦ εἰκότος, εἰ νομίζοι, τὸν Ῥωμύλον ἀξιοῦντα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους πατρικῇ κηδεμονίᾳ καὶ φροντίδι προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν τακεινοτέρων, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μηδ' ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας καὶ νομίζοντας καὶ προσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνομάσαι. Καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας οἱ μὲν ἔξωθεν ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν, αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους, τῷ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ τιμὴν, ἥκιστα δὲ φθόνον ἔχοντι χρώμενοι τῶν ὀνομάτων. Ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ πλειόνων προσαναλαμβανομένων πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς· ἑτέροις δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διῄρει πάτρωνας ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστάτας, ἐκείνους δὲ κλίεντας, ὅπερ ἐστὶ πελάτας· ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους θαυμαστὴν εὔνοιαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων δικαίων ὑπάρξουσαν ἐνεποίησεν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητάς τε τῶν νομίμων καὶ προστάτας δικαζομένοις συμβούλους τε πάντων καὶ κηδεμόνας ἑαυτοὺς παρεῖχον. Ἐκεῖνοι δὲ τούτους ἐθεράπευον οὐ μόνον τιμῶντες, ἀλλὰ καὶ πενομένοις θυγατέρας συνεκδιδόντες καὶ χρέα συνεκτινύοντες. Καταμαρτυρεῖν τε πελάτου προστάτην ἢ προστάτου πελάτην οὔτε νόμος οὐδεὶς οὔτε ἄρχων ἠνάγκαζεν. Ὕστερον δὲ τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων τὸ λαμβάνειν χρήματα τοὺς δυνατοὺς παρὰ τῶν τακεινοτέρων αἰσχρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγεννές. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XIV. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν, ὡς Φάβιος ἱ
ρεῖ, τὸ περὶ τὴν ἁρπαγὴν ἐτολμήθη τῶν γυναικῶν. Καὶ
γουσι μὲν ἔνιοι τὸν Ῥωμύλον αὐτὸν τῇ φύσει φιλοπόλε
ὄντα καὶ πεπεισμένον ἔκ τινων ἄρα λογίων, ὅτι τὴν Ῥώ
πίπρωται πολέμοις τρεφομένην καὶ αὐξομένην γενέσθαι
γίστην, βίος ὑπάρξαι πρὸς τοὺς Σαβίνους· οὐδὲ γὰρ π
λὰς, ἀλλὰ τριάκοντα μόνας παρθένους λαβεῖν αὐτὸν
δὴ πολέμου μᾶλλον, ἢ γάμων δεόμενον. Τοῦτο δὲ οὐκ
κὸς· ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν ὁρῶν ἐποίκων εὐθὺς ἐμπιπλα
την, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας εἶχον, οἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἐξ ἀ
ρων καὶ ἀφανῶν ὄντες ὑπερεωρῶντο καὶ προσεδοκῶντο
συμμενεῖν βεβαίως· ἐλπίζων δὲ πρὸς τοὺς Σαβίνους τρό
τινα συγκράσεως καὶ κοινωνίας ἀρχὴν τὸ ἀδίκημα ποιήσ
αὐτοῖς ἠμερωσαμένοις τὰς γυναῖκας ἐπεχείρησε τῷ ἔ
τόνδε τὸν τρόπον. Διεδόθη λόγος ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον,
θεῶν τινος ἀνενρῆκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. Ὃ
μαζον δὲ τὸν Θεὸν Κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα· κωνσίλ
γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον καλοῦσι καὶ τοὺς ὑπάτους κ
ωνσίας, οἷον προβούλους· εἴτε ἵππειον Ποσειδῶ. Καὶ
ὁ βωμὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἱπποδρόμων ἐστὶν ἀφανὴς
ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσιν ἀνακαλυπτό
νος. Οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τοῦ βουλεύματος ἀποῤῥήτου
ἀφατοῦς ὄντος ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ Θεῷ βωμὸν γε
σθαι κεκρυμμένον. Ὡς δ' ἀνεφάνη, θυσίαν τε λαμπρὰν
αὐτῷ καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν ἐκ παταγγελίας ἐπετέλει πανη
μεί. Καὶ πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι συνῆλθον, αὐτὸς δὲ πρ
κάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων ἀλουργίδι κεκοσμημένος. Ἦν
τῇ καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον ἐξαναστάντα τ
ἀλουργίδα πτύξαι καὶ περιβαλέσθαι πάλιν. Ἐχόντες οὖν
φῃ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, καὶ τοῦ σημείου γενομέν
σασάμενοι τὰ ξίφη καὶ μετὰ βοῆς ὁρμήσαντες ἥρπαζ
τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων, αὐτοὺς δὲ φεύγοντας εἶων κ
περίεσαν. Ἁρπασθῆναι δέ φασιν, οἱ μὲν, τριάκοντα μόν
ὑφ' ὧν καὶ τὰς φρατρίας ὀνομασθῆναι· Οὐαλέριος δὲ Ἀ
τίας ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας· Ἰόβας δὲ τρεῖς κ
ὑβδομήκοντα καὶ ἑξακοσίας παρθένους· ὃ μέγιστον ἦν ἀπ
λήμα τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν ἀλλ' ἢ μία

Ἑρσιλίαν, διαλαθοῦσαν αὐτοὺς, ἅτε δὴ μὴ μεθ' ὕβρεως, μηδ' ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν ἁρπαγὴν, ἀλλὰ συμμίξαι καὶ συναγαγεῖν εἰς ταὐτὸ τὰ γένη ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις διανοηθέντας. Τὴν δ' Ἑρσιλίαν οἱ μὲν Ὀστίλλιον γῆμαι λέγουσιν, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ αὐτὸν Ῥωμύλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν θυγατέρα Πρίμαν, τῇ τάξει τῆς γενέσεως οὕτω προσαγορευθεῖσαν, ἕνα δ' υἱὸν μόνον, ὃν Ἀόλλιον μὲν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς γενομένης ἀθροίσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν, οἱ δ' ὕστερον, Ἀβίλλιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱστορῶν Ζηνόδοτος ὁ Τροιζήνιος πολλοὺς ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας.

XV. Ἐν δὲ τοῖς ἁρπάζουσι τὰς παρθένους τότε τυχεῖν λέγουσι τῶν οὐκ ἐπιφανῶν τινας ἄγοντας κόρην τῷ τε κάλλει πολὺ καὶ τῷ μεγέθει διαφέρουσαν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαντῶντες ἔνιοι τῶν κρειττόνων ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι, βοᾷν τοὺς ἄγοντας, ὡς Ταλασίῳ κομίζοιεν αὐτὴν, ἀνδρὶ νέῳ μὲν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρηστῷ. τοῦτ' οὖν ἀκούσαντας εὐφημεῖν καὶ προτεῖν ἐπαινοῦντας ἐνίους δὲ καὶ παρακολουθεῖν ἀναστρέψαντας εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Ταλασίου μετὰ βοῆς τοὔνομα φθεγγομένους. Ἀφ' οὗ δὴ τὸν Ταλάσιον ἄχρι νῦν, ὡς Ἕλληνες τὸν Ὑμέναιον, ἐπᾴδουσι Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχίᾳ φασὶ χρήσασθαι περὶ τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Σέξτιος δὲ Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν οὔτε χαρίτων ἐπιδεὴς ἀνὴρ, ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι τῆς ἁρπαγῆς σύνθημα τὴν φωνὴν ἔδωκε ταύτην ὁ Ῥωμύλος. Ἅπαντες οὖν ἐβόων τὸν Ταλάσιον οἱ τὰς παρθένους κομίζοντες· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς γάμοις παραμένειν τὸ ἔθος. Οἱ δὲ πλεῖστοι νομίζουσιν, ὧν καὶ ὁ Ἰόβας ἐστὶ, παράκλησιν εἶναι καὶ παρακέλευσιν εἰς φιλεργίαν καὶ ταλασίαν οὔπω τότε τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ λέγεται κακῶς, ἀλλ' ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι τότε τῷ ὀνόματι τῆς ταλασίας, καθάπερ ἡμεῖς, ἑτέραν ἄν τις αἰτίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγένοντο συνθῆκαι περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον τοῖς ἀνδράσιν ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. Παρέμεινέ γ' οὖν καὶ τοῖς αὖθις γαμοῦσι, τοὺς διδόντας ἢ παραπέμποντας ἢ ὅλως παρόντας ἀναφωνεῖν

τὸν Ταλάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους, ὡς ἐπ' οὐ
ἄλλο ὑπούργημα τῆς γυναικὸς ἢ ταλασίαν εἰσαγομένης. Δ
μένει δὲ μέχρι νῦν τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς μὴ ὑπ
βαίνειν τὸν σύδδον εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἱρομένην εἰσφέ
σθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθείσας, μὴ εἰσελθε
Ἔνιοι δὲ λέγουσι καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχ
διαρρίνεσθαι δορατίου σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης
πολεμικῶς τὸν πρῶτον γάμον γενέσθαι· περὶ ὧν ἐπιπλέ
ἐν τοῖς Αἰτίοις εἰρήκαμεν. Ἐτολμήθη μὲν οὖν ἡ ἁρπαγὴ
ρὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτιλίου μην
Αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ᾗ τὴν τῶν Κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσ

XVI. Οἱ δὲ Σαβῖνοι πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικ
τώμας δὲ ὤκουν ἀτειχίστους, ὡς προσῆκον αὐτοῖς μέγα φ
πεῖν καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκοις οὖσιν.
μὴν ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς ἐνδεδεμένους μεγάλοις ὁμηρεύμ
καὶ δεδιότες περὶ τῶν θυγατέρων πρίσβεις ἀπέστειλαν, ἐκ
ᾗ καὶ μέτρια προκαλούμενοι, τὸν Ῥωμύλον ἀποδιδόντα
νόρας αὐτοῖς καὶ λύσαντα τὸ τῆς βίας ἔργον, εἶτα πειθοῖ
νόμῳ πράττειν τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ οἰκειότητα. Τοῦ
Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προϊεμένου, παρακαλοῦντος
τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι β
λευόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι διέτριβον· Ἄκρων δὲ
αιλεὺς Κενινητῶν, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πο
μαχοῖς, τά τε πρῶτα τολμήματα τοῦ Ῥωμύλου δι' ὑποψ
Τάτιε, καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὰς γυναῖκας ἤδη φοβερὸν ἡγ
μενος πᾶσιν εἶναι καὶ οὐκ ἀνεκτὸν, εἰ μὴ κολασθείη, προε
νίστη τῷ πολέμῳ καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ'
τόν, καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐπ' ἐκεῖνον. Γενόμενοι δ' ἐν ὄψει
πειδόντες ἀλλήλους προὐκαλοῦντο μάχεσθαι τῶν στρατ
μάτων ἐν τοῖς ὅπλοις ἀτρεμούντων. Εὐξάμενος οὖν ὁ
μύλος, εἰ κρατήσειε καὶ καταβάλοι, τῷ Διὶ φέρων ἀναθή
αὐτὸς τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρὸς, αὐτόν τε καταβάλλει κρατή
καὶ τρέπεται τὸ στράτευμα μάχης γενομένης, αἱρεῖ δὲ
τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἠδίκησε τοὺς ἐγκαταληφθέντας, ἀλλ
τὰς οἰκίας ἐκέλευσε καθελόντας ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην,
πολίτας ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἐσομένους. Τούτου μὲν οὖν οὐκ ἔ
ὅ τι μᾶλλον ηὔξησε τὴν Ῥώμην, ἀεὶ προσποιοῦσαν ἑαυτῇ

συννέμουσαν ὧν κρατήσειεν· ὁ δὲ Ῥωμύλος, ὡς ἂν μάλιστα τὴν εὐχὴν τῷ τε Διῒ κεχαρισμένην καὶ τοῖς πολίταις ἰδεῖν ἐπιτερπῆ παράσχοι, σκεψάμενος ἐπὶ στρατοπέδου δρῦν ἔτεμεν ὑπερμεγέθη καὶ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρόπαιον καὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἄκρωνος ἕκαστον ἐν τάξει περιήρμοσε καὶ κατήρτισεν· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο, δάφνῃ δὲ ἐσχέψατο τὴν κεφαλὴν κομῶσαν. Ἑπολαβὼν δὲ τῷ δεξιῷ τὸ τρόπαιον ὦμῳ προσερειδόμενον ὀρθὸν ἐβάδιζεν ἐξάρχων ἐπινικίου παιᾶνος ἐν ὅπλοις ἐπομένῃ τῇ στρατιᾷ δεχομένων τῶν πολιτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ θαύματος. Ἡ μὲν οὖν πομπὴ τῶν αὐθις θριάμβων ἀρχὴν καὶ ζῆλον παρέσχεν· τὸ δὲ τρόπαιον ἀνάθημα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη. Τὸ γὰρ πλῆξαι φερῖρε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εὔξατο δὲ πλῆξαι τὸν ἄνδρα καὶ καταβαλεῖν. Ὀπίμια δὲ τὰ σκῦλα, φησὶν Οὐάῤῥων, καθότι καὶ τὴν περιουσίαν ὅπερ λέγουσι. Πιθανώτερον δ' ἄν τις εἴποι διὰ τὴν πρᾶξιν· ὄπους γὰρ ὀνομάζεται τὸ ἔργον. Αὐτουργῷ δὲ ἀριστείας στρατηγῷ στρατηγὸν ἀνελόντι δίδοται καθιέρωσις ὀπιμίων. Καὶ τρισὶ μόνοις τούτου τυχεῖν ὑπῆρξε Ῥωμαίοις ἡγεμόσι, πρώτῳ Ῥωμύλῳ κτείναντι τὸν Κενινήτην Ἄκρωνα· δευτέρῳ Κορνηλίῳ Κόσσῳ Τυῤῥηνὸν ἀνελόντι Τολούμνιον· ἐπὶ πᾶσι δὲ Κλαυδίῳ Μαρκέλλῳ Βριτομάρτου κρατήσαντι Γαλατῶν βασιλέως. Κόσσος μὲν οὖν καὶ Μάρκελλος ἤδη τεθριππους εἰσήλαυνον αὐτοὶ τὰ τρίπαια φέροντες· Ῥωμύλον δ' οὐκ ὀρθῶς φησὶν ἅρματι χρήσασθαι Διονύσιος. Ταρκύνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν Δημαράτου τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον ἐξᾶραι τοὺς θριάμβους· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἅρματος θριαμβεῦσαι Ποπλικόλαν. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς εἰκόνας ὁρᾷν ἐστιν ἐν Ῥώμῃ τὰς τροπαιοφόρους πεζὰς ἁπάσας.

XVII. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κενινητῶν ἅλωσιν ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων συνέστησαν οἱ Φιδήνην καὶ Κρουστουμέριον καὶ Ἀντέμναν οἰκοῦντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ μάχης γενομένης ἡττηθέντες ὁμοίως τάς τε πόλεις Ῥωμύλῳ παρῆναν ἐλεῖν καὶ τὴν χώραν δάσασθαι καὶ μετοικίσαι σφᾶς αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμύλος τὴν μὲν ἄλλην κατένειμε χώραν τοῖς πολίταις, ὅσην δ' εἶχον οἱ τῶν ἡρπασμένων παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους

εἶασεν. Ἐπὶ τούτοις βαρέως φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβῖνοι Τ
τιον ἀποδείξαντες στρατηγὸν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσα
ἦν δὲ δυσκρόσοδος ἡ πόλις ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Κα
τώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ καθειστήκει καὶ Ταρπήϊος ἡγεμὼν
τῆς, οὐχὶ Ταρπεῖα παρθένος, ὡς ἔνιοι λέγουσιν, εὐήθη
Ῥωμύλον ἀποδεικνύοντες· ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Ταρπεῖα τ
ἄρχοντος οὖσα προὔδωκε τοῖς Σαβίνοις ἐπιθυμήσασα τ
χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς εἶδε περικειμένους, καὶ ᾔτη
μισθὸν τῆς προδοσίας, ἃ φορεῖν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χε
Συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου νύκτωρ ἀνοίξασα πύλην μ
ὑδέξατο τοὺς Σαβίνους. Οὐ μόνος οὖν, ὡς ἔοικεν, Ἀντίγον
ληφη προδιδόντας μὲν φιλεῖν, προδεδωκότας δὲ μισεῖν· ο
Καῖσαρ, εἰπὼν ἐπὶ τοῦ Θρᾳκὸς Ῥωμιτάλκου, φιλεῖν μὲν κ
ὐσίαν, προδότην δὲ μισεῖν· ἀλλὰ κοινόν τι τοῦτο πάθ
ἐπὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεομένοις αὐτῶν, ὥσπερ ἐ
καὶ χολῆς ἐνίων θηρίων δέονται· τὴν γὰρ χρείαν ὅτε λα
βόντες, ἀγαπῶντες, ἐχθαίρουσι τὴν κακίαν, ὅταν τύχω
Τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Ταρπεῖαν τότε παθὼν ὁ Τάτιος ἐ
λεγε μεμνημένος τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβίνους μηδε
αὐτῇ φθονεῖν, ὧν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. Καὶ πρῶτ
ᾶρα τὸν βραχιονιστῆρα τῆς χειρὸς περιελὼν καὶ τὸν θυρε
ἐπέῤῥιψε. Πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιούντων βαλλομένη τε
χρυσῷ καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς ὑπὸ πλήθους καὶ β
ρους ἀπέθανεν. Ἑάλω δὲ καὶ Ταρπήϊος προδοσίας ὑπὸ Ῥ
πύλου διωχθείς, ὡς Ἴόβας φησὶ Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστορε
Τὸν δ' ἄλλα περὶ Ταρπείας λεγόντων ἀπίθανοι μέν εἰ
ὰ Τατίου θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σαβίνων οὖσαν α
τὴν, Ῥωμύλῳ δὲ βίᾳ συνοικοῦσαν ἱστοροῦντες ταῦτα ποιῆ
καὶ παθεῖν ὑπὸ τοῦ πατρός· ὧν καὶ Ἀντίγονός ἐστι. Σιμύλος
ὁ ποιητὴς καὶ παντάπασι λῃρεῖ μὴ Σαβίνοις οἰόμενος, ἀλ
Κελτοῖς τὴν Ταρπεῖαν προδοῦναι τὸ Καπιτώλιον ἐρασθ
σαν αὐτῶν τοῦ βασιλέως. Λέγει δὲ ταῦτα·

Ἡ δ' ἀγχοῦ Ταρπεῖα παρὰ Καπιτώλιον αἶπος
Ναίουσα Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτις·
Κελτῶν ἣ στέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι
Σκηπτούχῳ πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τῆς τελευτῆς·

Τὴν δ' οὔτ' ἄρ Βόϊοί τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Κειράμενοι ῥείθρων ἐκτὸς ἔθεντο Πάδου·
Ὅπλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρειμανέων ἀπὸ χειρῶν
Κούρῃ ἐπὶ στυγερῇ κόσμον ἔθεντο φόνου.

XVIII. Τῆς μέντοι Ταρπηΐας ἐκεῖ ταφείσης ὁ λόφος ὠνομάζετο Ταρπήϊος ἄχρις οὗ Ταρκυνίου βασιλέως Διὶ τὸ τόπον καθιεροῦντος, ἅμα τε τὰ λείψανα μετηνέχθη καὶ τοὔνομα τῇ Ταρπηΐας ἐξέλιπε. Πλὴν πέτραν ἔτι νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ταρπηΐαν καλοῦσιν, ἀφ' ἧς ἐῤῥίπτουν τοὺς κακούργους. Ἐχομένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὅ τε Ῥωμύλος ὑπ ὀργῆς εἰς μάχην αὐτοὺς προὐκαλεῖτο καὶ ὁ Τάτιος ἐθάῤῥ παρτερὰν, εἰ βιασθεῖεν, ἀναχώρησιν ὁρῶν αὐτοῖς ὑπάρχουσα Ὁ γὰρ μεταξὺ τόπος, ἐν ᾧ συμπίπτειν ἔμελλον, ὑπὸ πολλῶ λόφων περιεχόμενος ἀγῶνα μὲν ὀξὺν ἐδόκει καὶ χαλεπὸν ὑπ δυσχωρίας ἀμφοτέροις παρέξειν, φυγὰς δὲ καὶ διώξεις ἐν στε νῷ βραχείας. Ἔτυχε δὲ τοῦ ποταμοῦ λιμνάσαντος οὐ πολ λαῖς πρότερον ἡμέραις ἐγκαταλελεῖφθαι τέλμα βαθὺ καὶ τι φλὸν ἐν τόποις ἐπικπέδοις κατὰ τὴν νῦν οὖσαν ἀγοράν· ὅθε οὐκ ἦν ὄψει πρόδηλον οὐδ' εὐφύλακτον, ἄλλως δὲ χαλεπὸ καὶ ὕπουλον. Ἐπὶ τοῦτο τοῖς Σαβίνοις ἀπειρίᾳ φερομένοι εὐτύχημα γίγνεται. Κούρτιος γὰρ ἀνὴρ ἐπιφανὴς, δόξῃ κα φρονήματι γαῦρος, ἵππον ἔχων πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐχώ ρει· δεξαμένου δὲ τοῦ βαράθρου τὸν ἵππον ἄχρι μέν τινο ἐπειρᾶτο πλήγῃ καὶ παρακελεύσει χρώμενος ἐξελαύνειν· ὡ δ' ἦν ἀμήχανον, ἐάσας τὸν ἵππον ἑαυτὸν ἔσωζεν. Ὁ μὲν οὖ τόπος δι' ἐκεῖνον ἔτι νῦν Κούρτιος λάκκος ὀνομάζεται. Φυ λαξάμενοι δὲ τὸν κίνδυνον οἱ Σαβῖνοι μάχην παρτερὰν ἐμα χέσαντο, κρίσιν οὐ λαβοῦσαν καίτοι πολλῶν πεσόντων, ἐ οἷς ἦν καὶ Ὀστίλλιος. Τοῦτον Ἑρσιλίας ἄνδρα καὶ πάππο Ὀστιλλίου τοῦ μετὰ Νουμᾶν βασιλεύσαντος γενέσθαι λέγου σιν. Λύθις δὲ πολλῶν ἀγώνων ἐν βραχεῖ συνισταμένων, ὡ εἰκὸς, ἐνὸς μάλιστα τοῦ τελευταίου μνημονεύουσιν· ἐν ᾧ Ῥωμύλου τὴν κεφαλὴν πληγέντος λίθῳ καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεή σαντος τοῦ τ' ἀντέχειν ὑφεμένου τοῖς Σαβίνοις ἐνέδωκα οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φυγῇ πρὸς τὸ Παλάντιον ἐχώρουν ἐξωθού μενοι τῶν ἐπικπέδων. Ἤδη δὲ ὁ Ῥωμύλος ἐκ τῆς πληγῆς ἀνα φέρων ἐβούλετο μὲν εἰς τὰ ὅπλα χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐναν

βοῶν ἵστασθαι καὶ μάχεσθαι παρεκάλει. Πολ-
υγῆς αὐτῷ περιχεομένης καὶ μηδενὸς ἀναστρέ-
:ος ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας εὔξατο
ι τὸ στράτευμα καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα πε-
ιϊδεῖν, ἀλλ' ὀρθῶσαι. Γενομένης δὲ τῆς εὐχῆς
βασιλέως ἔσχε πολλοὺς καὶ θάρσος ἐκ μεταβο-
τοῖς φεύγουσιν. Ἔστησαν οὖν πρῶτον, οὗ νῦν
οῦ Στάτωρος ἵδρυται νεώς, ὃν ἐπιστάσιον ἄν
ιεν. Εἶτα συνασπίσαντες πάλιν ἔωσαν ὀπίσω
ις ἐπὶ τὴν νῦν Ῥήγιαν προσαγορευομένην καὶ
ς ἱερόν.

ταῦθα δὴ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς μάχεσθαι
ιένους ἐπέσχε δεινὸν ἰδεῖν θέαμα καὶ λόγου
ς. Αἱ γὰρ ἡρπασμέναι θυγατέρες τῶν Σαβίνων
αχόθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν
:εναι καὶ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ ἐκ θεοῦ κάτοχοι,
ἄνδρας αὐτῶν καὶ τοὺς πατέρας· αἱ μὲν παι-
ιι νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις, αἱ δὲ τὴν κόμην
λελυμένην, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλ-
σι, ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥω-
κλάσθησαν οὖν ἀμφότεροι καὶ διέσχον αὐταῖς
αστῆναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα
ἔχώρει καὶ πολὺς οἶκτος ἦν πρός τε τὴν ὄψιν
υς ἔτι μᾶλλον, εἰς ἱκεσίαν καὶ δέησιν ἐκ δικαιο-
κρήσιας τελευτῶντας. „Τί γὰρ (ἔφασαν) ὑμᾶς
ηρὸν ἐργασάμεναι, τὰ μὲν ἤδη πεπόνθαμεν, τὰ
τῶν σχετλίων κακῶν; Ἡρπάσθημεν ὑπὸ τῶν
βίᾳ καὶ παρανόμως· ἁρπασθεῖσαι δ' ἡμελήθη-
ρῶν καὶ πατέρων καὶ οἰκείων χρόνον τοσοῦτον,
ὡς τὰ ἔσχατα κεράσας ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις,
ν ὑπὲρ τῶν βιασαμένων καὶ παρανομησάντων
ομένων καὶ κλαίειν θνησκόντων. Οὐ γὰρ ἦλθε-
ντες ἡμῖν παρθένοις οὔσαις ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦν-
ν ἀνδρῶν ἀποσπᾶτε γαμετὰς καὶ τέκνων μητέ-
ραν βοήθειαν ἐκείνης τῆς ἀμελείας καὶ προδο-
τες ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις. Τοιαῦτα μὲν ἠγαπήθη-
των, τοιαῦτα δὲ ὑφ' ὑμῶν ἐλεούμεθα. Καὶ γὰρ

εἰ δ' ἄλλην αἰτίαν ἐμάχεσθε, παύσασθαι δι' ἡμᾶς πενθεροὺς γεγονότας καὶ πάππους καὶ οἰκείους ὄντας ἐχρῆν· εἰ δ' ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πόλεμός ἐστι, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν πατέρας καὶ οἰκείους μηδὲ ἀφέλησθε παῖδας καὶ ἄνδρας, ἱκετεύομεν ὑμᾶς, ἵνα μὴ πάλιν αἰχμάλωτοι γενώμεθα." Τοιαῦτα πολλὰ τῆς Ἐρσιλίας προσαγορευούσης καὶ τῶν ἄλλων δεομένων ἐσπείσθησαν ἀνοχαὶ καὶ συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες. Αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοὺς ἄνδρας προσῆγον καὶ τὰ τέκνα προσέφερόν τε τροφὴν καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις καὶ τοὺς τετρωμένους ἐθεράπευον οἴκαδε κομίζουσαι· καὶ παρεῖχον ὁρᾶν ἀρχούσας μὲν αὐτὰς τοῦ οἴκου, προσέχοντας δὲ τοὺς ἄνδρας αὐταῖς, καὶ μετ' εὐνοίας τιμὴν ἅπασαν νέμοντας. Ἐκ τούτου συντίθενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν τοῖς ἔχουσιν, ὥσπερ εἴρηται, παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. Ὅπου δὲ ταῦτα συνέθεντο, μέχρι νῦν Κομίτιον καλεῖται· κομίζε γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ συνελθεῖν καλοῦσι.

XX. Διπλασιασθείσης δὲ τῆς πόλεως ἑκατὸν μὲν ἐκ Σαβίνων πατρίκιοι προσκατελέχθησαν, αἱ δὲ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων. Φυλὰς δὲ τρεῖς καταστήσαντες ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου Ῥαμνήνσης, τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου Τατιήνσης, τρίτους δὲ Λουκερήνσης διὰ τὸ ἄλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες, ἀσυλίας δεδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον· τὰ δ' ἄλση λούκους ὀνομάζουσιν. Ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοὔνομα μαρτυρεῖ· τρίβους γὰρ ἔτι νῦν τὰς φυλὰς καλοῦσι καὶ τριβούνους τοὺς φυλάρχους. Ἑκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔνιοι λέγουσιν ἐπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. Τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος· εἶναι· πολλαὶ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προσηγορίας. Ἄλλα μέντοι πολλὰ ταῖς γυναιξὶν εἰς τιμὴν ἀπέδωκαν, ὧν καὶ ταῦτά ἐστιν· ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βαδιζούσαις, αἰσχρὸν δὲ μηδένα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης

γυναικὸς, μηδ' ὀρθῆναι γυμνὸν, ἢ δίκην φεύγειν παρὰ τ
ἐκ τῶν φονικῶν καθεστῶσι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας
τῶν τὴν καλουμένην βούλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὅμοιον π
φόλεγμα περιδέρδαιόν τι καὶ περικόρφυρον. Ἐβουλεύοντο
οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτε
πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα οὕτως εἰς ταὐτὸν ἅπ
τας συνῆγον. Ὥκει δὲ Τάτιος μὲν ὅπου νῦν ὁ τῆς Μο
της ναός ἐστι, Ῥωμύλος δὲ παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμο
καλῆς ἀκτῆς. Οὗτοι δέ εἰσι περὶ τὴν εἰς τὸν Ἱππόδρομ
τὸν μέγαν ἐκ Παλαντίου κατάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τ
κράνειαν ἔφασαν τὴν ἱερὰν γεγονέναι μυθολογοῦντες,
πειράμενος ὁ Ῥωμύλος αὐτοῦ λόγχην ἀκοντίσειεν ἀπὸ τ
Ἀβεντίνου τὸ ξυστὸν ἔχουσαν κρανείας· καταδύσης δὲ τ
αἰχμῆς εἰς βάθος ἀνασπάσαι μὲν οὐδεὶς πειρωμένων πολλ
ἴσχυσε. Τὸ δὲ ξύλον ἔσχεν ἡ γῆ ζώφυτος οὖσα καὶ βλ
στοὺς ἀνῆκε καὶ στέλεχος εὐμέγεθες κρανείας ἔθρεψε. Τ
τῷ δ' οἱ μετὰ Ῥωμύλου ὡς ἕν τι τῶν ἀγιωτάτων ἱερῶν φ
λάττοντες καὶ σεβόμενοι περιετείχισαν. Ὅτῳ δὲ προσιό
δόξειε μὴ θαλερὸν εἶναι μηδὲ χλωρὸν, ἀλλ' οἷον ἀτροφεῖν κ
φθίνειν, ὁ μὲν εὐθὺς ἔφραζε κρανυγῇ τοῖς προστυγχάνουσ
οἱ δ' ὥσπερ ἐμπρησμῷ βοηθοῦντες ἐβόων ὕδωρ καὶ συνέτ
γον πανταχόθεν ἀγγεῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν τόπ
Γεῖον δὲ Καίσαρος, ὥς φασι, τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευάζοντ
καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυττόντων τὰ πλησίον ἔλαθον αἱ
ζαι παπωθεῖσαι παντάπασι καὶ τὸ φυτὸν ἐμαράνθη.

XXI. Μῆνας μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίων ἐ
ἔσχον καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα καλῶς εἶχεν ἐν τῷ Νουμᾶ β
γήκασι. Θυρεοῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσα
καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ῥωμαί
Ἀργολικὰς πρότερον ἀσπίδας φορούντων. Ἑορτῶν δὲ
θειῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, ἃς μὲν ἦγε τὰ γένη πρότερ
ὑπ' ἀντιλόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἥ τε τῶν Μ
τραναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμ
παλύσει καὶ ἡ τῶν Καρμενταλίων. Τὴν δὲ Καρμένταν οἱ
καί τινες μοῖραν εἶναι κυρίαν ἀνθρώπων γενέσεως· διὸ
ταῦσαν αὐτὴν αἱ μητέρες. Οἱ δὲ τὴν τοῦ Εὐάνδρου τοῦ Α
πόλος γυναῖκα, μαντικήν τινα καὶ φοιβαστικὴν ἐμμέτρ

χρησμῶν γενομένην, Καρμένταν ἐπονομασθῆναι (τὰ γὰρ ἔπη κάρμινα καλοῦσι), Νικοστράτη δὲ ἦν ὄνομα κύριον αὐτῇ. Καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται· τὴν δὲ Καρμένταν ἔνιοι πιθανώτερον ἀφερμηνεύουσιν οἷον ἐστερημένην νοῦ διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐνθουσιασμοῖς παραφροσύνας. Τὸ μὲν γὰρ στέρεσθαι κάρηρε, μέντεμ δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζουσι. Περὶ δὲ τῶν Παλιλίων προείρηται. Τὰ δὲ Λουπερκάλια τῷ μὲν χρόνῳ δόξειεν ἂν εἶναι καθάρσια· δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις ἀποφράσι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, ὃν καθάρσιον ἄν τις ἑρμηνεύσειε καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ παλαιὸν ἐκάλουν Φεβράτην· τοὔνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει Λύκαια καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τῶν περὶ Εὔανδρον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κενόν ἐστι· δύναται γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίσης γεγονέναι τοὔνομα. Καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὁρῶμεν ἐντεῦθεν, ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. Τὰ δὲ δρώμενα τὴν αἰτίαν ποιεῖ δυστόπαστον· σφάττουσι γὰρ αἶγας, εἶτα μειρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέντων αὐτοῖς, οἱ μὲν ἡμαγμένῃ μαχαίρᾳ τοῦ μετώπου θιγγάνουσιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθὺς ἔριον βεβρεγμένον γάλακτι προσφέροντες. Γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μειράκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. Ἐκ δὲ τούτου τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν κατατεμόντες διαθέουσιν ἐν περιζώμασι γυμνοὶ τοῖς σκύτεσι τὸν ἐμποδὼν παίοντες. Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. Ἴδιον δὲ τῆς ἑορτῆς τὸ καὶ κόνα θύειν τοὺς Λουπέρκους. Βούτας δέ τις αἰτίας μυθώδεις ἐν ἐλεγείοις περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀναγράφων φησὶ, τοῦ Ἀμυλίου τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον κρατήσαντας ἐλθεῖν δρόμῳ μετὰ χαρᾶς ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ νηπίοις οὖσιν αὐτοῖς ἡ λύκαινα θηλὴν ὑπέσχε. Καὶ μίμημα τοῦ τότε δρόμου τὴν ἑορτὴν ἄγεσθαι καὶ τρέχειν τοὺς ἀπὸ γένους, τοὺς

Ἐμποδίους τύπτοντας, ὅπως τότε φάσγαν' ἔχοντες
Ἐξ Ἄλβης ἔθεον Ῥωμύλος ἠδὲ Ῥέμος.

Καὶ τὸ μὲν ξίφος ἡμαγμένον προσφέρεσθαι τῷ μετώπῳ, τοῦ τότε φόνου καὶ κινδύνου σύμβολον, τὴν δὲ διὰ τοῦ γάλακτος ἀποκάθαρσιν, ὑπόμνημα τῆς τροφῆς αὐτῶν εἶναι. Γάϊος δὲ Ἀκίλιος ἱστορεῖ, πρὸ τῆς κτίσεως τὰ θρέμματα τῶν περὶ τὸν

Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι· τοὺς δὲ τῷ Φαύνῳ προσευξα
τους ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὴν ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τοῦ ἰδ
τος μὴ ἐνοχλοῖντο· καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὺς περιτρέχειν τ
Λυπέρκους. Τὸν δὲ κύνα φαίη τις ἄν, εἰ μὲν ἡ θυσία
θαρμός ἐστι, θύεσθαι καθαρσίῳ χρωμένων αὐτῷ. Καὶ
Ἕλληνες ἔν τε τοῖς καθαρσίοις σκύλακας ἐκφέρουσι καὶ π
ἰσχυῶ χρῶνται τοῖς λεγομένοις περισκυλακισμοῖς. Εἰ δὲ
ὑπαίνῳ χαριστήρια ταῦτα καὶ τροφεῖα καὶ σωτήρια Ῥω
λου τελοῦσιν, οὐκ ἀτόπως ὁ κύων σφάττεται· λύκοις γ
ἐστι πολέμιος· εἰ μὴ νὴ Δία πολάζεται τὸ ζῶον ὡς πα
νοχλοῦν τοὺς Λυπέρκους ὅταν περιθέωσι.

XXII. Λέγεται δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ πῦρ ἁγιστείαν Ῥω
λον καταστῆσαι πρῶτον ἀποδείξαντα παρθένους ἱε
Ἑστιάδας προσαγορευομένας. Οἱ δὲ τοῦτο μὲν εἰς Νουμ
ἀναφέρουσι, τὰ δ' ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεοσε
ἴσι δὲ παντὸν ἱστοροῦσι γενέσθαι καὶ φορεῖν ἐπὶ παντ
τὸ καλούμενον λίτνον. Ἔστι δὲ ῥαμκύλη ῥάβδος, ᾗ τὰ πλ
θία καθεζομένους ἐπ' οἰωνῶν διαγράφειν. Τοῦτο δ' ἐν Π
λαντίῳ φυλαττόμενον ἀφανισθῆναι περὶ τὰ Κελτικὰ
πόλεως ἁλούσης· εἶτα μέντοι τῶν βαρβάρων ἐκπεσόντ
εὑρεθῆναι κατὰ τέφρας βαθείας ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ πυρὸς
πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπολωλόσι καὶ διεφθαρμένοις. Ἔθηκε
καὶ νόμους τινὰς, ὧν σφοδρὸς μέν ἐστιν ὁ γυναικὶ μὴ διδ
ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοὺς ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρ
φωλίᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ καὶ μοιχευθεῖσαν· εἰ
ἄλλος τις ἀποπέμψαιτο τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς
παὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελεύων· τὸν
ἀποδόμενον γυναῖκα θύεσθαι χθονίοις θεοῖς. Ἴδιον δὲ
μβερίαν δίκην κατὰ πατροκτόνων ὁρίσαντα, πᾶσαν ἀνδ
φονίαν πατροκτονίαν προσεικεῖν· ὡς τούτου μὲν ὄντος ἐ
γοῦς, ἐκείνου δὲ ἀδυνάτου. Καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔ
ἦν ὀρθῶς ἀκογνῶναι τὴν τοιαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γ
ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ σχεδὸν ἐτῶν ἑξακοσίων δ
γομένων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον ἰσ
ῥεῖται Λεύκιος Ὄστιος πατροκτόνος γενέσθαι. Ταῦτα
σὶν ἱκανὰ περὶ τούτων.

XXIII. Ἔτει δὲ πέμπτῳ τῆς Ταρκυνίου βασιλείας οἰκι

τινες αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς πρέσβεσιν ἀπὸ Λαυρεντοῦ βαδίζουσιν εἰς Ῥώμην ἐντυχόντες καθ' ὁδὸν ἐπεχείρουν ἁφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βίᾳ καὶ μὴ προϊεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. Ἔργου δὲ δεινοῦ τολμηθέντος ὁ μὲν Ῥωμύλος εὐθὺς ἐᾶν ὤετο κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρῆγε. Καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῦς διαφορᾶς· τὰ δ' ἄλλα κατακοσμοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἔνι μάλιστα κοινῶς ἐχρῶντο καὶ μεθ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασιν. Οἱ δὲ τῶν ἀνῃρημένων οἰκεῖοι πάσης ἐξειργόμενοι δίκης νομίμου διὰ τὸν Τάτιον ἀποκτιννύουσιν αὐτὸν ἐν Λαβινίῳ θύοντα μετὰ Ῥωμύλου προσπεσόντες. Τὸν δὲ Ῥωμύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα προὔπεμψαν εὐφημοῦντες. Ὁ δὲ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου κομίσας ἐντίμως ἔθαψε, (καὶ κεῖται περὶ τὸ καλούμενον Ἀρμιλούστριον ἐν Ἀβεντίνῳ) τῆς δὲ δίκης τοῦ φόνου παντάπασιν ἠμέλησεν. Ἔνιοι δὲ τῶν συγγραφέων ἱστοροῦσι τὴν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντίων φοβηθεῖσαν ἐκδιδόναι τοὺς αὐτόχειρας Τατίου τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφεῖναι φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι. Τοῦτο δὲ λόγον μέν τινα παρέσχε καὶ ὑποψίαν ὡς ἀσμένως γέγονεν αὐτῷ τὸ τοῦ συνάρχοντος ἀπαλλαγῆναι, τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διετάραξεν οὐδὲ διεστασίασε τοὺς Σαβίνους· ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως, οἱ δ' ὡς θεῷ χράμενοι εἰς πᾶσαν εὔνοιαν θαυμάζοντες διετέλουν. Ἐθαύμαζον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ προγενέστεροι Λατῖνοι πέμψαντες αὐτῷ φιλίαν ἐποιήσαντο καὶ συμμαχίαν. Φιδήνας δὲ εἷλεν, ἀστυγείτονα τῆς Ῥώμης πόλιν, ὡς μὲν ἔνιοι φασιν, ἐξαίφνης τοὺς ἱππέας πέμψας καὶ κελεύσας ὑποτεμεῖν τῶν πυλῶν τοὺς στρόφιγγας, εἶτα ἐπιφανεὶς αὐτὸς ἀπροσδοκήτως· ἕτεροι δὲ λέγουσι προτέρους ἐκείνους ἐμβαλόντας ἑλάσασθαί τε λείαν καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὴν χώραν καὶ τὸ προάστειον· ἐνέδρᾳ δὲ τὸν Ῥωμύλον θέμενον αὐτοῖς καὶ διαφθείραντα πολλοὺς λαβεῖν τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἀνεῖλεν οὐδὲ κατέσκαψεν, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν δισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀποστείλας οἰκήτορας εἰδοῖς Ἀπριλίαις.

XXIV. Ἐκ τούτου λοιμὸς ἐμπίπτει θανάτους μὲν αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἄνευ νόσων ἐπιφέρων, ἀπτόμενος δὲ καὶ

καρπῶν ἀφορίαις καὶ θρεμμάτων ἀγονίαις. Τοῦτο δὲ
σταγόσιν αἵματος ἡ πόλις, ὥστε πολλὴν προσγενέσθαι
ἀναπαίοις πάθεσι δεισιδαιμονίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τὸ Λ
ρειτὸν οἰκοῦσιν ὅμοια συνέβαινεν, ἤδη παντάπασιν ἐδ
τῶν ἐπὶ Τατίῳ συγκεχυμένων δικαίων ἐπί τε τοῖς πρέσ
φονευθεῖσι, μήνιμα δαιμόνιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς
λεις. Ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων καὶ κολασθέντων παρ'
φοτέροις ἐλώφησεν ἐπιδήλως τὰ δεινά· καὶ καθαρμοὶ
Ῥωμύλος ἦγνισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστοροῦσιν ἐπὶ
Φειρεντίνης πύλης συντελεῖσθαι. Πρὶν δὲ λῆξαι τὸν λοι
39 ἐπέθεντο Καμέριοι Ῥωμαίοις καὶ κατέδραμον τὴν χώρα
ἀθυμότατον ἀμύνεσθαι διὰ τὸ πάθος. Εὐθὺς οὖν ὁ Ῥωμ
ἱστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ μάχῃ κρατήσας ἐξακισχιλί
ἐπέτεινε· καὶ τὴν πόλιν ἑλὼν τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν π
γινομένων εἰς Ῥώμην ἐξῴκισε, τῶν δ' ὑπομενόντων δι
νους ἐκ Ῥώμης κατῴκισεν εἰς τὴν Καμερίαν Σεξτιλίαις
λάδαις. Τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν πολιτῶν ἐκπαίδευσις ἔτη
δὲν οἰκοῦντι τὴν Ῥώμην. Ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις
χαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ Καμερίας· τοῦτο δὲ ἀνέ
σεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ
κης στεφανούμενον.

XXV. Οὕτω δὲ χωννυμένοις τοῖς πράγμασιν οἱ
ἀσθενίστεροι τῶν προσοίκων ὑπεδύοντο καὶ τυγχάνον
ἰδίας ἠγάπων· οἱ δὲ δυνατοὶ δεδιότες καὶ φθονοῦντες
ῆντο δεῖν περιορᾶν, ἀλλ' ἐνίστασθαι τῇ αὐξήσει καὶ
λιεῖν τὸν Ῥωμύλον. Πρῶτοι δὲ Τυφρηνῶν Οὐήϊοι χώ
κατηρέμοι πολλὴν καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες ἀρχὴν ἐπο
ατο πολέμου Φιδήναν ἀπαιτεῖν ὡς προσήκουσαν αὐτ
Τὸ δ' οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυν
σαι τότε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντας, ἀλλ' ἐάσ
ας ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῖεν ἄλλ
ἠόντων. Καθυβρισθέντες οὖν ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου ἐν τ
ἐκπρίσεσι δίχα διεῖλον ἑαυτοὺς καὶ τῷ μὲν ἐπέκειντο
Φιδηνῶν στρατεύματι, τῷ δὲ πρὸς Ῥωμύλον ἀπήντων. Π
μὲν οὖν Φιδήναις δισχιλίους Ῥωμαίων κρατήσαντες ἀπέκ
νων· ὑπὸ Ῥωμύλου δὲ νικηθέντες ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀ

βαλον. Λύθις δὲ περὶ Φιδήνην ἐμαχέσαντο καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ἔργον αὐτοῦ Ῥωμύλου γενέσθαι, τέχνην τε μετὰ τόλμης πᾶσαν ἐπιδειξαμένου, ῥώμῃ τε καὶ παδαπείᾳ πολὺ δόξαντος ἀνθρωπίνης κρείττονι κεχρῆσθαι, πάντες ὁμολογοῦσι· τὸ δ' ὑπ' ἐνίων λεγόμενον κομιδῇ μυθῶδές ἐστι, μᾶλλον δὲ ὅλως ἄπιστον, ὅτι μυρίων καὶ τετρακισχιλίων πεσόντων ὑπὲρ ἡμίσεις ἦσαν, οὓς αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ Ῥωμύλος ἔκτεινεν· ὅπου καὶ Μεσσήνιοι κόμπῳ χρήσασθαι δοκοῦσιν περὶ Ἀριστομένους λέγοντες, ὡς τρὶς ἑκατομφόνια θύσειεν ἀπὸ Δακεδαιμονίων. Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς ἀφεὶς φεύγειν τοὺς περιόντας ὁ Ῥωμύλος ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει τὴν πόλιν· οἱ δ' οὐκ ἠνέσχοντο μεγάλης συμφορᾶς γενομένης, ἀλλὰ δεηθέντες ὁμολογίαν ἐποιήσαντο καὶ φιλίαν εἰς ἔτη ἑκατὸν χώραν τε πολλὴν προέμενοι τῆς ἑαυτῶν, ἣν Σεπτεμπάγιον καλοῦσιν, ὅπερ ἐστὶν ἑπταμόριον, καὶ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν ἑκστάντες ἁλοπηγίων καὶ πεντήκοντα τῶν ἀρίστων ὁμήρους ἐγχειρίσαντες. Ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ τούτων εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις ἄλλους τε πολλοὺς αἰχμαλώτους ἔχων καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐηΐων ἄνδρα πρεσβύτην ἀφρόνως δόξαντα καὶ παρ' ἡλικίαν ἀπείρως τοῖς πράγμασι κεχρῆσθαι. Διὸ καὶ νῦν ἔτι θύοντες ἐπινίκια γέροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς εἰς Καπιτώλιον ἐν περιπορφύρῳ βούλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἄφαντες· κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδιανοὺς ὠνίους. Τυῤῥηνοὶ γὰρ ἄποικοι Σαρδιανῶν λέγονται· Τυῤῥηνικὴ δὲ πόλις οἱ Οὐήϊοι.

XXVI. Τοῦτον ἕσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπολέμησεν. Εἶθ', ὃ πολλοί, μᾶλλον δὲ πλὴν ὀλίγων πάσχουσι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυχίαις εἰς δύναμιν καὶ ὄγκον, οὐδ' αὐτὸς διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαῤῥηκὼς τοῖς πράγμασι, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαχθῆ καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεσχημάτιζεν ἑαυτόν. Ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα καὶ τήβεννον ἐφόρει περικόρφυρον· ἐν θρόνῳ δ' ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζε. Ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ τῶν νέων οἱ καλούμενοι Κέλερες ἀπὸ τῆς περὶ τὰς ὑπουργίας ὀξύτητος. Ἐβάδιζον δὲ πρόσθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ὄχλον, ὑπεζωσμένοι δὲ ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν εὐθὺς οὓς

προστάξειε. Τὸ δὲ δῆσαι Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγᾶρι, νῦν
ἀλλιγᾶρε καλοῦσιν· ὅθεν οἵ τε ῥαβδοῦχοι λικτώρεις αἵ
ῥάβδοι βάκελα καλοῦνται, διὰ τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίο
Εἰκὸς δὲ λικτώρεις ἐντιθεμένου τοῦ κάππα νῦν ὀνο
ζεσθαι. Πρότερον γὰρ λιτώρεις, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργ
ὄντας. Λήϊτον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι καὶ νῦν Ἕλληνες καὶ
ὲν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν.

XXVII. Ἐπεὶ δὲ τοῦ πάππου Νομήτορος ἐν Ἄλβῃ
λευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσῆκον, εἰς μέσον ἔθ
τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκν
ἀρχοντα τοῖς Ἀλβανοῖς. Ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ
νατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρ
μένους ἐν μέρει καὶ ἄρχοντας. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι
τρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα περ
ἰντιμον αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροιζο
νως εἰς τὸ βουλευτήριον. Εἶτα σιγῇ προστάττοντος ἠκρο
τι· καὶ τὸ προτέρους τὸ πεπραγμένον ἐκείνους πυθέσ
τῶν πολλῶν πλέον ἔχοντες, ἀπηλλάττοντο. Καὶ τἆλλα μὲν
ἰλάττονα, τῆς δὲ γῆς τὴν δορύκτητον αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ
ώμενος τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς ὁμήρους τοῖς Οὐηΐ
ἀποδοὺς, οὔτε πεισθέντων οὔτε βουλομένων ἐκείνων, ἔδ
τομιδῇ τὴν γερουσίαν προσηλακίζειν. Ὅθεν εἰς ὑποψ
καὶ διαβολὴν ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ μ
ὀλίγον χρόνον. Ἠφανίσθη δὲ νόναις Ἰουλίαις, ὡς νῦν ὁ
μέζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κυντιλίαις· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον
δὲ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολιπ
ὰλλ' ἢ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται. Δρᾶται γὰρ ἔτι νῦν ὅμ
ᾗ τότε πάθει πολλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὐ
ὰ θαυμάζειν τὴν ἀσάφειαν, ὅπου καὶ Σκηπίωνος Ἀφρι
ποῦ μετὰ δεῖπνον οἴκοι τελευτήσαντος οὐκ ἔσχε πίστιν ο
λίγιον ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν αὐτομάτως
τα φύσει νοσώδη καμεῖν λέγουσιν, οἱ δ' αὐτὸν ὑφ' ἑαυ
φαρμάκοις ἀποθανεῖν, οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀναπν
ἐπελαβεῖν αὐτοῦ νύκτωρ παρεισπεσόντας. Καίτοι Σκη
αν ἔκειτο νεκρὸς ἐμφανὴς ἰδεῖν πᾶσι καὶ τὸ σῶμα πα
γὶ πᾶσιν ὁρώμενον ὑποψίαν τινὰ τοῦ πάθους καὶ κα
τύησιν· Ῥωμύλου δὲ ἄφνω μεταλλάξαντος οὔτε μέ

ἄφθη σώματος οὔτε λείψανον ἐσθῆτος. Ἀλλ' οἱ μὲν εἰ-
παίζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐκανα-
στάντας αὐτῷ καὶ διαφθείραντας, νείμαντας τὸ σῶμα καὶ
μέρος ἕκαστον ἐνθέμενον εἰς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν· ἔτε-
ρους δ' οἴονται μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου μήτε μό-
νων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμόν, ἀλ-
λὰ τυχεῖν μὲν ἔξω περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἢ ζορκὸς ἕλος
ἐκκλησίαν ἄγοντα τὸν Ῥωμύλον, ἄφνω δὲ θαυμαστὰ καὶ
κρείττονα λόγου περὶ τὸν ἀέρα πάθη γενέσθαι καὶ μεταβο-
λὰς ἀπίστους. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα
δὲ κατασχεῖν οὐ πρεῖαν οὐδὲ ἥσυχον, ἀλλὰ βροντάς τε δει-
νὰς καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαννόντων πανταχόθεν ἔχου-
σαν. Ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα φ
γεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων. Ἐπεὶ
τανῦτὸ πάλιν συνερχομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ
θος οὐκ ἐᾶν τοὺς δυνατοὺς ἐξετάζειν οὐδὲ πολυπρα
νεῖν, ἀλλὰ τιμᾶν παρακελεύεσθαι μετ' ἀλλήλων. Ἐπεὶ
λον ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεοὺς καὶ θεὸν εὐμενῆ γε
μενον αὐτοῖς ἐκ χρηστοῦ βασιλέως. Τοὺς μὲν οὖν πο
ταῦτα πειθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μ
πίδων ἀγαθῶν προσκυνοῦντας· εἶναι δέ τινας, οἳ τ
γμα πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγχοντες ἑτάραττον τ
τρικίους καὶ διέβαλλον ὡς ἀβέλτερα τὸν δῆμον
θοντας, αὐτοὺς δὲ τοῦ βασιλέως αὐτόχειρας ὄντα

XXVIII. Οὕτως οὖν ταραττομένων ἄνδρα
πατρικίων γένει πρῶτον ἤθει τε δοκιμώτατος
Ῥωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη τῶν ἀπ' Ἄλβης ἐπ
λιον Πρόκλον, εἰς ἀγορὰν προελθόντα καὶ τῶν
βαδίζοντι Ῥωμύλος ἐξ ἐναντίας προσιὼν φανε
ὀφθῆναι καὶ μέγας, ὡς οὔποτε πρόσθεν, ὅπλοι
καὶ φλέγουσι κεκοσμημένος. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐ
τὴν ὄψιν „Ὦ βασιλεῦ, φάναι, τί δὴ παῶν ἡ
ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίαις ἀδίκοις καὶ πονηραῖς
πόλιν ὀρφανὴν ἐν μυρίοι πένθει προλέλοιπ
ἀποκρίνασθαι· „Θεοῖς ἔδοξεν ἃ Πρόκλε τ

νίσθαι μετ' ἀνθρώπων χρόνον ἐκεῖθεν ὅντας καὶ πόλιν
ἀρχῇ καὶ δόξῃ μεγίστῃ κτίσαντας αὖθις οἰκεῖν οὐρανόν. Τ
λὰ χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ'
δρείας ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρωπίνης ἀφίενται
νάμεως. Ἐγὼ δ' ὑμῖν εὐμενὴς ἔσομαι δαίμων Κυρῖνος." Τ
τα πιστὰ μὲν εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις ἐδόκει διὰ τὸν τ
τον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν ὅρκον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δαι
νιόν τι συνεφάψασθαι πάθος ὅμοιον ἐνθουσιασμῷ· μηδὲ
γὰρ ἀντειπεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν καὶ διαβολὴν ἀφ
τας εὔχεσθαι Κυρίνῳ καὶ θεοκλυτεῖν ἐκεῖνον. Ἔοικε μὲν α
ταῦτα τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων περί τε Ἀριστέου τοῦ Προκον
σίου καὶ Κλεομήδους τοῦ Ἀστυπαλαιέως μυθολογουμένο
Ἀριστέαν μὲν γὰρ ἔν τινι κναφείῳ τελευτῆσαι φασὶ καὶ
σῶμα μετιόντων αὐτοῦ τῶν φίλων ἀφανὲς οἴχεσθαι· λέγ
δί τινας εὐθὺς ἐξ ἀποδημίας ἥκοντας ἐντυχεῖν Ἀριστέᾳ τ
ἐπὶ Κροτωνος πορευομένῳ. Κλεομήδη δὲ ῥώμῃ καὶ μεγέ
σώματος ὑπερφυᾶ γενόμενον ἔμπληκτόν τε τῷ τρόπῳ κ
μενικὸν ὄντα πολλὰ δρᾷν βίαια καὶ τέλος ἔν τινι διδασκ
λείῳ παίδων τὸν ὑπερείδοντα τὴν ὀροφὴν κίονα πατάξα
τα τῇ χειρὶ κλάσαι μέσον, καὶ τὴν στέγην καταβαλεῖν. Ἀπ
λομένων δὲ τῶν παίδων διωκόμενον εἰς κιβωτὸν καταφ
γεῖν μεγάλην καὶ τὸ κῶμα κατακλείσαντα συνέχειν ἐντ
ὥστε ἀκοσπάσαι μὴ δύνασθαι πολλοὺς ὁμοῦ βιαζομένου
κατασχίσαντας δὲ τὴν κιβωτὸν οὔτε ζῶντα τὸν ἄνθρωπ
εὑρεῖν οὔτε νεκρόν. Ἐκπλαγέντας οὖν ἀποστεῖλαι θε
πους εἰς Δελφοὺς, οἷς τὴν Πυθίαν εἰπεῖν·

Ἔσχατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς.

λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀλκμήνης ἐκκομιζομένης νεκρὸν ἄδηλ
γενέσθαι· λίθον δὲ φανῆναι κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης. Κ
ὅλως πολλὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι παρὰ τὸ εἰκὸς ἐκθειάζο
τες τὰ θνητὰ τῆς φύσεως ἅμα τοῖς θεοῖς. Ἀπογνῶναι μ
δὲν παντάπασι τὴν θειότητα τῆς ἀρετῆς ἀνόσιον καὶ ἀγ
νές· οὐρανῷ δὲ μιγνύειν γῆν ἀβέλτερον. Λεκτέον οὖν ἐ
μίνους τῆς ἀσφαλείας κατὰ Πίνδαρον ὡς σῶμα μὲν πά
των ἕπεται θανάτῳ περισθενεῖ, ζωὸν δ' ἔτι λείπεται αἰ
νος εἴδωλον· τὸ γὰρ μόνον ἐστὶν ἐκ θεῶν. Ἥκει γὰρ ἐκ
θεν, ἐκεῖ δ' ἄπεισιν· οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μά

στα σώματος ἀπαλλαγῇ καὶ διακριθῇ καὶ γένηται καθ
ρὸν παντάπασι καὶ ἄσαρκον καὶ ἀγνόν. Λύη γὰρ ψυχὴ κ
ξηρὴ ἀρίστη καθ' Ἡράκλειτιν, ὥσπερ ἀστραπὴ νέφους δι
πταμένη τοῦ σώματος. Ἡ δὲ σώματι πεφορμένη καὶ πε
πλεως σώματος, οἷον ἀναθυμίασις ἐμβριθὴς καὶ ὁμιχλώδη
δυσέκπτός ἐστι καὶ δυσανακόμιστος. Οὐδὲν οὖν δεῖ τὰ σ
ματα τῶν ἀγαθῶν συναπέμπειν παρὰ φύσιν εἰς οὐρανὸ
ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ψυχὰς παντάπασιν οἰκεῖσθαι κα
φύσιν καὶ δίκην θείαν ἐκ μὲν ἀνθρώπων εἰς ἥρωας, ἐκ
ἡρώων εἰς δαίμονας, ἐκ δὲ δαιμόνων, ἂν τέλεον ὥσπερ ἐν
λετῇ καθαρθῶσι καὶ ὁσιωθῶσιν, ἅπαν ἀποφυγοῦσαι τὸ θν
τὸν καὶ παθητικὸν οὐ νόμῳ πόλεως, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ κ
τὰ τὸν εἰκότα λόγον εἰς θεοὺς ἀναφέρεσθαι, τὸ κάλλιστ
καὶ μακαριώτατον τέλος ἀπολαβούσας.

XXIX. Τὴν δὲ γενομένην ἐκπομπὴν τῷ Ῥωμύλῳ τὸ
Κυρῖνον οἱ μὲν Ἐνυάλιον προσαγορεύουσιν· οἱ δὲ πολίτη
ὅτι καὶ τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον· οἱ δὲ τὴν αἰχμὴ
ἣ τὸ δόρυ τοὺς παλαιοὺς κῦριν ὀνομάζειν καὶ Κυρίτιδ
Ἥρας ἄγαλμα καλεῖν ἐκ' αἰχμῆς ἱδρυμένον· ἐν δὲ τῇ Ῥηγί
δόρυ καθιδρυμένον Ἄρεα προσαγορεύειν, καὶ δόρατι τοὺ
ἐν πολέμοις ἀριστεύοντας γεραίρειν· ὡς οὖν ἀρχαῖόν τιν
τὸν Ῥωμύλον, ἢ αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. Ἴ
ρὸν μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστι κατεσκευασμένον ἐν τῷ λόφῳ τῷ Κυ
ρίνῳ προσαγορευομένῳ δι' ἐκεῖνον. Ἡ δ' ἡμέρα, ᾗ μετῆ
λαξεν, ὄχλου φυγὴ καλεῖται καὶ νόνναι Καπρατίναι διὰ τ
θύειν εἰς τὸ τῆς αἰγὸς ἕλος ἐκ πόλεως κατιόντας· τὴν γὰ
αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν. Ἐξιόντες δὲ πρὸς τὴν θυσίαν πολ
λὰ τῶν ἐπιχωρίων ὀνομάτων φθέγγονται μετὰ βοῆς, οἷο
Μάρκον, Λουκίου, Γαΐου, μιμούμενοι τὴν τότε τροπὴν κα
ἀνάκλησιν ἀλλήλων μετὰ δέους καὶ ταραχῆς. Ἔνιοι μέντ
τὸ μίμημα τοῦτο φασὶ μὴ φυγῆς, ἀλλ' ἐπείξεως εἶναι κα
σπουδῆς εἰς αἰτίαν τοιαύτην ἀναφέροντες τὸν λόγον. Ἐπι
Κελτοὶ τὴν Ῥώμην καταλαβόντες ἐξεκρούσθησαν ὑπὸ Καμίλ
λου καὶ δι' ἀσθένειαν ἡ πόλις οὐκέτι ῥᾳδίως ἑαυτὴν ἀνε
λάμβανεν, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὴν πολλοὶ τῶν Λατίνων ἄρ
χοντα Λίβιον Ποστούμιον ἔχοντες. Οὗτος δὲ καθίσας τὸ
στρατὸν οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης ἔπεμπε κήρυκα, βούλεσθα

λέγων τοὺς Λατίνους ἐκλιποῦσαν ἤδη τὴν παλαιὰν οἰκε
τητα καὶ συγγένειαν ἐκζωπυρῆσαι, καιναῖς αὖθις ἀνακρ
θέντων ἐπιγαμίαις τῶν γενῶν. Ἂν οὖν πέμψωσι παρθένο
τε ἐγχὰς καὶ γυναικῶν τὰς ἀνάνδρους, εἰρήνην ἔσεσθαι κ
φιλίαν αὐτοῖς, ὡς ὑπῆρξε πρότερον πρὸς Σαβίνους ἐκ τ
ἐρώτων. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τόν τε πόλεμ
ἐσβοῦντο καὶ τὴν παράδοσιν τῶν γυναικῶν οὐδὲν αἰχμ
ἰσίας ἐπιεικέστερον ἔχειν ἐνόμιζον. Ἀπορούσι δὲ αὐτοῖς ὃ
φάπαινα Φιλωτὶς, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, Τουτόλα καλουμέ
συνεβούλευε μηδέτερα ποιεῖν, ἀλλὰ χρησαμένους δόλῳ δι
φυγεῖν ἅμα τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐξομήρευσιν. Ἦν δ' ὁ δ
ὸς αὐτήν τε τὴν Φιλωτίδα καὶ σὺν αὐτῇ θεραπαινίδας ε
ρεπεῖς κοσμήσαντας ὡς ἐλευθέρας ἀποστεῖλαι πρὸς το
πολεμίους· εἶτα νύκτωρ τὴν Φιλωτίδα πυρσὸν ἆραι, το
ὺς Ῥωμαίους ἐπελθεῖν μετὰ τῶν ὅπλων καὶ χρήσασθαι κ
μμένοις τοῖς πολεμίοις. Ταῦτα δ' ἐδόκει πεισθέντων τ
Λατίνων· καὶ τὸν πυρσὸν ἀνέσχεν ἡ Φιλωτὶς ἔκ τινος ἐ
πεῦ περισχοῦσα προκαλύμμασι καὶ παραπετάσμασιν ὅ
σθαι, ὥστε τοῖς πολεμίοις ἀόρατον εἶναι τὸ φῶς, τοῖς
Ῥωμαίοις κατάδηλον. Ὡς οὖν ἐπεῖδον, εὐθὺς ἐξῆεσαν ἐπ
γόμενοι καὶ διὰ τὴν ἔπειξιν ἀλλήλους περὶ τὰς πύλας ἀν
πελεῖντες πολλάκις. Ἐμπεσόντες δὲ τοῖς πολεμίοις ἀπρο
σπέτως καὶ κρατήσαντες ἐπινίκιον ἄγουσι τὴν ἑορτ
Νῶναι Καπρατῖναι μὲν αἱ νόνναι καλοῦνται διὰ τὸν ἐρινε
καρίφιον ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομαζόμενον· ἑστιῶσι δὲ τ
γυναῖκας ἔξω συνῆς κλάδοις σκιαζομένας. Αἱ δὲ θεραπ
δίδες ἀγείρουσι περιϊοῦσαι καὶ παίζουσιν, εἶτα πληγαῖς κ
βολαῖς λίθων χρῶνται πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῖς Ῥ
μαίοις παραγενόμεναι καὶ συναγωνισάμεναι μαχομένο
Ταῦτ' οὐ πολλοὶ προσίενται τῶν συγγραφίων. Ἀλλὰ καὶ
μὲθ' ἡμέραν χρῆσθαι τῇ ἀνακλήσει τῶν ὀνομάτων καὶ
ρὸς τὸ ἕλος τὸ τῆς αἰγὸς ἔρχεσθαι ἐπὶ θυσίαν βαδίζοντ
ἶναι τῷ προτέρῳ λόγῳ προστίθεσθαι μᾶλλον· εἰ μὴ νὴ Δ
τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν χρόνοις ἑτέροις ἀμφότερα τὰ πά
συντυχεῖ γενέσθαι. Λέγεται δὲ Ῥωμύλος τέσσαρα μὲν ἐ
καὶ πεντήκοντα γεγονὼς, ὄγδοον δὲ βασιλεύων ἐκεῖνο κ
ταποστὸν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

COMPARATIO THESEI CVM ROMVLO.

Ἃ μὲν οὖν ἄξια μνήμης πυθέσθαι περὶ Ῥωμύλου καὶ Θησέως συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ' ἔστι. Φαίνεται δὲ πρῶτον μὲν ἐκ προαιρέσεως οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ἐξὸν ἀδεῶς ἐν Τροιζῆνι βασιλεύειν διαδεξάμενον ἀρχὴν οὐκ ἄδοξον, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ μεγάλων ὀρεχθείς· ὁ δὲ δουλείας φυγῇ καὶ ῥᾳθυμίας καὶ τιμωρίας ἐπιφερομένης ἐκεῖνο τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀτεχνῶς ὑπὸ δέους ἀνδρεῖος γενόμενος καὶ φόβῳ τοῖς ἔσχατα παθεῖν, ἐπὶ τὸ δρᾶν μεγάλα δι' ἀνάγκην παραγενόμενος. Ἔπειτα τούτου μὲν ἔργον ἐστὶ τὸ μέγιστον, ἀνελεῖν ἕνα τὸν Ἄλβης τύραννον· ἐκείνου δὲ πάρεργα καὶ προαγῶνες ἦσαν, ὁ Σκίρων, ὁ Σίνις, ὁ Προκρούστης, ὁ Κορυνήτης· οὓς ἀναιρῶν καὶ κολάζων ἀπήλαττε τὴν Ἑλλάδα δεινῶν τυράννων, πρὶν ὅστις ἐστὶ γινώσκειν τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς σωζομένους. Καὶ τῷ μὲν παρῆν ἀπραγμόνως κομίζεσθαι δι' Θαλάττης, ἀδικουμένῳ μηδὲν ὑπὸ τῶν ληστῶν· Ῥωμύλῳ δ' οὐ παρῆν μὴ πράγματα ἔχειν Ἀμουλίου ζῶντος. Μέγι δὲ τούτου τεκμήριον· ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος ὥρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηρούς· οἱ δ' ἐφ' ὅσοις αὐτοὶ κακῶς οὐκ ἔπασχον ὑπὸ τοῦ τυράννου, περιεώρων ἀδικοῦντα πάντας. Καὶ μὴν εἰ μέγα τὸ τρωθῆναι μαχόμενον Σαβίνοις καὶ ἀνελεῖν Ἄκρωνα καὶ πολλῶν μάχῃ κρατῆσαι πολεμίων, τούτοις μέν ἐστι τοῖς ἔργοις κενταυρομαχίαν καὶ τὰ πρὸς Ἀμαζόνας παραβάλλειν.

II. Ὁ δ' ἐτόλμησε Θησεὺς περὶ τὸν Κρητικὸν δασμὸν εἴτε τινὶ θηρίῳ βορὰν εἴτε πρόσφαγμα τοῖς Ἀνδρόγεω τάφοις, εἰθ', ὃ κουφότατόν ἐστι τῶν λεγομένων, λατρεύει παρ' ἀνδράσιν ὑβρισταῖς καὶ δυσμενέσιν ἀκλεῆ λατρείαν κα

ἄτιμον ἐκδοὺς ἑαυτὸν, ἑκουσίως μετὰ παρθένων πλεῖ
καὶ παίδων νέων, οὐκ ἂν εἴποι τις, ἡλίκης ἐστὶ τόλμη
μεγαλοφροσύνης ἢ δικαιοσύνης περὶ τὸ κοινὸν ἢ πό
δόξης καὶ ἀρετῆς. Ὥστ' ἔοικε φαίνεται μὴ κακῶς ὁρ
σθαι τοὺς φιλοσόφους τὸν ἔρωτα θεῶν ὑπηρεσίαν π
ἐκμέλειαν καὶ σωτηρίαν νέων. Ὁ γὰρ Ἀριάδνης ἔρως π
τὸς μᾶλλον ἔοικεν ἔργον θεοῦ καὶ μηχάνημα γενέσθαι
τηρίας ἕνεκα τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὐκ ἄξιον αἰτιᾶσθαι τὴν ἐ
σθεῖσαν, ἀλλὰ θαυμάζειν, εἰ μὴ πάντες οὕτω καὶ πᾶσαι δ
τέθησαν· εἰ δ' ἐκείνη μόνη τοῦτ' ἔπαθεν, εἰκότως ἔγ
φαίην ἂν αὐτὴν ἀξιέραστον θεῷ γεγονέναι, φιλόκαλον
φιλάγαθον καὶ τῶν ἀρίστων ἐρωτικὴν οὖσαν. Ἀμφοτέρ
ταίνων τῇ φύσει πολιτικῶν γεγονότων οὐδέτερος διεφύλα
τὸν βασιλικὸν τρόπον· ἐξέσῃ δὲ καὶ μετέβαλε μεταβολ
ὁ μὲν δημοτικὴν, ὁ δὲ τυραννικὴν, ταὐτὸν ἀπ' ἐναντίων π
δὲν ἁμαρτόντες. Δεῖ γὰρ τὸν ἄρχοντα σώζειν πρῶτον
τὴν τὴν ἀρχήν· σώζεται δ' οὐχ ἧττον ἀπεχομένη τοῦ
προσήκοντος ἢ περιεχομένη τοῦ προσήκοντος. Ὁ δ' ἐν
δοὺς ἢ ἐπιτείνων οὐ μένει βασιλεὺς οὐδὲ ἄρχων, ἀλλ' ἢ δ
μαγωγὸς ἢ δεσπότης γιγνόμενος ἐμποιεῖ τὸ μισεῖν ἢ κατ
φρονεῖν τοῖς ἀρχομένοις. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἐπιεικ
ες δοκεῖ καὶ φιλανθρωπίας εἶναι, τοῦτο δὲ φιλαυτίας ἁμά
τησε καὶ χαλεπότητος.

III. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰ δυστυχηθέντα μὴ παντάπασι πο
κῶσθαι δαίμονος, ἀλλ' ἠθικὰς καὶ παθητικὰς ζητεῖν ἐν α
τὰς διαφορὰς, θυμοῦ μὲν ἀλογίστου καὶ τάχος ἐχούσης ἄβο
λου ὀργῆς, μήτε τις ἐκείνου ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἁπ
λότητα μήτε τοῦτον ἐν τοῖς πρὸς τὸν υἱόν. Ἡ δὲ κινήσα
τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον παραιτεῖται τὸν ὑπὸ μείζονος α
τίας ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας ἀνατραπέντα. Ῥωμ
λᾳ μὲν γὰρ ἐκ βουλῆς καὶ σκέψεως περὶ κοινῶν συμφερό
των διαφορᾶς γενομένης οὐκ ἂν ἠξίωσέ τις ἄφνω τὴν δι
ταιαν ἐν τηλικούτῳ πάθει γενέσθαι· Θησέα δὲ πρὸς τ
τίδη, ἃ πάμπαν ὀλίγοι τῶν ὄντων διαπεφεύγασιν, ἔρως κ
ζηλοτυπία καὶ διαβολαὶ γυναικὸς ἔσφηλαν. Ὁ δὲ μείζο
λοιπε, ὁ μὲν Ῥωμύλου θυμὸς εἰς ἔργον ἐξέπεσε καὶ πρᾶξ
τὴ τύχης ἔχουσαν τέλος· ἡ δὲ Θησέως ὀργὴ μέχρι λύγ

καὶ βλασφημίας καὶ κατάρας πρεσβυτικῆς προῆλθε· τὰ δ' ἄλλα φαίνεται τῇ τύχῃ χρήσασθαι τὸ μειράκιον. Ὥστε ταύτας μὲν ἄν τις ἀποδοίη τῷ Θησεῖ τὰς ψήφους.

IV. Ἐκείνῳ δὲ πρῶτον μὲν ὑπάρχει μέγα, τὸ μικροτάτας λαβεῖν ἀρχὰς ἐπὶ τὰ πράγματα. Δοῦλοι γὰρ δὴ καὶ συφορβῶν παῖδες ὀνομαζόμενοι, πρὶν ἐλεύθεροι γενέσθαι, πάντας ὀλίγου δεῖν ἠλευθέρωσαν Λατίνους ἐν χρόνῳ τῶν καλλίστων ὀνομάτων ἅμα τυγχάνοντες, φονεῖς ἐχθρῶν καὶ σωτῆρες οἰκείων καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ οἰκισταὶ πόλεων, οὐ μετοικισταί· καθάπερ ἦν ὁ Θησεὺς ἐκ πολλῶν συντιθεὶς καὶ συνοικοδομῶν ἓν οἰκητήριον, ἀναιρῶν δὲ πολλὰς πόλεις ἐπωνύμους βασιλέων καὶ ἡρώων παλαιῶν. Ῥωμύλος δὲ ταῦτα μὲν ὕστερον ἕδρα τοὺς πολεμίους ἀναγκάζων τὰ οἰκεῖα καταβάλλοντας καὶ ἀφανίζοντας τοῖς νενικηκόσι προσνέμεσθαι· τὸ δὲ πρῶτον οὐ μετατιθεὶς οὐδ' αὔξων τὴν ὑπάρχουσαν, ἀλλὰ ποιῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων καὶ κτώμενος ἑαυτῷ χώραν ὁμοῦ, πατρίδα, βασιλείαν, γένη, γάμους, οἰκειότητας, ἀνῄρει μὲν οὐδένα οὐδὲ ἀπώλλυεν, εὐεργέτει δὲ τοὺς ἐξ ἀοίκων καὶ ἀνεστίων δῆμον ἐθέλοντας εἶναι καὶ πολίτας. Λῃστὰς δὲ καὶ κακούργους οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἔθνη προσηγάγετο πολέμῳ καὶ πόλεις κατεστρέψατο καὶ βασιλεῖς ἐθριάμβευσε καὶ ἡγεμόνας.

V. Καὶ τὸ μὲν Ῥώμου πάθος ἀμφισβητούμενον ἔχει τὸν αὐτόχειρα καὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἑτέρους τῆς αἰτίας τρέπουσι· τὴν δὲ μητέρα διολλυμένην ἔσωσε περιφανῶς καὶ τὸν πάππον ἀκλεῶς δουλεύοντα καὶ ἀτίμως εἰς τὸν Αἰνείου θρόνον ἐκάθισε. Καὶ πολλὰ μὲν ἑκὼν εὐεργέτησεν, ἔβλαψε δὲ αὐτὸν οὐδὲ ἄκων. Τὴν δὲ Θησέως λήθην καὶ ἀμέλειαν τῆς περὶ τὸ ἱστίον ἐντολῆς, μόλις ἂν οἶμαι μακρᾷ τινι παραιτήσει καὶ ἐν ῥᾳθύμοις δικασταῖς αἰτίαν ἀποφυγεῖν πατροκτονίας· ὃ δὴ καὶ συνιδών τις Ἀττικὸς ἀνὴρ ὡς παγχάλεπόν ἐστι βουλομένοις ἀπολογεῖσθαι, πλάττει τὸν Αἰγέα τῆς νεὼς προσφερομένης ὑπὸ σπουδῆς ἀνατρέχοντα πρὸς τὴν ἀκρόπολιν θέας ἕνεκα καὶ σφαλλόμενον καταπεσεῖν, ὥσπερ ὀπαδῶν ἔρημον, ἢ τὴν ἐπὶ θάλατταν ὁδὸν σπεύδοντι μὴ παρούσης τινὸς θεραπείας.

VI. Καὶ μὴν τὰ περὶ τὰς ἁρπαγὰς τῶν γυναικῶν ἡμαρ-

τημένα Θησεῖ μὲν εὐσχήμονος ἐνδειᾶ προφάσεως γέγο
Πρῶτον μὲν ὅτι πολλάκις· ἥρπασε γὰρ Ἀριάδνην καὶ Ἀ
τιόπην καὶ Ἀναξὼ τὴν Τροιζηνίαν· ἐπὶ πάσαις δὲ τὴν Ἑλ
νην, παρημελημένως οὐκ ἀκριβούσας, ἀλλὰ νηπίαν καὶ ἄ
ρον, αὐτὸς ὥραν ἔχων ἤδη γάμων πεπαῦσθαι καὶ νομίμω
ἔπειτα διὰ τὴν αἰτίαν· οὐ γὰρ ἀξιώτεραί γε παιδοποι
τῶν Ἀθήνησιν Ἐρεχθειδῶν καὶ Κεκροπιδῶν αἱ Τροιζ
νίαν καὶ Λακώνων καὶ Ἀμαζόνων ἀνέγγυοι θυγατέρες
σαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑποψίαν ἔχει πρὸς ὕβριν καὶ κα
ἡδονὴν πεκρᾶχθαι. Ῥωμύλος δὲ πρῶτον μὲν ὀπτακοσία
ὀλίγον ἀριθμῷ δεούσας ἁρπάσας, οὐ πάσας, ἀλλὰ μία
ὡς φασιν, Ἑρσιλίαν ἔλαβε, τὰς δ' ἄλλας διένειμε το
ἀγαθοῖς τῶν πολιτῶν· ἔπειτα τῇ μετὰ ταῦτα τιμῇ κ
ἀγαπήσει καὶ δικαιοσύνῃ περὶ τὰς γυναῖκας ἀπέδειξε τ
βίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀδικίαν κάλλιστον ἔργον καὶ πολιτ
τάτων εἰς κοινωνίαν γενομένην. Οὕτω συνέμιξεν ἀλλ
λοις καὶ συνέπηξε τὰ γένη καὶ παρέσχε πηγὴν τῆς εἰς α
θης εὐνοίας καὶ δυνάμεως τοῖς πράγμασιν. Αἰδοῦς δὲ κ
φιλίας καὶ βεβαιότητος, ἣν εἰργάσατο περὶ τοὺς γάμους,
χρόνος ἐστὶ μάρτυς. Ἐν γὰρ ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίο
οὔτε ἀνὴρ ἐτόλμησε γυναικὸς οὔτε γυνὴ κοινωνίαν ἀνδρ
ληταλιπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Ἕλλησιν οἱ σφόδρα περιττ
τὸν πρῶτον ἔχουσιν εἰπεῖν κατροκτόνον ἢ μητροφόνον, ο
τω Ῥωμαῖοι πάντες ἴσασιν, ὅτι Καρβίλιος Σπόριος ἀπεπέ
φατο τὴν γυναῖκα πρῶτος ἀπαιδίαν αἰτιασάμενος. Τ
ὃ τοσούτῳ χρόνῳ συμμαρτυρεῖ καὶ τὰ ἔργα. Καὶ γὰρ ἀ
ᾗ ἐκοινώνησαν οἱ βασιλεῖς καὶ πολιτείας τὰ γένη διὰ τ
ληταμίαν ἐκείνην· ἀπὸ δὲ τῶν Θησέως γάμων Ἀθηναίο
φιλιὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ κοινωνικὸν ὑπῆρξε πρὸς οὐδέν
σρβόλαιον, ἔχθραι δὲ καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι πολιτῶν κ
τίλος Ἀφίδνας ἀπολέσαι καὶ μόλις ὑπ' οἴκτου τῶν πολεμίω
προσκυνήσαντας καὶ θεοὺς ἀνεπόντας, μὴ παθεῖν ἃ Τρ
ᾗ ἔπαθον δι' Ἀλέξανδρον. Ἡ μέντοι μήτηρ ἡ Θησέως ο
ἐνεδύσατο, ἀλλ' ἔκαθε τὰ τῆς Ἑκάβης ἐγκαταλιπόντ
καὶ προιμένου τοῦ παιδός· εἴγε μὴ πέπλασται τὰ τῆς α
μελείας, ὡς ἔδει γε καὶ τοῦτο ψεῦδος εἶναι καὶ τὰ πλε
ων τῶν ἄλλων. Ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τοῦ θείου μυθολογούμ

να πολλὴν ποιεῖ διαφοράν. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἡ σωτηρία μετὰ πολλῆς ὑπῆρξε θεῶν εὐμενείας· ὁ δ' Αἰγεῖ δοθεὶς χρησμὸς ἀπέχεσθαι γυναικὸς ἐπὶ ξένης ἔοικεν ἀποφαίνειν, παρὰ γνώμην θεῶν γεγονέναι τὴν Θησέως τέκνωσιν.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ.

Περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθόλου μὲν οὐδὲν ἐσ
εἰκεῖν ἀναμφισβήτητον, οὔ γε καὶ γένος καὶ ἀποδημία
τιτευτὴ καὶ πρὸς ἅπασιν ἡ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τ
πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔσχεν ἱστορίας, ἥκιστα
οἱ χρόνοι, καθ' οὓς γέγονεν ὁ ἀνὴρ, ὁμολογοῦνται. Οἱ μ
γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακ
ἱστοροῦσιν αὐτόν· ὧν ἐστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φ
λόσοφος τεκμήριον προσφέρων τὸν Ὀλυμπιάσι δίσκον,
ᾧ τοὔνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμέν
Οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀν
ριθμοῦντες τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδ
ρος οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτ
Ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δὲ ὑπονοεῖ δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γεγον
των Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ ἑτέρῳ τ
ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακεῖσθαι· καὶ τόν γε πρ
σβύτερον οὐ πόρρω τῶν Ὁμήρου χρόνων γεγονέναι, ἔνιοι
καὶ κατ' ὄψιν ἐντυγχεῖν Ὁμήρῳ. Δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπ
νων ἀρχαιότητος, ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει γεγονέναι κα
τοὺς Ἡρακλείδας. Γένει μὲν γὰρ Ἡρακλείδαι δήπουθεν ἦσ
καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων· ὁ δὲ ἔοικε βο
λομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνους καὶ σύνεγγυς Ἡρακλέο
ὀνομάζειν Ἡρακλείδας. Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ οὕτω πεπλ
νημένης τῆς ἱστορίας, πειρασόμεθα τοῖς βραχυτάτας ἔχο
σιν ἀντιλογίας ἢ γνωριμωτάτους μάρτυρας ἑπόμενοι τε
γραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι τὴν διήγησιν.

II. Ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμου λέγ
τὸν Λυκοῦργον πατρὸς, ἀλλὰ Πρυτάνιδος· καὶ τὸν Λ
κοῦργον καὶ τὸν Εὔνομον οἱ πλεῖστοι σχεδὸν οὐχ οὕτ

γενεαλογοῦσιν, ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον· Σόου δὲ Εὐρυτίωνα, τούτου δὲ Πρύτανιν, ἐκ τούτου δὲ Εὔνομον, Εὐνόμου δὲ Πολυδέκτην ἐκ προτέρας γυναικὸς, Λυκοῦργον δὲ νεώτερον ἐκ Διανάσης· ὡς Διευτυχίδας ἱστόρηκεν, ἕκτον μὲν ἀπὸ Πατροκλέους, ἐνδέκατον δὲ ἀφ' Ἡρακλέους. Τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ τοὺς εἵλωτας ἐποιήσαντο δούλους οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ χώραν προσεκτήσαντο πολλὴν Ἀρκάδων ἀποτερόμενοι. Λέγεται δὲ τὸν Σόον ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνύδρῳ πολιορκούμενον ὑπὸ Κλιτορίων ὁμολογῆσαι τὴν δορίκτητον γῆν αὐτοῖς ἀφήσειν, εἰ πίοι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπὸ τῆς πλησίον πηγῆς. Γενομένων δὲ τῶν ὅρκίων καὶ ὁμολογιῶν συναγαγόντα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, διδόναι τῷ μὴ πιόντι τὴν βασιλείαν· οὐδενὸς δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πιόντων αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάντα καὶ περιῤῥανάμενον, ἔτι τῶν πολεμίων παρόντων ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν κατασχεῖν, ὡς μὴ πάντων πιόντων. Ἀλλὰ καίπερ ἐπὶ τούτοις θαυμάζοντες αὐτὸν οὐκ ἀπὸ τούτου τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσαν Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρυτίων τὸ ἄγαν μοναρχικὸν ἀνεῖναι τῆς βασιλείας δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος τοῖς πολλοῖς. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνέσεως, τοῦ μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλέων, τὰ μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δὲ πρὸς χάριν ἢ δι' ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολὺν χρόνον· ὑφ' ἧς καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τελευτῆσαι. Διερύκων γὰρ ἁψιμαχίαν τινὰ μαγειρικῇ κοπίδι πληγεὶς ἀπέθανε τῷ πρεσβυτέρῳ παιδὶ Πολυδέκτῃ καταλιπὼν τὴν βασιλείαν.

III. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον ἔδει βασιλεύειν, ὡς πάντες ᾤοντο, τὸν Λυκοῦργον· καὶ πρίν γε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανερὰν γενέσθαι κύουσαν ἐβασίλευεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τάχιστα ᾔσθετο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηνε τοῦ παιδὸς οὖσαν, ἅνπερ ἄῤῥην γένηται, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπίτροπος διεῖπε. Τοὺς δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλέων ἐπιτρόπους Λακεδαιμόνιοι προδίκως ὠνόμαζον. Ὡς

ἡ προσέπεμπε πρύφα καὶ λόγους ἐποιεῖτο βουλομέ-
θεῖραι τὸ βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικεῖν ἐκείνῳ βασιλεύον-
πάρτης, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν
τὸν οὐκ ἀντεῖπεν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσ-
νος οὐκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμα-
ην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυνεύειν· αὐτῷ
ήσειν, ὅπως εὐθὺς ἐκ ποδῶν ἔσται τὸ γεννηθέν. Οὕ-
αραγαγὼν ἄχρι τοῦ τόκου τὴν ἄνθρωπον ὡς ἥσθε-
ωσαν, εἰσέπεμψε παρέδρους ταῖς ὠδῖσιν αὐτῆς καὶ
ς, οἷς ἦν προστεταγμένον, ἐὰν μὲν θῆλυ τεχθῇ, παρα-
ταῖς γυναιξίν· ἐὰν δὲ ἄῤῥεν, κομίσαι πρὸς ἑαυτόν·
τύχῃ πράττων. Ἔτυχε δὲ δειπνοῦντος αὐτοῦ μετὰ
όντων ἀποκυηθὲν ἄῤῥεν· καὶ παρῆσαν οἱ ὑπηρέται τὸ
ον αὐτῷ νομίζοντες. Ὁ δὲ δεξάμενος, ὡς λέγεται, καὶ
ὺς παρόντας εἶπεν „Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὦ
ται," κατέκλινεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ καὶ Χαρίλαον
ε διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς ἀγαμένους
τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε δὲ
κτὼ τὸ σύμπαν. Ἦν δὲ καὶ τἆλλα περίβλεπτος ὑπὸ
ιτῶν καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπιτρόπῳ βασι-
ὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων οἱ δ' ἀρε-
σέχοντες αὐτῷ καὶ ποιεῖν ἐθέλοντες ἑτοίμως τὸ προσ-
νον. Ἦν δέ τι καὶ τὸ φθονοῦν καὶ πρὸς τὴν αὔξη-
νέῳ πειρώμενον ἐνίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ συγ-
καὶ οἰκεῖοι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς ὑβρίσθαι δο-
ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε
ούργῳ λοιδορηθεὶς ὑπεῖπεν, ὡς εἰδείη σαφῶς μέλ-
ασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν διδοὺς καὶ προκαταλαμ-
διαβολῇ τὸν Λυκοῦργον, εἴ τι συμβαίη τῷ βασιλεῖ
ὡς ἐπιβεβουλευκότα. Τοιοῦτοι δέ τινες λόγοι καὶ
ῆς γυναικὸς ἐξεφοίτων· ἐφ' οἷς βαρέως φέρων καὶ
ὶς τὸ ἄδηλον ἔγνω φυγεῖν ἀποδημίᾳ τὴν ὑπόνοιαν
ηθῆναι, μέχρις ἂν ὁ ἀδελφιδοῦς ἐν ἡλικίᾳ γενόμε-
νάσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

Οὕτως ἀπάρας πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο·
αὐτόθι πολιτείας κατανοήσας καὶ συγγενόμενος τοῖς
ουσι κατὰ δόξαν ἀνδράσι τὰ μὲν ἐζήλωσε καὶ παρέ-

λαβε τῶν νόμων ὡς οἰκαδε μετοίσων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ' ὧν κατεφρόνησεν. Ἕνα δὲ τῶν νομιζομένων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολιτικῶν χάριτι καὶ φιλίᾳ πείσας ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάλητα, ποιητὴν μὲν δοκοῦντα λυρικῶν μελῶν καὶ πρόσχημα τὴν τέχνην ταύτην πεποιημένον, ἔργῳ δὲ ἅπερ οἱ κράτιστοι τῶν νομοθετῶν διαπραττόμενον. Λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ᾠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικοὶ διὰ μελῶν ἅμα καὶ ῥυθμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἐχόντων καὶ κατασταστικόν· ὧν ἀκροώμενοι κατεπραΰνοντο λεληθότως τὰ ἤθη καὶ συνῳκειοῦντο τῷ ζήλῳ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπιχωριαζούσης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας· ὥστε τρόπον τινὰ τῷ Λυκούργῳ προοδοποιεῖν τὴν παίδευσιν αὐτῶν ἐκεῖνον. Ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκοῦργος ἐπ' Ἀσίαν ἔπλευσε βουλόμενος, ὡς λέγεται, ταῖς Κρητικαῖς διαίταις εὐτελίσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ τρυφὰς, ὥσπερ ἰατρὸς σώμασιν ὑγιεινοῖς ὕπνους καὶ νοσώδη, παραβαλὼν ἀποθεωρῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὁμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς Κρεωφύλου διατηρουμένοις καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικὸν, οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς, ἀναμεμιγμένον ἐγράψατο προθύμως καὶ συνήγαγεν ὡς θεῖρο κομιῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· ἐκέκτητο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ σποράδην τῆς ποιήσεως, ὡς ἔτυχε, διαφερομένης· γνωρίμην δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικέσθαι τὸν Λυκοῦργον οἴονται καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γενῶν τοῦ μαχίμου διάκρισιν μάλιστα θαυμάσαντα μετενεγκεῖν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ χωρίσαντα τοὺς βαναύσους καὶ χειροτέχνας, ἀστεῖον ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρὸν ἀποδεῖξαι. Ταῦτα μὲν οὖν Αἰγυπτίοις ἔνιοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν· ὅτι δὲ καὶ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκοῦργος καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν πλανηθεὶς τοῖς Γυμνοσοφισταῖς ὡμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν Ἱππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκότα γινώσκομεν.

V. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκοῦργον ἐπόθουν ἀπόν-

τα καὶ μετεπέμποντο πολλάκις, ὡς τοὺς μὲν βασιλεῖς ὄνο
καὶ τιμὴν, ἄλλο δὲ μηδὲν διαφέρον τῶν πολλῶν ἔχοντας,
ἐκείνῳ δὲ φύσιν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἀνθρώπων ἀ
γὸν οὖσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν ἀβούλητος
παρουσία τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἧκιζον ἐκείνου συμπαρόν
ἧττον ὑβρίζουσι χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς. Ἐπανελθὼν ο
πρὸς οὕτω διακειμένους εὐθὺς ἐπεχείρει τὰ παρόντα κιν
καὶ μεθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὡς τῶν κατὰ μέρος νόμ
οὐδὲν ἔργον ὂν οὐδ' ὄφελος, εἰ μή τις ὥσπερ σώματι πο
ῳ καὶ γέμοντι παντοδαπῶν νοσημάτων τὴν ὑπάρχουσ
ἐπήξας καὶ μεταβαλὼν κρᾶσιν ὑπὸ φαρμάκων καὶ καθ
μῶν, ἑτέρας ἄρξηται καινῆς διαίτης. Διανοηθεὶς δὲ ταῦ
πρῶτον μὲν ἀπεδήμησεν εἰς Δελφοὺς καὶ τῷ θεῷ χρησά
νος καὶ θύσας ἐπανῆλθε, τὸν διαβόητον ἐκεῖνον χρησμ
νομίζων, ᾧ θεοφιλῆ μὲν αὐτὸν ἡ Πυθία προσεῖπε καὶ θε
μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον· εὐνομίας δὲ χρῄζοντι διδόναι καὶ
πιστεῖν ἔφη τὸν θεὸν, ἢ πολὺ κρατίστη τῶν ἄλλων ἔσ
πολιτειῶν. Ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις προσῆγε τοῖς ἀρίστοις
συνεφάπεσθαι παρεκάλει κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλ
πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν ἀπτόμενος πλειόνων
συνιστὰς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν. Ὡς δ' ὁ καιρὸς ἦκε, τριάκοντα τ
πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὅπλων ἕωθεν εἰς ἀγορὰν προ
θεῖν ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπράττ
τας. Ὧν εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἕρμιππος ἀνέγραψ
τὸν δὲ μάλιστα τῶν Λυκούργου ἔργων κοινωνήσαντα πο
των καὶ συμπραγματευσάμενον τὰ περὶ τοὺς νόμους Ἀρ
μέδαν ὀνομάζουσιν. Ἀρχομένης δὲ τῆς ταραχῆς ὁ βα
λεὺς Χαρίλαος φοβηθεὶς ὡς ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς πράξε
συνιστσμένης κατέφυγε πρὸς τὴν Χαλκίοικον· εἶτα π
σθεὶς καὶ λαβὼν ὅρκους ἀνέστη καὶ μετεῖχε τῶν πραττο
των φύσει πρᾶος ὢν· ὥς που καὶ λέγεται συμβασιλεύον
τὸν Ἀρχίλαον αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκωμιάζοντας τὸν νεανίσ
κεῖνον „Πῶς δ' ἂν οὐκ εἴη Χαρίλαος ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὃς
δὲ τοῖς πονηροῖς χαλεπός ἐστι;" Πλειόνων δὲ καινοτομ
μένων ὑπὸ τοῦ Δυκούργου πρῶτον ἦν καὶ μέγιστον ἡ
τάσεως τῶν γερόντων· ἦν φησιν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βα
λέων ἀρχῇ φλεγμαινούσῃ μιχθεῖσαν καὶ γενομένην ἰσόψηφ

εἰς τὰ μέγιστα, σωτηρίαν ἅμα καὶ σωφροσύνην παρασχεῖν. Λίχουρμένη γὰρ ἡ πολιτεία καὶ ἀποκλίνουσα νῦν μὲν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἕρμα τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν ἐν μέσῳ θεμένη καὶ ἰσορροπήσασα, τὴν ἀσφαλεστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν· ἀεὶ τῶν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι γερόντων τοῖς μὲν βασιλεῦσι προστιθεμένων, ὅσον ἀντιβῆναι πρὸς δημοκρατίαν, αὖθις δὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα τὸν δῆμον ἀναφωννύντων. Τοσούτους δὲ κατασταθῆναί φησι τοὺς γέροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν πρώτων μετὰ Λυκούργου γενομένων, δύο τὴν πρᾶξιν ἐγκατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. Ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀργῆς φησι τοσούτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης μετασχόντας. Εἴη δ' ἄν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἑβδομάδος τετράδι πολλαπλασιασθείσης ἀποτελούμενον, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἴσος ὢν μετὰ τὴν ἑξάδα τέλειός ἐστιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα τοσούτους ἀποδεῖξαι τοὺς γέροντας, ὅπως οἱ πάντες εἶεν τριάκοντα, τοῖς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τοῖν δυοῖν βασιλέοιν προστιθεμένοιν.

VI. Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν ἀρχὴν ὁ Λυκοῦργος, ὥστε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσαι περὶ αὐτῆς, ἣν ῥήτραν καλοῦσιν. Ἔχει δὲ οὕτως· „Διὸς Ἑλλανίου καὶ Ἀθηνᾶς Ἑλλανίας ἱερὸν ἱδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα τριάκοντα, γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις, καταστήσαντα ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι· δάμῳ δ' ἀγορὰν εἶμεν καὶ κράτος.“ Ἐν τούτοις τὸ μὲν φυλὰς φυλάξαι καὶ ὠβὰς ὠβάξαι διελεῖν ἐστι καὶ κατανεῖμαι τὸ πλῆθος εἰς μερίδας, ὧν τὰς μὲν φυλὰς, τὰς δὲ ὠβὰς προσηγόρευκεν. Ἀρχαγέται δὲ οἱ βασιλεῖς λέγονται. Τὸ δὲ ἀπελλάζειν ἐκκλησιάζειν· ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύθιον ἀνῆφε. Τὴν δὲ Βαβύκαν καὶ τὸν Κνακίωνα νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν· Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακίωνα ποταμὸν, τὴν δὲ Βαβύκαν γέφυραν. Ἐν μέσῳ δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἦγον, οὔτε πατάδων οὐσῶν οὔτ' ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. Οὐθὲν γὰρ ᾤετο ταῦτα πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν φλυαρώδεις ἀπεργαζόμενα καὶ χαύνους φρονήματι κενῷ τὰς διανοίας τῶν συμπορευο-

νων, ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφὰς ἢ προσκήνια θεάτρων ἢ στέγας βουλευτηρίων ἠσκημένας περιττῶς ἐκπλησιάσητε ἀποβλέπωσι. Τοῦ δὲ πλήθους ἀθροισθέντος εἰπεῖν τινα γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. Ὕστερον μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει τὰς γνώμας διαστρεφόντων καὶ παραβιαζομένων Πολύδωρος καὶ Θεόκομπος οἱ βασιλεῖς τάδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν· „Αἱ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος ἕλοιτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας εἶμεν," τοῦτ' ἔστι μὴ κυρίους, ἀλλ' ὅλως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον ὡς ἐκπίπτοντα καὶ μεταποιοῦντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον. ἔπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν, ὡς τοῦ θεοῦ ταῦτα προστάττοντος, ὥς που Τυρταῖος ἐπιμέμνηται διὰ τούτων·

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν οἶκαδ' ἔνεικαν
Μαντείας τε θεοῦ καὶ τελέεντ' ἔπεα·
Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,
Οἷσι μέλει Σπάρτας ἱμερόεσσα πόλις,
Πρεσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,
Εὐθείαις ῥήτραις ἀντακαμειβομένους.

VII. Οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μίξαντος, ὅμως ἦρτον ἔτι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἰσχυρὰν οἱ μετ' αὐτὸν ὁρῶντες καὶ σκαργῶσαν καὶ θυμουμένην, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ὅτου φάλιον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν, ἰσχὺν μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκοῦργον, πρώτων τῶν περὶ Ἔλατον ἐφόρων κατασταθέντων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καί φασιν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ὀνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω παραδώσοντα τοῖς παισὶ τὴν βασιλείαν, ἢ παρέλαβε „Μείζω μὲν οὖν (εἰπεῖν), ὅσῳ χρονιωτέραν." Τῷ γὰρ ὄντι τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσα μετὰ τοῦ θρόνου διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὥστε μὴ παθεῖν, ἃ Μεσσήνιοι καὶ Ἀργεῖοι τοὺς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν μηδὲν ἐλαττοῦσι μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ δημοτικὸν βιάσαντας. Ὃ καὶ μάλιστα τὴν Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανερὰν, εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων, πρώτων καὶ γειτόνων, δήμων καὶ βασιλέων στάσεις καὶ καταλύσεις ἀφορῶσιν· οἳ τῶν ἴσων ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες,

ἐν δὲ τῷ κλήρῳ καὶ πλέον ἔχειν ἐκείνων δόξαντες, ο
πολὺν χρόνον εὐδαιμόνησαν, ἀλλ' ὕβρει μὲν τῶν βα
οὐκ εὐπειθίᾳ δὲ τῶν ὄχλων, τὰ καθεστῶτα συνταρά
ἔδειξαν, ὅτι θεῖον ἦν ὡς ἀληθῶς εὐτύχημα τοῖς Σπ
5 ταις ὁ τὴν πολιτείαν ἁρμοσάμενος καὶ κεράσας παρ' ο
Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

VIII. Δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιτευμάτω
νεανικώτατον ὁ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. Δεινῆς γὰρ
ἀνωμαλίας καὶ πολλῶν ἀκτημόνων καὶ ἀπόρων ἐπιφο
10 νων τῇ πόλει, τοῦ δὲ πλούτου παντάπασιν εἰς ὀλίγοι
ἐρρυηκότος ὕβριν καὶ φθόνον καὶ κακουργίαν καὶ τ
καὶ τὰ τούτων ἔτι πρεσβύτερα καὶ μείζω νοσήματα
τείας, πλοῦτον καὶ πενίαν ἐξελαύνων συνέπεισε τὴν
ἅπασαν εἰς μέσον θέντας, ἐξ ἀρχῆς ἀναδάσασθαι κ
15 μετ' ἀλλήλων ἅπαντας ὁμαλεῖς καὶ ἰσοκλήρους τοῖς βέ
νομένους, τὸ δὲ πρωτεῖον ἀρετῇ μετιόντας· ὡς ἄλλης
πρὸς ἕτερον οὐκ οὔσης διαφορᾶς, οὐδ' ἀνισότητος
ὅσην αἰσχρῶν ψόγος ὁρίζει καὶ καλῶν ἔπαινος. Ἐπά
τῷ λόγῳ τὸ ἔργον διένειμε τὴν μὲν ἄλλην τοῖς περι
20 Λακωνικὴν τρισμυρίους κλήρους, τὴν δ' εἰς τὸ ἄσι
Σπάρτην συντελοῦσαν ἐννακισχιλίους· τοσοῦτοι γὰρ ἦ
το κλῆροι Σπαρτιατῶν. Ἔνιοι δέ φασι τὸν μὲν Λυκ
ἐξακισχιλίους νεῖμαι, τρισχιλίους δὲ μετὰ ταῦτα προσ
Πολύδωρον· οἱ δὲ τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἐννακισχιλίω
25 τον, τοὺς δὲ ἡμίσεις Λυκοῦργον. Ὁ δὲ κλῆρος ἦν ἐκ
τοσοῦτος, ὥστ' ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν ἑβδομή
κοσίων μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα καὶ τῶν ὑγρῶ
πῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. Ἱκανὸς γὰρ ᾤετο τοσοῦτ
τοῖς τῆς τροφῆς, πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγείαν ἱκανὴν ἄλλ
30 δενός δεησομένοις. Λέγεται δ' αὐτὸν ὕστερόν ποτε
τὴν χώραν διεξερχόμενον ἐξ ἀποδημίας ἄρτι τεθερισ
ὁρῶντα τοὺς σωροὺς παραλλήλους καὶ ὁμαλεῖς μειδιάσ
εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται
πολλῶν ἀδελφῶν εἶναι νεωστὶ νενεμημένων.

35 IX. Ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἔπιπλα διαιρεῖν, ὅπως
τάπασιν ἐξέλοι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶ
προσδεχομένους τὴν ἄντικρυς ἀφαίρεσιν, ἑτέρᾳ περι

οὐδ' καὶ κατεπολιτεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. Πρ
τον μὲν γὰρ ἀνυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυρο
μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε· καὶ τούτῳ δ' ἀπὸ πο
λοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέ
μνῶν ἁμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι κ
ζεύγους ἄγοντος. Τούτου δ' ἐπιχυθέντος ἐξέπεσεν ἀδικ
μάτων γένη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος. Τίς γὰρ ἢ κλέπτε
ἐμέλλεν ἢ δωροδοκεῖν ἢ ἀποστερεῖν ἢ ἁρπάζειν, ὃ μήτε κ
κρύψαι δυνατὸν ἦν μήτε κεκτῆσθαι ζηλωτὸν, ἀλλὰ μη
κατακύψαι λυσιτελές; ὄξει γὰρ, ὡς λέγεται, διαπύρου σιδήρ
τὸ στόμωμα κατασβέσας ἀφείλετο τὴν εἰς τἆλλα χρείαν καὶ δ
ναμιν ἀδρανοῦς καὶ δυσέργον γενομένου. Μετὰ δὲ τοῦτο τα
ἐργάστων καὶ περισσῶν ἐποιεῖτο τεχνῶν ξενηλασίαν. Ἐμελλ
δέπου καὶ μηδενὸς ἐξελαύνοντος αἱ πολλαὶ τῷ κοινῷ νομίσμα
συνεπισπεῖσθαι διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἐχόντων. Τὸ γὰρ σιδ
ρὸν ἀγώγιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδ' εἰ
ταῖν καταγελώμενον· ὥστ' οὐδὲ πρίασθαί τι τῶν ξενικῶ
καὶ φωκικῶν ὑπῆρχεν· οὐδ' εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς ε
τοὺς λιμένας· οὐδ' ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστ
λόγων, οὐ μάντις ἀγυρτικὸς, οὐχ ἑταιρῶν τροφεὺς, οὐ χρ
σῶν τις, οὐκ ἀργυρῶν καλλωπισμάτων δημιουργὸς, ἅτε δ
νομίσματος οὐκ ὄντος. Ἀλλὰ οὕτως ἀπεργμωθεῖσα κατὰ μ
τὴν ἡ τρυφὴ τῶν ζωπυρούντων καὶ τρεφόντων αὐτὴν, δ
ἐκείνης ἐμαραίνετο· καὶ πλεῖον οὐδὲν ἦν τοῖς τὰ πολλὰ κ
κτημένοις, ὁδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλ
ἠπορποδομημένης καὶ ἀργούσης. Διὸ καὶ τὰ πρόχειρ
τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλιντῆρες καὶ δίφροι κ
τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο καὶ κώθων
Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὡς φη
Ἱππίας. Τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυ
σαθέντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύπτετο τῇ χρόᾳ καὶ τοῦ θολερο
προσκόπτοντος ἐντὸς καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι καθα
μᾶλλον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. Αἴτιος δὲ κ
τούτων ὁ νομοθέτης· ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τά
χρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιτεχνία

X. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τρυφῇ καὶ τὸν ζῆλο
φιλεῖσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεὶς καὶ τὸ τρίτον πολίτε

μα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευήν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιόντας, ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἴκοι δὲ μὴ διαιτᾶσθαι, ἐπὶ στρωμνὰς πολυτελεῖς καὶ τραπέζας ἐν χερσὶ δημιουργῶν καὶ μαγείρων, ὑπὸ σκότος, ὥσπερ ἀδηφάγα ζῶα, πιαινομένους καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἤθεσι τὰ σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλησμονὴν, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας καὶ τρόπον τινὰ νοσηλείας καθημερινῆς δεόμενα. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μεῖζον δὲ τὸ τὸν πλοῦτον * ἄσυλον, μᾶλλον δ' * ἄζηλον, ὡς φησι Θεόφραστος καὶ ἄπλουτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δείπνων καὶ τῇ περὶ τὴν δίαιταν εὐτελείᾳ. Χρῆσις γὰρ οὐκ ἦν οὐδὲ ἀπόλαυσις οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς παρασκευῆς, ἐπὶ ταὐτὸ δεῖπνον τῷ πένητι τοῦ πλουσίου βαδίζοντος· ὥστε τοῦτο δὴ τὸ Θρυλλούμενον ἐν μόνῃ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον πόλεων τῇ Σπάρτῃ σώζεσθαι, τυφλὸν ὄντα τὸν πλοῦτον καὶ κείμενον, ὥσπερ γραφὴν, ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. Οὐδὲ γὰρ οἴκοι προδειπνήσαντας ἔξῆν βαδίζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμελῶς οἱ λοιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα, μηδ' ἐσθίοντα μετ' αὐτῶν ἐκάκιζον, ὡς ἀκρατῆ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπομαλακιζόμενον δίαιταν.

XI. Διὸ καὶ μάλιστά φασι τῷ Λυκούργῳ πρὸς τοῦτο τὸ πολίτευμα χαλεποὺς γενέσθαι τοὺς εὐπόρους καὶ συστάντας ἐπ' αὐτὸν ἀθρόους καταβοᾶν καὶ ἀγανακτεῖν· τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν ἐξέπεσε τῆς ἀγορᾶς δρόμῳ. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερὸν καταφυγών· εἷς δέ τις νεανίσκος, ἄλλως μὲν οὐκ ἀφυὴς, ὀξὺς δὲ καὶ θυμοειδὴς, Ἄλκανδρος, ἐπικείμενος καὶ διώκων, ἐπιστραφέντος αὐτοῦ τῇ βακτηρίᾳ πατάξας τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέκοψεν. Ὁ μὲν οὖν Λυκοῦργος οὐδὲν ἐνδοὺς πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ στὰς ἐναντίος ἔδειξε τοῖς πολίταις τὸ πρόσωπον ἡμαγμένον καὶ διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. Αἰδὼς δὲ πολλὴ καὶ κατήφεια τοὺς ἰδόντας ἔσχεν, ὥστε παραδοῦναι τὸν Ἄλκανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι μέχρι τῆς οἰκίας συναγανακτοῦντας. Ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐκείνους μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δ' Ἄλκανδρον εἰσαγαγὼν οἴκαδε κακὸν μὲν οὐδὲν οὔτ' ἐποίησεν οὔτ' εἶπεν,

ἀπαλλάξας δὲ τοὺς συνήθεις ὑπηρέτας καὶ θεραπευτῆ
ἐκεῖνον ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν. Ὁ δ' οὐκ ὢν ἀγεννὴς ἐπ
τὸ προστασσόμενον σιωπῇ καὶ παραμένων ἅμα τῷ Λυκο
γῳ καὶ συνδιαιτώμενος, ἐν τῷ κατανοεῖν τὴν πραότητα
τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ περὶ τὴν δίαιταν
στηρὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς πόνους ἄκαμπτον, αὐτός τε δ
νῆς διετέθη περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις
φίλους ἔλεγεν, ὡς οὐ σκληρὸς οὐδ' αὐθάδης ὁ Λυκοῦργ
ἀλλὰ μόνος ἐκεῖνος ἥμερος καὶ πρᾶός ἐστι τοῖς ἄλλοις. Ο
τω μὲν οὖν οὗτος ἐκεκόλαστο καὶ τοιαύτην ὑπεσχήκει
την ἐκ πονηροῦ νέου καὶ αὐθάδους ἐμμελέστατος ἀνὴρ
σωφρονικώτατος γενόμενος. Τοῦ δὲ πάθους ὑπόμνημα
ργος ἱδρύσατο τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ἢ Ὀπτιλέτιν προσ
γόρευσε· τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς ὀπτίλους οἱ τῇδε Δωρι
λεῦσιν. Ἔνιοι μέντοι τὸν Λυκοῦργον, ὧν καὶ Διοσκορίδ
ἐστιν ὁ συντεταγμένος τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν, πληγῆ
μὸν φασιν, οὐ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλὰ καὶ
ἱερὸν τῇ Θεῷ τῆς ἀκέσεως χαριστήριον ἱδρύσασθαι. Τὸ μ
τοι φέρειν βακτηρίαν ἐκκλησιάζοντες οἱ Σπαρτιᾶται με
τὴν συμφορὰν ἐκείνην ἀπέμαθον.

XII. Τὰ δὲ συσσίτια Κρῆτες μὲν ἄνδρια, Λακεδαιμ
νιοι δὲ φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φι
φροσύνης ὑπαρχόντων, ἀντὶ τοῦ λ τὸ δ λαμβάνοντες, ε
ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδὼ συνεθιζόντων. Οὐδὲν δὲ κ
λέει καὶ τὸν πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φθόγγον, ὥσπ
νοί φασιν, ἐδιτίων παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωδὴν
τρέφοντων. Συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα, καὶ βραχὺ τ
πλείονες ἢ πλείους. Ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τ
συσσίτων ἀλφίτων μέδιμνον, οἶνου χοᾶς ὀκτὼ, τυροῦ πέ
μνᾶς, σύκων ἡμίμναια πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψων
μικρόν τι νομιδῇ νομίσματος. Ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις, ἀπ
γὴν καὶ θηρεύσας, μέρος ἔπεμψεν εἰς τὸ συσσίτιον. Ἐξ
γὰρ οἶκοι δειπνεῖν, ὁπότε θύσας τις ἢ κυνηγῶν ὀψίσ
τοὺς δ' ἄλλους ἔδει παρεῖναι. Καὶ μέχρι γε πολλοῦ τὰς σ
πηρεσίας ἀκριβῶς διεφύλαττον. Ἄγιδος γοῦν τοῦ βασιλέ
ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας καταπεπολεμηκὼς Ἀ
νίους, βουλομένου παρὰ τῇ γυναικὶ δειπνεῖν καὶ μεταπ

πομένου τὰς μερίδας, οὐκ ἔπεμψαν οἱ πολέμαρχοι. μεθ' ἡμέραν ὑπ' ὀργῆς μὴ θύσαντος ἦν ἔδει θυσί μίωσαν αὐτόν. Εἰς δὲ τὰ συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτ περ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγα ὧντο πολιτικῶν καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἐώρων, παίζειν εἰθίζοντο καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας κ πτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. Σφόδρα γὰρ ἐδόκει κα Λακωνικὸν εἶναι σκώμματος ἀνέχεσθαι· μὴ φέροντ παραιτεῖσθαι καὶ ὁ σκώπτων πέπαυτο. Τῶν δ' εἰ ἑκάστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς θύρας „Διὰ τούτ σιν, ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται." Δοκιμάζεσθαι δὲ λόμενον τοῦ συσσιτίου μετασχεῖν οὕτω φασί. Λαβ συσσίτων ἕκαστος ἀπομαγδαλίαν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ὀ φέροντος ἀγγεῖον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔβαλλε σιωπῇ κ φῆφον· ὁ μὲν δοκιμάζων ἁπλῶς, ὁ δ' ἐκρίνων σφ χειρὶ πιέσας. Ἡ γὰρ πεπιεσμένη τῆς τετρημένης ἔχει δ Κἂν μίαν εὕρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπι βουλόμενοι πάντας ἡδομένους ἀλλήλοις συνεῖναι. Τὸ τως ἀποδοκιμασθέντα κεκαδδεῖσθαι λέγουσι· κάδ καλεῖται τὸ ἀγγεῖον, εἰς ὃ τὰς ἀπομαγδαλίας ἐμβ Τῶν δὲ ὄψων εὐδοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέ μὸς, ὥστε μηδὲ κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρου παραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ ζωμοῦ ταγμένους ἐστιᾶσθαι. Λέγεται δέ τινα τῶν Ποντικά λέων ἕνεκα τοῦ ζωμοῦ καὶ πρίασθαι Λακωνικὸν μά εἶτα γευσάμενον δυσχεραῖναι· καὶ τὸν μάγειρον εἰπε βασιλεῦ, τοῦτον δεῖ τὸν ζωμὸν ἐν τῷ Εὐρώτᾳ λελοι ἐποψᾶσθαι." Πιόντες δὲ μετρίως ἀπίασι δίχα λαμ Οὐ γὰρ ἔξεστι πρὸς φῶς βαδίζειν οὔτε ταύτην οὔτε ὁδὸν, ὅπως ἐθίζωνται σκότους καὶ νυκτὸς εὐθαρσ ἀδεῶς ὁδεύειν. Τὰ μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει

XIII. Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκοῦργος οὐ κεν, ἀλλὰ μία τῶν καλουμένων ῥητρῶν ἔστιν αὕτη. οὖν κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς εὐδαιμονίαν πόλ ἀρετὴν ἐν τοῖς ἤθεσιν ᾠετο καὶ ταῖς ἀγωγαῖς τῶν π ἐγκατεστοιχειωμένα μένειν ἀκίνητα καὶ βέβαια, ἔχο προαίρεσιν δεσμὸν ἰσχυρότερον τῆς ἀνάγκης, ἣν ἡ πα

ἐκποιεῖ τοῖς νέοις νομοθέτου διάθεσιν ἀπεργαζομένη π
ἕκαστον αὐτῶν. Τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικὰ συμβόλαια
μεταπίπτοντα ταῖς χρείαις ἄλλοτε ἄλλως βέλτιον ἦν μὴ
ταλαμβάνειν ἐγγράφοις ἀνάγκαις μηδ' ἀκινήτοις ἔθεσιν, ἀ
ἰὼν ἐπὶ τῶν καιρῶν προσθέσεις λαμβάνοντα καὶ ἀφαιρέσε
ὡς ἂν οἱ πεπαιδευμένοι δοκιμάσωσι. Τὸ γὰρ ὅλον καὶ π
τῆς νομοθεσίας ἔργον εἰς τὴν παιδείαν ἀνῆψε. Μία μὲν
τῶν ῥητρῶν ἦν, ὥσπερ εἴρηται, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγ
φοις. Ἑτέρα δὲ πάλιν κατὰ τῆς πολυτελείας, ὅπως οἰκ
κᾶσα τὴν μὲν ὀροφὴν ἀπὸ πελέκεως εἰργασμένην ἔχῃ, τ
δὲ θύρας ἀπὸ πρίονος μόνου καὶ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐρ
γείων. Ὅπερ γὰρ ὕστερον Ἐπαμινώνδαν εἰπεῖν λέγου
ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ τραπέζης, ὡς τὸ τοιοῦτον ἄριστον οὐ χω
προδοσίαν, τοῦτο πρῶτος ἐνόησε Λυκοῦργος, ὡς οἰκία τοια
τη τρυφῆν οὐ χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν. Οὐδ' ἔστιν οὐδὲις ο
τως ἀπειρόκαλος καὶ ἀνόητος, ὥστ' εἰς οἰκίαν ἀφελῆ κ
ἐκστικὴν εἰσφέρειν κλίνας ἀργυρόποδας καὶ στρωμν
ἀσπρογεῖς καὶ χρυσᾶς κύλικας καὶ τὴν τούτοις ἑπομέν
πολυτέλειαν· ἀλλ' ἀνάγκη συναρμόζεσθαι καὶ συνεξομοι
σθαι τῇ μὲν οἰκίᾳ τὴν κλίνην, τῇ δὲ κλίνῃ τὴν ἐσθῆτα, τα
τῇ δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν καὶ κατασκευήν. Ἐκ δὲ ταύτ
τῆς συνηθείας φασὶ καὶ Λεωτυχίδην τὸν πρεσβύτερον,
Κορίνθῳ δειπνοῦντα καὶ θεασάμενον τῆς στέγης τοῦ οἴκ
τὴν κατασκευὴν πολυτελῆ καὶ φατνωματικὴν, ἐρωτῆσαι τ
ξύον εἰ τετράγωνα παρ' αὐτοῖς τὰ ξύλα φύεται. Τρίτ
ῥήτραν διαμνημονεύουσι τοῦ Λυκούργου, τὴν κωλύουσ
αὐτοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμ
σθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γένωνται. Καὶ τοῦτό
μάλιστα κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως ὕστερον,
ταῖς συνεχέσι καὶ πυκναῖς εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβολαῖς
στρατείαις τοὺς Θηβαίους ἀντιπάλους τοῖς Λακεδαιμονί
κατασκευάσαντος. Διὸ καὶ τετρωμένον αὐτὸν ἰδὼν Ἀντ
πίδας „Καλὰ, ἔφη, τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολ
βάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοὺς μηδ' εἰδότας μάχεσθαι
δέξης.“ Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα νομοθετήματα ῥήτρας ὠνόμ
σεν, ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ νομιζόμενα καὶ χρησμοὺς ὄντα.

XIV. Τῆς δὲ παιδείας, ἣν μέγιστον ἡγεῖτο τοῦ νομο

του καὶ κάλλιστον ἔργον εἶναι, πόῤῥωθεν ἀρχόμενος ἐπὶ
ἐπισκόπει τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς γενέσεις. Οὐ γὰ
ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν, ἐπιχειρήσας σωφρονίζειν τὰς γυνα
κας ἐπαύσατο μὴ κρατῶν τῆς πολλῆς ἀνέσεως καὶ γυναικ
κρατείας διὰ τὰς πολλὰς στρατείας τῶν ἀνδρῶν, ἐν α
ἠναγκάζοντο κυρίας ἀπολείπειν ἐκείνας καὶ διὰ τοῦτο μᾶ
λον τοῦ προσήκοντος αὐτὰς ἐθεράπευον καὶ δεσποίνας προ
ηγόρευον· ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλει
ἐποιήσατο. Τὰ μέν γε σώματα τῶν παρθένων δρόμοις κ
πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, ὡς
τε τῶν γεννωμένων ῥίζωσις ἰσχυρὰν ἐν ἰσχυροῖς σώμασ
ἀρχὴν λαβοῦσα βλαστάνοι βέλτιον, αὐταί τε μετὰ ῥώμης το
τόκους ὑπομένουσαι καλῶς ἅμα καὶ ῥᾳδίως ἀγωνίζοιντο πρ
τὰς ὠδῖνας. Ἀφελὼν δὲ θρύψιν καὶ σκιατροφίαν καὶ θηλ
τητα πᾶσαν οὐδὲν ἧττον εἴθισε τῶν κόρων τὰς κόρας γ
μνάς τε πομπεύειν καὶ πρὸς ἱεροῖς τισιν ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδε
τῶν νέων παρόντων καὶ θεωμένων. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ σκώ
ματα λέγουσαι πρὸς ἕκαστον εὐχρήστως ἐπελαμβάνοντο τι
ἁμαρτανομένων· καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀξίους αὐτῶν ἐγκώμ
μετ' ᾠδῆς πεποιημένα διεξιοῦσαι φιλοτιμίαν πολλὴν κ
ζῆλον ἐνεποίουν τοῖς νεανίσκοις. Ὁ γὰρ ἐγκωμιασθε
ἐπ' ἀνδραγαθίαις καὶ κλεινὸς ἐν ταῖς παρθένοις γεγονὼ
ἀπῄει μεγαλυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· αἱ δὲ μετὰ πα
διᾶς καὶ σκωμμάτων δῆξεις οὐδὲν ἀμβλύτεραι τῶν μει
σπουδῆς νουθετημάτων ἦσαν· ἅτε δὴ πρὸς τὴν θέαν ὁμι
τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντω
συμπορευομένων. Ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν α
σχρὸν εἶχεν αἰδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δ' ἀπούσης
ἀλλ' ἐθισμὸν ἀφελῆ καὶ ζῆλον εὐεξίας ἐνεργάζετο καὶ φρ
νήματος τὸ θῆλυ παρέγευεν οὐκ ἀγεννοῦς, ὡς μηδὲν ἧττ
αὐτῷ καὶ ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν οὖσαν. Ὅθ
αὐταῖς καὶ λέγειν ἐπῄει καὶ φρονεῖν, οἷα καὶ περὶ Γοργο
ἱστόρηται τῆς Λεωνίδου γυναικός. Εἰπούσης γάρ τινος,
ἔοικε, ξένης πρὸς αὐτὴν, ὡς „Μόναι τῶν ἀνδρῶν ἄρχε
ὑμεῖς αἱ Λάκαιναι· Μόναι γὰρ, ἔφη, τίκτομεν ἄνδρας.“

XV. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρορμητικὰ πρὸς γάμο
λέγω δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων καὶ τὰς ἀποδύσεις

τοὺς ἀγῶνας ἐν ὄψει τῶν νέων ἀγομένων οὐ γεωμετρικα
ἀλλ' ἐρωτικαῖς, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἀνάγκαις· οὐ μὴν ἀλ
καὶ ἀτιμίαν τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγάμοις. Εἴργοντο γὰρ
ταῖς γυμνοπαιδιαῖς τῆς θέας· τοῦ δὲ χειμῶνος οἱ μὲν ἄ
γοντες αὐτοὺς ἐκέλευον ἐν κύκλῳ γυμνοὺς περιϊέναι τὴν ἀγ
ρὰν, οἱ δὲ περιϊόντες ᾖδον εἰς αὐτοὺς ᾠδήν τινα πεποι
μένην, ὡς δίκαια πάσχοιεν, ὅτι τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι·
μῖς δὲ καὶ θεραπείας, ἣν νέοι πρεσβυτέροις παρεῖχον, ἐσ
ροντο. Ὅθεν καὶ τὸ πρὸς Δερκυλλίδαν ῥηθὲν οὐδεὶς ἐμέ
φατο, καίπερ εὐδόκιμον ὄντα στρατηγόν. Ἐπιόντι γὰρ τ
νιστέρων τις ἕδρας οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ εἰπών „Οὐδὲ γ
ἐμοὶ σὺ τὸν ὑπείξοντα γεγέννηκας.“ Ἐγάμουν δὲ δι' ἁρπ
γῆς οὐ μικρὰς οὐδ' ἀώρους πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀκμ
ζούσας καὶ πεπείρους. Τὴν δὲ ἁρπασθεῖσαν ἡ νυμφεύτρ
λουμένη παραλαβοῦσα τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χρῷ περ
ιμφεν, ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκευάσασα κ
ταίνειν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. Ὁ δὲ νυμφίος
μεθύων οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων, ὥσπερ ἀεί, δεδ
κηκὼς ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρεισελθὼν ἔλυε τὴν ζώνην κ
μπήγνυεν ἁράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδιατρίψας δὲ χρ
νον οὐ πολὺν ἀπῄει κοσμίως, οὗπερ εἰώθει τὸ πρότερον, κ
θευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Καὶ τὸ λοιπὸν οὕτ
ἐπράττετ τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημερεύων καὶ συναν
στρεφόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ' εὐλαβείας φοιτῶν
θρυπτόμενος καὶ δεδοικὼς, μή τις αἴσθοιτο τῶν ἔνδον· ἅ
μα τῆς νύμφης ἐπιτεχνωμένης καὶ συνευπορούσης, ὅπως
δύναιρῷ καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. Καὶ τ
ὸ ἐπράττον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ παῖδας γε
σθαι ἐνίοις, πρὶν ἐς ἡμέραν θεάσασθαι τὰς αὐτῶν γυν
κας. Ἡ δὲ τοιαύτη σύνοδος οὐ μόνον ἐγκρατείας καὶ σ
φροσύνης ἄσκησις ἦν, ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμους κ
τῷ φιλεῖν ἀεὶ καινοὺς καὶ προσφάτους ἦγεν ἐπὶ τὴν κ
νοιαν οὐδὲ διακορεῖς οὐδ' ἐξιτήλους ταῖς ἀνέδην κοιν
νίαις, ἀλλ' ἀεί τι λείφανον καὶ ὑπέκπλεγμα πόθου καὶ χ
ρᾶτος ἐναπολείποντας ἀλλήλοις. Τοσαύτην δὲ τοῖς γάμ
ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν οὐδὲν ἧττον ἐξέβαλε τὴν κεν
ἣν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν, ἐν καλῷ καταστήσας ὕβριν

καὶ ἀταξίαν πᾶσαν εἴργειν ἀπὸ τοῦ γάμου, παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως κοινωνίαν εἶναι τοῖς ἀξίοις καταγελῶν τῶν, ὡς ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα, ταῦτα μετιόντων σφαγαῖς καὶ πολέμοις. Ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναικὸς, εἰ δή τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιτο νέων καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτὴν καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος ἴδιον αὐτοῦ ποιήσασθαι τὸ γεννηθέν. Ἐξῆν δὲ πάλιν ἀνδρὶ χρηστῷ τῶν εὐτέκνων τινὰ καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν ἑτέρῳ γεγαμημένην πεῖσαι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν, ὥσπερ ἐν χώρᾳ καλλικάρπῳ φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας ἀγαθοὺς, ἀγαθῶν ὁμαίμους καὶ συγγενεῖς ἐσομένους. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἡγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας, ἀλλὰ κοινοὺς τῆς πόλεως ὁ Λυκοῦργος. Ὅθεν οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας. Ἔπειτα πολλὴν ἀβελτερίαν καὶ τύφον ἐνεώρα τοῖς περὶ ταῦτα τῶν ἄλλων νομοθετήμασιν· οἳ κύνας μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ τοῖς κρατίστοις τῶν ὀχείων βιβάζουσι, χάριτι πείθοντες ἢ μισθῷ τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας ἐγκλείσαντες φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίκτειν ἀξιοῦντες, κἂν ἄφρονες ὦσι, κἂν παρήλικες, κἂν νοσώδεις· ὡς οὐχὶ πρώτοις τοῖς κεκτημένοις καὶ τρέφουσι τῶν παίδων γενομένων πονηρῶν, ἐὰν ἐκ πονηρῶν γένωνται καὶ τοὐναντίον χρηστῶν, ἂν τοιαύτης τύχωσι γενέσεως. Ταῦτα δὲ οὕτως πραττόμενα φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε τοσοῦτον ἀπεῖχε τῆς ὕστερον λεγομένης γενέσθαι περὶ τὰς γυναῖκας εὐχερείας, ὥστε ὅλως ἄπιστον εἶναι τὸ τῆς μοιχείας παρ' αὐτοῖς. Καὶ λόγος ἀπομνημονεύεται Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα παλαιῶν, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ξένου τί πάσχουσιν οἱ μοιχοὶ παρ' αὐτοῖς, εἶπεν· „Ὦ ξένε, οὐδεὶς γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῖν." Ἐκείνου δὲ ὑπολαβόντος „Ἐὰν δ' οὖν γένηται;" „Ταῦρον," ἔφη ὁ Γεράδας, ἐκτίνει μέγαν, ὃς ὑπερκύψας τὸ Ταΰγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίεται." Θαυμάσαντος δ' ἐκείνου καὶ φήσαντος· „Πῶς δ' ἂν γένοιτο βοῦς τηλικοῦτος;" γελάσας ὁ Γεράδας „Πῶς δ' ἄν," ἔφη, „ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς γένοιτο;" Ταῦτα μὲν οὖν ἱστόρηται περὶ τῶν γάμων.

XVI. Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέ-

ν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενο
ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι καταμαθ
; τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγὲς εἴη καὶ ῥωμαλέον, τρέφ
έλενον, κλῆρον αὐτῷ τῶν ἐννακισχιλίων προσείμαντε
δ' ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομέν
ποθέτας, παρὰ Ταΰγετον βαραθρώδη τόπον, ὡς οὔτε σ
ῷ ζῆν ἄμεινον οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀ
χῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην πεφυκός. Ὅθεν οὐδὲ ὕδατι
βρέφη, ἀλλ' οἴνῳ περιέλουον αἱ γυναῖκες βάσανόν τινα πο
σύρεναι τῆς κράσεως αὐτῶν. Λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ἐπ
ληκτικὰ καὶ νοσώδη πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελίζοντ
τὰ δ' ὑγιεινὰ μᾶλλον στομοῦσθαι καὶ κρατύνεσθαι τὴν ἕξ
Ἦν δὲ καὶ περὶ τὰς τροφοὺς ἐπιμέλειά τις μετὰ τέχνης, ὡ
ἄνευ σπαργάνων ἐκτρεφούσας τὰ βρέφη, τοῖς μέλεσι κ
ταῖς εἴδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ εὔκολα ταῖς διαίτα
καὶ ἄσικχα καὶ ἀθαμβῆ σκότου καὶ πρὸς ἐρημίαν ἄφο
καὶ ἄπειρα δυσκολίας ἀγεννοῦς καὶ πλαυθμυρισμῶν. Δ
καὶ τῶν ἔξωθεν ἐνίοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐωνοῦντο τ
θάς· καὶ τήν γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην τιτθεύσα
Ἀρίφραν ἱστοροῦσι γεγονέναι Λάκαιναν. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν
Πάτων φησί, Ζώπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς
δεῖν τι τῶν ἄλλων διαφέροντα δούλων· τῶν δὲ Σπαρτι
παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιήσατο παιδ
τοῖς ὁ Λυκοῦργος οὐδ' ἐξῆν ἑκάστῳ τρέφειν οὐδὲ πα
ὡς ἐβούλετο τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἐπαετε
νόμους παραλαμβάνων αὐτὸς, εἰς ἀγέλας κατελόχ
ὁμόρους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἰθι
παίζειν καὶ συσχολάζειν. Ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρίστ
ἐγίλης τὸν τῷ φρονεῖν διαφέροντα καὶ θυμοειδέστ
τῷ μάχεσθαι· καὶ πρὸς τοῦτον ἀφεώρων καὶ προσ
τος ἠροῶντο καὶ κολάζοντος ἐκαρτέρουν, ὥστε τὴν
ναι μελέτην εὐπειθείας. Ἐπεσκόπουν δὲ οἱ πρε
παίζοντας αὐτοὺς καὶ τὰ κολλὰ μάχας τινὰς ἐμβάλ
φιλονεικίας, οὐ παρέργως κατεμάνθανον, ὁποῖός
φύσιν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ τολμᾶν καὶ μὴ φ
ἐν ταῖς ἁμίλλαις. Γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χ
ἔσεσθαι· ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσ

ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾷν μαχόμενον. Δι' ὃ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρῷ τε κείροντες καὶ βαδίζειν ἀνυποδήτους παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες. Γενόμενοι δὲ δωδεκαετεῖς ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουν, ἓν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες, αὐχμηροὶ τὰ σώματα καὶ λουτρῶν καὶ ἀλειμμάτων ἄπειροι· πλὴν ὀλίγας ἡμέρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετεῖχον. Ἐκάθευδον δὲ ὁμοῦ κατ' ἴλην καὶ ἀγέλην ἐπὶ στιβάδων, ἃς αὐτοὶ συνεφόρουν, τοῦ παρὰ τὸν Εὐρώταν πεφυκότος καλάμου τὰ ἄκρα ταῖς χερσὶν ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοὺς λεγομένους λυκοφάνους ὑπεβάλλοντο καὶ κατεμίγνυσαν ταῖς στιβάσι, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης.

XVII. Ἤδη δὲ τοῖς τηλικούτοις ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συνανεστρέφοντο καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι καὶ μᾶλλον, ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσιν ἀλλήλους παρατυγχάνοντες οὐ παρέργως, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε μήτε καιρὸν ἀπολείπεσθαι μήτε χωρίον ἔρημον τοῦ νουθετοῦντος τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ κολάζοντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παιδονόμος ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐτάττετο· καὶ κατ' ἀγέλας αὐτοὶ προΐσταντο τῶν λεγομένων εἰρένων ἀεὶ τὸν σωφρονέστατον καὶ μαχιμώτατον. Εἴρενας δὲ καλοῦσι τοὺς ἔτος ἤδη δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας· μελλείρενας δὲ τῶν παίδων τοὺς πρεσβυτάτους. Οὗτος οὖν ὁ εἴρην εἴκοσιν ἔτη γεγονὼς ἄρχει τε τῶν ὑποτεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις καὶ κατ' οἶκον ὑπηρέταις χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐπιτάσσει δὲ τοῖς μὲν ἁδροῖς, ξύλα φέρειν, τοῖς δὲ μικροτέροις λάχανα. Καὶ φέρουσι κλέπτοντες οἱ μὲν ἐπὶ τοὺς κήπους βαδίζοντες, οἱ δὲ εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια παρεισρέοντες εὖ μάλα πανούργως καὶ πεφυλαγμένως· ἂν δ' ἁλῷ, πολλὰς λαμβάνει πληγὰς τῇ μάστιγι ῥᾳθύμως δοκῶν κλέπτειν καὶ ἀτέχνως. Κλέπτουσι δὲ καὶ τῶν σιτίων ὅ τι ἂν δύνωνται μανθάνοντες εὐφυῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς καθεύδουσιν ἢ ῥᾳθύμως φυλάσσουσι. Τῷ δὲ ἁλόντι ζημία πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. Γλίσχρον γὰρ αὐτοῖς ἐστι δεῖπνον, ὅπως δι' αὐτῶν ἀμυνόμενοι τὴν ἔνδειαν, ἀναγ-

λμᾶν καὶ πανουργεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν ἔργον τῆς
πάρεργον δέ φασι τὴν τῶν σωμάτων αὔξησιν.
εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν σχῇ διε-
σχελίαν ὑπὸ πλήθους τροφῆς εἰς βάθος καὶ πλά-
νον, ἀλλ' ἄνω βαδίζῃ διὰ κουφότητα τοῦ σώ-
ως καὶ ῥᾳδίως ἐπιδιδόντος. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ πα-
τοιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενοι μᾶλλον ἕξεις
πρὸς τὴν διάρθρωσιν· αἱ δ' ὀγκώδεις καὶ πο-
ὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν· ὥσπερ ἀμίλει καὶ τῶν
καθαιρομένων γυναικῶν ἰσχνὰ μὲν, εὐειδῆ δὲ
ὲ γίνεται τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἁλαφρότητα τῆς
μένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τυποῦντος. Ἀλλὰ γὰρ ἡ
ῦ συμβαίνοντος ἐν μέσῳ προκείσθω σκοπεῖν.
Οὕτω δὲ κλέπτουσι πεφροντισμένως οἱ παῖδες,
εί τις ἤδη σκύμνον ἀλώπεκος κεκλοφὼς καὶ τῷ
ριστέλλων, σπαρασσόμενος ὑπὸ τοῦ θηρίου τὴν
; ὄνυξι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν, ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν ἠναρ-
ανεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν οὐδ' ἀπὸ τῶν νῦν ἐφή-
ν ἐστιν, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας
ναποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Δεικνήσας δὲ ὁ
είμενος τῷ μὲν ᾄσαι προσέταξε τῶν παίδων, τῷ
τι προὔβαλε πεφροντισμένης δεόμενον ἀποκρί-
Ὅστις ἄριστος ἐν τοῖς ἀνδράσιν, ἢ Ποία τις ἡ
ᾳ. Ἐκ τούτου δὲ καὶ κρίνειν τὰ καλὰ καὶ πο-
ὶν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐθίζοντο περὶ τῶν πολιτῶν.
ηθέντα, Τίς πολίτης ἀγαθὸς ἢ Τίς οὐκ εὐδόκι-
ν τοῦ ἀποκρίνασθαι νωθρᾶς; ἐποιοῦντο καὶ πρὸς
ωστίμου ψυχῆς σημεῖον. Ἔδει δὲ τὴν ἀπόκρισιν
ίας εἶναι καὶ ἀποδείξεως εἰς βραχύν τινα συν-
ον καὶ σύντομον· ὁ δὲ πλημμελῶς ἀποκρινάμε-
το, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τοῦ εἴρενος εἰς τὸν ἀν-
λλάκις δὲ καὶ πρεσβυτέρων παρόντων καὶ ἀρ-
ξην ἐπόλαζε τοὺς παῖδας ἀπόδειξιν διδοὺς, εἰ
καὶ ὡς δεῖ πολάζει. Καὶ πολάζων μὲν οὐκ ἐκω-
δὲ παίδων ἀπειλούντων εὐθύνας ὑπεῖχεν, εἰ
ροῦ δέοντος ἐπετίμησεν ἢ τούναντίον ἐκελευμέ-
ωσε. Ἐκοινώνουν δ' οἱ ἐρασταὶ τοῖς παισὶ τῆς

δόξης ἐπ' ἀμφότερα· καὶ λέγεταί ποτε παιδὸς ἐν τῷ μ
σθαι φωνὴν ἀγεννῆ προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν ἐραστὴν
τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ τοῦ ἐρᾶν ἐγκεκριμένου παρ' αὐ
ὥστε καὶ τῶν παρθένων ἐρᾶν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυ
κας, τὸ ἀντερᾶν οὐκ ἦν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο
λίας πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες καὶ διετέ
κοινῇ σπουδάζοντες, ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιντο τὸν
μενον.

XIX. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας καὶ λόγῳ χρῆσθαι
κρίαν ἔχοντι μεμιγμένην χάριτι καὶ πολλὴν ἀπὸ βραχ
λέξεως ἀναθεώρησιν. Τὸ μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα μι
ἔχειν ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Λυκοῦρ
ὡς εἴρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τοὐναντίον ἀπ'
τελοῦς καὶ ὀλίγης λέξεως, εἰς πολλὴν καὶ περιττὴν κ
σκεύασε διάνοιαν τῇ πολλῇ σιωπῇ τοὺς παῖδας ἀποφθεγ
τικοὺς καὶ πεπαιδευμένους πρὸς τὰς ἀποκρίσεις μηχανα
νος. Ὡς γὰρ τὸ σπέρμα τῶν πρὸς τὰς συνουσίας ἀκολάσ
ἄγονον ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἄκαρπόν ἐστιν, οὕτως ἡ πρὸς
λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τὸν λόγον ποιεῖ καὶ ἀνόητον. Ἅγις
οὖν ὁ βασιλεὺς σκώπτοντος Ἀττικοῦ τινος τὰς Λακωνικὰς
χαίρας εἰς τὴν μικρότητα καὶ λέγοντος, ὅτι ῥᾳδίως αὐ
οἱ θαυματοποιοὶ καταπίνουσιν ἐν τοῖς θεάτροις „Καὶ
μάλιστα, εἶπεν, ἡμεῖς ἐφικνούμεθα τοῖς ἐγχειριδίοις
πολεμίων.“ Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λόγον ὁρῶ τὸν Λακωνικὸν β
χὺν μὲν εἶναι δοκοῦντα, μάλιστα δὲ τῶν πραγμάτων ἐ
κνούμενον καὶ τῆς διανοίας ἁπτόμενον τῶν ἀκροωμέν
Καὶ γὰρ ὁ Λυκοῦργος αὐτὸς βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσ
καὶ ἀποφθεγματικὸς, εἴ δεῖ τεκμαίρεσθαι τοῖς ἀπομνη
νεύμασιν· οἷόν ἐστι τὸ περὶ τῆς πολιτείας πρὸς τὸν ἀξιο
τα ποιεῖν δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει· „Σὺ γὰρ, ἔφη, π
τος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν.“ Καὶ τὸ περὶ
θυσιῶν πρὸς τὸν πυθόμενον, διὰ τί μικρὰς οὕτω καὶ
τελεῖς ἔταξεν· „Ἵνα μή ποτε, ἔφη, τιμῶντες τὸ θεῖον ἐ
λίπωμεν.“ Καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων ταῦτα μόνα μὴ
λύσαντος ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνα
νεται. Φέρονται δ' αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀποκρίσεις τοι
ται πρὸς τοὺς πολίτας. Πῶς ἂν πολεμίων ἔφοδον ἀλεξοίμε

„Ἂν πτωχοὶ μένητε καὶ μὴ μίσθω ἄτερος θατέρῳ ἐρατ
τι.“ Καὶ πάλιν περὶ τῶν τειχῶν· „Οὐκ ἂν εἴη ἀτείχισ
πόλις, ἅτις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται.“ Π
μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπισ
σαι ῥᾴδιον οὔτε πιστεῦσαι.

XX. Τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων διαβολῆς δείγ
τα τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστί. Λεωνίδας ὁ βασιλ
ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων οὐκ ἀχρήστων διαλεχθ
τος „Ὦ ξένε, εἶπεν, οὐκ ἐν δέοντι χρέῃ τῷ δέοντι.“ Χα
λεως δὲ ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ Λυκούργου περὶ τῆς ὀλιγότη
αὐτοῦ τῶν νόμων ἐρωτηθεὶς εἶπεν ὡς „Οἱ λόγοις μὴ χρ
μενοι πολλοῖς οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν.“ Ἀρχιδαμίδ
δὲ μεμφομένων τινῶν Ἑκαταῖον τὸν σοφιστὴν, ὅτι παραλ
θὼν εἰς τὸ συνέδριον οὐδὲν εἶπεγεν, „Ὁ εἰδὼς, ἔφη, λόγ
καὶ καιρὸν οἶδεν.“ Ἃ δὲ τῶν πικρῶν ἔφην ἀπομνημονευμ
των οὐκ ἀμοιρεῖν χάριτος, τοιαῦτ' ἐστί. Δημάρατος ἀνθρ
των κοινηρεῦ κόπτοντος αὐτὸν ἀκαίροις ἐρωτήμασι καὶ
τοῦτο πολλάκις ἐρωτῶντος, Τίς ἄριστος Σπαρτιατῶν; ἔφ
„Ὁ τὶν ἀνομοιότατος.“ Ἄγις δὲ ἐπαινούντων τινῶν το
Ἠλείους, ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας· „Κ
τί μέγα, ἔφη, Ἠλεῖοι ποιοῦντι, δι' ἐτῶν πέντε ἀμέρᾳ μ
χρήμενοι τᾷ δικαιοσύνᾳ;“ Θεόπομπος δὲ ξένου τινὸς ε
ναν ἐνδεικνυμένου καὶ φάσκοντος, ὡς παρὰ τοῖς αὐτ
πολίταις φιλολάκων καλεῖται· „Καλὸν ἦν τοι, εἶπεν, ὦ ξ
τε φιλοπολίταν καλεῖσθαι.“ Πεισιώναξ δὲ ὁ Πανσανί
ἕτερος Ἀθηναίου τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμαθεῖς ἀποκ
λύπτος „Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις· μόνοι γὰρ Ἑλλήνων ἄμμ
ουδὲν κακὸν μεμαθήκαμεν παρ' ὑμῶν.“ Ἀρχιδαμίδας δὲ πρ
τὸν πυθόμενον, Πόσοι εἰσὶ Σπαρτιᾶται; „Ἱκανοί, εἶπεν,
ξένε, τοὺς κακοὺς ἀπερύκειν.“ Ἔστι δὲ καὶ τοῖς μετὰ πα
δᾶς εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν τεκμήρασθαι τὸν ἐθισμόν. Εἰθ
ζοντο γὰρ μηδέποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρέργως μηδ' ἀφι
ναι φωνὴν, ἥτις οὐκ ἀμοσγέπως ἔχοι τινὸς θεωρίας ἀξί
δόνειαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ μιμουμένου τὴν ἀηδό
παρακαλούμενος „Ἀΐτᾶς, ἔφη, ἄκουκα τήνας·“ ὁ δ' ἀν
γοὺς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο·

Σβεννύντας ποτὲ τούσδε τυραννίδα χάλκεος Ἄρης

Εἶπε· Σελινοῦντος δ' ἁμφὶ πύλας ἔθανον.
„Δικαίως, εἶπε, τεθνάκαντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅλαν αὐτὰν κατακαῆμεν.“ Νεανίσκος δὲ πρὸς τὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ δώσειν ἀλεκτρυόνας θνήσκοντας ἐν τῷ μάχεσθαι· „Μὴ σύγε, εἶπεν, ἀλλὰ δός μοι τῶν ἀποκτεινόντων ἐν τῷ μάχεσθαι.“ Ἕτερος δέ τις ἰδὼν θακεύοντας ἐν ἀποχωρήσει ἐπὶ δίφρων ἀνθρώπους· „Μὴ γένοιτο, εἶπεν, ἐνταῦθα καθίσαι, ὅθεν οὐκ ἔστιν ὑπεξαναστῆναι πρεσβυτέρῳ.“ Τὸ μὲν οὖν τῶν ἀποφθεγμάτων εἶδος ἦν τοιοῦτον, ὥστε λέγειν τινὰς οὐκ ἀτόπως, ὅτι μᾶλλόν ἐστι τὸ φιλοσοφεῖν ἢ τὸ φιλογυμναστεῖν λακωνίζειν.

XXI. Ἡ δὲ περὶ τὰς ᾠδὰς καὶ τὰ μέλη παίδευσις οὐχ ἧττον ἐσπουδάζετο τῆς ἐν τοῖς λόγοις εὐτελείας καὶ καθαριότητος. ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμοῦ καὶ παραστατικὸν ὁρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς. καὶ ἡ λέξις ἦν ἀφελὴς καὶ ἄθρυπτος ἐπὶ πράγμασι σεμνοῖς καὶ ἠθοποιοῖς. Ἔπαινοι γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης εὐδαιμονιζομένων· καὶ ψόγοι τῶν τρεσάντων ὡς ἀλγεινὸν καὶ κακοδαίμονα βιούντων βίον ἐπαγγελία τε καὶ μεγαλαυχία πρὸς ἀρετὴν πρέπουσα ταῖς ἡλικίαις· ὧν ἕνεκα δείγματος οὐ χεῖρόν ἐστιν ἓν τι προενέγκασθαι. Τριῶν γὰρ χορῶν κατὰ τὰς τρεῖς ἡλικίας συνισταμένων ἐν ταῖς ἑορταῖς, ὁ μὲν τῶν γερόντων ἀρχόμενος ᾖδεν·

Ἄμμες πόκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι.

ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν·

Ἄμμες δέ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῇς, πεῖραν λάβε.

ὁ δὲ τρίτος ὁ τῶν παίδων·

Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῷ κάρρονες.

Ὅλως δ' ἄν τις ἐπιστήσας τοῖς Λακωνικοῖς ποιήμασιν, ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἔνια διεσώζετο, καὶ τοὺς ἐμβατηρίους ῥυθμοὺς ἀναλαβὼν, οἷς ἐχρῶντο πρὸς τὸν αὐλὸν ἐπάγοντες τοῖς πολεμίοις, οὐ κακῶς ἡγήσαιτο καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν Πίνδαρον τὴν ἀνδρείαν τῇ μουσικῇ συνάπτειν. Ὁ μὲν γὰρ οὕτως πεποίηκε περὶ τῶν Λακεδαιμονίων·

Ἔνθ' αἰχμά τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα λίγεια
Καὶ δίκα εὐρυάγυια — —

Πίνδαρος δέ φησιν· Ἔνθα βουλαὶ γερόντων καὶ νέων ἀν-

ὁρῶν ἀριστεύοντι αἰχμαὶ καὶ χοροὶ καὶ Μοῦσα καὶ ἀγλ
Μουσικωτάτους γὰρ ἅμα καὶ πολεμικωτάτους ἀποφαί
σιν αὐτούς.

Ἕρπει γὰρ ἅπτα τῷ σιδάρῳ τὸ καλῶς κιθαρίσδειν,
ὡς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἴρηκε. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχ
προεθύετο ταῖς Μούσαις ὁ βασιλεὺς ἀναμιμήσκων, ὡς
κ, τῆς παιδείας καὶ τῶν ῥήσεων, ἵνα ὦσι πρόχειροι πε
τὰ δεινὰ καὶ λόγου τινὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις
μαχομένων.

XXII. Τότε δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀ
γῆς ἐκανιέντες οὐκ ἐκώλυον καλλωπίζεσθαι περὶ κόμην
κόσμον ὅπλων καὶ ἱματίων, χαίροντες, ὥσπερ ἵπποις γ
μῶσι καὶ φρυαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Διὸ κομῶν
τεθὺς ἐκ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας μάλιστα περὶ τοὺς κιν
νους ἐθεράπευον τὴν κόμην λιπαράν τε φαίνεσθαι καὶ δ
ταριμένην· ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λό
γον περὶ τῆς κόμης ὅτι „Τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους π
οῖ, τοὺς δ' αἰσχροὺς φοβερωτέρους." Ἐχρῶντο δὲ καὶ
μασίοις μαλακωτέροις παρὰ τὰς στρατείας· καὶ τὴν ἄλλ
δίαιταν οὐχ οὕτω κεκολασμένην οὐδ' ὑπεύθυνον τοῖς νέ
παρεῖχον, ὥστε μόνοις ἀνθρώπων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν π
λεμον ἀσκήσεως ἀνάπαυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. Ἤδη δὲ συν
ταγμένης ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν καὶ τῶν πολεμίων παρ
των ὁ βασιλεὺς ἅμα τήν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο καὶ στεφ
νοῦσθαι παρήγγελλε πᾶσι καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε
Κατόρειον μέλος· ἅμα δ' ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος· ὧ
ωρὴν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, ῥυθμῷ τε π
τὸν αὐλὸν ἐμβαινόντων καὶ μήτε διάσπασμα ποιούντων ἐν
φάλαγγι μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πράως καὶ ἱ
λῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. Οὔτε γὰρ φ
βον οὔτε θυμὸν ἐγγίνεσθαι πλειονάζοντα τοῖς οὕτω διακει
νοις εἰκός ἐστιν, ἀλλ' εὐσταθὲς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θ
σους ὡς τοῦ θεοῦ συμπαρόντος. Ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς
τοὺς πολεμίους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νε
κηκότα. Καί φασί γέ τινα χρημάτων πολλῶν ἐν Ὀλυμπί
δωρήσασθαι αὐτῷ μὴ δεξάμενον, ἀλλὰ πολλῷ πόνῳ καταπ
λαίσαντα τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὡς τις εἶπεν αὐτῷ „Τί

πλέον, ὦ Λάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης;" φάναι μειδιάσαντα „Πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις." Τρεψάμενοι δὲ καὶ νικήσαντες ἐδίωκον, ὅσον ἐκβεβαιώσασθαι τὸ νίκημα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων, εἶτ' εὐθὺς ἀνεχώρουν οὔτε γενναῖον οὔτε Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι κόπτειν καὶ φονεύειν ἀπολεγομένους καὶ παρακεχωρηκότας. Ἦν δ' οὐ μόνον καλὸν τοῦτο καὶ μεγαλόψυχον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. Εἰδότες γὰρ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιροῦσι, φείδονται δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μένειν τὸ φεύγειν ἡγοῦντο λυσιτελέστερον.

XXIII. Αὐτὸν δὲ τὸν Λυκοῦργον Ἱππίας μὲν ὁ σοφιστὴς πολεμικώτατόν φησι γενέσθαι καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατηγιῶν. Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλαμοὺς τῶν ἱππέων διανομὴν Λυκούργῳ προστίθησιν· εἶναι δὲ τὸν οὐλαμὸν, ὡς ἐκεῖνος συνέστησεν, ἱππέων πεντήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τετραγώνῳ σχήματι τεταγμένων. Ὁ δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος, οὐδεμιᾶς ἀψάμενον πολεμικῆς πράξεως, ἐν εἰρήνῃ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν. Ἔοικε δὲ καὶ τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας ἡ ἐπίνοια πρόρρου καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι. Καίτοι φασί τινες, ὡς Ἕρμιππος μνημονεύει, τὸν Λυκοῦργον οὐ προσέχειν οὐδὲ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν Ἶφιτον, ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον· ἀκοῦσαι δὲ φωνὴν ὥσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπισθεν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ καὶ θαυμάζοντος, ὅτι τοὺς πολίτας οὐ προτρέπεται κοινωνεῖν τῆς πανηγύρεως· ὡς δὲ, μεταστραφέντος, οὐδαμοῦ φανερὸς ὁ φθεγξάμενος ἦν, θεῖον ἡγησάμενον, οὕτω πρὸς Ἶφιτον τραπέσθαι καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἑορτὴν ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστῆσαι.

XXIV. Ἡ δὲ παιδεία μέχρι τῶν ἐφηβικῶν διέτεινεν. Οὐδεὶς γὰρ ἦν ἀφειμένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ' οἷον ἐν στρατοπέδῳ τῇ πόλει καὶ δίαιταν ἔχοντες ὡρισμένην καὶ διατριβὴν περὶ τὰ κοινὰ καὶ ὅλως νομίζοντες οὐχ αὑτῶν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι διετέλουν· εἰ μή τι πράττειν ἕτερον εἴη προστεταγμένον, ἐπισκοποῦντες τοὺς παῖδας καὶ διδάσκοντές τι τῶν χρησίμων, ἢ μανθάνοντες αὐτοὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ γὰρ ἓν τι τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ μακαρίων, ἃ παρεσκεύακει τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ὁ Λυκοῦργος, ἀφθονία

σιλῆς, οἷς τέχνης μὲν ἅψασθαι βαναύσου τὸ παράπαν
ἐφίετο· χρηματισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργώδη
πραγματείαν, οὐδ' ὁτιοῦν ἔδει, διὰ τὸ κομιδῇ τὸν πλοῦ
ἄζηλον γεγονέναι καὶ ἄτιμον. Οἱ δὲ εἵλωτες αὐτοῖς εἰρ
ζοντο τὴν γῆν ἀποφορὰν τὴν εἰρημένην τελοῦντες. Ἐπι
μῶν δέ τις Ἀθήνῃσι δικαστηρίων ὄντων καὶ πυθόμενός
να δίκην ἀργίας ὠφληκότα βαδίζειν ἀθυμοῦντα καὶ π
περόμενον ὑπὸ τῶν φίλων συναχθομένων καὶ βαρέως
ρόντων, ἐδεῖτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ, τίς ἐστι
τὴν ἐλευθερίας ἐλαφρὰς δίκην. Οὕτω δουλοπρεπὲς ἡγοῦ
τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν. Δί
δι, ὡς εἰκὸς, ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι μήτε πλουτεῖ
μήτ' ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δ' ἐν εὐπορίᾳ
ἰσοτιμίης δι' εὐτέλειαν γεγενημένης. Χοροὶ δὲ καὶ θαλ
καὶ εὐωχίαι καὶ διατριβαὶ περί τε θήρας καὶ γυμνάσια
ὥρας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπεχωρίαζον, ὅτε μὴ στρατευό
τι τύχοιεν.

XXV. Οἱ μέν γε νεώτεροι τριάκοντα ἐτῶν τὸ παράπ
οὐ κατέβαινον εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τ
ἑταστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. Τοῖς
πρεσβυτέροις αἰσχρὸν ἦν συνεχῶς ὁρᾶσθαι περὶ ταῦτα δι
τρίβουσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμ
σια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀναστρέφεσθαι. Καὶ γ
εἰς ταύτας συνιόντες ἐκιεικῶς ἐσχόλαζον μετ' ἀλλήλων ο
δενὸς μεμνημένοι τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρείαν ἀγοραῖ
ἐπιτελούντων· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατ
βῆς ἔργον ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν ἢ τῶν αἰσχρῶν ψέγειν, μ
τὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσί
καὶ διόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκράτως αὐστηρὸς
Δικοῦργος· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ γέλωτος ἀγαλμάτιον ἐκεῖν
ἱδρύσασθαι Σωσίβιος ἱστορεῖ, τὴν παιδιὰν ὥσπερ ἡδυσ
τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης ἐμβαλόντα κατὰ καιρὸν εἰς
συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. Τὸ δ' ὅλον εἴθ
τοὺς πολίτας μὴ βούλεσθαι μήτ' ἐπίστασθαι κατ' ἰδίαν ζ
ἀλλ' ὥσπερ τὰς μελίττας τῷ κοινῷ συμφυεῖς ὄντας ἀεὶ κ
μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἄρχοντα, μικροῦ δε
ἐξεστῶτας ἑαυτῶν ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοτιμίας, ὅλο

εἶναι τῆς πατρίδος· ὡς ἔστι καὶ φωναῖς τισιν αὐτῶν ἀποθεωρῆσαι τὴν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ Παιδάρητος οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους ἀπῆει μάλα φαιδρῶς, ὥσπερ χαίρων, ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἡ πόλις ἔχει. Πεισιστρατίδας δὲ ὁ πρεσβεύων πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς μεθ' ἑτέρων ἱερομένων αὐτῶν, πότερον ἰδίᾳ πάρεισιν, ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν „Αἶκα τύχωμες, δημοσίᾳ· αἶκα ἀποτύχωμες, ἰδίᾳ.“ Ἡ δὲ Βρασίδου μήτηρ Ἀργιλεωνὶς, ὡς ἀφικόμενοί τινες εἰς Λακεδαίμονα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσῆλθον πρὸς αὐτὴν, ἠρώτησεν, εἰ καλῶς ὁ Βρασίδας ἀπέθανε, καὶ τᾶς Σπάρτας ἀξίως· μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα καὶ λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἡ Σπάρτη· „Μὴ λέγετε, εἶπεν, ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας· πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει τήνου κἀρρόνας.“

XXVI. Τοὺς δὲ γέροντας αὐτὸς μὲν, ὡς εἴρηται, κατέστησε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μετασχόντων τοῦ βουλεύματος· ὕστερον δὲ ἀντὶ τοῦ τελευτῶντος ἔταξε καθιστάναι τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα τῶν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων. Καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγώνων οὗτος εἶναι καὶ περιμαχητότατος· οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστον οὐδ' ἐν ἰσχυροῖς ἰσχυρότατον, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σώφροσιν ἄριστον καὶ σωφρονέστατον ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν τῆς ἀρετῆς διὰ βίου τὸ σύμπαν, ὡς εἰπεῖν, κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. Ἐγίνετο δὲ ἡ κρίσις τόνδε τὸν τρόπον. Ἐκκλησίας ἀθροισθείσης ἄνδρες αἱρετοὶ καθείργνυντο πλησίον εἰς οἴκημα, τὴν μὲν ὄψιν οὐχ ὁρῶντες οὐδ' ὁρώμενοι, τὴν δὲ κραυγὴν μόνον ἀκούοντες ἐκκλησιαζόντων. Βοῇ γὰρ, ὡς τἄλλα, καὶ τοὺς ἀμιλλωμένους ἔκρινον οὐχ ὁμοῦ πάντων, ἀλλ' ἑκάστου κατὰ κλῆρον εἰσαγομένου καὶ σιωπῇ διαπορευομένου τὴν ἐκκλησίαν. Ἔχοντες οὖν οἱ κατάκλειστοι γραμματεῖα, καθ' ἕκαστον ἐπεσημαίνοντο τῆς κραυγῆς τὸ μέγεθος, οὐκ εἰδότες, ὅτῳ γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος ἢ δεύτερος ἢ τρίτος ἢ ὁποστοσοῦν εἴη τῶν εἰσαγομένων. Ὅτῳ δὲ πλείστη γένοιτο καὶ μεγίστη, τοῦτον ἀνηγόρευον. Ὁ δὲ στεφανωσάμενος περιήει τοὺς θεούς· εἵποντο δὲ πολλοὶ νέοι ζηλοῦν-

τις τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλύνοντες πολλαί τε γυναῖκες ἐγκ
μάζουσαι δι' ὧδῆς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν βίον εὐδαιμονίζο
56 σαι. Τῶν δὲ ἐπιτηδείων ἕκαστος αὐτῷ δεῖπνον παρατιθ
εἶτεν, ὅτι ταύτῃ ἡ πόλις σε τιμᾷ τῇ τραπέζῃ. Περιελθ
δεῖς τὸ συσσίτιον ἀπῆει· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγίνετο συνήθω
δυτέρας δὲ μερίδος αὐτῷ παρατεθείσης ἐφύλαττεν ἁρά
νος. καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ φιδιτίου τ
αἰτείων παρουσῶν γυναικῶν ἣν μάλιστα τυγχάνοι τιμῶν προ
παλεῖτο· καὶ διδοὺς τὴν μοῖραν ἔλεγεν, ὅτι ταύτην αὐτ
λαβὼν ἀριστεῖον, ἐκείνῃ δίδωσιν, ὥστε κἀκείνην ζηλουμέν
πὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν.

XXVII. Καὶ μὴν καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς ἄριστα διεκ
ησεν αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δεισιδαιμονίαν ἀπ
σαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς καὶ πλησίον ἔχε
τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε, συντρόφους ποιῶν τα
παίταις ὄψεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ ταρά
σθαι μηδ' ὀρρωδεῖν τὸν θάνατον, ὡς μιαίνοντα τοὺς ἁψ
μένους νεκροῦ σώματος ἢ διὰ τάφων διελθόντας. Ἔπει
συνθάπτειν οὐδὲν εἴασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαί
θέντες τὸ σῶμα περιέστελλον. Ἐπιγράψαι δὲ τοὔνομα θ
φαντας οὐκ ἐξῆν τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ κ
γυναικὸς ἱερᾶς ἀποθανόντων. Χρόνον δὲ πένθους ὁλίγ
προσώρισεν, ἡμέρας ἕνδεκα· τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας ἔ
Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἀργὸν οὐδ' ἀφι
μενον, ἀλλὰ πᾶσι κατεμίγνυε τοῖς ἀναγκαίοις ἀρετῆς τι
ζῆλον ἢ κακίας διαβολήν· καὶ κατεπύκνου παραδειγμάτω
πίθει τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν ἐντυγχάνοντας ἀεὶ κ
σπερφομένους, ἄγεσθαι καὶ κατασχηματίζεσθαι ἰόντ
πρὸς τὸ καλόν. Ὅθεν οὐδ' ἀποδημεῖν ἔδωκε τοῖς βουλομ
νοις καὶ πλανᾶσθαι, ξενικὰ συνάγοντας ἤθη καὶ μιμήμα
βίων ἀπαιδεύτων καὶ πολιτευμάτων διαφοράν. Ἀλλὰ κ
τοὺς ἀθροιζομένους ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ καὶ παρεισρέοντ
ὰς τὴν πόλιν ἀπήλαυνεν, οὐχ, ὡς Θουκυδίδης φησί, δεδι
μὴ τῆς πολιτείας μιμηταὶ γένωνται καὶ πρὸς ἀρετήν τι χρ
σιμον ἐκμάθωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως μὴ διδάσκαλοι κακ
πους ὑπάρξωσιν. Ἅμα γὰρ ξένοις σώμασιν ἀνάγκη λόγο
ἐπεισιέναι ξένους· λόγοι δὲ καινοὶ κρίσεις καινὰς ἐπιφέρ

σιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη πάθη πολλὰ φύεσθαι καὶ προαιρέσεις ἀπᾳδούσας πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν. Διὸ μᾶλλον ᾤετο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως ἠθῶν οὐκ ἀναπλησθήσεται πονηρῶν ἢ σωμάτων νοσερῶν ξένων ἔξωθεν ἐπεισιόντων.

XXVIII. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδέν ἐστιν ἀδικίας ἔγκλημα οὐδὲ πλεονεξίας, ἣν ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι τοῖς Λυκούργου νόμοις, ὡς ἱκανῶς ἔχουσι πρὸς ἀνδρείαν, ἐνδεῶς δὲ πρὸς δικαιοσύνην. Ἡ δὲ καλουμένη κρυπτία παρ' αὐτοῖς, εἴγε δὴ καὶ τοῦτο τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων ἔν ἐστιν, ὡς Ἀριστοτέλης ἱστόρηκε, ταύτην ἂν εἴη καὶ τῷ Πλάτωνι περὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐνειργασμένη δόξαν. Ἦν δὲ τοιαύτη· τῶν νέων οἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου τοὺς μάλιστα νοῦν ἔχειν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν ἄλλον ἄλλοσ' ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ τροφὴν ἀναγκαίαν, ἄλλο δὲ οὐδέν· οἱ δὲ μεθ' ἡμέραν μὲν εἰς ἀσυνδήλους διασπειρόμενοι τόπους ἀπέκρυπτον ἑαυτοὺς καὶ ἀνεπαύοντο, νύκτωρ δὲ κατιόντες εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν εἱλώτων τὸν ἁλισκόμενον ἀπέσφαττον. Πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἀγροῖς ἐπιπορευόμενοι τοὺς ῥωμαλεωτάτους καὶ κρατίστους αὐτῶν ἀνῄρουν. Ὥσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἱστορεῖ, τοὺς ἐκ' ἀνδρείᾳ προκριθέντας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν στεφανώσασθαι μὲν ὡς 57
ἐλευθέρους γεγονότας καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν θεῶν ἱερά, μικρὸν δὲ ὕστερον ἅπαντας ἀφανεῖς γενέσθαι πλείονας ἢ δισχιλίους ὄντας· ὡς μήτε παραχρῆμα μήτε ὕστερον ἔχειν τινὰ λέγειν, τῷ τρόπῳ διεφθάρησαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστά φησι καὶ τοὺς ἐφόρους, ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσι πρῶτον, τοῖς εἵλωσι καταγγέλλειν πόλεμον, ὅπως εὐαγὲς ᾖ τὸ ἀνελεῖν. Καὶ τἆλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥστε καὶ πίνειν ἀναγκάζοντες πολὺν ἄκρατον, εἰς τὰ συσσίτια παρεισῆγον ἐπιδεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἷόν ἐστι τοῖς νέοις. Καὶ ᾠδὰς ἐκέλευον ἄδειν καὶ χορείας χορεύειν ἀγεννεῖς καὶ καταγελάστους, ἀπέχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διὸ καί φασιν ὕστερον ἐν τῇ Θηβαίων εἰς τὴν Λακωνικὴν στρατείᾳ τοὺς ἁλισκομένους εἵλωτας κελευομένους ἄδειν τὰ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμᾶνος καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος παραιτεῖσθαι φάσκοντας οὐκ ἐθέλειν τὰς δεσκο-

σας. Ὥστε τοὺς λέγοντας, ἐν Λακεδαίμονι καὶ τὸν ἐλεύ
ρον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι καὶ τὸν δοῦλον, μάλιστα δ
ίαν, οὐ φαύλως τεθεωρηκέναι τὴν διαφοράν. Τὰς μὲν
τοιαύτας χαλεπότητας ὕστερον ἐγγενέσθαι τοῖς Σπαρτιάτ
νομίζω, μάλιστα μετὰ τὸν μέγαν σεισμὸν, ἐν ᾧ συνεπι
σθαι τοὺς εἵλωτας μετὰ Μεσσηνίων ἰσοροῦσι καὶ πλεῖ
πικὰ τὴν χώραν εἰργάσθαι καὶ μέγιστον τῇ πόλει περισ
σαι κίνδυνον. Οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε προσθείην Λυκούργῳ μ
ρὸν οὕτω τὸ τῆς κρυπτίας ἔργον, ἀπὸ τῆς ἄλλης αὐτοῦ πρ
τητος καὶ δικαιοσύνης τεκμαιρόμενος τὸν τρόπον, ᾧ καὶ
δαιμόνιον ἐπεμαρτύρησε.

XXIX. Κατειλημμένων δὲ ἤδη τοῖς ἐθισμοῖς τῶν κυρι
τάτων ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς πολιτείας ἐκτεθραμμένης ἱκαν
καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτὴν καὶ σώζειν δι' ἑαυτῆς, ὥσπ
ἱ Πλάτων φησὶν, ἐπὶ τῷ κόσμῳ γενομένῳ καὶ κινηθέντι τ
πρώτην κίνησιν εὐφρανθῆναι τὸν θεον, οὕτως ἀγασθεὶς κ
ἠκήσας τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν ἔρ
γομένης καὶ ὁδῷ βαδιζούσης ἐπεθύμησεν, ὡς ἀνυστὸν
ἀνθρωπίνης προνοίας, ἀθάνατον αὐτὴν ἀπολιπεῖν καὶ ἀ
νητον εἰς τὸ μέλλον. Συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλ
σίαν τὰ μὲν ἄλλα μετρίως ἔχειν ἔφη καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδα
μονίαν καὶ ἀρετὴν τῆς πόλεως· ὃ δὲ κυριώτατόν ἐστι κ
μέγιστον οὐκ ἂν ἐξενεγκεῖν πρότερον πρὸς αὐτοὺς ἢ χρ
σασθαι τῷ θεῷ. Δεῖν οὖν ἐκείνους ἐμμένειν τοῖς καθεστῶ
νόμοις καὶ μηδὲν ἀλλάσσειν μήτε μετακινεῖν, ἕως ἐπάνειο
ὁ Δελφῶν αὐτός· ἐπανελθὼν γὰρ ὅ τι ἂν τῷ θεῷ δο
ράσειν. Ὁμολογούντων δὲ πάντων καὶ κελευόντων βαδ
ζειν, ὅρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντω
ἔπειτα παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἐμμενεῖν καὶ χρήσεσθ
τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ, μέχρις ἂν ἐπανέλθῃ ὁ Λυκοῦργο
ἐπῆρεν εἰς Δελφούς. Παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ μαντεῖ
καὶ τῷ θεῷ θύσας ἠρώτησεν, εἰ καλῶς οἱ νόμοι καὶ ἱκ
νῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν πόλεως κείμενοι τυγχ
νουσιν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς νόμους καλ
λίστους καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμενεῖν τῇ Λυκούργ
γραμένην πολιτείᾳ, τὸ μάντευμα γραψάμενος εἰς Σπάρτ
ἐπέστειλεν. Αὐτὸς δὲ τῷ θεῷ πάλιν θύσας καὶ τοὺς φίλο

ἀσκασάμενος καὶ τὸν υἱὸν ἔγνω μηκέτι τοῖς πολίταις ἀφεῖναι τὸν ὅρκον, αὐτοῦ δὲ καταλῦσαι τὸν βίον ἐκουσίως, ἡλικίας γεγονὼς, ἐν ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ πεπαῦσθαι βουλομένοις ὡραῖόν ἐστι καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν ἔχειν δοκούντων. Ἐτελεύτησεν οὖν ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι, μηδ' ἀργὸν τὸ τοῦ βίου τέλος, ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μερίδι καὶ πράξεως γενόμενον. Αὐτῷ τε γὰρ ἐξειργασμένῳ τὰ κάλλιστα, τὴν τελευτὴν οἷς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας καὶ τοῖς πολίταις, ὧν διὰ τοῦ βίου παρεσκεύασε καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλακα τὸν θάνατον ἀπολείψειν, ὁμωμοκόσι χρῆσθαι τῇ πολιτείᾳ, μέχρις ἂν ἐκεῖνος ἐπανέλθῃ. Καὶ οὐ διεψεύσθη τῶν λογισμῶν. Τοσοῦτον γὰρ ἐπρώτευσεν ἡ πόλις τῆς Ἑλλάδος εὐνομίᾳ καὶ δόξῃ, χρόνῳ ἐτῶν πεντακοσίων τοῖς Λυκούργου χρησαμένη νόμοις, οὓς δεκατεσσάρων βασιλέων, μετ' ἐκεῖνον εἰς Ἄγιν τὸν Ἀρχιδάμου γενομένων οὐδεὶς ἐκίνησεν. Ἡ γὰρ τῶν ἐφόρων κατάστασις οὐκ ἄνεσις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τῆς πολιτείας καὶ δοκοῦσα πρὸς τοῦ δήμου γεγονέναι, σφοδροτέραν ἐποίησε τὴν ἀριστοκρατίαν.

XXX. Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος εἰσεφρύη νόμισμα πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος πλεονεξία καὶ πλούτου ζῆλος ἐπέβη, διὰ Λύσανδρον· ὃς αὐτὸς ὢν ἀνάλωτος ὑπὸ χρημάτων ἐνέπλησε τὴν πατρίδα φιλοπλουτίας καὶ τρυφῆς καὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐκ τοῦ πολέμου καταγαγὼν καὶ τοὺς Λυκούργου καταπολιτευσάμενος νόμους. Ὧν ἐπικρατούντων πρότερον οὐ πόλεως ἡ Σπάρτη πολιτείαν, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σοφοῦ βίον ἔχουσα, μᾶλλον δ', ὥσπερ οἱ ποιηταὶ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσι δέρμα καὶ ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμένην ἐπικορεύεσθαι, κολάζοντα τοὺς παρανόμους καὶ θηριώδεις τυράννους, οὕτως ἡ πόλις ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς καὶ τρίβωνος ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἑκούσης καὶ βουλομένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστείας καὶ τυραννίδας ἐν τοῖς πολιτεύμασι καὶ πολέμους ἐβράβευε καὶ στάσεις κατέπαυε, πολλάκις οὐδ' ἀσπίδα κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἕνα πέμψασα πρεσβευτὴν, ᾧ πάντες εὐθὺς ἐποίουν τὸ προστασσόμενον, ὥσπερ αἱ μέλισσαι φανέντος ἡγεμόνος συντρέχον-

τε καὶ κατακοσμούμενοι. Τοσοῦτον περιῆν εὐνομίας
σίει καὶ δικαιοσύνης. Ὅθεν ἔγωγε θαυμάζω τῶν λεγ
των, ὡς ἄρχεσθαι μὲν ἤδεσαν, ἄρχειν δ' οὐκ ἠπίσαντο
υδαιμόνιοι· καὶ τὸν Θεοπόμπου τοῦ βασιλέως ἐπαινο
των λόγον, ὃς εἰκόντος τινὸς σώζεσθαι τὴν Σπάρτην
τοὺς βασιλεῖς ἀρχικοὺς γεγονότας „Μᾶλλον, εἶπε, διὰ τ
πολίτας πειθαρχικοὺς ὄντας.“ οὐ γὰρ ἀκούειν ὑπομένο
τῶν προστατεῖν μὴ δυναμένων. Ἀλλ' ἡ πειθαρχία μάθη
μὲν ἔστιν ἄρχοντος (ἐμπειρεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων τὸ κα
ἕπεσθαι· καὶ καθάπερ ἱππικῆς τέχνης ἀποτέλεσμα, πρ
ἵππον καὶ πειθήνιον παρασχεῖν, οὕτω βασιλικῆς ἐπιστή
ἴργον, εὐπείθειαν ἐργάσασθαι)· Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ
πείθειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν ἐνειργάζοντο τοῖς ἄλλοις τοῦ
γεσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς. Ἥκιστον γὰρ οὐ ναῦς οἱ
χήματα παρ' αὐτῶν, οὐδ' ὁπλίτας πέμποντες, ἀλλὰ
Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ λαβόντες ἐχρῶντο μετὰ τιμῆς
δένες, ὥσπερ Γυλίππῳ Σικελιῶται καὶ Βρασίδᾳ Χαλκιδ
Λυσάνδρῳ δὲ καὶ Καλλικρατίδᾳ καὶ Ἀγησιλάῳ πάντες
τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες· τοὺς μὲν ἄνδρας ἁρμοστὰς καὶ
φορτιστὰς τῶν ἐπασταχοῦ δήμων καὶ ἀρχόντων ὀνομάζ
τις, πρὸς δὲ σύμπασαν τὴν τῶν Σπαρτιατῶν πόλιν, ὥσπ
παιδαγωγὸν, ἢ διδάσκαλον εὐσχήμονος βίου καὶ τεταγμέν
πολιτείας ἀποβλέποντες. Εἰς ὃ καὶ Στρατόνικος ἐπισκῶ
δακεῖ μετὰ παιδιᾶς νομοθετῶν καὶ κελεύων, Ἀθηναίους ἄγ
μυστήρια καὶ πομπάς· Ἠλείους δ' ἀγωνοθετεῖν, ὡς κάλ
στε τοῦτο ποιοῦντας· Λακεδαιμονίους δ', ἂν ἁμαρτάνω
σιν, δέρεσθαι. Καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν τοῦ γελοί
Ἀπιθέντης δὲ ὁ Σωκρατικὸς ἀπὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μά
59 ὁρῶν τοὺς Θηβαίους μέγα φρονοῦντας, οὐδὲν αὐτοὺς ἐ
διαφέρειν παιδαρίων ἐπὶ τῷ συγκόψαι τὸν παιδαγωγὸν γ
ρώντων.

XXXI. Οὐ μὴν τοῦτό γε τῷ Λυκούργῳ κεφάλαιον
τότε, πλείστων ἡγουμένην ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπ
ἑνὸς ἀνδρὸς βίῳ καὶ πόλεως ὅλης νομίζων εὐδαιμονίαν
ἀρετῆς ἐγγίνεσθαι καὶ ὁμονοίας τῆς πρὸς αὐτὴν, πρὸς τ
τα συνέταξε καὶ συνήρμοσεν, ὅπως ἐλευθέριοι καὶ αὐτ
κοὶ γενόμενοι καὶ σωφρονοῦντες ἐπὶ πλεῖστον χρόνον δ

τελῶσι. Ταύτην καὶ Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν καὶ Διογένης καὶ Ζήνων καὶ πάντες, ὅσοι τι περὶ τούτων ἐπιχειρήσαντες εἰπεῖν ἐπαινοῦνται, γράμματα καὶ λόγους ἀπολιπόντες μόνον. Ὁ δὲ οὐ γράμματα καὶ λόγους, ἀλλ' ἔργῳ πολιτείαν ἀμίμητον εἰς φῶς προενεγκάμενος καὶ τοῖς ἀνύπαρκτον εἶναι τὴν λεγομένην περὶ τὸν σοφὸν διάθεσιν ὑπολαμβάνουσιν ἐπιδείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, εἰκότως ὑπερῆρε τῇ δόξῃ τοὺς πώποτε πολιτευσαμένους ἐν τοῖς Ἕλλησι. Διὸ ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐλάττονας σχεῖν φησι τιμὰς, ἢ προσῆκον ἦν αὐτὸν ἔχειν ἐν Λακεδαίμονι, καίπερ ἔχοντα τὰς μεγίστας. Ἱερόν τε γάρ ἐστιν αὐτοῦ καὶ θύουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς θεῷ. Λέγεται δὲ καὶ τῶν λειφάνων αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε κεραυνὸν εἰς τὸν τάφον κατασκῆψαι. Τοῦτο δὲ οὐ ῥᾳδίως ἑτέρῳ τινὶ τῶν ἐπιφανῶν πλὴν Εὐριπίδῃ συμπεσεῖν ὕστερον, τελευτήσαντι καὶ ταφέντι τῆς Μακεδονίας περὶ Ἀρέθουσαν. Ὥστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Εὐριπίδην, τὸ μόνῳ συμπεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτὴν καὶ γενέσθαι, ἃ τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ ὁσιωτάτῳ πρότερον συνέπεσε. Τελευτῆσαι δὲ τὸν Λυκοῦργον οἱ μὲν ἐν Κίρρᾳ λέγουσιν· Ἀπολλόθεμις δὲ, εἰς Ἦλιν κομισθέντα· Τίμαιος δὲ καὶ Ἀριστόξενος, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα· καὶ τάφον Ἀριστόξενος αὐτοῦ δείκνυσθαί φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας περὶ τὴν ξενικὴν ὁδόν. Τίὸν δὲ λέγεται μονογενῆ καταλιπεῖν Ἀντίορον· οὗ τελευτήσαντος ἀτέκνου τὸ γένος ἐξέλιπεν. Οἱ δ' ἑταῖροι καὶ οἰκεῖοι διαδοχήν τινα καὶ σύνοδον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμείναντες κατέστησαν καὶ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς συνήρχοντο, Λυκουργίδας προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δ' ὁ Ἱππάρχου φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου τελευτήσαντος ἐν Κρήτῃ καῦσαι τὸ σῶμα καὶ διασκεῖραι τὴν τέφραν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτοῦ δεηθέντος καὶ φυλαξαμένου, μή ποτε ἄρα τῶν λειψάνων εἰς Λακεδαίμονα κομισθέντων, ὡς ἐπανήκοντος αὐτοῦ καὶ τῶν ὅρκων λελυμένων, μεταβάλωσι τὴν πολιτείαν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Λυκούργου.

ΝΟΥΜΑΣ.

Ἔστι δὲ καὶ περὶ τῶν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως χρόνων, κα
οὐ γέγονε, νεανικὴ διαφορὰ, καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον κ
τάττεσθαι τῶν στεμμάτων ἀκριβῶς δοκούντων. Ἀλλὰ Κλ
λιός τις ἐν Ἐλέγχῳ χρόνων (οὕτω γάρ πως ἐπιγέγραπται
βιβλίον) ἰσχυρίζεται, τὰς μὲν ἀρχαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς
ταῖς Κελτικοῖς πάθεσι τῆς πόλεως ἠφανίσθαι· τὰς δὲ ν
φαινομένας οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι δι' ἀνδρῶν χαριζομέν
των, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους οἴκο
ους οὐ προσηκόντων εἰσβιαζομένοις. Λεγομένου δ' οὖν,
Νουμᾶς γένοιτο Πυθαγόρου συνήθης, οἱ μὲν ὅλως ἀξιοῦ
μηδὲν Ἑλληνικῆς παιδεύσεως Νουμᾶ μετεῖναι, καθάπερ
φύσει δυνατὸν καὶ αὐτάρκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν ἢ βε
τίσαι Πυθαγόρου βαρβάρῳ τινὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἀποδο
σαι [βουλόμενοι] παίδευσιν· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὀψὲ γ
νέσθαι, *καὶ* τῶν Νουμᾶ χρόνων ὁμοῦ τι πέντε γενεαῖς ἀπ
λειπόμενον· Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην Ὀλύμπια
πεντηκοστὰ στάδιον ἐπὶ τῆς ἑκκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἧς ἔ
τέκεν Νουμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη, πλανηθέντα π
τὴν Ἰταλίαν συγγενέσθαι τῷ Νουμᾷ καὶ συνδιακοσμῆσαι τ
βασιλείαν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγα τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐπιτηδεύμα
τῶν Λακωνικῶν ἀναμεμίχθαι Πυθαγόρου διδάξαντος. Ἦ
λως δὲ Νουμᾶς γένος μὲν ἦν ἐκ Σαβίνων· Σαβῖνοι δὲ βο
λονται Λακεδαιμονίων ἑαυτοὺς ἀποίκους γεγονέναι. Τ
μὲν οὖν χρόνους ἐξακριβῶσαι χαλεπόν ἐστι καὶ μάλιστα τ
ἐκ τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀναγομένους· ὧν τὴν ἀναγραφ
οὐκ φασὶν Ἱππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἠλεῖον, ἀπ' οὐδενὸς ὁρμ
μενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν. Ἃ δὲ παρειλήφαμεν ἄξια
γου ἡμεῖς περὶ Νουμᾶ διέξιμεν ἀρχὴν οἰκείαν λαβόντες

II. Ἕβδομον ἐνιαυτὸν ἡ Ῥώμη καὶ τριακοστὸν ἤδη Ρ
μύλου βασιλεύοντος ᾠκεῖτο· πέμπτῃ δὲ ἱσταμένου μηνὸ
ἣν νῦν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦσι, θυσίαν τι
δημοτελῆ πρὸ τῆς πόλεως ὁ Ῥωμύλος ἔθυε περὶ τὸ καλο
μενον Λίγὸς ἕλος καὶ παρῆν ἥ τε βουλὴ καὶ τοῦ δήμου
πλεῖστον. Ἐξαίφνης δὲ μεγάλης περὶ τὸν ἀέρα τροπῆς γ
νομένης καὶ νέφους ἐπὶ τὴν γῆν ἐρείσαντος ἅμα πνεύμα
καὶ ζάλῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὅμιλον ἐκπλαγέντα συνέβη φυγε
καὶ σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι καὶ μ
τε αὐτὸν ἔτι μήτε τὸ σῶμα τεθνηκότος εὑρεθῆναι· χαλ
πὴν δέ τιν' ὑπόνοιαν ἅψασθαι τῶν πατρικίων καὶ φνῆν
λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ' αὐτῶν, ὡς πάλαι βαρυνόμενοι τ
βασιλεύεσθαι καὶ μεταστῆσαι τὸ κράτος εἰς ἑαυτοὺς θέλο
τες ἀνέλοιεν τὸν βασιλέα. Καὶ γὰρ ἐδόκει τραχύτερον ἢ
προσφέρεσθαι καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς. Ἀλλὰ ταύτην μ
τὴν ὑποψίαν ἐθεράπευον εἰς θεῶν τιμὰς ἀνάγοντες ὡς
τεθνηκότα τὸν Ῥωμύλον, ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μοίρα
καὶ Πρόκλος, ἀνὴρ ἐπιφανής, διωμόσατο Ῥωμύλον ἰδεῖν
οὐρανὸν σὺν τοῖς ὅπλοις ἀναφερόμενον καὶ φωνῆς ἀκοῦσ
κελεύοντος αὐτὸν ὀνομάζεσθαι Κυρῖνον. Ἑτέρα δὲ παρα
καὶ στάσις κατελάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἀπ
δειχθήσεσθαι βασιλέως, οὔπω τῶν ἐπηλύδων κομιδῇ το
πρώτοις συγκεκραμένων πολίταις, ἀλλ' ἔτι τοῦ τε δήμου κο
λὰ κυμαίνοντος ἐν ἑαυτῷ καὶ τῶν πατρικίων ἐν ὑποψία
ἐκ τοῦ διαφόρου πρὸς ἀλλήλους ὄντων. Οὐ μὴν ἀλλὰ βασ
λεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν· ἤρισαν δὲ καὶ διέστησαν οἱ
ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ γένους, ὁπότερον παρέξει τ
ἡγεμόνα. Καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλου πρῶτοι συνοικίσαντ
τὴν πόλιν οὐκ ἀνασχετὸν ἐποιοῦντο, πόλεως καὶ χώρας το
Σαβίνους μεταλαβόντας ἄρχειν βιάζεσθαι τῶν ἐπὶ ταῦ
δεξαμένων· καὶ τοῖς Σαβίνοις ἦν τις εὐγνώμων λόγος, ἐπ
Τατίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐστασίασε
πρὸς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἶασαν ἄρχειν μόνον αὐθις ἀξιούντε
τὸν ἄρχοντα γενέσθαι παρ' αὐτῶν. Οὔτε γὰρ ἐκ ταπεινοτ
ρων πρείττοσι προσγενέσθαι καὶ προσγενόμενοι πλήθει
ῴωσαι καὶ προαγαγεῖν εἰς ἀξίωμα πόλεως ἐκείνους μεθ' ἑα
τῶν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων ἐστασίαζον. Ὅπως δὲ μὴ σύ

γιαν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἡ στάσις ἀπεργάσηται, μετεώρου
πολιτεύματος ὄντος ἕταξαν οἱ πατρίκιοι, πεντήκοντα
ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικοῖς
μασήμοις κοσμούμενον θύειν τε τοῖς θεοῖς τὰ νενομισμέ
καὶ χρηματίζειν, ἐξ μὲν ὥρας τῆς νυκτὸς, ἐξ δὲ τῆς ἡμέρ
Κυρίνῳ καὶ Τατίῳ. Καὶ γὰρ ἡ διανομὴ τῶν καιρῶν ἑκα
ρον πρὸς ἰσότητα καλῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι καὶ πρ
τὸν δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρεῖν τὸν φθόν
ὁρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην
βασιλέως γενόμενον. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς με
βασιλείαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

III. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφ
γῆσθαι δοκοῦντες, ὑπονοίαις καὶ φορύβοις περιέπιπτ
ὡς μεθιστάντες εἰς ὀλιγαρχίαν τὰ πράγματα καὶ διαπαιδ
γωγοῦντες ἐν σφίσιν αὐτοῖς τὴν πολιτείαν, βασιλεύεσθαι
οὐκ ἐθέλοιεν. Ἐκ τούτου συνέβησαν ἀμφότεραι πρὸς ἀλλ
λας αἱ στάσεις, ὥστε τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας ἀποδεῖξ
βασιλέα. Μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἔν τε τῷ παρόντι παύσ
σθαι τὴν φιλονικίαν καὶ τὸν ἀποδειχθέντα πρὸς ἀμφο
ρους ἴσον γενέσθαι, τοὺς μὲν ὡς ἑλομένους ἀγαπῶντα, τ
δ' εὔνουν ὄντα διὰ συγγένειαν. Ἐπιτρεψάντων δὲ προ
ρους τοῖς Ῥωμαίοις τῶν Σαβίνων τὴν αἵρεσιν ἔδοξε μά
λιον ἐλέσθαι Σαβῖνον αὐτοὺς ἀποδείξαντας ἢ παρασχ
Ῥωμαῖον ἐκείνων ἑλομένων. Καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑα
τοὺς ἀποδεικνύουσιν ἐκ Σαβίνων Νουμᾶν Πομπίλιον, ἄνδ
τῶν μὲν εἰς Ῥώμην ἀφιγμένων οὐ γενόμενον, γνώριμ
δ' οὕτω δι' ἀρετὴν ὄντα πᾶσιν, ὥστε τῶν ἑλομένων προθ
μότερον ὀνομασθέντος αὐτοῦ δέξασθαι τοὺς Σαβίνου
θράσαντες οὖν τῷ δήμῳ τὰ δεδογμένα πρέσβεις ἐκπέμπ
σι πρὸς τὸν ἄνδρα κοινῇ τοὺς πρωτεύοντας ἀπ' ἀμφοτέρω
ῆκειν δεησομένους καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν. Ἦν
πόλεως μὲν ὁ Νουμᾶς ἐκφανοῦς ἐν Σαβίνοις τῆς Κύρε
ὑφ' ἧς Κυρῖται Ῥωμαῖοι σφᾶς αὐτοὺς ἅμα τοῖς ἀνακραθ
σι Σαβίνοις προσηγόρευσαν, υἱὸς δὲ Πομπωνίου, ἀνδρὸς
δοκίμου, τεσσάρων ἀδελφῶν νεώτατος· ἡμέρᾳ δὲ γεγον
κατὰ δή τινα θείαν τύχην, ἐν ᾗ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ π
Ῥωμύλου· αὕτη δέ ἐστι πρὸ δεκαμιᾶς καλανδῶν Μαΐ

Φύσει δὲ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὖ κεκραμένος τὸ ἦθος ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ παιδείας καὶ κατοκαθείας καὶ φιλοσοφίας· οὐ μόνον τὰ λοιδορούμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐδοκιμοῦσαν ἐν τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ πλεονεξίαν ἐκ ποδῶν ποιησάμενος, ἀνδρείαν δὲ ἀληθῆ τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῷ κάθειξιν ἡγούμενος. Ἐκ δὲ τούτου πᾶσαν οἰκοθεν ἅμα τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαύνων, παντὶ δὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον δικαστὴν καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δ' ἑαυτῷ σχολάζοντι χρώμενος οὐδὲν πρὸς ἡδυπαθείας καὶ πορισμούς, ἀλλὰ θεραπείαν θεῶν καὶ θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν καὶ δυνάμεως, ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ Τάτιον τὸν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλῳ μιᾶς αὐτῷ θυγατρὸς οὔσης Τατίας ποιήσασθαι γαμβρὸν ἐκεῖνον. Οὐ μὴν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι πρὸς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' αὐτοῦ περιέπων πατέρα γηραιὸν ἐν Σαβίνοις ὑπέμενεν, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἐλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἰδιώτου ὄντος ἡσυχίαν πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης. Αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῳ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτῆσαι.

IV. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἤθελεν ἐν ἄλσεσι θεῶν καὶ λειμῶσιν ἱεροῖς καὶ τόποις ἐρήμοις ποιούμενος τὴν δίαιταν. Ὅθεν οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν ὁ περὶ τῆς θεᾶς ἔλαβε λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀδημονίᾳ τινὶ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετ' ἀνθρώπων ἀπολέλοιπε βίον, ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγενημένος ὁμιλίας καὶ γάμων θείων ἠξιωμένος, Ἠγερίᾳ δαίμονι συνὼν ἐρώσῃ καὶ συνδιαιτώμενος εὐδαίμων ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα πεπνυμένος γέγονεν. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάνυ παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οὔκ οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω καὶ Βιθυνοὶ περὶ Ἡροδότου καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκάδες ἄλλων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δή τινων καὶ θεοφιλῶν γενέσθαι δοκούντων καταλαβόντες ἠγάπησαν, οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Καί που λόγος ἔχει, τὸν θεὸν οὐ φίλιππον οὐδὲ φίλορνιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ὄντα τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι καὶ μὴ δυσχεραίνειν μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θείου καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. Ὡς δὲ

καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἐστί τις θεῷ καὶ
μνι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πεισθῆ
Λαίτοι δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαιρεῖν, ὡς
ναὶ μὲν οὐκ ἀδύνατον πνεῦμα πλησιάσαι θεοῦ καί τι
ἐπτερεῖν ἀρχὰς γενέσεως, ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις π
θεὸν οὐδὲ ὁμιλία σώματος. Ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι τὸ μιγνύμε
ᾧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. Οὐ μὴν
λὰ φιλίαν γε πρὸς ἄνθρωπον εἶναι θεῷ καὶ τὸν ἐπὶ τα
λεγόμενον ἔρωτα καὶ φυόμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἤθους
ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἴη. Καὶ οὐ πλημμελοῦσιν οἱ τὸν Φ
βαντα καὶ τὸν Τάκινθον καὶ τὸν Ἄδμητον ἐρωμένους Ἀπ
λωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες, ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικ
νον Ἱππόλυτον, ᾧ δὴ καί φασιν ὀσάκις τύχοι διαπλέων
Κίῤῥαν ἐκ Σικυῶνος αὐτῷ χρῶσαν τὴν Πυθίαν οἷον
σθανομένου τοῦ θεοῦ καὶ χαίροντος ἀποθεσπίζειν τόδε
ἦρον·

Καὶ δ' αὖθ' Ἱππολύτοιο φίλον κάρα εἰς ἅλα βαίνει.
Πυθάρου δὲ καὶ τῶν μελῶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν Πᾶνα
θεολογοῦσιν. Ἀπέδωκε δέ τινα τιμὴν καὶ Ἀρχιλόχῳ καὶ Ἡ
δῃ τελευτήσασι διὰ τὰς Μούσας τὸ δαιμόνιον. Σοφοκλέ
καὶ ζῶντι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐκξενωθῆναι λόγος ἐστὶ, πολλὰ
χει δεῦρο διασώζων τεκμήρια· καὶ τελευτήσαντι τυχεῖν
φῆς ἄλλος θεὸς, ὡς λέγεται, παρέσχεν. Ἆρα οὖν ἄξιόν ἐ
τεῖνε συγχωροῦντας ἐπὶ τούτων ἀπιστεῖν, εἰ Ζαλεύκῳ
Μίνῳ καὶ Ζωροάστρῃ καὶ Νουμᾷ καὶ Λυκούργῳ, βασιλ
νφερνῶσι καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ αὐτὸ ἐφ
τὸ δαιμόνιον; Ἢ τούτοις μὲν εἰκὸς ἐστι καὶ σπουδάζον
θεοὺς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστ
σταταις δὲ καὶ λυρικοῖς μινυρίζουσιν, εἴπερ ἄρα, χρῆσθαι
ζοντας· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδην, Πλατεῖα
ἐνθος. Οὐδὲ γὰρ ἕτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον, ὃν περὶ
τούργου καὶ Νουμᾶ καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγου
ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήθη χειρούμενοι καὶ
γίλας ἐκφέροντες ταῖς πολιτείαις καινοτομίας προσεπ
σαντο τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δόξαν αὐτοῖς ἐκείνοις, πρὸς
λεγματίζοντο σωτήριον οὖσαν.

V. Ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἤδη διατελοῦντι τῷ Νουμᾷ τεσσα

κοστὸν ἦκον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρακαλοῦντες ἐπὶ
τὴν βασιλείαν. Τοὺς δὲ λόγους ἐποιήσατο Πρόκλος καὶ Οὐε-
λεσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἱρήσεσθαι τὸν ἕτε-
ρον βασιλέα· Πρόκλῳ μὲν τῶν Ῥωμύλου λαῶν, Οὐελέσῳ δὲ
τῶν Τατίου μάλιστα προσεχόντων. Οὗτοι μὲν οὖν βραχέ-
διελέχθησαν οἰόμενοι τῷ Νουμᾷ τὴν συντυχίαν ἀσπαζομέ-
νῳ γεγονέναι· ἦν δ' οὐ μικρὸν, ὡς ἔοικεν, ἔργον, ἀλλὰ κα-
λόγων πολλῶν καὶ δείσεως τὸ πεῖσαι καὶ μεταστῆσαι γνώ-
μην ἀνδρὸς ἡσυχίᾳ καὶ εἰρήνῃ βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεω
τρόπον τινὰ γεγεννημένης πολέμῳ καὶ συνηνξημένης. Ἔλεγε
οὖν τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ παρόντος καὶ Μαρκίου, τῶν συγ
γενῶν ἑνὸς, ὡς „Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολὴ σφα
λερόν· ᾧ δὲ μήτ' ἄπεστί τι τῶν ἱκανῶν μήτε μεμπτόν ἐσ
τι τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἄνοια μετακοσμ
καὶ μεθίστησιν ἐκ τῶν συνήθων· οἷς κἂν εἰ μηδὲν ἕτερο
προσείη τῷ βεβαιοτέρῳ διαφέρει τῶν ἀδήλων. Ἀλλ' οὐ
ἄδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλου τεκμαιρομένῳ παθή
μασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν ἐπιβουλεῦσαι τ
συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις περιεποίησε
ὡς ἀνηρημένος ὑπ' αὐτῶν. Καίτοι Ῥωμύλον μὲν οὗτοι πα
δα θεῶν ὑμνοῦσι φήμαις καὶ τροφήν τινα δαιμόνιον αὐτο
καὶ σωτηρίαν ἄκιστον ἔτι νηπίου λέγουσιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ γ
νος θνητὸν ἐστι καὶ τροφὴ καὶ παίδευσις ὑπ' ἀνθρώπω
ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε, γεγενημένη· τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρό
που βασιλεύειν πόῤῥω μέλλοντος ἀνδρὸς, ἡσυχία τε πολλ
καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἀπράγμονας, ὅ τε δεινὸς οὔτε
καὶ σύντροφος εἰρήνης ἔρως καὶ πραγμάτων ἀπολέμων κ
ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ θεῶν καὶ φιλοφροσύναις εἰς τὸ αὐτ
συνιόντων, τὰ δ' ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς γεωργούντων ἢ φ
μόντων. Τιῖν δὲ, ὦ Ῥωμαῖοι, πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλήτοι
ἀπολέλοιπε πολέμους Ῥωμύλος, οἷς ἀντερείδοντος ἡ πόλ
ἐμπύρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλὴ δὲ καὶ συ
ήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τῷ δήμῳ. καὶ οὐ
δένα λέληθεν αὔξεσθαι καὶ κρατεῖν ἑτέρων βουλόμενο
ὥστε καὶ γέλως ἂν εἴη τἀμὰ θεραπεύοντος θεοὺς καὶ δίκη
τιμᾷν, βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος πόλι
στρατηλάτου μᾶλλον ἢ βασιλέως διομένην."

VI. Τοιούτοις λόγοις ἀφοσιουμένου τὴν βασιλείαν
ἀνδρὸς οἵ τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν ἀντι
λοῦντες καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὖθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν
πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ ὄντος ἑτέρου, πρὸς ὃν ἀμφότε
συννεύσουσιν αἱ στάσεις· ὅ τε πατὴρ καὶ ὁ Μάρκιος ἐ
νων μεταστάντων ἰδίᾳ προσκείμενοι τὸν Νουμᾶν ἔπει
δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. „Εἰ δὲ αὐτὸς οὔτε πλ
του δέῃ δι' αὐτάρκειαν οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐ
λωπας, κρείσσονα τὴν ἀπ' ἀρετῆς ἔχων, ἀλλ' ὑπηρεσίαν
θεοῦ τὸ βασιλεύειν ἡγούμενος, ὅς γ' ἀνίστησι καὶ οὐκ ἐᾷ
σθαι καὶ ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην, μὴ φ
γε μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχὴν, ἀνδρὶ φρονίμῳ πράξ
καλῶν καὶ μεγάλων οὖσαν χώραν· ἐν ᾗ καὶ θεραπεῖαι θ
μεγαλοπρεπεῖς εἰσι καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώ
ῥᾷστα καὶ τάχιστα μετακοσμουμένων ὑπὸ τοῦ κρατοῦν
Οὗτοι καὶ Τάτιον ἔστερξαν ἔπηλυν ἡγεμόνα καὶ τὴν Ῥω
λον μνήμην ἀποθεοῦσι ταῖς τιμαῖς. Τίς δὲ οἶδεν, εἰ καὶ
κῶντι δήμῳ πολέμου κόρος ἔσται καὶ μεστοὶ θριάμβων
λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾷον καὶ δίκης ἑταῖρον ἐπ'
νομίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποθοῦσιν; Εἰ δὲ δὴ καὶ παντάπασιν ἀκ
τῶς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἆρ' οὐχὶ βέλτιον
λαχόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν; διὰ χειρὸς ἔχοντα τὰς ἡνι
τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει σύνδεσμον
νοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσαν καὶ δυνατὴν γε
σθαι;" Τούτοις προσῆν, ὡς λέγεται, σημεῖά τε χρηστὰ
σπουδὴ τῶν πολιτῶν καὶ ζῆλος, ὡς ἐπύθοντο τὴν πρεσβ
αν δεομένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν
κοινωνίᾳ καὶ συγκράσει τῶν πολιτῶν.

VII. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο, θύσας τοῖς θεοῖς προῆγεν εἰς
64 Ῥώμην. Ἀπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἔρωτι θαυμα
τοῦ ἀνδρός· εὐφημίαι τε πρέπουσαι γυναικῶν ἐγίνοντο
θυσίαι πρὸς ἱεροῖς καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ οὐ βασιλέα
πόλεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἀγο
κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὥραις ἐκείναις συνειληχὼς μεσο
σιλεὺς Σπόριος Οὐέττιος ψῆφον ἐπέδωκε τοῖς πολίταις
πάντες ἤνεγκαν· προσφερομένων δ' αὐτῷ τῶν βασιλι
παρασήμων, ἐπισχεῖν κελεύσας ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ

βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. Παραλαβὼν δὲ μάντεις καὶ ἱερεῖς ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον· Ταρπήϊον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι προσηγόρευον. Ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρωτεύων τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς ἐξύπισθεν καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ κατηύξατο καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐν οἰωνοῖς ἢ συμβόλοις προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς ὄψεις περιφέρων. Σιγὴ δ' ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτῳ τὴν ἀγορὰν κατεῖχε παραδοκούντων καὶ συναιωρουμένων τῷ μέλλοντι, μέχρις οὗ προὐφάνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ καὶ δεξιοὶ ἐπέπτησαν. Οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα κατέβαινε Νομᾶς εἰς τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ἄκρας. Τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς εὐσεβέστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύστημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα Κέλερας προσηγόρευσεν, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν πιστεύουσιν οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἠξίου. Δεύτερον δὲ τοῖς οὐραν ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύλου προσκατέστησεν, ὃν Φλαμίνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν. Ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους Φλαμίνας ἀπὸ τῶν περιπραγίων πίλων, οὓς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πιλαμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον ἢ νῦν τοῖς Λατίνοις ἀνακεκραμένων. Καὶ γὰρ ἃς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς λαῖνας ὁ Ἰόβας χλαίνας φησὶν εἶναι καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον.

VIII. Ταῦτα δὲ ὁ Νομᾶς ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ δήμου πολιτευσάμενος εὐθὺς ἐπεχείρει τὴν πόλιν ὥσπερ σίδηρον ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ δικαιοτέραν. Ἀτεχνῶς γὰρ ἦν Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνουσαν πόλιν ἐκείνη τότ' ἦν συστᾶσα μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τόλμῃ τινὶ καὶ παραβόλῳ θρασύτητι τῶν θρασυτάτων καὶ μαχιμωτάτων ἐκεῖ πανταχόθεν ὡσαμένων, ταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ τοῖς συνεχέσι πολέμοις τροφῇ χρησαμένη καὶ αὐξήσει τῆς δυνάμεως καὶ, καθάπερ τὰ καταπηγνύμενα τῷ

σίεσθαι μᾶλλον ἐδράζεται, φώννυσθαι δοκοῦσα διὰ τῶν
ὑόνων. Οὕτω δὲ μετέωρον καὶ τεταραγμένον δῆμον οὐ
ιᾶς οὐδὲ φαύλης οἰόμενος εἶναι πραγματείας μεταχε
σεσθαι καὶ μεταποσμῆσαι πρὸς εἰρήνην, ἐπηγάγετο τὴν
τῶν Θεῶν βοήθειαν τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς
χορείαις, ἃς αὐτὸς ὠργίασι καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότ
διαγωγὴν ἐπίχαριν καὶ φιλάνθρωπον ἡδονὴν ἐχούσαις,
μαγωγῶν καὶ τιθασσεύων τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμ
Ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ θ
καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς οὐκ εὐμεν
ἐθούλου καὶ ταπεινὴν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ
εδαιμονίας. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχεν ἡ σοφία
ἡ παίδευσις τοῦ ἀνδρὸς, ὡς Πυθαγόρᾳ συγγεγονότος.
γε γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς φιλοσοφίας καὶ τούτῳ
πολιτείας ἡ περὶ τὸ θεῖον ἁγιστεία καὶ διατριβή. Λέγετα
καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυ
θύρᾳ διανοίας περιβαλέσθαι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἀετόν τε δο
πρανναι φωναῖς τισιν ἐπιστήσας καὶ καταγαγὼν ὑπερπ
μενον τόν τε μηρὸν ὑποφῆναι χρυσοῦν Ὀλυμπιάσι δια
ρυόμενος τὴν πανήγυριν. Ἄλλας τε τραπώδεις μηχανὰς
τοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων ὁ Φλ
ιος ἔγραψε·

Πυθαγόρην δὲ γόητας ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας,
Θήρῃ ἐπ' ἀνθρώκων, σεμνηγορίης ὀαριστήν.

Τὸ δὲ Νουμᾶ δρᾶμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὀρείας ἔρως
καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόῤῥητος, ὥσπερ εἴρηται, καὶ
καὶ μετὰ Μουσῶν διατριβαί. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαν
μῶν εἰς Μούσας ἀνῆγε καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδίως καὶ δ
φρόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν πρ
σφερούσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ ἐνεάν· ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν
ὑπόρρητον ἀπομνημονεύοντος ἐχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. Ἐ
ᾗ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντά
ον ἄλλα τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. Οὔτε γὰρ ἐκεῖ
παθητὸν ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ νοη
ὑπέλαβανεν εἶναι τὸ κρῶτον· οὐτός τε διεκώλυσεν ἀνθ
ποιεῖ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίους νομίζειν. Ο
ψαι' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ π

καὶ ξηρότατα τῶν προστιθεμένων ὀξέως ἀνάπτει κατὰ τὴν ἀντέρεισιν σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδη τῆς αὐγῆς λαμβανούσης. Ἔνιοι μὲν οὖν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερῶν παρθένων ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο φρουρεῖσθαι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναί τινα φασὶν ἀθέατα τοῖς ἄλλοις ἱερὰ κρυπτόμενα, περὶ ὧν ὅσα καὶ πυθέσθαι καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τῷ Καμίλλου βίῳ γέγραπται.

Χ. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι λέγουσι Γεγανίαν καὶ Βερηνίαν, δεύτερον δὲ Κανουληΐαν καὶ Ταρπηΐαν· ὕστερον δὲ Σερβίου δύο προσθέντος ἄλλας τῷ ἀριθμῷ διατηρεῖσθαι μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὸ πλῆθος. Ὡρίσθη δὲ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἁγνεία τριακονταέτις, ἐν ᾗ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν, ἃ χρὴ δρᾶν μανθάνουσι· τὴν δὲ μέσην ἃ μεμαθήκασι δρῶσι· τὴν δὲ τρίτην ἑτέρας αὐταὶ διδάσκουσιν. Εἶτα ἀνεῖται τῇ βουλομένῃ μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤδη καὶ γάμου μεταλαμβάνειν, καὶ πρὸς ἕτερον τραπέσθαι βίον ἀπαλλαγείσῃ τῆς ἱερουργίας. Λέγονται δὲ οὐ πολλαὶ ταύτην ἀσπάσασθαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀσπασαμέναις χρηστὰ πράγματα συντυχεῖν, ἀλλὰ μετανοίᾳ καὶ κατηφείᾳ συνοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας εἰς δεισιδαιμονίαν, ὥστε μέχρι γήρως καὶ θανάτου διατελεῖν ἐγκαρτερούσας καὶ παρθενευομένας. Τιμὰς δὲ μεγάλας ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἐστι καὶ τὸ διαθέσθαι ζῶντος ἐξεῖναι πατρὸς, καὶ τἄλλα πράττειν ἄνευ προστάτου διαγούσας, ὥσπερ αἱ τρίπαιδες. Ῥαβδουχοῦνται δὲ προϊοῦσαι· κἂν ἀγομένῳ τινὶ πρὸς θάνατον αὐτομάτως συντύχωσιν, οὐκ ἀναιρεῖται. Δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον ἀκούσιον καὶ τυχαίαν γεγονέναι καὶ οὐκ ἐξεπίτηδες τὴν ἀπάντησιν. Ὁ δὲ ὑπελθὼν κομιζομένων ὑπὸ τὸ φορεῖον ἀποθνήσκει. Κόλασις δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἁμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρθένοις, τοῦ μεγίστου Ποντίφικος κολάζοντος ἔστιν ὅτε καὶ γυμνὴν τὴν πλημμελήσασαν ὀθόνης ἐν παλιγκίφ παρατεινομένης. Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν καταισχύνασα ζῶσα κατορύττεται παρὰ τὴν Κολλίνην λεγομένην πύλην, ἐν ᾗ ἐστί τις ἐντὸς τῆς πόλεως ὀφρὺς γεώδης παρατείνουσα πόρρω· καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτῳ τῇ Λατίνων. Ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγειος οἶκος οὐ μέγας ἔχων ἄνωθεν κατάβα-

σν. Κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ κλίνη τε ὑπεστρωμένη καὶ λύχ
καιόμενος ἀπαρχαί τε τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βραχε
τινες, οἷον ἄρτος, ὕδωρ, ἐν ἀγγείῳ γάλα, ἔλαιον· ὥσπερ ἀφ
σιωμένων τὸ μὴ λιμῷ διαφθείρειν σῶμα ταῖς μεγίσταις κ
θυμουμένων ἀγιστείαις. Λύτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φ
ρεῖον ἐνθέμενοι καὶ καταστεγάσαντες ἔξωθεν καὶ καταλ
βόντες ἰμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι, κο
ζουσι δι' ἀγορᾶς. Ἐξίστανται δὲ πάντες σιωπῇ καὶ παραπέ
πουσιν ἄφθογγοι μετά τινος δεινῆς κατηφείας· οὐδὲ ἐσ
ἕτερον θέαμα φρικτότερον οὐδ' ἡμέραν ἡ πόλις ἄλλην ἄ
στυγνοτέραν ἐκείνης. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ
φορεῖσαν, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τ
ἱερέων ἕξαρχος εὐχάς τινας ἀποῤῥήτους ποιησάμενος καὶ χ
ρας ἀνατείνας θεοῖς πρὸ τῆς ἀνάγκης ἐξάγει συγκεκαλυμμ
νην καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερο
σης. Εἶτ' αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέω
τῆς δὲ καταβάσης ἡ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται καὶ κατακρύπτ
ται τὸ οἴκημα γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥστ' ἰδ
πεδον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. Οὕτω μὲν
προίμεναι τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολάζονται.

XI. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκ
κλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουράν· ἀπομιμο
μενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύ
παντος κόσμου, οὗ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἱδρύσθ
νομίζουσι καὶ τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσι καὶ μονάδα· τὴν
γὴν οὔτε ἀκίνητον οὔτ' ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὖσαν,
λὶ πύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην οὔτε τῶν τιμιωτάτ
ουδὲν οὔτε τῶν πρώτων τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. Τ
τὰ δὲ καὶ Πλάτωνά φασι πρεσβύτην γενόμενον διανεν
σθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ καθεστώσης, τὴν
μέσην καὶ κυριωτάτην ἑτέρῳ τινὶ κρείττονι προσήκουσαν

XII. Οἱ δὲ Ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτ
τοῖς ζητοῦσιν ἀφηγοῦνται Νουμᾶ διδάξαντος μηδὲν ἧ
σθαι μίασμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ θεοὺς
βεσθαι τοῖς νενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρ
ὑποδεχομένους· ἐξαιρέτως δὲ τὴν προσαγορευομένην Λ
νιαν, ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὁσίων θεὸν

σαν, εἴτε Περσεφόνην εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσιν, Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μιᾶς δύναμιν θεοῦ τὰ περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν, οὐ παῖδα μὴ πενθεῖν νεώτερον τριετοῦς μηδὲ πρεσβύτερον πλείονας μῆνας ὧν ἐβίωσεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δέκα καὶ περαιτέρω μηδεμίαν ἡλικίαν· ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. Ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα βοῦν ἐγκύμονα κατέθυεν ἐκείνου νομοθετήσαντος. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας Νουμᾶ καταδείξαντος ἱερωσύνας ἔτι δυοῖν μνησθήσομαι, τῆς τε Σαλίων καὶ τῆς τῶν Φιτιαλίων, αἳ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ Φιτιάλιοι εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως λόγῳ τὰ νείκη κατέπαυον οὐκ ἐῶντες στρατεύειν πρότερον ἢ πᾶσαν ἐλπίδα δίκης ἀποκοπῆναι. Καὶ γὰρ εἰρήνην Ἕλληνες καλοῦσιν, ὅταν λόγῳ, μὴ βίᾳ, πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι λύσωσι τὰς διαφοράς. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Φιτιαλεῖς πολλάκις μὲν ἐβάδιζον ὡς τοὺς ἀδικοῦντας αὐτοὶ πείθοντες εὐγνωμονεῖν· ἀγνωμονούντων δὲ, μαρτυράμενοι θεοὺς καὶ κατευξάμενοι πολλὰ καὶ δεινὰ καθ' αὑτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίασιν, οὕτω κατήγγελλον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Κωλυόντων δὲ τούτων ἢ μὴ συναινούντων οὔτε στρατιώτῃ θεμιτὸν οὔτε βασιλεῖ Ῥωμαίων ὅπλα κινεῖν· ἀλλὰ παρὰ τούτων ἕδει τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου δεξάμενον ὡς δικαίου τὸν ἄρχοντα, τότε σκοπεῖν περὶ τοῦ συμφέροντος. Λέγεται δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐπεῖνο πάθος τῇ πόλει γενέσθαι τούτων τῶν ἱερῶν παρανομηθέντων. Ἔτυχον μὲν γὰρ οἱ βάρβαροι Κλουσίνους πολιορκοῦντες· ἐπέμφθη δὲ πρεσβευτὴς Φάβιος Ἄμβουστος εἰς τὸ στρατόπεδον διαλύσεις πράξων ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων. Λαβὼν δὲ ἀποκρίσεις οὐκ ἐπιεικεῖς καὶ πέρας σχεῖν αὐτῷ τὴν πρεσβείαν οἰόμενος ἐνεανιεύσατο ὑπὲρ τῶν Κλουσίνων ὅπλα λαβὼν προκαλέσασθαι τὸν ἀριστεύοντα τῶν βαρβάρων. Τὰ μὲν οὖν τῆς μάχης εὐτυχεῖτο καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευσε τὸν ἄνδρα· γνωρίσαντες δὲ οἱ Κελτοὶ πέμπουσιν εἰς Ῥώμην κήρυκα τοῦ Φαβίου κατηγοροῦντες ὡς

δεκουδον καὶ ἄπιστον καὶ ἀπατάγγελτον ἐξενηνοχότος π
αὐτοὺς πόλεμον. Ἐνταῦθα τὴν μὲν σύγκλητον οἱ Φιτια
ἐπειθον ἐκδιδόναι τὸν ἄνδρα τοῖς Κελτοῖς· καταφυγὼν
ἐκεῖνος εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ τῷ δήμῳ σπουδάζοντι χρη
μενος διεκρούσατο τὴν δίκην. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπελθόν
οἱ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπιτωλίου διεπόρθησ
Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ Καμίλλου μᾶλλον ἀκριβοῦτ

XIII. Τοὺς δὲ Σαλίους ἱερεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης λέγε
συστήσασθαι προφάσεως. Ἔτος ὄγδοον αὐτοῦ βασιλεύον
λοιμώδης νόσος περιιοῦσα τὴν Ἰταλίαν ἐστρόβησε καὶ τ
Ῥώμην. Ἀθυμούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων ἱστορεῖται χαλκ
πέλτην ἐξ οὐρανοῦ καταφερομένην εἰς τὰς Νουμᾶ πεσ
χεῖρας. Ἐπὶ δὲ αὐτῇ θαυμάσιόν τινα λόγον λέγεσθαι ὑ
τοῦ βασιλέως, ὃν Ἠγερίας τε καὶ τῶν Μουσῶν πυθέσθ
Τὸ μὲν γὰρ ὅπλον ἥκειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως καὶ δ
αὐτὸ φρουρεῖσθαι γενομένων ἄλλων ἕνδεκα καὶ σχῆμα
μέγεθος καὶ μορφὴν ἐκείνῳ παραπλησίων, ὅπως ἄπορον
τῷ κλέπτῃ δι' ὁμοιότητα τοῦ διοπετοῦς ἐπιτυχεῖν· ἔτι
χεῆναι Μούσαις καθιερῶσαι τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ τ
περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ὅπου τὰ πολλὰ φοιτῶσαι συνδιατ
βουσιν αὐτῷ· τὴν δὲ πηγὴν, ἣ κατάρδει τὸ χωρίον, ὕδ
ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς Ἑστιάσι παρθένοις, ὅπως λαμβάν
σαι καθ' ἡμέραν ἀγνίζωσι καὶ φαίνωσι τὸ ἀνάκτορον. Τ
τοις μὲν οὖν μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου πα
χρῆμα πανσάμενα. Τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ καὶ
κέλευσαντος ἀμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητ
τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον,
τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας
κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Ν
μᾶν διαγινώσκειν. Τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφιπόλ
ἀπέδειξε τοὺς Σαλίους ἱερεῖς. Σάλιοι δ' ἐκλήθησαν, ο
ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι, Σαμόθρακος ἀνδρὸς ἢ Μαντινέ
ὄνομα Σαλίου, πρώτου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχη
ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἁλτικῆς οὔσης,
ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς π
τῃ ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνὶ φοινικοῦς μὲν ἐνδε
μένοι χιτωνίσκους, μίτρας δὲ χαλκᾶς ὑπεζωσμένοι πλα

αις καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειριδίοις δὲ μικροῖς τὰ 69
ὅπλα κρούοντες. Ἡ δὲ πολλὴ τῆς ὀρχήσεως ποδῶν ἔργον
ἐστί· κινοῦνται γὰρ ἐπιτερπῶς ἐλιγμούς τινας καὶ μεταβο-
λὰς ἐν ῥυθμῷ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ
κουφότητος ἀποδιδόντες. Αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας ἀγκύλια κα-
λοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἀποδίδω-
σιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς
ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι καὶ συνεπιστρέ-
φουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποι-
οῦσιν· ἢ διὰ τὸν ἀγκῶνα, περὶ ὃν περιφέρονται. Ταῦτα
γὰρ ὁ Ἰόβας εἴρηκε γλιχόμενος ἐξελληνίσαι τοὔνομα. Δύναιτο
δ' ἂν τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς πρῶτον ἐπώνυμον γεγονέναι καὶ
τῆς ἀκίσεως τῶν νοσούντων καὶ τῆς τῶν αὐχμῶν λύσεως,
ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀνασχέσεως· καθ' ὃ καὶ τοὺς Διοσ-
κούρους Ἄνακας Ἀθηναῖοι προσηγόρευσαν· εἰ γε δεῖ πρὸς
τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἐξάγειν τοὔνομα. Τῷ δὲ Μαμου-
ρίῳ λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης μνήμην τι-
νὰ δι' ᾠδῆς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἅμα τῇ πυῤῥίχῃ διαπεραινο-
μένης. Οἱ δὲ οὐ Βετούριον Μαμούριον εἶναί φασι τὸν ᾀδό-
μενον, ἀλλὰ Οὐετέρεμ μεμορίαμ, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην.

XIV. Ἐπεὶ δὲ διεκόσμησε τὰς ἱερασύνας, ἐδείματο πλη-
σίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τὴν καλουμένην Ῥηγίαν οἷόν τι
βασίλειον οἴκημα· καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέ-
τριβεν ἱερουργῶν ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς ἢ πρὸς ἔννοίᾳ τινὶ
τῶν θείων πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. Οἰκίαν δ' εἶχεν ἑτέραν
περὶ τὸν Κυρίνου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐπιδεικνύου-
σιν. Ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς
πομπαῖς προηγοῦντο κήρυκες ἀνὰ τὴν πόλιν ἐλινύειν κε-
λεύοντες καὶ τὰ ἔργα καταπαύοντες. Ὡς γάρ φασι τοὺς Πυ-
θαγορικοὺς οὐκ ἐᾶν ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχε-
σθαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἴκοθεν εὐθὺς ἐπὶ τοῦτο γνώμῃ παρα-
σκευασαμένους βαδίζειν· οὕτως ᾤετο Νουμᾶς χρῆναι τοὺς
πολίτας μήτε ἀκούειν τι τῶν θείων μήτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ
καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων καὶ προσ-
έχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ τῇ περὶ τὴν εὐσέ-
βειαν, ψόφων τε καὶ πατάγων καὶ στεναγμῶν καὶ ὅσα τοι-
αῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις πόνοις ἕπεται, καθαρὰς

τὰς ὁδοὺς ταῖς ἱερουργίαις παρέχοντας. Ὧν ἴχνος τι μέχ
νῦν διασώζοντες, ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρνισιν ἢ θυσίαις δι
τρίβῃ, βοῶσιν Ὄκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνὴ Τοῦτο πρᾶσ
συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς προστυγχάνοντα
Ἣν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων αὐτοῦ πολλὰ τοῖς Π
θαγορικοῖς ἐοικότα. Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρῄνουν ἐπὶ χοίνικ
μὴ καθῆσθαι καὶ μαχαίρᾳ πῦρ μὴ σκαλεύειν καὶ βαδίζοντ
εἰς ἀποδημίας μὴ μεταστρέφεσθαι καὶ τοῖς μὲν οὐρανίο
περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις, ὧν ἑκάστου τὴν δι
νοιαν ἀπεκρύπτοντο πρὸς τοὺς πολλούς· οὕτως ἔνια τ
Νουμᾶ πατρίων ἀπόῤῥητον ἔχει τὸν λόγον· οἷον τὸ μ
σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφ
των, καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστεφομένους καὶ τὸ καθῆσθ
προσκυνήσαντας. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τὴν γῆς ἐξημέρα
σιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας οὖσαν· ἡ δὲ π
ριστροφὴ τῶν προσκυνούντων λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἶν
τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς· δόξειε δ' ἂν μᾶλλον ὁ προ
κυνῶν, ἐπεὶ πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλεπόντων ἀπέστραπται τ
ἀνατολὰς, μεταβάλλειν ἑαυτὸν ἐνταῦθα καὶ περιστρέφειν ἐ
τὸν θεὸν κύκλον ποιῶν καὶ συνάπτων τὴν ἐπιτελείωσιν τ
εὐχῆς δι' ἀμφοῖν· εἰ μὴ νὴ Δία τοῖς Αἰγυπτίοις τροχο
αἰνίττεταί τι καὶ διδάσκει παραπλήσιον ἡ μεταβολὴ τοῦ σχ
70 ματος, ὡς οὐδενὸς ἑστῶτος τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὅπως ἀ
στρέφῃ καὶ ἀνελίττῃ τὸν βίον ἡμῶν ὁ θεὸς, ἀγαπᾷν καὶ δ
χεσθαι προσῆκον. Τὸ δὲ καθέζεσθαι προσκυνήσαντας οἰα
νισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιότητα ταῖς εὐχαῖς καὶ δι
μονὴν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. Λέγουσι δὲ καὶ πράξεω
δωρισμὸν εἶναι τὴν ἀνάπαυσιν· ὡς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξ
πέρας ἐπιτιθέντας καθέζεσθαι παρὰ τοῖς θεοῖς, ἵνα ἑτέρ
πάλιν ἀρχὴν παρ' ἐκείνων λάβωσι. Δύναται δὲ καὶ τοῦ
τοῖς εἰρημένοις ὁμολογεῖν ἐθίζοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτ
μὴ ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ κ
παρέργως, οἷον σπεύδοντας, ἀλλ' ὅταν χρόνον ἔχωμεν κ
σχολὴν ἄγωμεν.

XV. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ θεῖ
οὕτως ἡ πόλις ἐγεγόνει χειροήθης καὶ κατατεθαμβημέ
τὴν τοῦ Νουμᾶ δύναμιν, ὥστε μύθοις ἐοικότας τὴν ἀτοπί

λόγους παραδέχεσθαι καὶ νομίζειν μηδὲν ἄπιστον εἶναι μηδὲ ἀμήχανον ἐκείνου βουληθέντος. Λέγεται γοῦν ποτε καλέσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν σκεύη τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελὲς πάνυ προθέσθαι καὶ δημοτικόν· ἀρξαμένων δὲ δεικνεῖν ἐμβαλὼν λόγον, ὡς ἡ θεὸς, ἣ σύνεστιν, ἥκοι πρὸς αὐτὸν, αἰφνίδιον ἐπιδεῖξαι τόν τε οἶκον ἐκπωμάτων πλήρη πολυτελῶν, καὶ τὰς τραπέζας ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς δαψιλοῦς γεμούσας. Πᾶσαν δὲ ὑπερβέβληκεν ἀτοπίαν τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὁμιλίας ἱστορούμενον. Μυθολογοῦσι γὰρ, εἰς τὸν Ἀβεντῖνον λόφον οὔπω μέρος ὄντα τῆς πόλεως οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ' ἔχοντα πηγάς τε δαψιλεῖς ἐν αὐτῷ καὶ νάπας σκιερὰς, φοιτᾷν δύο δαίμονας, Πῖκον καὶ Φαῦνον· οὓς τὰ μὲν ἄλλα Σατύρων ἄν τις ἢ Πανῶν γένει προσεικάσειε, δυνάμει δὲ φαρμάκων καὶ δεινότητι τῆς περὶ τὰ θεῖα γοητείας, λέγονται ταὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων προσαγορευθεῖσιν Ἰδαίοις Δακτύλοις σοφιζόμενοι, περιιέναι τὴν Ἰταλίαν. Τούτους φασὶ χειρώσασθαι τὸν Νουμᾶν οἴνῳ καὶ μέλιτι κεράσαντα τὴν κρήνην, ἀφ' ἧς ἔπινον συνήθως. Ληφθέντας δὲ πολλὰς μὲν ἰδέας τρέπεσθαι καὶ μετεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν ἀλλόκοτα φάσματα καὶ φοβερὰ τῆς ὄψεως προβαλλομένους· ἐπεὶ δ' ἔγνωσαν ἐαλωκότες ἰσχυρὰν καὶ ἄφυκτον ἅλωσιν, ἄλλα τε προθεσπίσαι πολλὰ τῶν μελλόντων καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδιδάξαι καθαρμὸν, ὃς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ κρομμύων καὶ τριχῶν καὶ μαινίδων. Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονας φασὶν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ προστάσσειν, ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς· ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ Κρομμύων; εἰπεῖν, Ἀνθρώπων· τὸν δὲ αὖθις ἐκτρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινὸν ἐπέρεσθαι, Θριξίν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διὸς, Ἐμψύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾶν, Μαινίσι; Ταῦτα [δὲ] λέγειν ὑπὸ τῆς Ἠγερίας δεδιδαγμένον. Καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀπελθεῖν ἵλεω γενόμενον, τὸν δὲ τόκον Πίκιον ἀπ' ἐκείνου προσαγορευθῆναι καὶ τὸν καθαρμὸν οὕτω συντελεῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν μυθώδη καὶ γελοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἰδιτισμὸς αὐτοῖς ἐνεποίησεν. Δύτὸν δὲ τὸν

Νουμᾶν οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσ
ὅστε καὶ προσαγγελίας αὐτῷ ποτε γενομένης, ὡς ἐπέρχο
ται πολέμιοι, μειδιάσαι καὶ εἰπεῖν· Ἐγὼ δὲ θύω.

XVI. Πρῶτον δέ φασι καὶ Πίστεως καὶ Τέρμονος ἱερ
ἱδρύσασθαι. Καὶ τὴν μὲν Πίστιν ὅρκον ἀποδεῖξαι Ῥωμαί
μέγιστον, ᾧ χρώμενοι μέχρι νῦν διατελοῦσιν· ὁ δὲ Τέρμα
ὅρος ἂν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κα
τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμούς, νῦν μὲν ἔμψυχα, τὸ παλαι
71 δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος, ὡς χ
τὸν ὅριον θεὸν εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυν ὄ
τα φόνου καθαρὸν εἶναι. Δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὁρίσ
τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς Ῥωμύλου μὴ βουληθέντος ἐξομολ
γήσασθαι τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλ
τρίου· δεσμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὅρον, ἂν φυλά
τηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ τῆς ἀδικίας ἔλεγχον. Οὐ μι
οὐδὲ ἦν δασφιλὴς χώρα τῇ πόλει κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ τὴν πο
λὺν αἰχμῇ προσεκτήσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν
Νουμᾶς διένειμε τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκ
ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τ
δῆμον ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημερούμενον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τα
ἐκπεδεμάτων οὕτως ἔρωτα θριμὺν εἰρήνης ἐνεργάζεται κ
ταχὺν, ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τῆς πολεμικῆς εὐτο
μίας τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἰκείου διαμένει καὶ πάρ
σει, τὸ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκπέκοπτα
Διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμᾶς οἷον εἰρήνης φίλτρον ἐν
μίξατο τοῖς πολίταις· καὶ μᾶλλον ὡς ἠθοποιὸν ἢ πλουτ
ποιὸν ἀγαπήσας τέχνην εἰς μέρη τὴν χώραν διεῖλεν, ἃ π
τους προσηγόρευσε, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπισκόπους ἔταξε κ
πεμπόλους. Ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸς ἐφορῶν καὶ τεκμαιρ
μενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μ
μὲ τιμὰς καὶ πίστεις ἄνηγε, τοὺς δὲ ῥᾳθύμους καὶ ἀμελε
φόβῳ καὶ κατίζων ἐσωφρόνιζε.

XVII. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἡ κατὰ τέχν
δοσομὴ τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμάζεται. Τῆς γὰρ πόλεο
ἐκ δυοῖν γενῶν, ὥσπερ εἴρηται, συνιστάναι δοκούσης, δι
πάσης δὲ μᾶλλον καὶ μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γενέσθαι βουλ
μένης μηδ' οἷον ἐξαλεῖψαι τὴν ἑτερότητα καὶ διαφορὰ

ἀλλὰ συγκρούσεις ἀπαύστους καὶ φιλονεικίας τῶν μερῶν ἐχούσης, διανοηθεὶς, ὅτι καὶ τῶν σωμάτων τὰ φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ καταθραύοντες καὶ διαιροῦντες ἀναμιγνύουσιν, ὑπὸ σμικρότητος ἀλλήλοις συμβαίνοντα μᾶλλον, ἔγνω κατατεμεῖν τομὰς πλείονας τὸ σύμπαν πλῆθος· ἐκ δὲ τούτων εἰς ἑτέρας ἐμβαλὼν διαφορὰς τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μεγάλην ἀφανίσαι ταῖς ἐλάττοσιν ἐνδιασπαρεῖσαν. Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυτοτόμων, σκυτοδεψῶν, χαλκέων, κεραμέων. Τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταὐτὸ συναγαγὼν ἓν αὐτῶν ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα. Κοινωνίας δὲ καὶ συνόδους καὶ θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἑκάστῳ γένει πρεπούσας τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνεῖλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν Σαβίνους, τοὺς δὲ Ῥωμαίους καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς δὲ Ῥωμύλου πολίτας· ὥστε τὴν διαίρεσιν εὐαρμοστίαν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας. Ἐπαινεῖται δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν νόμον διόρθωμα, τὸν διδόντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπράσκειν, ὑπεξελομένου τοὺς γεγαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. Δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο τὴν ὡς ἐλευθέρῳ γεγαμημένην γυναῖκα δούλῳ συνοικεῖν.

XVIII. Ἤρατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας οὔτε ἀκριβῶς οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μησὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν οὐδ' εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ πλειόνων λογιζόμενοι· τῆς δὲ γινομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἓν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται. Νουμᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἕνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς τοῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε, τὰς ἕνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ 71 Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκηδῖνον καλούμενον, εἴκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτῷ τὸ ἴαμα τῆς ἀνωμαλίας μειζόνων ἐμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι. Μετεκίνησε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν· τὸν

γαρ Μάρτιον πρῶτον ὄντα τρίτον ἔταξε, πρᾶτον δὲ τὸν
τονάριον, ὃς ἦν ἐνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου, δωδέκατος δὲ
τελευταῖος ὁ Φεβρουάριος, ᾧ νῦν δευτέρῳ χρῶνται. Πο
δέ εἰσιν, οἳ καὶ προστεθῆναι τούτους ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς
ας λέγουσι, τόν τε Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον, ἐξ
χῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μησὶν εἰς τὸν ἐνιαυτόν· ὡς ἔνιοι
βαρβάρων τρισὶ καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρκάδες μὲν τέσσαρ
ἓξ δ' Ἀκαρνᾶνες· Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυ
εἶτα τετράμηνος, ὥς φασι. Διὸ καὶ νεώτατοι τὴν χώραν
τοῦντες ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι καὶ πλῆθος ἀμήχα
ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις διαφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μὴ
μὴ ἐτῶν ἀριθμὸν τιθέμενοι.

XIX. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυ
ἕκαστον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἡ τοῦ τελευταίου προσ
ρία· δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσιν. Ὅτι δὲ
Μάρτιον πρῶτον, ἡ τάξις ἐκδηλοῖ· τὸν γὰρ ἀπ' ἐκείνου π
τον ἐκάλουν πέμπτον· ἕκτον δὲ τὸν ἕκτον καὶ τῶν ἀλ
ἑφιξῆς ὁμοίως ἕκαστον. Ἐπεὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν
βρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένοις συνέβαινεν αὐ
τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον μὲν ὀνομάζειν, ἕβδομον
ἀριθμεῖν. Ἄλλως δὲ καὶ λόγον εἶχε, τὸν Μάρτιον Ἄρει
θιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου πρῶτον ὀνομάζεσθαι· δ
τερον δὲ τὸν Ἀπρίλιον ἐπώνυμον ὄντα τῆς Ἀφροδίτης, ἐ
θύουσί τε τῇ θεῷ καὶ ταῖς καλάνδαις ἐστεφανωμέναι αἱ
ναῖκες μυρσίνῃ λούονται. Τινὲς δ' οὐ διὰ τὴν Ἀφροδί
τὸν Ἀπρίλιον φασὶν, ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοὔνομα φιλὸν, Ἀπ
λον κεκλῆσθαι τὸν μῆνα, τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἀκμαζού
ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτ
τοῦτο γὰρ ἡ γλῶσσα σημαίνει. Τῶν δ' ἑφιξῆς τὸν μὲν Μ
ἶον καλοῦσιν ἀπὸ Μαίας· Ἑρμῆ γὰρ ἀφιέρωται· τὸν
Ἰούνιον ἀπὸ τῆς Ἥρας. Εἰσὶ δέ τινες οἱ τούτους ἡλικ
πανόμους εἶναι λέγοντες πρεσβυτέρας καὶ νεωτέρας· μα
ῆς γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐτοῖς, Ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώ
ους καλοῦνται. Τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξ
ὥσπερ ἀριθμοῦντες ὠνόμαζον πέμπτον, ἕκτον, ἕβδομ
ὄγδοον, ἔνατον, δέκατον· εἶτα ὁ πέμπτος ἀπὸ Καίσα
τοῦ καταγωνισαμένου Πομπήϊον, Ἰούλιος· ὁ ἕκτος δὲ

τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμωνα, Πίνον, Κάλπον, Μάμερκον, ὧν ἕκαστον οἶκου διαδοχὴν καὶ γένους ἐντίμου καταλιπεῖν. Εἶναι γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμωνος τοὺς Ποπωνίους, ἀπὸ δὲ Πίνου τοὺς Πιναρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρνίους, ἀπὸ δὲ Μαμέρκου τοὺς Μαμερκίους· οἷς διὰ τοῦτο καὶ Ῥῆγας γενέσθαι παρώνυμιον, ὅπερ ἐστὶ βασιλέας. Τρίτοι δέ εἰσιν οἱ τούτων μὲν κατηγοροῦντες, ὡς χαριζομένων τοῖς γένεσι καὶ προστιθέντων οὐκ ἀληθῆ στέμματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ διαδοχῆς, τὴν δὲ Πομπιλίαν οὐκ ἐκ Τατίας γεγονέναι λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας γυναικὸς, ἣν ἤδη βασιλεύων ἔγημε, Λουκρητίας· πάντες δ' οὖν ὁμολογοῦσι, τὴν Πομπιλίαν Μαρκίῳ γαμηθῆναι. Παῖς δὲ ἦν ὁ Μάρκιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶν παρορμήσαντος ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ συμμετῴκησεν εἰς Ῥώμην αὐτῷ καὶ τῆς συγκλήτου μετέσχε τιμώμενος καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευτὴν Ὀστιλλίῳ περὶ τῆς βασιλείας εἰς ἀγῶνα κατασταὶς καὶ ἡττηθεὶς ἀπεκαρτέρησεν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος ἔχων τὴν Πομπιλίαν κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ καὶ Μάρκιον Ἄγκον ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τύλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον, ὡς λέγεται, πενταετῆ καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἱστόρηκε Πείσων. Ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας.

XXII. Ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον ἐποίησαν οἵ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι συνελθόντες ἐπὶ τὰς ταφὰς ἅμα δημοσίαις ἐπιφοραῖς καὶ στεφάνοις, οἵ τε πατρίκιοι τὸ λέχος ἀράμενοι καὶ συμπαρόντες οἱ τῶν θεῶν ἱερεῖς καὶ παρακέμποντες· ὁ δ' ἄλλος ὅμιλος ἀναμεμιγμένων γυναικῶν καὶ παίδων οὐχ ὡς βασιλέως ταφαῖς γηραιοῦ παρόντες, ἀλλ' ὡς τινα τῶν φιλτάτων ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου ποθούμενον θάπτων μετ' οἰμωγῆς καὶ κλαυθμῶν ἑπόμενος. Πυρὶ μὲν οὖν οὐκ ἔδοσαν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κωλύσαντος, ὡς λέγεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σοροὺς ὑπὸ τὸ Ἰάνικλον ἔθηκαν, τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δ' ἑτέραν τὰς ἱερὰς βίβλους, ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτὸς, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τοὺς κύρβεις, ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς

7½

ὅτι ζῶν τὰ γεγραμμένα καὶ πάντων ἔξιν τε καὶ γνώμ
ἐνεργασάμενος αὐτοῖς ἐκέλευσε τὰς ἱερὰς βίβλους συνταγ
ναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμα
φρουρουμένων τῶν ἀποῤῥήτων. Ὡς λογισμῷ φασι μηδὲ τα
Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν κατατίθεσθαι τὰ συντάγμα
μνήμην δὲ καὶ παίδευσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξί
Καὶ τῆς γε περὶ τὰς ἀπόρους καὶ ἀῤῥήτους λεγομένας
γεωμετρίας μεθόδους πραγματείας πρός τινα τῶν ἀναξί
ἐκδοθείσης ἔφασαν ἐπισημαίνειν τὸ δαιμόνιον μεγάλῳ τ
καὶ κοινῷ κακῷ τὴν γεγενημένην παρανομίαν καὶ ἀσέβε
ἐπερχόμενον. Ὥστε συγγνώμην ἔχειν πολλὴν τοῖς εἰς τὸ
τὸ Πυθαγόρᾳ Νουμᾶν φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐπὶ
σαντας ὁμοιότητι. Οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἱστοροῦσι δώδε
μὲν εἶναι βίβλους ἱεροφαντικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλλη
κὰς φιλοσόφους εἰς τὴν σορὸν συντεθείσας. Τετρακοσί
δὲ πεν διαγενομένων ἐτῶν ὕπατοι μὲν ἦσαν Πόπλιος Κ
νήλιος καὶ Μάρκος Βαίβιος· ὄμβρων δὲ μεγάλων ἐπιπεσ
των καὶ χώματος περιῤῥαγέντος ἐξέωσε τὰς σορούς τὸ ῥ
μα· καὶ τῶν ἐπιθημάτων ἀποπεσόντων ἡ μὲν ἑτέρα κ
πεντάκασιν ὤφθη καὶ μέρος οὐδὲν οὐδὲ λείψανον ἔχο
τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν γραμμάτων εὑρεθέντ
ἀναγνῶναι μὲν αὐτὰ λέγεται Πετίλιος στρατηγῶν τότε, π
ἓξ τὴν σύγκλητον ὁρμῆσαι μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμιτὸν εἶ
[λέγων] μηδὲ ὅσιον ἐκπυστα τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμ
γοίσθαι· διὸ καὶ κομισθείσας εἰς τὸ Κομίτιον τὰς βίβλ
κατακαῦναι. Πᾶσι μὲν οὖν ἔοικεν τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαθ
ἀφάσει μείζων ὢν κατόπιν ὁ μετὰ τελευτὴν ἔπαινος
φύσιον πολὺν χρόνον οὐκ ἐπιζώσης, ἐνίων δὲ καὶ προα
βήσοντος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνου γε τὴν δόξαν αἱ τῶν ὕσ
ρων βασιλέων τύχαι λαμπροτέραν ἐποίησαν. Πέντε γὰρ
νομίνων μετ' αὐτὸν ὁ μὲν ἕβδομος ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς
φυγῇ κατεγήρασε· τῶν δὲ τεσσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν
λήτησεν· ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησ
Ὁστίλιος δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμᾶν ἐβασίλευσε καὶ
κλιστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρώτοις καὶ μάλιστα
περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευάσας καὶ καθυβρίσας,
ἀγροικίαν καὶ γυναικώδη, πρὸς πόλεμον ἔτρεψε τοὺς πο

τας, οὐδ' αὐτὸς μὲν οὖν ἐνέμεινε τοῖς νεανιεύμασι το
ἀλλ' ὑπὸ νόσου χαλεπῆς καὶ πολυτρόπου τὴν γνώμι
λασσόμενος εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν οὐδέν τι τῇ
Νουμᾶ εὐσεβείᾳ προσήκουσαν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνε
τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφλεχθε
πραννῶν.

COMPARATIO LYCVRGI CVM NVMA

Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν Νουμᾶ καὶ Λυκούργου διειληφθαμεν βίον ἐπιμένων ἀμφοῖν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἔργον, οὐκ ἀποκνητέον συναγαγεῖν τὰς διαφοράς. Αἱ μὲν γὰρ κοινότητες ἐπιφαίνονται ταῖς πράξεσιν, οἷον ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἡ εὐσέβεια, τὸ πολιτικὸν, τὸ παιδευτικὸν, τὸ μίαν ἀρχὴν παρὰ τῶν θεῶν ἀμφοτέρους λαβεῖν τῆς νομοθεσίας· τῶν δ' ἰδίων ἑκατέρου παλῶν πρῶτόν ἐστι Νουμᾷ μὲν ἡ παράληψις τῆς βασιλείας, Λυκούργῳ δὲ ἡ παράδοσις. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ αἰτῶν ἔλαβεν, ὁ δὲ ἔχων ἀπέδωκε. Καὶ τὸν μὲν πύριον ἕτεροι αὐτὸν κατέστησαν ἰδιώτην καὶ ξένον ὄντα· ὁ δὲ αὐτὸς αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως ἐποίησε. Καλὸν μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνῃ τὴν βασιλείαν, κάλλιον δὲ τὸ προτιμῆσαι τὴν δικαιοσύνην τῆς βασιλείας. Ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν μὲν οὕτως ἔνδοξον κατέστησεν, ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, τὸν δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν, ὥστε βασιλείας καταφρονῆσαι. Δεύτερον τοίνυν ἐπεὶ καθάπερ ἁρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλελυμένην καὶ χαυνωθεῖσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην, ὁ δὲ τῆς Ῥώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον, ἡ μὲν χαλεπότης τοῦ ἔργου τῷ Λυκούργῳ πρόσεστιν. Οὐ γὰρ θώρακας ἐνδῦναι καὶ ξίφη τοὺς πολίτας καταθέσθαι ἔπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀφεῖναι καὶ στρωμνὰς ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας· οὐδὲ πανσαμένους πολέμων ἑορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ δεῖπνα καὶ πότους ἐάσαντας ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς παρατάξεσι διακονεῖσθαι καὶ ἀσκεῖν. Ὅθεν ὁ μὲν δι' εὐνοίας καὶ τιμῆς ἅπαντα πείθων ἔπραξεν, ὁ δὲ κινδυνεύων καὶ βαλλόμενος μόλις ἐπεκράτησεν. Ἥμερος μέντοι καὶ φιλάνθρωπος ἡ τοῦ Νουμᾶ Μοῦσα πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην μεθαρμοσαμένου καὶ κατακραῦναντος ἐξ ἀκράτων καὶ δια-

πύρων ἠθῶν τοὺς πολίτας. Εἰ δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς Εἵλωτας ἀναγκάσει τις ἡμᾶς εἰς τὴν Λυκούργου θέσθαι πολιτείαν, ὠμότατον ἔργον καὶ παρανομώτατον, μακρῷ τινι τὸν Νουμᾶν ἑλληνικώτερον γεγονέναι νομοθέτην φήσομεν, ὅ γε καὶ τοὺς ὁμολογημένους δούλους ἔγευσε τιμῆς ἐλευθέρας, ἐν τοῖς Κρονίοις ἐστιᾶσθαι μετὰ τῶν δεσποτῶν ἀναμεμιγμένους ἐθίσας. Καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ πατρίων ἔν εἶναι λέγουσιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τοὺς συνεργοὺς παραλαμβάνοντος. Ἔνιοι δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρονικῆς ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι μυθολογοῦσιν, ὡς μηδενὸς δούλου μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ εὐγενῶν καὶ ἰσοτίμων νομιζομένων.

II. Ὅλως δὲ φαίνονται πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ἀμφότεροι καὶ σωφροσύνην ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλήθη· τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν ὁ μὲν τὴν ἀνδρείαν μᾶλλον, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἠγαπηκώς· εἰ μὴ νὴ Δία πρὸς τὴν ὑποκειμένην τῶν πολιτευμάτων ἑκατέρου φύσιν ἢ συνήθειαν οὐχ ὁμοίαν οὖσαν ἀνομοίας ἔδει παρασκευῆς. Οὔτε γὰρ Νουμᾶς διὰ δει- 76
λίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ ἀδικεῖν· οὔτε Λυκοῦργος εἰς ἀδικίαν κατεσκεύασε πολεμικούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. Τὰς οὖν ὑπερβολὰς ἀφαιροῦντες ἀμφότεροι καὶ τὰς ἐνδείας ἀναπληροῦντες τῶν ὑπαρχόντων περὶ τοὺς πολίτας ἠναγκάζοντο μεγάλαις χρῆσθαι μεταβολαῖς. Καὶ μὴν τῇ τε διατάξεως καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν ἀκράτως ἡ τοῦ Νουμᾶ καὶ θεραπευτικὴ τοῦ πλήθους, ἐκ χρυσοχόων καὶ αὐλητῶν καὶ σκυτοτόμων συμμιγῆ τινα καὶ παμποίκιλον ἀποφαίνοντος δῆμον· αὐστηρὰ δὲ ἡ Λυκούργειος καὶ ἀριστοκρατικὴ τὰς μὲν βαναύσους ἀποκαθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας· αὐτοὺς δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἀσκίδα καὶ τὸ δόρυ συνάγουσα, πολέμου χειροτέχνας καὶ θεράποντας Ἄρεος ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότας οὐδὲ μελετῶντας ἢ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Οὐδὲ γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐᾶν, ἵνα ἐλεύθεροι παντελῶς καὶ καθάπαξ ὦσιν, ἀλλ' ἦν ἡ περὶ τὰ χρήματα κατασκευὴ δεδεμένη δούλοις καὶ Εἵλωσιν, ὥσπερ ἡ περὶ τὸ δεῖπνον καὶ ὄψον διακονία. Νουμᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς μὲν

στρατιωτικὰς ἔπαυσε πλεονεξίας, τὸν δ' ἄλλον οὐκ ἐκώλ
χρηματισμόν· οὐδὲ τὴν τοιαύτην κατεστόρεσεν ἀνωμαλ
ἀλλὰ καὶ πλούτῳ προϊέναι μέχρι παντὸς ἐφῆκε καὶ πε
πολλῆς ἀθροιζομένης καὶ ὑποῤῥεούσης εἰς τὴν πόλιν
λησι, δέον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, μηδέπω πολλῆς μηδὲ μεγάλης
σότητος οὔσης, ἀλλ' ἔτι τοῖς βίοις ὁμαλῶν καὶ παραπλησ
ὄντων ἐνστῆναι πρὸς τὴν πλεονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦρ
καὶ φυλάξασθαι τὰς ἀπ' αὐτῆς βλάβας, οὐ μικρὰς γενο
νας, ἀλλὰ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων κακῶν, ὅσα συνη
χθη, σπέρμα καὶ ἀρχὴν παρασχούσας. Ὁ δὲ τῆς γῆς ἀ
δασμὸς οὔτε τὸν Λυκοῦργον, ἐμοὶ δοκεῖν, ποιεῖ ψκτὸν γε
μενος οὔτε τὸν Νουμᾶν μὴ γενόμενος. Τῷ μὲν γὰρ ἔδ
καὶ κρηπὶδα τῆς πολιτείας ἡ ἰσότης αὕτη παρέσχε, τὸν
προσφάτου τῆς κληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἦπειγεν ἄλλον
βαλεῖν ἀναδασμὸν οὐδὲ κινεῖν τὴν πρώτην νέμησιν, ὡς
πός ἐστι, κατὰ χώραν μένουσαν.

III. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεκνοτροφ
κοινωνίας τὸ ἀζηλότυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐμποιοῦ
τις ἀμφοτέροι τοῖς ἀνδράσιν, οὐ κατὰ κᾶν εἰς ταὐτὸ σ
κτίσθησαν. Ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀνὴρ ἱκανῶς ἔχων παι
τροφίας, ὑφ' ἑτέρου δὲ πεισθεὶς δεομένου τέκνων ἐξίστα
τῆς γυναικὸς, ἐκδόσθαι καὶ μετεκδόσθαι κύριος ὑπάρχω
ὁ δὲ Λάκων οἶκοι τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτῷ καὶ τ
γάμου μένοντος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων μετεδίδου τῷ π
σαντι τῆς κοινωνίας εἰς τέκνωσιν. Πολλοὶ δὲ, ὥσπερ εἰ
τα, καὶ παρακαλοῦντες εἰσῆγον ἐξ ὧν ἂν ἐδόκουν μάλισ
παίδας εὐειδεῖς καὶ ἀγαθοὺς γενέσθαι. Τίς οὖν ἡ διάκρι
τῶν ἐθισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθε
πρὸς γαμετὴν, [καὶ τὰ] ἐκταράττοντα καὶ κατακαίοντα
πας καὶ ζηλοτυπίαις τοὺς πολλούς. ἐκεῖνα δὲ, ὥσπερ αἰσχ
νομένη ἀτυφία τις, παρακάλυμμα τὴν ἐγγύην ἐφιλκομέ
καὶ τὸ δυσκαρτέρητον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωνίας. Ἔ
ἢ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται
Νουμᾶ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον· ἡ δὲ τοῦ Λυκούργ
παντάπασιν ἀνακεκραμένη καὶ ἄθηλυς οὖσα τοῖς ποιητα
λίγον παρέσχηκε. Φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀκολουθοῦ
ὑ Ἴβυκος, καὶ ἀνδρομανεῖς ἱστοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης, λέγω

Ἢ σὺν νέοισιν ἔξερημοῦσιν δόμους,
Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις.

Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν συνεῤῥαμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεκτύσσοντο καὶ συνανεγύμνουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. Καὶ σαφέστατα τὸ γινόμενον εἴρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις· Καὶ τὰν νέορτον, ἃς ἓν' ἄστολος χιτὼν ἀραιὸν ἀμφὶ μηρὸν πτύσσεται, Ἑρμιόναν. Διὸ καὶ θρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι καὶ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἴκων ἄρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις πράγμασι καὶ γνώμης μεταλαμβάνουσαι καὶ παῤῥησίας περὶ τῶν μεγίστων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ἐπὶ Ῥωμύλου θεραπευόμεναι διὰ τὴν ἀρπαγήν· αἰδῶ δὲ πολλὴν ἐπέστησεν αὐταῖς καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφεῖλε καὶ νήφειν ἐδίδαξε καὶ σιωπᾶν εἴθισεν, οἶνον μὲν ἀπεχομένας τὸ πάμπαν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἀνδρὸς ἄνευ χρωμένας. Λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς Θεοῦ πυνθανομένην, τίνος ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἴη τὸ γεγενημένον. Καὶ τῆς τε ἄλλης εὐπειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἡ μνήμη τῶν χειρόνων. Ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν [ἐν] ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίοις οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος· πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου Θαλαία τοὔνομα διηνέχθη πρὸς ἐκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος. Οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

IV. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐκθέσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυκούργου πεπείρους καὶ ὀργώσας συμφύοντος, ὅπως ἥ τε ὁμιλία, δεομένης ἤδη τῆς φύσεως, χάριτος ᾖ καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους καὶ φόβων παρὰ φύσιν βιαζομένων καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχῃ πρὸς τὰ τὰς κυήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδῖνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο

γαμουμένων ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ Ῥωμα
ἑωδεκαετεῖς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτω γὰρ ἂν μα
στα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν καὶ ἄθικτον ἐπὶ
γαμοῦντι γενέσθαι. Δῆλον οὖν, ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον π
τίκτωσιν, τὸ δὲ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. Ἀλλὰ μὴν ἐ
στασίαις τε παίδων καὶ συναγελασμοῖς καὶ παιδαγωγίαις
κοινωνίαις, περί τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παιδιὰς αὐτ
ἀμελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδέν τι τοῦ προστυχόντος
μοθέτου βελτίονα τὸν Νουμᾶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν,
ταῖς τῶν πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρείαις τὰς τ
νέων ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην ἠγῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱὸν ε
ναυπηγὸν ἢ χαλκέα διδάσκειν ἢ αὐλητὴν, ὥσπερ οὐ πρ
ἓν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι καὶ συνεπιστρέφεσ
τοῖς ἤθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς ναῦν ἐπιβάτας ἕτερον ἐξ ἑτέ
ἥκοντα χρείας καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φ
βῃ τοῦ ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινὸν, ἄλλως δὲ τὸ κα
αὐτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον
καλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ
ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ βασιλείαν παραλαβόντι δήμ
νωστὶ συνεστηκότος καὶ πρὸς μηδὲν ἀντιτείνοντος περὶ
πρῶτον ἦν σκουδάσαι προσῆκον, ἢ παίδων ἐκτροφὴν
νέων ἄσκησιν, ὅπως μὴ διάφοροι μηδὲ ταραχώδεις γένοι
τοῖς ἤθεσιν, ἀλλ' εἰς ἓν τι κοινὸν ἀρετῆς ἔχνος εὐθὺς
ἀρχῆς πλαττόμενοι καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιεν ἀλλήλο
ὃ δὴ πρός τε τἆλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν
νόργον. Μικρὸς γὰρ ἂν ἦν ὁ τῶν ὅρκων φόβος, εἰ μὴ
τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἤθεσι τ
παίδων τοὺς νόμους καὶ συνῳκείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλ
τῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω χρόνον
κμιώτατα καὶ μέγιστα διαμεῖναι τῆς νομοθεσίας, ὥσπερ β
φῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης. Νουμᾶ δὲ, ὅπ
ἠ τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπ
μεν εὐθὺς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνου τ
ἀριθμὸν οἷον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπ
ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσεύων καθειργμένον τὸν πόλεμον,
ἀρρατέρων ἀναπετάσαντες αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλί
ἐπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἡ καλλίστη καὶ δικα

Αἳ σὺν νέοισιν ἔξερημοῦσιν δόμους,
Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις.

Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσα
συνεῤῥαμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο καὶ συνανεύ
μουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. Καὶ σαφέστατα τ
γινόμενον εἴρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις· Καὶ τὰν νέορτον
ἃς ἔτ' ἄστολος χιτὼν ἀραιὸν ἀμφὶ μηρὸν πτύσσεται, Ἑρμιό
ναν. Διὸ καὶ θρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι καὶ πρὸς αὐ
τοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἰ
κων ἄρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις πράγμασ
καὶ γνώμης μεταλαμβάνουσαι καὶ παῤῥησίας περὶ τῶν με
γίστων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα κα
τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ἐπὶ Ῥωμύλο
θεραπευόμεναι διὰ τὴν ἀρπαγήν· αἰδῶ δὲ πολλὴν ἐπέστη
σεν αὐταῖς καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφεῖλε καὶ νήφειν ἐδίδα
ξε καὶ σιωπᾶν εἴθισεν, οἶνον μὲν ἀπεχομένας τὸ πάμπαν
λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἄνευ χρωμένας
Λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορ
πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς Θεοῦ πυνθανομένην, τίνος ἄρ
τῇ πόλει σημεῖον εἴη τὸ γεγενημένον. Καὶ τῆς τε ἄλλης εὐ
πειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἡ μνήμ
τῶν χειρόνων. Ὡς γὰρ παῤ ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσ
τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους ἢ πολεμή
σαντας ἀδελφοῖς ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους
οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατ
γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν [ἐν
ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίοις οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος
πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου Θαλαία τοὔνομα διηνέχθη πρὸ
ἐκφορὰν αὐτῆς Γεγανίαν Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύο
τος. Οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦ
ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

IV. *Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ καὶ τὰ περὶ τ*
ἐκδόσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυκούργου πειρίους καὶ ὀργ
σας συμφέροντος, ὅπως ἥ τε ὁμιλία, δεομένης ἤδη τῆς φι
σεως, χάριτος ᾖ καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους καὶ φόβα
παρὰ φύσιν βιαζομένων καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχῃ πρὸς τ
τὰς κυήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδῖνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλ

μουμένων ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ Ῥωμαίων
δεκαετεῖς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτω γὰρ ἂν μάλι-
α καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν καὶ ἄθικτον ἐπὶ τῷ
μοῦντι γενέσθαι. Δῆλον οὖν, ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς
κνωσιν, τὸ δὲ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. Ἀλλὰ μὴν ἐπι- 5
τασίαις τε παίδων καὶ συναγελασμοῖς καὶ παιδαγωγίαις καὶ
ινωνίαις, περί τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παιδιὰς αὐτῶν
μελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδέν τι τοῦ προστυχόντος νο-
θέτου βελτίονα τὸν Νουμᾶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ
ῖς τῶν πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρείαις τὰς τῶν 1
έων ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱὸν εἴτε
υπηγὸν ἢ χαλκέα διδάσκειν ἢ αὐλητὴν, ὥσπερ οὐ πρὸς
τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι καὶ συνεπιστρέφεσθαι
οῖς ἤθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς ναῦν ἐπιβάτας ἕτερον ἐξ ἑτέρας
ῥοντα χρείας καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φό- 1
ῳ τοῦ ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινὸν, ἄλλως δὲ τὸ καθ'
ὑτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον ἐγ-
αλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ δι'
σθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ βασιλείαν παραλαβόντι δήμου
εωστὶ συνισταμένου καὶ πρὸς μηδὲν ἀντιτείνοντος περὶ τί 2
πρῶτον ἦν σπουδάσαι προσῆκον, ἢ παίδων ἐκτροφὴν καὶ
έων ἄσκησιν, ὅπως μὴ διάφοροι μηδὲ ταραχώδεις γένοιντο
οῖς ἤθεσιν, ἀλλ' εἰς ἕν τι κοινὸν ἀρετῆς ἴχνος εὐθὺς ἐξ
ρχῆς πλαττόμενοι καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιεν ἀλλήλοις;
ὃ δὴ πρός τε τἄλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυ- 2
κοῦργον. Μικρὸς γὰρ ἂν ἦν ὁ τῶν ὅρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ
ῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἤθεσι τῶν
αίδων τοὺς νόμους καὶ συνῳκείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον
ῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ
ριώτατα καὶ μέγιστα διαμεῖναι τῆς νομοθεσίας, ὥσπερ βα- 3
φῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης. Νουμᾷ δὲ, ὅπερ
ὴν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπάρ-
ειν εὐθὺς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνου τὸν
ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπερ
ὅπως ἐν αὐτῷ τιθασσεύων καθειργμένον τὸν πόλεμον, ἐξ 3
ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν
ἐνέπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἡ καλλίστη καὶ δικαιο-

τάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ συνδετικὸν ἐν αὐ
τῇ, τὴν παιδείαν, οὐκ ἔχουσα. Τί οὖν, φήσει τις, οὐκ ἐπὶ τ
βέλτιον προῆλθεν ἡ Ῥώμη τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτη
μα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλ
5 τιον ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον ἢ σωτηρί
καὶ πρᾳότητι καὶ τῇ μετὰ δικαιοσύνης αὐταρκείᾳ τιθεμέ
νους. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργῳ που δόξει βοηθεῖν
τὸ Ῥωμαίους μὲν τὴν ἐπὶ Νουμᾶ κατάστασιν ἐξαλλάξαντα
ἐπιδοῦναι τοῖς πράγμασι τοσοῦτον· Λακεδαιμονίους δ' ἅμι
10 τῷ πρῶτον ἐκβῆναι τὴν Λυκούργου διάταξιν, ἐκ μεγίστω
ταπεινοτάτους γενέσθαι καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν
ἀποβαλόντας κινδυνεῦσαι περὶ ἀναστάσεως. Ἐκεῖνο μέντοι
τῷ Νουμᾷ μέγα καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς ὑπάρχει, τὸ ξένῳ κα
μετακέρτῳ γενέσθαι πάντα πειθοῖ μεταβαλεῖν καὶ κρατῆ
15 σαι πόλεως οὔπω συμπεπνευκυίας μήτε ὅπλων δεηθέντι
μήτε βίας τινὸς, ὡς Λυκοῦργος ἐπὶ τὸν δῆμον ἦγε τοὺς ἀρί
στους, ἀλλὰ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πάντας οὕτω καλῶς συν
αγαγόμενον καὶ συναρμόσαντα.

Σ Ο Λ Ω Ν.

Δίδυμος ὁ γραμματικὸς ἐν τῇ περὶ τῶν ἀξόνων τῶν Σ
λωνος ἀντιγραφῇ πρὸς Ἀσκληπιάδην Φιλοκλέους τινὸς τ
θεται λέξιν, ἐν ᾗ τὸν Σόλωνα πατρὸς Εὐφορίωνος ἀποφ
νει, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξαν, ὅσοι μέμνηνται Σόλωνο
Ἑξηκεστίδου γὰρ αὐτὸν ἅπαντες ὁμαλῶς γεγονέναι λέγο
σιν, ἀνδρὸς οὐσίᾳ μὲν, ὥς φασι, καὶ δυνάμει μέσου τῶν π
λιτῶν, οἰκίας δὲ πρώτης κατὰ γένος· ἦν γὰρ Κοδρίδης ἀ
καθεν. Τὴν δὲ μητέρα τοῦ Σόλωνος Ἡρακλείδης ὁ Πο
τικὸς ἱστορεῖ τῆς Πεισιστράτου μητρὸς ἀνεψιὰν γενέσθ
Καὶ φιλία τὸ πρῶτον ἦν αὐτοῖς πολλὴ μὲν διὰ τὴν συγ
γνειαν, πολλὴ δὲ διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ὥραν, ὡς ἔνιοί φασ
ἐρωτικῶς τὸν Πεισίστρατον ἀσπαζομένου τοῦ Σόλων
Ὕθεν ὕστερον, ὡς ἔοικεν, εἰς διαφορὰν αὐτῶν ἐν τῇ πο
τείᾳ καταστάντων οὐδὲν ἤνεγκεν ἡ ἔχθρα σκληρὸν οὐδ' ἄργ
πάθος, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐκεῖνα τὰ δίκαια ταῖς ψυχαῖς
περιφύλαξε τυφομένην ἀδροῦ πυρὸς ἔτι ζῶσαν φλόγα τ
ἐρωτικὴν μνήμην καὶ χάριν. Ὅτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς ὁ
ὑ ἐγρὸς ὁ Σόλων οὐδ' ἔρωτι θαῤῥαλέος ἀνταναστῆνα

Πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας,

ἢ τι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἐστι καὶ νόμον, ὃν ἔγ
φει διαγορεύοντα δοῦλον μὴ ξηραλοιφεῖν μηδὲ παιδεραστ
νὶς τὴν τῶν καλῶν μερίδα καὶ σεμνῶν ἐπιτηδευμάτων τι
μενος τὸ πρᾶγμα καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ἀξίους προκαλ
μενος, ὧν τοὺς ἀναξίους ἀπήλαυνε. Λέγεται δὲ καὶ Πε
σίστρατος ἐραστὴς Χάρμου γενέσθαι καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑ
μου ἐν Ἀκαδημίᾳ καθιερῶσαι, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτουσιν
τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες.

Π. Ὁ δ' οὖν Σόλων τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς ἐλαττώσαντος εἰς φιλανθρωπίας τινὰς, ὡς φησιν Ἕρμιππος, καὶ χάριτας οὐκ ἂν ἀπορήσας τῶν βουλομένων ἐπαρκεῖν, αἰδούμενος δὲ λαμβάνειν παρ' ἑτέρων, ἐξ οἰκίας γεγονὼς εὐθισμένης ἑτέροις βοηθεῖν, ὥρμησε νέος ὢν ἔτι πρὸς ἐμπορίαν. Καίτοι φασίν ἔνιοι, πολυπειρίας ἕνεκα μᾶλλον καὶ ἱστορίας ἢ χρηματισμοῦ πλανηθῆναι τὸν Σόλωνα. Σοφίας μὲν γὰρ ἦν ὁμολογουμένως ἐραστὴς, ὅς γε καὶ πρεσβύτερος ὢν ἔλεγε

Γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Πλοῦτον δ' οὐκ ἐθαύμαζεν, ἀλλὰ καὶ φησιν ὁμοίως πλουτεῖν,

ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι
Καὶ χρυσὸς καὶ γῆς πυροφόρου πεδία,
Ἵπποι θ' ἡμίονοί τε καὶ ᾧ μόνα ταῦτα πάρεστι,
Γαστρί τε καὶ πλευραῖς καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν·
Παιδός τ' ἠδὲ γυναικὸς, ἐπὴν καὶ ταῦτ' ἀφίκηται,
Ἥβη· σὺν δ' ὥρῃ γίγνεται ἁρμοδία.

Ἀλλ' ἑτέρωθι λέγει·

Χρήματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι
Οὐκ ἐθέλω. Πάντως ὕστερον ἦλθε δίκη.

Κωλύει δὲ οὐδὲν τὸν ἀγαθὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα μήτε τῶν περιττῶν τὴν κτῆσιν ἐν σπουδῇ τίθεσθαι μήτε τῆς χρείας τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱκανῶν καταφρονεῖν. Ἐν δὲ τοῖς τότε χρόνοις, καθ' Ἡσίοδον, ἔργον οὐδὲν ἦν ὄνειδος οὐδὲ τέχνη διαφορὰν ἔφερεν· ἐμπορία δὲ καὶ δόξαν εἶχεν οἰκειουμένη τὰ βαρβαρικὰ καὶ προξενοῦσα φιλίας βασιλέων καὶ πραγμάτων ἐμπείρους ποιοῦσα πολλῶν. Ἔνιοι δὲ καὶ πόλεων οἰκισταὶ γεγόνασι μεγάλων, ὡς καὶ ὁ Μασσαλίας Πρῶτος ὑπὸ Κελτῶν τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν ἀγαπηθείς. Καὶ Θαλῆν δέ φασιν ἐμπορίᾳ χρήσασθαι καὶ Ἱπποκράτην τὸν μαθηματικὸν καὶ Πλάτωνι τῆς ἀποδημίας ἐφόδιον ἐλαίου τινὸς ἐν Αἰγύπτῳ διάθεσιν γενέσθαι.

ΙΙΙ. Τὸ δ' οὖν εὐδάπανον τῷ Σόλωνι καὶ ὑγρὸν πρὸς τὴν δίαιταν καὶ τὸ φορτικώτερον ἢ φιλοσοφώτερον ἐν τοῖς ποιήμασι διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἡδονῶν τὸν ἐμπορικὸν οἶονται βίον προστετριφθαι· πολλοὺς γὰρ ἔχοντα κινδύνους καὶ μεγάλους ἀνταπαιτεῖν πάλιν εὐπαθείας τινὰς καὶ ἀπο-

λαύσεις. Ὅτι δ' αὐτὸν ἐν τῇ τῶν πενήτων μερίδι μᾶλλο
τῇ τῶν πλουσίων ἔταττε, δῆλόν ἐστιν ἐκ τούτων·

Πολλοὶ γὰρ πλουτεῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται.
Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα
Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ,
Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Τῇ δὲ ποιήσει κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς,
λὰ παίζων πως ἔοικε προσχρήσασθαι καὶ παράγων ἑαυ
ἐν τῷ σχολάζειν· ὕστερον δὲ καὶ γνώμας ἐνέτεινε φιλο
φους καὶ τῶν πολιτικῶν πολλὰ συγκατέπλεκε τοῖς ποιήμ
σιν οὐχ ἱστορίας ἕνεκεν καὶ μνήμης, ἀλλ' ἀπολογισμούς
τῶν πεπραγμένων ἔχοντα καὶ προτροπὰς ἐνιαχοῦ καὶ ν
θεσίας καὶ ἐπιπλήξεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἔνιοι δέ φ
σιν, ὅτι καὶ τοὺς νόμους ἐπεχείρησεν ἐντείνας εἰς ἔπος
ενεγκεῖν καὶ διαμνημονεύουσι τὴν ἀρχὴν οὕτως ἔχουσαν·

Πρῶτα μὲν εὐχώμεσθα Διῒ Κρονίδῃ βασιλῆϊ,
Θεσμοῖς τοῖσδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀπάσσαι.

Φιλοσοφίας δὲ τοῦ ἠθικοῦ μάλιστα τὸ πολιτικὸν, ὥσπερ
πλεῖστοι τῶν τότε σοφῶν, ἠγάπησεν. Ἐν δὲ τοῖς φυσικ
ἁπλοῦς ἐστι λίαν καὶ ἀρχαῖος, ὡς δῆλον ἐκ τούτων·

Ἐκ νεφέλης πέλεται χιόνος μένος ἠδὲ χαλάζης·
Βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀστεροπῆς.
Ἐξ ἀνέμων δὲ θάλασσα ταράσσεται· ἢν δέ τις αὐτὴν
Μὴ κινῇ, πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

Καὶ ὅλως ἔοικεν ἡ Θάλεω μόνου σοφία τότε περαιτέρω τ
χρείας ἐξικέσθαι τῇ θεωρίᾳ· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολ
τικῆς ἀρετῆς τοὔνομα τῆς σοφίας ὑπῆρξε.

IV. Γενέσθαι δὲ καὶ μετ' ἀλλήλων ἔν τε Δελφοῖς ὁμ
λέγονται καὶ πάλιν ἐν Κορίνθῳ, Περιάνδρου σύλλογόν τι
κοινὸν αὐτῶν καὶ συμπόσιον κατασκευάσαντος. Ἔτι δὲ μᾶ
λον εἰς ἀξίωμα καὶ δόξαν αὐτοὺς κατέστησεν ἡ τοῦ τρίπ
δος περίοδος καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλησις καὶ ἀνθύπειξ
μετ' εὐμενείας φιλοτίμου γινομένη. Κώων γὰρ, ὥς φασι, κ
ταγόντων σαγήνην καὶ ξένων ἐκ Μιλήτου πριαμένων τ
βόλον οὔπω φανερὸν ὄντα χρυσοῦς ἐφάνη τρίπους ἑλκόμ
νος, ὃν λέγουσιν Ἑλένην πλέουσαν ἐκ Τροίας αὐτόθι κ
θεῖναι χρησμοῦ τινος ἀναμνησθεῖσαν παλαιοῦ. Γενομέν

δὲ τοῖς ξένοις πρῶτον ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἀλιέας περ
τοῦ τρίποδος, εἶτα τῶν πόλεων ἀναδεξαμένων τὴν διαφορ
ἄχρι πολέμου προελθοῦσαν, ἀνεῖλεν ἀμφοτέροις ἡ Πυθ
τῷ σοφωτάτῳ τὸν τρίποδα ἀποδοῦναι. Καὶ πρῶτον μὲ
ἀπεστάλη πρὸς Θαλῆν εἰς Μίλητον ἐκουσίων Κώων ἐνὶ δε
ρουμένων ἐκείνῳ, περὶ οὗ πρὸς ἅπαντας ὁμοῦ Μιλησίους ἐπ
λέμησαν. Θάλεω δὲ Βίαντα σοφώτερον ἀποφαίνοντος α
τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἦκεν. Ἔπ' ἐκείνου δ' αὖθις ἀπεστάλη πρ
ἄλλον, ὡς σοφώτερον. Εἶτα περιὼν καὶ ἀναπεμπόμεν
οὕτως ἐπὶ Θαλῆν τὸ δεύτερον ἀφίκετο· καὶ τέλος εἰς Θ
βας ἐκ Μιλήτου κομισθείς, τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι καθιερ
θη. Θεόφραστος δέ φησι, πρῶτον μὲν εἰς Πριήνην Βίαν
τὸν τρίποδα πεμφθῆναι, δεύτερον δ' εἰς Μίλητον Θαλ
Βίαντος ἀποπέμψαντος· οὕτω δὲ διὰ πάντων πάλιν ε
Βίαντα περιελθεῖν, τέλος δὲ εἰς Δελφοὺς ἀποσταλῆναι. Τα
τα μὲν οὖν ὑπὸ πλειόνων τεθρύλληται, πλὴν ὅτι τὸ δῶρ
ἀντὶ τοῦ τρίποδος οἱ μὲν φιάλην ὑπὸ Κροίσου πεμφθεῖσα
οἱ δὲ ποτήριον Βαθυκλέους ἀπολιπόντος εἶναι λέγουσιν.

V. Ἰδίᾳ δὲ Ἀναχάρσεώς τε πρὸς Σόλωνα καὶ πάλιν Θα
λεω συνουσίαν τινὰ καὶ λόγους ἀναγράφουσι τοιούτους. Ἀν
χαρσιν μὲν εἰς Ἀθήνας φασὶν ἐπὶ τὴν Σόλωνος οἰκίαν ἐ
θόντα κόπτειν καὶ λέγειν, ὡς ξένος ὢν ἀφῖκται φιλίαν πο
ησόμενος καὶ ξενίαν πρὸς αὐτόν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σ
λωνος, Οἶκοι βέλτιόν ἐστι ποιεῖσθαι φιλίας· Οὐκοῦν, φ
ναι τὸν Ἀνάχαρσιν, αὐτὸς ὢν οἶκοι σὺ ποίησαι φιλίαν κ
ξενίαν πρὸς ἡμᾶς. Οὕτω δὴ θαυμάσαντα τὴν ἀγχίνοιαν τ
ἀνδρὸς τὸν Σόλωνα δέξασθαι φιλοφρόνως καὶ χρόνον τι
σχεῖν παρ' αὐτῷ, ἤδη τὰ δημόσια πράττοντι καὶ συντατ
μένῳ τοὺς νόμους. Τὸν οὖν Ἀνάχαρσιν πυθόμενον κατα
λῆν τῆς πραγματείας τοῦ Σόλωνος, οἰομένου γράμμασ
ἐφέξειν τὰς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας τῶν πολιτῶν, ἃ μηδ
τῶν ἀφαγνίων διαφέρειν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα, τοὺς μὲν ἀσθενε
καὶ λεπτοὺς τῶν ἁλισκομένων καθέξειν, ὑπὸ δὲ τῶν δυν
τῶν καὶ πλουσίων διαῤῥαγήσεσθαι. Τὸν δὲ Σόλωνα πρ
ταῦτά φασιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ συνθήκας ἄνθρωποι φυλάττο
σιν, ἃς οὐδετέρῳ λυσιτελές ἐστι παραβαίνειν τῶν θεμένω
καὶ τοὺς νόμους αὐτὸς οὕτως ἁρμόζεται τοῖς πολίταις, ὥσ

παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδεῖξαι τὸ δικαιοπραγεῖν. τα μὲν, ὡς Ἀνάχαρσις εἶκαζεν, ἀπίβη μᾶλλον ἢ ἅα τοῦ Σόλωνος. Ἔφη δὲ κἀκεῖνο θαυμάζειν ὁ ; ἐκπλησίᾳ παραγενόμενος, ὅτι λέγουσι μὲν οἱ σο- Ἕλλησι, κρίνουσι δὲ οἱ ἀμαθεῖς. 5

Ἰρὸς Θαλῆν δ' εἰς Μίλητον ἐλθόντα τὸν Σόλωνα ν, ὅτι γάμου καὶ παιδοποιΐας τὸ παράπαν ἠμέλη- ὸν Θαλῆν τότε μὲν σιωπῆσαι, διαλιπόντα δ' ὀλίγας νδρα παρασκευάσαι ξένον, ἀρτίως ἥκειν φάσκον- ἴον ἐξ Ἀθηνῶν. Πυθομένου δὲ τοῦ Σόλωνος, εἰ δή 10 ἐν ταῖς Ἀθήναις, δεδιδαγμένον ἃ χρὴ λέγειν τὸν ν οὐδὲν εἰκεῖν ἕτερον, εἰ μὴ νὴ Δία νεανίσκου τι- φορὰ καὶ προὔπεμπεν ἡ πόλις. Ἦν γὰρ υἱὸς, ὡς ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ πρωτεύοντος ἀρετῇ τῶν πολι- παρῆν δὲ, ἀλλ' ἀποδημεῖν ἔφασαν αὐτὸν ἤδη πο- 15 ν. Ὡς δυστυχὴς ἐκεῖνος! φάναι τὸν Σόλωνα. Τί- ὁμαζον αὐτόν; Ἥκουσα, φάναι, τοὔνομα, τὸν ἄν- ἀλλ' οὐ μνημονεύω· πλὴν ὅτι πολὺς λόγος ἦν αὐ- ς καὶ δικαιοσύνης. Οὕτω δὴ καθ' ἑκάστην ἀπό- φόβῳ προσαγόμενον τὸν Σόλωνα καὶ τέλος ἤδη 20 ημένον αὐτὸν ὑποβαλεῖν τοὔνομα τῷ ξένῳ, πυν- ν, μὴ Σόλωνος ὁ τεθνηκὼς υἱὸς ὠνομάζετο. Φή- τἀνθρώπου τὸν μὲν ὁρμῆσαι παίειν τὴν κεφαλήν, ποιεῖν καὶ λέγειν, ἃ συμβαίνει τοῖς περιπαθοῦ- Θαλῆν ἐπιλαβόμενον αὐτοῦ καὶ γελάσαντα, Ταῦ- 25 ἶναι, ὦ Σόλων, ἐμὲ γάμου καὶ παιδοποιΐας ἀφίστη- σὲ κατειρέπει τὸν ἐρῳμενέστατον. Ἀλλὰ θάῤῥει ν ἕνεκα τούτων· οὐ γάρ εἰσιν ἀληθεῖς. Ταῦτα μὲν κος ἱστορεῖν φησι Πάταικον, ὃς ἔφασκε τὴν Ἀλ- χὴν ἔχειν. 30

ἄτοπος δὲ καὶ ἀγεννὴς ὁ τῷ φόβῳ τῆς ἀποβολῆς ν ὧν χρὴ προϊέμενος· οὕτω γὰρ ἄν τις οὐ πλοῦ- ξαν, οὐ σοφίαν ἀγαπήσειε παραγενομένην, δειλὸς . Καὶ γὰρ ἀρετὴν, ἧς κτῆμα μεῖζον οὐδὲν οὐδ' σταμένην ὑπὸ νόσων καὶ φαρμάκων ὁρῶμεν· αὖ- 35 ᾗ μὴ γήμαντι πλέον οὐδὲν εἰς ἀφοβίαν, εἰ μὴ καὶ ισεν ἔφυγε καὶ οἰκείων καὶ πατρίδος. Ἀλλὰ καὶ παῖ-

δα θετὸν ἔσχε ποιησάμενος αὐτὸς τὸν τῆς ἀδελφῆς, ἃ
φασι, Κύβισθον. Ἐχούσης γάρ τι τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὸν ἐ
ἑαυτῇ καὶ πεφυκυίας, ὥσκερ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθα
καὶ μνημονεύειν, οὕτω καὶ φιλεῖν ἐνδύεταί τι τούτῳ κα
προσφύεται τῶν ἐκτὸς, οἷς οἰκεῖον οὐδέν ἐστι· καὶ καθά
περ οἶκον καὶ χώραν γνησίων ἔρημον διαδόχων, τὸ φιλό
στοργον ἀλλότριοι καὶ νόθοι θεραπεύοντες, εἰσοικισάμενοι
καὶ καταλαβόντες, ἅμα τῷ φιλεῖν τὸ φροντίζειν καὶ διδά
ναι περὶ αὐτῶν ἐνεποίησαν. Ὥστ' ἴδοις ἂν ἀνθρώπου
στερρότερα τῇ φύσει περὶ γάμου καὶ γενέσεως παίδων δια
λεγομένους, εἶτα τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ παισὶν οἰκοτρίβων ἢ θρέμ
μασι παλλακῶν νοσοῦσι καὶ θνήσκουσι παρατεινομένους πό
θῳ καὶ φωνὰς ἀγεννεῖς ἀφιέντας. Ἔνιοι δὲ καὶ κυνῶν θα
νάτῳ καὶ ἵππων αἰσχρῶς καὶ ἀβιώτως ὑπὸ λύπης διετέθη
σαν. Ἀλλ' ἕτεροί γε παῖδας ἀγαθοὺς ἀποβαλόντες οὐδὲν ἔκα
θον δεινὸν οὐδ' ἐποίησαν αἰσχρόν, ἀλλὰ καὶ χρώμενοι τ
λοιπῷ βίῳ κατὰ λόγον διετέλεσαν. Ἀσθένεια γὰρ, οὐκ εἰ
νοια, λύπας ἀπεράντους ἐπάγεται καὶ φόβους ἀνθρώποι
ἀνασκήτοις ὑπὸ λόγου πρὸς τύχην, οἷς οὐδ' ἀπόλαυσις ἢ
γίνεται τοῦ ποθουμένου παρόντος, τοῦ μέλλοντος ὠδῖνα
ἀεὶ καὶ τρόμους καὶ ἀγῶνας, εἰ στερήσονται, παρέχοντος αὐ
τοῖς. Δεῖ δὲ μήτε πενίᾳ πρὸς χρημάτων ἀντιτετάχθαι στε
ρησιν μήτ' ἀφιλίᾳ πρὸς φίλων ἀποβολὴν μήτ' ἀπαιδίᾳ πρὸ
τέκνων θάνατον, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ πρὸς πάντα. Καὶ ταῦτ
μὲν, ὡς ἐν τῷ παρόντι, πλείονα τῶν ἱκανῶν.

VIII. Ἐπεὶ δὲ μακρόν τινα καὶ δυσχερῆ πόλεμον οἱ Ἀ
ἄστει περὶ τῆς Σαλαμινίων νήσου Μεγαρεῦσι πολεμοῦντε
ἐξέκαμον καὶ νόμον ἔθεντο, μήτε γράψαι τινὰ μήτ' εἰπεῖ
αὖθις, ὡς χρὴ τὴν πόλιν ἀντιποιεῖσθαι τῆς Σαλαμῖνος ἢ
θανάτῳ ζημιοῦσθαι, βαρέως φέρων τὴν ἀδοξίαν ὁ Σόλων κα
τῶν νέων ὁρῶν πολλοὺς δεομένους ἀρχῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον
αὐτοὺς δὲ μὴ θαρροῦντας ἄρξασθαι διὰ τὸν νόμον, ἐσκή
ψατο μὲν ἔκπυστον ἐν τῶν λογισμῶν καὶ λόγος εἰς τὴν πόλι
ἐκ τῆς οἰκίας διεδόθη παρακινητικῶς ἔχειν αὐτόν. Ἐλεγεῖ
δὲ κρύφα συνθεὶς καὶ μελετήσας, ὥστε λέγειν ἀπὸ στόμα
τος, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἄφνω πιλίον περιθέμενος
Ὄχλου δὲ πολλοῦ συνδραμόντος ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυ
κος λίθον ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, ἧς ἐστιν ἀρχὴ

Αὐτὸς κήρυξ ἦλθον ἀφ' ἱμερτῆς Σαλαμῖνος,
Κόσμον ἐπέων ᾠδὴν ἀντ' ἀγορῆς θέμενος.

οῦτο τὸ ποίημα Σαλαμὶς ἐπιγέγραπται καὶ στίχων ἑκατόν
κι χαριέντως πάνυ πεποιημένων. Τότε δὲ ἀσθέντος αὐ-
ῦ καὶ τῶν φίλων τοῦ Σόλωνος ἀρξαμένων ἐπαινεῖν, μά-
στα δὲ τοῦ Πεισιστράτου τοῖς πολίταις ἐγκελευομένου καὶ
προρμῶντος πεισθῆναι τῷ λέγοντι λύσαντες τὸν νόμον αὖ-
ις ἥπτοντο τοῦ πολέμου, προστησάμενοι τὸν Σόλωνα. Τὰ
ν οὖν δημῳόδη τῶν λεγομένων τοιαῦτ' ἐστίν, ὅτι πλεύσας
ὰ Κωλιάδα μετὰ τοῦ Πεισιστράτου καὶ καταλαβὼν αὐτό-
ι πάσας τὰς γυναῖκας τῇ Δήμητρι τὴν πάτριον θυσίαν
πελούσας, ἐπεμψεν ἄνδρα πιστὸν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, προσ-
κούμενον αὐτόμολον εἶναι, κελεύσοντα τοὺς Μεγαρεῖς, εἰ
ύλονται τῶν Ἀθηναίων τὰς πρώτας λαβεῖν γυναῖκας, ἐπὶ
αλιάδα μετ' αὐτοῦ πλεῖν τὴν ταχίστην. Ὡς δὲ πεισθέν-
ς οἱ Μεγαρεῖς ἄνδρας ἐξέπεμψαν ἐν τῷ πλοίῳ καὶ κατεῖ-
ν ὁ Σόλων τὸ πλοῖον ἐλαυνόμενον ἀπὸ τῆς νήσου, τὰς
ν γυναῖκας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν ἐκέλευσε, τῶν δὲ νεωτέρων
ὺς μηδέπω γενειῶντας ἐνδύμασι καὶ μίτραις καὶ ὑποδή-
σι τοῖς ἐκείνων σκευασαμένους καὶ λαβόντας ἐγχειρίδια
πτὰ, παίζειν καὶ χορεύειν προσέταξε πρὸς τῇ θαλάσσῃ,
χρις ἂν ἀποβῶσιν οἱ πολέμιοι καὶ γένηται τὸ πλοῖον ὑπο-
ίριον. Οὕτω δὴ τούτων πραττομένων ὑπαχθέντες οἱ Με-
ρεῖς τῇ ὄψει καὶ προσμίξαντες ἐγγὺς ἐξεπήδων ὡς ἐπὶ
ναῖκας ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους· ὥστε μηδένα διαφυ-
ν, ἀλλὰ πάντας ἀπολέσθαι καὶ τὴν νῆσον ἐκπλεύσαντας
ὺς ἔχειν τοὺς Ἀθηναίους.

IX. Ἄλλοι δέ φασιν, οὐ τοῦτον τὸν τρόπον γενέσθαι τὴν
άλῃψιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν
ῆσαι ταῦτα·

Ἀρχηγοὺς χώρας θυσίαις ἥρωας ἐνοίκους
Πασο, τοὺς κόλπος Ἀσώπιος ἀμφικαλύπτει,
Οἳ φθίμενοι δέρκονται ἐς ἠέλιον δύνοντα.

ν δὲ Σόλωνα διαπλεύσαντα νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον ἐντει-
ν σφάγια Περιφήμῳ καὶ Κυχρεῖ τοῖς ἥρωσιν. Εἶτα πα-
τῶν Ἀθηναίων ἐθελοντὰς λαβεῖν πεντακοσίους δόγματος
ρεθέντων τούτους, ἂν κατάσχωσι τὴν νῆσον, κυρίους εἶναι

τοῦ πολιτεύματος. Ἀναχθέντα δὲ συγναῖς ἁλιάσιν ἅμα τριακοντόρου συμπαραπλεούσης ὑφορμίσασθαι τῇ Σαλαμῖνι κατὰ χηλήν τινα πρὸς τὴν Εὔβοιαν ἀποβλέπουσαν. Πυθομένους δὲ τοὺς ἐν Σαλαμῖνι Μεγαρεῖς ἔκ τινος φήμης οὐδὲν βέβαιον, αὐτοὺς μὲν εἰς τὰ ὅπλα θορυβουμένους βαδίζειν, ναῦν δ' ἀποστεῖλαι κατασκεψομένην τὰ τῶν πολεμίων· ἧς ἐγγὺς ἐλθούσης κρατῆσαι τὸν Σόλωνα καὶ καθεῖρξαι τοὺς Μεγαρεῖς. Ἐμβιβάσαι δὲ τῶν Ἀθηναίων τοὺς κρατίστους κελεύσαντα πλεῖν ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς ἂν ἐνδέχηται μάλιστα κρύπτοντας ἑαυτούς· ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους ἀναλαβόντα πεζῇ συμφέρεσθαι τοῖς Μεγαρεῦσι· καὶ τῆς μάχης ἔτι συνεστώσης φθάσαι τοὺς ἀπὸ τῆς νεὼς καταλαβόντας τὴν πόλιν. Ἔοικε δὲ καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ ὁρώμενα μαρτυρεῖν. Ναῦς γάρ τις Ἀττικὴ προσέπλει σιωπῇ τὸ πρῶτον, εἶτα κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ προσφερομένων, εἷς ἀνὴρ ἔνοπλος ἐξαλλόμενος μετὰ βοῆς ἴθει πρὸς ἄκρον τὸ Σκιράδιον ἐκ γῆς προσφερομένοις. Πλησίον δὲ τοῦ Ἐνυαλίου τὸ ἱερόν ἐστιν ἱδρυσαμένου Σόλωνος. Ἐνίκησε γὰρ τοὺς Μεγαρέας καὶ ὅσοι μὴ διεφθάρησαν ἐν τῇ μάχῃ, πάντας ὑποσπόνδους ἀφῆκεν.

X. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν Μεγαρέων ἐπιμενόντων, πολλὰ κακὰ καὶ δρῶντες ἐν τῷ πολέμῳ καὶ πάσχοντες ἐποιήσαντο Λακεδαιμονίους διαλλακτὰς καὶ δικαστάς. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῷ Σόλωνι συναγωνίσασθαι λέγουσι τὴν Ὁμήρου δόξαν ἐμβαλόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον, ἐπὶ τῇ δίκῃ ἀναγνῶναι·

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων, ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

Αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι ταῦτα μὲν οἴονται φλυαρίαν εἶναι· τὸν δὲ Σόλωνά φασιν ἀποδεῖξαι τοῖς δικασταῖς, ὅτι Φιλαῖος καὶ Εὐρυσάκης, Αἴαντος υἱοί, Ἀθήναις πολιτείας μεταλαβόντες παρέδοσαν τὴν νῆσον αὐτοῖς καὶ κατῴκησαν, ὁ μὲν ἐν Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς, ὁ δὲ ἐν Μελίτῃ· καὶ δῆμον ἐκ τούτων Φιλαΐδων ἔχουσιν, ὅθεν ἦν Πεισίστρατος. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξελέγξαι τοὺς Μεγαρέας βουλόμενον ἰσχυρίσασθαι περὶ τῶν νεκρῶν, ὡς οὐχ ὧν τρόπον ἐκεῖνοι θάπτουσι κεκηδευμένων, ἀλλ' ὃν αὐτοί. Θάπτουσι δὲ Μεγαρεῖς

πρὸς ἓω τοὺς νεκροὺς στρέφοντες, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ἑσ
ραν. Ἡρέας δ' ὁ Μεγαρεὺς ἐνιστάμενος λέγει καὶ Μεγαρ
πρὸς ἑσπέραν τετραμμένα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τιθέν
καὶ μεῖζον ἔτι τούτου, μίαν ἕκαστον Ἀθηναίων ἔχειν θήκ
Μεγαρέων δὲ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἐν μιᾷ κεῖσθαι.
μέντοι Σόλωνι καὶ Πυθικούς τινας βοηθῆσαι λέγουσι χ
σμοὺς, ἐν οἷς ὁ θεὸς Ἰαονίαν τὴν Σαλαμῖνα προσηγόρευ
Ταύτην τὴν δίκην ἐδίκασαν Σπαρτιατῶν πέντε ἄνδρες, Κ
τολαΐδας, Ἀμομφάρετος, Ὑψηχίδας, Ἀναξίλας, Κλεομένης

XI. Ἤδη μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἔνδοξος ἦν ὁ Σόλ
καὶ μέγας. Ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβοήθη μᾶλλον ἐν τοῖς Ἕ
λησιν εἰκὼν περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς, ὡς χρὴ βοηθ
καὶ μὴ περιορᾷν Κιρραίους ὑβρίζοντας εἰς τὸ μαντεῖον, α
λὰ προσαμύνειν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Δελφοῖς. Πεισθέντες γ
ὑ' ἐκείνου πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν οἱ Ἀμφικτύονες,
ἄλλοι τε μαρτυροῦσι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Πυθιο
34 τῶν ἀναγραφῇ, Σόλωνι τὴν γνώμην ἀνατιθείς. Οὐ μέντ
στρατηγὸς ἐπὶ τοῦτον ἀπεδείχθη τὸν πόλεμον, ὡς λέγειν φ
ὼν Ἑρμιππος Εὐάνθη τὸν Σάμιον. Οὔτε γὰρ Αἰσχίνης
ἤτωρ τοῦτ' εἴρηκεν, ἔν τε τοῖς τῶν Δελφῶν ὑπομνήμασ
Ἑλληνικοῖς, οὐ Σόλων, Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀναγέγραπτ

XII. Τὸ δὲ Κυλώνειον ἄγος ἤδη μὲν ἐκ πολλοῦ διετ
ρπτε τὴν πόλιν, ἐξ οὗ τοὺς συνωμότας τοῦ Κύλωνος ἱκ
τεύοντας τὴν θεὸν Μεγακλῆς ὁ ἄρχων ἐπὶ δίκῃ κατελθε
λασεν· ἐξάψαντας δὲ τοῦ ἕδους κρόκην κλωστὴν καὶ τα
τῆς ἐχομένους, ὡς ἐγένοντο περὶ τὰς σεμνὰς θεὰς καταβα
νοντες αὐτομάτως τῆς κρόκης φαγείσης, ὥρμησε συλλαμβ
ειν ὁ Μεγακλῆς καὶ οἱ συνάρχοντες, ὡς τῆς θεοῦ τὴν ἱκ
τίαν ἀπολεγομένης· καὶ τοὺς μὲν ἔξω κατέλευσαν, οἱ δὲ το
βαροῖς προσφυγόντες ἀπεσφάγησαν· μόνοι δ' ἀφείθησα
οἱ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἱκετεύσαντες. Ἐκ τούτου δὲ κλ
θέντες ἐναγεῖς ἐμισοῦντο· καὶ τῶν Κυλωνείων οἱ περιγ
νόμενοι πάλιν ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ στασιάζοντες ἀεὶ διετέλο
πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ Μεγακλέους. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τ
ταράσσης ἀμὴν λαβούσης μάλιστα καὶ τοῦ δήμου διασά
του, ἤδη δόξαν ἔχων ὁ Σόλων παρῆλθεν εἰς μέσον ἅμα το
ὑρίσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ δεόμενος καὶ διδάσκων ἔπει

τοὺς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν καὶ κριθῆναι τριακοσίων ἀριστίνδην δικαζόντων. Μύρωνος δὲ τοῦ Φλυέως κατηγοροῦντος ἐάλωσαν οἱ ἄνδρες καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες· τῶν δ' ἀποθανόντων τοὺς νεκροὺς ἀνορύξαντες ἐξέῤῥιψαν ὑπὲρ τοὺς ὅρους. Ταύταις δὲ ταῖς ταραχαῖς καὶ Μεγαρέων συνεπιθεμένων ἀπέβαλόν τε Νισαίαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Σαλαμῖνος ἐξέπεσον αὖθις. Καὶ φόβοι τινὲς ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ φάσματα κατεῖχε τὴν πόλιν· οἵ τε μάντεις ἄγη καὶ μιασμοὺς δεομένους καθαρμῶν προφαίνεσθαι διὰ τῶν ἱερῶν ἠγόρευον. Οὕτω δὲ μετάπεμπτος αὐτοῖς ἦκεν ἐκ Κρήτης Ἐπιμενίδης ὁ Φαίστιος, ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν ἔνιοι τῶν οὐ προσιεμένων τὸν Περίανδρον. Ἐδόκει δέ τις εἶναι θεοφιλὴς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν. Διὸ καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλτης καὶ Κούρητα νέον αὐτὸν οἱ τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον. Ἐλθὼν δὲ καὶ τῷ Σόλωνι χρησάμενος φίλῳ πολλὰ προσυπειργάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῷ τῆς νομοθεσίας. Καὶ γὰρ εὐσταλεῖς ἐποίησε ταῖς ἱερουργίαις καὶ περὶ τὰ πένθη πραοτέρους, θυσίας τινὰς εὐθὺς ἀναμίξας πρὸς τὰ κήδη καὶ τὸ σκληρὸν ἀφελὼν καὶ τὸ βαρβαρικόν, ᾧ συνείχοντο πρότερον αἱ πλεῖσται γυναῖκες. Τὸ δὲ μέγιστον ἱλασμοῖς τισι καὶ καθαρμοῖς καὶ ἱερύσεσι κατεργιάσας καὶ καθοσιώσας τὴν πόλιν, ὑπήκοον τοῦ δικαίου καὶ μᾶλλον εὐπειθῆ πρὸς ὁμόνοιαν κατέστησε. Λέγεται δὲ τὴν Μουνυχίαν ἰδὼν καὶ καταμαθὼν πολὺν χρόνον εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς τυφλόν ἐστι τοῦ μέλλοντος ἄνθρωπος· ἐκφαγεῖν γὰρ ἂν Ἀθηναίους τοῖς αὐτῶν ὀδοῦσιν, εἰ προῄδεσαν, ὅσα τὴν πόλιν ἀνιάσει τὸ χωρίον. Ὅμοιον δέ τι καὶ Θαλῆν εἰκάσαι λέγουσι· κελεῦσαι γὰρ αὐτὸν ἔν τινι τόπῳ τῆς Μιλησίας φαύλῳ καὶ παρορωμένῳ τελευτήσαντα θεῖναι προεικών, ὡς ἀγορά ποτε τοῦτο Μιλησίων ἔσται τὸ χωρίον. Ἐπιμενίδης μὲν οὖν μάλιστα θαυμασθεὶς καὶ χρήματα διδόντων πολλὰ καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν ἢ θαλλὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας αἰτησάμενος καὶ λαβὼν ἀπῆλθεν.

XIII. Αἱ δ' Ἀθῆναι τῆς Κυλωνείου πεπαυμένης ταραχῆς καὶ μεθεστώτων, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἐναγῶν τὴν παλαιὰν αὖθις στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον, ὅσας ἡ

55 χώρα διαφορὰς εἶχεν, εἰς τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διασ
ειε. Ἦν γὰρ τὸ μὲν τῶν Διακρίων γένος δημοκρατικώτατ
ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν Πεδιέων· τρίτοι δ' οἱ Πάρα
μέσον τινὰ καὶ μεμιγμένον αἱρούμενοι πολιτείας τρόπον,
ποδὼν ἦσαν καὶ διεκώλυον τοὺς ἑτέρους κρατῆσαι. Τ
δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσ
ἀμὴν λαβούσης παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἡ πόλις διέκε
καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι ταραττ
μένη τυραννίδος γενομένης. Ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑ
χρεως τῶν πλουσίων. Ἦ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τ
γινομένων τελοῦντες ἑκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ
τες· ἢ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τ
ἀνείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύσοντες, οἱ δ' ἐπὶ
ξένης πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγ
ζοντο πωλεῖν (οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε) καὶ τὴν πόλιν φ
γιν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανειστῶν. Οἱ δὲ πλεῖστοι
μαλεώτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ
φορᾶν, ἀλλ' ἐλομένους ἕνα προστάτην, ἄνδρα πιστὸν, ἀ
ἰέσθαι τοὺς ὑπερημέρους καὶ γῆν ἀναδάσασθαι καὶ ὅλ
μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν.

XIV. Ἐνταῦθα δὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονιμώτα
συνορῶντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα τῶν ἁμαρτημάτ
ἀτὸς ὄντα καὶ μήτε τοῖς πλουσίοις κοινωνοῦντα τῆς ἀ
κίας μήτε ταῖς τῶν πενήτων ἀνάγκαις ἐνεχόμενον ἰδίοι
τοῖς κοινοῖς προσελθεῖν καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφοράς. Κ
τοι Φανίας ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἱστορεῖ τὸν Σόλωνα χρη
μενον ἀκάτῃ πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως ὑπ
σίεσθαι κρύφα τοῖς μὲν ἀπόροις τὴν νέμησιν, τοῖς δὲ χ
ματικοῖς βεβαίοσιν τῶν συμβολαίων. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σόλ
ἐνῶν, φησὶ, τὸ πρῶτον ἅψασθαι τῆς πολιτείας καὶ δεδ
τὰς τῶν μὲν τὴν φιλοχρηματίαν, τῶν δὲ τὴν ὑπερηφανί
Ἠρίσθη δ' ἄρχων μετὰ Φιλόμβροτον ὁμοῦ καὶ διαλλακτὴς
νομοθέτης, δεξαμένων προθύμως αὐτὸν ὡς μὲν εὔπο
τῶν πλουσίων, ὡς δὲ χρηστὸν τῶν πενήτων. Λέγεται
φωνή τις αὐτοῦ περιφερομένη πρότερον εἰπόντος, ὡς
ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ καὶ τοῖς κτηματικοῖς ἀρέσκειν καὶ
ἀκτήμοσι, τῶν μὲν ἀξίᾳ καὶ ἀρετῇ, τῶν δὲ μέτρῳ καὶ

θμῷ τὸ ἴσον ἕξειν προσδοκώντων· ὅθεν ἐπ' ἐλπίδος ἑκατέρων μεγάλης γενομένων οἱ προϊστάμενοι προσέπειντο τῷ Σόλωνι τυραννίδα προξενοῦντες καὶ ἀνακείθοντες εὐτολμώτερον ἅψασθαι τῆς πόλεως ἐγκρατῆ γενόμενον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν διὰ μέσου πολιτῶν τὴν ὑπὸ λόγον καὶ νόμον μεταβολὴν ὁρῶντες ἐργώδη καὶ χαλεπὴν οὖσαν, οὐκ ἔφυγον ἕνα τὸν δικαιότατον καὶ φρονιμώτατον ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασιν. Ἔνιοι δέ φασι καὶ μαντείαν γενέσθαι τῷ Σόλωνι Πυθοῖ τοιαύτην·

Ἧσο μέσην κατὰ νῆα, κυβερνητήριον ἔργον
Εὐθύνων· πολλοί τοι Ἀθηναίων ἐπίκουροι.

Μάλιστα δὲ οἱ συνήθεις ἐπῆκτο, εἰ διὰ τοὔνομα δυσκπεῖται τὴν μοναρχίαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῇ τοῦ λαβόντος εὐθὺς ἂν βασιλείαν γενομένην· καὶ γεγενημένην πρότερον μὲν Εὐβοεῦσι Τυννώνδαν, νῦν δὲ Μιτυληναίοις Πιττακὸν ᾑρημένοις τύραννον. Τούτων οὐδὲν ἐξέκρουσε τὸν Σόλωνα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς λέγεται, καλὸν μὲν εἶναι τὴν τυραννίδα χωρίον, οὐκ ἔχειν δὲ ἀπόβασιν. Πρὸς δὲ Φῶκον ἐν τοῖς ποιήμασι γράφων φησίν·

εἰ δὲ γῆς ἐφεισάμην
Πατρίδος, τυραννίδος δὲ καὶ βίης ἀμειλίχου
Οὐ καθηψάμην, μιάνας καὶ καταισχύνας κλέος,
Οὐδὲν αἰδοῦμαι· πλέον γὰρ ὧδε νικήσειν δοκέω
Πάντας ἀνθρώπους.

Ὅθεν εὔδηλον, ὅτι καὶ πρὸ τῆς νομοθεσίας μεγάλην δόξαν εἶχεν. Ἃ δὲ φυγόντος αὐτοῦ τὴν τυραννίδα πολλοὶ καταγελῶντες ἔλεγον, γέγραφεν οὕτως·

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ·
Ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.
Περιβαλὼν δ' ἄγραν ἀγρευτὴς οὐκ ἀνέσπασεν μέγα
Δίκτυον, θυμοῦ θ' ἁμαρτῇ καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς.
Ἤθελε γάρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθονον λαβὼν
Καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μοῦνον ἡμέραν μίαν,
Ἀσκὸς ὕστερον δεδάρθαι κἀπιτετρίφθαι γένος.

XV. Ταῦτα τοὺς πολλοὺς καὶ φαύλους περὶ αὐτοῦ πεποίηκε λέγοντας. Οὐ μὴν ἀπωσάμενός γε τὴν τυραννίδα, τὸν πρᾳότατον ἐχρήσατο τρόπον τοῖς πράγμασιν, οὐδὲ μαλακῶς

εἰκαν τοῖς δυναμένοις οὐδὲ πρὸς ἡδονὴν τῶν ἐλο-
θετο τοὺς νόμους· ἀλλ' ἢ μὲν ἄριστον ἦν, οὐκ ἐπή-
τρειαν οὐδὲ καινοτομίαν φοβηθεὶς, μὴ συγχέας παν-
καὶ ταράξας τὴν πόλιν ἀσθενέστερος γένηται τοῦ
ῆσαι πάλιν καὶ συναρμόσασθαι πρὸς τὸ ἄριστον. Ἅ
λέγων ἤλπιζε πειθομένοις καὶ προσάγων ἀνάγκην
νσι χρήσασθαι, ταῦτ' ἔπραττεν, ὡς φησιν αὐτὸς,
ἢν τε καὶ δίκην συναρμόσας. Ὅθεν ὕστερον ἐρωτη-
τοὺς ἀρίστους Ἀθηναίοις νόμους ἔγραψεν· Ὧν ἂν,
ροσεδέξαντο τοὺς ἀρίστους. Ἅ δ' οὖν οἱ νεώτεροι
ηναίους λέγουσι τὰς τῶν πραγμάτων δυσχερείας ὀνό-
ηστοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπικαλύπτοντας ἀστείως
ζεσθαι, τὰς μὲν πόρνας ἑταίρας, τοὺς δὲ φόρους συν-
φυλακὰς δὲ τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων, αἴνιγμα δὲ τὸ δεῖ-
σον καλοῦντας, πρῶτον Σόλωνος ἦν, ὡς ἔοικε, σόφισμα
χρεῶν ἀποκοπὴν σεισάχθειαν ὀνομάσαντος. Τοῦτο
ήσατο πρῶτον πολίτευμα γράψας τὰ μὲν ὑπάρχοντα
ᾶν ἀνεῖσθαι, πρὸς δὲ τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς σώμασι μη-
ιζειν. Καίτοι τινὲς ἔγραψαν, ὧν ἐστιν Ἀνδροτίων,
οκοπῇ χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριότητι κουφισθέντας
αι τοὺς πένητας καὶ σεισάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φι-
πευμα τοῦτο καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε
ἐκαύξησιν καὶ τοῦ νομίσματος τιμήν. Ἑκατὸν γὰρ
δραχμῶν τὴν μνᾶν πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν
ῶσ' ἀριθμῷ μὲν ἴσον, δυνάμει δ' ἔλαττον ἀποδε-
ώφελεῖσθαι μὲν τοὺς ἐκτίνοντας μεγάλα, μηδὲν δὲ
σθαι τοὺς κομιζομένους. Οἱ δὲ πλεῖστοι πάντων ὁμοῦ
ὂν συμβολαίων ἀναίρεσιν γενέσθαι τὴν σεισάχθειαν
τοις συνάδει μᾶλλον τὰ ποιήματα. Σημαίνεται γὰρ
ἐν τούτοις, ὅτι τῆς τε προϋποκειμένης γῆς Ὅρους
πολλαχῆ πεπηγότας· Πρόσθεν δὲ δουλεύουσα, νῦν
μα· καὶ τῶν ἀγωγίμων πρὸς ἀργύριον γεγονότων πο-
τοὺς μὲν ἐπανήγαγεν ἀπὸ ξένης, — γλῶσσαν οὐκ ἔτ'
Ἴέντας, ὡς ἂν πολλαχῆ πλανωμένους· Τοὺς δ' ἐν-
τοῦ δουλοσύνην ἀεικέα Ἔχοντας — ἐλευθέρους φη-
σαι. Πρᾶγμα δ' αὐτῷ συμπεσεῖν λέγεται πάντων ἀνια-
ν ἀπὸ τῆς πράξεως ἐκείνης. Ὡς γὰρ ὥρμησεν ἀνιέ-

ναι τὰ χρέα καὶ λόγους ἁρμόττοντας ἐζήτει καὶ πρέπουσαν ἀρχὴν ἐκοινώσατο· τῶν φίλων οἷς μάλιστα πιστεύων παρ χρώμενος ἐτύγχανε, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἱκ πόνικον· ὅτι γῆν μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀπο κοπὰς ἔγνωκεν. Οἱ δὲ προλαβόντες εὐθὺς καὶ φθάσαντες ἐδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλουσίων καὶ μεγά λας συνεωνήσαντο χώρας. Εἶτα τοῦ δόγματος ἐξενεχθέντος τὰ μὲν κτήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείσα σιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην κα διαβολὴν, ὥσπερ οὐ συναδικούμενον, ἀλλὰ συναδικοῦντα κα τέστησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖ πέντε ταλάντοις· τοσαῦτα γὰρ εὑρέθη δανείζων καὶ ταῦτ πρῶτος ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον. Ἔνιοι δὲ πεντεπαίδεκα λέ γουσιν, ὧν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥόδιός ἐστι. Τοὺς μέντοι φί λους αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διετέλεσαν.

XVI. Ἥρεσε δ' οὐδετέροις, ἀλλ' ἐλύπησι καὶ τοὺς πλου σίους ἀνελὼν τὰ συμβόλαια καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πένητας ὅτι γῆς ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησεν ἐλπίσασιν αὐτοῖς οὐδὲ παν τάπασιν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος, ὁμαλοὺς τοῖς βίοις καὶ ἴσους κατέστησεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐνδέκατος ὢν ἀφ' Ἡρακλέους καὶ βεβασιλευκὼς ἔτη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος ἀξίωμα μέγ καὶ φίλους καὶ δύναμιν, οἷς ἔγνω καλῶς περὶ τῆς πολιτείας ὑπηρετοῦσαν εἶχε καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ χρησάμενος, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπῆναι κατειργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτηρίαν πόλεως καὶ ὁμόνοιαν, μηδένα πέντε μηδὲ πλού σιον εἶναι τῶν πολιτῶν· Σόλων δὲ τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῇ πολιτείᾳ δημοτικὸς ὢν καὶ μέσος, ἐνδεέστερον δὲ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως οὐδὲν ἔπραξεν, ὁρμώμενος ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι καὶ πιστεύειν αὐτῷ τοὺς πολίτας. Ὅτι δ' οὖν προσέκρουσε τοῖς πλείστοις ἕτερα προσδοκήσασιν, αὐτὸς εἴρηκε περὶ αὐτῶν, ὡς

Χαῦνα μὲν τότ' ἐφράσαντο, νῦν δέ μοι χολούμενοι
Λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι πάντες δῄϊον.

Καίτοι φησὶν, ὡς, εἴ τις ἄλλος ἔσχε τὴν αὐτὴν δύναμιν,

Οὔτ' ἂν κατέσχε θυμὸν οὔτ' ἐπαύσατο,
Πρὶν ἂν ταράξας πῖαρ ἐξέλῃ γάλα.

Ταχὺ μέντοι τοῦ συμφέροντος αἰσθόμενοι καὶ τὰς ἰδίας αὐ·

τῶν μέρφεις ἀφέντες ἔθυσάν τε κοινῇ Σεισάχθειαν τὴν δ
είαν ὀνομάσαντες καὶ τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτ
καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν· οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐχί, πάντα
ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχὰς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βο
λάς· καὶ τίμημα τούτων ἑκάστου καὶ ἀριθμὸν καὶ καιρ
ὁρίσαι, λύοντα καὶ φυλάττοντα τῶν ὑπαρχόντων καὶ καθ
στώτων ὅ τι δοκοίη.

XVII. *Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀνεί*
λὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μ
γεθος τῶν ἐπιτιμίων. Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριο
τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία θάνατος· ὥστε καὶ τοὺς ἀργί
ὀλίοντας ἀποθνήσκειν καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας ἢ ὀπ
ραν ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδροφόνο
Διὸ Δημάδης ὕστερον εὐδοκίμησεν εἰπὼν, ὅτι δι' αἵματο
οὐ διὰ μέλανος, τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραφεν. Λυτὸς
ἰκεῖνος, ὥς φασιν, ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς πλείστοις ἀδικ
μασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ τα
τῆς ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα.

XVIII. *Δεύτερον δὲ Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσα*
ὥσπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τὴν
ἄλλην μίξαι πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μετεῖχεν, ἔλαβε
τιμήματα τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὁμοῦ κ
ὑγροῖς μέτρα πεντακόσια ποιοῦντας, πρώτους ἔταξε κ
33 Πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευσε· δευτέρους δὲ τοὺς ἱ
πον τρέφειν δυναμένους ἢ μέτρα ποιεῖν τριακόσια· καὶ το
τους ἱππάδα τελοῦντας ἐκάλουν· Ζευγῖται δ' οἱ τοῦ τρίτ
τιμήματος ὠνομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμφοτέρων ὀι
κοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο Θῆτες, οἷς οὐδεμί
ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζε
μόνον μετεῖχον τῆς πολιτείας. Ὅ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδὲν, ὕστ
ρον δὲ παμμέγεθες ἐφάνη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν διαφορ
ἐνέκυπτεν εἰς τοὺς δικαστάς. Καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔτ
ξι κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκείνων εἰς τὸ δικαστήριον ἐφ
σεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις. Λέγεται δὲ καὶ τοὺς νόμο
ἀσαφέστερον γράψας καὶ πολλὰς ἀντιλήψεις ἔχοντας α
ξῆσαι τὴν τῶν δικαστηρίων ἰσχύν· μὴ δυναμένους γὰρ ὑπ
τῶν νόμων διαλυθῆναι περὶ ὧν διεφέροντο, συνέβαινεν α

[illegible]

[illegible]

Ἔστην δ' ἀμφιβαλὼν κρατερὸν σάκος ἀμφοτέροισι

Νικᾶν δ' οὐκ εἴασ' οὐδετέρους ἀδίκως.

Ἔτι μέντοι μᾶλλον οἰόμενος δεῖν ἐπαρκεῖν τῇ τῶν π ἀσθενείᾳ, παντὶ λαβεῖν δίκην ὑπὲρ τοῦ κακῶς πεπον ἔδωκε. Καὶ γὰρ πληγέντος ἑτέρου καὶ βιασθέντος ἢ β ἐξῆν τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ γράφεσθ ἀδικοῦντα καὶ διώκειν· ὀρθῶς ἐθίζοντος τοῦ νομοθέτου πολίτας, ὥσπερ ἑνὸς μέρη σώματος, συναισθάνεσθ συναλγεῖν ἀλλήλοις. Τούτῳ δὲ τῷ νόμῳ συμφωνοῦντα αὐτοῦ διαμνημονεύουσιν. Ἐρωτηθεὶς γάρ, ὡς ἔοικεν οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων· Ἐκείνη, εἶπεν, ἐν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλοντ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας.

XIX. Συστησάμενος δὲ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς διὰ τὸ ἄρξαι καὶ αὐτ τεῖχεν, ἔτι δ' ὁρῶν τὸν δῆμον οἰδοῦντα καὶ θρασυνό τῇ τῶν χρεῶν ἀφέσει, δευτέραν προσκατένειμε βουλὴ φυλῆς ἑκάστης, τεττάρων οὐσῶν, ἑκατὸν ἄνδρας ἐπιλ νος, οὓς προβουλεύειν ἔταξε τοῦ δήμου καὶ μηδὲν ἐᾶν βούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεσθαι. Τὴν δ' ἄνω β ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων ἐκάθισε μενος ἐπὶ δυσὶ βουλαῖς ὥσπερ ἀγκύραις ὁρμοῦσαν ἧτ σάλῳ τὴν πόλιν ἔσεσθαι καὶ μᾶλλον ἀτρεμοῦντα τὸν παρέξειν. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου β ὥσπερ εἴρηται, Σόλωνα συστήσασθαί φασι καὶ μαρ αὐτοῖς μάλιστα δοκεῖ τὸ μηδαμοῦ τὸν Δράκοντα μηδ' ὀνομάζειν Ἀρειοπαγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφέταις ἀεὶ γεσθαι περὶ τῶν φονικῶν. Ὁ δὲ τρισκαιδέκατος ἄξο Σόλωνος τὸν ὄγδοον ἔχει τῶν νόμων οὕτως αὐτοῖς ὀ γεγραμμένον· „Ἀτίμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν ἢ Σ

κτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου πάγου ἢ ὅσοι
Ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν
ἐπὶ φόνῳ ἢ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε
ἐφάνη ὅδε." Ταῦτα δὴ πάλιν ὡς πρὸ τῆς Σόλωνος
νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν οὖσαν
ται. Τίνες γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πά-
δικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ Ἀρείου
βουλῇ τὸ κρίνειν; εἰ μὴ νὴ Δία γέγονέ τις ἀσάφεια
ματος ἢ ἔκλειψις, ὥστε τοὺς ἡλωκότας ἐπ' αἰτίαις,
νσιν οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ Ἐφέται καὶ Πρυτάνεις,
σμὸς ἐφάνη ὅδε, μένειν ἀτίμους τῶν ἄλλων ἐπιτι-
μένων. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπισκόπει.

Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ
ος ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν στάσει μηθετέρας
τνόμενον. Βούλεται δ', ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς μηδ'
ως ἔχειν πρὸς τὸ κοινόν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ
ἰ τῷ μὴ συναλγεῖν μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλ-
νον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα
ι προσθέμενον συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον
νειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. Ἄτοπος δὲ καὶ
σκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδοὺς, ἂν ὁ κρατῶν καὶ κύ-
ὰς κατὰ τὸν νόμον αὐτὸς μὴ δυνατὸς ᾖ πλησιά-
τῶν ἔγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὀφείλεσθαι. Καὶ τοῦτο δ'
ειν τινές φασι πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους συνεῖναι,
δ' ἕνεκα λαμβάνοντας ἐπικλήρους καὶ τῷ νόμῳ
ομένους τὴν φύσιν. Ὁρῶντες γὰρ ᾧ βούλεται τὴν
συνοῦσαν ἢ προήσονται τὸν γάμον ἢ μετ' αἰ-
θέξουσι φιλοπλουτίας καὶ ὕβρεως δίκην διδόν-
δ' ἔχει καὶ τὸ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν τοῦ
βούλεται διαλέγεσθαι τὴν ἐπίκληρον, ὅπως οἰ-
καὶ μετέχον τοῦ γένους τὸ τικτόμενον. Εἰς τοῦτο
αῖ καὶ τὸ τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθείργνυ-
ον κνδωνίου συγκατατραγοῦσαν καὶ τὸ τρὶς ἐκά-
ὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα.
ἵ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη
ρονα γυναῖκα καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλ-
ν ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα καὶ ταῖς διαφοραῖς

μὴ ἐᾶσαι παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφεῖλε τὰς φερνάς, ἱμάτια τρία καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην. Οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον οὐδ' ὤνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότητι γίνεσθαι τὸν συνοικισμὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτῷ δοθῆναί τινι τῶν πολιτῶν πρεσβυτέραν οὖσαν, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους ἔφη λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι γάμους παρ' ἡλικίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι ταύτην οὐκ ἐατέον τὴν ἀταξίαν οὐδὲ περιοπτέον ἀώρους καὶ ἀχάριτας συζυγίας καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας μηδὲ τέλος, ἀλλὰ πρεσβυτέρῳ νέαν ἀγομένῳ φαίη τις ἂν ἐμμελὴς ἄρχων ἢ νομοθέτης τὸ πρὸς τὸν Φιλοκτήτην

— εὖ γ' ὡς γαμεῖν ὁ τλήμων εἶ·

καὶ νέον ἐν θαλάμῳ πλουσίας πρεσβύτιδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ὑπὸ συνουσίας πιαινόμενον ἐξευρὼν μετοικιεῖ πρὸς παρθένον νυμφίου δεομένην. Ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

XXI. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν νόμος. Καὶ γὰρ ὅσιον τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ ἀΐδιον. Ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς δημόσιον ἔταξε. Τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς ἀπαίδευτον καὶ ἀκόλαστον, τὸ δὲ πανταχοῦ χαλεπόν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀδύνατον. Δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ. Πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν· ὁ δ' ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὑτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον καὶ χάριν ἀνάγκης, καὶ τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. Οὐκ ἀνέδην δὲ πάλιν οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν ἢ φαρμάκων ἢ δεσμῶν ἢ

ῃ κατασχεθεὶς γυναικὶ πειθόμενος· εὖ πάνυ καὶ προσηκ
τως τὸ πεισθῆναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἡγούμενος τ
βιασθῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταὐτὸ τὴν ἀπάτην τῇ ἀνά
ῃ καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν θέμενος, ὡς οὐχ ἧττον ἐκστ
σαι λογισμὸν ἀνθρώπου δυναμένων. Ἐπέστησε δὲ καὶ τ
ἐξόδοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς πένθεσι καὶ ταῖς ἑορταῖς ν
μον ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱμ
τίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσαν κελεύσας μηδὲ βρωτὸν ἢ π
τὸν, πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην μηδὲ κάνητα πηχυαί
μείζονα μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμάξῃ κομιζομέν
λύχνου προφαίνοντος. Ἀμυχὰς δὲ κοπτομένων καὶ τὸ θρ
νεῖν πεποιημένα καὶ τὸ κωκύειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρ
ἀφεῖλεν. Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν οὐδὲ συντιθέναι πλε
ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήματα βαδίζειν χω
ἐκκομιδῆς. Ὧν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ἀπ
γόρευται· πρόσκειται δὲ τοῖς ἡμετέροις ζημιοῦσθαι το
ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων, ὡς ἀνάνδροις κ
γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη πάθεσι καὶ ἁμαρτήμασ
ἐνεχομένους.

XXII. Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπ
ἀεὶ συῤῥεόντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικὴν,
δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένο
τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν ἀ
τιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας· καὶ νόμ
ἔγραψεν υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα μὴ διδαξάμενον τέχν
ἀνάγκας μὴ εἶναι. Τῷ μὲν γὰρ Λυκούργῳ καὶ πόλιν
οὖντι καθαρὰν ὄχλου ξενικοῦ καὶ χώραν κεκτημένῳ πο
ὶς πολλὴν, δὶς τοσοῖσδε πλείονα κατ' Εὐριπίδην καὶ
μέγιστον εἱλωτικοῦ πλήθους, ὃ βέλτιον ἦν μὴ σχολάζειν, ἀ
λὰ τριβόμενον ἀεὶ καὶ πονοῦν ταπεινοῦσθαι περικεχυμέν
τῇ Λακεδαίμονι, καλῶς εἶχεν ἀσχολιῶν ἐπιπόνων καὶ βανα
σαν ἀπαλλάξαντα τοὺς πολίτας, συνέχειν ἐν τοῖς ὅπλοις μί
τέχνην ταύτην ἐκμανθάνοντας καὶ ἀσκοῦντας. Σόλων
τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς ν
μοις προσαρμόζων καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γεω
γοῦσι γλίσχρως διαρκοῦσαν, ἀργόν τε καὶ σχολαστὴν ὄχλ
οὐ δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε·

οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφεῖλε τὰς φερνάς, ἱμάτια τρία καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν, ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην. Οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον οὐδ' ὤνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότητι γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. Ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναί τινι τῶν πολιτῶν πρὸς γάμον ἔφη, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυράννων, τοὺς δὲ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀταξίαν ταύτην οὐ δοτέον οὐδὲ περιοπτέον ἀώρους καὶ ἀχαρίτους ἐκπλοκὰς καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας μηδὲ τέλος. Ἀλλὰ γέροντι νέαν ἀγομένῳ φαίη τις ἂν ἐμμελῆς ἄρχων ἢ νομοθέτης τὸ πρὸς τὸν Φιλοκτήτην

— εὖ γ' οὖν ὡς γαμεῖν ἔχεις τάλας·

καὶ νέον ἐν σωματίῳ πλουσίας πρεσβύτιδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ἀπὸ συνουσίας παχυνόμενον ἑξανευρὼν μετοικίσει πρὸς παρθένον νύμφην ἀνδρὸς δεομένην. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XXI. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. Καὶ γὰρ ὅσιον τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ αἴδιον. Ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς δημόσιον ἔταξε. Τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς ἀπαίδευτον καὶ ἀνόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ χαλεπὸν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀδύνατον· δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν, ὁ δ' ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὑτοῦ φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν ἢ φαρμάκων ἢ δεσμῶν * ἢ * ἀνάγ-

τῇ κατασχεθεὶς γυναικὶ πειθόμενος· εὖ πάνυ καὶ προσηκο
τως τὸ πεισθῆναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἡγούμενος τ
βιασθῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταὐτὸ τὴν ἀπάτην τῇ ἀνά
τῇ καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν Θέμενος, ὡς οὐχ ἧττον ἐκστ
σαι λογισμὸν ἀνθρώπου δυναμένων. Ἐπέστησε δὲ καὶ το
ἐξόδοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς πένθεσι καὶ ταῖς ἑορταῖς ν
μον ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱμ
τίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσαν κελεύσας μηδὲ βρωτὸν ἢ π
τὸν, πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην μηδὲ κάνητα πηχυαί
μείζονα μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμάξῃ κομιζομέν
λύχνου προφαίνοντος. Ἁμυχὰς δὲ κοπτομένων καὶ τὸ Θρ
νεῖν πεποιημένα καὶ τὸ κωκύειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρ
ἀφεῖλεν. Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν οὐδὲ συνιθέναι πλε
ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήματα βαδίζειν χω
ἱκομιδῆς. Ὧν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ἀπ
γίνεται· προσκειται δὲ τοῖς ἡμετέροις ζημιοῦσθαι το
ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων, ὡς ἀνάνδροις κ
γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη πάθεσι καὶ ἀμετρήμασ
ἑπομένους.

XXII. Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστυ πεπλάμενον ἀνθρώπ
ἀεὶ συῤῥεόντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικήν,
δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένο
τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν α
πιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας· καὶ νόμ
ἔγραψεν υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα μὴ διδαξάμενον τέχν
ἀναγκαῖς μὴ εἶναι. Τῷ μὲν γὰρ Δυκούργῳ καὶ πόλιν
ποῦντι καθαρὰν ὄχλου ξενικοῦ καὶ χώραν κεκτημένῃ π
λοῖς πολλὴν, ὅς τοσοῖσδε πλείονα κατ' Εὐριπίδην καὶ
μέγιστον εἰλωνικοῦ πλήθους, ὃ βέλτιον ἦν μὴ σχολάζειν,
λὰ τριβόμενον ἀεὶ καὶ πονοῦν ταπεινοῦσθαι περικεχυμέ
τῇ Δακεδαίμονι, καλῶς εἶχεν ἀσχολιῶν ἐκπόνων καὶ βανα
σαν ἀπαλλάξαντα τοὺς πολίτας, συνέχειν ἐν τοῖς ὅπλοις μ
τέχνην ταύτην ἐκμανθάνοντας καὶ ἀσκοῦντας. Σόλων
τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς
μοις προσαρμόζων καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γε
γοῦσι γλίσχρως διαπονοῦσαν, ἀργόν τε καὶ σχολαστὴν ὄχ
οὐ δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε·

τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν, ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρα γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡρακλείδης ἱστόρηκεν ὁ Ποντικός. Ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παροῦσι τὸ καλὸν οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς ἀγαγόμενος γυναῖκα· τόν τε μισθὸν ἀπέχει καὶ παῤῥησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν, οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

XXIII. Ὅλως δὲ πλείστην ἔχειν ἀτοπίαν οἱ περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλωνι δοκοῦσι. Μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τῷ λαβόντι ἔδωκεν· ἐὰν δ' ἁρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσηται, ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· κἂν προ- 9
αγωγεύῃ, δραχμὰς εἴκοσι, πλὴν τῶν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται λέγων δὴ τὰς ἑταίρας. Λύεται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς διδόντας. Ἔτι δ' οὔτε θυγατέρας πωλεῖν οὔτ' ἀδελφὰς δίδωσι, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγγεγενημένην. Τὸ δ' αὐτὸ πρᾶγμα ποτὲ μὲν πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως κολάζειν, ποτὲ δὲ εὐκόλως καὶ παίζοντα πρόστιμον ζημίαν τὴν τυχοῦσαν ὁρίζοντα ἄλσγόν ἐστι· πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον. Εἰς μέν γε τὰ τιμήματα τῶν θυσιῶν λογίζεται πρόβατον καὶ δραχμὴν ἀντὶ μεδίμνου, τῷ δ' Ἰσθμια νικήσαντι δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δόδοσθαι, τῷ δ' Ὀλύμπια πεντακοσίας, λύκον δὲ τῷ κομίσαντι πέντε δραχμὰς ἔδωκε, λυκιδέα δὲ μίαν, ὧν φησιν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν βοὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτου τιμήν. Ἃς γὰρ ἐν τῷ ἑκκαιδεκάτῳ τῶν ἀξόνων ὁρίζει τιμὰς τῶν ἐκκρίτων ἱερείων, εἰκὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κἀκεῖναι πρὸς τὰς νῦν εὐτελεῖς εἰσιν. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν ἢ γεωργεῖν χώραν ἔχουσι. Καὶ τὰς φυλὰς εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἴωνος υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γενῶν, εἰς ἃ διῃρέθησαν οἱ βίοι τὸ πρῶτον, ὠνομάσθαι τὸ μὲν μάχιμον Ὁπλίτας, τὸ δ' ἐργατικὸν Ἐργάδεις· δυεῖν δὲ τῶν λοιπῶν Γεδέοντας μὲν τοὺς γεωργοὺς, Αἰγικορεῖς δὲ τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβατείαις διατρίβοντας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς

ἰσων ἀενάους οὔτε λίμναις τισὶν οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖ
χώρα διαρκῆς, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο,
μον ἔγραψεν, ὅπου μέν ἐστι δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικ
χρῆσθαι τούτῳ· τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα τεσσάρων ἦν σ
δίων· ὅπου δὲ πλεῖον ἀπεῖχε, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον· ἐὰν
ὀρύξαντες ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς μὴ εὕρωσι,
τι λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος ἑξάχουν ὑδρίαν δὶς ἑκάσ
ἡμέρας πληροῦντας· ἀπορία γὰρ ἦτο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ
γὰν ἐφοδιάζειν. Ὥρισε δὲ καὶ φυτειῶν μέτρα μάλ' ἐμπ
φως, τοὺς μὲν ἄλλο τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδ
ἀπέχειν τοῦ γείτονος κελεύσας, τοὺς δὲ συκῆν ἢ ἐλαίαν
πα. Προῤῥωτέρω γὰρ ἐξικνεῖται ταῦτα ταῖς ῥίζαις· καὶ
πάσι γειτνιᾷ τοῖς φυτοῖς ἀσινῶς, ἀλλὰ καὶ τροφὴν παρ
χεῖται καὶ βλάπτουσαν ἰνίοις ἀποῤῥοὴν ἀφίησι. Βόθρο
δὲ καὶ τάφρους τὸν βουλόμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν, ὅσ
ἰβάλλοι βάθος ἀφιστάμενον μῆκος τάλλοτρίου· καὶ μελ
σῶν εμήνη καθισταμένου ἀπέχειν ὧν ὑφ' ἑτέρου πρότερ
ὠρυγμένων πόδας τριακοσίους.

XXIV. Τῶν δὲ γινομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαί
μόνον ἔθηκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσε· καὶ κατὰ τῶν ἐξ
γόντων ἀρὰς τὸν ἄρχοντα ποιεῖσθαι προσέταξεν ἢ ἐκτίνε
αὐτὸν δισχίλιον δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. Καὶ πρῶτος ἄξ
ἐστιν ὁ τοῦτον περιέχων τὸν νόμον. Οὐκ ἄν οὖν τις ἡγ
σαιτο παντελῶς ἀπιθάνους τοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ σύκ
ἐξαγωγὴ τὸ παλαιὸν ἀπείρητο καὶ τὸ φαίνειν ἐνδεικνύμεν
τοὺς ἐξάγοντας κληθῆναι συκοφαντεῖν. Ἔγραψε δὲ καὶ βλ
βῆς τετρακοσίων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦν
κελεύει πλοιῷ τετρακήκει δεδεμένον· τὸ μὲν ἐνθύμημα χ
μιν πρὸς ἀσφάλειαν. Παρέχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν ὁ
μοκοιήτων νόμος, ὅτε γενέσθαι πολίτας οὐ δίδωσι πλὴν το
φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μ
πεποιημένοις ἐπὶ τέχνῃ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαί φασιν αὐτὸν ο
οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὡς καταπαλεύμενον Ἀθ
ναζε τούτους ἐπὶ βεβαίῳ τῷ μεθέξειν τῆς πολιτείας· κ
ὄφρα πιστοὺς νομίζοντα, τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ὁ
τῶν διὰ τὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀποδειλοικότας διὰ τὴν γν
μην. Ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ

τήσεως, ὅπερ αὐτὸς παρασιτεῖν κέκληκε. Τὸν γὰρ α
ἐᾷ σιτεῖσθαι πολλάκις· ἐὰν δὲ φ καθήκῃ μὴ βούλη
λάζει τὸ μὲν ἡγούμενος πλεονεξίαν, τὸ δ' ὑπερο
κοινῶν.

XXV. Ἰσχὺν δὲ τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκατὸν ἐ
ἔδωκε· καὶ κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν π
περιέχουσι στρεφομένους· ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἐν Πρ
λείψανα μικρὰ διεσώζετο· καὶ προσηγορεύθησαν,
στοτέλης φησί, κύρβεις. Καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς εἴρ

Πρὸς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἵσι νῦν
Φρύγουσιν ἤδη τὰς κάχρυς ταῖς κύρβεσιν.

Ἔνιοι δέ φασιν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι περ
κύρβεις, ἄξονας δὲ τοὺς ἄλλους ὠνομάσθαι. Κοινὸν
ὤμνυεν ὅρκον ἡ βουλή, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπ
ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν θεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς
καταφατίζων, εἴ τι παραβαίη τῶν θεσμῶν, ἀνδριάν
σοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. Συνιδὼν
μηνὸς τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὴν κίνησιν τῆς σελήνης, οἱ
μένῳ τῷ ἡλίῳ πάντως οὔτ' ἀνίσχοντι συμφερομένη
πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ καταλαμβάνουσαν
ρερχομένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἔταξε ταύτην ἕνην
καλεῖσθαι, τὸ μὲν πρὸ συνόδου μόριον αὐτῆς τῷ πα
μηνί, τὸ δὲ λοιπὸν ἤδη τῷ ἀρχομένῳ προσήκειν ἡγο
πρῶτος, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἀκούσας Ὁμήρου λέγοντο

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο
τὴν δ' ἑφεξῆς ἡμέραν νουμηνίαν ἐκάλεσε. Τὰς δ' ἀ
δος οὐ προστιθεὶς, ἀλλ' ἀφαιρῶν καὶ ἀναλύων, ὧ
φῶτα τῆς σελήνης ἑώρα, μέχρι τριακάδος ἠρίθμησε
δὲ τῶν νόμων εἰσενεχθέντων ἔνιοι τῷ Σόλωνι κο
στην προσήεσαν ἡμέραν ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες ἢ
λεύοντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ τι τύχοιεν
ρεῖν· πλεῖστοι δ' ἦσαν οἱ πυνθανόμενοι καὶ ἀνακ
καὶ κελεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἕκαστον ἔχει καὶ πρὸς ἣ
διάνοιαν, ἐπεκδιδάσκειν καὶ σαφηνίζειν· ὁρῶν, ὅτ
καὶ τὸ πράττειν ἄτοπον καὶ τὸ μὴ πράττειν ἐπί
ὅλως δὲ ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι βουλόμενος καὶ
γεῖν τὸ δυσάρεστον καὶ τὸ φιλαίτιον τῶν πολιτῶν·

γὰρ ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἀδεὲς χαλεπὸν, ὡς αὐτὸς εἴρηκ
πρόσχημα τῆς πλάνης τὴν ναυπληρίαν ποιησάμενος ἐξέπλ
ει δεκαετῆ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμεν
Ἤλπιζε γὰρ ἐπὶ τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τοὺς νόμους αὐτ
ἰεισθαι συνήθεις.

XXVI. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο καὶ δ
τριψεν, ὡς καὶ πρότερον αὐτός φησι,

Νείλου ἐπὶ προχοῇσι Κανωβίδος ἐγγύθεν ἀκτῆς.

Χρόνον δέ τινα καὶ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἡλιουπολίτ
καὶ Σώγχιν τὸν Σαΐτην, λογιωτάτοις οὖσι τῶν ἱερέων συ
φιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκούσας λόγ
ὡς Πλάτων φησὶν, ἐπεχείρησε διὰ ποιήματος ἐξενεγκεῖν
τοὺς Ἕλληνας. Ἔπειτα πλεύσας εἰς Κύπρον ἠγαπήθη δι
φιρόντως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τῶν ἐπὶ βασιλέων, ὃς
την οὐ μεγάλην πόλιν ᾠκισμένην ὑπὸ Δημοφῶντος τοῦ Θ
αίως, περὶ τὸν Κλάριον ποταμὸν ἐν χωρίοις ὀχυροῖς μὲν, ὃ
λως δὲ δυσχερέσι καὶ φαύλοις κειμένην. Ἔπεισεν οὖν αὐτ
ὁ Σόλων, ὑποπειμένου καλοῦ πεδίου μεταθέντα τὴν πόλ
ἡδίονα καὶ μείζονα κατασκευάσαι. Καὶ παρὼν ἐπεμελήθ
τοῦ συνοικισμοῦ καὶ συνδιεκόσμησε πρός τε διαγωγὴν ἄρισ
καὶ πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε πολλοὺς μὲν οἰκήτορας τῷ Φιλ
κύπρῳ συνελθεῖν, ζηλῶσαι δὲ τοὺς ἄλλους βασιλέας· διὸ κ
τῷ Σόλωνι τιμὴν ἀποδιδοὺς, Αἰπείαν καλουμένην τὴν πόλ
πρότερον ἀπ' ἐκείνου Σόλους προσηγόρευσε. Καὶ αὐτὸς
μέμνηται τοῦ συνοικισμοῦ. Προσαγορεύσας γὰρ ἐν ταῖς ἐ
ταίαις τὸν Φιλόκυπρον

Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲν Σολίοισι πολὺν χρόνον ἐνθά
ἀνάσσων
Τὴν πόλιν εὖ ναίοις καὶ γένος ὑμέτερον·
Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηῒ θοῇ κλεινῆς ἀπὸ νήσου
Ἀσκηθῆ πέμποι Κύπρις ἰοστέφανος·
Οἰκισμῷ δ' ἐπὶ τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάζοι
Ἐσθλὸν καὶ νόστον πατρίδ' ἐς ἠμετέρην.

XXVII. Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἔντευξιν αὐτοῦ δοκοῦ
ἴσως τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν. Ἐγὼ δὲ λόγ
δοξον οὕτω καὶ τοσούτους μάρτυρας ἔχοντα καὶ, ὃ μεῖζ
ἴσι, πρέποντα τῷ Σόλωνος ἤθει καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλ

ναι τὰ χρέα καὶ λόγους ἁρμόττοντας ἐζήτει καὶ πρέπουσαν ἀρχὴν ἐκοινώσατο· τῶν φίλων οἷς μάλιστα πιστεύων καὶ χρώμενος ἐτύγχανε, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἱπκόνικον· ὅτι γῆν μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς ἔγνωκεν. Οἱ δὲ προλαβόντες εὐθὺς καὶ φθάσαντες ἐδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλουσίων καὶ μεγάλας συνεωνήσαντο χώρας. Εἶτα τοῦ δόγματος ἐξενεχθέντος τὰ μὲν κτήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείσασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην καὶ διαβολὴν, ὥσπερ οὐ συναδικούμενον, ἀλλὰ συναδικοῦντα κατέστησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖς πέντε ταλάντοις· τοσαῦτα γὰρ εὑρέθη δανείζων καὶ ταῦτα πρῶτος ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον. Ἔνιοι δὲ πεντεκαίδεκα λέγουσιν, ὧν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥόδιός ἐστι. Τοὺς μέντοι φίλους αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διετέλεσαν.

XVI. Ἧρεσε δ' οὐδετέροις, ἀλλ' ἐλύπησε καὶ τοὺς πλουσίους ἀνελὼν τὰ συμβόλαια καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πένητας, ὅτι γῆς ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησεν ἐλπίσασιν αὐτοῖς οὐδὲ παντάπασιν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος, ὁμαλοὺς τοῖς βίοις καὶ ἴσους κατέστησεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐνδέκατος ὢν ἀφ' Ἡρακλέους καὶ βεβασιλευκὼς ἔτη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος ἀξίωμα μέγα καὶ φίλους καὶ δύναμιν, οἷς ἔγνω καλῶς περὶ τῆς πολιτείας, ὑπηρετοῦσαν εἶχε καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ χρησάμενος, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπῆναι κατειργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτηρίαν πόλεως καὶ ὁμόνοιαν, μηδένα πένητα μηδὲ πλούσιον εἶναι τῶν πολιτῶν· Σόλων δὲ τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῇ πολιτείᾳ δημοτικὸς ὢν καὶ μέσος, ἐνδεέστερον δὲ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως οὐδὲν ἔπραξεν, ὁρμώμενος ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι καὶ πιστεύειν αὐτῷ τοὺς πολίτας. Ὅτι δ' οὐν προσέκρουσε τοῖς πλείστοις ἕτερα προσδοκήσασιν, αὐτὸς εἴρηκε περὶ αὑτῶν, ὡς

Χαῦνα μὲν τότ' ἐφράσαντο, νῦν δέ μοι χολούμενοι
Λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι πάντες δῄϊον.

Καίτοι φησίν, ὡς, εἴ τις ἄλλος ἔσχε τὴν αὐτὴν δύναμιν,

Οὔτ' ἂν κατέσχε θυμὸν οὔτ' ἐπαύσατο,
Πρὶν ἂν ταράξας πῖαρ ἐξέλῃ γάλα.

Ταχὺ μέντοι τοῦ συμφέροντος αἰσθόμενοι καὶ τὰς ἰδίας αὐ-

τῶν μέρφεις ἀφέντες ἔθυσάν τε κοινῇ Σεισάχθειαν τὴν δ
σίαν ὀνομάσαντες καὶ τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτ
καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν· οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐχὶ, πάντα
ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχὰς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βο
λάς· καὶ τίμημα τούτων ἑκάστου καὶ ἀριθμὸν καὶ καιρ
ὁρίσαι, λύοντα καὶ φυλάττοντα τῶν ὑπαρχόντων καὶ κα
σώτων ὅ τι δοκοίη.

XVII. Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀνε
πλὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μ
γεθος τῶν ἐπιτιμίων. Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριο
τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία θάνατος· ὥστε καὶ τοὺς ἀργ
ὑλέντας ἀποθνήσκειν καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας ἢ ὀπ
ραν ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδροφόνο
Διὸ Δημάδης ὕστερον εὐδοκιμήσειν εἰπὼν, ὅτι δι' αἵματο
οὐ διὰ μέλανος, τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραφεν. Αὐτὸς
ἐκεῖνος, ὥς φασιν, ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς πλείστοις ἀδικ
μασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ τα
τῆς ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα.

XVIII. Δεύτερον δὲ Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἁπάσα
ὅσπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τὴν
ἄλλην μίξαι πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μετεῖχεν, ἔλαβε
τιμήματα τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὁμοῦ κ
γηροῖς μέτρα πεντακόσια ποιοῦντας, πρώτους ἔταξε κ
83 Πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευσε· δευτέρους δὲ τοὺς ἵ
που τρέφειν δυναμένους ἢ μέτρα ποιεῖν τριακόσια· καὶ το
τους ἱππάδα τελοῦντας ἐκάλουν· Ζευγῖται δ' οἱ τοῦ τρίτ
τιμήματος ὠνομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμφοτέρων δ
κοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο Θῆτες, οἷς οὐδεμί
ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζε
μόνον μετεῖχον τῆς πολιτείας. Ὅ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδὲν, ὕστ
ρον δὲ καμμίγιθες ἐφάνη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν διαφορ
ἐνέκειτεν εἰς τοὺς δικαστάς. Καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔτ
ξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκείνων εἰς τὸ δικαστήριον ἐφ
σεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις. Λέγεται δὲ καὶ τοὺς νόμο
ἀσαφέστερον γράψας καὶ πολλὰς ἀντιλήψεις ἔχοντας α
ξῆσαι τὴν τῶν δικαστηρίων ἰσχύν· μὴ δυναμένους γὰρ τ
τῶν νόμων διωλυθῆναι περὶ ὧν διεφέροντο, συνέβαινεν

δεῖσθαι δικαστῶν καὶ πᾶν ἄγειν ἀμφισβήτημα πρὸς ἐκείνους τῶν νόμων τρόπον τινὰ κυριεύοντας. Ἐπισημαίνεται δ' αὐτὸς αὐτῷ τὴν ἐξίσωσιν οὕτως·

Δήμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον κράτος, ὅσσον ἐπαρκεῖ,
Τιμῆς οὔτ' ἀφελὼν οὔτ' ἐπορεξάμενος.
Οἱ δ' εἶχον δύναμιν καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγητοί,
Καὶ τοῖς ἐφρασάμην μηδὲν ἀεικὲς ἔχειν.
Ἕστην δ' ἀμφιβαλὼν κρατερὸν σάκος ἀμφοτέροισι·
Νικᾶν δ' οὐκ εἴασ' οὐδετέρους ἀδίκως.

Ἔτι μέντοι μᾶλλον οἰόμενος δεῖν ἐπαρκεῖν τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ, παντὶ λαβεῖν δίκην ὑπὲρ τοῦ κακῶς πεπονθότος ἔδωκε. Καὶ γὰρ πληγέντος ἑτέρου καὶ βλαβέντος καὶ βιασθέντος ἐξῆν τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ γράφεσθαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ διώκειν· ὀρθῶς ἐθίζοντος τοῦ νομοθέτου τοὺς πολίτας, ὥσπερ ἑνὸς μέρη σώματος, συναισθάνεσθαι καὶ συναλγεῖν ἀλλήλοις. Τούτῳ δὲ τῷ νόμῳ συμφωνοῦντα λόγον αὐτοῦ διαμνημονεύουσιν. Ἐρωτηθεὶς γάρ, ὡς ἔοικεν, ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων· Ἐκείνη, εἶπεν, ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας.

XIX. Συστησάμενος δὲ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς διὰ τὸ ἄρξαι καὶ αὐτὸς μετεῖχεν, ἔτι δ' ὁρῶν τὸν δῆμον οἰδοῦντα καὶ θρασυνόμενον τῇ τῶν χρεῶν ἀφέσει, δευτέραν προσκατένειμε βουλήν, ἀπὸ φυλῆς ἑκάστης, τεττάρων οὐσῶν, ἑκατὸν ἄνδρας ἐπιλεξάμενος, οὓς προβουλεύειν ἔταξε τοῦ δήμου καὶ μηδὲν ἐᾷν ἀπροβούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεσθαι. Τὴν δ' ἄνω βουλὴν ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων ἐκάθισεν οἰόμενος ἐπὶ δυσὶ βουλαῖς ὥσπερ ἀγκύραις ὁρμοῦσαν ἧττον ἐν σάλῳ τὴν πόλιν ἔσεσθαι καὶ μᾶλλον ἀτρεμοῦντα τὸν δῆμον παρέξειν. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν, ὥσπερ εἴρηται, Σόλωνα συστήσασθαί φασι καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς μάλιστα δοκεῖ τὸ μηδαμοῦ τὸν Δράκοντα λέγειν, μηδ' ὀνομάζειν Ἀρειοπαγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφέταις ἀεὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν φονικῶν. Ὁ δὲ δρισκαιδέκατος ἄξων τοῦ Σόλωνος τὸν ὄγδοον ἔχει τῶν νόμων οὕτως αὐτοῖς ὀνόμασι γεγραμμένον· „Ἀτίμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν ἢ Σόλωνα

ἄρξαι, ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου πάγου ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ φόνῳ ἢ φυγαγεῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε θεσμὸς ἐφάνη ὅδε." Ταῦτα δὴ πάλιν ὡς πρὸ τῆς Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν οὖσαν ἐνδείκνυται. Τίνες γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πάγῳ καταδικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ τὸ κρίνειν; εἰ μὴ νὴ Δία γέγονέ τις ἀσάφεια τοῦ γράμματος ἢ ἔκλειψις, ὥστε τοὺς ἡλωκότας ἐπ' αἰτίαις, ἃς κρίνουσιν οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ Ἐφέται καὶ Πρυτάνεις, ὅτε ὁ θεσμὸς ἐφάνη ὅδε, μένειν ἀτίμους τῶν ἄλλων ἐπιτίμων γενομένων. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπισκόπει.

XX. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ παράδοξος ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γενόμενον. Βούλεται δ', ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς μηδ' ἀναισθήτως ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεῖα καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα πράττουσι προσθέμενον συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. Ἄτοπος δὲ καὶ περίεργος δοκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδοὺς, ἂν ὁ κρατῶν καὶ κύριος γεγονὼς κατὰ τὸν νόμον αὐτὸς μὴ δυνατὸς ᾖ πλησιάσαι, ὑπὸ τῶν ἐγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὀπυίεσθαι. Καὶ τοῦτο δ' ὀρθῶς ἔχειν τινές φασι πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους συνεῖναι, χρημάτων δ' ἕνεκα λαμβάνοντας ἐπικλήρους καὶ τῷ νόμῳ καταβιαζομένους τὴν φύσιν. Ὁρῶντες γὰρ ᾧ βούλεται τὴν ἐπίκληρον συνοῦσαν ἢ προήσονται τὸν γάμον ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι φιλοπλουτίας καὶ ὕβρεως δίκην διδόντες. Εὖ δ' ἔχει καὶ τὸ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς ᾧ βούλεται διαλέγεσθαι τὴν ἐπίκληρον, ὅπως οἰκεῖον ᾖ καὶ μετέχον τοῦ γένους τὸ τικτόμενον. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ τὸ τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθείργνυσθαι μήλου κυδωνίου συγκατατραγοῦσαν καὶ τὸ τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη πρὸς σώφρονα γυναῖκα καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα καὶ ταῖς διαφοραῖς

[redacted]

οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφεῖλε τὰς φερνὰς, ἱμάτια τρία καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν, ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην. Οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον οὐδ' ὤνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότητι γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. Ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναί τινι τῶν πολιτῶν πρὸς γάμον ἔφη, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀταξίαν ταύτην οὐ δοτέον οὐδὲ περιοπτέον ἀώρους καὶ ἀχαρίτους ἐπιπλοκὰς καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας μηδὲ τέλος. Ἀλλὰ γέροντι νέαν ἀγομένῳ φαίη τις ἂν ἐμμελὴς ἄρχων ἢ νομοθέτης τὸ πρὸς τὸν Φιλοκτήτην

— εὖ γ' οὖν ὡς γαμεῖν ἔχεις τάλας·

καὶ νέον ἐν δωματίῳ πλουσίας πρεσβύτιδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ἀπὸ συνουσίας παχυνόμενον ἐξανευρὼν μετοικίσει πρὸς παρθένον νύμφην ἀνδρὸς δεομένην. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XXI. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. Καὶ γὰρ ὅσιον τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ ἀΐδιον. Ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς δημόσιον ἔταξε. Τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς ἀπαίδευτον καὶ ἀκόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ χαλεπὸν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀδύνατον· δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν, ὁ δ' ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὑτοῦ φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν ἢ φαρμάκων ἢ δεσμῶν * ἢ * ἀνάγ-

τῇ κατασχεθεὶς γυναικὶ πειθόμενος· εὖ πάνυ καὶ προσηκόντως τὸ πεισθῆναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἡγούμενος τοῦ βιασθῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταὐτὸ τὴν ἀπάτην τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν θέμενος, ὡς οὐχ ἧττον ἑκστῆσαι λογισμὸν ἀνθρώπου δυναμένων. Ἐπέστησε δὲ καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς πένθεσι καὶ ταῖς ἑορταῖς νόμον ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσαν κελεύσας μηδὲ βρωτὸν ἢ ποτὸν, πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην μηδὲ κάνητα κηχναίου μείζονα μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμάξῃ κομιζομένην ἱστρουν προφαίνοντος. Ἁμυχὰς δὲ κοπτομένων καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα καὶ τὸ κακύνειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρων ἀφεῖλεν. Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν οὐδὲ συνειθέναι πλέον ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήματα βαδίζειν χωρὶς ἰκνουμένης. Ὧν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ἀπηγόρευται· πρόσκειται δὲ τοῖς ἡμετέροις ζημιοῦσθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων, ὡς ἀνάνδροις καὶ γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη πάθεσι καὶ ἁμαρτήμασιν ἑπομένους.

XXII. Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπων ἀεὶ συῤῥεόντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὰ δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένους τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας· καὶ νόμον ἔγραψεν υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα μὴ διδαξάμενον τέχνην ἐπάναγκες μὴ εἶναι. Τῷ μὲν γὰρ Δυκούργῳ καὶ πόλιν οἰκοῦντι καθαρὰν ὄχλου ξενικοῦ καὶ χώραν κεκτημένῳ πολλοῖς πολλὴν, ὅς τοσοῖσδε πλείονα κατ' Εὐριπίδην καὶ τὸ μέγιστον εἰλωτικοῦ πλήθους, ὃ βέλτιον ἦν μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ τριβόμενον ἀεὶ καὶ πονοῦν τακεινοῦσθαι περικεχυμένου τῇ Λακεδαίμονι, καλῶς εἶχεν ἀσχολιῶν ἐπιπόνων καὶ βαναύσων ἀπαλλάξαντα τοὺς πολίτας, συνέχειν ἐν τοῖς ὅπλοις μίαν τέχνην ταύτην ἐμμανθάνοντας καὶ ἀσκοῦντας. Σόλων δὲ τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσαρμόζων καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γεωργοῦσι γλίσχρως διαρκοῦσαν, ἀργόν τε καὶ σχολαστὴν ὄχλον οὐ δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε· καὶ

τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν, ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον τὸ μηδὲ τοῖς ἑξ ἑταίρα γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡρακλείδης ἱστόρηκεν ὁ Ποντικός. Ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παροῦσι τὸ καλὸν οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς ἀγαγόμενος γυναῖκα· τόν τε μισθὸν ἀπέχει καὶ παῤῥησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν, οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

XXIII. Ὅλως δὲ πλείστην ἔχειν ἀτοπίαν οἱ περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλωνι δοκοῦσι. Μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τῷ λαβόντι ἔδωκεν· ἐὰν δ' ἁρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσηται, ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· κἂν προ- 91
αγωγεύῃ, δραχμὰς εἴκοσι, πλὴν τῶν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται λέγων δὴ τὰς ἑταίρας. Αὗται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς διδόντας. Ἔτι δ' οὔτε θυγατέρας πωλεῖν οὔτ' ἀδελφὰς δίδωσι, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγγεγενημένην. Τὸ δ' αὐτὸ πρᾶγμα ποτὲ μὲν πικρῶς καὶ ἀκαιρατήτως κολάζειν, ποτὲ δὲ εὐκόλως καὶ παίζοντα πρόστιμον ζημίαν τὴν τυχοῦσαν ὁρίζοντα ἄλσγόν ἐστι· πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον. Εἰς μέν γε τὰ τιμήματα τῶν θυσιῶν λογίζεται πρόβατον καὶ δραχμὴν ἀντὶ μεδίμνου, τῷ δ' Ἰσθμια νικήσαντι δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δίδοσθαι, τῷ δ' Ὀλύμπια πεντακοσίας, λύκον δὲ τῷ κομίσαντι πέντε δραχμὰς ἔδωκε, λυκιδέα δὲ μίαν, ὧν φησιν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν βοὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτου τιμήν. Ἃς γὰρ ἐν τῷ ἑκκαιδεκάτῳ τῶν ἀξόνων ὁρίζει τιμὰς τῶν ἑκπρίτων ἱερείων, εἰκὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κἀκεῖναι πρὸς τὰς νῦν εὐτελεῖς εἰσιν. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν ἢ γεωργεῖν χώραν ἔχουσι. Καὶ τὰς φυλὰς εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἴωνος υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γενῶν, εἰς ἃ διῃρέθησαν οἱ βίοι τὸ πρῶτον, ὠνομάσθαι τὸ μὲν μάχιμον Ὁπλίτας, τὸ δ' ἐργατικὸν Ἐργάδεις· δυεῖν δὲ τῶν λοιπῶν Γεδέοντας μὲν τοὺς γεωργούς, Αἰγικορεῖς δὲ τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβατείαις διατρίβοντας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς

ἀεννάοις οὔτε λίμναις τισὶν οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ
διαρκῆς, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο, νό-
ραψεν, ὅπου μέν ἐστι δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικοῦ,
αι τούτῳ· τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα τεσσάρων ἦν στα-
ὅπου δὲ πλεῖον ἀπεῖχε, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον· ἐὰν δὲ
νες ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς μὴ εὕρωσι, τό-
βάνειν παρὰ τοῦ γείτονος ἑξάχουν ὑδρίαν δὶς ἑκάστης
πληροῦντας· ἀπορίᾳ γὰρ ᾤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀρ-
ροδιάζειν. Ὥρισε δὲ καὶ φυτειῶν μέτρα μάλ' ἐμπεί-
τοὺς μὲν ἄλλο τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδας
ν τοῦ γείτονος κελεύσας, τοὺς δὲ συκῆν ἢ ἐλαίαν ἐν-
Ἰοῤῥωτέρω γὰρ ἐξικνεῖται ταῦτα ταῖς ῥίζαις· καὶ οὐ
ιτνιᾷ τοῖς φυτοῖς ἀσινῶς, ἀλλὰ καὶ τροφὴν παραι-
καὶ βλάπτουσαν ἐνίοις ἀποῤῥοὴν ἀφίησι. Βόθρους
τάφρους τὸν βουλόμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν, ὅσον
ν βάθος ἀφιστάμενον μῆκος τἀλλοτρίου· καὶ μελισ-
ιήνη καθιστάμενον ἀπέχειν τῶν ὑφ' ἑτέρου πρότερον
νων πόδας τριακοσίους.

XIV. Τῶν δὲ γινομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαίου
ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσε· καὶ κατὰ τῶν ἐξα-
ν ἀρὰς τὸν ἄρχοντα ποιεῖσθαι προσέταξεν ἢ ἐκτίνειν
ἑκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. Καὶ πρῶτος ἄξων
ὁ τοῦτον περιέχων τὸν νόμον. Οὐκ ἂν οὖν τις ἡγή-
παντελῶς ἀπιθάνους τοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ σύκων
ἢ τὸ παλαιὸν ἀπείρητο καὶ τὸ φαίνειν ἐνδεικνύμενον
ξάγοντας κληθῆναι συκοφαντεῖν. Ἔγραψε δὲ καὶ βλά-
τραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι
κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον· τὸ μὲν ἐνθύμημα χά-
ρὸς ἀσφάλειαν. Παρέχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δη-
ίτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίταις οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς
σιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε με-
μένοις ἐπὶ τέχνῃ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαί φασιν αὐτὸν οὐχ
ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὡς κατακαλούμενον Ἀθή-
ούτους ἐπὶ βεβαίῳ τῷ μεθέξειν τῆς πολιτείας· καὶ
στοὺς νομίζοντα, τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ἑαυ-
ὰ τὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀπολελοιπότας διὰ τὴν γνώ-
ίδιον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σι-

τήσεως, ὅπερ αὐτὸς παρασιτεῖν κέκληκε. Τὸν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἐᾷ σιτεῖσθαι πολλάκις· ἐὰν δὲ φ καθήκῃ μὴ βούληται, πολάζει τὸ μὲν ἡγούμενος πλεονεξίαν, τὸ δ' ὑπεροψίαν τῶν κοινῶν.

XXV. Ἰσχὺν δὲ τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς ἔδωκε· καὶ κατεγράψαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους· ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἐν Πρυτανείῳ λείψανα μικρὰ διεσώζετο· καὶ προσηγορεύθησαν, ὡς Ἀριστοτέλης φησί, κύρβεις. Καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς εἴρηκέ που·

Πρὸς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἵσι νῦν
Φρύγουσιν ἤδη τὰς κάχρυς ταῖς κύρβεσιν.

Ἔνιοι δέ φασιν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι περιέχονται κύρβεις, ἄξονας δὲ τοὺς ἄλλους ὠνομάσθαι. Κοινὸν μὲν οὖν ὤμνυεν ὅρκον ἡ βουλή, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπεδώσειν, ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν θεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς τῷ λίθῳ καταφατίζων, εἴ τι παραβαίη τῶν θεσμῶν, ἀνδριάντα χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. Συνιδὼν δὲ τοῦ μηνὸς τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὴν κίνησιν τῆς σελήνης, οὔτε θυομένῳ τῷ ἡλίῳ πάντως οὔτ' ἀνίσχοντι συμφερομένην, ἀλλὰ πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ καταλαμβάνουσαν καὶ παρερχομένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἔταξε ταύτην ἕνην καὶ νέαν καλεῖσθαι, τὸ μὲν πρὸ συνόδου μόριον αὐτῆς τῷ παυομένῳ μηνί, τὸ δὲ λοιπὸν ἤδη τῷ ἀρχομένῳ προσήκειν ἡγούμενος· πρῶτος, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἀκούσας Ὁμήρου λέγοντος·

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο·
τὴν δ' ἑφεξῆς ἡμέραν νουμηνίαν ἐκάλεσε. Τὰς δ' ἀπ' εἰκάδος οὐ προστιθεὶς, ἀλλ' ἀφαιρῶν καὶ ἀναλύων, ὥσπερ τὰ φῶτα τῆς σελήνης ἑώρα, μέχρι τριακάδος ἠρίθμησεν. Ἐπεὶ δὲ τῶν νόμων εἰσενεχθέντων ἔνιοι τῷ Σόλωνι καθ' ἑκάστην προσήγεσαν ἡμέραν ἐπαινοῦντες ἢ φέγοντες ἢ συμβουλεύοντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ τι τύχοιεν ἢ ἀφαιρεῖν· πλεῖστοι δ' ἦσαν οἱ πυνθανόμενοι καὶ ἀναιρίνοντες καὶ κελεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἕκαστον ἔχει καὶ πρὸς ἣν κεῖται διάνοιαν, ἐπεκδιδάσκειν καὶ σαφηνίζειν· ὁρῶν, ὅτι ταῦτα καὶ τὸ πράττειν ἄτοπον καὶ τὸ μὴ πράττειν ἐπίφθονον, ὅλως δὲ ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι βουλόμενος καὶ διαφυγεῖν τὸ δυσάρεστον καὶ τὸ φιλαίτιον τῶν πολιτῶν· ἔργμασι

γὰρ ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἀδεῶν χαλεπὸν, ὡς αὐτὸς εἰρη
πρόσχημα τῆς πλάνης τὴν ναυκληρίαν ποιησάμενος ἐξέπλ
σι δεκαετῆ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμεν
Ἤλιξε γὰρ ἐπὶ τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τοὺς νόμους αὐτ
ἰσεσθαι συνήθεις.

XXVI. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο καὶ ἐ
τιφεν, ὡς καὶ πρότερον αὐτός φησι,

Νείλου ἐπὶ προχοῇσι Κανωβίδος ἐγγύθεν ἀκτῆς.

Ἰρόνου δέ τινα καὶ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἡλιουπολίτ
καὶ Σώγχιν τὸν Σαΐτην, λογιωτάτους οὖσι τῶν ἱερέων συ
φιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκούσας λόγ
ὡς Πλάτων φησὶν, ἐπεχείρησε διὰ ποιήματος ἐξενεγκεῖν
τοὺς Ἕλληνας. Ἔπειτα πλεύσας εἰς Κύπρον ἠγαπήθη δ
φρόντως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τῶν ἐκεῖ βασιλέων, ὃς
χεν οὐ μεγάλην πόλιν ὠκισμένην ὑπὸ Δημοφῶντος τοῦ Θ
είως, περὶ τὸν Κλάριον ποταμὸν ἐν χωρίοις ὀχυροῖς μὲν,
35 λως δὲ δυσχερέσι καὶ φαύλοις κειμένην. Ἔπεισεν οὖν αὐτ
ὁ Σόλων, ὑποπεμένου καλοῦ πεδίου μεταθέντα τὴν πό
ηδίονα καὶ μείζονα κατασκευάσαι. Καὶ παρὼν ἐπεμελή
τοῦ συνοικισμοῦ καὶ συνδιεκόσμησε πρός τε διαγωγὴν ἄρισ
καὶ πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε πολλοὺς μὲν οἰκήτορας τῷ Φι
κύπρῳ συνελθεῖν, ζηλῶσαι δὲ τοὺς ἄλλους βασιλέας· διὸ
τῷ Σόλωνι τιμὴν ἀποδιδοὺς, Λίκειαν καλουμένην τὴν πό
πρότερον ἀπ' ἐκείνου Σόλους προσηγόρευσε. Καὶ αὐτὸς
μέμνηται τοῦ συνοικισμοῦ. Προσαγορεύσας γὰρ ἐν ταῖς ἐ
γίαις τὸν Φιλόκυπρον

Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲν Σολίοισι πολὺν χρόνον ἐνθά
ἀνάσσων
Τὴν πόλιν εὖ ναίοις καὶ γένος ὑμέτερον·
Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηῒ θοῇ κλεινῆς ἀπὸ νήσου
Ἀσκηθῆ πέμποι Κύπρις ἰοστέφανος·
Οἰκισμῷ δ' ἐπὶ τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάζοι
Ἐσθλὸν καὶ νόστον πατρίδ' ἐς ἠμετέρην.

XXVII. Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἔντευξιν αὐτοῦ δοκοῦ
ἴκοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν. Ἐγὼ δὲ λόγ
δοξον οὕτω καὶ τοσούτους μάρτυρας ἔχοντα καὶ, ὃ μεῖζ
ἴστι, πρέποντα τῷ Σόλωνος ἤθει καὶ τῆς ἐκείνου μεγα

φροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὔ μοι δοκῶ προήσεσθαι χρονικοῖς τισι λεγομένοις κανόσιν, οὓς μυρίοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται καταστῆσαι τὰς ἀντιλογίας. Τὸν δ' οὖν Σόλωνα φασὶν εἰς Σάρδεις δεηθέντι τῷ Κροίσῳ παραγενόμενον, παθεῖν τι παραπλήσιον ἀνδρὶ χερσαίῳ κατιόντι πρῶτον ἐπὶ θάλατταν. Ἐκεῖνός τε γὰρ ὁρῶν ἄλλον ἐξ ἄλλου ποταμὸν ᾤετο τὴν θάλασσαν εἶναι· καὶ τῷ Σόλωνι τὴν αὐλὴν διαπορευομένῳ καὶ πολλοὺς ὁρῶντι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένους πολυτελῶς καὶ σοβοῦντας ἐν ὄχλῳ προπομπῶν καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖσος εἶναι· μέχρι πρὸς αὐτὸν ἤχθη πᾶν ὅσον ἐν λίθοις, ἐν βαφαῖς ἐσθῆτος, ἐν τέχναις χρυσοῦ περὶ κόσμον ἐκπρεπὲς ἔχειν ἢ περιττὸν ἢ ζηλωτὸν ἐδόκει περικείμενον, ὡς δὴ θέαμα σεμνότατον ὀφθείη καὶ ποικιλώτατον. Ἐπεὶ δ' ὁ Σόλων ἄντικρυς καταστὰς οὔτ' ἔπαθεν οὐδὲν οὔτ' εἶπε πρὸς τὴν ὄψιν, ὧν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν, ἀλλὰ καὶ δῆλος ἦν τοῖς εὖ φρονοῦσι τῆς ἀπειροκαλίας καὶ μικροπρεπείας καταφρονῶν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἄλλην ἄγοντας ἐπιδεῖξαι μηδὲν δεομένῳ κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν. Ἤρκει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τοῦ τρόπου κατανόησιν παρασχεῖν. Ὡς δ' οὖν αὖθις ἤχθη γεγονὼς ἁπάντων θεατὴς, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος, εἴ τινα εἶδεν ἀνθρώπων αὐτοῦ μακαριώτερον. Ἀποφηναμένου δὲ τοῦ Σόλωνος, ὅτι εἶδε Τέλλον αὐτοῦ πολίτην καὶ διεξελθόντος, ὅτι χρηστὸς ἀνὴρ ὁ Τέλλος γενόμενος καὶ παῖδας εὐδοκίμους ἀπολιπὼν καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεᾶ τῶν ἀναγκαίων, ἐτελεύτησεν ἐνδόξως ἀριστεύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἤδη μὲν ἀλλόκοτος ἐδόκει εἶναι τῷ Κροίσῳ καὶ ἄγροικος, εἰ μὴ πρὸς ἀργύριον πολὺ μηδὲ χρυσίον τῆς εὐδαιμονίας ποιεῖται τὴν ἀναμέτρησιν, ἀλλὰ δημοτικοῦ καὶ ἰδιώτου βίον καὶ θάνατον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῴη δύναμιν καὶ ἀρχήν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠρώτησεν αὐτὸν, εἰ μετὰ Τέλλον ἄλλον ἔγνωκεν ἀνθρώπων εὐδαιμονέστερον. Πάλιν δὲ τοῦ Σόλωνος εἰπόντος εἰδέναι Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, φιλαδέλφους καὶ φιλομήτορας διαφερόντως ἄνδρας, οἳ τὴν μητέρα τῶν βοῶν βραδυνόντων ὑποδύντες αὐτοὶ τῷ ζυγῷ τῆς ἁμάξης ἐκόμισαν πρὸς 94
τὸ τῆς Ἥρας ἱερὸν, εὐδαιμονιζομένην ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ

ώρουσαν, εἶτα θύσαντες καὶ πιόντες οὐκ ἔτι μεθ' ἡμέραν ἐπέστησαν, ἀλλὰ τεθνηκότες ἀναλγῆ καὶ ἄλυπον ἐπὶ δόξῃ κακίστῃ σχόντες θάνατον ἄφθησαν· Ἡμᾶς δὲ, εἶπεν ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Κροῖσος, εἰς οὐδένα τίθης εὐδαιμόνων ἀριθμὸν ἀνθρώπων; Καὶ ὁ Σόλων οὔτε κολακεύειν βουλόμενος αὐτὸν οὔτε περαιτέρω παροξύνειν „Ἕλλησιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ Ἀνδῶν, πρός τε τἄλλα μετρίως ἔχειν ὁ θεὸς ἔδωκε καὶ σοφίας τινὸς εὐθαρσοῦς, ὡς ἔοικε, καὶ δημοτικῆς, οὐ βαναύσου οὐδὲ λαμπρᾶς, ὑπὸ μετριότητος ἡμῖν μέτεστιν, ἣ τύραννον ὁρῶσα παντοδαπαῖς χρώμενον ἀεὶ τὸν βίον, οὐκ ἐᾷ τοῖς ἑνὸς ὁρῶσιν ἀγαθοῖς μέγα φρονεῖν οὐδὲ θαυμάζειν ἀνδρὸς εὐτυχίαν μεταβολῆς χρόνον ἔχουσαν. Ἔπεισι γὰρ ἑκάστῳ ποικίλον ἐξ ἀδήλου τὸ μέλλον· ᾧ δ' εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔθετο τὴν εὐπραξίαν, τοῦτον ἡμεῖς εὐδαίμονα νομίζομεν. Ὁ δὲ ἔχων ἔτι καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμὸς, ὥσπερ ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ στέφανος ἔστιν ἀβέβαιος καὶ ἄκυρος." Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Σόλων ἀπηλλάττετο λυπήσας μὲν, οὐκ ἀθετήσας δὲ τὸν Κροῖσον.

XXVIII. Ὁ δὲ λογοποιὸς Αἴσωπος, ἐνέγγανε γὰρ εἰς Σάρδεις γεγονὼς μετέπεμπτος ὑπὸ Κροίσου καὶ τιμώμενος, ἠχθέσθη τῷ Σόλωνι μηδεμιᾶς τυχόντι φιλανθρωπίας· καὶ προσιὼν αὐτὸν Ὦ Σόλων, ἔφη, τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα ἢ ἥδιστα ὁμιλεῖν. Καὶ ὁ Σόλων Μὰ Δί', εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἄριστα. Τότε μὲν οὖν ὁ Κροῖσος οὕτω τοῦ Σόλωνος κατεφρόνησεν· ἐπεὶ δὲ Κύρῳ συμβαλὼν ἐκρατήθη καὶ ἁλοὺς καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσε καὶ ζῶν ἁλοὺς αὐτὸς ἔμελλε κατακαίρκρασθαι καὶ γενομένης πυρᾶς ἀνεβιβάσθη δεδεμένος σὺν παισὶν Περσῶν ἅπασιν καὶ Κύρου παρόντος, ἐφ' ὅσον ἐμνεῖτο καὶ δυνατὸς ἦν τῇ φωνῇ φθεγξάμενος ἀνεβόησε τρὶς Ὦ Σόλων. Θαυμάσας οὖν ὁ Κῦρος ἔπεμψε τοὺς ἐρησομένους, ὅστις ἀνθρώπων ἢ θεῶν οὗτός ἐστιν ὁ Σόλων, ὃν τύχης ἀπόροις μόνον ἀνακαλεῖται. Καὶ ὁ Κροῖσος ὑποπτερυγώμενος εἶπεν ὅτι „Τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν εἷς οὗτος ἦν ἀνὴρ, ὃν ἐγὼ μετεπεμψάμην οὐκ ἀκοῦσαί τι βουλόμενος οὐδὲ μαθεῖν ὧν ἐνδεὴς ἦμην, ἀλλ' ὡς δή μοι παρὼν γένοιτο καὶ μάρτυς ἀπίοι τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνης, ἣν ὑποβαλεῖν ἄρα μεῖζον ἦν κακὸν ἢ λαβεῖν ἀγαθόν. Λόγος

κορυνηφόρων διαμικρολογεῖτο πρὸς τὸν Πεισίστρατον· ὁ
ὅσους ἐβούλετο τρέφοντα καὶ συνάγοντα φανερῶς περιεσ
μέχρι τὴν ἀκρόπολιν κατέσχε. Γενομένου δὲ τούτου καὶ τ
πόλεως συνταραχθείσης ὁ μὲν Μεγακλῆς εὐθὺς ἔφυγε
τὰ τῶν ἄλλων Ἀλκμαιωνιδῶν. Ὁ δὲ Σόλων ἤδη μὲν ἦν σφ
δρα γέρων καὶ τοὺς βοηθοῦντας οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ π
ἦλθεν εἰς ἀγορὰν καὶ διελέχθη πρὸς τοὺς πολίτας, τὰ μ
κακίζων τὴν ἀβουλίαν αὐτῶν καὶ μαλακίαν, τὰ δὲ παρο
νων ἔτι καὶ παρακαλῶν μὴ προΐσθαι τὴν ἐλευθερίαν· ὁ
καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς πρώην μὲν ἦν εὔμα
στερον αὐτοῖς τὸ κωλῦσαι τὴν τυραννίδα συνισταμένην, ν
δὲ μεῖζόν ἐστι καὶ λαμπρότερον ἐκκόψαι καὶ ἀνελεῖν σ
εστῶσαν ἤδη καὶ πεφυκυῖαν. Οὐδενὸς δὲ προσέχοντος α
τῷ διὰ τὸν φόβον ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ
λαβὼν τὰ ὅπλα καὶ πρὸ τῶν θυρῶν θέμενος εἰς τὸν σ
νωπὸν „Ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, ὡς δυνατὸν ἦν, βεβοήθηται
πατρίδι καὶ τοῖς νόμοις.“ Καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγε· π
τῶν φίλων φεύγειν παραινούντων οὐ προσεῖχεν, ἀλλὰ π
ήματα γράφων ὠνείδιζε τοῖς Ἀθηναίοις·

Εἰ δὲ πεπόνθατε λυγρὰ δι' ὑμετέρην κακότητα,
Μή τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφέρετε.
Αὐτοὶ γὰρ τούτους ηὐξήσατε φύσια δόντες,
Καὶ διὰ ταῦτα κακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.

XXXI. Ἐπὶ τούτοις δὲ πολλῶν νουθετούντων αὐτὸν
ἀποθανούμενον ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ πυνθανομένων, τί
πιστεύων οὕτως ἀπονοεῖται; Τῷ γήρᾳ, εἶπεν. Οὐ μὴν ἀ
ὁ Πεισίστρατος ἐγκρατὴς γενόμενος τῶν πραγμάτων οὔτι
ἐξεθεράπευσε τὸν Σόλωνα, τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος κ
μετεπεμπόμενος, ὥστε καὶ σύμβουλον εἶναι καὶ πολλὰ τι
πρασσομένων ἐπαινεῖν. Καὶ γὰρ ἐφύλαττε τοὺς πλείστο
νόμους τοῦ Σόλωνος, ἐμμένων πρῶτος αὐτὸς καὶ τοὺς φ
λους ἀναγκάζων· ὅς γε καὶ φόνου προσκληθεὶς εἰς Ἄρει
πάγον ἦδη τυραννῶν, ἀπήντησε κοσμίως ἀπολογησόμενο
ὁ δὲ κατήγορος οὐχ ὑπήκουσε. Καὶ νόμους αὐτὸς ἑτέρο
ἔγραφεν, ὧν ἐστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημ
σίᾳ τρέφεσθαι κελεύων. Τοῦτο δέ φησιν Ἡρακλείδης κ
πρότερον ἐπὶ Θερσίππῳ πηρωθέντι τοῦ Σόλωνος ψηφισ

μνον, μιμήσασθαι τὸν Πεισίστρατον. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστόρηκε, καὶ τὸν τῆς ἀργίας νόμον οὐ Σόλων ἔθηκεν, ἀλλὰ Πεισίστρατος, ᾧ τήν τε χώραν ἐνεργεστέραν καὶ τὴν πόλιν ἠρεμαιοτέραν ἐποίησεν. Ὁ δὲ Σόλων ἀψάμενος μεγάλης τῆς περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν λόγον ἢ μῦθον πραγματείας, ὃν διήκουσε τῶν περὶ Σάϊν λογίων προσήκοντα ταῖς Ἀθηναίοις, ἐξέκαμεν οὐ δι' ἀσχολίαν, ὡς Πλάτων φησὶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ γήρως φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τῆς γραφῆς. Ἐπεὶ σχολῆς γε περιουσίαν αὐτοῦ μηνύουσιν αἱ τοιαῦται φωναί·

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος·

καὶ

Ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσου
Καὶ Μουσέων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας.

XXXII. Ὡς δὲ χώρας καλῆς ἔδαφος ὁ Πλάτων ἔρημον, αὐτῷ δέ πως κατὰ συγγένειαν προσῆκον, ἐξεργάσασθαι καὶ διαπονῆσαι φιλοτιμούμενος τὴν Ἀτλαντικὴν ὑπόθεσιν, πρόθυρα μὲν μεγάλα καὶ περιβόλους καὶ αὐλὰς τῇ ἀρχῇ περιέθηκεν, οἷα λόγος οὐδεὶς ἄλλος ἔσχεν οὐδὲ μῦθος οὐδὲ ποίησις· ὀψὲ δὲ ἁρξάμενος προκατέλυσε τοῦ ἔργου τὸν βίον, ὅσῳ μᾶλλον εὐφραίνει τὰ γεγραμμένα, τοσούτῳ μᾶλλον τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἀνιάσας. Ὡς γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπιεῖον, οὕτως ἡ Πλάτωνος σοφία τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν πολλοῖς καλοῖς μόνον ἔργον ἀτελὲς ἔσχηκεν. Ἐπεβίωσε δ' οὖν ὁ Σόλων ἀρξαμένου τοῦ Πεισιστράτου τυραννεῖν, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ, συχνὸν χρόνον, ὡς δὲ Φανίας ὁ Ἐρέσιος ἐλάττονα δυοῖν ἐτῶν. Ἐπὶ Κωμίου μὲν γὰρ ἤρξατο τυραννεῖν Πεισίστρατος· ἐφ' Ἡγεστράτου δὲ Σόλωνά φησιν ὁ Φανίας ἀποθανεῖν, τοῦ μετὰ Κωμίαν ἄρξαντος. Ἡ δὲ δὴ διασπορὰ κατακανθέντος αὐτοῦ τῆς τέφρας περὶ τὴν Σαλαμῖνίαν νῆσον, ἔστι μὲν διὰ τὴν ἀτοπίαν ἀπίθανος παντάπασι καὶ μυθώδης· ἀναγέγραπται δ' ὑπό τε ἄλλων ἀνδρῶν ἐλλογίμων καὶ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου.

ΠΟΠΛΙΚΟΛΑΣ.

Τοιούτῳ δὲ γενομένῳ τῷ Σόλωνι τὸν Ποπλικόλαν παραβάλλομεν· ᾧ τοῦτο μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἐπὶ τιμῇ τοὔνομα, πρὸ τοῦ δὲ Πόπλιος Οὐαλέριος ἐκαλεῖτο, Οὐαλερίου δοκῶν ἀπόγονος εἶναι τῶν παλαιῶν ἀνδρὸς αἰτιωτάτου γενομένου Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους ἓν πολεμίων ἔνα γενέσθαι δῆμον. Ὁ γὰρ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς εἰς ταὐτὸ πείσας συνελθεῖν καὶ διαλλάξας ἐκεῖνός ἐστι. Τούτῳ δὴ κατὰ γένος προσήκων Οὐαλέριος, ὥς φασι, βασιλευομένης μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης, ἐπιφανὴς ἦν διὰ λόγου καὶ πλοῦτον· ὧν τῷ μὲν ὀρθῶς καὶ μετὰ παῤῥησίας ἀεὶ χρώμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἀφ' οὗ δὲ τοῖς δεομένοις ἐλευθερίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαρκῶν δῆλος ἦν εὐθύς, εἰ γένοιτο δημοκρατία, πρωτεύσων. Ἐπεὶ δὲ Ταρκύνιον Σούπερβον οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρανόμως οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα μισῶν ὁ δῆμος καὶ βαρυνόμενος, ἀρχὴν ἀποστάσεως ἔλαβε τὸ Λουκρητίας πάθος, αὐτὴν ἐπὶ τῷ βιασθῆναι διεργασαμένης καὶ Λεύκιος Βροῦτος ἁπτόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ἐπὶ πρῶτον ἦλθε τὸν Οὐαλέριον καὶ χρησάμενος αὐτῷ προθυμοτάτῳ συνεξέβαλε τοὺς βασιλεῖς· μέχρι μὲν ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος ἕνα χειροτονήσειν ἀντὶ τοῦ βασιλέως στρατηγὸν, ἡσυχίαν ἦγεν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βρούτῳ μᾶλλον ἄρχειν προσῆκον ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γεγενημένῳ· δυσχεραινομένου δὲ τοῦ τῆς μοναρχίας ὀνόματος καὶ δοκοῦντος ἂν ἀλυπότερον τοῦ δήμου μερισθεῖσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀρχὴν καὶ δύο προβαλλομένου καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτου αἱρεθήσεσθαι καὶ συνυπατεύσειν διήμαρτεν. Ἡιρέθη γὰρ ἄκοντι τῷ Βρούτῳ συνάρχων ἀντὶ τοῦ

Οὐαλερίου Ταρκύνιος Κολλατῖνος, ὁ Λουκρητίας ἀνὴρ,
ὢν ἀρετῇ Οὐαλερίου διαφέρων. Ἀλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιό
τοὺς βασιλεῖς ἔτι πολλὰ πειρῶντας ἐξωθεν καὶ μαλάσσον
τὴν πόλιν ἐβούλοντο τὸν ἐντονώτατον αὐτοῖς ἐχθρὸν ἔ
στρατηγὸν, ὡς οὐχ ὑφησόμενον.

II. Ἀγανακτῶν οὖν ὁ Οὐαλέριος, εἰ μὴ πιστεύεται π
τε πράττειν ἕνεκα τῆς πατρίδος, ὅτι μηδὲν ἰδίᾳ κακὸν τ
τῶν τυράννων πέπονθε τῆς τε βουλῆς ἀπέστη καὶ τὰς σ
ηγορίας ἀπεῖπε καὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ παντελῶς ἐξ
πιν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρασχεῖν καὶ φροντί
φοβουμένοις, μὴ δι' ὀργὴν προσθέμενος τοῖς βασιλεῦσιν ἀ
93 τρέψῃ τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν ἐπισφαλῶς ἔχουσαν. Ἐ
δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς ὑποψίαν ἔχων ὁ Βροῦτος ἐβ
λιτο διὰ σφαγίων ὁρκῶσαι τὴν βουλὴν καὶ προεῖπεν ἡμέρ
κατέβη μάλα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν ὁ Οὐαλέριος καὶ πρῶ
ομόσας μηδὲν ἐνδώσειν μηδ' ὑφήσεσθαι Ταρκυνίῳ, ἀλ
πολεμήσειν κατὰ κράτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡδονήν τε
βουλῇ καὶ θάρσος ἅμα τοῖς ἄρχουσι παρέσχεν. Εὐθὺς δὲ
τὰ ἔργα τὸν ὅρκον ἐβεβαίου. Πρέσβεις γὰρ ἦκον ἀπὸ Τ
κυνίου γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου καὶ λόγ
ἐπικείς, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ᾤοντο διαφθείρειν
ρμενοις παρὰ βασιλέως, ἀφεικέναι τὸ φρόνημα καὶ μετ
αν δεῖσθαι δοκοῦντος. Τούτους εἰς τὸ πλῆθος οἰομένων δ
τῶν ὑπάτων προάγειν οὐκ εἴασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέ
καὶ διεκώλυσεν ἀνθρώποις πέννησι καὶ μᾶλλον βαρυνομέν
τῆς τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἀρχὰς καὶ προφάσεις νεω
μοῖς ἐγγενέσθαι.

III. Μετὰ δὲ ταῦτα πρέσβεις ἦκον ἕτεροι τῆς τε βα
λείας ἀφιστασθαι καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρ
νιον λέγοντες, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ χρήματα καὶ τὰς οὐσίας
τῷ καὶ φίλοις καὶ οἰκείοις ἀφ' ὧν διαβιώσονται φεύγοντ
Ἐπαλωμένων δὲ πολλῶν καὶ μάλιστα τοῦ Κολλατίνου συνα
γόντος ἄτρεπτος ἦν ἀνὴρ καὶ τραχὺς ὀργὴν ὁ Βροῦτος
ὥρμησεν εἰς ἀγορὰν προδότην ἀποκαλῶν τὸν συνάρχον
πολίμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον, οἷς δεῖ
ἦν ὄντως ἐφόδια φυγῆς ψηφίσασθαι. Συνελθόντων δὲ τ
πολιτῶν πρῶτος ἰδιώτης ἀνὴρ εἶπεν ἐν δήμῳ τότε Γά

ινούκιος, τῷ τε Βρούτῳ διακελευόμενος καὶ τοῖς Ῥωμι
ς παραινῶν, ὁρᾶν, ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα π
μοίη πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον ἢ μετ' ἐκείνων πρ
ύτούς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐλευθερί
χουσιν, ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν μὴ προέσθαι τὴν εἰρήνην ἕ
κα χρημάτων, ἀλλὰ συνεκβάλλειν καὶ ταῦτα τοῖς τυράννο
Ἦν δὲ ἄρα Ταρκυνίῳ λόγος μὲν ἐλάχιστος τῶν χρημάτα
ἡ δ' ἀπαίτησις ἅμα πεῖρα τοῦ δήμου καὶ κατασκευὴ πρ
δοσίας. Καὶ ταύτην ἔπραττον οἱ πρέσβεις ὑπομένοντες ἐ
τῇ τῶν χρημάτων προφάσει, τὰ μὲν ἀποδίδοσθαι, τὰ δὲ φ
λάττειν, τὰ δ' ἀποπέμπειν φάσκοντες, ἄχρις οὗ διέφθειρ
οἴκους δύω τῶν καλῶν κἀγαθῶν νομιζομένων τὸν Ἀκυλλί
τρεῖς ἔχοντα βουλευτὰς καὶ δύο τὸν Οὐϊτελλίων. Οὗτοι κά
τες ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφιδοῖ Κολλατίνου τοῦ ὑπατε
οντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐϊτελλίοις ἑτέρα πρὸς Βροῦτον οἰκειότ
ὑπῆρχεν. Ἀδελφὴν γὰρ αὐτῶν ὁ Βροῦτος εἶχε καὶ παῖδ
ἐξ αὐτῆς πλείονας· ὧν δύο τοὺς ἐν ἡλικίᾳ συγγενεῖς ὄντ
ἅμα καὶ συνήθεις οἱ Οὐϊτέλλιοι προσηγάγοντο καὶ συνέπ
σαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι καὶ καταμίξαντας ἑαυτοὺς
γένος μέγα τὸ τῶν Ταρκυνίων καὶ βασιλικὰς ἐλπίδας, ἀπ
λαγῆναι τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτερίας καὶ χαλεπότητος· χ
πότητα μὲν τὸ ἀπαραίτητον αὐτοῦ πρὸς τοὺς πονηροὺ
γοντες, τῇ δ' ἀβελτερίᾳ προσποιήματι καὶ παρακαλύμ
πολὺν χρόνον, ὡς ἔοικε, χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα
τοὺς τυράννους οὐδ' ὕστερον ἔφυγεν αὐτῆς τὴν ἐπωνυ

IV. Ὡς δ' οὖν ἐπείσθη τὰ μειράκια καὶ τοῖς Ἀκυλί
λόγους ἦλθεν, ὅρκον ὀμόσαι μέγαν ἔδοξε πᾶσι καὶ
ἀνθρώπου σφαγέντος ἐπισπείσαντας αἷμα καὶ τῶν
χνων θιγόντας. Ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν Ἀκυλίων οἰκί
ἦλθον. Ἦν δ' ὁ οἶκος, ἐν ᾧ ταῦτα ὀράσειν ἔμελλ
εἰκὸς ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. Ἔλαθεν οὖν αὐτοὺς
ὄνομα Οὐϊνδίκιος, ἔνδον κατακρύψας ἑαυτὸν οὐ
βουλὴν ἢ προαίσθησίν τινα τοῦ μέλλοντος, ἀλλ' ἐ
ἔτυχε καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μετὰ σπουδῆς ὀφθῆ
θεὶς ὑπέστη, λάρνακα κειμένην πρὸ αὐτοῦ ποι
ὥστε καὶ τῶν πραττομένων θεατὴς γενέσθαι καὶ
λευμάτων ἐπήκοος. Ἔδοξε δ' αὐτοῖς τοὺς ὑπά

ρεῖν· καὶ ταῦτα δηλούσας γράψαντες ἐπιστολὰς πρὸς
Ταρκύνιον ἔδωκαν τοῖς πρέσβεσι. Καὶ γὰρ ᾤκουν αὐτ
τῶν Ἀκυλίων ξένοι γεγονότες καὶ τότε τῇ συνωμοσίᾳ πα
σαν. Ὡς δὲ ταῦτα πράξαντες ἀπηλλάγησαν, ὑπεξελθὼ
Οὐινδίκιος λάθρα χρήσασθαι τοῖς προσπεσοῦσιν οὐκ εἶ
ἀλλ' ἠπορεῖτο δεινὸν μὲν ἡγούμενος, ὥσπερ ἦν, πρὸς
τέρα Βροῦτον υἱῶν ἐξάγιστα κατηγορεῖν ἢ πρὸς θεῖον ἀδ
φιδῶν τὸν Κολλατῖνον· ἰδιώτην δὲ Ῥωμαίων οὐδένα νο
ζων ἐχέγγυον ἀποῤῥήτων τηλικούτων. Πᾶν δ' αὖ μᾶλλο
δυνατὸς ὢν ἡσυχίαν ἄγειν ἐλαυνόμενος τῷ συνειδότι
πράγματος, ὥρμησε πρὸς τὸν Οὐαλέριον μάλιστά πως τ
κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαρθεὶς τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι πᾶ
εὐπρόσοδος ἦν τοῖς δεομένοις καὶ τὴν οἰκίαν ἀεὶ παρεῖ
ἀνεῳγμένην καὶ λόγον οὐδενὸς οὐδὲ χρείαν ἀπέῤῥιπτε τ
ταπεινῶν.

V. Ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐινδίκιος καὶ κατε
πάντα Μάρκου τε τοῦ ἀδελφοῦ παρόντος αὐτῷ μόνου καὶ
γυναικὸς, ἐκπλαγεὶς καὶ δείσας ὁ Οὐαλέριος οὐκέτι προή
το τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατακλείσας εἰς τὸ οἴκημα καὶ φ
λακα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ταῖς θύραις ἐπιστήσας, τὸν
ἀδελφὸν ἐκέλευσε τὴν βασιλικὴν ἔπαυλιν περισχόντα
γράμματα λαβεῖν, ἂν δυνατὸν ᾖ, καὶ τοὺς οἰκέτας παραφ
λάττειν· αὐτὸς δὲ πελατῶν τε πολλῶν καὶ φίλων ἀεὶ π
αὐτὸν ὄντων καὶ θεραπείας συχνῆς ἐβάδιζε πρὸς τὴν
κίαν τῶν Ἀκυλίων οὐκ ἔνδον ὄντων. Διὸ μηδενὸς ἂν πρ
δοκήσαντος ὠσάμενος διὰ τῶν θυρῶν ἐντυγχάνει τοῖς γρά
μασι κειμένοις, ὅπου κατέλυον οἱ πρέσβεις. Ταῦτα δ' α
τοῦ πράττοντος οἱ Ἀκύλιοι δρόμῳ προσεφέροντο καὶ π
τὰς θύρας συμμίξαντες, ἐζήτουν ἀφελέσθαι τὰς ἐπιστολ
Οἱ δ' ἠμύναντο καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν τοῖς τρ
χήλοις, ὑπὸ βίας καὶ μόλις ὠθούμενοι καὶ ὠθοῦντες δ
τῶν στενωπῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλον. Τὰ δ' αὐτὰ κ
περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τὴν βασιλικὴν ἐγίνετο, τοῦ Μάρκ
γραμμάτων ἑτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων ἐπιλαβομ
νου καὶ τῶν βασιλικῶν ὅσους δυνατὸς ἦν ἕλκοντος εἰς τ
ἀγοράν.

VI. Ἐπεὶ δὲ τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ ὕπατοι, κ

τοῦ Οὐαλερίου κελεύσαντος ἐκ τῆς οἰκίας Οὐινδίκιος προήχθη καὶ γενομένης κατηγορίας ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα καὶ πρὸς οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀντειπεῖν οἱ ἄνδρες· ἦν μὲν κατήφεια καὶ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ὀλίγοι δὲ βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι φυγῆς ἐμέμνηντο. Καί τι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπιεικοῦς ἐνεδίδου δεδακρυμένος καὶ Οὐαλέριος σιωπῶν. Ὁ δὲ Βροῦτος ὀνομαστὶ τοῖν υἱοῖν ἑκάτερον προσειπὼν Ἄγε ὦ Τίτε, εἶπεν, ἄγε ὦ Οὐαλέριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; Ὡς δ' οὐδὲν ἀπεκρίναντο τρὶς ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποστρέψας πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τὸ πρόσωπον Τμέτερον ἤδη, εἶπε, τὸ λοιπὸν τὸ ἔργον. Οἱ δὲ εὐθὺς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους περιερρήγνυον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἀπῆγον ὀπίσω, ῥάβδοις ἔξαινον τὰ σώματα· τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορᾶν οὐδὲ καρτερούντων, ἐκεῖνον δὲ λέγεται μήτε τὰς ὄψεις ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε μήτ' οἰκτῳ τι τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ἐνορᾷν κολαζομένοις τοῖς παισὶν, ἄχρις οὗ κατατείναντες αὐτοὺς ἐπὶ τοὔδαφος πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοψαν. Οὕτω δὲ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ συνάρχοντι ποιησάμενος ᾤχετ' ἐξανεστάς· ἔργον εἰργασμένος οὔτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως οὔτε φέγειν ἐφικτόν. Ἡ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησε τὴν ψυχὴν ἢ πάθους μέγεθος εἰς ἀναλγησίαν. Οὐδέτερον δὲ μικρὸν οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον ἢ θηριῶδες. Δίκαιον δὲ τῇ δόξῃ τοῦ ἀνδρὸς τὴν κρίσιν ἕπεσθαι μᾶλλον ἢ τὴν ἀρετὴν ἀσθενείᾳ τοῦ κρίνοντος ἀπιστεῖσθαι. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔργον οἴονται Ῥωμύλου γενέσθαι τῆς πόλεως τὴν ἵδρυσιν, ὅσον Βρούτου τὴν κτίσιν τῆς πολιτείας καὶ κατάστασιν.

VII. Ὡς δ' οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, πολὺν μὲν χρόνον ἔκπληξις εἶχε καὶ φρίκη καὶ σιωπὴ πάντας ἐπὶ τοῖς διαπεπραγμένοις· πρὸς δὲ τὴν τοῦ Κολλατίνου μαλακίαν καὶ μέλλησιν ἀνεθάρρησαν οἱ Ἀκύλιοι καὶ χρόνον ἠξίουν λαβόντες ἀπολογήσασθαι καὶ τὸν Οὐινδίκιον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι δοῦλον ὄντα καὶ μὴ παρὰ τοῖς κατηγόροις εἶναι. βουλομένου δὲ ταῦτα συγχωρεῖν καὶ διαλύοντος ἐπὶ τούτοις τὴν ἐκκλησίαν ὁ Οὐαλέριος οὔτε τὸν ἄνθρωπον οἷός τ' ἦν ἀφεῖ-

κι τῷ περὶ αὐτὸν ὄχλῳ καταμεμιγμένον οὔτε τὸν δῆ
ία προέμενον τοὺς προδότας ἀπελθεῖν. Τέλος δὲ τοῖς
μασιν ἐπιβαλὼν τὰς χεῖρας ἐπεκαλεῖτο τὸν Βροῦτον καὶ
Κολλατῖνον ἐβόα δεινὰ ποιεῖν, εἰ τῷ συνάρχοντι παιδο
νίας ἀνάγκην προστριψάμενος, αὐτὸς οἴεται δεῖν καταχα
ζισθαι ταῖς γυναιξὶ τοὺς προδότας καὶ πολεμίους τῆς
τρίδος. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ὑπάτου καὶ κελεύοντος ἀ
γεσθαι τὸν Οὐινδίκιον οἱ μὲν ὑπηρέται διωσάμενοι
ὅχλον ἥπτοντο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοὺς ἀφαιρουμένους ἔ
πτον, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Οὐαλερίου προέστησαν ἀμυνόμεν
καὶ ὁ δῆμος ἐβόα κελεύων παρεῖναι τὸν Βροῦτον. Ἧκεν
αὖθις ὑποστρέψας· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς εἶπεν,
τοῖς μὲν υἱοῖς αὐτὸς ἀποχρῶν ἦν δικαστὴς, περὶ δὲ τῶν
λων τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι ψῆφον δίδωσι· λεγ
δὲ ὁ βουλόμενος καὶ πειθέτω τὸν δῆμον. Οὐκέτι μέντοι
γων ἐδίησεν, ἀλλὰ τῆς ψήφου δοθείσης πάσαις ἀλόν
ἐκπεπίσθησαν. Ὁ δὲ Κολλατῖνος ἦν μὲν, ὡς ἔοικεν, ἐν ὑ
φίᾳ τινὶ καὶ διὰ συγγένειαν τῶν βασιλέων, ἤχθοντο δ'
τοῦ καὶ τῷ δευτέρῳ τῶν ὀνομάτων ἀφοσιούμενοι τὸν Τ
κύνιον. Ὡς δὲ ταῦτα συνέβη, παντάπασι προσκρούσας ἀ
κε τὴν ἀρχὴν ἑκὼν καὶ τῆς πόλεως ὑπεξῆλθεν. Οὕτω
πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γινομένων ὕπατος ἀνεδείχθη λαμπ
Οὐαλέριος ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν· ἧς
μενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐψηφίσατο π
τον ἀπελεύθερον ἐκεῖνον ἐν τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι πολίτην
φέρειν ψῆφον, ᾗ βούλοιτο φρατρίᾳ προσνεμηθέντα. Τοῖ
ἄλλοις ἀπελευθέροις ὀψὲ καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐξουσ
ψήφου δημαγωγῶν ἔδωκεν Ἄππιος· ἡ δὲ παντελὴς ἀπε
θέρωσις ἄχρι νῦν οὐινδίκτα λέγεται δι' ἐκεῖνον, ὥς φ
τὸν Οὐινδίκιον.

VIII. Ἐκ τούτου τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων δι
πᾶσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκαν, τὴν δὲ οἰκίαν κατέσκα
καὶ τὴν ἔπαυλιν. Τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου τὸ ἤδιστον ἐκέ
το Ταρκύνιος καὶ τοῦτο τῷ θεῷ καθιέρωσαν. Ἔτυχε δὲ
θερισμένον ἄρτι· καὶ κειμένων ἔτι τῶν δραγμάτων
φοντο δεῖν ἁλοᾶν οὐδὲ χρῆσθαι διὰ τὴν καθιέρωσιν, ἀ
συνδραμόντες ἐφόρουν τὰς ἁμάλλας εἰς τὸν ποταμόν. Ὃ

αὖτως καὶ τὰ δένδρα κόπτοντες ἐνέβαλον, ἀργὸν παντάπασι τὸ χωρίον ἀνιέντες τῷ θεῷ καὶ ἄκαρπον. Ὀθουμένων δὲ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις καὶ ἀθρόων ὑπήγαγεν ὁ ῥοῦς οὐ πολὺν τόπον, ἀλλ' ὅπου τὰ πρῶτα συνενεχθέντα καὶ περιπεσόντα τοῖς στερεοῖς ὑπέστη, τῶν δ' ἐπιφερομένων διέξοδον 101
οὐκ ἐχόντων, ἀλλ' ἐνισχομένων καὶ περιπλεκομένων ἐλάμβανεν ἡ σύμπηξις ἰσχὺν καὶ ῥίζωσιν αὐξανομένην ὑπὸ τοῦ ῥεύματος. Πλύν τε γὰρ ἐπήγαγε πολλὴν, ἣ προσισταμένη τροφὴν παρεῖχεν ἅμα καὶ κόλλησιν αἵ τε πληγαὶ σάλον οὐκ ἐποίουν, ἀλλὰ μαλακῶς πιέζουσαι συνήλαυνον εἰς ταὐτὸ πάντα καὶ συνέπλαττον. Τὸ δὲ μεγέθους καὶ στάσεως, ἕτερον αὐτῷ μέγεθος ἐκτᾶτο καὶ χώραν ἀναδεχομένην τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερομένων. Τοῦτο νῦν νῆσός ἐστιν ἱερὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἔχει δὲ ναοὺς θεῶν καὶ περιπάτους, καλεῖται δὲ τῇ Λατίνων φωνῇ Μέση δυοῖν γεφυρῶν. Ἔνιοι δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἱστοροῦσιν, οὐχ ὅτε Ταρκυνίου καθιερώθη τὸ πεδίον, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ἄλλο χωρίον ὁμοροῦν ἐκείνῳ Ταρκυνίας ἀνείσης. Ἡ δὲ Ταρκυνία παρθένος ἦν ἱέρεια μία τῶν Ἑστιάδων. Ἔσχε δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτου μεγάλας, ἐν αἷς ἦν καὶ τὸ μαρτυρίαν αὐτῆς δέχεσθαι μόνης γυναικῶν· τὸ δ' ἐξεῖναι γαμεῖσθαι ψηφισαμένων, οὐ προσεδέξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι μυθολογοῦσι.

IX. Ταρκύνιον δὲ τὴν ἐκ προδοσίας ἀπογόντα τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν ἐδέξαντο Τυῤῥηνοὶ προθύμως καὶ μεγάλῃ δυνάμει κατῆγον. Ἀντεξῆγον δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὕπατοι καὶ παρέταξαν ἐν χωρίοις ἱεροῖς, ὧν τὸ μὲν Ἄρσιον ἄλσος, τὸ δὲ Αἰσούειον λειμῶνα προσαγορεύουσιν. Ἀρχομένων δὲ αὐτῶν συνάγειν εἰς χεῖρας Ἄρων ὁ Ταρκυνίου παῖς καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος οὐ κατὰ τύχην ἀλλήλοις περιπεσόντες, ἀλλ' ὑπ' ἔχθους καὶ ὀργῆς, ὁ μὲν ὡς ἐπὶ τύραννον καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ δὲ τῆς φυγῆς ἀμυνόμενος ὥρμησαν ὁμόσε τοῖς ἵπποις. Θυμῷ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ προσμίξαντες ἠφείδησαν αὐτῶν καὶ συνεπέθανον ἀλλήλοις. Οὕτω δὲ δεινοῦ γενομένου τοῦ προαγῶνος οὐκ ἔσχεν ὁ ἀγὼν τέλος ἐπιεικέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα καὶ παθόντες οἱ στρατοὶ διεκρίθησαν ὑπὸ χειμῶνος. Ἦν οὖν ἐν ἀπόροις

ὁ Οὐαλέριος οὐκ εἰδὼς τὸ τῆς μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στ
πάτας ὁρῶν τοῖς μὲν αὑτῶν νεκροῖς ἀθυμοῦντας, ἐπαι
μένους δὲ τοῖς τῶν πολεμίων· οὕτως ἄκριτος ἦν καὶ
ῥάλληλος ὑπὸ πλήθους ὁ φόνος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἑκατέρους
γθεν ὁρώμενα τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν ἥτταν ἢ
κην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπελθούσης δὲ νυκ
σὰν εἰκὸς οὕτω μεμαχημένοις καὶ γενομένων ἐν ἡσυχίᾳ τ
στρατοπέδων, λέγουσι σεισθῆναι τὸ ἄλσος, ἐκ δ' αὐτοῦ φ
νὴν ἐκπεσεῖν μεγάλην φράζουσαν, ὡς ἑνὶ πλείους ἐν τῇ μ
γῃ τεθνήκασι Τυῤῥηνῶν ἢ Ῥωμαίων· ἦν δ' ἄρα θεῖόν
τὸ φθεγξάμενον. Εὐθύς τε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τοῖς μὲν ἀλαλά
παρέστη μέγα καὶ θαῤῥαλέον· οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ περίφο
γενόμενοι καὶ συνταραχθέντες, ἐξέπεσον ἐκ τοῦ στρατο
δου καὶ διεσπάρησαν οἱ πλεῖστοι. Τοὺς δὲ καταλειφθέν
ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάσσους ἐπελθόντες εἷλον οἱ Ῥωμα
καὶ τἄλλα διήρπασαν. Οἱ δὲ νεκροὶ διαριθμηθέντες εὑ
θησαν τριακόσιοι μὲν ἐπὶ χιλίοις καὶ μυρίοις οἱ τῶν πο
μίων, οἱ δὲ Ῥωμαίων παρ' ἕνα τοσοῦτοι. Ταύτην τὴν μ
χην λέγουσι γενέσθαι πρὸ μιᾶς καλανδῶν Μαρτίου. Ἐθ
ὑμβευσε δ' ἀπ' αὐτῆς Οὐαλέριος εἰσελάσας τεθριππῳ πρ
τους ὑπάτων. Καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ π
ρίσχεν ὄψιν οὐκ ἐπίφθονον οὐδ' ἀνιάσασαν, ὡς ἔνιοι
γουσι, τοὺς ὁρῶντας· οὐ γὰρ ἂν ἔσχε ζῆλον τοσοῦτον οὐ
φιλοτιμίαν εἰς ἔτη πάμπολλα διαμένουσαν. Ἀπεδέξαντο
τοῦ Οὐαλερίου καὶ τὰς εἰς τὸν συνάρχοντα τιμάς, αἷς
τιμιζόμενον καὶ θαπτόμενον ἐκόσμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐ
διεξῆλθεν ἐπιτάφιον, ὃς οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων ἠγαπή
καὶ τοσαύτην ἔσχε χάριν, ὥστε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ
γάλοις ὑπάρχειν ἐξ ἐκείνου τελευτήσασιν ὑπὸ τῶν ἀρίστ
ἐπαμιλλᾶσθαι. Λέγεται δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιταφ
ἐπῖνος γενέσθαι πρεσβύτερος· εἴγε μὴ καὶ τοῦτο Σόλω
ἐστιν, ᾧ Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ ἱστόρηκεν.

Χ. Ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ
προσέκρουον, ὅτι Βροῦτος μὲν, ὃν πατέρα τῆς ἐλευθερ
ἐνόμιζεν ὁ δῆμος οὐκ ἠξίωσε μόνος ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ π
τον αὐτῷ συνάρχοντα προσείλετο καὶ δεύτερον· οὗτοσ
ἔφασαν, εἰς αὐτὸν ἅπαντα συνενεγκάμενος οὐκ ἔστι

ρεύτου κληρονόμος ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρκυνίου τυραννίδος. Καίτοι τί δεῖ λόγῳ μὲν ἱερὸν ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμεῖσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ φάβδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέκεσι κατιόντα μόνον, ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος, ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν τοῦ βασιλέως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ᾤκει τραχηλότερον ἐπὶ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν ἐπικρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους ἅπαντα, δυσκρόσοδον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἐξωθεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον εἶναι καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν ὅτα παῤῥησίαν ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ, ὅτι τοῖς πολλοῖς ἀμαρτάνειν ἐδόκει τῶν φίλων διεξιόντων οὐκ ἐφιλονείκησεν οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολλοὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πᾶσαν· ὥστε μιᾷ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶντας καὶ συνισταμένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾷν καὶ θαυμάζειν τὴν μεγαλοφροσύνην, ἄχθεσθαι δὲ τῆς οἰκίας καὶ πεθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀνθρώπου διὰ φθόνον οὐ δικαίως κολελυμένης, τοῦ δὲ ἄρχοντος ὥσπερ ἀνεστίου παῤ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον ἄχρις οὗ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ καὶ κατεσκεύασε οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Ὀκρίας πότας ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἐᾶναι ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντὶ φοβερᾶς χειροήθη καὶ προσοικοποιεῖν τοῖς πολλοῖς, τούς τε πελέκεις ἀπέλυσε τῶν ῥάβδων αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλινε μέγα ποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοτίας. Καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. Ἐλάνθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾠοντο, ταπεινὸν, ἀλλὰ τὸν φθόνον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων, αὐτῷ δὲ προστιθεὶς τοσοῦτον μέγεθος μεθ' ὅσον ἀφαιρεῖν ἐδόκει τῆς ἐξουσίας ὑποδυομένοις ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου καὶ φέροντος ἑκουσίως. Ὠνόμασε Ποπλικόλαν ἀνηγόρευσεν αὐτόν· σημαίνει δὲ τοῦνομα κτησιδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνο

ας τε πλείστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρω-
τον γὰρ ἀνεπλήρωσε τὴν βουλὴν ὀλιγανδροῦσαν· ἐτε-
λεύτων γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου πρότερον, οἱ δὲ ἐναγ-
τῇ μάχῃ. Τοὺς δ' ἐγγραφέντας ὑπ' αὐτοῦ λέγουσιν
ἑξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα
ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυροὺς ἐποίησε τοὺς πολ-
τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπι-
θαι διδούς· δεύτερος ὁ τοὺς ἀρχὴν λαβόντας, ἣν ὁ
οὐκ ἔδωκεν, ἀποθνήσκειν κελεύων· τρίτος δὲ μετὰ
ις, ὃς ἐβοήθησε τοῖς πένησιν, ᾧ τὰ τέλη τῶν πολιτῶν
καὶ προθυμότερον ἅπτεσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησεν
ας. Ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθούντων τοῖς ὑπά-
ὐχ ἧττον ἔδοξε δημοτικὸς εἶναι καὶ πρὸς τῶν πολλῶν
ν ἢ δυνατῶν γεγράφθαι. Ζημίαν γὰρ ἀπειθίας ἔταξε
πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν. Ἦν δὲ τιμὴ μὲν πρό-
ὀβολοὶ δέκα, βοὸς δὲ ἑκατὸν οὔπω νομίσματι χρωμέ-
πολλῷ τότε Ῥωμαίων, ἀλλὰ προβατείαις καὶ κτηνοτρο-
εὐθηνούντων. Διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν
των πεκούλια καλοῦσι καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς πα-
τοις βοῦν ἐπιχάραττον ἢ πρόβατον ἢ σῦν. Ἐτίθεντο
παισὶν αὐτῶν Συλλίους καὶ Βουβούλκους καὶ Κα-
νους ὀνόματα καὶ Πορκίους· κάπρας μὲν τὰς αἶγας,
ους δὲ τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες.

τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικοῦντος. Ἐπηνέθη δὲ καὶ δια τὸν ταμιευτικὸν νόμον. Ἐπεὶ γὰρ ἔδει χρήματα εἰς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τοὺς πολίτας, οὔτ' αὐτὸς ἅψασθαι τῆς οἰκονομίας οὔτε φίλους ἐᾶσαι βουλόμενος οὔθ' ὅλως εἰς οἶκον ἰδιώτου παρελθεῖν δημόσια χρήματα ταμιεῖον μὲν ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου ναὸν, ᾧ μέχρι νῦν χρώμενοι διατελοῦσι· ταμίας δὲ τῷ δήμῳ δύο τῶν νέων ἔδωκεν ἀποδεῖξαι καὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πρῶτοι, Πούπλιος Οὐετούριος καὶ Μινούκιος Μάρκος καὶ χρήματα συνήχθη πολλά. Τρισκαίδεκα γὰρ ἀπεγράψαντο μυριάδας ὀρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυναιξὶν ἀνεθείσης τῆς εἰσφορᾶς. Ταῦτα δὲ διοικήσας ἀπέδειξεν ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν Λουκρητίας πατέρα, Λουκρήτιον, ᾧ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἐξιστάμενος ὄντι πρεσβυτέρῳ τάξεως, παρέδωκε τοὺς καλουμένους φάσκης· καὶ τοῦτο διέμεινεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρεσβεῖον ἀπ' ἐκείνου τοῖς γεραιτέροις φυλαττόμενον. Ἐπεὶ δ' ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λουκρήτιος πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ᾑρέθη Μάρκος Ὡράτιος καὶ συνῆρχε τῷ Ποπλικόλᾳ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ.

XIII. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυῤῥηνίᾳ κινοῦντος μέγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι· βασιλεύων γὰρ ἔτι καὶ τὸν νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος ὅσον οὔπω συντετελεσμένον, εἴτε μαντείας γενομένης εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως, ἅρμα κατὰ κορυφὴν ἐπιστῆσαι κεραμεοῦν ἐξέδωκε Τυῤῥηνοῖς τισιν ἐξ Οὐηΐων δημιουργοῖς εἶτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. Τῶν δὲ Τυῤῥηνῶν διαπεπλασμένον τὸ τέθριππον ἐμβαλόντων εἰς κάμινον οὐκ ἔπαθεν, ἃ προσῆκε πάσχειν πηλὸν ἐν πυρὶ πυκνοῦσθαι καὶ συνιζάνειν, ἐκτηκομένης τῆς ὑγρότητος· ἀλλ' ἐξέστη καὶ ᾤδησε καὶ μέγεθος ἔσχεν ἅμα ῥώμῃ καὶ σκληρότητι τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι τὴν ὀροφὴν ἀποσκευασαμένων τῆς καμίνου καὶ τῶν τοίχων περιαιρεθέντων. Ὡς οὖν ἐδόκει τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον εὐτυχίας καὶ δυνάμεως, παρ' οἷς ἔσοιτο τὸ τέθριππον, ἔγνωσαν οἱ Οὐήϊοι μὴ προέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαιτοῦσι καὶ ἀπεκρίναντο τοσοῦτον· Ταρκυνίῳ, οὐ τοῖς Ταρκύνιον ἐκβαλοῦσι προσήκειν. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἦσαν ἵππων ἀγῶνες αὐτοῖς. Καὶ τὸν μὲν

ἄλλα θέαν καὶ σπουδὴν τὴν εἰωθυῖαν παρεῖχε, τὸ δὲ νικῆσαν τέθριππον ὁ μὲν ἡνίοχος ἐξήλαυνε τοῦ ἱπποδρόμου σχεδὸν ἑστεφανωμένος, οἱ δὲ ἵπποι πτοηθέντες ἀπ' οὐδεμιᾶς φανερᾶς προφάσεως, ἀλλὰ κατά τι δαιμόνιον ἢ τύχην ἔνεγκε παντὶ τάχει πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἴχνοντες τὸν ἡνίοχον. Ὡς δ' οὐδὲν ἦν ἔργον αὐτοῦ κατατείνοντος οὐδὲ παρορῶντος, ἀλλ' ἥρπαστο δόντα τῇ ὁρμῇ καὶ φερόμενον ἰσχυρῶς οὗ τῷ Καπιτωλίῳ προσμίξαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐνταῦθα περὶ τὴν πύλην, ἣν νῦν Ῥατουμέναν καλοῦσι. Γενόμενον δὲ τοῦτον θαυμάσαντες οἱ Οὐήϊοι καὶ φοβηθέντες πέτρεψαν τὸ ἅρμα ἀποδοῦναι τοῖς τεχνίταις.

XIV. Τὸν δὲ νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εὔξατο μὲν ἐνιδρύσειν Ταρκύνιος ὁ Δημαράτου πολεμῶν Σαβίνοις, φκοδόμησε δὲ Ταρκύνιος ὁ Σούπερβος υἱὸς ὢν ἢ νιωνὸς τοῦ ἐξαμένου· καθιερῶσαι δὲ οὐκ ἔφθασεν, ἀλλὰ μικρὸν ἀπεδέησε τοῦ τέλος ἔχειν, ὅτε Ταρκύνιος ἐξέπιπτεν. Ὡς οὖν ἐπείργαστο τελέως καὶ τὸν προσήκοντα κόσμον ἀπεῖχεν, ἦν τῷ Ποπλικόλᾳ φιλοτιμία πρὸς τὴν καθιέρωσιν. Ἐφθόνουν δὲ πολλοὶ τῶν δυνατῶν καὶ ἤχθοντο ταῖς μὲν ἄλλαις τιμαῖς ἥττον, ἃς νομοθετῶν καὶ στρατηγῶν ἐκ προσηκόντων ἔσχε· ταύτην δ' οὖσαν ἀλλοτρίαν οὐκ ἤθελον δεῖν αὐτῷ προσγενέσθαι, καὶ τὸν Ὡράτιον προετρέποντο καὶ παρώξυνον ἀντιποιεῖσθαι τῆς καθιερώσεως. Γενομένης οὖν τῷ Ποπλικόλᾳ στρατείας ἀναγκαίας ψηφισάμενοι τὸν Ὡράτιον καθιεροῦν ᾤχοντο εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡς οὐκ ἂν ἐκείνου περιγενόμενοι παρόντος. Ἔνιοι δέ φασι, κληρουμένων τῶν ὑπάτων λαχεῖν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν στρατείαν ἄκοντα, τοῦτον δὲ ἐπὶ τὴν καθιέρωσιν. Ἔξεστι δὲ περὶ τούτων ὡς ἔσχεν εἰκάζειν τοῖς πραχθεῖσι περὶ τὴν καθιέρωσιν. Εἰδοῖς οὖν Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ Μεταγειτνιῶνος, ἠθροισμένων ἁπάντων εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὁ μὲν Ὡράτιος σιωπῇ γενομένης τά τ' ἄλλα δράσας καὶ τῶν θυρῶν ἀψάμενος, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐπεφθέγγετο τὰς νενομισμένας ἐπὶ τῇ καθιερώσει φωνάς· ὁ δ' ἀδελφὸς τοῦ Ποπλικόλα Μάρκος ἐκ πολλοῦ παρὰ τὰς θύρας ὑφεστὼς καὶ παραλάττων τὸν καιρόν· Ὤϋπατε, εἶπεν, ὁ υἱός σου τέθνηκεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ νοσήσας. Τοῦτο πάντας ἠνίασε τοὺς

ἀκούσαντας· ὁ δὲ Ὡράτιος οὐδὲν διαταραχθείς, ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον εἰπών, Ῥίψατε τοίνυν τὸν νεκρὸν, ὅποι βούλεσθε, ἐγὼ γὰρ οὐ προσίεμαι τὸ πένθος, ἐπέραινε τὴν λοιπὴν καθιέρωσιν. Ἦν δὲ τὸ προσηγγελμένον οὐκ ἀληθὲς, ἀλλ' ὁ Μάρκος ὡς ἀποστήσων τὸν Ὡράτιον ἐψεύσατο. Θαυμαστὸς οὖν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐσταθείας εἴτε τὴν ἀπάτην ἐν καιρῷ βραχεῖ συνεῖδεν εἴτε πιστευθεὶς ὁ λόγος οὐκ ἐκίνησεν αὐτόν.

XV. Ἔοικε δὲ καὶ περὶ τὸν δεύτερον ναὸν ὁμοία τύχη γενέσθαι τῆς καθιερώσεως. Τὸν μὲν γὰρ πρῶτον, ὡς εἴρηται, Ταρκυνίου κατασκευάσαντος, Ὡρατίου δὲ καθιερώσαντος, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις πῦρ ἀπώλεσε· τὸν δὲ δεύτερον ἀνέστησε μὲν Σύλλας, ἐπεγράφη δὲ τῇ καθιερώσει Κάτουλος Σύλλα προαποθανόντος. Τούτου δὲ πάλιν ἐν ταῖς κατὰ Οὐϊτέλλιον στάσεσι διαφθαρέντος, τὸν τρίτον, τῇ πρὸς τἄλλα κάν τούτῳ χρησάμενος εὐκαιρίᾳ, Οὐεσπασιανὸς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναγαγὼν ἐπεῖδε γενόμενον καὶ φθειρόμενον μετ' ὀλίγον οὐκ ἐπεῖδεν, ἀλλὰ τοσοῦτον εὐτυχίᾳ Σύλλαν παρῆλθεν, ὅσον ἐκεῖνον μὲν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἔργου, τοῦτον δὲ τῆς ἀναιρέσεως προαποθανεῖν. Ἅμα γὰρ τῷ τελευτῆσαι Οὐεσπασιανὸν ἐνεπρήσθη τὸ Καπιτώλιον. Ὁ δὲ τέταρτος οὗτος ὑπὸ Δομετιανοῦ καὶ συνετελέσθη καὶ καθιερώθη. Λέγεται δὲ Ταρκύνιον εἰς τοὺς θεμελίους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας· τούτου δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς, τὸν μέγιστον ἂν ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐλαγισθέντα τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελέσαι ἀνάλωμα, πλέον ἢ δισχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων γενόμενον. Οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πεντέλησιν ἐτμήθησαν λίθου, κάλλιστα τῷ πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες· εἴδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πληγέντες αὖθις καὶ ἀναξυσθέντες οὐ τοσοῦτον ἔσχον γλαφυρίας, ὅσον ἀπώλεσαν συμμετρίας, πέρα τοῦ καλοῦ διάκενοι καὶ λαγαροὶ φανέντες. Ὁ μέντοι θαυμάσας τοῦ Καπιτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανοῦ στοὰν ἢ βασιλικὴν ἢ βαλανεῖον ἢ παλλακίδων δίαιταν, οἵαν ἔστι τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ὄσωτον·

Οὐ φιλάνθρωπος τύ γ' ἐσσ'· ἔχεις νόσον· χαίρεις διδούς·
τοιοῦτον ἄν τι πρὸς Δομετιανὸν εἰπεῖν προήχθη· Οὐκ εὐσεβὴς οὐδὲ φιλότιμος τύ γ' ἐσσί· ἔχεις νόσον· χαίρεις κατοι-

, ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λι-
νλόμενος γίνεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.
. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ᾗ
νὸν ἀπώλεσε μονομαχήσαντα Βρούτῳ, καταφυγὼν
Λούσιον ἱκέτευσε Κλάραν Πορσήναν, ἄνδρα καὶ δύ-
ιγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων καὶ δοκοῦν-
τὸν εἶναι καὶ φιλότιμον· ὁ δ' ὑπέσχετο βοηθήσειν.
ἰτον μὲν ἔπεμφεν εἰς Ῥώμην κελεύων δέχεσθαι τὸν
ον· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταγγείλας
όλεμον καὶ χρόνον, ἐν ᾧ, καὶ τόπον, εἰς ὃν ἔμελλεν
, ἀφίκετο μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Ποπλικόλας δ'
ἐν ἀπὸν ὕπατος τὸ δεύτερον καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος
ιος· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην καὶ βουλόμενος τῷ
τει πρῶτον ὑπερβαλέσθαι τὸν Πορσήναν ἔκτιζε πό-
λιουρίαν ἤδη πλησίον αὐτοῦ ὄντος. Καὶ τειχίσας
ν ἀναλώμασιν, ἐπτακοσίους ἀποίκους ἀπέστειλεν ὡς
ρέρων καὶ ἀδεῶς τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ προσ-
ξείας τῷ τείχει γενομένης ἐξεώσθησαν οἱ φύλακες
Πορσήνα καὶ φεύγοντες ὀλίγου συνεισκάσαντο τοὺς
ς εἰς τὴν πόλιν. Ἔφθη δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐμβοη-
Ποπλικόλας καὶ μάχην συνάψας παρὰ τὸν ποτα-
ἔζε πλήθει βιαζομένοις τοῖς πολεμίοις· ἄχρις οὗ
ὶ νεανικοῖς περιπεσὼν ἀπεκομίσθη φοράδην ἐκ τῆς
Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Λουκρητίου, τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ,
ις, ἀθυμία τοὺς Ῥωμαίοις ἐνέπεσε καὶ φυγῇ πρὸς τὴν
σωζον ἑαυτούς. Ὠθουμένων δὲ τῶν πολεμίων διὰ
ίνης γεφύρας ἐκινδύνευσεν ἡ Ῥώμη κατὰ κράτος
Πρῶτος δὲ Κύκλιος Ὡράτιος καὶ σὺν αὐτῷ δύο τῶν
στάτων ἀνδρῶν, Ἑρμήνιος καὶ Λουκρήτιος, ἀντέστη-
τὴν ξυλίνην γέφυραν. Ὁ δ' Ὡράτιος τὸ Κόκλιος
αν ἔσχεν ἐν πολέμῳ τῶν ὀμμάτων θάτερον ἐκκο-
ε δ' ἔνιοι λέγουσι, διὰ σιμότητα τῆς ῥινὸς ἐνδεδυ-
στε μὴ εἶναι τὸ διορίζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφρῦς
θαι, Κύκλωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ,
της ὀλισθαινούσης, ἐκράτησαν ὑπὸ πλήθους Κόκλιον
ιι. Οὗτος ἑστὼς πρὸ τῆς γεφύρας ἠμύνετο τοὺς πο-
ἄχρις οὗ διέκοψαν οἱ σὺν ὤτῳ κατόπιν τὴν γέφυ-

ραν. Οὕτω δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἀφεὶς ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμὸν ἀπενήξατο καὶ προσέμιξε τῇ πέραν ὄχθῃ δόρατι Τυῤῥηνικῷ βεβλημένος τὸν γλουτόν. Ὁ δὲ Ποπλικόλας τὴν ἀρετὴν θαυμάσας αὐτίκα μὲν εἰσηγήσατο, Ῥωμαίους ἅπαντας, 106
ὅσην ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ τροφὴν ἀνήλισε, δοῦναι συνεισενεγκόντας, ἔπειτα τῆς χώρας ἣν αὐτὸς περιαρύσειεν ἐν ἡμέρᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις εἰκόνα χαλκῆν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, τὴν γενομένην ἐκ τοῦ τραύματος τῷ ἀνδρὶ χωλότητα μετὰ τιμῆς παρηγοροῦντες.

XVII. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσήνα τῇ πόλει καὶ λιμὸς ἥπτετο τῶν Ῥωμαίων καὶ Τυῤῥηνῶν ἕτερος στρατὸς αὐτὸς καθ' αὑτὸν εἰς τὴν χώραν ἐνέβαλε. Ποπλικόλας δὲ τὸ τρίτον ὑπατεύων, Πορσήνᾳ μὲν ἀτρεμῶν καὶ φυλάττων τὴν πόλιν ὤρετο δεῖν ἀντέχειν· τοῖς δὲ Τυῤῥηνοῖς ἐπεξῆλθε καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο καὶ πεντακισχιλίους αὐτῶν ἀνεῖλε. Τὸ δὲ περὶ Μούκιον εἰρῆται μὲν ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρως· λεκτέον δὲ, ᾗ μάλιστα πιστεύεται, καὶ ἡμῖν. Ἦν ἀνὴρ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθὸς, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος· ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσήναν ἀνελεῖν παρεισῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον Τυῤῥηνίδα φορῶν ἐσθῆτα καὶ φωνῇ χρώμενος ὁμοίᾳ. Περιελθὼν δὲ τὸ βῆμα τοῦ βασιλέως καθεζομένου καὶ σαφῶς μὲν αὐτὸν οὐκ εἰδὼς, ἐρέσθαι δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιὼς, ὃν ᾠήθη μάλιστα τῶν συγκαθεζομένων ἐκεῖνον εἶναι, σκασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινεν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο· καί τινος ἐσχαρίδος πῦρ ἐχούσης, μέλλοντι τῷ Πορσήνᾳ θύειν κεκομισμένης, ὑπερσχὼν τὴν δεξιὰν χεῖρα καιομένης τῆς σαρκὸς εἱστήκει πρὸς τὸν Πορσήναν ἀποβλέπων ἰταμῶς καὶ ἀτρέπτῳ τῷ προσώπῳ, μέχρις οὗ θαυμάσας ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδοὺς ὤρεξεν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ τὴν εὐώνυμον προτείνας ἐδέξατο. Καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτῷ γενέσθαι τὸ Σκαιόλαν ἐπίκλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαιόν. Ἔφη δὲ τὸν φόβον τοῦ Πορσήνα νενικηκὼς, ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύειν, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσε. Τριακόσιοι γὰρ Ῥωμαίων, ἔφη, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου πλανῶνται καιρὸν ἐπιτηροῦντες· ἐγὼ δὲ κλήρῳ λαχὼν καὶ προεπιχειρήσας οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ διαμαρτὼν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ φίλου

μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις εἶναι πρέποντος. Ταῦθ' ὁ Π
σήνας ἀκούσας ἐπίστευσε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἥδιον ἔσ
οὐ τοσοῦτό μοι δοκεῖ φόβῳ τῶν τριακοσίων, ὅσον ἀγασ
καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν Ῥωμαί
Τοῦτον τὸν ἄνδρα Μούκιον ὁμοῦ τι πάντων καὶ Σκαιό
καλούντων, Ἀθηνόδωρος ὁ Σάνδωνος ἐν τῷ πρὸς Ὀκταου
τὴν Καίσαρος ἀδελφὴν καὶ Ὀφίγονον ὠνομάσθαι φησίν

XVIII. Ὁ μέντοι Ποπλικόλας αὐτὸς, οὐχ οὕτω π
μον ὄντα τὸν Πορσήναν βαρὺν ἡγούμενος, ὡς ἄξιον π
λοῦ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι καὶ σύμμαχον, οὐκ ἔφευγεν
αὐτοῦ δίκῃ κριθῆναι πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐθάῤῥει
προὐκαλεῖτο πολλάκις ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἀνδρῶν
δικαίως ἀφαιρεθέντα τὴν ἀρχήν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Τ
υνίου τραχύτερον, οὐδένα ποιεῖσθαι δικαστὴν, ἤκιστα
Πορσήναν, εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλεται, δυσχεράνας
καταγνοὺς ὁ Πορσήνας, ἅμα δὲ τοῦ παιδὸς Ἀροντος δεομέ
καὶ σπουδάζοντος ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, κατελύσατο τὸν
λεμον, ἐξισταμένοις ἧς ἀπετέροντο τῆς Τυῤῥηνίδος χώ
καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποπέμπουσι, κομιζομένοις δὲ τοὺς
τομόλους. Ἐπὶ τούτοις ὁμήρους ἔδωκαν ἐξ εὐπατριδῶν
αιτοφυρούς δέκα, καὶ παρθένους τοσαύτας, ὧν ἦν κα
Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία.

XIX. Πρατομένων δὲ τούτων τοῦ τε Πορσήνα πᾶ
ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀνεικότος παρασκευὴν διὰ πίστιν
παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατῆλθον ἐπὶ λουτρὸν, ἔνθα δὴ
Ἀνωνειδής τις ὄχθη περιβάλλουσα τὸν ποταμὸν, ἡσυχίαν μά
τα καὶ γαλήνην τοῦ κύματος παρεῖχεν. Ὡς δ' οὔτε τινὰ
λακὶν ἑώρων οὔτε παριόντας ἄλλως ἢ διαπλέοντας, ὁρμ
ἴσχυν ἀκονήξασθαι πρὸς ῥεῦμα πολὺ καὶ δίνας βαθεί
Ἔνιοι δέ φασιν, αὐτῶν μίαν, ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ διε
λάσαι τὸν πόρον, ἐγκελευσαμένην ταῖς ἄλλαις νεούσαις
παρθαῤῥύνουσαν. Ἐπεὶ δὲ σωθεῖσαι πρὸς τὸν Ποπλικόλ
ἦσαν, οὐκ ἐθαύμασεν οὐδ' ἠγάπησεν, ἀλλ' ἠνιάθη, ὅτι Π
αἶνα κακίαν ἐν πίστει φανεῖται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρ
νων αἰτίαν ἕξει πακούργημα Ῥωμαίων γεγονέναι. Διὸ σ
λαβὼν αὐτὰς πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσήναν. Ταῦ
δ' οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον προαισθόμενοι καὶ παθίσαντες ἐ

δραν τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἐν τῷ περᾷν ἐπέθεντο πλείονες ὄντες. Ἐκείνων δὲ ὅμως ἀμυνομένων ἡ Ποπλικόλα Θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ μέσων ὁρμήσασα τῶν μαχομένων ἔφευγε, καὶ τρεῖς τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες ἔσωζον αὐτήν. Τῶν δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμεμιγμένων τοῖς μαχόμενοις, αἰσθόμενος Ἄρων ὁ Πορσήνα υἱὸς ὀξέως προσεβοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων περιεποίησε τοὺς Ῥωμαίους. Ὡς δὲ τὰς παρθένους κομισθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην τῆς πράξεως καὶ παρακελευσαμένην ταῖς ἄλλαις ἐζήτει. Ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα τῆς Κλοιλίας προσέβλεψεν αὐτὴν ἵλεῳ καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ κελεύσας ὅπποι ἀχθῆναι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένον εὐπρεπῶς, ἐδωρήσατο. Τοῦτο ποιοῦνται μαρτύριον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν λέγοντες ὅπῳ διεξελάσαι τὸν ποταμόν. Οἱ δ' οὔ φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι τὸ ἀνδρῶδες αὐτῆς τὸν Τυῤῥηνόν. Ἀνάκειται δὲ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδριὰς αὐτῆς ἐφίππου, ὅν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγεὶς τοῖς Ῥωμαίοις ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλοφροσύνην ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὅπλα τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἀναλαβεῖν κελεύσας ἄλλο δ' οὐδὲν ἀλλ' ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα σίτου τε πολλοῦ καὶ χρημάτων γέμοντα παντοδαπῶν παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις. Διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι πωλοῦντες τὰ δημόσια πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρήματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ τῆς χάριτος ἄϊδιον ἐν τῇ μνήμῃ διαφυλάττοντες. Εἱστήκει δὲ χαλκοῦς ἀνδριὰς αὐτοῦ παρὰ τὸ βουλευτήριον ἁπλοῦς καὶ ἀρχαϊκὸς τῇ ἐργασίᾳ.

XX. Μετὰ δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν ὕπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τούβερτος. Πραττομένων δὲ τῶν μεγίστων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ Ποπλικόλα δυσὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνεῖλε. Καὶ γέρας ἔσχεν ἐπὶ τοῖς θριάμβοις, οἰκίαν αὐτῷ γενέσθαι δημοσίοις ἀναλώμασιν ἐν Παλατίῳ. Τῶν δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἴσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον ἀνοιγομένων ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἐκτὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὐλειον, ὡς δὴ κατὰ τὸ συγχώρημα τῆς τιμῆς ἀεὶ τοῦ δημοσίου προσε-

λαμβανομένου. Τὰς δὲ Ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχ
ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι
κτουσι καὶ φοφοῦσι τὰς αὐτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προϊέ
μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γένοιτο τοῖς προσερχομέν
ἢ προσιστῶσι καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κ
σιάσιν εἰς τὸν στενωπόν.

XXI. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πάλιν ὑπάτευε Ποπλικόλας
τέταρτον· ἦν δὲ προσδοκία πολέμου Σαβίνων καὶ Λατί
συνισταμένων. Καί τις ἅμα δεισιδαιμονία τῆς πόλεως ἦ
το· πᾶσαι γὰρ αἱ κυοῦσαι τότε γυναῖκες ἐξέβαλλον ἀνά
103 ρα, καὶ τέλος οὐδεμία γένεσις ἔσχεν. Ὅθεν ἐκ τῶν Σιβ
λείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τῷ Ἅιδῃ, καί τινας ἀγῶ
πυθοχρήστους ἀναλαβὼν καὶ ταῖς ἐλπίσι πρὸς τὸ θεῖον ἡδ
να καταστήσας τὴν πόλιν ἤδη τοῖς ἀπ' ἀνθρώπων φοβερ
προσεῖχε. Μεγάλη γὰρ ἐφαίνετο κατασκευὴ τῶν πολεμ
καὶ σύστασις. Ἦν οὖν Ἄππιος Κλαῦσος ἐν Σαβίνοις, ἀ
χρήμασί τε δυνατὸς καὶ σώματος ῥώμῃ πρὸς ἀλκὴν ἐπιφαν
ἀρετῆς δὲ δόξῃ μάλιστα καὶ λόγου δεινότητι πρωτεύων.
δὲ πᾶσι συμβαίνει τοῖς μεγάλοις, οὐ διέφυγε παθεῖν, ἀ
ἐφθονεῖτο· καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρέσχε, καταπα
τὸν πόλεμον, αὔξειν τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ τυραννίδι καὶ δου
σει τῆς πατρίδος. Αἰσθόμενος δὲ τοὺς λόγους τούτους β
λομένῳ τῷ πλήθει λεγομένους, καὶ προσκρούοντα τοῖς πο
μοποιοῖς καὶ στρατιωτικοῖς ἑαυτόν, ἐφοβεῖτο τὴν κρίσ
ἑταιρείαν δὲ καὶ δύναμιν φίλων καὶ οἰκείων ἔχων ἀμύν
σαν περὶ αὐτὸν ἐσασίαζε. Καὶ τοῦτ' ἦν τοῦ πολέμου διατ
βὴ καὶ μέλλησις τοῖς Σαβίνοις. Ταῦτ' οὖν ὁ Ποπλικόλας
μόνον εἰδέναι ποιούμενος ἔργον, ἀλλὰ καὶ κινεῖν καὶ συν
ορμᾶν τὴν στάσιν, εἶχεν ἄνδρας ἐπιτηδείους, οἳ τῷ Κλαύ
διλέγοντο παρ' αὐτοῦ τοιαῦτα· Ὡς ὁ Ποπλικόλας ἄνδρα
χρηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον οὐδενὶ κακῷ δεῖν οἴεται τοὺς σε
τοῦ πολίτας ἀμύνασθαι, καίπερ ἀδικούμενον· εἰ δὲ βούλ
σώζων ἑαυτὸν μεταστῆναι καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑ
δέχεται σε δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ, τῆς τε σῆς ἀρετῆς ἀξίως
τῆς Ῥωμαίων λαμπρότητος. Ταῦτα πολλάκις ἀνασκοποῦ
τῷ Κλαύσῳ βέλτιστα τῶν ἀναγκαίων ἐφαίνετο, καὶ τοὺς φίλ
συμπαρακαλῶν, ἐκείνων τε πολλοὺς ὁμοίως συναναπειθ

των, πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστήσας μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ὅπερ ἦν ἐν Σαβίνοις ἀθόρυβον μάλιστα, καὶ βίον πρᾴον καὶ καθεστῶτος οἰκεῖον, εἰς Ῥώμην ἦγε, προειδότος τοῦ Ποπλικόλα καὶ δεχομένου φιλοφρόνως καὶ προθύμως ἐπὶ πᾶσι δικαίοις. Τοὺς μὲν γὰρ οἴκους εὐθὺς ἀνέμιξε τῷ πολιτεύματι, καὶ χώραν ἀπένειμεν ἑκάστῳ δυοῖν πλέθρων παρὰ τὸν Ἀνίηνα ποταμόν· τῷ δὲ Κλαύσῳ πλέθρα πέντε καὶ εἴκοσι γῆς ἔδωκεν· αὐτὸν δὲ τῇ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην, ᾗ χρώμενος ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα καὶ δύναμιν ἔσχε μεγάλην καὶ γένος οὐδενὸς ἀμαυρότερον ἐν Ῥώμῃ τὸ Κλαυδίων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε.

XXII. Τὰ δὲ Σαβίναν οὕτω διακριθέντα τῷ μετοικισμῷ τῶν ἀνδρῶν οὐκ εἶασαν οἱ δημαγωγοῦντες ἀτρεμῆσαι καὶ καταστῆναι, σχετλιάζοντες, εἰ Κλαῦσος, ἃ παρὼν οὐκ ἔπεισε, διαπράξεται φυγὰς γενόμενος καὶ πολέμιος, μὴ δοῦναι δίκην Ῥωμαίους ὧν ὑβρίζουσιν. Ἅραντες οὖν στρατῷ μεγάλῳ περὶ Φιδήνας κατηυλίσαντο, καί τινα λόχον θέμενοι πρὸ τῆς Ῥώμης ἐν χωρίοις συνηρεφέσι καὶ κοίλοις, δισχιλίους ὁπλίτας, ἔμελλον ἅμ' ἡμέρᾳ φανερῶς ὀλίγοις ἱππεῦσι λείαν ἐλαύνειν. Εἴρητο δ' αὐτοῖς, ὅταν τῇ πόλει προσελάσωσιν, ὑποφεύγειν, ἕως ἐμβάλωσιν εἰς τὴν ἐνέδραν τοὺς πολεμίους. Ταῦθ' ὁ Ποπλικόλας αὐθημερὸν πυθόμενος παρ' αὐτομόλων ταχὺ διηρμόσατο πρὸς πάντα καὶ διένειμε τὴν δύναμιν. Ποστούμιος μὲν γὰρ Βάλβος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ τρισχιλίοις ὁπλίταις ἐσπέρας ἔτι προελθὼν καὶ καταλαβὼν τοὺς ἀπρολόφους, ὑφ' οἷς ἐνήδρευον Σαβῖνοι, παρεφύλαττεν· ὁ δὲ συνάρχων Λουκρήτιος ἔχων τὸ κουφότατον ἐν τῇ πόλει καὶ γενναιότατον ἐτάχθη τοῖς ἐλαύνουσι τὴν λείαν ἱππεῦσιν ἐπιχειρεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν στρατιὰν κύκλῳ περιῆλθε τοὺς πολεμίους καὶ κατὰ τύχην ὁμίχλης βαθείας ἐπιπεσούσης περὶ ὄρθρον ἅμα Ποστούμιός τε τοὺς ἐνεδρεύοντας ἐμβοήσας ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων, καὶ τοῖς προϊππευσαμένοις ἐφῆκε τοὺς περὶ αὐτὸν ὁ Λουκρήτιος, καὶ Ποπλικόλας προσέβαλε τοῖς στρατοπέδοις τῶν πολεμίων. Πάντη μὲν οὖν ἐπακοῦντο τὰ Σαβίνων καὶ διεφθείροντο· τοὺς δ' ἐνταῦθα μηδ' ἀμυνομένους, ἀλλὰ φεύγοντας εὐθὺς ἔκτεινον οἱ Ῥωμαῖοι τῆς ἐλπί-

δος αὐτοῖς ὀλεθριωτάτης γενομένης. Σώζεσθαι γὰρ οἰόμεν
τοὺς ἑτέρους οἱ ἕτεροι τῷ μάχεσθαι καὶ μένειν οὐ προσεῖχον
ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐρυμάτων πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, οἱ δ
πάλιν ὡς ἐκείνους εἰς τὸ στρατόπεδον θέοντες, ἐναντίοι φε
γουσιν ἐνέπιπτον, πρὸς οὓς ἔφευγον, καὶ βοηθείας δεομένοι
οὓς ἤλπιζον αὐτοῖς βοηθήσειν. Τὸ δὲ μὴ πάντας ἀπολέσθα
τοὺς Σαβίνους, ἀλλὰ καὶ περιγενέσθαι τινὰς, ἡ Φιδηνατῶ
πόλις ἐγγὺς οὖσα παρέσχε, καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατο
πέδων, ὅθ' ἡλίσκετο, διεκπίπτουσιν. Ὅσοι δὲ Φιδηνῶν δι
μαρτον, διεφθάρησαν ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν λαβό
των.

XXIII. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ εἰωθότε
ἅπασι τοῖς μεγάλοις ἐπιφημίζειν τὸ δαιμόνιον, ἑνὸς ἔργο
ἡγοῦντο τοῦ στρατηγοῦ γεγονέναι. Καὶ τῶν μεμαχημένω
πρῶτον ἦν ἀκούειν, ὅτι χωλοὺς καὶ τυφλοὺς αὐτοῖς καὶ μ
νον οὐ καθείρξας τοὺς πολεμίους Ποπλικόλας παρέδω
χρῆσθαι τοῖς ξίφεσιν. Ἐῤῥώσθη δὲ καὶ χρήμασιν ὁ δῆμο
ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Ποπλικόλα
τόν τε θρίαμβον ἀγαγὼν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀποδειχθε
σιν ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν εὐθέως ἐτελεύτησεν, ω
ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώποις μάλιστα τοῖς νενομισμένοις κ
λοῖς καὶ ἀγαθοῖς, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκτελειώσας· ὁ δὲ δῆμ
ὥσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκὼς, ἀλλὰ πᾶσα
ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα κ
τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Αἱ δὲ γυνα
κες ἰδίᾳ πρὸς αὐτὰς συμφρονήσασαι ἐπένθησαν ἐνιαυτ
ὅλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτόν. Ἐτάφη δ
καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων ἐντὸς ἄστεος παρ
τὴν καλουμένην Οὐελίαν, ὥστε καὶ γένει παντὶ τῆς ταφ
μετεῖναι. Νῦν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους, κ
μίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ κατατίθενται καὶ δᾷδά τις ἡ
μένην λαβὼν ὅσον ὑπήνεγκεν, εἶτ' ἀναιρεῖται μαρτυρόμ
νος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φείδεσθαι δὲ τῆς τιμῆς καὶ τὸν ν
κρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

COMPARATIO SOLONIS CVM POPLICOLA.

Ἆρ' οὖν ἴδιόν τι περὶ ταύτην τὴν σύγκρισιν ὑπάρχει καὶ μὴ πάνυ συμβεβηκὸς ἑτέρᾳ τῶν ἀναγεγραμμένων, τὸν ἕτερον γεγονέναι μιμητὴν τοῦ ἑτέρου, τὸν ἕτερον δὲ μάρτυρα. Ὅρα γὰρ, ἣν ὁ Σόλων ἐξήνεγκε περὶ εὐδαιμονίας ἀπόφασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλᾳ μᾶλλον ἢ Τέλλῳ προσήκει· Τέλλου μὲν γὰρ, ὃν εἶπε γεγονέναι μακαριώτατον δι' εὐποτμίαν καὶ ἀρετὴν καὶ εὐτεκνίαν, οὔτ' αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔσχεν οὔτε παῖδες οὔτ' ἀρχή τις εἰς δόξαν ἦλθεν· Ποπλικόλας δὲ καὶ ζῶν ἐπρώτευσε δυνάμει καὶ δόξῃ δι' ἀρετὴν Ῥωμαίων, καὶ τεθνηκότος ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις γένεσι καὶ στέμμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς οἱ Ποπλικόλαι καὶ Μεσάλαι καὶ Οὐαλέριοι δι' ἐτῶν ἑξακοσίων τῆς εὐγενείας τὴν δόξαν ἀναφέρουσι. Καὶ Τέλλος μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τάξει μένων καὶ μαχόμενος κατέστρεψε· Ποπλικόλας δὲ τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὃ τοῦ πεσεῖν εὐτυχέστερόν ἐστι, τὴν δὲ πατρίδα νικῶσαν ἐπιδὼν δι' ἑαυτὸν ἄρχοντα καὶ στρατηγοῦντα, τιμηθεὶς δὲ καὶ θριαμβεύσας ἔτυχε τῆς ζηλουμένης ὑπὸ Σόλωνος καὶ μακαριζομένης τελευτῆς. Ἔτι τοίνυν, ἃ τοῖς περὶ Μίμνερμον ἀντειπὼν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε·

Μηδέ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι
Καλλείποιμι θανὼν ἄλγεα καὶ στοναχάς,

εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν ποιεῖ. Τελευτήσας γὰρ οὐ φίλοις οὐδ' οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ τῇ πόλει πάσῃ, μυριάσι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ κατήφειαν ἐφ' αὑτῷ παρέσχεν· αἱ γὰρ Ῥωμαίων γυναῖκες ἐπένθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἱὸν ἢ ἀδελφὸν ἢ πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι.

τος ην ο Ποπλικολας. Λ γαρ ευξατο των αγαθων ως μάγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτήσασθαι Ποκαὶ φυλάξαι χρωμένῳ μέχρι τέλους ὑπῆρξεν.

Οὕτω μὲν ὁ Σόλων κεκόσμηκε τὸν Ποπλικόλαν, τὸν δὲ αὖ πάλιν ἐκεῖνος ἐν τῇ πολιτείᾳ παραδειγμάιλιστον ἀνδρὶ κοσμοῦντι δημοκρατίαν Θέμενος τῆς ῆς τὸν ὄγκον ἀφελὼν εὐμενῆ πᾶσι καὶ ἄλυπον κατνόμοις δὲ πολλοῖς ἐχρήσατο τῶν ἐκείνου. Καὶ γὰρ ον καταστάσεως κυρίους ἐποίησε τοὺς πολλοὺς καὶ τοῖς ι δίκην, ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον, ὥσπερ ὁ Σόλων τοὺς ς, ἔδωκε. Καὶ βουλὴν μὲν ἑτέραν οὐκ ἐποίησεν, ὥσπερ ν, τὴν δ' οὖσαν ηὔξησεν ἀριθμῷ μικροῦ διπλασιάτε τῶν ταμιῶν ἐπὶ τοῖς χρήμασι κατάστασις ἐκεῖθεν ὅπως ἄρχων μήτ' εἰ χρηστός ἐστιν, ἀσχολίαν ἔχῃ πρὸς ω μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμὰς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ άξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γενόμενος. Τὸ δὲ ανον ἐν τῷ Ποπλικόλᾳ σφοδρότερον. Εἰ γάρ τις ἐπιτυραννεῖν, ὁ μὲν ἀλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησιν, ὁ δὲ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν δίδωσι. Σεμνυνομένου δὲ τοῦ ις ἀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραγμάτων αὐντων τυραννεῖν καὶ τῶν πολιτῶν οὐκ ἀκουσίως δεν ἀπεῖπεν, οὐχ ἧττον ὑπάρχει καλὸν τῷ Ποπλικόλᾳ, όντα τυραννικὴν ἀρχὴν ποιῆσαι δημοτικωτέραν καὶ

τοὺς πένητας· ἀλλ' ὅπου μάλιστα χρῆσθαι τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι, δουλεύουσι μάλιστα τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ δικάζειν καὶ ἄρχειν καὶ λέγειν ἐπιταττόμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες. Τούτου δὲ μεῖζον, ὅτι πάσῃ χρεῶν ἀποκοπῇ στάσεως ἐπομένης, ἐκείνῃ μόνῃ, καθάπερ φαρμάκῳ παραβόλῳ μὲν, ἰσχυρῷ δὲ χρησάμενος εὐκαίρως καὶ τὴν οὖσαν στάσιν ἔλυσε, τῇ περὶ αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῆς τοῦ πράγματος ἀδοξίας καὶ διαβολῆς περιγενόμενος. Τῆς δ' ὅλης πολιτείας τῇ μὲν ἀρχῇ λαμπρότερος ὁ Σόλων· ἡγήσατο γὰρ καὶ οὐκ ἠκολούθησε καὶ καθ' αὑτὸν, οὐ μεθ' ἑτέρων, ἔπραξε τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κοινῶν· τῷ τέλει δὲ ἄτερος εὐτυχὴς καὶ ζηλωτός. Τὴν μὲν γὰρ Σόλωνος πολιτείαν αὐτὸς ἐπεὶδε Σόλων καταλυθεῖσαν, ἡ δὲ Ποπλικόλα μέχρι τῶν ἐμφυλίων πολέμων διεφύλαξεν ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν· ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θέσθαι τοὺς νόμους ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γράμμασιν ἐρήμους τοῦ βοηθοῦντος ᾤχετ' ἀπιὼν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· ὁ δὲ μένων καὶ ἄρχων καὶ πολιτευόμενος ἵδρυσε καὶ κατέστησεν εἰς ἀσφαλὲς τὴν πολιτείαν. Ἔτι δ' ἐκείνῳ μὲν οὐδὲ μέλλοντα κωλῦσαι προαισθομένῳ Πεισίστρατον ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἡττήθη τῆς τυραννίδος συνισταμένης· οὗτος δὲ βασιλείαν ἰσχύουσαν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσαν ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν παρασχόμενος, τύχῃ δὲ καὶ δυνάμει τελεσιουργῷ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος.

IV. Τῶν μέντοι πολεμικῶν, Σόλωνι μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαΐμαχος ὁ Πλαταιεὺς μεμαρτύρηκεν, ὥσπερ ἡμεῖς διεληλύθαμεν· Ποπλικόλας δὲ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατώρθωσε. Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις ὁ μὲν ἐν παιδιᾶς τινι τρόπῳ καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβὼν ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἐρῶν προῆλθεν· ὁ δ' αὐτόθεν ἀναῤῥίψας τὸν ἐπὶ μεγίστων κίνδυνον ἐπανέστη Ταρκυνίῳ καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρασε καὶ τοῦ κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς αἴτιώτατος γενόμενος οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοψεν. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς δεχομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντάξιον ἐῤῥωμένως καὶ ἀτενῶς ἀπαντήσας, ἔτι βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὁμιλίας ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑπεικούσης δεομένοις

Πορσήναν ἄμαχον ἄνδρα καὶ φοβερὸν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μεταστήσας εἰς φιλίαν. Καίτοι φήσει τις ἐνταῦθα τὸν μὲν Σόλωνα προεμένοις ἀναλαβεῖν Ἀθηναίοις Σαλαμῖνα Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι χώρας ἀποστῆναι. Δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς τὰς πράξεις θεωρεῖν Ποπλίου γὰρ ὢν ὁ πολιτικὸς, ᾧ τρόπῳ τῶν ὄντων ἕκαστον εὔληπτόν ἐστι, μεταχειρίσεται καὶ μέρους ἀφέσει πολλάκις ἔσωσε τὸ πᾶν καὶ μικρῶν ἀποστὰς μειζόνων ἔτυχεν. Ὅσπερ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ τότε τῆς μὲν ἀλλοτρίας χώρας ἀποστὰς ἔσωσε τὴν ἑαυτοῦ βεβαίως ἅπασαν· οἷς δ' ἦν μέγα τὴν πόλιν διαφυλάξαι, προσεκτήσατο τὸ τῶν πολιορκούντων στράτόπεδον. Ἐπιτρέψας δὲ τῷ πολεμίῳ δικαστῇ γενέσθαι καὶ περιγενόμενος τῇ δίκῃ προσέλαβεν ὅσα δόντα ἀγαπητὸν ἦν κτήσασθαι· καὶ γὰρ τὸν πόλεμον διέλυσε καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου κατέλιπεν αὐτοῖς διὰ πίστιν ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας, ἣν ὁ ἄρχων ὑπὲρ ἁπάντων ἐνεποίησεν αὐτῷ.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.

Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς δόξ
ὑπῆρχε· πατρὸς γὰρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν ἐπιφα
Ἀθήνησι, Φρεαρίου τῶν δήμων ἐκ τῆς Λεοντίδος φυλ
νόθος δὲ πρὸς μητρὸς, ὡς λέγουσιν·

Ἀβρότονον Θρῃΐσσα γυνὴ γένος· ἀλλὰ τεκέσθαι
Τὸν μέγαν Ἕλλησιν φημὶ Θεμιστοκλέα.

Φανίας μέντοι τὴν μητέρα Θεμιστοκλέους οὐ Θρᾷτταν, ἀ
Καρίνην, οὐδ' Ἀβρότονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐτέρπην ἀναγ
φει· Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῇ τῆς Καρίας Ἁλικαρνασ
προστίθησι. Δι' ὃ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελο
των (τοῦτο δ' ἔστιν ἔξω πυλῶν γυμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπ
κἀκεῖνος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐνείχετο νοθεία
τὴν μητέρα θνητὴν οὖσαν) ἔπειθέ τινας ὁ Θεμιστοκλῆς τ
εὖ γεγονότων νεανίσκων καταβαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀ
φεσθαι μετ' αὐτοῦ· καὶ τούτου γενομένου δοκεῖ πανούρ
τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀνελεῖν. Ὅτι μέν
τοῦ Λυκομηδῶν γένους μετεῖχε δῆλόν ἐστι· τὸ γὰρ Φλυ
τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομηδῶν κοινὸν, ἐμπρησθὲν ὑ
τῶν βαρβάρων αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκόσμησεν,
Σιμωνίδης ἱστόρηκεν.

II. Ἔτι δὲ παῖς ὢν ὁμολογεῖται φορᾶς μεστὸς εἶναι
τῇ μὲν φύσει συνετὸς, τῇ προαιρέσει δὲ μεγαλοπράγμων
πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς ἀνέσεσι καὶ σχολαῖς ἀπὸ τῶν μα
μάτων γενόμενος οὐκ ἔπαιζεν οὐδ' ἐῤῥᾳθύμει, καθάπερ
λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' εὑρίσκετο λόγους τινὰς μελετῶν καὶ σ
ταττόμενος πρὸς ἑαυτόν. Ἦσαν δ' οἱ λόγοι κατηγορία τι
ἢ συνηγορία τῶν παίδων. Ὅθεν εἰώθει λέγειν ὁ διδάσκα

ὡς „Οὐδὲν ἔσῃ, παῖ, σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθ
κακόν." Ἐπεὶ καὶ τῶν παιδεύσεων τὰς μὲν ἠθοποιοὺς ἢ π
ἡδονήν τινα καὶ χάριν ἐλευθέριον σπουδαζομένας ὀκνη
καὶ ἀπροθύμως ἐξεμάνθανε, τῶν δ' εἰς σύνεσιν ἢ πρᾶξι
γομένων δῆλος ἦν οὐχ ὑπερορῶν παρ' ἡλικίαν ὡς τῇ φ
πιστεύων. Ὅθεν ὕστερον ἐν ταῖς ἐλευθέραις καὶ ἀστείαι
γομέναις διατριβαῖς ὑπὸ τῶν πεπαιδεῦσθαι δοκούντων χλ
ζόμενος ἠναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνεσθαι λέγων, ὅτι
ραν μὲν ἁρμόσασθαι καὶ μεταχειρίσασθαι ψαλτήριον οὐκ
σταται, πόλιν δὲ μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν ἔνδοξον
μεγάλην ἀπεργάσασθαι. Καίτοι Στησίμβροτος Ἀναξαγό
τε διακοῦσαι τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ καὶ περὶ Μέλισσον σ
δάσαι τὸν φυσικὸν οὐκ εὖ τῶν χρόνων ἁπτόμενος· Περι
γὰρ, ὃς πολὺ νεώτερος ἦν Θεμιστοκλέους, Μέλισσος μὲν ἀ
τεστρατήγει πολιορκοῦντι Σαμίους, Ἀναξαγόρας δὲ συν
τριβε. Μᾶλλον οὖν ἄν τις προσέχοι τοῖς Μνησιφίλου
Θεμιστοκλέα τοῦ Φρεαρίου ζηλωτὴν γενέσθαι λέγουσιν ο
ῥήτορος ὄντος οὔτε τῶν φυσικῶν κληθέντων φιλοσόφων,
λὰ τὴν τότε καλουμένην σοφίαν, οὖσαν δὲ δεινότητα πολ
κὴν καὶ δραστήριον σύνεσιν, ἐπιτήδευμα πεποιημένου
διασώζοντος ὥσπερ αἵρεσιν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ Σόλωνος·
οἱ μετὰ ταῦτα δικανικαῖς μίξαντες τέχναις καὶ μεταγαγό
ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους σοφισταὶ π
ηγορεύθησαν. Τούτῳ μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησία
Ἐν δὲ ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὁρμαῖς ἀνώμαλος ἦν
ἀστάθμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὑτὴν χρώμενος ἄνευ λό
καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφότερα μεγάλας ποιουμένῃ μεταβολὰς
ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλάκις ἐξισταμένῃ πρὸς τὸ χεῖ
ὡς ὕστερον αὐτὸς ὡμολόγει καὶ τοὺς τραχυτάτους πώλ
ἀρίστους ἵππους γίνεσθαι φάσκων, ὅταν ἧς προσήκει τύ
τι παιδείας καὶ καταρτύσεως. Ἃ δὲ τούτων ἐξαρτῶσιν ἔ
διηγήματα πλάττοντες, ἀποκήρυξιν μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς
τοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἑκούσιον ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς ἀ
μίᾳ περιλύπου γενομένης, δοκεῖ κατεψεῦσθαι· καὶ τοὐν
τίον εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἀποτρέ
αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπεδείκνυε πρὸς τῇ θαλάττῃ τὰς παλα
τριήρεις ἐρριμμένας καὶ παρορωμένας, ὡς δὴ καὶ πρὸς τ

δημαγωγοὺς, ὅταν ἄχρηστοι γένωνται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἐχόντων.

III. Ταχὺ μέντοι καὶ νεανικῶς ἔοικεν ἅψασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ σφόδρα ἡ πρὸς δόξαν ὁρμὴ κρατῆσαι· δι' ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρωτεύειν ἐφιέμενος 113 ἰταμῶς ὑφίστατο τὰς πρὸς τοὺς δυναμένους ἐν τῇ πόλει καὶ πρωτεύοντας ἀπεχθείας, μάλιστα δ' Ἀριστείδην τὸν Λυσιμάχου τὴν ἐναντίαν ἀεὶ πορευόμενον αὐτῷ. Καίτοι δοκεῖ παντάπασιν ἡ πρὸς τοῦτον ἔχθρα μειρακιώδη λαβεῖν ἀρχήν. Ἠράσθησαν γὰρ ἀμφότεροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Τηΐου τὸ γένος ὄντος, ὡς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἱστόρηκεν. Ἐκ δὲ τούτου διετέλουν καὶ περὶ τὰ δημόσια στασιάζοντες. Οὐ μὴν ἀλλ' ἡ τῶν βίων καὶ ἡ τῶν τρόπων ἀνομοιότης ἔοικεν αὐξῆσαι τὴν διαφοράν. Πρᾷος γὰρ ὢν φύσει καὶ καλοκαγαθικὸς τὸν τρόπον ὁ Ἀριστείδης καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετ' ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἠναγκάζετο τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινοῦντι καὶ μεγάλας ἐπιφέροντι καινοτομίας ἐναντιοῦσθαι πολλάκις ἐνιστάμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν. Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐραστὴς, ὥστε νέος ὢν ἔτι, τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης, σύννους ὁρᾶσθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῷ καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς συνήθεις καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμάζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολὴν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐάῃ τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ᾤοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἥττων εἶναι, Θεμιστοκλῆς δὲ ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οἷς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφεν ἀεὶ καὶ τὴν πόλιν ἤσκει πόῤῥωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον.

IV. Καὶ πρῶτον μὲν, τὴν Λαυριωτικὴν πρόσοδον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετάλλων ἔθος ἐχόντων Ἀθηναίων διανέμεσθαι, μόνος εἰπεῖν ἐτόλμησε παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὡς χρὴ τὴν διανομὴν ἐάσαντας ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατασκευάσασθαι τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον. Ἥμαζε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα καὶ κατεῖχον οἱ Αἰγι-

ῆται πλήθει νεῶν τὴν θάλασσαν. Ἡι καὶ ῥᾷον Θεμιστο-
κλῆς συνέπεισεν οὐ Δαρεῖον οὐδὲ Πέρσας (μακρὰν γὰρ ἦσαν
οὗτοι καὶ δέος οὐ πάνυ βέβαιον ὡς ἀφιξόμενοι παρεῖχον) ἐπι-
σείων, ἀλλὰ τῇ πρὸς Αἰγινήτας ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν πο-
λιτῶν ἀποχρησάμενος εὐκαίρως ἐπὶ τὴν παρασκευήν. Ἑκα-
τὸν γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, αἳ
καὶ πρὸς Ξέρξην ἐναυμάχησαν. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν
ἐπάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς
τὰ πεζὰ μὲν οὐδὲ τοῖς ὁμόροις ἀξιομάχους ὄντας, τῇ δ' ἀπὸ
τῶν νεῶν ἀλκῇ καὶ τοὺς βαρβάρους ἀμύνασθαι καὶ τῆς Ἑλ-
λάδος ἄρχειν δυναμένους, ἀντὶ μονίμων ὁπλιτῶν, ὥς φησι
Πλάτων, ναυβάτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε· καὶ διαβολὴν
καθ' αὑτοῦ παρέσχεν, ὡς ἄρα Θεμιστοκλῆς τὸ δόρυ καὶ τὴν
ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος εἰς ὑπηρέσιον καὶ κώπην
συνέστειλε τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον. Ἔπραξε δὲ ταῦτα Μιλ-
τιάδου κρατήσας ἀντιλέγοντος, ὡς ἱστορεῖ Στησίμβροτος. Εἰ
μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ καθαρὸν τοῦ πολιτεύματος ἔβλα-
ψεν ἢ μὴ ταῦτα πράξας, ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν· ὅτι
δ' ἡ τότε σωτηρία τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε καὶ τὴν
Ἀθηναίων πόλιν αὖθις ἀνέστησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, τά τ'
ἄλλα καὶ Ξέρξης αὐτὸς ἐμαρτύρησε. Τῆς γὰρ πεζικῆς δυνάμεως
ἀθραύστου διαμενούσης ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἧτταν, ὡς
οὐκ ὢν ἀξιόμαχος, καὶ Μαρδόνιον ἐμποδὼν εἶναι τοῖς Ἕλλησι
τῆς διώξεως μᾶλλον ἢ δουλωσόμενον αὐτοὺς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,
κατέλιπεν.

V. Ἔντονον δὲ γεγονέναι χρηματιστὴν οἱ μέν φασι δι'
ἐλευθεριότητα· καὶ γὰρ φιλοθύτην ὄντα καὶ λαμπρὸν ἐν ταῖς
περὶ τοὺς ξένους δαπάναις ἀφθόνου δεῖσθαι χορηγίας· οἱ
δὲ τοὐναντίον γλισχρότητα πολλὴν καὶ μικρολογίαν κατηγο-
ροῦσιν, ὡς καὶ τὰ πεμπόμενα τῶν ἐδωδίμων πωλοῦντος. Ἐπεὶ
δὲ Φιλίδης ὁ ἱπποτρόφος αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἔδω-
κεν, ἠπείλησε τὸν οἶκον αὐτοῦ ταχὺ ποιήσειν Δούρειον ἵπ-
ποιν αἰνιξάμενος ἐγκλήματα συγγενικὰ καὶ δίκας τῷ ἀνθρώ-
πῳ πρὸς οἰκείους τινὰς ταράξειν. Τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πάντας
ὑπερέβαλεν, ὥστ' ἔτι μὲν νέος ὢν καὶ ἀφανὴς Ἐπικλέα τὸν
ἐξ Ἑρμιόνης, κιθαριστὴν σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων,
ἐκλιπαρῆσαι μελετῶν παρ' αὐτῷ φιλοτιμούμενος πολλοὺς τὴν

οἰκίαν ζητεῖν καὶ φοιτᾶν παρ' αὐτῷ. Εἰς δὲ Ὀλυμπίαν ἐλθὼν καὶ διαριλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ δεῖπνα καὶ σκηνὰς καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ὄντι νέῳ καὶ ἀπ' οἰκίας μεγάλης ἥρμοττε δεῖν τὰ τοιαῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνώριμος γεγονὼς, ἀλλὰ καὶ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων παρ' ἀξίαν ἐκαίρεσθαι προσωφλίσκανεν ἀλαζονείαν. Ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς, μεγάλην ἤδη τότε σκουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος· καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· „Θεμιστοκλῆς Φρεάριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς ἐνήρμοττε, τοῦτο μὲν ἑκάστου τῶν πολιτῶν τοὔνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ κριτὴν ἀσφαλῆ περὶ τὰ συμβόλαια παρέχων ἑαυτὸν, ὥστε που καὶ πρὸς Σιμωνίδην τὸν Κεῖον εἰπεῖν αἰτούμενόν τι τῶν οὐ μετρίων παρ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος, ὡς οὔτ' ἐκεῖνος ἂν ἐγένετο ποιητὴς ἀγαθὸς ᾄδων παρὰ μέλος οὔτ' αὐτὸς ἀστεῖος ἄρχων παρὰ νόμον χαριζόμενος. Πάλιν δέ ποτε τὸν Σιμωνίδην ἐπισκώπτων ἔλεγε νοῦν οὐκ ἔχειν, Κορινθίους μὲν λοιδοροῦντα μεγάλην οἰκοῦντας πόλιν, αὐτοῦ δὲ ποιούμενον εἰκόνας οὕτως ὄντος αἰσχροῦ τὴν ὄψιν. Αὐξόμενος δὲ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων τέλος κατεστασίασε καὶ μετέστησεν ἐξοστρακισθέντα τὸν Ἀριστείδην.

VI. Ἤδη δὲ τοῦ Μήδου καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τῶν Ἀθηναίων βουλευομένων περὶ στρατηγοῦ τοὺς ἄλλους ἐκόντας ἐκστῆναι τῆς στρατηγίας λέγουσιν ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον, Ἐπικύδην δὲ τὸν Εὐφημίδου, δημαγωγὸν ὄντα δεινὸν μὲν εἰπεῖν, μαλακὸν δὲ τὴν ψυχὴν καὶ χρημάτων ἥττονα, τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθαι καὶ κρατήσειν ἐπίδοξον εἶναι τῇ χειροτονίᾳ. Τὸν οὖν Θεμιστοκλέα δείσαντα, μὴ τὰ πράγματα διαφθαρείη παντάπασι τῆς ἡγεμονίας εἰς ἐκεῖνον ἐμπεσούσης, χρήμασι τὴν φιλοτιμίαν ἐξωνήσασθαι παρὰ τοῦ Ἐπικύδους. Ἐπαινεῖται δ' αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν διῶλωσσον ἔργον ἐν τοῖς πεμφθεῖσιν ὑπὸ βασιλέως ἐπὶ γῆς καὶ ὕδατος αἰτησιν· ἑρμηνέα γὰρ ὄντα συλλαβὼν διὰ ψηφίσματος ἀπέκτεινεν, ὅτι φωνὴν Ἑλληνίδα βαρβάρους προστάγμασιν ἐτόλμησε χρῆσαι· ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ Ἄρθμιον τὸν Ζελείτην· Θεμιστοκλέους γὰρ εἰπόντος καὶ τοῦτον εἰς

τοὺς ἀτίμους καὶ παῖδας αὐτοῦ καὶ γένος ἐνέγραψαν, ὃ
τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε· μέγιστ
δὲ πάντων τὸ καταλῦσαι τοὺς Ἑλληνικοὺς πολέμους καὶ
αλλάξαι τὰς πόλεις ἀλλήλαις πείσαντα τὰς ἔχθρας διὰ τ
πόλεμον ἀναβαλέσθαι· πρὸς ὃ καὶ Χείλεων τὸν Ἀρκάδα μ
λιστα συναγωνίσασθαι λέγουσι.

VII. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς μὲν ἐπεχείρει το
115 πολίτας ἐμβιβάζειν εἰς τὰς τριήρεις καὶ τὴν πόλιν ἔπειθ
ἐκλιπόντας ὡς προσωτάτω τῆς Ἑλλάδος ἀπαντᾷν τῳ βα
βάρῳ κατὰ θάλασσαν· ἐνισταμένων δὲ πολλῶν ἐξήγαγε πο
λὴν στρατιὰν εἰς τὰ Τέμπη μετὰ Λακεδαιμονίων ὡς αὐτό
προκινδυνεύσων τῆς Θετταλίας οὔπω τότε μηδίζειν δοκο
σης. Ἐπεὶ δ' ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι καὶ Θετταλ
βασιλεῖ προσγενομένων ἐμήδιζε τὰ μέχρι Βοιωτίας, μᾶλλ
ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλά
σης καὶ πέμπεται μετὰ νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον τὰ στενὰ φυλ
ξων. Ἔνθα δὴ τῶν μὲν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδην καὶ Λακεδα
μονίους ἡγεῖσθαι κελευόντων, τῶν δὲ Ἀθηναίων, ὅτι πλ
θει τῶν νεῶν σύμπαντας ὁμοῦ τι τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλλο
οὐκ ἀξιούντων ἑτέροις ἕπεσθαι, συνιδὼν τὸν κίνδυνον ὁ Θ
μιστοκλῆς αὐτός τε τὴν ἀρχὴν Εὐρυβιάδῃ παρῆκε καὶ κατ
πράϋνε τοὺς Ἀθηναίους ὑπισχνούμενος, ἂν ἄνδρες ἀγαθ
γένωνται πρὸς τὸν πόλεμον, ἑκόντας αὐτοῖς παρέξειν εἰς
λοιπὰ πειθομένους τοὺς Ἕλληνας. Δι' ὅπερ δοκεῖ τῆς σ
τηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθ
ναίους προαγαγεῖν εἰς δόξαν, ὡς ἀνδρείᾳ μὲν τῶν πολεμίω
εὐγνωμοσύνῃ δὲ τῶν συμμάχων περιγενομένους. Ἐπεὶ δὲ το
Ἀφέταις τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου προσμίξαντος ἐκπλαγεὶς Ε
ρυβιάδης τῶν κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλῆθος, ἄλλας δὲ πυ
θανόμενος διακοσίας ὑπὲρ Σκιάθου κύκλῳ περιπλεῖν, ἐβο
λετο τὴν ταχίστην εἴσω τῆς Ἑλλάδος κομισθεὶς ἅψασθαι Π
λοποννήσου καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεριβ
λέσθαι παντάπασιν ἀπρόσμαχον ἡγούμενος τὴν κατὰ θάλα
ταν ἀλκὴν βασιλέως, δείσαντες οἱ Εὐβοεῖς, μὴ σφᾶς οἱ Ἕ
λληνες πρόωνται, κρύφα τῷ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο Πελάγο
τα μετὰ χρημάτων πολλῶν πέμψαντες· ἃ λαβὼν ἐκεῖνο
ὡς Ἡρόδοτος ἱστόρηκε, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην ἔδωκε

Ἐναντιουμένου δὲ αὐτῷ μάλιστα τῶν πολιτῶν Ἀρχιτέλους, ὃς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς νεὼς τριήραρχος, οὐκ ἔχων δὲ χρήματα τοῖς ναύταις χορηγεῖν ἔσπευδεν ἀποκλεῦσαι, παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς πολίτας ἐπ' αὐτόν, ὥστε τὸ δεῖπνον ἁρπάσαι συνδραμόντας. Τοῦ δ' Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ἐπὶ τούτῳ καὶ βαρέως φέροντος εἰσέπεμψε Θεμιστοκλῆς πρὸς αὐτὸν ἐν κίστῃ δεῖπνον ἄρτων καὶ κρεῶν ὑποθεὶς κάτω τάλαντον ἀργυρίου καὶ κλεύσας αὐτόν τε δειπνεῖν ἐν τῷ παρόντι καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιμεληθῆναι τῶν τριηριτῶν· εἰ δὲ μή, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολίτας ὡς ἔχοντος ἀργύριον παρὰ τῶν πολεμίων. Ταῦτα μὲν οὖν Φανίας ὁ Λέσβιος εἴρηκεν.

VIII. Αἱ δὲ γενόμεναι τότε πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ναῦς περὶ τὰ στενὰ μάχαι κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλην οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνησαν ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας, ὡς οὔτε πλήθη νεῶν οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισήμων οὔτε κραυγαὶ κομπώδεις ἢ βάρβαροι παιᾶνες ἔχουσί τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένοις εἰς χεῖρας ἰέναι καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν, ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦντας ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα διαγωνίζεσθαι συμπλακέντας. Ὃ δὴ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς ἔοικε συνιδὼν ἐπὶ τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν·

ὅθι παῖδες Ἀθηναίων ἐβάλοντο φαεννὰν κρηπῖδ' ἐλευθερίας·

ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρρεῖν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὲρ τὴν Ἑστιαίαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀνακεκταμένος· ἀντιτείνει δὲ αὐτῷ μάλιστα τῆς ὑπὸ Φιλοκτήτῃ χώρας γενομένης Ὀλιζών· ἔχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηφίας καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέφυκε καὶ στῆλαι κύκλῳ λίθου λευκοῦ πεπήγασιν· ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος καὶ χρόαν καὶ ὀσμὴν κροκίζουσαν ἀναδίδωσιν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν στηλῶν ἐλεγεῖον ἦν τόδε γεγραμμένον·

Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γενεὰς Ἀσίης ἀπὸ χώρας
Παῖδες Ἀθηναίων τῷδέ ποτ' ἐν πελάγει
Ναυμαχίῃ δαμάσαντες, ἐπεὶ στρατὸς ὥλετο Μήδων,
Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.

Δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ πέριξ θινὶ κόνιν

ιφρώδη καὶ μέλαιναν ἐκ βάθους ἀναδιδοὺς ὥσπερ πυρίκαυ-
σιν, ἐν ᾧ τὰ ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς καῦσαι δοκοῦσι.

IX. Τῶν μέντοι περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον
ἐκαγγελθέντων πυθόμενοι Λεωνίδαν τε κεῖσθαι καὶ κρατεῖν
Ξέρξην τῶν κατὰ γῆν παρόδων εἴσω τῆς Ἑλλάδος ἀνεκομί-
ζοντο, τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πᾶσι τεταγμένων καὶ δι' ἀρετὴν
μέγα τοῖς πεπραγμένοις φρονούντων. Παραπλέων δὲ τὴν χώ-
ραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ᾗ κατάρσεις ἀναγκαίας καὶ καταφυγὰς
ὥρα τοῖς πολεμίοις, ἐνεχάραττε κατὰ τῶν λίθων ἐπιφανῆ
γράμματα, τοὺς μὲν εὐρίσκων ἀπὸ τύχης, τοὺς δὲ αὐτὸς
ἱστὰς περὶ τὰ ναύλοχα καὶ τὰς ὑδρείας, ἐπισκήπτων Ἴωσι
διὰ γραμμάτων, εἰ μὲν οἷόν τε, μετατάξασθαι πρὸς αὐτούς,
κατίρας ὄντας καὶ προκινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευ-
θερίας, εἰ δὲ μή, κακοῦν τὸ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ
συνταράττειν. Ταῦτα δ' ἤλπιζεν ἢ μεταστήσειν τοὺς Ἴωνας
ἢ ταράξειν ὑπόπτους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ξέρξου δὲ
διὰ τῆς Δωρίδος ἄνωθεν ἐμβαλόντος εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὰ
τῶν Φωκέων ἄστη πυρπολοῦντος οὐ προσήμυνον οἱ Ἕλλη-
νες, καίπερ τῶν Ἀθηναίων δεομένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαν-
τῆσαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὥσπερ αὐτοὶ κατὰ θάλασσαν ἐπ' Ἀρ-
τεμίσιον ἐβοήθησαν. Μηδενὸς δ' ὑπακούοντος αὐτοῖς, ἀλλὰ
τῆς Πελοποννήσου περιεχομένων καὶ πᾶσαν ἐντὸς Ἰσθμοῦ τὴν
δύναμιν ὡρμημένων συνάγειν καὶ διατειχιζόντων τὸν Ἰσθμὸν
εἰς θάλατταν ἐκ θαλάττης, ἅμα μὲν ὀργὴ τῆς προδοσίας εἶ-
χε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δυσθυμία καὶ κατήφεια μεμο-
νημένους. Μάχεσθαι μὲν γὰρ οὐ διενοοῦντο μυριάσι στρα-
τοῦ τοσούταις, ὃ δ' ἦν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι,
τὴν πόλιν ἀφέντας ἐμβῆναι ταῖς ναυσίν· ὅπερ οἱ πολλοὶ χα-
λεπῶς ἤκουον, ὡς μήτε νίκης δεόμενοι μήτε σωτηρίαν ἐπι-
στάμενοι, θεῶν τε ἱερὰ καὶ πατέρων ἤρια προϊέμενοι.

X. Ἔνθα δὴ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνοις λο-
γισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μηχα-
νὴν ἔρας σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμοὺς ἐπήγεν αὐτοῖς,ση-
μεῖον μὲν λαμβάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὃς ἀφανὴς ἐκείναις
ταῖς ἡμέραις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι· καὶ τὰς καθ'
ἡμέραν αὐτῷ προτιθεμένας ἀπαρχὰς εὑρίσκοντες ἀψαύστους
οἱ ἱερεῖς ἐξήγγελλον εἰς τοὺς πολλούς, Θεμιστοκλέους λόγον

διδόντος, ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἡ θεὸς ὑφηγουμ
τὴν θάλατταν αὐτοῖς· τῷ δὲ χρησμῷ πάλιν ἐδημε
γων μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος ἢ τὰς ν
καὶ τὴν Σαλαμῖνα θείαν, οὐχὶ δειλὴν οὐδὲ σχετλί
τὸν θεὸν, ὡς εὐτυχήματος μεγάλου τοῖς Ἕλλησιν
ἐσομένην. Κρατήσας δὲ τῇ γνώμῃ ψήφισμα γράφε
πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων
τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρε
δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σώζειν ἕκαστον
τόν. Κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος οἱ πλεῖστοι
ναίων ὑπεξέθεντο γονέας καὶ γυναῖκας εἰς Τροιζῆ
τίμως πάνυ τῶν Τροιζηνίων ὑποδεχομένων· καὶ
φειν ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ δύο ὀβολοὺς ἑκάστῳ διδ
τῆς ὁπώρας λαμβάνειν τοὺς παῖδας ἐξεῖναι πανταχ
δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλοις τελεῖν μισθούς. Τὸ δὲ
Νικαγόρας ἐγραψεν. Οὐκ ὄντων δὲ δημοσίων χρημ
Ἀθηναίοις Ἀριστοτέλης μέν φησι τὴν ἐξ Ἀρείου πα
λὴν πορίσασαν ἑκάστῳ τῶν στρατευομένων ὀκτὼ
αἰτιωτάτην γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις
μος δὲ καὶ τοῦτο Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγ
ταβαινόντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων φησ
σθαι τὸ Γοργόνειον ἀπὸ τῆς θεοῦ τοῦ ἀγάλματος
Θεμιστοκλέα προσποιούμενον ζητεῖν καὶ διερευνώμε
τα χρημάτων εὑρίσκειν πλῆθος ἐν ταῖς ἀποσκευα
κρυμμένων, ὧν εἰς μέσον κομισθέντων εὐπορῆσαι
βαίνοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. Ἐκπλεούσης δὲ
λεως τοῖς μὲν οἴκτον τὸ θέαμα, τοῖς δὲ θαῦμα τῆ
παρεῖχε, γονέας μὲν ἄλλη προπεμπόντων, αὐτῶν
πτων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα γυναικῶν καὶ περιβ
περώντων εἰς τὴν νῆσον. Καίτοι πολλοὶ μὲν διὰ γῆ
λιμπανόμενοι τῶν πολιτῶν ἔλεον εἶχον, ἦν δέ τις καὶ
ἡμέρων καὶ συντρόφων ζώων ἐπικλῶσα γλυκυθυμία
γῆς καὶ πόθου συμπαραθεόντων ἐμβαίνουσι τοῖς ἐκ
φεῦσιν· ἐν οἷς ἱστορεῖται κύων Ξανθίππου τοῦ Π
πατρὸς οὐκ ἀνασχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν ἐ
τῇ θαλάττῃ καὶ τῇ τριήρει παρανηχόμενος ἐμπεσεῖ
Σαλαμῖνα καὶ λειποθυμήσας ἀποθανεῖν εὐθύς·

...πιδεικνύμενον ἄχρι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς σῆμα τοῦτο εἶναι λέγουσι.

XI. Ταῦτα δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐπεὶ τοὺς πολίτας αἰσθόμενος ποθοῦντας Ἀριστείδην καὶ δεδιότας μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ προσθεὶς ἑαυτὸν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος (ἐξωστράκιστο γὰρ πρὸ τοῦ πολέμου καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους), γράφει ψήφισμα τοῖς ἐπὶ χρόνῳ μεθεστῶσιν ἐξεῖναι κατελθοῦσι πράττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν. Εὐρυβιάδου δὲ τὴν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντος διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ δὲ περὶ τὸν κίνδυνον ὄντος, αἴρειν δὲ βουλομένου καὶ πλεῖν ἐπὶ τὸν Ἰσθμόν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἤθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν· ὅτε καὶ τὰ μνημονευόμενα λεχθῆναι λέγεται. Τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος „Ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι“ – „Ναί“ – εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς „ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν.“ Ἐπαραμένου δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάξοντος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη „Πάταξον μέν, ἄκουσον δέ.“ Θαυμάσαντος δὲ τὴν πρᾳότητα τοῦ Εὐρυβιάδου καὶ λέγειν κελεύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνῆγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον. Εἰπόντος δέ τινος, ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκοι τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προέσθαι τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιστρέψας τὸν λόγον „Ἡμεῖς τοι“ εἶπεν „ὦ μοχθηρέ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη καταλελοίπαμεν, οὐκ ἀξιοῦντες ἀψύχων ἕνεκα δουλεύειν, πόλις δ' ἡμῖν ἐστι μεγίστη τῶν Ἑλληνίδων αἱ διακόσιαι τριήρεις, αἳ νῦν ὑμῖν παρεστᾶσι βοηθοὶ σῴζεσθαι δι' αὐτῶν βουλομένοις· εἰ δ' ἄπιτε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, αὐτίκα πεύσεταί τις Ἑλλήνων Ἀθηναίους καὶ πόλιν ἐλευθέραν καὶ χώραν οὐ χείρονα κεκτημένους ἧς ἀπέβαλον.“ Ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος ἔννοια καὶ δέος ἔσχε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολιπόντες οἴχωνται. Τοῦ δ' Ἐρετριέως πειρωμένου τι λέγειν πρὸς αὐτόν „Ἦ γὰρ“ ἔφη „καὶ ὑμῖν περὶ πολέμου τίς ἐστι λόγος, οἳ καθάπερ αἱ τευθίδες μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχετε;“

XII. Λέγεται δ' ὑπό τινων τὸν μὲν Θεμιστοκλέα περὶ

τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἄνωθεν τῆς νεὼς διαλέγεσθαι, γλαῦκα δ' ὀφθῆναι διαπετομένην ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν νεῶν καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσαν· δι' ὃ δὴ καὶ μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ καὶ παρεσκευάζοντο ναυμαχήσοντες. Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρυψεν αἰγιαλοὺς αὐτός τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καταβὰς ἐπὶ τὴν θάλατταν ἄθρους ὤφθη, τῶν δυνάμεων ὁμοῦ γενομένων, ἐξερρύησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων καὶ πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμὸν εἴ τις ἄλλο τι λέγοι χαλεπαίνοντες. Ἐδόκει δὲ τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν καὶ παρηγγέλλετο πλοῦς τοῖς κυβερνήταις. Ἔνθα δὲ βαρέως φέρων ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενῶν προείμενοι βοήθειαν οἱ Ἕλληνες διαλυθήσονται κατὰ πόλεις, ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον πραγματείαν· ἦν δὲ τῷ γένει Πέρσης ὁ Σίκινος αἰχμάλωτος, εὔνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός· ὃν ἐκπέμπει πρὸς τὸν Πέρσην κρύφα κελεύσας λέγειν, ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἱρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας καὶ διακελεύεται μὴ παρεῖναι φυγεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ᾧ ταράσσονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος ἥσθη καὶ τέλος εὐθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καθ' ἡσυχίαν, διακόσιαις δ' ἀναχθέντας ἤδη περιβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα καὶ διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγῃ μηδεὶς τῶν πολεμίων. Τούτων δὲ πραττομένων Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου πρῶτος αἰσθόμενος ἦκεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους· οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον ἐξωστρακισμένος, ὥσπερ εἴρηται, προελθόντι δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν. Ὁ δὲ τήν τ' ἄλλην καλοκαγαθίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς καὶ τῆς τότε παρουσίας ἀγασθεὶς φράζει τὰ περὶ τὸν Σίκινον αὐτῷ καὶ παρεκάλει τῶν Ἑλλήνων συνεπιλαμβάνεσθαι καὶ συμπροθυμεῖσθαι πίστεως ἔχοντα μᾶλλον, ὅπως ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχήσωσιν. Ὁ μὲν οὖν Ἀριστείδης ἐπαινέσας τὸν Θεμιστοκλέα τοὺς ἄλλους ἔπε-

οι στρατηγοὺς καὶ τριηράρχους ἐπὶ τὴν μάχην παροξύνων. ἐκεῖ δ' ἅμα ἀπιστούντων ἐφάνη Τηνία τριήρης αὐτόμολος, ἧς ἐναύαρχει Παναίτιος, ἀπαγγέλλουσα κύκλωσιν, ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἕλληνας νικῆσαι μετ' ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον.

XIII. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ Ξέρξης μὲν ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παράταξιν, ὡς μὲν Φανόδημός φησιν, ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ἣ βραχεῖ πόρῳ διείργεται τῆς Ἀττικῆς ἡ νῆσος, ὡς δ' Ἀκεστόδωρος, ἐν μεθορίῳ τῆς Μεγαρίδος ὑπὲρ τῶν καλουμένων Κεράτων, χρυσοῦν δίφρον θέμενος καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστησάμενος, ὧν ἔργον ἦν ἱστορᾶφεσθαι κατὰ τὴν μάχην τὰ πραττόμενα. Θεμιστοκλεῖ δὲ παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη σφαγιαζομένῳ τρεῖς προσῆχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι μὲν ἰδέσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθῆσι δὲ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένοι διαπρεπῶς· ἐλέγοντο δὲ Σανδάκης παῖδες εἶναι τῆς βασιλέως ἀδελφῆς καὶ Ἀρταΰκτου. Τούτους ἰδὼν Εὐφραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψεν ἐκ τῶν ἱερῶν μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ, ἅμα δὲ πταρμὸς ἐκ τῶν δεξιῶν ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλέα δεξιωσάμενος ἐκέλευσε τῶν νεανίσκων κατάρξασθαι καὶ καθιερῶσαι πάντας ὠμηστῇ Διονύσῳ προσενξάμενον· οὕτω γὰρ ἅμα σωτηρίαν τε καὶ νίκην ἔσεσθαι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκπλαγέντος δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινὸν, οἷον εἰώθειν ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πράγμασι χαλεποῖς, μᾶλλον ἐκ τῶν παραλόγων ἢ τῶν εὐλόγων τὴν σωτηρίαν ἐλπίζοντες οἱ πολλοὶ τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατεκαλοῦντο φωνῇ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῷ βωμῷ προσαγαγόντες ἠνάγκασαν, ὡς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελεσθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπειρος ἱστορικῶν Φανίας ὁ Λέσβιος εἴρηκε.

XIV. Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βαρβαρικῶν νεῶν Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς ὡς ἂν εἰδὼς διαβεβαιούμενος ἐν τραγῳδίᾳ Φρυξὶ λέγει ταῦτα·

Ξέρξῃ δὲ (καὶ γὰρ οἶδα) χιλιὰς μὲν ἦν
Νεῶν τὸ πλῆθος· αἱ δ' ὑπέρκομποι τάχει
Ἑκατὸν δίς ἦσαν ἐκτὰ θ'· ὧδ' ἔχει λόγος.

Τῶν δ' Ἀττικῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλῆθος οὐσῶν ἑκάστη

τοὺς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μαχομένους ὀκτωκαίδεκα εἶχεν, ὧν τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δ' ὁπλῖται. Δοκεῖ δ' οὐχ ἧττον εὖ τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἢ τὸν τόπον συνιδὼν καὶ φυλάξας μὴ πρότερον ἀντιπρῴρους καταστῆσαι ταῖς βαρβαρικαῖς τὰς τριήρεις, ἢ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν παραγενέσθαι τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐκ πελάγους ἀεὶ καὶ κῦμα διὰ τῶν στενῶν κατάγουσαν, ὃ τὰς μὲν Ἑλληνικὰς οὐκ ἔβλαπτε ναῦς ἁλιτενεῖς οὔσας καὶ ταπεινοτέρας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς ταῖς τε πρύμναις ἀνεστώσας καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑψορόφους καὶ βαρείας ἐπιφερομένας ἔσφαλλε προσκῖπτον καὶ παρεδίδου πλαγίας τοῖς Ἕλλησιν ὀξέως προσφερομένοις καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχουσιν, ὡς ὁρῶντι μάλιστα τὸ συμφέρον, καὶ ὅτι κατ' ἐκεῖνον ὁ Ξέρξου ναύαρχος Ἀριαμένης ναῦν ἔχων μεγάλην ὥσπερ ἀπὸ τείχους ἐτόξευε καὶ ἠκόντιζεν, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν καὶ τῶν βασιλέως ἀδελφῶν πολὺ κράτιστός τε καὶ δικαιότατος. Τοῦτον μὲν οὖν Ἀμεινίας ὁ Δεκελεὺς καὶ Σωσικλῆς ὁ Πεδιεὺς ὁμοῦ πλέοντες, ὡς αἱ νῆες ἀντίπρωροι προσπεσοῦσαι καὶ συνερείσασαι τοῖς χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν, ἐπιβαίνοντα τῆς αὑτῶν τριήρους ὑποστάντες καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον· καὶ τὸ σῶμα μετ' ἄλλων φερόμενον ναυαγίων Ἀρτεμισία γνωρίσασα πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν.

XV. Ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος φῶς μὲν ἐκλάμψαι μέγα λέγουσιν Ἐλευσινόθεν, ἦχον δὲ καὶ φωνὴν τὸ Θριάσιον κατέχειν πεδίον ἄχρι τῆς θαλάττης, ὡς ἀνθρώπων ὁμοῦ πολλῶν τὸν μυστικὸν ἐξαγόντων Ἴακχον· ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν φθεγγομένων κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὖθις ὑπονοστεῖν καὶ κατασκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. Ἕτεροι δὲ φάσματα καὶ εἴδωλα καθορᾶν ἔδοξαν ἐνόπλων ἀνδρῶν ἀπ' Αἰγίνης τὰς χεῖρας ἀνεχόντων πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν τριήρων· οὓς εἰκαζον Αἰακίδας εἶναι παρακεκλημένους εὐχαῖς πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ τὴν βοήθειαν. Πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης, ἀνὴρ Ἀθηναῖος τριηραρχῶν, ἧς τὰ παράσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ. Οἱ δ' ἄλλοι τοῖς βαρβάροις ἐξισούμενοι τὸ πλῆθος ἐν στενῷ κατὰ μέρος προσφερομένους καὶ περιπίπτοντας ἀλλήλοις ἐτρέψαντο μέχρι δείλης ἀντισχόντας, ὡς εἶ-

γας Σιμωνίδης, τὴν καλὴν ἐκείνην καὶ περιβόητον ἀράμε-
κ νίκην, ἧς οὐθ' Ἕλλησιν οὔτε βαρβάροις ἐνάλιον ἔργον
ργασται λαμπρότερον, ἀνδρείᾳ μὲν καὶ προθυμίᾳ κοινῇ
ὧν ναυμαχησάντων, γνώμῃ δὲ καὶ δεινότητι Θεμιστοκλέους.

XVI. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν Ξέρξης μὲν ἔτι θυμομα-
ῶν πρὸς τὴν ἀπότευξιν ἐπεχείρει διὰ χωμάτων ἐπάγειν τὸ
ιξὺν εἰς Σαλαμῖνα τοῖς Ἕλλησιν ἐμφράξας τὸν διὰ μέσου
όρον· Θεμιστοκλῆς δ' ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου λόγῳ
ώμην ἐποιεῖτο λύειν τὸ ζεῦγμα ταῖς ναυσὶν ἐκπλεύσαν-
ες εἰς Ἑλλήσποντον, „ὅπως" ἔφη „τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐ-
ύπῃ λάβωμεν." Δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Ἀριστείδου καὶ λέ-
οντος ὅτι „Νῦν μὲν τρυφῶντι τῷ βαρβάρῳ πεπολεμήκα-
εν, ἂν δὲ κατακλείσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καταστήσω-
εν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ δίους ἄνδρα τηλικούτων δυνάμεων κύ-
ον, οὐκέτι καθήμενος ὑπὸ σκιάδι χρυσῇ θεάσεται τὴν
ίην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πάντα τολμῶν καὶ πᾶσιν αὐτὸς
ρῶν διὰ τὸν κίνδυνον ἐπανορθώσεται τὰ παρειμένα καὶ
ηλεύσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὅλων· οὐ τὴν οὖσαν οὖν"
η „δεῖ γέφυραν, ὦ Θεμιστόκλεις, ἡμᾶς ἀναιρεῖν, ἀλλ'
είραν, εἴπερ οἷόν τε, προσκατασκευάσαντας ἐκβαλεῖν διὰ
ίχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης·" „Οὐκοῦν" εἶ-
ν ὁ Θεμιστοκλῆς „εἰ δοκεῖ ταῦτα συμφέρειν, ὥρα σκο-
ῖν καὶ μηχανᾶσθαι πάντας ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγήσεται τὴν
ιστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος." Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξε, πέμπει
ὰ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνευρὼν,
φάκην ὄνομα, φράζειν βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι τοῖς μὲν
λλησι δέδοκται τῷ ναυτικῷ κεκρατηκότας ἀναπλεῖν εἰς τὸν
λήσποντον ἐπὶ τὸ ζεῦγμα καὶ λύειν τὴν γέφυραν, Θεμι-
οκλῆς δὲ κηδόμενος βασιλέως παραινεῖ σπεύδειν ἐπὶ τὴν
ετοῦ θάλασσαν καὶ περαιοῦσθαι, μέχρις αὐτὸς ἐμποιεῖ
ους διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις πρὸς τὴν δίω-
ν. Ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας καὶ γενόμενος περίφοβος
ὶ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν. Καὶ πεῖραν ἡ Θεμι-
οκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίῳ παρέσχεν,
ὴν πολλοστημορίῳ τῆς Ξέρξου δυνάμεως διαγωνισάμενος
Πλαταιᾶσιν εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων κίνδυνον κατέστησαν.

XVII. Πόλεων μὲν οὖν τὴν Αἰγινητῶν ἀριστεῦσαι φη-

σιν Ἡρόδοτος, Θεμιστοκλεῖ δὲ, καίπερ ἄκοντες ὑπὸ φθ
νου, τὸ πρωτεῖον ἀπέδοσαν ἅπαντες. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχ
ρήσαντες εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν ψῆφον ἔφ
ρον οἱ στρατηγοὶ, πρῶτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέφαιν
ἀρετῇ, δεύτερον δὲ μεθ' ἑαυτὸν Θεμιστοκλέα. Λακεδαιμ
νιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες Εὐρυβιά
μὲν ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδοσαν θαλλοῦ σ
φανον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἁρμάτων τὸ πρωτεῦον ἐδ
ρήσαντο, καὶ τριακοσίους τῶν νέων πομποὺς ἄχρι τῶν ὅρ
συνεξέπεμψαν. Λέγεται δ' Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγομέν
καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἀμελ
σαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκ
νον θεᾶσθαι καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντ
καὶ κροτοῦντας, ὥστε καὶ αὐτὸν ἡσθέντα πρὸς τοὺς φ
λους ὁμολογῆσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλ
δος αὐτῷ πονηθέντων.

XVIII. Καὶ γὰρ ἦν τῇ φύσει φιλοτιμότατος, εἰ δεῖ τ
ῥμαίρεσθαι διὰ τῶν ἀπομνημονευομένων. Αἱρεθείς τε γ
ναύαρχος ὑπὲρ τῆς πόλεως οὐδὲν οὔτε τῶν ἰδίων οὔτε τ
κοινῶν κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πᾶν ἀνεβάλλετο
προσπίπτον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐκπλεῖν ἔμ
λεν, ἵν' ὁμοῦ πολλὰ πράττων πράγματα καὶ παντοδαπ
ἀνθρώποις ὁμιλῶν μέγας εἶναι δοκῇ καὶ πλεῖστον δύνασθ
τῶν τε νεκρῶν τοὺς ἐκπεσόντας ἐπισκοπῶν παρὰ τὴν θ
λασσαν, ὡς εἶδε κερικείμενα ψέλλια χρυσᾶ καὶ στρεπτο
αὐτὸς μὲν παρῆλθε, τῷ δ' ἑπομένῳ φίλῳ δείξας εἶπεν „Ἀν
λοῦ σαυτῷ· σὺ γὰρ οὐκ εἰ Θεμιστοκλῆς.“ Πρὸς δέ τι
τῶν καλῶν γιγνομένων, Ἀντιφάτην, ὑπερηφάνως αὐτῷ
χρημένον πρότερον, ὕστερον δὲ θεραπεύοντα διὰ τὴν δόξ
„Ὦ μειράκιον“ εἶπεν „ὀψὲ μὲν, ἀμφότεροι δ' ἅμα νο
ἐσχήκαμεν.“ Ἔλεγε δὲ τοὺς Ἀθηναίους οὐ τιμᾷν αὐτὸν ὅ
δὲ θαυμάζειν, ἀλλ' ὥσπερ πλατάνῳ χειμαζομένους μὲν ὑπ
τρέχειν καὶ κινδυνεύοντας, εὐδίας δὲ περὶ αὐτοὺς γενομ
νης τίλλειν καὶ κολούειν. Τοῦ δὲ Σεριφίου πρὸς αὐτὸν
πόντος, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ἔσχηκε δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν π
λιν, „Ἀληθεύων λέγεις“ εἶπεν „ἀλλ' οὔτ' ἂν ἐγὼ Σερίφι
ὢν ἐγενόμην ἔνδοξος, οὔτε σὺ Ἀθηναῖος.“ Ἑτέρου δέ τιν

τῶν στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεπρᾶχθαι τῇ
λει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὰς ἐαυ
ταῖς ἐκείνου πράξεσιν ἀντιπαραβάλλοντος ἔφη τῇ ἑορτῇ
ὑστέραν ἐρίσαι λέγουσαν, ὡς ἐκείνη μὲν ἀσχολιῶν τε με
καὶ κοκκύδης ἐστὶν, ἐν αὐτῇ δὲ πάντες ἀπολαύουσι τῶν π
εσκευασμένων σχολάζοντες, τὴν δ' ἑορτὴν πρὸς ταῦτ'
πεῖν „Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ἐμοῦ μὴ γενομένης σὺ οὐκ
ἤσθα." „Κἀμοῦ τοίνυν" ἔφη „τότε μὴ γενομένου π
ἂν ἦτε νῦν ὑμεῖς;" Τὸν δ' υἱὸν ἐντρυφῶντα τῇ μητρὶ
δι' ἐκείνην αὐτῷ σκώπτων ἔλεγε πλεῖστον τῶν Ἑλλήνων
νασθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἕλλησιν ἐπιτάττειν Ἀθηναίους, Ἀθ
ναίοις δ' αὐτὸν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, τῇ μητρὶ
ἐκεῖνον. Ἴδιος δέ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι χωρίον μ
πιπράσκων ἐκέλευε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἕ
τῶν δὲ μνωμένων αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τὸν ἐπιεικῆ τ
πλουσίου προκρίνας ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμεν
μᾶλλον ἢ χρήματα ἀνδρός. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέγμα
τοιοῦτός τις ἦν.

XIX. Γενόμενος δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων εὐθ
ἐπεχείρει τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ τειχίζειν, ὡς μὲν ἱσ
μέ Θεόπομπος, χρήμασι πείσας μὴ ἐναντιωθῆναι τοὺς Ἕλ
μους, ὡς δ' οἱ πλεῖστοι, παρακρουσάμενος. Ἦκε μὲν γὰρ
Σπάρτην ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραφάμενος· ἐγκαλούντων
τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι τειχίζουσι τὸ ἄστυ, καὶ Πολιάρχου κα
ηγοῦντος ἐπίτηδες ἐξ Αἰγίνης ἀποσταλέντος, ἠρνεῖτο κ
πέμπειν ἐκέλευεν εἰς Ἀθήνας τοὺς κατοφομένους, ἅμα μ
ἐβάλλων τῷ τειχισμῷ χρόνον ἐκ τῆς διατριβῆς, ἅμα δὲ βο
λόμενος ἀνθ' αὐτοῦ τοὺς πεμπομένους ὑπάρχειν τοῖς Ἀθ
ναίοις. Ὃ καὶ συνέβη· γνόντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι
ἀληθὲς οὐκ ἠδίκησαν αὐτὸν, ἀλλ' ἀδήλως ζαλεπαίνοντες ἀ
ἐπαυσαν. Ἐκ δὲ τούτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκεύαζε τὴν τα
λαιὸν εὐφυΐαν κατανοήσας καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀρμοττ
πνους πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τρόπον τινὰ τοῖς παλαιοῖς β
σιλεῦσι τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτευόμενος. Ἐκεῖνοι μὲν γὰ
ὡς λέγεται, πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας ἀποσπάσαι τ
θαλάσσης καὶ συνεθίσαι ζῆν μὴ πλέοντας, ἀλλὰ τὴν χ
φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς διέδοσαν λόγον, ὡς ἐ

σαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Ποσειδῶνος δείξασα τὴν μορίαν τοῖς δικασταῖς ἐνίκησε· Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγει, τῇ πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆψε τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν γῆν τῆς Θαλάττης· ὃ καὶ τὸν δῆμον ηὔξησε κατὰ τῶν ἀρίστων καὶ Θράσους ἐνέπλησεν, εἰς ναύτας καὶ κελευστὰς καὶ κυβερνήτας τῆς δυνάμεως ἀφικομένης. Διὸ καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκὶ πεποιημένον ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν Θάλασσαν ὕστερον οἱ Τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν οἰόμενοι τὴν μὲν κατὰ Θάλατταν ἀρχὴν γένεσιν εἶναι δημοκρατίας, ὀλιγαρχίᾳ δ' ἧττον δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας.

XX. Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μεῖζόν τι περὶ τῆς ναυτικῆς διενοήθη δυνάμεως. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων στόλος ἀπηλλαγμένου Ξέρξου κατῆρεν εἰς Παγασὰς καὶ διεχείμαζε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ἔφη τινὰ πρᾶξιν ἔχειν ὠφέλιμον μὲν αὐτοῖς καὶ σωτήριον, ἀπόῤῥητον δὲ πρὸς τοὺς πολλούς. Τῶν δ' Ἀθηναίων Ἀριστείδῃ μόνῳ φράσαι κελευόντων κἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ περαίνειν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἔφραζε τῷ Ἀριστείδῃ τὸ νεώριον ἐμπρῆσαι διανοεῖσθαι τῶν Ἑλλήνων, ὁ δ' εἰς τὸν δῆμον παρελθὼν ἔφη τῆς πράξεως, ἣν διανοεῖται πράττειν ὁ Θεμιστοκλῆς, μηδεμίαν εἶναι μήτε λυσιτελεστέραν μήτε ἀδικωτέραν. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι διὰ ταῦτα παύσασθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέταξαν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀπείργωνται τῆς Ἀμφικτυονίας αἱ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις, φοβηθεὶς μὴ Θετταλοὺς καὶ Ἀργείους, ἔτι δὲ Θηβαίους ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου παντελῶς ἐπικρατήσωσι τῶν ψήφων καὶ γένηται τὸ δοκοῦν ἐκείνοις συνεῖπε ταῖς πόλεσι καὶ μετέθηκε τὰς γνώμας τῶν Πυλαγόρων, διδάξας ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἰσὶν αἱ μετασχοῦσαι τοῦ πολέμου καὶ τούτων αἱ πλείους παντάπασι μικραί· δεινὸν οὖν εἰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκσπόνδου γενομένης ἐπὶ ταῖς μεγίσταις δυσὶν ἢ τρισὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. Ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέκρουσε· διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προῆγον ταῖς τιμαῖς ἀντίπαλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες.

XXI. Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθὴς περιπλέων τε

τὰς νήσους καὶ χρηματιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸ
Ἀνδρίους ἀργύριον αἰτοῦντά φησιν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖ
τι καὶ ἀκοῦσαι. Δύο γὰρ ἥκειν ἔφη θεοὺς κομίζων, Πειθ
καὶ Βίαν· οἱ δ' ἔφασαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς θεοὺς μεγά
λους δύο, Πενίαν καὶ Ἀπορίαν, ὑφ' ὧν κωλύεσθαι δοῦνα
χρήματα ἐκείνῳ. Τιμοκρέων δ' ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ᾄσμα
τι καθάπτεται πικρότερον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς ἄλλου
μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας διαπραξαμένου κατελθεῖν, αὐτὸ
δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμένου δι' ἀργύριον. Λέγει δ
οὕτως·

Ἀλλ' εἰ τύ γε Παυσανίαν ἢ καὶ τύ γε Ξάνθιππον αἰνεῖ
ἢ τύ γε Λευτυχίδαν,
Ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω ἄνδρα ἱερᾶν ἀπ' Ἀθανᾶν ἐλ
θεῖν ἕνα λῷστον.
Ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤχθαρε Λατὼ ψεύσταν, ἄδικον, προ
δόταν, ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἐόντα
Ἀργυρίοισι σκυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατᾶγεν εἰς πατρίδα
Ἰάλυσον,
Λαβὼν δὲ τρὶ ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέων εἰς ὅλεθρον
Τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ
καίνων,
Ἀργυρίων ὑπόπλεως. Ἰσθμοῖ δ' ἐπανδόκευε γελοίως ψυ-
χρὰ κρέα παρέχων·

Οἱ δ' ἤσθιον κηὔχοντο μὴ ὥραν Θεμιστοκλέους γενέσθαι.

Πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένῃ μᾶλλον εἰς τὸν Θε-
μιστοκλέα κέχρηται βλασφημίᾳ μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ καὶ
τὴν καταδίκην ὁ Τιμοκρέων ᾄσμα ποιήσας, οὗ ἐστιν ἀρχή·

Μοῦσα τυῦδε τοῦ μέλεος κλέος ἀν' Ἕλλανας τίθει, ὡς
ἐοικὸς καὶ δίκαιον.

Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῷ φυγεῖν συγκαταψηφι-
σαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς αἰτίαν
ἴσχῃ μηδίζειν, ταῦτ' ἐποίησε πρὸς αὐτόν·

Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μοῦνος Μήδοισιν ὅρκια τέμνει,
Ἀλλ' ἐντὶ κἄλλοι δὴ πονηροί. Οὐκ ἐγὼ μόνα κόλουρις·
Ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

XXII. Ἤδη δὲ καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τὸ φθονεῖν ἡδέως
τὰς διαβολὰς προσιεμένων ἠναγκάζετο λυπηρὸς εἶναι τῶν

αὐτοῦ πράξεων ἐν τῷ δήμῳ πολλάκις μνημονεύων· καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας „Τί κοπιᾶτε" εἶπεν „ὑπὸ τῶν αὐτῶν πολλάκις εὖ πάσχοντες;" Ἠνίασε δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰσάμενος, ἣν Ἀριστοβούλην μὲν προσηγόρευσεν ὡς ἄριστα τῇ πόλει καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευσάμενος· πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατεσκεύασεν ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερόν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκφέρουσιν. Ἔκειτο δὲ καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους εἰκόνιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀριστοβούλης ἔτι καθ' ἡμᾶς· καὶ φαίνεταί τις οὐ τὴν ψυχὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν ἡρωϊκὸς γενόμενος. Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸν ἐποιήσαντο κατ' αὐτοῦ καθαιροῦντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχήν, ὥσπερ εἰώθεσαν ἐπὶ πάντων, οὓς ὄντο τῇ δυνάμει βαρεῖς καὶ πρὸς ἰσότητα δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρακισμός, ἀλλὰ παραμυθία φθόνου καὶ κουφισμὸς ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος.

XXIII. Ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ διατρίβοντος ἐν Ἄργει τὰ περὶ Παυσανίαν συμπεσόντα κατ' αὐτοῦ παρέσχε τοῖς ἐχθροῖς ἀφορμάς. Ὁ δὲ γραφάμενος αὐτὸν προδοσίας Λεωβότης ἦν Ἀλκμαίωνος Ἀγραύληθεν, ἅμα συνεπαιτιωμένων τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ γὰρ Παυσανίας πράττων ἐκεῖνα δὴ τὰ περὶ τὴν προδοσίαν πρότερον μὲν ἀπεκρύπτετο τὸν Θεμιστοκλέα, καίπερ ὄντα φίλον· ὡς δ' εἶδεν ἐκπεπτωκότα τῆς πολιτείας καὶ φέροντα χαλεπῶς, ἐθάρσησεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πραττομένων παρακαλεῖν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ καὶ παροξύνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ὡς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους. Ὁ δὲ τὴν μὲν δέησιν ἀπετρίψατο τοῦ Παυσανίου καὶ τὴν κοινωνίαν ὅλως ἀπείπατο, πρὸς οὐδένα δὲ τοὺς λόγους ἐξήνεγκεν οὐδὲ κατεμήνυσε τὴν πρᾶξιν, εἴτε παύσεσθαι προσδοκῶν αὐτὸν εἴτ' ἄλλως καταφανὴ γενήσεσθαι σὺν οὐδενὶ λογισμῷ πραγμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. Οὕτω δὴ τοῦ Παυσανίου θανατωθέντος ἐπιστολαί τινες ἀνευρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων εἰς ὑποψίαν ἐνέβαλον τὸν Θεμιστοκλέα· καὶ κατεβόων μὲν αὐτοῦ Λακεδαιμόνιοι, κατηγόρουν δ' οἱ

φθονοῦντες τῶν πολιτῶν, οὐ παρόντος, ἀλλὰ διὰ γραμμ
των ἀπολογουμένου μάλιστα ταῖς προτέραις κατηγορία
Διαβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς τοὺς πολίτας ἔγ
φεν, ὡς ἄρχειν μὲν ἀεὶ ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκὼς μ
δὲ βουλόμενος οὐκ ἄν ποτε βαρβάροις καὶ πολεμίοις αὐτ
ἀποδόσθαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὴν ἀλλὰ συμπεισθεὶς ὑ
τῶν κατηγορούντων ὁ δῆμος ἔπεμψεν ἄνδρας, οἷς εἰρη
συλλαμβάνειν καὶ ἄγειν κριθησόμενον αὐτὸν ἐν τοῖς Ἕλλησ

XXIV. Προαισθόμενος δ' ἐκεῖνος εἰς Κέρκυραν διε
ρασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Γενόμεν
γὰρ αὐτῶν κριτὴς πρὸς Κορινθίους ἐχόντων διαφορὰν ἔλ
ει τὴν ἔχθραν εἴκοσι τάλαντα κρίνας τοὺς Κορινθίους κ
ταβαλεῖν καὶ Λευκάδα κοινῇ νέμειν ἀμφοτέρων ἄποικ
Ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἤπειρον ἔφυγε· καὶ διωκόμενος ὑπὸ τ
Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐρρίψεν αὐτὸν εἰς ἐλπίδ
γελεπὰς καὶ ἀπόρους καταφυγὼν πρὸς Ἄδμητον, ὃς βασιλε
μὲν ἦν Μολοττῶν, δεηθεὶς δέ τι τῶν Ἀθηναίων καὶ προπ
ἰασθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτ' ἤκμαζεν ἐν τῇ πο
τίᾳ, δι' ὀργῆς εἶχεν αὐτὸν ἀεὶ καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι,
121 μωρησόμενος. Ἐν δὲ τῇ τότε φυγῇ μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλ
φοβηθεὶς συγγενῆ καὶ πρόσφατον φθόνον ὀργῆς παλαιᾶς κ
βασιλικῆς ταύτῃ φέρων ὑπέθηκεν ἑαυτὸν ἱκέτης τοῦ Ἄδμ
του κατασκὰς ἰδιόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον. Ἔχ
γὰρ αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὄντα παῖδα πρὸς τὴν ἑστίαν προσέπ
σε, ταύτην μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν ἀναντίῤῥητον ἡγο
μένων ἱκεσίαν τῶν Μολοσσῶν. Ἔνιοι μὲν οὖν Φθίαν τὴν γ
ναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑποθέσθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ
ἱκέτευμα τοῦτο καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν ἑστίαν καθίσαι μετ' α
τοῦ, τινὲς δ' αὐτὸν τὸν Ἄδμητον, ὡς ἀφοσιώσαιτο πρὸς το
διώκοντας τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν οὐκ ἐκδίδωσι τὸν ἄνδρα, δ
θεῖναι καὶ συντραγῳδῆσαι τὴν ἱκεσίαν. Ἐκεῖ δ' αὐτῷ τ
γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἐκκλέψας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν Ἐπικρ
της ὁ Ἀχαρνεὺς ἀπίστειλεν, ὃν ἐπὶ τούτῳ Κίμων ὕστερ
ρίνας ἐθανάτωσεν, ὡς ἱστορεῖ Στησίμβροτος. Εἴτ' οὐκ ο
ὅπως ἐπιλαθόμενος τούτων ἢ τὸν Θεμιστοκλέα ποιῶν ἐ
λαθόμενον κλιῦσαι φησιν εἰς Σικελίαν καὶ παρ' Ἱέρωνος
τὴν τοῦ τυράν[illegible] τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον ὑπισχνούμεν

αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους ποιήσειν, ἀποστρεφαμένου δὲ τοῦ Ἱέρωνος οὕτως εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπᾶραι.

XXV. Ταῦτα δ' οὐκ εἰκός ἐστιν οὕτω γενέσθαι. Θεόφραστος γὰρ ἐν τοῖς Περὶ βασιλείας ἱστορεῖ τὸν Θεμιστοκλέα, πέμψαντος εἰς Ὀλυμπίαν Ἱέρωνος ἵππους ἀγωνιστὰς καὶ σκηνήν τινα κατεσκευασμένην πολυτελῶς στήσαντος, εἰπεῖν ἐν τοῖς Ἕλλησι λόγον, ὡς χρὴ τὴν σκηνὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου καὶ κωλῦσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίσασθαι. Θουκυδίδης δέ φησι καὶ πλεῦσαι αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἑτέραν κατα-βάντα θάλασσαν ἀπὸ Πύδνης, οὐδενὸς εἰδότος ὅστις εἴη τῶν πλεόντων, μέχρις οὗ πνεύματι τῆς ὁλκάδος εἰς Νάξον καταφερομένης ὑπ' Ἀθηναίων πολιορκουμένην τότε φοβηθεὶς ἀναδείξειεν ἑαυτὸν τῷ τε ναυκλήρῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ καὶ τὰ μὲν δεόμενος, τὰ δ' ἀπειλῶν καὶ λέγων, ὅτι κατηγορήσοι καὶ καταφεύσοιτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς οὐκ ἀγνοοῦντες, ἀλλὰ χρήμασι πεισθέντες ἐξ ἀρχῆς ἀναλάβοιεν αὐτὸν, οὕτως ἀναγκάσειε παραπλεῦσαι καὶ λαβέσθαι τῆς Ἀσίας. Τῶν δὲ χρημάτων αὐτῷ πολλὰ μὲν ὑπεκκλαπέντα διὰ τῶν φίλων εἰς Ἀσίαν ἔπλει, τῶν δὲ φανερῶν γενομένων καὶ συναχθέντων εἰς τὸ δημόσιον Θεόπομπος μὲν ἑκατὸν τάλαντα, Θεόφραστος δ' ὀγδοήκοντά φησι γενέσθαι τὸ πλῆθος, οὐδὲ τριῶν ἄξια ταλάντων κεκτημένου τοῦ Θεμιστοκλέους πρὶν ἅπτεσθαι τῆς πολιτείας.

XXVI. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κύμην καὶ πολλοὺς ἤσθετο τῶν ἐπὶ θαλάττῃ παραφυλάττοντας αὐτὸν λαβεῖν, μάλιστα δὲ τοὺς περὶ Ἐργοτέλη καὶ Πυθόδωρον (ἦν γὰρ ἡ θήρα λυσιτελὴς τοῖς τὸ κερδαίνειν ἀπὸ παντὸς ἀγαπῶσι, διακοσίων ἐπικεκηρυγμένων αὐτῷ ταλάντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως), ἔφυγεν εἰς Λίγας, Αἰολικὸν πολισμάτιον, ὑπὸ πάντων ἀγνοούμενος πλὴν τοῦ ξένου Νικογένους, ὃς Αἰολέων πλείστην οὐσίαν ἐκέκτητο καὶ τοῖς ἄνω δυνατοῖς γνώριμος ὑπῆρξε. Παρὰ τούτῳ κρυπτόμενος ἡμέρας ὀλίγας διέτριψεν· εἶτα μετὰ τὸ δεῖπνον ἐκ θυσίας τινὸς Ὄλβιος ὁ τῶν τέκνων τοῦ Νικογένους παιδαγωγὸς ἔκφρων γενόμενος καὶ θεοφόρητος ἀνεφώνησε μέτρῳ ταυτί·

Νικτὶ φωνὴν, νυκτὶ βουλὴν, νυκτὶ τὴν νίκην δίδου.

Καὶ μετὰ ταῦτα κοιμηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς ὄψιν εἶδεν ἰδεῖν

δράκοντα κατὰ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ περιελιττόμενον καὶ προ
ανέρποντα τῷ τραχήλῳ· γενόμενον δ' ἀετὸν, ὡς ἤψατο τ
προσώπου, περιβαλόντα τὰς πτέρυγας ἐξᾶραι καὶ κομίζ
πολλὴν ὁδὸν, εἶτα χρυσείου τινὸς κηρυκείου φανέντος ἐ
τούτου στῆσαι βεβαίως αὐτὸν ἀμηχάνου δείματος καὶ ταρ
125 χῆς ἀπαλλαγέντα. Πέμπεται γοῦν ὑπὸ τοῦ Νικογένους μ
γενησαμένου τι τοιοῦτον. Τοῦ βαρβαρικοῦ γένους τὸ πο
καὶ μάλιστα τὸ Περσικὸν εἰς ζηλοτυπίαν τὴν περὶ τὰς γ
ναῖκας ἄγριον φύσει καὶ χαλεπόν ἐστιν· οὐ γὰρ μόνον τ
γαμετὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀργυρωνήτους καὶ παλλακευομέν
ἰσχυρῶς παραφυλάττουσιν, ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὁρᾶσθαι τ
ἐκτὸς, ἀλλ' οἴκοι μὲν διαιτᾶσθαι κατακεκλεισμένας, ἐν
ταῖς ὁδοιπορίαις ὑπὸ σκηνὰς κύκλῳ περιπεφραγμένας ἐ
τῶν ἁρμαμαξῶν ὀχεῖσθαι. Τοιαύτης τῷ Θεμιστοκλεῖ κατ
πευασθείσης ἀπήνης καταδὺς ἐκομίζετο, τῶν περὶ αὐτ
ἀεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ πυνθανομένοις λεγόντων, ὅτι γ
ναιον Ἑλληνικὸν ἄγουσιν ἀπ' Ἰωνίας πρός τινα τῶν ἐπὶ θ
ρας βασιλέως.

XXVII. Θουκυδίδης μὲν οὖν καὶ Χάρων ὁ Λαμψακ
νὸς ἱστοροῦσι τεθνηκότος Ξέρξου πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τ
Θεμιστοκλεῖ γενέσθαι τὴν ἔντευξιν, Ἔφορος δὲ καὶ Δείνα
καὶ Κλείταρχος καὶ Ἡρακλείδης, ἔτι δ' ἄλλοι πλείονες, πρ
αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν Ξέρξην. Τοῖς δὲ χρονικοῖς δοκεῖ μᾶ
λον ὁ Θουκυδίδης συμφέρεσθαι, καίπερ οὐδ' αὐτοῖς ἀτρέ
σντατταμένοις. Ὁ δ' οὖν Θεμιστοκλῆς γενόμενος παρ' α
τὸ τὸ δεινὸν ἐντυγχάνει πρῶτον Ἀρταβάνῳ τῷ χιλιάρχῳ
γον, Ἕλλην μὲν εἶναι, βούλεσθαι δ' ἐντυχεῖν βασιλεῖ πε
μεγίστων πραγμάτων καὶ πρὸς ἃ τυγχάνει μάλιστα σπουδ
ζων ἐκεῖνος. Ὁ δέ φησιν „Ὦ ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀ
θρώποις, ἄλλα δ' ἄλλοις καλὰ, καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα κα
μεῖν καὶ σώζειν. Τιμᾶς μὲν οὖν ἐλευθερίαν μάλιστα θαυμ
ζων καὶ ἰσότητα λόγου, ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶ
ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τιμᾷν βασιλέα καὶ προσκυνε
εἰδέναι θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σώζοντος. Εἰ μὲν οὖν ἐπαινε
τὰ ἡμέτερα προσκυνήσεις, ἔστι σοι καὶ βασιλέα θεάσασθ
καὶ προσεικεῖν, εἰ δ' ἄλλο τι φρονεῖς, ἀγγέλοις ἑτέροις χρ
σῃ πρὸς αὐτόν· βασιλεῖ γὰρ οὐ πάτριον ἀνδρὸς ἀκροᾶσθ

μὴ προσκυνήσαντος.“ Ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς ἀκούσας λέγει πρὸς αὐτόν „Ἀλλ᾽ ἔγωγε τὴν βασιλέως, ὦ Ἀρτάβανε, φήμην καὶ δύναμιν αὐξήσων ἀφῖγμαι καὶ αὐτός τε πείσομαι τοῖς ὑμετέροις νόμοις, ἐπεὶ θεῷ τῷ μεγαλύναντι Πέρσας οὕτω δοκεῖ, καὶ δι᾽ ἐμὲ πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν· ὥστε τοῦτο μηδὲν ἐμποδὼν ἔστω τοῖς λόγοις, οὓς βούλομαι πρὸς ἐκεῖνον εἰπεῖν.“ „Τίνα δ᾽“ εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος „Ἑλλήνων ἀφῖχθαί σε φῶμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτῃ τὴν γνώμην ἔοικας.“ Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς „Τοῦτ᾽ οὐκέτ᾽ ἂν“ ἔφη „πύθοιτό τις, Ἀρτάβανε, πρότερος βασιλέως.“ Οὕτω μὲν ὁ Φανίας φησίν· ὁ δ᾽ Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ πλούτου προσιστόρησε διὰ γυναικὸς Ἐρετρικῆς, ἣν ὁ χιλίαρχος εἶχε, τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔντευξιν γενέσθαι καὶ σύστασιν.

XXVIII. Ἐπειδὴ οὖν εἰσήχθη πρὸς βασιλέα καὶ προσκυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τῷ ἑρμηνεῖ τοῦ βασιλέως ἐρωτῆσαι, τίς ἐστι, καὶ τοῦ ἑρμηνέως ἐρωτήσαντος εἶπεν „Ἥκω σοι, βασιλεῦ, Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐγὼ φυγὰς ὑφ᾽ Ἑλλήνων διωχθείς, ὦ πολλὰ μὲν ὀφείλουσι κακὰ Πέρσαι, πλείω δ᾽ ἀγαθὰ κωλύσαντι τὴν δίωξιν, ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενομένης παρέσχε τὰ οἰκοι σωζόμενα χαρίσασθαί τι καὶ ὑμῖν. Ἐμοὶ μὲν οὖν πάντα πρέποντα ταῖς παρούσαις συμφοραῖς ἐστι, καὶ παρεσκευασμένος ἀφῖγμαι δέξασθαί τε χάριν εὐμενῶς διαλλαττομένου καὶ παραιτεῖσθαι μνησικακοῦντος ὀργήν. Σὺ δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς μάρτυρας θέμενος ὧν εὐεργέτησα Πέρσας ἀπόχρησαι ταῖς ἐμαῖς τύχαις πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ πρὸς ἀποπλήρωσιν ὀργῆς· σώσεις μὲν γὰρ ἱκέτην σόν, ἀπολεῖς δ᾽ Ἑλλήνων πολέμιον γενόμενον.“ Ταῦτ᾽ εἰπὼν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπεθείασε τῷ λόγῳ προσδιελθὼν τὴν ὄφιν, ἣν εἶδεν ἐν Νικογένους, καὶ τὸ μάντευμα τοῦ Δωδωναίου Διὸς, ὡς κελευσθεὶς πρὸς τὸν ὁμώνυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν συμφρονήσειε πρὸς ἐκεῖνον ἀναπέρπεσθαι· μεγάλους γὰρ ἀμφοτέρους εἶναί τε καὶ λέγεσθαι βασιλέας. Ἀκούσας δ᾽ ὁ Πέρσης ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καίπερ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ, μεταρρίσας δὲ πρὸς τοὺς φίλους ἑαυτὸν ὡς ἐπ᾽ εὐτυχίᾳ μεγίστῃ καὶ κατευξάμενος ἀεὶ τοῖς πολεμίοις τοιαύτας φρένας διδόναι τὸν Ἀριμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους ἐξ ἑαυ-

τῶν, θῦσαι τοῖς θεοῖς λέγεται καὶ πρὸς πόσιν εὐθὺς τ
πίεσθαι καὶ νύκτωρ ὑπὸ χαρᾶς διὰ μέσων τῶν ὕπνων β
σαι τρὶς „Ἔχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον.“

XXIX. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ συγκαλέσας τοὺς φίλους εἰσήγα
αὐτὸν μηδὲν ἐλπίζοντα χρησιὸν ἐξ ὧν ἐώρα τοὺς ἐπὶ θύρα
ὡς ἐπύθοντο τοὔνομα παρόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς διακει
νους καὶ κακῶς λέγοντας. Ἔτι δὲ Ῥωξάνης ὁ χιλίαρχος,
κατ' αὐτὸν ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς προσιὼν, καθημένου βα
ιέως καὶ τῶν ἄλλων σιωπώντων, ἀτρέμα στενάξας εἰ
„Ὄφις Ἕλλην ὁ ποικίλος, ὁ βασιλέως σε δαίμων δεῦρο ἤ
γεν.“ Οὐ μὴν ἀλλ' εἰς ὄψιν ἐλθόντος αὐτοῦ καὶ πάλιν πρ
τυπήσαντος ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ β
ιλεὺς ἤδη μὲν ἔφησεν αὐτῷ διακόσια τάλαντα ὀφείλειν·
μίσαντα γὰρ αὐτὸν ἀπολήψεσθαι δικαίως τὸ ἐπικηρυχθ
τῷ ἀγαγόντι· πολλῷ δὲ πλείω τούτων ὑπισχνεῖτο καὶ πα
θάῤῥυνε καὶ λέγειν ἐκέλευε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἃ βούλ
το καῤῥησιαζόμενον. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίνατο τὸν
γον ἐοικέναι τοῦ ἀνθρώπου τοῖς ποικίλοις στρώμασιν,
γὰρ ἐκεῖνα καὶ τοῦτον ἐκτεινόμενον μὲν ἐπιδείκνυσθαι
ιδη, συστελλόμενον δὲ κρύπτειν καὶ διαφθείρειν· ὅθεν α
τῷ χρόνου δεῖν. Ἐπεὶ δ' ἡσθέντος τοῦ βασιλέως τῇ εἰκα
καὶ λαμβάνειν κελεύσαντος ἐνιαυτὸν αἰτησάμενος καὶ
Περσίδα γλῶτταν ἀποχρώντως ἐκμαθὼν ἐνετύγχανε βασι
δι' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς δόξαν παρέσχε περὶ τῶν Ἑλλη
κῶν πραγμάτων διειλέχθαι, πολλῶν δὲ καινοτομουμέν
περὶ τὴν αὐλὴν καὶ τοὺς φίλους τοῦ βασιλέως ἐν ἐκείνῳ
καιρῷ φθόνον ἔσχε παρὰ τοῖς δυνατοῖς ὡς καὶ περὶ ἐκ
νων παῤῥησίᾳ χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν ἀποτετολμηκώς. Ο
δὲν γὰρ ἦσαν αἱ τιμαὶ ταῖς τῶν ἄλλων ἐοικυῖαι ξένων, ἀλ
καὶ συνηγεσίων βασιλεῖ μετέσχε καὶ τῶν οἴκοι διατριβ
ὥστε καὶ μητρὶ τοῦ βασιλέως εἰς ὄψιν ἐλθεῖν καὶ γενέσθ
συνήθης, διακοῦσαι δὲ καὶ τῶν μαγικῶν λόγων, τοῦ βα
λέως κελεύσαντος. Ἐπειδὴ δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρτιάτης
τήσασθαι δωρεὰν κελευσθεὶς ἠτήσατο τὴν κίδαριν, ὥσ
οἱ βασιλεῖς, ἐπαράμενος εἰσελάσαι διὰ Σάρδεων, Μιθ
πάστης μὲν ἀνεψιὸς ὢν βασιλέως εἶπε τοῦ Δημαράτου
χυρὸς ἀφάμενος „Λῦτη μὲν ἡ κίδαρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλ

ὃν ἐπικαλύψει, σὺ δ' οὐκ ἔσῃ Ζεύς, κἂν λάβῃς κερ
ἀκουσαμένου δὲ τὸν Δημάρατον ὀργῇ διὰ τὸ αἴτημα
σιλέως καὶ δοκοῦντος ἀκαιρητήτως ἔχειν πρὸς αὐτ
μιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισε καὶ διήλλαξε. Λέγεται δὲ
ὕστερον βασιλεῖς, ἐφ' ὧν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πρά
Ἑλληνικαῖς συνανεκράθησαν, ὁσάκις δεηθεῖεν ἀν
ληνος, ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν ἕκαστον, ὡς μεί
το παρ' αὐτῷ Θεμιστοκλέους. Αὐτὸν δὲ Θεμιστοκλ
ἤδη μέγαν ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν,
ποτε τραπέζης παρατεθείσης, πρὸς τοὺς παῖδας εἰ
παῖδες, ἀπολόμεθ' ἄν, εἰ μὴ ἀπολόμεθα." Πόλι
τῷ τρεῖς μὲν οἱ πλεῖστοι δεδῆναι λέγουσιν εἰς ἄρτο
νον καὶ ὄψον, Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦ
δ' ἄλλας προστίθησιν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ
Περκώτην καὶ Παλαίσκηψιν, εἰς στρωμνὴν καὶ ἀρ

XXX. Καταβαίνοντι δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἑλλην
ξεις ἐπὶ θάλατταν Πέρσης ἀνὴρ Ἐπιξύης ὄνομα σατ
τῆς ἄνω Φρυγίας ἐπεβούλευσε παρεσκευακὼς ἔκπα
δας ἀποκτενοῦντας, ὅταν ἐν τῇ καλουμένῃ πόλει
φάλῳ γενόμενος καταυλισθῇ. Τῷ δὲ λέγεται κα
μεσημβρίας τὴν Μητέρα τῶν θεῶν ὄναρ φανεῖσα
„Ὦ Θεμιστόκλεις, ὑστέρει κεφαλῆς λεόντων, ἵνα
περικέσῃς. Ἐγὼ δ' ἀντὶ τούτου σε αἰτῶ θεράπαιν
σιτολέμαν." Διαταραχθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς π
μενος τῇ θεῷ τὴν μὲν λεωφόρον ἀφῆκεν, ἑτέρᾳ δ
θῶν καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκεῖνον ἤδη νυκτὶ
κατηυλίσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν νομιζόντων ὑποζυ
εἰς ποταμὸν ἐμπεσόντος οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους οἰ
αὐλαίας διαβρόχους γενομένας ἐκπετάσαντες ἀνέφ
δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέρον
φυζόμενα πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες
εἶναι τὴν σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλέους κἀκεῖνον ἔνδ
σειν ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γενόμενοι τὴν αὐλ
στελλον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ παραφυλάσσοντες
λαμβάνουσι. Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὗτος καὶ
σας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ ναὸν κατεσκεύασεν ἐν

σία Δινδυμένης καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμαν ἱερ
ἐπέδειξεν.

XXXI. Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεις καὶ σχολὴν ἄγων ἐ
σατο τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν ἀναθημάτω
κλῆθος, εἶδε δὲ καὶ ἐν Μητρὸς ἱερῷ τὴν καλουμένην ὑ
φόρον, κόρην χαλκῆν, μέγεθος δίπηχυν, ἣν αὐτὸς, ὅτε
Ἀθήνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, εὑρὼν τοὺς ὑφηρημέν
τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύσαντας ἀνέθηκεν ἐκ τῆς ζημίας π
σάμενος, εἴτε δὴ παθών τι πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ α
θήματος εἴτε βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἀθηναίοις,
ἴχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν τοῖς βασιλέως πράγμασι, λό
τῷ Ἀνδίας σατράπῃ προσήνεγκεν αἰτούμενος ἀποστεῖλαι
κόρην εἰς τὰς Ἀθήνας. Χαλεπαίνοντος δὲ τοῦ βαρβά
καὶ βασιλεῖ γράψειν φήσαντος ἐπιστολὴν φοβηθεὶς ὁ Θε
στοκλῆς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν κατέφυγε καὶ τὰς παλλακί
σύτοῦ Θερακεύσας χρήμασιν ἐκεῖνόν τε κατεπράϋνε τῆς
γῆς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐλαβέστερον ἤδη
τὸν φθόνον τῶν βαρβάρων δεδοικώς. Οὐ γὰρ πλανώμε
περὶ τὴν Ἀσίαν, ὥς φησι Θεόπομπος, ἀλλ' ἐν Μαγνησίᾳ
οἰκῶν, παρκούμενος δὲ δωρεὰς μεγάλας καὶ τιμώμενος ὅ
Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀδεῶς διῆγεν,
πάνυ τι τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι προσέχοντος τοῦ β
λέως ὑπ' ἀσχολιῶν περὶ τὰς ἄνω πράξεις. Ὡς δ' Λἴγυπτό
ἀφισταμένη βοηθούντων Ἀθηναίων καὶ τριήρεις Ἑλλην
μέχρι Κύπρου καὶ Κιλικίας ἀναπλεύσασαι καὶ Κίμων θα
σοκρατῶν ἐπέστρεφεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν τοῖς Ἕλλησι
πολέειν αὐξανομένους ἐπ' αὐτὸν, ἤδη δὲ καὶ δυνάμεις
νοῦντο καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο καὶ κατέβαινον εἰς
γησίαν ἀγγελίαι πρὸς Θεμιστοκλέα τῶν Ἑλληνικῶν ἐξά
σθαι πλεύσοντος βασιλέως καὶ βεβαιοῦν τὰς ὑποσχέσεις,
τε δι' ὀργήν τινα παροξυνθεὶς κατὰ τῶν πολιτῶν οὔτ' ἐπ
θεὶς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἴσ
μὲν οὐκ ἐφικτὸν ἡγούμενος τὸ ἔργον, ἄλλους τε μεγάλ
τῆς Ἑλλάδος ἐχούσης στρατηγοὺς τότε καὶ Κίμωνος
φοῦς εὐημεροῦντος ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς, τὸ δὲ πλεῖστον
δεῖ τῆς τε δόξης τῶν πράξεων ἑαυτοῦ καὶ τῶν τροπα
λείνων ἄριστα βουλευσάμενος ἐκιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τε

τὴν πρέπουσαν ἔθυσε τοῖς θεοῖς καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν καὶ δειπνίσας, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, αἷμα ταύρειον πιών, ὡς δ' ἔνιοι, φάρμακον ἐφήμερον προσενεγκάμενος ἐν Μαγνησίᾳ κατέστρεψε πέντε πρὸς τοῖς ἑξήκοντα βεβιωκὼς ἔτη καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν πολιτείαις καὶ ἡγεμονίαις. Τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν τρόπον πυθόμενον βασιλέα λέγουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσαι τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χρώμενον διατελεῖν φιλανθρώπως.

XXXII. Ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας ἐκ μὲν Ἀρχίππης τῆς Λυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν Ἀρχέπτολιν καὶ Πολύευκτον καὶ Κλεόφαντον· οὗ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ὡς ἱππεύσαντος ἀρίστου, τἆλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γενομένου μνημονεύει. Τῶν δὲ πρεσβυτάτων Νεοκλῆς μὲν ἔτι παῖς ὢν ὑφ' ἵππου βληθεὶς ἀπέθανε, Διοκλέα δὲ Λύσανδρος ὁ πάππος υἱὸν ἐποιήσατο. Θυγατέρας δὲ πλείονας ἔσχεν, ὧν Μνησιπτολέμαν μὲν ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης γενομένην Ἀρχέπτολις ὁ ἀδελφὸς οὐκ ὢν ὁμομήτριος ἔγημεν, Ἰταλίαν δὲ Πανθείδης ὁ Χῖος, Σύβαριν δὲ Νικομήδης Ἀθηναῖος· Νικομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ ἀδελφιδοῦς Θεμιστοκλέους ἤδη τετελευτηκότος ἐκπέμψας πλεύσας εἰς Μαγνησίαν ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεωτάτην δὲ πάντων τῶν τέκνων Ἀσίαν ἔθρεψε. Καὶ τάφον μὲν αὐτοῦ λαμπρὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητες ἔχουσι· περὶ δὲ τῶν λειψάνων οὔτ' Ἀνδοκίδῃ προσέχειν ἄξιον ἐν τῷ Πρὸς τοὺς ἑταίρους λέγοντι φωράσαντας τὰ λείψανα διαῤῥῖψαι τοὺς Ἀθηναίους (ψεύδεται γὰρ ἐπὶ τὸν δῆμον παροξύνων τοὺς ὀλιγαρχικούς), ὅ τε Φύλαρχος ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ τῇ ἱστορίᾳ μονονοῦ μηχανὴν ἄρας καὶ προαγαγὼν Νεοκλέα τινὰ καὶ Δημόκλειν υἱοὺς Θεμιστοκλέους ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, ὃ οὐδ' ἂν ὁ τυχὼν ἀγνοήσειεν ὅτι πέπλασται. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς Περὶ τῶν μνημάτων εἴρηκεν, ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον ἢ γινώσκων, ὅτι περὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἅλκιμον ἀκρωτηρίου πρόκειταί τις οἷον ἀγκὼν καὶ κάμψαντι τοῦτον ἐντὸς, ἣ τὸ ὑπεύδιον τῆς θαλάττης, κρηπὶς ἐστιν εὐμεγέθης καὶ τὸ περὶ αὐτὴν βωμοειδὲς τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἴεται δὲ καὶ Πλάτωνα τὸν κωμικὸν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἐν τούτοις·

Ὁ σὸς δὲ τύμβος ἐν καλῷ κεχωσμένος
Τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ
Τούς τ' ἐκπλέοντας εἰσπλέοντάς τ' ὄψεται
Χὠπόταν ἅμιλλα τῶν νεῶν θεάσεται.

Τοῖς δ' ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τιμαί τινες Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσα ἃς ἐκαρποῦτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθ καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.

ΚΑΜΙΛΛΟΣ.

Περὶ δὲ Φουρίου Καμίλλου πολλῶν καὶ μεγάλων λεγομέ- 1
νων ἴδιον εἶναι δοκεῖ μάλιστα καὶ παράδοξον, ὅτι πλεῖστα μὲν ἐν ἡγεμονίαις καὶ μέγιστα κατορθώσας, δικτάτωρ δὲ πεντάκις αἱρεθεὶς, θριαμβεύσας δὲ τετράκις, κτίστης δὲ τῆς Ῥώμης ἀναγραφεὶς δεύτερος οὐδ' ἅπαξ ὑπάτευσε. Τούτου δ' αἴτιον ἡ τῆς τότε πολιτείας κατάστασις ἐκ διαφορᾶς τοῦ δήμου πρὸς τὴν σύγκλητον, ὑπάτους μὲν ἰσάντος μὴ ἀποδεικνύναι, χιλιάρχους δὲ χειροτονοῦντος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, ὧν, καίπερ ἀπ' ἐξουσίας καὶ δυνάμεως ὑπατικῆς ἅπαντα πραττόντων, ἧττον ἦν ἐπαχθὴς ἡ ἀρχὴ διὰ τὸ πλῆθος· τὸ γὰρ ἓξ ἄνδρας, ἀλλὰ μὴ δύο, τοῖς πράγμασιν ἐφεστάναι παρεμυθεῖτο τοὺς βαρυνομένους τὴν ὀλιγαρχίαν. Κατὰ τοῦτο δὴ καιροῦ μάλιστα τῇ δόξῃ καὶ τοῖς πράγμασιν ἀκμάσας ὁ Κάμιλλος ὕπατος μὲν οὐκ ἠξίωσεν ἄκοντι τῷ δήμῳ γενέσθαι, καίπερ ἐν τῷ διὰ μέσου δεξαμένης ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας τῆς πολιτείας πολλάκις, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡγεμονίαις πολλαῖς καὶ παντοδαπαῖς γενομέναις τοιοῦτον αὑτὸν παρέσχεν, ὥστε τὴν μὲν ἐξουσίαν καὶ μοναρχοῦντος εἶναι κοινὴν, τὴν δὲ δόξαν ἰδίαν καὶ μεθ' ἑτέρων στρατηγοῦντος· ὧν τοῦ μὲν ἡ μετριότης αἴτιον ἀνεπιφθόνως ἄρχοντος, τοῦ δ' ἡ φρόνησις, δι' ἣν ὁμολογουμένως ἐπρώτευεν.

II. Οὔπω δὲ τότε περὶ τὸν Φουρίων οἶκον οὔσης μεγάλης ἐπιφανείας αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρῶτος εἰς δόξαν προῆλθεν ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Οὐολοῦσκους ὑπὸ δικτάτωρι Ποστουμίῳ Τουβέρτῳ στρατευόμενος. Προϊππεύων γὰρ τοῦ στρατοῦ καὶ πληγῇ περιπεσὼν εἰς τὸν μηρὸν οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλ' ἐγκείμενον τῷ τραύματι παρέλκων τὸ ἀκόντισμα καὶ συμπλεκόμενος τοῖς ἀρίστοις τῶν πολεμίων τροπὴν

ἐποίησεν. Ἐκ δὲ τούτου τῶν τ' ἄλλων γερῶν ἔτυχε καὶ
μητὴς ἀπεδείχθη, μέγα τῆς ἀρχῆς ἄξίωμα ταύτης ἐπὶ τ
τότε χρόνων ἐχούσης. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ τιμητοῦ
τος καλὸν μὲν ἔργον, τὸ τοὺς ἀγάμους λόγοις τε πείθοι
καὶ ζημίαις ἀπειλοῦντα συγκαταζεῦξαι ταῖς γηρευούσαις
ναῖξὶ (πολλαὶ δ' ἦσαν αὗται διὰ τοὺς πολέμους), ἀναγκα
δὲ, τὸ τοὺς ὀρφανοὺς ὑποτελεῖς ποιῆσαι πρότερον ἀνειρ
ρους ὄντας. Αἰτίαι δ' ἦσαν αἱ συνεχεῖς στρατεῖαι μεγάλ
ἀναλωμάτων διόμεναι· καὶ μάλιστα κατήπειγεν ἡ Βηΐ
πολιορκία. Τούτους ἔνιοι Οὐηϊεντανοὺς καλοῦσιν. Ἦν
πρόσχημα τῆς Τυῤῥηνίας ἡ πόλις, ὅπλων μὲν ἀριθμῷ
πλήθει τῶν στρατευομένων οὐκ ἀποδέουσα τῆς Ῥώμης, πλ
τῷ δὲ καὶ βίων ἀῤῥότητι καὶ τρυφαῖς καὶ πολυτελείαις ἀγ
λομένη πολλοὺς καὶ καλοὺς ἀγῶνας ἠγωνίσατο περὶ δό
καὶ δυναστείας πολεμοῦσα Ῥωμαίοις. Ἐν δὲ τῷ τότε χρό
τῆς μὲν φιλοτιμίας ἀφειστήκει συντριβεῖσα μεγάλαις μάχα
ἐπαράμενοι δὲ τείχη μακρὰ καὶ καρτερὰ καὶ τὴν πόλιν ὅπλ
καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ παρασκευῆς ἁπάσης ἐμπλήσαν
ἐθεῶς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, μακρὰν μὲν οὖσαν,
ἧττον δὲ τοῖς πολιορκοῦσιν ἐργώδη καὶ χαλεπὴν γενομέν
130 Εἰθισμένοι γὰρ οὐ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ὥρᾳ θέρους,
στρατεύειν, οἴκοι δὲ διαχειμάζειν, τότε πρῶτον ἠναγ
σθησαν ὑπὸ τῶν χιλιάρχων φρούρια κατασκευασάμενοι
τὸ στρατόπεδον τειχίσαντες ἐν τῇ πολεμίᾳ χειμῶνα καὶ
ρος συνάπτειν, ἤδη σχεδὸν ἔτους ἑβδόμου τῷ πολέμῳ
λεντῶντος, ὥστε καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐν αἰτίᾳ γενέσθαι
μαλακῶς πολιορκεῖν δοκοῦντας ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν,
ρων αἱρεθέντων ἐπὶ τὸν πόλεμον· ὧν ἦν καὶ Κάμιλλος τ
χιλιαρχῶν τὸ δεύτερον. Ἔπραξε δὲ περὶ τὴν πολιορκίαν
δὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ λαχὼν Φαλερίοις καὶ Καπηνάτ
πολεμεῖν, οἳ δι' ἀσχολίαν πολλὰ τὴν χώραν τότε καθυβ
σαντες καὶ παρὰ πάντα τὸν Τυῤῥηνικὸν πόλεμον ἐνοχ
σαντες ἐπεσθησαν ὑπὸ τοῦ Καμίλλου καὶ συνεστάλησαν
τὰ τείχη πολλοὺς ἀποβαλόντες.

III. Ἐκ τούτου τὸ περὶ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην πά
ἐπαίρουσι τῷ πολέμῳ συνενεχθὲν οὐδενὸς ἧττον τῶν ἀ
σιν ἐνθέσθαι θαυμάτων αἰτίας ποινῆς ἀπορίᾳ καὶ λό

φυσικὴν ἔχοντος ἀρχὴν ἐφόβησεν. Ἦν μὲν γὰρ ὦμ
πωρινὴ καὶ τὸ θέρος ἔλιγεν οὔτε ἔκομβρον οὔτε ἀ
νοτίοις χαλεπὸν ἐπιδήλως γενόμενον. Πολλὰς δὲ λί
ποταμοὺς καὶ νάματα παντοδαπὰ τῆς Ἰταλίας ἔχο
μὲν ἐξέλιπε κομιδῇ, τὰ δ' ἀντεῖχε γλίσχρως καὶ μόλ
ποταμοὶ πάντες ὥσπερ ἀεὶ κοῖλοι καὶ ταπεινοὶ διὰ
ἐῤῥύησαν. Τὸ δὲ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης ἀρχὴν ἔχον
τῷ καὶ τελευτὴν, ὄρεσιν εὐγείοις περιεχόμενον, ἀπ'
αἰτίου, πλὴν εἴ τι θεῖον, αὐξόμενον ἐπιδήλως διωγκ
προσίστατο ταῖς ὑπωρείαις καὶ τῶν ἀνωτάτω λόφων
ἐπέφανεν ἄνευ σάλου καὶ κλύδωνος ἐξανιστάμενον. Ἦ
τον μὲν ἦν ποιμένων θαῦμα καὶ βοτήρων· ἐπεὶ δὲ
εἴργοντος ἀπὸ τῆς κάτω χώρας οἷον ἰσθμοῦ τὴν λίμνη
ραγέντος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ βάρους μέγα ῥεῦμ
βάιν διὰ τῶν ἀρουμένων καὶ φυτευομένων ἐπὶ τὴν
των, οὐ μόνον αὐτοῖς παρεῖχε Ῥωμαίοις ἔκπληξιν, ἀ
πᾶσιν ἐδόκει τοῖς τὴν Ἰταλίαν κατοικοῦσι μηδενὸς
σημεῖον εἶναι. Πλεῖστος δ' αὐτοῦ λόγος ἦν ἐν τῷ σι
θῳ τῷ πολιορκοῦντι τοὺς Βηΐους, ὥστε κἀκείνους ἔ
γενέσθαι τὸ περὶ τὴν λίμνην πάθος.

IV. Οἷα δ' ἐν πολιορκίᾳ διὰ χρόνου μῆκος ἐκπ
πολλὰς ἐχούσῃ καὶ κοινολογίας πρὸς τοὺς πολεμίου
σει τινὶ Ῥωμαίῳ συνήθεια καὶ παῤῥησία πρὸς ἕνα
λεμίων, ἄνθρωπον ἔμπειρόν τε λογίων παλαιῶν καὶ
σον εἰδέναι τῶν ἄλλων ἀπὸ μαντικῆς δοκοῦντα. Τοῦ
ὁ Ῥωμαῖος, ὡς ἤκουσε τὴν ἐπίδοσιν τῆς λίμνης, ὁρᾷ
ηδόμενόν τε καὶ καταγελῶντα τῆς πολιορκίας οὐ τα
να ἔφη ἐνηνοχέναι θαυμαστὰ τὸν παρόντα χρόνον, ἀ
ρα τούτων ἀτοπώτερα σημεῖα Ῥωμαίοις γεγονέναι,
ἐθέλειν ἐκείνῳ κοινωσάμενος εἴ τι δύναιτο θέσθαι τά
ἄμεινον ἐν τοῖς κοινοῖς νοσοῦσιν. Ὑπακούσαντος δὲ
Θρώπου προθύμως καὶ διδόντος ἑαυτὸν εἰς κοινολο
ἀποῤῥήτων τινῶν ἀκροατὴν ἐσόμενον, κατὰ μικρὸ
διαλεγόμενος καὶ ὑπάγων αὐτὸν, ὡς ποῤῥωτέρω τῶν
ἐγεγόνεισαν, αἴρει τε μετέωρον εὐρωστότερος ὢν κ
ὄνων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου συνδραμόντων χειρωσάμε
κρατήσας παρέδωκε τοῖς στρατηγοῖς. Ἐν τούτῳ δ' ἀ

γηγενὴς ὁ ἄνθρωπος καὶ μαθὼν ἄρα τὸ πεπρωμένον
ἄφυκτον εἴη λόγια προὔφαινεν ἀπόῤῥητα περὶ τῆς ἑαυ
πατρίδος, ὡς οὐκ οὔσης ἀλωσίμου πρότερον ἢ τὴν Ἄλβα
ἐκ λίμνην ἐκχυθεῖσαν καὶ φερομένην εἰς ὁδοὺς ἑτέρας ὥσ
τις ὀπίσω καὶ περισπάσαντες οἱ πολέμιοι κωλύσουσι μίγ
131 σθαι τῇ Θαλάττῃ. Ταῦτα τῇ συγκλήτῳ πυθομένῃ καὶ δ
πορούσῃ καλῶς ἔχειν ἔδοξε πέμψαντας εἰς Δελφοὺς ἐρέσ
τὸν θεόν. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ μεγάλ
Κόσσος Λικίνιος καὶ Οὐαλέριος Ποτῖτος καὶ Φάβιος Ἀμβ
στος, πλῷ τε χρησάμενοι καὶ τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ τυχόν
ἧκον ἄλλας τε μαντείας κομίζοντες, αἳ πατρίων τινῶν π
τὰς καλουμένας Λατίνας ἑορτὰς ὀλιγωρίαν ἔφραζον αὐτ
καὶ τὸ τῆς Ἀλβανίδος ὕδωρ ἐκέλευον εἴργοντας ὡς ἀννσ
ἰστι τῆς Θαλάσσης ἀνωθεῖν εἰς τὸν ἀρχαῖον πόρον ἢ το
μὴ δυναμένους ὀρύγμασι καὶ τάφροις παράγειν εἰς τὸ
θίον καὶ καταναλίσκειν. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων οἱ μὲν
ρεῖς τὰ περὶ τὰς Ὑυσίας ἴπραττον, ὁ δὲ δῆμος ἐχώρει π
τὰ ἔργα καὶ τὸ ὕδωρ ἐξέτρεπεν.

V. Ἡ δὲ σύγκλητος εἰς τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέ
καταλύσασα τὰς ἄλλας ἀρχὰς δικτάτωρα Κάμιλλον ἀπέδειξ
ἦσπαρχον δ' ἐκεῖνος αὐτῷ προσελόμενος Κορνήλιον Σκηπ
να πρῶτον μὲν εὐχὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς ἐπὶ τῷ πολέ
τέλος ἐνέκλεὶς λαβόντι τὰς μεγάλας θέας ἄξειν καὶ νεὼν
ἃς, ἣν Μητέρα Ματούταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσ
Ταύτην ἄν τις ἀπὸ τῶν δρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκο
ἂν τομίσειεν εἶναι· καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν ε
ἄγουσαι ῥαπίζουσιν, εἶτ' ἐξελαύνουσι καὶ τὰ τῶν ἀδελφ
τέκνα πρὸ τῶν ἰδίων ἐναγκαλίζονται καὶ δρῶσι περὶ τὴν
σίαν ἃ ταῖς Διονύσου τροφοῖς καὶ τοῖς διὰ τὴν παλλα
πάθεσι τῆς Ἰνοῦς προσέοικε. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς Κάμιλ
εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε καὶ μάχῃ μεγάλῃ τούτους τε
Καπηνάτας προσβοηθήσαντας αὐτοῖς ἐνίκησεν. Ἔπειτα π
τὴν πολιορκίαν τραπόμενος τῶν Βηΐων καὶ τὸν ἐκ προσ
λῆς ἀγῶνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὀρῶν ὑπονόμους ἔτερ
τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρίων ἐνδιδόντων τοῖς ὀρύγμασι
καταδεχομένων εἰς βάθος ἄγειν ἄδηλον τοῖς πολεμίοις
ἔργα. Διὸ προϊούσης ὁδῷ τῆς ἐλπίδος αὐτὸς μὲν ἔξω

προσέβαλλεν ἐκκαλούμενος ἐπὶ τὰ τείχη τοὺς πολεμί
λοι δ' ἀδήλως ὑποπορευόμενοι διὰ τῶν ὑπονόμων
ἐντὸς γενόμενοι τῆς ἄκρας κατὰ τὸ Ἥρας ἱερὸν, ὃ
ἦν ἐν τῇ πόλει καὶ μάλιστα τιμώμενον. Ἐνταῦθα λέγ
χειν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τυρρηνῶν
ροῖς, τὸν δὲ μάντιν εἰς τὰ σπλάγχνα κατιδόντα κ
φθεγξάμενον εἰπεῖν, ὅτι νίκην ὁ θεὸς δίδωσι τῷ
λουθήσαντι τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις, ταύτης δὲ τῆς φωνῆ
ἐν τοῖς ὑπονόμοις Ῥωμαίους ἐπακούσαντας ταχὺ δι
τὸ ἔδαφος καὶ μετὰ βοῆς καὶ ψόφου τῶν ὅπλων ἀνα
ἐκπλαγέντων τῶν πολεμίων καὶ φυγόντων, ἁρπάσα
σπλάγχνα κομίσαι πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀλλὰ ταῦτα μ
ἐοικέναι δόξει μυθεύμασιν. Ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως κα
τος καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων καὶ φερόντων ἅπερ
πλοῦτον ἐφορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὸ τῆς ἄκρας τὰ πρω
πρῶτον μὲν ἐστὼς ἐδάκρυσεν, εἶτα μακαρισθεὶς ὑπὸ τ
όντων ἀνέσχε τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς καὶ προσευχόμ
πε „Ζεῦ μέγιστε καὶ θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι καὶ π
ἔργων, αὐτοί που σύνιστε Ῥωμαίοις, ὡς οὐ παρὰ δί
λὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι μετερχόμεθα δυσμενῶν
καὶ παρανόμων πόλιν. Εἰ δ' ἄρα τις" ἔφη „καὶ ἡμ
στροφος ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας
μαι ταύτην ὑπέρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων εἰ
τὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι." Ταῦτ' εἰπὼν, καθάπ
Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπ
ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. Διαταραχθέν
τῶν παρόντων πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώμα
πεν, ὡς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν ἐπ
χίᾳ μεγίστῃ.

VI. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν ἔγνω τὸ ἄγαλμα τῆς
μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὥσπερ ηὔξατο. Καὶ συνελθόν
τούτῳ τῶν τεχνιτῶν ὁ μὲν ἔθυε καὶ προσηύχετο τῇ
χεσθαι τὴν προθυμίαν αὐτῶν εὐμενῆ τε γενέσθαι σ
τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς. Τὸ δ' ἄγαλμά φασ
φθεγξάμενον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκατατι
σύϊος δέ φησιν εὔχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπτόμε
θεοῦ καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δέ τινας τῶν

των, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταινεῖ καὶ συνακολουθεῖ π
δήμῳ. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες
γίστην μὲν ἔχουσι συνήγορον τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἣν
αρτὰς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ μέγα δόξης
δυνάμεως προελθεῖν δίχα θεοῦ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἐ
φανείαις ἑκάστοτε συμπαρόντος ἀμήχανον· οὐ μὴν ἀλλὰ
συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν ἱδρῶτας ἀγαλμά
πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δὲ στεναγμοὺς ἀκουσθέντας ἀ
στροφάς τε δεικνύντες καὶ καταμύσεις ξοάνων, ἃς ἱστο
νεσιν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρότερον. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν καθ' ἡ
ἀκροατὰς ἀνθρώπων λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν
ἄν τις εἰκῇ καταφρονήσειεν. Ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ
σεύειν σφόδρα καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν ἐπισφαλές ἐστι διὰ
ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ὅρον οὐκ ἔχουσαν οὐδὲ κρατοῦ
αὐτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ
φον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησ
ἡ δ' εὐλάβεια καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἄριστον.

VII. Ὁ δὲ Κάμιλλος εἴτε μεγίθει τοῦ ἔργου, πόλιν
τίπαλον τῆς Ῥώμης ἔτει δεκάτῳ τῆς πολιορκίας καθῃρηκ
ἐδ' ὑπὸ τῶν εὐδαιμονιζόντων αὐτὸν εἰς ὄγκον ἐξαρθεὶς
φρόνημα νομίμου καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐκαχθέστερον τά
ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε καὶ τέθριππον ὑποζευξάμε
λευκόπωλον ἐπέβη καὶ διεξῆλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς το
ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον οὐδ' ὕστερον· ἱερὸν γ
ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θε
ἐκπεφημισμένον. Ἔκ τε δὴ τούτου διεβλήθη πρὸς τοὺς
λίτας οὐκ εἰθισμένους ἐντρυφᾶσθαι καὶ δευτέραν ἔλαβεν
τίαν ἐνιστάμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. Εἰσηγοῦ
γὰρ οἱ δήμαρχοι τόν τε δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον εἰς μ
δύο νεμηθῆναι καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ κ
ῥᾳ ἰσχύοντας εἰς τὴν αἰχμάλωτον μετασεῆναι πόλιν, ὡς
τρωτέρων ἐσομένων καὶ δυσὶ μεγάλοις καὶ καλοῖς ἄστεσι
τὴν χώραν ὁμοῦ καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλαξόντων.
μὲν οὖν δῆμος ἤδη πολὺς γεγονὼς καὶ ἀχρήματος ἄσμε
ἐδέξατο καὶ συνεχὴς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα θορύβοις αἰτ
τὴν ψῆφον, ἡ δὲ βουλὴ καὶ τῶν ἄλλων οἱ πράτιστοι πολιτ
οὐδιαίρεσιν, ἀλλ' ἀναίρεσιν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτε

σθαι τοὺς δημάρχους καὶ δυσανασχετοῦντες, ἐπὶ τὸν Κάμιλλον κατέφυγον· κἀκεῖνος ὀρρωδῶν τὸν ἀγῶνα προφάσεις ἐνέβαλε τῷ δήμῳ καὶ ἀσχολίας, δι' ὧν ἀεὶ τὸν νόμον ἐξέκρουεν. Ἦν μὲν οὖν διὰ ταῦτα λυπηρός. Ἡ δὲ φανερωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆμον ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον, εἰ καὶ μὴ πάνυ δικαίαν, ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων. Ηὔξατο μὲν γὰρ ἐπὶ τοὺς Βηΐους, ὡς ἔοικε, βαδίζων, εἰ τὴν πόλιν ἕλοι, τῷ θεῷ τούτων τὴν δεκάτην καθιερώσειν. Ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπασθείσης, εἴτ' οἰκήσας ἐνοχλῆσαι τοῖς πολίταις, εἴτε λήθη τις αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε τῆς εὐχῆς, περιεῖδεν ὠφεληθέντας. Ὕστερον δὲ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη πεπαυμένος ἀνήνεγκε περὶ τούτων εἰς τὴν σύγκλητον· οἵ τε μάντεις ἤγγελλον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς προφαί- 133
νεσθαι θεῶν μῆνιν ἱλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεομένην.

VIII. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν μὲν ὠφέλειαν (χαλεπὸν γὰρ ἦν) ἀνάδαστον μὴ γενέσθαι, τοὺς δὲ λαβόντας αὐτοὺς σὺν ὅρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς μέσον, ἐγίνετο πολλὰ λυπρὰ καὶ βίαια περὶ τοὺς στρατιώτας, ἀνθρώπους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας, ἀναγκαζομένους ὧν ἐκέκτητο καὶ κατεκέχρητο μέρος εἰσφέρειν τοσοῦτον. Θορυβουμένῳ δ' ὑπ' αὐτῶν τῷ Καμίλλῳ καὶ προφάσεως ἀποροῦντι βελτίονος εἰς τὸν ἀτοπώτατον τῶν λόγων συνέβαινε καταφεύγειν ὁμολογοῦντι ἐπιλαθέσθαι τῆς εὐχῆς. Οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ τὰ τῶν πολεμίων δεκατεύειν εὐξάμενος τότε νῦν δεκατεύει τὰ τῶν πολιτῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων ὅσον ἔδει μέρος εἰσενεγκόντων ἔδοξε κρατῆρα χρυσοῦν κατασκευάσαντας εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι. Χρυσίου δ' ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει· καὶ τῶν ἀρχόντων ὅθεν ἂν πορισθείη σκοπούντων αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὑτὰς βουλευσάμεναι τὸν ὄντα χρυσοῦν ἑκάστη περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδωκαν εἰς τὸ ἀνάθημα σταθμῷ χρυσίου γενόμενον ὀκτὼ ταλάντων. Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον· οὐ γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ τελευτήσασαν. Ἑλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων θεωροὺς καὶ ναῦν μακρὰν εὐαν-

λησώματι καὶ πόσῳ πανηγυρικῷ κατασκευάσαντες
ν. Ἦν δ' ἄρα καὶ χειμὼν καὶ γαλήνη θαλάσσης
, ὡς ἐκείνοις συνέτυχε τότε παρ' οὐδὲν ἐλθόντας
ε διαφυγεῖν αὖθις ἀπροσδοκήτως τὸν κίνδυνον.
ιαν γὰρ αὐτοῖς Λιπαρέων τριήρεις περὶ τὰς Αἰόλου
οῦ πνεύματος ἐκλιπόντος, ὡς λησταῖς. Δεομένων
οἴσχομένων χεῖρας ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο, τὴν δὲ
φάμενοι καὶ καταγαγόντες ἐπεκήρυττον ἅμα καὶ τὰ
καὶ τὰ σώματα πειρατικὰ κρίνοντες εἶναι. Μόλις
νδρὸς ἀρετῇ καὶ δυνάμει Τιμησιθέου τοῦ στρατη-
έντες μεθῆκαν. Ὁ δὲ καὶ προσαθελκύσας ἴδια πλοῖα
ρε καὶ συγκαθιέρωσε τὸ ἀνάθημα· δι' ὃ καὶ τιμὰς
εἰκὸς ἦν ἐν Ῥώμῃ.

Τῶν δὲ δημάρχων αὖθις ἐπεγειρόντων τὸν περὶ τοῦ
ν νόμον ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἐν καιρῷ πα-
ἔδωκε τοῖς πρώτοις ἀνδράσιν ἀρχαιρεσιάσαι κατὰ
καὶ Κάμιλλον ἀποδεῖξαι μεθ' ἑτέρων πέντε χιλίαρχον,
πραγμάτων ἡγεμόνος δεομένων ἀξίωμα καὶ δόξαν
ερίας ἔχοντος. Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου λαβὼν
ὁ Κάμιλλος εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε καὶ πόλιν ἐρυ-
κατεσκευασμένην πᾶσιν εἰς πόλεμον καλῶς Φαλε-
λιόρκει, τὸ μὲν ἑλεῖν οὐ μικρὸν ἔργον οὐδὲ χρόνου
ντος ἡγούμενος, ἄλλως δὲ τρίβειν τοὺς πολίτας καὶ
βουλόμενος, ὡς μὴ σχολάζοιεν οἶκοι καθήμενοι
ἴσθαι καὶ στασιάζειν. Ἐπεικῶς γὰρ ἀεὶ φαρμάκῳ
ύμενοι διετέλουν ὥσπερ ἰατροὶ τὰ ταρακτικὰ πάθη
είας ἔξω τρέποντες.

Οὕτως δὲ τῆς πολιορκίας κατεφρόνουν οἱ Φαλέριοι
χόθεν ἐξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, ὥστε πλὴν τῶν
φυλαττόντων τοὺς ἄλλους ἐν ἱματίοις κατὰ τὴν πό-
ρίφεσθαι, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν εἰς τε τὰ διδασκα-
εῖα καὶ περὶ τὰ τείχη περιπατήσοντας καὶ γυμνα-
ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καταβιβάζεσθαι· κοινῷ γὰρ
τῷ διδασκάλῳ ὥσπερ Ἕλληνες οἱ Φαλέριοι βουλό-
περίφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι μετ' ἀλλήλων εὐθὺς
τοὺς παῖδας. Οὕτος οὖν ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων
ρίοις διὰ τῶν παίδων ἐξῆγεν αὐτοὺς ἡμέρας ἐκά-

στης ὑπο το τεῖχος ἐγγὺς τὸ πρῶτον, εἶτ' ἀπῆγεν αὖθις
σωγυμνασαμένους· ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων εἰθ
θαῤῥεῖν, ὡς πολλῆς οὔσης ἀδείας, καὶ τέλος ἔχων ἅπαν
εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλε καὶ παρέδω
ἄγειν κελεύσας πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀχθεὶς δὲ καὶ κατασ
εἰς μέσον ἔλεγε παιδευτὴς μὲν εἶναι καὶ διδάσκαλος, τὴν
πρὸς ἐκεῖνον χάριν ἀντὶ τούτων ἑλόμενος τῶν δικαίων ἧκ
αὐτῷ τὴν πόλιν ἐν τοῖς παισὶ κομίζων. Δεινὸν οὖν ἀκούσα
τι τὸ ἔργον ἐφάνη Καμίλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς παόντας εἶπε
ὡς χαλεπὸν μέν ἐστι πόλεμος καὶ διὰ πολλῆς ἀδικίας
βιαίων περαινόμενος ἔργων, εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τι
νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέ
ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν ἢ ἀσεβῶν ἔργων χάριτας (ἀ
τῇ γὰρ οἰκείᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν, οὐκ ἀλλοτρίᾳ θαῤῥοῦν
κακίᾳ χρῆναι στρατεύειν), προσέταξε τοῖς ὑπηρέταις τοῦ μ
ἀνθρώπου καταῤῥηγνύναι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀπί
περιάγειν, τοῖς δὲ παισὶ διδόναι ῥάβδους καὶ μάστιγας, ὅπ
κολάζοντες τὸν προδότην ἐλαύνωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἅρτι
τῶν Φαλερίων ἡσθημένων τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσί
καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷον εἰκὸς, ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ θρ
νον κατέχοντος, ἀνδρῶν δὲ δοκίμων καὶ γυναικῶν ἐπὶ
τείχη καὶ τὰς πύλας σὺν οὐδενὶ λογισμῷ φερομένων, προσ
γον οἱ παῖδες τὸν διδάσκαλον γυμνὸν καὶ δεδεμένον πε
πηλακίζοντες, τὸν δὲ Κάμιλλον σωτῆρα καὶ θεὸν καὶ κατέ
ἀνακαλοῦντες, ὥστε μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παίδων, α
λὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ταῦθ' ὁρῶσι θαῦμά τε καὶ π
θον ἐμπεσεῖν τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιοσύνης. Καὶ συνδρ
μόντες εἰς ἐκκλησίαν πρέσβεις ἔπεμψαν ἐκείνῳ τὰ καθ' ἑα
τοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ Κάμιλλος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμ
Ἐν δὲ τῇ βουλῇ καταστάντες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς νίκ
τὴν δικαιοσύνην προτιμήσαντες ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ἧσσ
ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας οὐ τοσοῦτον τῇ δυνάμει λ
πεσθαι δοκοῦντας, ὅσον ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς ὁμολογοῦντι
Ἀποδούσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν ἐκείνῳ τὸ κρῖναι καὶ δι
τῆσαι ταῦτα χρήματα λαβὼν παρὰ τῶν Φαλερίων καὶ φιλί
πρὸς ἅπαντας Φαλίσκους θέμενος ἀνεχώρησεν.

XI. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν προσδοκήσαντες το

Φαλερίους ὡς ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην κεναῖς χερσὶ, κατη
ρουν τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὡς μισοδή
καὶ φθονήσαντος ὠφεληθῆναι τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ δὲ
περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον οἱ δήμαρχοι προθέντες αὐθις
τὴν ψῆφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὁ δὲ Κάμιλλος οὐδεμιᾶς ἀ
χθείας οὐδὲ παῤῥησίας φεισάμενος ἐφάνη μάλιστα πάν
ἐμβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοντες ἀπε
φίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον δι' ὀργῆς εἶχον, ὥστε καὶ δυσ
χήσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεῖα (τῶν γὰρ υἱῶν ἀπέβαλε
ἕτερον νοσήσαντα) μηδὲν οἴκτῳ τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. Καὶ
τὸ πάθος οὐ μετρίως ἤνεγκεν ἥμερος ἀνὴρ καὶ χρηστὸς,
λὰ τῆς δίκης προγεγραμμένης αὐτῷ διὰ πένθος οἰκούρει κα
ιεργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν.

XII. Ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπουλήϊος, ἔγκ
μα δὲ πλοπῆς περὶ τὰ Τυῤῥηνικὰ χρήματα· καὶ ὀῆτα
θῦραι τινὲς ἐλέγοντο χαλκαῖ παρ' αὐτῷ φανῆναι τῶν αἰχ
λώτων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο καὶ ὀῆλος ἦν ἐκ πάσης π
φάσεως κατ' αὐτοῦ τῇ ψήφῳ χρησόμενος. Οὕτως οὖν σ
αγαγὼν τούς τε φίλους καὶ τοὺς συστρατευσαμένους καὶ τ
συνάρξαντας οὐκ ὀλίγους τὸ πλῆθος ὄντας ἐδεῖτο μὴ πε
δεῖν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὀφλόντα καὶ κα
γέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γενόμενον. Ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι β
λευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς ἀπεκρίναντο πρὸς
τὴν κρίσιν αὐτῷ μηδὲν οἴεσθαι βοηθήσειν, τὴν δὲ ζημ
ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος ἔγνω μεταστῆναι
φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργήν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν
ναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας προῆει σιωπῇ μέχρι τ
πύλης, ἐπεὶ δ' ἐπέστη καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω καὶ τὰς χεῖ
ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον ἐπηύξατο τοῖς θεοῖς, εἰ
δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ προπηλακιζόμενος
πίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φ
ποθὸν γενέσθαι δεομένους αὐτοῦ καὶ ποθοῦντας Κάμιλλ

XIII. Ἐκεῖνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀρὰς θέμε
καὶ τοὺς πολίτας καὶ μετατὰς ὤφλε τὴν δίκην ἐρήμην τί
μναῖν καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν, ὃ γίνε
πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλιαι δραχμαὶ καὶ πεντακόσιαι· ἀσσ
ριον γὰρ ἦν δέκατον ἀργυρίου καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐ

λεῖτο θηνάριον. Οὐδεὶς δ' ἐστὶ Ῥωμαίων ὃς οὐ νομίζει
εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχὺ τὴν Ἀλκην ὑπολαβεῖν καὶ γενέσ
αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἡδεῖαν, ἀλλ' ἀναιρὰν, ὁ
μαστὴν δὲ καὶ περιβόητον· τοσαύτη περιῆλθε τὴν Ῥώ
νέμεσις καὶ τοσοῦτον ἄγων φόβον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ'
σχύνης ἐφάνη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οἱ
συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελ
ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κα
μεγάλου προσιόντος ἡ Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευτή·
λιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱερὰν τὴν
τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δὲ πρὸ τῆς Καμίλλου φυγῆς ἀ
οὐκ ἐπιφανὴς μὲν οὐδ' ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπιεικὴς δὲ καὶ χ
στὸς εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκιος, ἀνήνεγκε πρὸς τοὺς
λιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἔφη γὰρ ἐν τῇ πα
χημένῃ νυκτὶ καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἣν Καινὴν ὀνομάζοι
πληθεὶς ὑπό τινος φθεγξαμένου μέγα στραφῆναι καὶ θ
σασθαι μὲν οὐδένα, φωνῆς δὲ μεῖζονος ἢ κατ' ἀνθρωπί
ἀκοῦσαι τάδε λεγούσης· „Ἄγε, Μάρκε Κεδίκιε, λέγε πρὸς τ
ἄρχοντας ἔωθεν ἐλθὼν ὀλίγου χρόνου Γαλάτας προσδέ
σθαι.“ Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλίαρχοι γέλωτα καὶ παιδ
ἐποιοῦντο· καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες ὑπὸ π
θους λέγονται τὴν αὑτῶν ἀπολιπόντες οὐκ οὖσαν αὐτάρκη τ
φειν ἅπαντας ἐπὶ ζήτησιν ἑτέρας ὁρμῆσαι, μυριάδες δὲ πολ
γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων, ἔτι δὲ πλείους παιδ
καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸν βόρειον Ὠκεανὸν ὑπ
βαλόντες τὰ Ῥιπαῖα ὄρη ᾐνῆναι καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐ
πης κατασχεῖν, οἱ δὲ μεταξὺ Πυρήνης ὄρους καὶ τῶν
πεων ἱδρυθέντες ἐγγὺς Σεννώνων καὶ Κελτορίων κατοικ
χρόνον πολὺν, ὑφὲ δ' οἴνου γευσάμενοι τότε πρῶτον ἐξ Ἰ
λίας διακομισθέντος οὕτως ἄρα θαυμάσαι τὸ πόμα καὶ π
τὴν καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥ
ἀράμενοι τὰ ὅπλα καὶ τοὺς γονέας ἀναλαβόντες ἐπὶ τὰς
πεις φέρεσθαι καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον κο
πὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἡγεῖσθαι καὶ ἀνήμ
ρον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον παρ' αὐτοὺς καὶ παροξύν

ν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος Ἄρων λέγεται γενέσθαι
νὸς, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ φύσει μὲν οὐ πονηρὸς, συμ-
δὲ τοιαύτῃ χρησάμενος. Ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφα-
οῦτῳ τε πρώτου τῶν πολιτῶν καὶ θαυμαζομένου κατ'
, ὄνομα Λουκούμωνος. Οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἄρω-
ιταν εἶχε καὶ μειράκιον ὢν οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν,
προσεποιεῖτο χαίρειν συνὼν ἐκείνῳ· καὶ πολὺν χρόνον
νε διεφθαρκὼς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ διεφθαρμένος
είνης. Ἤδη δὲ πόῤῥω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονό-
ὶ μήτ' ἀφεῖναι τὴν ἐπιθυμίαν μήτε κρύπτειν ἔτι δυ-
ον, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερῶς ἀποσπάσας
ὴν ἄνθρωπον, ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἐλθὼν καὶ κρα-
ος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ δαπάναις ὑπὸ τοῦ
ώμονος ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ· καὶ πυθόμενος τὰ τῶν
ῶν ἦκεν ὡς αὐτοὺς καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰτα-
ρατείας.

II. Οἱ δ' ἐμβαλόντες εὐθὺς ἐκράτουν τῆς χώρας ὅσην
αιὸν οἱ Τυῤῥηνοὶ κατεῖχον ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐπ' ἀμ-
ς καθήκουσαν τὰς θαλάσσας, ὡς καὶ τοὔνομα μαρ-
ῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν Ἀδρίαν κα-
ἀπὸ Τυῤῥηνικῆς πόλεως Ἀδρίας, τὴν δὲ πρὸς νότον
ἵνην ἄντικρυς Τυῤῥηνικὸν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἔστι δεν-
τος αὕτη καὶ θρέμμασιν εὔβοτος καὶ κατάῤῥυτος πο-
· καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας καὶ
ευασμένας πρός τε χρηματισμὸν ἐργατικῶς καὶ πρὸς
ν πανηγυρικῶς, ἃς οἱ Γαλάται τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἐκ-
ες αὐτοὶ κατέσχον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῷ
όνῳ πρότερον.

III. Οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυῤῥηνίδα Κλου-
ρατεύσαντες ἐπολιόρκουν. Οἱ δὲ Κλουσῖνοι καταφυ-
ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἠτήσαντο πρέσβεις παῤ αὐτῶν
ίσματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπέμφθησαν δὲ τοῦ
ηγίνους τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι καὶ τιμὰς μεγάλας ἔχον-
ῇ πόλει. Τούτους ἐδίξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλαν-
ς διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα καὶ παυσάμενοι τῆς πρὸς
ῃ μάχης εἰς λόγους συνῆλθον· πυνθανομένων δ' αὐ-
τι παθόντες ὑπὸ Κλουσίνων ἥκοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν,

γελάσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρέννος „Ἀδικοῦσιν ἡμᾶς“ ἔφη „Κλουσῖνοι γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὖσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. Ταὐτὰ δ' ἄρα καὶ ὑμᾶς ἠδίκουν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἄλβανοὶ καὶ Φιδηνᾶται καὶ Ἀρδεᾶται, νῦν δὲ Οὐήϊοι καὶ Καπηνᾶται καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐολούσκων, ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, ἐὰν μὴ μεταδιδῶσιν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίζεσθε, λεηλατεῖτε καὶ κατασκάπτετε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδὲν οὐδὲ ὑμεῖς γε δεινὸν οὐδ' ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ κρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὃς τῷ κρείττονι τὰ τῶν ἡττόνων δίδωσιν ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως ἔνεστι τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τῶν κρειττονα τῶν ὑποδεεστέρων. Κλουσίνους δὲ παύσασθε πολιορκουμένους οἰκτείροντες, ὡς μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε χρηστοὺς καὶ φιλοικτίρμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδικουμένοις.“ Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα καὶ παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον ἐθάῤῥυνον καὶ παώρμων τοὺς ἄνδρας ἐπεξελθεῖν τοῖς βαρβάροις μετ' αὐτῶν, εἴτε τὴν ἐκείνων ἀλκὴν καταμαθεῖν εἴτε τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι θέλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν Κλουσίνων καὶ μάχης παρὰ τὰ τείχη γενομένης εἷς τῶν Φαβίων, Κόϊντος Ἄμβουστος, ἵππον ἔχων ἐξήλασεν ἀντίος ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ Γαλάτῃ πολὺ προϊππεύοντι τῶν ἄλλων ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ τὴν σύνοδον ὀξεῖαν γενέσθαι καὶ τὰ ὅπλα περιλάμποντα τὴν ὄψιν ἀποκρύπτειν. Ὡς δ' ἐπικρατήσας τῇ μάχῃ καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεούς, ὡς παρὰ τὰ κοινὰ καὶ νενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὅσια καὶ δίκαια πρεσβευτοῦ μὲν ἥκοντος, πολέμια δ' εἰργασμένου. Κατασκευάσας δὲ τὴν μάχην αὐτίκα Κλουσίνους μὲν εἴα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρατὸν ἦγεν· οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐτοῖς ὥσπερ ἀσμένοις γεγονέναι καὶ δεομένοις προφάσεως ἔπεμψεν ἐξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα καὶ προῆγεν ἅμα σχολαίως.

XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγόρουν καὶ τῶν ἱερέων οἱ παλαιὸ

μενοι Φητιαλεῖς ἐνῆγον ἐπιθειάζοντες καὶ κελεύοντες τὸ τ
πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἕνα τὸν αἴτιον τρέ
σαν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τούτους τοὺς Φητ
λεῖς Πομπίλιος Νουμᾶς βασιλέων ἡμερώτατος γενόμενος
δαιότατος κατέστησε φύλακας μὲν εἰρήνης, ἐπιγνώμο
δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν, αἳ σὺν δίκῃ πόλεμον ἐπισυνάπτ
σι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀνενεγκαμένης τὸ πρᾶγ
μα καὶ τῶν ἱερέων ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων οὕτω
ρίσβρισαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα καὶ κατεγέλασαν, ὥ
στε καὶ χιλίαρχον ἀποδεῖξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν.
Οἱ δὲ Κελτοὶ πυθόμενοι ταῦτα καὶ χαλεπῶς φέροντες οὐ
κ ἐμποδὼν ἐποιοῦντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τ
χει· καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τ
παρασκευῆς καὶ βίαν καὶ θυμὸν ἐκπεπληγμένων τῶν διὰ
σου καὶ τήν τε χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη καὶ τὰς πόλ
εις εὐθὺς ἀπολέσθαι δοκούντων παρ' ἐλπίδας οὐδὲν ἠδίκο
σὰν οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐγ
καρεξιόντες ἐβόων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι καὶ μόν
πολεμεῖν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους φίλους ἐπίστασθαι. Τ
αὐτῃ δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων ἐξῆγον οἱ χιλίαρ
τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδεεῖς (ἑ
ξοντο γὰρ ὁπλῖται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάσσους), ἀνασ
τους δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τότε πρῶτον ἀπτομένους ὅπλ
Ἔτι δ' ἐξημέλητο τὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς οὔτε καλλιερήσα
σθαι οὔτε μάντεις, ἃ πρὸ κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν, ἐρο
τᾶν τοις. Οὐδενὸς δ' ἧττον ἐτάραττεν ἡ πολυαρχία τὰ πρατ
τόμενα· καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἵλ
κετο πολλάκις μοναρχους, οὓς Δικτάτωρας καλοῦσιν, ο
ὐκ ἀγνοοῦντες ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος μιᾷ χ
ρήσεως γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν ἐν χερσὶ τὴν δί
κην ἔχουσαν εὐτακτεῖν. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ Κάμιλλος ἀγνωμο
σθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν μηδὲ κο
λακεύοντας ἄρχειν φοβεροῦ γενομένου. Προελθόντες οὖν ἀ
πὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐννενήκοντα παρὰ τὸν Ἀλλίαν ποταμ
ὸν ἐστρατοπεδεύσαντο οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τῷ Θύμβριδι σ
υρρέοντος. Ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων
ταχὺς ἀγωνισάμενοι δι' ἀταξίαν ἐτράποντο. Καὶ τὸ μὲν

στερὸν κέρας εὐθὺς ἐμβαλόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ
διέφθειραν· τὸ δὲ δεξιὸν ὑπεκπλέυσαν τὴν ἐπιφοράν
πεδίου πρὸς τοὺς λόφους ἦττον ἐξεκόπη. Καὶ δι
ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί· τοῖς δ' ἄλλο
τῶν πολεμίων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον ἰσεθησαν,
ἵους αἱ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἱ
καὶ τῶν ἐπεῖ πάντων ἀπολωλότων.

XIX. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπὰς θερινὰς ἐ
πανσέληνον, ᾗ καὶ πρότερον ἡμέρᾳ μέγα πάθος συ
περὶ τοὺς Φαβίους· τριακόσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους ὑπ
ἐφηνῶν ἀνῃρέθησαν. Ἐκράτησε δὲ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τ
τέρας ἦττης Ἀλιάδα μέχρι νῦν καλεῖσθαι διὰ τὸν π
Περὶ δ' ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴτε χρὴ τίθεσθαί τιν
ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέκλεξεν Ἡσιόδῳ τὰς μὲν ἀγαθὰ
συμένῳ, τὰς δὲ φαύλας, ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας
μίαν οὖσαν, ἑτέρωθι διηπόρηται· τῇ δ' ὑποκειμένῃ γ
μνημονεῦσαι παραδειγμάτων ὀλίγων ἴσως ἂν ἀρμόσει
το μὲν Βοιωτοῖς Ἱπποδρομίου μηνὸς, ὡς δ' Ἀθηναῖοι
σιν, Ἑκατομβαιῶνος ἰσταμένου πέμπτῃ δύο λαβεῖν
νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τοὺς Ἕλληνας ἠλευθέρωσ
τε περὶ Λεῦκτρα καὶ τὴν ἐπὶ Κερησσῷ ταύτης πρότε
σι πλείοσιν ἢ ἑκατὸν, ὅτε Λατταμύαν καὶ Θεσσαλοὺ
σαν· τοῦτο δ' αὖ πάλιν Πέρσαι μηνὸς Βοηδρομιῶν
μὲν ἐν Μαραθῶνι, τρίτῃ δ' ἐν Πλαταιαῖς ἅμα καὶ πι
πάλην ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πέμπτῃ δὲ φθ
ἐν Ἀρβήλοις· οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὴν περὶ Νάξον ἐνίκη
μαχίαν, ἧς Χαβρίας ἐστρατήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος π
πανσέληνον, ἐν δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας, ὡς
τῷ Περὶ ἡμερῶν ἀποδέδεικται. Ἐνήνοχε δὲ καὶ ὁ
λιὸν μὴν τοῖς βαρβάροις ἐκδήλως ἀτυχίας· καὶ γὰ
ανδρος ἐπὶ Γρανικῷ τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς Θρᾳ
νος ἐνίκησε, καὶ Καρχηδόνιοι περὶ Σικελίαν ὑπὸ Τιμ
τος ἡττῶντο τῇ ἑβδόμῃ φθίνοντος, περὶ ἣν δοκεῖ
Πλοῦν ἁλῶναι, ὡς Ἔφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δα
καὶ Φύλαρχος ἱστορήκασιν. Ἀνάκαλιν δ' ὁ Μεταγειτν
Βοιωτοὶ Πάνεμον καλοῦσιν, Ἕλληνες οὐκ εὐμενῆς
Τούτου γὰρ τοῦ μηνὸς ἑβδόμῃ καὶ τὴν ἐν Κραννῶνι

ἡττηθέντες ὑπ' Ἀντικάτρου τελέως ἀπώλοντο καὶ πρότε
ἐν Χαιρωνείᾳ μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον ἠτύχησαν· τῇ
αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μεταγειτνιῶνι κατὰ τὸν αὐ
ἐνιαυτὸν οἱ μετ' Ἀρχιδάμου διαβάντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ
ἐκεῖ βαρβάρων διεφθάρησαν. Καρχηδόνιοι δὲ τὴν ἐννά
φθίνοντος ὡς τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀτυχημάτων
τοῖς ἀεὶ φέρουσαν παραφυλάττουσιν. Οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι
ρὶ τὸν τῶν μυστηρίων καιρὸν αὖθις Θῆβαί τε κατεσκά
σαν ὑπ' Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι
κεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν εἰκάδα τοῦ Βοηδρομ
νος, ᾗ τὸν μυστικὸν Ἴακχον ἐξάγουσιν. Ὁμοίως δὲ Ῥω
σι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν ὑπὸ Κίμβρων τὸ μ
Καικίλιος ἀπέβαλον στρατόπεδον, ὕστερον δὲ Λευκού
στρατηγοῦντος Ἀρμενίους καὶ Τιγράνην ἐνίκησαν. Ἄτ
δ' ὁ βασιλεὺς καὶ Πομπήϊος Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γ
θλίοις ἀπέθανον. Καὶ ὅλως ἐστὶ πολλοὺς ἐπ' ἀμφότερα σ
αὐταῖς χρησαμένους ἀποδεῖξαι περιόδους. Ἀλλὰ Ῥωμα
αὕτη μία τῶν ἀποφράδων ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἑκάστου μη
ἕτεραι δύο, τῆς πρὸς τὸ συμβὰν εὐλαβείας καὶ δεισιδαι
νίας ἐπὶ πλέον, ὥσπερ εἴωθε, φυσίσης. Ταῦτα μὲν οὖν
τῷ Περὶ αἰτιῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμελέστερον διήρηται.

XX. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην εἰ μὲν εὐθὺς ἐ
ἰούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσιν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε
Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι καὶ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς
αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνειργάζο
διῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις καὶ τοσαύτης πάλιν ἐνεπίμπλα
ταραχῆς καὶ παραφροσύνης· νῦν δ' ἀπιστίᾳ τοῦ μεγέθ
οἱ βάρβαροι τῆς νίκης καὶ πρὸς εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περι
ροῦς ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἁλωκότων ἐν τῷ στρατοπ
χρημάτων τραπόμενοι τῷ μὲν ἐκπίπτοντι τῆς πόλεως ὅ
ἡσυχίαν φυγῆς παρέσχον, ἐλπίσαι δ' ἔτι καὶ παρασκε
σεσθαι τοῖς ὑπομένουσι. Τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προέμενο
Καπιτώλιον ἐφράξαντο βέλεσι καὶ διατειχίσμασιν· ἐν π
τοῖς δὲ τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσα
τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀρ
σάμεναι ἔφυγον. Καίτοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φρουρούμε
ὑπ' αὐτῶν ἕτερον ἢ πῦρ ἄφθιτον ἱστοροῦσι, Νουμᾶ τοῦ

σιλέως καταστήσαντος ὡς ἀρχὴν ἁπάντων αἰδεσθαι
τικαιότατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κίνησις δέ τις ἡ
νήσει πάντως ἡ γένεσις· τὰ δ' ἄλλα τῆς ὕλης μόρι
τητος ἐπιλιπούσης ἀργὰ κεῖμενα καὶ νεκροῖς ἐοικότ
τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν ὡς ψυχὴν καὶ προσελθούσ
γέκως ἐπὶ τὸ θρῷν τι καὶ πάσχειν τρέπεται. Τοῦτ'
δὴ περιττὸν ἄνδρα τὸν Νουμᾶν καὶ λόγον ἔχοντα τ
σαις συνεῖναι διὰ σοφίαν ἐξοσιῶσαι καὶ φρουρεῖν ἀ
ἐν εἰκόνι τῆς τὰ πάντα κοσμούσης ἀϊδίου δυνάμεω
τὸ μὲν πῦρ, ὥσπερ παρ' Ἕλλησι, πρὸ ἱερῶν αἰθε
Θάρσιον, ἄλλα δὲ τὰ ἐντὸς ἀθέατα κρύπτεσθαι κ
ταύταις ταῖς παρθένοις, ἃς Ἑστιάδας ἐπονομάζου
πλεῖστος μὲν λόγος κατεῖχε, τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Π
ἀποκεῖσθαι δ' Αἰνείου κομισθὲν εἰς Ἰταλίαν· εἰσὶ
Σαμοθρᾴκια μυθολογοῦντες Δάρδανον μὲν εἰς Τρ
ἐνεγκάμενον ὀργιάσαι καὶ καθιερῶσαι κτίσαντα τὴ
Αἰνείαν δὲ περὶ τὴν ἅλωσιν ἐκλιφάντα διασῶσαι μ
ἐν Ἰταλίᾳ κατοικήσεως. Οἱ δὲ προσποιούμενοι πλ
σεσθαί τι περὶ τούτων δύο φασὶν οὐ μεγάλους ἀπ
πίθους, ὧν τὸν μὲν ἀνεῳγότα καὶ κενὸν, τὸν δὲ πλ
κατασεσημασμένον, ἀμφοτέρους δὲ ταῖς παναγέσι
παρθένοις ὁρατοὺς εἶναι. Ἄλλοι δὲ τούτους διεψεῦ
μίζουσι τῷ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐ
σας εἰς πίθους δύο κατὰ γῆς κρύψαι ὑπὸ τῷ νεῷ
ρίνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔτι καὶ νῦν τῶν Πίθω
σθαι τὴν ἐπωνυμίαν.

XXI. Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν α
βοῦσαι φυγῇ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιοῦντο τὴν ἀναχ
Ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβῖνος, ἀνὴρ δημοτικὸς, ἐν τ
γουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτ
γυναίων ἐφ' ἁμάξης ὑπεκκομίζων. Ὡς δ' εἶδε τὰς κα
ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ θεραπε
μους κορευομένας καὶ κακοπαθούσας, ταχὺ τὴν γυν
τὰ τῶν παίδων καὶ τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς
ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι καὶ διαφυγεῖν εἴς τινα
ληνίδων πόλιων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θ
λάβειαν καὶ τιμὴν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς

γενομένην οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τ
ἄλλων θεῶν ἱερεῖς οἵ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν καὶ θρι
βικῶν ἀνδρῶν τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, ἱε
δὲ καὶ λαμπρὰς ἀναλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγουμένου Φαβ
τοῦ ἀρχιερέως ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τ
πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦντες ἐπὶ τῶν ἑλεφαντίνων
φρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι τὴν ἐπιοῦσαν τύ
ὑπομένοντες.

XXII. Τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Βρέν
ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· καὶ τάς τε πύλας εὑρ
ἀνεῳγμένας καὶ τὰ τείχη φυλάκων ἔρημα πρῶτον μὲν ἐδ
σεν ἐνέδραν καὶ δόλον ἀπιστῶν οὕτω παντάπασιν ἀπει
κέναι τοὺς Ῥωμαίους, ἐπεὶ δ' ἔγνω τἀληθὲς, εἰσελάσας
τῆς Κολλίνης πύλης εἶλε τὴν Ῥώμην ἐξήκοντα καὶ τρια
κοσίοις ἔτων πλείονα βραχεῖ χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσ
εἰ τῷ πιστὸν ἀποσώζεσθαί τινα τῶν χρόνων ἀκρίβειαν,
καὶ περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμφισβήτησιν ἡ σύγχυσις ἐκε
παρέσχε. Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἁλώσεως ἔ
140 κεν ἀμυδρά τις εὐθὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡ
κλείδης γὰρ ὁ Ποντικὸς οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀ
λειπόμενος ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τ
ἐσπέρας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατὸς ἐξ Ὑπερβορέων ἐλθ
ἔξωθεν ᾠκήκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην ἐκεῖ που κατῳκη
μην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ ἂν οὖν θαυμάσα
μυθώδη καὶ πλασματίαν ὄντα τὸν Ἡρακλείδην ἀληθεῖ λό
τῷ περὶ τῆς ἁλώσεως ἐπικομπάσαι τοὺς Ὑπερβορέους
τὴν μεγάλην θάλατταν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσοφος τὸ
ἑλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν ἀκριβῶς δῆλός ἐστιν ἀκη
ὡς, τὸν δὲ σώσαντα Λεύκιον εἶναι φησίν· ἦν δὲ Μάρκ
οὐ Λεύκιος, ὁ Κάμιλλος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῷ λέλεκ
Κατασχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ Βρέννος τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρ
ρὰν περιέστησεν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων δι' ἀγορᾶς ἐθαύ
ζε τοὺς προκαθημένους ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ θεώ
νος, ὡς οὔθ' ὑπεξανέστησαν ἐπιόντων πολεμίων, οὔτ' ὄ
ἢ χρόαν ἔτρεψαν, ἀλλὰ ῥᾳθύμως καὶ ἀδεῶς ἐγκεκλιμένοι τ
σιάποσιν οὓς ἔφερον καὶ προσβλέποντες ἀλλήλοις ἡσύ
ζον. Ἦν οὖν θαῦμα τοῖς Γαλάταις πρὸς τὴν ἀτοπ

καὶ πολὺν χρόνον ὀκνοῦντες ἅψασθαι καὶ προσιδεῖν ὡς κρείττοσι διηπόρουν. Ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς παρέστη Παπειρίῳ Μανίῳ καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖρα πράως ἥψατο τοῦ γενείου καὶ κατῆγε τὴν ὑπήνην βαθεῖαν οὖσαν, ὁ μὲν Παπείριος τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατάξας συνέτριψεν, ὁ δὲ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκεῖνον. Ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνῄρουν προσπεσόντες καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ἐπιτύχοιεν διεχρῶντο καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγοντες καὶ φέροντες. Εἶτα πατεπίμπρασαν καὶ κατέσκαπτον ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπιτώλιον, ὅτι καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλλουσι πληγὰς ἔδοσαν ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος ἀμυνόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν καὶ προσδιέφθειραν τοὺς ἁλισκομένους, ὁμοίως μὲν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας καὶ παῖδας.

XXIII. Τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης ἐπισιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυτοὺς οἱ μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν περιιόντες ἐλεηλάτουν καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν προσπίπτοντες, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἄλλοι δ' ἄλλῃ καθ' ἡγεμονίας καὶ συντάγματα τῷ μέγα φρονεῖν ὑπὸ τῶν εὐτυχημάτων καὶ δεδιέναι μηδὲν ἀποσκιδνάμενοι. Τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντεταγμένον ἐχώρει πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν, ἐν ᾗ διέτριβε Κάμιλλος ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φυγὴν καὶ ἰδιωτεύων, ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμοὺς οὐχὶ τὸ λαθεῖν καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγένοιτο καιρὸς, ἀμυνεῖται σκοποῦντος. Διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεάτας ὁρῶν πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τόλμης δι' ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς νέους πρῶτον, ὡς οὐ χρὴ τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν ἀνδρίαν Κελτῶν νομίζειν, οὐδ' ἃ κακῶς φρονήσασι συνέβη παθεῖν ἐκείνοις ἔργα τῶν οὐδὲν εἰς τὸ νικῆσαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξιν ἡγεῖσθαι· καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικὸν, ᾧ τοῦ κρατεῖν πέρας ὥσπερ τῷ πυρὶ διαφθαρῆναι τὸ νικώμενον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαῤῥοῦσι καὶ προθυμουμένοις αὐτοῖς ἀκίνδυνον ἐν καιρῷ τὴν νίκην παρέξειν·

Τούτους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων ἐπὶ τοὺς ἄρχ
τας ἦει καὶ τοὺς προβούλους τῶν Ἀρδεατῶν ὁ Κάμιλλ
Ὡς δὲ κἀκείνους συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάν
καὶ συνῆξε τοῦ τείχους ἐντὸς ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος
τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἱππασά
νοι καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ
ρομένων ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατο
δευσαν, ἐκ δὲ τούτου νὺξ ἐπῆλθε μεθύουσιν αὐτοῖς καὶ σ
πὴ κατέσχε τὸ στρατόπεδον, πυθόμενος ταῦτα παρὰ
κατασκόπων ὁ Κάμιλλος ἐξῆγε τοὺς Ἀρδεάτας καὶ διελ
καθ' ἡσυχίαν τὸν μεταξὺ τόπον περὶ μέσας τὰς νύκτας πρ
ἐμιξε τῷ χάρακι κραυγῇ τε χρώμενος πολλῇ καὶ ταῖς σ
πιγξὶ πανταχόθεν ἐκταράττων ἀνθρώπους κακῶς ὑπὸ
θης καὶ μόλις ἐκ τῶν ὕπνων ἀναφέροντας πρὸς τὸν θό
βον. Ὀλίγοι μὲν οὖν ἀνανήψαντες ἐν τῷ φόβῳ καὶ
σιενασάμενοι τοὺς περὶ τὸν Κάμιλλον ὑπέστησαν, ὡς ἀ
τύμενοι πεσεῖν, τοὺς δὲ πλείστους ἔτι κρατουμένους ὕπ
καὶ οἴνῳ καταλαμβάνοντες ἀνόπλους ἔκτεινον· ὅσοι δὲ
πτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος οὐ πολλοί, τούτους μ
ἡμέραν σποράδας ἐν τῇ χώρᾳ διαφερομένους ἐπελαύνον
οἱ ἱππεῖς διέφθειρον.

XXIV. Ἡ δὲ φήμη ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν πρᾶξιν
τὰς πόλεις ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλικίᾳ συνισταμένο
μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι διαφυγόντες ἐκ τῆς ἐπ' Ἀλίᾳ
ης ἐν Βηΐοις ἦσαν καὶ ᾠδύροντο κατὰ σφᾶς αὐτούς ,,Ο
ἡμόνα τῆς Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐ
φησε τοῖς Καμίλλου κατορθώμασιν, ἡ δὲ γειναμένη
θρεψαμένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις οἴχεται καὶ ἀπόλωλεν· ἡμ
ἡ ἀπορία στρατηγοῦ ἀλλότρια τείχη περιβαλόμενοι καθή
θα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. Φέρε πέμψαντες Ἀρδεάτας ἀπ
τῶμεν τὸν ἑαυτῶν στρατηγὸν ἢ λαβόντες τὰ ὅπλα αὐτοὶ π
λιπὸν βαδίζωμεν· οὐκέτι γάρ ἐστι φυγὰς οὐδ' ἡμεῖς
λεται, πατρίδος οὐκ οὔσης, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν
λεμίων." Ταῦτ' ἔδοξε καὶ πέμψαντες ἐδέοντο τοῦ Καμίλ
δέησθαι τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πρότερος ἢ τοὺς ἐν
Καπιτωλίῳ πολίτας ἐπιψηφίσασθαι κατὰ τὸν νόμον· ἐκ
νους γὰρ ἡγεῖσθαι πατρίδα σωζομένους καὶ κιλεύσυσι

ὑπακούσειν προθύμως, ἀκόντων δὲ μηδὲν πολυπραγμονήσειν. Τῆς μὲν οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κάμιλλον ἐθαύμασαν, ἣν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος εἰς τὸ Καπιτώλιον, μᾶλλον δ' ὅλως ἀδύνατον ἐδόκει τῶν πολεμίων ἐχόντων τὴν πόλιν ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρελθεῖν.

XXV. Ἦν δέ τις ἐν τοῖς νέοις Πόντιος Κομίνιος τῶν μέσων κατὰ γένος πολιτῶν, δόξης δὲ καὶ τιμῆς ἐραστής· οὗτος ὑπέστη τὸν ἄθλον ἑκουσίως. Καὶ γράμματα μὲν οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος αὐτοῦ φοβούμενος οἱ πολέμιοι δι' αὐτῶν τοῦ Καμίλλου τὴν διάνοιαν, ἐσθῆτα δὲ φαύλην ἔχων καὶ φελλοὺς ὑπ' αὐτῇ κομίζων τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἀδεῶς διῆλθεν, ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γενόμενος ἤδη σκοταῖος, ἐπεὶ κατὰ γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περᾶσαι τῶν βαρβάρων παραφυλαττόντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περισπειράσας οὐ πολλὴν οὖσαν οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φελλοῖς ἐφεὶς τὸ σῶμα καὶ συνεπικουφίζων τῷ περαιοῦσθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐξέβη. Καὶ παραλλάττων ἀεὶ τοὺς ἐγρηγορότας τοῖς φύλαξι καὶ τῷ θορύβῳ τεκμαιρόμενος ἐβάδιζε πρὸς τὴν Καρμεντίδα πύλην, ἣ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτωλίου λόφος ἀνέστηκε καὶ πέτρα κύκλῳ πολλὴ καὶ τραχεῖα περιπέφυκε· δι' ἧς ἀνέβη λαθὼν καὶ προσέμιξε τοῖς φυλάττουσι τὸ διατείχισμα χαλεπῶς καὶ μόλις κατὰ τὸ λαγαρώτατον. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας καὶ φράσας ἑαυτὸν ἐξ ὀνόματος ἀναληφθεὶς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ἑλλαμαίων. Ταχὺ δὲ συγκλήτου γενομένης παρελθὼν τήν τε συμφορὰν ἀπήγγειλε τοῦ Καμίλλου πρότερον οὐ πυθομένοις τὰ δοκοῦντα τοῖς στρατιώταις διηγεῖτο καὶ παρεκάλει Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρχὴν ὡς μόνῳ πειθομένων ἔτι τῶν ἔξω πολιτῶν. Οἱ δ' ἀκούσαντες καὶ βουλευσάμενοι τόν τε Κάμιλλον ἀποδεικνύουσι Δικτάτωρα καὶ τὸν ἵππαρχον αὖθις ἀποπέμπουσι τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον· ἔλαθε γὰρ τοὺς πολεμίους καὶ τὰ παρὰ βουλῆς ἀπήγγειλε τοῖς ἔξω Ῥωμαίοις.

XXVI. Ἐκείνων δὲ δεξαμένων προθύμως ἀφικνεῖται ὁ Κάμιλλος ἤδη μὲν ἐν ὅπλοις δισμυρίους κατέλαβε, πεντακισχιλίους δὲ συνῆγεν ἀπὸ τῶν συμμάχων καὶ παρεσκευάζε

τὴν ἐπίθεσιν. [Οὕτω μὲν ᾑρέθη Δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος
δεύτερον καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐηΐους ἐνέτυχε τοῖς στρα
ταις καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμμάχων ὡς ἐπιθησο
νος τοῖς πολεμίοις.] Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῶν βαρβάρων τ
ἐκείνῃ κατὰ τύχην παρεξιόντες, ᾗ διὰ νυκτὸς ὁ Πόν
προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμαθόντες πολλαχῇ μὲν ἐ
καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν, οἷς ἀντελαμβάνετο καὶ περιεδρ
τετο, πολλαχῇ δὲ τῶν ἐπιπεφυκότων τοῖς κρημνοῖς ἀ
τριβὰς καὶ περιολισθήσεις τῶν γεωδῶν, φράζουσι τῷ βα
λεῖ. Κἀκεῖνος ἐπελθὼν καὶ θεασάμενος τότε μὲν ἡσύχα
ἑσπέρας δὲ τοὺς ἐλαφροτάτους τοῖς σώμασι καὶ πεφυκό
ὀρειβατεῖν μάλιστα τῶν Κελτῶν συναγαγὼν „ Τὴν μὲν ὁδ
εἶπεν „ ἡμῖν ἐπ' αὐτοὺς ἀγνοουμένην οἱ πολέμιοι δεικνύ
σιν, ὡς οὔτ' ἀπόρευτος οὔτ' ἄβατος ἀνθρώποις ἐστίν·
σχύνη δὲ πολλὴ τὴν ἀρχὴν ἔχοντας ἐλλιπεῖν πρὸς τὸ τέ
καὶ προέσθαι τὸν τόπον ὡς ἀνάλωτον, αὐτῶν τῶν πολεμ
ᾗ ληπτός ἐστι διδασκόντων. Ἡι γὰρ ἑνὶ προσβῆναι ῥᾴδ
οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἕνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμη καὶ β
θεια πολλὴ μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. Δωρεαὶ δὲ καὶ τι
πρέπουσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἑκάστῳ δοθήσονται."

XXVII. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος ὑπέστη
οἱ Γαλάται προθύμως καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβάντες
πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ σιωπῆς συμφυόμε
τοῖς χωρίοις ἀποτόμοις οὖσι καὶ χαλεποῖς, οὐ μὴν ἀ
καὶ μᾶλλον ἢ προσεδοκήθη πειρωμένων αὐτῶν προσιεμέν
καὶ παρείκουσιν, ὥστε τοὺς πρώτους ἁψαμένους τῶν ἄκρ
καὶ διασκευασαμένους ὅσον οὐκ ἤδη τοῦ προτειχίσμα
ἅπτεσθαι καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιχειρεῖν κοιμωμένοις· ᾔσθ
γὰρ οὔτ' ἄνθρωπος οὔτε κύων. Ἀλλὰ χῆνες ἦσαν ἱεροὶ
ρὶ τὸν νεὼν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφ
νως, τότε δὲ, τῶν σιτίων ἤδη γλίσχρως καὶ μόλις αὐτ
διαρκούντων, ἀμελούμενοι κακῶς ἔπραττον. Ἔστι μὲν
καὶ φύσει πρὸς αἴσθησιν ὀξὺ καὶ ψοφοδεὲς τὸ ζῶον, ἐκεῖ
δὲ καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυπνητικοὶ καὶ θορυβώδεις γεγονό
ταχὺ τὴν εἴσοδον ᾔσθοντο τῶν Γαλατῶν καὶ μετὰ δρό
καὶ κλαγγῆς φερόμενοι πρὸς αὐτοὺς ἀνήγειραν ἅπαντ
ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ μὴ λανθάνειν ἀφειδούν

θορύβου καὶ βιαιότερον ἐπιτιθεμένων. Ἁρπάσαντες οὖν ὁ
σπουδῆς ᾧ τις ἕκαστος ὅπλῳ προσετύγχανεν ἐκ τοῦ παρ
τος ἐβοήθουν. Πάντων δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπα
κὸς, τό τε σῶμα ῥωμαλέος καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφ
νὴς ἀπαντήσας δυσὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων τοῦ μὲν ἕφθα
διηρμένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν
τῷ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον ὧσεν ὀπίσω κατὰ τ
πέτρας, ἐπιστὰς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων τ
γενομένων περὶ αὐτὸν ἀπίστρεψε τοὺς ἄλλους οὔτε πολλο
ἄνω γενομένους οὔτε πράξαντάς τι τῆς τόλμης ἄξιον. Οἱ
τω δὲ τὸν κίνδυνον διεκφυγόντες ἅμ' ἡμέρᾳ τὸν μὲν ἄρχι
τα τῶν φυλάκων ἐφόρεσαν εἰς τοὺς πολεμίους κατὰ τῆς τ
τρας, τῷ δὲ Μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα πρὸς τιμὴν μεγ
λην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι συνεισήνεγκαν ὅσον ἡμ
ρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφὴν, σίτου μὲν ἡμιλίτρ
ἐπιχωρίου (οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτὸ), οἴνου δὲ κοτύλης Ἑ
ληνικῆς τέταρτον.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυμότε
Καὶ γὰρ ἐπιτηδείων ἐσπάνιζον εἰργόμενοι προνομῆς φό
τοῦ Καμίλλου, καὶ νόσος ὑποικούρησεν αὐτοὺς ἐν νεκρ
πλήθει καὶ χύδην καταβεβλημένων σκηνοῦντας ἐν ἐρειπίο
τό τε βάθος τῆς τέφρας ἀέρα ξηρότητι καὶ δριμύτητι φο
λον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων ἀναθυμιώσης ἐλυμαίν
το τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Μάλιστα δ' ἡ μεταβο
τῆς συντρόφου διαίτης ἐκ τόπων σμιερῶν καὶ θέρους ἐ
ταφυγὰς ἀλύπους ἐχόντων ἐμβαλόντας εἰς χώραν ταπειν
καὶ κεκραμένην ἀφυῶς πρὸς τὸ μετόπωρον ἐκίνησεν αὐτο
ἥ τε πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ καθέδρα καὶ σχολὴ γενομένη χ
νιος (ἕβδομον γὰρ ἐκεῖνον οἰκούρουν μῆνα πολιορκοῦντε
ὥστε φθορὰν εἶναι πολλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ μηδὲ θ
πτεσθαι διὰ πλῆθος ἔτι τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οὐ μὴν ἀ
ρὰ τοῦτο βελτίω τὰ πράγματα τοῖς πολιορκουμένοις ἦν· ἐ
ἐτεινε γὰρ ὁ λιμὸς ἥ τε τῶν περὶ Κάμιλλον ἄγνοια παρεῖ
δυσθυμίαν· οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν διὰ τὸ φρο
ρεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ὅθεν ο
τω πράττουσιν ἀμφοτέροις ἐγίνοντο συμβατικοὶ λόγοι δ
τῶν προφυλάκων τὸ πρῶτον ἀλλήλοις ἐντυγχανόντων·

τα, ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συνελθόντος εἰς λόγους Βο
νῳ Σουλπικίου τοῦ χιλιάρχου τῶν Ῥωμαίων, ὡμολογη
τοὺς μὲν χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ, τοὺς δὲ λαβ
τας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας ἀναχωρεῖν. Τ
τούτοις γενομένων ὅρκων καὶ τοῦ χρυσίου κομισθέντος,
δὲ Κελτῶν περὶ τὸν σταθμὸν ἀγνωμονούντων κρύφα τὸ π
τον, εἶτα καὶ φανερῶς ἀφελκόντων καὶ διαστρεφόντων
ὀσπὴν, ἠγανάκτουν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτούς. Ὁ δὲ Βρ
νος, οἷον ἐφυβρίζων καὶ καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὴν
χαιραν ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Π
θανομένου δὲ τοῦ Σουλπικίου „Τί τοῦτο;“ „Τί γὰρ
λο“ εἶπεν „ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη;“ Καὶ τοῦτο
οὖν ἤδη παροιμιώδης λόγος γέγονε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων
μὲν ἠγανάκτουν καὶ τὸ χρυσίον ᾤοντο δεῖν λαβόντας αὖ
ἐπιέναι καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπομένειν, οἱ δὲ συγχωρ
ἐκέλευον ἀδικουμένους μέτρια καὶ μὴ τῷ πλέον διδόναι πρ
λογίζεσθαι τὸ αἰσχρὸν αὐτό γε τὸ δοῦναι διὰ τὸν καιρὸν
καλῶς, ἀλλ' ἀναγκαίως ὑπομένοντας.

XXIX. Οὕσης δὲ περὶ τούτων πρός τε τοὺς Κελτο
καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς ἄγων τὸν στρατὸν ὁ Κάμιλλ
ἐν ταῖς πύλαις ἦν· καὶ πυθόμενος τὰ γινόμενα τοὺς ἄλλο
ἐκέλευσεν ἐν τάξει καὶ σχέδην ἑπακολουθεῖν, αὐτὸς δὲ με
τῶν ἀρίστων ἐπειγόμενος εὐθὺς ἐπορεύετο πρὸς τοὺς Ῥ
μαίους. Διαστάντων δὲ πάντων καὶ δεξαμένων αὐτὸν
αὐτοκράτορα κόσμῳ καὶ σιωπῇ τὸν μὲν χρυσὸν ἅρας ἀ
τοῦ ζυγοῦ τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν δὲ ζυγὸν καὶ τὰ σ
θμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν εἰπὼν
διδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις, οὐ χρυσῷ, τὴν πατρίδα σ
ζειν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Βρέννου καὶ φάσκοντος ἀ
πίσθαι λυομένης τῆς ὁμολογίας ἀντεῖπε μὴ νομίμως γε
νέναι μηδὲ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας, ἤδη γὰρ αὐτοῦ
πάπαρος ᾠρημένου καὶ μηδενὸς ἄρχοντος ἑτέρου νόμῳ π
οὐκ ἔχοντας ἐξουσίαν ὁμολογηθῆναι, νυνὶ δὲ χρῆναι λέγ
ὅ τι βούλονται, νόμῳ γὰρ ἥκειν κύριος γεγονὼς συγγνώμ
τα δεομένοις δοῦναι καὶ δίκην, εἰ μὴ μετανοοῦσιν, ἐπιθ
ναι τοῖς αἰτίοις. Πρὸς ταῦτα θορυβηθεὶς ὁ Βρέννος ἤψα
μὲν ἀψιμαχίας καὶ παρῆλθον ἄχρι ξιφουλκίας ἑκάτεροι

διωθισμῶν ἀναμεμιγμένοι πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸ
οἰκίαις καὶ στενωποῖς ἀναστρεφόμενοι καὶ χωρίοις ἃ
σθαι παράταξιν οὐ δυναμένοις· ταχὺ δὲ συμφρονήσ
Βρέννος ἀπήγαγε τοὺς Κελτοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον, οὐ
λῶν πεσόντων. Καὶ νυκτὸς ἀναστήσας ἅπαντας ἐξέλιπ
πόλιν καὶ προελθὼν ἑξήκοντα σταδίους κατεστρατοπέδ
παρὰ τὴν Γαβινίαν ὁδόν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Κάμι
ἐπ' αὐτὸν ὡπλισμένος λαμπρῶς καὶ τεθαρρηκότας ἔχω
τε τοὺς Ῥωμαίους· καὶ γενομένης ἰσχυρᾶς μάχης ἐπὶ
λὺν χρόνον αὐτούς τε τρέπεται πολλῷ φόνῳ καὶ λαμβ
τὸ στρατόπεδον. Τῶν δὲ φευγόντων οἱ μὲν εὐθὺς ὑπ
θησαν καταδιωχθέντες, τοὺς δὲ πλείστους διασπαρέντα
ἐκθέοντες ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ πόλεων ἔκτεινον.

XXX. Οὕτως μὲν ἡ Ῥώμη παραλόγως ἥλω καὶ π
λογώτερον ἐσώθη μῆνας ἑπτὰ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς
βάροις γενομένη· παρελθόντες γὰρ εἰς αὐτὴν ὀλίγαις
ραις ὕστερον τῶν Κυϊντιλίων εἰδῶν περὶ τὰς Φεβρουα
εἰδοὺς ἐξέπεσον. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε μὲν ὡς
ἦν τὸν ἀπολωλυίας σωτῆρα πατρίδος γενόμενον καὶ κ
γαγόντα τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς ἑαυτήν· οἵ τε γὰρ ἔξωθεν
παισὶ καὶ γυναιξὶν εἰσελαύνοντος κατῄεσαν οἵ τε πολιο
θέντες ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μικροῦ δεήσαντες ἀπολέσθα
λιμὸν, ἀπήντων περιβάλλοντες ἀλλήλους καὶ δακρύοντες
στίᾳ τῆς παρούσης ἡδονῆς, ἱερεῖς τε καὶ ζάκοροι
ὅσα φεύγοντες αὐτόθι τῶν ἀβεβήλων ἔκρυψαν ἢ σὺν
τοῖς ἐξέκλεψαν ἀνασωζόμενα κομίζοντες ἐπεδείκνυντο
θουμένας ὄψεις τοῖς πολίταις δεχομένοις μετὰ χαρᾶς,
περ αὐτῶν τῶν θεῶν αὖθις εἰς τὴν Ῥώμην συγκατερχ
νων· θύσας δὲ τοῖς θεοῖς καὶ καθάρας τὴν πόλιν, ἐξη
μένων τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τὰ μὲν ὄντα τῶν ἱερῶν
έστησεν, αὐτὸς δ' ἱδρύσατο νεὼν Φήμης καὶ Κληδόνο
ευρὼν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ νύκτωρ ἡ καταγγέλλουσα
τῶν βαρβάρων στρατείαν ἐκ θεοῦ τῷ Κεδικίῳ Μάρκῳ
νὴ προσέπεσε. Χαλεπῶς μὲν οὖν καὶ μόλις αἱ τῶν
ἀνεκαλύπτοντο χῶραι φιλοτιμίᾳ τοῦ Καμίλλου καὶ
πολλῷ τῶν ἱεροφαντῶν.

XXXI. Ὡς δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἔδει πα

πασι διεφθαρμένην, ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον ἐνέπιπτε τ
ποίλοις καὶ μέλλησις ἦν ἐστερημένοις ἁπάντων καί τινος
τῷ παρόντι ῥᾳστώνης καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομέν
μᾶλλον ἢ κάμνειν καὶ ἀποτρύχειν ἑαυτοὺς οὔτε χρήμασιν
τι σώμασιν ἐῤῥωμένους. Οὕτω δὲ ἡσυχῇ πρὸς τοὺς Βηΐ
αὖθις ἀποστρεφόμενοι, πόλιν ἅπασι κατεσκευασμένην
διαμένουσαν, ἀρχὰς δημαγωγιῶν ἐνέδοσαν τοῖς πρὸς χά
εἰθισμένοις ὁμιλεῖν καὶ λόγων ἠκροῶντο στασιαστικῶν π
τὸν Κάμιλλον, ὡς ἐκείνου φιλοτιμίας ἕνεκα καὶ δόξης ἰδ
ἀποστεροῦντος αὐτοὺς πόλεως ἑτοίμης καὶ βιαζομένου σ
νοῦν ἐρείπια καὶ πυρκαϊὰν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ
τον ἡγεμὼν Ῥώμης καὶ στρατηγὸς, ἀλλὰ καὶ κτίστης λέ
ται παρώσας Ῥωμύλον. Ἐκ τούτου φοβηθεῖσα τὸν θό
βον ἡ βουλὴ τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἴασε βουλόμενον ἀ
θέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, καίπερ ἓξ μῆνας οὐδ
μῶς ὑπερβάλλοντος ἑτέρου Δικτάτωρος, αὐτὴ δὲ παρεμυθ
το καὶ κατεπράῢνε πείθουσα καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον, ἐ
δεικνυμένη μὲν ἠρῷα καὶ τάφους πατέρων, ὑπομιμνήσκ
σα δὲ χωρίων ἱερῶν καὶ τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος ἢ Ν
μᾶς ἤ τις ἄλλος αὐτοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθειάσας παρέ
145 κειν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν θείων τήν τε νεοσφαγῆ κεφαλ
προὔφερον ἐν τῇ θεμελιώσει τῇ τοῦ Καπιτωλίου φανεῖσ
ὡς τῷ τόπῳ πεπρωμένον ἐκείνῳ τῆς Ἰταλίας κεφαλῇ γε
σθαι, καὶ τὸ τῆς Ἑστίας πῦρ, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τ
παρθένων ἀναπτόμενον αὖθις ἀφανίζειν καὶ σβεννύναι τ
προλιπόντας τὴν πόλιν ὄνειδος αὐτοῖς ἐσόμενον, ἄν τε
ἄλλων οἰκουμένην ὁρῶσιν ἐκηλύδων καὶ ξένων ἄν τ' ἔ
μον οὖσαν καὶ μηλόβοτον. Τοιαῦτα πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ
κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ σχετλιάζοντες ἐπεκλῶντο π
λιν ὑπὸ τῶν πολλῶν τὴν παροῦσαν ὀλοφυρομένων ἀμηχ
νίαν καὶ δεομένων μὴ σφᾶς ὥσπερ ἐκ ναυαγίας γυμνο
καὶ ἀπόρους σωθέντας προσβιάζεσθαι τὰ λείψανα τῆς δ
φθαρμένης συμπηγνύναι πόλεως, ἑτέρας ἑτοίμης παρούσ

XXXII. Ἔδοξεν οὖν βουλὴν προθεῖναι τῷ Καμίλλ
καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε παρακαλῶν ὑπὲρ τῆς πατ
δος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλόμενος· τέλος δὲ
πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώμην Λεύκιον Λουκρήτιον ἀ

στήσας ἐκέλευσεν ἀποφήνασθαι πρῶτον, εἶτα τοὺς ἄλλο
ἐφεξῆς. Γενομένης δὲ σιωπῆς καὶ τοῦ Λουκρητίου μέλλο
τος ἐνάρχεσθαι κατὰ τύχην ἔξωθεν ἑκατοντάρχης ἄγα
τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεπορεύετο καὶ τὸν φέροντα πρ
τον τὸ σημεῖον μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας ἐκέλευσεν α
τοῦ μένειν καὶ τὸ σημεῖον τίθεσθαι, κάλλιστα γὰρ ἐνταῦθ
καθεδεῖσθαι καὶ μενεῖν. Ἅμα δὲ τῷ παιρῷ καὶ τῇ περὶ τ
μέλλοντος ἐννοίᾳ καὶ ἀδηλότητι τῆς φωνῆς γενομένης ὅ
Λουκρήτιος ἔφη προσκυνήσας τῷ θεῷ προστίθεσθαι τ
ἑαυτοῦ γνώμην καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἐπηκολούθησε. Θα
μαστὴ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἔσχε μεταβολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλλ
λους παρακαλούντων καὶ τρεπομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐ
ἐκ διανομῆς τινος ἢ τάξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἐτοιμότητ
ἢ βουλήσεως ἔσχε, τῶν χωρίων καταλαμβανομένων. Διὸ κ
τεταραγμένην τοῖς στενωποῖς καὶ συμπεφυρμένην ταῖς ο
κήσεσιν ἀνήγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ σπουδῆς καὶ τάχους· ἐ
τὸς γὰρ ἐνιαυτοῦ λέγεται καὶ τοῖς τείχεσι καινὴ καὶ τα
ἰδιωτικαῖς οἰκοδομαῖς ἀναστῆναι πάλιν. Οἱ δὲ τοὺς ἱερο
τόπους ἀναλαβεῖν καὶ ὁρίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλο
συγκεχυμένων πάντων, ὡς ἦκον ἐπὶ τὴν καλιάδα τοῦ Ἄρε
περιοδεύοντες τὸ Παλάτιον, αὐτὴν μὲν ὡς τἆλλα διεφθα
μένην καὶ κατακεκαυμένην εὗρον ὑπὸ τῶν βαρβάρων, σκευ
ρούμενοι δὲ καὶ καθαίροντες τὸ χωρίον ἐντυγχάνουσι τ
μαντικῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέφρας πολλῆς καὶ βε
θείας καταδεδυκότι. Τοῦτο δ' ἔστι μὲν ἐπικαμπὲς ἐκ θατ
ρου πέρατος, καλεῖται δὲ λίτυον, χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τι
τῶν πλινθίων ὑπογραφάς, ὅταν ἐπ' ὄρνισι διαμαντευόμ
νοι καθέζωνται· ᾧ καὶ ἐκεῖνος ἐχρῆτο μαντικώτατος ὤ
Ἐπεὶ δ' ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, παραλαβόντες οἱ ἱερε
τὸ ξύλον ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἱερῶν ἄφαυστον ἐφύλαττο
Τοῦτο δὴ τότε, τῶν ἄλλων ἀπολωλότων, ἀνευρόντες δι
πεφευγὸς τὴν φθορὰν ἡδίους ἐγένοντο ταῖς ἐλπίσιν ὑπὲ
τῆς Ῥώμης, ὡς ἀΐδιον αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βε
βαιοῦντος.

XXXIII. Οὔπω δὲ τῆς περὶ ταῦτα πεπαυμένοις ἀσχο
λίας αὐτοῖς ἐπιπίπτει πόλεμος, Αἰκανῶν μὲν ἅμα καὶ Οὐο
λούσκων καὶ Λατίνων εἰς τὴν χώραν ἐμβαλλόντων, Τυρρη

νῶν δὲ πολιορκούντων Σούτριον, συμμαχίδα Ῥωμαίων
λιν. Ἐπεὶ δ' οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες χιλίαρχοι στρατο
ὑενσάμενοι περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐ
λιορκοῦντο καὶ κινδυνεύοντες ἀποβαλεῖν τὸ στρατόπεδον
Ῥώμην ἔπεμψαν, ἀποδείκνυται τὸ τρίτον Κάμιλλος Λικ
τωρ. Περὶ τούτου τοῦ πολέμου διττοὶ λόγοι λέγονται, δ
μι δὲ τὸν μυθώδη πρότερον. Φασὶ τοὺς Λατίνους εἴτε π
φάσει χρωμένους εἴτε βουλομένους ὡς ἀληθῶς ἀναμίξασ
τὰ γένη πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς πέμψαντας αἰτεῖν παρὰ τῶν Ῥ
μαίων παρθένους ἐλευθέρας γυναῖκας. Ἀπορούντων δὲ τ
Ῥωμαίων, τί χρὴ ποιεῖν (καὶ γὰρ τὸν πόλεμον ὠῤῥώδ
οὔπω καθεστηκότες οὐδ' ἀνειληφότες αὐτοὺς καὶ τὴν αἴ
σιν τῶν γυναικῶν ὑπώπτευον ἐξομήρευσιν εἶναι, τοῦ δ'
πρεποῦς χάριν ἐπιγαμίαν καλεῖσθαι), θεραπαινίδα τοῦ
μα Τουτούλαν, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι Φιλωτίδα, τοῖς ἄρχ
σι παραινέσαι πέμπειν σὺν αὐτῇ τῶν δμωίδων τὰς ἐν ἀ
μάλιστα καὶ ταῖς ὄψεσιν ἐλευθερίους κοσμήσαντας ὡς νυ
φας εὐγενεῖς, τὰ λοιπὰ δ' αὐτῇ μελήσειν· πεισθέντας
τοὺς ἄρχοντας ἐπιλέξασθαι τῶν θεραπαινίδων ὅσας ἐκε
πρὸς τὴν χρείαν ἐδοκίμασε καὶ κοσμήσαντας ἐσθῆτι καὶ χ
σὶ παραδοῦναι τοῖς Λατίνοις οὐ πάνυ πόῤῥω τῆς πόλε
στρατοπεδεύουσι. Νύκτωρ δὲ τὰς μὲν ἄλλας ὑφελέσθαι
ἐγχειρίδια τῶν πολεμίων, τὴν δ' εἴτε Τουτούλαν εἴτε Φιλ
τίδα προσβᾶσαν ἐρινεῷ μεγάλῳ καὶ παρατείνασαν ὀπ
τὸ ἱμάτιον ἄραι πυρσὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὥσπερ ἦν συγκ
μενον αὐτῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὐδενὸς ἄλλου τῶν
λιτῶν εἰδότος· διὸ καὶ θορυβώδη γίνεσθαι τὴν τῶν στ
τιωτῶν ἔξοδον, ὡς κατήπειγον οἱ ἄρχοντες, ἀλλήλους ἀ
παλούντων καὶ μόλις εἰς τὴν τάξιν καθισταμένων. Ἐπ
θόντας δὲ τῷ χάρακι τῶν πολεμίων οὐ προσδεχομένων
καθευδόντων ἑλεῖν τὸ στρατόπεδον καὶ διαφθεῖραι τ
πλείστους. Τοῦτο δὲ γενέσθαι ταῖς νῦν Ἰουλίαις, τότε
Κυϊντιλλίαις Νόναις, καὶ τὴν ἀγομένην ἑορτὴν ὑπόμνη
τῆς πράξεως ἐκείνης εἶναι. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐξιόντες ἀθρ
διὰ τῆς πύλης πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ κοινῶν ὀνομάτ
βοῇ φθέγγονται, Γάϊον, Μάρκον, Λούκιον καὶ τὰ τούτ
ὄμοια, μιμούμενοι τὴν τότε γενομένην μετὰ σπουδῆς ἀλ

λων ἀνάκλησιν· ἔπειτα κεκοσμημέναι λαμπρᾶς
παινίδες περίασι παίζουσαι διὰ σκωμμάτων εἰς τοὺ
τῶντας. Γίνεται δὲ καὶ μάχη τις αὐταῖς πρὸς ἀλλή
καὶ τότε τοῦ πρὸς τοὺς Λατίνους ἀγῶνος συνεκπί
μένας. Ἑστιῶνται δὲ καθέζονται κλάδοις συκῆς σ
ναι· καὶ τὴν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦ
οἴονται, διὰ τὸν ἐρινεὸν, ἀφ' οὗ τὴν παιδίσκην τὸ
ἅραι· τὸν γὰρ ἐρινεὸν καπρίφικον ὀνομάζουσιν. Π
τούτῳ τὰ πλεῖστα δρᾶσθαι καὶ λέγεσθαί φασιν ἐπ
μύλου πάθει· κατὰ ταύτην γὰρ ἀφανισθῆναι τὴν
αὐτὸν ἕξω πύλης, ζόφου καὶ θνέλλης ἄφνω περισχο
δ' ἔνιοι νομίζουσιν, ἐκλείψεως ἡλίου γενομένης·
ἡμέραν ἀπὸ τούτου Νόννας Καπρατίνας κληθῆναι·
αἶγα πάπραν ὀνομάζουσιν· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἠφανίσθ
γορῶν περὶ τὸ τῆς Αἰγὸς ἕλος προσαγορευόμενον, ἀ
περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXXIV. Τὸν δ' ἕτερον λόγον οἱ πλεῖστοι τῶν
φέων δοκιμάζοντες οὕτω λέγουσιν. Ἀποδειχθεὶς ἐ
τὸ τρίτον ὁ Κάμιλλος καὶ πυθόμενος τὸ μετὰ τῶν
χων στράτευμα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Λατίνων
Οὐολούσκων ἠναγκάσθη καὶ τοὺς οὐκ ἐν ὥρᾳ τῶν
Liv. 138. ἀλλ' ἤδη παρηβηκότας καθοπλίσαι· περιελθὼν δὲ
περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος καὶ λαθὼν τοὺς π
ὕβρισε τὴν στρατιὰν κατόπιν αὐτῶν καὶ πυρὰ πολλ
διεσήμηνε τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν. Οἱ μὲν οὖν πολε
νοι θαῤῥήσαντες ἐπεξιέναι διενοοῦντο καὶ μάχην συ
οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι συστείλαντες εἴσω τ
κος ἑαυτοὺς ἀπεστάυρουν ξύλοις πολλοῖς καὶ διεφ
πανταχόθεν τὸ στρατόπεδον ἀμφίβολοι γεγονότες
πολεμίων καὶ περιμένειν ἐγνωκότες ἑτέραν οἰκοθεν
ἅμα δὲ καὶ Τυῤῥηνῶν προσδεχόμενοι βοήθειαν. Τ
αἰσθόμενος ὁ Κάμιλλος καὶ δεδοικὼς καθεῖν ὅπερ ἐ
αὐτὸς τοὺς πολεμίους κυκλωσάμενος ἔσπευδε πρὸλ
καιρόν. Ὄντος δὲ τοῦ περιφράγματος ξυλίνου καὶ
τος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ὀρέων ἅμα φάει π
λὰ παρασκευασάμενος καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγα
δύναμιν τοὺς μὲν ἄλλους ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι

ἕτερον μέρος κραυγῇ, αὐτὸς δὲ τοὺς τὸ πῦρ ἀφήσειν μέλλ
τας ἔχων ὅθεν εἰώθει μάλιστα προσπίπτειν ὁ ἄνεμος
χάρακι τῶν πολεμίων ἀνέμεινε τὴν ὥραν. Ἐπεὶ δὲ συνεσ
σης τῆς μάχης ὅ τε ἥλιος ἀνῄει καὶ τὸ πνεῦμα λαμπρὸν
ἐπιπτε, σημήνας ἐπιδρομὴν κατέσπειρε τοῦ χάρακος ἄφ
να τῶν πυροβόλων. Ταχὺ δὲ τῆς φλογὸς ἐν ὕλῃ πυκνῇ
σταυρώμασι ξυλίνοις ἀνατραφείσης καὶ κύκλῳ περινεμο
νης οὐδὲν ἄκος οὐδὲ σβεστήριον ἔχοντες οἱ Λατῖνοι πα
σκευασμένον, ὡς πλῆρες ἦν ἤδη τὸ στρατόπεδον πυρὸς,
ὀλίγον συστελλόμενοι τόπον ἐξέπιπτον ὑπ' ἀνάγκης π
ὡπλισμένους καὶ παρατεταγμένους πρὸ τοῦ χάρακος τ
πολεμίους. Καὶ τούτων μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ κα
λειφθέντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάντας διέφθειρε τὸ π
μέχρις οὗ κατασβέσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασ

XXXV. Γεγονότων δὲ τούτων ἀπολιπὼν ἐπὶ τοῦ στ
τοπέδου τὸν υἱὸν Λούκιον φύλακα τῶν ἡλωκότων ἀνθρ
πων καὶ χρημάτων αὐτὸς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐνέβαλ
καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἑλὼν καὶ προσαγαγόμενος τοὺς Ο
λούσκους εὐθὺς ἦγε τὴν στρατιὰν πρὸς τὸ Σούτριον οὔ
τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρίνοις πεπυσμένος, ἀλλ' ὡς
κινδυνεύουσι καὶ πολιορκουμένοις ὑπὸ τῶν Τυῤῥηνῶν β
θῆσαι σπεύδων. Οἱ δ' ἔτυχον ἤδη τὴν μὲν πόλιν τοῖς π
λεμίοις παραδεδωκότες, αὐτοὶ δὲ πάντων ἐνδεεῖς ἐν ἱματί
μόνον ἀφειμένοι καθ' ὁδὸν ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ παίδ
καὶ γυναικῶν ἀπήντων ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας.
δὲ Κάμιλλος αὐτός τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς καὶ τ
Ῥωμαίους ὁρῶν, ἐμφυομένων αὐτοῖς τῶν Σουτρίνων, δ
κρύοντας καὶ δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἔγ
μὴ ποιεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἄγειν
τὸ Σούτριον ἐκείνης τῆς ἡμέρας λογιζόμενος ἀνθρώπο
εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἄρτι κατειληφότας καὶ μ
δένα τῶν πολεμίων ὑπολελοιπότας ἐν αὐτῇ μηδὲ προσδε
μένους ἔξωθεν ἐκλελυμένους παντάπασι καὶ ἀφυλάκτους
ρήσειν, ὀρθῶς λογισάμενος. Οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλα
διελθὼν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος καὶ τὰ
χη καταλαβών· ἐφύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ σ
ουσίαις ἦσαν ἐσκεδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. Ἐπεὶ δ' ᾔσθο

τοὺς πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέπεσεν μοχθη
ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὡς μηδὲ πρὸς φυγὴν ἁρμῆ
πόλλωνος, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἴσχιστα πάντων ὑπομέν
τας ἀποθνήσκειν ἢ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πο
μίοις. Τὴν μὲν οὖν Σοντρίνων πόλιν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ
ἁλοῦσαν οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποβαλεῖν καὶ τ
ἁρπρημένους ἀπολαβεῖν διὰ Κάμιλλον.

XXXVI. Ὁ δ' ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χάριν
βλάττονα καὶ νόσμον ἤνεγκε τῶν πρώτων δυοῖν· καὶ
τοὺς πάνυ βασκαίνοντας τῶν πολιτῶν καὶ πάντα βουλο
νους εὐτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον ἢ δι' ἀρετὴν κατορθοῦσθαι
ἠνάγκαζον αἰ πράξεις τῇ δεινότητι καὶ τῷ θρασυτηρίῳ
ἀνδρὸς ἀποδιδόναι τὴν δόξαν. Ἦν δὲ τῶν διαμαχομέν
αὐτῷ καὶ προσφθονούντων ἐπιφανέστατος Μάρκος Μ
λιος ὁ πρῶτος ὠσάμενος τοὺς Κελτοὺς ἀπὸ τῆς ἄκρας,
τῷ Καπιτωλίῳ διὰ νυκτὸς ἐπέθεντο, καὶ διὰ τοῦτο Κα
τωλῖνος ἐπικληθείς. Οὗτος γὰρ ἀξιῶν πρῶτος εἶναι
πολιτῶν καὶ μὴ δυνάμενος τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίσ
τρόπου τῇ δόξῃ παρελθεῖν ὑπόθεσιν τυραννίδος ἐποιήσα
κοινὴν καὶ συνήθη δημαγωγῶν τοὺς πολλούς, μάλιστα
τῶν ὀφειλόντων χρέα τοῖς μὲν ἀμύνων καὶ δικῶν
τοὺς δανειστάς, τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βίᾳ καὶ κωλύων ἄ
σθαι πρὸς τὸν νόμον, ὥστε πολλοὺς τῶν ἀπόρων ταχὺ
ρὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ πολὺν φόβον παρασχεῖν τοῖς βε
στοις τῶν πολιτῶν θρασυνομένους καὶ ταράττοντας
ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ κατασταθεὶς ἐπὶ ταῦτα Δικτάτωρ Κό
τος Καπιτωλῖνος εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάλλιον,
δὲ δῆμος γενομένου τούτου μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶ
γενόμενον ἐπὶ συμφοραῖς μεγάλαις καὶ δημοσίαις, δείσ
τὸν Θόρυβον ἡ σύγκλητος ἐπέλυσεν ἀφεθῆναι τὸν Μάλλι
Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεὶς ἀμείνων, ἀλλὰ σοβαρώτερον ἐθ
γώγει καὶ διιστασίαζε τὴν πόλιν. Λιροῦνται δὴ πάλιν
λίαρχον τὸν Κάμιλλον. Εἰσαγομένων δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μ
λίου δικῶν μεγάλα τοὺς κατηγόρους ἔβλαπτεν ἡ ὄψις·
γὰρ τόπος, ἐφ' οὗ βεβηκὼς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε κ
τοὺς Κελτούς, ὑπερεφαίνετο τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπι
λίου καὶ παρεῖχεν οἶκτον τοῖς ὁρῶσιν, αὐτός τε τὰς χεῖ

ὀφείγων ἐκεῖσε καὶ θακρύων ὑπεμίμνησκε τῶν ἀγώνων, ἃ
τε τοὺς κρίνοντας ἀκοφεῖν καὶ πολλάκις ἀναβάλλεσθαι τ
δίκην μήτ' ἀφιέναι βουλομένους ἐπὶ τεκμηρίοις φανεροῖς
ἀδίκημα μήτε χρήσασθαι τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθ
μοῖς τῆς πράξεως οὔσης διὰ τὸν τόπον. Ὁ δὴ συμφορο
σας ὁ Κάμιλλος μετήγαγεν ἔξω πύλης τὸ δικαστήριον εἰς
Πετηλῖνον ἄλσος· ὅθεν οὐκ ὄντος τοῦ Καπιτωλίου καταφ
νοῦς ὅ τε διώκων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ καὶ τοῖς κρίνο
παρεχώρησεν ἡ μνήμη τῶν γεγονότων ἀξίαν λαβεῖν ὀρ
ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀδικήμασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἀλοὺς
τὸ Καπιτώλιον ἀπῄχθη καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς τὸν
τὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν με
στων ἀτυχημάτων μνημεῖον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν
τοῦ κατασκάψαντες ἱερὸν ἱδρύσαντο Θεᾶς, ἣν Μονήταν
λοῦσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν Πατρικίων
τῆς ἄκρας κατοικεῖν.

XXXVII. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιαρχίαν ἕκτην καλ
μενος παρητεῖτο, γιγονὼς μὲν ἡλικίας ἤδη πρόσω καί π
τινα καὶ φθόνον δεδιὼς καὶ νέμεσιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ
κατορθώμασιν· ἡ δὲ φανερωτάτη τῶν αἰτιῶν ἦν ἀῤῥωσ
τοῦ σώματος· ἐτύγχανε γὰρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείν
Οἱ μὴν παρῆκεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν μ
λαιεύοντος αὐτοῦ μήτε ὁπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι δ
σθαι, βουλευομένου δὲ μόνον καὶ προστάττοντος, ἠνάγκα
ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν καὶ μεθ' ἑνὸς τῶν συναρχόντ
Λευκίου Φουρίου τὸν στρατὸν ἄγειν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς πολε
μους. Οὗτοι δ' ἦσαν Πραινεστῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι μετὰ πο
λῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθοῦντ
Ἐξελθὼν δὲ καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις αὐτ
μὲν ἠξίου τρίβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ κἂν εἰ μάχης δεήσ
ἡσεως τὸ σῶμα διαγωνίσασθαι, Λευκίου δὲ τοῦ συνάρχοντ
ἐκθυμίᾳ δόξης φερομένου πρὸς τὸν κίνδυνον ἀκατασχέτ
καὶ συνεξορμῶντος ἅμα ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς φοβηθε
μὴ φθόνῳ δή τινι δοκῇ κατόρθωμα καὶ φιλοτιμίαν ἀφαιρ
σθαι νίκην ἀνδρῶν, συνεχώρησεν ἄκων ἐκείνῳ παρατάξαι τ
δυνάμεις· αὐτὸς δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑπελείφθη μετ' ὀλίγ
ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τοῦ δὲ Λευκίου προπετῶς χρησαμέν

τῇ μάχῃ καὶ σφαλέντος αἰσθόμενος τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων οὐ κατέσχεν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθορὼν ἐκ τῆς στιβάδος ἀπήντα μετὰ τῶν ὁπαδῶν ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ χάρακος διὰ τῶν φευ- 149
γόντων ὠθούμενος εἰς τοὺς διώκοντας, ὥστε τοὺς μὲν εὐθὺς ἀναστρέφειν καὶ συνακολουθεῖν, τοὺς δὲ προσφερομένους ἔξωθεν ἵστασθαι πρὸ αὐτοῦ καὶ συνασπίζειν παρεγγυῶντας ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ στρατηγοῦ. Τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπετράποντο τῆς διώξεως οἱ πολέμιοι· τῇ δ' ὑστεραίᾳ προαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Κάμιλλος καὶ συνάψας μάχην αὐτούς τε νικᾷ κατὰ κράτος καὶ τὸν χάρακα λαμβάνει συνεισπεσὼν τοῖς φεύγουσι καὶ διαφθείρας τοὺς πλείστους. Ἐκ δὲ τούτου πυθόμενος πόλιν Σατρίαν ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἁλωκέναι καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀπεσφάχθαι Ῥωμαίους ἅπαντας ὄντας τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἀπαράλλοντας μάλιστα καὶ προθυμοτάτους ἀναλαβὼν ἐπέβαλε τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι Τυῤῥηνοῖς καὶ κρατήσας τοὺς μὲν ἐξήλασεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἀπέκτεινεν.

XXXIII. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην ἐπέδειξε φρονιμωτάτους ἁπάντων τοὺς μὴ φοβηθέντας ἀσθένειαν καὶ γῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν ἔχοντος, ἀλλ' ἑλομένους ἑκεῖνον ἄκοντα καὶ νοσοῦντα μᾶλλον ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ σκυδάζοντας ἄρχειν. Διὸ καὶ Τουσκλάνων ἀφεστάναι λεγομένων ἐκέλευον ἐξιέναι τὸν Κάμιλλον ἐπ' αὐτοὺς ἕνα τῶν πέντε συστρατήγων προσειλόμενον. Ὁ δὲ, καίπερ ἁπάντων βουλομένων καὶ δεομένων, ἐάσας τοὺς ἄλλους προσείλετο Λεύκιον Φούριον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ Καμίλλου διαγωνίσασθαι προθυμηθεὶς ἔναγχος καὶ δυστυχήσας περὶ τὴν μάχην· ἀλλὰ βουλόμενος, ὡς ἔοικεν, ἀποκρύψαι τὴν συμφορὰν καὶ τὴν αἰσχύνην ἀπαλλάξαι τοῦ ἀνδρὸς ἀνὶ πάντων τοῦτον προήγαγεν. Οἱ δὲ Τουσκλάνοι τὴν ἁμαρτίαν ἐπανορθούμενοι πανούργως, ἤδη βαδίζοντος ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Καμίλλου, τὸ μὲν πεδίον ἀνθρώπων ὡς ἐν εἰρήνῃ γεωργούντων καὶ νεμόντων ἐνέπλησαν, τὰς δὲ πύλας εἶχον ἀνεῳγμένας καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς διδασκαλείοις μανθάνοντας· τοῦ δὲ δήμου τὸ μὲν βάναυσον ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἐῴκει περὶ τὰς τέχνας, τὸ δ' ἀστεῖον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις·

οἱ δ' ἄρχοντες περιῆσαν σπουδῇ καταλύσεις τοῖς Ῥωμαί
ἐκαγγέλλοντες, ὡς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες οὐδὲ συνει
τες. Τούτων δὲ πραττομένων ἀπιστεῖν μὲν οὐκ ἐπῆει τῷ Κ
μίλλῳ τὴν προδοσίαν, οἰκτείρας δὲ τὴν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ
τάνοιαν αὐτῶν ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγκλητον ἐλθόντας κ
αιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παραιτουμένοις συνέπραξεν
τὸς ἀφεθῆναί τε τὴν πόλιν αἰτίας ἀπάσης καὶ μεταλαβ
ἰσοπολιτείας. Λύται μὲν οὖν ἐγένοντο τῆς ἕκτης χιλιαρχ
ἐπιφανέσταται πράξεις.

XXIX. Μετὰ δὲ ταῦτα Λικιννίου Στόλωνος ἐν τῇ
λει μεγάλην στάσιν ἐγείροντος, ἣν ὁ δῆμος ἐστασίαζε π
τὴν σύγκλητον βιαζόμενος δυοῖν ὑπάτων καθισταμένων
ἕτερον ἐκ δημοτῶν εἶναι καὶ μὴ συναμφοτέρους Πατρικίο
δήμαρχοι μὲν ἠρέθησαν, τὰς δ' ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐ
τελεσθῆναι διεκώλυσαν οἱ πολλοί. Καὶ τῶν πραγμάτων
ἀναρχίας φερομένων ἐς μείζονας ταραχὰς ἀποδείκνυται
κάτωρ ὁ Κάμιλλος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ τὸ
ταῦτον, οὐδ' αὐτὸς ὢν πρόθυμος οὐδὲ βουλόμενος ἐναντι
σθαι πρὸς ἀνθρώπους παῤῥησίαν ἔχοντας ἀπὸ πολλῶν
μεγάλων ἀγώνων πρὸς αὐτόν, ὡς πλείονα μετ' αὐτῶν δ
πεπραγμένος ἐν στρατηγίαις ἢ μετὰ τῶν Πατρικίων ἐν τ
πολιτείαις, καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ἠρημένος ὑπ' αὐτ
ὅπως ἢ καταλύσειε τὸν δῆμον ἰσχύσας ἢ καταλυθείη μὴ κ
τήσας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρώμενος ἀμύνειν τοῖς παροῦσι
150 ἡμέραν γνοὺς, ἐν ᾗ νομοθετεῖν οἱ δήμαρχοι διενοοῦν
προέγραψε στρατιᾶς κατάλογον καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον
τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδίον μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τ
μὴ ὑπακούσαντος. Τῶν δὲ δημάρχων ἐκεῖθεν αὖ πάλιν ἐ
σαμένων ταῖς ἀπειλαῖς καὶ διομνυμένων πέντε μυριάσιν
γυρίου ζημιώσειν, εἰ μὴ παύσοιτο τοῦ δήμου τὸν νόμον ἀφ
ρούμενος καὶ τὴν ψῆφον, εἶτ' οὖν δείσας φυγὴν ἑτέραν
καταδίκην, ὡς ἂν ἤδη πρεσβύτης καὶ κατειργασμένῳ πολ
μὴ πρέπουσαν, εἴτε τοῦ πλήθους τὴν βίαν ἄμαχον οὖσαν
δυσνίκητον ὑπερβαλέσθαι μὴ δυνάμενος, τότε μὲν ὑπεχώ
σεν οἴκαδε, ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις σκηψάμενος ἀῤῥωστεῖν ἐξ
μόσατο τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον Δικτάτορα κα
έστησε· κἀκεῖνος ἀποδείξας ἵππαρχον αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τ

στάσεως Στόλωνα παρῆκεν ἐπικυρῶσαι τὸν νόμον τὸν
στα λυποῦντα τοὺς Πατρικίους. Ἐκέλευσε δ' οὗτος μη
πλέθρων πεντακοσίων πλείονα χώραν κεκτῆσθαι. Τότ
οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων ἐγεγόνει τῇ φήφῳ κρατήσας, ὁ
δ' ὕστερον αὐτὸς ἑάλω κεκτημένος ὅσην ἔχειν ἐκώλυει
ρους καὶ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον δίκην ἔδωκεν.

XL. Ὑπολειπομένης δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀ
ρεσιῶν φιλονεικίας, ὃ δὴ χαλεπώτατον τῆς στάσεως ἦ
πρῶτον ἦρξε καὶ πλεῖστα πράγματα τῇ βουλῇ παρέσχε
φερομένῃ πρὸς τὸν δῆμον, ἀγγελίαι προσέπεσον σαφεῖς
τοὺς αὖθις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἅραντας θαλάσσης μυ
πολλαῖς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. Ἅμα δὲ τῷ λόγῳ κ
ἔργα τοῦ πολέμου παρῆν, πορθουμένης τῆς χώρας κα
ἀνθρώπων, ὅσοις μὴ ῥᾴδιον ἦν εἰς τὴν Ῥώμην καταφι
ἀνὰ τὰ ὄρη σκεδαννυμένων. Οὗτος ὁ φόβος κατέπαυσ
στάσιν, καὶ συνελθόντες εἰς ταὐτὸ τοῖς πολλοῖς οἱ κράτ
καὶ τῇ βουλῇ τὸ δημοτικὸν εἵλοντο πάντες ἐκ μιᾶς γν
Δικτάτωρα τὸ πέμπτον τὸν Κάμιλλον. Ὁ δ' ἦν μὲν σφ
γέρων καὶ μικρὸν ἀπέλειπεν ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονέναι,
ρῶν δὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν κίνδυνον οὔτε ὑποτίμησιν ε
ὡς πρότερον, οὔτε προφάσει χρησάμενος, ἀλλ' αὐτόθεν
στὰς τὴν στρατηγίαν κατέλεγε τοὺς μαχησομένους. Εἰδ
τῆς τῶν βαρβάρων ἀλκῆς τὴν βιαιοτάτην ἐν ταῖς μαχο
οὖσαν, ἃς βαρβαρικῶς καὶ σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέρ
ὤμους μάλιστα καὶ κεφαλὰς διέκοπτον, ἐχαλκεύσατο μὲ
νη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαι
ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας, τοῖς δὲ θι
κύκλῳ περιήρμοσε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου καθ' αὑτ
πληγὰς μὴ στέγοντος, αὐτὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδίδαξ
ὑσσοῖς μακροῖς διὰ χειρὸς χρῆσθαι καὶ τοῖς ξίφεσι τῶ
λεμίων ὑποβάλλοντας ἐκδέχεσθαι τὰς καταφοράς.

XLI. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀ
ποταμὸν στρατόπεδον βαρὺ καὶ μεστὸν ἀφθόνου λείας
τες, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ἵδρυσε κατὰ νάπης μαλακ
συγκλίσεις πολλὰς ἐχούσης, ὥστε τὸ μὲν πλεῖστον ἀπ
πτεσθαι, τὸ δ' ὁρώμενον δοκεῖν ὑπὸ δέους εἰς χωρία κ

ιλεῖσθαι. Ταύτην δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος βουλόμενος οὐ προσήμυνε τῶν ὑπὸ πόδας πορθου- ἀλλὰ τὸν χάρακα φραξάμενος ἠρέμει, μέχρις οὗ τοὺς τρονομαῖς ἐσκεδασμένους κατεῖδε, τοὺς δ' ἐν τῷ στρα- πᾶσαν ὥραν ἐμπιπλαμένους ἀφειδῶς καὶ μεθύοντας. 5 νυκτὸς ἔτι τοὺς ψιλοὺς προεκπέμψας ἐμποδὼν εἶναι ρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις καὶ διαταράττειν πεξιόντας κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς ὁπλίτας καὶ παρέ- ἐν τοῖς ἐπιπέδοις πολλοὺς καὶ προθύμους, οὐχ ὥσπερ 'αροι προσεδόκων ὀλίγους καὶ ἀτόλμους, φανέντας. 10 μὲν οὖν τοῦτο τῶν Κελτῶν ἀνέτρεψε τὰ φρονήματα ίαν ἐπιχειρεῖσθαι δοκούντων. Ἔπειτα προσπίπτον- ιλοὶ καὶ πρὶν ἢ τὸν συνήθη λαβεῖν κόσμον καὶ δια- ι κατὰ λόχους κινοῦντες αὐτοὺς καὶ βιαζόμενοι πρὸς υχὸν ἀτάκτους ἠνάγκασαν μάχεσθαι. Τέλος δὲ τοῦ 15 υ τοὺς ὁπλίτας ἐπάγοντος οἱ μὲν ἀνατεινάμενοι τὰς ς συνδραμεῖν ἔσπευδον, οἱ δὲ τοῖς ὑσσοῖς ἀπαντῶν- σεσιδηρωμένα μέρη ταῖς πληγαῖς ὑποφέροντες ἀνέ- τὸν ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα καὶ λεπτῶς ἐλη- , ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ διπλοῦσθαι τὰς μαχαί- 20 ς δὲ θυρεοὺς συμπεπάρθαι καὶ βαρύνεσθαι τῶν ὑσ- λκομένων. Δι' ὃ καὶ μεθιστάμενοι τῶν ἰδίων ὅπλων το τοῖς ἐκείνων συστρέφεσθαι καὶ τοὺς ὑσσοὺς πα- ν ἐπιλαμβανόμενοι ταῖς χερσίν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυ- ῶντες ἤδη τοῖς ξίφεσιν ἐχρῶντο, καὶ φόνος μὲν ἦν 25 ῖν προτακτῶν, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων ἀπανταχόσε τοῦ τοὺς γὰρ λόφους καὶ τὰ ὑψηλὰ προκατειλήφει Κά- ὸ δὲ στρατόπεδον διὰ τὸ θαρσεῖν ἄφρακτον ἔχοντες ὐ χαλεπῶς ἁλωσόμενον. Ταύτην τὴν μάχην ἔτεσιν τρισκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι τῆς Ῥώμης ἁλώσεως 30 ιον ἐξ αὐτῆς φρόνημα κατὰ τῶν Κελτῶν ἐγγενέσθαι ς σφόδρα δεδοικόσι τοὺς βαρβάρους, ὡς τὸ πρῶτον υς καὶ τύχας παραλόγους, οὐ κατὰ κράτος, ὑπ' αὐ- ημένους. Οὕτω δ' οὖν ὁ φόβος ἦν ἰσχυρὸς, ὥστε όμον ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας χωρὶς ἂν μὴ 35 ὃ ᾖ πόλεμος.

I. Τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγώνων οὗτος ἠγω-

νίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖος· τὴν γὰρ Οὐελιτράνων πε
εἶλεν ἐν τῷ παρέργῳ ταύτης τῆς στρατείας ἁμαχεὶ προσ
ρήσασαν αὑτῷ. Τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστος ὑπελείπετο
χαλεπώτατος ὁ πρὸς τὸν δῆμον ἰσχυρὸν ἐπανήκοντα τῇ π
καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοτῶν ὕπατον ἀποδεῖξαι παρὰ τὸν π
εστῶτα νόμον, ἀντιπραττομένης τῆς βουλῆς καὶ τὸν Κ
μιλλον οὐκ ἐώσης ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν, ὡς μετ' ἰσχυρᾶς
μεγάλης ἐξουσίας τῆς ἐκείνου μαχησομένων ἂν βέλτιον ὑ
τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπεὶ δὲ, προκαθημένου τοῦ Καμίλ
καὶ χρηματίζοντος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ὑπηρέτης πεμφθεὶς π
τῶν δημάρχων ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν καὶ τὴν χεῖρα τῷ σώ
τι προσῆγεν ὡς ἀπάξων, κραυγὴ δὲ καὶ θόρυβος οἷος
πω κατέσχε τὴν ἀγοράν, τῶν μὲν περὶ τὸν Κάμιλλον ὠθο
των ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δήμιον, τῶν δὲ πολλῶν κάτω
κλίνειν ἐπικελευομένων, ἀπορούμενος τοῖς παροῦσι τὴν
ἀρχὴν οὐ προήκατο, τοὺς δὲ βουλευτὰς ἀναλαβὼν ἐβά
ζεν ἐπὶ τὴν σύγκλητον· καὶ πρὶν εἰσελθεῖν μεταστραφ
εἰς τὸ Καπιτώλιον ηὔξατο τοῖς θεοῖς κατευθῦναι τὰ παρ
τα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος ὑποσχόμενος ναὸν Ὁμονο
ἱδρύσειν τῆς ταραχῆς καταστάσης. Μεγάλου δ' ἀγῶνος
τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς τὰς ἐναντίας γνώμας ὅμως
κησεν ἡ μαλακωτέρα ὑπείκουσα τῷ δήμῳ καὶ διδοῦσα τ
ὑπάτων τὸν ἕτερον ἀπὸ τοῦ πλήθους ἀρχαιρεσιάσαι. Τ
τα δ' ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τοῦ Δικτάτωρος ἀνεικόν
ἐν τῷ δήμῳ παραχρῆμα, οἷον εἰκὸς, ἡδόμενοι τῇ βο
διηλλάττοντο καὶ τὸν Κάμιλλον οἴκαδε κρότῳ καὶ βοῇ π
ἑπεμπον. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες ἐψηφίσαντο τῆς
Ὁμονοίας ἱερὸν, ὥσπερ ηὔξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ὁ
ρὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄποπτον ἐπὶ τοῖς γεγενημέ
ἱδρύσασθαι, ταῖς δὲ καλουμέναις Λατίναις μίαν ἡμέ
προσθέντας ἑορτάζειν τέσσαρας, παραυτίκα δὲ θύειν π
στεφανηφορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. Τῶν δ' ἀρχαιρεσ
βραβευθέντων ὑπὸ Καμίλλου κατεστάθησαν ὕπατοι, Μ
κος μὲν Αἰμίλιος ἐκ Πατρικίων, Λεύκιος δὲ Σέξτιος ἐκ
μοτῶν πρῶτος. Καὶ τοῦτο τὸ πέρας αἱ Καμίλλου πρά
ξοχον.

XLIII. Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ λοιμώδης νόσος

πεσοῦσα τῇ Ῥώμῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον οὐ περιληπτὸν ὁ
θμῷ διέφθειρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους. Ἐτελ
τησε δὲ καὶ Κάμιλλος, ἡλικίας μὲν ἕνεκα καὶ βίου τελειό
τος, ὡς εἴ τις ἄλλος ἀνθρώπων, ὡραῖος, ἀνιάσας δὲ
μαίους ὡς οὐδὲ σύμπαντες οἱ τῇ νόσῳ κατ' ἐκεῖνον τὸν χ
νον ἀποθανόντες.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ.

ΞΕΝΟΤΣ τινὰς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους κυνῶν τέκνα κα
θήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας καὶ ἀγαπῶντας
ὁ Καῖσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν, εἰ παιδία παρ' αὐτοῖ
τίκτουσιν αἱ γυναῖκες, ἡγεμονικῶς σφόδρα νουθετήσας
τὸ φύσει φιλητικὸν ἐν ἡμῖν καὶ φιλόστοργον εἰς θηρία
ἀναλίσκοντας ἀνθρώποις ὀφειλόμενον. Ἆρ' οὖν, ἐπεὶ ς
μαθές τι κέκτηται καὶ φιλοθέαμον ἡμῶν ἡ ψυχὴ φύσει
γον ἔχει φέγειν τοὺς καταχρωμένους τούτῳ πρὸς τὰ μ
μιᾶς ἄξια σπουδῆς ἀκούσματα καὶ θεάματα, τῶν δὲ κ
καὶ ὠφελίμων παραμελοῦντας. Τῇ μὲν γὰρ αἰσθήσει
πάθος τῆς πληγῆς ἀντιλαμβανομένῃ τῶν προστυγχανό
ἴσως ἀνάγκη πᾶν τὸ φαινόμενον, ἄν τε χρήσιμον ἄν τ' ἄ
στον ᾖ, θεωρεῖν, τῷ νῷ δ' ἕκαστος εἰ βούλοιτο χρῆσθαι,
τρέπειν ἑαυτὸν ἀεὶ καὶ μεταβάλλειν ῥᾷστα πρὸς τὸ δο
πέφυκεν· ὥστε χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ
νον, ἀλλὰ καὶ τρέφηται τῷ θεωρεῖν. Ὡς γὰρ ὀφθαλμῷ
πρόσφορος, ἧς τὸ ἀνθηρὸν ἅμα καὶ τερπνὸν ἀναζωπυρε
τρέφει τὴν ὄψιν, οὕτω τὴν διάνοιαν ἐπάγειν δεῖ θεάμ
ᾗ τῷ χαίρειν πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτὴν ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ.
τα δ' ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπ' ἀρετῆς ἔργοις, ᾗ καὶ ζῆλόν τινα
προθυμίαν ἀγωγὸν εἰς μίμησιν ἐμποιεῖ τοῖς ἱστορήσασιν,
τῶν γ' ἄλλων οὐκ εὐθὺς ἀκολουθεῖ τῷ θαυμάσαι τὸ πρα
ὁρμὴ πρὸς τὸ πρᾶξαι. Πολλάκις δὲ καὶ τοὐναντίον χαί
τες τῷ ἔργῳ τοῦ δημιουργοῦ καταφρονοῦμεν, ὡς ἐπὶ
μόρων καὶ τῶν ἀλουργῶν τούτοις μὲν ἡδόμεθα, τοὺς δὲ
φεῖς καὶ μυρεψοὺς ἀνελευθέρους ἡγούμεθα καὶ βαναύσ
Διὸ καλῶς μὲν Ἀντισθένης ἀκούσας, ὅτι σπουδαῖός ἐ
αὐλητὴς Ἰσμηνίας, „Ἀλλ' ἄνθρωπος" ἔφη „μοχθηρὸς

γὰρ ἂν οὕτω σκουδαῖος ἦν αὐλητής· " ὁ δὲ Φίλιππος πρ
τὸν υἱὸν ἐπιτερπῶς ἔν τινι πότῳ ψήλαντα καὶ τεχνικῶς
πειν ,, Οὐκ αἰσχύνῃ καλῶς οὕτω ψάλλων ;" Ἀρκεῖ γὰρ,
βασιλεὺς ἀκροᾶσθαι ψαλλόντων σχολάζῃ, καὶ πολὺ νέ
ταῖς Μούσαις ἑτέρων ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα θεατὴς
γόμενος.

153 II. Ἡ δ' αὐτουργία τῶν τακεινῶν τῆς εἰς τὰ καλὰ
θυμίας μάρτυρα τὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις πόνον παρέχεται κα
αὐτῆς, καὶ οὐδεὶς εὐφυὴς νέος ἢ τὸν ἐν Πίσῃ θεασάμε
Δία γενέσθαι Φειδίας ἐπεθύμησεν ἢ τὴν Ἥραν τὴν ἐν Ἄρ
Πολύκλειτος, οὐδ' Ἀνακρέων ἢ Φιλήμων ἢ Ἀρχίλοχος ἡσθ
αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν. Οὐ γὰρ ἀναγκαῖον, εἰ τέρπει τὸ
γον ὡς χάριεν, ἄξιον σκουδῆς εἶναι τὸν εἰργασμένον. Ὀθ
οὐδ' ὠφελεῖ τὰ τοιαῦτα τοὺς θεωμένους, πρὸς ἃ μιμητι
οὐ γίνεται ζῆλος οὐδ' ἀνάδοσις κινοῦσα προθυμίαν
ἐφορμὴν ἐπὶ τὴν ἐξομοίωσιν. Ἀλλ' ἥ γ' ἀρετὴ ταῖς πράξε
τύθυς οὕτω διατίθησιν, ὥστε ἅμα θαυμάζεσθαι τὰ ἔργα
ζηλοῦσθαι τοὺς εἰργασμένους. Τῶν μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύ
ἐγαθῶν τὰς κτήσεις καὶ ἀπολαύσεις, τῶν δ' ἀπ' ἀρετῆς τ
πράξεις ἀγαπῶμεν· καὶ τὰ μὲν ἡμῖν παρ' ἑτέρων, τὰ δὲ μ
λον ἑτέροις παρ' ἡμῶν ὑπάρχειν βουλόμεθα. Τὸ γὰρ καλ
ἐφ' αὑτὸ πρακτικῶς κινεῖ καὶ πρακτικὴν εὐθὺς ὁρμὴν ἐν
θησιν ἠθοποιοῦν οὐ τῇ μιμήσει τὸν θεατὴν, ἀλλὰ τῇ ἰσ
ρίᾳ τοῦ ἔργου τὴν προαίρεσιν παρεχόμενον. Ἔδοξεν οὖν
ἡμῖν ἐνδιατρίψαι τῇ περὶ τοὺς βίους ἀναγραφῇ· καὶ τοῦ
τὸ βιβλίον δέκατον συντετάχαμεν τὸν Περικλέους βίον
τὸν Φαβίου Μαξίμου τοῦ διακολεμήσαντος πρὸς Ἀννίβ
περιέχον, ἀνδρῶν κατά τε τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁμοίων, μά
τε δὲ πραότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ τῷ δύνασθαι φέρειν
μον καὶ συναρχόντων ἀγνωμοσύνας ὠφελιμωτάτων ταῖς
τρίαι γενομένων. Εἰ δ' ὀρθῶς στοχαζόμεθα τοῦ δέοντος,
τοι πρόσειν ἐκ τῶν γραφομένων.

III. Περικλῆς ἦν τὴν μὲν φυλὴν Ἀκαμαντίδης, τὸν δὲ
μον Χολαργεύς, οἶκον δὲ καὶ γένους τοῦ πρώτου κατ' ἀμ
τέρους. Κάνθιππος γὰρ ὁ νικήσας ἐν Μυκάλῃ τοὺς βασι
ας στρατηγοὺς ἔγημεν Ἀγαρίστην Κλεισθένους ἔγγονον,
ἔτεκεν τοὺς Πεισιστρατίδας καὶ κατέλυσε τὴν τυραννί

γενναίως καὶ νόμους ἔθετο καὶ πολιτείαν ἄριστα κεκραμένη πρὸς ὁμόνοιαν καὶ σωτηρίαν κατέστησεν. Αὕτη κατὰ τοὺ ὕπνους ἔδοξε τεκεῖν λέοντα καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκ Περικλέα, τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος ἄμεμπτον προμήκη δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον. Ὅθεν αἱ μὲν σ πόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλο μένων, ὡς ἔοικε, τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζειν. Οἱ δ' Ἀττικ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν· τὴν γὰρ σκίλλαν ἔσκ ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι. Τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατῖ νος ἐν Χείρωσι „Στάσις δὲ" φησὶ „καὶ πρεσβυγενὴς Κρόνο ἀλλήλοισι μιγέντε μέγιστον τίκτετον τύραννον, ὃν δὴ κ φαληγερέταν θεοὶ καλέουσι·" καὶ πάλιν ἐν Νεμέσει „Μόλ ὦ Ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε·" Τηλεκλείδης δὲ ποτὲ μὲν ὑπ τῶν πραγμάτων ἠπορημένον καθῆσθαί φησιν αὐτὸν ἐν τ πόλει καρηβαροῦντα, ποτὲ δὲ μόνον ἐκ κεφαλῆς ἐνδεκακλι νου θόρυβον πολὺν ἐξανατέλλειν. Ὁ δ' Εὔπολις ἐν τοῖς Δή μοις πυνθανόμενος περὶ ἑκάστου τῶν ἀναβεβηκότων ἐξ ᾅδο δημαγωγῶν, ὡς ὁ Περικλῆς ὠνομάσθη τελευταῖος·

Ὅ τί περ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἤγαγες.

IV. Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν οἱ πλεῖστοι Δά μωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ φασὶ δεῖν τοὔνομα βραχύνον τας τὴν ποτέραν συλλαβὴν ἐκφέρειν· Ἀριστοτέλης δὲ παρ Πυθοκλείδῃ τὴν μουσικὴν διακοσμηθῆναι τὸν ἄνδρα φησίν Ὁ δὲ Δάμων ἔοικεν ἄκρος ὢν σοφιστὴς καταδύεσθαι μὲν εἰ τὸ τῆς μουσικῆς ὄνομα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐπικρυπτόμενο τὴν δεινότητα· τῷ δὲ Περικλεῖ συνῆν καθάπερ ἀθλητῇ τῶν πολιτικῶν ἀλείπτης καὶ διδάσκαλος. Οὐ μὴν ἔλαθέν ὁ Δά μων τῇ λύρᾳ παρακαλύμματι χρώμενος, ἀλλ' ὡς μεγαλο πράγμων καὶ φιλοτύραννος ἐξωστρακίσθη καὶ παρέσχε τοῖ κωμικοῖς διατριβήν. Ὁ γοῦν Πλάτων καὶ πυνθανόμενον αὐ τοῦ τινα πεποίηκεν οὕτω·

Πρῶτον μὲν οὖν μοι λέξον, ἀντιβολῶ· σὺ γάρ,
Ὡς φασιν, ὦ Χείρων, ἐξέθρεψας Περικλέα.

Διήκουσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου πραγμα τευομένου περὶ φύσιν, ὡς Παρμενίδης, ἐλεγκτικὴν δέ τιν καὶ δι' ἐναντιολογίας εἰς ἀπορίαν κατακλείουσαν ἐξασκήσαν τος ἕξιν, ὥς που καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος εἴρηκε διὰ τούτων

Ἀμφοτερογλώσσου τε μέγα σθένος οὐκ ἀλαπαδνὸν
Ζήνωνος πάντων ἐπιλήπτορος . . . . .

Ὁ δὲ πλεῖστα Περικλεῖ συγγενόμενος καὶ μάλιστα περιθ
ὄγκον αὐτῷ καὶ φρόνημα δημαγωγίας ἐμβριθέστερον ὅλ
τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ ἀξίωμα τοῦ ἤθους Ἀνα
ἀγόρας ἦν ὁ Κλαζομένιος· ὃν οἱ τότ' ἄνθρωποι Νοῦν πρ
ηόρευον, εἴτε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ μεγάλην εἰς φυσιολογί
καὶ περιττὴν διαφανεῖσαν θαυμάσαντες, εἴθ' ὅτι τοῖς ὅλ
πρῶτος οὐ τύχην οὐδ' ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλ
νοῦν ἐπίστησε καθαρὸν καὶ ἄκρατον, ἐμμεμιγμένον πᾶσι τ
ἄλλοις, ἀποκρίνοντα τὰς ὁμοιομερείας.

V. Τοῦτον ὑπερφυῶς τὸν ἄνδρα θαυμάσας ὁ Περικλ
καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας καὶ μεταρσιολεσχίας ὑπ
πιπλάμενος οὐ μόνον, ὡς ἔοικε, τὸ φρόνημα σοβαρὸν κ
τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργ
βαρολοχίας, ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἄθρυπτος εἰς γ
λοτα καὶ πρᾴστης πορείας καὶ καταστολὴ περιβολῆς πρ
οὐδὲν ἐκταραττομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν καὶ πλάσμα φ
τῆς ἀθόρυβον καὶ ὅσα τοιαῦτα πάντας θαυμαστῶς ἐξέπλη
τι. Λοιδορούμενος γοῦν ποτε καὶ κακῶς ἀκούων ὑπό τιν
τῶν βδελυρῶν καὶ ἀπολάστων ὅλην ἡμέραν ὑπέμεινε σιω
πῶν' ἀγορᾶν ἅμα τι τῶν ἐπειγόντων κατεπράττόμενος, ἑσπ
ρας δ' ἀπῆει κοσμίως οἴκαδε, παρακολουθοῦντος τοῦ ἀ
θρώπου καὶ πάσῃ χρωμένου βλασφημίᾳ πρὸς αὐτόν· ὡς
ἐμέλλεν εἰσιέναι σκότους ὄντος ἤδη, προσέταξέ τινι τῶν
πιτῶν φῶς λαβόντι παραπέμψαι καὶ καταστῆσαι πρὸς τ
οἰκίαν τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων μοθωνικήν φη
τὴν ὁμιλίαν καὶ ὑπότυφον εἶναι τοῦ Περικλέους καὶ ταῖς μ
γαλαυχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροφίαν ἀναμεμίχθαι καὶ πε
φρόνησιν τῶν ἄλλων, ἐπαινεῖ δὲ τὸ Κίμωνος ἐμμελὲς κ
ὑγρὸν καὶ μεμουσωμένον ἐν ταῖς περιφοραῖς. Ἀλλ' Ἴωνα μ
ὥσπερ τραγικὴν διδασκαλίαν ἀξιοῦντα τὴν ἀρετὴν ἔχειν
πάντως καὶ σατυρικόν μέρος ἐῶμεν· τοὺς δὲ τοῦ Περικλ
ους τὴν σεμνότητα δοξοκομπίαν τε καὶ τῦφον ἀποκαλοῦ
τας ὁ Ζήνων παρεκάλει καὶ αὐτούς τι τοιοῦτον δοξοκομπεῖ
ὡς τῆς προσποιήσεως αὐτῆς τῶν καλῶν ὑποποιούσης τι
λιθότως ζῆλον καὶ συνήθειαν.

VI. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου συνουσίας ἀπ
λαυσε Περικλῆς, ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονίας δοκεῖ γενέσθαι πα
υπέρτερος, ὅσην τὸ πρὸς τὰ μετέωρα θάμβος ἐνεργάζετ
τοῖς αὐτῶν τε τούτων τὰς αἰτίας ἀγνοοῦσι καὶ περὶ τὰ θε
δειμαίνουσι καὶ ταραττομένοις δι' ἀπειρίαν αὐτῶν· ἣν
φυσικὸς λόγος ἀπαλλάττων ἀντὶ τῆς φοβερᾶς καὶ φλεγμο
νούσης δεισιδαιμονίας τὴν ἀσφαλῆ μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν ε
σέβειαν ἐνεργάζεται. Λέγεται δέ ποτε κριοῦ μονόκερω κεφ
λὴν ἐξ ἀγροῦ τῷ Περικλεῖ κομισθῆναι καὶ Λάμπωνα μὲν τ
μάντιν, ὡς εἶδε τὸ κέρας ἰσχυρὸν καὶ στερεὸν ἐκ μέσου τ
μετώπου πεφυκὸς, εἰπεῖν, ὅτι δυοῖν οὐσῶν ἐν τῇ πόλει
δυναστειῶν, τῆς Θουκυδίδου καὶ Περικλέους, εἰς ἕνα πε
στήσεται τὸ κράτος, παρ' ᾧ γένοιτο τὸ σημεῖον, τὸν δ' Ἀνα
ξαγόραν, τοῦ κρανίου διακοπέντος, ἐπιδεῖξαι τὸν ἐγκέφαλ
οὐ πεπληρωκότα τὴν βάσιν, ἀλλ' ὀξὺν ὥσπερ ᾠὸν ἐκ τ
παντὸς ἀγγείου συνωλισθηκότα κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅθ
ἡ ῥίζα τοῦ κέρατος εἶχε τὴν ἀρχήν· καὶ τότε μὲν θαυμ
σθῆναι τὸν Ἀναξαγόραν ὑπὸ τῶν παρόντων, ὀλίγῳ δ' ὕστ
ρον τὸν Λάμπωνα, τοῦ μὲν Θουκυδίδου καταλυθέντος, τὰ
δὲ τοῦ δήμου πραγμάτων ὁμαλῶς ἁπάντων ὑπὸ τῷ Περικλ
γενομένων. Ἐκώλυε δ' οὐδὲν, οἶμαι, καὶ τὸν φυσικὸν ἐκ
τυγχάνειν καὶ τὸν μάντιν, τοῦ μὲν τὴν αἰτίαν, τοῦ δὲ τ
τέλος καλῶς ἐκλαμβάνοντος· ὑπέκειτο γὰρ τῷ μὲν, ἐκ τ
νων γέγονε καὶ πῶς πέφυκε, θεωρῆσαι, τῷ δὲ, πρὸς τί γ
γονε καὶ τί σημαίνει, προειπεῖν. Οἱ δὲ τῆς αἰτίας τὴν εὔρ
σιν ἀναίρεσιν εἶναι λέγοντες τοῦ σημείου οὐκ ἐπινοοῦσιν ἅμ
τοῖς θείοις καὶ τὰ τεχνητὰ τῶν συμβόλων ἀθετοῦντες, φό
φους τε δίσκων καὶ φῶτα πυρσῶν καὶ γνωμόνων ἀποσκια
σμοὺς, ὧν ἕκαστον αἰτίᾳ τινὶ καὶ κατασκευῇ σημεῖον εἶναί τι
νος πεποίηται. Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἑτέρας ἐστὶ πραγμα
τείας.

VII. Ὁ δὲ Περικλῆς νέος μὲν ὢν σφόδρα τὸν δῆμον εὐ
λαβεῖτο· καὶ γὰρ ἐδόκει Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ τὸ εἶδο
ἐμφερὴς εἶναι, τήν τε φωνὴν ἡδεῖαν οὖσαν αὐτοῦ καὶ τὴ
γλῶσσαν εὔτροχον ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ ταχεῖαν οἱ σφό
δρα γέροντες ἐξεπλήττοντο πρὸς τὴν ὁμοιότητα· πλούτου
δὲ καὶ γένους προσόντος αὐτῷ λαμπροῦ καὶ φίλων, οἳ πλεῖ

ροβούμενος ἐξοστρακισθῆναι, τῶν μὲν πο-
ραττεν, ἐν δὲ ταῖς στρατείαις ἀνὴρ ἀγαθὸς
νος. Ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης μὲν ἀπετεθνήκει
ξεπεπτώκει, Κίμωνα δ' αἱ στρατεῖαι τὰ πολ-
ξω κατεῖχον, οὕτω δὴ φέρων ὁ Περικλῆς
ιμεν ἑαυτὸν ἀντὶ τῶν πλουσίων καὶ ὀλίγων
αὶ πενήτων ἐλόμενος παρὰ τὴν αὑτοῦ φύ-
κὴν οὖσαν, ἀλλ', ὡς ἔοικε, δεδιὼς μὴν ὑπο-
υραννίδος, ὁρῶν δ' ἀριστοκρατικὸν τὸν Κί-
όντως ὑπὸ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀγα-
τοὺς πολλοὺς ἀσφάλειαν μὲν ἑαυτῷ, δύ-
νον παρασκευαζόμενος. Εὐθὺς δὲ καὶ τοῖς
ἑτέραν τάξιν ἐπέθηκεν. Ὁδόν τε γὰρ ἐν
ο τὴν ἐπ' ἀγορὰν καὶ τὸ βουλευτήριον πο-
ς τε δείπνων καὶ τὴν τοιαύτην ἅπασαν φι-
υνήθειαν ἐξέλιπεν, ὡς ἐν οἷς ἐπολιτεύσατο
γενομένοις πρὸς μηδένα τῶν φίλων ἐπὶ δεῖ-
ν Εὐρυπτολέμου τοῦ ἀνεψιοῦ γαμοῦντος
ν παραγενόμενος εὐθὺς ἐξανέστη. Δειναὶ
ναι παντὸς ὄγκου περιγενέσθαι καὶ δυσφύ-
ία τὸ πρὸς δόξαν σεμνὸν ἐστι· τῆς ἀληθι-
λιστα φαίνεται τὰ μάλιστα φαινόμενα καὶ
ρῶν οὐδὲν οὕτω θαυμάσιον τοῖς ἐκτὸς, ὡς
ος τοῖς συνοῦσιν. Ὁ δὲ καὶ τοῦ δήμου τὸ
αὶ τὸν κόρον οἷον ἐκ διαλειμμάτων ἐπλη-
αντὶ πράγματι λέγων οὐδ' ἀεὶ παριὼν εἰς
ἑαυτὸν ὥσπερ τὴν Σαλαμινίαν τριήρη, φη-
ὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιδιδοὺς, τἆλλα δὲ
ις ἑταίρους καθιεὶς ἔπραττεν, ὧν ἕνα φασὶ
ιάλτην, ὃς κατέλυσε τὸ κράτος τῆς ἐξ Ἀρει-
πολλὴν κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ ἄκρατον τοῖς
ίαν οἰνοχοῶν· ὑφ' ἧς ὥσπερ ἵππον ἐχυ-
ιον οἱ κωμῳδοποιοὶ λέγουσι πειθαρχεῖν οἰκ-
λὰ δάκνειν τὴν Εὔβοιαν καὶ ταῖς νήσοις

ντοι περὶ τὸν βίον κατασκευῇ καὶ τῷ μεγέ-
τος ἁρμόζοντα λόγον ὥσπερ ὄργανον ἐξαρ-

τυόμενος παρενέτεινε πολλαχοῦ τὸν Ἀναξαγόραν, οἷον βαφὴν τῇ ῥητορικῇ τὴν φυσιολογίαν ὑποχεόμενος· τὸ γὰρ ὑψηλόνουν τοῦτο καὶ πάντη τελεσιουργὸν, ὡς ὁ Θεῖος Πλάτων φησὶ, πρὸς τῷ εὐφυὴς εἶναι κτησάμενος ἐκ φυσιολογίας καὶ τὸ πρόσφορον ἑλκύσας ἐπὶ τὴν τῶν λόγων τέχνην πολὺ πάντων διήνεγκε. Διὸ καὶ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι· καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς στρατηγίαις δυνάμεως Ὀλύμπιον αὐτὸν οἴονται προσαγορευθῆναι· καὶ συνδραμεῖν οὐδὲν ἀπέοικεν ἀπὸ πολλῶν προσόντων τῷ ἀνδρὶ τὴν δόξαν. Αἱ μέντοι κωμῳδίαι τῶν τότε διδασκάλων σπουδῇ τε πολλὰς καὶ μετὰ γέλωτος ἀφεικότων φωνὰς εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ μάλιστα τὴν προσωνυμίαν γενέσθαι δηλοῦσι, βροντᾶν μὲν αὐτὸν καὶ ἀστράπτειν, ὅτε δημηγοροίη, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσσῃ φέρειν λεγόντων. Διαμνημονεύεται δέ τις καὶ Θουκυδίδου τοῦ Μιλησίου λόγος εἰς τὴν δεινότητα τοῦ Περικλέους μετὰ παιδιᾶς εἰρημένος. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Θουκυδίδης τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ πλεῖστον ἀντεπολιτεύσατο τῷ Περικλεῖ χρόνον· Ἀρχιδάμου δὲ τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως πυνθανομένου, πότερον αὐτὸς ἢ Περικλῆς παλαίει βέλτιον „Ὅταν" εἶπεν „ἐγὼ καταβάλω παλαίων, ἐκεῖνος ἀντιλέγων ὡς οὐ πέπτωκε νικᾷ καὶ μεταπείθει τοὺς ὁρῶντας." Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς περὶ τὸν λόγον εὐλαβὴς ἦν, ὥστ' ἀεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ηὔχετο τοῖς θεοῖς μὴ δὲ ῥῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρείαν ἀνάρμοστον. Ἔγγραφον μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολέλοιπε πλὴν τῶν ψηφισμάτων, ἀπομνημονεύεται δ' ὀλίγα πανταχόθεν, οἷον τὸ τὴν Αἴγιναν ὡς λήμην τοῦ Πειραιῶς ἀφαιρεῖν κελεῦσαι καὶ τὸ τὸν πόλεμον ἤδη φάναι καθορᾶν ἀπὸ Πελοποννήσου προσφερόμενον. Καί ποτε τοῦ Σοφοκλέους, ὅτε συστρατηγῶν ἐξέπλευσε μετ' αὐτοῦ, παῖδα καλὸν ἐπαινέσαντος „Οὐ μόνον" ἔφη „τὰς χεῖρας, ὦ Σοφόκλεις, δεῖ καθαρὰς ἔχειν τὸν στρατηγὸν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις." Ὁ δὲ Στησίμβροτος φησὶν, ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκωμιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι καθάπερ τοὺς θεούς· οὐ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς ὁρῶμεν, ἀλλὰ ταῖς τιμαῖς ἃς ἔχουσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἃ παρέχουσιν ἀθανάτοις

εἶναι τεκμαιρόμεθα· ταῦτ' οὖν ὑπάρχειν καὶ τοῖς ὑπὲρ
πατρίδος ἀποθανοῦσιν.

IX. Ἐπεὶ δὲ Θουκυδίδης μὲν ἀριστοκρατικήν τινα
τοῦ Περικλέους ὑπογράφει πολιτείαν, λόγῳ μὲν οὖσαν
μοκρατίαν, ἔργῳ δ' ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχὴν, ἄλ
δὲ πολλοὶ πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φασὶ τὸν δῆμον ἐπὶ κληρουχ
καὶ θεωρικὰ καὶ μισθῶν διανομὰς προαχθῆναι κακῶς ἐ
σθέντα καὶ γενόμενον πολυτελῆ καὶ ἀκόλαστον ὑπὸ τῶν
τε πολιτευμάτων ἀντὶ σώφρονος καὶ αὐτουργοῦ, θεωρείσ
διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἡ αἰτία τῆς μεταβολῆς. Ἐν
χῇ μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, πρὸς τὴν Κίμωνος δόξαν ἀ
ταττόμενος ὑπεποιεῖτο τὸν δῆμον, ἐλαττούμενος δὲ πλου
καὶ χρήμασιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνος ἀνελάμβανε τοὺς πένητας δ
τόν τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων
τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων τῶν τε χωρίων τοὺς φ
γροὺς ἀφαιρῶν, ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμενοι, τούτ
157 ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος τρέπεται πρὸς τὴν τῶν
μοσίων διανομὴν, συμβουλεύσαντος αὐτῷ Δημωνίδου
Οἰηθεν, ὡς Ἀριστοτέλης ἱστόρηκε. Καὶ ταχὺ θεωρικοῖς
δικαστικοῖς λήμμασιν ἄλλαις τε μισθοφοραῖς καὶ χορηγί
συνδεκάσας τὸ πλῆθος ἐχρῆτο κατὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πά
βουλῆς, ἧς αὐτὸς οὐ μετεῖχε διὰ τὸ μήτ' ἄρχων μήτε θεσ
θέτης μήτε βασιλεὺς μήτε πολέμαρχος λαχεῖν· αὗται γὰ
ἀρχαὶ πληρωταί τ' ἦσαν ἐκ παλαιοῦ καὶ δι' αὐτῶν οἱ δο
μασθέντες ἀνέβαινον εἰς Ἄρειον πάγον. Διὸ καὶ μᾶλλον ἰσ
σας ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δήμῳ κατεστασίασε τὴν βουλὴν, ὥ
τὴν μὲν ἀφαιρεθῆναι τὰς πλείστας κρίσεις δι' Ἐφιάλτ
Κίμωνα δ' ὡς φιλολάκωνα καὶ μισόδημον ἐξοστρακισθῆ
πλούτῳ μὲν καὶ γένει μηδενὸς ἀπολειπόμενον, νίκας δὲ κ
λίστας νενικηκότα τοὺς βαρβάρους καὶ χρημάτων πολλῶν
λαφύρων ἐμπεπληκότα τὴν πόλιν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκεί
γέγραπται. Τοσοῦτον ἦν τὸ κράτος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ
φιλίους.

X. Ὁ μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸς ὡρισμένην εἶχε νόμῳ
πτείαν τοῖς φεύγουσιν· ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου Λακεδαιμον
στρατῷ μεγάλῳ ἐμβαλόντων εἰς τὴν Ταναγραϊκὴν καὶ
Ἀθηναίων εὐθὺς ὁρμησάντων ἐπ' αὐτούς, ὁ μὲν Κίμων

θὼν ἐκ τῆς φυγῆς ἔθετο μετὰ τῶν φυλετῶν εἰς λόχον τὰ ὅπλα καὶ δι' ἔργων ἀπολύεσθαι τὸν Λακωνισμὸν ἐβούλετο συγκινδυνεύσας τοῖς πολίταις, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Περικλέους συστάντες ἀπήλασαν αὐτὸν ὡς φυγάδα. Διὸ καὶ δοκεῖ Περικλῆς ἐρρωμενεστάτην τὴν μάχην ἐκείνην ἀγωνίσασθαι καὶ γενέσθαι πάντων ἐπιφανέστατος ἀφειδήσας τοῦ σώματος. Ἔπεσον δὲ καὶ τοῦ Κίμωνος οἱ φίλοι πάντες ὁμαλῶς, οὓς Περικλῆς συνεπητιᾶτο τοῦ Λακωνισμοῦ· καὶ μετάνοια δεινὴ τοὺς Ἀθηναίους καὶ πόθος ἔσχε τοῦ Κίμωνος, ἠττημένους μὲν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Ἀττικῆς, προσδοκῶντας δὲ καὶ βαρὺν εἰς ἔτους ὥραν πόλεμον. Αἰσθόμενος οὖν ὁ Περικλῆς οὐκ ὤκνησε χαρίσασθαι τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα γράψας αὐτὸς ἐκάλει τὸν ἄνδρα· κἀκεῖνος ἐπανελθὼν εἰρήνην ἐποίησε ταῖς πόλεσιν· αἰκείως γὰρ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἀπήχθοντο τῷ Περικλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις δημαγωγοῖς. Ἔνιοι δέ φασιν οὐ πρότερον γραφῆναι τῷ Κίμωνι τὴν κάθοδον ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἢ συνθήκας αὐτοῖς ἀποῤῥήτους γενέσθαι δι' Ἐλπινίκης τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς, ὅστε Κίμωνα μὲν ἐκπλεῦσαι λαβόντα ναῦς διακοσίας καὶ τῶν ἔξω στρατηγεῖν καταστρεφόμενον τὴν βασιλέως χώραν, Περικλεῖ δὲ τὴν ἐν ἄστει δύναμιν ὑπάρχειν. Ἐδόκει δὲ καὶ πρότερον ἡ Ἐλπινίκη τῷ Κίμωνι τὸν Περικλέα πραότερον παρασχεῖν, ὅτε τὴν θανατικὴν δίκην ἔφυγεν. Ἦν μὲν γὰρ εἷς τῶν κατηγόρων ὁ Περικλῆς ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος· ἐλθούσης δὲ πρὸς αὐτὸν τῆς Ἐλπινίκης καὶ δεομένης μειδιάσας εἶπεν „Ὦ Ἐλπινίκη, γραῦς εἶ, γραῦς εἶ, ὡς πράγματα τηλικαῦτα πράσσειν.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λόγον ἅπαξ ἀνέστη τὴν προβολὴν ἀφοσιούμενος καὶ τῶν κατηγόρων ἐλάχιστα τὸν Κίμωνα λυπήσας ἀπεχώρησε. Πῶς ἂν οὖν τις Ἰδομενεῖ πιστεύσειε κατηγοροῦντι τοῦ Περικλέους ὡς τὸν δημαγωγὸν Ἐφιάλτην φίλον γενόμενον καὶ κοινωνὸν ὄντα τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ προαιρέσεως δολοφονήσαντος διὰ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον τῆς δόξης; Ταῦτα γὰρ οὐκ οἶδ' ὅθεν συναγαγὼν ὥσπερ χολὴν τάνδρὶ προσβέβλυκε, πάντη μὲν ἴσως οὐκ ἀνεπιλήπτῳ, φρόνημα δ' εὐγενὲς ἔχοντι καὶ ψυχὴν φιλότιμον, οἷς οὐδὲν ἐμφύεται πάθος ὠμὸν οὕτω καὶ θηριῶδες. Ἐφιάλτην μὲν οὖν

φοβερὸν ὄντα τοῖς ὀλιγαρχικοῖς καὶ περὶ τὰς εὐθύνας
διώξεις τῶν τὸν δῆμον ἀδικούντων ἀπαραίτητον ἐπιβ
λεύσαντες οἱ ἐχθροὶ δι' Ἀριστοδίκου τοῦ Ταναγρικοῦ κ
φαίως ἀνεῖλον, ὡς Ἀριστοτέλης εἴρηκεν. Ἐτελεύτησε δὲ
μων ἐν Κύπρῳ στρατηγῶν.

XI. Οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ μέγιστον μὲν ἤδη τὸν Πε
λέα καὶ πρόσθεν ὁρῶντες γεγονότα τῶν πολιτῶν, βου
μενοι δ' ὅμως εἶναί τινα τὸν πρὸς αὐτὸν ἀντιτασσόμεν
ἐν τῇ πόλει καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλύνοντα, ὥστε μὴ κομ
μοναρχίαν εἶναι, Θουκυδίδην τὸν Ἀλωπεκῆθεν, ἄνδρα σ
φρονα καὶ κηδεστὴν Κίμωνος, ἀντέστησαν ἐναντιωσόμεν
ὃς ἦττον μὲν ὢν πολεμικὸς τοῦ Κίμωνος, ἀγοραῖος δὲ
πολιτικὸς μᾶλλον, οἰκουρῶν ἐν ἄστει καὶ περὶ τὸ βῆμα
Περικλεῖ συμπλεκόμενος ταχὺ τὴν πολιτείαν εἰς ἀντίπαλ
ιστέστησεν. Οὐ γὰρ εἴασε τοὺς καλοὺς κἀγαθοὺς καλου
νους ἄνδρας ἐνδιεσπάρθαι καὶ συμμεμίχθαι πρὸς τὸν
μον, ὡς πρότερον, ὑπὸ πλήθους ἡμαυρωμένους τὸ ἀξ
μα, χωρὶς δὲ διακρίνας καὶ συναγαγὼν εἰς ταὐτὸ τὴν πε
των δύναμιν ἐμβριθῆ γενομένην ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ ῥοπ
ἐποίησεν. Ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς διπλόη τις ὕπουλος ὥσπ
ἐν σιδήρῳ διαφορὰν ὑποσημαίνουσα δημοτικῆς καὶ ἀριστ
κρατικῆς προαιρέσεως, ἡ δ' ἐκείνων ἄμιλλα καὶ φιλοτι
τῶν ἀνδρῶν βαθυτάτην τομὴν τεμοῦσα τῆς πόλεως τὸ
δῆμον, τὸ δ' ὀλίγους ἐποίησε καλεῖσθαι. Διὸ καὶ τότε μ
λιστα τῷ δήμῳ τὰς ἡνίας ἀνεὶς ὁ Περικλῆς ἐπολιτεύ
πρὸς χάριν, ἀεὶ μέν τινα θέαν πανηγυρικὴν ἢ ἑστίασιν
πομπὴν εἶναι μηχανώμενος ἐν ἄστει καὶ διαπαιδαγωγῶν
ἁμούσοις ἡδοναῖς τὴν πόλιν, ἐξήκοντα δὲ τριήρεις καθ' ἕ
στον ἐνιαυτὸν ἐκπέμπων, ἐν αἷς πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἔπλ
ὀπτῷ μῆνας ἔμμισθοι μελετῶντες ἅμα καὶ μανθάνοντες
ναυτικὴν ἐμπειρίαν. Πρὸς δὲ τούτοις χιλίους μὲν ἔστει
εἰς Χερρόνησον κληρούχους, εἰς δὲ Νάξον πεντακοσίο
εἰς δὲ Ἄνδρον ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θρᾴκην χιλίους
εὐέλπιδας συνοικήσοντας, ἄλλους δ' εἰς Ἰταλίαν, οἰκιζομέ
Συβάρεως, ἣν Θουρίους προσηγόρευσαν. Καὶ ταῦτ' ἔπρ
τὴν ἀπορουφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ διὰ σχολὴν πολυπράγ
νος ὄχλου τὴν πόλιν, ἐπανορθούμενος δὲ τὰς ἀπορίας

δήμου, φόβον δὲ καὶ φρουρὰν τοῦ μὴ νεωτερίζειν τι πε
ρακατοικίζων τοῖς συμμάχοις.

XII. Ὁ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν ταῖς Ἀθήναις καὶ πόρ
μον ἤνεγκε, μεγίστην δὲ τοῖς ἄλλοις ἔκπληξιν ἀνθρώπου
μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ μὴ ψεύδεσθαι τὴν λεγομένη
δύναμιν αὐτῆς ἐκείνην καὶ τὸν παλαιὸν ὄλβον, ἡ τῶν ἀνα
θημάτων κατασκευή, τοῦτο μάλιστα τῶν πολιτευμάτων το
Περικλέους ἐβάσκαινον οἱ ἐχθροὶ καὶ διέβαλλον ἐν ταῖς ἐκ
κλησίαις βοῶντες, ὡς ὁ μὲν δῆμος ἀδοξεῖ καὶ κακῶς ἀκούε
τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων χρήματα πρὸς αὑτὸν ἐκ Δήλου μετ
αγαγὼν, ἢ δ' ἐνεστιν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας εὐπρε
πεστάτη τῶν προφάσεων, δείσαντα τοὺς βαρβάρους ἐκεῖ
θεν ἀνελέσθαι καὶ φυλάττειν ἐν ὀχυρῷ τὰ κοινὰ, ταῦτη
ἀνῄρηκε Περικλῆς, καὶ δοκεῖ δεινὴν ὕβριν ἡ Ἑλλὰς ὑβρίζε
σθαι καὶ τυραννεῖσθαι περιφανῶς ὁρῶσα τοῖς εἰσφερομέ
νοις ὑπ' αὐτῆς ἀναγκαίως πρὸς τὸν πόλεμον ἡμᾶς τὴν πό
λιν καταχρυσοῦντας καὶ καλλωπίζοντας ὥσπερ ἀλαζόνα γυ
ναῖκα περιαπτομένην λίθους πολυτελεῖς καὶ ἀγάλματα κα
ναοὺς χιλιοταλάντους. Ἐδίδασκεν οὖν ὁ Περικλῆς τὸν δῆ
μον, ὅτι χρημάτων μὲν οὐκ ὀφείλουσι τοῖς συμμάχοις λό
γον προπολεμοῦντες αὐτῶν καὶ τοὺς βαρβάρους ἀνείργον
τες, οὐχ ἵππον, οὐ ναῦν, οὐχ ὁπλίτην, ἀλλὰ χρήματα μό
νον τελούντων, ἃ τῶν διδόντων οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν λαμ
βανόντων, ἂν παρέχωσιν ἀνθ' ὧν λαμβάνουσι· δεῖ δὲ, τῆς
πόλεως κατεσκευασμένης ἱκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸ
πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ὧν
δόξα μὲν γενομένων ἀΐδιος, εὐπορία δὲ γινομένων ἑτοίμη
παρέσται, παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης καὶ ποικίλων
χρειῶν, αἳ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρ
κινοῦσαι σχεδὸν ὅλην ποιοῦσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν ἐξ αὐ
τῆς ἅμα κοσμουμένην καὶ τρεφομένην. Τοῖς μὲν γὰρ ἡλι
κίαν ἔχουσι καὶ ῥώμην αἱ στρατεῖαι τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν εὐ
πορίας παρεῖχον· τὸν δ' ἀσύντακτον καὶ βάναυσον ὄχλο
οὔτ' ἄμοιρον εἶναι λημμάτων βουλόμενος οὔτε λαμβάνειν
ἀργὸν καὶ σχολάζοντα μεγάλας κατασκευασμάτων ἐπιβολὰ
καὶ πολυτέχνους ὑποθέσεις ἔργων διατριβὴν ἐχόντων ἐνέ
βαλε φέρων εἰς τὸν δῆμον, ἵνα μηδὲν ἧττον τῶν πλεόντω

καὶ φρουρούντων καὶ στρατευομένων τὸ οἰκουροῦν ἔχῃ πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὠφελεῖσθαι καὶ μεταλαμβάνειν. Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκὸς, ἐλέφας, χρυσὸς, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοὶ, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες, ἐλέφαντος ζωγράφοι, ποικίλται, κομίζονται, πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ κυβερνῆται κατὰ θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἁμαξηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστρόφοι καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὁδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἑκάστη δὲ τέχνη καθάπερ στρατηγὸς ἴδιον στράτευμα τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν ὄργανον καὶ σώματῆς ὑπηρεσίας γινόμενον, εἰς πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων, ὑπερηφάνων μὲν μεγέθει, μορφῇ δ' ἀμιμήτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργῶν ἁμιλλωμένων ὑπερβαλέσθαι τὴν δημιουργίαν τῇ καλλιτεχνίᾳ, μάλιστα θαυμάσιον ἦν τὸ τάχος. Ὧν γὰρ ἕκαστον ὤοντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος ἀφίξεσθαι, ταῦτα πάντα μιᾶς ἀκμῆ πολιτείας ἐλάμβανε τὴν συντέλειαν. Καίτοι γε φασὶν, Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονοῦντος ἐπὶ τῷ ταχὺ καὶ ῥᾳδίως τὰ ζῶα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἰπεῖν „Ἐγὼ δὲ πολλῷ χρόνῳ.“ Ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν, ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προενεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἐκδίδωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυμάζεται τὰ Περικλέους ἔργα πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γενόμενα. Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθὺς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμῇ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθεῖ τις καινότης ἀεὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ ἀειθαλῆ πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἐχόντων. Πάντα δὲ διεῖπε καὶ πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους ἀρχιτέκτονας ἐχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν μὲν γὰρ ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης εἰργάζετο καὶ Ἰκτινος, τὸ δ' ἐν Ἐλευσῖνι τελεστή-

ριον ἤρξατο μὲν Κόροιβος οἰκοδομεῖν καὶ τοὺς ἐπ' ἐδάφους κίονας ἔθηκεν οὗτος καὶ τοῖς ἐπιστυλίοις ἐπέζευξεν· ἀποθανόντος δὲ τούτου Μεταγένης ὁ Ξυπέτειος τὸ διάζωμα καὶ τοὺς ἄνω κίονας ἐπέστησε· τὸ δ' ὀπαῖον ἐπὶ τοῦ Ἀνακτόρου Ξενοκλῆς ὁ Χολαργεὺς ἐκορύφωσε· τὸ δὲ Μακρὸν τεῖχος, περὶ οὗ Σωκράτης ἀκοῦσαί φησιν αὐτὸς εἰσηγουμένου γνώμην Περικλέους, ἠργολάβησε Καλλικράτης. Κωμῳδεῖ δὲ τὸ ἔργον Κρατῖνος ὡς βραδέως περαινόμενον·

Πάλαι γὰρ αὐτὸ (φησὶ) λόγοισι προάγει Περικλῆς,
Ἔργοισι δ' οὐδὲ κινεῖ . . . . . .

Τὸ δ' Ὠιδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηνῆς, ἐπιστατοῦντος καὶ τούτῳ Περικλέους. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θρᾴτταις παίζει πρὸς αὐτόν·

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὅδε προσέρχεται
Περικλῆς τῳὠδεῖον ἐπὶ τοῦ κρανίου
Ἔχων, ἐπειδὴ τοὐστρακον παρῴχηται.

Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐψηφίσατο μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἄγεσθαι καὶ διέταξεν αὐτὸς ἀθλοθέτης αἱρεθείς, καθότι χορὴ τοὺς ἀγωνιζομένους αὐλεῖν ἢ ᾄδειν ἢ κιθαρίζειν. Ἐθεῶντο δὲ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν Ὠιδείῳ τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας. Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως ἐξειργάσθη μὲν ἐν πενταετίᾳ, Μνησικλέους ἀρχιτεκτονοῦντος· τύχῃ δὲ θαυμαστῇ συμβᾶσα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνυσε τὴν θεὸν οὐκ ἀποστατοῦσαν, ἀλλὰ συνεφαπτομένην τοῦ ἔργου καὶ συνεπιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργότατος καὶ προθυμότατος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαλεὶς ἐξ ὕψους ἔπεσε καὶ διέκειτο μοχθηρῶς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμένος. Ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλέους ἡ θεὸς ὄναρ φανεῖσα συνέταξε θεραπείαν, ᾗ χρώμενος ὁ Περικλῆς ταχὺ καὶ ῥᾳδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ὑγείας Ἀθηνᾶς ἀνέστησεν ἐν ἀκροπόλει παρὰ τὸν βωμὸν, ὃς καὶ πρότερον ἦν, ὡς λέγουσιν. Ὁ δὲ Φειδίας εἰργάζετο μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυσοῦν ἔδος καὶ τούτου δημιουργὸς ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέγραπται· πάντα δ' ἦν σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ καὶ πᾶσιν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπεστάτει

τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλέους. Καὶ τοῦτο τῷ μ
φθόνον, τῷ δὲ βλασφημίαν ἤνεγκεν, ὡς ἐλευθέρας τῷ Π
ραλεῖ γυναῖκας εἰς τὰ ἔργα φοιτώσας ὑποδεχομένου τ
Φειδίου. Δεξάμενοι δὲ τὸν λόγον οἱ κωμικοὶ πολλὴν ἀσέ
γειαν αὐτοῦ κατεσκέδασαν εἴς τε τὴν Μενίππου γυναῖ
διαβάλλοντες, ἀνδρὸς φίλου καὶ ὑποστρατηγοῦντος, εἰς
τὰς Πυριλάμπους ὀρνιθοτροφίας, ὃς ἑταῖρος ὢν Περικλέο
αἰτίαν εἶχε ταῶνας ὑφιέναι ταῖς γυναιξίν, αἷς ὁ Περικλ
ἐκλησίαζε. Καὶ τί ἄν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίο
καὶ τὰς κατὰ τῶν κρειττόνων βλασφημίας ὥσπερ δαίμο
κακῷ τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἑκάστοτε θαυμ
σειεν, ὅπου καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος δεινὸν ἀσέβημα κ
μυθῶδες ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ νἱ
κατὰ τοῦ Περικλέους; Οὕτως ἔοικε πάντη χαλεπὸν εἶν
καὶ δυσθήρατον ἱστορίᾳ τἀληθὲς, ὅταν οἱ μὲν ὕστερον γ
γοτότες τὸν χρόνον ἔχωσιν ἐπιπροσθοῦντα τῇ γνώσει τα
πραγμάτων, ἡ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἠλικιῶτις ἱστ
ρία τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενείαις, τὰ δὲ χαριζομέ
καὶ κολακεύουσα λυμαίνηται καὶ διαστρέφῃ τὴν ἀλήθειαν.

XIV. Τῶν δὲ περὶ τὸν Θουκυδίδην ῥητόρων καταβοώ
των τοῦ Περικλέους ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα καὶ τὰς προ
όδους ἀπολλύντος ἠρώτησεν ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν δῆμον, εἰ πο
λὰ δοκεῖ δεδαπανῆσθαι, φησάντων δὲ πάμπολλα „Μὴ τ
των" εἶπεν „ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ δεδαπανήσθω, καὶ τἄναθ
μάτων ἰδίαν ἐμαυτοῦ ποιήσομαι τὴν ἐπιγραφήν." Εἰπό
τος οὖν ταῦτα τοῦ Περικλέους, εἴτε τὴν μεγαλοφροσύν
αὐτοῦ θαυμάσαντες εἴτε πρὸς τὴν δόξαν ἀντιφιλοτιμούμ
νοι τῶν ἔργων, ἀνέκραγον κελεύοντες ἐκ τῶν δημοσίων ἀν
λίσκειν καὶ χορηγεῖν μηδενὸς φειδόμενον. Τέλος δὲ πρ
τὸν Θουκυδίδην εἰς ἀγῶνα περὶ τοῦ ὀστράκου καταστὰς κ
διακινδυνεύσας ἐκεῖνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντ
ταγμένην ἑταιρείαν.

XV. Ὡς οὖν παντάπασι λυθείσης τῆς διαφορᾶς καὶ τ
πόλεως οἷον ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γενομένης κομιδῇ περιήνεγκ
εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηρτημέ
πράγματα, φόρους καὶ στρατεύματα καὶ τριήρεις καὶ ν
σους καὶ θάλασσαν καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων, πολλὴν

καὶ διὰ βαρβάρων ἦκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγεμονίαν ὑπηκόοις ἔθνεσι καὶ φιλίαις βασιλέων καὶ συμμαχίαις πεφραγμένην δυναστῶν, οὐκέθ' ὁ αὐτὸς ἦν οὐδ' ὁμοίως χειροήθης τῷ δήμῳ καὶ ῥᾴδιος ὑπείκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπιθυμίαις ὥσπερ πνοαῖς τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἔνια δημαγωγίας ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἁρμονίας ἀριστοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινάμενος πολιτείαν καὶ χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῇ καὶ ἀνεγκλήτῳ τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἦγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν δῆμον, ἦν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων καὶ προσβιβάζων ἐχειροῦτο τῷ συμφέροντι μιμούμενος ἀτεχνῶς ἰατρὸν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ κατὰ καιρὸν μὲν ἡδονὰς εὐλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμοὺς καὶ φάρμακα προσφέροντα σωτήρια. Παντοδαπῶν γὰρ, ὡς εἰκὸς, παθῶν ἐν ὄχλῳ τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι φυομένων μόνος ἐμμελῶς ἕκαστα διαχειρίσασθαι πεφυκὼς, μάλιστα δ' ἐλπίσι καὶ φόβοις ὥσπερ οἴαξι προαναστέλλων τὸ θρασυνόμενον αὐτῶν καὶ τὸ δύσθυμον ἀνιεὶς καὶ παραμυθούμενος ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν κατὰ Πλάτωνα ψυχαγωγίαν οὖσαν καὶ μέγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ πάθη μέθοδον, ὥσπερ τινὰς τόνους καὶ φθόγγους ψυχῆς μάλ' ἐμμελοῦς ἁφῆς καὶ κρούσεως δεομένους. Λίτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου φιλῶς δύναμις, ἀλλ', ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ τὸν βίον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρὸς, ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου καὶ χρημάτων κρείττονος· ὃς τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην ποιήσας καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ὧν ἔνιοι καὶ ἐπὶ τοῖς υἱέσι διέθεντο, ἐκεῖνος μιᾷ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἧς ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σαφῶς μὲν ὁ Θουκυδίδης διηγεῖται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσιν οἱ κωμικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐτὸν ἑταίρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυραννήσειν κελεύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου πρὸς δημοκρατίαν καὶ βαρυτέρας περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς. Ὁ δὲ Τηλεκλείδης παραδεδωκέναι φησὶν αὐτῷ τοὺς Ἀθηναίους

Πόλεών τε φόρους, αὐτάς τε πόλεις τὰς μὲν δεῖν, τὰς δ' ἀναλύειν,
Λάϊνα τείχη τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ αὐτὰ πάλιν καταβάλλειν,
Σπονδὰς, δύναμιν, κράτος, εἰρήνην πλοῦτόν τ' εὐδαιμονίαν τε.

αὶ ταῦτα καιρὸς οὐκ ἦν οὐδ' ἀκμὴ καὶ χάρις ἀνθούσης ἐφ' ρᾳ πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν ἔτη πρωτεύων ἐν φιάλταις καὶ Λεωκράταις καὶ Μυρωνίδαις καὶ Κίμωσι καὶ ολμίδαις καὶ Θουκυδίδαις, μετὰ δὲ τὴν Θουκυδίδου κα- 1
άλυσιν καὶ τὸν ὀστρακισμὸν οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκα τῶν διήνεγκε καὶ μίαν οὖσαν ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις στρατη- ίαις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτησάμενος ἐφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καίπερ οὐ παντάπασιν ἀργῶς ἔχων ρὸς χρηματισμὸν, ἀλλὰ τὸν πατρῷον καὶ δίκαιον πλοῦτον, 1
ς μήτ' ἀμελούμενος ἐκφύγοι μήτε πολλὰ πράγματα καὶ ιατριβὰς ἀσχολουμένῳ παρέχοι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν ν ᾤετο ῥᾴστην καὶ ἀκριβεστάτην εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐπετείους αρποὺς ἅπαντας ἀθρόους ἐπίπρασκεν, εἶτα τῶν ἀναγκαίων καστον ἐξ ἀγορᾶς ὠνούμενος διῴκει τὸν βίον καὶ τὰ πε- 2
ὶ τὴν δίαιταν. Ὅθεν οὐχ ἡδὺς ἦν ἐνηλίκοις παισὶν οὐδὲ ναιξὶ δαψιλὴς χορηγὸς, ἀλλ' ἐμέμφοντο τὴν ἐφήμερον αύτην καὶ συνηγμένην εἰς τὸ ἀκριβέστατον δαπάνην, οὐ- ενὸς, οἷον ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, πε- ιῤῥέοντος, ἀλλὰ παντὸς μὲν ἀναλώματος, παντὸς δὲ λήμ- 2
ατος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βαδίζοντος. Ὁ δὲ πᾶσαν αὐ- ῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκρίβειαν εἷς ἦν οἰκέτης, Εὐάγ- λος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς εὖ πεφυκὼς ἢ κατεσκευασμένος ὑπὸ ῦ Περικλέους πρὸς οἰκονομίαν. Ἀπεναντία μὲν οὖν ταῦ- κ τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἴγε καὶ τὴν οἰκίαν ἐκεῖνος ἐξ- 3
ιπε καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν καὶ μηλόβοτον ὑπ' ἐν- ουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. Οὐ ταὐτὸν δ' ἐστὶν, οἶμαι, ωρητικοῦ φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνόρ- ανον καὶ ἀπροσδεᾶ τῆς ἐκτὸς ὕλης ἐπὶ τοῖς καλοῖς κινεῖ ν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρωπείας χρείας ἀναμιγνύντι 3
ν ἀρετὴν ἔστιν οὗ γένοιτ' ἂν οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, λὰ καὶ τῶν καλῶν ὁ πλοῦτος, ὥσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ βοη-

θοῦντι πολλοῖς τῶν πενήτων. Καὶ μέντοι γε τὸν Ἀν
ραν αὐτὸν λέγουσιν ἀσχολουμένου Περικλέους ἀκλοι
κρίσθαι συγκεκαλυμμένον ἤδη γηραιὸν ἀποκαρτερη
προσκεισάντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ πράγματος ἐκπλε
Θεῖν εὐθὺς ἐπὶ τὸν ἄνδρα καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησι
φυρόμενον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπο
πολιτείας σύμβουλον· ἀπαλυφάμενον οὖν τὸν Ἀν
ραν εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν „Ὦ Περίκλεις, καὶ οἱ τοῦ λ
χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.“

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τ
ξήσει τῶν Ἀθηναίων ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμ
μᾶλλον μέγα φρονεῖν καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν πραγ
γράφει ψήφισμα, πάντας Ἕλληνας τοὺς ὁπηποτε
ποῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας παρακαλεῖν, καὶ μικρ
λιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺ
λευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ἃ κατέκρη
βάρβαροι, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς
δος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρου
χοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεᾶ
τὴν εἰρήνην ἄγωσιν. Ἐπὶ ταῦτα δ' ἄνδρες εἴκοσι τῶν
πεντήκοντα ἔτη γεγονότων ἐπέμφθησαν, ὧν πέντε μὲ
νας καὶ Δωριεῖς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ νησιώτας ἄχρι Λ
καὶ Ῥόδου παρεκάλουν, πέντε δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόν
Θρᾴκῃ μέχρι Βυζαντίου τόπους ἐπῆεσαν, καὶ πέντε ἐκ
τοις εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Πελοπόννησον,
ταύτης διὰ Λοκρῶν ἐπὶ τὴν πρόσοικον Ἤπειρον ἕως
νανίας καὶ Ἀμβρακίας ἀπεστάλησαν, οἱ δὲ λοιποὶ δι' Ε
ἐπ' Οἰταίους καὶ τὸν Μαλιέα κόλπον καὶ Φθιώτας καὶ
οὓς καὶ Θεσσαλοὺς ἐπορεύοντο, συμπείθοντες εἶναι κ
ἔχειν τῶν βουλευμάτων ἐπ' εἰρήνῃ καὶ κοινοπραγίᾳ τ
λάδος. Ἐπράχθη δ' οὐδὲν οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις,
δαιμονίων ἐναντιωθέντων, ὡς λέγεται, καὶ τὸ π
ἐν Πελοποννήσῳ τῆς πείρας ἐλεγχθείσης. Τοῦτο μὲ
παρεθέμην ἐνδεικνύμενος αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν
λοφροσύνην.

XVIII. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις εὐθυπίπτει μάλιστα
τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε μάχης ἐχούσης πολλὴν ἀδηλότη

ίνδυνον ἑκουσίως ἁπτόμενος, οὔτε τοὺς ἐκ τοῦ παραβάλλεσθαι χρησαμένους τύχῃ λαμπρᾷ καὶ θαυμασθέντας ὡς μεγάλους ζηλῶν καὶ μιμούμενος στρατηγοὺς, ἀεί τε λέγων πρὸς τοὺς πολίτας, ὡς ὅσον ἐπ' αὐτῷ μενοῦσιν ἀθάνατοι πάντα τὸν χρόνον. Ὁρῶν δὲ Τολμίδην τὸν Τολμαίου διὰ τὰς πρότερον εὐτυχίας καὶ διὰ τὸ τιμᾶσθαι διαφερόντως ἐκ τῶν πολεμικῶν σὺν οὐδενὶ καιρῷ παρασκευαζόμενον εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν καὶ πεπεικότα τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους ἐθελοντὶ στρατεύεσθαι χιλίους γενομένους ἄνευ τῆς ἄλλης δυνάμεως κατέχειν ἐπειρᾶτο καὶ παρακαλεῖν ἐν τῷ δήμῳ τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν, ὡς, εἰ μὴ πείθοιτο Περικλεῖ, τόν γε σοφώτατον οὐχ ἁμαρτήσεται σύμβουλον ἀναμείνας χρόνον. Τότε μὲν οὖν μετρίως εὐδοκίμησε τοῦτ' εἰπών· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, ὡς ἀνηγγέλθη τεθνεὼς μὲν αὐτὸς Τολμίδης περὶ Κορώνειαν ἡττηθεὶς μάχῃ, τεθνεῶτες δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τῶν πολιτῶν, μεγάλην τοῦτο τῷ Περικλεῖ μετ' εὐνοίας δόξαν ἤνεγκεν ὡς ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπολίτῃ.

XIX. Τῶν δὲ στρατηγιῶν ἠγαπήθη μὲν ἡ περὶ Χεῤῥόνησον αὐτοῦ μάλιστα σωτήριος γενομένη τοῖς αὐτόθι κατοικοῦσι τῶν Ἑλλήνων. Οὐ γὰρ μόνον ἐποίκους Ἀθηναίων χιλίους κομίσας ἔῤῥωσεν εὐανδρίᾳ τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα διαζώσας ἐρύμασι καὶ προβλήμασιν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν ἀπετείχισε τὰς καταδρομὰς τῶν Θρᾳκῶν περικεχυμένων τῇ Χεῤῥονήσῳ καὶ πόλεμον ἐνδελεχῆ καὶ βαρὺν ἐξέκλεισεν, ᾧ συνείχετο πάντα τὸν χρόνον ἡ χώρα βαρβαρικαῖς ἀναμεμιγμένη γειτνιάσεσι καὶ γέμουσα λῃστηρίων ὁμόρων καὶ συνοίκων. Ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβοήθη πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀνθρώπους περιπλεύσας Πελοπόννησον ἐκ Πηγῶν τῆς Μεγαρικῆς ἀναχθεὶς ἑκατὸν τριήρεσιν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπόρθησε τῆς παραλίας πόλεις, ὡς Τολμίδης πρότερον, ἀλλὰ καὶ πόῤῥω θαλάττης προελθὼν τοῖς ἀπὸ τῶν νεῶν ὁπλίταις τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰ τείχη συνέστειλε δείσαντας αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἐν δὲ Νεμέᾳ Σικυωνίους ὑποστάντας καὶ συνάψαντας μάχην κατὰ κράτος τρεψάμενος ἔστησε τρόπαιον, ἐκ δ' Ἀχαΐας φίλης οὔσης στρατιώτας ἀναλαβὼν εἰς τὰς τριήρεις ἐπὶ τὴν ἀντιπέρας Ἤπειρον ἐκομίσθη τῷ στό-

λῳ καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῷον Ἀκαρνανίαν κατέδραμε καὶ κατέκλεισεν Οἰνεάδας εἰς τὸ τεῖχος καὶ τεμὼν τὴν γῆν καὶ κακώσας ἀπῆρεν ἐπ' οἶκον, φοβερὸς μὲν φανεὶς τοῖς πολεμίοις, ἀσφαλὴς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις· οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἀπὸ τύχης πρόσκρουσμα συνέβη περὶ τοὺς στρατευομένους.

XX. Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ μεγάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς ταῖς μὲν Ἑλληνίσι πόλεσιν ὧν ἐδέοντο διεπράξατο καὶ προσηνέχθη φιλανθρώπως, τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἐθνεσι καὶ βασιλεῦσιν αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπεδείξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἄδειαν καὶ τὸ θάρσος ᾗ βούλοιντο πλεόντων καὶ πᾶσαν ὑφ' αὑτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν, Σινωπεῖσι δὲ τριακαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαμάχου καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλεων τύραννον. Ἐκπεσόντος δὲ τούτου καὶ τῶν ἑταίρων ἐψηφίσατο πλεῖν εἰς Σινώπην Ἀθηναίων ἐθελοντὰς ἑξακοσίους καὶ συγκατοικεῖν Σινωπεῖσι νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν, ἣν πρότερον οἱ τύραννοι κατεῖχον. Τἆλλα δ' οὐ συνεχώρει ταῖς ὁρμαῖς τῶν πολιτῶν οὐδὲ συνεξέπιπτεν ὑπὸ ῥώμης καὶ τύχης τοσαύτης ἐπαιρομένων Λιγύπτου τε πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κινεῖν τῆς βασιλέως ἀρχῆς τὰ πρὸς θαλάσσῃ. Πολλοὺς δὲ καὶ Σικελίας ὁ δύσερως ἐκεῖνος ἤδη καὶ δύσποτμος ἔρως εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ῥήτορες. Ἦν δὲ καὶ Τυρρηνία καὶ Καρχηδὼν ἐνίοις ὄνειρος, οὐκ ἀπ' ἐλπίδος διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑποκειμένης ἡγεμονίας καὶ τὴν εὔροιαν τῶν πραγμάτων.

XXI. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην καὶ περιέκοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμεως ἔτρεπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν ὑπαρχόντων μέγα ἔργον ἡγούμενος ἀνείργειν Λακεδαιμονίους καὶ ὅλως ὑπεναντιούμενος ἐκείνοις, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς ἔδειξε καὶ μάλιστα τοῖς περὶ τὸν ἱερὸν πραχθεῖσι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύσαντες εἰς Δελφοὺς, Φωκέων ἐχόντων τὸ ἱερὸν, Δελφοῖς ἀπέδωκαν, εὐθὺς ἐκείνων ἐκπολαγέντων ὁ Περικλῆς ἐπιστρατεύσας πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκέας· καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἣν ἔδωκαν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντείαν εἰς τὸ μέτωπον ἐγκολαψάντων τοῦ χαλ-

κοῦ λύκου λαβὼν καὶ αὐτὸς προμαντείαν τοῖς Ἀθηνα
εἰς τὸν αὐτὸν λύκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξ

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀ
ναίων συνεῖχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γενόμενα. Πρά
μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπέστησαν, ἐφ' οὓς διέβη μετὰ δι
μεως. Εἶτ' εὐθὺς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκπεπολεμωμ
καὶ στρατιὰ πολεμίων ἐπὶ τοῖς ὅροις τῆς Ἀττικῆς ο
Πλειστώνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων.
λιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομ
το πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνάψαι μὲν
χειρας οὐκ ἐθάρσησε πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ὁπλίταις προ
ἰουμένοις, ὁρῶν δὲ τὸν Πλειστώνακτα νέον ὄντα κομι
χούμενον δὲ μάλιστα Κλεανδρίδῃ τῶν συμβούλων, ὃν
ἴφοροι φύλακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν σ
πεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα καὶ ταχὺ διαφθείρας χ
μασιν αὐτὸν ἔπεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πε
ποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη
τὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸν μὲν
σιλέα χρήμασιν ἐζημίωσαν, ὧν τὸ πλῆθος οὐκ ἴσχων ἐκτί
μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος, τοῦ δὲ Κλεανδρίδου φ
γοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατὴρ Γυλίπ
τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικ
ὥσπερ συγγενικὸν αὐτῷ προστρίψασθαι νόσημα τὴν φιλ
γυρίαν ἡ φύσις, ὑφ' ἧς καὶ αὐτὸς αἰσχρῶς ἐπὶ κακοῖς
γοις ἁλοὺς ἐξέπεσε τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τ
περὶ Λυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀ
λογισμῷ δέκα ταλάντων ἀνάλωμα γράψαντος ἀνηλωμέν
εἰς τὸ δέον ὁ δῆμος ἀπεδέξατο μὴ πολυπραγμονήσας μ
ἐλέγξας τὸ ἀπόῤῥητον. Ἔνιοι δ' ἱστορήκασιν, ὧν ἔστι
Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν
τὴν Σπάρτην ἐφοίτα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέο
οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων παρῃτεῖτο τὸν πόλεμ
οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ πα
σκευασάμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Ε
δὺς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφεστῶτας τραπόμενος καὶ διαβὰς
Εὔβοιαν κεντήκοντα ναυσὶ καὶ πεντακισχιλίοις ὁπλίταις κ

εστρέψατο τὰς πόλεις· καὶ Χαλκιδέων μὲν τοὺς ἱπποβότας λεγομένους πλούτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντας ἐξέβαλεν, Ἑστιαιεῖς δὲ πάντας ἀναστήσας ἐκ τῆς χώρας Ἀθηναίους κατῴκισε, μόνοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησάμενος, ὅτι ναῦν 16Ε
5 Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἔτη τριάκοντα ψηφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κελευόμενοι διαλύσασθαι πόλεμον οὐχ ὑπήκουον.
10 Ἐπεὶ δ' Ἀσπασίᾳ χαριζόμενος δοκεῖ πρᾶξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθ' ἂν εἴη καιρὸς διαπορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δύναμιν τοσαύτην ἔχουσα τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον οὐδ' ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῆς παρέσχε λόγον. Ὅτι μὲν γὰρ
15 ἦν Μιλησία γένος, Ἀξιόχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται. Φασὶ δ' αὐτὴν Θαργηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰάδων ζηλώσασαν ἐπιθέσθαι τοῖς δυνατωτάτοις ἀνδράσι. Καὶ γὰρ ἡ Θαργηλία τό τ' εἶδος εὐπρεπὴς γενομένη καὶ χάριν ἔχουσα μετὰ δεινότητος πλείστοις μὲν Ἑλλήνων συνῴκησεν ἀνδράσι, πάν-
20 τας δὲ προσεποίησε βασιλεῖ τοὺς πλησιάσαντας αὐτῇ καὶ ταῖς πολεσι μηδισμοῦ δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχὰς δυνατωτάτων ὄντων καὶ μεγίστων. Τὴν δ' Ἀσπασίαν οἱ μὲν ὡς σοφήν τινα καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους σπουδασθῆναι λέγουσι. Καὶ γὰρ Σωκράτης ἔστιν ὅτε μετὰ τῶν γνω-
25 ρίμων ἐφοίτα καὶ τὰς γυναῖκας ἀκροασομένας οἱ συνήθεις ἦγον ὡς αὐτὴν, καίπερ οὐ κοσμίου προειστῶσαν ἐργασίας οὐδὲ σεμνῆς, ἀλλὰ παιδίσκας ἑταιρούσας τρέφουσαν. Αἰσχίνης δέ φησι καὶ Λυσικλέα τὸν προβατοκάπηλον ἐξ ἀγενοῦς καὶ ταπεινοῦ τὴν φύσιν Ἀθηναίων γενέσθαι πρῶτον
30 Ἀσπασίᾳ συνόντα μετὰ τὴν Περικλέους τελευτήν. Ἐν δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος, εἰ καὶ μετὰ παιδιᾶς τὰ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ' ἱστορίας ἔνεστιν, ὅτι δόξαν εἶχε τὸ γύναιον ἐπὶ ῥητορικῇ πολλοῖς Ἀθηναίων ὁμιλεῖν. Φαίνεται μέντοι μᾶλλον ἐρωτική τις ἡ τοῦ Περικλέους ἀγάπησις γε-
35 νομένη πρὸς Ἀσπασίαν. Ἦν μὲν γὰρ αὐτῷ γυνὴ προσήκουσα μὲν κατὰ γένος, συνῳκηκυῖα δ' Ἱππονίκῳ πρότερον, ἐξ οὗ Καλλίαν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ παρὰ τῷ Περι-

υλεῖ Ξάνθιππον καὶ Πάραλον. Εἶτα τῆς συμβιώσεως ο
οὔσης αὐτοῖς ἀρεστῆς ἐκείνην μὲν ἑτέρῳ βουλομένην συνε
δοκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν ἔστερξε διαφερόντα
Καὶ γὰρ ἐξιὼν, ὥς φασι, καὶ εἰσιὼν ἀπ' ἀγορᾶς ἠσπάζε
καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφιλεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κ
μαθίαις Ὀμφάλη τε νέα καὶ Δηϊάνειρα καὶ πάλιν Ἥρα προ
αγορεύεται. Κρατῖνος δ' ἄντικρυς παλλακὴν αὐτὴν εἰρηκ
ἐν τούτοις·

—Ἥραν τέ οἱ Ἀσπασίαν τίκτει
Καὶ καταπυγοσύνην παλλακὴν κυνώπιδα.

Δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον ἐκ ταύτης τεκνῶσαι, περὶ οὗ π
ποίηκεν Εὔπολις ἐν Δήμοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρωτῶντα·

Ὁ νόθος δέ μοι ζῇ;

τὸν δὲ Μυρωνίδην ἀποκρινόμενον·

Καὶ πάλαι γ' ἂν ἦν ἀνὴρ,
Εἰ μὴ τὸ τῆς πόρνης ὑπωρῴδει κακόν.

Οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομαστὴν καὶ κλεινὴν γενέσθαι λ
γουσιν, ὥστε καὶ Κῦρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ τ
τῶν Περσῶν ἡγεμονίας τὴν ἀγαπωμένην ὑπ' αὐτοῦ μάλ
στα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι καλουμένην Μιλ
τρότερον. Ἦν δὲ Φωκαΐς τὸ γένος, Ἑρμοτίμου θυγάτη
ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κύρου πεσόντος ἀπαχθεῖσα πρὸς βασιλ
κλεῖστον ἴσχυσε. Ταῦτα μὲν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ κατὰ τ
γραφὴν ἀπάσασθαι καὶ παρελθεῖν ἔστως ἀπάνθρωπον ἦν.

XXV. Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλ
στα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους Ἀσπασίας δε
θείσης. Αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Πριήνης πόλ
μον· καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, πάνσασθαι τῶν Ἀθηναίω
πλεόντων καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, ο
ἐπείθοντο. Πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς τὴν μὲν οὖσαν ὀλιγα
χίαν ἐν Σάμῳ κατέλυσεν, τῶν δὲ πρώτων λαβὼν ὁμήρο
πεντήκοντα καὶ παῖδας ἴσους εἰς Λῆμνον ἀπέστειλε. Κα
τοι φασὶν ἕκαστον μὲν αὐτῷ τῶν ὁμήρων διδόναι τάλα
τον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δ' ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντας ἐν τ
πάλει γενέσθαι δημοκρατίαν. Ἔτι δὲ Πισσούθνης ὁ Πέρσ
ἔχων τινὰ πρὸς Σαμίους εὔνοιαν ἀπέστειλεν αὐτῷ μυρίο
χρυσοῦς παραιτούμενος τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἔλαβε τούτα

οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος, ὥσπερ ἐγνώκει, τοῖς Σαμίοις καὶ καταστήσας δημοκρατίαν ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δ' εὐθὺς ἀπέστησαν, ἐκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὁμήρους Πισσούθνου, καὶ τἄλλα παρεσκευάσαντο πρὸς τὸν πόλεμον. Λύθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτοὺς οὐχ ἡσυχάζοντας οὐδὲ κατεπτηχότας, ἀλλὰ καὶ πάνυ προθύμως ἐγνωκότας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. Γενομένης δὲ παρτερᾶς ναυμαχίας περὶ νῆσον, ἣν Τραγίας καλοῦσι, λαμπρῶς ὁ Περικλῆς ἐνίκα τέσσαρσι καὶ τεσσαράκοντα ναυσὶν ἐβδομήκοντα καταναυμαχήσας, ὧν εἴκοσι στρατιώτιδες ἦσαν.

XXVI. Ἅμα δὲ τῇ νίκῃ καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας ἐπολιόρκει τοὺς Σαμίους ἀμωγέπως ἔτι τολμῶντας ἐπεξιέναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸ τοῦ τείχους. Ἐπεὶ δὲ μείζων ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν καὶ παντελῶς κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι, λαβὼν ὁ Περικλῆς ἑξήκοντα τριήρεις ἔπλευσεν εἰς τὸν ἔξω πόντον, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Φοινισσῶν νεῶν ἐπικούρων τοῖς Σαμίοις προσφερομένων ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρώτατα βουλόμενος, ὡς δὲ Στησίμβροτος, ἐπὶ Κύπρον στελλόμενος· ὅπερ οὐ δοκεῖ πιθανὸν εἶναι. Ὁποτέρῳ δ' οὖν ἐχρήσατο τῶν λογισμῶν, ἁμαρτεῖν ἔδοξε. Πλεύσαντος γὰρ αὐτοῦ Μέλισσος ὁ Ἰθαγένους, ἀνὴρ φιλόσοφος, στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος τῶν νεῶν ἢ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν ἔπεισε τοὺς πολίτας ἐπιθέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ γενομένης μάχης νικήσαντες οἱ Σάμιοι καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἄνδρας ἑλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς διαφθείραντες ἐχρῶντο τῇ θαλάσσῃ καὶ παρετίθεντο τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν πόλεμον ὅσα μὴ πρότερον εἶχον. Ὑπὸ δὲ τοῦ Μελίσσου καὶ Περικλέα φησὶν αὐτὸν Ἀριστοτέλης ἡττηθῆναι ναυμαχοῦντα πρότερον. Οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνθυβρίζοντες ἔστιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαῦκας· καὶ γὰρ ἐκείνους οἱ Ἀθηναῖοι σάμαιναν. Ἡ δὲ σάμαινα ναῦς ἐστιν ὑπρωρος μὲν τὸ σίμωμα, κοιλοτέρα δὲ καὶ γαστροειδής, ὥστε καὶ φορτοφορεῖν καὶ ταχυναυτεῖν. Οὕτω δ' ὠνομάσθη διὰ τὸ πρῶτον ἐν Σάμῳ φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος. Πρὸς ταῦτα τὰ στίγματα λέγουσι καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον ᾠνίχθαι·

Σαμίων ὁ δῆμός ἐστιν ὡς πολυγράμματος.

XXVII. Πυθόμενος δ' οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ἐπὶ στρατοπέδου συμφορὰν ἐβοήθει κατὰ τάχος. Καὶ τοῦ Μελίσσου πρὸς αὐτὸν ἀντιταξαμένου κρατήσας καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους εὐθὺς περιετείχιζε δαπάνῃ καὶ χρόνῳ μᾶλλον ἢ ῥώμασι καὶ κινδύνοις τῶν πολιτῶν περιγενέσθαι καὶ συνελεῖν τὴν πόλιν βουλόμενος. Ἐπεὶ δὲ δυσχεραίνοντας τῇ μονῇ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάχεσθαι προθυμουμένους ἔργον ἦν κατασχεῖν, εἰς ὀκτὼ μέρη διελὼν τὸ πᾶν πλῆθος ἀπεκλήρου καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν κύαμον εὐωχεῖσθαι καὶ σχολάζειν παρεῖχε, τῶν ἄλλων μαχομένων. Διὸ καί φασι τοὺς ὑπαδείαις τισὶ γενομένους λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κυάμου προσαγορεύειν. Ἔφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρήσασθαι τὸν Περικλέα τὴν καινότητα θαυμάσαντα, ἀρτέμωνος τοῦ μηχανικοῦ πορίζοντος, ὃν χωλὸν ὄντα καὶ φορείῳ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων προσκομιζόμενον ὁρᾶσθῆναι Περιφόρητον. Τοῦτο μὲν οὖν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρέοντος ποιήμασιν, ἐν οἷς ὁ Περιφόρητος Ἀρτέμων ὀνομάζεται πολλαῖς ἔμπροσθεν ἡλικίαις τοῦ περὶ Σάμον πολέμου καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων. Τὸν δ' Ἀρτέμωνά φησι τρυφερὸν μέν τινα τῷ βίῳ καὶ πρὸς τοὺς ὄρους μαλακὸν ὄντα καὶ κατακλῆγα τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθέζεσθαι, χαλκῆν ἀσπίδα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δυοῖν οἰκετῶν ὑπερεχόντων, ὥστε μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν· εἰ δὲ βιασθείη προελθεῖν, ἐν κλινιδίῳ πρεμαστῷ παρὰ τὴν γῆν ὑπὸ τὴν περιφερόμενον κομίζεσθαι καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι Περιφόρητον.

XXVIII. Ἐννάτῳ δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παραστάντων ὁ Περικλῆς τὰ τείχη καθεῖλε καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε καὶ χρήσας πολλοῖς ἐζημίωσεν, ὧν τὰ μὲν εὐθὺς ἤνεγκαν οἱ Σάμιοι, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ῥητῷ ταξάμενοι κατοίσειν ὁμήρους ἔδοσαν. Δοῦρις δ' ὁ Σάμιος τούτοις ἐπιτραγῳδεῖ πολλὴν ἀμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλέους κατηγόρων, ἣν οὔτε Θουκυδίδης ἱστόρηκεν οὔτ' Ἔφορος οὔτ' Ἀριστοτέλης· ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν, ὡς ἄρα τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγὼν καὶ σανίσι προσδήσας ἐφ' ἡμέρας δέκα κακῶς ἤδη διε-

κειμένους προσέταξεν ἀνιλεῖν ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἶτα προβαλεῖν ἀκηδέυτα τὰ σώματα. Δοῦρις μὲν οὖν οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐτῷ πρόσεστιν ἴδιον πάθος εἰωθὼς κρατεῖν τὴν διήγησιν ἐπὶ τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινῶσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περικλῆς καταστρεψάμενος τὴν Σάμον ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ταφάς τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐνδόξους ἐποίησε καὶ τὸν λόγον εἰπὼν, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐπὶ τῶν σημάτων ἐθαυμαστώθη. Καταβαίνοντα δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες ἐδεξιοῦντο καὶ στεφάνοις ἀνέδουν καὶ ταινίαις ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον, ἡ δ' Ἐλπινίκη προσελθοῦσα πλησίον „Ταῦτ'" ἔφη „θαυμαστὰ, Περίκλεις, καὶ ἄξια στεφάνων, ὃς ἡμῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀπώλεσας πολίτας, οὐ Φοίνιξι πολεμῶν οὐδὲ Μήδοις, ὥσπερ οὑμὸς ἀδελφὸς Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενῆ πόλιν καταστρεφόμενος." Ταῦτα τῆς Ἐλπινίκης λεγούσης ὁ Περικλῆς μειδιάσας ἀτρέμα λέγεται τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν·

Οὐκ ἂν μύροισι γραῦς ἐοῦσ' ἠλείφεο.

Θαυμαστὸν δέ τι καὶ μέγα φρονῆσαι καταπολεμήσαντα τοὺς Σαμίους φησὶν αὐτὸν ὁ Ἴων, ὡς τοῦ μὲν Ἀγαμέμνονος ἔτεσι δέκα βάρβαρον πόλιν, αὐτοῦ δὲ μησὶν ἐννέα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους Ἰώνων ἑλόντος. Καὶ οὐκ ἦν ἄδικος ἡ ἀξίωσις, ἀλλ' ὄντως πολλὴν ἀδηλότητα καὶ μέγαν ἔσχε κίνδυνον ὁ πόλεμος, εἴπερ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ, παρ' ἐλάχιστον ἦλθε Σαμίων ἡ πόλις ἀφελέσθαι τῆς θαλάττης τὸ κράτος Ἀθηναίους.

XXIX. Μετὰ ταῦτα, κυμαίνοντος ἤδη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, Κερκυραίοις πολεμουμένοις ὑπὸ Κορινθίων ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι βοήθειαν καὶ προσλαβεῖν ἐῤῥωμένην ναυτικῇ δυνάμει νῆσον, ὡς ὅσον οὐδέπω Πελοποννησίων ἐκπεπολεμωμένων πρὸς αὐτούς. Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν βοήθειαν ἀπέστειλε δέκα ναῦς μόνας ἔχοντα Λακεδαιμόνιον τὸν Κίμωνος υἱὸν οἷον ἐφυβρίζων· πολλὴ γὰρ ἦν εὔνοια καὶ φιλία τῷ Κίμωνος οἴκῳ πρὸς Λακεδαιμονίους. Ὡς ἂν οὖν, εἰ μηδὲν ἔργον μέγα μηδ' ἐκπρεπὲς ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ Λακεδαιμονίου γένοιτο, προσδιαβλη-

θείη μᾶλλον εἰς τὸν λακωνισμὸν, ὀλίγας αὐτῷ ναῦς ἔδω
καὶ μὴ βουλόμενον ἐξέπεμψε. Καὶ ὅλως διετέλει κολούο
ὡς μηδὲ τοῖς ὀνόμασι γνησίους, ἀλλ' ὀθνείους καὶ ξένου
ὅτι τῶν Κίμωνος υἱῶν τῷ μὲν ἦν Λακεδαιμόνιος ὄνομα, τ
δὲ Θεσσαλὸς, τῷ δ' Ἠλεῖος. Ἐδόκουν δὲ πάντες ἐκ γυνα
τὸς Ἀρκαδικῆς γεγονέναι. Κακῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἀκούων δ
τὰς δέκα ταύτας τριήρεις, ὡς μικρὰν μὲν βοήθειαν τοῖς δε
θεῖσι, μεγάλην δὲ πρόφασιν τοῖς ἐγκαλοῦσι παρεσχηκὼς, ἐτ
ρας αὖθις ἔστειλε πλείονας εἰς τὴν Κέρκυραν, αἳ μετὰ τ
μάχην ἀφίκοντο. Χαλεπαίνουσι δὲ τοῖς Κορινθίοις καὶ κα
ηγοροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἐν Λακεδαίμονι προσεγένοντο Μ
γαρεῖς αἰτιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δὲ λιμένω
ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν εἴργεσθαι καὶ ἀπελαύνεσθαι πα
τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημένους ὅρκους τοῖς Ἕλλ
σι· Αἰγινῆται δὲ κακοῦσθαι δοκοῦντες καὶ βίαια πάσχε
ἐκοινιῶντο κρύφα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους φανερῶς ἐ
πολεῖν τοῖς Ἀθηναίοις οὐ θαῤῥοῦντες. Ἐν δὲ τούτῳ κ
Ποτίδαια, πόλις ὑπήκοος Ἀθηναίων, ἄποικος δὲ Κορινθίω
ἀποστᾶσα καὶ πολιορκουμένη μᾶλλον ἐπετάχυνε τὸν πόλ
μον. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρεσβειῶν τε πεμπομένων Ἀθήναζε κ
τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τά
ἰημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος καὶ τοὺς συμμάχους πρα
νοντος οὐκ ἂν ἔδόκει συμπεσεῖν ὑπό γε τῶν ἄλλων αἰτια
ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελεῖν τὸ Μ
γαρικὸν ἐπείσθησαν καὶ διαλλαγῆναι πρὸς αὐτούς. Διὸ κ
μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἐναντιωθεὶς καὶ παροξύνω
τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τῇ πρὸς Μεγαρεῖς φιλονεικίᾳ μόνος ἔσ
τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν.

XXX. Λέγουσι δὲ, πρεσβείας Ἀθήναζε περὶ τούτων
Λακεδαίμονος ἀφιγμένης καὶ τοῦ Περικλέους νόμον τιν
προβαλλομένου κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τ
ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκη τῶν πρέ
βεων τινά „Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἴσω τὸ π
νάκιον· οὐ γάρ ἐστι νόμος ὁ τοῦτο κωλύων.“ Κομψοῦ
τοῦ λόγου φανέντος οὐδέν τι μᾶλλον ὁ Περικλῆς ἐνέδωκε
Τῇ μὲν οὖν τις, ὡς ἔοικεν, αὐτῷ καὶ ἰδία πρὸς το
Μεγαρεῖς ἀπέχθεια· κοινὴν δὲ καὶ φανερὰν αἰτίαν κατ' α

γράφει ψήφισμα κατ[illegible]
καὶ ἀκήρυκτον ἔχθραν, ὃς δ' ἂν ἐπιβῇ τῆς
ρέων, θανάτῳ ζημιοῦσθαι, τοὺς δὲ στρατηγοὺ
ωσι τὸν πάτριον ὅρκον, ἐπομνύειν, ὅτι κα
ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβαλοῦσι, ταφῆναι δ'
παρὰ τὰς Θριασίους πύλας, αἳ νῦν Δίπυλον
Μεγαρεῖς δὲ τὸν Ἀνθεμοκρίτου φόνον ἀπαρνο
τίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικλέα τρέπουσι χρά
ριβοήτοις καὶ δημώδεσι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρν
Πόρνην δὲ Σιμαίθαν ἰόντες Μεγαραδ
Νεανίαι κλέπτουσι μεθυσοκότταβοι·
Κἄθ' οἱ Μεγαρεῖς ὀδύναις πεφυσιγγα
Ἀντεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο.

XXXI. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔσχεν
ναι· τοῦ δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πάντες
αἰτίαν ἐπιφέρουσι τῷ Περικλεῖ. Πλὴν οἱ μὲ
τος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστ
σθαί φασιν αὐτὸν πεῖραν ἐνδόσεως τὸ πρό
συγχώρησιν ἐξομολόγησιν ἀσθενείας ἡγούμε
λον αὐθαδείᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ πρὸς ἐνί
ριφρονῆσαι Λακεδαιμονίων. Ἡ δὲ χειρίστ
σῶν, ἔχουσα δὲ πλείστους μάρτυρας οὕτω
δίας ὁ πλάστης ἐργολάβος μὲν ἦν τοῦ ἀγ
[illegible] πίλος δὲ τῷ Περικλεῖ γενόμενος

τως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀγάλματι προσειργάσατο καὶ περ
θηκεν ὁ Φειδίας γνώμῃ τοῦ Περικλέους, ὥστε πάνυ δυν
τὸν εἶναι περιελοῦσιν ἀποδεῖξαι τὸν σταθμὸν, ὃ καὶ τό
τοὺς κατηγόρους ἐκέλευσε ποιεῖν ὁ Περικλῆς· ἡ δὲ δόξα τ
ἔργων ἐπίεζε φθόνῳ τὸν Φειδίαν, καὶ μάλισθ' ὅτι τὴν πρ
Ἀμαζόνας μάχην ἐν τῇ ἀσπίδι ποιῶν αὐτοῦ τινα μορφ
ἐνετύπωσε πρεσβύτου φαλακροῦ πέτρον ἐπηρμένου δι' ἀ
φοτέρων τῶν χειρῶν καὶ τοῦ Περικλέους εἰκόνα παγκάλ
ἐνέθηκε μαχομένου πρὸς Ἀμαζόνα· τὸ δὲ σχῆμα τῆς χειρ
ἀνατεινούσης δόρυ πρὸ τῆς ὄψεως τοῦ Περικλέους πεποι
μένον εὐμηχάνως οἷον ἐπικρύπτειν βούλεται τὴν ὁμοιότ
τα παραφαινομένην ἑκατέρωθεν. Ὁ μὲν οὖν Φειδίας εἰς
δισμωτήριον ἀπαχθεὶς ἐτελεύτησε νοσήσας, ὡς δέ φα
ἐνιοι, φαρμάκοις, ἐπὶ διαβολῇ τοῦ Περικλέους τῶν ἐχθρ
παρασκευασάντων. Τῷ δὲ μηνυτῇ Μένωνι, γράψαντος Γλ
κωνος, ἀτέλειαν ὁ δῆμος ἔδωκε καὶ προσέταξε τοῖς στρατ
γοῖς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἀνθρώπου.

XXXII. Περὶ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον Ἀσπασία δίκην ἔφε
γεν ἀσεβείας, Ἑρμίππου τοῦ κωμῳδοποιοῦ διώκοντος κ
προσκατηγοροῦντος, ὡς Περικλεῖ γυναῖκας ἐλευθέρας εἰς
αὐτὸ φοιτώσας ὑποδέχοιτο. Καὶ ψήφισμα Διοπείθης ἔγρ
ψεν εἰσαγγέλλεσθαι τοὺς τὰ θεῖα μὴ νομίζοντας ἢ λόγο
περὶ τῶν μεταρσίων διδάσκοντας ἀπερειδόμενος εἰς Περ
κλέα δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑπόνοιαν. Δεχομένου δὲ τοῦ δ
μου καὶ προσιεμένου τὰς διαβολὰς οὕτως ἤδη ψήφισμα κ
ρεῦται Δρακοντίδου γράψαντος, ὅπως οἱ λόγοι τῶν χρημ
των ὑπὸ Περικλέους εἰς τοὺς Πρυτάνεις ἀποτεθεῖεν, οἱ
δικασταὶ τὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ φέροντες ἐν τῇ πόλ
ποίοιεν. Ἤγνωσαν δὲ τοῦτο μὲν ἀφεῖλε τοῦ ψηφίσματος κ
νεσθαι δὲ τὴν δίκην ἔγραψεν ἐν δικασταῖς χιλίοις καὶ πε
ντακοσίοις, εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων εἴτ' ἀδικίας βούλοιτό τ
νομάζειν τὴν δίωξιν. Ἀσπασίαν μὲν οὖν ἐξητήσατο πολ
λῶν παρὰ τὴν δίκην, ὡς Αἰσχίνης φησὶν, ἀφεὶς ὑπὲρ α
τῆς δάκρυα καὶ δεηθεὶς τῶν δικαστῶν, Ἀναξαγόραν δὲ φ
βηθεὶς ἐξέπεμψε καὶ προὔπεμψεν ἐκ τῆς πόλεως. Ὡς
δὲ Φειδίου προσέπταισε τῷ δήμῳ, φοβηθεὶς τὸ δικασ
τήριον μέλλοντα τὸν πόλεμον καὶ ὑποτυφόμενον ἐξέκαυσεν

ναίοις, ἐκέλευον αὐτοῖς τὸ ἄγος ἐλαύνειν,
γένος τοῦ Περικλέους ἔνοχον ἦν, ὡς Θουκυδ
Ἡ δὲ πεῖρα περιέστη τοῖς πέμψασιν εἰς το
γὰρ ὑποψίας καὶ διαβολῆς ὁ Περικλῆς ἔτι
ἔσχε καὶ τιμὴν παρὰ τοῖς πολίταις, ὡς μάλ
καὶ φοβουμένων ἐκεῖνον τῶν πολεμίων. Δι
λεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Ἀρχίδαμον ἔχοντα
νησίους προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις, ἂν ἄρα τ
χίδαμος ἀπέχηται τῶν ἐκείνου διὰ τὴν ξε
αὐτοῖς ἢ διαβολῆς τοῖς ἐχθροῖς ἐνδιδοὺς ἀ
πόλει καὶ τὴν χώραν καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπι
λουσιν οὖν εἰς τὴν Ἀττικὴν στρατῷ μεγάλ
μετὰ τῶν συμμάχων, Ἀρχιδάμου τοῦ βασι
καὶ δηοῦντες τὴν χώραν προῆλθον εἰς Ἀχ
στρατοπέδευσαν, ὡς τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἐ
ὑπ' ὀργῆς καὶ φρονήματος διαμαχουμένα
Τῷ δὲ Περικλεῖ δεινὸν ἐφαίνετο πρὸς ἑξα
πολιτῶν καὶ Βοιωτῶν ὁπλίτας (τοσοῦτο
πρῶτον ἐμβαλόντες) ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλε
φαι· τοὺς δὲ βουλομένους μάχεσθαι καὶ δυ
τὰ γινόμενα κατεπράϋνε λέγων, ὡς δένδ
καὶ κοπέντα φύεται ταχέως, ἀνδρῶν δὲ δ
θις τυχεῖν οὐ ῥᾴδιόν ἐστι· τὸν δὲ δῆμον

τοι πολλοὶ μὲν αὐτοῦ τῶν φίλων δεόμενοι προσέκειντο, πο
λοὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες, πολ
δ' ᾠδὴν ᾄσματα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνην ἐφυβρίζον
αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν ὡς ἄνανδρον καὶ προϊεμένην τὰ πρ
γματα τοῖς πολεμίοις. Ἐπεφύτευτο δὲ καὶ Κλέων ἤδη διὰ τ
πρὸς ἐκεῖνον ὀργῆς τῶν πολιτῶν πορευόμενος ἐπὶ τὴν δ
μαγωγίαν, ὡς τἀνάπαιστα ταῦτα δηλοποιεῖ τὰ Ἑρμίππου

Βασιλεῦ Σατύρων, τί ποτ' οὐκ ἐθέλεις
Δόρυ βαστάζειν, ἀλλὰ λόγους μὲν
Περὶ τοῦ πολέμου δεινοὺς παρέχῃ,
Ψυχὴν δὲ Τέλητος ὑπέστης;
Κἀγχειριδίου δ' ἀκόνῃ σκληρᾷ
Παραθηγομένης βρύχεις κοπίδος,
Δηχθεὶς αἴθωνι Κλέωνι.

XXXIV. Πλὴν ὑπ' οὐδενὸς ἐκινήθη τῶν τοιούτων
Περικλῆς, ἀλλὰ πρᾴως καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν καὶ τ
ἀπέχθειαν ὑφιστάμενος καὶ νεῶν ἑκατὸν ἐπὶ τὴν Πελοπό
νησον στόλον ἐκπέμπων αὐτὸς οὐ συνεξέπλευσεν, ἀλλ' ἔμ
νε οἰωνοῶν καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τὴν πόλιν, ἕως ἀπηλλ
γησαν οἱ Πελοποννήσιοι. Θεραπεύων δὲ τοὺς πολλοὺς ὅμ
ως ἀχάλλοντας ἐπὶ τῷ πολέμῳ διανομαῖς τε χρημάτων ἀ
λάβανε καὶ πληρουχίας ἀνέγραφεν· Αἰγινήτας γὰρ ἐξελ
σας ἅπαντας διένειμε τὴν νῆσον Ἀθηναίων τοῖς λαχοῦσ
Ἦν δέ τις καρηγορία καὶ ἀφ' ὧν ἔπασχον οἱ πολέμιοι. Κ
γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πελοπόννησον χώραν τε πολλ
κώμας τε καὶ πόλεις μικρὰς διεπόρθησαν, καὶ κατὰ γῆν α
πᾶς τὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἔφθειρε πᾶσαν. Ἔτι κ
δῆλον ἦν, ὅτι πολλὰ μὲν δρῶντες κακὰ τοὺς Ἀθηναίου
πολλὰ δὲ πάσχοντες ὑπ' ἐκείνων ἐκ θαλάττης οὐκ ἂν ἐ
μῆκος πολέμου τοσοῦτον προὔβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπεῖπο
ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευσεν, εἰ μή τι δαιμ
νιον ὑπηντιώθη τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς. Νῦν δὲ πρ
τον μὲν ἡ λοιμώδης ἐνέπεσε φθορὰ καὶ κατενεμήθη τὴν α
ῥίζουσαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν· ὑφ' ἧς καὶ τὰ σώματα κ
πάμενοι καὶ τὰς ψυχὰς παντάπασιν ἠγριώθησαν πρὸς τ
Περικλέα καὶ καθάπερ ἰατρὸν ἢ πατέρα τῇ νόσῳ παραφρ
νήσαντες ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν ἀναπεισθέντες ὑπὸ τ

ἐχθρῶν, ὡς τὴν μὲν νόσον ἡ τοῦ χωριτικοῦ πλήθους εἰς
ἅστυ συμφόρησις ἐργάζεται, θέρους ὥρᾳ πολλῶν ὁμοῦ χ
δην ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ σκηνώμασι πνιγηροῖς ἠναγκ
σμένων διαιτᾶσθαι δίαιταν οἰκουρὸν καὶ ἀργὴν ἀντὶ καθ
ρᾶς καὶ ἀναπεπταμένης τῆς πρότερον, τούτου δ' αἴτι
ὁ τῷ πολέμῳ τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον εἰς τὰ τείχη κατ
χεάμενος καὶ πρὸς οὐδὲν ἀνθρώποις τοσούτοις χρώμενο
ἀλλ' ἐῶν ὥσπερ βοσκήματα καθειργμένους ἀναπίμπλασθ
φθορᾶς ἀπ' ἀλλήλων καὶ μηδεμίαν μεταβολὴν μηδ' ἀναψ
χὴν ἐκπορίζων.

XXXV. Ταῦτα βουλόμενος ἴασθαι καί τι παραλυπεῖ
τοὺς πολεμίους ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐπλήρου κ
πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὁπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμενο
ἔμελλεν ἀνάγεσθαι μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολίταις καὶ φό
βον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τοσαύτης ἰσχύος παρε
σχών. Ἤδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν καὶ τοῦ Περικλέου
ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τὸν μὲν ἥλιον ἐκλ
πεῖν συνέβη καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκπλαγῆναι δὲ πάντας
πρὸς μέγα σημεῖον. Ὁρῶν οὖν ὁ Περικλῆς περίφοβον τὸ
κυβερνήτην καὶ διηπορημένον ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆ
ὄψεως αὐτοῦ καὶ παρακαλύψας ἠρώτησε, μή τι δεινὸν
δεινοῦ τινος οἴεται σημεῖον· ὡς δ' οὐκ ἔφη, „Τί οὖν" ε
πεν „ἐκεῖνο τούτου διαφέρει, πλὴν ὅτι μεῖζόν τι τῆς χλα
μύδος ἐστὶ τὸ πεποιηκὸς τὴν ἐπισκότησιν;" Ταῦτα μὲν οὖ
ἐν ταῖς σχολαῖς λέγεται τῶν φιλοσόφων. Ἐκπλεύσας δ' οὐ
ὁ Περικλῆς οὔτ' ἄλλο τι δοκεῖ τῆς παρασκευῆς ἄξιον θρ
σαι, πολιορκήσας τε τὴν ἱερὰν Ἐπίδαυρον ἐλπίδα παρε
σχοῦσαν ὡς ἁλωσομένην ἀπέτυχε διὰ τὴν νόσον· ἐπιγεν
μένη γὰρ οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁπωσοῦν τ
στρατιᾷ συμμίξαντας προσδιέφθειρεν. Ἐκ τούτου χαλεπὸ
διακειμένους τοὺς Ἀθηναίους πρὸς αὐτὸν ἐπειρᾶτο παρη
ρεῖν καὶ ἀναθαῤῥύνειν. Οὐ μὴν παρέλυσε τὴν ὀργὴν οὐ
μετέπεισε πρότερον ἢ τὰς ψήφους λαβόντας ἐπ' αὐτὸν ε
τὰς χεῖρας καὶ γενομένους κυρίους ἀφελέσθαι τὴν στρατ
γίαν καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν· ὧν ἀριθμὸν οἱ τὸν ἐλάχιστο
πεντεκαίδεκα τάλαντα, πεντήκοντα δ' οἱ τὸν πλεῖστον φ
φουσιν. Ἐπεγράφη δὲ τῇ δίκῃ κατήγορος, ὡς μὲν Ἴδομ

νὺς λέγει, Κλέων, ὡς δὲ Θεόφραστος, Σιμμίας· ὁ δὲ Ποντικὸς Ἡρακλείδης Λακρατίδαν εἰρηκε.

XXXVI. Τὰ μὲν οὖν δημόσια ταχέως ἔμελλε παύσεσθαι καθάπερ κέντρον εἰς τοῦτον ἅμα πληγῇ τὸν θυμὸν ἀφεικότων τῶν πολλῶν· τὰ δ' οἰκεῖα μοχθηρῶς εἶχεν αὐτῷ κατὰ τὸν λοιμὸν οὐκ ὀλίγους ἀποβαλόντι τῶν ἐπιτηδείων καὶ σώμασι διατεταραγμένῳ πόῤῥωθεν. Ὁ γὰρ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν γνησίων υἱῶν Ξάνθιππος φύσει τε δαπανηρὸς ὢν καὶ γυναικὶ νέᾳ καὶ πολυτελεῖ συνοικῶν, Ἰσάνδρου θυγατρὶ τοῦ Ἐπιλύκου, χαλεπῶς ἔφερε τὴν τοῦ πατρὸς ἀκρίβειαν [172]ηλίσχρως καὶ κατὰ μικρὸν αὐτῷ χορηγοῦντος. Πέμψας οὖν πρός τινα τῶν φίλων ἔλαβεν ἀργύριον ὡς τοῦ Περικλέους κελεύσαντος. Ἐκείνου δ' ὕστερον ἀπαιτοῦντος ὁ μὲν Περικλῆς καὶ δίκην αὐτῷ προσέλαχε· τὸ δὲ μειράκιον ὁ Ξάνθιππος ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς διατεθεὶς ἐλοιδόρει τὸν πατέρα πρῶτον μὲν ἐκφέρων ἐπὶ γέλωτι τὰς οἴκοι διατριβὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐποίει μετὰ τῶν σοφιστῶν. Πεντάθλου γάρ τινος ἀκοντίῳ πατάξαντος Ἐπιτίμιον τὸν Φαρσάλιον ἀκουσίως καὶ κτείναντος ἡμέραν ὅλην ἀναλῶσαι μετὰ Πρωταγόρου διαπορουῦντα, πότερον τὸ ἀκόντιον ἢ τὸν βαλόντα ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὀρθότατον λόγον αἰτίους χρὴ τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν περὶ τῆς γυναικὸς διαβολὴν ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου φησὶν ὁ Στησίμβροτος εἰς τοὺς πολλοὺς διασπαρῆναι καὶ ὅλως ἀνήκεστον ἄχρι τῆς τελευτῆς τῷ νεανίσκῳ πρὸς τὸν πατέρα παραμεῖναι τὴν διαφοράν· ἀπέθανε γὰρ ὁ Ξάνθιππος ἐν τῷ λοιμῷ νοσήσας. Ἀπέβαλε δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν ὁ Περικλῆς τότε καὶ τῶν κηδεστῶν καὶ φίλων τοὺς πλείστους καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὴν πολιτείαν. Οὐ μὴν ἀπεῖπεν οὐδὲ προὔδωκε τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ἀλλ' οὐδὲ κλαίων οὐδὲ κηδεύων οὐδὲ πρὸς τάφῳ τινὸς ὤφθη τῶν ἀναγκαίων, πρίν γε δὴ καὶ τὸν περίλοιπον αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀποβαλεῖν Πάραλον. Ἐπὶ τούτῳ δὴ καμφθεὶς ἐπειρᾶτο μὲν ἐγκαρτερεῖν τῷ ἤθει καὶ διαφυλάττειν τὸ μεγαλόψυχον, ἐπιφέρων δὲ τῷ νεκρῷ στέφανον ἢ τῇ θεῷ τοῦ πάθους πρὸς τὴν ὄψιν, ὥστε κλαυθμόν τε ῥῆξα

καὶ πλῆθος ἐκχέαι δακρύων, οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ πεποιηκώς.

XXXVII. Τῆς δὲ πόλεως πειρωμένης τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ῥητόρων, ὡς οὐδεὶς βάρος ἔχων ἰσόῤῥοπον οὐδ' ἄξίωμα πρὸς τοσαύτην ἐχέγγυον ἡγεμονίαν ἐφαίνετο, ποθούσης δ' ἐκεῖνον καὶ καλούσης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον, ἀθυμῶν καὶ κείμενος οἴκοι διὰ τὸ πένθος ὑπ' Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἄλλων ἐπείσθη φίλων προελθεῖν. Ἀπολογησαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποδεξάμενος αὖθις τὰ πράγματα καὶ στρατηγὸς αἱρεθεὶς εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσενηνόχει πρότερον, ὡς μὴ παντάπασιν ἐρημίᾳ διαδοχῆς τὸν οἶκον ἐκλίποι τοὔνομα καὶ τὸ γένος. Εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. Ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάνυ πολλῶν χρόνων καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γνησίους νόμον ἔγραψε μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων δωρεὰν τῷ δήμῳ πέμψαντος τετρακισμυρίους πυρῶν μεδίμνους ἔδει διανέμεσθαι τοῖς πολίταις, πολλαὶ μὲν ἀνεφύοντο δίκαι τοῖς νόθοις ἐκ τοῦ γράμματος ἐκείνου τέως διαλανθάνουσαι καὶ παρορώμεναι, πολλοὶ δὲ καὶ συκοφαντήμασι περιέπιπτον. Ἐπράθησαν οὖν ἁλόντες ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάττονες, οἱ δὲ μείναντες ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι μύριοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ τεσσαράκοντα τὸ πλῆθος ἐξητάσθησαν. Οὗτος οὖν δεινοῦ τὸν κατὰ τρισούτων ἰσχύσαντα νόμον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν λυθῆναι τοῦ γράψαντος ἡ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον ὡς δίκην τινὰ δεδωκότι τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς μεγαλαυχίας ἐκείνης ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ δόξαντες αὐτὸν νεμεσητά τε παθεῖν ἀνθρωπίνως τε δαῖσθαι συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας ὄνομα θέμενον τὸ αὑτοῦ. Καὶ τοῦτον μὲν ὕστερον ἐν Ἀργινούσαις καταναυμαχήσαντα Πελοποννησίους ἀπέκτειναν ὁ δῆμος μετὰ τῶν συστρατηγῶν.

XXXVIII. Τότε δὲ τοῦ Περικλέους ἔοικεν ὁ λοιμὸς λαβέσθαι λαβὴν οὐκ ὀξεῖαν, ὥσπερ ἄλλων, οὐδὲ σύντονον, ἀλλὰ βληχρᾷ τινι νόσῳ καὶ μῆκος ἐν ποικίλαις ἐχούσῃ με-

ταβολαῖς διαχρωμένην τὸ σῶμα σχολαίως καὶ ὑπερείπουσαν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. Ὁ γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς Ἠθικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας τρέπεται τὰ ἤθη καὶ μινύμενα τοῖς τῶν σωμάτων πάθεσιν ἐξίσταται τῆς ἀρετῆς, ἱστόρησεν, ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς ἐπισκοπουμένῳ τινὶ τῶν φίλων δεῖξαι περίαπτον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρτημένον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτην ὑπομένοι τὴν ἀβελτερίαν. Ἤδη δὲ πρὸς τῷ τελευτᾶν ὄντος αὐτοῦ περικαθήμενοι τῶν πολιτῶν οἱ βέλτιστοι καὶ τῶν φίλων οἱ περιόντες λόγον ἐποιοῦντο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως, ὅση γένοιτο, καὶ τὰς πράξεις ἀνεμετροῦντο καὶ τῶν τροπαίων τὸ πλῆθος· ἐννέα γὰρ ἦν ἃ στρατηγῶν καὶ νικῶν ἵστησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ταῦτα, ὡς οὐκέτι συνιέντος, ἀλλὰ καθῳρημένου τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ πᾶσιν ἐτύγχανε τὸν νοῦν προσεσχηκὼς καὶ φθεγξάμενος εἰς μέσον ἔφη θαυμάζειν, ὅτι ταῦτα μὲν ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ καὶ μνημονεύουσιν, ἃ καὶ πρὸς τύχην ἐστὶ κοινὰ καὶ γέγονεν ἤδη πολλοῖς στρατηγοῖς, τὸ δὲ μέλλιστον καὶ μέγιστον οὐ λέγουσιν. „Οὐδεὶς γὰρ“ ἔφη „δι' ἐμὲ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο.“

XXXIX. Θαυμαστὸς οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιεικείας καὶ πραότητος, ἣν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλαις ἐπιδείξεις διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος, εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἡγεῖτο βέλτιστον εἶναι τὸ μήτε φθόνῳ μήτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως μηδὲ χρήσασθαί τινι τῶν ἐχθρῶν ὡς ἀνηκέστῳ. Καί μοι δοκεῖ τὴν μειρακιώδη καὶ σοβαρὰν ἐκείνην προσωνυμίαν ἐν τοῦτο ποιεῖν ἀνεπίφθονον καὶ πρέπουσαν, οὕτως εὐμενὲς ἦθος καὶ βίον ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον, Ὀλύμπιον προσαγορεύεσθαι, καθάπερ τὸ τῶν θεῶν γένος ἀξιοῦμεν, αἴτιον μὲν ἀγαθῶν, ἀναίτιον δὲ κακῶν πεφυκὸς, ἄρχειν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄντων, οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις δόξαις ἀλίσκονται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον, ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλῆ ἕδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφει χρώμενον, ἀλλ' αἰθρίᾳ μαλακῇ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἅπαντα χρόνον ὁμαλῶς περιλαμπόμενον, ὡς τοιαύτης τῷ

τοὺς εὐθὺς ἐκ παίδων γενομένους παρ[illegible]
δημαγωγῶν ἑτέρων ἀνωμολογοῦντο μετρια
καὶ σεμνότερον ἐν πραότητι μὴ φῦναι τρι
φθονος ἰσχὺς ἐκείνη μοναρχία λεγομένη κα
τερον ἐφάνη τότε σωτήριον ἔρυμα τῆς πολι
τοσαύτη φθορὰ καὶ πλῆθος ἐπέκειτο κακίας
ἣν ἐκεῖνος ἀσθενῆ καὶ ταπεινὴν ποιῶν ἀπέ
παύσειν ἀνήκεστον ἐξουσίᾳ γενέσθαι.

ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ.

οιούτου δὲ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς ἀξίοις μνήμης γεγο-
ος, ὡς παρειλήφαμεν, ἐπὶ τὸν Φάβιον τὴν ἱστορίαν μετ-
ήγαμεν. Νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν, οἱ δὲ γυναικὸς ἐπιχω-
ς Ἡρακλεῖ μιγείσης περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν γενέσθαι
βιον, ἄνδρα πολὺ καὶ δόκιμον ἐν Ῥώμῃ τὸ Φαβίων γέ-
ἀφ' αὐτοῦ παρασχόντα. Τινὲς δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους
του πρώτους τῇ δι' ὀργμάτων χρησαμένους ἄγρᾳ Φο-
ους ἱστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιόν· οὕτω γὰρ ἄχρι
αὶ διωρυγαὶ φόσσαι καὶ φόδερε τὸ σκάψαι καλεῖται·
ὸ δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μετακεσόντων Φάβιοι προσ-
ρεύθησαν. Πολλοὺς δὲ καὶ μεγάλους τῆς οἰκίας ἐξενε-
μένης ἄνδρας ἀπὸ Ῥούλλου τοῦ μεγίστου καὶ διὰ τοῦτο
ιξίμου παρὰ Ῥωμαίοις ἐπονομασθέντος τέταρτος ἦν Φά-
ος Μάξιμος, περὶ οὗ τάδε γράφομεν. Ἦν δ' αὐτῷ σωμα-
ὸν μὲν παρανόμιον ὁ Βερούκωσσος· εἶχε γὰρ ἀκροχορ-
α μικρὰν ἐπάνω τοῦ χείλους ἐπικεφυκυῖαν. Ὁ δ' Ὄουνι-
ίλας σημαίνει τὸ προβάτιον· ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πραό-
τα καὶ βαρύτητα τοῦ ἤθους ἔτι παιδὸς ὄντος. Τὸ γὰρ
ήσιον αὐτοῦ καὶ σιωπηλὸν καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τῶν
ιδαιῶν ἀπτόμενον ἡδονῶν, βραδέως δὲ καὶ διακόνως δε-
μενον τὰς μαθήσεις, εὔκολον δὲ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ
πήκοον ἀβελτερίας τινὸς καὶ νωθρότητος ὑπόνοιαν εἶχε
αρὰ τοῖς ἐκτός· ὀλίγοι δ' ἦσαν οἱ τὸ δυσκίνητον ὑπὸ βά-
ους καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ λεοντῶδες ἐν τῇ φύσει καθο-
ῶντες αὐτοῦ. Ταχὺ δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος ὑπὸ τῶν
ραγμάτων ἐγειρόμενος διεσήμαινε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπά-
ων μὲν οὖσαν τὴν δοκοῦσαν ἀπραγίαν, εὐβουλίαν δὲ τὴν
λάβειαν, τὸ δὲ πρὸς μηδὲν ὀξὺ μηδ' εὐκίνητον ἐν πᾶσι

μόνιμον καὶ βέβαιον. Ὁρῶν δὲ καὶ τῆς πολιτείας τὸ μέγεθος καὶ τῶν πολέμων τὸ πλῆθος ἥσκει τὸ μὲν σῶμα πρὸς τοὺς πολέμους ὥσπερ ὅπλον σύμφυτον, τὸν δὲ λόγον ὄργανον πειθοῦς πρὸς τὸν δῆμον εὖ μάλα πρεπόντως τῷ βίᾳ κατακεκοσμημένον. Οὐ γὰρ ἐπῆν ὡραϊσμὸς οὐδὲ κενὴ καὶ ἀγοραῖος χάρις, ἀλλὰ νοῦς ἴδιον καὶ περιττὸν ἐν γνωμολογίαις σχῆμα καὶ βάθος ἔχων, ἃς μάλιστα ταῖς Θουκυδίδου προσεοικέναι λέγουσι. Διασώζεται γὰρ αὐτοῦ λόγος, ὃν εἶπεν ἐν τῷ δήμῳ, τοῦ παιδὸς αὐτοῦ μεθ' ὑπατείαν ἀποθανόντος ἐγκώμιον.

II. Πέντε δ' ὑπατειῶν ἃς ὑπάτευσεν ἡ πρώτη τὸν ἀπὸ Λιγύων θρίαμβον ἔσχεν. Ἡττηθέντες γὰρ ὑπ' αὐτοῦ μάχῃ καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες εἰς τὰς Ἄλπεις ἀνεστάλησαν καὶ τὴν πρόσοικον ἐπαύσαντο τῆς Ἰταλίας ληϊζόμενοι καὶ κακῶς ποιοῦντες. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβας ἐμβαλὼν εἰς Ἰταλίαν καὶ μάχῃ πρῶτον περὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν ἐπικρατήσας αὐτὸς μὲν ἤλαυνε διὰ Τυῤῥηνίας πορθῶν τὴν χώραν, ἔκπληξιν δὲ δεινὴν καὶ φόβον εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέβαλε, σημεῖα δὲ τὰ μὲν συνήθη Ῥωμαίοις ἀπὸ κεραυνῶν, τὰ δ' ὅλως ἐξηλλαγμένα καὶ πολλὴν ἀτοπίαν ἔχοντα προσέπιπτε (θυρεούς τε γὰρ ἀφ' αὐτῶν αἵματι γενέσθαι διαβρόχους ἐλέχθη καὶ θέρη σταχύων περὶ Ἄντιον ἔναιμα κείρεσθαι, καὶ λίθους μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος διαπύρους καὶ φλεγομένους φέρεσθαι, τοῦ δ' ὑπὲρ Φαλερίους οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμμάτια καὶ τούτων ἐν ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν ΑΡΗΣ ΤΑ ἘΑΥΤΟΥ 17 ὈΠΛΑ ΣΑΛΕΥΕΙ), τὸν μὲν ὕπατον Γάϊον Φλαμίνιον οὐδὲν ἤμβλυνε τούτων, ἄνδρα πρὸς τῷ φύσει θυμοειδεῖ καὶ φιλοτίμῳ μεγάλαις ἐπαιρόμενον εὐτυχίαις, ἃς πρόσθεν ηὐτύχησε παραλόγως τῆς τε βουλῆς ἀποκαλούσης καὶ τοῦ συνάρχοντος ἐνισταμένου συμβαλὼν βίᾳ τοῖς Γαλάταις καὶ κρατήσας. Φάβιον δὲ τὰ μὲν σημεῖα, καίπερ ἁπτόμενα πολλῶν, ἧττον ὑπέθραττε διὰ τὴν ἀλογίαν, τὴν δ' ὀλιγότητα τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀχρηματίαν πυνθανόμενος καρτερεῖν παρεκάλει τοὺς Ῥωμαίους καὶ μὴ μάχεσθαι πρὸς ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διὰ πολλῶν ἀγώνων ἠσκημένῃ στρατιᾷ χρώμενον ἀλλὰ τοῖς συμμάχοις ἐπιπέμπειν τὰς βοηθείας καὶ τὰς

πόλεις διὰ χειρὸς ἔχοντας αὐτὴν ἐᾶν περὶ αὐτῇ μαραί
σθαι τὴν ἀκμὴν τοῦ Ἀννίβου καθάπερ φλόγα λάμψασαν ἀ
μαρᾶς καὶ κούφης δυνάμεως.

III. Οὐ μὴν ἔπεισε τὸν Φλαμίνιον, ἀλλὰ φήσας ο
ἀνίξεσθαι προσιόντα τῇ Ῥώμῃ τὸν πόλεμον οὐδ', ὥσπ
ὁ παλαιὸς Κάμιλλος, ἐν τῇ πόλει διαμαχεῖσθαι περὶ αὐτ
τὸν μὲν στρατὸν ἐξάγειν ἐκέλευσε τοὺς χιλιάρχους, αὐτ
δ' ἐπὶ τὸν ἵππον ἁλλόμενος, ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προδήλ
παραλόγως ἐντρόμου τοῦ ἵππου γενομένου καὶ πτυρέντ
ἐξέπεσε καὶ κατενεχθεὶς ἐπὶ κεφαλὴν ὅμως οὐδὲν ἔτρεψε τ
γνώμης, ἀλλ' ὡς ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς ἁπαντῆσαι τῷ Ἀννίβ
περὶ τὴν καλουμένην Θρασυμένην λίμνην τῆς Τυῤῥηνί
παρετάξατο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν συμβαλόντων εἰς χεῖρ
ἅμα τῷ καιρῷ τῆς μάχης συνέπεσε σεισμὸς, ὑφ' οὗ καὶ π
λεις ἀνετράπησαν καὶ ῥεύματα ποταμῶν ἐξ ἕδρας μετέσ
καὶ πρημνῶν ὑπώρειαι περιερῥάγησαν. Ἀλλὰ, καίπερ οὕ
γενομένου βιαίου τοῦ πάθους, οὐδεὶς τὸ παράπαν ἤσθε
τῶν μαχομένων. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Φλαμίνιος πολλὰ καὶ τ
μης ἔργα καὶ ῥώμης ἐπιδεικνύμενος ἔπεσε καὶ περὶ αὐτ
οἱ πράτιστοι· τῶν δ' ἄλλων τραπέντων πολὺς ἦν φόνος κ
πεντακισχίλιοι πρὸς μυρίοις κατεκόπησαν καὶ ἑάλωσαν ἕ
ροι τοσοῦτοι. Τὸ δὲ Φλαμινίου σῶμα φιλοτιμούμενος θ
ψαι καὶ κοσμῆσαι δι' ἀρετὴν ὁ Ἀννίβας οὐχ εὗρεν ἐν τ
πολοῖς, ἀλλ' ἠγνοεῖτο τὸ παράπαν ὅπως ἠφανίσθη. Τ
μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Τρεβίου γενομένην ἧτταν οὔθ' ὁ γράψ
στρατηγὸς οὔθ' ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος ἀπ' εὐθείας ἔφρασ
ἀλλ' ἐφεύσατο τὴν νίκην ἐπίδικον αὐτοῖς καὶ ἀμφίδοξον
νίσθαι· περὶ δὲ ταύτης ὡς πρῶτον ἤκουσεν ὁ στρατηγ
Πομπώνιος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον οὐ πε
πλοιὰς οὐδὲ παραγωγὰς, ἀλλ' ἄντικρυς ἔφη προσελθών „Ν
κήμεθα, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μεγάλῃ μάχῃ καὶ διέφθ
ται τὸ στρατόπεδον καὶ Φλαμίνιος ὕπατος ἀπόλωλεν. Ἀλ
βουλεύεσθε περὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας.“ Οὗ
μὲν οὖν ὥσπερ πνεῦμα τὸν λόγον ἐμβαλὼν εἰς πέλαγος
τούτου δήμου συνετάραξε τὴν πόλιν, οὐδ' ἑστάναι πρὸς
τούτην ἔκπληξιν οἱ λογισμοὶ καὶ διαμένειν ἐδύναντο, πα
τες δ' εἰς μίαν γνώμην συνηνέχθησαν, ἀνυπευθύνου δ

τον μὲν ᾑτήσατο· την συγκλητον ιππῳ χρ
στρατείας. Οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλ' ἀπηγόρευτο
μον παλαιὸν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐ
μένων καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομέν
νειν τῇ φάλαγγι καὶ μὴ προλείπειν, εἴθ',
εἰς ἅπαντα τἄλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς
γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ
δεόμενον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φάβι
ξασθαι θέλων τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος καὶ τὸ
λον ὑπηκόοις χρῷτο καὶ πειθηνίοις τοῖς
θε συνενεγκάμενος εἰς ταὐτὸ ῥαβδουχίας
καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων ἀπαντῶντος
την πέμψας ἐκέλευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀ
παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποθέμενον ἰδιώτην
δὲ ταῦτα καλλίστην ἀρχόμενος ἐκ θεῶν ἀρ
τὸν δῆμον ὡς ὀλιγωρίᾳ καὶ περιφρονήσι
πρὸς τὸ δαιμόνιον, οὐ μοχθηρίᾳ τῶν ἀγ
λέντα, προὔτρεπε μὴ δεδιέναι τοὺς ἐχθρ
θεοὺς ἐξευμενίζεσθαι καὶ τιμᾷν, οὐ δεισι
ζόμενος, ἀλλὰ θαῤῥύνων εὐσεβείᾳ τὴν ἀ
ρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσι τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίω

ὄρη καὶ πεδία καὶ ποταμοὶ καὶ λειμῶνες εἰς ὥραν ἐσομέν
θρέψουσι, καταθύσειν ἅπαντα, θέας δὲ μουσικὰς καὶ θυ
λικὰς ἄξειν ἀπὸ σηστερτίων τριακοσίων τριάκοντα τρι
καὶ δηναρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, ἔτι τριτημορί
προσόντος. Τοῦτο τὸ κεφάλαιόν ἐστιν ὀκτὼ μυριάδες δ
μῶν καὶ δραχμαὶ τρισχίλιαι πεντακόσιαι ὀγδοήκοντα τρ
καὶ δύο ὀβολοί. Λόγον δὲ τῆς εἰς τοῦτο τοῦ πλήθους ἀκ
βείας καὶ διανομῆς χαλεπόν ἐστιν εἰπεῖν, εἰ μή τις ἄρα βο
λοιτο τῆς τριάδος ὑμνεῖν τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ φύσει
λειος καὶ πρῶτος τῶν περιττῶν ἀρχήν τε πλήθους ἐν α
τῷ τάς τε πρώτας διαφορὰς καὶ τὰ παντὸς ἀριθμοῦ στ
χεῖα μίξας καὶ συναρμόσας εἰς ταὐτὸν ἀνείληφε.

V. Τῶν μὲν οὖν πολλῶν ὁ Φάβιος τὴν γνώμην ἀπο
τήσας πρὸς τὸ θεῖον ἤδιω πρὸς τὸ μέλλον ἐποίησεν, α
τὸς δὲ πάσας θέμενος ἐν αὐτῷ τὰς τῆς νίκης ἐλπίδας,
καὶ τοῦ θεοῦ τὰς εὐπραξίας δι' ἀρετῆς καὶ φρονήσεως π
ραδιδόντος, τρέπεται πρὸς Ἀννίβαν, οὐχ ὡς διαμαχούμ
νος, ἀλλὰ χρόνῳ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ καὶ χρήμασι τὴν ἀπορί
καὶ πολυανθρωπίᾳ τὴν ὀλιγότητα τρίβειν καὶ ὑπαναλίσκ
βεβουλευμένος. Ὅθεν ἀεὶ μετέωρος ἀπὸ τῆς ἵππου τῶν
λειπῶν ἐν τόποις ὀρεινοῖς στρατοπεδεύων ἐπῃωρεῖτο, κ
θηπένου μὲν ἡσυχάζων, κινουμένου δὲ κατὰ τῶν ἄκρων κ
λῳ περιιὼν καὶ περιφαινόμενος ἐκ διαστήματος, ὅσον ἄκ
τε μὴ βιασθῆναι μάχεσθαι καὶ φόβον ὡς μαχησόμενος τ
πολεμίοις ἀπὸ τῆς μελλήσεως αὐτῆς παρέχειν. Οὕτω
παραγαγὼν τὸν χρόνον ὑπὸ πάντων κατεφρονεῖτο καὶ κ
ὡς μὲν ἦκονεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κομιδῇ δὲ τοῖς πο
μίοις ἄτολμος ἐδόκει καὶ τὸ μηδὲν εἶναι πλὴν ἑνὸς Ἀννίβ
Μόνος δ' ἐκεῖνος αὐτοῦ τὴν δεινότητα καὶ τὸν τρόπον,
πολεμεῖν ἐγνώκει, συνιδὼν καὶ διανοηθείς, ὡς πάσῃ τέχ
καὶ βίᾳ κινητέος ἐστὶν εἰς μάχην ὁ ἀνὴρ, ᾗ διαπέπρακ
τὰ Καρχηδονίων οἷς μέν εἰσι κρείττονες ὅπλοις χρήσασθ
μὴ δυναμένων, οἷς δὲ λείπονται σώμασι καὶ χρήμασιν ἐλ
τουμένων καὶ δαπανωμένων εἰς τὸ μηδὲν, ἐπὶ πᾶσαν ἰδέ
στρατηγικῶν σοφισμάτων καὶ παλαισμάτων τρεπόμενος
παφόμενος ὥσπερ δεινὸς ἀθλητὴς λαβὴν ζητῶν προσέβα
177 καὶ διετάραττε καὶ μετῆγε πολλαχόσε τὸν Φάβιον ἑκστῆ

τῶν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας λογισμῶν βουλόμενος. Τῷ δ' ἡ μὲν κρίσις πίστιν ἔχοντι τοῦ συμφέροντος ἐν ἑαυτῇ βέβαιον εἱστήκει καὶ ἀμετάπτωτος, ἠνόχλει δ' αὐτὸν ὁ ἵππαρχος Μινούκιος φιλομαχῶν ἀκαίρως καὶ θρασυνόμενος καὶ δημαγωγῶν τὸ στράτευμα μανικῆς φορᾶς καὶ κενῶν ἐλπίδων ὑπ' αὐτοῦ πεπληρωμένον· οἳ τὸν μὲν Φάβιον σκώπτοντες καὶ καταφρονοῦντες Ἀννίβου παιδαγωγὸν ἀπεκάλουν, τὸν δὲ Μινούκιον καὶ μέγαν ἄνδρα καὶ τῆς Ῥώμης ἄξιον ἡγοῦντο στρατηγόν. Ὁ δὲ μᾶλλον εἰς φρόνημα καὶ θράσος ἀνοιμένος ἐχλεύαζε μὲν τὰς ἐπὶ τῶν ἄκρων στρατοπεδείας, ὡς καλὰ θέατρα τοῦ δικτάτωρος ἀεὶ παρασκευαζομένου θεωρήσουσι πορθουμένην καὶ φλεγομένην τὴν Ἰταλίαν, ἠρώτα δὲ τοὺς φίλους τοῦ Φαβίου, πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρας ἀναφέρει τὸν στρατὸν ὡς τῆς γῆς ἀπεγνωκὼς, ἢ νέφη καὶ ὀμίχλας προβαλλόμενος ἀποδιδράσκει τοὺς πολεμίους. Ταῦτα τῶν φίλων πρὸς τὸν Φάβιον ἀπαγγελλόντων καὶ τὴν ἀδοξίαν τῷ κινδύνῳ λῦσαι παραινούντων „Οὕτω μέντ' ἂν" ἔφη „δειλότερος ἢ νῦν εἶναι δοκῶ γενοίμην, εἰ σκώμματα καὶ λοιδορίας φοβηθεὶς ἐκπέσοιμι τῶν ἐμαυτοῦ λογισμῶν. Καίτοι τὸ μὲν ὑπὲρ πατρίδος οὐκ αἰσχρὸν δέος, ἡ δὲ πρὸς δόξαν ἀνθρώπων καὶ διαβολὰς καὶ ψόγους ἔκπληξις οὐκ ἀξίου τηλικαύτης ἀρχῆς ἀνδρὸς, ἀλλὰ δουλεύοντος ὧν κρατεῖν αὐτὸν καὶ δεσπόζειν κακῶς φρονούντων προσήκει."

VI. Μετὰ ταῦτα γίνεται διαμαρτία τοῦ Ἀννίβου. Βουλόμενος γὰρ ἀποσπάσαι τοῦ Φαβίου ποῤῥωτέρω τὸ στράτευμα καὶ πεδίων ἐπιλαβέσθαι προνομὰς ἐχόντων ἐκέλευσε τοὺς ὁδηγοὺς μετὰ δεῖπνον εὐθὺς ἡγεῖσθαι πρὸς τὸ Κασινάτον. Οἱ δὲ τῆς φωνῆς διὰ βαρβαρισμὸν οὐκ ἐξακούσαντες ἀκριβῶς ἐμβάλλουσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν φέροντες εἰς τὰ καταλήγοντα τῆς Καμπανίας εἰς πόλιν Κασιλίνον, ἣν τέμνει διὰ μέσης ῥέων ὁ Λοθρόνος ποταμὸς, ὃν Οὐουλτοῦρνον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἔστι δ' ἡ χώρα τὰ μὲν ἄλλα περιστοφὴς ὄρεσιν, αὐλὼν δ' ἀναπέπταται πρὸς τὴν θάλατταν, ἔνθα τὰ ἕλη καταδίδωσι τοῦ ποταμοῦ περιχεομένου, καὶ θίνας ἄμμου βαθείας ἔχει καὶ τελευτᾷ πρὸς αἰγιαλὸν κυματώδη καὶ δύσορμον. Ἐνταῦθα καταβαίνοντος τοῦ Ἀννίβου περιελθὼν ἐμπειρίᾳ τῶν ὁδῶν ὁ Φάβιος τὴν μὲν διέξοδον ὁπλί-

τας τετρακισχιλίους ἐπιστήσας ἐνέφραξε, τὸν δ' ἄλλον στρ
τὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄκρων ἐν καλῷ καθίσας διὰ τῶν ἑλ
φροτάτων καὶ προχειροτάτων ἐνέβαλε τοῖς ἐσχάτοις τῶν π
λμίων καὶ συνετάραξεν ἅπαν τὸ στράτευμα, διέφθειρε
πρὶ ὀκτακοσίους. Ἐκ τούτου βουλόμενος Ἀννίβας ἀπαγ
γεῖν τὸ στράτευμα καὶ τὴν διαμαρτίαν τοῦ τόπου νοήσα
καὶ τὸν κίνδυνον ἀνεστανώρωσε μὲν τοὺς ὁδηγούς, ἐκβιάζ
σθαι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προσμάχεσθαι τῶν ὑπερβολῶ
ἠρατεῖς ὄντας ἀπεγίνωσκε. Δυσθύμως δὲ καὶ περιφόβω
διακειμένων ἁπάντων καὶ περιεστάναι σφᾶς πάντοθεν ἀφ
πους ἡγουμένων ἀπορίας ἔγνω δολοῦν ἀπάτῃ τοὺς πολ
μίους. Ἦν δὲ τοιόνδε. Βοῦς ὅσον δισχιλίας ἐκ τῶν αἰχμα
λώτων ἐκέλευσε συλλαβόντας ἀναδῆσαι δᾷδα πρὸς ἕκαστο
κέρας, ἢ λύγων ἢ φρυγάνων αὖων φάκελον, εἶτα νυκτὸ
ὅταν ἀρθῇ σημεῖον, ἀνάψαντας ἐλαύνειν ἐπὶ τὰς ὑπερβο
λὰς παρὰ τὰ στενὰ καὶ τὰς φυλακὰς τῶν πολεμίων. Ἅμ
δὲ ταῦτα παρεσκεύαζον, οἷς προσετέτακτο, καὶ τὸν ἄλλο
αὐτὸς ἀναστήσας στρατὸν ἤδη σκότους ὄντος ἦγε σχολαίω
Αἱ δὲ βόες, ἄχρι μὲν τὸ πῦρ ὀλίγον ἦν καὶ περιέκαιε τ
ὕλην, ἀτρέμα προσεχώρουν ἐλαυνόμεναι πρὸς τὴν ὑπώρεια
καὶ θαῦμα τοῖς καθορῶσι νομεῦσιν ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ βου
κόλοις ἦσαν αἱ φλόγες ἄκροις ἐπιλάμπουσαι τοῖς κέρασι
ὡς στρατοπέδου καθ' ἕνα κόσμον ὑπὸ λαμπάδων πολλῶ
βαδίζοντος· ἐπεὶ δὲ πυρούμενον τὸ κέρας ἄχρι ῥίζης δι
δυσι τῇ σαρκὶ τὴν αἴσθησιν καὶ πρὸς τὸν πόνον διαφέρου
σαι καὶ τινάσσουσαι τὰς κεφαλὰς ἀνεπίμπλαντο πολλῆς ἀ
λλήλων φλογὸς, οὐκ ἐνέμειναν τῇ τάξει τῆς πορείας, ἀλ
ληφοβοι καὶ περιαλγεῖς οὖσαι δρόμῳ κατὰ τῶν ὀρῶν ἐφέ
ροντο λαμπόμεναι μὲν οὐρὰς ἄκρας καὶ μέτωπα, πολλὴν δ
τῆς ὕλης, ἣ' ἧς ἔφευγον, ἀνάπτουσαι. Δεινὸν οὖν ἦν θέα
μα τοῖς παραφυλάττουσι τὰς ὑπερβολὰς Ῥωμαίοις. Κα
γὰρ αἱ φλόγες ἐῴκεσαν ὑπ' ἀνθρώπων θεόντων διαφερομέ
νας λαμπάσι· καὶ θόρυβος ἦν ἐν αὐτοῖς πολὺς καὶ φόβο
βλαχόθεν ἄλλους ἐπιφέρεσθαι τῶν πολεμίων σφίσι καὶ κυ
κλοῦσθαι πανταχόθεν ἡγουμένων. Διὸ μένειν οὐκ ἐτόλμων
ἀλλὰ πρὸς τὸ μεῖζον ἀνεχώρουν στρατόπεδον προέμενοι τ
στενά. Κατὰ τοῦτο δὲ καιροῦ προσμίξαντες οἱ φιλοὶ το

Ἀννίβου τὰς ὑπερβολὰς κατέσχον· ἡ δ' ἄλλη δύναμις ἧ
προσέβαινεν ἀδεῶς πολλὴν καὶ βαρεῖαν ἐφελκομένη λείαν.

VII. Τῷ δὲ Φαβίῳ συνέβη μὲν ἔτι νυκτὸς αἰσθέσθ
τὸν δόλον (φεύγουσαι γὰρ ἔνιαι τῶν βοῶν σποράδες ἦκο
αὐτῷ εἰς χεῖρας), ἐνέδρας δὲ δεδιὼς σκοταίους ἀκρίβα τὴ
δύναμιν ἐν τοῖς ὅπλοις εἶχεν. Ὡς δ' ἦν ἡμέρα, διώκων ἐ
ἥπτετο τῶν ἐσχάτων καὶ συμπλοκαὶ περὶ τὰς δυσχωρίας ἦ
νοντο καὶ θόρυβος ἦν πολύς, ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρε
βατεῖν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες ἐλαφροὶ καὶ ποδώκεις πε
φθέντες ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς βαρεῖς ὁπλίτας τοὺς Ῥω
μαίους ἐνέβαλον καὶ διαφθείραντες οὐκ ὀλίγους ἀπέστρε
ψαν τὸν Φάβιον. Τότε δὴ μάλιστα κακῶς ἀκοῦσαι καὶ κα
ταφρονηθῆναι συνέβη τὸν Φάβιον. Τῆς γὰρ ἐν τοῖς ὅπλοι
τόλμης ὑφιέμενος, ὡς γνώμῃ καὶ προνοίᾳ καταπολεμήσω
τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸς ἡττημένος τούτοις καὶ κατεστρατηγη
μένος ἐφαίνετο. Βουλόμενος δὲ μᾶλλον ἐκκαῦσαι τὴν πρὸ
αὐτὸν ὀργὴν τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἀννίβας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τοὺ
ἀγροὺς αὐτοῦ, τὰ μὲν ἄλλα πάντα καίειν καὶ διαφθείρει
ἐκέλευσεν, ἐκείνων δ' ἀπεῖπεν ἅπτεσθαι μόνων καὶ παρα
κατέστησε φυλακὴν οὐδὲν ἐῶσαν ἀδικεῖν οὐδὲ λαμβάνει
ἐκεῖθεν. Ταῦτα προσδιέβαλεν εἰς Ῥώμην ἀναγγελθέντα
καὶ πολλὰ μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οἱ δήμαρχοι κατεβόω
ἐπάγοντος μάλιστα Μετιλίου καὶ παροξύνοντος, οὐ κατ
τὴν πρὸς Φάβιον ἔχθραν, ἀλλ' οἰκεῖος ὢν Μινουκίου το
ἱππάρχου τιμὴν ᾤετο καὶ δόξαν ἐκείνῳ φέρειν τὰς τούτο
διαβολάς· ἐγεγόνει δὲ καὶ τῇ βουλῇ δι' ὀργῆς οὐχ ἥκιστ
μεμφομένῃ τὰς περὶ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς Ἀννίβαν ὁμολο
γίας. Ὡμολογήκει γὰρ αὐτῷ ἄνδρα μὲν ἀνδρὶ λύεσθαι τῶ
ἁλισκομένων, εἰ δὲ πλείους οἱ ἕτεροι γένοιντο, διδόναι δρα
χμὰς ὑπὲρ ἑκάστου τῶν κομιζομένων πεντήκοντα καὶ διακ
σίας. Ὡς οὖν γενομένης τῆς κατ' ἄνδρα διαμείψεως εὑρ
θησαν ὑπόλοιποι Ῥωμαίων παρ' Ἀννίβᾳ τεσσαράκοντα κα
διακόσιοι, τούτων ἡ σύγκλητος ἔγνω τὰ λύτρα μὴ πέμπει
καὶ προσητιᾶτο τὸν Φάβιον ὡς οὐ πρεπόντως οὐδὲ λυσι
λῶς ἄνδρας ὑπὸ δειλίας πολεμίων ἄγραν γενομένους ἀν
κομιζόμενον. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φάβιος τὴν μὲν ὀργὴν ἔφ
ρε πράῳ τῶν πολιτῶν, χρήματα δ' οὐκ ἔχων, διαφεύσ

δὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ προέσθαι τοὺς πολίτας οὐχ ὑπο-
ἔπεμψε τὸν υἱὸν εἰς Ῥώμην κελεύσας ἀποδόσθαι τοὺς
ς καὶ τὸ ἀργύριον εὐθὺς ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὸ στρατό-
κομίζειν. Ἀποδομένου δὲ τοῦ νεανίσκου τὰ χωρία
χέως ἐπανελθόντος ἀπέπεμψε τὰ λύτρα τῷ Ἀννίβᾳ
ὡς αἰχμαλώτους ἀπέλαβε, καὶ πολλῶν ἀποδιδόντων
ον παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ' ἀφῆκε πᾶσι.

III. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν ἱερέων καλούντων αὐτὸν εἰς
ην ἐπί τινας θυσίας, παρέδωκε τῷ Μινουκίῳ τὴν δύ-
ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πο-
ις οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ διαγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παρ-
ας καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος· ὧν ἐκεῖ-
άχιστα φροντίσας εὐθὺς ἐνέκειτο τοῖς πολεμίοις. Καί
παραφυλάξας τὸν Ἀννίβαν τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἐπὶ
γίαν ἀφεικότα καὶ προσβαλὼν τοῖς ὑπολειπομένοις κατ-
ιν εἰς τὸν χάρακα καὶ διέφθειρεν οὐκ ὀλίγους καὶ φό-
ριέστησε πᾶσιν ὡς πολιορκησομένοις ὑπ' αὐτοῦ· καὶ
ομένης αὖθις εἰς τὸ στρατόπεδον τῷ Ἀννίβᾳ τῆς δυ-
ς ἀσφαλῶς ἀνεχώρησεν αὐτόν τε μεγαλαυχίας ἀμέτρου
ράσους τὸ στρατιωτικὸν ἐμπεπληκώς. Ταχὺ δὲ τοῦ
λόγος μείζων διεφοίτησεν εἰς Ῥώμην· καὶ Φάβιος μὲν
ας ἔφη μᾶλλον τοῦ Μινουκίου φοβεῖσθαι τὴν εὐτυχίαν,
ῆμος ἤρτο καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς ἀγορὰν συνέτρεχε. Καὶ
ος ὁ δήμαρχος ἐπὶ τοῦ βήματος καταστὰς ἐδημηγό-
γαλύνων τὸν Μινούκιον, τοῦ δὲ Φαβίου κατηγορῶν
λακίαν οὐδ' ἀνανδρίαν, ἀλλ' ἤδη προδοσίαν, συναι-
νος ἅμα καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους
ρώτους ἐπαγαγέσθαι τὸν πόλεμον ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ κατα-
τοῦ δήμου τήν τε πόλιν ἐμβαλεῖν εὐθὺς εἰς μοναρ-
ννεπεύθυνον, ἢ διατρίβουσα τὰς πράξεις ὕβρισιν Ἀν-
παρέξει καὶ χρόνον αὖθις ἐκ Λιβύης ἑτέραν δύναμιν
νέσθαι ὡς κρατοῦντι τῆς Ἰταλίας.

X. Ἐπεὶ δ' ὁ Φάβιος προσελθὼν ἀπολογεῖσθαι μὲν οὐ-
μίλησε πρὸς τὸν δήμαρχον, ἔφη δὲ τάχιστα τὰς θυ-
καὶ τὰς ἱερουργίας γενέσθαι, ὥστ' ἐπὶ τὸ στράτευμα
ἔσθαι τῷ Μινουκίῳ δίκην ἐπιθήσων, ὅτι κωλύσαντος
ὃ τοῖς πολεμίοις συνέβαλε, θόρυβος διῆξε τοῦ δήμου

πολὺς, ὡς κινδυνεύοντος τοῦ Μινουκίου. Καὶ γὰρ εἰ
τῷ δικτάτορι καὶ θανατῶσαι πρὸ δίκης ἔξεστι· καὶ τοῦ
βίου τὸν θυμὸν ἐκ πολλῆς πραότητος κεκινημένον ᾧ
βαρὺν εἶναι, καὶ δυσπαραίτητον. Ὅθεν οἱ μὲν ἄλλοι κ
δείσαντες ἡσυχίαν ἦγον, ὁ δὲ Μετίλιος ἔχων τὴν ἀπὸ
δημαρχίας ἄδειαν (μόνη γὰρ αὕτη δικτάτορος αἱρεθέ
ἡ ἀρχὴ τὸ κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει τῶν ἄλ
καταλυθεισῶν) ἐνέκειτο τῷ δήμῳ πολὺς μὴ προέσθαι
μενος τὸν Μινούκιον μηδ' ἐᾶσαι παθεῖν ἃ Μάλιος Τ
κονάτος ἔδρασε τὸν υἱὸν ἀριστεύσαντος καὶ στεφανωθέ
ἀποκόψας πελέκει τὸν τράχηλον, ἀφελέσθαι δὲ τοῦ Φα
τὴν τυραννίδα καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ σώζειν
τρέψαι τὰ πράγματα. Τοιούτοις λόγοις κινηθέντες οἱ
θρωποι τὸν μὲν Φάβιον οὐκ ἐτόλμησαν ἀναγκάσαι κατα
σθαι τὴν μοναρχίαν καίπερ ἀδοξοῦντα, τὸν δὲ Μινού
ἐψηφίσαντο τῆς στρατηγίας ὁμότιμον ὄντα διέπειν τὸν
λεμον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ δικτάτορι, πρᾶγμα
πρότερον ἐν Ῥώμῃ γεγονὸς, ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὖθις γι
μενον μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἀτυχίαν. Καὶ γὰρ τότ' ἐπὶ
στρατοπέδων Μάρκος ἦν Ἰούνιος δικτάτωρ, καὶ κατὰ
λιν τὸ βουλευτικὸν ἀνεπλήρωσαι δεῆσαν, ἅτε δὴ πολ
ἐν τῇ μάχῃ συγκλητικῶν ἀπολωλότων, ἕτερον εἵλοντο
κτάτορα Φάβιον Βουτεῶνα. Πλὴν οὗτος μὲν, ἐπεὶ πρ
θε καὶ κατέλεξε τοὺς ἄνδρας καὶ συνεπλήρωσε τὴν βου
αὐθημερὸν ἀφεὶς τοὺς ῥαβδούχους καὶ διαφυγὼν τ
πράγοντας εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν καὶ καταμίξας ἑαυ
ἤδη τι τῶν ἑαυτοῦ διοικῶν καὶ πραγματευόμενος ὡς
ἰδιώτης ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνεστρέφετο.

X. Τὸν δὲ Μινούκιον ἐπὶ τὰς αὐτὰς τῷ δικτάτωρι κ
ξεις ἀποδείξαντες ᾤοντο κεκολοῦσθαι καὶ γεγονέναι τα
νὸν παντάπασιν ἐκεῖνον οὐκ ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ
δρός. Οὐ γὰρ αὐτοῦ συμφορὰν ἡγεῖτο τὴν ἐκείνων ἄνο
ἀλλ' ὥσπερ Διογένης ὁ σοφὸς, εἰπόντος τινὸς πρὸς αὐ
„ Οὗτοι σοῦ καταγελῶσιν “, „ Ἀλλ' ἐγὼ “ εἶπεν „οὐ κα
γελῶμαι “ μόνους ἡγούμενος καταγελᾶσθαι τοὺς ἐνδιδόν
καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα διαταραττομένους, οὕτω Φάβιος
ρεν ἀπαθῶς καὶ ῥᾳδίως, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, τὰ γινόμενα

βαλλόμενος ἀπόδειξιν τῶν φιλοσόφων τοῖς ἀξιοῦσι μὴ
ὑβρίζεσθαι μήτ' ἀτιμοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ σπο
δαῖον. Ἡνία δ' αὐτὸν ἡ τῶν πολλῶν ἀβουλία διὰ τὰ κοι
λεδεκότων ἀφορμὰς ἀνδρὸς οὐχ ὑγιαινούσῃ φιλοτιμίᾳ πρ
τὸν πόλεμον. Καὶ δεδοικὼς, μὴ παντάπασιν ἐκμανεὶς ὑ
ιεπῆς δόξης καὶ ὄγκου φθάσῃ τι κακὸν ἀπεργασάμενος, λ
δὲν ἅπαντας ἐξῆλθε· καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ στρατόπ
δον καὶ καταλαβὼν τὸν Μινούκιον οὐκέτι καθεκτὸν, ἀλλ
βαρὺν καὶ τετυφωμένον καὶ παρὰ μέρος ἄρχειν ἀξιοῦν
τοῦτο μὲν οὐ συνεχώρησε, τὴν δὲ δύναμιν διενείματο πρ
ὑτὸν, ὡς μέρους μόνον ἄρχειν βέλτιον ὂν ἢ πάντων κ
ρὰ μέρος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ταγμάτων καὶ τὸ τέτα
τον αὐτὸς ἔλαβε, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἐκείνῳ πα
ίδωκεν, ἐπίσης καὶ τῶν συμμαχικῶν διανεμηθέντων. Σ
μνομένου δὲ τοῦ Μινουκίου καὶ χαίροντος ἐπὶ τῷ τὸ πρ
τημα τῆς ἀκροτάτης καὶ μεγίστης ἀρχῆς ὑφεῖσθαι καὶ πρ
πεπλακίσθαι δι' αὐτὸν ὑπεμίμνησκεν ὁ Φάβιος, ὡς οὐ
ὐτος αὐτῷ πρὸς Φάβιον, ἀλλ', εἰ σωφρονεῖ, πρὸς Ἀν
βαν τοῦ ἀγῶνος· εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν συνάρχοντα φιλονε
κεῖ, σκοπεῖν, ὅπως τοῦ νενικημένου καὶ καθυβρισμένου π
ρὰ τοῖς πολίταις ὁ τετιμημένος καὶ νενικηκὼς οὐ φανεῖτ
μᾶλλον ὀλιγωρῶν τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας

XI. Ὁ δὲ ταῦτα μὲν εἰρωνείαν ἡγεῖτο γεροντικὴν, π
ραλαβὼν δὲ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν δύναμιν ἰδίᾳ καὶ χω
ὶστρατοπέδευσεν, οὐδὲν ἀγνοοῦντος τοῦ Ἀννίβου τῶν γ
νομένων, ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεδρεύοντος. Ἦν δὲ λόφος κατὰ μ
σον, καταληφθῆναι μὲν οὐ χαλεπὸς, ὀχυρὸς δὲ καταληφθε
στρατοπέδῳ καὶ διαρκὴς εἰς ἅπαντα, τὸ δὲ πέριξ πεδί
φθῆναι μὲν ἄκωθεν ὁμαλὸν διὰ φιλότητα καὶ λεῖον, ἔχ
δί τινας οὐ μεγάλας τάφρους ἐν αὐτῷ καὶ ποικιλότητας ἄλλα
Διὸ καὶ τὸν λόφον ἐκ τοῦ ῥάστου κρύφα κατασχεῖν παρ
σὺκ ἠθέλησεν ὁ Ἀννίβας, ἀλλ' ἀπέλιπε μάχης ἐν μέσῳ πρ
φασιν. Ὡς δὲ εἶδε κεχωρισμένον τοῦ Φαβίου τὸν Μινο
ιον, νυκτὸς μὲν εἰς τὰς τάφρους καὶ τὰς ποικιλότητας κα
ρέπεμψε τῶν στρατιωτῶν τινὰς, ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ φανερὰ
ἐκήρυξεν οὐ πολλοὺς καταληψομένους τὸν λόφον, ὡς ἐπ
γόντος συμπεσεῖν περὶ τοῦ τόπου τὸν Μινούκιον· ὃ δ

καὶ συνέβη. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπέστειλε τὴν νοῦφην στρατιὰν, ἔπειτα τοὺς ἱππεῖς, τέλος δ' ὁρῶν τὸν Ἀννίβαν παραβοηθοῦντα τοῖς ἐπὶ τοῦ λόφου πάσῃ τῇ δυνάμει κατέβαινε συντεταγμένος καὶ μάχην καρτερὰν θέμενος ἠμύνετο τοὺς ἐπὶ τοῦ λόφου βάλλοντας συμπλεκόμενος καὶ ἕσα φερόμενος, ἄχρις οὗ καλῶς ἡπατημένον ὁρῶν ὁ Ἀννίβας καὶ γυμνὰ παρέχοντα τοῖς ἐνεδρεύουσι τὰ νῶτα τὸ σημεῖον αἴρει. Πρὸς δὲ τοῦτο πολλαχόθεν ἐξανισταμένων ἅμα καὶ μετὰ κραυγῆς προσφερομένων καὶ τοὺς ἐσχάτους ἀποκτιννύντων ἀδιήγητος κατεῖχε ταραχὴ καὶ πτοία τοὺς Ῥωμαίους, αὐτοῦ τε τοῦ Μινουκίου τὸ θράσος κατακέλαστο καὶ πρὸς ἄλλον ἄλλοτε τῶν ἡγεμόνων διεπάπταινεν, οὐδενὸς ἐν χώρᾳ μένειν τολμῶντος, ἀλλὰ πρὸς φυγὴν ὠθουμένων οὐ σωτήριον· οἱ γὰρ Νομάδες ἤδη κρατοῦντες κύκλῳ περιήλαυνον τὸ πεδίον καὶ τοὺς ἀποσκιδναμένους ἔκτεινον.

XII. Ἐν τοσούτῳ δὲ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὄντων οὐκ ἔλαθεν ὁ κίνδυνος τὸν Φάβιον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον, ὡς ἔοικεν, ἤδη προειληφὼς τήν τε δύναμιν συντεταγμένην εἶχεν ἐπὶ τῶν ὅπλων καὶ τὰ πραττόμενα γινώσκειν ἐφρόντιζεν, οὐ δι' ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ἔχων κατασκοπὴν πρὸ τοῦ χάρακος. Ὡς οὖν κατεῖδε κυκλούμενον καὶ ταραττόμενον τὸ στράτευμα καὶ κραυγὴ προσέπιπτεν οὐ μενόντων, ἀλλ' ἤδη πεφοβημένων καὶ τρεπομένων, μηρόν τε πληξάμενος καὶ στενάξας μέγα πρὸς μὲν τοὺς παρόντας εἶπεν „Ὦ Ἡράκλεις, ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δ' ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε·“ τὰς δὲ σημαίας ἐκφέρειν κατὰ τάχος καὶ τὸν στρατὸν ἕπεσθαι κελεύσας ἀνεβόησε „Νῦν τις, ὦ στρατιῶται, Μάρκου Μινουκίου μεμνημένος ἐπειγέσθω· λαμπρὸς γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις. Εἰ δέ τι σπεύδων ἐξελάσαι τοὺς πολεμίους ἥμαρτεν, αὖθις αἰτιασόμεθα.“ Πρῶτον μὲν οὖν ἐκφανεὶς τρέπεται καὶ διασκίδνησι τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ περιελαύνοντας Νομάδας, εἶτα πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ κατὰ νώτου τῶν Ῥωμαίων ὄντας ἐχώρει καὶ τοὺς ἐμποδὼν ἔκτεινεν· οἱ δὲ λοιποὶ, πρὶν ἀπολιφθῆναι καὶ γενέσθαι περιπετεῖς οἷς αὐτοὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν, ἐγκλίναντες ἔφυγον. Ὁρῶν δ' ὁ Ἀννίβας τὴν μεταβολὴν καὶ τὸν Φάβιον εὐρώστως παρ' ἡλικίαν διὰ

τῶν μαχομένων ὠθούμενον ἄνω πρὸς τὸν Μινούκιον ε
τὸν λόφον, ἐπέσχε τὴν μάχην καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀν
κλησιν ἀπῆγεν εἰς τὸν χάρακα τοὺς Καρχηδονίους, ἀσμ
νως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀποτρεπομένων. Λέγεται δ' αὐτ
ἀπιόντα περὶ τοῦ Φαβίου πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν τι τοιο
τον μετὰ παιδιᾶς· „Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον ὑμῖν πο
λάκις τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων ταύτην καθημένην νεφέλην, ὅ
μετὰ ζάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον ἐκρήξει;

XIII. Μετὰ δὲ τὴν μάχην Φάβιος μὲν ὅσους ἔκτει
τῶν πολεμίων σκυλεύσας ἀνεχώρησεν οὐδὲν ὑπερήφαν
οὐδ' ἐπαχθὲς εἰπὼν περὶ τοῦ συνάρχοντος, Μινούκιος
τὴν αὑτοῦ στρατιὰν ἀθροίσας „Ἄνδρες" ἔφη „συστρατι
ται, τὸ μὲν ἁμαρτεῖν μηδὲν ἐν πράγμασι μεγάλοις μεῖζ
ἢ κατ' ἄνθρωπόν ἐστι, τὸ δ' ἁμαρτόντα χρήσασθαι τ
πταίσμασι διδάγμασι πρὸς τὸ λοιπὸν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ κ
νοῦν ἔχοντος. Ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ μικρὰ μεμφόμεν
τὴν τύχην περὶ μειζόνων ἐπαινεῖν. Ἃ γὰρ οὐκ ᾐσθόμην χρ
νον τοσοῦτον, ἡμέρας μέρει μικρῷ πεπαίδευμαι γνοὺς ἐμα
τὸν οὐκ ἄρχειν ἑτέρων δυνάμενον, ἀλλ' ἄρχοντος ἑτέρ
δεόμενον καὶ μὴ φιλοτιμούμενον νικᾶν ὑφ' ὧν ἡττᾶσθ
κάλλιον. Ὑμῖν δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐστὶν ἄρχων ὁ δικτάτω
τῆς δὲ πρὸς ἐκεῖνον εὐχαριστίας αὐτὸς ἡγεμὼν ἔσομαι πρ
τον ἐμαυτὸν εὐπειθῆ καὶ ποιοῦντα τὸ κελευόμενον ὑπ' ἐκε
νου παρεχόμενος." Ταῦτ' εἰπὼν καὶ τοὺς αἰετοὺς ἄρ
σθαι κελεύσας καὶ πάντας ἀκολουθεῖν ἦγε πρὸς τὸν χάρ
κα τοῦ Φαβίου καὶ παρελθὼν ἐντὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρ
τηγικὴν σκηνὴν, ὥστε θαυμάζειν καὶ διαπορεῖν πάντα
Προελθόντος δὲ τοῦ Φαβίου θέμενος ἔμπροσθεν τὰς σ
μαίας αὐτὸς μὲν ἐκεῖνον πατέρα μεγάλῃ φωνῇ, οἱ δὲ στρ
τιῶται τοὺς στρατιώτας πάτρωνας ἠσπάζοντο. Τοῦτο
ἔστι τοῖς ἀπελευθέροις προσφώνημα πρὸς τοὺς ἀπελευθ
ρώσαντας. Ἡσυχίας δὲ γενομένης ὁ Μινούκιος εἶπε „Δ
νίκας, ὦ δικτάτωρ, τῇ σήμερον ἡμέρᾳ νενίκηκας, ἀνδρ
μὲν Ἀννίβαν, εὐβουλίᾳ δὲ καὶ χρηστότητι τὸν συνάρχοντ
καὶ δι' ἧς μὲν σέσωκας ἡμᾶς, δι' ἧς δὲ πεπαίδευκας ἡττ
μένους αἰσχρὰν μὲν ἧτταν ὑπ' ἐκείνου, καλὴν δὲ καὶ σ
τήριον ὑπὸ σοῦ. Πατέρα δή σε χρηστὸν προσαγορεύω

μιστέραν οὐκ ἔχων προσηγορίαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ τι
χάριτος μείζων ἡ παρὰ σοῦ χάρις αὕτη· ἐγεννήθην μ
ὑπ' ἐκείνου μόνος, σώζομαι δ' ὑπὸ σοῦ μετὰ τοσοι
Ταῦτ' εἰπὼν καὶ περιβαλὼν τὸν Φάβιον ἠσπάζετο.
αὐτὸ καὶ τοὺς στρατιώτας ἦν ὁρᾶν πράττοντας· ἐν
το γὰρ ἀλλήλοις καὶ κατεφίλουν, ὥστε μεστὸν εἶναι
καὶ δακρύων ἡδίστων τὸ στρατόπεδον.

XIV. Ἐκ τούτου Φάβιος μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν
τοι δ' αὖθις ἀπεδείκνυντο. Καὶ τούτων οἱ μὲν πρῶ
φύλαξαν ἣν ἐκεῖνος ἰδίαν τοῦ πολέμου κατέστησε,
σθαι μὲν ἐκ παρατάξεως φεύγοντες πρὸς Ἀννίβαν,
συμμάχους ἐκβοηθοῦντες καὶ τὰς ἀποστάσεις κωλύ
Τερέντιος δὲ Βάῤῥων εἰς τὴν ὑπατείαν προαχθεὶς ἀ
νους ἀσήμου, βίου δὲ διὰ δημοκοπίαν καὶ προπέτει
σήμου, δῆλος ἦν εὐθὺς ἀπειρίᾳ καὶ θρασύτητι τὸ
τῶν ὅλων ἀναῤῥίψων κύβον. Ἐβόα γὰρ ἐν ταῖς ἐκκλ
μένειν τὸν πόλεμον, ἄχρις οὗ Φαβίοις χρῆται στρα
ἡ πόλις, αὐτὸς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὄψεσθαί τε κα
σειν τοὺς πολεμίους. Ἅμα δὲ τούτοις τοῖς λόγοις
καὶ κατέγραφε δύναμιν τηλικαύτην, ἡλίκη πρὸς οὐδέ
ποτε τῶν πολεμίων ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι. Μυριάδες γ
νία δισχιλίων ἀνδρῶν δέουσαι συνετάχθησαν εἰς τι
χην, μέγα δέος Φαβίῳ καὶ τοῖς νοῦν ἔχουσι Ῥωμαίω
γὰρ ἤλπιζον ἕξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σ
σαν ἡλικίᾳ. Διὸ καὶ τὸν συνάρχοντα τοῦ Τερεντίου
λον Αἰμίλιον, ἄνδρα πολλῶν πολέμων ἔμπειρον, οὐ
στὸν δὲ τῷ δήμῳ καὶ κατακλῆγα ἔκ τινος καταδίκη
τὸ δημόσιον αὐτῷ γεγενημένης, ἀνίστη καὶ παρεθά
ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἐκείνου μανίας, διδάσκων ὡς οι
Ἀννίβαν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρὸς Τερέντιον ὑπὲρ τῆς πα
ὁ ἀγὼν ἔσοιτο· σπεύσειν γὰρ μάχην γενέσθαι τὸν μ
αἰσθανόμενον τῆς δυνάμεως, τὸν δ' αἰσθανόμενον τ
ρὶ αὐτὸν ἀσθενείας. „Ἐγὼ δ' " εἶπεν „ὦ Παῦλε,
τίου πιστεύεσθαι δικαιότερός εἰμι περὶ τῶν Ἀννίβου
γμάτων διαβεβαιούμενος, ὡς, εἰ μηδεὶς αὐτῷ μαχεῖτ
τον τὰν ἐνιαυτόν, ἀπολεῖται μένων ὁ ἀνὴρ ἢ φεύγω
σιν, ᾧ γε καὶ νῦν νικᾶν καὶ κρατεῖν δοκοῦντι τῶν μ

λεμίων οὐδεὶς προσκεχώρηκε, τῆς δ' οἴκοθεν δυνάμεως οὐ
ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ περίεστι." Πρὸς ταῦτα λέγεται τ
Παῦλον εἰπεῖν „Ἐμοὶ μὲν, ὦ Φάβιε, τὰ ἐμαυτοῦ σκοποῦ
τι κρεῖττόν ἐστι τοῖς τῶν πολεμίων ὑποπεσεῖν δόρασιν
πάλιν ταῖς ψήφοις τῶν πολιτῶν· εἰ δ' οὕτως ἔχει τὰ δ
μόσια πράγματα, πειράσομαι μᾶλλον σοὶ δοκεῖν ἀγαθὸς ε
ναι στρατηγὸς ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τἀναντία βιαζομ
νοις." Ταύτην ἔχων τὴν προαίρεσιν ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐ
τὸν πόλεμον.

XV. Ἀλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς τὸ παρ' ἡμ
ραν ἄρχειν καὶ τῷ Ἀννίβᾳ παραστρατοπεδεύσας περὶ τ
Ἀυφίδιον ποταμὸν καὶ τὰς λεγομένας Κάννας ἅμ' ἡμέ
τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν (ἔστι δὲ χιτὼν κόκκιν
ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος)· ὥστε κ
τοὺς Καρχηδονίους ἐξ ἀρχῆς διαταραχθῆναι τήν τε τόλμ
τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὸ τοῦ στρατοπέδου πλῆθος ὁρῶντα
αὐτοὺς δ' οὐδ' ἥμισυ μέρος ὄντας. Ἀννίβας δὲ τὴν δύν
μιν ἐξοπλίζεσθαι κελεύσας αὐτὸς ἱππότης μετ' ὀλίγων ὑπ
λόφου τινὸς μαλακοῦ κατεσκόπει τοὺς πολεμίους ἤδη κα
ισταμένους εἰς τάξιν. Εἰπόντος δέ τινος τῶν περὶ α
τὸν ἀνδρὸς ἰσοτίμου, τοὔνομα Γίσκωνος, ὡς θαυμ
στὸν αὐτῷ φαίνεται τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, συναγαγ
τὸ πρόσωπον ὁ Ἀννίβας „Ἕτερον" εἶπεν „ὦ Γίσκω
λέληθέ σε τούτου θαυμασιώτερον." Ἐρομένου δὲ τοῦ Γ
σκωνος „Τὸ ποῖον;" „Ὅτι" ἔφη „τούτων ὄντων τ
σούτων, οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Γίσκων καλεῖται." Γενομένο
δὲ παρὰ δόξαν αὐτοῖς τοῦ σκώμματος ἐμπίπτει γέλως π
123 σι· καὶ κατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου τοῖς ἀπαντῶσιν ἀ
τὸ πεπαιγμένον ἀπαγγέλλοντες, ὥστε διὰ πολλῶν πολ
εἶναι τὸν γέλωτα καὶ μηδ' ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνασθ
τοὺς περὶ Ἀννίβαν. Τοῦτο τοῖς Καρχηδονίοις ἰδοῦσι θά
ρος παρέστη λογιζομένοις ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἰσχυροῦ τοῦ κ
ταφρονοῦντος ἐπιέναι γελᾷν οὕτω καὶ παίζειν τῷ στρατ
γῷ παρὰ τὸν κίνδυνον.

XVI. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο, πρ
τῳ μὲν τῷ ἀπὸ τοῦ τόπου, ποιησάμενος κατὰ νώτου τ
ἄνεμον· πρηστῆρι γὰρ ἐοικὼς φλέγοντι κατεῤῥήγνυτο κ

πινος ἐδόκει λογισμὸς, ἀλλὰ θεῖόν τι χρῆμα [illegible]
δαιμόνιον ἐκ τοσούτου τὰ μέλλοντα προσημαίνου[illegible]
ἦν πιστὰ τοῖς πάσχουσιν. Ὅθεν εὐθὺς εἰς ἐκεῖνο[illegible]
συνενεγκοῦσα τὰς λοιπὰς ἐλπίδας καὶ προσφυγοῦ[illegible]
μῃ τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ ἱερῷ καὶ βωμῷ πρώτην καὶ
αἰτίαν ἔσχε τοῦ μεῖναι καὶ μὴ διαλυθῆναι τὴν ἐκε[illegible]
ὑησιν, καθάπερ ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθεσιν. Ὁ γ[illegible]
οὐδὲν ἐδόκει δεινὸν εἶναι καιροῖς εὐλαβὴς φαινό[illegible]
δυσέλπιστος τότε, πάντων καταβεβληκότων ἑαυτοὺ[illegible]
ραντα πένθη καὶ ταραχὰς ἀπράκτους, μόνος ἐ[illegible]
τῆς πόλεως πρᾴῳ βαδίσματι καὶ προσώπῳ καθε[illegible]
φιλανθρώπῳ προσαγορεύσει κρατούς τε γυναικεί[illegible]
ρῶν καὶ συστάσεις εἴργων [illegible]ν εἰς τὸ δημόσιον ἐκ[illegible]
ὀδυρμοῖς ἐκφερομένων, βουλήν τε συνελθεῖν ἔπεισ[illegible]
εθάρσυνε τὰς ἀρχὰς αὐτὸς ὢν καὶ ῥώμη καὶ δύν[illegible]
χῆς ἁπάσης πρὸς ἐκεῖνον ἀποβλεπούσης.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέστησε τοὺς [illegible]
πτοντα καὶ προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπείρξον[illegible]
θους δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε κατ' οἰκίαν [illegible]
νεῖν κελεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα τὸν βουλόμε[illegible]
τὰ δὲ ταύτας ἔδει πᾶν πένθος λύεσθαι καὶ καθαρ[illegible]
τοιούτων τὴν πόλιν. Ἑορτῆς τε Δήμητρος εἰς τὰ [illegible]
ἐκείνας καθηκούσης βέλτιον ἐφάνη παραλιπεῖν [illegible]
τε θυσίας καὶ τὴν πομπὴν, ἢ τὸ μέγεθος τῆς [illegible]
ὀλιγότητι καὶ κατηφείᾳ τῶν συνερχομένων ἐλέγχε[illegible]
γὰρ τὸ θεῖον ἥδεσθαι τιμώμενον ὑπὸ τῶν εὐτυ[illegible]
Ὅσα μέντοι πρὸς ἱλασμοὺς θεῶν ἢ τεράτων ἀ[illegible]
συνηγόρευον οἱ μάντεις ἐπράττετο· καὶ γὰρ εἰς [illegible]
ἐπέμφθη θεοπρόπος Πίκτωρ συγγενὴς Φαβίου, [illegible]
Ἑστιάδων παρθένων δύο διεφθαρμένας εὑρόντες, [illegible]
ὥσπερ ἐστὶν ἔθος, ζῶσαν κατώρυξαν, ἡ δ' ὑφ' ἑα[illegible]
θανε. Μάλιστα δ' ἄν τις ἠγάσατο τὸ φρόνημα καὶ [illegible]
τητα τῆς πόλεως, ὅτε τοῦ ὑπάτου Βάῤῥωνος ἀπὸ [illegible]
γῆς ἐπανιόντος, ὡς ἄν τις αἴσχιστα καὶ δυσποτμ[illegible]
πραχὼς ἐπανίοι, ταπεινοῦ καὶ κατηφοῦς, ἀπήν[illegible]
τῷ περὶ τὰς πύλας ἥ τε βουλὴ καὶ τὸ πλῆθος ἅπ[illegible]
δέμενοι. Οἱ δ' ἐν τέλει καὶ πρῶτοι τῆς γερουσίας

ἡσυχίας γενομένης, ἐκήρυσαν, ὅτι τὴν πόλιν
μετὰ δυσεντερίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ κάρτιστιν ἔρ-
γα καὶ χρησόμενος τοῖς νόμοις καὶ τοῖς
σώζεσθαι δυναμένοις.

Καὶ δ' Ἀννίβαν ἐκύθοντο μετὰ τὴν μάχην ἀπο-
ρὸν τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, διαθαρρήσαντες ἐξ
πόνας καὶ στρατεύματα. Τούτων δ' ἐπιφανέ-
ός τε Μάξιμος καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσαν
αντείας σχεδὸν προαιρέσεως θαυμαζόμενοι παρα-
ὁ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ γεγραμμέ-
ις, περιλαμπὲς τὸ δραστήριον ἔχων καὶ γαῦρον,
κατὰ χεῖρα πλήκτης ἀνὴρ καὶ φύσει τοιοῦτος ὤν,
ρος μάλιστα καλεῖ φιλοπτολέμους καὶ ἀγερώχους,
αβόλῳ καὶ ἰταμῷ καὶ πρὸς ἄνδρα τολμηρὸν τὸν
νειτολμῶντι τρόπῳ τοῦ πολέμου συνίστατο τοὺς
γῶνας· Φάβιος δὲ τῶν πρώτων ἐχόμενος λογι-
ων ἤλπιζε, μηδενὸς μαχομένου μηδ' ἐριθίζοντος
ν, αὐτὸν ἐπηρεάσειν ἑαυτῷ καὶ κατατριβήσεσθαι
όλεμον, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος τῆς δυνά-
τόνου γενομένης καὶ κατακόρου, ταχύτατα τὴν
βαλόντα. Διὸ τοῦτον μὲν ὁ Ποσειδώνιος φησὶ
ὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κα-
ιρυαμένην δὲ τὴν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφά-
Μαρκέλλου συνηθείᾳ σωτήριον γενέσθαι τοῖς Ῥω-
δ' Ἀννίβας τῷ μὲν ὡς ῥίοντι σφόδρα ποταμῷ
ἁπάντων ἀπεσείετο καὶ παρερρήγνυτο τὴν δύνα-
δὲ κατὰ μικρὸν ὑπορρέοντος ἀφοφεῖ καὶ καρ-
ος ἐνδελεχῶς ὑπερεκπόμενος καὶ δαπανώμενος,
καὶ τελευτῶν εἰς ἀπορίαν κατέστη τοσαύτην, ὥσ-
λφ μὲν ἀποκαμεῖν μαχόμενον, Φάβιον δὲ φοβεῖ-
μαχόμενον. Τὸ γὰρ πλεῖστον, ὡς εἰκεῖν, τοῦ
όσους διεκόλμησεν ἢ στρατηγοῖς ἢ ἀνθυπά-
πάτοις ἀποδεικνυμένοις· ἑκάτερος γὰρ αὐτῶν
πάτευσεν. Ἀλλὰ Μάρκελλον μὲν ὑπατεύοντα τὸ
ενδρᾳ περιβαλὼν ἔκτεινε, Φαβίῳ δὲ πᾶσαν
καὶ διάκειραν ἐπάγων πολλάκις οὐδὲν ἐπέραινε,
ὀλίγου παρακρουσάμενος ἔφηλε τὸν ἄνδρα.

ραντα πένθη καὶ ταραχὰς ἀπρακτους, [illegible]
τῆς πόλεως πράῳ βαδίσματι καὶ προσώπῳ
φιλανθρώπῳ προσαγορεύσει κοπετούς τε γυ
ρῶν καὶ συστάσεις εἴργων τῶν εἰς τὸ δημόσ
ὀδυρμοῖς ἐκφερομένων, βουλήν τε συνελθεῖν
εθάρσυνε τὰς ἀρχὰς αὐτὸς ὢν καὶ ῥώμη κα
χῆς ἁπάσης πρὸς ἐκεῖνον ἀποβλεπούσης.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέστησε
πτοντα καὶ προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπ
θους δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε κατ'
νεῖν κελεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα τὸν β
τὰ δὲ ταύτας ἔδει πᾶν πένθος λύεσθαι καὶ
τοιούτων τὴν πόλιν. Ἑορτῆς τε Δήμητρος
ἐκείνας καθηκούσης βέλτιον ἐφάνη παραλ
τε θυσίας καὶ τὴν πομπὴν, ἢ τὸ μέγεθος
ὀλιγότητι καὶ κατηφείᾳ τῶν συνερχομένων
γὰρ τὸ θεῖον ἥδεσθαι τιμώμενον ὑπὸ τῶ
Ὅσα μέντοι πρὸς ἱλασμοὺς θεῶν ἢ τερά
συνηγόρευον οἱ μάντεις ἐπράττετο· καὶ
ἐπέμφθη Θεοπρόπος Πίκτωρ συγγενὴς Φ
Ἑστιάδων παρθένων δύο διεφθαρμένας εὐ
[illegible]

185 Φάβιος ἦν, ἡσυχίας γενομένης, ἐπῆνεσαν, ὅτι τὴν πόλι
οὐκ ἐπῆγνυε μετὰ δυστυχίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ πάρεστιν ἄ
ξων ἐπὶ τὰ πράγματα καὶ χρησόμενος τοῖς νόμοις καὶ το
πολίταις ὡς σώζεσθαι δυναμένοις.

XIX. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβαν ἐπύθοντο μετὰ τὴν μάχην ἀπ
τεράφθαι πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, ἀναθαρρήσαντες ἐ
πεμπον ἡγεμόνας καὶ στρατεύματα. Τούτων δ' ἐπιφαν
στατοι Φάβιός τε Μάξιμος καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσα
ἐκὸ τῆς ἐναντίας σχεδὸν προαιρέσεως θαυμαζόμενοι παρ
πλησίως. Ὁ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ γεγραμμ
νοις εἴρηται, περιλαμπὲς τὸ δραστήριον ἔχων καὶ γαῦρο
ἅτε δὴ καὶ κατὰ χεῖρα πλήκτης ἀνὴρ καὶ φύσει τοιοῦτος ὢ
οἷονς Ὁμηρος μάλιστα καλεῖ φιλοπτολέμους καὶ ἀγερώχου
ἐν τῷ παραβόλῳ καὶ ἰταμῷ καὶ πρὸς ἄνδρα τολμηρὸν τ
Ἀννίβαν ἀντιτολμῶντι τρόπῳ τοῦ πολέμου συνίστατο το
πρώτους ἀγῶνας· Φάβιος δὲ τῶν πρώτων ἐχόμενος λο
σῶν ἐκείνων ἤλπιζε, μηδενὸς μαχομένου μηδ' ἐρεθίζοντ
τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸν ἐπηρεάσειν ἑαυτῷ καὶ κατατριβήσεσθ
περὶ τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος τῆς δυν
μεως ὑπερτόνου γενομένης καὶ καταπόνου, ταχύτατα τ
ἀμὴν ἀποβαλόντα. Διὸ τοῦτον μὲν ὁ Ποσειδώνιος φη
θυρεὸν, τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κ
λεῖσθαι, κιρναμένην δὲ τὴν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφ
λειαν τῇ Μαρκέλλου συνηθείᾳ σωτήριον γενέσθαι τοῖς Ῥ
μαίοις. Ὁ δ' Ἀννίβας τῷ μὲν ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμ
πολλάκις ἁπάντων ἀπεσείετο καὶ παρερρήγνυτο τὴν δύν
μιν, ὑφ' οὗ δὲ κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέοντος ἀψοφητὶ καὶ πα
ραπίπτοντος ἐνδελεχῶς ὑπερεπόμενος καὶ θαπανώμεν
ὑπέθανε, καὶ τελευτῶν εἰς ἀπορίαν κατέστη τοσαύτην, ὥ
τι Μαρκέλλῳ μὲν ἀποκαμεῖν μαχόμενον, Φάβιον δὲ φοβε
σθαι μὴ μαχόμενον. Τὸ γὰρ πλεῖστον, ὡς εἰπεῖν, τ
τρόπον τούτοις διεπολέμησεν ἢ στρατηγοῖς ἢ ἀνθυπ
τοις ἢ ὑπάτοις ἀποδεικνυμένοις· ἑκάτερος γὰρ αὐτ
πεντάκις ὑπάτευσεν. Ἀλλὰ Μάρκελλον μὲν ὑπατεύοντα
πάρτον, ἐνέδρᾳ περιβαλὼν ἔκτεινε, Φαβίῳ δὲ πᾶσ
ἐπάκτῳ καὶ διάπειραν ἐπάγων πολλάκις οὐδὲν ἐπέραι
πλὴν ἄκαιρ ὀλίγου παρακρουσάμενος ἔσφηλε τὸν ἄνδ

Συνθὲς γὰρ ἐπιστολὰς παρὰ τῶν ἐν Μεταπόντῳ τῶν καὶ πρώτων ἔπεμψε πρὸς τὸν Φάβιον, ὡς τῇ ἴσως ἐνδοθησομένης, εἰ παραγένοιτο, καὶ τῶν πραττόντων ἐκεῖνον ἐλθεῖν καὶ φανῆναι πλησίον ὄ νόντων. Ταῦτ' ἐπίστευσε τὸν Φάβιον· τὰ γράμματα κα βὰν μέρος τι τῆς στρατιᾶς ἔμελλεν ὁρμήσειν διὰ νυ εἶτα χρησάμενος ὄρνισιν οὐκ αἰσίοις ἀπετράπη καὶ με πρὸν ἐπεγνώσθη τὰ γράμματα πρὸς αὐτὸν ὑπ' Ἀννίβο λου συντεθέντα· κἀκεῖνος ἐνεδρεύων αὐτὸν ὑπὸ τὴν σ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄν τις εὐνοίᾳ θεῶν ἀναθείη.

XX. Τὰς δ' ἀποστάσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ κινή τῶν συμμάχων ὁ Φάβιος μᾶλλον ἔφετο δεῖν ἡσυχῇ ὁμιλι καὶ πράως ἀνείργειν καὶ θυσωπεῖν, μὴ πᾶσαν ὑπὸ ἐλέγχοντα καὶ χαλεπὸν ὄντα παντάπασι τοῖς ὑπόπτοις γεται γὰρ, ὅτι στρατιώτην ἄνδρα Μάρσον ἀνδρείᾳ κ νει τῶν συμμάχων πρῶτον αἰσθόμενος διειλεγμένον τι ἐν τῷ στρατοπέδῳ περὶ ἀποστάσεως οὐ διηρέθισεν, ὁμολογήσας ἠμελῆσθαι παρ' ἀξίαν αὐτὸν νῦν μὲν ἔφη ἡγεμόνας αἰτιᾶσθαι πρὸς χάριν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴ τιμὰς νέμοντας, ὕστερον δ' ἐκεῖνον αἰτιάσεσθαι μὴ ζοντα μηδ' ἐντυγχάνοντα πρὸς αὐτὸν, εἴ του δέοιτο· ταῦτ' εἰκὼν ἵππον τε πολεμιστὴν ἐδωρήσατο καὶ τοῖ λοις ἀριστείοις ἐκόσμησεν, ὥστε πιστότατον ἐξ ἐκείνο προθυμότατον εἶναι τὸν ἄνδρα. Δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο, μὲν ἱππικοὺς καὶ κυνηγετικοὺς ἐπιμελείᾳ καὶ συνηθείᾳ τροφῇ μᾶλλον ἢ μάστιξι καὶ κλοιοῖς τὴν χαλεπότητα ζώων καὶ τὸ θυμούμενον καὶ τὸ δυσκολαίνον ἐξαιρεῖν, δ' ἀνθρώπων ἄρχοντα μὴ τὸ πλεῖστον ἐν χάριτι καὶ τητι τῆς ἐπανορθώσεως τίθεσθαι, σκληρότερον δὲ πρ ρεσθαι καὶ βιαιότερον, ἥπερ οἱ γεωργοῦντες ἡρινοὺ ἀχράδι καὶ κοτίνοις προσφέρονται, τὰ μὲν εἰς ἐλαίας δ' εἰς ἄπιους, τὰ δ' εἰς συκᾶς ἐξημεροῦντες καὶ τιθασσ τας. Ἕτερον τοίνυν τῷ γένει Λευκανὸν ἄνδρα προσήγ οἱ λοχαγοὶ φεμβόμενον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου καὶ τὴ ξιν ἐκλείποντα πολλάκις. Ὁ δ' ἠρώτησε, τάλλα ποῖόν τὸν ἄνθρωπον εἰδεῖεν ὄντα. Μαρτυρούντων δὲ πά ὅτι ῥᾳδίως ἕτερος οὐκ εἴη στρατιώτης τοιοῦτος, ἔφα

ἀνδραγαθίας ἐπιφανεῖς καὶ πράξεις λεγόντων,
ἀταξίας ζητῶν εὗρεν ἔρωτι παιδίσκης κατεχόμε-
νδρα καὶ κινδυνεύοντα μακρὰς ὁδοὺς ἑκάστοτε
πρὸς ἐκείνην ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Πέμψας οὖν
ωῦντος αὐτοῦ καὶ συλλαβὼν τὸ γύναιον ἔκρυψεν
νῇ καὶ καλέσας τὸν Λευκανὸν ἰδίᾳ πρὸς αὐτόν
ας" ἔφη „παρὰ τὰ τῶν Ῥωμαίων πάτρια καὶ
ης ἀπονυκτερεύων τοῦ στρατοπέδου πολλάκις· ἀλλ'
ὸς ὧν πρότερον ἐλελήθεις. Τὰ μὲν οὖν ἡμαρτη-
ελύσθω τοῖς ἠνδραγαθημένοις, τὸ δὲ λοιπὸν ἐφ'
ἰσομαι τὴν φρουράν." Θαυμάζοντος δὲ τοῦ στρα-
αγαγὼν τὴν ἄνθρωπον ἐνεχείρισεν αὐτῷ καὶ εἰ-
η μὲν ἐγγυᾶται σε μενεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ μεθ'
δ' ἔργῳ δείξεις, εἰ μὴ δι' ἄλλην τινὰ μοχθηρίαν
ὁ δ' ἔρως καὶ αὕτη πρόφασις ἦν λεγομένη." Ταῦ-
ρὶ τούτων ἱστοροῦσι.

Τὴν δὲ Ταραντίνων πόλιν ἔσχεν ἁλωκυῖαν ἐκ
τὸν τρόπον τοῦτον. Ἑστρατεύετο παρ' αὐτῷ νεα-
ντῖνος ἔχων ἀδελφὴν εἰς Τάραντα πιστῶς πάνυ
όργως διακειμένην πρὸς αὐτόν. Ἥρα δὲ ταύτης
ιος τῶν τεταγμένων ὑπ' Ἀννίβου τὴν πόλιν φρου-
γεμονίας. Τοῦτο πράξεως ἐλπίδα τῷ Ταραντίνῳ
καὶ τοῦ Φαβίου συνειδότος εἰς τὴν πόλιν ἀφεί-
δ' ἀποδεδράκει πρὸς τὴν ἀδελφήν. Ἃ μὲν οὖν
ν ἡμερῶν ἦσαν καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Βρέττιος ἀνε-
θάνειν τὸν ἀδελφὸν οἰόμενος ἐκείνης. Ἔπειτα
αὐτὴν ὁ ναύαρχος „Καὶ μὴν ἐκεῖ λόγος ἐφοίτα
ρί σε τῶν δυνατῶν καὶ μεγάλων συνεῖναι. Τίς
ν; Εἰ γὰρ εὐδόκιμός τις, ὥς φασιν, ἀρετῇ καὶ
λάχιστα φροντίζει γένους ὁ πάντα συμμιγνὺς πό-
χρὸν δὲ μετ' ἀνάγκης οὐδέν, ἀλλ' εὐτυχία τις ἐν
θάκιστον ἀσθενὲς ἔχοντι πραότατα χρήσασθαι τῷ
" Ἐκ τούτου μετακέμπεται μὲν ἡ γυνὴ τὸν Βρέτ-
παρίζει τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ· ταχὺ δὲ συμπράττων
ιδων ἐκεῖνος καὶ μᾶλλον ἢ πρότερον εὔνους καὶ
ῷ βαρβάρῳ δοκῶν παρέχειν τὴν ἀδελφὴν ἔσχε πι-
ι μὴ χαλεπῶς ἐρῶντος ἀνθρώπου μισθοφόρου

μεταστῆσαι διάνοιαν ἐπ' ἐλπίσι δωρεῶν μεγάλων, ἃς ἀπηγγέλλετο παρέξειν αὐτῷ τὸν Φάβιον. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ πλεῖστοι γράφουσι περὶ τούτων· ἔνιοι δὲ τὴν ἄνθρωπον, ὑφ' ἧς ὁ Βρέττιος μετήχθη, φασὶν οὐ Ταραντίνην, ἀλλὰ Βρεττίαν τὸ γένος οὖσαν, τῷ δὲ Φαβίῳ παλλακευομένην, ὡς ἤσθετο πολίτην καὶ γνώριμον ὄντα τὸν τῶν Βρεττίων ἄρχοντα, τῷ τε Φαβίῳ φράσαι καὶ συνελθοῦσαν εἰς λόγους ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐκπεῖσαι καὶ κατεργάσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

XXII. Πραττομένων δὲ τούτων ὁ Φάβιος περισπάσαι τὸν Ἀννίβαν τεχνάζων ἐπέστειλε τοῖς ἐν Ῥηγίῳ στρατιώταις τὴν Βρεττίαν καταδραμεῖν καὶ Καυλωνίαν ἐξελεῖν κατὰ πρά- 18
τος στρατοπεδεύσαντας ὀκτακισχιλίους ὄντας, αὐτομόλους δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τῶν ἐκ Σικελίας ὑπὸ Μαρκέλλου κομισμένων ἀτίμων τοὺς ἀχρηστοτάτους καὶ μετ' ὀλιγίστης τῇ πόλει λύπης καὶ βλάβης ἀπολλυμένους. Ἤλπιζε γὰρ τούτους προέμενος τῷ Ἀννίβᾳ καὶ δελεάσας ἀπάξειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Τάραντος· ὃ καὶ συνέβαινεν. Εὐθὺς γὰρ ἐκεῖ διάπυρον ὁ Ἀννίβας ἐρρύη μετὰ τῆς δυνάμεως. Ἡμέρᾳ δ' ὕστερον τοὺς Ταραντίνους τοῦ Φαβίου περιστρατοπεδεύσαντος ὁ προδιειλεγμένος τῷ Βρεττίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς νεανίσκος ἦλθε νύκτωρ πρὸς αὐτὸν εἰδὼς ἀκριβῶς καὶ παθεωρακὼς τὸν τόπον, ἐφ' οὗ παραφυλάττων ὁ Βρέττιος ἔμελλεν ἐνδώσειν καὶ παρήσειν τοῖς προσβάλλουσιν. Οὐ μὴν ἁπλῶς γε τῆς προδοσίας ἐξήρτησεν ὁ Φάβιος τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐκεῖσε παρελθὼν ἡσυχίαν ἦγεν, ἡ δ' ἄλλη στρατιὰ προσέβαλλε τοῖς τείχεσιν ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἅμα ποιοῦσα πολλὴν κραυγὴν καὶ θόρυβον, ἄχρις οὗ τῶν πλείστων Ταραντίνων ἐκεῖ βοηθούντων καὶ συμφερομένων τοῖς τειχομαχοῦσιν ἐσήμηνε τῷ Φαβίῳ τὸν καιρὸν ὁ Βρέττιος· καὶ διὰ πυλῶν ἀναβὰς ἐκράτησε τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα μέντοι δοκεῖ φιλοτιμίας ἧττων γενέσθαι· τοὺς γὰρ Βρεττίους πρώτους ἀποσφάττειν ἐκέλευσεν, ὡς μὴ προδοσίᾳ τὴν πόλιν ἔχων φανερὸς γένοιτο. Καὶ ταύτης τε διήμαρτε τῆς δόξης καὶ διαβολὴν ἀπιστίας προσέλαβε καὶ ὠμότητος. Ἀπέθανον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν Ταραντίνων· οἱ δὲ πραθέντες ἠγέοντο τρισμύριοι, καὶ τὴν πόλιν ἡ στρατιὰ διήρπασεν· ἀνηνέχθη δ' εἰς τὸ δημόσιον τρισχίλια τάλαντα. Πάντων δὲ τῶν ἄλ-

λων ἀγομένων καὶ φερομένων λέγεται τὸν γραμματέα π
θέσθαι τοῦ Φαβίου περὶ τῶν θεῶν τί κελεύει τὰς γραφ
οὕτω προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας· τὸν οὖν Φ
βιον εἰπεῖν „Ἀπολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνοις κε
λωμένους.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἡρακλέους
ταιμοίσας ἐκ Τάραντος ἔστησεν ἐν Καπιτωλίῳ καὶ πλησ
ἔφιππον εἰκόνα χαλκῆν ἑαυτοῦ πολὺ Μαρκέλλου φανεὶς ἀ
πώτερος περὶ ταῦτα, μᾶλλον δ' ὅλως ἐκεῖνον ἄνδρα πρ
τητι καὶ φιλανθρωπίᾳ θαυμαστὸν ἀποδείξας, ὡς ἐν τ
περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXIII. Ἀννίβαν δὲ λέγεται διώκοντα τεσσαράκοντα μ
νοις ἀπολειφθῆναι σταδίοις, καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν „
ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀννίβας τις ἕτερος· ἀπεβάλομεν γὰρ τ
Ταραντίνων πόλιν ὥσπερ ἐλάβομεν·“ ἰδίᾳ δὲ τὸ πρῶτ
αὐτῷ παραστῆναι πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς πάλαι μ
ἑώρα χαλεπὸν αὐτοῖς, νῦν δ' ἀδύνατον κρατεῖν ἀπὸ τ
ὑπαρχόντων Ἰταλίας. Τοῦτον δεύτερον θρίαμβον ἐθριά
βευσε λαμπρότερον τοῦ προτέρου Φάβιος, ὥσπερ ἀθλητ
ἀγαθὸς ἐπαγωνιζόμενος τῷ Ἀννίβᾳ καὶ ῥᾳδίως ἀπολυό
νος αὐτοῦ τὰς πράξεις ὥσπερ ἄμματα καὶ λαβὰς οὐκέτι τ
αὐτὸν ἐχούσας τόνον. Ἡ μὲν γὰρ ἀνεῖτο τῆς δυνάμεως α
τῷ διὰ τρυφὴν καὶ πλοῦτον, ἡ δ' ὥσπερ ἐξήμβλυντο καὶ κ
τατέριπτο τοῖς ἀλωφήτοις ἀγῶσιν. Ἦν δὲ Μάρκος Λίβιο
οὐ τὸν Τάραντα φρουροῦντος ὁ Ἀννίβας ἀπέστησεν· ὅμως
τὴν ἄκραν κατέχων οὐκ ἐξεκρούσθη καὶ διεφύλαξεν ἄχ
τοῦ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς Ταραντίνους. Το
τον ἡνία Φάβιος τιμώμενος· καί ποτε πρὸς τὴν σύγκλητ
ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας ἐξενεχθεὶς εἶπεν, ὡς οὐ Φ
βιος, ἀλλ' αὐτὸς αἴτιος γένοιτο τοῦ τὴν Ταραντίνων ἁλ
ναι. Γελάσας οὖν ὁ Φάβιος „Ἀληθῆ λέγεις“ εἶπεν· „
μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον.“

XXIV. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τά τ' ἄλλα τῷ Φαβίῳ προσεφ
φοντο λαμπρῶς καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φάβιον ἀνέδειξαν ὕπ
τον. Παραλαβόντος δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ διοικοῦντός
τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ὁ πατὴρ εἴτε διὰ γῆρας καὶ ἀσθ
νειαν εἴτε διακειρώμενος τοῦ παιδὸς ἀναβὰς ἐφ' ἵππον προ
ἐκ διὰ τῶν ἐντυγχανόντων καὶ περιεστώτων. Ὁ δὲ νεανία

γονοι τὴν Ῥωμην ηὐξησαμεν ἐν [illegible]
δας ἀεὶ τῶν τῆς πατρίδος καλῶν τιθέμενο
ὡς ἀληθῶς τοῦ Φαβίου τὸν πρόπαππον ἐν
μει μεγίστῃ Ῥωμαίων γενόμενον πεντάκις μὲ
θριάμβους ἐκ πολέμων μεγίστων ἐπιφανεσ
γεῖν, ὑπατεύοντι δ' υἱῷ πρεσβευτὴν συνελθ
λεμον, ἐν δὲ τῷ θριάμβῳ τὸν μὲν εἰσελαύι
πῳ, τὸν δ' ἵππον ἔχοντα μετὰ τῶν ἄλλω
ἀγαλλόμενον, ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ κύριος, τῶ
γιστος καὶ ὢν καὶ προσαγορευόμενος ὕστερ
μου καὶ τοῦ ἄρχοντος τίθησιν. Ἀλλὰ γὰρ
τούτων μόνον θαυμαστὸς ἦν. Τοῦ δὲ Φαβ
θανεῖν συνέβη· καὶ τὴν μὲν συμφορὰν ὡς
καὶ πατὴρ χρηστὸς ἤνεγκε μετριώτατα, τ
ταῖς ἐκκομιδαῖς τῶν ἐπιφανῶν οἱ προσήκο
αὐτὸς εἶπε καταστὰς ἐν ἀγορᾷ καὶ γράψα
δωκεν.

XXV. Ἐπεὶ δὲ Σκηπίων Κορνήλιος
φθεὶς Καρχηδονίους μὲν ἐξήλασε μάχαι
σας, ἔθνη δὲ πάμπολλα καὶ πόλεις μεγάλ
λαμπρὰ Ῥωμαίοις κτησάμενος εὔνοιαν εἰχ
[illegible] ὕπατος δὲ και

δῆμον, ἐνταῦθα δὴ Φάβιος ἐπὶ πᾶν δέους ἄγων τὴν πόλ
ὡς ὑπ' ἀνδρὸς ἀνοήτου καὶ νέου φερομένην εἰς τὸν ἔσ
τον καὶ μέγιστον κίνδυνον, οὔτε λόγου φειδόμενος οὔτ'
γου δοκοῦντος ἀποτρέψειν τοὺς πολίτας, τὴν μὲν βουλ
ἔπεισθε, τῷ δὲ δήμῳ διὰ φθόνον ἐδόκει τοῦ Σκηπίωνος ε
μεροῦντος ἐπιλαμβάνεσθαι καὶ δεδιέναι, μή τι μέγα
λαμπρὸν ἐξεργασαμένου καὶ τὸν πόλεμον ἢ παντάπασιν ἀ
λόντος ἢ τῆς Ἰταλίας ἐκβαλόντος αὐτὸς ἀργὸς φανῇ καὶ
λαὸς ἐν τοσούτῳ χρόνῳ διαπεπολεμηκώς. Ἔοικε δ' ὀρ
σαι μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ Φάβιος πρὸς τὸ ἀντιλέγειν ὑπὸ πολ
ἀσφαλείας καὶ προνοίας μέγαν ὄντα δεδιὼς τὸν κίνδυνον,
τεῖναι δέ πως μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ ποῤῥωτέρω προαχθῆ
φιλοτιμίᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ κωλύων τοῦ Σκηπίωνος
ἄξησιν, ὅς γε καὶ Κράσσον ἔπεισθε τὸν συνυπατεύοντα
Σκηπίωνι μὴ παρεῖναι τὴν στρατηγίαν μηδ' ὑπείκειν, ἀ
αὐτὸν, εἰ δόξειεν, ἐπὶ Καρχηδονίους περαιοῦσθαι, καὶ χ
ματα δοθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον οὐκ εἴασε. Χρήματα
189 οὖν Σκηπίων ἑαυτῷ πορίζειν ἀναγκαζόμενος ἤγειρε πο
τῶν ἐν Τυῤῥηνίᾳ πόλεων ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν οἰκείως διακει
νων καὶ χαριζομένων· Κράσσον δὲ τὰ μὲν ἡ φύσις οὐκ
τα φιλόνεικον, ἀλλὰ πρᾷον, οἰκοι κατεῖχε, τὰ δὲ καὶ
μος θεῖος ἱερωσύνην ἔχοντα τὴν μεγίστην.

XXVI. Αὖθις οὖν καθ' ἑτέραν ὁδὸν ἁπάντων ὁ Φάβ
τῷ Σκηπίωνι κατεκώλυσε τοὺς ὡρμημένους αὐτῷ συστ
τύεσθαι τῶν νέων καὶ κατεῖχεν ἔν τε ταῖς βουλαῖς καὶ τ
ἐκλησίαις βοῶν, ὡς οὐκ αὐτὸς Ἀννίβαν ἀποδιδράσκοι
νος ὁ Σκηπίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἐκπλέοι λαβὼν
ναμιν ἐκ τῆς Ἰταλίας δημαγωγῶν ἐλπίσι τοὺς νέους
ἐναπείθων ἀπολιπεῖν γονέας καὶ γυναῖκας καὶ πόλιν,
ἐν θύραις ἐκπρατῶν καὶ ἀήττητος ὁ πολέμιος κάθηται.
μέντοι ταῦτα λέγων ἐφόβησε τοὺς Ῥωμαίους· καὶ μόν
αὐτὸν ἐψηφίσαντο χρῆσθαι τοῖς ἐν Σικελίᾳ στρατεύμασι
τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ γεγονότων μετ' αὐτοῦ τριακοσίους ἄγειν,
ἐρρῆτο πιστοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ἐδόκει πολιτεύεσθαι π
τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ Φάβιος. Ἐπεὶ δὲ Σκηπίωνος εἰς Λιβ
διαβάντος εὐθὺς ἔργα θαυμαστὰ καὶ πράξεις ὑπερήφα
τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰς Ῥώμην ἀπηγγέλλοντο καὶ μ

εἰκὼν δὲ τὸ μνημονευθέντος [illegible]
ἀνδρὸς ἐνὸς τύχῃ τηλικαῦτα πράγματα, χαλε
τυχεῖν τὸν αὐτὸν, οὕτω προσέκρουσεν ἤδη
κολος ἀνὴρ καὶ βάσκανος ἢ πάμπαν ὑπὸ
γεγονὼς καὶ δύσελπις περαιτέρω τε τοῦ μετ
βημένος τὸν Ἀννίβαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύσα
τὰ τῶν δυνάμεων ἐξ Ἰταλίας εἴασε τὸ χαῖρ
κὸς τῶν πολιτῶν ἀθόρυβον καὶ βέβαιον, ἀλ
λιφτα τὰ πράγματα τῇ πόλει θεούσῃ τὸν ἔ
ἐκισφαλῶς ἔχειν ἔλεγε· βαρύτερον γὰρ ἐν
χηδόνος αὐτοῖς Ἀννίβαν ἐμπεσεῖσθαι καὶ σ
σειν Σκηπίωνι πολλῶν ἔτι θερμὸν κύτοκρατ
δεκατεώρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τὴν πόλιν
λόγων τούτων ἀναταράττεσθαι καὶ τοῦ ἀκ
τος εἰς Λιβύην ἐγγυτέρω τῆς Ῥώμης οἴεσθ
φόβον.

XXVII. Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν οὐ μετὰ π
τόν τε νικήσας μάχῃ κατὰ κράτος Ἀννίβα
τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσας τῆς Καρχη
σης ἀκέβακε μείζονα χαρὰν ἀκάσης ἐλπίδ
θναὶ τὴν ἡγεμονίαν ὡς ἀληθῶς

λευτήσαντος εὑρεθῆναι πλὴν ὀβελίσκον σιδηροῦν λέγου
190 Φάβιον δὲ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐκήδευσαν, ἰδίᾳ
ἑκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τῶν νομισμάτων ἐπενεγκ
τος, οὐχ ὡς δι' ἔνδειαν προσαρκοῦντος, ἀλλ' ὡς πατέρα
δήμου θάπτοντος, ἔσχε τιμὴν καὶ δόξαν ὁ θάνατος αὐ
τῷ βίῳ πρέπουσαν.

στῆναι τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας κίνδυνον. Ἡ μέντοι πρὸς Μινούκιον ἐπιείκεια τοῦ Φαβίου καὶ πραότης ἐλέγχει τὸν πρὸς Κίμωνα καὶ Θουκυδίδην στασιασμὸν, ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ ἀριστοκρατικοὺς εἰς φυγὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦστρακον ἐκπεσόντας. Ἀλλ' ἥ γε δύναμις μείζων ἡ τοῦ Περικλέους καὶ τὸ κράτος. Ὅθεν οὐδ' ἄλλον εἴασεν ἐνδυστυχῆσαι τῇ πόλει κακῶς βουλευσάμενον στρατηγὸν, ἀλλ' ὁ μόνος αὐτὸν ἐκφυγὼν Τολμίδης καὶ διωσάμενος βίᾳ προσέπταισε Βοιωτοῖς, οἱ δ' ἄλλοι προσετίθεντο καὶ κατεκοσμοῦντο πάντες εἰς τὴν ἐκείνου γνώμην ὑπὸ μεγέθους αὐτοῦ τῆς δυνάμεως. Φάβιος δὲ, τὸ καθ' αὑτὸν ἀσφαλὴς ὢν καὶ ἀναμάρτητος, τῷ πρὸς τὸ κωλύειν ἑτέρους ἀδυνάτῳ φαίνεται λειπόμενος· οὐ γὰρ ἂν τοσαύταις συμφοραῖς ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι, Φαβίου παρ' αὑτοῖς ὅσον Ἀθήνησι Περικλέους δυνηθέντος. Καὶ μὴν τήν γε πρὸς χρήματα μεγαλοφροσύνην ὁ μὲν τῷ μηδὲν λαβεῖν παρὰ τῶν διδόντων, ὁ δὲ τῷ προέσθαι πολλὰ τοῖς δεομένοις ἐπεδείξατο λυσάμενος τοῖς ἰδίοις χρήμασι τοὺς αἰχμαλώτους. Πλὴν τούτῳ μὲν οὐ πολὺς ἦν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅσον ἓξ τάλαντα· Περικλῆς δ' οὐκ ἂν ἴσως εἴποι τις ὅσα καὶ παρὰ συμμάχων καὶ βασιλέων ὠφελεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι παρὸν τῆς δυνάμεως διδούσης ἀδωρότατον ἑαυτὸν καὶ καθαρώτατον ἐφύλαξεν. Ἔργων γε μὴν μεγέθεσι καὶ ναῶν καὶ κατασκευαῖς οἰκοδομημάτων, ἐξ ὧν ἐκόσμησεν ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας, οὐκ ἄξιον ὁμοῦ πάντα τὰ πρὸ τῶν Καισάρων φιλοτιμήματα τῆς Ῥώμης παραβαλεῖν, ἀλλ' ἔξοχόν τι πρὸς ἐκεῖνα καὶ ἀσύγκριτον ἡ τούτων ἔσχε μεγαλουργία καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ πρωτεῖον.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

Τὸ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρυσάκην τὸν Αἴαντος ἀ
χηγὸν ἔχειν δοκεῖ, πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιωνίδης ἦν ἐκ Δε
νομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Κλε
νίας ἰδιοστόλῳ τριήρει περὶ Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχ
σεν, ὕστερον δὲ Βοιωτοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπ
θανε. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξα
θίππου προσήκοντες κατὰ γένος ἐπετρόπευον. Λέγεται δ' ο
κακῶς, ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ φιλα
θρωπίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν, εἶγε Νικίου μὲ
καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμάχου καὶ Φορμίωνος Θρασυβούλο
τε καὶ Θηραμένους, ἐπιφανῶν ἀνδρῶν γενομένων κατ' α
τὸν, οὐδενὸς οὐδ' ἡ μήτηρ ὀνόματος τέτευχεν, Ἀλκιβιάδο
δὲ καὶ τίτθην, γένος Λάκαιναν, Ἀμύκλαν ὄνομα, καὶ Ζα
192 πυρον παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὧν τὸ μὲν Ἀντισθένης, τὸ
Πλάτων ἱστόρηκε. Περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους Ἀλκιβιάδο
οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ παῖδα καὶ μειράκιον κ
ἄνδρα πάσῃ συνανθῆσαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ σώματ
ἰράσμιον καὶ ἡδὺν παρέσχεν. Οὐ γὰρ, ὡς Εὐριπίδης ἔλεγ
πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστιν, ἀλλ
τοῦτο Ἀλκιβιάδῃ μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴ
σώματος ὑπῆρξε. Τῇ δὲ φωνῇ καὶ τὴν τραυλότητα ἐμπρ
πει λέγουσι καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρασχεῖν χάριν ἐπ
τελοῦσαν. Μέμνηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς τραυ
λότητος ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θέωρον·

Εἶτ' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρός με τραυλίσας·
„Ὅλᾷς Θέωλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.“
Ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισε.

ήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς ἄλλους. Ταχὺ γὰρ διῆλ-
γος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης
το τὴν αὐλητικὴν καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας.
ίπεσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν καὶ προε-
η παντάπασιν ὁ αὐλός.

Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι
ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν
, βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀρίφρονος Πε-
κ εἴασεν εἰπὼν, εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρᾳ μιᾷ διὰ
μα φανεῖσθαι πρότερον, εἰ δὲ σῶς ἐστιν, ἄσωστον
λοιπὸν βίον ἔσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούν-
κτείνειεν ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαίστρᾳ ξύλῳ πατά-
ὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεύειν, ἅ γε λοι-
ί τις αὐτῷ δι' ἔχθραν ὁμολογῶν εἶπεν.

Ἤδη δὲ πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροιζομένων καὶ περι-
οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρότητα
ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες, ὁ δὲ Σωκρά-
μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ
ἦν ἐμφαινομένην τῷ εἴδει καὶ διαλάμπουσαν ἐνο-
δούμενος δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν
αμβάνοντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀστῶν καὶ ξέ-
ξυμμάχων ὄχλον οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾶν
ἐν ἄνθει τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ δια-
Οὐδένα γὰρ ἡ τύχη περιέσχεν ἔξωθεν καὶ περιέ-
ς λεγομένοις ἀγαθοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπὸ
ας γενέσθαι καὶ λόγοις ἀπρόσιτον παῤῥησίαν καὶ
χουσιν· ὡς Ἀλκιβιάδης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θρυπτό-
ἀποκλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων
ι τοῦ νουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος ὅμως ὑπ' εὐ-
νώρισε Σωκράτη καὶ προσήκατο διασχὼν τοὺς πλου-
ἐνδόξους ἐραστάς. Ταχὺ δὲ ποιησάμενος συνήθη
ἀκούσας οὐχ ἡδονὴν ἄνανδρον ἐραστοῦ θηρεύον-
φιλημάτων καὶ ψαύσεων προσαιτοῦντος, ἀλλ' ἐλέγ-
σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ πιεζοῦντος τὸν κε-
νόητον τῦφον,

Κατηξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὣς κλίνας πτερόν.

ὸν Σωκράτους ἡγήσατο πρᾶγμα τῷ ὄντι θεῶν ὑπη-

Καὶ Ἄρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκώπτων „Βαδίζει“ φησὶ „διακεχλιδὼς, θοιμάτιον ἕλκων, ὅπως ἐμφερὴς τῷ πατρὶ μάλιστα δόξειεν εἶναι,

Κλασαυχενεύεταί τε καὶ τρανλίζεται.“

II. *Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον, ὡς εἰκὸς ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις, ἀνομοιότητας πρὸς αὑτὸ καὶ μεταβολὰς ἐπεδείξατο· φύσει δὲ πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ τὸ φιλόνεικον ἰσχυρότατον ἦν καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὡς δῆλόν ἐστι τοῖς παιδικοῖς ἀπομνημονεύμασιν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ παλαίειν πιεζούμενος ὑπὸ τοῦ μὴ πεσεῖν ἀναγαγὼν πρὸς τὸ στόμα τὰ ἄμματα τοῦ πιέζοντος οἷος ἦν διαφαγεῖν τὰς χεῖρας· ἀφέντος δὲ τὴν λαβὴν ἐκείνου καὶ εἰπόντος „Δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες“ „Οὐκ ἔγωγε“ εἶπεν „ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες.“ Ἔτι δὲ μικρὸς ὢν ἔπαιζεν ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ, τῆς δὲ βολῆς καθηκούσης εἰς αὐτὸν ἅμαξα φορτίων ἐπῆγε. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκέλευε περιμεῖναι τὸν ἄγοντα τὸ ζεῦγος· ὑπέκειτο γὰρ ἡ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἁμάξης· μὴ πειθομένου δὲ δι' ἀγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι παῖδες διέσχον, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης καταβαλὼν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ζεύγους καὶ παρατείνας ἑαυτὸν ἐκέλευεν οὕτως, εἰ βούλεται, διεξελθεῖν, ὥστε τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀναπρουῦσαι τὸ ζεῦγος ὀπίσω δείσαντα, τοὺς δ' ἰδόντας ἐκπλαγῆναι καὶ μετὰ βοῆς συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δ' εἰς τὸ μανθάνειν ἦκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιεικῶς, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς καὶ ἀνελεύθερον· πλήκτρου μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν οὐδὲν οὔτε σχήματος οὔτε μορφῆς ἐλευθέρῳ πρεπούσης διαφθείρειν, αὐλοὺς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι καὶ τοὺς συνήθεις ἂν πάνυ μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσωπον· ἔτι δὲ τὴν μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συνᾄδειν, τὸν δ' αὐλὸν ἐπιστομίζειν καὶ ἀποφράττειν ἑκάστου τήν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. „Αὐλείτωσαν οὖν“ ἔφη „Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἔστι διαλέγεσθαι· ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις Ἀθηνᾶ καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστίν, ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλὸν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδειρε.“ Τοιαῦτα παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων ὁ Ἀλκιβιάδης αὐτόν τε*

τοῦ μαθήματος ἀπίστησε καὶ τοὺς ἄλλους. Ταχὺ γὰρ διῆλ
θεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδη
βδελύττοιτο τὴν αὐλητικὴν καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντα
Ὅθεν ἐξέπεσε νομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν καὶ προσ
πελαύσθη παντάπασιν ὁ αὐλός.

III. Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι
παῖς ὢν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν
193 ἡρωτῶν, βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀρίφρονος Πε
ριλῆς οὐκ εἴασεν εἰπών, εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρᾳ μιᾷ δη
τὸ πήγνυμι φανεῖσθαι πρότερον, εἰ δὲ σῶς ἐστιν, ἄσωστο
αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούν
των τινὰ πτείνειεν ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαίστρᾳ ξύλῳ πατά
ξας. Ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεύειν, ἅ γε λο
δορεῖσθαί τις αὐτῷ δι' ἔχθραν ὁμολογῶν εἶπεν.

IV. Ἤδη δὲ πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροιζομένων καὶ περι
πάντων οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρότητ
τῆς ὥρας ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες, ὁ δὲ Σωκρά
της ἴσως μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐψυΐας τοῦ
παιδός, ἣν ἐμφαινομένην τῷ εἴδει καὶ διαλάμπουσαν ἐν
τῶν, φοβούμενος δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἄξίωμα καὶ τὰ
προσαταλαμβάνοντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀστῶν καὶ ξέ
νων καὶ ξυμμάχων ὄχλον οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾷ
ὡς φυτὸν ἐν ἄνθει τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ δια
φθεῖρον. Οὐδένα γὰρ ἡ τύχη περιέσχεν ἔξωθεν καὶ περι
ῆκε τοῖς λεγομένοις ἀγαθοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπ
φιλοσοφίας γενέσθαι καὶ λόγοις ἀπρόσιτον παῤῥησίαν κα
θηκὸν ἔχουσιν· ὡς Ἀλκιβιάδης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θρυπτό
μενος καὶ ἀποκλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντω
διαπεῦσαι τοῦ νουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος ὅμως ὑπ' εὐ
φυΐας ἐγκάρσιος Σωκράτη καὶ προσήκατο διασχὼν τοὺς πλου
σίους καὶ ἐνδόξους ἐραστάς. Ταχὺ δὲ ποιησάμενος συνήθ
κὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἡδονὴν ἄνανδρον ἐραστοῦ θηρεύον
τος οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψαύσεων προσαιτοῦντος, ἀλλ' ἐλέγ
χοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ πιεζοῦντος τὸν κ
νὸν καὶ ἀνόητον τῦφον,

Ἕκτηξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὡς κλίνας πτερόν.

Καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἠγήσατο πρᾶγμα τῷ ὄντι θεῶν ὑπη

ρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν εἶναι καὶ σωτηρίαν· καταφρονῶν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ' ἐκεῖνον, ἀγαπῶν δὲ τὴν φιλοφροσύνην, αἰσχυνόμενος δὲ τὴν ἀρετὴν, ἐλάνθανεν εἴδωλον ἔρωτος, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, ἀντέρωτα κτώμενος, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας ὁρῶντας αὐτὸν Σωκράτει μὲν συνδειπνοῦντα καὶ συμπαλαίοντα καὶ συσκηνοῦντα, τοῖς δ' ἄλλοις ἐρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσχείρωτον, ἐνίοις δὲ καὶ παντάπασι σοβαρῶς προσφερόμενον, ὥσπερ Ἀνύτῳ τῷ Ἀνθεμίωνος. Ἐτύγχανε μὲν γὰρ ἐρῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δέ τινας ἐστιῶν ἐκάλει κἀκεῖνον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὁ δὲ τὴν μὲν κλῆσιν ἀπείπατο, μεθυσθεὶς δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἑταίρων ἐκώμασε πρὸς τὸν Ἄνυτον καὶ ταῖς θύραις ἐπιστὰς τοῦ ἀνδρῶνος καὶ θεασάμενος ἀργυρᾶν ἐκπωμάτων καὶ χρυσᾶν πλήρεις τὰς τραπέζας ἐκέλευσε τοὺς παῖδας τὰ ἡμίσια λαβόντας οἴκαδε κομίζειν πρὸς αὐτὸν, εἰσελθεῖν δ' οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. Τῶν οὖν ξένων δυσχεραινόντων καὶ λεγόντων, ὡς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφάνως εἴη τῷ Ἀνύτῳ κεχρημένος ὁ Ἀλκιβιάδης, „Ἐπιεικῶς μὲν οὖν“ ὁ Ἄνυτος ἔφη „καὶ φιλανθρώπως· ἃ γὰρ ἐξῆν αὐτῷ λαβεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ ἡμίσια καταλέλοιπεν.“

V. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρῆτο· πλὴν ἕνα μετοικικὸν ἄνθρωπον, ὥς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτημένον, ἀποδόμενον δὲ πάντα καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκατὸν στατῆρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα καὶ δεόμενον λαβεῖν γελάσας καὶ ἡσθεὶς ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον, ἐστιάσας δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς τό τε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐτῷ καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς ὠνουμένους τὰ τέλη τὰ δημόσια ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνούμενον. Παραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν ταλάντων εἶναι τὴν ὠνὴν ἠπείλησε μαστιγώσειν, εἰ μὴ ταῦτα πράττοι· καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελώναις ἴδιον. Ἔωθεν οὖν προελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν ἐπέθηκε τῇ ὠνῇ τάλαντον. Ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συστρεφόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ἐκέλευον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν, ὡς οὐκ ἂν εὑρόντος, θορυβουμένου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχωροῦντος ἐστὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄπωθεν πρὸς τοὺς ἄρχοντας „Ἐμὲ γράψατ'“ ἔφη· „ἐμὸς φίλος ἐστὶν· ἐγγυῶμαι.“ Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι ἐξηπορήθησαν· εἰ-

θότες γὰρ ἀεὶ ταῖς δευτέραις ὠναῖς χρεωλυτεῖν τὰς πρ
τας οὐχ ἑώρων αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν οὖσαν τοῦ πράγματο
Ἐδέοντο δὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον διδόντες· ὁ δ' Ἀλκ
βιάδης οὐκ εἴα λαβεῖν ἔλαττον ταλάντου· διδόντων δὲ
τάλαντον ἐκέλευσεν ἀποστῆναι λαβόντα. Κἀκεῖνον μὲν ο
τως ὠφέλησεν.

VI. Ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως πολλοὺς ἔχων καὶ μεγάλο
ἀνταγωνιστὰς πῇ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου, δι' εὐφυΐ
ἁπτομένων τε τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τὴν καρδίαν στρεφό
των καὶ δάκρυα ἐκχεόντων, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς κόλαξι πο
λὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν ἀπωλίσθαινε τ
Σωκράτους καὶ δραπετεύων ἀτεχνῶς ἐκυνηγεῖτο πρὸς μ
νον ἐκεῖνον ἔχων τὸ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δ' ἄ
λων ὑπερορῶν. Ὁ μὲν οὖν Κλεάνθης ἔλεγε τὸν ἐρώμεν
ὑφ' ἑαυτοῦ μὲν ἐκ τῶν ὤτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ' ἀντερ
σταῖς πολλὰς λαβὰς παρέχειν ἀθίκτους ἑαυτῷ, τὴν γαστέ
λέγων καὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τὸν λαιμόν. Ἀλκιβιάδης δ' ἦν μ
ἀμέλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος· ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδ
λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης ὑποψίαν το
αὐτὴν δίδωσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμί
ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες ἐν
βαλον οὐ καθ' ὥραν εἰς μεγαλοπραγμοσύνην ἀναπείθοντ
ὡς, ὅταν πρῶτον ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνο
ἀμαυρώσοντα τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ δημαγωγοὺς ε
θὺς, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δύναμιν ἐν τοῖς Ἕλλησι κ
δόξαν ὑπερβαλούμενον. Ὥσπερ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ πυ
μαλασσόμενος αὖθις ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται καὶ σύνε
σι τοῖς μορίοις εἰς αὐτὸν, οὕτως ἐκεῖνον ὁ Σωκράτης θρ
ψεως διάπλεων καὶ χαυνότητος ὁσάκις ἂν λάβοι πιέζων τ
λόγῳ καὶ συστέλλων ταπεινὸν ἐποίει καὶ ἄτολμον ἡλίκων ἐ
δεής ἐστι καὶ ἀτελὴς πρὸς ἀρετὴν μανθάνοντα.

VII. Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσων ἐπέστη γραμ
ματοδιδασκάλῳ καὶ βιβλίον ᾔτησεν Ὁμηρικόν· εἰπόντος δ
τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὁμήρου κονδύλῳ καθικόμενο
αὐτοῦ παρῆλθεν. Ἑτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον ὑφ
αὐτοῦ διωρθωμένον „Εἶτ'" ἔφη „γράμματα διδάσκει
Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν καὶ οὐχὶ τοὺς νέους πα

δεύεις;" Περικλεῖ δὲ βουλόμενος ἐντυχεῖν ἐπὶ θύρας ἦλθεν αὐτοῦ, πυθόμενος δὲ μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν, ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπιὼν ὁ Ἀλκιβιάδης „Εἶτα" ἔφη „βέλτιον οὐκ ἦν σκοπεῖν αὐτὸν, ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις;" Ἔτι δὲ μειράκιον ὢν ἐστρατεύσατο τὴν εἰς Ποτίδαιαν στρατείαν καὶ Σωκράτη σύσκηνον εἶχε καὶ παρεστάτην ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Ἰσχυρᾶς δὲ γενομένης μάχης ἠρίστευσαν μὲν ἀμφότεροι· τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τραύματι περιπεσόντος ὁ Σωκράτης προέστη καὶ ἤμυνε καὶ μάλιστα δὴ προδήλως ἔσωσεν αὐτὸν μετὰ τῶν ὅπλων. Ἐγίνετο μὲν οὖν τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ Σωκράτους τὸ ἀφοστεῖον· ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τῷ Ἀλκιβιάδῃ σπουδάζοντες ἐφαίνοντο περιθεῖναι τὴν δόξαν, ὁ Σωκράτης βουλόμενος αὔξεσθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς αὐτοῦ πρῶτος ἐμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφανοῦν ἐκεῖνον καὶ διεδόναι τὴν πανοπλίαν. Ἔτι δὲ τῆς ἐπὶ Δηλίῳ μάχης γενομένης καὶ φευγόντων Ἀθηναίων ἔχων ἵππον ὁ Ἀλκιβιάδης, τοῦ δὲ Σωκράτους πεζῇ μετ' ὀλίγων ἀποχωροῦντος, οὐ παρήλασεν ἰδών, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ περιήμυνεν, ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ πολλοὺς ἀναιρούντων. Καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη.

VIII. Ἱππονίκῳ δὲ τῷ Καλλίου πατρὶ καὶ δόξαν ἔχοντι μεγάλην καὶ δύναμιν ἀπὸ πλούτου καὶ γένους ἐνέτριψε πόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος προαχθείς, ἀλλ' ἐπὶ γέλωτι, συνθέμενος πρὸς τοὺς ἑταίρους. Περιβοήτου δὲ τῆς ἀσελγείας ἐν τῇ πόλει γενομένης καὶ συναγαναπτούντων, ὥσπερ εἰκὸς, ἁπάντων ἅμ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἱππονίκου καὶ τὴν θύραν κόψας εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν καὶ θεὶς τὸ ἱμάτιον παρεδίδου τὸ σῶμα μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κελεύων. Ὁ δὲ συνέγνω καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς Ἱππαρέτης ἐποιήσατο νηφίον. Ἔνιοι δέ φασιν, οὐχ Ἱππόνικον, ἀλλὰ Καλλίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἱππαρέτην ἐπὶ δίκα ταλάντοις· εἶτα μέντοι τεκούσης ἄλλα πάλιν δέκα προσεισπράξαι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς τοῦτο συνθέμενον, εἰ γένοιντο παῖδες. Ὁ δὲ Καλλίας ἐπιβουλὴν δεδοικὼς προσῆλθε τῷ δήμῳ τὰ χρήματα διδοὺς καὶ τὸν οἶκον, ἅπερ αὐτῷ συμπίσῃ μὴ

καταλιπόντι γενεὰν ἀποθανεῖν. Εὔτακτος δ' οὖσα καὶ φί
ανδρος ἡ Ἱππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γ
μον ἑταίραις ξέναις καὶ ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκί
ἀπιοῦσα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ᾤχετο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μ
φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἔδει τὸ τῆς ἀπολείψε
γράμμα παρὰ τῷ ἄρχοντι θέσθαι μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλ' α
τὴν παροῦσαν. Ὡς οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τ
νόμον, ἐπεξελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ συναρπάσας αὐτὴν ἀ
ἦλθε δι' ἀγορᾶς οἴκαδε κομίζων, μηδενὸς ἐναντιωθῆναι μη
ἀφιλέσθαι τολμήσαντος. Ἔμεινε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι τ
λιυτῆς· ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον, εἰς Ἔφεσ
τοῦ Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. Λῦτη μὲν οὖν οὐ παντελῶς ἔδ
ξεν ἡ βία παράνομος οὐδ' ἀπάνθρωπος εἶναι· καὶ γὰρ
νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο προάγειν τὴν ἀπολείπουσαν εἰς
δημόσιον αὐτὴν, ὅπως ἐγγένηται τῷ ἀνδρὶ συμβῆναι κ
κατασχεῖν.

IX. Ὄντος δὲ κυνὸς αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος κ
τὸ εἶδος, ὃν ἑβδομήκοντα μνῶν ἐωνημένος ἐτύγχανεν, ἀπ
κοψε τὴν οὐρὰν πάγκαλον οὖσαν. Ἐπιτιμώντων δὲ τῶν συ
ήθων καὶ λεγόντων, ὅτι πάντες ἐπὶ τῷ κυνὶ δάκνονται κ
λοιδοροῦσιν αὐτὸν, ἐπιγελάσας „Γίνεται τοίνυν“ εἶπεν „
βούλομαι· βούλομαι γὰρ Ἀθηναίους τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μὴ
χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι.“

X. Πρώτην δ' αὐτῷ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γενέσθ
λέγουσι μετὰ χρημάτων ἐπιδόσεως, οὐκ ἐκ παρασκευῆς, ἀ
λὰ περιόντα θορυβούντων Ἀθηναίων ἐρέσθαι τὴν αἰτί
τοῦ θορύβου, πυθόμενον δὲ χρημάτων ἐπίδοσιν γίνεσθ
περιθεῖν καὶ ἐπιδοῦναι· τοῦ δὲ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶ
τος ὑφ' ἡδονῆς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ὄρτυγος, ὃν ἐτύγχανεν ἔχ
ων τῷ ἱματίῳ· πτοηθέντος οὖν καὶ διαφυγόντος ἴτι μᾶλλ
λαβεῖσαι τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν ἀναστά
τας, λαβεῖν δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην καὶ ἀποδο
ναι· διὸ καὶ προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. Μ
γάλας δ' αὐτῷ πλεισιάδας ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τ
τε γένους καὶ τοῦ πλούτου τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδρ
γαθίας φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων ἀπ' ο
δενὸς ἠξίου μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἰσχύειν ἐν τ

πολλοῖς. Καὶ ὅτι μὲν δυνατὸς ἦν εἰπεῖν οἵ τε κωμικοὶ μαρ- 196
τυροῦσι καὶ τῶν ῥητόρων ὁ δυνατώτατος ἐν τῷ κατὰ Μει-
δίου λέγων τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ δεινότατον εἰπεῖν γενέσθαι
πρὸς τοῖς ἄλλοις. Εἰ δὲ Θεοφράστῳ πιστεύομεν, ἀνδρὶ φι-
5 λήκόῳ καὶ ἱστορικῷ παρ' ὁντινοῦν τῶν φιλοσόφων, εὑρεῖν
μὲν ἦν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι πάντων ἱκανώτατος ὁ Ἀλκι-
βιάδης, ζητῶν δὲ μὴ μόνον ἃ δεῖ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὡς δεῖ
τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥήμασιν, οὐκ εὐπορῶν δὲ, πολλάκις
ἐσφάλλετο καὶ μεταξὺ λέγων ἀπεσιώπα καὶ διέλειπε, λέξεως
10 διαφυγούσης αὐτὸν, ἀναλαμβάνων καὶ διασκοπούμενος.

XI. Αἱ δ' ἱπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ
πλήθει τῶν ἁρμάτων· ἑπτὰ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς καθῆκεν
Ὀλυμπίασιν ἰδιώτης οὐδὲ βασιλεὺς, μόνος δ' ἐκεῖνος· τὸ
νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον γενέσθαι καὶ τέταρτον, ὡς Θου-
15 κυδίδης φησὶν, ὁ δ' Εὐριπίδης τρίτον, ὑπερβάλλει λαμπρό-
τητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. Λέγει δ' ὁ
Εὐριπίδης ἐν τῷ ᾄσματι ταῦτα·

Σὲ δ' ἀείσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ.
Καλὸν ἁ νίκα· κάλλιστον δ',
20 Ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων,
Ἅρματι πρῶτα δραμεῖν
Καὶ δεύτερα καὶ τρίτα,
Βῆναι δ' ἀπονητὶ
Τρὶς στεφθέντ' ἐλαίᾳ
25 Κάρυκι βοᾷν παραδοῦναι.

XII. Τοῦτο μέντοι τὸ λαμπρὸν ἐπιφανέστερον ἐποίησεν
ἡ τῶν πόλεων φιλοτιμία. Σκηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ κεκοσμη-
μένην διαπρεπῶς ἔστησαν Ἐφέσιοι, τροφὰς δὲ ἵπποις καὶ
πλῆθος ἱερείων παρεῖχεν ἡ Χίων πόλις, οἶνον δὲ Λέσβιοι
30 καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν ἀφειδῶς ἑστιῶντι πολλούς. Καὶ
μὴν καὶ διαβολή τις ἢ κακοήθεια γενομένη περὶ τὴν φιλο-
τιμίαν ἐκείνην πλείονα λόγον παρέσχε. Λέγεται γὰρ, ὡς ἦν
Ἀθήνησι Διομήδης, ἀνὴρ οὐ πονηρὸς, Ἀλκιβιάδου φίλος,
ἐπιθυμῶν δὲ νίκην Ὀλυμπικὴν αὐτῷ γενέσθαι καὶ πυνθα-
35 νόμενος ἅρμα δημόσιον Ἀργείοις εἶναι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰ-
δὼς ἐν Ἄργει μέγα δυνάμενον καὶ φίλους ἔχοντα πολλοὺς
ἔπεισεν αὐτῷ πρίασθαι τὸ ἅρμα. Πριάμενος δ' ὁ Ἀλκιβιά-

δης ἴδιον ἀπεγράψατο, τὸν δὲ Διομήδη χαίρειν εἴασε χα
λεπῶς φέροντα καὶ μαρτυρόμενον θεοὺς καὶ ἀνθρώπου
Φαίνεται δὲ καὶ δίκη συστᾶσα περὶ τούτου καὶ λόγος Ἰσο
κράτει γέγραπται περὶ τοῦ ζεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκιβιάδο
παιδὸς, ἐν ᾧ Τισίας ἐστὶν, οὐ Διομήδης, ὁ δικασάμενος.

XIII. Ἐπεὶ δ' ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολιτείαν ἔτι με
ράκιον ὢν, τοὺς μὲν ἄλλους εὐθὺς ἐταπείνωσε δημαγωγοὺ
ἀγῶνα δ' εἶχε πρός τε Φαίακα τὸν Ἐρασιστράτου καὶ Ν
κίαν τὸν Νικηράτου, τὸν μὲν ἤδη καθ' ἡλικίαν προήκοντ
καὶ στρατηγὸν ἄριστον εἶναι δοκοῦντα, Φαίακα δ' ἀρχόμ
νον, ὥσπερ αὐτὸς, αὐξάνεσθαι τότε καὶ γνωρίμων ὄντα πα
τέρων, ἐλαττούμενον δὲ τοῖς τ' ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον
ἐντευκτικὸς γὰρ ἰδίᾳ καὶ πιθανὸς ἐδόκει μᾶλλον ἢ φέρει
ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνατός. Ἦν γὰρ, ὡς Εὔπολίς φησι,

Λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου ὑπὸ Φαίακος γε
γραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται καὶ ὅτι, τῆ
πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κεκτημένης, Ἀλ
κιβιάδης ἐχρῆτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδίοις πρὸς τὴν καθ
ἡμέραν δίαιταν. Ἦν δέ τις Ὑπέρβολος Περιθοίδης, οὗ μ
μνηται μὲν ὡς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ Θουκυδίδης, τοῖς δ
κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν ἀεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖ
θεάτροις παρεῖχεν. Ἄτρεπτος δὲ πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν κα
197 ἀπαθὴς ὢν ὀλιγωρίᾳ δόξης, ἣν ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοια
οὖσαν εὐτολμίαν ἔνιοι καὶ ἀνδρείαν καλοῦσιν, οὐδενὶ μὲ
ἤρεσκεν, ἐχρῆτο δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ δῆμος ἐπιθυμῶν πρ
πηλακίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν. Ἀναπεισθε
οὖν ὑπ' αὐτοῦ τότε τὸ ὄστρακον ἐπιφέρειν ἔμελλεν, ᾧ κ
λούοντες ἀεὶ τὸν προὔχοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶ
ἐλαύνουσι παραμυθούμενοι τὸν φθόνον μᾶλλον ἢ τὸν φ
βον. Ἐπεὶ δὲ δῆλον ἦν, ὅτι ἑνὶ τῶν τριῶν τὸ ὄστρακο
ἐποίουσι, συνήγαγε τὰς στάσεις εἰς ταὐτὸν ὁ Ἀλκιβιάδη
καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Νικίαν κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου τὴ
ὀστρακοφορίαν ἔτρεψεν. Ὡς δ' ἔνιοί φασιν, οὐ πρὸς Ν
κίαν, ἀλλὰ πρὸς Φαίακα διαλεχθεὶς καὶ τὴν ἐκείνου προ
λαβὼν ἑταιρίαν ἐξήλασε τὸν Ὑπέρβολον οὐδ' ἂν προσδοκ
σαντα. Φαῦλος γὰρ οὐδεὶς ἐνέπιπτεν εἰς τοῦτον τὸν κολ

μονίων καὶ τοὺς ἀλόντας αὐτῶν περὶ Πύ
ράπευσεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε διὰ Νικίου
ρήνης τυχόντες καὶ τοὺς ἄνδρας ἀπολαβόν
αὐτὸν ἔν τε τοῖς Ἕλλησι λόγος ἦν ὡς Περι
φαντος αὐτοῖς, Νικίου δὲ λύσαντος τὸν
πλεῖστοι τὴν εἰρήνην Νικίειον ὠνόμαζον,
μενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φθονῶν ἐβούλευ
Καὶ πρῶτον μὲν Ἀργείους αἰσθανόμενος μ
Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀποστροφὴν ἐπαί
δου κρύφα τῆς Ἀθηναίων συμμαχίας καὶ
πων καὶ διαλεγόμενος τοῖς πρεσβεῦσι τοῦ
ναι μηδ' ὑπείκειν Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ
τρέπεσθαι καὶ παρμένειν ὅσον οὐδέπω μ
τὴν εἰρήνην ἀφιέντας. Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμ
Βοιωτοὺς ἐποιήσαντο συμμαχίαν καὶ Πάν
σαν, ὥσπερ ἔδει, τοῖς Ἀθηναίοις παρόδω
λύσαντες, ὀργιζομένους λαβὼν τοὺς Ἀθη
ἐξετράχυνε. Καὶ τὸν Νικίαν ἀθυμίᾳ καὶ
κατηγορῶν, ὅτι τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ τῶν
θέντας αὐτὸς μὲν οὐκ ἠθέλησεν ἐλεῖν

πᾶν τὸ συμβιβαστικὸν καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἦκειν φ
σοντες. Ἀποδεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, τοῦ δὲ δήμου τῇ ὑσ
ραίᾳ μᾶλλοντος ἐκκλησιάζειν, δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης διεπρ
ξατο τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι πρὸς αὐτόν. Ὡς
συνῆλθον, εἶπεν „Τί πεπόνθατε, ἄνδρες Σπαρτιᾶται; π
ἦλθεν ὑμᾶς, ὅτι τὰ τῆς βουλῆς ἀεὶ μέτρια καὶ φιλάνθρ
πα πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντάς ἐστιν, ὁ δὲ δῆμος μέγα φ
198 νεῖ καὶ μεγάλων ὀρέγεται κἂν φάσκητε κύριοι πάντων ἀ
ζθαι, προστάττων καὶ βιαζόμενος ἀγνωμονήσει; Φέρε
τὴν αὐήθειαν ταύτην ἀφέντες, εἰ βούλεσθε χρήσασθαι
τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μηδὲν ἐκβιασθῆναι παρὰ γνώμην,
τω διαλέγεσθε περὶ τῶν δικαίων, ὡς οὐκ ὄντες αὐτοκρά
τορ. Συμπράξομεν δ' ἡμεῖς Λακεδαιμονίοις χαριζόμενοι
Ταῦτα δ' εἰκὼν ὅρκους ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ μετέστησεν α
τοῦ Νικίου παντάπασι πιστεύοντας αὐτῷ καὶ θαυμάζον
αὐτοῦ ἅμα τὴν δεινότητα καὶ σύνεσιν, ὡς οὐ τυχόντος
ὑρὼς οὖσαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνήχθη μὲν ὁ δῆμος, εἰσ
θὼν δ' οἰ πρέσβεις. Ἐρωτώμενοι δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου
ν φιλανθρώπως ἐφ' οἷς ἀφιγμένοι τυγχάνουσιν οὐκ ἔ
των ἥκειν αὐτοκράτορες. Εὐθὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνέκε
μετὰ κραυγῆς καὶ ὀργῆς, ὥσπερ οὐκ ἀδικῶν, ἀλλ' ἀδικ
μενος, ἀπίστους καὶ παλιμβόλους ἀποκαλῶν καὶ μηδὲν ὑ
μῶν πράξειν μήτ' εἰκεῖν ἥκοντας. Ἐπηγανάκτει δ' ἡ βο
λὴ ὁ δῆμος ἐχαλέπαινε· τὸν δὲ Νικίαν ἔκπληξις εἶχε
πατήρια τῶν ἀνδρῶν τῆς μεταβολῆς ἀγνοοῦντα τὴν ἀ
τὴν καὶ τὸν δόλον.

XV. Οὕτω δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκπεσόντων στρα
τῆς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης εὐθὺς Ἀργείους καὶ Μα
ντινέας καὶ Ἠλείους συμμάχους ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις.
τὸν μὲν τρόπον οὐδεὶς τῆς πράξεως ἐπῄνει, μέγα δ' ἦν
πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διαστῆσαι καὶ κραδᾶναι Πελοπ
νησον ὅλην δεῖν ἅπασαν καὶ τοσαύτας ἀσπίδας ἐν ἡμ
μᾷ περὶ Μαντίνειαν ἀντιτάξαι Λακεδαιμονίοις καὶ ποῦ
τότε τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνα κατασκευάσαι καὶ κίνδυνον
τοῖς, ἐν ᾧ μέγα μὲν οὐδὲν ἡ νίκη προσέθηκε κρατήσα
σι δ' ἰσφάλησαν, ἔργον ἦν τὴν Λακεδαίμονα περιγενέσ
Μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθὺς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἄργει

δῆμον οἱ Χίλιοι καὶ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιοῦσιν, Ἀργεῖοι δὲ παραγενόμενοι κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν. Ἀλ... δὲ τῶν πολλῶν ἐξενεγκαμένων τὰ ὅπλα καὶ κρατησάντων ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης τήν τε νίκην ἐβεβαίωσε τῷ δήμῳ, τὰ μακρὰ τείχη συνέπεισε καθεῖναι καὶ προσμίξαντας θαλάσσῃ τὴν πόλιν ἐξάψαι παντάπασι τῆς Ἀθηναίων δυνάμεως· καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐκόμισε καὶ πᾶσαν ἐνεδείκνυτο προθυμίαν, οὐχ ἧττον ἑαυτῷ κτώμενος ἢ τῇ πόλει χάριν καὶ ἰσχύν. Ἔπεισε δὲ καὶ Πατρεῖς ὁμοίως τείχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ θαλάσσῃ τὴν πόλιν. Εἰπόντος δέ τινος τοῖς Πατρεῦσιν ὅτι „Καταπιοῦνται ὑμᾶς Ἀθηναῖοι“ „Ἴσως“ εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης „κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πόδας, Λακεδαιμόνιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς συνεβούλευεν ἀντέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸν ἐν Ἀγραύλου προβαλλόμενον ἀεὶ τοῖς ἐφήβοις ὅρκον ἔργῳ βεβαιοῦν. Ὀμνύουσι γὰρ ὅροις χρήσεσθαι τῆς Ἀττικῆς πυροῖς, κριθαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαίαις, οἰκείαν ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἥμερον καὶ καρποφόρον.

XVI. Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι πολλὴν αὖ πάλιν τὴν τρυφὴν τῆς διαίτης καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας ὑβρίσματα καὶ θηλύτητας ἐσθήτων ἁλουργῶν ἑλκομένων δι’ ἀγορᾶς καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον ἐκτομάς τε καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων, ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν, ἀλλ’ Ἔρωτα κεραυνοφόρον· ἅπερ ὁρῶντες οἱ μὲν ἔνδοξοι μετὰ τοῦ βδελύττεσθαι καὶ δυσχεραίνειν ἐφοβοῦντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλλόκοτα· τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ πρὸς αὐτὸν οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ’ εἴρηκε·

Ποθεῖ μέν, ἐχθαίρει δέ, βούλεται δ’ ἔχειν.

ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ πιέζων·

Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ ’ν πόλει τρέφειν·
Ἢν δ’ ἐκτρέφῃ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.

Ἐπιδόσεις γὰρ καὶ χορηγίαι καὶ φιλοτιμήματα...

λων ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα καὶ δόξα προγόνων καὶ λ
γου δύναμις καὶ σώματος εὐπρέπεια καὶ ῥώμη μετ' ἐμπε
ρίας τῶν πολεμικῶν καὶ ἀλκῆς πάντα τἄλλα συγχωρεῖ
ἐποίει καὶ φέρειν μετρίως τοὺς Ἀθηναίους ἀεὶ τὰ πραότα
τα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἁμαρτήμασι τιθεμένους, παιδιὰς κ
φιλανθρωπίας. Οἷον ἦν καὶ τὸ Ἀγάθαρχον τὸν ζωγράφο
ἰόξαι, εἶτα γράψαντα τὴν οἰκίαν ἀφεῖναι δωρησάμενο
καὶ Ταυρέαν ἀντιχορηγοῦντα ᾠκίσαι φιλοτιμούμενον ὑπὲ
τῆς νίκης, καὶ τὸ Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξ
λόμενον καὶ συνόντα θρέψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς· καὶ γὰ
τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλουν· πλὴν ὅτι τοῦ Μηλίους ἡβη
δὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλείστην αἰτίαν ἔσχε τῷ ψηφίσμα
τι πικῶν. Ἀριστοφῶντος δὲ Νεμέαν γράψαντος ἐν τα
ἀγαλλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν ἐθεῶντο κα
τνέτρεχον χαίροντες· οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ τούτοις ἐδυσχ
ραινον ὡς τυραννικοῖς καὶ παρανόμοις. Ἐδόκει δὲ καὶ Ἀλ
κιστρατος οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγειν, ὡς ἡ Ἑλλὰς οὐκ ἂν ἠνε
γκε δύο Ἀλκιβιάδας. Ἐπεὶ δὲ Τίμων ὁ μισάνθρωπος εὐημε
ρήσαντα τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ προπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκ
κλησίας ἐκφανῶς οὐ παρῆλθεν οὐδ' ἐξέκλινεν, ὥσπερ εἰω
θει τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπαντήσας καὶ δεξιωσάμενος „Ε
γ'" ἔφη „ποιεῖς αὐξόμενος, ὦ παῖ, μέγα γὰρ αὔξῃ κακὸ
ἅπασι τούτοις," οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἐβλασφήμουν, ἐνίοι
δὲ καὶ πάνυ τὸ λεχθὲν ἐπέστρεφεν. Οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξ
περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν.

XVII. Σικελίας δὲ καὶ Περικλέους ἔτι ζῶντος ἐπεθύμου
Ἀθηναῖοι καὶ τελευτήσαντος ἥπτοντο καὶ τὰς λεγομένας βοη
θείας καὶ συμμαχίας ἔπεμπον ἑκάστοτε τοῖς ἀδικουμένοι
ὑπὸ Συρακουσίων ἐπιβάθρας τῆς μείζονος στρατείας τ
θέντες. Ὁ δὲ παντάπασι τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφλέξας αὐ
τῶν καὶ πείσας μὴ κατὰ μέρος μηδὲ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ μ
γάλῳ στόλῳ πλεύσαντας ἐπιχειρεῖν καταστρέφεσθαι τὴν νή
σον Ἀλκιβιάδης ἦν τόν τε δῆμον μεγάλα πείσας ἐλπίζειν α
τός τε μειζόνων ὀρεγόμενος· ἀρχὴν γὰρ εἶναι πρὸς ἃ ἠ
πίκει διενοεῖτο τῆς στρατείας, οὐ τέλος, ὥσπερ οἱ λοιπο
Σικελίαν. Καὶ Νικίας μὲν ὡς χαλεπὸν ἔργον ὂν τὰς Συρ
κούσας ἑλεῖν ἀπέτρεπε τὸν δῆμον, Ἀλκιβιάδης δὲ Καρχ

δόνα καὶ Λιβύην ὀνειροπολῶν, ἐκ δὲ τούτων προσγενομένων Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβαλλόμενος ὀλίγου δεῖν ἐφόδια τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο. Καὶ τοὺς μὲν νέους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένους, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἠκροῶντο πολλὰ θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας περαινόντων, ὥστε πολλοὺς ἐν ταῖς παλαίστραις καὶ τοῖς ἡμικυκλίοις καθέζεσθαι τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα καὶ θέσιν Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ὑπογράφοντας. Σωκράτη μέντοι τὸν φιλόσοφον καὶ Μέτωνα τὸν ἀστρολόγον οὐδὲν ἐλπίσαι τῇ πόλει χρησὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐκείνης λέγουσι· ὁ μὲν, ὡς ἔοικε, τοῦ συνήθους δαιμονίου γενομένου καὶ προσημαίνοντος, ὁ δὲ Μέτων εἴτε δείσας ἐκ λογισμοῦ τὸ μέλλον εἴτε μαντικῆς τινὶ τρόπῳ χρησάμενος ἐσκήψατο μεμηνέναι καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην οἷος ἦν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν. Ἔνιοι δέ φασι προσποίημα μὲν μανίας μηδὲν ἐσκενάσθαι τὸν Μέτωνα, καταπρῆσαι δὲ τὴν οἰκίαν νύκτωρ, εἶθ' ἕωθεν προελθόντα δεῖσθαι καὶ ἀντιβολεῖν ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ τὸν υἱὸν αὐτῷ παρεθῆναι τῆς στρατείας. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἔτυχεν ὧν ἠξίου παρακρουσάμενος τοὺς πολίτας.

XVIII. Ὁ δὲ Νικίας ἄκων μὲν ἠρέθη στρατηγὸς οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ τὸν συνάρχοντα φεύγων. Ἐφαίνετο γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ τοῦ πολέμου βέλτιον ἕξειν μὴ προϊεμένοις τὸν Ἀλκιβιάδην ἄκρατον, ἀλλὰ μιχθείσης πρὸς τὴν τόλμαν αὐτοῦ τῆς Νικίου προνοίας· καὶ γὰρ ὁ τρίτος στρατηγὸς Λάμαχος ἡλικίᾳ προήκων ὅμως ἐδόκει μηδὲν ἧττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου διάπυρος καὶ φιλοκίνδυνος ἐν τοῖς ἀγῶσι. Βουλευομένων δὲ περὶ πλήθους καὶ τρόπου παρασκευῆς ἐπεχείρησεν αὖθις ὁ Νικίας ἐνίστασθαι καὶ καταπαύειν τὸν πόλεμον. Ἀντειπόντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κρατήσαντος ἔγραψε τῶν ῥητόρων Δημόστρατος καὶ εἶπεν, ὡς χρὴ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ τοῦ πολέμου παντός. Ἐπιψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου καὶ γενομένων ἑτοίμων πάντων πρὸς τὸν ἔκπλουν οὐ χρηστὰ παρῆν οὐδὲ τὰ τῆς ἑορτῆς. Ἀδωνίων γὰρ εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας καθηκόντων εἴδωλα πολλαχοῦ νεκροῖς ἐκπομιζομένοις ὅμοια προὔκειντο ταῖς γυναιξὶ καὶ ταφὰς ἐμιμοῦντο κοπτόμεναι καὶ θρήνους ᾖδον. Ἡ μέντοι τῶν Ἑρ-

μῶν περικοπὴ μιᾷ νυκτὶ τῶν πλείστων ἀκρωτηριασθέντω
τὰ πρόσωπα πολλοὺς καὶ τῶν περιφρονούντων τὰ τοιαῦτ
διετάραξεν. Ἐλέχθη μὲν οὖν, ὅτι Κορίνθιοι διὰ τοὺς Σ
ραπουσίους ἀποίκους ὄντας, ὡς ἐπισχέσεως ἐσομένης πρ
τῶν οἰκοθεν ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δράσειε
Οὐ μὴν ἥπτετό γε τῶν πολλῶν οὐθ' οὗτος ὁ λόγος οὔθ'
τῶν σημεῖον δεινὸν εἶναι μηδὲν οἰομένων, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φ
ρειν ἄκρατος ἀκολάστων νέων εἰς ὕβριν ἐκ παιδιᾶς ὑποφ
ρομένων, ὀργῇ δ' ἅμα καὶ φόβῳ τὸ γεγονὸς λαμβάνοντ
ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ἐπὶ πράγμασι μεγάλοις τετολμημέν
ἅπασαν ἐξήταζον ὑπόνοιαν πικρῶς ἥ τε βουλὴ συνιοῦσα π
ρὶ τούτων καὶ ὁ δῆμος ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλάκις.

XIX. Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινὰς καὶ μετοίκους προ
γαγὼν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἄλλων τ' ἀγαλμάτων περικο
πὰς καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις τοῦ Ἀλκιβιάδο
καὶ τῶν φίλων κατηγοροῦντας. Ἔλεγον δὲ Θεόδωρον μ
τινα δρᾶν τὰ τοῦ κήρυκος, Πολυτίωνα δὲ τὰ τοῦ δαδούχο
τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκιβιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἑτα
ρους παρεῖναι καὶ μυεῖσθαι μύστας προσαγορευομένου
Ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσαγγελίᾳ γέγραπται Θεσσαλοῦ τοῦ Κ
μονος εἰσαγγείλαντος Ἀλκιβιάδην ἀσεβεῖν περὶ τὼ θεὰ
Τραχυνομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδη
ἔχοντος καὶ τοῦ Ἀνδροκλέους (ἦν γὰρ οὗτος ἐχθρὸς ἐν το
μάλιστα τοῦ Ἀλκιβιάδου) παροξύνοντος ἐν ἀρχῇ μὲν ἐτα
ράχθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, αἰσθόμενοι δὲ τούς τ
ταύτας, ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν, εὖνους ὄντας αὐ
τοῖς καὶ τὸ στρατιωτικὸν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χ
λίων ὄντων ὁπλιτῶν ἀκούοντες ἀναφανδὸν λεγόντων, ὡ
δι' Ἀλκιβιάδην στρατεύοιντο διαπόντιον καὶ μακρὰν στρο
τιάν, ἐὰν δέ τις ἀγνωμονῇ περὶ τούτων, εὐθὺς ἀποστη
σεσθαι, ἀνιθάρρουν καὶ παρίσταντο τῷ καιρῷ πρὸς τὴν ἀπο
λογίαν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ φοβεῖσθα
μὴ περὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐτῷ γένηται δι
201 τὴν χρείαν. Πρὸς ταῦτα οὖν τεχνάζουσι τῶν ῥητόρων τοὺ
οὐ δοκοῦντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, μισοῦντας δ' αὐτὸ
οὐχ ἧττον τῶν ὁμολογούντων ἀνισταμένους ἐν τῷ δήμῳ λέ
γειν, ὡς ἄτοπόν ἐστιν αὐτοκράτορι στρατηγῷ τηλικαύτη

παριὰν, ὡς δεινόν ἐστιν αὖθις —
καὶ διαβολὰς ἐκπέμπεσθαι μετέωρον ἐπὶ τοσαύ
ἀποθανεῖν γὰρ αὐτῷ προσήκειν μὴ λύσαντι τ
λυσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαρῷ τρέπεσθαι
λεμίους μὴ δεδοικότι τοὺς συκοφάντας.

XX. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ πλεῖν ἐ
ἀνήχθη μετὰ τῶν συστρατήγων ἔχων τριήρει
τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποδεύσας,
τακισχιλίους καὶ ἑκατὸν, τοξότας δὲ καὶ σφ
φιλοὺς περὶ τριακοσίους καὶ χιλίους καὶ τὴν
σκευὴν ἀξιόλογον. Προσβαλὼν δ' Ἰταλίᾳ κα
εἰσηγήσατο γνώμην, ὅτῳ τρόπῳ πολεμητέον
πίου μὲν ἀντιλέγοντος, Λαμάχου δὲ προσθε
εἰς Σικελίαν προσηγάγετο Κατάνην, ἄλλο
μετάπεμπτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν κ
νόμενος. Πρῶτον μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴρηται
ὑποφίαι καὶ διαβολαὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδ
ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων· ἔπειτα τῶν ἐχθ
τοῦ καθαπτομένων σφοδρότερον καὶ τοῖς
ὑβρίσμασι καὶ τὰ μυστικὰ συμπλεκόντων,
νεωτερισμῷ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺ
αἰτιαθέντας ἐνέβαλον ἀκρίτους εἰς τὸ δεσμ
το δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντες ὑπὸ
ἐπ' αἰτίαις τηλικαύταις.

Ἐ. Φυλάξομαι. Τεύκρῳ γὰρ οὐχὶ βούλομαι
Μήνυτρα δοῦναι τῷ παλαμναίῳ ξένῳ.
ίτοι βέβαιον οὐδὲν οὐδ' ἰσχυρὸν οἱ μηνύοντες ἐδείκνυ-
. Εἷς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος, ὅπως τὰ πρόσωπα τῶν Ἑρ-
ωπιδῶν γνωρίσειε, καὶ ἀποκρινάμενος, ὅτι πρὸς τὴν σε-
ην, ἐσφάλη τοῦ παντὸς, ἔνης καὶ νέας οὔσης, ὅτε ταῦτ'
ἄτο· ὁ θόρυβον μὲν παρέσχε τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆ-
δ' οὐδὲ τοῦτο μαλακώτερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβολὰς,
ὥσπερ ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐπαύσατο φέρων καὶ κα-
ἄλλων εἰς τὸ δεσμωτήριον οὗ τις κατείποι.

XXI. Τῶν οὖν δεθέντων καὶ φυλαττομένων ἐπὶ κρίσει
ε καὶ Ἀνδοκίδης ἦν ὁ ῥήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος ὁ συγγρα-
ς εἰς τοὺς Ὀδυσσέως ἀπογόνους ἀνήγαγεν. Ἐδόκει δὲ
όδημος καὶ ὀλιγαρχικὸς ὁ Ἀνδοκίδης, ὕποπτον δ' οὐχ
στα τῆς τῶν Ἑρμῶν περικοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἑρμῆς
ησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας ἀνάθημα τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς
ρυμένος· ἐν γὰρ ὀλίγοις πάνυ τῶν ἐπιφανῶν μόνος σχε-
ἀπέραιος ἔμεινε· διὸ νῦν Ἀνδοκίδου καλεῖται καὶ πάν-
οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης.
είβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐχόν-
ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ γενέσθαι συνῆθη καὶ φίλον, ἔνδο-
μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκείνῳ, συνέσει δὲ καὶ τόλμῃ περιττὸν,
μα Τίμαιον. Οὗτος ἀναπείθει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτοῦ κατ-
ρον καὶ τινων ἄλλων γενέσθαι μὴ πολλῶν· ὁμολογή-
τι γὰρ ἄδειαν εἶναι κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου, τὰ δὲ τῆς
ως ἄδηλα πᾶσι, τοῖς δὲ δυνατοῖς φοβερώτατα, βέλτιον
θῆναι ψευδόμενον ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀποθα-
ἀδόξως, καὶ τὸ κοινῇ σκοποῦντι συμφέρον ὑπάρχειν
ους καὶ ἀμφιβόλους προέμενον πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς
σθαι τῆς ὀργῆς. Ταῦτα τοῦ Τιμαίου λέγοντος καὶ δι-
ντος ὁ Ἀνδοκίδης ἐπείσθη καὶ γενόμενος μηνυτὴς καθ'
τοῦ καὶ καθ' ἑτέρων ἔσχε τὴν ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν
ὃς, οὗς δ' ὠνόμασε πάντες πλὴν τῶν φυγόντων ἀπώ-
το. Καὶ πίστεως ἕνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκέτας ἰδίους
δοκίδης. Οὐ μὴν ὅ γε δῆμος τὴν ὀργὴν ἅπασαν ἀφῆ-
ἐνταῦθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαλλαγεὶς τῶν Ἑρμοκοπιδῶν
ῳ σχολάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ὅλος ἐξ-

φύη καὶ τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν πρὸς αὐτὸν οὐ φ
λως αὐτό γε τοῦτο προστάξας, μὴ βιάζεσθαι μηδ' ἅπτεσ
τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ λόγῳ χρῆσθαι κελεύσα
ἀκολουθεῖν ἐπὶ τὴν κρίσιν καὶ πείθειν τὸν δῆμον. Ἐς
βοῦντο γὰρ ταραχὰς τοῦ στρατεύματος ἐν πολεμίᾳ γῇ
στάσιν, ὃ ῥᾳδίως ἂν ἐξειργάσατο βουληθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδη
καὶ γὰρ ἠθύμουν ἀπιόντος αὐτοῦ καὶ πολλὴν τριβὴν προ
εδόκων καὶ μῆκος ἀργὸν ἐν τῷ Νικίᾳ τὸν πόλεμον ἕξειν, κ
Θάπερ μύωπος ἀφῃρημένου τῶν πράξεων. Ὁ γὰρ Λάμαχ
ἦν μὲν πολεμικὸς καὶ ἀνδρώδης, ἀξίωμα δ' οὐ προσῆν οὐ
ὄγκος αὐτῷ διὰ πενίαν.

XXII. Εὐθὺς μὲν οὖν ἀποπλέων ὁ Ἀλκιβιάδης ἀφεῖλ
το Μεσσήνην Ἀθηναίους· ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες ἐνδιδόν
τὴν πόλιν, οὓς ἐκεῖνος εἰδὼς σαφέστατα τοῖς τῶν Συρ
κουσίων φίλοις ἐμήνυσε καὶ διέφθειρε τὴν πρᾶξιν. Ἐν
Θουρίοις γενόμενος καὶ ἀποβὰς τῆς τριήρους ἔκρυφεν ἐκ
τὸν καὶ διέφυγε τοὺς ζητοῦντας. Ἐπιγνόντος δέ τινος κ
εἰπόντος „Οὐ πιστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι;“ „Τ
μὲν ἄλλ'“ ἔφη „πάντα, περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς οὐ
τῇ μητρίδι, μήπως ἀγνοήσασα τὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς λε
κῆς ἐπενέγκῃ ψῆφον.“ Ὕστερον δ' ἀκούσας ὅτι θάνατο
αὐτοῦ κατέγνωκεν ἡ πόλις „Ἀλλ' ἐγώ“ εἶπε „δείξω σ
τοῖς ὅτι ζῶ.“ Τὴν μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔχουσαν ἀν
γράφουσι· „Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακιάδης Ἀλκιβιάδην Κλε
νίου Σκαμβωνίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τὼ θεὼ [τὴ
Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην] ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια κ
δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἑταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ ἔχο
τα στολὴν οἵανπερ ἱεροφάντης ἔχων δεικνύει τὰ ἱερὰ κ
ὀνομάζοντα αὐτὸν μὲν ἱεροφάντην, Πολυτίωνα δὲ δᾳδοῦχο
κήρυκα δὲ Θεόδωρον Φηγαιέα, τοὺς δ' ἄλλους ἑταίρους μ
στας προσαγορεύοντα καὶ ἐπόπτας παρὰ τὰ νόμιμα καὶ τ
καθεστηκότα ὑπό τ' Εὐμολπιδῶν καὶ κηρύκων καὶ τῶν ἱ
ρέων τῶν ἐξ Ἐλευσῖνος.“ Ἑρμῆν δ' αὐτοῦ καταγνόντ
καὶ τὰ χρήματα δημεύσαντες ἔτι καταρᾶσθαι προσεψηφίσα
το πάντας ἱερεῖς καὶ ἱερείας, ὧν μόνην φασὶ Θεανὼ τ
Μένωνος Ἀγραυλῆθεν ἀντειπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα φάσκο
σαν εὐχῶν, οὐ καταρῶν, ἱέρειαν γεγονέναι.

XXIII. Τοσούτων δὲ κατεψηφισμένων Ἀλκιβιάδου καὶ
κτεγνωσμένων ἐτύγχανε μὲν ἐν Ἄργει διατρίβων, ὡς τότε
κρῶτον ἐκ Θουρίων ἀποδρὰς εἰς Πελοπόννησον διεκομίσθη·
βούμενος δὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ παντάπασι τῆς πατρίδος
κτεγνωκὼς ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην ἀξιῶν ἄδειαν αὐτῷ γενέ- 5
θαι καὶ πίστιν ἐπὶ μείζοσι χρείαις καὶ ὠφελείαις ὧν πρό-
τερον αὐτοὺς ἀμυνόμενος ἔβλαψε. Δόντων δὲ τῶν Σπαρ-
τιατῶν καὶ δεξαμένων παραγενόμενος προθύμως ἓν μὲν εὐ- 1
θὺς ἐξειργάσατο, μέλλοντας καὶ ἀναβαλλομένους βοηθεῖν
Συρακουσίοις ἐγείρας καὶ παροξύνας πέμψαι Γύλιππον ἄρ-
οντα καὶ θρασῦναι τὴν ἐκεῖ τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἕτε-
ον δὲ, κινεῖν τὸν αὐτόθεν πόλεμον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους·
ὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἐπιτειχίσαι Δεκέλειαν, οὗ μᾶλ-
ον οὐδὲν διειργάσατο καὶ οἰκοφθόρησε τὴν πόλιν. Εὐδοκι- 1
ῶν δὲ δημοσίᾳ καὶ θαυμαζόμενος οὐχ ἧττον ἰδίᾳ τοὺς πολ-
ὺς κατεδημαγώγει καὶ κατεγοήτευε τῇ διαίτῃ λακωνίζων·
ιεὺ' ὁρῶντας ἐν χρῷ κουριῶντα καὶ ψυχρολουτοῦντα καὶ
μάζῃ συνόντα καὶ ζωμῷ μέλανι χρώμενον ἀπιστεῖν καὶ δια-
κεῖν, εἴ ποτε μάγειρον ἐπὶ τῆς οἰκίας οὗτος ἀνὴρ ἔσχεν
ἢ προσέβλεψε μυρεψὸν ἢ Μιλησίας ἡνέσχετο θιγεῖν χλανί- 2
δος. Ἦν γὰρ, ὥς φασι, μία δεινότης αὕτη τῶν πολλῶν ἐν
αὐτῷ καὶ μηχανὴ θήρας ἀνθρώπων, συνεξομοιοῦσθαι καὶ
συνομοπαθεῖν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις ὀξυτέρας
τρεπομένῳ τροπὰς τοῦ χαμαιλέοντος. Πλὴν ἐκεῖνος μὲν, ὡς
λέγεται, πρὸς ἓν ἐξαδυνατεῖ χρῶμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν 2
ἑαυτόν· Ἀλκιβιάδῃ δὲ διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως
οὐδὲν ἦν ἀμίμητον οὐδ' ἀνεπιτήδευτον, ἀλλ' ἐν Σπάρτῃ
γυμναστικὸς, εὐτελὴς, σπυθρωπὸς, ἐν Ἰωνίᾳ χλιδανὸς, ἐπι-
τερπὴς, ῥᾴθυμος, ἐν Θρᾴκῃ μεθυστικὸς, [ἐν Θετταλίᾳ] ἱπ-
παστικὸς, Τισαφέρνῃ δὲ τῷ σατράπῃ συνὼν ὑπερέβαλλεν 3
ἥμερ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέπειαν, οὐχ αὐ-
τὸν ἐξιστὰς οὕτω ῥᾳδίως εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου τρόπον οὐδὲ
πᾶσαν δεχόμενος τῷ ἤθει μεταβολὴν, ἀλλ', ὅτι τῇ φύσει
πάρεστι ἅπαντα λυπεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰς πᾶν αὖ-
τὸ πρόσφορον ἐκείνοις σχῆμα καὶ πλάσμα κατεδύετο καὶ κατ- 3
έφυγεν. Ἐν γοῦν τῇ Λακεδαίμονι πρὸς τὰ ἔξωθεν ἦν εἰ-
κὼν „Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκεῖνος εἴη ἂν αὐτὸς, οἷον

τειν οὐδὲ κρατούμενος ὑφ' ἡσσονης, [illegible]
νίων βασιλεύσωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες
νε τιεῦτα πολλοὶ κατηγόρουν πρὸς τὸν Ἀ
τῷ χρόνῳ μάλιστα, ὅτι σεισμοῦ γενομένου
με τοῦ θαλάμου παρὰ τῆς γυναικὸς, εἰτε
ἔτι συνῆλθεν αὐτῇ, μιθ' οὗς γενόμενο
ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγονέναι. Καὶ δι
λείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν
χίαν ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἅμα Χῖ
Κυζικηνοὶ περὶ ἀποστάσεως. Πραττόντα
Λεσβίοις, Φαρναβάζου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀ
τες εἵλοντο Χίοις πρὸ πάντων βοηθεῖν.
αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῖν ἅπασαν Ἰων
ὧν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς
ναίους. Ὁ δ' Ἀγις ἐχθρὸς μὲν ὑπῆρχεν α
κα κακῶς πεπονθὼς, ἤχθετο δὲ καὶ τῇ
στα γίνεσθαι καὶ προσχωρεῖν δι' Ἀλκιβιε
δ' ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι
ἤδη τὸν Ἀλκιβιάδην ἐβαρύνοντο διὰ φι
καὶ διεπράξαντο τοὺς οἴκοθεν ἄρχοντας

βαρος· ταῖς δὲ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ συσχολάζειν καὶ συνδιαι
τᾶσθαι χάρισιν οὐδὲν ἦν ἄτεγκτον ἦθος οὐδὲ φύσις ἀνά
λωτος, ἀλλὰ καὶ δεδιόσι καὶ φθονοῦσιν ὅμως τὸ συγγενέ
σθαι καὶ προσιδεῖν ἐκεῖνον ἡδονήν τινα καὶ φιλοφροσύνη
παρεῖχε. Τἄλλ' οὖν ὠμὸς ὢν καὶ μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστ
Περσῶν ὁ Τισαφέρνης οὕτως ἐνεδίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολα
κευόμενος, ὥσθ' ὑπερβάλλειν αὐτὸν ἀντικολακεύων ἐκεῖνος
Ὧν γὰρ ἐκέκτητο παραδείσων τὸν κάλλιστον καὶ ὑδάτων κα
λειμώνων ὑγιεινῶν ἕνεκεν καὶ διατριβὰς ἔχοντα καὶ κατα
φυγὰς ἠσκημένας βασιλικῶς καὶ περιττῶς Ἀλκιβιάδην κα
λεῖν ἔθετο· καὶ πάντες οὕτω καλοῦντες καὶ προσαγορεύον
τες διετέλουν.

XXV. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρτιατῶ
ὡς ἄπιστα καὶ φοβούμενος τὸν Ἆγιν ἐκάκου καὶ διέβαλλ
πρὸς τὸν Τισαφέρνην οὐκ ἐῶν βοηθεῖν αὐτοῖς προθύμω
οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ γλίσχρως χορηγοῦν
τα θλίβειν καὶ ἀποκναίειν ἀτρέμα καὶ ποιεῖν ἀμφοτέρου
βασιλεῖ χειροήθεις καὶ καταπόνους ὑπ' ἀλλήλων. Ὁ δ' ἐπε
θετο ῥᾳδίως καὶ δῆλος ἦν ἀγαπῶν καὶ θαυμάζων· ὥσ
ἐποβλέπεσθαι τὸν Ἀλκιβιάδην ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλή
νων, τοὺς δ' Ἀθηναίους καὶ μεταμέλεσθαι τοῖς γνωσθεῖσ
περὶ αὐτοῦ κακῶς πάσχοντας, ἄχθεσθαι δὲ κἀκεῖνον ἤδ
καὶ φοβεῖσθαι, μὴ παντάπασι τῆς πόλεως ἀναιρεθείσης ὑπ
Λακεδαιμονίοις γένηται μισούμενος. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τό
πάντα τὰ πράγματα τοῖς Ἀθηναίοις σχεδὸν ὑπῆρχε· κἀκεῖ
θεν ὁρμώμενοι τῇ ναυτικῇ δυνάμει τὰ μὲν ἀνεκτῶντο τῶ
ἀφεστώτων, τὰ δ' ἐφύλαττον ἀμωσγέπως ἔτι τοῖς πολεμίοι
κατὰ θάλατταν ὄντες ἀξιόμαχοι, Τισαφέρνην δὲ φοβούμε
νοι καὶ τὰς λεγομένας ὅσον οὔπω παρεῖναι Φοινίσσας τριή
ρεις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν οὔσας, ὧν ἀφικομένων οὐδεμί
σωτηρίας ἐλπὶς ὑπελείπετο τῇ πόλει. Ταῦτα δ' εἰδὼς Ἀλκ
βιάδης ἔπεμπε κρύφα πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ δυνατοὺς τω
Ἀθηναίων ἐλπίδας ἐνδιδοὺς παρέξειν τὸν Τισαφέρνην φ
λον, οὐ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος οὐδὲ πιστεύων ἐκείνοι
ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις, εἰ τολμήσειαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμεν
καὶ παύσαντες ὑβρίζοντα τὸν δῆμον αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν σώζε
τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι σφόδρα προ

δότῃ διαλεγόμενος. Τὸν γὰρ Τισαφέρνην
Ἀστύοχος καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ὁρῶν παρ'
κατεμήνυσε τὰ τοῦ Φρυνίχου πρὸς αὐτόν.
εὐθὺς εἰς Σάμον ἔπεμψε τοὺς τοῦ Φρυνί
τας. Ἀγανακτούντων δὲ πάντων καὶ συνι
Φρύνιχον, οὐχ ὁρῶν ἑτέραν διαφυγὴν ἐκ τ
χείρησεν ἰᾶσθαι μείζονι κακῷ τὸ κακόν.
πρὸς τὸν Ἀστύοχον ἐγκαλῶν μὲν ὑπὲρ τῆς
γελλόμενος δὲ τὰς ναῦς καὶ τὸ στρατόπεδ
ὑποχείριον αὐτῷ παρέξειν. Οὐ μὴν ἔβλι
ναίους ἡ τοῦ Φρυνίχου προδοσία διὰ τὴ
προδοσίαν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα κατεῖπε
τοὺς περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ δὲ Φρύνι
καὶ προσδεχόμενος δευτέραν κατηγορίαν
δου φθάσας αὐτὸς προεῖπε τοῖς Ἀθηναί
ἐπιπλεῖν οἱ πολέμιοι, καὶ παρῆνεσε πρὸ
καὶ περιτειχίσαι τὸ στρατόπεδον. Ἐπεὶ δ
Ἀθηναίων ἦκε γράμματα πάλιν παρὰ τ
λάττεσθαι κελεύοντος τὸν Φρύνιχον ὡς
λεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἠπίστησαν οἱ
δὲν εἰδότα σαφῶς τὴν τῶν πολεμίων π

φίλοι πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσοντα τὴν πολ
τείαν καὶ παραθαῤῥυνοῦντα τοὺς δυνατοὺς τῶν πραγμάτω
ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐπὶ τούτο
τοῦ Ἀλκιβιάδου Τισαφέρνην αὐτοῖς φίλον καὶ σύμμαχον πα
ίξοντος· αὕτη γὰρ ἦν πρόφασις καὶ τοῦτο πρόσχημα το
καθιστᾶσι τὴν ὀλιγαρχίαν. Ἐπεὶ δ' ἴσχυσαν καὶ παρέλαβ
τὰ πράγματα οἱ πεντακισχίλιοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι
ὄντες, ἐλάχιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσεῖχον ἤδη καὶ μαλακω
τερον ἥπτοντο τοῦ πολέμου, τὰ μὲν ἀπιστοῦντες ἔτι πρ
τὴν μεταβολὴν ξενοπαθοῦσι τοῖς πολίταις, τὰ δ' οἰόμεν
μᾶλλον ἐνδώσειν αὐτοῖς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀεὶ πρὸς ὀλι
γαρχίαν ἐκπιτηδείως ἔχοντας. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δ
μος ἅπαν ὑπὸ δέους ἡσυχίαν ἦγε· καὶ γὰρ ἀπεσφάγησαν οἱ
ὀλίγοι τῶν ἐναντιουμένων φανερῶς τοῖς τετρακοσίοις·
ἐν Σάμῳ ταῦτα πυνθανόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ὥρμη
το πλεῖν εὐθὺς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ μεταπεμψάμενοι τ
Ἀλκιβιάδην καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες ἐκέλευον ἡγεῖσθ
καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. Ὁ δ' οὐχ οἷον ἄν τις ἐξα
γῆς χάριτι τῶν πολλῶν μέγας γεγονὼς ἔπαθε καὶ ἠγάπη
τάντα δεῖν εὐθὺς οἰόμενος χαρίζεσθαι καὶ μηδὲν ἀντιλέγε
τοῖς ἐκ πλάνητος καὶ φυγάδος αὐτὸν νεῶν τοσούτων κ
στρατοπέδου καὶ δυνάμεως τηλικαύτης ἀποδείξασιν ἡγεμόν
καὶ στρατηγὸν, ἀλλ' ὅπερ ἦν ἄρχοντι μεγάλῳ προσῆκον, ἀνέ
λεσθαι φερομένοις ὑπ' ὀργῆς, κωλύσας ἐξαμαρτεῖν τό
γων τὰ πράγματα τῇ πόλει περιφανῶς ἔσωσεν. Εἰ γὰρ ἄρα
τες ἀπέπλευσαν οἴκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις εὐθὺς ἔχε
κατῆρχεν ἁπάσχει Ἰωνίαν ἅπασαν, Ἑλλήσποντον καὶ τὰς νή
σους, Ἀθηναίοις δὲ πρὸς Ἀθηναίους μάχεσθαι τὸν πόλεμ
ὃς τὴν πόλιν ἐμβαλόντας· ὃ μόνος ἢ μάλιστα μὴ γενέσθ
διεκώλυσεν ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ μόνον πείθων καὶ διδάσκων
πλῆθος, ἀλλὰ καθ' ἕνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν, τῶν
ἐπιλαμβανόμενος. Συνέπραττε δ' αὐτῷ καὶ Θρασύβουλο
ὁ Στειριεὺς ἅμα παρὼν καὶ κεκραγώς· ἦν γὰρ, ὡς λέγετο
μεγαλοφωνότατος Ἀθηναίων. Ἐκεῖνό τε δὴ καλὸν τοῦ Ἀ
λκιβιάδου καὶ δεύτερον, ὅτι ὑποσχόμενος τὰς Φοινίσσας ναῦ
ᾗς προσεδέχοντο Λακεδαιμόνιοι βασιλέως πέμψαντος, ἢ
τοτήσειν πρὸς αὐτοὺς ἢ διαπράξεσθαι μηδὲ πρὸς ἐκείνο

10 τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων [illegible]
τοῦ δήμου φρονοῦσι· βουλομένων δὲ τὰ
λευόντων κατιέναι τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸ
ναῖς χερσὶ μηδὲ ἀπράκτοις οἴκτῳ καὶ χ
ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. Διὸ πρῶτον μὲ
15 Σάμου περιέπλει τὴν Κνιδίων καὶ Κώ
δ' ἀκούσας Μίνδαρον τὸν Σπαρτιάτην εἰς
πλεῖν τῷ στόλῳ παντὶ καὶ τοὺς Ἀθηνα
ἠπείγετο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. Κ
τοῦτο καιροῦ συνήνυσε πλέων ὀκτωκαίδ
20 πάσαις ὁμοῦ ταῖς ναυσὶ συμπεσόντες εἰ
ναυμαχοῦντες περὶ Ἄβυδον ἀμφότεροι
μέρεσι τοῖς δὲ νικῶντες ἄχρι δείλης ἀγῶ
το. Καὶ παρέσχε μὲν ἐναντίαν δόξαν ἀμ
ὥστε θαῤῥεῖν μὲν τοὺς πολεμίους, θ
25 Ἀθηναίους· ταχὺ δὲ σημεῖον ἄρας ἀπὸ
λιον ὥρμησεν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς κρατοῦντ
Πελοποννησίων. Τρεψάμενος δ' αὐτοὺ
καὶ προσκείμενος ἔκοπτε τὰς ναῦς καὶ
ἀνδρῶν ἐκνεόντων καὶ Φαρναβάζου π
30 αὐτοῖς καὶ μαχομένου παρὰ τὴν θάλα
[illegible] πολεμίων τριάκοντ

λαβεῖν ἐκ βασιλέως ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφῖχθα
καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἶρξεν ἐν Σάρδεσιν, ὡς λύσιν ἐκείνη
τῆς διαβολῆς τὴν ἀδικίαν ταύτην ἐσομένην.

XXVIII. Τριάκοντα δ' ἡμερῶν διαγενομένων ὁ Ἀλκι
βιάδης ὅπου ποθὲν εὐπορήσας καὶ ἀποδρὰς τοὺς φύλακα
εἰς Κλαζομενὰς διέφυγε. Καὶ τὸν μὲν Τισαφέρνην προσδιε
βαλεν ὡς ὑπ' ἐκείνου μεθειμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τ
στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ πυθόμενος Μίνδαρον ὁμο
καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κυζίκῳ γεγονέναι τοὺς μὲν στρατιώτα
παρώρμησεν, ὡς ἀνάγκην οὖσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν κα
207 πζομαχεῖν καὶ νὴ Δία τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους, χρή
ματα γὰρ οὐκ εἶναι μὴ πάντη κρατοῦσι, πληρώσας δὲ τὰ
ναῦς καὶ κατάρας εἰς Προκόνησον ἐκέλευσεν ἐντὸς περιβάλ
λειν τὰ λεπτὰ πλοῖα καὶ παραφυλάσσειν, ὅπως μηδεμία τοῦ
πολεμίοις ἐπιπλέοντος αὐτοῦ γένοιτο μηδαμόθεν προαίσθη
σις. Ἔτυχε δὲ καὶ πολὺν ὄμβρον ἐξαίφνης ἐπιπεσόντα κα
βροντὰς καὶ ζόφον συνεργῆσαι καὶ συνεπικρύψαι τὴν παρα
σκευήν· οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολεμίους ἔλαθεν, ἀλλὰ κα
τοὺς Ἀθηναίους ἀπεγνωκότας ἤδη ἐμβῆναι κελεύσας ἀνή
χθη. Καὶ μετὰ μικρὸν ὅ τε ζόφος διελύθη καὶ κατώφθη
σαν αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες αἰρούμεναι πρὸ τοῦ λι
μένος τῶν Κυζικηνῶν. Δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ δι
τὸ πλῆθος αὐτὸν προϊδόντες εἰς τὴν γῆν καταφύγωσι, τοὺ
μὲν στρατηγοὺς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ πλέοντας ὑπολείπεσθαι, αὐ
τὸς δὲ τεσσαράκοντα ναῦς ἔχων ἐφαίνετο καὶ προύκαλεῖτ
τοὺς πολεμίους. Ἐπεὶ δ' ἐξεπάτητο καὶ καταφρονήσαντε
ὡς ἐπὶ τοσαύτας ἀντεξήλασαν, αὐτοὶ μὲν εὐθὺς ἐξήπτοντ
καὶ συνεπλέκοντο, τῶν δ' ἄλλων ἤδη μαχομένοις ἐπιφερο
μένων ἐκπλαγέντες ἔφευγον. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εἴκοσι ταῦ
ταις διεκπλεύσας καὶ προσβαλὼν τῇ γῇ καὶ ἀποβὰς ἐνέ
κειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν νεῶν καὶ πολλοὺς ἔφθειρε. Μιν
δάρου δὲ καὶ Φαρναβάζου προσβοηθούντων κρατήσας τὸν
μὲν Μίνδαρον ἀντεῖλεν ἐῤῥωμένως ἀγωνιζόμενον, ὁ δὲ Φαρ
νάβαζος ἔφυγε. Πολλῶν δὲ καὶ νεκρῶν καὶ ὅπλων κρατή
σαντες τάς τε ναῦς ἁπάσας ἔλαβον, χειρωσάμενοι δὲ καὶ Κύ
ζικον, ἐκλιπόντος τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν Πελοποννησίων
διεφθαρέντων, οὐ μόνον τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον βεβαίως

εβεβήκει πταίσαντος περὶ Δῶριον τὸν
κοῦν ἀνεστάναι τρόπαιον ὑπὸ τῶν Ἐφεσία
Ἀθηναίων. Ταῦτ' οὖν ὠνείδιζον οἱ μετ' Ἀ
τὰ τοῦ Θρασύλλου μεγαλύνοντες αὐτούς ·
ἐκείνοις δὲ μήτε γυμνασίων μήτε χώρας ἐ
ψωνεῖν ἐθέλοντες. Ἐπεὶ δὲ Φαρνάβαζος ἱ
ἔχων καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐμβεβλη
δηνῶν, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἐκβοηθήσας ἐπ' ε
κατεδίωξεν ἄχρι σκότους μετὰ τοῦ Θρασ
γνυντο καὶ κοινῇ φιλοφρονούμενοι καὶ χ
εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ στή
λάτει τὴν Φαρναβάζου χώραν, οὐδενὸς ε
τος. Ἱερεῖς μέντοι καὶ ἱερείας ἔλαβε μὲν
λύτρων. Χαλκηδονίοις δ' ἀφεστῶσι καὶ δι
καὶ ἁρμοστὴν Λακεδαιμονίων ὡρμημένος
ὅτι τὴν λείαν πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συνα
νοὺς ἐκτίθενται φίλους ὄντας, ἦκεν ἐπὶ
στράτευμα καὶ κήρυκα προσπέμψας ἐνεκ
Οἱ δὲ δείσαντες τήν τε λείαν ἀπέδοσαν κα
λόγησαν.

XXX. Ἀποτειχιζομένης δὲ τῆς Χαλ

καὶ Σηλυβρίαν εἶλεν ἀφειδήσας ἑαυτοῦ παρὰ τὸν καιρόν. Οἱ γὰρ ἐνδιδόντες τὴν πόλιν συνέθεντο μὲν ἀνασχήσειν πυρὸν αὐτῷ μεσούσης νυκτός, ἠναγκάσθησαν δὲ τοῦτο ποιῆσαι πρὸ τοῦ καιροῦ τῶν συνωμοτῶν φοβηθέντες τινὰ ἐξαίφνης μεταβαλόμενον. Ἀρθέντος οὖν τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τῆς στρατιᾶς οὔσης ἑτοίμης ἀναλαβὼν ὅσον τριάκοντα περὶ αὐτὸν ἠπείγετο δρόμῳ πρὸς τὰ τείχη τοὺς ἄλλους ἕπεσθαι κατὰ τάχος κελεύσας. Ἀνοιχθείσης δὲ τῆς πύλης αὐτῷ καὶ προσγενομένων τοῖς τριάκοντα πελταστῶν εἴκοσι παρεισπεσὼν εὐθὺς ᾔσθετο τοὺς Σηλυβριανοὺς ἐξ ἐναντίας μετὰ τῶν ὅπλων ἀφιερομένους. Ἐπεὶ δ' ὑποστάντι μὲν οὐκ ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς δὲ τὸ φυγεῖν ἀήττητος ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν ταῖς στρατηγίαις γεγονὼς φιλονεικότερον εἶχε, τῇ σάλπιγγι σημῆνας σιωπὴν ἐκέλευσεν ἕνα τῶν παρόντων ἀνειπεῖν Σηλυβριανοῖς Ἀθηναίους ἐναντία ὅπλα μὴ τίθεσθαι. Τοῦτο τὸ κήρυγμα τοὺς μὲν ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῶν πολεμίων ἔνδον ὄντων ἁπάντων, οἱ δὲ ταῖς ἐλπίσιν ἡδίους ἐγένοντο πρὸς τὰς διαλύσεις. Ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐδίδοσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ τῷ Ἀλκιβιάδῃ, καὶ τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανούς, ἔδεισε μὴ τὴν πόλιν οἱ Θρᾷκες διαρπάσωσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὔνοιαν στρατευόμενοι προθύμως. Ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δὲ Σηλυβριανοὺς δεηθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας ἀπῆλθεν.

XXXI. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Χαλκηδόνα στρατηγοὶ σπονδὰς ἐποιήσαντο πρὸς Φαρνάβαζον ἐπὶ τῷ χρήματα λαβεῖν καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὴν δὲ Φαρναβάζου χώραν μὴ ἀδικεῖν, Φαρνάβαζον δὲ πρέσβεις Ἀθηναίων πρὸς βασιλέα πομπὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. Ὡς οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Φαρνάβαζος ἤδεσε καὶ αὐτὸν ὁμόσαι περὶ τῶν ὡμολογημένων, οὐκ ἔφη πρότερον ἢ ἐκεῖνον αὐτοῖς ὀμόσαι. Γενομένων δὲ τῶν ὅρκων ἐπὶ Βυζαντίους ἀφεστῶτας ἦλθε καὶ περιετείχιζε τὴν πόλιν. Ἀναξιλάου δὲ καὶ Λυκούργου καί τινων ἄλλων συνθηκῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ παραδόσειν τὴν πόλιν διαδοὺς λόγον,

ὡς ἀνίστησιν αὐτοὺς πράγματα νεώτερα συνιστάμενα περ
τὴν Ἰωνίαν, ἡμέρας ἀπέπλει ταῖς ναυσὶ πάσαις, νυκτὸς δ
ὑποστρέψας αὐτὸς μὲν ἀπέβη μετὰ τῶν ὁπλιτῶν καὶ προσ
ελθὼν τοῖς τείχεσιν ἡσυχίαν ἦγεν, αἱ δὲ νῆες ἐπὶ τὸν λιμέν
πλεύσασαι καὶ βιαζόμεναι κραυγῇ τε πολλῇ καὶ θορύβοι
καὶ φόφοις ἅμα μὲν ἐξέπληττον τῷ ἀπροσδοκήτῳ τοὺς Βυ
ζαντίους, ἅμα δὲ τοῖς ἀττικίζουσι παρεῖχον ἐπ' ἀδείας τὸ
Ἀλκιβιάδην δέχεσθαι, πάντων ἐπὶ τὸν λιμένα καὶ τὰς ναῦ
βοηθούντων. Οὐ μὴν ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· οἱ γὰρ παρ
ὄντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ Με
γαρεῖς τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐτρέψαντο καὶ καθεῖρξαν εἰ
τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναίους ἔνδον ὄντας αἰσθόμε
νοι καὶ συντάξαντες ἑαυτοὺς ἐχώρουν ὁμόσε. Καρτερᾶς δ
μάχης γενομένης ἐνίκησεν Ἀλκιβιάδης τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων
Θηραμένης δὲ τὸ εὐώνυμον, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς περι
γενομένους ὅσον τριακοσίους ζῶντας ἔλαβε. Βυζαντίων δὲ
μετὰ τὴν μάχην οὐδεὶς ἀπέθανεν οὐδ' ἔφυγεν. Ἐπὶ τούτοις
γὰρ οἱ ἄνδρες παρέδοσαν τὴν πόλιν καὶ ταῦτα συνέθεντο
μηδὲν αὐτοῖς ἴδιον ὑπεξελόμενοι. Διὸ καὶ δίκην προδοσίας
ἐν Λακεδαίμονι φεύγων ὁ Ἀναξίλαος ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔρ-
γον οὐκ αἰσχύνων. Ἔφη γὰρ οὐκ ὢν Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ
Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυ-
ζάντιον ὁρῶν, τῆς μὲν πόλεως ἀποτετειχισμένης, μηδενὸς
δ' εἰσαγομένου, τὸν δ' ὄντα σῖτον ἐν τῇ πόλει Πελοποννη-
σίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινώντων σὺν
τέκνοις καὶ γυναιξίν, οὐ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ
πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν μιμούμενος τοὺς
ἀρίστους Λακεδαιμονίων, οἷς ἓν καλὸν ἁπλῶς καὶ δίκαιόν
ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι
ταῦτ' ἀκούσαντες ᾐδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας.

XXXII. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι
καὶ ἔτι μᾶλλον ὀφθῆναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νενικηκὼς
τοὺς πολεμίους τοσαυτάκις ἀνήχθη, πολλαῖς μὲν ἀσπίσι καὶ
λαφύροις κύκλῳ κεκοσμημένων τῶν Ἀττικῶν τριηρῶν, πολ-
λὰς δ' ἑφελκόμενος αἰχμαλώτους, ἔτι δὲ πλείω νομίζων ἀπο-
στόλια τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων· ἦσαν
γὰρ οὐκ ἐλάττους συναμφότεραι διακοσίων. Ἦλθε δὲ Δοῦρις ὁ

Σάμιος Ἀλκιβιάδου φάσκων ἀπόγονος εἶναι προστίθησι τοῦ
τοις, αὐλεῖν μὲν εἰρεσίαν τοῖς ἐλαύνουσι Χρυσόγονον τὸ
Πυθιονίκην, κελεύειν δὲ Καλλικλείδην τὸν τῶν τραγῳδιῶ
ὑποριτὴν, στατοὺς καὶ ξυστίδας καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιο
ἀμπεχομένους κόσμον, ἰστίῳ δ' ἀλουργῷ τὴν ναυαρχίδα προ
φέρεσθαι τοῖς λιμέσιν, ὥσπερ ἐκ μέθης ἐπικωμάζοντος, οὔτ
Θεόπομπος οὔτ' Ἔφορος οὔτε Ξενοφῶν γέγραφεν, οὔτ' ἐ
κὸς ἦν οὕτως ἐντρυφῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις μετὰ φυγὴν κ
συμφορὰς τοσαύτας κατερχόμενον. Ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ δεδια
κατήγετο καὶ καταχθεὶς οὐ πρότερον ἀπέβη τῆς τριήρου
πρὶν στὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἰδεῖν Εὐρυπτόλεμόν τ
τὸν ἀνεψιὸν παρόντα καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων σ
γοὺς ἐκδεχομένους καὶ παρακαλοῦντας. Ἐπεὶ δ' ἀπέβη, τοῦ
μὲν ἄλλους στρατηγοὺς οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκουν ἅπαντῶντες οἱ ἄ
θροποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες ἐβόων, ἠσπάζοντ
περίπερπον, ἐστεφάνουν προσιόντες, οἱ δὲ μὴ δυνάμεν
προσιδεῖν ἄνωθεν ἐθεῶντο καὶ τοῖς νέοις ἐδείκνυσαν
πρεσβύτεροι. Πολὺ δὲ καὶ τὸ δακρύον τῷ χαίροντι τῆς π
λεως ἀνεκέκραστο καὶ μνήμη πρὸς τὴν παροῦσαν εὐτυχία
τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων λογιζομένοις, ὡς οὔτ' ἂν Σικελί
διήμαρτον οὔτ' ἄλλο τι τῶν προσδοκηθέντων ἐξέφυγεν α
τοὺς ἐάσαντας Ἀλκιβιάδην ἐπὶ τῶν τότε πραγμάτων καὶ τ
δυνάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν τὴν πόλιν παραλαβὼν ὀλίγου δέο
σαν ἐκπεπτωκέναι τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ γῆν δὲ μόλις τὰ
προαστείων κρατοῦσαν, αὐτὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν στασιάζο
σαν ἐκ λυπρῶν ἔτι λειφάνων καὶ ταπεινῶν ἀναστήσας
μόνον γε τῆς θαλάσσης τὸ κράτος ἀπέδωκε, ἀλλὰ καὶ πε
ποιῆσαν ἀποδείκνυσι πανταχοῦ τοὺς πολεμίους.

XXXIII. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερο
ἐκύρωτο, Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου γράφαντος, ὡς αὐτὸ
ἐν ταῖς ἐλεγείαις κεκοίληκεν ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδη
τῆς χάριτος ἐν τούτοις·

Γνώμη δ' ἣ σε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν
Εἶπον καὶ γράψας τοὔνομον ἔδρασα τόδε.
Σφραγὶς δ' ἡμετέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται.

Τότε δὲ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρ
210 θὼν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ τὰ μὲν αὑτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀ

ἐγὼ" εἶπεν „οὐδὲ κατηρασάμην αὐτῷ πω
δὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν."

XXXIV. Οὕτω δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου λα
τος ὑπέθραττεν ἐνίους ὅμως ὁ τῆς καθόδ
ἡμέρᾳ κατέπλευσεν ἐδρᾶτο τὰ Πλυντήρια
τὰ ὄργια Πραξιεργίδαι Θαργηλιῶνος ἕκτη
ῥητα τόν τε κόσμον καθελόντες καὶ τὸ ἕ
τες· ὅθεν ἐν ταῖς μάλιστα τῶν ἀποφράδο
την ἄπρακτον Ἀθηναῖοι νομίζουσιν. Οι
οὐδ' εὐμενῶς ἐδόκει προσδεχομένη τὸν
παρακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαύνειν ἑαυτ
πάντων γεγονότων τῷ Ἀλκιβιάδῃ κατὰ γ
μένων ἑκατὸν τριηρῶν, αἳ αὖθις ἐκπλεῖ
μία τις οὐκ ἀγεννὴς προσπεσοῦσα κατέσ
στηρίων. Ἀφ' οὗ γὰρ ἐπετειχίσθη Δει
Ἐλευσῖνα παρόδων ἐκράτουν οἱ πολέμιο
κόσμον εἶχεν ἡ τελετὴ πεμπομένη κατὰ
θυσίαι καὶ χορεῖαι καὶ πολλὰ τῶν δρωμ
ρῶν, ὅταν ἐξελαύνωσι τὸν Ἴακχον, ὑπ'
Καλὸν οὖν ἐφαίνετο τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ
καὶ πρὸς ἀνθρώπων δόξαν ἀποδοῦναι

καὶ προδρόμους τινὰς ἅμ' ἡμέρᾳ προεξέπεμψεν, ἱερεῖς δ
καὶ μάντας καὶ μυσταγωγοὺς ἀναλαβὼν καὶ τοῖς ὅπλοις πε
ριαλύψας ἦγεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σιωπῆς θέαμα σεμνὸ
καὶ διοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ἐπιδεικνύμενος ὑπ
τῶν μὴ φθονούντων ἱεροφαντίαν καὶ μυσταγωγίαν προσα
γορευομένην. Μηδενὸς δὲ τῶν πολεμίων ἐπιθέσθαι τολμή
σαντος ἀσφαλῶς ἐπαναγαγὼν εἰς τὴν πόλιν ἤρθη μὲν αὐ
τὸς τῷ φρονήματι καὶ τὴν στρατιὰν ἐπῆρεν ὡς ἄμαχον κα
ἀήττητον οὖσαν ἐκείνου στρατηγοῦντος, τοὺς δὲ φορτικοὺ
καὶ πένητας οὕτως ἐδημαγώγησεν, ὥστ' ἐρᾶν ἔρωτα θαυ
μαστὸν ὑπ' ἐκείνου τυραννεῖσθαι καὶ λέγειν ἐνίους καὶ προσ
ιέναι παρακελευομένους, ὅπως τοῦ φθόνου κρείττων γενό
μενος καὶ καταβαλὼν ψηφίσματα καὶ νόμους καὶ φλυάρου
ἀπολλύντας τὴν πόλιν εἰς ὧν πράξῃ καὶ χρήσηται τοῖς πρά
γμασι μὴ δεδιὼς τοὺς συκοφάντας.

XXXV. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκεῖνος ἦν εἶχε διάνοιαν περὶ τῆ
τυραννίδος ἄδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶ
φοβηθέντες ἐσπούδασαν αὐτὸν ἐκπλεῦσαι τὴν ταχίστην τε
τ' ἄλλα ψηφισάμενοι καὶ συνάρχοντας οὓς ἐκεῖνος ἠθέλησεν
Ἐκπλεύσας οὖν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ καὶ προσβαλὼν Ἀνδρο
μάχῃ μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ὅσοι παρῆ
211 σαν, οὐχ εἷλε δὲ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τοῦτο τῶν κοινῶν ἐγκλη
μάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς. Ἔοικε δ'
εἴ τις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκι
βιάδης. Μεγάλη γὰρ οὖσα καὶ τόλμης καὶ συνέσεως γέμουσ
ἀφ' ὧν κατώρθωσεν ὕποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλεῖπον ὡς οὐ σπου
δάσαντος ἀπιστίᾳ τοῦ μὴ δυνηθῆναι παρεῖχε· σπουδάσαντ
γὰρ οὐδὲν ἂν διαφυγεῖν. Ἤλπιζον δὲ καὶ Χίους ἐαλωκότα
ἀκούσεσθαι καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν. Ὅθεν ἠγανάκτουν μὴ τα
χὺ πάντα μηδ' εὐθέως ὡς ἐβούλοντο κυνθανόμενοι διαπε
πραγμένον, οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν ἀχρηματίαν, ἀφ' ἧς πο
λεμῶν πρὸς ἀνθρώπους βασιλέα μέγαν χορηγὸν ἔχοντας ἠνα
γκάζετο πολλάκις ἐκπλέων καὶ ἀπολείπων τὸ στρατόπεδο
μισθοὺς καὶ τροφὰς πορίζειν. Καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἐγκλημ
διὰ ταύτην ἔλαβε τὴν αἰτίαν. Λυσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρ
χίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων καὶ τετρώβολον ἀν
τεμβόλιον τῷ ναύτῃ διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρ

νειν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Λύσανδρος α
αχθεὶς ἐδίωκεν αὐτὸν, τῶν δ' Ἀθηναί
πάσαις ἀναχθεὶς καὶ κρατήσας αὐτόν τι
τίοχον καὶ ναῦς ἔλαβε πολλὰς καὶ ἀνθρω
ἔστησεν. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβι
Σάμον, ἀνήχθη παντὶ τῷ στόλῳ καὶ πρ
σανδρον. Ὁ δ' ἠγάπα νενικηκὼς καὶ οὐ

XXXVI. Τῶν δὲ μισούντων τὸν Ἀλκ
τοπέδῳ Θρασύβουλος ὁ Θράσωνος ἐχθ
Ἀθήνας κατηγορήσων καὶ τοὺς ἐκεῖ πα
τὸν δῆμον, ὡς Ἀλκιβιάδης διέφθαρκε τ
ναῦς ἀπολώλεκεν ἐντρυφῶν τῇ ἀρχῇ κ
στρατηγίαν ἀνθρώποις ἐκ πότων καὶ να
δυναμένοις παρ' αὐτῷ μέγιστον, ὅπως
ματίζηται περιπλέων καὶ ἀπολασταίν
συνὼν ἑταίραις Ἀβυδηναῖς καὶ Ἰωνίσι
ὀλίγου τῶν πολεμίων. Ἐμηκάλουν δ' αὐ
χῶν κατασκευὴν, ἃ κατεσκεύασεν ἐν
Θην αὐτῷ καταφυγὴν ὡς ἐν τῇ πατρίδι
ἢ μὴ βουλόμενος. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι πι
λοντο στρατηγοὺς ἐνδεικνύμενοι τὴν π

ἔχοντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς εἰώθεσαν ἐπιπλεῖν τῷ Λυσάνδρ
ναυλοχοῦντι περὶ Λάμψακον ἅμ' ἡμέρᾳ προκαλούμενοι κ
πάλιν ἀναστρέφειν ὀπίσω καὶ διημερεύειν ἀτάκτως καὶ ἀμ
212 λῶς, ἅτε δὴ καταφρονοῦντες, ἐγγὺς ὢν ὁ Ἀλκιβιάδης ο
περιεῖδεν οὐδ' ἠμέλησεν, ἀλλ' ἵππῳ προσελάσας ἐδίδασκε τοὺ
στρατηγοὺς, ὅτι κακῶς ὁρμοῦσιν ἐν χωρίοις ἀλιμένοις κ
πόλιν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδε
λαμβάνοντες καὶ περιορῶντες τὸ ναυτικὸν, ὅταν ἐπὶ τ
γῆς γένηται, πλανώμενον ὅποι τις θέλοι καὶ διασπειρόμ
νον, ἀντεφορμοῦντος αὐτοῖς στόλου πρὸς ἐπίταγμα μ
ναρχικὸν εἰθισμένου σιωπῇ πάντα ποιεῖν.

XXXVII. Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ πα
αινοῦντος εἰς Σηστὸν μεθορμίσαι τὸν στόλον οὐ προσεῖχο
οἱ στρατηγοί· Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐκέλευσεν ἀποχωρεῖ
οὐ γὰρ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑτέρους στρατηγεῖν. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδη
ὑπονοήσας τε καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς ἀπῄει καὶ τοῖς πρ
πέμπουσι τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου γνωρίμων ἔλεγεν, ὅ
μὴ προπηλακισθεὶς οὕτως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὀλίγαις ἂ
ἡμέραις ἠνάγκασε Λακεδαιμονίους διαναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκο
τας ἢ τὰς ναῦς ἀπολιπεῖν. Ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαζονεύ
σθαι, τοῖς δ' εἰκότα λέγειν, εἰ Θρᾷκας ἐκ γῆς ἐπαγαγὼν πο
λοὺς ἀκοντιστὰς καὶ ἱππεῖς προσμάχοιτο καὶ διαταράττ
τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Ὅτι μέντοι τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἀθη
ναίων ὀρθῶς συνεῖδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν. Ἄφν
γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδοκήτως τοῦ Λυσάνδρου προσπεσό
τος ὀκτὼ μόναι τριήρεις ἐξέφυγον μετὰ Κόνωνος, αἱ δ' ἄ
λαι μικρὸν ἀπολείπουσαι διακοσίων ἀπήχθησαν αἰχμάλωτο
τῶν δ' ἀνθρώπων τρισχιλίους ἑλὼν ζῶντας ἀπέσφαξεν
Λύσανδρος. Ἔλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τ
ναῦς ἐνέπρησε καὶ τὰ μακρὰ τείχη καθεῖλεν. Ἐκ δὲ τούτο
φοβηθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄρχοντας ἤδη καὶ γῆς καὶ θαλάττη
τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς Βιθυνίαν μετέστη πολλὰ μὲν ἄγα
χρήματα, πολλὰ δὲ κομίζων, ἔτι δὲ πλείω καταλιπὼν ἐν ο
ᾤκει τείχεσιν. Ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν οὐκ ὀλίγα τῶν ἰδίω
ἀπολέσας καὶ περικοπεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Θρᾳκῶν ἔγνω μ
ἀναβαίνειν πρὸς Ἀρταξέρξην ἑαυτόν τε μὴ χείρονα Θε
στοκλέους πειρωμένῳ βασιλεῖ φανεῖσθαι νομίζων καὶ κρε

τονα τὴν πρόφασιν· οὐ γὰρ ἐπὶ τοὺς πολίτας, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσειν καὶ δεήσεσθαι τῆς βασιλέως δυνάμεως. Εὐπορίαν δὲ τῆς ἀνόδου μετ' ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος παρέξειν, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν καὶ συνδιῆγε θεραπεύων ἅμα καὶ τιμώμενος.

XXXVIII. Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον τῆς ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος ἀνδράσι τριάκοντα παρέδωκε τὴν πόλιν, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σώζεσθαι δυνάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων συνίεσαν ὀλοφυρόμενοι καὶ διεξιόντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας, ὧν μεγίστην ἐποιοῦντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν. Ἀπερρίφη γὰρ οὐδὲν ἀδικῶν αὐτός, ἀλλ' ὑπηρέτῃ χαλεπήναντες ὀλίγας ναῦς αἰσχρῶς ἀποβαλόντι αἴσχιον αὐτοὶ τὸν κράτιστον καὶ πολεμικώτατον ἀφείλοντο τῆς πόλεως στρατηγόν. Ἔτι δ' οὖν ὅμως ἐκ τῶν παρόντων ἀνέφερέ τις ἐλπὶς ἀμυδρά, μὴ παντάπασιν ἔρρειν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων Ἀλκιβιάδου περιόντος· „Οὔτε γὰρ πρότερον ἠγάπησε φεύγων ἀπραγμόνως ζῆν καὶ μεθ' ἡσυχίας, οὔτε νῦν, εἰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἱκανῶς ἔχει, περιόψεται Λακεδαιμονίους ὑβρίζοντας καὶ τοὺς τριάκοντα παροινοῦντας." Ταῦτα δ' οὐκ ἦν ἄλογον ὀνειροπολεῖν οὕτως τοὺς πολλούς, ὁπότε καὶ τοῖς τριάκοντα φροντίζειν ἐπῄει καὶ διαπυνθάνεσθαι καὶ λόγον ἔχειν ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε καὶ διενοεῖτο. Τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον, ὡς Ἀθηναίων οὐκ ἔστι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Λακεδαιμονίοις τῆς Ἑλλάδος, Ἀθηναίους δὲ κἂν πράως πάνυ καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχωσιν, οὐκ ἐάσει ζῶν Ἀλκιβιάδης ἀτρεμεῖν ἐπὶ τῶν καθεστώτων. Οὐ μὴν ἐπείσθη γε πρότερον τούτοις ὁ Λύσανδρος ἢ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν σκυτάλην ἐλθεῖν κελεύουσαν ἐκποδὼν ποιήσασθαι τὸν Ἀλκιβιάδην, εἴτε κἀκείνων φοβηθέντων τὴν ὀξύτητα καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Ἄγιδι χαριζομένων.

XXXIX. Ὡς οὖν ὁ Λύσανδρος ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ταῦτα πράττειν κελεύων, ὁ δὲ Μαγαίῳ τε τῷ ἀδελφῷ καὶ Σουσαμίθρῃ τῷ θείῳ προσέταξε τὸ ἔργον, ἔτυχε μὲν ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης τότε διαιτώμενος

ἔχων Τιμάνδραν μεθ' αὑτοῦ τὴν ἑταίραν, ὅψιν δὲ κατὰ τοὺ
ὕπνους εἶδε τοιαύτην. Ἐδόκει περικεῖσθαι μὲν αὐτὸς τὴ
ἐσθῆτα τῆς ἑταίρας, ἐκείνην δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς ἀγκά
λαις ἔχουσαν αὐτοῦ κοσμεῖν τὸ πρόσωπον ὥσπερ γυναικό
πογράφουσαν καὶ ψιμυθιοῦσαν. Ἕτεροι δέ φασιν ἰδεῖ
τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοντας αὐτοῦ τοὺς περὶ τὸν Μαγαῖο
ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ τὸ σῶμα καιόμενον. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψι
οὐ πολὺ γενέσθαι λέγουσι πρὸ τῆς τελευτῆς. Οἱ δὲ πεμφθέν
τες πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλῳ τὴ
οἰκίαν περιστάντες ἐνεπίμπρασαν. Αἰσθόμενος δ' ὁ Ἀλκιβιά
δης τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στρωμάτων συν
αγαγὼν ἐπέῤῥιψε τῷ πυρὶ, τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν ἑαυτο
χλαμύδα περιειλίξας, τῇ δὲ δεξιᾷ σπασάμενος τὸ ἐγχειρίδιο
ἐξέπεσεν ἀκαθὴς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πρὶν ἢ διαφλέγεσθαι τ
ἱμάτια καὶ τοὺς βαρβάρους ὀφθεὶς διεσκέδασεν. Οὐδεὶς γὰ
ὑπέμεινεν αὐτὸν οὐδ' εἰς χεῖρας συνῆλθεν, ἀλλ' ἀποστάντε
βάλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν. Οὕτω δ' αὐτοῦ πεσόντο
καὶ τῶν βαρβάρων ἀπελθόντων ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀ
είλετο καὶ τοῖς αὑτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτα
νίσκοις ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμω
Ταύτης λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Λαΐδα τὴν Κορινθίαν μὲ
προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Τκκάρων, Σικελικοῦ πολίσματο
αἰχμάλωτον γενομένην. Ἔνιοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα περὶ τῆς Ἀ
βιάδου τελευτῆς ὁμολογοῦσι τούτοις, αἰτίαν δέ φασιν ο
θαρράβαζον οὐδὲ Λύσανδρον οὐδὲ Λακεδαιμονίους παρο
ῥεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην γνωρίμων τινῶν διεφθα
κέναι γύναιον ἔχειν σὺν αὐτῷ, τοὺς δ' ἀδελφοὺς τοῦ γυναί
τὴν ὕβριν οὐ μετρίως φέροντας ἐμπρῆσαί τε τὴν οἰκίαν νυ
κτωρ, ἐν ᾗ διαιτώμενος ἐτύγχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ κατα
βαλεῖν αὐτὸν, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαλλόμενον.

ΜΑΡΚΙΟΣ ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

Ὁ Μαρκίων οἶκος ἐν Ῥώμῃ τῶν Πατρικίων πολλοὺς καὶ ἰσχυν ἐνδόξους ἄνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν, Ἄγκος ὁ Νο μᾶ θυγατριδοῦς καὶ μετὰ Τύλλον Ὁστίλιον βασιλεὺς γεν μενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόϊντος οἱ πλ στον ὕδωρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ καταγαγόντες, καὶ Κη σωρῖνος, ὃν διὰ ἀπίδειξε τιμητὴν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ἀπ ὑπ' αὐτοῦ πεισθεὶς ἐκείνον νόμον ἔθετο καὶ ἐψηφίσατο μ δενὶ τὴν ἀρχὴν δὶς ἐξεῖναι μετελθεῖν. Γάϊος δὲ Μάρκι ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται, τραφεὶς ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ πατρ ὀρφανὸς ἀπέδειξε τὴν ὀρφανίαν ἄλλα μὲν ἔχουσαν κα πρὸς δὲ τὸ γενέσθαι σπουδαῖον ἄνδρα καὶ διαφέροντα π πολλῶν οὐδὲν ἐμποδὼν οὖσαν, ἄλλως δὲ τοῖς φαύλοις αἰκ σθαι καὶ ψέγειν παρέχουσαν αὐτὴν ὡς ἀμιλείᾳ διαφθείρ σαν. Ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἤρ μένοις, ἐὰν οὖσα γενναία καὶ ἀγαθὴ παιδείας ἐνδεὴς γέν ται, πολλὰ τοῖς χρηστοῖς ὁμοῦ φαῦλα συνακοτίπτειν, ὅ περ εὐγενῆ χώραν ἐν γεωργίᾳ θεραπείας μὴ τυχοῦσαν. γὰρ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πρὸς ἅπαντα τῆς γνώμης καὶ καρτε ρμάς τε μεγάλας καὶ τελεσιουργοὺς τῶν καλῶν ἐξέφερε, θ μοῖς τε αὖ πάλιν χρώμενον ἀκράτοις καὶ φιλονεικίαις ἀκ πτοις οὐ ῥᾴδιον οὐδ' εὐάρμοστον ἀνθρώποις συνεῖναι πα εἶχεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις καὶ ὑπὸ χρημάτ ἀπάθειαν αὐτοῦ θαυμάζοντες καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτει καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὖ πάλ ὁμιλίαις ὡς ἐπαχθῆ καὶ ἄχαριν καὶ ὀλιγαρχικὸν ἐδυσχέρ νον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσιν ἐ Θρᾷκοι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν ὑπὸ λή

λείας τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον καὶ τὸ ἄγαν ἀπο-
ν. Ὅλως μὲν οὖν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἡ Ῥώμη μά-
ῆς ἀρετῆς τὸ περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ στρατιωτικὰς
πράξεις, καὶ μαρτυρεῖ τὸ τὴν ἀρετὴν ὑπ' αὐτῶν ἐνὶ
ἀνδρείας ὀνόματι προσαγορεύεσθαι καὶ τοῦτο τοῦ γέ-
ομα κοινὸν ὑπάρχειν, ᾧ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ καλοῦσιν.
Ὁ δὲ Μάρκιος ἑτέρων μᾶλλον ἐμπαθὴς γεγονὼς πρὸς
ιεμικοὺς ἀγῶνας εὐθὺς ἐκ παιδὸς τὰ ὅπλα διὰ χει-
· καὶ τῶν ἐκτητῶν οὐδὲν ἔργον οἰόμενος εἶναι τοῖς
ύμφυτον ὅπλον καὶ συγγενὲς ἐξηρτυμένον ἔχουσι καὶ
νασμένον οὕτως ἤσκησε τὸ σῶμα πρὸς ἅπασαν ἰδέαν
ὥστε καὶ θεῖν ἐλαφρὸν εἶναι καὶ βάρος ἔχειν ἐν λα-
διαπάλαις πολέμου δυσεκβίαστον. Οἱ γοῦν ἔριν ἔχον-
ρχίας ἀεὶ καὶ ἀρετῆς πρὸς αὐτὸν ἐν οἷς ἐλείποντο
σώματος ἠτιῶντο ῥώμην ἄτρεπτον οὖσαν καὶ πρὸς
πόνον ἀπαγορεύουσαν.

Ἐστρατεύσατο δὲ πρώτην στρατείαν ἔτι μειράκιον
Ταρκυνίῳ τῷ βασιλεύσαντι τῆς Ῥώμης, εἶτ' ἐκπε-
ιετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἤττας ὥσπερ ἔσχατον κύβον
πλεῖστοι μὲν Λατίνων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων
ὧν συνεστράτευον καὶ συγκατῆγον ἐπὶ τὴν Ῥώμην
νῳ χαριζόμενοι μᾶλλον ἢ φόβῳ τὰ Ῥωμαίων αὐξό-
φθόνῳ καταβάλλοντες. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλὰς
ἐπ' ἀμφότερα λαμβανούσῃ Μάρκιος ἀγωνιζόμενος
ς ἐν ὄψει τοῦ δικτάτωρος ἄνδρα Ῥωμαῖον πεσόντα
ἰδὼν οὐκ ἠμέλησεν, ἀλλ' ἔστη πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν
ενον τῶν πολεμίων ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. Ὡς οὖν
ιν ὁ στρατηγὸς, ἐν πρώτοις ἐκεῖνον ἐστεφάνωσε δρυὸς
ν. Τοῦτον γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτην ὑπερασπίσαντι
ρανον ἀποδέδωκεν, εἴτε δὴ μάλιστα τιμήσας δι' Ἀρ-
ὴν δρῦν βαλανηφάγους ὑπὸ τοῦ θεοῦ χρησμῷ προσ-
έντας, εἴτε ὡς ταχὺ καὶ πανταχοῦ δρυὸς οὖσαν εὐ-
στρατενομένοις, εἴτε Διὸς Πολιέως ἱερὸν ὄντα τὸν
ὸς στέφανον οἰόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτου δίδοσθαι
ως. Ἔστι δ' ἡ δρῦς τῶν μὲν ἀγρίων καλλικαρπότα-
ν δὲ τιθασῶν ἰσχυρότατον. Ἦν δὲ καὶ σιτίον ἀπ'
βάλανος καὶ ποτὸν τὸ μελίτιον, ὄψον δὲ παρῃῖχε τὰ

πλεῖστα τῶν νεμομένων τε καὶ πτηνῶν θήρας ὄργανον φέρουσα τὸν ἰξόν. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ μάχῃ καὶ τοὺς Διοσκόρους ἐπιφανῆναι λέγουσι καὶ μετὰ τὴν μάχην εὐθὺς ὀφθῆναι ῥεομένοις ἱδρῶτι τοῖς ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἀπαγγέλλοντας, οὗ νῦν παρὰ τὴν κρήνην νεώς ἐστιν αὐτοῖς ἱδρυμένος· ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν ἐπινίκιον οὖσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τὰς εἰδοὺς, Διοσκόροις ἀνιερώκασι.

IV. Νέων δ', ὡς ἔοικεν, ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τοὺς μὲν ἐλαφρῶς φιλοτίμους φύσεις πρωϊαίτερον παραγενομένη σβέννυσι καὶ ἀποπίμπλησι ταχὺ τὸ διψῶδες αὐτῶν καὶ ἀψίκορον· τὰ δ' ἐμβριθῆ καὶ βέβαια φρονήματα αὔξουσαι καὶ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγειρόμενα πρὸς τὸ φαινόμενον καλόν. Οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον διδόντες αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν καὶ μὴ τοῖς αὐτῶν ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. Τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Μάρκιος αὐτὸς αὑτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προσέθηκε καινός τ' ἀεὶ βουλόμενος εἶναι ταῖς πράξεσιν ἀριστείαις ἀριστείας συνῆπτε καὶ λάφυρα λαφύροις ἐπέφερε καὶ τοῖς προτέροις ἀεὶ τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε περὶ τῆς ἐκείνου τιμῆς ἐρίζοντας καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. Πολλῶν γέ τοι τότε Ῥωμαίοις ἀγώνων καὶ πολέμων γενομένων ἐξ οὐδενὸς ἀστεφάνωτος ἦλθεν οὐδ' ἀγέραστος. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἡ δόξα τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ δὲ τῆς δόξης ἡ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη· τὸ γὰρ ἐκείνην ἐπαινούμενον ἀκοῦσαι καὶ στεφανούμενον ἰδεῖν καὶ περιβαλεῖν δακρύουσαν ὑφ' ἡδονῆς ἐντιμότατον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. Τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος εὐτυχίαν ποιούμενον αὐτοῦ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροις στρατηγίαν αὐτοῦ καὶ νίκην ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἔτι ζῶντες ἐπεῖδον. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων συννηδομένων καὶ συνευημερούντων, Μάρκιος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλων χάριτας οἰόμενος οὐκ ἐνεπίμπλατο τὴν Οὐολουμνίαν εὐφραίνων καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ δεομένης ἔγημε καὶ τὴν οἰκίαν ᾤκει, γενομένων παίδων, ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρός.

V. Ἤδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἀπὸ τῆς ἀρ-

τῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντος ἡ βουλὴ τοῖς πλουσίοις ἀμ
νουσα πρὸς τὸν δῆμον ἐστασίασε πολλὰ καὶ δεινὰ πάσχε
ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκοῦντα. Τοὺς μὲν γὰρ κεκτημένο
μένους ἀφῃροῦντο τῶν ὄντων ἐνεχυρασμοῖς καὶ πρ
σεις, τοὺς δὲ παντελῶς ἀπόρους αὐτοὺς ἀπῆγον καὶ τὰ σ
ματα καθείργνυσαν αὐτῶν ὠτειλὰς ἔχοντα τετρωμένων πο
λὰς καὶ πεπονηκότων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος στρατεία
ὧν τὴν τελευταίαν ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους, τῶν τε πλο
σιωτάτων ἐπαγγειλαμένων μετριάσειν καὶ τῆς βουλῆς τ
ἄρχοντα Μάρκον Οὐαλέριον ἐγγυήσασθαι ψηφισαμένης. Ἐπ
δὲ ἐκείνην ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρ
τήσασι τῶν πολεμίων οὐδὲν ἐγίνετο παρὰ τῶν δανειστῶ
ἐπιεικὲς οὐδ' ἡ βουλὴ προσεποιεῖτο μεμνῆσθαι τῶν ὠμολ
γημένων, ἀλλ' ἀγομένους πάλιν περιεώρα καὶ ὑνσιαζομένου
Θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει πονηραὶ καὶ το
πολεμίους οὐκ ἔλαθε ταραχωδῶς ἔχων ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβ
λόντες ἐπυρπόλουν τὴν χώραν, τῶν δ' ἀρχόντων εἰς τ
ἄλλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλούντων οὐδεὶς ὑπήκουεν, οὕτω δι
σχεν αἱ γνῶμαι πάλιν τῶν ἐν τέλει. Καί τινες μὲν ὤον
δεῖν ὑφίεσθαι τοῖς πένησι καὶ χαλάσαι τὸ σύντονον ἄγαν κ
νόμιμον, ἔνιοι δ' ἀντέτεινον, ὧν ἦν καὶ Μάρκιος, οὐ
τῶν χρημάτων μέγιστον ἡγούμενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πεῖρ
ὄχλου καὶ θρασύντητος ἐπανισταμένου τοῖς νόμοι
216 εἰ σωφρονοῦσι, παύειν καὶ σβεννύειν παρακελευόμενος.

VI. Συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ χρ
νῳ τῆς βουλῆς καὶ μηδὲν τέλος ἐκφερούσης συστάντες οἱ π
ντες ἄφνω καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους ἀπέλιπον τὴν π
λιν καὶ καταλαβόντες ὄρος, ὃ νῦν Ἱερὸν καλεῖται, παρ
τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πράττοντες μὲν οὐδ
βίαιον οὐδὲ στασιαστικόν, ἐκπεπτωκέναι δὲ τῆς πόλεως ὑπ
τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τάφ
ἀνωρῆναι πανταχοῦ τὴν Ἰταλίαν αὐτοῖς παρέξειν, ὧν πλέ
οὐδὲν οἰκοῦσι τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τιτρ
σκεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατευομένο
Τοῦτ' ἔδεισεν ἡ βουλὴ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς μάλιστα καὶ δ
μοτικοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπέστειλε. Προηγόρει δὲ Μ
νήνιος Ἀγρίππας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμενος, πολ

δ' ὑπὲρ τῆς βουλῆς παῤῥησιαζόμενος τελευτῶντι τῷ λι
περιῆλθεν εἰς σχῆμα μύθου διαμνημονευόμενον. Ἔφη
τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς τὴν γαστέρα στασιά
καὶ κατηγορεῖν αὐτῆς, ὡς μόνης ἀργοῦ καὶ ἀσυμβόλου κ
ἐξομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν δ' ἄλλων εἰς τὰς ἐκείνης ὀ
ξεις πόνους τε μεγάλους καὶ λειτουργίας ὑπομενόντων·
δὲ γαστέρα τῆς εὐηθείας αὐτῶν καταγελᾷν ἀγνοούντων,
τὴν τροφὴν ὑπολαμβάνει μὲν εἰς ἑαυτὴν ἅπασαν, ἀναπ
πει δ' αὖθις ἐξ αὐτῆς καὶ διανέμει τοῖς ἄλλοις. „Οὖ
οὖν" ἔφη „καὶ τῆς συγκλήτου λόγος ἐστὶν, ὦ πολῖται, π
ὑμᾶς· τὰ γὰρ ἐκεῖ τυγχάνοντα τῆς προσηκούσης οἰκονομ
βουλεύματα καὶ πράγματα πᾶσιν ὑμῖν ἐπιφέρει καὶ διαν
μει τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον."

VII. Ἐκ τούτου διηλλάγησαν αἰτησάμενοι παρὰ τῆς βο
λῆς καὶ τυχόντες ἄνδρας αἱρεῖσθαι πέντε προστάτας τ
δεομένων βοηθείας τοὺς νῦν δημάρχους καλουμένους. Ἱ
λοντο δὲ πρώτους, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡ
μόσι, τοὺς περὶ Βροῦτον Ἰούνιον καὶ Σικίννιον Βέλλουτ
Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις εἰς ἓν ἦλθεν, εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦ
οἱ πολλοὶ καὶ παρεῖχον αὐτοὺς τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι π
θύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Μάρκιος οὔτ' αὐτὸς ἡδέ
νος οἷς ὁ δῆμος ἴσχυεν, ἐνδούσης τῆς ἀριστοκρατίας,
τῶν ἄλλων Πατρικίων πολλοὺς ὁρῶν τὸ αὐτὸ πεπονθότ
ὅμως παρεκάλει μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τ
περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τῇ
νάμει φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν.

VIII. Ἐν δὲ τῷ Οὐολούσκων ἔθνει, πρὸς οὓς ἐπο
μουν, ἡ Κοριολάνων πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε. Ταύτ
οὖν τοῦ ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδεύσαντος οἱ λοι
Οὐολοῦσκοι δείσαντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους συνεβοήθουν πα
ταχόθεν ὡς πρὸς τῇ πόλει ποιησόμενοι μάχην καὶ διχό
ἐπιχειρήσοντες αὐτοῖς. Ἐπεὶ δ' ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δ
ναμιν αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς ἔξωθεν ἐπιοῦσι τῶν Οὐολο
σκων, Λάρκιον δὲ Τίτον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστο
ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολ
νοι τῶν παρόντων ἐπεξῆλθον καὶ προσμαχόμενοι τὸ πρ
τον ἐκράτουν καὶ κατεδίωκον εἰς τὸν χάρακα τοὺς Ῥωμαίο

Ἔνθα δὴ Μάρκιος ἐκδραμὼν σὺν ὀλίγοις καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμίξαντας αὐτῷ μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους στήσας ἐπιφερομένους ἀνεκαλεῖτο μεγάλῃ βοῇ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ γὰρ ἦν, ὅσπερ ἠξίου τὸν στρατιώτην ὁ Κάτων, οὐ χειρὶ καὶ πληγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ ὄψει προσώπου φοβερὸς ἐντυχεῖν πολεμίῳ καὶ δυσυπόστατος. Ἀθροιζομένων δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων περὶ αὐτὸν ἀπεχώρουν οἱ πολέμιοι δείσαντες. Ὁ δ' οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐπηκολούθει καὶ συνήλαυνεν ἤδη προτροπάδην φεύγοντας ἄχρι τῶν πυλῶν. Καὶ ὁρῶν ἀποτρεπομένους τοῦ διώκειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλῶν μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους βελῶν προσφερομένων, τὸ δὲ συνεισπεσεῖν τοῖς φεύγουσιν εἰς πόλιν ἀνδρῶν πολεμικῶν γέμουσαν ἐν τοῖς ὅπλοις ὄντων οὐδενὸς εἰς νοῦν ἐμβαλέσθαι τολμῶντος, ὅμως ἐπιστὰς παρεκάλει καὶ παρεθάρρυνεν ἀνέχεσθαι βοῶν ὑπὸ τῆς τύχης τοῖς διώκουσι μᾶλλον ἢ τοῖς φεύγουσι τὴν πόλιν. Οὐ πολλῶν δὲ βουλομένων ἐπακολουθεῖν ὡσάμενος διὰ τῶν πολεμίων ἐνήλατο ταῖς πύλαις καὶ συνεισέπεσε, μηδενὸς τὸ πρῶτον ἀντισχεῖν μηδ' ὑποστῆναι τολμήσαντος, ἔπειτα δ', ὡς κατεῖδον ὀλίγους παντάπασιν ὄντας, συμβοηθούντων καὶ προσμαχομένων ἀναμεμιγμένους ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις, ἄπιστον ἀγῶνα λέγεται καὶ χειρὸς ἔργοις καὶ ποδῶν τάχει καὶ τολμήμασι ψυχῆς ἀγωνίσασθαι ἐν τῇ πόλει καὶ κρατῶν ἁπάντων, πρὸς οὓς ὁρούσας, τοὺς μὲν ἐξῶσαι πρὸς τὰ ἔσχατα μέρη, τῶν δ' ἀπειρημένων καὶ καταβαλόντων τὰ ὅπλα πολλὴν ἄδειαν τῷ Λαρίῳ παρασχεῖν ἔξωθεν ἐπάγοντι τοὺς Ῥωμαίους.

IX. Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἁλούσης καὶ τῶν πλείστων ἐν ταραχαῖς ὄντων καὶ διαφορήσεσι χρημάτων ὁ Μάρκιος ἠγανάκτει καὶ ἐβόα δεινὸν ἡγούμενος, τοῦ ὑπάτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πολιτῶν τάχα που συμπεπτωκότων τοῖς πολεμίοις καὶ πραττομένων, αὐτοὺς χρηματίζεσθαι περιόντας ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὸν κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. Ἐπεὶ δ' οἱ πλεῖστοι προσεῖχον αὐτῷ, τοὺς βουλομένους ἀναλαβὼν ἐβάδιζε τὴν ὁδὸν, ᾗ τὸ στράτευμα προκεχωρηκὸς ἤσθητο, πολεμίους μὲν ἐκτρύπων τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ παρακαλῶν μὴ ἀνίεσθαι, πολλάκις δὲ τοῖς Θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ' εἰς καιρὸν ἐλθεῖν, ἐν ᾧ συναγωνιεῖται

συγκυδυνεύσει τοῖς πολίταις. Ἦν δὲ τότε κ
ς εἰς τάξιν καθισταμένοις καὶ μέλλουσι τοὺς
ιβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον ἄρα
ς ἀγράφους τίθεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐκατ
ίζοντας τὸν κληρονόμον. Ταῦτα δὴ πράττον
ρατιώτας Μάρκιος ἐν ὄψει τῶν πολεμίων ὄν
ανε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐνίους διετάραξεν ὀφ
ων αἵματος περίπλεως καὶ ἱδρῶτος· ἐπεὶ δὲ
ῷ ὑπάτῳ περιχαρὴς τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε καὶ τῇ
ήγγειλε τὴν ἅλωσιν, ὁ δὲ Κομίνιος περιεκύλισ
κατησπάσατο, τοῖς μὲν κυδομένοις τὸ γεγενημ
θαμβος, τοῖς δ' εἰκάσασι θάρσος παρέστη καὶ βοῆ
ἄγειν καὶ συνάπτειν. Ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τ
πῶς διακεκόσμηται τὰ τῶν πολεμίων ὅπλα καὶ
τὸ μαχιμώτατον. Ἐκείνου δὲ φήσαντος οἴεσθ
μέσον σπείρας Ἀντιατῶν εἶναι πολεμικωτάτων
φρονήματος ὑφιεμένων „Ἀξιῶ σε τοίνυν" ὁ
„καὶ αἰτοῦμαι, κατὰ τούτους τάξον ἡμᾶς τ
Ἔδωκεν οὖν ὁ ὕπατος θαυμάσας αὐτοῦ τὸ π
δ' ἦσαν ἐμβολαὶ δοράτων καὶ τοῦ Μαρκίου κ
οὐκ ἀντέσχον οἱ κατὰ στόμα τῶν Οὐολούσκων
ἐμιξε μέρει τῆς φάλαγγος εὐθὺς διεκέκοπτο,
θεν ἐπιστρεφόντων καὶ περιλαμβανόντων τ
ἄνδρα, δείσας ὁ ὕπατος τοὺς κρατίστους τῶ
ἐπεμπεν. Ἰσχυρᾶς δὲ περὶ τὸν Μάρκιον μ
καὶ πολλῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων ἐγ
ταβιαζόμενοι τοὺς πολεμίους ἐώσαντο καὶ
δίωξιν αὐτῶν τὸν Μάρκιον ἠξίουν ὑπό τ
ὄντα καὶ τραυμάτων ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὸ στρ
δ' ἐκεῖνος, ὅτι νικώντων οὐκ ἔστι τὸ κάμν
φεύγουσιν. Ἠττήθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν σ
μὲν διαφθαρέντων, πολλῶν δ' ἁλόντων.

Χ. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ Μαρκίου παρ
ἄλλων ἀθροιζομένων πρὸς τὸν ὕπατον
καὶ τοῖς θεοῖς τὴν πρέπουσαν ἀποδοὺς
ορθάμασιν ὑφηνίαν πρὸς τὸν Μάρκιον
τον μὲν αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔκαινον εἶκ

τῇ μάχῃ γεγονὼς θεατὴς, τὰ δὲ τοῦ Λαρκίου μαρτυροῦντος ἐπεὶ τα, πολλῶν χρημάτων καὶ ἵππων γεγονότων αἰχμαλώτων καὶ ἀνθρώπων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξελέσθαι δέκα πάντα πρὸ τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις, ἄνευ δ' ἐκείνων ἀριστεῖον αὐτῷ πεποσημένον ἵππον ἐδωρήσατο. Τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπαινεσάντων ὁ Μάρκιος προελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι καὶ χαίρειν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ ἄρχοντος, τὰ δ' ἄλλα μισθὸν, οὐ τιμὴν ἡγούμενος ἐᾶν καὶ ἀγαπήσειν ὡς εἷς ἕκαστος τὴν νίκησιν. „Ἐξαίρετον δὲ μίαν αἰτοῦμαι χάριν" ἔφη „καὶ δίομαι λαβεῖν. Ἦν μοι ξένος ἐν Οὐολούσκοις καὶ φίλος, ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ μέτριος. Οὗτος ἑάλωκε νῦν καὶ γέγονεν ἐκ πλουσίου καὶ μακαρίου δοῦλος. Πολλῶν οὖν αὐτῷ κακῶν παρόντων ἓν ἀφελεῖν ἀρκεῖ, τὴν πρᾶσιν." Ἐπὶ τούτοις λεχθεῖσι βοή τε μείζων ἀπήντησε τῷ Μαρκίῳ καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐγένοντο τὸ μὴ κρατούμενον ὑπὸ χρημάτων τἀνδρὸς ἢ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδραγαθίαν. Καὶ γὰρ οἷς φθόνου τι καὶ ζήλου πρὸς αὐτὸν ὑπέκειτο τιμώμενον ἐπρεπῶς, κἀκείνοις τότε τοῦ λαβεῖν μεγάλα τῷ μὴ λαβεῖν ἄξιος ἔδοξε, καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἠγάπησαν, ἐφ' ἧς κατεφρόνει τηλικούτων, ἢ δι' ὧν ἠξιοῦτο. Τὸ μὲν γὰρ εὖ χρῆσθαι χρήμασι κάλλιόν ἐστιν ἢ ὅπλοις, τοῦ δὲ χρῆσθαι τὸ μὴ δεῖσθαι χρημάτων σεμνότερον.

XI. Ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλῆθος, ὑπολαβὼν ὁ Κομίνιος „Ἀλλ' ἐκείνας μὲν" εἶπεν „ὦ συστρατιῶται, τὰς δωρεὰς οὐ δύνασθε βιάζεσθαι μὴ δεχόμενον τὸν ἄνδρα μηδὲ βουλόμενον λαβεῖν, ἣν δ' οὐκ ἔστιν ἐπὶ τούτῳ διδομένην ἀπώσασθαι δῶμεν αὐτῷ καὶ ψηφισώμεθα καλεῖσθαι Κοριολάνον, εἰ μὴ καὶ πρὸ ἡμῶν ἡ πράξις αὐτὴ τοῦτο δέδωκεν." Ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸν Κοριολάνον. Ὅτι καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν, ὅτι τῶν ἀνομάτων ἓν ἦν ὁ Γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον οἰκίας ἢ γένους κοινὸν ὁ Μάρκιος, τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον ἐχρήσατο πράξεώς τινος ἢ νίκης ἢ ἰδέας ἢ ἀρετῆς ἐπιθέτῳ· καθάπερ Ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον τὸν Σωτῆρα καὶ τὸν Καλλίνικον, ἰδέας δὲ τὸν Φύσκωνα καὶ τὸν Γρυπὸν, ἀρετῆς δὲ τὸν Εὐεργέτην καὶ τὸν Φιλάδελφον, εὐτυχίας δὲ τὸν Εὐδαίμονα, καθάπερ τῷ δευτέρῳ τῶν Βάττων. Ἐνίοις δὲ τῶν βασιλέων

καὶ σκώμματα παρέσχεν ἐπικλήσεις, ὡς Ἀντιγόνῳ τὸν Δ
σωνα καὶ Πτολεμαίῳ τὸν Λάθυρον. Ἐπὶ πλέον δὲ τῷ γέ
τούτῳ καὶ Ῥωμαῖοι κέχρηνται Διαδήματόν τινα τῶν Μετε
λων καλέσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον ἕλκος ἔχων περιενόσ
περιδεδεμένος τὸ μέτωπον, ἕτερον δὲ Κέλερα σπεύσαντα μ
ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς ἐπιταφίους μο
μάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα
παρασκευῆς θαυμάσαντες. Ἐνίους δὲ συντυχίᾳ γενέσεως
χρι νῦν καλοῦσι, Πρόκλον μὲν, ἐὰν ἀποδημοῦντος πατ
γένηται, καὶ Πόστουμον, ἂν τεθνηκότος, ᾧ δ' ἂν δοθῇ
γενομένῳ συμβῇ περιβῶναι, θατέρου τελευτήσαντος, Ο
πίσκον. Τῶν δὲ σωματικῶν οὐ μόνον Σύλλας οὐδὲ Νίγρο
οὐδὲ Ῥούφους, ἀλλὰ καὶ Καίκους καὶ Κλωδίους ἐκωνυμ
τίθενται καλῶς ἐθίζοντες μήτε τυφλότητα μήτ' ἄλλην τι
σωματικὴν ἀτυχίαν ὄνειδος ἡγεῖσθαι μηδὲ λοιδορίαν, ἀλλ'
ὡς οἰκείοις ὑπακούειν ὀνόμασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέρῳ γ
νει γραφῆς προσήκει.

XII. Παυσαμένῳ δὲ τῷ πολέμῳ τὴν στάσιν ἐπήγειρ
αὖθις οἱ δημαγωγοί, καινὴν μὲν οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχοντ
οὐδ' ἔγκλημα δίκαιον, ἃ δὲ ταῖς προτέραις αὐτῶν παραζα
καὶ διαφοραῖς ἀναγκαίως ἐπηκολούθησε κακὰ, ταῦτα ποιού
μενοι πρόφασιν ἐπὶ τοὺς Πατρικίους. Ἄσπορος γὰρ ἡ κλί
στη καὶ ἀγεώργητος ἀπελείφθη τῆς χώρας, ἀγορᾶς δ' ἐπι
άκτου παρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον ὁ καιρὸς οὐκ ἔδωκε
Ἰσχυρᾶς οὖν ἀπορίας γενομένης ὁρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μή
ἀγορὰν ἔχοντα μήτ', εἰ παρῆν ἀγορὰ, χρημάτων εὐπορεῖν
τὸν δῆμον ἐνέβαλλον λόγους καὶ διαβολὰς κατὰ τῶν πλου
σίων, ὡς ἐκεῖνοι τὸν λιμὸν ἐπάγοιεν αὐτοῖς ὑπὸ μνησικ
κίας. Ἐκ δὲ τῶν Οὐελιτράνων ἦκε πρισβεία τὴν πόλιν αἰ
ραδιδόντων καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστέλλειν. Νόσος γὰ
ἐκπεσοῦσα λοιμώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰ
ἀπειργάσατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις τὸ δέκατον τ
παντὸς ἀπολειφθῆναι μέρος. Ἔδοξεν οὖν τοῖς νοῦν ἔχουσ
εἰς δέον γεγονέναι καὶ κατὰ καιρὸν ἡ χρεία τῶν Οὐελιτρά
νων διὰ τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις, καὶ τὴν στάσ
ἅμα σκεδάσειν ἤλπιζον, εἰ τὸ θορυβοῦν μάλιστα καὶ συνε
ηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς ὥσπερ περίττωμα τῆς πόλεως ν

πιρὸν καὶ ταραχῶδες ἀποκαθαρθείη. Τούτους τε δὴ κατα-
λήγοντες εἰς τὴν ἀποικίαν ἐξέπεμπον οἱ ὕπατοι καὶ στρατείαν
ἐπήγειλον ἑτέροις ἐπὶ τοὺς Οὐολούσκους ἀσχολίαν τε τῶν
ἐμφυλίων μηχανώμενοι θορύβων καὶ νομίζοντες ἐν ὅπλοις
καὶ στρατοπέδῳ καὶ κοινοῖς ἀγῶσιν αὖθις γενομένους πλου-
σίους ὁμοῦ καὶ πένητας καὶ δημοτικοὺς καὶ Πατρικίους ἡμε-
ρώτερον διατεθῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥδιον.

XIII. Ἐνίσταντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίννιον καὶ Βρού-
τον δημαγωγοὶ βοῶντες ἔργον ὠμότατον αὐτῷ τῷ πρωτά-
τῳ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαντας ἀνθρώπους
πένητας ὥσπερ εἰς βάραθρον ὠθεῖν ἐκπέμποντας εἰς πόλιν
ἄῤῥος τε νοσεροῦ καὶ νεκρῶν ἀτάφων γέμουσαν ἀλλοτρίῳ
δαίμονι καὶ παλαμναίῳ συνοικισομένους, εἶτα, ὥσπερ οὐκ
ἀρκουμένους τοὺς μὲν ὑπὸ λιμοῦ διολλύναι τῶν πολιτῶν, τοὺς
δὲ λοιμῷ προσβάλλειν, ἔτι καὶ πόλεμον αὐθαίρετον προσά-
γειν, ὅπως μηδὲν κακὸν ἀπῇ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα
τοῖς πλουσίοις ἀπεῖπε. Τοιούτων ἀναπιμπλάμενος λόγων ὁ
δῆμος οὔτε τῷ καταλόγῳ προσῄει τῶν ὑπάτων πρός τε τὴν
ἀποικίαν διεβέβλητο. Τῆς δὲ βουλῆς διαπορουμένης ὁ Μάρ-
κιος ἦδη μεσὸς ὢν ὄγκου καὶ μέγας γεγονὼς τῷ φρονήματι
καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων φανερὸς ἦν μάλιστα
τοῖς δημαγωγοῖς ἀνθιστάμενος. Καὶ τὴν μὲν ἀποικίαν ἀπ-
έστειλαν ἐκτιμίοις μεγάλοις τοὺς λαχόντας ἐξελθεῖν ἀνα-
πείσαντες, πρὸς δὲ τὴν στρατείαν παντάπασιν ἀπαγορεύόν-
των αὐτοὺς ὁ Μάρκιος τούς τε πελάτας ἀναλαβὼν καὶ τῶν
ἄλλων ὅσους ἕπεισε κατέδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. Καὶ
πολὺν μὲν σῖτον εὑρὼν, πολλῇ δὲ λείᾳ θρεμμάτων καὶ ἀν-
δραπόδων περιτυχὼν αὐτῷ μὲν οὐδὲν ἐξείλετο, τοὺς δὲ στρα-
τευσαμένους πολλὰ μὲν ἄγοντας ἔχων, πολλὰ δὲ φέροντας
ἐκανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην· ὥστε τοὺς ἄλλους μεταμελομέ-
νους καὶ φθονοῦντας τοῖς εὐπορήσασιν ἄχθεσθαι τῷ Μαρ-
κίῳ καὶ βαρύνεσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ὡς
ἐπὶ τὸν δῆμον αὐξομένην.

XIV. Ὀλίγον δὲ χρόνου μετῆει μὲν ὑπατείαν ὁ Μάρ-
κιος, ἐκάμπτοντο δ' οἱ πολλοὶ καὶ τὸν δῆμον αἰδώς τις εἶ-
χεν ἔνδρα καὶ γένει καὶ ἀρετῇ πρῶτον ἀτιμάσαι καὶ κατα-
λιπεῖν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις εὐεργετήμασι. Καὶ γὰρ

ἔθος ἦν τοῖς μετιοῦσι τὴν ἀρχὴν παρακαλεῖν καὶ
σθαι τοὺς πολίτας ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν ἀγορ
χιτῶνος, εἴτε μᾶλλον ἐκτακεινοῦντας ἑαυτοὺς τῷ σχ
πρὸς τὴν δέησιν, εἴτε δεικνύντας, οἷς ἦσαν ὠτειλαὶ
φανῆ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. Οὐ γὰρ ὑποφία δήπ
νομῆς ἀργυρίου καὶ δεκασμῶν ἄζωστον ἐβούλοντο πρ
καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις τὸν δεόμενον αὐτῶν· ὁ
μετὰ πολὺν χρόνον ὠνὴ καὶ πρᾶσις ἐπεισῆλθε καὶ σ
ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ψήφοις ἀργύριον. Ἐκ δὲ τού
δικαστῶν θιγοῦσα καὶ στρατοπέδων ἡ δωροδοκία πε
σεν εἰς μοναρχίαν τὴν πόλιν ἐξανδραποδισαμένη τ
τοῖς χρήμασιν· οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπών, ὅ
τος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἐστιάσας καὶ δεκάσα
νεται δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέον οὐκ εὐθὺ
λον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι τὸ κακόν· οὐ γὰρ ἴσμεν, ὅστ
δεκάσας πρῶτον ἐν Ῥώμῃ δῆμον ἢ δικαστήριον. Ἀθή
λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικασταῖς Ἄνυτος ὁ
μίωνος προδοσίας περὶ Πύλου κρινόμενος ἐν τοῖς Πι
νησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὀκηνίκα τὸ χρυσοῦν ἔτι γι
ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀγορὰν κατεῖχεν.

XV. Ἀλλὰ τοῦ γε Μαρκίου πολλὰς ὑποφαίνοντο
λὰς ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν ἐπτα
ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἐδυσωποῦντο τὴν ἀρε
λόγον ἀλλήλοις ἐδίδοσαν ὡς ἐκεῖνον ἀποδείξοντες.
τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ τὴν ψῆφον ἔδει φέρειν, ἐνστάσης
κιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε σοβαρῶς ὑπὸ τῆς βουλῆς π
πόμενος καὶ πάντες οἱ Πατρίκιοι περὶ αὐτὸν ἐγένον
νεροὶ πρὸς μηδὲν οὕτω μηδέποτε σπουδάσαντες, ἐξ
αὖθις οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας εἰς τὸ νεμε
φθονεῖν ὑποφερόμενοι. Προσῆν δὲ τῷ πάθει τούτῳ κ
εἰ γένοιτο τῆς ἀρχῆς κύριος ἀνὴρ ἀριστοκρατικὸς καὶ
τον ἔχων ἐν τοῖς Πατρικίοις ἀξίωμα, μὴ παντάπασι
λοιτο τοῦ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτω δὴ φρονο
ἀπεψηφίσαντο τὸν Μάρκιον. Ὡς δ' ἀνηγορεύθησαν
βαρέως μὲν ἤνεγκεν ἡ βουλὴ δοκοῦσα προπεπηλακίσθ
λον ἑαυτὴν ἢ τὸν Μάρκιον, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος οὐ
ἔσχεν οὐδ' ἐπιεικῶς πρὸς τὸ συμβεβηκὸς, ἅτε δὴ πλε

μδεῖ καὶ φιλονείκῳ μέρει τῆς ψυχῆς ὡς ἔχοντι μέγεθ
ρόνημα κεχρημένος, τὸ δ' ἐμβριθὲς καὶ τὸ πρᾶον, ο
εἴστον ἀρετῇ πολιτικῇ μέτεστιν, ἐγκεκραμένον οὐκ ἔχω
λόγου καὶ παιδείας οὐδὲ τὴν ἐρημίαν ξύνοικον, ὡς Πλά
Ἔλεγεν, αὐθάδειαν εἰδὼς ὅτι δεῖ μάλιστα διαφεύγειν
ροῦντα πράγμασι κοινοῖς καὶ ἀνθρώποις ὁμιλεῖν καὶ
θαι τῆς πολλὰ γελωμένης ὑπ' ἐνίων ἀνεξικακίας ἐρα-
Ἀλλ' ἁπλοῦς τις ὢν ἀεὶ καὶ ἀτενὴς καὶ τὸ νικᾶν καὶ
ὧν ἁπάντων πάντως ἀνδρείας ἔργον ἡγούμενος, οὐκ
νείας καὶ μαλακίας, ἐκ τοῦ πονοῦντος καὶ πεπονθότος 1
τα τῆς ψυχῆς ὥσπερ οἴδημα τὸν θυμὸν ἀναδιδούσης,
ταραχῆς μεστὸς ὢν καὶ πικρίας πρὸς τὸν δῆμον. Οἱ
ηλικίᾳ τῶν Πατρικίων, ὅ τί περ ἦν ἐν τῇ πόλει μά-
γαυρούμενον εὐγενείᾳ καὶ ἀνθοῦν, ἀεί τε θαυμαστῶς
δάκεσαν περὶ τὸν ἄνδρα καὶ τότε προσκείμενοι καὶ παρ- 15
οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τὸν θυμὸν ἐξερέθιζον αὐτοῦ τῷ συν-
τειῖν καὶ συναλγεῖν. Ἦν γὰρ ἡγεμὼν αὐτοῖς καὶ δι-
ος εὐμενὴς τῶν πολεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις καὶ ζῆ-
τῆς ἄνευ φθόνου πρὸς ἀλλήλους γαυρῶσαι τοὺς κατ-
τας. 20

I. Ἐν τούτῳ δὲ σῖτος ἦκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν
ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητὸς ἐκ Συρακου-
ίωνος τοῦ τυράννου πέμψαντος· ὥστε τοὺς πλεί-
ν ἐλπίσι γενέσθαι χρησταῖς ἅμα τῆς ἀπορίας καὶ τῆς
τὴν πόλιν ἀπαλλαγήσεσθαι προσδοκῶντας. Εὐθὺς 25
ῆς ἀθροισθείσης περιχυθεὶς ὁ δῆμος ἔξωθεν ἐπα-
τέλος ἐλπίζων ἀγορᾷ τε χρήσεσθαι φιλανθρώπῳ
α τὰς δωρεὰς νεμήσεσθαι· καὶ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ
βουλὴν πείθοντες. Ὁ μέντοι Μάρκιος ἀνασὰς
θήματο τῶν χαριζομένων τοῖς πολλοῖς δημαγω- 30
οδότας ἀποκαλῶν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ σπέρ-
ὰ θρασύτητος καὶ ὕβρεως εἰς ὄχλον ἀφειμένα
ατ' αὐτῶν, ἃ καλῶς μὲν εἶχε μὴ περιιδεῖν ἐν
α μηδ' ἰσχυρὸν ἀρχὴ τηλικαύτη ποιῆσαι τὸν
δὲ καὶ φοβερὸν εἶναι τῷ πάντα βουλομένους αὖ- 35
ν καὶ μηδὲν ἄκοντας βιάζεσθαι μηδὲ πείθεσθαι
, ἀλλ' ἀναρχίαν ἔχοντας ἡγεμόνας ἰδίους ἄρ-

μενοι καὶ στασιάζοντες. Ὥστε τοῦτο μέν ἐστι
κόν· εἰ δὲ σωφρονοῦμεν, ἀφαιρησόμεθα τὴν
τῶν ἀναίρεσιν οὖσαν ὑπατείας καὶ διάστασιν
οὐκέτι μιᾶς, ὡς πρότερον, οὔσης, ἀλλὰ δεδε
μηδέποτε συμφῦναι μηδ' ὁμοφρονῆσαι μηδὲ π
σοῦντας ἡμᾶς καὶ ταρασσομένους ὑπ' ἀλλήλων

XVII. Πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος
τοὺς νέους συνενθουσιῶντας αὐτῷ καὶ τοὺς
γου δεῖν ἅπαντας μόνον ἐκεῖνον ἄνδρα τὴν π
ἔχειν καὶ ἀκολάκευτον βοῶντας. Ἔνιοι δὲ τῶ
ἠναντιοῦντο ὑφορώμενοι τὸ ἀποβησόμενον.
στὸν οὐδέν. Οἱ γὰρ δήμαρχοι παρόντες, ὡς ᾔσ
μῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον, ἐξέδραμον εἰς τ
βοῆς παρακελευόμενοι συνίστασθαι καὶ βοηθ
πολλούς. Ἐκκλησίας δὲ θορυβώδους γενο
λόγων, οὓς ὁ Μάρκιος εἶπεν, ἀναγορευθέντ
σεν ἐμπεσεῖν ὑπ' ὀργῆς φερόμενος εἰς τὴν β
οἱ δὲ δήμαρχοι τοῦ Μαρκίου τὴν αἰτίαν ἐπο
ποντες ἐκάλουν αὐτὸν ἀπολογησόμενον. Ὡς
τοὺς πεμφθέντας ἐξήλασεν ὑπηρέτας, αὐτοὶ
ρανόμων ἧκον ἄξοντες βίᾳ τὸν ἄνδρα καὶ τ

κατεστήσασι τοὺς πολλοὺς, ὡς οὐ φιλοτιμίας οὖσαν ὥρα
οὐδ' ὑπὲρ δόξης ἅμιλλαν, εἰ σωφρονοῦσιν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπ
φαλῆ καὶ ὀξὺν εὐγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρώπου δεό
μενον. Ἐξάντων δὲ τῶν πλείστων προελθόντες ὡς ἐνῆν μά
λιστα τῷ δήμῳ διελέγοντο καὶ κατεκράϋνον ἀπολυόμενοί τ
τὰς διαβολὰς ἐπιεικῶς καὶ τῷ νουθετοῦντι καὶ δάκνοντι με
τρίως χρώμενοι, περὶ δὲ τιμῆς ὠνίων καὶ ἀγορᾶς οὐδὲ
διείσεσθαι πρὸς αὐτοὺς φάσκοντες.

222 XVIII. Ὡς οὖν ἐνεδίδου τὸ πολὺ τοῦ δήμου καὶ φανε
ρὸν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν ἀγόμενον καὶ κη
λούμενον, ἀνέστησαν οἱ δήμαρχοι, τῇ μὲν βουλῇ σωφρονοῦ
ντι τὸν δῆμον ἀνθυπείξειν ὅσα καλῶς ἔχει φάσκοντες, τὸ
δὲ Μάρκιον ἀπολογεῖσθαι κελεύοντες, εἰ μή φησιν ἐπὶ συγ
χύσει τῆς πολιτείας καὶ καταλύσει τοῦ δήμου τήν τε βουλὴ
προξένειν καὶ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπειθῆσαι, τέλος δ
τοὺς ἀγορανόμους τύπτων ἐν ἀγορᾷ καὶ προπηλακίζων ἐμ
φύλιον ὅσον ἐπ' αὐτῷ πόλεμον ἐξεργάσασθαι καὶ προα
γαγεῖν εἰς ὅπλα τοὺς πολίτας. Ἔλεγον δὲ ταῦτα βουλόμε
νοι τὸν Μάρκιον ἢ τακεινὸν ἀποδεῖξαι παρὰ φύσιν
ὑφέντα τὸ φρόνημα καὶ θεραπεύοντα τὸν δῆμον ἢ τῇ φύ
σει χρώμενον ἀνήκεστον ἀπεργάσασθαι· τὴν πρὸς αὐτὸ
ἐρημίαν· ὃ μᾶλλον ἤλπιζον ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀν
θρώπου. Ἔστη μὲν γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος καὶ παρέσχεν αὖ
τῷ σιωπὴν καὶ ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δ' ἤρξατο πρὸς τοὺ
ἀνθρώπους δεητικόν τινα λόγον προσδεχομένους οὐ μόνο
ἐκεχθεῖ παῤῥησίᾳ χρῆσθαι καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παῤ
ἡσίας, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ διαθέσει προσώπου τὴ
ἐγγὺς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας ἀφοβίαν ἐπιδεικνύμενος,
ὸν δῆμος ἐξετραχύνθη καὶ φανερὸς ἦν δυσανασχετῶν κα
βαρυνόμενος τοῖς λεγομένοις, τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρασύτα
τος Σικίννιος μικρὰ τοῖς συνάρχουσι διαλεχθεὶς, εἶτ' εἰ
ρόμενον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δημάρχων το
Μαρκίου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγορανόμοις ἀναγα
γόντας αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν εὐθὺς ὥσαι κατὰ τῆς ὑποκει
μένης φάραγγος. Ἀπτομένων δὲ τῶν ἀγορανόμων τοῦ σώ
ματος ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν πολλοῖς φρικτὸν εἶναι τ
γιγνόμενον καὶ ὑπερήφανον, οἱ δὲ Πατρίκιοι παντάπασι

ἐκστάντες καὶ περιπαθήσαντες ὥρμησαν ἀπὸ κρανγῆς βοη-
θεῖν, οἱ δὲ καὶ χερσὶ τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀνείργοντε
καὶ καταμιγνύντες ἑαυτοῖς τὸν Μάρκιον, ἔνιοι δὲ καὶ τ
χεῖρας ὀρέγοντες ἐδέοντο τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ λόγου τε κ
φωνῆς οὐδὲν ἔργον ἦν ἐν ἀκοσμίᾳ τοσαύτῃ καὶ θορύβο
ἄχρις οὗ συμφρονήσαντες οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τῶν δημάρχ
ὡς ἄνευ φόνου πολλοῦ τῶν Πατρικίων οὐκ ἔστιν ἐξαγα
οὐδὲ κολάσαι τὸν Μάρκιον, ἔπεισαν αὐτοὺς ἀφελεῖν τῆς
μωρίας τὸ ἀλλόκοτον καὶ βαρὺ μὴ βίᾳ μηδ' ἄκριτον κ
κτινννόντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀποδόντας. Ἐ
τούτου καταστὰς ὁ Σικίννιος ἠρώτα τοὺς Πατρικίους, τί
βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιροῦνται τοῦ δήμου βουλομέ-
νου κολάζειν· ἐκείνων δὲ πάλιν ἀντερωτώντων „Τί μὲν οὖν
διανοεῖσθε καὶ τί βούλεσθε ὑμεῖς ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς
ἀρίστοις ἄνευ κρίσεως ἐπὶ τιμωρίαν ὠμὴν καὶ παράνομον
οὕτως ἄγοντες;“ „Ἀλλὰ ταύτην μὲν“ εἶπεν ὁ Σικίννιος
„ὑμεῖς μὴ ποιεῖσθε πρόφασιν διαφορᾶς καὶ στάσεως πρὸς
τὸν δῆμον· ὃ γὰρ ἀξιοῦτε δίδωσιν ὑμῖν, κριθῆναι τὸν ἄν-
δρα. Σοὶ δὲ, Μάρκιε, προαγορεύομεν εἰς τρίτην ἀγορὰν
παρεῖναι καὶ πείθειν τοὺς πολίτας, εἰ μηδὲν ἀδικεῖς, ὡς φή-
φῳ κρινοῦντας.“

XIX. Τότε μὲν οὖν ἠγάπησαν οἱ Πατρίκιοι τὴν διάλυ-
σιν καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπῆλθον. Ἐν δὲ τῷ
μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς (ἀγορὰς δὲ ποιοῦσι Ῥω-
μαῖοι δι' ἡμέρας ἐννάτης νουνδίνας καλοῦντες) ἐλπίδα μὲν
αὐτοῖς παρέσχε διακρούσεως στρατεία γενομένη πρὸς Ἀντιά-
τας ὡς μῆκος ἕξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾧ χειροήθης ὁ δῆμος
ἔσται, τῆς ὀργῆς ἀπομαρανθείσης ἢ παντελῶς ἐκπεσούσης
δι' ἀσχολίαν καὶ πόλεμον· ἔπειτα δ', ὡς ταχὺ διαλυσάμενοι
πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐγίνοντο σύνοδοι τῶν Πα-
τρικίων πολλάκις δεδιότων καὶ σκοπούντων, ὅπως τόν τε
Μάρκιον οὐ προήσονται τόν τε δῆμον αὖθις οὐ παρέξουσιν
ἐκταράττειν τοῖς δημαγωγοῖς. Ἄππιος μὲν οὖν Κλαύδιος
αἰτίαν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα μισόδημος εἶναι διεμαρτύρετο
λέγων τήν τε βουλὴν αὐτοὺς ἀναιρήσειν καὶ προήσεσθαι πα-
τάπασι τὴν πολιτείαν, εἰ κύριον τῆς ψήφου κατὰ τῶν Πα-
τρικίων δέξονται γενόμενον τὸν δῆμον· οἱ δὲ πρεσβύτατοι

καὶ δημοτικώτατοι τοὐναντίον ἠξίουν οὐ χαλεπὸν οὐδὲ βα
ρὺν, ἀλλὰ πρᾷον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἴσεσθ
τὸν δῆμον· οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ᾽ οἰομέ
νῳ καταφρονεῖσθαι τιμὴν καὶ παραμυθίαν γενήσεσθαι τὴ
κρίσιν, ὥσθ᾽ ἅμα τὴν ψῆφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴ
ὀργήν.

XX. Ὁρῶν οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοίᾳ μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δ
τοῦ δήμου τὴν σύγκλητον ἀπορουμένην ἠρώτησε τοὺς δι
μάρχους, τίνα κατηγοροῦσιν αὐτοῦ καὶ περὶ τίνος κριθ
σόμενον ἐπὶ τὸν δῆμον ἐξάγουσιν. Εἰπόντων δ᾽ ἐκείνων, ὅ
τυραννίς ἐστι τὸ ἔγκλημα καὶ τυραννεῖν διανοούμενον ἀπ
δείξουσιν αὐτὸν, οὕτως ἐξαναστὰς αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν δ
μον ἤδη βαδίζειν ἀπολογησόμενος καὶ μηδένα τρόπον κρ
σεως μηδὲ, ἂν ἀλῷ, κολάσεως παραιτεῖσθαι· „μόνον ὅπως
ἔφη „τοῦτο κατηγορήσητε καὶ μὴ ψεύσησθε τὴν βουλήν.
Ὡς δ᾽ ὡμολόγησαν, ἐπὶ τούτοις ἡ κρίσις ἐγίνετο. Συνε
θέντος δὲ τοῦ δήμου πρῶτον μὲν οὐ κατὰ λόχους, ἀλλὰ κα
τὰ φυλὰς ἐβιάζοντο γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν τῶν εὐπό
ρων καὶ γνωρίμων καὶ στρατευομένων τὸν ἄπορον καὶ πε
νηράγμονα καὶ τοῦ καλοῦ φροντίζοντα μηδὲν ὄχλον ἐπ
παροσθεν ταῖς ψήφοις ποιοῦντες, ἔπειτα τὴν τυραννίδα
ἀφίντες αἰτίαν ἀναπόδεικτον οὖσαν ἐκείνων πάλιν ἐμέμνη
το τῶν λόγων, οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλ
λύων μὲν ἐκπυρώσαι τὴν ἀγορὰν, ἀφελέσθαι δὲ τὴν δη
μαρχίαν τοῦ δήμου κελεύων. Καινὸν δὲ κατηγόρησαν αὐ
τοῦ κατηγόρημα, τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, ἃ λαβὼν ἐ
τῆς Ἀντιατῶν χώρας οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλ
διένειμε τοῖς μεθ᾽ αὑτοῦ στρατευομένοις· ὑφ᾽ οὗ δὴ κα
μάλιστα λέγεται διαταραχθῆναι τὸν Μάρκιον. Οὐ γὰρ προσ
δόκησεν οὐδ᾽ εὐπόρησε πρὸς τὸν ὄχλον ἐκ τοῦ παραυτίκ
λόγων πιθανῶν, ἀλλ᾽ ἐπαινοῦντι τοὺς στρατευσαμένους ἐθά
ρρησεν αὐτῷ πλείονες ὄντες οἱ μὴ στρατευσάμενοι. Τέλο
δ᾽ οὖν ταῖς φυλαῖς τῆς ψήφου δοθείσης αἱ καθαιροῦσα
ταξεῖς ἐγένοντο. Ἦν δὲ τίμημα τῆς καταδίκης ἀΐδιος φυγή
Μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσιν ὁ μὲν δῆμος οὐδέποτε νικήσα
μάχῃ πολεμίους τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε φρονῶν κα
τηθὼς ἀπῆει. Τὴν δὲ βουλὴν ἄχος ἔσχε καὶ κατήφεια δι

νὴ μεταμελομένην καὶ δυσφοροῦσαν ἐπὶ τῷ μὴ πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν πρότερον ἢ περιιδεῖν ὑβρίσαντα καὶ χρησάμενον ἐξουσίᾳ τοσαύτῃ τὸν δῆμον. Οὐδὲν δ' ἔδει τότε πρὸς διάγνωσιν ἐσθῆτος ἢ παρασήμων ἑτέρων, ἀλλ' εὐθὺς ἦν δῆλος ὅτι δημότης ὁ χαίρων καὶ ὁ δυσφορῶν ὅτι Πατρίκιος.

XXI. Πλὴν αὐτὸς ὁ Μάρκιος ἀνέκπληκτος καὶ ἀταπείνωτος καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσώπῳ παθεστηκὼς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐφαίνετο πεπονθὼς ἀσυμπαθὴς ἑαυτῷ μόνος, οὐχ ὑπὸ λογισμοῦ καὶ πραότητος οὐδὲ τῷ φέρειν μετρίως τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ἐμπαθὴς ὢν ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυφροσύνης, ὅπερ ἀγνοοῦσιν οἱ πολλοὶ λύπην οὖσαν. Ὅταν γὰρ εἰς θυμὸν μεταβάλῃ καθάπερ ἐκπυρωθεῖσα, τὸ ταπεινὸν ἀποβάλλει καὶ ἀργόν· ᾗ καὶ δοκεῖ θρασυκὸς ὁ θυμούμενος, ὡς θερμὸς ὁ πυρέττων, οἷον ἐν σφυγμῷ καὶ διατάσει καὶ ὄγκῳ γενομένης τῆς ψυχῆς. Ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις αὐτίκα μάλα τὴν διάθεσιν ταύτην ὁ Μάρκιος. Εἰσελθὼν γὰρ οἴκαδε καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ κλαυθμοῦ καὶ βοῆς ὀλοφυρομένας ἀσπασάμενος καὶ παλινόσας μετρίως φέρειν τὸ συμβεβηκὸς εὐθὺς ἀπιὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς πύλας. Ἐκεῖ δὲ τῶν Πατρικίων ὁμοῦ τι πάντων προσπιπτόντων αὐτὸν οὔτε τι λαβὼν οὔτε τινὸς δεηθεὶς ἀπηλλάττετο τρεῖς ἢ τέτταρας πελάτας ἔχων περὶ αὐτόν. Ἡμέρας δ' ὀλίγας ἔν τισιν ἀγροῖς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν διενεχθεὶς λογισμῶν, οἷους ὁ θυμὸς ὑπέβαλλεν, ὡς οὔτ' εἰς καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τὸ Ῥωμαίους μετιδεῖν, ἐγίνωσκε πόλεμόν τινα βαρὺν καὶ ὅμορον ἀναστῆσαι ἐπ' αὐτούς. Ὥρμησεν οὖν διαπειρᾶσθαι πρῶτον Οὐολούσκων, ἀπράζοντας μὲν εἰδὼς ἔτι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι, ταῖς δὲ γενημέναις ἕναγχος ἥτταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον ἐγγεγονέναι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς οἷμενος.

XXII. Ἦν δέ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως διά τε πλοῦτον καὶ ἀνδρείαν καὶ γένους ἐπιφάνειαν ἀξίωμα βασιλικὸν ἔχων ἐν πᾶσιν Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλλος Ἀμφίδιος. Τοῦτον μισούμενον ὁ Μάρκιος ἑαυτὸν ὡς οὐδένα Ῥωμαίων ἐγίνωσκε· πολλάκις γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προυλήσεσι κατὰ τὰς μάχας γενόμενοι καὶ κομπάσαντες διὰ τὸ ἀνάμιλλον, οἷα

κανιῶν πολεμικῶν φιλοτιμίαι καὶ ζῆλοι φέρουσιν, ἴδιον προσεκτήσαντο τῷ κοινῷ τὸ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. Οὐ μὴν ἀλλὰ μέγεθός τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλιον ὁρῶν καὶ ἄλιστα δὴ Οὐολούσκων ἐπιθυμοῦντα Ῥωμαίους λαβὴν παρασχόντας ἐν μέρει κακῶσαι μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι·

Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπόν· ὃ γὰρ ἂν θέλῃ ψυχῆς ὠνεῖται.

ἐαβὰν γὰρ ἐσθῆτα καὶ σκευὴν, ἐν ᾗ μάλιστα μὴ δόξειν ὃς ἦν ἔμελλεν ὁρώμενος, ὥσπερ Ὀδυσσεὺς,

Ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν.

XXIII. Ἦν δ' ἑσπέρα καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προσετύγχανον, ἐγνώριζε δ' οὐδείς. Ἐβάδιζεν οὖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Τύλλου καὶ παρεισελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν ἑστίαν ἐκάθιζε σιωπῇ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος ἡσυχίαν ἦγεν. Οἱ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν θαυμάσαντες ἀναστῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν (ἦν γάρ τι καὶ περὶ αὐτὸν ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς), ἔφρασαν δὲ τῷ Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὴν ἀπορίαν τοῦ πράγματος. Ὁ δ' ἐξαναστὰς ἦκε πρὸς αὐτὸν καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν ἀφῖκται καὶ τίνων δεόμενος. Οὕτως οὖν ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος καὶ μικρὸν ἀνασχὼν „Εἰ μήπω με γινώσκεις, ὦ Τύλλε" εἶπεν „ἀλλ' ὁρῶν ἀπιστεῖς, ἀνάγκη με κατήγορον ἐμαυτοῦ γενέσθαι. Γάϊός εἰμι Μάρκιος ὁ πλεῖστα σὲ καὶ Οὐολούσκους ἐργασάμενος κακὰ καὶ τὴν οὐκ ἐῶσαν ἀρνεῖσθαι ταῦτα περιφέρων προσηγορίαν, τὸν Κοριολάνον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων ἐκείνων ἐκτησάμην ἔπαθλον ἢ τὸ παράσημον ὄνομα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἔχθρας. Καὶ τοῦτό μοι περίεστιν ἀναφαίρετον, τὰ δ' ἄλλα ὁμοῦ πάντα φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δὲ καὶ προδοσίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσοτιμίαν ἀπεστέρημαι· καὶ φυγὰς ἐλήλαμαι καὶ γέγονα τῆς ἐστίας ἧς σῆς ἱκέτης, οὐχ ὑπὲρ ἀδείας καὶ σωτηρίας, (τί γὰρ ἔδει μ' ἄνδρα ἦκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν;) ἀλλὰ δίκας λαβεῖν θέλων καὶ λαμβάνων ἤδη παρὰ τῶν ἐκβαλόντων τῷ σὲ ποιεῖν ἐμαυτοῦ κύριον. Εἰ μὲν οὖν ἐστί σοι θυμὸς ἐπιχειρεῖν τοῖς ἐμοῖς, ἴδοι ταῖς ἐμαῖς συμφοραῖς, ὦ γενναῖε, χρῆσαι καὶ μὴν εὐτύχημα ποίησον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν σαυτῷ βέλτιον ὑπὲρ ὑμῶν πολεμήσοντος ἢ πρὸς ὑμᾶς, ὅσῳ

πολεμοῦσι βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ παρὰ τοῖς πολε
τῶν ἀγνοούντων· εἰ δ' ἀπείρηκας, οὔτ' ἐγὼ βούλομαι
οὔτε σοὶ καλῶς ἔχει σώζειν πάλαι μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα κα
λέμιον, νῦν δ' ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον." Ὡς οὖν ταῦ
5 Τύλλος ἤκουσεν, ἥσθη τε θαυμαστῶς καὶ τὴν δεξιὰν ἐ
λὼν „Ἀνίστασο" εἶπεν „ὦ Μάρκιε, καὶ θάῤῥει. Μέγ
ἡμῖν ἀγαθὸν ἥκεις διδοὺς σεαυτόν, ἔλπιζε δὲ μείζονα
Οὐολούσκων." Καὶ τότε μὲν εἱστία φιλοφρονούμενο
Μάρκιον, ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις ἐβουλεύοντο πε
10 πολέμου καθ' ἑαυτούς.

XXIV. Τὴν δὲ Ῥώμην ἥ τε τῶν Πατρικίων δυσμ
πρὸς τὸν δῆμον οὐχ ἥκιστα τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκη
τίαν ἐχόντων ἐτάραττε καὶ πολλὰ δαιμόνια μάντεις κ
ρεῖς καὶ ἰδιῶται προσήγγελλον ἄξια φροντίδος. Ἐν δὲ
15 ται τοιοῦτό τι γενέσθαι. Τίτος ἦν Λατῖνος, ἀνὴρ οὐκ
ἐπιφανὴς, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἄλλως καὶ καθαρὸ
σιδαιμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. Οὗτος ὄναρ
ὡς τοῦ Διὸς εἰς ὄψιν ἥκοντος αὐτῷ καὶ κελεύοντος ε
πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι κακὸν τὸν ὀρχηστὴν ἔστειλα
20 τῷ πρὸ τῆς πομπῆς καὶ ἀτερπέστατον. Ἰδὼν δὲ τὴν
ἔλεγε μὴ πάνυ φροντίσαι τὸ πρῶτον, ὡς δὲ καὶ δεύ
ἰδὼν καὶ τρίτον ἠμέλησε, παιδός τε χρηστοῦ θάνατο
δεῖν καὶ τοῦ σώματος ἄφνω παρεθέντος ἀκρατὴς γενέ
Ταῦτα δ' ἐν κλινιδίῳ φοράδην κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκ
25 ἀπήγγειλεν· ἀπαγγείλας δ', ὥς φασιν, εὐθὺς ᾔσθετο
νύμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ ἀναστὰς ἀπῄει δι' αὐτο
δίζων. Θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταὶ πολλὴν ἐποιή
τοῦ πράγματος ζήτησιν. Ἦν δὲ τοιοῦτον. Οἰκέτην τι
τοῦ παραδοὺς οἰκέταις ἑτέροις ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀ
30 μαστιγοῦντας, εἶτ' ἀποκτεῖναι. Ταῦτα πράττουσιν α
καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰκιζομένοις στροφάς τε παντοδαπ
ὀδύνης στρεφόμενον καὶ κινήσεις ἄλλας ἀτερπεῖς τῷ
παθεῖν κινούμενον ἡ πομπὴ κατὰ τύχην ἠκολουθήκει
πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον τῶν παρόντων οὔτ' ὄψιν ἰ
35 ὁρῶντες οὔτε κινήσεις πρεπούσας, οὐδεὶς δ' ἐπεξῆλθεν,
λοιδορίαι μόνον ἐγένοντο καὶ κατάραι τῷ πικρῶς οὕτ
λάζοντι. Καὶ γὰρ ἐχρῶντο πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας

ίᾳ τότε δι' αὐτουργίαν καὶ τὸ κοινωνεῖν διαίτης ἡμερώ-
ρον ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς καὶ συνηθέστερον. Ἦν δὲ μεγά-
ῃ κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος, εἰ ξύλον ἁμάξης, ᾧ τὸν
μὸν ὑπερείδουσιν, ἀράμενος διεξέλθοι παρὰ τὴν γειτνία-
ν. Ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν καὶ ὀφθεὶς παρὰ τῶν συνοίκων 5
αὶ γειτόνων οὐκέτι πίστιν εἶχεν. Ἐκαλεῖτο δὲ φουρκίφερ·
γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι
ούρκαν ὀνομάζουσιν.

XXV. Ὡς οὖν ὁ Λατῖνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν αὐτοῖς καὶ
ιηπόρουν ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε προηγούμενος ἀτερ- 1
τὴς καὶ κακὸς ὀρχηστὴς, ἀνεμνήσθησαν ἔνιοι διὰ τὴν ἀτο-
πίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου τοῦ θεράποντος, ὃν μαστιγοῦν-
τες ἐξήλασαν δι' ἀγορᾶς, εἶτ' ἐθανάτωσαν. Συμφωνησάντων
οὖν τῶν ἱερέων ὅ τε δεσπότης δίκην ἔδωκε καὶ τῷ θεῷ τὴν
πομπὴν καὶ τὰς θέας αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἐπετέλουν. Ἔοικεν 1
οὖν ὁ Νουμᾶς τά τ' ἄλλα τῶν ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητὴς
γεγονέναι καὶ τοῦτο παγκάλως γε νομοθετῆσαι πρὸς εὐλά-
βειαν αὐτοῖς· ὅταν γὰρ ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν
θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι μεγάλῃ φωνῇ βοῶν „Ὃκ ἄγε." Ση-
μαίνει δ' ἡ φωνὴ Τοῦτο πρᾶττε προσέχειν κελεύουσα 2
τοῖς ἱεροῖς καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβάλλειν μεταξὺ μηδὲ χρείαν
ἀσχολίας, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκαίῳ τινὶ
τρόπῳ καὶ διὰ βίας περαινόμενα. Θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ
θέας οὐ μόνον ἐξ αἰτίας τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ μικρὰς
Ῥωμαίοις ἔθος ἐστὶν ἀναλαμβάνειν. Ἵππου τε γὰρ ἑνὸς τῶν 2
ἡ ἀγόντων τὰς καλουμένας θήσσας ἀτονήσαντος καὶ πάλιν τοῦ
ἡνιόχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὰς ἡνίας συλλαβόντος αὖθις ἐψη-
φίσαντο τὴν πομπὴν ἐπιτελεῖν· ἐν δὲ τοῖς κάτω χρόνοις
μίαν θυσίαν τριακοντάκις ἐποίησαν, ἀεί τινος ἐλλείμματος
ἢ προσκρούματος γίνεσθαι δοκοῦντος. Τοιαύτη μὲν εὐλά-
βεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων.

XXVI. Ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐν Ἀντίῳ τοῖς δυνα-
τωτάτοις κρύφα διελέγοντο καὶ παρεκάλουν, ἕως στασιάζου-
σιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν.
Τῶν δὲ δυσωπουμένων, ὅτι σπονδαὶ διέτεις ἦσαν αὐτοῖς
καὶ ἀνοχαὶ γεγενημέναι, πρόφασιν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι παρέσχον
ἔκ τινος ὑποψίας ἢ διαβολῆς ἐν θέαις καὶ ἀγῶσι κηρύξαν-

τες ἀπιέναι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου δύνοντος ἐκ τῆς πόλεως. Ἔνιοι δὲ φασιν ἁπάτῃ τοῦ Μαρκίου καὶ δόλῳ γενέσθαι τοῦτο πέμψαντος εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἀληθῆ κατήγορον τῶν Οὐολούσκων, ὡς ἐν ταῖς θείαις διανοουμένων ἐπιθέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾶν. Πάντας μὲν γὰρ αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦτο δυσμενεστέρους ἐποίησε τοῖς Ῥωμαίοις· ὁ δὲ Τύλλος ἐπὶ μεῖζον αἴρων τὸ πρᾶγμα καὶ παροξύνων τέλος ἔπεισε πέμψαντας εἰς Ῥώμην τήν τε χώραν ἀπαιτεῖν καὶ τὰς πόλεις, ὅσας ἀφῄρηνται πολέμῳ τῶν Οὐολούσκων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες ἠγανάκτησαν καὶ ἀπεκρίναντο, προτέρους μὲν ἀναλῆψεσθαι τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους δὲ καταθήσεσθαι Ῥωμαίους. Ἐκ τούτου συναγαγὼν ἐκκλησίαν πάνδημον ὁ Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, συνεβούλευε τὸν Μάρκιον καλέσαι μηδὲν αὐτῷ μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας, ὅτι συμμαχῶν ὠφελήσει ὅσα πολεμῶν οὐκ ἔβλαψεν.

XXVII. Ἐπεὶ δὲ κληθεὶς ὁ Μάρκιος καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸ πλῆθος οὐχ ἧττον ἀπὸ τῶν λόγων ἢ τῶν ὅπλων ἀνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικὸς καὶ τὸ φρονεῖν καὶ τολμᾶν περιττὸς, ἀποδείκνυται μετὰ Τύλλου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου. Δεδιὼς δὲ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρεσκευάσθαι τοὺς Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γενόμενος τὸν καιρὸν ἀφέληται τῆς πράξεως, τὰ μὲν ἄλλα τοὺς κατὰ πόλιν δυνατοὺς καὶ ἄρχοντας ἐκέλευε συνάγειν καὶ πορίζειν, αὐτὸς δὲ τοὺς προθυμοτάτους ἄνευ καταλόγου πείσας ἑκόντας αὐτῷ συνελθεῖν ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφνω καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος· ὅθεν ηὐπόρησε λείας τοσαύτης, ὅσην ἄγοντας καὶ φέροντας καὶ χρωμένους ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοὺς Οὐολούσκους ἀπεικεῖν. Ἦν δὲ μικρότατον ἔργον αὐτῷ τῆς στρατείας ἐκείνης ἡ εὐπορία καὶ τὸ πολλὰ βλάψαι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν· οὗ δ' ἕνεκα ταῦτ' ἔπραττε μέγα, τὸ τοὺς Πατρικίους προσδιαβαλεῖν τῷ δήμῳ. Τὰ γὰρ ἄλλα πάντα λεμαινόμενος καὶ διαφθείρων τοὺς ἐκείνων ἀγροὺς ἰσχυρῶς ἐφύλαττε καὶ οὐκ εἴα κακουργεῖν οὐδὲ λαμβάνειν ἐξ ἐκείνων οὐδέν. Ὅθεν ἐν διαβολαῖς ἔτι μᾶλλον ἐγένοντο καὶ ταραχαὶ πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν Πατρίκιοι τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες

ὡς ἄνδρα δυνατὸν ἀδίκως ἐκβαλοῦσιν, ὁ δὲ δῆμος ἐκείνο
ἠτιᾶτο διὰ μνησικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἶτα πο
ρουμένων ἐτέρων θεατὰς καθῆσθαι φύλακα τοῦ πλούτ
καὶ τῶν χρημάτων ἔξω τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔχοντας. Ταῦ
διακραξάμενος ὁ Μάρκιος καὶ μεγάλα πρὸς τὸ θαῤῥεῖν
κατέφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελήσας ἀπ
γαγεν ἀσφαλῶς.

XXVIII. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἡ τῶν Οὐ
λούσκων δύναμις ἠθροίσθη πολλὴ φανεῖσα, μέρος μὲν ἔγν
σαν ὑπολιπεῖν ταῖς πόλεσιν ὑπὲρ ἀσφαλείας, μέρει δὲ στ
τίου ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἐλέσθαι δὲ τῶν ἡγεμονιῶν
Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἑτέραν. Ὁ δὲ Τύλλος εἰπ
ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λειπόμενον αὐτοῦ τὸν Μάρκιον ὁρᾷ, τ
βέλτιονι κεχρημένον ἐν ταῖς μάχαις ἁπάσαις, ἐκέλευ
ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων, αὐτὸς δὲ τάς τε πόλεις ὑπομέν
φυλάξειν καὶ τοῖς στρατευομένοις ὑπουργήσειν τὰ πρόσ
φ. Μᾶλλον οὖν ἐκῤῥωσθεὶς ὁ Μάρκιος ἐχώρει πρῶτον
Κίρκιον, πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων, καὶ ταύτην ἐνδοῦ
λουσίως οὐδὲν ἠδίκησε. Μετὰ δὲ ταύτην ἐπόρθει τὴν Λ
τίνων χώραν ἐνταῦθα προσμαχεῖσθαι προσδεχόμενος αὐ
τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ τῶν Λατίνων συμμάχων ὄντων καὶ π
λέως αὐτοὺς ἐκπαλουμένων. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἀπ
θυμον ἐγένετο καὶ τοῖς ὑπάτοις ὀλίγος ἔτι περιῆν τῆς
τῆς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦ
τοὺς Λατίνους ἀπέπεμψαν, οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τ
πόλεις ἦγεν καὶ Τολερίνους καὶ Λαουϊκάνους καὶ Πεδάνο
ἐπὶ δὲ Βωλάνους ἀντιστάντας αὐτῷ κατὰ κράτος ἑλὼν τὰ
σώματα λείαν ἐποιήσατο καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. Τ
τῶν προστιθεμένων ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο πολλὴν, ὅπως μ
ἔχοντες αὐτοῦ βλάπτοιντο, πορῥωτάτω στρατοπεδεύων
τῆς χώρας ἀπεχόμενος.

XXIX. Ἐπεὶ δὲ καὶ Βόλλας πόλιν οὐ πλείους σταδί
ἑκατὸν ἀπέχουσαν τῆς Ῥώμης ἑλὼν χρημάτων πολλῶν ἐκ
τησε καὶ πάντας ὀλίγου δεῖν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέφθειρε, τ
τῶν Οὐολούσκων οὐδ' οἱ μένειν ἐν ταῖς πόλεσι ταχθέντες ἐκ
τέμενον, ἀλλ' ἐφέροντο σὺν τοῖς ὅπλοις πρὸς τὸν Μάρ
ἕνα στρατηγὸν καὶ μόνον ἄρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν

Ἐκ δὲ τούτου [illegible]
μης τὸν δῆμον, ἄτοπος δὲ κομιδῇ καὶ παράλ
τρικίους. Ὁ μὲν γὰρ δῆμος ὥρμησε λύειν τὴν
καταδίκην καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, ἡ
αχθεῖσα καὶ σκοποῦσα περὶ τοῦ βουλεύματος
διεκώλυσεν, εἴτε πάντως ἐνίστασθαι φιλονεικο
ὁ δῆμος ἐσπούδαζεν, εἴτ' ἄλλως χάριτι τοῦ δή
μὴ βουλομένη κατελθεῖν, εἴτε κἀκεῖνον αὐτὸ
μένη δι' ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίει κακῶς οὐχ
ἀγνωμονηθεὶς καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἔδειξε
ᾗ τὸ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγίνωσ
αὐτῷ καὶ συναδικούμενον. Ἐξενεχθείσης δὲ
τοὺς πολλοὺς ὁ μὲν δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ φ
τι ποιεῖν ἄνευ προβουλεύματος.

XXX. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀκούσας ἔτι μᾶλλο
καὶ τὴν πολιορκίαν ἀπολιπὼν ἐπὶ τὴν πόλιν
καὶ περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλίας τάφρο
[illegible] τεσσαράκοντα τῆς πόλεως στα
Ὀφθεὶς δὲ φοβερὸς καὶ πολὺν θόρυβον παρα
παρόντι τὴν στάσιν ἔπαυσεν· οὐδεὶς γὰρ ἔ
[illegible] ἀντειπεῖν οὔτ' ἄρχων οὔτε βουλ

Μάρκιον ἐκείνῳ τε κάθοδον διδόντας εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς λῦσαι δεομένους. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἀπὸ βουλῆς ἦσαν μὲν ἐπιτήδειοι τῷ Μαρκίῳ, προσεδέχοντο δὲ πολλὴν περί γε τὰς πρώτας ἀπαντήσεις φιλοφροσύνην παρ' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ συνήθους. Ἐγίνετο δὲ τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων ἀχθέντες ἐνετύγχανον αὐτῷ μετ' ὄγκου καθεζομένῳ καὶ βαρύτητος οὐκ ἀνεκτῆς. Ἔχων δὲ τοὺς πρώτους τῶν Οὐολούσκων περὶ αὐτὸν ἐκέλευε λέγειν ὧν δεόμενοι τυγχάνουσιν. Εἰπόντων δὲ λόγους ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἐν ἤθει τῷ πρέποντι καὶ παυσαμένων ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρῶς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρὸς ὀργὴν ὧν ἔπαθε, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν Οὐολούσκων ὡς στρατηγὸς ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν ὅσην ἀπετέμοντο πολέμῳ κελεύων καὶ ψηφίσασθαι Οὐολούσκοις ἰσοπολιτείαν ἥνπερ Λατίνοις, ἄλλην γὰρ οὐκ εἶναι βέβαιον ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. Χρόνον δὲ βουλῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα· καὶ τῶν πρέσβεων ἀπελθόντων εὐθὺς ἀνέζευξεν ἐκ τῆς χώρας.

XXXI. Τοῦτο δὴ πρῶτον αἰτίαμα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φθονοῦντες ἐλάμβανον, ὧν ἦν καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ Μαρκίου μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δ' ἀνθρωπίνῳ πάθει γεγονώς. Ἤχθετο γὰρ ἠμαυρωμένος παντάπασι τῇ δόξῃ καὶ παρορώμενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων πάντα μόνον ἡγουμένων αὐτοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοὺς δ' ἄλλους ἀξιούντων ὅσον ἐκεῖνος αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμεως καὶ ἀρχῆς ἀγαπᾷν ἔχοντας. Ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεσπείροντο καὶ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἠγανάκτουν καὶ προδοσίαν ἐκάλουν τὴν ἀνάζευξιν, οὐ τειχῶν οὐδ' ὅπλων, ἀλλὰ καιρῶν, οἷς καὶ τἄλλα πάντα σώζεσθαι καὶ πάλιν ἀπόλλυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων, οὗ μείζονας οὐδὲν ἐν ἐλάττονι χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολάς. Καίτοι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἀργὸν διῆγεν, ἀλλὰ τοὺς συμμάχους τῶν πολεμίων ἔφθειρεν ἐπιὼν καὶ περιέκοπτε καὶ πόλεις ἑπτὰ κεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔλαβεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ὄκνου πλήρεις ἦσαν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ καὶ τοῖς ἐκνεναρκηκόσι κομιδῇ καὶ παραλελυμένοις

ιν ὁμοίως διέκειντο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δ' ὁ χι
ιῆλθε καὶ παρῆν αὖθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυνάμι
ης, ἐκπέμπουσι πρεσβείαν πάλιν τοῦ Μαρκίου δεη
ν ὑφέσθαι τῆς ὀργῆς καὶ τοὺς Οὐολούσκους ἐκ τῆς
ἀπαγαγόντα πράττειν καὶ λέγειν ὅ τι ἂν ἀμφοτέροις
βέλτιον εἶναι· φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδώσειν Ῥωμαίο
δέ τινος τῶν φιλανθρώπων οἴηται δεῖν τυχεῖν τοὺς Ο
ύσκους, ἅπαν αὐτοῖς γενήσεσθαι τὰ ὅπλα καταθεμέν
ρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη μηδὲν ὡς Οὐολούσκων ἀπεκ
ισθαι στρατηγὸς, ὡς δὲ Ῥωμαίων ἔτι πολίτης παραιν
καὶ παρακαλεῖν μετριώτερα φρονήσαντας ἐπὶ τοῖς δικαί
ἥκειν πρὸς αὐτὸν ἐν ἡμέραις τρισὶν ἃ προκαλεῖται φη
σαμένους, εἰ δ' ἕτερα δόξει, γινώσκειν οὐκ οὖσαν αὐτ
ἄδειαν αὖθις μετὰ λόγων κενῶν βαδίζουσιν εἰς τὸ στρα
πεδον.

XXXII. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων ἀπούσασα
βουλὴ καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῷ καὶ κλύδωνι τῆς πόλε
ἄρασα τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. Ὅσοι γὰρ ἦσαν ἱερεῖς θεῶ
μυστηρίων ὀργιασταὶ ἢ φύλακες ἢ τὴν ἀπ' οἰωνῶν πάτ
οὖσαν ἐκ παλαιῶν μαντικὴν ἔχοντες, τούτους πάντας
ιέναι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο κεκοσμημένους
ἑκάστῳ νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις, λέγειν δὲ ταῦτα καὶ
καλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν πόλεμον οὕτω διαλέγητα
τῶν Οὐολούσκων τοῖς πολίταις. Ἐδέξατο μὲν οὖν
στρατόπεδον τοὺς ἄνδρας, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔδωκεν οὐδ'
ξεν οὐδ' εἶπε μαλακώτερον, ἀλλ' ἐφ' οἷς πρότερον
ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις ἢ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. Ἀ
θόντων οὖν τῶν ἱερέων ἔδοξεν ἀτρεμοῦντας ἐν τῇ
τείχη φυλάττειν καὶ προσβάλλοντας ἀποκρούεσθαι
λεμίους ἐν τῷ χρόνῳ μάλιστα καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχ
λόγοις τιθεμένοις τὰς ἐλπίδας, ἐπεὶ δ' αὐτῶν γε
οὐδὲν ἠπίσταντο πράττοντες, ἀλλὰ ταραχὴ καὶ
φήμη πονηρὰ τὴν πόλιν κατεῖχεν, ἄχρις οὗ συνέ
γμα τῷ πολλάκις ὑφ' Ὁμήρου λεγομένῳ, μὴ πά
θεσι τοὺς πολλοὺς ὅμοιον. Λέγοντος γὰρ αὐτ
φανοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις πράξεσι καὶ παρε

Τῷ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις

καὶ τὸ

Ἀλλά τις ἀθανάτων τρίψε φρένας, ὅς γ' ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν,

καὶ τὸ

Ἤ τι ὀϊσσάμενος ἢ καὶ θεὸς ὣς ἐκέλευε
ἀταφρονοῦσιν ὡς ἀδυνάτοις πράγμασι καὶ μυθεύμασιν 5
ἐκείνοις τὸν ἑκάστου λογισμὸν τῆς προαιρέσεως ἄπιστον ἀθετάντος. Οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο Ὅμηρος, ἀλλὰ τὰμὲν εἰκότα καὶ συνήθη κατὰ λόγον περαινόμενα τῷ ἐφ' ἡμῖν ἀποδίδωσι καὶ λέγει δήπου πολλάκις

Αὐτὰρ ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμόν 1

καὶ

Ὣς φάτο· Πηλείωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δέ οἱ ἦτορ
Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριζεν,

καὶ πάλιν

— Ἀλλὰ τὸν οὔ τι 1
Πείθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην,

ἐν δὲ ταῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ φορᾶς τινος ἐνθουσιάδους καὶ παραστάσεως δεομέναις οὐκ ἀναιροῦντα ποιεῖ τὸν θεὸν, ἀλλὰ κινοῦντα τὴν προαίρεσιν, οὐδ' ὁρμὰς ἐνεργαζόμενον, ἀλλὰ φαντασίας ὁρμῶν ἀγωγούς· αἷς οὐδὲ 2
ποιεῖ τὴν πρᾶξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ τῷ ἑκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν καὶ τὸ θαῤῥεῖν καὶ τὸ ἐλπίζειν προστίθησιν. Ἢ γὰρ ἀπαλλαπτέον ὅλως τὰ θεῖα πάσης αἰτίας καὶ ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τις ἂν ἄλλος εἴη τρόπος, ᾧ βοηθοῦσιν ἀνθρώποις καὶ συνεργοῦσιν, οὐ τὸ σῶμα δήπου πλάττοντες ἡμῶν οὐδὲ 2
τὰς χεῖρας, εἰς ἃ δεῖ μετατιθέντες αὐτοὶ καὶ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὸ πρακτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαντασίαις καὶ ἐπινοίαις ἐγείροντες ἢ τοὐναντίον ἀποτρέποντες καὶ ἱστάντες;

XXXIII. *Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἄλλαι μὲν* 3
πρὸς ἄλλους ἱεροῖς, αἱ δὲ πλεῖσται καὶ δοκιμώτατα περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς βωμὸν ἱκέτευον. Ἐν δὲ ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα τοῦ μεγάλα καὶ πολλὰ Ῥωμαίους ἔν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις ὠφελήσαντος ἀδελφὴ Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν οὖν ἐτεθνήκει πρότερον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 3
ἱστορήκαμεν, ἡ δὲ Οὐαλερία δόξαν εἶχεν ἐν τῇ πόλει καὶ τιμὴν δοκοῦσα τῷ βίῳ μὴ καταισχύνειν τὸ γένος.

ἡμῶν, ὡς ἔοικεν, οἰκτείρας τὴν [illegible]
δευρὶ τραπέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ δεηθῆναι σ
ταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὑμῖν δὲ πει
νεστέραν φέροντα δόξαν ἢ αἱ Σαβίνων θ
εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ πολέμων συναγα
καὶ ἄνδρας. Δεῦτε πρὸς Μάρκιον ἰοῦσαι μ
ψασθε τῆς ἱκετηρίας καὶ μαρτυρήσατε τῇ
ρίαν ἀληθῆ καὶ δικαίαν, ὅτι πολλὰ πάσχου
οὔτ' ἔπραξε δεινὸν οὔτ' ἐβούλευσε περὶ ὑμῶ
ἀποδίδωσιν ὑμᾶς ἐκείνῳ, κἂν μηδενὸς τυγχ
ἐκεικῶν." Ταῦτα τῆς Οὐαλερίας εἰπούσης
λοιπαὶ γυναῖκες, ἠμείψατο δὲ ἡ Οὐολουμ
κοινῶν ἡμῖν συμφορῶν, ὦ γυναῖκες, ἴσον
πράττομεν κακῶς ἀπολέσασαι τὴν Μαρκίου
τὴν, τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ τοῖς τῶν πολεμίων
μενον μᾶλλον ἢ σωζόμενον ἐφορῶσαι. Μέγ
ἀτυχημάτων ἐστίν, εἰ τὰ τῆς πατρίδος οὕ
ὥστ' ἐν ἡμῖν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. Οὐκ οἶδα
σεται λόγον ἡμῶν ἐκεῖνος, εἴ γε μηδένα πε
δος, ἣν καὶ μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ παί
Οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῖν λαβοῦσαι καὶ κ
[illegible]

ὡς οὖν εἶδε προσιούσας τὰς γυναῖκας, ἐθαύμασεν, ἐπιγνοὺς
ἐ τὴν μητέρα πρώτην βαδίζουσαν ἐβούλετο μὲν ἐμμένειν
οἷς ἀτρέπτοις ἐκεῖνος καὶ ἀπαραιτήτοις λογισμοῖς, γενό-
μενος δὲ τοῦ πάθους ἐλάττων καὶ συνταραχθεὶς πρὸς τὴν
ὄψιν οὐκ ἔλεγε καθεζομένῳ προσελθεῖν, ἀλλὰ καταβὰς θᾶτ-
τον ἢ βάδην καὶ ἀπαντήσας πρώτην μὲν ἠσπάσατο τὴν μη-
τέρα καὶ πλεῖστον χρόνον, εἶτα δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέ-
κνα, μήτε δακρύων ἔτι μήτε τοῦ φιλοφρονεῖσθαι φειδόμε-
νος, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ ῥεύματος φέρεσθαι τοῦ πάθους ἑαυ-
τὸν ἐνδεδωκώς.

XXXV. Ἐπεὶ δὲ τούτων ἄδην εἶχε καὶ τὴν μητέρα βου-
λομένην ἤδη λόγων ἄρχειν ἤσθετο, τοὺς τῶν Οὐολούσκων
προβούλους παραστησάμενος ἤκουσε τῆς Οὐολουμνίας τοι-
αῦτα λεγούσης· „Ὀρθῶς μὲν, ὦ παῖ, κἂν αὐταὶ μὴ λέγωμεν,
ἴσθῃτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σωμάτων τεκμαιρόμενος, οἵαν
οἰκουρίαν ἡμῖν ἡ σὴ φυγὴ περιεποίησε· λόγισαι δὲ νῦν, ὡς
ἀνυχίσταται πασῶν ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιστον
θέαμα φοβερώτατον ἡ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱὸν, ταύ-
τῃ δ' ἄνδρα τοῖς τῆς πατρίδος τείχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμε-
νον. Ὃ δ' ἔστι τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας
ἐσχατώτατον, εὐτυχεῖσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν.
Οὐ γὰρ οἷόν τε καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν
αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἀλλ' ἃ τις ἂν ἡμῖν καταράσαιτο
τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἔνεστιν εὐχαῖς· ἀνάγκη
γὰρ ἢ τῆς πατρίδος ἢ σοῦ στέρεσθαι γυναικὶ σῇ καὶ τέκνοις.
Ἐγὼ δ' οὐ περιμενῶ ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν τύχην ζώσῃ
τὸν πόλεμον, ἀλλ' εἰ μή σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν ἐκ
διαφορᾶς καὶ κακῶν θέμενον ἀμφοτέρων γενέσθαι εὐεργέ-
την μᾶλλον ἢ λυμεῶνα τῶν ἑτέρων, οὕτω διανοοῦ καὶ πα-
ρασκεύαζε σεαυτὸν, ὡς τῇ πατρίδι μὴ προσμίξαι δυνάμενος
πρὶν ἢ νεκρὸν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. Οὐ γὰρ ἐκείνην με
δεῖ τὴν ἡμέραν ἀναμένειν, ἐν ᾗ τὸν υἱὸν ἐπόψομαι θριαμ-
βούμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πα-
τρίδος. Εἰ μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐολούσκους
ὀλέσαντα, χαλεπή σοι καὶ δυσδιαίτητος, ὦ παῖ, πρόκει-
ται ἐπῳδή· οὔτε γὰρ διαφθεῖραι τοὺς πολίτας καλὸν οὔτε
τοὺς πεπιστευκότας προδοῦναι δίκαιον. Νῦν δ' ἀπαλλαγὴν

ἠκροᾶτο μηδὲν ἀποκρινόμενος. Ἐπεὶ δ
εἰστήκει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὖθις ἡ
σιγᾷς“ εἶπεν „ὦ παῖ; Πότερον ὀργῇ κα
τα συγχωρεῖν καλόν; οὐ καλὸν δὲ μητρ
μένῃ περὶ τηλικούτων; ἢ τὸ μεμνῆσθαι
ἀνδρὶ μεγάλῳ προσήκει, τὸ δ' εὐεργεσία
ται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων, σέβεσθαι
δρὸς ἔργον ἐστὶ μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ; Κ
λον ἔφασκε τηρεῖν χάριν ὡς σοὶ πικρῶς
ἐπεξιόντι. Καίτοι παρὰ τῆς πατρίδος
ἀπείληφας, τῇ μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν
μὲν οὖν ὁσιώτατον ἄνευ τινὸς ἀνάγκης
δουμένην οὕτω παλῶν καὶ δικαίων, μὴ π
δομαι τῆς ἰσχάτης ἐλπίδος;“ Καὶ ταῦτ
πτει τοῖς ποσὶν αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικ
γνων. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀναβοήσας „Οἵα
χαρ“ ἐξανίστησιν αὐτὴν καὶ τὴν δεξιὰν π
πίπρασας“ εἶπεν „εὐτυχῇ μὲν τῇ πατ
ἐλεύθριον· ἔπεισμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνης ἡττ
εἰκὼν καὶ βραχέα τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυνα

ἀντεῖπε δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πάντες εἵποντο τὴν ἀρετὴν μᾶλλον αὐτοῦ θαυμάζοντες ἢ τὴν ἐξουσίαν.

XXXVII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὅσῳ φόβῳ καὶ κινδύνῳ καθειστήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἴσθησιν παρέσχε μᾶλλον λυθέντος. Ἅμα γὰρ ἀφεώρων τοὺς Οὐολούσκους ἀναζευγνύοντας οἱ περὶ τὰ τείχη καὶ πᾶν εὐθὺς ἱερὸν ἀνεῴγει, στεφανηφορούντων ὥσπερ ἐπὶ νίκῃ καὶ θυόντων. Μάλιστα δὲ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει καὶ τιμῇ τῆς τε βουλῆς τοῦ τε πλήθους ἅπαντος ἔνδηλος ἦν ἡ χαρὰ τῆς πόλεως, καὶ λεγόντων καὶ νομιζόντων γεγονέναι τῆς σωτηρίας περιφανῶς ἐκείνας αἰτίας. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὅ τι ἂν αὐταῖς ἀξιώσωσι γενέσθαι πρὸς δόξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν τοὺς ἄρχοντας, οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο ἢ Τύχης Γυναικείας ἱερὸν ἱδρύσασθαι, τὸ μὲν ἀνάλωμα συμβαλλόμεναι παρ' αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμὰς, ὅσαι θεοῖς πρέπουσι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως ἀναλαβούσης. Ἐπεὶ δ' ἡ βουλὴ τὴν μὲν φιλοτιμίαν ἐπῄνεσε, δημοσίαις δὲ δαπάναις ἐποιήσατο τὸν νεὼν καὶ τὸ ἕδος, οὐδὲν ἧττον αὐταὶ χρήματα συνεισενεγκοῦσαι δεύτερον ἄγαλμα κατεσκεύασαν, ὃ δὴ καί φασι Ῥωμαῖοι καθιστάμενον ἐν τῷ ἱερῷ φθέγξασθαί τι τοιοῦτον· ΘΕΟΦΙΛΕΙ ΜΕ ΘΕΣΜΩι ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΔΩΚΑΤΕ.

XXXVIII. Ταύτην καὶ δὶς γενέσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσιν ἀγενήτοις ὅμοια καὶ χαλεπὰ πεισθῆναι πείθοντες ἡμᾶς. Ἰδίοντα μὲν γὰρ ἀγάλματα φανῆναι καὶ δακρυῤῥοοῦντα καί τινας μεθιέντα νοτίδας αἱματώδεις οὐκ ἀδύνατόν ἐστι. Καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος, πολλὰς δὲ χροιὰς ἀνιᾶσιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ δέχονται βαφὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος, οἷς ἔνια σημαίνειν τὸ δαιμόνιον οὐδὲν ἂν δόξειε κωλύειν. Δυνατὸν δὲ καὶ ἀνυγμῷ καὶ στεναγμῷ ψόφον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα καὶ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βιαιοτέραν ἐν βάθει γενομένην. Ἔναρθρον δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῆ καὶ πεπτὴν καὶ ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ γενέσθαι παντάπασιν ἀμήχανον, εἰ μηδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν θεὸν ἄνευ σώματος ὀρθενικοῦ καὶ διηρμοσμένου μέρεσι λογικοῖς γέγονεν ἠχεῖν καὶ διαλέγεσθαι. Ὅπου δ' ἡμᾶς ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιάζεται

καὶ πιθανοῖς μάρτυσιν, ἀνόμοιον αἰσθήσει πάθος
μενον τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς συναναπείθει τὸ δόξα
περ ἐν ὕπνοις ἀκούειν οὐκ ἀκούοντες καὶ βλέπειν
ποντες δοκοῦμεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ὑπ' εὐνοίας καὶ
πρὸς τὸν θεὸν ἄγαν ἐμπαθῶς ἔχουσι καὶ μηδὲν ἀθετεῖ
ἀναίνεσθαι τῶν τοιούτων δυναμένοις μέγα πρὸς πίσ
τὸ θαυμάσιον καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς τῆς τοῦ θεοῦ δυν
Οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀνθρωπίνῳ προσέοικεν οὔτε φύ
τε τέχνῃ οὔτ' ἰσχύν, οὔτ', εἴ τι ποιεῖ τῶν ἡμῖν ἀπ
καὶ μηχανᾶται τῶν ἀμηχάνων, παράλογόν ἐστιν, ἀλλ
λον ἐν πᾶσι διαφέρων πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀν
ἐστι καὶ παρηλλαγμένος. Ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ πολλ
Ἡράκλειτον ἀπιστίᾳ διαφυγγάνει μὴ γινώσκεσθαι.

XXXIX. Τὸν δὲ Μάρκιον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ
ἀπὸ τῆς στρατείας, μισῶν πάνυ καὶ βαρυνόμενος δ
βον ὁ Τύλλος ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν εὐθύς, ὡς, εἰ νε
φύγοι, λαβὴν ἑτέραν οὐ παρίξοντα· πολλοὺς δὲ συ
καὶ παρασκευάσας ἐπ' αὐτὸν ἐκέλευσεν εὐθύνας ὑπ
τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδόντα τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ φοβο
ἰδιώτης γενέσθαι, τοῦ Τύλλου στρατηγοῦντος καὶ δ
γον μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ἔλεγε τὴν ἀρχὴ
δώσειν Οὐολούσκοις, ἐὰν κελεύωσι, καὶ γὰρ λαβεῖν π
κελευόντων, εὐθύνας δὲ διδόναι καὶ λόγον οὐδὲ νῦν
τεῖσθαι τοῖς βουλομένοις Ἀντιατῶν. Γενομένης οὖν
σίας οἱ παρεσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενο
ἄξυνον τὸ πλῆθος. Ἐπεὶ δ' ἀναστάντι τῷ Μαρκίῳ
ἄγαν θορυβοῦν ὑπ' αἰδοῦς ἐνεδίδου καὶ παρεῖχεν ἀδε
γειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα χαίροντες εἰρήνῃ τά
τιατῶν ἐγένοντο φανεροὶ μετ' εὐνοίας ἀκουσάμενοι π
καίως κρινοῦντες, ἔδεισεν ὁ Τύλλος τὴν ἀπολογίαν τ
δρός. Ἦν γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν καὶ τὰ
σθεν ἔργα μείζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὕστερον αἰτίας, μ
δ' ὅλως τὸ ἔγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν μ
ριον· οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι τὴν Ῥώμην ὑποχ
μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν ἐγγὺς ἐγένοντο διὰ Μά
Οὐκέτ' οὖν ἔδοξε διαμέλλειν οὐδὲ πειρᾶσθαι τῶν πολ
ἀλλ' ἀγαγόντες οἱ θρασύτατοι τῶν συνιστάντων,

ἔστιν ἀκουστέον οὐδὲ περιοπτέον Οὐολούσκοις τὸν προδ
τὴν τυραννοῦντα καὶ μὴ κατατιθέμενον τὴν ἀρχὴν, προσπ
σόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτὸν καὶ προσήμυνεν οὐδεὶς τ
παρόντων. Ὅτι δὲ τοῖς πλείστοις οὐκ ἐπράχθη κατὰ γν
μην, ἐδήλωσαν αὐτίκα συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐπὶ
σῶμα καὶ θάψαντες ἐντίμως καὶ τὸν τάφον ὅπλοις καὶ λ
φήροις κοσμήσαντες ὡς ἀριστέως καὶ στρατηγοῦ. Ῥωμαί
δὲ τὴν τελευτὴν πυθόμενοι ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεδείξαντο σ
μεῖον οὔτε τιμῆς οὔτ' ὀργῆς πρὸς αὐτὸν, αἰτησαμέναις
ταῖς γυναιξὶν ἐπέτρεψαν ἀποπενθῆσαι δέκα μῆνας, ὥσπ
ἔθος ἦν ἑκάστῃ πατέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. Οὗτος γ
ἦν ὅρος τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὥρισε Νουμᾶς Πο
πίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωτα
Τὸν δὲ Μάρκιον εὐθὺς ἐπόθει τὰ Οὐολούσκων πράγματ
Πρῶτον μὲν γὰρ στασιάσαντες πρὸς Λίκανοὺς συμμάχο
καὶ φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας ἄχρι τραυμάτων καὶ φ
νων προῆλθον· ἔπειτα μάχῃ κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων,
ἦ Τύλλος ἀπέθανε καὶ τὸ ἀνθοῦν μάλιστα τῆς δυνάμε
διαφθάρη, διαλύσεις αἰσχίστας ἠγάπησαν ὑπήκοοι γενόμ
νοι καὶ τὸ προστατεύμενον αὐτοῖς ποιήσειν ὁμολογήσαντε

COMPARATIO ALCIBIADIS CVM CORIOLANO.

Ἐκκειμένων δὲ τῶν πράξεων, ὅσας ἡγούμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέτερον ποιούσας ῥοπὴν μεγάλην ὁρᾶν ἔστιν. Ὁμαλῶς γὰρ ἀμφότεροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγοῦντες ἐπεδείξαντο, πλὴν εἰ μή τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετέλεσεν, ἀποφαίνειν τελειότερον στρατηγόν· ἐπεὶ τό γε παρόντας καὶ ἄρχοντας ὀρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκεῖα καὶ προδηλότερον αὖ πάλιν βλάπτειν μεθισταμένους ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. Πολιτείαν δὲ τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου τὴν ἄγαν λαμπρὰν καὶ τὸ μὴ καθαρεῦον ἀναγωγίας καὶ βωμολοχίας ἐν τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς οἱ σώφρονες ἐβδελύττοντο, τὴν δὲ Μαρκίου παντάπασιν ἄχαριν καὶ ὑπερήφανον καὶ ὀλιγαρχικὴν γενομένην ἐμίσησεν ὁ Ῥωμαίων δῆμος. Οὐδετέραν μὲν οὖν ἐπαινετέον, ὁ δὲ δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος τῶν ὅπως οὐ δόξουσι δημαγωγεῖν προπηλακιζόντων τοὺς πολλοὺς ἀμεμπτότερος. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον ἐπὶ τῷ δύνασθαι, τὸ δ' ἰσχύειν ἐκ τοῦ φοβερὸν εἶναι καὶ κακοῦν καὶ πιέζειν πρὸς τῷ αἰσχρῷ καὶ ἄδικόν ἐστιν.

II. Ὅτι τοίνυν ἁπλοῦς τις ὁ Μάρκιος ὑπείληπται τῷ τρόπῳ γεγονέναι καὶ αὐθέκαστος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης πανοῦργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀναλήθης, οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ἧ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἱστόρηκε, τὴν εἰρήνην ἔλυσεν. Ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καὶ-

περ εἰς πόλεμον αὖθις ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυρὰν ἐποίησε καὶ φοβερὰν, τῆς Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίας δι' Ἀλκιβιάδου προσγενομένης. Μάρκιος δ' ὅτι μὲν ἀπάτῃ καὶ αὐτὸς ἐξεπολέμωσε Ῥωμαίους καὶ Οὐολούσκους διαβαλὼν ψευδῶς τοὺς ἥκοντας ἐπὶ τὴν θέαν, Διονύσιος ἱστόρηκεν, ἡ δ' αἰτία φανλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἐκ φιλοτεκνίας οὐδὲ πολιτικῆς μάχης ἢ ἁμίλλης, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδένα φησὶν ὁ Δίων ἀπολαβεῖν χάριν, πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη συνετάραξε καὶ πολλὰς πόλεις οὐδὲν ἀδικούσας τῷ πρὸς τὴν πατρίδα θυμῷ παρανάλωσε. Καίτοι καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὀργὴν μεγάλων αἴτιος συμφορῶν κατέστη τοῖς πολίταις. Ἀλλ' ὅτε πρῶτον ἔγνω μεταμελουμένους εὐγνωμόνησε, καὶ πάλιν ἀποῤῥιφεὶς οὐκ ἐφήσθη τοῖς στρατηγοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βουλευομένους καὶ κινδυνεύοντας, ἀλλ', ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαινεῖται μάλιστα πράξας πρὸς Θεμιστοκλέα, τοῦτ' ἐποίησε πρὸς τοὺς τότ' ἄρχοντας οὐ φίλους ὄντας ἐλθὼν καὶ φράσας τὸ βέλτιον καὶ διδάξας. Μάρκιος δὲ πρῶτον μὲν ὅλην κακῶς ἐποίει τὴν πόλιν οὐχ ὑφ' ὅλης παθὼν, ἀλλὰ τοῦ βελτίστου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναλγήσαντος· ἔπειτα πολλαῖς πρεσβείαις καὶ δεήσεσι μίαν ἰωμένων ὀργὴν καὶ ἄνιαν οὐ τεγχθεὶς οὔτ' εἶξας ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ διαφθεῖραι τὴν πατρίδα καὶ καταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβῃ καὶ κατέλθῃ, βαρὺν πόλεμον καὶ ἄσπονδον ἐπαγγειλάμενος. Τούτῳ μὲν φήσει τις διαφέρειν· Ἀλκιβιάδην μὲν γὰρ ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ Σπαρτιατῶν διὰ δέος ἅμα καὶ μῖσος αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους, Μαρκίῳ δὲ πάντα δίκαια ποιοῦντι Οὐολούσκους οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν. Καὶ γὰρ ἡγεμὼν ἀποδέδεικτο καὶ μεγίστην πίστιν εἶχε μετὰ δυνάμεως, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀποχρωμένων μᾶλλον ἢ χρωμένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει περιὼν καὶ κινδυνούμενος αὖθις ὑπὲρ τῶν στρατοπέδων τέλος εἰς τὰς Τισαφέρνου χεῖρας ἀφῆκεν αὑτόν· εἰ μὴ νὴ Δία μὴ φθαρῆναι τὰς Ἀθήνας παντάπασι προθῶν κατελθεῖν ἐθεράπευε.

III. Χρήματα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ ὀλίγα πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν καὶ διαθέσθαι κακῶς εἰς τρυφὴν καὶ ἀκολασίαν ἱστόρηται, Μάρκιον δὲ σὺν τιμῇ διδόν-

τες οἱ στρατηγοὶ λαβεῖν οὐκ ἔπεισαν. Διὸ καὶ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθὴς ἦν ἐν ταῖς περὶ χρεῶν διαφοραῖς πρὸς τὸν δῆμον, ὡς οὐκ ἐπὶ κέρδεσιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ περιφρόνησιν τοῖς πένησιν ἐπηρεάζων. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων περὶ τῆς Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου τελευτῆς „Πρὸς τοῖς ἄλλοις" φησὶν „ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πείθειν εἶχε"· τὰς δὲ Μαρκίου πράξεις καὶ ἀρετὰς τοῦτο μὴ προσὸν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς τοῖς εὖ παθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίαν σύνοικον, ὡς Πλάτων εἶπεν, ἀνθάδειαν μὴ ὑπομείναντας. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τοὐναντίον ἐπισταμένου χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν οἰκείως οὐδὲν θαυμαστὸν ἐν οἷς κατώρθου τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς εὐημεροῦσαν, ὅπου καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἔνια πολλάκις χάριν εἶχε καὶ ὥραν. Ὅθεν οὗτος μὲν οὐ μικρὰ βλάψας οὐδ' ὀλίγα τὴν πόλιν ὅμως ἀπεδείκνυτο πολλάκις ἡγεμὼν καὶ στρατηγός, ἐκεῖνος δὲ μετιὼν ἐπὶ πολλαῖς ἀριστείαις καὶ ἀνδραγαθίαις ἀρχὴν προσήκουσαν ἐξέπεσεν. Οὕτω τὸν μὲν οὐδὲ πάσχοντες κακῶς ἐδύναντο μισεῖν οἱ πολῖται, τῷ δὲ περιῆν θαυμαζομένῳ μὴ φιλεῖσθαι.

IV. Καὶ γάρ τοι Μάρκιος μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο τῇ πόλει στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις κατὰ τῆς πατρίδος, Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ στρατευομένου πολλάκις καὶ στρατηγοῦντος ἀπέλαυσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Καὶ παρὼν ἐκράτει τῶν ἐχθρῶν ὅσον ἐβούλετο, καὶ μὴ παρόντος ἴσχυσαν αἱ διαβολαί· Μάρκιος δὲ παρὼν ὑπὸ Ῥωμαίων κατεδικάσθη, παρόντα δὲ Οὐολοῦσκοι διέφθειραν, οὐ δικαίως μὲν οὐδ' ὁσίως, αἰτίαν δὲ τοῦ εὐλόγου παρέσχεν αὐτὸς, ὅτι δημοσίᾳ τὰς διαλύσεις μὴ προσδεξάμενος, ἰδίᾳ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν οὐκ ἐλυσε τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τοῦ πολέμου μένοντος ἀπώλεσε τὸν καιρὸν καὶ διέφθειρε· πείσαντα γὰρ ἔδει τοὺς πεπιστευκότας ἀπελθεῖν, εἰ τοῦ πρὸς ἐκείνους δικαίου πλεῖστον ἐποιεῖτο λόγον. Εἰ δὲ μηδὲν ἐφρόντιζεν Οὐολούσκων, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν ἐμπλῆσαι τὴν ἑαυτοῦ βουλόμενος ἐνῆγε τὸν πόλεμον, εἶτ' ἔληξεν, οὐ διὰ τὴν μητέρα καλῶς εἶχε φείσασθαι τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ σὺν τῇ πατρίδι τῆς μητρός· μέρος γὰρ ἦν καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ τῆς πατρίδος, ἣν ἐκολιόρκει. Τὸ δὲ δημοσίαις ἱκεσίαις καὶ δεήσεσι πρέσβεων καὶ ἱεραῖς ἱερέ-

ον ἀπηνῶς χρησάμενον εἶτα χαρίσασθαι τῇ μητρὶ τὴν ἀναχώρησιν οὐ τῆς μητρὸς ἦν τιμή, ἀλλ' ἀτιμία τῆς πατρίδος εἶτ' καὶ παραιτήσει διὰ μίαν γυναῖκα σωζομένης, ὡς οὐκ ἀξίας σώζεσθαι δι' αὐτήν. Ἐπίφθονος γὰρ ἡ χάρις καὶ ὠμὴ καὶ ἀχάριστος ἀληθῶς καὶ πρὸς οὐδετέρους ἔχουσα τὸ εὔγνωμον· ἀνεχώρησε γὰρ μήτε πεισθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμουμένων μήτε πείσας τοὺς συμπολεμοῦντας. Ὧν αἴτιον ἁπάντων τὸ ἀνομίλητον τοῦ τρόπου καὶ λίαν ὑπερήφανον καὶ ἀθάδες, ὃ καθ' αὑτὸ μὲν ἐπαχθές ἐστι τοῖς πολλοῖς, τῷ δὲ φιλοτίμῳ προσὸν γίνεται παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀπαραίτητον. Οὐ γὰρ θεραπεύουσι τοὺς πολλοὺς ὡς μὴ δεόμενοι τιμῆς, εἶτα χαλεπαίνουσι μὴ τυγχάνοντες. Ἐπεὶ τό γε μὴ λιτρῇ μηδὲ θεραπευτικὸν ὄχλων εἶναι καὶ Μέτελλος εἶχε καὶ Ἀριστείδης καὶ Ἐπαμινώνδας· ἀλλὰ τῷ καταφρονεῖν ἀληθὲς ἂν δῆμός ἐστι καὶ δοῦναι καὶ ἀφελέσθαι κύριος ἐξοπτώμενοι καὶ ἀποχειροτονούμενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλάκις οὐκ ὠργίζοντο τοῖς πολίταις ἀγνωμονοῦσιν, ἀλλ' ἠτέκνων αὖθις μεταμελομένους καὶ διηλλάττοντο παρακαλοῦντων. Τὸν γὰρ ἥκιστα θεραπευτικὸν ἥκιστα πρέπει τιμᾶσθαι τιμητικὸν εἶναι τῶν πολλῶν, ὡς τὸ χαλεπαίνειν μάλιστα μὴ τυγχάνοντα τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ σφόδρα γλίχεσθαι φυόμενον.

V. Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χαίρειν καὶ δυσφορεῖν παροργόμενος, ὅθεν ἐπειρᾶτο προσφιλὴς εἶναι τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος· Μάρκιον δὲ θεραπεύειν μὲν οὐκ εἶα τοὺς τιμᾶν δυναμένους καὶ αὔξειν τὸ ὑπερέχον, ὀργὴν δὲ καὶ λύπην ἀμελουμένῳ τὸ φιλότιμον παρεῖχε. Καὶ ταῦτ' ἔστιν, ἃ τις ἂν αἰτιάσαιτο τοῦ ἀνδρός· τὰ δ' ἄλλα πάντα λαμπρά. Σωφροσύνης δὲ καὶ χρημάτων ἐγκρατείας ἕνεκα τοῖς ἀρίστοις καὶ καθαρωτάτοις τῶν Ἑλλήνων ἄξιον αὐτὸν παραβάλλειν, οὐκ Ἀλκιβιάδῃ μὰ Δία τῷ θρασυτάτῳ περὶ ταῦτα καὶ ὀλιγωροτάτῳ τοῦ καλοῦ γενομένῳ.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ.

Τὰ μὲν Συρακουσίων πράγματα πρὸ τῆς Τιμολέ
Σικελίαν ἀποστολῆς οὕτως εἶχεν. Ἐπεὶ Δίων μὲν
Διονύσιον τὸν τύραννον εὐθὺς ἀνῃρέθη δόλῳ καὶ
οἱ σὺν Δίωνι Συρακουσίους ἐλευθερώσαντες, ἡ δὲ
λον ἐξ ἄλλου μεταβάλλουσα συνεχῶς τύραννον ὑπ
κεῖων μικρὸν ἀπέλιπεν ἔρημος εἶναι, τῆς δ' ἄλλης
ἡ μὲν ἀνάστατος καὶ ἄπολις παντάπασιν ἦδη διὰ
λέμους ὑπῆρχεν, αἱ δὲ πλεῖσται πόλεις ὑπὸ βαρβά
δων καὶ στρατιωτῶν ἀμίσθων κατείχοντο, ῥᾳδίως
ναν τὰς μεταβολὰς τῶν δυναστειῶν Διονύσιος ἔτι
ξένους συναγαγὼν καὶ τὸν τότε κρατοῦντα τῶν
σίων Νυσαῖον ἐξελάσας ἀνέλαβε τὰ πράγματα
καθεστήκει τύραννος ἐξ ἀρχῆς, παραλόγως μὲν
κρᾶς δυνάμεως τὴν μεγίστην τῶν πώποτε τυραν
λάσας, παραλογώτερον δ' αὖθις ἐκ φυγάδος καὶ
τῶν ἐκβαλόντων κύριος γενόμενος. Οἱ μὲν οὖν ὑπ
ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων ἐδούλευον οὔτ' ἄλ
μεῖ τυράννῳ καὶ τότε παντάπασιν ὑπὸ συμφορῶν
μένῳ τὴν ψυχήν· οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ γνωριμώτ
Ἱκέτην τραπέντες τὸν δυναστεύοντα τῶν Λεοντίν
ψαν αὐτοὺς ἐκείνῳ καὶ στρατηγὸν εἵλοντο τοῦ πο
τίῳ μὲν οὐδενὸς ὄντα τῶν ὁμολογουμένως τυράννων
οὐκ ἔχοντες ἀποστροφὴν καὶ πιστεύσαντες Συρα
γένος ὄντι καὶ κεκτημένῳ δύναμιν ἀξιόμαχον πρ
ραννον.

II. Ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδονίων στόλῳ μεγάλ
νομένων εἰς Σικελίαν καὶ τοῖς πράγμασιν ἐπαι
φοβηθέντες οἱ Σικελιῶται πρεσβείαν ἐβούλοντο

λάδα καὶ παρὰ Κορινθίων βοήθειαν αἰτεῖν, οὐ μόνον
ν συγγένειαν οὐδ' ἀφ' ὧν ἤδη πολλάκις εὐεργέτηντο
οντες ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ καθόλου τὴν πόλιν ὁρῶντες
θερον καὶ μισοτύραννον οὖσαν ἀεὶ καὶ τῶν πολέμων
λείστους καὶ μεγίστους πεπολεμηκυῖαν, οὐχ ὑπὲρ ἡγε-
καὶ πλεονεξίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθε-
Ὁ δ' Ἰκέτης, ἅτε δὴ τῆς στρατηγίας ὑπόθεσιν τὴν τυ-
α πεποιημένος, οὐ τὴν Συρακουσίων ἐλευθερίαν, κρύ-
ἤδη πρὸς τοὺς Καρχηδονίους διείλκετο, φανερῶς δὲ
υρακουσίους ἐκήνει καὶ τοὺς πρίσβεις εἰς Πελοπόν-
συνεξέπεμψεν, οὐ βουλόμενος ἐλθεῖν συμμαχίαν ἐκεῖ-
λ' ἐὰν, ὅπερ εἰκὸς ἦν, οἱ Κορίνθιοι διὰ τὰς Ἑλληνι-
αχὰς καὶ ἀσχολίας ἀπείκωσι τὴν βοήθειαν, ἐλπίζων
ι τοὺς Καρχηδονίους τὰ πράγματα μετάξειν καὶ χρή-
συμμάχοις καὶ συναγωνισταῖς ἐκείνοις ἐπὶ τοὺς Συ-
ίους ἢ κατὰ τοῦ τυράννου. Ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγον
ν ἐξηλέγχθη.

. Τῶν δὲ πρέσβεων παραγενομένων οἱ Κορίνθιοι κή-
ι μὲν ἀεὶ τῶν ἀποικίδων πόλεων καὶ μάλιστα τῆς Συ-
ίων εἰωθότες, οὐδενὸς δ' αὐτοῖς τότε τῶν Ἑλληνικῶν
ύχην παρενοχλοῦντος, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ καὶ σχολῇ διά-
ἐψηφίσαντο προθύμως βοηθεῖν. Ζητουμένου δὲ στρα-
καὶ τῶν ἀρχόντων γραφόντων καὶ προβαλλομένων τοὺς
ειν ἐν τῇ πόλει σπουδάζοντας εἰς ἐκ τῶν πολλῶν ἀνα-
νόμασε Τιμολέοντα τὸν Τιμοδήμου μήτε προσιόντα
ινοῖς ἔτι μήτ' ἐλπίδος τοιαύτης γενόμενον ἢ προαιρέ-
ἀλλὰ θεοῦ τινος, ὡς ἔοικεν, εἰς νοῦν ἐμβαλόντος τῷ
πρ· τοσαύτη καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν εὐθὺς ἔλαμψε τύ-
ώνεια καὶ ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπηκολούθησε χάρις
ισοῦσα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Ἦν μὲν οὖν γονέων
ῶν ἐν τῇ πόλει, Τιμοδήμου καὶ Δημαρίστης, φιλό-
δὲ καὶ πρᾷος διαφερόντως, ὅσα μὴ σφόδρα μισοτύ-
εῖναι καὶ μισοπόνηρος. Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις οὕτω κα-
ὁμαλῶς ἐκέκρατο τὴν φύσιν, ὥστε πολλὴν μὲν ἐν
νεσιν, οὐκ ἐλάττω δὲ γηρῶντος ἀνδρείαν ἐπιφαίνε-
εῖς πράξεσιν. Ἀδελφὸν δ' εἶχε Τιμοφάνην πρεσβύτε-
ἶδην αὐτῷ προσόμοιον, ἀλλ' ἔμπληκτον καὶ διεφθαρ-

μένον ἔρωτι μοναρχίας ὑπὸ φίλων φαύλων καὶ ξένω
τιωτικῶν ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, ἔχειν τι δοκοῦντα φι
ἐν ταῖς στρατείαις καὶ φιλοκίνδυνον· ᾧ καὶ τοὺς
προσαγόμενος, ὡς ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ δραστήριος, ἐ
μονιῶν ἐτάττετο. Καὶ πρὸς ταῦτα Τιμολέων αὐτῷ συ
τὰ μὲν ἁμαρτήματα παντάπασιν ἀποκρύπτων ἢ μικ
νεσθαι ποιῶν, ἃ δ' ἡ φύσις ἐξέφερεν ἀστεῖα καταμιγν
συνανέξων.

IV. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀργείους καὶ Κλεωναίους μά
Κορινθίων ὁ μὲν Τιμολέων ἔτυχεν ἐν τοῖς ὁπλίταις τι
νος, τὸν δὲ Τιμοφάνην τῶν ἱππέων ἡγούμενον κατα
νει κίνδυνος ὀξύς. Ὁ γὰρ ἵππος αὐτὸν ἀπεσείσατο
περιπεσὼν εἰς τοὺς πολεμίους· καὶ τῶν ἑταίρων οἱ μ
θὺς ἐσκορπίσθησαν φοβηθέντες, οἱ δὲ παραμείναντες
πρὸς πολλοὺς μαχόμενοι χαλεπῶς ἀντεῖχον. Ὡς οὖν
πολέμων κατεῖδε τὸ συμβεβηκὸς, δρόμῳ προσβοηθήσας
ἀσπίδα τοῦ Τιμοφάνους κειμένου προθέμενος καὶ πο
ἀκοντίσματα, πολλὰς δὲ πληγὰς ἐκ χειρὸς ἀναδεξάμε
τὸ σῶμα καὶ τὰ ὅπλα μόλις ἐώσατο τοὺς πολεμίους κ
σωσε τὸν ἀδελφόν. Ἐπεὶ δ' οἱ Κορίνθιοι δεδιότες, μ
θοιεν οἷα καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀποβαλόν
πόλιν, ἐψηφίσαντο τρέφειν ξένους τετρακοσίους, τούτ
χοντα Τιμοφάνην κατέστησαν. Ὁ δὲ τῶν παλῶν καὶ δι
ὑπεριδὼν εὐθέως ἐπέραινεν ἐξ ὧν ποιήσεται τὴν πόλ
αὐτῷ καὶ συχνοὺς ἀνελὼν ἀκρίτους τῶν πρώτων πο
ἀνέδειξεν αὐτὸς ἑαυτὸν τύραννον. Βαρέως δὲ φέρων
πολέων καὶ συμφορὰν ποιούμενος ἑαυτοῦ τὴν ἐκείνου
αν ἐπεχείρησε μὲν αὐτῷ διαλέγεσθαι καὶ παρακαλεῖν ἀ
τὴν μανίαν καὶ δυστυχίαν τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης ζητ
να τῶν ἡμαρτημένων ἐπανόρθωσιν πρὸς τοὺς πολίτας
σαμένου δ' ἐκείνου καὶ καταφρονήσαντος οὕτω παρα
τῶν μὲν οἰκείων Αἰσχύλον ἀδελφὸν ὄντα τῆς Τιμοφ
γυναικὸς, τῶν δὲ φίλων τὸν μάντιν, ὃν Σάτυρον μὲν
πομπος, Ἔφορος δὲ καὶ Τίμαιος Ὀρθαγόραν ὀνομάζ
καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀλίγας αὖθις ἀνέβη πρὸς τὸν ἀδι
καὶ περιστάντες αὐτὸν οἱ τρεῖς καθικέτευον ἀλλὰ
χρησάμενον λογισμῷ μεταβαλέσθαι. Τοῦ δὲ Τιμοφάνου

τον μὲν αὐτῶν καταγελῶντος, ἔπειτα δὲ πρὸς ὀργὴν ἐκφερ
μένου καὶ χαλεπαίνοντος, ὁ μὲν Τιμολέων ἀποχωρήσας μ
κρὸν αὐτοῦ καὶ συγκαλυψάμενος εἱστήκει δακρύων, ἐκεῖν
δὲ τὰ ξίφη σπασάμενοι ταχὺ διαφθείρουσιν αὐτόν.

238 V. Τῆς δὲ πράξεως διαβοηθείσης οἱ μὲν κράτιστοι τῶ
Κορινθίων ἐπῄνουν τὴν μισοπονηρίαν καὶ μεγαλοψυχί
τοῦ Τιμολέοντος, ὅτι χρηστὸς ὢν καὶ φιλοίκειος ὅμως τ
πατρίδα τῆς οἰκίας καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον προετίμ
τοῦ συμφέροντος, ἀριστεύοντα μὲν ὑπὲρ τῆς πατρίδ
διασώσας τὸν ἀδελφὸν, ἐπιβουλεύσαντα δ' αὐτῇ καὶ κατ
δουλωσάμενον ἀποκτείνας, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι ζῆν ἐν τ
δημοκρατίᾳ καὶ πρὸς τοὺς δυνάστας ἀποβλέπειν εἰωθότ
τῷ μὲν θανάτῳ τοῦ τυράννου προσεποιοῦντο χαίρειν, τὸ
δὲ Τιμολέοντα λοιδοροῦντες ὡς ἀσεβὲς ἐξεργασμένον καὶ μυ
σίας ἔργον εἰς ἀθυμίαν περιέστησαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν μ
τέρα δυσφορεῖν πυθόμενος καὶ φωνάς τε δεινὰς καὶ κατ
ρας ἐπ' αὐτὸν ἀρᾶσθαι φρικώδεις ἐβάδιζε παραμυθησόμενο
ἡ δὲ προσιδεῖν οὐχ ὑπέμεινε τὴν ὄψιν, ἀλλὰ τὴν οἰκίαν ἀ
λιπεῖσα, τότε δὴ παντάπασι περίλυπος γενόμενος καὶ συ
ταραχθεὶς τὴν διάνοιαν ὥρμησε μὲν ὡς διαφθερῶν ἑαυτὸ
ἀπέχεσθαι τροφῆς, τῶν δὲ φίλων οὐ περιιδόντων, ἀλλὰ κ
τον δέησιν καὶ πᾶσαν ἀνάγκην προσενεγκαμένων ἔγνω ζῆ
καθ' ἑαυτὸν ἐκ μέσου γενόμενος· καὶ πολιτείαν μὲν ἅπασα
ὑπῆλθε, τοὺς δὲ πρώτους χρόνους οὐδὲ πατρὸς εἰς πόλιν, ἀλ
ἐδημοκόων καὶ πλανώμενος ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις τῶν ἀγρῶ
διέτριβεν.

VI. Οὕτως αἱ κρίσεις, ἂν μὴ βεβαιότητα καὶ ῥώμην ἐ
λόγου καὶ φιλοσοφίας προσλάβωσιν ἐπὶ τὰς πράξεις, σείοντα
καὶ παραφέρονται ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαίνων καὶ ψ
γων ἐκκρουόμεναι τῶν οἰκείων λογισμῶν. Δεῖ γὰρ οὐ μόνον, ἃ
λοις, τὴν πρᾶξιν καλὴν εἶναι καὶ δικαίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξα
ἐφ' ἧς πράττεται, μόνιμον καὶ ἀμετάπτωτον, ἵνα πράττωμε
διαμάσαντες μηδ', ὥσπερ οἱ λίχνοι τὰ πλήσμια τῶν ἐδεσμάτω
ἐξετάτῃ διώκοντες ἐπιθυμίᾳ τάχιστα δυσχεραίνουσιν ἐμπλη
σθέντες, οὕτως ἡμεῖς ἐπὶ ταῖς πράξεσι συντελεσθείσαις ἀθυ
μῶμεν δι' ἀσθένειαν, ἀπομαραινομένης τῆς τοῦ καλοῦ φαν
τασίας. Αἰσχρὸν γὰρ ἡ μετάνοια ποιεῖ καὶ τὸ καλῶς πεπραγ

μένον· ἡ δ' ἐξ ἐπιστήμης ὠρμημένη καὶ λογισμοῦ
ρεσις οὐδ' ἂν πταίσωσιν αἱ πράξεις μεταβάλλεται. Δ
κίων μὲν ὁ Ἀθηναῖος τοῖς ὑπὸ Λεωσθένους πραττ
ἐναντιωθεὶς, ἐπειδὴ κατορθοῦν ἐκεῖνος ἐδόκει καὶ θ
ἐώρα καὶ μεγαλαυχουμένους τῇ νίκῃ τοὺς Ἀθηναίους,
ὡς ἐβούλετο ἂν αὐτῷ ταῦτα μὲν πεπρᾶχθαι, βεβουλ
δ' ἐκεῖνα· σφοδρότερον δ' Ἀριστείδης ὁ Λοκρὸς, ἑῷ
Πλάτωνος ἑταίρων, αἰτοῦντος μὲν αὐτὸν γυναῖκα Διο
τοῦ πρεσβυτέρου μίαν τῶν θυγατέρων ἴδιον ἂν ἔφη
ἰδεῖν τὴν κόρην ἢ τυράννῳ συνοικοῦσαν, ἀποκτείναι
τοὺς παῖδας αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον τοῦ Διονυσίου
θομένου πρὸς ὕβριν, εἰ τὴν αὐτὴν ἔτι γνώμην ἔχοι π
ἐκδόσεως τῶν θυγατέρων, ἀπεκρίνατο τοῖς μὲν γεγενη
λυπεῖσθαι, τοῖς δ' εἰρημένοις μὴ μεταμέλεσθαι. Ταῦ
οὖν ἴσως μείζονος καὶ τελειοτέρας ἀρετῆς ἐστιν.

VII. Τὸ δὲ Τιμολέοντος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις
εἴτ' οἴκτος ἦν τοῦ τεθνηκότος εἴτε τῆς μητρὸς αἰδὼς
κατέκλασε καὶ συνέτριψεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὥστ'
σχεδὸν ἐτῶν διαγενομένων μηδεμιᾶς ἐπιφανοῦς μηδὲ
τικῆς ἅψασθαι πράξεως. Ἀναγορευθέντος οὖν αὐτ
τοῦ δήμου προθύμως δεξαμένου καὶ χειροτονήσαντο
στὰς Τηλεκλείδης ὁ τότε καὶ δυνάμει καὶ δόξῃ πρωτε
τῇ πόλει παρεκάλει τὸν Τιμολέοντα περὶ τὰς πράξει
θὸν ἄνδρα εἶναι καὶ γενναῖον. „Ἂν μὲν γὰρ" ἔφη „
ἀγωνίσῃ, τύραννον ἀνῃρηπέναι δόξομεν, ἂν δὲ φανῇς
φόν." Παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Τιμολέοντος τὸν ἔκ
καὶ στρατιώτας συνάγοντος ἐκομίσθη γράμματα πρὸ
Κορινθίους παρ' Ἰκέτου μηνύοντα τὴν μεταβολὴν αὐτ
προδοσίαν. Ὡς γὰρ τάχιστα τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμψ
Καρχηδονίοις προσθέμενος ἀναφανδὸν ἔπραττε μετ' ἐ
ὅπως Διονύσιον ἐκβαλὼν Συρακουσῶν αὐτὸς ἔσται
νος. Καὶ δεδοικὼς, μὴ πρότερον ἐλθούσης ἐκ Κορινθ
νάμεως καὶ στρατηγοῦ διαφύγωσιν αἱ πράξεις αὐτὸν
ψεν ἐπιστολὴν τοῖς Κορινθίοις φράζουσαν, ὡς οὐδ
πράγματα καὶ δαπάνας ἔχειν αὐτοὺς πλέοντας εἰς Σ
καὶ κινδυνεύοντας, ἄλλως τε καὶ Καρχηδονίων ἀπαγ
των καὶ παραφυλαττόντων ναυσὶ πολλαῖς τὸν στόλ

αὐτὸς ἀναγκασθεὶς, ἐκείνων βραδυνόντων, ποιήσαιτο σ
μάχους ἐπὶ τὸν τύραννον. Τούτων δὲ τῶν γραμμάτων ἀ
γνωσθέντων, εἰ καί τις ἠπίως εἶχε πρότερον τῶν Κορινθί
πρὸς τὴν στρατείαν, τότε πάντας ἡ πρὸς τὸν Ἱκέτην ὀρ
παρώξυνεν, ὥστε συγχορηγῆσαι προθύμως τῷ Τιμολέοντι
συμπαρασκευάσαι τὸν ἔκπλουν.

VIII. Γενομένων δὲ τῶν νεῶν ἑτοίμων καὶ τοῖς στρατι
ταις ὧν ἔδει πορισθέντων αἱ μὲν ἱέρειαι τῆς Κόρης ὄν
ἔδοξαν ἰδεῖν τὰς θεὰς πρὸς ἀποδημίαν τινὰ στελλομένας κ
λεγούσας, ὡς Τιμολέοντι μέλλουσι συμπλεῖν εἰς Σικελίαν. Δ
καὶ τριήρη κατασκευάσαντες ἱερὰν οἱ Κορίνθιοι ταῖν θεο
ἐπωνόμασαν. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος εἰς Δελφοὺς πορευθεὶς ἔθ
σε τῷ θεῷ, καὶ καταβαίνοντος εἰς τὸ μαντεῖον αὐτοῦ γίν
ται σημεῖον. Ἐκ γὰρ τῶν κρεμαμένων ἀναθημάτων ταιν
τις ἀποῤῥυεῖσα καὶ φερομένη στεφάνους ἔχουσα καὶ νίκ
ἐμπεποικιλμένας περιέπεσε τῇ κεφαλῇ τοῦ Τιμολέοντος,
δοκεῖν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ στεφανούμενον ἐπὶ τὰς πράξε
προπέμπεσθαι. Ναῦς δὲ Κορινθίας μὲν ἔχων ἑπτὰ, Κερκ
ραίας δὲ δύο καὶ τὴν δεκάτην Λευκαδίων προσπαρασχόντα
ἀνήχθη. Καὶ νυκτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὸ πέλαγος καὶ πνεύμα
καλῷ χρώμενος ἔδοξεν αἰφνιδίως ῥαγέντα τὸν οὐρανὸν ὑπ
τῆς νεὼς ἐκχέαι πολὺ καὶ περιφανὲς πῦρ. Ἐκ δὲ τούτου λα
πὰς ἀρθεῖσα ταῖς μυστικαῖς ἐμφερὴς καὶ συμπαραθέουσα τ
αὐτὸν δρόμον ᾗ μάλιστα τῆς Ἰταλίας ἐπεῖχον οἱ κυβερνῆτ
κατέσκηψεν. Οἱ δὲ μάντεις τὸ φάσμα τοῖς ὀνείρασι τῶν ἱ
ρειῶν μαρτυρεῖν ἀπεφαίνοντο καὶ τὰς θεὰς συνεφαπτομέν
τῆς στρατείας προφαίνειν ἐξ οὐρανοῦ τὸ σέλας· εἶναι γ
ἱερὰν τῆς Κόρης τὴν Σικελίαν, ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τὴν ἁρπ
γὴν αὐτόθι μυθολογοῦσι γενέσθαι καὶ τὴν νῆσον ἐν τοῖς γ
νοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι.

IX. Τὰ μὲν οὖν παρὰ τῶν θεῶν οὕτω τὸν στόλον ἐθά
ψυνεν, καὶ σπεύδοντες τὸ πέλαγος διαπλέοντες ἐκομίζον
παρὰ τὴν Ἰταλίαν. Τὰ δ' ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀγγελλόμενα πο
λὴν ἀπορίαν τῷ Τιμολέοντι καὶ δυσθυμίαν τοῖς στρατιώτα
παρεῖχεν. Ὁ γὰρ Ἱκέτης μάχῃ νενικηκὼς Διονύσιον καὶ τ
πλεῖστα μέρη τῶν Συρακουσῶν κατειληφὼς ἐκεῖνον μὲν
τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν καλουμένην Νῆσον συνεσταλμέν

αὐτὸς συνεπολιόρκει καὶ συμπεριετείχιζε, Καρχηδονί
φρονεῖζειν ἐκέλευεν, ὅπως οὐκ ἐπιβήσοιτο Τιμολέων
λίας, ἀλλ' ἀπωσθέντων ἐκείνων αὐτοὶ καθ' ἡσυχίαν
μοῦνται πρὸς ἀλλήλους τὴν νῆσον. Οἱ δὲ πέμπουσιν
5 τριήρεις εἰς Ῥήγιον, ἐφ' ὧν ἔπλεον πρεσβευταὶ παρ'
πρὸς Τιμολέοντα νομίζοντες λόγους τοῖς πραττομένοι
ους. Παραλογαὶ γὰρ εὐπρεπεῖς καὶ προφάσεις ἦσαν
χθηροῖς βουλεύμασιν ἀξιούντων, αὐτὸν μὲν, εἰ βούλοι
μολέοντα σύμβουλον ἥκειν παρ' Ἰκέτην καὶ κοινωνὸν
10 πεπραγμένων ἁπάντων, τὰς δὲ ναῦς καὶ τοὺς στρα
ἀποστέλλειν εἰς Κόρινθον, ὡς τοῦ πολέμου μικρὸν
κοντος συνηρῆσθαι, Καρχηδονίων δὲ καλύειν τὴν δ
σιν καὶ μάχεσθαι πρὸς βιαζομένους ἑτοίμων ὄντων.
κατακλύσαντες εἰς τὸ Ῥήγιον οἱ Κορίνθιοι τοῖς τε πε
15 μασι τούτοις ἐνέτυχον καὶ τοὺς Φοίνικας οὐ πρόσω
χοῦντας κατεῖδον, ἤχθοντο μὲν ὑβρισμένοι καὶ παρ
πᾶσιν ὀργὴ πρὸς τὸν Ἰκέτην καὶ δέος ὑπὲρ Σικελιωτ
σαφῶς ἐώρων ἄθλα λειπομένους καὶ μισθὸν Ἰκέτῃ μὴ
δοσίας, Καρχηδονίοις δὲ τυραννίδος. Ἐδόκει δ' ἁρ
20 ὑπερβαλέσθαι καὶ τὰς αὐτόθι τῶν βαρβάρων ναῦς δι
ἀφορμούσας καὶ τὴν ἐκεῖ μαθ' Ἰκέτου δύναμιν, ἢ στρ
σοντες ἥκοιεν.

Χ. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων τοῖς πρεσβευταῖς π
ἔρχουσι τῶν Καρχηδονίων ἐντυχὼν ἐπιεικῶς ἔφη πεί
25 μὲν οἷς κελεύουσι, (τί γὰρ ἂν καὶ περαίνειν ἀπειθῶν
λειν δὲ ταῦτα πόλεως Ἑλληνίδος καὶ φίλης κοινῆς τῆ
νων ἐναντίον ἀκούσας καὶ εἰκὼν ἀπαλλάττεσθαι· π
αὐτῷ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν διαφέρειν κἀκείνους ἐμπε
βαιότερον οἷς ἐπαγγέλλονται περὶ Συρακουσίων δήμ
30 τυρι τὰς ὁμολογίας παρακαταθεμένους. Ταῦτα δ' ὑπ
αὐτοῖς ἁπάτην ἐπὶ τῇ διαβάσει τεχνάζων, καὶ συντε
οἱ τῶν Ῥηγίνων στρατηγοὶ πάντες ἐπιθυμοῦντες ἐ
ριωθίοις τὰ πράγματα τῶν Σικελιωτῶν γενέσθαι π
βούμενοι τὴν τῶν βαρβάρων γειτνίασιν. Διὸ συνῆ
35 πλησίαν καὶ τὰς πύλας ἀπέκλειον, ὡς μὴ πρὸς ἄλλο τι
σθαι τοὺς πολίτας, καὶ παρελθόντες εἰς τὸ πλῆθος ἐ
μήκει λόγων ἕτερος ἑτέρῳ παραδιδοὺς τὴν αὐτὴν φ

πρὸς οὐδὲν τέλος, ἀλλὰ διάγοντες ἄλλως τὸν χρόνον, ἐ
ἀναχθῶσιν αἱ τῶν Κορινθίων τριήρεις, καὶ Καρχηδονίο
ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας κατέχοντες ἀνυπόπτως, ἅτε καὶ τοῦ Τ
μολέοντος παρόντος καὶ παρέχοντος δόκησιν ὅσον οὔπω πρ
τὸν λόγον ἀνίστασθαι καὶ δημηγορεῖν. Ὡς δ' ἀπήγγειλέ τ
αὐτῷ κρύφα τὰς μὲν ἄλλας τριήρεις ἀνῆχθαι, μίαν δὲ τ
ἐκείνου περιμένειν ὑπολελειμμένην, διεκδὺς τὸν ὅχλον ἅ
τῶν περὶ τὸ βῆμα Ῥηγίνων συνεπικρυπτόντων καὶ καταβ
ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξέπλευσε διὰ ταχέων. Καὶ κατήχθησ
εἰς Ταυρομένιον τῆς Σικελίας, ὑποδεχομένου καὶ καλοῦντ
αὐτοὺς ἔτι πάλαι προθύμως Ἀνδρομάχου τοῦ τὴν πόλιν ἔχ
τος καὶ δυναστεύοντος. Οὗτος ἦν πατὴρ Τιμαίου τοῦ ἱσ
ριοῦ, καὶ πολὺ κράτιστος τῶν τότε δυναστευόντων ἐν Σ
κελίᾳ γενόμενος τῶν τε ἑαυτοῦ πολιτῶν ἡγεῖτο νομίμως κ
δικαίως καὶ πρὸς τοὺς τυράννους φανερὸς ἦν ἀεὶ διακείμ
νος ἀπεχθῶς καὶ ἀλλοτρίως. Διὸ καὶ Τιμολέοντι τότε τ
πόλιν ὁρμητήριον παρέσχε καὶ τοὺς πολίτας ἔπεισε συναγ
νίζεσθαι τοῖς Κορινθίοις καὶ συνελευθεροῦν τὴν Σικελίαν.

XI. Οἱ δ' ἐν τῷ Ῥηγίῳ Καρχηδόνιοι τοῦ Τιμολέοντ
ἀνημένου καὶ τῆς ἐκκλησίας διαλυθείσης χαλεπῶς φέροντ
τὸ κατεστρατηγῆσθαι διατριβὴν τοῖς Ῥηγίνοις παρεῖχον,
Φοίνικες ὄντες οὐκ ἀρέσκοιντο τοῖς δι' ἀπάτης πραττομένο
Πέμπουσι δ' οὖν εἰς τὸ Ταυρομένιον πρεσβευτὴν ἐπὶ τρ
τους, ὃς πολλὰ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Ἀνδρόμαχον ἐπαχθ
καὶ βαρβαρικῶς ἀνατεινάμενος, εἰ μὴ τὴν ταχίστην ἐκβάλ
τοὺς Κορινθίους, τέλος ὑπτίαν τὴν χεῖρα δείξας, εἶτ' αὐτ
κατεστρέψας ἠπείλησε τοιαύτην οὖσαν αὐτῷ τὴν πόλιν τ
αὐτὴν ποιήσειν. Γελάσας δ' ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλο μὲν οὐδ
ἐπεῤῥίνατο, τὴν δὲ χεῖρα νῦν μὲν ὑπτίαν, ὡς ἐκεῖνος, ἐ
δὲ πρηνῆ προτείνας ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ βούλ
το τὴν ναῦν ἀντὶ τοιαύτης γενέσθαι τοιαύτην. Ὁ δ' Ἰκέ
τευθόμενος τὴν τοῦ Τιμολέοντος διάβασιν καὶ φοβηθεὶς μ
πέμφατο πολλὰς τῶν Καρχηδονίων τριήρεις· ὅτε καὶ πα
πάσας συνέβη τοὺς Συρακουσίους ἀπογνῶναι τὴν σωτηρ
ὁρῶντας τοῦ μὲν λιμένος αὐτῶν Καρχηδονίους κρατοῦντ
τὴν δὲ πόλιν Ἰκέτην ἔχοντα, τῆς δ' ἄκρας κυριεύοντα
νύσιον, Τιμολέοντα δὲ ὥσπερ ἐκ κρασπέδου τινὸς λεπτοῦ

Ταυρομενιτῶν πολίχνης τῇ Σικελίᾳ προσηρτημένον ἀπ' ἐ-
πίδος ἀσθενοῦς καὶ βραχείας δυνάμεως· χιλίων γὰρ αὐτ
στρατιωτῶν καὶ τροφῆς τούτοις ἀναγκαίας πλέον οὐδὲ
ὑπῆρχεν. Οὐδ' ἐπίστευον αἱ πόλεις διάπλεαι κακῶν οὖσι
καὶ πρὸς ἅπαντας ἀπηγριωμέναι τοὺς ἡγουμένους στρατι
πέδων, μάλιστα διὰ τὴν Καλλίππου καὶ Φάρακος ἀπιστίαν
ὧν ὁ μὲν Ἀθηναῖος ὤν, ὁ δὲ Λακεδαιμόνιος, ἀμφότεροι δ
φάσκοντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἥκειν καὶ καταλύειν τοὺς μο
νάρχους χρυσὸν ἔδειξαν τῇ Σικελίᾳ τὰς ἐν τῇ τυραννίδι συμ
φορὰς καὶ μακαριωτέρους δοκεῖν ἐποίησαν τοὺς καταστρέ
ψαντας ἐν τῇ δουλείᾳ τῶν ἐπιδόντων τὴν αὐτονομίαν.

XII. Οὐδὲν οὖν ἐκείνων βελτίονα τὸν Κορίνθιον
ἔσεσθαι προσδοκῶντες, ἀλλὰ ταὐτὰ πάλιν ἥκειν ἐπ' αὐ-
τοὺς σοφίσματα καὶ δελεάσματα μετ' ἐλπίδων χρηστῶν καὶ
φιλανθρώπων ὑποσχέσεων εἰς μεταβολὴν δεσπότου καινοῦ
τιθασσευομένους, ὑπώπτευον καὶ διεκρούοντο τὰς τῶν Κο-
ρινθίων προκλήσεις πλὴν Ἀδρανιτῶν, οἳ πόλιν μικρὰν μέν,
ἱερὰν δ' οὖσαν Ἀδρανοῦ, θεοῦ τινος τιμωμένου διαφερόντως
ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ, κατοικοῦντες ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, οἱ
μὲν Ἰκέτην προσαγόμενοι καὶ Καρχηδονίους, οἱ δὲ πρὸς Τι-
μολέοντα διαπεμπόμενοι. Καί πως ἀπ' αὐτομάτου συνέτυχε,
σπευδόντων ἀμφοτέρων, εἰς ἕνα καιρὸν ἀμφοτέροις γενέσθαι
τὴν παρουσίαν. Ἀλλ' Ἰκέτης μὲν ἦκε πεντακισχιλίους στρα-
τιώτας ἔχων, Τιμολέοντι δὲ οἱ σύμπαντες ἦσαν οὐ πλείους
χιλίων διακοσίων· οὓς ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ Ταυρομενίου, στα-
δίων πρὸς τὸ Ἀδρανὸν ὄντων τετταράκοντα καὶ τριακοσίων,
τῇ μὲν πρώτῃ τῶν ἡμερῶν οὐ πολὺ μέρος τῆς ὁδοῦ προέβα-
βε καὶ κατηυλίσατο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ συντόνως ὁδεύσας καὶ
χαλεπὰ χωρία διελθὼν ἤδη τῆς ἡμέρας καταφερομένης ἤκου-
σεν ἅρτι προσμιγνύναι τὸν Ἰκέτην τῷ πολιχνίῳ καὶ κατα-
στρατοπεδεύειν. Οἱ μὲν οὖν λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι τοὺς πρό-
τους ἐπέστησαν ὡς ἐμφαγοῦσι καὶ διαπαυσαμένους χρησό-
μενοι προθυμοτέροις, ὁ δὲ Τιμολέων ἐπιπορευόμενος ἐδεῖτο
ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἄγειν κατὰ τάχος καὶ συνάπτειν τοῖς
πολεμίοις ἀσυντάκτοις οὖσιν, ὡς εἰκὸς ἅρτι πανομένους ὁδοι-
πορίας καὶ περὶ σκηνὰς καὶ δεῖπνον ἀσχόλους ὄντας. Καὶ
ὃς μὲν ἅμα ταῦτα τὴν ἀσπίδα λαβὼν ἡγεῖτο πρῶτος ὥσπερ

ἐπὶ νίκην πρόδηλον. Οἱ δ' εἵποντο τεθαῤῥηκότες ἔλαττο
τριάκοντα σταδίους ἔτι τῶν πολεμίων ἀπέχοντες. Ὡς δὲ
τούτους διῆλθον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς ταραττομένοις
φεύγουσιν, ὡς πρῶτον ᾔσθοντο προσιόντας· ὅθεν δὴ ἀ
ρέθησαν μὲν οὐ πολλῷ πλείους τριακοσίων, ἑάλωσαν δὲ
τοσοῦτοι ζῶντες, ἐλήφθη δὲ τὸ στρατόπεδον. Οἱ δ' Ἀδρα
ται τὰς πύλας ἀνοίξαντες προσέθεντο τῷ Τιμολέοντι με
φρίκης καὶ θαύματος ἀπαγγέλλοντες, ὡς ἐνισταμένης τῆς μ
χης οἱ μὲν ἱεροὶ τοῦ νεὼ πυλῶνες αὐτόματοι διανοιχθεῖ
ὀφθείη δὲ τοῦ θεοῦ τὸ μὲν δόρυ σειόμενον ἐκ τῆς αἰχμ
ἄκρας, τὸ δὲ πρόσωπον ἱδρῶτι πολλῷ ῥεόμενον.

XIII. Ταῦτα δ', ὡς ἔοικεν, οὐ τὴν τότε νίκην ἐσήμα
μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις, αἷς ἐκεῖνος ὁ ἀγ
ἀρχὴν εὐτυχῆ παρέσχε. Καὶ γὰρ πόλεις εὐθὺς ἐπιπρεσβε
μεναι προσετίθεντο τῷ Τιμολέοντι καὶ Μάμερκος ὁ Κα
νης τύραννος, πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ χρήμασιν ἐῤῥωμέν
ἔρωκεν αὐτὸν εἰς συμμαχίαν. Τὸ δὲ μέγιστον, αὐτὸς Διο
242 σιος ἀπειρηκὼς ἤδη ταῖς ἐλπίσι καὶ μικρὸν ἀπολιπὼν
πολιορκεῖσθαι τοῦ μὲν Ἱκέτου κεταφρόνησεν αἰσχρῶς ἡτ
μένου, τὸν δὲ Τιμολέοντα θαυμάζων ἔπεμψεν ἐκείνῳ
Κορινθίοις παραδιδοὺς αὐτὸν καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Δεξά
νος δ' ὁ Τιμολέων τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν ἀποστέλλει τ
περὶ Εὐκλείδην καὶ Τηλέμαχον, ἄνδρας Κορινθίους, εἰς
ἀκρόπολιν καὶ στρατιώτας τετρακοσίους, οὐχ ὁμοῦ πάν
οὐδὲ φανερῶς, (ἀδύνατον γὰρ ἦν ἐφορμούντων πολεμίω
ἀλλὰ κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους παρεισπεσόντας. Οἱ μὲν
στρατιῶται παρέλαβον τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ τυραννεῖα
τὰ τῆς παρασκευῆς καὶ τῶν χρησίμων πρὸς τὸν πόλεμ
Ἵπποι τε γὰρ ἐνῆσαν οὐκ ὀλίγοι καὶ πᾶσα μηχανημάτων ἰ
καὶ βελῶν πλῆθος, ὅπλων δ' ἀπέκειντο μυριάδες ἑπτὰ τε
σαυρισμένων ἐκ παλαιοῦ, στρατιῶται δὲ δισχίλιοι τῷ Διο
σίῳ παρῆσαν, οὓς ἐκεῖνος, ὡς τἄλλα, τῷ Τιμολέοντι παρέδ
κεν. Αὐτὸς δὲ χρήματα λαβὼν καὶ τῶν φίλων οὐ πολλ
ἔλαθεν ἐκπλεύσας τὸν Ἱκέτην καὶ κομισθεὶς εἰς τὸ τοῦ
μολέοντος στρατόπεδον τότε πρῶτον ἰδιώτης καὶ ταπει
ὀφθεὶς ἐπὶ μιᾶς νεὼς καὶ χρημάτων ὀλίγων εἰς Κόριν
ἀπεστάλη, γεννηθεὶς μὲν καὶ τραφεὶς ἐν τυραννίδι τῇ πα

Ταυρομενιτῶν πολίχνης τῇ Σικελίᾳ προσηρτημένον ἀπ' ἐλπίδος ἀσθενοῦς καὶ βραχείας δυνάμεως· χιλίων γὰρ αὐτῷ στρατιωτῶν καὶ τροφῆς τούτοις ἀναγκαίας πλέον οὐδὲν ὑπῆρχεν. Οὐδ' ἐπίστευον αἱ πόλεις διάπλεαι κακῶν οὖσαι καὶ πρὸς ἅπαντας ἀπηγριωμέναι τοὺς ἡγουμένους στρατοπέδων, μάλιστα διὰ τὴν Καλλίππου καὶ Φάρακος ἀπιστίαν· ὧν ὁ μὲν Ἀθηναῖος ὤν, ὁ δὲ Λακεδαιμόνιος, ἀμφότεροι δὲ φάσκοντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἥκειν καὶ καταλύειν τοὺς μονάρχους χρυσὸν ἔδειξαν τῇ Σικελίᾳ τὰς ἐν τῇ τυραννίδι συμφορὰς καὶ μακαριωτέρους δοκεῖν ἐποίησαν τοὺς καταστρέψαντας ἐν τῇ δουλείᾳ τῶν ἐπιδόντων τὴν αὐτονομίαν.

XII. Οὐδὲν οὖν ἐκείνων βελτίονα τὸν Κορίνθιον ἔσεσθαι προσδοκῶντες, ἀλλὰ ταὐτὰ πάλιν ἥκειν ἐπ' αὐτοὺς σοφίσματα καὶ δελεάσματα μετ' ἐλπίδων χρηστῶν καὶ φιλανθρώπων ὑποσχέσεων εἰς μεταβολὴν δεσπότου καινοῦ τιθασσευομένους, ὑπώπτευον καὶ διεκρούοντο τὰς τῶν Κορινθίων προκλήσεις πλὴν Ἀδρανιτῶν, οἳ πόλιν μικρὰν μέν, ἱερὰν δ' οὖσαν Ἀδρανοῦ, θεοῦ τινος τιμωμένου διαφερόντως ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ, κατοικοῦντες ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν Ἰκέτην προσαγόμενοι καὶ Καρχηδονίους, οἱ δὲ πρὸς Τιμολέοντα διαπεμπόμενοι. Καί πως ἀπ' αὐτομάτου συνέντες, σπευδόντων ἀμφοτέρων, εἰς ἕνα καιρὸν ἀμφοτέροις γενέσθαι τὴν παρουσίαν. Ἀλλ' Ἰκέτης μὲν ἦκε πεντακισχιλίους στρατιώτας ἔχων, Τιμολέοντι δὲ οἱ σύμπαντες ἦσαν οὐ πλείους χιλίων διακοσίων· οὓς ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ Ταυρομενίου, σταδίων πρὸς τὸ Ἀδρανὸν ὄντων τετταράκοντα καὶ τριακοσίων, τῇ μὲν πρώτῃ τῶν ἡμερῶν οὐ πολὺ μέρος τῆς ὁδοῦ προέβαινε καὶ κατηυλίσατο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ συντόνως ὁδεύσας καὶ χαλεπὰ χωρία διελθὼν ἤδη τῆς ἡμέρας καταφερομένης ἧκεν ἅρτι προσμιγνύναι τὸν Ἰκέτην τῷ πολιχνίῳ καὶ κατστρατοπεδεύειν. Οἱ μὲν οὖν λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι τοὺς πρώτους ἐπέστησαν ὡς ἐμφαγοῦσι καὶ διαναπαυσαμένοις χρησόμενοι προθυμοτέροις, ὁ δὲ Τιμολέων ἐπιπορευόμενος ἐδίδου ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἄγειν κατὰ τάχος καὶ συνάπτειν τοῖς πολεμίοις ἀσυντάκτοις οὖσιν, ὡς εἰκὸς ἅρτι πανομένους ὁδοιπορίας καὶ περὶ σκηνὰς καὶ δεῖπνον ἀσχόλους ὄντας. Καὶ λέγων ἅμα ταῦτα τὴν ἀσπίδα λαβὼν ἡγεῖτο πρῶτος ὥσπερ

ἐπὶ νίκην πρόδηλον. Οἱ δ' εἶπόντο τεθαῤῥηκότες ἔλαττον
τριάκοντα σταδίους ἔτι τῶν πολεμίων ἀπέχοντες. Ὡς δὲ κ
τούτους διῆλθον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς ταραττομένοις κ
φεύγουσιν, ὡς πρῶτον ἤσθοντο προσιόντας· ὅθεν δὴ ἀν
ᾠήθησαν μὲν οὐ πολλῷ πλείους τριακοσίων, ἐάλωσαν δὲ δ
τοσοῦτοι ζῶντες, ἐλήφθη δὲ τὸ στρατόπεδον. Οἱ δ' Ἀδραν
ται τὰς πύλας ἀνοίξαντες προσίεντο τῷ Τιμολέοντι μετ
φρίκης καὶ θαύματος ἀπαγγέλλοντες, ὡς ἐνισταμένης τῆς μ
χης οἱ μὲν ἱεροὶ τοῦ νεὼ πυλῶνες αὐτόματοι διανοιχθεῖε
ὀφθεὶς δὲ τοῦ θεοῦ τὸ μὲν δόρυ σειόμενον ἐκ τῆς αἰχμ
ἄκρας, τὸ δὲ πρόσωπον ἱδρῶτι πολλῷ ῥεόμενον.

XIII. Ταῦτα δ', ὡς ἔοικεν, οὐ τὴν τότε νίκην ἐσήμαι
νον, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις, αἷς ἐκεῖνος ὁ ἀγα
θὸς ἀρχὴν εὐτυχῆ παρέσχε. Καὶ γὰρ πόλεις εὐθὺς ἐπιπρεσβευ
μέναι προσετίθεντο τῷ Τιμολέοντι καὶ Μάμερκος ὁ Κατ
νης τύραννος, πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ χρήμασιν ἐῤῥωμένο
ἔπεμπεν αὐτὸν εἰς συμμαχίαν. Τὸ δὲ μέγιστον, αὐτὸς Διον
σιος ἀπειρηκὼς ἤδη ταῖς ἐλπίσι καὶ μικρὸν ἀπολιπὼν ἐ
κολυμπεῖσθαι τοῦ μὲν Ἰκέτου κεταφρόνησεν αἰσχρῶς ἡττ
μένου, τὸν δὲ Τιμολέοντα θαυμάζων ἔπεμψεν ἐκείνῳ κ
Κορινθίοις παραδιδοὺς αὐτὸν καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Δεξάμ
νος δ' ὁ Τιμολέων τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν ἀποστέλλει τοὺ
περὶ Εὐκλείδην καὶ Τηλέμαχον, ἄνδρας Κορινθίους, εἰς τ
ἀκρόπολιν καὶ στρατιώτας τετρακοσίους, οὐχ ὁμοῦ πάντ
οὐδὲ φανερῶς, (ἀδύνατον γὰρ ἦν ἐφορμούντων πολεμίων
ἀλλὰ κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους παρεισπεσόντας. Οἱ μὲν οὖ
στρατιῶται παρέλαβον τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ τυραννεῖα μ
τὰ τῆς παρασκευῆς καὶ τῶν χρησίμων πρὸς τὸν πόλεμο
Ἵπποι τε γὰρ ἐνῆσαν οὐκ ὀλίγοι καὶ πᾶσα μηχανημάτων ἰδ
καὶ βελῶν πλῆθος, ὅπλων δ' ἀπέκειντο μυριάδες ἑπτὰ τεθ
σαυρισμένων ἐκ παλαιοῦ, στρατιῶται δὲ δισχίλιοι τῷ Διον
σίῳ παρῆσαν, οὓς ἐκεῖνος, ὡς τἄλλα, τῷ Τιμολέοντι παρέδω
κεν. Αὐτὸς δὲ χρήματα λαβὼν καὶ τῶν φίλων οὐ πολλοὺ
ἔλαθεν ἐκπλεύσας τὸν Ἰκέτην καὶ κομισθεὶς εἰς τὸ τοῦ Τ
μολέοντος στρατόπεδον τότε πρῶτον ἰδιώτης καὶ ταπειν
ὀφθεὶς ἐπὶ μιᾶς νεὼς καὶ χρημάτων ὀλίγων εἰς Κόρινθ
ἀπεστάλη, γεννηθεὶς μὲν καὶ τραφεὶς ἐν τυραννίδι τῇ πασ

ἐπιφανεστάτη καὶ μεγίστη, κατασχὼν δὲ ταύτην ἔτη δέκα, δώδεκα δ' ἄλλα μετὰ τὴν Δίωνος στρατείαν ἐν ἀγῶσι καὶ πολέμοις διαφορηθείς, ἃ δ' ἔπραξε τυραννῶν οἷς ἔκαθεν ὑπερβαλόμενος. Καὶ γὰρ υἱῶν ἐνηλίκων θανάτους καὶ θυγατέρων καταπορνεύσεις παρθένων ἐπεῖδε καὶ τὴν αὐτὴν ἀδελφὴν καὶ γυναῖκα ζῶσαν μὲν εἰς τὸ σῶμα ταῖς ἀσέλγεστάταις ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡδοναῖς παρανομηθεῖσαν, βίᾳ δ' ἀποθανοῦσαν μετὰ τῶν τέκνων καὶ καταποντισθεῖσαν εἰς τὸ πέλαγος. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δίωνος ἀκριβῶς γέγραπται.

XIV. Τοῦ δὲ Διονυσίου καταπλεύσαντος εἰς Κόρινθον οὐδεὶς ἦν Ἑλλήνων, ὃς οὐχὶ θεάσασθαι καὶ προσειπεῖν ἐπόθησεν αὐτόν. Ἀλλ' οἱ μὲν χαίροντες ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς διὰ μῖσος ἄσμενοι συνῆλθον, οἷον ἐρριμμένον ὑπὸ τῆς τύχης κατήσοντες, οἱ δὲ πρὸς τὴν μεταβολὴν τρεπόμενοι καὶ συμπαθοῦντες ἐθεῶντο πολλὴν ἐν ἀσθενέσι τοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ προδήλοις τὴν τῶν ἀδήλων αἰτιῶν καὶ θείων δύναμιν. Οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς οὔτε τέχνης ὅσον ἐκεῖνον τύχης ἔργον ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψώπωλιν ἢ ταθήμενον ἐν μυροπωλίῳ, πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπηλείων καὶ διαπληκτιζόμενον ἐν μέσῳ τοῖς ἀφ' ὥρας ἐργαζομένοις γυναίοις, τὰς δὲ μουσουργοὺς ἐν ταῖς ᾠδαῖς διδάσκοντα καὶ περὶ θεατρικῶν ἁρμάτων ἐρίζειν σπουδάζοντα πρὸς ἐκείνας καὶ περὶ μέλους ἁρμονίας. Ταῦτα δ' οἱ μὲν ἄλλοι ἀλύοντα καὶ φύσει ῥᾳθυμον ὄντα καὶ φιλακόλαστον ᾤοντο ποιεῖν τὸν Διονύσιον, οἱ δ' ὑπὲρ τοῦ καταφρονεῖσθαι καὶ μὴ φοβερὸν εἶναι τοῖς Κορινθίοις μηδ' ὕποπτον, ὡς βαρυνόμενον τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου καὶ πραγμάτων ἐφιέμενον, ἐκτηδεύειν καὶ ὑποκρίνεσθαι παρὰ φύσιν πολλὴν ἀβελτηρίαν ἐπιδεικνύμενον ἐν τῷ σχολάζειν.

XV. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λόγοι τινὲς αὐτοῦ μνημονεύονται, δι' ὧν ἐδόκει συμφέρεσθαι τοῖς παροῦσιν οὐκ ἀγεννῶς. Τοῦτο μὲν γὰρ εἰς Λευκάδα καταχθείς, πόλιν ἀποικισμένην ὑπὸ Κορινθίων ὥσπερ τὴν Συρακουσίων, ταὐτὸν ἔφη πεπονθέναι τοῖς ἐν ἁμαρτήμασι γενομένοις τῶν νεανίσκων· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τοῖς μὲν ἀδελφοῖς ἱλαρῶς συνδιατρίβουσι, τοὺς δὲ πατέρας αἰσχυνόμενοι φεύγουσιν, οὕτως αὐτὸς αἰδούμενος

πολιν ἡδέως ἂν αὐτόθι μετ' ἐκείνων κατοικεῖν. ἐν Κορίνθῳ ξένου τινὸς ἀγροικότερον εἰς τὰς μελοσόφων διατριβὰς, αἷς τυραννῶν ἔχαιρε, χλευάὶν καὶ τέλος ἐρωτῶντος, τί δὴ τῆς Πλάτωνος ἀπορίας, „Οὐδὲν" ἔφη „σοὶ δοκοῦμεν ὑπὸ Πλάτωνος τύχης μεταβολὴν οὕτω φέροντες;" Πρὸς δὲ τὸν ριστόξενον καί τινας ἄλλους πυνθανομένους, ὁπόκαὶ τίς ἡ πρὸς Πλάτωνα γένοιτο μέμψις, πολλῶν τὴν τυραννίδα μεστὴν οὖσαν οὐδὲν ἔχειν τηλιίκον τὸ μηδένα τῶν λεγομένων φίλων μετὰ παρλέγεσθαι· καὶ γὰρ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνων ἀποστερηΠλάτωνος εὐνοίας. Ἐπεὶ δὲ τῶν βουλομένων τις ναι σκώπτων τὸν Διονύσιον ἐξέσειε τὸ ἱμάτιον εἰστὸν ὡς δὴ πρὸς τύραννον, ἀντισκώπτων ἐκεῖ τοῦτο ποιεῖν, ὅταν ἐξίῃ παρ' αὐτοῦ, μή τι τῶν ἀπέλθῃ. Φιλίππου δὲ τοῦ Μακεδόνος παρὰ πόγον μετ' εἰρωνείας ἐμβαλόντος περὶ τῶν μελῶν αγῳδιῶν, ἃς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος κατέλιπε, ιουμένου διαπορεῖν, ἐν τίνι χρόνῳ ταῦτα ποιεῖν όλαζεν, οὐ φαύλως ἀπήντησεν ὁ Διονύσιος εἰπών κἀγὼ καὶ πάντες οἱ μακάριοι δοκοῦντες εἶναι πε διετρίβομεν." Πλάτων μὲν οὖν οὐκ ἐπεῖδεν ἐν ιονύσιον, ἀλλ' ἔτυχεν ἤδη τεθνηκώς· ὁ δὲ Σινωνης ἀπαντήσας αὐτῷ πρῶτον „Ὡς ἀναξίως" ἔφη ζῇς." Ἐπιστάντος δ' ἐκείνου καὶ εἰπόντος „Εὖ ιόγενες, συναχθόμενος ἡμῖν ἠτυχηκόσι" „Τί γάρ;" γένης „οἴει μέ σοι συναλγεῖν, οὐ διαγανακτεῖν, ὅτι νδράποδον ὢν καὶ τοῖς τυραννείοις ὥσπερ ὁ παειος ἐγγηράσας ἀποθανεῖν ἐνταῦθα παίζων καὶ ίγεις μεθ' ἡμῶν;" Ὥστε μοι παραβάλλοντι τούλίστου φωνὰς, ἃς ἀφίησι περὶ τῶν Λεπτίνου θυοφυρόμενος ὡς ἐκ μεγάλων ἀγαθῶν τῶν τῆς τυὶς ταπεινὴν ἀφιγμένων δίαιταν, φαίνεσθαι θρήιὸς ἀλαβάστρους καὶ πορφύρας καὶ χρυσία ποθούκ μὲν οὖν οὐκ ἀλλότρια τῆς τῶν βίων ἀναγραφῆς τα δόξειν οἰόμεθα μὴ σπεύδουσι μήτ' ἀσχολουαταῖς.

XVI. Τῆς δὲ Διονυσίου δυστυχίας παραλόγου φ
οὐχ ἧττον ἡ Τιμολέοντος εὐτυχία τὸ θαυμαστὸν ἔσχεν
βὰς γὰρ Σικελίας ἐν ἡμέραις πεντήκοντα τὴν τ' ἀκ
τῶν Συρακουσῶν παρέλαβε καὶ Διονύσιον εἰς Πελοπό
ἐξέπεμψεν. Ὅθεν ἐπιῤῥωσθέντες οἱ Κορίνθιοι πέμ
αὐτῷ δισχιλίους ὁπλίτας καὶ διακοσίους ἱππεῖς, οἱ
σθέντες ἄχρι Θουρίων τὴν ἐκεῖθεν περαίωσιν, ὑπὸ
δονίων πολλαῖς ναυσὶ κατεχομένης τῆς θαλάσσης,
ὁρῶντες, ὡς ἦν ἀνάγκη καιρὸν περιμένοντας ἀτρεμεῖ
θι, πρὸς κάλλιστον ἔργον ἀπεχρήσαντο τῇ σχολῇ· Θ
γὰρ τῶν ἐπὶ Βρεττίους στρατευόντων τὴν πόλιν παρα
εις ὥσπερ πατρίδα καθαρῶς καὶ πιστῶς διεφύλαξαν
Ἰπέτης τὴν μὲν ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσῶν ἐπολιόρ
σίτον ἐκώλυεν εἰσπλεῖν τοῖς Κορινθίοις, Τιμολέοντι
ξένους παρασκευάσας δολοφονήσοντας αὐτὸν ὑπέπεμ
Ἀδρανὸν οὔτ' ἄλλως περὶ τὸ σῶμα συντεταγμένην ἔχο
λακὴν καὶ τότε παντάπασι διὰ τὸν θεὸν ἀνειμένως κ
πόπτως σχολάζοντι μετὰ τῶν Ἀδρανιτῶν. Οἱ δὲ πεμφ
κατὰ τύχην πυθόμενοι μέλλοντα θύειν αὐτὸν ἦκον εἰ
ρὸν ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ἐγχειρίδια κομίζοντες καὶ τοῖς
στῶσι τὸν βωμὸν ἀναμιχθέντες ἐγγυτέρω κατὰ μικρ
χείρουν. Καὶ ὅσον οὔπω παρακελευομένων ἀλλήλοις
χεσθαι παίει τις αὐτῶν τὸν ἕτερον κατὰ τῆς κεφαλῆς
καὶ πεσόντος οὔθ' ὁ παίσας ἔμεινεν οὔθ' ὁ μετὰ το
γέντος ἦκων, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὥσπερ εἶχε τὸ ξίφος,
πρός τινα πέτραν ὑψηλὴν ἀνεπήδησεν, ἕτερος δὲ τ
μοῦ λαβόμενος, ἄδειαν ἠτεῖτο παρὰ τοῦ Τιμολέοντος
πάντα μηνῦσαι· καὶ λαβὼν ἐμήνυσε καθ' αὑτοῦ κ
τοῦ τεθνηκότος, ὡς πεμφθεὶεν ἐκεῖνον ἀποκτενοῦντ
τούτῳ δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς πέτρας κατῆγον ἕτεροι βοῶ
δὲν ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνῃρηκέναι δικαίως τὸν ἄνθρωπο
πατρὸς τεθνηκότος, ὃν ἐκεῖνος ἀπεκτονήκει πρότε
Λεοντίνοις. Καὶ μαρτυροῦντας εἶχεν ἑνίους τῶν πα
Θαυμάζοντας ἅμα τῆς τύχης τὴν εὐμηχανίαν, ὡς δὲ
ἕτερα κινοῦσα καὶ συνάγουσα πάντα πόῤῥωθεν καὶ
ταπλέκουσα τοῖς πλεῖστον διαφέρειν δοκοῦσι καὶ μηδ
πρὸς ἄλληλα κοινὸν ἀεὶ τοῖς ἀλλήλων χρῆται καὶ τέ

ξ. Τὸν μὲν οὖν ἄνθρωπον ἐστεφάνωσαν οἱ Κορίνθιοι
μαλῆς, ὅτι τῷ φυλάττοντι δαίμονι τὸν Τιμολέοντα πά-
ρχησε δίκαιον καὶ τὸν ἐκ πολλοῦ παρόντα θυμὸν αὐτῷ
ερον οὐ κατανάλωσε, ἀλλὰ μετ' αἰτίας ἰδίας πρὸς τὴν
ου σωτηρίαν ἀπὸ τύχης διετήρησεν. Ἡ δ' εἰς τὸν παρ-
καιρὸν εὐτυχία καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ταῖς ἐλπίσιν ἐπῆ-
ρώντας ὡς ἱερὸν ἄνδρα καὶ σὺν θεῷ τιμωρὸν ἥκοντα
ικελίᾳ τὸν Τιμολέοντα σέβεσθαι καὶ φυλάττειν.

XVII. Ὡς δὲ ταύτης διήμαρτε τῆς πείρας ὁ Ἰκέτης καὶ
Τιμολέοντα πολλοὺς ἐώρα συνισταμένους, μεμψάμενος
ς ἑαυτὸν, ὅτι τηλικαύτης παρούσης τῆς Καρχηδονίων
ρεως ὥσπερ αἰσχυνόμενος αὐτῇ κατὰ μικρὰ χρῆται καὶ
α πλέκτων καὶ παρεισάγων τὴν συμμαχίαν, μετεπέμπετο
ωνα τὸν στρατηγὸν αὐτῶν μετὰ τοῦ στόλου παντός. Ὁ
έκλει φοβερὸς ναυσὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν καταλαμ-
ν τὸν λιμένα, πεζῶν δὲ μυριάδας ἓξ ἀποβιβάζων καὶ πα-
ατοπεδεύων ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων, ὥστε πάν-
πλεσθαι τὴν πάλαι λεγομένην καὶ προσδοκωμένην ἐκβαρ-
σιν ἥκειν ἐπὶ τὴν Σικελίαν. Οὐδέποτε γὰρ Καρχηδονί-
ις ἦρξε πρότερον μυρίους πολεμήσασι πολέμους ἐν Σικε-
λίᾳ λαβεῖν τὰς Συρακούσας· ἀλλὰ τότε δεξαμένου τοῦ Ἰκέ-
του καὶ παραδόντος ἦν ὁρᾶν τὴν πόλιν στρατόπεδον βαρβά-
ων ὄντα. Οἱ δὲ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Κορινθίων κατέχοντες
ραλῶς καὶ χαλεπῶς ἀπήλλαττον, τροφῆς μὲν ἱκανῆς οὐκ
παρούσης, ἀλλ' ἐνδεόμενοι διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τοὺς λι-
ῆ, ἀεὶ δ' ἐν ἀγῶσι καὶ μάχαις περὶ τὰ τείχη καὶ πρὸς
ηχάνημα καὶ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας μερίζοντες
ός.

XVIII. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων παρεβοήθει σῖτον ἐκ
ένης μικραῖς ἀλιάσι καὶ λεπτοῖς ἀκατίοις ἀποστέλλων,
λιστα χειμῶνι παρεισέπιπτε διὰ τῶν βαρβαρικῶν τριη-
κοπορευόμενα, πρὸς τὸν κλύδωνα καὶ τὸν σάλον ἐκεί-
ιστάμενον. Ἅ δὴ συνορῶντες οἱ περὶ τὸν Μάγωνα καὶ
κέτην ἐβούλοντο τὴν Κατάνην ἑλεῖν, ἐξ ἧς ἔπλει τὰ ἐπι-
α τοῖς πολιορκουμένοις· καὶ λαβόντες τῆς δυνάμεως
ιχιμωτάτην ἐξέπλευσαν ἐκ τῶν Συρακουσῶν. Ὁ δὲ Κο-
ος Νέων (οὗτος γὰρ ἦν ἄρχων τῶν πολιορκουμένων) κατ-

ιδὼν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν πολεμίων ἀργῶς καὶ ἀμελῶς φυλάττοντας ἐξαίφνης ἐπέπεσε διεσκεδασμένοις αὐτοῖς καὶ τοὺς μὲν ἀνελὼν, τοὺς δὲ τρεψάμενος ἐκράτησε καὶ κατέσχε τὴν λεγομένην Ἀχραδινὴν, ὃ κράτιστον ἐδόκει καὶ ἀθραυστότατον ὑπάρχειν τῆς Συρακουσίων μέρος πόλεως τρόπον τινὰ συγκειμένης ἐκ πλειόνων πόλεων. Εὐπορήσας δὲ καὶ σίτου καὶ χρημάτων οὐκ ἀφῆκε τὸν τόπον οὐδ' ἀνεχώρησε πάλιν ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἀλλὰ φραξάμενος τὸν περίβολον τῆς Ἀχραδινῆς καὶ συνάψας τοῖς ἐρύμασι πρὸς τὴν ἀκρόπολιν διεφύλαττε. Τοὺς δὲ περὶ τὸν Μάγωνα καὶ τὸν Ἱκέτην ἐγγὺς ἤδη τῆς Κατάνης ὄντας ἱππεὺς ἐκ Συρακουσῶν καταλαβὼν ἀπήγγειλε τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀχραδινῆς. Καὶ συνταραχθέντες ἀνεχώρησαν διὰ ταχέων οὔτε λαβόντες ἐφ' ἣν ἐξῆλθον οὔτε φυλάξαντες ἣν εἶχον.

XIX. Ταῦτα μὲν οὖν ἔτι τῇ προνοίᾳ καὶ ἀρετῇ δίδωσί τινα πρὸς τὴν τύχην ἀμφισβήτησιν, τὸ δ' ἐπὶ τούτοις γενόμενον παντάπασιν ἔοικε συμβῆναι κατ' εὐτυχίαν. Οἱ γὰρ ἐν τοῖς Θουρίοις διατρίβοντες στρατιῶται τῶν Κορινθίων, ἅμα μὲν δεδιότες τὰς Καρχηδονίων τριήρεις, αἳ παρεφύλαττον αὐτοὺς μετὰ Ἄννωνος, ἅμα δ' ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐξηγριωμένης ὑπὸ πνεύματος τῆς Θαλάσσης, πεζῇ διὰ Βρεττίων ὥρμησαν πορεύεσθαι· καὶ τὰ μὲν πείθοντες, τὰ δὲ βιαζόμενοι τοὺς βαρβάρους εἰς Ῥήγιον κατέβαινον, ἔτι πολὺν χειμῶνα τοῦ πελάγους ἔχοντος. Ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὡς οὐ προσεδόκα τοὺς Κορινθίους καὶ μάτην ὥρετο καθῆσθαι, πείσας αὐτὸς ἑαυτὸν νενοηκέναι τι τῶν σοφῶν καὶ πανούργων πρὸς ἀπάτην στεφανώσασθαι τοὺς ναύτας κελεύσας καὶ κοσμήσας τὰς τριήρεις ἀσπίσιν Ἑλληνικαῖς καὶ φοινικίσιν ἵπλει πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ παρὰ τὴν ἀκρόπολιν χρώμενος ῥοθίῳ μετὰ κρότου καὶ γέλωτος ἐβόα τοὺς Κορινθίους ἥκειν νενικηκὼς καὶ κεχειρωμένος ἐν τῇ θαλάττῃ λαβὼν διαπλέοντας, ὡς δή τινα δυσθυμίαν τοῖς πολιορκουμένοις παρέξων. Ἐκείνου δὲ ταῦτα ληροῦντος καὶ φρενακίζοντος ἐκ τῶν Βρεττίων καταβεβηκότες οἱ Κορίνθιοι εἰς τὸ Ῥήγιον, οὐδεὶς παρεφύλαττε καὶ τὸ πνεῦμα κατεσβεσμένον παραλόγως ἀκύμονα τὸν πόρον ἰδεῖν καὶ λεῖον παρεῖχε, ταχὺ πληρώσαντες τὰ πορθμεῖα καὶ τὰς ἁλιάδας τὰς παρούσας ἐν-

ήοντο καὶ διεκομίζοντο πρὸς τὴν Σικελίαν οὕτως ἀσφαλῶς καὶ διὰ τοσαύτης γαλήνης, ὥστε τοὺς ἵππους παρὰ τὰ πλοῖα παρανηχομένους ἐκ φυτήρων ἐφέλκεσθαι.

XX. Περαιωθέντων δὲ πάντων ὁ Τιμολέων δεξάμενος τοὺς τήν τε Μεσσήνην εὐθὺς εἶχε καὶ συνταξάμενος ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς Συρακούσας οἷς εὐτύχει καὶ κατώρθου μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει πεποιθώς· οὐ γὰρ ἦσαν οἱ σὺν αὐτῷ πλείους πεντακισχιλίων. Ἀγγελλομένης δὲ τῆς ἐφόδου τῷ Μάγωνι θορυβούμενος καὶ δεδοικὼς ἔτι μᾶλλον εἰς ὑποψίαν ἦλθεν ἐκ παντὸς προφάσεως. Ἐν τοῖς περὶ τὴν πόλιν τενάγεσι ποτὲ μὲν ἐκ κρηνῶν πότιμον ὕδωρ, πολὺ δ' ἐξ ἁλῶν καὶ ποτισμῶν καταῤῥεόντων εἰς τὴν θάλατταν δεχομένοις πλῆθος ἐγχέλεων νέμεται καὶ δαψίλεια τῆς ἄγρας τοῖς βουλομένοις ἀεὶ παρέστι. Ταύτας οἱ παρ' ἀμφοτέροις μισθοῦ στρατευόμενοι ξένοι ἦσαν καὶ ἀνοχῶν συνεθήρευον. Οἷα δ' Ἕλληνες ὄντες καὶ πρὸς ἀλλήλους οὐκ ἔχοντες ἰδίων ἀπεχθειῶν πρόφασιν ἐν μὲν ταῖς μάχαις διεκινδύνευον εὐρώστως, ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς προσφοιτῶντες ἀλλήλοις διελέγοντο. Καὶ τότε κοινὸν περὶ τὴν ἁλιείαν ἔχοντες ἔργον ἐν λόγοις ἦσαν θαυμάζοντες τῆς θαλάσσης τὴν εὐφυΐαν καὶ τῶν χωρίων τὴν καλλικεινήν· καί τις εἶπε τῶν παρὰ τοῖς Κορινθίοις στρατευομένων „Τοσαύτην μέντοι τὴν πόλιν τὸ μέγεθος καὶ τοσούτους ἐξησκημένην καλοῖς ὑμεῖς Ἕλληνες ὄντες ἐκβαρβαρῶσαι προυμεῖσθε τοὺς κακίστους καὶ φονικωτάτους Καρχηδονίους ἐγγυτέρω κατοικίζοντες ἡμῶν, πρὸς οὓς ἔδει πολλὰς εὐξασθαι Σικελίας προκεῖσθαι τῆς Ἑλλάδος. Ἢ δοκεῖτε τούτους στρατὸν ἀγείραντας ἀπὸ στηλῶν Ἡρακλείων καὶ τῆς ἐκτὸς θαλαττικῆς ἥκειν θαλάττης δεῦρο κινδυνεύσοντας ὑπὲρ τῆς ἄλλου δυναστείας; ὃς εἰ λογισμὸν εἶχεν ἡγεμόνος, οὐκ ἂν ἐβάλλετο τοὺς πατέρας οὐδ' ἐπῆγε τῇ πατρίδι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τιμῆς καὶ δυνάμεως ἐτύγχανεν ὅσης πρέπει Καρχηδονίους καὶ Τιμολέοντα πείσας." Τούτους τοὺς λόγους μισθοφόροι διεθρόησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ παρέσχον ὑποψίαν τῷ Μάγωνι προδίδοσθαι χρῄζοντι πάλαι προφάσεως. Διὸ καὶ δεομένου τοῦ Ἱκέτου παραμένειν καὶ διδάσκοντος, ὅσῳ βελτίονες εἰσὶ τῶν πολεμίων, μᾶλλον οἰόμενος αὐτῇ καὶ τύχῃ λείπεσθαι Τιμολέοντος ἢ πλήθει δυνάμεως

ὑπερβάλλειν ἄρας εὐθὺς ἀπέπλευσεν εἰς Λιβύην αἰσχρῶς καὶ
οὐδένα λογισμὸν ἀνθρώπινον ἐκ τῶν χειρῶν ἀφεὶς Σικελίαν
XXI. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ παρῆν ὁ Τιμολέων ἐπὶ μάχην συν
τεταγμένος. Ὡς δὲ τὴν φυγὴν ἐπυνθάνοντο καὶ τὴν ἐρημία
ἐώρων τῶν νεωρίων, γελᾷν αὐτοῖς ἐπῆει τὴν ἀνανδρίαν τῶ
Μάγωνος, καὶ περιιόντες ἐκήρυττον ἐν τῇ πόλει μήνυτρα τῷ
φράσοντι τὸν Καρχηδονίων στόλον ὅπῃ σφᾶς ἀποδέδρακεν
Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ἱκέτου φιλομαχοῦντος ἔτι καὶ τὴν λαβὴν
οὐ προϊεμένου τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐμπεφυκότος οἷς κατεῖχε
μέρεσι καρτεροῖς οὖσι καὶ δυσπροσμάχοις, διελὼν ὁ Τιμολέ-
ων τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν, ᾗ βιαιότατον ἦν, παρὰ τὸ φρέ-
θρον τοῦ Ἀνάπου προσέβαλλεν, ἄλλους δ' ἐκ τῆς Ἀχραδινῆς
ἐκέλευεν ἐπιχειρεῖν, ὧν Ἰσίας ἡγεῖτο ὁ Κορίνθιος· τοὺς δὲ
τρίτους ἐπῆγον ἐπὶ τὰς Ἐπιπολὰς Δείναρχος καὶ Δημάρετος
οἱ τὴν ὑστέραν ἀγαγόντες ἐκ Κορίνθου βοήθειαν. Ἅμα δὲ
καὶ πανταχόθεν τῆς ἐφόδου γενομένης καὶ τῶν περὶ τὸν Ἱκέ-
την ἀνατραπέντων καὶ φευγόντων τὸ μὲν ἁλῶναι τὴν πόλιν
κατ' ἄκρας καὶ γενέσθαι ταχέως ὑποχείριον, ἐκπεσόντων τῶν
πολεμίων, δίκαιον ἀναθεῖναι τῇ τῶν μαχομένων ἀνδραγαθίᾳ
καὶ τῇ δεινότητι τοῦ στρατηγοῦ, τὸ δὲ μήτ' ἀποθανεῖν τινα
μήτε τρωθῆναι τῶν Κορινθίων ἴδιον ἔργον αὐτῆς ἡ Τιμο-
λέοντος ἐπεδείξατο τύχη καθάπερ διαμιλλωμένη πρὸς τὴν
ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἵνα τῶν ἐπαινουμένων αὐτοῦ τὰ μαι-
ριζόμενα μᾶλλον οἱ πυνθανόμενοι θαυμάζωσιν. Οὐ γὰρ μό-
νον Σικελίαν πᾶσαν οὐδ' Ἰταλίαν εὐθὺς ἡ φήμη κατέσχεν,
ἀλλ' ἡμερῶν ὀλίγων ἡ Ἑλλὰς διήκει τὸ μέγεθος τοῦ κατορ-
θώματος, ὥστε τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν ἀπιστοῦσαν, εἰ
διαπέπλευκεν ὁ στόλος, ὁμοῦ καὶ σεσωσμένους καὶ νενικη-
κότας ἀκούειν τοὺς ἄνδρας. Οὕτως εὐρόησαν αἱ πράξεις καὶ
τοσοῦτο τῷ κάλλει τῶν ἔργων τὸ τάχος ἡ τύχη προσέθηκε.
XXII. Γενόμενος δὲ τῆς ἄκρας κύριος οὐκ ἔπαθε Δίων
ταὐτὸ πάθος οὐδ' ἐφείσατο τοῦ τόπου διὰ τὸ κάλλος καὶ
τὴν πολυτέλειαν τῆς κατασκευῆς, ἀλλὰ τὴν ἐκεῖνον διαβα-
λοῦσαν, εἶτ' ἀπολέσασαν ὑποψίαν φυλαξάμενος ἐκήρυξε τῶν
Συρακουσίων τὸν βουλόμενον παρεῖναι μετὰ σιδήρου καὶ
συνεφάπτεσθαι κατασκαπτομένων τῶν τυραννικῶν ἑρυμά-
των. Ὡς δὲ πάντες ἀνέβησαν ἀρχὴν ἐλευθερίας ποιησάμενοι

ν τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὐ μόνον
ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ μνήματα τῶν τυράν-
δαν καὶ κατέσκαψαν. Εὐθὺς δὲ τὸν τόπον συνο-
κοδόμησε τὰ δικαστήρια χαριζόμενος τοῖς πολί-
ς τυραννίδος ὑπερτέραν ποιῶν τὴν δημοκρατίαν. 5
ν πόλιν ἐλὼν οὐκ εἶχε πολίτας, ἀλλὰ τῶν μὲν ἐν
ις καὶ ταῖς στάσεσι διαφθαρέντων, τῶν δὲ τὰς
ς φυγόντων ἡ μὲν ἐν Συρακούσαις ἀγορὰ δι' ἐρη-
τολλὴν καὶ βαθεῖαν ἐξέφυσεν ὕλην, ὥστε τοὺς ἵπ-
ῃ κατανέμεσθαι, τῶν ἱπποκόμων ἐν τῇ χλόῃ κα- 10
αὶ δ' ἄλλαι πόλεις πλὴν παντελῶς ὀλίγων ἐλά-
ιο μεσταὶ καὶ συῶν ἀγρίων, ἐν δὲ τοῖς προαστεί-
ὶ τὰ τείχη πολλάκις οἱ σχολὴν ἄγοντες ἐκυνηγέ-
νε δ' οὐδεὶς τῶν ἐν τοῖς ἑρύμασι καὶ φρουρίοις
ον οὐδὲ κατέβαινεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ φρίκη καὶ 15
ἀντας ἀγορᾶς καὶ πολιτείας καὶ βήματος, ἐξ ὧν
ὑτοῖς οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων, ἔδοξε τῷ Τιμο-
οῖς Συρακουσίοις γράψαι πρὸς τοὺς Κορινθίους,
νυσιν οἰκήτορας εἰς τὰς Συρακούσας ἐκ τῆς Ἑλ-
ς γὰρ χώρα σχολάζειν ἔμελλε καὶ πολὺν πόλεμον 20
ροσεδέχοντο κυνθανόμενοι τοὺς Καρχηδονίους
γωνος ἑαυτὸν ἀνελόντος ἀνεσταυρωκέναι τὸ σῶ-
στρατηγίαν ὀργισθέντας, αὐτοὺς δὲ συνάγειν με-
ειν ὡς ἔτους ὥρᾳ διαβησομένους εἰς Σικελίαν.
Τῶν δὲ γραμμάτων τούτων παρὰ τοῦ Τιμολέον- 25
στων καὶ πρέσβεων ἅμα παρόντων Συρακουσίων
ν ἐπιμεληθῆναι τῆς πόλεως καὶ γενέσθαι πάλιν
οἰκισταὶς οὐχ ἥρπασαν οἱ Κορίνθιοι τὴν πλεον-
ροσεποίησαν αὑτοῖς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν
ὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τὰς μεγίστας 30
ρεων ἀνηγόρευον ὑπὸ κηρύκων, ὅτι Κορινθι-
κότες τὴν ἐν Συρακούσαις τυραννίδα καὶ τὸν
ιληλακότες καλοῦσι Συρακουσίους καὶ τῶν ἄλ-
ιτῶν τὸν βουλόμενον οἰκεῖν τὴν πόλιν ἐλευθέ-
ὑτονόμους ἐπ' ἴσοις καὶ δικαίοις τὴν χώραν 35
· ἔπειτα διαπέμποντες ἀγγέλους εἰς τὴν Ἀσί-
νήσους, ὅπου πλείστους ἐπυνθάνοντο τῶν φυ-

γάδων διασταρμένους κατοικεῖν, παρεκάλουν
εἰς Κόρινθον, ὡς Κορινθίων ἀσφαλῆ πομπὴν
στρατηγοὺς παρεξόντων ἰδίοις τέλεσιν εἰς Συ
ρουσσμένων δὲ τούτων ἡ μὲν πόλις τὸν δικαιό
λιστον ἀπελάμβανεν ἔπαινον καὶ ζῆλον, ἴδι
ἀπὸ τῶν τυράννων, σώζουσα δ' ἀπὸ τῶν βα
διδοῦσα δὲ τοῖς πολίταις τὴν χώραν. Οἱ
τες εἰς Κόρινθον οὐκ ὄντες ἱκανοὶ τὸ πλῆθ
ἐκ Κορίνθου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος παρα
πους· καὶ γενόμενοι μυρίων οὐκ ἐλάττονες κα
Συρακούσας. Ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας καὶ
λοὶ τῷ Τιμολέοντι συνελήλυθεισαν· καὶ γεν
ἑξακισμυρίοις τὸ πλῆθος, ὡς Ἄθανις εἴρηκε, τ
διένειμε, τὰς δ' οἰκίας ἀπέδοτο χιλίων ταλά
ὑπολειπόμενος τοῖς ἀρχαίοις Συρακουσίοις ἐ
αὐτῶν, ἅμα δὲ χρημάτων εὐπορίαν τῷ δήμῳ
οὕτω πενομένῳ καὶ πρὸς ἄλλα καὶ πρὸς τὸν
καὶ τοὺς ἀνδριάντας ἀποδόσθαι, ψήφου διαφ
ἑκάστου καὶ γινομένης κατηγορίας, ὥσπερ ἀν
νας διδόντων· ὅτε δή φασι τὸν Γέλωνος ἀνέ
λαιοῦ τυράννου διατηρῆσαι τοὺς Συρακουσ
τονουμένων τῶν ἄλλων, ἀγαμένους καὶ τιμῶ
τῆς νίκης, ἣν πρὸς Ἱμέρᾳ Καρχηδονίους ἐν

XXIV. Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἀναζωπυρ
μένης, ἐπιῤῥεόντων πανταχόθεν εἰς αὐτὴν
λόμενος ὁ Τιμολέων καὶ τὰς ἄλλας πόλει
παντάπασιν ἐκκόψαι τῆς Σικελίας τὰς τυρ
ρας αὐτῶν στρατεύων Ἰκέτην μὲν ἠνάγκασ
χηδονίων ὁμολογῆσαι τὰς ἀκροπόλεις κα
τεύσειν ἰδιώτην ἐν Δεοντίνοις, Λεπτίνου
τος Ἀπολλωνίας καὶ συχνῶν ἄλλων πι
δύνασε κατὰ κράτος ἁλῶναι, παραδόν
νος εἰς Κόρινθον ἀπίστειλε καλὸν ἡ
τροπόλει τοὺς τῆς Σικελίας τυράννου
ἀποθεωρεῖσθαι φυγαδικῶς καὶ ταπει
μισθοφόρους βουλόμενος ἐκ τῆς πολ
μὴ σχολάζειν αὐτὸς μὲν εἰς τὰς Συ

κστάσει τῆς πολιτείας προσέξων καὶ τοῖς ἥκουσιν ἐκ Λ
ον νομοθέταις Κεφάλῳ καὶ Διονυσίῳ τὰ κυριώτατα κ
ιστα συνδιαθήσων, τοὺς δὲ περὶ Δείναρχον καὶ Δημάρ
εἰς τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐξέπεμψεν ἐπικράτειαν, οἳ πι
πολλὰς ἀφιστάντες τῶν βαρβάρων οὐ μόνον αὐτοὶ διῆ
ἐν ἀφθόνοις, ἀλλὰ καὶ χρήματα παρεσκεύαζον εἰς τὸι
εμον ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων.

XXV. Ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδόνιοι καταπλέουσιν εἰς τὸ
ὑβαιον ἄγοντες ἐκτὰ μυριάδας στρατοῦ καὶ τριήρεις δια-
ίας καὶ πλοῖα χίλια κομίζοντα μηχανὰς καὶ τέθριππα καὶ
ν ἄφθονον καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν, ὡς οὐκ ἔτι ποιησό-
οι κατὰ μέρος τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὁμοῦ πάσης Σικελίας ἐξ-
σοντες τοὺς Ἕλληνας. Ἦν γὰρ ἡ δύναμις ἐξαρκοῦσα καὶ μὴ
οὖντας μηδὲ διεφθαρμένους ὑπ' ἀλλήλων συλλαβέσθαι Σι-
ώτας. Πυθόμενοι δὲ πορθεῖσθαι τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν εὐ-
ὀργῇ πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐχώρουν Ἀσδρούβα καὶ Ἀμίλκα
ηγούντων. Τῆς δ' ἀγγελίας ὀξέως εἰς Συρακούσας ἀφι-
ης οὕτω κατεπλάγησαν οἱ Συρακούσιοι πρὸς τὸ μέγε-
τῆς δυνάμεως, ὥστε μόλις τῷ Τιμολέοντι τρισχιλίους ἀπὸ
των μυριάδων ὅπλα λαβόντας τολμῆσαι συνελθεῖν. Οἱ
θοφόροι τετρακισχίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν· καὶ τούτων
ὅσον χίλιοι καθ' ὁδὸν ἀποδειλιάσαντες ἀνεχώρησαν,
ὑγιαίνοντος τοῦ Τιμολέοντος, ἀλλὰ μαινομένου παρ'
καὶ πρὸς ἑπτὰ μυριάδας πολεμίων μετὰ πεντακισχι-
ζῶν καὶ χιλίων ἱππέων βαδίζοντος καὶ διαρτῶντος
ρῶν ὀκτὼ τὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν, ὅθεν
θῆναι τοῖς φεύγουσιν οὔτε ταφῆναι τοῖς πεσοῦσιν
κάρξει. Τούτους μὲν οὖν Τιμολέων κέρδος ἡγεῖτο
μάχης φανεροὺς γεγονότας, τοὺς δ' ἄλλους ἐκιβρώ-
τέχος ἦγε πρὸς τὸν Κρίμησον ποταμόν, ὅπου καὶ
γηδονίους ἥκουσε συνάπτειν.

Ἀναβαίνοντι δὲ αὐτῷ πρὸς λόφον, ὃν ὑπερβα-
λλον κατόψεσθαι τὸ στράτευμα καὶ τὴν δύναμιν
ίων, ἐμβάλλουσιν ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες· καὶ
ώταις εἰσῆλθε πονηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτι τὰ
ν νεκρῶν εἰώθαμεν ἐκεικῶς στεφανοῦν σελίνοις·
τις ἐκ τούτου γέγονε, τὸν ἐκισφαλῶς νοσοῦντα

δεῖσθαι τοῦτον τοῦ σελίνου. Βουλόμενος οὖν
λάξαι τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τὴν δυσελπιστί
Τιμολέων ἐπιστήσας τὴν πορείαν ἄλλα τε περὶ
ρῷ διελίχθη καὶ τὸν στέφανον αὐτοῖς ἔφη περι
μιζόμενον αὐτομάτως εἰς τὰς χεῖρας ἥκειν. (
θιοι στεφανοῦσι τοὺς Ἴσθμια νικῶντας ἱερὸν
στέμμα τὸ τοῦ σελίνου νομίζοντες. Ἔκειγὰρ τότε
ὥσπερ νῦν τῶν Νεμείων, τὸ σέλινον ἦν στέφα
δ' ἡ πίτυς γέγονεν. Ἐντυχὼν οὖν ὁ Τιμολέων
ται, τοῖς στρατιώταις καὶ λαβὼν τῶν σελίνω
πρῶτος αὐτὸς, εἶτα οἱ περὶ αὐτὸν ἡγεμόνες κ
Οἱ δὲ μάντεις κατιδόντες ἀετοὺς δύο προσφι
ὁ μὲν δράκοντα τοῖς ὄνυξιν ἔφερε διαπεπαρμέ
το κεκλαγὼς μέγα καὶ θαῤῥαλέον, ἐκπεδείκνυο
τιώταις καὶ εἰς προσευχὰς θεῶν καὶ ἀνακλή
πάντες.

XXVII. Τὸ μὲν οὖν ἔτος ἱσταμένου Θάργ
καὶ λήγοντι μηνὶ Θαργηλιῶνι πρὸς τὰς τροπὰ
τὸν καιρόν. Ὁμίχλην δὲ τοῦ ποταμοῦ πολλὴ
πρῶτον μὲν ἀπεκρύπτετο ζόφῳ τὸ πεδίον κα
δὲν ἦν ἀπὸ τῶν πολεμίων, πλὴν ἠχή τις ἄτ
μιγὴς ἄνω πρὸς τὸν λόφον ἐχώρει πρόσω θ
στρατιᾶς τοσαύτης. Ὡς δ' ἀναβάντες ἐπὶ τὸ
οἱ Κορίνθιοι καὶ Θέμενοι τὰς ἀσπίδας δι
ἡλίου περιφερομένου καὶ μετεωρίζοντος τὴ
μὲν θολερὸς ἀὴρ ἀθροιζόμενος πρὸς τὰ ὑ
μενος κατενέφωσε τὰς ἀπορφείας, τῶν δ'
ἀγαπαθαιρομένων ὅ τε Κρίμησος ἐξεφάνη
αὐτὸν ὤφθησαν οἱ πολέμιοι πρώτοις μὲ
ἐκπληκτικῶς πρὸς ἀγῶνα κατεσκευασμένε
των μυρίοις ὁπλίταις λευκάσπισι. Τούτου
χηδονίους εἶναι τῇ λαμπρότητι τῇ σκευ
καὶ τάξει τῆς πορείας. Μετὰ δὲ τούτους
ἐπιῤῥεόντων καὶ τὴν διάβασιν μετ' αὐ
ποιουμένων συνιδὼν ὁ Τιμολέων τὸν π
εύοντα τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων ἀπο
αὐτοὶ μάχεσθαι καὶ τοὺς στρατιώτας π

ῷ ῥείθρῳ διαλελυμένην καὶ τοὺς μὲν ἤδη διαβε-
τοὺς δὲ μέλλοντας, προσέταξε Δημαρέτῳ λαβόντι
; ἐμβαλεῖν εἰς τοὺς Καρχηδονίους καὶ συνταράξαι
ιμον αὐτῶν τῆς παρατάξεως οὔπω καθεστώσης.
ιαταβὰς εἰς τὸ πεδίον τὰ μὲν κέρατα τοῖς ἄλλοις 5
ις ἀπέδωκεν ἀναμίξας ἑκατέρῳ ἐκ τῶν ξένων οὐ
ν μέσῳ δὲ περὶ αὐτὸν λαβὼν τοὺς Συρακουσίους
χιμώτατον τῶν μισθοφόρων βραχὺν μὲν χρόνον
τῶν ἱππέων ἀποθεωρῶν ἔργον, ὡς δ' ἐκείνους εἰ-
τῶν ἁρμάτων πρὸ τῆς τάξεως διαθεόντων εἰς 10
εῖν τοῖς Καρχηδονίοις μὴ δυναμένους, ἀλλ' ὅπως
ιαχθεῖεν ἀναγκαζομένους ἐξελίττειν συνεχῶς καὶ
ἐπιστροφῆς ποιεῖσθαι τὰς ἐπελάσεις, ἀναλαβὼν
α καὶ βοήσας ἕπεσθαι καὶ θαῤῥεῖν τοῖς πεζοῖς
ρφυεῖ φωνῇ καὶ μείζυνι κεχρῆσθαι τῆς συνή- 15
τῷ πάθει παρὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν ἐνθουσια-
διατεινάμενος, εἴτε δαιμονίου τινὸς, ὡς τοῖς
ίτε παρίστη, συνεπιφθεγξαμένου. Ταχὺ δὲ τὴν
ναποδόντων καὶ παρεγγυώντων ἄγειν καὶ μὴ
ἵς μὲν ἱππόταις ἐσήμαινεν ἔξω παρὰ τὴν τάξιν 20
ων παρελάσαι καὶ κατὰ κέρας προσφέρεσθαι τοῖς
αὐτὸς δὲ τοὺς προμάχους πυκνώσας τῷ συνασπι-
ἠν σάλπιγγα κελεύσας ἐπιφθέγξασθαι προσέβαλλε
ηδονίοις.

I. Οἱ δὲ τὴν μὲν πρώτην ἐπιδρομὴν ὑπέστησαν 25
καὶ τῷ καταπεφράχθαι τὰ σώματα σιδηροῖς θώ-
αλκοῖς κράνεσιν, ἀσπίδας δὲ μεγάλας προβεβλῆ-
σύοντο τὸν δορατισμόν. Ἐπεὶ δ' εἰς ξίφη συνῆλ-
ν καὶ τέχνης οὐχ ἧττον ἢ ῥώμης ἐγεγόνει τὸ ἔρ-
νης ἀπὸ τῶν ὁρῶν βρονταί τε φοβεραὶ κατεῤῥή- 30
πυρώδεις ἀστραπαὶ συνεξέπιπτον. Εἶτα ὁ περὶ
ης καὶ τὰς ἀκρωρείας ζόφος ἐπὶ τὴν μάχην κατε-
καὶ πνεύματι καὶ χαλάζῃ συμμεμιγμένος τοῖς μὲν
ὄπισθεν καὶ κατὰ νώτου περιεχεῖτο, τῶν δὲ βαλ-
ετε τὰ πρόσωπα καὶ κατήστραπτε τὰς ὄψεις, ἅμα 35
ῆρᾶς καὶ φλογὸς συνεχοῦς ἐκ τῶν νεφῶν φερο-
οῖς πολλὰ μὲν ἦν τὰ λυποῦντα καὶ μάλιστα τοὺς

ἀπείρους· οὐχ ἥκιστα δὲ βλάψαι δοκοῦσιν αἱ
ὅπλων ὁ πάταγος κοπτομένων ὕδατι ῥαγδαίῳ
λύων ἀκούεσθαι τὰ προστάγματα τῶν ἡγε
Καρχηδονίοις οὐκ οὖσιν εὐζώνοις τὸν ὁπλισμ
εἴρηται, κατακεφραγμένοις ὅ τε πηλὸς ἐμπόδι
ποι πληρούμενοι τῶν χιτώνων ὕδατος· ὥσθ
τὸν ἀγῶνα χρῆσθαι βαρεῖς ἦσαν καὶ δύσεργο
Ἕλληνι περιτρέπεσθαι καὶ πεσόντες ἀμήχαν
λοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἀναστῆναι. Καὶ γὰρ ὁ
τῶν διαβαινόντων ἐκλύσθη μέγας ἤδη τοῖς ὄ
νος, καὶ τὸ πεδίον τὸ περὶ αὐτὸν ὑπὸ πολλὰς
φάραγγας ὑποκείμενον ἐπλήρωτο ῥευμάτων
φερομένων, οἷς οἱ Καρχηδόνιοι καλινδούμενοι
λαττον. Τέλος δὲ, τοῦ χειμῶνος ἐπιτειμένου
νων τὴν πρώτην τάξιν αὐτῶν, ἄνδρας τετρι
βαλόντων, ἐτράπη τὸ πλῆθος εἰς φυγήν. Κα
τῷ πεδίῳ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο, α
ταμὸς τοῖς ἔτι περαιουμένοις συμπίπτοντας
παραφίρων ἀπώλλυε, πλείστους δὲ τῶν λό
ἐπιθέοντες οἱ φιλοὶ κατειργάσαντο. Λέγοντ
ρίοις νεκροῖς τρισχίλιοι Καρχηδονίων γενέσ
λει πένθος. Οὔτε γὰρ γένεσιν οὔτε πλούτοις
φοι βελτίονες ἦσαν ἐκείνων, οὔτ' ἀποθανόν
χη πρότερον ἐξ αὐτῶν Καρχηδονίων τοσοί
σιν, ἀλλὰ Λίβυσι τὰ πολλὰ καὶ Ἴβηρσι κα
πρὸς τὰς μάχας ἀλλοτρίαις βλάβαις ἀνεδ

XXIX. Ἐγνώσθη δὲ τοῖς Ἕλλησιν ἡ
ἀπὸ τῶν λαφύρων. Ἐλάχιστος γὰρ ἦν
τοῖς σκυλεύουσι λόγος· οὕτως ἄφθον
ἄφθονος δὲ χρυσός. Καὶ γὰρ τὸ στρατό
ζυγίων διαβάντες ἔλαβον. Τῶν δ' αἰχ
λοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν,
χθησαν πεντακισχίλιοι τὸ πλῆθος· ἦλ
τεθρίππων. Καλλίστην δὲ καὶ μεγαλ
Τιμολέοντος ἐπεδείκνυτο σκηνὴ περισ
λαφύροις, ἐν οἷς χίλιοι μὲν θώρακες
φέροντες, μύριαι δὲ ἀσπίδες προετέ

ντες καὶ μεγάλαις ἐντυγχάνοντες ὠφελείαις τρί-
ῤρα μετὰ τὴν μάχην ἔστησαν τρόπαιον. Ἅμα δὲ
νίκης ὁ Τιμολέων εἰς Κόρινθον ἔπεμψε τὰ κάλ-
χμαλώτων ὅπλων βουλόμενος αὐτοῦ τὴν πατρίδα
ἅποις ζηλωτὴν εἶναι θεωμένοις ἐν ἐκείνῃ μόνῃ τῶν
τόλεων τοὺς ἐπιφανεστάτους ναοὺς οὐχ Ἑλληνι-
μένους λαφύροις οὐδ' ἀπὸ συγγενῶν φόνου καὶ
ναθημάτων μνήμας ἀτερπεῖς ἔχοντας, ἀλλὰ βαρ-
α καλλίσταις ἐπιγραφαῖς δηλοῦντα μετὰ τῆς ἀν-
νεικήτων τὴν δικαιοσύνην, ὅτι Κορίνθιοι καὶ
στρατηγὸς ἐλευθερώσαντες τοὺς Σικελίαν οἰκοῦν-
ἀπὸ Καρχηδονίων χαριστήρια θεοῖς ἀνέθηκαν.
ὲκ τούτου καταλιπὼν ἐν τῇ πολεμίᾳ τοὺς μισθο-
ντας καὶ φέροντας τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπικρά-
ἦκεν εἰς Συρακούσας· καὶ τοὺς χιλίους μισθο-
νους, ὑφ' ὧν ἐγκατελείφθη πρὸ τῆς μάχης, ἐξ-
Σικελίας καὶ πρὶν ἢ δῦναι τὸν ἥλιον ἠνάγκασεν
σῶν ἀπελθεῖν. Οὗτοι μὲν οὖν διαπλεύσαντες εἰς
ώλοντο παρασπονδηθέντες ὑπὸ Βρεττίων, καὶ
ν τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς τῆς προδοσίας ἐπέθηκε.
ρὶ Μάμερκον τὸν Κατάνης τύραννον καὶ Ἱκέ-
όνθ' ὧν κατορθουμένων ὑπὸ Τιμολέοντος, εἶν-
ων αὐτὸν ὡς ἄπιστον καὶ ἄσπονδον πρὸς
νους, συμμαχίαν ποιησαμένων πρὸς τοὺς Καρ-
αὶ κελευσάντων πέμπειν δύναμιν καὶ στρατη-
ταντάπασι βούλονται Σικελίας ἐκπεσεῖν, ἔπλευ-
ναῦς μὲν ἔχων ἑβδομήκοντα, μισθοφόρους δὲ
Ἕλληνας, οὔπω πρότερον Ἕλλησι χρησαμένων
ν, ἀλλὰ τότε θαυμασάντων ὡς ἀνυποστάτους καὶ
υς ἀνθρώπων ἁπάντων. Συστάντες δὲ κοινῇ μετ'
ντες ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τετρακοσίους τῶν παρὰ
ξένων ἐπικούρους πεμφθέντας ἀπέκτειναν. Ἐν
ηδονίων ἐπικρατείᾳ περὶ τὰς καλουμένας Ἱερὰς
ας τοὺς μετ' Εὐθύμου τοῦ Λευκαδίου μισθοφό-
ιραν. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα τὴν Τιμολέοντος εὐ-
ῃ γενέσθαι διώνυμον. Ἦσαν μὲν γὰρ οὗτοι τῶν
ίμου τοῦ Φωκέως καὶ Ὀνομάρχου Δελφοὺς κα-

ταλαβόντων καὶ μετασχόντων ἐκείνοις τῆς ἱεροσυλ
σούντων δὲ πάντων αὐτοὺς καὶ φυλαττομένων ἐκα
γονότας πλανώμενοι περὶ τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ
τος ἐληφθησαν ἑτέρων στρατιωτῶν οὐκ εὐπορουντο
μενοι δ' εἰς Σικελίαν ὅσας μὲν ἐκείνῳ συνηγωνίσα
πάσας ἐνίκων· τῶν δὲ πλείστων καὶ μεγίστων ἀγώ
ἐχόντων ἐκπεμπόμενοι πρὸς ἑτέρας ὑπ' αὐτοῦ βοηθ
λοντο καὶ κατηναλώθησαν, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ
ρος, τῆς δίκης αὐτοῖς ὁμολογουμένως τῇ Τιμολέον
χίᾳ ἐπιτιθεμένης, ὅπως μηδεμία τοῖς ἀγαθοῖς ἀπ
κακῶν κολάσεως βλάβη γένηται. Τὴν μὲν οὖν πρό
οντα τῶν θεῶν ἐυμένειαν οὐχ ἧττον ἐν αἷς πρ
πράξεσιν ἢ περὶ ἃς κατώρθου θαυμάζεσθαι συνέβ

XXXI. Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν Συρακουσίων ἐχαλέπα
τῶν τυράννων προπηλακιζόμενοι. Καὶ γὰρ ὁ Μάμ
τῷ ποιήματα γράφειν καὶ τραγῳδίας μέγα φρονῶν
νικήσας τοὺς μισθοφόρους καὶ τὰς ἀσπίδας ἀνα
θεοῖς ἐλεγεῖον ὑβριστικὸν ἐπέγραψε·

Τάσδ' ὀστρειογραφεῖς καὶ χρυσελεφαντηλέκτ
Ἀσπίδας ἀσπιδίοις εἵλομεν εὐτελέσι.

Γενομένων δὲ τούτων καὶ τοῦ Τιμολέοντος εἰς
στρατεύσαντος ὁ Ἱκέτης ἐμβαλὼν εἰς τὴν Συρακ
αν τε συχνὴν ἔλαβε καὶ πολλὰ λυμηνάμενος κα
σας ἀπηλλάττετο παρ' αὐτὴν τὴν Καλαυρίαν
τοῦ Τιμολέοντος ὀλίγους στρατιώτας ἔχοντος.
προλαβεῖν ἐάσας ἐδίωκεν ἱππεῖς ἔχων καὶ φιλο
νος δ' ὁ Ἱκέτης τὸν Δαμυρίαν διαβεβηκὼς ὑπέ
ποταμὸν ὡς ἀμυνούμενος· καὶ γὰρ αὐτῷ θάς
πόρου χαλεπότης καὶ τὸ κρημνῶδες τῆς ἐκατ
παρεῖχε. Τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος ἰλάρχ
σοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία διατριβὴν ἐπ
Οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ βουλόμενος ἑτέρου διαβαίν
τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου π
καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ἐξωθούντα
χόντων ἀλλήλοις. Βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέω
ἡγεμόνας ἔλαβε παρ' ἑκάστου δακτύλιον·
τας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα καὶ μίξας ἔδειξ

τὰ τύχην γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. Ὡς δ
τοῦτ' εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνακραγόντες οὐκ ἔ
τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχ
τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοι
Οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο τὴν βίαν αὐτῶν, ἀλλὰ φεύγοντες τῶν μὲ
ὅπλων ἅπαντες ὁμαλῶς ἐστερήθησαν, χιλίους δ' ἀπέβαλο
πεσόντας.

252 XXXII. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον εἰς τὴν Λεοντίνων στρα
τεύσας ὁ Τιμολέων λαμβάνει τὸν Ἱκέτην ζῶντα καὶ τὸν υἱὸ
Εὐπόλεμον καὶ τὸν ἱππάρχην Εὔθυμον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶ
συνδεθέντας καὶ κομισθέντας πρὸς αὐτόν. Ὁ μὲν οὖν Ἱκε
της καὶ τὸ μειράκιον ὡς τύραννοι καὶ προδόται κολασθέντε
ἀπέθνησκον, ὁ δ' Εὔθυμος, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν πρὸς τοὺς ἀγῶ
νας καὶ τόλμῃ διαφέρων, οὐκ ἔτυχεν οἴκτου διὰ βλασφημία
τινὰ πρὸς τοὺς Κορινθίους κατηγορηθεῖσαν αὐτοῦ. Λέγετα
γὰρ, ὅτι τῶν Κορινθίων ἐκστρατευσαμένων ἐπ' αὐτοὺς δη
μηγορῶν ἐν τοῖς Λεοντίνοις οὐδὲν ἔφη γεγονέναι φοβερὸ
οὐδὲ δεινὸν, εἰ

Κορίνθιαι γυναῖκες ἐξῆλθον δόμων.

Οὕτως ὑπὸ λόγων μᾶλλον ἢ πράξεων πονηρῶν ἀνιᾶσθαι πε
φύκασιν οἱ πολλοί· χαλεπώτερον γὰρ ὕβριν ἢ βλάβην φέ
ρουσι, καὶ τὸ μὲν ἀμύνεσθαι δι' ἔργων ὡς ἀναγκαῖον δέδο
ται τοῖς πολεμοῦσιν, αἱ δὲ βλασφημίαι περιουσίᾳ μίσους
κακίας γίνεσθαι δοκοῦσιν.

XXXIII. Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος οἱ Συρα
κούσιοι τὰς γυναῖκας τῶν περὶ τὸν Ἱκέτην καὶ τὰς θυγα
τέρας ἐν ἐκκλησίᾳ καταστήσαντες εἰς κρίσιν ἀπέκτειναν. Κα
δοκεῖ τοῦτο τῶν Τιμολέοντος ἔργων ἀχαριστότατον γενέσθαι
μὴ γὰρ ἂν ἐκείνου κωλύοντος οὕτω τὰς ἀνθρώπους ἀποθα
νεῖν. Δοκεῖ δ' αὐτὰς ὑπεριδεῖν καὶ προέσθαι τῷ θυμῷ τῶ
πολιτῶν δίκην λαμβανόντων ὑπὲρ Δίωνος τοῦ Διονύσιον ἐκ
βαλόντος· Ἱκέτης γάρ ἐστιν ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ Δίωνος Ἀρέ
την καὶ τὴν ἀδελφὴν Ἀριστομάχην καὶ τὸν υἱὸν ἔτι παῖδ
καταποντίσας ζῶντας, περὶ ὧν ἐν τῷ Δίωνος γέγραπται βίῳ

XXXIV. Μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύσας ἐπὶ Μάμερκον εἰ
Κατάνην καὶ περὶ τὸ ῥεῦμα τὴν Ἄβολον ἐκ παρατάξεως ὑπο
στάντα νικήσας καὶ τρεψάμενος ὑπὲρ δισχιλίους ἀνεῖλεν, ὧ

μέρος οὐκ ὀλίγον ἦσαν οἱ πεμφθέντες ὑπὸ Γέ
ροι Φοίνικες. Ἐκ δὲ τούτου Καρχηδόνιοι μὲν
ἥσαντο πρὸς αὐτὸν δεηθέντες, ὥστε τὴν ἐντ
χώραν ἔχειν, καὶ τοῖς βουλομένοις ἐξ αὐτῆς
Συρακουσίους χρήματα καὶ γενεὰς ἀποδιδόν
ράννοις ἀπεπέμποντο τὴν συμμαχίαν. Μάμερ
μῶν ταῖς ἐλπίσιν ἔπλει μὲν εἰς Ἰταλίαν ὡς Α
ξων Τιμολέοντι καὶ Συρακουσίοις· ἐπεὶ δ'
οἱ σὺν αὐτῷ τὰς τριήρεις καὶ πλεύσαντες ε
Τιμολέοντι τὴν Κατάνην παρέδοσαν, ἀναγκα
εἰς Μεσσήνην κατέφευγε πρὸς Ἵππωνα τὸν τ
πόλεως. Ἐπελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος αὐτ
ποῦντος ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ὁ μὲν Ἵππων
ἐπὶ νεὼς ἦλω, καὶ παραλαβόντες αὐτὸν οἱ Μες
παῖδας ἐκ τῶν διδασκαλείων ὡς ἐπὶ θέαμα
τοῦ τυράννου τιμωρίαν ἀγαγόντες εἰς θέατρο
διέφθειραν· ὁ δὲ Μάμερκος ἑαυτὸν Τιμολέοντι
τῷ δίκην ὑποσχεῖν ἐν Συρακουσίοις, μὴ κατηγ
λέοντος. Ἀχθεὶς δ' εἰς τὰς Συρακούσας παρελθ
ἐπεχείρει μέν τινα συγκείμενον ἐκ παλαιοῦ λόγ
εξιέναι, Θορύβοις δὲ περικίπτων καὶ τὴν
ἀπαραίτητον ἕδει ῥίψας τὸ ἱμάτιον διὰ μέ
καὶ πρός τι τῶν βάθρων δρόμῳ φερόμεν
κεφαλὴν ὡς ἀποθανούμενος. Οὐ μὴν ἔτι
τελευτῆς, ἀλλ' ἔτι ζῶν ἀπαχθεὶς ἥκιστ
ἔδωκεν.

XXXV. Τὰς μὲν οὖν τυραννίδας ὁ Τ
τρόπον ἐξέκοψε καὶ τοὺς πολέμους ἔλυσε
σον ἐξηγριωμένην ὑπὸ κακῶν καὶ διαμε
οἰκητόρων παραλαβὼν οὕτως ἐξημέρωσε
σε πᾶσιν, ὥστε πλεῖν οἰκήσοντας ἑτέρους
τερον ἀπεδίδρασκον. Καὶ γὰρ Ἀκράγαν
μεγάλας, μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον ὑ
στάτους γεγενημένας τότε κατῴκισαν,
γελλον καὶ Φέριστον ἐξ Ἐλέας, τὴν δ'
ἐκκλεύσαντες καὶ συναγαγόντες τοὺς
οὐ μόνον ἀσφάλειαν ἐκ πολέμου τοσοῦ

μένοις παρασχὼν, ἀλλὰ καὶ τἄλλα παρασκευάσας καὶ συμπροθυμηθεὶς ὥσπερ οἰκιστὴς ἠγαπᾶτο. Καὶ τῶν ἄλλων δὲ διακειμένων ὁμοίως ἁπάντων πρὸς αὐτὸν οὐ πολέμου τις λύσις, οὐ νόμων θέσις, οὐ χώρας κατοικισμὸς, οὐ πολιτείας διάταξις ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἧς ἐκεῖνος μὴ προσάψαιτο μηδὲ κατακοσμήσειεν ὥσπερ ἔργῳ συντελουμένῳ δημιουργὸς ἐπιθείς τινα χάριν θεοφιλῆ καὶ πρέπουσαν.

XXXVI. Πολλῶν γὰρ κατ' αὐτὸν Ἑλλήνων μεγάλων γενομένων καὶ μεγάλα κατεργασαμένων, ὧν καὶ Τιμόθεος ἦν καὶ Ἀγησίλαος καὶ Πελοπίδας καὶ ὁ μάλιστα ζηλωθεὶς ὑπὸ Τιμολέοντος Ἐπαμινώνδας, αἱ μὲν ἐκείνων πράξεις βίᾳ τινὶ καὶ πόνῳ τὸ λαμπρὸν ἐξενηνόχασι μεμιγμένον, ὥστε καὶ μέμψιν ἐνίαις ἐπιγίνεσθαι καὶ μετάνοιαν, τῶν δὲ Τιμολέοντος ἔργων ἔξω λόγου θεμένοις τὴν περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀνάγκην οὐδέν ἐστιν, ᾧ μὴ τὰ τοῦ Σοφοκλέους, ὥς φησι Τίμαιος, ἐπιφωνεῖν ἔπρεπεν· „Ὦ θεοὶ, τίς ἄρα Κύπρις, ἢ τίς Ἵμερος τοῦδε ξυνήψατο;" Καθάπερ γὰρ ἡ μὲν Ἀντιμάχου ποίησις καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα τῶν Κολοφωνίων ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον ἐκβεβιασμένοις καὶ καταπόνοις ἔοικε, ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος πρόσεστι τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπειργάσθαι, οὕτως παρὰ τὴν Ἐπαμινώνδου στρατηγίαν καὶ τὴν Ἀγησιλάου πολυπόνους γενομένας καὶ δυσάγωνας ἡ Τιμολέοντος ἀντεξεταζομένη καὶ μετὰ τοῦ καλοῦ πολὺ τὸ ῥᾳδίως ἔχουσα φαίνεται τοῖς εὖ καὶ δικαίως λογιζομένοις οὐ τύχης ἔργον, ἀλλ' ἀρετῆς εὐτυχούσης. Καίτοι πάντα γ' ἐκεῖνος εἰς τὴν τύχην ἀνῆπτε τὰ κατορθούμενα· καὶ γὰρ γράφων τοῖς οἰκοιφίλοις καὶ δημηγορῶν πρὸς τοὺς Συρακουσίους πολλάκις ἔφη τῷ θεῷ χάριν ἔχειν, ὅτι βουλόμενος σῶσαι Σικελίαν ἐπεγράψατο τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν. Ἐπὶ δὲ τῆς οἰκίας ἱερὸν ἱδρυσάμενος Αὐτοματίας ἔθυσεν, αὐτὴν δὲ τὴν οἰκίαν Ἱερῷ Δαίμονι καθιέρωσεν. Ὤικει δ' οἰκίαν, ἣν ἐξεῖλον αὐτῷ στρατηγίας ἀριστεῖον οἱ Συρακούσιοι, καὶ τῶν ἀγρῶν τὸν ἥδιστον καὶ κάλλιστον· ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου κατεσχόλαζε μεταπεμψάμενος οἴκοθεν τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας. Οὐ γὰρ ἐπανῆλθεν εἰς Κόρινθον οὐδὲ κατέμιξε τοῖς Ἑλληνικοῖς θορύβοις ἑαυτὸν οὐδὲ τῷ πο-

λιτικῷ φθόνῳ παρέδωκεν, εἰς ὃν οἱ πλεῖστοι τῶν στρα
ἀκληρίᾳ τιμῶν καὶ δυνάμεως ἐξοπίλωσιν, ἀλλ' ἐπεί
μενε, τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ μεμηχανημένοις ἀγαθοῖς χρώ
ὧν μέγιστον ἦν τὸ πόλεις τοσαύτας καὶ μυριάδας ἀνθ
ὁ δ' ἐαυτὸν ἐφορᾷν εὐδαιμονούσας.

XXXVII. Ἐπεὶ δὲ χρῆν, ὡς ἔοικεν, οὐ μόνον τ
ρυδαλοῖς λόφον ἐγγίνεσθαι κατὰ Σιμωνίδην, ἀλλὰ τ
δημοκρατίᾳ συκοφάντην, ἐπεχείρησαν καὶ Τιμολ
τῶν δημαγωγῶν, Λαφύστιος καὶ Δημαίνετος. Ὧν Δ
μὲν αὐτὸν πρός τινα δίκην κατεγγυᾶτος οὐκ εἶα
οὐδὲ καλύειν τοὺς πολίτας, ἐκὼν γὰρ αὐτὸς ὑπε
νεύσους πόνους καὶ κινδύνους ὑπὲρ τοῦ τοῖς φ
σθαι τὸν βουλόμενον Συρακουσίων· τοῦ δὲ Δη
πολλὰ κατηγορήσαντος ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς στρατηγία
ἐῦξατο Συρακουσίους ἐκιδεῖν τῆς παῤῥησίας τ
μένους. Μέγιστα δ' οὖν καὶ κάλλιστα τῶν κα
λήνων ὁμολογουμένως διαπραξάμενος ἔργα κα
ἃς οἱ σοφισταὶ διὰ τῶν λόγων τῶν πανηγυρι
κάλουν πράξεις τοὺς Ἕλληνας, ἐν ταύταις ἀ
τῶν μὲν αὐτόθι κακῶν, ἃ τὴν ἀρχαίαν Ἑλ
ὑπὸ τῆς τύχης προεκκομισθεὶς ἀναίμακτος κα
δεξάμενος δὲ δεινότητα μὲν καὶ ἀνδρείαν τοῖ
τοῖς τυράννοις, δικαιοσύνην δὲ καὶ πρᾳότ
κρυτα καὶ ἀπενθῆ τοῖς πολίταις καταστή
τὴν Σικελίαν ἐν οὐδ' ὅλοις ἔτεσιν ὁπτὼ ἀϊδ
κακῶν καὶ νοσημάτων παραδοὺς τοῖς κατ
σβύτερος ὢν ἀπημβλύνθη τὴν ὄψιν, εἶτα τε
ὀλίγον οὔτ' αὐτὸς ἑαυτῷ πρόφασιν παρα
θεὶς ὑπὸ τῆς τύχης, ἀλλὰ συγγενικῆς τι
τίας καὶ καταβολῆς ἅμα τῷ χρόνῳ συνεπ
γὰρ οὐκ ὀλίγοι τῶν κατὰ γένος αὐτῷ π
ἀποβαλεῖν τὴν ὄψιν ὑπὸ γήρως ἀπομαρ
νις, ἔτι συνεστῶτος τοῦ πρὸς Ἰκκαρα
κον, ἐν Μυλλαῖς ἐπὶ στρατοπέδου φη
τὴν ὄψιν αὐτοῦ καὶ πᾶσι φανερὰν γε

οὐ μὴν ἀποστῆναι διὰ τοῦτο πολιορκίας, ἀλλ' ἐμμείναντα τ
πολέμῳ λαβεῖν τοὺς τυράννους· ὡς δ' ἐπανῆλθεν εἰς Συρ
κούσας, εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν καὶ παραιτεῖσθ
τοὺς πολίτας, τῶν πραγμάτων εἰς τὸ κάλλιστον ἡκόντα
τέλος.

XXXVIII. Ἐκεῖνον μὲν οὖν αὐτὸν ὑπομείναντα τὴν συμ
φορὰν ἀλύπως ἧττον ἄν τις θαυμάσειε. Τῶν δὲ Συρακο
σίων ἄξιον ἔγασθαι τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τιμὴν καὶ χάριν, ἣ
ἐκδείξαντο πεπηρωμένῳ φοιτῶντες ἐπὶ θύρας αὐτοὶ καὶ τῶ
ξένων τοὺς παρεπιδημοῦντας ἄγοντες εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τ
χορίον, ὅπως θεάσαιντο τὸν εὐεργέτην αὐτῶν, ἀγαλλόμενο
καὶ μέγα φρονοῦντες, ὅτι παρ' αὐτοῖς εἵλετο καταζῆσαι τὸ
βίον οὕτω λαμπρᾶς ἐκανόδου τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεσκευ
σμένης αὐτῷ διὰ τῶν εὐτυχημάτων καταφρονήσας. Πολ
λῶν δὲ καὶ μεγάλων εἰς τὴν ἐκείνου τιμὴν γραφομένων κα
πραττομένων οὐδενὸς ἧττον ἦν τὸ ψηφίσασθαι τὸν τῶν Συ
ρακουσίων δῆμον, ὁσάκις συμπέσοι πόλεμος αὐτοῖς πρὸς ἀλ
λοφύλους, Κορινθίῳ χρῆσθαι στρατηγῷ. Καλὴν δὲ καὶ τ
περὶ τὰς ἐκκλησίας γινόμενον ὄψιν εἰς τιμὴν αὐτοῦ παρεῖχε
τὰ γὰρ ἄλλα δι' αὐτῶν κρίνοντες ἐπὶ τὰς μείζονας διασκε
ψεις ἐκεῖνον ἐκάλουν. Ὁ δὲ κομιζόμενος δι' ἀγορᾶς ἐπὶ ζεύ
γους πρὸς τὸ θέατρον ἐπορεύετο, καὶ τῆς ἀπήνης, ὥσπε
ἐτύγχανε καθήμενος, εἰσαγομένης ὁ μὲν δῆμος ἠσπάζετο μι
φωνῇ προσαγορεύων αὐτόν, ὁ δ' ἀνταπασάμενος καὶ χρόνο
τινὰ δοὺς ταῖς εὐφημίαις καὶ τοῖς ἐπαίνοις, εἶτα διακούσα
τὸ ζητούμενον ἀπεφαίνετο γνώμην. Ἐπιχειροτονηθείσης δ
ταύτης οἱ μὲν ὑπηρέται πάλιν ἀπῆγον διὰ τοῦ θεάτρου τ
ζεῦγος, οἱ δὲ πολῖται βοῇ καὶ κρότῳ προπέμψαντες ἐκεῖνο
ἤδη τὰ λοιπὰ τῶν δημοσίων καθ' αὐτοὺς ἐχρημάτιζον.

XXXIX. Ἐν τοιαύτῃ δὲ γηροτροφούμενος τιμῇ μετ' εὐ
νοίας, ὥσπερ πατὴρ κοινὸς, ἐκ μικρᾶς προφάσεως τῷ χρόν
συνεφαμένης ἐτελεύτησεν. Ἡμερῶν δὲ δοθεισῶν τοῖς μὲ
Συρακουσίοις εἰς τὸ παρασκευάσαι τὰ περὶ τὴν ταφὴν, τοῖ
δὲ περιοίκοις καὶ ξένοις εἰς τὸ συνελθεῖν, τά τ' ἄλλα λαμπρᾶ
χορηγίας ἔτυχε καὶ τὸ λέχος οἱ ψήφῳ τῶν νεανίσκων προ
τριθέντες ἔφερον κεκοσμημένον διὰ τῶν Διονυσίων τυραν
25 νείων τότε κατεσκαμμένων. Προῆπεμπον δὲ πολλαὶ μυριά

δες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὧν ὄψις μὲν ἦν ἐος
πάντων ἐστεφανωμένων καὶ καθαρὰς ἐσθῆτα
φαναὶ δὲ καὶ δάκρυα συγκεκραμένα τῷ μακα
θνητότος οὐ τιμῆς ἀφοσίωσιν οὐδὲ λειτουργία
λεύματος, ἀλλὰ πόθον δίκαιον ἐπεδείκνυντο κ
θινῆς εὐνοίας. Τέλος δὲ τῆς κλίνης ἐπὶ τὴν κ
Δημήτριος, ὃς ἦν μεγαλοφωνότατος τῶν τότε
γραμμένον ἀνεῖπε κήρυγμα τοιοῦτον. „Ὁ δῆμ
νουσίων Τιμολέοντα Τιμοδήμου Κορίνθιον τόν
διακοσίων μνῶν, ἐτίμησε δ' εἰς τὸν ἅπαντα χρόν
σκοῖς, ἱππικοῖς, γυμνικοῖς, ὅτι τοὺς τυράννο
καὶ τοὺς βαρβάρους κατεπολεμήσας καὶ τὰς
ἀναστάτων πόλεων οἰκίσας ἀπέδωκε τοὺς νόμ
πελιώταις.“ Ἐποιήσαντο δὲ τὴν ταφὴν τοῦ σώ
ῥᾷ καὶ στοὰς ὕστερον περιβαλόντες καὶ παλαί
δομήσαντες γυμνάσιον τοῖς νέοις ἀνῆκαν καὶ
προσηγόρευσαν. Αὐτοὶ δὲ χρώμενοι πολιτείᾳ κ
ἐκεῖνος κατέστησεν, ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐδαι
τέλεσαν.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ.

μοὶ τῆς τῶν βίων ἅψασθαι μὲν γραφῆς συνέβη δι' ἑτέρους, μένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη καὶ 'δι' ἐμαυτὸν ὥσπερ ἐν πτρῳ τῇ ἱστορίᾳ πειρώμενον ἀμωσγέπως κοσμεῖν καὶ ἀφο- ῦν πρὸς τὰς ἐκείνων ἀρετὰς τὸν βίον. Οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ νδιαιτήσει καὶ συμβιώσει τὸ γινόμενον ἔοικεν, ὅταν ὥσπερ ξενούμενον ἕκαστον αὐτῶν ἐν μέρει διὰ τῆς ἱστορίας ὑπο- όμενοι καὶ παραλαμβάνοντες ἀναθεωρῶμεν, ὅσσος ἔην ; τε, τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα πρὸς γνῶσιν ἀπὸ τῶν ξεων λαμβάνοντες.

Φεῦ, φεῦ, τί τούτου χάρμα μεῖζον ἂν λάβοις πρὸς ἐπανόρθωσιν ἠθῶν ἐνεργότερον; Δημόκριτος μὲν εὔχεσθαί φησι δεῖν, ὅπως εὐλόγχων εἰδώλων τυγχάνω- καὶ τὰ σύμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περι- τος ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκαιὰ συμφέρηται, λόγον οὔτ' θῆ καὶ πρὸς ἀπεράντους ἐκφέροντα δεισιδαιμονίας εἰς σοφίαν καταβάλλων· ἡμεῖς δὲ τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν δια- ῇ καὶ τῆς γραφῆς τῇ συνηθείᾳ παρασκευάζομεν ἑαυτοὺς τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμωτάτων μνήμας ὑποδεχομένους ταῖς ψυχαῖς, εἴ τι φαῦλον ἢ κακόηθες ἢ ἀγεννὲς αἱ τῶν ντων ἐξ ἀνάγκης ὁμιλίαι προσβάλλουσιν, ἐκκρούειν καὶ θεῖσθαι πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδειγμάτων ἵλεω καὶ εῖαν ἀποστρέφοντες τὴν διάνοιαν. Ὧν ἐν τῷ παρόντι κεχειρίσμεθά σοι τὸν Τιμολέοντος τοῦ Κορινθίου καὶ τὸν λίου Παύλου βίον, ἀνδρῶν οὐ μόνον ταῖς αἱρέσεσιν, ἀλ- καὶ ταῖς τύχαις ἀγαθαῖς ὁμοίως κεχρημένων ἐπὶ τὰ πρά- τα καὶ διαμφισβήτησιν παρεξόντων, πότερον εὐποτμίᾳ λον ἢ φρονήσει τὰ μέγιστα τῶν πεπραγμένων κατώρ- ων.

καὶ παλαιῶν οἱ πλεῖστοι
πρῶτος αὐτῶν καὶ τῷ γένει τὴν
μερκος ἦν, Πυθαγόρου παῖς τοῦ σοφοῦ, δι' αἰμ
καὶ χάριν Αἰμύλιος προσαγορευθείς, εἰρήκασιν ἔνιοι τῶν
Φαγόρᾳ τὴν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως παίδευσιν ἀναθέντων.
μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν εἰς δόξαν ἀπὸ τῆς οἰκίας ταύτης
ροελθόντων δι' ἀρετὴν ἦν ἐζήλωσαν εὐτύχημα τήν τε φρόνησιν ἄρ
ὁ Παύλου τὸ περὶ Κάννας ἀτύχημα τήν τε φρόνησιν τὴν συνέχου
καὶ τὴν ἀνδρείαν ἔδειξεν. Ὡς γὰρ οὐκ ἔπεισε τὸν συνάρχον
τὰ καλούμενα μάχεσθαι, τοῦ μὲν ἀγῶνος ἄκων μετέσχεν
τῷ, τῆς δὲ φυγῆς οὐκ ἐκοινώνησεν, ἀλλὰ τοῦ συνάρχου
τὸν πίνδυνον ἐγκαταλιπόντος αὐτὸς ἐστὰς καὶ περι
νος τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησε. Τούτου θυγάτηρ μὲν
μιλία Σκιπίωνι τῷ μεγάλῳ συνῴκησεν, υἱὸς δὲ Παῦλο
μιλιος, περὶ οὗ τάδε γράφεται, γεγονὼς ἐν ἡλικίᾳ καὶ
ὲν ἀνθοῦντα δόξαις καὶ ἀρεταῖς ἐκφανεστάτων ἀνδρ
μεγίστων διέλαμψεν οὐ ταὐτὰ τοῖς εὐδοκιμοῦσι τότ
ἐπιτηδεύματα ζηλώσας οὐδὲ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐπ' ἀρ
φροσύνης. Οὔτε γὰρ λόγων ἦσκει περὶ δίκας ἀσκαφοῦ
δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας, αἷς ὑποτρέχοντες οἱ πο
δῆμον ἐκτῶντο θεραπευτικοὶ καὶ σπουδαῖοι λογόμα
τάσασιν ἐξέλιπε πρὸς οὐδέτερον ἀφυῶς ἔχων, οὐ
ρου κρείττονα τὴν ἀπ' ἀνδρείας καὶ δικαιοσύνης π
δόξαν αὐτῷ περιποιούμενος, οἷς εὐθὺς διέφερε
ἡλικίαν.

III. Πρώτην γοῦν τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν
μετελθὼν προεκρίθη δίκα δυεῖν ἀνδρῶν συναπογ
οὐδ' ὕστερον ἅπαντας ὑπατεῦσαι λέγουσι. Γεν
καὶ διοσημειῶν ἀποδεικνύουσι Ῥωμαῖοι μαντεῖ
καὶ φύλακας, οὕτω προσέσχε τοῖς πατρῴοις
φήσας τὴν τῶν παλαιῶν περὶ τὸ θεῖον νόμ
μήν τινα δοκοῦσαν εἶναι καὶ ζηλουμένην ἄλλ
μαρτυρῆσαι τοῖς φιλοσόφοις, ὅσοι τὴν εὐσ
θρησκείας θεῶν ἐπιστήμην εἶναι. Πάντα

ὑπ' αὐτοῦ καὶ σπουδῆς σχολὴν τῶν ἄλλων ἄγον-
ίγνοιτο πρὸς τούτῳ, καὶ παραλείποντος οὐδὲν οὐ-
ιμοῦντος, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνιερεῦσιν ἀεὶ καὶ περὶ
ῖν διαφερομένου καὶ διδάσκοντος, ὡς, εἰ τὸ θεῖον
ις ἡγεῖται καὶ ἀμεμφὲς εἶναι τῶν ἀμελειῶν, ἀλλὰ
ει χαλεπὸν ἡ περὶ ταῦτα συγγνώμη καὶ παρόρασις.
ρ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς μεγάλῳ παρανομήματι κινεῖ πο-
ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν μειζόνων φρουρὰν καταλύουσιν
ενοι τὴν ἐν τοῖς μικροῖς ἀκρίβειαν. Ὅμοιον δὲ καὶ
ιωτικῶν ἐθῶν τε καὶ πατρίων ἐξεταστὴν καὶ φύ-
εῖχεν ἑαυτὸν οὐ δημαγωγῶν ἐν τῷ στρατηγεῖν οὐδ'
πλεῖστοι τότε δευτέρας ἀρχὰς ταῖς πρώταις μνώ-
τοῦ χαρίζεσθαι καὶ πρᾷος εἶναι τοῖς ἀρχομένοις,
ρ ἱερεὺς ἄλλων ὀργίων δεινῶν τῶν περὶ τὰς στρα-
ν ἐξηγούμενος ἕκαστα καὶ φοβερὸς ὢν τοῖς ἀπει-
. παραβαίνουσιν ὤρθου τὴν πατρίδα μικροῦ δεῖν
ἡγούμενος τὸ νικᾷν τοὺς πολεμίους τοῦ παιδεύειν
τας.

ὑστάντος δὲ τοῦ πρὸς Ἀντίοχον τὸν μέγαν πολέμου
αίοις καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν τετραμ-
ὸς ἐκεῖνον ἄλλος ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἀνέστη πόλε-
ηρίᾳ κινημάτων μεγάλων γινομένων. Ἐπὶ τοῦτον
ἐξεπέμφθη στρατηγὸς οὐχ ἓξ ἔχων πελέκεις, ὅσους
ἱ στρατηγοῦντες, ἀλλὰ προσλαβὼν ἑτέρους τοσού-
τε τῆς ἀρχῆς ὑπατικὸν γενέσθαι τὸ ἀξίωμα. Μά-
ν δὶς ἐκ παρατάξεως ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους πε-
ρίους ἀνελών. Καὶ δοκεῖ τὸ κατόρθωμα τῆς στρα-
ριφανῶς γενέσθαι, χωρίων εὐφυΐᾳ καὶ ποταμοῦ
βάσει ῥᾳστώνην παρασχόντος αὐτοῦ πρὸς τὸ νίκη-
στρατιώταις. Πόλεις δὲ πεντήκοντα καὶ διακοσίας
ο δεξαμένας αὐτὸν ἑκουσίως. Ἐν εἰρήνῃ δὲ καὶ
νηρμοσμένην ἀπολιπὼν τὴν ἐπαρχίαν εἰς Ῥώμην
ν οὐδὲ δραχμῇ μιᾷ γεγονὼς εὐπορώτερος ἀπὸ τῆς
. Ἦν δὲ καὶ περὶ τἄλλα χρηματιστὴς ἀργότερος, εὐ-
δὲ καὶ ἀφειδὴς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων. Οὐ πολλὰ δ'
καὶ φερνῆς ὀφειλομένης τῇ γυναικὶ μετὰ τὸν θά-
τοῦ γλίσχρως ἐξήρκεσεν.

V. Ἔγημε δὲ Παπιρίαν, ἀνδρὸς ὑπατικοῦ Μάσωνος θυγατέρα, καὶ χρόνον συνοικήσας πολὺν ἀφῆκε τὸν γάμον παίκερ ἐξ αὐτῆς καλλιτεκνότατος γενόμενος. Λύτη γὰρ ἡ ἡ τὸν κλεινότατον αὐτῷ Σκηπίωνα τεκοῦσα καὶ Μάξιμον Φάβιον. Αἰτία δὲ γεγραμμένη τῆς διαστάσεως οὐκ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἔοικεν ἀληθής τις εἶναι λόγος περὶ γάμου λύσεως γενόμενος, ὡς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἀπεπέμπετο γυναῖκα, τῶν δὲ φίλων νουθετούντων αὐτὸν „Οὐχὶ σώφρων; οὐκ εὔμορφος; οὐχὶ παιδοποιός;" προτείνας τὸ ὑπόδημα (κάλτιον αὐτὸ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν) εἶπεν „Οὐκ ὑπρεπὴς οὗτος; οὐ νεουργής; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰδείη τις ὑμῶν, καθ' ὅ τι θλίβεται μέρος οὐμὸς πούς." Τῷ γὰρ ὄντι μεγάλαι μὲν ἁμαρτίαι ἀνακεπταμέναι γυναῖκας ἀνδρῶν ἄλλας οὐκ ἀπήλλαξαν· ταῖς δ' ἔκ τινος ἀβδίας καὶ δυσαρμοστίας ἠθῶν μικρὰ καὶ πυκνὰ προσπροσματα λανθάνοντα τοὺς ἄλλους ἀπεργάζεται τὰς ἀνηκέστους ἐν ταῖς συμβιώσεσιν ἀλλοτριότητας. Οὕτω δ' οὖν Αἰμιλίου ἀπαλλαγεὶς τῆς Παπιρίας ἑτέραν ἠγάγετο· καὶ δύο παῖδας ἄῤῥενας τεκούσης τούτους μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας εἶχε, τοὺς δὲ προτέρους εἰσεποίησεν οἴκοις τοῖς μεγίστοις καὶ γένεσι τοῖς ἐπιφανεστάτοις, τὸν μὲν πρεσβύτερον τῷ Μαξίμου Φαβίου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος, τὸν δὲ νεώτερον Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος υἱὸς ἀνεψιὸν ὄντα θέμενος Σκηπίωνα προσηγόρευσεν. Τῶν δὲ θυγατέρων τῶν Αἰμιλίου τὴν μὲν ὁ Κάτωνος υἱὸς ἔγημεν, τὴν δ' Αἴλιος Τουβέρων, ἀνὴρ ἄριστος καὶ μεγαλοπρεπέστατα Ῥωμαίων πενίᾳ χρησάμενος. Ἦσαν γὰρ ἑπτὰ παίδεια συγγενεῖς, Αἴλιοι πάντες· οἰκίδιον δὲ πάνυ μικρὸν ἦν αὐτοῖς καὶ χωρίον ἓν ἤρκει πᾶσιν μίαν ἑστίαν νέμουσι μετὰ παίδων πολλῶν καὶ γυναικῶν· ἐν αἷς καὶ ἡ Αἰμιλίου τοῦδε θυγάτηρ ἦν δὶς ὑπατεύσαντος καὶ δὶς θριαμβεύσαντος, οὐκ αἰσχυνομένη τὴν πενίαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ θαυμάζουσα τὴν ἀρετήν, δι' ἣς πένης ἦν. Οἱ δὲ νῦν ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς, ἂν μὴ κλίμασι καὶ ποταμοῖς καὶ διατειχίσμασιν ὁρίσωσι τὰ κοινὰ καὶ πολλὴν εὐρυχωρίαν ἐν μέσῳ λάβωσιν ἀπ' ἀλλήλων, οὐ παύονται διαφερόμενοι. Ταῦτα μὲν οὖν ἡ ἱστορία λογίζεσθαι καὶ παρεπισκοπεῖν δίδωσι τοῖς εὐζήθαι βουλομένοις.

VI. Ὁ δ' Αἰμίλιος ὕπατος ἀποδειχθεὶς ἐστράτευσεν ἐπὶ

λπίους Λίγυας, οὓς ἔνιοι καὶ Λιγυστίνους ὀνομα-
ιμον καὶ θυμοειδὲς ἔθνος, ἐμπείρως δὲ πολεμεῖν
ον ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν γειτνίασιν. Τὰ γὰρ ἔσχα-
λίας καὶ καταλήγοντα πρὸς τὰς Ἄλπεις αὐτῶν τε
ν τὰ κλυζόμενα τῷ Τυῤῥηνικῷ πελάγει καὶ πρὸς
ν ἀνταίροντα νέμονται μεμιγμένοι Γαλάταις καὶ
ίοις Ἰβήρων. Τότε δὲ καὶ τῆς θαλάσσης ἀφάμε-
ε πειρατικοῖς ἀφῃροῦντο καὶ περιέκοπτον τὰς ἐμ-
ι στηλῶν Ἡρακλείων ἀνακλέοντες. Ἐπιόντος οὖν
ου τετρακισμύριοι γενόμενοι τὸ πλῆθος ὑπέστη-
τοὺς σύμπαντας ὀκτακισχιλίους ἔχων πεντακλα-
αὐτοῖς συνέβαλε καὶ τρεψάμενος καὶ κατακλεί-
τείχη διέβακε λόγον φιλάνθρωπον καὶ συμβατι-
γὰρ ἦν βουλομένοις τοῖς Ῥωμαίοις παντάπασιν
Λιγύων ἔθνος ὥσπερ ἔρκος ἢ πρόβολον ἐμποδὼν
οῖς Γαλατικοῖς κινήμασιν ἐπαιωρουμένοις ἀεὶ πε-
λίαν. Πιστεύσαντες οὖν τῷ Αἰμιλίῳ τάς τε ναῦς
ίλεις ἐνεχείρισαν. Ὁ δὲ τὰς μὲν πόλεις οὐδὲν ἀδι-
νον τὰ τείχη περιελὼν ἀπέδωκε, τὰς δὲ ναῦς ἀπά-
το καὶ πλοῖον οὐδὲν αὐτοῖς τρισκάλμου μεῖζον
νὸς δ' ἡλωκότας ὑπ' αὐτῶν κατὰ γῆν ἢ κατὰ θά-
εσώσατο πολλοὺς ξένους καὶ Ῥωμαίους εὐρεθέν-
η μὲν οὖν ἡ ὑπατεία τὰς εἰρημένας πράξεις ἐπε-
εν. Ὕστερον δὲ πολλάκις ποιήσας φανερὸν αὐτὸν
τεῦσαι βουλόμενον καί ποτε καὶ παραγγελίας, ὡς
καὶ παρώφθη, τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν εἶχε τῶν ἱερῶν
ινος καὶ τοὺς παῖδας ἀσκῶν τὴν μὲν ἐπιχώριον
καὶ πάτριον, ὥσπερ αὐτὸς ἤσκητο, τὴν δ' Ἑλληνι-
μότερον. Οὐ γὰρ μόνον γραμματικοὶ καὶ σοφισταὶ
ο, ἀλλὰ καὶ πλάσται καὶ ζωγράφοι καὶ πώλων καὶ
ἐπιστάται καὶ διδάσκαλοι θήρας Ἕλληνες ἦσαν
νεανίσκους. Ὁ δὲ πατὴρ, εἰ μή τι δημόσιον ἐμ-
, παρῆν ἀεὶ μελετῶσι καὶ γυμναζομένοις φιλοτε-
Ῥωμαίων γενόμενος.

Ὧν δὲ δημοσίων πράξεων καιρὸς ἦν ἐκεῖνος τότε,
ερσεῖ τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ πολεμοῦντες ἐν αἰ-
στρατηγοὺς εἶχον ὡς δι' ἀπειρίαν καὶ ἀτολμίαν

αἰσχρῶς καὶ κατεγελάστως τοῖς πράγμασι χρ
σχοντες κακῶς μᾶλλον ἢ ποιοῦντες. Ἄρτι μ
τὸν ἐκπεληθέντα Μίγαν εἴξαντα τῆς ἄλλης
Ταῦρον ἐκβαλόντες καὶ καταλείσαντες εἰς
ρίοις καὶ πεντακισχιλίοις ταλάντοις ἀγαπήσ
σας, ὀλίγῳ δὲ πρόσθεν ἐν Θεσσαλίᾳ συντρί
καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ Μακεδόνων ἐλευθερώ
υἱεὺς οὐδεὶς παραβλητὸς εἰς τόλμαν ἢ δύνα
τακολουθήσαντες οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦντο Περσε
πάλαι τ῀ς Ῥώμης ἴσον φερόμενοι συμπαλλ
χρόνον ἀπὸ τῶν λειφάνων τῆς πατρῴας ἡ
πρὸς αὐτοὺς, ἀγνοοῦντες ὅτι πολλῷ τὴν Μ
μιν ἡττηθεὶς Φίλιππος ἐξωμενεστέραν κ
ἐποίησε· περὶ ὧν δίειμι βραχέως ἄνωθεν ἀ

VIII. Ἀντίγονος μέγιστον δυνηθεὶς τῶν
δόχων καὶ στρατηγῶν κτησάμενος ἑαυτῷ κ
βασιλέως προσηγορίαν υἱὸν ἔσχε Δημήτριον
γονος ἦν ὁ Γονατᾶς ἐπονομασθείς· τούτου δ
αὐτός τε βασιλεύσας χρόνον οὐ πολὺν υἱόν
πίαν ἀπολιπὼν Φίλιππον ἐτελεύτησε. Δείσα
χίαν οἱ πρῶτοι Μακεδόνων Ἀντίγονον ἐπά
κότος ἀνεψιὸν ὄντα καὶ συνοικίσαντες αὐ
Φιλίππου πρῶτον μὲν ἐπίτροπον καὶ στρα
μενοι μετρίου καὶ κοινοφελοῦς βασιλέα πς
κλήθη δὲ Δώσων ὡς ἐπαγγελτικὸς μὲν,
τῶν ὑποσχέσεων. Μετὰ τοῦτον βασιλεύ
θησεν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν βασιλέων ἔ
δόξαν ἔσχεν ὡς ἀναστήσων Μακεδονίαι
ωμα καὶ μόνος ἐπὶ πάντας ἤδη τὴν Ἰ
ρομένην καθέξων. Ἡττηθεὶς δὲ μεγάλ
σαν ὑπὸ Τίτου Φλαμινίνου τότε μὲν
καθ' ἑαυτὸν ἐπέτρεψε Ῥωμαίοις καὶ
τρίας ἠγάπησεν. Ὕστερον δὲ βαρέως
εἰν χάριτι Ῥωμαίων ἡγούμενος αἰχμ
τος εἶναι μᾶλλον ἢ φρόνημα καὶ
ἐπεῖχε τῷ πολέμῳ τὴν γνώμην καὶ
πανούργως. Τῶν γὰρ πόλεων τὰς

ίους ἀσθενεῖς γενομένας περιορῶν καὶ ὑπερήμους, ὡς κα-
ταφρονεῖσθαι, πολλὴν ἄνω συνῆγε δύναμιν καὶ τὰ μεσόγεια
χωρία καὶ φρούρια καὶ πόλεις ὅπλων καὶ χρημάτων πολλῶν
καὶ σωμάτων ἀκμαζόντων ἐμπεπληκὼς ἐσωμάσκει τὸν πόλε-
μον καὶ συνεῖχεν ὥσπερ ἐγκεκρυμμένον ἀδήλως. Ὅπλων μὲν
γὰρ ἀργούντων ἀπείκεντο τρεῖς μυριάδες, ὀκτακόσιαι δὲ σί-
του μεδίμνων ἦσαν ἐγκατῳκοδομημένου τοῖς τείχεσι, χρημά-
των δὲ πλῆθος ὅσον ἤρκει μισθοφόρους ἔτη δέκα μυρίους
τρέφειν προπολεμοῦντας τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐκ
ἔφθη ταῦτα κινῆσαι καὶ προαγαγεῖν εἰς ἔργον ὑπὸ λύπης καὶ
δυσθυμίας προέμενος τὸν βίον· ἔγνω γὰρ ἀδίκως τὸν ἕτε-
ρον τῶν υἱῶν Δημήτριον ἐκ διαβολῆς τοῦ χείρονος ἀνηρη-
κώς. Ὁ δ' ὑπολειπόμενος υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς ἅμα τῇ βασι-
λείᾳ διεδέξατο τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἔχθραν οὐκ ὢν ἐχέγγυος
ἐνεγκεῖν διὰ μικρότητα καὶ μοχθηρίαν ἤθους, ἐν ᾧ παθῶν
τι παντοδαπῶν καὶ νοσημάτων ἐνόντων ἐπρώτευεν ἡ φιλαρ-
γυρία. Λέγεται δὲ μηδὲ γνήσιος φῦναι, λαβεῖν δ' αὐτὸν ἡ
συνοικοῦσα τῷ Φιλίππῳ νεογνὸν ἀκεστορίας τινὸς Ἀργολικῆς
ὑποβαινίας τοὔνομα τεκούσης καὶ λαθεῖν ὑποβαλομένη. Διὸ
καὶ μάλιστα δοκεῖ τὸν Δημήτριον φοβηθεὶς ἀποκτεῖναι, μὴ
γήσιον ἔχων ὁ οἶκος διάδοχον ἀποκαλύψῃ τὴν ἐκείνου νο-
θείαν.

ΙΚ. Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ ὢν ἀγεννὴς καὶ ταπεινὸς, ὑπὸ
ὥρης τῶν πραγμάτων ἀναφερόμενος πρὸς τὸν πόλεμον ἔστη
καὶ διηρείσατο πολὺν χρόνον ἡγεμόνας τε Ῥωμαίων ὑπατι-
κοὺς καὶ στρατεύματα καὶ στόλους μεγάλους ἀποτριψάμενος,
ἕνίων δὲ καὶ κρατήσας. Πόπλιόν τε γὰρ Λικίνιον ἐμβαλόν-
τα πρῶτον εἰς Μακεδονίαν τρεψάμενος ἱππομαχίᾳ δισχιλίους
πεντακοσίους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέκτεινε καὶ ζῶντας ἄλλους
ἑξακοσίους ἕλαβε· τοῦ δὲ ναυστάθμου περὶ Ὠρεὸν ὁρμοῦν-
τος ἀπροσδόκητον ἐπίπλουν θέμενος εἴκοσι μὲν αὐτοφόρτους
ἁλιάδας ἐχειρώσατο, τὰς δ' ἄλλας σίτου γεμούσας κατέδυσεν,
ἑλκύσας δὲ καὶ πεντηρικὰ τέσσαρα. Καὶ μάχην ἐπολέμησε
τὸ δεύτερον, ἐν ᾗ τὸν ὑπατικὸν Ὀστίλιον ἀπεκρούσατο κα-
ταβιαζόμενον κατὰ τὰς Ἐλιμίας· λάθρα δὲ διὰ Θεσσαλίας
ἐμβαλόντα προκαλούμενος εἰς μάχην ἐφόβησε. Πάρεργον δὲ
τοῦ πολέμου στρατείαν ἐπὶ Δαρδανεῖς θέμενος, ὡς δὴ τοὺς

Ῥωμαίους ὑπερορῶν καὶ σχολάζων, μυρίους τῶν βαρβάρων κατέκοψε καὶ λείαν ἠλάσατο πολλήν. Ὑπεκίνει δὲ καὶ Γαλάτας τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον ᾠκημένους, οἳ Βαστάρναι καλοῦνται, στρατὸν ἱππότην καὶ μάχιμον, Ἰλλυριούς τε διὰ Γενθίου τοῦ βασιλέως παρεκάλει συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου· καὶ λόγος κατέσχεν, ὡς τῶν βαρβάρων μισθῷ πεπεισμένων ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς κάτω Γαλατίας παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

X. Ταῦτα τοῖς Ῥωμαίοις πυνθανομένοις ἐδόκει τὰς τῶν στρατηγιώντων χάριτας καὶ παραγγελίας ἐάσαντας αὐτοὺς καλεῖν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἄνδρα νοῦν ἔχοντα καὶ πράγμασι χρῆσθαι μεγάλοις ἐπιστάμενον. Οὗτος ἦν Παῦλος Αἰμίλιος, ἡλικίας μὲν ἤδη πρόσω καὶ περὶ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, ῥώμῃ δὲ σώματος ἀκμάζων, πεφραγμένος δὲ κηδεσταῖς καὶ πασι νεανίαις καὶ φίλων πλήθει καὶ συγγενῶν μέγα δυναμένων, οἳ πάντες αὐτὸν ὑπακοῦσαι καλοῦντι τῷ δήμῳ πρὸς τὴν ὑπατείαν ἔπειθον. Ὁ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐθρύπτετο πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ διέκλινε τὴν σπουδὴν ὡς μὴ δεόμενος τοῦ 260 ἄρχειν, φοιτώντων δὲ καθ' ἡμέραν ἐπὶ θύρας καὶ προκαλουμένων αὐτὸν εἰς ἀγορὰν καὶ καταβοώντων ἐπείσθη. Καὶ φανεὶς εὐθὺς ἐν τοῖς μετιοῦσι τὴν ὑπατείαν ἔδοξεν οὐκ ἀρχὴν ληψόμενος, ἀλλὰ νίκην καὶ κράτος πολέμου κομίζων καὶ διδοὺς τοῖς πολίταις καταβαίνειν εἰς τὸ πεδίον· μετὰ τοσαύτης ἐλπίδος καὶ προθυμίας ἐδέξαντο πάντες αὐτὸν καὶ κατέστησαν ὕπατον τὸ δεύτερον οὐκ ἐάσαντες κλῆρον γενέσθαι, καθάπερ εἰώθει περὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' εὐθὺς ἐκείνῳ ψηφισάμενοι τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. Λέγεται δ' αὐτὸν, ὡς ἀνηγορεύθη κατὰ τοῦ Περσέως στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς, οἴκαδε προπεμφθέντα λαμπρῶς εὐρεῖν τὸ θυγάτριον τὴν Τερτίαν δεδακρυμένην ἔτι παιδίον οὖσαν· ἀσπαζόμενον οὖν αὐτὴν ἐρωτᾷν, ἐφ' ὅτῳ λελύπηται· τὴν δὲ περιβαλοῦσαν καὶ καταφιλοῦσαν „Οὐ γὰρ οἶσθα" εἰπεῖν „ὦ πάτερ, ὅτι ἡμῖν ὁ Περσεὺς τέθνηκε;" λέγουσαν κυνίδιον σύντροφον οὕτω προσαγορευόμενον· καὶ τὸν Αἰμίλιον „Ἀγαθῇ τύχῃ" φάναι „ὦ θύγατερ, καὶ δέχομαι τὸν οἰωνόν." Ταῦτα μὲν οὖν Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς ἱστόρηκεν.

XI. Κἰωθότων δὲ τῶν ὑπατείαν λαβόντων οἷον ἀνθομολογεῖσθαι τινὰ χάριν καὶ προσαγορεύειν φιλοφρόνως τὸν ὅμιλον ἀπὸ τοῦ βήματος Αἰμίλιος εἰς ἐκκλησίαν συναγαγὼν τοὺς πολίτας τὴν μὲν προτέραν ὑπατείαν μετελθεῖν ἔφη αὐτὸς ἀρχῆς διόμενος, τὴν δὲ δευτέραν ἐκείνων στρατηγοῦ δεομένων· διὸ δὴ μηδεμίαν αὐτοῖς χάριν ἔχειν, ἀλλ' εἰ νομίζουσι κἄτερον βέλτιον ἕξειν τὰ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐξίστασθαι τῆς ἡγεμονίας, εἰ δὲ πιστεύουσιν αὐτῷ, μὴ παραστρατηγεῖν μηδὲ λογοποιεῖν, ἀλλ' ὑπουργεῖν σιωπῇ τὰ δέοντα πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς, ἐὰν ἄρχοντος ἄρχειν ζητῶσιν, ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀτιμοτέλαστους ἐν ταῖς στρατείαις ἐσομένους. Ἀπὸ τούτων τῶν λόγων πολλὴν μὲν αἰδῶ πρὸς αὐτὸν ἐνεποίησε τοῖς πολίταις, μεγάλην δὲ προσδοκίαν τοῦ μέλλοντος, ἡδομένων ἁπάντων, ὅτι τοὺς κολακεύοντας παρελθόντες εἵλοντο παῤῥησίαν ἔχοντα καὶ φρόνημα στρατηγόν. Οὕτως ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ μέγιστος εἶναι τῶν ἄλλων ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ δοῦλος ἦν ὁ Ῥωμαίων δῆμος.

XII. Αἰμίλιον δὲ Παῦλον, ὡς ἐξώρμησεν ἐπὶ τὴν στρατείαν, πλοῦ μὲν εὐτυχίᾳ καὶ ῥᾳστώνῃ χρήσασθαι πορείας καὶ δαίμονα τίθημι σὺν τάχει καὶ μετ' ἀσφαλείας εἰς τὸ στρατόπεδον κομισθέντα· τοῦ δὲ πολέμου καὶ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ τὸ μὲν τάλμης ὀξύτητι, τὸ δὲ βουλεύμασι χρηστοῖς, τὸ δὲ φίλων ἐκθύμοις ὑπηρεσίαις, τὸ δὲ τῷ παρὰ τὰ δεινὰ θαῤῥεῖν καὶ χρῆσθαι λογισμοῖς ἀραρόσιν ὁρῶν διαπεπραγμένον οὐκ ἔχω τῇ λεγομένῃ τοῦ ἀνδρὸς εὐτυχίᾳ λαμπρὸν ἀποδοῦναι καὶ διάσημον ἔργον, οἷον ἑτέρων στρατηγῶν, εἰ μή τις ἅψεται τὴν Περσέως φιλαργυρίαν Αἰμιλίῳ τύχην ἀγαθὴν περὶ τὰ πράγματα γενέσθαι φησίν, ἣ λαμπρὰ καὶ μεγάλα πρὸς τὸν πόλεμον ἀρθέντα ταῖς ἐλπίσι τὰ Μακεδόνων ἀνέτρεψε καὶ παίβαλε πρὸς ἀργύριον ἀποδειλιάσαντος. Ἦκον μὲν γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστάρναι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παραπέται, μισθοφόροι πάντες, ἄνδρες οὐ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ θηρᾶν, οὐκ ἀπὸ ποιμνίων ζῆν νέμοντες, ἀλλ' ἐν ἔργον καὶ μίαν ἐργασίαν μελετῶντες ἀεὶ μάχεσθαι καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων. Ὡς δὲ περὶ τὴν Μαιδικὴν καταστρατοπεδεύσαντες ἐπέβησαν τοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως, ἄνδρες ὑψηλοὶ μὲν τὰ σώματα, θυρεαφοροὶ δὲ τὰς μελέτας, μεγάλαυχοι δὲ καὶ λαμπροὶ

ταῖς κατὰ τῶν πολεμίων ἀπειλαῖς, θάρσος παρέστησαν τοῖς Μακεδόσι καὶ δόξαν, ὡς τῶν Ῥωμαίων οὐχ ὑπομενούντων, ἀλλ' ἐκπλαγησομένων τὴν ὄψιν αὐτὴν καὶ τὴν κίνησιν ἔκφυλον οὖσαν καὶ δυσκρόσοπτον. Οὕτω διαθεὶς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Περσεὺς καὶ τοιούτων ἐμπλήσας ἐλπίδων αἰτούμενος καθ' ἕκαστον ἡγεμόνα χιλίους πρὸς τὸ γιγνόμενον τοῦ χρυσίου πλῆθος ἰλιγγιάσας καὶ παραφρονήσας ὑπὸ μικρολογίας ἀπείπατο καὶ προήκατο τὴν συμμαχίαν, ὥσπερ οἰκονομῶν οἷς πολεμῶν Ῥωμαίοις, καὶ λογισμὸν ἀποδώσων ἀκριβῆ τῆς εἰς τὸν πόλεμον δαπάνης οἷς ἐπολέμει· καίτοι διδασκάλους εἶχεν ἐπαινοῦντας, οἷς ἄνευ τῆς ἄλλης παρασκευῆς στρατιωτῶν δέκα μυριάδες ἦσαν ἠθροισμέναι καὶ παρεστῶσαι ταῖς χρείαις. Ὁ δὲ πρὸς δύναμιν ἀνταίρων τηλικαύτην καὶ πόλεμον, οὗ τοσοῦτον ἦν τὸ παρατρεφόμενον, διεμέτρει καὶ παρεσημαίνετο τὸ χρυσίον ἅψασθαι διδιὼς ὥσπερ ἀλλοτρίων. Καὶ ταῦτ' ἔπραττεν οὐ Λυδῶν τις οὐδὲ Φοινίκων γεγονὼς, ἀλλὰ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου κατὰ συγγένειαν ἀρετῆς μεταποιούμενος, οἳ τῷ τὰ πράγματα τῶν χρημάτων ὠνητὰ, μὴ τὰ χρήματα τῶν πραγμάτων ἡγεῖσθαι πάντων ἐκράτησαν. Ἐῤῥέθη γοῦν, ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ Φιλίππου χρυσίον. Ἀλέξανδρος δὲ τῆς ἐπ' Ἰνδοὺς στρατείας ἀπτόμενος καὶ βαρὺν ὁρῶν καὶ δύσογκον ἤδη τὸν Περσικὸν ἐφελκόμενους πλοῦτον τοὺς Μακεδόνας πρώτας ὑπέπρησε τὰς βασιλικὰς ἁμάξας, εἶτα τοὺς ἄλλους ἔπεισε ταὐτὸ ποιῆσαντας ἐλαφροὺς ἀναζεῦξαι πρὸς τὸν πόλεμον ὥσπερ ἱππεύσαντας. Περσεὺς δὲ τὸν χρυσὸν αὐτὸς αὐτοῦ, τέκνων καὶ βασιλείας καταχεάμενος οὐκ ἠθέλησε δι' ὀλίγων σωθῆναι χρημάτων, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κομισθεὶς ὁ πλούσιος αἰχμάλωτος ἐπιδείξασθαι Ῥωμαίοις, ὅσα φεισάμενος ἐτήρησεν αὐτοῖς.

XIII. Οὐ γὰρ μόνον ἀπέπεμψε τοὺς Γαλάτας ψευσάμενος, ἀλλὰ καὶ Γένθιον ἑπάρας τὸν Ἰλλυριὸν ἐπὶ τριακοσίοις ταλάντοις συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου τὰ μὲν χρήματα τοῖς παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖσι προῦθηκεν ἠριθμημένα καὶ κατεσημήνασθαι παρέσχεν, ὡς δὲ πεισθεὶς ἔχειν ἃ ᾔτησεν ὁ Γένθιος ἔργον ἀσεβὲς καὶ δεινὸν ἔδρασε (πρέσβεις γὰρ ἐλθόντας Ῥωμαίων πρὸς αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέδησεν), ἡγούμενος ὁ Περσεὺς οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι τῶν χρημάτων τὴν ἐκπολέμωσιν,

ὄντα τοῦ Γενθίου προδεδωκότος ἔχθρας ἐνέχυρα καὶ διὰ τηλικαύτης ἀδικίας ἐμβεβληκότος ἑαυτὸν εἰς τὸν πόλεμον, ἀπεστέρησε τὸν κακοδαίμονα τῶν τριακοσίων ταλάντων καὶ περιεῖδεν ὀλίγῳ χρόνῳ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς ὡς ἀπὸ νεοττιᾶς ἀρθέντα τῆς βασιλείας ὑπὸ Λευκίου Ἀνικίου στρατηγοῦ πεμφθέντος ἐπ' αὐτὸν μετὰ δυνάμεως. Ἐπὶ τοιοῦτον ἀντίπαλον ἐλθὼν ὁ Αἰμίλιος αὐτοῦ μὲν κατεφρόνει, τὴν δ' ὑπ' αὐτῷ παρασκευὴν καὶ δύναμιν ἐθαύμαζεν. Ἦσαν γὰρ ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δ' εἰς φάλαγγα τετρακισμυρίων οὐ πολλοῖς ἀποδέοντες. Ἱδρυμένος δὲ πρὸ τῆς θαλάττης παρὰ τὴν Ὀλυμπικὴν ὑπώρειαν ἐπὶ χωρίων οὐδαμόθεν προσαγωγὴν ἐχόντων καὶ πάντοθεν ὑπ' αὐτοῦ διαπεφραγμένων ἐρύμασι καὶ προτειχίσμασι ξυλίνοις πολλὴν ἄδειαν ἦγεν ἀποτρύσειν χρόνῳ καὶ χρημάτων δαπάνῃ τὸν Αἰμίλιον ἡγούμενος. Ὁ δὲ τῇ γνώμῃ μὲν ἦν ἐνεργὸς ἐπὶ πᾶν βούλευμα καὶ πᾶσαν τρεπόμενος πεῖραν, ὑπ' ἀδείας δὲ τῆς πρόσθεν τὸν στρατὸν ὁρῶν δυσανασχετοῦντα καὶ λόγῳ πολλὰ διαστρατηγοῦντα τῶν ἀπράκτων ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ παρήγγειλε μηδὲν πολυπραγμονεῖν μηδὲ φροντίζειν ἀλλ' ἢ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὴν πανοπλίαν ἕκαστον ὅπως ἐνεργὸν παρέξει καὶ χρήσεται Ῥωμαϊκῶς τῇ μαχαίρᾳ, τὸν καιρὸν παραδόντος τοῦ στρατηγοῦ. Τὰς δὲ νυκτερινὰς ἐκέλευσε φυλακὰς ἄνευ λόγχης φυλάττειν, ὡς μᾶλλον προσέξοντας καὶ διαμαχουμένους πρὸς τὸν ὕπνον, ἂν ἀμύνασθαι τοὺς πολεμίους μὴ δύνωνται προσιόντας.

XIV. Ἐνοχλουμένων δὲ τῶν ἀνθρώπων μάλιστα περὶ τὴν τοῦ ποτοῦ χρείαν, (καὶ γὰρ ὀλίγον καὶ πονηρὸν ἐπίδυε καὶ συνελείβετο παρ' αὐτὴν τὴν θάλατταν,) ὁρῶν ὁ Αἰμίλιος μέγα καὶ κατηρεφὲς δένδρεσιν ὄρος τὸν Ὄλυμπον ἐπικείμενον καὶ τεκμαιρόμενος τῇ χλωρότητι τῆς ὕλης, ναμάτων ἔχειν ἀρχὰς διὰ βάθους ὑποφερομένων, ἀναπνοὰς αὐτοῖς καὶ φρέατα πολλὰ παρὰ τὴν ὑπώρειαν ὤρυττε. Τὰ δ' εὐθὺς ἐπίμπλατο ῥευμάτων καθαρῶν ἐπισυνδιδόντων ὁλκῇ καὶ φορᾷ τοῦ θλιβομένου πρὸς τὸ κενούμενον. Καίτοι τινὲς οὔ φασιν ἑτοίμων κεκρυμμένων πηγὰς ἐναποκεῖσθαι τοῖς τόποις, ἐξ ὧν ῥέουσιν, οὐδ' ἀποκάλυψιν οὐδὲ ῥῆξιν εἶναι τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν, ἀλλὰ γένεσιν καὶ σύστασιν, ἐνταῦθα τῆς ὕλης

ἐξυγραινομένης· ἐξυγραίνεσθαι δὲ πυκνότητι καὶ ψυχρότητι τὴν νοτερὰν ἀναθυμίασιν, ὅταν ἐν βάθει καταθλιβεῖσα ῥευστικὴ γένηται. Καθάπερ γὰρ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν οὐχ ὥσπερ ἀγγεῖα πλήρεις εἰσὶν ἐπιῤῥέοντος ἑτοίμου γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφὴν ἐν αὐτοῖς ἐργάζονται γάλα καὶ διηθοῦσιν, οὕτως οἱ περίψυκτοι καὶ πιδακώδεις τόποι τῆς γῆς ὕδωρ μὲν οὐκ ἔχουσι καλυπτόμενον οὐδὲ πόλυπους ῥεύματα καὶ βάθη ποταμῶν τοσούτων ἐξ ἑτοίμης καὶ ὑπακειμένης ἀφιέντας ἀρχῆς, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὸν ἀέρα τῷ πιλίζειν καὶ καταπυκνοῦν ἀποθλίβοντες εἰς ὕδωρ τρέπουσι. Τὰ γοῦν ὀρυττόμενα τῶν χωρίων μᾶλλον ἀνακιδύει καὶ διανέει πρὸς τὴν τοιαύτην ψηλάφησιν, ὥσπερ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὸν θηλασμὸν, ἀνυγραίνοντα καὶ μαλάττοντα τὴν ἀναθυμίασιν· ὅσα δ' ἀργὰ τῆς γῆς συμπέφρακται, τοφλὰ πρὸς γένεσιν ὑδάτων ἐστὶν οὐκ ἔχοντα τὴν ἐργαζομένην τὸ ὑγρὸν κίνησιν. Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες ἐπιχειρεῖν δεδάκασι τοῖς ἀπορητικοῖς, ὡς οὐδὲ τὸ αἷμα τοῖς ζώοις ἔνεστιν, ἀλλὰ γεννᾶται πρὸς τὰ τραύματα πνεύματός τινος ἢ σαρκῶν μεταβολῇ φύσιν ἀπεργασαμένῃ καὶ σύνταξιν. Ἐλέγχονται δὲ τοῖς πρὸς τοὺς ὑπονόμους καὶ τὰς μεταλλείας ἀπαντῶσιν εἰς βάθη ποταμοῖς, οὐ κατ' ὀλίγον συλλεγομένοις, ὥσπερ εἰκός ἐστιν, εἰ γένεσιν ἐκ τοῦ παραχρῆμα κινουμένης τῆς γῆς λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἀθρόοις ἀναχεομένοις. Ὅρων δὲ καὶ πέτρας πληγῇ ῥαγείσης ἐξεπήδησε ῥεῦμα λάβρον ὕδατος, εἶτ' ἐπέλιπε. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

XV. Ὁ δ' Αἰμίλιος ἡμέρας μέν τινας ἠρέμει, καὶ φασι μήποτε τηλικούτων στρατοπέδων ἐγγὺς οὕτω συνειλθόντων ἡσυχίαν γενέσθαι τοσαύτην. Ἐπεὶ δὲ κινῶν ἅπαντα καὶ πυρούμενος ἐπνεθάνετο μίαν εἰσβολὴν ἔτι μόνον ἄφρουρον ἀπολείπεσθαι, τὴν διὰ Περῤῥαιβίας παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν Πέτραν, τῷ μὴ φυλάττεσθαι τὸν τόπον, ἐλπίσας μᾶλλον ἢ δι' ἣν οὐκ ἐφυλάττετο δυσχωρίαν καὶ τραχύτητα δείσας ἦρε λεύετο. Πρῶτος δὲ τῶν παρόντων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος Σκηπίων, γαμβρὸς Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος, ὕστερον δὲ μέγιστον ἐν τῇ συγκλήτῳ δυνηθείς, ὑπεδέξατο τῆς κυκλώσεως ἡγεμὼν γενέσθαι· δεύτερος δὲ Φάβιος Μάξιμος, ὁ πρεσβύτατος τῶν Αἰμιλίου παίδων, ἔτι μειράκιον ὤν, ἀνδρείᾳ τε

μούμενος. Ἡσθεὶς οὖν ὁ Αἰμίλιος δίδωσιν αὐτοῖς, οὐχ ους Πολύβιος εἴρηκεν, ἀλλ' ὅσους αὐτὸς ὁ Νασικᾶς λαβεῖν σι γεγραφὼς περὶ τῶν πράξεων τούτων ἐπιστόλιον πρός να τῶν βασιλέων. Οἱ μὲν ἐκτὸς τάξεως Ἰταλικοὶ τρισχίλιοι πλῆθος ἦσαν, τὸ δ' εὐώνυμον κέρας εἰς πεντακισχιλίους. Τούτοις προσλαβὼν ὁ Νασικᾶς ἱππεῖς ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τῶν ιῷ' Ἀρπάλῳ Θρᾳκῶν καὶ Κρητῶν ἀναμεμιγμένων διακο ους ἐξώρμησε τῇ πρὸς Θάλασσαν ὁδῷ καὶ κατεστρατοπέ σας παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὡς δὴ ταῖς ναυσὶ μέλλων ἐκπε πλεῖν καὶ κυκλοῦσθαι τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Ἐπεὶ ἀδείκνησαν οἱ στρατιῶται καὶ σκότος ἐγένετο, τοῖς ἡγεμό φράσας τὸ ἀληθὲς ἦγε διὰ νυκτὸς τὴν ἐναντίαν ἀπὸ Θα άσσης καὶ καταλύσας ἀνέκαμε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ὐταῦθα τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὕψος ἀνατείνει πλέον ἢ δέκα στα ίους, σημαίνεται δὲ ἐπιγράμματι τοῦ μετρήσαντος οὕτως·

Οὐλύμπου κορυφῆς ἔπι Πυθίου Ἀπόλλωνος
Ἱερὸν ὕψος ἔχει (πρὸς τὴν κάθετον δ' ἐμετρήθη)
Πλήρη μὲν δεκάδα σταδίων μίαν, αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ
Πλέθρον τετραπέδῳ λειπόμενον μεγέθει.
Εὐμήλου δέ μιν υἱὸς ἐθήκατο μέτρα κελεύθου
Ξεινα όρης· σὺ δ', ἄναξ, χαῖρε καὶ ἐσθλὰ δίδου.

αίτοι λέγουσιν οἱ γεωμετρικοὶ μήτε ὄρους ὕψος μήτε βάθος ῆς θαλάσσης ὑπερβάλλειν δέκα σταδίους. Ὁ μέντοι Ξενα όρας οὐ παρέργως, ἀλλὰ μεθόδῳ καὶ δι' ὀργάνων εἰληφέναι ικεῖ τὴν μέτρησιν.

XVI. Ὁ μὲν οὖν Νασικᾶς ἐνταῦθα διενυκτέρευσεν. Τῷ ὲ Περσεῖ τὸν Αἰμίλιον ἀτρεμοῦντα κατὰ χώραν ὁρῶντι καὶ ὴ λογιζομένῳ τὸ γινόμενον ἀποδρὰς ἐκ τῆς ὁδοῦ Κρὴς αὐ όμολος ἦκε μηνύων τὴν περίοδον τῶν Ῥωμαίων. Ὁ δὲ συν αχθεὶς τὸ μὲν στρατόπεδον οὐκ ἐπῆρε, μυρίους δὲ μι οφόρους ξένους καὶ δισχιλίους Μακεδόνας Μίλωνι παρα ὺς ἐξαπέστειλε παρακελευσάμενος ταχῦναι καὶ καταλαβεῖν ὶς ὑπερβολάς. Τούτοις ὁ μὲν Πολύβιός φησιν ἔτι κοιμω ένοις ἐπιπεσεῖν τοὺς Ῥωμαίους, ὁ δὲ Νασικᾶς ὀξὺν ἀγῶνα αὶ τοῖς ἄκροις γενέσθαι καὶ κίνδυνον, αὐτὸς δὲ Θρᾷκα μι οφόρον εἰς χεῖρας συνδραμόντα τῷ ξυστῷ διὰ τοῦ στήθους πάβαλεῖν, ἐκβιασθέντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ τοῦ

Μίλωνος αἴσχιστα φεύγοντος ἄνευ τῶν ὅπλων μονο
ἀσφαλῶς ἀκολουθεῖν ἅμα καταβιβάζων εἰς τὴν χώ
στράτευμα. Τούτων δὲ τῷ Περσεῖ προσπεσόντων κατ
ἀναζεύξας ἦγεν ὀπίσω περίφοβος γεγονὼς καὶ συγ
νος ταῖς ἐλπίσιν. Αὐτοῦ δ' ὅμως πρὸ τῆς Πύδνης
νοντα πειρᾶσθαι μάχης ἀναγκαῖον ἦν ἢ τῷ στρατῷ
σθέντι περὶ τὰς πόλεις δέχεσθαι τὸν πολέμιον, ἐπείπ
ἐμβέβηκε τῇ χώρᾳ, δίχα πολλοῦ φόνου καὶ νεκρῶν ἐ
μὴ δυνάμενον. Πλήθει μὲν οὖν ἀνδρῶν αὐτόθεν πε
προθυμίαν δὲ πολλὴν ὑπάρξειν ἀμυνομένοις περὶ τέκ
γυναικῶν, ἐφορῶντος ἕκαστα τοῦ βασιλέως καὶ πρ
νεύοντος. Ἐκ τούτων ἐθάρσυνον οἱ φίλοι τὸν Περσέα·
λόμενος στρατόπεδον συνετάττετο πρὸς μάχην καὶ τὰ
κατεσκοπεῖτο καὶ διῄρει τὰς ἡγεμονίας ὡς εὐθὺς ἐξ
τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαντήσων. Ὁ δὲ τόπος καὶ πεδίον ἦν
λαγγι βάσεως ἐπιπέδου καὶ χωρίων ὁμαλῶν δεομένῃ
φοι συνεχεῖς ἄλλος ἐξ ἄλλου τοῖς γυμνητεύουσι καὶ
ἀναφυγὰς καὶ περιδρομὰς ἔχοντες. Διὰ μέσου δὲ π
ῥέοντες Αἴσων καὶ Λεῦκος οὐ μάλα βαθεῖς τότε (θέρ
ἦν ὥρα φθίνοντος) ἐδόκουν τινὰ δυσεργίαν ὅμως το
μαίοις παρέξειν.

XVII. Ὁ δ' Αἰμίλιος, ὡς εἰς ταὐτὸν συνέμιξε τῷ
κᾷ, κατέβαινε συντεταγμένος ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὡ
δε τὴν παράταξιν αὐτῶν καὶ τὸ πλῆθος, θαυμάσας ἐ
σε τὴν πορείαν αὐτός τι πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος.
ἡγεμονικοὶ νεανίσκοι προθυμούμενοι μάχεσθαι παρελ
τες ἐδέοντο μὴ μέλλειν, καὶ μάλιστα πάντων ὁ Νασι
περὶ τὸν Ὄλυμπον εὐτυχίᾳ τεθαῤῥηκώς. Ὁ δ' Αἰμίλιο
διάσας „Εἴ γε τὴν σὴν" εἶπεν „ἡλικίαν εἶχον· αἱ δ
λαί με νῖκαι διδάσκουσαι τὰ τῶν ἡττωμένων ἁμαρτήμα
λύουσιν ἐξ ὁδοῦ μάχην τίθεσθαι πρὸς φάλαγγα συντε
νην ἤδη καὶ συνεστῶσαν." Ἐκ τούτου τὰ μὲν πρῶ
καταφανῆ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκέλευσεν εἰς σπείρας
στάμενα ποιεῖν σχῆμα παρατάξεως, τοὺς δ' ἀπ' οὐρᾶς
φέντας ἐν χώρᾳ χάρακα βάλλεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν.
δὲ τῶν συνεχῶν τοῖς τελευταίοις καθ' ὑπαγωγὴν ἐξελιτ
ἔλαθε τὴν παράταξιν ἀναλύσας καὶ καταστήσας

τὸν χάρακα πάντας. Ἐπεὶ δὲ νὺξ ἐγεγόνει καὶ μετὰ δεῖ-
πνον ἐτράποντο πρὸς ὕπνον καὶ ἀνάπαυσιν, αἰφνίδιον ἡ σε-
λήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο καὶ τοῦ φωτὸς
ὅλου ἐκλιπόντος αὐτὴν χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς ἠφανίσθη.
Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, ὥσπερ ἐστὶ νενομισμένον, χαλκοῦ τε πα-
ταγοῦντες ἀνακαλουμένοις τὸ φῶς αὐτῆς καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς
ἅμμασιν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν οὐδὲν ὅμοιον ἔπρατ-
τον οἱ Μακεδόνες, ἀλλὰ φρίκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον
εἶχε καὶ λόγος ἡσυχῇ διὰ πολλῶν ἐχώρει, βασιλέως τὸ
φῶς σημαίνειν ἔκλειψιν. Ὁ δ' Αἰμίλιος οὐκ ἦν μὲν ἀνή-
θης οὐδ' ἄπειρος παντάπασι τῶν ἐκλειπτικῶν ἀνωμαλιῶν,
τὴν σελήνην περιφερομένην εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἐμ-
βάλλουσι τεταγμέναις περιόδοις καὶ ἀποκρύπτουσιν, ἄχρις
ἂν παρελθοῦσα τὴν ἐπίσκοτον χώραν πάλιν ἐπιλάμψῃ πρὸς
τὸν ἥλιον· οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ θείῳ πολὺ νέμων καὶ φιλοθύ-
της ὢν καὶ μαντικὸς, ὡς εἶδε πρῶτον τὴν σελήνην ἀποκαθ-
αιρομένην, ἔνδεκα μόσχους αὐτῇ κατέθυσεν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ
Ἡρακλεῖ βουθυτῶν οὐκ ἐκαλλιέρει μέχρις εἴκοσι· τῷ δὲ
εἰκοστῷ καὶ εἰκοστῷ παρῆν τὰ σημεῖα καὶ νίκην ἀμυνομένοις
ἄγειν. Εὐξάμενος οὖν κατὰ βοῶν ἑκατὸν καὶ ἀγῶνος ἱε-
ρᾶς τῷ θεῷ προσέταξε διακοσμεῖν τοῖς ἡγεμόσι τὸν στρατὸν
εἰς μάχην· αὐτὸς δὲ τὴν ἀπόκλισιν καὶ περιφορὰν ἀναμέ-
νων τοῦ φωτὸς, ὅπως μὴ κατὰ πρόσωπον μαχομένοις αὐτοῖς
ἐπῃ ὁ ἥλιος ἀντιλάμπων, παρῆγε τὸν χρόνον ἐν τῇ σκηνῇ
προσδεχόμενος ἀναπεπταμένῃ πρὸς τὸ πεδίον καὶ τὴν στρατο-
πεδείαν τῶν πολεμίων.

XVIII. Περὶ δὲ δείλην οἱ μὲν αὐτοῦ φασὶ τοῦ Αἰμιλίου
κελεύοντος ἐκ τῶν πολεμίων γενέσθαι τὴν ἐπιχείρησιν ἀχά-
ριν ὕπνον ἐξελάσαντας ἐμβαλεῖν αὐτοῖς τοὺς Ῥωμαίους καὶ
τὸν ἀρχὴν μάχης διωκόμενον παρασχεῖν· οἱ δὲ Ῥωμαϊκῶν
ζυγίων χορτάσματα παρακομιζόντων ἅπτεσθαι Θρᾷκας,
Ἀλέξανδρος ἡγεῖτο, πρὸς δὲ τούτους ἐκδρομὴν ὀξεῖαν
ποσίων Λιγύων γενέσθαι, παραβοηθούντων δὲ πλειόνων
ἄφοις οὕτω συνάπτεσθαι τὴν μάχην ἀμφοτέρωθεν. Ὁ μὲν
Αἰμίλιος ὥσπερ κυβερνήτης τῷ παρόντι σάλῳ καὶ κινή-
σεσι τῶν στρατοπέδων τεκμαιρόμενος τὸ μέγεθος τοῦ μέλ-
λοντος ἀγῶνος ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθε καὶ τὰ τάγματα τῶν

ὁπλιτῶν ἐπιὼν παρεθάῤῥυνεν. Ὁ δὲ Νασικᾶς ἐξιππασάμενος πρὸς τοὺς ἀκροβολιζομένους ὁρᾷ πάντας ὅσον οὔπω τοὺς πολεμίους ἐν χερσὶν ὄντας. Πρῶτοι δ' οἱ Θρᾷκες ἐχώρουν, ὧν μάλιστά φησιν ἐκπλαγῆναι τὴν ὄψιν, ἄνδρες ὑψηλοὶ τὰ σώματα, λευκῷ καὶ περιλάμποντι θυρεῶν καὶ περικνημίδων ὁπλισμῷ, μέλανας ὑπενδεδυμένοι χιτῶνας, ὀρθὰς δὲ ῥομφαίας βαρυσιδήρους ἀπὸ τῶν δεξιῶν ὤμων ἐπισείοντες. Παρὰ δὲ τοὺς Θρᾷκας οἱ μισθοφόροι παρενέβαλλον, ὧν σκευαὶ παντοδαπαί, καὶ μεμιγμένοι Παίονες ἦσαν· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄγημα τρίτον, οἱ λογάδες, αὐτῶν Μακεδόνων ἀρετῇ καὶ ἡλικίᾳ τὸ καθαρώτατον, ἀστράπτοντες ἐπιχρύσοις ὅπλοις καὶ νεουργοῖς φοινικίσιν. Οἷς καθισταμένοις εἰς τάξιν αἱ τῶν χαλκασπίδων ἐπανατέλλουσαι φάλαγγες ἐκ τοῦ χάρακος ἐνέπλησαν αὐγῆς σιδήρου καὶ λαμπηδόνος χαλκοῦ τὸ πεδίον, κραυγῆς δὲ καὶ θορύβου παρακελευομένων τὴν ὀρεινήν. Οὕτω δὲ θρασέως καὶ μετὰ τάχους ἐπῆσαν, ὥστε τοὺς πρώτους νεκροὺς ἀπὸ δυεῖν σταδίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χάρακος καταπεσεῖν.

XIX. Γιγνομένης δὲ τῆς ἐφόδου παρῆν ὁ Αἰμίλιος καὶ κατελάμβανεν ἤδη τοὺς ἐν τοῖς ἀγήμασι Μακεδόνας ἄκρας τὰς σαρίσσας προσερηρεικότας τοῖς θυρεοῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μὴ προσιεμένους εἰς ἐφικτὸν αὐτῶν τὰς μαχαίρας. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων τάς τε πέλτας ἐξ ὤμου περισπασάντων καὶ ταῖς σαρίσσαις ἀφ' ἑνὸς συνθήματος κλιθείσαις ὑποστάντων τοὺς θυρεαφόρους εἶδε τήν τε ῥώμην τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς προβολῆς, ἔκπληξις αὐτὸν ἔσχε καὶ δέος ὡς οὐδὲν ἰδόντα πώποτε θέαμα φοβερώτερον· καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμέμνητο τοῦ πάθους ἐκείνου καὶ τῆς ὄψεως. Τότε δὲ πρὸς τοὺς μαχομένους ἐπιδεικνύμενος ἵλεω καὶ φαιδρὸν ἑαυτὸν ἄνευ κράνους καὶ θώρακος ἵππῳ παρήλαυνεν. Ὁ δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, ὥς φησι Πολύβιος, τῆς μάχης ἀρχὴν λαμβανούσης ἀποδειλιάσας εἰς πόλιν ἀφιππάσατο σκηψάμενος Ἡρακλεῖ θύειν δειλὰ παρὰ δειλῶν ἱερὰ μὴ δεχομένῳ μηδ' εὐχὰς ἀθεμίτους ἐπιτελοῦντι. Θεατὸν γὰρ οὐκ ἔστιν οὔτε τὸν μὴ βάλλοντα κατευστοχεῖν οὔτε τὸν μὴ μένοντα κρατεῖν οὔθ' ὅλως τὸν ἄπρακτον εὐπραγεῖν οὔτε τὸν κακὸν εὐδαιμονεῖν. Ἀλλὰ ταῖς Αἰμιλίου παρῆν εὐχαῖς ὁ θεός· εὔχετο γὰρ κράτος πολέμου καὶ νίκην δέον.

καὶ μαχόμενος παρεκάλει σύμμαχον τὸν θεόν. Οὔ μὴν
ποσειδώνιός τις ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις καὶ ταῖς πρόξε-
νέναι λέγων, ἱστορίαν δὲ γεγραφὼς περὶ Περσέως ἐν
βιβλίοις, φησὶν αὐτὸν οὐχ ὑπὸ δειλίας οὐδὲ τὴν θυ-
ησάμενον αἰτίαν ἀπελθεῖν, ἀλλὰ τῇ προτέρᾳ τῆς μά-
σῖν λελακτισμένον ὑφ' ἵππου τὸ σκέλος, ἐν δὲ τῇ μά-
περ ἔχοντα ἀνεχρήστως καὶ κωλυόμενον ὑπὸ τῶν φί-
πον αὐτῷ κελεῦσαι τῶν φορέων προσαγαγεῖν καὶ πα-
ι συμμίξαι τοῖς ἐπὶ τῆς φάλαγγος ἀθωράκιστον, φη-
ν δὲ παντοδαπῶν ἑκατέρωθεν βελῶν παλτὸν ἐμπεσεῖν
ρον αὐτῷ καὶ τῇ μὲν ἀκμῇ μὴ θιγεῖν, ἀλλὰ πλάγιον
ἠν ἀριστερὰν πλευρὰν παραδραμεῖν, ῥύμῃ δὲ τῆς παρ-
ν τε χιτῶνα διακόψαι καὶ τὴν σάρκα φοινίξαι τυφλῷ
ι πολὺν χρόνον διαφυλάξαντι τὸν τύπον. Ταῦτα μὲν
Ποσειδώνιος ὑπὲρ τοῦ Περσέως ἀπολογεῖται.

Τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὡς ἀντέστησαν τῇ φάλαγγι, μὴ
νων βιάζεσθαι Σάλιος ὁ τῶν Πελιγνῶν ἡγούμενος ἀρ-
τὸ σημεῖον τῶν ὑφ' αὐτὸν εἰς τοὺς πολεμίους ἔῤῥιψεν.
Πελιγνῶν (οὐ γάρ ἐστιν Ἰταλοῖς θεμιτὸν οὐδ' ὅσιον
ιπεῖν σημεῖον) ἐπιδραμόντων πρὸς ἐκεῖνον τὸν τόπον
ινὰ καὶ πάθη παρ' ἀμφοτέρων ἀπήντα συμπεσόντων.
γὰρ ἐκκρούειν τε τοῖς ξίφεσι τὰς σαρίσσας ἐπειρῶν-
πιέζειν τοῖς θυρεοῖς καὶ ταῖς χερσὶν αὐταῖς ἀντιλαμ-
νοι παραφέρειν· οἱ δὲ τὴν προβολὴν κρατυνάμενοι δι'
ρων καὶ τοὺς προσπίπτοντας αὐτοῖς ὅπλοις διελαύ-
οὔτε θυρεοῦ στέγοντος οὔτε θώρακος τὴν βίαν τῆς
ης, ἀνερῥίπτουν ὑπὲρ κεφαλὴν τὰ σώματα τῶν Πε-
καὶ Μαῤῥουκινῶν κατ' οὐδένα λογισμόν, ἀλλὰ θυμῷ
ει πρὸς ἐναντίας πληγὰς καὶ προὔπτοις ὠθουμένων
ν. Οὕτω δὲ τῶν προμάχων διαφθαρέντων ἀνεκόπη-
κατόπιν αὐτῶν ἐπιτεταγμένοι· καὶ φυγὴ μὲν οὐκ ἦν,
ησις δὲ πρὸς ὄρος τὸ καλούμενον Ὀλόκρον, ὥστε καὶ
ίλιον ἰδόντα φησὶν ὁ Ποσειδώνιος καταῤῥήξασθαι
ᾶνα, τούτων μὲν ἐνδιδόντων, τῶν δ' ἄλλων Ῥωμαίων
ομένων τὴν φάλαγγα προσβολὴν οὐκ ἔχουσαν, ἀλλ'
μπαπώματι τῷ πυκνώματι τῶν σαρισσῶν ὑπαντιά
ούσθαι ἀπρόσμαχον. Ἐπεὶ δὲ τῶν τε χωρίων ἀνω-

μάλων ὄντων καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως οὐ φυλαττούσης ἀραρότα τὸν συνασπισμὸν κατεῖδε τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων κλάσεις τε πολλὰς καὶ διασπάσματα λαμβάνουσαν, ὡς εἰκὸς ἐν μεγάλοις στρατοῖς καὶ ποικίλαις ὁρμαῖς τῶν μαχομένων, τοῖς μὲν ἐκθλιβομένην μέρεσι, τοῖς δὲ προπίπτουσαν, ἐπιὼν ὀξέως καὶ διαιρῶν τὰς σπείρας ἐκέλευεν εἰς τὰ διαλείμματα καὶ κενώματα τῆς τῶν πολεμίων τάξεως παρεμπίπτοντας καὶ συμπλεκομένους μὴ μίαν πρὸς ἅπαντας, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεμιγμένας κατὰ μέρος τὰς μάχας τίθεσθαι. Ταῦτα τοῦ μὲν Αἰμιλίου τοὺς ἡγεμόνας, τῶν δ' ἡγεμόνων τοὺς στρατιώτας διδασκόντων, ὡς πρῶτον ὑπέθυσαν καὶ διέσχον εἴσω τῶν ὅπλων, τοῖς μὲν ἐκ πλαγίου κατὰ τὰ γυμνὰ προσφερόμενοι, τοὺς δὲ ταῖς περιδρομαῖς ἀπολαμβάνοντες, ἡ μὲν ἰσχὺς καὶ τὸ κοινὸν ἔργον εὐθὺς ἀπολάλυ τῆς φάλαγγος ἀναῤῥηγνυμένης, ἐν δὲ ταῖς καθ' ἕνα καὶ κατὰ ὀλίγους συστάσεσιν οἱ Μακεδόνες μικροῖς μὲν ἐγχειριδίοις στερεοὺς καὶ ποδήρεις θυρεοὺς νύσσοντες, ἐλαφροῖς δὲ πελταρίοις πρὸς τὰς ἐκείνων μαχαίρας ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ παντὸς ὅπλου χωρούσας ἐπὶ τὰ σώματα κακῶς ἀντέχοντες ἐτράποντο.

XXI. Κατὰ τούτους δὲ μέγας ἦν ἀγών. Ἔνθα δὴ καὶ Μάρκος ὁ Κάτωνος υἱὸς, Αἰμιλίου δὲ γαμβρὸς, πᾶσαν ἀλκὴν ἐπιδεικνύμενος ἀπέβαλε τὸ ξίφος. Οἷα δὲ νεανίας ἐντεθραμμένος πλείστοις παιδεύμασι καὶ μεγάλῳ πατρὶ μεγάλης ἀρετῆς ἀποδείξεις ὀφείλων οὐ βιωτὸν ἡγησάμενος εἶναι προεμένῳ σκύλον αὐτοῦ ζῶντος τοῖς πολεμίοις ἐπέδραμε τὴν μάχην, εἴ τινά που φίλον καὶ συνήθη κατεῖδε, φράζων τὸ συμπεσὸν αὐτῷ καὶ δεόμενος βοηθεῖν. Οἱ δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ διασχόντες ὁρμῇ μιᾷ τοὺς ἄλλους περὶ αὐτὸν ὑφηγούμενον ἐμβάλλουσι τοῖς ἐναντίοις. Μεγάλῳ δ' ἀγῶνι καὶ φόνῳ πολλῷ καὶ τραύμασιν ὥσαντες ἐκ χώρας καὶ τόπον ἔρημον καὶ γυμνὸν κατασχόντες ἐπὶ ξίφεσιν ἐτράποντο τοῦ ξίφους. Ὡς δὲ μόλις ἐν πολλοῖς ὅπλοις καὶ πτώμασι νεκρῶν κεκρυμμένον ἀνευρέθη, περιχαροῖς γενόμενοι καὶ παιανίσαντες ἔτι λαμπρότερον ἐνέκειντο τοῖς συνεστῶσιν ἔτι τῶν πολεμίων. Καὶ τέλος οἱ τρισχίλιοι λαμπρὸν ἐν τάξει μένοντες καὶ μαχόμενοι κατεκόπησαν ἅπαντες

δ' ἄλλων φευγόντων πολὺς ἦν ὁ φόνος, ὥστε τὸ μὲν πεδίο
καὶ τὴν ὑπώρειαν κατακεκλῆσθαι νεκρῶν, τοῦ δὲ Λεύκου πο
ταμοῦ τὸ ῥεῦμα τοὺς Ῥωμαίους τῇ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρ
διελθεῖν ἔτι μεμιγμένον αἵματι. Λέγονται γὰρ ὑπὲρ δισμυ
ρίους πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν· τῶν δὲ Ῥωμαίων ἔπεσο
ὧν μὲν Ποσειδώνιος φησιν, ἑκατόν, ὡς δὲ Νασικᾶς, ὀγδοή
κοντα.

XXII. Καὶ κρίσιν μὲν ὀξυτάτην μέγιστος ἀγὼν οὗτο
λαχεν· ἐννάτης γὰρ ὥρας ἀρξάμενοι μάχεσθαι πρὸ δεκάτη
ἐνίκησαν. Τῷ δὲ λειπομένῳ τῆς ἡμέρας χρησάμενοι πρὸς τὴ
διῶξιν καὶ μέχρι σταδίων ἑκατὸν καὶ εἴκοσι διώξαντες ἐσπέ
ρας ἤδη βαθείας ἀπετράποντο. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Θρᾷ
κες ὑπὸ λαμπάδων ἁπαντῶντες μετὰ χαρᾶς καὶ βοῆς ἀπή
γον ἐπὶ τὰς σκηνὰς φωτὶ λαμπομένας καὶ κεκοσμημένας κι
σσοῖ καὶ δάφνης στεφάνοις· αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν μέγ
πίνθος εἶχε. Δυεῖν γὰρ υἱῶν αὐτῷ στρατευομένων ὁ νεώτερο
οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν, ὃν ἐφίλει τε μάλιστα καὶ πλεῖστον εἰ
257 ἀρετὴν φύσει προὔχοντα τῶν ἀδελφῶν ἐώρα. Θυμοειδῆ δ
καὶ φιλότιμον ὄντα τὴν ψυχὴν, ἔτι δ' ἀντίπαιδα τὴν ἡλικία
παντάπασιν ἀπολωλέναι κατεδόξαζεν ὑπ' ἀπειρίας ἀναμ
χθέντα τοῖς πολεμίοις μαχομένοις. Ἀπορουμένου δ' αὐτο
καὶ περιπαθοῦντος ἤσθετο πᾶν τὸ στράτευμα καὶ μεταξὺ δεῖ
πνοοῦντες ἀνεκήδων καὶ διέθεον μετὰ λαμπάδων, πολλοὶ μὲ
ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Αἰμιλίου, πολλοὶ δὲ πρὸ τοῦ χάρακος ἐ
τοῖς πρώτοις νεκροῖς ζητοῦντες. Κατήφεια δὲ τὸ στρατόπε
δον καὶ κραυγὴ τὸ πεδίον κατεῖχεν ἀνακαλουμένων τὸν Σκη
πίωνα· πᾶσι γὰρ ἀγαστὸς ἦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἡγεμο
νίαν καὶ πολιτείαν ὡς ἄλλος οὐδεὶς τῶν συγγενῶν κεκραμέ
νος τὸ ἦθος. Ὀψὲ δ' οὖν ἤδη σχεδὸν ἀπεγνωσμένος ἐκ τῆ
διώξεως προσῆει μετὰ δύο ἢ τριῶν ἑταίρων αἵματος καὶ φό
νου πολεμίων ἀνάπλεως, ὥσπερ σκύλαξ γενναῖος, ὑφ' ἡδονῆ
ἀκρατῶς τῇ νίκῃ συνεξενεχθείς. Οὗτός ἐστι Σκηπίων ὁ τοῖ
λεγομένοις χρόνοις Καρχηδόνα καὶ Νομαντίαν κατασκάψα
καὶ πολὺ πρῶτος ἀρετῇ τῶν τότε Ῥωμαίων γενόμενος κα
δυνηθεὶς μέγιστον. Αἰμιλίῳ μὲν οὖν τὴν τοῦ κατορθώματο
φάμεσιν εἰς ἕτερον ἡ τύχη καιρὸν ὑπερβαλλομένη τότε παν
τελῆ τὴν ἡδονὴν ἀκεραίδου τῆς νίκης.

XXIII. Περσεὺς δὲ φυγῇ μὲν ἐκ Πύδνης εἰς Πέλλαν ἀπεχώρει, τῶν ἱππέων ἐπιεικῶς πάντων ἀπὸ τῆς μάχης διασεσωσμένων. Ἐπεὶ δὲ καταλαμβάνοντες οἱ πεζοὶ τοὺς ἱππεῖς ὡς ἀνάνδρους καὶ προδεδωκότας λοιδοροῦντες ἀπὸ τῶν ἵππων ὤθουν καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν, δείσας τὸν Θόρυβον ἐκ τῆς ὁδοῦ παρέκλινε τὸν ἵππον καὶ τὴν πορφύραν, ὡς μὴ διάσημος εἴη, περισπάσας ἔθετο πρόσθεν αὐτοῦ καὶ τὸ διάδημα διὰ χειρῶν εἶχεν. Ὡς δὲ καὶ προσδιαλέγοιτο τοῖς ἑταίροις ἅμα βαδίζων, καταβὰς ἐφείλκετο τὸν ἵππον. Τῶν δὲ ὁ μὲν τὸ ὑπόδημα προσποιούμενος λελυμένον συνάπτειν, ὁ δὲ ἵππον ἄρδειν, ὁ δὲ ποτοῦ χρῄζειν, ὑπολειπόμενοι κατὰ μικρὸν ἀπεδίδρασκον οὐχ οὕτω τοὺς πολεμίους, ὡς τὴν ἐκείνου γαλεπότητα δεδοικότες. Τεταραγμένος γὰρ ὑπὸ τῶν κακῶν εἰς πάντας ἐζήτει τρέπειν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἥττης. Ἐπεὶ δὲ νυκτὸς Πέλλαν εἰσελθὼν Εὔκτον καὶ Εὔδαιον τοὺς ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἀπαντήσαντας αὐτῷ καὶ τὰ μὲν ἐγκαλοῦντας περὶ τῶν γεγονότων, τὰ δὲ παῤῥησιαζομένους ἀκαίρως καὶ συμβουλεύοντας ὀργισθεὶς ἀπέκτεινεν αὐτὸς τῷ ξιφιδίῳ παίων ἀμφοτέρους, οὐδεὶς παρέμεινεν αὐτῷ πάρεξ Εὐάνδρου τε τοῦ Κρητὸς καὶ Ἀρχιδάμου τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ Βοιωτοῦ Νίωνος. Τῶν δὲ στρατιωτῶν ἐπηκολούθησαν οἱ Κρῆτες, οὐδ' εὔνοιαν, ἀλλὰ τοῖς χρήμασιν ὥσπερ κηρίοις μέλιτται προσιπαροῦντες. Πάμπολλα γὰρ ἐπήγετο καὶ προὐθῆκεν ἐξ αὐτῶν διαρπάσαι τοῖς Κρησὶν ἐκπώματα καὶ κρατῆρας καὶ τὴν ἄλην ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κατασκευὴν εἰς πεντήκοντα ταλάντων λόγον. Γενόμενος δ' ἐν Ἀμφιπόλει πρῶτον, εἶτ' ἐκεῖθεν ἐν Γαληψῷ καὶ τοῦ φόβου μικρὸν ὑπανέντος εἰς τὸ συγγενὲς καὶ πρεσβύτατον αὐτοῦ τῶν νοσημάτων τὴν μικρολογίαν αὖθις ὑπενεχθεὶς ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους ὡς τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χρυσωμάτων ἕνια τοῖς Κρησὶ διεῤῥυφὼς ὑπ' ἀγνοίας καὶ παρεκάλει τοὺς ἔχοντας ἀντιβολῶν καὶ δακρύων ἀμείψασθαι πρὸς νόμισμα. Τοὺς μὲν οὖν ἐκπεμπόμενος ἀκριβῶς αὐτὸν οὐκ ἔλαθε κρητίζων πρὸς Κρῆτας· οἱ δὲ πεισθέντες καὶ ἀποδόντες ἀπεστερήθησαν. Οὐ γὰρ ἀπέδωκε τάργύριον, ἀλλὰ τριάκοντα τάλαντα κερδάνας ἀπὸ τῶν φίλων, ἃ μικρὸν ὕστερον ἔμελλον οἱ πολέμιοι λήψεσθαι, μετ' αὐτῶν διέπλευσεν εἰς Σαμοθράκην καὶ διαφεύγων ἐπὶ τοὺς Διοσκούρους ἱκέτευεν.

IV. Ἀεὶ μὲν οὖν λέγονται φιλοβασίλειοι Μακεδόνες, ὡς ἐρείσματι κεκλασμένῳ πάντων ἅμα συμπεσόντων ὄντες αὐτοὺς τῷ Αἰμιλίῳ δύο ἡμέραις ὅλης κύριον κατέστησαν Μακεδονίας. Καὶ δοκεῖ τοῦτο μαρτυρεῖν τυχία τινὶ τὰς πράξεις ἐκείνας γεγονέναι φάσκουσιν. καὶ τὸ περὶ τὴν θυσίαν σύμπτωμα δαιμόνιον ἦν· ἐν ᾗ θύοντος τοῦ Αἰμιλίου καὶ τῶν ἱερῶν ἐνηργμένων ς ἐνσκήψας εἰς τὸν βωμὸν ἐπέφλεξε καὶ συγκαθήγιερουργίαν. Ὑπερβάλλει δὲ θειότητι πάντα καὶ τύχῃ ρήμης. Ἦν μὲν γὰρ ἡμέρα τετάρτη νενικημένῳ Περ- Πύδναν, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τοῦ δήμου θεωροῦντος ἐκ ἀγῶνας ἐξαίφνης ἐνέπεσε λόγος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ μέρος, ὡς Αἰμίλιος μεγάλῃ μάχῃ νενικηκὼς Περσέα ἔφοιτο σύμπασαν Μακεδονίαν. Ἐκ δὲ τούτου ταχὺ ης ἀναχεομένης εἰς τὸ πλῆθος ἐξέλαμψε χαρὰ μετὰ καὶ βοῆς τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατασχοῦσα τὴν πόλιν. ὁ λόγος οὐκ εἶχεν εἰς ἀρχὴν ἀνελθεῖν βέβαιον, ἀλλ' ὁμοίως ἐφαίνετο πλανώμενος, τότε μὲν ἐσκεδάσθη φύη τὰ τῆς φήμης, ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις πυσαφῶς ἐθαύμαζον τὴν προδραμοῦσαν ἀγγελίαν, ὡς ἀύδει τὸ ἀληθὲς εἶχε.

V. Λέγεται δὲ καὶ τῆς ἐπὶ Σάγρᾳ ποταμῷ μάχης Ἰταἀθημερὸν ἐν Πελοποννήσῳ λόγον γενέσθαι καὶ ισι τῆς ἐν Μυκάλῃ πρὸς Μήδους. Ἦν δὲ Ῥωμαῖοι ους μετὰ Λατίνων ἐκστρατεύσαντας ἐνίκησαν, αὐτφράζοντες ἔφθησαν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ μικρὸν ὕστεροι δύο καλοὶ καὶ μεγάλοι. Τούτους εἶκασαν εἶναι ους. Ὁ δ' ἐντυχὼν πρῶτος αὐτοῖς κατ' ἀγορὰν πρὸ ης ἀναψύχουσι ταὺς ἵππους ὑδρῶτι πολλῷ περιῤῥεοθαύμαζε τὸν περὶ τῆς νίκης λόγον· εἶθ' οἱ μὲν ἐκιλέγονται τῆς ὑπήνης αὐτοῦ ταῖν χεροῖν ἀτρέμα μειἡ δ' εὐθὺς ἐκ μελαίνης τριχὸς εἰς πυῤῥὰν μεταβαβῶν λόγῳ πίστιν, τῷ δ' ἀνδρὶ παρασχεῖν ἐπίκλησιν βαρβον, ὅπερ ἐστὶ χαλκοπώγωνα. Πᾶσι δὲ τούτοις ἡμᾶς γενόμενον πίστιν παρέσχεν. Ὅτε γὰρ Ἀντώνιος ὑμετανοῦ καὶ πολὺς πόλεμος ἀπὸ Γερμανίας προς τῆς Ῥώμης ταραττομένης, ἄφνω καὶ αὐτομάτως ὁ

δῆμος ἐξ αὐτοῦ φήμην ἀνέδωκε νίκης καὶ τὴν Ῥώμην ἐπέδραμε λόγος, αὐτόν τε τὸν Ἀντώνιον ἀνηρῆσθαι καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ στρατεύματος ἡττημένου μηδὲν μέρος λελεῖφθαι. Τὸ σαύτην δὲ λαμπρότητα καὶ ῥύμην ἡ πίστις ἔσχεν, ὥστε πα-
5 θῦσαι τῶν ἐν τέλει πολλούς. Ζητουμένου δὲ τοῦ πρώτου φράσαντος, ὡς οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' ὁ λόγος εἰς ἄλλον ἐξ ἄλλου διακόμενος ἀνέφευγε καὶ τέλος καταδὺς ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς τὸν ἄπειρον ὄχλον ἐφάνη μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχων βέβαιον αὖθις μὲν ἡ φήμη ταχὺ τῆς πόλεως ἐξεῤῥύη, πορευομένῳ δὲ
10 τῷ Δομετιανῷ μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὸν πόλεμον ἤδη καθ' ὁδὸν ἀγγελία καὶ γράμματα φράζοντα τὴν νίκην ἀπήντησεν. Ἡ δὲ αὐτοῦ τοῦ κατορθώματος ἡμέρα καὶ τῆς φήμης ἐγίγνετο, ἁπλέον ἢ δισμυρίους σταδίους τῶν τόπων διεστώτων. Ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἀγνοεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς.

15 XXVI. Γναῖος δ' Ὀκτάβιος ὁ ναυαρχῶν Λιμιλίῳ προορμισάμενος τῇ Σαμοθρᾴκῃ τὴν μὲν ἀσυλίαν παρεῖχε τῷ Περσεῖ διὰ τοὺς θεούς, ἔκπλου δὲ καὶ φυγῆς εἶργεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ λανθάνει πως ὁ Περσεὺς Ὀροάνδην τινὰ Κρῆτα λέμβον ἔχοντα συμπείσας μετὰ χρημάτων ἀναλαβεῖν αὐτόν. Ὁ δὲ
20 κρητισμῷ χρησάμενος τὰ μὲν χρήματα νύκτωρ ἀνέλαβεν, ἐκεῖνον δὲ τῆς νυκτὸς ἧκειν κελεύσας ἐπὶ τὸν πρὸς τῷ Δημητρίῳ λιμένα μετὰ τῶν τέκνων καὶ θεραπείας ἀναγκαίας αὐθὺς ἀφ' ἑσπέρας ἀπέπλευσεν. Ὁ δὲ Περσεὺς οἰκτρὰ μὲν ἔπασχε διὰ στενῆς θυρίδος παρὰ τὸ τεῖχος ἐκμηρυόμενος αὐ-
25 τὸν καὶ παιδία καὶ γυναῖκα πόνων καὶ πλάνης ἀπείρους, οἰκτρότατον δὲ στεναγμὸν ἀφῆκεν, ὥς τις αὐτῷ πλανωμένῳ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἤδη πελάγιον τὸν Ὀροάνδην θέοντα καταδὼν ἔφρασεν. Ἐπέλαμπε γὰρ ἡμέρα καὶ πάσης ἐλπίδος ἔρημος ὑπεχώρει φυγῇ πρὸς τὸ τεῖχος, οὐ λαθὼν μέν, ὑποφθά-
30 σας δὲ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τῆς γυναικός. Τὰ δὲ παιδία συλλαβὼν αὐτὸς Ἴωνι ἐνεχείρισεν, ὃς πάλαι μὲν ἐρώμενος ἦν τοῦ Περσέως, τότε δὲ προδότης γενόμενος αἰτίαν παρέσχετο μάλιστα συναναγκάσασαν τὸν ἄνθρωπον ὡς θηρίον, ἀλισκομένων τῶν τέκνων, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν καὶ παραδοῦναι τὸ σῶ-
35 μα τοῖς ἐκείνων κρατοῦσιν. Ἐπίστευε μὲν οὖν μάλιστα τῷ Νασικᾷ κἀκεῖνον ἐκάλει, μὴ παόντος δὲ κατακλαύσας τὴν τύχην καὶ τὴν ἀνάγκην περισκεψάμενος ἔδωκεν αὐτὸν ὑπο-

χείριον τῷ Γναίῳ τότε μάλιστα ποιήσας φανερὸν, ὅτι τῆς φι-
λαργυρίας ἦν ἐν αὐτῷ τι κακὸν ἀγεννέστερον, ἡ φιλοψυχία,
δι' ἣν ὃ μόνον ἡ τύχη τῶν ἐπταικότων οὐκ ἀφαιρεῖται, τὸν
ἔλεον ἀπεστέρησεν ἑαυτοῦ. Δεηθεὶς γὰρ ἀχθῆναι πρὸς τὸν
Αἰμίλιον, ὁ μὲν ὡς ἀνδρὶ μεγάλῳ πεπτωκότι πτῶμα νεμεση-
τὸν καὶ δυστυχὲς ἐξαναστὰς ὑπήντα μετὰ τῶν φίλων δεδα-
κρυμένος, ὁ δ', αἴσχιστον θέαμα, προβαλὼν αὑτὸν ἐπὶ στό-
μα καὶ γονάτων ὀρεξάμενος ἀνεβάλλετο φωνὰς ἀγεννεῖς καὶ
δεήσεις, ἃς οὐχ ὑπέμεινεν οὐδ' ἤκουσεν ὁ Αἰμίλιος, ἀλλὰ
προσβλέψας αὐτὸν ἀλγοῦντι καὶ λελυπημένῳ τῷ προσώπῳ
„Τί τῆς τύχης" εἶπεν „ὦ ταλαίπωρε, τὸ μέγιστον ἀφαιρεῖς
τῶν ἐγκλημάτων ταῦτα πράττων, ἀφ' ὧν δόξεις οὐ παρ' ἀξί-
αν ἀτυχεῖν οὐδὲ τοῦ νῦν, ἀλλὰ τοῦ πάλαι δαίμονος ἀνάξιος
γεγονέναι; Τί δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην καὶ τὸ κατόρ-
θωμα ποιεῖς μικρὸν ἐπιδεικνύμενος σεαυτὸν οὐ γενναῖον οὐ-
δὲ πρέποντα Ῥωμαίων ἀνταγωνιστήν; Ἀρετὴ τοῖς δυστυχοῦ-
σι μεγάλην ἔχει μοῖραν αἰδοῦς καὶ παρὰ πολεμίοις, δειλία δὲ
Ῥωμαίοις, κἂν εὐποτμῇ, πάντη ἀτιμότατον."

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἀναστήσας καὶ δεξιω-
σάμενος Τουβέρωνι παρέδωκεν, αὐτὸς δὲ τοὺς παῖδας καὶ
τοὺς γαμβροὺς καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμονικῶν μάλιστα τοὺς νεω-
τέρους ἔσω τῆς σκηνῆς ἐπισπασάμενος πολὺν χρόνον ἦν πρὸς
αὐτῷ σιωπῇ καθήμενος, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας, ὁρμήσας
δὲ περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέγεσθαι πρα-
γμάτων „Ἆρά γ'" εἶπεν „ἄξιον, εὐπραγίας παρούσης, ἄνθρω-
πον ὄντα θρασύνεσθαι καὶ μέγα φρονεῖν ἔθνος ἢ πόλιν ἢ
βασιλείαν καταστρεψάμενον, ἢ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς τύ-
χης, ἣ παράδειγμα τῷ πολεμοῦντι κοινῆς ἀσθενείας προθεῖ-
ν παιδεύει μηδὲν ὡς μόνιμον καὶ βέβαιον διανοεῖσθαι....;
Ἔοιος γὰρ ἀνθρώποις τοῦ θαῤῥεῖν καιρὸς, ὅταν τὸ κρατεῖν
ἀρρῶν μάλιστα δεδοικέναι τὴν τύχην ἀναγκάζῃ καὶ τῷ χαί-
νοντι δυσθυμίαν ἐπάγῃ τοσαύτην ὁ τῆς περιφερομένης καὶ
προσισταμένης ἄλλοτ' ἄλλοις εἱμαρμένης λογισμός; Ἢ τὴν
Ἀλεξάνδρου διαδοχὴν, ὃς ἐπὶ πλεῖστον ἤρθη δυνάμεως καὶ
μέγιστον ἔσχε κράτος, ὥρας μιᾶς μορίῳ πεσοῦσαν ὑπὸ πόδας
ἔμενοι καὶ τοὺς ἄρτι μυριάσι πεζῶν καὶ χιλιάσιν ἱππέων
ἀσπίσας ὁπλοφορουμένους βασιλεῖς ὁρῶντες ἐκτῶν πολεμίων

χειρῶν ἐφήμερα σιτία καὶ ποτὰ λαμβάνοντας οἴεσθε τὰ παθ' ἡμᾶς ἔχειν τινὰ βεβαιότητα τύχης διαρκῆ πρὸς τὸν χρόνον; Οὐ καταβαλόντες ὑμεῖς οἱ νέοι τὸ κενὸν φρύαγμα τοῦτο καὶ γαυρίαμα τῆς νίκης ταπεινοὶ καταπτήξετε πρὸς τὸ μέλλον ἀεὶ καραδοκοῦντες, εἰς ὅ τι κατασκήψει τέλος ἑκάστῳ τὴν τῆς παρούσης εὐπραγίας ὁ δαίμων νέμεσιν;" Τοιαῦτα φασὶ πολλὰ διαλεχθέντα τὸν Αἰμίλιον ἀποκέμψαι τοὺς νέους εὖ μάλα τὸ καύχημα καὶ τὴν ὕβριν ὥσπερ χαλινῷ τῷ λόγῳ κέντροντι κεκολασμένους.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὴν μὲν στρατιὰν πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτὸν δὲ πρὸς θέαν τῆς Ἑλλάδος ἔτρεψε καὶ διαγωγὴν ἔνδοξον ἅμα καὶ φιλάνθρωπον. Ἐπιὼν γὰρ ἀνελάμβανε τοὺς δήμους καὶ τὰ πολιτεύματα καθίστατο καὶ δωρεὰς ἐδίδου, ταῖς μὲν σῖτον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ, ταῖς δ' ἔλαιον. Τοσοῦτον γὰρ εὑρεθῆναι φασὶν ἀποκείμενον, ὥστε τοὺς λαμβάνοντας καὶ δεομένους ἐπιλιπεῖν πρότερον ἢ καταναλωθῆναι τὸ πλῆθος τῶν εὑρεθέντων. Ἐν δὲ Δελφοῖς ἰδὼν κίονα μέγαν τετράγωνον ἐκ λίθων λευκῶν συνηρμοσμένον, ἐφ' οὗ Περσεὺς ἔμελλε χρυσοῦς ἀνδριὰς τίθεσθαι, προσέταξε τὸν αὐτὸν τιθῆναι· τοὺς γὰρ ἡττημένους τοῖς νικῶσιν ἐξίστασθαι χώρας προσήκειν. Ἐν δ' Ὀλυμπίᾳ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ἀναφθέγξασθαι φασὶν, ὡς τὸν Ὁμήρου Δία Φειδίας ἀποκλάσαιτο. Τῶν δὲ δέκα πρέσβεων ἐκ Ῥώμης ἀφικομένων Μακεδόσι μὲν ἀπέδωκε τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις ἐλευθέρους οἰκεῖν καὶ αὐτονόμους, ἑκατὸν δὲ τάλαντα Ῥωμαίοις ὑποτελεῖν, οὗ πλέον ἢ διπλάσιον τοῖς βασιλεῦσιν εἰσέφερον. Θέας δὲ παντοδαπῶν ἀγώνων καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς θεοῖς ἑστιάσεις καὶ δεῖπνα προὔθετο, χορηγίᾳ μὲν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀφθόνῳ χρώμενος, τάξει δὲ καὶ κόσμῳ καὶ κατακλίσεως καὶ δεξιώσεις καὶ τὴν πρὸς ἕκαστον αὐτοῦ τῆς κατ' ἀξίαν τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης αἴσθησιν οὕτως ἀκριβῆ καὶ περιττισμένην ἐνδεικνύμενος, ὥστε θαυμάζειν τοὺς Ἕλληνας, εἰ μηδὲ τὴν παιδιὰν ἄμοιρον ἀπολείπει σπουδῆς, ἀλλὰ τηλικαῦτα πράττων ἀνὴρ πράγματα καὶ τοῖς μικροῖς τὸ πρέπον ἐνδίδωσιν. Ὁ δὲ καὶ τούτοις ἔχαιρεν, ὅτι πολλῶν παρεσκευασμένων καὶ λαμπρῶν τὸ ἥδιστον αὐτὸς ἦν ἀπόλαυμα καὶ θέαμα τοῖς παροῦσι, καὶ πρὸς τοὺς θαυμάζοντας τὴν ἐν-

λεγεν τῆς αὐτῆς εἶναι ψυχῆς παρατάξεώς τε προ-
καλῶς καὶ συμποσίου, τὴν μὲν ὅπως φοβερωτάτη τοῖς
ις, τὸ δ' ὡς εὐχαριστότατον ᾖ τοῖς συνοῦσιν. Οὐδενὸς
αὐτοῦ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἐκ-
ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ
λικῶν ἠθροισμένον οὐδ' ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ
ίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος. Μόνα τὰ βιβλία
λέως φιλογραμματοῦσι τοῖς υἱέσιν ἐπέτρεψεν ἐξελέ-
καὶ διανέμων ἀριστεῖα τῆς μάχης Ἀθλίῳ Τουβέρωνι
ῥῷ φιάλην ἔδωκε πέντε λιτρῶν ὁλκήν. Οὗτός ἐστι
ον, ὃν ἔφαμεν μετὰ συγγενῶν οἰκεῖν ἑπταιδέκατον,
ίου μικροῦ διατρεφομένων ἁπάντων. Καὶ πρῶτον
ἐκεῖνον φασὶν εἰς τὸν Ἀθλίων οἶκον εἰσελθεῖν ὑπ'
καὶ τιμῆς εἰσαγόμενον, τὸν δ' ἄλλον χρόνον οὔτ' αὐ-
τε γυναῖκας ἀργυρίου χρῄζειν ἢ χρυσοῦ.

IX. Διῳκημένων δὲ πάντων αὐτῷ καλῶς ἀσπασάμε-
Ἕλληνας καὶ παρακαλέσας τοὺς Μακεδόνας μεμνῆ-
ς δεδομένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἐλευθερίας σάζοντας αὐ-
νόμίας καὶ ὁμονοίας ἀνέζευξεν ἐπὶ τὴν Ἤπειρον
γμα συγκλήτου τοὺς συμμεμαχημένους αὐτῷ τὴν πρὸς
μάχην στρατιώτας ἀπὸ τῶν ἐκεῖ πόλεων ὠφελῆσαι.
νος δὲ πᾶσιν ἅμα καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος, ἀλλ'
ς ἐπιπεσεῖν, μετεπέμψατο τοὺς πρώτους ἐξ ἑκάστης
; ἄνδρας δέκα καὶ προσέταξεν αὐτοῖς, ὅσος ἀργυρός
χρυσὸς ἐν οἰκίαις καὶ ἱεροῖς, ἡμέρᾳ ᾗτῃ καταφέ-
άστοις δὲ συνέπεμψεν ὡς ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο φρουρὰν
τῶν καὶ ταξίαρχον προσποιούμενον ζητεῖν καὶ παρα-
ιν τὸ χρυσίον. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας ὑφ' ἕνα καὶ
ὸν ἅμα καιρὸν ὁρμήσαντες ἐτράποντο πρὸς καταδρο-
διαρπαγὴν τῶν πόλεων, ὥστε ὥρᾳ μιᾷ πεντεκαίδεκα
ων ἐξανδραποδισθῆναι μυριάδας, ἑβδομήκοντα δὲ
αρθηθῆναι, γενέσθαι δ' ἀπὸ τοσαύτης φθορᾶς καὶ
θρίας ἑπάστῳ στρατιώτῃ τὴν δόσιν οὐ μεῖζον ἕνδεκα
ν, φθεῖραι δὲ πάντας ἀνθρώπους τὸ τοῦ πολέμου τέ-
μικρὸν οὕτω τὸ καθ' ἕκαστον λῆμμα καὶ κέρδος ἐθ-
νου κατακερματισθέντος.

X. Αἰμίλιος μὲν οὖν τοῦτο πράξας μάλιστα παρὰ τὴν

ὑ φύσιν ἐπιεικῆ καὶ χρηστὴν οὖσαν εἰς Ὠρικὸν κατίβη, ἐνθεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν δυνάμεων περαιωθεὶς ἀνὰ τὸν Θύβριν ποταμὸν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἐκπαιδεκήρους σκευασμένης εἰς κόσμον ὅπλοις αἰχμαλώτοις καὶ φοινικαῖς πορφύραις, ὡς καὶ κανηγυρίζοντας ἔξωθεν καθάπερ τινα θριαμβικὴν θέαν πομπῆς προαπολαύειν τοὺς Ῥωμαίους τῷ ῥοθίῳ σχέδην ὑπάγοντι τὴν ναῦν ἀντιπαρεξάγοντες. Οἱ δὲ στρατιῶται τοῖς βασιλικοῖς χρήμασιν ἐκκαυθαλιώσαντες, ὡς οὐχ ὅσων ἠξίουν ἔτυχον, ὠργίζοντο μὲν αὐτῷ διὰ τοῦτο καὶ χαλεπῶς εἶχον πρὸς τὸν Αἰμίλιον, αἰσθόμενοι δὲ φανερῶς, ὅτι βαρὺς γένοιτο καὶ δεσποτικὸς αὐτοῖς ἄρχων, οὐ πάνυ προθύμως ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ θριάμβου σπουδὴν ἀπήντησαν. Αἰσθόμενος δὲ τοῦτο Σίρβιος Γάλβας ἐχθρὸς Αἰμιλίου, γεγονὼς δὲ τῶν ὑπ' αὐτὸν χιλιάρχων, ἐθέλησεν ἀναφανδὸν εἰπεῖν, ὡς οὐ δοτέον εἴη τὸν θρίαμβον· ἐνεὶς δὲ πολλὰς τῷ στρατιωτικῷ πλήθει διαβολὰς κατὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὴν οὖσαν ὀργὴν ἔτι μᾶλλον ἐξερεθίσας ἠτήσατο παρὰ τῶν δημάρχων ἄλλην ἡμέραν, ἐκείνην γὰρ οὐκ ἐξαρκεῖν τῇ κατηγορίᾳ τέσσαρας ἔτι λοιπὰς ὥρας ἔχουσαν. Τῶν δὲ δημάρχων λέγειν αὐτόν, εἴ τι βούλεται, κελευόντων ἀφελόμενος μακρῷ καὶ βλασφημίας ἔχοντι παντοδαπὰς χρῆσθαι λόγῳ τὸν χρόνον ἀνήλωσε τῆς ἡμέρας. Καὶ γενομένου σκότους οἱ μὲν δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἀφῆκαν, πρὸς δὲ τὸν Γάλβαν οἱ στρατιῶται συνέδραμον θρασύτεροι γεγονότες καὶ συγκροτήσαντες αὐτοὺς περὶ τὸν ὄρθρον αὖθις καταλαμβάνονται τὸ Καπιτώλιον· ἐκεῖ γὰρ οἱ δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἔμελλον ἄξειν.

XXXI. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ τῆς ψήφου δοθείσης ἥ τε πρώτη φυλὴ τὸν θρίαμβον ἀπεψηφίζετο καὶ τοῦ πράγματος αἰσθησις εἰς τὸν ἄλλον δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον κατῆγε. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος ὑπεραλγοῦν τῷ προκηλακίζεσθαι τὸν Αἰμίλιον ἐν φαναῖς ἦν ἀπράκτοις, οἱ δὲ γνωριμώτατοι τῶν ἀπὸ βουλῆς δεινὸν εἶναι τὸ γινόμενον βοῶντες ἀλλήλους παρεκάλουν ἐκλαβέσθαι τῆς τῶν στρατιωτῶν ἀσελγείας καὶ θρασύτητος ἐπὶ πᾶν ἀφιξομένης ἄνομον ἔργον καὶ βίαιον, εἰ μηδὲν ἡ ποδὼν αὐτοῖς γένοιτο Παῦλον Αἰμίλιον ἀφελέσθαι τῶν ἐπινικίων τιμῶν. Ὡσάμενοι δὲ τὸν ὄχλον καὶ ἀναβάντες ἐπὶ

δημάρχοις ἔλεγον ἐπισχεῖν τὴν ψηφοφορίαν, ἄχρις ἂν
ωσιν ἃ βούλονται πρὸς τὸ πλῆθος. Ἐπισχόντων δὲ πάν-
ται γενομένης σιωπῆς ἀνελθὼν ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ πο-
ους εἴκοσι καὶ τρεῖς ἐκ προκλήσεως ἀνῃρηκώς, Μάρκος
ίλιος, Αἰμίλιον μὲν ἔφη Παῦλον, ἡλίκος αὐτοκράτωρ
το, τὸ νῦν μάλιστα γινώσκειν ὁρῶν, ὅσης ἀπειθίας γέ-
ι καὶ κακίας στρατεύματι χρώμενος οὕτω καλὰς κατώρ-
ι καὶ μεγάλας πράξεις, θαυμάζειν δὲ τὸν δῆμον, εἰ τοῖς
Ιυριῶν καὶ Λιγύων ἀγαλλόμενος θριάμβοις αὐτῷ φθονεῖ
Μακεδόνων βασιλέα ζῶντα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ Φι-
ου δόξαν ἐπιδεῖν ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίων ὅπλοις ἀγομένην
άλιστον. „Πῶς γὰρ οὐ δεινόν“ εἶπεν „εἰ φήμης πε-
ης ἀβεβαίου πρότερον εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσούσης ἐθύ-
τοῖς θεοῖς εὐχόμενοι τοῦ λόγου τούτου ταχέως ἀπολα-
ὴν ὄψιν, ἥκοντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τῆς ἀληθινῆς
ἀφαιρεῖσθε τῶν μὲν θεῶν τὴν τιμήν, αὐτῶν δὲ τὴν
ν, ὡς φοβούμενοι θεάσασθαι τὸ μέγεθος τῶν κατορ-
ώτων ἢ φειδόμενοι πολεμίου βασιλέως; Καίτοι κρεῖττον
ὑ πρὸς ἐκεῖνον ἐλέφ, μὴ τῷ πρὸς αὐτοκράτορα φθόνῳ
ναι τὸν θρίαμβον. Ἀλλ' εἰς τοσαύτην“ ἔφη „τὸ κακόη-
ξουσίαν προάγεται δι' ὑμῶν, ὥστε περὶ στρατηγίας καὶ
ιβου τολμᾷ λέγειν ἄνθρωπος ἄτρωτος καὶ τῷ σώματι
ων ὑπὸ λειότητος καὶ σκιατραφίας πρὸς ἡμᾶς τοὺς το-
ους τραύμασι πεπαιδευμένους ἀρετὰς καὶ κακίας κρί-
τρατηγῶν.“ Ἅμα δὲ τῆς ἐσθῆτος διασχὼν ἐξέφηνε κα-
ὸν στέρνων ὠτειλὰς ἀπίστους τὸ πλῆθος. Εἶτα μετα-
ρεὶς ἕνια τῶν οὐκ εὐκρεπῶς ἐν ὄχλῳ γυμνοῦσθαι δο-
ντων τοῦ σώματος ἀνεκάλυψε· καὶ πρὸς τὸν Γάλβαν ἐκι-
νας „Σὺ μὲν“ ἔφη „γελᾷς ἐπὶ τούτοις, ἐγὼ δὲ σεμνύνο-
ὸς τοὺς πολίτας· ὑπὲρ τούτων γὰρ ἡμέραν καὶ νύκτα
ῶς ἐπασάμενος ταῦτ' ἔσχον. Ἀλλ' ἄγε λαβὼν αὐτοὺς
ὴν ψῆφον· ἐγὼ δὲ καταβὰς παρακολουθήσω πᾶσι καὶ
ραι τοὺς κακοὺς καὶ ἀχαρίστους καὶ δημαγωγεῖσθαι
ν ἐν τοῖς πολέμοις ἢ στρατηγεῖσθαι βουλομένους.“

XXII. Οὕτω φασὶν ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀνακοπῆ-
καὶ μεταβαλεῖν τὸ στρατιωτικὸν, ὥστε πάσαις ταῖς φυ-
ἐπικυρωθῆναι τῷ Αἰμιλίῳ τὸν θρίαμβον. Πεμφθῆναι δ'

ν οὕτω λέγουσιν. Ὁ μὲν δῆμος ἔν τε τοῖς ἱππικοῖς θεά-
, ἃ κίρκους καλοῦσιν, περί τε τὴν ἀγορὰν ἱκρία πηξά-
: καὶ τἄλλα τῆς πόλεως μέρη καταλαβόντες, ὡς ἕκαστα
ῖχε τῆς πομπῆς ἔποψιν, ἐθεῶντο καθαραῖς ἐσθῆσι κε-
ημένοι, πᾶς δὲ ναὸς ἀνέῳκτο καὶ στεφάνων καὶ θυμι-
ν ἦν πλήρης, ὑπηρέται τε πολλοὶ καὶ ῥαβδονόμοι τοὺς
τως συῤῥέοντας εἰς τὸ μέσον καὶ διαθέοντας ἐξείργον·
ἐναπεπταμένας τὰς ὁδοὺς καὶ καθαρὰς παρεῖχον. Τῆς
ομπῆς εἰς ἡμέρας τρεῖς νενεμημένης ἡ μὲν πρώτη μόλις
ιέσασα τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδριάσι καὶ γραφαῖς καὶ πο-
οῖς ἐπὶ ζευγῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων κομιζομένοις
ων ἔσχε θέαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰ κάλλιστα καὶ πολυ-
τατα τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ἐπέμπετο πολλαῖς ἁμά-
αὐτά τε μαρμαίροντα χαλκῷ νεοσμήκτῳ καὶ σιδήρῳ, τήν
ίσιν ἐκ τέχνης καὶ συναρμογῆς ὡς ἂν μάλιστα συμπερο-
νοις χύδην καὶ αὐτομάτως ἐῴκει πεποιημένα, κράνη πρὸς
σι καὶ Θώρακες ἐπὶ κνημῖσι καὶ Κρητικαὶ πέλται καὶ
ια γέῤῥα καὶ φαρέτραι μεθ' ἱππικῶν ἀναμεμιγμέναι γυ-
ν καὶ ξίφη γυμνὰ διὰ τούτων παρανίσχοντα καὶ σαρισ-
παραπεπηγυῖαι, σύμμετρον ἐχόντων χάλασμα τῶν ὅπλων,
τὴν πρὸς ἄλληλα κροῦσιν ἐν τῷ διαφέρεσθαι τραχὺ καὶ
ρὸν ὑπηχεῖν καὶ μηδὲ νενικημένων ἄφοβον εἶναι τὴν
. Μετὰ δὲ τὰς ὁπλοφόρους ἀμάξας ἄνδρες ἐπεκορεύον-
ισχίλιοι νόμισμα φέροντες ἀργυροῦν ἐν ἀγγείοις ἑπτα-
ις πεντήκοντα τριταλάντοις, ὧν ἕκαστον ἀνὰ τέσσαρες
ιζον, ἄλλοι δὲ κρατῆρας ἀργυροῦς καὶ κέρατα καὶ φιά-
καὶ κύλικας, εὖ διακεκοσμημένα πρὸς θέαν ἕκαστα πε-
ὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ παχύτητι τῆς τορείας.

XXXIII. Τῆς δὲ τρίτης ἡμέρας ἕωθεν μὲν εὐθὺς ἐκι-
ντο σαλπιγκταὶ μέλος οὐ προσόδιον καὶ πομπικὸν, ἀλλ' 273
ιαχομένους ἐποτρύνουσιν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι προσιγκείμε-
οι. Μετὰ δὲ τούτους ἤγοντο χρυσόκερω τροφίαι βοῦς
ὸν εἴκοσι μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν. Οἱ δ' ἄγον-
αὐτοὺς νεανίσκοι περιζώμασιν εὐκαρύφοις ἐσταλμένοι
ἱερουργίαν ἐχώρουν καὶ παῖδες ἀργυρᾶ λοιβεῖα καὶ
ἃ κομίζοντες. Εἶτα μετὰ τούτους οἱ τὸ χρυσοῦν νόμι-
ῤέροντες εἰς ἀγγεῖα τριταλαντιαῖα μεμερισμένον ἀριθμὸν

τὸ δὲ πλῆθος ἦν τῶν ἀγγείων ὀγδοήκοντα τρι-
Τούτοις ἐπέβαλλον οἵ τε τὴν ἱερὰν φιάλην ἀνέ-
Αἰμίλιος ἐκ χρυσοῦ δεκατάλαντον διάλιθον κατ-
τε τὰς Ἀντιγονίδας καὶ Σελευκίδας καὶ Θηρι-
ίσα περὶ δεῖπνον χρυσώματα τοῦ Περσέως ἐπι-
Τούτοις ἐπέβαλλε τὸ ἅρμα τοῦ Περσέως καὶ τὰ
διάδημα τοῖς ὅπλοις ἐπικείμενον. Εἶτα μικροῦ
ὄντος ἤδη τὰ τέκνα τοῦ βασιλέως ἤγοντο δοῦ-
τοῖς τροφέων καὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν
ὄχλος, αὐτῶν τε τὰς χεῖρας ὀργόντων εἰς τοὺς
τὰ παιδία δεῖσθαι καὶ λιτανεύειν διδασκόντων.
μὲν δύο, θῆλυ δὲ ἕν, οὐ πάνυ συμφρονοῦντα
μέγεθος διὰ τὴν ἡλικίαν, ᾗ καὶ μᾶλλον ἐλεει-
μεταβολὴν τῆς ἀναισθησίας ἦν, ὥστε μικροῦ
βαδίζειν παρορώμενον· οὕτως ὑπ' οἴκτου τοῖς
στῖχον τὰς ὄψεις οἱ Ῥωμαῖοι καὶ δάκρυα πολ-
ν συνέβη, πᾶσι δὲ μεμιγμένην ἀληδόνι καὶ χά-
ν εἶναι, μέχρις οὗ τὰ παιδία παρῆλθεν.

Αὐτὸς δὲ τῶν τέκνων ὁ Περσεὺς καὶ τῆς περὶ
είας κατόπιν ἐπορεύετο φαιὸν μὲν ἱμάτιον ἀμ-
καὶ κρηπῖδας ἔχων ἐπιχωρίους, ὑπὸ δὲ μεγέθους
ιάντα θαμβοῦντι καὶ παραπεπληγμένῳ μάλιστα
ἐοικώς. Τούτῳ δ' εἵπετο χορὸς φίλων καὶ συν-
ημένων τὰ πρόσωπα πένθει καὶ τῷ πρὸς Περσέα
καὶ δακρύειν ἔννοιαν παριστάντων τοῖς θεωμέ-
ἐκείνου τύχην ὀλοφύρονται τῶν καθ' ἑαυτοὺς
ντιζοντες. Καίτοι προσέπεμψε τῷ Αἰμιλίῳ δεό-
πευθῆναι καὶ παραιτούμενος τὸν θρίαμβον. Ὁ
θρίας αὐτοῦ καὶ φιλοψυχίας, ὡς ἔοικε, καταγε-
τοῦτό γ'" εἶπε ,,καὶ πρότερον ἦν ἐπ' αὐτῷ καὶ
ν βούληται·" δηλῶν τὸν περὶ αἰσχύνης θάνατον,
είνας ὁ δειλαιος, ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων τινῶν ἀπο-
ἐγγύνει μέρος τῶν αὐτοῦ λαφύρων. Ἐφεξῆς δὲ
ίζοντο χρυσοῖ στέφανοι τετρακόσιοι τὸ πλῆθος,
ς ἀριστεῖα τῆς νίκης τῷ Αἰμιλίῳ μετὰ πρεσβευ-
ν. Εἶτ' αὐτὸς ἐπέβαλλεν ἅρματι κεκοσμημένῳ
βεβηκὼς, ἀνὴρ καὶ δίχα τοσαύτης ἐξουσίας

ἀξιοθέατος, ἀλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος καὶ δόφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων. Ἐδαφνηφόρει δὲ καὶ σύμπας ὁ στρατὸς, τῷ μὲν ἅρματι τοῦ στρατηγοῦ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ἑπόμενος, ᾄδων δὲ τὰ μὲν φόδας τοὺς πατρίους ἀναμεμιγμένας γέλωτι, τὰ δὲ παιᾶνας ἐπινικίους καὶ τῶν διαπεπραγμένων ἐπαίνους εἰς τὸν Αἰμίλιον περιβλεπτον ὄντα καὶ ζηλωτὸν ὑπὸ πάντων, οὐδενὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐπίφθονον, πλὴν εἴ τι δαιμόνιον ἄρα τῶν μεγάλων καὶ ὑπερόγκων εἴληχεν εὐτυχιῶν ἀπαρύτειν καὶ μιγνύναι τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅπως μηδενὶ κακῶν ἄκρατος ᾖ καὶ καθαρὸς, ἀλλὰ καθ' Ὅμηρον ἄριστα δοκῶσι πράττειν οἷς αἱ τύχαι τροπὴν ἐπ' ἀμφότερα τῶν πραγμάτων ἔχουσιν.

XXXV. Ἦσαν γὰρ αὐτῷ τέσσαρες υἱοί, δύο μὲν εἰς ἑτέρας ἀποκισμένοι συγγενείας, ὡς ἤδη λέλεκται, Σκηπίων καὶ Φάβιος, δύο δὲ παῖδες ἔτι τὴν ἡλικίαν, οὓς ἐκ τῆς οἰκίας εἶχε τῆς ἐκυτοῦ γεγονότας ἐξ ἑτέρας γυναικός· ὧν ὁ μὲν ἡμέραις πέντε πρὸ τοῦ θριαμβεύειν τὸν Αἰμίλιον ἐτελεύτησε τεσσαρεσκαιδεκέτης, ὁ δὲ δωδεκέτης μετὰ τρεῖς ἡμέρας θριαμβεύσαντος ἐπανέθανεν, ὥστε μηδένα γενέσθαι Ῥωμαίων τοῦ πάθους ἀνάλγητον, ἀλλὰ φρῖξαι τὴν ὠμότητα τῆς τύχης ἅπαντας, ὡς οὐκ ἠδέσατο πένθος τοσοῦτον εἰς τὴν οἰκίαν ζήλου καὶ χαρᾶς καὶ θυσιῶν γέμουσαν εἰσάγουσα καὶ καταμιγνύουσα θρήνους καὶ δάκρυα παιᾶσιν ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις.

XXXVI. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Αἰμίλιος ὀρθῶς λογιζόμενος ἀνδρίας καὶ θαῤῥαλεότητος ἀνθρώποις οὐ πρὸς ὅπλα καὶ σαρίσσας χρῆσιν εἶναι μόνον, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν ὁμαλῶς τύχην ἀντίστασιν, οὕτως ἡρμόσατο καὶ κατεκόσμησε τὴν τῶν παρόντων σύγκρασιν, ὥστε τοῖς ἀγαθοῖς τὰ φλαῦρα καὶ τὰ οἰκεῖα τοῖς δημοσίοις ἐναφανισθέντα μὴ ταπεινῶσαι τὸ μέγεθος μηδὲ καθυβρίσαι τὸ ἀξίωμα τῆς νίκης. Τὸν μέν γε πρότερον τῶν παίδων ἀποθανόντα θάψας εὐθὺς ἐθριάμβευσεν, ὡς λέλεκται· τοῦ δὲ δευτέρου μετὰ τὸν θριαμβον τελευτήσαντος συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἐμετρίασε λόγοις ἀνδρὸς οὐ δεομένου παραμυθίας, ἀλλὰ παραμυθουμένου τοὺς πολίτας δυσκαθοῦντας ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐδυστύχησεν. Ἔφη γὰρ, ὅτι τῶν ἀνθρωπίνων οὐδὲν οὐδένα

δὲ θείων ὡς ἀπιστότατον καὶ ποικιλώτατον πρᾶ-
γν ἀεὶ φοβηθεὶς μάλιστα παρὰ τοῦτον αὐτῆς τὸν
τερ πνεύματος λαμπροῦ ταῖς πράξεσι παρούσης
εταβολήν τινα καὶ παλίῤῥοιαν προσδεχόμενός.
ἀρ" εἶπεν „ἡμέρᾳ τὸν Ἰόνιον ἀπὸ Βρεντεσίου
Κέρκυραν κατήχθην, πεμπταῖος δ' ἐκεῖθεν ἐν
θεῷ θύσας ἑτέραις αὖθις αὖ πέντε τὴν δύναμιν
ᾳ παρέλαβον καὶ τὸν εἰωθότα συντελέσας καθαρ-
αὶ τῶν πράξεων εὐθὺς ἐναρξάμενος ἐν ἡμέραις
καίδεκα τὸ κάλλιστον ἐπέθηκα τῷ πολέμῳ τέλος.
τῇ τύχῃ διὰ τὴν εὕροιαν τῶν πραγμάτων, ὡς
καὶ κίνδυνος οὐδεὶς ἦν ἀπὸ τῶν πολεμίων, μά-
πλοῦν ἐδεδίειν τὴν μεταβολὴν τοῦ δαίμονος ἐπ'
ῦτον στρατὸν νενικηκότα καὶ λάφυρα καὶ βα-
λώτους κομίζων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σωθεὶς πρὸς
ν πόλιν ὁρῶν εὐφροσύνης καὶ ζήλου καὶ θυσιῶν
ι τὴν τύχην δι' ὑποψίας εἶχον εἰδὼς οὐδὲν εἰλι-
ἀνεμέσητον ἀνθρώποις τῶν μεγάλων χαριζομέ-
ῦτον οὐ πρότερον ἡ ψυχὴ τὸν φόβον ὠδίνουσα
τουμένη τὸ μέλλον ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀφῆκεν, ἢ
προσπταῖσαι δυστυχίᾳ περὶ τὸν οἶκον υἱῶν ἀρί-
ιαυτῷ μόνους ἐλιπόμην διαδόχους, ταφὰς ἐπαλ-
μέραις ἱεραῖς μεταχειρισάμενον. Νῦν οὖν ἀκίν-
ὰ μέγιστα καὶ θαῤῥῶ καὶ νομίζω τὴν τύχην ὑμῖν
ἀβλαβῆ καὶ βέβαιον. Ἱκανῶς γὰρ ἐμοὶ καὶ τοῖς
εἰς τὴν τῶν κατωρθωμένων ἀποκέχρηται νέμε-
ινέστερον ἔχουσα παράδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης
οῦ θριαμβευομένου τὸν θριαμβεύοντα· πλὴν ὅτι
ν ἔχει καὶ νενικημένος τοὺς παῖδας, Αἰμίλιος δὲ
ικήσας ἀπέβαλεν."

Οὕτω μὲν εὐγενεῖς καὶ μεγάλους λόγους τὸν
ἁπλάστου καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος ἐν τῷ δή-
ῆναι λέγουσι. Τῷ δὲ Περσεῖ, καίπερ οἰκτίρας
ἦν καὶ μάλα βοηθῆσαι προθυμηθείς, οὐδὲν εὖ-
στασιάσεως ἐκ τοῦ καλουμένου πάρκειρε παρ' αὐ-
ὸν καθαρὸν καὶ φιλανθρωποτέραν δίαιταν· ὅπου
νος, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι γεγράφασιν, ἀπεκαρτέρη-

σεν, ἔνιοι δὲ τῆς τελευτῆς ἴδιόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον ἱστοροῦσι. Μεμψαμένους γάρ τι καὶ θυμωθέντας αὐτῷ τοὺς περὶ τὸ σῶμα στρατιώτας, ὡς ἕτερον οὐδὲν ἠδύναντο λυπεῖν καὶ κακοῦν αὐτόν, ἐξείργειν τῶν ὕπνων καὶ προσέχοντας ἀκριβῶς ἐνίστασθαι ταῖς καταφοραῖς καὶ συνέχειν ἐγρηγορότα πάσῃ μηχανῇ, μέχρις οὗ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκπονηθεὶς ἐτελεύτησεν. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ τῶν παιδίων τὰ δύο. Τὸν δὲ τρίτον, Ἀλέξανδρον, εὐφυᾶ μὲν ἐν τῷ τορεύειν καὶ λεπτουργεῖν γενέσθαι φασὶν, ἐκμαθόντα δὲ τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα καὶ τὴν διάλεκτον ὑπογραμματεύειν τοῖς ἄρχουσιν ἐπιδέξιον καὶ χαρίεντα περὶ ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν ἐξεταζόμενον.

XXXVIII. Ταῖς δὲ Μακεδονικαῖς πράξεσι τοῦ Αἰμιλίου δημοτικωτάτην προσγράφουσι χάριν ὑπὲρ τῶν πολλῶν, ὅτι τοσούτων εἰς τὸ δημόσιον τότε χρημάτων ὑπ' αὐτοῦ τεθέντων, ὥστε μηκέτι δεῆσαι τὸν δῆμον εἰσενεγκεῖν ἄχρι τῶν Ἱρτίου καὶ Πάνσα χρόνων, οἳ περὶ τὸν πρῶτον Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος πόλεμον ὑπάτευσαν. Κἀκεῖνο δ' ἴδιον καὶ περαν τοῦ Αἰμιλίου, τὸ σπουδαζόμενον ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τιμώμενον διαφερόντως ἐπὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς μεῖναι προαιρέσεως καὶ μηδὲν εἰπεῖν μηδὲ πρᾶξαι χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις καὶ κρατίστοις ἀεὶ συνεξετάζεσθαι περὶ τὴν πολιτείαν· ὃ καὶ χρόνοις ὕστερον Ἄππιος ὠνείδισεν Ἀφρικανῷ Σκηπίωνι. Μέγιστοι γὰρ ὄντες ἐν τῇ πόλει τότε τὴν τιμητικὴν ἀρχὴν μετῄεσαν, ὁ μὲν τὴν βουλὴν ἔχων καὶ τοὺς ἀρίστους περὶ αὐτὸν, (αὕτη γὰρ Ἀππίοις ἡ πολιτεία πάτριος,) ὁ δὲ μέγας μὲν ὢν ἐφ' ἑαυτοῦ, μεγάλῃ δ' ἀεὶ τῇ παρὰ τοῦ δήμου χάριτι καὶ σπουδῇ κεχρημένος. Ὡς οὖν ἐμβαλόντος εἰς ἀγορὰν τοῦ Σκηπίωνος κατεῖδε παρὰ πλευρὰν ὁ Ἄππιος ἀνθρώπους ἀγεννεῖς καὶ δεδουλευκότας, ἀγοραίους δὲ καὶ δυναμένους ὄχλον συναγαγεῖν καὶ σπουδαρχίᾳ καὶ πραγῇ πάντα πράγματα βιάσασθαι, μέγα βοήσας „Ὦ Παῦλε" εἶπεν „Αἰμίλιε, στένακτον ὑπὸ γῆς αἰσθόμενος, ὅτι σου τὸν υἱὸν Αἰμίλιος ὁ κῆρυξ καὶ Λικίννιος καὶ Φιλόνεικος ἐπὶ τιμητείαν παρεγουσιν." Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν αὔξων τὰ πλεῖστα τὸν δῆμον εἶχονον εἶχεν, Αἰμίλιος δὲ, καίπερ ὢν ἀριστοκρατικὸς, οὐδὲν ἧττον ὑπὸ τῶν πολλῶν ἠγαπᾶτο τοῦ μάλιστα δημαγωγεῖν καὶ πρὸς γ-

μὴν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς δοκοῦντος. Ἐδήλωσαν δὲ μετὰ τῶν
ἄλλων καλῶν καὶ τιμητίας αὐτὸν ἀξιώσαντες, ἧτις ἐστὶν ἀρ-
χὴ πασῶν ἱερωτάτη καὶ δυναμένη μέγα πρός τε τἆλλα καὶ
πρὸς ἐξέτασιν βίων. Ἐκβαλεῖν τε γὰρ ἔξεστι συγκλήτου τὸν
ἀπρεπῶς ζῶντα τοῖς τιμηταῖς καὶ προγράψαι τὸν ἄριστον
ἵππον τ' ἀφαιρίσει τῶν νέων ἀτιμάσαι τὸν ἀκολασταίνοντα.
Καὶ τῶν οὐσιῶν οὗτοι τὰ τιμήματα καὶ τὰς ἀπογραφὰς ἐπι-
σκοποῦσιν. Ἀπεγράψαντο μὲν οὖν κατ' αὐτὸν μυριάδες ἀν-
θρώπων τριάκοντα τρεῖς, ἔτι δ' ἑκατοντάχιλοι τετρακόσιοι
πεντήκοντα δύο. Τῆς δὲ βουλῆς προήγαγε μὲν Μάρκον
Λίβιλιον Δρούσον ἤδη τετράκις καρπούμενον ταύτην τὴν
προεδρίαν, ἐξέβαλε δὲ τρεῖς συγκλητικοὺς οὐ τῶν ἐπιφανῶν,
καὶ περὶ τὴν τῶν ἱππέων ἐξέτασιν ὁμοίως ἐμετρίασεν αὐτός
τε καὶ Μάρκιος Φίλιππος ὁ συνάρχων αὐτοῦ.

XXXIX. Διφκημένων δὲ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων ἐνό-
ντων τόσον ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπισφαλῆ, χρόνῳ δὲ ἀκίνδυνον, ἐρ-
γάδη δὲ καὶ δυσκαλλακτον γενομένην. Ἐπὶ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ
τῶν ἰατρῶν ἔπλευσεν εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας καὶ διέτριβεν
αὐτόθι πλείω χρόνον ἐν παραλίοις ἀγροῖς καὶ πολλὴν ἡσυ-
χίαν ἔχουσιν, ἐπόθησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φωνὰς πολλάκις ἐν
θεάτροις οἷον εὐχόμενοι καὶ σπεύδοντες ἰδεῖν ἀφῆκαν. Οὔ-
σης δέ τινος ἱερουργίας ἀναγκαίας, ἤδη δὲ καὶ δοκοῦντος
ἱκανῶς ἔχειν αὐτῷ τοῦ σώματος, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην. Κἀ-
κείνην μὲν ἔθυσε μετὰ τῶν ἄλλων τὴν θυσίαν ἱερέων, ἐπι-
τηδείως τοῦ δήμου περιεχομένου καὶ χαίροντος· τῇ δ' ὑστε-
ραίᾳ πάλιν ἔθυσεν αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια τοῖς θεοῖς.
Καὶ συμπερανθείσης, ὡς προείρηται, τῆς θυσίας, ὑποστρέ-
ψας οἰκαδε καὶ κατακλιθείς, πρὶν αἰσθέσθαι καὶ νοῆσαι τὴν
μεταβολήν, ἐν ἑκτάσει καὶ παραφορᾷ τῆς διανοίας γενόμε-
νος τριταῖος ἐτελεύτησεν οὐδενὸς ἐνδεὴς οὐδ' ἀτελὴς τῶν
πρὸς εὐδαιμονίαν νενομισμένων γενόμενος. Καὶ γὰρ ἡ περὶ
τὴν ἐπιφορὰν κομπὴ θαυμασμὸν ἔσχε καὶ ζῆλον ἐπικοσμοῦν-
τα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῖς ἀρίστοις καὶ μακαριωτάτοις
συνηφείοις. Ταῦτα δ' ἦν οὐ χρυσὸς οὐδ' ἐλέφας οὐδ' ἡ λοιπὴ
πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία τῆς παρασκευῆς, ἀλλ' εὔνοια καὶ
τιμὴ καὶ χάρις, οὐ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν
συμμάχων. Ὅσοι γοῦν κατὰ τύχην παρῆσαν Ἰβήρων καὶ Λι-

γόων περὶ Μακεδόνων, οἱ μὲν ἰσχυροὶ τὰ σώματα καὶ τ
διαλαβόντες τὸ λέχος ὑπέδυσαν καὶ παρεκόμιζον, οἱ δὲ π
σβύτεροι συνηκολούθουν ἀνακαλούμενοι τὸν Αἰμίλιον υἱὸ
γέτην καὶ σωτῆρα τῶν πατρίδων. Οὐ γὰρ μόνον ἐν οἷς ἐπ
τησε καιροῖς ἡπίως πᾶσι καὶ φιλανθρώπως ἀπηλλάγη χρ
σάμενος, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντα τὸν λοιπὸν βίον ἀεί τι παρ
των ἀγαθὸν αὐτοῖς καὶ κηδόμενος ὥσπερ οἰκείων καὶ συ
γενῶν διετέλεσε. Τὴν δ' οὐσίαν αὐτοῦ μόλις ἑπτὰ καὶ τρι
κοντα μυριάδων γενέσθαι λέγουσιν, ἧς αὐτὸς μὲν ἀμφοτέρο
τοὺς υἱοὺς ἀπέλιπε κληρονόμους, ὁ δὲ νεώτερος Σκηπίων τ
ἀδελφῷ πᾶσαν ἔχειν συνεχώρησεν αὐτὸς εἰς οἶκον ἐπιφα
νέστερον τὸν Ἀφρικανοῦ δεδομένος. Οὗτος μὲν ὁ Παύλου Αἰ
μιλίου τρόπος καὶ βίος λέγεται γενέσθαι.

OMPARATIO TIMOLEONTIS CVM P. AEMILIO.

τ
ουτων δὲ τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὄντων δῆλον, ὡς οὐκ
ει πολλὰς διαφορὰς οὐδὲ ἀνομοιότητας ἡ σύγκρισις. Οἵ τε
ρ πόλεμοι πρὸς ἐνδόξους γεγόνασιν ἀμφοτέροις ἀνταγω-
πὰς, τῷ μὲν Μακεδόνας, τῷ δὲ Καρχηδονίους, αἵ τε νῖκαι
ριβόητοι, τοῦ μὲν ἑλόντος Μακεδονίαν καὶ τὴν ἀπ' Ἀντι-
νου διαδοχὴν ἐν ἑβδόμῳ βασιλεῖ κατακαύσαντος, τοῦ δὲ
τυραννίδας πάσας ἀνελόντος ἐκ Σικελίας καὶ τὴν νῆσον
σθερώσαντος· εἰ μὴ νὴ Δία βούλοιτό τις παρεγχειρεῖν,
Αἰμίλιος μὲν ἐῤῥωμένῳ Περσεῖ καὶ Ῥωμαίους νενικηκότι,
ολίων δὲ Διονυσίῳ παντάπασιν ἀπειρηκότι καὶ κατατε-
μένῳ συνέπεσε, καὶ πάλιν ὑπὲρ Τιμολέοντος, ὅτι πολ-
ς μὲν τυράννους, μεγάλην δὲ τὴν Καρχηδονίων δύναμιν
ὸ τῆς τυχούσης στρατιᾶς ἐνίκησεν, οὐχ, ὥσπερ Αἰμίλιος,
ρώσιν ἐμπειροπολέμοις καὶ μεμαθηκόσιν ἄρχεσθαι χρώμε-
, ἀλλὰ μισθοφόροις οὖσι καὶ στρατιώταις ἀτάκτοις πρὸς
νὴν εἰθισμένοις στρατεύεσθαι. Τὰ γὰρ ἀπ' οὐκ ἴσης πα-
πανῆς ἴσα κατορθώματα τῷ στρατηγῷ τὴν αἰτίαν περιτί-
ιν.

II. Καθαρῶν οὖν καὶ δικαίων ἐν τοῖς πράγμασιν ἀμ-
ίφων γεγονότων Αἰμίλιος μὲν ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῆς πα-
ίδος οὕτως ἔοικεν εὐθὺς ἀφικέσθαι παρεσκευασμένος, Τι-
λέων δὲ τοιοῦτον αὐτὸς ἑαυτὸν παρέσχε. Τούτου τεκμή-
ν, ὅτι Ῥωμαῖοι μὲν ὁμαλῶς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πάντες ἦσαν
ακτοι καὶ ὑποχείριοι τοῖς ἐθισμοῖς καὶ τοὺς νόμους δε-
ίτες καὶ τοὺς πολίτας, Ἑλλήνων δ' οὐδεὶς ἡγεμών ἐστιν
ὃ στρατηγὸς ὃς οὐ διεφθάρη τότε Σικελίας ἀψάμενος ἔξω

Δίωνος. Καίτοι Δίωνα πολλοὶ μοναρχίας ὀρέγεσθαι καὶ
σιλείαν τινὰ Λακωνικὴν ὀνειροπολεῖν ὑπενόουν. Τίμαιο
καὶ Γύλιππον ἀκλεῶς φησι καὶ ἀτίμως ἀποπέμψαι Συ
κουσίους φιλοπλουτίαν αὐτοῦ καὶ ἀπληστίαν ἐν τῇ στρ
5 γίᾳ κατεγνωκότας. Ἃ δὲ Φάραξ ὁ Σπαρτιάτης καὶ Κάλ
πος ὁ Ἀθηναῖος ἐλπίσαντες ἄρξειν Σικελίας παρενόμησα
παρεσπόνδησαν, ὑπὸ πολλῶν ἀναγέγραπται. Καίτοι τί
πηλίκων κύριοι πραγμάτων ὄντες οὗτοι τοιαῦτα ἤλπι
ὧν ὁ μὲν ἐκπεπτωκότα Συρακουσῶν ἐθεράπευε Διονύ
10 Κάλλιππος δὲ εἷς ἦν τῶν περὶ Δίωνα ξεναγῶν. Ἀλλὰ Τ
λέων αἰτησαμένοις καὶ δεηθεῖσιν αὐτοκράτωρ πεμφθεὶς
ρακουσίοις καὶ δύναμιν οὐ ζητεῖν, ἀλλ' ἔχειν ὀφείλων, ἢν
βε βουλομένων καὶ διδόντων, πέρας ἐποιήσατο τῆς α
στρατηγίας καὶ ἀρχῆς τὴν τῶν παρανόμων ἀρχόντων κ
15 λυσιν. Ἐκεῖνο μέντοι τοῦ Αἰμιλίου θαυμαστὸν, ὅτι τηλι
την βασιλείαν καταστρεψάμενος οὐδὲ δραχμῇ μείζονα
οὐσίαν ἐποίησεν οὐδ' εἶδεν οὐδ' ἥψατο τῶν χρημάτων,
τοι πολλὰ δοὺς ἑτέροις καὶ δωρησάμενος. Οὐ λέγω δὲ
Τιμολέων μεμπτός ἐστιν οἰκίαν τε καλὴν λαβὼν καὶ χω
20 Οὐ γὰρ τὸ λαβεῖν ἐκ τοιούτων αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ λ
κρεῖττον, καὶ περιουσία τις ἀρετῆς ἐν οἷς ἔξεστιν ἐπιδε
μένης τὸ μὴ δεόμενον. Ἐπεὶ δὲ, ὡς σώματος ῥῖγος ἢ
πος φέρειν δυναμένου τὸ πρὸς ἀμφοτέρας εὖ πεφυκὸς
τὰς μεταβολὰς ῥωμαλεώτερον, οὕτω ψυχῆς ἄκρατος ε
25 στία καὶ ἰσχὺς, ἣν οὔτε τὸ εὐτυχεῖν ὕβρει θρύπτει καὶ
σιν οὔτε συμφοραὶ ταπεινοῦσι, φαίνεται τελειότερος ὁ
λιος ἐν χαλεπῇ τύχῃ καὶ πάθει μεγάλῳ τῷ περὶ τοὺς π
οὐδέν τι μικρότερος οὐδ' ἀσεμνότερος ἢ διὰ τῶν εὐτυ
των ὁραθείς. Τιμολέων δὲ γενναῖα πράξας περὶ τὸν
30 φὸν οὐκ ἀντέσχε τῷ λογισμῷ πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ μετ
καὶ λύπῃ ταπεινωθεὶς ἐτῶν εἴκοσι τὸ βῆμα καὶ τὴν ἀ
ἰδεῖν οὐχ ὑπέμεινε. Δεῖ δὲ τὰ αἰσχρὰ φεύγειν καὶ αἰδεῖ
τὸ δὲ πρὸς πᾶσαν ἀδοξίαν εὐλαβὲς ἐπιεικοῦς μὲν ἤθο
ἁπλοῦ, μέγεθος δ' οὐκ ἔχοντος.

PLUTARCHI

VITAE.

CURAVIT

GODOFR. HENR. SCHÆFER.

VOL. II.

LIPSIAE

IMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI

MDCCCXXVII.

ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ.

πρεσβύτερος πρός τινας ἐπαινοῦντας ἄνθρωπον παράβολον καὶ τολμηρὸν ἐν τοῖς πολεμικοῖς διαη τοῦ πολλοῦ τινα τὴν ἀρετὴν ἀξίαν τὸ μὴ πολλοῦ ἧν νομίζειν, ὀρθῶς ἀποφαινόμενος. Ὁ γοῦν παρ' στρατευόμενος ἰσαμὸς, φαῦλος δὲ τὴν ἕξιν καὶ τὸ θορὼς, ἐρομένου τοῦ βασιλέως τὴν αἰτίαν τῆς ὠχρόολόγησέ τινα νόσον τῶν ἀπορρήτων. Ἐπεὶ δὲ φιος ὁ βασιλεὺς προσέταξε τοῖς ἰατροῖς, ἐάν τις ᾖ βοήἐν ἐλλιπεῖν τῆς ἄκρας ἐπιμελείας, οὕτω θεραπευναῖος ἐκεῖνος οὐκέτ' ἦν φιλοκίνδυνος οὐδὲ ὀαγδαῖος θσιν, ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐγκαλεῖν καὶ θαυμάεταβολήν. Οὐ μὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρύψατο τὸ αἴ εἶπεν „Ὦ βασιλεῦ, σύ με πεποίηκας ἀτολμότερον ἐκείνων τῶν κακῶν, δι' ἃ τοῦ ζῆν ὠλιγώρουν.“ ο δὲ φαίνεται καὶ Συβαρίτης ἀνὴρ εἰπεῖν περὶ τῶν ν, ὡς οὐ μέγα ποιοῦσι θανατῶντες ἐν τοῖς πο ὸρ τοῦ τοσούτους πόνους καὶ τοιαύτην ἀποφυγεῖν Ἀλλὰ Συβαρίταις μὲν ἐκτετηκόσιν ὑπὸ τρυφῆς καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν εἰκόοντο μισεῖν τὸν βίον οἱ μὴ φοβούμενοι τὸν Θάνα- εδαιμονίοις δὲ καὶ ζῆν ἡδέως καὶ θνήσκειν ἀμφὸ ἡ παρεῖχεν, ὡς δηλοῖ τὸ ἐπικήδειον·

ον οὐ τὸ ζῆν θέμενοι καλὸν οὐδὲ τὸ θνήσκειν,
ὲ τὰ ταῦτα καλῶς ἀμφότερ' ἐκτελέσαι.

φυγὴ θανάτου μεμπτὸν, ἂν ὁρίζηταί τις τοῦ βίου ὡς, οὔτε ὑπομονὴ καλὸν, εἰ μετ' ὀλιγωρίας γίνοιτο Ὅθεν Ὅμηρος μὲν ἀεὶ τοὺς θαῤῥαλεωτάτους καὶ τους ἄνδρας εὖ καὶ καλῶς ὡπλισμένους ἐξάγει πρὸς

ὶ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τὸν ῥίψασπ
ν ξίφος οὐδὲ λόγχην προέμενον, διδάσκ
ιθεῖν κακῶς πρότερον ἢ τοῦ ποιῆσαι τ
μέλειν προσήκει, μάλιστα δ' ἄρχοντι
ατος.

ὡς Ἰφικράτης διῄρει, χερσὶ μὲν ἐοίκασ
τὸ ἱππικὸν, αὐτὴ δὲ ἡ φάλαγξ στέρνῳ
ὁ δὲ ὁ στρατηγὸς, οὐχ αὐτοῦ δόξειεν ἂν ἀ
ραμελεῖν καὶ θρασυνόμενος, ἀλλ' ἀπάντα
γίνεται δι' αὐτοῦ, καὶ τοὐναντίον. Ὅ
, καίπερ ὢν τἄλλα μέγας, οὐκ εὖ πρὸς
δεομένου γὰρ αὐτοῦ φυλάττεσθαι θάνατο
προδηλούντων, ἔφη μὴ παρ' ἕνα εἶναι
κχόμενος γὰρ εἷς ἦν καὶ πλέων καὶ στρατεύ
ρατίδας, στρατηγῶν δὲ τὴν ἁπάντων εἶχε
τῷ δύναμιν· ὥστ' οὐκ ἦν εἷς, ᾧ τοσαῦτα συν
τιον δ' Ἀντίγονος ὁ γέρων, ὅτε ναυμαχεῖν
λεν, εἰπόντος τινὸς, ὡς πολὺ πλείους αἱ
ῆες εἶεν, „Ἐμὲ δ' αὐτὸν" ἔφη „πρὸς
;" μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς, ὥσπερ ἐστὶν,
ἐμπειρίας καὶ ἀρετῆς ταττόμενον, ἧς πρῶτ
ύζειν τὸν ἅπαντα τἄλλα σώζοντα. Διὸ
ἐπιδεικνυμένου ποτὲ τοῖς Ἀθηναίοις τοῦ
τινας ἐν τῷ σώματι καὶ τὴν ἀσπίδα λόγ
„Ἐγὼ δ'," εἶπεν, „ὡς λίαν ᾐσχύνθην,
τος Σάμον ἐγγὺς ἔπεσε βέλος, ὡς μειρακ
ῦ χρώμενος ἢ κατὰ στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα
ύτης." Ὅπου μὲν γὰρ εἰς τὰ ὅλα μεγάλη
ῦ στρατηγοῦ κίνδυνος, ἐνταῦθα καὶ χειρὶ
ίον ἀφειδῶς χαίρειν φράσαντα τοῖς λέγουσ
αθὸν στρατηγὸν μάλιστα μὲν ὑπὸ γήρως
α θνήσκειν· ὅπου δὲ μικρὸν τὸ περιγενόμ
ώματος, τὸ δὲ πᾶν συναπόλλυται
ῖ στρατιώτου πρᾶξιν κινδύνῳ πρα
ῦτα δέ μοι παρέστη προαναφωνῆσαι
βίον καὶ τὸν Μαρκέλλου, μεγάλων
σόντων. Καὶ γὰρ χειρὶ χρῆσθαι

ιενοι καὶ στρατηγίαις ἐπιφανεστάταις κοσμήσαντες ἀμφό-
οι τὰς πατρίδας, ἔτι δὲ τῶν βαρυτάτων ἀνταγωνιστῶν ὁ
ν Ἀννίβαν ἀήττητον ὄντα πρῶτος, ὡς λέγεται, τρεψάμε-
, ὁ δὲ γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντας Λακεδαιμονίους ἐκ πα-
άξεως νικήσας, ἠφείδησαν ἑαυτῶν σὺν οὐδενὶ λογισμῷ
ίμενοι τὸν βίον, ὁπηνίκα μάλιστα τοιούτων καιρὸς ἦν
ρῶν σωζομένων καὶ ἀρχόντων. Διόπερ ἡμεῖς ἑπόμενοι
ὁμοιότησι παραλλήλους ἀνεγράψαμεν αὐτῶν τοὺς βίους.

III. Πελοπίδᾳ τῷ Ἱππόκλου γένος μὲν ἦν εὐδόκιμον ἐν
ίαις, ὥσπερ Ἐπαμινώνδᾳ τραφεὶς δ' ἐν οὐσίᾳ μεγάλῃ
παραλαβὼν ἔτι νέος λαμπρὸν οἶκον ὥρμησε τῶν δεομέ-
τοῖς ἀξίοις βοηθεῖν, ἵνα κύριος ἀληθῶς φαίνοιτο χρη-
ων γεγονὼς, ἀλλὰ μὴ δοῦλος. Τῶν γὰρ πολλῶν, ὡς Ἀρι-
τέλης φησὶν, οἱ μὲν οὐ χρῶνται τῷ πλούτῳ διὰ μικρο-
ίαν, οἱ δὲ παραχρῶνται δι' ἀσωτίαν, καὶ δουλεύοντες οὐ-
μὲν ἀεὶ ταῖς ἡδοναῖς, ἐκεῖνοι δὲ ταῖς ἀσχολίαις διατε-
ιν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τῷ Πελοπίδᾳ χάριν ἔχοντες ἐχρῶν-
ῇ πρὸς αὐτοὺς ἐλευθεριότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, μόνον
ὧν φίλων τὸν Ἐπαμινώνδαν οὐκ ἔπειθε τοῦ πλούτου με-
μβάνειν· αὐτὸς μέντοι μετεῖχε τῆς ἐκείνου πενίας ἐσθῆ-
ἀφελείᾳ καὶ τραπέζης λιτότητι καὶ τῷ πρὸς τοὺς πόνους
ῳ καὶ κατὰ τὰς στρατείας ἀδόλῳ καλλωπιζόμενος, ὥσ-
ὁ Εὐριπίδου Καπανεὺς, ᾧ βίος μὲν ἦν πολὺς, ἥκιστα δὲ
ίλων γαῦρος ἦν, αἰσχυνόμενος εἰ φανεῖται πλείοσι χρώ-
ς εἰς τὸ σῶμα τοῦ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένου Θηβαίων.
μινώνδας μὲν οὖν συνήθη καὶ πατρῴαν οὖσαν αὐτῷ τὴν
ὰν ἔτι μᾶλλον εὔζωνον καὶ κοῦφον ἐποίησε φιλοσοφῶν
μονότροπον βίον ἀπ' ἀρχῆς ἑλόμενος· Πελοπίδᾳ δ' ἦν
γάμος λαμπρὸς, ἐγένοντο δὲ καὶ παῖδες, ἀλλ' οὐδὲν ἧτ-
ἀμελῶν τοῦ χρηματίζεσθαι καὶ σχολάζων τῇ πόλει τὸν
ιμα χρόνον ἠλάττωσε τὴν οὐσίαν. Τῶν δὲ φίλων νουθε-
των καὶ λεγόντων, ὡς ἀναγκαίου πράγματος ὀλιγωρεῖ,
χρήματα ἔχειν, „Ἀναγκαίου νὴ Δία Νικοδήμῳ" ἔφη
ὁ ἐλέξας τινὰ χωλὸν καὶ τυφλόν.

IV. [illegible] δὲ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν πεφυκότες ὁμοίως,
ὅτι τῷ γυμνάζεσθαι μᾶλλον ἔχαιρε Πελοπίδας, τῷ δὲ
ίνειν Ἐπαμινώνδας, καὶ τὰς διατριβὰς ἐν τῷ σχολά-

ελθεῖν καὶ ψηφισαμένους, ἐάν τις Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς τυ
ράννους ὅπλα διὰ τῆς Βοιωτίας κομίζῃ, μηδένα Βοιωτὸ
ἀκούειν μηδὲ ὁρᾶν, οὐδὲν ἠδίκησαν τοὺς Θηβαίους.

VII. Ὁ δὲ Πελοπίδας, καίπερ ἐν τοῖς νεωτάτοις ὢ
ἰδίᾳ τε καθ' ἕκαστον ἐξώρμα τῶν φυγάδων καὶ πρὸς τὸ πλῆ
θος ἐποιήσατο λόγους, ὡς οὔτε καλὸν οὔτε ὅσιον εἴη δο
λούσαν τὴν πατρίδα καὶ φρουρουμένην περιορᾶν, αὐτοὺ
δὲ μόνον τὸ σώζεσθαι καὶ διαζῆν ἀγαπῶντας ἐκπρίασθα
τῶν Ἀθήνησι ψηφισμάτων καὶ θεραπεύειν ὑποκειμένους
ἀεὶ τοῖς λέγειν δυναμένοις καὶ πείθειν τὸν ὄχλον, ἀλλὰ π
κινδυνευτέον ὑπὲρ τῶν μεγίστων παράδειγμα θεμένους τὸ
Θρασυβούλου τόλμαν καὶ ἀρετὴν, ἵνα, ὡς ἐκεῖνος ἐκ Θῆβ
πρότερον ὁρμηθεὶς κατέλυσε τοὺς ἐν Ἀθήναις τυράννους, αὐ
τως αὐτοὶ πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν προελθόντες ἐλευθερώσωσι τὴ
Θήβας. Ὡς οὖν ἔπεισε ταῦτα λέγων, πέμπουσιν εἰς Θήβ
κρύφα πρὸς τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν φίλων τὰ δεδογμέν
φράζοντες. Οἱ δὲ συνεπῄνουν· καὶ Χάρων μὲν, ὅσπερ ἦν ἐκ
φανέστατος, ὡμολόγησε τὴν οἰκίαν παρέξειν, Φυλλίδας δ
διεπράξατο τῶν περὶ Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον γραμματέων γε
σθαι πολεμαρχούντων. Ἐπαμινώνδας δὲ τοὺς νέους πάλ
φρονήματος ἦν ἐμπεπλησμένους· ἐκέλευε γὰρ ἐν τοῖς γυμνασί
ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παλαίειν, εἶτα ἐφ
ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ περιεῖναι γαυρουμένους ἐκπλῆττειν, κ
αἰσχύνεσθαι μᾶλλον αὐτοῖς πρόσηκον, εἰ δουλεύουσι δ' ἀ
ἀνδρίαν ὧν τοσοῦτον ταῖς ῥώμαις διαφέρουσιν.

VIII. Ἡμέρας δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρισθείσης ἔδοξε τ
φυγάσι τοὺς μὲν ἄλλους συναγαγόντα Φερένικον ἐν τῷ Θρ
σίῳ περιμένειν, ὀλίγους δὲ τῶν νεωτάτων παραβαλέσθ
προεισελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν δέ τι πάθωσιν ὑπὸ τῶν π
λεμίων οὗτοι, τοὺς ἄλλους ἐπιμελεῖσθαι πάντας, ὅπως μ
παῖδες αὐτῶν μήτε γονεῖς ἐνδεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαί
Τῥίσταται δὲ τὴν πρᾶξιν Πελοπίδας πρῶτος, εἶτα Μέλ
καὶ Δαμοκλείδας καὶ Θεόπομπος, ἄνδρες οἰκεῖον τε πρὸς
καὶ πρὸς ἀλλήλους τἆλλα μὲν φιλικῶς καὶ πιστικῶς, ὑπὲρ
δόξης καὶ ἀνδρείας ἀεὶ φιλονείκως ἔχοντες. Γενόμενοι δ'
σύμπαντες δώδεκα καὶ τοὺς ἀπολειπομένους ἐκκαιδέκα
καὶ προπέμψαντες ἄγγελον τῷ Χάρωνι προῆγον ἐν χλαι

ιάς τε θηρευτικὰς καὶ στάλικας ἔχοντες, ὡς μη-
τεύοι τῶν ἐντυγχανόντων καθ' ὁδὸν, ἀλλ' ἀλύον-
λανᾶσθαι καὶ κυνηγεῖν δοκοῖεν. Ἐπεὶ δ' ὁ πεμ-
αὐτῶν ἄγγελος ἦκε πρὸς τὸν Χάρωνα καὶ καθ'
ἔφραζεν, αὐτὸς μὲν ὁ Χάρων οὐδὲ ὑπὸ τοῦ δει-
οντος ἔτρεψέ τι τῆς γνώμης, ἀλλ' ἀνὴρ ἀγαθὸς
ἶχε τὴν οἰκίαν. Ἱπποσθενίδας δέ τις, οὐ πονη-
λὰ καὶ φιλόπατρις καὶ τοῖς φυγάσιν εὔνους ἄν-
βσης δὲ τόλμης τοσαύτης, ὅσης ὅ τε καιρὸς ὀξὺς
τοπείμενα πράξεις ἀπήτουν, ὥσπερ ἰλιγγιάσας
εθος τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶ γενομένου καὶ μόλις
ισμῷ συμφρονήσας, ὅτι τρόπον τινὰ τὴν τῶν
ων σαλεύουσιν ἀρχὴν καὶ τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως
ι κατάλυσιν πιστεύσαντες ἀπόροις καὶ φυγαδι-
, ἀπελθὼν οἰκαδε σιωπῇ πέμπει τινὰ τῶν φίλων
να καὶ Πελοπίδαν ἀναβαλίσθαι κελεύων ἐν τῷ
περιμένειν βελτίονα καιρὸν αὖθις ἀπαλλαγέντας
Χλίδων ἦν ὄνομα τῷ πεμφθέντι· καὶ κατὰ σπου-
ρὸς αὐτὸν τρακόμενος καὶ τὸν ἵππον ἐξαγαγὼν
ινόν. Ἀπορουμένης δὲ τῆς γυναικὸς, ὡς οὐκ
ῦναί τινι τῶν συνήθων λογύσῃ λοιδορίαι τὸ
ν, εἶτα δυσφημίαι, τῆς γυναικὸς ἐκπεφοβημένης
ὰς ὁδοὺς ἐπίφορ καὶ τοῖς πέρασιν· ὥστε καὶ
ε πολὺ τῆς ἡμέρας ἀναλώσαντα πρὸς τούτοις δι'
δὲ καὶ τὸ συμβεβηκὸς οἰωνισάμενον ἀφεῖναι τὴν
καὶ πρὸς ἄλλο τι τρακέσθαι. Παρὰ τοσοῦτον μὲν
γιστα καὶ κάλλιστα τῶν πράξεων αὐθὶς ἐν ἀρχῇ
ὸν καιρόν.

δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἐσθῆτας γεωργῶν μετα-
ὶ διελόντες αὐτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη τῆς πό-
ῆλθον ἴτι ἡμέρας οὔσης. Ἦν δέ τι πνεῦμα καὶ
χομένου τρέπεσθαι τοῦ ἀέρος, καὶ μᾶλλον ἐλα-
ωφανγότων ἤδη διὰ τὸν χειμῶνα τῶν πλείστων
ς. Οἷς δ' ἦν ἐπιμελὲς τὰ πραττόμενα γινώσκειν,
ν τοὺς προσερχομένους καὶ καθίστων αὐθὶς εἰς
οῦ Χάρωνος. Ἐγένοντο δὲ σὺν τοῖς φυγάσι πεν-
ῖν δέοντες. Τὰ δὲ περὶ τοὺς τυράννους οὕτως

ζειν ὁ μὲν περὶ παλαίστρας καὶ κυνηγέσια, ὁ δ' [illegible]
καὶ φιλοσοφῶν ἐποιεῖτο. Πολλῶν δὲ καὶ καλῶν [illegible]
ἀμφοτέροις πρὸς δόξαν οὐδὲν οἱ νοῦν ἔχοντες ἡγ[illegible]
λικοῦτον, ἡλίκον τὴν διὰ τοσούτων ἀγώνων [illegible]
καὶ πολιτειῶν ἀνεξέλεγκτον εὔνοιαν καὶ φιλίαν [illegible]
χρι τέλους ἐμμείνασαν. Εἰ γάρ τις ἀποβλέφας [illegible]
στείδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος καὶ Περ[illegible]
Νικίου καὶ Ἀλκιβιάδου πολιτείαν, ὅσων γέγονε [illegible]
φορῶν καὶ φθόνων καὶ ζηλοτυπιῶν πρὸς ἀλλήλ[illegible]
το πάλιν τὴν Πελοπίδου πρὸς Ἐπαμινώνδαν [illegible]
τιμὴν, τούτους ἂν ὀρθῶς καὶ δικαίως προσαγορ[illegible]
ἄρχοντας καὶ συστρατήγους ἢ ἐκείνους, οἳ μᾶλλ[illegible]
ἢ τῶν πολεμίων ἀγωνιζόμενοι περιεῖναι διετέλεσα[illegible]
ἀληθινὴ μὲν ἦν ἡ ἀρετὴ, δι' ἣν οὐ δόξαν, οὐ [illegible]
τῶν πράξεων μετιόντες, οἷς ὁ χαλεπὸς καὶ δύ[illegible]
ται φθόνος, ἀλλ' ἔρωτα θεῖον ἀπ' ἀρχῆς ἐρασθέ[illegible]
τεροι τοῦ τὴν πατρίδα λαμπροτάτην καὶ μεγίστη[illegible]
τῶν ἰδεῖν γενομένην ὥσπερ ἰδίοις ἐπὶ τοῦτο τοῖς αὐ[illegible]
το κατορθώμασιν· οὐ μὴν ἀλλ' οἵ γε πολλοὶ νομί[illegible]
τοῖς τὴν σφοδρὰν φιλίαν ἀπὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ γενο[illegible]
τείας, ἣν συνεστρατεύσαντο Λακεδαιμονίοις ἔτι [illegible]
συμμάχοις οὖσι πεμφθείσης ἐκ Θηβῶν βοηθείας. [illegible]
νοι γὰρ ἐν τοῖς ὁπλίταις μετ' ἀλλήλων καὶ μαχό[illegible]
τοὺς Ἀρκάδας, ὡς ἐνέδωκε τὸ κατ' αὐτοὺς κέρ[illegible]
κεδαιμονίων καὶ τροπὴ τῶν πολλῶν ἐγεγόνει, [illegible]
ἠμύναντο τοὺς ἐπιφερομένους. Καὶ Πελοπίδα[illegible]
τραύματα λαβὼν ἐναντία πολλοῖς ἐπικατεῤῥύη [illegible]
φίλοις καὶ πολεμίοις, Ἐπαμινώνδας δὲ, καί[illegible]
ἔχειν αὐτὸν ἡγούμενος, ὑπὲρ τοῦ σώματος καὶ [illegible]
ἔστη προελθὼν καὶ διεκινδύνευσε πρὸς πολλοὺς μ[illegible]
κὼς ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ Πελοπίδαν ἀπολιπεῖ[illegible]
Ἤδη δὲ καὶ τούτου κακῶς ἔχοντος καὶ λόγχῃ μὲν [illegible]
θος, ξίφει δ' εἰς τὸν βραχίονα τετρωμένου, [illegible]
σεν ἀπὸ θατέρου κέρως Ἀγησίπολις ὁ βασιλ[illegible]
τιατῶν καὶ περιεποίησεν ἀνελπίστως αὐτοὺς [illegible]

V. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Σπαρτιατῶν λόγῳ μ[illegible]
καὶ συμμάχοις προσφερομένων τοῖς Θηβαίοις [illegible]

ς πόλεως καὶ τὴν δύναμιν ὑφορωμένων καὶ μά-
σμηνίου καὶ Ἀνδροκλείδου μισούντων ἑταιρείαν,
ὁ Πελοπίδας, φιλελεύθερον ἅμα καὶ δημοτικὴν
σαν, Ἀρχίας καὶ Λεοντίδας καὶ Φίλιππος, ἄνδρες
καὶ πλούσιοι καὶ μέτριον οὐδὲν φρονοῦντες, ἀνα-
μιβίδαν τὸν Λάκωνα μετὰ στρατιᾶς διαπορευόμε-
ς καταλαβεῖν τὴν Καδμείαν καὶ τοὺς ὑπεναντιου-
οῖς ἐκβαλόντα πρὸς τὸ Λακεδαιμονίων ὑπήκοον
: δι' ὀλίγων τὴν πολιτείαν. Πεισθέντος δ' ἐκείνου
δοκῶσι τοῖς Θηβαίοις ἐπιθεμένου Θεσμοφορίων
ῆς ἄκρας κυριεύσαντος, Ἰσμηνίας μὲν συναρπα-
μισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα μετ' οὐ πολὺν χρόνον
Πελοπίδας δὲ καὶ Φερένικος καὶ Ἀνδροκλείδας με-
ίλλων φεύγοντες ἐξεκηρύχθησαν, Ἐπαμινώνδας
ραν ἔμεινε τῷ καταφρονηθῆναι διὰ μὲν φιλοσο-
ράγμων, διὰ δὲ πενίαν ὡς ἀδύνατος.
οὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι Φοιβίδαν μὲν ἀφείλοντο τῆς
ίκα δραχμῶν μυριάσιν ἐζημίωσαν, τὴν δὲ Κα-
ν ἧττον φρουρᾷ κατέσχον, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες
τόμαζον τὴν ἀτοπίαν, εἰ τὸν μὲν πράξαντα κο-
ν δὲ πρᾶξιν δοκιμάζουσι, τοῖς δὲ Θηβαίοις τὴν
ιβεβληκόσι πολιτείαν καὶ καταδεδουλωμένοις ὑπὸ
χίαν καὶ Λεοντίδαν οὐδ' ἐλπίσαι περιῆν ἀπαλ-
τῆς τυραννίδος, ἣν ἐώρων τῇ Σπαρτιατῶν δορυ-
ηγεμονίᾳ καὶ καταλυθῆναι μὴ δυναμένην, εἰ μή
σεως κἀκείνους γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντας. Οὐ
ερὶ Λεοντίδαν πυνθανόμενοι τοὺς φυγάδας Ἀθή-
ίειν τῷ τε πλήθει προσφιλεῖς ὄντας καὶ τιμὴν
ὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιβούλευον αὐτοῖς
πέμψαντες ἀνθρώπους ἀγνῶτας Ἀνδροκλείδαν
νόυσι δόλῳ, τῶν δ' ἄλλων διαμαρτάνουσιν.
παρὰ Λακεδαιμονίων γράμματα τοῖς Ἀθηναίοις
ις μὴ δίχεσθαι μηδὲ παρακινεῖν, ἀλλ' ἐξελαύ-
ηγάδας ὡς κοινοὺς πολεμίους ὑπὸ τῶν συμμάχων
νους. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι πρὸς τῷ πάτριον αὐ-
φυτον εἶναι τὸ φιλάνθρωπον ἀμειβόμενοι τοὺς
ίλιστα συναιτίους γενομένους τῷ δήμῳ τοῦ κατ-

ελθεῖν καὶ ψηφισαμένους, ἐάν τις Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς
ράννους ὅπλα διὰ τῆς Βοιωτίας κομίζῃ, μηδένα Βοι
ἀκούειν μηδὲ ὁρᾶν, οὐδὲν ἠδίκησαν τοὺς Θηβαίους.

VII. Ὁ δὲ Πελοπίδας, καίπερ ἐν τοῖς νεωτάτοις
ἰδίᾳ τε καθ' ἕκαστον ἐξώρμα τῶν φυγάδων καὶ πρὸς τὸ π
θος ἐποιήσατο λόγους, ὡς οὔτε καλὸν οὔτε ὅσιον εἴη
λύουσαν τὴν πατρίδα καὶ φρουρουμένην περιορᾶν, α
δὲ μόνον τὸ σώζεσθαι καὶ διαζῆν ἀγαπῶντας ἐκπέμπ
τῶν Ἀθήνησι ψηφισμάτων καὶ θεραπεύειν ὑποκπτευο
ἀεὶ τοῖς λέγειν δυναμένοις καὶ πείθειν τὸν ὄχλον, ἀλλ
κινδυνευτέον ὑπὲρ τῶν μεγίστων παράδειγμα θεμένου
Θρασυβούλου τόλμαν καὶ ἀρετήν, ἵνα, ὡς ἐκεῖνος ἐκ Θ
πρότερον ὁρμηθεὶς κατέλυσε τοὺς ἐν Ἀθήναις τυράννους
τως αὐτοὶ πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν προελθόντες ἐλευθεράσω
Θήβας. Ὡς οὖν ἔπεισε ταῦτα λέγων, πέμπουσιν εἰς Θ
κρύφα πρὸς τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν φίλων τὰ δοξο
φράζοντες. Οἱ δὲ συνεπῄνουν· καὶ Χάρων μὲν, ὅσπερ ἦν
φανέστατος, ὡμολόγησε τὴν οἰκίαν παρέξειν, Φυλλίδ
διεπράξατο τῶν περὶ Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον γραμματέω
σθαι πολεμαρχούντων. Ἐπαμινώνδας δὲ τοὺς νέους
φρονήματος ἦν ἐμπεπλησμένους· ἐκέλευε γὰρ ἐν τοῖς γυμν
ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παλαίειν, εἶτα
ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ περιεῖναι γαυρουμένους ἐκπλήττειν
αἰσχύνεσθαι μᾶλλον αὐτοῖς προσῆκον, εἰ δουλεύουσι δι
ἀνδρίαν ὧν τοσοῦτον ταῖς ῥώμαις διαφέρουσιν.

VIII. Ἡμέρας δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρισθείσης ἔδοξ
φυγάσι τοὺς μὲν ἄλλους συναγαγόντα Φερένικον ἐν τῷ
σίῳ περιμένειν, ὀλίγους δὲ τῶν νεωτάτων παραβαλ
προεισελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν δέ τι πάθωσιν ὑπὸ τῶ
λείων οὗτοι, τοὺς ἄλλους ἐπιμελεῖσθαι πάντας, ὅπως
παῖδες αὐτῶν μήτε γονεῖς ἐνδεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγ
Τρίσταται δὲ τὴν πρᾶξιν Πελοπίδας πρῶτος, εἶτα Μ
καὶ Δαμοκλείδας καὶ Θεόπομπος, ἄνδρες οἰκεῖον τε πρ
καὶ πρὸς ἀλλήλους τἆλλα μὲν φιλικῶς καὶ πιστικῶς, ὑπ
δόξης καὶ ἀνδρείας ἀεὶ φιλονείκως ἔχοντες. Γενόμενοι
σύμπαντες δώδεκα καὶ τοὺς ἀπολειπομένους ἀσπασά
καὶ προπέμψαντες ἄγγελον τῷ Χάρωνι προῆγον ἐν

κάς τε θηρευτικὰς καὶ στάλικας ἔχοντες, ὡς μη-
τεύοι τῶν ἐντυγχανόντων καθ' ὁδὸν, ἀλλ' ἀλύον-
πλανᾶσθαι καὶ κυνηγεῖν δοκοῖεν. Ἐπεὶ δ' ὁ πεμ-
' αὐτῶν ἄγγελος ἧκε πρὸς τὸν Χάρωνα καὶ καθ'
ἔφραζεν, αὐτὸς μὲν ὁ Χάρων οὐδὲ ὑπὸ τοῦ δει-
ίζοντος ἔτρεψέ τι τῆς γνώμης, ἀλλ' ἀνὴρ ἀγαθὸς
εῖχε τὴν οἰκίαν. Ἱπποσθενίδας δέ τις, οὐ πονη-
ἀλλὰ καὶ φιλόπατρις καὶ τοῖς φυγάσιν εὔνους ἄν-
νδεὴς δὲ τόλμης τοσαύτης, ὅσης ὅ τε καιρὸς ὀξὺς
ὑποκείμεναι πράξεις ἀπῄτουν, ὥσπερ ἰλιγγιάσας
ἡγεθος τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶ γενομένου καὶ μόλις
ογισμῷ συμφρονήσας, ὅτι τρόπον τινὰ τὴν τῶν
νίων σαλεύουσιν ἀρχὴν καὶ τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως
ται κατάλυσιν πιστεύσαντες ἀπόροις καὶ φυγαδι-
ν, ἀπελθὼν οἴκαδε σιωπῇ πέμπει τινὰ τῶν φίλων
ωνα καὶ Πελοπίδαν ἀναβαλέσθαι κελεύων ἐν τῷ
ὶ περιμένειν βελτίονα καιρὸν αὖθις ἀπαλλαγέντας
. Χλίδων ἦν ὄνομα τῷ πεμφθέντι· καὶ κατὰ σπου-
πρὸς αὐτὸν τραπόμενος καὶ τὸν ἵππον ἐξαγαγὼν
αλινόν. Ἀπορουμένης δὲ τῆς γυναικὸς, ὡς οὐκ
δοῦναί τινι τῶν συνήθων λεγούσης λοιδορίαι τὸ
ιαν, εἶτα δυσφημίαι, τῆς γυναικὸς ἐπαρωμένης
κὰς ὁδοὺς ἐκείνῳ καὶ τοῖς πέμπουσιν· ὥστε καὶ
να πολὺ τῆς ἡμέρας ἀναλώσαντα πρὸς τούτοις δι'
α δὲ καὶ τὸ συμβεβηκὸς οἰωνισάμενον ἀφεῖναι τὴν
; καὶ πρὸς ἄλλο τι τραπέσθαι. Παρὰ τοσοῦτον μὲν
έγισται καὶ κάλλισται τῶν πράξεων εὐθὺς ἐν ἀρχῇ
τὸν καιρόν.

ὶ δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἐσθῆτας γεωργῶν μετα-
καὶ διελόντες αὐτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη τῆς πό-
ισῆλθον ἔτι ἡμέρας οὔσης. Ἦν δέ τι πνεῦμα καὶ
ἀρχομένου τρέπεσθαι τοῦ ἀέρος, καὶ μᾶλλον ἔλα-
πεφευγότων ἤδη διὰ τὸν χειμῶνα τῶν πλείστων
ίας. Οἷς δ' ἦν ἐπιμελὲς τὰ πραττόμενα γινώσκειν,
ον τοὺς προσερχομένους καὶ καθίστων εὐθὺς εἰς
τοῦ Χάρωνος. Ἐγένοντο δὲ σὺν τοῖς φυγάσι πεν-
νοῖν δέοντες. Τὰ δὲ περὶ τοὺς τυράννους οὕτως

εἶχε. Φυλλίδας ὁ γραμματεὺς συνέπραττε μὲν, ὥσπερ εἴρηται, πάντα καὶ συνῄδει τοῖς φυγάσιν, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ παλαιοῦ κατηγγελκὼς τοῖς περὶ τὸν Ἀρχίαν πότου τινὰ καὶ συνουσίαν καὶ γύναια τῶν ὑπάνδρων ἕκαττον ὅτι μάλιστα ταῖς ἡδοναῖς ἐκλελυμένους καὶ κατοίνους μετεχειρίσασθαι παρέξειν τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Οὔπω δὲ πάνυ πόρρω μέθης οὖσιν αὐτοῖς προσέπεσέ τις οὐ ψευδὴς μὲν, ἀβέβαιος δὲ καὶ πολλὴν ἀσάφειαν ἔχουσα περὶ τῶν φυγάδων μήνυσις, ὡς ἐν τῇ πόλει κρυπτομένων. Τοῦ δὲ Φυλλίδου παραφέροντος τὸν λόγον ὅμως Ἀρχίας ἔπεμψέ τινα τῶν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν Χάρωνα προστάξας εὐθὺς ἥκειν αὐτόν. Ἦν δ' ἐσπέρα καὶ συνέπιπτον ἔνδον αὐτοὺς οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἤδη τεθωρακισμένοι καὶ τὰς μαχαίρας ἀνειληφότες. Ἐξαίφνης δὲ κοπτομένης τῆς θύρας προσδραμών τις καὶ κυθόμενος τοῦ ὑπηρέτου Χάρωνα μετιέναι παρὰ τῶν πολεμάρχων φάσκοντος ἀπήγγειλεν εἴσω τεθορυβημένος· καὶ πᾶσιν εὐθὺς παρέστη τήν τε πρᾶξιν ἐκμεμηνύσθαι καὶ σφᾶς ἅπαντας ἀπολωλέναι μηδὲ δράσαντάς τι τῆς ἀρετῆς ἄξιον. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξεν ὑπακοῦσαι τὸν Χάρωνα καὶ παρασχεῖν ἑαυτὸν δὴ ἀνυπόπτως τοῖς ἄρχουσιν, ἄλλως μὲν ἀνδρώδη καὶ βαρὺν ὄντα τῷ θαῤῥεῖν παρὰ τὰ δεινὰ, τότε δὲ δι' ἐκείνους ἐκπεπληγμένον καὶ περιπαθοῦντα, μή τις ὑποψία προδοσίας ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, τοσούτων ἅμα καὶ τοιούτων πολιτῶν ἀπολομένων. Ὡς οὖν ἔμελλεν ἀπιέναι, παραλαβὼν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος τὸν υἱὸν, ἔτι μὲν ὄντα παῖδα, πάλλει δὲ καὶ ῥώμῃ σώματος πρωτεύοντα τῶν καθ' ἡλικίαν, ἐνεχείριζε τοῖς περὶ Πελοπίδαν, εἴ τινα δόλον καὶ προδοσίαν αὐτοῦ καταγνοῖεν, ὡς πολεμίῳ χρῆσθαι κελεύων ἐκείνῳ καὶ μὴ φείδεσθαι. Πολλοῖς μὲν οὖν αὐτῶν δάκρυα πρὸς τὸ πάθος καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Χάρωνος ἐξέπεσε, πάντες δ' ἠγανάκτουν, εἰ δειλὸν οὕτως εἶναι τινὰ δοκεῖ καὶ διεφθαρμένον ὑπὸ τοῦ παρόντος, ὥστε ὑποπτεύειν ἐκεῖνον ἢ ὅλως αἰτιᾶσθαι, καὶ τὸν υἱὸν ἐδίδοντο μὴ καταμιγνύναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκ ποδῶν θέσθαι τοῦ μέλλοντος, ὅπως αὐτός γε τῇ πόλει καὶ τοῖς φίλοις τιμωρὸς ὑπὲρ τρέφοιτο περισωθεὶς καὶ διαφυγὼν τοὺς τυράννους. Ὁ δὲ Χάρων τὸν μὲν υἱὸν ἀπαλλάξειν οὐκ ἔφη· ποῖον γὰρ αὐτῷ βίον ὁρᾶν ἢ τίνα σωτηρίαν καλλίονα τῆς ὁμοῦ μετὰ πατρὸς

ν τοσούτων ἀνυβρίστου τελευτῆς; ἐπευξάμενος δὲ
καὶ πάντας ἀσπασάμενος καὶ παραθαῤῥύνας ἀπῆει
ἑαυτῷ καὶ ῥυθμίζων σχήματι προσώπου καὶ τόνῳ
ομοιότατος οἷς ἔπραττε φανῆναι.
ινομένου δ' ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ προῆλθεν ὁ Ἀρ-
υλλίδας καὶ εἶπεν „Ὦ Χάρων, τινὰς ἀκήκοα παρ-
ι καὶ ἐν τῇ πόλει κρύπτεσθαι καὶ συμπράττειν αὐ-
ις τῶν πολιτῶν.“ Καὶ ὁ Χάρων διαταραχθεὶς τὸ
εἶτ' ἐρωτήσας, τίνες εἰσὶν οἱ παρεληλυθότες καὶ
ιρύπτοντες αὐτούς, ὡς οὐδὲν ἐώρα σαφὲς εἰπεῖν
ὸν Ἀρχίαν, ὑπονοήσας ἀπ' οὐδενὸς τῶν ἐπισταμέ-
ένων τὴν μήνυσιν „Ὁρᾶτε τοίνυν“ ἔφη „μὴ κενός
διαταράττῃ λόγος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σκέψομαι· δεῖ
ιηδενὸς καταφρονεῖν.“ Ταῦτα καὶ Φυλλίδας παρὼν
ὶ τὸν Ἀρχίαν ἀπαγαγὼν αὖθις εἰς ἄκρατον πολὺν
καὶ ταῖς περὶ τῶν γυναικῶν ἐλπίσι διεπαιδαγώγει
. Ὡς δ' ἐπανῆλθεν ὁ Χάρων οἴκαδε καὶ διεσκευα-
ούς ἄνδρας εὗρεν, οὐχ ὡς ἂν τινα νίκην ἢ σωτη-
ίοντας, ἀλλ' ὡς ἀποθανουμένους λαμπρῶς καὶ με-
πολλοῦ τῶν πολεμίων, τὸ μὲν ἀληθὲς αὐτοῖς
ῖς περὶ τὸν Πελοπίδαν, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἐψεύ-
ους τινὰς τοῦ Ἀρχίου περὶ πραγμάτων ἑτέρων πλα-
Ἔτι δὲ τοῦ πρώτου παραφερομένου δεύτερον ἐπῆ-
η χειμῶνα τοῖς ἀνδράσιν. Ἦκε γάρ τις ἐξ Ἀθηνῶν
ίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμώνυμον,
α καὶ φίλον, ἐπιστολὴν κομίζων, οὐ κενὴν ἔχου-
πεπλασμένην ὑπόνοιαν, ἀλλὰ σαφῶς ἕκαστα περὶ
νομένων φάσκουσαν, ὡς ὕστερον ἐπεγνώσθη. Τότε
τι τῷ Ἀρχίᾳ προσαχθεὶς ὁ γραμματοφόρος καὶ τὴν
ἐπιδοὺς „Ὁ ταύτην“ ἔφη „πέμψας ἐκέλευσεν εὖ-
ῶναι· περὶ σπουδαίων γάρ τινων γεγράφθαι.“
γίας μειδιάσας „Οὐκοῦν εἰς αὔριον“ ἔφη „τὰ σπου-
καὶ τὴν ἐπιστολὴν δεξάμενος ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον
, αὐτὸς δὲ πάλιν τῷ Φυλλίδᾳ περὶ ὧν ἐτύγχανον
νοι προσεῖχεν. Ὁ μὲν οὖν λόγος οὗτος ἐν παροι-
ι παραφερόμενος μέχρι νῦν διασώζεται παρὰ τοῖς

XI. Τῆς δὲ πράξεως δοκούσης ἔχειν ἤδη τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐξώρμων δίχα διελόντες αὐτοὺς, οἱ μὲν περὶ Πελοπίδαν καὶ Δαμοκλείδαν ἐπὶ τὸν Λεοντίδαν καὶ Ἀτράκτην ἐγγὺς ἀλλήλων οἰκοῦντας, Χάρων δὲ καὶ Μέλλων ἐπὶ τὸν Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον ἐσθῆτας ἐπενδεδυμένοι γυναικείας τοῖ θώραξι καὶ δασείᾳς στεφάνους ἐλάτης τε καὶ πεύκης περιαειμένοι κατασκιάζοντας τὰ πρόσωπα. Διὸ καὶ ταῖς θύραις τοῦ συμποσίου τὸ πρῶτον ἐπιστάντων κρότου ἐποίησαν καὶ θόρυβον, οἰομένων ὰς πάλαι προσεδόκων γυναῖκας ἥκειν. Ἐπεὶ δὲ περιβλέψαντες ἐν κύκλῳ τὸ συμπόσιον καὶ τῶν κατακεκλιμένων ἕκαστον ἀκριβῶς καταμαθόντες ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας καὶ φερόμενοι διὰ τῶν τραπεζῶν ἐπὶ τὸν Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον ἐφάνησαν οἵπερ ἦσαν, ὀλίγους μὲν ὁ Φυλλίδας τῶν κατακειμένων ἔπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, τοὺς δ' ἄλλους ἀμύνεσθαι μετὰ τῶν πολεμάρχων ἐπιχειροῦντας καὶ συνεξαναστάντας διὰ τὴν μέθην οὐ πάνυ χαλεπῶς ἀπέκτειναν. Τοῖς δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἐργωδέστερον ἀπήντα τὸ πρᾶγμα· καὶ γὰρ ἐπὶ νήφοντα καὶ δεινὸν ἄνδρα τὸν Λεοντίδαν ἐχώρουν. Καὶ κεκλεισμένην τὴν οἰκίαν εὗρον ἤδη καθεύδοντος· καὶ πολὺν χρόνον κόπτουσιν αὐτοῖς ὑπήκουεν οὐδείς. Μόλις δέ ποτε τοῦ Θεράποντος αἰσθομένου προϊόντος ἔνδοθεν καὶ τὸν μοχλὸν ἀφαιροῦντος, ἅμα τῷ πρῶτον ἐνδοῦναι καὶ χαλάσαι τὰς θύρας ἐπιπεσόντες ἀθρόοι καὶ τὸν οἰκέτην ἀνατρέψαντες ἐπὶ τὸν θάλαμον ὥρμησαν. Ὁ δὲ Λεοντίδας αὐτῷ τεκμαιρόμενος τῷ κτύπῳ καὶ δρόμῳ τὸ γιγνόμενον ἐσπάσατο μὲν τὸ ἐγχειρίδιον ἐξαναστὰς, ἔλαθε δὲ αὐτὸν καταβαλεῖν τὰ λύχνα καὶ διὰ σκότους αὐτοὺς ἑαυτοῖς περιπτεῖς ποιῆσαι τοὺς ἄνδρας. Ἐν δὲ φωτὶ πολλῷ καθορώμενος ὑπήντα πρὸς τὰς θύρας αὐτοῖς τοῦ θαλάμου καὶ τὸν πρῶτον εἰσιόντα Κηφισόδωρον πατάξας κατέβαλε. Πεσόντος δὲ τούτου δευτέρῳ συνεπλέκετο τῷ Πελοπίδᾳ· καὶ τὴν μάχην χαλεπὴν ἐποίει καὶ δύσεργον ἡ στενότης τῶν θυρῶν καὶ πίμπλαντος ἐμποδὼν ἤδη νεκροῦ ὁ Κηφισόδωρος. Ἐκράτησε δ' οὖν ὁ Πελοπίδας καὶ κατεργασάμενος τὸν Λεοντίδαν ἐπὶ τὸν Ἀτράκτην εὐθὺς ἐχώρει μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ· καὶ παρεισέπεσον μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ὁμοίως, αἰσθόμενον δὲ ταχέως καὶ καταφυγόντα πρὸς τοὺς γείτονας ἐκ ποδῶν διώξαντες εἶλον καὶ διέφθειραν.

II. Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα καὶ τοῖς περὶ Μέλλωνα
ιλόντες ἔπεμψαν μὲν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπὶ τοὺς ὑπολει-
ίνους ἐκεῖ τῶν φυγάδων, ἐκάλουν δὲ τοὺς πολίτας ἐπὶ
λευθερίαν καὶ τοὺς προσιόντας ὥπλιζον ἀφαιροῦντες
ὧν στοῶν τὰ περικείμενα σκύλα καὶ τὰ περὶ τὴν οἰκίαν
τήρια δορυξόων καὶ μαχαιροποιῶν ἀναῤῥηγνύντες.
δὲ βοηθοῦντες αὐτοῖς μετὰ τῶν ὅπλων οἱ περὶ Ἐπα-
δαν καὶ Γοργίδαν συνειλοχότες οὐκ ὀλίγους τῶν νέων
ὧν πρεσβυτέρων τοὺς βελτίστους. Ἡ δὲ πόλις ἤδη μὲν
ὁητο πᾶσα καὶ πολὺς θάρυβος ἦν καὶ φῶτα περὶ τὰς
καὶ διαδρομαὶ πρὸς ἀλλήλους. Οὔπω δὲ συνειστήκει
ῆθος, ἀλλ' ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὰ γινόμενα καὶ σαφὲς
εἰδότες ἡμέραν περιέμενον. Ὅθεν ἁμαρτεῖν οἱ τῶν
αιμονίων ἄρχοντες ἔδοξαν εὐθὺς οὐκ ἐπιδραμόντες οὐ-
βαλόντες, αὐτὴ μὲν ἡ φρουρὰ περὶ χιλίους πεντακο-
ὄντες, ἐκ δὲ τῆς πόλεως πρὸς αὐτοὺς πολλῶν συντρε-
ν· ἀλλὰ τὴν βοὴν καὶ τὰ πυρὰ καὶ τὸν ὄχλον χωροῦντα
κόθεν πολὺν φοβηθέντες ἡσύχαζον αὐτὴν τὴν Κα-
κατέχοντες. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν ἐκ τῆς Ἀττι-
ῆ φυγάδες ὡπλισμένοι, συνήθροιστο δὲ εἰς τὴν ἐκκλη-
ὸ δῆμος. Εἰσῆγον δὲ τοὺς περὶ Πελοπίδαν Ἐπαμινών-
καὶ Γοργίδας ὑπὸ τῶν ἱερίων περιεχομένους στέμματα
ινόντων καὶ παρακαλούντων τοὺς πολίτας τῇ πατρίδι
ὶς θεοῖς βοηθεῖν. Ἡ δ' ἐκκλησία ὀρθὴ πρὸς τὴν ὄψιν
κρότου καὶ βοῆς ἐξανέστη, δεχομένων τοὺς ἄνδρας ὡς
ίτας καὶ σωτῆρας.

III. Ἐκ δὲ τούτου Βοιωτάρχης αἱρεθεὶς μετὰ Μέλλω-
καὶ Χάρωνος ὁ Πελοπίδας εὐθὺς ἀπετείχιζε τὴν ἀκρό-
καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο πανταχόθεν, ἐξελεῖν σπουδάζ-
τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τὴν Καδμείαν ἐλευθερῶσαι
ὲν Σπάρτης στρατὸν ἐπελθεῖν. Καὶ παρὰ τοσοῦτον
ὧν ἀφεὶς ὑποσπόνδους τοὺς ἄνδρας, ὅσον ἐν Μεγάροις
αὐτοῖς ἀπαντῆσαι Κλεόμβροτον ἐπὶ τὰς Θήβας ἐλαύ-
μετὰ μεγάλης δυνάμεως. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, τριῶν
ῶν γενομένων ἐν Θήβαις, Ἡριππίδαν μὲν καὶ Ἀρκε-
πέπτειναν κρίναντες, ὁ δὲ τρίτος Λυσανορίδας χρήμασι
ῖς ζημιωθεὶς αὐτὸν ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετέστησεν.

ν ἀρεταῖς μὲν ἀνδρῶν καὶ κινδύνοις κ
ν τῇ Θρασυβούλου γενομένην καὶ βραβι
ι τῆς τύχης ἀδελφὴν ἐκείνης προσηγόρευ
γὰρ ἐστι ῥᾳδίως ἑτέρους εἰπεῖν, οἳ πλει
δυνατωτέρων ἐρημότεροι τόλμῃ καὶ δει
αἴτιοι μειζόνων ἀγαθῶν ταῖς πατρίσι κα
τέραν δὲ ταύτην ἐποίησεν ἡ μεταβολὴ τ
γὰρ καταλύσας τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα
ις αὐτοὺς γῆς τε καὶ θαλάττης πόλεμος
τῆς νυκτὸς, ἐν ᾗ Πελοπίδας, οὐ φρούρα
ἀκρόπολιν καταλαβὼν, ἀλλ' εἰς οἰκίαν δ
ὼν, εἰ δεῖ μεταφορᾷ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἵλι
οὺς δεσμοὺς τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμον
ᾠήκτους εἶναι δοκοῦντας.
ὶ τοίνυν, στρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμονίων
ἐμβαλόντων, οἱ Ἀθηναῖοι περίφοβοι γενό
μμαχίαν ἀπείπαντο τοῖς Θηβαίοις καὶ τῶν βο
; τὸ δικαστήριον παραγαγόντες τοὺς μὲν ἀπ
ς δ' ἐφυγάδευσαν, τοὺς δὲ χρήμασιν ἐζημίω
κὼς ἔχειν τὰ τῶν Θηβαίων πράγματα, μηδ
οὔντος, ἔτυχε μὲν ὁ Πελοπίδας μετὰ Γοργ
, ἐπιβουλεύοντες δὲ συγκροῦσαι πάλιν τοὺς
Λακεδαιμονίοις τοιόνδε τι μηχανῶνται.
ι Σπαρτιάτης, εὐδόκιμος μὲν ἐν τοῖς πολε
ς, ὑπόκουφος δὲ τὴν γνώμην καὶ κενῶν ἐλ
ίας ἀνοήτου μεστὸς, ἀπελείφθη περὶ Θ
εως τοὺς ἀφισταμένους τῶν Θηβαίων δί
. Πρὸς τοῦτον ὑποπέμπουσιν οἱ περὶ τὸ
ἔμπορόν τινα τῶν φίλων χρήματα κομίζο
τῶν χρημάτων μᾶλλον ἀνέπεισαν αὐτὸν,
ἅψασθαι μεγάλων καὶ τὸν Πειραιᾶ κα
ον ἐπιπεσόντα μὴ φυλαττομένοις τοῖς Ἀθ
ίοις τε γὰρ οὐδὲν οὕτως ἔσεσθαι κεχα
ὰς Ἀθήνας, Θηβαίους τε χαλεπῶς ἔχ
ὸδους νομίζοντας οὐκ ἐπιβοηθήσειν.
ὁ Σφοδρίας καὶ τοὺς στρατιώτας
τὴν Ἀττικὴν ἐνέβαλε· καὶ μέχρι μὲν

ν, ἐκεῖ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀποδειλιασάντων φανε-
μενος καὶ συνταράξας οὐ φαῦλον οὐδὲ ῥᾴδιον τοῖς
ταις πόλεμον ἀνεχώρησεν εἰς Θεσπιάς.
Ἐκ τούτου πάλιν προθυμότατα Ἀθηναῖοι τοῖς Θη-
νεμάχουν καὶ τῆς θαλάσσης ἀντελαμβάνοντο καὶ
ις ἐδέχοντο καὶ προσήγοντο τοὺς ἀποστατικῶς τῶν
ἔχοντας. Οἱ δὲ Θηβαῖοι καθ' αὑτοὺς ἐν τῇ Βοιω-
λεκόμενοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐκάστοτε καὶ μαχό-
χας, αὐτὰς μὲν οὐ μεγάλας, μεγάλην δὲ τὴν μελέ-
σας καὶ τὴν ἄσκησιν, ἐξεῤῥιπίζοντο τοῖς θυμοῖς καὶ
ντο τοῖς σώμασιν ἐμπειρίαν ἅμα τῇ συνηθείᾳ καὶ
προσλαμβάνοντες ἐκ τῶν ἀγώνων. Διὸ καί φασιν
ἐν τὸν Σκαρτιάτην, ὡς Ἀγησίλαος ἐπανῆλθεν ἐκ
τετρωμένος, εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· „Ἦ καλὰ διδα-
ρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις μὴ βουλομένους αὐτοὺς
καὶ μάχεσθαι διδάξας.“ Ἦν δ' ὡς ἀληθῶς διδά-
ούκ Ἀγησίλαος, ἀλλ' οἱ σὺν καιρῷ καὶ μετὰ λογι-
ς Θηβαίους ὥσπερ σκύλακας ἐμπείρως προσβάλλον-
πολεμίοις, εἶτα γενναμένους νίκης καὶ φρονήματος
ἀπάγοντες· ὧν μεγίστην δόξαν εἶχεν ὁ Πελοπίδας.
ἀρ εἵλοντο πρῶτον ἡγεμόνα τῶν ὅπλων, οὐκ ἀνε-
ο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἄρχοντα χειροτονοῦντες,
ὸν ἱερὸν λόχον ἄγων ἢ τὰ πλεῖστα βοιωταρχῶν ἄχρι
ντῆς ἐκράτησεν. Ἐγένοντο μὲν οὖν καὶ περὶ Πλαταιὰς
ιὰς ἦται καὶ φυγαὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπου καὶ
ὁ τὴν Καδμείαν καταλαβὼν ἀπέθανε. Πολλοὺς δὲ
Ταναγρᾳ τρεψάμενος αὐτῶν καὶ Πανθοίδαν τὸν
ν ἀνεῖλεν. Ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ ἀγῶνες ὥσπερ τοὺς
ας εἰς φρόνημα καὶ θάρσος προῆγον, οὕτως τῶν
ν οὐ παντάπασιν ἐδουλοῦντο τὴν γνώμην. Οὐ γὰρ
κάξεως ἦσαν οὐδὲ μάχης ἐμφανῆ κατάστασιν ἐχού-
νόμιον, ἐκδρομὰς δὲ προσκαίρους τιθέμενοι καὶ
διώξεις ἐπιχειροῦντες αὐτοῖς καὶ συμπλεκόμενοι
ον.

Ὁ δὲ περὶ Τεγύρας τρόπον τινὰ τοῦ Λευκτρικοῦ
γενόμενος μέγαν ἦρεν ἐν δόξῃ τὸν Πελοπίδαν, οὔτε
τόρθωμα τοῖς συστρατήγοις ἀμφισβήτησιν οὔτε τῆς

ἥττης πρόφασιν τοῖς πολεμίοις ἀπολιπών. Τῇ γὰρ Ὀρχομενίων πόλει τὰ Σπαρτιατῶν ἑλομένῃ καὶ δύο δεδεγμένῃ μόρας αὐτῶν ὑπὲρ ἀσφαλείας ἐπεβούλευε μὲν ἀεὶ καὶ παρεφύλαττε καιρόν· ὡς δ' ἤκουσε τοῖς φρουροῖς εἰς τὴν Λοκρίδα γεγενῆσθαι στρατείαν, ἐλπίσας ἔρημον αἱρήσειν τὸν Ὀρχομενὸν ἐστράτευσεν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν ἱερῶν λόχων καὶ τῶν ἱππέων οὐ πολλούς. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν πόλιν προσαγαγὼν εὗρεν ἥκουσαν ἐκ Σπάρτης διαδοχὴν τῆς φρουρᾶς, ἀπῆγεν ὀπίσω τὸ στράτευμα πάλιν διὰ Τεγυρῶν, ᾗ μόνῃ βάσιμον ἦν, κύκλῳ παρὰ τὴν ὑπώρειαν· τὴν γὰρ διὰ μέσου πᾶσαν ὁ Μέλας ποταμὸς εὐθὺς ἐκ πηγῶν εἰς ἕλη πλατὰ καὶ λίμνας διασπειρόμενος ἄπορον ἐποίει. Μικρὸν δὲ ὑπὸ τὰ ἕλη τοῦ ἐστιν Ἀπόλλωνος Τεγυραίου καὶ μαντεῖον ἐκλελειμμένον οὐ πάνυ πολὺν χρόνον· ἀλλ' ἄχρι τῶν Μηδικῶν ἤκμαζε, τὴν προφητείαν Ἐχεκράτους ἔχοντος. Ἐνταῦθα μυθολογοῦσι τὸν θεὸν γενέσθαι. Καὶ τὸ μὲν πλησίον ὄρος Δῆλος καλεῖται καὶ πρὸς αὐτὸ καταλήγουσιν αἱ τοῦ Μέλανος διαχύσεις· ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ δύο ῥήγνυνται πηγαὶ γλυκύτητι καὶ πλήθει καὶ ψυχρότητι θαυμαστοῦ νάματος, ὧν τὸ μὲν Φοίνικα, τὸ δὲ Ἐλαίαν ἄχρι νῦν ὀνομάζομεν, οὐ φυτῶν μεταξὺ ὄντα, ἀλλὰ ῥεῖθρον τῆς Θεοῦ λοχευθείσης. Καὶ γὰρ τὸ Πυθὼν ἐγγὺς, ὅθεν αὐτὴν ἀναπτοηθῆναι προφανέντος ἐξαίφνης κάπρου λέγουσι, καὶ τὰ περὶ Πύθωνα καὶ Τιτυὸν ὡσαύτως οἱ τόποι τῇ γενέσει τοῦ θεοῦ συνοικειοῦσι. Τὰ γὰρ πλείστα παραλείπω τῶν τεκμηρίων. Οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκ μεταβολῆς ἀθανάτοις γενομένοις γεννητοῖς ὁ πάτριος λόγος τὸν θεὸν τοῦτον ἀπολείπει δαίμοσι, ὥσπερ Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον ἀρετῇ τὸ θνητὸν καὶ παθητὸν ἀποβαλόντας, ἀλλὰ τῶν ἀϊδίων καὶ ἀγεννήτων εἰς ἐστιν, εἰ δεῖ τοῖς ὑπὸ τῶν φρονιμωτάτων καὶ παλαιοτάτων λεγομένοις τεκμαίρεσθαι καὶ τῶν τηλικούτων.

XVII. Εἰς γοῦν Τεγύρας οἱ Θηβαῖοι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς Ὀρχομενίας ἀπιόντες καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέπιπτον ἐξ ἐναντίας αὐτοῖς ἐκ τῆς Λοκρίδος ἀναζευγνύντες. Ὡς δὲ πρῶτον ὤφθησαν τὰ στενὰ διεκβάλλοντες καὶ εἶπε τῷ Πελοπίδᾳ προσδραμών „Ἐμπεπτώκαμεν εἰς τοὺς λῃστάς,“ „Τί μᾶλλον“ εἶπεν „ἢ εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι;“

τὴν μὲν ἵππον εὐθὺς ἐκέλευσε παριππεύειν ἀπ' οὐρᾶς ὡς περιβαλοῦσαν, αὐτὸς δὲ τοὺς ὁπλίτας τριακοσίους ὄντας εἰς λόχον συνήγαγεν ἐλπίζων, καθ' ὃ προσβάλοι, μάλιστα διακόψειν ὑπερβάλλοντας πλήθει τοὺς πολεμίους. Ἦσαν δὲ δύο μόραι Λακεδαιμονίων. Τὴν δὲ μόραν Ἔφορος μὲν ἄνδρας εἶναι πεντακοσίους φησί, Καλλισθένης δ' ἑκατακοσίους, ἄλλοι δέ τινες ἐννακοσίους, ὧν Πολύβιός ἐστι. Καὶ θαῤῥοῦντες οἱ πολέμαρχοι τῶν Σπαρτιατῶν, Γοργολέων καὶ Θεόπομπος, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. Γενομένης δέ πως μάλιστα τῆς ἐφόδου κατ' αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας ἀπ' ἀμφοτέρων μετὰ θυμοῦ καὶ βίας, πρῶτον μὲν οἱ πολέμαρχοι τῶν Λακεδαιμονίων τῷ Πελοπίδᾳ συῤῥάξαντες ἔπεσον, ἔπειτα, τῶν περὶ ἐκείνους πεσομένων καὶ ἀποθνησκόντων, ἅπαν εἰς φόβον κατέστη τὸ στράτευμα. Καὶ διέσχε μὲν ἐπ' ἀμφότερα τοὺς Θηβαίους, ὡς διεκπεσεῖν εἰς τοὔμπροσθεν καὶ διακθεῖν βουλομένους· ἐπεὶ δὲ τὴν δεδομένην ἐάσας ὁ Πελοπίδας ἠγεῖτο πρὸς τοὺς συνεστῶτας καὶ διεξέρχει φονεύων, οὕτω πάντες προτροπάδην ἔφυγον. Ἐγένετο δ' οὐκ ἐπὶ πολὺν τόπον ἡ διαξις· ἐφοβοῦντο γὰρ ἐγγὺς ὄντας οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομενίους καὶ τὴν διαδοχὴν τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅσον δὲ νικῶσι κατὰ κράτος καὶ διεξελθεῖν διὰ παντὸς ἠσαμένου τοῦ στρατεύματος ἐξεβιάσαντο· καὶ στήσαντες τρόπαιον καὶ τοὺς νεκροὺς σκυλεύσαντες ἀνεχώρησαν ἐπ' οἶκον μέγα φρονοῦντες. Ἐν γὰρ τοσούτοις, ὡς ἔοικε, πολέμοις Ἑλληνικοῖς καὶ βαρβαρικοῖς πρότερον οὐδέποτε Λακεδαιμόνιοι πλείονες ὄντες ὑπ' ἐλαττόνων ἐκρατήθησαν, ἀλλ' οὐδ' ἴσοι πρὸς ἴσους ἐκ παρατάξεως συμβαλόντες. Ὅθεν ἦσαν ἀνυπόστατοι τὰ φρονήματα καὶ τῇ δόξῃ καταπληττόμενοι τοὺς ἀντιτασσομένους, οὐδ' αὐτοὺς ἀξιοῦντες ἀπ' ἴσης δυνάμεως τὸ ἴσον φέρεσθαι Σπαρτιάταις, εἰς χεῖρας συνίστησαν. Ἐκείνη δ' ἡ μάχη πρώτη καὶ τοὺς ἄλλους ἐδίδαξεν Ἕλληνας, ὡς οὐχ ὁ Λυκοῦργος οὐδ' ὁ μεταξὺ Βαβύπας καὶ Κνακίωνος τόκος ἄνδρας ἀφορίει μαχητὰς καὶ πολεμικούς, ἀλλὰ παρ' οἷς ἂν αἰσχύνεσθαι τὰ αἰσχρὰ καὶ τολμᾶν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἐθέλοντες γένωνται νέοι καὶ τοὺς φόγους τῶν κινδύνων μᾶλλον φεύγοντες, οὗτοι φοβερώτατοι τοῖς ἐναντίοις εἰσίν.

XVIII. Τὸν δ' ἱερὸν λόχον, ὥς φασι, συνετάξατο Γοργ-

γίδας πρῶτος ἐξ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων τριακοσίων, οἷς ἡ
οἴκησιν καὶ δίαιταν ἐν τῇ Καδμείᾳ στρατοπεδευομένοις
εἶχε· καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐκ πόλεως λόχος ἐκαλοῦντο. Τὰ
ἀκροπόλεις ἐπιεικῶς οἱ τότε πόλεις ὠνόμαζον. Ἔνιοι δ
5 σιν ἐξ ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων γενέσθαι τὸ σύστημα τ
Καὶ Παμμένους ἀπομνημονεύεταί τι μετὰ παιδιᾶς εἰ
νον· οὐ γὰρ ἔφη τακτικὸν εἶναι τὸν Ὁμήρου Νέστορ
λεύοντα κατὰ φῦλα καὶ φρήτρας συλλοχίζεσθαι τοὺς Ἕλλ

Ὡς φρήτρη φρήτρῃφιν ἀρήγῃ, φῦλα δὲ φύλοις,
10 δέον ἐραστὴν παρ' ἐρώμενον τάττειν. Φυλέτας μὲν γὰ
λετῶν καὶ φράτορας φρατόρων οὐ πολὺν λόγον ἔχειν ἐ
δεινοῖς, τὸ δ' ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας συνηρμοσμένον σ
ἀδιάλυτον εἶναι καὶ ἄῤῥηκτον, ὅταν οἱ μὲν ἀγαπῶντες
ἐρωμένους, οἱ δ' αἰσχυνόμενοι τοὺς ἐρῶντας ἐμμένω
15 δεινοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων. Καὶ τοῦτο θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν
δὴ καὶ μὴ παρόντας αἰδοῦνται μᾶλλον ἑτέρων παρόντω
ἐκεῖνος ὁ τοῦ πολεμίου κείμενον αὐτὸν ἐπισφάττειν μέ
τος δεόμενος καὶ ἀντιβολῶν διὰ τοῦ στέρνου διεῖναι τ
φος „Ὅπως" ἔφη „μή με νεκρὸν ὁ ἐρώμενος ὁρῶν
20 νώτου τετρωμένον αἰσχυνθῇ." Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰ
τοῦ Ἡρακλέους ἐρώμενον ὄντα κοινωνεῖν τῶν ἄθλω
παρασπίζειν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ καθ' αὑτὸν ἔτι φησὶ
τοῦ τάφου τοῦ Ἰόλεω τὰς καταπιστώσεις ποιεῖσθαι τοὺς
μένους καὶ τοὺς ἐραστάς. Εἰκὸς οὖν καὶ τὸν λόχον
25 προσαγορεύεσθαι, καθότι καὶ Πλάτων ἔνθεον φίλον τὸ
στὴν προσεῖπε. Λέγεται δὲ διαμεῖναι μέχρι τῆς ἐν Χ
νείᾳ μάχης ἀήττητον· ὡς δὲ μετὰ τὴν μάχην ἐφορῶν
νεκροὺς ὁ Φίλιππος ἔστη κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον, ἐν ᾧ
τύγχανε κεῖσθαι τοὺς τριακοσίους ἐναντίους ἀπηντη
30 ταῖς σαρίσσαις ἅπαντας τοῖς στέρνοις ἐν ὅπλοις μετ'
λων ἀναμεμιγμένους, θαυμάσαντα καὶ πυθόμενον,
τῶν ἐραστῶν καὶ τῶν ἐρωμένων οὗτος εἴη λόχος, δα
καὶ εἰπεῖν· „Ἀπόλοιντο κακῶς οἱ τούτους τι ποιεῖν
σχειν αἰσχρὸν ὑπονοοῦντες."

35 XIX. Ὅλως δὲ τῆς περὶ τοὺς ἐραστὰς συνηθείας
ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, Θηβαίοις τὸ Λαΐου πάθος
παρέσχεν, ἀλλ' οἱ νομοθέται τὸ φύσει θυμοειδὲς αὐτ

ν ἀνιέναι καὶ ἀνυγραίνειν εὐθὺς ἐκ παίδων βουλόμε-
λὸν μὲν ἀνεμίξαντο καὶ σκουδῇ καὶ παιδιᾷ πάσῃ τὸν
ως τιμὴν καὶ προεδρίαν ἄγοντες, λαμπρὸν δὲ τὸν ἔρω-
ς παλαίστραις ἐνεθρέψαντο συγκερασάντες τὰ ἤθη
ίων. Ὀρθῶς δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἐξ Ἄρεως καὶ Ἀφρο-
γονέναι λεγομένην θεὸν τῇ πόλει συνῳκείωσαν, ὡς,
ὁ μαχητικὸν καὶ πολεμικὸν μάλιστα τῷ μετέχοντι πει-
καὶ χαρίτων ὁμιλεῖ καὶ σύνεστιν, εἰς τὴν ἐμμελεστάτην
μωτάτην πολιτείαν δι' ἁρμονίας καθισταμένων ἀπάν-
ὧν οὖν ἱερὸν λόχον τοῦτον ὁ μὲν Γοργίδας διαιρῶν εἰς
ίτα ζυγὰ καὶ παρ' ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν
λόμενος ἐπίδηλον οὐκ ἐποίει τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν
ῥῆτο τῇ δυνάμει πρὸς κοινὸν ἔργον, ἅτε δὴ διαλελυ-
καὶ παρὰ πολὺ μεμιγμένων τῷ φαυλοτέρῳ· ὁ δὲ Πε-
ς, ὡς ἐξέλαμψεν αὐτῶν ἡ ἀρετὴ περὶ Τεγύρας κα-
καὶ περὶ αὐτῶν ἀγωνισαμένων, οὐκ ἔτι διεῖλεν οὐδὲ
ιεν, ἀλλ' ὥσπερ σώματι χρώμενος ὅλῳ προεκινδύνευε
γίστοις ἀγῶσιν. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἵπποι θᾶσσον ὑπὸ τοῖς
ν ἢ καθ' αὑτοὺς ἐλαυνόμενοι θέουσιν, οὐχ ὅτι μᾶλ-
ίστοντες ἐκβιάζονται τὸν ἀέρα τῷ πλήθει ῥηγνύμενον,
ει συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἡ μετ' ἀλλήλων ἅμιλλα καὶ
ύνεικον, οὕτως ᾤετο τοὺς ἀγαθοὺς ζῆλον ἀλλήλοις κα-
ων ἐνιέντας ὠφελιμωτάτους εἰς κοινὸν ἔργον εἶναι καὶ
ιστάτους.

Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν εἰρήνην
ενοι πρὸς μόνους Θηβαίους ἐξήνεγκαν τὸν πόλεμον,
ήκει δὲ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς ἄγων ὁπλίτας μυ-
ικτεῖς δὲ χιλίους, ὁ δὲ κίνδυνος οὐ περὶ ὧν πρότε-
Θηβαίοις, ἀλλ' ἄντικρυς ἀπειλὴ καὶ καταγγελία διοι-
καὶ φόβος οἷος οὔπω τὴν Βοιωτίαν κατεῖχεν, ἐξιὼν
τῆς οἰκίας ὁ Πελοπίδας καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ προ-
θαπρυούσης καὶ παρακαλούσης σῴζειν ἑαυτὸν „Ταῦ-
ειν „ὦ γύναι, τοῖς ἰδιώταις χρὴ παραινεῖν, τοῖς δ'
ιν, ὅπως τοὺς ἄλλους σώζωσιν·" ἐλθὼν δ' εἰς τὸ
καδον καὶ τοὺς Βοιωτάρχας καταλαβὼν οὐχ ὁμογνω-
νας πρῶτος Ἐπαμινώνδας προσέθετο γνώμην ψηφιζο-
ὰ μάχης εἶναι τοῖς πολεμίοις, Βοιωτάρχης μὲν οὐκ

ἀποδειξιγμένος, ἄρχων δὲ τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ πιστευόμενος, ὡς ἦν δίκαιον ἄνδρα τηλικαῦτα δεδωκότα τῇ πατρίδι σύμβολα εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο διακινδυνεύειν καὶ περὶ τὰ Λεῦκτρα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντιστρατοπέδευον, ὄψιν εἶδε κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ Πελοπίδας εὖ μάλα διαταράξασαν αὐτόν. Ἔστι γὰρ ἐν τῷ Λευκτρικῷ πεδίῳ τὰ σήματα τῶν τοῦ Σκεδάσου θυγατέρων, ἃς Λευκτρίδας καλοῦσι διὰ τὸν τόκον· ἐκεῖ γὰρ αὐταῖς ὑπὸ ξένων Σπαρτιατῶν βιασθείσαις συνέβη ταφῆναι. Γενομένης δὲ χαλεπῆς οὔτω καὶ παρανόμου πράξεως, ὁ μὲν πατὴρ, ὡς οὐκ ἔτυχεν ὢν Λακεδαίμονι δίκης, ἀρὰς κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀραιάμενος ἔσφαξεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς τάφοις τῶν παρθένων· χρησμοὶ δὲ καὶ λόγια τοῖς Σπαρτιάταις ἀεὶ προὔφαινον εὐλαβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ Λευκτρικὸν μήνιμα, μὴ πάνυ τῶν τοῦλῶν συνιέντων, ἀλλ' ἀμφιγνοούντων τὸν τόκον, ἐκεῖ καὶ τῆς Λακωνικῆς πολίχνιον πρὸς τῇ Θαλάσσῃ Λεῦκτρον ὀνομάζουσι καὶ πρὸς Μεγάλῃ πόλει τῆς Ἀρκαδίας τόπος ἐστὶν ὁμώνυμος. Τὸ μὲν οὖν πάθος τοῦτο πολὺ τῶν Λευκτρικῶν ἦν παλαιότερον.

XXI. Ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατακοιμηθεὶς ἔδοξε τάς τε παῖδας ὁρᾶν περὶ τὰ μνήματα θρηνούσας καὶ καταρωμένας τοῖς Σπαρτιάταις τόν τε Σκέδασον κελεύοντα ταῖς κόραις σφαγιάσαι παρθένον ξανθὴν, εἰ βούλοιτο τῶν πολεμίων ἐπικρατῆσαι. Δεινοῦ δὲ καὶ παρανόμου τοῦ προ- 229
στάγματος αὐτῷ φανέντος ἐξαναστὰς ἐκοινοῦτο τοῖς τε μάντεσι καὶ τοῖς ἄρχουσιν. Ὧν οἱ μὲν οὐκ εἴων παραμελεῖν οὐδ' ἀπειθεῖν, τῶν μὲν παλαιῶν προφέροντες Μενοικέα τὸν Κρέοντος καὶ Μακαρίαν τὴν Ἡρακλέους, τῶν δ' ὕστερον Θερσάνδρου τε τὸν σοφὸν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀναιρεθέντα καὶ τὴν δορὰν αὐτοῦ κατά τι λόγιον ὑπὸ τῶν βασιλέων φρουρουμένην, Λεωνίδαν τε τῷ χρησμῷ τρόπον τινὰ προθυσάμενον ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἔτι δὲ τοὺς ὑπὸ Θεμιστοκλέους σφαγιασθέντας ὠμηστῇ Διονύσῳ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας· ἐκείνοις γὰρ ἐπιμαρτυρῆσαι τὰ κατορθώματα· τὸ- 235
τε δὲ, ὡς Ἀγησίλαον ἀπὸ τῶν αὐτῶν Ἀγαμέμνονι τύπων καὶ τοὺς αὐτοὺς στρατευόμενον πολεμίους ἥτησε μὲν ἡ Θεὸς τὴν θυγατέρα σφάγιον καὶ ταύτην εἶδε τὴν ὄψιν ἐν Αὐλίδι νυ-

ι, ὁ δ' οὐκ ἔδωκεν, ἀλλ' ἀπομαλθακωθεὶς κατέλυσε
ατείαν ἄδοξον καὶ ἀτελῆ γενομένην· οἱ δὲ τοὐναν-
γγόρευον, ὡς οὐδενὶ τῶν κρειττόνων καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς
οὖσαν οὕτω βάρβαρον καὶ παράνομον θυσίαν· οὐ
ι Τυφῶνας ἐκείνους οὐδὲ τοὺς Γίγαντας ἄρχειν, ἀλλὰ
των πατέρα θεῶν καὶ ἀνθρώπων· δαίμονας δὲ χαί-
ἀνθρώπων αἵματι καὶ φόνῳ πιστεύειν μὲν ἴσως ἐστὶν
ν, ὄντων δὲ τοιούτων ἀμελητέον ὡς ἀδυνάτων·
ι 'γὰρ καὶ μοχθηρίᾳ ψυχῆς ἐμφύεσθαι καὶ παραμέ-
ἀτόπους καὶ χαλεπὰς ἐπιθυμίας.

I. Ἐν τοιούτοις οὖν διαλόγοις τῶν πρώτων ὄντων
ιστα τοῦ Πελοπίδου διαποροῦντος ἵππου ἐξ ἀγέλης
ἀποφυγοῦσα καὶ φερομένη διὰ τῶν ὅπλων, ὡς ἦν
κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐπέστη· καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις
ρεῖχεν ἥ τε χρόα στίλβουσα τῆς χαίτης πυρσότατον
υρότης καὶ τὸ σοβαρὸν καὶ τεθαῤῥηκὸς τῆς φωνῆς,
ος δὲ ὁ μάντις συμφρονήσας ἀνεβόησε πρὸς τὸν Πε-
· „Ἥκει σοι τὸ ἱερεῖον, ὦ δαιμόνιε· καὶ παρθένον
ὴ περιμένωμεν, ἀλλὰ χρῶ δεξάμενος ἣν ὁ θεὸς δί-
Ἐκ τούτου λαβόντες τὴν ἵππον ἐπὶ τοὺς τάφους
ὶν παρθένων καὶ κατευξάμενοι καὶ καταστέψαντες
ν αὐτοί τε χαίροντες καὶ λόγον εἰς τὸ στρατόπεδον
ι ὄψεως τοῦ Πελοπίδου καὶ τῆς θυσίας διδόντες.

II. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τοῦ Ἐπαμινώνδου τὴν φάλαγγα
ι τὸ εὐώνυμον ἕλκοντος, ὅπως τῶν ἄλλων Ἑλλήνων
ν γένηται τὸ δεξιὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὸν Κλεόμ-
ξώσῃ προσπεσὼν ἀθρόως κατὰ κέρας καὶ βιασάμε-
μὲν πολέμιοι καταμαθόντες τὸ γινόμενον ἤρξαντο
ῖν τῇ τάξει σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον
ῆγον ὡς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλή-
ν Ἐπαμινώνδαν· ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τούτῳ προεξέ-
αὶ συστρέψας τοὺς τριακοσίους δρόμῳ φθάνει, πρὶν
ι τὸν Κλεόμβροτον τὸ κέρας ἢ συναγαγεῖν πάλιν εἰς
καὶ συγκλεῖσαι τὴν τάξιν, οὐ καθεστῶσιν, ἀλλὰ θο-
νοις δι' ἀλλήλων τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπιβαλών. Καί-
των ἄκροι τεχνῖται καὶ σοφισταὶ τῶν πολεμικῶν ὀν-
λναρτιᾶται πρὸς οὐδὲν οὕτως ἐπαίδευον αὐτοὺς καὶ

συνείθιζον, ὡς τὸ μὴ πλανᾶσθαι μηδὲ ταράττεσθαι, τάξεως διαλυθείσης, ἀλλὰ χρώμενοι πᾶσι πάντες ἐπιστάταις καὶ ζυγίταις, ὅποι ποτὲ συνίστησιν ὁ κίνδυνος καὶ καταλαμβάνει, καὶ συναρμόττειν καὶ μάχεσθαι παρακλησίως. Τότε δὴ ἡ τοῦ Ἐπαμινώνδου φάλαγξ ἐπιφερομένη μόνοις ἐκείνοις καὶ καραλλάττουσα τοὺς ἄλλους ὅ τε Πελοπίδας μετὰ τάχους ἀπίστου καὶ τόλμης ἐν τοῖς ὅπλοις γενόμενος συνέχεον τὰ τε φρονήματα καὶ τὰς ἐπιστήμας αὐτῶν οὕτως, ὥστε φυγὴν καὶ φόνον Σπαρτιατῶν, ὅσον οὔπω πρότερον, γενέσθαι. Διὸ τῷ Ἐπαμινώνδᾳ βοιωταρχοῦντι μὴ βοιωταρχῶν καὶ πέσης ἡγουμένῳ τῆς δυνάμεως μικροῦ μέρους ἄρχων ἴσον ἢ νίγκατο δόξης τῆς νίκης ἐκείνης καὶ τοῦ κατορθώματος.

XXIV. Εἰς μέντοι Πελοπόννησον ἀμφότεροι βοιωταρχοῦντες ἐνέβαλον καὶ τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα προσήγοντο Λακεδαιμονίων ἀποστήσαντες Ἦλιν, Ἄργος, Ἀρκαδίαν σύμπασαν, αὐτῆς τῆς Λακωνικῆς τὰ πλεῖστα. Καίτοι χειμῶνος μὲν ἦσαν αἱ περὶ τροπὰς ἀκμαί, μηνὸς δὲ τοῦ τελευταίου φθίνοντος ὀλίγαι περιῆσαν ἡμέραι καὶ τὴν ἀρχὴν ἔδει παραλαμβάνειν ἑτέρους εὐθὺς ἰσταμένου τοῦ πρώτου μηνός, ἢ ὀνήσειν τοὺς μὴ παραδιδόντας. Οἱ δ' ἄλλοι Βοιωτάρχαι καὶ τὸν νόμον δεδιότες τοῦτον καὶ τὸν χειμῶνα φεύγοντες ἀπῆγειν ἔσπευδον ἐπ' οἶκου τὸ στράτευμα. Πελοπίδας δὲ πρῶτος Ἐπαμινώνδᾳ γενόμενος σύμψηφος καὶ συμπαρορμήσας τοὺς πολίτας ἦγεν ἐπὶ τὴν Σπάρτην καὶ διεβίβαζε τὸν Εὐρώταν· καὶ πολλὰς μὲν ἦρει πόλεις αὐτῶν, πᾶσαν δὲ τὴν χώραν ἐπόρθει μέχρι θαλάσσης ἡγούμενος ἐπτὰ μυριάδων Ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ἧς ἔλαττον ἢ δωδέκατον ἦσαν αὐτοὶ Θηβαῖοι μέρος. Ἀλλ' ἡ δόξα τῶν ἀνδρῶν ἄνευ δόγματος κοινοῦ καὶ ψηφίσματος ἐποίει τοὺς συμμάχους ἕπεσθαι σιωπῇ πάντας ἡγουμένοις ἐκείνοις. Ὁ γὰρ πρῶτος, ὡς ἔοικε, καὶ κυριώτατος νόμος τῷ σώζεσθαι δεομένῳ τὸν σώζειν δυνάμενον ἄρχοντα κατὰ φύσιν ἀποδίδωσι· κἂν, ὥσπερ οἱ πλέοντες ἰδίας οὔσης ἢ παρ' ἀκτὴν ὁρμοῦντες, ἀσελγῶς προσενεχθῶσι τοῖς κυβερνήταις καὶ θρασέως, ἅμα τῷ χειμῶνα καὶ κίνδυνον καταλαμβάνειν πρὸς ἐκείνους ἀποβλέπουσι καὶ τὰς ἐλπίδας ἐν ἐκείνοις ἔχουσι. Καὶ γὰρ Ἀργεῖοι καὶ Ἠλεῖοι καὶ Ἀρκάδες ἐν τοῖς συνεδρίοις ἐρίζοντες καὶ διαφερόμενοι περὶ

τοὺς Θηβαίους ὑπὲρ ἡγεμονίας ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγώνων καὶ παρὰ τὰ δεινὰ τοῖς ἐκείνων αὐθαιρέτως πειθόμενοι στρατηγοῖς ἠκολούθουν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ στρατείᾳ πᾶσαν μὲν Ἀρκαδίαν εἰς μίαν δύναμιν συνέστησαν, τὴν δὲ Μεσσηνίαν χώραν νεμομένων Σπαρτιατῶν ἀποτεμόμενοι τοὺς παλαιοὺς Μεσσηνίους ἐκάλουν καὶ κατῆγον Ἰθώμην συνοικίσαντες, ἀπιόντες δ' ἐπ' οἴκου διὰ Κεγχρειῶν Ἀθηναίους ἐνίκων ἐπιχειρήσαντας ἀψιμαχεῖν περὶ τὰ στενὰ καὶ κωλύειν τὴν πορείαν.

XXV. Ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὑπερηγάπων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τύχην ἐθαύμαζον, ὁ δὲ συγγενὴς καὶ πολιτικὸς φθόνος ἅμα τῇ δόξῃ τῶν ἀνδρῶν συναυξόμενος οὐ καλὰς οὐδὲ πρεπούσας ὑποδοχὰς παρεσκεύαζεν αὐτοῖς. Θανάτου γὰρ ἀμφότεροι δίκας ἔφυγον ἐπανελθόντες, ὅτι, τοῦ νόμου κελεύοντος ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ παραδοῦναι τὴν Βοιωταρχίαν ἑτέροις, ὃν Βουκάτιον ὀνομάζουσι, τέτταρας ὅλους προσπεριβάλοντο μῆνας, ἐν οἷς τὰ περὶ Μεσσήνην καὶ Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακωνικὴν διῴκησαν. Εἰσήχθη μὲν οὖν πρότερος εἰς τὸ δικαστήριον Πελοπίδας, διὸ καὶ μᾶλλον ἐκινδύνευσεν· ἀμφότεροι δ' ἀπελύθησαν. Τὸ δὲ συκοφάντημα καὶ τὴν πεῖραν Ἐπαμινώνδας ἤνεγκε πρᾴως, μέγα μέρος ἀνδρείας καὶ μεγαλοψυχίας τὴν ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀνεξικακίαν ποιούμενος· Πελοπίδας δὲ καὶ φύσει θυμοειδέστερος ὢν καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τῶν φίλων ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπελάβετο τοιαύτης αἰτίας. Μενεκλείδας ὁ ῥήτωρ ἦν μὲν εἷς τῶν μετὰ Πελοπίδου καὶ Μέλλωνος εἰς τὴν Χάρωνος οἰκίαν συνελθόντων· ἐπεὶ δὲ τῶν ἴσων οὐκ ἠξιοῦτο παρὰ τοῖς Θηβαίοις, δεινότατος μὲν ὢν λέγειν, ἀκόλαστος δὲ καὶ κακοήθης τὸν τρόπον, ἐχρῆτο τῇ φύσει πρὸς τὸ συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τοὺς κρείττονας οὐδὲ μετὰ δίκην ἐκείνην παυσάμενος. Ἐπαμινώνδαν μὲν οὖν ἐξέκρουσε τῆς Βοιωταρχίας καὶ κατεπολιτεύσατο πολὺν χρόνον, Πελοπίδαν δὲ πρὸς μὲν τὸν δῆμον οὐκ ἴσχυσε διαβαλεῖν, ἐπεχείρει δὲ συγκροῦσαι τῷ Χάρωνι· καὶ κοινήν τινα τοῦ φθόνου παραμυθίαν ἔχοντος, ἂν αὐτοὶ μὴ δύνανται βελτίους φανῆναι τούτους ἀμωσγέπως ἑτέρων ἀποδείξωσι κακίους, πολὺς ἦν πρὸς τὸν δῆμον αὔξων τὰ τοῦ Χάρωνος ἔργα καὶ τὰς στρατηγίας τὰς [illegible] καὶ τὰς νίκας ἐγκωμιάζων. Τῆς δὲ πρὸς Πλαται[illegible]

ἱππομαχίας, ἣν πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ἐνίκησαν ἡγου
Χάρωνος, ἐπεχείρησεν ἀνάθεμα τοιόνδε ποιῆσαι. Ἀφ
δης ὁ Κυζικηνὸς ἐλαβὼν παρὰ τῆς πόλεως πίνακα γ
μάχης ἑτέρας ἐπιτέλει τὸ ἔργον ἐν Θήβαις· γενομένης
ἀποστάσεως καὶ τοῦ πολέμου συμπεσόντος οὐ πολὺ τοῦ
ἔχειν ἐλλείποντα τὸν πίνακα παρ' ἑαυτοῖς οἱ Θηβαῖοι
σχον. Τοῦτον οὖν ὁ Μενεκλείδας ἔπεισεν ἀναθέντας ἐ
φαι τοὔνομα τοῦ Χάρωνος ὡς ἀμαυρώσων τὴν Πελοπίδ
Ἐπαμινώνδου δόξαν. Ἦν δ' ἀβέλτερος ἡ φιλοτιμία
τοσούτους καὶ τηλικούτους ἀγῶνας ἐνὸς ἔργου καὶ μι
κης ἀγαπωμένης, ἐν ᾗ Γεράνδαν τινὰ τῶν ἀσήμων
τιατῶν καὶ τεσσαράκοντα μετ' αὐτοῦ πεσεῖν, ἄλλο δ'
μέγα πραχθῆναι λέγουσι. Τοῦτο τὸ ψήφισμα γράψαι
λοπίδας παρανόμων ἰσχυριζόμενος, ὅτι Θηβαίοις οὐ κ
ἦν ἰδίᾳ κατ' ἄνδρα τιμᾶν, ἀλλὰ τῇ πατρίδι καινῶς
νίκης ὄνομα σώζειν· καὶ τὸν μὲν Χάρωνα παρὰ πᾶσα
δίκην ἐγκωμιάζων ἀφθόνως διετέλεσε, τὸν δὲ Μενεκ
βάσκανον καὶ πονηρὸν ἐξελέγχων καὶ τοὺς Θηβαίους ἐ
εἰ μηδὲν αὐτοῖς καλὸν πέπρακται. Καὶ ὁ Μενεκλείδ
μιοῦται χρήμασιν, ἃ μὴ δυνάμενος ἐκτῖσαι διὰ πλῆθος
ρον ἐπεχείρησε κινῆσαι καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν.
τα μὲν οὖν ἔχει τινὰ καὶ τοῦ βίου ἀποθεώρησιν.

XXVI. Ἐπεὶ δ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Φερῶν τυράννου
μοῦντος μὲν ἐκ προδήλου πολλοῖς Θεσσαλῶν, ἐπιβου
τος δὲ πᾶσιν, ἐπρέσβευσαν εἰς Θήβας αἱ πόλεις στρα
αἰτούμεναι καὶ δύναμιν, ὁρῶν ὁ Πελοπίδας τὸν Ἐπαμ
δαν τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πράξεις διοικοῦντα αὐτὸς ὲ
ἐπέδωκε καὶ προσένειμε τοῖς Θεσσαλοῖς μήτε τὴν ἰδίαν
στήμην καὶ δύναμιν ἀργοῦσαν περιορᾶν ὑπομένων μήτε
πάρχειν Ἐπαμινώνδας ἑτέρου δεῖσθαι στρατηγοῦ νομ
Ὡς οὖν ἐστράτευσεν ἐπὶ Θεσσαλίαν μετὰ δυνάμεως, τ
Λάρισσαν εὐθὺς παρέλαβε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐλθόντ
δούμενον διαλλάττειν ἐπειρᾶτο καὶ ποιεῖν ἐκ τυράννου
ἄρχοντα τοῖς Θεσσαλοῖς καὶ νόμιμον. Ὡς δ' ἦν ἀνή
καὶ θηριώδης καὶ πολλὴ μὲν ὠμότης αὐτοῦ, πολλὴ δ'
γνα καὶ πλεονεξία κατηγορεῖτο, τραχυνομένου τοῦ Πε
δον πρὸς αὐτὸν καὶ χαλεπαίνοντος, ἀποδρὰς ᾤχετο πρ

φόρων. Ὁ δὲ Πελοπίδας ἄδειάν τε πολλὴν ἀπὸ τοῦ τυ-
νοῦντος Θεσσαλοῖς ἀπολιπὼν καὶ πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν
τὸς εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρε, Πτολεμαίου μὲν Ἀλεξάνδρῳ
βασιλεύοντι τῶν Μακεδόνων πολεμοῦντος, ἀμφοτέρων
μεταπεμπομένων ἐκεῖνον ὡς διαλλακτὴν καὶ δικαστὴν καὶ
μαχον καὶ βοηθὸν τοῦ δοκοῦντος ἀδικεῖσθαι γενησόμε-
ν. Ἐλθὼν δὲ καὶ διαλύσας τὰς διαφορὰς καὶ καταγαγὼν
ὺς φεύγοντας ὅμηρον ἔλαβε τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Φί-
κπον καὶ τριάκοντα παῖδας ἄλλους τῶν ἐπιφανεστάτων
κατέστησεν εἰς Θήβας ἐπιδειξάμενος τοῖς Ἕλλησιν, ὡς
ῥὼ διήκει τὰ Θηβαίων πράγματα τῇ δόξῃ τῆς δυνάμεως
τῇ πίστει τῆς δικαιοσύνης. Οὗτος ἦν Φίλιππος ὁ τοῖς
λησιν ὕστερον πολεμήσας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τότε δὲ
ὢν ἐν Θήβαις παρὰ Παμμένει δίαιταν εἶχεν. Ἐκ δὲ
ύτου καὶ ζηλωτὴς γεγονέναι ἔδοξεν Ἐπαμινώνδου τὸ περὶ
ὸς πολέμους καὶ τὰς στρατηγίας δραστήριον ἴσως κατανοή-
ς, ὃ μικρὸν ἦν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς μόριον· ἐγκρατείας
καὶ δικαιοσύνης καὶ μεγαλοψυχίας καὶ πραότητος, οἷς ἦν
ηθῶς μέγας ἐκεῖνος, οὐδὲν οὔτε φύσει Φίλιππος οὔτε μι-
σει μετέσχε.

XXVII. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν τῶν Θετταλῶν αἰτιωμέ-
ν τὸν Φεραῖον Ἀλέξανδρον, ὡς διαταράττοντα τὰς πόλεις,
εστάλη μετ' Ἰσμηνίου πρεσβεύων ὁ Πελοπίδας· καὶ παρῆν
ε' οἴκοθεν ἄγων δύναμιν οὔτε πόλεμον προσδοκήσας, αὐ-
ς δὲ τοῖς Θετταλοῖς χρῆσθαι πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῶν πρα-
άτων ἀναγκαζόμενος. Ἐν τούτῳ δὲ πάλιν τῶν κατὰ Μα-
δονίαν ταραττομένων (ὁ γὰρ Πτολεμαῖος ἀνῃρήκει τὸν βα-
λέα καὶ τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, οἱ δὲ φίλοι τοῦ τεθνηκότος
λουν τὸν Πελοπίδαν), βουλόμενος μὲν ἐπιφανῆναι τοῖς
άγμασιν, ἰδίους δὲ στρατιώτας οὐκ ἔχων, μισθοφόρους
ὡς αὐτόθεν προσλαβόμενος μετὰ τούτων εὐθὺς ἐβάδιζεν
τὸν Πτολεμαῖον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο, τοὺς
μισθοφόρους Πτολεμαῖος χρήμασι διαφθείρας ἔπεισεν ὡς
τὸν μεταστῆναι, τοῦ δὲ Πελοπίδου τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ
ὄνομα δεδοικὼς ἀπήντησεν ὡς κρείσσονι καὶ δεξιωσάμενος
δεηθεὶς ὡμολόγησε τὴν μὲν ἀρχὴν τοῖς τοῦ τεθνηκότος
λφοῖς διαφυλάξειν, Θηβαίοις δὲ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἕξειν

καὶ φίλοι, ὁμήρους δ' ἐπὶ τούτοις τὸν υἱὸν Φιλόξενο καὶ πεντήκοντα τῶν ἑταίρων. Τούτους μὲν οὖν ἀπ εἰς Θήβας ὁ Πελοπίδας, αὐτὸς δὲ βαρέως φέρων μισθοφόρων προδοσίαν καὶ πυνθανόμενος τὰ πλε χρημάτων αὐτοῖς καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἀποκεῖ Φάρσαλον, ὥστε τούτων κρατήσας ἱκανὴν δίκην λήψεσθαι, συναγαγὼν τῶν Θεσσαλῶν Φάρσαλον. Ἀρτίως δ' αὐτοῦ παρεληλυθότος τύραννος ἐπεφαίνετο μετὰ τῆς δυνάμεως. Καὶ τῶ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἀπολογησόμενον πρὸς αὐτόν, ἐξώλη μὲν ὄντα καὶ μιαιφόνον τὰς Θήβας καὶ τὸ περὶ αὐτοὺς ἀξίωμα οὐδὲν προσδοκήσαντες. Ὁ δ' ὡς προσιόντας, ἐκείνους μὲν εὐθὺς συνέλαβε, τὴ κατέσχε. Φρίκην δὲ καὶ φόβον ἐνειργάσατο πᾶσιν ὡς μετὰ τηλικαύτην ἀδικίαν καὶ τόλμ ἁπάντων καὶ χρησόμενος οὕτω τοῖς παραπί ποις καὶ πράγμασιν, ὡς τότε γε κομιδῇ ἀπεγνωκώς.

XXVIII. Οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτ' ἀκ τε βαρέως καὶ στρατιὰν ἐξέπεμπον εὐθὺς πρὸς τὸν Ἐπαμινώνδαν ἑτέρους ἀποδεί Τὸν δὲ Πελοπίδαν εἰς τὰς Φερὰς ἀπαγαγ μὲν πρῶτον εἴα τοὺς βουλομένους αὐτῷ δι ἐλεεινὸν γεγονέναι καὶ ταπεινὸν ὑπὸ τῆς τοὺς μὲν Φεραίους ὁ Πελοπίδας ὀδυρομένο θαρρεῖν, ὡς νῦν μάλιστα δώσοντος τοῦ τυρ δ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἀποστείλας ἔλεγεν, ὡ μὲν ἀθλίους πολίτας καὶ μηδὲν ἀδικοῦ βλῶν καὶ φονεύων, αὐτοῦ δὲ φειδόμενο σκει τιμωρησόμενον αὐτόν, ἄνπερ δια φρόνημα καὶ τὴν ἄδειαν αὐτοῦ „Τί Πελοπίδας ἀποθανεῖν;" Κἀκεῖνος ἀ „σὺ τάχιον ἀπόλῃ μᾶλλον ἢ νῦν θεο τούτου διεκώλυσεν ἐντυγχάνειν αὐτῷ βη, θυγάτηρ μὲν Ἰάσονος οὖσα, γυ θανομένη παρὰ τῶν φυλαττόντων

ι γενναῖον ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν ἄνδρα καὶ προσει-
δ' ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἅτε δὴ γυνὴ τὸ μὲν μέγε-
θους οὐκ εὐθὺς ἐν τοσαύτῃ συμφορᾷ κατεῖδε, κουρᾷ
ολῇ καὶ διαίτῃ τεκμαιρομένη λυπρᾷ καὶ μὴ πρέπον-
η πάσχειν αὐτὸν ἀπεδάκρυσε, τὸ μὲν πρῶτον ἀγνοῶν 5
δας, τίς εἴη γυναικῶν, ἐθαύμαζεν, ὡς δ' ἔγνω,
ευσεν αὐτὴν πατρόθεν· ἦν γὰρ τῷ Ἰάσονι συνήθης
. Εἰπούσης δὲ ἐκείνης „Ἕλεῶ σου τὴν γυναῖκα"
ν ἐγὼ σὲ" εἶπεν „ὅτι ἄδετος οὖσα ὑπομένεις Ἀλέξ-
Οὗτος ἔθιγέ πως ὁ λόγος τῆς γυναικός· ἐβαρύ- 10
τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὕβριν τοῦ τυράννου μετὰ τῆς
ιγείας καὶ τὸν νεώτατον αὐτῆς τῶν ἀδελφῶν παι-
ιημένου. Διὸ καὶ συνεχῶς φοιτῶσα πρὸς τὸν Πε-
καὶ παῤῥησιαζομένη περὶ ὧν ἔπασχεν ὑπεπίμπλατο
ὶ φρονήματος καὶ δυσμενείας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. 15
. Ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Θετ-
βαλόντες ἔπραξαν οὐδέν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν ἢ δυσ-
ισχρῶς ἀνεχώρησαν, ἐκείνων μὲν ἕκαστον ἡ πόλις
ραχμαῖς ἐζημίωσεν, Ἐπαμινώνδαν δὲ μετὰ δυνά-
στειλεν. Εὐθὺς οὖν κίνησίς τε μεγάλη Θετταλῶν ἦν 20
ων πρὸς τὴν δόξαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὰ πράγμα-
ράννου φοπῆς ἐδεῖτο μικρᾶς ἀπολωλέναι· τοσοῦτος
κει φόβος τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ φίλοις, το-
τοὺς ὑπηκόους ὁρμὴ πρὸς ἀπόστασιν εἶχε καὶ χαρὰ
ντος, ὡς νῦν ἐποψομένους δίκην διδόντα τὸν τύ- 25
Οὐ μὴν ἀλλ' Ἐπαμινώνδας τὴν αὐτοῦ δόξαν ἐν
ῆς Πελοπίδου σωτηρίας τιθέμενος καὶ δεδοικὼς, μὴ
μάτων ταραχθέντων ἀπογνοὺς ἑαυτὸν Ἀλέξανδρος
ρίον τράπηται πρὸς ἐκεῖνον, ἐπηυρεῖτο τῷ πολέ-
μῳ περιὼν τῇ παρασκευῇ καὶ τῇ μελλήσει κατε- 30
αὶ συνέστειλε τὸν τύραννον, ὡς μήτε ἀνεῖναι τὸ
αὐτοῦ καὶ θρασυνόμενον μήτε τὸ πικρὸν καὶ θυ-
ερεθίσαι, πυνθανόμενος τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὀλι-
ῶν καλῶν καὶ δικαίων· ὃς ζῶντας μὲν ἀνθρώπους
ον, ἐτέροις δὲ δέρματα συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων 35
ς καὶ τοὺς θηρευτικοὺς ἐπάγων κύνας διέσπα καὶ
ιζε παιδιᾷ ταύτῃ χρώμενος, Μελιβοίᾳ δὲ καὶ Σκο-

τούσσῃ, πόλεσιν ἐνσπόνδοις καὶ φίλαις, ἐκκλησιαζούσαις περιστήσας ἅμα τοὺς δορυφόρους ἡβηδὸν ἀπέσφαξε, τὴν δὲ λόγχην, ᾗ Πολύφρονα τὸν θεῖον ἀπέκτεινε, καθιερώσας καὶ καταστέψας ἔθυεν ὥσπερ θεῷ καὶ Τύχωνα προσηγόρευεν, τραγῳδὸν δέ ποτε θεώμενος Εὐριπίδου Τρῳάδας ὑποκρινόμενον ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ πέμψας πρὸς αὐτὸν ἐκέλευε θαῤῥεῖν καὶ μηδὲν ἀγωνίζεσθαι διὰ τοῦτο χεῖρον, οὐ γὰρ ἐκείνου καταφρονῶν ἀπελθεῖν, ἀλλ' αἰσχυνόμενος τοὺς πολίτας, εἰ μηδένα πώποτε τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευομένων ἠλεηκὼς ἐπὶ τοῖς Ἑκάβης καὶ Ἀνδρομάχης κακοῖς ὀφθήσεται δακρύων. Οὗτος μέντοι τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τοὔνομα καὶ τὸ πρόσχημα τῆς Ἐπαμινώνδου στρατηγίας καταπλαγεὶς

ἔπτηξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὣς κλίνας πτερόν·

καὶ τοὺς ἀπολογησομένους ταχὺ πρὸς αὐτὸν ἔπεμπεν. Ὁ 294 δὲ συνθέσθαι μὲν εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς τοιοῦτον ἄνδρα Θηβαίοις οὐχ ὑπέμεινε, σπεισάμενος δὲ τριακονθημέρους ἀνοχὰς τοῦ πολέμου καὶ λαβὼν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν ἀνεχώρησεν.

XXX. Οἱ δὲ Θηβαῖοι παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων αἰσθόμενοι πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα πρέσβεις ἀναβαίνοντας ὑπὲρ συμμαχίας ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ Πελοπίδαν ἄριστα βουλευσάμενοι πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνέβαινε διὰ τῶν βασιλέως ἐπαρχιῶν ὀνομαστὸς ὢν καὶ περιβόητος. Οὐ γὰρ ἠρέμα διῆκτο τῆς Ἀσίας οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ἡ δόξα τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους ἀγώνων, ἀλλ', ὡς ὁ πρῶτος περὶ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ἐξέδραμε λόγος, ἀεί τινος καινοῦ προστιθεμένου κατορθώματος, αὐξανομένη καὶ ἀναβαίνουσα ποῤῥωτάτω κατέσχεν. Ἔπειτα τοῖς ἐπὶ θύρας σατράπαις καὶ στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσιν ὀφθεὶς θαῦμα καὶ λόγον παρέσχεν, ὡς οὗτος ἀνήρ ἐστιν ὁ γῆς καὶ θαλάσσης ἐκβαλὼν Λακεδαιμονίους καὶ συστείλας ὑπὸ τὸν Ταΰγετον καὶ τὸν Εὐρώταν τὴν Σπάρτην τὴν ὀλίγον ἔμπροσθεν βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ καὶ Πέρσαις δι' Ἀγησιλάου τὸν περὶ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἐπαραμένην πόλεμον. Ταῦτά τ' οὖν ὁ Ἀρταξέρξης ἔχαιρε καὶ τὸν Πελοπίδαν ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζεν ἐπὶ τῇ δόξῃ καὶ μέγαν ἐποίει ταῖς τιμαῖς ὑπὸ τῶν μεγίστων εὐδαιμονίζεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενος δοκεῖν. Ἐπεὶ

καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ εἶδε καὶ τοὺς λόγους κατενόησε, τῶν
ν Ἀττικῶν βεβαιοτέρους, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἁπλουστέ-
ους ὄντας, ἔτι μᾶλλον ἠγάπησε καὶ πάθος βασιλικὸν πα-
ὶν οὐκ ἀπεκρύψατο τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τιμὴν οὐδ' ἔλαθε
ὺς ἄλλους πρέσβεις πλεῖστον νέμων ἐκείνῳ. Καίτοι δοκεῖ
λιστα τῶν Ἑλλήνων Ἀνταλκίδαν τιμῆσαι τὸν Λακεδαιμό-
ν, ᾧ τὸν στέφανον, ὃν πίνων περιέκειτο, βάψας εἰς μύ-
ν ἀπέστειλε. Πελοπίδᾳ δὲ οὕτω μὲν οὐκ ἐνετρύφησε, δῶρα
λαμπρότατα καὶ μέγιστα τῶν νομιζομένων ἐξέπεμψε καὶ
ς ἀξιώσεις ἐπεκύρωσεν, αὐτονόμους μὲν εἶναι τοὺς Ἕλ-
νας, οἰκεῖσθαι δὲ Μεσσήνην, Θηβαίους δὲ πατρικοὺς φί-
ους νομίζεσθαι βασιλέως. Ταύτας ἔχων τὰς ἀποκρίσεις,
ν δὲ δώρων οὐδὲν, ὅ τι μὴ χάριτος ἦν σύμβολον καὶ φι-
φροσύνης, δεξάμενος ἀνέζευξεν· ὃ καὶ μάλιστα τοὺς ἄλ-
ους πρέσβεις διέβαλε. Τιμαγόραν γοῦν Ἀθηναῖοι κρίναντες
κτείναν· εἰ μὲν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν δωρεῶν, ὀρθῶς καὶ
αίως. Οὐ γὰρ μόνον χρυσίον οὐδ' ἀργύριον ἔλαβεν, ἀλλὰ
ὶ κλίνην πολυτελῆ καὶ στρώτας θεράποντας, ὡς τῶν Ἑλ-
νων οὐκ ἐπισταμένων, ἔτι δὲ βοῦς ὀγδοήκοντα καὶ βουκό-
ους, ὡς δὴ πρὸς ἀῤῥωστίαν τινὰ γάλακτος βοείου δεόμε-
ς. Τέλος δὲ κατέβαινεν ἐπὶ θάλασσαν ἐν φορείῳ κομιζό-
νος· καὶ τέσσαρα τάλαντα τοῖς κομίζουσι μισθὸς ἐδόθη
ρὰ βασιλέως. Ἀλλ' ἔοικεν οὐχ ἡ δωροδοκία μάλιστα παρο-
ναι τοὺς Ἀθηναίους· Ἐπικράτους γοῦν ποτὲ τοῦ σακε-
όρου μήτ' ἀρνουμένου δῶρα δέξασθαι παρὰ βασιλέως ψή-
σμά τε γράψειν φάσκοντος, ἀντὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων χειρο-
νεῖσθαι κατ' ἐνιαυτὸν ἐννέα πρέσβεις πρὸς βασιλέα τῶν
ποτικῶν καὶ πενήτων, ὅπως λαμβάνοντες εὐπορῶσιν, ἐγέ-
σεν ὁ δῆμος· ἀλλ' ὅτι Θηβαίοις ἐγεγόνει πάντα χαλεπῶς
ρον, οὐ λογιζόμενοι τὴν Πελοπίδου δόξαν, ὅσων ἦν ῥη-
ρειῶν καὶ λόγων κρείττων παρ' ἀνθρώπῳ θεραπεύοντι
ὸς τῶν ὅπλων ἀεὶ κρατοῦντας.

XXXI. Ἡ μὲν οὖν πρεσβεία τῷ Πελοπίδᾳ προσέθηκεν
μικρὰν εὔνοιαν ἐπανελθόντι διὰ τὸν Μεσσήνης συνοικι-
ὸν καὶ τὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων αὐτονομίαν. Ἀλεξάνδρου
τοῦ Φεραίου πάλιν ἐς τὴν αὑτοῦ φύσιν ἀναδραμόντος καὶ
σσαλῶν μὲν οὐκ ὀλίγας περικόπτοντος πόλεις, Φθιώτας

δὲ καὶ Ἀχαιοὺς ἅπαντας καὶ τὸ Μαγνήτων ἔθνος ἔρῳ
πεποιημένου, πυνθανόμεναι Πελοπίδαν ἐπανήκειν αὖ
εὐθὺς ἐπρέσβευον εἰς Θήβας αἰτούμεναι δύναμιν πα
τηγὸν ἐκεῖνον. Ψηφισαμένων δὲ τῶν Θηβαίων πρ
καὶ ταχὺ πάντων ἑτοίμων γενομένων καὶ τοῦ στρατηγ
ἔξοδον ὄντος, ὁ μὲν ἥλιος ἐξέλιπε καὶ σκότος ἐν ἡμ
πόλιν ἔσχεν, ὁ δὲ Πελοπίδας ὁρῶν πρὸς τὸ φάσμα
ταραγμένους ἅπαντας οὐκ ᾤετο δεῖν βιάζεσθαι κατα
καὶ δυσέλπιδας ὄντας οὐδ' ἀποκινδυνεύειν ἐν ἐκτακτ
πολίταις, ἀλλ' ἑαυτὸν μόνον τοῖς Θεσσαλοῖς ἐκδ
τριακοσίους τῶν ἱππέων ἑθελοντὰς ἀναλαβὼν καὶ
ἐξώρμησεν, οὔτε τῶν μάντεων ἐώντων οὔτε τῶν ἄλλ
προθυμουμένων πολιτῶν· μέγα γὰρ ἐδόκει καὶ πρὸς
λαμπρὸν ἐξ οὐρανοῦ γεγονέναι σημεῖον. Ὁ δ' ἦν μὲν
ὀργὴν ὧν καθύβριστο θερμότερος ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον
δὲ καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ νοσοῦσαν ἤδη καὶ διεφθαρμ
ῥήσειν ἐξ ὧν διείλεκτο τῇ Θήβῃ. Μάλιστα δ' αὐτὸν κα
κάλει τὸ τῆς πράξεως κάλλος ἐπιθυμοῦντα καὶ φιλοτ
νον, ἐν οἷς χρόνοις Λακεδαιμόνιοι Διονυσίῳ τῷ Σικελ
ράννῳ στρατηγοὺς καὶ ἁρμοστὰς ἔπεμπον, Ἀθηναῖοι
σθοδότην Ἀλέξανδρον εἶχον καὶ χαλκοῦν ἵστασαν ὡς
την, τότε τοῖς Ἕλλησιν ἐπιδεῖξαι Θηβαίους μόνους ὑ
τυραννουμένων στρατευομένους καὶ καταλύοντας
Ἕλλησι τὰς παρανόμους καὶ βιαίους δυναστείας.

XXXII. Ὡς οὖν εἰς Φάρσαλον ἐλθὼν ἠθροίζε τὴ
μιν, εὐθὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ Θ
μὲν ὀλίγους περὶ τὸν Πελοπίδαν ὁρῶν, αὐτὸς δὲ
ἔχων ἢ διπλασίους ὁπλίτας τῶν Θεσσαλῶν ἀπήντα
Θετίδιον. Εἰπόντος δέ τινος τῷ Πελοπίδᾳ πολλοὺς
τὸν τύραννον ἐπέρχεσθαι „Βέλτιον," ἔφη, „πλείο
νικήσομεν." Ἀνατεινόντων δὲ πρὸς τὸ μέσον κατὰ
λουμένας Κυνὸς κεφαλὰς λόφων περικλινῶν καὶ
ὥρμησαν ἀμφότεροι τούτους καταλαβεῖν τοῖς πεζοῖς
δ' ἱππεῖς ὁ Πελοπίδας πολλοὺς κἀγαθοὺς ὄντας ἐφ
ἱππεῦσι τῶν πολεμίων. Ὡς δ' οὗτοι μὲν ἐκράτουν κ
ἐξέπεσον εἰς τὸ πεδίον τοῖς φεύγουσιν, ὁ δ' Ἀλέξανδρ
τοὺς λόφους καταλαβὼν, τοῖς ὁπλίταις τῶν Θεσσαλ

ἐπερχομένοις καὶ πρὸς ἰσχυρὰ καὶ μετέωρα χωρία βιαιοις ἐμβαλὼν ἔκτεινε τοὺς πρώτους, οἱ δ' ἄλλοι πληγὰς ντες οὐδὲν ἔπρασσον. Κατιδὼν οὖν ὁ Πελοπίδας τοὺς ππεῖς ἀνεκαλεῖτο καὶ πρὸς τὸ συνεστηκὸς τῶν πολεμίων ναν ἐλέλευεν, αὐτὸς δὲ συνέμιξε δρόμῳ τοῖς περὶ τοὺς μαχομένοις εὐθὺς τὴν ἀσπίδα λαβών· καὶ διὰ τῶν θεν ὠσάμενος εἰς τοὺς πρώτους τοσαύτην ἐνεποίησε ῥώ- καὶ προθυμίαν ἅπασιν, ὥστε καὶ τοῖς πολεμίοις ἑτέρους ὸ γεγονότας καὶ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐπέρχεσθαι. Καὶ μὲν ἢ τρεῖς ἀπεκρούσαντο προσβολὰς, ὁρῶντες δὲ καὶ νους ἐμβαίνοντας εὐρώστως καὶ τὴν ἵππον ἀπὸ τῆς διώ- ἀναστρέφουσαν εἶξαν ἐπὶ σκέλος ποιούμενοι τὴν ἀνα- ησιν. Ὁ δὲ Πελοπίδας ἀπὸ τῶν ἄκρων κατιδὼν ἅπαν τρατόπεδον τῶν πολεμίων οὔπω μὲν εἰς φυγὴν τετραμ- ν, ἤδη δὲ θορύβου καὶ ταραχῆς ἀνακιμπλάμενον, ἔστη περιεσκόπησεν αὐτὸν ζητῶν τὸν Ἀλέξανδρον. Ὡς δ' εἶ- ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ παραθαῤῥύνοντα καὶ συντάττοντα τοὺς ὑφόρους, οὐ κατέσχε τῷ λογισμῷ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ πρὸς βλέψιν ἀναφλεχθεὶς καὶ τῷ θυμῷ παραδοὺς τὸ σῶμα τὴν ἡγεμονίαν τῆς πράξεως πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐξαλό- ἐφέρετο βοῶν καὶ προκαλούμενος τὸν τύραννον. Ἐκεῖ- ὲν οὖν οὐκ ἐδέξατο τὴν ὁρμὴν οὐδ' ὑπέμεινεν, ἀλλ' γγὰν πρὸς τοὺς δορυφόρους ἐνέκρυψεν ἑαυτόν. Τῶν ισθοφόρων οἱ μὲν πρῶτοι συμβαλόντες εἰς χεῖρας ἀνε- αν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου, τινὲς δὲ καὶ πληγέντες ἐτελεύ- ν, οἱ δὲ πολλοὶ τοῖς θόραξι πόῤῥωθεν διὰ τῶν ὅπλων ντες αὐτὸν κατετραυμάτιζον, ἕως οἱ Θεσσαλοὶ περι- ήσαντες ἀπὸ τῶν λόφων δρόμῳ προσεβοήθησαν, ἤδη πάντος, οἵ τε ἱππεῖς προσελάσαντες ὅλην ἐτρέψαντο ράλαγγα καὶ διώξαντες ἐπὶ πλεῖστον ἐνέπλησαν νεκρῶν πλέον ἢ τρισχιλίους καταβαλόντες.

XXXIII. Τὸ μὲν οὖν Θηβαίων τοὺς παρόντας ἐπὶ τῇ Πελοπίδου τελευτῇ βαρέως φέρειν πατέρα καὶ σωτῆρα διδάσκαλον τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων ἀγαθῶν ἀποῦσης ἐκείνου οὐ πάνυ θαυμαστὸν ἦν. Οἱ δὲ Θεσσαλοὶ ὲ σύμμαχοι πᾶσαν ἀνθρωπίνῃ πρέπουσαν ἀρετῇ τιμὴν φηφίσμασιν ὑπερβαλόντες ἔτι μᾶλλον ἐπεδείξαντο τοῖς

πάθεσι τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα χάριν. Τοὺς μὲν γὰρ
γονότας τῷ ἔργῳ λέγουσι μήτε θάρακα θέσθαι μήτε
ἐκχαλινῶσαι μήτε τραῦμα δήσασθαι πρότερον, ὡς
το τὴν ἐκείνου τελευτὴν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὅπλων θ
ἰόντας ἐπὶ τὸν νεκρὸν ὥσπερ αἰσθανόμενον τὰ τῶν
κύκλῳ περὶ τὸ σῶμα σωρεύειν λάφυρα, κεῖραι δὲ
κείρασθαι δὲ καὶ αὐτοὺς, ἀπιόντας δὲ πολλοὺς ἐπὶ
μήτε πῦρ ἀνάψαι μήτε δεῖπνον ἑλέσθαι, σιγὴν δὲ κα
φειαν εἶναι τοῦ στρατοπέδου παντὸς, ὥσπερ οὐ τε
των ἐπιφανεστάτην νίκην καὶ μεγίστην, ἀλλ' ἡττημέν
τοῦ τυράννου καὶ καταδεδουλωμένων. Ἐκ δὲ τῶν
ὡς ἀπηγγέλθη ταῦτα, παρῆσαν αἵ τ' ἀρχαὶ καὶ μετ'
ἔφηβοι καὶ παῖδες καὶ ἱερεῖς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ
τος τρόπαια καὶ στεφάνους καὶ πανοπλίας χρυσῶς ἐκ
τες. Ὡς δ' ἔμελλεν ἐκκομίζεσθαι τὸ σῶμα, προσελθὼ
πρεσβύτατοι τῶν Θεσσαλῶν ἡγοῦντο τοὺς Θηβαίους
τῶν θάψαι τὸν νεκρόν. Εἷς δ' αὐτῶν ἔλεγεν· „Ἄνδρ
μαχοι, χάριν αἰτοῦμεν παρ' ὑμῶν κόσμον ἡμῖν ἐπ'
τοσαύτῃ καὶ παραμυθίαν φέρουσαν. Οὐ γὰρ ζῶντα Θ
Πελοπίδαν προπέμψουσιν οὐδ' αἰσθανομένῳ τὰς ἀξία
ἀποδώσουσιν, ἀλλ' ἐὰν ψαῦσαί τε τοῦ νεκροῦ τύχω
δι' αὐτῶν κοσμῆσαι καὶ θάψαι τὸ σῶμα, δόξομεν ὑμ
ἀπιστεῖν, ὅτι μείζων ἡ συμφορὰ γέγονε Θετταλοῖς
βαίοις· ὑμῖν μὲν γὰρ ἡγεμόνος ἀγαθοῦ μόνον, ἡμῖν
τούτου καὶ τῆς ἐλευθερίας στέρεσθαι συμβέβηκε. Π
ἔτι τολμήσομεν αἰτῆσαι στρατηγὸν ἄλλον παρ' ὑμ
ἀποδόντες Πελοπίδαν;" Ταῦτα μὲν οἱ Θηβαῖοι
ρησαν.

XXXIV. Ἐκείνων δὲ τῶν ταφῶν οὐ δοκοῦσιν
λαμπρότεραι γενέσθαι τοῖς τὸ λαμπρὸν οὐκ ἐν ἐλέφ
χρυσῷ καὶ πορφύραις εἶναι νομίζουσιν, ὥσπερ
ὑμνῶν καὶ θαυμάζων τὴν Διονυσίου ταφὴν οἷον
μεγάλης τῆς τυραννίδος ἐξόδιον θεατραιὸν γενομένη
ανδρος δ' ὁ μέγας, Ἡφαιστίωνος ἀποθανόντος,
ἵππους ἔκειρε καὶ ἡμιόνους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπάλξεις
τῶν τειχῶν, ὡς ἂν δοκοῖεν αἱ πόλεις πενθεῖν
σθεν μορφῆς κούριμον σχῆμα καὶ ἄτιμον

τε μὲν οὖν, προστάγματα δεσποτῶν ὄντα καὶ μετὰ πολ-
ἀνάγκης περαινόμενα καὶ μετὰ φθόνου τῶν τυχόντων
μίσους τῶν βιαζομένων, οὐδεμιᾶς χάριτος ἦν οὐδὲ τι-
, ὄγκου δὲ βαρβαρικοῦ καὶ τρυφῆς καὶ ἀλαζονείας ἐπί-
ις, εἰς μικρὰ καὶ ἄζηλα τὴν περιουσίαν διατιθεμένων. 5
ὁ δὲ δημοτικὸς ἐπὶ ξένης τεθνηκὼς, οὐ γυναικὸς, οὐ
ων, οὐ συγγενῶν παρόντων, οὐ δεομένου τινὸς, οὐκ
γάζοντος, ὑπὸ θήμων τοσούτων καὶ πόλεων ἁμιλλωμέ-
προπεμπόμενος καὶ συνεκκομιζόμενος καὶ στεφανούμενος
ους ἰδόκει τὸν τελειότατον ἀπέχειν εὐδαιμονισμόν. Οὐ 10
, ὡς Λίσωπος ἔφασκε, χαλεπώτατός ἐστιν ὁ τῶν εὐτυ-
νων θάνατος, ἀλλὰ μακαριώτατος, εἰς ἀσφαλῆ χώραν
ὐφραξίας κατατιθέμενος τῶν ἀγαθῶν καὶ τύχῃ μετα-
ισθαι οὐκ ἀπολείπων. Διὸ βέλτιον ὁ Δάκων τὸν Ὀλυμ-
νίκην Διαγόραν, ἐπιδόντα μὲν υἱοὺς στεφανουμένους 15
υμπίασιν, ἐπιδόντα δ' υἱωνοὺς καὶ θυγατριδοῦς, ἀσπα-
ενος „Κάτθανε" εἶπε „Διαγόρα· οὐκ εἰς τὸς Ὄλυμπον
βήσῃ." Τὰς δὲ Ὀλυμπικὰς καὶ Πυθικὰς νίκας οὐκ ἂν
εἷ τις εἰς τὸ αὐτὸ συνθεὶς ἀπάσας ἑνὶ τῶν Πελοπίδου
αβαλεῖν ἀγώνων ἀξιώσειεν, οὗς πολλοὺς ἀγωνισάμενος 20
ατορθώσας καὶ τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ
σας τέλος ἐν τῇ τρισκαιδεκάτῃ Βοιωταρχίᾳ τυραννοκτο-
μεμιγμένην ἀριστείαν ἀριστεύων ὑπὲρ τῆς τῶν Θεσσα-
ἐλευθερίας ἀπέθανεν.

XXXV. Ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ μεγάλα μὲν ἐλύπησε τοὺς 25
μάχους, μείζονα δ' ὠφέλησε. Θηβαῖοι γὰρ, ὡς ἐπέθον-
ὴν τοῦ Πελοπίδου τελευτὴν, εὐθυμίαν ἀναβολὴν ποιη-
ενοι τῆς τιμωρίας κατὰ τάχος ἐστράτευσαν ὁπλίταις μὲν
μυρίοις, ἱππεῦσι δ' ἑκατοσίοις, ἡγουμένου Μαλκίτου
Διογείτονος. Καταλαβόντες δὲ συνεστηκότα καὶ περι- 30
ρατόν τῆς δυνάμεως Ἀλέξανδρον ἠνάγκασαν Θεσσαλοῖς
ποδοῦναι τὰς πόλεις, ἃς εἶχεν αὐτῶν, Μάγνητας δὲ
Φθιώτας καὶ Ἀχαιοὺς ἀφεῖναι καὶ τὰς φρουρὰς ἐξαγα-
, ὁμήσαι δ' αὐτὸν ἐφ' οὓς ἂν ἡγῶνται Θηβαῖοι καὶ κα-
ωσεν ἀπολουθήσειν. Θηβαῖοι μὲν οὖν τούτοις ἠρκέσθη- 35
. Ἦν δ' ὀλίγον ὕστερον τοῖς Θεοῖς ὑπὲρ Πελοπίδου δί-
ῶσαι, διηγήσομαι. Θήβην τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ πρᾶ-

τον μέν, ὡς εἴρηται, Πελοπίδας ἐδίδαξε μὴ φοβεῖσθαι
ἔξω λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν τῆς τυραννίδος ἐν
ὅπλοις καὶ τῶν φυλάκων οὖσαν· ἔπειτα δὲ φοβουμέ
ἀπιστίαν αὐτοῦ καὶ μισοῦσα τὴν ὠμότητα συνθεμέν
τῶν ἀδελφῶν τριῶν ὄντων, Τισιφόνου, Πυθολάου,
φρονος, ἐπεχείρει τόνδε τὸν τρόπον. Τὴν μὲν ἄλλην
τοῦ τυράννου κατεῖχον αἱ φυλακαὶ τῶν παρανυκτερευ
ὁ δὲ θάλαμος, ἐν ᾧ καθεύδειν εἰώθεσαν, ὑπερῷος
πρὸ αὐτοῦ φυλακὴν εἶχε κύων δεδεμένος πᾶσι φοβερὸ
αὐτοῖς ἐκείνοις καὶ ἑνὶ τῶν οἰκετῶν τῷ τρέφοντι. Κα
οὖν ἔμελλε καιρὸν ἐπιχειρεῖν ἡ Θήβη, τοὺς μὲν ἀδε
ἀφ' ἡμέρας εἶχε πλησίον ἐν οἴκῳ τινὶ κεκρυμμένους,
θοῦσα δέ, ὥσπερ εἰώθει, μόνη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο
καθεύδοντα καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν προελθοῦσα τῷ μὲ
τῃ προσέταξεν ἀπάγειν ἔξω τὸν κύνα, βούλεσθαι γὰρ
παύσασθαι μεθ' ἡσυχίας ἐκεῖνον, αὐτὴ δὲ τὴν κλίμακα
φοβουμένη μὴ κτύπον παράσχῃ τῶν νεανίσκων ἀναβαιν
ἐρίοις κατεστόρεσεν, εἶτα οὕτως ἀναγαγοῦσα τοὺς ἀδε
ξιφήρεις καὶ στήσασα πρὸ τῶν θυρῶν εἰσῆλθεν αὐτ
καθελοῦσα τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς κρεμάμενον σ
εἶναι τοῦ κατέχεσθαι τὸν ἄνδρα καὶ καθεύδειν ἔδειξεν
ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν νεανίσκων καὶ κατοκνούντων,
ζουσα καὶ διομνυμένη μετ' ὀργῆς αὐτὴ τὸν Ἀλέξανδρον
γείρασα μηνύσειν τὴν πρᾶξιν, αἰσχυνθέντας αὐτοὺ
καὶ φοβηθέντας εἰσήγαγε καὶ περιέστησε τῇ κλίνῃ π
φουσα τὸν λύχνον. Τῶν δὲ ὁ μὲν τοὺς πόδας κατεῖ
σας, ὁ δὲ τὴν κεφαλὴν λαβόμενος τῶν τριχῶν ἀνέκλα
δὲ τρίτος τῷ ξίφει τύπτων αὐτὸν διεχρήσατο, τῷ μὲ
τῆς τελευτῆς πρᾳότερον ἴσως ἢ προσῆκον ἦν ἀποθα
τῷ δὲ μόνον ἢ πρῶτον τυράννων ὑπὸ γυναικὸς ἰδία
σθαι καὶ τῇ μετὰ θάνατον αἰκίᾳ τοῦ σώματος ῥιφέ
πατηθέντος ὑπὸ τῶν Φεραίων ἄξια πεπονθέναι
τῶν παρανομημάτων.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.

ἦμον δὲ Κλαύδιον τὸν πεντάκις ὑπατεύσαντα Ῥωμαίων
τον μὲν υἱὸν γενέσθαι λέγουσι, πληθῆναι δὲ τῶν ἀπὸ
κλου πρῶτον Μάρκελλον, ὅπερ ἐστὶν Ἀρήϊον, ὡς φησι
δάνιος. Ἦν γὰρ τῇ μὲν ἐμπειρίᾳ πολεμικὸς, τῷ δὲ
τι ῥωμαλέος, τῇ δὲ χειρὶ πλήκτης, τῇ δὲ φύσει φιλο-
μος κἀν τούτῳ δὴ πολὺ τὸ γαῦρον καὶ ἀγέρωχον ἐπι-
ων ἐν τοῖς ἀγῶσι, τῷ δ' ἄλλῳ τρόπῳ σώφρων, φιλάν-
νος, Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ λόγων ἄχρι τοῦ τιμᾶν καὶ
άζειν τοὺς κατορθοῦντας ἐραστὴς, αὐτὸς δ' ὑπ' ἀσχο-
ᾳ' ὅσον ἦν πρόθυμος ἀσκῆσαι καὶ μαθεῖν οὐκ ἐξικό-
ς. Εἰ γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις ὁ θεὸς, ὥσπερ Ὅμη-
ξήκειν,

ἐκ νεότητος ἔδακε καὶ ἐς γῆρας τολυπεύειν
ἀργαλέους πολέμους,

οἷς τότε πρωτεύουσι Ῥωμαίων, οἳ νέοι μὲν ὄντες περὶ
λίαν Καρχηδονίοις, ἀκμάζοντες δὲ Γαλάταις ὑπὲρ αὐ-
ταλίας ἐπολέμουν, ἤδη δὲ γηρῶντες Ἀννίβᾳ πάλιν συν-
το καὶ Καρχηδονίοις, οὐκ ἔχοντες ὥσπερ οἱ πολλοὶ διὰ
ν ἀνάπαυσιν στρατειῶν, ἀλλ' ἐπὶ στρατηγίας πολέμων
ἡγεμονίας κατ' εὐγένειαν καὶ ἀρετὴν ἀγόμενοι.

I. Μάρκελλος δὲ πρὸς οὐδὲν μὲν ἦν μάχης εἶδος ἀργὸς
δυσκίνητος, αὐτὸς δ' αὐτοῦ κράτιστος ἐν τῷ μονομα-
νούμενος οὐδεμίαν πρόκλησιν ἔφυγε, πάντας δὲ τοὺς
ιλεσαμένους ἀπέκτεινεν. Ἐν δὲ Σικελίᾳ τὸν ἀδελφὸν
λίου πυνθανόμενον διέσωσεν ὑπερασπίσας καὶ ἀποκτεί-
νους ἐπιφερομένους. Ἀνθ' ὧν ὅτι μὲν ἔτι νέῳ στέφα-
καὶ γέρα παρὰ τῶν στρατηγῶν ἦσαν, εὐδοκιμοῦντα δὲ
ν ἀγορανόμων μὲν ἀπέδειξε τῆς ἐπιφανεστέρας τάξεως

ὁ δῆμος, οἱ δ' ἱερεῖς ἀγόνατα. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἱερωσύνης εἶδος, ᾧ μάλιστα τὴν ἀπ' οἰωνῶν μαντικὴν ἐπιβλέπειν καὶ παραφυλάττειν νόμος δέδωκεν. Ἠναγκάσθη δ' ἀγορανομεῖν δίκην ἀβούλητον εἰσενεγκεῖν. Ἦν γὰρ αὐτῷ παῖς ὁμώνυμος ἐν ὥρᾳ τὴν ὄψιν ἐκπρεπὴς, οὐχ ἧττον δὲ τῇ σωφροσύνῃ καὶ πεπαιδεῦσθαι περίβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Τούτῳ Καπετωλῖνος ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἀσελγὴς ἀνὴρ καὶ θρασὺς, ἐρῶν λόγους προσήνεγκε. Τοῦ δὲ παιδὸς τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀποτρίψαμένου τὴν πεῖραν, ὡς δ' αὖθις ἐπεχείρησε, κατεπόντιος πρὸς τὸν πατέρα, βαρέως ἐνεγκὼν ὁ Μάρκελλος προσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ πολλὰς μὲν ἀποδράσεις καὶ παραγραφὰς ἐμηχανᾶτο τοὺς δημάρχους ἐπικαλούμενος, ἐκείνων δὲ μὴ προσδεχομένων τὴν ἐπίκλησιν ἀρνήσει τὴν αἰτίαν ἔφυγε. Καὶ μάρτυρος οὐδενὸς τῶν λόγων γεγονότος ἔδοξε μετακέμπεσθαι τὸν παῖδα τῇ βουλῇ. Παραγενομένου δ' ἰδόντες ἐρύθημα καὶ δάκρυον καὶ μεμιγμένον ἀκαύστῳ τῷ θυμουμένῳ τὸ αἰδούμενον οὐδενὸς ἄλλου δεηθέντες τεκμηρίου κατεψηφίσαντο καὶ χρήμασιν ἐζημίωσαν Καπετωλῖνον· ἐξ ὧν ὁ Μάρκελλος ἀργυρώματα λοιβεῖα ποιησάμενος τοῖς θεοῖς καθιέρωσεν.

III. Ἐπεὶ δὲ τοῦ πρώτου τῶν Καρχηδονίων πολέμου ἔτει δευτέρῳ καὶ εἰκοστῷ συναιρεθέντος ἀρχαὶ πάλιν Γαλατικῶν ἀγώνων διεδέχοντο τὴν Ῥώμην, οἱ δὲ τὴν ὑπαλπίαν νεμόμενοι τῆς Ἰταλίας Ἰνσομβρες, Κελτικὸν ἔθνος, μεγάλα καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες δυνάμεις ἐκάλουν καὶ μετεπέμποντο Γαλατῶν τοὺς μισθοῦ στρατευομένους, οἳ Γεσσάται καλοῦνται, θαυμαστὸν μὲν ἐδόκει καὶ τύχης ἀγαθῆς γενέσθαι τὸ μὴ συῤῥαγῆναι τὸν Κελτικὸν εἰς τὸ αὐτὸ τῷ Λιβυκῷ πόλεμον, ἀλλ' ὥσπερ ἐφεδρείαν εἰληφότας τοὺς Γαλάτας ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀτρεμήσαντας μαχομένων ἐκείνων οὕτω τότε δὴ τοῖς νενικηκόσιν ἐκποδὼν εἶναι καὶ προκαλεῖσθαι σχολὴν ἄγοντας· οὐ μὴν ἀλλὰ μέγαν ἦ τε χώρα παρεῖχε φόβον δι' ἐγγύτητα τὴν γειτνίασιν ὁμόρῳ καὶ προσοίκῳ πολέμῳ συνοικοῦσαν καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῶν Γαλατῶν, οὓς μάλιστα Ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἁλοῦσαν λόντες, ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ Γαλατικὸς πόλεμος ἐκλάβοι

πόλεμος. Ἐδήλου δὲ καὶ τὸν φόβον αὐτῶν ἥ τε παρασκευὴ (μυριάδες γὰρ ἐν ὅπλοις ἅμα τοσαῦται Ῥωμαίων οὔτε πρότερον οὔτε ὕστερον γενέσθαι λέγονται) καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καινοτομούμενα· βαρβαρικὸν μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδ' ἔκφυλον ἐπιτηδεύοντες, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα ταῖς δόξαις Ἑλληνικῶς διακείμενοι καὶ πρᾴως πρὸς τὰ θεῖα, τότε τοῦ πολέμου συμπεσόντος ἠναγκάσθησαν εἶξαι λογίοις τισὶν ἐκ τῶν Σιβυλλείων καὶ δύο μὲν Ἕλληνας, ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο δὲ Γαλάτας ὁμοίως ἐν τῇ καλουμένῃ βοῶν ἀγορᾷ κατορύξαι ζῶντας, οἷς ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ Νοεμβρίῳ μηνὶ δρῶσιν Ἕλληνι καὶ Γαλάταις ἀποῤῥήτους καὶ ἀθεάτους ἱερουργίας.

IV. Οἱ μὲν οὖν πρῶτοι τῶν ἀγώνων νίκας τε μεγάλας καὶ σφάλματα τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέγκαντες εἰς οὐδὲν ἐτελεύτησαν πέρας βέβαιον. Φλαμινίου δὲ καὶ Φουρίου τῶν ὑπάτων μεγάλαις ἐκστρατευσάντων δυνάμεσιν ἐπὶ τοὺς Ἴνσομβρας ἄφθη μὲν αἵματι ῥέων ὁ διὰ τῆς Πικηνίδος χώρας ποταμὸς, ἐλέχθη δὲ τρεῖς σελήνας φανῆναι περὶ πόλιν Ἀρίμινον, οἱ δὲ ἐπὶ ταῖς ὑπατικαῖς ψηφοφορίαις παραφυλάττοντες τοὺς οἰωνοὺς ἱερεῖς διεβεβαιοῦντο μοχθηρὰς καὶ δυσόρνιθας αὐτοῖς γεγονέναι τὰς τῶν ὑπάτων ἀναγορεύσεις. Εὐθὺς οὖν ἔπεμψεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον γράμματα καλοῦσα καὶ μεταπεμπομένη τοὺς ὑπάτους, ὅπως ἐπανελθόντες ᾗ τάχιστα τὴν ἀρχὴν ἀπείπωνται καὶ μηδὲν ὡς ὕπατοι φθάσωσι πρᾶξαι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ταῦτα δεξάμενος τὰ γράμματα Φλαμίνιος οὐ πρότερον ἔλυσεν ἢ κάχῃ συνάψας τρέψασθαι τοὺς βαρβάρους καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιδραμεῖν. Ὡς οὖν ἐπανῆλθε μετὰ πολλῶν λαφύρων, οὐκ ἀπήντησεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι καλούμενος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν οὐδ' ἐπείσθη τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' ἐνύβρισε καὶ κατεφρόνησε, μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἀποψηφίσασθαι τὸν ἐξιάμβον αὐτῷ, θριαμβεύσαντα δὲ ἰδιώτην ἐποίησεν ἀναγκάσας ἐξομόσασθαι τὴν ὑπατείαν μετὰ τοῦ συνάρχοντος. Οὕτω πάντα τὰ πράγματα Ῥωμαίοις εἰς τὸν θεὸν ἀνήγετο, μαντειῶν δὲ καὶ πατρίων ὑπεροψίαν οὐδ' ἐπὶ ταῖς μεγίσταις εὐπραξίαις ἀπεδέχοντο μεῖζον ἡγούμενοι πρὸς σωτηρίαν πόλεως τὸ θαυμάζειν τὰ θεῖα τοὺς ἄρχοντας ἢ τὸ κρατεῖν τῶν πολεμίων.

V. *Τιβέριος οὖν Σεμπρώνιος, ἀνὴρ δι' ἀνδρείαν καὶ καλοκαγαθίαν οὐδενὸς ἧττον ἀγαπηθεὶς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐπέδειξε μὲν ὑπατεύων διαδόχους Σκιπίωνα Νασικᾶν καὶ Γάϊον Μάριον, ἤδη δ' ἐχόντων αὐτῶν ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα ἱερατικοῖς ὑπομνήμασιν ἐντυχὼν εὗρεν ἠγνοημένον ὑφ' αὐτοῦ τι τῶν πατρίων. Ἦν δὲ τοιοῦτον· ὅταν ἄρχων ἐπ' ὠνίοις καθεζόμενος ἔξω πόλεως ἔχων οἶκον ἢ σκηνὴν μεμισθωμένην ὑπ' αἰτίας τινὸς ἀναγκασθῇ, μήπω γεγονότων σημείων βεβαίων, ἐπανελθεῖν εἰς πόλιν, ἀφεῖναι ἐχρῆν τὸ προμεμισθωμένον οἴκημα καὶ λαβεῖν ἕτερον, ἐξ οὗ ποιήσεται τὴν θέαν αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς. Τοῦτ' ἔλαθεν, ὡς ἔοικε, τὸν Τιβέριον καὶ δὶς τῷ αὐτῷ χρησάμενος ἀπέδειξε τοὺς εἰρημένους ἄνδρας ὑπάτους· ὕστερον δὲ γνοὺς τὴν ἁμαρτίαν ἀνήνεγκε πρὸς τὴν σύγκλητον. Ἡ δ' οὐ κατεφρόνησε, καίτοι μικροῦ ὄντος τοῦ ἐλλείμματος, ἀλλ' ἔγραψε τοῖς ἐνδράσι· καὶ ἐκεῖνοι τὰς ἐπαρχίας ἀπολιπόντες ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην ταχὺ καὶ κατέθεντο τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη. Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους καὶ δύο ἱερεῖς ἐπιφανέστατοι τὰς ἱερωσύνας ἀφῃρέθησαν, Κορνήλιος μὲν Κέθηγος, ὅτι τὰ σπλάγχνα τοῦ ἱερείου παρὰ τάξιν ἐπέδωκε, Κούϊντος δὲ Σουλπίκιος ἐπὶ τῷ θύοντος αὐτοῦ τὸν κορυφαῖον ἀποῤῥυῆναι τῆς κεφαλῆς πίλον, ὃν οἱ καλούμενοι Φλαμίνιοι φοροῦσιν. Μινουκίου δὲ δικτάτορος ὑπάρχον ἀποδείξαντος Γάϊον Φλαμίνιον, ἐκεῖ τρισμὸς ἡνούθει μυὸς, ὃν σόρικα καλοῦσιν, ἀποφηφισάμενοι τοῦτον αὖθις ἑτέρους κατέστησαν. Καὶ τὴν ἐν οὕτω μικροῖς ἀκρίβειαν φυλάττοντες οὐδεμίᾳ προεμίγνυσαν δεισιδαιμονίᾳ τῷ μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ παρεκβαίνειν τῶν πατρίων.*

VI. *Ὡς δ' οὖν ἐξωμόσαντο τὴν ἀρχὴν οἱ περὶ τὸν Φλαμίνιον, διὰ τῶν καλουμένων μεσοβασιλείων ὕπατος ἀπεδείκνυται Μάρκελλος· καὶ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀποδείκνυσιν αὐτῷ συνάρχοντα Γναῖον Κορνήλιον. Ἐλέχθη μὲν οὖν, ὡς πολλὰ συμβατικὰ τῶν Γαλατῶν λεγόντων καὶ τῆς βουλῆς εἰρηναῖα βουλομένης ὁ Μάρκελλος ἐξετράχυνε τὸν δῆμον, ἵνα τὸν πόλεμον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γενομένης εἰρήνης ἀνεκαίνισαν τὸν πόλεμον οἱ Γεσσάται δοκοῦσι τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλόντες, καὶ τοὺς Ἰνσόμβρους ἐπάραντες* (τρισμύριοι γὰρ ὄντες

γενόμενοι πολλαπλασίοις ἐκείνοις οὖσι) καὶ μέγα φρονοῦντες εὐθὺς ἐπ' Ἀνίβρᾶς ὥρμησαν, πόλιν ὑπὲρ ποταμοῦ ἴδιον ἀνφισεμένην. Ἐκεῖθεν δὲ μυρίους τῶν Γεσσατῶν ὁ πολὺς Βριτόμαρτος ἀναλαβὼν τὴν περὶ Πάδον χώραν ἐπόρ-
ευ. Ταῦτα Μάρκελλος πυθόμενος τὸν μὲν συνάρχοντα πρὸς Ἀνίβρᾶς ἀπέλιπε τὴν πεζὴν καὶ βαρεῖαν ὁμοῦ πᾶσαν ἔχοντα ταύτην καὶ τῶν ἱππέων μέρος τρίτον, αὐτὸς δὲ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἐλαφροτάτους τῶν ὁπλιτῶν οὐ ἐξακοσίους ἤλαυνεν οὔτε ἡμέρας οὔτε νύκτας ἀνιεὶς ὁ δρόμον, ἕως ἐπέβαλε τοῖς μυρίοις Γεσσάταις περὶ τὸ λούμενον Κλαστίδιον, Γαλατικὴν κώμην, οὐ πρὸ πολλοῦ πρίοις ὑπήκοον γεγενημένην. Ἀναλαβεῖν δὲ καὶ διαναῦσαι τὸν στρατὸν οὐχ ὑπῆρξεν αὐτῷ· ταχὺ γὰρ αἰσθησιν ἔ βαρβάροις ἀφικόμενος παρέσχε καὶ κατεφρονήθη, πεζῶν ὀλίγων παντάπασιν ὄντων σὺν αὐτῷ, τὸ δ' ἱππικὸν ἐν λόγῳ τῶν Κελτῶν τιθεμένων· πράτιστοι γὰρ ὄντες ναμαχεῖν καὶ μάλιστα τούτῳ διαφέρειν δοκοῦντες τότε καὶ ὑήθει πολὺ τὸν Μάρκελλον ὑπερέβαλλον. Εὐθὺς οὖν ἐπ' τὸν ὡς ἀναρπασόμενοι μετὰ βίας πολλῆς καὶ δεινῶν ἀπει- ν ἐφέροντο, τοῦ βασιλέως προϊππεύοντος. Ὁ δὲ Μάρκελ- λ, ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι καὶ περιχυθέντες γοστὸν ὄντα, εἰς ἕλας ἦγε πόῤῥω τῶν ἱππέων καὶ περιή- ησε λεπτὸν ἐκτείνων τὸ πέρας, ἄχρις οὗ μικρὸν ἀπέσχε ν πολεμίων. Ἤδη δέ πως εἰς ἐμβολὴν ἐπιστρέφοντος αὐ- ὶ συντυγχάνει τὸν ἵππον στυρίντα τῇ γαυρότητι τῶν πο- ίων ἀποτραπέσθαι καὶ βίᾳ φέρειν ὀπίσω τὸν Μάρκελλον. δὲ τοῦτο δείσας μὴ ταραχὴν ἐκ δεισιδαιμονίας τοῖς Ῥω- αίοις ἐνεργάσηται ταχὺ περισπάσας ἐφ' ἡνίαν τῷ χαλινῷ περιστρέφας τὸν ἵππον ἐναντίον τοῖς πολεμίοις τὸν ἥλιον ὃς προσεύξασθαι, ὡς δὴ μὴ παρὰ τύχην, ἀλλ' ἔνεκα τού- τῳ παραγωγῇ χρησάμενος. Οὕτω γὰρ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις σεβεῖν τοὺς θεοὺς περιστρεφομένους. Αὐτὸν δ' ἤδη ρηγόντα τοῖς ἐναντίοις προσεύξασθαι τῷ Φερετρίῳ Διὶ πάλλοντα τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις ὅπλων καθιερώ-

VII. Ἐν τούτῳ δὲ κατιδὼν ὁ τῶν Γαλατῶν βασιλεὺς καὶ πράμενος ἀπὸ τῶν συμβόλων ἄρχοντα τοῦτον εἶναι πολὺ

πρὸ τῶν ἄλλων ἐξελάσας τὸν ἵππον ἀντηντίαζεν ἅμ[illegible] προκλητικὸν ἐπαλαλάζων καὶ τὸ δόρυ προβαλλόμεν[illegible] γέθει τε σώματος ἔξοχος Γαλατῶν καὶ πανοπλίᾳ [illegible] καὶ χρυσῷ καὶ βαφαῖς καὶ πᾶσι ποικίλμασιν, ὥ[illegible] πῇ, διαφέρων στίλβουσῃ. Ὡς οὖν ἐπιβλέψαντι τ[illegible] ἔδοξε κάλλισ[illegible] τῷ Μαρκέλλῳ ταῦτα τῶν ὅπλων ὑπέλαβε πεποιῆσθαι τῷ θεῷ τὴν κατ[illegible] τούτων ὑπέλαβε ... σον ἐπὶ τὸν ἄνδρα καὶ τῷ δόρατι διακόψας τὸν [illegible] τὸν ἄνδρα καὶ τῷ δόρατι διακόψας τὸν ... συνεπερείσας τῇ ῥύμῃ τοῦ ἵππου ζῶντα μὲν αὐτὸ[illegible] δευτέραν δὲ καὶ τρίτην πληγὴν ἐνεὶς εὐθὺς ἀπ[illegible] πηδήσας δὲ τοῦ ἵππου καὶ τῶν ὅπλων τοῦ νε[illegible] σὶν ἐφαψάμενος πρὸς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· "Ὦ [illegible] τηγῶν καὶ ἡγεμόνων ἔργα καὶ πράξεις ἐπιβλ[illegible] μοις καὶ μάχαις Φερέτριε Ζεῦ, μαρτύρομαί σε [illegible] ἔρχων ἄρχοντα καὶ βασιλέα στρατηγὸς ἰδίᾳ [illegible] ἄνδρα κατεργασάμενος καὶ κτείνας σοὶ καθι[illegible] καὶ κάλλιστα τῶν λαφύρων. Σὺ δὲ δίδου τ[illegible] τὰ λοιπὰ τοῦ πολέμου προτρεπομένοις." [illegible] μισγον οἱ ἱππεῖς, οὐ διακεκριμένοις τοῖς ἱ[illegible] πρὸς τοὺς πεζοὺς ὁμοῦ προσφερομένους μ[illegible] πρὸς τοὺς πεζοὺς ὁμοῦ ... τρόπῳ περιττὴν κα[illegible] πᾶσι νίκην ἰδέᾳ τε καὶ τρόπῳ περιττὴν κα[illegible] πεζοὺς ἅμα τοσοῦτο[illegible] πεῖς γὰρ ἱππέας καὶ πεζοὺς ἅμα τοσοῦτο[illegible] πρότερον οὔτε ὕστερον νικῆσαι λέγονται. [illegible] πλείστους καὶ κρατήσας ὅπλων καὶ χρημά[illegible] τὸν συνάρχοντα μοχθηρῶς πολεμοῦντα [illegible] μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν Γα[illegible] νον καλεῖται καὶ μητρόπολιν αὐτὴν οἱ τ[illegible] σιν· ὅθεν ἐκθύμως μαχόμενοι περὶ αὐ[illegible] τὸν Κορνήλιον. Ἐπελθόντος δὲ Μαρ[illegible] σατῶν, ὡς ἐπύθοντο τὴν τοῦ βασιλέως [illegible] ἀπελθόντων τὸ μὲν Μεδιόλανον ἁλίσκ[illegible] λεις αὐτοὶ παραδιδόασιν οἱ Κελτοὶ καὶ [illegible] τρέπουσι πάντα Ῥωμαίοις. Καὶ ταύ[illegible] ρίων τυχοῦσι.

VIII. Ψηφισαμένης δὲ τῆς συγκλήτ[illegible] τῇ μὲν ἄλλῃ λαμπρότ[illegible] φέροις καὶ σώμασιν ὑπερφυέσιν αἰχμ[illegible]

διστον δὲ πάντων θέαμα καὶ καινότατον ἐπιδεικνύμε
νομίζοντα τῷ Θεῷ τὴν τοῦ βαρβάρου πανοπλίαν·
ἐκ αὐχτεάνου πρέμνου ὄρθιον καὶ μέγα τεμὼν καὶ ἀ-
περ τρόπαιον ἀνεδήσατο καὶ κατήρτησεν ἐξ αὐτοῦ τὰ
ὅσαρ διαθεὶς καὶ περιαρμόσας ἕκαστον. Προϊούσης
μπῆς ἁράμενος αὐτὸς ἐπέβη τοῦ τεθρίππου καὶ τρο-
ν ἄγαλμα τῶν ἐκείνου κάλλιστον καὶ διαπρεπέστατον
διὰ τῆς πόλεως. Ὁ δὲ στρατὸς εἵπετο καλλίστοις
ισμημένος ἅρμασιν ἄλλα τε πεποιημένα μέλη καὶ παιᾶ-
ους εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν στρατηγόν. Οὕτω δὲ προ-
ελθὼν εἰς τὸν νεὼν τοῦ Φερετρίου Διὸς ἀνέστησε
ρασε τρίτος καὶ τελευταῖος ἄχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶ-
νος μὲν γὰρ ἀνήνεγκε σκύλα Ῥωμύλος ἀπ' Ἄκρωνος
νήτου· δεύτερος δὲ Κόσσος Κορνήλιος ἀπὸ Τολου-
ήνου· μετὰ δὲ τούτους Μάρκελλος ἀπὸ Βριτομάρ-
λέως Γαλατῶν· μετὰ δὲ Μάρκελλον οὐδὲ εἷς. Καλεῖ-
ν Θεὸς, ᾧ πέμπεται, Φερέτριος Ζεὺς, ὡς μὲν ἔνιοι
ὸ τοῦ φερετρευομένου τροπαίου κατὰ τὴν Ἑλληνίδα
ἕτι πολλὴν τότε συμμεμιγμένην τῇ Λατίνων, ὡς δ'
ός ἐστιν ἡ προσωνυμία κεραυνοβολοῦντος· τὸ γὰρ
ερίρε οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἄλλοι δὲ παρὰ τὴν τοῦ
κληγὴν γεγονέναι τοὔνομα λέγουσι· καὶ γὰρ νῦν ἐν
ις, ὅταν διώκωσι τοὺς πολεμίους, πυκνὸν τὸ φέρι,
καῖε, παρεγγυῶσιν ἀλλήλοις. Τὰ δὲ σκῦλα σπόλια
ς, ἰδίως δ' ὀπίμια ταῦτα καλοῦσι. Καίτοι φασὶν ἐν
νήμασι Νουμᾶ Πομπιλίου καὶ πρώτων ὀπιμίων
ων καὶ τρίτων μνημονεύειν, τὰ μὲν πρῶτα ληφθέντα
ρίφ Διΐ κελεύοντα καθιεροῦν, τὰ δεύτερα δὲ τῷ Ἄρει,
τῷ Κυρίνῳ, καὶ λαμβάνειν γέρας ἀσσάρια τριακό-
ῶτον, τὸν δὲ δεύτερον διακόσια, τὸν δὲ τρίτον ἑκα-
ίνοις πολὺς οὗτος ἐπικρατεῖ λόγος, ὡς ἐκείνων μόνων
ίστων, ὅσα καὶ παρατάξεως οὔσης καὶ πρῶτα καὶ
στρατηγὸν ἀνελόντος. Περὶ μὲν οὖν τούτων ἐπὶ
Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἐκείνην καὶ τοῦ πολέμου
ωσιν οὕτως ὑπερηγάπησαν, ὥστε καὶ τῷ Πυθίῳ χρυ-
ῆρα ἀπὸ λιτρῶν ν' εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι χαριστή-
ῶν λαφύρων ταῖς τε συμμαχίαι μετεδοῦναι πόλεσι

λαμπρῶς καὶ πρὸς Ἱέρωνα πολλὰ πέμψαι τὸν Χυρ
βασιλέα, φίλον ὄντα καὶ σύμμαχον.

IX. Ἀννίβου δ' ἐμβαλόντος εἰς Ἰταλίαν ἐπέμφ
Μάρκελλος ἐπὶ Σικελίαν στόλον ἄγων· ἐπεὶ δ' ἡ
5 νας ἀτυχία συνέπεσε καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγαι μυ
τῇ μάχῃ διεφθάρησαν, ὀλίγοι δὲ σωθέντες εἰς Κανύσ
πεφεύγεσαν, ἦν δὲ προσδοκία τὸν Ἀννίβαν εὐθὺς
Ῥώμην ἐλᾷν ὅπερ ἦν κράτιστον τῆς δυνάμεως ἀν
πρῶτον μὲν ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τῶν νεῶν ἔπεμψε
10 φυλακὴν, πεντακοσίους καὶ χιλίους ἄνδρας, ἔπει
τῆς βουλῆς δεξάμενος εἰς Κανύσιον παρῆλθε καὶ
συνειλεγμένους παραλαβὼν ἐξήγαγε τῶν ἐρυμάτω
προησόμενος τὴν χώραν. Ῥωμαίοις δὲ τῶν ἡγεμόν
δυνατῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἐτεθνήκεσαν ἐν ταῖς μάχαις
15 δὲ Μαξίμου τοῦ πλεῖστον ἔχοντος ἀξίωμα πίστεως
σεως τὸ λίαν ἀπηκριβωμένον ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ π
γισμοῖς ὡς ἀργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις καὶ ἄτολμον
καὶ νομίζοντες ἀποχρῶντα τοῦτον ἔχειν πρὸς ἀσ
οὐ διαρκῆ δὲ πρὸς ἄμυναν στρατηγὸν, ἐπὶ τὸν Μ
20 κατέφευγον καὶ τὸ θαῤῥαλέον αὐτοῦ καὶ δραστή
τὴν ἐκείνου κεραννύντες καὶ ἁρμόττοντες εὐλάβειαν
νοιαν ποτὲ μὲν ἀμφοτέρους ἅμα χειροτονοῦντες ὑπά
δ' ἐν μέρει, τὸν μὲν ὕπατον, τὸν δ' ἀνθύπατον ἐξ
Ὁ δὲ Ποσειδώνιος φησὶ τὸν μὲν Φάβιον θυρεὸν κ
25 τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀννίβας ἔλ
μὲν Φάβιον ὡς παιδαγωγὸν φοβεῖσθαι, τὸν δὲ Μ
ὡς ἀνταγωνιστήν· ὑφ' οὗ μὲν γὰρ κωλύεσθαι κακόν
ὑφ' οὗ δὲ καὶ πάσχειν.

X. Πρῶτον μὲν οὖν ἀνέσεως πολλῆς καὶ θρασ
30 τοῦ κρατεῖν τὸν Ἀννίβαν τοῖς στρατιώταις ἐγγενομ
ἀποσκιδναμένους τοῦ στρατοπέδου καὶ κατατρέχει
χώραν ἐπιτιθέμενος κατέκοπτε καὶ ὑπανήλισκε τῆς δ
ἔπειτα πρὸς Νέαν πόλιν καὶ Νῶλαν βοηθήσας Νεαπ
ἐπέῤῥωσεν αὐτοὺς καθ' αὑτοὺς βεβαίους ὄντας Ῥωμα
35 Νῶλαν εἰσελθὼν στάσιν εὗρε, τῆς βουλῆς τὸν δῆμον ἀ
τα μεταχειρίσασθαι καὶ καταρτίσαι μὴ δυναμένης. Ἐ
ἀνὴρ εὐγενείᾳ τε πρωτεύων ἐν τῇ πόλει καὶ κατ'

μα Βάνδιος· καὶ τοῦτον ἐν Κάνναις περιόντως
καὶ πολλοὺς μὲν ἀνελόντα τῶν Καρχηδονίων,
ν ἐν τοῖς νεκροῖς εὑρεθέντα πολλῶν βελῶν
σῶμα, θαυμάσας ὁ Ἀννίβας οὐ μόνον ἀφῆκεν
ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέθηκε καὶ φίλον ἐποιήσατο
ιειβόμενος οὖν ταύτην τὴν χάριν ὁ Βάνδιος εἰς
ξόντων προθύμως καὶ τὸν δῆμον ἰσχύων ἐξῆγε
ιν. Ὁ δὲ Μάρκελλος ἀνελεῖν μὲν ἄνδρα λαμ-
ν τύχην καὶ κεκοινωνηκότα τῶν μεγίστων Ῥω-
ν οὐχ ὅσιον ἡγεῖτο, πρὸς δὲ τῷ φύσει φιλαν-
θανὸς ὢν ὁμιλίᾳ προσάγεσθαι φιλότιμον ἦθος,
κοτὲ τοῦ Βανδίου αὐτὸν, ἠρώτησεν ὅστις ἀν-
πάλαι μὲν εὖ εἰδὼς, ἀρχὴν δὲ καὶ πρόφασιν
ῶν. Ὡς γὰρ εἶπε „Λεύκιος Βάνδιος", οἷον ἠ-
ιάσας ὁ Μάρκελλος „Ἠγὰρ ἐκεῖνος" ἔφη „σὺ
λεῖστος ἐν Ῥώμῃ λόγος τῶν ἐν Κάνναις ἀγω-
; μόνου Παῦλον Αἰμίλιον τὸν ἄρχοντα μὴ προ-
ὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἐκείνῳ φερομένων βελῶν ὑπο-
ώματι καὶ ἀναδεξαμένου;" Φήσαντος δὲ τοῦ
τι καὶ παραφήναντος αὐτῷ τῶν τραυμάτων
„τηλικαῦτα γνωρίσματα φέρων τῆς πρὸς ἡμᾶς
θὺς προσήεις; ἢ κακοί σοι δοκοῦμεν ἀρετὴν
λων, ἧς ἐστι τιμὴ καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις;"
ρονηθεὶς καὶ δεξιωσάμενος ἵππον τε δωρεῖται
τῷ καὶ δραχμὰς ἀργυρίου πεντακοσίας.
ύτου βιβαιότατος μὲν ἦν Μαρκέλλῳ παρασά-
χος, δεινότατος δὲ μηνυτὴς καὶ κατήγορος τῶν
ούντων ὁ Βάνδιος. Ἦσαν δὲ πολλοὶ καὶ δια-
Ῥωμαίων ἐκπεσόντων τοῖς πολεμίοις, αὐτοὶ
ἀποσκευάς. Διὸ συντάξας ὁ Μάρκελλος τὴν
περὶ τὰς πύλας ἔστησε τὰ σκευοφόρα καὶ τοῖς
κηρύγματος ἀπεῖπε πρὸς τὰ τείχη προσπελά-
τλων ἐρημία καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπεσπάσατο προσ-
ερον, ὡς τῶν ἐν τῇ πόλει ταραττομένων. Ἐν
αθ' αὐτὸν πύλην ἀναπετάσας κελεύσας ὁ Μάρ-
ν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν ἱππέων τοὺς λαμπρο-
ροσπεσὼν κατὰ στόμα συνείχετο τοῖς πολεμίοις.

Μετ' ὀλίγον δ' οἱ πεζοὶ καθ' ἑτέραν πύλην ἐχώρουν,
μου καὶ βοῆς· καὶ πρὸς τούτους αὖθις αὖ τοῦ Ἀν
ζοντος τὴν δύναμιν ἡ τρίτη τῶν πυλῶν ἀνοφγυ
αὐτῆς ἐξέθεον οἱ λοιποὶ καὶ προσέκειντο παντα
5 πεπληγμένοις τῷ ἀπροσδοκήτῳ καὶ κακῶς ἀμυνο
ἐν χερσὶν ἤδη διὰ τοὺς ὕστερον ἐπιφερομένους.
πρῶτον οἱ σὺν Ἀννίβᾳ Ῥωμαίοις ἐνέδωκαν ὠθούμ
πυλλῷ καὶ τραύμασι πρὸς τὸ στρατόπεδον. Λέγον
πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ Ῥωμαί
10 νας ἢ πεντακοσίους. Ὁ δὲ Λίβιος οὕτω μὲν οὐ
ναι γενέσθαι μεγάλην ἧτταν οὐδὲ πεσεῖν νεκρο
τῶν πολεμίων, κλέος δὲ μέγα Μαρκέλλῳ καὶ
κακῶν θάρσος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης ὑπάρξα
ὡς οὐχὶ πρὸς ἄμαχον οὐδ' ἀήττητον, ἀλλά τ
15 δυνάμενον διαγωνιζομένοις πολέμιον.

XII. Διὸ καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων ἀπο
λει Μάρκελλον ὁ δῆμος ἐπὶ τὴν διαδοχὴν ἀ
τῶν ἀρχόντων ὑπερέθετο τὴν κατάστασιν,
θεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Καὶ πάσαις μὲν
20 ψήφοις ὕπατος, ἐπιβροντήσαντος δὲ τοῦ θ
ρέων οὐκ αἴσιον τιθεμένων τὸ σημεῖον,
λύειν ὀκνούντων καὶ δεδιότων τὸν δῆμον,
το τὴν ἀρχήν. Οὐ μέντοι τὴν στρατείαν
θύπατος ἀναγορευθεὶς καὶ πάλιν πρὸς Ν
25 εἰς τὸ στρατόπεδον κακῶς ἐποίει τοὺς ἡ
Φοίνικος. Ὡς δ' ὀξεῖαν ἐπ' αὐτὸν θέμεν
νος ἧκε, προκαλουμένῳ μὲν ἐκ παρατάξ
διαγωνίσασθαι, τρέψαντι δὲ τὸ πλεῖστον
στρατοῦ καὶ μηκέτι προσδεχομένῳ μάχην
30 δόρατα τῶν ναυμάχων μεγάλα τοῖς πεζοῖ
ῥωθεν συντηροῦσι παίειν τοὺς Καρχηδ
μὲν οὐκ ὄντας, αἰχμαῖς δὲ χρωμένους
Διὸ καὶ δοκοῦσι τότε δεῖξαι τὰ νῶτα Ῥ
ἔβαλον, καὶ φυγὴν ἀπροφάσιστον φυγ
35 ἑαυτῶν νεκροὺς μὲν γενομένους πεντ
ἐλεφάντων τέσσαρας μὲν πεσόντας, δ
Ὃ δ' ἦν μέγιστον, ἡμέρᾳ τρίτῃ μετὰ τ

ιν καὶ Νομάδων μιγάδες αὐτομολοῦσιν ὑπὲρ τοὺς τρια-
σίους, οὔπω πρότερον Ἀννίβα τοῦτο παθόντος, ἀλλ' ἐκ
ικίλων καὶ πολυτρόπων συνηρμοσμένον ἐθνῶν βαρβαρι-
ῶν στράτευμα πλεῖστον χρόνον ἐν μιᾷ γνώμῃ διαφυλάξαν-
ς. Οὗτοι μὲν οὖν πιστοὶ παρέμειναν εἰς ἅπαν αὐτῷ τε
ὶ Μαρκέλλῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν στρατηγοῖς.

XIII. Ὁ δὲ Μάρκελλος ἀποδειχθεὶς ὕπατος τὸ τρίτον
ς Σικελίαν ἔπλευσεν. Αἱ γὰρ Ἀννίβου περὶ τὸν πόλεμον
πραξίαι Καρχηδονίους ἐπῆραν αὖθις ἀντιλαμβάνεσθαι
ς νήσου, μάλιστα τεταραγμένων τῶν περὶ τὰς Συρακού-
ς μετὰ τὴν Ἱερωνύμου τοῦ τυράννου τελευτήν. Διὸ καὶ
ωμαίων ἦν ἐκεῖ προαπεσταλμένη δύναμις καὶ στρατηγὸς
πιος. Ταύτην παραλαμβάνοντι τῷ Μαρκέλλῳ προσπί-
τουσι Ῥωμαῖοι πολλοὶ συμφορᾷ κεχρημένοι τοιαύτῃ. Τῶν
ρὶ Κάννας παραταξαμένων πρὸς Ἀννίβαν οἱ μὲν ἔφυγον,
δὲ ζῶντες ἥλωσαν, τοσοῦτον πλῆθος, ὡς δοκεῖν Ῥωμαίοις
τελελεῖφθαι μηδὲ τοὺς τὰ τείχη διαφυλάξοντας. Τοῖς δὲ
ρα τοσοῦτο φρονήματος καὶ μεγαλοψυχίας περιῆν, ὥστε
ὺς μὲν αἰχμαλώτους ἐπὶ μικροῖς λύτροις ἀποδιδόντος Ἀν-
βου μὴ λαβεῖν, ἀλλ' ἀποψηφίσασθαι καὶ περιϊδεῖν τοὺς
ν ἀναιρεθέντας, τοὺς δὲ πραθέντας ἔξω τῆς Ἰταλίας, τῶν
φυγῇ περιγενομένων τὸ πλῆθος εἰς Σικελίαν ἀποστεῖλαι
κελευσαμένους Ἰταλίας μὴ ἐπιβαίνειν, ἕως πολεμοῦσι
ρὸς Ἀννίβαν. Οὗτοι δὴ τῷ Μαρκέλλῳ παραγενομένῳ
ροσπεσόντες ἀθρόοι καὶ χαμαὶ καταβαλόντες αὐτοὺς ᾔτουν
ίξιν ἐπιτίμου στρατείας μετὰ πολλῆς βοῆς καὶ δακρύων
ἐπαγγελλόμενοι δείξειν δι' ἔργων ἀτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον ἢ δι'
ανδρίαν αὐτῶν τὴν τροπὴν ἐκείνην γενομένην. Οἰκτεί-
ς οὖν αὐτοὺς ὁ Μάρκελλος ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον
ιούμενος ἐκ τούτων ἀεὶ τῆς στρατιᾶς τὸ ἐπιλεῖπον ἀνα-
ληροῦν. Λόγων δὲ πολλῶν γενομένων ἐποιήσατο γνώμην
βουλὴ μηδὲν εἰς δημόσια πράγματα δεῖσθαι Ῥωμαίους
θρώπων ἀνάνδρων, εἰ δὲ βούλεται χρῆσθαι Μάρκελλος
τοῖς ἴσως, μηδενὸς τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ νομιζομένων στεφά-
ν καὶ γερῶν τυχεῖν ὑπ' ἄρχοντος. Τοῦτο τὸ δόγμα Μάρ-
λλον ἠνίασε καὶ μετὰ τὸν ἐν Σικελίᾳ πόλεμον ἐπανελθὼν
ίμψατο τὴν βουλὴν, ὡς ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων οὐ πα-

ραςχοῦσαν αὐτῷ τοσούτων δυστυχίαν ἐκανορθώσασθαι πολιτῶν.

XIV. Τότε δ' ἐν Σικελίᾳ πρῶτον μὲν ἀδικηθεὶς ὑπὸ Ἱπποκράτους Συρακουσίων στρατηγοῦ, ὃς Καρχηδονίους χαριζόμενος καὶ τυραννίδα κτώμενος αὐτῷ πολλοὺς διέφθειρε Ῥωμαίων πρὸς Λεοντίνους, εἶλε τὴν τῶν Λεοντίνων πόλιν κατὰ κράτος· καὶ Λεοντίνους μὲν οὐκ ἠδίκησε, τῶν δ' αὐτομόλων ὅσους ἔλαβε μαστιγώσας ἀπέκτεινε. Τοῦ δ' Ἱπποκράτους πρῶτον μὲν λόγον εἰς τὰς Συρακούσας πρεσβεύσαντος, ὡς Λεοντίνους ἠβηδὸν ἀποσφάττει Μάρκελλος, ἔπειτα δὲ τεταραγμένοις ἐπιπεσόντος καὶ τὴν πόλιν καταλαβόντος, ἆρας ὁ Μάρκελλος τῷ στρατῷ παντὶ πρὸς τὰς Συρακούσας ἐχώρει. Καὶ κατάστρατοπεδεύσας πλησίον εἰς ἔκπεμψε μὲν πρέσβεις περὶ τῶν ἐν Λεοντίνοις διδάξοντας· ὡς δ' οὐδὲν ἦν ὄφελος, μὴ πειθομένων Συρακουσίων (ἐκράτουν γὰρ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτην), προσβολὰς ἐποιεῖτο κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλασσαν, Ἄππιον μὲν τὸν πεζὸν ἐπάγοντος στρατὸν, αὐτὸς δὲ πεντήρεις ἔχων ἐξήκοντα κατοδακῶν ὅπλων καὶ βελῶν πλήρεις. Ἦν δὲ μεγάλου χώματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴ ἆρας ἐπέκλει πρὸς τὸ τεῖχος τῷ πλήθει καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς καὶ τῇ δόξῃ τῇ περὶ αὐτὸν πεποιθώς· ἧς ἆρα λόγος οὐδεὶς ἦν Ἀρχιμήδει καὶ τοῖς Ἀρχιμήδους μηχανήμασιν. Ὧν, ὡς μὲν ἔργον ἄξιον σπουδῆς, οὐδὲν ὁ ἀνὴρ προὔθετο, γεωμετρίας δὲ παιζούσης ἐγγόνει πάρεργα τὰ πλεῖστα, πρότερον φιλοτιμηθέντος Ἱέρωνος τοῦ βασιλέως καὶ πείσαντος Ἀρχιμήδη τρέψαι τι τῆς τέχνης ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὸν λόγον ἀμωσγέπως δι' αἰσθήσεως μίξαντα ταῖς χρείαις ἐμφανέστερον καταστῆσαι τοῖς πολλοῖς. Τὴν γὰρ ἀγεωμέτρητον ταύτην καὶ περιβόητον ὀργανικὴν ἤρξαντο μὲν πρῶτοι εἰσηγεῖν οἱ περὶ Εὔδοξον καὶ Ἀρχύταν ποικίλλοντες τῷ γλαφυρῷ γεωμετρίᾳ καὶ λογικῆς καὶ πραγματικῆς ἀποδείξεως οὐκ εὐκαταφρόνητα προβλήματα δι' αἰσθητῶν καὶ ὀργανικῶν παραδειγμάτων ὑπεισιόντες, ὡς τὸ περὶ δύο μέσας ἀναλόγους πρόβλημα καὶ στοιχεῖον ἐπὶ πολλὰ τῶν γραφομένων ἀναγκαῖον εἰς ὀργανικὰς ἐξῆγον ἀμφότεροι κατασκευὰς μεσογράφους τινὰς

τὸ καμπύλων γραμμῶν καὶ τμημάτων μεθαρμόζοντες· ἐπεὶ Πλάτων ἠγανάκτησε καὶ διετείνατο πρὸς αὐτοὺς ὡς ἀπολ-ντας καὶ διαφθείροντας τὸ γεωμετρίας ἀγαθὸν ἀπὸ τῶν ωμάτων καὶ νοητῶν ἀποδιδρασκούσης ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ ι προσχρωμένης αὖθις αὖ σώματι πολλῆς καὶ φορτικῆς ταυσουργίας δεομένῳ, οὕτω διεκρίθη γεωμετρίας ἐκπε-ῦσα μηχανικὴ καὶ περιορωμένη πολὺν χρόνον ὑπὸ φιλο-φίας μία τῶν στρατιωτίδων τεχνῶν ἐγεγόνει. Καὶ μέντοι ὁ Ἀρχιμήδης, Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ὢν καὶ φίλος, ραψεν, ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινῆσαι ατόν ἐστι, καὶ νεανιευσάμενος, ὥς φασι, ῥώμῃ τῆς ἀπο-ίξεως εἶπεν, ὡς, εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἂν ταύτην αβὰς εἰς ἐκείνην. Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἱέρωνος καὶ δεη-ντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα καὶ δεῖξαί τι τῶν γάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὁλκάδα πορι-μενος τῶν βασιλικῶν πόνῳ μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωλ-θεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς καὶ τὸν συνήθη ρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς, ἀλλ' ἐμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχήν τινα πολυσπάστου μηχανήμα-, προσηγάγετο λείως καὶ ἀπταίστως καὶ ὥσπερ διὰ θα-σης ἐπιθέουσαν. Ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ συννοή-ς τῆς τέχνης τὴν δύναμιν ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην, ὅπως τῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ τὰ δ' ἐπιχειροῦντι μηχανήματα ασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας, οἷς αὐτὸς μὲν ἐχρήσατο τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρι-ν βιώσας, τότε δ' ὑπῆρχε τοῖς Συρακουσίοις εἰς δέον ἡ ρασκευὴ καὶ μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

XV. Ὡς οὖν προσέβαλον οἱ Ῥωμαῖοι διχόθεν, ἔκπλη-ἦν τῶν Συρακουσίων καὶ σιγὴ διὰ δέος μηδὲν ἀνθέξειν ὸς βίαν καὶ δύναμιν οἰομένων τοσαύτην. Σχάσαντος δὲ μηχανὰς τοῦ Ἀρχιμήδους ἅμα τοῖς μὲν πεζοῖς ἀπήντα ούματά τε παντοδαπὰ καὶ λίθων ὑπέρογκα μεγέθη ῥοί-καὶ τάχει καταφερομένων ἀπίστῳ καὶ μηδενὸς ὅλως τὸ θος στέγοντος, ἀθρόους ἀνατρεπόντων τοὺς ὑποπίπτον-καὶ τὰς τάξεις συγχεόντων, ταῖς δὲ ναυσὶν ἀπὸ τῶν ῶν ἄφνω ὑπεραιωρούμεναι κεραῖαι τὰς μὲν ὑπὸ βρίθους ρίζοντος ἄνωθεν ὠθοῦσαι κατέδυον εἰς βυθὸν, τὰς δὲ

χερσὶ σιδηραῖς ἢ στόμασιν εἰκασμένοις γεράνων ἀνασπῶσι πρώραθεν ὀρθὰς ἐπὶ πρύμναν ἐβάπτιζον ἢ δι' ἀντιτόνων ἔνδον περιστρεφόμεναι καὶ περιαγόμεναι τοῖς ὑπὸ τὸ τεῖχος πεφυκόσι κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις προσήρασσον, ἅμα φθόρᾳ πολλῷ τῶν ἐπιβατῶν συντριβομένων. Πολλάκις δὲ μετέωρος ἐξαρθεῖσα ναῦς ἀπὸ τῆς θαλάσσης δεῦρο πάλιν περιδινουμένη καὶ πρεμαμένη θέαμα φρικῶδες ἦν, μέχρις οὗ τῶν ἀνδρῶν ἀπορῥιφέντων καὶ διασφενδονηθέντων κενὴ προσπέσοι τοῖς τείχεσιν ἢ περιολίσθοι, τῆς λαβῆς ἀνείσης. Ἦν δὲ ὁ Μάρκελλος ἐπὶ τοῦ ζεύγματος ἐκῆγε μηχανήν, σαμβύκη μὲν ἐπελέγετο δι' ὁμοιότητά τινα σχήματος πρὸς τὸ μουσικὸν ὄργανον· ἔτι δ' ἄνωθεν αὐτῆς προσφερομένης πρὸς τὸ τεῖχος ἐξήλατο λίθος δικατάλαντος ὁλκήν, εἶτα ἕτερος ἐπὶ τούτῳ καὶ τρίτος, ὧν οἱ μὲν αὐτῇ ἐμπεσόντες μεγάλῳ κτύπῳ καὶ κλόδωνι τῆς μηχανῆς τήν τε βάσιν συνηλόησαν καὶ τὸ γέρφωμα διέσεισαν καὶ διέσπασαν τοῦ ζεύγματος, ὥστε τὸν Μάρκελλον ἀπορούμενον αὐτόν τε ταῖς ναυσὶν ἀποπλεῖν κατὰ τάχος καὶ τοῖς πεζοῖς ἀναχώρησιν παρεγγυῆσαι. Βουλευομένοις δ' ἔδοξεν αὐτοῖς ἔτι νυκτὸς, ἂν δύνωνται, προμῖξαι τοῖς τείχεσι· τοὺς γὰρ τόνους, οἷς χρῆσθαι τὸν Ἀρχιμήδην, ῥᾴδιον ἔχοντας ὑπερπετεῖς ποιήσεσθαι τὰς τῶν βελῶν ἀφέσεις, ἐγγύθεν δὲ καὶ τελέως ἀπράκτους εἶναι, διάστημα τῆς πληγῆς οὐκ ἐχούσης. Ὁ δ' ἦν, ὡς ἔοικε, καὶ ἐπὶ ταῦτα πάλαι παρεσκευασμένος ὀργάνων τε συμμέτρων πρὸς πᾶν διάστημα κινήσεις καὶ βέλη βραχέα καὶ δοκοὺς οὐ μεγάλας· διὰ πολλῶν δὲ καὶ συνεχῶν τρημάτων οἱ σκορπίοι βραχύτονοι μὲν, ἐγγύθεν δὲ πλῆξαι παρεστήκεσαν ἄφυκτοι τοῖς πολεμίοις.

XVI. Ὡς οὖν προσέμιξαν οἰόμενοι λανθάνειν, αὖθις αὖ βέλεσι πολλοῖς ἐντυγχάνοντες καὶ πληγαῖς, ἄνωθεν μὲν ἐκ κεφαλῆς ἐπ' αὐτοὺς φερομένων ὥσπερ πρὸς κάθετον, τοῦ δὲ τείχους τοξεύματα πανταχόθεν ἀνακέμπουσης, ἀνεχώρουν ὀπίσω. Κἀνταῦθα πάλιν αὖτῶν εἰς μῆκος ἐκτεταμένων, βελῶν ἐνθεόντων καὶ καταλαμβανόντων ἀκίνητοι, ἐγίνετο πολὺς μὲν αὐτῶν φθόρος, πολὺς δὲ τῶν νεῶν συμπλοκμὸς οὐδὲν ἀντιδρᾶσαι τοὺς πολεμίους δυναμένων. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν ὀργανῶν ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐκπεποιημένα τῷ

χιμήδει· καὶ θεομαχοῦσιν ἐῴκεσαν οἱ Ῥωμαῖοι, μυρίων τοῖς κακῶν ἐξ ἀφανοῦς ἐπιχεομένων.

XVII. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Μάρκελλος ἀπέφυγέ τε καὶ τοὺς ἑαυτῷ σκώπτων τεχνίτας καὶ μηχανοποιοὺς ἔλεγεν· „Οὐ ...σόμεθα πρὸς τὸν γεωμετρικὸν τοῦτον Βριάρεων πολε-...ῦντες, ὃς τὰς μὲν ναῦς ἡμῶν κυαθίζων πρὸς τὴν θά-...σαν παίζων μετ' αἰσχύνης ἐκβέβληκε, τοὺς δὲ μυθικοὺς ...τόγχειρας ὑπεραίρει τοσαῦτα βάλλων ἅμα βέλη καθ' ἡ-...ν;" Τῷ γὰρ ὄντι πάντες οἱ λοιποὶ Συρακούσιοι σῶμα ...Ἀρχιμήδους παρασκευῆς ἦσαν, ἡ δὲ κινοῦσα πάντα καὶ ...έφουσα ψυχὴ μία, τῶν μὲν ἄλλων ὅπλων ἀτρέμα κει-...ων, μόνοις δὲ τοῖς ἐκείνου τότε τῆς πόλεως χρωμένης ... πρὸς ἄμυναν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. Τέλος δὲ τοὺς Ῥω-...ίους οὕτω περιφόβους γεγονότας ὁρῶν ὁ Μάρκελλος, ...τ' εἰ καλώδιον ἢ ξύλον ὑπὲρ τοῦ τείχους μικρὸν ὀφθείη ...τεινόμενον, τοῦτο ἐκεῖνο, μηχανήν τινα κινεῖν ἐπ' αὐ-...ὸς Ἀρχιμήδη βοῶντας ἀποτρέπεσθαι καὶ φεύγειν, ἀπέ-...το μάχης ἁπάσης καὶ προσβολῆς τὸ λοιπὸν ἐπὶ τῷ χρό-...τὴν πολιορκίαν θέμενος. Τηλικοῦτον μέντοι φρόνημα ... βάθος ψυχῆς καὶ τοσοῦτον ἐκέκτητο θεωρημάτων πλοῦ-... Ἀρχιμήδης, ὥστ' ἐφ' οἷς ὄνονα καὶ δόξαν, οὐκ ἀνθρω-...ης, ἀλλὰ δαιμονίου τινὸς ἔσχε συνέσεως μηδὲν ἐθελῆσαι ...γραμμα περὶ τούτων ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ τὴν περὶ τὰ μη-...ικὰ πραγματείαν καὶ πᾶσαν ὅλως τέχνην χρείας ἐφα-...μένην ἀγεννῆ καὶ βάναυσον ἡγησάμενος εἰς ἐκεῖνα κα-...θέσθαι μόνα τὴν αὑτοῦ φιλοτιμίαν, οἷς τὸ καλὸν καὶ ...ριττὸν ἀμιγὲς τοῦ ἀναγκαίου πρόσεστιν, ἀσύγκριτα μὲν ...τα τοῖς ἄλλοις, ἔριν δὲ παρέχοντα πρὸς τὴν ὕλην τῇ ἀπο-...ίξει, τῆς μὲν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, τῆς δὲ τὴν ἀκρί-...ειαν καὶ τὴν δύναμιν ὑπερφυῆ παρεχομένης· οὐ γάρ ἐστιν ... γεωμετρίᾳ χαλεπωτέρας καὶ βαρυτέρας ὑποθέσεις ἐν ἀ-...ουστέροις λαβεῖν καὶ καθαρωτέροις στοιχείοις γραφομέ-...ς. Καὶ τοῦθ' οἱ μὲν εὐφυΐᾳ τοῦ ἀνδρὸς προσάπτουσιν, ... δὲ ὑπερβολῇ τινι πόνου νομίζουσιν ἀπόνως πεποιημένῳ ... ῥᾳδίως ἕκαστον ἐοικὸς γεγονέναι. Ζητῶν μὲν γὰρ οὐκ ... τις εὕροι δι' αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν, ἅμα δὲ τῇ μαθήσει ...ρίσταται δόξα τοῦ κἂν αὐτὸν εὑρεῖν· οὕτω λείαν ὁδὸν

ἄγει καὶ ταχεῖαν ἐπὶ τὸ δεικνύμενον. Οὔπουν οὐδὲ ἀπιστῆσαι τοῖς περὶ αὐτοῦ λεγομένοις ἔστιν, ὡς ὑπ' οἰκείας δή τινος καὶ συνοίκου θελγόμενος ἀεὶ σειρῆνος ἐλίπητο καὶ σίτου καὶ θεραπείας σώματος ἐξέλειπε, βίᾳ δὲ πολλάκις λιμμένος ἐπ' ἄλειμμα καὶ λουτρὸν ἐν ταῖς ἐσχάραις ἤγαγε σχήματα τῶν γεωμετρικῶν καὶ τοῦ σώματος ἀληλιμμένου διῆγε τῷ δακτύλῳ γραμμὰς ὑπὸ ἡδονῆς μεγάλης πάντως ὢν καὶ μουσόληπτος ἀληθῶς. Πολλῶν δὲ καὶ καλῶν εὑρετὴς γεγονὼς λέγεται τῶν φίλων δεηθῆναι καὶ τῶν συγγενῶν, ὅταν αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐπιστήσωσι τῷ τάφῳ τὸν περιλαμβάνοντα τὴν σφαῖραν ἐντὸς κύλινδρον ἐπιγράψαντες τὸν λόγον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ περιέχοντος στερεοῦ πρὸς τὸ περιεχόμενον.

XVIII. Ἀρχιμήδης μὲν οὖν τοιοῦτος γενόμενος ἀήττητον ἑαυτόν τε καὶ τὴν πόλιν, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, διεφύλαξε. Τῆς δὲ πολιορκίας διὰ μέσου Μάρκελλος εἶλε μὲν Μεμβρέας, πόλιν ἐν ταῖς παλαιοτάταις τῶν Σικελιωτίδων, εἶλε δὲ τὸ Ἱπποκράτους πρὸς Ἅλλᾳ στρατόπεδον καὶ κατέκτεινε ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἐπιπεσὼν χάρακα βαλλομένοις, ἐκθέμενος δὲ πολλὴν τῆς Σικελίας καὶ πόλεις ἀπέστησε Καρχηδονίων καὶ μάχαις ἐνίκησε πάσαις τοὺς ἀντιταχθῆναι τολμήσαντας. Χρόνῳ δὲ προϊόντι Δάμιππόν τινα Σπαρτιάτην ἐκ Συρακουσῶν λαβὼν ἐκπλέοντα αἰχμάλωτον, ἀξιούντων ἐκ λύτροις τῶν Συρακουσίων κομίσασθαι τὸν ἄνδρα, πολλάκις ὑπὲρ τούτου διαλεγόμενος καὶ συντιθέμενος πύργον τινὰ κατεσκέψατο, φυλαττόμενον μὲν ἀμελῶς, ἄνδρας δὲ ἐννέμενον δέξασθαι κρύφα, τοῦ τείχους ἐπιβατοῦ παρ' αὐτὸν ὄντος. Ὡς οὖν τό τε ὕψος ἐκ τοῦ πολλάκις προσιέναι καὶ διαλέγεσθαι πρὸς τὸν πύργον εἰκάσθη καλῶς καὶ πλίνθους παρεσκευάσθησαν, ἑορτὴν Ἀρτέμιδι τοὺς Συρακουσίους ἄγοντας καὶ πρὸς οἶνον ἀρμηνέους καὶ παιδιὰν παραφυλάξας ἔλαθεν οὐ μόνον τὸν πύργον κατασχών, ἀλλὰ καὶ πύλην τὸ τεῖχος παρεμπλήσας ὅπλων, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, καὶ τὰ Ἑξάπυλα διακόψας. Ἀρχομένων δὲ συνίεσθαι καὶ ταράττεσθαι τῶν Συρακουσίων πρὸς τὴν αἴσθησιν ὅπως συνταχθῶσι ταῖς σάλπιγξι χρῆσθαι κελεύσας φυγὴν ἐποίησε πολλὴν καὶ φόβον, ὡς οὐδενὸς μέρους ἀναλώτου μένοντος·

τὸ καρτερώτατον καὶ κάλλιστον καὶ μέγιστον καλεῖται) διὰ τὸ τετειχίσθαι πρὸς τὴν ἔξω πόμὲν Νέαν, τὸ δὲ Τύχην ὀνομάζουσι.
Καὶ τούτων ἐχομένων ἅμα φάει διὰ τῶν Ἐξακιόνελλος κατῆει μακαριζόμενος ὑπὸ τῶν ὑφ' ἑαυων. Αὐτὸς μέντοι λέγεται κατιδὼν ἄνωθεν καὶ ινος τῆς πόλεως τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος ἐπὶ ἴσαι καὶ τῷ μέλλοντι γίνεσθαι συμπαθῆσαι ἐννοήἐξ οἷου σχῆμα καὶ μορφὴν ἀμείψει μετὰ μικρὸν τρατοπέδου διαφορηθεῖσα. Τῶν γὰρ ἡγεμόνων ἦν ὁ τολμῶν ἐναντιοῦσθαι τοῖς στρατιώταις αἰἀρπαγῆς ὠφεληθῆναι, πολλοὶ δὲ καὶ κτυπολεῖν ἄπτειν ἐκέλευον. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὐδὲ ὅλως τὸν λόγον ὁ Μάρκελλος, μάλα δὲ ἄκων βιασθεὶς χρημάτων καὶ ἀνδραπόδων ὠφελεῖσθαι, τῶν δ' σωμάτων ἀπεῖπεν ἅψασθαι καὶ διεκελεύσατο εἶναί τινα μήτ' αἰσχῦναι μήτ' ἀνδραποδίσασθαι ον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ οὕτω μετριάσαι δόξας χειν ἠγεῖτο τὴν πόλιν, καὶ τὸ συμπαθοῦν καὶ ῦν ὅμως ἐν τοσούτῳ μεγέθει χαρᾶς ἡ ψυχὴ διέντος ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλῆς καὶ λαμπρᾶς ἀφαιμονίας. Λέγεται γὰρ οὐκ ἐλάττονα τοῦτον ἢ ἀπὸ Καρχηδόνος διαφορηθέντα πλοῦτον γενέγὰρ τὴν ἄλλην πόλιν οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἀλοῦσίας ἐβιάσαντο διαρπάσαι πλὴν τῶν βασιλικῶν ταῦτα δ' εἰς τὸ δημόσιον ἐξηρέθη. Μάλιστα δὲ ους πάθος ἠνίασε Μάρκελλον. Ἔντυχε μὲν γὰρ θ' ἑαυτὸν ἀνασκοπῶν ἐπὶ διαγράμματος καὶ τῇ ωκὼς ἅμα τήν τε διάνοιαν καὶ τὴν πρόσοψιν το τὴν καταδρομὴν τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τὴν ἅλωσιν, ἄφνω δ' ἐπιστάντος αὐτῷ στρατιώτου καὶ ἀκολουθεῖν πρὸς Μάρκελλον οὐκ ἐβούλετο, πρὶν ὁ πρόβλημα καὶ καταστῆσαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν· θεὶς καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος ἀνεῖλεν αὐτόν. οὖν λέγουσιν, ἐπιστῆναι μὲν εὐθὺς ὡς ἀποκτήρῃ τὸν Ῥωμαῖον, ἐκεῖνον δὲ ἰδόντα δεῖσθαι καὶ ἀναμεῖναι βραχὺν χρόνον, ὡς μὴ καταλείπῃ τὸ

ζητούμενον ἀτελὲς καὶ ἀθεώρητον, τὸν δ' οὐ φρο
διαχρήσασθαι. Καὶ τρίτος ἐστὶ λόγος, ὡς κεμίζον
Μάρκελλον αὐτῷ τῶν μαθηματικῶν ὀργάνων σκιόθ
σφαίρας καὶ γωνίας, αἷς ἐναρμόττει τὸ τοῦ ἡλίου
5 πρὸς τὴν ὄψιν, στρατιῶται περιτυχόντες καὶ χρ
τῷ τεύχει δόξαντες φέρειν ἀπέκτειναν. Ὅτι μέντ
κελλος ἤλγησε καὶ τὸν αὐτόχειρα τοῦ ἀνδρὸς ἀπεστ
θάπερ ἐναγῆ, τοὺς δ' οἰκείους ἀνευρὼν ἐτίμησεν,
γεῖται.

10 XX. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις δε
εἶναι πόλεμον μεταχειρίσασθαι καὶ φοβερῶν εἰς χ
θεῖν νομιζομένων, εὐγνωμοσύνης δὲ καὶ φιλανθρα
ὅλως πολιτικῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα μὴ δεδωκότων,
δοκεῖ τότε Μάρκελλος ὑποδείξαι τοῖς Ἕλλησι δικ
15 Ῥωμαίους. Οὕτω χὰρ ἐχρῆτο τοῖς συμβάλλουσι κα
τας πόλεις καὶ ἰδιώτας εὐεργέτησεν, ὥστ' εἴ τι περ
ἢ Μεγαρεῖς ἢ Συρακουσίους ἔργον ἦν εἰργασμένον
εικὲς αὐτοῖς, τοῦτο τῶν πεπονθότων αἰτίᾳ μᾶλλ
πεποιηκότων δοκεῖν γεγονέναι. Μνησθήσομαι δ' ἐ
20 πολλῶν. Πόλις ἐστὶ τῆς Σικελίας Ἐγγύϊον οὐ μεγά
χαία δὲ πάνυ καὶ διὰ θεῶν ἐπιφάνειαν ἔνδοξος, ὥ
σι Ματέρας. Ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τ
καὶ λόγχας τινὰς ἐδείκνυσαν καὶ κράνη χαλκᾶ, τὰ μ
τα Μηριόνου, τὰς δὲ Οὐλίξου, τουτέστιν Ὀδυσσέ
25 γραφὰς, ἀνατεθεικότων ταῖς θεαῖς. Ταύτην προθ
καρχηδονίζουσαν, Νικίας, ἀνὴρ πρῶτος τῶν πολιτ
θε μεταθέσθαι πρὸς Ῥωμαίους ἀναφανδὸν ἐν ταῖ
σίαις παῤῥησιαζόμενος καὶ κακῶς φρονοῦντας ἐ
τοὺς ὑπεναντίους. Οἱ δὲ φοβούμενοι τὴν δύναμ
30 καὶ τὴν δόξαν ἐβουλεύσαντο συναρπάσαι καὶ πα
τοῖς Φοίνιξιν. Αἰσθόμενος οὖν ὁ Νικίας ἤδη καὶ
λαττόμενον ἀδήλως ἑαυτὸν ἐξέφερεν ἐν φανερῷ λό
ρὶ τῶν Ματέρων ἀνεπιτηδείους καὶ πολλὰ πρὸς τ
ζομένην ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ὡς ἀπιστῶν καὶ
35 νῶν ἔπραττεν, ἡδομένων τῶν ἐχθρῶν, ὅτι τὴν μεγ
τίαν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν ὧν πείσεται παρεῖχε. Γεγον
τῶν πρὸς τὴν σύλληψιν ἑτοίμων ἦν μὲν ἐκκλησία

ῶν, ὁ δὲ Νικίας μεταξύ τι λέγων καὶ συμβουλεύων πρὸς
ὸν δῆμον ἐξαίφνης ἀφῆκεν εἰς τὴν γῆν τὸ σῶμα καὶ μι-
ρὸν διαλιπὼν, οἷον εἰκὸς, ἡσυχίας σὺν ἐκπλήξει γενομέ-
ης, τὴν κεφαλὴν ἐπάρας καὶ περιενεγκὼν ὑποτρόμῳ φω-
ῇ καὶ βαρείᾳ κατὰ μικρὸν συντείνων καὶ παροξύνων τὸν
ον, ὡς ἑώρα φρίκῃ καὶ σιωπῇ κατεχόμενον τὸ θέατρον,
οῤῥίψας τὸ ἱμάτιον καὶ περιῤῥηξάμενος τὸν χιτωνίσκον
ίγυμνος ἀναπηδήσας ἔθεε πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ θεάτρου
ῶν ὑπὸ τῶν Ματέρων ἐλαύνεσθαι. Μηδενὸς δὲ τολμῶν-
ς ἅψασθαι μηδ' ἀπαντῆσαι διὰ δεισιδαιμονίαν, ἀλλ' ἐκ-
ομένων, ἐπὶ τὰς πύλας ἐξέδραμεν οὔτε φωνῆς τινος
τε κινήσεως πρεπούσης δαιμονῶντι καὶ παραφρονοῦντι
σάμενος. Ἡ δὲ γυνὴ συνειδυῖα καὶ συντεχνάζουσα τῷ
δρὶ λαβοῦσα τὰ παιδία πρῶτον μὲν ἱκέτις προεκυλινδεῖτο
ῖς μεγάροις τῶν θεῶν, ἔπειτα πλανώμενον ἐκεῖνον προσ-
ιουμένη ζητεῖν καλύοντος οὐδενὸς ἀσφαλῶς ἀπῆλθεν ἐκ
ς πόλεως. Καὶ διεσώθησαν μὲν οὕτως εἰς Συρακούσας
ὸς Μάρκελλον· ἐπεὶ δὲ πολλὰ τοὺς Ἐγγυΐους ὑβρίσαντας
ὶ πλημμελήσαντας ἐλθὼν Μάρκελλος ἔδησε πάντας ὡς
ωρησόμενος, ὁ δὲ Νικίας ἐδάκρυσε παρεστὼς, τέλος δὲ
ρῶν καὶ γονάτων ἁπτόμενος παρῃτεῖτο τοὺς πολίτας ἀπὸ
ῶν ἐχθρῶν ἀρξάμενος, ἐπικλασθεὶς ἀφῆκε πάντας καὶ τὴν
λιν οὐδὲν ἠδίκησε, τῷ δὲ Νικίᾳ χώραν τε πολλὴν καὶ δω-
ὰς πολλὰς ἔδωκε. Ταῦτα μὲν οὖν Ποσειδώνιος ὁ φιλόσο-
ς ἱστόρησε.

XXI. Τὸν δὲ Μάρκελλον ἀνακαλουμένων τῶν Ῥωμαίων
τὸν ἐγχώριον καὶ σύνοικον πόλεμον, ἐπανερχόμενος τὰ
στα καὶ κάλλιστα τῶν ἐν Συρακούσαις ἐκίνησεν ἀναθη-
ων, ὡς αὐτῷ τε πρὸς τὸν θρίαμβον ὄψις εἴη καὶ τῇ πό-
ώσμος. Οὐδὲν γὰρ εἶχεν οὐδ' ἐγίνωσκε πρότερον τῶν
ψῶν καὶ περιττῶν οὐδ' ἦν ἐν αὐτῇ τὸ χάριεν τοῦτο καὶ
ρυρὸν καὶ ἀγαπώμενον, ὅπλων δὲ βαρβαρικῶν καὶ λα-
ων ἐναίμων ἀνάπλεως οὖσα καὶ περιεστεφανωμένη θριάμ-
ὑπομνήμασι καὶ τροπαίοις οὐχ ἱλαρὸν οὐδ' ἄφοβον οὐ-
ιλῶν ἦν θέαμα καὶ τρυφώντων θεατῶν, ἀλλ' ὥσπερ
μινώνδας τὸ Βοιώτιον πεδίον Ἄρεως ὀρχήστραν, Ξε-
ῶν δὲ τὴν Ἔφεσον πολέμου ἐργαστήριον, οὕτως ἄν μοι

δοκεῖ τις τότε τὴν Ῥώμην κατὰ Πίνδαρον βαθυπολ
μενος Ἄρεως προσειπεῖν. Διὸ καὶ μᾶλλον εὐδοκίμ
μὲν τῷ δήμῳ Μάρκελλος ἡδονὴν ἐχούσαις καὶ χά
νικὴν καὶ πιθανότητα διαποικίλας ὄψεσι τὴν πό
5 δὲ τοῖς πρεσβυτέροις Φάβιος Μάξιμος. Οὐδὲν γ
τοιοῦτον οὐδὲ μετήνεγκεν ἐκ τῆς Ταραντίνων πόλ
σης, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα καὶ τὸν πλοῦτον
τὰ δ' ἀγάλματα μένειν εἴασεν ἐπειπὼν τὸ μνημ
„Ἀπολείπωμεν γὰρ" ἔφη „τοὺς θεοὺς τούτο
10 ραντίνοις κεχολωμένους." Μάρκελλον δ' ᾐτιῶ
μὲν ὡς ἐπίφθονον ποιοῦντα τὴν πόλιν, οὐ μ
πων, ἀλλὰ καὶ θεῶν αἰχμαλώτων ἀγομένων
πομπευομένων, ἔπειτα ὅτι τὸν δῆμον εἰθισμέ
ἢ γεωργεῖν, τρυφῆς δὲ καὶ ῥᾳθυμίας ἄπειρον
15 τὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα

Φαῦλον, ἄκομψον, τὰ μέγιστ' ἀγαθὸν,
σχολῆς ἐνέπλησε καὶ λαλιᾶς περὶ τεχνῶν καὶ
ζόμενον καὶ διατρίβοντα πρὸς τούτῳ πολὺ
ρας. Οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις ἐσεμνύνετο καὶ
20 ληνας ὡς τὰ καλὰ καὶ τὰ θαυμαστὰ τῆς Ἑ
σταμένους τιμᾷν καὶ θαυμάζειν Ῥωμαίους

XXII. Ἐνισταμένων δὲ τῶν ἐχθρῶν τῷ
τὸν θρίαμβον, ἐπεὶ καὶ πράξεις τινὲς ὑπ
περὶ Σικελίαν καὶ φθόνον εἶχεν ὁ τρίτος
25 χώρησεν αὐτοῖς τὸν μὲν ἐντελῆ καὶ μέγα
ὄρος ἐξελάσαι, τὸν δὲ ἐλάττω καταγαγεῖν
εὖαν Ἕλληνες, ὅβαν δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσι
οὐκ ἐπὶ τοῦ τεθρίππου βεβηκὼς οὐδὲ δάφ
οὐδὲ περισαλπιζόμενος, ἀλλὰ πεζὸς ἐν β
30 τῶν μάλα πολλῶν καὶ μυῤῥίνης στέφαν
ἀπόλεμος καὶ ἡδὺς ὀφθῆναι μᾶλλον ἢ
καὶ μέγιστον ἐμοὶ τεκμήριόν ἐστι τοῦ τ
μὴ μεγέθει, διωρίσθαι τοὺς θριάμβους
γὰρ μετὰ μάχης καὶ φόνου τῶν πολε
35 τὸν Ἀρήϊον ἐκεῖνον, ὡς ἔοικε, καὶ φο
ἐν τοῖς καθαρμοῖς τῶν στρατοπέδων
λῇ καταστέψαντες τὰ ὅπλα καὶ τοὺς

μὴ δεηθεῖσι στρατηγοῖς, ὁμιλίᾳ δὲ καὶ πειθοῖ
ου πάντα θεμένοις καλῶς οἷον ἐκπαιανίσαι τὴν
αὐτὴν καὶ πανηγυρικὴν ἀπεδίδου πομπὴν ὁ νό-
ὰρ ὁ αὐλὸς εἰρήνης μέλος καὶ τὸ μύρτον Ἀφρο-
ν, ἢ μάλιστα θεῶν ἀπέχθεται βίᾳ καὶ πολέμοις. 5
ι παρὰ τὸν εὐσεβῆ, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν,
ος οὗτος ὀνομάζεται (καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐφεύζον-
ντες παραπέμπουσιν), ἀλλ' ὑφ' Ἑλλήνων εἰς τὸ
τοῖς παρῆκται τοὔνομα πεπεισμένων ἅμα καὶ Διο-
ς τιμῆς προσήκειν, ὃν Εὔϊον καὶ Θρίαμβον ὀνο- 10
)ὐχ οὕτω δ' ἔχει τὸ ἀληθὲς, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῷ με-
ιβῳ βουθυτεῖν πάτριον ἦν τοῖς στρατηγοῖς, ἐπὶ
τρόβατον ἔθνος. Ὅβα δὲ τὰ πρόβατα Ῥωμαῖοι
ἐκ τούτου καὶ τὸν Θρίαμβον ὅβαν ὠνόμασαν.
ιὶ τὸν Λακωνικὸν ἀποθεωρῆσαι νομοθέτην ὑπε- 15
ί Ῥωμαϊκῷ τάξαντα τὰς θυσίας. Θύει γὰρ ἐν
ν ἀποστρατήγων ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ
ιαπραξάμενος βοῦν, ὁ δὲ διὰ μάχης ἀλεκτρυόνα·
ὄντες πολεμικώτατοι μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώ-
σαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶ- 20
μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας. Ταῦτα μὲν οὖν ὅπως
ν πάρεστιν.

Τοῦ δὲ Μαρκέλλου τὸ τέταρτον ὑπατεύοντος οἱ
ς Συρακουσίους ἀνέπεισαν εἰς Ῥώμην ἀφικομέ-
ορεῖν καὶ καταβοᾶν πρὸς τὴν σύγκλητον ὡς δει- 25
άσποινα κεκονδύτας. Ἔνιχε μὲν οὖν ἐν Καπι-
ίαν τινὰ συντελῶν ὁ Μάρκελλος· ἔτι δὲ συγκαθ-
γερουσίᾳ τῶν Συρακουσίων προσκισόντων καὶ
όγων τυχεῖν καὶ δίκης, ὁ μὲν συνάρχων ἐξεῖργεν
κακτῶν ὑπὲρ τοῦ Μαρκέλλου μὴ παρόντος, ὁ 30
ιος εὐθὺς ἦκεν ἀκούσας. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ
καθίσας ὡς ὕπατος ἐχρημάτιζεν, ἔπειτα, τῶν
ᾳ ἐχόντων, καταβὰς ἀπὸ τοῦ δίφρου καὶ κατα-
ᾳ ἰδιώτης εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ λέγειν εἰώθασιν
ροι, τοῖς Συρακουσίοις ἐλέγχειν αὐτὸν παρεῖχεν. 35
ὃς μὲν συνεταράχθησαν πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ
τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἐν τοῖς ὅπλοις ἀνυπόστατον

ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ περιπορφύρῳ φοβερὸν ἡγοῦντο καὶ
τίβλεπτον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραθαῤῥυνόντων αὐτοῦ
διαφερομένων πρὸς τὸν Μάρκελλον ἤρξαντο τῆς
ρίας καὶ διεξῆλθον ὀλοφυρμῷ τινι μεμιγμένην δικαιο
ἧς ἦν τὸ κεφάλαιον, ὅτι σύμμαχοι καὶ φίλοι ὄν
μαίοις πεπόνθασιν ἃ πολλοῖς τῶν πολεμίων ἕτεροι
γοὶ μὴ παθεῖν ἐχαρίσαντο. Πρὸς ταῦτα ὁ Μάρκελλ
γεν, ὡς ἀντὶ πολλῶν ὧν δεδράκασι Ῥωμαίους κακῶ
πεπόνθασι πλὴν ἃ πολέμῳ καὶ κατὰ κράτος ἀλλ
θρώπους κωλῦσαι παθεῖν οὐ δυνατόν ἐστιν, οὕτω δ
ναι δι' αὑτοὺς πολλὰ προκαλουμένῳ πεισθῆναι μὴ
σαντας· οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν τυράννων πολεμῆσαι βια
ἀλλὰ κἀκείνους ἐπὶ τῷ πολεμεῖν ἑλίσθαι τυράννους. Α
των δὲ τῶν λόγων καὶ μεθισταμένοις, ὥσπερ εἴωθεν
βουλῆς τοῖς Συρακουσίοις συνεξῆλθε Μάρκελλος ἐπὶ τῷ
χοντι ποιησάμενος τὴν σύγκλητον καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τ
λευτηρίου διέτριβεν, οὔτε φόβῳ διὰ τὴν δίκην οὔτε θυμ
τοὺς Συρακουσίους τοῦ συνήθους μεταβαλὼν καταστ
ἀλλὰ πρᾴως πάνυ καὶ κοσμίως τὸ τῆς δίκης τέλος ἐκδεχ
Ἐπεὶ δὲ διηνέχθησαν αἱ γνῶμαι καὶ νικῶν ἀπεδείχθη, κ
πτουσιν αὐτῷ οἱ Συρακούσιοι μετὰ δακρύων δεόμενοι
γὴν εἰς αὐτοὺς ἀφεῖναι τοὺς παρόντας, οἰκτεῖραι δὲ τὴν
πόλιν μεμνημένην ὧν ἔτυχεν ἀεὶ καὶ χάριν ἔχουσαν. Ἐ
σθεὶς οὖν ὁ Μάρκελλος τούτοις τε διηλλάγη καὶ τοῖς ἄλλ
ρακουσίοις ἀεί τι πράττων ἀγαθὸν διετέλει. Καὶ τὴ
θερίαν, ἣν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, καὶ τοὺς νόμους κ
κτημάτων τὰ περιόντα βέβαια παρέσχεν ἡ σύγκλητος. Ἀ
ἄλλας τε τιμὰς ὑπερφυεῖς ἔσχε παρ' αὐτοῖς καὶ νόμον
τοιοῦτον, ὁπόταν ἐπιβῇ Σικελίας Μάρκελλος ἢ τῶν ἐκ
τις αὐτοῦ, στεφανηφορεῖν Συρακουσίους καὶ θύειν τοῖ

XXIV. Τοὐντεῦθεν ἤδη τρέπεται πρὸς Ἀννίβα
τῶν ἄλλων ὑπάτων καὶ ἡγεμόνων σχεδὸν ἁπάντων μ
ἐν Κάνναις ἑνὶ στρατηγήματι, τῷ φυγομαχεῖν, χρ
ἐπὶ τὸν ἄνδρα, παρατάττεσθαι δὲ καὶ συμπλέκεσθαι
νὸς τολμῶντος, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὥρμησεν ὁδ
μενος τῷ δοκοῦντι καταλύειν Ἀννίβαν χρόνῳ πρότερο
βεῖσαν ὑπ' ἐκείνου λήσεσθαι τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὸν

διὰ τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενον οὐ καλῶς ἐκείνης ἴασθαι τ
νόσημα, τῆς πατρίδος περιμένοντα τῇ ῥώμῃ μαραινομέν
συναποσβῆναι τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἰατρῶν τοὺς ἀτόλμοτ
καὶ δειλοὺς πρὸς τὰ βοηθήματα τῆς νόσου παραμὴν τῇ
τῆς δυνάμεως ἐξανάλωσιν ἡγουμένους. Πρῶτον μὲν οὖ
τὰς Σαννιτικὰς πόλεις μεγάλας ἀφεστώσας ἐλὼν σῖτόν τ
πολὺν ἀποκείμενον ἐν αὐταῖς καὶ χρήματα καὶ τοὺς φυλάκ
οντας Ἀννίβου στρατιώτας τρισχιλίους ὄντας ἔλαβεν· ἔπε
τα τοῦ Ἀννίβου Φούλβιον Γναῖον ἀνθύπατον ἐν Ἀπουλί
πεπτειάντος μὲν αὐτὸν σὺν ἕνδεκα χιλιάρχοις, κατακό
φαντος δὲ τῆς στρατιᾶς τὸ πλεῖστον, ἔπεμψεν εἰς Ῥώμη
γράμματα τοὺς πολίτας παρακαλῶν θαῤῥεῖν, αὐτὸς γὰ
ᾔδη βαδίζειν, ὡς ἀφίλοιτο τὴν χαρὰν Ἀννίβου. Καὶ ταῦτ
μὲν ὁ Λίβιός φησιν ἀναγνωσθέντα τὰ γράμματα μὴ τῇ
λύπης ἀφελεῖν, ἀλλὰ τῷ φόβῳ προσθεῖναι, τῶν Ῥωμαίω
μεῖζον ἡγουμένων τοῦ γεγονότος τὸ κινθυνευόμενον, ὅσ
Φουλβίου κρείττων ἦν Μάρκελλος. Ὁ δ', ὥσπερ ἔγραφεν
αὐθὶς Ἀννίβαν διώκων εἰς τὴν Λευκανίαν ἐνέβαλε καὶ πε
πόλιν Νομίστρωνα καθήμενον ὑπὲρ λόφων ὀχυρῶν κατα
λαβὼν αὐτὸς ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευεν. Τῇ δ' ὑστε
ραίᾳ πρότερος εἰς μάχην παρατάξας τὸ στράτευμα καὶ κατα
βάντος Ἀννίβου συνέβαλε μάχην κρίσιν οὐ λαβοῦσαν, ἰσχυ
ρὰν δὲ καὶ μεγάλην γενομένην· ἀπὸ γὰρ ὥρας τρίτης συρ
ρεόντες ἤδη σκότους μόλις διέλυσαν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ προσ
γαγὼν αὖθις τὸ στράτευμα παρέταξε διὰ τῶν νεκρῶν κα
προύπαλείτο διαγωνίσασθαι περὶ τῆς νίκης τὸν Ἀννίβα
ἀναζεύξαντος δ' ἐκείνου σκυλεύσας τοὺς πολεμίους νεκροὺ
καὶ θάψας τοὺς φίλους ἐδίωκεν αὖθις· καὶ πολλὰς μὲν ὑφέ
τος ἐνέδρας οὐδεμιᾷ περιπεσὼν, ἐν δὲ πᾶσι τοῖς ἀκροβολι
σμοῖς πλεῖον ἔχων ἐθαυμάζετο. Διὸ καὶ τῶν ἀρχαιρεσίω
ἐπιγιόντων ἔδοξε τῇ βουλῇ μᾶλλον ἐκ Σικελίας τὸν ἕτερο
ἀπάγειν ὕπατον ἢ Μάρκελλον Ἀννίβᾳ συνηρτημένον κινεῖ
δὲθόντα δ' ἐπίλευσιν εἰκεῖν δικτάτωρα Κόϊντον Φούλβιο
Ὁ γὰρ δικτάτωρ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τοῦ πλήθους οὐδὲ τῆς βου
λῆς αἱρετὸς, ἀλλὰ τῶν ὑπάτων τις ἢ τῶν στρατηγῶν προσ
θεὶς εἰς τὸν δῆμον ὃν αὐτῷ δοκεῖ λέγει δικτάτωρα. Καὶ δι
τοῦτο δικτάτωρ ὁ ῥηθεὶς καλεῖται· τὸ γὰρ λέγειν δίκτ

Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· ἔνιοι δὲ τὸν δικτάτωρα τῷ μὴ προτιθέναι ψῆφον ἢ χειροτονίαν, ἀλλ' ἀφ' αὑτοῦ τὰ δόξαντα προστάττειν οὕτως ὀνομάζεσθαι. Καὶ γὰρ τὰ διαγράμματα τῶν ἀρχόντων Ἕλληνες μὲν διατάγματα, Ῥωμαῖοι δ' ἔδικτα προσαγορεύουσιν.

XXV. Ἐπεὶ δ' ἐλθὼν ἀπὸ τῆς Σικελίας ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων ἕτερον ἐβούλετο λέγειν δικτάτωρα καὶ βιασθῆναι παρὰ γνώμην μὴ βουλόμενος ἐξέπλευσε νυκτὸς εἰς Σικελίαν, οὕτως ὁ μὲν δῆμος ὠνόμασε δικτάτωρα Κόιντον Φούλβιον, ἡ βουλὴ δ' ἔγραψε Μαρκέλλῳ κελεύουσα τοῦτον εἰπεῖν. Ὁ δὲ πεισθεὶς ἀνεῖπε καὶ συνεκύρωσε τοῦ δήμου τὴν γνώμην, αὐτὸς δὲ πάλιν ἀνθύπατος εἰς τοὐπιὸν ἀπ δείχθη. Συνθέμενος δὲ πρὸς Φάβιον Μάξιμον, ὅπως ἐκεῖ νος μὲν ἐπιχειρῇ Ταραντίνοις, αὐτὸς δὲ συμπλεκόμ καὶ περιέλκων Ἀννίβαν ἐμποδὼν ᾖ τοῦ βοηθεῖν πρὸς ἐ νον, ἐπέβαλε περὶ Κανύσιον καὶ πολλὰς ἀλλάσσοντι σ τοπεδείας καὶ φυγομαχοῦντι πανταχόθεν ἐπεφαίνετο, δ' ἱδρυθέντα προσκείμενος ἐξανίστη τοῖς ἀκροβολι Ὁρμήσαντος δὲ μάχεσθαι δεξάμενος ὑπὸ νυκτὸς δι καὶ μεθ' ἡμέραν αὖθις ἐν τοῖς ὅπλοις ἑωρᾶτο τὸν σ ἔχων παρατεταγμένον, ὥστε τὸν Ἀννίβαν περιαλγῆ νον τοὺς Καρχηδονίους ἀθροῖσαι καὶ δεηθῆναι τὴ ἐκείνην ὑπὲρ πασῶν ἀγωνίσασθαι τῶν ἔμπροσθεν. γάρ“ εἶπεν „ὡς οὐδ' ἀναπνεῦσαι μετὰ νίκας τοσα σχολὴν ἄγειν κρατοῦσιν ἡμῖν ἔστιν, εἰ μὴ τοῦτον τὸν ἄνθρωπον.“ Ἐκ τούτου συμβαλόντες ἐμά δοκεῖ παρὰ τὸ ἔργον ἀκαίρῳ στρατηγήματι χρώμε κελλος σφαλῆναι. Τοῦ γὰρ δεξιοῦ πονοῦντος τῶν ταγμάτων εἰς τοὔμπροσθεν προελθεῖν· ἡ δὲ αὕτη ταράξασα τοὺς μαχομένους παρέδωκε τὸ νί λεμίοις, ὀκτακοσίων ἐπὶ δισχιλίοις Ῥωμαίων πε χωρήσας δ' ὁ Μάρκελλος εἰς τὸν χάρακα καὶ σ στρατὸν ὁρᾶν ἔφη Ῥωμαίων ὅπλα πολλὰ καὶ σώ δὲ μηδένα ὁρᾶν· αἰτουμένων δὲ συγγνώμην νενικημένοις, ἐὰν δὲ νικήσωσι, δώσειν, αὔριον λιν, ὅπως οἱ πολῖται τὴν νίκην πρότερον ἢ τὴν διαλεχθεὶς δὲ ταῦτα προσέταξε ταῖς ἡττημέ

ῶν κριθὰς μετρῆσαι· δι' ἃ πολλῶν ἀπὸ τῆς μάχης ἐπι-
θύνως καὶ πονήρως ἐχόντων οὐδένα φασὶν ὃν οἱ Μαρ-
λου λόγοι τῶν τραυμάτων οὐχὶ μᾶλλον ἤλγυναν.

XXVI. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν ὁ φοινικοῦς χιτὼν,
εἴωθε, μάχης ἐσομένης σύμβολον, αἱ δ' ἠτιμασμέναι
ῖραι τὴν πρώτην αὐταὶ δεηθεῖσαι τάξιν ἐλάμβανον, τὴν
ίλλην ἐξάγοντες οἱ χιλίαρχοι στρατιὰν παρενέβαλον. Ἀκού-
δ' ὁ Ἀννίβας „Ὦ Ἡράκλεις" εἶπε „τί χρήσεταί τις ἀν-
ύπῳ μήτε τὴν χείρονα τύχην μήτε τὴν βελτίονα φέρειν
ότι; μόνος γὰρ οὗτος οὔτε νικῶν δίδωσιν ἀνάπαυσιν
ε λαμβάνει νικώμενος, ἀλλ' ἀεὶ μαχησόμεθα πρὸς τοῦ-
, ὡς ἔοικεν, ᾧ τοῦ τολμᾷν ἀεὶ καὶ τὸ θαῤῥεῖν εὐτυχοῦντι
σφαλλομένῳ τὸ αἰδεῖσθαι πρόφασίς ἐστιν." Ἐκ τούτου
ήεσαν αἱ δυνάμεις· καὶ τῶν ἀνδρῶν ἴσα φερομένων ἐκέ-
σεν Ἀννίβας τὰ θηρία καταστήσαντας εἰς πρώτην τάξιν
ήγειν τοῖς ὅπλοις τῶν Ῥωμαίων. Ὠθισμοῦ δὲ μεγάλου
ταραχῆς εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις γενομένης εἷς τῶν χιλιάρ-
ν ὄνομα Φλάβιος ἀναρπάσας σημαίαν ὑπηντίαζε καὶ τῷ
ρακι τὸν πρῶτον ἐλέφαντα τύπτων ἀπέστρεφεν· ὁ δ'
αλὼν εἰς τὸν ὀπίσω συνετάραξε καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ἐπι-
ρομένους. Κατιδὼν δὲ τοῦτο Μάρκελλος ἐκέλευσε τοὺς
τεῖς ἐλαύνειν ἀνὰ κράτος πρὸς τὸ θορυβούμενον καὶ ποι-
ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς περιπετεῖς τοὺς πολεμίους. Οὗτοι δὲ
λαμπρῶς ἐμβαλόντες ἀνέκοπτον ἄχρι τοῦ στρατοπέδου
ς Καρχηδονίους· καὶ τῶν θηρίων τὰ κτεινόμενα καὶ
τοντα τὸν πλεῖστον αὐτῶν φόνον ἀπειργάζετο. Λέγον-
γὰρ ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀποθανεῖν· Ῥωμαίων δὲ νε-
ὶ μὲν ἐγένοντο τρισχίλιοι, τραυματίαι δ' ὀλίγου δεῖν
ντες. Καὶ τοῦτο παρέσχεν Ἀννίβᾳ καθ' ἡσυχίαν ἀνα-
ντι νυκτὸς ἆραι ποῤῥωτάτω τοῦ Μαρκέλλου. Διώκειν
οὐκ ἦν δυνατὸς ὑπὸ πλήθους τῶν τετρωμένων, ἀλλὰ
ὰ σχολὴν εἰς Καμπανίαν ἀνέζευξε καὶ τὸ θέρος ἐν Σι-
σσῃ διῆγεν ἀναλαμβάνων τοὺς στρατιώτας.

XXVII. Ὁ δὲ Ἀννίβας ὡς ἀπέῤῥηξεν ἑαυτὸν τοῦ Μαρ-
λου, χρώμενος ὥσπερ λελυμένῳ τῷ στρατεύματι πᾶσαν
ῶς ἐν κύκλῳ περιϊὼν ἔφλεγε τὴν Ἰταλίαν· καὶ κακῶς
υσεν ἐν Ῥώμῃ Μάρκελλος. Οἱ δ' ἐχθροὶ Πουβλίκιον Βί-

βλον, ἕνα τῶν δημάρχων, ἀνέστησαν ἐπὶ τὴν κ
αὐτοῦ δεινὸν εἰπεῖν ἄνδρα καὶ βίαιον· ὃς πολλ
αγαγὼν τὸν δῆμον ἔπειθεν ἄλλῳ παραδοῦναι στρα
δύναμιν· „ἐπεὶ Μάρκελλος“ ἔφη „μικρὰ τῷ πολ
5 γεγυμνασμένος ὥσπερ ἐκ παλαίστρας ἐπὶ θερμ
θεραπεύσων ἑαυτὸν τέτραπται.“ Ταῦτα πυνθα
Μάρκελλος ἐπὶ μὲν τοῦ στρατοπέδου τοὺς πρεσβε
λιπεν, αὐτὸς δὲ πρὸς τὰς διαβολὰς ἀπολογησόμενο
μην ἐπανῆλθεν. Ἐκ δὲ τῶν διαβολῶν ἐκείνων δ
10 παρεσκευασμένην ἐπ' αὐτόν. Ἡμέρας οὖν ὁρισθ
τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸν Φλαμίνιον ἱππό
μὲν Βίβλος ἀναβὰς κατηγόρησεν, ὁ δὲ Μάρκελλ
γεῖτο βραχέα μὲν καὶ ἁπλᾶ δι' ἑαυτοῦ, πολλὴν δὲ
πρὰν οἱ δοκιμώτατοι καὶ πρῶτοι τῶν πολιτῶν
15 ἦγον παρακαλοῦντες μὴ χείρονας τοῦ πολεμίου κ
νῆναι δειλίαν Μαρκέλλου καταψηφισαμένους, ὃν μ
γει τῶν ἡγεμόνων ἐκεῖνος καὶ διατελεῖ τούτῳ μὴ
στρατηγῶν, ὡς τοῖς ἄλλοις μάχεσθαι. Ῥηθέντα
λόγων τούτων τοσοῦτον ἡ τῆς δίκης ἐλπὶς ἐφε
20 κατήγορον, ὥστε μὴ μόνον ἀφεθῆναι τῶν αἰτιῶν
κελλον, ἀλλὰ καὶ τὸ πέμπτον ὕπατον ἀποδειχθῆ

XXVIII. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν πρῶτον μὲ
ῥηνίᾳ μέγα κίνημα πρὸς ἀπόστασιν ἔπαυσε καὶ κα
ἐπελθὼν τὰς πόλεις, ἔπειτα ναὸν ἐκ τῶν Σικελικῶν
25 ᾠκοδομημένον ὑπ' αὐτοῦ Δόξης καὶ Ἀρετῆς καθιερ
λόμενος καὶ κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερέων, οὐκ ἀξιο
ναῷ δύο θεοὺς περιέχεσθαι, πάλιν ἤρξατο προσ
ἕτερον οὐ ῥᾳδίως φέρων τὴν γεγενημένην ἀντίκρο
ὥσπερ οἰωνιζόμενος. Καὶ γὰρ ἄλλα τε πολλὰ σημ
30 ραττεν αὐτὸν, ἱερῶν τινων κεραυνώσεις καὶ μύες τ
χρυσὸν διαφαγόντες, ἐλέχθη δὲ καὶ βοῦν ἀνθρώπ
ἀφεῖναι καὶ παιδίον ἔχον κεφαλὴν ἐλέφαντος γεν
περιγενέσθαι. Καὶ περὶ τὰς ἐκθύσεις καὶ ἀποτρο
ροῦντες οἱ μάντεις κατεῖχον αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ σπαρ
35 φλεγόμενον. Οὐδεὶς γὰρ ἔρωτα τοσοῦτον ἠράσθη
τος οὐδενὸς, ὅσον οὗτος ἀνὴρ τοῦ μάχῃ κριθῆναι
νίβαν. Τοῦτο καὶ νύκτωρ ὄνειρον ἦν αὐτῷ καὶ μ

καὶ συναρχόντων ἓν βούλευμα καὶ μία πρὸς θεοὺ
παραταττόμενον Ἀννίβαν λαβεῖν. Ἥδιστα δ' ἂν μ
τείχους ἐντὸς ἤ τινος χάρακος ἀφοτέροις τοῖς στρα
περιτεθέντος διαγωνίσασθαι· καὶ εἰ μὴ πολλῆς
μετὸς ὑπῆρξε δόξης, πολλὴν δὲ πεῖραν παρεσχή
παρ' ὁντινοῦν τῶν στρατηγῶν ἐμβριθὴς γεγονέναι κ
νιμος, εἶπον ἂν, ὅτι μειρακιῶδές τι αὐτῷ προσ
καὶ φιλοτιμότερον πάθος ἢ κατὰ πρεσβύτην τοσοῦτο
γὰρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη τὸ πέμπτον ὑπάτευεν.

XXIX. Οὐ μὴν ἀλλὰ θυσιῶν καὶ καθαρμῶν ὧν
ρευον οἱ μάντεις γενομένων ἐξῆλθε μετὰ τοῦ συνά
ἐπὶ τὸν πόλεμον καὶ πολλὰ μεταξὺ Βαντίας πόλ
Βενουσίας καθήμενος ἠρέθιζε τὸν Ἀννίβαν. Ὁ δὲ εἰ
μὲν οὐ κατέβαινεν, αἰσθόμενος δὲ πεμπομένην ὑπ
στρατιὰν ἐπὶ Λοκροὺς τοὺς Ἐπιζεφυρίους κατὰ τ
Πετηλίαν λόφον ὑφεὶς ἐνέδρας πεντακοσίους καὶ δι
ὁ ἀπέκτεινε. Τοῦτο Μάρκελλον ἐξέφερε τῷ θυμῷ π
μάχην καὶ προσῆγεν ἄρας ἐγγυτέρω τὴν δύναμιν.
μεταξὺ τῶν στρατοπέδων λόφος, ἐπιεικῶς μὲν εὐερκ
δὲ παντοδαπῆς ἀνάπλεως· εἶχε δὲ καὶ σκοπὰς περ
ἐπ' ἀμφότερα καὶ ναμάτων ὑπεφαίνοντο πηγαὶ κα
των. Ἐθαύμαζον οὖν οἱ Ῥωμαῖοι Ἀννίβαν, ὅτι πρῶ
εὐφυᾶ τόπον οὕτως οὐ κατέσχεν, ἀλλ' ἀπέλιπε τοῖ
μίοις. Τῷ δ' ἄρα καλὸν μὲν ἐνστρατοπεδεῦσαι τὸ
ἐφαίνετο, πολὺ δὲ κρεῖττον ἐνεδρεῦσαι· καὶ πρὸ
μᾶλλον αὐτῷ χρῆσθαι βουλόμενος ἐνέπλησε τὴν ὕ
τὰς κοιλάδας ἀκοντιστῶν τε πολλῶν καὶ λογχοφό
τεισμένος ἐπάξεσθαι δι' εὐφυΐαν αὐτὰ τὰ χωρία τ
μαίους. Οὐδ' ἀπεψεύσθη τῆς ἐλπίδος· εὐθὺς γὰρ ἦ
ν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ῥωμαίων λόγος, ὡς χρὴ τὸ
καταλαμβάνειν, καὶ διεστρατήγουν, ὅσα πλεονε
οὺς πολεμίους, μάλιστα μὲν ἐκεῖ στρατοπεδεύσαντ
ἢ, τειχίσαντες τὸν λόφον. Ἔδοξεν οὖν τῷ Μαρκέ
λίγων ἱππότων ἐπελάσαντι κατασκέψασθαι. Κα
ὸν μάντιν ἐθύετο· καὶ τοῦ πρώτου πεσόντος ἱερ
ωσιν αὐτῷ τὸ ἧπαρ οὐκ ἔχον κεφαλὴν ὁ μάντις.
μένου δὲ τὸ δεύτερον ἥ τε κεφαλὴ μέγεθος ὑ

ἀνέσχε καὶ τἆλλα φαιδρὰ θαυμαστῶς διεφάνη καὶ λύσιν ἔχειν ὁ τῶν πρώτων φόβος ἔδοξεν. Οἱ δὲ μάντεις ταῦτα μᾶλλον ἔφασαν δεδιέναι καὶ ταράττεσθαι· λαμπροτάτων γὰρ ἐπ' αἰσχίστοις καὶ σκυθρωποτάτοις ἱεροῖς γενομένων ὕποπτον εἶναι τῆς μεταβολῆς τὴν ἀτοπίαν. Ἀλλὰ γὰρ

Τὸ πεπρωμένον οὐ πῦρ, οὐ σιδαροῦν σχήσει τεῖχος, κατὰ Πίνδαρον. Ἐξῆει οὖν τόν τε συνάρχοντα Κρισπῖνον παραλαβὼν καὶ τὸν υἱὸν χιλιαρχοῦντα καὶ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς εἴκοσι καὶ διακοσίους, ὧν Ῥωμαῖος οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι Τυρρηνοί, τεσσαράκοντα δὲ Φρεγελλάνοι πᾶραν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀεὶ τῷ Μαρκέλλῳ δεδωκότες. Τἰδους δὲ τοῦ λόφου καὶ συνηρεφοῦς ὄντος ἀνὴρ καθήμενος ἄνω σκοπὴν εἶχε, τοῖς πολεμίοις αὐτὸς οὐ συναιρόμενος, καθορῶν δὲ τῶν Ῥωμαίων τὸ στρατόπεδον. Καὶ τὰ γενόμενα τούτων φράσαντος τοῖς λοχῶσι προσελαύνοντα τὸν Μάρκελλον ἐάσαντες ἐγγὺς προσελθεῖν ἐξαίφνης ἀνέστησαν καὶ περιχυθέντες ἅμα πανταχόθεν ἠκόντιζον, ἔκπλον τοὺς φεύγοντας, συνεπλέκοντο τοῖς ὑφισταμένοις. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ τεσσαράκοντα Φρεγελλάνοι· καὶ τῶν Τυρρηνῶν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ διατρεσάντων αὐτοὶ συστραφέντες ἠμύνοντο πρὸ τῶν ὑπάτων, ἄχρις οὗ Κρισπῖνος μὲν ἀκοντίσμασι δυσὶ βεβλημένος ἐπέστρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἵππον, Μάρκελλον δέ τις λόγχῃ πλατείᾳ διὰ τῶν πλευρῶν διήλασεν, ἣν λογχίαν καλοῦσιν. Οὕτω δὲ καὶ τῶν Φρεγελλάνων οἱ περιόντες ὀλίγοι παντάπασιν αὐτὸν μὲν πεσόντα λείπουσι, τὸν δ' υἱὸν ἁρπάσαντες τετρωμένον φεύγουσιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Ἐγένοντο δὲ νεκροὶ μὲν οὐ πολλῷ τῶν τεσσαράκοντα πλείους, αἰχμάλωτοι δὲ τῶν μὲν ῥαβδούχων πέντε, τῶν δ' ἱππέων εἴκοσι δυεῖν δέοντες. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κρισπῖνος ἐκ τῶν τραυμάτων οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπιβιώσας. Καὶ πάθος τοῦτο Ῥωμαίοις συνέπεσε πρότερον οὐ γεγονὸς, ἀμφοτέρους ἐξ ἑνὸς ἀγῶνος τοὺς ὑπάτους ἀποθανεῖν.

XXX. Ἀννίβα δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον· καὶ τῷ νεκρῷ παραστὰς καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον οὔτ' ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς

τις ἐργώδη πολέμιον καὶ βαρὺν ἀπεκτονώς, ἐξέφηνεν, ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς τὸν μὲν δα-
τύλιον ἀφείλετο, τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ
ριστείλας ἐντίμως ἔκαυσε καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς κάλ-
ν ἀργυρᾶν καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον ἀπέστειλε πρὸς
ν υἱόν. Τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομί-
σιν ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος, ἀντιλαμβανομένων
ἐκείνων ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέῤῥιψαν τὰ ὀστᾶ.
θόμενος δ' Ἀννίβας καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν „Οὐ-
ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ" τοῖς μὲν Νομά-
ἐπέθηκε δίκην, οὐκέτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λει-
νων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ
ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης. Ταῦ-
μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον
ρήκασι, Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς κομισθῆναι τὴν
ίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασι καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. Ἦν
ἀνάθημα Μαρκέλλου δίχα τῶν ἐν Ῥώμῃ γυμνάσιον μὲν
Κατάνῃ τῆς Σικελίας, ἀνδριάντες δὲ καὶ πίνακες τῶν
Συρακουσῶν ἔν τε Σαμοθρᾴκῃ παρὰ τοῖς θεοῖς, οὓς Κα-
ρους ὠνόμαζον, καὶ περὶ Λίνδον ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς.
εῖ δ' αὐτοῦ τῷ ἀνδριάντι τοῦτ' ἦν ἐπιγεγραμμένον, ὡς
σειδώνιος φησὶ, τὸ ἐπίγραμμα·

Οὗτός τοι Ῥώμης ὁ μέγας, ξένε, πατρίδος ἀστὴρ,
Μάρκελλος κλεινῶν Κλαύδιος ἐκ πατέρων,
Ἑπτάκι τὰν ὑπάταν ἀρχὰν ἐν Ἄρηϊ φυλάξας,
Καὶ πολὺν ἀντιπάλων ἐγκατέχευε φόνον.

γὰρ ἀνθύπατον ἀρχὴν, ἣν δὶς ἦρξε, ταῖς πέντε προσ-
ηρίθμησεν ὑπατείαις ὁ τὸ ἐπίγραμμα ποιήσας. Γένος
αὐτοῦ λαμπρὸν ἄχρι Μαρκέλλου τοῦ Καίσαρος ἀδελφι-
διέτεινεν, ὃς Ὀκταβίας ἦν τῆς Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς
Γαΐου Μαρκέλλου γεγονώς· ἀγορανομῶν δὲ Ῥωμαίων
εύτησε νυμφίος Καίσαρος θυγατρὶ χρόνον οὐ πολὺν συν-
ήσας. Εἰς δὲ τιμὴν αὐτοῦ καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ
ρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκε, Καῖσαρ δὲ θέατρον ἐπι-
ψας Μαρκέλλου.

[COM]PARATIO PELOPIDAE CVM MARCELLO.

[Ἃ μὲν] οὖν ἔδοξεν ἡμῖν ἀναγραφῆς ἄξια τῶν ἱστορουμένων [περὶ] Μαρκέλλου καὶ Πελοπίδου, ταῦτά ἐστι. Τῶν δὲ [ἄλλων] φύσεις καὶ τὰ ἤθη κοινοτήτων ὥσπερ ἐφαμίλλων [(κα]ὶ γὰρ ἀνδρεῖοι καὶ φιλόπονοι καὶ θυμοειδεῖς καὶ [μεγαλόφρ]ονες ἀμφότεροι γεγόνασιν), ἐκεῖνο δόξειεν ἂν δια[φέρε]ιν μόνον, ὅτι Μάρκελλος μὲν ἐν πολλαῖς πόλεσιν [ἁλισκομέν]αις γενομέναις σφαγὰς ἐποίησεν, Ἐπαμεινώνδας δὲ [καὶ Πελοπ]ίδας οὐδένα πώποτε κρατήσαντες ἀπέκτειναν οὐδ' [ἠ]νδραποδίσαντο. Λέγονται δὲ Θηβαῖοι μηδ' Ὀρ[χομενίους] ἂν οὕτω μεταχειρίσασθαι παρόντων ἐκείνων. [Ἐν δὲ ταῖ]ς πράξεσι θαυμαστὰ μὲν καὶ μεγάλα τοῦ Μαρ[κέλλου τ]ὰ πρὸς Κελτοὺς ὠσαμένου τοσοῦτον πλῆθος ἱπ[πέων ὁμο]ῦ καὶ πεζῶν ὀλιγίστοις περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν, ὃ [μηδ' ὑφ]' ἑτέρου στρατηγοῦ γεγονὸς οὐχ ἱστόρηται, καὶ [τὸν ἄρχο]ντα τῶν πολεμίων ἀνελόντος· ἐν ᾧ τρόπῳ Πελο[πίδας ἔπτ]αισεν ὁρμήσας ἐπὶ ταὐτὰ, προαναιρεθεὶς δ' ὑπὸ [τοῦ τυρά]ννου καὶ παθὼν πρότερον ἢ δράσας. Οὐ μὴν ἀλ[λὰ τούτοι]ς μὲν ἔστι παραβαλεῖν τὰ Λεῦκτρα καὶ Τεγύρας, [ἐπιφανεστ]άτους καὶ μεγίστους ἀγῶνας. Κρυφαίᾳ δὲ οὐ [κατ]ωρθωμένην πρᾶξιν οὐκ ἔχομεν τοῦ Μαρκέλλου [παραβαλε]ῖν, οἵαν Πελοπίδας περὶ τὴν ἐκ φυγῆς κάθοδον [καὶ τὴν ἀναίρε]σιν τῶν ἐν Θήβαις τυράννων ἔπραξεν. Ἀλλ' ἐκεῖ[νο] πάντων ἔοικε πρωτεύειν τῶν ὑπὸ σκότῳ καὶ δό[λῳ τετολ]μημένων τὸ ἔργον. Ἀννίβας φοβερὸς μὲν ἐπ[έ]κειτο Ῥωμαίοις, ὥσπερ ἀμέλει Λακεδαιμόνιοι Θη[βαίοι]ς· ἐνδοῦναι μέντοι τούτους Πελοπίδᾳ καὶ περὶ [Τεγύρας] καὶ περὶ Λεῦκτρα βέβαιόν ἐστιν, Ἀννίβαν δὲ

κελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδ' ἅπαξ
γεν, ἀλλ' ἀήττητος ὁ ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι
κίωνος, ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι καὶ Νέπωτι καὶ τῶν
γνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν, ἥττας τινὰς καὶ
ὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι. Μεγά-
δ' αὗται ῥοπὴν οὐδεμίαν ἐποίησαν, ἀλλ' ἔοικε ψευδό-
κά τι γενέσθαι περὶ τὸν Λίβυν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς
αις. Ὃ δὴ κατὰ λόγον καὶ προσηκόντως ἐθαυμάσθη,
τοσαύτας τροπὰς στρατοπέδων καὶ φόνους στρατη-
καὶ σύγχυσιν ὅλης ὁμοῦ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας εἰς
καλα τῷ θαῤῥεῖν καθισταμένων. Ὁ γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ
κ περιδεοῦς καὶ καταπεπληγότος αὖθις ἐμβαλὼν τῷ
τεύματι ζῆλον καὶ φιλονεικίαν πρὸς τοὺς πολεμίους
οῦτο δὴ τὸ μὴ ῥᾳδίως τῆς νίκης ἀφιέμενον, ἀλλὰ καὶ
σβητοῦν καὶ φιλοτιμούμενον ἐπάρας καὶ θαῤῥύνας
ἀνὴρ ἦν, Μάρκελλος· εἰθισμένους γὰρ ὑπὸ τῶν συμ-
ῶν, εἰ φεύγοντες ἐκφύγοιεν Ἀννίβαν, ἀγαπᾷν ἐδίδαξεν
ύνεσθαι σωζομένους μεθ' ἥττης, αἰδεῖσθαι δὲ παρὰ μι-
ἐνδόντας, ἀλγεῖν δὲ μὴ κρατήσαντας.

II. Ἐπεὶ τοίνυν Πελοπίδας μὲν οὐδεμίαν ἡττήθη μά-
στρατηγῶν, Μάρκελλος δὲ πλείστας τῶν καθ' αὑτὸν
αίων ἐνίκησε, δόξειεν ἂν ἴσως τῷ δυσνικήτῳ πρὸς τὸ
ητον ὑπὸ πλήθους τῶν κατωρθωμένων ἐπανισοῦσθαι.
μὴν οὗτος μὲν εἷλε Συρακούσας, ἐκεῖνος δὲ τῆς Λα-
ίμονος ἀπέτυχεν. Ἀλλ' οἶμαι μεῖζον εἶναι τοῦ καταλα-
Σικελίαν τὸ τῇ Σπάρτῃ προσελθεῖν καὶ διαβῆναι πρῶ-
ἀνθρώπων πολέμῳ τὸν Εὐρώταν· εἰ μὴ νὴ Δία τοῦτο
ρήσει τις τὸ ἔργον Ἐπαμινώνδᾳ μᾶλλον ἢ Πελοπίδᾳ
ήκειν, ὥσπερ καὶ τὰ Λεῦκτρα, τῶν δὲ Μαρκέλλῳ δια-
αγμένων ἀκοινώνητον εἶναι τὴν δόξαν. Καὶ γὰρ Συ-
ύσας μόνος εἷλε καὶ Κελτοὺς ἄνευ τοῦ συνάρχοντος
ατο καὶ πρὸς Ἀννίβαν μηδενὸς συλλαμβάνοντος, ἀλλὰ
ἀντων ἀποτρεπόντων, ἀντιταξάμενος καὶ μεταβαλὼν
ῆμα τοῦ πολέμου πρῶτος ἡγεμὼν τοῦ τολμᾷν κατέστη.

III. Τὴν τοίνυν τελευτὴν ἐπαινῶ μὲν οὐδετέρου τῶν
ῶν, ἀλλ' ἀνιῶμαι καὶ ἀγανακτῶ τῷ παραλόγῳ τοῦ συμ-
ατος· καὶ θαυμάζω μὲν ἐν μάχαις τοσαύταις, ὅσας

ἀποκάμοι τις ἂν καταριθμῶν, μηδὲ τρωθέντα τὸν Ἀννίβαν, ἄγαμαι δὲ καὶ τὸν ἐν τῇ Παιδείᾳ Χρυσάνταν, ὃς διηρμένος κοπίδα καὶ παίειν μέλλων πολέμιον, ὡς ὑπεσήμηνεν ἡ σάλπιγξ ἀνακλητικὸν, ἀφεὶς τὸν ἄνδρα μάλα πρᾴως καὶ κοσμίως ἀνεχώρησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν Πελοπίδαν τοιοῦτον συγγνωστὸν ἅμα τῷ τῆς μάχης καιρῷ παράθερμον ὄντα καὶ πρὸς τὴν ἄμυναν οὐκ ἀγεννῶς ἐκφέρων ὁ θυμός. Ἄριστον μὲν γὰρ νικῶντα σώζεσθαι τὸν στρατηγὸν, εἰ δὲ δεῖ, ἀποθανεῖν εἰς ἀρετὴν καταλύσαντα βίον, ὡς Κέρκιδάς φησιν· οὕτω γὰρ οὐ πάθος, ἀλλὰ πρᾶξις γίνεται τοῦ τελευτήσαντος ὁ θάνατος. Πρὸς δὲ τῷ θυμῷ τοῦ Πελοπίδου καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τὸ τῆς νίκης ἐν τῷ κτείνειν τὸν τύραννον ὁρώμενον οὐ παντάπασιν ἀλόγως ἐπεκάεσεν τὴν ὁρμήν· χαλεπὸν γὰρ ἑτέρας οὕτω καλὴν καὶ λαμπρὰν ἐχούσης ὑπόθεσιν ἀριστείας ἐπιλαβέσθαι. Μάρκελλος δὲ, μήτε χρείας μεγάλης ἐπικειμένης μήτε τοῦ παρὰ τὰ δοκοῦντα πολλάκις ἐξιστάντος τὸν λογισμὸν ἐνθουσιασμοῦ παρόντος, ὡσάμενος ἀπερισκέπτως εἰς κίνδυνον οὐ στρατηγικὸν πτῶμα, προδρόμων δέ τινος ἢ κατασκόπου πέντε καὶ εἴκοσι πέντε καὶ τρεῖς θριάμβους καὶ σκῦλα καὶ τροπαιοφορίας ἀπὸ βασιλέων τοῖς προαποθνήσκουσι Καρχηδονίων Ἴβηρσι καὶ Νομάσιν ὑποβαλών· ὥστε νεμεσῆσαι αὐτοὺς ἐκείνους ἑαυτοῖς τοῦ κατορθώματος, ἄνδρα Ῥωμαίων ἄριστον ἀρετῇ καὶ δυνάμει μέγιστον καὶ δόξῃ λαμπρότατον ἐν τοῖς Φρεγελλάνων προδιερευνηταῖς παραναλῶσθαι. Χρὴ δὲ ταῦτα μὴ κατηγορίαν εἶναι τῶν ἀνδρῶν νομίζειν, ἀλλ' ὡς ἀγανάκτησίν τινα καὶ παῤῥησίαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀνδρείαν αὐτῶν, εἰς ἣν τὰς ἄλλας κατανάλωσαν ἀρετὰς ἀφειδήσαντες τοῦ βίου καὶ τῆς φυγῆς, ὥσπερ ἑαυτοῖς, οὐ ταῖς πατρίσι μᾶλλον καὶ φίλοις καὶ συμμάχοις, ἀπολλυμένοις. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Πελοπίδας μὲν τοὺς συμμάχους ταφεῖς ἔσχεν, ὑπὲρ ὧν ἀπέθανε, Μάρκελλος δὲ τοὺς πολεμίους, ὑφ' ὧν ἀπέθανε. Ζηλωτὸν μὲν οὖν ἐκεῖνο καὶ μακάριον, κρεῖττον δὲ καὶ μεῖζον εὐνοίας χάριν ἀμειβομένης ἔχθρα λυκοῦσαν ἀρετὴν θαυμάζουσα. Τὸ γὰρ καλὸν ἐνταῦθα τὴν τιμὴν ἔχει μόνον, ἐκεῖ δὲ τὸ λυσιτελὲς καὶ ἡ χρεία μᾶλλον ἀγαπᾶται τῆς ἀρετῆς.

είθης ὁ Λυσιμάχου φυλῆς μὲν ἦν Ἀντιοχίδ
ν Ἀλωπεκῆθεν. Περὶ δ' οὐσίας αὐτοῦ λόγ
νασιν· οἱ μέν, ὡς ἐν πενίᾳ συντόνῳ κατ
μετὰ τὴν τελευτὴν ἀπολιπόντος θυγατέρας
ον ἀνεκδότους δι' ἀπορίαν γεγενημένας·
ὸν λόγον ὑπὸ πολλῶν εἰρημένον ἀντιτασσ
ς Δημήτριος ἐν τῷ Σωκράτει χωρίον τε
ώσκειν Ἀριστείδου λεγόμενον, ἐν ᾧ τέθαι
ι τῆς περὶ τὸν οἶκον εὐπορίας ἓν μὲν ἦγ
ν ἀρχὴν, ἣν ἦρξε τῷ κυάμῳ λαχὼν ἐκ τ
μέγιστα τιμήματα κεκτημένων, οὓς Πεντ
προσηγόρευον, ἕτερον δὲ τὸν ἐξοστρακισ
τῶν πενήτων, ἀλλὰ τοῖς ἐξ οἴκων τε μεγ
ος ὄγκον ἐκιφθόνων ὄστρακον ἐπιφέρεσθα
ελευταῖον, ὅτι νίκης ἀναθήματα χορηγικο
ιονύσου κατέλιπεν, οἳ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκ
τιγραφὴν διασώζοντες· „Ἀντιοχὶς ἐνίκα,
ἦγει, Ἀρχέστρατος ἐδίδασκε.“ Τοντὶ μὲν
ι δοκοῦν μέγιστον, ἀσθενέστατόν ἐστι.
ύνδας, ὃν πάντες ἄνθρωποι γινώσκουσιν
ρέντα πολλῆ καὶ βιώσαντα. καὶ Πλάτων ὁ φ

ται καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀπωθοῦνται. Πα
περὶ τοῦ τρίποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁ
φευσμένον· ἀπὸ γὰρ τῶν Περσικῶν εἰς τὴν
Πελοποννησιακοῦ πολέμου δύο μόνους Ἀριστε
5 ἀναγράφεσθαι νικῶντας, ὧν οὐδέτερον εἶναι
τὸν αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν μὲν Ξενοφίλου πατρὸς,
πολλῷ νεώτερον, ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τ
δην ὄντα γραμματικῆς καὶ προσγεγραμμένος
ἐν τοῖς Μηδικοῖς οὐδεὶς, ἐν δὲ τοῖς Πελοπο
10 χνοὶ χορῶν διδάσκαλον ἀναγράφουσι. Τὸ μ
αιτίου βέλτιον ἐπισκεπτέον ὅπως ἔχει. Τῷ
ὁ διὰ δόξαν ἢ γένος ἢ λόγου δύναμιν ὑπ
νομιζόμενος ὑπέπιπτεν, ὅπου καὶ Δάμων
δάσκαλος, ὅτι τῷ φρονεῖν ἐδόκει τις εἶνα
15 στρακίσθη. Καὶ μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστ
οὐ κυαμευτὸν, ἀλλ' ἑλομένων Ἀθηναίων
μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἦρξεν, ὡς
γέγραφε, καὶ πάνυ πιθανόν ἐστιν ἐπὶ
κατορθώμασι τηλικούτοις ἀξιωθῆναι δι'
20 τον ἐτύγχανον οἱ λαγχάνοντες. Ἀλλὰ γ
μόνον Ἀριστείδην, ἀλλὰ καὶ Σωκράτη
ἐξελέσθαι φιλοτιμούμενος ὡς μεγάλου κ
φησὶν οὐ μόνον γῆν οἰκείαν ὑπάρχ
ἑβδομήκοντα τοκιζομένας ὑπὸ Κρίτω
25 II. Ἀριστείδης δὲ Κλεισθένους μ
τὴν πολιτείαν μετὰ τοὺς τυράννους
λώσας δὲ καὶ θαυμάσας μάλιστα
Λυκοῦργον τὸν Λακεδαιμόνιον ἥψα
πολιτείας, ἔσχε δ' ἀντιτασσόμενον
30 στοκλέα τὸν Νεοκλέους. Ἔνιοι μὲν
δας ὄντας καὶ συντρεφομένους ἀπ'
δῆς ἐχομένῳ καὶ παιδιᾶς πράγμα
πρὸς ἀλλήλους· καὶ τὰς φύσεις ε
ἐκείνης ἀνακαλύπτεσθαι, τὴν μ
35 πανοῦργον οὖσαν καὶ μετ' ὀξύτητ
μένην, τὴν δ' ἱδρυμένην ἐν ἤθ
ναιον ἀτενῆ, ψεῦδος δὲ καὶ βω

παιδιᾶς τινι τρόπῳ προσιεμένην. Ἀρίστων δ' ὁ Χῖος ἐξ
ικῆς ἀρχῆς γενέσθαι φησὶ καὶ προελθεῖν ἐπὶ τοσοῦ-
τὴν ἔχθραν αὐτῶν· Στησίλεω γὰρ, ὃς ἦν γένει Κεῖος
ᾷ τε καὶ μορφῇ σώματος πολὺ τῶν ἐν ὥρᾳ λαμπρότα-
, ἀμφοτέρους ἐρασθέντας οὐ μετρίως ἐνεγκεῖν τὸ πά-
ς οὐδ' ἅμα λήγοντι τῷ κάλλει τοῦ παιδὸς ἀποθέσθαι
φιλονεικίαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους ἐκείνῃ πρὸς
πολιτείαν εὐθὺς ὁρμῆσαι διαπύρους ὄντας καὶ διαφό-
ς ἔχοντας. Ὁ μὲν οὖν Θεμιστοκλῆς εἰς ἑταιρείαν ἐμβα-
ν ἑαυτὸν εἶχε πρόβλημα καὶ δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνη-
, ὥστε καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα καλῶς αὐτὸν ἄρξειν Ἀθη-
ίων, ἄνπερ ἴσος ᾖ καὶ κοινὸς ἅπασι, „Μηδέποτ'" εἶπεν
ἰς τοῦτον ἐγὼ καθίσαιμι τὸν θρόνον, ἐν ᾧ πλέον οὐδὲν
ουσιν οἱ φίλοι παρ' ἐμοὶ τῶν ἀλλοτρίων." Ἀριστείδης
καθ' ἑαυτὸν ὥσπερ ὁδὸν ἰδίαν ἐβάδιζε διὰ τῆς πολιτείας,
ῶτον μὲν οὐ βουλόμενος συναδικεῖν τοῖς ἑταίροις ἢ λυ-
ρὸς εἶναι μὴ χαριζόμενος, ἔπειτα τὴν ἀπὸ τῶν φίλων
ναμιν οὐκ ὀλίγους ὁρῶν ἐπαίρουσαν ἀδικεῖν ἐφυλάττετο
ρ τῷ χρηστὰ καὶ δίκαια πράττειν καὶ λέγειν ἀξιῶν θαῤ-
ν τὸν ἀγαθὸν πολίτην.

III. Οὐ μὴν ἀλλὰ, πολλὰ κινουμένου τοῦ Θεμιστοκλέ-
ους παραβόλως καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτῷ πολιτείαν ἐνισταμέ-
ν καὶ διακόπτοντος, ἠναγκάζετό που καὶ αὐτὸς τὰ μὲν
νόμενος, τὰ δὲ κολούων τὴν ἐκείνου δύναμιν χάριτι
ν πολλῶν αὐξομένην ὑπεναντιοῦσθαι οἷς ἔπραττεν ὁ Θε-
τοκλῆς, βέλτιον ἡγούμενος παρελθεῖν ἔνια τῶν συμφε-
ντων τῷ δήμῳ, ἢ τῷ κρατεῖν ἐκεῖνον ἐν πᾶσιν ἰσχυρὸν
έσθαι. Τέλος δέ ποτε τοῦ Θεμιστοκλέους πράττοντός
τῶν δεόντων ἀντικρούσας καὶ περιγενόμενος οὐ κατέσχεν,
' εἶπεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπιὼν, ὡς οὐκ ἔστι σωτηρία
ς Ἀθηναίων πράγμασιν, εἰ μὴ καὶ Θεμιστοκλέα καὶ αὐ-
εἰς τὸ βάραθρον ἐμβάλοιεν. Πάλιν δὲ γράψας τινὰ
ήμην εἰς τὸν δῆμον, ἀντιλογίας οὔσης πρὸς αὐτὴν καὶ
ονεικίας, ἐκράτει, μέλλοντος δὲ τοῦ προέδρου τὸν δῆ-
ἐπερωτᾷν αἰσθόμενος ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν τὸ ἀσύμφο-
ἀπέστη τοῦ ψηφίσματος. Πολλάκις δὲ καὶ δι' ἑτέρων
ρε τὰς γνώμας, ὡς μὴ φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὁ

ιστοκλῆς ἐμπόδιος εἴη τῷ συμφέροντι. Θ
ις ἐφαίνετο αὐτοῦ παρὰ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μ
εὐστάθεια μήτε ταῖς τιμαῖς ἐπαιρομένου πρός τ
μερίας ἀθορύβως καὶ πρᾴως ἔχοντος καὶ ὁμοίω
χρῆναι τῇ πατρίδι παρέχειν ἑαυτὸν οὐ χρημ
ἀλλὰ καὶ δόξης προῖκα καὶ ἀμισθὶ πολιτευόμ
ὡς ἔοικε, τῶν εἰς Ἀμφιάραον ὑπ' Αἰσχύλου
ἰαμβείων ἐν τῷ θεάτρῳ λεγομένων,

Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλ
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενο
Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματ

πάντες ἀπέβλεψαν εἰς Ἀριστείδην, ὡς ἐκείνῳ
ἀρετῆς ταύτης προσηκούσης.

IV. Οὐ μόνον δὲ πρὸς εὔνοιαν καὶ χάριν
πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἔχθραν ἰσχυρότατος ἦν ὑ
καίων ἀντιβῆναι. Λέγεται γοῦν ποτε διώκων
δικαστηρίῳ, μετὰ τὴν κατηγορίαν οὐ βουλομέ
τοῦ κινδυνεύοντος τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ τὴν ψ
αἰτούντων ἐπ' αὐτόν, ἀναπηδήσας τῷ κρινομέ
ειν, ὅπως ἀκουσθείη καὶ τύχοι τῶν νομίμ
κρίνων ἰδιώταις δυσί, τοῦ ἑτέρου λέγοντος, ὡ
χάνει τὸν Ἀριστείδην ὁ ἀντίδικος λελυπηκ
γαθὲ" φάναι „μᾶλλον, εἴ τι σὲ κακὸν πεποί
οὐκ ἐμαυτῷ δικάζω." Τῶν δὲ δημοσίων π
θεὶς ἐπιμελητὴς οὐ μόνον τοὺς καθ' αὑτόν
πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἄρχοντας ἀπεδείκ
σφισμένους καὶ μάλιστα τὸν Θεμιστοκλέα·

Σοφὸς γὰρ ἁνήρ, τῆς δὲ χειρὸς οὐ

Δι' ὃ καὶ συναγαγὼν πολλοὺς ἐπὶ τὸν Ἀρι
θύναις διώκων κλοπῆς καταδίκῃ περιέβαλ
μενεύς. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν πρώτων
βελτίστων οὐ μόνον ἀφείθη τῆς ζημία
ἄρχων ἐπὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν ἀπεδείχ
νος δὲ τῶν προτέρων μεταμέλειν αὐτ
ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν ἤρεσκε τοῖς τὰ κοινὰ
λέγχων οὐδ' ἀκριβολογούμενος, ὥστε
τῶν δημοσίων ὑπερεπαινεῖν τὸν Ἀριστ

ὑπὲρ αὐτοῦ σκυδάζοντας ἄρχοντα πάλιν αἱρε-
λόντων δὲ χειροτονεῖν ἐπετίμησε τοῖς Ἀθηναίοις·
γὰρ" ἔφη „πιστῶς καὶ καλῶς ὑμῖν ἦρξα, πρού-
· ἐπεὶ δὲ πολλὰ τῶν κοινῶν καταπροεῖμαι τοῖς
θανμαστὸς εἶναι δοκῶ πολίτης. Αὐτὸς μὲν οὖν
τῇ νῦν τιμῇ μᾶλλον ἢ τῇ πρώην καταδίκῃ, συν-
ὑμῖν, παρ' οἷς ἐνδοξότερόν ἐστι τοῦ σώζειν τὰ
τὸ χαρίζεσθαι τοῖς πονηροῖς." Ταῦτα δ' εἰκὼν
πὰς ἐξελέγξας τοὺς μὲν τότε βοῶντας καὶ μαρ-
ὑπὲρ αὐτοῦ κατεστόμισε, τὸν δ' ἀληθινὸν καὶ
ὁ τῶν βελτίστων ἔπαινον εἶχεν.
αὶ δὴ Δᾶτις ὑπὸ Δαρείου πεμφθεὶς λόγῳ μὲν
λίκην Ἀθηναίοις, ὅτι Σάρδεις ἐνέπρησαν, ἔργῳ
ρέφασθαι τοὺς Ἕλληνας εἰς Μαραθῶνα παντὶ
ατέσχε καὶ τὴν χώραν ἐκόρθει, τῶν δέκα καθε-
ῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ τὸν πόλεμον στρατηγῶν μέ-
εἶχεν ἀξίωμα Μιλτιάδης, δόξῃ δὲ καὶ δυνάμει
ν Ἀριστείδης. Καὶ τότε περὶ τῆς μάχης γνώ-
τιάδου προσθέμενος οὐ μικρὰν ἐποίησε ῥοπήν·
μέραν ἑκάστου στρατηγοῦ τὸ κράτος ἔχοντος, ὡς
εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχή, παρέδωκε Μιλτιάδῃ διδάσκων
χοντας, ὅτι τὸ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς
ιν οὐκ αἰσχρὸν, ἀλλὰ σεμνόν ἐστι καὶ σωτήριον.
ραῦνας τὴν φιλονεικίαν καὶ προτρεψάμενος αὖ-
ἵν μιᾷ γνώμῃ τῇ κρατίστῃ χρωμένους ἔῤῥωσε τὸν
τῷ ἀπειρεσπάστῳ τῆς ἐξουσίας ἰσχυρὸν γενόμει-
ιν γὰρ ἐῶν ἕκαστος ἤδη τὸ παρ' ἡμέραν ἄρχειν
σεῖχεν. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων
πονήσαντος καὶ πλεῖστον ἐνταῦθα χρόνον τῶν
ἀντερεισάντων κατὰ Λεοντίδα καὶ Ἀντιοχίδα φυ-
αντο λαμπρῶς τεταγμένοι παρ' ἀλλήλους ὅ τε Θε-
καὶ ὁ Ἀριστείδης· ὁ μὲν γὰρ Λεοντίδης ἦν, ὁ δ'
. Ἐπεὶ δὲ τρεψάμενοι τοὺς βαρβάρους ἐνέβαλον
ὅς καὶ πλέοντας οὐκ ἐπὶ σήσων ἐώσων, ἀλλ' ὑπὸ
τος καὶ τῆς θαλάσσης εἴσω πρὸς τὴν Ἀττικὴν
ένους, φοβηθέντες, μὴ τὴν πόλιν ἔρημον λάβωσι
μένων, ταῖς μὲν ἐννέα φυλαῖς ἠπείγοντο πρὸς

τὸ ἄστυ καὶ κατήνυσαν αὐθημερόν· ἐν δὲ Μαραθῶ
τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς Ἀριστείδης ἀπολειφθεὶς φύλαξ
χμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων οὐκ ἐψεύσατο τὴν δόξ
χόδην μὲν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ κομόντος, ἐσθῆτος
5 τοδαπῆς καὶ χρημάτων ἄλλων ἀμυθήτων ἐν ταῖς
καὶ τοῖς ἡλωκόσι σκάφεσιν ὑπαρχόντων, οὔτ' αὐτὸ
μησε θιγεῖν οὔτ' ἄλλον εἴασε, πλὴν εἴ τινες ἐπεῖνο
τες ὠφελήθησαν, ὧν ἦν καὶ Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος.
γάρ τις, ὡς ἔοικε, τῶν βαρβάρων προσέπεσεν οἰηθ
10 λέα διὰ τὴν κόμην καὶ τὸ στρόφιον εἶναι, προσκυ
καὶ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς ἔδειξε πολὺν χρυσὸν ἐ
τινὶ κατορωρυγμένον. Ὁ δὲ Καλλίας ὠμότατος ἀν
καὶ παρανομώτατος γενόμενος τὸν μὲν χρυσὸν ἀνεί
δ' ἄνθρωπον, ὡς μὴ κατείποι πρὸς ἑτέρους, ἔπ
15 Ἐκ τούτου φασὶ καὶ λακκοπλούτους ὑπὸ τῶν παρα
ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγεσθαι σκωπτόντων εἰς τὸν τόπο
τὸ χρυσίον ὁ Καλλίας εὗρεν. Ἀριστείδης δὲ τὴν ἐ
εὐθὺς ἀρχὴν ἦρξε. Καίτοι φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δη
ἄρξαι τὸν ἄνδρα μικρὸν ἔμπροσθεν τοῦ θανάτου
20 ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς μ
Ξανθιππίδην, ἐφ' οὗ Μαρδόνιος ἡττήθη Πλαταιᾶ
ὁμώνυμον Ἀριστείδην ἐν πάνυ πολλοῖς λαβεῖν ἐσ
δὲ Φάνιππον, ἐφ' οὗ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐνί
Θὺς Ἀριστείδης ἄρχων ἀναγέγραπται.
25 VI. Πασῶν δὲ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρετῶν ἡ δι
μάλιστα τοῖς πολλοῖς αἴσθησιν παρεῖχε διὰ τὸ τὴ
ἐνδελεχεστάτην αὐτῆς καὶ κοινοτάτην ὑπάρχειν. Ὁ
πένης καὶ δημοτικὸς ἐκτήσατο τὴν βασιλικωτάτην
τάτην προσηγορίαν τὸν δίκαιον· ὃ τῶν βασιλέων
30 ῥάννων οὐδεὶς ἐζήλωσεν, ἀλλὰ Πολιορκητὴ καὶ Κε
καὶ Νικάτορες, ἔνιοι δ' Ἀετοὶ καὶ Ἱέρακες ἔχαιρο
γορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας καὶ τῆς δυνάμεως,
μᾶλλον ἢ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. Ἐ
Θεῖον, ᾧ γλίχονται συνοικειοῦν καὶ συναφομοιοῦν
35 τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν, ἀφθαρσίᾳ καὶ δυνάμει καὶ ἀ
σεμνότατον ἡ ἀρετὴ καὶ θειότατόν ἐστι. Ἀφθάρτ
εἶναι καὶ τῷ κενῷ καὶ τοῖς στοιχείοις συμβέβηκε,

δὲ σεισμοὶ καὶ κεραυνοὶ καὶ πνευμάτων ὁρμαὶ καὶ ῥευμάτων ἐπιφοραὶ μεγάλην ἔχουσι· δίκης δὲ καὶ θέμιδος οὐδενὶ ὅτι μὴ τῷ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι τὸ θεῖον μεταλαγχάνει. Δι' ὃ καὶ τριῶν ὄντων, ἃ πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ θεῖον, ζήλου καὶ φόβου καὶ τιμῆς, ζηλοῦν μὲν αὐτοὺς καὶ μακαρίζειν ἐοίκασι κατὰ τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀΐδιον, ἐκπλήττεσθαι δὲ καὶ δεδιέναι κατὰ τὸ κύριον καὶ δυνατὸν, ἀγαπᾷν δὲ καὶ τιμᾷν καὶ σέβεσθαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην. Ἀλλὰ, καίπερ οὕτω διακείμενοι, τῆς μὲν ἀθανασίας, ἣν ἡ φύσις ἡμῶν οὐ δέχεται, καὶ τῆς δυνάμεως, ἧς ἐν τῇ τύχῃ κεῖται τὸ πλεῖστον, ἐπιθυμοῦσι, τὴν δ' ἀρετὴν, ὃ μόνον ἐστὶ τῶν θείων ἀγαθῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐν ὑστέρῳ τίθενται κακῶς φρονοῦντες, ὡς τὸν ἐν δυνάμει καὶ τύχῃ μεγάλῃ καὶ ἀρχῇ βίον ἡ μὲν δικαιοσύνη ποιεῖ θεῖον, ἡ δ' ἀδικία θηριώδη.

VII. Τῷ δ' οὖν Ἀριστείδῃ συνέβη τὸ πρῶτον ἀγαπωμένῳ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν ὕστερον φθονεῖσθαι, μάλιστα μὲν τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμβαλόντος, ὡς Ἀριστείδης ἀνῃρηκὼς τὰ δικαστήρια τῷ κρίνειν ἅπαντα καὶ δικάζειν, λέληθε μοναρχίαν ἀδορυφόρητον ἑαυτῷ κατεσκευασμένος· ἤδη δέ που καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα φρονῶν καὶ τῶν μεγίστων ἀξιῶν αὐτὸν ἤχθετο τοῖς ὄνομα καὶ δόξαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχουσι. Καὶ συνελθόντες εἰς ἄστυ πανταχόθεν ἐξοστρακίζουσι τὸν Ἀριστείδην ὄνομα τῷ φθόνῳ τῆς δόξης φόβον τυραννίδος θέμενοι. Μοχθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ἐξοστρακισμὸς, ἀλλ' ἐκαλεῖτο μὲν δι' εὐπρέπειαν ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπείνωσις καὶ κόλασις, ἦν δὲ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος εἰς ἀνήκεστον οὐδὲν, ἀλλ' εἰς μετάστασιν ἐτῶν δέκα τὴν πρὸς τὸ λυποῦν ἀπερειδομένου δυσμένειαν. Ἐπεὶ δ' ἤρξαντό τινες ἀνθρώπους ἀγενεῖς καὶ πονηροὺς ὑποβάλλειν τῷ πράγματι, τελευταῖον ἁπάντων Ὑπέρβολον ἐξοστρακίσαντες ἐπαύσαντο. Λέγεται δὲ τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι διεστασίαζον. Ὡς οὖν ὁ δῆμος ἔμελλεν ἐκφέρειν τὸ ὄστρακον καὶ δῆλος ἦν τὸν ἕτερον γράψων, διαλεχθέντες ἀλλήλοις καὶ τὰς στάσεις ἑκατέρας εἰς ταὐτὸ συναγαγόντες τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι παρεσκεύασαν. Ἐκ δὲ

τούτου δυσχεράνας ὁ δῆμος ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα καὶ προπεπηλακισμένον ἀφῆκε παντελῶς καὶ κατέλυσεν. Ἦν δὲ τοιοῦτον, ὡς τύπῳ φράσαι, τὸ γινόμενον. Ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μετασῆσαι τῶν πολιτῶν ἤφιεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφράκτοις. Οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διεμέθρουν τὸ σύμπαν ἐν ταὐτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος· εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ γράφαντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ἐξοστρακισμός· ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἐξεκήρυττον εἰς ἕτη δέκα παρεπούμενον τὰ αὐτοῦ. Γραφομένων οὖν τότε τῶν ὀστράκων λέγεταί τινα τῶν ἀγραμμάτων καὶ παντελῶς ἀγροίκων ἀναδόντα τῷ Ἀριστείδῃ τὸ ὄστρακον ὡς ἑνὶ τῶν τυχόντων παρακαλεῖν, ὅπως Ἀριστείδην ἐγγράψῃ. Τοῦ δὲ θαυμάσαντος καὶ πυθομένου, μή τι κακὸν αὐτὸν Ἀριστείδης πεποίηκεν, „Οὐδέν" εἶπεν „οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν δίκαιον ἀκούων." Ταῦτ' ἀκούσαντα τὸν Ἀριστείδην ἀποκρίνασθαι μὲν οὐδέν, ἐγγράψαι δὲ τοὔνομα τῷ ὀστράκῳ καὶ ἀποδοῦναι. Τῆς δὲ πόλεως ἀπαλλαττόμενος ἤδη τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν ηὔξατο τὴν ἐναντίαν, ὡς ἔοικεν, εὐχὴν τῷ Ἀχιλλεῖ, μηδέποτε καιρὸν Ἀθηναίους καταλαβεῖν, ὃς ἀναγκάσει τὸν ὄλβον Ἀριστείδου μνησθῆναι.

VIII. Τρίτῳ δ' ἔτει, Ξέρξου διὰ Θετταλίας καὶ Βοιωτίας ἐλαύνοντος ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, λύσαντες τὸν νόμον ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεστῶσι κάθοδον μάλιστα φοβούμενοι τὸν Ἀριστείδην, μὴ προσθέμενος τοῖς πολεμίοις διαφθείρῃ καὶ μεταστήσῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν βάρβαρον, ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρὸς, ὃς γε καὶ πρὸ τοῦ δέους τούτου διετέλει προτρέπων καὶ παροξύνων τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μετὰ τὸ δόγμα τοῦτο, Θεμιστοκλέους στρατηγοῦντος αὐτοκράτορος, πάντα συνέκρατεν καὶ συνεβούλευεν ἐνδοξότατον ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ καὶ ἔξθιστον. Ὡς γὰρ, ἀπολιπεῖν τὴν Σαλαμῖνα βουλομένων περὶ Εὐρυβιάδην, αἱ βαρβαρικαὶ τριήρεις νύκτα χθεῖσαι καὶ περιβαλοῦσαι τὸν τε πόρον ἐν κύκλῳ καὶ τὴν νῆσον κατεῖχον, οὐδενὸς προειδότος τὴν κύκλωσιν

ιστείδης ἀπ' Αἰγίνης παραβόλως διὰ τῶν πολεμίων νεῶν
κπλεύσας καὶ νυκτὸς ἐλθὼν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστο-
ίους καὶ καλέσας αὐτὸν ἔξω μόνον „Ἡμεῖς" εἶπεν „ὦ Θε-
στόκλεις, εἰ σωφρονοῦμεν, ἤδη τὴν κενὴν καὶ μειρακιώ-
στάσιν ἀφέντες ἀρξώμεθα σωτηρίου καὶ καλῆς φιλονει-
ις πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλώμενοι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, σὺ μὲν
χων καὶ στρατηγῶν, καὶ ἐγὼ δ' ὑπουργῶν συμβουλεύων, ἐπεὶ
ὐν σὲ πυνθάνομαι μόνον ἅπτεσθαι τῶν ἀρίστων λογισμῶν
εύοντα διανυμαχεῖν ἐν τοῖς στενοῖς τὴν ταχίστην. Καί σοι
ν συμμάχων ἀντιπραττόντων οἱ πολέμιοι συνεργεῖν ἐοί-
σι· τὸ γὰρ ἐν κύκλῳ καὶ κατόπιν ἤδη πέλαγος ἐμπέπλη-
αι νεῶν πολεμίων, ὥστε καὶ τοὺς μὴ θέλοντας ἀνάγκη
αίληφεν ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι καὶ μάχεσθαι, φυγῆς γὰρ
ὸς οὐ λέλειπται." Πρὸς ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν·
Οὐκ ἂν ἐβουλόμην, ὦ Ἀριστείδη, σὲ κατὰ τοῦτ' ἐμοῦ
ίττονα γενέσθαι, πειράσομαι δὲ πρὸς καλὴν ἀρχὴν ἀμιλ-
ώμενος ὑπερβαλέσθαι τοῖς ἔργοις." Ἅμα δ' αὐτῷ φράσας
ν ὑφ' ἑαυτοῦ κατασκευασθεῖσαν ἀπάτην πρὸς τὸν βάρ-
αρον παρεκάλει πεῖθειν τὸν Εὐρυβιάδην καὶ διδάσκειν, ὡς
ήχανόν ἐστι σωθῆναι μὴ ναυμαχήσαντας· εἶχε γὰρ αὐτοῦ
λλον κίστιν. Ὅθεν ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν στρατηγῶν εἰ-
ντος Κλεοκρίτου τοῦ Κορινθίου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα
δ' Ἀριστείδη, τὴν γνώμην ἀρέσκειν αὐτοῦ, παρόντα γὰρ
ταῦν, ἀντεῖπεν ὁ Ἀριστείδης, ὡς οὐκ ἂν ἐσιώπα μὴ λέ-
ντος τὰ ἄριστα τοῦ Θεμιστοκλέους, νῦν δ' ἡσυχίαν ἄγειν
δ' εὔνοιαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐπαινῶν.

IX. Οἱ μὲν οὖν ναύαρχοι τῶν Ἑλλήνων ταῦτ' ἔπρατ-
ν. Ἀριστείδης δ' ὁρῶν τὴν Ψυτταλίαν, ἣ πρὸ τῆς Σα-
ῖνος ἐν τῷ πόρῳ κεῖται νῆσος οὐ μεγάλη, πολεμίων
θρῶν μεστὴν οὖσαν, ἐμβιβάσας εἰς ὑπηρετικὰ τοὺς
ωθυμοτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν ὁπλιτῶν, προσ-
ξε τῇ Ψυτταλείᾳ καὶ μάχην πρὸς τοὺς βαρβάρους
νάψας ἀπέκτεινε πάντας, πλὴν ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν
ντες ἥλωσαν. Ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἀδελφῆς βασιλέως
ρξα Σανδάυκης τρεῖς παῖδες, οὓς εὐθὺς ἀπέστειλε πρὸς
ν Θεμιστοκλέα· καὶ λέγονται κατά τι λόγιον, τοῦ μάν-
ως Εὐφραντίδου κελεύσαντος, ὠμηστῇ Διονύσῳ καθιε-

ρωθῆναι. Τὴν δὲ νησῖδα τοῖς ὁπλίταις πανταχόθεν ὁ Ἀριστείδης περιστέψας ἐφήδρευε τοῖς ἐκφερομένοις πρὸς αὐτὴν, ὡς μήτε τῶν φίλων τινὰ διαφθαρῆναι μήτε τῶν πολεμίων διαφυγεῖν. Ὁ γὰρ πλεῖστος ὠθισμὸς τῶν νεῶν καὶ τῆς μάχης τὸ καρτερώτατον ἔοικε περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον γενέσθαι· διὸ καὶ τρόπαιον ἔστηκεν ἐν τῇ Ψυτταλείᾳ. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποπειρώμενος τοῦ Ἀριστείδου καλὸν μὲν εἶναι τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς ἔργον ἔλεγε, κρεῖττον δὲ λείπεσθαι, τὸ λαβεῖν ἐν Εὐρώπῃ τὴν Ἀσίαν ἀνακλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον τὴν ταχίστην καὶ τὸ ζεῦγμα διακόψαντας. Ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης ἀνακραγὼν τοῦτον μὲν ἐκέλευε τὸν λόγον καταβαλεῖν, σκοπεῖν δὲ καὶ ζητεῖν, ὅπως τὴν ταχίστην ἐκβάλωσι τὸν Μῆδον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μὴ κατακλεισθεὶς ἀπορίᾳ φυγῆς μετὰ τοσαύτης δυνάμεως τραπῇ πρὸς ἄμυναν ὑπ' ἀνάγκης, οὕτω πίμπει πάλιν Ἀρνάκην εὐνοῦχον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων κρύφα φράσαι τῷ βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι πλεῖν ἐπὶ τὰς γεφύρας ὡρμημένους τοὺς Ἕλληνας αὐτὸς ἀποστρέψειε σώζεσθαι βασιλέα βουλόμενος.

Χ. Ἐκ τούτου Ξέρξης μὲν περίφοβος γενόμενος εὐθὺς ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἠπείγετο, Μαρδόνιος δὲ τοῦ στρατοῦ τὸ μαχιμώτατον ἔχων περὶ τριάκοντα μυριάδας ὑπελείπετο καὶ φοβερὸς ἦν ἀπ' ἰσχυρᾶς τῆς περὶ τὸ πεζὸν ἐλπίδος ἀπειλῶν τοῖς Ἕλλησι καὶ γράφων τοιαῦτα· „Νενικήκαμεν θαλασσίοις ξύλοις χερσαίους ἀνθρώπους οὐκ ἐπισταμένους κώπην ἐλαύνειν· ἀλλὰ νῦν πλατεῖα μὲν ἡ Θετταλῶν καλὸν δὲ τὸ Βοιώτιον πεδίον ἀγαθοῖς ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις ἐναγωνίσασθαι.“ Πρὸς δ' Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἰδίᾳ γράμματα καὶ λόγους παρὰ βασιλέως τήν τε πόλιν αὐτοῖς στήσειν ἐπαγγελλομένου καὶ χρήματα πολλὰ δώσειν καὶ Ἑλλήνων κυρίους καταστήσειν ἐκποδὼν τοῦ πολέμου μένους. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πυθόμενοι ταῦτα πασαντες ἔπεμψαν Ἀθήναζε πρέσβεις δεόμενοι τῶν Ἀθηναίων ὅπως παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας εἰς Σπάρτην ἀποστείλοντοῖς δὲ πρεσβυτέροις τροφὰς παρ' αὐτῶν λαμβάνωσι ῥᾳδίαν γὰρ ἦν ἀπορίαν περὶ τὸν δῆμον ἀπολωλεκότα τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν πρέσβεων ἀκο

μιστείδου ψήφισμα γράψαντος, ἀπεκρίναντο θαυμαστὴν
τόμησιν, τοῖς μὲν πολεμίοις συγγνώμην ἔχειν φάσκοντες,
πάντα πλούτου καὶ χρημάτων ὤνια νομίζοιεν, ὧν κρεῖτ-
ν οὐδὲν ἴσασιν, ὀργίζεσθαι δὲ Λακεδαιμονίοις, ὅτι τὴν
νίαν καὶ τὴν ἀπορίαν τὴν νῦν παροῦσαν Ἀθηναίοις μό-
ν ὁρῶσι, τῆς δ' ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας ἀμνημονοῦ-
ν ἐπὶ σιτίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνίζεσθαι παρακαλοῦν-
ς. Ταῦτα γράψας Ἀριστείδης καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς τὴν
κλησίαν παραγαγὼν Λακεδαιμονίοις μὲν ἐκέλευε φράζειν,
ι οὐκ ἔστι χρυσοῦ τοσοῦτον πλῆθος οὗθ' ὑπὲρ γῆν
ετε ὑπὸ γῆν, ὅσον Ἀθηναῖοι δέξαιντο ἂν πρὸ τῆς τῶν Ἑλ-
ηνων ἐλευθερίας, τοῖς δὲ παρὰ Μαρδονίου τὸν ἥλιον δεί-
ας „Ἄχρις ἂν οὗτος" ἔφη „ταύτην πορεύηται τὴν πο-
ίαν, Ἀθηναῖοι πολεμήσουσι Πέρσαις ὑπὲρ τῆς δεδηωμέ-
ις χώρας καὶ τῶν ἠσεβημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱε-
ῶν." Ἔτι δ' ἀρὰς θέσθαι τοὺς ἱερεῖς ἔγραφεν, εἴ τις
κηρυκεύσαιτο Μήδοις ἢ τὴν συμμαχίαν ἀπολίποι τῶν Ἑλ-
ηνων. Ἐμβαλόντος δὲ Μαρδονίου τὸ δεύτερον εἰς τὴν Ἀτ-
κὴν αὖθις εἰς Σαλαμῖνα διεπέρασαν. Ἀριστείδης δὲ πεμ-
θεὶς εἰς Λακεδαίμονα τῆς μὲν βραδυτῆτος αὐτοῖς ἐνε-
λει καὶ τῆς ὀλιγωρίας προεμένοις αὖθις τῷ βαρβάρῳ τὰς
θήνας, ἠξίου δὲ πρὸς τὰ ἔτι σωζόμενα τῆς Ἑλλάδος βοη-
θεῖν. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ Ἔφοροι μεθ' ἡμέραν μὲν ἀδό-
ν παίζειν καὶ ῥᾳθυμεῖν ἑορτάζοντες· ἦν γὰρ αὐτοῖς
κλινθια· νυκτὸς δὲ πεντακισχιλίους Σπαρτιατῶν ἐπιλέ-
ντες, ὧν ἕκαστος ἑπτὰ περὶ αὐτὸν εἵλωτας εἶχεν, ἐξέπεμ-
κν, οὐκ εἰδότων τῶν Ἀθηναίων. Ἔπει δὲ πάλιν ἐγκαλῶν
Ἀριστείδης προσῆλθεν, οἱ δὲ σὺν γέλωτι ληρεῖν αὐτὸν
ασκον καὶ καθεύδειν, ἤδη γὰρ ἐν Ὀρεστείῳ τὸν στρατὸν
ναι παρευρύμενον ἐπὶ τοὺς ξένους (ξένους γὰρ ἐκάλουν
ὺς Πέρσας), οὐ κατὰ καιρὸν ἔφη παίζειν αὐτοὺς ὁ Ἀρι-
είδης ἀντὶ τῶν πολεμίων τοὺς φίλους ἐξαπατῶντας. Ταῦθ'
περὶ τὸν Ἰδομενέα λέγουσιν. Ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι τοῦ
μιστείδου πρεσβευτὴς οὐκ αὐτὸς, ἀλλὰ Κίμων καὶ Ξάνθ-
ος καὶ Μυρωνίδης φέρονται.

XI. Χειροτονηθεὶς δὲ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν
ἰχην καὶ τῶν Ἀθηναίων ὀκτακισχιλίους ὁπλίτας ἀναλα-

βὰν ἦκεν εἰς Πλαταιάς. Ἐκεῖ δὲ Παυσανίας ὁ τοῦ σύμπαντος ἡγούμενος Ἑλληνικοῦ συνέμιξεν ἔχων τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐπέῤῥει τὸ πλῆθος. Τῶν δὲ βαρβάρων τὸ μὲν ὅλον τῆς στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν παρεκτεταμένης οὐδεὶς ἦν ὅρος διὰ μέγεθος, περὶ δὲ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ κυριώτατα τεῖχος περιεφράξαντο τετράγωνον, οὗ τῶν πλευρῶν ἑκάστη μῆκος ἦν δέκα σταδίων. Παυσανίᾳ μὲν οὖν καὶ τοῖς Ἕλλησι κοινῇ Τισαμενὸς ὁ Ἠλεῖος ἐμαντεύσατο καὶ προεῖπε νίκην ἀμνημόνευσι καὶ μὴ προεπιχειροῦσιν Ἀριστείδου δὲ πέμψαντος εἰς Δελφοὺς ἀνεῖλεν ὁ θεὸς Ἀθηναίους καθυπερτέρους ἔσεσθαι τῶν ἐναντίων εὐχομένους τῷ Διΐ καὶ τῇ Ἥρᾳ τῇ Κιθαιρωνίᾳ καὶ Πανὶ καὶ νύμφαις Σφραγίτισι καὶ θύοντας ἤρωσιν, Ἀνδροκράτει, Λεύκωνι, Πεισάνδρῳ, Δαμοκράτει, Τφίωνι, Ἀκταίωνι, Πολυΐδῳ, καὶ τὸν μίνδυνον ἐν γῇ ἰδίᾳ ποιουμένους ἐν τῷ πεδίῳ τᾶς Δάματρος τᾶς Ἐλευσινίας καὶ τᾶς Κόρας. Οὗτος ὁ χρησμὸς ἀπενεχθεὶς ἀκριᾶν τῷ Ἀριστείδῃ παρεῖχεν. Οἱ μὲν γὰρ ἥρωες, οἷς ἐκέλευε θύειν, ἀρχηγέται Πλαταιέων ἦσαν, καὶ τὸ τῶν Σφραγιτίδων νυμφῶν ἄντρον ἐν μιᾷ κορυφῇ τοῦ Κιθαιρῶνός ἐστιν εἰς δυσμὰς ἡλίου θερινὰς τετραμμένον, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν πρότερον, ὡς φασι, καὶ πολλοὶ κατείχοντο τῶν ἐκχρίων, οὓς νυμφολήπτους προσηγόρευον· τὸ δὲ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος πεδίον καὶ τὸ τὴν μάχην ἐν ἰδίᾳ γῇ ποιουμένοις τοῖς Ἀθηναίοις νίκην δίδοσθαι πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεκαλεῖτο καὶ μεθίστη τὸν πόλεμον. Ἔνθα τῶν Πλαταιέων ὁ στρατηγὸς Ἀρίμνηστος ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος ἐπερωτώμενον αὐτὸν, ὅ τι δὴ πράττειν δέδοκται τοῖς Ἕλλησιν, εἰπεῖν· „Ἄγων εἰς Ἐλευσῖνα τὴν στρατιὰν ἀπάξομεν, ὦ δέσποτα, καὶ διαμαχούμεθα τοῖς βαρβάροις ἐκεῖ κατὰ τὸ πυθόχρηστον.“ Τὸν οὖν θεὸν φάναι διαμαρτάνειν αὐτοὺς τοῦ παντὸς· αὐτόθι γὰρ εἶναι περὶ τὴν Πλαταϊκὴν τὰ πυθόχρηστα καὶ ζητοῦντας ἀνευρήσειν. Τούτων ἐναργῶς τῷ Ἀριμνήστῳ φανέντων, ἐξεγειρόμενος τάχιστα μετεπέμψατο τοὺς ἐμπροτάτους καὶ πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν· μεθ' ὧν διαλογόμενος καὶ συνδιαπορῶν εὗρεν, ὅτι τῶν Τσιῶν πλησίον

ὸν Κιθαιρῶνα ναός ἐστιν ἀρχαῖος πάνυ Δήμητρος
ινίας καὶ Κόρης προσαγορευόμενος. Εὐθὺς οὖν κα-
ὼν τὸν Ἀριστείδην ἦγεν ἐπὶ τὸν τόπον εὐφυέστατον
παρατάξαι φάλαγγα πεζικὴν ἱπποκρατουμένοις διὰ
ωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος ἄφικτα ποιούσας τὰ κατα-
τα καὶ συγκυροῦντα τοῦ πεδίου πρὸς τὸ ἱερόν. Αὐ-
ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἀνδροκράτους ἠρῷον ἐγγὺς ἄλσει πυ-
καὶ συσκίων δένδρων περιεχόμενον. Ὅπως δὲ μηδὲν
ς ἔχῃ πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ὁ χρησμὸς, ἔδοξε
Πλαταιεῦσιν, Ἀριμνήστου γνώμην εἰπόντος, ἀνελεῖν
ρὸς τὴν Ἀττικὴν ὅρια τῆς Πλαταιΐδος καὶ τὴν χώραν
ναι τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν οἰκείᾳ κα-
ν χρησμὸν ἐναγωνίσασθαι. Ταύτην μὲν οὖν τὴν φι-
αν τῶν Πλαταιέων οὕτω συνέβη περιβόητον γενέ-
ὥστε καὶ Ἀλέξανδρον ἤδη βασιλεύοντα τῆς Ἀσίας
ν πολλοῖς ἔτεσι τειχίζοντα τὰς Πλαταιὰς ἀνειπεῖν
τίασιν ὑπὸ κήρυκος, ὅτι ταύτην ὁ βασιλεὺς ἀποδίδω-
ταιεῦσι τῆς ἀνδραγαθίας καὶ τῆς μεγαλοψυχίας χά-
πειδὴ τοῖς Ἕλλησιν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ τὴν χώ-
τέδωκαν καὶ παρέσχον αὐτοὺς προθυμοτάτους.

II. Ἀθηναίοις δὲ Τεγεᾶται περὶ τάξεως ἐρίσαντες
ι, ὥσπερ ἀεὶ, Λακεδαιμονίων τὸ δεξιὸν ἐχόντων κέρας,
τὸ εὐώνυμον ἔχειν, πολλὰ τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐγ-
ζοντες. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν Ἀθηναίων παρελθὼν
στείδης εἶπε· „Τεγεάταις μὲν ἀντειπεῖν περὶ εὐγε-
καὶ ἀνδραγαθίας ὁ παρὼν καιρὸς οὐ δίδωσι, πρὸς δ'
ὦ Σπαρτιᾶται, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας λέγομεν,
ν ἀρετὴν οὐκ ἀφαιρεῖται τόπος οὐ δὲ δίδωσιν, ἣν δ'
εἰς ἡμῖν τάξιν ἀποδῶτε πειρασόμεθα κοσμοῦντες καὶ
τοντες μὴ καταισχύνειν τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶ-
Ἤκομεν γὰρ οὐ τοῖς συμμάχοις στασιάσοντες, ἀλλὰ
μενοι τοῖς πολεμίοις, οὐδ' ἐπαινεσόμενοι τοὺς πατέ-
ἀλλ' αὐτοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς τῇ Ἑλλάδι παρέξοντες·
τος ὁ ἀγὼν δείξει καὶ πόλιν καὶ ἄρχοντα καὶ ἰδιώτην
ν τοῖς Ἕλλησιν ἄξιος ἐστι." Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ σύνε-
αὶ ἡγεμόνες ἀπεδέξαντο τοὺς Ἀθηναίους καὶ θάτερον
κέρας ἀπέδοσαν.

XIII. Ὅσης δὲ μετεώρου τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα
ἰς Ἀθηναίοις τῶν πραγμάτων ἐκισφαλῶς ἐχόντων, ἄνδρες
εἶναι ἐπιφανῶν καὶ χρημάτων μεγάλων κέντητες ὑπὸ τοῦ
ολέμου γεγονότες καὶ πᾶσαν ἅμα τῷ πλούτῳ τὴν ἐν τῇ
τόλει δύναμιν αὐτῶν καὶ δόξαν οἰχομένην ὁρῶντες, ἑτέρων
ιμωμένων καὶ ἀρχόντων, συνῆλθον εἰς οἰκίαν τινὰ τῶν
ἐν Πλαταιαῖς κρύφα καὶ συνωμόσαντο καταλύσειν τὸν δῆ-
μον, εἰ δὲ μὴ προχωροίη, λυμανεῖσθαι τὰ πράγματα καὶ
τοῖς βαρβάροις προδώσειν. Πραττομένων δὲ τούτων ἐν τῷ
στρατοπέδῳ καὶ συχνῶν ἤδη διεφθαρμένων αἰσθόμενος ὁ
Ἀριστείδης καὶ φοβηθεὶς τὸν καιρὸν ἔγνω μήτ' ἐᾶν ἀμελού-
μενον τὸ πρᾶγμα μήθ' ἅπαν ἐκκαλύπτειν, ἀγνοούμενον εἰς
ὅσον ἐκβήσεται πλῆθος ὁ ἔλεγχος, τὸν τοῦ δικαίου ζητῶν
ὅρον ἀντὶ τοῦ συμφέροντος. Ὀκτὼ δή τινας ἐκ πολλῶν συν-
ἐλαβε· καὶ τούτων δύο μὲν, οἷς πρώτοις ἡ κρίσις προ-
εγράφη, οἵ καὶ πλείστην αἰτίαν εἶχον, Αἰσχίνης Ἀκαμαντὶς
καὶ Ἀγησίας Ἀχαρνεύς, ᾤχοντο φεύγοντες ἐκ τοῦ στρατο-
πέδου, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε θαρσῆσαι διδοὺς καὶ μετ-
αγνῶναι τοῖς ἔτι λανθάνειν οἰομένοις ὑπεικών, ὡς μέγα δυ-
καστήριον ἔχουσι τὸν πόλεμον ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας ὀρ-
θῶς καὶ δικαίως τῇ πατρίδι βουλευόμενοι.

XIV. Μετὰ ταῦτα Μαρδόνιος, ᾧ πλεῖστον ἐδόκει δι-
φέρειν τῶν Ἑλλήνων, ἀπεπειρᾶτο τὴν ἵππον ἀθρόαν ε
τοῖς ἐφεῖς καθεζομένοις ὑπὸ τὸν πρόποδα τοῦ Κιθαιρῶ
ἐν χωρίοις ὀχυροῖς καὶ πετρώδεσι πλὴν Μεγαρέων. Οὗ
δὲ τρισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες ἐν τοῖς ἐπικέδοις μᾶλ
ἐστρατοπεδεύοντο· δι' ὃ καὶ κακῶς ἔπασχον ὑπὸ τῆς ἱπ
ὀνείσης ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσβολὰς ἐχούσης παντοιέ
Ἔπεμπον οὖν ἄγγελον κατὰ τάχος πρὸς Παυσανίαν βο
πελεύοντες, ὡς οὐ δυνάμενοι καθ' αὐτοὺς ὑποστῆν
τῶν βαρβάρων πλῆθος. Ταῦτα Παυσανίας ἀκούων
δὲ καὶ καθορῶν ἀποκεκρυμμένον ἀκοντισμάτων καὶ
μάτων πλήθει τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγαρέων καὶ συ
μένους αὐτοὺς εἰς ὀλίγον, αὐτὸς μὲν ἀμήχανος ἦν
ἱππότας ἀμύνειν ὁπλιτικῇ φάλαγγι καὶ βαρείᾳ τῇ Σ
σῶν, τοῖς δ' ἄλλοις στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν Ἑ
περὶ αὐτὸν οὖσι προὔθετο ζῆλον ἀρετῆς καὶ φιλοτ

ή τινες ἑκόντες ἀναδέξαιντο προαγωνίσασθαι καὶ βοηθῆ-
ται τοῖς Μεγαρεῦσι. Τῶν δ' ἄλλων ὀκνούντων Ἀριστείδης
αναδεξάμενος ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων τὸ ἔργον ἀποστέλλει τὸν
ροθυμότατον τῶν λοχαγῶν Ὀλυμπιόδωρον ἔχοντα τοὺς
φ' ἑαυτὸν τεταγμένους λογάδας τριακοσίους καὶ τοξότας 5
αναμεμιγμένους σὺν αὐτοῖς. Τούτων ὀξέως διεσκευασμένων
αὶ προσφερομένων δρόμῳ, Μασίστιος ὁ τῶν βαρβάρων
σπαρχος, ἀνὴρ ἀλκῇ τε θαυμαστὸς μεγέθει τε καὶ κάλλει
ώματος περιττὸς, ὡς κατεῖδεν, ἐναντίον ἐπιστρέψας τὸν
ππον εἰς αὐτοὺς ἤλαυνε. Τῶν δ' ἀνασχομένων καὶ συμβα- 1
όντων ἦν ἀγὼν καρτερὸς, ὡς πεῖραν ἐν τούτῳ τοῦ παντὸς
αμβανόντων. Ἐπεὶ δὲ τοξευθεὶς ὁ ἵππος τὸν Μασίστιον
πέῤῥιψε καὶ πεσὼν ὑπὸ βάρους τῶν ὅπλων αὐτός τε δυσ-
ίνητος ἦν ἀναφέρειν καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπικειμένοις καὶ
αίουσι δυσμεταχείριστος, οὐ μόνον στέρνα καὶ κεφα- 1
ὴν, ἀλλὰ καὶ τὰ γυῖα χρυσῷ καὶ χαλκῷ καὶ σιδήρῳ
ταπεφραγμένος, τοῦτον μὲν, ᾗ τὸ κράνος ὑπέφαινε
ὸν ὀφθαλμὸν, ἀκοντίου στύρακι παίων τις ἀνεῖλεν, οἱ
' ἄλλοι Πέρσαι προέμενοι τὸν νεκρὸν ἔφευγον. Ἐγνώ-
θη δὲ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος τοῖς Ἕλλησιν οὐκ 2
πὸ τῶν νεκρῶν τοῦ πλήθους, ὀλίγοι γὰρ οἱ πεσόντες
σαν, ἀλλὰ τῷ πένθει τῶν βαρβάρων. Καὶ γὰρ ἑαυτοὺς
κειρον ἐπὶ τῷ Μασιστίῳ καὶ ἵππους καὶ ἡμιόνους οἰμωγῆς
ε καὶ κλαυθμοῦ τὸ πεδίον ἐνεπίμπλασαν, ὡς ἄνδρα πολὺ
ρῶτον ἀρετῇ καὶ δυνάμει μετά γε Μαρδόνιον αὐτὸν ἀπο- 2
αλόντες.

XV. Μετὰ δὲ τὴν ἱππομαχίαν ἀφότεροι μάχης ἔσχοντο
ρόνον πολύν· ἀμυνομένοις γὰρ οἱ μάντεις νίκην προὔ-
αινον ἐκ τῶν ἱερῶν ὁμοίως καὶ τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς
Ἕλλησιν, εἰ δ' ἐπιχειροῖεν, ἧτταν. Ἔπειτα Μαρδόνιος, ὡς 3
ὐτῷ μὲν ἡμερῶν ὀλίγων τὰ ἐπιτήδεια περιῆν, οἱ δ' Ἕλ-
ηνες ἀεί τινων ἐπιῤῥεόντων πλείονες ἐγίνοντο, δυσαναμ-
ετῶν ἔγνω μηκέτι μένειν, ἀλλὰ διαβὰς ἅμα φάει τὸν
ταμὸν ἐπιθέσθαι τοῖς Ἕλλησιν ἀπροσδοκήτως, καὶ πα-
ήγγελμα τοῖς ἡγεμόσιν ἑσπέρας ἔδωκε. Μεσούσης δὲ μά- 3
ιστα τῆς νυκτὸς ἀνὴρ ἵππον ἔχων ἀτρέμα προσεμίγνυε
ῷ στρατοπέδῳ Ἑλλήνων, ἐντυχὼν δὲ ταῖς φυλακαῖ

ἐκέλευεν αὐτῷ προσελθεῖν Ἀριστείδην τὸν Ἀθηναῖον. Ὑπακούσαντος δὲ ταχέως ἔφησεν· „Εἰμὶ μὲν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδόνων βασιλεύς, ἥκω δὲ κινδύνων τὸν μέγιστον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς αἱρούμενος, ὡς μὴ τὸ αἰφνίδιον ἐκπλήξειεν ὑμᾶς χεῖρον ἀγωνίσασθαι. Μαχεῖται γὰρ ὑμῖν Μαρδόνιος αὔριον, οὐχ ὑπ' ἐλπίδος χρηστῆς οὐδὲ θάρσους, ἀλλ' ἀπορίας τῶν παρόντων, ἐπεὶ καὶ μάντεις ἐκεῖνον ἀπαισίοις ἱεροῖς καὶ λογίοις χρησμῶν εἴργουσι μάχης καὶ τὸν στρατὸν ἔχει δυσθυμία πολλὴ καὶ κατάπληξις. Ἀλλ' ἀνάγκη τολμῶντα πειρᾶσθαι τῆς τύχης ἢ τὴν ἐσχάτην ὑπομένειν ἀπορίαν καθεζόμενον." Ταῦτα φράσας ὁ Ἀλέξανδρος ἐδεῖτο τὸν Ἀριστείδην αὐτὸν εἰδέναι καὶ μνημονεύειν, ἑτέρῳ δὲ μὴ κατειπεῖν. Ὁ δ' οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη ταῦτα Παυσανίαν ἀποκρύψασθαι, ἐκείνῳ γὰρ ἀνακεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἄῤῥητα πρὸ τῆς μάχης ἔδοξεν ἔσεσθαι, νικώσης δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου προθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγνοήσειν. Λεχθέντων δὲ τούτων ὅ τε βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων ἀπήλαυνεν ὀπίσω πάλιν, ὅ τ' Ἀριστείδης ἀφικόμενος ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Παυσανίου διηγεῖτο τοὺς λόγους· καὶ μετεπέμποντο τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας καὶ παρήγγελλον ἐν κόσμῳ τὸν στρατὸν ἔχειν, ὡς μάχης ἐσομένης.

XVI. Ἐν τούτῳ δ', ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, Παυσανίας Ἀριστείδῃ προσέφερε λόγον ἀξιῶν τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὸ δεξιὸν μετατάξαι καὶ κατὰ τοὺς Πέρσας ἀντιταχθῆναι, βέλτιον γὰρ ἀγωνιεῖσθαι τῆς τε μάχης ἐμπείρους γεγονότας καὶ τῷ προνενικηκέναι θαῤῥοῦντας, αὐτῷ δὲ παραδοῦναι τὸ εὐώνυμον, ὅπου τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες ἐπιβάλλειν ἔμελλον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀγνώμονα καὶ φορτικὸν ἡγοῦντο τὸν Παυσανίαν, εἰ τὴν ἄλλην ἐῶν τάξιν ἐν χώρᾳ μόνους ἄνω καὶ κάτω μεταφέρει σφᾶς ὥσπερ εἵλωτας κατὰ τὸ μαχιμώτατον προβαλλόμενος· ὁ δ' Ἀριστείδης διαμαρτάνειν αὐτοὺς ἔφασκε τοῦ παντὸς, εἰ πρώην μὲν ὑπὲρ τοῦ τὸ εὐώνυμον κέρας ἔχειν διεφιλοτιμοῦντο Τεγεάταις καὶ προκριθέντες ἐσεμνύνοντο, νῦν δὲ, Λακεδαιμονίων ἑκουσίως αὐτοῖς ἐξισταμένων τοῦ δεξιοῦ καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόντων, οὔτε τὴν δόξαν ἀγαπῶσιν οὔτε κέρδος ἡγοῦνται τὸ μὴ πρὸς ὁμοφύλους καὶ

νεῖς, ἀλλὰ βαρβάρους καὶ φύσει πολεμίους ἐναγωνίσα-
. Ἐκ τούτου πάνυ προθύμως οἱ Ἀθηναῖοι διημείβοντο
Σπαρτιάταις τὴν τάξιν· καὶ λόγος ἐχώρει δι' αὐτῶν πολὺς
ιοις παρεγγυώντων ὡς „οὔτε ὅπλα βελτίω λαβόντες οὔτε
ς ἀμείνους οἱ πολέμιοι τῶν ἐν Μαραθῶνι προσίασιν, 5
ταὐτὰ μὲν ἐκείνοις τόξα, ταὐτὰ δ' ἐσθῆτος ποικίλματα
χρυσὸς ἐπὶ σώμασι μαλακοῖς καὶ ψυχαῖς ἀνάνδροις, ἡμῖν δ'
ιμὲν ὅπλα καὶ σώματα, μεῖζον δὲ ταῖς νίκαις τὸ θάρσος, ὃ
ὧν οὐχ ὑπὲρ χώρας καὶ πόλεως μόνον, ὡς ἐκείνοις,
ὑπὲρ τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τροπαίων, ὡς 10
ἐκεῖνα Μιλτιάδου δοκοίη καὶ τύχης, ἀλλ' Ἀθηναίων." .
ι μὲν οὖν σπεύδοντες ἐν ἀμείψει τῶν τάξεων ἦσαν.
ύμενοι δὲ Θηβαῖοι παρ' αὐτομόλων Μαρδονίῳ φρά-
. Κἀκεῖνος εὐθὺς, εἴτε δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους εἴτε
Λακεδαιμονίοις συμπεσεῖν φιλοτιμούμενος, ἀντιπαρ- 15
τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν, τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐκέλευε
σὺν αὐτῷ κατὰ τοὺς Ἀθηναίους ἵστασθαι. Γενομένης
ῆς μετακοσμήσεως καταφανοῦς ὅ τε Παυσανίας ἀκο-
εἰς αὖθις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κατέστη καὶ Μαρδόνιος,
ρ εἶχεν ἐξ ἀρχῆς, εὐθὺς ἀνέλαβε τὸ εὐώνυμον κατὰ 20
Λακεδαιμονίους γενόμενος, ἥ τε ἡμέρα διεξῆλθεν
. Καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευομένοις ἔδοξε ποῤῥωτέρω
στρατοπεδεῦσαι καὶ καταλαβεῖν ἔνυδρον χωρίον, ἐπεὶ
ιψίον νάματα καθύβριστο καὶ διέφθαρτο, τῶν βαρ-
ν ἱππικρατούντων. 25
XVII. Ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς καὶ τῶν στρατηγῶν ἀγόν-
ἐπὶ τὴν ἀποδεδειγμένην στρατοπεδείαν οὐ πάνυ πρό-
ν ἦν ἕκεσθαι καὶ συμμένειν τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡς ἀνί-
ν ἐκ τῶν πρώτων ἑρυμάτων, ἰφέροντο πρὸς τὴν πόλιν
Πλαταιέων οἱ πολλοὶ καὶ θόρυβος ἦν ἐκεῖ διασκιδνα- 30
ν καὶ κατασκηνούντων ἀτάκτως. Λακεδαιμονίοις δὲ
ἡ μὲν ἄκουσι μόνοις ἀπολιπέσθαι τῶν ἄλλων· Ἀμομ-
τος γὰρ, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ φιλοκίνδυνος, ἐκπα-
ερὸς τὴν μάχην σπαργῶν καὶ βαρυνόμενος τὰς πολ-
αβολὰς καὶ μελλήσεις, τότε δὲ παντάπασι τὴν μετα- 35
ιν φυγὴν ἀποκαλῶν καὶ ἀπόδρασιν, οὐκ ἔφη λεί-
τὴν τάξιν, ἀλλ' αὐτόθι μένων μετὰ τῶν ἑαυτοῦ λο-

χιτῶν ὑποστήσεσθαι Μαρδόνιον. Ὡς δὲ Παυσανίας ἐκ-
θὼν ἔλεγε ταῦτα πράττειν ἐψηφισμένα καὶ δεδογμένα τοῖ
Ἕλλησιν, ἀράμενος ταῖν χεροῖν πέτρον μέγαν ὁ Ἀμομφάρε-
τος καὶ καταβαλὼν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Παυσανίου τοιοῦτο
ἔφη φῆφον αὐτὸς περὶ τῆς μάχης τίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν ἄλ-
λων δειλὰ βουλεύματα καὶ δόγματα χαίρειν ἐᾶν. Ἀποροῦ-
μενος δὲ Παυσανίας τῷ παρόντι πρὸς μὲν τοὺς Ἀθηναίους
ἔπεμψεν ἀπιόντας ἤδη περιμεῖναι δεόμενος καὶ κοινῇ βου-
δίζειν, αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν ἦγε πρὸς τὰς Πλαταιάς,
ὡς ἀναστήσων τὸν Ἀμομφάρετον. Ἐν τούτῳ δὲ κατέλαβε
βανεν ἡμέρα καὶ Μαρδόνιος (οὐ γὰρ ἔλαθον τὴν στρατοπε-
δείαν ἐκλιπόντες οἱ Ἕλληνες) ἔχων συντεταγμένην τὴν δύνα-
μιν ἐπεφέρετο τοῖς Λακεδαιμονίοις βοῇ πολλῇ καὶ παταγῇ
τῶν βαρβάρων, ὡς οὐ μάχης ἐσομένης, ἀλλὰ φεύγοντας
ἀναρπασομένων τοὺς Ἕλληνας· ὃ μικρᾶς ὀοπῆς ἐδέησε γε-
νέσθαι. Κατιδὼν γὰρ τὸ γινόμενον ὁ Παυσανίας ἔσχεν
μὲν τῆς πορείας καὶ τὴν ἐπὶ μάχῃ τάξιν ἐκέλευσε λαμβάνειν
ἕκαστον, ἔλαθε δ' αὐτὸν εἰθ' ὑπὸ τῆς πρὸς Ἀμομφάρετον
ὀργῆς εἴτε τῷ τάχει θορυβηθέντα τῶν πολεμίων σύνταγμα
δοῦναι τοῖς Ἕλλησιν. Ὅθεν οὔτ' εὐθὺς οὔτ' ἀθρόοι, πολ-
ὀλίγους δὲ καὶ σποράδην, ἤδη τῆς μάχης ἐν χερσὶν οὔσης,
προσεβοήθουν. Ὡς δὲ θυόμενος οὐκ ἐκαλλιέρει, προσιόντι
τοῖς Λακεδαιμονίοις τὰς ἀσπίδας πρὸ τῶν ποδῶν θεμένοις
ἀτρέμα καθέζεσθαι καὶ προσέχειν αὐτῷ μηδένα τῶν πολε-
μίων ἀμυνομένους, αὐτὸς δὲ πάλιν ἐσφαγιάζετο. Καὶ προ-
ἐπίπτον οἱ ἱππεῖς· ἤδη δὲ καὶ βέλος ἐξικνεῖτο καί τις ἐπ-
πληκτο τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Καλλικράτης,
ὃν ἰδέᾳ τε κάλλιστον Ἑλλήνων καὶ σώματι μέγιστον ἐν ἐπ-
νῳ τῷ στρατῷ γενέσθαι λέγουσι, τοξευθεὶς καὶ θυόμενος
οὐκ ἔφη τὸν θάνατον ὀδύρεσθαι, καὶ γὰρ ἐλθεῖν εἰς αὐθ
ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανούμενον, ἀλλ' ὅτι θνήσκει τῇ
χειρὶ μὴ χρησάμενος. Ἦν οὖν τὸ μὲν πάθος δεινὸν, ἡ δ'
ἐγκράτεια θαυμαστὴ τῶν ἀνδρῶν· οὐ γὰρ ἠμύνοντο τοὺς
πολεμίους ἐπιβαίνοντας, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ
στρατηγοῦ καιρὸν ἀναμένοντες ἠνείχοντο βαλλόμενοι καὶ
πίπτοντες ἐν ταῖς τάξεσιν. Ἔνιοι δέ φασι τῷ Παυσανίᾳ
μικρὸν ἔξω τῆς παρατάξεως θύοντι καὶ κατευχομένῳ τὸν

ὧν τινας ἄφνω προσπεσόντας ἁρπάζειν καὶ διαῤῥίπτειν περὶ τὴν θυσίαν, τὸν δὲ Παυσανίαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἔχοντας ὅπλα ῥάβδοις καὶ μάστιξι παίειν· διὸ καὶ ἐκείνης τῆς ἐπιδρομῆς μιμήματα τὰς περὶ τὸν βωμὸν ἀπάρτη πληγὰς τῶν ἐφήβων καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῶν ἐν πομπὴν συντελεῖσθαι.

XVIII. Δυσφορῶν οὖν ὁ Παυσανίας τοῖς παροῦσιν, ὅτι τοῦ μάντεως ἐπ' ἄλλοις ἱερεῖα καταβάλλοντος, τρέπεται πρὸς τὸ Ἡραῖον τῇ ὄψει δεδακρυμένος καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εὔξατο Κιθαιρωνίᾳ Ἥρᾳ καὶ θεοῖς ἄλλοις, οἳ ταυτὶ μὲν ἤδη ἔχουσιν, εἰ μὴ πέπρωται τοῖς Ἕλλησι νικᾶν, ἀλλὰ δράσαντάς γέ τι παθεῖν καὶ δείξαντας ἔργῳ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἐπ' ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ μάχεσθαι μεμελετηκότας ἐστράτευσαν. Ταῦτα τοῦ Παυσανίου θεοκλυτοῦντος ἅμα ταῖς εὐχαῖς ἐφάνη τὰ ἱερὰ καὶ νίκην οἱ μάντις ἐμήνυον. Καὶ δοθέντος εἰς ἅπαντας παραγγέλματος ἵστασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους ἥ τε φάλαγξ ὅπλιν ἔσχεν ἰδίως ἑνὸς ζώου θυμοειδοῦς πρὸς ἀλκὴν τρεπομένου φρίξαντος, τοῖς δὲ βαρβάροις τότε παρέστη λογισμὸς, ὡς πρὸς ἄνδρας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο μαχομένους ἄχρι θανάτου. καὶ προθέμενοι πολλὰ τῶν γερῶν ἐτόξευον τοὺς Λακεδαιμονίους. Οἱ δὲ τηροῦντες ἅμα τὸν συνασπισμὸν ἐπέσχον καὶ προσπεσόντες ἐξεώθουν τὰ γέρρα καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες πρόσωπα καὶ στέρνα τῶν Περσῶν πολλοὺς ἔβαλλον οὐκ ἀπράκτως οὐδ' ἀθύμως πίπτοντας· καὶ ἀντιλαμβανόμενοι τῶν δορατίων ταῖς χερσὶ γυμναῖς διέθραυον τὰ πλεῖστα καὶ πρὸς τὰς ξιφουλκίας ἐχώρουν ἀργῶς, ἀλλὰ ταῖς τε κοπίσι καὶ τοῖς ἀκινάκαις χρώμενοι καὶ τὰς ἀσπίδας παρασπῶντες καὶ συμπλεκόμενοι τὸν πολὺν ἀντεῖχον. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τέως μὲν ἠτρέμουν ὁρῶντες τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐπεὶ δὲ κραυγή τε προσῆν πολλὴ μαχομένων καὶ παρῆν, ὥς φασιν, ἄγγελος ἐκ Παυσανίου τὰ γινόμενα φράζων, ὥρμησαν κατὰ τάχος βοηθεῖν. Καὶ προχωροῦσιν αὐτοῖς διὰ τοῦ πεδίου πρὸς τὴν βοὴν ἐκφέροντο τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες. Ἀριστείδης δὲ πρῶτον μὲν, ὡς εἶδε, πολὺ προελθὼν ἐβόα μαρτυρόμενος Ἕλληνίους θεοὺς ἀπέχεσθαι μάχης καὶ μὴ σφίσιν

ἐμποδὼν εἶναι μηδὲ πολύειν ἐπαμύνοντας τοῖς περσοδονεύουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐπεὶ δ' ἐώρα μὴ προσέχοντας αὐτῷ καὶ συντεταγμένους ἐπὶ τὴν μάχην, οὕτω τῆς ἐπὶ βοηθείας ἀποτραπόμενος συνέβαλε τούτοις περὶ τετταράκοντα μυρίους οὖσιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἀπεχώρησεν, ἅτε δὴ καὶ τῶν βαρβάρων ἀπηλλαγμένων, ἡ δὲ μάχη λέγεται μάλιστα κατὰ Θηβαίους γενέσθαι προθυμότατα, τῶν πρώτων καὶ δυνατωτάτων τότε παρ' αὐτοῖς μηδιζόντων καὶ τὸ πλῆθος οὐ κατὰ γνώμην, ἀλλ' ἀλογούμενον ἀγόντων.

XIX. Οὕτω δὲ τοῦ ἀγῶνος δίχα συνεστῶτος πρῶτοι μὲν ἐώσαντο τοὺς Πέρσας οἱ Λακεδαιμόνιοι· καὶ τὸν Μαρδόνιον ἀνὴρ Σπαρτιάτης ὄνομα Ἀρίμνηστος ἀποκτίννυσι λίθῳ τὴν κεφαλὴν κατάξας, ὥσπερ αὐτῷ προεσήμανε τὸ ἐν Ἀμφιάρεω μαντεῖον. Ἔπεμψε γὰρ ἄνδρα Λυδὸν ἐντεῦθεν, Κᾶρα δὲ ἕτερον εἰς Τροφωνίου ὁ Μαρδόνιος· καὶ τοῦτον μὲν ὁ προφήτης Καρικῇ γλώσσῃ προσεῖπεν, ὁ δὲ Λυδὸς ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἀμφιάρεω κατενυσθεὶς ἔδοξεν ὑπηρέτην τινὰ τοῦ θεοῦ παραστῆναι καὶ κελεύειν αὐτὸν ἀπιέναι, μὴ βουλομένου δὲ λίθον εἰς τὴν κεφαλὴν ἐμβαλεῖν μέγαν, ὅτε δόξαι πληγέντα τεθνάναι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι λέγεται· τοὺς δὲ φεύγοντας εἰς τὰ ξύλινα τείχη καθεῖρξαν. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον Ἀθηναῖοι τοὺς Θηβαίους τρέπονται τριακοσίους τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους διαφθείραντες ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ. Γεγενημένης γὰρ τῆς τροπῆς ἦκεν αὐτοῖς ἄγγελος πολιορκεῖσθαι τὸ βαρβαρικὸν εἰς τὰ τείχη κατακεκλεισμένον. Οὕτω δὴ σώζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐάσαντες ἐβοήθουν πρὸς τὰ τείχη· καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις παντάπασιν ἀργῶς πρὸς τειχομαχίαν καὶ ἀπόρως ἔχουσιν ἐπιφανέντες αἱροῦσι τὸ στρατόπεδον φόνῳ πολλῷ τῶν πολεμίων. Λέγονται γὰρ ἀπὸ τῶν τριάκοντα μυριάδων τετρακισμύριοι φυγεῖν σὺν Ἀρταβάζῳ· τῶν δ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισαμένων ἔπεσον οἱ πάντες ἐπὶ μυρίοις ἑξήκοντα καὶ τριακόσιοι. Τούτων Ἀθηναῖοι μὲν ἦσαν δύο καὶ πεντήκοντα πάντες ἐκ τῆς Αἰαντίδος φυλῆς, ὡς φησι Κλείδημος, ἀγωνισαμένης ἄριστα· διὸ καὶ ταῖς Σφηττίοις νύμφαις ἔθυον Αἰαντίδαι τὴν νυθόχρηστον θυσίαν

τῆς νίκης ἐκ δημοσίου τὸ ἀνάλωμα λαμβάνοντες· Λα-
μόνιοι δ' ἐνὶ πλείους τῶν ἐννενήκοντα, Τεγεᾶται δ'
δεκα. Θαυμαστὸν οὖν τὸ Ἡροδότου, πῶς μόνους τού-
φησιν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, τῶν δ' ἄλλων
ων μηδένα. Καὶ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων μαρ-
καὶ τὰ μνήματα κοινὸν γενέσθαι τὸ κατόρθωμα· καὶ
ωμὸν οὐκ ἂν ἐπέγραψαν οὕτως, εἰ μόναι τρεῖς πόλεις
σαντο, τῶν ἄλλων ἀτρέμα καθεζομένων·

Τόνδε ποθ' Ἕλληνες νίκας κράτει, ἔργῳ Ἄρηος,
Εὐτόλμῳ ψυχᾶς λήματι πειθόμενοι,
Πέρσας ἐξελάσαντες ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι κοινὸν
Ἱδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἐλευθερίου.

ν τὴν μάχην ἐμαχέσαντο τῇ τετράδι τοῦ Βοηδρομιῶ-
σταμένου κατ' Ἀθηναίους, κατὰ δὲ Βοιωτοὺς τετρά-
ι Πανέμου φθίνοντος, ᾗ καὶ νῦν ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν ἐν
ιαῖς ἀθροίζεται συνέδριον καὶ θύουσι τῷ ἐλευθερίῳ
Πλαταιεῖς ὑπὲρ τῆς νίκης. Τὴν δὲ τῶν ἡμερῶν ἀνω-
ν οὐ θαυμαστέον, ὅπου καὶ νῦν διηκριβωμένων τῶν
τρολογίᾳ μᾶλλον ἄλλην ἄλλοι μηνὸς ἀρχὴν καὶ τελευ-
ουσιν.

X. Ἐκ τούτου τῶν Ἀθηναίων τὸ ἀριστεῖον οὐ παρα-
ων τοῖς Σπαρτιάταις οὐδὲ τρόπαιον ἱστάναι συγχω-
ων ἐκείνοις παρ' οὐδὲν ἂν ἦλθεν εὐθὺς ἀπολέσθαι
ήγματα τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς ὅπλοις διαστάντων, εἰ
λλὰ παρηγορῶν καὶ διδάσκων τοὺς συστρατήγους ὁ
ίδης, μάλιστα δὲ Λεωκράτη καὶ Μυρωνίδην, ἔσχε
νέπεισε τὴν κρίσιν ἐφεῖναι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐνταῦθα
ομένων τῶν Ἑλλήνων Θεογείτων μὲν ὁ Μεγαρεὺς εἶ-
ς ἑτέρᾳ πόλει δοτέον εἴη τὸ ἀριστεῖον, εἰ μὴ βού-
συνταράξαι πόλεμον ἐμφύλιον· ἐπὶ τούτῳ δ' ἀνα-
Χλεόκριτος ὁ Κορίνθιος δόξαν μὲν παρέσχεν ὡς Κο-
ς αἰτήσων τὸ ἀριστεῖον· ἦν γὰρ ἐν ἀξιώματι μεγί-
τὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας ἡ Κόρινθος· εἶπε
ιν ἀρέσαντα θαυμαστὸν λόγον ὑπὲρ Πλαταιέων καὶ
ύλευσε τὴν φιλονεικίαν ἀνελεῖν ἐκείνοις τὸ ἀριστεῖον
ντας, οἷς οὐδετέρους τιμωμένοις ἄχθεσθαι. Ῥηθέν-
τούτων πρῶτος μὲν Ἀριστείδης συνεχώρησεν ὑπὲρ

ῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα Παυσανίας ὑπὲρ τῶν Λ
λίων. Οὕτω δὲ διαλλαγέντες ἐξείλον ἐγδοήκοντ
τοῖς Πλαταιεῦσιν, ἀφ' ὧν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς φιαλ
ρὸν καὶ τὸ ξόανον ἔστησαν καὶ γραφαῖς τὸν ναὸν δ
αὖ μέχρι νῦν ἀκμάζουσαι διαμένουσιν. Ἔστη
κωμον ἰδίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι, χωρὶς δ' Ἀθην
θυσίας ἑρομένοις αὐτοῖς ἀνεῖλεν ὁ Πύθιος
ρίου βωμὸν ἱδρύσασθαι, θῦσαι δὲ μὴ πρότερ
τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας ὡς ὑπὸ τῶν
10 μιασμένον ἐνανύσασθαι καθαρὸν ἐκ Δελφῶν
νῆς ἑστίας. Οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες τῶν Ἑλλή
εὐθὺς ἠνάγκαζον ἀποσβεννύναι τὰ πυρὰ κά
μένους, ἐκ δὲ Πλαταιέων Εὐχίδας ὑποσχόμ
ται κάχιστα νομιεῖν τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ πῦ
15 φούς. Ἀγησίας δὲ τὸ σῶμα καὶ περιῤῥανά
σατο δάφνῃ· καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ π
λιν εἰς τὰς Πλαταιὰς ἐχώρει καὶ πρὸ ἡλί
ἦλθε τῆς αὐτῆς ἡμέρας χιλίους σταδίου
σάμενος δὲ τοὺς πολίτας καὶ τὸ πῦρ παρ
20 σε καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν. Ἀράμεν
ταιεῖς ἔθαψαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας
φαντες τόδε τὸ τετράμετρον·

Εὐχίδας Πυθῶδε θρέξας ἦλθε τῷ

Τὴν δ' Εὔκλειαν οἱ μὲν πολλοὶ καὶ π
25 σιν Ἄρτεμιν, ἔνιοι δέ φασιν Ἡρακλείο
Μυρτοῦς γενέσθαι τῆς Μενοιτίου μὲ
κλου δ' ἀδελφῆς, τελευτήσασαν δὲ π
Βοιωτοῖς καὶ Λοκροῖς τιμάς· βωμὸς
παρὰ πᾶσαν ἀγορὰν ἵδρυται καὶ πρ
30 μασαι καὶ οἱ γαμοῦντες.

XXI. Ἐκ τούτου γενομένης ἐκ
λήνων ἔγραψεν Ἀριστείδης ψήφισμ
ταιὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοὺ
βούλους καὶ θεωροὺς, ἄγεσθαι
35 τῶν Ἐλευθερείων, εἶναι δὲ σύνταξ
ἀσπίδας, χιλίους δὲ ἵππους, ναῦ
βαρβάρους πόλεμον, Πλαταιεῖς

σθαι τῷ θεῷ θύοντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Κυρωθέντων
ὅτων οἱ Πλαταιεῖς ὑπεδέξαντο τοῖς νεκροῖς καὶ κειμέ-
αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων ἐναγίζειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.
τοῦτο μέχρι νῦν δρῶσι τοῦτον τὸν τρόπον· τοῦ Μαι-
ηριῶνος μηνὸς, ὅς ἐστι παρὰ Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος, 5
τῇ ἐπὶ δέκα πέμπουσι πομπὴν, ἧς προηγεῖται μὲν ἅμ'
ᾳ σαλπιγκτὴς ἐγκελευόμενος τὸ πολεμικὸν, ἕπονται δ'
αι μυρρίνης μεσταὶ καὶ στεφανωμάτων καὶ μέλας ταῦρος
ρὰς οἶνον καὶ γάλακτος ἐν ἀμφορεῦσιν ἐλαίου τε καὶ
ν πρωσσοὺς νεανίσκοι κομίζοντες ἐλεύθεροι· δούλῳ 10
ούδενὸς ἔξεστι τῶν περὶ τὴν διακονίαν ἐκείνην προσ-
θαι διὰ τὸ τοὺς ἄνδρας ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἐλευθερίας·
πᾶσι δὲ τῶν Πλαταιέων ὁ ἄρχων, ᾧ τὸν ἄλλον χρόνον
σεβήρου θιγεῖν ἔξεστιν οὐδ' ἑτέραν ἐσθῆτα πλὴν λευ-
ἀναλαβεῖν, τότε χιτῶνα φοινικοῦν ἐνδεδυκὼς ἁράμενός 15
ρίαν ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου ξιφήρης ἐπὶ τοὺς τά-
προάγει διὰ μέσης τῆς πόλεως. Εἶτα λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ
ρήνης αὐτὸς ἀπολούει τὰς στήλας καὶ μύρῳ χρίει, καὶ
ταῦρον εἰς τὴν πυρὰν σφάξας καὶ κατευξάμενος Διὶ
Ἑρμῇ χθονίῳ παρακαλεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τοὺς 20
τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν
πουρίαν· ἔπειτα κρατῆρα κεράσας οἴνου καὶ χεάμενος
ησι· „Προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθε-
τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσι.“ Ταῦτα μὲν οὖν ἔτι καὶ
διαφυλάττουσιν οἱ Πλαταιεῖς. 25

XXII. Ἐπεὶ δ' ἀναχωρήσαντας εἰς τὸ ἄστυ τοὺς Ἀθη-
νας ὁ Ἀριστείδης ζητοῦντας ἐώρα ἀπολαβεῖν τὴν δημο-
ίαν, ἅμα μὲν ἄξιον ἡγούμενος διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν
πλείας τὸν δῆμον, ἅμα δ' οὐκ ἔτι φάδιον ἰσχύοντα τοῖς
ας καὶ μέγα φρονοῦντα ταῖς νίκαις ἐπιασθῆναι, γρά- 30
ψήφισμα κοινὴν εἶναι τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχον-
ς Ἀθηναίων πάντων αἱρεῖσθαι. Θεμιστοκλέους δὲ πρὸς
δῆμον εἰκότος, ὡς ἔχει τι βούλευμα καὶ γνώμην ἀπόῤ-
ν, ὠφέλιμον δὲ τῇ πόλει καὶ σωτήριον, ἐκέλευσαν Ἀρι-
ην μόνον ἀκοῦσαι καὶ συνδοκιμάσαι. Φράσαντος δὲ 35
Ἀριστείδῃ, ὡς διανοεῖται τὸν ναύσταθμον ἐμπρῆσαι
Ἑλλήνων, οὕτω γὰρ ἔσεσθαι μεγίστους ἁπάντων καὶ κυ-

ρίους τοὺς Ἀθηναίους, παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον ὁ Ἀριστείδης ἔφη τῆς πράξεως, ἣν ὁ Θεμιστοκλῆς πράττειν διανοεῖται, μήτε λυσιτελεστέραν ἄλλην μήτ' ἀδικωτέραν εἶναι. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ Ἀθηναῖοι παύσασθαι τὸν Θεμιστοκλέα προσέταξαν. Οὕτω μὲν ὁ δῆμος ἦν φιλοδίκαιος, οὕτω δὲ τῷ δήμῳ πιστὸς ὁ ἀνὴρ καὶ βέβαιος.

XXIII. Ἐπεὶ δὲ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς μετὰ Κίμωνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐώρα τόν τε Παυσανίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τῶν Σπαρτιατῶν ἐκαχθεῖς καὶ χαλεποὺς τοῖς συμμάχοις ὄντας, αὐτός τε πρᾴως καὶ φιλανθρώπως ὁμιλῶν καὶ τὸν Κίμωνα παρέχων εὐάρμοστον αὐτοῖς καὶ ποιῶν ἐν ταῖς στρατείαις ἕλαθε τῶν Λακεδαιμονίων οὐχ ἅπαξ οὐδὲ ναυσὶν οὐδ' ἵπποις, εὐγνωμοσύνῃ δὲ καὶ πολιτείᾳ τὴν ἡγεμονίαν παρελόμενος. Προσφιλεῖς γὰρ ὄντας τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Ἕλλησι διὰ τὴν Ἀριστείδου δικαιοσύνην καὶ τὴν Κίμωνος ἐπιείκειαν ἔτι μᾶλλον ἡ Παυσανίου πλεονεξία καὶ βαρύτης ποθεινοὺς ἐποίει. Τοῖς τε γὰρ ἄρχουσι τῶν συμμάχων ἀεὶ μετ' ὀργῆς ἐνετύγχανε καὶ τραχέως, τούς τε πολλοὺς ἐκόλαζε πληγαῖς ἢ σιδηρᾶν ἄγκυραν ἐπιτιθεὶς ἡνίκαζεν ἑστάναι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· στιβάδα δ' οὐκ ἦν λαβεῖν οὐδὲ χόρτον οὐδὲ κρήνῃ προσελθεῖν ὑδρευσόμενον οὐδένα πρὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ μάστιγας ἔχοντες ὑπηρέται τοὺς προσιόντας ἀπήλαυνον. Τηνικαῦτα τοῦ Ἀριστείδου ποτ' ἐγκαλέσαι καὶ διδάξαι βουλομένου συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Παυσανίας οὐκ ἔφη σχολάζειν οὐδ' ἤκουσεν. Ἐκ τούτου προσιόντες οἱ ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα δὲ Χῖοι καὶ Σάμιοι καὶ Λέσβιοι, τὸν Ἀριστείδην ἔπειθον ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν καὶ προσαγαγέσθαι τοὺς συμμάχους πάλαι δεομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ μετατάξασθαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀποκρινομένου δ' ἐκείνου τοῖς μὲν λόγοις αὐτῶν τό τε ἀναγκαῖον ἐνορᾶν καὶ τὸ δίκαιον, ἔργου δὲ δεῖσθαι τὴν πίστιν, ἣ πραχθὲν οὐκ ἐάσει πάλιν μεταβαλέσθαι τοὺς πολλούς, οὕτως οἱ περὶ τὸν Σάμιον Οὐλιάδην καὶ τὸν Χῖον Ἀνταγόραν συνομοσάμενοι περὶ Βυζάντιον ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν τριήρη τοῦ Παυσανίου προεκπλέουσαν ἐν μέσῳ λαβόντες. Ὃς δὲ κατιδὼν ἐκεῖνος ἐξανέστη καὶ μετ' ὀργῆς ἠπείλησεν ἐλ-

ι χρόνῳ τοὺς ἄνδρας ἐπιδείξειν οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ ναῦν βεβληκότας, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, ἐκέλευον αὐ-ν ἀπιέναι καὶ ἀγαπᾷν τὴν συναγωνισαμένην τύχην ἐν λαταιαῖς· ἐκείνην γὰρ ἔτι τοὺς Ἕλληνας αἰσχυνομένους ἡ λαμβάνειν ἀξίαν δίκην παρ' αὐτοῦ· τέλος δ' ἀποστάν-ς ᾤχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἔνθα δὴ καὶ τὸ φρόνη-ι τῆς Σπάρτης διεφάνη θαυμαστόν. Ὡς γὰρ ᾔσθοντο τῷ γέθει τῆς ἐξουσίας διαφθειρομένους αὐτῶν τοὺς ἄρχον-ς, ἀφῆκαν ἑκουσίως τὴν ἡγεμονίαν καὶ πέμποντες ἐπὶ ν πόλεμον ἐπαύσαντο στρατηγοὺς μᾶλλον αἱρούμενοι σω-ονοῦντας ἔχειν καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐμμένοντας τοὺς πολίτας τῆς Ἑλλάδος ἔχειν τὴν ἀρχὴν ἁπάσης.

XXIV. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐτέλουν μέν τινα καὶ Λακεδαι-νίων ἡγουμένων ἀποφορὰν εἰς τὸν πόλεμον, ταχθῆναι βουλόμενοι κατὰ πόλιν ἑκάστοις τὸ μέτριον ᾐτήσαντο πα-τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην καὶ προσέταξαν αὐτῷ χώραν καὶ προσόδους ἐπισκεψάμενον ὁρίσαι τὸ κατ' ἀξίαν ἑκά-ῳ καὶ δύναμιν. Ὁ δὲ τηλικαύτης ἐξουσίας κύριος γενόμε-ς καὶ τρόπον τινὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰ πρά-ατα πάντα θεμένης πένης μὲν ἐξῆλθεν, ἐπανῆλθε δὲ πε-πτερος, οὐ μόνον καθαρῶς καὶ δικαίως, ἀλλὰ καὶ προσ-λῶς πᾶσι καὶ ἁρμοδίως τὴν ἐπιγραφὴν τῶν χρημάτων ιησάμενος. Ὡς γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον, οὕ-ς οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων τὸν ἐπ' Ἀριστείδου φόρον ποτμίαν τινὰ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζοντες ὕμνουν, καὶ μά-τα μετ' οὐ πολὺν χρόνον διπλασιασθέντος, εἶτ' αὖθις πλασιασθέντος. Ὃν μὲν γὰρ Ἀριστείδης ἔταξεν, ἦν εἰς ήκοντα καὶ τετρακοσίων ταλάντων λόγον· τούτῳ δὲ Πε-λῆς μὲν ἐπέθηκεν ὀλίγου δεῖν τὸ τρίτον μέρος· ἑξακό-ι γὰρ τάλαντα Θουκυδίδης φησὶν ἀρχομένου τοῦ πολέ-ν προσιέναι τοῖς Ἀθηναίοις ἀπὸ τῶν συμμάχων· Περι-ίους δ' ἀποθανόντος ἐπιτείνοντες οἱ δημαγωγοὶ κατὰ μι-ὶν εἰς χιλίων καὶ τριακοσίων ταλάντων κεφάλαιον ἀνή-ων, οὐχ οὕτω τοῦ πολέμου διὰ μῆκος καὶ τύχας δαπα-ροῦ γενομένου καὶ πολυτελοῦς, ὡς τὸν δῆμον εἰς διανο-ς καὶ θεωρικὰ καὶ κατασκευὰς ἀγαλμάτων καὶ ἱερῶν προ-γόντες. Μέγα δ' οὖν ὄνομα τοῦ Ἀριστείδου καὶ θαυμα-

στὸν ἔχοντος ἐπὶ τῇ διατάξει τῶν φόρων ὁ Θεμιστοκλῆς λέγεται καταγελᾶν, ὡς οὐκ ἀνδρὸς ὄντα τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ θυλάκου χρυσοφύλακος, ἀνομοίως ἀμυνόμενος τὴν Ἀριστείδου παῤῥησίαν· ἐκεῖνος γὰρ, εἰκόντος ποτὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀρετὴν ἡγεῖσθαι μεγίστην στρατηγοῦ τὸ γινώσκειν καὶ προαισθάνεσθαι τὰ βουλεύματα τῶν πολεμίων, „Τοῦτο μὲν“ εἶπεῖν „ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὦ Θεμιστόκλεις, τὸν δὲ καὶ στρατηγικὸν ἀληθῶς ἡ περὶ τὰς χεῖρας ἐμπειρία.“

XXV. Ὁ δ' Ἀριστείδης ὥρμισε μὲν τοὺς Ἕλληνας καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν, ὕστερον δὲ, τῶν πραγμάτων ἄρχειν ἐγκρατέστερον, ὡς ἔοικεν, ἐκβιαζομένων, ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἐκκρισίαν τρέψαντας εἰς αὐτὸν ᾗ συμφέρει χρῆσθαι τοῖς πράγμασι. Καθ' ὅλου δ' ὁ Θεόφραστος φησὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ τοὺς πολίτας ἄπορα ὄντα δίκαιον ἐν τοῖς κοινοῖς πολλὰ πρᾶξαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένης. Καὶ γὰρ τὰ χρήματα φησὶν ἐκ Δήλου βουλευομένων Ἀθήναζε κομίσαι παρὰ τὰς συνθήκας καὶ Σαμίων εἰσηγουμένων εἰκὸς ἐκεῖνον, ὡς οὐ δίκαιον μὲν, συμφέρον δὲ τοῦτ' ἔστι. Καὶ τέλος εἰς τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων τοσούτων κατασταθεὶς τὴν πόλιν αὐτὸς ἐνέμεινε τῇ πενίᾳ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πένης εἶναι δόξαν οὐδὲν ἧττον ἀγαπῶν τῆς ἀπὸ τῶν τροπαίων διέκεισε. Δῆλον δ' ἐκεῖθεν. Καλλίας ὁ δαδοῦχος ἦν αὐτῷ γένει προσήκων· τοῦτον οἱ ἐχθροὶ θανάτου διώκοντες, ἐπὶ περὶ ὧν ἐγράφαντο μετρίως κατηγόρησαν, εἰκόν τινα λίγον ἔξωθεν τοιοῦτον πρὸς τοὺς δικαστάς· „Ἀριστείδην“ ἔφησαν „ἴστε τὸν Λυσιμάχου θαυμαζόμενον ἐν τοῖς Ἕλλησι· τούτῳ πῶς οἴεσθε τὰ κατ' οἶκον ἔχειν ὁρῶντες αὐτὸν ἐν τρίβωνι τοιούτῳ προερχόμενον εἰς τὸ δημόσιον; Ἆρ' οὐκ εἰκός ἐστι τὸν ῥιγοῦντα φανερῶς καὶ πεινῶν οἴκοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων σπανίζειν; Τοῦτον μέντοι Καλλίαν ἐνῆφιὼν αὐτῷ ὄντα πλουσιώτατον ὧν Ἀθηναίων περιορᾷ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς ἐνδεόμενον πολλὰ κεχρημένος τῷ ἀνδρὶ καὶ πολλάκις αὐτοῦ τῆς παρ' ὑμῖν δυνάμεως ἀπολελαυκώς.“ Ὁ δὲ Καλλίας ὁρῶν ἐπὶ τούτῳ μάλιστα θορυβουμένους τοὺς

στὰς καὶ χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντας ἐκάλει τὸν Ἀρι-
θην ἀξιῶν μαρτυρῆσαι πρὸς τοὺς δικαστάς, ὅτι πολλάκις
νῦ πολλὰ καὶ διδόντος καὶ δεομένου λαβεῖν οὐκ ἠθέλησεν
κρινόμενος, ὡς μᾶλλον αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν μέγα φρονεῖν
πλλίᾳ διὰ πλοῦτον προσήκει· πλούτῳ μὲν γάρ ἐστι πολ-
; ἰδεῖν εὖ τε καὶ κακῶς χρωμένους, πενίαν δὲ φέροντι
αίως οὐ ῥᾴδιον ἐντυχεῖν, αἰσχύνεσθαι δὲ πενίαν τοὺς
νσίως πενομένους. Ταῦτα δὲ τοῦ Ἀριστείδου τῷ Καλ-
προσμαρτυρήσαντος οὐδεὶς ἦν τῶν ἀκουόντων, ὃς οὐκ
ει πένης μᾶλλον ὡς Ἀριστείδης εἶναι βουλόμενος ἢ πλου-
ὡς Καλλίας. Ταῦτα μὲν Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικὸς ἀνα-
αφε. Πλάτων δὲ τῶν μεγάλων δοκούντων καὶ ὀνομα-
ν Ἀθήνῃσι μόνον ἄξιον λόγου τοῦτον ἀποφαίνει τὸν
γα· Θεμιστοκλέα μὲν γὰρ καὶ Κίμωνα καὶ Περικλέα
ν καὶ χρημάτων καὶ φλυαρίας πολλῆς ἐμπλῆσαι τὴν
ν, Ἀριστείδην δὲ πολιτεύσασθαι πρὸς ἀρετήν. Μεγάλα
ὑτοῦ καὶ τὰ πρὸς Θεμιστοκλέα τῆς ἐπιεικείας σημεῖα·
ιάμενος γὰρ αὐτῷ παρὰ πᾶσαν τὴν πολιτείαν ἐχθρῷ
δι' ἐκεῖνον ἐξοστρακισθείς, ἐπεὶ τὴν αὐτὴν λαβὴν παρ-
ν ὁ ἀνὴρ ἐν αἰτίᾳ γενόμενος πρὸς τὴν πόλιν, οὐκ
γακάκησεν, ἀλλ' Ἀλκμαίωνος καὶ Κίμωνος καὶ πολλῶν
ν ἐλαυνόντων καὶ κατηγορούντων μόνος Ἀριστείδης
ἔπραξέ τι οὔτ' εἶπε φαῦλον οὔτ' ἀκέλευσεν ἐχθροῦ
ντυχοῦντος, ὥσπερ οὐδ' εὐημεροῦντι πρότερον ἐφθόνησε.

XXVI. Τελευτήσαι δ' Ἀριστείδην οἱ μὲν ἐν Πόντῳ φα-
ἐκπλεύσαντα πράξεων ἕνεκα δημοσίων, οἱ δ' Ἀθήνῃσι
τιμώμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν.
τερὸς δ' ὁ Μαιανδὼν τοιαῦτά τινα περὶ τῆς τελευτῆς
ἀνδρὸς εἴρηκε. Μετὰ γὰρ τὴν Θεμιστοκλέους φυγὴν
ν ὥσπερ ἐξυβρίσαντα τὸν δῆμον ἀναφῦσαι πλῆθος συ-
ντῶν, οἳ τοὺς ἀρίστους καὶ δυνατωτάτους ἄνδρας
ὑποντες ὑπέβαλλον τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἐπαιρομένων
ὐτυχίᾳ καὶ δυνάμει· ἐν τούτοις καὶ Ἀριστείδην
ναι δωροδοκίας, Διοφάντου τοῦ Ἀμφιτροπῆθεν κατη-
ὄντος, ὡς, ὅτε τοὺς φόρους ἔπραττε, παρὰ τῶν Ἰώ-
χρήματα λαβόντος, ἐκεῖσαι δ' οὐκ ἔχοντα τὴν καταδί-
τεντήσοντα μνᾶν οὖσαν ἐκλεῦσαι καὶ περὶ τὴν Ἰωνίαν

ἀποθανεῖν. Τούτων οὐδὲν ἔγγραφον ὁ Κρατερὸς παρέσχεν, οὔτε δίκην οὔτε ψήφισμα, καίπερ εἰωθὼς ἀκριβῶς γράφειν τὰ τοιαῦτα καὶ παρατίθεσθαι τοὺς ἱστορικούς. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσοι τὰ πλήθη ληθέντα τῷ δήμῳ περὶ τοὺς στρατηγοὺς διεξίασι, τὴν Θεμιστοκλέους φυγὴν καὶ τὰ Μιλτιάδου δεσμὰ καὶ τὴν Κιμωνείου ζημίαν καὶ τὸν Πάχητος ἐν τῷ δικαστηρίῳ θάνατον ἀναλόντος αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος, ὡς ἠλίσκετο, καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάγουσι καὶ Φρυλλοῦσιν, Ἀριστείδου τὸν μὲν ἐξοστρακισμὸν παρατίθενται, καταδίκης δὲ τοῦ της οὐδαμοῦ μνημονεύουσι.

XXVII. Καὶ μέντοι καὶ τάφος ἐστὶν αὐτοῦ Φαληρικνύμενος, ὃν φασι κατασκευάσαι τὴν πόλιν αὐτῷ μεταφιαι καταλιπόντι. Καὶ τὰς μὲν θυγατέρας ἱστοροῦσιν ἐκ τοῦ πρυτανείου τοῖς νυμφίοις ἐκδοθῆναι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως τὸν γάμον ἐγγυώσης καὶ προῖκα τριακιλίας δραχμὰς ἑκατέρᾳ ψηφισαμένης· Ἀνσιμάχῳ δὲ τῷ υἱῷ μνᾶς μὲν ἐκ τῶν ἀργυρίου καὶ γῆς τοσαύτας πλέθρα πεφυτευμένης ἔλαβεν ὁ δῆμος, ἕλλας δὲ δραχμὰς τέσσαρας εἰς ἡμέραν ἑκάστην ἀπέταξεν, Ἀλκιβιάδου τὸ ψήφισμα γράψαντος. Ἐκ δὲ Ἀνσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτην ἀπολιπόντος, ὡς Κλεοθένης φησί, καὶ ταύτῃ εἰτῆσιν, ὅσην καὶ τοῖς Ὀλυμπιονίκαις, ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. Δημήτριος δ' ὁ Φαληρεὺς Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς καὶ Ἀριστοτέλης (εἰ δὴ τὸ Περὶ εὐγενείας βιβλίον ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους θετέον) ἱστοροῦσι Μυρτὼ θυγατρὶδι στείδου Σωκράτει τῷ σοφῷ συνοικῆσαι, γυναῖκα μὲν ἔχοντι, ταύτην δ' ἀναλαβόντι χηρεύουσαν διὰ φιλοτεκνίαν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην. Πρὸς μὲν οὖν τούτοις ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Σωκράτους ἀντείρηκε Φαληρεῖ ἐν τῷ Σωκράτει φησὶ μνημονεύειν Ἀριστογειτονιδῶν εὖ μάλα κέντητα Ἀνσίμαχον, ὃς ἑαυτὸν πίον τινὸς ὀνειροκριτικοῦ παρὰ τὸ Ἰακχεῖον καθεζόμενος ἔβοσκε· τῇ δὲ μητρὶ καὶ τῇ ταύτης ἀ φιερα γράψας δωρεὰν ἔπεμπεν τὸν δῆμον διδόναι ἑκάστης ἡμέρας· αὐτὸς μέντοι ὁ Δημήτριος ἀφηγήσατο δραχμὴν ἑκατέρᾳ τάξαι τῶν γυναικῶ

ι θαυμαστὸν οὕτω φροντίσαι τῶν ἐν ἄστει τὸν δῆ-
κου δυγατριδῆν Ἀριστογείτονος ἐν Λήμνῳ πυθόμε-
τεινὰ πράττειν ἀνδρὸς ἀποροῦσαν διὰ πενίαν κατ-
Ἀθήναζε καὶ συνοικίσαντες ἀνδρὶ τῶν εὖ γεγονό-
Ποταμοῖ χωρίον εἰς φερνὴν ἐπέδωκαν· ἧς φιλαν-5
ις καὶ χρηστότητος ἔτι πολλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ πόλις
νσα δείγματα θαυμάζεται καὶ ζηλοῦται δικαίως.

ΜΑΡΚΟΣ ΚΑΤΩΝ.

Μάρκῳ δὲ Κάτωνί φασιν ἀπὸ Τούσκλου τὸ γένος εἶναι, 336
δίαιταν δὲ καὶ βίον ἔχειν πρὸ τῶν στρατειῶν καὶ τῆς πολιτείας ἐν χωρίοις πατρῴοις περὶ τοὺς Σαβίνους. Τῶν δὲ προγόνων παντάπασιν ἀγνώστων γεγονέναι δοκούντων αὐτὸς ὁ Κάτων καὶ τὸν πατέρα Μάρκον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ στρατιωτικὸν ἐπαινεῖ, καὶ Κάτωνα τὸν πρόπαππον ἀριστείων πολλάκις τυχεῖν φησιν καὶ πέντε πολεμιστὰς ἵππους ἐν μάχαις ἀποβαλόντα τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ δημοσίου δι' ἀνδραγαθίαν. Εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὑτῶν καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους. ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε καινὸς εἶναι πρὸς ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρεταῖς παμπάλαιος. Ἐκαλεῖτο δὲ τῷ τρίτῳ τῶν ὀνομάτων πρότερον οὐ Κάτων, ἀλλὰ Πρίσκος, ὕστερον δὲ τὸν Κάτωνα τῆς δυνάμεως ἐπώνυμον ἔσχε· Ῥωμαῖοι γὰρ τὸν ἔμπειρον κάτον ὀνομάζουσιν. Ἦν δὲ τὸ μὲν εἶδος ὑπόπυῤῥος καὶ γλαυκὸς, ὡς ὁ ποιήσας τὸ ἐπιγραμμάτιον οὐκ εὐμενῶς παρεμφαίνει·

Πυῤῥὸν, πανδακέτην, γλαυκόμματον, οὐδὲ θανόντα
Πόρκιον εἰς ἀΐδην Φερσεφόνη δέχεται.

Τὴν δὲ τοῦ σώματος ἕξιν αὐτουργίᾳ καὶ διαίτῃ σώφρονι καὶ στρατείαις ἀπ' ἀρχῆς συντρόφου γεγονότος πάνυ χρηστικὴν εἶχε καὶ πρὸς ἰσχὺν καὶ πρὸς ὑγείαν ὁμαλῶς συνεστῶσαν. Τὸν δὲ λόγον, ὥσπερ δεύτερον σῶμα καὶ τῶν καλῶν οὐ μόνον ἀναγκαῖον ὄργανον ἀνδρὶ μὴ ταπεινῶς βιωσομένῳ μηδ' ἀπράκτως, ἐξηρτύετο καὶ παρεσκεύαζεν ἐν ταῖς περιοικίοις κώμαις καὶ τοῖς πολιχνίοις ἑκάστοτε συνδικῶν τοῖς δεομένοις, πρῶτον μὲν ἀγωνιστὴς εἶναι δοκῶν πρόθυμος, εἶτα

ῥήτωρ ἱκανός· Ἐκ δὲ τούτου μᾶλλον τοῖς χρωμένοις
φαίνετο βάρος τι καὶ φρόνημα περὶ αὐτὸν ἤθους καὶ
μάτων μεγάλων καὶ πολιτείας δεόμενον ἡγεμονικῆς.
ὰρ μόνον, ὡς ἔοικε, μισθαρνίας καθαρὸν ἑαυτὸν ἐπὶ
δίκας καὶ τοὺς ἀγῶνας παρεῖχεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δόξαν
μέγιστον ἀγαπῶν ἐφαίνετο τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων
νων. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς μάχαις ταῖς πρὸς τοὺς
μίους καὶ ταῖς στρατείαις βουλόμενος εὐδοκιμεῖν ἔτι
άκιον ὢν τραυμάτων τὸ σῶμα μεστὸν ἐναντίων εἶ-
φησι γὰρ αὐτὸς ἑπτακαίδεκα γεγονὼς ἔτη τὴν πρώ-
στρατεύσασθαι στρατείαν, περὶ ὃν Ἀννίβας χρόνου
χῶν ἐπέφλεγε τὴν Ἰταλίαν. Παρεῖχε δ' αὐτὸν ἐν ταῖς
αις τῇ μὲν χειρὶ πλήκτην, τῷ δὲ ποδὶ μόνιμον καὶ βέ-
ν, γαῦρον δὲ τῷ προσώπῳ· λόγου δ' ἀπειλῇ καὶ τρα-
ητι φωνῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἐχρῆτο ὀρθῶς καὶ
οούμενος καὶ διδάσκων, ὅτι πολλάκις τὰ τοιαῦτα τοῦ
ους μᾶλλον καταπλήττεται τοὺς ἐναντίους. Ἐν δὲ ταῖς
είαις αὐτὸς ἐβάδιζε φέρων τὰ ὅπλα καὶ θεράπων εἷς
το τὰ πρὸς δίαιταν αὐτῷ κομίζων, ᾧ λέγεται μηδέποτε
ολᾶναι μηδὲ μέμψασθαι παραθέντι ἄριστον ἢ δεῖπνον,
ὰ καὶ συλλαμβάνειν αὐτὸς τὰ πλεῖστα καὶ συμπαρασκευά-
ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν γενόμενος ἔργων. Ὕδωρ δ'
εν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς
ος ᾔτησεν ἢ τῆς ἰσχύος ἐνδιδούσης ἐπιλάβοι μικρὸν οἰ-
ιον.

II. Ἦν δὲ πλησίον αὐτοῦ τῶν ἀγρῶν ἡ γενομένη Μα-
ν Κουρίου τοῦ τρὶς θριαμβεύσαντος ἔπαυλις. Ἐπὶ ταύ-
συνεχῶς βαδίζων καὶ θεώμενος τοῦ τε χωρίου τὴν μι-
τητα καὶ τῆς οἰκήσεως τὸ λιτὸν ἔννοιαν ἐλάμβανε τοῦ
ρὸς, ὅτι Ῥωμαίων μέγιστος γενόμενος καὶ τὰ μαχιμώ-
α τῶν ἐθνῶν ὑπαγαγόμενος καὶ Πύῤῥον ἐξελάσας τῆς
λίας τοῦτο τὸ χωρίδιον αὐτὸς ἔσκαπτε καὶ ταύτην τὴν
υλιν ᾤκει μετὰ τρεῖς θριάμβους, καὶ ἐνταῦθα πρὸς ἐσχά-
καθήμενον αὐτὸν ἕψοντα γογγυλίδας εὑρόντες οἱ Σαυ-
ῖν πρέσβεις ἐδίδοσαν πολὺ χρυσίον, ὁ δ' ἀπεπέμψατο φή-
οὐδὲν χρυσίου δεῖν, ᾧ δεῖπνον ἀρκεῖ τοιοῦτον, αὐτῷ
τοι τοῦ χρυσίον ἔχειν κάλλιον εἶναι τὸ νικᾷν τοὺς ἔχον-

τας. Ταῦθ' ὁ Κάτων ἐνθυμούμενος ἀπῆει καὶ τὸν αὐτοῦ πάλιν οἶκον ἐφορῶν καὶ χωρία καὶ θεράποντας καὶ δίαιταν ἐπέτεινε τὴν αὐτουργίαν καὶ περιέποιτο τὴν πολυτέλειαν. Φαβίου δὲ Μαξίμου τὴν Ταραντίνων πόλιν ἑλόντος ἔτη μὲν ὁ Κάτων στρατευόμενος ὑπ' αὐτῷ κομιδῇ μειράκιον ἦν, Νεάνθῃ δέ τινι τῶν Πυθαγορικῶν ξένῳ χρησάμενος ἱκανῶς ἅπτεσθαι τῶν λόγων μεταλαβεῖν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα διαλεγομένου τοῦ ἀνδρὸς, οἷς κέχρηται καὶ Πλάτων τὴν μὲν ἡδονὴν ἀποκαλῶν μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, συμφορὰν δὲ τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα πρώτην λύσιν δὲ καὶ καθαρμὸν, οἷς μάλιστα χωρίζει καὶ ἀφίστησιν αὐτὴν τῶν περὶ τὸ σῶμα παθημάτων λογισμοῖς, ἔτι μᾶλλον ἠγάπησε τὸ λιτὸν καὶ τὴν ἐμφύτειαν. Ἄλλως δὲ παιδείας Ἑλληνικῆς ὀψιμαθὴς γενέσθαι λέγεται καὶ πόῤῥω πανταπάσιν ἡλικίας ἑλληνικὰ βιβλία λαβὼν εἰς χεῖρας βραχέα μὲν ἀπὸ Θουκυδίδου, πλείονα δ' ἀπὸ Δημοσθένους εἰς τὸ ῥητορικὸν ὠφεληθῆναι. Τὰ μέντοι συγγράμματα καὶ δόγμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ ἱστορίαις ἐπιεικῶς διακεποίκιλται· καὶ μεθηρμηνευμένα πολλὰ κατὰ λέξιν ἐν τοῖς ἀποφθέγμασι καὶ ταῖς γνωμολογίαις τέτακται.

III. Ἦν δέ τις ἀνὴρ εὐπατρίδης μὲν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων καὶ δυνατὸς, ἀρετὴν δὲ φυομένην μὲν αἰσθάνεσθαι δεινὸς, εὐμενὴς δὲ καὶ θρέψαι καὶ προαγαγεῖν εἰς δόξαν, Οὐαλέριος Φλάκκος. Οὗτος εἶχεν ὁμορροῦντα χωρία τῷ Κάτωνος, πυθόμενος δὲ τὴν αὐτουργίαν καὶ δίαιταν αὐτοῦ παρὰ τῶν οἰκετῶν καὶ θαυμάσας ἐξηγουμένων, ὅτι πρωὶ μὲν εἰς ἀγορὰν βαδίζει καὶ παρίσταται τοῖς δεομένοις, ἐπανελθὼν δ' εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ᾖ χειμὼν, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δὲ γυμνὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν ἐσθίει τὸν αὐτὸν ἄρτον ὁμοῦ καθήμενος καὶ πίνει τὸν αὐτὸν οἶνον, ἔλλην τε πολλὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ μετριότητα καὶ τινὰς καὶ λόγους ἀποφθεγματικοὺς διαμνημονευόντων, ἐμέλησε κληθῆναι πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐκ δὲ τούτου χρώμενος καταστατοῖς ἥμερον καὶ ἀστεῖον ἦθος ὥσπερ φυτὸν ἡμέρου καὶ χώρας ἐπιφανοῦς δεόμενον προετρέψατο καὶ συνέπεισεν ἅψασθαι τῆς ἐν Ῥώμῃ πολιτείας. Κατελθὼν οὖν εὐθὺς τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκτᾶτο θαυμαστὰς καὶ φίλους διὰ τῶν συντυχιῶν, πολλὴν δὲ τοῦ Οὐαλερίου τιμὴν καὶ δύναμιν αὐτῷ

τος χιλιαρχίας ἔτυχε πρῶτον, εἶτα ἐταμίευσεν. Ἐκ λαμπρὸς ὢν ἤδη καὶ περιφανὴς αὐτῷ τῷ Οὐαλε- τὰς μεγίστας συνεξέδραμεν ἀρχὰς ὕπατός τε μετ' ὐ πάλιν τιμητὴς γενόμενος. Τῶν δὲ πρεσβυτέρων Μαξίμῳ Φαβίῳ προσένειμεν ἑαυτὸν, ἐνδοξοτάτῳ καὶ μεγίστην ἔχοντι δύναμιν, μᾶλλον δὲ τὸν τρό- ν καὶ τὸν βίον ὡς κάλλιστα παραδείγματα προθέ- λιὸ καὶ Σκηπίωνι τῷ μεγάλῳ, νέῳ μὲν ὄντι τότε, τὴν Φαβίου δύναμιν ἀνταίροντι καὶ φθονεῖσθαι παρ' οὐδὲν ἐποιήσατο γενέσθαι διάφορος. Ἀλλὰ αὐτῷ πρὸς τὸν ἐν Λιβύῃ πόλεμον συνεκπεμφθείς, τῇ συνήθει πολυτελείᾳ χρώμενον τὸν ἄνδρα καὶ οὖντα τοῖς στρατεύμασιν ἀφειδῶς τῶν χρημάτων, ξετο πρὸς αὐτὸν οὐ τὸ τῆς δαπάνης μέγιστον εἰ- ος, ἀλλ' ὅτι διαφθείρει τὴν πάτριον εὐτέλειαν, τωτῶν ἐφ' ἡδονὰς καὶ τρυφὰς τῷ περιόντι τῆς ομένων. Εἰκόντος δὲ τοῦ Σκηπίωνος, ὡς οὐδὲν ίου λίαν ἀκριβοῦς πλησίστιος ἐπὶ τὸν πόλεμον , πράξεων γὰρ, οὐ χρημάτων, τῇ πόλει λόγον ἀπῆλθεν ὁ Κάτων ἐκ Σικελίας καὶ μετὰ τοῦ Φα- βοῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ φθοράν τε χρημάτων ἀμυ- ὸ τοῦ Σκηπίωνος καὶ διατριβὰς αὐτοῦ μειρα- ν παλαίστραις καὶ θεάτροις, ὥσπερ οὐ στρα- , ἀλλὰ πανηγυρίζοντος, ἐξειργάσατο πεμφθῆ- χους ἐπ' αὐτὸν ἄξοντας εἰς Ῥώμην, ἅνπερ ἀλη- τηγορίαι φανῶσιν. Ὁ μὲν οὖν Σκηπίων ἐν τῇ ῇ τοῦ πολέμου τὴν νίκην ἐπιδειξάμενος καὶ φα- μὲν ἐπὶ σχολῆς συνεῖναι φίλοις, οὐδαμοῦ δὲ τῷ πῳ τῆς διαίτης εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ μεγάλα ῥᾳ- ἐπλευσεν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

Τῷ δὲ Κάτωνι πολλὴ μὲν ἀπὸ τοῦ λόγου δύναμις Ῥωμαῖον αὐτὸν οἱ πολλοὶ Δημοσθένη προσηγό- ὁ δὲ βίος μᾶλλον ὀνομαστὸς ἦν αὐτοῦ καὶ περιβόη- ν γὰρ ἐν τῷ λέγειν δεινότης προὔκειτο τοῖς νέοις κοινὸν ἤδη καὶ περισπούδαστον· ὁ δὲ τὴν πά- ργίαν ὑπομένων καὶ δεῖπνον ἀφελὲς καὶ ἄριστον ιὶ λιτὴν ἐσθῆτα καὶ δημοτικὴν ἀσπαζόμενος οἰκη-

σιν καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τῶν περιττῶν μᾶλλον ἢ τὸ κεκτῆσθαι θαυμάζων σπάνιος ἦν, ἤδη τότε τῆς πολιτείας τὸ καθαρὸν ὑπὸ μεγέθους οὐ φυλαττούσης, ἀλλὰ τῷ κρατεῖν πραγμάτων πολλῶν καὶ ἀνθρώπων πρὸς πολλὰ μιγνυμένης ἤδη καὶ βίων παραδείγματα παντοδαπῶν ὑποδεχομένης. Εἰκότως οὖν ἐθαύμαζον τὸν Κάτωνα τοὺς μὲν ἄλλους ὑπὸ τῶν πόνων θρανυομένους καὶ μαλασσομένους ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ὁρῶντες, ἐκεῖνον δὲ ὑπ' ἀμφοῖν ἀήττητον, οὐ μόνον ἕως ἔτι νέος καὶ φιλότιμος ἦν, ἀλλὰ καὶ γέροντα καὶ κολιὸν ἤδη μεθ' ὑπατείαν καὶ θρίαμβον ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. Ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτε φησὶ φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν, πιεῖν δὲ καὶ στρατηγῶν καὶ ὑπατεύων τὸν αὐτὸν οἶνον τοῖς ἐργάταις, ὄψον δὲ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον ἐξ ἀγορᾶς ἀσσαρίων τριάκοντα, καὶ τοῦτο διὰ τὴν πόλιν, ὅπως ἰσχύοι τὸ σῶμα πρὸς τὰς στρατείας, ἐπίβλημα δὲ τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον ἐκ κληρονομίας κτησάμενος εὐθὺς ἀποδόσθαι, τῶν δ' ἐπαύλεων αὐτοῦ μηδεμίαν εἶναι κεκονιαμένην, οὐδένα δὲ πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς ἂν οὐ τρυφερῶν οὐδ' ὡραίων, ἀλλ' ἐργατικῶν καὶ στερεῶν, οἷον ἱπποκόμων καὶ βοηλατῶν, δεόμενος· καὶ τούτους πρεσβυτέρους γενομένους ᾤετο δεῖν ἀποδίδοσθαι καὶ μὴ βόσκειν ἀχρήστους· ὅλως δὲ μηδὲν εὖωνον ἡγεῖσθαι τῶν περιττῶν, ἀλλ' οὗ τις οὐ δεῖται, κἂν ἀσσαρίου πιπράσκηται, πολλοῦ νομίζειν, κτᾶσθαι δὲ τὰ σπειρόμενα καὶ νεμόμενα μᾶλλον ἢ τὰ ῥαινόμενα καὶ σαιρόμενα.

V. Ταῦτα δ' οἱ μὲν εἰς μικρολογίαν ἐτίθεντο τοῦ ἀνδρὸς, οἱ δ' ὡς ἐπὶ διορθώσει καὶ σωφρονισμῷ τῶν ἄλλων ἐνδοτέρω συστέλλοντος ἑαυτὸν ἀπεδέχοντο. Πλὴν τό γε οἰκέταις ὡς ὑποζυγίοις ἀποχρησάμενον ἐπὶ γήρως ἐλαύνειν καὶ πιπράσκειν ἀτενοῦς ἄγαν ἦθους ἐγὼ τίθεμαι καὶ μηδὲν ἀνθρώπῳ πρὸς ἄνθρωπον οἰομένου κοινώνημα τῆς χρείας πλέον ὑπάρχειν. Καίτοι τὴν χρηστότητα τῆς δικαιοσύνης πλατύτερον τόπον ὁρῶμεν ἐπιλαμβάνουσαν· νόμῳ μὲν γὰρ καὶ τῷ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν, πρὸς εὐεργεσίας δὲ καὶ χάριτας ἔστιν ὅτε καὶ μέχρι

ν ἀλόγων ζώων ὥσπερ ἐκ πηγῆς πλουσίας ἀποῤῥεῖ τῆς
ερότητος. Καὶ γὰρ ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου τρο-
ὶ καὶ κυνῶν οὐ σκυλακείαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γηροκομίαι
χρηστῷ προσήκουσιν. Ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων δῆμος οἰκο-
μῶν τὸν Ἑκατόμπεδον ὅσας κατενόησεν ἡμιόνους μά-
πα τοῖς πόνοις ἐγκαρτερούσας ἀπέλυσεν ἐλευθέρας νέμε-
αι καὶ ἀφέτους· ὧν μίαν φασὶ καταβαίνουσαν ἀφ' ἑαυ-
ς πρὸς τὰ ἔργα τοῖς ἀνάγουσι τὰς ἀμάξας ὑποζυγίοις εἰς
ρόπολιν συμπαρατρέχειν καὶ προηγεῖσθαι καθάπερ ἐγκε-
ομένην καὶ συνεξορμῶσαν, ἣν καὶ τρέφεσθαι δημοσίᾳ
χρι τελευτῆς ἐψηφίσαντο. Τῶν δὲ Κίμωνος ἵππων, αἷς
ὑμπια τρὶς ἐνίκησε, καὶ ταφαὶ πλησίον εἰσὶ τῶν ἐκεί-
ν μνημάτων. Κύνας δὲ συντρόφους γενομένους καὶ συν-
εις ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ξάνθιππος ὁ παλαιὸς τὸν εἰς
λαμῖνα τῇ τριήρει παρανηξάμενον, ὅτε τὴν πόλιν ὁ δῆ-
ς ἐξέλιπεν, ἐπὶ τῆς ἄκρας ἐκήδευσεν, ἣν Κυνὸς σῆμα
χρι νῦν καλοῦσιν. Οὐ γὰρ ὡς ὑποδήμασιν ἢ σκεύεσι τοῖς
χὴν ἔχουσι χρηστέον κοπέντα καὶ κατατριβέντα ταῖς ὑπη-
ίαις ἀποῤῥιπτοῦντας, ἀλλ' εἰ διὰ μηδὲν ἄλλο μελέτης
ια τοῦ φιλανθρώπου προειθιστέον ἑαυτὸν ἐν τούτοις
ῶον εἶναι καὶ μείλιχον. Ἐγὼ μὲν οὖν οὐδὲ βοῦν ἂν ἐργά-
ν διὰ γῆρας ἀποδοίμην, μή τί γε πρεσβύτερον ἄνθρω-
ν ἐκ χώρας συντρόφου καὶ διαίτης συνήθους ὥσπερ ἐκ
τρίδος μεθιστάμενον ἀντὶ κερμάτων μικρῶν, ἄχρηστόν
τοῖς ὠνουμένοις ὥσπερ τοῖς πιπράσκουσι γεγενημένον.
δὲ Κάτων ὥσπερ νεανιευόμενος ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν ἵπ-
ν, ᾧ πρὸς τὰς στρατείας ὑπατεύων ἐχρῆτο, φησὶν ἐν
ηρίᾳ καταλιπεῖν, ἵνα μὴ τῇ πόλει τὸ ναῦλον αὐτοῦ λογί-
ται. Ταῦτα μὲν οὖν εἴτε μεγαλοψυχίας εἴτε μικρολογίας
τέον ἔξεστι τῷ πείθοντι χρῆσθαι λογισμῷ.

VI. Τῆς δ' ἄλλης ἐγκρατείας ὑπερφυῶς θαυμαστὸς ὁ
ῆρ, ὅσις στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐ-
ν οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν ἢ τρεῖς Ἀττικοὺς μεδί-
ους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον
ῶν ἡμιμεδίμνων. Ἐπαρχίαν δὲ λαβὼν Σαρδόνα, τῶν
ὸ αὐτοῦ στρατηγῶν εἰωθότων χρῆσθαι σκηνώμασι δημο-
ας καὶ πλίναις καὶ ἱματίοις πολλῇ τε θεραπείᾳ καὶ φί-

λων πλήθει καὶ περὶ δεῖπνα δαπάναις καὶ παρασκευαῖς βαρυνόντων, ἐκεῖνος ἄπιστον ἐποίησε τὴν διαφορὰν τῆς εὐτελείας. Δαπάνης μὲν γὰρ εἰς οὐδὲν οὐδεμίας προσεδεήθη δημοσίας, ἐπεφοίτα δὲ ταῖς πόλεσιν, αὐτὸς μὲν ἄνευ ζεύγους πορευόμενος, εἷς δ' ἠκολούθει δημόσιος ἐσθῆτα καὶ σπονδεῖον αὐτῷ πρὸς ἱερουργίαν κομίζων. Ἐν δὲ τούτοις οὕτως εὔκολος καὶ ἀφελὴς τοῖς ὑπὸ χεῖρα φαινόμενος αὖθις ἀντακεδίδου τὴν σεμνότητα καὶ τὸ βάρος ἀπαραίτητος ὢν ἐν τῷ δικαίῳ καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας προστάγμασιν ὄρθιος καὶ ἀνθέκαστος· ὥστε μηδέποτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐκείνοις μήτε φοβερωτέραν μήτε προσφιλεστέραν γενέσθαι.

VII. Τοιαύτην δέ τινα φαίνεται καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς ἰδίαν ἴσχειν, εὐχαρις γὰρ ἅμα καὶ δεινὸς ἦν, ἡδὺς καὶ παπλητικὸς φιλοσκώμμων καὶ αὐστηρὸς, ἀποφθεγματικὸς καὶ ἀγωνιστικός· ὥσπερ ὁ Πλάτων τὸν Σωκράτην φησὶν ἔξωθεν ἰδιώτην καὶ σατυρικὸν καὶ ὑβριστὴν τοῖς ἐντυγχάνουσι φαινόμενον, ἔνδοθεν δὲ σπουδῆς καὶ πραγμάτων μεστὸν εἶναι δάκρυα κινούντων τοῖς ἀκροωμένοις καὶ τὴν καρδίαν στρεφόντων. Ὅθεν οὐκ οἶδα τί πεπόνθασιν οἱ τῷ Λυσίου λόγῳ μάλιστα φάμενοι προσοικειοῦν τὸν Κάτωνος. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἷς μᾶλλον ἰδίας λόγων Ῥωμαϊκῶν αἰσθάνεσθαι προσήκει διακρινοῦσιν, ἡμεῖς δὲ τῶν ἀπομνημονευομένων βραχέα γράψομεν, οἳ τῷ λόγῳ πολὺ μᾶλλον ἢ τῷ προσώπῳ, καθάπερ ἔνιοι νομίζουσι, τῶν ἀνθρώπων φαμὲν ἐμφαίνεσθαι τὸ ἦθος.

VIII. Μέλλων ποτὲ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ὠρμημένον ἀκαίρως ἐπὶ σιτομετρίας καὶ διανομὰς ἀποτρέπειν ἤρξατο τῶν λόγων οὕτως· Χαλεπὸν μέν ἐστιν, ὦ πολῖται, πρὸς γαστέρα λέγειν ὦτα οὐκ ἔχουσαν. Κατηγορῶν δὲ τῆς πολυτελείας ἔφη χαλεπὸν εἶναι σωθῆναι πόλιν, ἐν ᾗ καλεῖται πλείονος ἰχθὺς ἢ βοῦς. Ἔοικέναι δ' ἔφη προβάτοις τοὺς Ῥωμαίους· ὡς γὰρ ἐκεῖνα καθ' ἕκαστα μὲν οὐ πείθεται, σύμπαντα δ' ἕπεται μετ' ἀλλήλων τοῖς ἄγουσιν, οὕτω καὶ ὑμεῖς, εἶπεν, οἷς οὐκ ἂν ἀξιώσαιτε συμβούλοις χρήσασθαι κατ' ἰδίαν, ὑπὸ τούτων εἰς ἓν συνελθόντες ἄγεσθε. Περὶ δὲ τῆς γυναικοκρατίας διαλεγόμενος „Πάντες“ εἶπεν

θρωποι τῶν γυναικῶν ἄρχουσιν, ἡμεῖς δὲ πάντων ἀν-
πων, ἡμῶν δ' αἱ γυναῖκες." Τοῦτο μὲν οὖν ἐστιν ἐκ
Θεμιστοκλέους μετενηνεγμένον ἀποφθεγμάτων. Ἐκεῖ-
γὰρ, ἐπιτάττοντος αὐτῷ πολλὰ τοῦ υἱοῦ διὰ τῆς μη-
, „Ὦ γύναι" εἶπεν „Ἀθηναῖοι μὲν ἄρχουσι τῶν Ἑλ-
ον, ἐγὼ δ' Ἀθηναίων, ἐμοῦ δὲ σὺ, σοῦ δὲ ὁ υἱός· ὥσ-
ειδέσθω τῆς ἐξουσίας, δι' ἣν ἀνόητος ὢν πλεῖστον Ἑλ-
ον δύναται." Τὸν δὲ δῆμον ὁ Κάτων ἔφη τῶν Ῥω-
ον οὐ μόνον ταῖς πορφύραις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύ-
τὰς τιμὰς ἐπιγράφειν. „Ὡς γὰρ οἱ βαφεῖς" ἔφη „ταύ-
μάλιστα βάπτουσιν, ᾗ χαίροντας ὁρῶσιν, οὕτως οἱ νέοι
ια μανθάνουσι καὶ ζηλοῦσιν, οἷς ἂν ὁ παρ' ὑμῶν ἔπαι-
ἔπηται." Παρεκάλει δ' αὐτοὺς, εἰ μὲν ἀρετῇ καὶ σω-
σύνῃ γεγόνασι μεγάλοι, μὴ μεταβάλλεσθαι πρὸς τὸ χεῖ-
εἰ δ' ἀκρασίᾳ καὶ κακίᾳ, μεταβάλλεσθαι πρὸς τὸ βέλ-
· ἱκανῶς γὰρ ἤδη μεγάλους ἀπ' ἐκείνων γεγονέναι.
ς δὲ πολλάκις ἄρχειν σπουδάζοντας ἔφη καθάπερ ἀ-
ῦντας τὴν ὁδὸν ἀεὶ μετὰ ῥαβδούχων ζητεῖν πορεύεσθαι,
πλανηθῶσιν. Ἐπετίμα δὲ καὶ τοῖς πολίταις τοὺς αὐ-
αἱρουμένοις πολλάκις ἄρχοντας. „Δόξετε γὰρ" ἔφη
μὴ πολλοῦ τὸ ἄρχειν ἄξιον ἢ μὴ πολλοὺς τοὺς ἄρχειν
ς ἡγεῖσθαι." Περὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν τινος αἰσχρῶς καὶ
ως βιοῦν δοκοῦντος „Ἡ τούτου μήτηρ" ἔφη „κατά-
, οὐκ εὐχὴν, ἡγεῖται τὸ τοῦτον ὑπὲρ γῆς ἀπολιπεῖν."
δὲ πεπρακότα τοὺς πατρῴους ἀγροὺς παραλίους ὄντας
ικνύμενος προσεποιεῖτο θαυμάζειν ὡς ἰσχυρότερον τῆς
ίσσης· ἃ γὰρ ἐκείνη μόλις ἔκλυζεν, οὗτος, ἔφη, ῥᾳ-
καταπέπωκεν. Ἐπεὶ δ' Εὐμένους τοῦ βασιλέως ἐπι-
ήσαντος εἰς Ῥώμην ἥ τε σύγκλητος ὑπερφυῶς ὑπεδέξα-
αὶ τῶν πρώτων ἅμιλλα καὶ σπουδὴ περὶ αὐτὸν ἐγίνε-
δῆλος ἦν ὁ Κάτων ὑφορώμενος καὶ φυλαττόμενος αὐ-
Εἰπόντος δέ τινος „Ἀλλὰ μὴν χρηστός ἐστι καὶ φιλο-
ιος" „Ἔστω" εἶπεν „ἀλλὰ φύσει τοῦτο τὸ ζῶον [ὁ
λεὺς] σαρκοφάγον ἐστίν." Οὐδένα δὲ τῶν εὐδαιμονι-
ων βασιλέων ἄξιον εἶναι παραβάλλειν πρὸς Ἐπαμι-
αν ἢ Περικλέα ἢ Θεμιστοκλέα ἢ Μάνιον Κούριον ἢ
αν τὸν ἐπικληθέντα Βάρκαν. Αὐτῷ δ' ἔλεγε τοὺς ἐ-

χθροὺς φθονεῖν, ὅτι καθ' ἡμέραν νυκτὸς ἀνίσταται καὶ τῶν ἰδίων ἀμελῶν τοῖς δημοσίοις σχόλαζει. Βούλεσθαι δ' ἔλεγε μᾶλλον εὖ πράξας ἀποστερηθῆναι χάριν ἢ κακῶς μὴ τυχεῖν κολάσεως. Καὶ συγγνώμην ἔφη διδόναι πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι πλὴν αὐτοῦ.

IX. Τῶν δὲ Ῥωμαίων εἰς Βιθυνίαν τρεῖς ἑλομένων πρέσβεις, ὧν ὁ μὲν ποδαγρικὸς ἦν, ὁ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐξ ἀνα- 341
τρήσεως καὶ περικοπῆς κοίλην εἶχεν, ὁ δὲ τρίτος ἐδόκει μικρὸς εἶναι, καταγελῶν ὁ Κάτων ἔλεγε πρεσβείαν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποστέλλεσθαι μήτε πόδας μήτε κεφαλὴν μήτε καρδίαν ἔχουσαν. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἐξ Ἀχαΐας φυγάδων ἐντευχθεὶς διὰ Πολύβιον ὑπὸ Σκηπίωνος, ὡς πολὺς ἐν τῇ συγκλήτῳ λόγος ἐγίνετο, τῶν μὲν διδόντων κάθοδον αὐτοῖς, τῶν δ' ἀνισταμένων, ἀναστὰς ὁ Κάτων „Ὥσπερ οὐκ ἔχοντες" εἶπεν „ἢ πράττωμεν καθήμεθα τὴν ἡμέραν ὅλην περὶ γερουσίων Γραικῶν ζητοῦντες, πότερον ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ νεκροφόρων ἐκκομισθῶσι." Ψηφισθείσης δὲ τῆς καθόδου τοῖς ἀνδράσιν ἡμέρας ὀλίγας οἱ περὶ τὸν Πολύβιον διαλιπόντες αὖθις ἐπεχείρουν εἰς τὴν σύγκλητον εἰσιέναι, ὅπως ἃς πρότερον εἶχον ἐν Ἀχαΐᾳ τιμὰς οἱ φυγάδες ἀναλάβοιεν, καὶ τοῦ Κάτωνος ἀπεπειρῶντο τῆς γνώμης. Ὁ δὲ μειδιάσας ἔφη τὸν Πολύβιον, ὥσπερ τὸν Ὀδυσσέα, βούλεσθαι πάλιν εἰς τὸ τοῦ Κύκλωπος σπήλαιον εἰσελθεῖν τὸ πιλίον ἐκεῖ καὶ τὴν ζώνην ἐπιλελησμένον. Τοὺς δὲ φρονίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀφρόνων ἢ τοὺς ἄφρονας ὑπὸ τῶν φρονίμων ὠφελεῖσθαι· τούτους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἁμαρτίας, ἐκείνους δὲ τὰς τούτων μὴ μιμεῖσθαι κατορθώσεις. Τῶν δὲ νέων ἔφη χαίρειν τοῖς ἐρυθριῶσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὠχριῶσι, στρατιώτου δὲ μὴ δεῖσθαι τὰς μὲν χεῖρας ἐν τῷ βαδίζειν, τοὺς δὲ πόδας ἐν τῷ μάχεσθαι νοοῦντος, μεῖζον δὲ ῥέγχοντος ἢ ἀλαλάζοντος. Τὸν δὲ ὑπάρχοντα κακίζων „Ποῦ δ' ἂν" ἔφη „σῶμα τοιοῦτον τῇ πόλει γένοιτο χρήσιμον, οὗ τὸ μεταξὺ λαιμοῦ καὶ βουβώνων πᾶν ὑπὸ τῆς γαστρὸς κατέχεται;" Τῶν δὲ φιληδόνων τινὰ βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. Τοῦ δ' ἐρῶντος ἔλεγε τὴν ψυχὴν ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν, μεταμέλη-

ὸς ἐν παντὶ τῷ βίῳ τρεῖς μεταμελείας, μίαν μὲν
ικὰ πιστεῦσαι λόγον ἀπόῤῥητον ἑτέραν δὲ πλεύ-
υνατὸν ἦν πεζεῦσαι, τὴν δὲ τρίτην, ὅτι μίαν
ήθετος ἔμεινεν. Πρὸς δὲ πρεσβύτην πονηρευό-
ρωπε" εἶπε „πολλὰ ἔχοντι τῷ γήρᾳ τὰ αἰσχρὰ
ι τὴν ἀπὸ τῆς κακίας αἰσχύνην." Πρὸς δὲ δήμ-
αβολῇ μὲν φαρμακείας γενόμενον, φαῦλον δὲ
ίροντα καὶ βιαζόμενον, „Ὦ μιαράκιον" εἶπεν
πότερον χεῖρόν ἐστιν ὃ κίρνης πιεῖν ἢ ὃ γρά-
ι." Βλασφημούμενος δ' ὑπ' ἀνθρώπου βεβιω-
ῶς καὶ κακῶς „Ἄνισος" εἶπεν „ἢ πρὸς σέ μοι
καὶ γὰρ ἀκούεις τὰ κακὰ ῥᾳδίως καὶ λέγεις εὐ-
δὲ καὶ λέγειν ἀηδὲς καὶ ἀκούειν ἄηθες." Τὸ μὲν
ομνημονευμάτων ἦθος τοιοῦτόν ἐστιν.

ιτος δὲ μετὰ Φλάκκου Οὐαλερίου τοῦ φίλου καὶ
ποδειχθεὶς ἔλαχε τῶν ἐπαρχιῶν ἣν Ἐντὸς Ἱσπα-
ίοι καλοῦσιν. Ἐνταῦθα δ' αὐτῷ τὰ μὲν κατα-
τῶν ἐθνῶν, τὰ δ' οἰκειουμένῳ διὰ λόγων πολ-
τῶν βαρβάρων ἐπέπεσε καὶ κίνδυνος ἦν αἰσχρῶς
ι· διὸ τῶν ἐγγὺς Κελτιβήρων ἐπεκαλεῖτο συμ-
ούντων δ' ἐκείνων τῆς βοηθείας διακόσια τά-
ὸν οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οὐκ ἀνασχετὸν ἐποιοῦν-
ς βαρβάροις ἐπικουρίας μισθὸν ὁμολογῆσαι, ὁ
ὐδὲν ἔφη δεινὸν εἶναι, νικῶντας μὲν γὰρ ἀπο-
τῶν πολεμίων, οὐ παρ' αὐτῶν, ἡττημένων δὲ
παιτουμένους ἔσεσθαι μήτε τοὺς ἀπαιτοῦντας.
ἣν μάχην κατὰ κράτος ἐνίκησε καὶ τἆλλα προὐχώ-
ῶς. Πολύβιος μέν γε φησὶ τῶν ἐντὸς Βαίτιος πο-
ων ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ τείχη πελεύσαντος αὐτοῦ πε-
· πάμπολλαι δ' ἦσαν αὗται γέμουσαι μαχίμων
ὸς δέ φησιν ὁ Κάτων πλείονας εἰληφέναι πό-
αγεν ἡμερῶν ἐν Ἰβηρίᾳ· καὶ τοῦτο κόμπος οὐκ
ὡς ἀληθῶς τετρακόσιαι τὸ πλῆθος ἦσαν. Τοῖς
ατιώταις πολλὰ παρὰ τὴν στρατείαν ὠφεληθεῖ-
λίτραν ἀργυρίου κατ' ἄνδρα προσδιένειμεν εἰ-
εἴκοσιν ἦν πολλοὺς Ῥωμαίων ἀργύριον ἢ χρυ-
ἔχοντας ἐπανελθεῖν· εἷς δ' αὐτὸν ἐκ τῶν ἀλι-

; ὄνομα Πάκκος ἡγόρασε τῶν αἰχμαλώτων
τοῦ δὲ Κάτωνος αἰσθομένου, πρὶν εἰς ὄψιν
ο. Τοὺς δὲ παῖδας ὁ Κάτων ἀποδόμενος
ἀνήνεγκε τὴν τιμήν.

αὐτοῦ διατρίβοντος ἐν Ἰβηρίᾳ Σκηπίων ὁ
ὢν καὶ βουλόμενος ἐνστῆναι κατορθοῦντι καὶ
ράξεις ὑπολαβεῖν, διεπράξατο τῆς ἐπαρχίας
χθῆναι διάδοχος, σπεύσας δ' ὡς ἐνῆν τάχιστα
ν ἀρχὴν τοῦ Κάτωνος. Ὁ δὲ λαβὼν σπείρας
καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς προκομπούς κατὰ
τὸ Λακεταν̃ων ἔθνος, ἐξακοσίους δὲ τῶν ἠ-
κομισάμενος ἀπέκτεινεν. Ἐφ' οἷς σχετλιάζον-
ῶνα κατειρωνευόμενος οὕτως ἔφη τὴν Ῥώμην
την, τῶν μὲν ἐνδόξων καὶ μεγάλων τὰ τῆς ἀρε-
κὴ μεθιέντων τοῖς ἀσημοτέροις, τῶν δ' ὥσπερ
ημοτικῶν ἀμιλλωμένων ἀρετῇ πρὸς τοὺς τῷ γ-
ξῃ προήκοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῆς συγκλήτου
μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ κινεῖν τῶν διῳκημένων
ωνος ἡ μὲν ἀρχὴ τῷ Σκηπίωνι τῆς αὐτοῦ μὲ-
άτωνος ἀφελοῦσα δόξης ἐν ἀπραξίᾳ καὶ σχολῇ
[illegible] Κάτων θριαμβεύσας οὐχ, ὥσπερ οἱ

II. Τιβερίῳ μὲν οὖν Σεμπρωνίῳ τὰ περὶ Θρᾴκην καὶ
ν ὑπατεύοντι πρεσβεύων συγκατειργάσατο, Μανίῳ δ'
ῳ χιλιαρχῶν ἐπ' Ἀντίοχον τὸν μέγαν συνεξῆλθεν εἰς
Ἑλλάδα φοβήσαντα Ῥωμαίους ὡς οὐδένα ἕτερον μετ'
ἶαν. Τὴν γὰρ Ἀσίαν, ὅσην ὁ Νικάτωρ Σέλευκος εἶχεν,
ν δεῖν ἅπασαν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνειληφὼς ἔθνη τε πάμ-
ε καὶ μάχιμα βαρβάρων ὑπήκοα πεποιημένος ἐπῆρτο
ρεῖν Ῥωμαίοις ὡς μόνοις ἔτι πρὸς αὐτὸν ἀξιομάχοις
. Εὑρετὴ δὲ τοῦ πολέμου πρηνσάμενος αἰτίαν τοὺς
νας ἐλευθεροῦν μηδὲν δεομένους, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρους
ὑτονόμους χάριτι Ῥωμαίων ἀπὸ Φιλίππου καὶ Μακε-
ων νεωστὶ γεγονότας, διέβη μετὰ δυνάμεως. Καὶ σάλον
; ἡ Ἑλλὰς εἶχε καὶ μετέωρος ἦν ἐλπίσι διαφθειρομένη
ικαῖς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν. Ἔπεμπεν οὖν πρέσβεις ὁ
ος ἐπὶ τὰς πόλεις. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν νεωτερι-
ν Τίτος Φλαμίνιος ἔσχεν ἄνευ ταραχῆς καὶ κατεπράϋ-
ώς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, Κάτων δὲ Κορινθ
ι καὶ Πατρεῖς, ἔτι δ' Αἰγιεῖς παρειστήσατο. Πλεῖστον
όνον ἐν Ἀθήναις διέτριψε. Καὶ λέγεται μέν τις αὐτοῦ
θαι λόγος, ὃν Ἕλληνιστὶ πρὸς τὸν δῆμον εἶπεν, ὡς
ν τε τὴν ἀρετὴν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων, τῆς τε πό-
θιὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος ἡδέως εἴη γεγονὼς θεα-
τὸ δ' οὐκ ἀληθές ἐστιν ἀλλὰ δι' ἑρμηνέως ἐνέτυχε τοῖς
αίοις δυνηθεὶς ἂν αὐτὸς εἰπεῖν, ἐμμένων δὲ τοῖς πα-
ι καὶ καταγελῶν τῶν τὰ Ἑλληνικὰ τεθαυμακότων. Πο-
ιον γοῦν Ἀλβῖνον ἱστορίαν Ἕλληνιστὶ γράψαντα καὶ
ώμην αἰτούμενον ἐπέσκωψεν εἰκών, δοτέον εἶναι τὴν
ώμην, εἰ τῶν Ἀμφικτυόνων ψηφισαμένων ἀναγκασθεὶς
ωνε τὸ ἔργον. Θαυμάσαι δέ φησι τοὺς Ἀθηναίους τὸ
ι αὐτοῦ καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς φράσεως· ἃ γὰρ αὐτὸς
βραχέως τὸν ἑρμηνέα μακρῶς καὶ διὰ πολλῶν ἀπαγ-
ν· τὸ δ' ὅλον οἴεσθαι τὰ ῥήματα τοῖς μὲν Ἕλλησιν
ιλέων, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἀπὸ καρδίας φέρεσθαι.

III. Ἐπεὶ δ' Ἀντίοχος φράξας τὰ περὶ Θερμοπύλας
τῷ στρατοπέδῳ καὶ τοῖς αὐτοφυέσι τῶν τόπων ἐρύ-
προσβαλὼν χαρακώματα καὶ διατειχίσμασα καθῆστο
όλεμον ἐκκεκλεικέναι νομίζων, τὸ μὲν κατὰ στόμα βιά-

ζεσθαι παντάπασιν ἀπεγίνωσκον οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν δὲ Περσικὴν ἐκείνην περιήλυσιν καὶ κύκλωσιν ὁ Κάτων εἰς νοῦν βαλόμενος ἐξώδευσε νύκτωρ ἀναλαβὼν μέρος τι τῆς στρατιᾶς. Ἐπεὶ δ' ἄνω προελθόντων ὁ καθοδηγῶν αἰχμάλωτος ἐξέπεσε τῆς ὁδοῦ καὶ πλανώμενος ἐν τόποις ἀπόροις καὶ κρημνώδεσι δεινὴν ἀθυμίαν καὶ φόβον ἐνειργάσατο τοῖς στρατιώταις, ὁρῶν ὁ Κάτων τὸν κίνδυνον ἐκέλευσε τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀτρεμεῖν καὶ περιμένειν· αὐτὸς δὲ Λεύκιόν τινα Μάλλιον, ἄνδρα δεινὸν ὀρειβατεῖν, παραλαβὼν ἐχώρει πολυπόνως καὶ παραβόλως ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ καὶ βαθείᾳ, κολωνοῖς καὶ πάγοις ἀνατεταμένοις διασπάσματα πολλὰ τῆς ὄψεως καὶ ἀσάφειαν ἐχούσης, ἕως ἐμβαλόντες εἰς ἀτραπὸν, ὡς ᾤοντο, κάτω περαίνουσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων ἔθεντο σημεῖα πρός τινας εὐσκόπους κεραίας ὑπὲρ τὸ Καλλίδρομον ἀνεχούσας. Οὕτω δὲ πάλιν ἐπανελθόντες ὀπίσω τὴν στρατιὰν ἀνέλαβον καὶ πρὸς τὰ σημεῖα προαγαγόντες ἥψαντο μὲν ἐκείνης τῆς ἀτραποῦ καὶ κατεστήσαντο τὴν πορείαν. Μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἐπέλιπε φάραγγος ὑπολαβούσης· καὶ πάλιν ἦν ἀπορία καὶ δέος οὐκ ἐπισταμένων οὐδὲ συνορώντων, ὅτι πλησίον ἐτύγχανον τῶν πολεμίων γεγονότες. Ἤδη δὲ διέλαμπεν ἡμέρα καὶ φθογγῆς τις ἔδοξεν ὑπακοῦσαι, τάχα δὲ καὶ καθορᾶν Ἑλληνικὸν χάρακα καὶ προφυλακὴν ὑπὸ τὸ κρημνῶδες. Οὕτως οὖν ἐπιστήσας ἐνταῦθα τὴν στρατιὰν ὁ Κάτων ἐκέλευσεν αὐτῷ προσελθεῖν ἄνευ τῶν ἄλλων τοὺς Φιρμιανοὺς, οἷς ἀεὶ πιστοῖς ἐχρῆτο καὶ προθύμοις. Συνδραμόντων δὲ καὶ περιστάντων αὐτὸν ἀθρόων εἶπεν· „Ἄνδρα χρῄζω λαβεῖν τῶν πολεμίων ζῶντα καὶ πυθέσθαι, τίνες οἱ προφυλάσσοντες οὗτοι, πόσον πλῆθος αὐτῶν, τίς ὁ τῶν ὅλων διάκοσμος, ἡ τάξις, ἡ παρασκευὴ, μεθ' ἧς ὑπομενοῦσιν ἡμᾶς. Τὸ δ' ἔργον ἅρπασμα τάχους γενέσθω καὶ τόλμης, ᾗ καὶ λέοντες ἄνοπλοι θαῤῥοῦντες ἐπὶ τὰ δειλὰ τῶν θηρίων βαδίζουσι.“ Ταῦτα δ' εἰπόντος τοῦ Κάτωνος αὐτόθεν ὀρούσαντες, ὥςπερ εἶχον, οἱ Φιρμιανοὶ κατὰ τῶν ὀρῶν ἔθεον ἐπὶ τὰς προφυλακάς· καὶ προσπεσόντες ἀπροσδόκητοι πάντας μὲν διετάραξαν καὶ διεσκέδασαν, ἕνα δ' αὐτοῖς ὅπλοις ἁρπάσαντες ἐνεχείρισαν τῷ Κάτωνι. Παρὰ τούτου

ὡς ἡ μὲν ἄλλη δύναμις ἐν τοῖς στενοῖς κάθηται μεασιλέως, οἱ δὲ φρουροῦντες αὐτοῦ τὰς ὑπερβολὰς εἰσὶν ἑξακόσιοι λογάδες, καταφρονήσας τῆς ὀλιγόια καὶ τῆς ὀλιγωρίας εὐθὺς ἐπῆγεν ἅμα σάλπιγξι αγμῷ πρῶτος σπασάμενος τὰν μάχαιραν. Οἱ δ' ὡς ὁ τῶν κρημνῶν ἐπιφερομένους φεύγοντες εἰς τὸ ατόπεδον ταραχῆς ἐνεπίμπλασαν ἅπαντα.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τοῦ Μανίου πάτωθεν πρὸς τὰ ρατα βιαζομένου καὶ τοῖς στενοῖς προσβάλλοντος τὴν δύναμιν, ὁ μὲν Ἀντίοχος εἰς τὸ στόμα λίθῳ ἐκτιναχθέντων αὐτοῦ τῶν ὀδόντων, ἀπέστρεψε ν ὀπίσω περιαλγὴς γενόμενος, τοῦ δὲ στρατοῦ μέν ὑπέμεινε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ καίπερ ἀπόρους ἄνους τῆς φυγῆς ὁδοὺς καὶ πλάνας ἐχούσης, ἐλῶν ιαὶ πετρῶν ἀποτόμων τὰ πτώματα καὶ τὰς ὀλισθή- δεχομένων, εἰς ταῦτα διὰ τῶν στενῶν ὑπερχεόμεννωθοῦντες ἀλλήλους φόβῳ πληγῆς καὶ σιδήρου αὐτοὺς διέφθειρον. Ὁ δὲ Κάτων ἀεὶ μέν τις ἦν, τῶν ἰδίων ἐγκωμίων ἀφειδὴς καὶ τὴν ἀντικρυς ίαν ὡς ἐπακολούθημα τῆς μεγαλουργίας οὐκ ἔφευτον δὲ ταῖς πράξεσι ταύταις ὄγκον περιτίθεικε καί ἰδοῦσιν αὐτὸν τότε διώκοντα καὶ καίοντα τοὺς ; παραστῆναι μηδὲν ὀφείλειν Κάτωνα τῷ δήμῳ τοσον Κάτωνι τὸν δῆμον, αὐτόν τε Μάνιον τὸν ὕπαὸν ἀπὸ τῆς νίκης ἔτι θερμῷ περιπλακέντα πολὺν πάζεσθαι καὶ βοᾶν ὑπὸ χαρᾶς, ὡς οὔτ' ἂν αὐτὸς ιμπας δῆμος ἐξισώσειε τὰς ἀμοιβὰς ταῖς Κάτωνος ις. Μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθὺς εἰς Ῥώμην ἐπέμπειῃγωνισμένων αὐτάγγελος· καὶ διέπλευσε μὲν εἰς ν εὐτυχῶς, μιᾷ δ' ἡμέρᾳ διελάσας ἐπεῖθεν εἰς Τάλ τέσσαρας ἄλλας ὁδεύσας πεμπταῖος εἰς Ῥώμην ἔσσης ἀφίκετο καὶ πρῶτος ἀπήγγειλε τὴν νίκην· λν πόλιν ἐνέπλησεν εὐφροσύνης καὶ θυσιῶν, φροὸ τὸν δῆμον ὡς πάσης γῆς καὶ θαλάσσης κρατεῖν ν.

Τῶν μὲν οὖν πολεμικῶν πράξεων τοῦ Κάτωνος δόν εἰσιν αἱ ἐλλογιμώτατοι· τῆς δὲ πολιτείας φαί-

νεται τὸ περὶ τὰς κατηγορίας καὶ τοὺς ἐλέγχους τῶν πονηρῶν μόριον οὐ μικρᾶς ἄξιον σπουδῆς ἡγησάμενος. Αὐτός τε γὰρ ἐδίωξε πολλοὺς καὶ διώκουσιν ἑτέροις συνηγωνίσατο καὶ παρεσκεύασεν ἄλλους διώκοντας, ὡς ἐπὶ Σκηπίωνα τοὺς περὶ Πετίλλιον. Τοῦτον μὲν οὖν ἀπ' οἴκου τε μεγάλου καὶ φρονήματος ἀληθινοῦ ποιησάμενον ὑπὸ πόδας τὰς διαβολὰς μὴ ἀποκτεῖναι δυνηθεὶς ἀφῆκε· Λεύκιον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ τῶν κατηγόρων συστὰς καταδίκῃ περιβαλε χρημάτων πολλῶν πρὸς τὸ δημόσιον, ἣν οὐκ ἔχων ἐκπλῆσαι καὶ κινδυνεύων δεθῆναι μόλις ἐκπλήσει τῶν δημάρχων ἀφείθη. Λέγεται δὲ καὶ νεανίσκῳ τινὶ τεθνηκότος πατρὸς ἐχθρὸν ἠτιμωκότι καὶ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς μετὰ τὴν δίκην ἀπαντήσας ὁ Κάτων δεξιώσασθαι καὶ εἰκεῖν, ὅτι ταῦτα χρὴ τοῖς γονεῦσιν ἐναγίζειν, οὐκ ἄρνας οὐδ' ἐρίφους, ἀλλ' ἐχθρῶν δάκρυα καὶ καταδίκας. Οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ περιῆν ἀθῶος, ἀλλ' ὅπου τινὰ λαβὴν παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς κρινόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλει. Λέγεται γὰρ ὀλίγον ἀπολιπούσας τῶν πεντήκοντα φυγεῖν δίκας, μίαν δὲ τελευταίαν ἓξ ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα γεγονώς· ἐν ᾗ καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς χαλεπόν ἐστιν ἐν ἄλλοις βεβιωκότα ἀνθρώποις ἐν ἄλλοις ἀπολογεῖσθαι. Καὶ τοῦτο πέρας οὐκ ἐποιήσατο τῶν ἀγώνων, τεσσάρων δ' ἄλλων ἐνιαυτῶν διελθόντων Σερουΐου Γάλβα κατηγόρησεν ἐννενήκοντα γεγονὼς ἔτη· κινδυνεύει γὰρ ὡς ὁ Νέστωρ καὶ τριγονίαν τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσι κατελθεῖν. Σκηπίων γάρ, ὡς λέλεκται, τῷ μεγάλῳ πολλὰ διερισάμενος ἐν τῇ πολιτείᾳ διέτεινεν εἰς Σκηπίωνα τὸν νέον, ὃς ἦν ἐκείνου μὲν τὰ ποίησιν υἱωνὸς, υἱὸς δὲ Παύλου τοῦ Περσέα καὶ Μακεδόνας καταπολεμήσαντος.

XVI. Τῆς δ' ὑπατείας κατόπιν ἔτεσι δέκα τιμητείαν ὁ Κάτων παρήγγειλε. Κορυφὴ δέ τις ἐστὶ τιμῆς ἀπάσης ἡ ἀρχὴ καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἐπιτελείωσις ἄλλην τε πολλὴν ἐξουσίαν ἔχουσα καὶ τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασιν. Οὔτε γὰρ γάμον οὔτε παιδοποιΐαν τινὸς οὔτε δίαιταν οὔτε συμπόσιον ὥοντο δεῖν ἄκριτον καὶ ἀνεξέταστον, ὡς ἕκαστος ἐπιθυμίας ἔχοι καὶ προαιρέσεως, ἀφεῖσθαι. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τούτοις νομίζοντες ἢ ταῖς ὑπαίθροις καὶ πολι-

ξεσι τρόπον ἀνδρὸς ἐνορᾶσθαι φύλακα καὶ σω-
καὶ κολαστὴν τοῦ μηδένα καθ' ἡδονὰς ἐκτρέπε-
αρεκβαίνειν τὸν ἐπιχώριον καὶ συνήθη βίον ἡρουν-
λουμένων πατρικίων ἕνα καὶ τῶν δημοτικῶν ἕνα.
ὰ τούτους προσηγόρευον ἐξουσίαν ἔχοντας ἀφε- 5
ἕκπον, ἐκβαλεῖν δὲ συγκλήτου τὸν ἀκολάστως
ἀτάκτως. Οὗτοι δὲ καὶ τὰ τιμήματα τῶν οὐ-
ένοντες ἐπεσκόπουν καὶ ταῖς ἀπογραφαῖς τὰ γέ-
πολιτείας διέκρινον· ἄλλας τε μεγάλας ἔχει δυνά-
. Διὸ καὶ τῷ Κάτωνι πρὸς τὴν παραγγελίαν ἀπήν- 10
τάμενοι σχεδὸν οἱ γνωριμώτατοι καὶ πρῶτοι τῶν
ν. Τοὺς μὲν γὰρ εὐπατρίδας ὁ φθόνος ἐλύπει
ν ὀλομένους προπηλακίζεσθαι τὴν εὐγένειαν ἀν-
ἀρχῆς ἀδόξων εἰς τὴν ἄκραν τιμὴν καὶ δύνα-
αζομένων, οἱ δὲ μοχθηρὰ συνειδότες αὑτοῖς ἐπι- 15
καὶ τῶν πατρίων ἐκδιαίτησιν ἐθῶν ἐφοβοῦντο
ίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀπαραίτητον ἐν ἐξουσίᾳ καὶ χα-
ένην. Διὸ συμφρονήσαντες καὶ παρασκευάσαν-
πῆγον ἐπὶ τὴν παραγγελίαν ἀντιπάλους τῷ Κά-
ιεύοντας ἐλπίσι χρηταῖς τὸ πλῆθος ὡς δὴ μαλα- 20
ὸς ἡδονὴν ἄρχεσθαι δεόμενον. Τοὐναντίον δ' ὁ
εμίαν ἐνδιδοὺς ἐπιείκειαν, ἀλλ' ἄντικρυς ἀπει-
ς πονηροῖς ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ κηραγὼς με-
ιρμοῦ χρῄζειν τὴν πόλιν ἠξίου τοὺς πολλοὺς, εἰ
ι, μὴ τὸν ἥδιστον, ἀλλὰ τὸν σφοδρότατον αἰ- 25
ν ἰατρῶν, τοῦτον δ' αὐτὸν εἶναι καὶ τῶν πα-
, Φλάκκον Οὐαλέριον· μετ' ἐκείνου γὰρ οἴεσθαι
τρυφὴν καὶ τὴν μαλακίαν ὥσπερ ὕδραν τέμνων
ὼν προὔργου τι ποιήσειν, τῶν δ' ἄλλων ὁρᾶν
ξαι κακῶς βιαζόμενον, ὅτι τοὺς καλῶς ἄρξοντας 30
Ὢστε δ' ἄρα μέγας ἦν ὡς ἀληθῶς καὶ μεγάλων
γωγῶν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε μὴ φοβηθῆναι
ιν καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τοὺς ἡδεῖς
ὶ πρὸς χάριν ἅπαντα ποιήσειν δοκοῦντας ἀποῤ-
θαι μετὰ τοῦ Κάτωνος τὸν Φλάκκον, ὥσπερ 35
ος ἀρχὴν, ἀλλ' ἄρχοντος ἤδη καὶ προστάττον-
ενος.

XVII. *Προέγραψε μὲν οὖν ὁ Κάτων τῆς συγκλήτου τὸν συνάρχοντα καὶ φίλον, Λεύκιον Οὐαλέριον Φλάκκον, ἐξέβαλε δὲ τῆς βουλῆς ἄλλους τε συχνοὺς καὶ Λεύκιον Κοΐντιον, ὕπατον μὲν ἐπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς γεγενημένον, ὃ δ' ἦν αὐτῷ πρὸς δόξαν ὑπατείας μεῖζον, ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου τοῦ καταπολεμήσαντος Φίλιππον. Αἰτίαν δὲ τῆς ἐκβολῆς ἔσχε τοιαύτην. Μειράκιον ἐκ τῆς παιδικῆς ὥρας ἑταιροῦν ἀνειληφὼς ὁ Λεύκιος ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχε καὶ συνεπήγετο στρατηγῶν ἐπὶ τιμῆς καὶ δυνάμεως τοσαύτης, ὅσην οὐδεὶς εἶχε τῶν πρώτων παρ' αὐτῷ φίλων καὶ οἰκείων. Ἐτύγχανε μὲν οὖν ἡγούμενος ὑπατικῆς ἐπαρχίας· ἐν δὲ συμποσίῳ τινὶ τὸ μειράκιον, ὥσπερ εἰώθει, συγκατακείμενον ἤλιην τε κολακείαν ἐκίνει πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐν οἴνῳ ᾠδῆς ἀγόμενον καὶ φιλεῖν αὐτὸν οὕτως ἔλεγεν, „ὥστ'" ἔφη „θέας οὔσης οἶκοι μονομάχων οὐ τεθεαμένος πρότερον ἐξώρμησα πρὸς σὲ, καίπερ ἐπιθυμῶν ἰδεῖν ἄνθρωπον σφαττόμενον." Ὁ δὲ Λεύκιος ἀντιφιλοφρονούμενος „Ἀλλὰ τούτου γε χάριν" εἶπε „μή μοι κατάκεισο λυπούμενος, ἐγὼ γὰρ ἰάσομαι." Καὶ κελεύσας ἕνα τῶν ἐπὶ θανάτῳ κατακρίτων εἰς τὸ συμπόσιον ἀχθῆναι καὶ τὸν ὑπηρέτην ἔχοντα πέλεκυν παραστῆναι πάλιν ἠρώτησε τὸν ἐρώμενον, εἰ βούλεται τεθνάναι θεάσασθαι· φήσαντος δὲ βούλεσθαι προσέταξε τοῦ ἀνθρώπου τόν τράχηλον ἀποκόψαι. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι ταῦτα ἱστοροῦσι καὶ ὅ γε Κικέρων αὐτὸν τὸν Κάτωνα διηγούμενον ἐν τῷ περὶ γήρως διαλόγῳ πεποίηκεν· ὁ δὲ Λίβιος αὐτόμολον εἶναί φησι Γαλάτην τὸν ἀναιρεθέντα, τὸν δὲ Λεύκιον οὐ δι' ὑπηρέτου κτεῖναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ, καὶ ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος. Ἐκβληθέντος οὖν τοῦ Λευκίου τῆς βουλῆς ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βαρέως φέρων ἦλθε τὸν δῆμον κατέφυγε καὶ τὴν αἰτίαν ἐκέλευεν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα τῆς ἐκβολῆς. Εἰπόντος δὲ καὶ διηγησαμένου τὸ συμπόσιον ἐπεχείρει μὲν ὁ Λεύκιος ἀρνεῖσθαι, προπαλουμένου δὲ τοῦ Κάτωνος εἰς ὁρκισμὸν ἀνεδύετο. Καὶ τότε μὲν ὤφλε παθεῖν κατεγνώσθη· θέας δ' οὔσης ἐν θεάτρῳ τὴν ὑπατικὴν χώραν παρελθὼν καὶ πορφυρίδα που καθεσθεὶς οἰκτον ἔσχε παρὰ τῷ δήμῳ, καὶ βοῶντες ἠνάγκασαν αὐτὸν*

ὡς ἦν δυνατὸν ἐπανορθούμενοι καὶ θεραπεύον-
νενημένον. Ἄλλον δὲ βουλῆς ἐξέβαλεν ὑπατεύσειν
ὄντα, Μανίλλιον, ὅτι τὴν αὐτοῦ γυναῖκα μεθ' ἡμέ-
ης τῆς θυγατρὸς κατεφίλησεν. Αὐτῷ δ' ἔφη τὴν
ηδέποτε πλὴν βροντῆς μεγάλης γενομένης περι-
· καὶ μετὰ παιδιᾶς εἰπεῖν αὐτὸν, ὡς μακάριός ἐστι
βροντῶντος.

[. Ἤνεγκε δέ τινα τῷ Κάτωνι καὶ Λεύκιος ὁ Σκηπίω-
ὸς ἐπίφθονον αἰτίαν, θριαμβικὸς ἀνὴρ, ἀφαιρεθεὶς
τὸν ἵππον· ἔδοξε γὰρ οἷον ἐφυβρίζων Ἀφρικα-
ίωνι τοῦτο ποιῆσαι. Τοὺς δὲ πλείστους ἠνίασε μά-
ερικοπῇ τῆς πολυτελείας, ἣν ἄντικρυς μὲν ἀφε-
ενοσηκότων ἤδη καὶ διεφθαρμένων ὑπ' αὐτῆς τῶν
ἀδύνατον ἦν, κύκλῳ δὲ περιϊὼν ἠνάγκαζεν ἐσθῆ-
ατος, κόσμου γυναικείου, σκευῶν τῶν περὶ δίαι-
κάστου τὸ τίμημα δραχμὰς χιλίας καὶ πεντακοσίας
ιεν, ὑπερτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον
ς ἀπὸ μειζόνων τιμημάτων αὐτοῖς μείζονας καὶ
ρὰς εἶναι, καὶ προσετίμησε τρεῖς χαλκοῦς τοῖς χι-
ως βαρυνόμενοι ταῖς ἐπιβολαῖς καὶ τοὺς εὐσταλεῖς
ς ὁρῶντες ἀπὸ τῶν ἴσων ἐλάττονα τελοῦντας εἰς τὸ
ἀπαγορεύσωσιν. Ἦσαν οὖν αὐτῷ χαλεποὶ μὲν οἱ
ρὰς διὰ τὴν τρυφὴν ὑπομένοντες, χαλεποὶ δ' αὖ
ὴν τρυφὴν ἀποτιθέμενοι διὰ τὰς εἰσφοράς. Πλού-
φαίρεσιν οἱ πολλοὶ νομίζουσι τὴν κώλυσιν αὐτοῦ
ίξεως, ἐπιδείκνυσθαι δὲ τοῖς περιττοῖς, οὐ τοῖς
ς. Ὃ δὴ καὶ μάλιστά φασι τὸν φιλόσοφον Ἀρίστω-
ίζειν, ὅτι τοὺς τὰ περιττὰ κεκτημένους μᾶλλον
μακαρίους ἢ τοὺς τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων
τας. Σκοπᾶς δὲ ὁ Θεσσαλὸς αἰτουμένου τινὸς τῶν
αρ' αὐτοῦ τοιοῦτον, ὃ μὴ σφόδρα ἦν χρήσιμον ἐκεί-
έγοντος, ὡς οὐδὲν αἰτεῖ τῶν ἀναγκαίων καὶ χρη-
Καὶ μὴν ἐγὼ τούτοις " εἶπεν „ εὐδαίμων καὶ πλού-
τοῖς ἀχρήστοις καὶ περιττοῖς. " Οὕτως ὁ τοῦ πλού-
οὐδενὶ πάθει φυσικῷ συνημμένος ἐκ τῆς ὀχλώ-
θυραίου δόξης ἐπεισόδιός ἐστιν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἐγκαλούντων ἐλάχιστα φρον-

τίζων ὁ Κάτων ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινεν, ἀποκόπτων μὲν ὀχετοὺς, οἷς τὸ παραῤῥέον δημόσιον ὕδωρ ὑπολαμβάνοντες ὑπῆγον εἰς οἰκίας ἰδίας καὶ κήπους, ἀνατρέπων δὲ καὶ καταβάλλων ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα, συστέλλων δὲ τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβείας, τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμάς· ἀφ' ὧν αὐτῷ πολὺ συνήχθη μῖσος. Οἱ δὲ περὶ τὸν Τίτον συστάντες ἐπ' αὐτὸν ἔν τε τῇ βουλῇ τὰς γεγενημένας ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις τῶν ἱερῶν καὶ δημοσίων ἔργων ἔλυσαν ὡς γεγενημένας ἀλυσιτελῶς καὶ τῶν δημάρχων τοὺς θρασυτάτους παρώξυνον ἐν δήμῳ προσκαλέσασθαι τὸν Κάτωνα καὶ ζημιῶσαι δυσὶ ταλάντοις, πολλὰ δὲ καὶ πρὸς τὴν τῆς Βασιλικῆς κατασκευὴν ἠναντιώθησαν, ἣν ἐκεῖνος ἐκ χρημάτων κοινῶν ὑπὸ τὸ βουλευτήριον τῇ ἀγορᾷ παρέβαλε καὶ Πορκίαν Βασιλικὴν προσηγόρευσε. Φαίνεται δὲ θαυμαστῶς ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν τιμητείαν ὁ δῆμος. Ἀνδριάντα γοῦν ἀναθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑγιείας ἐπέγραψεν οὐ τὰς στρατηγίας οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ', ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν, „Ὅτι τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὰ χείρω τιμητὴς γενόμενος χρησταῖς ἀγωγαῖς καὶ σώφροσιν ἐθισμοῖς καὶ διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀποκατέστησε.“ Καίτοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας, αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. Πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, „Μᾶλλον γὰρ“ ἔφη „βούλομαι ζητεῖσθαι, διὰ τί ἐμοῦ ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται.“ Τὸ δ' ὅλον οὐδ' ἐπαινούμενον ἠξίου τὸν ἀγαθὸν πολίτην ὑπομένειν, εἰ μὴ τοῦτο χρησίμως γίγνοιτο τῷ κοινῷ. Καὶ πλεῖστα πάντων ἑαυτὸν ἐγκεκωμίακεν, ὅς γε καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας τι περὶ τὸν βίον, εἶτ' ἐλεγχομένους λέγειν φησὶν, ὡς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν αὐτοῖς· οὐ γὰρ Κάτωνές εἰσι· καὶ τοὺς ἔνια μιμεῖσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων οὐκ ἐμμελῶς ἐπιχειροῦντας ἐπαριστεροὺς καλεῖσθαι Κάτωνας· ἀφορᾷν δὲ τὴν βουλὴν πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ὥσπερ ἐν πλῷ πρὸς κυβερνήτην καὶ

πολλάκις μὴ παρόντος ὑπερεῖδεσθαι τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς. Ἃ δὴ παρὰ τῶν ἄλλων αὐτῷ μαρτυρεῖται· μέγα γὰρ ἴσχυεν ἐν τῇ πόλει καὶ διὰ τὸν βίον καὶ διὰ τὸν λόγον καὶ διὰ τὸ γῆρας ἀξίωμα.

XX. Γέγονε δὲ καὶ πατὴρ ἀγαθὸς καὶ περὶ γυναῖκα χρηστὸς ἀνὴρ καὶ χρηματιστὴς οὐκ εὐκαταφρόνητος οὐδ' ὅς τι μικρὸν ἢ φαῦλον ἐν παρέργῳ μεταχειρισάμενος τὴν τοιαύτην ἐπιμέλειαν· ὅθεν οἶμαι δεῖν καὶ περὶ τούτων ὅσα καλῶς ἔχει διεξελθεῖν. Γυναῖκα μὲν οὖν εὐγενεστέραν ἢ πλουσιωτέραν ἔγημεν ἡγούμενος ὁμοίως μὲν ἀμφοτέρας ἔχειν βάρος καὶ φρόνημα, τὰς δὲ γενναίας αἰδουμένας τὰ αἰσχρὰ μᾶλλον ὑπηκόους εἶναι πρὸς τὰ καλὰ τοῖς γεγαμηκόσι. Τὸν δὲ τύπτοντα γαμετὴν ἢ παῖδα τοῖς ἀγιωτάτοις ἔλεγον ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Ἐν ἐπαίνῳ δὲ μείζονι τίθεσθαι τὸ γαμέτην ἀγαθὸν ἢ τὸ μέγαν εἶναι συγκλητικόν· ἐπεὶ καὶ Σωκράτους οὐδὲν ἄλλο θαυμάζειν τοῦ παλαιοῦ ἔλεγεν ὅτι γυναικὶ χαλεπῇ καὶ παισὶν ἀποπλήκτοις χρώμενος ἐπιεικῶς καὶ πράως διετέλεσε. Γενομένου δὲ τοῦ παιδὸς οὐδὲν ἦν ἔργον οὕτως ἀναγκαῖον, εἰ μή τι δημόσιον, ὡς μὴ παρεῖναι τῇ γυναικὶ λουούσῃ τὸ βρέφος καὶ σπαργανούσῃ· τίτθη γὰρ ἔτρεφεν ἰδίῳ γάλακτι, πολλάκις δὲ καὶ τὰ τῶν βοΰλων παιδάρια τῷ μασθῷ προσιεμένη κατεσκεύασεν εὔνουν ἐκ τῆς συντροφίας πρὸς τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δ' ἤρξατο νοεῖσθαι, παρελάβων αὐτὸς ἐδίδασκε γράμματα, καίτοι γαμέτην δοῦλον εἶχε γραμματιστὴν ὄνομα Χίλωνα πολλοὺς διδάσκοντα παῖδας. Οὐκ ἠξίου δὲ τὸν υἱὸν, ὥς φησιν αὐτὸς, ὑπὸ δούλου κακῶς ἀκούειν ἢ τοῦ ὠτὸς ἀνατείνεσθαι μανθάνοντα βράδιον, οὐδέ γε μαθήματος τηλικούτου τῷ δούλῳ χάριν ὀφείλειν· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἦν γραμματιστὴς, αὐτὸς δὲ νομοδιδάκτης, αὐτὸς δὲ γυμναστὴς, οὐ μόνον ἀκοντίζειν οὐδ' ὁπλομαχεῖν οὐδ' ἱππεύειν διδάσκων τὸν υἱὸν, ἀλλὰ καὶ πῦξ παίειν καὶ πῦμα καὶ ψύχος ἀνέχεσθαι καὶ τὰ ῥευσούμενα καὶ τραχύνοντα τοῦ ποταμοῦ νηχόμενον ἀποβιάζεσθαι. Καὶ τὰς ἱστορίας δὲ συγγράφαι φησὶν αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μεγάλοις γράμμασιν, ὅπως οἴκοθεν ὑπάρχῃ τῷ παιδὶ πρὸς ὀμπειρίαν τῶν πατρίων καὶ πατρίων ὠφελεῖσθαι· τὰ δ' αἰσχρὰ τῶν ῥημάτων οὐχ ἧττον εὐλαβεῖσθαι τοῦ παι-

ὸς παρόντος ἢ τῶν ἱερῶν παρθένων, ἃς Ἑστιάδας καλοῦ
μ· συλλούσασθαι δὲ μηδέποτε. Καὶ τοῦτο κοινὸν ἔθο
ἔοικε Ῥωμαίων εἶναι· καὶ γὰρ πενθεροῖς γαμβροὶ ἐφιλάτ
τοντο συλλούεσθαι δυσκοπούμενοι τὴν ἀποκάλυψιν καὶ γύ
μνωσιν· εἶτα μέντοι παρ' Ἑλλήνων τὸ γυμνοῦσθαι μαθόν
τες αὐτοὶ πάλιν τοῦ καὶ μετὰ γυναικῶν τοῦτο πράσσειν ἀνα
πεπλήκασι τοὺς Ἕλληνας. Οὕτω δὲ [καλὸν ἔργον] εἰς ἀρε
τὴν τῷ Κάτωνι πλάττοντι καὶ δημιουργοῦντι τὸν υἱὸν ἐκ
τὰ τῆς προθυμίας ἄμεμπτα ἦν καὶ δι' εὐφυΐαν ὑπήκουον
ψυχῇ, τὸ δὲ σῶμα μαλακώτερον ἐφαίνετο τοῦ πονεῖν, ἐκαν
ἦκεν αὐτῷ τὸ σύντονον ἄγαν καὶ κακολασμένον τῆς διαί
της. Ὁ δὲ, καίπερ οὕτως ἔχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν ἐν ταῖ
στρατείαις καὶ τὴν πρὸς Περσέα μάχην ἠγωνίσατο λαμπρῶ
Παύλου στρατηγοῦντος. Εἶτα μέντοι τοῦ ξίφους ἐκπεσο
σθέντος ὑπὸ πληγῆς καὶ δι' ὑγρότητα τῆς χειρὸς ἐξολισθέν
τος ἀχθεσθεὶς πρέπεται πρός τινας τῶν συνήθων καὶ πα
ραλαβὼν ἐκείνους αὖθις εἰς τοὺς πολεμίους ἐνέβαλε, πολ
λῷ δ' ἀγῶνι καὶ βίᾳ μεγάλῃ διαφωτίσας τὸν τόπον· εὗρε μέ
λις ἐν πολλοῖς σάγμασιν ὅπλων καὶ σώμασι νεκρῶν ἀμφ
φίλων τε καὶ πολεμίων κατασεσωρευμένων· ἐφ' ᾧ καὶ Παῦ
λος ὁ στρατηγὸς ἠγάσθη τὸ μειράκιον, καὶ Κάτωνος αὐτ
φέρεταί τις ἐπιστολὴ πρὸς τὸν υἱὸν ὑπερφυῶς ἐπαινοῦσα
τὴν περὶ τὸ ξίφος φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ σπουδήν. Τοῦτ
δὲ καὶ Παύλου θυγατέρα Τερτίαν ἔγημεν ὁ νεανίας, ἐπ
φὴν Σκηπίωνος, οὐχ ἧττον ἤδη δι' αὐτὸν ἢ τὸν πα
καταμιγνύμενος εἰς γένος τηλικοῦτον. Ἡ μὲν οὖν περὶ
υἱὸν τοῦ Κάτωνος ἐπιμέλεια τέλος ἄξιον ἔσχεν.

XXI. Οἰκέτας δὲ πολλοὺς ἐκτᾶτο τῶν αἰχμαλ
ὠνούμενος μάλιστα τοὺς μικροὺς καὶ δυναμένους ἔτ
φὴν καὶ παίδευσιν ὡς σκύλακας ἢ πώλους ἐναγεῖν.
των οὐδεὶς εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν ἑτέραν, εἰ μὴ πέμ
αὐτοῦ Κάτωνος ἢ τῆς γυναικός. Ὁ δ' ἐρωτηθείς, τι
τει Κάτων, οὐδὲν ἀπεκρίνετο πλὴν ἀγνοεῖν. Ἔδει δ'
τειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι τὸν δοῦλον ἢ καθυδέι
σφόδρα τοῖς κοιμωμένοις ὁ Κάτων ἔχαιρε πρᾶον
τῶν ἐγρηγορότων νομίζων καὶ πρὸς ὁτιοῦν βελτίου
σθαι τῶν δεομένων ὕπνου τοὺς ἀπολελαυκότας. Οὐ

ὶ μέγιστα ῥᾳδιουργεῖν ἀφροδισίων ἕνεκα τοὺς δούλους ἔτα-
ν ὡρισμένου νομίσματος ὁμιλεῖν ταῖς θεραπαινίσιν, ἑτέρᾳ
δὲ γυναικὶ μηδένα πλησιάζειν. Ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἔτι πένης
ν καὶ στρατευόμενος πρὸς οὐδὲν ἐδυσκόλαινε τῶν περὶ
αιταν, ἀλλ' αἴσχιστον ἀπέφαινε διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέ-
ην ζυγομαχεῖν· ὕστερον δὲ τῶν πραγμάτων ἐπιδιδόντων
οιούμενος ἑστιάσεις φίλων καὶ συναρχόντων ἐκόλαζεν εὐ-
ὺς μετὰ τὸ δεῖπνον ἱμάντι τοὺς ἀμελέστερον ὑπουργήσαν-
ας ὁτιοῦν ἢ σκευάσαντας. Ἀεὶ δέ τινα στάσιν ἔχειν τοὺς
ούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους ὑπονοῶν
ὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν καὶ δεδοικώς. Τοὺς δ' ἄξιον εἰργά-
θαι τι θανάτου δόξαντας ἐδικαίου κριθέντας ἐν τοῖς οἰκέ-
αις πᾶσιν ἀποθνήσκειν, εἰ καταγνωσθεῖεν. Ἁπτόμενος δὲ
υντονώτερον πορισμοῦ τὴν μὲν γεωργίαν μᾶλλον ἡγεῖτο
ιαγωγὴν ἢ πρόσοδον, εἰς δ' ἀσφαλῆ πράγματα καὶ βέβαια
ατατιθέμενος τὰς ἀφορμὰς ἐκτᾶτο λίμνας, ὕδατα θερμὰ,
όπους κναφεῦσιν ἀνειμένους, ἐργατησίαν χώραν ἔχουσαν
ὐτοφυεῖς νομὰς καὶ ὕλας· ἀφ' ὧν αὐτῷ χρήματα προσῄει
ολλὰ μηδ' ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὥς φησιν αὐτὸς, βλαβῆναι δυ-
αμένων. Ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ διαβεβλημένῳ μάλιστα τῶν
ανεισμῶν ἐπὶ ναυτικοῖς τὸν τρόπον τοῦτον. Ἐκέλευε τοὺς
ανειζομένους ἐπὶ κοινωνίᾳ πολλοὺς παρακαλεῖν· γενομέ-
ων δὲ πεντήκοντα καὶ πλοίων τοσούτων αὐτὸς εἶχε μίαν
ερίδα διὰ Κουϊντίωνος ἀπελευθέρου τοῖς δανειζομένοις
υμπραγματευομένου καὶ συμπλέοντος. Ἦν δ' οὖν οὐκ εἰς
ίπαν ὁ κίνδυνος, ἀλλ' εἰς μέρος μικρὸν ἐπὶ κέρδεσι μεγά-
οις. Ἐδίδου δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν τοῖς βουλομένοις ἀργύ-
ιον· οἱ δ' ὠνοῦντο παῖδας, εἶτα τούτους ἀσκήσαντες καὶ
ιδάξαντες ἀναλώμασι τοῦ Κάτωνος μετ' ἐνιαυτὸν ἀπεδί-
οντο. Πολλοὺς δὲ καὶ κατεῖχεν ὁ Κάτων ὅσην ὁ πλείστην
ιδοὺς ἐωνεῖτο τιμὴν ὑπολογιζόμενος. Προτρέπων δὲ τὸν
ιὸν ἐπὶ ταῦτα φησὶν οὐκ ἀνδρὸς, ἀλλὰ χήρας γυναικὸς εἶ-
αι τὸ μειῶσαί τι τῶν ὑπαρχόντων. Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρό-
ερον τοῦ Κάτωνος, ὅτι θαυμαστὸν ἄνδρα καὶ θεῖον εἰπεῖν
ιόλμησε πρὸς δόξαν, ὃς ἀπολείπει πλέον ἐν τοῖς λόγοις ὃ
ροσέθηκεν οὗ παρέλαβεν.

XXII. Ἤδη δὲ αὐτοῦ γέροντος γεγονότος πρέσβεις Ἀθή-

νηθεν ἦλθον εἰς Ῥώμην οἱ περὶ Καρνεάδην τὸν Ἀκ
κὸν καὶ Διογένη τὸν Στωϊκὸν φιλόσοφον [illegible]
παραιτησόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, [illegible]
φλον, Ὠρωπίων μὲν διωξάντων, Σικυωνίων δὲ [illegible]
σαμένων, τίμημα πεντακοσίων ταλάντων ἔχοντων.
οὖν οἱ φιλολογώτατοι τῶν νεανίσκων ἐπὶ τοὺς [illegible]
καὶ συνῆσαν ἀκροώμενοι καὶ θαυμάζοντες αὐτούς· [illegible]
δ' ἡ Καρνεάδου χάρις, ἧς δύναμίς τε πλείστη καὶ [illegible]
δυνάμεως οὐκ ἀποδέουσα, μεγάλων ἐπιλαβομένη [illegible]
θρώπων ἀκροατηρίων ὡς πνεῦμα τὴν πόλιν ἠχῆς [illegible]
σε. Καὶ λόγος κατεῖχεν, ὡς ἀνὴρ Ἕλλην εἰς ἔκπληξ[illegible]
φυὴς πάντα κηλῶν καὶ χειρούμενος ἔρωτα δεινὸν [illegible]
κε τοῖς νέοις, ὑφ' οὗ τῶν ἄλλων ἡδονῶν καὶ διατρ[illegible]
πεσόντες ἐνθουσιῶσι περὶ φιλοσοφίαν. Ταῦτα τοῖς [illegible]
λοις ἤρεσε Ῥωμαίοις γιγνόμενα καὶ τὰ μειράκια παιδ[illegible]
ληνικῆς μεταλαμβάνοντα καὶ συνόντα θαυμαζομέν[illegible]
δράσιν ἡδέως ἑώρων· ὁ δὲ Κάτων ἐξ ἀρχῆς τε τοῦ
τῶν λόγων παραῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἤχθετο φοβ[illegible]
μὴ τὸ φιλότιμον ἐνταῦθα τρέψαντες οἱ νέοι τὴν ἐπὶ
γειν δόξαν ἀγαπήσωσι μᾶλλον τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων [illegible]
στρατειῶν, ἐπεὶ δὲ προὔβαινεν ἡ δόξα τῶν φιλοσό[illegible]
τῇ πόλει καὶ τοὺς πρώτους λόγους αὐτῶν ἀνὴρ εἰς τ[illegible]
κλητον ἐπιφανὴς σπουδάσας αὐτὸς καὶ δεηθεὶς ἡρμ[illegible]
Γάϊος Ἀκίλιος, ἔγνω μετ' εὐπρεπείας ἀποδιοπομπή[illegible]
τοὺς φιλοσόφους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως. Καὶ παρ[illegible]
εἰς τὴν σύγκλητον ἐμέμψατο τοῖς ἄρχουσιν, ὅτι [illegible]
κάθηται πολὺν χρόνον ἄπρακτος ἀνδρῶν, οἳ περὶ [illegible]
οὗ βούλοιντο ῥᾳδίως πείθειν δύνανται· δεῖν οὖν [illegible]
χίστην γνῶναί τε καὶ ψηφίσασθαι περὶ τῆς πρεσβείας
οὗτοι μὲν ἐπὶ τὰς σχολὰς τραπόμενοι διαλέγωντα
Ἑλλήνων, οἱ δὲ Ῥωμαίων νέοι τῶν νόμων καὶ τῶν
των ὡς πρότερον ἀκούωσι.

XXIII. Ταῦτα δ' οὐχ, ὡς ἔνιοι νομίζουσι, Κ[illegible]
δυσχεράνας ἔπραξεν, ἀλλ' ὅλως φιλοσοφίᾳ προσπ[illegible]
καὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν ὑπὸ φιλ[illegible]
προπηλακίζων, ὅς γε καὶ Σωκράτη φησὶ λάλον καὶ βί[illegible]
νόμενον ἐπιχειρεῖν, ᾧ τρόπῳ δυνατὸν ἦν, [illegible]

καταλύοντα τὰ ἔθη καὶ πρὸς ἐναντίας τοῖς νό-
ς εἴκοντα καὶ μεθιστάντα τοὺς πολίτας. Τὴν δ'
ς διατριβὴν ἐκισκώπτων γηρᾷν φησι παρ' αὐτῷ
τὰς, ὡς ἐν ᾅδου παρὰ Μίνῳ χρησομένους ταῖς
ὰ δίκας ἐροῦντας. Τὸν δὲ παῖδα διαβάλλων πρὸς 5
καὶ φωνῇ κέχρηται θρασυτέρᾳ τοῦ γήρως, οἷον
ων καὶ προμαντεύων, ὡς ἀπολοῦσι Ῥωμαῖοι τὰ
γραμμάτων Ἑλληνικῶν ἀναπλησθέντες. Ἀλλὰ
ν αὐτοῦ τὴν δυσφημίαν ὁ χρόνος ἀποδείκνυσι κε-
τοῖς τε πράγμασιν ἡ πόλις ἦρθη μεγίστη καὶ πρὸς 10
μαθήματα καὶ παιδείαν ἅπασιν ἴσχυε οἰκείως.
μόνον ἀπεχθάνετο τοῖς φιλοσοφοῦσιν Ἑλλήνων,
τοὺς ἰατρεύοντας ἐν Ῥώμῃ δι' ὑποψίας εἶχε· καὶ
ράτους, ὡς ἔοικεν, ἀκηκοὼς λόγου, ὃν εἶπε, τοῦ
ασιλέως καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς τισι ταλάν- 15
ἂν ποτε βαρβάροις Ἑλλήνων πολεμίοις ἑαυτὸν πα-
λεγε κοινὸν ὅρκον εἶναι τοῦτον ἰατρῶν ἁπάντων
ιλεύετο φυλάττεσθαι τῷ παιδὶ πάντας, αὐτῷ δὲ
ον ὑπόμνημα εἶναι καὶ πρὸς τοῦτο θεραπεύειν
ν τοὺς νοσοῦντας οἴκοι, νῆστιν μὲν οὐδέποτε δια- 20
ένα, τρέφων δὲ λαχάνοις καὶ σαρκιδίοις νήσσης
ἢ λαγῴ· καὶ γὰρ τοῦτο ποῦφον εἶναι καὶ πρόσ-
ἐνοῦσι, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦ-
άζεσθαι· τοιαύτῃ δὲ θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώ-
αίνειν μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ 25
ειν.

. Καὶ περί γε τοῦτο φαίνεται γεγονὼς οὐκ ἀνε-
καὶ γὰρ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλεν. Αὐ-
σώματι πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην ἀσφαλῶς πεκη-
ίστον ἀντεῖχεν, ὥστε γυναικὶ πρεσβύτῃ ὧν σφό- 30
άζεσθαι καὶ γῆμαι γάμον οὐ καθ' ἡλικίαν ἐκ τοιαύ-
ίσεως. Ἀποβαλὼν τὴν γυναῖκα τῷ μὲν υἱῷ Παύ-
έρα, Σκηπίωνος δὲ ἀδελφὴν ἠγάγετο πρὸς γάμον,
ηρεύων ἔχρῆτο παιδίσκῃ κρύφα φοιτώσῃ πρὸς αὐ-
οῦν ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ νύμφην ἐχούσῃ τοῦ πράγμα- 35
ως· καί ποτε τοῦ γναίου θρασύτερον παρασο-
ὲ τὸ δωμάτιον δόξαντος ὁ πεπαίας εἶπε μὲν οὐ-

δὲν, ἐμβλέψας δὲ πικρότερον καὶ διατραπεὶς οὐκ ἔλαθεν τὸν πρεσβύτην. Ὡς οὖν ἔγνω τὸ πρᾶγμα δυσχεραινόμενον ὑπ' αὐτῶν, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ μεμψάμενος, ἀλλὰ καταβαίνων, ὥσπερ εἰώθει, μετὰ φίλων εἰς ἀγορὰν Σαλωνῖνόν τινα τῶν ὑπογεγραμματευκότων αὐτῷ παρόντα καὶ συμπερπέμποντα μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας ἠρώτησεν, εἰ τὸ θυγάτριον συνήρμοσε νυμφίῳ. Τοῦ δ' ἀνθρώπου φήσαντος, ὡς οὐδὲ μέλλει μὴ πρότερον ἐκείνῳ κοινωσάμενος, „Καὶ μὲν ἐγώ σοι" φησὶν „εὕρηκα κηδεστὴν ἐπιτήδειον, εἰ μὴ τὴ Δία τὰ τῆς ἡλικίας δυσχεραίνοιτο· τἆλλα γὰρ οὐ πάμπαν ἐστὶ, σφόδρα δὲ πρεσβύτης." Ὡς οὖν ὁ Σαλωνῖνος ἐπείπε ταῦτα φροντίζειν καὶ διδόναι τὴν κόρην ᾧ προαιρεῖται πλάτιν οὖσαν αὐτοῦ καὶ δεομένην τῆς ἐκείνου κηδεμονίας, οὐδεμίαν ὁ Κάτων ἀναβολὴν ποιησάμενος αὐτὸς ἔφη τὴν παρθένον αἰτεῖν ἑαυτῷ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς εἰκὸς, ὁ λόγος ἐξέπληξε τὸν ἄνθρωπον πόῤῥω μὲν γάμου τὸν Κάτωνα, πόῤῥω δ' αὐτὸν οἰκίας ὑπατικῆς καὶ θριαμβευτικῶν κηδευμάτων τιθέμενον, σκουδῆ δὲ χρώμενον ὁρῶν ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ καταβάντες εἰς ἀγορὰν εὐθὺς ἐποιοῦντο τὴν ἐγγύην. Πραττομένου δὲ τοῦ γάμου παραλαβὼν τοὺς ἐπιτηδείους ὁ υἱὸς τοῦ Κάτωνος ἠρώτησε τὸν πατέρα, μή τι μεμφόμενος ἢ λελυπημένος ὑπ' αὐτοῦ μητρυιὰν ἐπάγεται. Ὁ δὲ Κάτων ἀναβοήσας „Εὐφήμησον" εἶπεν „ὦ παῖ· πάντα γὰρ ἀγαστά μοι τὰ παρὰ σοῦ καὶ μεμπτὸν οὐδὲν, ἐκτὸς θυμῷ δὲ πλείονας ἐμαυτῷ τε παῖδας καὶ πολίτας τῇ πατρίδι τοιούτους ἀπολιπεῖν." Ταύτην δὲ τὴν γνώμην πρότερον εἰπεῖν φασι Πεισίστρατον τὸν Ἀθηναίων τύραννον ἐπιγήμαντα τοῖς ἐνηλίκοις παισὶ τὴν Ἀργολίδα Τιμώνασσαν ἐξ ἧς Ἰοφῶντα καὶ Θεσσαλὸν αὐτῷ λέγουσι γενέσθαι. Πάμπαντι δὲ τῷ Κάτωνι γίνεται παῖς, ᾧ παρωνύμιον ἀπὸ τῆς μητρὸς ἔθετο Σαλωνῖνον. Ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς ἐτελεύτησε στρατηγῶν. Καὶ μέμνηται μὲν αὐτοῦ πολλάκις ἐν τοῖς βιβλίοις ὁ Κάτων ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γεγονότος, περᾷ δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν καὶ μᾶλλον ἀμβλύτερος δι' αὐτὴν εἰς τὰ πολιτικὰ γενέσθαι· οὐ γὰρ, ὡς Λεύκιος Λούκουλλος ὕστερον καὶ Μέτελλος ὁ Πίος, ἐξέκαμεν ὑπὸ γήρως πρὸς τὰ δημόσια λειτουργίαν τὴν καλ-

ινος, οὐδ' ὡς πρότερον Σκηπίων ὁ Ἀφρικανὸς
τικρούσαντα πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ φθόνον ἀπο-
ὸν δῆμον ἐκ μεταβολῆς ἐποιήσατο τοῦ λοιποῦ
ἀπραγμοσύνην, ἀλλ', ὥσπερ Διονύσιόν τις ἔπει-
ν ἐντάφιον ἡγεῖσθαι τὴν τυραννίδα, πάλιστον
ίραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος ἀναπαύσεσιν
παιδιαῖς, ὁπότε σχολάζοι, τῷ συντάττεσθαι βι-
ῷ γεωργεῖν.

Συνετάττετο μὲν οὖν λόγους τε παντοδαποὺς καὶ
γεωργίαν δὲ προσεῖχε νέος μὲν ὢν ἔτι καὶ διὰ τὴν
σὶ γὰρ δυσὶ κεχρῆσθαι μόνοις πορισμοῖς γεωργίᾳ
), τότε δὲ διαγωγὴν καὶ θεωρίαν αὐτῷ τὰ γι-
κτ' ἀγρὸν παρεῖχε. Καὶ συντέτακταί γε βι-
γικὸν, ἐν ᾧ καὶ περὶ πλακούντων σπουδαίας καὶ
ὁπώρας γέγραφεν ἐν παντὶ φιλοτιμούμενος πε-
ι καὶ ἴδιος. Ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν ἀγρῷ
ον· ἑκάλει γὰρ ἑκάστοτε τῶν ἀγρογειτόνων καὶ
τοὺς συνήθεις καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς οὐ τοῖς
αν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι καὶ ποθεινὸς,
οῖς νέοις, ἅτε δὴ πολλῶν μὲν ἔμπειρος πραγμά-
ὸς, πολλοῖς δὲ πράγμασι καὶ λόγοις ἀξίοις ἀκοῆς
ίς. Τὴν δὲ τράπεζαν ἐν τοῖς μάλιστα φιλοποιὸν
ὶ πολλὴ μὲν εὐφημία τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν πο-
ηγέτο, πολλὴ δ' ἦν ἀμνηστία τῶν ἀχρήστων καὶ
μήτε φόγῳ μήτ' ἐκαίνῳ πάροδον ὑπὲρ αὐτῶν
ος εἰς τὸ συμπόσιον διδόντος.

Ἔσχατον δὲ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ τὴν Καρ-
ηνάστασιν οἴονται γεγονέναι, τῷ μὲν ἔργῳ τέλος
τοῦ νέου Σκηπίωνος, βουλῇ δὲ καὶ γνώμῃ μάλι-
άτωνος ἀραμένων τὸν πόλεμον ἐξ αἰτίας τοιᾶσ-
ν ἐπέμφθη πρὸς Καρχηδονίους καὶ Μασσανάσ-
ομάδα πολεμοῦντας ἀλλήλοις ἐπισκοπούμενος τὰς
ρᾶς προφάσεις· ὁ μὲν γὰρ ἦν τοῦ δήμου φίλος
, οἱ δ' ἐγγόνεισαν ἔνσπονδοι μετὰ τὴν ὑπὸ Σκη-
των ἀφαιρέσει τε τῆς ἀρχῆς καὶ βαρεῖ θασρῷ χρη-
ουθέντες. Εὑρὼν δὲ τὴν πόλιν οὐχ, ὡς ᾤοντο
τεκακωμένην καὶ ταπεινὰ πράττουσαν, ἀλλὰ πολλῇ

μὲν εὐανδροῦσαν ἡλικίᾳ, μεγάλων δὲ πλούτων γέμουσαν, ὅπλων δὲ παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς πολεμιστηρίου μετὴν καὶ μικρὸν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις φρονοῦσαν, οὐ τὰ Νομάδων ὤετο καὶ Μασσανάσσου πράγματα Ῥωμαίους ὅσον ἔχειν τίθεσθαι καὶ διαιτᾶν, ἀλλ' εἰ μὴ καταλήψονται πόλιν ἄνωθεν ἐχθρὰν καὶ βαρύθυμον ἡνιοχημένην ἀπίστως πάλιν ἐν τοῖς ἴσοις κινδύνοις ἔσεσθαι. Ταχέως οὖν ὑποστρέψας ἐδίδασκε τὴν βουλήν, ὡς αἱ πρότερον ἥτται καὶ συμφοραὶ Καρχηδονίων οὐ τοσοῦτον τῆς δυνάμεως ὅσον τῆς ἀνοίας ἀπαρύσασαι κινδυνεύουσιν αὐτοὺς οὐκ ἀσθενεστέρους, ἐμπειροτέρους δὲ πολέμων ἀπεργάσασθαι, ἤδη δὲ καὶ προανακινεῖσθαι τοῖς Νομαδικοῖς τοὺς πρὸς Ῥωμαίους ἀγῶνας, εἰρήνην δὲ καὶ σπονδὰς ὄνομα τοῦ πολέμου τῇ μελλήσει κεῖσθαι καιρὸν περιμένοντος.

XXVII. Πρὸς τούτοις φασὶ τὸν Κάτωνα καὶ σῦκα τῶν Λιβυκῶν ἐπίτηδες ἐκβαλεῖν ἐν τῇ βουλῇ τὴν τήβεννον ἀναβαλόμενον, εἶτα θαυμασάντων τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰπεῖν, ὡς ἡ ταῦτα φέρουσα χώρα τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχει τῆς Ῥώμης. Ἐκεῖνο δ' ἤδη καὶ βιαιότερον, τὸ περὶ παντὸς οὗ δήποτε πράγματος γνώμην ἀποφαινόμενον προεπιφωνεῖν οὕτως· „Δοκεῖ δέ μοι καὶ Καρχηδόνα μὴ εἶναι.“ Τούναντίον δὲ Πόπλιος Σκηπίων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος ἀεὶ διετέλει λέγων καὶ ἀποφαινόμενος· „Δοκεῖ μοι Καρχηδόνα εἶναι.“ Πολλὰ γάρ, ὡς ἔοικεν, ὕβρει τὸν δῆμον ὁρῶν ἤδη πλημμελοῦντα καὶ δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνημα τῇ βουλῇ δυσκάθεκτον ὄντα καὶ τὴν πόλιν ὅλην ὑπὸ δυνάμεως ὅπῃ ῥέψειε ταῖς ὁρμαῖς βίᾳ συνεφελκόμενον ἐβούλετο τοῦτον γοῦν τὸν φόβον ὥσπερ χαλινὸν ἐπικεῖσθαι σωφρονιστῆρα τῇ θρασύτητι τῶν πολλῶν, ἔλαττον μὲν ἡγούμενος ἰσχύειν Καρχηδονίους τοῦ περιγενέσθαι Ῥωμαίων, μεῖζον δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι. Τῷ δὲ Κάτωνι τοῦτ' αὐτὸ δεινὸν ἐφαίνετο, βακχεύοντι τῷ δήμῳ καὶ σφαλλομένῳ τὰ πολλὰ δι' ἐξουσίαν πόλιν ἀεὶ μεγάλην, νυνὶ δὲ καὶ νήφουσαν ὑπὸ συμφορῶν καὶ κεκολασμένην ἐπικρέμασθαι καὶ μὴ παντὸς πάσι τοὺς ἔξωθεν ἀνελεῖν τῆς ἡγεμονίας φόβους ἀναφορὰς αὐτοῖς πρὸς τὰς οἰκοθεν ἁμαρτίας ἀπολιπόντας. Οὕτω μὲν ἐξεργάσασθαι λέγεται τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον ὁ Κά-

πὶ Καρχηδονίους πόλεμον. Ἀρξαμένων δὲ πολεμεῖν
τησεν ἀποθεσπίσας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπιθήσειν τῷ
φ τέλος ἀνδρός· ὃς ἦν τότε μὲν νεανίας, χιλίαρχος
ατευόμενος ἀπεδείκνυτο καὶ γνώμης ἔργα καὶ τόλμης
τοὺς ἀγῶνας. Ἀπαγγελλομένων δὲ τούτων εἰς Ῥώμην
τνόμενον τὸν Κάτωνά φασιν εἰπεῖν·
Οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν.
γν μὲν οὖν τὴν ἀπόφασιν ταχὺ δι' ἔργων ἐβεβαίωσεν
πίων. Ὁ δὲ Κάτων ἀπέλιπε γενεὰν ἕνα μὲν υἱὸν ἐκ
τιγαμηθείσης, ᾧ παρωνύμιον ἔφαμεν γενέσθαι Σα-
ον, ἕνα δὲ υἱωνὸν ἐκ τοῦ τιλεντήσαντος υἱοῦ. Καὶ
νῖνος μὲν ἐτελεύτησε στρατηγῶν, ὁ δ' ἐξ αὐτοῦ γενό-
Μάρκος ὑπάτευσεν. Ἦν δὲ πάππος οὗτος τοῦ φιλο-
Κάτωνος, ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν κατ' αὐτὸν
νεστάτου γενομένου.

COMPARATIO ARISTIDIS CVM CATONE MAIORE.

Γεγραμμένων δὲ καὶ περὶ τούτων τῶν ἀξίων μνήμης ὅλως ὁ τούτου βίος ὅλῳ τῷ θατέρου παρατεθεὶς οὐκ εὐθαίρητον ἔχει τὴν διαφορὰν ἐναφανιζομένην πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὁμοιότησιν. Εἰ δὲ δεῖ κατὰ μέρος τῇ συγκρίσει διαλαβεῖν ὥσπερ ἔκος ἢ γραφὴν ἑκάτερον, τὸ μὲν ἐξ οὐχ ὑπαρχούσης ἀφορμῆς εἰς πολιτείαν καὶ δόξαν ἀρετῇ καὶ δυνάμει προελθεῖν ἀμφοτέροις κοινόν ἐστι. Φαίνεται δ' ὁ μὲν Ἀριστείδης οὔπω τότε μεγάλων οὐσῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ταῖς οὐσίαις ἔτι συμμέτροις καὶ ὁμαλοῖς ἐπιβαλὼν δημαγωγοῖς καὶ στρατηγοῖς ἐπιφανὴς γενέσθαι· τὸ γὰρ μέγιστον ἦν τίμημα τότε τῶν πεντακοσιομεδίμνων, τὸ δὲ δεύτερον ἱππεῖς τριακοσίων, ἕκτον δὲ καὶ τρίτον οἱ ζευγῖται διακοσίων· ὁ δὲ Κάτων ἐκ πολίχνης τε μικρᾶς καὶ διαίτης ἀγροίκου θαυμάσης φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς τὴν ἐν Ῥώμῃ πολιτείαν, οὐκέτι Κουρίων καὶ Φαβρικίων καὶ Ὀστιλίων ἔργον οὖσαν ἡγεμόνων οὐδ' ἀπ' ἀρότρου καὶ σκαφίου πένητας καὶ αὐτουργοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ βῆμα προσιεμένην ἄρχοντας καὶ δημαγωγούς, ἀλλὰ πρὸς γένη μεγάλα καὶ πλούτους καὶ νομὰς καὶ σπουδαρχίας ἐκβιβάσειν εἰθισμένην καὶ δι' ὄγκου ἤδη καὶ δύναμιν ἐντρυφῶσαν τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσιν. Οὐκ ἦν δ' ὅμοιον ἀντικάλῳ χρῆσθαι Θεμιστοκλεῖ μήτ' ἀπὸ γένους λαμπρῷ καὶ κεκτημένῳ μέτρα (πέντε γὰρ ἢ τριῶν ταλάντων οὐσίαν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἥπτετο τῆς πολιτείας) καὶ πρὸς Σκιπίνας Ἀφρικανοὺς καὶ Σερουίους Γάλβας καὶ Κοϊντίους Φλαμινίους ἁμιλλᾶσθαι περὶ πρωτείων μηδὲν ὁρμητήριον ἔχοντα πλὴν φωνὴν παῤῥησιαζομένην ὑπὲρ τῶν δικαίων.

II. Ἔτι δ' Ἀριστείδης μὲν ἐν Μαραθῶνι καὶ πάλιν ἐν Πλαταιαῖς δίκαιος ἦν στρατηγὸς, Κάτων δὲ δεύτερος μὲν κατὸς ᾑρέθη πολλῶν ἀντιμετιόντων, δεύτερος δὲ τιμητὴς τὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους ἀμιλλωμένους ὑπερπλόμενος. Καὶ μὴν Ἀριστείδης μὲν ἐν οὐδενὶ τῶν κατορθωμάτων γέγονε πρῶτος, ἀλλὰ Μιλτιάδης ἔχει τοῦ Μαραθῶνος τὸ πρωτεῖον, Θεμιστοκλῆς δὲ τῆς Σαλαμῖνος, ἐν δὲ Πλαταιαῖς φησιν Ἡρόδοτος ἀνελέσθαι πλεῖστην νίκην Παυσανίαν, Ἀριστείδῃ δὲ καὶ τῶν δευτερείων ἀμφισβητοῦσι Σωσάναι καὶ Ἀμεινίαι καὶ Καλλίμαχοι καὶ Κυναίγειροι διαφανῶς ἀριστεύσαντες ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀγῶσι· Κάτων δ' οὐ μόνον αὐτὸς ὑπατεύων ἐπρώτευσε καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ κατὰ τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ χιλιαρχῶν περὶ Θερμοπύλας ὑπατεύοντος ἑτέρου τὴν δόξαν ἔσχε τῆς νίκης μεγάλης ἐπ' Ἀντίοχον Ῥωμαίοις ἀναπετάσας πλεισιάδας καὶ ῥόδῳ μόνον ἐρῶντι τῷ βασιλεῖ περιστήσας κατὰ νώτου τὸν πόλεμον· ἐκείνη γὰρ ἡ νίκη περιφανῶς ἔργον οὖσα Κάτωνος ἐξήλασε τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀσίαν καὶ παρέσχεν εὐβατὴν αὖθις Σκηπίωνι. Πολεμοῦντες μὲν οὖν ἀήττητοι γένασιν ἀμφότεροι. Περὶ δὲ τὴν πολιτείαν Ἀριστείδης μὲν ἐστρακισθεὶς καὶ καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους, Κάτων δ' οἴκοι ἦσαν ἐν Ῥώμῃ δυνατώτατοι καὶ μέσοι πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντικάλοις χρώμενος καὶ μέχρι γήρως ὥσπερ ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος ἀπτῶτα διετήρησεν αὐτὸν, Πλείστας δὲ καὶ φυγὰς δημοσίας δίκας καὶ διώξας ἐλλὰς μὲν εἶλε, πάσας δ' ἀπέφυγε πρόβλημα τοῦ βίου καὶ ῥαστήριον ὄργανον ἔχων τὸν λόγον, ᾧ δικαιότερον ἄν τις ἢ τύχῃ καὶ δαίμονι τοῦ ἀνδρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν παρ' ἀξίαν νατιθείη. Μέγα γὰρ καὶ Ἀριστοτέλει τῷ φιλοσόφῳ τοῦτο ρεσμαρτύρησεν Ἀντίπατρος γράφων περὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν, ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πιθανὸν εἶχεν.

III. Ὅτι μὲν δὴ τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀρετῆς οὐ πᾶσαι τελειοτέραν ὁμολογούμενόν ἐστι, ταύτης δέ που μόνον οἱ πλεῖστοι τὴν οἰκονομικὴν οὐ μικρὸν τίθενται· καὶ γὰρ ἡ πόλις οἶκων τι σύστημα καὶ κεφάλαιον οὖσα φώννυται πρὸς τὰ δημόσια τοῖς ἰδίοις βίοις τῶν πολιτῶν εὐθενούντων, ὅπου καὶ Λυκοῦργος ἐξοικίσας μὲν ἀργύριον, ἐξοικίσας

δὲ χρυσὸν τῆς Σπάρτης, νόμισμα δὲ διεφθαρμένου πυρὶ σιδήρου θέμενος αὐτοῖς οἰκονομίας οὐκ ἀπήλλαξε τοὺς πολίτας, ἀλλὰ τὰ τρυφῶντα καὶ ὑπουλα καὶ φλεγμαίνοντα τοῦ πλούτου περιελὼν, ὅπως εὐπορήσουσι τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων ἅπαντες, ὡς ἄλλος οὐδεὶς νομοθέτης προύνόησε τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ πένητα σύνοικον ἐπὶ κοινωνίᾳ πολιτείας μᾶλλον τοῦ πλουσίου καὶ ὑπερόγκου φοβηθείς. Φαίνεται τοίνυν ὁ μὲν Κάτων οὐδέν τι φαυλότερος οἷον προστάτης ἢ πόλεως γενόμενος· καὶ γὰρ αὐτὸς ηὔξησε τὸν αὐτοῦ βίον καὶ κατέστη διδάσκαλος οἰκονομίας καὶ γεωργίας ἑτέροις πολλὰ καὶ χρήσιμα περὶ τούτων συλλεξάμενος· Ἀριστείδης δὲ τῇ πενίᾳ καὶ τὴν δικαιοσύνην συνδιέβαλεν ὡς οἰκοφθόρον καὶ πτωχοποιὸν καὶ πᾶσι μᾶλλον ἢ τοῖς κεκτημένοις ὠφέλιμον. Καίτοι πολλὰ μὲν Ἡσίοδος πρὸς δικαιοσύνην ἅμα καὶ οἰκονομίαν παρακαλῶν ἡμᾶς εἴρηκε καὶ τὴν ἀργίαν ὡς ἀδικίας ἀρχὴν λελοιδόρηκεν, εὖ δὲ καὶ Ὁμήρῳ πεποίηται·

Ἔργον δέ μοι οὐ φίλον ἦεν
Οὐδ' οἰκοφελίη, ἥ τε τρέφει ἀγλαὰ τέκνα,
Ἀλλά μοι αἰεὶ νῆες ἐπήρετμοι φίλαι ἦσαν
Καὶ πόλεμοι καὶ ἄκοντες ἰὺξεστοι καὶ ὀϊστοί·

ὡς τοὺς αὐτοὺς ἀμελοῦντας οἰκίας καὶ πορίζομένους ἐξ αἰκίας. Οὐ γὰρ, ὡς τοὔλαιον οἱ ἰατροί φασι τοῦ σώματος εἶναι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον, οὕτως ὁ δίκαιος ἑτέροις μέν ἐστι χρήσιμος, αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδίων ἀκηδὴς, ἀλλ' ἔοικε ταύτῃ πεπηρῶσθαι Ἀριστείδῃ τὸ πολιτικὸν, εἴπερ, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, προῖκα τοῖς θυγατρίοις οὐδὲ ταφὴν αὐτῷ καταλιπὼν προύνόησεν. Ὅθεν ὁ μὲν Κάτωνος οἶκος ἄχρι γένους τετάρτου στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους τῇ Ῥώμῃ παρεῖχε· καὶ γὰρ υἱοὶ καὶ τούτων ἔτι παῖδες ἦρξαν ἀρχὰς τὰς μεγίστας· ὁ δ' Ἀριστείδου τοῦ πρωτεύσαντος Ἑλλήνων γενεᾶς ἢ καὶ ἄπορος πενία τοὺς μὲν εἰς ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πόνους, τοὺς δὲ δημοσίῳ τὰς χεῖρας ἐράνῳ δι' ἔνδειαν ὑπέσχεθαι, οὐδενὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὐδ' ἄξιον ἐκείνου βροὺς φρονῆσαι παρέσχεν.

IV. Ἦ τοῦτο πρῶτον ἀμφιλογίαν ἔχει; Πενία γὰρ οὐδαμοῦ μὲν δι' αὐτὴν, ἀλλ' ὅπου δεῖγμα ἀρθυμ

ς πολυτελείας, ἀλογιστίας, ἀνδρὶ δὲ σώφρονι καὶ
ρ καὶ δικαίῳ καὶ ἀνδρείῳ καὶ δημοσιεύοντι ταῖς
ἀπάσαις συνοῦσα μεγαλοψυχίας ἐστὶ καὶ μεγαλο-
ς σημεῖον. Οὐ γάρ ἐστι πράττειν μεγάλα φρονεῖ-
κρῶν οὐδὲ πολλοῖς δεομένοις βοηθεῖν πολλῶν αὐτὸν 5
. Μέγα δ' εἰς πολιτείαν ἐφόδιον οὐχ ὁ πλοῦτος, ἀλλ'
α τῷ μηδενὸς ἰδίᾳ τῶν περιττῶν δεῖσθαι πρὸς
ἀσχολίαν ἄγουσα τῶν δημοσίων. Ἀπροσδεὴς μὲν
ῦς ὁ θεὸς, ἀνθρωπίνης δ' ἀρετῆς, ᾗ συνάγεται πρὸς
ιστον ἡ χρεία, τοῦτο τελειότατον. Ὡς γὰρ σῶμα τὸ 10
ρὸς εὐεξίαν κεκραμένον οὔτ' ἰσθῆτος οὔτε τροφῆς
ριττῆς, οὕτω καὶ βίος καὶ οἶκος ὑγιαίνων ἀπὸ τῶν
διοικεῖται. Δεῖ δὲ τῇ χρείᾳ σύμμετρον ἔχειν τὴν
ὡς ὅ γε πολλὰ συνάγων, ὀλίγοις δὲ χρώμενος οὐκ
ἀρκῆς, ἀλλ' εἴτε μὴ δεῖται, τῇ παρασκευῇ ὢν οὐκ 15
μάταιος, εἴτ' ὀρέγεται, μικρολογίᾳ κολούων τὴν ἀκό-
θλιος. Αὐτοῦ γέ τοι Κάτωνος ἡδέως ἂν πυθοίμην·
πολυστὸν ὁ πλοῦτός ἐστι, τί σεμνύῃ τῷ πολλὰ
ος ἀρκεῖσθαι μετρίοις; εἰ δὲ λαμπρόν ἐστιν, ὥσπερ
τῳ τε χρήσασθαι τῷ προστυχόντι καὶ πιεῖν ὃν ἐρ- 20
ουσι καὶ θεράποντες οἶνον καὶ πορφύρας μὴ δυη-
ε' οἰκίας κεκονιαμένης, οὐδὲν οὔτ' Ἀριστείδης οὔτ'
νδας οὔτε Μάνιος Κούριος οὔτε Γάϊος Φαβρίκιος
τοῦ προσήκοντος χαίρειν ἐάσαντες τὴν κτῆσιν ἂν
ν ἀπεδοκίμαζον. Οὐ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον ἀνδρὶ σκ 25
ς ἥδιστον ὄψον πεκοιημένῳ καὶ δι' αὐτοῦ ταύτας
ιττούσης ἅμα τῇ γυναικὸς ἅλιτα, τοσαῦτα περὶ
θρυλλεῖν καὶ γράφειν, ἀφ' ἧς ἂν τις ἐργασίας τά-
ύσιος γίνοιτο. Μέγα γὰρ τὸ εὐτελὲς καὶ αὔταρκες,
πιθυμίας ἅμα καὶ τῆς φροντίδος ἀπαλλάττει τῶν 30
. Διὸ καὶ τοῦτό φασιν ἐν τῇ Καλλίου δίκῃ τὸν
ν εἰπεῖν, ὡς αἰσχύνεσθαι πενίαν προσήκει τοῖς
πενομένοις, τοῖς δ' ὥσπερ αὐτὸς ἑκουσίως ἐγκαλ-
ιι. Γελοῖον γὰρ οἴεσθαι ῥᾳθυμίας εἶναι τὴν Ἀρι-
πενίαν, ᾗ παρῆν αἰσχρὸν εἰργασμένῳ μηδὲν, ἀλλ' ἵνα 35
νει βάρβαρον ἢ μίαν σκηνὴν καταλαβόντι πλουσίῳ
Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

V. Στρατηγίαι δὲ τοῦ μὲν Κάτωνος οὐδὲν ὡς μεγάλαις πράγμασι μέγα προσέθηκαν, ἐν δὲ ταῖς Ἀριστείδου τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα καὶ πρῶτα τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων ἐστίν, ὁ Μαραθὼν, ἡ Σαλαμὶς, αἱ Πλαταιαί. Καὶ οὐκ ἄξιον δήπου παραβάλλειν τῷ Ξέρξῃ τὸν Ἀντίοχον καὶ τὰ περιμαχθέντα τῶν Ἰβηρικῶν πόλεων τείχη ταῖς τοσαύταις μὲν ἐν γῇ, τοσαύταις δ' ἐν θαλάσσῃ πεσούσαις μυριάσιν· ἐν οἷς Ἀριστείδης ἔργῳ μὲν οὐδενὸς ἐλείπετο, δόξης δὲ καὶ στεφάνων, ὥσπερ ἀμίλει πλούτου καὶ χρημάτων, ὑφήκατο τοῖς μᾶλλον δεομένοις, ὅτι καὶ πάντων τούτων διέφερεν. Ἐγὼ δ' οὐ μέμφομαι μὲν Κάτωνος τὸ μεγαλύνειν ἀεὶ καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ἀπάντων τίθεσθαι· καίτοι φησὶν ἔν τινι λόγῳ τὸ ἐπαινεῖν αὐτὸν ὥσπερ τὸ λοιδορεῖν ἄτοπον εἶναι· τελειότερος δέ μοι δοκεῖ πρὸς ἀρετὴν τοῦ πολλάκις ἑαυτὸν ἐγκωμιάζοντος ὁ μηδ' ἑτέρων τοῦτο ποιούντων δεόμενος. Τὸ γὰρ ἀφιλότιμον οὐ μικρὸν εἰς πραότητα πολιτικὴν ἐφόδιον καὶ τοὐναντίον ἡ φιλοτιμία χαλεπὸν καὶ φθόνου γονιμώτατον, ἧς ὁ μὲν ἀπήλλακτο παντάπασιν, ὁ δὲ καὶ πάνυ πολλῆς μετεῖχεν. Ἀριστείδης μέν γε Θεμιστοκλεῖ τὰ μέγιστα συμπράττων καὶ τρόπον τινὰ τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ δορυφορῶν ὤρθωσε τὰς Ἀθήνας, Κάτων δ' ἀντιπράττων Σκηπίωνι μικροῦ μὲν ἀνέτρεψε καὶ διελυμήνατο τὴν ἐπὶ Καρχηδονίους αὐτοῦ στρατηγίαν, ᾗ τὸν ἀήττητον Ἀννίβαν καθεῖλε, τέλος δὲ μεχανώμενος ἀεί τινας ὑποφίας καὶ διαβολὰς αὐτὸν μὲν ἐξέλασε τῆς πόλεως, τὸν δ' ἀδελφὸν αἰσχίστῃ πλοκῇ καταδίκῃ περιέβαλεν.

VI. Ἦν τοίνυν πλείστοις ὁ Κάτων κεκόσμηκε καὶ καλλίστοις ἐπαίνοις ἀεὶ σωφροσύνην, Ἀριστείδης μὲν ἄθικτον ὡς ἀληθῶς καὶ καθαρὰν ἐτήρησεν, αὐτοῦ δὲ τοῦ Κάτωνος ὁ παρ' ἀξίαν ἅμα καὶ παρ' ὥραν γάμος οὐ μικρὰν οὐδὲ φαύλην εἰς τοῦτο διαβολὴν κατεσκέδασε. Πρεσβύτην γὰρ ἤδη τοσοῦτον ἐνηλίκῳ παιδὶ καὶ γυναικὶ νύμφῃ παιδὸς ἐπιγῆμαι κόρην ὑπηρέτου καὶ δημοσιεύοντος ἐπὶ μισθῷ πατρὸς οὐδαμοῦ καλὸν, ἀλλ' εἴτε πρὸς ἡδονὴν ταῦτ' ἔπραξεν εἴτ' ὀργῇ δι' τὴν ἑταίραν ἀμυνόμενος τὸν υἱὸν, αἰσχύνην ἔχει καὶ τὸ ἔργον καὶ ἡ πρόφασις. Ὡι δ' αὐτὸς ἐχρήσατο λόγῳ κατειρωνευόμενος τὸ μ:ιράκιον, οὐκ ἦν ἀληθής· εἰ γὰρ ἐβούλετο παῖδας

ς ὁμοίως τεκνῶσαι, γάμον ἔδει λαβεῖν γενναῖον ἐξ
κεφάμενον, οὐχ ἕως μὲν ἐλάνθανεν ἀνεγγύφ γυναικὶ
ᾗ συγκοιμώμενος ἀγαπᾷν, ἐπεὶ δ' ἐφωράθη, ποιή-
πενθερὸν ὃν ᾧᾶστα πείσειν, οὐχ ᾧ πάλλιστα κηδεύ-
λλεν. 5

σηθεν ἦλθον εἰς Ῥώμην οἱ περὶ Καρνεάδην τὸν Ἀκαδημαϊκὸν καὶ Διογένη τὸν Στωϊκὸν φιλόσοφον πρεσβεύσαντες παραιτησόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐρήμην ὤφλον, Ὠρωπίων μὲν διωξάντων, Σικυωνίων δὲ καταψηφισαμένων, τίμημα πεντακοσίων ταλάντων ἔχουσαν. Εὐθὺς οὖν οἱ φιλολογώτατοι τῶν νεανίσκων ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἦσαν καὶ συνῆσαν ἀκροώμενοι καὶ θαυμάζοντες αὐτούς· μάλιστα δ' ἡ Καρνεάδου χάρις, ἧς δύναμίς τε πλείστη καὶ δόξα τῆς δυνάμεως οὐκ ἀποδέουσα, μεγάλων ἐπιλαβομένη καὶ φιλοθρώπων ἀκρατηρίων ὡς πνεῦμα τὴν πόλιν ἠχῆς ἐνέπλησε. Καὶ λόγος κατεῖχεν, ὡς ἀνὴρ Ἕλλην εἰς ἔκπληξιν ὑπερφυὴς πάντα κηλῶν καὶ χειρούμενος ἔρωτα δεινὸν ἐμβέβληκε τοῖς νέοις, ὑφ' οὗ τῶν ἄλλων ἡδονῶν καὶ διατριβῶν ἀπεσόντες ἐνθουσιῶσι περὶ φιλοσοφίαν. Ταῦτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἤρεσε Ῥωμαίοις γιγνόμενα καὶ τὰ μειράκια παιδείας Ἑλληνικῆς μεταλαμβάνοντα καὶ συνόντα θαυμαζομένοις ἀνδράσιν ἡδέως ἐώρων· ὁ δὲ Κάτων ἐξ ἀρχῆς τε τοῦ ζήλου τῶν λόγων παραῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἤχθετο φοβούμενος, μὴ τὸ φιλότιμον ἐνταῦθα τρέψαντες οἱ νέοι τὴν ἐπὶ τῷ λέγειν δόξαν ἀγαπήσωσι μᾶλλον τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν στρατειῶν, ἐπεὶ δὲ προὔβαινεν ἡ δόξα τῶν φιλοσόφων ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς πρώτους λόγους αὐτῶν ἀνὴρ εἰς τὴν σύγκλητον ἐπιφανὴς σπουδάσας αὐτὸς καὶ δεηθεὶς ἠρμήνευσε, Γάϊος Ἀκίλιος, ἔγνω μετ' εὐπρεπείας ἀποδιοπομπήσασθαι τοὺς φιλοσόφους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως. Καὶ παρελθὼν εἰς τὴν σύγκλητον ἐμέμφατο τοῖς ἄρχουσιν, ὅτι πρεσβεῖ κάθηται πολὺν χρόνον ἄπρακτος ἀνδρῶν, οἳ περὶ ὧν οὗ βούλοιντο ῥᾳδίως πείθειν δύνανται· δεῖν οὖν τὴν ταχίστην γνῶναί τε καὶ ψηφίσασθαι περὶ τῆς πρεσβείας, ἵνα οὗτοι μὲν ἐπὶ τὰς σχολὰς τραπόμενοι διαλέγωνται τοῖς Ἕλλησιν, οἱ δὲ Ῥωμαίων νέοι τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων ὡς πρότερον ἀκούωσι.

XXIII. Ταῦτα δ' οὐχ, ὡς ἔνιοι νομίζουσι, Κάτων δυσχεράνας ἔπραξεν, ἀλλ' ὅλως φιλοσοφίαν προσπαίζων καὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν ὑπὸ φιλοτιμίας προπηλακίζων, ὅς γε καὶ Σωκράτη φησὶ λάλον καὶ βίαιον νόμενον ἐπιχειρεῖν, ᾧ τρόπῳ δυνατὸν ἦν, τυραννεῖ

τρίδος καταλύοντα τὰ ἤθη καὶ πρὸς ἐναντίας τοῖς νό-
ις δόξας ἥκοντα καὶ μεθιστάντα τοὺς πολίτας. Τὴν δ'
πράτους διατριβὴν ἐκισκώπτων γηρᾷν φησι παρ' αὐτῷ
ς μαθητὰς, ὡς ἐν ᾄδου παρὰ Μίνῳ χρησομένους ταῖς
ναις καὶ δίκας ἐροῦντας. Τὸν δὲ παῖδα διαβάλλων πρὸς 5
Ἑλληνικὰ φωνῇ κέχρηται θρασυτέρᾳ τοῦ γήρως, οἷον
θεσπίζων καὶ προμαντεύων, ὡς ἀκολοῦσι Ῥωμαῖοι τὰ
ίγματα γραμμάτων Ἑλληνικῶν ἀνακληθέντες. Ἀλλὰ
τὴν μὲν αὐτοῦ τὴν δυσφημίαν ὁ χρόνος ἀποδείκνυσι κε-
, ἐν ᾧ τοῖς τε πράγμασιν ἡ πόλις ἦρθη μεγίστη καὶ πρὸς 10
ληνικὰ μαθήματα καὶ παιδείαν ἅπασαν ἔσχεν οἰκείως.
δ' οὐ μόνον ἀπηχθάνετο τοῖς φιλοσοφοῦσιν Ἑλλήνων,
ὰ καὶ τοὺς ἰατρεύοντας ἐν Ῥώμῃ δι' ὑποψίας εἶχε· καὶ
Ἱπποκράτους, ὡς ἔοικεν, ἀκηκοὼς λόγον, ὃν εἶπε, τοῦ
ἄλου βασιλέως καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς τισι ταλάν- 15
ς, οὐκ ἂν ποτε βαρβάροις Ἑλλήνων πολεμίοις ἑαυτὸν πα-
χεῖν, ἔλεγε ποινὸν ὅρκον εἶναι τοῦτον ἰατρῶν ἁπάντων
παρεκελεύετο φυλάττεσθαι τῷ παιδὶ πάντας, αὐτῷ δὲ
ραμμένον ὑπόμνημα εἶναι καὶ πρὸς τοῦτο θεραπεύειν
διαιτᾶν τοὺς νοσοῦντας οἵους, νῆστιν μὲν οὐδέποτε δια- 20
ᾶν οὐδένα, τρίφων δὲ λαχάνοις καὶ σαρκιδίοις νήσσης
ώσσης ἢ λαγῴ· καὶ γὰρ τοῦτο κοῦφον εἶναι καὶ πρόσ-
ον ἀσθενοῦσι, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦ-
ἀνακινιάζεσθαι· τοιαύτῃ δὲ θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώ-
ος ὑγιαίνειν μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ 25
φυλάττειν.

XXIV. Καὶ περί γε τοῦτο φαίνεται γεγονὼς οὐκ ἀνε-
ητος· καὶ γὰρ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλεν. Αὐ-
δὲ τῷ σώματι πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην ἀσφαλῶς πεκτη-
ἐπὶ πλεῖστον ἀντεῖχεν, ὥστε γυναικὶ πρεσβύτης ὢν σφό- 30
πλησιάζειν καὶ γῆμαι γάμον οὐ καθ' ἡλικίαν ἐκ τοιαύ-
προφάσεως. Ἀποβαλὼν τὴν γυναῖκα τῷ μὲν υἱῷ Παύ-
Θυγατέρα, Σκηπίωνος δὲ ἀδελφὴν ἠγάγετο πρὸς γάμον,
ὸς δὲ χηρεύων ἐχρῆτο παιδίσκῃ κρύφα φοιτώσῃ πρὸς αὐ-
. Ἦν οὖν ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ νύμφην ἔχούσῃ τοῦ πράγμα- 35
εἴσθησις· καί ποτε τοῦ γυναίου θρασύτερον παρασο-
ας παρὰ τὸ θωμάτιον δόξαντος ὁ νεανίας εἶπε μὲν οὐ-

μὲν εὐανδροῦσαν ἡλικίᾳ, μεγάλων δὲ πλούτων γέμουσαν, ὅπλων δὲ παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς πολεμιστηρίου μεστὴν καὶ μικρὸν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις φρονοῦσαν, οὐ τὰ Νομάδων ὄφελος καὶ Μασσανάσσου πράγματα Ῥωμαίους ὄψει ἔχειν τίθεσθαι καὶ διαιτᾷν, ἀλλ' εἰ μὴ καταλήψονται πόλιν ἄνωθεν ἐχθρὰν καὶ βαρύθυμον ηὐξημένην ἀπίστως πάλαι ἐν τοῖς ἴσοις κινδύνοις ἔσεσθαι. Ταχέως οὖν ὑποστρέφας ἐδίδασκε τὴν βουλὴν, ὡς αἱ πρότερον ἥτται καὶ συμφοραὶ Καρχηδονίων οὐ τοσοῦτον τῆς δυνάμεως ὅσον τῆς ἀνοίας ἀπαρύσασαι κινδυνεύουσιν αὐτοὺς οὐκ ἀσθενεστέρους, ἀπειροτέρους δὲ πολέμων ἀπεργάσασθαι, ἤδη δὲ καὶ προανακινεῖσθαι τοῖς Νομαδικοῖς τοὺς πρὸς Ῥωμαίους ἀγῶνας, εἰρήνην δὲ καὶ σπονδὰς ὄνομα τοῦ πολέμου τῇ μελλήσει καῖσθαι καιρὸν περιμένοντος.

XXVII. Πρὸς τούτοις φασὶ τὸν Κάτωνα καὶ σῦκα τῶν Λιβυκῶν ἐπίτηδες ἐκβαλεῖν ἐν τῇ βουλῇ τὴν τήβεννον ἀναβαλόμενον, εἶτα θαυμασάντων τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰπεῖν, ὡς ἡ ταῦτα φέρουσα χώρα τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχει τῆς Ῥώμης. Ἐκεῖνο δ' ἤδη καὶ βιαιότερον, τὸ περὶ παντὸς οὐ δήποτε πράγματος γνώμην ἀποφαινόμενον προεπιφωνεῖν οὕτως· „Δοκεῖ δέ μοι καὶ Καρχηδόνα μὴ εἶναι.“ Τούναντίον δὲ Πόπλιος Σκηπίων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος ἀεὶ διατέλει λέγων καὶ ἀποφαινόμενος· „Δοκεῖ μοι Καρχηδόνα εἶναι.“ Πολλὰ γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὕβρει τὸν δῆμον ὁρῶν ἤδη πλημμελοῦντα καὶ δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνημα τῇ βουλῇ δυσκάθεκτον ὄντα καὶ τὴν πόλιν ὅλην ὑπὸ δυνάμεως ὅπη ῥέψειε ταῖς ὁρμαῖς βίᾳ συνεφελκόμενον ἐβούλετο τοῦτον γοῦν τὸν φόβον ὥσπερ χαλινὸν ἐπικεῖσθαι σωφρονιστῆρα τῇ θρασύτητι τῶν πολλῶν, ἔλαττον μὲν ἡγούμενοι ἰσχύειν Καρχηδονίους τοῦ περιγενέσθαι Ῥωμαίων, μεῖζον δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι. Τῷ δὲ Κάτωνι τοῦτ' αὐτὸ δεινὸν ἐφαίνετο, βακχεύοντι τῷ δήμῳ καὶ σφαλλομένῳ τὰ πολλὰ δι' ἐξουσίαν πόλιν ἀεὶ μεγάλην, νυνὶ δὲ καὶ πήφουσαν ὑπὸ συμφορῶν καὶ κεκολασμένην ἐπικρέμασθαι καὶ μὴ παντὶ πάσι τοὺς ἔξωθεν ἀνελεῖν τῆς ἡγεμονίας φόβους ἀναφορὰς αὐτοῖς πρὸς τὰς οἴκοθεν ἁμαρτίας ἀπολιπόντας. Οὕτω μὲν ἐξεργάσασθαι λέγεται τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον ὁ Κά-

ν ἐπὶ Καρχηδονίους πόλεμον. Ἀρξαμένων δὲ πολεμεῖν
ιλεύτησεν ἀποθεσπίσας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκιθήσειν τῷ
λέμῳ τέλος ἀνδρός· ὃς ἦν τότε μὲν νεανίας, χιλίαρχος
στρατευόμενος ἀπεδείκνυτο καὶ γνώμης ἔργα καὶ τόλμης
ὸς τοὺς ἀγῶνας. Ἀπαγγελλομένων δὲ τούτων εἰς Ῥώμην
θανόμενον τὸν Κάτωνά φασιν εἰπεῖν·

Οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν.

ὑτην μὲν οὖν τὴν ἀπόφασιν ταχὺ δι' ἔργων ἐβεβαίωσεν
Σκηπίων. Ὁ δὲ Κάτων ἀπέλιπε γενεὰν ἕνα μὲν υἱὸν ἐκ
ἐπιγαμηθείσης, ᾧ παρωνύμιον ἔφαμεν γενέσθαι Σα-
νῖνον, ἕνα δὲ υἱωνὸν ἐκ τοῦ τελευτήσαντος υἱοῦ. Καὶ
λωνῖνος μὲν ἐτελεύτησε στρατηγῶν, ὁ δ' ἐξ αὐτοῦ γενό-
ος Μάρκος ὑπάτευσεν. Ἦν δὲ πάππος οὗτος τοῦ φιλο-
ρου Κάτωνος, ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν κατ' αὐτὸν
φανεστάτου γενομένου.

COMPARATIO ARISTIDIS CVM CATONE MAIORE.

Γεγραμμένων δὲ καὶ περὶ τούτων τῶν ἀξίων μνήμης ὅλως δοκεῖ ὁ τούτου βίος ὅλῳ τῷ θατέρου παρατεθεὶς οὐκ εὐθεώρητον ἔχει τὴν διαφορὰν ἀναφανιζομένην πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὁμοιότησιν. Εἰ δὲ δεῖ κατὰ μέρος τῇ συγκρίσει διαλαβεῖν ὥσπερ ἔκπος ἢ γραφὴν ἑκάτερον, τὸ μὲν ἐξ οὐχ ὑπαρχούσης ἀφορμῆς εἰς πολιτείαν καὶ δόξαν ἀρετῇ καὶ δυνάμει προελθεῖν ἀμφοτέροις κοινόν ἐστι. Φαίνεται δ' ὁ μὲν Ἀριστείδης οὔπω τότε μεγάλων οὐσῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ταῖς οὐσίαις ἔτι συμμέτροις καὶ ὁμαλοῖς ἐπιβαλὼν δημαγωγοῖς καὶ στρατηγοῖς ἐπιφανὴς γενέσθαι· τὸ γὰρ μέγιστον ἦν τίμημα τότε τῶν πεντακοσιομεδίμνων, τὸ δὲ δεύτερον ἱππεῖς τριακοσίων, ἔσχατον δὲ καὶ τρίτον οἱ ζευγῖται διακοσίων· ὁ δὲ Κάτων ἐκ πολίχνης τε μικρᾶς καὶ διαίτης ἀγροίκου θαυμάσης φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς τὴν ἐν Ῥώμῃ πολιτείαν, οὐκέτι Κουρίων καὶ Φαβρικίων καὶ Ὀστιλίων ἔργον οὖσαν ἡγεμόνων οὐδ' ἀπ' ἀρότρου καὶ σικυρίου πένητας καὶ αὐτουργοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ βῆμα προσιεμένην ἄρχοντας καὶ δημαγωγούς, ἀλλὰ πρὸς γένη μεγάλα καὶ πλούτους καὶ νομὰς καὶ σκουδαρχίας ἀποβλέπειν εἰθισμένην καὶ δι' ὄγκου ἤδη καὶ δύναμιν ἐντρυφῶσαν τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσιν. Οὐκ ἦν δ' ὅμοιον ἀντικάλῳ χρῆσθαι Θεμιστοκλεῖ μήτ' ἀπὸ γένους λαμπρῷ καὶ κεκτημένῳ μέτρια (πέντε γὰρ ἢ τριῶν ταλάντων οὐσίαν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἥπτετο τῆς πολιτείας) καὶ πρὸς Σκιπίωνας Ἀφρικανοὺς καὶ Σερουίους Γάλβας καὶ Κοϊντίους Φλαμινίνους ἀμιλλᾶσθαι περὶ πρωτείων μηδὲν ὁρμητήριον ἔχοντα πλὴν φωνὴν παῤῥησιαζομένην ὑπὲρ τῶν δικαίων.

Ἔτι δ' Ἀριστείδης μὲν ἐν Μαραθῶνι καὶ πάλιν ἐν
ς δίκατος ἦν στρατηγὸς, Κάτων δὲ δεύτερος μὲν
ρέθη πολλῶν ἀντιμετιόντων, δεύτερος δὲ τιμητὴς
ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους ἀμιλλωμένους ὑπερ-
ς. Καὶ μὴν Ἀριστείδης μὲν ἐν οὐδενὶ τῶν κατορ- 5
γέγονε πρῶτος, ἀλλὰ Μιλτιάδης ἔχει τοῦ Μαρα-
πρωτεῖον, Θεμιστοκλῆς δὲ τῆς Σαλαμῖνος, ἐν δὲ
ς φησιν Ἡρόδοτος ἀνελέσθαι καλλίστην νίκην Παυ-
ριστείδη δὲ καὶ τῶν δευτερείων ἀμφισβητοῦσι Σω-
ὶ Ἀμεινίαι καὶ Καλλίμαχοι καὶ Κυναίγειροι δια- 1(
ριστεύσαντες ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀγῶσι· Κάτων δ' οὐ
τὸς ὑπατεύων ἐπρώτευσε καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ κατὰ
ικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ χιλιαρχῶν περὶ Θερμοπύ-
τύοντος ἑτέρου τὴν δόξαν ἔσχε τῆς νίκης μεγά-
Ἀντίοχον Ῥωμαίοις ἀναπετάσας πλεισιάδας καὶ 1
όνον ὁρῶντι τῷ βασιλεῖ περιστήσας κατὰ νότον
ιον· ἐκείνη γὰρ ἡ νίκη περιφανῶς ἔργον οὖσα
ἐξήλασε τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀσίαν καὶ παρέσχεν
αὖθις Σκηπίωνι. Πολεμοῦντες μὲν οὖν ἀήττητοι
ἀμφότεροι. Περὶ δὲ τὴν πολιτείαν Ἀριστείδης μὲν 2
ἐξοστρακισθεὶς καὶ κατασταθεὶς ὑπὸ Θεμιστο-
Κάτων δ' οἷος ἦσαν ἐν Ῥώμῃ δυνατώτατοι καὶ μέ-
σιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντικάλοις χρώμενος καὶ μέχρι
περ ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος ἀπτῶτα διετήρησεν
Πλείστας δὲ καὶ φυγὰν δημοσίας δίκας καὶ διώξας 2
ὲν εἶλε, πάσας δ' ἀπέφυγε πρόβλημα τοῦ βίου καὶ
ν ὅργανον ἔχων τὸν λόγον, ᾧ δικαιότερον ἄν τις
καὶ δαίμονι τοῦ ἀνδρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν παρ' ἀξίαν
η. Μέγα γὰρ καὶ Ἀριστοτέλει τῷ φιλοσόφῳ τοῦτο
τύχησεν Ἀντίπατρος γράφων περὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν 3
ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πιθανὸν εἶχεν.
Ὅτι μὲν δὴ τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀρετῆς οὐ
λειοτέραν ὁμολογούμενόν ἐστι, ταύτης δέ που μό-
λιστοι τὴν οἰκονομικὴν οὐ μικρὸν τίθενται· καὶ
ίλις οἶκων τι σύστημα καὶ κεφάλαιον οὖσα φάννυ- 3
εὶ δημόσια τοῖς ἰδίοις βίοις τῶν πολιτῶν συθενούν-
ν καὶ Λυκοῦργος ἐξοικίσας μὲν ἀργύριον, ἐξοικίσας

δὲ χρυσὸν τῆς Σπάρτης, νόμισμα δὲ διεφθαρμένου πυρὶ σιδήρου θέμενος αὐτοῖς οἰκονομίας οὐκ ἀπήλλαξε τοὺς πολίτας, ἀλλὰ τὰ τρυφῶντα καὶ ὕπουλα καὶ φλεγμαίνοντα τοῦ πλούτου περιελὼν, ὅπως εὐπορήσουσι τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων ἅπαντες, ὡς ἄλλος οὐδεὶς νομοθέτης προὐνόησε τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ πένητα σύνοικον ἐπὶ ποινωνίᾳ πολιτείας μᾶλλον τοῦ πλουσίου καὶ ὑπερόγκου φοβηθείς. Φαίνεται τοίνυν ὁ μὲν Κάτων οὐδέν τι φαυλότερος οἴκου προστάτης ἢ πόλεως γενόμενος· καὶ γὰρ αὐτὸς ηὔξησε τὸν αὑτοῦ βίον καὶ κατέστη διδάσκαλος οἰκονομίας καὶ γεωργίας ἑτέροις πολλὰ καὶ χρήσιμα περὶ τούτων συλλεξάμενος· Ἀριστείδης δὲ τῇ πενίᾳ καὶ τὴν δικαιοσύνην συνδιέβαλεν ὡς οἰκοφθόρον καὶ πτωχοποιὸν καὶ πᾶσι μᾶλλον ἢ τοῖς κεκτημένοις ὠφέλιμον. Καίτοι πολλὰ μὲν Ἡσίοδος πρὸς δικαιοσύνην ἅμα καὶ οἰκονομίαν παρακαλῶν ἡμᾶς εἴρηκε καὶ τὴν ἀργίαν ὡς ἀδικίας ἀρχὴν λελοιδόρηκεν, εὖ δὲ καὶ Ὁμήρῳ πεκοίηται·

Ἔργον δέ μοι οὐ φίλον ἦεν
Οὐδ' οἰκωφελίη, ἥ τε τρέφει ἀγλαὰ τέκνα,
Ἀλλά μοι αἰεὶ νῆες ἐπήρετμοι φίλαι ἦσαν
Καὶ πόλεμοι καὶ ἄκοντες ἐΰξεστοι καὶ ὀϊστοί·

ὡς τοὺς αὐτοὺς ἀμελοῦντας οἰκίας καὶ ποριζομένους ἐξ ἀδικίας. Οὐ γὰρ, ὡς τοὔλαιον οἱ ἰατροί φασι τοῦ σώματος εἶναι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον, οὕτως ὁ δίκαιος ἑτέροις μέν ἐστι χρήσιμος, αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἰδίων ἀκηδὴς, ἀλλ' ἔοικε ταύτῃ πεπηρῶσθαι τῷ Ἀριστείδῃ τὸ πολιτικὸν, εἴπερ, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, οὐδὲ προῖκα τοῖς θυγατρίοις οὐδὲ ταφὴν αὑτῷ καταλιπέσθαι προὐνόησεν. Ὅθεν ὁ μὲν Κάτωνος οἶκος ἄχρι γένους τετάρτου στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους τῇ Ῥώμῃ παρεῖχε· καὶ γὰρ υἱωνοὶ καὶ τούτων ἔτι παῖδες ἦρξαν ἀρχὰς τὰς μεγίστας· τῆς δ' Ἀριστείδου τοῦ πρωτεύσαντος Ἑλλήνων γενεᾶς ἡ πολλῇ καὶ ἄπορος πενία τοὺς μὲν εἰς ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, τοὺς δὲ δημοσίᾳ τὰς χεῖρας ἐράνῳ δι' ἔνδειαν ὑπέχειν ἠνάγκασεν, οὐδενὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὐδ' ἄξιον ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς φρονῆσαι παρέσχεν.

IV. Ἦ τοῦτο πρῶτον ἀμφιλογίαν ἔχει; Πενία γὰρ αἰσχρὸν οὐδαμοῦ μὲν δι' αὑτὴν, ἀλλ' ὅπου δεῖγμα ῥᾳθυμίας ἐστὶν,

ιρασίας, πολυτελείας, ἀλογιστίας, ἀνδρὶ δὲ σώφρονι καὶ
ιλοπόνῳ καὶ δικαίῳ καὶ ἀνδρείῳ καὶ δημοσιεύοντι ταῖς
ρεταῖς ἁπάσαις συνοῦσα μεγαλοψυχίας ἐστὶ καὶ μεγαλο-
ροσύνης σημεῖον. Οὐ γάρ ἐστι πράττειν μεγάλα φρονοῦ-
σα μικρῶν οὐδὲ πολλοῖς δεομένοις βοηθεῖν πολλῶν αὐτὸν
όμενον. Μέγα δ' εἰς πολιτείαν ἐφόδιον οὐχ ὁ πλοῦτος, ἀλλ'
πάρκεια τῷ μηδενὸς ἰδίᾳ τῶν περιττῶν δεῖσθαι πρὸς
δεμίαν ἀσχολίαν ἄγουσα τῶν δημοσίων. Ἀκροσδεὴς μὲν
ῷ ἁπλῶς ὁ Θεός, ἀνθρωπίνης δ' ἀρετῆς, ᾗ συνάπτει πρὸς
τὸ ἐλάχιστον ἡ χρεία, τοῦτο τελειότατον. Ὡς γὰρ σῶμα τὸ
λῶς πρὸς εὐεξίαν κεκραμένον οὔτ' ἐσθῆτος οὔτε τροφῆς
ται περιττῆς, οὕτω καὶ βίος καὶ οἶκος ὑγιαίνων ἀπὸ τῶν
χόντων διοικεῖται. Δεῖ δὲ τῇ χρείᾳ σύμμετρον ἔχειν τὴν
ῆσιν, ὡς ὅ γε πολλὰ συνάγων, ὀλίγοις δὲ χρώμενος οὐκ
τὸν αὐτάρκης, ἀλλ' εἴτε μὴ δεῖται, τῇ παρασκευῇ ὧν οὐκ
έγεται μάταιος, εἴτ' ὀρέγεται, μικρολογίᾳ κολούων τὴν ἀπό-
υσιν ἄθλιος. Αὐτοῦ γέ τοι Κάτωνος ἡδέως ἂν πυθοίμην·
μὲν ἀπολαυστὸν ὁ πλοῦτός ἐστι, τί σεμνύνῃ τῷ πολλὰ
κτημένος ἀρκεῖσθαι μετρίοις; εἰ δὲ λαμπρόν ἐστιν, ὥσπερ
γε, ἄρτῳ τε χρήσασθαι τῷ προστυχόντι καὶ πιεῖν ὃν ἐρ-
ται πίνουσι καὶ θεράποντες οἶνον καὶ πορφύρας μὴ δεη-
ῆναι μήτ' οἰκίας ὑποπιαμένης, οὐδὲν οὔτ' Ἀριστείδης οὔτ'
αμεινώνδας οὔτε Μάνιος Κούριος οὔτε Γάϊος Φαβρίκιος
λεκτον τοῦ προσήκοντος χαίρειν ἐάσαντες τὴν κτῆσιν ἂν
ν χρῆσιν ἀπεδοκίμαζον. Οὐ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον ἀνθρώπῳ
γυλίδας ἡδιστον ὄψον κεκοιημένῳ καὶ δι' αὐτοῦ ταύτας
ουτι, ματτούσης ἅμα τῆς γυναικὸς ἅλφιτα, τοσαῦτα περὶ
σαρίου θρυλλεῖν καὶ γράφειν, ἀφ' ἧς ἄν τις ἐργασίας τά-
τα πλούσιος γένοιτο. Μέγα γὰρ τὸ εὐτελὲς καὶ αὔταρκες,
ι τῆς ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῆς φροντίδος ἀπαλλάττει τῶν
ρεττῶν. Διὸ καὶ τοῦτό φασιν ἐν τῇ Καλλίου δίκῃ τὸν
ατείδην εἰκεῖν, ὡς αἰσχύνεσθαι πενίαν προσήκει τοῖς
ουσίας πενομένοις, τοῖς δ' ὥσπερ αὐτὸς ἐκουσίως ἐγκαλ-
ίζεσθαι. Γελοῖον γὰρ οἴεσθαι ῥᾳθυμίας εἶναι τὴν Ἀρι-
είδου πενίαν, ᾗ καρῆν αἰσχρὸν εἰργασμένῳ μηδέν, ἀλλ' ἵνα
λεύσαντι βάρβαρον ἢ μίαν σκηνὴν καταλαβόντι πλουσίῳ
νέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

V. Στρατηγίαι δὲ τοῦ μὲν Κάτωνος οὐδὲν ὡς μεγάλοις πράγμασι μέγα προσέθηκαν, ἐν δὲ ταῖς Ἀριστείδου τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα καὶ πρῶτα τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων ἐστὶν, ὁ Μαραθὼν, ἡ Σαλαμὶς, αἱ Πλαταιαί. Καὶ οὐκ ἄξιον δήπου παραβάλλειν τῷ Ξέρξῃ τὸν Ἀντίοχον καὶ τὰ περιαιρεθέντα τῶν Ἰβηρικῶν πόλεων τείχη ταῖς τοσαύταις μὲν ἐν γῇ, τοσαύταις δ' ἐν θαλάσσῃ πεσούσαις μυριάσιν· ἐν οἷς Ἀριστείδης ἔργῳ μὲν οὐδενὸς ἐλείπετο, δόξης δὲ καὶ στεφάνων, ὥσπερ ἀμίλει πλούτου καὶ χρημάτων, ὑφήκατο τοῖς μᾶλλον δεομένοις, ὅτι καὶ πάντων τούτων διέφερεν. Ἐγὼ δ' οὐ μέμφομαι μὲν Κάτωνος τὸ μεγαλύνειν ἀεὶ καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ἁπάντων τίθεσθαι· καίτοι φησὶν ἔν τινι λόγῳ τὸ ἐπαινεῖν αὐτὸν ὥσπερ τὸ λοιδορεῖν ἄτοπον εἶναι· τελειότερος δέ μοι δοκεῖ πρὸς ἀρετὴν τοῦ πολλάκις ἑαυτὸν ἐγκωμιάζοντος ὁ μηδ' ἑτέρων τοῦτο ποιούντων δεόμενος. Τὸ γὰρ ἀφιλότιμον οὐ μικρὸν εἰς πραότητα πολιτικὴν ἐφόδιον καὶ τοὐναντίον ἡ φιλοτιμία χαλεπὸν καὶ φθόνου γονιμώτατον, ἧς ὁ μὲν ἀπήλλακτο παντάπασιν, ὁ δὲ καὶ πάνυ πολλῆς μετεῖχεν. Ἀριστείδης μέν γε Θεμιστοκλεῖ τὰ μέγιστα συμπράττων καὶ τρόπον τινὰ τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ δορυφορῶν ὤρθωσε τὰς Ἀθήνας, Κάτων δ' ἀντιπράττων Σκηπίωνι μικροῦ μὲν ἀνέτρεψε καὶ διελυμήνατο τὴν ἐπὶ Καρχηδονίους αὐτοῦ στρατηγίαν, ᾗ τὸν ἀήττητον Ἀννίβαν καθεῖλε, τέλος δὲ μηχανώμενος ἀεί τινας ὑποψίας καὶ διαβολὰς αὐτὸν μὲν ἐξέλασε τῆς πόλεως, τὸν δ' ἀδελφὸν αἰσχίστῃ πλοκῇ καταδίκῃ περιέβαλεν.

VI. Ἦν τοίνυν πλείστοις ὁ Κάτων κεκόσμηκε καὶ καλλίστοις ἐπαίνοις ἀεὶ σωφροσύνην, Ἀριστείδης μὲν ἄθικτον ὡς ἀληθῶς καὶ καθαρὰν ἐτήρησεν, αὐτοῦ δὲ τοῦ Κάτωνος ὁ παρ' ἀξίαν ἅμα καὶ παρ' ὥραν γάμος οὐ μικρὰν οὐδὲ φαύλην εἰς τοῦτο διαβολὴν κατεσκέδασε. Πρεσβύτην γὰρ ἤδη τοσοῦ- 356
τον ἐνηλίκῳ παιδὶ καὶ γυναικὶ νύμφῃ παιδὸς ἐπιγῆμαι κόσμῳ ὑπηρέτου καὶ δημοσιεύοντος ἐπὶ μισθῷ πατρὸς οὐδαμοῦ καλὸν, ἀλλ' εἴτε πρὸς ἡδονὴν ταῦτ' ἔπραξεν εἴτ' ὀργῇ διὰ τὴν ἑταίραν ἀμυνόμενος τὸν υἱὸν, αἰσχύνην ἔχει καὶ τὸ ἔργον καὶ ἡ πρόφασις. Ὡι δ' αὐτὸς ἐχρήσατο λόγῳ κατειρωνευόμενος τὸ μειράκιον, οὐκ ἦν ἀληθής· εἰ γὰρ ἐβούλετο παῖδας

ὁμοίως τεκνῶσαι, γάμον ἔδει λαβεῖν γενναῖον ἐξ ἀσφάμενον, οὐχ ἕως μὲν ἐλάνθανεν ἀνεγγύφ γυναικὶ ἢ συγκοιμώμενος ἀγαπᾷν, ἐπεὶ δ' ἐφωράθη, ποιήτενθερὸν ὃν ῥᾷστα πείσειν, οὐχ ᾧ κάλλιστα κηδεύλεν. 5

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ.

Κλέανδρος ἦν ἐν Μαντινείᾳ γένους τε πρώτου καὶ ἐνηθεὶς ἐν τοῖς μάλιστα τῶν πολιτῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενος καὶ τὴν ἑαυτοῦ φυγὼν ἦλθεν εἰς Μεγάλην πόλιν οὐχ ἥκιστα διὰ τὸν Φιλοποίμενος πατέρα Κραῦγιν, ἄνδρα πάντων ὧνπερ λαμπρὸν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἐκεῖνον οἰκείως ἔχοντα. Ζῶντος μὲν οὖν αὐτοῦ πάντων ἐτύγχανε, τελευτήσαντος δὲ τὴν ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας ἀποδιδοὺς ἔθρεψεν αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὀρφανὸν ὄντα, καθάπερ φησὶν Ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλέα τραφῆναι, γενναίαν τινὰ καὶ βασιλικὴν τοῦ ἤθους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλάσιν καὶ αὔξησιν λαμβάνοντος. Ἤδη δὲ τοῦ Φιλοποίμενος ἀντίπαιδος ὄντος Ἔκδημος καὶ Δημοφάνης οἱ Μεγαλοπολῖται διεδέξαντο τὴν ἐπιμέλειαν, Ἀρκεσιλάῳ συνήθεις ἐν Ἀκαδημίᾳ γεγονότες καὶ φιλοσοφίαν μάλιστα τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐπὶ πολιτείαν καὶ πράξεις προαγαγόντες. Οὗτοι καὶ τὴν ἑαυτῶν πατρίδα τυραννίδος ἀπήλλαξαν τοὺς ἀποκτείναντας Ἀριστόδημον πρόφασι παρασκευάσαντες, καὶ Νικίαν τὸν Σικυώνιον τύραννον Ἀράτῳ συνεξέβαλον, καὶ Κυρηναίοις δεηθεῖσιν, τεταραγμένων τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ νοσούντων, πλεύσαντες εὐνομίαν ἔθεντο καὶ διεκόσμησαν ἄριστα τὴν πόλιν. Οὗτοί γε μὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις καὶ τὴν Φιλοποίμενος ἐκοσμοῦντο παίδευσιν, ὡς κοινὸν ὄφλοις τῇ Ἑλλάδι τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπὸ φιλοσοφίας ἀπεργασόμενοι. Καὶ γὰρ ὥσπερ ὀφίγονον ἐν γήρᾳ ταῖς τῶν παλαιῶν ἡμῶν ἐπιτεκοῦσα τοῦτον ἀρεταῖς ἡ Ἑλλὰς ἠγάπησε διαφερόντως καὶ συνηύξησε τῇ δόξῃ τὴν δύναμιν. Ῥωμαίων δέ τις ἐπαινῶν ἔσχατον αὐτὸν Ἑλλήνων προσεῖπεν, ὡς οὐδένα μέγαν μετὰ τοῦτον ἔτι τῆς Ἑλλάδος ἄνδρα γεννώσης οὐδ' αὐτῆς ἄξιον.

δὲ τὸ μὲν εἶδος οὐκ αἰσχρὸς, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν· αὐτοῦ διαμένουσαν ἐν Δελφοῖς ὁρῶμεν· τὴν δὲ τῆς Μεγαρικῆς ἄγνοιαν συμβῆναι λέγουσι δι' εὐ- ὰ καὶ ἀφέλειαν αὐτοῦ. Πυνθανομένη γὰρ ἔρχεσθαι ς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐθορυβεῖτο παρα- δεῖπνον, οὐ καρόντος κατὰ τύχην τοῦ ἀνδρός. ἐ τοῦ Φιλοποίμενος εἰσελθόντος χλαμύδιον εὐτελὲς μένη τινὰ τῶν ὑπηρετῶν εἶναι καὶ προδρόμων τῆς διακονίας συνεφάψασθαι. Καὶ ὁ μὲν εὐθὺς τὴν χλαμύδα τῶν ξύλων ἔσχιζεν· ὁ δὲ ξένος καὶ θεασάμενος „Τί τοῦτο" ἔφη „Φιλοποίμην;" λο" ἔφη διορίζων ἐκεῖνος „ἢ κακῶς ὄφεως δίκας Τοῦ δ' ἄλλου σώματος τὴν φύσιν ἐπισκώπτων ὁ · „Ὦ Φιλοποίμην, ὡς καλὰς χεῖρας ἔχεις καὶ τέρα δ' οὐκ ἔχεις." Ἦν γὰρ ἐκ τῶν μέσων στε- ὸ μέντοι σκῶμμα πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ μᾶλλον ὲ γὰρ ὁπλίτας ἔχων ἀγαθοὺς καὶ ἱκανοὺς χρημάτων ἐκ εὐπόρει. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς περὶ ιμένος λέγεται.

οῦ δ' ἤθους τὸ φιλότιμον οὐκ ἦν πανταχόσε φιλο- θαρὸν οὐδ' ὀργῆς ἀκηλλαγμένον, ἀλλὰ, καίπερ ἰου βουλόμενος εἶναι μάλιστα ζηλωτὴς, τὸ δραστή- ιετὸν αὐτοῦ καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀκαθὲς ἰσχυρῶς ῥ δὲ πρᾴῳ καὶ βαθεῖ καὶ φιλανθρώπῳ παρὰ τὰς ισφορὰς ἐμμένειν οὐ δυνάμενος δι' ὀργὴν καὶ φιλο- λιον ἐδόκει στρατιωτικῆς ἢ πολιτικῆς ἀρετῆς οἰ- . Καὶ γὰρ ἐκ παίδων εὐθὺς ἦν φιλοστρατιώτης ὸς τοῦτο χρησίμοις μαθήμασιν ὑπήκουε προθύ- κχῶν καὶ ἱππεύων. Ἔπει δὲ καὶ παλαίειν εὐφυῶς παρεκάλουν αὐτὸν ἐκὶ τὴν ἔθλησιν ἔνιοι τῶν τῶν ἐπιτρόπων, ἠρώτησεν αὐτοὺς, μή τι πρὸς ατικὴν ἄσκησιν ὑπὸ τῆς ἀθλήσεως βλαβήσεται. ιένων, ὅπερ ἦν, ἀθλητικὸν στρατιωτικοῦ σῶμα ιφέρειν τοῖς πᾶσι, μάλιστα δὲ δίαιταν ἑτέραν καὶ αι, τῶν μὲν ὕπνῳ τε πολλῷ καὶ πλησμοναῖς ἐν- ὲ πονήσεσι τεταγμέναις καὶ ἡσυχίαις ἀεξόντων τε ατεττόντων τὴν ἕξιν ὑπὸ πάσης φοπῆς καὶ παρεκ-

οὺς ἀναγκαίους ἀγῶνας ἄρχησται ποιοῦσαν.
.αγεὶς δὲ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν ἐν μὲν
ις στρατείαις, ἃς ἐποιοῦντο κλωπείας ἕνεκα
εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβάλλοντες, εἴθισεν αὑτὸν
στρατευόντων, ὕστατον δ' ἀπερχομένων βαδί-
δ' οὔσης ἢ κυνηγῶν διεπόνει τὸ σῶμα καὶ
ὕφον ἅμα καὶ ῥωμαλέον ἢ γεωργῶν· ἦν γὰρ
αλὸς ἀπὸ σταδίων εἴκοσι τῆς πόλεως. Εἰς
καθ' ἡμέραν μετὰ τὸ ἄριστον ἢ μετὰ τὸ δεῖ-
βαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στιβαδίου τοῦ τυχόντος
τῶν ἐργατῶν ἀνεπαύετο· πρωῒ δὲ ἀναστὰς
μενος ἔργου τοῖς ἀμπελουργοῦσιν ἢ βοηλα-
εἰς πόλιν ἀπῄει καὶ περὶ τὰ δημόσια τοῖς
ἄρχουσι συνησχολεῖτο. Τὰ μὲν οὖν ἐκ τῶν
σιόντα κατανήλισκεν εἰς ἵππους καὶ ὅπλα καὶ
ότων· τὸν δ' οἶκον ἀπὸ τῆς γεωργίας αὔξειν
τάτῳ τῶν χρηματισμῶν, οὐδὲ τοῦτο ποιοῦ- 358
ν, ἀλλὰ καὶ πάνυ προσήκειν οἰόμενος οἰκεῖα
ἀλλοτρίων ἀφεξόμενον. Ἤκουσε δὲ λόγων
τσι φιλοσόφων ἐνεύγκανεν, οὐ πᾶσιν, ἀλλ'
πρὸς ἀρετὴν ὠφελεῖσθαι· καὶ τῶν Ὁμηρι-

ις ἢ στενωποῖς πάθη καὶ σχήματα διασκωμένης καὶ
συστελλομένης φάλαγγος ἐπισκοπῶν αὐτὸς πρὸς αὐτὸν
ῖς ὁδοιπορίαις καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ προβάλλων.
γὰρ οὗτος ὁ ἀνὴρ περαιτέρω τῆς ἀνάγκης ἐμφιλοκα-
τοῖς στρατιωτικοῖς καὶ τὸν πόλεμον ὡς ποικιλωτάτην
σιν τῆς ἀρετῆς ἀσπάσασθαι καὶ ὅλως καταφρονεῖν
πολειπομένων ὡς ἀπράκτων.

. Ἤδη δ' αὐτοῦ τριάκοντα ἔτη γεγονότος Κλεομένης
λεὺς Λακεδαιμονίων νυκτὸς ἐξαίφνης προσπεσὼν τῇ
ῃ πόλει καὶ τὰς φυλακὰς βιασάμενος ἐντὸς παρῆλθε
ν ἀγορὰν κατέλαβεν. Ἐκβοηθήσας δὲ Φιλοποίμην τοὺς
πολεμίους οὐ κατίσχυσεν ἐξελάσαι, καίπερ ἐῤῥωμένως
ραβόλως διαγωνισάμενος, τοὺς δὲ πολίτας τρόπον τινὰ
όλεως ἐξέκλεψε προσμαχόμενος τοῖς ἀπιδιώκουσι καὶ
λεομένην περισκῶν ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς χαλεπῶς καὶ μόλις
ος ἀπελθεῖν ἀποβαλὼν τὸν ἵππον καὶ τραυματίας
ενος. Ἐπεὶ δὲ προσέπεμψεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης εἰς
ήνην ἀπελθοῦσι τήν τε πόλιν μετὰ τῶν χρημάτων ἀπο-
ς καὶ τὴν χώραν, ὁρῶν ὁ Φιλοποίμην τοὺς πολίτας
ως δεχομένους καὶ σπεύδοντας ἐπανελθεῖν ἐνέστη καὶ
ωσε τῷ λόγῳ διδάσκων, ὡς οὐκ ἀποδίδωσι τὴν πόλιν
άνης, προσκᾶται δὲ τοὺς πολίτας ἐπὶ τῷ καὶ τὴν
ἔχειν βεβαιότερον· οὐ γὰρ ἔξειν αὐτὸν ὅπως οἰκίας
ίχῃ πενὰ φυλάξῃ καθήμενος, ἀλλὰ καὶ τούτων ὑπ'
ις ἐκπεσεῖσθαι. Ταῦτα λέγων τοὺς μὲν πολίτας ἀπέ-
, τῷ δὲ Κλεομένει πρόφασιν παρέσχε λυμήνασθαι καὶ
αλεῖν τὰ πλεῖστα τῆς πόλεως καὶ χρημάτων εὐπορή-
μεγάλων ἀπελθεῖν.

[. Ἐπεὶ δ' Ἀντίγονος ὁ βασιλεὺς βοηθῶν ἐπὶ τὸν Κλεο-
μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐστράτευσε καὶ, τὰς περὶ Σελλασίαν
καὶ τὰς ἐμβολὰς κατέχοντος αὐτοῦ, παρέταξε τὴν
ιν ἐγγὺς ἐπιχειρεῖν καὶ βιάζεσθαι διανοούμενος, ἦν
τοῖς ἵπποῖσι μετὰ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν τεταγμένος ὁ
ίμην καὶ παραστάτας εἶχεν Ἰλλυριοὺς, οἷς τὰ λήγοντα
κρατάξεως συνεπίφρακτο πολλοῖς οὖσι καὶ μαχίμοις.
ο δ' αὐτοῖς ἐφεδρεύουσιν ἡσυχίαν ἔχειν, ἄχρις ἂν ἀπὸ
ον πέρας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ σα-

ους. Γινομένων δὲ τούτων καὶ των, [illegible]
περισπώντων καὶ διαταραττόντων συνιδὼν ὁ [illegible]
μέγα ὂν ἔργον ἐπιθέσθαι τοῖς ψιλοῖς καὶ τὸν καιρὸν
νον τοῦτο πρῶτον μὲν ἔφραζε τοῖς βασιλικοῖς· ὡς
ειθεν, ἀλλὰ μαίνεσθαι δοκῶν κατεφρονεῖτο, οὐδέ-
λης οὐδ' ἀξιοπίστου πρὸς τηλικοῦτο στρατήγημα
ρὶ αὐτὸν οὔσης, αὐτὸς ἐμβάλλει συνεπισπασάμενος
λίτας. Γενομένης δὲ ταραχῆς τὸ πρῶτον, εἶτα φυ-
φόνου πολλοῦ τῶν ψιλῶν, βουλόμενος ἔτι μᾶλλον
αι τοὺς βασιλικοὺς καὶ προσμίξαι κατὰ τάχος θορυ-
ις τοῖς πολεμίοις τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, αὐτὸς δὲ
ρία σκολιὰ καὶ μεστὰ ῥείθρων καὶ φαράγγων πεζὸς
κῷ θώρακι καὶ σκευῇ βαρυτέρᾳ χαλεπῶς καὶ ταλαι-
ἁμιλλώμενος διελαύνεται διαμπερὲς ὁμοῦ τοὺς μη-
ιατέρους ἐν μεσαγκύλῳ, καιρίας μὲν οὐ γενομένης
ς δὲ τῆς πληγῆς, ὥστε τὴν αἰχμὴν ἐπὶ θάτερα διῶσαι.
ν οὖν πρῶτον ἐνσχεθεὶς ὥσπερ δεσμῷ παντάπασιν
ς εἶχε· τὸ γὰρ ἔναμμα τῆς ἀγκύλης χαλεπὴν ἐποίη
ντίσματος ἀνελκομένου διὰ τῶν τραυμάτων τὴν πάρο
ὡς δὲ ὤκνουν οἱ παρόντες ἅψασθαι καὶ τῆς μάχη
ὀξεῖαν ἐχούσης ἐσφάδαζεν ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλοτιμίο
ὸν ἀγῶνα, τῇ παραβάσει καὶ τῇ παραλλάξει τῶν σπ
ὰ μέσου κλάσας τὸ ἀκόντισμα χωρὶς ἐκέλευσεν ἑλκύσ
[illegible] Οὕτω δ' ἀπαλλαγεὶς καὶ σπασ

λοπολιτικοῦ προεμβαλόντος, γελάσας ὁ Ἀντίγονος
ῖνο τοίνυν τὸ μειράκιον" εἶπεν „ἔργον ἡγεμόνος μεγά-
εποίηκεν."

ΙΙ. Ἐκ τούτου δόξαν ἔσχεν, ὥσπερ εἰκὸς, ὁ Φιλοποί-
Καὶ τοῦ μὲν Ἀντιγόνου σπουδάσαντος, ὅπως στρατεύ-
μετ' αὐτοῦ, καὶ διδόντος ἡγεμονίαν καὶ χρήματα παρῃ-
το μάλιστα τὴν ἑαυτοῦ φύσιν καταμαθὼν πρὸς τὸ ἄρ-
ι δυσκόλως καὶ χαλεπῶς ἔχουσαν, ἀργεῖν δὲ καὶ σχο-
ν οὐ βουλόμενος ἀσκήσεως ἕνεκα καὶ μελέτης τῶν πολε-
ν εἰς Κρήτην ἔπλευσεν ἐπὶ στρατείαν· κἀκεῖ συχνὸν
ν ἐγγυμνασάμενος ἀνδράσι μαχίμοις καὶ ποικίλοις μετα-
ασθαι πόλεμον, ἔτι δὲ σώφροσι καὶ κεκολασμένοις περὶ
αν, ἐπανῆλθεν οὕτω λαμπρὸς εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, ὥστ'
ς ἵππαρχος ἀποδειχθῆναι. Παραλαβὼν δὲ τοὺς ἱππεῖς
οις μὲν ἱππαρίοις ἐκ τοῦ προστυχόντος, ὅτε συμβαίνοι
τρατεία, προσχρωμένους, αὐτοὺς δὲ τὰς πολλὰς τῶν
τειῶν ἀποδιδράσκοντας, ἑτέρους δὲ πέμποντας ἀνθ'
ῶν, δεινὴν δ' ἀπειρίαν μετ' ἀτολμίας πάντων οὖσαν,
ρῶντας δὲ ταῦτα τοὺς ἄρχοντας ἀεὶ διά τε τὸ πλεῖστον
ῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ἱππεῖς δύνασθαι καὶ μάλιστα κυρίους
τιμῆς καὶ κολάσεως, οὐχ ὑπεῖξεν οὐδ' ἀνῆκεν, ἀλλὰ καὶ
τόλεις ἐπιὼν καὶ κατ' ἄνδρα τῶν νέων ἕκαστον ἐπὶ τὴν
τιμίαν συνεξορμῶν καὶ κολάζων τοὺς ἀνάγκης δεομέ-
μελέταις τε καὶ πομπαῖς καὶ πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλαις
ενος, ὅπου πλεῖστοι θεᾶσθαι μέλλοιεν, ὀλίγῳ χρόνῳ
ῥώμην τε θαυμαστὴν καὶ προθυμίαν παρέστησε καὶ,
έγιστον ἦν ἐν τοῖς τακτικοῖς, ἐλαφροὺς καὶ ὀξεῖς πρός τε
αν' οὐλαμὸν ἐπιστροφὰς καὶ περισπασμοὺς καὶ τὰς καθ'
ν ἐπιστροφὰς καὶ κλίσεις ἀπειργάσατο καὶ συνείθισεν,
ὶ σώματι κινουμένῳ καθ' ὁρμὴν ἑκούσιον ἐοικέναι τὴν
τοῦ συστήματος ἐν ταῖς μεταβολαῖς εὐχέρειαν. Συ-
ης δὲ τῆς περὶ τὸν Λάρισσον αὐτοῖς ποταμὸν ἰσχυρᾶς
ς πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ Ἠλείους ὁ τῶν Ἠλείων ἵππαρχος
ίφαντος ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Φιλοποίμενα προεξελάσας·
ενος δὲ τὴν ὁρμὴν ἐκεῖνος αὐτοῦ καὶ φθάσας τῷ δόρατι
καὶ καταβάλλει τὸν Δαμόφαντον. Εὐθὺς δὲ τούτου
ντος ἔφυγον οἱ πολέμιοι καὶ λαμπρὸς ἦν ὁ Φιλοποίμην,

ὡς οὔτε κατὰ χεῖρα τῶν νέων τινὸς οὔτε συνέσει τῶν πρεσβυτέρων ἀπολειπόμενος, ἀλλὰ καὶ μάχεσθαι καὶ στρατηγὸν ἱκανώτατος.

VIII. Τὸ δὲ κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν πρῶτος μὲν Ἄρατος εἰς ἀξίωμα καὶ δύναμιν ἦγεν ἐκ ταπεινοῦ καὶ διεῤῥιμμένου κατὰ πόλεις συναγαγὼν καὶ πολιτευσάμενος Ἑλληνικὴν καὶ φιλάνθρωπον πολιτείαν· ἔπειτα, ὥσπερ ἐν ταῖς ὕδασιν ἀφῃμένων ὀλίγων ὑφίστασθαι καὶ μικρῶν σωμάτων ἤδη τὰ ἐπιῤῥέοντα τοῖς πρώτοις ἐνισχόμενα καὶ περιπίπτοντα πᾶξιν ἰσχυρὰν καὶ στερεότητα ποιεῖ δι' ἀλλήλων, οὕτω τῆς Ἑλλάδος ἀσθενοῦς καὶ εὐδιαλύτου φερομένης κατὰ πόλεις ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρῶτοι συστάντες οἱ Ἀχαιοὶ καὶ τῶν ἐπὶρ πόλεων τὰς μὲν ἐκ τοῦ βοηθεῖν καὶ συνελευθεροῦν ἀπὸ τῶν τυραννικῶν ὑπολαμβάνοντες, τὰς δ' ὁμονοίᾳ καὶ πολιτείᾳ καταμιγνύντες εἰς ἑαυτοὺς ἓν σῶμα καὶ μίαν δύναμιν παρεσκευάσαι διενοοῦντο τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' Ἄρατον μὲν ζῶντος ἔτι τοῖς Μακεδόνων ὅπλοις ὑπεδύοντο τὰ πολλὰ θεραπεύοντες Πτολεμαῖον, εἶτ' αὖθις Ἀντίγονον καὶ Φίλιππον ἐν μέσαις ἀναστρεφομένους ταῖς Ἑλληνικαῖς πράξεσι· ἐπεὶ δὲ Φιλοποίμην εἰς τὸ πρωτεύειν προῆλθεν, ἤδη καθ' ἑαυτοὺς ἀξιόμαχοι τοῖς ἰσχύουσι πλεῖστον ὄντες ἐκάστοτε χρώμενοι προστάταις ἐπεισάκτοις. Ἄρατος μὲν γὰρ ἀργότερος εἶναι δοκῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας ἡμιλίᾳ καὶ πραότητι καὶ φιλίαις βασιλικαῖς τὰ πλεῖστα κατειργάσατο τῶν πραγμάτων, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκεῖνον γέγραπται, Φιλοποίμην δ' ἀγαθὸς πολεμιστὴς ὢν καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐνεργὸς, ἔτι δ' εὐτυχὴς καὶ κατορθωτικὸς εὐθὺς ἐν ταῖς πρώταις γενόμενος μάχαις ἅμα τῇ δυνάμει τὸ φρόνημα τῶν Ἀχαιῶν ἠῦξησε νικᾶν ἐθισθέντων μετ' αὐτοῦ καὶ κατευτυχεῖν ἐν τοῖς πλείστοις ἀγῶσι.

IX. Πρῶτον μὲν οὖν τὰ περὶ τὰς τάξεις καὶ τοὺς ἐπισμοὺς φανλως ἔχοντα τοῖς Ἀχαιοῖς ἐκίνησεν. Ἔχρῶντο γὰρ θυρεοῖς μὲν εὐκινήτοις διὰ λεπτότητα καὶ στενωτέροις τοῦ περιστέλλειν τὰ σώματα, δόρασι δὲ μικροτέροις πολὺ τῶν σαρισσῶν· καὶ διὰ τοῦτο πλῆκται καὶ μάχιμοι πάμπολλοι ἦσαν ὑπὸ κουφότητος, προσμίξαντες δὲ τοῖς πολεμίοις ἥττονα εἶχον· εἶδος δὲ τάξεως καὶ σχήματος εἰς ἐπίκαι-

ν σύνηθες, φάλαγγι δὲ χρώμενοι μήτε προβολὴν μήτε συνασπισμὸν, ὡς ἡ Μακεδόνων, ῥᾳδίως ἐοντο καὶ διεσπῶντο. Ταῦτα ὁ Φιλοποίμην διδάξεσεν αὐτοὺς ἀντὶ μὲν θυρεοῦ καὶ δόρατος ἀσπίδεῖν καὶ σάρισσαν, κράνεσι δὲ καὶ θώραξι καὶ περιεπφραγμένους μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν ἀντὶ δρομικῆς ταστικῆς μάχην ἀσκεῖν. Πείσας δὲ καθοπλίσασθαι ν ἡλικίᾳ πρῶτον μὲν ἐπῆρε θαῤῥεῖν ὡς ἀμάχους γε, ἔπειτα τὰς τρυφὰς αὐτῶν καὶ τὰς πολυτελείας ἄριτεκόσμησεν· ἀφελεῖν γὰρ οὐκ ἦν παντάπασιν ἐκ πολούντων τὸν κινὸν καὶ μάταιον ζῆλον ἐσθῆτας ἀγαν περιττὰς στρωμνάς τε βαπτομένων ἁλουργεῖς καὶ εἴκνα φιλοτιμουμένων καὶ τραπέζας. Ὁ δ' ἀρξάμετρέπειν ἀπὸ τῶν οὐκ ἀναγκαίων ἐπὶ τὰ χρήσιμα καὶ ἣν φιλοκοσμίαν ταχὺ πάντας ἔπεισε καὶ παρώρμησε θ' ἡμέραν περὶ σῶμα δαπάνας πολούσαντας ἐν ταῖς ατικαῖς καὶ πολεμικαῖς παρασκευαῖς διαπρεπεῖς ὁρᾶκαὶ κεκοσμημένους. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὰ μὲν ἐργαστήρια κατακοπτομένων κυλίκων καὶ Θηρικλείων, χρυσοδὲ Θρᾳκῶν καὶ καταργυρουμένων θυρεῶν καὶ χαλιὰ δὲ στάδια πώλων δαμαζομένων καὶ νεανίσκων ὁπλοντων, ἐν δὲ ταῖς χερσὶ τῶν γυναικῶν κράνη καὶ πτερὰ ς κοσμούσενα, καὶ χιτώνων ἐπικῶν καὶ στρατιωτιαμύδων διηνθισμένων. Ἡ δ' ὄψις αὕτη τὸ θάρσος σα καὶ παρακαλοῦσα τὴν ὁρμὴν ἐποίει φιλοκαράβολον ὀθυμον ἐπὶ τοὺς κινδύνους. Ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἄλτεάμασι πολυτέλεια τρυφὴν ἐπάγεται καὶ μαλακίαν σι τοῖς χρωμένοις, ὥσπερ ὑπὸ συγμῶν καὶ γαργαλιτῆς αἰσθήσεως συντακλώσης τὴν διάνοιαν, ἡ δ' εἰς αὖτα φώννυσι καὶ μεγαλύνει τὸν θυμὸν, ὥσπερ Ὅμηοίησε τὸν Ἀχιλλέα τῶν καινῶν ὅπλων παρατεθέντων ὑπὸ τῆς ὄψεως οἷον ὀργῶντα καὶ φλεγόμενον πρὸς ' αὐτῶν ἐνέργειαν. Οὕτω δὲ κοσμήσας τοὺς νέους ηξε καὶ διεκόνει ταῖς κινήσεσι προθύμως ὑπακούοναὶ φιλοτίμως· καὶ γὰρ ἡ τάξις θαυμαστῶς ἠγαπᾶτο στόν τι λαμβάνειν πύκνωμα δοκοῦσα καὶ τὰ ὅπλα ώμασιν ἐγίνετο χειροήθη καὶ κοῦφα μεθ' ἡδονῆς διὰ

σηται καὶ κάλλος ἀπτομένων καὶ φορούντων ἐν αἵ τε βουλομένων καὶ διακριθῆναι τάχιστα πρὸς ους.

Ἦν δὲ τότε τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ πρὸς Μαχανίδαν τὸν Λακεδαιμονίων τύραννον ἀπὸ πολλῆς καὶ δυνάμεως ἐπιβουλεύοντα πᾶσι Πελοποννησίοις. εἰς τὴν Μαντίνειαν ἐμβεβληκὼς ἀπηγγέλθη, ταχὺ ὁ Φιλοποίμην ἐξήγαγε τὴν στρατιὰν ἐπ' αὐτόν. Ἐ τῆς πόλεως παρετάξαντο, πολλοὺς μὲν ξένους ἑκά ἰσαις δὲ ὁμοῦ τι ταῖς πολιτικαῖς δυνάμεσι. Γενομέν τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶν ὁ Μαχανίδας τοῖς ξένοις τοὺς ημαῖς προτεταγμένους ἀκοντιστὰς καὶ Ταραντίνους ψάμενος ἀντὶ τοῦ χωρεῖν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς μαχομένους παραῤῥηγνύναι τὸ συνεστηκὸς ἐξέπεσε διώκων καὶ πα λαξε τὴν φάλαγγα τῶν Ἀχαιῶν ἐν τάξει μενόντων. Φιλοποίμην, τηλικούτου πταίσματος ἐν ἀρχῇ γενομένου τῶν πραγμάτων ἀπολωλέναι κομιδῇ καὶ διεφθάρθαι δο των, τοῦτο μὲν ὅμως προσεποιεῖτο παρορᾶν καὶ μηδὲν εσθαι δεινόν, κατιδὼν δὲ τοὺς πολεμίους, ὅσον ἡμάρ ἐν τῇ διώξει, τῆς φάλαγγος ἀποῤῥηγνυμένους καὶ χώραν διδόντας, οὐκ ἀπήντησεν οὐδ' ἐνέστη φερ αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς φεύγοντας, ἀλλ' ἐάσας παρελθεῖν σπασμα ποιῆσαι μέγα πρὸς τοὺς ὁπλίτας εὐθὺς Λακεδαιμονίων ὁρῶν τὴν φάλαγγα γυμνὴν ἀπολελ καὶ κατὰ κέρας παραδραμὼν ἐνέβαλε, μήτ' ἄρχοντο παρόντος μήτε μάχεσθαι προσδεχομένοις· νικᾶν γὰ καὶ κρατεῖν παντάπασιν διώκοντα τὸν Μαχανίδαν. Ὠσάμενος δὲ τούτους φόνῳ πολλῷ (λέγονται γὰρ τετρακισχιλίους ἀποθανεῖν) ὥρμησεν ἐπὶ τὸν ἐκ τῆς διώξεως ἀναστρέφοντα μετὰ τῶν ξένων. δὲ μεγάλης καὶ βαθείας ἐν μέσῳ διειργούσης τ ἀλλήλοις ἑκατέρωθεν, ὁ μὲν διαβῆναι καὶ φ τοῦτο κωλῦσαι βουλόμενος. Ἦν δ' ὄψις οὐχ μαχομένων, ἀλλ' ὥσπερ θηρίῳ πρὸς ἀλκὴν ὑπ πομένῳ δεινοῦ κυνηγέτου τοῦ Φιλοποίμενος. Ἔνθα ὁ μὲν ἵππος τοῦ τυράννου ῥωμαλέος δὴς καὶ τοῖς μύωψιν αἱμαχθεὶς ἑκατέρωθεν

ιβάσει καὶ προσβαλὼν τῇ τάφρῳ τὸ στῆθος ἐβιάζετο τοῖς
ροσθίοις πέραν ἐρεῖσασθαι σκέλεσιν· ἐν δὲ τούτῳ Σιμμίας
ὶ Πολύαινος, οἵπερ ἀεὶ τῷ Φιλοποίμενι παρῆσαν μαχο-
νῳ καὶ συνήσκιζον, ὁμοῦ προσήλαυνον ἀμφότεροι τὰς
χμὰς κλίναντες ἐναντίας. Φθάνει δ' αὐτοὺς ὁ Φιλοποί-
ην ἀπαντήσας τῷ Μαχανίδᾳ καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ μετεω-
ζοντα τὴν ψαλὴν πρὸ τοῦ σώματος ὁρῶν μικρὸν ἐνέ-
ενε τὸν ζδιον καὶ διαλαβὼν τὸ ξυστὸν ἐκ χειρὸς ἀθεῖ καὶ
ριτρέπει τὸν ἄνδρα συνεπερείσας. Τοῦτ' ἔχων τὸ σχῆμα
λησῦς ἐν Δελφοῖς ἔστηκεν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν θαυμασάντων
ίλιστα καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ τὴν στρατηγίαν ἐκείνην.

XI. Λέγεται δὲ, τῆς τῶν Νεμείων πανηγύρεως ἐνεστώ-
ης, στρατηγοῦντα τὸν Φιλοποίμενα τὸ δεύτερον καὶ νενι-
ηκότα μὲν οὐ κάλαι τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην τότε δὲ σχο-
ν ἔγοντα διὰ τὴν ἑορτὴν πρῶτον μὲν ἐκβαῖξαι τοῖς Ἕλ-
σι κεκοσμημένην τὴν φάλαγγα καὶ κινουμένην, ὥσπερ
ίστο, τοὺς τακτικοὺς ῥυθμοὺς μετὰ τάχους καὶ ῥώμης,
ειτα κιθαρῳδῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὸ θέατρον παρελθεῖν
ντα τοὺς νεανίσκους ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς χλαμύσι καὶ
ῖς φοινικοῖς ὑποδύταις ἀκμάζοντάς τε τοῖς σώμασιν ἅπαν-
ς καὶ ταῖς ἡλικίαις παραλλήλους, αἰδῶ δ' πολλὴν πρὸς
ν ἄρχοντα καὶ φρόνημα νεανικὸν ὑποφαίνοντας ἐκ πολλῶν
ὶ παλαῶν ἀγώνων. Ἅρτι δ' αὐτῶν εἰσελθόντων κατὰ τύχην
λάδην τὸν κιθαρῳδὸν ᾄδοντα τοὺς Τιμοθέου Πέρσας
ρξασθαι·

Κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχω μέγαν Ἑλλάδι κόσμον·
α δὲ τῇ λαμπρότητι τῆς φωνῆς τοῦ περὶ τὴν ποίησιν
ου συμπαρίψαντος ἐπίβλεψιν γενέσθαι τοῦ θεάτρου πανδόθεν εἰς τὸν Φιλοποίμενα καὶ πρότερον μετὰ χαρᾶς, τῶν
λαίων τὸ παλαιὸν ἄξίωμα ταῖς ἐλπίσιν ἀναλαμβανόντων
ὶ τοῦ τότε φρονήματος ἐγγιστα τῷ θαῤῥεῖν γινομένων.

XII. Παρὰ δὲ τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους, ὥσπερ
παλοι τοὺς συνήθεις ἐπιβάτας ποθοῦντες, ἐὰν ἄλλον φέ-
σι, πτύρονται καὶ ξενοπαθοῦσιν, οὕτως ἡ δύναμις τῶν
ειῶν ἑτέρου στρατηγοῦντος ἠθύμει καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπά-
κουε καὶ μόνον ὀφθέντος εὐθὺς ὠρθη καὶ δραστήριος ἦν
ὶ τὸ θαῤῥεῖν, ἅτε δὴ καὶ τοὺς ἐναντίους αἰσθανόμενοι

πρὸς ἕνα τοῦτον τῶν στρατηγῶν ἀντιβλέπειν οὐ δυναμέ
νους, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τοὔνομα δεδοικότας
ὡς ἦν φανερὸν ἐξ ὧν ἔπραττον. Φίλιππος μὲν γὰρ ὁ τῶν
Μακεδόνων βασιλεὺς οἰόμενος, ἂν ἐκ ποδῶν ὁ Φιλοποίμη
γένηται, πάλιν ὑποπτήξειν αὐτῷ τοὺς Ἀχαιοὺς, ἔπεμψε
εἰς Ἄργος κρύφα τοὺς ἀναιρήσοντας αὐτόν· ἐκιγνωσθείσης
δὲ τῆς ἐπιβουλῆς παντάπασιν ἐξεμισήθη καὶ διεβλήθη πρὸς
Ἕλληνας. Βοιωτοὶ δὲ πολιορκοῦντες Μέγαρα καὶ λήψεσθαι
ταχέως ἐλπίζοντες, ἐξαίφνης λόγου προσεισόντος αὐτοῖς
ὡς οὐκ ἦν ἀληθὴς, Φιλοποίμενα βοηθοῦντα τοῖς πολεμίοις
μένοις ἐγγὺς εἶναι, τὰς κλίμακας ἀφέντες ἤδη προσηρμο
σμένας τοῖς τείχεσιν ᾤχοντο φεύγοντες. Νάβιδος δὲ τοῦ
μετὰ Μαχανίδαν τυραννοῦντος Λακεδαιμονίων Μεσσήνη
ἄφνω καταλαβόντος ἐτύγχανε μὲν ἰδιώτης ὢν τότε ὁ Φιλο
ποίμην καὶ δυνάμεως οὐδεμιᾶς κύριος· ἐπεὶ δὲ τὸν στρα
τηγοῦντα τῶν Ἀχαιῶν Λύσικπον οὐκ ἔπειθε βοηθεῖν τοῖς
Μεσσηνίοις ἀπολωλέναι νομιδῆ φάσκοντα τὴν πόλιν, ἤ
δον γεγονότων τῶν πολεμίων, αὐτὸς ἐβοήθει τοὺς ἐκπε
πολίτας ἀναλαβὼν οὔτε νόμον οὔτε χειροτονίαν περιμείνα
τας, ἀλλ' ὡς διὰ παντὸς ἄρχοντι τῷ κρείττονι κατὰ φύσι
ἑπομένους. Ἤδη δ' αὐτοῦ πλησίον ὄντος ἀκούσας ὁ Νάβ
οὐχ ὑπέστη, καίπερ ἐν τῇ πόλει στρατοπεδεύων, ἀλλ' ὑπε
δὺς διὰ πυλῶν ἑτέρων κατὰ τάχος ἀπῆγαγε τὴν δύνα
σύτυχίᾳ χρήσεσθαι δοκῶν, εἰ διαφύγοι· καὶ διέφυγε, Μ
σήνη δ' ἠλευθέρωτο.

XIII. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ καλὰ τοῦ Φιλοποίμενος. Εἰς Κρήτην αὖθις ἀποδημία Γορτυνίων δεηθέντων, ὡς σαινοντο πολεμούμενοι στρατηγῷ, διαβολὴν ἔσχεν, ὅτε πατρίδος αὐτοῦ πολεμουμένης ὑπὸ Νάβιδος ἀπῆν μαχῶν ἢ φιλοτιμούμενος ἀκαίρως πρὸς ἑτέρους. Ἐ συντόνως οὕτως ἐπολεμήθησαν Μεγαλοπολῖται κα χρόνον ἐκεῖνον, ὥστε τοῖς μὲν τείχεσιν ἐνοικεῖν, σ δὲ τοὺς στενωποὺς, περικεκομμένης τῆς χώρας καὶ τ λείμων σχεδὸν ἐν ταῖς πύλαις στρατοπεδευόντων. Ὁ σὶ πολεμῶν τηνικαῦτα καὶ στρατηγῶν διακόντιος ἐ τα παρεῖχε καθ' ἑαυτοῦ τοῖς ἐχθροῖς, ὡς ἀποδι τὸν οἶκοι πόλεμον. Ἦσαν δέ τινες οἱ λέγοντες, ἐπὶ

μῶν ἠρημένων ἄρχοντας, ἰδιώτην ὄντα τὸν Φιλοποίμε-
χρῆσαι τὴν ἑαυτοῦ σχολὴν ἐφ' ἡγεμονίᾳ δεηθεῖσι τοῖς
τυνίοις. Ἦν γὰρ ἀλλότριος σχολῆς καθάπερ ἄλλο τι χρῆ-
τὴν στρατηγικὴν καὶ πολεμικὴν ἀρετὴν ἔχειν διὰ παν-
ὲν χρήσει καὶ τριβῇ βουλόμενος, ὡς καὶ τῷ περὶ Πτο-
λίου ποτὲ ῥηθέντι τοῦ βασιλέως ἀπεδήλωσεν. Ἐπεῖνον
ἡγεμιαζόντων τινῶν ὡς εὖ μὲν ἐξασκοῦντα τὸ στρά-
μα καθ' ἡμέραν, εὖ δὲ γυμνάζοντα καὶ φιλοπόνως διὰ
ὅπλων τὸ σῶμα, „Καὶ τίς ἂν" ἔφη „βασιλέα θαυ-
μιεν ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας μὴ ἐπιδεικνύμενον, ἀλλὰ με-
ὄντα; " Χαλεπῶς δ' οὖν οἱ Μεγαλοπολῖται φέροντες ἐπὶ
ῳ καὶ προδεδόσθαι νομίζοντες ἐπεχείρησαν ἀποξενοῦν
όν· οἱ δ' Ἀχαιοὶ διεκώλυσαν Ἀρισταίνετον πέμψαντες
Μεγάλην πόλιν στρατηγὸν, ὃς, καίπερ ὢν διάφορος
Φιλοποίμενι περὶ τὴν πολιτείαν, οὐκ εἴασε τελεσθῆναι
καταδίκην. Ἐκ δὲ τούτου παροῤῥώμενος ὑπὸ τῶν πο-
ν ὁ Φιλοποίμην ἀπίστησε πολλὰς τῶν περιοικίδων κω-
λέγειν διδάξας, ὡς οὐ συντίλουν οὐδ' ἦσαν ἐξ
ἐκείνων· καὶ λεγούσαις ταῦτα φανερῶς συνηγωνίσα-
καὶ συγκατεστασίασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν Ἀχαιῶν. Ταῦτα
οὖν ὕστερον. Ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ συνεπολέμει τοῖς Γορ-
σιεῦσι, οὐχ ὡς Πελοποννήσιος ἀνὴρ καὶ Ἀρκὰς ἁπλοῦν τι
καὶ γενναῖον πόλεμον, ἀλλὰ τὸ Κρητικὸν ἦθος ἐνδὺς
τοῖς ἐκείνων σοφίσμασι καὶ δόλοις πλεκτείαις τε καὶ λο-
οῖς χρώμενος ἐπ' αὐτοὺς ταχὺ παῖδας ἀπέδειξεν ἀνόη-
καὶ πενὰ πρὸς ἐμπειρίαν ἀληθινὴν πανουργοῦντας.

XIV. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμασθεὶς καὶ λαμπρὸς παρὰ
ἐκεῖ πράξεων ἀνακομισθεὶς εἰς Πελοπόννησον εὗρε τὸν
Φίλιππον ὑπὸ τοῦ Τίτου καταπολεμηθέντα, τὸν δὲ
ιον ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων πολεμούμενον·
ὃν αὐθὶς αἱρεθεὶς ἄρχων καὶ ναυμαχίᾳ παραβαλόμενος
οῦ Ἐπαμεινώνδου καθεῖν ἔδοξε, πολὺ τῆς περὶ αὐτὸν
ῆς καὶ τῆς δόξης ἀφαιρεθεὶς ἐν τῇ θαλάσσῃ κάκιον
ναμένος. Πλὴν Ἐπαμεινώνδαν μὲν ἔνιοι λέγουσιν
ῶντα γεῦσαι τῶν κατὰ θάλασσαν ἀφιλειῶν τοὺς πολί-
ς, ὅπως αὐτῷ μὴ λάθωσιν ἀντὶ μονίμων ὁπλιτῶν κατὰ
κοντα ναῦται γενάμενοι καὶ διαφθαρέντες, ἄπρακτον

ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων ἀπελθεῖν ἠναγκάσθη. Φιλοτιμήν δὲ τὴν ἐν τοῖς πεζοῖς ἐπιστήμην καὶ διὰ θαλάττης ἀρκέσειν αὐτῷ πρὸς τὸ καλῶς ἀγωνίσασθαι πεπεισμένος ἔγνω τὴν ἄσκησιν ἡλίκον μέρος ἐστὶ τῆς ἀριστῆς καὶ πόσην ἐπὶ πάντα τοῖς ἐθισθεῖσι δύναμιν προστίθησιν. Οὐ γὰρ μόνον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ διὰ τὴν ἀπειρίαν ἔλαττον ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ ναῦν τινα, παλαιὰν μὲν, ἔνδοξον δὲ, δι' ἑτῶν τεσσαράκοντα κατασπάσας ἐπλήρωσεν, ὥστε μὴ στεγούσης κινδυνεῦσαι τοὺς πολίτας. Πρὸς ταῦτα γινώσκων καταφρονοῦντας αὐτοῦ τοὺς πολεμίους ὡς παντάπασι πεφευγότος ἐκ τῆς θαλάττης καὶ πολιορκοῦντας ὑπερηφάνως τὸ Γύθιον εὐθὺς ἐπέπλευσεν αὐτοῖς οὐ προσδοκῶσιν, ἀλλ' ἐκλελυμένοις διὰ τὴν νίκην· καὶ νυκτὸς ἐκβιβάσας τοὺς στρατιώτας καὶ προσαγαγὼν κῦρ ἐνῆκε ταῖς σκηναῖς καὶ τὸ στρατόπεδον κατέκαυσε καὶ πολλοὺς διέφθειρεν. Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, καθ' ὁδὸν ἐν δυσχωρίαις τισὶν ἄφνω τοῦ Νάβιδος ἐπιφανέντος αὐτῷ καὶ φοβήσαντος τοὺς Ἀχαιοὺς ἀνέλπιστον ἡγουμένους τὴν σωτηρίαν ἐκ τόπων χαλεπῶν καὶ γιγνόντων ὑποχειρίων τοῖς πολεμίοις, ὀλίγον χρόνον ἐπισχὼν καὶ περιλαβὼν ὄψει τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἐπέδειξε τὴν τακτικὴν τῶν ἄκρων τῆς πολεμικῆς τέχνης οὖσαν· οὕτω μικρὰ κινήσας τὴν ἑαυτοῦ φάλαγγα καὶ πρὸς τὰ καιρὸν μεθαρμόσας ἀθορύβως καὶ ῥᾳδίως διεκρούσατο τὴν ἀπορίαν καὶ προσβαλὼν τοῖς πολεμίοις τροπὴν ἰσχυρὰν ἐποίησεν. Ἐπεὶ δ' οὐ πρὸς τὴν πόλιν ἐώρα φεύγοντας, ἀλλὰ τῆς χώρας ἄλλον ἄλλῃ διασκιρτῶντα (ὑλώδης δὲ καὶ τριβουνος ἦν πᾶσα καὶ δύσεκπος ὑπὸ ῥείθρων καὶ φαράγγων) τὴν μὲν δίωξιν ἐκέσχε καὶ κατεστρατοπέδευσεν ἅτε φυγῆς ὄντος, τειχιζόμενος δὲ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς φυγῆς καθ' ἕνα καὶ δύο πρὸς τὴν πόλιν ὑπάξειν σκοταίους ἐλπίζει τοῖς περὶ τὸ ἄστυ ῥείθροις καὶ λόφοις πολλοὺς ἔχουσι ἐγχειρίδια τῶν Ἀχαιῶν. Ἐνταῦθα πλείστους ἀποθανεῖν συνέβη τῶν τοῦ Νάβιδος· ἅτε γὰρ οὐκ ἀθρόαν ποιούμενοι τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὡς ἑκάστοις αἱ φυγαὶ συνετύγχανον, ὥσπερ ὄρνιθες ἠλίσκοντο περὶ τὴν πόλιν εἰς τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας καταίροντες.

XV. Ἐπὶ τούτοις ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ἐκπεμπὶς

τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς θεάτροις φιλότιμον ὄντα τὸν Τί-
ῃσυχῇ παρελύπει· καὶ γὰρ ὡς Ῥωμαίων ὕπατος ἀν-
Ἀρκάδος ἠξίου θαυμάζεσθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν
αῖς εὐεργεσίαις ὑπερβάλλειν οὐ παρὰ μικρὸν ἡγεῖτο δι'
κηρύγματος ἐλευθερώσας τὴν Ἑλλάδα, ὅση Φιλίππῳ
Μακεδόσιν ἐδούλευσεν. Ἐκ δὲ τούτου καταλύεται μὲν
ος τῷ Νάβιδι τὸν πόλεμον, ἀποθνήσκει δὲ ὁ Νάβις
ἰτωλῶν δολοφονηθείς. Τεταραγμένης δὲ τῆς Σπάρτης
λοποίμην ἁρπάσας τὸν καιρὸν ἐπιπίπτει μετὰ δυνά-
· καὶ, τῶν μὲν ἀκόντων, τοὺς δὲ συμπείσας, προση-
ο καὶ μετεκόσμησεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν. Οὗ
ένου θαυμαστῶς μὲν εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς
ιτησάμενος αὐτοῖς ἀξίωμα πόλεως τηλικαύτης καὶ δύ-
ν· οὐ γὰρ ἦν μικρὸν Ἀχαΐας μέρος γενέσθαι τὴν Σπάρ-
ἀνέλαβε δὲ καὶ Λακεδαιμονίων τοὺς ἀρίστους φύλα-
ῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνον ἐλπίσαντας ἕξειν. Διὸ καὶ τὴν
δος οἰκίαν καὶ οὐσίαν ἐξαργυρισθεῖσαν καὶ γενομένην
ι καὶ ἑκατὸν ταλάντων ἐψηφίσαντο δωρεὰν αὐτῷ δοῦ-
ρεσβείαν ὑπὲρ τούτων πέμψαντες. Ἔνθα δὴ καὶ διε-
καθαρῶς ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ οὐ δοκῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἄριστος. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐβούλετο τῶν Σπαρ-
ῶν ἀνδρὶ τοιούτῳ διαλέγεσθαι περὶ δωροδοκίας, ἀλλὰ
κότες καὶ ἀναδυόμενοι προεβάλοντο τὸν ξένον αὐτοῦ
λαον. Ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ Τιμόλαος, ὡς ἦλθεν εἰς Με-
ν πόλιν, ἑστιαθεὶς παρὰ τῷ Φιλοποίμενι καὶ τὴν σε-
ητα τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς διαίτης
ὁ ἦθος ἐγγύθεν οὐδαμῇ προσιτὸν οὐδὲ εὐάλωτον ὑπὸ
άτων κατανοήσας ἀπεσιώπησε περὶ τῆς δωρεᾶς, ἑτέραν
να πρόφασιν τῆς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ ποιησάμενος ᾤχε-
ιών. Καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου πεμφθεὶς ταὐτὸ ἔπαθεν·
δ' ὁδῷ μόλις ἐντυχὼν ἐδήλωσε τὴν προθυμίαν τῆς
ος. Ὁ δὲ Φιλοποίμην ἡδέως ἀκούσας ἧκεν αὐτὸς εἰς
δαίμονα καὶ συνεβούλευσεν αὐτοῖς μὴ τοὺς φίλους καὶ
οὺς δεκάζειν, ὧν προῖκα τῆς ἀρετῆς ἔξεστιν ἀπολαύειν,
τοὺς πονηροὺς καὶ τὴν πόλιν ἐν τῷ συνεδρίῳ κατα-
ιάζοντας ὠνεῖσθαι καὶ διαφθείρειν, ἵνα τῷ λαβεῖν ἐπι-
σθέντες ἧττον ἐνοχλοῖεν αὐτοῖς· βέλτιον γὰρ εἶναι τῶν

ἐχθρῶν παραιρεῖσθαι τὴν παῤῥησίαν ἢ τῶν φίλων. Οὔτε μὲν ἦν πρὸς χρήματα λαμπρός.

XVI. Ἐπεὶ δὲ πάλιν τοὺς Λακεδαιμονίους νεωτερίζειν ἀκούσας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Διοφάνης ἐβούλετο καλάζειν, οἱ δ' εἰς πόλεμον καθιστάμενοι διετάραττον τὴν Πελοπόννησον, ἐπειρᾶτο πραΰνειν καὶ κατακαύειν τὸν Διοφάνη τῆς ὀργῆς ὁ Φιλοποίμην διδάσκων τὸν καιρὸν, ὃς Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως καὶ Ῥωμαίων ἐν τῇ Ἑλλάδι τηλικούτοις αἰωρουμένων στρατοπέδοις ἐκεῖσε χρὴ τὸν ἄρχοντα τὴν γνώμην ἔχειν, τὰ δ' οἰκεῖα μὴ κινεῖν, ἀλλὰ καὶ παριδεῖν τι καὶ παρακοῦσαι τῶν ἁμαρτανομένων. Οὐ προσέχοντος δὲ τοῦ Διοφάνους, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀκαρνικὴν ἐμβαλόντος ἅμα τῷ Τίτῳ καὶ βαδιζόντων εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν, ἀγανακτήσας ὁ Φιλοποίμην ἔργον οὐ νόμιμον οὐδ' ἀκηριβωμένον ἐν τῶν δικαίων, ἀλλὰ μέγα καὶ μεγάλῳ φρονήματι τολμήσας εἰς τὴν Λακεδαίμονα παρῆλθε καὶ τόν τε στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὸν ὕπατον τῶν Ῥωμαίων ἰδιώτης ὢν ἀπέλυσε, τὰς δ' ἐν τῇ πόλει ταραχὰς ἔπαυσε καὶ κατέστησε τοὺς Λακεδαιμονίους πάλιν εἰς τὸ κοινὸν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν. Χρόνῳ δ' ὕστερον ἐγκαλέσας τι τοῖς Λακεδαιμονίοις στρατηγῶν ὁ Φιλοποίμην τοὺς μὲν φυγάδας κατήγαγεν εἰς τὴν πόλιν, ὀγδοήκοντα δὲ Σπαρτιάτας ἀπέκτεινεν, ὡς Πολύβιός φησιν, ὡς δ' Ἀριστοκράτης, πεντήκοντα καὶ τριακοσίους, τὰ δὲ τείχη καθεῖλε, χώραν δὲ πολλὴν ἀποτεμόμενος προσένειμε τοῖς Μεγαλοπολίταις, ὅσοι δ' ἦσαν ὑπὸ τῶν τυράννων ἀποδεδειγμένοι πολῖται τῆς Σπάρτης, μετῴκισεν ἅπαντας ἀπάγων εἰς Ἀχαΐαν πλὴν τριχιλίων· τούτους δὲ ἀπωθοῦντας καὶ μὴ βουλομένους ἀπελθεῖν ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἐπώλησεν, εἶθ' οἷον ἐφυβρίζων ἀπὸ τῶν χρημάτων τούτων ἐν Μεγαλοπόλει στοὰν ᾠκοδόμησεν. Ἐμπικράνας δὲ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρ' ἀξίαν πεπραγόσιν ἐπεμβαίνων τὸ περὶ τὴν πολιτείαν ἔργον ὠμότατον ἐξειργάσατο καὶ παρανομώτατον· ἀνεῖλε γὰρ καὶ διέφθειρε τὴν Λυκούργειον ἀγωγὴν ἀναγκάσας τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐφήβους τὴν Ἀχαϊκὴν ἀντὶ τῆς πατρίου παιδείαν μεταλαβεῖν ὡς οὐδέποτε μικρὸν ἐν τοῖς Λυκούργου νόμοις φρονήσοντας. Τότε μὲν οὖν ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων ὥσπερ νεῦρα τῆς πόλεως ἀπεκόπη

ενι παρασχόντες ἐγένοντο χειροήθεις καὶ τα-
ῳ δ' ὕστερον αἰτησάμενοι παρὰ Ῥωμαίων τὴν
ἔφυγον πολιτείαν, ἀνέλαβον δὲ καὶ κατεστή-
ίτριον, ὡς ἦν ἀνυστὸν ἐκ κακῶν καὶ φθορᾶς

Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Ἀντίοχον ἐν τῇ Ἑλ-
πόλεμος, ἦν μὲν ἰδιώτης ὁ Φιλοποίμην· ὁρῶν
γον αὐτὸν ἐν Χαλκίδι καθήμενον περὶ γαμετῶν
ν ἔρωτας οἱ καθ' ὥραν σχολάζοντα, τοὺς δὲ
ταξίᾳ πολλῇ καὶ χωρὶς ἡγεμόνων ἐν ταῖς πό-
ἵνους καὶ τρυφῶντας, ἤχθετο μὴ στρατηγῶν
ιαῖων καὶ Ῥωμαίοις ἔλεγε φθονεῖν τῆς νίκης.
ν" ἔφη „στρατηγῶν ἐν τοῖς καπηλείοις κατέ-
ς πάντας." Ἐπεὶ δὲ νικήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι
ἐνεφύοντο τοῖς Ἑλληνικοῖς μᾶλλον ἤδη καὶ
ο τῇ δυνάμει τοὺς Ἀχαιούς, ὑποκατακλινομέ-
ῶν δημαγωγῶν ἡ δ' ἰσχὺς ἐπὶ πάντα πολλὴ με-
ινος ἐχώρει καὶ τὸ τέλος ἐγγὺς ἦν, εἰς ὃ τὴν
ιφιφερομένην ἐξικέσθαι, καθάπερ ἀγαθὸς κυ-
ὸς κῦμα διερειδόμενος ὁ Φιλοποίμην τὰ μὲν ἐν-
παρείκειν ἠναγκάζετο τοῖς καιροῖς, περὶ δὲ
ν διαφερόμενος τοὺς τῷ λέγειν καὶ πράττειν
τισκῶν ἐπειρᾶτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀρι-
τοῦ Μεγαλοπολίτου δυναμένου μὲν ἐν τοῖς
τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀεὶ θεραπεύοντος καὶ τοὺς
οἰομένου δεῖν ἀναντιοῦσθαι μηδ' ἀχαριστεῖν
ῷ συνεδρίῳ, λέγεται τὸν Φιλοποίμενα σιωπῇν
βαρέως φέρειν, τέλος δὲ ὑπ' ὀργῆς δυσανασχε-
τὸν Ἀρισταίνετον εἰπεῖν· „Ὦ ἄνθρωπε τι σπεύ-
ρωμένην τῆς Ἑλλάδος ἐκιδεῖν;" Μανίου δὲ
ὑπάτου νενικηκότος μὲν Ἀντίοχον, αἰτουμέ-
τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως ἐάσωσι τοὺς Λακεδαιμο-
ς κατελθεῖν, καὶ Τίτου ταὐτὰ τῷ Μανίῳ πε-
δων ἀξιοῦντος, διεκώλυσεν ὁ Φιλοποίμην οὐ
πολεμῶν, ἀλλὰ βουλόμενος δι' αὐτοῦ καὶ τῶν
ὰ μὴ Τίτου μηδὲ Ῥωμαίων χάριτι, τοῦτο πρα-
στρατηγῶν εἰς τοὐκεῖθεν αὐτὸς κατήγαγε τοὺς

φυγάδας. Οὕτως εἶχέ τι πρὸς τὰς ἐξουσίας ὑπὸ φρονήματος ὀξέως καὶ φιλόνεικον.

XVIII. Ἤδη δὲ γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομηκοστὸν, ὄχθον δὲ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγῶν ἤλπιζεν οὐ μόνον ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ἀπολέμως διάξειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ βίου τὸ λοιπὸν αὐτῷ μεθ' ἡσυχίας καταβιῶναι τὰ πράγματα παρέξειν· ὡς γὰρ αἱ νόσοι ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις συνακμαραίνεσθαι δοκοῦσιν, οὕτως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἐπιλιποῦσης τῇ δυνάμεως ἔλεγε τὸ φιλόνεικον. Οὐ μὴν ἀλλὰ Νέμεσίς τις ὥσπερ ἀθλητὴν εὐθρομοῦντα πρὸς τέρμασι τοῦ βίου κατέβαλε. Λέγεται γὰρ ἔν τινι συλλόγῳ τῶν παρόντων ἑκατόντων ἄνδρα δεινὸν εἶναι δοκοῦντα περὶ στρατηγίαν εἰπεῖν τὸν Φιλοποίμενα· „Καὶ πῶς ἄξιον ἐκείνου λόγον ἔχειν τῷ ἀνδρὶ, ὅστις ἤδη ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων;" Μεθ' ἡμέρας δ' ὀλίγας Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος, ἄνθρωπος ἰδίᾳ τι τῷ Φιλοποίμενι προσκεκρουκὼς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκαχθὴς διὰ πονηρίαν καὶ ἀκολασίαν, τήν τε Μεσσήνην ἀπέστησε τῶν Ἀχαιῶν καὶ κώμην τὴν καλουμένην Κολωνίδα προσηγγέλθη μίλλων καταλαμβάνειν. Ὁ δὲ Φιλοποίμην ἔτυχε μὲν ἐν Ἄργει πυρέσσων, πυθόμενος δὲ ταῦτα συνέτεινεν εἰς Μεγάλην πόλιν ἡμέρᾳ μιᾷ σταδίους πλείονας ἢ τετρακοσίους· κἀκεῖθεν εὐθὺς ἐβοήθει τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβών, οἵπερ ἦσαν ἐνδοξότατοι μὲν τῶν πολιτῶν, νέοι δὲ κομιδῇ, δι' εὐνοιαν τοῦ Φιλοποίμενος καὶ ζῆλον ἐθέλοντες συστρατεύοντες. Ἐπασάμενοι δὲ πρὸς τὴν Μεσσήνην καὶ περὶ τὸν Εὐάνδρου λόφον ἀπαντῶντι τῷ Δεινοκράτει συμπεσόντες ἐκεῖνον μὲν ἐτρέψαντο, τῶν δὲ πεντακοσίων, οἳ τὴν χώραν Μεσσηνίων παρεφύλαττον ἐξαίφνης ἐπιφερομένων καὶ τῶν πρότερον ἠτημένων, ὡς τούτους κατεῖδον, αὖθις ἀνὰ τοὺς λόφους ἀθροιζομένων δείσας ὁ Φιλοποίμην κυκλωθῆναι καὶ τῶν ἱππέων φειδόμενος ἀνεχώρει διὰ τόπων χαλεπῶν αὐτὸς αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἀντεξελαύνων τοῖς πολεμίοις καὶ ὅλως ἐπιεικόμενος ἐφ' ἑαυτὸν, οὐ τολμώντων ἀντεμβαλεῖν ἐκείνων, ἀλλὰ πρανγαῖς περιδρομαῖς χρωμένων ὄπωθεν. Ἐφιστάμενος οὖν πολλάκις διὰ τοὺς νεαγίσκους καὶ καθ' ἕνα παρακάμπτων ἔλαθεν ἐν πολλοῖς ἀκμονωθεὶς πολεμίοις. Καὶ συνέμιξεν μὲν εἰς χεῖρας οὐδεὶς ἐτόλμησεν αὐτῷ, πόῤῥωθεν δὲ βαλλό-

ε καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία κτερώδη καὶ παράκρη-
χαλεπῶς μενεχειρίζετο καὶ κατέξαινε τὸν ἵππον. Αὐτῷ
μὲν γῆρας ὑπ' ἀσκήσεως πολλῆς ἐλαφρὸν ἦν καὶ πρὸς
ν ἐμπόδιον εἰς τὸ σωθῆναι, τότε δὲ καὶ διὰ τὴν ἀσθέ-
τοῦ σώματος ἐνδεοῦς γεγονότος καὶ διὰ τὴν ὀδοιπο-
κατακόπου βαρὺν ὄντα καὶ δυσκίνητον ἤδη σφαλεὶς ὁ
ε εἰς τὴν γῆν κατέβαλεν. Σκληροῦ δὲ τοῦ πτώματος
ίνου καὶ τῆς κεφαλῆς παθούσης ἔκειτο πολὺν χρόνον
δος, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους τεθνάναι δόξαντας αὐ-
ιχειρεῖν στρέφειν τὸ σῶμα καὶ σκυλεύειν. Ἐπεὶ δὲ
σφαλὴν ἐπάρας διέβλεψεν, ἀθρόοι περικεισόντες ἀπέ-
ον αὐτοῦ τὰς χεῖρας ὄπισθεν καὶ δήσαντες ἦγον ὕβρει
νοι πολλῇ καὶ λοιδορίᾳ κατ' ἀνδρὸς οὐδ' ὄναρ ἄν ποτε
ὴν ὑπὸ Δεινοκράτους ταῦτα προσδοκήσαντος.

IX. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τῇ μὲν ἀγγελίᾳ θαυμαστῶς ἐκ-
ντες ἠθροίζοντο περὶ τὰς πύλας· ὡς δ' εἶδον ἐλκόμε-
ὸν Φιλοποίμενα παρ' ἀξίαν τῆς τε δόξης καὶ τῶν ἔμ-
ὧν ἔργων καὶ τροπαίων, ἠλέησαν οἱ πλεῖστοι καὶ συν-
σαν, ὥστε καὶ δακρῦσαι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐκφλαυ-
σύναμιν ὡς ἄπιστον καὶ τὸ μηδὲν οὖσαν. Οὕτω δὲ κα-
ρὸν εἰς πολλοὺς φιλάνθρωπος ἐχώρει λόγος, ὡς μνη-
εῖον εἴη τῶν πρόσθεν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας,
ίδωκαν αὐτοῖς Νάβιν ἐξελάσας τὸν τύραννον. Ὀλίγοι
ν, οἳ τῷ Δεινοκράτει χαριζόμενοι στρεβλοῦν τὸν ἄν-
καὶ κτείνειν ἐκέλευον ὡς βαρὺν πολέμιον καὶ δυσμείλι-
αὐτῷ τι Δεινοκράτει φοβερώτερον, εἰ διαφύγοι καθυ-
ένος ὑπ' αὐτοῦ καὶ γεγονὼς αἰχμάλωτος. Οὐ μὴν ἁλι-
βίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον Θησαυρὸν, οἴκημα
ιον οὔτε πνεῦμα λαμβάνον οὔτε φῶς ἔξωθεν οὔτε
ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμε-
ντεῦθα κατέθεντο καὶ τὸν λίθον ἐπιῤῥάξαντες ἄν-
ύκλους κύκλῳ περιέστησαν. Οἱ δ' ἵππεῖς τῶν Ἀχαι-
τῆς φυγῆς ἀναλαβόντες αὐτοὺς, ὡς οὐδαμοῦ φανε-
ὁ Φιλοποίμην, ἀλλ' ἐδόκει τεθνάναι, πολὺν μὲν χρό-
έστησαν ἀνακαλούμενοι τὸν ἄνδρα καὶ διαδιδόντες
ος λόγον, ὡς αἰσχρὰν σωτηρίαν καὶ ἄδικον σώζονται
ενοι τοῖς πολεμίοις τὸν στρατηγὸν ἀφειδήσαντα τοῦ

ζῆν δι' αὐτοὺς, ἔπειτα προϊόντες ἅμα καὶ πολυπραγμονοῦντες ἐπύθοντο τὴν σύλληψιν αὐτοῦ καὶ διήγγελλον εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν. Οἱ δὲ συμφορὰν ποιούμενοι μεγάλην ἀπαιτεῖν μὲν ἔγνωσαν τὸν ἄνδρα παρὰ τῶν Μεσσηνίων προσβειαν πέμψαντες, αὐτοὶ δὲ παρεσκευάζοντο στρατεύειν.

XX. Οὗτοι μὲν οὖν ταῦτ' ἔπραττον. Ὁ δὲ Δεινοκράτης μάλιστα τὸν χρόνον ὡς σωτήριον τῷ Φιλοποίμενι δεδεικὼς καὶ φθάσαι τὰ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν βουλόμενος, ἐπὶ νὺξ ἐπῆλθε καὶ τὸ πλῆθος ἀπεχώρησε τῶν Μεσσηνίων, ἀνοίξας τὸ δεσμωτήριον εἰσέπεμψε δημόσιον οἰκέτην φάρμακον κομίζοντα προσενεγκεῖν καὶ παραστῆναι, μέχρις ἂν ἐκπίῃ, κελεύσας. Ἔτυχε μὲν οὖν ἐν τῷ χλαμυδίῳ κατακείμενος οὐ καθεύδων, ἀλλὰ λύπῃ καὶ θορύβῳ κατεχόμενος, ἰδὼν δὲ φῶς καὶ παρεστῶτα πλησίον τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα τὴν κύλικα τοῦ φαρμάκου συναγαγὼν μόλις ἑαυτὸν ὑπ' ἀσθενείας ἀνεκάθισε καὶ δεξάμενος ἠρώτησεν, εἴ τι περὶ τῶν ἱππέων καὶ μάλιστα Λυκόρτα πεπυσμένος ἐστίν. Εἰπόντος δὲ τἀνθρώπου, διαπεφευγέναι τοὺς πολλοὺς, ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ καὶ διαβλέψας πρᾴως πρὸς τὸν ἄνθρωπον „Εὖ λέγεις" εἶπεν „εἰ μὴ πάντα κακῶς πεπράγαμεν" ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν μηδὲ φθεγξάμενος ἐξέπιε καὶ πάλιν αὐτὸν ἀπέκλινεν οὐ πολλὰ πράγματα τῷ φαρμάκῳ παρασχὼν, ἀλλ' ἀποσβεσθεὶς ταχὺ διὰ τὴν ἀσθένειαν.

XXI. Ὡς οὖν ὁ περὶ τῆς τελευτῆς λόγος ἧκεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν κοινὴ κατήφεια καὶ πένθος εἶχεν, οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ μετὰ τῶν προβούλων συνελθόντες εἰς Μεγάλην πόλιν οὐδ' ἡντινοῦν ἀναβολὴν ἐποιήσαντο τῆς τιμωρίας, ἀλλ' ἑλόμενοι στρατηγὸν Λυκόρταν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐνέβαλον καὶ κακῶς ἐποίουν τὴν χώραν, ἄχρις οὗ συμφρονήσαντες ἐδέξαντο τοὺς Ἀχαιούς. Καὶ Δεινοκράτης μὲν αὐτὸς αὑτὸν φθάσας διεχρήσατο, τῶν δ' ἄλλων ὅσοις μὲν ἀνελεῖν ἔδοξε Φιλοποίμενα δι' αὐτῶν ἀπέθνησκον, ὅσοις δὲ καὶ βασανίσαι, τούτους ἐν αἰτίαις ποιούμενος συνελάμβανεν ὁ Λυκόρτας. Τὸ δὲ σῶμα καύσαντες αὐτοῦ καὶ τὰ λείψανα συνθέντες εἰς ὑδρίαν ἀνεζεύγνυσαν, οὐκ ἀτάκτως οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπινίκιον πομπήν τινα ἅμα ταῖς ταφαῖς μίξαντες. Ἦν μὲν γὰρ ἐστεφανωμένους ἰδεῖν, ἦν δὲ τοὺς

ὺς καὶ δακρύοντας, ἦν δὲ τοὺς ἐχθροὺς δεσμίους ἀγο-
ις. Αὐτὴν δὲ τὴν ὑδρίαν ὑπὸ πλήθους ταινιῶν τε καὶ
ἄνων μόλις ὁρωμένην ἐνόμιζεν ὁ τοῦ στρατηγοῦ τῶν
ῦν παῖς Πολύβιος καὶ περὶ αὐτὸν οἱ πρῶτοι τῶν Ἀχαιῶν.
στρατιῶται ὡπλισμένοι μὲν αὐτοὶ, τοῖς δ' ἵπποις κε-
μένοις ἑπηκολούθουν οὔτε, οἷον ἐπὶ πένθει τοσούτῳ,
ρεῖς οὔτε τῇ νίκῃ γαυριῶντες. Ἐκ δὲ τῶν διὰ μέσου
ον καὶ κωμῶν ἅπαντες ὥσπερ αὐτὸν ἀπὸ στρατείας
όντα δεξιούμενοι τῆς ὑδρίας ἐφήπτοντο καὶ συμπροῆ-
ις Μεγάλην πόλιν. Ὡς οὖν συνανεμίχθησαν αὐτοῖς οἱ
ὑτεροι μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, ὀλοφυρμὸς ἤδη διὰ
ς ἐχώρει τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν πόλιν ἐπικοθοῦ-
ὸν ἄνδρα καὶ βαρέως φέρουσαν οἰομένην συναποβεβλη-
τὸ πρωτεύειν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς. Ἑτάφη μὲν οὖν, ὡς
ἐνδόξως καὶ περὶ τὸ μνημεῖον αὐτοῦ οἱ τῶν Μεσση-
αίχμάλωτοι κατελεύσθησαν. Οὐσῶν δὲ πολλῶν μὲν εἰ-
ν αὐτοῦ, μεγάλων δὲ τιμῶν, ἃς αἱ πόλεις ἐψηφίσαντο,
ίος ἀνὴρ ἐν τοῖς περὶ Κόρινθον ἀτυχήμασι τῆς Ἑλ-
ἐπεχείρησεν ἀνελεῖν ἁπάσας καὶ διώκειν αὐτὸν ἐν-
ήμενος, ὥσπερ ἔτι ζῶντα, Ῥωμαίοις πολέμιον καὶ κα-
ν γενέσθαι. Λόγων δὲ λεχθέντων καὶ Πολυβίου πρὸς
νοφάντην ἀντεπόντος οὔθ' ὁ Μόμμιος οὔτε οἱ πρέ-
ὑπέμειναν ἀνδρὸς ἐνδόξου τιμὰς ἀφανίσαι, καίπερ οὐκ
τοῖς περὶ Τίτον καὶ Μάνιον ἐναντιωθέντος, ἀλλὰ τῆς
τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνοι καὶ τὸ καλὸν, ὡς ἔοικε, τοῦ λυ-
ῶς διώριζον ὀρθῶς καὶ προσηκόντως τοῖς μὲν ὠφελοῦ-
θὸν καὶ χάριν παρὰ τῶν εὖ παθόντων, τοῖς δ' ἀγα-
ιμὴν ὀφείλεσθαι παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀεὶ νομίζοντες.
περὶ Φιλοποίμενος.

Ὃν δὲ παραβάλλομεν αὐτῷ, Τίτος Κοΐντιος Φλαμινῖνος,
λέαν μὲν ὁποῖος ἦν, πάρεστι θεάσασθαι τοῖς βουλομέν
πὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ χαλκῆς εἰκόνος, ἣ κεῖται παρὰ τὸν μ
κν Ἀπόλλωνα τὸν ἐκ Καρχηδόνος ἀντικρὺ τοῦ ἱππο
ράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπιγεγραμμένη· τὸ δ' ἦθος ὀξὺς
ιται γενέσθαι καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς χάριν, οὐ μὴ
ιοίως, ἀλλ' ἐλαφρὸς μὲν ἐν τῷ πολάζειν καὶ οὐκ ἐκίμενο
ρὸς δὲ τὰς χάριτας τελεσιουργὸς καὶ τοῖς εὐεργετηθεῖσι δ
αντὸς, ὥσπερ εὐεργέταις, εὔνους καὶ πρόθυμος, ὡς κα
στα τῶν πεπραγμάτων, τοὺς εὖ πεπονθότας ὑπ' αὐτοῦ περ
τειν ἀεὶ καὶ σώζειν. Φιλοτιμότατος δὲ καὶ φιλοδοξότατο
ν ἐβούλετο τῶν ἀρίστων καὶ μεγίστων πράξεων αὐτουρ
ὸς εἶναι καὶ τοῖς δεομένοις εὖ παθεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς π
ιῆσαι δυναμένοις ἔχαιρε, τοὺς μὲν ὕλην τῆς ἀρετῆς, τοὺ
ὥσπερ ἀντιπάλους πρὸς δόξαν ἡγούμενος. Παιδευθεὶς δ
πιδείαν τὴν διὰ τῶν ἐθῶν τῶν στρατιωτικῶν, πολλοὺς τ
καὶ μεγάλους τῆς Ῥώμης ἀγωνιζομένης ἀγῶνας καὶ τῶ
ων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ στρατεύεσθαι στρατηγεῖν δεδο
ομένων, πρῶτον μὲν ἐν τῷ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ χιλίαρ

ν καὶ ἀγορανομίαν, εὐθὺς αὐτὸν ὑπατείας ἀξιοῦν-
κτῆσι τοὺς ἀπὸ τῶν κληρουχιῶν ἔχων προθύμους. Τῶν
ρὶ Φούλβιον καὶ Μάλλιον δημάρχων ἐνισταμένων καὶ
ν εἶναι λεγόντων ἄνδρα νέον εἰς τὴν μεγίστην ἀρχὴν
ἐζεσθαι παρὰ τοὺς νόμους, οἷον ἀτέλεστον ἔτι τῶν
ων ἱερῶν καὶ μυστηρίων τῆς πολιτείας, ἡ μὲν σύγκλη-
κίδωκε τῷ δήμῳ τὴν ψῆφον, ὁ δὲ δῆμος ἀπέδειξεν
ὕπατον μετὰ Σέξτου Αἰλίου, παίπερ οὔπω τριάκοντα
γονότα. Κλήρῳ δὲ λαγχάνει τὸν πρὸς Φίλιππον καὶ
δόνας πόλεμον εὐτυχίᾳ τινὶ τῶν Ῥωμαίων συλλαχών
μασι καὶ ἀνθρώποις οὐ πάντα πολέμῳ καὶ βίᾳ χρω-
διομένοις ἄρχοντος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ ὁμιλίᾳ μᾶλλον
ίμοις. Φιλίππῳ γὰρ ἦν στόμωμα μὲν εἰς μάχην ἀπο-
ἡ Μακεδόνων ἀρχή, ῥώμη δὲ πολέμου τριβὴν ἔχοντος
ορηγία καὶ καταφυγὴ καὶ ὄργανον ὅλως τῆς φάλαγγος
Ἑλλήνων δύναμις, ὧν μὴ διαλυθέντων ἀπὸ τοῦ Φι-
μιᾶς μάχης οὐκ ἦν ἔργον ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος. Ἡ
λὰς οὔπω πολλὰ συνενηνεγμένη Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τότε
ον ἐπιμιγνυμένη ταῖς πράξεσιν, εἰ μὴ φύσει τε χρη-
ἦν ὁ ἄρχων καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ χρώμενος, ἐν-
ωντί τε προσῆν πιθανότης καὶ πραότης ἐντυγχανομέ-
τόνος πλεῖστος ὑπὲρ τῶν δικαίων, οὐκ ἂν οὕτω ῥᾳ-
ἀντὶ τῶν συνήθων ἀλλόφυλον ἀρχὴν ἠγάπησε. Ταῦτα
ὖν ἐκ τῶν πράξεων αὐτοῦ δηλοῦται.

II. Πυνθανόμενος δ' ὁ Τίτος τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ στρα-
γούς, τοῦτο μὲν Σουλπίκιον, τοῦτο δὲ Πόπλιον, ὀψὲ τῆς
ἐμβαλόντας εἰς Μακεδονίαν καὶ τοῦ πολέμου βραδέως
ένους κατατετρίφθαι τοπομαχοῦντας καὶ διαπληκτιζο-
ς ἀκροβολισμοῖς ὑπὲρ ὁδῶν καὶ σιτολογίας πρὸς τὸν
κον, οὐκ ᾤετο δεῖν, ὥσπερ ἐκεῖνοι καταναλώσαντες
τὸν ἐνιαυτὸν ἐν τιμαῖς καὶ πολιτείαις ὕστερον ἐξώρ-
ἐπὶ τὰς στρατείας, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐν τιμαῖς καὶ πο-
ις ἐνιαυτὸν ἐπικερδᾶναι τῇ ἀρχῇ, τὸν μὲν ὑπατεύσας,
πολεμήσας, ἀλλ' ὁμοῦ φιλοτιμούμενος ἐνεργὸν τῷ πο-
τῆς ἀρχὴν παρασχεῖν τὰς μὲν ἐν τῇ πόλει τιμὰς καὶ
ρίας ἀφῆκεν, αἰτησάμενος δὲ παρὰ τῆς βουλῆς τὸν
όν αὐτοῦ Λεύκιον ἄρχοντα νεῶν συστρατεύειν καὶ τῶν

μετὰ Σκηπίωνος ἐν Ἰβηρίᾳ μὲν Ἀσδρούβαν, ἐν Λιβύῃ δ' Ἀννίβαν αὐτὸν καταμεμαχημένων τοὺς ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύμους ἀναλαβὼν ὥσπερ στόμωμα, τρισχιλίους γενομένους, εἰς τὴν Ἤπειρον ἀσφαλῶς διεπέρασε. Καὶ τὸν Πόπλιον εὑρὼν μετὰ τῆς δυνάμεως ἀντιστρατοπεδεύοντα τῷ Φιλίππῳ τὰς περὶ τὸν Ἄψον ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ στενὰ φυλάττοντι πολὺν ἤδη χρόνον, οὐδὲν δὲ περαίνοντα διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν χωρίων, παρέλαβε τὸ στράτευμα καὶ τὸν Πόπλιον ἀποπέμψας κατεσκέπτετο τοὺς τόπους. Εἰσὶ δ' ὀχυροὶ μὲν οὐχ ἧττον τῶν περὶ τὰ Τέμπη, κάλλη δὲ δένδρων, ὡς ἐκεῖνοι, χλωρότητα ὕλης καὶ διατριβὰς καὶ λειμῶνας ἡδεῖς οὐκ ἔχουσι· ὀρῶν δὲ μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἑκατέρωθεν εἰς μίαν φάραγγα μεγίστην καὶ βαθεῖαν συμφερομένων ἐμπίπτων ὁ Ἄψος καὶ σχῆμα καὶ τάχος ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Πηνειόν, τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν ἀποκρύπτων ὑπώρειαν, ἐκτομὴν δὲ κρημνώδη καὶ στενὴν παρὰ τὸ ῥεῖθρον ἀπολείπων ἀτραπόν, οὐδὲ ἄλλως ῥᾳδίαν στρατεύματι διελθεῖν, εἰ δὲ καὶ φυλάττοιτο, παντελῶς ἄπορον.

IV. Ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Τίτον ἄγειν κύκλῳ διὰ τῆς Δασσαρήτιδος κατὰ Λύγκον εὔπορον ὁδὸν καὶ ῥᾳδίαν ἐγχειροῦντες· ὁ δὲ δεδοικώς, μὴ πόρρω θαλάττης ἐμβαλὼν ἑαυτὸν εἰς τόπους γλίσχρους καὶ σπειρομένους πονηρῶς, τοῦ Φιλίππου φυγομαχοῦντος, ἀπορήσῃ σιτίων καὶ πάλιν ἄπρακτος, ὥσπερ ὁ πρὸ αὐτοῦ στρατηγός, ἀναχωρεῖν ἀναγκασθῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔγνω προσβαλὼν ἀνὰ κράτος διὰ τῶν ἄκρων βιάσασθαι τὴν πάροδον. Ἐπεὶ δὲ τὰ ὄρη τοῦ Φιλίππου τῇ φάλαγγι κατέχοντος, ἐκ τῶν πλαγίων πανταχόθεν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀκοντίων καὶ τοξευμάτων φερομένων, πληγαὶ μὲν ἐγίνοντο καὶ ἀγῶνες ὀξεῖς καὶ νεκροὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπιπτον, οὐδὲν δὲ τοῦ πολέμου πέρας ἐφαίνετο, προσῆλθον ἄνθρωποι τῶν αὐτόθι νεμόντων φράζοντες τινὰ κύκλωσιν ἀμελουμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων, ᾗ τὸν στρατὸν ἄξειν ὑπισχνοῦντο καὶ καταστήσειν μάλιστα τριταῖον ἐπὶ τῶν ἄκρων· γνώστην δὲ τῆς πίστεως παρείχοντο καὶ βεβαιωτὴν Χάροπα τὸν Μαχάτα, πρωτεύοντα μὲν Ἠπειρωτῶν, εὔνουν δὲ Ῥωμαίοις ὄντα καὶ κρύφα φόβῳ Φιλίππου συναγωνιζόμενον. Ὧι πιστεύσας ὁ Τίτος ἐκπέμ-

ιρχον ἕνα πεζοὺς ἔχοντα τετρακισχιλίους καὶ ἱππεῖς
ους. Ἡγοῦντο δ' οἱ νομεῖς ἐκεῖνοι δεδεμένοι· καὶ
ἡμέρας ἀνεπαύοντο κοίλους προβαλλόμενοι καὶ ὑλώ-
πους, ὥδευον δὲ νύκτωρ πρὸς τὴν σελήνην· καὶ γὰρ
ιηνος. Ὁ δὲ Τίτος τούτους ἀποστείλας τὰς μὲν ἄλ-
ρας διανίπανε τὸν στρατὸν, ὅσα μὴ περισπᾷν τοῖς
ιεμοῖς τοὺς πολεμίους, καθ' ἣν δ' ἔμελλον ὑπερ-
θαι τῶν ἄκρων οἱ περιιόντες, ἅμ' ἡμέρᾳ πᾶν μὲν
ἂν δὲ γυμνητικὸν ὅπλον ἐπίνει· καὶ τριχῇ νείμας
αμιν αὐτὸς μὲν εἰς τὸ στενώτατον παρὰ τὸ ῥεῖθρον
ἐνῆγε τὰς σπείρας βαλλόμενος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων
ελεπόμενος τοῖς ἀπαντῶσι περὶ τὰς δυσχωρίας, τῶν
ν ἐκατέρωθεν ἅμα πειρωμένων ἀμιλλᾶσθαι καὶ ταῖς
σιν ἐμφυομένων προθύμως ὅ τε ἥλιος ἀνέσχε καὶ
νὺ βέβαιος, ἀλλ' οἷον ὄρθριος ὁμίχλη πόῤῥωθεν ἀνα-
καὶ διαφαινόμενος τοὺς μὲν πολεμίους ἐλάνθανε, κα-
ν γὰρ ἦν αὐτοῖς, ἤδη τῶν ἄκρων ἐχομένων, οἱ δὲ
δόξαν ἔσχον ἀμφίβολον ἐν ἀγῶνι καὶ πόνῳ τὴν
ρὸς τὸ βουλόμενον λαμβάνοντες. Ἐπεὶ δὲ μᾶλλον
ανος καὶ διαμελαίνων τὸν ἀέρα καὶ πολὺς ἄνω χω-
λοῦτο πυρσὸς εἶναι φίλιος, οἱ μὲν ἀλαλάξαντες ἐκί-
ῤῥωμένως καὶ συνέστελλον εἰς τὰ τραχύτατα τοὺς
ους, οἱ δ' ὄπισθεν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἀντηλάλαξαν.
Φυγὴ μὲν οὖν ἦν εὐθὺς ὀξεῖα πάντων, ἔπεσον δὲ
ν οὐ πλείους· ἀφῃροῦντο γὰρ αἱ δυσχωρίαι τὴν
Χρήματα δὲ καὶ σκηνὰς καὶ θεράποντας οἱ Ῥωμαῖοι
αντες ἐκράτουν τῶν στενῶν καὶ διῴδευον τὴν
οὕτω κοσμίως καὶ μετ' ἐγκρατείας τοσαύτης, ὥστε
λίαν καὶ τῆς θαλάσσης μακρὰν ὄντας αὐτοὺς καὶ
ήνιον εἶτον μὴ μεμετρημένους οὐδ' εὐπορουμένους
ἐπέχεσθαι τῆς χώρας ἀμφιλαφεῖς ὠφελείας ἐχού-
γὰρ Τίτος πανθαμόνιος τὸν Φίλιππον, ὡς ὅμοια
ι τὴν Θετταλίαν διερχόμενος τοὺς μὲν ἀνθρώπους
τόλεων ἀνίστησιν εἰς τὰ ὄρη, τὰς δὲ πόλεις κατα-
ι, τῶν δὲ χρημάτων τὰ λειπόμενα διὰ πλῆθος ἢ
μαγὴν προτίθεται τρόπον τινὰ τῆς χώρας ἐξιστά-
ὴ Ῥωμαίοις, ἐφιλοτιμεῖτο καὶ παρεπάλει τοὺς στρα-

τιώτας ὥσπερ οἰκείας καὶ παρακεχωρημένης κηδομένους βαδίζειν. Καὶ μέντοι καὶ παρεῖχεν αὐτοῖς τὰ γινόμενα τῆς εὐταξίας αἴσθησιν εὐθύς. Προσεχώρουν μὲν γὰρ αἱ πόλεις ἀψαμένοις Θετταλίας, οἱ δ' ἐντὸς Πυλῶν Ἕλληνες ἐπόθουν καὶ διεπτόηντο ταῖς ὁρμαῖς πρὸς τὸν Τίτον· Ἀχαιοὶ δὲ τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἀπειπάμενοι πολεμεῖν ἐψηφίσαντο μετὰ Ῥωμαίων πρὸς αὐτόν· Ὀπούντιοι δὲ, καίπερ Αἰτωλῶν τότε Ῥωμαίοις συναγωνιζομένων προθυμότατα καὶ τὴν πόλιν ἀξιούντων παραλαβεῖν καὶ φυλάττειν, οὐ προσέσχον, ἀλλὰ μεταπεμψάμενοι τὸν Τίτον ἐκείνῳ διεπίστευσαν ἑαυτοὺς καὶ παρέδωκαν. Πύῤῥον μὲν οὖν λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἀπὸ σκοπῆς κατεῖδε τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων διακεκοσμημένον, εἰπεῖν οὐ βαρβαρικὴν αὐτῷ φανῆναι τὴν τῶν βαρβάρων παράταξιν· οἱ δὲ Τίτῳ πρῶτον ἐντυγχάνοντες ἠναγκάζοντο παραπλησίας ἀφιέναι φωνάς. Ἀκούοντες γὰρ τῶν Μακεδόνων, ὡς ἄνθρωπος ἄρχων βαρβάρου στρατιᾶς ἔπεισι δι' ὅπλων πάντα καταστρεφόμενος καὶ δουλούμενος, εἶτ' ἀπαντῶντες ἀνδρὶ τήν τε ἡλικίαν νέῳ καὶ τὴν ὄψιν φιλανθρώπῳ φωνήν τε καὶ διάλεκτον Ἕλληνι καὶ τιμῆς ἀληθοῦς ἐραστῇ θαυμασίως ἐκηλοῦντο καὶ τὰς πόλεις ἀκούντες ἐνεπίμπλασαν εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτὸν ὡς ἐχούσας ἡγεμόνα τῆς ἐλευθερίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ Φιλίππῳ δοκοῦντι συμβατικῶς ἔχειν εἰς ταὐτὸν ἐλθὼν προὔτεινεν εἰρήνην καὶ φιλίαν ἐπὶ τῷ τοὺς Ἕλληνας αὐτονόμους ἐᾷν καὶ τὰς φρουρὰς ἀπαλλάττειν, ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο, παντάπασι δὴ τότε καὶ τοῖς θεραπεύουσι τὰ τοῦ Φιλίππου παρέστη Ῥωμαίους πολεμήσοντας ἥκειν οὐχ Ἕλλησιν, ἀλλ' ὑπὲρ Ἑλλήνων Μακεδόσι.

VI. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα προσεχώρει καθ' ἡσυχίαν αὐτῷ, τὴν δὲ Βοιωτίαν ἀπολέμως ἐκπορευομένῳ Θηβαίων ἀπήντησαν οἱ πρῶτοι φρονοῦντες μὲν τὰ τοῦ Μακεδόνος ἐπὶ Βραχύλλην, ἀσπαζόμενοι δὲ καὶ τιμῶντες τὸν Τίτον, ὡς φιλίας πρὸς ἀμφοτέρους ὑπαρχούσης. Ὁ δ' ἐντυχὼν αὐτοῖς φιλανθρώπως καὶ δεξιωσάμενος προῆγεν ἡσυχῇ καθ' ὁδὸν τὰ μὲν ἐρωτῶν καὶ πυνθανόμενος, τὰ δὲ διηγούμενος καὶ παράγων ἐπίτηδες ἄχρι τοῦ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβεῖν ἐκ τῆς πορείας. Οὕτω δὲ προάγων συνεισῆλθε τοῖς Θηβαίοις

τὴν πόλιν, οὐ πάνυ μὲν ἡδομένοις, ὀκνοῦσι δὲ κωλύειν, ἀ στρατιῶται γε μέτριοι τὸ πλῆθος εἶπόντο. Καὶ μέντοι μιθὼν ὁ Τίτος, ὡς οὐκ ἔχων τὴν πόλιν, ἔπειθεν ἀλέκι τὰ Ῥωμαίων, Ἀττάλου τοῦ βασιλέως συναγορεύοντος ᾧ καὶ συνεξορμῶντος τοὺς Θηβαίους. Ἀλλ' Ἄτταλος μὲν, ἔοικε, τοῦ γήρως προθυμότερον ἑαυτὸν τῷ Τίτῳ ἡγεμοπαρασχεῖν φιλοτιμούμενος, ἐν αὐτῷ τῷ λέγειν προσκετος ὀλίγου τινὸς ἢ ῥεύματος, ἄφνω τὴν αἴσθησιν ἐκιρθεὶς ἔπεσε καὶ μετ' οὐ πολὺ ταῖς ναυσὶν εἰς Ἀσίαν ἀκοσθεὶς ἐτελεύτησεν· οἱ δὲ Βοιωτοὶ προσεχώρησαν τοῖς μαίοις.

VII. Φιλίππου δὲ πρίσβεις πέμψαντος εἰς Ῥώμην ἀπέλε καὶ ὁ Τίτος παρ' αὐτοῦ τοὺς πράξοντας, ὅπως ἐπιφίσηται ἡ σύγκλητος χρόνον αὐτῷ τοῦ πολέμου μένοντος, ἢ μὴ, δι' ἐκείνου τὴν εἰρήνην γενέσθαι· φιλότιμος γὰρ ἰσχυρῶς ἐδεδίει πεμφθέντος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἑτέρου στηγοῦ τὴν δόξαν ἀφαιρεθῆναι. Διαπραξαμένων δὲ τῶν ων αὐτῷ μήτε τὸν Φίλιππον ὧν ἔχρηζε τυχεῖν καὶ τοῦ λέμου τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ φυλαχθῆναι, δεξάμενος τὸ μα καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς εὐθὺς εἰς Θετταλίαν ἐπὶ Φιλίππου πόλεμον ὥρμησεν ὑπὲρ ἐξακισχιλίους καὶ δισμύους ἔχων στρατιώτας, ὧν Αἰτωλοὶ πεζοὺς ἐξακισχιλίους ἱππεῖς τετρακοσίους παρεῖχον. Ἦν δὲ καὶ τοῦ Φιλίππου στράτευμα τῷ πλήθει παρακλήσιον. Ἐκεὶ δὲ βαδίζοντες ἀλλήλους καὶ γενόμενοι περὶ τὴν Σκοτοῦσσαν ἐνταῦθα κινδυνεύειν ἔμελλον, οὐχ, ὅπερ εἰκὸς ἦν, πρὸς δέος βον οἱ στρατοὶ τὴν ἀλλήλων γειτνίασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀρ καὶ φιλοτιμίας ἐπληροῦντο, Ῥωμαῖοι μὲν, εἰ Μακεδόν κρατήσουσιν, ὧν ὄνομα δι' Ἀλέξανδρον ἀλκῆς καὶ δυνμως πλεῖστον ἦν παρ' αὐτοῖς, Μακεδόνες δὲ Ῥωμαίους ραῶν ἡγούμενοι διαφέρειν ἦλπιζον, εἰ περιγένοιντο, λαμπρὸν ἀποδείξειν Ἀλεξάνδρου Φίλιππον. Ὁ μὲν οὖν Τίτος παρεκάλει τοὺς στρατιώτας ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι προθύμους, ὡς ἐν τῷ καλλίστῳ θεάτρῳ τῇ Ἑλλάδι μέλλοντας ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ἀνταγωνιστῶν· ὁ Φίλιππος, εἴτε ὑπὸ τύχης εἴτε ὑπὸ σκυδῆς παρὰ τὸν ρὸν ἀγνοήσας, ἦν γάρ τι πολυάνδριον ὑψηλὸν ἔξω τοῦ

χάρακος, ἐπὶ τοῦτο προβὰς ἤρξατο μὲν, οἷα πρὸ μάχης φιλεῖ, διαλέγεσθαι καὶ παρορμᾶν, ἀθυμίας δὲ δοινῆς πρὸς τὸν οἰωνὸν ἐμπεσούσης διαταραχθεὶς ἐπέσχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

VIII. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ περὶ τὸν ὄρθρον ἐκ μαλακῆς καὶ νοτίου νυκτὸς εἰς ὁμίχλην τῶν νεφῶν τρεπομένων ἀνεκίμπλατο ζόφου βαθέος πᾶν τὸ πεδίον καὶ κατῄει παχὺς ἐκ τῶν ἄκρων ἀὴρ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας ἀποκρύπτων τοὺς τόπους. Οἱ δ' ὑπ' ἀμφοτέρων ἀποσταλέντες ἐφεδρείας ἕνεκα καὶ κατασκοπῆς ἐν πάνυ βραχεῖ περιπεσόντες ἀλλήλοις ἐμάχοντο περὶ τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλὰς, αἳ λόφων οὖσαι πυκνῶν καὶ παραλλήλων ἄκραι λεπταὶ δι' ὁμοιότητα τοῦ σχήματος οὕτως ὠνομάσθησαν. Γενομένων δ', οἷον εἰκὸς ἐν τόποις σκληροῖς, μεταβολῶν κατὰ τὰς φυγὰς καὶ διώξεις ἑκάτεροι τοῖς πονοῦσιν ἀεὶ καὶ ὑποχωροῦσιν ἐπιπέμποντες βοήθειαν ἐκ τῶν στρατοπέδων καὶ ἤδη τοῦ ἀέρος ἀνακαθαιρομένου καθορῶντες τὰ γινόμενα πανστρατιᾷ συνέβαλον. Τῷ μὲν οὖν δεξιῷ περιῆν ὁ Φίλιππος ἐκ τόπων ἐπιφόρων ὅλην ἐπερείσας τὴν φάλαγγα τοῖς Ῥωμαίοις τὸ βάρος τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς προσβολῆς τῶν σαρισσῶν οὐχ ὑπομεινάντων· τοῦ δ' εὐωνύμου διασπασμὸν ἀνὰ τοὺς λόφους καὶ περίκλασιν λαμβάνοντος ὁ Τίτος τὸ μὲν ἡττώμενον ἀπεγνοὺς, πρὸς δὲ θάτερον ὀξέως παρελάσας προσέβαλε τοῖς Μακεδόσι συστῆναι μὲν εἰς φάλαγγα καὶ πυκνῶσαι τὴν τάξιν εἰς βάθος, ἥπερ ἦν ἀλκὴ τῆς ἐκείνων δυνάμεως, παλυομένοις διὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τραχύτητα τῶν χωρίων, πρὸς δὲ τὸ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι καὶ βαρεῖ καὶ δυσέργῳ χρωμένοις ὁπλισμῷ. Ζώῳ γὰρ ἡ φάλαγξ ἔοικεν ἀμάχῳ τὴν ἰσχὺν, ἕως ἕν ἐστι σῶμα· καὶ τηρεῖ τὸν συνασπισμὸν ἐν τάξει μιᾷ· Διαλυθείσης δὲ καὶ τὴν καθ' ἕνα ῥώμην ἀπόλλυσι τῶν μαχομένων ἕκαστος διά τε τὸν τρόπον τῆς ὁπλίσεως καὶ ὅτι γ' ὄντος ὅλου τοῖς παραλλήλοις μέρεσι μᾶλλον ἢ δι' αὑτὸν ἰσχύει. Τραπομένων δὲ τούτων οἱ μὲν ἐδίκασε τοὺς φεύγοντας, οἱ δὲ τοὺς μαχομένους τῶν Μακεδόνων παρεκδραμόντες ἐκ πλαγίων ἔκτεινον, ὥστε ταχὺ καὶ τοὺς τοκῶντας περισπᾶσθαι καὶ φεύγειν τὰ ὅπλα καταβάλλοντας.

ον μὲν οὖν ὀκτακισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ἑάλωσαν δὲ πεντακισχιλίους. Τοῦ δὲ τὸν Φίλιππον ἀσφαλῶς ἀπελ- τὴν αἰτίαν ἔλαβον Αἰτωλοὶ περὶ ἁρπαγὴν γενόμενοι κόρθησιν τοῦ χάρακος ἔτι τῶν Ῥωμαίων διωκόντων, μηδὲν εὑρεῖν ἐκείνους ἐπανελθόντας.

X. Πρῶτον μὲν οὖν ἐγένοντο λοιδορίαι καὶ διαφοραὶ ἀλλήλους αὐτοῖς· ἐκ δὲ τούτων μᾶλλον ἀεὶ τὸν Τίτον ων ἑαυτοῖς ἀνατιθέντες τὸ νίκημα καὶ τῇ φήμῃ προ- λαμβάνοντες τοὺς Ἕλληνας, ὥστε καὶ γράφεσθαι καὶ θαι προτέρους ἐκείνους ὑπὸ ποιητῶν καὶ ἰδιωτῶν ὑ- ντων τὸ ἔργον, ὧν μάλιστα διὰ στόματος ἦν τουτὶ τὸ αμμα·

λαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Θεσσαλίας τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες,
τωλῶν δμηθέντες ὑπ' Ἄρεος ἠδὲ Λατίνων,
Οὓς Τίτος εὐρείης ἤγαγ' ἀπ' Ἰταλίης,
μαθίῃ μέγα πῆμα. Τὸ δὲ θρασὺ κεῖνο Φιλίππου
Πνεῦμα θοῶν ἐλάφων ᾤχετ' ἐλαφρότερον.

' ἐποίησε μὲν Ἀλκαῖος ἐφυβρίζων Φιλίππῳ καὶ τὸν ἀρι- τῶν ἀποθανόντων ἐπιψευσάμενος. Λεγόμενον δὲ πολ- καὶ ὑπὸ πολλῶν μᾶλλον ἠνία τὸν Τίτον ἢ τὸν Φίλιπ- Ὁ μὲν γὰρ ἀντικωμῳδῶν τὸν Ἀλκαῖον τῷ ἐλεγείῳ παρ- ν·

Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἠλίβατος.

ὲ Τίτον φιλοτιμούμενον πρὸς τοὺς Ἕλληνας οὐ μετρίως ξυνε τὰ τοιαῦτα. Διὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πραγμά- ραττε καθ' ἑαυτὸν ἐλάχιστα φροντίζων τῶν Αἰτωλῶν. ἤχθοντο καὶ προσδεξαμένου λόγους αὐτοῦ καὶ πρε- ν ἐπὶ συμβάσεσι παρὰ τοῦ Μακεδόνος, τοῦτ' ἐκεῖνο, πε- τες περὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐβόων πωλεῖσθαι τὴν εἰρή- Φιλίππῳ, παρὸν ἐκκόψαι τὸν πόλεμον ἄρδην καὶ ἀνε- ἀρχὴν, ὑφ' ἧς πρώτης ἐδουλώθη τὸ Ἑλληνικόν. Ταῦτα Αἰτωλῶν λεγόντων καὶ διαταραττόντων τοὺς συμμάχους, ς ὁ Φίλιππος ἐλθὼν πρὸς τὰς διαλύσεις ἀνεῖλε τὴν ὑπο- ἐπιτρέψας τῷ Τίτῳ καὶ Ῥωμαίοις τὰ καθ' αὑτόν. Καὶ καταλύεται τὸν πόλεμον ὁ Τίτος· καὶ τὴν μὲν Μακε-

προξένοντος αὐτὸν εἰς τὸ πρόσθεν προϊέναι τῇ τύχῃ τῇ
νάμεως εὖ ῥεούσης, ἤδη καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πραγμάτων μ
ίλων, ἃ κατεργασάμενος μέγας ἐκωνομάσθη, πρὸς τὴ
πάντων ἡγεμονίαν ἀποβλέποντα, μάλιστα δὲ κατὰ Ῥωμαίω
νιστάμενον, εἰ μὴ τοῦτο προϊδὼν ὁ Τίτος ἐμφρόνως ἐνέ
σχε πρὸς τὰς διαλύσεις, ἀλλὰ τὸν Φιλιππικὸν ὁ Ἀντιοχ
ος κατειλήφει πόλεμον ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ συνέστησαν ἂ
ἱτιῶν ἀμφότεροι κοινῶν οἱ μέγιστοι τῶν τότε καὶ δυνα
ότατοι βασιλέων ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἔσχεν ἂν ἀγῶνας ἐξ ὑπερ
ίς καὶ κινδύνους τῶν πρὸς Ἀννίβαν οὐκ ἐλάττους· οὓς
τῶν πολέμων μέσην κατὰ καιρὸν ἐμβαλὼν τὴν αἰρήσιν
Τίτος καὶ πρὶν ἄρξασθαι τὸν μέλλοντα διακόψας τὸ
ρόντα τοῦ μὲν τὴν ἰσχάτην ἐλπίδα, τοῦ δὲ τὴν πρώτην
ειλεν.

Χ. Ἐπεὶ δ' οἱ δέκα πρέσβεις, οὓς ἡ σύγκλητος ἔπεμψε
ὶ Τίτῳ, συνεβούλευον τοὺς μὲν ἄλλους Ἕλληνας ἐλευθε
ῦν, Κόρινθον δὲ καὶ Χαλκίδα καὶ Δημητριάδα διατηρεῖ
φρούρους ἔνεπα τῆς πρὸς Ἀντίοχον ἀσφαλείας, ἐνταῦθα
ταῖς κατηγορίαις λαμπροὶ λαμπρῶς τὰς πόλεις ἀνεβόη
νεσαν Αἰτωλοί, τὸν μὲν Τίτον κελεύοντες τὰς πύλας τῆς
λλάδος λύειν (οὕτω γὰρ ὁ Φίλιππος εἰώθει τὰς προσαγ

ἀ χρόνου πεπαυμένης μὲν πολέμων τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ν ἐλευθερίας, σαφεῖ δὲ εἰρήνῃ πανηγυριζούσης. Τῇ γγι δὲ σιωπῆς εἰς ἅπαντας διαδοθείσης προελθὼν εἰς ὁ κήρυξ ἀνεῖπεν, ὅτι Ῥωμαίων ἡ σύγκλητος καὶ Τί- οἴντιος στρατηγὸς ὕπατος καταπολεμήσαντες βασιλέα ον καὶ Μακεδόνας ἀφιᾶσιν ἀφρουρήτους καὶ ἐλευ- ς καὶ ἀφορολογήτους νόμοις χρωμένους τοῖς πατρίοις θίους, Λοκροὺς, Φωκεῖς, Εὐβοέας, Ἀχαιοὺς, Φθιώτας, ητας, Θετταλοὺς, Περῤῥαιβούς. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ πάντες οὐδὲ σαφῶς ἐπήκουσαν, ἀλλ' ἀνώμαλος καὶ ιώδης κίνησις ἦν ἐν τῷ σταδίῳ θαυμαζόντων καὶ δια- ινομένων καὶ πάλιν ἀνειπεῖν κελευόντων· ὡς δ' αὖ- υχίας γενομένης ἀναγαγὼν ὁ κήρυξ τὴν φωνὴν προ- ερον εἰς ἅπαντας ἐγεγώνησε καὶ διῆλθε τὸ κήρυγμα, ὴ μὲν ἄπιστος τὸ μέγεθος διὰ χαρὰν ἐχώρει μέχρι θα- ς, ὀρθὸν δ' ἀνειστήκει τὸ θέατρον, οὐδεὶς δὲ λόγος ν ἀγωνιζομένων, ἔσπευδον δὲ πάντες ἀναπηδῆσαι καὶ ύσασθαι καὶ προσειπεῖν τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος καὶ χον. Τὸ δὲ πολλάκις λεγόμενον εἰς ὑπερβολὴν τῆς καὶ μέγεθος ὤφθη τότε· κόρακες γὰρ ὑπερπετόμε- τὰ τύχην ἔπεσον εἰς τὸ στάδιον. Αἰτία δ' ἡ τοῦ ἀέ- ξις· ὅταν γὰρ ἡ φωνὴ πολλὴ καὶ μεγάλη φέρηται, όμενος ὑπ' αὐτῆς οὐκ ἀντερείδει τοῖς πετομένοις, ἀλλ' ημα ποιεῖ καθάπερ κενεμβατοῦσιν, εἰ μὴ νὴ Δία πλη- ι μᾶλλον ὡς ὑπὸ βέλους διελαυνόμενα πίπτει καὶ ἀπο- ι. Δύναται δὲ καὶ περιδίνησις εἶναι τοῦ ἀέρος, οἷον ν ἐν πελάγει καὶ παλιῤῥύμην τοῦ σάλου διὰ μέγεθος νοντος.

. Ὁ δ' οὖν Τίτος, εἰ μὴ τάχιστα τῆς θέας διαλυθεί- τιδόμενος τὴν φορὰν τοῦ πλήθους καὶ τὸν δρόμον ον, οὐκ ἂν ἐδόκει περιγενέσθαι τοσούτων ὁμοῦ καὶ θεν αὐτῷ περιχεομένων. Ὡς δ' ἀπέκαμον περὶ τὴν αὐτοῦ βοῶντες, ἤδη νυκτὸς οὔσης αὖθις οὕστινας, ἢ φίλους ἢ πολίτας ἀσπαζόμενοι καὶ περιπλεκόμενοι ιεῖπνα καὶ πότους ἐτρέποντο μετ' ἀλλήλων. Ἐν ᾧ καὶ , ὡς εἰκὸς, ἡδομένοις ἐπῄει λογίζεσθαι καὶ διαλέγε- ερὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅσους πολεμήσασα πολέμους διὰ

τὴν ἐλευθερίαν οὔπω τύχοι βεβαιότερον οὐδὲ ἥδιον, αὐτῆς ἑτέρων προαγωνισαμένων, ὀλίγου δεῖν ἀναίμακτος αὐτὴ καὶ ἀπενθὴς φερομένη τὸ κάλλιστον καὶ περιμαχητότατον ἆθλον· ἦν δ' ἄρα σπάνιον μὲν ἀνδρεία καὶ φρόνησις ἐν ἀνθρώποις σπανιώτατον δὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὁ δίκαιος· οἱ γὰρ Ἀγησίλαοι καὶ Λύσανδροι καὶ οἱ Νικίαι καὶ οἱ Ἀλκιβιάδαι πολέμους μὲν εὖ διέπειν καὶ μάχας νικᾶν κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἄρχοντες ἠπίσταντο, χρῆσθαι δὲ πρὸς χάριν εὐγενῆ καὶ τὸ καλὸν οἷς κατώρθουν οὐκ ἔγνωσαν, ἀλλ' εἰ τὸ Μαραθώνιόν τις ἔργον ἀφέλοι καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ Πλαταιὰς καὶ Θερμοπύλας καὶ τὰ πρὸς Εὐρυμέδοντι καὶ τὰ περὶ Κύπρον Κίμωνος ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ δουλείᾳ μεμάχηται πρὸς αὐτὴν καὶ πᾶν τρόπαιον αὐτῆς συμφορὰ καὶ ὄνειδος ἐπ' αὐτὴν ἕστηκε, τὰ πλεῖστα κακίᾳ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν ἡγουμένων περιτραπείσης· ἀλλόφυλοι δ' ἄνδρες ἐναύσματα μικρὰ καὶ γλίσχρα κοινωνήματα παλαιοῦ γένους ἔχειν δοκοῦντες, ἀφ' ὧν καὶ λόγῳ τι καὶ γνώμῃ τῶν χρησίμων ὑπάρξαι τῇ Ἑλλάδι θαυμαστὸν ἦν, οὗτοι τοῖς μεγίστοις κινδύνοις καὶ πόνοις ἐξελόμενοι τὴν Ἑλλάδα δεσποτῶν χαλεπῶν καὶ τυράννων ἐλευθεροῦσιν.

XII. Ταῦτα δὴ τοὺς Ἕλληνας ὑπῄει· καὶ τὰ τῶν ἔργων ὁμολογοῦντα τοῖς κηρύγμασιν ἦν. Ἅμα γὰρ ἐξέπεμψεν ὁ Τίτος Λέντλον μὲν εἰς Ἀσίαν Βαργυλιήτας ἐλευθερώσοντα Στερτίνιον δ' εἰς Θρᾴκην τὰς αὐτόθι πόλεις καὶ νήσους ἀπαλλάξοντα τῶν Φιλίππου φρουρῶν. Πόπλιος δὲ Οὐίλλιος ἔπλει διαλεξόμενος Ἀντιόχῳ περὶ τῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. Αὐτὸς δὲ Τίτος εἰς Χαλκίδα παρελθὼν, τα πλεύσας ἐκεῖθεν ἐπὶ Μαγνησίαν ἐξῆγε τὰς φρουρὰς τὰς πολιτείας ἀπεδίδου τοῖς δήμοις. Ἀγωνοθέτης δὲ μείων ἀποδειχθεὶς ἐν Ἄργει τήν τε πανήγυριν ἄριστα δ κε καὶ πάλιν ἐκεῖ τοῖς Ἕλλησι τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ κήρ ἀνεῖπεν· ἐπιφοιτῶν τε ταῖς πόλεσιν εὐνομίαν ἅμα κ κην πολλὴν ὁμόνοιάν τε καὶ φιλοφροσύνην πρὸς ἀλλ παρεῖχε, καταπαύων μὲν τὰς στάσεις, κατάγων δὲ τὰ γὰς, ἀγαλλόμενος δὲ τῷ πείθειν καὶ διαλλάσσειν τοὺς νας οὐχ ἧττον ἢ τῷ κεκρατηκέναι τῶν Μακεδόνων,

ίτατον ἤδη τὴν ἐλευθερίαν δοκεῖν ὧν εὐεργετοῦντο. Ξε-
ίτη μὲν οὖν τὸν φιλόσοφον, ὅτε Λυκοῦργος αὐτὸν ὁ
ωρ ὑπὸ τῶν τελωνῶν ἀγόμενον πρὸς τὸ μετοίκιον ἀφεί-
καὶ τοῖς ἄγουσιν ἐπέθηκε δίκην τῆς ἀσελγείας, λέγε-
οῖς παισὶν ἀπαντήσαντα τοῦ Λυκούργου „Καλήν γε
, ὦ παῖδες" φάναι „τῷ πατρὶ χάριν ἀποδίδωμι·
ις γὰρ αὐτὸν ἐπαινοῦσιν ἐφ' οἷς ἔπραξε." Τίτῳ δὲ καὶ
ίοις ὧν τοὺς Ἕλληνας εὐεργέτησαν οὐκ εἰς ἐπαίνους
ν, ἀλλὰ καὶ πίστιν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ δύναμιν
ις ἀπήντα· δικαίως. Οὐ γὰρ προσδεχόμενοι μόνον
ἡγεμόνας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μεταπεμπόμενοι καὶ κα-
τες ἐνεχείριζον αὐτούς. Οὐδὲ δῆμοι καὶ πόλεις, ἀλλὰ
ασιλεῖς ὑφ' ἑτέρων ἀδικούμενοι βασιλέων κατέφευγον
ὰς ἐκείνων χεῖρας· ὥστ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ, τάχα που
ιοῦ συνεφαπτομένου, πάντ' αὐτοῖς ὑπήκοα γενέσθαι.
αὐτὸς δὲ μέγιστον ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ τῆς Ἑλλάδος ἐλευ-
σει· ἀνατιθεὶς γὰρ εἰς Δελφοὺς ἀσπίδας ἀργυρᾶς καὶ
αυτοῦ θυρεὸν ἐπέγραψε·

Ζηνὸς ἰὼ κραιπναῖσι γεγαθότες ἱπποσύναισι
Κοῦροι, ἰὼ Σπάρτας Τυνδαρίδαι βασιλεῖς,
Αἰνεάδας Τίτος ὔμμιν ὑπέρτατον ὤπασε δῶρον
Ἑλλήνων τεύξας παισὶν ἐλευθερίαν.

ηκε δὲ καὶ χρυσοῦν τῷ Ἀπόλλωνι στέφανον ἐπιγράψας·

Τόνδε τοι ἀμβροσίοισιν ἐπὶ πλοκάμοισιν ἔθηκε
Κεῖσθαι, Λατοΐδα, χρυσοφαῆ στέφανον
Ὃς πόρεν Αἰνεαδᾶν ταγὸς μέγας. Ἀλλ', Ἑκάεργε,
Ἀλκᾶς τῷ θείῳ κῦδος ὄπαζε Τίτῳ.

οῦν Κορινθίων πόλει πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὸ αὐτὸ δὶς
υμβέβηκε· καὶ γὰρ Τίτος ἐν Κορίνθῳ τότε καὶ Νέρων
ς καθ' ἡμᾶς ἐν Κορίνθῳ παραπλησίως Ἰσθμίων ἀγο-
ν τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἀφῆκεν,
διὰ κήρυκος, ὡς εἴρηται, Νέρων δ' αὐτὸς ἐπὶ τῆς
ῖς ἀπὸ βήματος ἐν τῷ πλήθει δημηγορήσας. Ἀλλὰ ταῦ-
ν ὕστερον.

ΙΙΙ. Ὁ δὲ Τίτος τότε καλλίστου καὶ δικαιοτάτου τοῦ
Νάβιν ἀρξάμενος πολέμου, τὸν Λακεδαιμονίων ἐξω-
τον καὶ παρανομώτατον τύραννον ἐν τῷ τέλει διεψεύ-

σατο τὰς τῆς Ἑλλάδος ἐλπίδας, ἐλεῖν παρασχὼν, οὐκ ἐθελήσας, ἀλλὰ σπεισάμενος καὶ προέμενος τὴν Σπάρτην ἀνελπίστως δουλεύουσαν, εἶτε δείσας, μὴ τοῦ πολέμου μῆκος λαμβάνοντος ἄλλος ἀπὸ Ῥώμης ἐπελθὼν στρατηγὸς ἀνέλῃται τὴν δόξαν, εἴτε φιλονεικίᾳ καὶ ζηλοτυπίᾳ τῶν Φιλοποίμενος τιμῶν, ὃν ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἄνδρα δεινότατον τῶν Ἑλλήνων ὄντα καὶ περὶ ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἔργα θαυμαστὰ τόλμης καὶ δεινότητος ἀποδειξάμενον ἴσα τῷ Τίτῳ πυθαίνοντες Ἀχαιοὶ καὶ τιμῶντες ἐν τοῖς θεάτροις ἐλέσθαι ἐκεῖνον οὐκ ἀξιοῦντα Ῥωμαίων ὑπάτῳ προσολαμβάνειν τῇ Ἑλλάδος ἄνθρωπον Ἀρκάδα, μικρῶν καὶ ἀφόρων πολέμων στρατηγὸν, ὅμοια θαυμάζεσθαι παρ' αὐτοῖς. Οὐ μὴν αὐτὸς ὁ Τίτος ὑπὲρ τούτων ἀπελογεῖτο καταθέσθαι τὸν πόλεμον, ὡς ἰώρα σὺν καιρῷ μεγάλῳ τῶν ἄλλων Σκιπιώνων ἀπολούμενον τὸν τύραννον. Τῶν δ' Ἀχαιῶν αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ψηφισαμένων οὐδὲν ἐδόκει πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἐξισοῦσθαι πλὴν μιᾶς δωρεᾶς, ἣν ἐκεῖνος ἀντὶ πάντων ἠνέγκησεν. Ἦν δὲ τοιάδε. Ῥωμαίων οἱ δυστυχήσαντες ἐν τῇ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ πολλαχοῦ μὲν ὤνιοι γενόμενοι καὶ διασκαρέντες ἐδούλευον· ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι χίλιοι καὶ διακόσιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, ἀεὶ μὲν οἰκτροὶ τῆς μεταβολῆς, τότε δὲ καὶ μᾶλλον, ὡς εἰκὸς, ἐντυγχάνοντες οἱ μὲν υἱοῖς, οἱ δ' ἀδελφοῖς οἱ δὲ συνήθεσιν, ἐλευθέροις δοῦλοι καὶ νικῶσιν αἰχμάλωτοι. Τούτους ὁ μὲν Τίτος οὐκ ἀφείλετο τῶν κεκτημένων, καίπερ ἀνιώμενος ἐπ' αὐτοῖς, οἱ δ' Ἀχαιοὶ λυτρωσάμενοι τε μνῶν ἕκαστον ἄνδρα καὶ συναγαγόντες εἰς ταὐτὸ πάντας ἤδη περὶ πλοῦν ὄντι τῷ Τίτῳ παρέδωκαν, ὥστε καὶ εὐφραινόμενον ἀποπλεῖν ἀπὸ καλῶν ἔργων καλὰς ἅμα καὶ πρεπούσας ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ φιλοπολίτῃ πεποιημένον. Ὃ δὲ δοκεῖ πρὸς τὸν Θριαμβον αὐτῷ πάντων ὑπάρξαι πρότατον. Οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσιν, ξύρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς καὶ πίλια φορεῖν, ταῦτα δράσαντες αὐτοὶ Θριαμβεύοντι Τίτῳ παρείποντο.

XIV. Καλλίω δὲ καὶ τὰ λάφυρα πομπευόμενα παρεῖχεν ὄψιν, Ἑλληνικὰ κράνη καὶ πέλται Μακεδονικαὶ σάρισσαι· τό τε τῶν χρημάτων πλῆθος οὐκ ὀλίγον ἦν·

ων οἱ περὶ Τονδιτανὸν ἐν τῷ Θριάμβῳ κομι-
ίσον μὲν συγκεχωνευμένου λίτρας τρισχιλίας ἑ-
έκα τρεῖς, ἀργύρου δὲ τετρακισμυρίας τρισχιλίας
ιδομήκοντα, φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τε-
ις πεντακοσίους δεκατέσσαρας, χωρὶς δὲ τούτων
λαντα, ἃ Φίλιππος ὤφειλεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ισθησαν Ῥωμαῖοι, μάλιστα τοῦ Τίτου συμπράσ-
ῖναι τῷ Φιλίππῳ καὶ σύμμαχον ἐψηφίσαντο καὶ
ηλλαξαν αὐτῷ τῆς ὁμηρείας.
τεὶ δ' ὁ Ἀντίοχος εἰς τὴν Ἑλλάδα ναυσὶ πολλαῖς
περαιωθεὶς ἀφίστη τὰς πόλεις καὶ διεστασίαζεν,
ἰτῷ συνεπιλαμβανομένων καὶ πάλαι διακειμένων
ωμαίων δῆμον ἐχθρῶς καὶ πολεμικῶς, ὑπόθεσιν
ν καὶ πρόφασιν διδόντων ἐλευθεροῦν τοὺς Ἑλλη-
δεμένους (ἐλεύθεροι γὰρ ἦσαν), ἀλλ' εὐπρεπε-
ς ἀπορίᾳ τῷ καλλίστῳ τῶν ὀνομάτων χρῆσθαι
ν, σφόδρα δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἀπόστασιν,
ὑτοῦ τῆς δυνάμεως στρατηγὸν μὲν ὕπατον τοῦ
ίνιον Ἀκίλιον κατέπεμψαν, πρεσβευτὴν δὲ Τίτον
λληνας, ὧν τοὺς μὲν εὐθὺς ὀφθεὶς ἐποίησε βε-
τοὺς δ' ἀρχομένους νοσεῖν ὥσκερ τι ἐν καιρῷ
διδοὺς τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν ἔστησε καὶ διε-
μαρτεῖν. Ὀλίγοι δ' αὐτὸν ἐξέφυγον ἤδη προκατ-
καὶ διεφθαρμένοι παντάπασιν ὑπὸ τῶν Αἰτω-
καίπερ ὀργισθεὶς καὶ παροξυνθεὶς, ὅμως μετὰ
περιεποίησεν. Ἀντίοχος γὰρ ἡττηθεὶς ἐν Θερμο-
φυγῶν εὐθὺς εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσε. Μάνιος δ'
οὺς μὲν αὐτὸς ἐκιὼν τῶν Αἰτωλῶν ἐκολιόρκει,
βασιλεῖ Φιλίππῳ συνεχώρησεν ἐξαιρεῖν. Ἀγομέ-
φερομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος τοῦτο μὲν Δο-
Μαγνήτων, τοῦτο δ' Ἀθαμάνων καὶ Ἀπεραντῶν,
ῷ Μανίου τὴν μὲν Ἡράκλειαν διαπεπορθηκότος,
κτον Αἰτωλῶν ἐχόντων πολιορκοῦντος, οἰκτεί-
λληνας ὁ Τίτος διέπλευσεν ἐκ Πελοποννήσου πρὸς
. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπετίμησεν, εἰ νενικηκὼς αὐ-
λα τοῦ πολέμου Φίλιππον ἄᾳ φέρεσθαι καὶ τρι-
ρὶ μιᾷ πόλει κάθηται δι' ὀργήν, ἔδνη δ' οὐκ

ὀλίγα καὶ βασιλείας Μακεδόνες αἱροῦσιν· ἔπειτα τῶν πολιορκουμένων, ὡς εἶδον αὐτὸν, ἀπὸ τοῦ τείχους ἀνακαλούντων καὶ χεῖρας ὀρεγόντων καὶ δεομένων τότε μὲν οὐδὲν εἰπὼν, ἀλλὰ στραφεὶς καὶ δακρύσας ἀπῆλθεν, ὕστερον δὲ διαλεχθεὶς τῷ Μανίῳ καὶ καταπαύσας τὸν θυμὸν αὐτοῦ διεπράξατο τοῖς Αἰτωλοῖς ἀνοχὰς διδόναι καὶ χρόνον, ἐν ᾧ πρεσβεύσαντες εἰς Ῥώμην μετρίου τινὸς τυχεῖν ἀξιώσουσι.

XVI. Πλεῖστον δ' ἀγῶνα καὶ πόνον αὐτῷ παρεῖχον αἱ 375 περὶ Χαλκιδέων δεήσεις πρὸς τὸν Μάνιον ἐν ὀργῇ γεγονότων διὰ τὸν γάμον, ὃν παρ' αὐτῶν ἔγημεν Ἀντίοχος, ἤδη τοῦ πολέμου συνεστῶτος, οὐ καθ' ὥραν οὐδὲ κατὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐρασθεὶς ἀνὴρ πρεσβύτερος κόρης, ἣ θυγάτηρ μὲν ἦν Κλεοπτολέμου, καλλίστη δὲ λέγεται παρθένων γενέσθαι. Τοῦτο τοὺς Χαλκιδέας ἐποίησε βασιλίσαι προθυμότατα καὶ τὴν πόλιν αὐτῷ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμητήριον παρασχεῖν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ὡς τάχιστα μετὰ τὴν μάχην φεύγων προσέμιξε τῇ Χαλκίδι, τήν τε κόρην ἀναλαβὼν καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσε. Τὸν δὲ Μάνιον εὐθὺς ἐπὶ τοὺς Χαλκιδεῖς σὺν ὀργῇ πορευόμενον ὁ Τίτος παρακολουθῶν ἐμάλαττε καὶ παρῃτεῖτο, καὶ τέλος ἔπεισε καὶ κατεπράϋνεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων δεόμενος. Οὕτω διασωθέντες οἱ Χαλκιδεῖς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν παρ' αὐτοῖς ἀναθημάτων τῷ Τίτῳ καθιέρωσαν, ὧν ἐπιγραφάς ἐστι τοιαύτας ἄχρι νῦν ὁρᾷν· „Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἡρακλεῖ τὸ γυμνάσιον.“ Ἑτέρωθι δὲ πάλιν· „Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἀπόλλωνι τὸ Δελφίνιον.“ Ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἱερεὺς χειροτονητὸς ἀπεδείκνυτο Τίτου καὶ θύσαντες αὐτῷ τῶν σπονδῶν γενομένων ᾄδουσι παιᾶνα πεποιημένον· οὗ τἄλλα διὰ μῆκος ἡμεῖς παρέντες ἀνεγράψαμεν ἃ παρόμενοι τῆς ᾠδῆς λέγουσι· „Πίστιν δὲ Ῥωμαίων σέβομεν, τὰν μεγαλαλκεστάταν ὅρκοις φυλάσσειν. Μέλπετε, κοῦραι, Ζῆνα μέγαν Ῥώμαν τε Τίτον τε ἅμα Ῥωμαίων τε πίστιν. Ἰήϊε Παιὰν, ὦ Τίτε σῶτερ.“

XVII. Ἦσαν δὲ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τιμαὶ πρέπουσαι καὶ, τὸ τὰς τιμὰς ἀληθινὰς ποιοῦν, εὔνοια θεωμαστὴ δι' ἐπιείκειαν ἤθους. Καὶ γὰρ εἴ τισιν ἐκ πραγμάτων ἢ φιλοτιμίας ἕνεκα καθάπερ Φιλοποίμενι καὶ πάλιν

ιοφάνει στρατηγοῦντι τῶν Ἀχαιῶν, προσέκρουσεν, οὐκ ἦν
ιρὸς οὐδ' εἰς ἔργα διατείνων ὁ θυμὸς, ἀλλ' ἐν λόγῳ παρ-
σίαν τινὰ πολιτικὴν ἔχοντι παυόμενος. Πικρὸς μὲν οὖν
δενὶ, πολλοῖς δ' ὀξὺς ἐδόκει καὶ κοῦφος εἶναι τὴν φύσιν,
λως δὲ συγγενέσθαι πάντων ἥδιστος καὶ εἰπεῖν ἐπίχαρις 5
τὰ δεινότητος. Ἀχαιοὺς μὲν γὰρ σφετεριζομένους τὴν Ζα-
νθίων νῆσον ἀποτρέπων ἔφη κινδυνεύσειν, ἂν ὥσπερ αἱ
ιῶναι ποῤῥωτέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοποννήσου προ-
ίνωσιν. Φιλίππου δ', ὁπηνίκα περὶ σπονδῶν καὶ εἰρήνης
πρῶτον εἰς λόγους συνῆεσαν, εἰκόντος μετὰ πολλῶν 1
σιν ἐκεῖνον, αὐτὸν δὲ μόνον, ὑπολαβὼν ὁ Τίτος „Σαυτὸν
ρ" ἔφη „μόνον ἐποίησας ἀποκτείνας τοὺς φίλους καὶ
γγενεῖς." Ἐπεὶ δὲ Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος ἐν Ῥώμῃ
ρὰ πότον μεθυσθεὶς ἀρχήσατο λαβὼν ἱμάτιον γυναικεῖον,
δ' ὑστεραίᾳ τὸν Τίτον ἠξίου βοηθεῖν αὐτῷ διανουμένῳ 1
ν Μεσσήνην ἀφιστάναι τῶν Ἀχαιῶν, ταῦτα μὲν ἔφη σκέ-
σθαι, θαυμάζειν δ' ἐκεῖνον, εἰ τηλικαύταις ἐπικειρηκὼς
άξεσιν ὀρχεῖσθαι δύναται παρὰ πότον καὶ ᾄδειν. Πρὸς δὲ
ὺς Ἀχαιοὺς τῶν παρ' Ἀντιόχου πρέσβεων πλῆθός τε τῆς
σιλικῆς στρατιᾶς καταλεγόντων καὶ καταριθμουμένων πολ- 2
ς προσηγορίας ὁ Τίτος ἔφη, δεικνῦντος αὐτοῦ παρὰ τῷ
ῳ καὶ μεμφομένου τὸ πλῆθος τῶν κρεῶν καὶ θαυμάζον-
ς, πόθεν οὕτω ποικίλης ἀγορᾶς εὐπόρησεν, εἰπεῖν τὸν
νον, ὡς ὕεια πάντα ἐστὶ τῇ σκευασίᾳ διαφέροντα καὶ τοῖς
ύσμασι. „Μὴ τοίνυν" ἔφη „μηδὲ ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοί, 2
ιμάζετε τὴν Ἀντιόχου δύναμιν λογχοφόρους καὶ ξυστο-
ρους καὶ πεζεταίρους ἀκούοντες· πάντες γὰρ οὗτοι Σύ-
ι εἰσὶν ὁπλαρίοις διαφέροντες."

XVIII. Μετὰ δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις καὶ τὸν Ἀντιο-
ὸν πόλεμον ἀπεδείχθη τιμητής· ἧτις ἐστὶν ἀρχὴ μεγίστη 3
ὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἐπιτελείωσις. Καὶ συνῆρχε
ν αὐτῷ Μαρκέλλου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος υἱὸς, ἐξέ-
λου δὲ τῆς βουλῆς τῶν οὐκ ἄγαν ἐπιφανῶν τέσσαρας,
ροσεθέξαντο δὲ πολίτας ἀπογραφομένους πάντας, ὅσοι γο-
ων ἐλευθέρων ἦσαν, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ δημάρχου 3
ρεντίου Κουλλέωνος, ὃς ἐπηρεάζων τοῖς ἀριστοκρατικοῖς
ισε τὸν δῆμον ταῦτα ψηφίσασθαι. Τῶν δὲ γνωριμωτά-

των κατ' αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ μεγίστων ὂν τῇ πόλει διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους, Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος καὶ Μάρκου Κάτωνος, τὸν μὲν προέγραψε τῆς βουλῆς ὡς ἄριστον ἄνδρα καὶ πρῶτον, Κάτωνι δ' εἰς ἔχθραν ἦλθε συμφορᾷ τοιαύτῃ χρησάμενος. Ἀδελφὸς ἦν Τίτῳ Λεύκιος Φλαμινῖνος, οὔτε τἄλλα προσεοικὼς ἐκείνῳ τὴν φύσιν ἔν τε ταῖς ἡδοναῖς ἀνελεύθερος δεινῶς καὶ ὀλιγωρότατος τοῦ πρέποντος. Τούτῳ συνῆν μειρακίσκος ἐρώμενος, ὃν καὶ στρατιᾶς ἄρχων ἐπήγετο καὶ διέπων ἐπαρχίας εἶχεν ἀεὶ περὶ αὐτόν. Ἐν οὖν πότῳ τινὶ θρυπτόμενος πρὸς τὸν Λεύκιον οὕτως ἔφη σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν, ὥστε θέαν μονομάχων ἀπολιπεῖν οὔπω γεγονὼς ἀνθρώπου φονευομένου θεατὴς, τὸ πρὸς ἐκεῖνον ἡδὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐν πλείονι λόγῳ θέμενος. Ὁ δὲ Λεύκιος ἡσθεὶς „Οὐδὲν" ἔφη „δεινόν· ἰάσομαι γὰρ ἐγώ σου τὴν ἐπιθυμίαν." Καὶ κελεύσας ἕνα τῶν καταδίκων ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου προαχθῆναι καὶ τὸν ὑπηρέτην μεταπεμψάμενος ἐν τῷ συμποσίῳ προσέταξεν ἀποκόψαι τοῦ ἀνθρώπου τὸν τράχηλον. Οὐαλέριος δ' Ἀντίας οὐκ ἐρωμένῳ φησὶν, ἀλλ' ἐρωμένῃ τοῦτο χαρίσασθαι τὸν Λεύκιον. Ὁ δὲ Λίβιος ἐν λόγῳ Κάτωνος αὐτοῦ γεγράφθαι φησὶν, ὡς Γαλάτην αὐτόμολον ἐλθόντα μετὰ παίδων καὶ γυναικὸς ἐπὶ τὰς θύρας δεξάμενος εἰς τὸ συμπόσιον ὁ Λεύκιος ἀπέκτεινεν ἰδίᾳ χειρὶ τῷ ἐρωμένῳ χαριζόμενος. Τοῦτο μὲν οὖν εἰκὸς εἰς δείνωσιν εἰρῆσθαι τῇ κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Κάτωνος· ὅτι δ' οὐκ αὐτόμολος ἦν, ἀλλὰ δεσμώτης ὁ ἀναιρεθεὶς καὶ ἐκ τῶν καταδίκων, ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ Περὶ γήρως αὐτῷ Κάτωνι τὴν διήγησιν ἀναθεὶς εἴρηκεν.

XIX. Ἐπὶ τούτῳ Κάτων τιμητὴς γενόμενος καὶ καθαίρων τὴν σύγκλητον ἀπήλασε τῆς βουλῆς τὸν Λεύκιον, ὑπατικοῦ μὲν ἀξιώματος ὄντα, συνατιμοῦσθαι δὲ τοῦ ἀδελφοῦ δοκοῦντος αὐτῷ. Διὸ καὶ προσελθόντες τὸν δῆμον ἀμφότεροι ταπεινοὶ καὶ δεδακρυμένοι μέτρια δεῖσθαι τῶν πολιτῶν ἐδόκουν ἀξιοῦντες αἰτίαν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα καὶ λόγον, ᾧ χρησάμενος οἶκον ἔνδοξον ἀτιμίᾳ τοσαύτῃ περιβέβληκεν. Οὐδὲν οὖν ὑποστειλάμενος ὁ Κάτων προῆλθε καὶ κατασιὰς μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἠρώτησε τὸν Τίτον, εἰ γενώσκει τὸ συμπόσιον. Ἀρνουμένου δ' ἐκείνου διηγησάμενος εἰς ὁρωσμὸν προεκαλεῖτο τὸν Λεύκιον, εἴ τι φησὶ τῶν εἰρημένων

ληθὲς εἶναι. Τοῦ δὲ Λευκίου σιωπήσαντος ὁ μὲν δῆ-
λγων δικαίαν γεγονέναι τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸν Κάτωνα
τεμψε λαμπρῶς ἀπὸ τοῦ βήματος. Ὁ δὲ Τίτος τῇ συμ-
τοῦ ἀδελφοῦ περιπαθῶν συνέστη μετὰ τῶν πάλαι μι-
:ων τὸν Κάτωνα καὶ πάσας μὲν ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο
ημοσίων ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις καὶ ὠνὰς ἠκύρωσε καὶ
σεν ἐν τῇ βουλῇ κρατήσας, πολλὰς δὲ καὶ μεγάλας δί-
κατ' αὐτοῦ παρεσκεύασεν, οὐκ οἶδ' ὅπως εὖ καὶ πολι-
πρὸς ἄρχοντα νόμιμον καὶ πολίτην ἄριστον ὑπὲρ ἀν-
ελκίου μὲν ἀναξίου δὲ καὶ τὰ προσήκοντα πεπονθό-
ἀνήκεστον ἔχθραν ἀράμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ῥω-
ν ποτὲ δήμου θέαν ἔχοντος ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τῆς βου-
ὅσπερ εἰωθεν, ἐν πόσμῳ προκαθημένης ὀφθεὶς ὁ Λεύ-
κιος ἐσχάτοις που καθήμενος ἀτίμως καὶ ταπεινῶς οἰ-
ἔσχε· καὶ τὸ πλῆθος οὐκ ἠνέσχετο τὴν ὄψιν, ἀλλ'
ν μεταβῆναι κελεύοντες, ἕως μετέβη, δεξαμένων αὐ-
ὶς ἑαυτοὺς τῶν ὑπατικῶν.

IX. Τὸ δ' οὖν φύσει τοῦ Τίτου φιλότιμον, ἄχρι μὲν
ν εἶχεν ὕλην περὶ τοὺς εἰρημένους πολέμους διατρίβον-
εὐδοκίμει· καὶ γὰρ ἐχιλιάρχησεν αὖθις μετὰ τὴν ὑπα-
, οὐδενὸς ἐκείγοντος· ἀπαλλαγεὶς δὲ τοῦ ἄρχειν καὶ
ὑτερος ὢν ἠλέγχετο μᾶλλον ἐν οὐκ ἔχοντι πράξεις ἔτι
οικῷ βίῳ σπαργῶν τε πρὸς δόξαν καὶ νεανίζοντι τῷ
ι κατέχειν ἑαυτὸν οὐ δυνάμενος· τοιαύτῃ γάρ τινι
ὸ περὶ Ἀννίβαν φορᾷ ἐδόκει πράξας ἐκχθὴς γενέσθαι
πολλοῖς. Ὁ γὰρ Ἀννίβας οἰκοθεν μὲν ἐκ Καρχηδόνος
ρὰς Ἀντιόχῳ συνῆν, ἐκείνου δὲ μετὰ τὴν ἐν Φρυγίᾳ
ν εἰρήνης ἀγαπητῶς τυχόντος αὖθις φυγὼν καὶ πλα-
ς πολλὰ τέλος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ κατέστη Προυσίαν θερα-
ν, οὐδενὸς Ῥωμαίων ἀγνοοῦντος, ἀλλὰ παροράντων
των δι' ἀσθένειαν καὶ γῆρας ὥσπερ ἐξίτιμένον ὑπὸ
όχης. Τίτος δὲ πρεσβευτὴς δι' ἑτέρας δή τινας πρά-
ὑπὸ τῆς βουλῆς πρὸς τὸν Προυσίαν ἀφικόμενος καὶ
ννίβαν ἰδὼν αὐτόθι διαιτώμενον ἠγανάκτησεν, εἰ ζῇ,
ολλὰ τοῦ Προυσίου δεομένου καὶ λιπαροῦντος ὑπὲρ
ὸς ἑκέτου καὶ συνήθους οὐ παρῆκε. Χρησμοῦ δέ τινος,
κπε, παλαιοῦ περὶ τῆς Ἀννίβου τελευτῆς οὕτως ἔχοντος,

Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δίμας,

ὁ μὲν ἄρα Λιβύην ὑπενόει καὶ τὰς ἐν Καρχηδόνι ταραχάς, ὡς ἐκεῖ καταβιωσόμενος· ἐν δὲ Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶ Θυνιάς ἐπὶ θαλάσσης καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τις οὐ μεγάλη Λίβυσσα καλεῖται· περὶ ταύτην ἔτυχε διατρίβων Ἀννίβας. Ἀεὶ δ' ἀπιστῶν τῇ τοῦ Προυσίου μαλακίᾳ καὶ φοβούμενος τοὺς Ῥωμαίους τὴν οἰκίαν ἔτι πρότερον ἐξόδοις ἐπτὰ κατηγίσι συντετρημένην ἐκ τῆς ἑαυτοῦ διαίτης εἶχεν, ἄλλου κατ' ἄλλο τῶν ὑπονόμων, πόρρω δὲ πάντων ἀδήλως ἐκφερόντων. Ὡς οὖν ἤκουσε τότε τὸ πρόσταγμα τοῦ Τίτου, φεύγειν μὲν ὥρμησε διὰ τῶν ὑπονόμων, ἐντυχὼν δὲ φυλακαῖς βασιλικαῖς ἔγνω δι' αὐτοῦ τελευτᾶν. Ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν, ὡς ἱματίῳ τῷ τραχήλῳ περιβαλὼν κελεύσαι οἰκέτῃ ὄπισθεν ἐρεῖσαντα κατὰ τοῦ ἰνίου τὸ γόνυ καὶ σφοδρῶς ἀναπλάσαντα συντεῖναι καὶ περιστρέψαι, μέχρις ἂν ἐκθλίψας τὸ πνεῦμα διαφθείρειεν αὐτόν· ἔνιοι δὲ μιμησάμενον Θεμιστοκλέα καὶ Μίδαν αἷμα ταύρειον πιεῖν. Λίβιος δὲ φησι φάρμακον ἔχοντα περάσαι καὶ τὴν κύλικα δεξάμενον εἰπεῖν· „Ἀπαυσώμεθα ἤδη ποτὲ τὴν πολλὴν φροντίδα Ῥωμαίων, οἳ μακρὸν ἡγήσαντο καὶ βαρὺ μισουμένου γέροντος ἀναμεῖναι θάνατον. Οὐ μὴν οὐδὲ Τίτος ἀξιοζήλωτον ἀποίσεται νίκην οὐδὲ τῶν προγόνων ἀξίαν, οἳ Πύρρῳ πολεμοῦντι καὶ πιστοῦντι τὴν μέλλουσαν ὑποπέμψαντες κατεμήνυσαν φαρμακείαν."

XXI. Οὕτω μὲν τὸν Ἀννίβαν ἀποθανεῖν λέγουσιν. Ἀγγελθέντων δὲ τούτων πρὸς τὴν σύγκλητον οὐκ ἐλίγη ἐπαχθὴς ἔδοξεν ὁ Τίτος καὶ περιττὸς ἄγαν καὶ ὠμός, ὅπερ ὄρνιν ὑπὸ γήρως ἁπτῆνα καὶ κόλουρον ἀφειμένου ἤδη χειροήθη, τὸν Ἀννίβαν ἀποκτείνας, οὐθετὸς ἐπεγένετο, ἀλλὰ διὰ δόξαν, ὡς ἐπώνυμος τοῦ θανάτου γένοιτο· καὶ τὴν Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος ἐπιθέντες προάστια καὶ μεγαλοψυχίαν ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζον, ὃς ἀήττητον ὄντα καὶ φοβερὸν ἐν Λιβύῃ καταπολεμήσας Ἀννίβαν οὔτ' ἐξήλασεν οὔτ' ἐξητήσατο παρὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς μάχης τὸ λόγους ἄλλως ἐδεξιώσατο καὶ μετὰ τὴν μάχην σπουδάσαντος οὐδὲν ἐπετόλμησεν οὐδ' ἐπενέβη τῇ τύχῃ τοῦ ἀνδρός. Λέγεται δ' αὖθις ἐν Ἐφέσῳ συμβαλεῖν αὐτούς· καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ συμπεριπατεῖν τοῦ Ἀννίβου τὴν προσήκουσαν ἐν ἀγῶσι τάξιν ἑκόντος ἐκείνου προλαβόντος ἀνέχεσθαι καὶ

ιτεῖν ἀφελῶς τὸν Ἀφρικανὸν, ἔπειτα, λόγου περὶ
ηγῶν ἐμπεσόντος καὶ τοῦ Ἀννίβου κράτιστον ἀποφη-
ου γεγονέναι τῶν στρατηγῶν Ἀλέξανδρον, εἶτα Πύρ-
τρίτον δ' αὐτὸν, ἡσυχῇ μειδιάσαντα τὸν Ἀφρικανὸν
ν· „Τί δ', εἰ μή σε ἐγὼ νενικήκειν;“ καὶ τὸν Ἀννί-
, Οὐκ ἄν, ὦ Σκηπίων,“ φάναι „τρίτον ἐμαυτὸν, ἀλ-
ῶτον ἐποιούμην τῶν στρατηγῶν.“ Ταῦτα δὴ τοῦ
ίωνος οἱ πολλοὶ θαυμάζοντες ἐκάκιζον τὸν Τίτον ὡς
ρὶρ νεκρῷ προσενεγκόντα τὰς χεῖρας. Ἔνιοι δ' ἦσαν
πεπραγμένον ἐπαινοῦντες καὶ τὸν Ἀννίβαν, ἕως ἔζη,
ἡγούμενοι δεόμενον τοῦ ῥιπίζοντος· μηδὲ γὰρ ἀκμά-
ς αὐτοῦ τὸ σῶμα Ῥωμαίοις καὶ τὴν χεῖρα φοβερὰν,
τὴν δεινότητα καὶ τὴν ἐμπειρίαν γεγονέναι μετὰ τῆς
του πικρίας καὶ δυσμενείας, ὧν οὐδὲν ἀφαιρεῖν τὸ
ς, ἀλλ' ὑπομένειν τὴν φύσιν ἐν τῷ ἤθει, τὴν δὲ τύ-
νὺ διαμένειν ὁμοίαν, ἀλλὰ μετακλίπτουσαν ἐκκαλεῖσθαι
ἐλπίσι πρὸς τὰς ἐπιθέσεις τοὺς ἀεὶ τῷ μισεῖν πολε-
τας. Καὶ τὰ ὕστερά πως ἔτι μᾶλλον ἐμαρτύρησε τῷ
, τοῦτο μὲν Ἀριστόνικος ὁ τοῦ κιθαρῳδοῦ διὰ τὴν
νους δόξαν ἐμπλήσας ἅπασαν ἀποστάσεων καὶ πολέ-
τὴν Ἀσίαν, τοῦτο δὲ Μιθριδάτης μετὰ Σύλλαν καὶ
ρίαν καὶ τοσοῦτον ὅλεθρον στρατευμάτων καὶ στρατη-
ὐθὺς ἐπὶ Λεύκουλλον ἐκ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀνα-
τηλικοῦτος. Οὐ μὴν οὐδὲ Γαΐου Μαρίου ταπεινότερος
ἰας ἦκειτο. Τῷ μὲν γὰρ βασιλεὺς φίλος ὑπῆρχε καὶ
συνήθης καὶ διατριβαὶ περὶ ναῦς καὶ ἵππους καὶ στρα-
ῦν ἐπιμέλειαν· τὰς δὲ Μαρίου τύχας Ῥωμαῖοι γελῶν-
ἰλωμένου καὶ πτωχεύοντος ἐν Λιβύῃ μετὰ μικρὸν ἐν
ῃ σφαττόμενοι καὶ μαστιγούμενοι προσεκύνουν. Οὔ-
οὐδὲν οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα τῶν παρόντων πρὸς τὸ
ν ἐστὶν, ἀλλὰ μία τοῦ μεταβάλλειν τελευτὴ ἡ καὶ τοῦ
. Διὸ καί φασιν ἔνιοι τὸν Τίτον οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦ-
ρᾶξαι, πεμφθῆναι πρεσβευτὴν μετὰ Λευκίου Σκηπίω-
οὐδὲν ἄλλο τῆς πρεσβείας ἔχούσης ἔργον ἢ τὸν Ἀννίβου
τον. Ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν ἔτι τούτων κατόπιν οὔτε πολι-
ν τοῦ Τίτου κρᾶξιν οὔτε πολεμικὴν ἱστορήκαμεν, ἀλλὰ
ελευτῆς ἔτυχον εἰρηνικῆς, ὥρα τὴν σύγκρισιν ἐπισκοπεῖν.

COMPARATIO PHILOPOEMENIS CVM T. QVINTIO FLAMININO.

Μεγίθει μὲν οὖν τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας εὐεργετῶν οὐκ Φιλοποίμενα Τίτῳ παραβάλλειν οὔτε πάνυ πολλοὺς τῶν Φιλοποίμενος ἀρετῶν ἀνδρῶν ἄξιόν ἐστι. Τοῖς μὲν γὰρ Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ὁ πόλεμος, τῷ δ' οὐχ Ἕλληνι καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνων· καὶ ὅτε Φιλοποίμην ἀμηχανῶν τοῖς ἰδίοις πολίταις ἀμύνειν πολεμουμένοις εἰς Κρήτην ἀπῆρε, νίκην νικήσας Τίτος ἐν μέσῃ τῇ Ἑλλάδι Φίλιππον ἠλευθέρου καὶ τὰ ἔθνη καὶ πόλεις ἀπέδωσε. Εἰ δέ τις ἐξετάζοι τὰς μάχας ἑκατέρου, πλείους Ἕλληνας Φιλοποίμην Ἀχαιῶν στρατηγῶν ἢ Μακεδόνας Τίτος Ἕλλησι βοηθῶν ἀνεῖλε. Τὰ τοίνυν ἁμαρτήματα τοῦ μὲν φιλοτιμίας, τοῦ δὲ φιλονεικίας γίγνεται καὶ πρὸς ὀργὴν ὁ μὲν εὐκίνητος, ὁ δὲ καὶ δυσκαταλύτητος. Τίτος μὲν γὰρ καὶ Φιλίππῳ τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας ἐφύλαξε καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς συγγνωμόνησε, Φιλοποίμην δὲ τὴν πατρίδος δι' ὀργὴν ἀφείλετο τὴν περιοικίδα συντέλειαν. Ἔτι δ' ὁ μὲν τοῖς εὖ παθοῦσιν ἀεὶ βέβαιος, ὁ δὲ θυμῷ λῦσαι χάριν ἕτοιμος. Λακεδαιμονίων μὲν γὰρ εὐεργέτης πρόσθεν ὢν ὕστερον καὶ τὰ τείχη κατέσκαψε καὶ τὴν χώραν περέκοψε καὶ τέλος αὐτὴν μετέβαλε καὶ διέφθειρε τὴν πολιτείαν. Ἐδόκει δὲ καὶ τὸν βίον ὀργῇ προέσθαι καὶ φιλονικίᾳ μὴ κατὰ καιρὸν, ἀλλ' ὀξύτερον τοῦ δέοντος εἰς Μεσσήνην ἐκπεσὼν, οὐχ ὥσπερ Τίτος πάντα λογισμῷ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν στρατηγήσας.

II. Ἀλλὰ πλήθει γε πολέμων καὶ τροπαίων ἡ Φιλοποίμενος ἐμπειρία βεβαιοτέρα. Τῷ μὲν γὰρ τὰ πρὸς Φίλιππον ἐκρίθη δυοῖν ἀγῶσιν, ὁ δὲ μυρίας μάχας κατορθώσας ὀλίγαις ἀμφισβήτησεν τῇ τύχῃ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀπέλοιπεν. Ἔτι δ' ὁ μὲν τῇ Ῥωμαίων ἀκμῇ ἐχόμενος δυνάμει χρησάμενος, ὁ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἤδη φθινούσης ἐπικράτησε δόξαν ἴσχυν, ὥστε τοῦ μὲν ἴδιον, τοῦ δὲ κοινὸν ἴσχυν ὁ-

κατορθούμενον· ὁ μὲν γὰρ ἦρχεν ἀγαθῶν, ὁ δ' ἄρ-
αθοὺς ἐποίει. Καὶ μὴν τό γε πρὸς Ἕλληνας τούτῳ
ι τοὺς ἀγῶνας οὐκ εὐτυχῆ μὲν, ἰσχυρὰν δὲ τῆς ἀρε-
ίδειξιν παρεῖχεν· οἷς γὰρ ὅμοια τἄλλα, τῷ προὔ-
ετῇ κρατοῦσι. Καὶ γὰρ δὴ πολεμικωτάτοις Ἑλλήνων
ιαὶ Λακεδαιμονίοις πολεμήσας τῶν μὲν πανουργοτά-
ιῳ, τῶν δ' ἀλκιμωτάτων τόλμῃ περιεγένετο. Πρὸς
οις Τίτος μὲν ἐξ ὑποκειμένων ἐνίκα χρώμενος ὁπλι-
αὶ τάξεσιν αἷς παρέλαβε, Φιλοποίμην δ' αὐτὸς ἐπ-
ιὼν καὶ μεταβαλὼν τὸν περὶ ταῦτα κόσμον, ὥστε τὸ
ώτατον ὑφ' οὗ μὲν οὐκ ὂν εὑρῆσθαι, τῷ δ' ὑπάρ-
ηθεῖν. Κατὰ χεῖρα τοίνυν Φιλοποίμενος μὲν ἔργα
ιαὶ μεγάλα, θατέρου δ' οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰτωλῶν
ὸν Ἀρχέδημος ἐπέσκωπτεν, ὡς, ὅτ' αὐτὸς ἐσπασμένος
χαιραν ἔθει δρόμῳ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ τοὺς
ῖτας τῶν Μακεδόνων, τοῦ Τίτου τὰς χεῖρας εἰς τὸν
ν ὑπτίας ἀνατείνοντος ἑστῶτος καὶ προσευχομένου.

Καὶ μὴν Τίτῳ μὲν ἄρχοντι συνέβη καὶ πρεσβεύον-
α πρᾶξαι τὰ καλὰ, Φιλοποίμην δ' οὐ χείρονα παρέ-
δ' ἀπρακτότερον ἑαυτὸν ἰδιώτην ἢ στρατηγὸν τοῖς
. Στρατηγὸς μὲν γὰρ ὢν Νάβιν ἐξέβαλεν ἐκ Μεσ-
ιαὶ Μεσσηνίους ἠλευθέρωσεν, ἰδιώτης δὲ Διοφά-
ν στρατηγὸν καὶ Τίτον ἐπερχομένους ἀπέκλεισε τῆς
ης καὶ Λακεδαιμονίους διέσωσεν. Οὕτως ἡγεμονι-
σιν ἔχων οὐ κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων
ἠπίστατο πρὸς τὸ συμφέρον, οὐ δεόμενος παρὰ
χομένων λαβεῖν τὸ ἄρχειν, ἀλλὰ χρώμενος αὐτὸς,
ιρὸς εἴη, τὸν ὑπὲρ αὐτῶν φρονοῦντα μᾶλλον ἢ τὸν
τῶν ᾑρημένων ἡγούμενος στρατηγόν. Γενναῖα μὲν
του τὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιεικῆ καὶ φιλάνθρω-
νναιότερα δὲ Φιλοποίμενος τὰ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους
ιαὶ φιλελεύθερα· ῥᾷον γὰρ χαρίζεσθαι τοῖς δεομέ-
λυπεῖν ἀντιτείνοντα τοὺς δυνατωτέρους. Ἐπεὶ δ'
ξεταζομένων δυσθεώρητος ἡ διαφορὰ, σκόπει, μὴ
Ἕλληνι τὸν ἐμπειρίας πολεμικῆς καὶ στρατηγίας
ν, τῷ δὲ Ῥωμαίῳ τὸν δικαιοσύνης καὶ χρηστότητος
ντες οὐ φαύλως διαιτᾷν δόξομεν.

Π Υ Ρ Ρ Ο Σ.

b.1.35. Θεσπρωτῶν καὶ Μολοσσῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἱστο-
ροῦσι Φαέθοντα βασιλεῦσαι πρῶτον, ἕνα τῶν μετὰ Πελα-
σγοῦ παραγενομένων εἰς τὴν Ἤπειρον, ἔνιοι δὲ Δευκαλίωνα
καὶ Πύῤῥαν εἰσαμένους τὸ περὶ Δωδώνην ἱερὸν αὐτόθι πα-
οικεῖν ἐν Μολοσσοῖς. Χρόνῳ δ' ὕστερον Νεοπτόλεμος ὁ
Ἀχιλλέως λαὸν ἀγαγὼν αὐτός τε τὴν χώραν κατέσχε καὶ δι-
αδοχὴν βασιλέων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε Πυῤῥίδας ἐπικαλουμέ-
νους· καὶ γὰρ αὐτῷ Πύῤῥος ἦν παιδικὸν ἐπωνύμιον καὶ
τῶν γνησίων παίδων ἐκ Λανάσσης τῆς Κλεοδέου τοῦ Ὕλλου
γενομένων ἕνα Πύῤῥον ὠνόμασεν. Ἐκ τούτου δὲ καὶ Ἀχιλ-
λεὺς ἐν Ἠπείρῳ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχεν Ἄσπετος ἐπιχωρίῳ
φωνῇ προσαγορευόμενος. Μετὰ δὲ τοὺς πρώτους, τῶν διὰ
μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων καὶ γενομένων τῇ τε δυ-
νάμει καὶ τοῖς βίοις ἀμαυροτέρων, Θαῤῥύταν πρῶτον ἱστο-
ροῦσιν Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γράμμασι καὶ νόμοις φιλαν-
θρώποις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις ὀνομαστὸν γενέσθαι.
Θαῤῥύτου δ' Ἀλκέτας υἱὸς ἦν, Ἀλκέτου δ' Ἀρύβας, Ἀρύβα
δὲ καὶ Τρωϊάδος Αἰακίδης. Οὗτος ἔγημε τὴν Μένωνος τοῦ
Θεσσαλοῦ θυγατέρα Φθίαν, ἀνδρὸς εὐδοκίμου περὶ τὸν Λα-
μιακὸν πόλεμον γενομένου καὶ μέγιστον ἀξίωμα τῶν συμ-
μάχων μετὰ Λεωσθένην λαβόντος. Ἐκ δὲ τῆς Φθίας τῷ
Αἰακίδῃ γίνονται θυγατέρες Δηϊδάμεια καὶ Τρωϊάς, υἱὸς
δὲ Πύῤῥος.

II. Ἐπεὶ δὲ στασιάσαντες οἱ Μολοσσοὶ καὶ τὸν Αἰακί-
δην ἐκβαλόντες ἐπηγάγοντο τοὺς Νεοπτολέμου παῖδας, οἱ
μὲν φίλοι τοῦ Αἰακίδου διεφθάρησαν καταληφθέντες, τὸν
δὲ Πύῤῥον ἔτι νήπιον ὄντα καὶ ζητούμενον ὑπὸ τῶν ἀπο-
λεμίων ἐκκλέψαντες οἱ περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἄγγελον ἔφυ-

οἰκέτας ὀλίγους καὶ γύναια τιθηνούμενα τὸ παιδίον
αίως ἐφελκόμενοι. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς φυγῆς γινομέ-
ὐτοῖς δυσέργου καὶ βραδείας καταλαμβανόμενοι τὸ μὲν
ον ἐγχειρίζουσιν Ἀνδροκλείωνι καὶ Ἱππίᾳ καὶ Νεάνδρῳ,
σκοις οὖσι πιστοῖς καὶ ῥωμαλέοις, ἀνὰ κράτος φεύγειν
Μεγάρων ἔχεσθαι, χωρίου Μακεδονικοῦ, προστάξαντες·
δὲ τὰ μὲν δεόμενοι τὰ δ' ἀπομαχόμενοι τοῖς διώκου-
κποδὼν ἦσαν ἄχρι δείλης ὀψίας. Ἀποτραπομένων δὲ
ἐκείνων μετέθεον τοὺς τὸν Πύῤῥον κομίζοντας. Ἤδη
ὁ ἡλίου καταδεδυκότος ἐγγὺς γενόμενοι τῆς ἐλπίδος ἐξ-
ης ἀνεκόπησαν ἐντυχόντες τῷ παρὰ τὴν πόλιν παραῤ-
ι ποταμῷ, χαλεπῷ μὲν ὀφθῆναι καὶ ἀγρίῳ, πειρωμέ-
δὲ διαβῆναι παντάπασιν ἀπορωτάτῳ· πολύ τε γὰρ ἐξ-
ε ῥεῦμα καὶ θολερὸν ὄμβρων ἐπιγενομένων καὶ τὸ σκό-
ποίει πάντα φοβερώτερα. Καθ' αὑτοὺς μὲν οὖν ἀπέ-
ν ἐπιχειρεῖν παιδίον φερόμενοι καὶ γύναια τὰ τρέφον-
ὸ παιδίον, αἰσθόμενοι δὲ τῶν ἐπιχωρίων τινὰς ἐν τῷ
ν ἑστῶτας ἐδέοντο συλλαβέσθαι πρὸς τὴν διάβασιν καὶ
Πύῤῥον ἀνεδείκνυσαν βοῶντες καὶ ἱκετεύοντες. Οἱ δὲ
τήκουον διὰ τραχύτητα καὶ πάταγον τοῦ ῥεύματος,
ἦν διατριβὴ, τῶν μὲν βοώντων, τῶν δὲ μὴ συνιέντων,
ις ἐννοήσας καὶ περιελὼν δρυὸς φλοιὸν ἐνέγραψε πόρ-
ράμματα φράζοντα τήν τε χρείαν καὶ τὴν τύχην τοῦ
ς, εἶτα λίθῳ τὸν φλοιὸν περιελίξας καὶ χρησάμενος
ῥματι τῆς βολῆς ἀφῆκεν εἰς τὸ πέραν· ἔνιοι δέ φα-
ονίῳ περιπήξαντας ἀκοντίσαι τὸν φλοιόν. Ὡς δ' οὖν
ωσαν οἱ πέραν τὰ γράμματα καὶ συνεῖδον τὴν ὀξύτη-
ῦ καιροῦ, κόπτοντες ξύλα καὶ πρὸς ἄλληλα συνδέον-
περαιοῦντο. Καὶ κατὰ τύχην ὁ πρῶτος αὐτῶν περαιω-
Ἀχιλλεὺς τοὔνομα τὸν Πύῤῥον ἐδέξατο, τοὺς δ' ἄλλους,
υχον, οἱ ἄλλοι διεκόμιζον.

II. Οὕτω δὲ σωθέντες καὶ φθάσαντες τὴν δίωξιν εἰς
ιοῦς παρεγένοντο πρὸς Γλαυκίαν τὸν βασιλέα· καὶ
ζόμενον εὑρόντες οἴκοι μετὰ τῆς γυναικὸς ἐν μέσῳ τὸ
ον ἐπὶ τῆς κατέθεσαν. Ὁ δ' ἦν ἐπὶ γνώμης Κάσσαν-
δεδοικὼς ἐχθρὸν ὄντα τοῦ Αἰακίδου καὶ σιωπὴν εἶχε
ν χρόνον βουλευόμενος. Ἐν τούτῳ δ' ὁ Πύῤῥος ἀπ'

μᾳ θεῖον φανῆναι. Διὸ καὶ παραυτίκα τὸν Πύῤῥον ἔπ
ρείρισε τῇ γυναικὶ κελεύσας ἅμα τοῖς τέκνοις τρέφεσθαι· κα
ικρὸν ὕστερον ἐξαιτουμένων τῶν πολεμίων, Κασσάνδρο
ὲ καὶ διακόσια τάλαντα διδόντος οὐκ ἐξέδωκεν, ἀλλὰ κα
ενόμενον δυοκαίδεκα ἐτῶν καταγαγὼν εἰς τὴν Ἤπειρον με
ὰ δυνάμεως βασιλέα κατέστησεν. Ἦν δ' ὁ Πύῤῥος τῇ μὲ
δέᾳ τοῦ προσώπου φοβερώτερον ἔχων ἢ σεμνότερον τὸ βα
ιλικὸν, πολλοὺς δ' ὀδόντας οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἓν ὀστέον συν
χὲς ἦν ἄνωθεν, οἷον λεπταῖς ἀμυχαῖς τὰς διαφυὰς ἐπιγε
ραμμένον τῶν ὀδόντων. Τοῖς δὲ σπληνιῶσιν ἐδόκει βοη
εῖν ἀλεκτρυόνα θύων λευκὸν ὑπτίων τε κατακειμένων τῷ
εξιῷ ποδὶ πιέζων ἀτρέμα τὸ σπλάγχνον. Οὐδεὶς δ' ἦν πέ
ης οὔτ' ἄδοξος οὕτως, ὥστε μὴ τυχεῖν τῆς ἰατρείας δοη
είς. Ἐλάμβανε δὲ καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα θύσας, καὶ τὸ γέ
ας τοῦτο ἥδιστον ἦν αὐτῷ. Λέγεται δὲ τοῦ ποδὸς ἐκείνου
ὸν μείζονα δάκτυλον ἔχειν δύναμιν θείαν, ὥστε μετὰ τὴν
ελευτὴν τοῦ λοιποῦ σώματος κατακαέντος ἀπαθῆ καὶ ἄθι
τον ὑπὸ τοῦ πυρὸς εὑρεθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

IV. Γενομένῳ δὲ περὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη καὶ δοκοῦντι
ὴν ἀρχὴν ἔχειν βεβαίως ἀποδημία τις συνέτυχε, τῶν Γλαυ
ου παίδων ἑνὸς, οἷς συνετέθραπτο, γυναῖκα λαμβάνον
ς. Πάλιν οὖν οἱ Μολοττοὶ συστάντες ἐξέβαλον τοὺς φί-

ἔν ἔτι καὶ τοὺς καθ' αὑτὸν ἐτρέψατο καὶ διεφάνη λαμ-
ὲν τοῖς μαχομένοις. Πταίσαντα δὲ Δημήτριον οὐκ ἠγ-
λησεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεις πιστευθεὶς
ύλαξε καὶ συμβάσεων αὐτῷ γενομένων πρὸς Πτολεμαῖον
σαν εἰς Αἴγυπτον ὁμηρεύσων. Καὶ Πτολεμαῖῳ μὲν ἔν
ήραις καὶ γυμνασίοις ἐπίδειξιν ἀλκῆς καὶ καρτερίας
ίχε, τὴν δὲ Βερενίκην ὁρῶν μέγιστον δυναμένην καὶ
τεύουσαν ἀρετῇ καὶ φρονήσει τῶν Πτολεμαίου γυναι-
δθεράπενα μάλιστα· καὶ δεινὸς ὢν ὑπελθεῖν ἐκ' ὠφε-
τοὺς προίττονας, ὥσπερ ὑπερόπτης τῶν ταπεινοτέρων,
ιως δὲ καὶ σώφρων περὶ δίαιταν, ἐκ πολλῶν νέων ἡγε-
ῶν προεκρίθη λαβεῖν Ἀντιγόνην γυναῖκα τῶν Βερενί-
θυγατέρων, ἣν ἔσχεν ἐκ Φιλίππου πρὶν ἢ Πτολεμαίῳ
κεῖν.

V. Μετὰ δὲ τὸν γάμον τοῦτον ἔτι μᾶλλον εὐδοκιμῶν καὶ
υπὸς ἀγαθῆς τῆς Ἀντιγόνης περὶ αὐτὸν οὔσης διεπρά-
χρήματα λαβὼν καὶ δύναμιν εἰς Ἤπειρον ἐπὶ τὴν βασι-
ν ἀποσταλῆναι. Καὶ παρῆν οὐκ ἄκουσι πολλοῖς διὰ τὴν
θειαν τοῦ Νεοπτολέμου χαλεπῶς καὶ βιαίως ἄρχοντος.
ν ἀλλὰ δείσας, μὴ πρός τινα τῶν ἄλλων βασιλέων ὁ Νε-
λεμος τράπηται, διαλύσεις ἔθετο καὶ φιλίαν πρὸς αὐ-
ἐπὶ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχῆς. Χρόνου δὲ προϊόντος ἦσαν οἱ
κδύνοντες αὐτοὺς κρύφα καὶ κατ' ἀλλήλων ἐμποιοῦντες
φίας. Ἡ μέντοι μάλιστα κινήσασα τὸν Πύῤῥον αἰτία λέ-
ι τοιαύτην ἀρχὴν λαβεῖν. Εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς ἐν Πα-
ῆνι, χωρίῳ τῆς Μολοττίδος, Ἀρείῳ Διὶ θύσαντες ὁρκω-
ῶν τοῖς Ἠπειρώταις καὶ ὁρκίζειν, αὐτοὶ μὲν ἄρξειν κα-
οὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κα-
οὺς νόμους. Ταῦτ' οὖν ἐδρᾶτο ἀμφοτέρων τῶν βασι-
παρόντων· καὶ συνῆσαν ἀλλήλοις μετὰ τῶν φίλων δώ-
λλὰ τὰ μὲν διδόντες τὰ δὲ λαμβάνοντες. Ἐνταῦθα δὴ
ν, ἀνὴρ πιστὸς Νεοπτολέμῳ, δεξιωσάμενος φιλοφρό-
τὸν Πύῤῥον, ἐδωρήσατο βοῶν ἀροτήρων δυοῖ ζεύγεσι.
κε Μυρτίλος ὁ ἐπὶ τοῦ οἴνου παρὼν ἤτει τὸν Πύῤῥον·
ου δὲ μὴ διδόντος, ἀλλ' ἑτέρῳ, χαλεπῶς ἐνεγκὼν ὁ Μυρ-
ος οὐκ ἤλαθε τὸν Γέλωνα. Καλέσας οὖν αὐτὸν ἐπὶ δεῖ-
νον, ὡς δέ φασιν ἔνιοι, καὶ χρησάμενος παρ' οἴνου ὥραν

..ῶν ἐπικτήτων ἐθνῶν Ἀμβρα-
..ίαν. Προειμένου δὲ τοῦ νεανί-
..μοιραῖς καταλαβὼν, τὰ δὲ λοι-
..ὸν Ἀντίπατρον. Λυσίμα-
..ἀσχολίαις προθυμούμε-
..Πύῤῥου οὐδὲν ἀχαρι-
..ένου ἔπεμψε πλαστὰ
..καλεύοντος ἀπαλλάν-
..παρὰ τοῦ Ἀντιπά-
..Πύῤῥος εὐθὺς τὸ
..γὰρ ἦν ἡ συνήθης
..τῷ υἱῷ χαίρειν," ἀλ-
..ύῤῥῳ χαίρειν." Λυσί-
..ποιεῖτο τὴν εἰρήνην· καὶ
..κωμοτήσοντες. Ἐπεὶ δὲ, κά-
..ροσαχθέντος, ὁ κριὸς αὐτομά-
..ς γελῶν ἐπῄει, τὸν δὲ Πύῤῥον
..επαύλυσε φήσας τὸ δαιμόνιον
..ασιλέων θάνατον. Ὁ μὲν οὖν
..ρήνης.
..ὶν πραγμάτων ἤδη κατάστασιν
..φίκετο· καὶ δῆλος μὲν ἦν εὐ-
..ίβον παρεῖχεν, ὀλίγαις δ' ἡμέ-
..ως ἐπεβούλευσαν ἀλλήλοις ἀμ-
..ς καὶ φθάσας ἀποκτίννυσιν ὁ
βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδό-
..ον αὐτῷ πρὸς τὸν Πύῤῥον ἐγ-
..ῆς Θεσσαλίας ἐγγόνεισαν ὑπ'
..σημα ταῖς δυναστείαις, ἡ πλε-
ἐπίφοβον καὶ ἄπιστον παρεῖχε,
Δηϊδαμείας τελευτήν. Ἐπεὶ δὲ
..δονίας συνέπεσεν εἰς τὸ αὐτὸ
..σεις ἡ διαφορά, Δημήτριος μὲν
καὶ κρατήσας Πάνταυχον αὐ-
καταλιπὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ
..ον, ὡς ᾔσθετο, γενομένης δὲ
..ους παρήλλαξαν. Καὶ Δημή-

ἔχοντι λόγους προσήνεγκε παρακαλῶν ἑλέσθαι τὰ τοῦ Νεοπτολέμου καὶ φαρμάκοις διαφθεῖραι τὸν Πύῤῥον. Ὁ δὲ Μαρτίλος ἐδέξατο μὲν τὴν πεῖραν ὡς ἐπαινῶν καὶ συμπεπεισμένος, ἐμήνυσε δὲ τῷ Πύῤῥῳ· καὶ κελεύσαντος ἐκείνου τὸν ἀρχιοινοχόον Ἀλεξικράτην τῷ Γέλωνι συνέστησεν ὡς δὴ μεθέξοντα τῆς πράξεως αὐτοῖς· ἐβούλετο γὰρ ἐν πλείοσιν ὁ Πύῤῥος τὸν ἔλεγχον γενέσθαι τοῦ ἀδικήματος. Οὕτω δὲ τοῦ Γέλωνος ἐξαπατωμένου συνεξαπατώμενος ὁ Νεοπτόλεμος καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ὁδῷ βαδίζειν οἰόμενος οὐ κατεῖχεν, ἀλλ' ὑπὸ χαρᾶς ἐξέφερε πρὸς τοὺς φίλους. Καί ποτε κωμάσας παρὰ τὴν ἀδελφὴν Καδμείαν ἐχρῆτο λαλιᾷ περὶ τούτων οὐδένα συνακούειν οἰόμενος· οὐδεὶς γὰρ ἦν πλησίον ἄλλος ἢ Θαιναρέτη γυνὴ Σάμωνος τοῦ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια τῷ Νεοπτολέμῳ διοικοῦντος, αὕτη δ' ἀπεστραμμένη πρὸς τεῖχον ἐπὶ κλίνης τινὸς ἐδόκει καθεύδειν. Συνήκοος δὲ πάντων γενομένη καὶ λαθοῦσα μεθ' ἡμέραν ἧκε πρὸς Ἀντιγόνην τὴν Πύῤῥου γυναῖκα καὶ πάντα κατεῖπεν, ὅσα τοῦ Νεοπτολέμου πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἤκουσε λέγοντος. Πυθόμενος δ' ὁ Πύῤῥος ἐκεῖ μὲν ἡσυχίαν ἦγεν, ἐν δὲ θυσίᾳ καλέσας ἐπὶ δεῖπνον τὸν Νεοπτόλεμον ἀπέκτεινεν αἰσθόμενος τῶν Ἠπειρωτῶν τοὺς κρατίστους προσέχοντας αὐτῷ καὶ παρακελευομένους ἀπαλλαγῆναι τοῦ Νεοπτολέμου καὶ μὴ μερίδα μικρὰν ἔχοντα βασιλείας ἀγαπᾷν, ἀλλὰ τῇ φύσει χρήσασθαι μειζόνων πραγμάτων ἀντιλαμβανόμενον καί τινος ὑποψίας ἅμα προσγενομένης τὸν Νεοπτόλεμον φθάσαι ἀνελεῖν.

VI. Μεμνημένος δὲ Βερενίκης καὶ Πτολεμαίου παιδίον μὲν αὐτῷ γενόμενον ἐξ Ἀντιγόνης Πτολεμαῖον ὠνόμασεν, οἰκίσας δὲ πόλιν ἐν τῇ χεῤῥονήσῳ τῆς Ἠπείρου Βερενικίδα προσηγόρευσεν. Ἐκ δὲ τούτου πολλὰ μὲν περινοῶν καὶ μεγάλα τῇ γνώμῃ, ταῖς δ' ἐλπίσι μάλιστα καὶ πρῶτον ἀντιλαμβανόμενος τῶν πλησίον εὗρεν ἐμφῦναι τοῖς Μακεδόνων πράγμασιν ἐκ τοιᾶσδέ τινος προφάσεως. Τῶν Κασσάνδρου παίδων ὁ πρεσβύτερος Ἀντίπατρος τήν τε μητέρα Θεσσαλονίκην ἀνεῖλε καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον ἤλαυνεν. Ὁ δὲ πρός τε Δημήτριον ἔπεμψε δεόμενος βοηθεῖν καὶ Πύῤῥον ἐκάλει. Δημητρίου δὲ ὑπ' ἀσχολιῶν βραδύνοντος ἐπελθὼν ὁ Πύῤῥος ᾔτησε μισθὸν τῆς συμμαχίας τήν τε Νυμφαίαν καὶ τὴν ...

ῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἐπικτήτων ἐθνῶν Ἀμβρα-καρνανίαν, Ἀμφιλοχίαν. Προεμένου δὲ τοῦ νεανί-ῦτα μὲν αὐτὸς εἶχε φρουραῖς καταλαβὼν, τὰ δὲ λοι-ιωνος ἐκείνῳ παρέκοπτε τὸν Ἀντίπατρον. Λυσίμα-βασιλεὺς αὐτὸς μὲν ἦν ἐν ἀσχολίαις προθυμούμε-πάτρῳ βοηθεῖν, εἰδὼς δὲ τὸν Πύῤῥον οὐδὲν ἄχαρι-δ' ἀρνεῖσθαι Πτολεμαίῳ βουλόμενον ἔπεμψε πλαστὰ α πρὸς αὐτὸν, ὡς Πτολεμαίου κελεύοντος ἀπαλλάτ-ῆς στρατείας τριακόσια τάλαντα παρὰ τοῦ Ἀντιπά-λόντα. Λύσας δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ Πύῤῥος εὐθὺς τὸ γημα τοῦ Λυσιμάχου συνεῖδεν· οὐ γὰρ ἦν ἡ συνήθης ίνη προσαγόρευσις „Ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ χαίρειν," ἀλ-ιλεὺς Πτολεμαῖος βασιλεῖ Πύῤῥῳ χαίρειν." Λοιδο-ὰ τὸν Λυσίμαχον ὅμως ἐποιεῖτο τὴν εἰρήνην· καὶ ν ὡς κατὰ σφαγίων ὁρκωμοτήσοντες. Ἐπεὶ δὲ, κά-ὶ ταύρου καὶ κριοῦ προσαχθέντος, ὁ κριὸς αὐτομά-θανε, τοῖς μὲν ἄλλοις γέλων ἐπῄει, τὸν δὲ Πύῤῥον ς Θεόδοτος ὀμόσαι διεκώλυσε φήσας τὸ δαιμόνιον ημαίνειν τῶν τριῶν βασιλέων θάνατον. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀπέστη τῆς εἰρήνης.

Τῷ δ' Ἀλεξάνδρῳ τῶν πραγμάτων ἤδη κατάστασιν ὅμως ὁ Δημήτριος ἀφίκετο· καὶ δῆλος μὲν ἦν εὐ-ων μὴ δεομένῳ καὶ φόβον παρεῖχεν, ὀλίγας δ' ἡμέ-γγενόμενοι δι' ἀπιστίας ἐπεβούλευσαν ἀλλήλοις ἀμ-. Καιρῷ δὲ χρησάμενος καὶ φθάσας ἀποκτίννυσιν ὁ ιος τὸ μειράκιον καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδο-ν μὲν οὖν καὶ πρότερον αὐτῷ πρὸς τὸν Πύῤῥον ἐγ-ι, καὶ καταδρομαὶ τῆς Θεσσαλίας γεγόνεισαν ὑπ' καὶ τὸ σύμφυτον νόσημα ταῖς δυναστείαις, ἡ πλε-τὴν γειτνίασιν αὐτοῖς ἐπίφοβον καὶ ἄπιστον παρεῖχε, λον ἔτι μετὰ τὴν τῆς Δηϊδαμείας τελευτήν. Ἐπεὶ δὲ ντες ἀμφότεροι Μακεδονίας συνέπιπτον εἰς τὸ αὐτὸ ους ἐλάμβανε προφάσεις ἡ διαφορὰ, Δημήτριος μὲν λοὺς στρατευσάμενος καὶ κρατήσας Πάνταυχον αὐ-ὰ πολλῆς δυνάμεως καταλιπὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ καὶ Πύῤῥος ἐπ' ἐκεῖνον, ὡς ᾔσθετο, γενομένης δὲ ίας καθ' ὁδὸν ἀλλήλους παρήλλαξαν. Καὶ Δημή-

τριος μὲν ἐμβαλὼν εἰς Ἤπειρον ἐλεηλάτει, Πύῤῥος δὲ Πανταύχῳ περιπεσὼν εἰς μάχην κατέστη. Καὶ τῶν στρατιωτῶν συμπεσόντων δεινὸς ἦν καὶ μέγας ἀγὼν, μάλιστα κατὰ τοὺς ἡγεμόνας· ὅ τε γὰρ Πάνταυχος ἀνδρείᾳ καὶ χειρὶ καὶ ῥώμῃ σώματος ἄριστος ὢν ὁμολογουμένως τῶν περὶ Δημήτριον στρατηγῶν καὶ θάρσος ἔχων καὶ φρόνημα προὐκαλεῖτο τὸν Πύῤῥον εἰς τὰς χεῖρας, ὅ τε Πύῤῥος οὐδενὶ τῶν βασιλέων ὑφιέμενος ἀλκῆς καὶ δόξης καὶ τὴν Ἀχιλλέως δόξαν αὐτῷ δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ κατὰ γένος συνοικειοῦν βουλόμενος ἐνεντίος ἐχώρει διὰ τῶν προμάχων ἐπὶ τὸν Πάνταυχον. Ἦν δὲ δορατισμὸς τὸ πρῶτον, εἶτ' ἐν χεροῖν γενόμενοι μετὰ τέχνης ἅμα καὶ βίας ἐχρῶντο τοῖς ξίφεσι. Λαβὼν δ' ὁ Πύῤῥος ἓν τραῦμα, δοὺς δὲ δύο, τὸ μὲν εἰς τὸν μηρὸν, τὸ δὲ παρὰ τὸν τράχηλον, ἐτρέψατο καὶ κατέβαλε τὸν Πάνταυχον· οὐ μὴν ἀνεῖλεν, ἀνηρπάγη γὰρ ὑπὸ τῶν φίλων. Οἱ δ' Ἠπειρῶται τῇ νίκῃ τοῦ βασιλέως ἐπαρθέντες καὶ θαυμάσαντες τὴν ἀρετὴν ἐβιάσαντο καὶ διέκοψαν τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων καὶ φεύγοντας διώκοντες ἀπέκτεινάν τε πολλοὺς καὶ πεντακισχιλίους ζῶντας εἷλον.

VIII. Ὁ δ' ἀγὼν οὗτος οὐ τοσοῦτον ὀργῆς ὧν ἔπαθον οὐδὲ μίσους ἐνέπλησε τοὺς Μακεδόνας πρὸς τὸν Πύῤῥον, ὅσον δόξαν αὐτοῦ καὶ θαῦμα τῆς ἀρετῆς καὶ λόγον ἐνειργάσατο τοῖς ἰδοῦσι τὰ ἔργα καὶ συνενεχθεῖσι κατὰ τὴν μάχην. Καὶ γὰρ ὄψιν ᾤοντο καὶ τάχος ἐοικέναι καὶ κίνημα τοῖς Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς φορᾶς ἐκείνου καὶ βίας παρὰ τοὺς ἀγῶνας ἐν τούτῳ σκιάς τινας ὁρᾶσθαι καὶ μιμήματα, τῶν μὲν ἄλλων βασιλέων ἐν πορφύραις καὶ δορυφόροις καὶ κλίσει τραχήλου καὶ τῷ μεῖζον διαλέγεσθαι, μόνου δὲ Πύῤῥου τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς χερσὶν ἐπιδεικνυμένου τὸν Ἀλέξανδρον. Τῆς δὲ περὶ τάξεις καὶ στρατηγίας ἐπιστήμης αὐτοῦ καὶ δεινότητος ἔνεστι δείγματα λαβεῖν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἃ περὶ τούτων ἀπολέλοιπε. Λέγεται δὲ καὶ Ἀντίγονος ἐρωτηθεὶς, τίς ἄριστος τῶν στρατηγῶν, φάναι „Πύῤῥος, ἂν γηρύσῃ" περὶ τῶν καθ' αὑτὸν οὕτως ἀποφηνάμενος μόνον. Ἀντίγονος δὲ συμπάντων ἀπέφαινε τῶν στρατηγῶν πρῶτον μὲν ἐμπειρίᾳ καὶ δεινότητι Πύῤῥον, Σκηπίωνα δὲ δεύτερον, ἐκεῖνον δὲ τρίτον, ὡς ἐν τοῖς περὶ Σκηπίωνος γέγραπται. Καὶ ὅλως

ν μελετῶν ἔοικε καὶ φιλοσοφῶν ἀεὶ διατελεῖν ὁ Πύῤῥος
αθημάτων βασιλικώτατον, τὰς δ' ἄλλας γλαφυρίας ἐν
νὶ λόγῳ τίθεσθαι. Λέγεται γὰρ, ὡς ἐρωτηθεὶς ἔν τινι
, πότερον φαίνεται αὐτῷ Πύθων αὐλητὴς ἀμείνων ἢ
ισίας, εἰπεῖν, ὅτι Πολυσπέρχων στρατηγὸς, ὡς ταῦτα
ασιλεῖ ζητεῖν μόνα καὶ γινώσκειν προσῆκον. Ἦν δὲ καὶ
τοὺς συνήθεις ἐκεικὴς καὶ πρᾷος ὀργὴν, σφοδρὸς δὲ
ῥόθυμος ἐν ταῖς χάρισιν. Ἀερόπου γοῦν ἀποθανόντος
ἤνεγκε μετρίως, ἐκεῖνον μὲν ἀνθρώκινα πεκονθέναι
ων, ἑαυτὸν δὲ μεμφόμενος καὶ κακίζων, ὅτι μέλλων
αὶ βραδύνων χάριν οὐκ ἀπέδωκεν αὐτῷ. Τὰ μὲν γὰρ
καὶ κληρονόμοις ἐστὶν ἀποδοῦναι τῶν δανεισάντων, αἱ
ν χαρίτων ἀμοιβαὶ μὴ γενόμεναι πρὸς αἰσθανομένους
κ τὸν χρηστὸν καὶ δίκαιον. Ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ κακολό-
νὰ καὶ βλάσφημον ἄνθρωκον οἰομένων δεῖν μεταστῆ-
ὸν Πύῤῥον „Αὐτοῦ μένων" ἔφη „μᾶλλον ἡμᾶς ἐν ὀλί-
ῇ περιῖὼν πρὸς ἅκαντας ἀνθρώκους κακῶς λεγέτω."
τοὺς παρ' οἶνον αὐτὸν λοιδορήσαντας, εἶτ' ἐλεγχομέ-
ἠρώτησεν, εἰ ταῦτα εἶκον, ἀκοκριναμένου δὲ τῶν νεα-
ν ἑνὸς „Ταῦτα, ὦ βασιλεῦ· πλείονα δ' ἂν ἔτι τούτων
ειμεν, εἰ πλείων παρῆν οἶνος ἡμῖν," γελάσας ἀφῆκε.
Χ. Γυναῖκας δὲ πραγμάτων ἕνεκα καὶ δυνάμεως πλείο-
γημε μετὰ τὴν Ἀντιγόνης τελευτήν· καὶ γὰρ Αὐτολέον-
οῦ Παιόνων βασιλέως ἔλαβε θυγατέρα καὶ Βιρκένναν
ιαρδύλλιος τοῦ Ἰλλυριῶν καὶ Λάνασσαν τὴν Ἀγαθοκλέ-
οῦ Συρακουσίου κροῖκα κροσφερομένην αὐτῷ τὴν Κερ-
ίαν πόλιν ἡλωκυῖαν ὑκ' Ἀγαθοκλέους. Ἐκ μὲν οὖν Ἀν-
ης Πτολεμαῖον υἱὸν ἔσχεν, ἐκ δὲ Λανάσσης Ἀλέξανδρον,
ενον δὲ τὸν νεώτατον ἐκ Βιρκέννης. Καὶ πάντας ἀγα-
ἐν τοῖς ὅκλοις ἐθρέψατο καὶ διακόρους εὐθὺς ἐκ γε-
ἀκὸ τοῦτο θηγομένους ὑκ' αὐτοῦ. Λέγεται γὰρ, ὡς
ηθεὶς ὑφ' ἑνὸς αὐτῶν ἔτι καιδὸς ὄντος, τίνι καταλεί-
ὴν βασιλείαν, εἰκεῖν· „Ὃς ἂν ὑμῶν τὴν μάχαιραν
ραν ἔχῃ." Τοῦτο δ' οὐδὲν ἀκοδεῖ τῆς τραγικῆς ἀρᾶς
ᾳ· Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τοὺς ἀδελφούς. Οὖ-
ἐμκτός ἐστι καὶ Θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑκόθεσις.
Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην ὁ Πύῤῥος ἐκανελθὼν οἴ-

καδε λαμπρὸς ὑπὸ δόξης καὶ φρονήματος ἔχαιρε· καὶ Ἀσιὸς ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν προσαγορευόμενος „Δι' ὑμᾶς" ἔλεγεν „ἀετός εἰμι· πῶς γὰρ οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις ὥσπερ ὠκυπτέροις ἐπαιρόμενος;" Ὀλίγῳ δ' ὕστερον πυθόμενος νοσεῖν τὸν Δημήτριον ἐπισφαλῶς ἐνέβαλε μὲν ἐξαίφνης εἰς Μακεδονίαν ὡς ἐπιδρομήν τινα καὶ λεηλασίαν ποιησόμενος, παρ' ὀλίγον δ' ἦλθε πάντων ὁμοῦ κρατῆσαι καὶ λαβεῖν ἀμαχεὶ τὴν βασιλείαν ἐλάσας ἄχρις Ἐδέσσης, μηδενὸς ἀμυνομένου, πολλῶν δὲ καὶ προστιθεμένων καὶ συστρατευόντων. Αὐτόν τε δὴ τὸν Δημήτριον ὁ κίνδυνος ἐξανέστησε παρὰ δύναμιν οἵ τε φίλοι καὶ ἡγεμόνες ὀλίγῳ χρόνῳ πολλοὺς ἀθροίσαντες ἐῤῥωμένως καὶ προθύμως ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ἄρμησαν. Ὁ δὲ λῃστρικώτερον ἀφιγμένος οὐκ ἔμεινον, ἀλλὰ φεύγων μέρος τι τῆς στρατιᾶς ἀπέβαλε καθ' ὁδὸν ἐπιθεμένων τῶν Μακεδόνων. Οὐ μὴν ὅτι ῥᾳδίως καὶ ταχὺ τὸν Πύῤῥον ἐξέβαλε τῆς χώρας ὁ Δημήτριος ἠμέλησεν, ἐγνωκὼς δὲ μεγάλων πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἀνακτᾶσθαι δέκα μυριάσι στρατοῦ καὶ ναυσὶ πεντακοσίαις οὐκ ἐβούλετο τῷ Πύῤῥῳ περιπταῖσαι οὐδ' ἀπολιπεῖν Μακεδόσι πάροικον ἐργώδη καὶ χαλεπὸν, ἀλλ', ἐπεὶ μὴ ἐσχόλαζε πολεμεῖν πρὸς αὐτὸν, διαλυθεὶς καὶ θέμενος εἰρήνην οὕτως ἐπὶ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τραπέσθαι. Γενομένων δὲ διὰ ταῦτα τῶν ὁμολογιῶν καὶ τῆς γνώμης ἅμα τῷ μεγέθει τῆς παρασκευῆς ἐκφανείσης τοῦ Δημητρίου φοβηθέντες οἱ βασιλεῖς διεπέμποντο πρὸς τὸν Πύῤῥον ἀγγέλους καὶ γράμματα θαυμάζειν φάσκοντες, εἰ τὸν αὐτοῦ προέμενος καιρὸν ἐν τῷ Δημητρίου πολεμῆσαι περιμένει καὶ δυνάμενος Μακεδονίας ἐκβαλεῖν αὐτὸν πολλὰ πράττοντα καὶ ταραττόμενον ἐκδέχεται σχολάζοντι καὶ μεγάλῳ γενομένῳ περὶ τῶν ἐν Μολοττοῖς ἱερῶν καὶ τάφων διαγωνίσασθαι, καὶ ταῦτα Κέρκυραν ἔναγχος ἀφῃρημένος ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικός. Ἡ γὰρ Λάνασσα μεμψαμένη τὸν Πύῤῥον ὡς μᾶλλον προσέχοντα ταῖς βαρβάροις γυναιξὶν εἰς Κέρκυραν ἀπεχώρησε καὶ δεομένη γάμων βασιλικῶν ἐκάλει Δημήτριον ἐπισταμένη μάλιστα τῶν βασιλέων εὐκόλως ἔχοντα πρὸς γάμους γυναικῶν. Ἐκεῖνος δὲ πλεύσας τῇ τε Λανάσσῃ συνῆλθε καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε.

Ταῦτα πρὸς τὸν Πύῤῥον οἱ βασιλεῖς γράφοντες ἅμα
ιυτῶν ἔτι μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον τὸν Δη-
ἐκίνουν. Πτολεμαῖος μὲν γὰρ ἐπιπλεύσας μεγάλῳ
ς Ἑλληνίδας ἀφίστη πόλεις, Λυσίμαχος δὲ τὴν ἄνω
ίαν ἐκ Θρᾴκης ἐμβαλὼν ἐπόρθει. Πύῤῥος δὲ τού-
συνεξαναστὰς ἐπὶ Βέροιαν ἤλαυνε προσδοκῶν, ὅπερ
Δημήτριον ὑπαντιάζοντα Λυσιμάχῳ τὴν κάτω χώ-
ίψειν ἔρημον. Ἐκείνης δὲ τῆς νυκτὸς ἔδοξε κατὰ
ους ὑπ' Ἀλεξάνδρου καλεῖσθαι τοῦ μεγάλου καὶ πα-
νος κλινήρη μὲν αὐτὸν ἰδεῖν, λόγων δὲ χρηστῶν τυ-
φιλοφροσύνης ἐπαγγελλομένου προθύμως βοηθή-
τοῦ δὲ τολμήσαντος εἰπεῖν „Καὶ πῶς ἂν, ὦ βασι-
σῶν δυνατὸς εἴης ἐμοὶ βοηθεῖν;“ αὐτῷ φάναι τῷ
καὶ περιβάντα Νισαῖον ἵππον ἡγεῖσθαι. Ταύ-
τὴν ὄψιν ἐπεῤῥώσθη, τάχει δὲ χρησάμενος καὶ δια-
τὰ μεταξὺ καταλαμβάνει τὴν Βέροιαν καὶ τὸ πλεῖ-
όθι τῆς στρατιᾶς ἱδρύσας τὰ λοιπὰ προσήγετο διὰ
τηγῶν. Ὁ δὲ Δημήτριος, ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσε καὶ
ἐν τῷ στρατοπέδῳ θόρυβον ᾔσθετο τῶν Μακεδό-
ισε ποῤῥωτέρω προαγαγεῖν, μὴ πλησίον γενόμενοι
Μακεδόνος καὶ δόξαν ἔχοντος μεταβάλωνται πρὸς
Ὀθεν ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ἦγεν ὡς ξένον καὶ
ον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Ἐπεὶ δὲ παρεστρατοπέ-
ὐτόθι, πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Βεροίας ἀφικνούμενοι
ον ἐνεκωμίαζον ὡς ἄμαχον μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ
ἄνδρα, πρᾴως δὲ καὶ φιλανθρώπως τοῖς ἡλωκόσι
. Ἦσαν δέ τινες, οὓς αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐγκωθίει
υμένους εἶναι Μακεδόνας καὶ λέγοντας, ὅτι νῦν καὶ
τῆς Δημητρίου βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι πρὸς ἄνδρα
ν καὶ φιλοστρατιώτην μεταβαλομένους τὸν Πύῤῥον.
ου τὸ πλεῖστον ἀνηρέθιστο τῆς στρατιᾶς καὶ τὸν
ἰζήτουν περισκοποῦντες· ἔτυχε γὰρ ἀφῃρημένος τὸ
ἄχρις οὗ πάλιν συμφρονήσας καὶ περιθέμενος ἐγνώ-
ε λόφῳ διαπρέποντι καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν,
ς Μακεδόνας σύνθημα προστρέχοντας αἰτεῖν, ἄλ-
ιλάδους δρυὸς ἀναστέφεσθαι διὰ τὸ καὶ τοὺς περὶ
στεφανωμένους ὁρᾷν. Ἤδη δὲ καὶ πρὸς αὐτόν τι-

νες ἐτόλμων λέγειν τὸν Δημήτριον, ὡς ὑπεκστὰς καὶ προέμενος τὰ πράγματα καλῶς δόξει βεβουλεῦσθαι. Τούτοις τοῖς λόγοις ὅμοιον ὁρῶν τὸ κίνημα τοῦ στρατοπέδου καὶ φοβηθεὶς κρύφα διεξέπεσε καυσίᾳ τινὶ καὶ λιτῷ χλαμυδίῳ περιστείλας ἑαυτόν. Ἐπελθὼν δ' ὁ Πύῤῥος ἀμαχεὶ παρέλαβε τὸ στρατόπεδον καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδόνων.

XII. Ἐπιφανέντος δὲ Λυσιμάχου καὶ κοινὸν ἔργον ἀμφοῖν ποιουμένου τὴν Δημητρίου κατάλυσιν καὶ νέμεσθαι τὴν βασιλείαν ἀξιοῦντος οὔπω πάνυ βεβαίως τοῖς Μακεδόσι πιστεύων ὁ Πύῤῥος, ἀλλ' ἀμφίβολος ὢν ἐν αὐτοῖς ἐδέξατο τοῦ Λυσιμάχου τὴν πρόκλησιν· καὶ διενείμαντο τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις πρὸς ἀλλήλους. Τοῦτο δ' ὤνησε μὲν ἐν τῷ παρόντι καὶ κατέπαυσε τὸν πόλεμον αὐτοῖς, ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἔγνωσαν οὐκ ἀπαλλαγὴν ἔχθρας, ἀλλ' ἐγκλημάτων καὶ διαφορᾶς ἀρχὴν πεποιημένοι τὴν νέμησιν. Οἷς γὰρ οὐ πέλαγος, οὐκ ὄρος, οὐκ ἀοίκητος ἐρημία πέρας ἐστὶ τῆς πλεονεξίας οὐδ' οἱ διαιροῦντες Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν τέρμονες ὁρίζουσι τὰς ἐπιθυμίας, πῶς ἂν ἁπτόμενοι καὶ ψαύοντες ἀλλήλων ἀτρεμοῖεν ἐν τοῖς παροῦσι μὴ ἀδικοῦντες, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ πολεμοῦσι μὲν ἀεὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ φθονεῖν ἔμφυτον ἔχοντες, δυεῖν δ' ὀνομάτων, ὥσπερ νομισμάτων, πολέμου καὶ εἰρήνης, τῷ παρατυχόντι χρῶνται πρὸς τὸ συμφέρον, οὐ πρὸς τὸ δίκαιον· ἐπεὶ βελτίους γε πολεμεῖν ὁμολογοῦντές εἰσιν ἢ τῆς ἀδικίας τὸ ἀργοῦν καὶ σχολάζον δικαιοσύνην καὶ φιλίαν προσαγορεύοντες. Ἐδήλωσε δὲ ὁ Πύῤῥος· ἐμποδὼν γὰρ αὐξομένῳ τῷ Δημητρίῳ πάλιν ἱστάμενος καὶ κολούων τὴν δύναμιν ὥσπερ ἐξ ἀῤῥωστίας μεγάλης ἀναλαμβάνουσαν ἐβοήθει τοῖς Ἕλλησι καὶ παρῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δ' εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ θύσας τῇ θεῷ καὶ καταβὰς αὐθημερὸν ἀγαπᾷν μὲν ἔφησε τοῦ δήμου τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ πίστιν, ἂν μέντοι σωφρονῶσι, μηδέτα τῶν βασιλέων ἔτι παρήσειν αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν μηδὲ τὰς πύλας ἀνοίξειν. Ἐκ τούτου καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον εἰρήνην ἐποιήσατο καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον εἰς Ἀσίαν ἀπάραντος αὐτοῦ πάλιν πεισθεὶς ὑπὸ Λυσιμάχου Θετταλίαν ἀφίστη καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς φρουραῖς προσεπολέμει βελτίοσι χρώμενος τοῖς Μακεδόσι στρατευομένοις ἢ σχολάζουσι καὶ ὅλως αὐτὸς

πρὸς ἡσυχίαν πεφυκώς. Τέλος δὲ Δημητρίου κατα-
θέντος ἐν Συρίᾳ Λυσίμαχος ἐπ' ἀδείας γενόμενος καὶ
ον εὐθὺς ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ὥρμησε· καὶ καθημένου
ν Ἔδεσσαν αὐτοῦ ταῖς ἀγοραῖς κομιζομέναις ἐπιπε-
ι κρατήσας ἀπορίαν πρῶτον αὐτῷ περιέστησεν, εἶτα
σι καὶ λόγοις διέφθειρε τοὺς πρώτους τῶν Μακεδό-
ιδίζων, εἰ ξένον ἄνδρα καὶ προγόνων ἀεὶ δεδουλευ-
Μακεδόσι δεσπότην ἑλόμενοι τοὺς Ἀλεξάνδρου φίλους
ήθεις ἀπωθοῦσι Μακεδονίας. Ἀναπειθομένων δὲ
θείσας ὁ Πύῤῥος ἀπηλλάγη μετὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς
μαχικῆς δυνάμεως ἀποβαλὼν Μακεδονίαν ᾧ τρόπῳ
ῖεν. Ὅθεν οὐδ' αἰτιᾶσθαι τοὺς πολλοὺς ἔχουσιν οἱ
ε μετατιθεμένους πρὸς τὸ συμφέρον· ἐκείνους γὰρ
ταῦτα μιμοῦνται ποιοῦντες ἀπιστίας καὶ προδοσίας
ίλους ὄντας καὶ πλεῖστα νομίζοντας ὠφελεῖσθαι τὸν
α τῷ δικαίῳ χρώμενον.

I. Τότε δ' οὖν εἰς Ἤπειρον ἐκπεσόντι τῷ Πύῤῥῳ καὶ
ῳ Μακεδονίαν ἡ μὲν τύχη παρεῖχε χρῆσθαι τοῖς
ιν ἀπραγμόνως καὶ ζῆν ἐν εἰρήνῃ βασιλεύοντα τῶν
· ὁ δὲ τὸ μὴ παρέχειν ἑτέροις κακὰ μηδ' ἔχειν ὑφ' ἑαυτῷ
ἄλυν τινὰ ναυτιώδη νομίζων ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ
ἦν σχολήν,

ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ
ὶ μένων, ποθέεσκε δ' ἀϋτήν τε πτόλεμόν τε.

ος δ' οὖν ἔλαβε πραγμάτων καινῶν τοιαύτην ὑπόθε-
αμεῖοι Ταραντίνοις ἐπολέμουν. Οἱ δὲ μήτε φέρειν
ιμον δυνάμενοι μήτε θέσθαι θρασύτητι καὶ μοχθη-
αγωγῶν ἐβουλεύοντο ποιεῖσθαι Πύῤῥον ἡγεμόνα καὶ
πὶ τὸν πόλεμον ὡς σχολὴν ἄγοντα πλείστην τῶν βα-
καὶ στρατηγὸν ὄντα δεινότατον. Τῶν δὲ πρεσβυτέ-
νοῦν ἐχόντων πολιτῶν οἱ μὲν ἄντικρυς ἐνιστάμενοι
ν γνώμην ἐξέπιπτον ὑπὸ κραυγῆς καὶ βίας τῶν πο-
ῶν· οἱ δὲ ταῦτα ὁρῶντες ἀπέλειπον τὰς ἐκκλησίας.
ις ἀνὴρ ἐπιεικὴς Μέτων ὄνομα, τῆς ἡμέρας ἐκείνης,
δόγμα κυροῦν ἔμελλον, ἐνστάσης καὶ τοῦ δήμου καθε-
λαβὼν στέφανον τῶν ἑώλων καὶ λαμπάδιον, ὥσ-
θύοντες, αὐλητρίδος ὑφηγουμένης αὐτῷ, πρὸς τὴν

ἐκκλησίαν ἐκώμασεν. Οἷα δ' ἐν ὄχλῳ δημοκρατίας κόσμου οὐκ ἐχούσης, οἱ μὲν ἐκρότουν ἰδόντες, οἱ δ' ἐγέλων, ἐκώλυε δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ γύναιον αὐλεῖν κἀκεῖνον ᾄδειν ἐπέλευον εἰς μέσον προελθόντα· καὶ τοῦτο ποιήσειν ἐπίδοξος ἦν. Γενομένης δὲ σιωπῆς „Ἄνδρες" ἔφη „Ταραντῖνοι, καλῶς ποιεῖτε, παίζειν καὶ κωμάζειν, ὅως ἔξεστι, τοῖς βουλομένοις μὴ φθονοῦντες. Ἐὰν δὲ σωφρονῆτε, καὶ πάντες ἀπολαύσετε ἔτι τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἕτερα πράγματα καὶ βίον καὶ δίαιταν ἕξοντες, ὅταν Πύῤῥος εἰς τὴν πόλιν παραγένηται." Ταῦτα ῥηθέντα τοὺς πολλοὺς ἔπεισε τῶν Ταραντίνων καὶ θροῦς διέδραμε τῆς ἐκκλησίας, ὡς εὖ λεγομένων. Οἱ δὲ τοὺς Ῥωμαίους δεδιότες, μὴ γενομένης εἰρήνης ἐκδοθῶσι, τόν τε δῆμον ἐλοιδόρουν, εἰ φέρει πρᾴως ἐπικωμαζόμενος οὕτως ἀσελγῶς καὶ παροινούμενος, τόν τε Μέτωνα συστραφέντες ἐξέβαλον. Οὕτω δὲ τοῦ δόγματος κυρίου γενομένου πρέσβεις ἔπεμψαν εἰς Ἤπειρον οὐχ αὐτῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν, δῶρα τῷ Πύῤῥῳ κομίζοντας καὶ λέγοντας, ὡς 391 ἡγεμόνος ἔμφρονος δέονται καὶ δόξαν ἔχοντος, δυνάμεις δ' αὐτόθεν ὑπάρξουσι μεγάλαι παρά τε Λευκανῶν καὶ Μεσσαπίων καὶ Σαυνιτῶν καὶ Ταραντίνων εἰς δισμυρίους ἱππεῖς, πεζῶν δ' ὁμοῦ πέντε καὶ τριάκοντα μυριάδες. Ταῦτα οὐ μόνον αὐτὸν ἐπῆρε τὸν Πύῤῥον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἠπειρώταις προθυμίαν ἐνέβαλε καὶ ὁρμὴν τῆς στρατείας.

XIV. Ἦν δέ τις Κινέας, Θεσσαλὸς ἀνὴρ, τῷ μὲν φρονεῖν δοκῶν ἱκανὸς εἶναι, Δημοσθένους δὲ τοῦ ῥήτορος ἀκηκοὰς ἐδόκει μόνος μάλιστα τῶν τότε λεγόντων οἷον ἐν εἰκόνι τῆς ἐκείνου δυνάμεως καὶ δεινότητος ἀναμιμνήσκειν τοὺς ἀκούοντας. Συνὼν δὲ τῷ Πύῤῥῳ καὶ πεμπόμενος ἐπὶ τὰς πόλεις ἐβεβαίου τὸ Εὐριπίδειον, ὅτι πᾶν

ἐξαιρεῖ λόγος,
Ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἄν.

Ὁ γοῦν Πύῤῥος ἔλεγε πλείονας πόλεις ὑπὸ Κινέου τοῖς λόγοις ἢ τοῖς ὅπλοις ὑφ' ἑαυτοῦ προσῆχθαι· καὶ διετέλει τὸν ἄνδρα τιμῶν ἐν τοῖς μάλιστα καὶ χρώμενος. Οὗτος οὖν τὸν Πύῤῥον ὡρμημένον τότε ὁρῶν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν εἰς λόγους ἐπηγάγετο τοιούτους ἰδὼν σχολάζοντα· „Πολεμισταὶ μὲν, ὦ Πύῤῥε, Ῥωμαῖοι λέγονται καὶ πολλῶν ἐθνῶν μαχίμων ἄρ-

εἰ δὲ δοίη θεὸς περιγενέσθαι τῶν ἀνδρῶν, τί χρη-
τῇ νίκῃ;" Καὶ ὁ Πύῤῥος „Ἐρωτᾷς" εἶπεν „ὦ Κινέα,
φαινόμενον. Οὔτε βάρβαρος ἡμῖν ἐκεῖ πόλις οὔτε
ἀξιόμαχος, Ῥωμαίων κρατηθέντων, ἀλλ' ἕξομεν εὐ-
ελίαν ἅπασαν, ἧς μέγεθος καὶ ἀρετὴν καὶ δύναμιν
ου τινὶ μᾶλλον ἀγνοεῖν ἢ σοὶ προσήκει." Μικρὸν οὖν
ὁ Κινέας „Ἰταλίαν δ'" εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, λαβόντες
ομεν;" Καὶ ὁ Πύῤῥος οὔπω τὴν διάνοιαν αὐτοῦ
ν „Ἐγγὺς" εἶπεν „ἡ Σικελία χεῖρας ὀρέγει, νῆσος εὐ-
καὶ πολυάνθρωπος, ἁλῶναι δὲ ῥᾴστη. Στάσις γὰρ,
, πάντα νῦν ἐκεῖνα καὶ ἀναρχία πόλεων καὶ δημα-
ξύτης, Ἀγαθοκλέους ἐκλελοιπότος." „Εἰκότα" ἔφη
ὁ Κινέας. „Ἀλλ' ἦ τοῦτο πέρας ἡμῖν τῆς στρατείας,
Σικελίαν;" „Θεὸς" ἔφη ὁ Πύῤῥος „νικᾷν διδοίη καὶ
οῦν· τούτοις δὲ προαγῶσι χρησόμεθα πραγμάτων με-
Τίς γὰρ ἂν ἀπόσχοιτο Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ἐν ἐφι-
ομένης, ἣν Ἀγαθοκλῆς ἀποδρὰς ἐκ Συρακουσῶν κρύ-
περάσας ναυσὶν ὀλίγαις λαβεῖν παρ' οὐδὲν ἦλθεν;
τούτων κρατήσασιν ἡμῖν οὐδεὶς ἀντιστήσεται τῶν νῦν
των πολεμίων, τί ἂν λέγοι τις;" „Οὐδέν" ὁ Κινέας
„δῆλον γὰρ, ὅτι καὶ Μακεδονίαν ἀναλαβεῖν καὶ τῆς
ς ἄρχειν ὑπάρξει βεβαίως ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως.
ων δὲ πάντων ὑφ' ἡμῖν τί ποιήσομεν;" Καὶ ὁ Πύῤ-
ελάσας „Σχολὴν" ἔφη „ἄξομεν πολλὴν καὶ κώθων,
ιε, καθημερινὸς ἔσται καὶ διὰ λόγων συνόντες ἀλ-
εὐφρανοῦμεν." Ἐνταῦθα δὴ τοῦ λόγου καταστήσας
ῤῥον ὁ Κινέας „Εἶτα" ἔφη „τί νῦν ἐμποδών ἐστιν
υλομένοις κώθωνι χρήσασθαι καὶ σχολάζειν μετ' ἀλ-
εἰ ταῦτ' ἔχομεν ἤδη καὶ πάρεστιν ἀπραγμόνως, ἐφ'
ματος καὶ πόνων μεγάλων καὶ κινδύνων μέλλομεν
αι πολλὰ καὶ δράσαντες ἑτέρους κακὰ καὶ παθόν-
Τούτοις τοῖς λόγοις ἠνίασε μᾶλλον ἢ μετέθηκε τὸν
ὁ Κινέας, νοήσαντα μὲν ὅσην ἀπέλιπεν εὐδαιμο-
ν δ' ὠρέγετο τὰς ἐλπίδας ἀφεῖναι μὴ δυνάμενον.
Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέστειλε τὸν Κινέαν τοῖς Ταραν-
τρατιώτας ἄγοντα τρισχιλίους· ἔπειτα πολλῶν ἱππη-
καταφράκτων καὶ πορθμείων παντοδαπῶν ἐκ Τά-

ραντος κομισθέντων ἐνεβίβαζεν ἐλέφαντας εἴκοσι καὶ τρισχιλίους ἱππεῖς, πεζοὺς δὲ δισμυρίους καὶ δισχιλίους τοξόνας καὶ σφενδονήτας πεντακοσίους. Γενομένων δὲ πάντων ἑτοίμων ἀναχθεὶς ἔπλει· καὶ μέσον ἔχων τὸν Ἰόνιον ἁρπάζεται βορέᾳ ἀνέμῳ παρ' ὥραν ἐκραγέντι. Καὶ βιασθεὶς αὐτὸς μὲν ἀρετῇ καὶ προθυμίᾳ ναυτῶν καὶ κυβερνητῶν ἐξανέφορε καὶ προσανῆγε τῇ γῇ πολυπόνως καὶ παραβόλως, τοῦ δ' ἄλλου στόλου συγχυθέντος καὶ τῶν νεῶν σκεδασθεισῶν αἱ μὲν ἀποσφαλεῖσαι τῆς Ἰταλίας ἐξεώσθησαν εἰς τὸ Λιβυκὸν καὶ Σικελικὸν πέλαγος, τὰς δ' ὑπερβαλεῖν μὰ δυνηθείσας ἄκραν Ἰαπυγίαν νύξ τε κατελάμβανε καὶ πολλὴ καὶ χαλεπὴ θάλασσα παίουσα πρὸς χωρία δύσορμα καὶ τυφλὰ πάσας διέφθειρε πλὴν τῆς βασιλικῆς. Αὕτη δὲ πλαγίου μὲν ἔτι ὄντος τοῦ πόματος ἠμύνετο καὶ διέφυγε μεγέθει καὶ ῥώμῃ τὰς ἐπιβολὰς τῆς θαλάσσης· ἐπεὶ δὲ περιελθὸν ἀπὸ γῆς ἀπήντα τὸ πνεῦμα καὶ κίνδυνον εἶχεν ἡ ναῦς ἀντίπρωρος ἱσταμένη πρὸς κλύδωνα πολὺν ἀναῤῥαγῆναι, τὸ δὲ ἐφέντας αὖθις ἠγριωμένῳ πελάγει καὶ πνεύματι τροπὰς λαμβάνοντι παντοδαπὰς φέρεσθαι φοβερώτατον ἐφαίνετο τῶν παρόντων κακῶν, ἄρας ὁ Πύῤῥος αὐτὸν ἀφῆκεν εἰς θάλασσαν καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν δορυφόρων εὐθὺς ἦν ἅμιλλα καὶ προθυμία περὶ αὐτόν. Ἡ δὲ νὺξ καὶ τὸ κῦμα μετὰ ψόφου μεγάλου καὶ τραχείας ἀνακοπῆς χαλεπὴν ἐποίει τὴν βοήθειαν· ὥστε μόλις τῆς ἡμέρας ἤδη μαραινομένου τοῦ πνεύματος ἐκπεσεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, τῷ μὲν σώματι παντάπασιν ἀδυνάτως ἔχοντα, τόλμῃ δὲ καὶ ῥώμῃ τῆς ψυχῆς ἀνταίροντα πρὸς τὴν ἀπορίαν. Ἅμα δὲ οἵ τε Μεσσάνιοι, καθ' οὓς ἐξεβράσθη, συνέθεον βοηθοῦντες ἐκ τῶν παρόντων προθύμως καὶ προσεφέροντο τῶν σωζομένων ἔνιαι νεῶν, ἐν αἷς ἦσαν ἱππεῖς μὲν ὀλίγοι παντάπασι, πεζοὶ δὲ δισχιλίων ἐλάττους, ἐλέφαντες δὲ δύο.

XVI. Τούτους ἀναλαβὼν ὁ Πύῤῥος ἐβάδιζεν εἰς Τάραντα. Καὶ τοῦ Κινέου προαγαγόντος εἰς συνάντησιν, ὡς ᾔσθετο, τοὺς στρατιώτας, παρελθὼν οὐδὲν ἀκόντων οὐδὲ πρὸς βίαν ἔπραττε τῶν Ταραντίνων, ἕως ἀνεσώθησαν αἱ νῆες ἐκ τῆς θαλάττης καὶ συνῆλθεν ἡ πλείστη τῆς δυνάμεως. Τηνικαῦτα δὲ ὁρῶν τὸ πλῆθος ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης μήτε σώζεσθαι δυνάμενον μήτε σώζειν, ἀλλ' οἷον ἐκείνου προσ-

ὄντος οἴκοι καθῆσθαι περὶ λουτρὰ καὶ συνουσίας γενό-
ν, ἀπέκλεισε μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς περιπάτους, ἐν
ἰλύοντες ὑπὲρ τῶν πραγμάτων λόγῳ διεστρατήγουν, πό-
δὲ καὶ κώμους καὶ θαλίας ἀκαίρους ἀνεῖλεν, ἐκάλει δὲ
τὰ ὅπλα καὶ περὶ τοὺς καταλόγους τῶν στρατευομένων
αίτητος ἦν καὶ λυπηρὸς, ὥστε πολλοὺς ἐκ τῆς πόλεως
θεῖν ἀηθείᾳ τοῦ ἄρχεσθαι δουλείαν τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν
αλοῦντας. Ἐπεὶ δὲ Λαιβῖνος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος
λλετο πολλῇ στρατιᾷ χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα τὴν Λευκανίαν
ορθῶν, οὐδέπω μὲν οἱ σύμμαχοι παρῆσαν αὐτῷ, δεινὸν
ιούμενος ἀνασχέσθαι καὶ περιϊδεῖν τοὺς πολεμίους ἐγγυ-
προσιόντας, ἐξῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως προπέμψας
α πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, εἰ φίλον ἐστὶν αὐτοῖς πρὸ πο-
δίκας λαβεῖν παρὰ τῶν Ἰταλιωτῶν αὐτῷ δικαστῇ καὶ
κτῇ χρησαμένους. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Λαιβίνου
διαλλακτὴν Πύῤῥον αἱρεῖσθαι Ῥωμαίους μήτε δεδοικέ-
ολέμιον, προελθὼν κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ μεταξὺ
Ἑανδοσίας πόλεως καὶ Ἡρακλείας. Πυθόμενος δὲ τοὺς
ίους ἐγγὺς εἶναι καὶ πέραν τοῦ Σίριος ποταμοῦ κατα-
οπεδεύειν προσίππευσε τῷ ποταμῷ θέας ἕνεκα· καὶ
ιδὼν τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον αὐτῶν καὶ τὸ
τῆς στρατοπεδείας ἐθαύμασε καὶ τῶν φίλων προσαγο-
ς τὸν ἐγγυτάτω „Τάξις μὲν," εἶπεν „ὦ Μεγάκλεις,
ῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος, τὸ δ' ἔργον εἰσόμεθα." Καὶ
ροντίδος ἔχων ἤδη τὸ μέλλον ἔγνω τοὺς συμμάχους ἀνα-
ν, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, ἂν πρότερον ἐπιχειρῶσι διαβαίνειν,
ρσε φυλακὴν ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ τὴν εἴρξουσαν. Οἱ δὲ
ἐκεῖνος ἔγνω περιμένειν φθῆναι σπεύδοντες ἐνεχεί-
ῃ διαβάσει, κατὰ πόρον μὲν οἱ πεζοὶ, πολλαχόθεν δὲ οἱ
διεξελαύνοντες τὸν ποταμόν· ὥστε δείσαντας τὴν κύ-
ν ἀναχωρεῖν τοὺς Ἕλληνας, αἰσθόμενον δὲ τὸν Πύῤῥον
ταταραχθέντα τοῖς μὲν ἡγεμόσι τοῦ πεζοῦ παρεγγυᾷν
ῶς τάξιν καθίστασθαι καὶ περιμένειν ἐν τοῖς ὅπλοις,
δὲ τοῖς ἱππεῦσι παρεξελάσαι τρισχιλίοις οὖσιν ἐλπί-
διαβαίνοντας ἔτι καὶ διεσπασμένους ἀτάκτους λήψε-
οὺς Ῥωμαίους. Ἐπεὶ δ' ἑώρα θυρεούς τε πολλοὺς ὑπερ-
μένους τοῦ ποταμοῦ καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπελαύνοντας ἐν

τάξει, συστρέψας ἐνέβαλε πρῶτος αὐτόθεν τε περίοπτος ὢν ὅπλων κάλλει καὶ λαμπρότητι κεκοσμημένων περιττῶς καὶ τὴν δόξαν ἐπιδεικνύμενος ἔργοις οὐκ ἀποδέουσαν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς, μάλιστα δὲ ὅτι τὰς χεῖρας καὶ τὸ σῶμα παρέχων τῷ ἀγῶνι καὶ τοὺς καθ' αὑτὸν ἀμυνόμενος ἐῤῥωμένως οὐ συνεχεῖτο τὸν λογισμὸν οὐδὲ τοῦ φρονεῖν ἐξέπιπτεν, ἀλλ' ὥσπερ ἔξωθεν ἐφορῶν διεκυβέρνα τὸν πόλεμον αὐτὸς μεταθέων ἐπασταχόσε καὶ παραβοηθῶν τοῖς ἐκβιάζεσθαι δοκοῦσιν. Ἔνθα δὴ Λεοννάτος ὁ Μακεδὼν ἄνδρα κατιδὼν Ἰταλὸν ἐπέχοντα τῷ Πύῤῥῳ καὶ τὸν ἵππον ἀντιπαρεξάγοντα καὶ συμπεθιστάμενον ἀεὶ καὶ συγκινούμενον „Ὁρᾷς," εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, ὃν ὁ μέλας ἵππος ὁ λευκόποδας φέρει; Μέγα τι βουλευομένῳ καὶ δεινὸν ὅμοιός ἐστι. Σοὶ γὰρ ἐνορᾷ καὶ πρὸς σὲ τέτακται πνεύματος μεστὸς ὢν καὶ θυμοῦ, τοὺς δ' ἄλλους ἐᾷ χαίρειν. Ἀλλὰ σὺ φυλάττου τὸν ἄνδρα." Καὶ ὁ Πύῤῥος ἀπεκρίνατο· „Τὸ μὲν εἱμαρμένον, ὦ Λεοννάτε, διαφυγεῖν ἀδύνατον· χαίρων δὲ οὔτε οὔτος οὔτ' ἄλλος τις Ἰταλῶν εἰς χεῖρας ἡμῖν σύνεισιν." Ἔτι ταῦτα προδιαλεγομένων ὁ Ἰταλὸς διαλαβὼν τὸ δόρυ καὶ συστρέψας τὸν ἵππον ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. Εἶτα ἅμα παίει μὲν αὐτὸς τῷ δόρατι τοῦ βασιλέως τὸν ἵππον, παίει δὲ τὸν ἐκείνου παραβαλὼν ὁ Λεοννάτος. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἵππων πεσόντων τὸν μὲν Πύῤῥον οἱ φίλοι περισχόντες ἀνήρπασαν, τὸν δ' Ἰταλὸν μαχόμενον διέφθειραν. Ἦν δὲ τῷ γένει Φρεντανός, ἴλης ἡγεμών, Ὄπλακος ὄνομα.

XVII. Τοῦτο δ' ἐδίδαξε τὸν Πύῤῥον μᾶλλον φυλάττεσθαι καὶ τοὺς ἱππεῖς ὁρῶν ἐνδιδόντας μετεπέμπετο τὴν φάλαγγα καὶ παρέτασσεν· αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα καὶ τὰ ὅπλα παραδοὺς ἑνὶ τῶν ἑταίρων Μεγακλεῖ, τοῖς δ' ἐκείνου τρόποις τινὰ κατακρύψας ἑαυτὸν ἐπῆγε τοῖς Ῥωμαίοις. Διῃρημένων δ' ἐκείνων καὶ συμβαλόντων χρόνον τε πολὺν ἰσόρροπα τὰ τῆς μάχης ἄκριτα καὶ τροπὰς ἑπτὰ λέγεται φυγόντων ἀνάπαλιν καὶ διωκόντων γενέσθαι· καὶ γὰρ ἡ διάφυσις τῶν ὅπλων ἐν καιρῷ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ γεγοννῖα τοῦ βασιλέως ὀλίγον ἐδέησεν ἀνατρέψαι τὰ πράγματα καὶ διαφθεῖραι τὴν νίκην. Πολλῶν γὰρ ἐφιεμένων τοῦ Μεγακλέους ὁ πρῶτος κατάξας καὶ καταβαλὼν αὐτὸν ὄνομα Δέξιος ἀφ-

τὸ πράνος καὶ τὴν χλαμύδα τῷ Λαιβίνῳ προσίππευ-
ναδεικνύων ἅμα καὶ βοῶν ἀνῃρηκέναι τὸν Πύρρον.
ν παρὰ τὰς τάξεις τῶν λαφύρων παραφερομένων καὶ
κυμένων τοῖς τε Ῥωμαίοις χαρὰ μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ
λλησιν ἀθυμία καὶ κατάπληξις, ἄχρις οὗ μαθὼν ὁ Πύρ-
τὸ γιγνόμενον παρήλαυνε γυμνῷ τῷ προσώπῳ τήν τε
ν ὀρέγων τοῖς μαχομένοις καὶ τῇ φωνῇ σημαίνων ἑαυ-
Τέλος δὲ τῶν θηρίων ἐκβιαζομένων μάλιστα τοὺς Ῥω-
ς καὶ τῶν ἵππων πρὶν ἐγγὺς γενέσθαι δυσανασχετούν-
καὶ παραφερόντων τοὺς ἐπιβάτας, ἐπαγαγὼν τὴν Θεσ-
ἠν ἵππον αὐτοῖς ταρασσομένοις ἐτρέψατο πολλῷ φόνῳ.
ύσιος μὲν οὖν ὀλίγῳ τῶν πεντακισχιλίων καὶ μυρίων
ονας πεσεῖν ἱστορεῖ Ῥωμαίων, Ἱερώνυμος δὲ μόνους
ισχιλίους, τῶν δὲ περὶ Πύρρον ὁ μὲν Διονύσιος μυ-
καὶ τρισχιλίους, ὁ δὲ Ἱερώνυμος ἐλάττονας τῶν τετρα-
ίων. Κράτιστοι δ' ἦσαν οὗτοι· καὶ τῶν φίλων καὶ
στρατηγῶν οἷς μάλιστα χρώμενος διετέλει καὶ πιστεύων
πλεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἔλαβε τῶν Ῥω-
ν ἐκλιπόντων καὶ πόλεις συμμαχίδας αὐτῶν προσηγά-
καὶ χώραν πολλὴν διεπόρθησε καὶ προῆλθεν ὅσον μὴ
ν σταδίων τριακοσίων ἀποσχεῖν τῆς Ῥώμης. Ἀφίκοντο
τῷ Λευκανῶν τε πολλοὶ καὶ Σαυνιτῶν μετὰ τὴν μάχην,
μέψατο μὲν ὑστερήσαντας, ἦν δὲ δῆλος ἡδόμενος καὶ
φρονῶν, ὅτι μόνοις τοῖς μεθ' αὑτοῦ καὶ Ταραντίνοις
τησε τῆς μεγάλης Ῥωμαίων δυνάμεως.

XVIII. Ῥωμαῖοι δὲ Λαιβῖνον μὲν οὐκ ἀπήλλαξαν τῆς ἀρ-
καίτοι λέγεται Γάϊον Φαβρίκιον εἰπεῖν, ὡς οὐκ Ἠπει-
ς Ῥωμαίους, ἀλλὰ Πύρρος νενικήκοι Λαιβῖνον, οἱόμε-
οὐ τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς στρατηγίας γεγονέναι τὴν
ν· ἀνακληροῦντες δὲ τὰς τάξεις καὶ συντάττοντες ἐτέ-
προθύμως καὶ λόγους ἀδείους καὶ σοβαροὺς περὶ τοῦ πο-
λέγοντες ἔκπληξιν τῷ Πύρρῳ παρεῖχον. Ἔδοξεν οὖν
ι πέρφαντι πρότερον διάπειραν λαβεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἰ
πως ἔχοιεν, ἡγουμένῳ τὸ μὲν ἑλεῖν τὴν πόλιν καὶ πρα-
παντάπασιν οὐ μικρὸν ἔργον οὐδὲ τῆς παρούσης δυ-
ως εἶναι, τὴν δὲ φιλίαν καὶ τὰς διαλύσεις κάλλιστα ἔχειν
δόξαν αὐτῷ μετὰ νίκην. Περφθεὶς οὖν ὁ Κινέας ἐπε-

τύγχανε τοῖς δυνατοῖς καὶ δῶρα παισὶν αὐτῶν καὶ γυναιξὶν ἔπεμψε παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἔλαβε δ' οὐδείς, ἀλλ' ἀπεκρίναντο πάντες καὶ πᾶσαι, ὅτι δημοσίᾳ σπονδῶν γενομένων καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ὑπάρξει πρόθυμα τῷ βασιλεῖ καὶ κεχαρισμένα. Πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον ἐπαγωγὰ τοῦ Κινέου πολλὰ καὶ φιλάνθρωπα διαλεχθέντος ἄσμενοι μὲν οὐδὲν οὐδ' ἑτοίμως ἐδέχοντο, καίπερ ἄνδρας τε τοὺς ἡλικιώτας ἐν τῇ μάχῃ δίχα λύτρων ἀφιέντος αὐτοῖς τοῦ Πύῤῥου καὶ συγκατεργάσασθαι τὴν Ἰταλίαν ἐπαγγελλομένου, φιλίαν δ' ἀντὶ τούτων ἑαυτῷ καὶ τοῖς Ταραντίνοις ἄδειαν, ἕτερον δὲ μηδὲν αἰτουμένου, δῆλοί γε μὴν ἦσαν ἐνδιδόντες οἱ πολλοὶ πρὸς τὴν εἰρήνην ἡττημένοι τε μεγάλην μάχην καὶ προσδοκῶντες ἑτέραν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως, τῶν Ἰταλικῶν τῷ Πύῤῥῳ προσγεγονότων. Ἔνθα δὴ Κλαύδιος Ἄππιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, ὑπὸ δὲ γήρως ἅμα καὶ πηρώσεως ὀμμάτων ἀπειρηκὼς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πεπαυμένος, ἀπαγγελλομένων τότε τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ λόγου κατασχόντος, ὡς μέλλει ψηφίζεσθαι τὰς διαλύσεις ἡ σύγκλητος, οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ τοὺς θεράποντας ἄρασθαι κελεύσας αὐτὸν ἐκομίζετο πρὸς τὸ βουλευτήριον ἐν φορείῳ δι' ἀγορᾶς. Γενόμενον δὲ πρὸς ταῖς θύραις οἱ μὲν παῖδες ἅμα τοῖς γαμβροῖς ὑπολαβόντες καὶ περισχόντες εἰσῆγον, ἡ δὲ βουλὴ σιωπὴν αἰδουμένη τὸν ἄνδρα μετὰ τιμῆς ἔσχεν.

XIX. Ὁ δ' αὐτόθεν καταστὰς „Πρότερον μὲν" ὄφη „τὴν περὶ τὰ ὄμματα τύχην ἀνιαρῶς ἔφερον, ὦ Ῥωμαῖοι, νῦν δ' ἄχθομαι πρὸς τῷ τυφλὸς εἶναι μὴ καὶ κωφὸς ὤν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν ἀνατρέποντα τῆς Ῥώμης τὸ κλέος. Ποῦ γὰρ ὑμῶν ὁ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους θρυλλούμενος ἀεὶ λόγος, ὡς, εἰ παρῆν ἐκεῖνος εἰς [illegible] Ἰταλίαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ συνηνέχθη νέοις ἡμῖν καὶ τοῖς πράγμασιν ἡμῶν ἀκμάζουσιν, οὐκ ἂν ὑμνεῖτο νῦν ἀνίκητος, ἀλλ' ἢ φυγὼν ἂν ἤ που πεσὼν ἐνταῦθα τὴν Ῥώμην ἐνδοξοτέραν ἀπέλιπε; Ταῦτα μέντοι κενὴν ἀλοζονείαν καὶ κόμπον ἀποδείκνυτε Χάονας καὶ Μολοσσοὺς, τὴν [illegible] δόνων λείαν, δεδιότες καὶ τρέμοντες Πύῤῥον, ὃς τῶν Ἀλεξάνδρου δορυφόρων ἕνα γοῦν ἀεὶ περιέπων καὶ θεραπεύων θαυτετέλεκε καὶ νῦν οὐ βοηθῶν τοῖς ἐνταῦθα μᾶλλον Ἕλλησιν ἢ

τοὺς ἐκεῖ πολεμίους πλανᾶται περὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπαγ-
νος ἡμῖν τὴν ἡγεμονίαν ἀπὸ ταύτης τῆς δυνάμεως,
· μικρὸν αὐτῷ Μακεδονίας οὐκ ἤρκεσε διαφυλάξαι.
τον οὖν ἀπαλλάξειν νομίζετε ποιησάμενοι φίλον, ἀλλ'
; ἐπάξεσθαι καταφρονήσαντας ὑμῶν ὡς πᾶσιν εὐ-
στων, εἰ Πύῤῥος ἄπεισι μὴ δοὺς δίκην ὧν ὕβρισεν,
ὶ προσλαβὼν μισθὸν τοῦ ἐπεγγελάσαι Ῥωμαίοις Τα-
υς καὶ Σαυνίτας." Τοιαῦτα τοῦ Ἀππίου διαλεχθέν-
ὴ παρέστη πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς καὶ τὸν Κινέαν
πουσιν ἀποκρινάμενοι Πύῤῥον ἐξελθόντα τῆς Ἰτα-
τως, εἰ δέοιτο, περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας διαλέγε-
ίχρι δ' οὗ πάρεστιν ἐν ὅπλοις, πολεμήσειν αὐτῷ Ῥω-
κατὰ κράτος, κἂν ἔτι μυρίους Λαιβίνους τρέψηται
ος. Λέγεται δὲ Κινέαν, ἐν ᾧ ταῦτ' ἔπραττεν, ἅμα
ιενον ἔργον καὶ σπουδάσαντα τῶν τε βίων γενέσθαι
καὶ τῆς πολιτείας τὴν ἀρετὴν κατανοῆσαι καὶ διὰ
λθόντα τοῖς ἀρίστοις τά τ' ἄλλα τῷ Πύῤῥῳ φράσαι
ῖν, ὡς ἡ σύγκλητος αὐτῷ βασιλέων πολλῶν συνέδριον
περὶ δὲ τοῦ πλήθους δεδιέναι, μὴ πρός τινα φανῶσι
ν ὕδραν μαχόμενοι, διπλασίους γὰρ ἤδη τῷ ὑπάτῳ
ατεταγμένων πρότερον ἠθροῖσθαι καὶ πολλάκις εἶναι
υς ἔτι τῶν Ῥωμαίων ὅπλα φέρειν δυναμένους.
. Ἐκ τούτου πρέσβεις ἀφίκοντο περὶ τῶν αἰχμαλώ-
περὶ Γάϊον Φαβρίκιον, οὗ πλεῖστον ἔφη Ῥωμαίους
χειν ὁ Κινέας ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολεμικοῦ, πέ-
ὶ ἰσχυρῶς. Τοῦτον οὖν ὁ Πύῤῥος ἰδίᾳ φιλοφρονού-
πειθε λαβεῖν χρυσίον ἐπ' οὐδενὶ δῆθεν αἰσχρῷ, φιλίας
ῦτο καὶ ξενίας ἐπονομάζων σύμβολον. Ἀπωσαμένου
Φαβρικίου τότε μὲν ἡσύχασε, τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλόμε-
τὸν ἐκπλῆξαι μήπω θεατὴν ἐλέφαντος γεγενημένον
ι τῶν θηρίων τὸ μέγιστον ἐξόπισθεν αὐτοῖς παρα-
κοινολογουμένοις αὐλαίαν παρατείναντας. Ἐγένετο
κ καὶ σημείου δοθέντος ἡ μὲν αὐλαία παρήχθη, τὸ
ον ἄφνω τήν τε προνομαίαν ἀράμενον ὑπερέσχε τῆς
ς τοῦ Φαβρικίου καὶ φωνὴν ἀφῆκε φοβερὰν καὶ τρα-
Ο δ' ἠρέμα μεταστραφεὶς καὶ διαμειδιάσας πρὸς τὸν
ν εἶπεν· „Οὔτε χθές με τὸ χρυσίον ἐκίνησεν οὔτε σή-

μερον τὸ θηρίον.“ Ἐν δὲ τῷ δείπνῳ λόγων παντοδαπῶν γενομένων, πλείστων δὲ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς φιλοσοφοῦντων ἔτυχέ πως ὁ Κινέας ἐπιμνησθεὶς τοῦ Ἐπικούρου καὶ διῆλθεν, ἃ λέγουσι περὶ θεῶν καὶ πολιτείας καὶ τέλους, τὸ μὲν ἐν ἡδονῇ τιθέμενοι, πολιτείαν δὲ φεύγοντες ὡς βλάβην καὶ σύγχυσιν τοῦ μακαρίου, τὸ δὲ θεῖον ἀπωτάτω χάριτος καὶ ὀργῆς καὶ τοῦ μέλειν ἡμῶν εἰς ἀπράγμονα βίον καὶ μετὰ εὐπαθειῶν ἀποικίζοντες. Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος ἀναπραγὼν ὁ Φαβρίκιος „Ὡ Ἡράκλεις“ εἶπε „Πύῤῥῳ τὰ δόγματα μένει ταῦτα καὶ Σαννίταις, ἕως πολεμοῦσι πρὸς ἡμᾶς.“ Οὕτω δὴ θαυμάσας τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἦθος ὁ Πύῤῥος ἐκ μᾶλλον ὠρέγετο φιλίαν ἀντὶ πολέμου πρὸς τὴν πόλιν αὐτῷ γενέσθαι, κἀκεῖνον ἰδίᾳ παρεκάλει ποιησάμενον τὰς διαλύσεις ἕπεσθαι καὶ συζῆν μετ' αὐτοῦ πρῶτον ὄντα κἀντεῦθεν ἐταίρων καὶ τῶν στρατηγῶν. Ὁ δ' ἡσυχῇ λέγεται πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· „Ἀλλ' οὐ σοὶ τοῦτο, βασιλεῦ, λυσιτελές ἐστιν. Δύναι γὰρ οἱ νῦν σὲ τιμῶντες καὶ θαυμάζοντες, ἂν ἐμοῦ πεῖραν λάβωσιν, ὑπ' ἐμοῦ μᾶλλον ἐθελήσουσιν ἢ σοῦ βασιλεύεσθαι.“ Τοιοῦτος μὲν ὁ Φαβρίκιος. Ὁ δὲ Πύῤῥος οὐ πρὸς ὀργὴν οὐδὲ τυραννικῶς ἐδέξατο τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις ἐπήγγειλε τοῦ Φαβρικίου τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐκείνῳ μόνῳ διεπίστευσεν, ὅπως, εἰ μὴ ψηφίσαιτο τὴν εἰρήνην ἡ σύγκλητος, ἀσπασάμενοι τοὺς προσήκοντας καὶ τὰ Κρόνια διεορτάσαντες ἀποπεμφθεῖεν πάλιν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἀπεπέμφθησαν μετὰ τὴν ἑορτήν, τῷ ὑπολειφθέντι τῆς βουλῆς ζημίαν θάνατον ψηφισαμένης.

XXI. Μετὰ ταῦτα τοῦ Φαβρικίου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος ἦκεν ἀνὴρ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν κομίζων, ἣν ἔγραφεν ὁ τοῦ βασιλέως ἰατρὸς ἐπαγγελλόμενος φαρμάκοις ἀναιρήσειν τὸν Πύῤῥον, εἰ χάρις αὐτῷ παρ' ἐκείνων ὁμολογηθείη λύσαντι τὸν πόλεμον ἀκινδύνως. Ὁ δὲ Φαβρίκιος δυσχεράνας πρὸς τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν συνάρχοντα διαθεὶς ὁμοίως ἔπεμψε γράμματα πρὸς τὸν Πύῤῥον κατὰ τάχος φυλάττεσθαι τὴν ἐπιβουλὴν κελεύων. Εἶχε δ' οὕτως τὰ γεγραμμένα· „Γάϊος Φαβρίκιος καὶ Κόϊντος Ἀπούλιος ὕπατοι Ῥωμαίων Πύῤῥῳ βασιλεῖ χαίρειν. Οὔτε φίλων εὐτυχὴς ἔοικας εἶναι κριτὴς οὔτε πολεμίων. Γνώσῃ δὲ τὴν

θεῖσαν ἡμῖν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ὅτι χρηστοῖς καὶ δι-
ις ἀνδράσι πολεμεῖς, ἀδίκοις δὲ καὶ κακοῖς πιστεύεις.
γὰρ ταῦτα σῇ χάριτι μηνύομεν, ἀλλ' ὅπως μὴ τὸ σὸν πά-
ἡμῖν διαβολὴν ἐνέγκῃ καὶ δόλῳ δόξωμεν ὡς ἀρετῇ μὴ
μενοι κατεργάσασθαι τὸν πόλεμον." Ἐντυχὼν τούτοις
γράμμασιν ὁ Πύῤῥος καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξελέγξας τοῦ
ατρὸν ἐκόλασε, Φαβρικίῳ δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἀμοιβὴν ἔδω-
προῖκα τοὺς αἰχμαλώτους καὶ πάλιν ἔπεμψε τὸν Κινέαν
ραξόμενον αὐτῷ τὴν εἰρήνην. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, μήτ' εἰ χά-
τι παρὰ πολεμίου μήτ' εἰ μισθὸς τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι, λα-
προῖκα τοὺς ἄνδρας ἀξιώσαντες ἴσους ἀπέλυσαν αὐτῷ
ντίνων καὶ Σαυνιτῶν, περὶ δὲ φιλίας καὶ εἰρήνης οὐδὲν
διαλέγεσθαι, πρὶν ἀράμενος τὰ ὅπλα καὶ τὸν στρατὸν ἐξ
ας αἷς ἦλθε ναυσὶν ἀποπλεύσῃ πάλιν εἰς Ἤπειρον. Ἐκ
ν μάχης ἄλλης τῶν πραγμάτων αὐτῷ δεομένων ἀναλα-
ὴν στρατιὰν ἐχώρει καὶ περὶ Ἄσκλον πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις
ρας καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία δύσιππα καὶ ποταμὸν
ῃ καὶ τραχὺν, ἔφοδον τῶν θηρίων οὐ λαβόντων, ὥστε
ιξαι τῇ φάλαγγι, τραυμάτων πολλῶν γενομένων καὶ νε-
πεσόντων τότε μὲν διεκρίθη μέχρι νυκτὸς ἀγωνισάμενος,
ὑστεραίᾳ στρατηγῶν δι' ὁμαλοῦ τὴν μάχην θέσθαι καὶ
ἱλέφαντας ἐν τοῖς ὅπλοις γενέσθαι τῶν πολεμίων προέ-
τὰς δυσχωρίας φυλακῇ καὶ πολλὰ καταμίξας ἀκοντίσμα-
ὶ τοξεύματα τοῖς θηρίοις ἐπῆγε μετὰ ῥώμης καὶ βίας
ν καὶ συντεταγμένην τὴν δύναμιν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς
σεις καὶ τὰς ἀντιπαραγωγὰς τὰς πρότερον οὐκ ἔχοντες
πέδου συνεφέροντο κατὰ στόμα καὶ σπεύδοντες ὅσα-
τοὺς ὁπλίτας, πρὶν ἐπιβῆναι τὰ θηρία, δεινοὺς περὶ τὰς
ας τῶν ξιφῶν ἀγῶνας εἶχον ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ
ὅσαι καὶ καταβαλεῖν ὁρῶντες, τὸ δὲ παθεῖν εἰς οὐδὲν
νοι. Χρόνῳ δὲ πολλῷ λέγεται μὲν ἀρχὴ τροπῆς κατ' αὐ-
ισθαι τὸν Πύῤῥον ἐπερείσαντα τοῖς ἀντιτεταγμένοις·
πλεῖστον ἀλκῇ καὶ βίᾳ τῶν ἐλεφάντων κατειργάσατο,
σθαι τῇ ἀρετῇ πρὸς τὴν μάχην τῶν Ῥωμαίων μὴ δυνα-
ἀλλ' οἷον ἐφόδῳ κύματος ἢ σεισμοῦ κατερείποντος
ον δεῖν ἐξίστασθαι μηδ' ὑπομένειν ἀπράκτους ἀποθνή-
ἐν τῷ μηδὲν ὠφελεῖν πάντα πάσχοντας τὰ χαλεπώτατα.

Τῆς δὲ φυγῆς οὐ μακρᾶς εἰς τὸ στρατόπεδον γενομένης ἑξακισχιλίους ἀποθανεῖν φησι τῶν Ῥωμαίων Ἰχμένομος, τῶν δὲ περὶ Πύῤῥον ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὑπομνήμασιν ἀνενεχθῆναι τρισχιλίους πεντακοσίους καὶ πέντε τεθνηκότας. Ὁ μέντοι Διονύσιος οὔτε δύο περὶ Ἄσκλον μάχας οὔτε ὁμολογουμένην ἧτταν ἱστορεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων, ἅπαξ δὲ μέχρι δυσμῶν ἡλίου μαχεσαμένους μόλις ἀπαλλαγῆναι, τοῦ Πύῤῥου τρωθέντος ὑσσῷ τὸν βραχίονα καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἅμα Σαυνιτῶν διαρπασάντων, ἀποθανεῖν δὲ καὶ Πύῤῥου καὶ Ῥωμαίων ἄνδρας ὑπὲρ μυρίους πεντακισχιλίους ἑκατέρων. Διελύθησαν δ' ἀμφότεροι· καὶ λέγεται τὸν Πύῤῥον εἰπεῖν πρός τινα τῶν σύνηθεστάνων αὐτῷ· „Ἂν ἔτι μίαν μάχην Ῥωμαίους νικήσωμεν, ἀπολούμεθα παντελῶς.“ Πολὺ μὲν γὰρ ἀπολώλει μέρος ἧς ἄξιον ἧκε δυνάμεως, φίλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ πλὴν ὀλίγων ἅπαντες μεταπέμπεσθαι δ' οὐκ ἦσαν ἕτεροι, καὶ τοὺς αὐτόθι συμμάχους ἀμβλυτέρους ἑώρα, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ὥσπερ ἐκ πηγῆς οἴκοθεν ἐπιῤῥεούσης ἀναπληρούμενον εὐπόρως καὶ ταχὺ τὸ στρατόπεδον καὶ ταῖς ἥτταις οὐκ ἀποβάλλοντας τὸ θαῤῥεῖν, ἀλλὰ ῥώμην καὶ φιλοτιμίαν ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβάνοντας.

XXII. Ἐν τοιαύταις δ' ὢν ἀπορίας εἰς ἐλπίδας αὖ πάλιν καινὰς ἐνέπεσε καὶ πράγματα διχοστασίαν ἔχοντα τῆς γνώμης. Ἅμα γὰρ ἧκον ἐκ μὲν Σικελίας ἄνδρες Ἀκράγαντα καὶ Συρακούσας καὶ Λεοντίνους ἐγχειρίζοντες αὐτῷ καὶ δεόμενοι Καρχηδονίους τε συνεκβαλεῖν καὶ τῶν τυράννων ἀπαλλάξαι τὴν νῆσον, ἐκ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀγγέλλοντες, ὡς Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς ἀπόλωλε συμπεσὼν Γαλάταις μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ νῦν ἂν ἐν καιρῷ μάλιστα δεομένοις βασιλέως Μακεδόνι παραγένοιτο. Πολλὰ δὴ τὴν τύχην μεμψάμενος, ὅτι πράξεων μεγάλων ὑποθέσεις εἰς ἕνα καιρὸν αὐτῷ συνήνεγκε, καὶ νομίζων ὡς ἀμφοτέρων ὑπαρχουσῶν ἀπολλύναι θατέραν διηνέχθη τοῖς λογισμοῖς πολὺν χρόνον. Εἶτα τοῖς Σικελικοῖς μειζόνων ὑποκεῖσθαι πραγμάτων δοκούντων, Λιβύης ἐγγὺς εἶναι δοκούσης, ἐπὶ ταῦτα τρέψας Κινέαν μὲν εὐθὺς ἐξέπεμψε προδιαλεξόμενον, ὥσπερ εἰώθει, ταῖς πόλεσιν, αὐτὸς δὲ τοῖς Ταραντίνοις δυσανασχετοῦσιν ἐμβαλὼν φρουρὰν καὶ ἀξιοῦσιν ἢ παρέχειν ἐφ' οἷς ἧκε συμπολεμοῦντα Ῥωμαίοις ἢ τὴν χώραν

ον αὐτῶν ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν οἷαν παρέλαβε μηδὲν
ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ προστάξας ἡσυχίαν ἄγειν καὶ
ιν τὸν ἑαυτοῦ καιρὸν ἐξέπλευσεν. Ἀφαμένῳ δ' αὐτῷ
ς ἃ μὲν ἤλπισεν εὐθὺς ἀκήντα βέβαια καὶ παρεῖχον
ις ἑαυτὰς προθύμως, τῶν δ' ἀγῶνος καὶ βίας δεηθέν-
ὧν ἀντεῖχε τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τριαμυρίοις πεζοῖς καὶ
ις πεντακοσίοις ἱππεῦσι καὶ διακοσίαις ναυσὶν ἐπιὼν
Φοίνικας ἐξῄρει καὶ κατεστρέφετο τὴν ἐπικράτειαν αὐ-
ν δ' Ἔρυκος ὀχυρωτάτου τῶν χωρίων ὄντος καὶ πολ-
υομένους ἔχοντος ἔγνω βιάζεσθαι πρὸς τὰ τείχη. Καὶ
ακείᾳ γενομένης ἑτοίμης ἐνεδύσατο τὴν πανοπλίαν
ελθὼν ἠξίωτο τῷ Ἡρακλεῖ ποιήσειν ἀγῶνα καὶ θυ-
ριστήριον, ἂν τοῦ γένους καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἄξιον
ἦν αὐτὸν ἀποδείξῃ τοῖς Σικελίαν οἰκοῦσιν Ἕλλησι·
ίλιαγγι σημήνας καὶ τοῖς βέλεσι τοὺς βαρβάρους ἀνα-
ς καὶ τὰς κλίμακας προσαγαγὼν πρῶτος ἐπέβη τοῦ
Ἀντιστάντων δὲ πολλῶν ἀμυνόμενος τοὺς μὲν ἐξέω-
πίπτοντας ἐκ' ἀμφότερα καὶ κατέβαλε, πλείστους δὲ περὶ
ῷ ξίφει χρώμενος ἐσώρευσε νεκρούς, ἔκαθε δ' αὐτὸς
ἀλλὰ καὶ προσιδεῖν δεινὸς ἐφάνη τοῖς πολεμίοις καὶ
ηρον ἔδειξεν ὀρθῶς καὶ μετ' ἐμπειρίας ἀποφαίνοντα
τῶν μόνην τὴν ἀνδρείαν φορὰς πολλάκις ἐνθουσιώ-
μενικὰς φερομένην. Ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως ἔθυσέ
ῷ μεγαλοπρεπῶς καὶ Θέας ἀγώνων παντοδαπῶν

II. Τῶν δὲ περὶ Μεσσήνην βαρβάρων, Μαμερτίνων
μένων, πολλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐνοχλούντων, ἐνίους δὲ
ις πεποιημένων ὑποτελεῖς, πολλῶν δὲ καὶ μαχίμων
δι' ὃ καὶ προσηγορεύθησαν Ἀρήϊοι γλώσσῃ τῇ Λατί-
ὸς μὲν φορολόγους συλλαβὼν ἀπέκτεινεν, αὐτοὺς δὲ
μάχῃ πολλὰ τῶν φρουρίων ἐξέκοψε. Καρχηδονίοις
πεπᾶς ἔχουσι καὶ χρήματα βουλομένοις τελεῖν, εἰ γέ-
λλοι, καὶ ναῦς ἀποστέλλειν ἐπικρίνατο πλειόνων ἐφι-
λίαν εἶναι διάλυσιν καὶ φιλίαν πρὸς αὐτούς, εἰ πᾶσαν
ας Σικελίαν ὅρῳ χρῷντο τῇ Λιβυκῇ θαλάσσῃ πρὸς
λησας. Εὐτυχίᾳ δὲ καὶ ῥώμῃ τῶν παρόντων ἐκαιρό-
ει διώκων τὰς ἐλπίδας, ἐφ' αἷς ἐκ' ἀρχῆς ἔπλευσε,

πρώτης δὲ Λιβύης ἐφιέμενος καὶ ναῦς ἔχων πολλὰς πληρωμάτων ἐπιδεεῖς ἤγειρεν ἐρέτας, οὐκ ἐπιεικῶς ἐντυγχάνων οὐδὲ πρᾴως ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικῶς καὶ πρὸς ὀργὴν βιαζόμενος καὶ κολάζων, οὐκ εὐθὺς ὢν οὐδ' ἐν ἀρχῇ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἑτέρων τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν καὶ πάντα πιστεύειν καὶ μηδὲν ἐνοχλεῖν ὑπαγόμενος· εἶτα γενόμενος ἐκ δημαγωγοῦ τύραννος ἀχαριστίας τῇ χαλεπότητι καὶ ἀπιστίας προσεφλίσκανε δόξαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀναγκαῖα συνεχώρουν, καίπερ δυσφοροῦντες· ἐπεὶ δὲ Θοίνωνα καὶ Σώστρατον, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς ἐν Συρακούσαις, οἳ πρῶτοι μὲν αὐτὸν ἐλθεῖν ἔπεισαν εἰς Σικελίαν, ἐλθόντι δὲ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐνεχείρισαν καὶ τὰ πλεῖστα συγκατειργάσαντο τῶν Σικελικῶν, μήτ' ἄγειν σὺν αὑτῷ μήτ' ἀπολιπεῖν βουλόμενος ἐν ὑποψίαις εἶχε, καὶ Σώστρατος μὲν ἀπέστη φοβηθείς, Θοίνωνα δὲ κατὰ φρονεῖν αἰτιασάμενος ἀπέκτεινεν, οὐ κατὰ μικρὸν οὐδὲ καθ' ἓν αὐτῷ μεθίστατο τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θείνου τινὸς μίσους ἐγγενομένου ταῖς πόλεσι πρὸς αὐτὸν αἱ μὲν προσέθεντο Καρχηδονίοις, αἱ δ' ἐπήγοντο Μαμερτίνους. Ἀποστάσεις δ' ὁρῶν ἅπαντα καὶ νεωτερισμοὺς καὶ σύστασιν ἰσχυρὰν ἐφ' αὑτὸν ἐδέξατο γράμματα Σαυνιτῶν καὶ Ταραντίνων πολλὰ ἀντεχόντων ταῖς πόλεσιν αὐταῖς πρὸς τὸν πόλεμον, ἐρημομένων δὲ τῆς χώρας ἁπάσης καὶ δεομένων βοηθεῖν. Τοῦτο δ' ἦν εὐπρέπεια μὴ φυγὴν εἶναι μηδ' ἀπόγνωσιν τὸν ἀπόπλουν τῶν αὐτόθι πραγμάτων, τὸ δ' ἀληθὲς οὐ δυνάμενος κρατεῖν Σικελίας ὥσπερ νεὼς παραχθείσης, ἀλλ' ἔκβασιν ἢ τῶν αὖθις ἐρῥιψεν ἑαυτὸν εἰς Ἰταλίαν. Λέγεται δ' ἀπαλλαττόμενος ἤδη πρὸς τὴν νῆσον ἀπιδὼν εἰπεῖν τοῖς περὶ αὐτόν· „Οἵαν ἀπολείπομεν, ὦ φίλοι, Καρχηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις παλαίστραν.“ Καὶ τοῦτο μὲν, ὥσπερ εἰκάσθη, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐγένετο.

XXIV. Τῶν δὲ βαρβάρων συστάντων ἐπ' αὐτὸν ἐκπλέοντα Καρχηδονίοις μὲν ἐν τῷ πορθμῷ ναυμαχήσας ἐκ βαλε τῶν νεῶν πολλὰς, ταῖς δ' ἄλλαις κατέφυγε πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Μαμερτῖνοι δὲ μυρίων οὐκ ἐλάττονες προδιαβάντες ἀντιτάξασθαι μὲν ἐφοβήθησαν, ἐν δὲ ταῖς δυσχωρίαις ἐκθέμενοι καὶ προσπίπτοντες ἅπαν τὸ στράτευμα συνετάραξαν. Ἔπεσε δὲ δύο θηρία καὶ συχνοὶ τῶν ὀπισθοφυλακούν-

ἔθνησκον. Αὐτὸς οὖν ἀπὸ τοῦ στόματος παρελάσας καὶ διακινδυνεύσας πρὸς ἄνδρας ἠσκημένους μάχεσθαι οειδεῖς. Πληγεὶς δὲ τὴν κεφαλὴν ξίφει καὶ μικρὸν ἐκ χομένων ἀποστὰς ἔτι μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς πολεμίους. ιαὶ πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιδραμὼν, ἀνὴρ τῷ τε σώ-γας καὶ τοῖς ὅπλοις λαμπρὸς, ἐχρῆτο τῇ φωνῇ θρασυ-προελθεῖν ἐκέλευεν αὐτὸν, εἰ ζῇ. Παροξυνθεὶς δ' ὁ ἐπέστρεψε βίᾳ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν καὶ μετ' ὀργῆς πεφυρμένος καὶ δεινὸς ὀφθῆναι τὸ πρόσωπον ὡσά-' αὐτῶν καὶ φθάσας τὸν βάρβαρον ἔπληξε κατὰ τῆς τῷ ξίφει πληγὴν ῥώμῃ τε τῆς χειρὸς ἅμα καὶ βαφῆς ῦ σιδήρου μέχρι τῶν κάτω διαδραμοῦσαν, ὥστε ἐνὶ ερίπεσεῖν ἑκατέρωσε τὰ μέρη τοῦ σώματος διχοτομη-Τοῦτο τοὺς βαρβάρους ἐπέσχε τοῦ πρόσω χωρεῖν ὡς ν κρειττόνων θαυμάσαντας καὶ καταπλαγέντας τὸν . Ὁ δὲ τὴν ἄλλην ὁδὸν ἀδεῶς διεξελθὼν ἧκεν εἰς Τά-σμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχιλίους ἱππεῖς κομίζων· ἀνα-δὲ τῶν Ταραντίνων τοὺς κρατίστους εὐθὺς ἐπὶ Ῥω-ἦγεν ἐν τῇ Σαυνίτιδι στρατοπεδεύοντας.

ΧV. Τῶν δὲ Σαυνιτῶν τά τε πράγματα διέφθαρτο καὶ ρονήματος ὑφεῖντο κεκρατημένοι μάχαις πολλαῖς ὑπὸ ωμαίων, Ἐνῆν δέ τι καὶ πρὸς τὸν Πύῤῥον ὀργῆς διὰ Σικελίαν πλοῦν· ὅθεν οὐ πολλοὶ τούτων αὐτῷ συνῆλ-Ιάντας δὲ νείμας δίχα τοὺς μὲν εἰς τὴν Λευκανίαν ἔπεμ-πιληψομένους τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων, ὡς μὴ βοηθοίη, ' ἦγεν αὐτὸς ἐπὶ Μάνιον Κούριον περὶ πόλιν Βενέβεν-γυμένον ἐν ἀσφαλεῖ καὶ περιμένοντα τὴν ἐκ τῆς Λευ-βοήθειαν· ἔστι δ' ὅτε καὶ μάντεων αὐτὸν οἰωνοῖς καὶ ἀποτρεπόντων ἡσύχαζε. Σπεύδων οὖν ὁ Πύῤῥος ἐπι-ι τούτοις, πρὶν ἐκείνους ἐπελθεῖν, ἄνδρας τε τοὺς κρα-ς καὶ τῶν θηρίων τὰ μαχιμώτατα λαβὼν νυκτὸς ὥρμη-ὸ στρατόπεδον. Περιϊόντι δὲ αὐτῷ μακρὰν καὶ δα-ύλαις ὁδὸν οὐκ ἀντέσχε τὰ φῶτα καὶ πλάναι τοῖς στρα-ς συνέτυχον· καὶ περὶ ταῦτα γενομένης διατριβῆς ἥ τε έλιπε καὶ καταφανὴς ἦν ἅμ' ἡμέρᾳ τοῖς πολεμίοις ἐπερ-ς ἀπὸ τῶν ἄκρων, ὥστε θόρυβον πολὺν καὶ κίνησιν γεῖν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἱερῶν τῷ Μανίῳ γενομένων καὶ

τοῦ καιροῦ βοηθεῖν ἀναγκάζοντος ἐξελθὼν ἐνέβαλε τοῖς πρώτοις καὶ τρεψάμενος ἐφόβησε πάντας, ὥστε καὶ πεσεῖν οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν ἐλεφάντων τινὰς ἁλῶναι καταληφθέντας. Αὕτη τὸν Μάνιον ἡ νίκη κατήγαγε μαχούμενον εἰς τὸ πεδίον καὶ συμβαλὼν ἐκ προδήλου τὸ μὲν ἐτρέψατο τῶν πολεμίων, ἔστι δ' ᾗ βιασθεὶς ὑπὸ τῶν θηρίων καὶ συσταλεὶς πρὸς τὸ στρατόπεδον τοὺς φύλακας ἐκάλει συχνοὺς ἐφοστῶτας τῷ χάρακι μετὰ τῶν ὅπλων καὶ ἀκμῆτας. Οἱ δ' ἐπιφανόντες ἐκ τόπων ὀχυρῶν καὶ τὰ θηρία βάλλοντες ἠνάγκασαν ἀποστρέφεσθαι καὶ φυγῇ χωροῦντα διὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω ταραχὴν ἀπεργάσασθαι καὶ σύγχυσιν, ἢ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις, ἅμα δὲ καὶ τὸ κράτος τῆς ἡγεμονίας· καὶ γὰρ φρόνημα καὶ δύναμιν καὶ δόξαν ὡς ἅμαχοι προσλαβόντες ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐκείνης καὶ τῶν ἀγώνων Ἰταλίαν μὲν εὐθὺς, ὀλίγῳ δ' ὕστερον Σικελίαν κατέσχον.

XXVI. Οὕτω μὲν ἐξέπεσε τῶν Ἰταλικῶν καὶ Σικελικῶν ἐλπίδων ὁ Πύῤῥος ἑξαετῆ χρόνον ἀναλώσας περὶ τοὺς ἐπὶ πολέμους καὶ τοῖς μὲν πράγμασιν ἐλαττωθεὶς, τὸ δ' ἀνδρεῖον ἀνίκητον ἐν ταῖς ἥτταις διαφυλάξας καὶ νομισθεὶς ἐμπειρίᾳ μὲν πολεμικῇ καὶ χειρὶ καὶ τόλμῃ πολὺ πρῶτος εἶναι τῶν καθ' αὑτὸν βασιλέων, ἃ δὲ ταῖς πράξεσιν ἐκτᾶτο ταῖς ἐλπίσιν ἀπολλύναι, δι' ἔρωτα τῶν ἀπόντων οὐδὲν εἰς ὃ δεῖ θέσθαι τῶν ὑπαρχόντων σώσας. Ὅθεν ἀπείκαζεν αὐτὸν ὁ Ἀντίγονος κυβευτῇ πολλὰ βάλλοντι καὶ καλὰ, χρῆσθαι δ' οὐκ ἐπισταμένῳ τοῖς πεσοῦσι. Κομίσας δ' εἰς Ἤπειρον ὀκτακισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς, χρήματα δ' οὐκ ἔχων ἐζήτει πόλεμον, ᾧ θρέψει τὸ στράτευμα. Καί τινων Γαλατῶν αὐτῷ προσγενομένων ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλεύοντος, ὡς ἁρπαγῇ καὶ λεηλασίᾳ χρησόμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεις ἐλάμβανε συχνὰς καὶ στρατιῶται δισχίλιοι μετέστησαν ὡς αὐτὸν, ἐλπίσας τι πλέον ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον· καὶ περὶ τὰ στενὰ προσπεσὼν συνετάραξε τὴν στρατιὰν ἅπασαν. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς οὐραγίας τεταγμένοι Γαλάται τοῦ Ἀντιγόνου συχνοὶ τὸ πλῆθος ὄντες ὑπέστησαν εὐρώστως καὶ καρτερᾶς μάχης γενομένης τούτων οἱ μὲν πλεῖστοι κατεκόπησαν, οἱ δὲ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμόνες ἐγκαταλαμβανόμενοι παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ τὰ θηρία πάντα. Προσλαβὼν

Πύῤῥος τηλικαῦτα καὶ τῇ τύχῃ μᾶλλον ἢ τοῖς λογισμοῖς
ενος ἐπῆρτο τῇ φάλαγγι τῶν Μακεδόνων ἀνακεκλησμένῃ
χῆς καὶ φόβου διὰ τὴν ἥτταν. Ὅθεν ἐμβολῆς μὲν ἔσχον-
ιὰ μάχης πρὸς αὐτόν· τὴν δὲ δεξιὰν προτείνων καὶ στρα-
ὶς καὶ ταξιάρχους ἀνακαλούμενος ἅπαντας ὁμαλῶς ἀπέ-
τοὺς πεζοὺς τοῦ Ἀντιγόνου. Κἀκεῖνος μὲν ὑποφεύγων
τῶν παραλίων τινὰς πόλεων κατέσχεν· ὁ δὲ Πύῤῥος ἐν
ἡμασι τοσούτοις μέγιστον αὐτῷ πρὸς δόξαν οἰόμενος
πρᾶχθαι τὸ περὶ τοὺς Γαλάτας τὰ κάλλιστα καὶ λαμ-
πτα τῶν λαφύρων ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰτωνίδος
ᾗς τόδε τὸ ἐλεγεῖον ἐπιγράψας·

ὺς Θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύῤῥος ἀπὸ Θρασέων ἐκρέμασεν Γαλατᾶν
ὄντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν. οὐ μέγα θαῦμα·
Ἀίχμηται καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαι.

ὴν μάχην δ' εὐθὺς ἀνελάμβανε τὰς πόλεις· τῶν δ'
ων κρατήσας τά τ' ἄλλα χαλεπῶς ἐχρήσατο τοῖς ἀνθρώ-
καὶ φρουρὰν Γαλατικὴν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε τῶν μεθ'
ὴ στρατευομένων. Οἱ δὲ Γαλάται γένος ἀπληστότατον
ὄντων ὄντες ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκηδευμέ-
τοὺς τάφους ὀρύττειν· καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν,
ὀστᾶ πρὸς ὕβριν διέῤῥιψαν. Τοῦτο κούφως ἔδοξε καὶ
ρως ἐνεγκεῖν ὁ Πύῤῥος ἢ δι' ἀσχολίας τινὰς ὑπερθέμε-
παρεὶς ὅλως διὰ φόβον τὸ κολάσαι τοὺς βαρβάρους·
ἥκουσε κακῶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Οὔπω δὲ τῶν
ιάτων αὐτῷ βεβαιότητα καὶ σύστασιν ἐχόντων μόνιμον
το τῇ γνώμῃ πάλιν πρὸς ἑτέρας ἐλπίδας· καὶ τὸν μὲν
ονον ἐφυβρίζων ἀναίσχυντον ἐκάλει μὴ λαμβάνοντα
ιον, ἀλλ' ἔτι τὴν πορφύραν φοροῦντα, Κλεωνύμου δὲ
παρτιάτου παραγενομένου καὶ παλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὴν
λασσαν προθύμως ὑπήκουσεν. Ὁ δὲ Κλεώνυμος ἦν μὲν
ς βασιλικοῦ, δοκῶν δὲ βίαιος εἶναι καὶ μοναρχικὸς οὔτ'
ν οὔτε πίστιν εἶχεν, ἀλλ' Ἄρεως ἐβασίλευε. Καὶ τοῦτο
ἦν κοινὸν ἔγκλημα καὶ πρεσβύτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς πο-
Γυναῖκα δὲ παλὴν καὶ γένους βασιλικοῦ, Χελιδονίδα
τυχίδου, πρεσβύτερος ὢν ἔγημεν ὁ Κλεώνυμος. Ἡ
τέρᾳ τῷ Ἄρεως ἐπιμανεῖσα, μειρακίῳ καθ' ὥραν

ἀκμάζοντι, λυπηρὸν ἐρῶντι τῷ Κλεωνύμῳ καὶ ἄδοξον ὁμοῦ παρεῖχε τὸν γάμον· οὐδένα γὰρ ἐλάνθανε Σπαρτιατῶν καταφρονούμενος ὑπὸ τῆς γυναικός. Οὕτω δὲ τῶν κατ' οἶκον ἀνιαρῶν τοῖς πολιτικοῖς προσγενομένων ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυθυμίας ἐπῆγε τῇ Σπάρτῃ τὸν Πύῤῥον ἔχοντα δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς, δισχιλίους δ' ἱππεῖς, ἐλέφαντας δ' εἰκοσιτέσσαρας· ὥστε τῷ μεγέθει τῆς παρασκευῆς εὐθὺς εἶναι κατάδηλον οὐ Κλεωνύμῳ τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ τὴν Πελοπόννησον ἑαυτῷ κτώμενον, ἐπεὶ τῷ γε λόγῳ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔξαρνος ἦν τοὺς Λακεδαιμονίους πρεσβεύσαντας εἰς Μεγάλην πόλιν. Ἔφη γὰρ ἐλευθερώσων τὰς ὑπ' Ἀντιγόνῳ πόλεις ἀφῖχθαι καὶ νὴ Δία τοὺς νεωτέρους παῖδας εἰς Σπάρτην, εἰ μή τι κωλύει, πέμψων ἐντραφησομένους τοῖς Λακωνικοῖς ἔθεσιν, ὡς τοῦτο πλέον ἔχοιεν ἤδη τῶν πάντων βασιλέων. Ταῦτα πλαττόμενος καὶ παράγων τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καθ' ὁδὸν, ὡς πρῶτον ἥψατο τῆς Λακωνικῆς, ἁρπαγὴν ἐπαιεῖτο καὶ λεηλασίαν. Ἐγκαλούντων δὲ τῶν πρέσβεων, ὅτι μὴ καταγγείλας πόλεμον ἐξενήνοχε πρὸς αὐτοὺς, „Ἀλλ' οὐδ' ὑμᾶς" ἔφη „τοὺς Σπαρτιάτας ἴσμεν ὅ τι ἂν μέλλῃς ποιεῖν ἑτέροις προλέγοντας." Εἷς δὲ τῶν παρόντων ὄνομα Μανδρικίδας εἶπε τῇ φωνῇ λακωνίζων· „Αἰ μὲν ἐσσὶ τύ γα θεὸς οὐδὲν μὴ πάθωμεν· οὐ γὰρ ἀδικεῦμεν· αἰ δ' ἄνθρωπος, ἔσσεται καὶ τεῦ κάῤῥων ἄλλος."

XXVII. Ἐκ τούτου κατέβαινεν ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα· καὶ τοῦ Κλεωνύμου κελεύοντος ἐξ ἐφόδου προσβαλεῖν φοβηθεὶς ὁ Πύῤῥος, ὡς λέγεται, μὴ διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται τὴν πόλιν ἐν νυκτὶ προσπεσόντες, ἐπέσχεν εἰπὼν, ὅτι ταὐτὰ ποιήσουσι μεθ' ἡμέραν· αὐτοί τε γὰρ ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀπεράσκευοι διὰ τὸ αἰφνίδιον, ὅ τ' Ἄρευς οὐκ ἐτύγχανε παρὼν, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ Γορτυνίοις πολεμουμένοις βοηθῶν. Καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν πόλιν ἔσωσε δι' ἐρημίαν καὶ ἀσθένειαν παραφρονηθεῖσαν. Ὁ μὲν γὰρ Πύῤῥος οὐδένα μαχεῖσθαι νομίζων κατηυλίσατο, τοῦ δὲ Κλεωνύμου τὴν οἰκίαν οἵ τε φίλοι καὶ εἵλωτες οὕτως ἐκόσμησαν καὶ παρεσκεύασαν, ὡς δοκεῖν τοῦ Πύῤῥου παρ' αὐτῷ. Γενομένης δὲ νυκτὸς οἱ Λακεδαιμόνιοι πρῶτον μὲν ἐβουλεύσαντο τὰς γυναῖκας εἰς Κρήτην ἀποστέλλειν, αἱ δ' ἀντέστησαν, Ἀρχιδαμία δὲ καὶ [illegible]

ι τὴν γερουσίαν ἦλθεν ἐγκαλοῦσα τοῖς ἀνδράσιν
ναικῶν, εἰ ζῇν αὐτὰς ἀξιοῦσι τῆς Σπάρτης ἀπο-
ειται τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων παράλληλον
βαλόντες τάφρον ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς στῆσαι
μέχρι τοῦ μέσου τῶν τροχῶν καταχώσαντες, ὅπως
αι δυσεκβίαστον ἐμποδὼν ὦσι τοῖς θηρίοις. Ἀρ-
ταῦτα πράττειν ἦμον αὐτοῖς τῶν παρθένων καὶ
ἱ μὲν ἐν ἱματίοις καταζωσάμεναι τοὺς χιτωνί-
μονοχίτωνες συνεργασόμεναι τοῖς πρεσβυτέροις,
σθαι μέλλοντας ἐκέλευον ἡσυχάζειν, καὶ λαβοῦ-
αὐταὶ καθ' αὑτὰς ἐξειργάσαντο τῆς τάφρου τὸ
. Ἦν δὲ τὸ μὲν πλάτος αὐτῆς πήχεων ἓξ, τὸ δὲ
ρων, τὸ δὲ μῆκος ὀκτάπλεθρον, ὡς ἱστορεῖ Φύλ-
Ἱερώνυμος, ἔλαττον. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ πινομέ-
λεμίων τὰ ὅπλα τοῖς νέοις ὁρέγουσαι καὶ παραδι-
τάφρον ἀμύνειν καὶ φυλάττειν ἐκέλευον, ὡς ἠδὺ
ν ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πατρίδος, ἐνέλεις δὲ θνή-
ερσὶ μητέρων καὶ γυναικῶν ἀξίως τῆς Σπάρτης
Ἡ δὲ Χελιδονὶς ἐκ ποδῶν οὖσα καθ' ἑαυτὴν βρό-
ημμένον, ὅπως ἐπὶ τῷ Κλεωνύμῳ μὴ γένοιτο τῆς
ίσης.

Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Πύῤῥος ἐβιάζετο κατὰ στόμα
ς πρὸς ἀσπίδας πολλὰς τῶν Σπαρτιατῶν ἀντει-
ίνας καὶ τάφρον οὐ πρατὴν οὐδὲ βάσιν ἀσφαλῆ
νοις παρέχουσαν ὑπὸ χαυνότητος. Ὁ δὲ παῖς
ἔχων διοχιλίους Γαλάτας καὶ Χαόνων λογάδας
τάφρον ἐπειρᾶτο κατὰ τὰς ἁμάξας ὑπερβαίνειν.
βάθους καὶ πυκνότητος οὐ μόνον τούτοις τὴν
ὰ καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις δύσεργον ἐποίουν τὴν
ἀναπεπτώντων δὲ τῶν Γαλατῶν τοὺς τροχοὺς καὶ
ν τὰς ἁμάξας εἰς τὸν κοταμὸν κατιδὼν τὸν πίν-
ωνίας Ἀμφότατος τὴν τε πόλιν διαδραμὼν μετὰ
περιῆλθε τὸν Πτολιπαῖον οὐ συνορώμενος ὑπ'
ινας συγκλινείας, ἕως προσέβαλε τοῖς ἐσχάτοις καὶ
ς ἠνάγκασε μάχεσθαι πρὸς ἑαυτὸν ἀθυμήνους
ι εἰς τὴν τάφρον καὶ περὶ ταῖς ἁμάξαις πίπτον-
ὑ φόνῳ πολλῷ μόλις ἀνεπόησεν. Ἔθεῶντο δὲ

βοηθεῖν, αὐτὸς δὲ θᾶττον ἐκ τῶν στενῶν ἐφελκ[illegible] στρατιὰν ὑπῆγεν. Ὀξείας δὲ περὶ τὸν Πτολεμαῖ[illegible] [illegible]ομένης καὶ τῶν ἐπιλέκτων Λακεδαιμονίων, ὧν [illegible] [illegible]γεῖτο, τοῖς μαχομένοις πρὸς αὐτοὺς συμπλεκομ[illegible] πλήκτης καὶ δραμεῖν ὀξὺς Ὄροισος ὄνομα, Κρὴς [illegible] ἐκ πλαγίου παραδραμὼν ἀγωνιζόμενον ἐκθύμως τοῦ [illegible]σκον ἐπάταξε καὶ κατέβαλε. Πεσόντος δ' ἐκείνου καὶ [illegible] γενομένης τῶν περὶ αὐτὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι διώκοντες [illegible] κρατοῦντες ἔλαθον εἰς τὸ πεδίον συνεμβαλόντες καὶ [illegible] φθέντες ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν· ἐφ' οὓς ὁ Πύῤῥος ἄρτι τοῦ [illegible]ατον τοῦ παιδὸς ἀκηκοὼς καὶ περιπαθῶν ἐπέστρεψε τοὺς ἱππεῖς τῶν Μολοσσῶν. Καὶ πρῶτος εἰσελάσας ἐνεπιμπλατο φόνου τῶν Λακεδαιμονίων, ἀεὶ μέν τις ἄμαχος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς ὅπλοις φαινόμενος, τότε δ' ὑπερβάλλων τόλμῃ [illegible] τοὺς προτέρους ἀγῶνας. Ἐπεὶ δ' ἐπέβαλε τῷ Εὐάλκῳ τὸν ἵππον, ὁ μὲν ἐκ πλαγίου παραστὰς μικρὸν ἐδεῆσε τῷ [illegible] τὴν ἐπὶ τῆς ἡνίας χεῖρα διακόψαι τοῦ Πύῤῥου, τὴν δ' [illegible]αν πατάξας ἀπέκοψεν. Ὁ δὲ Πύῤῥος ἅμα τῇ πληγῇ [illegible] [illegible]ατος διελάσας ἐκεῖνον ἀπεῤῥύη τοῦ ἵππου καὶ πεζὸς [illegible] [illegible]ντας ἐπὶ τῷ Εὐάλκῳ μαχομένους ἀπέκτεινε τοὺς λογάδας [illegible] Καὶ μέγα τοῦτο τῇ Σπάρτῃ παρανάλωμα τοῦ πολέμου [illegible] [illegible]ντος ἐποίησεν ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχόντων.

XXXI. Ὁ δὲ Πύῤῥος ὥσπερ ἐναγισμόν τινα τῷ παιδὶ [illegible] καὶ λαμπρὸν ἐπιτάφιον ἀγωνισάμενος καὶ πολὺ [illegible] [illegible]τοὺς πολεμίους ἀφεὶς θυμῷ προῆγεν [illegible] [illegible] Ἀντίγονον ἤδη [illegible]νθανόμενος ἐπὶ [illegible] [illegible]ίου καθῆσθ[illegible] Ναυπλίαν ἐστρα[illegible] [illegible]στεραίᾳ κή[illegible] Ἀντίγονον ἐπ[illegible] [illegible]λῶν καὶ πρ[illegible] τὸ πεδίον κατα[illegible] [illegible]αι περὶ [illegible] Ὁ δ' ἀπεκρίνατο [illegible]ίαν [illegible]λον ἢ καιρῶν [illegible] [illegible] πρὸς θάνατον, [illegible] [illegible]έσβεις ἧκον ἐξ Ἄρ[illegible] [illegible]ιν ἐᾶν μηδετέρου [illegible] μὲν οὖν Ἀντίγο[illegible] [illegible]ς ὅμηρον, ὁ δὲ [illegible] δὲ [illegible]

...οπτότερος ἦν. Γίνεται δὲ σημεῖον αὐτῷ τε τῷ Πύῤ-...ῳ, τῶν γὰρ βοῶν τεθυμένων αἱ κεφαλαὶ κείμεναι χω-...τάς τε γλώττας ὤφθησαν προβάλλουσαι καὶ περιλι-...αι τὸν ἑαυτῶν φόνον, ἔν τε τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἡ ...ιείου προφῆτις Ἀπόλλωνος ἐξέδραμε βοῶσα νεκρῶν ...ὶ φόνου κατάπλεω τὴν πόλιν, τὸν δ' ἀετὸν ἐπὶ τὸν ...ωροῦντα εἶτα φροῦδον εἶναι.

XII. Σκότους δὲ πολλοῦ προσμίξας ὁ Πύῤῥος τοῖς τεί-...ι πύλην εὑρὼν, ἣν Διαμπερὲς καλοῦσιν, ἀνεῳγμένην ...ῦ Ἀριστέου αὐτοῖς ἄχρι μὲν τοῦ παρεισπεσεῖν τοὺς ...ς τοὺς παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαβεῖν ἐλάν-...τῆς δὲ πύλης τοὺς ἐλέφαντας οὐ δεχομένης καὶ διὰ ...ὺς πύργους αὐτῶν ἀφαιρούντων, εἶτα πάλιν ἐν σκό-...θορύβῳ περιτιθέντων καὶ γενομένης διατριβῆς, οἱ συναισθόμενοι πρὸς τὴν Ἀσπίδα καὶ τοὺς ὀχυροὺς τό-...ἔθεον καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐκάλουν πέμποντες. Ὁ δ' ...ἐγγὺς προσελάσας ἐφήδρευε, τοὺς δὲ στρατηγοὺς ...ὸν εἰσέπεμψε συχνὴν βοήθειαν ἄγοντας. Ἧκε δὲ ...ἔχων χιλίους Κρῆτας καὶ Σπαρτιάτας τοὺς ἐλα-...ς. Καὶ πάντες ἅμα τοῖς Γαλάταις προσβαλόντες εἰς ...όρυβον κατέστησαν αὐτούς. Ὁ δὲ Πύῤῥος εἰσιὼν μετ' ...οῦ καὶ βοῆς παρὰ τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γαλάται ...ὐτὸν ἀντηλάλαξαν οὐκ ἐπαρὸν οὐδὲ θαῤῥαλέον, ...ταραττομένων εἶναι τὴν φωνὴν καὶ πονούντων. Ἐπ-...ήλαυνεν ἐθῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ τῶν ἱππέων δυσο-...ῖν τοῖς ὑπονόμοις, ὧν ἡ πόλις ἐστὶ μεστή, καὶ κιν-... Ἦν δὲ καὶ ἀσάφεια [illegible] τῶν δρωμένων καὶ ...ομένων ἐν νυκτομαχί[illegible] ναι καὶ διασπασμοὶ ...ς καὶ στε[illegible] ἐν ἔργον ὑπὸ σκό-...ἀκρίτου καὶ στ[illegible] λὰ διέτριβον ἄλλως ... ἀμφότεροι τὴν [illegible] η δὲ διαλάμποντος ... περιέλα[illegible] θεῖσα τὸν Πύῤῥον ... ἀναγραφὰς [illegible] ήμασι κατιδὼν λύ-...[illegible] συνεσῶτας ἀλλήλοις [illegible], ὡς ... αὐτῷ [illegible] παραγέ-...Ἀργεί[illegible] γε-

λ κατέβαλε. Πεσόντος δ' ἐπ[illegible]
περὶ αὐτὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι διώκοντες κα
δον εἰς τὸ πεδίον συνεμβαλόντες καὶ ἀπολ
ὸν ὁπλιτῶν· ἐφ' οὓς ὁ Πύῤῥος ἄρτι τὸν θά
δὸς ἀκηκοὼς καὶ περιπαθῶν ἐπέστρεψε τοὺς
λοσσῶν. Καὶ πρῶτος εἰσελάσας ἐνεπίμπλατο
κεδαιμονίων, ἀεὶ μέν τις ἄμαχος καὶ δεινὸς
; φαινόμενος, τότε δ' ὑπερβάλλων τόλμῃ καὶ
τέρους ἀγῶνας. Ἐπεὶ δ' ἐπέβαλε τῷ Εὐάλκῃ
μὲν ἐκ πλαγίου παραστὰς μικρὸν ἐδέησε τῷ ξι-
ῆς ἡνίας χεῖρα διακόψαι τοῦ Πύῤῥου, τὴν δ'
ας ἀπέκοψεν. Ὁ δὲ Πύῤῥος ἅμα τῇ πληγῇ τοῦ
λάσας ἐκεῖνον ἀπερῥύη τοῦ ἵππου καὶ πεζὸς ἤδη
τῷ Εὐάλκῳ μαχομένους ἀπέκτεινε τοὺς λοχάδας.
ιῦτο τῇ Σπάρτῃ παρανάλωμα τοῦ πολέμου πέρα
ίησεν ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχόντων.
Ὁ δὲ Πύῤῥος ὥσπερ ἐναγισμόν τινα τῷ παιδὶ τ
λαμπρὸν ἐπιτάφιον ἀγωνισάμενος καὶ πολὺ τῆς
ῷ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφεὶς θυμῷ προῆγεν ἐπὶ
καὶ τὸν Ἀντίγονον ἤδη πυνθανόμενος ἐπὶ τῶν
ι τοῦ πεδίου καθῆσθαι περὶ τὴν Ναυπλίαν ἱστρα
Τῇ δ' ὑστεραίᾳ κήρυκα πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἔπεμ
έ τε καλῶν καὶ προκαλούμενος εἰς τὸ πεδίον κατ
[illegible] τῆς βασιλείας. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο

ωτέτερος ἦν. Γίνεται δὲ σημεῖον αὐτῷ τε τῷ Πύῤ-
ι, τῶν γὰρ βοῶν τεθυμένων αἱ κεφαλαὶ κείμεναι χω-
τάς τε γλώττας ἄφθησαν προβάλλουσαι καὶ περιλι-
αι τὸν ἑαυτῶν φόνον, ἔν τε τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἡ
ιείου προφῆτις Ἀπόλλωνος ἐξέδρασε βοῶσα νεκρῶν
ιὶ φόνου κατάπλεω τὴν πόλιν, τὸν δ' ἀετὸν ἐπὶ τὸν
χωροῦντα εἶτα φροῦδον εἶναι.

XII. Σκότους δὲ πολλοῦ προσπίπτας ὁ Πύῤῥος τοῖς τεί-
ι πόλην εὑρὼν, ἣν Διαμπερὲς καλοῦσιν, ἀνεφγμένην
ῦ Ἀριστέου αὐτοῖς ἄχρι μὲν τοῦ παρεισπεσεῖν τοὺς
ς τοὺς παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαβεῖν ἐλάν-
τῆς δὲ πύλης τοὺς ἐλέφαντας οὐ δεχομένης καὶ διὰ
οὺς πύργους αὐτῶν ἀφαιρούντων, εἶτα πάλιν ἐν σκό-
θορύβῳ περιτιθέντων καὶ γενομένης διατριβῆς, οἱ
συναισθόμενοι πρὸς τὴν Ἀσπίδα καὶ τοὺς ὀχυροὺς τό-
νέθειον καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐπάλουν πέμποντες. Ὁ δ'
ιὸν ἐγγὺς προσελάσας ἐφήδρευε, τοὺς δὲ στρατηγοὺς
πὶὸν εἰσέπεμψε συχνὴν βοήθειαν ἄγοντας. Ἦκε δὲ
ους ἔχων χιλίους Κρῆτας καὶ Σπαρτιάτας τοὺς ἐλα-
ους. Καὶ πάντες ἅμα τοῖς Γαλάταις προσβαλόντες εἰς
ὁρυβον κατέστησαν αὐτούς. Ὁ δὲ Πύῤῥος εἰσιὼν μετ'
ιοῦ καὶ βοῆς παρὰ τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γαλάται
ρὶ αὐτὸν ἀντηλάλαξαν οὐκ ἐταμὼν οὐδὲ θαῤῥαλέον,
ταραττομένων εἶναι τὴν φωνὴν καὶ κονούντων. Ἐκ-
ν θᾶττον ὠθῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ τῶν ἱππέων ὀυσο-
ς ἐν τοῖς ὑπονόμοις, ὧν ἡ πόλις ἐστὶ μεστὴ, καὶ κιν-
ντας. Ἦν δὲ καὶ ἀσάφεια πολλὴ τῶν ὁρωμένων καὶ
ιλλομένων ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ πλάναι καὶ διασκασμοὶ
ὺς στενωποὺς καὶ στρατηγίας οὐδὲν ἔργον ὑπὸ σκό-
ὶ βοῆς ἀκρίτου καὶ στενότητος, ἀλλὰ διέτριβον ἄλλως
οντες ἀμφότεροι τὴν ἡμέραν. Ἤδη δὲ διαλάμποντος
ιὶς ὅπλων περίπλεως πολεμίων ὀφθεῖσα τὸν Πύῤῥον
ξε καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν πολλοῖς ἀνωθήμασι κατιδὼν λύ-
ιοῦν καὶ ταῦρον οἷον εἰς μάχην συνιόντας ἀλλήλοις
ιη χρησμόν τινα πρὸς ἑαυτὸν ἀνενεγκὼν παλαιὸν, ὡς
ιὸν αὐτῷ πεπρωμένον, ὅταν λέοντι ἴδῃ ταύρῳ μαχό-
Ταῦτα δ' Ἀργεῖοι πάθους ὑπομνήματα παλαιοῦ γε-

γενῆσθαι παρ' αὐτοῖς λέγουσι· Δαναῷ γὰρ, ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ τὰ Πυράμια τῆς Θυρεάτιδος, εἰς Ἄργος πορευομένῳ λύκον φανῆναι ταύρῳ μαχόμενον, θέμενον δὲ τὸν Δαναὸν, ὡς ὁ λύκος εἴη πρὸς αὐτοῦ, ξένον γὰρ ὄντα τοῖς ἐγχωρίοις ἐπιτίθεσθαι καθάπερ αὐτὸν, ἐφορᾶν τὴν μάχην καὶ τοῦ λύκου κρατήσαντος Ἀπόλλωνι Λυκείῳ προσευξάμενον ἐπιχειρῆσαι καὶ περιγενέσθαι στάσει Γελάνορος, ὃς τότε τῶν Ἀργείων ἐβασίλευεν, ἐκπεσόντος. Τὸ μὲν οὖν ἀνάθημα τοῦτον εἶχε τὸν λόγον.

XXXIII. Πρὸς δὲ τὴν ὄψιν ὁ Πύῤῥος ἅμα καὶ τὸ μηδὲν ὧν ἤλπιζε προχωρεῖν ἀθυμῶν ἀναστρέφειν διενοεῖτο, τὰς δὲ πύλας οὔσας στενὰς φοβούμενος ἔπεμψε πρὸς τὸν υἱὸν Ἕλενον μετὰ τῆς πολλῆς δυνάμεως ἔξω καταλελειμμένον κελεύων τοῦ τείχους διασκάπτειν καὶ δέχεσθαι τοὺς ἐκπίπτοντας, ἂν ἐνοχλῶσιν οἱ πολέμιοι. Σπουδῇ δὲ καὶ θορύβῳ τοῦ πεμφθέντος οὐδὲν σαφὲς ἀπαγγέλλοντος, ἀλλὰ καὶ διαμαρτίας γενομένης, τῶν θηρίων τὰ λοιπὰ καὶ στρατιώτας ἀναλαβὼν ὁ νεανίσκος τοὺς κρατίστους εἴσω διὰ τῶν πυλῶν ἐχώρει τῇ πατρὶ βοηθήσων. Ἔτυχε δ' ὁ Πύῤῥος ἀναστρέφων ἤδη· καὶ μέχρι μὲν ἡ ἀγορὰ παρεῖχεν ὑπεξάγοντι χώραν καὶ μαχόμενος, ἐκ μεταβολῆς ἠμύνετο τοὺς ἐπιφερομένους, ἐπεὶ δὲ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸν στενωπὸν ἐξωσθεὶς τὸν ἐπὶ τὴν πύλην ἀφήκοντα συνέπιπτε τοῖς ἐπιβοηθοῦσιν ἐξ ἐναντίας προσφερομένοις, οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον ὑποχωρεῖν βοῶντος αὐτοῦ, τοὺς δὲ καὶ πάνυ προθύμους ὄντας εἶργον οἱ κατόπιν ἀπὸ τῆς πύλης ἐπιχεόμενοι. Καὶ γὰρ ὁ μέγιστος ἐλέφας ἐν τῇ πύλῃ πλάγιος παραπεσὼν καὶ βρυχώμενος ἐμποδὼν ἔκειτο τοῖς ἀποτρεπομένοις· καὶ τῶν προεισεληλυθότων ἕτερος, ᾧ Νίκων ὄνομα ἦν, ἀποῤῥύεντα τὸν ἐπιβάτην ὑπὸ τραυμάτων ζητῶν ἀναλαβεῖν καὶ φερόμενος πρὸς τοὐναντίον τοῖς ὑπεξάγουσιν ἀνέμιξε φίλους ὁμοῦ καὶ πολεμίους ὠθουμένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ περιέπιπτον ἀλλήλοις, ἕως εὑρὼν νεκρὸν ἀνείλετο τῇ προβοσκίδι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ἀμφοτέροις ὑπολαβὼν ἀνέστρεφε πάλιν ὥσπερ ἐμμανὴς ἀνατρέπων καὶ διαφθείρων τοὺς ἐντυγχάνοντας. Οὕτω δὲ θλιβομένων καὶ συμπιλουμένων πρὸς ἀλλήλους οὐδεὶς οὐδὲν ἑαυτῷ καθ' ἕνα χρῆσθαι δυνατὸς ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ἓν σῶμα συγγεγομφωμένον ἑαυτῷ τὸ πᾶν πλῆ-

μβανε πολλὰς ἀποκλίσεις καὶ μεταβολὰς ἐπ' ἀμφό-
ταὶ μάχαι μὲν ἦσαν ὀλίγαι πρὸς τοὺς ἐναπολαμβανο-
ὰεὶ τῶν πολεμίων ἢ προσκειμένους ὄπισθεν, πλεῖστα
τοὺς εἰργάζοντο κακά· σπασάμενον γὰρ τὸ ξίφος ἢ
στα λόγχην οὐκ ἦν ἀναλαβεῖν οὐδὲ καταθέσθαι πάλιν,
ἐχώρει δι' ὧν ἔτυχε τὰ τοιαῦτα καὶ περιπίπτοντες ἀλ-
ς ἔθνησκον.

XXIV. Ὁ δὲ Πύῤῥος ἐφορῶν τὸν περιέχοντα χειμῶνα
λύδωνα τὴν μὲν στεφάνην, ᾗ διάσημον ἦν τὸ κράνος,
ὸν ἕδασέ τινι τῶν ἑταίρων, αὐτὸς δὲ τῷ ἵππῳ πεποι-
εἰς τοὺς ἑπομένους τῶν πολεμίων ἐνέβαλε καὶ δόρατι
ὰς διὰ τοῦ θώρακος οὐ καιρίαν πληγὴν οὐδὲ μεγάλην
ρυψε κατὰ τοῦ πατάξαντος, ὃς ἦν Ἀργεῖος, οὐ τῶν ἐπι-
ν, ἀλλὰ πενιχρᾶς καὶ πρεσβυτέρας υἱὸς γυναικός. Λύ-
τε θεασμένη τὴν μάχην ὥσπερ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες ἀπὸ
ὑφους ὡς ἐπέγνω συνεστῶτα τῷ Πύῤῥῳ τὸν υἱὸν, ἐκ-
ς γενομένη πρὸς τὸν κίνδυνον ἅρασα κεραμίδα ταῖς χερ-
αφυεστέραις ἀφῆκεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. Ἐμπεσούσης δὲ τῇ
ῇ κατὰ τοῦ κράνους καὶ τῶν σφονδύλων πρὸς τὴν βά-
ῦ τραχήλου συντριβέντων αἵτ' ὄψεις συνεχύθησαν αὐ-
αὶ προήκαντο τὰς ἡνίας αἱ χεῖρες, αὐτὸς δὲ κατενεχθεὶς
τὸν τοῦ Λικυμνίου σηκὸν ἔπεσεν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀ-
ίμενος. Ζώπυρος δέ τις τῶν παρ' Ἀντιγόνῳ στρατευ-
ν καὶ δύο ἢ τρεῖς ἕτεροι προσδραμόντες καὶ κατανο-
ες εἴς τινα θυρῶνα παρείλκυσαν αὐτὸν ἀρχόμενον ἐκ
ληγῆς ἀναφέρεσθαι. Σπασαμένου δὲ τοῦ Ζωπύρου μά-
ν Ἰλλυρικὴν ὡς τὴν κεφαλὴν ἀποτεμοῦντος ἐνέβλεψε
ν, ὥστε τὸν Ζώπυρον περίφοβον γενόμενον καὶ τὰ μὲν
ντα ταῖς χερσὶ, τὰ δ' ἐπιχειροῦντα, θορύβου δὲ καὶ
χῆς μεστὸν ὄντα, μὴ κατ' ὀρθὸν, ἀλλὰ παρὰ τὸ στόμα
γύνειον ἀποτέμνοντα βραδέως καὶ μόλις ἀποσπάσαι
φαλῆν. Ἤδη δὲ σύνδηλον ἦν τὸ γεγονὸς πλείοσι· καὶ
ραμὼν ὁ Ἀλκυονεὺς ᾔτησε τὴν κεφαλὴν ὡς κατανοήσων·
ν δ' ἀφίπτευσε πρὸς τὸν πατέρα καὶ καθεζομένῳ μετὰ
ίλων προσέβαλε. Θεασάμενος δὲ καὶ γνοὺς ὁ Ἀντίγο-
μὲν υἱὸν ἀπήλασε τῇ βακτηρίᾳ παίων καὶ καλῶν ἐνα-
βάρβαρον, αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα προσθέμενος τοῖς

ὅμμασιν ἐδάκρυσεν Ἀντιγόνου τοῦ πάππου μνησθεὶς καὶ Δημητρίου τοῦ πατρὸς, οἰκείων παραδειγμάτων εἰς τύχης μεταβολήν. Τὴν μὲν οὖν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πύῤῥου κοσμήσας ἔκαυσεν· ἐπεὶ δ' ὁ Ἀλκυονεὺς τῷ Ἑλένῳ περιτυχὼν ταπεινῷ καὶ χλαμύδιον λιτὸν ἀμπεχομένῳ φιλανθρώπως ἐνέτυχε καὶ τῷ πατρὶ προσήγαγεν, ἰδὼν ὁ Ἀντίγονος „Βελτίονα μέν," εἶπεν „οὐδὲ νῦν ὀρθῶς τῷ μὴ περιελεῖν τὴν ἐσθῆτα ταύτην, ἢ ῥᾷλλον ἡμᾶς καταισχύνει τοὺς κρατεῖν δοκοῦντας." Ἐκ τούτου φιλοφρονησάμενος καὶ κοσμήσας τὸν Ἕλενον ἀπέστειλεν εἰς Ἤπειρον καὶ τοῖς φίλοις τοῦ Πύῤῥου πρᾴως ἐνετύγχανε τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς δυνάμεως πάσης κύριος γενόμενος

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΙΟΣ.

υ Μαρίου τρίτον οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ὄνομα, καθάπερ Κοΐντου Σερτωρίου τοῦ κατασχόντος Ἰβηρίαν οὐδὲ ου Μομμίου τοῦ Κόρινθον ἑλόντος· ὁ γὰρ Ἀχαϊκὸς γε τῆς πράξεως ἐπώνυμον γέγονεν, ὡς ὁ Ἀφρικανὸς ωνι καὶ ὁ Μακεδονικὸς Μετέλλῳ. Ἐξ οὗ καὶ μάλιστα 5 ώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις εἶναι νομίζοντας, οἷον τὸν Κάμιλλον καὶ τὸν Μάρκελ- ὶ τὸν Κάτωνα· γίνεσθαι γὰρ ἂν ἀνωνύμους τοὺς ἀπὸ τῶν δυοῖν προσαγορευομένους. Λανθάνει δ' ἑαυτὸν, ύτῳ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὸς ἀνωνύμους ποιεῖ τὰς γυναῖ- 10 Οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον, ίεται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώ- ῶν δ' ἄλλων τὸ μὲν κοινὸν ἀπὸ συγγενείας, τοὺς Πομ- καὶ τοὺς Μαλλίους καὶ τοὺς Κορνηλίους, ὥσπερ ἂν ιείδας τις εἴποι καὶ Πελοπίδας, τὸ δὲ προσηγορικὸν ἐξ 15 ου πρὸς τὰς φύσεις ἢ τὰς πράξεις ἢ τὰ τοῦ σώματος εἴδη θη τίθεσθαι, τὸν Μακρῖνον καὶ τὸν Τουρκουάτον καὶ ίλλαν, οἷόν ἐστιν ὁ Μνήμων ἢ ὁ Γρυπὸς ἢ ὁ Καλλίνι- ίς μὲν οὖν ταῦτα πολλὰς δίδωσιν ἐπιχειρήσεις ἡ τῆς ίας ἀνωμαλία. 20

Τῆς δ' ὄψεως τῆς Μαρίου λιθίνην εἰκόνα κειμένην δέννῃ τῆς Γαλατίας ἐθεώμεθα πάνυ τῇ λεγομένῃ περὶ ς στρυφνότητι καὶ πικρίᾳ πρέπουσαν. Ἀνδρώδης γὰρ καὶ πολεμικὸς γενόμενος καὶ στρατιωτικῆς μᾶλλον ἢ κῆς παιδείας μεταλαβὼν ἄκρατον ἐν ταῖς ἐξουσίαις 25 υμὸν ἔσχε. Λέγεται δὲ μήτε γράμματα μαθεῖν Ἑλ- μήτε γλώττῃ πρὸς μηδὲν Ἑλληνίδι χρῆσθαι τῶν ἐχομένων, ὡς γελοῖον ὂν γράμματα μανθάνειν, ὧν καλοι δουλεύοιεν ἑτέροις, μετὰ δὲ τὸν δεύτερον

τοὺς φύλακας ἐκαλεῖ [illegible]
ἰν ὅπλων καὶ ἀκμῆτας. Οἱ δ' ἐπιφανέντες ἐκ τόπων
καὶ τὰ θηρία βάλλοντες ἠνάγκασαν ἀποστρέφεσθαι
γῇ χωροῦντα διὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω ταραχὴν ἀπερ-
αι καὶ σύγχυσιν, ἣ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις,
καὶ τὸ κράτος τῆς ἡγεμονίας· καὶ γὰρ φρόνημα καὶ
ν καὶ δόξαν ὡς ἄμαχοι προσλαβόντες ἐκ τῆς ἀρετῆς
; καὶ τῶν ἀγώνων Ἰταλίαν μὲν εὐθὺς, ὀλίγῳ δ' ὕστερον
αν κατέσχον.

XVI. Οὕτω μὲν ἐξέπεσε τῶν Ἰταλικῶν καὶ Σικελικῶν 400
ν ὁ Πύῤῥος ἑξαετῆ χρόνον ἀναλώσας περὶ τοὺς ἐκεῖ
ους καὶ τοῖς μὲν πράγμασιν ἐλαττωθεὶς, τὸ δ' ἀνδρεῖον
τον ἐν ταῖς ἥτταις διαφυλάξας καὶ νομισθεὶς ἐμπειρίᾳ
ολεμικῇ καὶ χειρὶ καὶ τόλμῃ πολὺ πρῶτος εἶναι τῶν καθ'
βασιλέων, ἃ δὲ ταῖς πράξεσιν ἐκτᾶτο ταῖς ἐλπίσιν ἀπολ-
, δι' ἔρωτα τῶν ἀπόντων οὐδὲν εἰς ὃ δεῖ θέσθαι τῶν
χόντων σώσας. Ὅθεν ἀπείκαζεν αὐτὸν ὁ Ἀντίγονος κυ-
ῇ πολλὰ βάλλοντι καὶ καλὰ, χρῆσθαι δ' οὐκ ἐπισταμένῳ
πεσοῦσι. Κομίσας δ' εἰς Ἤπειρον ὀκτακισχιλίους πεζοὺς
τεντακοσίους ἱππεῖς, χρήματα δ' οὐκ ἔχων ἐζήτει πόλε-
ῷ θρέψει τὸ στράτευμα. Καί τινων Γαλατῶν αὐτῷ
νενομένων ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, Ἀντιγόνου τοῦ
[illegible]

Πύρρος τηλικοῦτος καὶ τῇ τύχῃ μᾶλλον ἢ τοῖς λογισμοῖς
νος ἐπῆρτο τῇ φάλαγγι τῶν Μακεδόνων ἀνακεκλησμένῃ
ις καὶ φόβου διὰ τὴν ἥτταν. Ὅθεν ἐμβολῆς μὲν ἔσχον-
μάχης πρὸς αὐτόν· τὴν δὲ δεξιὰν προτείνων καὶ στρα-
καὶ ταξιάρχους ἀνακαλούμενος ἅπαντας ὁμαλῶς ἀπέ-
ους πεζοὺς τοῦ Ἀντιγόνου. Κἀκεῖνος μὲν ὑποφεύγων
ν παραλίων τινὰς πόλεων κατέσχεν· ὁ δὲ Πύρρος ἐν
καισι τοσούτοις μέγιστον αὑτῷ πρὸς δόξαν οἰόμενος
ρᾴθθαι τὸ περὶ τοὺς Γαλάτας τὰ κάλλιστα καὶ λαμ-
α τῶν λαφύρων ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰτωνίδος
τόδε τὸ ἐλεγεῖον ἐπιγράψας·

Θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύρρος ἀπὸ Θρασέων ἑκτέμασεν Γαλατᾶν
τα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν. οὐ μέγα θαῦμα·
χρηται καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαι.

ἦν μάχην δ' εὐθὺς ἀνελάμβανε τὰς πόλεις· τῶν δ'
ν κρατήσας τά τ' ἄλλα χαλεπῶς ἐχρήσατο τοῖς ἀνθρώ-
καὶ φρουρὰν Γαλατικὴν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε τῶν μεθ'
στρατευομένων. Οἱ δὲ Γαλάται γένος ἁπλησιότατον
ων ὄντες ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκηδευμέ-
νοὺς τάφους ὀρύττειν· καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν,
ὶστᾶ πρὸς ὕβριν διέῤῥιψαν. Τοῦτο πούφως ἔδοξε καὶ
ως ἐνεγκεῖν ὁ Πύῤῥος ἢ δι' ἀσχολίας τινὰς ὑπερθέμε-
καιρὸς ὅλως διὰ φόβον τὸ κολάσαι τοὺς βαρβάρους·
ήκουσε κακῶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Οὔπω δὲ τῶν
έτων αὐτῷ βεβαιότητα καὶ σύστασιν ἐχόντων μόνιμον
ο τῇ γνώμῃ πάλιν πρὸς ἑτέρας ἐλπίδας· καὶ τὸν μὲν
νον ἐφυβρίζων ἀναίσχυντον ἐπάλει μὴ λαμβάνοντα
ιον, ἀλλ' ἔτι τὴν πορφύραν φοροῦντα, Κλεωνύμου δὲ
ταρτιάτου παραγενομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὴν
ιμονα προθύμως ὑπήκουσεν. Ὁ δὲ Κλεώνυμος ἦν μὲν
βασιλικοῦ, δοκῶν δὲ βίαιος εἶναι καὶ μοναρχικὸς οὔτ'
ν οὔτε πίστιν εἶχεν, ἀλλ' Ἄρεως ἐβασίλευε. Καὶ τοῦτο
ν κοινὸν ἔγκλημα καὶ πρεσβύτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς πο-
Γύναῖκα δὲ παλὴν καὶ γένους βασιλικοῦ, Χελιδονίδα
ατυχίδου, πρεσβύτερος ὢν ἔγημεν ὁ Κλεώνυμος. Ἡ
οτέτῳ τῷ Ἄρεως ἐκμανεῖσα, μειρακίῳ καθ' ὥραν

ἀκμάζοντι, λυπηρὸν ἐρῶντι τῷ Κλεωνύμῳ καὶ ἄδοξον ὁμοῦ παρεῖχε τὸν γάμον· οὐδένα γὰρ ἐλάνθανε Σπαρτιατῶν καταφρονούμενος ὑπὸ τῆς γυναικός. Οὕτω δὲ τῶν κατ' οἶκον ἀνιαρῶν τοῖς πολιτικοῖς προσγενομένων ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυθυμίας ἐπῆγε τῇ Σπάρτῃ τὸν Πύῤῥον ἔχοντα διακοσίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς, δισχιλίους δ' ἱππεῖς, ἐλέφαντας δ' εἰκοσιτέσσαρας· ὥστε τῷ μεγέθει τῆς παρασκευῆς οὐθὲν εἶναι κατάδηλον οὐ Κλεωνύμῳ τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ τὴν Πελοπόννησον ἑαυτῷ κτώμενον, ἐπεὶ τῷ γε λόγῳ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἦρχεν ἦν τοὺς Λακεδαιμονίους πρεσβεύσαντας εἰς Μαγνησίαν πόλιν. Ἔφη γὰρ ἐλευθερώσων τὰς ὑπ' Ἀντιγόνῳ πόλεις ἀφῖχθαι καὶ νὴ Δία τοὺς νεωτέρους παῖδας εἰς Σπάρτην, εἰ μή τι κωλύει, πέμψων ἐντραφησομένους τοῖς Λακωνικοῖς ἔθεσιν, ὡς τοῦτο πλέον ἔχοιεν ἤδη τῶν πάντων βασιλέων. Ταῦτα κλαττόμενος καὶ παράγων τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καθ' ὁδὸν, ὡς πρῶτον ἥψατο τῆς Λακωνικῆς, ἀρπαγὴν ἐποιεῖτο καὶ λεηλασίαν. Ἐγκαλούντων δὲ τῶν πρέσβεων, ὅτι μὴ καταγγείλας πόλεμον ἐξενήνοχε πρὸς αὐτοὺς, „Ἀλλ' οὐχ ὑμᾶς" ἔφη „τοὺς Σπαρτιάτας ἴσμεν ὅ τι ἂν μέλλητε ποιεῖν ἑτέροις προλέγοντας." Εἷς δὲ τῶν παρόντων ὄνομα Μανδρωνίδας εἶπε τῇ φωνῇ λακωνίζων· „Αἱ μὲν ἐσσὶ τύ γα θεὸς οὐδὲν μὴ πάθωμεν· οὐ γὰρ ἀδικεῦμεν· αἱ δ' ἄνθρωπος, ἔσται καὶ τεῦ κάῤῥων ἄλλος."

XXVII. Ἐκ τούτου κατέβαινεν ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα· καὶ τοῦ Κλεωνύμου κελεύοντος ἐξ ἐφόδου προσβαλεῖν φοβηθεὶς ὁ Πύῤῥος, ὡς λέγεται, μὴ διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται τὴν πόλιν ἐν νυκτὶ προσκεισόντες, ἐπέσχεν εἰκὼν, ὅτι ταύτὰ ποιήσουσι μεθ' ἡμέραν· αὐτοί τε γὰρ ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀπεράσκευοι διὰ τὸ αἰφνίδιον, ὅ τ' Ἄρευς οὐκ ἐτύγχανε παρὼν, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ Γορτυνίοις πολεμουμένοις βοηθῶν. Καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν πόλιν ἔσωσε δι' ἐρημίαν καὶ ἀσθένειαν ὑποφρονηθεῖσαν. Ὁ μὲν γὰρ Πύῤῥος οὐδένα μαχεῖσθαι νομίζων κατηυλίσατο, τοῦ δὲ Κλεωνύμου τὴν οἰκίαν οἵ τε φίλοι καὶ εἵλωτες οὕτως ἐκόσμησαν καὶ παρεσκεύασαν, ὡς διευπρεπέστατος τοῦ Πύῤῥου παρ' αὐτῷ. Γενομένης δὲ νυκτὸς οἱ Λακεδαιμόνιοι πρῶτον μὲν ἐβουλεύσαντο τὰς γυναῖκας εἰς Κρήτην ἀποστέλλειν, αἱ δ' ἀντέστησαν, Ἀρχιδαμία δὲ καὶ ἔφη

ς τὴν γερουσίαν ἦλθεν ἐγκαλοῦσα τοῖς ἀνδράσιν
υναικῶν, εἰ ζῆν αὐτὰς ἀξιοῦσι τῆς Σπάρτης ἀπο-
ειτα τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων παράλληλον
βαλόντες τάφρον ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς στῆσαι
μέχρι τοῦ μέσου τῶν τροχῶν καταχώσαντες, ὅπως
αι δυσεκβίαστον ἐμποδὼν ὦσι τοῖς θηρίοις. Ἀρ-
ταῦτα πράττειν ἧκον αὐτοῖς τῶν παρθένων καὶ
ἡ μὲν ἐν ἱματίοις καταζωσάμεναι τοὺς χιτωνί-
ὲ μονοχίτωνες συνεργασόμεναι τοῖς πρεσβυτέροις,
ησθαι μέλλοντας ἐκέλευον ἡσυχάζειν, καὶ λαβοῦ-
αὐταὶ καθ' αὑτὰς ἐξειργάσαντο τῆς τάφρου τὸ
ς. Ἦν δὲ τὸ μὲν πλάτος αὐτῆς πήχεων ἓξ, τὸ δὲ
ίρων, τὸ δὲ μῆκος ὀκτάπλεθρον, ὡς ἱστορεῖ Φύλ-
δ' Ἱερώνυμος, ἔλαττον. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ κινουμέ-
λεμίων τὰ ὅπλα τοῖς νέοις ὀρέγουσαι καὶ παραδι-
τάφρον ἀμύνειν καὶ φυλάττειν ἐκέλευον, ὡς ἡδὺ
ν ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πατρίδος, εὐκλεὲς δὲ θνή-
ερσὶ μητέρων καὶ γυναικῶν ἀξίως τῆς Σπάρτης
Η δὲ Χελιδονὶς ἐκ ποδῶν οὖσα καθ' ἑαυτὴν βρό-
ημμένον, ὅπως ἐπὶ τῷ Κλεωνύμῳ μὴ γένοιτο τῆς
ύσης.

. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Πύῤῥος ἐβιάζετο κατὰ στόμα
ις πρὸς ἀσπίδας πολλὰς τῶν Σπαρτιατῶν ἀντι-
ένας καὶ τάφρον οὐ περατὴν οὐδὲ βάσιν ἀσφαλῆ
ίνοις παρέχουσαν ὑπὸ χαυνότητος. Ὁ δὲ παῖς
ἔχων δισχιλίους Γαλάτας καὶ Χαόνων λογάδας
ν τάφρον ἐπειρᾶτο κατὰ τὰς ἁμάξας ὑπερβαίνειν.
βάθους καὶ πυκνότητος οὐ μόνον τούτοις τὴν
λὰ καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις δύσεργον ἐποίουν τὴν
Ἀνασπώντων δὲ τῶν Γαλατῶν τοὺς τροχοὺς καὶ
ν τὰς ἁμάξας εἰς τὸν ποταμὸν κατιδὼν τὸν αἰν-
ανίας Ἀκρότατος τήν τε πόλιν διαδραμὼν μετὰ
περιῆλθε τὸν Πτολεμαῖον οὐ συνορώμενος ὑπ'
ινας συγκλινίας, ἕως προσέβαλε τοῖς ἐσχάτοις καὶ
ας ἠνάγκασε μάχεσθαι πρὸς ἑαυτὸν ἀθουμένους
ν εἴς τε τὴν τάφρον καὶ περὶ ταῖς ἁμάξαις πίπτον-
ὸ φόνῳ πολλῷ μόλις ἀνεκόπησαν. Ἐθεῶντο δὲ

οἵ τε πρεσβύτεροι καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἀριστεύοντα τὸν Ἀκρότατον. Ἐπεὶ δ' ἀπῄει πάλιν διὰ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν αἵματος κατάπλεως καὶ γαῦρος ὑπὸ τῆς νίκης ἐπηρμένος, καὶ μείζων ἔδοξε γεγονέναι καὶ καλλίων ταῖς Λακαίναις καὶ τὴν Χελιδονίδα τοῦ ἔρωτος ἐζήλουν. Τῶν δὲ πρεσβυτέρων τινὲς ἐπηκολούθουν βοῶντες· „Ὄχεο, Ἀκρότατε, καὶ οἶφε τὰν Χελιδονίδα· μόνον παῖδας ἀγαθοὺς τῇ Σπάρτᾳ ποίει." Κατὰ δὲ τὸν Πύῤῥον αὐτὸν ἰσχυρᾶς μάχης συνεστώσης ἄλλοι τε λαμπρῶς ἠγωνίζοντο καὶ Θύλλιος· ὃς ἐπὶ πλεῖστον ἀντισχὼν καὶ πλείστους ἀποκτείνας τῶν βιαζομένων, ὡς ᾔσθετο τραυμάτων πλήθει παραλυόμενον ἑαυτὸν, ἐκστάς τινι τῶν ἐπιτεταγμένων τῆς χώρας ἔπεσεν ἐντὸς τῶν ὅπλων, ὥστε μὴ γενέσθαι τὸν νεκρὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις.

XXIX. Νυκτὸς δὲ ἡ μάχη διεκρίθη· καὶ κοιμώμενος ὁ Πύῤῥος ὄψιν εἶδε τοιαύτην. Ἐδόκει βάλλεσθαι κεραυνοῖς ὑπ' αὐτοῦ τὴν Λακεδαίμονα καὶ φλέγεσθαι πᾶσαν, αὐτὸς δὲ χαίρειν. Ὑπὸ δὲ τῆς χαρᾶς ἐξεγρόμενος τούς τε ἡγεμόνας ἐκέλευεν ἐν παρασκευῇ τὸν στρατὸν ἔχειν καὶ τοῖς φίλοις διηγεῖτο τὸν ὄνειρον, ὡς ληψόμενος κατὰ κράτος τὴν πόλιν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι θαυμαστῶς ἐπείθοντο, Λυσιμάχῳ δ' οὐκ ἤρεσκεν ἡ ὄψις, ἀλλ' ἔφη δεδιέναι, μὴ, καθάπερ τὰ βαλλόμενα τοῖς κεραυνοῖς ἀνέμβατα μένει χωρία, καὶ τῷ Πύῤῥῳ προσημαίνῃ τὸ θεῖον ἀνείσοδον ἔσεσθαι τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Πύῤῥος εἰπὼν, ὅτι ταῦτα μέν ἐστι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας καὶ ἀσέφειαν ἔχοντα πολλὴν, ἐκεῖνο δὲ δεῖ τὰ ὅπλα διὰ χειρῶν ἔχοντας ὑποβάλλειν ἑαυτοῖς,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πύῤῥου,

ἐξανέστη καὶ προσῆγεν ἅμ' ἡμέρᾳ τὸν στρατόν. Ἠμύνοντο δὲ προθυμίᾳ καὶ ἀρετῇ παρὰ δύναμιν οἱ Λακεδαιμόνιοι· καὶ παρῆσαν αἱ γυναῖκες ὀρέγουσαι βέλη καὶ σιτία καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις προσφέρουσαι καὶ ἀναλαμβάνουσαι τοὺς τιτρωσκομένους. Τήν τε τάφρον οἱ Μακεδόνες χοῦν ἐπειρῶντο πολλὴν συμφοροῦντες ὕλην, ὑφ' ἧς ὅπλα καὶ σώματα νεκρῶν ἐπιχεομένης ἀπεκρύπτετο. Καὶ πρὸς τοῦτο τῶν Λακεδαιμονίων βοηθούντων ὤφθη παρὰ τὴν τάφρον καὶ τὰς ἁμάξας ὁ Πύῤῥος ἵππῳ βιαζόμενος εἰς τὴν πόλιν. Κραυγῆς δὲ τῶν κατὰ τοῦτο τεταγμένων γενομένης καὶ δρόμου καὶ ἀλαλαγμοῦ

ναικῶν ἤδη διεξελαύνοντι τῷ Πύῤῥῳ καὶ προσκειμένοις κατὰ πρόσωπον ἐξήλατο Κρητικῷ βέλει πληγεὶς ὁ ἵππος τὴν γαστέρα καὶ κατέβαλε δυσθανατῶν τὸν Πύῤῥον τόπους ὀλισθηροὺς καὶ κατάντεις. Θορυβουμένων δὲ οὕτω τῶν ἑταίρων ἐπέδραμον οἱ Σπαρτιᾶται καὶ χρώτοῖς βέλεσιν ἐξέωσαν ἅπαντας. Ἐκ τούτου καὶ τὴν ἄλλην ἵππον οἰόμενος ἐνδώσειν τι τοὺς Λακεδαιμονίχεδὸν ἀπάντων κατατετρωμένων αὐτοῖς, πεπτωκότων ἵλῶν. Ἡ δ' ἀγαθὴ τύχη τῆς πόλεως, εἴτε πεῖραν ἀρεμβάνουσα τῶν ἀνδρῶν, εἴθ' ἑαυτῆς, ὅσην ἐν ἀπόροις ὑναμιν, ἀπόδειξιν διδοῦσα, μοχθηρὰς ἤδη τῶν Λακεινίων ἐχόντων τὰς ἐλπίδας Ἀμεινίαν τε Φωκέα τῶν Ἀντιστρατηγῶν ἐκ Κορίνθου βοηθήσοντα παρεισήγαγε μεων, καὶ τοῦτον ἄρτι διεσταλμένον ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς Ἄμμων ἐκ Κρήτης δισχιλίους στρατιώτας κομίζων. Αἵ τε ναῖκες εὐθὺς ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐσκεδάσθησαν οὐδὲν ἔτι φαγμονεῖν ἀξιοῦσαι τῶν πολεμικῶν, καὶ τοὺς παρ' ἡλιν τοῖς ὅπλοις ὑπ' ἀνάγκης γενομένους ἀφέντες αὐλαὶ τὴν μάχην ἔταξαν.

XX. Τὸν δὲ Πύῤῥον ἴσχε μέν τις ἀλκὴ καὶ φιλοτιμία ν διὰ τοὺς προσεγενότας κρατῆσαι τῆς πόλεως· ὡς δ' ἐπέραινε, πληγὰς λαβὼν ἀπέστη καὶ τὴν χώραν ἐκόρανοούμενος αὐτόθι χειμάσαι. Τὸ δὲ χρεὼν ἦν ἄφυ· Ἐν γὰρ Ἄργει στάσις ἦν Ἀριστέου πρὸς Ἀρίστιππον· ὁ Ἀρίστιππος ἐδόκει χρῆσθαι φίλῳ τῷ Ἀντιγόνῳ, φθά- Ἀριστέας ἐκάλει τὸν Πύῤῥον εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ δ' ἐλπί· ἐλπίδων ἀεὶ κυλίνδων καὶ ταῖς μὲν εὐτυχίαις ἐπ' ἄλμένος ἀφορμαῖς, ἃ δ' ἔκταινεν ἑτέροις βουλόμενος ηρῶν πράγμασιν, οὔτε ἤτταν οὔτε νίκην ὅρον ἐποιῦ ταράττεσθαι καὶ ταράττειν. Εὐθὺς οὖν ἀνεζεύγνυεν Ἄργος. Ὁ δ' Ἄρευς ἐνέδρας τε πολλὰς ὑφεὶς καὶ καὶ τὰ χαλεπώτατα τῆς ὁδοῦ περιέκοπτε τοὺς Γαλάτας νὸς Μολοσσοὺς ὀπισθοφυλακοῦντας. Τῷ δὲ Πύῤῥῳ ητο μὲν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀλόβων γενομένων ὑπὸ τοῦ μάνἐκποδοκή τινος τῶν ἀναγκαίων· παρὰ δὲ τὸν καιρὸν ᾗ Θορύβῳ καὶ τῷ κινήματι τὸν λογισμὸν ἐκπρουσθεὶς ει τὸν υἱὸν Πτολεμαῖον λαβόντα τοὺς ἑταίρους παρα-

βοηθεῖν, αὐτὸς δὲ θᾶττον ἐκ τῶν στενῶν ἐφελκόμενος τὴν στρατιὰν ὑπῆγεν. Ὀξείας δὲ περὶ τὸν Πτολεμαῖον μάχης γενομένης καὶ τῶν ἐπιλέκτων Λακεδαιμονίων, ὧν Εὔαλκος ἡγεῖτο, τοῖς μαχομένοις πρὸς αὐτοὺς συμπλεκομένων, ἀνὴρ πλήκτης καὶ δραμεῖν ὀξὺς Ὄροισος ὄνομα, Κρὴς Ἀπτεραῖος, ἐκ πλαγίου παραδραμὼν ἀγωνιζόμενον ἐκθύμως τὸν νεανίσκον ἐπάταξε καὶ κατέβαλε. Πεσόντος δ' ἐκείνου καὶ τροπῆς γενομένης τῶν περὶ αὐτὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι διώκοντες καὶ κρατοῦντες ἔλαθον εἰς τὸ πεδίον συνεμβαλόντες καὶ ἀποληφθέντες ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν· ἐφ' οὓς ὁ Πύῤῥος ἄρτι τὸν θάνατον τοῦ παιδὸς ἀκηκοὼς καὶ περιπαθῶν ἐπέστρεψε τοὺς ἱππεῖς τῶν Μολοσσῶν. Καὶ πρῶτος εἰσελάσας ἐνεπίμπλαντο φόνου τῶν Λακεδαιμονίων, ἀεὶ μέν τις ἄμαχος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς ὅπλοις φαινόμενος, τότε δ' ὑπερβάλλων τόλμῃ καὶ βίᾳ τοὺς προτέρους ἀγῶνας. Ἐπεὶ δ' ἐπέβαλε τῷ Εὐάλκῳ τὸν ἵππον, ὁ μὲν ἐκ πλαγίου παραστὰς μικρὸν ἐδέησε τῷ ξίφει τὴν ἐπὶ τῆς ἡνίας χεῖρα διακόψαι τοῦ Πύῤῥου, τὴν δ' ἡνίαν πατάξας ἀπέκοψεν. Ὁ δὲ Πύῤῥος ἅμα τῇ πληγῇ τοῦ δόρατος διελάσας ἐκεῖνον ἀπεῤῥύη τοῦ ἵππου καὶ πεζὸς ἤδη πάντας ἐπὶ τῷ Εὐάλκῳ μαχομένους ἀπέκτεινε τοὺς λογάδας. Καὶ μέγα τοῦτο τῇ Σπάρτῃ παρανάλωμα τοῦ πολέμου πέρας ἔχοντος ἐποίησεν ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχόντων.

XXXI. Ὁ δὲ Πύῤῥος ὥσπερ ἐναγισμόν τινα τῷ παιδὶ τελέσας καὶ λαμπρὸν ἐπιτάφιον ἀγωνισάμενος καὶ πολὺ τῆς λύπης ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφεὶς θυμῷ προῆγεν ἐπὶ τὸ Ἄργος· καὶ τὸν Ἀντίγονον ἤδη πυνθανόμενος ἐπὶ τῶν ἄκρων ὑπὲρ τοῦ πεδίου καθῆσθαι περὶ τὴν Ναυπλίαν ἐστρατοπέδευσε. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ κήρυκα πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἔπεμψε λυμεῶνά τε καλῶν καὶ προκαλούμενος εἰς τὸ πεδίον κατεβάντα διαγωνίσασθαι περὶ τῆς βασιλείας. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο τὴν μὲν αὐτοῦ στρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν [illegible]ναι, τῷ δὲ Πύῤῥῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῳγέναι πρὸς θάνατον [illegible]ζῆν μὴ σχολάζει. Πρὸς δ' ἀμφοτέρους πρέσβεις ἧκον [illegible]γους ἀπαλλάττεσθαι δεόμενοι καὶ τὴν πόλιν ἐᾶν μηδ[illegible] γενομένην, εὔνουν δ' οὖσαν ἀμφοτέροις. Ὁ μὲν οὖν [illegible]νος ἐπείθετο καὶ τὸν υἱὸν ἐδίδου τοῖς Ἀργείοις ὅμη[illegible] Πύῤῥος ὡμολόγει μὲν ἀπαλλαγήσεσθαι, μὴ παρέχων [illegible]

τοπτότερος ἦν. Γίνεται δὲ σημεῖον αὐτῷ τε τῷ Πύῤ-
ρα, τῶν γὰρ βοῶν τεθυμένων αἱ κεφαλαὶ κείμεναι χω-
η τάς τε γλώττας ὤφθησαν προβάλλουσαι καὶ περιλι-
ναι τὸν ἑαυτῶν φόνον, ἔν τε τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἡ
κείου προφῆτις Ἀπόλλωνος ἐξέδραμε βοῶσα νεκρῶν
αὶ φόνου κατάπλεω τὴν πόλιν, τὸν δ' ἀετὸν ἐπὶ τὸν
χωροῦντα εἶτα φροῦδον εἶναι.

XII. Σκότους δὲ πολλοῦ προσμίξας ὁ Πύῤῥος τοῖς τεί-
ὶ πύλην εὑρὼν, ἣν Διαμπερὲς καλοῦσιν, ἀνεῳγμένην
ῦ Ἀριστέου αὐτοῖς ἄχρι μὲν τοῦ παρεισπεσεῖν τοὺς
ις τοὺς παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαβεῖν ἐλάν-
τῆς δὲ πύλης τοὺς ἐλέφαντας οὐ δεχομένης καὶ διὰ
τοὺς πύργους αὐτῶν ἀφαιρούντων, εἶτα πάλιν ἐν σκό-
αὶ θορύβῳ περιτιθέντων καὶ γενομένης διατριβῆς, οἱ
ῖοι συναισθόμενοι πρὸς τὴν Ἀσπίδα καὶ τοὺς ὀχυροὺς τό-
ἀνέθεον καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐκάλουν πέμποντες. Ὁ δ'
ς μὲν ἐγγὺς προσελάσας ἐφήδρευε, τοὺς δὲ στρατηγοὺς
ὸν υἱὸν εἰσέπεμψε συχνὴν βοήθειαν ἄγοντας. Ἧκε δὲ
ρευς ἔχων χιλίους Κρῆτας καὶ Σπαρτιάτας τοὺς ἐλα-
άτους. Καὶ πάντες ἅμα τοῖς Γαλάταις προσβαλόντες εἰς
ν θόρυβον κατέστησαν αὐτούς. Ὁ δὲ Πύῤῥος εἰσιὼν μετ'
αγμοῦ καὶ βοῆς παρὰ τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γαλάται
περὶ αὐτὸν ἀντηλάλαξαν οὐκ ἰταμὸν οὐδὲ θαῤῥαλέον,
ε ταραττομένων εἶναι τὴν φωνὴν καὶ πονούντων. Ἐπ-
οὖν θᾶττον ὠθῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ τῶν ἱππέων δυσο-
τας ἐν τοῖς ὑπονόμοις, ὧν ἡ πόλις ἐστὶ μεστὴ, καὶ κιν-
όντας. Ἦν δὲ καὶ ἀσάφεια πολλὴ τῶν δρωμένων καὶ
γγελλομένων ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ πλάναι καὶ διασπασμοὶ
τοὺς στενωποὺς καὶ στρατηγίας οὐδὲν ἔργον ὑπὸ σκό-
καὶ βοῆς ἀκρίτου καὶ στενότητος, ἀλλὰ διέτριβον ἄλλως
μένοντες ἀμφότεροι τὴν ἡμέραν. Ἤδη δὲ διαλάμποντος
Ἀσπὶς ὅπλων περίπλεως πολεμίων ὀφθεῖσα τὸν Πύῤῥον
ίραξε καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν πολλοῖς ἀναθήμασι κατιδὼν λύ-
χαλκοῦν καὶ ταῦρον οἷον εἰς μάχην συνιόντας ἀλλήλοις
λάγη χρησμόν τινα πρὸς ἑαυτὸν ἀνενεγκὼν παλαιὸν, ὡς
δανεῖν αὐτῷ πεπρωμένον, ὅταν λύκον ἴδῃ ταύρῳ μαχό-
ν. Ταῦτα δ' Ἀργεῖοι πάθους ὑπομνήματα παλαιοῦ γε-

γενέσθαι παρ' αὐτοῖς λέγουσι· Δαναῷ γάρ, ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ τὰ Πυράμια τῆς Θυρεάτιδος, εἰς Ἄργος πορευομένῳ λύκον φανῆναι ταύρῳ μαχόμενον, θέμενον δὲ τὸν Δαναόν, ὡς ὁ λύκος εἴη πρὸς αὐτοῦ, ξένον γὰρ ὄντα τοῖς ἐγχωρίοις ἐπιτίθεσθαι καθάπερ αὐτόν, ἐφορᾶν τὴν μάχην καὶ τοῦ λύκου κρατήσαντος Ἀπόλλωνι Λυκείῳ προσευξάμενον ἐπιχειρῆσαι καὶ περιγενέσθαι στάσει Γελάνορος, ὃς τότε τῶν Ἀργείων ἐβασίλευεν, ἐκπεσόντος. Τὸ μὲν οὖν ἀνάθημα τοῦτον εἶχε τὸν λόγον.

XXXIII. Πρὸς δὲ τὴν ὄψιν ὁ Πύῤῥος ἅμα καὶ τὸ μηδὲν ὧν ἤλπιζε προχωρεῖν ἀθυμῶν ἀναστρέφειν διενοεῖτο, τὰς δὲ πύλας οὔσας στενὰς φοβούμενος ἔπεμψε πρὸς τὸν υἱὸν Ἕλενον μετὰ τῆς πολλῆς δυνάμεως ἔξω καταλελειμμένον κελεύων τοῦ τείχους διασκάπτειν καὶ δέχεσθαι τοὺς ἐκπίπτοντας, ἂν ἐνοχλῶσιν οἱ πολέμιοι. Σπουδῇ δὲ καὶ θορύβῳ τοῦ πεμφθέντος οὐδὲν σαφὲς ἀπαγγέλλοντος, ἀλλὰ καὶ διαμαρτίας γενομένης, τῶν θηρίων τὰ λοιπὰ καὶ στρατιώτας ἀναλαβὼν ὁ νεανίσκος τοὺς κρατίστους εἴσω διὰ τῶν πυλῶν ἐχώρει τῷ πατρὶ βοηθήσων. Ἔτυχε δ' ὁ Πύῤῥος ἀναστρέφων ἤδη· καὶ μέχρι μὲν ἡ ἀγορὰ παρεῖχεν ὑπεξάγοντι χώραν καὶ μαχομένῳ, ἐκ μεταβολῆς ἠμύνετο τοὺς ἐπιφερομένους, ἐπεὶ δὲ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸν στενωπὸν ἐξωσθεὶς τὸν ἐπὶ τὴν πύλην ἀνήκοντα συνέπιπτε τοῖς ἐπιβοηθοῦσιν ἐξ ἐναντίας προσφερομένοις, οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον ὑποχωρεῖν βοῶντος αὐτοῦ, τοὺς δὲ καὶ πάνυ προθύμους ὄντας εἶργον οἱ κατόπιν ἀπὸ τῆς πύλης ἐπιχεόμενοι. Καὶ γὰρ ὁ μέγιστος ἐλέφας ἐν τῇ πύλῃ πλάγιος παραπεσὼν καὶ βρυχώμενος ἐμποδὼν ἔκειτο τοῖς ἀποτρεπομένοις· καὶ τῶν προεισεληλυθότων ἕτερος, ᾧ Νίκων ὄνομα ἦν, ἀποῤῥυέντα τὸν ἐπιβάτην ὑπὸ τραυμάτων ζητῶν ἀναλαβεῖν καὶ φερόμενος πρὸς τοὐναντίον τοῖς ὑπεξάγουσιν ἀνέμιξε φίλους ὁμοῦ καὶ πολεμίους ὠθουμένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ περιπίπτοντας ἀλλήλοις, ἕως εὑρὼν νεκρὸν ἀνείλετο τῇ προβοσκίδι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ἀμφοτέροις ὑπολαβὼν ἀνέστρεψε πάλιν ὥσπερ ἐμμανὴς ἀνατρέπων καὶ διαφθείρων τοὺς ἐντυγχάνοντας. Οὕτω δὲ θλιβομένων καὶ συμπιλουμένων πρὸς ἀλλήλους οὐδεὶς οὐδὲν ἑαυτῷ καθ' ἕνα χρῆσθαι δυνατὸς ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ἓν σῶμα συγγεγομφωμένον ἑαυτῷ τὸ πᾶν πλῆ-

ίμβανε πολλὰς ἀποκλίσεις καὶ μεταβολὰς ἐπ' ἀμφό-
ζαι μάχαι μὲν ἦσαν ὀλίγαι πρὸς τοὺς ἐναπολαμβανο-
άει τῶν πολεμίων ἢ προσειμένους ὄπισθεν, πλεῖστα
οὺς εἰργάζοντο κακά· σπασάμενον γὰρ τὸ ξίφος ἢ
α λόγχην οὐκ ἦν ἀναλαβεῖν οὐδὲ καταθέσθαι πάλιν,
ώρει δι' ὧν ἔτυχε τὰ τοιαῦτα καὶ περιπίπτοντες ἀλ-
θνησκον.

XIV. Ὁ δὲ Πύῤῥος ἐφορῶν τὸν περιέχοντα χειμῶνα
δωνα τὴν μὲν στεφάνην, ᾗ διάσημον ἦν τὸ κράνος,
ἔδωκέ τινι τῶν ἱταίρων, αὐτὸς δὲ τῷ ἵππῳ πεποι-
τσοὺς ἑπομένους τῶν πολεμίων ἐνέβαλε καὶ δόρατι
διὰ τοῦ Θώρακος οὐ καιρίαν πληγὴν οὐδὲ μεγάλην
ψε κατὰ τοῦ κατάξαντος, ὃς ἦν Ἀργεῖος, οὐ τῶν ἐπι-
ἀλλὰ πενιχρᾶς καὶ πρεσβυτέρας υἱὸς γυναικός. Ἀῦ-
θεσμένη τὴν μάχην ὥσπερ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες ἀπὸ
ους ὡς ἐπέγνω συνεστῶτα τῷ Πύῤῥῳ τὸν υἱὸν, ἐκ-
γενομένη πρὸς τὸν κίνδυνον ἄρασα κεραμίδα ταῖς χερ-
ρσὶ ἀφῆκεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. Ἐμπεσούσης δὲ τῇ
κατὰ ταῦ κράνους καὶ τῶν σφονδύλων πρὸς τὴν βά-
τραχήλου συντριβέντων αἵτ' ὄψεις συνεχύθησαν αὐ-
προήκαντο τὰς ἡνίας αἱ χεῖρες, αὐτὸς δὲ κατενεχθεὶς
τὸν τοῦ Λικυμνίου σηκὸν ἔπεσεν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀ-
ενος. Ζώπυρος δέ τις τῶν παρ' Ἀντιγόνῳ στρατευ-
καὶ δύο ἢ τρεῖς ἕτεροι προσδραμόντες καὶ κατανο-
ς εἴς τινα θυρῶνα παρείλκυσαν αὐτὸν ἀρχόμενον ἐκ
ηγῆς ἀναφέρεσθαι. Σπασαμένου δὲ τοῦ Ζωπύρου μά-
Ἰλλυρικὴν ὡς τὴν κεφαλὴν ἀποτεμοῦντος ἐνέβλεψε
ὥστε τὸν Ζώπυρον περίφοβον γενόμενον καὶ τὰ μὲν
τα ταῖς χερσὶ, τὰ δ' ἐπιχειροῦντα, θορύβου δὲ καὶ
ῆς μεστὸν ὄντα, μὴ κατ' ὀρθὸν, ἀλλὰ παρὰ τὸ στόμα
γένειον ἀποτέμνοντα βραδέως καὶ μόλις ἀποσπάσαι
φαλήν. Ἤδη δὲ σύνδηλον ἦν τὸ γεγονὸς πλείοσι· καὶ
αμὸν ὁ Ἀλκυονεὺς ᾔτησε τὴν κεφαλὴν ὡς κατανοήσων·
δ' ἀφίκπευσε πρὸς τὸν πατέρα καὶ καθεζομένῳ μετὰ
ίων προσέβαλε. Θεασάμενος δὲ καὶ γνοὺς ὁ Ἀντίγο-
μὲν υἱὸν ἀπήλασε τῇ βακτηρίᾳ παίων καὶ καλῶν ἐνα-
βάρβαρον, αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα προσθέμενος τοῖς

ὄμμασιν ἐδάκρυσεν. Ἀντιγόνου τοῦ πάππου μνησθεὶς καὶ Δημητρίου τοῦ πατρὸς, οἰκείων παραδειγμάτων εἰς τύχης μεταβολήν. Τὴν μὲν οὖν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πύρρου κοσμήσας ἔκαυσεν· ἐπεὶ δ' ὁ Ἀλκυονεὺς τῷ Ἑλένῳ περιτυχὼν ταπεινῷ καὶ χλαμύδιον λιτὸν ἀμπεχομένῳ φιλανθρώπως ἐνέτυχε καὶ τῷ πατρὶ προσήγαγεν, ἰδὼν ὁ Ἀντίγονος „Βελτίονα μὲν," εἶπεν „ὦ παῖ, ταῦτα τῶν προτέρων, ἀλλ' οὐδὲ νῦν ὀρθῶς τῷ μὴ περιελεῖν τὴν ἐσθῆτα ταύτην, ἣ ῥᾷλλον ἡμᾶς καταισχύνει τοὺς κρατεῖν δοκοῦντας." Ἐκ τούτου φιλοφρονησάμενος καὶ κοσμήσας τὸν Ἕλενον ἀπέστειλεν εἰς Ἤπειρον καὶ τοῖς φίλοις τοῦ Πύρρου πράως ἐνέτυγε καὶ τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς δυνάμεως πάσης κύριος γενόμενος.

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΙΟΣ.

Μαρίου τρίτον οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ὄνομα, καθάπερ
Σερτωρίου τοῦ κατασχόντος Ἰβηρίαν οὐδὲ
Μομμίου τοῦ Κόρινθον ἑλόντος· ὁ γὰρ Ἀχαϊκὸς
τῆς πράξεως ἐπώνυμον γέγονεν, ὡς ὁ Ἀφρικανὸς
καὶ ὁ Μακεδονικὸς Μετέλλῳ. Ἐξ οὗ καὶ μάλιστα
ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις
νομίζοντας, οἷον τὸν Κάμιλλον καὶ τὸν Μάρκελ-
τὸν Κάτωνα· γίνεσθαι γὰρ ἂν ἀνωνύμους τοὺς ἀπὸ
δυοῖν προσαγορευομένους. Λανθάνει δ' ἑαυτὸν,
τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὸς ἀνωνύμους ποιεῖ τὰς γυναῖ-
ὀδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον,
ται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώ-
ν δ' ἄλλων τὸ μὲν κοινὸν ἀπὸ συγγενείας, τοὺς Πομ-
καὶ τοὺς Μαλλίους καὶ τοὺς Κορνηλίους, ὥσπερ ἂν
ίδας τις εἴποι καὶ Πελοπίδας, τὸ δὲ προσηγορικὸν ἐξ
πρὸς τὰς φύσεις ἢ τὰς πράξεις ἢ τὰ τοῦ σώματος εἴδη
θη τίθεσθαι, τὸν Μακρῖνον καὶ τὸν Τουρκουάτον καὶ
λλαν, οἷόν ἐστιν ὁ Μνήμων ἢ ὁ Γρυπὸς ἢ ὁ Καλλίνι-
ς μὲν οὖν ταῦτα πολλὰς δίδωσιν ἐπιχειρήσεις ἡ τῆς
ίας ἀνωμαλία.

Τῆς δ' ὄψεως τῆς Μαρίου λιθίνην εἰκόνα κειμένην
ννῃ τῆς Γαλατίας ἐθεώμεθα πάνυ τῇ λεγομένῃ περὶ
στρυφνότητι καὶ πικρίᾳ πρέπουσαν. Ἀνδρώδης γὰρ
καὶ πολεμικὸς γενόμενος καὶ στρατιωτικῆς μᾶλλον ἢ
ῆς παιδείας μεταλαβὼν ἄκρατον ἐν ταῖς ἐξουσίαις
μὸν ἔσχε. Λέγεται δὲ μήτε γράμματα μαθεῖν Ἑλ-
μήτε γλώττῃ πρὸς μηδὲν Ἑλληνίδι χρῆσθαι τῶν
ἐχομένων, ὡς γελοῖον ὂν γράμματα μανθάνειν, ὧν
καλοι δουλεύοιεν ἑτέροις, μετὰ δὲ τὸν δεύτερον

θρίαμβον ἐπὶ ναοῦ τινος καθιερώσει θέας Ἑλληνικὰς παρέχων εἰς τὸ θέατρον ἐλθὼν καὶ μόνον καθίσας εὐθὺς ἀπαλ- 407
λαγῆναι. Ὥσπερ οὖν Ξενοκράτει τῷ φιλοσόφῳ σκυθρωποτέρῳ δοκοῦντι τὸ ἦθος εἶναι πολλάκις εἰώθει λέγειν ὁ Πλάτων „Ὦ μακάριε Ξενόκρατες, θύε ταῖς Χάρισιν,“ οὕτως εἴ τις ἔπεισε Μάριον θύειν ταῖς Ἑλληνικαῖς Μούσαις καὶ Χάρισιν, οὐκ ἂν ἐκπρεπεστάταις στρατηγίαις καὶ πολιτείαις ἀμορφοτάτην ἐπέθηκε κορωνίδα ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλαρχίας ἀώρου καὶ πλεονεξιῶν ἀπαρηγορήτων εἰς ὠμότατον καὶ ἀγριώτατον γῆρας ἐξοκείλας. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτῶν εὐθὺς θεωρείσθω.

III. Γενόμενος δὲ γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν τε καὶ πενήτων, πατρὸς μὲν ὁμωνύμου, μητρὸς δὲ Φουλκινίας, ὀψέ ποτε πόλιν εἶδε καὶ τῶν ἐν πόλει διατριβῶν ἐγεύσατο, τὸν δ' ἄλλον χρόνον ἐν κώμῃ Κερεατινῶν τῆς Ἀρπίνης δίαιταν εἶχε, πρὸς μὲν ἀστεῖον καὶ γλαφυρὸν βίον ἀγροικοτέραν, σώφρονα δὲ καὶ ταῖς πάλαι Ῥωμαίων τροφαῖς ἐοικυῖαν. Πρώτην δὲ στρατείαν στρατευσάμενος ἐπὶ Κελτίβηρας, ὅτε Σκηπίων Ἀφρικανὸς Νομαντίαν ἐπολιόρκει, τὸν στρατηγὸν οὐκ ἐλάνθανεν ἀνδρείᾳ τῶν ἄλλων νέων διαφέρων καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς διαίτης, ἣν ὑπὸ τρυφῆς καὶ πολυτελείας διεφθαρμένοις ἐπῆγε τοῖς στρατεύμασιν ὁ Σκηπίων, εὐκολώτατα προσδεχόμενος. Λέγεται δὲ καὶ πολέμιον ἄνδρα συστὰς καταβαλεῖν ἐν ὄψει τοῦ στρατηγοῦ. Διὸ ταῖς τ' ἄλλαις προήγετο τιμαῖς ὑπ' αὐτοῦ καί ποτε, λόγου μετὰ δεῖπνον ἐμπεσόντος ὑπὲρ στρατηγῶν καὶ τῶν παρόντων ἑνὸς εἴτ' ἀληθῶς διαπορήσαντος εἴτε πρὸς ἡδονὴν ἐρομένου τὸν Σκηπίωνα, τίνα δὴ τοιοῦτον ἕξει μετ' ἐκεῖνον ἡγεμόνα καὶ προστάτην ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὑπερκατακειμένου τοῦ Μαρίου τῇ χειρὶ τὸν ὦμον πατάξας ἠρέμα ὁ Σκηπίων „Τάχα δὲ τοῦτον“ εἶπεν. Οὕτως εὐφυὴς ἦν ὁ μὲν ἐκ μειρακίου φανῆναι μέγας, ὁ δ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος νοῆσαι.

IV. Τὸν δ' οὖν Μάριον ὑπὸ ταύτης λέγεται μάλιστα [illegible] φωνῆς ὥσπερ ὑπὸ θείας κληδόνος ἐπαρθέντα ταῖς [illegible] ὁρμῆσαι πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τυχεῖν δημαρχίας, [illegible] Μετέλλου σπουδάσαντος, οὗ τὸν οἶκον ἐξ ἀρχῆς [illegible] θεν ἐθεράπευεν. Ἐν δὲ τῇ δημαρχίᾳ νόμον τινὰ [illegible]

γράφοντος αὐτοῦ δοκοῦντα τῶν δυνατῶν ἀφαιρεῖ-
ὴν περὶ τὰς αἱρέσεις ἰσχὺν ἐνιστάμενος Κόττας ὁ ὕπα-
νέπεισε τὴν βουλὴν τῷ μὲν νόμῳ μάχεσθαι, τὸν δὲ Μά-
λεῖν λόγον ὑφέξοντα. Καὶ τοῦ δόγματος τούτου γρα-
εἰσελθὼν ἐκεῖνος οὐκ ἔπαθε νέον πάθος ἀπὸ μηδενὸς
ῦ προεληλυθότος ἄρτι πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἑαυ-
οὺς ἤδη φρονεῖν ἡλίκον ἔδωκαν αἱ μετέπειτα πράξεις
σε τὸν Κότταν ἀπάξειν εἰς τὸ δεσμωτήριον, εἰ μὴ
ψεις τὸ δόγμα. Τοῦ δὲ πρὸς Μέτελλον τραπομένου
όμην ἐρωτῶντος Μέτελλος μὲν ἀναστὰς συνηγόρει τῷ
, Μάριος δὲ τὸν ὑπηρέτην μεταπεμψάμενος ἔξωθεν
ν ἀπάγειν αὐτὸν τὸν Μέτελλον εἰς τὸ δεσμωτήριον.
δὲ τοὺς ἄλλους ἐπικαλουμένου δημάρχους ἐβοήθει
εις, ἡ δὲ σύγκλητος εἴξασα προήκατο τὸ δόγμα. Καὶ
ς ἐξελάσας ὁ Μάριος εἰς τὸ πλῆθος ἐπεκύρωσε τὸν
δόξας ἄκαμπτος μὲν εἶναι πρὸς φόβον, ἄτρεπτος δ' ὑπ'
, δεινὸς δὲ κατὰ τῆς βουλῆς ἀνίστασθαι χάριτι τῶν
δημαγωγῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταύτην μὲν ταχέως μετέ-
ἑτέρῳ πολιτεύματι τὴν δόξαν· νόμου γὰρ εἰσφερομέ-
ρὶ σίτου διανομῆς τοῖς πολίταις ἐναντιωθεὶς ἐῤῥωμε-
κ καὶ κρατήσας εἰς τὸ ἴσον ἑαυτὸν κατέστησε τῇ τιμῇ
ἀμφοτέρους ὡς μηδετέροις παρὰ τὸ συμφέρον χαρι-
ς.

Μετὰ δὲ τὴν δημαρχίαν ἀγορανομίαν τὴν μείζονα
ειλε. Δύο γάρ εἰσι τάξεις ἀγορανομιῶν, ἡ μὲν ἀπὸ
ρων τῶν ἀγκυλοπόδων, ἐφ' ὧν καθεζόμενοι χρηματί-
ἔχουσα τοὔνομα τῆς ἀρχῆς, τὴν δ' ὑποδεεστέραν δημο-
αλοῦσιν. Ὅταν δὲ τοὺς ἐντιμοτέρους ἕλωνται, περὶ
ίρων πάλιν τὴν ψῆφον λαμβάνουσιν. Ὡς οὖν ὁ Μά-
ρὸς ἦν λειπόμενος ἐν ἐκείνῃ, ταχὺ μεταστὰς αὖθις
ν ἑτέραν. Δόξας δὲ θρασὺς εἶναι καὶ αὐθάδης ἀπέ-
καὶ δυσὶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ περιπεσὼν ἀποτεύξεσιν, ὃ μη-
θεν ἂν ἄλλος, οὐδὲ μικρὸν ὑφήκατο τοῦ φρονήματος.
ν δ' οὐ πολλῷ στρατηγίαν μετελθὼν ὀλίγον ἐδέησεν
ἔσχατος δὲ πάντων ἀναγορευθεὶς δίκην ἔσχε δεκα-
ίστα δ' ὑποψίαν παρέσχε Κασσίου Σαβάκωνος οἰ-
θεὶς ἐντὸς τῶν δρυφάκτων ἀναμεμιγμένος τοῖς φέ-

ρουσι τὰς ψήφους· ὁ γὰρ Σαβάκων ἦν ἑταῖρος ἐν τοῖς μάλιστα Μαρίου. Κληθεὶς οὖν οὗτος ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἔφη διὰ τὸ καῦμα διψήσας ὕδωρ ψυχρὸν αἰτῆσαι καὶ τὸν οἰκέτην ἔχοντα ποτήριον εἰσελθεῖν ὡς αὐτὸν, εἶτ' εὐθὺς οἴχεσθαι πιόντος. Οὗτος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα τιμητῶν ἐξέπεσε τῆς βουλῆς ἐπιτήδειος εἶναι παθεῖν τοῦτο δόξας ἢ διὰ τὴν ψευδομαρτυρίαν ἢ διὰ τὴν ἀκρασίαν. Ἐπὶ δὲ τὸν Μάριον Γάϊος Ἑρέννιος μάρτυς εἰσαχθεὶς οὐκ ἔφη πάτριον εἶναι καταμαρτυρεῖν πελατῶν, ἀλλὰ τὸν νόμον ἀφιέναι ταύτης τῆς ἀνάγκης τοὺς πάτρωνας· οὕτω γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς προστάτας καλοῦσι· τοῦ δ' Ἑρεννίων οἴκου τοὺς Μαρίου γονεῖς καὶ Μάριον αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς γεγονέναι πελάτας. Ἀποδοξαμένων δὲ τὴν ἀπόῤῥησιν τῆς μαρτυρίας τῶν δικαστῶν αὐτὸς ἀνεῖπεν ὁ Μάριος πρὸς τὸν Ἑρέννιον, ὡς, ὅτε πρῶτον ἄρχων ἀνηγορεύθη, τὸν πελάτην ἐκβεβηκώς· ὅπερ ἦν οὐ παντάπασιν ἀληθές. Ἀρχὴ γὰρ οὐ πᾶσα τοῦ νέμειν προστάτην ἀπαλλάσσει τοὺς τυχόντας αὐτοὺς καὶ γένος, ἀλλ' ᾗ τὸν ἀγκυλόποδα δίφρον ὁ νόμος δίδωσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῖς πρώταις ἡμέραις ἐν τῇ δίκῃ κακῶς πράττων ὁ Μάριος καὶ χαλεποῖς χρώμενος τοῖς δικασταῖς τῇ τελευταίᾳ παραλόγως ἀπέφυγεν, ἴσων τῶν ψήφων γενομένων.

VI. Ἐν μὲν οὖν τῇ στρατηγίᾳ μετρίως ἐπαινούμενον ἑαυτὸν παρέσχε. Μετὰ δὲ τὴν στρατηγίαν κλήρῳ λαβὼν τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν λέγεται καθᾶραι λῃστηρίων τὴν ἐπαρχίαν ἀνήμερον οὖσαν ἔτι τοῖς ἐθισμοῖς καὶ θηριώδη καὶ τὸ λῃστεύειν οὔπω τότε τῶν Ἰβήρων οὐχὶ κάλλιστον ἡγουμένων. Ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ γενόμενος οὐκ εἶχεν οὔτε πλοῦτον οὔτε λόγον, οἷς ἦγον οἱ τότε μάλιστα τιμώμενοι τὸν δῆμον· αὐτὴν δὲ τὴν ἀνάτασιν τοῦ φρονήματος καὶ τὸ περὶ τοὺς πόνους ἐνδελεχὲς αὐτοῦ καὶ τὸ δημοτικὸν τῆς διαίτης ἔν τινι σπουδῇ τιθεμένων τῶν πολιτῶν ηὐξάνετο τῇ τιμῇ πρὸς δύναμιν, ὥστε καὶ γάμον γῆμαι λαμπρὸν οἰκίας ἐπιφανοῦς τῆς Καισάρων Ἰουλίαν, ἧς ἦν ἀδελφιδοῦς Καῖσαρ ὁ χρόνοις ὕστερον Ῥωμαίων μέγιστος γενόμενος καί τι καὶ κατ' οἰκειότητα ζηλώσας Μάριον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Τῷ δὲ Μαρίῳ καὶ σμικρόνην μαρτυροῦσι καὶ καρτερίαν, ἧς δεῖγμα καὶ τὸ περὶ τὴν χειρουργίαν ἐστίν. Ἰξιῶν γὰρ, ὡς ἔοικε, μεγάλων ἀνάπλεως

τὰ σκέλη γεγονὼς καὶ τὴν ἀμορφίαν δυσχεραίνων ἔγνω
χεῖν ἑαυτὸν ἰατρῷ· καὶ παρέσχεν ἄδετος θάτερον σκέ-
δὲν κινηθεὶς οὐδὲ στενάξας, ἀλλὰ καθεστῶτι τῷ προσ-
καὶ μετὰ σιωπῆς ὑπερβολάς τινας ἀλγηδόνων ἐν ταῖς
ς ἀνασχόμενος. Τοῦ δ' ἰατροῦ μετιόντος ἐπὶ θάτερον
παρέσχε φήσας· „Ὁρῶ τὸ ἐπανόρθωμα τῆς ἀλγη-
οὐκ ἄξιον."

VII. Ἐπεὶ δὲ Καικίλιος Μέτελλος ἀποδειχθεὶς ἐπὶ τὸν
Ἰουγούρθα πόλεμον ὕπατος στρατηγὸς εἰς Λιβύην ἐπη-
πρεσβευτὴν Μάριον, ἐνταῦθα πράξεων μεγάλων καὶ
ῶν ἀγώνων ἐπιλαβόμενος τὸ μὲν αὔξειν τὸν Μέτελ-
ὥσπερ οἱ λοιποὶ, καὶ πολιτεύεσθαι πρὸς ἐκεῖνον εἴασε
ν, ἀξιῶν δὲ οὐχ ὑπὸ Μετέλλου κεκλῆσθαι πρεσβευτὴς,
ὲ τῆς τύχης εἰς εὐφυέστατον καιρὸν ὁμοῦ καὶ μεγί-
ἐσάγεσθαι πράξεων θέατρον ἐπεδείκνυτο πᾶσαν ἀν-
θίαν. Καὶ πολλὰ τοῦ πολέμου δυσχερῆ φέροντος
ῶν μεγάλων τινὰ πόνων ὑποτρέσας οὔτε τῶν μικρῶν
ώσας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁμοτίμους εὐβουλίᾳ καὶ προνοίᾳ
μφέροντος ὑπερβαλλόμενος, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας
ὐτελείας καὶ καρτερίας διαμιλλώμενος εὔνοιαν ἔσχε
ν παρ' αὐτοῖς. Ὅλως μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κάμνειν ἑκάστῳ
υθία τὸ συγκάμνον ἑκουσίως εἶναι· δοκεῖ γὰρ ἀφαι-
ὴν ἀνάγκην· ἥδιστον δὲ Ῥωμαίῳ θέαμα στρατιώτῃ στρα-
ἐσθίων ἐν ὄψει κοινὸν ἄρτον ἢ κατακείμενος ἐπὶ στιβά-
ὐτελοῦς ἢ περὶ ταφρείαν τινὰ καὶ χαράκωσιν ἔργου
κπτόμενος. Οὐ γὰρ οὕτω τοὺς τιμῆς καὶ χρημάτων
δόντας ὡς τοὺς πόνου καὶ κινδύνου μεταλαμβάνοντας
νας θαυμάζουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαπῶσι τῶν ῥᾳθυμεῖν
πόντων τοὺς συμπονεῖν ἐθέλοντας. Ταῦτα πάντα
ὁ Μάριος καὶ διὰ τούτων τοὺς στρατιώτας δημαγω-
χὺ μὲν ἐνέπλησε τὴν Λιβύην, ταχὺ δὲ τὴν Ῥώμην ὀνό-
καὶ δόξης, τῶν ἀπὸ στρατοπέδου τοῖς οἴκοι γραφόν-
ὸς οὐκ ἔστι πέρας οὐδ' ἀπαλλαγὴ τοῦ πρὸς τὸν βάρβα-
λέμου μὴ Γάϊον Μάριον ἑλομένοις ὕπατον.

VIII. Ἐφ' οἷς δῆλος ἦν ὁ Μέτελλος ἀχθόμενος· μάλιστα
ἠνίασε τὰ περὶ Τουρπίλλιον. Οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἦν
ατέρων ξένος τῷ Μετέλλῳ καὶ τότε τὴν ἐπὶ τῶν τεκτό-

νων ἔχων ἀρχὴν συνεστράτευε· φρουρῶν δὲ Βάγαν, πόλιν μεγάλην, καὶ τῷ μηδὲν ἀδικεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας, ἀλλὰ πρᾴως καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι πιστεύων ἔλαθεν ὑποχείριος τοῖς πολεμίοις γενόμενος· παρεδέξαντο γὰρ τὸν Ἰουγούρθαν, τὸν δὲ Τουρπίλλιον οὐδὲν ἠδίκησαν, ἀλλὰ σῶον ἐξαιτησάμενοι διῆκαν. Ἔσχεν οὖν αἰτίαν προδοσίας· καὶ παρὼν ὁ Μάριος τῇ κρίσει σύμβουλος αὐτός τέ οἱ πικρὸς ἦν καὶ τῶν ἄλλων παρώξυνε τοὺς πλείστους, ὥστ' ἄκοντα τὸν Μέτελλον ἐκβιασθῆναι καταψηφίσασθαι θάνατον τοῦ ἀνθρώπου. Μετ' ὀλίγον δὲ τῆς αἰτίας ψευδοῦς φανείσης οἱ μὲν ἄλλοι συνήχθοντο τῷ Μετέλλῳ βαρέως φέροντι, Μάριος δὲ χαίρων καὶ ποιούμενος ἴδιον τὸ ἔργον οὐκ ᾐσχύνετο λέγειν περιϊὼν, ὡς αὐτὸς εἴη προστετριμμένος ἀλάστορα τῷ Μετέλλῳ ξενοκτόνον. Ἐκ τούτου φανερῶς ἀπηχθάνοντο· καὶ λέγεταί ποτε τοῦ Μαρίου παρόντος οἷον ἐφυβρίζων ὁ Μέτελλος εἰπεῖν· „Σὺ δὴ καταλιπὼν ἡμᾶς, ὦ γενναῖε, πλεῖν ἐπ' οἴκου διανοῇ καὶ παραγγέλλειν ὑπατείαν· οὐ γὰρ ἀγαπήσεις, ἂν τῷ ἐμῷ παιδὶ τούτῳ συνυπατεύσῃς.“ Ἦν δὲ ὁ παῖς τότε τοῦ Μετέλλου παντάπασι μειράκιον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Μαρίου σπουδάζοντος ἀφεθῆναι πολλὰς ἀναβολὰς ποιησάμενος, ἔτι δώδεκα λειπομένων ἡμερῶν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπάτων ἀνάδειξιν, ἀφῆκεν αὐτόν. Ὁ δὲ πολλὴν ἀπὸ στρατοπέδου τὴν ἐπὶ θάλασσαν εἰς Ἰτύκην ὁδὸν ἡμέραις δυσὶ καὶ μιᾷ νυκτὶ συνελὼν ἔθυε πρὸ τοῦ πλοῦ. Καὶ λέγεται τὸν μάντιν εἰπεῖν, ὡς ἀπίστους τινὰς τὸ μέγεθος καὶ κρείττονας ἐλπίδος ἁπάσης εὐπραξίας προφαίνοι τῷ Μαρίῳ τὸ δαιμόνιον. Ὁ δὲ τούτοις ἐπαρθεὶς ἀνήχθη· καὶ τὸ πέλαγος τεταρταῖος οὐρίῳ πνεύματι περάσας αὐτίκα τε τῷ δήμῳ ποθεινὸς ὤφθη καὶ προαχθεὶς ὑπό τινος τῶν δημάρχων εἰς τὸ πλῆθος ἐπὶ πολλαῖς κατὰ τοῦ Μετέλλου διαβολαῖς ᾐτεῖτο τὴν ἀρχὴν ὑπισχνούμενος ἢ κτενεῖν ἢ ζῶντα λήψεσθαι τὸν Ἰουγούρθαν.

IX. Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν πολὺν ὄχλον ἄπορον καὶ δοκοῦν καταγράφων, τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν τὰ ὅπλα μετὰ σπεύδοντος τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου ἀθέναι δοκοῦντος. Οὐ μὴν ταῦτά γε μάλιστα διέβαλλε τὸν Μάριον,

θρασεῖς ὄντες ὑπεροψία καὶ ὕβρει τοὺς πρώ-
, σκυλόν τε βοῶντος αὐτοῦ τὴν ὑπατείαν φέρε-
εὐγενῶν καὶ πλουσίων μαλακίας καὶ τραύμα-
ρὸς τὸν δῆμον, οὐ μνήμασι νεκρῶν οὐδ' ἀλλο-
νανιεύεσθαι. Πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ἀτυχήσαν- 5
στρατηγοὺς, τοῦτο μὲν Βηστίαν, τοῦτο δ' Ἀλ-
τους οἴκων μὲν ἐπιφανῶν, αὐτοὺς δὲ τύχῃ σφα-
μους καὶ δι' ἀπειρίαν πταίσαντας ὀνομάζων
ῶν παρόντων, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐκείνων οἴονται
τῷ μᾶλλον ἂν εὐξασθαι παραπλησίους ἐκγό- 10
ῖν, ἅτε δὴ μηδ' αὐτοὺς δι' εὐγένειαν, ἀλλ' ἀπ'
λῶν ἔργων ἐνδόξους γενομένους. Ταῦτα δ' οὐ
χζονικῶς ἔλεγεν οὐδὲ μάτην ἀπεχθάνεσθαι τοῖς
όμενος, ἀλλ' ὁ δῆμος αὐτὸν ἡδόμενός τε τῇ βου-
ζομένῃ καὶ λόγου κόμπῳ μετρῶν ἀεὶ φρονήμα- 15
ξεκούφιζε καὶ συνεξώρμα μὴ φείδεσθαι τῶν
ιζόμενον τοῖς πολλοῖς.

διέπλευσεν εἰς Λιβύην, Μέτελλος μὲν ἧττον
ενόμενος καὶ περιπαθῶν ὅτι, κατειργασμένου
ὑτοῦ καὶ μηδὲν ὑπόλοιπον ἢ τὸ σῶμα τοῦ Ἰου- 20
ἔχοντος, ἦκει Μάριος ἐπὶ τὸν στέφανον καὶ
ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀχαριστίας ηὐξημένος, οὐχ
τὸ αὐτὸ συνελθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὑπεξεχώ-
ς δὲ τὸ στράτευμα τῷ Μαρίῳ παρέδωκε πρε-
ὼς τοῦ Μετέλλου. Καὶ περιῆλθέ τις νέμεσις ἐν 25
τράξεων Μάριον, ἀφηρέθη γὰρ ὑπὸ Σύλλα τὴν
ατος δόξαν, ὡς ὑπ' ἐκείνου Μέτελλος· ὃν τρό-
σομαι βραχέως, ἐπεὶ τὰ καθ' ἕκαστα μᾶλλον ἐν
λα γέγραπται. Βόκχος ὁ τῶν ἄνω βαρβάρων
ενθερὸς Ἰουγούρθα· καὶ πολεμοῦντι μὲν οὐ 30
μβάνειν ἐδόκει προβαλλόμενος αὐτοῦ τὴν ἀπι-
αὖξησιν δεδοικὼς, ἐπεὶ δὲ φεύγων καὶ πλανώ-
ὑπ' ἀνάγκης ἔθετο τῶν ἐλπίδων τελευταῖον καὶ
ὐτὸν, αἰσχύνῃ μᾶλλον ὡς ἧκέτην ἢ δι' εὔνοιαν
διὰ χειρὸς εἶχε, φανερῶς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ παραι- 35
ιον καὶ γράφων, ὡς οὐκ ἂν ἐκδοίη, καὶ παῤῥη-
ύφα δὲ βουλεύων προδοσίαν ἐπ' αὐτῷ καὶ μετα-

πεμπόμενος Λεύκιον Σύλλαν, ταμίαν μὲν ὄντα Μαρίου, χρή-
σιμον δὲ τῷ Βόκχῳ γεγενημένον ἐπὶ στρατείας. [illegible]
στεύσας ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Σύλλας, ἔσχε μέν τις τρο[illegible]
μης καὶ μετάνοια τὸν βάρβαρον ἡμέρας τε συχνὰς [illegible]
5 τῷ λογισμῷ βουλευόμενος ἢ παραδοῦναι τὸν Ἰουγούρθαν [illegible]
μηδὲ τὸν Σύλλαν ἀφεῖναι, τέλος δὲ τὴν προτέραν [illegible]
προδοσίαν ἐνεχείρισε τῷ Σύλλᾳ ζῶντα τὸν Ἰουγούρθαν. [illegible]
τοῦτο πρῶτον ὑπῆρξεν αὐτοῖς σπέρμα τῆς ἀνηκέστου [illegible]
χαλεπῆς ἐκείνης στάσεως, ἣ μικρὸν ἐδέησεν [illegible]
10 Ῥώμην. Πολλοὶ γὰρ ἐβούλοντο τοῦ Σύλλα τὸ [illegible]
Μαρίῳ φθονοῦντες, αὐτός τε Σύλλας σφρ[illegible]
νος ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον [illegible]
τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ· καὶ ταύτῃ χρώμενος [illegible]
φιλότιμον ἄνδρα καὶ πρὸς κοινωνίαν δόξης [illegible]
15 δύσεριν ἐρεθίζων τὸν Μάριον, ἐναγόντων μάλιστα [illegible]
τῶν ἐκείνου καὶ τὰ μὲν πρῶτα τοῦ πολέμου καὶ [illegible]
Μετέλλῳ, τὰ δ' ἔσχατα καὶ τὸ πέρας αὐτοῦ Σύλλᾳ [illegible]
των, ὡς παύσαιτο θαυμάζων καὶ προσέχων ἐκείνῳ [illegible]
πάντων ὁ δῆμος.

20 XI. Ταχὺ μέντοι τὸν φθόνον τοῦτον καὶ τὰ μίση [illegible]
διαβολὰς ἀπεσκέδασε τοῦ Μαρίου καὶ μετέστησεν ὁ κατασχὼν
τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας κίνδυνος ἅμα τῷ πρῶτον [illegible]
χρείᾳ μεγάλου στρατηγοῦ γενέσθαι καὶ περισκέψασθαι [illegible]
πόλιν, ᾧ χρωμένη κυβερνήτῃ διαφεύξεται κλύδωνα [illegible]
25 τοσοῦτον, οὐδενὸς ἀνασχομένου τῶν ἀπὸ γένους μεγάλ[illegible]
πλουσίων οἴκων ἐπὶ τὰς ὑπατικὰς κατιόντων ἀρχαιρ[illegible]
ἀλλὰ ἀπόντα τὸν Μάριον ἀναγορευσάντων. Ἄρτι γὰρ [illegible]
γελμένης αὐτοῖς τῆς Ἰουγούρθα συλλήψεως αἱ περὶ [illegible]
νων καὶ Κίμβρων φῆμαι προσέπιπτον, ἀπιστίαν μὲν [illegible]
30 παρασχοῦσαι πλήθους τε καὶ ῥώμης τῶν ἐπερχομένων [illegible]
τῶν, ὕστερον δὲ τῆς ἀληθείας ὑποδεέστεραι φανεῖ[illegible]
ριάδες μὲν γὰρ αἱ μάχιμοι τριάκοντα σὺν ὅπλ[illegible]
ὄχλοι δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἐλέγοντο πολὺ [illegible]
ριάγεσθαι, γῆς χρῄζοντες, ἣ θρέψει τοσοῦτον [illegible]
35 πόλεων, ἐν αἷς ἱδρυνθέντες βιώσονται, καθάπερ [illegible]
ἐπυνθάνοντο Κελτοὺς τῆς Ἰταλίας τὴν ἀρίστην [illegible]
Τυῤῥηνῶν ἀφελομένους. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἀμιξίᾳ [illegible]

ι τε χώρας ἣν ἐκῆλθον ἠγνοοῦντο, τίνες ὄντες ἀν-
ἢ πόθεν ὁρμηθέντες ὥσπερ νέφος ἐμπέσοιεν τῇ Γα-
Ἰταλίᾳ. Καὶ μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη
κόντων ἐπὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν εἶναι τοῖς μεγέ-
σωμάτων καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων καὶ ὅτι
ἐπονομάζουσι Γερμανοὶ τοὺς λῃστάς· εἰσὶ δ' οἳ καὶ
κὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος ἀπὸ τῆς ἕξωθεν
καὶ τῶν ὑπαρκτίων κλιμάτων πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα
ταιῶτιν ἐπιστρέφουσαν ἄπεισθαι τῆς Ποντικῆς Σκυ-
σι πάκεῖθεν τὰ γένη μεμίχθαι. Τούτους ἐξαναστάν-
μιᾶς ὁρμῆς οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλ' ἔτους ὥρᾳ καθ' ἕκα-
τὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωροῦντας πολέμῳ χρό-
οῖς ἐκεῖθεν τὴν ἤπειρον· διὸ καὶ πολλὰς κατὰ
κλήσεις ἐχόντων κοινῇ Κελτοσκύθας τὸν στρατὸν
. Ἄλλοι δέ φασι Κιμμερίων τὸ μὲν κρῶτον ὑφ' Ἑλ-
ν πάλαι γνωσθέντων οὐ μέγα γενέσθαι τοῦ παντὸς
λλὰ φυγὴν ἢ στάσιν τινὰ βιασθεῖσαν ὑπὸ Σκυθῶν
ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος διαπερᾶσαι Λυγδάμιος ἡγούμέ-
ὶ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις οἰ-
ὰ τὴν ἔξω θάλασσαν γῆν μὲν νέμεσθαι σύσκιον καὶ
ὶ δυσήλιον πάντη διὰ βάθος καὶ πυκνότητα δρυμῶν,
τῶν Ἑρκυνίων εἴσω διήκειν, οὐρανοῦ δ' εἰληχέναι,
πεῖ μέγα λαμβάνων ὁ πόλος ἕλκρμα διὰ τὴν ἔγκλι-
παραλλήλων ὀλίγον ἀπολείπειν τοῦ κατὰ κορυφὴν
σημείου πρὸς τὴν οἴκησιν, αἴ τε ἡμέραι βραχύτητι
πρὸς τὰς νύκτας ἴσαι κατανέμεσθαι τὸν χρόνον· διὰ
εὐπορίαν τοῦ μυθεύματος Ὁμήρῳ γενέσθαι πρὸς
ν. Ἔνθεν οὖν τὴν ἔφοδον εἶναι τῶν βαρβάρων τού-
ὴν Ἰταλίαν, Κιμμερίων μὲν ἐξ ἀρχῆς τότε δὲ Κίμ-
ἄπο τρόπου προσαγορευομένων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ὶ μᾶλλον ἢ κατὰ βέβαιον ἱστορίαν λέγεται. Τὸ δὲ
ὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ πλέον εἶναι τοῦ λεχθέντος ὑπὸ
τέρηται. Θυμὸν δὲ καὶ τόλμαν ἀνυπόστατοι καὶ
γα παρὰ τὰς μάχας ὀξύτητι καὶ βίᾳ πυρὸς ἐοικότες
οὐδενὸς ἀντέχοντος αὐτῶν πρὸς τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ
ιὸν, ὅσους ἐκῆλθον, ἐν λόγῳ λείας ἀγομένων καὶ
ν, πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων

καὶ στρατηγῶν, ὅσοι προεστήκεσαν τῆς ἐκτὸς Ἄλπεων Γαλατίας, ἀνηρπασμένων ἀκλεῶς, οἳ καὶ μάλιστα τὴν φορὰν αὐτῶν κακῶς ἀγωνισάμενοι κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπεσπάσαντο· νικήσαντες γὰρ οἷς ἐνέτυχον καὶ χρημάτων πολλῶν κρατήσαντες ἔγνωσαν μηδαμοῦ γῆς ἑαυτοὺς ἱδρύειν, πρὶν ἀνατρέψωσι Ῥώμην καὶ διαπορθήσωσι τὴν Ἰταλίαν.

XII. Ταῦτα Ῥωμαῖοι πυνθανόμενοι πολλαχόθεν ἐκάλουν Μάριον ἐπὶ τὴν στρατηγίαν. Καὶ τὸ δεύτερον ὕπατος ἀπεδείχθη, τοῦ μὲν νόμου κωλύοντος ἀπόντα καὶ μὴ διαλιπόντα χρόνον ὡρισμένον αὖθις αἱρεῖσθαι, τοῦ δὲ δήμου τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκβαλόντος. Ἡγοῦντο γὰρ οὔτε νῦν πρῶτον εἴξειν τῷ συμφέροντι τὸν νόμον οὔτ' ἀλογωτέραν εἶναι τὴν παροῦσαν αἰτίαν ἐκείνης, δι' ἣν τὸν Σκηπίωνα παρὰ τοὺς νόμους ὕπατον ἀπέδειξαν οὐ φοβούμενοι τὴν ἑαυτῶν ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ τὴν Καρχηδονίων ἐπιθυμοῦντες ἀνελεῖν. Ταῦτ' ἔδοξε· καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς αὐταῖς Καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἣν ἔτους ἀρχὴν ἄγουσι Ῥωμαῖοι, τήν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν, ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις Ἰουγούρθαν αἰχμάλωτον, οὗ ζῶντος οὐδ' ἂν εἷς ἤλπισε πολεμίων κρατήσειν. Οὕτω τις ἦν ποικίλος ἀνὴρ τύχαις ὁμιλῆσαι καὶ πανουργίᾳ πολλὴν μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές. Ἀλλ' ἐξέστη γε πομπευθείς, ὡς λέγουσι, τότε τοῦ φρονεῖν· καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσών, ὡς οἱ μὲν αὐτοῦ βίᾳ περιέῤῥηξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον ἅμα τὸν λοβὸν συναπέῤῥηξαν, ὠσθεὶς δὲ γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς καὶ διασεσηρὼς „Ἡράκλεις," εἶπεν „ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον." Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἓξ ἡμέραις ζυγομαχήσαντα τῷ λιμῷ καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας ἐκκρεμασθέντα τῆς τοῦ ζῆν ἐπιθυμίας εἶχεν ἀξία δίκη τῶν ἀσεβημάτων. Ἐν δὲ τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι λέγουσι χρυσοῦ μὲν ἑπτὰ καὶ τρισχιλίας λίτρας, ἀργύρου δὲ ἀσήμου πεντακισχιλίας ἑπτακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε, νομίσματος δὲ δραχμὰς ἑπτακισχιλίας ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι. Μετὰ δὲ τὴν πομπὴν ὁ Μάριος σύγκλητον ἤθροισεν ἐν Καπιτωλίῳ καὶ παρῆλθε μὲν εἴτε λαθὼν αὐτὸν εἴτε τῇ τύχῃ χρώμενος ἀγροικότερον ἐν τῇ θριαμβικῇ κατασκευῇ, ταχὺ δὲ τὴν βου-

εσθεῖσαν αἰσθόμενος ἐξανίστη καὶ μεταλαβὼν τὴν πε-
ρον αὖθις ἦλθεν.

L. Ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ τὴν δύναμιν διεπόνει καθ' ὁδὸν
δρόμοις τε παντοδαποῖς καὶ μακραῖς ὁδοιπορίαις,
δ' ἀχθοφορεῖν ἀναγκάζων καὶ αὐτουργεῖν τὰ πρὸς τὴν
, ὥστε καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς φιλοπόνους καὶ σιωπῇ
ολίας τὰ προστασσόμενα ποιοῦντας ἡμιόνους Μα-
καλεῖσθαι. Καίτοι τινὲς αἰτίαν ἑτέραν τοῦ λόγου
νομίζουσι· Σκηπίωνος γὰρ, ὅτε Νομαντίαν ἐπολιόρ-
ληθέντος ἐπιδεῖν μὴ μόνον τὰ ὅπλα μηδὲ τοὺς ἵπ-
λλὰ καὶ τοὺς ὀρεῖς καὶ τὰς ἀμάξας, ὅπως ἑκάστοις
ένα καὶ παρεσκευασμένα τυγχάνοι, προαγαγεῖν τὸν
ἵππον τε κάλλιστα τεθραμμένον ὑφ' αὐτοῦ καὶ ἡμιο-
ίᾳ καὶ πραότητι καὶ φώμῃ διαφέροντα πολὺ τῶν ἄλ-
ισθέντος οὖν τοῦ στρατηγοῦ τοῖς τοῦ Μαρίου θρέμ-
πολλάκις αὐτῶν μνησθέντος οὕτως ἄρα τοὺς σκώ-
ἐν ἐπαίνῳ τὸν ἐνδελεχῆ καὶ τλήμονα καὶ φιλόπο-
ριανὸν ἡμίονον προσαγορεύειν.

. Εὐτύχημα δὲ δοκεῖ τῷ Μαρίῳ μέγα γενέσθαι. Τῶν
βάρων ὥσπερ τινὰ παλίῤῥοιαν τῆς ὁρμῆς λαβόντων
των πρότερον ἐπὶ τὴν Ἰβηρίαν χρόνον ἔσχε καὶ τὰ σώ-
μνάσαι τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ φρονήματα πρὸς τὸ θαῤ-
ῥῶσαι, τὸ δὲ μέγιστον, αὐτὸς οἷος ἦν κατανοηθῆ-
γὰρ ἐν ἀρχῇ σκυθρωπὸν αὐτοῦ καὶ περὶ τὰς τιμωρίας
κτον ἐθισθεῖσι μηδὲν ἁμαρτάνειν μηδ' ἀπειθεῖν ἅμα
ίῳ σωτήριον ἐφαίνετο, τήν τε τοῦ θυμοῦ σφοδρότητα
ραχὺ τῆς φωνῆς καὶ ἀγριωπὸν τοῦ προσώπου συντρε-
κατὰ μικρὸν οὐχ αὑτοῖς ἐνόμιζον εἶναι φοβερὸν,
ῖς πολεμίοις. Μάλιστα δ' ἡ περὶ τὰς κρίσεις ὀρθότης
οῖς στρατιώταις ἤρεσκεν· ἧς καὶ τοιόνδε τι δεῖγμα
Γάϊος Λούσιος, ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, τεταγμένος ἐφ'
ας ἐστρατεύετο, τἆλλα μὲν ἀνὴρ οὐ δοκῶν εἶναι πονη-
ων δὲ μειρακίων καλῶν. Οὗτος ἦρα νεανίσκου τῶν
ῷ στρατευομένων, ὄνομα Τρεβωνίου, καὶ πολλάκις
οὐκ ἐτύγχανε· τέλος δὲ νύκτωρ ὑπηρέτην ἀποστεί-
πέμπετο τὸν Τρεβώνιον. Ὁ δὲ νεανίας ἦκε μὲν,
ὼν γὰρ οὐκ ἐξῆν καλούμενον, εἰσαχθεὶς δ' ὑπὸ τὴν σκη-

νὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιχειροῦντα βιάζεσθαι σκεπάσμενος τὸ ξί-
φος ἀπέκτεινε. Ταῦτ' ἐπράχθη τοῦ Μαρίου μὴ παρόντος·
ἐπανελθὼν δὲ προῦθηκε τῷ Τρεβωνίῳ κρίσιν. Ἐπεὶ δὲ, πολ-
λῶν κατηγορούντων, οὐδενὸς δὲ συνηγοροῦντος, αὐτὸς εὐ-
θαρσῶς καταστὰς διηγήσατο τὸ πρᾶγμα καὶ μάρτυρας ἔσχε,
ὅτι πειρῶντι πολλάκις ἀντεῖπε τῷ Λουσίῳ καὶ μεγάλων διω-
μένων ἐπ' οὐδενὶ προήκατο τὸ σῶμα, θαυμάσας ὁ Μάριος καὶ
ἡσθεὶς ἐκέλευσε τὸν πάτριον ἐπὶ ταῖς ἀριστείαις στέφανον τι-
μισθῆναι καὶ λαβὼν αὐτὸς ἐστεφάνωσε τὸν Τρεβώνιον ὡς
κάλλιστον ἔργον ἐν καιρῷ παραδειγμάτων δεομένῳ καλῶν
ἀποδεδειγμένον. Τοῦτ' εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελθὲν οὐχ ἥκιστα
τῷ Μαρίῳ συνέπραξε τὴν τρίτην ὑπατείαν· ἅμα δὲ καὶ τῶν
βαρβάρων ἔτους ὥρᾳ προσδοκίμων ὄντων ἐβούλοντο μετ'
μηδενὸς ἄλλου στρατηγοῦ κινδυνεῦσαι πρὸς αὐτούς. Οὐ μὴν
ἦκον ὡς προσεδοκῶντο ταχέως, ἀλλὰ πάλιν διῆλθε τῷ Μαρίῳ
ὁ τῆς ὑπατείας χρόνος. Ἐνισταμένων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων
καὶ τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ τελευτήσαντος ἀπολικκὼν ἐπὶ τῶν
δυνάμεων Μάνιον Ἀκύλλιον αὐτὸς ἦκεν εἰς Ῥώμην. Μειώ-
των δὲ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν τὴν ὑπατείαν Λούκιος Σατορ-
νος ὁ μάλιστα τῶν δημάρχων ἄγων τὸ πλῆθος ὑπὸ τοῦ Μα-
ρίου τεθεραπευμένος ἐδημηγόρει κελεύων ἑκεῖνον ὕπατον αἱ-
ρεῖσθαι. Θρυπτομένου δὲ τοῦ Μαρίου καὶ παραιτεῖσθαι τὴν
ἀρχὴν φάσκοντος, ὡς δὴ μὴ δεομένου, προὔδοτην αὐτὸν ὁ
Σατορνῖνος ἀπεκάλει τῆς πατρίδος ἐν κινδύνῳ τοσούτῳ γι-
γοντα τὸ στρατηγεῖν. Καὶ φανερὸς μὲν ἦν ἀπιθάνως συν-
κρινόμενος τὸ προσποίημα τῷ Μαρίῳ, τὸν δὲ καιρὸν ὁρῶν-
τες οἱ πολλοὶ τῆς ἐκείνου δεινότητος ἅμα καὶ τύχης δεόμενο
ἐψηφίσαντο τὴν τετάρτην ὑπατείαν καὶ συνάρχοντα Κάτλο
αὐτῷ Λουτάτιον κατέστησαν, ἄνδρα καὶ τιμώμενον ὑπὸ τῶν
ἀρίστων καὶ τοῖς πολλοῖς οὐκ ἐπαχθῆ.

XV. Πυνθανόμενος δὲ τοὺς πολεμίους ὁ Μάριος ἠρῖ
εἶναι διὰ ταχέων ὑπερέβαλε τὰς Ἄλπεις καὶ τειχίσας στρατό-
πεδον παρὰ τῷ Ῥοδανῷ ποταμῷ συνήγαγεν εἰς αὐτὸ χορη-
γίαν ἄφθονον, ὡς μηδέποτε παρὰ τὸν τοῦ συμφέροντος λι-
μὸν ἐκβιασθείη δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς μάχην κατα-
στῆναι. Τὴν δὲ κομιδὴν ὧν ἔδει τῷ στρατεύματι μακρὰν καὶ
πολυτελῆ πρότερον οὖσαν πρὸς τὴν θάλασσαν αὐτὸς ἐμη-

ιδίαν καὶ ταχεῖαν. Τὰ γὰρ στόματα τοῦ Ῥοδανοῦ πρὸς
θαλάσσης ἰλύν τε πολλὴν λαμβάνοντα καὶ
ὑπὸ βαθεῖ συμπεπιλημένην ὑπὸ τοῦ κλύδωνος χαλε-
ὶ ἐπίκοινον καὶ βραχύπορον τοῖς σιταγωγοῖς ἐποίει τὸν
ν· ὁ δὲ τρέψας ἐνταῦθα τὸν στρατὸν σχολάζοντα τά-
ηγάλην ἐνέβαλε καὶ ταύτῃ πολὺ μέρος τοῦ ποταμοῦ
ἰσας περιήγαγεν εἰς ἐπιτήδειον αἰγιαλόν, βαθὺ μὲν καὶ
ηγάλαις ἔχοιεν, λεῖον δὲ καὶ ἄπλυστον στόμα λαβοῦ-
ὸς τὴν θάλασσαν. Λύτη μὲν οὖν ἀπ' ἐκείνου τὴν ἐκ-
ἶτι φυλάττει. Τῶν δὲ βαρβάρων διελόντων σφᾶς αὖ-
χα Κίμβροι μὲν ἔλαχον διὰ Νωρικῶν ἄνωθεν ἐπὶ Κά-
ρειῶν καὶ τὴν πάροδον ἐκείνην βιάζεσθαι, Τεύτονες δὲ
βρωνες διὰ Λιγύων ἐπὶ Μάριον παρὰ θάλατταν. Καὶ
ις μὲν ἐγένετο πλείων ἡ διατριβὴ καὶ μέλλησις, Τεύτο-
καὶ Ἄμβρωνες ἄραντες εὐθὺς καὶ διελθόντες τὴν ἐν
ὑραν ἐφαίνοντο πλήθει τ' ἄπειροι καὶ δυσκρόσωποι τὰ
ὀγγον τε καὶ θόρυβον οὐχ ἑτέροις ὅμοιοι· περιβαλό-
ὰ τοῦ πεδίου μέγα μέρος καὶ στρατοπεδεύσαντες προ-
το τὸν Μάριον εἰς μάχην.

I. Ὁ δὲ τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν, ἐν δὲ τῷ χάρακι
ρατιώτας συνεῖχε καὶ παθήκετο πικρῶς τῶν θρασυ-
ν καὶ τοὺς προπίπτοντας ὑπὸ θυμοῦ καὶ μάχεσθαι
ίνους προδότας ἀπεκάλει τῆς πατρίδος· οὐ γὰρ ὑπὲρ
ων τὴν φιλοτιμίαν εἶναι καὶ τροπαίων, ἀλλ' ὅπως νέ-
σοῦτον πολέμου καὶ σκηπτὸν ὠσάμενοι διασώσουσι
ιλίαν. Ταῦτα μὲν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς
νους ἔλεγε, τοὺς δὲ στρατιώτας ὑπὲρ τοῦ χάρακος ἱστὰς
ρος καὶ θεᾶσθαι κελεύων εἴθιζε τὴν μορφὴν ἀνέχε-
ῶν πολεμίων καὶ τὴν φωνὴν ὑπομένειν ὅλως οὖσαν
ον καὶ θηριώδη σκευήν τε καὶ κίνησιν αὐτῶν κατα-
ειν ἅμα τῷ χρόνῳ τὰ φαινόμενα δεινὰ ποιουμένους
οίᾳ χειροήθη διὰ τῆς ὄψεως. Ἡγεῖτο γὰρ πολλὰ μὲν
ισθαι τῶν οὐ προσόντων τὴν καινότητα τοῖς φοβεροῖς,
ἡ συνηθείᾳ καὶ τὰ φύσει δεινὰ τὴν ἐκπληξιν ἀποβάλ-
ῶν δ' οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμέραν ὄψις ἀφῄρει τι τοῦ
ς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὸν
οὐκ ἀνεκτὸν ὄντα θυμὸς αὐτοῖς παριστάμενος ἐξε-

θέρμαινε καὶ διέφλεγε τὰς ψυχάς, οὐ μόνον ἀγόντων καὶ φερόντων τὰ πέριξ ἅπαντα τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τῷ χάρακι ποιουμένων προσβολὰς μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ θρασύτητος, ὥστε φωνὰς καὶ διαγανακτήσεις τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὸν Μάριον ἐκφέρεσθαι· „Τίνα δὴ καταγνοὺς ἀνανδρίαν ἡμῶν Μάριος εἴργει μάχης ὥσπερ γυναῖκας ὑπὸ πλείοι καὶ θυρωροῖς; Φέρε παθόντες ἀνδρῶν πάθος ἐλευθέρων ἐρώμεθα, πότερον ἄλλους ἀναμένει μαχουμένους ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ἡμῖν δὲ λειτουργοῖς χρήσεται διὰ παντὸς, ὅταν δέῃ τάφρους ὀρύσσειν καὶ πηλὸν ἐκκαθαίρειν καὶ ποταμούς τινας παρατρέπειν· ἐπὶ ταῦτα γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἥσκει τοῖς πολλοῖς πόνοις ἡμᾶς καὶ ταῦτα τῶν ὑπατειῶν ἀποδειξάμενος ἔργα τοῖς πολίταις ἐπάνεισαν. Ἢ τὰ Κάρβωνος αὐτὸν φοβεῖ καὶ Κασίωνος, οὓς ἐνίκησαν οἱ πολέμιοι, πολὺ μὲν αὐτοὺς τῆς Μαρίου δόξης καὶ ἀρετῆς ἀποδέοντας, πολὺ δὲ χείρονα στρατὸν ἄγοντας; Ἀλλὰ καὶ παθεῖν τι δρῶντας, ὡς ἐκεῖνοι, κάλλιον ἢ καθῆσθαι πορθουμένων τῶν συμμάχων θεατάς.“

XVII. Ταῦτ' ἀκούων ὁ Μάριος ἥδετο καὶ κατεπράυνεν αὐτοὺς ὡς οὐκ ἐκείνοις ἀπιστῶν, ἀλλ' ἔκ τινων λογίων τὸν τῆς νίκης ἅμα καιρὸν καὶ τόπον ἐκδεχόμενος. Καί τις Σύραν γυναῖκα Μάρθαν ὄνομα μαντεύεσθαι λεγομένην ἐν τῷ φορείῳ κατακειμένην σεμνῶς περιήγετο καὶ θυσίας ἔθνη ἐκείνης κελευούσης· ἣν πρότερον μὲν ἀπήλασεν ἡ σύγκλητος ἐντυχεῖν ὑπὲρ τούτων βουλομένην καὶ τὰ μέλλοντα προδιδόσπίζουσαν, ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς γυναῖκας εἰσιοῦσα διάκειμεν ἐδίδου καὶ μάλιστα τὴν Μαρίου, ᾗ παρακαθίζουσα παρὰ τοὺς πόδας τῶν μονομάχων ἐπιτυχῶς προηγόρευε τὸν μέλλοντα νικᾶν, ἀναπεμφθεῖσα πρὸς Μάριον ὑπ' ἐκείνης ἐθαμάζετο. Καὶ τὰ πολλὰ μὲν ἐν φορείῳ παρεκομίζετο, πρὸς δὲ τὰς θυσίας κατῄει φοινικίδα διπλῆν ἐμπεπορπημένη καὶ λόγχην ἀναδεδεμένην ταινίαις καὶ στεφανώμασι φέρουσα. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ δρᾶμα πολλοῖς ἀμφισβήτησιν παρεῖχεν, εἴτε κατασκευασμένος ὡς ἀληθῶς εἴτε πλαττόμενος καὶ συνυποκρινόμενος ἐπιδείκνυται τὴν ἄνθρωπον. Τὸ δὲ περὶ τοὺς γῦπας θαυμαστὸς ἄξιον Ἀλέξανδρος ὁ Μύνδιος ἱστόρηκε. Δύο γὰρ ἐφαίνοντο πρὸ τῶν κατορθωμάτων ἀεὶ περὶ τὰς στρατείας καὶ παρηκολούθουν γνωριζόμενοι χαλκοῖς περιδεραίοις· τοῦτο

υλλαβόντες αὐτοὺς περιῆφαν, εἶτ' ἀφῆκαν.
ρίζοντες ἠσπάζοντο τοὺς γόνατας καὶ φανέν-
ους ἔχαιρον ὡς ἀγαθόν τι πράξοντες. Πολ-
ροφαινομένων τὰ μὲν ἄλλα χαρακτῆρα κοι-
ωρίας καὶ Τουδέρτου, πόλεων Ἰταλικῶν, 5
ὦφθαι κατὰ τὸν οὐρανὸν αἰχμάς τε φλο-
νὺς διαφερομένους τὸ πρῶτον, εἶτα συμ-
ς καὶ σχήματα καὶ κινήματα λαμβάνοντας,
νων ἀνδρῶν, τέλος δὲ τῶν μὲν ἐνδιδόντων,
ον, πάντας ἐπὶ δυσμὰς φυγεῖν. Περὶ τοῦ- 10
ινον ἀφίκετο καὶ Βαταβάκης ἐκ Πεσσινοῦν-
ς Μητρὸς ἱερεὺς ἀπαγγέλλων, ὡς ἡ θεὸς ἐκ
τῷ ἐφθέγξατο νίκην καὶ μέγα κράτος πολέ-
ρχειν. Τῆς δὲ συγκλήτου προσθεμένης καὶ
ιον ἱδρύσασθαι ψηφισαμένης τὸν Βαταβά- 15
προελθόντα καὶ ταὐτὰ βουλόμενον εἰπεῖν
Ἄβλος Πομπήϊος ἀγόρτην ἀποκαλῶν καὶ
ίνων τοῦ βήματος· ὃ δὴ καὶ μάλιστα τῷ
ον πίστιν παρέσχεν. Οὐ γὰρ ἔφθη τῆς ἐκ-
ὶ Ἄβλος εἰς οἶκον ἐκπεμφθεῖν καὶ πυρετὸς 20
οσοῦτος, ὥστε πᾶσι καταφανῆ γενόμενον
ὸς ἑβδόμης ἡμέρας ἀποθανεῖν.
Γεύτονες ἐπεχείρησαν μὲν ἡσυχάζοντος τοῦ
ν τὸ στρατόπεδον, βέλεσι δὲ πολλοῖς ἐντυ-
ρακος φερομένοις καί τινας ἐξ αὐτῶν ἀπο- 25
εἰς τοὔμπροσθεν χωρεῖν ὡς ὑπερβαλοῦν-
πεις· καὶ συσκευασάμενοι παρήμειβον τὸ
Ῥωμαίων τότε δὴ μάλιστα παμπληθεῖς μή-
παρόδου φανέντες, ἡμέραις γὰρ ἓξ λέγον-
ὶ Μαρίου παραμείψασθαι συνεχῶς ὀδύνον- 30
ν' ἐγγὺς κυνθανόμενοι τῶν Ῥωμαίων μετὰ
ὸς τὰς γυναῖκας ἐπιστέλλοιεν, αὐτοὶ γὰρ
ῳ' αὐταῖς. Ἔπειθ δὲ παρήλλαξαν οἱ βάρβα-
ἄρας καὶ αὐτὸς ἐπηκολούθει σχέδην, ἐγγὺς
τοὺς ἐκείνους ἱδρυόμενος, ὀχυραῖς δὲ χρώ- 35
τις καὶ χωρίοις παρτερὰ προβαλλόμενος, ὥστ'
σύειν. Οὕτω δὴ προϊόντες ἐγένοντο πρὸς

τοῖς καλουμένοις ὕδασι Σεξτίοις· ὅθεν ἔδει πορευθέντας οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐν ταῖς Ἄλπεσιν εἶναι. Διὸ δὴ καὶ Μάριος ἐνταῦθα παρεσκευάζετο μάχεσθαι καὶ κατέλαβε τῷ στρατοπέδῳ τόπον, ὀχυρὸν μὲν, ὕδωρ δ' ἄφθονον οὐκ ἔχοντα, βουλόμενος, ὥς φασι, καὶ τούτῳ παροξῦναι τοὺς στρατιώτας. Πολλῶν γέ τοι δυσχεραινόντων καὶ διψήσειν λεγόντων δείξας τῇ χειρὶ ποταμόν τινα ῥέοντα πλησίον τοῦ βαρβαρικοῦ χάρακος ἐκεῖθεν αὐτοῖς ἔφησεν εἶναι ποτὸν ὤνιον αἵματος. „Τί οὖν" ἔφασαν „οὐκ εὐθὺς ἡμᾶς ἄγεις ἐπ' αὐτοὺς, ἕως ὑγρὸν τὸ αἷμα ἔχομεν;" Κἀκεῖνος ἠρέμα τῇ φωνῇ „Πρότερον" εἶπεν „ἀγορωτέον ἡμῖν τὸ στρατόπεδον."

XIX. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται καίπερ ἀσχάλλοντες ἐπείθοντο, τῆς δὲ θεραπείας τὸ πλῆθος οὔτ' αὐτοὶ ποτὸν οὔθ' ὑποζυγίοις ἔχοντες ἀθρόοι κατέβαινον ἐπὶ τὸν ποταμόν, οἱ μὲν ἀξίνας, οἱ δὲ πελέκεις, ἔνιοι δὲ καὶ ξίφη καὶ λόγχας ἅμα ταῖς ὑδρίαις ἀναλαβόντες ὡς καὶ διὰ μάχης ὑδρευσόμενοι. Τούτοις τὸ πρῶτον ὀλίγοι προσεμάχοντο τῶν πολεμίων· ἔσυχον γὰρ ἀριστῶντες οἱ πολλοὶ μετὰ λουτρὸν, οἱ δ' ἐλούοντο. Ῥήγνυσι γὰρ αὐτόθι ναμάτων θερμῶν πηγὰς ὁ χῶρος· καὶ μέρος τι περὶ ταῦτα [τοὺς βαρβάρους] εὐπαθοῦντας καὶ πανηγυρίζοντας ἡδονῇ καὶ θαύματι τοῦ τόπου κατέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. Πρὸς δὲ τὴν κραυγὴν πλειόνων συντρεχόντων τῇ τε Μαρίῳ χαλεπὸν ἦν ἔτι τοὺς στρατιώτας ἐπισχεῖν περὶ τῶν οἰκετῶν δεδιότας καὶ τῶν πολεμίων τὸ μαχιμώτατον μέρος, ὑφ' οὗ προήττηντο Ῥωμαῖοι μετὰ Μαλλίου καὶ Κακκίαυος πρότερον (Ἄμβρωνες δ' ὠνομάζοντο καὶ πλῆθος ὑπὲρ τρισμυρίους αὐτοὶ καθ' αὑτοὺς ἦσαν), ἀναΐξαντες ἐπὶ τὰς πανοπλίας ἐχώρουν. Τὰ μὲν οὖν σώματα πλησμονῇ βεβαρημένοι, τοῖς δὲ φρονήμασι γαῦροι καὶ διακεχυμένοι πρὸς τὸν ἄκρατον, οὐκ ἀτάκτοις οὐδὲ μανιώδεσι φερόμενοι δρόμοις οὐδ' ἄναρθρον ἀλαλαγμὸν ἱέντες, ἀλλὰ κρούοντες ῥυθμῷ τὰ ὅπλα καὶ συναλλόμενοι πάντες ἅμα τὴν αὑτῶν ἐφθέγγοντο πολλάκις προσηγορίαν Ἄμβρωνες, εἴτε ἀνακαλούμενοι σφᾶς αὐτοὺς, εἴτε τοὺς πολεμίους τῇ προδηλώσει προεκφοβοῦντες. Τῶν δ' Ἰουλιτῶν πρῶτοι καταβαίνοντες ἐπ' αὐτοὺς Αἴγυες, ὡς ἤκουσαν βοάσαντα καὶ συνῆκαν, ἀντεφώνουν καὶ αὐτοὶ τὴν πάτριον ἐπίκλησιν αὑτῶν εἶναι· σφᾶς γὰρ αὐτοὺς οὕτως ὀνομάζουσι κατὰ γένος

Πυκνὸν οὖν καὶ παράλληλον ἀντήχει πρὶν εἰς χεῖρας
ἴν τὸ ἀναφώνημα· καὶ τῶν στρατῶν ἑκατέροις ἀνὰ
νναφθεγγομένων καὶ φιλοτιμουμένων πρῶτον ἀλ-
τῷ μεγέθει τῆς βοῆς ὑπερβαλέσθαι παρῴξυνε καὶ δι-
τὸν θυμὸν ἡ πρανγή. Τοὺς μὲν οὖν Ἄμβρωνας διέ-
ὸ ῥεῖθρον· οὐ γὰρ ἔφθασαν εἰς τάξιν καταστῆναι δια-
ἀλλὰ τοῖς πρώτοις εὐθὺς μετὰ δρόμου τῶν Λιγύων
όντων ἐν χερσὶν ἦν ἡ μάχη· τοῖς δὲ Λίγυσι τῶν Ῥω-
ἰπιβοηθούντων καὶ φερομένων ἄνωθεν ἐπὶ τοὺς βαρ-
βιασθέντες ἐτράποντο καὶ πλεῖστοι μὲν αὐτοῦ περὶ τὸ
ἀθούμενοι κατ' ἀλλήλων ἐπαίοντο καὶ κατεπίμπλα-
νου καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, τοὺς δὲ διαβάντας οἱ
ι μὴ τολμῶντας ἀναστρέφειν ἔκτεινον ἄχρι τοῦ στρα-
ν καὶ τῶν ἁμαξῶν φεύγοντας. Ἐνταῦθα δ' αἱ γυναῖ-
κτεῖσαι μετὰ ξιφῶν καὶ πελέκεων δεινὸν τετριγυῖαι
ἰθυμον ἠμύνοντο τοὺς φεύγοντας ὁμοίως καὶ τοὺς
ας, τοὺς μὲν ὡς προδότας, τοὺς δ' ὡς πολεμίους, ἀνα-
έναι μαχομένοις καὶ χερσὶ γυμναῖς τούς τε θυρεοὺς
μαίων ἀποσκῶσαι καὶ τῶν ξιφῶν ἐπιλαμβανόμεναι
ύμετα καὶ διακοπὰς σωμάτων ὑπομένουσαι μέχρι τε-
ἡττητοι τοῖς θυμοῖς. Τὴν μὲν οὖν παρακοταμίαν
οὕτω κατὰ τύχην μᾶλλον ἢ γνώμῃ τοῦ στρατηγοῦ
ι λέγουσιν.

Ἐπεὶ δὲ πολλοὺς τῶν Ἀμβρώνων οἱ Ῥωμαῖοι διε-
ντες ἀνεχώρησαν ὀπίσω καὶ σκότος ἐπέσχεν, οὐχ ὥσπερ
τυχήματι τοσούτῳ τὸν στρατὸν ἐδέξαντο παιᾶνες ἐπι-
καὶ πότοι κατὰ σκηνὰς καὶ φιλοφροσύναι περὶ δεῖπνα
πάντων ἥδιστον ἀνδράσιν εὐτυχῶς μεμαχημένοις,
ικιος, ἀλλ' ἐκείνην μάλιστα τὴν νύκτα φοβερὰν καὶ
θη διήγαγον. Ἦν μὲν γὰρ αὐτοῖς ἀχαράκωτον τὸ στρα-
ν καὶ ἀτείχιστον, ὑπελείποντο δὲ τῶν βαρβάρων ἔτι
μυριάδες ἀήττητοι καὶ συμμεμιγμένων τούτοις, ὅσοι
ύγεσαν, τῶν Ἀμβρώνων ὀδυρμὸς ἦν διὰ νυκτὸς, οὐ
οῖς οὐδὲ στεναγμοῖς ἀνθρώπων ἐοικὼς, ἀλλὰ θηρομι-
ώρυγὴ καὶ βρύχημα μεμιγμένον ἀπειλαῖς καὶ θρήνοις
πάμενον ἐκ πλήθους τοσούτου, τά τε πέριξ ὄρη καὶ τὰ
ῶ ποταμοῦ περιεφώνει. Καὶ κατεῖχε φρικώδης ἦχος

τὸ πεδίον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους δέος αὐτόν τε τὸν Μάριον ἔκπληξις ἄκοσμόν τινα καὶ ταραχώδη νυκτομαχίαν προσδεχόμενον. Οὐ μὴν ἐπῆλθον οὔτε νυκτὸς οὔτε τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, ἀλλὰ συντάσσοντες ἑαυτοὺς καὶ παρασκευαζόμενοι διετέλουν. Ἐν τούτῳ δὲ Μάριος (ἦσαν γὰρ ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν βαρβάρων νάπαι περικλινεῖς καὶ κατάσκιοι δρυμοῖς αὐλῶνες) ἐνταῦθα Κλαύδιον Μάρκελλον ἐκπέμπει μετὰ τρισχιλίων ὁπλιτῶν ἐνεδρεῦσαι κελεύσας κρύφα καὶ μαχομένοις ἐξόπισθεν ἐπιφανῆναι· τοὺς δ' ἄλλους δειπνήσαντας ἐν ὥρᾳ καὶ κοιμηθέντας ἅμ' ἡμέρᾳ συνέταττε πρὸ τοῦ χάρακος ἀγαγὼν καὶ προεξέπεμψε τοὺς ἱππέας εἰς τὸ πεδίον. Θεασάμενοι δ' οἱ Τεύτονες οὐκ ἠνέσχοντο καταβαίνοντας αὐτοὺς ἐξ ἴσου διαγωνίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ σὺν τάχει καὶ μετ' ὀργῆς ὁπλισάμενοι τῷ λόφῳ προσέβαλλον. Ὁ δὲ Μάριος ἑκασταχοῦ διαπέμπων τοὺς ἡγεμόνας ἑστάναι καὶ καρτερεῖν παρεκάλει, πελασάντων δ' εἰς ἐφικτὸν ἐξακοντίσαι τοὺς ὑσσούς, εἶτα χρῆσθαι ταῖς μαχαίραις καὶ τοῖς θυρεοῖς ἀντερείσαντας βιάζεσθαι· τῶν γὰρ τόπων ἐπισφαλῶν ὄντων ἐκείνοις οὔτε τόνον ἕξειν τὰς πληγὰς οὔτε ῥώμην τὸν συνασπισμόν, ἐν περιτροπῇ καὶ σάλῳ τῶν σωμάτων ὄντων διὰ τὴν ἀνωμαλίαν. Ταῦτα ἅμα παρῄνει καὶ δρῶν ἑωρᾶτο πρῶτος· οὐδενὸς γὰρ ἤσκητο χεῖρον τὸ σῶμα καὶ πάντας πολὺ τῇ τόλμῃ παρήλλαττεν.

XXI. Ὡς οὖν ἀντιάσαντες αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συμπεσόντες ἔσχον ἄνω φερομένους, ἐκθλιβόμενοι κατὰ μικρὸν ὑπεχώρουν εἰς τὸ πεδίον· καὶ τῶν πρώτων ἤδη καθισταμένων εἰς τάξιν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις βοὴ καὶ διασπασμὸς ἦν περὶ τοὺς ὄπισθεν. Ὁ γὰρ καιρὸς οὐκ ἔλαθε τὸν Μάρκελλον, ἀλλὰ τῆς κραυγῆς ὑπὲρ τοὺς λόφους ἄνω φερομένης ἀναστήσας τοὺς μεθ' αὐτοῦ δρόμῳ καὶ ἀλαλαγμῷ προσέπιπτε κατὰ νώτου κτείνων τοὺς ἐσχάτους. Οἱ δὲ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐπισπώμενοι ταχὺ πᾶν τὸ στράτευμα ταραχῆς ἐνέπλησαν, οὐ πολύν τε χρόνον ἠνέσχοντο παιόμενοι διχόθεν, ἀλλὰ τὴν τάξιν λύσαντες ἔφευγον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διώκοντες αὐτῶν μὲν ὑπὲρ δέκα μυριάδας ἢ ζῶντας εἷλον ἢ κατέβαλον, σκηνῶν δὲ καὶ ἁμαξῶν καὶ χρημάτων κρατήσαντες, ὅσα μὴ διεκλάπη, Μάριον λαβεῖν ἐψηφίσαντο. Καὶ δωρεᾶς ταύτης λαμπροτάτης

οὐδὲν ἄξιον ἔχειν ὧν ἐστρατήγησεν ἐνομίσθη διὰ τὸ
ὑνον μέγεθος. Ἕτεροι δὲ περὶ τῆς ὥρας τῶν λα-
οὐχ ὁμολογοῦσιν οὐδὲ περὶ τοῦ πλήθους τῶν πεσόν-
ασσαλιώτας μὲν λέγουσι τοῖς ὀστέοις περιθιγκῶσαι
πελῶνας, τὴν δὲ γῆν, τῶν νεκρῶν καταναλωθέντων 5
καὶ διὰ χειμῶνος ὄμβρων ἐπιπεσόντων, οὕτως ἐκλι-
κι καὶ γενέσθαι διὰ βάθους περίκλεω τῆς σηπεδόνος
, ὥστε καρπῶν ὑπερβάλλον εἰς ὥρας πλῆθος ἐξενεγ-
ὶ μαρτυρῆσαι τῷ Ἀρχιλόχῳ λέγοντι πιαίνεσθαι πρὸς
ούτου τὰς ἀρούρας. Ἐπιεικῶς δὲ ταῖς μεγάλαις μά- 10
ισίους ὑετοὺς ἐπικαταῤῥήγνυσθαι λέγουσιν, εἴτε δαι-
ινὸς τὴν γῆν καθαροῖς καὶ διϊπετέσιν ἀγνίζοντος ὕδα-
ιτακλύζοντος, εἴτε τοῦ φόνου καὶ τῆς σηπεδόνος ἐξ-
ὑγρὰν καὶ βαρεῖαν ἀναθυμίασιν, ἢ τὸν ἀέρα συνί-
ὕτρεπτον ὄντα καὶ ῥᾴδιον μεταβάλλειν ἀπὸ σμικρο- 15
τὶ πλεῖστον ἀρχῆς.

I. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Μάριος τῶν βαρβαρικῶν
καὶ λαφύρων τὰ μὲν ἐκπρεπῆ καὶ ὁλόκληρα καὶ πομ-
ψιν τῷ θριάμβῳ δυνάμενα παρασχεῖν ἐπέλεξε, τῶν
ν ἐπὶ πυρᾶς μεγάλης κατασωρεύσας τὸ πλῆθος ἔθυσε 20
μεγαλοπρεπῆ. Καὶ τοῦ στρατοῦ περιεστῶτος ἐν ὅπλοις
αμένου περιζωσάμενος αὐτὸς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν,
ὲν τὴν περικόρφυρον καὶ λαβὼν δᾷδα παιομένην καὶ
ατέρων τῶν χειρῶν ἀνασχὼν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἔμει-
σειν τῇ πυρᾷ· καὶ προσελαύνοντες ἵπποις ἐφῶντο 25
ὲν τάχει πρὸς αὐτὸν, ὥστε πολλὴν γενέσθαι σιωπὴν
εδοκίαν ἁπάντων. Ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἦσαν, ἀποπηδή-
δεξιοῦντο τὸν Μάριον εὐαγγελιζόμενοι τὸ πέμπτον
κατον ἡρῆσθαι καὶ γράμματα περὶ τούτων ἀπέδοσαν.
ᾧ οὖν χαρᾶς τοῖς ἐπινικίοις προσγενομένης ὅ τε στρα- 30
ἡδονῆς ἐνοπλίῳ τινὶ κρότῳ καὶ πατάγῳ συνηλάλα-
τῶν ἡγεμόνων τὸν Μάριον αὖθις ἀναδούντων δάφνης
ως ἀνῆψε τὴν κυρὰν καὶ τὴν θυσίαν ἐπετελείωσεν.

II. Ἡ δὲ μηδὲν ἐῶσα τῶν μεγάλων εὐτυχημάτων
ν εἰς ἡδονὴν καὶ καθαρὸν, ἀλλὰ μίξει κακῶν καὶ ἀγα- 35
κιλλουσα τὸν ἀνθρώπινον βίον ἢ τύχη τις ἢ νέμεσις
ιάτων ἀναγκαία φύσις οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις

ἐπήγαγε τῷ Μαρίῳ καὶ τὴν περὶ Κάτλου τοῦ συνάρχοντος ἀγγελίαν, ὥσπερ ἐν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ νέφος αὐθις ἕτερον φόβον καὶ χειμῶνα τῇ Ῥώμῃ περιστήσασα. Ὁ γὰρ δὴ Κάτλος ἀντικαθήμενος τοῖς Κίμβροις τὰς μὲν ὑπερβολὰς τῶν Ἄλπεων ἀπέγνω φυλάσσειν, μὴ κατὰ πολλὰ τὴν δύναμιν μέρη διαιρεῖν ἀναγκαζόμενος ἀσθενὴς γένοιτο, καταβὰς δ' εὐθὺς εἰς Ἰταλίαν καὶ τὸν Ἄτισῶνα ποταμὸν λαβὼν πρὸ αὐτοῦ καὶ φραξάμενος πρὸς τὰς διαβάσεις ἐκατέρωθεν ἰσχυροῖς χαρακώμασιν ἔζευξε τὸν πόρον, ὡς ἐπιβοηθεῖν εἴη τοῖς πέρα, εἰ πρὸς τὰ φρούρια βιάζοιντο διὰ τῶν στενῶν οἱ βάρβαροι. Τοῖς δὲ τοσοῦτον περιῆν ὑπεροψίας καὶ θράσους κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε ῥᾴμην καὶ τόλμαν ἐπιδεικνύμενοι μᾶλλον ἢ πράττοντές τι τῶν ἀναγκαίων γυμνοὶ μὲν ἠνείχοντο ταρόμενοι καὶ διὰ πάγων καὶ χιόνος βαθείας τοῖς ἄκροις προβαινον, ἄνωθεν δὲ τοὺς θυρεοὺς πλατεῖς ὑποτιθέντες τοῖς σώμασιν, εἶτ' ἀφιέντες αὐτοὺς ὑπεφέροντο κατὰ πρημνῶν ὀλισθήματα καὶ λισσάδας ἀχανεῖς ἐχόντων. Ὡς δὲ παραστρατοπεδεύσαντες ἐγγὺς καὶ κατασκεψάμενοι τὸν πόρον ἤρξαντο χοῦν καὶ τοὺς πέριξ λόφους ἀναῤῥηγνύντες, ὥσπερ οἱ γίγαντες, ἅμα δένδρα πρόῤῥιζα καὶ πρημνῶν σκαράγματα καὶ λίθους κολωνοὺς ἐφόρουν εἰς τὸν ποταμὸν ἐκβλίβοντες τὸ ῥεῦμα καὶ τοῖς ἐρείδουσι τὰ ζεύγματα βάθροις ἐφιέντες βάρη μεγάλα συρόμενα κατὰ ῥοῦν καὶ τινάσσοντα ταῖς πληγαῖς τὴν γέφυραν, ἀποδειλιάσαντες οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν ἐξέλιπον τὸ μεγὰ στρατόπεδον καὶ ἀνεχώρουν. Ἔνθα δὴ Κάτλος ἔδειξεν ἑαυτὸν, ὥσπερ χρὴ τὸν ἀγαθὸν καὶ τέλειον ἄρχοντα, τὴν αὐτοῦ δόξαν ἐν ὑστέρῳ τῆς τῶν πολιτῶν τιθέμενον· ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔπειθε τοὺς στρατιώτας μένειν, ἀλλ' ἐώρα παρδεῶς ἀναζευγνύντας, ἄρασθαι κελεύσας τὸν ἀετὸν εἰς τοὺς πρώτους τῶν ἀπερχομένων ὥρμησε δρόμῳ καὶ πρῶτος ἠγείτο βουλόμενος αὐτοῦ τὸ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ τῆς πατρίδος γενέσθαι, καὶ δοκεῖν μὴ φεύγοντας, ἀλλ' ἑπομένους τῷ στρατηγῷ ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν. Οἱ δὲ βάρβαροι τὸ μὲν πρῶτον τοῦ Ἀτισῶνος φρούριον ἐπελθόντες ἔλαβον καὶ τοὺς ἐνθένδε Ῥωμαίους ἀνδρῶν κρατίστους γενομένους καὶ προπονευσάντας ἀξίως τῆς πατρίδος θαυμάσαντες ὑποσπόνδους ἀφῆκαν ὀμόσαντες τὸν χαλκοῦν ταῦρον, ὃν ὕστερον ἀλόντες

εἰς τὴν Κάτλου φασὶν οἰκίαν ὥσπερ ἀκρο-
κομισθῆναι, τὴν δὲ χώραν ἔρημον βοηθείας
ῤθουν.
τούτοις ἐκαλεῖτο Μάριος εἰς τὴν πόλιν· καὶ
πάντων αὐτὸν οἰομένων θριαμβεύσειν καὶ
νόμως ψηφισαμένης, οὐκ ἠξίωσεν εἴτε τοὺς
ναγωνιστὰς ἀποστερῆσαι τῆς φιλοτιμίας μὴ
ε πρὸς τὰ παρόντα θαῤῥύνων τὸ πλῆθος
τόλεως παρακατατιθέμενος τὴν τῶν πρώτων
δόξαν ἐν τοῖς δευτέροις λαμπροτέραν ἀπο-
ιαλεχθεὶς δὲ τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ καὶ πρὸς
μήσας τοῦτόν τε παρεθάῤῥυνε καὶ τοὺς αὐ-
στρατιώτας ἐκ Γαλατίας. Ὡς δ' ἀφίκοντο,
ανὸν εἴργειν ἐπειρᾶτο τῆς ἐντὸς Ἰταλίας τοὺς
δὲ τοὺς Τεύτονας ἐκδέχεσθαι καὶ θαυμάζειν
ν φάσκοντες ἀνεβάλλοντο τὴν μάχην, εἴτ'
ος τὴν ἐκείνων φθορὰν, εἴτε βουλόμενοι δο-
ἀλ γὰρ τοὺς ἀγγέλλοντας ᾐτίζοντο δεινῶς καὶ
υν πέμψαντες ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἀδελφοῖς χώ-
κανὰς ἐνοικεῖν. Ἐρομένου δὲ τοῦ Μαρίου
ρὶ τῶν ἀδελφῶν κἀκείνων ὀνομασάντων τοὺς
ἄλλοι πάντες ἐγέλασαν, ὁ δὲ Μάριος ἔσκω-
ᾶτε τοίνυν τοὺς ἀδελφούς· ἔχουσι γὰρ γῆν
ταντὸς ἕξουσι παρ' ἡμῶν λαβόντες." Οἱ δὲ
ωνείαν συνέντες ἐλοιδόρουν αὐτὸν ὡς δίκην
ροις μὲν αὐτίκα, Τεύτοσι δ', ὅταν παραγέ-
ιὴν πάρεισιν" ἔφη ὁ Μάριος „καὶ οὐχ ἕξει
λαγῆναι πρότερον ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἀσπάσα-
τ' εἰκὼν ἐκέλευε τοὺς βασιλεῖς τῶν Τευτό-
δεδεμένους· ἐάλωσαν γὰρ ἐν ταῖς Ἄλπεσι
Σηκουανῶν.
ἀπηγγέλθη ταῦτα τοῖς Κίμβροις, αὖθις ἐξ
ἐπὶ τὸν Μάριον ἡσυχάζοντα καὶ διαφυλάσ-
τεδον. Λέγεται δ' εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶ-
καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. Τὸ
ρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ
μμένον σιδηραῖς, τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν

ὥσπερ εἶχεν εἴασε, τὴν δ' ἑτέραν ἐξελὼν ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. Βοιῶριξ δὲ ὁ τῶν Κίμβρων βασιλεὺς ὀλιγοστὸς προσιππεύσας τῷ στρατοπέδῳ προὐκαλεῖτο τὸν Μάριον ἡμέραν ὁρίσαντα καὶ τόπον προελθεῖν καὶ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς χώρας. Τοῦ δὲ Μαρίου φήσαντος οὐδέποτε Ῥωμαίους συμβούλοις κεχρῆσθαι περὶ μάχης τοῖς πολεμίοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καταχαριεῖσθαι τοῦτο Κίμβροις, ἡμέραν μὲν ἔθεντο τὴν ἀπ' ἐκείνης τρίτην, χώραν δὲ τὸ πεδίον τὸ περὶ Βερκέλλας, Ῥωμαίοις μὲν ἐπιτήδειον ἐνιππάσασθαι, τῶν δ' ἀνάχυσιν τῷ πλήθει παρασχεῖν. Τηρήσαντες οὖν τὸν ὡρισμένον χρόνον ἀντιπαρετάσσοντο, Κάτλος μὲν ἔχων δισμυρίους καὶ τριακοσίους στρατιώτας, οἱ δὲ Μαρίου δισχίλιοι μὲν ἐπὶ τρισμυρίοις ἐγένοντο, περιέσχον δὲ τὸν Κάτλον ἐν μέσῳ νεμηθέντες εἰς ἑκάτερον κέρας, ὡς Σύλλας ἡγωνισμένος ἐκείνην τὴν μάχην γέγραφε. Καί φησι τὸν Μάριον ἐλπίσαντα τοῖς ἄκροις μάλιστα καὶ κατὰ κέρας συμπεσεῖν τὰς φάλαγγας, ὅπως ἴδιος ἡ νίκη τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν γένοιτο καὶ μὴ μετάσχοι τοῦ ἀγῶνος ὁ Κάτλος μηδὲ προσμίξειε τοῖς πολεμίοις, κόλπωμα τῶν μέσων, ὥσπερ εἴωθεν ἐν μεγάλοις μετώποις, λαμβανόντων, οὕτω διαστῆσαι τὰς δυνάμεις. Ὅμοια δὲ καὶ τὸν Κάτλον αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι περὶ τούτων ἱστοροῦσι πολλὴν κατηγοροῦντα τοῦ Μαρίου κακοήθειαν πρὸς αὐτόν. Τοῖς δὲ Κίμβροις τὸ μὲν πεζὸν ἐκ τῶν ἐρυμάτων καθ' ἡσυχίαν προῄει βάθος ἴσον τῷ μετώπῳ ποιούμενον· ἑκάστη γὰρ ἐπέσχε πλευρὰ σταδίους τριάκοντα τῆς παρατάξεως· οἱ δ' ἱππεῖς μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες ἐξήλασαν λαμπροὶ, κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος ἐφαίνοντο μείζους, θώραξι δὲ κεκοσμημένοι σιδηροῖς, θυρεοῖς δὲ λευκοῖς στίλβοντες. Ἀκόντισμα δ' ἦν ἑκάστῳ διβολία· συμπεσόντες δὲ μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις.

XXVI. Τότε δ' οὐχὶ κατὰ στόμα προσεφέροντο τοῖς Ῥω-

, ἀλλ' ἐκκλίνοντες ἐπὶ δεξιὰ ὑπῆγον αὐτοὺς κατὰ μι-
ιβάλλοντες εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν πεζῶν ἐξ
ᾶς παρατεταγμένων. Καὶ συνεῖδον μὲν οἱ τῶν Ῥω-
στρατηγοὶ τὸν δόλον, ἐκωλυεῖν δὲ τοὺς στρατιώτας
θησαν, ἀλλ' ἐνὸς ἐκβοήσαντος, ὅτι φεύγουσιν οἱ πο-
πάντες ὥρμησαν διώκειν. Καὶ τὸ πεζὸν ἐν τούτῳ τῶν
ων ἐκῆει καθάπερ πέλαγος ἀχανὲς κινούμενον. Ἐν-
νηφάμενος ὁ Μάριος τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν
ν ηὔξατο τοῖς θεοῖς κατὰ ἑκατόμβης· ηὔξατο δὲ καὶ
ὁμοίως ἀνασχὼν τὰς χεῖρας καθιερώσειν τὴν τύχην
ίρας ἐκείνης. Τὸν δὲ Μάριον καὶ θύσαντα λέγεται,
ρῶν αὐτῷ δειχθέντων, μέγα φθεγξάμενον εἰκεῖν·
νίκη." Γενομένης δὲ τῆς ἐφόδου πρᾶγμα νεμεσητὸν
τὸν Μάριον οἱ περὶ Σύλλαν ἱστοροῦσι· κονιορτοῦ
θέντος, οἷον εἰκὸς, ἀπλέτου καὶ τῶν στρατοπέδων
ρυμμένων ἐκεῖνον μὲν, ὡς τὸ πρῶτον ὥρμησε πρὸς
ξιν, ἐκπεπασάμενον τὴν δύναμιν ἀστοχῆσαι τῶν πο-
καὶ παρενεχθέντα τῆς φάλαγγος ἐν τῷ πεδίῳ διαφέ-
πολὺν ἤδη χρόνον, τῷ δὲ Κάτλῳ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ
νεῤῥᾳγῆναι καὶ γενέσθαι τὸν ἀγῶνα κατ' ἐκεῖνον καὶ
ίνου μάλιστα στρατιώτας, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ Σύλλας τε-
φησί· συναγωνίσασθαι δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ καῦμα
ἥλιον ἀντιλάμποντα τοῖς Κίμβροις. Δεινοὶ γὰρ ὄν-
ομεῖναι κρύη καὶ τόποις ἐντεθραμμένοι σκιεροῖς, ὡς
ι, καὶ ψυχροῖς ἀνετρέποντο πρὸς τὸ θάλπος ἱδρῶτά
ἄσθματος πολὺν ἐκ τῶν σωμάτων ἀφιέντες καὶ τοὺς
ς προβαλλόμενοι πρὸ τῶν προσώπων, ἅτε δὴ καὶ μετὰ
θέρους τῆς μάχης γενομένης, ὡς ἄγουσι Ῥωμαῖοι,
ιῶν ἡμερῶν τῆς νουμηνίας τοῦ νῦν μὲν Λυγούστου,
Σεξτιλίου μηνός. Ὤνησε δὲ καὶ πρὸς τὸ θαῤῥεῖν ὁ
ὡς ἀποκρύψας τοὺς πολεμίους· οὐ γὰρ κατεῖδον ἐκ
τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀλλὰ δρόμῳ τοῖς καθ' αὑτοὺς ἕκα-
οσμίξαντες ἐν χερσὶν ἦσαν ὑπὸ τῆς ὄψεως μὴ προεκ-
ντες. Οὕτω δ' ἦσαν διάκονοι τὰ σώματα καὶ κατη-
ες, ὡς μήτε ἱδροῦντά τινα μήτ' ἀσθμαίνοντα Ῥω-
ῥφθῆναι διὰ πνίγους τοσούτου καὶ μετὰ δρόμου τῆς

συῤῥάξεως γενομένης, ὡς τὸν Κάτλον αὐτὸν ἱστορεῖν λέγουσι μεγαλύνοντα τοὺς στρατιώτας.

XXVII. Τὸ μὲν οὖν πλεῖστον μέρος καὶ μαχιμώτατον τῶν πολεμίων αὐτοῦ κατεκόπη· καὶ γὰρ ἦσαν ὑπὲρ τοῦ μὴ διασπᾶσθαι τὴν τάξιν οἱ πρόμαχοι μακραῖς ἁλύσεσι πρὸς ἀλλήλους συνεχόμενοι διὰ τῶν ζωστήρων ἀναδεδεμέναις· τοὺς δὲ φεύγοντας ὤσαντες πρὸς τὸ χαράκωμα τραγικωτάτοις ἐνετύγχανον πάθεσιν. Αἱ γὰρ γυναῖκες ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν μελανείμονες ἐφεστῶσαι τούς τε φεύγοντας ἔκτεινον, αἱ μὲν ἄνδρας, αἱ δ' ἀδελφούς, αἱ δὲ πατέρας, καὶ τὰ νήπια τῶν τέκνων ἀπάγχουσαι ταῖς χερσὶν ἐῤῥίπτουν ὑπὸ τοὺς τροχοὺς καὶ τοὺς πόδας τῶν ὑποζυγίων, αὑτὰς δ' ἀπέσφαττον. Μίαν δέ φασιν ἐξ ἄκρου ῥυμοῦ κρεμαμένην τὰ παιδία τῶν αὑτῆς σφυρῶν ἀφημμένα βρόχοις ἑκατέρωθεν ἠρτῆσθαι· τοὺς δ' ἄνδρας ἀπορίᾳ δένδρων τοῖς κέρασι τῶν βοῶν, τοὺς δὲ τοῖς σκέλεσι προσδεῖν τοὺς αὐτῶν τραχήλους, εἶτα κέντρα προσφέροντας ἐξαλλομένων τῶν βοῶν ἐφελκομένους καὶ πατουμένους ἀπόλλυσθαι. Πλὴν, καίπερ οὕτως αὐτῶν διαφθαρέντων, ἑάλωσαν ὑπὲρ ἓξ μυριάδας· αἱ δὲ τῶν πεσόντων ἐλέγοντο δὶς τοσαῦται γενέσθαι. Τὰ μὲν οὖν χρήματα διήρπασαν οἱ Μαρίου στρατιῶται, τὰ δὲ λάφυρα καὶ τὰς σημαίας καὶ τὰς σάλπιγγας εἰς τὸ Κάτλου στρατόπεδον ἀνενεχθῆναι λέγουσιν· ᾧ καὶ μάλιστα τεκμηρίῳ χρῆσθαι τὸν Κάτλον, ὡς κατ' αὐτὸν ἡ νίκη γένοιτο. Καὶ μέντοι καὶ τοῖς στρατιώταις, ὡς ἔοικεν, ἐμπεσούσης ἔριδος ᾑρέθησαν οἷον διαιτηταὶ πρέσβεις Πανορμιτῶν παρόντες, οὓς οἱ Κάτλου διὰ τῶν πολεμίων νεκρῶν ἄγοντες ἐπεδείκνυντο τοῖς ἑαυτῶν ὑσσοῖς διαπεπαρμένους· γνώριμοι δ' ἦσαν ὑπὸ γραμμάτων, τοὔνομα τοῦ Κάτλου παρὰ τὸ ξύλον αὐτῶν ἐγχαράξαντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ Μαρίῳ προσετίθει τὸ σύμπαν ἔργον ἥ τε προτέρα νίκη καὶ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς. Μάλιστα δ' οἱ πολλοὶ κτίστην τε Ῥώμης τρίτον ἐκεῖνον ἀνηγόρευον, ὡς οὐχ ἥττονα τοῦ Κελτικοῦ τούτου ἀπεωσμένον τὸν κίνδυνον, εὐθυμούμενοί τε μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἕκαστοι κατ' οἶκον ἅμα τοῖς θεοῖς καὶ Μαρίῳ δεῖπνον καὶ λοιβῆς ἀπήρχοντο καὶ θριαμβεύειν μόνον ἠξίουν ἀμφοτέρους τοὺς θριάμβους. Οὐ μὴν ἐθριάμβευσεν οὕτως, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Κάτλου μέτριον ἐπὶ

ύταις εὐτυχίαις βουλόμενος παρέχειν ἑαυτὸν, ἔτι δὲ
ὺς στρατιώτας φοβηθεὶς παρεσκευασμένους, εἰ Κάτλος
γοιτο τῆς τιμῆς, μηδ' ἐκεῖνον ἐᾷν θριαμβεύειν.
XVIII. Πέμπτην μὲν οὖν ὑπατείαν διεῖπε, τῆς δὲ ἕκτης,
δ' εἰς πρώτης, ὠρέγετο θεραπείαις τὸν δῆμον ἀναλαμ-
ν καὶ πρὸς χάριν ἐνδιδοὺς τοῖς πολλοῖς, οὐ μόνον παρὰ
κον καὶ τὸ κοινὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ παρὰ
ὑτοῦ φύσιν ὑγρός τις εἶναι βουλόμενος καὶ δημοτικὸς,
ι τοιοῦτος πεφυκώς. Ἀλλ' ἦν, ὡς λέγουσι, πρὸς πο-
ν καὶ τοὺς ἐν ὄχλοις θορύβους ὑπὸ φιλοδοξίας ἀτολ-
ος καὶ τὸ παρὰ τὰς μάχας ἀνέκπληκτον καὶ στάσιμον
ς ἐκπλησίαις ἀπέλειπεν αὐτὸν ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαί-
καὶ φύγων ἐξιστάμενον. Καίτοι λέγεται Καμερίνων ἄν-
μοῦ χιλίους διαπρεπῶς ἀγωνισαμένους ἐν τῷ πολέμῳ
άμενος πολιτείᾳ, δοκοῦντος εἶναι τούτου παρανόμου
νων ἐγκαλούντων, εἰπεῖν, ὅτι τοῦ νόμου διὰ τὸν τῶν
φόφων οὐ κατακούσειεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔοικεν
ισεσθαι καὶ δεδιέναι τὴν ἐν ταῖς ἐκπλησίαις κραυγήν.
γε τοῖς ὅπλοις ἀξίωμα καὶ δύναμιν εἶχε διὰ τὴν χρείαν,
ῇ πολιτείᾳ περικοπτόμενος τὰ πρωτεῖα κατέφευγεν ἐπὶ
ὸν πολλῶν εὔνοιαν καὶ χάριν ὑπὲρ τοῦ μέγιστος γενέ-
ὸ βέλτιστος εἶναι προϊέμενος. Πᾶσι μὲν οὖν προσέκρουε
ριστοκρατικοῖς, μάλιστα δ' ὀρρωδῶν τὸν Μέτελλον
ιστημένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ φύσει δι' ἀρετὴν ἀληθῆ πο-
τα τοῖς οὐ κατὰ τὸ βέλτιστον ὑποδυομένοις τὰ πλήθη
ὸς ἡδονὴν δημαγωγοῦσιν ἐπεβούλευε τῆς πόλεως ἐκβα-
ν ἄνδρα. Καὶ πρὸς τοῦτο Γλαυκίαν καὶ Σατορνῖνον,
ικους θρασυτάτους καὶ πλῆθος ἄπορον καὶ θορυβο-
ὑπ' αὐτοῖς ἔχοντας, οἰκειωσάμενος εἰσέφερε νόμους
τῶν· καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐκάρας κατεμίγνυε ταῖς ἐκ-
ν καὶ κατεστασίαζε τὸν Μέτελλον. Ὡς δὲ Ῥουτίλιος
τὰ μὲν ἄλλα φιλαλήθης ἀνὴρ καὶ χρηστὸς, ἰδίᾳ δὲ
φ προσεκπρονικῶς, φησὶν, ὡς [καὶ τῆς ἕκτης ἐτυ-
σίας] ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς καταβαλὼν πολὺ καὶ
ς τὸν Μέτελλον ἐκκρουῦσαι τῆς ἀρχῆς, Οὐαλέριον
ην ὑπηρέτην μᾶλλον ἢ συνάρχοντα τῆς ὑπατείας λα-
ὼδεν· μέντοι τῶν πρὸ αὐτοῦ πλὴν μόνῳ Κορβίνῳ

Οὐαλερίῳ τοσαύτας ὑπατείας ἔδωκεν ὁ δῆμος· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν τελευταίαν ἔτη πέντε καὶ τεσσαράκοντα γενέσθαι λέγουσι, Μάριος δὲ μετὰ τὴν πρώτην τὰς πέντε ῥύμῃ μιᾷ τύχης διέδραμε.

XXIX. Καὶ μάλιστα περὶ τὴν τελευταίαν ἐφθονεῖτο πολλὰ συνεξαμαρτάνων τοῖς περὶ τὸν Σατορνῖνον· ὧν ἦν καὶ ὁ Νωνίου φόνος, ὃν ἀντιπαραγγέλλοντα δημαρχίαν ἀπέσφαξε ὁ Σατορνῖνος. Εἶτα δημαρχῶν ἐπῆγε τὸν περὶ τῆς χώρας νόμον, ᾧ προσεγέγραπτο τὴν σύγκλητον ὁμόσαι προσελθοῦσαν, ἢ μὴν ἐμμενεῖν οἷς ἂν ὁ δῆμος ψηφίσαιτο καὶ πρὸς μηδὲν ὑπεναντιώσεσθαι. Τοῦτο τοῦ νόμου τὸ μέρος προσποιούμενος ἐν τῇ βουλῇ διώκειν ὁ Μάριος οὐκ ἔφη δέξεσθαι τὸν ὅρκον οὐδ' ἄλλον οἴεσθαι σωφρονοῦντα· καὶ γὰρ εἰ μὴ μοχθηρὸς ἦν ὁ νόμος, ὕβριν εἶναι τὰ τοιαῦτα τὴν βουλὴν διδόναι βιαζομένην, ἀλλὰ μὴ πειθοῖ μηδὲ ἑκοῦσαν. Ταῦτα δ' οὐ οὕτως φρονῶν ἔλεγεν, ἀλλὰ τῷ Μετέλλῳ ἀπάτην περιτιθεὶς ἄφυκτον. Αὐτὸς μὲν γὰρ εἰς ἀρετῆς καὶ δεινότητος μερίδα τὸ φεύσασθαι τιθέμενος λόγον οὐδένα τῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ὡμολογημένων ἔξειν ἔμελλε, τὸν δὲ Μέτελλον εἰδὼς βέβαιον ἄνδρα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀρχὴν μεγάλης ἀρετῆς κατὰ Πίνδαρον ἡγούμενον ἐβούλετο τῇ πρὸς τὴν σύγκλητον ἀρνήσει προληφθέντα καὶ μὴ δεξάμενον τὸν ὅρκον εἰς ἀνήκεστον ἐμβαλεῖν πρὸς τὸν δῆμον ἔχθραν· ὃ καὶ συνέβη. Τοῦ γὰρ Μετέλλου φήσαντος μὴ ὁμόσειν τότε μὲν ἡ βουλὴ διελύθη, μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας τοῦ Σατορνίνου πρὸς τὸ βῆμα τοὺς συγκλητικοὺς ἀνακαλουμένου καὶ τὸν ὅρκον ὀμνύειν ἀναγκάζοντος ὁ Μάριος παρελθών, γενομένης σιωπῆς καὶ πάντων εἰς ἐκεῖνον ἀνηρτημένων, μακρὰ χαίρειν φράσας τοῖς ἐν τῇ βουλῇ νεανιευθεῖσιν ἀπὸ φωνῆς οὐχ οὕτω πλατὺν ἔφη φορεῖν τὸν τράχηλον, ὡς προαποφαίνεσθαι καθάπαξ εἰς πρᾶγμα τηλικοῦτον, ἀλλ' ὀμεῖσθαι καὶ τῷ νόμῳ πειθαρχήσειν, εἴπερ ἐστὶ νόμος· καὶ γὰρ τοῦτο προσέθηκε τὸ σοφὸν ὥσπερ κεφάλαιον τῆς αἰσχύνης. Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἡσθεὶς ὁμόσαντος ἀκρότησε καὶ κατευφήμησε, τοὺς δ' ἀρίστους κατήφεια διεῖχε καὶ μῖσος ἔσχε τοῦ Μαρίου τῆς μεταβολῆς. Ὤμνυσαν οὖν ἅπαντες ἐφεξῆς δεδιότες τὸν δῆμον ἄχρι Μετέλλου, Μέτελλος δὲ, καίπερ ἀντιβολούντων καὶ δεομένων τῶν φίλων ὀμεῖσθαι

ριβαλεῖν ἑαυτὸν ἐπιτιμίοις ἀνηκέστοις, ἃ κατὰ τῶν
ντων ὁ Σατορνῖνος εἰσέφερεν, οὐχ ὑφήκατο τοῦ φρο-
οὐδ' ὤμοσεν, ἀλλ' ἐμμένων τῷ ἤθει καὶ πᾶν παθεῖν
ὶ τῷ μηθὲν αἰσχρὸν ἐργάσασθαι παρεσκευασμένος
ἐκ τῆς ἀγορᾶς διαλεγόμενος τοῖς περὶ αὐτὸν, ὡς τὸ
ι πρᾶξαι φαῦλον εἴη, τὸ δὲ καλὸν μὲν ἀκινδύνως
, ἴδιον δ' ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τὸ μετὰ κινδύνων τὰ καλὰ
. Ἐκ τούτου ψηφίζεται Σατορνῖνος ἀποκηρῦξαι
τους, ὅπως πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ στέγης εἴργηται
· καὶ τὸ φαυλότατον αὐτοῖς τοῦ πλήθους παρῆν
ποκτιννύναι τὸν ἄνδρα. Τῶν δὲ βελτίστων περι-
ον καὶ συντρεχόντων πρὸς τὸν Μέτελλον οὐκ εἴα
ν δι' αὐτὸν, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως ἔμφρονι
χρησάμενος. „Ἢ γὰρ ἀμεινόνων" ἔφη „τῶν πρα-
ενομένων καὶ τοῦ δήμου μετανοήσαντος ἀφίξομαι
ύμενος, ἢ μενόντων ὁμοίων ἀπηλλάχθαι κράτι-
λλὰ γὰρ ὅσης μὲν ἀπέλαυσεν εὐνοίας παρὰ τὴν φυ-
τιμῆς Μέτελλος, ὃν δὲ τρόπον ἐν Ῥόδῳ φιλοσο-
ήθη, βέλτιον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις-

. Μάριος δὲ τὸν Σατορνῖνον ἀντὶ τῆς ὑπουργίας
ι πᾶν προϊόντα τόλμης καὶ δυνάμεως περιορᾷν
μενος ἔλαθεν οὐκ ἀνεκτὸν ἀπεργασάμενος κακὸν,
κρυς ὅπλοις καὶ σφαγαῖς ἐπὶ τυραννίδα καὶ πολι-
τροπὴν πορευόμενον. Αἰδούμενος δὲ τοὺς κρατί-
ραπεύων δὲ τοὺς πολλοὺς ἔργον ἀνελεύθερον ἐσχά-
ειν καὶ παλίμβολον. Ἐλθόντων γὰρ ὡς αὐτὸν ὑπὸ
ν πρώτων ἀνδρῶν καὶ παρακαλούντων ἐπὶ τὸν Σα-
ετέραις θύραις ἐκεῖνον ὑπεδέξατο, τούτων ἀγνοούν-
ι πρόφασιν λέγων πρὸς ἀμφοτέρους κοιλίας διάῤ-
μὲν ὡς τούτους, νῦν δ' ὡς ἐκεῖνον ἐπὶ τῆς οἰκίας
ς διατρέχων συνέκρουε καὶ παρώξυνεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ
ουλῆς καὶ τῶν ἱππέων συνισταμένων καὶ ἀγανα-
ἐξήνεγκεν εἰς ἀγορὰν τὰ ὅπλα καὶ καταδιωχθέντας
ς τὸ Καπετώλιον εἷλε δίψει· τοὺς γὰρ ὀχετοὺς ἀπέ-
δ' ἀπειπόντες ἐκεῖνον ἐκάλουν καὶ παρέδωκαν σφᾶς
ὰ τῆς λεγομένης δημοσίας πίστεως. Ἐπεὶ δὲ παν-

τοῖος γενόμενος ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τοὺς ἄνδρας οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ κατιόντες εἰς ἀγορὰν ἀνῃρέθησαν, ἐκ τούτου τοῖς τε δυνατοῖς ἅμα καὶ τῷ δήμῳ προσκεκρουκὼς, τιμητείας παραπεσούσης, ἐπίδοξος ὢν οὐ μετῆλθεν, ἀλλ' εἴασεν ἑτέρους ὑποδεεστέρους αἱρεθῆναι δεδιὼς ἀποτυχεῖν· ἄλλως δ' αὐτὸς ἐκαλλωπίζετο πολλοῖς μὴ θέλειν ἀπεχθάνεσθαι τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τὰ ἤθη πικρῶς ἐξετάζων.

XXXI. Δόγματος δ' εἰσφερομένου Μέτελλον ἀπὸ τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖσθαι πολλὰ καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων μάτην ἐναντιωθεὶς τέλος ἀπεῖπε· καὶ δεξαμένου τὴν γνώμην τοῦ δήμου προθύμως οὐχ ὑπομένων κατερχόμενον ἰδεῖν τὸν Μέτελλον ἐξέπλευσεν εἰς Καππαδοκίαν καὶ Γαλατίαν λόγῳ μὲν ἀποδώσων ἃς εὔξατο τῇ μητρὶ τῶν θεῶν θυσίας, ἑτέραν δὲ τῆς ἀποδημίας ἔχων ὑπόθεσιν λανθάνουσαν τοὺς πολλούς. Ἀφυὴς γὰρ ὢν πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπολίτευτος, ηὐξημένος δὲ τοῖς πολέμοις, εἶτα κατὰ μικρὸν αὖθις ὑπ' ἀργίας καὶ ἡσυχίας ἀπομαραίνεσθαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν οἰόμενος ἐζήτει καινῶν πραγμάτων ἀρχάς· ἤλπιζε γὰρ τοὺς βασιλεῖς συνταράξας καὶ Μιθριδάτην ἐπίδοξον ὄντα πολεμήσειν ἀναστήσας καὶ παροξύνας εὐθὺς ἐπ' αὐτὸν ἡγεμὼν αἱρεθήσεσθαι καὶ νέων μὲν τὴν πόλιν θριάμβων, σκύλων δὲ Ποντικῶν καὶ πλούτου βασιλικοῦ τὸν οἶκον ἐμπλήσειν. Διὸ καὶ Μιθριδάτου πάσῃ χρησαμένου θεραπείᾳ καὶ τιμῇ πρὸς αὐτὸν οὐ καμφθεὶς οὐδ' ὑπείξας, ἀλλ' εἰπὼν „Ἢ μεῖζον, ὦ βασιλεῦ, πειρῶ δύνασθαι Ῥωμαίων, ἢ ποίει σιωπῇ τὸ προστασσόμενον," ἐξέπληξεν αὐτὸν ὡς φήμης μὲν πολλάκις, παῤῥησίας δὲ τότε πρῶτον ἀκούσαντα Ῥωμαϊκῆς.

XXXII. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην οἰκίαν ἐδείματο τῆς ἀγορᾶς πλησίον, εἴτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοὺς θεραπεύοντας αὐτὸν ἐνοχλεῖσθαι μὴ βουλόμενος μακρὰν βαδίζοντας, εἴτε τοῦτ' αἴτιον οἰόμενος εἶναι τοῦ μὴ πλείονας ἄλλων ἐπὶ θύρας αὐτοῦ φοιτᾷν. Τὸ δ' οὐκ ἦν ἄρα τοιοῦτον, ἀλλ' ὁμιλίας χάριτι καὶ πολιτικαῖς χρείαις ἑτέρων λειπόμενος ὥσπερ ὄργανον πολεμικὸν ἐπ' εἰρήνης παρημελεῖτο. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἥκιστα ἤχθετο παρευδοκιμούμενος, σφόδρα δ' αὐτὸν ἠνία Σύλλας ἐκ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον αὐξανόμενος φθόνου τῶν δυνατῶν καὶ τὰς πρὸς ἐκεῖνον διαφορὰς ἀρχὴν πολιτείας ποιούμενος. Ἐπεὶ

Ἔσχος ὁ Νομὰς σύμμαχος Ῥωμαίων ἀναγεγραμμένος
ἐν Καπετωλίῳ Νίκας τροπαιοφόρους καὶ παρ' αὐ-
λαῖς χρυσαῖς Ἰουγούρθαν ἐγχειριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ
τοῦτ' ἐξέστησεν ὀργῇ καὶ φιλονικίᾳ Μάριον, ὡς Σύλ-
λᾳ πάντος εἰς ἑαυτὸν τὰ ἔργα, καὶ παρεσκευάζετο βίᾳ
πήματα καταβάλλειν. Ἀντεφιλονείκει δὲ Σύλλας· καὶ
σιν ὅσον οὔπω φερομένην εἰς μέσον ἐκέσχεν ὁ συμμα-
ίλεμος ἐξαίφνης ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναβάσεις. Τὰ γὰρ
κατὰ τῶν Ἰταλικῶν ἐθνῶν καὶ πολυανθρωπότατα κα-
Ῥώμης συνέστησαν καὶ μικρὸν ἐδέησαν συγχέαι τὴν
ν, οὐ μόνον ὅπλοις ἐῤῥωμένα καὶ σώμασιν, ἀλλὰ καὶ
στρατηγῶν καὶ δεινότησι χρησάμενα θαυμασταῖς καὶ
οις.

XIII. Οὗτος ὁ πόλεμος τοῖς πάθεσι ποικίλος γενό-
καὶ ταῖς τύχαις πολυτροπώτατος ὅσον Σύλλᾳ προσέ-
ξης καὶ δυνάμεως, τοσοῦτον ἀφεῖλε Μαρίου. Βραδὺς
ένη ταῖς ἐπιβολαῖς ὄκνου τε περὶ πάντα καὶ μελλή-
πόλεως, εἴτε τοῦ γήρως τὸ θρασύτηριον ἐκεῖνο καὶ
ἐν αὐτῷ κατασβεννύντος, (ἐξηκοστὸν γὰρ ἦδη καὶ
ἔτος ὑπερέβαλλεν, εἴτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, περὶ νεῦρα
νοσώδης καὶ σώματι δύσεργος ὢν ὑπέμενε παρὰ
αἰσχύνῃ τὰς στρατείας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε μάχῃ
ῃ νικήσας ἐξακισχιλίους ἀνεῖλε τῶν πολεμίων καὶ λα-
καμῆ παρέσχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ περιταφρευόμενος
ι καὶ χλευαζόμενος καὶ καλούμενος οὐ παρωξύνθη.
δὲ, Ποσειδίου Σίλωνος, ὃς μέγιστον εἶχε τῶν πολε-
ίωμα καὶ δύναμιν, εἰπόντος πρὸς αὐτὸν „Εἰ μέγας εἶ
ὸς, ὦ Μάριε, διαγώνισαι καταβάς," ἀποκρινασθαι·
ν οὖν, εἰ μέγας εἶ στρατηγὸς, ἀνάγκασόν με διαγωνί-
μὴ βουλόμενον." Πάλιν δέ ποτε, τῶν μὲν πολεμίων
ιχειρήσεως παραδιδόντων, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἀπει-
ντων, ὡς ἀνεχώρησαν ἀμφότεροι, συναγαγὼν εἰς ἐκ-
τοὺς στρατιώτας „Ἀπορῶ" φησὶ „πότερον εἶπω τοὺς
ας ἀνανδροτέρους ἢ ὑμᾶς. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι τὸν νῶ-
ν οὔτε ὑμεῖς ἐκείνων τὸ ἴνιον ἴδεῖν ἐδυνήθητε." Τὰ-
ρῆκε τὴν στρατηγίαν ὡς ἐξαδυνατοῦν τῷ σώματι διὰ
ύνειαν.

XXXIV. Ἐπεὶ δ' ἤδη τῶν Ἰταλικῶν ἐγκεκλικότων ὀμνηστευοντο πολλοὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον ἐν Ῥώμῃ διὰ τῶν δημαγωγῶν, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα Σουλπίκιος δήμαρχος, ἀνὴρ θρασύτατος, παραγαγὼν Μάριον ἀπεδείκνυεν ἀνθύπατον στρατηγὸν ἐπὶ Μιθριδάτην. Καὶ ὁ δῆμος διέστη, τῶν μὲν αἱρουμένων τὰ Μαρίου, τῶν δὲ Σύλλαν καλούντων καὶ τὸν Μάριον ἐπὶ θερμὰ κελευόντων εἰς Βαΐας βαδίζειν καὶ τὸ σῶμα θεραπεύειν ὑπό τε γήρως καὶ ῥευμάτων ἀπειρηκὸς, ὡς αὐτὸς ἔλεγε. Καὶ γὰρ ἦν ἐκεῖ περὶ Μισήνους τῷ Μαρίῳ πολυτελὴς οἰκία τρυφὰς ἔχουσα καὶ διαίτας θηλυτέρας ἢ κατ' ἄνδρα πολέμων τοσούτων καὶ στρατειῶν αὐτουργόν. Ταύτην λέγεται μυριάδων ἑπτὰ ἡμίσους Κορνηλία πρίασθαι χρόνου δ' οὐ πάνυ πολλοῦ διαγενομένου, Λεύκιος Λεύκουλλος ὠνεῖται μυριάδων πεντήκοντα καὶ διακοσίων· οὕτως ταχέως ἀνέδραμεν ἡ πολυτέλεια καὶ τοσαύτην ἐπίδοσιν τὰ πράγματα πρὸς τρυφὴν ἔλαβεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ Μάριος φιλοτίμως πάνυ καὶ μειρακιωδῶς ἀποτριβόμενος τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν ὁσημέραι κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον καὶ μετὰ τῶν νεανίσκων γυμναζόμενος ἐπεδείκνυε τὸ σῶμα κοῦφον μὲν ἐν ὅπλοις, ἔκοχον δὲ ταῖς ἱππασίαις, καίπερ οὐκ εὐσταλὴς γεγονὼς ἐν γήρᾳ τὸν ὄγκον, ἀλλ' εἰς σάρκα περιπληθῆ καὶ βαρεῖαν ἐνδεδικώς. Ἐνίοις μὲν οὖν ἤρεσκε ταῦτα πράττων καὶ κατιόντες ἐθεῶντο τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἁμίλλας, τοῖς δὲ βελτίστοις ὁρῶσιν οἰκτείρειν ἐπῄει τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ὅτι πλουσιώτατος ἐκ πένητος καὶ μέγιστος ἐκ μικροῦ γεγονὼς ὅρον οὐκ οἶδεν εὐτυχίας οὐδὲ θαυμαζόμενος ἀγαπᾷ καὶ ἀπολαύων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν παρόντων, ἀλλ' ὥσπερ ἐνδεὴς ἁπάντων εἰς Καππαδοκίαν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον ἄρας ἐκ Θριάμβων καὶ δόξης ἐκφέρει τοσοῦτον γῆρας Ἀρχελάῳ καὶ Νεοπτολέμῳ τοῖς Μιθριδάτου σατράπαις διαμαχούμενος. Αἱ δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ Μαρίου δικαιολογίαι παντάπασιν ἐφαίνοντο ληρώδεις· ἔφη γὰρ ἐθέλειν τὸν υἱὸν ἀσκῆσαι παρὼν αὐτὸς ἐπὶ στρατείας.

XXXV. Ταῦτα τὴν πόλιν ἐκ πολλῶν χρόνων ὕπουλον γεγενημένην καὶ νοσοῦσαν ἀνέῤῥηξεν, εὐφυέστατον εὑρόντος ὄργανον Μαρίου πρὸς τὸν κοινὸν ὄλεθρον τὸ Σουλπικίου θράσος, ὃς διὰ τἄλλα πάντα θαυμάζων καὶ ζηλῶν τὸν Σατορ-

ν ἐπεκάλει τοῖς πολιτεύμασιν αὐτοῦ καὶ μέλλη-
μὴ μέλλων ἐξακοσίους μὲν εἶχε περὶ αὐτὸν τῶν
βορυφόρους καὶ τούτους ἀντισύγκλητον ὠνόμα-
ν δὲ μεθ' ὅπλων ἐκκλησιάζουσι τοῖς ὑπάτοις τοῦ
γόντος ἐξ ἀγορᾶς τὸν υἱὸν ἐγκαταλαβὼν ἀπέ-
ας δὲ παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Μαρίου διωκόμενος,
ροσδοκήσαντος, εἰσέπεσε καὶ τοὺς μὲν διώκον-
μφ παρενεχθέντας, ὑπ' αὐτοῦ δὲ Μαρίου λέγε-
ας ἑτέρας ἀσφαλῶς ἀποπεμφθεὶς διεκπεσεῖν εἰς
ν. Αὐτὸς δὲ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν οὔ
εῖν πρὸς τὸν Μάριον, ἀλλ' ἀπαχθῆναι βουλευ-
ὧν Σουλπίκιος ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἄκοντα ψηφί-
ὼν ἐν κύκλῳ ξίφεσι γυμνοῖς καὶ συνελάσας πρὸς
χρις οὗ προελθὼν ἐκεῖθεν εἰς ἀγορὰν, ὡς ἠξίουν
ραξίας ἔλυσε. Γενομένων δὲ τούτων ὅ τε Σουλ-
κτῶν ἐπεχειροτόνησε τῷ Μαρίῳ τὴν στρατηγίαν,
ἐν παρασκευῇ τῆς ἐξόδου καθειστήκει καὶ δύο
ἔπεμψε παραληψομένους τὸ Σύλλα στράτευμα.
ὺς στρατιώτας παροξύνας (ἦσαν δὲ τρισμυρίων
ιλίων οὐ μείους ὁπλῖται) προήγαγεν ἐπὶ τὴν
δὲ χιλιάρχους, οὓς ἔπεμψε Μάριος, προσπεσόν-
ῖται διέφθειραν. Πολλοὺς δὲ καὶ Μάριος ἐν
ύλλα φίλων ἀνῃρήκει καὶ δούλοις ἐλευθερίαν
συμμαχίᾳ· λέγονται δὲ τρεῖς μόνοι προσγενέ-
δ' ἀντιστὰς εἰσελάσαντι τῷ Σύλλᾳ καὶ ταχέως
υγε. Τῶν δὲ περὶ αὐτὸν, ὡς πρῶτον ἐξέπεσε τῆς
παρέντων σκότους ὄντος εἴς τι τῶν ἐπαυλίων
ον κατέφυγε. Καὶ τὸν μὲν υἱὸν ἔπεμψεν ἐκ τῶν
πενθεροῦ χωρίων οὐ μακρὰν ὄντων τὰ ἐπιτή-
ον, αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς Ὠστίαν, φίλου τινὸς
λοῖον αὐτῷ παρασκευάσαντος, οὐκ ἀναμείνας
λὰ Γράνιον ἔχων μεθ' αὐτοῦ τὸν πρόγονον ἐξέ-
ὲ νεανίας, ὡς ἦλθεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Μουκίου,
τι καὶ σκευαζόμενος ἡμέρας καταλαβούσης οὐ
ὺς πολεμίους διέλαθεν, ἀλλ' ἦλθον ἱππεῖς ἐλαύ-
πόνοιαν ἐπὶ τὸν τόπον· οὓς ὁ τῶν ἀγρῶν ἐπιμε-
μενος ἔκρυψε τὸν Μάριον ἐν ἁμάξῃ κυάμους

ἀγούσῃ καὶ βοῦς ὑποζεύξας ἀπήντα τοῖς ἱππεῦσιν εἰς πόλιν ἐλαύνων τὴν ἅμαξαν. Οὕτω δὴ πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς γυναικὸς ὁ Μάριος διακομισθεὶς καὶ λαβὼν ὅσων ἐδεῖτο νυκτὸς ἐπὶ θάλασσαν ἧκε καὶ νεὼς ἐπιβὰς εἰς Λιβύην πλεούσης ἀπεπέρασεν.

XXXVI. Ὁ δὲ πρεσβύτης Μάριος ὡς ἀνήχθη, πνεύματι φορῷ κομιζόμενος παρὰ τὴν Ἰταλίαν ἐφοβήθη Γεμίνιόν τινα τῶν ἐν Ταῤῥακίνῃ δυνατῶν ἐχθρὸν αὐτοῦ καὶ ταῖς ναύταις προεῖπεν εἴργεσθαι Ταῤῥακίνης. Οἱ δ' ἐβούλοντο μὲν αὐτῷ χαρίζεσθαι, τοῦ δὲ πνεύματος εἰς πελάγιον μεθισταμένου καὶ κλύδωνα κατάγοντος εἰς πολὺν οὔτε τὸ πορθμεῖον ἐδόκει περικλυζόμενον ἀνθέξειν, τοῦ τε Μαρίου δυσφοροῦντος καὶ κακῶς ἔχοντος ὑπὸ ναυτίας μόλις ἀντιλαμβάνονται τῶν περὶ τὸ Κίρκαιον αἰγιαλῶν. Τοῦ δὲ χειμῶνος αὐξανομένου καὶ τῶν σιτίων ἐπιλειπόντων ἐκβάντες ἐπλάζοντο πρὸς οὐδένα σκοπὸν, ἀλλ' οἷα συμβαίνει ταῖς μεγάλαις ἀπορίαις ἀεὶ φεύγειν ἐκ τοῦ παρόντος ὡς χαλεπωτάτου καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς ἀδήλοις· ἐπεὶ πολεμία μὲν ἐκείνοις ἡ γῆ, πολεμία δὲ ἡ θάλασσα, φοβερὸν δ' ἦν ἀνθρώποις περιπεσεῖν, φοβερὸν δὲ καὶ μὴ περιπεσεῖν δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων. Οὐ μὴν ἀλλ' ὀψέ που βοτῆρσιν ὀλίγοις ἐντυγχάνουσιν, οἳ δοῦναι μὲν οὐδὲν ἔσχον αὐτοῖς δεομένοις, γνωρίσαντες δὲ τὸν Μάριον ἐκέλευον ἀπαλλάττεσθαι τὴν ταχίστην· ὀλίγον γὰρ ἔμπροσθεν αὐτόθι κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ συχνοὺς ἱππέας ὀφθῆναι διεξελαύνοντας. Ἐν παντὶ δὴ γεγονὼς ἀπορίας, μάλιστα δὲ νηστείᾳ τῶν περὶ αὐτὸν ἀπαγορευόντων, τότε μὲν ἐκτραπόμενος τῆς ὁδοῦ καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς ὕλην βαθεῖαν ἐπιπόνως διενυκτέρευσε· τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνηγμένος ὑπ' ἐνδείας καὶ τῷ σώματι, πρὶν ἐκλελύσθαι παντάπασι, χρήσασθαι βουλόμενος ἐχώρει παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπιθαρσύνων τοὺς ἑπομένους καὶ δεόμενος μὴ προαποκάμνειν τῆς τελευταίας ἐλπίδος, ἐφ' ἣν ἑαυτὸν φυλάττει μαντεύμασι παλαιοῖς πιστεύων· νέος γὰρ ὢν ἔτι παντελῶς καὶ διατρίβων κατ' ἀγρὸν ὑποδέξασθαι τῷ ἱματίῳ καταφερομένην ἀετοῦ νεοττιὰν ἑπτὰ νεοττοὺς ἔχουσαν, ἰδόντας δὲ τοὺς γονεῖς καὶ θαυμάσαντας διαπυνθάνεσθαι τῶν μάντεων, τοὺς δ' εἰπεῖν, ὡς ἐπιφανέσαντος ἀνθρώπων ἔσοιτο καὶ τὴν μεγίστην ἡγεμονίαν καὶ ἀρχὴν

ὐτὸν λαβεῖν ἀναγκαῖον εἴη. Ταῦτα οἱ μὲν ἀληθῶς
συντυχεῖν οὕτω λέγουσιν, οἱ δὲ τοὺς τότε καὶ παρὰ
φυγὴν ἀκούσαντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας ἀνα-
ρᾶγμα κομιδῆ μυθῶδες. Ἀετὸς γὰρ οὐ τίκτει πλεί-
θυοῖν· ἀλλὰ καὶ Μουσαῖον ἐψεῦσθαι λέγουσιν εἰ-
ὶ τοῦ ἀετοῦ,
τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλεγίζει.
πολλάκις ἐν τῇ φυγῇ καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀπορίαις
ἰπεῖν, ὡς ἄχρις ἑβδόμης ὑπατείας πρόεισιν, ὁμολο-
ἐστιν.
VII. Ἤδη δὲ Μιντούρνης, πόλεως Ἰταλικῆς, ὅσον
δίων ἀπέχοντες ὁρῶσιν ἱππέων ἴλην πρόσωθεν ἐλαύ-
' αὐτοὺς καὶ κατὰ τύχην ὁλκάδας δύο φερομένας.
καστος ποδῶν εἶχε καὶ ῥώμης, καταδραμόντες ἐπὶ
σσαν καὶ καταβαλόντες ἑαυτοὺς προσενήχοντο ταῖς
ιὶ λαβόμενοι τῆς ἑτέρας οἱ περὶ τὸν Γράνιον ἀπε-
ίς τὴν ἀντικρὺ νῆσον, ἣ Αἰναρία καλεῖται, αὐτὸν δὲ
βαρὺν ὄντα τῷ σώματι καὶ δυσμεταχείριστον οἰκέ-
όλις καὶ χαλεπῶς ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἐξάραντες εἰς
ν ἔθεντο ναῦν, ἤδη τῶν ἱππέων ἐφεστώτων καὶ δια-
ων ἀπὸ γῆς τοῖς ναύταις κατάγειν τὸ πλοῖον ἢ τὸν
ἐκβαλόντας αὐτοὺς ἀποπλεῖν ὅπη χρῄζοιεν. Ἱκε-
δὲ τοῦ Μαρίου καὶ δακρύοντος οἱ κύριοι τῆς ὁλκά-
ὀλίγῳ πολλὰς ἐπ' ἀμφότερα τῆς γνώμης τροπὰς
ὅμως ἀπεκρίναντο τοῖς ἱππεῦσι μὴ προέσθαι τὸν
Ἐκείνων δὲ πρὸς ὀργὴν ἀπελασάντων αὖθις ἑτέρων
λογισμῶν κατεφέροντο πρὸς τὴν γῆν· καὶ περὶ τὰς
οῦ Λίριος ποταμοῦ διάχυσιν λιμνώδη λαμβάνοντος
βαλόμενοι παρεκάλουν αὐτὸν ἐκβῆναι καὶ τροφὴν
βεῖν καὶ τὸ σῶμα θεραπεῦσαι κεκακωμένων, ἄχρις
ένηται, γίγνεσθαι δὲ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν, τοῦ πελα-
ινομένου καὶ τῶν ἑλῶν αὔραν ἀναδιδόντων ἐπιει-
ῆ. Ταῦτα πεισθεὶς ὁ Μάριος ἔπραττε καὶ τῶν ναυ-
μένων αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν κατακλινεὶς ἔν τινι πόᾳ
ω τοῦ μέλλοντος εἶχε τὴν διάνοιαν. Οἱ δ' εὐθὺς ἐπι-
ὶ τὴν ναῦν καὶ τὰς ἀγκύρας ἀναλαβόντες ἔφευγον,
αλὸν ὂν ἐκδοῦναι τὸν Μάριον αὐτοῖς οὔτε σώζειν

ἀσφαλές. Οὕτω δὴ πάντων ἔρημος ἀπολειφθεὶς πολὺν μὲν χρόνον ἄνανδρος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἔκειτο, μόλις δέ ποτε ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐπορεύετο ταλαιπώρως ἀνοδίαις· καὶ διεξελθὼν ἕλη βαθέα καὶ τάφρους ὕδατος καὶ πηλοῦ γεμούσας ἐπιτυγχάνει καλύβῃ λιμνουργοῦ γέροντος, ὃν περιπεσὼν ἱκέτευε γενέσθαι σωτῆρα καὶ βοηθὸν ἀνδρὸς, εἰ διαφύγοι τὰ παρόντα, μόλις ἐλπίδων ἀμοιβὰς ἀποδώσοντος. Ὁ δ' ἔνθρονος εἰστιᾶτο γινώσκων εἴτε πρὸς τὴν ὄψιν ὡς κρείττονα θαυμάσας ἀναπαύσασθαι μὲν ἔφη διομένῳ τὸ σκηνύδριον ἐξαρκεῖν, εἴ τινας ὑποφεύγων πλάζοιτο, κρύψειν αὐτὸν ἐν τάφρῳ μᾶλλον ἡσυχίαν ἔχοντι. Τοῦ δὲ Μαρίου δειθέντος οὕτω ποιεῖν ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τὸ ἕλος καὶ πτῆξαι κελεύσας ἐν χωρίῳ βαθεῖ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐπέβαλε τῶν τε καλάμων πολλοὺς καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφόρων ὕλης, ὅση κούφη καὶ περιπέσειν ἀβλαβὲς δυναμένη.

XXXXIII. Χρόνου δ' οὐ πολλοῦ διαγενομένου φόβος αὐτῷ καὶ θόρυβος ἀπὸ τῆς καλύβης προσέπεσεν. Ὁ γὰρ Γεμίνιος ἐκ Ταρρακίνης ἔπεμψε πολλοὺς ἐπὶ τὴν δίωξιν, οἱ ἔνιοι κατὰ τύχην ἐκεῖ προσελθόντες ἐξεφόβουν καὶ κατεῖχον τοῦ γέροντος ὡς ὑποδεξαμένου καὶ κατακρύπτοντος πολέμιον Ῥωμαίων. Ἐξαναστὰς οὖν ὁ Μάριος καὶ ἀκοδυσάμενος καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν λίμνην ὕδωρ παχὺ καὶ τελματώδες ἔχουσαν· ὅθεν οὐ διέλαθε τοὺς ζητοῦντας, ἀλλ' ἀναστάθεις βορβόρου κατάπλεως καὶ γυμνὸς εἰς Μιντούρνας ἦλθε καὶ παρεδόθη τοῖς ἄρχουσιν. Ἦν γὰρ εἰς ἅπασαν ἤδη πόλιν ἐξενηνεγμένον παράγγελμα περὶ τοῦ Μαρίου δημοσίᾳ διώκειν καὶ κτείνειν τοὺς λαβόντας. Ὅμως δὲ βουλεύσασθαι πρότερον ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι· καὶ κατατίθενται τὸν Μάριον εἰς οἰκίαν Φαννίας γυναικὸς οὐκ εὐμενῶς δοκούσης ἔχειν πρὸς αὐτὸν ἐξ αἰτίας παλαιᾶς. Ἦν γὰρ ἀνὴρ τῇ Φαννίᾳ Τίτιος· τοῦτον διαστᾶσα τὴν φρενὴν ἀπήτει λαμπρὰν οὖσαν. Ὁ δὲ μοιχείαν ἐνεκάλει· καὶ γίνεται Μάριος ὑπατεύων τὸ ἕκτον διαιτητής. Ἐπεὶ δὲ τῆς δίκης λεγομένης ἐφαίνετο καὶ τὴν Φαννίαν ἀκόλαστον γεγονέναι καὶ τὸν ἄνδρα τοσούτου δόντα λαβεῖν καὶ συμβιῶσαι πολὺν χρόνον, ἀμφοτέρους διαγράνας τὸν μὲν ἄνδρα τὴν φρενὴν ἐκέλευσεν ἀποδοῦναι, τῇ δὲ γυναικὸς ἀτιμίας ἕνεκα τῇ καταδίκῃ χαλκοῦς τέσσαρας

μησεν. Οὐ μὴν ἥ γε Φαννία τότε πάθος γυναικὸς
ἴσης ἔλαβεν, ἀλλ' ὡς εἶδε τὸν Μάριον, πορρώτατω
ἡ τοῦ μνησικακεῖν ἐκ τῶν παρόντων ἐπεμελεῖτο καὶ
ῥώννυεν αὐτόν. Ὁ δὲ κἀκείνην ἐκήνει καὶ θαῤῥεῖν
σημεῖον γὰρ αὐτῷ γεγονέναι χρηστόν. Ἦν δὲ τοιοῦ-
: ἀγόμενος πρὸς τῇ οἰκίᾳ τῆς Φαννίας ἐγεγόνει, τῶν
ἀνοιχθεισῶν ὄνος ἔνδοθεν ἐχώρει δρόμῳ πιόμενος
ἴσης ἐγγὺς ἀποῤῥεούσης, προσβλέψας δὲ τῷ Μαρίῳ
ν τι καὶ γεγηθὸς ἔστη πρῶτον ἐναντίον, εἶτα φω-
ῆκε λαμπρὰν καὶ παρεσκίρτησε παρ' αὐτὸν ὑπὸ γαυ-
. Ἐξ οὗ συμβαλὼν ὁ Μάριος ἔφασκεν, ὡς διὰ θαλάσ-
ῷ μᾶλλον ἢ διὰ γῆς ὑποδείκνυσι σωτηρίαν τὸ δαι-
τὸν γὰρ ὄνον οὐ προσέχοντα τῇ ξηρᾷ τροφῇ πρὸς
ῥ ἀπ' αὐτοῦ τραπέσθαι. Ταῦτα διαλεχθεὶς τῇ Φαν-
' αὐτὸν ἀνεπαύετο τὴν θύραν τοῦ δωματίου προσ-
τελεύσας.

XIX. Βουλευομένοις δὲ τοῖς ἄρχουσι καὶ συνέδροις
ντουρνησίων ἔδοξε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ διαχρήσασθαι
ρα. Καὶ τῶν μὲν πολιτῶν οὐδεὶς ὑπέστη τὸ ἔργον,
ὁ δὲ Γαλάτης τὸ γένος ἦ Κίμβρος (ἀμφοτέρως γὰρ ἱστο-
λαβὼν ξίφος ἐπεισῆλθεν αὐτῷ. Τρῦ δ' οἰκήματος ἐν
μέρει κατακείμενος οὐ πάνυ λαμπρὸν φῶς ἔχοντος,
ος ἐπισκίου, λέγεται τὰ μὲν ὄμματα τοῦ Μαρίου φλό-
ἐμβάλλοντα τῷ στρατιώτῃ φανῆναι, φωνὴν δὲ με-
τοῦ ἐπισκίου γενέσθαι· „Σὺ δὴ τολμᾷς, ἄνθρωπε,
Μάριον ἀναιρεῖν;" Ἐξῆλθεν οὖν εὐθὺς ὁ βάρβαρος
τὸ ξίφος ἐν μέσῳ καταβαλὼν ἐχώρει διὰ θυρῶν τοῦτο
ῶν· „Οὐ δύναμαι Γάϊον Μάριον ἀποκτεῖναι." Πάν-
ἔκπληξις ἔσχεν, εἶτ' οἶκτος καὶ μετάνοια τῆς γνώμης
μεμψις ἑαυτῶν ὡς βουλευμα βεβουλευκότων ἄνομον
ιστον ἐπ' ἀνδρὶ σωτῆρι τῆς Ἰταλίας, ᾧ μὴ βοηθῆσαι
. „Ἴτω δ' οὖν ὅπη χρῄζει φυγὰς ἀνατλησόμενος ἀλ-
ὸ πεπρωμένον. Ἡμεῖς δ' εὐχώμεθα μὴ νεμεσῆσαι
Μάριον ἄπορον καὶ γυμνὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλοῦ-
πὸ τοιούτων λογισμῶν εἰσπεσόντες ἀθρόοι καὶ περι-
ὐτὸν ἐξῆγον ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Ἄλλου δ' ἄλλο τι
ος ὑπηρετοῦντος καὶ σπευδόντων ἁπάντων ἐγίνετο

τριβὴ τοῦ χρόνου. Τὸ γὰρ τῆς λεγομένης Μαρίκας ἄλσος, ὃ σέβονται καὶ παραφυλάττουσι μηδὲν ἐκεῖθεν ἐκκομισθῆναι τῶν εἰσκομισθέντων, ἐμποδὼν ἦν τῆς ἐπὶ θάλασσαν ὁδοῦ καὶ κύκλῳ περιϊόντας ἔδει βραδύνειν, ἄχρις οὗ τῶν προσβυτέρων τις ἐμβοήσας ἔφη μηδεμίαν ἄβατον μηδ' ἀπόρευτον ὁδὸν εἶναι, δι' ἧς σώζεται Μάριος. Καὶ πρῶτος αὐτὸς λαβών τι τῶν κομιζομένων ἐπὶ ναῦν διὰ τοῦ τόπου διεξῆλθε.

XL. Τοιαύτῃ δὲ προθυμίᾳ ταχὺ πάντων συμπορισθέντων καὶ Βηλαίου τινὸς ναῦν τῷ Μαρίῳ παρασχόντος ὕσπερον πίνακα τῶν πράξεων ἐκείνων γραψάμενος ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερόν. Ὅθεν ἐμβὰς ὁ Μάριος ἀνήχθη τῷ πνεύματι φερόμενος. Ἐφέρετο δέ πως κατὰ τύχην πρὸς Αἰναρίαν τὴν νῆσον, ὅπου τὸν Γράνιον καὶ τοὺς ἄλλους φίλους εὑρὼν ἔπλει μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λιβύης. Ὕδατος δ' ἐπιλιπόντος αὐτοὺς ἀναγκαίως Σικελίᾳ κατὰ τὴν Ἐρυκίνην προσέσχον. Ἔτυχε δὲ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ὁ Ῥωμαίων ταμίας παραφυλάσσων· καὶ μικροῦ μὲν αὐτὸν ἀποβάντα τὸν Μάριον εἷλεν, ἀπέκτεινε δὲ περὶ ἑκκαίδεκα τῶν ὑδρευομένων. Μάριος δὲ κατὰ σπουδὴν ἀναχθεὶς καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος πρὸς Μήνιγγα τὴν νῆσον ἐνταῦθα διαπυνθάνεται πρῶτον, ὡς ὁ παῖς αὐτοῦ διασέσωσται μετὰ Κεθήγου καὶ πορεύονται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Νομάδων Ἰάμψαν δεησόμενοι βοηθεῖν· ἐφ' οἷς μικρὸν ἀναπνεύσας ἐθάῤῥησεν ἀπὸ τῆς νήσου πρὸς τὴν Καρχηδονίαν προσβαλεῖν. Ἐστρατήγει δὲ τῆς Λιβύης τότε Σεξτίλιος, ἀνὴρ Ῥωμαῖος, οὔτε φαῦλον οὐδὲν οὔτε χρηστὸν ἐκ Μαρίου προειληφὼς, ἀλλ' ὅσον ἀπ' οἴκτου τι προσδοκώμενος ὠφελήσειν. Ἄρτι δ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγων ἀποβεβηκότος ὑπηρέτης ἀπαντήσας καὶ καταστὰς ἐναντίον εἶπεν· „Ἀπαγορεύει σοι Σεξτίλιος ὁ στρατηγὸς, ὦ Μάριε, Λιβύης μὴ ἐπιβαίνειν· εἰ δὲ μὴ, φησὶν ἀμυνεῖν τοῖς τῆς βουλῆς δόγμασιν ὡς Ῥωμαίων πολεμίῳ χρώμενος.“ Ταῦτ' ἀκούσαντα τὸν Μάριον ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας ἀπορία λόγων ἔσχε· καὶ πολὺν χρόνον ἡσυχίαν ἦγε δεινὸν εἰς τὸν ὑπηρέτην ἀποβλέπων. Ἐρωτήσαντος δ' ἐκείνου, τί φράζει καὶ τί λέγει πρὸς τὸν στρατηγὸν, ἀπεκρίνατο μέγα στενάξας „Ἄγγελλε τοίνυν, ὅτι Γάϊον Μάριον ἐν τοῖς Καρχηδόνος ἐρειπίοις φυγάδα καθεζόμενον τόδες,“ οὐ κακῶς ἅμα τήν τε τῆς πόλεως ἐκείνης τύχην καὶ

ντοῦ μεταβολὴν ἐν παραδείγματος λόγῳ θέμενος. Ἐν
δ' Ἰάμφας ὁ βασιλεὺς τῶν Νομάδων ἐπαμφοτερίζων
γισμοῖς ἐν τιμῇ μὲν ἦγε τοὺς περὶ τὸν νέον Μάριον,
ι δὲ βουλομένους ἔκ τινος ἀεὶ προφάσεως κατεῖχε καὶ
ν ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ ποιούμενος τὴν ἀναβολήν. Οὐ
λὰ συμβαίνει τι τῶν εἰκότων αὐτοῖς πρὸς σωτηρίαν.
νέος Μάριος εὐπρεπὴς ὢν τὴν ὄψιν ἡνία τινὰ τῶν
ίδων τοῦ βασιλέως παρ' ἀξίαν πράττων· ὁ δ' οἶκτος
ἀρχὴ καὶ πρόφασις ἦν ἔρωτος. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον
ἶστο τὴν ἄνθρωπον· ὡς δ' οὔτε φυγῆς ἑτέραν ὁδὸν
αὶ τὰ παρ' ἐκείνης σπουδαιότερον ἢ πρὸς ἡδονὴν ἀκό-
διεπράττετο, δεξάμενος τὴν φιλοφροσύνην καὶ συν-
θεὶς ὑπ' αὐτῆς ἀπέδρα μετὰ τῶν φίλων καὶ διέφυγε
ν Μάριον. Ἐπεὶ δ' ἀλλήλους ἠσπάσαντο, πορευόμε-
ὰ τὴν θάλασσαν ἐντυγχάνουσι σκορπίοις μαχομένοις·
σημεῖον ἐφάνη τῷ Μαρίῳ πονηρόν. Εὐθὺς οὖν ἐπι-
ἀλιάδος εἰς Κέρκιναν διεπέρων, νῆσον ἀπέχουσαν οὐ
ὶς ἠπείρου· καὶ τοσοῦτον ἔφθασαν, ὅσον ἀνηγμένων
πεῖς ὁρᾶσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλαύνοντας ἐπὶ τὸν
ὕθιν ἀνήχθησαν. Τοῦτον οὐδενὸς ἐλάττονα κίνδυ-
ξεν ἐκφυγεῖν ὁ Μάριος.

I. Ἐν δὲ Ῥώμῃ Σύλλας μὲν ἠκούετο τοῖς Μιθριδά-
ιεμεῖν στρατηγοῖς περὶ Βοιωτίαν, οἱ δ' ὕπατοι στα-
ες ἐχώρουν εἰς ὅπλα. Καὶ μάχης γενομένης Ὀκτά-
ν κρατήσας ἐξέβαλε Κίνναν ἐπιχειροῦντα τυραννικώ-
ρχειν καὶ κατέστησεν ἀντ' αὐτοῦ Κορνήλιον Μερου-
τον, ὁ δὲ Κίννας ἐκ τῆς ἄλλης Ἰταλίας συναγαγὼν
ἐπολέμει πρὸς αὐτούς. Ταῦτα τῷ Μαρίῳ πυνθανο-
ενῶσαι τὴν ταχίστην ἐφαίνετο· καὶ παραλαβὼν ἐκ τῆς
Μαυρουσίων τινὰς ἱππότας καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας
παφερομένων, συναμφοτέρους οὐ πλείονας χιλίων
ους, μεθ' ὧν ἀνήχθη. Προσβαλὼν δὲ Τελαμῶνι τῆς
ίας καὶ ἀποβὰς ἐκήρυττε δούλοις ἐλευθερίαν· καὶ
τόθι γεωργούντων καὶ νεμόντων ἐλευθέρων κατὰ δό-
οῦ συντρεχόντων ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἀνεπείθων τοὺς
άτους ἐν ἡμέραις ὀλίγαις χεῖρα μεγάλην ἤθροισε καὶ
κοντα ναῦς ἐπλήρωσεν. Εἰδὼς δὲ τὸν μὲν Ὀκτάβιον

ἄνδρα ἄριστον καὶ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ βουλόμενον ἄρχειν, τὸν δὲ Κίνναν ὑποπτόν τε τῷ Σύλλᾳ καὶ πολεμοῦντα τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ, τούτῳ προσνέμειν ἑαυτὸν ἔγνω μετὰ τῆς δυνάμεως. Ἔπεμψεν οὖν ἀπαγγέλλόμενος ὡς ὑπάτῳ πάντα πει-
5 ήσειν τὰ προστασσόμενα. Δεξαμένου δὲ τοῦ Κίννα καὶ προσαγορεύσαντος αὐτὸν ἀνθύπατον, ῥάβδους δὲ καὶ πέλεκας 430
παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποστείλαντος, οὐκ ἔφη πρέπειν αὐτοῦ ταῖς τύχαις τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐσθῆτι φαύλῃ κεχρημένος καὶ κομῶν ἀφ' ἧς ἔφυγεν ἡμέρας ὑπὲρ ἑβδομήκοντα γενομένας ἐκ
10 βάθην προῄει, βουλόμενος μὲν ἐλεεινὸς εἶναι, τῷ δ' οἰκτρῷ συμμέμικτο τὸ οἰκεῖον τῆς ὄψεως αὐτοῦ πλέον τὸ φοβερὸν καὶ διέφαινεν ἡ κατήφεια τὸν θυμὸν οὐ τεταπεινωμένον, ἀλλ' ἐξηγριωμένον ὑπὸ τῆς μεταβολῆς.

XLII. Ἀσπασάμενος δὲ τὸν Κίνναν καὶ τοῖς στρατιώταις
15 ἐντυχὼν εὐθὺς εἶχετο τοῦ ἔργου καὶ μεγάλην μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ἐποίησε. Πρῶτον μὲν γὰρ ταῖς ναυσὶ τὰ αἰτηθέντα περιέπτων καὶ τοὺς ἐμπόρους λῃζόμενος ἐκράτησε τῆς ἀγορᾶς, ἔπειτα τὰς παραλίους πόλεις ἐπιπλέων ἦρει, τέλος δὲ τὴν Ὠστίαν αὐτὴν λαβὼν ἐκ προδοσίας τά τε χρήματα ἐλάμ-
20 πασε καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς πολλοὺς ἀπέκτεινε καὶ γεφυρώσας τὸν ποταμὸν ἀπέκοψε κομιδῇ τὰς ἐκ θαλάσσης εὐπορίας τῶν πολεμίων. Ἅρας δὲ τῷ στρατῷ πρὸς τὴν πόλιν ἐχώρει καὶ τὸ καλούμενον Ἰανοῦκλον ὄρος κατέσχεν, οὐ τοσοῦτον ἀπειρίᾳ τοῦ Ὀκταβίου τὰ πράγματα βλάπτοντος, ὅσον ἀμε-
25 βείᾳ τῶν δικαίων προϊεμένου τὰ χρειώδη παρὰ τὸ συμφέρον, ὃς γε πολλῶν κελευόντων αὐτὸν ἐπ' ἐλευθερίᾳ καλεῖν τοὺς οἰκέτας οὐκ ἔφη δούλοις μεταδώσειν τῆς πατρίδος, ἣν Γάϊος Μάριον εἴργει τοῖς νόμοις ἀμύνων. Ἐπεὶ δὲ Μέτελλος ὁ τῶν Μετέλλου τοῦ στρατηγήσαντος ἐν Λιβύῃ καὶ διὰ Μάριον
30 ἐκπεσόντος ἦκεν εἰς Ῥώμην καὶ πολὺ τοῦ Ὀκταβίου στρατηγικώτερος ἐφαίνετο, καταλιπόντες οἱ στρατιῶται τὸν Ὀκτάβιον ἦκον ὡς ἐκεῖνον ἄρχειν δεόμενοι καὶ σώζειν τὴν πόλιν, εὖ γὰρ ἀγωνιεῖσθαι καὶ κρατήσειν ἔμπειρον ἡγεμόνα καὶ ἔμφρονα λαβόντες. Ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ Μετέλλου καὶ πε-
35 λεύσαντος ἀπιέναι πρὸς τὸν ὕπατον ᾤχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὑπεξέστη δὲ καὶ Μέτελλος ἀπογνοὺς τὴν πόλιν. Ὀκτάβιον δὲ Χαλδαῖοι καὶ θῦταί τινες καὶ σιβυλλισταὶ πείσαντες

τῃ κατίσχον, ὡς εὖ γενησομένων· ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος
τἆλλα Ῥωμαίων εὐγνωμονέστατος γενόμενος καὶ μάλι-
τὸ πρόσχημα τῆς ὑπατείας ἀπολάκυτον ἐπὶ τῶν πα-
ἐθῶν καὶ νόμων ὥσπερ διαγραμμάτων ἀμεταβόλων
ις, ἀῤῥωστίᾳ τῇ περὶ ταῦτα χρήσασθαι πλείονα συνὼν 5
ἀγόρταις καὶ μάντεσιν ἢ πολιτικοῖς καὶ πολεμικοῖς
ιν. Οὗτος μὲν οὖν, πρὶν εἰσελθεῖν τὸν Μάριον, ὑπὸ
ιοπεμφθέντων ἀπὸ τοῦ βήματος κατασπασθεὶς ἐσφάτ-
καὶ λέγεται διάγραμμα Χαλδαϊκὸν ἐν τοῖς κόλποις αὐ-
ευθέντος εὑρεθῆναι. Καὶ τὸ πρᾶγμα πολλὴν ἀλογίαν 10
) δυοῖν ἡγεμόνων ἐπιφανεστάτων Μάριον μὲν ὀρθῶ-
μὴ καταφρονῆσαι μαντικῆς, Ὀκτάβιον δ' ἀπολέσαι.
III. Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων ἐχόντων ἡ βουλὴ συνεκ-
πρέσβεις ἐξέπεμψε πρὸς Κίνναν. καὶ Μάριον εἰσιέναι
ἰδεσθαι διομένη τῶν πολιτῶν. Κίννας μὲν οὖν ὡς ὕπα- 15
τοῦ δίφρου καθήμενος ἐχρημάτιζε καὶ φιλανθρώ-
ποκρίσεις ἔδωκε τοῖς πρέσβεσι, Μάριος δὲ τῷ δίφρῳ
τήκει φθεγγόμενος μὲν οὐδὲν, ὑποδηλῶν δ' ἀεὶ τῇ βα-
τοῦ προσώπου καὶ τῇ στυγνότητι τοῦ βλέμματος ὡς
ἁπλήσων φόνων τὴν πόλιν. Ἐπεὶ δ' ἀναστάντες ἐβά- 20
Κίννας μὲν εἰσῄει δορυφορούμενος, Μάριος δὲ παρὰ
ίλαις ὑποστὰς εἰρωνεύετο πρὸς ὀργὴν φυγὰς εἶναι λέ-
ὶ τῆς πατρίδος εἴργεσθαι κατὰ τὸν νόμον, εἰ δὲ χρή-
αὐτοῦ παρόντος, ἑτέρᾳ ψήφῳ λυτέον εἶναι τὴν ἐκβάλ-
, ὡς δὴ νόμιμός τις ὢν ἀνὴρ καὶ κατιὼν εἰς πόλιν ἐλευ- 25
Ἐκάλει δὴ τὸ πλῆθος εἰς ἀγοράν· καὶ πρὸ τοῦ τριῶν
παρας φυλὰς ἐνεγκεῖν τὴν ψῆφον ἀφεὶς τὸ πλάσμα καὶ
γαθικὴν ἐκείνην δικαιολογίαν κατῄει δορυφόρους ἔχων
ι ἐκ τῶν προσκεφοιτηκότων δούλων, οὓς Βαρδιαίους
όρευεν. Οὗτοι πολλοὺς μὲν ἀπὸ φωνῆς, πολλοὺς δ' 30
ύματος ἀνῄρουν προστάσσοντος αὐτοῦ· καὶ τέλος Ἀγ-
ἔνδρα βουλευτὴν καὶ στρατηγικὸν, ἐντυγχάνοντα τῷ
καὶ μὴ προσαγορευθέντα καταβάλλουσιν ἔμπροσθεν
ταῖς μαχαίραις τύπτοντες. Ἐκ δὲ τούτου καὶ τῶν ἄλ-
νας ἀσπασαμένους μὴ προσαγορεύσειε μηδ' ἀντασπά- 35
σεσθ' αὐτὸ σύμβολον ἦν ἀποσφάττειν εὐθὺς ἐν ταῖς
βοστε καὶ τῶν φίλων ἕκαστον ἀγωνίας μεστὸν εἶναι καὶ

φρίκης, ὁσάκις ἀσπασόμενοι τῷ Μαρίῳ πελάζοιεν. Κτεινομένων δὲ πολλῶν Κίννας μὲν ἀμβλὺς ἦν καὶ μεστὸς ἤδη τοῦ φονεύειν, Μάριος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντι τῷ θυμῷ καὶ διψῶντι διὰ πάντων ἐχώρει τῶν ὁπωσοῦν ἐν ὑποψίᾳ γεγονότων. Καὶ πᾶσα μὲν ὁδὸς, πᾶσα δὲ πόλις τῶν διωκόντων καὶ κυνηγετούντων τοὺς ὑποφεύγοντας καὶ κρυπτομένους ἔγεμεν. Ἠλέγχετο δὲ καὶ ξενίας καὶ φιλίας πίστις οὐδὲν ἔχουσα παρὰ τὰς τύχας βέβαιον· ὀλίγοι γὰρ ἐγίνοντο παντάπασιν οἱ μὴ προδόντες αὐτοῖς τοὺς παρὰ σφᾶς καταφυγόντας. Ἄξιον οὖν ἄγασθαι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἰκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον ἐκπεδείσαντον τοῖς Μαρίου δορυφόροις καὶ κομήσαντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. Ὑπενόησε δ' οὐδεὶς, ἀλλ' οὕτω λαθὼν ὁ Κορνοῦτος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν εἰς Γαλατίαν διεκομίσθη.

XLIV. Χρηστῷ δὲ καὶ Μάρκος Ἀντώνιος ὁ ῥήτωρ φίλῳ χρησάμενος ἠτύχησεν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἦν μὲν πένης καὶ δημοτικὸς, ὑποδεξάμενος δὲ πρῶτον ἄνδρα Ῥωμαίων καὶ φιλοφρονούμενος ἐκ τῶν παρόντων οἰκέτην ἔπεμψε πρός τινα τῶν ἐγγὺς καπήλων ληφόμενον οἶνον. Διαγενομένου δὲ ἐκμελέστερον καὶ βελτίονα μετρῆσαι κελεύοντος ἠρώτησεν ὁ κάπηλος, ὅ τι παθὼν οὐχὶ τοῦ νέου, ὥσπερ εἴωθεν, ὠνεῖται καὶ δημοτικοῦ, ἀλλὰ τοῦ σπουδαίου καὶ πολυτελοῦς. Ἁπλῶς δέ πως ἐκείνου φράσαντος ὡς πρὸς συνήθη καὶ γνώριμον, ὅτι Μάρκον Ἀντώνιον ὁ δεσπότης ἑστιᾷ παρ' αὐτῷ κρυπτόμενον, ἀσεβὴς καὶ μιαρὸς ὢν ὁ κάπηλος ἅμα τῷ τὸν οἰκέτην ἀπελθεῖν αὐτὸς συνέτεινε πρὸς Μάριον ἤδη περὶ δεῖπνον ὄντα καὶ προσαχθεὶς ὡμολόγησε παραδώσειν αὐτῷ τὸν Ἀντώνιον. Ἀκούσας οὖν ἐκεῖνος ἐκραγεῖν λέγεται μέγα καὶ ταῖς χερσὶν ὑφ' ἡδονῆς ἀνακροτῆσαι· καὶ μικροῦ μὲν ἰδίᾳ ἐξαναστὰς αὐτὸς ἐπὶ τὸν τόπον φέρεσθαι, τῶν δὲ φίλων ματασχόντων Ἄννιον ἔπεμπε καὶ στρατιώτας μετ' αὐτοῦ κελεύσας κατὰ τάχος τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀντωνίου κομίζειν. Ὡς οὖν ἦκον ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ὁ μὲν Ἄννιος ὑπέστη παρὰ τὰς θύρας, οἱ δὲ στρατιῶται διὰ κλιμάκων ἀναβάντες εἰς τὸ δωμάτιον καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀντώνιον ἄλλος ἄλλον ἐπὶ τὴν σφαγὴν

τοῦ παρεκάλει καὶ προυβάλλετο. Τοιαύτη δέ τις ἦν,
τοῦ ἀνδρὸς ἡ τῶν λόγων σειρὴν καὶ χάρις, ὥστ'
ν λέγειν καὶ παραιτεῖσθαι τὸν θάνατον ἅπασθαι
ις ἐτόλμησεν οὐδ' ἀντιβλέψαι, κάτω δὲ κύψαντες
ν ἅπαντες. Διατριβῆς δὲ γενομένης ἀναβὰς ὁ Ἄννιος
ν μὲν Ἀντώνιον διαλεγόμενον, τοὺς δὲ στρατιώτας ἐκ-
μένους καὶ κατακεκηλημένους ὑπ' αὐτοῦ· κακίσας
ίνους καὶ προσδραμὼν αὐτὸς ἀποτέμνει τὴν κεφαλήν.
δὲ Λουτάτιος Μαρίῳ συνάρξας καὶ συνθριαμβεύσας
μβρων, ἐπεὶ πρὸς τοὺς δεομένους ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ
νομένους ὁ Μάριος τοσοῦτον μόνον εἶπεν, „Ἀποθα-
,“ κατακλεισάμενος εἰς οἴκημα καὶ πολλοὺς ἄνθρα-
ζωπυρήσας ἀπέπνιγη. Ῥιπτουμένων δὲ τῶν σωμάτων
ν καὶ πατουμένων ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔλεος οὐκ ἦν, ἀλλὰ
αὶ τρόμος ἀπάντων πρὸς τὴν ὄψιν. Ἠνία δὲ μάλι-
δῆμον ἡ τῶν καλουμένων Βαρβαίων ἀσέλγεια· τοὺς
ότας ἐν ταῖς οἰκίαις σφάττοντες ἤσχυνον μὲν αὐτῶν
ἐμίγνυντο δὲ βίᾳ ταῖς δεσποίναις, ἀκατάσχετοι δ'
ράζοντες καὶ μιαιφονοῦντες, ἕως οἱ περὶ Κίνναν
τώριον συμφρονήσαντες ἐπέθεντο κοιμωμένοις αὐ-
τῷ στρατοπέδῳ καὶ κατηκόντισαν ἅπαντας.

V. Ἐν τούτῳ δὲ ὥσπερ τροπαίας τινὸς ἀμειβούσης
ἀγγελίαι πανταχόθεν, ὡς Σύλλας συνῃρηκὼς τὸν
τικὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐπαρχίας ἀνειληφὼς ἐπιπλέοι
λῆς δυνάμεως· καὶ τοῦτο βραχεῖαν ἐπίσχεσιν ἐποίη-
αῦλαν ὀλίγην ἀφάτων κακῶν, ὅσον οὔπω τὸν πόλε-
ν ἐπ' αὐτοὺς οἰομένων. Ὅπατος μὲν οὖν ἀπεδείχθη
ον Μάριος καὶ προελθὼν αὐταῖς Καλάνδαις Ἰανουα-
ος ἀρχῇ Σέξτον τινὰ Λουκῖνον πατεκρήμνισεν· ὃ
ς καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι σε-
γιστον. Λύτὸς δ' ἤδη τοῖς τε πόνοις ἀπειρηκὼς καὶ
ντίσιν οἷον ὑπέραντλος ὢν καὶ κατάπονος τὴν ψυ-
ς τοσαύτην αὖθις ἐπίνοιαν νέου πολέμου καὶ καινῶν
καὶ φόβων ὑπ' ἐμπειρίας δεινῶν καὶ καμάτου τρέ-
οὐκ ἀνέφερε λογιζόμενος, ὡς οὐ πρὸς Ὀκτάβιον
ρουλᾶν σύγκλυδος ὁμίλου καὶ στασιώδους ὄχλου στρα-
ὁ κίνδυνος ἔσοιτο, Σύλλας δ' ἐκεῖνος ἔπεισιν ὁ τῆς

πατρίδος αὐτὸν ἐξελάσας πάλαι, νῦν δὲ Μιθριδάτην συνισταλκὼς εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ὑπὸ τοιούτων θρανόμενος λογισμῶν καὶ τὴν μακρὰν ἄλην αὐτοῦ καὶ φυγὰς καὶ κινδύνους διὰ γῆς καὶ θαλάττης ἐλαυνομένου λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς ἀπορίας ἐνέπιπτε δεινὰς καὶ νυκτερινὰ δείματα καὶ ταραχώδεις ὀνείρους, ἀεί τινος ἀκούειν φθεγγομένου δοκῶν·

Δειναὶ γὰρ κοῖται καὶ ἀποιχομένοιο λέοντος.

Μάλιστα δὲ πάντων φοβούμενος τὰς ἀγρυπνίας ἐνέβαλεν εἰς πότους ἑαυτὸν καὶ μέθας ἀώρους καὶ παρ' ἡλικίαν, ὥσπερ ἀπόδρασιν τῶν φροντίδων τὸν οἶνον μηχανώμενος. Τέλος δ' ὡς ἦκέ τις ἀπαγγέλλων ἀπὸ θαλάσσης, νέοι προσπίπτοντες αὐτῷ φόβοι, τὰ μὲν δέει τοῦ μέλλοντος, τὰ δὲ ὥσπερ ἄχθει καὶ κόρῳ τῶν παρόντων, ὀρπῆς βραχείας ἐπιγενομένης εἰς νόσον κατηνέχθη πλευρῖτιν, ὡς ἱστορεῖ Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος αὐτὸς εἰσελθεῖν καὶ διαλεχθῆναι περὶ ὧν ἐπρέσβευεν ἤδη νοσοῦντι φάσκων αὐτῷ. Γάϊος δέ τις Πείσων, ἀνὴρ ἱστορικός, ἱστορεῖ τὸν Μάριον ἀπὸ δείπνου περιπατοῦντα μετὰ τῶν φίλων ἐν λόγοις γενέσθαι περὶ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων ἄνωθεν ἀρξάμενον καὶ τὰς ἐπ' ἀμφότερα πολλάκις μεταβολὰς ἀφηγησάμενον εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔστι νοῦν ἔχοντος ἀνδρὸς ἔτι τῇ τύχῃ πιστεύειν ἑαυτὸν, ἐκ δὲ τούτου τοὺς παρόντας ἀσπασάμενον καὶ κατακλιθέντα συνεχῶς ἡμέρας ἑπτὰ τελευτῆσαι. Τινὲς δὲ τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ φασιν ἐν τῇ νόσῳ παντάπασιν ἀποκαλυφθεῖσαν εἰς ἄτοπον ἐξοκείλαι παρακοπὴν οἰομένου τὸν Μιθριδατικὸν στρατηγεῖν πόλεμον, εἶτα, ὥσπερ ἐπ' αὐτῶν εἰώθει τῶν ἀγώνων, σχήματα παντοδαπὰ καὶ κινήματα σώματος μετὰ συντόνου κραυγῆς καὶ πυκνῶν ἀλαλαγμάτων ἀποδιδόντος· οὕτω δεινὸς αὐτῷ καὶ δυσπαραμύθητος ἐκ φιλαρχίας ἔρως ἐντέτηκει τῶν πράξεων ἐκείνων. Διὸ ἔτη μὲν ἑβδομήκοντα βεβιωκὼς, ὕπατος δὲ πρῶτος ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀνηγορευμένος οἴκόν τε καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κτημένος ὠδύρετο τὴν αὐτοῦ τύχην ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς ὧν ἐπόθει προαποθνήσκων.

XLVI. Πλάτων μὲν οὖν ἤδη πρὸς τῷ τελευτᾶν γενόμενος ὕμνει τὸν αὐτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ὅτι πρῶτον μὲν

, εἶτα Ἕλλην, οὐ βάρβαρος οὐδ' ἄλογον τῇ φύσει
οιτο, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τοῖς Σωκράτους χρό-
ησεν ἡ γένεσις αὐτοῦ. Καὶ νὴ Δία τὸν Ταρσέα
ντίπατρον ὡσαύτως ὑπὸ τὴν τελευτὴν ἀναλογιζό-
ύχοι μακαρίων μηδὲ τῆς εἰς Ἀθήνας οἴκοθεν εὐ-
αθέσθαι, καθάπερ φίλου χρηστοῦ τῆς τύχης ἅπα-
εἰς μεγάλην χάριν τιθέμενον καὶ σώζοντα τῇ μνή-
ους, ἧς οὐδέν ἐστιν ἀνθρώπῳ ταμιεῖον ἀγαθῶν
ν. Τοὺς δὲ ἀμνήμονας καὶ ἀνοήτους ὑπεκρεῖ τὰ
ετὰ τοῦ χρόνου· διὸ μηδὲν στέγοντες μηδὲ δια-
ἀεὶ κενοὶ μὲν ἀγαθῶν, πλήρεις δ' ἐλπίδων πρὸς
ἀποβλέπουσι τὸ παρὸν προϊέμενοι. Καίτοι τὸ μὲν
κωλῦσαι δύναιτο, τὸ δ' ἀναφαίρετόν ἐστιν· ἀλλ'
ο τῆς τύχης ὡς ἀλλότριον ἐκβάλλοντες ἐκεῖνο τὸ
ιρώττουσιν, εἰκότα πάσχοντες. Πρὶν γὰρ ἐκ λό-
ιδείας ἔδραν ὑποβαλέσθαι καὶ κρηπῖδα τοῖς ἔξω-
ῖς συνάγοντες αὐτὰ καὶ συμφοροῦντες ἐμπλῆσαι
οὐ δύνανται τὸ ἀκόρεστον. Ἀποθνήσκει δ' οὖν
ἔρας ἑπτακαίδεκα τῆς ἑβδόμης ὑπατείας ἐπιλαβών.
ἔσχε παραυτίκα τὴν Ῥώμην χάρμα καὶ θάρσος ὡς
ρανν ίδος ἀπηλλαγμένην· ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ἧ-
ν ἀντηλλαγμένοι καὶ ἀκμάζοντα ἀντὶ πρεσβύτου
τοσαύτην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μάριος ὠμότητα καὶ πι-
ίξατο τοὺς ἀρίστους καὶ δοκιμωτάτους ἀναιρῶν.
καὶ τολμητὴς καὶ φιλοκίνδυνος εἶναι πρὸς τοὺς
ἐν ἀρχῇ παῖς Ἄρευς ἀνομάζετο, ταχὺ δὲ τοῖς ἔρ-
μενος αὐθις Ἀφροδίτης υἱὸς ἐκαλεῖτο. Τέλος δὲ
εἰς εἰς Πραινεστὸν ὑπὸ Σύλλα καὶ πολλὰ φιλο-
άτην, ὡς ἦν ἄφυκτα τῆς πόλεως ἁλισκομένης,
ν ἀπέκτεινεν.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ.

Ἀκανθίων θησαυρὸς ἐν Δελφοῖς ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην· „Βρασίδας καὶ Ἀκάνθιοι ἀπ' Ἀθηναίων.“ Διὸ καὶ τοὺς τὸν ἔντος ἑστῶτα τοῦ οἴκου παρὰ ταῖς θύραις λίθινον ἀνδριάντα Βρασίδου νομίζουσιν εἶναι. Λυσάνδρου δὲ ἕνα εἰκονικὸς ἐν μάλα κομῶντος ἴδοι τῷ παλαιῷ καὶ πάνυ καθειμένῳ γενναῖον. Οὐ γὰρ, ὡς ἔνιοί φασιν, Ἀργείοις μετὰ τὴν μεγάλην ἧτταν ἐπὶ πένθει παρέντων, οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τὸ ἀντίπαλον αὐτοῖς τὰς κόμας ἀγαλλόμενοι τοῖς πεπραγμένοις ἀνῆκαν, οὐδὲ Βακχιαδῶν τῶν ἐκ Κορίνθου φυγόντων εἰς Λακεδαίμονα ταπεινῶν καὶ ἀμόρφων διὰ τὸ πείρασθαι τὰς κεφαλὰς φανέντων εἰς ζῆλον αὐτοὶ τοῦ κομᾶν ἦλθον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργειόν ἐστι. Καί φασιν εἰκάζειν αὐτὸν, ὡς ἡ κόμη τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ὁρᾶσθαι ποιεῖ, τοὺς δὲ αἰσχροὺς φοβερωτέρους.

II. Λέγεται δὲ ὁ Λυσάνδρου πατὴρ Ἀριστόκλειτος οὐκ μὲν οὐ γενέσθαι βασιλικῆς, ἄλλως δὲ γένους εἶναι τοῦ τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἐτράφη δὲ ὁ Λύσανδρος ἐν πενίᾳ καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν εὔτακτον, ὡς εἴ τις ἄλλος, πρὸς τοὺς ἐθισμοὺς καὶ ἀνδρώδη καὶ κρείττονα πάσης ἡδονῆς, πλὴν εἴ τινα τιμωμένοις καὶ κατορθοῦσιν αἱ καλαὶ πράξεις ἐπιφέρουσι. Τοῦτης δὲ οὐκ αἰσχρόν ἐστιν ἡττᾶσθαι τοὺς νέους ἐν Σπάρτῃ. Βούλονται γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάσχειν τι τοὺς παῖδας αὐτῶν πρὸς δόξαν ἀλγυνομένους τε τοῖς φόγοις καὶ μεγαλυνομένους ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· ὁ δὲ ἀπαθὴς καὶ ἀκίνητος ἐν τούτοις ὡς ἀφιλότιμος πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀργὸς καταφρονεῖται. Τὸ μὲν οὖν φιλότιμον αὐτῷ καὶ φιλόνεικον ἐκ τῆς Λακωνικῆς παρέμεινε παιδείας ἐγγενόμενον, καὶ οὐδέν τι μᾶλλον τὴν φύσιν ἐν τούτοις αἰτιᾶσθαι. Θεραπευτικὸς δὲ τῶν ὁ-

μᾶλλον ἢ κατὰ Σπαρτιάτην φύσει δοκεῖ γενέσθαι καὶ
ἐξουσίας διὰ χρείαν ἐνεγκεῖν εὔκολος· ὃ πολιτικῆς
τος οὐ μικρὸν ἔνιοι ποιοῦνται μέρος. Ἀριστοτέλης
μεγάλας φύσεις ἀποφαίνων μελαγχολικὰς, ὡς τὴν Σω-
ς καὶ Πλάτωνος καὶ Ἡρακλέους, ἱστορεῖ καὶ Λύσαν-
ὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ πρεσβύτερον ὄντα τῇ μελαγχολίᾳ πε-
ν. Ἴδιον δὲ αὐτοῦ μάλιστα τὸ καλῶς πενίαν φέροντα
αμοῦ κρατηθέντα μηδὲ διαφθαρέντα χρήμασιν αὐ-
λῆσαι τὴν πατρίδα πλούτου καὶ φιλοπλουτίας καὶ
θαυμαζομένην ἐπὶ τῷ μὴ θαυμάζειν πλοῦτον εἰσά-
ρυσίου καὶ ἀργυρίου πλῆθος μετὰ τὸν Ἀττικὸν πό-
ἑαυτῷ δὲ μηδεμίαν δραχμὴν ὑπολειπόμενον. Διονυ-
τοῦ τυράννου πέμψαντος αὐτοῦ ταῖς θυγατράσι κο-
μιτώνια τῶν Σικελικῶν οὐκ ἔλαβεν εἰπὼν φοβεῖσθαι,
ταῦτα μᾶλλον αἰσχραὶ φανῶσιν. Ἀλλ' ὀλίγον ὕστε-
ς τὸν αὐτὸν τύραννον ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως ἀποστα-
σβευτὴς, προσπέμψαντος αὐτῷ δύο στολὰς ἐκείνου
ὁσαντος ἣν βούλεται τούτων ἑλόμενον τῇ θυγατρὶ
, αὐτὴν ἐκείνην ἔφη βέλτιον αἱρήσεσθαι· καὶ λα-
ροτέρας ἀπῆλθεν.

Ἐπεὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μῆκος λαμ-
ς καὶ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων κακοπρα-
ίκα μὲν ἐπιδόξων ὄντων ἐκπεσεῖσθαι τῆς θαλάσσης,
ῷ δὲ ὕστερον ἀπαγορεύσειν παντάπασιν, Ἀλκιβιά-
τῆς φυγῆς ἐπιστὰς τοῖς πράγμασι μεγάλην μεταβο-
ήσε καὶ κατέστησε τοὺς ναυτικοὺς ἀγῶνας εἰς ἀντί-
ύτοῖς, δείσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι πάλιν καὶ γε-
ταῖς προθυμίαις καινοὶ πρὸς τὸν πόλεμον ὡς ἡγε-
ι δεινοῦ καὶ παρασκευῆς ἐῤῥωμενεστέρας δεόμενον
υσιν ἐπὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἡγεμονίαν Λύσανδρον.
ος δ' ἐν Ἐφέσῳ καὶ τὴν πόλιν εὑρὼν εὔνουν μὲν αὐ-
ακωνίζουσαν προθυμότατα, πράττουσαν δὲ τότε λυ-
αὶ κινδυνεύουσαν ἐκβαρβαρωθῆναι τοῖς Περσικοῖς
ὲ τὰς ἐκπιμελείας, ἅτε δὴ τῆς Ἀσιδίας περικεχυμένης
βασιλικῶν στρατηγῶν αὐτόθι τὰ πολλὰ διατριβόν-
ρατόπεδον βαλόμενος καὶ τὰ πλοῖα πανταχόθεν ἐλ-
ιλεύσας ἐπεῖ τὰ φορτηγὰ καὶ ναυκηγίαν τριήρων ἐκεῖ

κατασκευασάμενος ταῖς μὲν ἐμπορίαις τοὺς λιμένας αὐτῶν ἀνέβαλεν, ἐργασίαις δὲ τὴν ἀγορὰν, χρηματισμῶν δὲ τοὺς οἴκους καὶ τὰς τέχνας ἐνέπλησεν, ὥστε πρῶτον ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν πόλιν ἐν ἐλπίδι τοῦ περὶ αὐτὴν νῦν ὄντος ὄγκου καὶ μεγέθους διὰ Λύσανδρον γενέσθαι.

IV. Πυθόμενος δὲ Κῦρον εἰς Σάρδεις ἀφῖχθαι τὸν βασιλέως υἱὸν ἀνέβη διαλεξόμενος αὐτῷ καὶ Τισσαφέρνου κατηγορήσων, ὃς ἔχων πρόσταγμα Λακεδαιμονίοις βοηθεῖν καὶ τῆς θαλάσσης ἐξελάσαι τοὺς Ἀθηναίους ἐδόκει δι' Ἀλκιβιάδην ὑφιέμενος ἀπρόθυμος εἶναι καὶ γλίσχρως χορηγῶν τὸ ναυτικὸν φθείρειν. Ἦν δὲ καὶ Κύρῳ βουλομένῳ τὸν Τισσαφέρνην ἐν αἰτίαις εἶναι καὶ κακῶς ἀκούειν πονηρὸν ὄντα καὶ πρὸς αὐτὸν ἰδίᾳ διαφερόμενον. Ἔκ τε δὴ τούτων καὶ τῆς ἄλλης συνδιαιτήσεως ὁ Λύσανδρος ἀγαπηθεὶς καὶ τῷ θεραπευτικῷ μάλιστα τῆς ὁμιλίας ἑλὼν τὸ μειράκιον ἐξῆρε πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ ἀπαλλάττεσθαι βουλόμενον αὐτὸν ἑστιῶν ὁ Κῦρος ἠξίου μὴ διωθεῖσθαι τὰς παρ' αὐτοῦ φιλοφροσύνας, ἀλλ' αἰτεῖν ὃ βούλοιτο καὶ φράζειν ὡς οὐδενὸς ἁπλῶς ἀποτευξόμενον, ὑπολαβὼν ὁ Λύσανδρος „Ἐπεὶ τοίνυν" εἶπεν „οὕτως ἔχεις ὦ Κῦρε προθυμίας, αἰτοῦμαί σε καὶ παρακαλῶ προσθεῖναι τῷ μισθῷ τῶν ναυτῶν ὀβολὸν, ὅπως τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου λαμβάνωσιν." Ἡσθεὶς οὖν ὁ Κῦρος ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀνδρὸς μυρίους αὐτῷ δαρεικοὺς ἔδωκεν· ἐξ ὧν ἐπιμετρήσας τὸν ὀβολὸν τοῖς ναύταις καὶ λαμπρυνάμενος ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς ναῦς τῶν πολεμίων κενὰς ἐποίησεν. Ἀπεφοίτων γὰρ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς πλείονα διδόντας, οἱ δὲ μένοντες ἀπρόθυμοι καὶ στασιώδεις ἐγίνοντο καὶ κακὰ παρεῖχον ὁσημέραι τοῖς στρατηγοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ οὕτως περισπάσας καὶ κακώσας τοὺς πολεμίους ὁ Λύσανδρος ὠῤῥώδει ναυμαχεῖν δραστήριον ὄντα τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ νεῶν πλήθει περιόντα καὶ μάχας καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν εἰς ἐκεῖνο χρόνου πάσας ἀήττητον ἠγωνισμένον δεδοικώς.

V. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης εἰς Φωκαίαν ἐκ Σάμου διέπλευσεν ἐπὶ τοῦ στόλου καταλιπὼν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην, ὁ δὲ Ἀντίοχος οἷον ἐφυβρίζων τῷ Λυσάνδρῳ καὶ θρασυνόμενος ἐπέπλευσε δυσὶ τριήρεσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν

παρὰ τὸν ναύσταθμον γέλωτι καὶ κατάγῳ χρώμε-
ῶς παρῆλαυνεν, ἀγανακτήσας ὁ Λύσανδρος καὶ
ας τὸ πρῶτον οὐ πολλὰς τῶν τριήρων ἐδίωκεν αὐ-
δὲ αὖ τοὺς Ἀθηναίους βοηθοῦντας ἄλλας ἐπλή-
ίλος ἐναυμάχουν συμπεσόντες. Ἑνίκα δὲ Λύσαν-
εντεκαίδεκα τριήρεις λαβὼν ἔστησε τρόπαιον. Ἐπὶ
Ἀλκιβιάδην ὁ μὲν ἐν ἄστει δῆμος ὀργισθεὶς ἀπε-
εν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐν Σάμῳ στρατιωτῶν ἀτιμαζόμε-
κῶς ἀκούων ἀπέπλευσεν εἰς Χερρόνησον ἐκ τοῦ
ου. Ταύτην μὲν οὖν τὴν μάχην, καίπερ οὐ μεγά-
άξει γενομένην, ἡ τύχη δι' Ἀλκιβιάδην ὀνομαστὴν
Ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς Ἔφεσον με-
ενος οὗς ἑώρα μάλιστα ταῖς τε τόλμαις καὶ τοῖς
ιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ὄντας ἀρχὰς ὑπέσπειρε τῶν
ε' αὐτοῦ γενομένων δεκαδαρχιῶν καὶ νεωτερισμῶν,
ν καὶ παροξύνων ἑταιρικὰ συνίστασθαι καὶ προσέ-
οῦν τοῖς πράγμασιν, ὡς ἅμα τῷ καταλυθῆναι τοὺς
τῶν τε δήμων ἀπαλλαξομένους καὶ δυναστεύσον-
πατρίσι. Τούτων δὲ τὴν πίστιν ἑκάστῳ δι' ἔρ-
χε τοὺς ἤδη γεγονότας φίλους αὐτῷ καὶ ξένους εἰς
άγματα καὶ τιμὰς καὶ στρατηγίας ἀνάγων καὶ συνα-
συνεξαμαρτάνων αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων πλεονε-
προσέχειν ἅπαντας αὐτῷ καὶ χαρίζεσθαι καὶ πο-
οντας οὐδενὸς ἀτυχήσειν τῶν μεγίστων, ἐκείνου
ς. Διὸ καὶ Καλλικρατίδαν οὔτ' εὐθὺς ἡδέως εἶδον
ῷ Λυσάνδρῳ διάδοχον τῆς ναυαρχίας οὔτε, ὡς
ιδοὺς πεῖραν ἀνὴρ ἐφαίνετο πάντων ἄριστος καὶ
ς, ἠρέσκοντο τῷ τρόπῳ τῆς ἡγεμονίας ἁπλοῦν τι
ν ἐχούσης καὶ ἀληθινόν. Ἀλλὰ τούτου μὲν τὴν
περ ἀγάλματος ἡρωϊκοῦ κάλλος ἐθαύμαζον, ἐπό-
ὴν ἐκείνου σπουδὴν καὶ τὸ φιλέταιρον καὶ χρειώ-
ν, ὥστε ἀθυμεῖν ἐκπλέοντος αὐτοῦ καὶ δακρύειν.
δὲ τούτους τε τῷ Καλλικρατίδᾳ δυσμενεστέρους
μᾶλλον καὶ τῶν ὑπὸ Κύρου χρημάτων αὐτῷ δεδο-
τὸ ναυτικὸν τὰ περιόντα πάλιν εἰς Σάρδεις ἀνέ-
τὸν αἰτεῖν, εἰ βούλοιτο, τὸν Καλλικρατίδαν καὶ
ως θρίψει τοὺς στρατιώτας πελεύσας. Τέλος δὲ

ἀποπλέων ἐμαρτύρατο πρὸς αὐτὸν, ὅτι Θαλασσοκρατοῦν τὸ ναυτικὸν παραδίδωσιν. Ὁ δὲ βουλόμενος ἐλέγξαι τὴν φιλοτιμίαν ἄλαζονικὴν καὶ κενὴν οὖσαν „Οὐκοῦν“ ἔφη „λαβὲ ἐν ἀριστερᾷ Σάμον καὶ περιπλεύσας εἰς Μίλητον ἐκεῖ με παράδος τὰς τριήρεις· δεδιέναι γὰρ οὐ χρὴ παρακλίσεως ἡμᾶς τοὺς ἐν Σάμῳ πολεμίους, εἰ Θαλασσοκρατοῦμεν.“ Περὶ ταῦτα εἰκὼν ὁ Λύσανδρος, ὅτι οὐκ αὐτὸς, ἀλλ' ἐκεῖνος ἄρχοι τῶν νεῶν, ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον ἐν σκιᾷ τὸν Καλλικρατίδαν ἀπορίᾳ παταλικών. Οὔτε γὰρ οἴκοθεν ἀρκοῦντα χρήματα νομίζων οὔτε τὰς πόλεις ἀργυρολογεῖν καὶ βαίζεσθαι μοχθηρὰ πραττούσας ὑπέμεινε. Λοιπὸν οὖν ἦν ἐπὶ θύρας ἰόντα τῶν βασιλέως θεραπευῶν ὥσπερ Λύσανδρος αἰτεῖν πρὸς ὃ πάντων ἀφυέστατος ἐνύγχανεν, ἀνὴρ ἐλευθέριος καὶ μεγαλόφρων καὶ πᾶσαν ὑφ' Ἑλλήνων ἥττων Ἕλληνι ἡγούμενος εὐπρεπεστέραν εἶναι τοῦ πολακεύειν καὶ φοιτᾶν ἐπὶ θύρας ἀνθρώπων βαρβάρων πολὺ χρυσίον, ἄλλο δ' οὐδὲν καλὸν ἐχόντων. Ἐκβιαζόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας ἀνῆκε εἰς Λυδίαν εὐθὺς ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κύρου καὶ φράζειν προσέταξεν, ὅτι Καλλικρατίδας ὁ ναύαρχος ἥκει διαλεχθῆναι βουλόμενος αὐτῷ. Τῶν δ' ἐπὶ θύραις τινὸς εἰπόντος „Ἀλλ' οὐ σχολὴ νῦν, ὦ ξένε, Κύρῳ πίνει γάρ“ ἀφελέστατά πως ὁ Καλλικρατίδας „Ἀλλ' οὐδὲν“ ἔφη „δεινόν· αὐτοῦ γὰρ ἑστὼς ἀναμενῶ, μέχρι πίῃ.“ Τότε μὲν οὖν δόξας ἀγροῖκός τις εἶναι καὶ καταγελασθεὶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπῆλθεν· ἐπεὶ δὲ καὶ δεύτερον ἐλθὼν ἐπὶ θύρας οὐ παρείθη, βαρέως ἐνεγκὼν εἰς Ἔφεσον ᾤχετο πολλὰ μὲν λοιδορούμενος κακὰ τοῖς πρώτοις ἐντυφηθεῖσιν ὑπὸ βαρβάρων καὶ διδάξασιν αὐτοὺς ὑβρίζειν διὰ πλοῦτον, ὀμνύων δὲ πρὸς τοὺς παρόντας, ἢ μὴν, ὅταν πρῶτον εἰς Σπάρτην παραγένηται, πάντα ποιήσειν ὑπὲρ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς Ἕλληνας, ὡς φοβεροὶ τοῖς βαρβάροις εἶεν αὐτοὶ καὶ παύσαιντο τῷ ἐκείνων ἐπ' ἀλλήλους δεόμενοι δυνάμεως.

VII. Ἀλλὰ Καλλικρατίδας μὲν ἄξια τῆς Λακεδαίμονος διανοηθεὶς καὶ γενόμενος τοῖς ἄκροις ἀναμίλλιος τῶν Ἑλλήνων διὰ δικαιοσύνην καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ ἀνδρείαν μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐν Ἀργινούσαις κατεναυμαχήθη καὶ ἀπέθανεν. Τῶν δὲ πραγμάτων ὑποφερομένων εἰς σύμπαν τὸ

τέμποντες εἰς Σκάρτην ἠτοῦντο Λύσανδρον ἐπὶ τὴν
αν, ὡς πολὺ προθυμότερον ἀντιληψόμενοι τῶν πρα-
ἐκείνου στρατηγοῦντος. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Κῦρος ἀξιῶν
ων. Ἐπεὶ δὲ νόμος ἦν οὐκ ἐῶν δὶς τὸν αὐτὸν ναυαρ-
ύλοντό τε χαρίζεσθαι τοῖς συμμάχοις οἱ Λακεδαιμό-
μὲν ὄνομα τῆς ναυαρχίας Ἀράκῳ τινὶ περιέθεσαν,
Λύσανδρον ἐπιστολέα τῷ λόγῳ, τῷ δ' ἔργῳ κύριον
ν ἐξέπεμψαν. Τοῖς μὲν οὖν πλείστοις τῶν πολιτευο-
καὶ δυναμένων ἐν ταῖς πόλεσι πάλαι ποθούμενος ἦκεν·
γὰρ ἔτι μᾶλλον ἰσχύσειν δι' αὐτοῦ παντάπασι τῶν
ἀπαλυθέντων· τοῖς δὲ τὸν ἁπλοῦν καὶ γενναῖον ἀγα-
ῶν ἡγεμόνων τρόπον ὁ Λύσανδρος τῷ Καλλικρατίδᾳ
λλόμενος ἐδόκει πανοῦργος εἶναι καὶ σοφιστής, ἀπά-
πολλὰ διαποικίλλων τοῦ πολέμου καὶ τὸ δίκαιον ἐπὶ
τελοῦντι μεγαλύνων, εἰ δὲ μή, τῷ συμφέροντι χρώ-
ς καλῷ καὶ τὸ ἀληθὲς οὐ φύσει τοῦ ψεύδους κρεῖτ-
ύμενος, ἀλλ' ἑκατέρου τῇ χρείᾳ τὴν τιμὴν ὁρίζων.
ἀξιούντων μὴ πολεμεῖν μετὰ δόλου τοὺς ἀφ' Ἡρα-
γονότας καταγελᾷν ἐκέλευεν· „Ὅπου γὰρ ἡ λεον-
ικνεῖσθαι, προσραπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν.“
. Τοιαῦτα δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Μίλητον ἱστόρηται.
φίλων καὶ ξένων, οἷς ὑπέσχετο συγκαταλύσειν τε
ον καὶ συνεκβαλεῖν τοὺς διαφόρους, μεταβαλομένων
λαγέντων τοῖς ἐχθροῖς φανερῶς μὲν ἤδεσθαι προσε-
καὶ συνδιαλλάττειν, κρύφα δὲ λοιδορῶν αὐτοὺς καὶ
παρώξυνεν ἐπιθέσθαι τοῖς πολλοῖς. Ὡς δ' ἤσθετο
ν τὴν ἐπανάστασιν, ὀξέως βοηθήσας καὶ παρεισελ-
τὴν πόλιν οἷς πρώτοις ἐπιτύχοι τῶν νεωτεριζόντων
ινε τῇ φωνῇ καὶ προσῆγε τραχυνόμενος ὡς ἐπιθήσων
τοῖς, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευε θαῤῥεῖν καὶ μηδὲν ἔτι
ᾶν δεινὸν αὐτοῦ παρόντος. Ὑπεκρίνετο δὲ ταῦτα
οἰκιλλε τοὺς δημοτικωτάτους καὶ κρατίστους βουλό-
ἢ φεύγειν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ἐν τῇ πόλει μείναντας.
υπέβη· πάντες γὰρ ἀπεσφάγησαν οἱ κατασιτεύσαν-
τομνημονεύεται δὲ ὑπ' Ἀνδροκλείδου λόγος πολλὴν
ηγορῶν τοῦ Λυσάνδρου περὶ τοὺς ὅρκους εὐχέρειαν.
γὰρ, ὥς φησι, τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις, τοὺς

δὲ ἄνδρας ὅρκοις ἐξαπατᾷν, ἀπομιμούμενος Πολυκράτη τὸν Σάμιον, οὐκ ὀρθῶς τύραννον στρατηγὸς, οὐδὲ Λακωνικὸν ὂν τὸ χρῆσθαι τοῖς θεοῖς ὥσπερ τοῖς πολεμίοις, μᾶλλον δὲ ὑβριστικώτερον· ὁ γὰρ ὅρκῳ παρακρουόμενος τὸν μὲν ἐχθρὸν ὁμολογεῖ δεδιέναι, τοῦ δὲ θεοῦ καταφρονεῖν.

IX. Ὁ δ' οὖν Κῦρος εἰς Σάρδεις μεταπεμψάμενος τὸν Λύσανδρον τὰ μὲν ἔδωκε, τὰ δὲ ὑπέσχετο νεανιευσάμενος εἰς τὴν ἐκείνου χάριν, καὶ εἰ μηδὲν ὁ πατὴρ διδοίη, καταχορηγήσειν τὰ οἰκεῖα, κἂν ἐπιλίπῃ πάντα, κατακόψειν ἔφη τὸν θρόνον, ἐφ' ᾧ καθήμενος ἐχρημάτιζε, χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν ὄντα. Τέλος δὲ εἰς Μηδίαν ἀναβαίνων πρὸς τὸν πατέρα τούς τε φόρους ἀπέδειξε τῶν πόλεων λαμβάνειν ἐκείνου καὶ τὴν αὑτοῦ διεπίστευσεν ἀρχὴν, ἀσπασάμενος δὲ καὶ δεηθεὶς μὴ ναυμαχεῖν Ἀθηναίοις, πρὶν αὐτὸν ἀφικέσθαι πάλιν, ἀφίξεσθαι δὲ ναῦς ἔχοντα πολλὰς ἔκ τε Φοινίκης καὶ Κιλικίας, ἀνέβαινεν ὡς βασιλέα. Λύσανδρος δὲ μήτε ναυμαχεῖν ἀγχωμάλῳ πλήθει δυνάμενος μήτ' ἀργὸς καθέζεσθαι μετὰ νεῶν τοσούτων ἀναχθεὶς ἐνίας προσηγάγετο τῶν νήσων Αἰγινάν τε καὶ Σαλαμῖνα προσμίξας κατέδραμεν. Εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν ἀποβὰς καὶ τὸν Ἆγιν ἀσπασάμενος, κατέβη γὰρ ἐκ Δεκελείας πρὸς αὐτὸν, ἐπεδείξατο πεζῷ παρόντι τὴν τοῦ ναυτικοῦ ῥώμην, ὡς πλέων ᾗ βούλοιτο κρατῶν τῆς θαλάττης. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους αἰσθόμενος διώκοντας αὐτὸν ἄλλῳ δρόμῳ διὰ νήσων ἔφευγεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔρημον καταλαβὼν ἐπεχείρει Λαμψακηνοῖς αὐτὸς ἐκ θαλάττης ταῖς ναυσὶ, Θώραξ δὲ τῷ πεζῷ στρατῷ συνανύσας εἰς τὸ αὐτὸ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν· ἑλὼν δὲ τὴν πόλιν κατὰ κράτος διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἔδωκεν. Ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων στόλος ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν τριήρων ἐτύγχανε μὲν ἄρτι καθωρμισμένος εἰς Ἐλεοῦντα τῆς Χερρονήσου, πυνθανόμενοι δὲ ἀπολωλέναι τὴν Λάμψακον εὐθὺς εἰς Σηστὸν καταίρουσι, κἀκεῖθεν ἐπισιτισάμενοι παρέπλεσαν εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς ἀντιπέρας τῶν πολεμίων ἔτι ναυλοχούντων περὶ τὴν Λάμψακον. Ἐστρατήγουν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἄλλοι τε πλείους καὶ Φιλοκλῆς ὁ πείσας ποτὲ φηφίσασθαι τὸν δῆμον ἀποκόπτειν τὸν δεξιὸν ἀντίχειρα τῶν ἁλισκομένων κατὰ πόλεμον, ὅπως δόρυ μὲν φέρειν μὴ δύνανται, κώπην δ' ἐλαύνωσι.

Τότε μὲν οὖν ἀνεκάοντο πάντες ἐλπίζοντες εἰς τὴν
ν ναυμαχήσειν. Ὁ δὲ Λύσανδρος ἄλλα μὲν διενοεῖτο,
τε δὲ ναύταις καὶ κυβερνήταις, ὡς ἀγῶνος ἅμα ἡμέρᾳ
ινου περὶ ὄρθρον, ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις καὶ
ναι κόσμῳ καὶ σιωπῇ δεχομένους τὸ παραγγελλόμε-
δ' οὕτως καὶ τὸ πεζὸν ἐν τάξει παρὰ τὴν θάλατταν
ν. Ἀνίσχοντος δὲ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν Ἀθηναίων μετω-
τάσαις ἐπιπλεόντων καὶ προκαλουμένων ἀντικρὺ
ν τὰς ναῦς καὶ πεπληρωμένας ἔτι νυκτὸς οὐκ ἀνή-
καν δὲ ὑπηρετικὰ παρὰ τὰς πρῴρας τῶν νεῶν ἀτρε-
ενε καὶ μένειν ἐν τάξει μὴ θορυβουμένους μηδ'
οντας. Οὕτω δὲ περὶ δείλην ἀποπλεόντων ὀπίσω
ναίων οὐ πρότερον ἐκ τῶν νεῶν τοὺς στρατιώτας
ἐ μὴ δύο καὶ τρεῖς τριήρεις, ἃς ἔπεμψε κατασκόπους,
όντας ἀποβεβηκότας τοὺς πολεμίους. Τῇ δ' ὑστε-
ν ἐγίνοντο ταὐτὰ καὶ τῇ τρίτῃ μέχρι τετάρτης, ὥστε
ς Ἀθηναίοις ἐγγενέσθαι θάρσος καὶ καταφρόνησιν,
ων καὶ συνεσταλμένων τῶν πολεμίων. Ἐν τούτῳ δ'
ης (ἐτύγχανε γὰρ περὶ Χερρόνησον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ
αιτώμενος) ἵππῳ προσελάσας πρὸς τὸ στράτευμα
αίων ᾔτιάτο τοὺς στρατηγοὺς πρῶτον μὲν οὐ καλῶς
λῶς στρατοπεδεύειν ἐν αἰγιαλοῖς δυσόρμοις καὶ ἀνα-
οις, ἔπειτα πόρρωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμ-
ἁμαρτάνειν, δέον εἰς λιμένα καὶ πόλιν Σηστὸν δι'
ριπλεύσαντας ἀκουτέρω γενέσθαι τῶν πολεμίων
των στρατεύματι μοναρχουμένῳ καὶ πάντα πρὸς
ως ἀπὸ συνθήματος ὑπηρετοῦντι. Ταῦτα δ' αὐτοῦ
ος οὐκ ἐπείθοντο, Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἀπε-
ήσας οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑτέρους στρατηγεῖν.
) μὲν οὖν Ἀλκιβιάδης ὑποπτεύσας τι καὶ προδοσίας
ἀπηλλάττετο. Πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῶν Ἀθηναίων
ων τὸν ἐπίπλουν καὶ πάλιν ἀπεχομένων, ὥσπερ
ὀλιγώρως πάνυ καὶ καταφρονητικῶς ὁ Λύσανδρος
τὰς κατασκόπους ναῦς ἐκέλευσε τοὺς τριηράρχους,
ι τοὺς Ἀθηναίους ἐκβεβηκότας, ἐλαύνειν ἀποστρέ-
πισω τάχει πανὶ καὶ γενομένους κατὰ μέσον τὸν
ίδα χαλκῆν ἐπάρασθαι πρώραθεν ἐπίπλου σύμβο-

λον. Αὐτὸς δὲ τοὺς κυβερνήτας καὶ τριηράρχους ἐκπλέων ἀνεκαλεῖτο καὶ παρώρμα συνέχειν ἕκαστον ἐν τάξει τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ἐπιβάτας, ὅταν δὲ σημανθῇ, μετὰ προθυμίας καὶ ῥώμης ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὡς δὲ ἥ τε ἀσπὶς ἀπὸ τῶν νεῶν ἤρθη καὶ τῇ σάλπιγγι τὴν ἐναγωγὴν ἐσήμαινεν ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος, ἐπέκλεον μὲν αἱ τῆς, ἠμιλλῶντο δὲ οἱ πεζοὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν ἠπείρων διάστημα ταύτῃ πεντεκαίδεκα σταδίων ἐστὶ καὶ ταχέως ὑπὸ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῶν πλεόντων συνῆρτο. Κόνων δὲ πρῶτος ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἰδὼν ἐπικλέοντα τὸν στόλον ἐξαίφνης ἀναβόησεν ἐμβαίνειν καὶ περιπαθῶν τῷ καιρῷ τοὺς μὲν ἐκέλευε, τῶν δὲ ἐδεῖτο, τοὺς δὲ ἠνάγκαζε πληροῦν τὰς τριήρεις. Ἦν δὲ οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ τῆς σπουδῆς, ἐσπεδασμένων τῶν ἀνθρώπων· ὡς γὰρ ἐξέβησαν, εὐθὺς ἅτε μηδὲν προσδεχόμενοι ἠρίστοποιοῦντο, πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος ἀκμῆς ὄντες. Ἤδη δὲ κραυγῇ καὶ ῥοθίῳ προσφερομένων τῶν πολεμίων ὁ μὲν Κόνων ὀκτὼ νουσὶν ὑπεξέπλευσε καὶ διαφυγὼν ἀπεπέρασεν εἰς τὴν Κύπρον πρὸς Εὐαγόραν, ταῖς δὲ ἄλλαις ἐπιπεσόντες οἱ Πελοποννήσιοι τὰς μὲν πενὰς παντάπασιν ἤρουν, τὰς δ' ἔτι πληρουμένας ἔκοπτον. Οἱ δ' ἄνθρωποι πρός τε ταῖς ναυσὶν ἀπέθνησκον ἄνοπλοι καὶ σκορακίζοντες ἐπιβοηθοῦντες ἔν τε τῇ γῇ φεύγοντες ἀποβάντων τῶν πολεμίων ἐκτείνοντο. Λαμβάνει δὲ ὁ Λύσανδρος τριακοσίους ἄνδρας αἰχμαλώτους μετὰ τῶν στρατηγῶν, ἅπαν δὲ τὸ ναύσταθμον ἄνευ τῆς παράλου καὶ τῶν μετὰ Κόνωνος ἐκφυγουσῶν. Ἀναδησάμενος δὲ τὰς ναῦς καὶ διαπορθήσας τὸ στρατόπεδον μετ' αὐλοῦ καὶ παιάνων ἀνέπλευσεν εἰς Λάμψακον ἔργον ἐλαχίστῳ πόνῳ μέγιστον ἐξειργασμένος καὶ συνηγμένῃ ὥρᾳ μιᾷ χρόνου μήπιστον καὶ ποικιλώτατον πάθοι τε καὶ τύχαις ἀπιστότατον τῶν πρὸ αὐτοῦ πόλεμον, ὃς μυρίας μορφὰς ἀγώνων καὶ πραγμάτων μεταβολὰς ἀμείψας, καὶ στρατηγοὺς ὅσους οὐδὲ οἱ σύμπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναλώσας ἑνὸς ἀνδρὸς εὐβουλίᾳ καὶ δεινότητι συνήγαγον· διὸ καὶ θεόν τινες ἡγήσαντο τοῦτο τὸ ἔργον.

XII. Ἦσαν δέ τινες οἱ τοὺς Διοσκόρους ἐπὶ τῆς Λυσαν-

ις ἑκατέρωθεν, ὅτε τοῦ λιμένος ἐξέπλει πρῶτον ἐπὶ
εμίους, ἄστρα τοῖς οἴαξιν ἐπιλάμψαι λέγοντες· οἱ δὲ
τοῦ λίθου πτῶσιν ἐπὶ τῷ πάθει τούτῳ σημεῖον φασι
· κατηνέχθη γὰρ, ὡς ἡ δόξα τῶν πολλῶν, ἐξ οὐρα-
μεγέθης λίθος εἰς Αἰγὸς ποταμούς. Καὶ δείκνυται
νῦν, σεβομένων αὐτὸν τῶν Χερρονησιτῶν· λέγεται
γόραν προειπεῖν, ὡς τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ἐνδεδε-
μάτων, γενομένου τινὸς ὀλισθήματος ἢ σάλου, ῥίψις
πτῶσις ἑνὸς ἀποῤῥαγέντος, εἶναι δὲ καὶ τῶν ἄστρων
οὐκ ἐν ᾗ πέφυκε χώρᾳ, λιθώδη γὰρ ὄντα καὶ βαρέα
μὲν ἀντερείσει καὶ περικλάσει τοῦ αἰθέρος, ἕλκε-
ὑπὸ βίας σφιγγόμενα δίνῃ καὶ τόνῳ τῆς περιφορᾶς,
αἰ τὸ πρῶτον ἐκρατήθη μὴ πεσεῖν δεῦρο, τῶν ψυ-
βαρέων ἀποκρινομένων τοῦ παντός. Ἔστι δέ τις
έρα δόξα ταύτης εἰρηκότων ἐνίων, ὡς οἱ διάττοντες
ὐ ῥύσις εἰσὶν οὐδ' ἐπινέμησις αἰθερίου πυρὸς ἐν ἀέ-
ἐεννυμένου περὶ τὴν ἔξαψιν αὐτὴν οὐδὲ ἀέρος εἰς
χώραν πλήθει χυθέντος ἔκπρησις καὶ ἀνάφλεξις,
καὶ πτῶσις οὐρανίων σωμάτων οἷον ἐνδόσει τινὶ τό-
περιτρόπου κινήσεως ἐκπάλων φερομένων οὐκ ἀεὶ
οἰκούμενον τόπον τῆς γῆς, ἀλλὰ τῶν πλείστων
τὴν μεγάλην ἐκπιπτόντων θάλατταν· διὸ καὶ λαν-
Τῷ δ' Ἀναξαγόρᾳ μαρτυρεῖ καὶ Δαίμαχος ἐν τοῖς
εβείας ἱστορῶν, ὅτι πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν λίθον ἐφ'
βδομήκοντα καὶ πέντε συνεχῶς κατὰ τὸν οὐρανὸν
ύρινον σῶμα παμμέγεθες, ὥσπερ νέφος φλογοειδὲς,
ζον, ἀλλὰ πολυπλόκους καὶ κεκλασμένας φορὰς φε-
ὥστε ὑπὸ σάλου καὶ πλάνης ἀποῤῥηγνύμενα πυροει-
ατα φέρεσθαι πολλαχοῦ καὶ ἀστράπτειν, ὥσπερ οἱ
ις ἀστέρες. Ἐπεὶ δ' ἐνταῦθα τῆς γῆς ἔβρισε καὶ παν-
φόβου καὶ θάμβους οἱ ἐπιχώριοι συνῆλθον, ὤφθη
ν οὐδὲν ἔργον οὐδ' ἴχνος τοσοῦτον, λίθος δὲ κείμε-
ως μὲν μέγας, οὐθὲν δὲ μέρος, ὡς εἰκεῖν, ἐκείνης
ιδοῦς περιοχῆς ἔχων. Ὅτι μὲν οὖν εὐγνωμόνων ὁ
ἀκροατῶν δεῖται δῆλός ἐστιν, εἰ δ' ἀληθὴς ὁ λόγος,
κατὰ κράτος τοὺς φάσκοντας ἔκ τινος ἀκρωρείας
σαν πνεύμασι καὶ ζάλαις πέτραν, ὑποληφθεῖσαν

δ', ὥσπερ οἱ σερόβιλοι, καὶ φερομένην, ᾗ πρῶτον ἐνέδωκε καὶ διελύθη τὸ περιδινῆσαν, ἐκριφῆναι καὶ πεσεῖν· εἰ μὴ νὴ Δία πῦρ μὲν ἦν ὄντως τὸ φαινόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, σβέσις δὲ καὶ φθορὰ μεταβολὴν ἀέρι παρέσχεν εἰς πνεύματα βιαίστερα καὶ κινήσεις, ὑφ' ὧν συνέτυχε καὶ τὸν λίθον ἐκριφῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἑτέρῳ γένει γραφῆς διακριβωτέον.

XIII. Ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐπεὶ τῶν τριακοσίων Ἀθηναίων, οὓς ἕλαβεν αἰχμαλώτους, ὑπὸ τῶν συνέδρων θάνατος κατέγνωστο, καλέσας Φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν ἠρώτησεν αὐτὸν, τίνα τιμᾶται δίκην ἑαυτῷ τοιαῦτα περὶ Ἑλλήνων συμβεβουλευκώς τοῖς πολίταις. Ὁ δ' οὐδέν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐνδοὺς ἐκέλευεν μὴ κατηγορεῖν ὧν οὐδεὶς ἐστι δικαστής, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν ἅπερ ἂν νικηθεὶς ἔπασχεν· εἶτα λουόμενος καὶ λαβὼν χλαμύδα λαμπρὰν πρῶτος ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἦγεῖτο τοῖς πολίταις, ὡς ἱστορεῖ Θεόφραστος. Ἐκ δὲ τούτου πλέων ὁ Λύσανδρος ἐπὶ τὰς πόλεις Ἀθηναίων μὲν οἷς ἐπιτύχοι ἐκέλευε πάντας εἰς Ἀθήνας ἀπιέναι· φείσεσθαι γὰρ οὐδενὸς, ἀλλ' ἀποσφάξειν ὃν ἂν ἔξω λάβῃ τῆς πόλεως. Ταῦτα δ' ἔπραττε καὶ συνήλαυνεν ἅπαντας εἰς τὸ ἄστυ βουλόμενος ἐν τῇ πόλει ταχὺ λιμὸν ἰσχυρὸν γενέσθαι καὶ σπάνιν, ὥστε μὴ πράγματα παράσχοιεν αὐτῷ τὴν πολιορκίαν εὐπόρως ὑπομένοντες. Καταλύων δὲ τοὺς δήμους καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἕνα μὲν ἁρμοστὴν ἔπεμψε Λακεδαιμόνιον κατέλιπεν, δέκα δ' ἄρχοντας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγκεκροτημένων κατὰ πόλιν ἑκάστην· καὶ ταῦτα πράττων ὁμοίως ἔν τε ταῖς πολεμίαις καὶ ταῖς συμμάχοις γεγενημέναις πόλεσι παρέλιπε σχολαίως τρόπον τινὰ κατασκευαζόμενος ἑαυτῷ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Οὔτε γὰρ ἀριστίνδην οὔτε πλουτίνδην ἀπεδείκνυτο τοὺς ἄρχοντας, ἀλλ' ἑταιρίαις καὶ ξενίαις χαριζόμενος τὰ πράγματα καὶ κυρίους ποιῶν τιμῆς τε καὶ κολάσεως, πολλαῖς δὲ παρὼν γινόμενος αὐτὸς σφαγαῖς καὶ συνεκβάλλων τοὺς τῶν φίλων ἐχθροὺς οὐκ ἐπιεικὲς ἐδίδου τοῖς Ἕλλησι δεῖγμα τῆς Λακεδαιμονίων ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ κωμικὸς Θεόκριτος ἔοικεν ἐμοὶ ἀπεικάζων τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς κακκαβίσι, [illegible] Ἕλληνας ἥδιστον ποτὸν τῆς ἐλευθερίας γεύσαντας [illegible] ἔχειν· εὐθὺς γὰρ ἦν τὸ γεῦμα δυσχερὲς καὶ πικρὸν, οὐδὲ τοὺς δήμους κυρίους τῶν πραγμάτων ἐῶντος εἶναι τοῦ Λυσάνδρου

τοῖς θρασυτάτοις καὶ φιλονεικοτάτοις τὰς πό-
τος.
ρίψας δὲ περὶ ταῦτα χρόνον οὐ πολὺν καὶ προ-
κεδαίμονα τοὺς ἀπαγγελοῦντας, ὅτι προσπλεῖ
κοσίων, συνέμιξε περὶ τὴν Ἀττικὴν Ἀγιδι καὶ
βασιλεῦσιν ὡς ταχὺ συναιρήσων τὴν πόλιν.
ν οἱ Ἀθηναῖοι, λαβὼν τὰς ναῦς πάλιν εἰς Ἀσίαν
τῶν μὲν ἄλλων πόλεων ὁμαλῶς ἁπασῶν κατέ-
ίας καὶ καθίστη δεκαδαρχίας, πολλῶν μὲν ἐν
ιένων, πολλῶν δὲ φευγόντων, Σαμίους δὲ πάν-
αρέδωκε τοῖς φυγάσι τὰς πόλεις. Σηστὸν δ'
των ἀφελόμενος οὐκ εἴασεν οἰκεῖν Σηστίους,
μένοις ὑπ' αὐτῷ κυβερνήταις καὶ κελευσταῖς
ιν καὶ τὴν χώραν νέμεσθαι· πρὸς ὃ καὶ πρῶτον
Λακεδαιμόνιοι καὶ τοὺς Σηστίους αὖθις ἐπὶ
κτήγαγον. Ἀλλ' ἐκεῖνά γε τοῦ Δυσάνδρου πάν-
ον οἱ Ἕλληνες, Αἰγινήτας τε διὰ πολλοῦ χρό-
ν πόλιν ἀπολαμβάνοντας καὶ Μηλίους καὶ
' αὐτοῦ συνοικιζομένους, ἐξελαυνομένων Ἀθη-
πόλεις ἀποδιδόντων. Ἤδη δὲ καὶ τοὺς ἐν ἄστει
τὸ λιμοῦ πυνθανόμενος κατέπλευσεν εἰς τὸν
χρεστήσατο τὴν πόλιν ἀναγκασθεῖσαν ἐφ' οἷς
ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις. Καίτοι Λακεδαι-
κοῦσαι λεγόντων, ὡς Λύσανδρος μὲν ἔγραψε
άδε· „Ἀλώκοντι ταὶ Ἀθᾶναι·“ Δυσάνδρῳ δ'
ἔφοροι· „Ἀρκέει τό γα ἀλώκειν.“ Ἀλλ' εὑρέ-
τος ὁ λόγος πέπλασται. Τὸ δ' ἀληθινὸν δόγμα
ἧτως εἶχε· „Τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων
όντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ σκέλη καὶ ἐκ-
ῶν τῶν πόλεων τὰν αὐτῶν γᾶν ἔχοντες, ταῦτά
ν εἰράναν ἔχοιτε, ἃ χρὴ δόντες καὶ τοὺς φυγά-
ρί τε τᾶν ναῶν τῶ πλήθεος, ὁκοῖόν τί κα τή-
ῦτα ποιέητε.“ Ταύτην δὲ προσεδέξαντο τὴν
ηναῖοι, Θηραμένους τοῦ Ἀγνωνος συμβουλεύ-
ί φασιν ὑπὸ τῶν νέων τινὸς δημαγωγῶν Κλεο-
ενον, εἰ τολμᾷ τἀναντία Θεμιστοκλεῖ πράττειν
κιδοὺς τὰ τείχη τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἃ Λα-

κεδαιμονίων ἀκόντων ἐκεῖνος ἀνέστησεν, εἰπεῖν· „Ἀλλ' οὐδὲν, ὦ μειράκιον, ὑπεναντίον ἐγὼ πράττω Θεμιστοκλεῖ· τὰ γὰρ αὐτὰ τείχη κἀκεῖνος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολιτῶν ἀνέστησε καὶ ἡμεῖς ἐπὶ σωτηρίᾳ καταβαλοῦμεν. Εἰ δὲ τὰ τείχη τὰς πόλεις εὐδαίμονας ἐποίει, ἔδει πράττειν κάκιστα τὴν Σπάρτην ἀτείχιστον οὖσαν."

XV. Ὁ δ' οὖν Λύσανδρος, ὡς παρέλαβε τάς τε ναῦς ἁπάσας πλὴν δώδεκα καὶ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων ἕκτῃ ἐπὶ δεκάτῃ Μουνυχιῶνος μηνὸς, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἐνίκων τὸν βάρβαρον, ἐβούλευσεν εὐθὺς καὶ τὴν πολιτείαν μεταστῆσαι. Δυσπειθῶς δὲ καὶ τραχέως φερόντων ἀποστοίλας πρὸς τὸν δῆμον ἔφη τὴν πόλιν εἰληφέναι παρασπονδοῦσαν, ἑστάναι γὰρ τὰ τείχη, τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ἔδει καθῃρῆσθαι, παρῳχημένων· ἑτέραν οὖν ἐξ ἀρχῆς προθήσειν γνώμην περὶ αὐτῶν ὡς τὰς ὁμολογίας λελυκότων. Ἔνιοι δὲ καὶ προτεθῆναί φασιν ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ γνώμην ἐν τοῖς συμμάχοις, ὅτι καὶ τὸν Θηβαῖον Ἐρίανθον εἰσηγήσασθαι τὸ μὲν ἄστυ κατασκάψαι, τὴν δὲ χώραν ἀνεῖναι μηλόβοτον· εἶτα μέντοι συνουσίας γενομένης τῶν ἡγεμόνων καὶ παρὰ πότον τινὸς Φωκέως ᾄσαντος ἐκ τῆς Εὐριπίδου Ἠλέκτρας τὴν πάροδον, ἧς ἡ ἀρχή·

Ἀγαμέμνονος ὦ κόρα,
Ἤλυθον, Ἠλέκτρα, ποτὶ σὰν ἀγρότειραν αὐλάν·

πάντας ἐπικλασθῆναι καὶ φανῆναι σχέτλιον ἔργον τὴν οὕτως εὐκλεᾶ καὶ τοιούτους ἄνδρας φέρουσαν ἀνελεῖν καὶ διεργάσασθαι πόλιν. Ὁ δ' οὖν Λύσανδρος, ἐνδόντων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἅπαντα, πολλὰς μὲν ἐξ ἄστεος μεταπεμψάμενος αὐλητρίδας, πάσας δὲ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ συναγαγὼν τὰ τείχη κατέσκαπτε καὶ τὰς τριήρεις κατέφλεγε πρὸς τὸν αὐλὸν, ἐστεφανωμένων καὶ παιζόντων ἅμα τῶν συμμάχων, ὡς ἐκείνης τὴν ἡμέραν ἄρχουσαν τῆς ἐλευθερίας. Εὐθὺς δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν πολιτείαν ἐκίνησε τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δ' ἐν Πειραιεῖ καταστήσας ἄρχοντας, ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ Καλλίβιον ἁρμοστὴν ἄνδρα Σπαρτιάτην ἐπιστήσας. Ἐπεὶ δὲ οὗτος Λυτόλυκον τὸν ἀθλητὴν, ὃν φ' ἐν συμπόσιον ὁ Ξενοφῶν πεποίηκε, τὴν βακτηρίαν διαράμενος παίσειν ἔμελλε, ὁ δὲ τῶν σκελῶν συναράμενος ἀνέτρεψεν αὐ-

συνηγανάκτησεν ὁ Λύσανδρος, ἀλλὰ καὶ συνεπεί-
ας αὐτὸν οὐκ ἐκίνησεθαι τὸν Καλλίβιον ἐλευθέρων
λλὰ τὸν μὲν Λύτόλυκον οἱ τριάκοντα τῷ Καλλιβίῳ
οι μικρὸν ὕστερον ἀνεῖλον.

Ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τούτων ὁρμώμενος αὐτὸς μὲν 5
ης ἐξέπλευσε, τῶν δὲ χρημάτων τὰ περιόντα καὶ
ὰς αὐτὸς ἢ στεφάνους ἐδέξατο, πολλῶν, ὡς εἰκός,
ἀνδρὶ δυνατωτάτῳ καὶ τρόπον τινὰ κυρίῳ τῆς Ἑλ-
έστειλεν εἰς Λακεδαίμονα διὰ Γυλίππου τοῦ στρα- 10
ς περὶ Σικελίαν. Ὁ δὲ, ὡς λέγεται, τὰς ῥαφὰς τῶν
άτωθεν ἀναλύσας καὶ ἀφελὼν συχνὸν ἀργύριον ἐξ
άλιν συνέῤῥαψεν ἀγνοήσας, ὅτι γραμματίδιον ἐνῆν
ν ἀριθμὸν σημαῖνον. Ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην ἃ μὲν
ατέκρυψεν ὑπὸ τὸν κέραμον τῆς οἰκίας, τὰ δ' ἀγγεῖα 15
τοῖς ἐφόροις καὶ τὰς σφραγῖδας ἐπέδειξεν. Ἐπεὶ
ντων καὶ ἀριθμούντων διεφώνει πρὸς τὰ γράμματα
ς τοῦ ἀργυρίου καὶ παρεῖχε τοῖς ἐφόροις ἀπορίαν τὸ
ράζει θεράπων τοῦ Γυλίππου πρὸς αὐτοὺς αἰνι-
ὸ τῷ κεράμῳ κοιτάζεσθαι πολλὰς γλαῦκας· ἦν 20
οικε, τὸ χάραγμα τοῦ πλείστου τότε νομίσματος
θηναίους γλαῦκες.

Ὁ μὲν οὖν Γύλιππος αἰσχρὸν οὖρα καὶ ἀγεννὲς
ιμπροῖς τοῖς ἔμπροσθεν καὶ μεγάλοις ἠργασάμη-
σεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος. Οἱ δὲ φρονιμώτα- 25
παρτιατῶν οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τοῦτο τὴν τοῦ νομί-
ὸν φοβηθέντες ὡς οὐχὶ τῶν τυχόντων ἀπτομένην
όν τε Λύσανδρον ἐλευθέρουν καὶ διεμαρτύραντο
ις ἀποδιοπομπεῖσθαι πᾶν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυ-
ῳ πῆρας ἐπαγωγίμους· οἱ δὲ παρέθεσαν γνώμην.
ομπος μέν φησι Σκιαφίδαν, Ἔφορος δὲ Φλογίδαν 30
ἀποφηνάμενον, ὡς οὐ χρὴ προσδέχεσθαι νόμισμα
καὶ ἀργυροῦν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ χρῆσθαι τῷ κα-
τὸ δ' ἦν σιδηροῦν, πρῶτον μὲν ὄβελι μεταβαπτόμε-
ὸς, ὅπως μὴ καταχαλκεύσωσι, ἀλλὰ διὰ τὴν βαφὴν
ὰ ἀδρανὲς γίνοιτο, ἔπειτα βαρύσεσθαι καὶ δυσκα- 35
ν καὶ ἀπὸ πολλοῦ τινος πλήθους καὶ ὄγκου μικρὰν
δυνάμενον. Κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ πάμπαν ἀργαῖον

'ου Λυκουργου το νομισμα [illegible]
:τι φιλαργυρίαν, ἣν οὐκ ἀφῄρει τὸ μὴ κεκτῆσθαι τὸν
, ὡς τὸ κεκτῆσθαι τὴν πόλιν εἰσεποιεῖτο, τῆς χρείας
ροσλαμβανούσης καὶ ζῆλον. Οὐ γὰρ ἦν δημοσίᾳ τιμ-
ρῶντας ἰδίᾳ καταφρονεῖν ὡς ἀχρήστου καὶ πρὸς τὸ
'ομίζειν ἑκάστῳ μηδενὸς ἄξιον πρᾶγμα τὸ κοινῇ σπου-
οῦν καὶ ἀγαπώμενον. Ἀλλὰ καὶ πολλῷ τάχιον ἀπὸ
νῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιῤῥέουσιν οἱ ἐθισμοὶ τοῖς ἰδιω-
ίοις, ἢ τὰ καθ' ἕκαστον ὀλισθήματα καὶ πάθη τὰς πό-
απίμπλησι πραγμάτων πονηρῶν. Τῷ γαρ ὅλῳ συν-
φεσθαι τὰ μέρη μᾶλλον, ὅταν ἐνδῷ πρὸς τὸ χεῖρον.
:ἱ δ' ἀπὸ μέρους εἰς ὅλον ἁμαρτίαι πολλὰς ἐνστάσεις
θείας ἀπὸ τῶν ὑγιαινόντων ἔχουσιν. Οἱ δὲ ταῖς μὲν
τῶν πολιτῶν, ὅπως οὐ πάρεισιν εἰς αὐτὰς νόμισμα, τὸ
3ον ἐπέστησαν φύλακα καὶ τὸν νόμον, αὐτὰς δὲ τὰς
ἀνεκπλήκτους καὶ ἀπαθεῖς πρὸς ἀργύριον οὐ διετήρη-
βαλόντες εἰς ζῆλον ὡς σεμνοῦ δή τινος καὶ μεγάλου
ουτεῖν ἅπαντας. Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ δι' ἑτέ-
υ γραφῆς ἡψάμεθα Λακεδαιμονίων.

III. Ὁ δὲ Λύσανδρος ἔστησεν ἀπὸ τῶν λαφύρων ἐν
ῖς αὑτοῦ χαλκῆν εἰκόνα καὶ τῶν ναυάρχων ἑκάστου καὶ
ς ἀστέρας τῶν Διοσκόρων, οἳ πρὸ τῶν Λευκτρικῶν

ει φρονήμασι καὶ ὄγκῳ μείζονι κεχρῆσθαι τῆς δυνά-
μεως μὲν γὰρ, ὡς ἱστορεῖ Δοῦρις, Ἑλλήνων ἐκείνῳ
αἱ πόλεις ἀνέστησαν ὡς θεῷ καὶ θυσίας ἔθυσαν, εἰς
ν παιᾶνες ᾖσθησαν, ὧν ἐνὸς ἀρχὴν ἀπομνημονεύ-
νδε· 5

Ἑλλάδος ἀγαθέας στρατηγὸν εὐρυχώρου Σπάρτας
ὑμνήσομεν, ὦ λὴ παιάν.

δὲ τὰ παρ' αὐτοῖς Ἡραῖα Λυσάνδρια καλεῖν ἐψηφίσαν-
ν δὲ ποιητῶν Χοίριλον μὲν ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν ὡς
ντα τὰς πράξεις διὰ ποιητικῆς, Ἀντιλόχῳ δὲ ποιήσαντι 10
; τινὰς εἰς αὐτὸν στίχους ἡσθεὶς ἔδωκε πλήσας ἀργυ-
ν πῖλον. Ἀντιμάχου δὲ τοῦ Κολοφωνίου καὶ Νικηράτου
ὸς Ἡρακλεώτου ποιήμασι Λυσάνδρια διαγωνισαμένων
ῷ τὸν Νικήρατον ἐστεφάνωσεν, ὁ δ' Ἀντίμαχος ἀχθε-
ράνισε τὸ ποίημα. Πλάτων δὲ νέος ὢν τότε καὶ θαυ- 15
ὸν Ἀντίμαχον ἐπὶ τῇ ποιητικῇ βαρέως φέροντα τὴν
ὑπελάμβανε καὶ παρεμυθεῖτο τοῖς ἀγνοοῦσι κακὸν
άμενος τὴν ἄγνοιαν, ὥσπερ τὴν τυφλότητα τοῖς μὴ
ιν. Ἐπεὶ μέντοι ὁ κιθαρῳδὸς Ἀριστόνους ἐξάκις Πύ-
ικηκὼς ἐπηγγέλλετο τῷ Λυσάνδρῳ φιλοφρονούμε- 20
νικήσῃ πάλιν, Λυσάνδρου κηρύξειν ἑαυτὸν, „Ἡ δοῦ-
ῖκεν.

. Ἀλλ' ἡ μὲν φιλοτιμία τοῦ Λυσάνδρου τοῖς πρώτοις
ίμοις ἦν ἐπαχθὴς μόνον. Ὑπεροψίας δὲ πολλῆς ἅμα
τιμίᾳ διὰ τοὺς θεραπεύοντας ἐγγενομένης τῷ ἤθει 25
ύτητος, οὔτε τιμῆς οὔτε τιμωρίας μέτρον ἦν παρ' αὐ-
τικὸν, ἀλλὰ φιλίας μὲν ἄθλα καὶ ξενίας ἀνυπεύθυ-
στεῖαι πόλεων καὶ τυραννίδες ἀνεξέταστοι, θυμοῦ δὲ
ρωσις ἀπολέσθαι τὸν ἀπεχθανόμενον· οὐδὲ γὰρ φυ-
ν. Ἀλλὰ καὶ Μιλησίων ὕστερον τοὺς τοῦ δήμου προϊ- 30
νς δεδιὼς, μὴ φύγωσι, καὶ προαγαγεῖν τοὺς κεκρυ-
βουλόμενος ὤμοσε μὴ ἀδικήσειν· πιστεύσαντας δὲ
ελθόντας ἀποσφάξαι τοῖς ὀλιγαρχικοῖς παρέδωκεν
τονας ὀκτακοσίων συναμφοτέρους ὄντας. Ἦν δὲ καὶ
ων ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικῶν φόνος οὐκ ἀριθμητὸς, 35
ὴ κατ' ἰδίας μόνον αἰτίας αὐτοῦ κτείνοντος, ἀλλὰ
μὲν ἔχθραις, πολλαῖς δὲ πλεονεξίαις τῶν ἑκασταχόθι

φίλων χαριζομένου τὸ τοιαῦτα καὶ συνεργοῦντος· ὅθεν εὐδοκίμησεν Ἐτεοκλῆς ὁ Λακεδαιμόνιος εἰπών, ὡς οὐκ ἂν ἡ Ἑλλὰς δύο Λυσάνδρους ἤνεγκε. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ Διονβιάδου φησὶ Θεόφραστος εἰπεῖν Ἀρχέστρατον. Ἀλλ' ἐπεὶ μὲν ἦν βρις ἦν καὶ τρυφὴ σὺν αὐθαδείᾳ τὸ μάλιστα δυσχεραινόμενον, τὴν δὲ Λυσάνδρου δύναμιν ἡ τοῦ τρόπου χαλεπότης φοβερὰν ἐποίει καὶ βαρεῖαν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ πάνυ προσεῖχον ἐγκαλοῦσιν· ἐπὶ δὲ Φαρνάβαζῳ ἀδικουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ τὴν χώραν ἄγοντες καὶ φέροντες ἀπέστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην κατηγόρους, ἀγανακτήσαντες οἱ ἔφοροι τῶν μὲν φίλων αὐτοῦ καὶ συστρατήγων ἕνα θάψαι λαβόντες ἀργύριον ἰδίᾳ κεκτημένον ἀπέκτειναν, ἐκεῖνον δὲ σκυτάλην ἀπέπεμψαν ἥπειν κελεύοντες. Ἔστι δ' ἡ σκυτάλη τοιοῦτον. Ἐπὰν ἐκπέμψωσι ναύαρχον ἢ στρατηγὸν οἱ ἔφοροι, ξύλα δύο στρογγύλα μῆκος καὶ πάχος ἀκριβῶς ἀκισάμενοι, ὥστε ταῖς τομαῖς ἐφαρμόζειν πρὸς ἄλληλα, τὸ μὲν αὐτοὶ φυλάττουσι, θάτερον δὲ τῷ πεμπομένῳ διδόασι· ταῦτα δὲ τὰ ξύλα σκυτάλας καλοῦσιν. Ὅταν οὖν ἀπόρρητόν τι καὶ μέγα φράσαι βουληθῶσι, βιβλίον ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενὸν ποιοῦντες περιελίττουσι τὴν παρ' αὐτοῖς σκυτάλην οὐδὲν διάλειμμα ποιοῦντες, ἀλλὰ πανταχόθεν κύκλῳ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς τῷ βιβλίῳ καταλαμβάνοντες. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἃ βούλονται καταγράφουσιν εἰς τὸ βιβλίον, ὥσπερ ἐπὶ τῇ σκυτάλῃ περικείμενον· ὅταν δὲ γράψωσιν, ἀφελόντες τὸ βιβλίον ἄνευ τοῦ ξύλου πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀποστέλλουσι. Δεξάμενος δ' ἐκεῖνος ἄλλως μὲν οὐδὲν ἀναλέξασθαι δύναται τῶν γραμμάτων συναφὴν οὐκ ἐχόντων, ἀλλὰ διεσπασμένων, τὴν δὲ παρ' αὐτῷ σκυτάλην λαβὼν τὸ τρῆμα τοῦ βιβλίου κατ' αὐτὴν περιέτεινεν, ὥστε τῆς ἕλικος εἰς τάξιν ὁμοίως ἀποκαταστάσης ἐπιβάλλοντα τοῖς πρώτοις τὰ δεύτερα κύκλῳ τὴν ὄψιν ἐπάγειν τὸ συνεχὲς ἀνευρίσκουσαν. Καλεῖται δὲ ὁμωνύμως τῷ ξύλῳ σκυτάλη τὸ βιβλίον, ὡς τῷ μετρουμένῳ τὸ μετρούμενον.

XX. Ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐλθούσης τῆς σκυτάλης πρὸς αὐτὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διεταράχθη καὶ μάλιστα τὰς τοῦ Φαρναβάζου δεδιὼς κατηγορίας ἐσπούδασεν εἰς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν ὡς λύσων τὴν διαφοράν. Καὶ συνελθὼν ἐδείκνυ-

αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἑτέραν ἐπιστολὴν ὡς οὐ-
ιένον οὐδ' ἐγκαλοῦντα. Πρὸς Κρῆτα δ' ἄρα, τὸ τοῦ
ητίζων ἠγνόει τὸν Φαρνάβαζον. Ὑποσχόμενος γὰρ
οιήσειν φανερῶς μὲν ἔγραψεν οἵαν ὁ Λύσανδρος
ιστολὴν, κρύφα δ' εἶχεν ἑτέραν αὐτόθι γεγραμμέ-
ὲ τῷ τὰς σφραγῖδας ἐπιβάλλειν ἐναλλάξας τὰ βιβλία
φέροντα τῇ ὄψει δίδωσιν ἐκείνην αὐτῷ τὴν κρύφα
ην. Ἀφικόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος εἰς Λακεδαίμονα
θεὶς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶ, πρὸς τὸ ἀρχεῖον ἀπέδωκε
ις τὰ γράμματα τοῦ Φαρναβάζου πεπεισμένος ἀνῃ-
μέγιστον αὐτοῦ τῶν ἐγκλημάτων· ἠγαπᾶτο γὰρ ὁ
ος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων προθυμότατος ἐν τῷ
ῶν βασιλέως στρατηγῶν γεγενημένος. Ἐπεὶ δ' ἀνα-
ἱ ἔφοροι τὴν ἐπιστολὴν ἔδειξαν αὐτῷ καὶ συνῆ-

ἄρ' Ὀδυσσεύς ἐστιν αἱμύλος μόνον,
σχυρῶς τεθορυβημένος ἀπῆλθεν, ἡμέραις δ' ὀλίγαις
ντυχὼν τοῖς ἄρχουσιν ἔφη δεῖν αὐτὸν εἰς Ἄμμωνος
καὶ τῷ θεῷ θῦσαι θυσίας, ἃς ηὔξατο πρὸ τῶν ἀγώ-
οι μὲν οὖν ὡς ἀληθῶς φασὶν αὐτῷ πολιορκοῦντι
ψυταίων πόλιν ἐν Θρᾴκῃ κατὰ τοὺς ὕπνους παρα-
ν Ἄμμωνα· διὸ καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεὶς, ὡς τοῦ
τάξαντος, ἐκέλευε τοὺς Ἀφυταίους Ἄμμωνι θύειν
ὸν ἐσπούδασεν εἰς τὴν Λιβύην πορευθεὶς ἐξιλά-
τοῖς δὲ πλείστοις ἐδόκει πρόσχημα ποιεῖσθαι τὸν
λως δὲ τοὺς ἐφόρους δεδοικὼς καὶ τὸν οἴκοι ζυ-
έρων οὐδ' ὑπομένων ἄρχεσθαι πλάνης ὀρέγεσθαι
οιτήσεώς τινος, ὥσπερ ἵππος ἐκ νομῆς ἀφέτου
νος αὖθις ἥκων ἐπὶ φάτνην καὶ πρὸς τὸ σύνη-
αὖθις ἀγόμενος. Ἣν μὲν γὰρ Ἔφορος τῆς ἀπο-
ύτης αἰτίαν ἀναγράφει, μετὰ μικρὸν ἀφηγήσομαι.
Μόλις δὲ καὶ χαλεπῶς ἀφεθῆναι διαπραξάμενος
φόρων ἐξέπλευσεν. Οἱ δὲ βασιλεῖς ἀποδημήσαν-
ὶ συμφρονήσαντες, ὅτι ταῖς ἑταιρίαις τὰς πόλεις
ιὰ παντὸς ἄρχει καὶ κύριός ἐστι τῆς Ἑλλάδος,
ὅπως ἀποδώσουσι τοῖς δημόταις τὰ πράγματα τοὺς
ίλους ἐκβαλόντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν πρὸς ταῦ-

τα πνήματος γενομένου καὶ πρώτων τῶν ἀπὸ Φυλῆς Ἀθηναίων ἐπιθεμένων τοῖς τριάκοντα καὶ κρατούντων ἐκπεσὼν διὰ ταχέων ὁ Λύσανδρος ἔπεισε τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς ὀλιγαρχίαις βοηθεῖν καὶ τοὺς δήμους καλάζειν. Καὶ πρώτοις τοῖς τριάκοντα πέμπουσιν ἑκατὸν τάλαντα πρὸς τὸν πόλεμον καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Λύσανδρον. Οἱ δὲ βασιλεῖς φθονοῦντες καὶ δεδιότες, μὴ πάλιν ἕλῃ τὰς Ἀθήνας, ἔγνωσαν ἐξιέναι τὸν ἕτερον αὐτῶν. Ἐξῆλθε δὲ ὁ Παυσανίας λόγῳ μὲν ὑπὲρ τῶν τυράννων ἐπὶ τὸν δῆμον, ἔργῳ δὲ καταλύσων τὸν πόλεμον, ὡς μὴ πάλιν ὁ Λύσανδρος διὰ τῶν φίλων πάριος γένοιτο τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο μὲν οὖν διεπράξατο ῥᾳδίως καὶ τοὺς Ἀθηναίους διαλλάξας καὶ καταπαύσας τὴν στάσιν ἀφείλετο τοῦ Λυσάνδρου τὴν φιλοτιμίαν. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἀποστάντων πάλιν τῶν Ἀθηναίων αὐτὸς μὲν αἰτίαν ἔλαβεν ὡς ἐγκεχαλινωμένον τῇ ὀλιγαρχίᾳ τὸν δῆμον ἀνεῖς αὖθις ἐξυβρίσαι καὶ θρασύνασθαι, τῷ δὲ Λυσάνδρῳ προσεθήκατο δόξαν ἀνδρὸς οὐ πρὸς ἑτέρων χάριν οὐδὲ θετικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον ἀνθεκάστως στρατηγοῦντος.

XXII. Ἦν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θρασὺς καὶ κατακλητικὸς πρὸς τοὺς ἀντιτείνοντας. Ἀργείοις μὲν γὰρ ἀμφιλογουμένοις περὶ γῆς ὅρων καὶ δικαιότερα τῶν Λακεδαιμονίων οἰομένοις λέγειν δείξας τὴν μάχαιραν „Ὁ ταύτης“ ἔφη „πρεσβύτατα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται.“ Μεγαρέως δ' ἀνδρὸς ἔν τινι συλλόγῳ παῤῥησίᾳ χρησαμένου πρὸς αὐτὸν „Οἱ λόγοι σου,“ εἶπεν „ὦ ξένε, πόλεως δέονται.“ Τοὺς δὲ Βοιωτοὺς ἐπαμφοτερίζοντας ἠρώτα, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασιν ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ἀφεστώτων παριοχομένους πρὸς τὰ τείχη τοὺς Λακεδαιμονίους ἐώρα προσβάλλειν ὀκνοῦντας καὶ λογός τις ὤφθη διαπηδῶν τὴν τάφρον, „Οὐκ αἰσχύνεσθε“ ἔφη „τοιούτους φοβούμενοι πολεμίους, ὧν οἱ λαγωοὶ δι' ἀγρίαν τοῖς τείχεσιν ἐγκαθεύδουσιν;“ Ἐπεὶ δὲ Ἄγις ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν ἀδελφὸν μὲν Ἀγησίλαον καταλιπών, υἱὸν δὲ νεαζόμενον Λεωτυχίδαν, ἐραστὴς τοῦ Ἀγησιλάου γεγονὼς ὁ Λύσανδρος ἔπεισεν αὐτὸν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς βασιλείας ὡς Ἡρακλείδην ὄντα γνήσιον. Ὁ γὰρ Λεωτυχίδας διαβολὴν εἶχεν

ἐδον γεγονέναι, συνόντος αὐτοῦ κρύφα τῇ Ἄγιδος
ιμαίᾳ, καθ' ὃν χρόνον φεύγων ἐν Σπάρτῃ διέ-
) δ' Ἄγις, ὥς φασι, χρόνου μὲν λογισμῷ τὸ πρᾶ-
ὼν, ὡς οὐ κυήσειεν ἐξ αὐτοῦ, παρημέλει τοῦ Λεω-
κὶ φανερὸς ἦν ἀναινόμενος αὐτὸν παρά γε τὸν λοι-
ν· ἐκεὶ δὲ νοσῶν εἰς Ἡραίαν ἐκομίσθη καὶ τελευ-
ε, τὰ μὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νεανίσκου, τὰ δὲ ὑπὸ
ν ἐκλιπαρηθεὶς ἐναντίον πολλῶν ἀπέφηνεν υἱὸν
Λεωτυχίδαν καὶ δεηθεὶς τῶν παρόντων ἐπιμαρ-
ταῦτα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπέθανεν. Οὗ-
ν ἐμαρτύρουν ταῦτα τῷ Λεωτυχίδᾳ· τὸν δ' Ἀγη-
μπρὸν ὄντα τἄλλα καὶ συναγωνιστῇ τῷ Λυσάνδρῳ
ἔβλαπτε Διοπείθης, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ χρη-
τοιόνδε μάντευμα προσφέρων εἰς τὴν χωλότητα
λάου·

ἔζεο δὴ, Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
ἢ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.
ρὸν γὰρ μόχθοι σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι
ερσίβροτόν τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

οὖν ὑποκατακλινομένων πρὸς τὸ λόγιον καὶ τρεπο-
ρὸς τὸν Λεωτυχίδαν ὁ Λύσανδρος οὐκ ὀρθῶς ἔφη
πείθῃ τὴν μαντείαν· ὑπολαμβάνειν· οὐ γὰρ, ἂν
ίσας τις ἄρχῃ Λακεδαιμονίων, δυσχεραίνειν τὸν
λὰ χωλὴν εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰ νόθοι καὶ κακῶς
ς βασιλεύσουσιν Ἡρακλείδαις. Τοιαῦτα λέγων καὶ
ος πλεῖστον ἔπεισε· καὶ γίνεται βασιλεὺς Ἀγησίλαος.

II. Εὐθὺς οὖν αὐτὸν ἐξώρμα καὶ προὔτρεπεν ὁ Λύ-
εἰς τὴν Ἀσίαν στρατεύειν ὑποτιθεὶς ἐλπίδας ὡς κα-
τι Πέρσας καὶ μεγίστῳ γεννησομένῳ, πρός τε τοὺς ἐν
ους ἔγραφεν αἰτεῖσθαι πελεύων παρὰ Λακεδαιμονίων
ὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον.
είθοντο καὶ πρέσβεις ἔπεμπον εἰς Λακεδαίμονα δεο-
ὃ δοκεῖ τῆς βασιλείας οὐκ ἔλαττον Ἀγησιλάῳ καλὸν
διὰ Λύσανδρον. Ἀλλ' αἱ φιλότιμοι φύσεις ἄλλως
καὶ πρὸς τὰς ἡγεμονίας εἰσὶ, τὸ δὲ φθονεῖν τοῖς
διὰ δόξαν οὐ μικρὸν ἐμπόδιον τῶν καλῶν πράξεων
ποιοῦνται γὰρ ἀνταγωνιστὰς τῆς ἀρετῆς οἷς πάρε-

στι χρῆσθαι συνεργοῖς. Ἀγησίλαος μὲν οὖν ἐπηγάγετο Λύσανδρον ἐν τοῖς τριάκοντα συμβούλοις ὡς μάλιστα καὶ πρώτῳ τῶν φίλων χρησόμενος. Ἐπεὶ δ' εἰς τὴν Ἀσίαν παραγενομένων πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἔχοντες οἱ ἄνθρωποι συνήθως βραχέα καὶ σπανίως διελέγοντο, τὸν δὲ Λύσανδρον ἐκ πολλῆς τῆς πρόσθεν ὁμιλίας οἵ τε φίλοι θεραπεύοντες οἵ τε ὕποπτοι δεδοικότες ἐφοίτων ἐπὶ θύρας καὶ παρηκολούθουν, οἷον ἐν τραγῳδίαις ἐπιεικῶς συμβαίνει περὶ τοὺς ὑποκριτὰς, τὸν μὲν ἀγγέλου τινὸς ἢ θεράποντος ἐπικείμενον πρόσωπον εὐδοκιμεῖν καὶ πρωταγωνιστεῖν, τὸν δὲ διάδημα καὶ σκῆπτρον φοροῦντα μηδ' ἀκούεσθαι φθεγγόμενον, οὕτω περὶ τὸν σύμβουλον ἦν τὸ πᾶν ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, τῷ δὲ βασιλεῖ τοὔνομα τῆς δυνάμεως ἔρημον ὑπελείπετο. Γενέσθαι μὲν οὖν ἔδει ἴσως τινὰ τῆς ἐκμελοῦς ταύτης φιλοτιμίας ἐπαφὴν καὶ συσταλῆναι τὸν Λύσανδρον ἄχρι τῶν δευτερείων, τὸ δὲ παντελῶς ἀποῤῥῖψαι καὶ προπηλακίσαι διὰ δόξαν εὐεργέτην ἄνδρα καὶ φίλον οὐκ ἦν ἄξιον Ἀγησιλάῳ προσεῖναι. Πρῶτον μὲν οὖν οὐ παρεῖχεν αὐτῷ πράξεων ἀφορμὰς οὐδ' ἔταττεν ἐφ' ἡγεμονίας· ἔπειτα ὑπὲρ ὧν αἴσθοιτό τι πράττοντα καὶ σπουδάζοντα τὸν Λύσανδρον, ἀεὶ τούτους πάντων ἀπράκτους καὶ τῶν ἐπιτυχόντων ἔλαττον ἔχοντας ἀπέπεμπεν παραλύων ἡσυχῇ καὶ διαψύχων τὴν ἐκείνου δύναμιν. Ἐπεὶ δὲ τῶν πάντων διαμαρτάνων ὁ Λύσανδρος ἔγνω τοῖς φίλοις τὴν παρ' αὐτοῦ σπουδὴν ἐναντίωμα γινομένην, αὐτός τε τὸ βοηθεῖν ἐξέλιπε κἀκείνων ἐδεῖτο μὴ προσιέναι μηδὲ θεραπεύειν αὐτὸν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ διαλέγεσθαι καὶ τοῖς δυναμένοις ὠφελεῖν τοὺς τιμῶντας αὐτοὺς μᾶλλον ἐν τῷ παρόντι. Ταῦτ' ἀκούοντες οἱ πολλοὶ τοῦ μὲν ἐνοχλεῖν αὐτὸν περὶ πραγμάτων ἀπείχοντο, τὰς δὲ θεραπείας οὐ κατέλιπον, ἀλλὰ προσφοιτῶντες ἐν τοῖς περιπάτοις καὶ γυμνασίοις ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἠνίων τὸν Ἀγησίλαον ὑπὸ φθόνου τῆς τιμῆς, ὥστε τοῖς πολλοῖς στρατιώταις ἡγεμονίας πραγμάτων καὶ διοικήσεις πόλεων ἀποδιδοὺς τὸν Λύσανδρον ἀπέδειξε κρεοδαίτην. Εἶτα οἷον ἐφυβρίζων πρὸς τοὺς Ἴωνας „Ἀπιόντες" ἔφη „νῦν τὸν ἐμὸν κρεοδαίτην θεραπευέτωσαν." Ἔδοξεν οὖν τῷ Λυσάνδρῳ διὰ λόγων πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν· καὶ γίνεται βραχὺς καὶ Λακωνικὸς αὐτῶν διάλογος. „Ἦ καλῶς ᾔδεις

λαε, φίλους ἐλαττοῦν." Καὶ ὅς· „Ἄν γε ἐμοῦ βού-
μείζονες εἶναι· τοὺς δ' αὔξοντας τὴν ἐμὴν δύναμιν
ἔχειν αὐτῆς δίκαιον." „Ἀλλ' ἴσως μὲν, ὦ Ἀγησίλαε,
κται μᾶλλον ἢ ἐμοὶ πέπρακται· δέομαι δέ σου καὶ
ς ἐκτὸς ἀνθρώπους, οἳ πρὸς ἡμᾶς ἀποβλέπουσιν,
ἱ με τῆς σεαυτοῦ στρατηγίας τάξον, ὅπου τεταγμέ-
ντα μὲν ἐπαχθῆ, μᾶλλον δὲ χρήσιμον ἔσεσθαι σεαυ-
ζεις."

IV. Ἐκ τούτου πρεσβευτὴς εἰς Ἑλλήσποντον ἐπέμ-
αι τὸν μὲν Ἀγησίλαον δι' ὀργῆς εἶχε, οὐκ ἠμέλει δὲ
έοντα πράττειν. Σπιθριδάτην δὲ τὸν Πέρσην προσκε-
α Φαρναβάζῳ, γενναῖον ἄνδρα καὶ στρατιὰν ἔχοντα
τὸν, ἀποστήσας ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. Ἄλλο
ν ἐχρήσατο αὐτῷ πρὸς τὸν πόλεμον· ἀλλὰ τοῦ χρό-
λθόντος ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀτίμως, ὀργι-
μὲν τῷ Ἀγησιλάῳ, μισῶν δὲ καὶ τὴν ὅλην πολιτείαν
ἔτι ἢ πρότερον καὶ τὰ πάλαι δοκοῦντα συγκεῖσθαι
χανῆσθαι πρὸς μεταβολὴν καὶ νεωτερισμὸν ἐγνωκὼς
ν τότε καὶ μὴ διαμέλλειν. Ἦν δὲ τοιάδε. Τῶν ἀνα-
ων Δωριεῦσιν Ἡρακλειδῶν καὶ κατελθόντων εἰς Πε-
σον πολὺ μὲν ἐν Σπάρτῃ καὶ λαμπρὸν ἤνθησε γέ-
πατοὶ δ' αὐτῶν τῆς βασιλικῆς μετῆν διαδοχῆς, ἀλλ'
ον ἐκ δυεῖν οἴκων μόνον Εὐρυπωντίδαι καὶ Ἀγιάδαι
ρευόμενοι, τοῖς δ' ἄλλοις οὐδὲν ἑτέρου πλέον ἔχειν
λιτείᾳ διὰ τὴν εὐγένειαν ὑπῆρχεν, αἱ δ' ἀπ' ἀρετῆς
ῆσι προὔκειντο τοῖς δυναμένοις. Τούτων οὖν γεγο-
ύσανδρος, ὡς εἰς δόξαν τῶν πράξεων ἤρθη μεγά-
φίλους ἐκέκτητο πολλοὺς καὶ δύναμιν, ἤχθετο τὴν
ρῶν ὑφ' αὑτοῦ μὲν αὐξανομένην, ὑφ' ἑτέρων δὲ βα-
ίνην οὐδενὶ βέλτιον αὑτοῦ γεγονότων, καὶ διενοεῖτο
ὴν ἐκ τῶν δυεῖν οἴκων μεταστήσας εἰς κοινὸν ἀπο-
πᾶσιν Ἡρακλείδαις, ὡς δ' ἔνιοί φασιν, οὐχ Ἡρα-
, ἀλλὰ Σπαρτιάταις, ἵνα μὴ ᾖ τῶν ἀφ' Ἡρακλέους,
ν οἷος Ἡρακλῆς τὸ γέρας ἀρετῇ κρινομένων, ἣ κά-
ἰς θεῶν τιμὰς ἀνήγαγεν· ἤλπιζε δὲ τῆς βασιλείας
καζομένης οὐδένα πρὸ αὑτοῦ Σπαρτιάτην αἱρεθή-

XXV. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπεχείρησε καὶ παρεσκευάσατο πείθειν δι' ἑαυτοῦ τοὺς πολίτας καὶ λόγον ἐξεμελέτα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν γεγραμμένον ὑπὸ Κλέωνος τοῦ Ἁλικαρνασσέως· ἔπειτα τὴν ἀτοπίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ καινοτομουμένου πράγματος ὁρῶν ἰταμωτέρας δεόμενον βοηθείας ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μηχανὴν αἴρων ἐπὶ τοὺς πολίτας λόγια πυθόχρηστα καὶ χρησμοὺς συνετίθει καὶ κατεσκεύαζεν, ὡς οὐδὲν ὠφελησόμενος ὑπὸ τῆς Κλέωνος δεινότητος, εἰ μὴ φόβῳ τινὶ θεοῦ καὶ δεισιδαιμονίᾳ προεκπλήξας καὶ χειρωσάμενος ὑπαγάγοι πρὸς τὸν λόγον τοὺς πολίτας. Ἔφορος μὲν οὖν φησιν αὐτὸν, ὡς τήν τε Πυθίαν ἐπιχειρήσας διαφθεῖραι καὶ τὰς Δωδωνίδας αὖθις ἀναπείθων διὰ Φερεκλέους ἀπέτυχεν, εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι καὶ διαλέγεσθαι τοῖς προφήταις πολὺ χρυσίον διδόντα, τοὺς δὲ δυσχεραίνοντας εἰς Σπάρτην τινὰς ἀποστεῖλαι τοῦ Λυσάνδρου κατηγορήσοντας, ἐπεὶ δ' ἀπελύθη, τοὺς Λίβυας ἀπιόντας εἰπεῖν· „Ἀλλ' ἡμεῖς γε βέλτιον, ὦ Σπαρτιᾶται, κρινοῦμεν, ὅταν ἥκητε πρὸς ἡμᾶς εἰς Λιβύην οἰκήσοντες·“ ὡς δὴ χρησμοῦ τινος ὄντος παλαιοῦ, Λακεδαιμονίους ἐν Λιβύῃ κατοικῆσαι. Τὴν δὲ ὅλην ἐπιβουλὴν καὶ σκευωρίαν τοῦ πλάσματος οὐ φαύλην οὖσαν οὐδ' ἀφ' ὧν ἔτυχεν ἀρξαμένην, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποθέσεις ὥσπερ ἐν διαγράμματι μαθηματικῷ προσλαβοῦσαν καὶ διὰ λημμάτων χαλεπῶν καὶ δυσπορίστων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα προϊοῦσαν ἡμεῖς ἀναγράψομεν ἀνδρὸς ἱστορικοῦ καὶ φιλοσόφου λόγῳ κατακολουθήσαντες.

XXVI. Ἦν γύναιον ἐν Πόντῳ κύειν ἐξ Ἀπόλλωνος φάμενον, ᾧ πολλοὶ μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν, ἠπίστουν, πολλοὶ δὲ καὶ προσεῖχον, ὥστε καὶ τεκούσης παιδίον ἄῤῥεν ὑπὸ πολλῶν καὶ γνωρίμων σπουδάζεσθαι τὴν ἐκτροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν· ὄνομα δὲ τῷ παιδὶ Σιληνὸς ἐκ δή τινος αἰτίας ἐτέθη. Ταύτην λαβὼν ὁ Λύσανδρος ἀρχὴν τὰ λοιπὰ παρ' ἑαυτοῦ προσετεκταίνετο καὶ συνέφαινεν οὐκ ὀλίγοις χρώμενος οὐδὲ φαύλοις τοῦ μύθου προαγωνισταῖς, οἳ τήν τε φήμην τῆς γενέσεως τοῦ παιδὸς εἰς πίστιν ἀνυπόπτως προῆγον ἄλλον τε λόγον ἐκ Δελφῶν ἀντικομίσαντες εἰς τὴν Σπάρτην κατέβαλον καὶ διέσπειραν, ὡς ἐν γράμμασιν ἀποῤῥήτοις ὑπὸ τῶν ἱερέων φυλάττοιντο παμπάλαιοι δή τινες χρησμοὶ καὶ

κ ἔξεστι τούτους οὐδ' ἐντυχεῖν θεμιτὸν, εἰ μή τις
νὸς ἐξ Ἀπόλλωνος ἀφίκοιτο τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ
τοῖς φυλάττουσι τῆς γενέσεως γνώριμον παρασχὼν
ι τὰς δέλτους, ἐν αἷς ἦσαν οἱ χρησμοί. Τούτων δὲ
κενασμένων ἔδει τὸν Σιληνὸν ἐλθόντα τοὺς χρη-
αιτεῖν ὡς Ἀπόλλωνος παῖδα, τοὺς δὲ συμπράττον-
ερέων ἐξακριβοῦν ἕκαστα καὶ διακυνθάνεσθαι περὶ
ως, τέλος δὲ πιπεισμένους δῆθεν ὡς Ἀπόλλωνος
ι τὰ γράμματα, τὸν δ' ἀναγνῶναι πολλῶν παρόν-
ς τε μαντείας καὶ ἧς ἕνεκα πέπλασται τὴν περὶ τῆς
, ὡς ἄμεινον εἴη καὶ λέῖον Σπαρτιάταις ἐκ τῶν ἀρί-
τῶν αἱρουμένοις τοὺς βασιλέας. Ἤδη δὲ τοῦ Σιλη-
κίου γεγονότος καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἥκοντος ἐξέ-
ράματος ὁ Λύσανδρος ἀτολμίᾳ τῶν ὑποκριτῶν καὶ
ἐνὸς, ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἔργον ἦλθεν, ἀποδειλιάσαν-
αὐτοῦ. Οὐ μὴν ἐφωράθη γε τοῦ Λυσάνδρου ζῶν-
, ἀλλὰ μετὰ τὴν τελευτήν.

I. Ἐτελεύτησε δὲ, πρὶν ἐξ Ἀσίας ἐπανελθεῖν τὸν
ν, ἐμπεσὼν εἰς τὸν Βοιωτικὸν πόλεμον ἢ μᾶλλον
τὴν Ἑλλάδα. Λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως· καὶ τὴν αἰ-
ἐν τινες ἐκείνου ποιοῦσιν, οἱ δὲ Θηβαίων, οἱ δὲ
Θηβαίοις μὲν ἐγκαλοῦντες τὴν ἐν Αὐλίδι τῶν ἱερῶν
καὶ ὅτι τῶν περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἀμφίθεον χρή-
ικοῖς διαφθαρέντων ἐπὶ τῷ Λακεδαιμονίους Ἑλλη-
στῆσαι πόλεμον, ἐπέθεντο Φωκεῦσι καὶ τὴν χώραν
ὀρθῆσαν, Λύσανδρον δέ φασιν ὀργῇ φέρειν, ὅτι
ης ἀντεποιήσαντο τοῦ πολέμου Θηβαῖοι μόνοι, τῶν
ράχων ἡσυχαζόντων, καὶ περὶ χρημάτων ἠγανά-
ὶ Λύσανδρος εἰς Σπάρτην ἀπέστειλε, μάλιστα δ'
ραχεῖν ἀρχὴν Ἀθηναίοις ἐλευθερώσεως ἀπὸ τῶν
τυράννων, οὓς Λύσανδρος μὲν κατέστησε, Λακε-
δὲ δύναμιν καὶ φόβον αὐτοῖς προστιθέντες ἐψη-
νὸς φεύγοντας ἐξ Ἀθηνῶν ἀγωγίμους εἶναι παντα-
σκόνδους δὲ τοὺς ἐνισταμένους τοῖς ἄγουσι. Πρὸς
ἀντιψηφίσαντο Θηβαῖοι ψηφίσματα πρέποντα καὶ
ῖς Ἡρακλείους καὶ Διονύσου πράξεσιν, οἰκίαν μὲν
πᾶσαν καὶ πόλιν ἐν Βοιωτίᾳ τοῖς θεομένοις Ἀθη-

ναίων, τὸν δὲ τῷ ἀγομένῳ φυγάδι μὴ βοηθήσαντα ζημίαν ὀφείλειν τάλαντον, ἂν δέ τις Ἀθήναζε διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τοὺς τυράννους ὅπλα κομίζῃ, μήτε ὁρᾶν τινα Θηβαίων μήτ' ἀκούειν. Καὶ οὐκ ἐψηφίσαντο μὲν οὕτως Ἑλληνικὰ καὶ φιλάνθρωπα, τὰς δὲ πράξεις τοῖς γράμμασιν ὁμοίας οὐ παρέσχον· ἀλλὰ Θρασύβουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Φυλὴν καταλαβόντες ἐκ Θηβῶν ὡρμήθησαν, ὅπλα καὶ χρήματα καὶ τὸ λοιπὸν καὶ τὸ ἄρξασθαι Θηβαίων αὐτοῖς συμπαρασκευασάντων. Αἰτίας μὲν οὖν ταύτας ἔλαβε κατὰ τῶν Θηβαίων ὁ Λύσανδρος.

XXVIII. Ἤδη δὲ παντάπασι χαλεπὸς ὢν ὀργὴν διὰ τὴν μελαγχολίαν ἐπιτείνουσαν εἰς γῆρας παρώξυνε τοὺς ἐφόρους καὶ συνέπεισε πεμφθῆναι φρουρὰν ἐπ' αὐτούς καὶ λαβὼν τὴν ἡγεμονίαν ἐξεστράτευσεν· ὕστερον δὲ καὶ Παυσανίαν τὸν βασιλέα μετὰ στρατιᾶς ἀπέστειλαν. Ἀλλὰ Παυσανίας μὲν κύκλῳ περιελθὼν διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος ἔμελλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσβαλεῖν, Λύσανδρος δὲ διὰ Φωκέων ἀπήντα στρατιὰν ἔχων πολλούς. Καὶ τὴν μὲν Ὀρχομενίων πόλιν ἑκουσίως προσχωρήσασαν ἔλαβε, τὴν δὲ Λεβαδίαν ἐπελθὼν διεπόρθησεν, ἔπεμψε δὲ τῷ Παυσανίᾳ γράμματα κελεύων εἰς Ἀλίαρτον ἐκ Πλαταιῶν συνάπτειν, ὡς αὐτὸς ἅμ' ἡμέρᾳ πρὸς τοῖς τείχεσι τῶν Ἁλιαρτίων γενησόμενος. Ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἀπηνέχθη, τοῦ κομίζοντος εἰς κατασκόπους τινὰς ἐμπεσόντος. Οἱ δὲ, προσβεβοηθηκότων αὐτοῖς Ἀθηναίων, τὴν μὲν πόλιν ἐκείνοις διεπίστευσαν, αὐτοὶ δὲ περὶ πρῶτον ὕπνον ἐξορμήσαντες ἔφθασαν ὀλίγῳ τὸν Λύσανδρον ἐν Ἁλιάρτῳ γενόμενοι καὶ μέρει τινὶ παρελθόντες εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἔγνω τὴν στρατιὰν ἱδρύσας ἐπὶ λόφου περιμένειν τὸν Παυσανίαν· ἔπειτα περὶ δείλης τῆς ἡμέρας ἀτρεμεῖν οὐ δυνάμενος λαβὼν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς συμμάχους παρορμήσας ὀρθίᾳ τῇ φάλαγγι παρὰ τὴν ὁδὸν ἦγε πρὸς τὸ τεῖχος. Τῶν δὲ Θηβαίων οἱ μὲν ἐκ μεμνηκότες ἐν ἀριστερᾷ τὴν πόλιν λαβόντες ἐβάδιζον ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους τῶν πολεμίων ὑπὸ τὴν κρήνην τὴν Χισσοῦσαν προσαγορευομένην, ἔνθα μυθολογοῦσι τὰς τιθήνας τῷ Διονύσῳ ἐκ τῆς λοχείας ἀπολοῦσαι τὸν Διόνυσον· καὶ γὰρ ἄνωθεν ἐπιστίλβει τὸ χρῶμα καὶ διαυγὲς καὶ πιεῖν ἥδιστον

ήσσιοι στύρακες οὐ πρόσω περιπεφύκασιν· ἃ τεκμή-
Ῥαδαμάνθυος αὐτόθι κατοικήσεως Ἁλιάρτιοι ποιοῦν-
τάφον αὐτοῦ δεικνύουσιν Ἀλεᾶ καλοῦντες. Ἔστι δὲ
τῆς Ἀλκμήνης μνημεῖον ἐγγύς· ἐνταῦθα γὰρ, ὥς
ηδεύθη συνοικήσασα Ῥαδαμάνθυϊ μετὰ τὴν Ἀμφι-
τελευτήν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει Θηβαῖοι μετὰ τῶν
ν συντεταγμένοι τέως μὲν ἡσύχαζον, ἐπεὶ δὲ τὸν
ον ἅμα τοῖς πρώτοις προσπελάζοντα τῷ τείχει κατεῖ-
πίνης ἀνοίξαντες τὰς πύλας καὶ προσπεσόντες αὐ-
τὰ τοῦ μάντεως κατέβαλον καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγους
ἱ γὰρ πλεῖστοι ταχέως ἀνέφυγον πρὸς τὴν φάλαγγα.
Θηβαίων οὐκ ἀνιέντων, ἀλλὰ προσκειμένων αὐτοῖς,
ο πάντες ἀνὰ τοὺς λόφους φεύγειν καὶ χίλιοι πίπτου-
ν. Ἀπέθανον δὲ καὶ Θηβαίων τριακόσιοι πρὸς τὰ
αὶ καρτερὰ τοῖς πολεμίοις συνεκπεσόντες. Οὗτοι
ν αἰτίᾳ τοῦ λακωνίζειν, ἣν σπουδάζοντες ἀποδύ-
οῖς πολίταις καὶ σφῶν αὐτῶν ἀφειδοῦντες ἐν τῇ
αραναλώθησαν.

Κ. Τῷ δὲ Παυσανίᾳ τὸ πάθος ἀγγέλλεται καθ' ὁδὸν
ιῶν εἰς Θεσπιὰς πορευομένῳ. καὶ συνταξάμενος
τὸν Ἁλίαρτον. Ἧκε δὲ καὶ Θρασύβουλος ἐκ Θηβῶν
ς Ἀθηναίους. Βουλευομένου δὲ τοῦ Παυσανίου τοὺς
ποσπόνδους ἀπαιτεῖν δυσφοροῦντες οἱ πρεσβύτεροι
ρτιατῶν αὐτοί τε καθ' ἑαυτοὺς ἠγανάκτουν καὶ τῷ
προσιόντες ἐμαρτύραντο μὴ διὰ σπονδῶν ἀναιρεῖ-
σανδρον, ἀλλὰ δι' ὅπλων περὶ τοῦ σώματος ἀγω-
υς καὶ νικήσαντας οὕτω τὸν ἄνδρα θάπτειν, ἡττη-
καλὸν ἐνταῦθα κεῖσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ. Ταῦτα
βυτέρων λεγόντων ὁρῶν ὁ Παυσανίας μέγα μὲν ἔρ-
βαλέσθαι μάχῃ τοὺς Θηβαίους ἄρτι κεκρατηκότας,
τῶν τειχῶν τὸ σῶμα τοῦ Λυσάνδρου παραπεπτωκὸς,
ἐπὴν ἄνευ σπονδῶν καὶ νικῶσιν εἶναι τὴν ἀναίρε-
μψε κήρυκα καὶ σπεισάμενος ἀπήγαγε τὴν δύναμιν
Τὸν δὲ Λύσανδρον, ᾗ πρῶτον κομίζοντες ὑπὲρ τοὺς
ίνοντο τῆς Βοιωτίας, ἐν φίλῃ καὶ συμμαχίδι χώρᾳ
ταίων κατέθεσαν, οὗ νῦν τὸ μνημεῖόν ἐστι, παρὰ
εἰς Χαιρώνειαν ἐκ Δελφῶν πορευομένοις. Ἐνταῦ-

θα δὴ τῆς στρατιᾶς κατανλισαμένης λέγεταί τινα τῶν θυκίων ἐτέρῳ μὴ παρατυχόντι τὸν ἀγῶνα διηγούμενον εἰπεῖν, ὡς οἱ πολέμιοι προσπέσοιεν αὐτοῖς τοῦ Λυσάνδρου τὸν Ὀλίτην ἤδη διαβεβηκότος. Θαυμάσαντα δὲ Σπαρτιάτην ἔνδηλα τοῦ Λυσάνδρου φίλον ἐρέσθαι, τίνα λέγει τὸν Ὀλίτην· οὐ γὰρ εἰδέναι τοὔνομα. „Καὶ μὴν ἐκεῖ γε“ φάναι „τοὺς πρώτους ἡμῶν οἱ πολέμιοι κατέβαλον. Τὸ γὰρ παρὰ τὴν πόλιν ῥεῖθρον Ὀλίτην καλοῦσιν.“ Ἀκούσαντα δὲ τὸν Σπαρτιάτην ἐκβακχῦσαι καὶ εἰπεῖν, ὡς ἄφυκτόν ἐστιν ἄνθρωπον τὸ πεπρωμένον. Ἦν γὰρ, ὡς ἔοικε, τῷ Λυσάνδρῳ δεδομένος χρησμὸς οὕτως ἔχων·

Ὀλίτην κελάδοντα φυλάξασθαί σε κελεύω
Γῆς τε δράκοντ' υἱὸν δόλιον κατόπισθεν ἰόντα.

Τινὲς δὲ τὸν Ὀλίτην οὐ πρὸς Ἀλιάρτῳ ῥεῖν λέγουσιν, ἀλλὰ πρὸς Κορώνειαν χειμάῤῥουν εἶναι τῷ Φλιάρῳ ποταμῷ συμφερόμενον παρὰ τὴν πόλιν, ὃν πάλαι μὲν Ὀλίαν, νῦν δὲ Ἰσόμαντον προσαγορεύουσιν. Ὁ δ' ἀποκτείνας τὸν Λύσανδρον Ἀλιάρτιος ἀνὴρ ὄνομα Νεόχωρος ἐπίσημον εἶχε τῇ ἀσπίδι δράκοντα· καὶ τοῦτο σημαίνειν ὁ χρησμὸς ἐδήλωτο. Λέγεται δὲ καὶ Θηβαίοις ὑπὸ τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεμον ἐν Ἰσμηνίῳ γενέσθαι χρησμὸν ἅμα τήν τε πρὸς Δήλιον μάχην καὶ τὴν πρὸς Ἀλιάρτῳ ταύτην ἐκείνης ὕστερον ἐπτὰ καὶ τριακοστῷ γενομένην προμηνύοντα. Ἦν δὲ τοιοῦτος·

Ἐσχατιὰν πεφύλαξο λύκους καμάκεσσι δοκεύων
Καὶ λόφον Ὀρχαλίδην, ὃν ἀλώπηξ οὔποτε λείπει.

Τὸν μὲν οὖν περὶ Δήλιον τόπον ἐσχατιὰν προσεῖπε, καθ' ἣν ἡ Βοιωτία τῇ Ἀττικῇ σύνορός ἐστιν, Ὀρχαλίδην δὲ λόφον, ὃν νῦν Ἀλώπεκον καλοῦσιν, ἐν τοῖς πρὸς τὸν Ἑλικῶνα μέρεσι τοῦ Ἀλιάρτου κείμενον.

XXX. Τοιαύτης δὲ τῷ Λυσάνδρῳ τῆς τελευτῆς γενομένης παραχρῆμα μὲν οὕτως ἤνεγκαν βαρέως οἱ Σπαρτιᾶται, ὥστε τῷ βασιλεῖ κρίσιν προγράψαι θανατικήν· ὃν οὐχ ὑποστὰς ἐκεῖνος εἰς Τεγέαν ἔφυγε κἀκεῖ κατεβίωσεν ἱκέτης ὢν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ γὰρ ἡ πενία τοῦ Λυσάνδρου τελευτήσαντος ἐκκαλυφθεῖσα φανερωτέραν ἐποίησε τὴν ἀρετὴν ἀπὸ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως θεραπείας τε πόλεων καὶ βασιλείας τοιαύτης μηδὲ μικρὸν ἐπιλαμπρύνασα

ημάτων λόγον, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος, ᾧ
ντι πιστεύσειεν ἄν τις ἢ ψέγοντι· ψέγει γὰρ
Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἔφορός φησιν ἀντιλο-
αχικῆς ἐν Σπάρτῃ γενομένης τὰ γράμματα
ῆσαν, ἃ παρ' ἑαυτῷ κατέσχεν ὁ Λύσανδρος, 5
ἰκίαν τὸν Ἀγησίλαον, εὑρόντα δὲ τὸ βιβλίον,
ος ἦν ὁ περὶ τῆς πολιτείας λόγος, ὡς χρὴ
ῶν καὶ Ἀγιαδῶν τὴν βασιλείαν ἀφελομένους
καὶ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν ἐκ τῶν ἀρίστων,
τοὺς πολίτας τὸν λόγον ἐξενεγκεῖν καὶ πα- 10
Λύσανδρον, οἷος ὢν πολίτης διαλάθοι,
ἄνδρα φρόνιμον καὶ τότε προεστῶτα τῶν
έσθαι τοῦ Ἀγησιλάου καὶ εἰπεῖν, ὡς δεῖ μὴ
Λύσανδρον, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον αὐτῷ συγ-
ω συντεταγμένον πιθανῶς καὶ πανούργως. 15
ς τ' ἄλλας τιμὰς ἀπέδοσαν αὐτῷ τελευτή-
νηστευσαμένους τὰς θυγατέρας, εἶτα μετὰ
Λυσάνδρου πένητος εὑρεθέντος ἀπειπαμέ-
ὅτι πλούσιον μὲν νομίζοντες ἐθεράπευον,
ρηστὸν ἐκ τῆς πενίας ἐπιγνόντες ἐγκατέλι- 20
ὡς ἔοικεν, ἐν Σπάρτῃ καὶ ἀγαμίου δίκη
αὶ κακογαμίου· ταύτῃ δὲ ὑπῆγον μάλιστα
αθῶν καὶ οἰκείων τοῖς πλουσίοις κηδεύον-
περὶ Λύσανδρον οὕτως ἱστορήσαμεν ἔχοντα.

Σ Τ Α Λ Α Σ.

Λεύκιος δὲ Κορνήλιος Σύλλας γένει μὲν ἦν ἐκ πατρικίων, οὔτε εὐπατρίδας ἄν τις εἴποι, τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ λέγονται Ῥουφῖνον ὑπατεῦσαι, καὶ τούτῳ δὲ τῆς τιμῆς ὑπερνεστέραν γενέσθαι τὴν ἀτιμίαν. Εὑρέθη γὰρ ἀργυρίου πλοῦν κεκτημένος ὑπὲρ δέκα λίτρας, τοῦ νόμου μὴ διδόντος ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς βουλῆς ἐξέπεσεν. Οἱ δὲ μετ' ἐκεῖνον ἦθη τακεινὰ πράττοντες διετέλεσαν, αὐτός τε Σύλλας ἐν οἰκ ἀφθόνοις ἐτράφη τοῖς πατρῴοις. Γενόμενος δὲ μειράκιον ὤκει παρ' ἑτέροις ἐνοίκιον οὐ πολὺ τελῶν, ὡς ὕστερον ἀνεδίζετο παρ' ἀξίαν εὐτυχεῖν δοκῶν. Σεμνυνομένῳ μὲν γὰρ αὐτῷ καὶ μεγαληγοροῦντι μετὰ τὴν ἐν Λιβύῃ στρατείαν λέγεταί τις εἰπεῖν τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν· „Καὶ πῶς ἂν εἶης σὺ χρηστὸς, ὃς τοῦ πατρός σοι μηδὲν καταλιπόντος τοσαῦτα κέκτησαι;“ Καίτοι γὰρ οὐκ ἔτι τῶν βίων ἐν ἤθεσιν ὀρθοῖς καὶ καθαροῖς μενόντων, ἀλλ' ἐγκειλότων καὶ παραδεδεγμένων τρυφῆς καὶ πολυτελείας ζῆλον, ὡς ἴσον ὅμως ὄνειδος ἐτίθεντο τοὺς ὑπάρχουσαν εὐπορίαν ἀπολέσαντας καὶ τοὺς πενίαν πατρῴαν μὴ διαφυλάξαντας. Ἕτερον δ' ἤδη κρατοῦντος αὐτοῦ καὶ πολλοὺς ἀποκτιννύντος ἀπελευθερικὸς ἄνθρωπος δοκῶν κρύπτειν ἕνα τῶν προγεγραμμένων καὶ κατακρημνίζεσθαι διὰ τοῦτο μέλλων ὠνείδιζε τὸν Σύλλαν, ὅτι πολὺν χρόνον ἐν μιᾷ συνοικίᾳ συνδιατρίβοντο φέροντες ἐνοίκιον, αὐτὸς μὲν τῶν ἄνω διαχιλίους νούμους, ἐκεῖνος δὲ τῶν ὑποκάτω τρισχιλίους, ὥστε τῆς τύχης αὐτῶν τὸ μεταξὺ χιλίους νούμους εἶναι, οἳ πεντήκοντα καὶ διακοσίας δραχμὰς Ἀττικὰς δύνανται. Ταῦτα μὲν οὖν ἱστοροῦσι περὶ τῆς παλαιᾶς τοῦ Σύλλα τύχης.

II. Τοῦ δὲ σώματος αὐτοῦ τὸ μὲν ἄλλο εἶδος ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων φαίνεται, τὴν δὲ τῶν ὀμμάτων γλαυκότητα δυ-

κρὰν καὶ ἄκρατον οὖσαν ἡ χρόα τοῦ προσώπου
ν ἐποίει προσιδεῖν. Ἐξήνθει γὰρ τὸ ἐρύθημα
ποράδην καταμεμιγμένον τῇ λευκότητι· πρὸς ὃ
ι λέγουσι γενέσθαι τῆς χρόας ἐπίθετον, καὶ τῶν
ρυριστῶν ἐπέσκωψέ τις εἰς τοῦτο ποιήσας· 5
ιενόν ἐσθ' ὁ Σύλλας ἁλφίτῳ πεπασμένον.
ιούτοις τῶν τεκμηρίων οὐκ ἄτοκόν ἐστι χρῆσθαι
, ὃν οὕτω φιλοσκώμμονα φύσει γεγονέναι λέγου-
ον μὲν ἔτι καὶ ἄδοξον ὄντα μετὰ μίμων καὶ γελω-
αιτᾶσθαι καὶ συνακολασταίνειν, ἐπεὶ δὲ κύριος 10
τέσθη, συνάγοντα τῶν ἀπὸ σκηνῆς καὶ θεάτρου
άτους ὁσημέραι πίνειν καὶ διαπληκτίζεσθαι τοῖς
οῦ τε γήρως ἀωρότερα πράττειν δοκοῦντα καὶ
αισχύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς πολλὰ τῶν δεο-
λείας προϊέμενον. Οὐ γὰρ ἦν τῷ Σύλλᾳ περὶ 15
ι χρήσασθαι πρὸς σπουδαῖον οὐδέν, ἀλλ' ἐνεργὸς
ρωπότερος παρὰ τὸν ἄλλον χρόνον ἀθρόαν ἐλάμ-
λῃν, ὁπότε πρῶτον ἑαυτὸν εἰς συνουσίαν κατα-
ότον, ὥστε μιμφδοῖς καὶ ὀρχησταῖς τιθασσὸς εἶ-
ς πᾶσιν ἔντευξιν ὑποχείριος καὶ κατάντης. Ταύ- 20
ένέσεως ἔοικε γεγονέναι νόσημα καὶ ἡ πρὸς τοὺς
ρεια καὶ φύσις αὐτοῦ τῆς φιληδονίας, ἧς οὐδὲ
αύσατο. Μητροβίου δὲ τῶν ἀπὸ σκηνῆς τινος
σεν ἔτι νέος ὤν· καὶ συνήντησεν αὐτῷ τὸ τοιοῦ-
ενος γὰρ ἐρᾶν κοινῆς μὲν, εὐπόρου δὲ γυναικὸς, 25
πόλεως, καὶ διὰ συνήθειαν καὶ χάριν, ἣν ἀφ' ὥρας
ρωμένου σχῆμα περιελθὼν ἀπελείφθη κληρονό-
ἀνθρώπου τελευτώσης. Ἐκληρονόμησε δὲ καὶ τὴν
ἀπηθεὶς ὥσπερ υἱὸς ὑπ' αὐτῆς· καὶ μετρίως μὲν
εὐπόρησεν. 30
οδειχθεὶς δὲ ταμίας ὑπατεύοντι Μαρίῳ τὴν πρώ-
ν συνεξέπλευσεν εἰς Λιβύην πολεμήσων Ἰουγούρ-
ενος δ' ἐπὶ στρατοπέδου τά τ' ἄλλα παρεῖχεν ἑαυ-
ον καὶ καιρῷ παραπεσόντι χρησάμενος εὖ φίλον
τὸν Νομάδων βασιλέα Βόκχον· πρεσβευτὰς γὰρ 35
ήριον Νομαδικὸν ἐκφυγόντας ὑποδεξάμενος καὶ
εἰς δώροις καὶ πομπὴν ἀσφαλῆ παράσχων ἀπέ-

στειλεν. Ὁ δὲ Βόκχος ἐτύγχανε μὲν ἔτι γε πάλαι γαμβρὸν ὄντα μισῶν καὶ φοβούμενος τὸν Ἰογγούρθαν, τότε δὲ ἡττημένῳ καὶ πεφευγότι πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλεύων ἐκάλει τὸν Σύλλαν δι' ἐκείνου μάλιστα βουλόμενος τὴν σύλληψιν καὶ παράδοσιν τοῦ Ἰογγούρθα γενέσθαι ἢ δι' αὐτοῦ. Κοινωσάμενος δὲ τῷ Μαρίῳ καὶ λαβὼν στρατιώτας ὀλίγους ὁ Σύλλας τὸν μέγιστον ὑπέδυ κίνδυνον, ὅτι βαρβάρῳ καὶ πρὸς τοὺς οἰκειοτάτους ἀπίστῳ πιστεύσας ὑπὲρ τοῦ παραλαβεῖν ἕτερον ἑαυτὸν ἐνεχείρισεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ Βόκχος ἀμφοτέρων κύριος γενόμενος καὶ καταστήσας ἑαυτὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ παρασπονδῆσαι τὸν ἕτερον καὶ πολλὰ διενεχθεὶς τῇ γνώμῃ τέλος ἐπέφηνε τὴν πρώτην προδοσίαν καὶ παρέδωκε τῷ Σύλλᾳ τὸν Ἰογγούρθαν. Ὁ μὲν οὖν θριαμβεύων ἐπὶ τούτῳ Μάριος ἦν, ἡ δὲ δόξα τοῦ κατορθώματος, ἣν ὁ Μαρίου φθόνος Σύλλᾳ προσετίθει, παρελύπει τὸν Μάριον ἡσυχῇ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σύλλας φύσει τε μεγάλαυχος ὢν καὶ τότε πρῶτον ἐκ βίου τοιαύτου καὶ ἀγνῶτος ἔν τινι λόγῳ γεγονὼς παρὰ τοῖς πολίταις καὶ τοῦ τιμᾶσθαι γενόμενος εἰς τοῦτο φιλοτιμίας προῆλθεν, ὥστε γλυφάμενος ἐν δακτυλίῳ φορεῖν εἰκόνα τῆς πράξεως· καὶ ταύτῃ γε χρώμενος ἀεὶ διετέλεσεν. Ἦν δ' ἡ γραφὴ Βόκχος μὲν παραδιδοὺς, Σύλλας δὲ παραλαμβάνων τὸν Ἰογγούρθαν.

IV. Ἡνία μὲν οὖν ταῦτα τὸν Μάριον, ἔτι δὲ ἡγούμενος ἐλάττονα τοῦ φθονεῖσθαι τὸν Σύλλαν ἐχρῆτο πρὸς τὰς στρατείας, τὸ μὲν δεύτερον ὑπατεύων πρεσβευτῇ, τὸ δὲ τρίτον χιλιάρχῳ, καὶ πολλὰ δι' ἐκείνου τῶν χρησίμων κατωρθοῦτο. Πρεσβεύων τε γὰρ ἡγεμόνα Τεκτοσάγων Κόπιλλον εἷλε καὶ χιλιαρχῶν μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος Μαρσοὺς ἔκτισε φίλους γενέσθαι καὶ συμμάχους Ῥωμαίων. Ἐκ δὲ τούτων τὸν Μάριον αἰσθόμενος ἀχθόμενον αὐτῷ καὶ μηκέτι προϊέμενον ἡδέως πράξεων ἀφορμὰς, ἀλλ' ἐνιστάμενον τῇ αὐξήσει, Κάτλῳ τῷ συνάρχοντι τοῦ Μαρίου προσένειμεν ἑαυτὸν, ἀνδρὶ χρηστῷ μὲν, ἀμβλυτέρῳ δὲ πρὸς ἀγῶνας· ὑφ' οὗ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα πιστευόμενος εἰς δύναμιν ἅμα δόξῃ προῆλθε. Καὶ πολέμῳ μὲν αἱρεῖ πολὺ μέρος τῶν ἐν ταῖς Ἄλπεσι βαρβάρων, ἐπιλιπούσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ἀναδεξάμενος τὴν ἐπιμέλειαν τοσαύτην ἐποίησε περιουσίαν, ὥστε τῶν Κάτλου στρατιωτῶν ἐν ἀφθόνοις διαγόντων καὶ τοῖς Μαρίου προσαρασχεῖν,

ρσιν αὐτὸς ἰσχυρῶς ἀνιᾶσαι τὸν Μάριον. Ἡ μὲν οὖν
ἰραχεῖαν οὕτω καὶ μειρακιώδη λαβοῦσα τὴν πρώτην
ιν καὶ ἀρχὴν, εἶτα χωροῦσα δι' αἵματος ἐμφυλίου καὶ
ν ἀνηκέστων ἐπὶ τυραννίδα καὶ σύγχυσιν ἁπάντων
των ἀπέδειξε τὸν Εὐριπίδην σοφὸν ἄνδρα καὶ πολι-
κιστήμονα νοσημάτων διακελευσάμενον φυλάττεσθαι
οτιμίαν ὡς ὀλεθριωτάτην καὶ κακίστην δαίμονα τοῖς
ις.

Ὁ δὲ Σύλλας οἰόμενος αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῶν πολεμικῶν
πὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις διαρκεῖν καὶ δοὺς ἑαυτὸν
ι στρατείας εὐθὺς ἐπὶ τὴν τοῦ δήμου πρᾶξιν ἐπὶ στρα-
πολιτικὴν ἀπεγράψατο καὶ διεφεύσθη· τὴν δ' αἰτίαν
ιοις ἀνατίθησι. Φησὶ γὰρ αὐτοὺς εἰδότας τὴν πρὸς
φιλίαν καὶ προσδεχομένους, εἰ πρὸ τῆς στρατηγίας
μήσει, κυνηγέσια λαμπρὰ καὶ Λιβυκῶν ἀγῶνας θη-
ίρους ἀποδεῖξαι στρατηγοὺς, ὡς αὐτὸν ἀγορανομεῖν
οντας. Ἔοικε δὲ τὴν ἀληθῆ τῆς ἀποτεύξεως αἰτίαν
λογῶν ὁ Σύλλας ἐλέγχεσθαι τοῖς πράγμασιν. Ἐνιαυ-
κατόκιν ἔτυχε τῆς στρατηγίας τοῦ δήμου τὸ μέν τι
ᾳ, τὸ δὲ καὶ χρήμασι προσαγαγόμενος. Διὸ δὴ καὶ
οῦντος αὐτοῦ καὶ πρὸς Καίσαρα μετ' ὀργῆς εἰπόντος,
ται τῇ ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐξουσίᾳ, γελάσας ὁ Καῖσαρ
ς" ἔφη „τὴν ἀρχὴν ἰδίαν νομίζεις, ἔχεις γὰρ αὐτὴν
ος." Μετὰ δὲ τὴν στρατηγίαν εἰς τὴν Καππαδοκίαν
λεται τὸν μὲν ἐμφανῆ λόγον ἔχων πρὸς τὴν στρατείαν
ιζάνην καταγαγεῖν, αἰτίαν δ' ἀληθῆ Μιθριδάτην ἐπι-
λεπραγμονοῦντα καὶ περιβαλλόμενον ἀρχὴν καὶ δύ-
ὐκ ἐλάττονα τῆς ὑπαρχούσης. Ἰδίαν μὲν οὖν δύναμιν
ὴν ἐπήγετο, χρησάμενος δὲ τοῖς συμμάχοις προθύ-
ι πολλοὺς μὲν αὐτῶν Καππαδοκῶν, πλείονας δ' αὖ-
ενίων προσβηθοῦντας ἀποκτείνας Γόρδιον μὲν ἐξή-
ριοβαρζάνην δ' ἀπέδειξε βασιλέα. Διατρίβοντι δ' αὐ-
ὲ τὸν Εὐφράτην ἐντυγχάνει Πάρθος Ὀρόβαζος Ἀρσά-
ιλέως πρεσβευτὴς, οὔπω πρότερον ἀλλήλοις ἐπιμε-
ν τῶν γενῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης δοκεῖ
ύχης γενέσθαι, τὸ πρώτῳ Ῥωμαίων ἐκείνῳ Πάρθους
ας καὶ φιλίας δεομένους διὰ λόγων ἐλθεῖν. Ὅτι καὶ

λέγεται τρεῖς δίφρους προθέμενος, τὸν μὲν Ἀριοβαρζάνη, τὸν δ' Ὀροβάζῳ, τὸν δ' αὐτῷ, μέσος ἀμφοῖν καθεζόμενος χρηματίζειν· ἐφ' ᾧ τὸν μὲν Ὀρόβαζον ὕστερον ὁ τῶν Πάρθων βασιλεὺς ἀπέκτεινε, τὸν δὲ Σύλλαν οἱ μὲν ἐπῄνεσαν ἐντρυφήσαντα τοῖς βαρβάροις, οἱ δὲ ὡς φορτικὸν ᾐτιάσαντο καὶ ἀκαίρως φιλότιμον. Ἱστορεῖται δέ τις ἀνὴρ τῶν μετ' Ὀροβάζου καταβεβηκότων Χαλδαῖος εἰς τὸ τοῦ Σύλλα πρόσωπον ἀποβλέπων καὶ ταῖς κινήσεσι τῆς τε διανοίας καὶ τοῦ σώματος οὐ παρέργως ἐπιστήσας, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς τέχνης ὑποθέσεις τὴν φύσιν ἐπισκεψάμενος εἰπεῖν, ὡς ἀναγκαῖον εἴη τοῦτον τὸν ἄνδρα μέγιστον γενέσθαι, θαυμάζειν δὲ καὶ νῦν, πῶς ἀνέχεται μὴ πρῶτος ὢν ἁπάντων. Ἀναχωρήσαντι δ' αὐτοῦ δίκην ἔλαχε δώρων Κηνσωρῖνος ὡς πολλὰ χρήματα συνειλοχότι παρὰ τὸν νόμον ἐκ φιλίης καὶ συμμάχου βασιλείας· οὐ μὴν ἀπήντησεν ἐπὶ τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἀπέστη τῆς κατηγορίας.

VI. Ἡ μέντοι πρὸς Μάριον αὐτῷ στάσις ἀνερρίκιζεν καινὴν ὑπόθεσιν λαβοῦσα τὴν Βόκχου φιλοτιμίαν, ὃς τὸν δῆμον ἅμα θεραπεύων ἐν Ῥώμῃ καὶ τῷ Σύλλᾳ χαριζόμενος ἀνέθηκεν εἰκόνας ἐν ἐν Καπιτωλίῳ τροπαιοφόρους καὶ παρ' αὐτὰς χρυσοῦν Ἰουγούρθαν ὑφ' ἑαυτοῦ Σύλλᾳ παραδιδόμενον· ἐφ' ᾧ τοῦ Μαρίου βαρυθυμουμένου καὶ καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντος, ἑτέρων δ' ἀμύνειν τῷ Σύλλᾳ καὶ τῆς πόλεως ὅσον οὔπω διακεκαυμένης ὑπ' ἀμφοῖν ὁ συμμαχικὸς πόλεμος πάλαι τυφόμενος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναλάμψας τότε τὴν στάσιν ἐπέσχεν. Ἐν τούτῳ, μεγίστῳ καὶ ποικιλωτάτῳ γενομένῳ καὶ πλεῖστα κακὰ καὶ βαρυτάτους παρασχόντι κινδύνους Ῥωμαίοις, Μάριος μὲν οὐδὲν ἀποδεῖξαι μέγα δυνηθεὶς ἦλεγχε τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν ἀκμῆς καὶ ῥώμης δεομένην, Σύλλας δὲ πολλὰ δράσας ἄξια λόγου δόξαν ἔσχεν ἡγεμόνος μεγάλου μὲν παρὰ τοῖς πολίταις, μεγίστου δὲ παρὰ τοῖς φίλοις, εὐτυχεστάτου δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖθι ταὐτὸ Τιμοθέῳ τῷ τοῦ Κόνωνος, ὃς, εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ τὰ κατορθώματα τῶν ἐχθρῶν τιθεμένων καὶ γραφόντων ἐν πίναξι κοιμώμενον ἐκεῖνον, τὴν δὲ Τύχην δικτύῳ τὰς πόλεις περιβάλλουσαν, ἀγροικιζόμενος καὶ χαλεπαίνων πρὸς τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὡς ἀποστερούμενος ὑπ' αὐτῶν τῆς ἐπὶ ταῖς πράξεσι δόξης ἔφη ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ἐπανήκειν ἐκ συρ-

ἐχωρηκέναι δοκούσης· „Ἀλλ᾽ ταύτης γε τῆς στρα-
ν, Ἀθηναῖοι ἄνδρες, τῇ τύχῃ μέτεστι.“ Πρὸς Τι-
ν οὖν φασιν οὕτω φανέντα φιλότιμον ἀντιμειρα-
τὸ δαιμόνιον, ὥστε μηδὲν ἔτι πρᾶξαι λαμπρὸν,
ἀποτυγχάνοντα ταῖς πράξεσι καὶ προσκρούοντα τῷ
ς ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως· Σύλλας δ᾽ οὐ μόνον ἡδέως
ας τὸν τοιοῦτον εὐδαιμονισμὸν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ
καὶ συνεπιθειάζων τὰ πραττόμενα τῆς τύχης ἐξῆ-
κόμπῳ χρώμενος εἶθ᾽ οὕτως ἔχων τῇ δόξῃ πρὸς τὸ
ιὶ γὰρ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γέγραφεν, ὅτι τῶν καλῶς
νυλεῦσθαι δοκούντων αἱ μὴ κατὰ γνώμην, ἀλλὰ πρὸς
τοτολμώμεναι πράξεις ἔπιπτον εἰς ἄμεινον. Ἔτι δὲ
φησι πρὸς τύχην εὖ πεφυκέναι μᾶλλον ἢ πρὸς πό-
τύχῃ τῆς ἀρετῆς πλέον ἔοικε νέμειν. Καὶ ὅλως ἔοι-
ν τοῦ δαίμονος ποιεῖν, ὅς γε καὶ τῆς πρὸς Μέτελ-
λας, ἰσότιμον ἄνδρα καὶ κηδεστὴν, εὐτυχίαν τινὰ
ἄται· πολλὰ γὰρ αὐτῷ πράγματα παρέξειν ἐπίδοξον
ίστατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ γενέσθαι τῆς ἀρχῆς. Ἔτι δὲ
ο μὲν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ὧν ἐκείνῳ τὴν γραφὴν
ε, παραινεῖ μηδὲν οὕτως ἡγεῖσθαι βέβαιον, ὡς ὅ τι
προστάξῃ νύκτωρ τὸ δαιμόνιον· ἐκπεμπομένου δ᾽
τὰ δυνάμεως εἰς τὸν συμμαχικὸν πόλεμον ἱστορεῖ
ς γῆς μέγα γενέσθαι περὶ Λαβέρνιν, ἐκ δὲ τούτου
λύσαι πολὺ καὶ φλόγα λαμπρὰν στηρίξαι πρὸς τὸν
εἰκεῖν δὴ τοὺς μάντεις, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὄψει διά-
ι περιττὸς, ἄρξας ἀπαλλάξει τῇ πόλει ταραχὰς τὰς
· τοῦτον δὲ αὐτὸν εἶναί φησιν ὁ Σύλλας, τῆς μὲν
ς ἴδιον εἶναι τὸ περὶ τὴν κόμην χρυσωπὸν, ἀρετὴν
ἰσχύνεσθαι μαρτυρῶν ἑαυτῷ μετὰ πράξεις οὕτω
μεγάλας. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς θειότητος.
λον τρόπον ἀνώμαλός τις ἔοικε γεγονέναι καὶ διά-
πρὸς ἑαυτὸν, ἀφιλέσθαι πολλὰ, χαρίσασθαι πλείονα,
παραλόγως, παραλόγως ἐφυβρίσαι, θεραπεύειν ὧν
ρύπτεσθαι πρὸς τοὺς δεομένους· ὥστ᾽ ἀγνοεῖσθαι,
περόπτης φύσει μᾶλλον ἢ κόλαξ γέγονε. Τὴν μὲν
ῖς τιμωρίαις ἀνωμαλίαν ἐξ ὧν ἔτυχεν αἰτιῶν ἀπο-
ντος αὐτοῦ καὶ πάλιν τὰ μέγιστα τῶν ἀδικημάτων

πρᾴως φέροντος, καὶ διαλλαττομένου μὲν ἐπὶ τοῖς ἀνηκόοις μετ' εὐκολίας, τὰ δὲ μικρὰ καὶ φαῦλα προσκρούματα σφαγαῖς καὶ δημεύσεσιν οὐσιῶν μετιόντος, οὕτως ἂν τις διαπέσειεν, ὡς φύσει μὲν ὀργὴν χαλεπὸν ὄντα καὶ τιμωρητικόν, ὑφιέμενον δὲ τῆς πικρίας λογισμῷ πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐν αὐτῷ γε τούτῳ τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ στρατηγικὸν ἄνδρα πρεσβυτὴν, Λίβιννον ὄνομα, ξύλοις καὶ λίθοις διαχρησαμένων παρῆλθε καὶ οὐκ ἐπεξῆλθεν ἀδίκημα τοσοῦτον, ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενος διεδίδου λόγον, ὡς προθυμοτέροις διὰ τοῦτο χρήσαιτο πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς ἰωμένοις τὸ ἁμάρτημα δι' ἀνδραγαθίας. Τῶν δ' ἀγωνιώντων οὐδὲν ἐφρόντιζεν, ἀλλ' ἤδη καταλῦσαι Μάριον διανοούμενος καὶ τοῦ πρὸς τοὺς συμμάχους πολέμου τέλος ἔχειν δοκοῦντος ἀποδειχθῆναι στρατηγὸς ἐπὶ Μιθριδάτην ἐθαρρεῖτο τὴν ὑφ' ἑαυτῷ στρατιὰν καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὕπατος μὲν ἀποδείκνυται μετὰ Κοΐντου Πομπηΐου πεντήκοντα ἔτη γεγονὼς, γαμεῖ δὲ γάμον ἐνδοξότατον, Καικιλίαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. Ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν ἡ αὐτὸν ᾖδον οἱ δημοτικοὶ, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσησαν οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικὸς, ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔφασαν, ὥς φησιν ὁ Τίτος. Οὐ μόνον δὲ ταύτην ἔγημεν, ἀλλὰ πρότην μὲν ἔτι μειράκιον ὢν Ἰλίαν ἔσχε τὴν καὶ θυγάτριον αὐτῷ τεκοῦσαν, εἶτα μετ' ἐκείνην Ἀλλίαν, τρίτην δὲ Κοιλίαν, ἣν ἀπεκέμψατο μὲν ὡς στεῖραν, ἐντίμως δὲ καὶ μετ' εὐφημίας καὶ δῶρα προσθείς. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἀγαγόμενος τὴν Μετέλλαν ἔδοξε διὰ τοῦτο τὴν Κοιλίαν οὐ καλῶς ἀπολελύσθαι. Τὴν μέντοι Μετέλλαν ἐν πᾶσι θεραπεύων διετέλεσε, ὥστε καὶ τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ὅτε τοὺς περὶ Μάριον φυγάδας ἐπεθύμει καταγαγεῖν, ἀρνουμένου τοῦ Σύλλα δεόμενον ἐπιβοήσασθαι τὴν Μετέλλαν. Ἐδόκει δὲ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις εἰῶν τὸ ἄστυ προσενεχθῆναι τραχύτερον, ὅτι τὴν Μετέλλαν ἀπὸ τοῦ τείχους γεφυρίζοντες ἐλοιδόρησαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

VII. Τότε δὲ τὴν ὑπατείαν πρὸς τὰ μέλλοντα μικρὸν ἡγούμενος ἐκτήσατο τὴν γνώμην πρὸς τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον. Ἀντανίστατο δ' αὐτῷ Μάριος ὑπὸ δοξομανίας καὶ φιλοτιμίας, ἀγηράτων παθῶν, ἀνὴρ τῷ τε σώματι βαρὺς καὶ

ρηκὼς στρατείαις διὰ γῆρας ἐκδήμων καὶ
ων ἐφιέμενος. Καὶ τοῦ Σύλλα πρὸς τὰς
ὁρμήσαντος εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτὸς οἰ-
ο τὴν ὁλεθριωτάτην ἐκείνην καὶ ὅσα σύμ-
: τὴν Ῥώμην οὐκ ἔβλαψαν ἀπεργασαμένην
ὶ δαιμόνιον αὐτοῖς προεσήμηνε. Πῦρ μὲν
τῶν τὰ σημεῖα δοράτων ὑποφερόντων ἀνέ-
έσθη μόλις, κόρακες δὲ τρεῖς τοὺς νεοσ-
ς εἰς τὴν ὁδὸν κατέφαγον, τὰ δὲ λείψανα
οσσιὰν ἀνήνεγκαν. Καὶ μυῶν δ' ἐν ἱερῷ
ν διαφαγόντων μίαν οἱ ζάκοροι πάγῃ θή-
ν, ἡ δ' ἐν αὐτῇ τῇ πάγῃ τεκοῦσα πέντε
. Τὸ δὲ πάντων μέγιστον, ἐξ ἀνειφέλου
περιέχοντος ἤχησε φωνὴ σάλπιγγος ὀξὺν
ρηνώδη φθόγγον, ὥστε πάντας ἔκφρονας
απτῆξαι τὸ μέγεθος. Τυρρηνῶν δ' οἱ λό-
έρου γένους ἀπεφαίνοντο καὶ μετακόσμη-
τὸ τέρας. Εἶναι μὲν γὰρ ὀκτὼ τὰ σύμπαν-
α τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσιν ἀλλήλων, ἑκά-
αι χρόνων ἀριθμὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ συμπε-
οῦ μεγάλου περιόδῳ· καὶ ὅταν αὖτη σχῇ
ταμένης κινεῖσθαί τι σημεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐ-
, ὡς δῆλον εἶναι τοῖς πεφροντικόσι τὰ
ηκόσιν εὐθὺς, ὅτι καὶ τρόποις ἄλλοις καὶ
ώμενοι γεγόνασι καὶ θεοῖς ἧττον ἢ μᾶλ-
μέλοντες. Τά τε γὰρ ἄλλα φασὶν ἐν τῇ
ι λαμβάνειν μεγάλας καινοτομίας καὶ τὴν
αὔξεσθαι τῇ τιμῇ καὶ κατατυγχάνειν ταῖς
κθαρὰ καὶ φανερὰ σημεῖα τοῦ δαιμονίου
ὁθις δ' ἐν ἑτέρῳ γένει ταπεινὰ πράττειν
τὰ πολλὰ καὶ δι' ἀμυδρῶν καὶ σκοτεινῶν
οντος ἁπτομένην. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ λο-
ν καὶ πλέον τι τῶν ἄλλων εἰδέναι δοκοῦν-
Τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μάντεσι περὶ τού-
καὶ καθημένης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐννοῦς
πάντων ὁρώντων τέττιγα φέρων τῷ στό-
κβαλὼν μέρος αὐτοῦ κατέλιπε, τὸ δ' ἔχων

ἀπῆλθεν. Ἐθεωρῶντο δὴ στάσιν οἱ στρατοπεδῶται καὶ διαφορὰν τῶν κτηματικῶν πρὸς τὸν ἀστικὸν ὄχλον καὶ ἀγοραίων φωνήεντα γὰρ τοῦτον εἶναι καθάπερ τέττιγα, τοὺς δὲ γεωργοὺς ἀρουραίους.

VIII. Μάριος δὲ παραλαμβάνει δημαρχοῦντα Σουλπίκιον, ἄνθρωπον οὐδενὸς δεύτερον ἐν ταῖς ἄκραις κακίαις, ὥστε μὴ ζητεῖν, τίνος ἐστὶν ἑτέρου μοχθηρότερος, ἀλλὰ πρὸς τί μοχθηρότατος ἑαυτοῦ. Καὶ γὰρ ἀμότης καὶ τόλμα καὶ πλεονεξία περὶ αὐτὸν ἦν ἀπερίσπαστος αἰσχροῦ καὶ κακοῦ· ὅς γε τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐξελευθερικοῦ καὶ μετοίκοις πολλῶν ἀναφανδὸν ἠρίθμει τιμὴν διὰ τραπέζης ἐν ἀγορᾷ κειμένης. Ἔτρεφε δὲ καὶ τρισχιλίους μαχαιροφόρους καὶ πλῆθος ἱππικῶν νεανίσκων πρὸς ἅπαν ἕτοιμον παρ' αὐτὸν εἶχεν, οὓς ἀντισύγκλητον ὠνόμαζε. Νόμον δὲ εἰσάγει μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν αὐτῷ ἀπέλιπε μετὰ τὴν τελευτὴν ὀφειλήματος μυριάδας τριακοσίας. Οὗτος εἰς τὸν δῆμον ἀφιεθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρίου καὶ συνταράξας πάντα τὰ πράγματα βίᾳ καὶ σιδήρῳ νόμους ἤγαγεν ἄλλους τε μοχθηροὺς καὶ τὸν διδόντα Μαρίῳ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. Ἀπραξίας δὲ διὰ ταῦτα τῶν ὑπάτων ψηφισαμένων ἐπαγαγὼν αὐτοῖς ἐκκλησιάζουσι περὶ τὸν νεὼν τῶν Διοσκόρων ὄχλον ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸ Πομπηΐου τοῦ ὑπάτου μειράκιον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνεῖλεν· αὐτὸς δὲ Πομπήϊος λαθὼν ἐξέφυγε. Σύλλας δ' εἰς τὴν ἀπὸ Κίαν τοῦ Μαρίου συνδιωχθεὶς ἠναγκάσθη προελθὼν τὰς πράξεις λῦσαι· καὶ διὰ τοῦτο τὸν Πομπήϊον ἐκάρξοντα πάσας ὁ Σουλπίκιος οὐκ ἀφείλετο τοῦ Σύλλα τὴν ὑπατείαν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ Μιθριδάτην στρατείαν μόνον εἰς Μάριον μετήνεγκε καὶ πέμπει χιλιάρχους εὐθὺς εἰς Νώλαν παραληψομένους τὸ στράτευμα καὶ πρὸς τὸν Μάριον ἄξοντας.

IX. Φθάσαντος δὲ τοῦ Σύλλα διαφυγεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, καταλαβόντων τοὺς χιλιάρχους οἱ περὶ τὸν Μάριον αὖθις ἐν τῇ πόλει τοὺς Σύλλα φίλους ἀνῄρουν καὶ χρήματα διήρπαζον αὐτῶν. Ἦσαν δὲ μεταστάσεις καὶ φυγαί, τῶν μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον, τῶν δ' ἐκεῖσε διαφοιτώντων ἐκ τῆς πόλεως. Ἡ δὲ σύγκλητος ἦν μὲν οὐχ αὑτῆς, ἀλλὰ τοῖς Μαρίου

κίον διῳκεῖτο προστάγμασι, πυθομένη δὲ τὸν
περὶ τὴν πόλιν ἐλαύνειν ἔπεμψε δύο τῶν στρατηγῶν,
καὶ Σιρουλλιον, ἀπαγορεύσοντας αὐτῷ βαδίζειν.
Θρασύτερον Σύλλᾳ διαλεχθέντας ὥρμησαν μὲν ἀνε-
στιῶται, τὰς δὲ ῥάβδους κατέκλασαν καὶ τὰς περι-
ἀφείλοντο καὶ πολλὰ περιυβρισμένους ἀπέπεμ-
ψθεν τε δεινὴν κατήφειαν, ὀρωμένους τῶν στρα-
τοκρασήμων ἐρήμους, καὶ τὴν στάσιν οὐκέτι καθε-
στὰνήκεστον ἀπαγγέλλοντας. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν
Μαρασκευαῖς ἦσαν· ὁ δὲ Σύλλας ἄγων ἐξ τάγμα-
μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἀπὸ Νώλης ἐκίνει, τὸν μὲν
τῶν πρόθυμον ὄντα χωρεῖν εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν,
δὲ τῇ γνώμῃ παρ' ἑαυτῷ καὶ δεδοικὼς τὸν κίνδυ-
μάντις Ποστούμιος Θύσαντος αὐτοῦ καταμαθὼν
καὶ τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας τῷ Σύλλᾳ προτείνας
ναι καὶ φυλάττεσθαι μέχρι τῆς μάχης, ὡς, εἰ
ταχὺ καὶ καλῶς συντελεσθείη, τὴν ἐσχάτην δίκην
νυλόμενος. Λέγεται δὲ καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους αὐ-
ἀνῆναι θεὸν, ἣν τιμῶσι Ῥωμαῖοι παρὰ Καππα-
όντες, εἴτε δὴ Σελήνην οὖσαν εἴτ' Ἀθηνᾶν εἴτ'
ύτην ὁ Σύλλας ἔδοξεν ἐπιστᾶσαν ἐγχειρίσαι κε-
ῷ καὶ τῶν ἐχθρῶν ἕκαστον ὀνομάζουσαν τῶν ἐκεί-
κελεῦσαι, τοὺς δὲ πίπτειν βαλλομένους καὶ ἀφα-
Θαρσήσας δὲ τῇ ὄψει καὶ φράσας τῷ συνάρχοντι
ν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἡγεῖτο. Καὶ περὶ Πικτὰς αὐτῷ
ντυχούσης καὶ δεομένης μὴ βαδίζειν εὐθὺς ἐξ
ντα γὰρ ἔσεσθαι τὰ δίκαια τῆς βουλῆς ψηφισα-
λόγησε μὲν αὐτοῦ καταστρατοπεδεύσειν καὶ δια-
λευε χώρας, ὥσπερ εἰώθει, τῷ στρατοπέδῳ τοὺς
ὅστε τοὺς πρέσβεις ἀπελθεῖν πιστεύσαντας· ἐκεί-
λθόντων εὐθὺς ἐκπέμψας Λεύκιον Βάσιλλον καὶ
μιον καταλαμβάνει τὴν πύλην δι' αὐτῶν καὶ τὰ
ρὶ τὸν λόφον τὸν Αἰσκυλῖνον, εἶτ' αὐτὸς ἀπάσῃ
ῆπτε. Τῶν δὲ περὶ τὸν Βάσιλλον εἰς τὴν πόλιν
καὶ κρατούντων ὁ πολὺς καὶ ἄνοπλος δῆμος ἀπὸ
ερράμῳ καὶ λίθῳ βάλλοντες ἐπέσχον αὐτοὺς τοῦ
ῖν καὶ συνέστειλαν εἰς τὸ τεῖχος. Ἐν τούτῳ δὲ

ὁ Σύλλας παρῆν ἤδη καὶ συνιδὼν τὸ γινόμενον ἐβόα τὰς οἰκίας ὑφάπτειν· καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην ἐχώρει πρᾶτος αὐτὸς καὶ τοὺς τοξότας ἐκέλευε χρῆσθαι τοῖς πυροβόλοις ἄνω τῶν στεγασμάτων ἐφιεμένους κατ' οὐδένα λογισμὸν, ἀλλ' ἐμπαθὴς ὢν καὶ τῷ θυμῷ παραδεδωκὼς τὴν τῶν πρασσομένων ἡγεμονίαν, ὅς γε τοὺς ἐχθροὺς μόνον ἑώρα, φίλους δὲ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους εἰς οὐδένα λόγον θέμενος οὐδ' οἶκτον κατῄει διὰ πυρὸς, ᾧ τῶν αἰτίων καὶ μὴ διάγμασις οὐκ ἦν. Τούτων δὲ γενομένων ὁ Μάριος ἐξωσθεὶς πρὸς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν ἐκάλει διὰ κηρύγματος ἐπ' ἐλευθερίᾳ τὸ οἰκετικόν· ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων κρατηθεὶς ἐξέπεσε τῆς πόλεως.

X. Σύλλας δὲ τὴν βουλὴν συναγαγὼν καταψηφίζεται θάνατον αὐτοῦ τε Μαρίου καὶ ὀλίγων ἄλλων, ἐν οἷς Σουλπίκιος ἦν ὁ δήμαρχος. Ἀλλὰ Σουλπίκιος μὲν ἀπεσφάγη προδοθεὶς ὑπὸ θεράποντος, ὃν ὁ Σύλλας ἠλευθέρωσεν, εἶτα κατεκρήμνισε· Μαρίῳ δ' ἐπεκήρυξεν ἀργύριον οὐκ εὐγνωμόνως οὐδὲ πολιτικῶς, ᾧ γε μικρὸν ἔμπροσθεν ὑποχείριον εἰς τὴν οἰκίαν δοὺς ἑαυτὸν ἀσφαλῶς ἀφείθη. Καίτοι Μαρίῳ τότε μὴ διέντι Σύλλαν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὸ Σουλπικίου προεμένῳ πάντων κρατεῖν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὅμως ἐφείσατο· καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τὴν αὐτὴν λαβὴν παρασχὼν οὐκ ἔτυχε τῶν ὁμοίων. Ἐφ' οἷς ὁ Σύλλας τὴν μὲν σύγκλητον ἀδήλως ἠνίασεν· ἡ δὲ παρὰ τοῦ δήμου δυσμένεια καὶ νέμεσις αὐτῷ φανερὰ δι' ἔργων ἀπήντα. Νώνιον μέν γε τὸν ἀδελφιδοῦν δι' αὐτοῦ καὶ Σερουήϊον ἀρχὰς μετιόντας ἀποψηφισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες ἑτέρους κατέστησαν ἄρχοντας, οὓς μάλιστα τιμῶντες ᾤοντο λυπεῖν ἐκεῖνον. Ὁ δὲ τούτοις τε προσεποιεῖτο χαίρειν, ὡς τοῦ δήμου τῷ ποιεῖν ἃ βούλοιτο δι' αὐτὸν ἀπολαύοντος τῆς ἐλευθερίας, καὶ θεραπεύων τὸ τῶν πολλῶν μῖσος ὕπατον κατέστησεν ἀπὸ τῆς ἐναντίας στάσεως Λεύκιον Κίνναν ἀραῖς καὶ ὅρκοις καταλαβὼν εὐνοήσειν τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν. Ὁ δ' ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἔχων ἐν τῇ χειρὶ λίθον ὤμνυεν, εἶτα ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ μὴ φαλήντοντι τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὔνοιαν ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως, ὥσπερ ὁ λίθος διὰ τῆς χειρὸς, κατέβαλε χαμᾶζε τὸν λίθον, οὐκ ὀλίγων παρόντων. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς ἐπεχείρει

ῦτα κινεῖν καὶ δίκην ἐπὶ τὸν Σύλλαν παρεσκεύασε
ορεῖν ἐπέστησεν Οὐεργίνιον, ἕνα τῶν δημάρχων·
ἅμα τῷ δικαστηρίῳ χαίρειν ἐάσας ἐπὶ Μιθριδά-

ήγεται δὲ ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἐν αἷς ὁ Σύλ- 5
ῆς Ἰταλίας ἐκίνει τὸν στόλον, ἄλλα τε πολλὰ Μι-
ατρίβοντι περὶ τὸ Πέργαμον ἐπισκῆψαι δαιμόνια
στεφανηφόρον καθιεμένην ὑπὸ τῶν Περγαμηνῶν
ἔκ τινων ὀργάνων ἄνωθεν ὅσον οὔπω τῆς κεφα-
σαν συντριβῆναι καὶ τὸν στέφανον ἐκπεσόντα κατὰ 10
ν φέρεσθαι χαμᾶζε διαθρυπτόμενον, ὥστε φρί-
ῳ δήμῳ, ἀθυμίαν δὲ πολλὴν Μιθριδάτῃ παρα-
ερ αὐτῷ τότε τῶν πραγμάτων ἐλπίδος πέρα προ-
. Αὐτὸς μὲν γὰρ Ἀσίαν τε Ῥωμαίων καὶ Βιθυ-
Καππαδοκίαν τῶν βασιλέων ἀφῃρημένος ἐν Περγά- 15
ο πλούτους καὶ δυναστείας καὶ τυραννίδας διανέ-
ίλιος, τῶν δὲ παίδων ὁ μὲν ἐν Πόντῳ καὶ Βοσπό-
λαιὰν ἄχρι τῶν ὑπὲρ τὴν Μαιῶτιν ἀοικήτων ἀρ-
εν οὐδενὸς παρενοχλοῦντος, Ἀριαράθης δὲ Θρᾴ-
κεδονίαν ἐπήει στρατῷ μεγάλῳ προσαγόμενος, ἄλ- 20
στρατηγοὶ τόπους ἐχειροῦντο δυνάμεις ἔχοντες·
τος Ἀρχέλαος ταῖς μὲν ναυσὶν ὁμοῦ τι συμπάσης
τῆς Θαλάττης τάς τε Κυκλάδας νήσους ἐδουλοῦτο
λων ὅσαι Μαλέας ἐντὸς ἵδρυνται καὶ τὴν Εὔβοιαν
ν, ἐκ δ' Ἀθηνῶν ὁρμώμενος τὰ μέχρι Θετταλίας 25
Ἑλλάδος ἀφίστη μικρὰ προσκρούσας περὶ Χαιρώ-
ταῦθα γὰρ αὐτῷ Βρέττιος Σούρρας ἀπήντησε,
ς μὲν ὢν Σεντίου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας,
ίλμη καὶ φρονήσει διαφέρων. Οὗτος Ἀρχελάῳ δί-
τος φερομένῳ διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ πλεῖστον ἀν- 30
τρισὶ μάχαις διαγωνισάμενος περὶ Χαιρώνειαν
συνέστειλε πάλιν ἐπὶ τὴν Θάλατταν. Λευκίου δὲ
ν κελεύσαντος αὐτὸν ὑποχωρεῖν ἐπιόντι Σύλλᾳ καὶ
σμένον ἐκείνῳ ἐᾶν πόλεμον εὐθὺς ἐλιπὼν τὴν
ὀπίσω πρὸς Σέντιον ἀπήλαυνε, καίπερ αὐτῷ τῶν 35
ν ἐλπίδος πέρα προχωρούντων καὶ τῆς Ἑλλάδος
νύσης πρὸς μεταβολὴν διὰ τὴν ἐκείνου καλοναγα-

θίαν. Ἀλλὰ γὰρ Βρεττίῳ μὲν ταῦτα λαμπρότατα τῶν πεπραγμένων.

XII. Σύλλας δὲ τὰς μὲν ἄλλας πόλεις εὐθὺς εἶχεν ἐπιπρεσβευομένας καὶ καλούσας, ταῖς δ' Ἀθήναις διὰ τὸν τέραννον Ἀριστίωνα βασιλεύεσθαι ἠναγκασμέναις ἄθρους ἐπέστη καὶ τὸν Πειραιᾶ περιλαβὼν ἐπολιόρκει μηχανήν τε πᾶσαν ἐφιστὰς καὶ μάχας παντοδαπὰς ποιούμενος. Καίτοι χρόνον οὐ πολὺν ἀνασχομένῳ παρῆν ἀκινδύνως ἑλεῖν τὴν ἄνω πόλιν ὑπὸ λιμοῦ συνηγμένην ἤδη τῇ χρείᾳ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν ἔσχατον καιρόν· ἀλλ' ἐπειγόμενος εἰς Ῥώμην καὶ δεδιὼς τὸν ἐκεῖ νεωτερισμὸν πολλοῖς μὲν κινδύνοις, πολλαῖς δὲ μάχαις, μεγάλαις δὲ δαπάναις κατέσπευδε τὸν πόλεμον, ᾧ γε δίχα τῆς ἄλλης παρασκευῆς ἡ περὶ τὰ μηχανήματα πραγματεία ζεύγεσι μυρίοις ὁρικοῖς ἐχορηγεῖτο καθ' ἡμέραν ἐνεργοῖς οὖσι πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν. Ἐπιλιπούσης δὲ τῆς ὕλης διὰ τὸ κόπτεσθαι πολλὰ τῶν ἔργων περικλώμενα τοῖς αὐτῶν βρίθεσι καὶ πυρπολεῖσθαι βαλλόμενα συνεχῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐπεχείρησε τοῖς ἱεροῖς ἄλσεσι· καὶ τήν τ' Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην τῶν προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον. Ἐπεὶ δὲ καὶ χρημάτων ἔδει πολλῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκίνει τὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσυλα, τοῦτο μὲν ἐξ Ἐπιδαύρου, τοῦτο δ' ἐξ Ὀλυμπίας τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν ἀναθημάτων μεταπεμπόμενος. Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Ἀμφικτύοσιν εἰς Δελφοὺς, ὅτι τὰ χρήματα τοῦ θεοῦ βέλτιον εἴη κομισθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἢ γὰρ φυλάξειν ἀσφαλέστερον, ἢ καὶ ἀποχρησάμενος ἀποδώσειν οὐκ ὀλίγω, καὶ τῶν φίλων ἀπέστειλε Κάφιν τὸν Φωκέα κελεύσας σταθμῷ παραλαβεῖν ἕκαστον. Ὁ δὲ Κάφις ἧκε μὲν εἰς Δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θιγεῖν καὶ πολλὰ τῶν Ἀμφικτυόνων λιπαρούντων ἀπεδάκρυσε τὴν ἀνάγκην. Ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις κεθάρας εἴτε πιστεύσας εἴτε τὸν Σύλλαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν ἐπέστειλε πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ σκώπτων ἀνέγραψε θαυμάζειν τὸν Κάφιν, εἰ μὴ συνίησιν, ὅτι χαίροντος, οὐ χαλεπαίνοντος εἴη τὸ ᾄδειν· ὥστε θαῤῥοῦντα λαμβάνειν ἐκέλευσεν, ὡς ἡδομένου τοῦ θεοῦ καὶ διδόντος. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα διέλαθε τούς γε πολλοὺς Ἕλληνας ἐκπεμπόμε-

νροῦν κίθον, ὃς ἦν ὑπόλοιπος ἐκ τῶν βα-
άρος καὶ μέγεθος οὐ δυναμένων ἀναλαβεῖν
ἀναγκαζόμενοι κατακόπτειν οἱ Ἀμφικτύονες
λοντο τοῦτο μὲν Τίτον Φλαμινῖνον καὶ Μά-
τοῦτο δ' Αἰμίλιον Παῦλον, ὧν ὁ μὲν Ἀντίο-
ἰς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς
τας οὐ μόνον ἀπέσχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλ-
καὶ δῶρα καὶ τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα
σαν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀνδρῶν τε σωφρόνων
ον σιωπῇ τοῖς ἄρχουσι παρέχειν τὰς χεῖρας
νόμον αὐτοί τε ταῖς ψυχαῖς βασιλικοὶ καὶ
ὐτελεῖς ὄντες μετρίοις ἐχρῶντο καὶ τεταγμέ-
τὸ κολακεύειν τοὺς στρατιώτας αἰσχιον ἡγού-
αι τοὺς πολεμίους· οἱ δὲ τότε στρατηγοὶ βίᾳ
νὴν ἀρετῇ, κτώμενοι καὶ μᾶλλον ἐπ' ἀλλή-
τῶν ὅπλων ἢ τοὺς πολεμίους ἠναγκάζοντο
τῷ στρατηγεῖν, εἶθ' ὧν εἰς τὰς ἡδυπαθείας
ἰνοις ἀνήλισκον ὠνούμενοι τοὺς πόνους αὐ-
ον ὅλην τὴν πατρίδα ποιήσαντες ἑαυτούς τε
ίστων ἐπὶ τῷ τῶν βελτιόνων ἄρχειν. Ταῦτ'
ον, εἶτ' αὖθις ἐπὶ Σύλλαν κατῆγε, ταῦτ'
ς περὶ Κίνναν, ταῦτα Φλάκκον τοὺς περὶ
ειρας ἐποίησεν· ὧν οὐχ ἥκιστα Σύλλας ἐνὶ-
ἐπὶ τῷ διαφθείρειν καὶ μετακαλεῖν τοὺς ὑπ'
ους καταχορηγῶν εἰς τοὺς ὑφ' αὑτῷ καὶ δα-
τε ἅμα τοὺς ἄλλους μὲν εἰς προδοσίαν, τοὺς
ἐκστίαν διαφθείρων χρημάτων δεῖσθαι πολ-
τα πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐκείνην.
ς γάρ τις ἅρα καὶ ἀπαραίτητος εἶχεν αὐτὸν
θήνας, εἴτε ζήλῳ τινὶ πρὸς τὴν πάλαι συκο-
τόλεως δόξαν, εἴτε θυμῷ τὰ σκώμματα φέ-
βωμολοχίας, αἷς αὐτόν τε καὶ τὴν Μετέλ-
ιχῶν ἑκάστοτε γεφυρίζων καὶ κατορχούμενος
ύραννος Ἀριστίων, ἄνθρωπος ἐξ ἀσελγείας
τος ἔχων συγκεκιμένην τὴν ψυχὴν καὶ τὰ χεί-
ιδατικῶν συνεζευγνύτα νοσημάτων καὶ πα-
ἀνειλημμένος καὶ τῇ πόλει μυρίους μὲν πολί-

μους, πολλὰς δὲ τυραννίδας καὶ στάσεις διαπεφευγυίᾳ πρότερον ὥσπερ νόσημα θανατηφόρον εἰς τοὺς ἐχθίστους καιροὺς ἐπιτιθέμενος· ὃς, χιλίων δραχμῶν ὠνίου τοῦ μεδίμνου τῶν πυρῶν ὄντος ἐν ἄστει τότε, τῶν ἀνθρώπων ἀσιτούντων τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν φυόμενον παρθένιον, ὑποθήματα δὲ καὶ ληκύθους ἐφθὰς ἐσθιόντων, αὐτὸς ἐνδελεχῶς πίνων μεθημερινοῖς καὶ κώμοις χρώμενος καὶ πυρρίχιζων καὶ γελωτοποιῶν πρὸς τοὺς πολεμίους τὸν μὲν ἱερὸν τῆς Θεοῦ λόγον ἀπεσβηκότα διὰ σπάνιν ἐλαίου περιεῖδε, τῇ δὲ ἱεροφάντιδι πυρῶν ἡμίεκτον προσαιτούσῃ πεπέρεως ἔπεμψε, τοὺς δὲ βουλευτὰς καὶ ἱερεῖς ἱκετεύοντας οἰκτεῖραι τὴν πόλιν καὶ διαλύσασθαι πρὸς τὸν Σύλλαν τοξεύμασι βάλλων διεσπείρατο. Ὀψὲ δ' ἤδη που μόλις ἐξέπεμψεν ὑπὲρ εἰρήνης δύο ἢ τρεῖς τῶν συμποτῶν, πρὸς οὓς οὐδὲν ἀξιοῦντας σωτήριον, ἀλλὰ τὸν Θησέα καὶ τὸν Εὔμολπον καὶ τὰ Μηδικὰ σεμνολογοῦμενος ὁ Σύλλας „Ἄπιτε" εἶπεν „ὦ μακάριοι, τοὺς λόγους τούτους ἀναλαβόντες, ἐγὼ γὰρ οὐ φιλομαθήσων εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπέμφθην, ἀλλὰ τοὺς ἀφισταμένους καταστρεψόμενος."

XIV. Ἐν δὲ τούτῳ λέγεται τινὰς ἐν Κεραμεικῷ περιφρτῶν ἀκούσαντας διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ καταζόντων τὸν τύραννον ὡς μὴ φυλάττοντα τοῦ τείχους τὴν περὶ τὸ Ἐπτάχαλκον ἔφοδον καὶ προσβολὴν, ᾗ μόνῃ δυνατὸν εἶναι καὶ ῥᾴδιον ὑπερβῆναι τοὺς πολεμίους, ἀπαγγεῖλαι ταῦτα πρὸς τὸν Σύλλαν. Ὁ δ' οὐ κατεφρόνησεν, ἀλλ' ἐπελθὼν νυκτὸς καὶ θεασάμενος τὸν τόπον ἀλώσιμον εἶχετο τοῦ ἔργου. Λέγει δ' αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τὸν πρῶτον ἐπιβάντα τοῦ τείχους Μάρκον Τήϊον, ἀντιστάντος αὐτῷ πολεμίου, δόντα πληγὴν ἐκ καταφορᾶς τῷ κράνει παρακλάσαι τὸ ξίφος, οὐ μὴν ὑφέσθαι τῆς χώρας, ἀλλὰ μάχεσθαι καὶ κατασχεῖν. Κατελήφθη μὲν οὖν ἡ πόλις ἐκεῖθεν, ὡς Ἀθηναίων οἱ πρεσβύτατοι διεμνημόνευον. Αὐτὸς δὲ Σύλλας τὸ μεταξὺ τῆς Πειραϊκῆς πύλης καὶ τῆς ἱερᾶς κατασκάψας καὶ συνομαλύνας περὶ μέσας νύκτας ἐσήλαυνε φρικώδης ὑπὸ σάλπιγξι καὶ κέρασι πολλοῖς καὶ ἀλαλαγμῷ καὶ κραυγῇ τῆς δυνάμεως ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ φόνον ἀφειμένης ὑπ' αὐτοῦ φερομένης διὰ στενωπῶν ἐσπασμένοις τοῖς ξίφεσιν, ὅσοι

μηδένα γενέσθαι τῶν ἀποσφαγέντων, ἀλλὰ τῷ τέ-
ροντος αἵματος ἔτι νῦν μετρεῖσθαι τὸ πλῆθος. Ἄνευ
κατὰ τὴν ἄλλην πόλιν ἀναιρεθέντων ὁ περὶ τὴν ἀγο-
ος ἐπέσχε πάντα τὸν ἐντὸς τοῦ Δικύλου Κεραμικόν·
δὲ λέγεται καὶ διὰ πυλῶν κατακλύσαι τὸ προάστειον. 5
ὧν οὕτως ἀποθανόντων τοσούτων γενομένων οὐκ
ις ἦσαν οἱ σφᾶς αὐτοὺς διαφθείραντες οἴκτῳ καὶ
ῆς πατρίδος ὡς ἀναιρεθησομένης· τοῦτο γὰρ ἀπο-
καὶ φοβηθῆναι τὴν σωτηρίαν ἐποίησε τοὺς βελτίστους
τῷ Σύλλᾳ φιλάνθρωπον οὐδὲ μέτριον ἐλπίσαντας. 10
ρ τοῦτο μὲν Μειδίου καὶ Καλλιφῶντος τῶν φυγά-
μένων καὶ προκυλινδουμένων αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τῶν
ικῶν, ὅσοι συνεστράτευον, ἐξαιτουμένων τὴν πόλιν,
ε μεστὸς ὢν ἤδη τῆς τιμωρίας ἐγκώμιόν τι τῶν πα-
Ἀθηναίων ἐπεικὼν ἔφη χαρίζεσθαι πολλοὺς μὲν ὀλί- 15
ὄντας δὲ τεθνηκόσιν. Ἔλειπε δὲ τὰς Ἀθήνας αὐτός
τοῖς ὑπομνήμασι Μαρτίαις καλάνδαις, ἥτις ἡμέρα
τι μάλιστα τῇ νουμηνίᾳ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός·
τὰ τύχην ὑπομνήματα πολλὰ τοῦ διὰ τὴν ἐκμβρίαν
καὶ τῆς φθορᾶς ἐκείνης δρῶσιν, ὡς τότε καὶ περὶ 20
ον ἐκεῖνον μάλιστα τοῦ κατακλυσμοῦ συμπεσόντος.
τος δὲ τοῦ ἄστεος ὁ μὲν τύραννος εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ὧν ἐκολιορκεῖτο, Κουρίωνος ἐπὶ τούτῳ τεταγμένου·
νον ἐγκαρτερήσας συχνὸν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνεχείρισε
εσθείς. Καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθὺς ἐπεσήμηνε· τῆς 25
ῆς ἡμέρας τε καὶ ὥρας ἐκείνου τε Κουρίων κατῆγε
ὧν ἐξ αἰθρίας συνδραμόντων πλῆθος ὄμβρου ταταῤ-
ιλήρωσεν ὕδατος τὴν ἀκρόπολιν. Εἶχε δὲ καὶ τὸν
μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ Σύλλας καὶ τὰ πλεῖστα
σεν, ὧν ἦν καὶ ἡ Φίλωνος ἀπολυθήκη, θαυμαζόμε- 30
ν.

Ἐν δὲ τούτῳ Ταξίλης ὁ Μιθριδάτου στρατηγὸς ἐκ
καὶ Μακεδονίας καταβεβηκὼς δέκα μυριάσι πεζῶν
ους ἐκπεῖσαι καὶ τεθρίπποις ἐνενήκοντα δρεπανηφό-
λαι τὸν Ἀρχέλαον ἔτι ναυλοχοῦντα περὶ τὴν Μοννυ- 35
ι μήτε τῆς θαλάττης βουλόμενον ἀποστῆναι μήτε
ν ὄντα συμπλέκεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τρίβειν

ν οὖσαν ἀλκήν. Ἀλλὰ φεύγων, ὥσπερ εἴρηται, λιμῷ καὶ ἀνίν ἠναγκάζετο διώκειν τὸν ἐκ τῆς μάχης κίνδυνον· ἃ Ὀρτήσιος αὐτὸν ἐφόρει, στρατηγικὸς ἀνὴρ καὶ φιλότιμ ς, ὃν ἐκ Θετταλίας ἄγοντα τῷ Σύλλᾳ ἐύναμιν ἐν τοῖς στε ῖς οἱ βάρβαροι παρὰ ὑλαττον. Διὰ ταῦτα μὲν εἰς τὴν ιωτίαν ἀνέζευξεν ὁ Σύλλας· Ὀρτήσιον δὲ Κάφις ἐμπε ς ὢν ἑτέραις ὁδοῖς ψευσάμενος τοὺς βαρβάρους διὰ τοῦ ρνασσοῦ κατῆγεν ὑπ' αὐτὴν τὴν Τιθορέαν οὔπω τοσαύ ν πόλιν οὖσαν, ὅση νῦν ἐστιν, ἀλλὰ φρούριον ἀποῤῥῶγι ημνῷ περικοπτόμενον, εἰς ὃ καὶ πάλαι ποτὲ Φωκέων ἡ ρξὴν ἐπιόντα φεύγοντες ἀνεσκευάσαντο καὶ διεσώθησαν. ταῦθα καταστρατοπεδεύσας Ὀρτήσιος ἡμέρας μὲν ἀπε ούσατο τοὺς πολεμίους, νύκτωρ δ' ἐπὶ Πατρωνίδα τὰς σχωρίαις καταβὰς ἀπαντήσαντι τῷ Σύλλᾳ μετὰ τῆς δυ μεως συνέμιξε.

XVI. Γενόμενοι δὲ κοινῇ καταλαμβάνονται βουνὸν ἐ σων ἑστῶτα τῶν Ἑλατικῶν πεδίων εὐγεων καὶ ἀφιλαχῆ ι παρὰ τὴν ῥίζαν ὕδωρ ἔχοντα· Φιλοβοιωτὸς καλεῖται κα ν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν ἐπαινεῖ θαυμασίως ὁ Σύλ ας. Στρατοπεδεύσαντες δὲ παντάπασιν ὀλίγοι τοῖς πολε ιοις κατεφάνησαν· ἱππεῖς μὲν γὰρ οὐ πλείονες πεντακοσίων

τῶν χιτώνων ἀναμεμιγμένοι χαλκῷ καὶ σιδήρῳ πυρωθέντι καὶ φοβερὸν ἐν τῷ σαλεύεσθαι καὶ διαπρόσβαλλον ὄψιν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τὸν συστέλλειν ἑαυτοὺς καὶ τὸν Σύλλαν μηδενὶ λόγῳ τὸ αὐτῶν ἀφελεῖν δυνάμενον βιάζεσθαι τε ἀποδιδράσκοντα οὐ βουλόμενον ἡσυχίαν ἄγειν καὶ φέρειν βαρέως ἐφορᾶν ὁρῶντα κομπασμῷ καὶ γέλωτι τοὺς βαρβάρους. ἦν μὲν τοῦτο μάλιστα πάντων αὐτόν. Οἱ γὰρ ἐναντιοφρονήσαντες ἐτρέποντο πρὸς ἀταξίαν πολλὴν, οὐδ' ἐπήκοοι τῶν στρατηγῶν διὰ πολυαρχίαν ὄντες, καὶ ἐν τῷ χάρακι διεκαρτέρουν, ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος καὶ πορθήμασι δελεαζόμενος ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν στρατοπέδου διεσπείρατο καὶ τὴν τε τῶν Πανοπέων πόφαι λέγονται καὶ τὴν Δεβαδίων διαρπάσαι καὶ τὸ μαντεῖον, οὐδενὸς στρατηγοῦ πρόσταγμα δόντος. λλας, ἐν ὅμμασιν αὐτοῦ πόλεων ἀπολλυμένων, δυσῶν καὶ λυπούμενος οὐκ εἶα τοὺς στρατιώτας σχοἀλλὰ προσάγων αὐτοὺς ἠνάγκαζε τόν τε Κηφισσὸν εἰθρον παρατρέπειν καὶ τάφρους ὀρύσσειν ἀνάπαυνὶ διδοὺς καὶ τῶν ἐνδιδόντων ἀπαραίτητος ἐφεστὼς , ὅπως ἀπαγορεύσαντες πρὸς τὰ ἔργα διὰ τῶν πόάσωνται τὸν κίνδυνον· ὃ καὶ συνέβη. Τρίτην γὰρ ἐργαζόμενοι τοῦ Σύλλα παρεξιόντος ἐδέοντο μετὰ ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δ' οὐ μάχεσθαι βου, ἀλλὰ μὴ βουλομένων πονεῖν ἔφησεν εἶναι τὸν λό- δ' ὄντως ἔχουσιν ἀγωνιστικῶς, ἐκέλευσεν ἤδη μετὰ ων ἐλθεῖν ἐκεῖσε, δείξας αὐτοῖς τὴν πρότερον μὲν ν ἀκρόπολιν τῶν Παραποταμίων, τότε δ' ἀνηρημέπόλεως λόφος ἐλείπετο πετρώδης καὶ περίκρημνος, ιλίου διωρισμένος ὄρους, ὅσον ὁ Ἄσσος ἐπέχει ῥέων, ικίπτων ὑπὸ τὴν ῥίζαν αὐτὴν τῷ Κηφισσῷ καὶ συνεπμενος ὀχυρὰν ἐνστρατοπεδεῦσαι τὴν ἄκραν ποιεῖ. τοὺς χαλκάσπιδας ὁρῶν τῶν πολεμίων ὠθουμένους ἦν ὁ Σύλλας ἐβούλετο φθῆναι καταλαβὼν τὸν τόπον λαβὼν χρησάμενος τοῖς στρατιώταις προθύμοις. Ἐπεὶ ιρουσθεὶς ἐκεῖθεν ὁ Ἀρχέλαος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαι, οἱ δὲ συστρατευσάμενοι τῶν Χαιρωνέων ἐδέοντο

τοῦ Σύλλα μὴ προέσθαι τὴν πόλιν, ἐπέμψατε τῶν χιλιάρχων ἕνα Γαβίνιον μετὰ τάγματος ἑνὸς καὶ τοὺς Χαιρωνεῖς ἀφίησι βουληθέντας μὲν, οὐ μὴν δυνηθέντας φθῆναι τὸν Γαβίνιον· οὕτως ἦν ἀγαθὸς καὶ προθυμότερος εἰς τὸ σῶσαι τῶν σωθῆναι δεομένων. Ὁ δ' Ἰόβας οὐ Γαβινιάν φησι πεμφθῆναι, ἀλλὰ Ἐρήνιον. Ἡ μὲν οὖν πόλις ἡμῶν παρὰ τοσοῦτον ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον.

XVII. Ἐκ δὲ Λεβαδείας καὶ τοῦ Τροφωνίου φῆμαί τε χρησταὶ καὶ νικηφόρα μαντεύματα τοῖς Ῥωμαίοις ἐξεπέμποντο. Περὶ ὧν οἱ μὲν ἐπιχώριοι πλείονα λέγουσιν· ὡς δὲ Σύλλας αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν ὑπομνημάτων γέγραφε, Κοΐντος Τίτιος, οὐκ ἀφανὴς ἀνὴρ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πραγματευομένων, ἦκε πρὸς αὐτὸν, ἤδη τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νικηπόταμον μάχην παραγγέλλων, ὅτι καὶ δευτέραν ὁ Τροφώνιος αὐτόθι μάχην καὶ νίκην προσημαίνει ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. Μετὰ δὲ τοῦτον ἀνὴρ τῶν ἐν τάξει στρατευομένων ὄνομα Σαλουήνιος ἀνήγγελε παρὰ τοῦ Θεοῦ, οἷον τέλος αἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν πράξεις ἕμελλον ἕξειν. Ἀμφότεροι δὲ ταῦτα περὶ τῆς ὀμφῆς ἔφραζον· τῷ γὰρ Ὀλυμπίῳ Διῒ καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος παραπλήσιον ἰδεῖν ἔφασαν. Ἐπεὶ δὲ διέβη τὸν Ἄσσον ὁ Σύλλας, παρελθὼν ὑπὸ τὸ Ἠθύλιον τῷ Ἀρχελάῳ παρεστρατοπέδευσε βεβλημένῳ χάρακα παρτερὼν ἐν μέσῳ τοῦ Ἀκοντίου καὶ τοῦ Ἠθυλίου πρὸς τοῖς λεγομένοις Ἀσσίοις. Ὁ μέντοι τόπος, ἐν ᾧ κατεσκήνωσεν, ἄχρι νῦν Ἀρχέλαος ἀπ' ἐκείνου καλεῖται. Διαλιπὼν δὲ μίαν ἡμέραν ὁ Σύλλας Μουρήναν μὲν ἔχοντα τάγμα καὶ σπείρας δύο πρὸς τὸ τοῖς πολεμίοις ἐνοχλῆσαι παρατεττομένοις ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν Κηφισσὸν ἐσφαγίαζετο καὶ τῶν ἱερῶν γενομένων ἐχώρει πρὸς τὴν Χαιρώνειαν ἀναληφθησόμενός τε τὴν αὐτόθι στρατιὰν καὶ κατοψόμενος τὸ καλούμενον Θούριον ὑπὸ τῶν πολεμίων προκατειλημμένον. Ἔστι δὲ λοφώδη τραχεῖα καὶ στροβιλῶδες ὄρος, ὃ καλοῦμεν Ὀρθόπαγον· ὑπὸ δ' αὐτὸ τὸ ῥεῦμα τοῦ Μωλίου καὶ Θουρίου νεὼς Ἀπόλλωνος. Ὠνόμασται δὲ ὁ θεὸς ἀπὸ Θουροῦς τῆς Χαίρωνος μητρὸς, ὃν οἰκιστὴν γεγονέναι τῆς Χαιρωνείας ἱστοροῦσιν. Οἱ δέ φασι τὴν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν ἐκεῖ φανῆναι καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς οὕτω προσαγο-

Θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. Προσιόν-
Σύλλα πρὸς τὴν Χαιρώνειαν ὁ τεταγμένος ἐν τῇ
ρχος ἐξοπλισμένους ἄγων τοὺς στρατιώτας ἀπήν-
νον δάφνης κομίζων. Ὡς δὲ δεξάμενος ἠσπάσατο
ιώτας καὶ παρώρμησε πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐντυγ-
ὐτῷ δύο τῶν Χαιρωνέων ἄνδρες, Ὁμολόϊχος καὶ
ος, ὑφιστάμενοι τοὺς τὸ Θούριον κατασχόντας ἐκ-
γους στρατιώτας παρ' ἐκείνου λαβόντες· ἀτραπὸν
τοῖς βαρβάροις ἄδηλον ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πα-
ρὰ τὸ Μουσεῖον ἐπὶ τὸ Θούριον ὑπὲρ κεφαλῆς
ἧ πορευθέντες οὐ χαλεπῶς ἐπιπεσεῖσθαι καὶ κατα-
ωθεν αὐτοὺς ἢ συνώσειν εἰς τὸ πεδίον. Τοῦ δὲ
τοῖς ἀνδράσι μαρτυρήσαντος ἀνδρείαν καὶ πίστιν
πιχειρεῖν ὁ Σύλλας, αὐτὸς δὲ συνέτασε τὴν φά-
διένειμε τοὺς ἱππότας ἐπὶ κέρως ἑκατέρου, τὸ μὲν
ὸς ἔχων, τὸ δ' εὐώνυμον ἀποδοὺς Μουρήνᾳ. Γάλ-
Ὀρτήσιος οἱ πρεσβευταὶ σπείρας ἐπετάκτους ἔχον-
ι παρενέβαλον ἐπὶ τῶν ἄκρων φύλακες πρὸς τὰς
· ἐωρῶντο γὰρ οἱ πολέμιοι κατασκευάζοντες ἱπ-
οῖς καὶ ψιλοῖς ποδώκεσιν εἰς ἐπιστροφὴν τὸ κέρας
καὶ κοῦφον ὡς μακρὰν ἀνάξοντες καὶ κυκλωσόμε-
Ῥωμαίους.

. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Χαιρωνέων τὸν Ἐρίκιον ἄρ-
ιὰ τοῦ Σύλλα λαβόντων καὶ περιελθόντων ἀδήλως
ν, εἶτα ἐπιφανέντων Θόρυβος ἦν πολὺς καὶ φυγὴ
ίρων καὶ φόνος ὑπ' ἀλλήλων ὁ πλεῖστος. Οὐ γὰρ
, ἀλλὰ κατὰ πρανοῦς φερόμενοι τοῖς τε δόρασι
ν αὐτοὶ τοῖς ἑαυτῶν καὶ κατεκρήμνιζον ὠθοῦντας
ἄνωθεν ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ τὰ γυμνὰ
, ὥστε τρισχιλίους πεσεῖν περὶ τὸ Θούριον. Τῶν
των τοὺς μὲν εἰς τάξιν ἤδη καθεστὼς ὁ Μουρή-
ωνετο καὶ διέφθειρεν ὑπαντιάζων, οἱ δ' ὠσάμενοι
ιλιον στρατόπεδον καὶ τῇ φάλαγγι φύρδην ἐμπε-
πλησαν δέους καὶ ταραχῆς τὸ πλεῖστον μέρος καὶ
τοῖς στρατηγοῖς ἐνεκοίησαν οὐχ ἥκιστα βλάψασαν
ξέως γὰρ ὁ Σύλλας ταρασσομένοις ἐπαγαγὼν καὶ
διάστημα τῷ τάχει συνελὼν ἀφείλετο τὴν τῶν δρε-

ανηφόρων ἐνέργειαν. Ἔῤῥωται γὰρ μάλιστα μήκει δρόμου
φοδρότητα καὶ ῥύμην τῇ διεξελάσαι διδόντος, αἱ δ' ἐκ
βραχέος ἀφέσεις ἄπρακτοι καὶ ἀμβλεῖαι, καθάπερ βελῶν τά-
σιν οὐ λαβόντων. Ὃ δὴ καὶ τότε τοῖς βαρβάροις ἀπήντα·
καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα καὶ προσπί-
πτοντα νωθρῶς ἐκκρούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ
γέλωτος ἄλλα ᾔτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς
ἱπποδρομίαις. Τοὐντεῦθεν αἱ πεζαὶ δυνάμεις συνοῤῥάγη-
σαν, τῶν μὲν βαρβάρων προβαλλομένων τὰς σαρίσσας μακρὰς
καὶ πειρωμένων τῷ συνασπισμῷ τὴν φάλαγγα διατηρεῖν ἐν
τάξει, τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς μὲν ὑσσοὺς αὐτοῦ καταβαλόν-
των, σπασαμένων δὲ τὰς μαχαίρας καὶ παρακρουομένων τὰς
σαρίσσας, ὡς τάχιστα προσμίξειαν αὐτοῖς δι' ὀργήν· προ-
τεταγμένους γὰρ ἑώρων τῶν πολεμίων μυρίους καὶ πεντα-
κισχιλίους θεράποντας, οὓς ἐκ τῶν πόλεων κηρύγμασιν ἐλευ-
θεροῦντες οἱ βασιλέως στρατηγοὶ κατελόχιζον εἰς τοὺς ὁπλί-
τας. Καί τις ἑκατοντάρχης λέγεται Ῥωμαῖος εἰπεῖν, ὡς ἐν
Κρονίοις μόνον εἰδείη τῆς παῤῥησίας δούλους μετέχοντας.
Τούτους μὲν οὖν διὰ βάθος καὶ πυκνότητα βραδέως ἐξω-
θουμένους ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν καὶ παρὰ φύσιν μένειν τολμῶν-
τας αἵ τε βελοσφενδόναι καὶ οἱ γρόσφοι, χρωμένων ἀφειδῶς
τῶν κατόπιν Ῥωμαίων, ἀπέστρεφον καὶ συνετάραττον.

XIX. Ἀρχελάου δὲ τὸ δεξιὸν κέρας εἰς κύκλωσιν ἀνά-
γοντος Ὀρτήσιος ἐφῆκε τὰς σπείρας δρόμῳ προσφερομένων
ὡς ἐμβαλῶν πλαγίοις· ἐπιστρέψαντος δὲ ταχέως ἐκεῖνος
τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς δισχιλίους ἐκθλιβόμενος ὑπὸ πλη-
θους προσεστέλλετο τοῖς ὀρεινοῖς, κατὰ μικρὸν ἀποῤῥηγ-
μενος τῆς φάλαγγος καὶ περιλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν πο-
μίων. Πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μήπω ἐ-
πεπτωκότος εἰς μάχην ἐδίωκε βοηθῶν. Ἀρχέλαος δὲ
κονιορτῷ τῆς ἐλάσεως ὅπερ ἦν τεκμηράμενος Ὀρτήσιον
εἶα χαίρειν, αὐτὸς δ' ἐπιστρέψας ὥρμησεν ὅθεν ὁ Σύ-
πρὸς τὸ δεξιὸν, ὡς ἔρημον ἄρχοντος αἱρήσων. Ἅμα ἐ-
Μουρήνᾳ Ταξίλης ἐπῆγε τοὺς χαλκάσπιδας, ὥστε τῆς
γῆς διχόθεν φερομένης καὶ τῶν ὀρῶν ἀνταποδιδόντα
περιήχησιν ἐπιστήσαντα τὸν Σύλλαν διαπορεῖν, ὁπο-
χρὴ προσγενέσθαι. Δόξαν δὲ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀνα-

ρήνᾳ μὲν ἀρωγὸν ἔπεμψεν Ὀρτήσιον ἔχοντα τέσσα-
ρας, αὐτὸς δὲ τὴν πέμπτην ἔπεσθαι κελεύσας ἐπὶ
ν ἠπείγετο καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἀξιομάχως ἤδη τῷ
συνεστηκὸς, ἐκείνου δὲ ἐπιφανέντος παντάπασιν
το καὶ κρατήσαντες ἐδίωκον πρός τε τὸν ποταμὸν
ιόντιον ὄρος προτροπάδην φεύγοντας. Οὐ μὴν ὅ
ς ἠμέλησε Μουρήνα κινδυνεύοντος, ἀλλ' ὥρμησε
ὁηθεῖν, ἰδὼν δὲ νικῶντας τότε τῆς διώξεως μετεῖχε.
ν οὖν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν βαρβάρων ἀνῃροῦντο, πλεί-
ῳ χάρακι προσφερόμενοι κατεκόπησαν, ὥστε μυ-
πεσεῖν εἰς Χαλκίδα μόνους ἀπὸ τοσούτων μυριά-
ὰ Σύλλας λέγει τέσσαρας καὶ δέκα ἐπιζητῆσαι τῶν
ατιωτῶν, εἶτα καὶ τούτων δύο πρὸς τὴν ἑσπέραν
θαι. Διὸ καὶ τοῖς τροπαίοις ἐπέγραψεν Ἄρῃ καὶ
ι Ἀφροδίτῃν, ὡς οὐχ ἧττον εὐτυχίᾳ κατορθώσας
τι καὶ δυνάμει τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ
ἕστηκε τῆς πεδιάδος μάχης, ᾗ πρῶτον ἐνέκλιναν
χέλαον μέχρι παρὰ τὸ Μόλου ᾠεῖθρον· ἕτερον δ'
Θουρίου κατὰ κορυφὴν βεβηκὸς ἐπὶ τῇ κυκλώσει
χρων γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπισημαίνον Ὁμολώϊ-
ναξίδαμον ἀριστεῖς. Ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μά-
ν Θήβαις περὶ τὴν Οἰδιπόδιον κρήνην κατασκευά-
ην. Οἱ δὲ κρίνοντες ἦσαν Ἕλληνες ἐκ τῶν ἄλλων
ἰνοι πόλεων, ἐπεὶ πρός γε Θηβαίους ἀδιαλλά-
καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἀποστερήσαντες τὴν ἡμίσειαν
καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ καθιέρωσεν ἐκ τῶν προσόδων
ἀποδίδοσθαι τὰ χρήματα τοῖς θεοῖς, ἅπερ αὐτὸς

Μετὰ ταῦτα πυνθανόμενος Φλάκκον ἀπὸ τῆς ἐναν-
ως ὕπατον ἠρημένον διαπερᾶν τὸν Ἰόνιον μετὰ
, λόγῳ μὲν ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔργῳ δ' ἐπ' ἐκεῖνον
ὥρμησεν ἐπὶ Θετταλίας ὡς ἀπαντήσων. Γενομένῳ
περὶ πόλιν Μελίτειαν ἀφικνοῦνται πολλαχόθεν ἀγ-
ρθεῖσθαι τὰ κατόπιν αὖθις οὐκ ἐλάττονι στρατιᾷ
ῆς πρότερον. Δορύλαος γὰρ εἰς Χαλκίδα καταχθεὶς
ᾗ νεῶν πολλῇ, ἐν αἷς ἦγεν ὡσεὶ μυριάδας ἡσκη-
συντεταγμένας ἄριστα δὴ τῆς Μιθριδατικῆς στρα-

τιᾶς, εὐθὺς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλε καὶ κατεῖχε τὴν χώραν προθυμούμενος εἰς μάχην ἐπισπάσασθαι τὸν Σύλλαν, οὐ προσέχων Ἀρχελάῳ διακωλύοντι καὶ λόγον περὶ τῆς προτέρας μάχης διαδιδοὺς, ὡς οὐκ ἄνευ προδοσίας μυριάδες τοσαῦ-
5 ται διαφθαρεῖεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Σύλλας ταχέως ὑποστρέψας ἀπέδειξε τῷ Δορυλάῳ τὸν Ἀρχέλαον ἄνδρα φρόνιμον καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐμπειρότατον ἀρετῆς· ὥστε μικρὰ αὐτὸν τῷ Σύλλᾳ περὶ τὸ Τιλφώσσιον ἐμπεσόντα πρῶτον εἶναι τῶν οὐκ ἀξιούντων κρίνεσθαι διὰ μάχης, ἀλλὰ δαπάνας καὶ
10 χρόνῳ τρίβειν τὸν πόλεμον. Ὅμως δὲ θάρσος τι τῷ Ἀρχελάῳ παρεῖχεν ὁ πρὸς Ὀρχομενῷ τόπος, ἐν ᾧ κατεστρατοπέδευσαν, εὐφυέστατος ὢν ἱπποκρατοῦσιν ἐναγωνίσασθαι. Τῶν γὰρ Βοιωτίων πεδίων ὅ τι πέρ ἐστι κάλλιστον καὶ μέγιστον, τοῦτο τῆς Ὀρχομενίων ἐξηρτημένον πόλεως μόνον ἀνατέ-
15 πταται ἄδενδρον ἄχρι τῶν ἑλῶν, ἐν οἷς ὁ Μέλας κατανολίσκεται ποταμὸς, ἀνατέλλων μὲν ὑπὸ τὴν πόλιν τῶν Ὀρχομενίων πολὺς καὶ πλώϊμος ἐν πηγαῖς μόνος τῶν Ἑλληνικῶν ποταμῶν, αὐξόμενος δὲ ὑπὸ τροπὰς θερινὰς, ὥσπερ Νεῖλος, καὶ φέρων ὅμοια τοῖς ἐκεῖ τὰ φυόμενα, πλὴν ἄκαρπα
20 καὶ ἀναυξῆ· πόῤῥω δ' οὐ πρόεισιν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον εὐθὺς εἰς λίμνας τυφλὰς καὶ ὑλώδεις ἀφανίζεται, μέρος δ' οὐ πολὺ τῷ Κηφισσῷ συμμίγνυται, περὶ ὃν μάλιστα τόπον ἡ λίμνη δοκεῖ τὸν αὐλητικὸν ἐκφέρειν κάλαμον.

XXI. Ἐπεὶ δ' ἐγγὺς κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Ἀρχέ-
25 λαος ἡσύχαζεν, ὁ δὲ Σύλλας ὤρυττε τάφρους ἑκατέρωθεν, ὅπως, εἰ δύναιτο, τῶν στερεῶν καὶ ἱππασίμων ἀποτεμόμενος τοὺς πολεμίους ὤσειεν εἰς τὰ ἕλη. Τῶν δὲ οὐκ ἀνασχομένων, ἀλλ' ὡς ἀφείθησαν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐντάνοις καὶ ῥύδην ἐλαυνόντων, οὐ μόνον οἱ περὶ τὰ ἔργα τοῦ Σύλλα
30 διεσκεδάσθησαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρατεταγμένου συνεχύθη τὸ πλεῖστον φυγόντος. Ἔνθα δὴ Σύλλας αὐτὸς ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου καὶ σημεῖον ἀναρπάσας ὠθεῖτο διὰ τῶν φευγόντων εἰς τοὺς πολεμίους βοῶν· „Ἐμοὶ μὲν ἐνταῦθά τοι καλὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τελευτᾷν. Ὑμεῖς δὲ τοῖς πυνθανομένοις, ποῦ προδεδώκατε τὸν αὐτοκράτορα, μεμνημένοι φράζειν, ὡς ἐν Ὀρχομενῷ.“ Τούτους τε δὴ τὸ ῥηθὲν ἐπέστρεψε καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρως σπειρῶν δύο προσεβοήθησαν,

ν τρέπεται τοὺς πολεμίους. Ἀναγαγὼν δὲ μικρὸν
δοὺς ἄριστον αὐτοῖς αὖθις ἀπετάφρευε τὸν χά-
πολεμίων· οἱ δ' αὖθις ἐν τάξει μᾶλλον ἢ πρότε-
ἐροντο. Καὶ Διογένης μὲν ὁ τῆς Ἀρχελάου γυ-
ἀριστεύων ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ περιόπτως ἔπεσεν, οἱ 5
ῶν Ῥωμαίων ἐκβιαζομένων οὐκ ἔχοντες ἀναστρο-
ς τοῖς ὀϊστοῖς ἐκ χειρὸς ὥσπερ ξίφεσι παίοντες
τούτους, τέλος δὲ κατακλεισθέντες εἰς τὸν χάρακα
πὸ τραυμάτων καὶ φόνου διεννυτέρευσαν. Ἡμέ-
ν τῷ χάρακι τοὺς στρατιώτας προσαγαγὼν ὁ Σύλ- 10
ρευεν, ἐξελθόντας δὲ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐπὶ μά-
ὼν τρέπεται καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων φόβον οὐδε-
ος αἰρεῖ κατὰ κράτος τὸ στρατόπεδον· καὶ κατέ-
θνήσκοντες αἵματος τὰ ἕλη καὶ νεκρῶν τὴν λί-
μέχρι νῦν πολλὰ βαρβαρικὰ τόξα καὶ κράνη καὶ 15
πάσματα σιδηρῶν καὶ μαχαίρας ἐμβεβαπτισμέ-
μασιν εὑρίσκεσθαι, σχεδὸν ἑκατὸν διακοσίων ἀπὸ
διαγεγονότων. Τὰ μὲν οὖν περὶ Χαιρώνειαν καὶ
ινῷ τοιαῦτα λέγεται γενέσθαι.
Κίννα δὲ καὶ Κάρβωνος ἐν Ῥώμῃ τοῖς ἐπιφανε- 20
θράσει χρωμένων παρανόμως καὶ βιαίως πολλοὶ
ίδα φεύγοντες ὥσπερ εἰς λιμένα τοῦ Σύλλα τὸ
ν κατεφέροντο· καὶ περὶ αὐτὸν ὀλίγου χρόνου
ῆς ἐγεγόνει. Καὶ Μετέλλα μόλις διαλέψασα ἐαυ-
ς παῖδας ἦκεν ἀγγέλλουσα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ 25
ς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐμπεπρῆσθαι καὶ δεομένη τοῖς
ῖν. Ἀπορουμένῳ δ' αὐτῷ καὶ μήτε τῆς πατρίδος
μένοντι κακουμένης μήτε, ὅπως ἄπεισιν ἀτελὲς
ῦτον ἔργον, τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἐπινο-
ίνεται Δηλιακὸς ἔμπορος Ἀρχέλαος ἐλπίδας τινὰς 30
πρύφα παρὰ τοῦ βασιλικοῦ νομίζων Ἀρχελάου.
ῦγμα Σύλλας οὕτως ἠγάπησεν, ὥστ' αὐτὸς εἰς
σαι τῷ Ἀρχελάῳ συνελθεῖν καὶ συνῆλθον ἐπὶ θα-
Δήλιον, οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν. Ἀρ-
τοῦ Ἀρχελάου διαλέγεσθαι καὶ τὸν Σύλλαν ἀξιοῦν- 35
τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον ἐπὶ τὸν ἐν Ῥώμῃ πό-
χρήματα λαβόντα καὶ τριήρεις καὶ δύναμιν ὅσην

βούλοιτο παρὰ τοῦ βασιλέως, ὑπολαβὼν ὁ Σύλλας Μιθριδάτου μὲν ἀμελεῖν ἐκέλευεν, αὐτὸν δὲ βασιλεύειν ἀντ' ἐκείνου σύμμαχον Ῥωμαίων γενόμενον καὶ παραδόντα τὰς ναῦς. Ἀφοσιουμένου δὲ τοῦ Ἀρχελάου τὴν προδοσίαν „Εἶτα" ἔφη „σὺ μὲν, ὦ Ἀρχέλαε, Καππαδόκης ὢν καὶ βαρβάρου βασιλέως δοῦλος, εἰ δὲ βούλει, φίλος, οὐχ ὑπομένεις ἐπὶ τηλικούτοις ἀγαθοῖς τὸ αἰσχρὸν, ἐμοὶ δὲ ἡγεμόνι Ῥωμαίων ὄντι καὶ Σύλλᾳ τολμᾷς διαλέγεσθαι περὶ προδοσίας, ὅσους οὐκ ἐκεῖνος ὢν Ἀρχέλαος ὁ φυγὼν μὲν ἐκ Χαιρωνείας ὀλιγοστὸς ἀπὸ μυριάδων δυοκαίδεκα, κρυβεὶς δὲ δύο ἡμέρας ἐν τοῖς Ὀρχομενίων ἕλεσιν, ἔβατον δὲ τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ τοσούτῳ πλήθους ἀπολελειμμένος;" Ἐκ τούτου μεταβαλὼν ὁ Ἀρχέλαος καὶ προσκυνήσας ἐδόκει παύσασθαι τοῦ πολέμου καὶ διαλεγῆναι πρὸς τὸν Μιθριδάτην. Διαφερόντων δὲ τοῦ Σύλλα τὴν πρόκλησιν ἐγένοντο συνθῆκαι, Μιθριδάτην μὲν Ἀσίαν ἀφεῖναι καὶ Παφλαγονίαν, ἐπιτηρεῖν δὲ Βιθυνίας Νικομήδῃ, Καππαδοκίας δ' Ἀριοβαρζάνῃ, καταβαλεῖν δὲ Ῥωμαίοις δισχίλια τάλαντα καὶ δοῦναι ναῦς ἑβδομήκοντα χαλκήρεις σὺν τῆς οἰκείας παρασκευῆς, Σύλλαν δ' ἐκείνῳ τήν τ' ἄλλην ἀρχὴν βεβαιοῦν καὶ σύμμαχον Ῥωμαίων ψηφίζεσθαι.

XXIII. Τούτων ὁμολογηθέντων ἀναστρέφας ἐβάδιζε διὰ Θετταλίας καὶ Μακεδονίας ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔχων μεθ' αὑτοῦ τὸν Ἀρχέλαον ἐν τιμῇ· καὶ νοσήσαντος ἐπισφαλῶς περὶ Λάρισσαν ἐπιστήσας τὴν πορείαν ὡς ἑνὸς τῶν οὐκ ἀτίμων ἡγεμόνων καὶ συστρατήγων ἐπεμελήθη. Ταῦτά τε δὴ διέβαλε τὸ περὶ Χαιρώνειαν ἔργον οὐχὶ καθαρῶς ἀγωνισθὲν καὶ ὅτι τοὺς ἄλλους Μιθριδάτῃ φίλους, οὓς εἶχεν αἰχμαλώτους, ἀποδιδοὺς ὁ Σύλλας Ἀριστίωνα μόνον τὸν τύραννον ἀνεῖλε διὰ φαρμάκων Ἀρχελάῳ διάφορον ὄντα, μάλιστα δ' ἡ δοθεῖσα γῇ τῷ Καππαδόκῃ μυρίων πλέθρων ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τὸ Ῥωμαίων φίλον αὐτὸν καὶ σύμμαχον ὑπὸ Σύλλα γραφῆναι. Περὶ μὲν οὖν τούτων αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἀπολογεῖται. Τότε δὲ πρεσβευτῶν παρὰ τοῦ Μιθριδάτου παραγενομένων καὶ τὰ μὲν ἄλλα φασκόντων δέχεσθαι, Παφλαγονίαν δ' ἀξιούντων μὴ ἀφαιρεθῆναι, τὰς δὲ ναῦς οὐδ' ὅλως ὁμολογηθῆναι, χαλεπήνας ὁ Σύλλας „Τί φατε;" εἶπε „Μιθριδάτης Παφλαγονίας ἀντιποιεῖται καὶ

ἔξαρνός ἐστιν, ὃν ἐγὼ προσκυνήσειν ἐνόμι-
ιὰν αὐτῷ καταλείποιμι χεῖρα, δι' ἧς τοσού-
ἀνεῖλεν; Ἑτέρας μέντοι τάχα φωνὰς ἀφήσει
ισίαν ἐμοῦ· νῦν δ' ἐν Περγάμῳ καθήμενος
διαστρατηγείτω πόλεμον." Οἱ μὲν οὖν πρέ-
ις ἡσύχαζον, ὁ δ' Ἀρχέλαος ἐδεῖτο τοῦ Σύλλα
τὴν ὀργὴν ἁπτόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ καὶ
ις δ' ἔπεισεν ἀποσταλῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν
ιαπράξεσθαι γὰρ ἐφ' οἷς βούλεται τὴν εἰρή-
τείθοι, κτενεῖν αὐτὸς ἑαυτόν. Ἐπὶ τούτοις
ον αὐτὸς εἰς τὴν Μαιδικὴν ἐνέβαλε καὶ τὰ
ήσας πάλιν ἀνέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν καὶ
ἐξατο περὶ Φιλίππους ἀγγέλλοντα καλῶς ἔχειν
ι δὲ πάντως αὐτῷ τὸν Μιθριδάτην εἰς λό-
ἴτιος δ' ἦν μάλιστα Φιμβρίας, ὃς τὸν ἀπὸ
σεως ἄρχοντα Φλάκκον ἀνελὼν καὶ τῶν Μι-
ατηγῶν κρατήσας ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἐβάδιζε·
ας ὁ Μιθριδάτης μᾶλλον εἵλετο τῷ Σύλλᾳ

ῆλθον οὖν τῆς Τρωάδος ἐν Δαρδάνῳ, Μι-
χων ναῦς αὐτόθι διακοσίας ἐνήρεις καὶ τῆς
ὁπλίτας μὲν δισμυρίους, ἱππεῖς δὲ ἑξακισ-
νὰ τῶν δρεπανηφόρων, Σύλλας δὲ τέσσα-
ὶ διακοσίους ἱππεῖς. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ
ὶ τὴν δεξιὰν προτείναντος ἠρώτησεν αὐτὸν,
τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ὡμολόγησεν Ἀρχέλαος·
ῦ βασιλέως ὁ Σύλλας „Ἀλλὰ μὴν" ἔφη „τῶν
ὸ προτέρους λέγειν, τοῖς δὲ νικῶσιν ἐξαρκεῖ
Ἐπεὶ δ' ἀρξάμενος τῆς ἀπολογίας ὁ Μιθρι-
τοῦ πολέμου τὰ μὲν εἰς δαίμονας τρέπειν,
ἐτιᾶσθαι τοὺς Ῥωμαίους, ὑπολαβὼν ὁ Σύλ-
μὲν ἑτέρων ἀκούειν, νῦν δ' αὐτὸς ἐγνωκέ-
δάτην δεινότατον ὄντα ῥητορεύειν, ὃς ἐπὶ
πονηραῖς καὶ παρανόμοις λόγων ἐχόντων εὐ-
πόρηκεν. Ἐξελέγξας δὲ τὰ πεπραγμένα πι-
ὶ καὶ κατηγορήσας πάλιν ἠρώτησεν, εἰ ποιεῖ
δι' Ἀρχελάου. Φήσαντος δὲ ποιεῖν οὕτως

ἠσπάσατο καὶ περιλαβὼν ἐφίλησεν αὐτὸν, Ἀριοβαρζάνην αὖθις καὶ Νικομήδη τοὺς βασιλεῖς προσαγαγὼν διήλλαξ Ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἑβδομήκοντα ναῦς παραδοὺς καὶ ξότας πεντακοσίους εἰς Πόντον ἀπέπλευσεν· ὁ δὲ Σύλλ αἰσθόμενος ἀχθομένους τοὺς στρατιώτας τῇ διαλύσει (ἐ γὰρ ἔχθιστον τῶν βασιλέων καὶ δεκαπέντε μυριάδας ἡμ μιᾷ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων κατασφαγῆναι παρασκευάσα δεινὸν ἡγοῦντο μετὰ πλούτου καὶ λαφύρων ὁρᾶν ἐκπλέο τῆς Ἀσίας, ἣν ἔτη τέσσαρα λεηλατῶν καὶ φορολογῶν δ λεσεν) ἀπελογεῖτο πρὸς αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἂν ἅμα Φιμβρ καὶ Μιθριδάτῃ πολεμεῖν, εἰ συνέστησαν ἀμφότεροι αὐτοῦ, δυνηθείς.

XXV. Ὁρμήσας δ' ἐκεῖθεν ἐπὶ Φιμβρίαν πρὸς Θυα ροις στρατοπεδεύοντα καὶ πλησίον καταζεύξας τάφρον στρατοπέδῳ περιέβαλεν. Οἱ δὲ τοῦ Φιμβρίου στρατιῶ μονοχίτωνες ἐκ τοῦ στρατοπέδου προϊόντες ἠσπάζοντο τ ἐκείνου καὶ συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν ἔργων προθύμως. Ὁρ δὲ ὁ Φιμβρίας τὴν μεταβολὴν καὶ τὸν Σύλλαν ὡς ἀδιάλλ κτον δεδοικὼς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ διέφθα Σύλλας δὲ κοινῇ μὲν ἐζημίωσε τὴν Ἀσίαν δισμυρίοις ταλά τοις, ἰδίᾳ δὲ τοὺς οἴκους ἐξέτριψεν ὕβρει καὶ πολιορκίᾳ ἐπισταθμευόντων· ἐτέτακτο γὰρ ἑκάστης ἡμέρας τῷ κατ τῃ τὸν ξένον διδόναι τέσσαρα τετράδραχμα καὶ παρέχειν πνον αὐτῷ καὶ φίλοις, ὅσους ἂν ἐθέλῃ καλεῖν, ταξία δὲ πεντήκοντα δραχμὰς λαμβάνειν τῆς ἡμέρας, ἐσθῆτ ἄλλην μὲν οἰκουρῶν, ἄλλην δ' εἰς ἀγορὰν προερχόμεν

XXVI. Ἀναχθεὶς δὲ πάσαις ταῖς ναυσὶν ἐξ Ἐφέσου ταῖος ἐν Πειραιεῖ καθωρμίσθη· καὶ μυηθεὶς ἐξεῖλεν ἐ τὴν Ἀπελλίκωνος τοῦ Τηΐου βιβλιοθήκην, ἐν ᾗ τὰ τῶν Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου βιβλίων ἦν οὔπω τ φῶς γνωριζόμενα τοῖς πολλοῖς. Λέγεται δὲ, κομισ αὐτῆς εἰς Ῥώμην, Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐ σασθαι τὰ πολλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀκ εὐπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θεῖναι καὶ ἀ ψαι τοὺς νῦν φερομένους πίνακας. Οἱ δὲ πρεσβύτ ριπατητικοὶ φαίνονται μὲν καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι τες καὶ φιλολόγοι, τῶν δ' Ἀριστοτέλους καὶ Θεο

ν οὔτε πολλοῖς οὔτ' ἀκριβῶς ἐντετυχηκότες διὰ τὸ
ς τοῦ Σκηψίου κλῆρον, ᾧ τὰ βιβλία κατέλιπε Θεό-
εἰς ἀφιλοτίμους καὶ ἰδιώτας ἀνθρώπους παραγε-
ὑλλα δὲ διατρίβοντι περὶ τὰς Ἀθήνας ἄλγημα παρ-
ὰ βάρους εἰς τοὺς πόδας ἐνέπεσεν, ὅ φησιν ὁ
ποδάγρας ψελλισμὸν εἶναι. Διαπλεύσας οὖν εἰς
χρῆτο τοῖς θερμοῖς ὕδασι ῥᾳθυμῶν ἅμα καὶ συν-
ν τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις. Περιπατοῦν-
ς τῇ θαλάττῃ ἁλιεῖς τινες ἰχθῦς αὐτῷ παγκάλους
αν. Ἡσθεὶς δὲ τοῖς δώροις καὶ πυθόμενος, ὡς
εἶεν, „Ἔτι γὰρ ζῇ τις Ἀλαίων;" ἔφη· ἐτύγχανε
ὴν πρὸς Ὀρχομενῷ μάχην νενικηκὼς ἐδίωκε τοὺς
, ἅμα τρεῖς πόλεις τῆς Βοιωτίας, Ἀνθηδόνα, Λά-
λαίας, ἀνῃρηκώς. Τῶν δ' ἀνθρώπων ὑπὸ δέους
νομένων διαμειδιάσας ἐκέλευσεν ἀπιέναι χαίρον-
ετὰ φαύλων οὐδ' ἀξίων ὀλιγωρίας ἥκοντας παραι-
λαῖοι μὲν ἐκ τούτου λέγουσι θαῤῥήσαντες αὖθις
λιν συνελθεῖν.

. Σύλλας δὲ διὰ Θετταλίας καὶ Μακεδονίας κατα-
λατταν παρεσκευάζετο χιλίαις ναυσὶ καὶ διακοσίαις
αχίου διαβάλλειν εἰς Βρεντέσιον. Ἡ δ' Ἀπολλω-
ν ἐστὶ καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος
νάπης καὶ λειμώνων ἀναδιδοὺς πυρὸς πηγὰς σπο-
λιχῶς ῥέοντος. Ἐνταῦθά φασι κοιμώμενον ἀλῶ-
ν, οἷον οἱ πλάσται καὶ γραφεῖς εἰκάζουσιν, ἀχθέν-
Σύλλαν ἐρωτᾶσθαι δι' ἑρμηνέων πολλῶν, ὅστις
ξαμένου δὲ μόλις οὐδὲν συνετῶς, ἀλλὰ τραχεῖαν
α μεμιγμένην ἵππου τε χρεμετισμῷ καὶ τράγου μη-
νὴν ἀφέντος, ἐκπλαγέντα τὸν Σύλλαν ἀποδιοπομ-

Μέλλοντος δὲ τοὺς στρατιώτας διαπεραιοῦν καὶ
μὴ τῆς Ἰταλίας ἐπιλαβόμενοι κατὰ πόλεις ἕκαστοι
, πρῶτον μὲν ὤμοσαν ἀφ' αὑτῶν παραμενεῖν καὶ
σίως κακουργήσειν τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα χρημά-
ον πολλῶν ὁρῶντες ἀπήρχοντο καὶ συνεισέφερον
εἶχεν εὐπορίας. Οὐ μὴν ἐδέξατο τὴν ἀπαρχὴν ὁ
λλ' ἐπαινέσας καὶ παρορμήσας διέβαινεν, ὡς φη-
ἐπὶ πεντεκαίδεκα στρατηγοὺς πολεμίους πεντή-

κοντα καὶ τετρακοσίας σπείρας ἔχοντας, ἐνδηλώσαντα τοῦ θεοῦ τὰς εὐτυχίας προσημαινούσας αὐτῷ. Θύσαντος μὲν γὰρ εὐθέως ἡ διέβη περὶ Τάραντα δάφνης στεφάνου τύπον ἔχων ὁ λοβὸς ὤφθη καὶ λημνίσκων δύο κατηρτημένων. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς διαβάσεως ἐν Καμπανίᾳ περὶ τὸ Ἥραιον ὄρος ἡμέρας ὤφθησαν δύο τράγοι μεγάλοι συμφερόμενοι καὶ πάντα δρῶντες καὶ πάσχοντες, ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις· ἦν δ' ἄρα φάσμα καὶ κατὰ μικρὸν αἰρόμενον ἀπὸ γῆς διεσπείρετο πολλαχοῦ τοῦ ἀέρος εἰδώλοις ἀμαυροῖς ὅμοιον, εἶτα οὕτως ἠφανίσθη. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ Μαρίου τοῦ νέου καὶ Νωρβανοῦ τοῦ ὑπάτου μεγάλας δυνάμεις ἐπαγαγόντων ὁ Σύλλας οὔτε τάξιν ἀποδοὺς οὔτε λοχίσας τὸ οἰκεῖον στράτευμα, ῥώμῃ δὲ προθυμίας κοινῆς καὶ φορᾷ τόλμης ἀποχρησάμενος ἐτρέψατο τοὺς πολεμίους καὶ κατέκλεισεν εἰς Καπύην πόλιν τὸν Νωρβανὸν ἑπτακισχιλίους ἀποκτείνας. Τοῦτο αἴτιον αὐτῷ γενέσθαι φησὶ τοῦ μὴ διαλυθῆναι τοὺς στρατιώτας κατὰ πόλεις, ἀλλὰ συμμεῖναι καὶ καταφρονῆσαι τῶν ἐναντίων πολλαπλασίων ὄντων. Ἐν δὲ Σιλβίῳ φησὶν οἰκέτην Ποντίου θεοφόρητον ἐντυχεῖν αὐτῷ λέγοντα παρὰ τῆς Ἐνυοῦς κράτος πολέμου καὶ νίκην ἀπαγγέλλειν, εἰ δὲ μὴ σπεύσειεν, ἐμπρησθήσεσθαι τὸ Καπιτώλιον, ὃ καὶ συμβῆναι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς ὁ ἄνθρωπος προηγόρευσεν· ἦν δὲ αὕτη πρὸ μιᾶς νονῶν Κυϊντιλίων, ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦμεν. Ἔτι δὲ Μάρκος Λεύκολλος, εἷς τῶν ὑπὸ Σύλλᾳ στρατηγούντων, περὶ Φιδεντίαν ἑκκαίδεκα σπείραις πρὸς πεντήκοντα τὰς τῶν πολεμίων ἀντιταχθεὶς τῇ μὲν προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπίστευεν, ἀνόπλους δὲ τοὺς πολλοὺς ἔχων ὤκνει. Βουλευομένου δ' αὐτοῦ καὶ διαμέλλοντος ἀπὸ τοῦ πλησίον πεδίου λειμῶνα ἔχοντος αὔρα φέρουσα μαλακὴ πολλὰ τῶν ἀνθῶν ἐπέβαλε τῇ στρατιᾷ καὶ κατέσπειρεν αὐτομάτως ἐπιμένοντα καὶ περιπίπτοντα τοῖς θυρεοῖς καὶ τοῖς κράνεσιν αὐτῶν, ὥστε φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐστεφανωμένους. Γενόμενοι δὲ ὑπὸ τούτου προθυμότεροι συνέβαλον καὶ νικήσαντες ὀκτακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις ἀπέκτειναν καὶ τὸ στρατόπεδον εἷλον. Οὗτος ὁ Λεύκολλος ἀδελφὸς ἦν Λευκόλλου τοῦ Μιθριδάτην ὕστερον καὶ Τιγράνην καταπολεμήσαντος.

Σύλλας ἔτι πολλοῖς στρατοπέδοις καὶ μεριεχομένους αὐτῷ τοὺς πολεμίους ὁρῶν δυνάμει καὶ δι' ἀπάτης προκαλούμενος τερον τῶν ὑπάτων Σκιπίωνα. Δεξαμέογοι μὲν ἐγίνοντο καὶ κοινολογίαι πλείραγωγὴν καὶ πρόφασιν ἐμβάλλων ὁ Σύλπερὶ Σκιπίωνα τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις τάτην καὶ γοητείαν ἅπασαν, ὥσπερ αὐιόντες γὰρ εἰς τὸν χάρακα τῶν πολεμίων τοὺς μὲν εὐθὺς ἀργυρίῳ, τοὺς δὲ ὑπολακεύοντες καὶ ἀναπείθοντες προσήγονΣύλλα μετὰ σπειρῶν εἴκοσι προσελθόντος ταντο τοὺς τοῦ Σκιπίωνος, οἱ δ' ἀνταώρησαν· ὁ δὲ Σκιπίων ἔρημος ἐν τῇ σκηνῇ Σύλλας δὲ ταῖς εἴκοσι σπείραις ὥσπερ ἠθάιοντα τὰς τῶν πολεμίων παλεύσας ἀπήπεδον ἅπαντας· ὅτε καὶ Κάρβωνά φασιν ι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ ς ἀλώπεκος ἀνιᾶτο μᾶλλον. Ἐκ τούτου ος ὀγδοήκοντα καὶ πέντε σπείρας ἔχων ν. Ὁ δὲ καὶ πάνυ πρόθυμος ἦν διαγωην τὴν ἡμέραν· ἐτύγχανε γὰρ ὄψιν ἐωι τοὺς ὕπνους. Ἐδόκει τὸν γέροντα Μάλαι τῷ παιδὶ Μαρίῳ παραινεῖν φυλάξαἡμέραν ὡς μεγάλην αὐτῷ δυστυχίαν φέο μὲν δὴ πρόθυμος ὁ Σύλλας ἦν μάχεσθαι τὸν Δολοβέλλαν ἄπωθεν στρατοπεολεμίων ἐφισταμένων ταῖς ὁδοῖς καὶ ἀπο-
Σύλλα προσμαχόμενοι καὶ ὁδοποιοῦντες ὃς ὄμβρος ἅμα τοῖς ἔργοις ἐπιγενόμενος ὑτούς. Ὅθεν οἱ ταξίαρχοι προσιόντες τῷ μάχην ἀναβαλέσθαι δεικνύντες ἅμα τοὺς ἵππους ὑπὸ κόπου καὶ προσανακαμνομένους κεκλιμένους. Ἐπεὶ δὲ συνεχώρησεν ἅπαν αξεύξεως ἔδοκεν, ἀρχομένων αὐτῶν τὸν τάφρον ὀρύσσειν πρὸ τῆς στρατοπεδείας ὁ Μάριος προϊκπεύων ὡς ἀτάκτους καὶ

τεθορυβημένους διασκεδάσων. Ἐνταῦθα τῷ Σύλλᾳ τὴν κατὰ τοὺς ὕπνους φωνὴν ὁ δαίμων συνετέλει. Ὀργὴ γὰρ αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις παρέστη καὶ παυσάμενοι τῶν ἔργων τοὺς μὲν ὑσσοὺς κατέπηξαν ἐπὶ τῇ τάφρῳ, σπασάμενοι δὲ τὰ ξίφη καὶ συναλαλάξαντες ἐν χερσὶν ἦσαν τῶν πολεμίων. Οἱ δ' οὐ πολὺν ὑπέστησαν χρόνον, ἀλλὰ γίνεται πολὺς φόνος αὐτῶν τραπέντων. Μάριος δὲ φεύγων εἰς Πραινεστὸν ἤδη τὰς πύλας εὗρε κεκλεισμένας· καλωδίου δὲ ἄνωθεν ἀφεθέντος ἐνζώσας ἑαυτὸν ἀνελήφθη πρὸς τὸ τεῖχος. Ἔνιοι δέ φασιν, ὧν καὶ Φενεστέλλας ἐστὶν, οὐδ' αἰσθέσθαι τῆς μάχης τὸν Μάριον, ἀλλ' ἐξ ἀγρυπνιῶν καὶ κόπων ὑπὸ σκιᾷ τινι χαμαὶ κατακλινέντα τοῦ συνθήματος δοθέντος ἐνδοῦναι πρὸς ὕπνον, εἶτα μόλις ἐξεγείρεσθαι τῆς φυγῆς γενομένης. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ Σύλλας φησὶν εἰκοσιτρεῖς μόνους ἀποβαλεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ τῶν πολεμίων δισμυρίους καὶ λαβεῖν ζῶντας ὀκτακισχιλίους. Καὶ τἄλλα δὲ ὁμοίως εὐτυχεῖτο διὰ τῶν στρατηγῶν, Πομπηΐου, Κράσσου, Μετέλλου, Σερουϊλίου. Οὐδὲν γὰρ ἢ μικρὰ προσκρούσαντες οὗτοι μεγάλας συνέτριψαν δυνάμεις τῶν πολεμίων, ὥστε τὸν μάλιστα τὴν ἐναντίαν στάσιν συνέχοντα Κάρβωνα νύκτωρ ἀποδράντα τὴν ἑαυτοῦ στρατιὰν εἰς Λιβύην ἐκπλεῦσαι.

XXIX. Τὸν μέντοι τελευταῖον ἀγῶνα καθάπερ ἔφεδρος ἀθλητῇ καταπόνῳ προσενεχθεὶς ὁ Σαυνίτης Τελεσῖνος ἐγγὺς ἦλθε τοῦ σφῆλαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ θύραις τῆς Ῥώμης. Ἔσπευδε μὲν γὰρ ἅμα Λαμπονίῳ τῷ Λευκανῷ χεῖρα πολλὴν ἀθροίσας ἐπὶ Πραινεστὸν ὡς ἐξαρπασόμενος τῆς πολιορκίας τὸν Μάριον· Ἐπεὶ δ' ᾔσθετο Σύλλαν μὲν κατὰ στόμα, Πομπήϊον δὲ κατ' οὐρὰν βοηδρομοῦντας ἐπ' αὐτὸν, εἰργόμενος τοῦ πρόσω καὶ ὀπίσω πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ μεγάλων ἀγώνων ἔμπειρος ἄρας νυκτὸς ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει παντὶ τῷ στρατεύδῳ τὴν Ῥώμην. Καὶ μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἐμπεσεῖν εἰς ἀφύλακτον· ἀποσχὼν δὲ τῆς Κολλίνης πύλης δέκα σταδίους ἐπηρλίσατο τῇ πόλει μεγαλοφρονῶν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένος ὡς τοσούτους ἡγεμόνας καὶ τηλικούτους κατεστρατηγημένος. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ τῶν λαμπροτάτων νέων ἐξιππασαμένων ἐπ' αὐτὸν ἄλλους τε πολλοὺς καὶ Κλαύδιον Ἄππιον, εὐγενῆ καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα, κατέβαλε. Θορύβου δὲ, οἷον εἰκὸς, ὄντος

καὶ βοῆς γυναικείας καὶ διαδρομῶν, ὡς ἁλισκο-
κράτος, πρῶτος ὤφθη Βάλβος ἀπὸ Σύλλα προσε-
κράτος ἱππεῦσιν ἑπτακοσίοις· διαλιπὼν δὲ, ὅσον
ὸν ἱδρῶτα τῶν ἵππων, εἶτ' αὖθις ἐγχαλινώσας
ἐξήπτετο τῶν πολεμίων. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σύλ-
ο καὶ τοὺς πρώτους εὐθὺς ἀριστᾶν κελεύων εἰς
τη. Πολλὰ δὲ Δολοβέλλα καὶ Τουρκουάτου δεο-
ἶν καὶ μὴ κατακόπους ἔχοντα τοὺς ἄνδρας ἀπο-
περὶ τῶν ἐσχάτων (οὐ γὰρ Κάρβωνα καὶ Μά-
Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς, τὰ ἔχθιστα τῇ Ῥώμῃ
μιώτατα φῦλα συμφέρεσθαι), παρωσάμενος αὐ-
ισε σημαίνειν τὰς σάλπιγγας ἀρχὴν ἐφόδου, σχε-
αν δεκάτην ἤδη τῆς ἡμέρας καταστρεφούσης. Γε-
ἀγῶνος, οἷος οὐχ ἕτερος, τὸ μὲν δεξιὸν, ἐν ᾧ
ἑτακτο, λαμπρῶς ἐνίκα, τῷ δὲ εὐωνύμῳ πονοῦν-
ῦς ἔχοντι Σύλλας παρεβοήθει λευκὸν ἵππον ἔχων
ιαὶ ποδωκέστατον· ἀφ' οὗ γνωρίσαντες αὐτὸν
ολεμίων διετείνοντο τὰς λόγχας ὡς ἀφήσοντες.
οὖν οὐ προενόησε, τοῦ δ' ἱπποκόμου μαστίξαν-
τον ἔφθη παρενεχθεὶς τοσοῦτον, ὅσον περὶ τὴν
ἵππου τὰς αἰχμὰς συμπεσούσας εἰς τὴν γῆν πα-
ται δ' ἔχων τι χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον
ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ
λὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν οὕτω δὴ λέγων·
Ἄπολλον, τὸν εὐτυχῆ Σύλλαν Κορνήλιον ἐν το-
ῦσιν ἄρας λαμπρὸν καὶ μέγαν ἐνταῦθα ῥίψεις ἐπὶ
πατρίδος ἀγαγὼν αἴσχιστα τοῖς ἑαυτοῦ συναπο-
ολίταις;" Τοιαῦτά φασι τὸν Σύλλαν θεοκλυ-
ς μὲν ἀντιβολεῖν, τοῖς δ' ἀπειλεῖν, τῶν δ' ἐπι-
ει, τέλος δὲ τοῦ εὐωνύμου συντριβέντος ἀνα-
οῖς φεύγουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον καταφυγεῖν
οβαλόντα τῶν ἑταίρων καὶ γνωρίμων. Οὐκ ὀλί-
ῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ θέαν προελθόντες ἀπώ-
ατεπατήθησαν· ὥστε τὴν μὲν πόλιν οἴεσθαι δια-
, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ τὴν Μαρίου πολιορκίαν λυ-
λῶν ἐκ τῆς τροπῆς ὡσαμένων ἐκεῖ καὶ τὸν ἐπὶ
ᾧ τεταγμένον Ὀφέλλαν Δουπρήτιον ἀναζευγνύ-

ναι κατὰ τάχος κελευόντων, ὡς ἀπολωλότος τοῦ Σύλλα καὶ τῆς Ῥώμης ἐχομένης ὑπὸ τῶν πολεμίων.

XXX. Ἤδη δὲ νυκτὸς οὔσης βαθείας ἧκον εἰς τὸ τοῦ Σύλλα στρατόπεδον παρὰ τοῦ Κράσσου δεῖπνον αὐτῷ καὶ τοῖς στρατιώταις μετιόντες· ὡς γὰρ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, εἰς Ἄντεμναν καταδιώξαντες ἐκεῖ κατεστρατοπέδευσαν. Τοῦτ' οὖν πυθόμενος ὁ Σύλλας, καὶ ὅτι τῶν πολεμίων οἱ πλεῖστοι διολώλασιν, ἧκεν εἰς Ἄντεμναν ἅμ' ἡμέρᾳ καὶ τρισχιλίαν ἐπικηρυκευσαμένων πρὸς αὐτὸν ὑπέσχετο δώσειν τὴν ἀσφάλειαν, εἰ κακόν τι τοὺς ἄλλους ἐργασάμενοι πολεμίους ἔλθοιεν πρὸς αὐτόν. Οἱ δὲ πιστεύσαντες ἐπέθεντο τοῖς λειποῖς, καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν ὑπ' ἀλλήλων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς περιγενομένους εἰς ἑξακισχιλίους ἀθροίσας παρὰ τὸν ἱππόδρομον ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τῆς Ἐννοῦς ἱερόν· ἅμα δ' αὐτός τε λέγειν ἐνήρχετο καὶ κατέκοπτον οἱ τεταγμένοι τοὺς ἑξακισχιλίους. Κραυγῆς δὲ, ὡς εἰκὸς, ἐν χωρίῳ μικρῷ τοσούτων σφαττομένων φερομένης καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐκπλαγέντων, ὥσπερ ἐτύγχανε λέγων ἀτρέπτῳ καὶ καθεστηκότι τῷ προσώπῳ, προσέχειν ἐκέλευσεν αὐτοὺς τῷ λόγῳ, τὰ δ' ἔξω γινόμενα μὴ πολυπραγμονεῖν, νουθετεῖσθαι γὰρ αὐτοῦ κελεύσαντος ἐνίους τῶν πονηρῶν. Τοῦτο καὶ τῷ βραδυτάτῳ Ῥωμαίων νοῆσαι παρέστησεν, ὡς ἀλλαγὴ τὸ χρῆμα τυραννίδος, οὐκ ἀπαλλαγὴ γέγονε. Μάριος μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς χαλεπὸς ὢν ἐπέτεινεν, οὐ μετέβαλε τῇ ἐξουσίᾳ τὴν φύσιν· Σύλλας δὲ μετρίως τὰ πρῶτα καὶ πολιτικῶς ὁμιλήσας τῇ τύχῃ καὶ δόξαν ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημωφελοῦς ἡγεμόνος παρασχὼν, ἔτι δὲ καὶ φιλόγελως ἐκ νέου γενόμενος καὶ πρὸς οἶκτον ὑγρὸς, ὥστε ῥᾳδίως ἐπιδακρύειν, εἰκότως προσετρίψατο ταῖς μεγάλαις ἐξουσίαις διαβολὴν ὡς τὰ ἤθη μένειν οὐκ ἐώσας ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς τρόπων, ἀλλ' ἔμπληκτα καὶ χαῦνα καὶ ἀπάνθρωπα ποιούσαις. Τοῦτο μὲν οὖν εἴτε κίνησίς ἐστι καὶ μεταβολὴ φύσεως ὑπὸ τύχης, εἴτε μᾶλλον ὑποκειμένης ἀπὸ κάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας, ἑτέρα τις ἂν διορίσειε παραγματεία.

XXXI. Τοῦ δὲ Σύλλα πρὸς τὸ σφάττειν τραπομένου καὶ φόνων οὔτ' ἀριθμὸν οὔθ' ὅρον ἐχόντων ἐμπιπλάντος

ἀναιρουμένων πολλῶν καὶ κατ' ἰδίας ἔχθρας,
ν πρᾶγμα πρὸς Σύλλαν, ἀφιέντος αὐτοῦ καὶ χα-
οῖς περὶ αὐτὸν, ἑτόλμησε τῶν νέων εἷς. Γάϊος
ἐν τῇ συγκλήτῳ τοῦ Σύλλα πυθέσθαι, τί πέρας
ακῶν καὶ ποῖ προελθόντος αὐτοῦ δεῖ πεπαύσε-
όμενα προσδοκᾶν. „Παραιτούμεθα γὰρ" εἶπεν
ἐγνωκας ἀναιρεῖν τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ τῆς ἀμ-
ς ἔγνωκας σώζειν." Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σύλλα
ὑσκειν οὓς ἀφίησιν, ὑπολαβὼν ὁ Μέτελλος „Οὐ-
, δήλωσον οὓς μέλλεις κολάζειν." Καὶ ὁ Σύλλας
ποιήσειν. Ἔνιοι δ' οὐ τὸν Μέτελλον, ἀλλ' Αὐ-
κ τῶν πρὸς χάριν ὁμιλούντων τῷ Σύλλᾳ τὸ τε-
πεῖν λέγουσιν. Ὁ δ' οὖν Σύλλας εὐθὺς ὀγδοή-
γραψεν οὐδενὶ τῶν ἐν τέλει κοινωσάμενος. Ἀγα-
ν δὲ πάντων μίαν ἡμέραν διαλιπὼν ἄλλους προέ-
οσι καὶ διακοσίους, εἶτα τρίτῃ πάλιν οὐκ ἐλάτ-
ὶ δὲ τούτοις δημηγορῶν εἶπεν ὅσους μεμνημένος
ρογράφειν, τοὺς δὲ νῦν διαλανθάνοντας αὖθις
. Προέγραφε δὲ τῷ μὲν ὑποδεξαμένῳ καὶ δια-
ν προγεγραμμένον ζημίαν τῆς φιλανθρωπίας ὀρί-
ον, οὐκ ἀδελφὸν, οὐχ υἱὸν, οὐ γονεῖς ὑπεξελό-
δ' ἀποκτείναντι γέρας δύο τάλαντα τῆς ἀνδρο-
ἣν δοῦλος δεσπότην, κἂν πατέρα υἱὸς ἀνέλῃ. Ὁ
ἀδικώτατον ἔδοξε· τῶν γὰρ προγεγραμμένων ἠτί-
ἰοὺς καὶ υἱωνοὺς καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδή-
ρεγράφοντο δ' οὐκ ἐν Ῥώμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν
τῆς Ἰταλίας· καὶ φονευομένων οὔτε ναὸς ἦν κα-
οὔτε ἑστία ξένιος οὔτ' οἶκος πατρῷος, ἀλλὰ καὶ
ἐλ γαμεταῖς ἄνδρες ἐσφάττοντο καὶ παρὰ μητρά-
Ησαν δ' οἱ δι' ὀργὴν ἀπολλύμενοι καὶ δι' ἔχθραν
ς τῶν διὰ χρήματα σφαττομένων, ἀλλὰ καὶ λέ-
τοῖς κολάζουσιν, ὡς τόνδε μὲν ἀνῄρηκεν οἰκία
νδε δὲ κῆπος, ἄλλον δ' ὕδατα θερμά. Κόϊντος
ς, ἀνὴρ ἀπράγμων καὶ τοσοῦτον αὑτῷ μετεῖναι
νομίζων, ὅσον ἄλλοις συναλγεῖν ἀτυχοῦσιν, εἰς
ὧν ἀνεγίνωσκε τοὺς προγεγραμμένους, εὑρὼν δὲ
ἰοι τάλας," εἶπε „διώκει με τὸ ἐν Ἀλβανῷ χω-

ρίον." Καὶ βραχὺ προελθὼν ὑπό τινος ἀπεσφάγη καταδιώξαντος.

XXXII. Ἐν τούτῳ δὲ Μάριος μὲν ἁλισκόμενος ἑαυτὸν διέφθειρε, Σύλλας δ' εἰς Πραινεστὸν ἐλθὼν πρῶτα μὲν ἰδίᾳ κατ' ἄνδρα κρίνων ἐκόλαζεν, εἶτα ὡς οὐ σχολῆς οὔσης πάντας ἀθρόως εἰς ταὐτὸ συναγαγὼν μυρίους καὶ δισχιλίους ὄντας ἐκέλευσεν ἀποσφάττειν μόνῳ τῷ ξένῳ διδοὺς ἄδειαν. Ὁ δ' εὐγενῶς πάνυ φήσας πρὸς αὐτὸν, ὡς οὐδέποτε σωτηρίας χάριν εἴσεται τῷ φονεῖ τῆς πατρίδος, ἀναμιχθεὶς ἑκὼν συγκατεκόπη τοῖς πολίταις. Ἔδοξε δὲ καινότατον γενέσθαι τὸ περὶ Λεύκιον Κατιλίναν. Οὗτος γὰρ οὔπω τῶν πραγμάτων κεκριμένων ἀνῃρηκὼς ἀδελφὸν ἐδεήθη τοῦ Σύλλα τότε προγράψαι τὸν ἄνθρωπον ὡς ζῶτα· καὶ προεγράφη. Τούτου δὲ τῷ Σύλλᾳ χάριν ἐκτίνων Μάρκον τινὰ Μάριον τῶν ἐκ τῆς ἐναντίας στάσεως ἀποκτείνας τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν ἀγορᾷ καθεζομένῳ τῷ Σύλλᾳ προσήνεγκε, τῷ δὲ περιῤῥαντηρίῳ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐγγὺς ὄντι προσελθὼν ἀπενίψατο τὰς χεῖρας.

XXXIII. Ἔξω δὲ τῶν φονικῶν καὶ τὰ λοιπὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐλύπει. Δικτάτωρα μὲν γὰρ ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε δι' ἐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι τοῦτο τὸ γένος τῆς ἀρχῆς ἀναλαβών· ἐψηφίσθη δ' αὐτῷ πάντων ἄδεια τῶν γεγονότων, πρὸς δὲ τὸ μέλλον ἐξουσία θανάτου, δημεύσεως, κληρουχιῶν, κτίσεως, πορθήσεως, ἀφελέσθαι βασιλείαν, ᾧ βούλοιτο χαρίσασθαι. Τὰς δὲ διαπράσεις τῶν δεδημευμένων οἴκων οὕτως ὑπερηφάνως ἐποιεῖτο καὶ δεσποτικῶς ἐπὶ βήματος καθεζόμενος, ὥστε τῶν ἀφαιρέσεων ἐπαχθεστέρας αὐτοῦ τὰς δωρεὰς εἶναι γυναιξὶν εὐμόρφοις καὶ λυρῳδοῖς καὶ μίμοις καὶ καθάρμασιν ἐξελευθερικοῖς ἐθνῶν χώρας καὶ πόλεων χαριζομένου προσόδους, ἐνίοις δὲ γάμους ἀκουσίως ζευγνυμένων γυναικῶν. Πομπήϊον γέ τοι βουλόμενος οἰκειώσασθαι τὸν Μάγνον ἣν μὲν εἶχε γαμετὴν ἀφεῖναι προσέταξεν, Αἰμιλίαν δὲ Σκαύρου θυγατέρα καὶ Μετέλλης τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποσπάσας Μανίου Γλαβρίωνος ἐγκύμονα συνῴκισεν αὐτῷ· ἀπέθανε δ' ἡ κόρη παρὰ τῷ Πομπηΐῳ τίκτουσα. Λουκρητίου δ' Ὀφέλλα τοῦ Μάριον ἐκπολιορκήσαντος αἰκουμένου καὶ μετιόντος ὑπατείαν πρῶτον μὲν ἐκώλυεν, ὡς δ'

λῶν σπουδαζόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε,
ὃν περὶ αὑτὸν ἑκατοντάρχων ἀπέσφαξε τὸν
νος αὐτὸς ἐπὶ βήματος ἐν τῷ Λιοσκορείῳ καὶ
ῶν ἄνωθεν. Τῶν δ' ἀνθρώπων τὸν ἑκατον-
ντων καὶ προσαγαγόντων τῷ βήματι σιωπῆ-
ὺς θορυβοῦντας αὐτὸς ἔφη κελεῦσαι τοῦτο
άρχην ἀφεῖναι προσέταξεν.

μέντοι θρίαμβος αὐτοῦ τῇ πολυτελείᾳ καὶ
βασιλικῶν λαφύρων σοβαρὸς γενόμενος μεί-
ε καὶ καλὸν θέαμα τοὺς φυγάδας. Οἱ γὰρ
δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν ἐστεφανωμένοι
ῆρα καὶ πατέρα τὸν Σύλλαν ἀποκαλοῦντες,
ον εἰς τὴν πατρίδα κατιόντες καὶ κομιζόμε-
γυναῖκας. Ἤδη δὲ συνῃρημένων ἁπάντων
ἐκκλησίᾳ τῶν πράξεων ποιούμενος οὐκ ἐλάσ-
ς εὐτυχίας ἢ τὰς ἀνδραγαθίας κατηριθμεῖτο
υσεν ἑαυτὸν ἐπὶ τούτοις Εὐτυχῆ προσαγο-
ν γὰρ ὁ Φήλιξ βούλεται μάλιστα δηλοῦν. Αὐ-
λησι γράφων καὶ χρηματίζων ἑαυτὸν Ἐπα-
ρευε. Καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τροπαίοις οὕ-
αι· ΛΕΥΚΙΟΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΣΥΛΛΑΣ
Σ. Ἔτι δὲ τῆς Μετέλλης παιδία τεκούσης
ἄῤῥεν Φαῦστον, τὸ δὲ θῆλυ Φαῦσταν ὠνό-
ὐτυχὲς καὶ ἱλαρὸν Ῥωμαῖοι φαῦστον καλοῦ-
ἄρα οὐ ταῖς πράξεσιν ὡς τοῖς εὐτυχήμασιν
, παμπόλλων μὲν ἀνῃρημένων ὑπ' αὐτοῦ,
ενομένης καὶ μεταβολῆς ἐν τῇ πόλει τοσαύ-
τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν δῆμον ἀρχαιρεσιῶν ὑπα-
ύριον, αὐτὸς δὲ μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἐν
αρέχων τοῖς βουλομένοις ὑπεύθυνον ὥσπερ
φεσθαι. Καί τις παρὰ γνώμην αὐτοῦ θρα-
λέμιος ἐπίδοξος ἦν ὕπατος αἱρεθήσεσθαι,
, οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ Πομπηΐῳ σπουδά-
ῳ τοῦ δήμου χαριζομένου. Διὸ καὶ χαί-
ν Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἰδὼν ἀπιόντα καλέ-
„Ὡς καλὸν" ἔφη „σοῦ τὸ πολίτευμα, ὦ

νεανίᾳ, τὸ Κάτλου πρότερον ἀναγορευθῆναι Λέπιδον, τοῦ πάντων ἀρίστου τὸν ἐμπληκτότατον. "Ὥρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν ὡς ἰσχυρότερον πεποιηκότι κατὰ σεαυτοῦ τὸν ἀνταγωνιστήν." Τοῦτο μὲν οὖν ὁ Σύλλας ὥσπερ ἀπεθέσπισε· ταχὺ γὰρ ἐξυβρίσας ὁ Λέπιδος εἰς πόλεμον κατέστη τοῖς περὶ τὸν Πομπήϊον.

XXXV. Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς· καὶ τοσοῦτον περιττὴ ἦν ἡ παρασκευὴ τῆς χρείας, ὥστε παμπληθῆ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸν ποταμὸν ὄψα ἐμβάλλεσθαι, πίνεσθαι δ' οἶνον ἐτῶν τεσσαράκοντα καὶ παλαιότερον. Διὰ μέσου δὲ τῆς θοίνης πολυημέρου γενομένης ἀπέθνησκεν ἡ Μετέλλα νόσῳ· καὶ τῶν ἱερέων τὸν Σύλλαν οὐκ ἐώντων αὐτῇ προσελθεῖν οὐδὲ τὴν οἰκίαν τῷ κήδει μιανθῆναι γραψάμενος διάλυσιν τοῦ γάμου πρὸς αὐτὴν ὁ Σύλλας ἔτι ζῶσαν ἐκέλευσεν εἰς ἑτέραν οἰκίαν μετακομισθῆναι. Καὶ τοῦτο μὲν ἀκριβῶς τὸ νόμιμον ὑπὸ δεισιδαιμονίας ἐτήρησε, τὸν δὲ τῆς ταφῆς ὁρίζοντα τὴν δαπάνην νόμον αὐτὸς παρεισενηνοχὼς παρέβη μηδενὸς ἀναλώματος φεισάμενος. Παρέβαινε δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς εὐτελείας τῶν δείπνων ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένα πότοις καὶ συνδείπνοις τρυφὰς καὶ βωμολοχίας ἔχουσι παρηγορῶν τὸ πένθος. Ὀλίγων δὲ μηνῶν διαγενομένων ἦν μὲν θέα μονομάχων, οὔπω δὲ τῶν τόπων διακεκριμένων, ἀλλ' ἔτι τοῦ θεάτρου συμμιγοῦς ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὄντος, ἔτυχε πλησίον τοῦ Σύλλα καθεζομένη γυνὴ τὴν ὄψιν εὐπρεπὴς καὶ γένους λαμπροῦ· Μεσσάλα γὰρ ἦν θυγάτηρ, Ὁρτησίου δὲ τοῦ ῥήτορος ἀδελφή, Οὐαλερία δὲ τοὔνομα· συνεβεβήκει δ' αὐτῇ νεωστὶ πρὸς ἄνδρα διάστασις. Αὕτη περὶ τὸν Σύλλαν ἐξόπισθεν παραπορευομένη τήν τε χεῖρα πρὸς αὐτὸν ἀπηρείσατο καὶ κροκίδα τοῦ ἱματίου σπάσασα παρῆλθεν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς χώραν. Ἐμβλέψαντος δὲ τοῦ Σύλλα καὶ θαυμάσαντος „Οὐδὲν" ἔφη „δεινὸν αὐτόκρατορ· ἀλλὰ βούλομαι τῆς σῆς κἀγὼ μικρὸν εὐτυχίας μεταλαβεῖν." Τοῦτ' ἤκουσεν οὐκ ἀηδῶς ὁ Σύλλας, ἀλλὰ καὶ δῆλος εὐθὺς ἦν ὑποκεκνισμένος· ἠρώτα γὰρ ὑποπέμπων αὐτῆς ὄνομα καὶ γένος καὶ βίον

, Ἐκ δὲ τούτων ῥίψεις ὀμμάτων ἐπ' ἀλλήλους
ιὶ παρεπιστροφαὶ συνεχεῖς προσώπων καὶ μειδια-
δόσεις, τέλος δὲ ὁμολογίαι καὶ συνθέσεις περὶ
ίνῃ μὲν ἴσως ἄμεμπτοι, Σύλλας δ' εἰ καὶ τὰ
φρονα καὶ γενναίαν, ἀλλ' οὐκ ἐκ σώφρονος καὶ 5
εν ἀρχῆς, ὄψει καὶ λαμυρίᾳ μειρακίου δίκην
ις, ὑφ', ὧν τὰ αἴσχιστα καὶ ἀναιδέστατα πάθη
τέφυκεν.

. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας
ις γυναιξὶ καὶ κιθαρισταῖς καὶ θυμελικοῖς ἀν- 10
ιὶ στιβάδων ἀφ' ἡμέρας συμπίνων. Οὗτοι γὰρ
ρ' αὐτῷ δυνάμενοι μέγιστον ἦσαν, Ῥώσκιος ὁ
αὶ Σῶριξ ὁ ἀρχιμῖμος καὶ Μητρόβιος ὁ λυσιῳδὸς,
ἐξώρου γενομένου διετέλει μέχρι παντὸς ἐρᾷν οὐκ
ς. Ὅθεν καὶ τὴν νόσον ἀπ' αἰτίας ἐλαφρᾶς ἀρ- 15
ξέθρεψε καὶ πολὺν χρόνον ἠγνόει περὶ τὰ σπλάγ-
ὸς ἔμπυος, ὑφ' ἧς καὶ τὴν σάρκα διαφθαρεῖσαν
ις μετέβαλε πᾶσαν, ὥστε πολλῶν δι' ἡμέρας ἅμα
ς ἀφαιρούντων μηδὲν εἶναι μέρος τοῦ ἐπιγινομέ-
οκρινόμενον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐσθῆτα καὶ λουτρὸν καὶ 20
καὶ σιτίον ἀναπίμπλασθαι τοῦ ῥεύματος ἐκείνου
ορᾶς· τοσοῦτον ἐξήνθει. Διὸ πολλάκις τῆς ἡμέ-
ωρ ἐνέβαινεν ἐκκλύζων τὸ σῶμα καὶ ἀποῤῥυπτό-
ν δ' οὐδὲν ὄφελος· ἐκράτει γὰρ ἡ μεταβολὴ τῷ
περιεγίνετο παντὸς καθαρμοῦ τὸ πλῆθος. Λέγε- 25
ν μὲν πάνυ παλαιῶν Ἄκαστον φθειριάσαντα τὸν
ευτῆσαι, τῶν δὲ ὑστέρων Ἀλκμᾶνα τὸν μελοποιὸν
ύδην τὸν θεολόγον καὶ Καλλισθένη τὸν Ὀλύνθιον
φρουρούμενον, ἔτι δὲ Μούκιον τὸν νομικόν. Εἰ
τῶν ἀπ' οὐδενὸς μὲν χρηστοῦ, γνωρίμων δ' ἄλ- 30
ησθῆναι, λέγεται τὸν ἄρξαντα τοῦ δουλικοῦ πο-
Σικελίαν δραπέτην Εὔνουν ὄνομα μετὰ τὴν ἅλω-
ύμην ἀγόμενον ὑπὸ φθειριάσεως ἀποθανεῖν.

ΙΙ. Ὁ δὲ Σύλλας οὐ μόνον προέγνω τὴν ἑαυτοῦ
ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ γέγραφε περὶ αὐτῆς. Τὸ 35
ὸν καὶ δεύτερον τῶν ὑπομνημάτων πρὸ δυεῖν ἡμε-

ρῶν ἢ ἐτελεύτα γράφων ἐκαύσατο· καὶ φησι τοὺς τε Χαλδαίους αὐτῷ προειπεῖν, ὡς δίοι βεβιωκότα καλῶς αὐτὸν ἐν ἀκμῇ τῶν εὐτυχημάτων καταστρέψαι, λέγει δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τεθνηκότα μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς Μετέλλης φανῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους ἐν ἐσθῆτι φαύλῃ παρεστῶτα καὶ διόμενον τοῦ πατρὸς παύσασθαι τῶν φροντίδων, λέγει δὲ σὺν αὐτῷ παρὰ τὴν μητέρα Μετέλλαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμόνως ζῆν μετ' αὐτῆς. Οὐ μὴν ἐκαύσατό γε τοῦ πρᾶττειν τὰ δημόσια. Δέκα μὲν γὰρ ἡμέρας ἔμπροσθεν τῆς τελευτῆς τοὺς ἐν Δικαιαρχείᾳ στασιάζοντας διελλάβας νόμον ἔγραψεν αὐτοῖς, καθ' ὃν πολιτεύσονται· πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας, πυθόμενος τὸν ἄρχοντα Γράνιον, ὡς ὀφείλων δημόσιον χρέος οὐκ ἀποδίδωσιν, ἀλλ' ἀναμένει τὴν αὐτοῦ τελευτήν, μετεπέμψατο τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ βαλανεῖον καὶ περιστήσας τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευσε πυίγειν, τῇ δὲ κρανῇ καὶ τῷ σκαραγμῷ τὸ ἀπόστημα ῥήξας πλῆθος αἵματος ἐξέβαλεν. Ἐκ δὲ τούτου τῆς δυνάμεως ἐκλιπούσης διαγαγὼν τὴν νύκτα μοχθηρῶς ἀπέθανε δύο παῖδας ἐκ τῆς Μετέλλης νηπίους καταλιπών. Ἡ γὰρ Οὐαλερία μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ θυγάτριον ἀπεκύησεν, ὃ Ποστοῦμαν ἐκάλουν· τοὺς γὰρ ὕστερον τῆς τῶν πατέρων τελευτῆς γενομένους οὕτω Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν.

XXXVIII. Ὥρμησαν μὲν οὖν πολλοὶ καὶ συνέστησαν πρὸς Λέκιδον ὡς εἴρξοντες τὸ σῶμα κηδείας τῆς νενομισμένης. Πομπήϊος δὲ, καίπερ ἐγκαλῶν τῷ Σύλλᾳ (μόνον γὰρ αὐτὸν ἐν ταῖς διαθήκαις τῶν φίλων παρέλιπε), τοὺς μὲν χάριτι καὶ δεήσει, τοὺς δ' ἀπειλῇ διακρουσάμενος εἰς Ῥώμην παρέπεμψε τὸ σῶμα καὶ ταῖς ταφαῖς ἀσφάλειαν ἅμα καὶ τιμὴν παρέσχε. Λέγεται δὲ τοσοῦτον πλῆθος ἀρωμάτων ἐπενεγκεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῷ, ὥστε ἄνευ τῶν ἐν φορείοις δέκα καὶ διακοσίοις διακομιζομένων πλασθῆναι μὲν εἴδωλον ἐμέγεθες αὐτοῦ Σύλλα, πλασθῆναι δὲ καὶ φαβδοῦχον ἔκ τε λιβανωτοῦ πολυτελοῦς καὶ κιναμώμου. Τῆς δὲ ἡμέρας συννεφοῦς ἔωθεν οὔσης ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ προσελθόντες ἐννάτης ἦσαν μόλις ὥρας τὸν νεκρόν. Ἀνέρου δὲ λαμπροῦ καταιγίσαντος εἰς τὴν πυρὰν καὶ φλόγα πολλὴν

τὸ σῶμα συγκομισθὲν, ὅσον ἤδη τῆς πυρᾶς
ὶ τοῦ πυρὸς ἀπιόντος ἐκχυθῆναι πολὺν
ιχεῖν ἄχρι νυκτός· ὥστε τὴν τύχην αὐτοῦ
συνθάπτειν παραμένουσαν. Τὸ μὲν οὖν
εδίφ τοῦ Ἄρεός ἐστι· τὸ δὲ ἐπίγραμμά φα-
φάμενον καταλιπεῖν, οὗ κεφάλαιόν ἐστιν,
ων τις αὐτὸν εὖ ποιῶν οὔτε τῶν ἐχθρῶν
το.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

COMPARATIO LYSANDRI CVM SYLLA.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν τούτου διεληλύθαμεν βίον, ἴωμεν ἤδη πρὸς τὸν σύγκρισιν. Τὸ μὲν οὖν ἀφ' ἑαυτῶν αὐξήσεως ἀρχὴν λαβοῦσι μεγάλοις γενέσθαι κοινὸν ἀμφοτέροις ὑπῆρξεν, ἴδιον δὲ Λυσάνδρου τὸ βουλομένων τῶν πολιτῶν καὶ ὑγιαινόντων ὅσας ἔσχεν ἀρχὰς λαβεῖν, βιάσασθαι δὲ μηδὲν ἀκόντων μηδ' ἰσχῦσαι παρὰ τοὺς νόμους.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς, ὥσπερ ἐν Ῥώμῃ τότε, διεφθαρμένου τοῦ δήμου καὶ νοσοῦντος αὐτοῖς τοῦ πολιτεύματος, ἄλλος ἀλλαχόθεν ἀνίστατο δυνάστης. Καὶ οὐδὲν ἦν θαυμαστὸν, εἰ Σύλλας ἦρχεν, ὅτε Γλαυκίαι καὶ Σατουρνῖνοι Μετέλλους ἤλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, ὑπάτων δ' ἀπεσφάττοντο παῖδες ἐν ἐκκλησίαις, ἀργυρίῳ δὲ καὶ χρυσίῳ τὰ ὅπλα παρελάμβανον ὠνούμενοι τοὺς στρατευομένους, πυρὶ δὲ καὶ σιδήρῳ τοὺς νόμους ἐτίθεσαν βιαζόμενοι τοὺς ἀντιλέγοντας. Οὐκ αἰτιῶμαι δὲ τὸν ἐν τοιούτοις πράγμασι μέγιστον ἰσχῦσαι διαπραξάμενον, ἀλλὰ σημεῖον οὐ τίθεμαι τοῦ βέλτιστον εἶναι τὸ γενέσθαι πρῶτον, οὕτω πονηρὰ πραττούσης τῆς πόλεως. Ὁ δ' ἀπὸ τῆς Σπάρτης εὐνομουμένης τότε μάλιστα καὶ σωφρονούσης ἐπὶ τὰς μεγίστας ἐκπεμπόμενος ἡγεμονίας καὶ πράξεις σχεδὸν ἀρίστων ἄριστος ἐκρίνετο καὶ πρώτων πρῶτος. Ὅθεν ὁ μὲν πολλάκις τὴν ἀρχὴν ἀποδοὺς τοῖς πολίταις ἀνέλαβε πολλάκις· διέμενε γὰρ ἡ τιμὴ τῆς ἀρετῆς ἔχουσα τὸ πρωτεῖον· ὁ δ' ἅπαξ αἱρεθεὶς στρατεύματος ἡγεμὼν ἔτη συνεχῶς δέκα, νῦν μὲν ὕπατον, νῦν δ' ἀνθύπατον, νῦν δὲ δικτάτωρα ποιῶν ἑαυτὸν, ἀεὶ δ' ὢν τύραννος, ἐν τοῖς ὅπλοις ἔμεναι.

II. Ἐπεχείρησε μὲν οὖν ὁ Λύσανδρος, ὡς εἴρηται, μεταστῆσαι τὰ περὶ τὴν πολιτείαν πρᾳότερον δὲ καὶ νομιμώτε-

ας· πειθοῖ γὰρ, οὐ δι' ὅπλων οὐδὲ πάντα συλ-
ιρῶν, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀλλ' αὐτὴν ἐκανορθού-
κατάστασιν τῶν βασιλέων· ὃ καὶ φύσει που δί-
ιι, τὸν ἐξ ἀρίστων ἄριστον ἄρχειν ἐν πόλει τῆς
ονομένῃ δ' ἀρετὴν, οὐ δι' εὐγένειαν. Ὥσπερ γὰρ
ζητεῖ τὸ ἐκ κυνὸς, ἀλλὰ κύνα, καὶ ἱππικὸς ἵπ-
ἐξ ἵππου· τί γὰρ, ἂν ἐξ ἵππου ἡμίονος γένη-
καὶ ὁ πολιτικὸς ἁμαρτήσεται τοῦ παντὸς, ἐὰν
ν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τίνος. Λύτοί γέ τοι
ᾶται βασιλεύοντας ἐνίους ἀφεῖλοντο τὴν ἀρχὴν,
ιλικοὺς, ἀλλὰ φαύλους καὶ τὸ μηδὲν ὄντας. Εἰ
αὶ μετὰ γένους ἄτιμον, οὐδ' ἀρετὴ δι' εὐγένειαν,
ἑαυτῆς ἔντιμον. Αἱ τοίνυν ἀδικίαι τῷ μὲν ὑπὲρ
δ' ἄχρι φίλων ἐπράχθησαν. Λύσανδρος μὲν γὰρ
ι τὰ πλεῖστα διὰ τοὺς ἑταίρους ἐξαμαρτεῖν καὶ
ας σφαγὰς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀπεργάσασθαι δυνα-
τυραννίδος· Σύλλας δὲ καὶ Πομπηΐου περιέκοψε
ντικὸν φθονήσας καὶ Δολοβέλλα τὴν ναυαρχίαν
δοὺς ἀφελέσθαι καὶ Λουκρήτιον Ὀφέλλαν ἀντὶ
μεγάλων ὑπατείαν μνώμενον ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπο-
οσέταξε, φρίκην καὶ δίος ἐμποιῶν πρὸς αὐτὸν
ἅπασι διὰ τῆς τῶν φιλτάτων ἀναιρέσεως.
ῖτι δὲ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ χρήματα
ίκνυσι τοῦ μὲν ἡγεμονικὴν, τοῦ δὲ τυραννικὴν
ρεσιν οὖσαν. Ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀκόλαστον οὐδὲ
ες ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει τηλικαύτῃ φαίνεται δια-
ος, ἀλλ', εἰ δή τις ἄλλος, ἐκπεφευγὼς τοῦτ' τὸ
· Οἶκοι λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δ' ἀλώπεκες· οὕτω
αὶ Λακωνικὴν καὶ κεκολασμένην ἐπεδείκνυτο παν-
δίαιταν. Ὁ δ' οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς ἐπιθυμίας
διὰ τὴν πενίαν οὔτε γηράσας διὰ τὴν ἡλικίαν,
περὶ γάμων καὶ σωφροσύνης εἰσηγεῖτο νόμους
ις αὐτὸς ἐρῶν καὶ μοιχεύων, ὥς φησι Σαλού-
δεν οὕτω τὴν πόλιν πτωχὴν καὶ πενὴν ἐποίησε
ὥστε ταῖς συμμαχίσι καὶ φίλαις πόλεσιν ἀργυ-
ν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν, καίτοι τοὺς
ντάτους οἴκους καὶ μεγίστους ὀσημέραι δημεύον-

τος αὐτοῦ καὶ ἀποκηρύττοντος. Ἀλλὰ μέτρον οὐδὲν ἦν τῶν ῥιπτουμένων καὶ καταχορηγουμένων εἰς τοὺς κόλακας. Τίνα γὰρ εἰκὸς εἶναι λογισμὸν ἢ φειδὼ πρὸς τὰς παρ' οἶνον συνουσίας αὐτοῦ καὶ χάριτας; ὃς ἐν φανερῷ ποτε τοῦ δήμου περιεστῶτος οὐσίαν μεγάλην διαπιπράσκων τιμῆς τῆς τυχούσης εἰς ἕνα τῶν φίλων ἐκέλευσε κατακηρύσσειν, ἑτέρου δὲ τὴν τιμὴν ὑπερβαλομένου καὶ τοῦ κήρυκος τὸ προστεθὲν ἀγορεύσαντος διηγανάκτησε „Δεινά γ', ὦ φίλοι πολῖται, καὶ τυραννικὰ πάσχω," φάμενος „εἰ τὰ ἐμά μοι λάφυρα διαθέσθαι μὴ ἔξεστιν ὡς βούλομαι." Λύσανδρος δὲ καὶ τὰς αὐτῷ δοθείσας δωρεὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπέπεμψε τοῖς πολίταις. Καὶ οὐκ ἐπαινῶ τὸ ἔργον· ἴσως γὰρ ἔβλαψε τῇ κτήσει τῶν χρημάτων τὴν Σπάρτην οὗτος, ὅσον οὐκ ἔβλαψε τῇ ἀφαιρέσει τὴν Ῥώμην ἐκεῖνος· ἀλλὰ τεκμήριον τοῦτο ποιοῦμαι τῆς ἀφιλοπλουτίας τοῦ ἀνδρός. Ἴδιον δέ τι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἑκάτερος ἔπαθε· Σύλλας μὲν γὰρ ἀκόλαστος ὢν καὶ πολυτελὴς ἐσωφρόνιζε τοὺς πολίτας, Λύσανδρος δ' ὧν αὐτὸς ἀπείχετο παθῶν ἐνέπλησε τὴν πόλιν· ὥστε ἁμαρτάνειν τὸν μὲν αὐτὸν ὄντα χείρονα τῶν ἰδίων νόμων, τὸν δ' αὐτοῦ χείρονας ἀπεργαζόμενον τοὺς πολίτας· δεῖσθαι γὰρ ἐδίδαξε τὴν Σπάρτην ὧν αὐτὸς ἔμαθε μὴ προσδεῖσθαι. Καὶ τὰ μὲν πολιτικὰ ταῦτα.

IV. Πολέμων δ' ἀγῶσι καὶ στρατηγικαῖς πράξεσι καὶ πλήθει τροπαίων καὶ μεγέθει κινδύνων ἀσύγκριτος ὁ Σύλλας. Ὁ μέντοι γε δύο νίκας ἐξηνέγκατο ναυμαχίαις δυσί· προσθήσω δ' αὐτῷ καὶ τὴν Ἀθηνῶν πολιορκίαν, ἔργῳ μὲν οὐ μεγάλην, τῇ δὲ δόξῃ λαμπροτάτην γενομένην. Τὰ δ' ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἁλιάρτῳ δυστυχίᾳ μὲν ἴσως ἐπράχθη τινί, κακοβουλίᾳ δὲ προσέοικεν οὐκ ἀναμείναντος ὅσον οὔπω παροῦσαν ἐκ Πλαταιῶν τὴν μεγάλην βασιλέως δύναμιν, ἀλλὰ θυμῷ καὶ φιλοτιμίᾳ παρὰ καιρὸν ὠσαμένου πρὸς τὸ τεῖχος, ὥστε τοὺς τυχόντας ἀνθρώπους ἐκπηδήσαντας ἐν οὐδενὶ λόγῳ καταβαλεῖν αὐτόν. Οὐ γὰρ ὡς Κλεόμβροτος ἐν Λεύκτροις ἀντερείδων ἐπικειμένοις τοῖς πολεμίοις οὐδ' ὡς Κῦρος οὐδ' [illegible]ώνδας κατέχων ἐγκεκλικότας καὶ τὸ νίκημα βε[illegible] πληγῇ καιρίᾳ περιέπεσεν, ἀλλ' οὗτοι μὲν βασ[illegible]τηγῶν θάνατον ἀπέθνησκον, Λύσανδρος δὲ

ροδρόμου δίκην ἀκλεῶς παραναλώσας ἑαυ-
οῖς παλαιοῖς Σπαρτιάταις, ὅτι καλῶς ἐφυ-
χομαχίας, ἐν αἷς οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς μόνον
λλὰ καὶ ὑπὸ παιδὸς καὶ γυναικὸς ἀποθα-
πληγέντα τὸν κράτιστον, ὥσπερ τὸν Ἀχιλ-
οῦ Πάριδος ἐν ταῖς πύλαις ἀναιρεθῆναι.
σας ἐκ παρατάξεως ἐνίκησε νίκας καὶ κατέ-
ολεμίων, οὐδ' ἀριθμῆσαι ῥᾴδιόν ἐστιν,
μην δὶς εἷλε καὶ τὸν Πειραιᾶ τῶν Ἀθηνῶν
ερ Λύσανδρος, ἀλλὰ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ
Ἀρχέλαον ἐκ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν θάλατταν
δὲ μέγα καὶ τὸ τῶν ἀντιστρατήγων. Τρυ-
ὶ παιδιὰν πρὸς Ἀντίοχον διαναυμαχεῖν τὸν
νήτην καὶ Φιλοκλέα τὸν Ἀθηναίων ἐξαπα-

ν, ἄκραν γλῶσσαν ἠκονημένον·
ιόμῳ Μιθριδάτης οὐδὲ ῥαβδούχῳ Μάριος
ν τῶν ἑαυτοῦ. Τῶν δὲ πρὸς τὸν Σύλλαν
αστῶν, ὑπάτων, στρατηγῶν, δημαγωγῶν,
άσω, τίς ἦν Ῥωμαίων Μαρίου φοβερώτε-
υ βασιλέων δυνατώτερος ἢ Λαμπωνίου καὶ
αλικῶν μαχιμώτερος; ὧν ἐκεῖνος τὸν μὲν
ὑπέταξε, τοὺς δ' ἀπέκτεινε.
άντων μέγιστον, ὡς ἐγὼ νομίζω, τῶν εἰ-
ἐστιν, ὅτι Λύσανδρος μὲν κατώρθου πάντα
νιζομένων, Σύλλας δὲ φυγὰς ὢν καὶ κατε-
τῶν ἐχθρῶν, καθ' ὃν χρόνον ἠλαύνετο
κατεσκάπτετο δ' οἰκία, φίλοι δ' ἀπέθνη-
οιωτίᾳ ταῖς ἀναριθμήτοις μυριάσι παρα-
ινδυνεύων ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἵστη τρό-
ιδάτῃ συμμαχίαν διδόντι καὶ δύναμιν ἐπὶ
ὲν οὐδαμῇ μαλακὸν ἐνέδωκεν οὐδὲ φιλάν-
ὲ προσεῖπεν οὐδὲ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε πρό-
ι παρόντος, ὅτι καὶ τὴν Ἀσίαν ἀφίησι καὶ
δωσι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἐξίσταται Βιθυ-
οκίας· ὧν οὐδὲν ὅλως δοκεῖ Σύλλας κάλ-
ἀπὸ μείζονος εἰργάσθαι φρονήματος, ὅτι

τὸ κοινὸν τοῦ οἰκείου πρόσθεν θέμενος καὶ καθάπερ οἱ γενναῖοι κύνες οὐκ ἀνεὶς τὸ θῆγμα καὶ τὴν λαβὴν πρότερον ἢ τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀπεικεῖν τότε πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἔφυγαν ὥρμησεν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς Ἀθήνας ἔχει τινὰ ῥοπὴν εἰς ἦθους σύγκρισιν, εἴγε Σύλλας μὲν ὑπὲρ τῆς Μιθριδάτου δυνάμεως καὶ ἡγεμονίας πολεμήσασαν αὐτῇ τὴν πόλιν ἑλὼν ἐλευθέραν ἀφῆκε καὶ αὐτόνομον, Λύσανδρος δὲ τοσαύτης ἡγεμονίας καὶ ἀρχῆς ἐκπεσοῦσαν οὐκ ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοκρατίαν ἀφειλόμενος ὠμοτάτους ἅμα καὶ παρανομωτάτους ἀπέδειξε τοὺς τυράννους. Ὥρα δὴ σκοπεῖν, μὴ πολὺ τἀληθοῦς διαμαρτάνωμεν ἀποφαινόμενοι πλείονα μὲν κατορθωκέναι Σύλλαν, ἐλάττονα δ' ἐξημαρτηκέναι Λύσανδρον, καὶ τῷ μὲν ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης, τῷ δὲ στρατηγίας καὶ ἀνδρείας ἀποδιδόντες τὸ πρωτεῖον.

ΚΙΜΩΝ.

μάντις ἐκ Θετταλίας εἰς Βοιωτίαν Ὀφέλταν
ὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ λαοὺς καταγαγὼν γένος εὐ-
πολλοὺς χρόνους κατέλιπεν, οὗ τὸ πλεῖστον
ατῴκησεν, ἣν πρώτην πόλιν ἔσχον ἐξελάσαν-
ρους. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τοῦ γένους φύσει
ιδρώδεις γενόμενοι κατανηλώθησαν ἐν ταῖς
ρομαῖς καὶ τοῖς Γαλατικοῖς ἀγῶσιν ἀφειδή-
λείπεται δὲ παῖς ὀρφανὸς γονέων, ὄνομα
ύμιον δὲ Περιπόλτας, πολὺ δή τι καὶ σώμα-
ψυχῆς φρονήματι τοὺς καθ' αὑτὸν ὑπεραί-
ος δ' ἀπαίδευτος καὶ σκληρὸς τὸ ἦθος. Τού-
ἡγεμὼν σπείρας τινὸς ἐν Χαιρωνείᾳ διαχει-
θεὶς ἄρτι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρηλλαχό-
πειθε πειρῶν καὶ διδοὺς, δῆλος ἦν οὐκ ἀφε-
ἅτε δὴ καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν τότε λυπρὰ
ὶ διὰ μικρότητα καὶ πενίαν παρορωμένης.
ὸς ὁ Δάμων καὶ τὴν πεῖραν αὐτὴν δι' ὀργῆς
εβούλευε τῷ ἀνδρὶ καὶ συνίστη τῶν ἡλικιω-
ὑτὸν οὐ πολλοὺς ἕνεκα τοῦ λανθάνειν. Ἀλλ'
καίδεκα γενόμενοι χρίονται μὲν αἰθάλῳ τὰ
ς, ἐκπιόντες δ' ἄκρατον ἅμ' ἡμέρᾳ προσπί-
αίῳ κατ' ἀγορὰν θύοντι· καὶ καταβαλόν-
ὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγους ἐκ τῆς πόλεως
νομένης δὲ ταραχῆς ἡ τῶν Χαιρωνέων βουλὴ
νατον αὐτῶν κατέγνω· καὶ τοῦτ' ἦν ὑπὲρ
λόγημα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ἑσπέρας δὲ
ὥσπερ ἔθος ἐστὶ, κοινῇ δειπνούντων οἱ περὶ
ρεισπεσόντες εἰς τὸ ἀρχεῖον ἀπέσφαξαν αὐ-

τοὺς καὶ πάλιν ᾤχοντο φεύγοντες ἐκ τῆς πόλεως. Ἔσπερ δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας Λεύκιος Λούκουλλος ἐπί τινα πρᾶξιν μετὰ δυνάμεως παρερχόμενος· ἐπιστήσας δὲ τὴν πυρείαν καὶ τῶν γεγονότων προσφάτων ὄντων ἐξέτασιν ποιησάμενος εὗρε τὴν πόλιν οὐδενὸς αἰτίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδικημένην, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ. Τὸν δὲ Δάμωνα λῃστείαις καὶ καταδρομαῖς πορθοῦντα τὴν χώραν καὶ τῇ πόλει προσκείμενον ὑπηγάγοντο προσβείαις καὶ ψηφίσμασι φιλανθρώποις οἱ πολῖται, κατελθόντα δὲ γυμνασίαρχον κατέστησαν; εἶτ' ἀλειφόμενον ἐν τῷ πυριακηρίῳ διέφθειραν. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον εἰδώλων τινῶν ἐν τῷ τόπῳ προφαινομένων καὶ στεναγμῶν ἐξακουομένων, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν λέγουσι, τὰς θύρας ἐνφκοδόμησαν τοῦ πυριατηρίου· καὶ μέχρι νῦν οἱ τῷ τόπῳ γειτνιῶντες οἴονταί τινας ὄψεις καὶ φωνὰς ταραχώδεις φέρεσθαι. Τοὺς δ' ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ (διασώζονται γὰρ ἔνιοι μάλιστα τῆς Θεσσαλίας περὶ Στεῖριν) αἰολίζοντες ἀσβολωμένους καλοῦσι διὰ τὸ τὸν Δάμωνα πρὸς τὸν φόνον ἀσβόλῳ χρισάμενον ἐξελθεῖν.

II. Ἐπεὶ δ' ἀστυγείτονες ὄντες Ὀρχομένιοι καὶ διάφοροι τοῖς Χαιρωνεῦσιν ἐμισθώσαντο Ῥωμαϊκὸν συκοφάντην, ὁ δ' ὥσπερ ἑνὸς ἀνθρώπου τὸ τῆς πόλεως ὄνομα κατεναγκὼν ἐδίωκε φόνου τῶν ὑπὸ Δάμωνος ἀνῃρημένων, ἡ δὲ κρίσις ἦν ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας (οὔπω γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι στρατηγοὺς διεπέμποντο), οἱ λέγοντες ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπεκαλοῦντο τὴν Λουκούλλου μαρτυρίαν. Γράψαντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς Λούκουλλον ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε τἀληθῆ· καὶ τὴν δίκην οὕτως ἀπέφυγεν ἡ πόλις πολυδυνεύουσα περὶ τῶν μεγίστων. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἱ τόνε ἀνεθέντες εἰκόνα τοῦ Λουκούλλου λιθίνην ἐν ἀγορᾷ παρὰ τῶν Διόνυσον ἀνέστησαν· ἡμεῖς δ', εἰ καὶ πολλαῖς ἡλικίαις ἐγκρίνομεθα, τὴν μὲν χάριν οἰόμεθα διατείνειν καὶ πρὸς τοὺς νῦν ὄντας, εἰκόνα δὲ πολὺ καλλίονα νομίζοντες τῆς τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον ἀπομιμουμένης τὴν τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον ἐμφανίζουσαν ἀναληψόμεθα τῇ γραφῇ καὶ παραλλήλων βίων τὰς πράξεις τοῦ ἀνδρὸς τἀληθῆ διεξιόντες. Ἀρκεῖ γὰρ ἡ τῆς μνήμης χάρις· ἀληθοῦς δὲ μαρτυρίας οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἠξίωσε μισθὸν λαβεῖν ψευδῆ καὶ

ὑτοῦ διήγησιν. Ὥσπερ γὰρ τοὺς τὰ καλὰ
ι χάριν εἰδὴ ζωγραφοῦντας, ἂν προσῇ τι
ηρὸς, ἀξιοῦμεν μὴτε παραλιπεῖν τοῦτο
μβοῦν· τὸ μὲν γὰρ αἰσχρὸν, τὸ δ' ἀνο-
ὴν ὄψιν· οὕτως, ἐπεὶ χαλεπόν ἐστι, μᾶλ-
ανον ἀμεμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδεῖ-
αλοῖς ἀναπληρωτέον ὅσῳπερ ὁμοιότητα τὴν
ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπι-
ξέσιν ἁμαρτίας καὶ κῆρας ἐλλείμματα μᾶλ-
ἢ κακίας πονηρεύματα νομίζοντας οὐ δεῖ
ναποσημαίνειν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περιττῶς,
ιένους ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰ
ινὲς οὐδ' ἀναμφισβήτητον εἰς ἀρετὴν ἦθος
ν.

ν Δούκουλλος ἐδόκει σκοπεῖσθαι ἡμῖν τῷ
ίος εἶναι. Πολεμικοὶ γὰρ ἀμφότεροι καὶ
ρους λαμπροὶ, πρᾷοι δὲ τὰ πολιτικὰ καὶ
ίων στάσεων ἀνακινοῦν ταῖς πατρίσι παρα-
δέ τις αὐτῶν στήσαντες τρόπαια καὶ νί-
ριβοήτους. Οὔτε γὰρ Ἑλλήνων Κίμωνος
υκούλλου πρότερος οὐδεὶς οὕτω μακρὰν
ν, ἔξω λόγου τιθεμένων τῶν καθ' Ἡρα-
, εἴ τέ τι Περσέως πρὸς Αἰθίοπας ἢ Μή-
ς ἢ Ἰάσονος ἔργον ἀξιόπιστον ἐκ τῶν τότε
ρόμενον εἰς τοὺς νῦν ἀφῖκται. Κοινὸν δὲ
ἀτελὲς γέγονε τῆς στρατηγίας, ἑκατέρου
οὐδετέρου δὲ καταλύσαντος τὸν ἀνταγω-
δ' ἡ περὶ τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς φιλαν-
ύγρότης καὶ δαψίλεια καὶ τὸ ναυρὸν καὶ
αίσιμ παραπλήσιον ἐπ' ἀμφοτέρων ἴδιόν
κομεν δ' ἴσως καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοιότη-
ὴν ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτῆς συναγαγεῖν.
Μιλτιάδου μητρὸς ἦν Ἡγησιπύλης γένος
ὸς Ὀλόρου τοῦ βασιλέως, ὡς ἐν τοῖς Ἀρ-
ίου ποιήμασιν εἰς αὐτὸν Κίμωνα γεγραμ-
Διὸ καὶ Θουκυδίδης ὁ ἱστορικὸς τοῖς περὶ
ς περράβων Ὀλόρου τε πατρὸς ἦν εἰς τὸν

πρόγονον ἀναφέροντος τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὰ χρυσία περὶ
τὴν Θράκην ἐκέκτητο. Καὶ τελευτήσαι μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ
ὕλῃ (τοῦτο δ' ἔστι τῆς Θράκης χωρίον) λέγεται φονευθεὶς
ἐκεῖ· μνῆμα δ' αὐτοῦ, τῶν λειψάνων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑ-
μισθέντων, ἐν τοῖς Κιμωνείοις δείκνυται παρὰ τὸν Ἐλπινί-
κης τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς τάφον. Ἀλλὰ Θουκυδίδης μὲν Δι-
μούσιος γέγονε τὸν δῆμον, οἱ δὲ περὶ τὸν Μιλτιάδην Λα-
κιάδαι. Μιλτιάδης μὲν οὖν πεντήκοντα ταλάντων ὀφλὼν δί-
κην καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν εἰρχθεὶς ἐτελεύτησεν ἐν τῷ δεσμω-
τηρίῳ. Κίμων δὲ, μειράκιον παντάπασιν ἀπολειφθεὶς μετὰ
τῆς ἀδελφῆς ἔτι κόρης οὔσης καὶ ἀγάμου, τὸν πρῶτον ἠδί-
ξει χρόνον ἐν τῇ πόλει καὶ κακῶς ἤκουεν ὡς ἄτακτος καὶ μ
λυπότης καὶ τῷ πάππῳ Κίμωνι προσεοικὼς τὴν φύσιν, ὃ
δι' εὐήθειάν φασι Κοάλεμον προσαγορευθῆναι. Στησί-
βροτος δ' ὁ Θάσιος περὶ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ τι χρόνον τῷ Κί-
μωνι γεγονὼς φησιν αὐτὸν οὔτε μουσικὴν οὔτε ἄλλο τι μά-
θημα τῶν ἐλευθερίων καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἐπιχωριαζόντων ἐ-
διδαχθῆναι δεινότητός τε καὶ στωμυλίας Ἀττικῆς ὅλως ἀπη-
λάχθαι, καὶ τῷ τρόπῳ πολὺ τὸ γενναῖον καὶ ἁληθὲς ἐν-
πάρχειν καὶ μᾶλλον εἶναι Πελοποννήσιον τὸ σχῆμα τῆς ψυ-
χῆς τοῦ ἀνδρὸς,

Φαῦλον, ἄκομψον, τὰ μέγιστ' ἀγαθὸν,

κατὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα· ταῦτα γὰρ ἔστι τοῖς ὑπὸ
τοῦ Στησιμβρότου γεγραμμένοις ἐπεισπεῖν. Ἔτι δὲ νέος ὢν
αἰτίαν ἔσχε πλησιάζειν τῇ ἀδελφῇ· καὶ γὰρ οὐδ' ἄλλως τὴν
Ἐλπινίκην εὔτακτόν τινα γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς
Πολύγνωτον ἐξαμαρτεῖν τὸν ζωγράφον. Καὶ διὰ τοῦτό φη-
σιν ἐν τῇ Πλησιανακτίῳ τότε καλουμένῃ, Ποικίλῃ δὲ νῦν
στοᾷ γράφοντα τὰς Τρωάδας τὸ τῆς Λαοδίκης ποιῆσαι πρόσ-
ωπον ἐν εἰκόνι τῆς Ἐλπινίκης. Ὁ δὲ Πολύγνωτος οὐκ ἐ
τῶν βαναύσων οὐδ' ἀπ' ἐργολαβίας ἔγραφε τὴν στοάν, ἀλλ
προῖκα φιλοτιμούμενος πρὸς τὴν πόλιν, ὡς οἵ τε συγγρ
φεῖς ἱστοροῦσι καὶ Μελάνθιος ὁ ποιητὴς λέγει τὸν τρόπ
τοῦτον·

Αὐτοῦ γὰρ δαπάναισι θεῶν ναοὺς ἀγοράν τε
Κεκροπίαν κόσμησ' ἡμιθέων ἀρεταῖς.

Εἰσὶ δ' οἳ τὴν Ἐλπινίκην οὐ κρύφα τῷ Κίμωνι, φασκ

ην συνοικῆσαι λέγουσιν ἀξίου τῆς εὐγενείας νυμ-
ὴν πενίαν ἀπορρῦσαν· ἐπεὶ δὲ Καλλίας τῶν εὐ-
Θήνησιν ἐρασθεὶς προσῆλθε τὴν ὑπὲρ τοῦ πα-
ίκην ἐκτίνειν ἕτοιμος ὢν πρὸς τὸ δημόσιον, αὐ-
θῆναι καὶ τὸν Κίμωνα τῷ Καλλίᾳ συνοικίσαι τὴν
Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅλως φαίνεται τοῖς περὶ τὰς
ωτικοῖς ὁ Κίμων ἔνοχος γενέσθαι. Καὶ γὰρ Ἀστε-
ιι Σαλαμινίας καὶ πάλιν Μνήστρας τινὸς ὁ ποιη-
ιος μνημονεύει πρὸς τὸν Κίμωνα παίζων δι' ἐλε-
ουνδαζομένων ὑπ' αὐτοῦ. Δῆλος δ' ἐστὶ καὶ πρὸς
ν Εὐρυπτολέμου μὲν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους,
ς δ' αὐτῷ συμβιώσασαν ὁ Κίμων ἐμπαθέστερον
αὶ δυσφορήσας ἀποθανούσης, εἴ τι δεῖ τεκμαί-
γεγραμμέναις ἐπὶ ταφηγορίᾳ τοῦ πένθους ἐλε-
αὐτόν· ὧν Παναίτιος ὁ φιλόσοφος οἴεται ποιη-
αι τὸν φυσικὸν Ἀρχέλαον οὐκ ἄπο τρόπου τοῖς
ίζων.
δ' ἄλλα πάντα τοῦ ἤθους ἀγαστὰ καὶ γενναῖα
ς. Οὔτε γὰρ τόλμῃ Μιλτιάδου λειπόμενος οὔτε
ιστοκλέους δικαιότερος ἀμφοῖν ὁμολογεῖται γε-
ι ταῖς πολεμικαῖς οὐδὲ μικρὸν ἀποδέων ἀρεταῖς
χανον ὅσον ἐν ταῖς πολιτικαῖς ὑπερβαλέσθαι νέος
τολέμων ἄπειρος. Ὅτε γὰρ τὸν δῆμον ἐπιόντων
ιστοκλῆς ἔπειθε προέμενον τὴν πόλιν καὶ τὴν
όντα πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν ταῖς ναυσὶ τὰ ὅπλα
διαγωνίσασθαι κατὰ θάλατταν, ἐκπεπληγμένων
τὸ τόλμημα πρῶτος Κίμων ὥρθη διὰ τοῦ Κε-
ιδρὸς ἀνιὼν εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τῶν ἑταί-
ινὰ χαλινὸν ἀναθεῖναι τῇ θεῷ διὰ χειρῶν κο-
οὐδὲν ἱππικῆς ἀλκῆς, ἀλλὰ ναυμάχων ἀνδρῶν
νος τῆς πόλεως δεομένης· ἀναθεὶς δὲ τὸν χα-
βὼν ἐκ τῶν περὶ τὸν ναὸν κρεμαμένων ἀσπίδων
άμενος τῇ θεῷ κατέβαινεν ἐπὶ θάλασσαν οὐκ
τοῦ θαῤῥεῖν γενόμενος. Ἦν δὲ καὶ τὴν ἰδέαν
, ὡς Ἴων ὁ ποιητής φησιν, ἀλλὰ μέγας, οὐλῃ
ριχὶ κομῶν τὴν κεφαλήν. Φανεὶς δὲ κατ' αὐτὸν
λαμπρὸς καὶ ἀνδρώδης ταχὺ δόξαν ἐν τῇ πόλει

Οὐχ ἥκιστα δ' αὐτὸν ἠύξησεν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου τῆς εὐφυΐαν ἐνορῶν τῷ ἤθει καὶ ποιούμενος οἷον ἀντίπαλον πρὸς τὴν Θεμιστοκλέους δεινότητα καὶ τόλμαν.

VI. Ἐπεὶ δὲ Μήδων φυγόντων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐπεμφθ-
στρατηγὸς, κατὰ θάλατταν οὔπω τὴν ἀρχὴν Ἀθηναίων ἐχόν-
των, ἔτι δὲ Παυσανίᾳ καὶ Λακεδαιμονίοις ἑπομένων, πρῶ-
τον μὲν ἐν ταῖς στρατηγίαις ἀεὶ παρεῖχε τοὺς πολίτας κόσμῳ
τε θαυμαστοὺς καὶ προθυμίᾳ πολὺ πάντων διαφέροντας·
5 ἔπειτα Παυσανίου τοῖς μὲν βαρβάροις διαλεγομένου περὶ
προδοσίας καὶ βασιλεῖ γράφοντος ἐπιστολὰς, τοῖς δὲ συμ-
μάχοις τραχέως καὶ αὐθαδῶς προσφερομένου καὶ πολλὰ δι'
ἐξουσίαν καὶ ὄγκον ἀνόητον ὑβρίζοντος, ὑπολαμβάνων πρᾷος
τοὺς ἀδικουμένους καὶ φιλανθρώπως ἐξομιλῶν ἔλαθεν οὐ
0 δι' ὅπλων τὴν Ἑλλάδος ἡγεμονίαν, ἀλλὰ λόγῳ καὶ ἤθει παρε-
λόμενος· προσετίθεντο γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν συμμάχων ἐπαί-
νῳ τε καὶ Ἀριστείδῃ τὴν χαλεπότητα τοῦ Παυσανίου καὶ
ὑπεροψίαν μὴ φέροντες. Οἱ δὲ καὶ τούτους ἅμα προσήγον-
το καὶ τοῖς ἐφόροις πέμποντες ἔφραζον, ὡς ἀδοξούσης τῆς
5 Σπάρτης καὶ ταραττομένης τῆς Ἑλλάδος, ἀνακαλεῖν τὸν
Παυσανίαν. Λέγεται δὲ, παρθένον τινὰ Βυζαντίαν ἐπιφα-
νῶν γονέως ὄνομα Κλεονίκην ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ Παυσανίου
μεταπεμπομένου, τοὺς μὲν γονεῖς ὑπ' ἀνάγκης καὶ φόβου

δίκης ἄσσον· μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.
τὶ μάλιστα χαλεπῶς ἐνεγκόντες οἱ σύμμαχοι μετὰ
νος ἐξεπολιόρκησαν αὐτόν. Ὁ δ' ἐκπεσὼν τοῦ
καὶ τῷ φάσματι ταραττόμενος, ὡς λέγεται, κατέ-
; τὸ τεκυομαντεῖον εἰς Ἡράκλειαν καὶ τὴν ψυχὴν
ενος τῆς Κλεονίκης παρητεῖτο τὴν ὀργὴν· ἡ δ'
ιθοῦσα ταχέως ἔφη παύσεσθαι τῶν κακῶν αὐτὸν
γενόμενον αἰνιττομένη, ὡς ἔοικε, τὴν μέλλου-
τελευτήν. Ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πολλῶν ἱστόρηται.
Κίμων δὲ, τῶν συμμάχων ἤδη προσκεχωρηκότων
ρατηγὸς εἰς Θρᾴκην ἔπλευσεν ἀνθανόμενος Περ-
ς ἐνδόξους καὶ συγγενεῖς βασιλέως Ἠιόνα πόλιν
ρυμόνι πειμένην ποταμῷ κατέχοντας ἐνοχλεῖν τοῖς
όπον ἐκεῖνον Ἕλλησιν. Πρῶτον μὲν οὖν μάχῃ τοὺς
τοὺς ἐνίκησε καὶ κατέκλεισεν εἰς τὴν πόλιν· ἔπει-
ἐρ Στρυμόνα Θρᾷκας, ὅθεν αὐτοῖς ἐφοίτα σῖτος,
ς ποιῶν καὶ τὴν χώραν παραφυλάττων ἅπασαν
ην ἀπορίαν τοὺς πολιορκουμένους κατέστησεν,
ην τὸν βασιλέως στρατηγὸν ἀπογνόντα τὰ πρά-
πόλει κῦρ ἐνεῖναι καὶ συνδιαφθεῖραι μετὰ τῶν
τῶν χρημάτων ἑαυτόν. Οὕτω δὲ λαβὼν τὴν πό-
ιὲν οὐδὲν ἄξιον λόγου ὠφελήθη, τῶν πλείστων
ίροις συγκατακαέντων, τὴν δὲ χώραν εὐφυεστά-
καὶ καλλίστην οἰκῆσαι παρέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις.
Ἑρμᾶς αὐτῷ τοὺς λιθίνους ὁ δῆμος ἀναθεῖναι
ιν, ὧν ἐπιγέγραπται τῷ μὲν πρώτῳ·
ρα κἀκεῖνοι ταλακάρδιοι, οἳ ποτε Μήδων
ισὶν ἐπ' Ἠιόνι Στρυμόνος ἀμφὶ ῥοὰς
ν τ' αἰθωνα πυρερόν τ' ἐπάγοντες Ἄρηα
ῶτοι δυσμενέων εὖρον ἀμηχανίην.
ἑρῳ·
όντεσσι δὲ μισθὸν Ἀθηναῖοι τάδ' ἔδωκαν
τ' εὐεργεσίης καὶ μεγάλων ἀγαθῶν.
όν τις τάδ' ἰδὼν καὶ ἐπεσσομένων ἐθελήσει.
φὶ περὶ ξυνοῖς πράγμασι δῆριν ἔχειν.
τῳ·
ατε τῆσδε πόληος ἅμ' Ἀτρείδῃσι Μενεσθεὺς

Ἡγεῖτο ζάθεον Τρωϊκὸν ἐς πεδίον·
Ὃν ποθ' Ὅμηρος ἔφη Δαναῶν πύκα θωρηκτάων
Κοσμητῆρα μάχης ἔξοχον ὄντα μολεῖν.
Οὕτως οὐδὲν ἀεικὲς Ἀθηναίοισι καλεῖσθαι
Κοσμηταῖς πολέμου τ' ἀμφὶ καὶ ἠνορέης.

VIII. Ταῦτα καίπερ οὐδαμοῦ τὸ Κίμωνος ὄνομα δηλοῦντα τιμῆς ὑπερβολὴν ἔχειν ἐδόκει τοῖς τότε ἀνθρώποις. Οὔτε γὰρ Θεμιστοκλῆς τοιούτου τινὸς οὔτε Μιλτιάδης ἔτυχεν· ἀλλὰ τούτῳ γε θαλλοῦ στέφανον αἰτοῦντι Σωχάρης ὁ Δεκελεὺς ἐκ μέσου τῆς ἐκκλησίας ἀναστὰς ἀντεῖπεν οὐκ εὐγνώμονα μὲν, ἀρέσασαν δὲ τῷ δήμῳ τότε φωνὴν ἀφείς· „Ὅταν γὰρ" ἔφη „μόνος ἀγωνισάμενος, ὦ Μιλτιάδη, νεκήσῃς τοὺς βαρβάρους, τότε καὶ τιμᾶσθαι μόνος ἀξίου." Διὰ τί τοίνυν τὸ Κίμωνος ὑπερηγάπησαν ἔργον; ἢ ὅτι τῶν μὲν ἄλλων στρατηγούντων ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους, τούτου δὲ καὶ ποιῆσαι κακῶς ἠδυνήθησαν ἐπὶ τὴν ἐκείνων αὐτοὶ στρατεύσαντες καὶ προσεκτήσαντο χώρας αὐτήν τε τὴν Ἠϊόνα καὶ τὴν Ἀμφίπολιν οἰκίσαντες; Ὤικισαν δὲ καὶ Σκῦρον ἑλόντος Κίμωνος ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Δόλοπες ᾤκουν τὴν νῆσον ἐργάται κακοὶ γῆς· ληϊζόμενοι δὲ τὴν θάλασσαν ἐκ παλαιοῦ τελευτῶντες οὐδὲ τῶν εἰσπλεόντων παρ' αὐτοὺς καὶ χρωμένων ἀπείχοντο ξένων, ἀλλὰ Θετταλούς τινας ἐπόρους περὶ τὸ Κτήσιον ὁρμισαμένους συλήσαντες εἷρξαν. Ἐπεὶ δὲ διαδράντες ἐκ τῶν δεσμῶν οἱ ἄνθρωποι δίκην κατεδικάσαντο τῆς πόλεως Ἀμφικτυονικὴν, οὐ βουλομένων τὰ χρήματα τῶν πολλῶν συνεκτίνειν, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας καὶ διηρπακότας ἀποδοῦναι κελευόντων, δείσαντες ἐκεῖνοι πέμπουσι γράμματα πρὸς Κίμωνα κελεύοντες ἥκειν μετὰ τῶν νεῶν ληψόμενον τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἐνδιδομένην. Παραλαβὼν δ' οὕτω τὴν νῆσον ὁ Κίμων τοὺς μὲν Δόλοπας ἐξήλασε καὶ τὸν Αἰγαῖον ἠλευθέρωσε. Πυνθανόμενος δὲ τὸν παλαιὸν Θησέα τὸν Αἰγέως φυγόντα μὲν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σκῦρον, αὐτοῦ δ' ἀποθανόντα δόλῳ διὰ φόβον ὑπὸ Λυκομήδους τοῦ βασιλέως, ἐσπούδασε τὸν τάφον ἀνευρεῖν. Καὶ γὰρ ἦν χρησμὸς Ἀθηναίοις τὰ Θησέως λείψανα κελεύων ἀνακομίζειν εἰς ἄστυ καὶ τιμᾶν ὡς ἥρωα κρυπόντως· ἀλλ' ἠγνόουν ὅπου κεῖται, Σκυρίων οὐχ ὁμολο-

δ' ἐώντων ἀναζητεῖν. Τότε δὴ πολλῇ φιλοτιμίᾳ
μόγις ἐξευρεθέντος ἐνθέμενος ὁ Κίμων εἰς τὴν
ρη τὰ ὀστᾶ καὶ τἄλλα κοσμήσας μεγαλοπρεπῶς
εἰς τὴν αὐτοῦ δι' ἐτῶν σχεδὸν ὀκτακοσίων· ἐφ'
τα πρὸς αὐτὸν ἡδέως ὁ δῆμος ἔσχεν. Ἔθεντο
ην αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν τραγῳδῶν κρίσιν ὀνομα-
νην. Πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ Σοφοκλέους
θέντος Ἀφεψίων ὁ ἄρχων, φιλονεικίας οὔσης καὶ
τῶν θεατῶν, κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶ-
Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων προελθὼν εἰς τὸ
οιήσατο τῷ θεῷ τὰς νενομισμένας σπονδὰς, οὐκ
οὺς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ὁρκώσας ἠνάγκασε καθίσαι
δέκα ὄντας, ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον. Ὁ μὲν
καὶ διὰ τὸ τῶν κριτῶν ἀξίωμα τὴν φιλοτιμίαν
Νικήσαντες δὲ τοῦ Σοφοκλέους λέγεται τὸν Αἰ-
ιπαθῆ γενόμενον καὶ βαρέως ἐνεγκόντα χρόνον
Αθήνῃσι διαγαγεῖν, εἶτ' οἴχεσθαι δι' ὀργὴν εἰς
ὅπου καὶ τελευτήσας περὶ Γέλαν τέθαπται.
υνδειπνῆσαι δὲ τῷ Κίμωνί φησιν ὁ Ἴων παντά-
ιον ἥκων εἰς Ἀθήνας ἐκ Χίου παρὰ Λαομέδοντι·
νδῶν γενομένων παρακληθέντα ᾆσαι καὶ ᾄσαν-
ῶς ἐπαινεῖν τοὺς παρόντας ὡς δεξιώτερον Θεμι-
ἐκεῖνον γὰρ ᾄδειν μὲν οὐ φάναι μαθεῖν οὐδὲ
πόλιν δὲ ποιῆσαι μεγάλην καὶ πλουσίαν ἐπίστα-
τεῦθεν, οἷον εἰκὸς ἐν πότῳ, τοῦ λόγου ῥυέντος
ίξεις τοῦ Κίμωνος καὶ μνημονευομένων τῶν με-
ὸν ἐκεῖνον ἓν διελθεῖν στρατήγημα τῶν ἰδίων ὡς
Ἐπεὶ γὰρ ἐκ Σηστοῦ καὶ Βυζαντίου πολλοὺς
ρων αἰχμαλώτους λαβόντες οἱ σύμμαχοι τῷ Κί-
ῖμαι προσέταξαν, ὁ δὲ χωρὶς μὲν αὐτοὺς, χωρὶς
τοῖς σώμασι κόσμον αὐτῶν ἔθηκεν, ᾐτιῶντο τὴν
ς ἄνισον. Ὁ δὲ τῶν μερίδων ἐκέλευσεν αὐτοὺς
ν ἑτέραν, ἣν δ' ἂν ἐκεῖνοι καταλίπωσιν, ἀγαπή-
ίους. Ἡροφύτου δὲ τοῦ Σαμίου συμβουλεύσαν-
αι τὰ Περσῶν μᾶλλον ἢ Πέρσας, τὸν μὲν κό-
ἔλαβον, Ἀθηναίοις δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλι-
ότε μὲν ὁ Κίμων ἀπῄει γελοῖος εἶναι δοκῶν δια-

ων τροφας εις τας ναυς [illegible]
ιίον οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν λύτρων περιγενέσθαι.

X. Ἤδη δ' εὐπορῶν ὁ Κίμων ἐφόδια τῆς στρατηγίας,
λῶς ἀπὸ τῶν πολεμίων ἐδοξεν ὠφελῆσθαι, κάλλιον ἀνή-
εν εἰς τοὺς πολίτας. Τῶν τε γὰρ ἀγρῶν τοὺς φραγμοὺς
ῖλεν, ἵνα καὶ τοῖς ξένοις καὶ τῶν πολιτῶν τοῖς δεομ-
; ἀδεῶς ὑπάρχῃ λαμβάνειν τῆς ὀπώρας, καὶ δεῖπνον οἰ-
παρ' αὐτῷ λιτὸν μὲν ἀρκοῦν δὲ πολλοῖς ἐποιεῖτο καθ'
ραν, ἐφ' ὃ τῶν πενήτων ὁ βουλόμενος εἰσῄει καὶ δια-
φὴν εἶχεν ἀπράγμονα μόνοις τοῖς δημοσίοις σχολάζων.
δ' Ἀριστοτέλης φησὶν, οὐχ ἁπάντων Ἀθηναίων, ἀλλὰ
δημοτῶν αὐτοῦ Λακιαδῶν παρεσκευάζετο τῷ βουλομέ-
τὸ δεῖπνον. Αὐτῷ δὲ νεανίσκοι παρείποντο συνήθως
τεχόμενοι καλῶς, ὧν ἕκαστος, εἴ τις συντύχοι τῷ Κίμωνι
ἀστῶν πρεσβύτερος ἠμφιεσμένος ἐνδεῶς, διημείβετο
ς αὐτὸν τὰ ἱμάτια· καὶ τὸ γινόμενον ἐφαίνετο σεμνόν.
δ' αὐτοὶ καὶ νόμισμα κομίζοντες ἄφθονον παριστάμενοι
ς κομψοῖς τῶν πενήτων ἐν ἀγορᾷ σιωπῇ τῶν κερματίων
βαλλον εἰς τὰς χεῖρας. Ὧν δὴ καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς
Ἀρχιλόχοις ἔοικε μεμνῆσθαι διὰ τούτων·

Κἀγὼ γὰρ ηὔχουν Μητρόβιος ὁ γραμματεὺς
Σὺν ἀνδρὶ θείῳ καὶ φιλοξενωτάτῳ

ίχαν γε τὸν Σκαρτιάτην ἀπ' οὐδενὸς ἄλλου γινώ-
ν τοῖς Ἕλλησιν ὀνομαστὸν γενόμενον, ἢ ὅτι τοὺς
ι ταῖς γυμνοπαιδίαις ἐδείκνυεν· ἡ δὲ Κίμωνος
ιαὶ τὴν παλαιὰν τῶν Ἀθηναίων φιλοξενίαν καὶ φι-
ὰν ὑπερέβαλεν. Οἱ μὲν γὰρ, ἐφ' οἷς ἡ πόλις μέγα
καίως, τό τε σπέρμα τῆς τροφῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας
ὑδάτων τε πηγαίων χρῆσιν καὶ πυρὸς ἔνευσιν ἀν-
ἐδίδαξαν, ὁ δὲ τὴν μὲν οἰκίαν τοῖς πολίταις πρυ-
ποδείξας κοινὸν, ἐν δὲ τῇ χώρᾳ καρπῶν ἑτοίμων
ιαὶ ὅσα ὥραι καλὰ φέρουσι χρῆσθαι καὶ λαμβάνειν
οἷς ξένοις παρέχων τρόπον τινὰ τὴν ἐπὶ Κρόνου
υμένην κοινωνίαν εἰς τὸν βίον αὖθις κατῆγεν. Οἱ
πολακείαν ὄχλου καὶ δημαγωγίαν εἶναι διαβάλλον-
ῆς ἄλλης ἐξηλέγχοντο τοῦ ἀνδρὸς προαιρέσεως ἀρι-
ῆς καὶ Λακωνικῆς οὔσης, ὅς γε καὶ Θεμιστοκλεῖ
θέοντος ἐπαίροντι τὴν δημοκρατίαν ἀντέβαινε μετ'
ι καὶ πρὸς Ἐφιάλτην ὕστερον χάριτι τοῦ δήμου
:α τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν διηνέχθη, ἡμμά-
ισείων τοὺς ἄλλους πλὴν Ἀριστείδου καὶ Ἐφιάλτου
ιαπιμπλαμένους ὁρῶν αὐτὸν ἀδέκαστον καὶ ἄθικτον
ιτεία δωροδοκίας καὶ πάντα προῖκα καὶ καθαρῶς
ι καὶ λέγοντα διὰ τέλους παρέσχε. Λέγεται γέ τοι
τινὰ βάρβαρον ἀποστάτην βασιλέως ἐλθεῖν μετὰ
πολλῶν εἰς Ἀθήνας καὶ σπαραττόμενον ὑπὸ τῶν
ὖν καταφυγεῖν πρὸς Κίμωνα καὶ θεῖναι παρὰ τὴν
ἰτοῦ φιάλας δύο, τὴν μὲν ἀργυρείων ἐμπλησάμε-
ιῶν, τὴν δὲ χρυσῶν· ἰδόντα δὲ τὸν Κίμωνα καὶ
ια πυθέσθαι τοῦ ἀνθρώπου, πότερον αἱρεῖται Κί-
ωνατὸν ἢ φίλον ἔχειν, τοῦ δὲ φήσαντος φίλον „Οὐ-
ναι „ταῦτ' ἄπιτι μετὰ σαυτοῦ κομίζων· χρήσομαι
ς, ὅταν δέωμαι, φίλος γενόμενος."
ἐπεὶ δὲ οἱ σύμμαχοι τοὺς φόρους μὲν ἐτέλουν, ἄν-
ιὶ ναῦς ὡς ἐτάχθησαν οὐ παρεῖχον, ἀλλ' ἀπαγο-
ήθη πρὸς τὰς στρατείας καὶ πολέμου μὲν οὐδὲν δεό-
ργεῖν δὲ καὶ ζῆν καθ' ἡσυχίαν ἐπιθυμοῦντες,
ίνων τῶν βαρβάρων καὶ μὴ διοχλούντων, οὔτε τὰς
ρουν οὔτε ἄνδρας ἀπέστελλον, οἱ μὲν ἄλλοι στρα-

τηγοὶ τῶν Ἀθηναίων προσηνάγκαζον αὐτοὺς ταῦτα ποιεῖν καὶ τοὺς ἐλλείποντας ὑπάγοντες δίκαις καὶ πολλάζοντες ἐκωχθῆ τὴν ἀρχὴν καὶ λυπηρὰν ἐποίουν, Κίμων δὲ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἐν τῇ στρατηγίᾳ πορευόμενος βίαν μὲν οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων προσῆγε, χρήματα δὲ λαμβάνων παρὰ τῶν οὐ βουλομένων στρατεύεσθαι καὶ ναῦς κενὰς ἐκείνους εἶα δεδεγμένους τῇ σχολῇ περὶ τὰ οἰκεῖα διατρίβειν γεωργοὺς καὶ χρηματιστὰς ἀπολέμους ἐκ πολεμικῶν ὑπὸ τρυφῆς καὶ ἀνοίας γινομένους, τῶν δ' Ἀθηναίων ἀνὰ μέρος πολλοὺς ἐμβιβάζων καὶ διακονῶν ταῖς στρατείαις ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων μισθοῖς καὶ χρήμασι δεσπότας αὐτῶν τῶν διδόντων ἐποίησε· πλέοντας γὰρ αὐτοὺς συνεχῶς καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντας ἀεὶ τὰ ὅπλα καὶ τρεφομένους καὶ ἀσκοῦντας ἐν τῇ αὐτῶν ἀστρατείᾳ ἐθισθέντες φοβεῖσθαι καὶ πολεμίων ἔλαθον ἀντὶ συμμάχων ὑποτελεῖς καὶ δοῦλοι γεγονότες.

XII. Καὶ μὴν αὐτοῦ γε τοῦ μεγάλου βασιλέως οὐδὲν ἐτάπεινωσε καὶ συνέστειλε τὸ φρόνημα μᾶλλον ἢ Κίμων. Οὐ γὰρ ἀνῆκεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπηλλαγμένον, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ ποδὸς διώκων, πρὶν διαπνεῦσαι καὶ στῆναι τοὺς βαρβάρους, τὰ μὲν ἐπόρθει καὶ κατεστρέφετο, τὰ δ' ἀφίστη καὶ προσῆγετο τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε τὴν ἀπ' Ἰωνίας Ἀσίαν ἄχρι Παμφυλίας παντάπασι Περσικῶν ὅπλων ἐρημῶσαι. Πυθόμενος δὲ τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς μεγάλῳ στρατῷ καὶ νανσὶ πολλαῖς ἐφεδρεύειν περὶ Παμφυλίαν καὶ βουλόμενος αὐτοῖς ἅπλουν καὶ ἀνέμβατον ὅλως ὑπὸ φόβου τὴν ἐντὸς Χελιδονίων ποιήσασθαι θάλατταν ὥρμησεν ἄρας ἀπὸ Κνίδου καὶ Τριοπίου διακοσίαις τριήρεσι, πρὸς μὲν τάχος ἀπ' ἀρχῆς καὶ περιαγωγὴν ὑπὸ Θεμιστοκλέους ἄριστα κατεσκευασμέναις, ἐκεῖνος δὲ τότε καὶ πλατυτέρας ἐποίησεν αὐτὰς καὶ διάβασιν τοῖς καταστρώμασιν ἔδωκεν, ὡς ἂν ὑπὸ πολλῶν ὁπλιτῶν μαχιμώτεραι προσφέροιντο τοῖς πολεμίοις. Ἐκπλεύσας δὲ τῇ πόλει τῶν Φασηλιτῶν, Ἑλλήνων μὲν ὄντων, οὐ δεχομένων δὲ τὸν στόλον οὐδὲ βουλομένων ἀφίστασθαι βασιλέως, τήν τε χώραν κακῶς ἐποίει καὶ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν. Οἱ δὲ Χῖοι συμπλέοντες αὐτῷ, πρὸς δὲ τοὺς Φασηλίτας ἐκ παλαιοῦ φιλικῶς ἔχοντες ἅμα μὲν τὸν Κίμωνα κατεπράϋνον, ἅμα δὲ τοξεύοντες ὑπὲρ τὰ τείχη βαλλόμε-

στοῖς ἐξήγγελλον τοῖς Φασηλίταις· τέλος
ὃς, ὅπως δέκα τάλαντα δόντες ἀπολου-
σωσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. Ἔφορος μὲν
ησὶ τῶν βασιλικῶν νεῶν ἄρχειν καὶ τοῦ
Καλλισθένης δ' Ἀριομάνδην τὸν Γω-
ὄντα τῆς δυνάμεως παρὰ τὸν Εὐρυμέ-
αρορμεῖν οὐκ ὄντα μάχεσθαι τοῖς Ἕλλησι
οσδεχόμενον ὀγδοήκοντα ναῦς Φοινίσσας
λεούσας. Ταύτας φθῆναι βουλόμενος ὁ
ζεσθαι παρεσκευασμένος, ἂν ἐκόντες μὴ
πρῶτον μὲν, ὡς μὴ βιασθεῖεν, εἰς τὸν
ντο, προσφερομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων
ἱστορεῖ Φανόδημος, ἑξακοσίαις ναυσὶν,
τήκοντα καὶ τριακοσίαις. Ἔργον δὲ κατὰ
οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν ἐπράχθη τῆς δυνάμεως
εἰς τὴν γῆν ἀποστρέφοντες ἐξέπιπτον οἱ
ηγον εἰς τὸ πεζὸν ἐγγὺς παρατεταγμένον,
μενοι διεφθείροντο μετὰ τῶν νεῶν· ᾧ
ι πάμπολλαί τινες αἱ πεπληρωμέναι τοῖς
ν, ὅτε πολλῶν μὲν, ὡς εἰκὸς, ἐκφυγου-
ντριβεισῶν ὅμως διακοσίας αἰχμαλώτους

πεζῶν ἐπικαταβάντων πρὸς τὴν θάλασ-
ν ἐφαίνετο τῷ Κίμωνι τὸ βιάζεσθαι τὴν
κότας ἀκμῆσι καὶ πολλαπλασίοις ἐπάγειν
ως δὲ ῥώμῃ καὶ φρονήματι τοῦ κρατεῖν
κὶ προθύμους ὁμόσε χωρεῖν τοῖς βαρβά-
ς ὁπλίτας ἔτι θερμοὺς τῷ κατὰ τὴν ναυ-
κρανυγῆς καὶ δρόμου προσφερομένους.
ἵν Περσῶν καὶ δεξαμένων οὐκ ἀγεννῶς
στη· καὶ τῶν Ἀθηναίων ἄνδρες ἀγαθοὶ
πρῶτοι καὶ διαπρεπεῖς ἔπεσον. Πολλῷ
ὶ τοὺς βαρβάρους ἔκτεινον, εἶτα ῥᾳδίως
ἐκ παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσας. Κί-
ητὴς δεινὸς ἡμέρᾳ μιᾷ δύο καθυρηκὼς
μὲν ἐν Σαλαμῖνι πεζομαχίᾳ, τὸ δ' ἐν
ᾳ παρεληλυθὼς τρόπαιον ἐπηγωνίσατο

ταῖς νίκαις· καὶ τὰς ὀγδοήκοντα Φοινίσσας τριήρεις, αἳ τῆς μάχης ἀπελείφθησαν, Ὕδρῳ προσβεβληκέναι πυθόμενος διὰ τάχους ἔπλευσεν, οὐδὲν εἰδότων βέβαιον οὔπω περὶ τῆς μείζονος δυνάμεως τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ δυσκίνως ἔτι καὶ μετεώρως ἐχόντων· ᾗ καὶ μᾶλλον ἐκπλαγέντες ἀπώλεσαν τὰς ναῦς ἁπάσας καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ πλεῖστοι συνδιεφθάρησαν. Τοῦτο τὸ ἔργον οὕτως ἐταπείνωσε τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως, ὥστε συνθέσθαι τὴν περιβόητον εἰρήνην ἐκείνην, ἵππου μὲν δρόμον ἀεὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπέχειν θαλάσσης, ἔνδον δὲ Κυανέων καὶ Χελιδονίων μακρᾶ νηῒ καὶ χαλκεμβόλῳ μὴ πλέειν. Καίτοι Καλλισθένης οὔ φησι ταῦτα συνθέσθαι τὸν βάρβαρον, ἔργῳ δὲ ποιεῖν διὰ φόβον τῆς ἥττης ἐκείνης καὶ μακρὰν οὕτως ἀποστῆναι τῆς Ἑλλάδος, ὥσπερ ποιήκοντα ναυσὶ Περικλέα καὶ τριάκοντα μόναις Ἐφιάλτην ἐπέκεινα πλεῦσαι Χελιδονίων καὶ μηδὲν αὐτοῖς ναυτικὸν ἀποστῆσαι παρὰ τῶν βαρβάρων. Ἐν δὲ τοῖς ψηφίσμασιν, ἃ συνήγαγε Κρατερὸς, ἀντίγραφα συνθηκῶν ὡς γενομένων κατατέτακται. Φασὶ δὲ καὶ βωμὸν Εἰρήνης διὰ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ἱδρύσασθαι καὶ Καλλίαν τὸν πρεσβεύσαντα τιμῆσαι διαφερόντως. Πραθέντων δὲ τῶν αἰχμαλώτων λαφύρων εἴς τε τἄλλα χρήμασιν ὁ δῆμος ἐῤῥώσθη καὶ τῇ ἀκροπόλει τὸ νότιον τεῖχος κατεσκεύασεν ἀπ' ἐκείνης εὐπορήσας τῆς στρατείας. Λέγεται δὲ καὶ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἃ σκέλη καλοῦσι, συντελεσθῆναι μὲν ὕστερον τὴν οἰκοδομίαν, τὴν δὲ πρώτην θεμελίωσιν εἰς τόπους ἑλώδεις καὶ διαβρόχους τῶν ἔργων ἐμπεσόντων ἐρεισθῆναι διὰ Κίμωνος ἀσφαλῶς, χάλικι πολλῇ καὶ λίθοις βαρέσι τῶν ἑλῶν πιεσθέντων, ἐκείνου χρήματα πορίζοντος καὶ διδόντος. Πρῶτος δὲ ταῖς λεγομέναις ἐλευθερίοις καὶ γλαφυραῖς διατριβαῖς, αἳ μικρὸν ὕστερον ὑπερφυῶς ἠγαπήθησαν, ἐκαλλώπισε τὸ ἄστυ τὴν μὲν ἀγορὰν πλατάνοις καταφυτεύσας, τὴν δ' Ἀκαδημίαν ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς κατάῤῥυτον ἀποδείξας ἄλσος ἠσκημένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις.

XIV. Ἐπεὶ δὲ τῶν Περσῶν τινες οὐκ ἐβούλοντο τὴν Ἀθῆνησον καταλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Θρᾷκας ἄνωθεν ἐκπεπλοῦντο καταφρονοῦντες τοῦ Κίμωνος μετ' ὀλίγων παντάπασι τριήρων Ἀθήνηθεν ἐκπεπλευκότος, ὁρμήσας ἐπ' αὐτοὺς

τρισχιλίους τὰς ἐκείνων ἔλαβεν, ἐξελάσας καὶ κρατήσας τῶν Θρᾳκῶν πᾶσαν φκισε τὴν Χερρόνησον. Ἐκ δὲ τούτου Θασίους μὲν ναίων κατανυμαχήσας τριῆς καὶ τριάκοντα ἠν πόλιν ἐξεπολιόρκησε καὶ τὰ χρυσεῖα τὰ προσεκτήσατο καὶ χώραν, ἧς ἐκῆρχον Θάἐκεῖθεν δὲ ῥᾳδίως ἐκιβῆναι Μακεδονίας μίσθαι παρασχὸν, ὡς ἐδόκει, μὴ θελήσας ις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου συμπεσεῖφυγε τῶν ἐχθρῶν συστάντων ἐκ' αὐτόν. πρὸς τοὺς δικαστὰς οὐκ Ἰώνων ἔφη προαλῶν πλουσίων ὄντων, ὥσπερ ἑτέρους, ἵνα λαμβάνωσιν, ἀλλὰ Λακεδαιμονίων μιρούν τὴν παρ' αὐτοῖς εὐτέλειαν καὶ σωφροσύπροσιμᾶν πλοῦτον, ἀλλὰ πλουτίζων ἀπὸ πόλιν ἀγάλλεσθαι. Μνησθεὶς δὲ τῆς κρίτησίμβροτός φησι τὴν Ἐλπινίκην ὑπὲρ τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ Περικλέους (οὗατηγόρων ὁ σφοδρότατος), τὸν δὲ μειδιά" φάναι „γραῦς, ὦ Ἐλπινίκη, ᾖς τηλιθαι πράγματα." πλὴν ἔκ γε τῆ δίκη πρφῷ Κίμωνι καὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν ἔπαξ ὥσπερ ἀφοσιούμενον.

μὲν οὖν ἀπέφυγε τὴν δίκην, ὁ δὲ Περικλεὺν μὲν ἐκράτει καὶ συνίστελλε τὸν δῆμον ἀρίστοις καὶ περισπῶντα τὴν πᾶσαν εἰς ἰ δύναμιν. Ὡς δὲ πάλιν ἐπὶ στρατείαν ἐξέεθέντες οἱ πολλοὶ καὶ συγχέαντες τὸν καθεας κόσμον τά τε πάτρια νόμιμα, οἷς ἐχρῶνάλτου προεστῶτος ἀφείλοντο τῆς ἐξ Ἀρείου ρίσεις πλὴν ὀλίγων ἁπάσας, καὶ τῶν δις ἑαυτοὺς ποιήσαντες εἰς ἅπαντα δημοτὴν πόλιν, ἤδη καὶ Περικλέους δυναμέλλῶν φρονοῦντος. Διὸ καὶ τοῦ Κίμωνος, γανακτοῦντος ἐπὶ τῷ προσηλαλίζεσθαι τὸ ρίου καὶ πειρωμένου πάλιν ἄνω τὰς ἅπας τὴν ἐπὶ Κλεισθένους ἰσηγορίαν ἀρισταρχα-

τίαν κατεβόων συνιστάμενοι καὶ τὸν θῆκον ἐξηρθρίζον καὶ νά τε τὰ πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἀνανεούμενοι καὶ Λακωνικὸν ἐπικαλοῦντες· εἰς ἃ καὶ τὰ Εὐπόλιδος διακεθρύλληται περὶ Κίμωνος, ὅτι

Κακὸς μὲν οὐκ ἦν, φιλοπότης δὲ κἀμελὴς,
Κάνίοτ' ἀπεκοιμᾶτ' ἂν ἐν Λακεδαίμονι
Κἂν Ἐλπινίκην τήνδε καταλιπὼν μόνην.

Εἰ δ' ἀμελῶν καὶ μεθυσκόμενος τοσαύτας πόλεις εἶλε καὶ τοσαύτας νίκας ἐνίκησεν, δῆλον ὅτι νήφοντος αὐτοῦ καὶ προσέχοντος οὐδεὶς ἂν οὔτε τῶν πρότερον οὔτε τῶν ὕστερον Ἑλλήνων παρῆλθε τὰς πράξεις.

XVI. Ἦν μὲν οὖν ἐκ' ἀρχῆς φιλολάκων· καὶ τῶν παίδων τῶν διδύμων τὸν ἕτερον Λακεδαιμόνιον ἀνόμασε, τὸν δ' ἕτερον Ἥλειον, ἐκ γυναικὸς αὐτῷ Κλειτορίας γενόμενος, ὡς Στησίμβροτος ἱστορεῖ· ἐκ δὲ πολλάκις τὸν Περικλέα τὸ μητρῷον αὐτοῖς γένος ὠνειδίζειν. Διόδωρος δ' ὁ Περιηγητὴς καὶ τούτους φησὶ καὶ τὸν τρίτον τῶν Κίμωνος υἱῶν Θεσσαλὸν ἐξ Ἰσοδίκης γεγονέναι τῆς Εὐρυκτολέμου τοῦ Μεγακλέους. Ἠδέσθη δ' ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἤδη τῆ Θεμιστοκλεῖ προσπολεμούντων καὶ τοῦτον ὄντα νέον ἐν Ἀθήναις μᾶλλον ἰσχύειν καὶ κρατεῖν βουλομένων. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον ἡδέως ἐώρων οὐ μικρὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίας τῶν Σπαρτιατῶν ἀπολαύοντες· αὐξανομένοις γὰρ αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς καὶ τὰ συμμαχικὰ πολυπραγμονοῦσιν ἤχθοντο τιμῇ καὶ χάριτι τοῦ Κίμωνος· τὰ γὰρ πλεῖστα δι' ἐκείνου τῶν Ἑλληνικῶν διεπράττετο πρᾴως μὲν τοῖς συμμάχοις, κεχαρισμένως δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὁμιλοῦντος. Ἔστε δυνατώτεροι γενόμενοι καὶ τὸν Κίμωνα τοῖς Σπαρτιάταις οὐκ ἠρέμα προσκείμενον ὁρῶντες ἤχθοντο. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐπὶ παντὶ μεγαλύνων τὴν Λακεδαίμονα πρὸς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα ὅτε τύχοι μεμφόμενος αὐτοῖς ἢ παροξύνων, ὥς φησι Στησίμβροτος, εἰώθει λέγειν· „Ἀλλ' οὐ Λακεδαιμόνιοί γε τοιοῦτοι.“ Ὅθεν φθόνον ἑαυτῷ συνῆγε καὶ δυσμένειαν παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἡ δ' οὖν ἰσχύσασα μάλιστα κατ' αὐτοῦ τῶν διαβολῶν αἰτίαν ἔσχε τοιαύτην. Ἀρχιδάμου τοῦ Ζευξιδάμου τέταρτον ἔτος ἐν Σπάρτῃ βασιλεύοντος, ὑπὸ σεισμοῦ μεγίστου δὴ τῶν μνημονευομένων πρότερον ἡ τὰ μάλιστα τῶν

ων χάσμασιν ἐνώλισθε πολλοῖς καὶ τῶν Ταϋγέτων
κορυφαί τινες ἀπερράγησαν, αὐτὴ δ' ἡ πόλις
ἡ πλὴν οἰκιῶν πέντε, τὰς δ' ἄλλας ἤρειψεν ὁ
δὲ μέσῃ τῇ στοᾷ γυμναζομένων ὁμοῦ τῶν ἐφή-
βεανίσκων λέγεται μικρὸν πρὸ τοῦ σεισμοῦ λα-
νῆναι, καὶ τοὺς μὲν νεανίσκους, ὥσπερ ἦσαν
μετὰ παιδιᾶς ἐκδραμεῖν καὶ διώκειν, τοῖς δ'
λειφθεῖσιν ἐκπεσεῖν τὸ γυμνάσιον καὶ πάντας
ῆσαι. Τὸν δὲ τάφον αὐτῶν ἔτι νῦν Σεισματίαν
ουσι. Ταχὺ δὴ συνιδὼν ἀπὸ τοῦ παρόντος τὸν
ίνδυνον ὁ Ἀρχίδαμος καὶ τοὺς πολίτας ὁρῶν ἐκ
τὰ τιμιώτατα πειρωμένους σώζειν ἐκέλευε τῇ
μαίνειν, ὡς πολεμίων ἐπιόντων, ὅπως ὅτι τά-
τῶν ὅπλων ἀθροίζωνται πρὸς αὐτόν· ὃ δὴ καὶ
ῷ τότε καιρῷ τὴν Σπάρτην διέσωσεν. Οἱ γὰρ Εἵ-
ῶν ἀγρῶν συνέδραμον κανταχόθεν ὡς συναρπα-
ὺς σεσωσμένους τῶν Σπαρτιατῶν· ὡπλισμένους
εταγμένους εὑρόντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὰς πόλεις
ἷς ἐπολέμουν τῶν τε περιοίκων ἀναπείσαντες οὐκ
Μεσσηνίοις ἅμα τοῖς Σπαρτιάταις συνεπιθεμέ-
ουσιν οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι Περικλείδαν εἰς Ἀθή-
ι βοηθεῖν, ὃν φησι κωμῳδῶν Ἀριστοφάνης καθε-
ὶ τοῖς βωμοῖς ὠχρὸν ἐν φοινικίδι στρατιὰν ἀπαι-
ίλτου δὲ κωλύοντος καὶ διαμαρτυρομένου μὴ βοη-
ἀνιστάναι πόλιν ἀντίπαλον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ'
ι καὶ πατηθῆναι τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης, Κί-
Κριτίας τὴν τῆς πατρίδος αὔξησιν ἐν ὑστέρῳ Θέ-
λακεδαιμονίων συμφέροντος ἀναπείσαντα τὸν δῆ-
ἶν βοηθοῦντα μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν. Ὁ δ' Ἴων
εύει καὶ τὸν λόγον, ᾧ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους
ρακαλῶν μήτε τὴν Ἑλλάδα χωλὴν μήτε τὴν πόλιν
περιϊδεῖν γεγενημένην.

Ἐπεὶ δὲ βοηθήσας τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀπῆει διὰ
τὴν στρατιὰν ἄγων, ἐνεκάλει Λάχαρτος αὐτῷ πρὶν
ῖς πολίταις εἰσαγαγόντι τὸ στράτευμα· καὶ γὰρ
αντας ἀλλοτρίαν οὐκ εἰσιέναι πρότερον ἢ τὸν κύ-
ται. Καὶ ὁ Κίμων „Ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς" εἶπεν „ὦ

Λάχαρτε, τὰς Κλεωναίων καὶ Μεγαρέων θύρας κόψαντες, ἀλλὰ κατασχίσαντες εἰσεβιάσασθε μετὰ τῶν ὅπλων ἀξιοῦντες ἀνεῳγέναι πάντα τοῖς μεῖζον δυναμένοις." Οὕτω μὲν ἐθρασύνατο πρὸς τὸν Κορίνθιον ἐν δέοντι καὶ μετὰ τῆς στρατιᾶς διεξῆλθεν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Ἀθηναίους αὖθις ἐκάλουν ἐπὶ τοὺς ἐν Ἰθώμῃ Μεσσηνίους καὶ Εἵλωτας, ἐλθόντων δὲ τὴν τόλμαν καὶ τὴν λαμπρότητα δείσαντες ἀπεπέμψαντο μόνους τῶν συμμάχων ὡς νεωτεριστάς. Οἱ δὲ πρὸς ὀργὴν ἀπελθόντες ἤδη τοῖς λακωνίζουσι φανερῶς ἐχαλέπαινον καὶ τὸν Κίμωνα μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι προφάσεως ἐξωστράκισαν εἰς ἔτι δέκα· τοσούτου γὰρ ἦν χρόνου τεταγμένον ἀπεῖναι τοῖς ἐξοστρακιζομένοις. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς ἐπανήρχοντο Δελφοὺς ἀπὸ Φωκέων ἐλευθερώσαντες, ἐν Τανάγρᾳ κατασυρατοποδευσάντων Ἀθηναῖοι μὲν ἀπήντων διαμαχούμενοι, Κίμων δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἦκεν εἰς τὴν αὐτοῦ φυλὴν τὴν Οἰνηΐδα πρόθυμος ὢν ἀμύνεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ τῶν πολιτῶν. Ἡ δὲ βουλὴ τῶν πεντακοσίων πυθομένη καὶ φοβηθεῖσα, τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καταβοώντων ὡς συνταράξαι τὴν φάλαγγα βουλομένου καὶ τῇ πόλει Λακεδαιμονίους ἐπαγαγεῖν, ἀπηγόρευσε τοῖς στρατηγοῖς μὴ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα. Κἀκεῖνος μὲν ᾤχετο δεηθεὶς Εὐθίππου τοῦ Ἀναφλυστίου καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων, ὅσοι μάλιστα τὴν τοῦ λακωνίζειν αἰτίαν ἔσχον, ἐῤῥωμένως ἀγωνίσασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ δι' ἔργων ἀπολύσασθαι τὴν αἰτίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Οἱ δὲ λαβόντες αὐτοῦ τὴν πανοπλίαν εἰς τὸν λόχον ἔθεντο· καὶ μετ' ἀλλήλων συστάντες ἐκθύμως ἑκατὸν ὄντες ἔπεσον πολὺν αὐτῶν πόθον καὶ μεταμέλειαν ἐφ' οἷς ᾐτιάθησαν ἀδίκως ἀπολιπόντες τοὺς Ἀθηναίους. Ὅθεν οὐδὲ τῷ πρὸς Κίμωνα θυμῷ πολὺν χρόνον ἐνέμειναν, τὰ μὲν, ὡς εἰκὸς, ὧν ἔπαθον εὖ μεμνημένοι, τὰ δὲ τοῦ καιροῦ συλλαμβανομένου. Νενικημένοι γὰρ ἐν Τανάγρᾳ μάχῃ μεγάλῃ καὶ προσδοκῶντες εἰς ὥραν ἔσεσθαι στρατιὰν Πελοποννησίων ἐπ' αὐτοὺς ἐκάλουν ἐκ τῆς φυγῆς τὸν Κίμωνα καὶ κατῆλθε, τὸ ψήφισμα γράψαντος Περικλέους. Οὕτω τότε πολιτικαὶ μὲν ἦσαν αἱ διαφοραὶ, μέσηκε δ' οἱ θυμοὶ καὶ πρὸς τὸ κοινὸν εὐανάκλητοι συμφέρον, ἡ δὲ φιλοτιμία πάντων ἐπικρατοῦσα τῶν παθῶν τοῖς τῆς πατρίδος ὑπεχώρει καιροῖς.

ὃς μὲν οὖν ὁ Κίμων κατελθὼν ἔλυσε τὸν
λαξε τὰς πόλεις. Γενομένης δ' εἰρήνης
ίους ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους, ἀλλὰ
ἀνεσθαι ταῖς στρατείαις βουλομένους, ἵνα
οχλῶσι μηδὲ περὶ τὰς νήσους ἢ Πελοπόν-
ενοι ναυσὶ πολλαῖς αἰτίας ἐμφυλίων πολέ-
ῶν ἐγκλημάτων ἀρχὰς ἐπισπάσωνται κατὰ
ρου διακοσίας τριήρεις ὡς ἐπ' Αἴγυπτον
ις ἐκστρατευσόμενος, ἅμα μὲν ἐμμελετᾷν
ρβάρους ἀγῶσι βουλόμενος τοὺς Ἀθηναίους
αι δικαίως τὰς ἀπὸ τῶν φύσει πολεμίων
Ἑλλάδα κομίζοντας. Ἤδη δὲ παρεσκευα-
καὶ τοῦ στρατοῦ παρὰ ταῖς ναυσὶν ὄντος
ων. Ἐδόκει κύνα θυμουμένην ὑλακτεῖν
ὲ ὑλακῆς μεμιγμένον ἀφεῖσαν ἀνθρώπου

γὰρ ἔσῃ καὶ ἐμοὶ καὶ ἐμοῖς σκυλάκεσσιν.
ν τῆς ὄψεως οὔσης Ἀστύφιλος ὁ Ποσειδω-
ἀνὴρ καὶ συνήθης τῷ Κίμωνι, φράζει
σημαίνειν τὴν ὄψιν οὕτω διαιρῶν· κύων
ὃν ὑλακτεῖ, πολέμιος, πολεμίῳ δ' οὐκ ἄν
τήσας φίλος γένοιτο· τὸ δὲ μίγμα τῆς φω-
ηλοῖ τὸν ἐχθρὸν, ὁ γὰρ Μήδων στρατὸς
βαρβάροις μέμικται. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν
ονύσῳ θύσαντος ὁ μὲν μάντις ἀπέτεμε τὸ
ζματος τὸ πηγνύμενον ἤδη μύρμηκες πολ-
ατὰ μικρὸν ἔφερον πρὸς τὸν Κίμωνα καὶ
ν μέγαν δάκτυλον περιέπλαττον ἐπὶ πολὺν
ες· ἅμα δέ πως ὅ τε Κίμων τῷ γινομένῳ
ἦν ὁ θύτης ἐπιδεικνύμενος, αὐτῷ τὸν λο-
ραλήν. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἦν ἀνάδυσις τῆς στρα-
καὶ τῶν νεῶν ἐξήκοντα μὲν ἀπέστειλεν εἰς
' ἄλλαις πάλιν ἔπλει. Καὶ κατανανμαχή-
ὴν καὶ Κιλισσῶν βασιλικὸν στόλον ἀνεκτᾶ-
ο πόλεις καὶ τοῖς περὶ Αἴγυπτον ἐφήδρευεν
ι' ὅλης ἐπινοῶν τῆς βασιλέως ἡγεμονίας
άλιστα ὅτι τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπενθάνετο

ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ.

Τῷ δὲ Λουκούλλῳ πάππος μὲν ἦν ὑπατικὸς, Θεῖος δὲ πρὸς μητρὸς Μέτελλος ὁ Νομαδικὸς ἐπικληθείς· τῶν δὲ γονέων ὁ μὲν πατὴρ ἐάλω κλοπῆς, Καικιλία δὲ ἡ μήτηρ ἠδόκησεν ὡς οὐ βεβιωκυῖα σωφρόνως. Αὐτὸς δ' ὁ Λούκουλλος ἐκ μειρακίων ὤν, πρὶν ἀρχήν τινα μετελθεῖν καὶ πολιτείας ἅψασθαι, πρῶτον ἔργον ἐποιήσατο τὸν τοῦ πατρὸς κατήγορον κρῖναι Σερουίλιον Ἄγγουρα λαβὼν ἀδικοῦντα δημοσίᾳ· καὶ τὸ πρᾶγμα λαμπρὸν ἐφάνη Ῥωμαίοις καὶ τὴν δίκην ἐκείνην ὥσπερ ἀριστείαν διὰ στόματος ἔσχον. Ἐδόκει δὲ καὶ ἄλλως αὐτοῖς ἄνευ προφάσεως οὐκ ἀγεννὲς εἶναι τὸ τῆς κατηγορίας ἔργον, ἀλλὰ καὶ πάνυ τοὺς νέους ἐβούλοντο τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπιφυομένους ὁρᾶν ὥσπερ θηρίοις εὐγενεῖς σκύλακας. Οὐ μὴν ἀλλὰ μεγάλης περὶ τὴν δίκην ἐκείνην φιλονικίας γενομένης, ὥστε καὶ τρωθῆναί τινας καὶ πεσεῖν, ἀπέφηνε ὁ Σερουίλιος. Ὁ δὲ Λούκουλλος ἤσκητο καὶ λέγειν ἱκανὸς ἑκατέραν γλῶτταν, ὥστε καὶ Σύλλας τὰς αὐτοῦ πράξεις ἀναγράφων ἐκείνῳ προσεφώνησεν ὡς συνταξομένῳ καὶ διαθήσοντι τὴν ἱστορίαν ἄμεινον. Ἦν γὰρ οὐκ ἐπὶ τὴν χρείαν μόνην ἐμμελὴς αὐτοῦ καὶ πρόχειρος ὁ λόγος, καθάπερ ὁ τῶν ἄλλων τὴν μὲν ἀγορὰν

Θύννος βολαῖος πέλαγος ὡς διαστρόβᾳ,

γενόμενος δὲ τῆς ἀγορᾶς ἐκτὸς

Λύος ἀμουσίᾳ τεθνηκώς,

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμμελῆ ταύτην καὶ λεγομένην ἐλευθέριον παιδείαν τῷ καλῷ προσεποιεῖτο παιδείαν ἔτι καὶ μειράκιον ὤν. Γενόμενος δὲ πρεσβύτερος ἤδη παντάπασιν ὥσπερ ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων ἀφῆκε τὴν διάνοιαν ἐν φιλοσοφίᾳ σχολάζων καὶ ἀναπαύεσθαι τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς ἄγειρας, παυόμενος δ' ἐν καιρῷ καὶ κολούσας τὸ φιλότιμον ἐκ τῆς πρὸς Πομπῆιον

οὖν τῆς φιλολογίας αὐτοῦ πρὸς τοῖς εἰ-
λέγεται· νέον ὄντα πρὸς Ὀρτήσιον τὸν
νᾶν τὸν ἱστορικὸν ἐκ παιδιᾶς τινος εἰς
ης ὁμολογῆσαι, προθεμένων ποίημα καὶ
καὶ Ῥωμαϊκὸν, εἰς ὅ τι ἂν λάχῃ τούτων
ἶν πόλεμον. Καί πως ἔοικεν εἰς λόγον
ἀφικέσθαι· διασώζεται γὰρ Ἑλληνική
σικοῦ πολέμου. Τῆς δὲ πρὸς τὸν ἀδελ-
εὐνοίας πολλῶν τεκμηρίων ὄντων μάλι-
ώτου μνημονεύουσι· πρεσβύτερος γὰρ
ήν μόνος οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὸν ἐκεί-
ας οὕτως ἐπηγάγετο τὸν δῆμον, ὥστε
ν ἀγορανόμος αἱρεθῆναι.
ἐν τῷ Μαρσικῷ πολέμῳ πολλὰ μὲν τόλ-
ῃ καὶ συνέσεως, μᾶλλόν γε μὴν αὐτὸν
ρᾳότητα Σύλλας προσηγάγετο καὶ χρώ-
ι τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς διετέλεσεν·
νόμισμα πραγματεία. Δι' ἐκείνου γὰρ
ν Πελοποννήσῳ περὶ τὸν Μεθριδατικὸν
ίλλειον ἀπ' ἐκείνου προσηγορεύθη καὶ
ον ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν χρειῶν ἐν τῷ
οιβὴν ταχεῖαν. Ἐκ τούτου τῆς μὲν γῆς
ἐν ταῖς Ἀθήναις, περικοπτόμενος δὲ
ιλάττης ὑπὸ τῶν πολεμίων ναυκρατούν-
Αἰγύπτου καὶ Λιβύης τὸν Λούκουλλον
. Ἦν μὲν οὖν ἀκμὴ χειμῶνος, ἐξέπλευ-
οῖς μυοπάρωσι καὶ δικρότοις ἔσαις Ῥο-
ίλαγος καὶ ναῦς πολεμίας πανταχόθεν τῷ
ρομένας παραβαλλόμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ
φκειώσατο καὶ Κυρηναίους καταλαβὼν
ῶν καὶ πολέμων ταραττομένους ἀνέλαβε
ν πολιτείαν Πλατωνικῆς τινος φωνῆς
ν, ἣν ἐκεῖνος ἀπεθέσπισε πρὸς αὐτούς.
ἔοικεν, ὅπως αὐτοῖς νόμους γράψῃ καὶ
ι τύπον τινὰ καταστήσῃ πολιτείας σώ-
ν εἶναι Κυρηναίοις οὕτως εὐτυχοῦσι νο-
ἀνθρώπου δυσαρκτότερον εὖ πράσσειν

ακιον ὁ Πτολεμαῖος ἄλλην τε θαυμαστὴν

φροσύνην πρὸς αὐτὸν οἴκησίν τε καὶ δίαιταν ἐν τοῖς βα-
οις ἔδωκεν, οὐδενός πω ξένου πρότερον ἡγεμόνος εἰ-
καταχθέντος. Δαπάνην δὲ καὶ σύνταξιν οὐχ ὅσην ἐδί-
τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ τετραπλῆν ἐκείνῳ παρεῖχεν οὐ προσιε-
ι τῶν ἀναγκαίων πλέον οὐδὲν οὐδὲ δῶρον λαβόντι, κα-
ὀγδοήκοντα ταλάντων ἄξια πέμψαντος αὐτῷ. Λέγεται
ήτ᾽ εἰς Μέμφιν ἀναβῆναι μήτ᾽ ἄλλο τῶν θαυμαζομένων
ἰγύπτῳ καὶ περιβοήτων ἱστορῆσαι· σχολάζοντος γὰρ εἶ-
ταῦτα θεατοῦ καὶ τρυφῶντος, οὐχ, ὡς αὐτὸς, ἐν ὑπαι-
τὸν αὐτοκράτορα σκηνοῦντα παρὰ ταῖς ἐπάλξεσι τῶν
μίων ἀπολελοιπότος.

III. Ἐπεὶ δ᾽ ἀπεῖπε τὴν συμμαχίαν ὁ Πτολεμαῖος τὸν
πόλεμον ἀποδειλιάσας, ἐκείνῳ δὲ ναῦς ἄχρι Κύπρου
κοὺς παρέσχε καὶ περὶ τὸν ἔκπλουν αὐτὸν ἀσπαζόμενος
θεραπεύων ἐδωρεῖτο χρυσένδετον σμάραγδον τῶν πολυ-
ὶν, τὸ μὲν πρῶτον ὁ Λούκουλλος παρῃτεῖτο, δείξαντος
ἡν γλυφὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα οὖσαν ἰδίαν ἐφοβήθη
ασθαι, μὴ παντάπασιν ἐχθρὸς ἀποπλεῖν νομισθεὶς ἐπι-
λευθείη κατὰ θάλατταν. Ἐπεὶ δὲ πλῆθος ἐν παράπλῳ
ν ἐκ τῶν παραλίων πόλεων ἀθροίσας, πλὴν ὅσαι πειρα-
ὶν μετεῖχον ἀδικημάτων, εἰς τὴν Κύπρον διεπέρασε,

Σαμίους συστρατεύειν. Ἐκ δὲ Χίου τοὺς βασι-
ς ἐξήλασε, Κολοφωνίους δ' ἠλευθέρωσε συλλα-
ον τὸν τύραννον αὐτῶν. Ἐτύγχανε δὲ κατ' ἐκεῖ-
νον ἤδη Μιθριδάτης τὸ Πέργαμον ἐκλελοιπὼς
λμένος εἰς Πιτάνην. Ἐκεῖ δὲ Φιμβρίου κατέχον-
κ γῆς καὶ πολιορκοῦντος εἰς τὴν θάλατταν ἀφο-
καὶ μετεπέμπετο τοὺς πανταχόθεν στόλους πρὸς
ι τολμητῇ καὶ νενικηκότι τῷ Φιμβρίᾳ συμπλέκε-
λεμεῖν ἀπεγνωκώς. Ὁ δὲ ταῦτα συνορῶν, ναυ-
όμενος πρὸς Λούκουλλον ἔπεμπεν ἥκειν τῷ στό-
; καὶ συνεξελεῖν ἔχθιστον καὶ πολεμιώτατον βα-
μὴ τὸ μέγα καὶ διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ πόνων
ἆθλον ἐκφύγοι Ῥωμαίους Μιθριδάτης εἰς λαβὰς
γονὼς ἐντὸς ἀρκύων, οὗ ληφθέντος οὐδένα τῆς
θαι πλέον ἢ τὸν ἐμποδὼν τῇ φυγῇ στάντα καὶ
ιντος ἐπιλαβόμενον· ὃν ὑφ' ἑαυτοῦ μὲν ἐξεω-
γῆς, ὑπ' ἐκείνου δὲ τῆς θαλάττης εἰργόμενον
ἀποδώσειν τὸ κατόρθωμα, τὰς δὲ Σύλλα πρὸς
καὶ Χαιρωνείᾳ ὑμνουμένας ἀριστείας ἐν οὐδενὶ
θαι Ῥωμαίους. Καὶ οὐδὲν ἦν ἄπο τρόπου τῶν
ἀλλὰ παντὶ δῆλον, ὡς, εἰ Φιμβρίᾳ τότε πει-
ύκουλλος οὐ μακρὰν ὢν περιήγαγεν ἐκεῖσε τὰς
υνέφραξε τὸν λιμένα τῷ στόλῳ, πέρας ἂν εἶχεν
καὶ μυρίων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ἅπαντες ἦσαν.
ὰ πρὸς Σύλλαν δίκαια πρεσβεύων πρὸ παντὸς
οινοῦ συμφέροντος, εἴτε τὸν Φιμβρίαν μιαρὸν
νέα γεγενημένον ἔναγχος ἀνδρὸς φίλου καὶ στρα-
ιλαρχίαν προβαλλόμενος, εἴτε κατὰ θείαν δή τινα
ισάμενος αὐτοῦ τοῦ Μιθριδάτου καὶ φυλάξας
ἦν οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ Μιθριδάτῃ μὲν ἐκπλεῦ-
καὶ καταγελάσαι τῆς Φιμβρίου δυνάμεως, αὐ-
τον μὲν ἐπὶ Λεκτοῦ τῆς Τρωάδος βασιλικὰς ναῦς
κατεναυμάχησεν, αὖθις δὲ πρὸς Τενέδῳ ναυ-
είζονι παρασκευῇ κατιδὼν Νεοπτόλεμον ἐπέπλει
ιον Ῥοδιακῆς πεντήρους ἐπιβεβηκώς, ἧς ἐνανάρ-
ρας, ἀνὴρ εὔνους τε Ῥωμαίοις καὶ θαλασσίων
ιπειρότατος. Ἐπιλανθάνοντος δὲ ῥοθίῳ τοῦ Νεο-

πτολέμου καὶ κελεύσαντος εἰς ἐμβολὴν ἀγαγεῖν τὸν πυθμένα τὴν, δείσας ὁ Δημαγόρας τὸ βάρος τῆς βασιλικῆς καὶ τὴν τραχύτητα τοῦ χαλκώματος οὐκ ἐτόλμησε συμπεσεῖν ἀπρωρος, ἀλλ' ὀξέως ἐκ περιαγωγῆς ἀποστρέψας ἐκέλευεν ἐπὶ πρύμναν ὥσασθαι· καὶ πισθείσης ἐνταῦθα τῆς τριήρους ἐδέξατο τὴν πληγὴν ἀβλαβῆ γενομένην, ἅτε δὴ τοῖς θαλαττεύουσι τῆς νεὼς μέρεσι προσπεσοῦσαν. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν φίλων προσφερομένων ἐγκελευσάμενος ὁ Λεύκουλλος ἐπιστρέφειν καὶ πολλὰ δράσας ἄξια λόγου τρέπεται τοὺς πολεμίους καὶ καταδιώκει τὸν Νεοπτόλεμον.

IV. Ἐκεῖθεν δὲ Σύλλᾳ περὶ Χερρόνησον ἤδη μᾶλλον διαβαίνειν συμβαλὼν τόν τε πόρον ἀσφαλῆ παρεῖχε καὶ τὴν στρατιὰν συνδιεβίβαζεν. Ἐπεὶ δὲ συνθηκῶν γενομένων Μιθριδάτης μὲν ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, Σύλλας δὲ τὴν Ἀσίαν διεσμυρίοις ταλάντοις ἐζημίωσε, προσταχθὲν αὐτῷ τά τε χρήματα ταῦτα πρᾶξαι καὶ νόμισμα κόψαι, παρεμύθιόν τι δοκεῖ τῆς Σύλλα χαλεπότητος γενέσθαι τοῖς πολίταις οὐ μόνον καθαρὸν καὶ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πρᾶον τὸ οὕτω βαρὺ καὶ σκυθρωπὸν ὑπηρέτημα παρασχὼν ἑαυτόν. Μιτυληναίους δ' ἄντικρυς ἀφεστῶτας ἐβούλετο μὲν εὐτυχῆσαι καὶ δίκης τυχεῖν μετρίας ἐφ' οἷς περὶ Μάριον ἐξήμαρτον, ὡς δ' ἐώρα κακοδαιμονῶντας, ἐπιπλεύσας ἐπέτρησε μάχῃ καὶ κατέκλεισεν εἰς τὰ τείχη καὶ πολιορκίαν στησάμενος ἐξέπλευσε μὲν φανερῶς ἡμέρᾳ εἰς Ἔλεαν, νυκτερινὲ δὲ λεληθότως καὶ περὶ τὴν πόλιν ὑφεὶς ἐνέδραν ἐφύλαττεν. Ἐπεὶ δ' ἀτάκτως καὶ μετὰ θράσους ὡς ἔρημον ἐπασόμενοι τὸ στρατόπεδον οἱ Μιτυληναῖοι προσῆλθον, ἐκπεσὼν αὐτοῖς ἔλαβέ τε παμπόλλους ζῶντας καὶ τῶν ἀσπιδοφορίων πεντακοσίους ἀπέκτεινεν, ἀνδραπόδων δὲ χιλίους ἑξακοσίους καὶ τὴν ἄλλην ἀναρίθμητον ἠλάσατο λείαν. Τῶν δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν κακῶν, ἃ τότε Σύλλας καὶ Μάριος ἄφθονα καὶ παντοδαπὰ τοῖς ἀνθρώποις παρεῖχον, οὐ πάνυ μετέσχε θεός τινὶ τύχῃ περὶ τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις βραδύνας. Οὐ μὴν ἔλαττόν τι παρὰ Σύλλα τῶν ἄλλων φίλων ἔσχεν, ἀλλὰ τὴν γραφὴν, ὡς εἴρηται, τῶν ὑπομνημάτων ἐκείνῳ δι' εὐνοίαν ἀνέθηκε καὶ τελευτῶν ἐπίτροπον τοῦ παιδὸς ἔγραψεν ὑπερβὰς Πομπήϊον. Καὶ δοκεῖ τοῦτο πρῶτον αὐτοῖς ὑπάρξαι

τιον καὶ ζηλοτυπίας νέοις οὖσι καὶ διαπόροις

φ δ' ὕστερον ἢ Σύλλαν ἀποθανεῖν ὑπάτευσε
ν Κόττα περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἑβδομηκοστὴν πρὸς
ὀλυμπιάδα. Πολλῶν οὖν αὖθις ἀνακινούντων 5
τικὸν πόλεμον ἔφη Μάρκος αὐτὸν οὐ πεπαῦ-
ἐπεπαῦσθαι. Διὸ καὶ λαχὼν τῶν ἐπαρχιῶν ὁ
τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἤχθετο πράξεων
γάλων οὐκ ἔχουσαν. Μάλιστα δ' αὐτὸν εὐδοκι-
ς ἐν Ἰβηρίᾳ παρώξυνεν, ὡς ἄλλος οὐδείς, ἐπι- 10
συμβαίη παύσασθαι τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον, εὐ-
σθαι στρατηγὸς ἐπὶ Μιθριδάτην. Δι' ὃ καὶ
ῶντος αὐτοῦ καὶ γράφοντος, ὡς, εἰ μὴ πέμ-
Ἰβηρίαν καὶ Σερτώριον εἰς Ἰταλίαν ἀπάξει τὰς
νέπραξεν ὁ Λούκουλλος προθυμότατα πεμφθῆ- 15
τα καὶ μηδ' ἀφ' ἡστινοσοῦν προφάσεως ἐκεῖ-
ῖν ὑπατεύοντος αὐτοῦ· πάντα γὰρ ὑπ' ἐκείνῳ
ὰ τῆς πόλεως παρόντι μετὰ τοσαύτης στρατιᾶς.
ατῶν τότε τῆς πολιτείας τῷ πρὸς χάριν ἅπαντα
πράττειν Κέθηγος ἔχθραν τινὰ πρὸς Λούκουλ- 20
λοττόμενον αὐτοῦ τὸν βίον αἰσχρῶν ἐρώτων καὶ
λημμελείας μεστὸν ὄντα. Τοῦτον μὲν οὖν ἄγ-
ιει· Λεύκιον δὲ Κοΐντιον, ἄλλον δημαγωγόν,
τοῖς Σύλλα πολιτεύμασι καὶ ταράττειν τὰ πρά-
μενον ἐκ τοῦ καθεστῶτος ἰδίᾳ τε πολλὰ παρα- 25
καὶ δημοσίᾳ νουθετῶν ἀπέστησε τῆς πείρας καὶ
τὴν φιλοτιμίαν, ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ
χὴν νοσήματος μεγάλου μεταχειρισάμενος.
τούτῳ δ' ὁ τὴν Κιλικίαν ἔχων Ὀκταούϊος ἠγγέλ-
ς. Σπαργώντων δὲ πολλῶν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν 30
ὡς δυνατώτατον ὄντα διαπράξασθαι θεραπεύ-
ῆς μὲν ὁ Λούκουλλος Κιλικίας οὐ πολὺν εἶχε λό-
ος δ', εἰ λάβοι ταύτην, ἐγγὺς οὔσης Καππαδο-
οὐδένα πεμφθήσεσθαι πολεμήσοντα Μιθριδάτῃ
ρε μηχανὴν ὑπὲρ τοῦ μὴ προέσθαι τὴν ἐπαρχίαν 35
τελευτῶν ἔργον οὐ σεμνὸν οὐδ' ἐπαινετὸν, ἄλ-
ιμον πρὸς τὸ τέλος ἐκ τῆς ἀνάγκης ὑπέμεινε

παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. Πραικία τις ἦν ὄνομα τῶν ἐφ' ὥρᾳ καὶ λαμυρίᾳ διαβοήτων ἐν τῇ πόλει, τὰ μὲν ἄλλα πρίττων οὐδὲν ἀνέδην ἑταιρούσης γυναικὸς, ἐκ δὲ τοῦ χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῇ καὶ διαλεγομένοις πρὸς τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων σπουδὰς καὶ πολιτείας προσλαβοῦσα τῇ ἰσαῖ χάριτι τὸ δοκεῖν φιλέταιρός τις εἶναι καὶ δραστήριος ἴσχυε μέγιστον. Ὡς δὲ Κέθηγον ἀνθοῦντα τῇ δόξῃ τότε καὶ φέροντα τὴν πόλιν ὑπηγάγετο καὶ συνῆν ἐρῶντι, παντάπασιν εἰς ἐκείνην περιῆλθεν ἡ τῆς πόλεως δύναμις· οὐδὲ γὰρ ἐκείνου τότε τι δημοσίᾳ Κεθήγου μὴ σπουδάζοντος, οὐδὲ Πραικίας μὴ κελευούσης παρὰ Κεθήγῳ. Ταύτην οὖν ὑπελθὼν δώροις ὁ Λούκουλλος καὶ κολακείαις (ἦν δέ που καὶ τῷ Λουκούλλῳ συμφιλοτιμουμένην ὁρᾶσθαι μέγας γυναικὶ σοβαρᾷ καὶ παγγυρικῇ μισθὸς) εὐθὺς εἶχε τὸν Κέθηγον ἐπαινέτην καὶ προμνώμενον αὐτῷ Κιλικίαν. Ἐπεὶ δ' ἅπαξ ἔτυχε ταύτης, οὐδὲν ἔτι Πραικίαν οὐδὲ Κέθηγον ἔδει παρακαλεῖν, ἀλλὰ πάντες ὁμαλῶς ἐκείνῳ φέροντες ἐνεχείρισαν τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ὡς ὑφ' ἑτέρου μηδενὸς ἄμεινον διακοσμηθῆναι δυνάμενον, Πομπηΐου μὲν ἔτι Σερτωρίῳ προσπολεμοῦντος, Μετέλλου δ' ἀπειρηκότος ἤδη διὰ γῆρας, οὓς μόνους ἂν τις ἐναμίλλους ἐποιήσατο Λουκούλλῳ περὶ τῆς στρατηγίας ἀμφισβητοῦντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ Κόττας ὁ συνάρχων αὐτοῦ πολλὰ λιπαρήσας τὴν σύγκλητον ἀπεστάλη μετὰ νεῶν τὴν Προποντίδα φυλάξων καὶ προπολεμήσων Βιθυνίας.

VII. Λούκουλλος δὲ τάγμα μὲν αὐτόθεν ἔχων συντεταγμένον ὑπ' αὐτοῦ διέβαινεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπεὶ δὲ τὴν ἄλλην παρέλαβε δύναμιν, πάντων μὲν πάλαι τρυφαῖς διεφθορότων καὶ πλεονεξίαις, τῶν δὲ Φιμβριατῶν λεγομένων καὶ διὰ συνήθειαν ἀναρχίας δυσμεταχειρίστων γεγονότων. Οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ Φλάκκον τε μετὰ Φιμβρίου τὸν ὕπατον καὶ στρατηγὸν ἀνῃρηκότες αὐτόν τε Φιμβρίαν Σύλλᾳ προδεδακότες, αὐθάδεις μὲν ἄνθρωποι καὶ παράνομοι, μάχιμοι δὲ καὶ τἀμονες μετ' ἐμπειρίας πολέμου. Οὐ μὴν ἀλλὰ βραχεῖ χρόνῳ καὶ τούτων τὸ θράσος ὁ Λούκουλλος ἐξέκοψε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέστρεψε τότε πρῶτον, ὡς ἔοικε, πειρωμένους ἄρχοντος ἀληθινοῦ καὶ ἡγεμόνος· ἄλλως δ' εἰθημαγωγοῦντο πρὸς ἡδονὴν ἐθιζόμενοι στρατεύεσθαι. Τὰ δὲ τῶν πολεμίων

ι. Μιθριδάτης, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν σοφιστῶν,
ν ἀρχῇ καὶ σοβαρὸς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀναστὰς δια-
σει, λαμπρᾷ δὲ καὶ πανηγυρικῇ τὴν ὄψιν, εἶτ' ἐκ-
γελάστως καὶ νουθετηθείς, ὅτε τὸ δεύτερον πο-
λεμεῖν, εἰς ἀληθινὴν καὶ πραγματικὴν συνέστελλε
ις παρασκευήν. Ἀφελὼν γὰρ τὰ παντοδαπὰ πλή-
πολυγλώσσους ἀσπίδας τῶν βαρβάρων ὅπλων τε
καὶ διαλίθων κατασκευὰς, ὡς λάφυρα τῶν κρα-
ὐκ ἀλκήν τινα τῶν κεκτημένων ὄντα, ξίφη μὲν
ωμαϊκὰ καὶ θυρεοὺς ἐμβριθεῖς ἐκήγνυτο καὶ γε-
υς μᾶλλον ἢ κεκοσμημένους ἤθροιζεν ἵππους,
ιριάδας δώδεκα κατεσκευασμένων εἰς φάλαγγα
ἱππεῖς δὲ πρὸς μυρίοις ἐξακισχιλίους ἄνευ τῶν
ων τεθρίππων· ταῦτα δ' ἦν ἑκατόν· ἔτι δὲ ναῦς
φοις σκηνίσιν οὐδὲ λουτροῖς παλλακίδων καὶ γυ-
τρυφώσαις ἠσκημένας, ἀλλ' ὅπλων καὶ βελῶν
ον γεμούσας παραπετασάμενος ἐνέβαλεν εἰς Βιθυ-
πόλεων αὖθις ἀσμένως ὑποδεχομένων οὐ μόνον
λὰ καὶ τὴν Ἀσίαν ὅλην ὑποτροπὴ τῶν ἔμπροσθεν
εἶχεν ἀφόρητα πάσχουσαν ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν δανει-
ωνῶν· οὓς ὕστερον μὲν ὥσπερ Ἀρπυίας τὴν τρο-
ντας αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἐξήλασε, τότε δὲ με-
ἐπειρᾶτο νουθετῶν ποιεῖν καὶ τὰς ἀποστάσεις
ὴν δήμων, οὐδενὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡσυχάζοντος.
ὴν δὲ περὶ ταῦτα Λούκουλλος ἠσχολεῖτο χρόνον,
ὸν εἶναι νομίζων ὁ Κόττας παρασκευάζετο μάχε-
Μιθριδάτην. Καὶ πολλῶν ἀπαγγελλόντων ἤδη
ἐν Φρυγίᾳ στρατοπεδεύειν ἐπιόντα, μόνον οὐκ
ιὸν ἔχειν τὸν θρίαμβον οἰόμενος, ὡς μὴ μεταλά-
λλος αὐτοῦ, συμβαλεῖν ἔσπευσε. Πληγεὶς δ' ἅμα
ἦν καὶ κατὰ θάλατταν ἐξήκοντα μὲν ἀπώλεσεν
κάφη, πεζοὺς δὲ τετρακισχιλίους, αὐτὸς δὲ κα-
εἰς Χαλκηδόνα καὶ πολιορκούμενος εἰς τὰς Λου-
ρας ἀπέβλεπεν. Ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Λούκουλ-
ωτα Κόττα πρόσω χωρεῖν παρορμῶντες ὡς ἔρη-
ντα τὴν Μιθριδάτου βασιλείαν, καὶ μάλιστα τῶν
οὗτος ἦν ὁ λόγος ἀγανακτούντων, εἰ μὴ μόνον

αὐτὸν ἀπολεῖ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ βουλευσάμενος κακῶς ὁ Κόττας, ἀλλὰ καὶ σφίσιν ἐμποδὼν ἔσται τιμῆν ἀμαχεὶ δυναμένοις· Λούκουλλος δὲ πρὸς μὲν τούτους δημηγορῶν εἶπεν, ὡς ἕνα βούλοιτ' ἂν ἐκ πολεμίων σῶσαι Ῥωμαῖον ἢ πάντα λαβεῖν τὰ τῶν πολεμίων. Ἀρχελάου δὲ τοῦ περὶ Βοιωτίαν Μιθριδάτῃ στρατηγήσαντος, εἶτ' ἀποστάντος καὶ Ῥωμαίοις συστρατεύοντος διαβεβαιουμένου ὀφθέντα Λούκουλλον ἐν Πόντῳ πάντων ὁμοῦ κρατήσειν οὐκ ἔφη δειλότερος εἶναι τῶν κυνηγῶν, ὥστε τὰ θηρία παρελθὼν ἐπὶ κενοὺς αὐτῶν τοὺς φωλεοὺς βαδίζειν. Καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἐπὶ Μιθριδάτην προῆγε πεζοὺς μὲν ἔχων τρισμυρίους, ἱππεῖς δὲ δισχιλίους πεντακοσίους. Καταστὰς δ' εἰς ἔποψιν τῶν πολεμίων καὶ θαυμάσας τὸ πλῆθος ἐβούλετο μὲν ἀπέχεσθαι μάχης καὶ τρίβειν τὸν χρόνον, Μαρίου δ', ὃν Σερτώριος ἐξ Ἰβηρίας ἀπεστάλκει Μιθριδάτῃ μετὰ δυνάμεως στρατηγὸν, ἀπαντήσαντος αὐτῷ καὶ προκαλουμένου κατέστη μὲν εἰς τάξιν ὡς δυμαχούμενος, ἤδη δὲ ὅσον οὔπω συμφερομένων ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐπιφανοῦς μεταβολῆς, ἀλλ' ἐξαίφνης τοῦ ἀέρος ἀποῤῥαγέντος ὤφθη μέγα σῶμα φλογοειδὲς εἰς μέσον τῶν στρατοπέδων καταφερόμενον, τὸ μὲν σῶμα πίθῳ μάλιστα, τὴν δὲ χρόαν ἀργύρῳ διαπύρῳ προσεοικὸς, ὥστε δείσαντας ἀμφοτέρους τὸ φάσμα διακριθῆναι. Τοῦτο μὲν οὖν φασιν ἐν Φρυγίᾳ περὶ τὰς λεγομένας Ὀτρύας συμβῆναι τὸ πάθος. Ὁ δὲ Λούκουλλος οὐδεμιᾶς εἶναι νομίζων ἀνθρωπίνης παρασκευῆς οὐδὲ πλούτου θρέψαι μυριάδας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντικαθημένων πολεμίων τοσαύτας, ὅσας εἶχε Μιθριδάτης, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τῶν αἰχμαλώτων ἕνα· καὶ πρῶτον ἀνέκρινε, μετὰ πόσων διαιτῷτο συσκήνων, ἔπειτα πόσον ἐν τῇ σκηνῇ κατέλιπε σῖτον, ἀποκριναμένου δὲ τἀνθρώπου τὸν μὲν ἐκέλευσε μεταστῆναι, δεύτερον δὲ καὶ τρίτον ὁμοίως ἀνέκρινεν, εἶτα συνθεὶς τὸ τῆς παρεσκευασμένης τροφῆς πλῆθος πρὸς τὸ τῶν τρεφομένων ἔγνω τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἐπιλείψοντα τὸν σῖτον τοὺς πολεμίους. Καὶ πολὺ μᾶλλον εἴχετο τοῦ χρόνου καὶ συνῆγεν εἰς τὸν χάρακα παρακληθῆ σῖτον, ὡς ἐν ἀφθόνοις διάγων αὐτὸς ἐφεδρεύῃ ταῖς ἐκείνων ἀπορίαις.

IX. Ἐν τούτῳ δὲ Μιθριδάτης ἐπεβούλευε Κυζικηνοῖς

ἐν τῇ περὶ Χαλκηδόνα μάχῃ· τρισχιλίων γὰρ ἀν-
δέκα νεῶν ἐστέρηντο. Βουλόμενος οὖν λαθεῖν τὸν
ν εὐθὺς ἀπὸ δείπνου νύκτα δυσφανῆ καὶ νοτερὰν
καὶ φθάνει τῆς πόλεως ἄντικρυς ἅμ' ἡμέρᾳ περὶ
ιαστείας ὄρος ἱδρύσας τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ Λού-
σθόμενος καὶ διώξας ἠγάπησε μὲν οὐκ ἐμπεσὼν
εἰς τοὺς πολεμίους, καθίζει δὲ τὸν στρατὸν περὶ
ἐαν λεγομένην κώμην ἐν τόπῳ καὶ τῶν ὁδῶν ἄρι-
τι καὶ τῶν χωρίων, ἀφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἀναγκαῖον
θριδατικοῖς τὰ ἐπιτήδεια φοιτᾷν. Διὸ καὶ περι-
ιανοίᾳ τὸ μέλλον οὐκ ἀπεκρύψατο τοὺς στρατιώ-
ἅμα τῷ θέσθαι τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπὸ τῶν ἔρ-
αι συναγαγὼν αὐτοὺς ἐμεγαληγόρησεν ὡς ὀλίγου
ιμωτὶ τὸ νίκημα παραδώσων αὐτοῖς. Κυζικηνοὺς
της δέκα μὲν ἐκ γῆς στρατοπέδοις περιλαβὼν,
σὶν ἐκ θαλάσσης τὸν ἀπὸ τῆς ἠπείρου διείργοντα
ὄριπον ἐμφράξας ἑκατέρωθεν ἐπολιόρκει, τὰ μὲν
μένους πρὸς τὸν κίνδυνον εὐθαρσῶς καὶ πᾶν ἕνε-
ν ἐγνωκότας ἐκδέχεσθαι δυσχερὲς, ἀγνοοῦντας
κουλλος εἴη καὶ τῷ μηδὲν περὶ αὐτοῦ πεπύσθαι
ους. Καίτοι καταφανὴς ἦν ἡ στρατοπεδεία καὶ
ἀλλ' ὑπὸ τῶν Μιθριδατικῶν ἐξηπατῶντο. Δει-
ν αὐτοῖς τοὺς Ῥωμαίους ἄνω παρεμβεβληκότας
τους;" ἔφασαν „Ἀρμενίων στρατός ἐστι καὶ Μή-
νου Μιθριδάτῃ καταπέμψαντος ἐπικουρίαν." Οἱ
ντο, τοσούτου πολέμου περικεχυμένου, μηδ' εἰ
Λούκουλλος χώραν ἔτι λελεῖφθαι βοηθείας ἐλ-
ὺ μὴν ἀλλὰ πρῶτος αὐτοῖς εἰσπεμφθεὶς ὑπ' Ἀρ-
ῶναξ ἔφρασε τὴν τοῦ Λουκούλλου παρουσίαν.
ἀπιστούντων καὶ νομιζόντων αὐτὸν τῶν παρόν-
ηγορίᾳ πεπλασμένα λέγειν ἧκε παιδάριον αἰχμά-
ν πολεμίων ἀποδεδρακός· πυνθανομένων δ' αὐ-
γει τὸν Λούκουλλον εἶναι, κατεγέλα παίζειν αὐ-
ν, ὡς δ' ἑώρα σπουδάζοντας, ἐσήμηνε τῇ χειρὶ
τῶν Ῥωμαίων, οἱ δ' ἀνεθάρσησαν. Τῆς δὲ Δα-
μνης πλεομένης ἀκατίοις ἐπιεικῶς εὐμεγέθεσι τὸ
ῶν ὁ Λούκουλλος ἀνελκύσας καὶ διαγαγὼν ἁμάξῃ

πρὸς τὴν θάλατταν ὅσους ἐχώρει στρατιώτας ἐνεβίβασεν. Ἔλαθον δὲ νυκτὸς διαπεράσαντες καὶ παρεισῆλθον εἰς τὴν πόλιν.

X. Ἔοικε δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐπιθαῤῥῦναι τοὺς Κυζικηνοὺς ἀγασθὲν αὐτῶν τὴν ἀνδραγαθίαν ἄλλοις τε σημείοις ἐνεργέσι καὶ τῆς τῶν Φεῤῥεφαττίων ἑορτῆς ἐνεστώσης οἱ μὲν ἠπόρουν βοὸς μελαίνης πρὸς τὴν θυσίαν καὶ σταιτίνην πλάσαντες τῷ βωμῷ παρέστησαν, ἡ δ' ἱερὰ καὶ τρεφομένη τῇ θεῷ νομὴν μὲν εἶχεν, ὥσπερ τἄλλα βοτὰ τῶν Κυζικηνῶν, ἐν τῇ περαίᾳ, κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν ἀποκριθεῖσα τῆς ἀγέλης μόνη διενήξατο πρὸς τὴν πόλιν καὶ κατέστησεν ἐπὶ τὴν θυσίαν αὐτήν. Ὅναρ δ' ἡ θεὸς Ἀρισταγόρᾳ τῷ τοῦ δήμου γραμματεῖ παραστᾶσα „Καὶ μὴν ἔγωγε" εἶπεν „ἥκω τὸν Λεβυκὸν αὐλητὴν ἐπὶ τὸν Ποντικὸν σαλπιγκτὴν ἐπάγουσα. Φράσον οὖν θαῤῥεῖν τοῖς πολίταις." Θαυμαζόντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν Κυζικηνῶν ἅμ' ἡμέρᾳ σάλον εἶχεν ἡ θάλασσα κατιόντος ἀκρίτου πνεύματος, αἵ τε μηχαναὶ τοῦ βασιλέως παραστῶσαι τοῖς τείχεσιν, ἔργα θαυμαστὰ Νικωνίδου τοῦ Θεσσαλοῦ, ῥοίζῳ καὶ πατάγῳ πρῶτον ἀπεδήλουν τὸ μέλλον, εἶτα γότος ἐκραγεὶς ἄπιστος τὸ μέγεθος τά τ' ἄλλα συνέτριψε μηχανήματα ὥρας βραχεῖ μορίῳ καὶ τὸν ξύλινον πύργον ἑκατὸν πηχῶν ὕψος ὄντα διασείσας κατέβαλεν. Ἱστορεῖται δὲ τῶν ἐν Ἰλίῳ πολλοῖς καθ' ὕπνον ὀφθῆναι τὴν Ἀθηνᾶν ἱδρῶτι πολλῷ ῥεομένην καὶ ὑποφαίνουσάν τι τοῦ πέπλου παρεῤῥωγὸς λέγουσαν, ὡς ἀρτίως ἥκοι βοηθήσασα Κυζικηνοῖς. Καὶ στήλην τινὰ δόγματα καὶ γράμματα περὶ τούτων ἔχουσαν ἐδείνυον Ἰλιεῖς.

XI. Μιθριδάτην δ', ἄχρι μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν φενακιζόμενος ἠγνόει τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ λιμὸν, ἠνίων Κυζικηνοὶ διαφεύγοντες τὴν πολιορκίαν· ταχὺ δ' ἐξεῤῥέη τὸ φιλότιμον αὐτοῦ καὶ φιλόνεικον ἐν αἰσθήσει γενομένου τῶν ἀποριῶν αἷς οἱ στρατιῶται συνείχοντο καὶ τῶν ἀνθρωποφαγιῶν, ἅτε δὴ μὴ θεατρικῶς μηδ' ἐπιδεικτικῶς Λεκούλλου πολεμοῦντος, ἀλλὰ, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, εἰς τὴν γαστέρα ἐναλλομένου καὶ ὅπως ὑφαιρήσει τὴν τροφὴν ἅπαντα πραγματευομένου. Διὸ καὶ φρούριόν τι πολιορκοῦντος αὐτοῦ τῷ καιρῷ χρήσασθαι σπεύδων ὁ Μιθριδάτης ἐξ-

Βιθυνίαν τοὺς μὲν ἱππεῖς σχεδὸν ἅπαντας μετὰ
ίων, τῶν δὲ πεζῶν τοὺς ἀρχήτους. Πυθόμενος
ιλλος ἔτι νυκτὸς ἦκεν εἰς τὸ στρατόπεδον, πρωΐ
ὄντος ἀναλαβὼν σκέψας δέκα καὶ τὴν ἵππον
μενος καὶ κακοπαθῶν, ὥστε πολλοὺς ὑπὸ πρύους
ἀπολείπεσθαι τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δ' ἄλλοις
νδαλὸν ποταμὸν καταλαβὼν τοὺς πολεμίους το-
κὴν ἐποίησεν, ὥστε τὰς γυναῖκας ἐκ τῆς Ἀπολ-
ρχομένας ἁρπάζειν τὰ φορτία καὶ σκυλεύειν
ρένους. Πολλῶν δ', ὡς εἰκός, ἀποθανόντων
καὶ μὲν ἑξακισχίλιοι καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον
ἄνδρες δὲ μύριοι πεντακισχίλιοι· καὶ τούτους
ς παρεξῆγε παρὰ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων.
δὲ Θαυμάζω τότε πρῶτον ὀφθαι Ῥωμαίοις κα-
ντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος
Ἀντίοχον ὄντο μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχο-
ιρὶ Χειρώνειαν Ἀρχελάῳ μαχεμένους ἐγνωκέ-
ν. Ἀλλὰ τῷ γε Μιθριδάτῃ φεύγειν μὲν ἔγνωστο
ν, ἀνθολπὰς δὲ Λουκούλλῳ καὶ διατριβὰς ὀπίσω
ς ἔστελλε τὸν ναύαρχον Ἀριστόνικον ἐπὶ τὴν Ἑλ-
λασσαν. Καὶ ὅσον οὔπω μέλλοντος ἁπλεῖν ἐκ
ὁ Λούκουλλος ἐκφίσκει μετὰ χρυσῶν μυρίων, οὓς
ρθρῶν τι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος. Ἐκ τού-
άντης μὲν ἔφυγεν ἐπὶ Θάλασσαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ
ρατὸν ἀπήγαγον. Ἐπισεσὼν δὲ Λούκουλλος αὖ-
ν Γρανικὸν ποταμὸν εἰλί τε παμπόλλους καὶ δια-
έκτεινε. Λέγονται δ' ἐκ τοῦ παντὸς ἀκολούθων
ίρων ὄχλου μυριάδες οὐ πολὺ δὴ τῶν τριάκοντα
ιαφθαρῆναι.

ύκουλλος δὲ πρῶτον εἰς Κύζικον παρελθὼν ἐπέ-
νῆς καὶ φιλοφροσύνης πρεπούσης, ἔκειτα ναυτι-
ενο τὸν Ἑλλήσποντον ἐπικορυσόμενος. Εἰς δὲ
παθεὶς ἐσήνεσε μὲν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης,
εἰς δὲ νύκτωρ ἐδόκει τὴν θεὰν ὀρᾷν ἐφεστῶσαν
μουσαν·

εσεις, μεγάθυμε λέον; σαφεῖ δέ τοι ἐγγύς.
δὲ καὶ τοὺς φίλους παύσας ἐκέλευε τὴν ὄψιν

ἔτι νυκτὸς οὔσης. Καὶ παρῆσαν ἐξ Ἰλίου τινὲς ἀπαγγέλλοντες ὦφθαι περὶ τὸν Ἀχαιῶν λιμένα τρισκαίδεκα πεντήρεις τῶν βασιλικῶν ἐπὶ Λῆμνον πλεούσας. Εὐθὺς οὖν ἀναχθεὶς τούτους μὲν εἷλε καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἰσίδωρον ἀπέκτεινεν, ἐπὶ δὲ τοὺς ἄλλους ἔπλει πρωρέας. Οἱ δὲ ἔτυχον ὁρμοῦντες καὶ τὰ πλοῖα πάντα πρὸς τὴν γῆν συνέλκοντες ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων διεμάχοντο καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν τοῖς περὶ τὸν Λούκουλλον, οὔτε περιπλεῦσαι τοῦ χωρίου διδόντος οὔτε βιάσασθαι ναυσὶ μετεώροις τὰς τῶν πολεμίων προσερηρεισμένας τῇ γῇ καὶ βεβηκυίας ἀσφαλῶς. Οὐ μὴν ἀλλὰ μόλις ᾗ προσβολήν τινα ἡ νῆσος εἶχεν ἀποβιβάζει τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀρίστους, οἳ κατόπιν ἐπιπεσόντες τοῖς πολεμίοις τοὺς μὲν διέφθειρον αὐτῶν, τοὺς δ' ἠνάγκαζον ἀποκόπτοντας τὰ πρυμνήσια τῶν νεῶν καὶ φεύγοντας ἐκ τῆς γῆς ἀλλήλοις τε συγκρούειν τὰ πλοῖα καὶ ταῖς ἐμβολαῖς τοῖς περὶ τὸν Λούκουλλον ὑποπίπτειν. Πολλοὶ μὲν οὖν διεφθάρησαν, ἐν δὲ τοῖς ἁλοῦσιν ἀνήχθη καὶ Μάριος ὁ παρὰ Σερτωρίου στρατηγός· ἦν γὰρ ἑτερόφθαλμος καὶ παρήγγελτο τοῖς στρατιώταις εὐθὺς ἐπιπλέουσιν ὑπὸ Λουκούλλου μηδένα κτείνειν ἑτερόφθαλμον, ὅπως ἐξονειδισθεὶς καὶ καθυβρισθεὶς ἀποθάνοι.

XIII. Γενόμενος δ' ἀπὸ τούτων ἠπείγετο πρὸς τὴν αὐτοῦ Μιθριδάτου δίωξιν· ἤλπιζε γὰρ ἔτι περὶ Βιθυνίαν εὑρήσειν αὐτὸν ὑπὸ Βοκωνίου φρουρούμενον, ὃν αὐτὸς ἐνστησόμενον τῇ φυγῇ μετὰ νεῶν ἀπεστάλκει πρὸς Νικομήδειαν. Ἀλλὰ Βοκώνιος μὲν ἐν Σαμοθρᾴκῃ μυούμενος καὶ πανηγυρίζων καθυστέρησε· Μιθριδάτην δ' ἀναχθέντα μετὰ τοῦ στόλου σπεύδοντα πρὶν ἐπιστρέφειν Λούκουλλον εἰς τὸν Πόντον εἰσπλεῦσαι καταλαμβάνει χειμὼν πολὺς, ὑφ' οὗ τὰ μὲν ἀφηρπάγη, τὰ δ' ἐβυθίσθη τῶν σκαφῶν. Πᾶσα δ' ἡ παραλία τῶν ναυαγίων ἐκφερομένων ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦν περίπλεως. Αὐτὸς δὲ, τῆς ὁλκάδος ἐφ' ἧς ἔπλει μήτε πρὸς τὴν γῆν εὐπαρακομίστου διὰ μέγεθος ἐν σάλῳ μεγάλῳ καὶ κύματι τυφλῷ παρισταμένης τοῖς κυβερνήταις πρός τε τὴν θάλασσαν ἤδη βαρείας καὶ ὑπεράντλου γενομένης, μετεμβὰς εἰς λῃστρικὸν μυοπάρωνα καὶ τὸ σῶμα πειραταῖς ἐγχειρίσας ἀνελπίστως καὶ παραβόλως εἰς τὴν Πυ-

ω ἐξεσώθη. Λουκούλλῳ δ' ἀνεμέσητος ἡ
ητον ἀπέβη φιλοτιμία· ψηφιζομένης γὰρ αὐ-
τόλεμον ἀπὸ τρισχιλίων ταλάντων ἐξαρτύε-
ἐκώλυσε πέμψας γράμματα καὶ μεγαληγορή-
λακάνης καὶ τοσαύτης παρασκευῆς ταῖς τῶν
ιὶ Μιθριδάτην ἐκβαλεῖ τῆς Θαλάττης. Καὶ
αὐτῷ τοῦ θεοῦ συναγωνισαμένου· λέγεται
γόλῳ Πριαπίνης ὁ χειμὼν ἐμπεσεῖν τοῖς Πον-
ν αὐτῆς τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ξόανον ἀνασπάσασι.
ὧν δὲ Λουκούλλῳ παραινούντων ἀναβαλέσθαι
φροντίσας ἐνέβαλε διὰ Βιθυνίας καὶ Γαλα-
σιλικὴν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐνδεὴς ὢν ἀναγκαίων,
ἕπεσθαι τρισμυρίους ἕκαστον ἐπὶ τῶν ὤμων
ι μέδιμνον, προϊὼν δὲ καὶ κρατῶν ἁπάντων
λθεν εὐπορίαν, ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν στρα-
ς, τὸ δ' ἀνδράποδον τεττάρων ὤνιον εἶναι,
ἂν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τοὺς μὲν ἀπολείπειν, τοὺς
διάθεσις γὰρ ἦν οὐδενὸς πρὸς οὐδένα πάν-
ον. Ἀλλ' ὅσον φθεῖραι καὶ κακῶσαι τὴν χώ-
ι καὶ καταδραμόντες ἄχρι Θεμισκύρας καὶ
ἰδοντα πεδίων ἠτιῶντο τὸν Λούκουλλον, ὅτι
ται τὰς πόλεις, κατὰ κράτος δ' οὐδεμίαν
ρέσχηκεν αὐτοῖς ὠφεληθῆναι διαρπάσασιν.
ἔφασαν „Ἀμισὸν, πόλιν εὐδαίμονα καὶ πλου-
ὸν ἔργον, εἴ τις ἐντείναι τὴν πολιορκίαν,
λιπόντας ἡμᾶς ἄγει πρὸς τὴν Τιβαρηνῶν καὶ
ἂν Μιθριδάτῃ πολεμήσοντας." Ἀλλὰ ταῦτα
Λούκουλλος ἐλπίσας εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας
παραγαγεῖν, ὅσον ὕστερον ἐξέφηναν, ὑπερ-
ἐφρόντιζεν, ἐκείνοις δ' ἀπελογεῖτο μᾶλλον,
κτηγόρουν αὐτοῦ διατρίβοντος ἐνταῦθα περὶ
εις οὐ πολλοῦ τινος ἀξίας πολὺν χρόνον,
ῶθαι Μιθριδάτην. „Αὐτὸ γὰρ" ἔφη „τοῦτο
ιὶ κάθημαι τεχνάζων, μέγαν αὖθις γενέσθαι
συναγαγεῖν αὐτὸν ἀξιόμαχον δύναμιν, ἵνα
γῃ προσιόντας ἡμᾶς. Ἢ οὐχ ὁρᾶτε πολλὴν
τέμαρτον ἐρημίαν ὄπισω παροῦσαν; ἐγγὺς

καὶ τοὺς ἀπὸ [illegible]
ἀ' αὐτῶν ἄγει καὶ γυναῖκας ἀνασπάστους. Οὗτος
τι Μιθριδάτου καὶ γαμβρός. Οὐ περιόψεται δὴ
ἐτην ὑποδεξάμενος, ἀλλὰ πολεμήσει πρὸς ἡμᾶς·
δοντες ἐκβάλλειν Μιθριδάτην κινδυνεύσομεν ἐπι-
αι Τιγράνην, πάλαι μὲν αἰτίας δεόμενον ἐφ' ἡμᾶς
τέραν δ' οὐκ ἂν λαβόντα τῆς ὑπὲρ ἀνδρὸς οἰκείου
λέως ἀναγκασθέντος ὑπουργεῖν αὐτῷ. Τί οὖν δεῖ
ιᾶς ἐξεργάσασθαι καὶ διδάξαι Μιθριδάτην ἀγνοοῦν-
' ὧν ἐστιν αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς πολεμητέον, καὶ μὴ
νον, ἀλλ' ἀδοξοῦντα συνελαύνειν ἐπὶ τὰς τοῦ Τι-
χεῖρας, ἀλλ' οὐχὶ δόντας αὐτῷ χρόνον ἐκ τῶν οἰ-
αρασκευάσασθαι καὶ ἀναθαῤῥῦναι Κόλχοις καὶ Τι-
ς καὶ Καππάδοξιν, ὧν πολλάκις κεκρατήκαμεν, μά-
μᾶλλον ἢ Μήδοις καὶ Ἀρμενίοις;"

Ἐπὶ τοιούτων λογισμῶν γενόμενος ὁ Λούκουλλος
τὴν Ἀμισὸν διέτριψε μαλακῶς τῇ πολιορκίᾳ χρώμε-
μετὰ χειμῶνα Μουρήναν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῆς πολιορ-
άδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην καθήμενον ἐν Καβείροις καὶ
ύμενον ὑφίστασθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἠθροισμένης αὐ-
άμεως εἰς τετρακισμυρίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τετρα-
ους, οἷς ἐθάῤῥει μάλιστα. Καὶ διαβὰς τὸν Λύκον

τον οὖσαν, ἁλίσκονταί τινες κατὰ τύχην Ἑλληήλαιον καταφυγόντες, ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἀλέσχετο τὸν Λούκουλλον ἄξειν καὶ καταστήσειν βαλεῖ τῷ στρατοπέδῳ καὶ φρούριον ἔχοντι τοῖς ιπρεμάμενον. Πιστεύσας δ' ὁ Λούκουλλος ἅμα παύσας ἐκίνει· καὶ τὰ στενὰ παρελθὼν ἀσφαν εἶχε καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερεφαίνετο τῶν πον τὸν στρατὸν ἐν τόποις, οἷ μάχεσθαι βουλοαγὴν ἐδίδοσαν καὶ τὸ μὴ βιασθῆναι παρεῖχον Γνώμην μὲν οὖν οὐδέτερος εἶχεν ἕν γε τῷ παρόύειν· ἔλαφον δὲ λέγεται τῶν βασιλικῶν διαεμνομένους ἀπαντῆσαι τοὺς Ῥωμαίους, ἐκ δὲ εσόντας ἀγωνίζεσθαι, πλειόνων ἑκατέροις ἀεὶ ιν. Τέλος δ' ἐνίκων οἱ βασιλικοί· καὶ τὴν φυάρακος οἱ Ῥωμαῖοι καθορῶντες ἡσχαλλον καὶ ρὸς τὸν Λούκουλλον ἄγειν σφᾶς δεόμενοι καὶ ς τὴν μάχην αἰτοῦντες. Ὁ δὲ βουλόμενος αὐήλικον ἐστιν ἐν ἀγῶνι πολέμου καὶ κινδύνῳ ὄψις ἡγεμόνος ἔμφρονος, ἐκείνους μὲν ἡσυλευεν, αὐτὸς δὲ κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον καὶ ; ἀπαντήσας τῶν φευγόντων ἵστασθαι προσέστρέφειν μετ' αὐτοῦ. Πεισθέντων δὲ τούτων ιεταβαλόμενοι καὶ συστάντες ὀλίγῳ πόνῳ τρέολεμίους καὶ καταδιώκουσιν εἰς τὸ στρατόπε·ὼν δὲ Λούκουλλος ἀτιμίαν τινὰ τοῖς φεύγουσι προσέβαλε κελεύσας ἐν χιτῶσιν ἁζώστοις ὁρύιδῶν τάφρον, ἐφεστώτων καὶ θεωμένων τῶν ιτῶν.

δέ τις ἐν τῷ Μιθριδάτου στρατοπέδῳ Δανδα; Ὀλθακὸς (γένος δ' εἰσὶν οἱ Δανδάριοι βαρὶ τὴν Μαιῶτιν οἰκοῦντων), ἀνὴρ ὅσα χειρὸς ης ἐν πολέμῳ διαπρεπὴς ἅπαντα καὶ γνώμην μεγίστοις, ἔτι δ' ἐμμελὴς ὁμιλῆσαι καὶ θεραος ἔχων ἀεὶ πρός τινα τῶν ὁμοφύλων δυναὑπὲρ πρωτείων καὶ ζηλοτυπίαν ὑπεῖχετο τῷ γα ἔργον, ἀποκτεῖναι Λούκουλλον. Ἐπαινέβασιλέως καὶ τινας αὐτῷ προσβαλόντος ἐπί-

τηδες ἀτιμίας εἰς προσποίησιν ὀργῆς ἀφιππάσατο πρὸς Λούκουλλον. Ὁ δ' ἄσμενος ἐδέξατο· λόγος γὰρ ἦν αὐτοῦ πολὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ· καὶ ταχὺ πειρώμενος ἠσπάζετο τήν τ' ἀγχίνοιαν αὐτοῦ καὶ τὸ λιπαρὲς, ὥστε τραπέζης καὶ συνεδρίου ποτὲ ποιεῖσθαι κοινωνόν. Ἐπεὶ δ' ἐδόκει καιρὸν ἔχειν ὁ Δανδάριος, τὸν μὲν ἵππον ἔξω τοῦ χάρακος ἐκέλευσε προαγαγεῖν τοὺς παῖδας, αὐτὸς δὲ, μεσημβρίας οὔσης καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐνδιαζόντων καὶ ἀναπαυομένων, ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν σκηνὴν, ὡς οὐδενὸς κωλύσοντος εἰσελθεῖν ἄνδρα συνήθη καὶ λόγους τινὰς ἀξίους σπουδῆς τῷ στρατηγῷ κομίζειν φάσκοντα. Κἂν εἰσῆλθεν ἀδεῶς, εἰ μὴ ὁ πολλοὺς ἀνῃρηκὼς στρατηγοὺς ὕπνος Λούκουλλον ἔσωσεν. Ἐτύγχανε γὰρ καθεύδων· καὶ Μενέδημος, εἷς τῶν κατευναστῶν, παρὰ ταῖς θύραις ἑστὼς οὐκ ἔφη κατὰ καιρὸν ἥκειν τὸν Ὀλθακὸν, ἄρτι Λουκούλλου πρὸς ἀνάπαυσιν ἐκ μακρᾶς ἀγρυπνίας καὶ πόνων τοσούτων δεδωκότος ἑαυτόν. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀπῄει κελεύοντος, ἀλλ' ἔφη κωλύοντος εἰσελεύσεσθαι περὶ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου διαλεχθῆναι βουλόμενος, ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Μενέδημος εἰπὼν μηδὲν εἶναι ἀναγκαιότερον τοῦ σώζεσθαι Λούκουλλον ἀπεώσατο τὸν ἄνθρωπον ἀμφοτέραις ταῖς χερσίν. Ὁ δὲ δείσας ὑπεξῆλθε τοῦ χάρακος καὶ λαβὼν τὸν ἵππον ἀπήλασεν εἰς τὸ Μιθριδάτου στρατόπεδον ἄπρακτος. Οὕτως ἄρα καὶ τοῖς πράγμασιν ὁ καιρὸς ὥσπερ τοῖς φαρμάκοις καὶ τὴν σώζουσαν καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ῥοπὴν προστίθησιν.

XVII. Ἐκ τούτου Σωρνάτιος μὲν ἐπὶ σίτου κομιδὴν ἐπέμφθη μετὰ δέκα σπειρῶν· καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ Μενάνδρου, τῶν Μιθριδάτου στρατηγῶν ἑνὸς, ἀντέστη καὶ συμβαλὼν φόνον ἐποίησε πολὺν καὶ τροπὴν τῶν πολεμίων. Αὖθις δὲ πεμφθέντος Ἀδριανοῦ μετὰ δυνάμεως, ὅπως ἐκ περιουσίας ἔχωσιν οἱ στρατιῶται σῖτον, οὐ περιεῖδε Μιθριδάτης, ἀλλ' ἀπέστειλε Μενέμαχον καὶ Μύρωνα πολλῶν μὲν ἱππέων, πολλῶν δὲ πεζῶν ἡγουμένους. Οὗτοι πάντες, ὡς λέγεται, πλὴν δυοῖν κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ Μιθριδάτης μὲν ἔκρυπτε τὴν συμφορὰν, ὡς οὐ τοσαύτην οὖσαν, ἀλλὰ μικρὰν, προσκεκρουκότων ἀπειρίᾳ τῶν στρατηγῶν· Ἀδριανὸς δὲ λαμπρὸς παρημείβετο τὸ στρατόπεδον πολλὰς κατάγων

λαφύρων γεμούσας, ὥστε δυσθυρίαν μὲν
δὲ καὶ φόβου ἀμήχανον ἐμπεσεῖν τοῖς
δοκτο μὲν οὖν μηκέτι μένειν· ἐπεὶ δὲ
ασιλικοὶ τὰ σφέτερα χρήματα καθ' ἡσυ-
ς ἐκώλυον, ἤδη καὶ πρὸς ὀργὴν ἐπὶ τὰς
ι καὶ βιαζόμενοι τὰ μὲν χρήματα ἥρπαζον,
τον· ὅπου καὶ Δορύλαος στρατηγὸς οὐδὲν
πορφύραν περὶ αὐτὸν ἀπώλετο διὰ ταύ-
θύτης κατεπατήθη περὶ τὰς πύλας. Αὖ-
ς, οὔτε ὀπαδοῦ τινος οὔτε ἱπποκόμου πα-
, συνεξέπεσεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῖς
ιένος οὐδ' ἵππον τῶν βασιλικῶν εὐπορή-
κατιδὼν αὐτὸν ἐν τῷ ῥεύματι τῆς τροπῆς
ον Πτολεμαῖος ὁ εὐνοῦχος ἵππον ἔχων
αὶ παρέσχεν. Ἤδη γὰρ αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι
οι· καὶ τάχει μὲν οὐκ ἀπελίποντο τοῦ λα-
θον ἔγγιστα τούτου, φιλοπλουτία δὲ καὶ
τικὴ τὸ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μεγάλοις κινδύ-
ι μακροῦ θήραμα Ῥωμαίους ἀφείλετο καὶ
ρησε νικῶντα τῶν ἐπάθλων. Ἦν μὲν γὰρ
ξεως ὁ ὑπεκφέρων τὸν ἄνδρα ἵππος, ἡμιό-
ίον νομιζόντων μεταξὺ τοῦ βασιλέως εἴτ'
αρεισπεσόντος εἴτε τοῦ βασιλέως ἐπίτηδες
εἰς τοὺς διώκοντας ἁρπάζοντες καὶ συλλέ-
αὶ διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους καθυστέ-
το μόνον αὐτῶν ἀπέλαυσε τῆς πλεονεξίας
ὰ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ βασι-
ατον ὁ μὲν ἄγειν ἐκέλευσεν, οἱ δ' ἄγοντες
οσίους χρυσοῦς ὑπεζωσμένον ἀπέκτειναν.
ις μὲν ἐπέτρεψε τὸν χάρακα πορθῆσαι.
δὲ Κάβειρα λαβὼν καὶ τῶν ἄλλων φρου-
σαυρούς τε μεγάλους εὗρε καὶ δεσμωτή-
λήνων, πολλῶν δὲ συγγενῶν τοῦ βασιλέως
πάλαι τεθνάναι δοκοῦσιν οὐ σωτηρίαν,
δευτέραν τινὰ γέννησιν ἡ Λουκούλλου χά-
ῳ δὲ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μιθριδάτου Νύσσα
αὶ δ' ἀπωτάτω τοῦ κινδύνου καὶ καθ'

αὐτὴν καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαν-
ἀντέσχε, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι καὶ διά-
κ πέμψας αὐτῇ βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. Αὕτη καὶ παρὰ
ἄλλον χρόνον ἀνιαρῶς εἶχε καὶ ἀπεθρήνει τὴν τοῦ σώμα-
εὐμορφίαν ὡς δεσπότην μὲν ἀντ' ἀνδρὸς αὐτῇ, φρουρὰν
ιρβάρων ἀντὶ γάμου καὶ οἴκου προξενήσασαν, πόῤῥω δὲ
τῆς Ἑλλάδος ἀπῳκισμένη τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἀγαθοῖς ὄνα-
στι, τῶν δ' ἀληθινῶν ἐκείνων ἀπεστέρηται. Καὶ δὴ τοῦ
χίδου παραγενομένου καὶ προστάξαντος αὐταῖς ἀποθνή-
, ὡς ἑκάστῃ δοκοίη ῥᾷστον εἶναι καὶ ἀλυπότατον, περι-
ασα τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα τῷ τραχήλῳ περιῆψε καὶ
τησεν ἑαυτήν. Ταχὺ δ' ἀποῤῥαγέντος „Ὦ κατηραμένον"
„ῥάκος, οὐδὲ πρὸς τοῦτό μοι χρήσιμον ἔσῃ;" Κἀκεῖνο
ἀπέῤῥιψε προσπτύσασα, τῷ δὲ Βακχίδῃ τὴν σφαγὴν παρ-
. Ἡ δὲ Βερενίκη κύλικα φαρμάκου λαβοῦσα, τῆς μητρὸς
παρούσης καὶ δεομένης, μετέδωκε. Καὶ συνεξέπιον μὲν
ίτεραι· ἤρκεσε δὲ ἡ τοῦ φαρμάκου δύναμις εἰς τὸ ἀσθε-
ρον σῶμα, τὴν δὲ Βερενίκην οὐχ ὅσον ἔδει πιοῦσαν οὐκ
λαξεν, ἀλλὰ δυσθανατοῦσα τοῦ Βακχίδου σπεύδοντος
νίγη. Λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀγάμων ἀδελφῶν ἐκείνων τὴν
παρωμένην πολλὰ καὶ λοιδοροῦσαν ἐκπιεῖν τὸ φάρμα-

καὶ πόλεις παραστησάμενος Ἄπιον μὲν
ίνην ἐξαιτῶν Μιθριδάτην, αὐτὸς δ' ἦκε
λιορκουμένην. Λίτιος δ' ἦν Καλλίμαχος
ία μηχανικῆς παρασκευῆς καὶ δεινότητι
τολιορκία δέχεται, πλεῖστα λυπήσας Ῥω-
ν ἔδωκε δίκην· τότε δ' ὑπὸ Λουκούλλου
ὑφ' ἧν ἔθος εἶχεν ὥραν τῆς ἡμέρας ἀπά-
τοὺς στρατιώτας, ἐν ἐκείνῃ προσβαλόν-
κατασχόντος οὐ πολὺ μέρος τοῦ τείχους,
πόλιν ὑφῆψεν εἴτε φθονῶν ὠφεληθῆναι
ώνην φυγῆς ἑαυτῷ μηχανώμενος. Οὐδεὶς
ἐκπλεόντων, ἀλλὰ ταχέως ἡ φλὸξ ἀνα-
τείχη περιέσχε· καὶ οἱ μὲν στρατιῶται
ὸς ἁρπαγὴν, ὁ δὲ Λούκουλλος οἰκτείρων
όλιν ἔξωθεν ἐβοήθει πρὸς τὸ πῦρ καὶ σβεν-
ηδενὸς αὐτῷ προσέχοντος, ἀλλ' ἐξαιρου-
καὶ μετὰ βοῆς ὅπλα κρουόντων, ἕως ἐκβια-
αὐτήν γε τὴν πόλιν ἐξαιρησόμενος τοῦ
ντίον ἔπραξαν· πάντα γὰρ ἐξερευνῶντες
ὶ πανταχοῖ φῶς ἐπιφέροντες αὐτοὶ τὰ
των καθεῖλον, ὥστε τὸν Λούκουλλον εἰσ-
τν καὶ δακρύσαντα πρὸς τοὺς φίλους εἰ-
ἤδη Σύλλαν μακαρίσας μάλιστα τῇ σή-
ἀνδρὸς εὐτυχίαν θαυμάσειεν, ὅτι σῶσαι
τὰς Ἀθήνας. „Ἐμὲ δ'" ἔφη „τούτου ζη-
τὴν Μομμίου δόξαν ὁ δαίμων περιέστη-
ἐκ τῶν παρόντων ἀναλαμβάνειν ἐπειρᾶτο
ιὲν πῦρ ὄμβροι κατέσβεσαν ἔκ τινος θείας
ησιν αὐτὴν συμπεσόντες, τὰ δὲ πλεῖστα
ὐτὸς ἔτι παρὼν ἀνῳκοδόμησε καὶ τοὺς
ν ἐδέξατο καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατῴ-
ους εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων χώραν προσ-
όλις Ἀθηναίων ἄποικος ἐν ἐκείνοις ἄρα
ς ἤκμαζεν ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ κατεῖχε
ισθεῖσα· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν τὴν
ίδα βουλομένων φεύγειν εἰσπλεύσαντες
μετεῖχον τῆς πολιτείας, οἷς συνέβη τὰ οἰ-

κεῖα διαφεύγουσιν ἀπολαῦσαι τῶν ἀλλοτρίων. Ἀλλὰ τούτῳ σωθέντας αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἀμφιέσας καλῶς καὶ διασίας ἑκάστῳ δραχμὰς ἐπιδοὺς ἀπέστειλε. Τότε καὶ Τυραννίων ὁ γραμματικὸς ἐάλω· Μουρήνας δ' αὐτὸν ἐξητήσατο καὶ λαβὼν ἀπηλευθέρωσεν ἀνελευθέρως τῇ δωρεᾷ χρησάμενος. Οὐ γὰρ ἠξίου Λούκουλλος ἄνδρα διὰ παιδείαν ἐσπουδασμένον δοῦλον γενέσθαι πρότερον, εἶτα ἀπελεύθερον· ἀφαίρεσις γὰρ ἦν τῆς ὑπαρχούσης ἢ τῆς δοκούσης ἐλευθερίας δόσις. Ἀλλὰ Μουρήνας μὲν οὐκ ἐνταῦθα μόνον ὤφθη πολὺ τῆς τοῦ στρατηγοῦ καλοκαγαθίας ἀποδέων.

XX. Λούκουλλος δὲ τρέπεται πρὸς τὰς ἐν Ἀσίᾳ πόλεις, ὅπως, τῶν πολεμικῶν ἔργων σχολάζοντος αὐτοῦ, καὶ δίκης τινὸς μετάσχῃ καὶ θεσμῶν, ὧν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνδεὴς τὴν ἐπαρχίαν οὖσαν ἄῤῥητοι καὶ ἄπιστοι δυστυχίαι κατεῖχον ὑπὸ τῶν τελωνῶν καὶ τῶν δανεισταῖν πορθουμένην καὶ ἀνδραποδιζομένην, πιπράσκειν ἰδίᾳ μὲν υἱοὺς εὐπρεπεῖς θυγατέρας τε παρθένους, δημοσίᾳ δ' ἀναθήματα, γραφὰς, ἱερούς ἀνδριάντας ἀναγκαζομένων. Λύτοῖς δὲ τέλος μὲν ἦν προσῆκτοις γενομένοις δουλεύειν, τὰ δὲ πρὸ τούτου χαλεκώτερα, σχοινισμοὶ καὶ κυγκλίδες καὶ ἵπποι καὶ στάσεις ὕπαιθροι, καύματος μὲν ἐν ἡλίῳ, ψύχους δ' εἰς πηλὸν ἐμβιβαζομένων ἢ πάγον, ὥστε τὴν δουλείαν σεισάχθειαν δοκεῖν εἶναι καὶ εἰρήνην. Τοιαῦτα μὲν κακὰ Λούκουλλος εὑρὼν ἐν ταῖς πόλεσιν ὀλίγῳ χρόνῳ πάντων ἀπήλλαξε τοὺς ἀδικουμένους. Πρῶτον μὲν γὰρ ἑκατοστὴν ἐκέλευσε καὶ μὴ πλέον εἰς τοὺς τόκους λογίζεσθαι, δεύτερον δὲ τοὺς μακροτέρους τοῦ ἀρχαίου τόκους ἀπέκοψε, τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἔταξε τῶν τοῦ χρεωφειλέτου προσόδων τὴν τετάρτην μερίδα καρποῦσθαι τὸν δανειστήν· ὁ δὲ τόκον κεφαλαίῳ συνάψας ἑστέρητο τοῦ παντός· ὥστ' ἐν ἐλάττονι χρόνῳ τετραετίας διαλυθῆναι τὰ χρέα πάντα καὶ τὰς κτήσεις ἐλευθέρας ἀποδοθῆναι τοῖς δεσπόταις. Ἦν δὲ τοῦτο κοινὸν δάνειον ἐκ τῶν διαμυρίων ταλάντων, οἷς τὴν Ἀσίαν ἐζημίωσεν ὁ Σύλλας· καὶ εἰκοσιπλοῦν ἀποδόθη τοῖς δανείσασιν ὑπ' ἐκείνων ἀνηγμένον ἤδη τοῖς τόκοις εἰς δώδεκα μυριάδας ταλάντων. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἷς δεινὰ πεπονθότες ἐν Ῥώμῃ τοῦ Λουκούλλου κατεβόων καὶ χρήμασιν ἀνίστασαν ἐπ' αὐτὸν ἐνίους τῶν δημαγωγῶν μέγα δυνά-

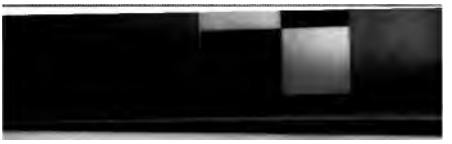

ὑπόχρεως πεποιημένοι τῶν πολιτευομέ-
λλος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν εὖ πεπονθότων ἡ-
λὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις ποθεινὸς
ς τοὺς ἡγεμόνος τοιούτου τυχόντας.
ις δὲ Κλώδιος ὁ πεμφθεὶς πρὸς Τιγράνην
ἰδελφὸς τῆς τότε Λουκούλλῳ συνοικούσης)
ν βασιλικῶν ὁδηγῶν κύκλον τινὰ καὶ περι-
ἀναγκαίαν καὶ πολυήμερον ὁδὸν διὰ τῆς
ος, μηνύσαντος αὐτῷ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν
υ τὸ γένος, ἐκτρέπεται τῆς μακρᾶς ἐκεί-
ἐῤῥῶσθαι φράσας πολλὰ τοῖς βαρβάροις
ερῶν ὀλίγων τὸν Εὐφράτην περάσας εἰς
ἐπὶ Δάφνης. Ἔπειτα δὲ Τιγράνην αὐτοῦ
ιν (ἀπῆν γὰρ ἐνίας ἔτι τῶν ἐν Φοινίκῃ πό-
νος) πολλοὺς μὲν ᾠκειώσατο τῶν ὑπούλως
ρμενίου δυναστῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ Ζαρ-
νηνῆς βασιλεύς, πολλαῖς δὲ κρύφα τῶν
ιων διαπεμπομέναις πρὸς αὐτὸν ὑπέσχετο
ήθειαν ἐν τῷ παρόντι κελεύσας ἡσυχά-
ἐνασχετὴ τῶν Ἀρμενίων ἡ ἀρχὴ τοῖς Ἕλλη-
καὶ μάλιστα τοῦ βασιλέως αὐτοῦ τὸ φρό-
ὑπέρογκον ἐν ταῖς μεγάλαις εὐτυχίαις ἐγε-
α ζηλοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ θαυμάζουσιν, οὐ
ὑτὸν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν γεγονέναι δοκούν-
ἀπὸ μικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἐλπίδος
ἔφατο καὶ τὴν Πάρθων, ὡς ἄλλος οὐδείς,
ιν, Ἑλλήνων δὲ τὴν Μεσοποταμίαν ἀνέ-
ἐκ Κιλικίας, πολλοὺς δ' ἐκ Καππαδοκίας
κίζων. Ἐκίνησε δ' ἐξ ἡθῶν καὶ Ἄραβας
γαγὼν καὶ πλησίον ἱδρύσας, ὅπως χρῷτο
ορίαις. Βασιλεῖς δὲ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ θε-
τέσσαρες δὲ, οὓς ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν ὠσ-
υφόρους, ἱππότῃ μὲν ἐλαύνοντι πεζοὺς
τωνίσκοις, καθημένῳ δὲ καὶ χρηματίζοντι
ιγμέναις δι' ἀλλήλων ταῖς χερσὶν, ὅπερ
ι σχημάτων ἐξομολόγησις εἶναι δουλείας,
ὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ παρ-

ἐχόντων καθεῖν ἑτοιμότερον ἢ ποιῆσαι. Ταύτην μέντοι τὴν τραγῳδίαν οὐχ ὑποτρέσας οὐδ' ἐκπλαγεὶς Ἄππιος, ὡς ἦνεγκε λόγου πρῶτον, ἄντικρυς ἦκεν ἔφη Μιθριδάτην ἀπάξειν ὀφλόμενον τοῖς Δουκούλλου θριάμβοις ἢ καταγγελῶν Τιγράνη πόλεμον, ὥστε τὸν Τιγράνην, καίπερ ἐν διαχύσει τοῦ προσώπου καὶ μεθιάμενα πεπλασμένῳ πειρώμενον ἀκούειν τῶν λόγων, μὴ λαθεῖν τοὺς παρόντας ἡλλοιωμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ νεανίσκου φωνῆς σχεδὸν ἐλευθέρως ἀκούοντα διὰ πάνυ καὶ εἰκοσιν ἐτῶν· τοσαῦτα γὰρ ἐβασίλευσε, μᾶλλον δὲ ὤφελεν. Ἀπεκρίνατο μὲν οὖν τῷ Ἄππιῳ μὴ προήσεσθαι Μιθριδάτην καὶ Ῥωμαίους πολέμου ἄρχοντας ἀμυνεῖσθαι. Δουκούλλῳ δ' ὀργιζόμενος, ὅτι βασιλέα μόνον αὐτὸν, οὐβασιλέων ἐν τῇ ἐπιστολῇ προσηγόρευσεν, οὐδ' αὐτὸς ἀνεγνώφων αὐτοκράτορα προσεῖπεν. Ἔπεμψε δὲ δῶρα τῷ Ἄππίῳ λαμπρὰ καὶ μὴ λαβόντος ἄλλα πλείω προσέθηκεν. Ἐκ τούτων ὁ Ἄππιος οὐκ ἐθέλων δοκεῖν ἔχθρα τινὶ διωθεῖσθαι φιλίην δεξάμενος μίαν ἀπέπεμψε τὰ λοιπὰ καὶ διὰ ταχέων ἐπέλαυνε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

XXII. Τιγράνης δὲ Μιθριδάτην πρότερον μὲν οὐκ ἰδεῖν ἠξίωσεν οὐδὲ προσεισπεῖν, οἰκεῖον ἄνδρα βασιλείας πεπτωκότα τηλικαύτης, ἀλλ' ἀτίμως καὶ ὑπερηφάνως ἀποστάτῳ περιεῖδεν αὐτὸν τρόπον τινὰ φρουρούμενον ἐν χωρίοις ἐλώδεσι καὶ νοσεροῖς· τότε δὲ σὺν τιμῇ καὶ φιλοφροσύνῃ μετεπέμψατο αὐτὸν. Καὶ δὴ λόγων εἰς τὰ βασίλεια γενομένων ἀποῤῥήτων τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐθεράπευον ὑποψίας ἐπὶ πᾶσι τῶν φίλων εἰς ἐκείνους τὰς αἰτίας τρέποντες· ἦν γὰρ καὶ Μητρόδωρος ὁ Σκήψιος, ἀνὴρ εἰπεῖν οὐκ ἀηδὴς καὶ πολυμαθὴς, ἀκμῇ δὲ φιλίας τοσαύτῃ χρησάμενος, ὥστε καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ βασιλέως. Τοῦτον, ὡς ἔοικεν, ὁ Τιγράνης πεμφθέντα πρεσβευτὴν ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου περὶ αὐτὸν δεομένου βοηθεῖν ἐπὶ Ῥωμαίους ἤρετο· „Σὺ δ' αὖτε, ὦ Μητρόδωρε, τί μοι περὶ τούτων παραινεῖς;" Κἀκεῖνος εἴτε πρὸς τὸ Τιγράνου συμφέρον εἴτε Μιθριδάτην σώζεσθαι μὴ βουλόμενος ὡς μὲν πρεσβευτὴς ἔφη πειθεύειν, ὡς δὲ σύμβουλος ἀπαγορεύειν. Ταῦτ' ἐξήνεγκεν ὁ Τιγράνης τῷ Μιθριδάτῃ καὶ κατεῖπεν ὡς οὐδὲν ἐργασαμένῳ τὸν Μητρόδωρον ἀνήκεστον· ὁ δ' εὐθὺς ἀνῄρητο. Καὶ μετάνοια τὸν Τιγρά-

ὐ παντελῶς ὄντα τῷ Μητροδώρῳ τῆς συμφορᾶς
λὰ ῥοπήν τινα τῷ πρὸς αὐτὸν ἔχθει τοῦ Μιθρι-
θέντα· πάλαι γὰρ ὑπούλως εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα,
ωράθη τῶν ἀποῤῥήτων αὐτοῦ γραμμάτων ἁλόν-
ἦν καὶ Μητρόδωρον ἀπολέσθαι διατεταγμένον. 5
ν ὁ Τιγράνης λαμπρῶς τὸ σῶμα μηδεμιᾶς πολυ-
σάμενος εἰς νεκρὸν, ὃν ζῶντα προὔδωκεν. Ἐτε-
παρὰ τῷ Τιγράνῃ καὶ Ἀμφικράτης ὁ ῥήτωρ, εἰ
του μνήμην τινὰ γενέσθαι διὰ τὰς Ἀθήνας· λέγε-
γεῖν μὲν αὐτὸν εἰς Σελεύκειαν τὴν ἐπὶ Τίγριδι, 10
' αὐτόθι σοφιστεύειν ὑπεριδεῖν καταλαζονευσά-
ὐδὲ λεκάνη δελφῖνα χωροίη, μεταστάντα δὲ πρὸς
ν τὴν Μιθριδάτου θυγατέρα, Τιγράνῃ δὲ συνοι-
διαβολῇ γενέσθαι ταχὺ καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλλη-
ς εἰργόμενον ἀποκαρτερῆσαι· ταφῆναι δὲ καὶ τοῦ- 15
ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας καὶ κεῖσθαι περὶ Σαφὰν,
ον οὕτω καλούμενον.

. Λούκουλλος δὲ τὴν Ἀσίαν πολλῆς μὲν εὐνομίας,
ρήνης ἐμπεπληκὼς οὐδὲ τῶν πρὸς ἡδονὴν καὶ χά-
ν, ἀλλὰ πομπαῖς καὶ πανηγύρεσιν ἐπινικίοις καὶ 20
ητῶν καὶ μονομάχων ἐν Ἐφέσῳ καθήμενος ἐδη-
ς πόλεις. Αἱ δ' ἀμειβόμεναι Λουκούλλειά τ' ἦγον
ῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς τιμῆς ἡδίονα τὴν ἀληθινὴν εὔ-
παρεῖχον. Ἐπεὶ δ' Ἄππιός τε ἧκε καὶ πολεμητέον
ίνην ἐφαίνετο, παρῆλθεν αὖθις εἰς Πόντον καὶ 25
ώτας ἀναλαβὼν ἐπολιόρκει Σινώπην, μᾶλλον δὲ
οντας αὐτὴν βασιλικοὺς Κίλικας οἳ πολλοὺς μὲν
ῶν Σινωπέων, τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες διὰ νυ-
. Αἰσθόμενος δ' ὁ Λούκουλλος καὶ παρελθὼν εἰς
κτακισχιλίους αὐτῶν τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπέ- 30
ς δ' ἄλλοις ἀπέδωκε τὰ οἰκεῖα καὶ τῆς πόλεως
μάλιστα διὰ τὴν τοιαύτην ὄψιν. Ἐδόκει τινὰ
ὕπνους εἰπεῖν παραστάντα· „Πρόελθε, Λού-
ρόν· ἥκει γὰρ Αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμε-
νοστὰς δὲ τὴν μὲν ὄψιν οὐκ εἶχε συμβαλεῖν εἰς ὃ 35
δὲ πόλιν εἷλε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τοὺς
τῶν Κιλίκων διώκων ὁρᾷ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀν-

δριάντα κείμενον, ὃν ἐκκομίζοντες οἱ Κίλικες οὐκ ἔφθασαν ἐμβαλέσθαι· τὸ δ' ἔργον ἦν Σθένιδος τῶν καλῶν. Φράζει οὖν τις, ὡς Λύκολόκον τοῦ κτίσαντος τὴν Σινώπην ὁ ἀνδριὰς εἴη. Λέγεται δ' ὁ Λύκολπος γενέσθαι τῶν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θετταλίας Ἡρακλεῖ συστρατευσάντων, Δηϊμάχου παῖς ἐκεῖθεν δ' ἀποπλέων ἅμα Δημολέοντι καὶ Φλογίῳ τὴν μὲν ναῦν ἀπολέσαι περιπεσοῦσαν τῆς Χερρονήσου κατὰ τὸ πε-501 λούμενον Πηδάλιον, αὐτὸς δὲ σωθεὶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἑταίρων πρὸς τὴν Σινώπην ἀφιλέσθαι τοὺς Σύρους τὴν πόλιν· Σύροι γὰρ αὐτὴν κατεῖχον ἀπὸ Σύρου γεγονότες τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς λέγεται, καὶ Σινώπης τῆς Ἀσωπίδος. Ταῦτ' ἀκούων ὁ Λούκουλλος ἀνεμιμνήσκετο τῆς Σύλλα παραινέσεως· παρῄνει δὲ διὰ τῶν ὑπομνημάτων ἐκεῖνος μηδὲν οὕτως ἀξιόπιστον ἡγεῖσθαι καὶ βέβαιον, ὡς ὅ τι ἂν ἀπομανθῇ διὰ τῶν ἐνυπνίων. Πυνθανόμενος δὲ Μιθριδάτην τε καὶ Τιγράνην εἰς Λυκαονίαν καὶ Κιλικίαν ὅσον οὔπω διαβιβάζειν δύναμιν ὡς προτέρους ἐμβαλοῦντας εἰς τὴν Ἀσίαν ἐθαύμαζε τὸν Ἀρμένιον, εἰ γνώμην ἔχων ἐπιθέσθαι Ῥωμαίοις ἀκμάζουσι μὲν οὐκ ἐχρῆτο Μιθριδάτῃ πρὸς τὸν πόλεμον οὐδ' ἐῤῥωμένοις τοῖς ἐκείνου τὰ παρ' αὐτοῦ συνῆπτεν, ἀπολέσθαι δ' ἐάσας καὶ συντριβῆναι νῦν ἐπὶ ψυχραῖς ἐλπίσιν ἄρχεται πολέμου τοῖς ἀναστῆναι μὴ δυναμένοις συγκαταβάλλων ἑαυτόν.

XXIV. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μαχάρης ὁ Μιθριδάτου παῖς ἔχων τὸν Βόσπορον ἔπεμψεν αὐτῷ στέφανον ἀπὸ χρυσῶν λίων δεόμενος Ῥωμαίων ἀναγραφῆναι φίλος καὶ σύμμαχος, ἤδη οἰόμενος τὰ τοῦ προτέρου πολέμου πέρας ἔχειν Σερνάτιον μὲν αὐτοῦ φύλακα τῶν Ποντικῶν ἀπέλιπε μετὰ στρατιωτῶν ἑξακισχιλίων, αὐτὸς δὲ μυρίους μὲν ἄγων καὶ διςμυρίους πεζούς, ἱππεῖς δὲ τρισχιλίων ἐλάττους ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐχώρει πόλεμον ὁρμῇ τινι δοκῶν παραβόλῳ καὶ σωτήριον οὐκ ἐχούσῃ λογισμὸν ἐμβαλεῖν αὐτὸν εἰς ἔθνη μάχιμα καὶ μυριάδας ἱππέων πολλὰς καὶ ἀχανῆ χώραν βαθέσι μὲν πεδίοις, ἀεὶ δὲ κατανιφομένοις ὄρεσι περιεχομένην, ὥστε τοὺς μὲν στρατιώτας, οὐδ' ἄλλως ὄντας εὐτάκτους ἅπαντας ἔσεσθαι καὶ ζυγομαχοῦντας, ἐν δὲ Ῥώμῃ καταβοᾶν καὶ διαπτύρεσθαι τοὺς δημαγωγούς, ὡς πόλεμον ἐκ πολέμου διδόν-

τῆς πόλεως δεομένης, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ στρατεύεσθαι τὰ ὅπλα μηδὲ παύσασθαι χρημάτων κοινῶν κινδύνων. Οὗτοι μὲν οὖν ἐξειργασμένοι αὐτῶν ὑπόθεσιν. Λούκουλλος δὲ συντόμως Εὐφράτην καὶ πατιόντα πολὺν καὶ θολερὸν εὑρὼν ἤσχαλλεν, ὡς διατριβῆς αὐτῷ καὶ τοῖς συνάγουσι πορθμεῖα καὶ πηγνυμένῳ τὸν δ' ἀφ' ἑσπέρας ὑποχωρεῖν τὸ ῥεῦμα καὶ νυκτὸς ἅμ' ἡμέρᾳ κοῖλον ὀφθῆναι παρ- Οἱ δ' ἐπιχώριοι νησῖδας ἐν τῷ πόρῳ μιθασάμενοι καὶ τεναγίζοντα τὸν ῥοῦν ἐπ' τὸν Λούκουλλον, ὡς δὴ ὀλιγάκις τούτου τερον, ἐκείνῳ δ' ἑκουσίως χειροήθη καὶ ὄντος τοῦ ποταμοῦ καὶ παρέχοντος ἀπράτὴν διάβασιν. Χρησάμενος οὖν τῷ καιρατιὰν καὶ γίνεται σημεῖον αὐτῷ χρηστὸν βόες ἱεραὶ νέμονται Περσίας Ἀρτέμιδος, οἱ πέραν Εὐφράτου βάρβαροι τιμῶσι· υσὶ πρὸς θυσίαν μόνον, ἄλλως δὲ πλάόραν ἄφετοι χάραγμα φέρουσαι τῆς θεοῦ εἶν ἐξ αὐτῶν, ὅταν δεηθῶσιν, οὐ πάνυ μικρᾶς πραγματείας. Τούτων μία, τοῦ τὸν Εὐφράτην, ἐλθοῦσα πρός τινα πόῦ νομιζομένην ἐπ' αὐτῆς ἔστη καὶ κατακλὴν, ὥσπερ αἱ δεσμῷ κατατεινόμεναι, λῳ παρέσχεν αὐτήν. Ἔθυσε δὲ καὶ τῷ ταβατήρια. Κἀκείνην μὲν αὐτοῦ τὴν ἡμέ- δ' ὑστεραίᾳ καὶ ταῖς ἑφεξῆς προῆγε διὰ ν ἀδικῶν τοὺς ἀνθρώπους προσχωροῦνένους τὴν στρατιὰν ἀσμένους, ἀλλὰ καὶ ρούριόν τι δοκοῦν ἔχειν χρήματα πολλὰ ,,Ἐκεῖνο" ἔφη ,,μᾶλλον τὸ φρούριον ," δείξας τὸν Ταῦρον ἄπωθεν ὄντα ,,ταῦς νικῶσι." Συντείνας δὲ τὴν πορείαν καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

ἡ δ', ὡς ὁ πρῶτος ἀγγείλας ἥκοντα Λούσειν, ἀλλ' ἀπετέμητο τὴν κεφαλὴν, οὐ-

...ετο πρὸς Τιγρανόκερτα καὶ περιστρατοπε-
...ει τὴν πόλιν. Ἦσαν δ' ἐν αὐτῇ πολλοὶ μὲν
...ιστάντων ἐκ Κιλικίας, πολλοὶ δὲ βάρβαροι
ὅμοια πεπονθότες, Ἀδιαβηνοὶ καὶ Ἀσσύριοι
...καὶ Καππάδοκες, ὧν κατασκάψας τὰς πατρί-
δὲ κομίσας ἐκεῖ κατοικεῖν ἠνάγκασεν. Ἦν δὲ
ἡ πόλις μεστὴ καὶ ἀναθημάτων, παντὸς ἰδιώ-
...του τῷ βασιλεῖ συμφιλοτιμουμένου πρὸς αὔξη-
...κευὴν τῆς πόλεως. Διὸ καὶ συντόνως ἐπολιόρ-
...λλος αὐτὴν οὐκ ἀνέξεσθαι τὸν Τιγράνην οἰό-
...αὶ παρὰ γνώμην ὑπ' ὀργῆς καταβήσεσθαι δια-
ὀρθῶς οἰόμενος. Πολλὰ δὲ Μιθριδάτης ἀπη-
...γέλους πέμπων καὶ γράμματα μὴ συνάπτειν μά-
...ῖς ἱππεῦσι περικόπτειν τὴν ἀγοράν· πολλὰ δὲ
...ν παρ' αὐτοῦ καὶ συστρατεύων ἐδεῖτο τοῦ βα-
...ττεσθαι καὶ φεύγειν ὡς ἄμαχον πρᾶγμα τὰ Ῥω-
. Καὶ τά γε πρῶτα πρᾴως ἤκουε τούτων· ἐπεὶ
...ιᾷ μὲν αὐτῷ συνῆλθον Ἀρμένιοι καὶ Γορδυηνοὶ,
δὲ Μήδους καὶ Ἀδιαβηνοὺς ἄγοντες οἱ βασιλεῖς
...ιον δὲ πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι θαλάσ-
, πολλοὶ δ' ἀπὸ τῆς Κασπίας Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβη-
...ς προσοικοῦντες, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν περὶ τὸν
...μένων ἀβασίλευτοι χάριτι καὶ δώροις πεισθέν-
...αν, ἐλπίδων δὲ καὶ θράσους καὶ βαρβαρικῶν
...τὰ μὲν ἦν τὰ συμπόσια τοῦ βασιλέως, μεστὰ δὲ
...α, παρεκινδύνευσε μὲν ὁ Ταξίλης ἀποθανεῖν
...ενος τῇ γνώμῃ τῆς μάχης, ἐδόκει δὲ καὶ Μιθρι-
...ῶν ἀποτρέπειν μεγάλου κατορθώματος. Ὅθεν
...εν αὐτὸν ὁ Τιγράνης, μὴ μετάσχοι τῆς δόξης,
...παντὶ τῷ στρατῷ σφόδρα δυσφορῶν, ὡς λέγε-
...οὺς φίλους, ὅτι πρὸς Λούκουλλον αὐτῷ μόνον,
...ντας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο τοὺς Ῥωμαίων στρατηγοὺς
...νομένους. Καὶ οὐ παντάπασιν ἦν τὸ θράσος αὐ-
...ς οὐδ' ἄλογον ἔθνη τοσαῦτα καὶ βασιλεῖς ἑπομέ-
...ίλαγγας ὁπλιτῶν καὶ μυριάδας ἱππέων ἀποβλέ-
...ότας μὲν γὰρ καὶ σφενδονήτας δισμυρίους ἦγεν,
...ντακισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους, ὧν ἑπτα-

δεὶς ἄλλος ἔφραζεν, ἀλλ' ἀγνοῶν καθῆστο περικαιόμενος ἤδη τῷ πολεμίῳ πυρὶ λόγους ἀκούων πρὸς χάριν, ὡς μέγαν ἂν ὄντα Λούκουλλον στρατηγὸν, εἰ πρὸς Ἐφέσῳ Τιγράνην ὑποσταίη καὶ μὴ φεύγων εὐθὺς ἐξ Ἀσίας οἴχοιτο τὰς τοσαύτας μυριάδας ἰδών· οὕτως οὔτε σώματος παντός ἐστι πολὺν ἄκρατον ἐνεγκεῖν οὔτε διανοίας τῆς τυχούσης ἐν εὐτυχήμασι μεγάλοις μὴ ἐκστῆναι τῶν λογισμῶν. Πρῶτος δ' αὐτῷ τῶν φίλων ἐτόλμησε Μιθροβαρζάνης φράσαι τὸ ἀληθές. Οὐδ' οὗτος δὲ χρηστὸν ἠνέγκατο γέρας τῆς παῤῥησίας· ἐπέμφθη γὰρ εὐθὺς ἐπὶ τὸν Λούκουλλον σὺν ἱππεῦσι τρισχιλίοις, πεζοὺς δὲ παμπόλλοις, κελευσθεὶς τὸν μὲν στρατηγὸν ἄγειν ζῶσαι, τοὺς δ' ἄλλους καταπατῆσαι. Λουκούλλῳ δὲ τῆς στρατιᾶς ἡ μὲν ἤδη κατεζεύγνυεν, ἡ δὲ ἔτι προσῄει. Τῶν δὲ σκοπῶν αὐτῷ φρασάντων ἐπελαύνοντα τὸν βάρβαρον ἔδεισε, μὴ χωρὶς ὄντας καὶ οὐκ ἐν τάξει προσπεσὼν ταράξῃ. Καὶ αὐτὸς μὲν παθίστατο τὴν στρατοπεδείαν, Σεξτίλιον δὲ πρεσβευτὴν ἔπεμψεν ἱππεῖς ἔχοντα χιλίους ἑξακοσίους, ὁπλίτας δὲ καὶ ψιλοὺς οὐ πολλῷ πλείονας, κελεύσας ἐγγὺς προσελθόντα τοῖς πολεμίοις μένειν, ἕως ἂν πύθηται τοὺς μετ' αὐτοῦ κατεστρατοπεδευκότας. Ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ Σεξτίλιος ταῦτα ποιεῖν, ἐβιάσθη δ' ὑπὸ τοῦ Μιθροβαρζάνου θρασέως ἐπελαύνοντος εἰς χεῖρας ἐλθεῖν. Καὶ γενομένης μάχης ὁ μὲν Μιθροβαρζάνης ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἀπώλοντο πλὴν ὀλίγων ἅπαντες. Ἐκ τούτου Τιγράνης μὲν ἐκλιπὼν Τιγρανόκερτα, μεγάλην πόλιν ἐκτισμένην ὑπ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν Ταῦρον ἀνεχώρησε καὶ τὰς δυνάμεις πανταχόθεν ἐνταῦθα συνῆγε· Λούκουλλος δὲ τῇ παρασκευῇ χρόνον οὐ διδοὺς Μουρήναν μὲν ἐξέπεμψεν ἐνοχλήσοντα καὶ περικόψοντα τοὺς ἀθροιζομένους πρὸς τὸν Τιγράνην, Σεξτίλιον δὲ πάλιν Ἀράβων χεῖρα μεγάλην ἀνείρξοντα βασιλεῖ προσιοῦσαν. Ὁμοῦ δὲ Σεξτίλιος μὲν ἐπιπεσὼν στρατόπεδον ποιουμένοις τοῖς Ἄραψι τοὺς πλείστους διέφθειρε, Μουρήνας δ' ἐπόμενος Τιγράνῃ τραχὺν αὐλῶνα καὶ στενόπορον στρατῷ μακρῷ διαβάλλοντι καιροῦ παρασχόντος ἐπιτίθεται. Καὶ φεύγει μὲν αὐτὸς Τιγράνης προέμενος τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν, ἀποθνήσκουσι δὲ πολλοὶ καὶ πλείονες ἁλίσκονται τῶν Ἀρμενίων.

XXVI. Οὕτω δὲ τούτων προχωρούντων ἄρας ὁ Λού-

ἐστο πρὸς Τιγρανόκερτα καὶ περιστρατοπε-
δεύει τὴν πόλιν. Ἦσαν δ' ἐν αὐτῇ πολλοὶ μὲν
ἐπιστάντων ἐκ Κιλικίας, πολλοὶ δὲ βάρβαροι
ὅμοια πεπονθότες, Ἀδιαβηνοὶ καὶ Ἀσσύριοι
καὶ Καππάδοκες, οὓς κατασπάσας τὰς πατρί-
δας κομίσας ἐκεῖ κατοικεῖν ἠνάγκασεν. Ἦν δὲ
ἡ πόλις μεστὴ καὶ ἀναθημάτων, παντὸς ἰδιώ-
του τῷ βασιλεῖ συμφιλοτιμουμένου πρὸς αὔξη-
σιν τῆς πόλεως. Διὸ καὶ συντόνως ἐπολιόρ-
κει αὐτὴν οὐκ ἀνέξεσθαι τὸν Τιγράνην οἰό-
μενος παρὰ γνώμην ὑπ' ὀργῆς καταβήσεσθαι δια-
φθῶς οἰόμενος. Πολλὰ δὲ Μιθριδάτης ἀπη-
λους πέμπων καὶ γράμματα μὴ συνάπτειν μά-
χεσθαι περικόπτειν τὴν ἀγοράν· πολλὰ δὲ
παρ' αὐτοῦ καὶ συστρατεύων ἐδεῖτο τοῦ βα-
σθαι καὶ φεύγειν ὡς ἄμαχον πρᾶγμα τὰ Ῥω-
Καὶ τά γε πρῶτα πρᾴως ἤκουε τούτων· ἐκεῖ
μὲν αὐτῷ συνῆλθον Ἀρμένιοι καὶ Γορδυηνοί,
Μήδους καὶ Ἀδιαβηνοὺς ἄγοντες οἱ βασιλεῖς
δὲ πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι θαλάσ-
πολλοὶ δ' ἀπὸ τῆς Κασπίας Ἄλβανοί καὶ Ἴβη-
προσοικοῦντες, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν περὶ τὸν
ίνων ἀβασίλευτοι χάριτι καὶ δώροις πεισθέν-
, ἐλπίδων δὲ καὶ θράσους καὶ βαρβαρικῶν
μὲν ἦν τὰ συμπόσια τοῦ βασιλέως, μεστὰ δὲ
, παρεκινδύνευσε μὲν ὁ Ταξίλης ἀποθανεῖν
ος τῇ γνώμῃ τῆς μάχης, ἐδόκει δὲ καὶ Μιθρι-
ἀποτρέπειν μεγάλου κατορθώματος. Ὅθεν
αὐτὸν ὁ Τιγράνης, μὴ μετάσχοι τῆς δόξης,
ντὶ τῷ στρατῷ σφόδρα δυσφορῶν, ὡς λέγε-
ς φίλους, ὅτι πρὸς Λούκουλλον αὐτῷ μόνον,
τας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο τοὺς Ῥωμαίων στρατηγοὺς
μένους. Καὶ οὐ παντάπασιν ἦν τὸ θράσος αὐ-
οὐδ' ἄλογον ἔθνη τοσαῦτα καὶ βασιλεῖς ἐπομέ-
γγας ὁπλιτῶν καὶ μυριάδας ἱππέων ἀποβλέ-
ας μὲν γὰρ καὶ σφενδονήτας δισμυρίους ἦγεν,
τακισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους, ὧν ἐπτα-

κισχίλιοι καὶ μύριοι κατάφρακτοι ἦσαν, ὡς Λούκουλλος ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον, ὁπλιτῶν δὲ τῶν μὲν εἰς [illegible] τῶν δ' εἰς φάλαγγας συντεταγμένων πεντεκαίδεκα μυριάδες, ὁδοποιοὺς δὲ καὶ γεφυρωτὰς καὶ καθαρτὰς ποταμῶν καὶ ὑλοτόμους καὶ τῶν ἄλλων χρειῶν ὑπηρέτας τρισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους, οἳ τοῖς μαχομένοις ἐπιτεταγμένοι κατέπεν ὄψιν ἅμα καὶ ῥώμην παρεῖχον.

XXVII. Ὡς δ' ὑπερβαλὼν τὸν Ταῦρον ἄθρους κατεφάνη καὶ κατεῖδε πρὸς τοῖς Τιγρανοκέρτοις ἐπικαθήμενον τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων, ὁ μὲν ἐν τῇ πόλει βάρβαρος ὅμιλος ὀλολυγῇ καὶ κρότῳ τὴν ὄψιν ἐδέξατο καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπειλοῦντες ἐδείκνυσαν τοὺς Ἀρμενίους· Λουκούλλῳ δὲ σκοποῦντι περὶ τῆς μάχης οἱ μὲν ἄγειν ἐπὶ Τιγράνην ἐάσαντα τὴν πολιορκίαν συνεβούλευον, οἱ δὲ μὴ καταλιπεῖν ὀπίσω πολεμίους τοσούτους μηδ' ἀνεῖναι τὴν πολιορκίαν. Ὁ δ' εἰπὼν ἑκατέρους μὲν οὐκ ὀρθῶς, ἀμφοτέρους δὲ καλῶς παραινεῖν διεῖλε τὴν στρατιάν· καὶ Μουρήναν μὲν ἑξακισχιλίους ἔχοντα πεζοὺς ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ τέσσαρας καὶ εἴκοσι σπείρας ἀνωλαβὼν, ἐν αἷς οὐ πλείονες ἦσαν μυρίων ὁπλιτῶν, καὶ τοὺς ἱππεῖς ἅπαντας καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας περὶ χιλίους ἐχώρει. Καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐν πεδίῳ μεγάλῳ καταστρατοπεδεύσας παντάπασι μικρὸς ἐφάνη Τιγράνῃ καὶ τοῖς κολακεύουσιν αὐτὸν διατριβὴν παρεῖχεν. Οἱ μὲν γὰρ ἔσκωπτον, οἱ δ' ὑπὲρ τῶν λαφύρων ἐν παιδιᾷ ἐβάλλοντο κλῆρον· τῶν δὲ στρατηγῶν καὶ βασιλέων ἕκαστος ᾐτεῖτο προσιὼν αὐτοῦ μόνου γενέσθαι τὸ ἔργον, ἐκεῖνον δὲ καθέζεσθαι θεατήν. Βουλόμενος δέ τι καὶ αὐτὸς ὁ Τιγράνης χαρίεις εἶναι καὶ σκωπτικὸς εἶπε τὸ θρυλλούμενον· „Εἰ μὲν ὡς πρεσβευταὶ, πολλοὶ πάρεισιν, εἰ δ' ὡς στρατιῶται, ὀλίγοι." Καὶ τότε μὲν οὖν εἰρωνευόμενοι καὶ παίζοντες διετέλεσαν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ Λούκουλλος ὡπλισμένην τὴν δύναμιν ἐξῆγε. Καὶ πρὸς ἕω μὲν ἦν τοῦ ποταμοῦ τὸ βαρβαρικὸν στράτευμα· τοῦ δὲ ἑσπερίου ἀποστροφὴν λαμβάνοντος ἐπὶ τὰς δύσεις, ᾗ μάλισσα [illegible] σιμον ἦν, ἀντιπαρεξάγων τὴν δύναμιν καὶ σπεύδων [illegible] ἀποχωρεῖν τῷ Τιγράνῃ. Καὶ καλέσας τὸν Ταξίλην [illegible] λωτι „Τοὺς ἀμάχους" ἔφη „Ῥωμαίων ὁπλίτας οὐχ [illegible]

ὁ Ταξίλης „Βουλοίμην ἄν.“ εἶπεν „ὦ βα-
ι τῷ σῷ δαίμονι τῶν παραλόγων, ἀλλ' οὔτ'
οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες οὔτε
ρμένοις χρῶνται καὶ κράνεσι γυμνοῖς,
ίτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περισπάσαν-
ιένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη καὶ βαδι-
τοὺς πολεμίους.“ Ταῦτα λέγοντος ἔτι τοῦ
ῆς ἦν ὁ πρῶτος ἀετὸς ἐπιστρέφοντες τοῦ
άξιν αἱ σπεῖραι κατὰ λόχους λαμβάνουσαι
ν· καὶ μόλις ὥσπερ ἐκ μέθης τινὸς ἀνα-
ς δὶς ἢ τρὶς ἐξέκραγεν· „Ἐφ' ἡμᾶς οἱ ἄν-
ύβρῳ πολλῷ τὸ πλῆθος εἰς τάξιν καθίστα-
ν αὐτοῦ τὸ μέσον ἔχοντος, τῶν δὲ κεράτων
τῷ Ἀδιαβηνῷ, τὸ δὲ δεξιὸν τῷ Μήδῳ πα-
καὶ τῶν καταφράκτων ἐν προτάγματι τὸ
κούλλῳ δὲ μέλλοντι διαβαίνειν τὸν ποτα-
όνων παρήνουν φυλάττεσθαι τὴν ἡμέραν
ἀποφράδων, ἃς μελαίνας καλοῦσιν· ἦν
έρᾳ ἡ μετὰ Καικίνους ἀπώλετο στρατιὰ
οις. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο τὴν μνημονευομένην
ρ“ ἔφη „καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω Ῥω-
.“ Ἦν δὲ ἡ πρὸ μιᾶς νόνων Ὀκτωβρίων.
ῦτα δ' εἰπὼν καὶ θαῤῥεῖν κελεύσας τόν
ινε καὶ πρῶτος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἠγεῖτο
σιδηροῦν φολιδωτὸν ἀποστίλβοντα, κροσ-
ία, τὸ δὲ ξίφος αὐτόθεν ὑποφαίνων γυ-
ίς χεῖρας ἴεσθαι δέον ἐκηβόλοις ἀνδράσι
διατοξεύσιμον χώραν τῷ τάχει τῆς ἐκα-
τὴν κατάφρακτον ἵππον, ἧς πλεῖστος ἦν
ατεταγμένην ὑπὸ λόφῳ τινὶ τὴν ἄνω χώ-
πλατεῖαν ἔχοντι, πρόσβασιν δὲ τετάρων
πασι χαλεπὴν οὐδ' ἀποκεκομμένην, Θρᾷ-
ὶ Γαλάτας, οὓς εἶχεν, ἐκέλευσεν ἐκ πλα-
ους παρακρούεσθαι ταῖς μαχαίραις τοὺς
ἀλκὴ τῶν καταφράκτων κοντὸς, ἄλλο δ'
ς οὔτε τοῖς πολεμίοις χρῆσθαι δύνανται
ηρότητα τῆς σιδηρᾶς, ἀλλ' ἐγκατακοδομη-

μένοις ἐοίκασιν. αὐτὸς δὲ δύο σπείρας ἀναλαβὼν ἠπείγετο πρὸς τὸν λόφον, ἐρρωμένως ἑπομένων τῶν στρατιωτῶν διὰ τὸ κἀκεῖνον ἐν τοῖς ὅπλοις ὁρᾶν πρῶτον κακοπαθοῦντα πεζὸν καὶ προσβιαζόμενον. Γενόμενος δ' ἄνω καὶ στὰς ἐν τῷ περιφανεῖ τοῦ χωρίου μέγα βοήσας „Νενικήκαμεν," ἔφη „νενικήκαμεν, ὦ συστρατιῶται." Καὶ τοῦτ' εἰπὼν ἐπῆγε τοῖς καταφράκτοις κελεύσας μηδὲν ἔτι χρῆσθαι τοῖς ὑσσοῖς, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἕκαστον διαλαβόντα παίειν τῶν πολεμίων κνήμας τε καὶ μηρούς, ἃ μόνα γυμνὰ τῶν καταφράκτων ἐστίν. Οὐ μὴν ἐδέησέ τι ταύτης τῆς μάχης· οὐ γὰρ ἐδέξαντο τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλ' ἀλαλάξαντες καὶ φεύγοντες αἴσχιστα πάντων ἐνέπεσον ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἵππους βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ τῶν πεζῶν ὅπλα, πρὶν ἄρξασθαί τινος ἐκείνους μάχης, ὥστε μήτε τραύματος γενομένου μήθ' αἵματος ὀφθέντος ἡττᾶσθαι τὰς τοσαύτας μυριάδας. Ὁ δὲ πολὺς φόνος ἤδη φευγόντων ἐγίνετο, μᾶλλον δὲ βουλομένων φεύγειν· οὐ γὰρ ἐδύναντο πυκνότητι καὶ βάθει τῶν τάξεων ὑφ' αὑτῶν ἐμποδιζόμενοι. Τιγράνης δ' ἐξελάσας ἐν ἀρχῇ μετ' ὀλίγων ἔφευγε καὶ τὸν υἱὸν ὁρῶν κοινωνοῦντα τῆς αὐτῆς τύχης περιεσπάσατο τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς κἀκεῖνο δακρύσας παρέδωκε σώζειν ἑαυτόν, ὅπως δύναται, καθ' ἑτέρας ὁδοὺς κελεύσας. Ὁ δὲ νεανίας ἀναδήσασθαι μὲν οὐκ ἐτόλμησε, τῶν δὲ παίδων τῷ πιστοτάτῳ φυλάττειν ἔδωκεν. Οὗτος ἁλοὺς κατὰ τύχην ἀνήχθη πρὸς Λούκουλλον, ὥστε μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸ διάδημα γενέσθαι τὸ Τιγράνου. Λέγεται δὲ τῶν μὲν πεζῶν ὑπὲρ δέκα μυριάδας διαφθαρῆναι, τῶν δ' ἱππέων ὀλίγους παντάπασι διαφυγεῖν· Ῥωμαίων δ' ἑκατὸν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ πέντε. Ταύτης τῆς μάχης Ἀντίοχος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ Περὶ θεῶν γραφῇ μνησθεὶς οὔ φησιν ἄλλην ἐφεωρακέναι τοιαύτην τὸν ἥλιον. Στράβων δ', ἕτερος φιλόσοφος, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοὺς λέγει τοὺς Ῥωμαίους αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελᾶν ἑαυτῶν ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας ὅπλων. Λίβιος δ' εἴρηκεν, ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις ἀντιστάντες τοσούτῳ πλήθει παρετάξαντο· σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστὸν ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡττημένων. Ῥωμαίων δ' οἱ δεινότατοι στρατηγοὶ καὶ πλεῖστα πολέμοις

ι τοῦ Λουκούλλου τὸ δύο βασι- λὶ μεγίστους δυσὶ τοῖς ἐναντιω- ι, καταστρατηγῆσαι. Μιθριδά- ίνῳ καὶ τριβῇ κατηνάλωσε, Τι- ρεψεν, ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε ἔργῳ, τῇ τόλμῃ δ' ὑπὲρ ἀσφα-

δάτης οὐ συνέτεινεν ἐπὶ τὴν μά- λον εὐλαβείᾳ καὶ παραγωγῇ τι- θ' ἡσυχίαν ἐπορεύετο πρὸς τιν [illegible] ὀλίγοις τῶν Ἀρμενίων ἐντυχων ριφόβοις ἀπιοῦσιν εἴκασε τι τε- ῶν καὶ τετρωμένων ἀπαντα [illegible] τὸν Τιγράνην· εὑρὼν [illegible] νθύβρισεν, ἀλλὰ κατ[illegible] η θεραπείαν τε τὴν [illegible] κατεθάῤῥυνε πρὸς τε [illegible] ; δυνάμεις συνῆγον. [illegible] ῶν Ἑλλήνων πρὸς το[illegible] ουκούλλῳ τὴν πόλιν [illegible] ἐν ἐν τῇ πόλει θησαυ[illegible] ρπάσαι πυρίδωκε τ[illegible] ων ὀκτακισχίλι[illegible] ούτων ὀκτακοσ[illegible] γύρων. [illegible] ι τῶν πεντ[illegible] χόθεν [illegible] ὑπ' αυτο[illegible] καὶ [illegible] τῶν [illegible] [illegible] ο- [illegible] τὸν [illegible] οἰκι- [illegible] ς αὐ- [illegible] α πό- [illegible] ως μη-

ἡ στρατιὰ καὶ τὸ πλεῖστον ἡ τύχη μετεῖχε, ὡς
ἡμέρου ψυχῆς καὶ πεπαιδευμένης ἐπίδειξις, εἰς
λος τότε χωρὶς ὅπλων ἐχειροῦτο τοὺς βαρβάρ
Ἀράβων βασιλεῖς ἦκον πρὸς αὐτὸν ἐγχειρίζοντες
καὶ τὸ Σωφηνῶν ἔθνος προσεχώρει. Τὸ δὲ Γορ
τω διέθηκεν, ὥστε βούλεσθαι τὰς πόλεις ἁλί
λουθεῖν ἐκείνῳ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἑθελο
τίας τοιᾶσδε. Ζαρβιηνὸς γὰρ ὁ τῶν Γορδυηνῶν
ὥσπερ εἴρηται, δι' Ἀπίου κρύφα Λουκούλλῳ διε
συμμαχίας τὴν Τιγράνου τυραννίδα βαρυνόμεν
θεὶς δ' ἀπεσφάγη καὶ παῖδες αὐτοῦ καὶ γυνὴ συ
πρὶν ἢ Ῥωμαίους εἰς Ἀρμενίαν ἐμβαλεῖν. Τούτων
μόνησεν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ παρελθὼν εἰς τὴν Γ
ταφὰς προῆθετο τοῦ Ζαρβιηνοῦ καὶ πυρὰν ἐσθῆ
σῷ βασιλικῷ καὶ τοῖς ἀπὸ Τιγράνου κοσμήσας
αὐτὸς παρὼν ὑφῆψε καὶ χοὰς ἐπήνεγκε μετὰ φίλ
κείων τοῦ ἀνδρὸς ἑταίρων ἑαυτοῦ καὶ Ῥωμαίων
ἀνακαλούμενος. Ἐκέλευσε δὲ καὶ μνημεῖον ἀπὸ
συχνῶν αὐτῷ γενέσθαι· πάμπολλα γὰρ εὑρίθη
καὶ ἄργυρος ἐν τοῖς Ζαρβιηνοῦ βασιλείοις, σίτο
κειντο μυριάδες τριακόσιαι μεδίμνων, ὥστε καὶ τ
τιώτας ὠφελεῖσθαι καὶ τὸν Λούκουλλον θαυμάζε
δραχμὴν μίαν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμιείου μὴ λαβὼν
αὐτοῦ διώκει τὸν πόλεμον.

XXX. Ἐνταῦθα καὶ παρὰ τοῦ Πάρθων βα
πρεσβεία παρ' αὐτὸν εἰς φιλίαν προκαλουμένου κ
χίαν. Ἦν δ' ἀσμένῳ ταῦτα τῷ Λουκούλλῳ· καὶ π
ἐπεμψε παρ' ἑαυτοῦ πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάρθον,
φώρασαν αὐτὸν ἐπαμφοτερίζοντα τῇ γνώμῃ καὶ
τοῦντα κρύφα τοῦ συμμαχῆσαι τῷ Τιγράνῃ τὴν
ταμίαν. Ὡς οὖν ταῦθ' ὁ Λούκουλλος ᾔσθετο, Τιγ
ἔγνω καὶ Μιθριδάτην παρελθεῖν ὥσπερ ἀνταγωνι
ρηκότας, ἀποπειρᾶσθαι δὲ τῆς Πάρθων δυνάμεως
τεύειν ἐπ' αὐτοὺς καλὸν ἡγούμενος μιᾷ ῥύμῃ πολ
ἐφιξῆς ὥσπερ ἀθλητὴς βασιλεῖς καταπαλαίσαι
τριῶν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον μεγίστων ἡγεμονιῶν ἀήτ
νικῶν διεξελθεῖν. Ἔπεμψεν οὖν εἰς Πόντον τοὺς

ιστείλας ἄγειν τὴν ἐκεῖ στρατιὰν πρὸς αὐ-
ρδυηνῆς ἀναβησόμενος. Οἱ δὲ καὶ πρότε-
ενοι καὶ δυσπειθέσι τοῖς στρανιώταις τότε
ψαν αὐτῶν τὴν ἀκολασίαν οὐδενὶ τρόπῳ
κης εὑρόμενοι προσαγαγέσθαι μαρτυρομέ-
, ὡς οὐδ' αὐτόθι μενοῦσιν, ἀλλ' οἰχή-
ν ἔρημον ἀπολιπόντες. Ταῦτα πρὸς Λού-
ντα καὶ τοὺς ἐκεῖ προσδιέφθειρε στρατιώ-
πλούτου καὶ τρυφῆς βαρεῖς γεγονότας
ν καὶ σχολῆς δεομένους, ὡς δὲ τὴν ἐκεί-
ῥησίαν, ἄνδρας αὐτοὺς ἀπεκάλουν καὶ
φασαν εἶναι, πολλὰ γὰρ αὐτοῖς ἄξια σω-
σεως κατειργάσθαι.

των δὲ καὶ πονηροτέρων ἔτι λόγων αἰσθό-
ος τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν ἀφῆκεν,
Τιγράνην ἐβάδιζε θέροντς ἀκμάζοντος. Καὶ
ἄλλων ἠθύμησε χλωρῶν τῶν πεδίων ἐκφα-
αἱ ὧραι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἀέρος
ὐ μὴν ἀλλὰ καταβὰς καὶ δὶς ἢ τρὶς ἀνα-
κύτὸν τοὺς Ἀρμενίους τρεψάμενος ἀδεῶς
ς· καὶ τὸν παρεσκευασμένον τῷ Τιγράνῃ
ὑτὸς ἐφοβεῖτο τοῖς πολεμίοις περιέστησεν
προκαλούμενος εἰς μάχην αὐτοὺς περιτα-
α καὶ πορθῶν ἐν ὄψει τὴν χώραν οὐκ ἐκ-
λλάκις, ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπ' Ἀρτάξατα
ειον, ὅπου καὶ παῖδες αὐτῷ νήπιοι καὶ
σαν, οὐκ ἂν οἰόμενος ἀμαχεὶ ταῦτα προή-
ην. Λέγεται δ' Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον,
εμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, μεταβάντα πρὸς
νιον ἄλλων τε πολλῶν εἰσηγητὴν καὶ δι-
νέσθαι χρησίμων καὶ τῆς χώρας καταμα-
έστατον καὶ ἥδιστον ἀργοῦντα καὶ παρο-
λεως ἐν αὐτῷ προϋπογράψασθαι καὶ τὸν
τα δεῖξαι καὶ παρορμῆσαι πρὸς τὸν αἰκι-
τοῦ βασιλέως καὶ δεηθέντος, ὅπως αὖ-
ὖ ἔργου, μέγα τι καὶ κάγκαλον χρῆμα πό-
ὶ γενομένην ἐπάνορθον τοῦ βασιλέως μη-

τρόπολιν ἀποδειχθῆναι τῆς Ἀρμενίας. Ἐπὶ ταύτην τοῦ Λου-
κούλλου βαδίζοντος οὐκ ἠνέσχετο Τιγράνης, ἀλλὰ τὴν δύ-
ναμιν ἀναλαβὼν ἡμέρᾳ τετάρτῃ παρεστρατοπέδευσε τοῖς
Ῥωμαίοις ἐν μέσῳ λαβὼν τὸν Ἀρσανίαν ποταμὸν, ὃν ἐξ ἀνάγ-
κης διαβατέον ἦν τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐπ' Ἀρταξάτων πο-
ρευομένοις. Θύσας δὲ τοῖς θεοῖς Λούκουλλος, ὡς ἐν χερ-
σὶν οὔσης τῆς νίκης, διεβίβαζε τὸν στρατὸν ἐν δώδεκα σπεί-
ραις προτεταγμέναις, ταῖς δ' ἄλλαις ἐπιτεταγμέναις διὰ τὰς
κυκλώσεις τῶν πολεμίων· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἱππεῖς λογάδες
ἀντικαρατεταγμένοι, πρὸ δ' αὐτῶν ἱπποτοξόται Μάρδοι καὶ
λογχοφόροι Ἴβηρες, οἷς μάλιστα τῶν ξένων ὁ Τιγράνης
ἐπίστευεν ὡς μαχιμωτάτοις. Οὐ μὴν ἐπράχθη τι λαμπρὸν
ἀπ' αὐτῶν, μικρὰ δὲ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων διαπλη-
κτισάμενοι τοὺς πεζοὺς ἐπιόντας οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἱκα-
τέρωσε τῆς φυγῆς σχισθέντες ἐπεσπάσαντο τοὺς ἱππεῖς
πρὸς τὴν δίωξιν. Ἅμα δὲ τῷ τούτους διασπαρῆναι τῶν περὶ
τὸν Τιγράνην ἐξιππασαμένων ἰδὼν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ
πλῆθος ὁ Λούκουλλος ἔδεισε· καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπὸ τῆς
διώξεως ἀνεκαλεῖτο, πρῶτος δ' αὐτὸς ἀντέστη τοῖς Ἀτρο-
πατηνοῖς κατ' αὐτὸν οὖσι μετὰ τῶν ἀρίστων καὶ πρὶν εἰς
χεῖρας ἐλθεῖν φοβήσας ἐτρέψατο. Τριῶν δ' ὁμοῦ παρατε-
ταγμένων βασιλέων αἴσχιστα δοκεῖ φυγεῖν ὁ Ποντικὸς Μι-
θριδάτης οὐδὲ τὴν κραυγὴν τῶν Ῥωμαίων ἀνασχόμενος. Γε-
νομένης δὲ τῆς διώξεως μακρᾶς καὶ δι' ὅλης νυκτὸς οὐ μό-
νον κτείνοντες αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ζωγροῦντες καὶ χρήματα
καὶ λείαν ἄγοντες καὶ φέροντες ἀπεῖπον οἱ Ῥωμαῖοι. Θηρὶ
δ' ὁ Λιούϊος ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύ-
τῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων.

XXXII. Ἐκ τούτου Λούκουλλος μὲν ἐπηρμένος καὶ τε-
θαῤῥηκὼς ἄνω προάγειν διενοεῖτο καὶ καταστρέφεσθαι τὸν
βάρβαρον· ὥρᾳ δ' ἰσημερίας φθινοπωρινῆς οὐκ ἂν ἐλπί-
σαντι χειμῶνες ἐπέπεσον βαρεῖς, τὰ μὲν πλεῖστα κατασκέ-
φοντες, ἐν δὲ ταῖς αἰθρίαις πάχνην ἐπιφέροντες καὶ πάγον,
ὑφ' οὗ χαλεποὶ μὲν ἦσαν οἱ ποταμοὶ τοῖς ἵπποις πίνοντες
διὰ ψυχρότητος ὑπερβολὴν, χαλεπαὶ δ' αὐτῶν αἱ διαβάσεις
ἐκρηγνυμένου τοῦ κρυστάλλου καὶ διακόπτοντος τὰ τοιχία
τῶν ἵππων τῇ τραχύτητι. Τῆς δὲ χώρας ἡ πολλὴ συνεχ-

στενόπορος καὶ ὑλώδης ἀεὶ καθύγραινεν αὐ-
ἀνακιμπλαμένους ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις καὶ
ποις νοτεροῖς νυκτερεύοντας. Οὐ πολλὰς οὖν
θήσαντες τῷ Λουκούλλῳ μετὰ τὴν μάχην ἠναν-
τον δεόμενοι καὶ τοὺς χιλιάρχους προσπέμ-
α θορυβωδέστερον συνιστάμενοι καὶ κατὰ σκη-
λαλάζοντες, ὅπερ εἶναι δοκεῖ σύμβολον ἀποστα-
ς στρατιᾶς· καίτοι πολλὰ προσλιπάρει Λού-
αὐτοὺς μακροθυμίαν ἐμβαλέσθαι ταῖς ψυχαῖς,
ἐν Ἀρμενίοις Καρχηδόνα λαβόντες ἀνδρὸς ἐχθί-
νίβαν λέγων) ἔργον ἀνατρέψωσιν. Ὡς δ' οὐκ
ἦγεν αὐτοὺς ὀπίσω καὶ κατ' ἄλλας ὑπερβολὰς
Ταῦρον εἰς τὴν λεγομένην Μυγδονικὴν κατέ-
κάμφορον καὶ ἀλεεινὴν καὶ πόλιν ἐν αὐτῇ με-
λυάνθρωπον ἔχουσαν, ἣν οἱ μὲν βάρβαροι Νί-
Ἕλληνες Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον.
ἀξιώματι μὲν ἀδελφὸς Τιγράνου Γούρας, ἐμ-
δεινότητι μηχανικῇ Καλλίμαχος ὁ καὶ περὶ
τα πράγματα Λουκούλλῳ παρασχών. Βαλόμε-
όπεδον καὶ πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας ἐπαγαγὼν
κατὰ κράτος λαμβάνει τὴν πόλιν. Καὶ Γούρᾳ
γχειρίσαντι φιλανθρώπως ἐχρήσατο, Καλλιμά-
ουμένῳ θήκας ἀποῤῥήτους μεγάλων χρημάτων
οὐ προσέσχεν, ἀλλ' ἐκέλευσεν ἐν πέδαις κο-
ην ὑφέξοντα τοῦ πυρὸς, ᾧ τὴν Ἀμισηνῶν δια-
πόλιν ἀφείλετο φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ χρηστό-
ιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Μέχρι τοῦδε φαίητις ἂν Λουκούλλῳ τὴν τύ-
συστρατηγεῖν. Ἐντεῦθεν δ' ὥσπερ πνεύματος
προσβιαζόμενος πάντα καὶ παντάπασιν ἀντι-
ἦν μὲν ἐπεδείκνυτο καὶ μακροθυμίαν ἡγεμόνος
ν δὲ καὶ χάριν οὐδεμίαν αἱ πράξεις ἔσχον, ἀλ-
ροῦ ὑπάρχουσαν ἐγγὺς ἦλθε δυσκραγῶν καὶ δια-
άτην ἀποβαλεῖν. Τῶν δ' αἰτιῶν αὐτὸς οὐχὶ τὴν
τοῦτο παρέσχεν οὐκ ὢν θεραπευτικὸς πλήθους
ὶ καὶ πᾶν τὸ πρὸς ἡδονὴν τοῦ ἀρχομένου γινό-
ἀτιμίαν καὶ κατάλυσιν ἡγούμενος, τὸ δὲ μάγι-

στον, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς καὶ ἰσοτίμοις εὐάρμοστος εἶναι πεφυκὼς, ἀλλὰ πάντων καταφρονῶν καὶ μηδενὸς ἀξίους πρὸς αὐτὸν ἡγούμενος. Ταῦτα γὰρ ὑπάρξαι Λουκούλλῳ κακὰ λέγουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς· καὶ γὰρ μέγας καὶ καλὸς καὶ δεινὸς εἰπεῖν καὶ φρόνιμος ὁμαλῶς ἐν ἀγορᾷ καὶ στρατοπέδῳ δοκεῖ γενέσθαι. Σαλούστιος μὲν οὖν φησι χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. Ἡνίαν δ' αὐτοὺς καὶ οἱ λοιποὶ χειμῶνες· ἢ γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ διεχείμαζον ἢ παρὰ τοῖς συμμάχοις ὕπαιθροι σκηνοῦντες, εἰς δὲ πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φίλην οὐδ' ἅπαξ εἰσῆλθε μετὰ στρατοπέδου Λούκουλλος. Οὕτω δὲ διακειμένοις αὐτοῖς τὰς μεγίστας ἐνέδωκαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης οἱ δημαγωγοὶ προφάσεις φθόνῳ τοῦ Λουκούλλου κατηγοροῦντες ὡς ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπλουτίας ἕλκοντος τὸν πόλεμον καὶ μονονοὺ κατέχοντος ἐν ταὐτῷ Κιλικίαν, Ἀσίαν, Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν, Γαλατίαν, Πόντον, Ἀρμενίαν, τὰ μέχρι Φάσιδος, νῦν δὲ καὶ τὰ Τιγράνου βασίλεια πεπορθηκότος, ὥσπερ ἐκδῦσαι τοὺς βασιλεῖς, οὐ καταπολεμῆσαι πεμφθέντος. Τοῦτο γὰρ εἰπεῖν φασιν ἕνα τῶν στρατηγῶν Λεύκιον Κοΐντιον, ὑφ' οὗ μάλιστα πεισθέντες ἐψηφίσαντο πέμπειν διαδόχους τῷ Λουκούλλῳ τῆς ἐπαρχίας· ἐψηφίσαντο δὲ καὶ τοῦτο ὑπ' αὐτῷ στρατευομένων πολλοὺς ἀφεῖσθαι στρατείας.

XXXIV. Τούτοις δὲ τηλικούτοις οὖσι προσγίνεται τὰ μάλιστα Λουκούλλῳ διειργασμένον τὰς πράξεις, Πόπλιος Κλώδιος ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ μεστὸς ὀλιγωρίας ἀπάσης καὶ θρασύτητος. Ἦν δὲ τῆς Λουκούλλου γυναικὸς ἀδελφὸς, ᾗ καὶ διαφθείρειν ἔσχεν αἰτίαν ἀκολαστοτάτην οὖσαν. Τοῦτο δὲ τῷ Λουκούλλῳ συστρατεύων οὐχ ὅσης αὐτὸν ἠξίου τιμῆς ἐτύγχανεν· ἠξίου δὲ πρῶτος εἶναι, καὶ πολλῶν ἀπολειπόμενος διὰ τὸν τρόπον ὑποικούρει τὴν Φιμβριανὴν στρατιὰν καὶ παρώξυνε κατὰ τοῦ Λουκούλλου λόγους χρηστοὺς εἰς οὐκ ἄκοντας οὐδ' ἀήθεις τοῦ δημαγωγεῖσθαι διαδιδοῦς. Οὗτοι γὰρ ἦσαν, οὓς καὶ πρότερον ἀνέπεισε Φιμβρίας ἀποκτείναντας τὸν ὕπατον Φλάκκον αὐτὸν ἑλέσθαι στρατηγὸν δι' ὃ καὶ τὸν Κλώδιον ἡδέως ἐδέχοντο καὶ φιλοστρατιώτην

ἀγανακτεῖν προσποιούμενον ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ
ὅσαι πολέμων τοσούτων καὶ πόνων, ἀλλὰ παντὶ
χόμενοι, πᾶσαν δὲ γῆν πλανώμενοι κατατρί-
ιν οὐδὲν ἄξιον ἐκ τηλικαύτης φερόμενοι στρα-
ς Λουκούλλου παραπέμποντες ἁμάξας καὶ κα-
λάτων χρυσῶν καὶ διαλίθων γεμούσας, οἱ δὲ
ρατιῶται δῆμος ὄντες ἤδη που μετὰ γυναικῶν
ίθηνται γῆν εὐδαίμονα καὶ πόλεις ἔχοντες, οὐ
αὶ Τιγράνην εἰς τὰς ἀοικήτους ἐμβαλόντες ἐρη-
Ἀσίας τὰ βασίλεια καταῤῥίψαντες, ἀλλὰ φυ-
οις ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ δραπέταις ἐν Ἰταλίᾳ πολε-
Γί οὖν, εἰ δεῖ μηδέποτε παύσασθαι στρατευο-
τοιούτῳ στρατηγῷ καὶ σώματα τὰ λοιπὰ καὶ
σομεν, ᾧ κάλλιστος εἶναι δοκεῖ κόσμος ὁ τῶν
ν πλοῦτος;" Τοιαύταις αἰτίαις τὸ Λουκούλλου
κφθαρὲν οὔτ' ἐπὶ Τιγράνην ἠκολούθησεν οὔτ'
ην αὖθις ἐξ Ἀρμενίας εἰς Πόντον ἐμβαλόντα καὶ
αλαμβάνοντα, πρόφασιν δὲ τὸν χειμῶνα ποιού-
ν Γορδυηνὴν διέτριβον ὅσον οὔπω Πομπήϊον ἤ
ὃν ἡγεμόνων Λουκούλλῳ διάδοχον ἀφίξεσθαι

Ἐπεὶ δὲ Μιθριδάτης ἤγγελτο Φάβιον νενικηκὼς
ν καὶ Τριάριον βαδίζειν, αἰσχυνθέντες εἵποντο
. Τριάριος δ' ὡς ἕτοιμον ἁρπάσαι τὸ νίκημα,
Λούκουλλον ἐγγὺς ὄντα, φιλοτιμούμενος ἠτ-
εγάλῃ. Λέγονται γὰρ ὑπὲρ ἑπτακισχιλίους Ῥω-
ειν, ἐν οἷς ἑκατόνταρχοι μὲν ἑκατὸν πεντή-
χοι δ' εἴκοσι καὶ τέσσαρες· τὸ δὲ στρατόπε-
ιδάτης. Ἐπιλθὼν δὲ Λούκουλλος ὀλίγαις ὕστε-
Γριάριον μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ζητούμενον
ἐκλεψε, Μιθριδάτου δὲ μὴ θέλοντος μάχεσθαι,
ν περιμένοντος ἤδη καταβαίνοντα μετὰ πολλῆς
ω, πρὶν ἀμφοτέρους συνελθεῖν, πάλιν ἀπαν-
γωνίσασθαι πρὸς τὸν Τιγράνην. Πορευομένῳ
᾽ ὁδὸν οἱ Φιμβριανοὶ στασιάσαντες ἀπέλιπον
ς ἀφειμένοι δόγματι τῆς στρατιᾶς καὶ μηκέτι
ῳ προσῆκον ἄρχειν, ἑτέροις ἀποδεδειγμένων

μένοις ἐοίκασιν· αὐτὸς δὲ δύο σπείρας ἀναλαβὼν ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν λόφον, ἐῤῥωμένως ἑπομένων τῶν [illegible] διὰ τὸ κἀκεῖνον ἐν τοῖς ὅπλοις ὁρᾷν πρῶτον [illegible] ἀεζὸν καὶ προσβιαζόμενον. Γενόμενος δ' [illegible] ἐν τῷ περιφανεῖ τοῦ χωρίου μέγα βοήσας „Νενικήκαμεν," ἔφη „νενικήκαμεν, ὦ συστρατιῶται." Καὶ [illegible] εἰπὼν ἐπῆγε τοῖς καταφράκτοις κελεύσας μηδὲν ἔτι χρῆσθαι τοῖς ὑσσοῖς, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἕκαστον διαλαβόντα παίειν τῶν πολεμίων κνήμας τε καὶ μηροὺς, ἃ μόνα γυμνὰ τῶν καταφράκτων ἐστίν. Οὐ μὴν ἐδέησέ τι ταύτης τῆς μάχης· οὐ γὰρ ἐδέξαντο τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλ' ἀλαλάξαντες καὶ φεύγοντες αἴσχιστα πάντων ἐνέωσαν ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἵππους βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ τῶν πεζῶν ὅπλα, πρὶν ἄρξασθαί τινος ἐκείνους μάχης, ὥστε μήτε τραύματος γενομένου μήθ' αἵματος ὀφθέντος ἡττᾶσθαι τὰς τοσαύτας μυριάδας. Ὁ δὲ πολὺς φόνος ἤδη φευγόντων ἐγίνετο, μᾶλλον δὲ βουλομένων φεύγειν· οὐ γὰρ ἐδύναντο πυκνότητι καὶ βάθει τῶν τάξεων ὑφ' αὐτῶν ἐμποδιζόμενοι. Τιγράνης δ' ἐξελάσας ἐν ἀρχῇ μετ' ὀλίγων ἔφευγεν καὶ τὸν υἱὸν ὁρῶν κοινωνοῦντα τῆς αὐτῆς τύχης περιεσπάσατο τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς κἀκείνῳ δακρύσας παρέδωκε σώζειν ἑαυτὸν, ὅπως δύναται, καθ' ἑτέρας ὁδοὺς κελεύσας. Ὁ δὲ νεανίας ἀναδήσασθαι μὲν οὐκ ἐτόλμησε, τῶν δὲ παίδων τῷ πιστοτάτῳ φυλάττειν ἔδωκεν. Οὗτος ἁλοὺς κατὰ τύχην ἀνήχθη πρὸς Λούκουλλον, ὥστε μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸ διάδημα γενέσθαι τὸ Τιγράνου. Λέγεται δὲ τῶν μὲν πεζῶν ὑπὲρ δέκα μυριάδας διαφθαρῆναι, τῶν δ' ἱππέων ὀλίγους παντάπασι διαφυγεῖν· Ῥωμαίων δ' ἑκατὸν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ πέντε. Ταύτης τῆς μάχης Ἀντίοχος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ Περὶ θεῶν γραφῇ μνησθεὶς οὔ φησιν ἄλλην ἐφεωρακέναι τοιαύτην τὸν ἥλιον. Στράβων δ', ἕτερος φιλόσοφος, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοὺς λέγει τοὺς Ῥωμαίους αἰσχύνεσθαι καὶ κατηγορῶν ἑαυτῶν ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας ὅπλων. Λιούϊος δ' εἴρηκεν, ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις ἀποδέκτες τοσούτῳ πλήθει παρετάξαντο· σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοσιάς, ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσομένων. Ῥωμαίων δ' οἱ δεινότατοι στρατηγοὶ καὶ πλεῖστα πολέμου

τα τοῦ Λουκούλλου τὸ δύο βασι-
καὶ μεγίστους ὄυσὶ τοῖς ἐναντιω-
ίτι, καταστρατηγῆσαι. Μιθριδά-
ιόνῳ καὶ τριβῇ κατηνάλωσε, Τι-
ἔτριψεν, ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε
ν ἔργῳ, τῇ τόλμῃ δ' ὑπὲρ ἀσφα-

ειδάτης οὐ συνέτεινεν ἐπὶ τὴν μά-
λλον εὐλαβείᾳ καὶ παραγωγῇ πο-
αθ' ἡσυχίαν ἐπορεύετο πρὸς τὸν
ν ὀλίγοις τῶν Ἀρμενίων ἐντυχὼν
τεριφόβοις ἀπιοῦσιν εἴκασε τὸ πά-
νῶν καὶ τετρωμένων ἀπαντώντων
τὸν Τιγράνην· εὑρὼν δὲ πάντων
ἀνθύβρισεν, ἀλλὰ καταβὰς καὶ
θη θεραπείαν τε τὴν ἐπομένην
κατεθάῤῥυνε πρὸς τὸ μέλλον.
ις δυνάμεις συνῆγον. Ἐν δὲ τῇ
τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβά-
Λουκούλλῳ τὴν πόλιν ἐνδιδόντων
μὲν ἐν τῇ πόλει θησαυροὺς παρ-
ερπάσαι παρέδωκε τοῖς στρατιώ-
των ὀκτακισχίλια τάλαντα νομί-
τούτων ὀκτακοσίας δραχμὰς κατ'
κφόρων. Πυνθανόμενος δὲ πολ-
αι τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνι-
αχόθεν ἠθροίκει μέλλων ἀποδει-
ν ὑπ' αὐτοῦ θέατρον, ἐχρήσατο
ς καὶ τὰς θέας τῶν ἐπινικίων.
ὑτῶν πατρίδας ἔπεμψε προσθεὶς
ὁμοίως τοὺς ἠναγκασμένους κατ-
πόλεως διαλυθείσης πολλὰς ἀν-
νας τοὺς αὐτῶν οἰκήτορας, ὑφ'
ος καὶ κτίστης ἠγαπᾶτο. Πρού-
ίαν τάνδρὶ τῶν ἀπὸ δικαιοσύνης
ν ὀρεγομένῳ μᾶλλον ἢ τῶν ἐπὶ
σιν· ἐκείνων μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγον

ἡ στρατιὰ καὶ τὸ πλεῖστον ἡ τύχη μετεῖχε, ταῦτα δ' ἦν ἡμέρου ψυχῆς καὶ πεπαιδευμένης ἐπίδειξις, οἷς ὁ Λούκουλλος τότε χωρὶς ὅπλων ἐχειροῦτο τοὺς βαρβάρους. Καὶ γὰρ Ἀράβων βασιλεῖς ἧκον πρὸς αὐτὸν ἐγχειρίζοντες τὰ σφέτερα καὶ τὸ Σωφηνῶν ἔθνος προσεχώρει. Τὸ δὲ Γορδυηνῶν οὕτω διέθηκεν, ὥστε βούλεσθαι τὰς πόλεις ἐκλιπόντας ἀκολουθεῖν ἐκείνῳ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἐθελοντὰς ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Ζαρβιηνὸς γὰρ ὁ τῶν Γορδυηνῶν βασιλεὺς, ὥσπερ εἴρηται, δι' Ἀππίου κρύφα Λουκούλλῳ διείλεκτο περὶ συμμαχίας τὴν Τιγράνου τυραννίδα βαρυνόμενος· μηνυθεὶς δ' ἀπεσφάγη καὶ παῖδες αὐτοῦ καὶ γυνὴ συναπώλοντο πρὶν ἢ Ῥωμαίους εἰς Ἀρμενίαν ἐμβαλεῖν. Τούτων οὐκ ἠμνημόνησεν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ παρελθὼν εἰς τὴν Γορδυηνῶν ταφὰς προὔθετο τοῦ Ζαρβιηνοῦ καὶ πυρὰν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ βασιλικῷ καὶ τοῖς ἀπὸ Τιγράνου κοσμήσας λαφύροις αὐτὸς παρὼν ὑφῆψε καὶ χοὰς ἐπήνεγκε μετὰ φίλων καὶ οἰκείων τοῦ ἀνδρὸς ἑταῖρον ἑαυτοῦ καὶ Ῥωμαίων σύμμαχον ἀνακαλούμενος. Ἐκέλευσε δὲ καὶ μνημεῖον ἀπὸ χρημάτων συχνῶν αὐτῷ γενέσθαι· πάμπολλα γὰρ εὑρέθη καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν τοῖς Ζαρβιηνοῦ βασιλείοις, σίτου δ' ἀπέκειντο μυριάδες τριακόσιαι μεδίμνων, ὥστε καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελεῖσθαι καὶ τὸν Λούκουλλον θαυμάζεσθαι, ὅτι δραχμὴν μίαν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμιείου μὴ λαβὼν αὐτὸν ἐξ αὑτοῦ διῴκει τὸν πόλεμον.

XXX. Ἐνταῦθα καὶ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως ἧκε πρεσβεία παρ' αὐτὸν εἰς φιλίαν προκαλουμένου καὶ συμμαχίαν. Ἦν δ' ἀσμένῳ ταῦτα τῷ Λουκούλλῳ· καὶ πάλιν ἀντέπεμψε παρ' ἑαυτοῦ πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάρθον, οἳ κατεφώρασαν αὐτὸν ἐπαμφοτερίζοντα τῇ γνώμῃ καὶ μισθὸν αὐτοῦντα κρύφα τοῦ συμμαχῆσαι τῷ Τιγράνῃ τὴν Μεσοποταμίαν. Ὡς οὖν ταῦθ' ὁ Λούκουλλος ᾔσθετο, Τιγράνην μὲν ἔγνω καὶ Μιθριδάτην παρελθεῖν ὥσπερ ἀνταγωνιστὰς ἀπειρηκότας, ἀποπειρᾶσθαι δὲ τῆς Πάρθων δυνάμεως καὶ στρατεύειν ἐπ' αὐτοὺς καλὸν ἡγούμενος μιᾷ ῥύμῃ πολέμου τροῖς ἐφεξῆς ὥσπερ ἀθλητὴς βασιλεῖς καταπαλαῖσαι καὶ διὰ τριῶν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον μεγίστων ἡγεμονιῶν ἀήττητος καὶ νικῶν διεξελθεῖν. Ἔπεμψεν οὖν εἰς Πόντον τοῖς περὶ Σαρ-

ιστείλας ἄγειν τὴν ἐκεῖ στρατιὰν πρὸς αὐ-
ρδυηνῆς ἀναβησόμενος. Οἱ δὲ καὶ πρότε-
ενοι καὶ δυσπειθέσι τοῖς στρανιώταις τότε
ψαν αὐτῶν τὴν ἀκολασίαν οὐδενὶ τρόπῳ
κης εὑρόμενοι προσαγαγέσθαι μαρτυρομέ-
, ὡς οὐδ' αὐτόθι μενοῦσιν, ἀλλ' οἰχή-
ν ἔρημον ἀπολιπόντες. Ταῦτα πρὸς Λού-
ντα καὶ τοὺς ἐκεῖ προσδιέφθειρε στρατιώ-
πλούτου καὶ τρυφῆς βαρεῖς γεγονότας
ν καὶ σχολῆς δεομένους, ὡς δὲ τὴν ἐκεί-
ρὴσίαν, ἄνδρας αὐτοὺς ἀπεκάλουν καὶ
φασαν εἶναι, πολλὰ γὰρ αὐτοῖς ἄξια σω-
σεως κατειργάσθαι.

των δὲ καὶ πονηροτέρων ἔτι λόγων αἰσθό-
ος τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν ἀφῆκεν, Τιγράνην ἐβάδιζε θέρους ἀκμάζοντος. Καὶ ἄλλων ἠθύμησε χλωρῶν τῶν πεδίων ἐκφα-
αἱ ὧραι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἀέρος
ὐ μὴν ἀλλὰ καταβὰς καὶ δὶς ἢ τρὶς ἀνα-
τὸν τοὺς Ἀρμενίους τρεψάμενος ἀδεῶς
ς· καὶ τὸν παρεσκευασμένον τῷ Τιγράνῃ
ὐτὸς ἐφοβεῖτο τοῖς πολεμίοις περιέστησεν
προκαλούμενος εἰς μάχην αὐτοὺς περιτα-
α καὶ πορθῶν ἐν ὄψει τὴν χώραν οὐκ ἐκ-
λλάκις, ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπ' Ἀρτάξατα
ειον, ὅπου καὶ παῖδες αὐτῷ νήπιοι καὶ
σαν, οὐκ ἂν οἰόμενος ἀμαχεὶ ταῦτα προή-
ην. Λέγεται δ' Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον,
εμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, μεταβάντα πρὸς
νιον ἄλλων τε πολλῶν εἰσηγητὴν καὶ δι-
νέσθαι χρησίμων καὶ τῆς χώρας καταμα-
έστατον καὶ ἥδιστον ἀργοῦντα καὶ παρο-
λεως ἐν αὐτῷ προϋπογράψασθαι καὶ τὸν
τα δεῖξαι καὶ παρορμῆσαι πρὸς τὸν αἰκι-
τοῦ βασιλέως καὶ δεηθέντος, ὅπως αὐ-
ὖ ἔργου, μέγα τι καὶ κάγκαλον χρῆμα πό-
ὶ γενομένην ἐπάνορθον τοῦ βασιλέως μη-

τρόπολιν ἀποδειχθῆναι τῆς Ἀρμενίας. Ἐπὶ ταύτην τοῦ Λου-
κούλλου βαδίζοντος οὐκ ἠνέσχετο Τιγράνης, ἀλλὰ τὴν δύ-
ναμιν ἀναλαβὼν ἡμέρᾳ τετάρτῃ παρεστρατοπέδευσε τοῖς
Ῥωμαίοις ἐν μέσῳ λαβὼν τὸν Ἀρσανίαν ποταμὸν, ὃν ἐξ ἀνάγ-
κης διαβατέον ἦν τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐπ' Ἀρταξάτων πο-
ρευομένοις. Θύσας δὲ τοῖς θεοῖς Λούκουλλος, ὡς ἐν χερ-
σὶν οὔσης τῆς νίκης, διεβίβαζε τὸν στρατὸν ἐν δώδεκα σπεί-
ραις προτεταγμέναις, ταῖς δ' ἄλλαις ἐπιτεταγμέναις διὰ τὰς
κυκλώσεις τῶν πολεμίων· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἱππεῖς λογάδες
ἀντικαρατεταγμένοι, πρὸ δ' αὐτῶν ἱπποτοξόται Μάρδοι καὶ
λογχοφόροι Ἴβηρες, οἷς μάλιστα τῶν ξένων ὁ Τιγράνης
ἐπίστευεν ὡς μαχιμωτάτοις. Οὐ μὴν ἐπράχθη τι λαμπρὸν
ἀπ' αὐτῶν, μικρὰ δὲ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων διαπλη-
κτισάμενοι τοὺς πεζοὺς ἐπιόντας οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἐπι-
τέρωσε τῆς φυγῆς σχισθέντες ἐπεσπάσαντο τοὺς ἱππεῖς
πρὸς τὴν δίωξιν. Ἅμα δὲ τῷ τούτους διασπαρῆναι τῶν περὶ
τὸν Τιγράνην ἐξιππασαμένων ἰδὼν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ
πλῆθος ὁ Λούκουλλος ἔδεισε· καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπὸ τῆς
διώξεως ἀνεκαλεῖτο, πρῶτος δ' αὐτὸς ἀντέστη τοῖς Ἀτρο-
πατηνοῖς κατ' αὐτὸν οὖσι μετὰ τῶν ἀρίστων καὶ πρὶν εἰς
χεῖρας ἐλθεῖν φοβήσας ἐτρέψατο. Τριῶν δ' ὁμοῦ παρατε-
ταγμένων βασιλέων αἴσχιστα δοκεῖ φυγεῖν ὁ Ποντικὸς Μι-
θριδάτης οὐδὲ τὴν κραυγὴν τῶν Ῥωμαίων ἀνασχόμενος. Γε-
νομένης δὲ τῆς διώξεως μακρᾶς καὶ δι' ὅλης νυκτὸς οὐ μό-
νον κτείνοντες αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ζωγροῦντες καὶ χρήματα
καὶ λείαν ἄγοντες καὶ φέροντες ἀπεῖπον οἱ Ῥωμαῖοι. Θηρὶ
δ' ὁ Λιούϊος ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύ-
τῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων.

XXXII. Ἐκ τούτου Λούκουλλος μὲν ἐπηρμένος καὶ το-
θαῤῥηκὼς ἄνω προάγειν διενοεῖτο καὶ καταστρέφεσθαι τὸν
βάρβαρον· ὥρᾳ δ' ἰσημερίας φθινοπωρινῆς οὐκ ἂν ἐλπί-
σαντι χειμῶνες ἐπέπεσον βαρεῖς, τὰ μὲν πλεῖστα κατατέ-
φοντες, ἐν δὲ ταῖς αἰθρίαις πάχνην ἐπιφέροντες καὶ πάγον,
ὑφ' οὗ χαλεποὶ μὲν ἦσαν οἱ ποταμοὶ τοῖς ἵκποις πίνουσιν
διὰ ψυχρότητος ὑπερβολὴν, χαλεπαὶ δ' αὐτῶν αἱ διαβάσεις
ἐκρηγνυμένου τοῦ κρυστάλλου καὶ διακόπτοντος τὰ νεῦρα
τῶν ἵππων τῇ τραχύτητι. Τῆς δὲ χώρας ἡ πολλὴ συνεχ-

τενόπορος καὶ ὑλώδης ἀεὶ καθύγραινεν αὐ-
ναπιμπλαμένους ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις καὶ
ις νοτεροῖς νυκτερεύοντας. Οὐ πολλὰς οὖν
ήσαντες τῷ Λουκούλλῳ μετὰ τὴν μάχην ἠναν-
ν δεόμενοι καὶ τοὺς χιλιάρχους προσπέμ-
θορυβωδέστερον συνιστάμενοι καὶ κατὰ σκη-
λάζοντες, ὅπερ εἶναι δοκεῖ σύμβολον ἀποστα-
στρατιᾶς· καίτοι πολλὰ προσελιπάρει Λού-
ὑτοὺς μακροθυμίαν ἐμβαλέσθαι ταῖς ψυχαῖς,
Ἀρμενίοις Καρχηδόνα λαβόντες ἀνδρὸς ἐχθί-
βαν λέγων) ἔργον ἀνατρέψωσιν. Ὡς δ' οὐκ
ν αὐτοὺς ὀπίσω καὶ κατ' ἄλλας ὑπερβολὰς
ῦρον εἰς τὴν λεγομένην Μυγδονικὴν κατέ-
μφορον καὶ ἀλεεινὴν καὶ πόλιν ἐν αὐτῇ με-
άνθρωπον ἔχουσαν, ἣν οἱ μὲν βάρβαροι Νί-
ηνες Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον.
ξιώματι μὲν ἀδελφὸς Τιγράνου Γούρας, ἐμ-
δεινότητι μηχανικῇ Καλλίμαχος ὁ καὶ περὶ
πράγματα Λουκούλλῳ παρασχών. Βαλόμε-
εδον καὶ πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας ἐπαγαγὼν
τὰ κράτος λαμβάνει τὴν πόλιν. Καὶ Γούρᾳ
ιρίσαντι φιλανθρώπως ἐχρήσατο, Καλλιμά-
μένῳ θήκας ἀποῤῥήτους μεγάλων χρημάτων
ὐ προσέσχεν, ἀλλ' ἐκέλευσεν ἐν πέδαις κο-
ὑφίξοντα τοῦ πυρὸς, ᾧ τὴν Ἀμισηνῶν δια-
ίλιν ἀφείλετο φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ χρηστό-
πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Μέχρι τοῦδε φαίη τις ἂν Λουκούλλῳ τὴν τύ-
νστρατηγεῖν. Ἐντεῦθεν δ' ὥσπερ πνεύματος
ισβιαζόμενος πάντα καὶ παντάπασιν ἀντι-
μὲν ἐπεδείκνυτο καὶ μακροθυμίαν ἡγεμόνος
δὲ καὶ χάριν οὐδεμίαν αἱ πράξεις ἔσχον, ἀλ-
ὑπάρχουσαν ἐγγὺς ἦλθε δυσκραγῶν καὶ δια-
ν ἀποβαλεῖν. Τῶν δ' αἰτιῶν αὐτὸς οὐχὶ τὴν
ῦτο παρέσχεν οὐκ ὢν θεραπευτικὸς πλήθους
αὶ πᾶν τὸ πρὸς ἡδονὴν τοῦ ἀρχομένου γινό-
μίαν καὶ κατάλυσιν ἡγούμενος, τὸ δὲ μέγι-

στον, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς καὶ ἰσοτίμοις εὐάρμοστος εἶναι πεφυκὼς, ἀλλὰ πάντων καταφρονῶν καὶ μηδενὸς ἀξίους πρὸς αὑτὸν ἡγούμενος. Ταῦτα γὰρ ὑπάρξαι Λουκούλλῳ καὶ λέγουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς· καὶ γὰρ μέγας καὶ καλὸς καὶ δεινὸς εἰπεῖν καὶ φρόνιμος ὁμαλῶς ἐν ἀγορᾷ καὶ στρατοπέδῳ δοκεῖ γενέσθαι. Σαλούστιος μὲν οὖν φησι χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἐξῆς ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. Ἡνίκα δ' αὐτοὺς καὶ οἱ λόιποὶ χειμῶνες· ἢ γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ διεχείμαζον ἢ παρὰ τοῖς συμμάχοις ὕπαιθροι σκηνοῦντες, εἰς δὲ πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φίλην οὐδ' ἅπαξ εἰσῆλθε μετὰ στρατοπέδου Λούκουλλος. Οὕτω δὲ διακειμένοις αὐτοῖς τὰς μεγίστας ἐνέδωκαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης οἱ δημαγωγοὶ προφάσεις φθόνῳ τοῦ Λουκούλλου κατηγοροῦντες ὡς ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπλουτίας ἕλκοντος τὸν πόλεμον καὶ μονονοὺ κατέχοντος ἐν ταύτῳ Κιλικίαν, Ἀσίαν, Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν, Γαλατίαν, Πόντον, Ἀρμενίαν, τὰ μέχρι Φάσιδος· νῦν δὲ καὶ τὰ Τιγράνου βασίλεια πεπορθηκότος, ὥσπερ ἐκδῦσαι τοὺς βασιλεῖς, οὐ καταπολεμῆσαι πεμφθέντος. Τοῦτο γὰρ εἰπεῖν φασιν ἕνα τῶν στρατηγῶν Λεύκιον Κοΐντιον, ὑφ' οὗ μάλιστα πεισθέντες ἐψηφίσαντο πέμπειν διαδόχους τῷ Λουκούλλῳ τῆς ἐπαρχίας· ἐψηφίσαντο δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατευομένων πολλοὺς ἀφεῖσθαι στρατείας.

XXXIV. Τούτοις δὲ τηλικούτοις οὖσι προσγίνεται τὰ μάλιστα Λουκούλλῳ διειργασμένον τὰς πράξεις, Πόπλιος Κλώδιος ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ μεστὸς ὀλιγωρίας ἁπάσης καὶ θρασύτητος. Ἦν δὲ τῆς Λουκούλλου γυναικὸς ἀδελφὸς, ἣν καὶ διαφθείρειν ἔσχεν αἰτίαν ἀκολαστοτάτην οὖσαν. Τότε δὲ τῷ Λουκούλλῳ συστρατεύων οὐχ ὅσης αὐτὸν ἠξίου τιμῆς ἐτύγχανεν· ἠξίου δὲ πρῶτος εἶναι, καὶ πολλῶν ἀκολιπόμενος διὰ τὸν τρόπον ὑποικούρει τὴν Φιμβριανὴν στρατιὰν καὶ παρώξυνε κατὰ τοῦ Λουκούλλου λόγους χρηστοὺς οὐκ ἔχοντας οὐδ' ἀληθεῖς τοῦ δημαγωγεῖσθαι διαδιδούς. Οὗτοι γὰρ ἦσαν, οὓς καὶ πρότερον ἀνέπεισε Φιμβρίας ἀποκτείναντας τὸν ὕπατον Φλάκκον αὐτὸν ἑλέσθαι στρατηγὸν δι' ὃ καὶ τὸν Κλώδιον ἡδέως ἐδέχοντο καὶ φιλοστρατιώτην

ἀγανακτεῖν προσποιούμενον ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ
στραι πολέμων τοσούτων καὶ πόνων, ἀλλὰ παντὶ
ρόμενοι, πᾶσαν δὲ γῆν πλανώμενοι κατατρί-
ν οὐδὲν ἄξιον ἐκ τηλικαύτης φερόμενοι στρα-
ς Λουκούλλου παραπέμποντες ἁμάξας καὶ κα-
ιάτων χρυσῶν καὶ διαλίθων γεμούσας, οἱ δὲ
ιατῶται δῆμος ὄντες ἤδη που μετὰ γυναικῶν
θηνται γῆν εὐδαίμονα καὶ πόλεις ἔχοντες, οὐ
αὶ Τιγράνην εἰς τὰς ἀοικήτους ἐμβαλόντες ἐρη-
Ἀσίας τὰ βασίλεια καταῤῥίψαντες, ἀλλὰ φυ-
οις ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ δραπέταις ἐν Ἰταλίᾳ πολε-
Τί οὖν, εἰ δεῖ μηδέποτε παύσασθαι στρατευο-
τοιούτῳ στρατηγῷ καὶ σώματα τὰ λοιπὰ καὶ
ιομεν, ᾧ κάλλιστος εἶναι δοκεῖ κόσμος ὁ τῶν
ν πλοῦτος;" Τοιαύταις αἰτίαις τὸ Λουκούλλου
ιφθαρὲν οὔτ' ἐπὶ Τιγράνην ἠκολούθησεν οὔτ'
ην αὖθις ἐξ Ἀρμενίας εἰς Πόντον ἐμβαλόντα καὶ
αλαμβάνοντα, πρόφασιν δὲ τὸν χειμῶνα ποιού-
ν Γορδυηνὴν διέτριβον ὅσον οὔπω Πομπήϊον ἤ
ἰν ἡγεμόνων Λουκούλλῳ διάδοχον ἀφίξεσθαι

ἐπεὶ δὲ Μιθριδάτης ἤγγελτο Φάβιον νενικηκὼς
καὶ Τριάριον βαδίζειν, αἰσχυνθέντες εἵποντο
. Τριάριος δ' ὡς ἕτοιμον ἁρπάσαι τὸ νίκημα,
Λούκουλλον ἐγγὺς ὄντα, φιλοτιμούμενος ἡτ-
γάλῃ. Λέγονται γὰρ ὑπὲρ ἑπτακισχιλίους Ῥω-
ειῖν, ἐν οἷς ἑκατόνταρχοι μὲν ἑκατὸν πεντή-
χοι δ' εἴκοσι καὶ τέσσαρες· τὸ δὲ στρατόπε-
ιδάτης. Ἐπιλθὼν δὲ Λούκουλλος ὀλίγαις ὕστε-
Τριάριον μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ζητούμενον
ἐκλεψε, Μιθριδάτου δὲ μὴ θέλοντος μάχεσθαι,
ν περιμένοντος ἤδη καταβαίνοντα μετὰ πολλῆς
ω, πρὶν ἀμφοτέρους συνελθεῖν, πάλιν ἀπαν-
γωνίσασθαι πρὸς τὸν Τιγράνην. Πορευομένῳ
ὁδὸν οἱ Φιμβριανοὶ στασιάσαντες ἀπέλιπον
; ἀφειμένοι δόγματι τῆς στρατιᾶς καὶ μηκέτι
ῳ προσῆκον ἄρχειν, ἑτέροις ἀποδεδειγμένων

τῶν ἐπαρχιῶν. Οὐδὲν οὖν ἐστιν ὅ τι τῶν παρ' ἀξίαν ὁ Λούκουλλος οὐχ ὑπέμεινεν ἀντιβολῶν καθ' ἕνα καὶ κατὰ σκηνὰς περιϊὼν ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἁπτόμενος. Οἱ δ' ἀπετρίβοντο τὰς δεξιώσεις καὶ κατὰ προσεῤῥίπτουν βαλάντια καὶ μόνον μάχεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐκέλευον, ἀφ' ὧν μόνος ἠπίστατο πλουτεῖν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν δεομένων ἐκβιασθέντες οἱ Φιμβριανοὶ συνέθεντο παραμεῖναι τὸ θέρος, ἐὰν δὲ μηδεὶς ἐν τῇδε χρόνῳ τούτῳ κατίῃ πρὸς αὐτοὺς ἀγωνιούμενος, ἀπηλλάχθαι. Ταῦτ' ἔδει στέργειν ἐξ ἀνάγκης τὸν Λούκουλλον ἢ προέσθαι τοῖς βαρβάροις τὴν χώραν ἀπολειφθέντα. Συνεῖχεν οὖν αὐτοὺς οὐκέτι προσβιαζόμενος οὐδὲ προάγων πρὸς μάχην, ἀλλ' εἰ παραμένοιεν ἀγαπῶν καὶ περιορῶν πορθουμένην ὑπὸ τοῦ Τιγράνου τὴν Καππαδοκίαν καὶ πάλιν ὑβρίζοντα Μιθριδάτην, ὃν αὐτὸς ἐπεστάλκει τῇ συγκλήτῳ γράφων καταπεπολεμῆσθαι· καὶ οἱ πρέσβεις παρῆσαν αὐτῷ πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν ἐν Πόντῳ πραγμάτων ὡς ἤδη βεβαίως ἐχομένων. Καὶ δὴ παρόντες ἑώρων οὐδ' αὐτοῦ κύριον, ἀλλὰ παρεινούμενον καὶ προπηλακιζόμενον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν· οἷς γε τοσοῦτο περιῆν τῆς εἰς τὸν στρατηγὸν ἀσελγείας, ὥστε τοῦ θέρους λήγοντος ἐνδύντες τὰ ὅπλα καὶ σπασάμενοι τὰς μαχαίρας προεκαλοῦντο τοὺς μηδαμοῦ παρόντας, ἀλλ' ἀπηρκότας ἤδη πολεμίους, ἀλαλάξαντες δὲ καὶ σκιαμαχήσαντες ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπιμαρτυράμενοι πεπληρῶσθαι τὸν χρόνον, ὃν ὡμολόγησαν τῷ Λουκούλλῳ παραμενεῖν. Τοὺς δ' ἄλλους ἐκάλει διὰ γραμμάτων Πομπήϊος· ἤδη γὰρ ἀποδέδεικτο τοῦ πρὸς Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην πολέμου στρατηγὸς χάριτι τοῦ δήμου καὶ κολακείᾳ τῶν δημαγωγῶν, ἐπεὶ τῇ γε βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις ἄδικα πάσχειν ἐδόκει Λούκουλλος οὐ πολέμου διαδόχους, ἀλλὰ θριάμβου λαμβάνων οὐδὲ τῆς στρατηγίας ἀναγκαζόμενος, ἀλλὰ τῶν ἐπάθλων τῆς στρατηγίας ἐξίστασθαι καὶ παραχωρεῖν ἑτέροις.

XXXVI. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφάνη τὸ γινόμενον τοῖς ἐκεῖ πρᾶσι νεμεσητόν. Οὔτε γὰρ τιμῆς ὁ Λούκουλλος οὔτε τιμωρίας τῶν ἐν πολέμῳ κύριος ὑπῆρχεν, οὐδ' εἴα τινὰ Πομπήϊος βουλεύειν πρὸς αὐτὸν οὐδὲ προσέχειν οἷς ἐκεῖνος ἔγραφε καὶ διέκαμε μετὰ τῶν δέκα πρέσβεων, ἀλλ' ἐκώλυεν ἐκτιθεὶς διαγράμ-

παρὼν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως. Ὅμως δ' συναγαγεῖν αὐτούς· καὶ συνῆλθον ἐν κώμῃ καὶ προσεῖπον ἀλλήλους φιλοφρόνως καὶ οἷς κατωρθωμένοις ἑκατέρῳ, πρεσβύτερος λος, ἀξίωμα δ' ἦν τὸ Πομπηΐου μεῖζον ἀπὸ ὧν καὶ δυοῖν θριάμβων. Ῥάβδοι δ' ἀμφοδαφνηφόροι διὰ τὰς νίκας· καὶ τοῦ γε ὁδὸν διὰ τόπων ἀνύδρων καὶ αὐχμηρῶν ἄφνας ξηρὰς περικειμένας ταῖς ῥάβδοις ούλλου ῥαβδοφόροι φιλοφρονούμενοι τοῖς ἐκ τῶν ἰδίων προσφάτους καὶ θαλερὰς ινόμενον εἰς οἰωνὸν ἐτίθεντο χρηστὸν οἱ ᾧ γὰρ ὄντι τὴν ἐκείνου στρατηγίαν αἱ τούησαν. Ἐκ δὲ τῶν λόγων πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς ἔτι μᾶλλον ἀλλοτριωθέντες πρὸς ἀλλήλους ὑπὸ Λουκούλλου γενομένας διατάξεις ἠνύστρατιώτας δὲ τοὺς ἄλλους ἀπαγαγὼν μόἑξακοσίους ἀπέλιπε συνθριαμβεύσοντας προθύμως ἑπομένους. Οὕτω τις ἦν ἀφυὴς ουλλος πρὸς τὸ πάντων ἐν ἡγεμονίᾳ πρῶτον εἰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὑπῆρξεν αὐτῷ τηαὶ τοσούτων, μετ' ἀνδρείας, ἐπιμελείας, τύνης, οὐκ ἂν εἶχεν ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία ς Ἀσίας ὅρον, ἀλλὰ τὰ ἔσχατα καὶ τὴν Τρωαῶν μὲν ἄλλων ἐθνῶν Τιγράνῃ προηττημέθων δυνάμεως οὐχ ὅση κατὰ Κράσσον ἐξτὰ Λούκουλλον οὖσης οὐδ' ὁμοίως συνεστώλίων καὶ προσοίκων πολέμων οὐδ' Ἀρμενιωμένης ἀμύνεσθαι. Νῦν δέ μοι δοκεῖ Λούσε δι' αὐτοῦ τὴν πατρίδα βλάψαι μείζονα δι' Ἀρμενίᾳ τρόπαια Πάρθων πλησίον ἑστῶτα καὶ Νίσιβις καὶ πλοῦτος ἐκ τούτων πολὺς θεὶς καὶ τὸ Τιγράνου διάδημα πομπευθὲν Κράσσον ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς λάφυρα καὶ ους, ἄλλο δ' οὐδὲν ὄντας. Ταχὺ μέντοι ξεύμασιν ἐντυχὼν ἀπέδειξε τὸν Λούκουλλον καὶ μαλακίᾳ τῶν πολεμίων, αὐτοῦ δὲ τόλμῃ γενόμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

XXXVII. Ὁ δὲ Λούκουλλος ἀναβὰς εἰς Ῥώμην πρῶτον μὲν κατέλαβε τὸν ἀδελφὸν Μάρκον ὑπὸ Γαΐου Μεμμίου κατηγορούμενον ἐφ' οἷς ἔπραξε ταμιεύων, Σύλλα προστάξαντος. Ἐκείνου δ' ἀποφυγόντος ἐπὶ τοῦτον αὐτὸν ὁ Μέμμιος μεταβαλόμενος παρώξυνε τὸν δῆμον καὶ ὡς πολλὰ νενοσφισμένῳ καὶ μηκύναντι τὸν πόλεμον ἔπειθεν αὐτῷ μὴ δοῦναι θρίαμβον. Ἐλθόντος δ' εἰς ἀγῶνα τοῦ Λουκούλλου μέγαν οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι καταμίξαντες ἑαυτοὺς ταῖς φυλαῖς πολλῇ δεήσει καὶ σπουδῇ μόλις ἔπεισαν τὸν δῆμον ἐπιτρέψαι θριαμβεῦσαι, οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι, μήκει τε πομπῆς καὶ πλήθει τῶν κομιζομένων ἐκπληκτικὸν καὶ ὀχλώδη θρίαμβον, ἀλλὰ τοῖς ὅπλοις τῶν πολεμίων οὖσι παμπόλλοις καὶ τοῖς βασιλικοῖς μηχανήμασι τὸν Φλαμίνειον ἱππόδρομον διεκόσμησε· καὶ θέα τις ἦν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐκ εὐκαταφρόνητος. Ἐν δὲ τῇ πομπῇ τῶν τε καταφράκτων ἱππέων ὀλίγοι καὶ τῶν δρεπανηφόρων ἁρμάτων δέκα παρῆλθον, ἑξήκοντα δὲ φίλοι καὶ στρατηγοὶ τῶν βασιλικῶν, μακραὶ δὲ χαλκέμβολοι νῆες ἑκατὸν καὶ δέκα ὅμα παρεκομίσθησαν, αὐτοῦ τε Μιθριδάτου χρύσεος ἑξάπους κολοσσὸς καὶ θυρεός τις διάλιθος καὶ φορήματα εἴκοσι μὲν ἀργυρῶν σκευῶν, χρυσῶν δ' ἐκπωμάτων καὶ ὅπλων καὶ νομίσματος δύο καὶ τριάκοντα. Ταῦτα μὲν οὖν ἄνδρες παρεκόμιζον· ἡμίονοι δ' ὀκτὼ κλίνας χρυσᾶς ἔφερον, ἓξ δὲ καὶ πεντήκοντα κεχωνευμένον ἀργύριον, ἄλλοι δ' ἑκατὸν ἑπτὰ νομίσματος ἀργυροῦ μικρῷ τινι δεούσας ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίας μυριάδας. Ἐν δὲ δέλτοις ἀναγραφαὶ τῶν ἤδη δεδομένων χρημάτων ὑπὸ αὐτοῦ Πομπηΐῳ πρὸς τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ δημοσίου ταμιείου καὶ χωρὶς ὅτι στρατιώτης ἕκαστος ἐνιακοσίας καὶ πεντήκοντα δραχμὰς ἔλαβεν. Ἐπὶ τούτοις τήν τε πόλιν εἱστίασε λαμπρῶς καὶ τὰς περιοικίδας κώμας, ἃς σύνκους καλοῦσι.

XXXVIII. Τῆς δὲ Κλωδίας ἀπηλλαγμένος οὔσης ἀσεβοῦς καὶ πονηρᾶς Σερουϊλίαν ἔγημεν ἀδελφὴν Κάτωνος, οὐδὲ τοῦτον εὐτυχῆ γάμον. Ἓν γὰρ οὐ προσῆν αὐτῷ τῶν Κλωδίας κακῶν μόνον, ἡ τῶν ἀδελφῶν διαβολή· τἄλλα δὲ βέλτιστον ὁμοίως οὖσαν καὶ ἀκόλαστον ἠναγκάζετο φέρειν αἰδούμενος Κάτωνα, τέλος δ' ἀπεῖπεν. Ἐλπίδας δὲ θαυμασιὰς τῇ βασιλίᾳ παρασχὼν, ὡς ἐχούσῃ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀνείτοσιν [illegible]

τῆς ἀριστοκρατίας πρόμαχον ἀπὸ
ενον μεγάλης, ἐγκατέλιπε καὶ προ-
δυσκάθεκτον ἤδη καὶ νοσοῦσαν ὁ-
μεστὸς ὢν δόξης καὶ πρὸς τὸ ῥᾳ-
κὶ μαλακώτατον ἐκ πολλῶν ἀγώνων
ον τέλος λαβόντων. Οἱ μὲν γὰρ ἐπ-
ην μεταβολὴν τὸ Μαρίου πάθος μὴ
μβρικαῖς νίκαις καὶ τοῖς μεγάλοις
ώμασιν οὐκ ἠθέλησεν αὐτὸν ἀνεῖ-
, ἀλλ' ἀπληστία δόξης καὶ ἀρχῆς
πολιτευόμενος εἰς ἔργα δεινὰ καὶ
ν ἐξώκειλε· βέλτιον δ' ἂν καὶ Κικέ-
ναν ὑποστειλάμενον, καὶ Σκιπίω-
Νομαντίαν, εἶτα παυσάμενον· εἰ-
περιόδου κατάλυσιν, τῶν γὰρ ἀθλη-
κοὺς οὐδὲν ἧττον ἀκμῆς καὶ ὥρας
Οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον καὶ Πομπήϊ-
ον εἰς ἡδονὴν ἀφεικότα καὶ πολυ-
τρυφᾶν μᾶλλον τοῖς τηλικούτοις
ολιτεύεσθαι καὶ στρατηγεῖν.
ν τοῦ Λουκούλλου βίου, καθάπερ
ῶναι τὰ μὲν πρῶτα πολιτείας καὶ
πόνους καὶ δεῖπνα καὶ μονονουχὶ
παιδιὰν ἅπασαν. Εἰς παιδιὰν γὰρ
ὰς πολυτελεῖς καὶ κατασκευὰς περι-
μᾶλλον γραφὰς καὶ ἀνδριάντας καὶ
σπουδὴν, ἃς ἐκεῖνος συνῆγε μεγά-
κ τῷ πλούτῳ ῥᾳδίην καταχρώμενος,
τρὸν ἀπὸ τῶν στρατειῶν, ὅπου καὶ
ς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλια-
ν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦν-
ραλίοις καὶ περὶ Νέαν πόλιν ἔρ-
τος αὐτοῦ μεγάλοις ὀρύγμασι καὶ
ρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητη-
αίτας ἁλιείους κτίζοντος, ὁ Στωϊ-
Ξέρξην αὐτὸν ἐκ τηβέννου προση-
περὶ Τοῦσκλον ἐγχώριοι δίαιταν

σχολαστηρίων ἀκωλύτως ὑποδεχομένων τοὺς Ἕλληνας ὥσπερ εἰς Μουσῶν τι καταγώγιον ἐκεῖσε φοιτῶντας καὶ συνδιημερεύοντας ἀλλήλοις ἀπὸ τῶν ἄλλων χρειῶν ἀσμένως ἀποσχόντας. Πολλάκις δὲ καὶ συνεσχόλαζεν αὐτὸς ἐμβάλλων εἰς τοὺς περιπάτους τοῖς φιλολόγοις καὶ τοῖς πολιτικοῖς συνέπραττεν ὅτου δέοιντο· καὶ ὅλως ἑστία καὶ πρυτανεῖον Ἑλληνικὸν ὁ οἶκος ἦν αὐτοῦ τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ῥώμην. Φιλοσοφίαν δὲ πᾶσαν μὲν ἠσπάζετο καὶ πρὸς πᾶσαν εὐμενὴς ἦν καὶ οἰκεῖος, ἴδιον δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔσχεν, οὐ τῆς νέας λεγομένης, καίπερ ἀνθούσης τότε τοῖς Καρνεάδου λόγοις διὰ Φίλωνος, ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς πιθανὸν ἄνδρα καὶ δεινὸν εἰπεῖν τότε προστάτην ἐχούσης τὸν Ἀσκαλωνίτην Ἀντίοχον, ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ Λούκουλλος καὶ συμβιωτὴν ἀντέταττε τοῖς Φίλωνος ἀκροατοῖς, ὧν καὶ Κικέρων ἦν. Καὶ σύγγραμμά γε πάγκαλον ἐποίησεν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἐν ᾧ τὸν ὑπὲρ τῆς καταλήψεως λόγον Λουκούλλῳ περιτέθεικεν, αὐτῷ δὲ τὸν ἐναντίον· Λούκουλλος δ' ἀναγέγραπται τὸ βιβλίον. Ἦσαν δ', ὥσπερ εἴρηται, φίλοι σφόδρα καὶ κοινωνοὶ τῆς ἐν πολιτείᾳ προαιρέσεως· οὐδὲ γὰρ αὖ πάμπαν ἀπηλλάχει τῆς πολιτείας ἑαυτὸν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ μέγιστος εἶναι καὶ πλεῖστον δύνασθαι φιλοτιμίαν καὶ ἅμιλλαν, ὡς οὔτ' ἀκίνδυνον οὔτ' ἀνύβριστον οὖσαν, εὐθὺς ἀφῆκε Κράσσῳ καὶ Κάτωνι· τούτους γὰρ οἱ τὴν Πομπηΐου δύναμιν ὑφορώμενοι προεβάλλοντο τῆς βουλῆς, ἀπολεγομένου τοῦ Λουκούλλου τὰ πρωτεῖα· κατέβαινε δ' εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τοὺς φίλους, εἰς δὲ τὴν σύγκλητον, εἰ Πομπηΐου τινὰ δέοι σπουδὴν ἢ φιλοτιμίαν ἐπηρεάσαι. Καὶ τάς τε διατάξεις ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν βασιλέων κρατήσας ἐξέκρουσε καὶ νέμησίν τινα τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ γράφοντος ἐκώλυσε διθῆναι, συμπράττοντος Κάτωνος· ὥστε Πομπήϊον εἰς τὴν Κράσσου καὶ Καίσαρος φιλίαν, μᾶλλον δὲ συνωμοσίαν κατεφυγεῖν καὶ πληρώσαντα τὴν πόλιν ὅπλων καὶ στρατιωτῶν βίᾳ κυρῶσαι τὰ δόγματα τοὺς περὶ τὸν Κάτωνα καὶ Λούκουλλον ἐκβαλόντα τῆς ἀγορᾶς. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς γινομένοις προῆγον οἱ Πομπηϊανοὶ Βρέττιόν τινα συνειληφέναι λέγοντες ἐπιβουλεύοντα Πομπηΐῳ. Κἀκεῖνος ἀνακρινόμενος ἐν μὲν τῇ συγκλήτῳ κατηγόρησεν ἑτέραν τινὰ

ύκουλλον ὠνόμασεν, ὡς ὑπ' ἐκείνου παρε-
εῖναι Πομπήϊον. Οὐδεὶς δὲ τῷ λόγῳ προσ-
αραυτίκα δῆλος ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ συκο-
προηγμένος ὑπ' αὐτῶν· καὶ μᾶλλον ἐφω-
τ' ὀλίγας ἡμέρας, ῥιφθέντος ἐκ τῆς εἱρκτῆς
νου μὲν αὐτομάτως τεθνάναι, σημεῖα δ'
ν ἔχοντος, ἐδόκει παρ' αὐτῶν ἀνῃρῆσθαι
ων.

α δὴ καὶ μᾶλλον ἀπῆγε τῆς πολιτείας τὸν
δὲ Κικέρων ἐξέπεσε τῆς πόλεως καὶ Κάτων
λη, παντάπασιν ἐξελύθη. Καὶ πρό γε τῆς
οσῆσαι τὴν διάνοιαν αὐτῷ κατὰ μικρόν.
Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φη-
αλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις
υθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα· τὰ
αι μὲν, ὡς ἀγαπῷτο μᾶλλον ὁ Καλλισθέ-
κύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δύναμιν, ἐκστῆ-
ι τὸν λογισμὸν, ὥστ' ἔτι ζῶντος αὐτοῦ τὴν
ἀδελφόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὡς ἀπέθανε, καθ-
ὶς στρατηγίας καὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ τε-
ῆμος ἠχθέσθη καὶ συνέδραμε καὶ τὸ σῶμα
ὶν ὑπὸ τῶν εὐγενεστάτων νεανίσκων ἐβιά-
ῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεος, ὅπου καὶ Σύλλαν ἔθα-
τοῦτο προσδοκήσαντος οὐδὲ ῥᾳδίας οὔσης
ἀδελφὸς αὐτοῦ δεόμενος καὶ παραιτούμε-
βαι τὴν παρεσκευασμένην ἐν τῷ περὶ Τοῦ-
ρου κηδείαν γενέσθαι. Πολὺν δ' οὐδ' αὖ-
ν, ἀλλ' ὡς ἡλικίᾳ καὶ δόξῃ μικρὸν ἀπελεί-
τῆς τελευτῆς φιλαδελφότατος γενόμενος.

COMPARATIO CIMONIS CVM LVCVLLO.

Μάλιστα δ' ἂν τις εὐδαιμονίσειε τοῦ τέλους Λούκουλλον, ὅτι πρὸ τῆς μεταβολῆς, ἣν ἤδη κατὰ τῆς πολιτείας ἐπιτηδεύετο τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις τὸ πεπρωμένον, ἔφθη προαποθανὼν καὶ καταλύσας ἐν νοσούσῃ μὲν, ἔτι δ' ἐλευθέρᾳ τῇ πατρίδι τὸν βίον. Καὶ τοῦτό γε πάντων αὐτῷ πρὸς Κίμωνα κοινότατόν ἐστι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὔπω συντεταραγμένων τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλ' ἀκμὴν ἐχόντων ἐτελεύτησεν, ἐπὶ στρατοπέδου μέντοι καὶ στρατηγῶν, οὐκ ἀπειρηκὼς οὐδ' ἀλύων οὐδὲ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατηγιῶν καὶ τῶν τροπαίων ἕκαστος κορεσμένος εὐωχίας καὶ πότους, ὥσπερ Πλάτων ἐπισκώπτει τοὺς περὶ τὸν Ὀρφέα τοῖς ἐν βεβιωκόσι φάσκοντας ἀποκεῖσθαι μύρας ἐν ᾅδου μέθην αἰώνιον. Σχολὴ μὲν οὖν καὶ ἡσυχία διατριβὴ περὶ λόγους ἡδονήν τινα καὶ θεωρίαν ἔχοντας εὐπετέστατον ἀνδρὶ πρεσβύτῃ καὶ πεπαυμένῳ πολέμων καὶ πολιτείας παραμύθιον· τὸ δ' ἐφ' ἡδονὴν, ὡς τέλος κατασκήψαντα τὰς καλὰς πράξεις ἤδη λοιπὸν Ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν ἄγοντα παίζειν καὶ τρυφᾶν οὐκ ἄξιον τῆς πολιτικῆς Ἀκαδημίας οὐδὲ τὸν Ξενοκράτη ζηλοῦντος, ἀλλ' ἐγκαλοῦντος πρὸς τὸν Ἐπίκουρον. Ὃ καὶ θαυμαστόν ἐστιν· ὑπανθρώπου γὰρ ἡ νεότης τοῦ μὲν ἐπίψογος καὶ ἀκόλαστος γενέσθαι δοκεῖ, τοῦ δὲ πεπαιδευμένη καὶ σώφρων. Βελτίων οὖν, ἢ πρὸς τὸ βέλτιον ἡ μεταβολή· χρηστοτέρα γὰρ ἡ φύσις, ἐν ᾗ τὰ μὲν τὸ χεῖρον, ἐκκαίει δὲ τὸ ἄμεινον. Καὶ μὴν ὁμοίως πλουτήσαντες οὐχ ὁμοίως διέθεντο τὸν πλοῦτον. Οὐ γὰρ ἂν ὁμοιῶσαι τῷ νοτίῳ τείχει τῆς ἀκροπόλεως, ὃ τοῖς ὑπὸ Κίμωνος κομισθεῖσιν ἐτελέσθη χρήμασι, τοὺς ἐν Νεαπόλει θαλάμους καὶ τὰς περικλύστους ἀπόψεις, ἃς Λούκουλλος ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐξῳκοδόμει λαφύρων, οὐδὲ γε τῇ Κίμωνος τε-

ου παραβαλεῖν, τῇ δημοκρατικῇ καὶ φιλ-
υτελῇ καὶ σατραπικήν. Ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ μι-
ιοὺς καθ' ἡμέραν διέτρεφεν, ἡ δ' εἰς ὀλίγους
ολλῶν παρεσκευάζετο χρημάτων. Εἰ μὴ νὴ
ν ἐποίει διαφορὰν ὁ χρόνος. Ἄδηλον γὰρ, εἰ
ν πράξεων καὶ στρατηγιῶν εἰς ἀπόλεμον καὶ
ς ἀφεὶς αὐτὸν ἔτι μᾶλλον ἂν ἐχρήσατο σοβα-
ὴν ἀνειμένῃ διαίτῃ· καὶ γὰρ φιλοπότης καὶ
ὰ πρὸς γυναῖκας, ὡς εἴρηται, διαβεβλημέ-
πράξεις καὶ τοὺς ἀγῶνας κατορθώσεις ἡδο-
ι τῶν χειρόνων ἐπιθυμιῶν ἀσχολίαν ποιοῦσι
ολιτικαῖς καὶ φιλοτίμοις φύσεσιν. Εἰ γοῦν
ἐτελεύτησεν ἀγωνιζόμενος καὶ στρατηγῶν,
ίτατος καὶ φιλομεμφότατος εὑρεῖν μοι δοκεῖ
ἰν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διαίτης.

οῖς πολεμικοῖς ὅτι μὲν ἀμφότεροι καὶ κατὰ
ασσαν ἀγαθοὶ γεγόνασιν ἀγωνισταὶ δῆλον·
ιητῶν τοὺς ἡμέρᾳ μιᾷ πάλῃ καὶ παγκρατίῳ
ἔθει τινὶ παραδοξονίκας καλοῦσιν, οὕτω
ιᾷ πεζομαχίας καὶ ναυμαχίας ἅμα τροπαίῳ
ἑλλάδα δίκαιός ἐστιν ἔχειν τινὰ προεδρίαν ἐν
Καὶ μὴν Λουκούλλῳ μὲν ἡ πατρὶς, Κίμων
ν ἡγεμονίαν περιέθηκε. Καὶ ὁ μὲν ἀρχούσῃ
οσεκτήσατο τὰ τῶν πολεμίων, ὁ δ' ἄλλοις
ιβὼν ἅμα καὶ τῶν συμμάχων ἄρχειν καὶ τῶν
ἶν ἐποίησε, Πέρσας μὲν ἀναγκάσας ἡττη-
τῆς θαλάσσης, Λακεδαιμονίους δὲ πείσας

Εἰ τοίνυν μέγιστον ἔργον ἡγεμόνος εὐπει-
θαι δι' εὔνοιαν, Λούκουλλος μὲν ὑπὸ τῶν
εφρονήθη, Κίμων δ' ὑπὸ τῶν συμμάχων
ῳ' οὗ μὲν γὰρ ἀπέστησαν, πρὸς ὃν δὲ μετέσχη-
ὧν ἄρχων ἐξῆλθεν ὑπὸ τούτων ἀπολειφθεὶς
μεθ' ὧν ἑτέροις ποιήσων τὸ προστατούμενον
ιις αὐτὸς διδοὺς τὸ παράγγελμα κατέκλευσε
δυσκολώτατα διακεκραγμένος ὁμοῦ τῇ πόλει,
ιεμίους εἰρήνην, παρὰ δὲ τῶν συμμάχων ἡγε-
Λακεδαιμονίους ὁμόνοιαν. Μεγάλας τοίνυν

ἐπιχειρήσαντες ἀμφότεροι καταλύειν ἡγεμονίας καὶ ταραστρέφεσθαι τὴν Ἀσίαν πᾶσαν ἀτελεῖς ἐγένοντο τῶν πράξεων, ὁ μὲν παραπαξ διὰ τὴν τύχην· ἐτελεύτησε γὰρ στρατηγῶν καὶ ἐνημερῶν· τὸν δ' οὐ παντελῶς ἄν τις ἐξέλοιτο τῆς παρ' αὐτοῦ αἰτίας, εἴτ' ἠγνόησεν εἴτ' οὐκ ἐθεράπευσε τὰς ἐν τῷ στρατιωτικῷ διαφορὰς καὶ μέμψεις, ἀφ' ὧν εἰς τηλικούτους ἀκηδίας προῆλθεν. Ἢ τοῦτό γε καὶ πρὸς Κίμωνα κοινόν ἐστι· καὶ γὰρ ἐκεῖνον ὑπήγαγόν τε εἰς δίκας οἱ πολῖται καὶ τελευτῶντες ἐξεστράκισαν, ἵν', αὐτοῦ δέκα ἐτῶν, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, τῇ φωνῆς μὴ ἀκούσωσιν. Αἱ γὰρ ἀριστοκρατικαὶ φύσεις ὀλίγοις τοῖς πολλοῖς συνάδουσι καὶ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι, τὰ δὲ πολλὰ προσβιαζόμεναι τῷ κατευθύνειν διαστρεφομένους ἀνάγκας, ὥσπερ οἱ τῶν ἰατρῶν δεσμοί, καίπερ εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἄγοντες τὰς παραρρήσεις. Ταύτης μὲν οὖν ἴσως ἀπαλλαττέτω τῆς αἰτίας ἑκάτερον.

III. Πολὺ δ' ὁ Λούκουλλος προῆλθε τῷ πολέμῳ τὸν τε Ταῦρον ὑπερβαλὼν στρατοπέδῳ Ῥωμαίων πρῶτος καὶ τὸν Τίγριν διαβὰς καὶ τὰ βασίλεια τῆς Ἀσίας ἐν ὄψει τῶν βαλέων, Τιγρανόκερτα καὶ Κάβειρα καὶ Σινώπην καὶ Νίσιβιν, ἑλὼν καὶ καταφλέξας καὶ τὰ μὲν βόρεια μέχρι Φάσιδος, τὰ δ' ἑῷα μέχρι Μηδίας, τὰ δὲ πρὸς νότον καὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν οἰκειωσάμενος διὰ τῶν Ἀραβικῶν βασιλέων, συντρίψας δὲ τὰς δυνάμεις τῶν βασιλέων ἀπολειφθεὶς δὲ μόνου τοῦ τὰ σώματα λαβεῖν, ὥσπερ θηρίων εἰς ἐρημίας καὶ ὕλας ἀστιβεῖς καὶ ἀβάτους ἀποδιδρασκόντων. Τεκμήριον δὲ μέγα· Πέρσαι μὲν γὰρ ὡς οὐδὲν μέγα πεπονθότες ὑπὸ Κίμωνος εὐθὺς ἀνατάττοντο τοῖς Ἕλλησι καὶ τὴν γε πολλὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν Κύπτῳ κρατήσαντες διέφθειραν, Τιγράνου δὲ καὶ Μιθριδάτου μετὰ Λούκουλλον οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐγένετο, ἀλλ' ὁ μὲν ἀσθενὴς ἤδη καὶ συγκεκομμένος ὑπὸ τῶν πρώτων ἀγώνων οὐδ' ἅπαξ ἐτόλμησε δεῖξαι Πομπηΐῳ τὴν δύναμιν ἔξω τοῦ χάρακος, ἀλλὰ φυγὼν εἰς Βόσπορον κατέβη κἀκεῖ κατέστρεψε. Τιγράνης δ' αὐτὸς ἑαυτὸν γυμνὸν καὶ ἄνοπλον φέρων ὑπέβαλε Πομπηΐῳ καὶ τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος ἔβαλε πρὸ τῶν ποδῶν, οὐ τοῖς ἑαυτοῦ κολακεύων Πομπήϊον, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ Λουκούλλου τεθριαμβευμένοις. Ἠγάπησε γοῦν ἀναλαμβάνων τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας ὡς ἀφῃρημένος πρότε-

ἦν στρατηγὸς, ὥσπερ ἀθλητὴς, ὁ τῷ μεθ' ἑαυτὸν παραδοὺς τὸν ἀντίπαλον. Ἔτι τοίνυν Κίμμερίαν τὴν βασιλέως δύναμιν καὶ τὸ Περσικὸν συνεσταλμένον ἥτταις μεγάλαις καὶ ἀπαύστοις Μιστοκλέους καὶ Παυσανίου καὶ Δεωτυχίδου νέβη καὶ προπεπτωκότων καὶ προηττημένων σώματα ῥᾳδίως ἐνίκησε, Λουκούλλῳ δὲ Τιγράχ πολλῶν ἀγώνων καὶ μέγα φρονῶν συνέπεσε. ἄξιον παραβαλεῖν τοῖς ἐπὶ Λούκουλλον συντὸ Κίμωνος κρατηθέντας. Ὥστε πάντη μεταιδιαίτητον εἶναι τὴν κρίσιν. Ἐπεὶ καὶ τὸ δαιροις ἔοικεν εὐμενὲς γενέσθαι, τῷ μὲν ἃ χρὴ ἃ δ' ἃ φυλάττεσθαι χρὴ προμηνῦον· ὥστε καὶ θεῶν ψῆφον αὐτοῖς ὑπάρχειν ὡς ἀγαθοῖς καὶ ν ἀμφοτέροις.

ΝΙΚΙΑΣ.

οῦμεν οὐκ ἀτόπως τῷ Νικίᾳ τὸν Κράσσον παρα-
τὰ Παρθικὰ παθήματα τοῖς Σικελικοῖς, ἅμα
καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντας
μάμασι τούτοις, ὅπως ἐπὶ ταῖς διηγήσεσιν εἰς
ς αὐτὸς αὐτοῦ περὶ ταῦτα παθητικώτατος, ἐναρ-
ποικιλώτατος γενόμενος ἀμιμήτως ἐξενήνοχε μι-
ὑπολάβωσι πεπονθέναι Τιμαίῳ πάθος ὅμοιον, ὃς
ὸν μὲν Θουκυδίδην ὑπερβαλεῖσθαι δεινότητι, τὸν
ον ἀποδείξειν παντάπασι φορτικὸν καὶ ἰδιώτην, διὰ
θεῖται τῇ ἱστορίᾳ τῶν μάλιστα κατορθωμένων ἐπι-
ύνων καὶ ναυμαχιῶν καὶ δημηγοριῶν οὐ μὰ Δία
ὰ Λύδιον ἅρμα πτῖξος οἰχνεύων,
ι Πίνδαρος, ἀλλ' ὅλως τις ὀψιμαθὴς καὶ μειρακιώδης
ενος ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὸν Δίφιλον
ὺς, ὠνθυλευμένος στέατι Σικελικῷ,
ζοῦ δ' ὑποῤῥέων εἰς τὸν Ξέναρχον· ὥσπερ ὅταν λίχη
Ἀθηναίοις οἰωνὸν ἡγήσασθαι γεγονέναι τὸν ἀπὸ τῆς νί-
οντα τοὔνομα στρατηγὸν ἀντειπόντα πρὸς τὴν στρατη-
καὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν προσημαίνειν αὐτοῖς τὸ
όνιον, ὡς ὑπὸ Ἑρμοκράτους τοῦ Ἑρμωνος πλεύσαντ
αι παρὰ τὸν πόλεμον, ἔτι δ' εἰκὸς εἶναι τὸν Ἡφαίστ
Συρακουσίοις βοηθεῖν διὰ τὴν Κόρην, παρ' ἧς Πλ
βερον, ὀργίζεσθαι δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι τοὺς Δ
γόνους ὄντας Τρώων ἔσωζον, αὐτὸς δ' ὑπὸ Λ
κηθεὶς ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τοῦ
ς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμπλείας ταῦτά τε γεάφειν ἐ
λίστου διάλεκτον εὐθύνειν καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα
ρτέλη λοιδορεῖσθαι. Ἐμοὶ δ' ὅλως μὲν ἡ περὶ

πρὸς ἑτέρους μικροπρεπὴς φαίνεται καὶ σοφι-
πρὸς τὰ ἀμίμητα γίγνηται, καὶ τελέως ἀναί-
οῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος,
ν οὐκ ἔστι, μάλιστά γε δὴ τὸν τρόπον καὶ τὴν
ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν καλυ-
εχούσας ἐπιδραμὼν βραχέως καὶ διὰ τῶν ἀναγ-
ῆ παντάπασιν ἀμελὴς δοκῶ καὶ ἀργὸς εἶναι, τὰ
τοὺς πολλούς, ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδ-
θήμασιν ἢ ψηφίσμασιν εὑρημένα παλαιοῖς πε-
ταγαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
κατανόησιν ἤθους καὶ τρόπου παραδιδούς.
ιν οὖν περὶ Νικίου πρῶτον εἰπεῖν ὃ γέγραφεν
ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν πολιτῶν καὶ
τες εὔνοιαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν δῆμον, Νικίας
καὶ Θουκυδίδης ὁ Μιλησίου καὶ Θηραμένης ὁ
τον δὲ οὗτος ἢ ἐκεῖνοι· καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν
ἐσω λελοιδόρηται καὶ διὰ τὸ μὴ μόνιμον, ἀλλὰ
ν ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας ἐπεκλήθη
κείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν καὶ
εῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν προϊ-
ἐπολιτεύσατο, νεώτερος δὲ Νικίας γενόμενος
λόγῳ καὶ Περικλέους ζῶντος, ὥστε κἀκείνῳ συ-
ιαὶ καθ' αὑτὸν ἄρξαι πολλάκις, Περικλέους δ'
εὐθὺς εἰς τὸ πρωτεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν
σίων καὶ γνωρίμων ἀντίταγμα ποιουμένων αὐ-
Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ἐεν εὔνουν καὶ συμφιλοτιμούμενον. Ἴσχυε μὲν
ἐγα
γωγῶν κἀναμισθαρνεῖν διδούς·
τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ τὸ
τες αὐτοὶ οἷς πρὸς χάριν ἔκραττεν οἱ πολλοὶ τὸν
ντο. Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐπαχθὲς
ὸ σεμνὸν, ἀλλ' εὐλαβείᾳ τινὶ μεμιγμένον αὐτῷ
οκοῦντι τοὺς πολλοὺς δημαγωγοῦν. Τῇ φύσει
τῆς καὶ δύσελπις ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυ-
τὴν δειλίαν, κατώρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν·
πολιτείᾳ ψοφοδεὴς καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐ-

θορύβητον αὐτοῦ καὶ δημοτικὸν ἐδόκει καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ' εὐνοίας τοῦ δήμου παρεῖχε τῷ δεδιέναι τοὺς ὑπερφέροντας, ἄνξειν δὲ τοὺς δεδιότας. Τοῖς γὰρ πολλοῖς τιμὴ μεγίστη παρὰ τῶν μειζόνων τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι.

III. Περικλῆς μὲν οὖν ἀπό τ' ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγων οὐδενὸς ἐδεῖτο σχηματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οὐδὲ πιθανότητος· Νικίας δὲ τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσίᾳ δὲ προέχων ἀπ' αὐτῆς ἐδημαγώγει. Καὶ τῇ Κίμωνος εὐχερείᾳ καὶ βωμολοχίᾳ πρὸς ἡδονὴν μεταχειριζόμενος τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρεξάγειν ἀπίθανος ὢν χορηγίαις ἀνελάμβανε καὶ γυμνασιαρχίαις ἑτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντας. Εἱστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς τό τε Παλλάδιον ὁ ἀκροπόλει τὴν χρύσωσιν ἀποβεβληκὸς καὶ ὁ τοῖς χορηγικοῖς τρίποσιν ἀποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς· ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγήσας, ἐλείφθη δ' οὐδέποτε. Λέγεται δ' ἔν τινι χορηγίᾳ παριδεῖν οἰκέτης αὐτῷ κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὀφθῆναι καὶ μέγιστος, οὔπω γενειῶν· ὑ σθέντων δὲ τῶν Ἀθηναίων τῇ ὄψει καὶ προτούντων ἐπὶ πολὺ χρόνον ἀναστὰς ὁ Νικίας εἶπεν, ὡς οὐχ ὅσιον ἡγοῖτο δ λεύειν καταπεφημισμένον θεῷ σῶμα, καὶ τὸν θεασίσκον ἀ ηλευθέρωσε. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δῆλον, ὡ λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. Τῶν γὰρ χορῶν, οὓς π πόλεις ἔπεμπτον ἀσομένους τῷ θεῷ, προσπλεόντων μέν, ὡ ἔτυχεν, εὐθὺς δ' ὄχλου πρὸς τὴν ναῦν ἀπαντῶντος ᾄδοι λευομένων κατ' οὐδένα κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀσυτ κτως ἀποβαινόντων ἅμα καὶ στεφανουμένων καὶ μεταρ νυμένων, ἐκεῖνος, ὅτε τὴν θεωρίαν ἦγεν, αὐτὸς μὲν εἰς Ρ νίαν ἀπέβη τὸν χορὸν ἔχων καὶ τὰ ἱερεῖα καὶ τὴν ἄλλην παρ σκευήν, ζεῦγμα δὲ πεποιημένον Ἀθήνῃσι πρὸς τὰ μέτρα κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσεσι καὶ βαφαῖς καὶ στεφάνοι καὶ αὐλαίαις κομίζων διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε τὸν μεταξὺ Ρ νίας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄνταμέγαν· εἶθ' ἅμα ἡμέρᾳ τὴν πομπὴν τῷ θεῷ καὶ τὸν χορὸν ἄγων κεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ ᾄδοντα διὰ τῆς γεφύρας ἀπεβίβαζε. Μετὰ δὲ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰς ἑστιάσεις τόν τε φοίνικα τὸν χαλκοῦν

ημα τῷ θεῷ καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν πριά-
οσεν, οὗ τὰς προσόδους ἔδει Δηλίους κατα-
ίσθαι πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικίᾳ παρὰ τῶν θεῶν
καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν, ἣν ὥσπερ
ορεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν· Ὁ δὲ φοίνιξ ἐκεῖνος
νμάτων ἀποκλασθεὶς ἐνέπεσε τῷ Ναξίων ἀν-
άλῳ καὶ ἀνέτρεψε.

οις δ' ὅτι μὲν πολὺ τὸ πρὸς δόξαν καὶ φιλοτι-
ικὴν καὶ ἀγοραῖον ἔνεστιν οὐκ ἄδηλον, ἀλλὰ τῷ
τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἤθει πιστεύσειεν ἄν τις εὐσε-
ύθημα τὴν τοιαύτην χάριν καὶ δημαγωγίαν γε-
ῖρα γὰρ ἦν τῶν ἐκπεπληγμένων τὰ δαιμόνια καὶ
ιείμενος, ὥς φησι Θουκυδίδης. Ἐν δέ τινι τῶν
διαλόγων γέγραπται, ὅτι καθ' ἡμέραν ἔθυε τοῖς
τιν ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας προσεποιεῖτο μὲν ἀεὶ
ρὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα περὶ τῶν ἰδίων
περὶ τῶν ἀργυρείων μετάλλων. Ἐκέκτητο γὰρ ἐν
ῇ πολλὰ καὶ μεγάλα εἰς πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύ-
γασίας ἔχοντα· καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων ἔτρε-
ὶ τῆς οὐσίας ἐν ἀργυρίῳ τὸ πλεῖστον εἶχεν. Ὅθεν
ὶ αὐτὸν ἦσαν αἰτοῦντες καὶ λαμβάνοντες· ἐδί-
τον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις ἢ τοῖς εὖ πά-
καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε πονηροῖς
οἷς χρηστοῖς ἡ φιλανθρωπία. Λαβεῖν δὲ περὶ
ρίαν καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἐστι. Τηλεκλείδης
α τῶν συκοφαντῶν ταυτὶ πεποίηκε·

ιὲν οὖν ἔδωκε μνᾶν, ἵν' αὐτὸν μὴ λέγῃ,
ιητρὶ παίδων πρῶτος ἐκ βαλαντίου.
ὲ μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου·
τοῦτ' ἔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ἐγώ,
ίλος γὰρ ἀνὴρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ.
ιόλιδος κωμῳδούμενος ἐν τῷ Μαρικᾷ παράγων
γμόνων καὶ πενήτων λέγει·

ρόνον γὰρ συγγεγένησαι Νικίᾳ;
δον, εἰ μὴ ναγχος ἐστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.
ολογεῖ Νικίαν ἑωρακέναι.
κθὲν ἂν εἶδεν, εἰ μὴ προὐδίδου;

A. Ἠκούσατ', ὦ συνήλικες,
Ἐπαυτοφώρῳ Νικίαν εἰλημμένον.
B. Ὑμεῖς γὰρ, ὦ φρενοβλαβεῖς,
Λάβοιτ' ἂν ἄνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι;
Ὁ δ' Ἀριστοφάνους Κλέων ἀπειλῶν λέγει·
Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας καὶ Νικίαν ταράξω.

Ὑποδηλοῖ δὲ καὶ Φρύνιχος τὸ ἀθαρσὲς αὐτοῦ καὶ κατακ[illegible]γμένον ἐν τούτοις·

Ἦν γὰρ πολίτης ἀγαθὸς, ὡς εὖ οἶδ' ἐγὼ,
Κοὐχ ὑποταγεὶς ἐβάδιζεν, ὥσπερ Νικίας.

V. Οὕτω δὴ διακείμενος εὐλαβῶς πρὸς τοὺς συνοφ[illegible] οὔτε συνεδείπνει τινὶ τῶν πολιτῶν οὔτε κοινολογίαις [illegible] συνδιημερεύσεσιν ἐνέβαλλεν ἑαυτὸν οὐδ' ὅλως ἐσχόλαζε [illegible] τοιαύταις διατριβαῖς, ἀλλ' ἄρχων μὲν ἐν τῷ στρατηγίῳ [illegible] λει μέχρι νυκτὸς, ἐκ δὲ βουλῆς ὕστατος ἀπῄει πρῶτος [illegible] κνούμενος. Εἰ δὲ μηδὲν ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσκρ[illegible] δος ἦν καὶ δυσέντευκτος οἰκουρῶν καὶ κατακεκλεισμένος. [illegible] δὲ φίλοι τοῖς ἐπὶ τὰς θύρας φοιτῶσιν ἐνετύγχανον καὶ [illegible] τοῦντο συγγνώμην ἔχειν, ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσ[illegible] χρείας τινὰς καὶ ἀσχολίας ὄντος. Καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα [illegible] τραγῳδῶν καὶ συμπεριτιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν Ἱέρ[illegible] ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου [illegible] γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ, προσ[illegible] μενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ προσαγορευθέν[illegible] οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας [illegible] μὼν γενόμενος ἔκτισε Θουρίους. Οὗτος οὖν ὁ Ἱέρων [illegible] πρὸς τοὺς μάντεις ἀπόῤῥητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ καὶ λ[illegible] ἐξέφερεν εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐπίπονόν τινα καὶ ταλαί[illegible] διὰ τὴν πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίον· „Ὦι γ'" ἔφη „καὶ περὶ [illegible] τρὸν ὄντι καὶ περὶ δεῖπνον ἀεί τι προσπίπτει δημόσιον· [illegible] λῶν δὲ τῶν ἰδίων ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντίζειν μόλις [illegible] καθεύδειν περὶ πρῶτον ὕπνον. Ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα [illegible] κειται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ προσηνὴς οὐδ' [illegible] ἀλλὰ καὶ τούτους προσαποβέβληκε τοῖς χρήμασι [illegible] νος. Οἱ δ' ἄλλοι καὶ φίλους κτώμενοι καὶ πλουτ[illegible] τοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος εὐπαθοῦσι καὶ [illegible]

ιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἰ-
νος εἰς αὐτόν·
οστάτην δὲ τοῦ βίου
μεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν.
ῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν ἢ τῷ φρονεῖν δια-
ενον εἰς ἔνια ταῖς ἐμπειρίαις τὸν δῆμον,
καὶ φυλαττόμενον τὴν δεινότητα καὶ
μα καὶ τὴν δόξαν, ὡς δῆλον ἦν τῇ Πε-
καὶ τῷ Δάμωνος ἐξοστρακισμῷ καὶ τῇ
ν Ῥαμνούσιον ἀπιστίᾳ τῶν πολλῶν καὶ
Πάχητα τὸν ἑλόντα Λέσβον, ὃς εὐθύνας
ας ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμενος
ὸν, τὰς μὲν ἐργώδεις πάνυ καὶ μακρὰς
θαι στρατηγίας, ὅπου δ' αὐτὸς στρα-
ίας ἐχόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν,
αν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δύναμιν ἢ ἀρετὴν
ς, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ καὶ κατέφευ-
φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. Ἐπεμαρ-
ματα· πολλῶν γὰρ τότε προσκρουσμά-
γάλων γενομένων οὐδενὸς ἁπλῶς ἐκείνος
Θρᾴκην μὲν ἡττήθησαν ὑπὸ Χαλκιδέων
ενοφῶντος στρατηγοῦντων, τὸ δ' Ἀλεω-
βη Δημοσθένους ἄρχοντος, ἐν δὲ Δηλίῳ
αλον Ἱπποκράτους ἡγουμένου, τοῦ δὲ
αἰτίαν ἔλαβε Περικλῆς διὰ τὸν πόλεμον
σας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον ἐκ τῆς μετα-
ὶ διαίτης ἀήθους γενομένου. Νικίας δὲ
ναίτιος ἔμεινε· καὶ στρατηγῶν εἶλε μὲν
ιατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκυῖαν καὶ Λε-
σαν οἰκήτορας, ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ τῶν
ίτων καὶ προσηγάγετο, κατακλείσας δὲ
λιν εὐθὺς μὲν ἔσχε Μιτύφαν τὴν νῆσον,
ταύτης ὁρμώμενος Νισαίας ἐκράτησεν,
ν ἀποβὰς ἐνίκησε μάχῃ καὶ διέφθειρε
καὶ Δυκόφρονα τὸν στρατηγόν. Ἔνθα
οἰκείων δύο νεκροὺς ἀπολιπεῖν διαλα-
μίρεσιν. Ὡς οὖν τοῦτ' ἔγνω, τάχιστα

τὸν στόλον ἐπιστήσας ἔπεμψε κήρυκα πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ ἀναιρέσεως· καίτοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἱστάναι τοὺς τούτου τυχόντας οὐκ ἔνθεσμον ἦν, νικᾷν γὰρ τοὺς κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν δὲ τοὺς αἰτοῦντας, ὡς λαβεῖν μὴ δυναμένους. Ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ὑπέμεινε μᾶλλον προέσθαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν ἢ καταλιπεῖν ἀτάφους δύο τῶν πολιτῶν. Πορθήσας δὲ τὴν παραλίαν τῆς Λακωνικῆς καὶ τοὺς ἀντιστάντας Λακεδαιμονίων τροφάμενος εἷλε Θυρέαν Αἰγινητῶν ἐχόντων καὶ τοὺς αἱρεθέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας.

VII. Ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους Πύλον τειχίσαντος ἐπεσπράτευσαν ἅμα πεζῷ καὶ ναυσὶ Πελοποννήσιοι καὶ μάχης γενομένης ἀπελείφθησαν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, μέγα μὲν, ὥσπερ ἦν, ἡγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, χαλεπῆς δὲ καὶ δυσέργου τῆς πολιορκίας οὔσης ἐν χωρίοις ἀνύδροις καὶ θέρους μὲν μακρὰν καὶ πολυτελῆ τὴν περιαγωγὴν τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφαλερὰν δὲ χειμῶνος καὶ παντελῶς ἄπορον, ἤχθοντο καὶ μετεμέλοντο πρεσβείαν Λακεδαιμονίων ἀπωσάμενοι περὶ σπονδῶν καὶ εἰρήνης ἀφικομένην πρὸς αὐτούς. Ἀπεώσαντο δὲ Κλέωνος ἐναντιωθέντος οὐχ ἥκιστα διὰ Νικίαν· ἐχθρὸς γὰρ ὢν αὐτοῦ καὶ προθύμως ὁρῶν συμπράττοντα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι τὰς σπονδάς. Ὡς οὖν ἥ τε πολιορκία μῆκος ἐλάμβανε καὶ δεινὰς ἀπορίας ἐπυνθάνοντο περιεστάναι τὸ στρατόπεδον, δι' ὀργῆς εἶχον τὸν Κλέωνα. Τοῦ δ' εἰς τὸν Νικίαν ἐκτρέποντος τὴν αἰτίαν καὶ κατηγοροῦντος, ὅτι δειλίᾳ καὶ μαλακίᾳ προΐεται τοὺς ἄνδρας, ὡς αὐτοῦ γε στρατηγοῦντος οὐκ ἂν περιγενομένους χρόνον τοσοῦτον, τοῖς Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέστη· „Τί δ' οὐχὶ καὶ τῶν αὐτὸς σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας;“ ὅ τε Νικίας ἀνασοὰς ἐξίστατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ καὶ λαμβάνειν ἀπόπειρ βούλεται δύναμιν ἐκέλευσε καὶ μὴ θρασύνεσθαι λόγοις ἀπαιδύνοις, ἀλλ' ἔργον τι τῇ πόλει παρασχεῖν ἄξιον σπουδῆς. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο τῷ μὴ προσδοκῆσαι τοῦτο θορυβούμενος, ἐγκελευομένων δὲ ταῦτα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Νικίου καταβοῶντος ἐξαρθεὶς καὶ ἀναφλεχθεὶς εἰς τὸ φιλό-

τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο πλεύ-
κοσιν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ τοὺς ἄνδρας ἢ
ζε. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἐπῆλθε γελάσαι μέ-
αι· καὶ γὰρ ἄλλως εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν
αν φέρειν μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀηδῶς. Λέ-
τοτὲ οὔσης τὸν μὲν δῆμον καθήμενον ἄνω
νον, ὑφὲ δ' εἰσελθεῖν ἐκεῖνον ἑστεφανω-
ν ὑπερθέσθαι τὴν ἐκκλησίαν εἰς αὔριον·
ρη ,,σήμερον ἐστιᾶν μέλλων ξένους καὶ τε-
τοὺς δ' Ἀθηναίους γελάσαντας ἀναστῆ-
ἐκκλησίαν.
λλὰ καὶ τότε τύχῃ χρησάμενος ἀγαθῇ καὶ
α μετὰ Δημοσθένους ἐντὸς οὖ προεῖπε
τῶν ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἔπεσον τὰ
εγκεν αἰχμαλώτους. Καὶ τοῦτο τῷ Νικίᾳ
ξίαν· οὐ γὰρ ἀσπίδος ῥῖψις, ἀλλ' αἶ-
ύκει τὸ δειλίᾳ τὴν στρατηγίαν ἀποβαλεῖν
αι τῷ ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος
χειροτονήσαντα τῆς ἀρχῆς. Σκώπτει δ'
ν Ἀριστοφάνης, ἐν μὲν Ὄρνισιν οὕτω

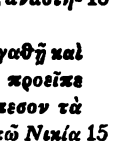

ν Δί' οὐχὶ νυστάζειν γ' ἔτι
οὐδὲ μελλονικιᾷν.
α γράφων·
γγεῖν. Β. Εἶτα τίς σε κωλύει;
εἰ δίδωμι χιλίας δραχμὰς,
χῶν ἀφῆτε. Β. Δεχόμεθα·
ίσι σὺν ταῖς Νικίου.
ίλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ τῷ Κλέωνι τοσοῦ-
ῆς ἐάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ' ἧς εἰς βαρὺ
ἐμπεσὼν ἀκάθεκτον ἄλλας τε τῇ πόλει
ρὰς, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε,
τος κόσμον ἀνειλὼν καὶ πρῶτος ἐν τῷ δη-
καὶ περισπάσας τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν μη-
ὁμῳρ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος τὴν
α τὰ πράγματα συγχέασαν εὐχέρειαν καὶ
ντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτευομένοις.

IX. Ἤδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τηνικαῦτα τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ' οἷον ἡ Αἰγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν ὁμοῦ

Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά, οὕτως ἡ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφότερα πολλὴ ῥυεῖσα καὶ λαμπρὰ μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν· ὅθεν οὐδ' ἀπαλλαγεὶς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας καιρὸν ἔσχε παντάπασιν ἀναπαῦσαι καὶ καταστορέσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς ὁδὸν τὰ πράγματα καταστήσας σωτήριον ἐξέπεσε ῥύμῃ καὶ σφοδρότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτιμίας αὖθις ἐξωσθεὶς εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Οἱ μάλιστα προσπολεμοῦντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἑλλάδος Κλέων καὶ Βρασίδας ἦσαν, ὧν ὁ πόλεμος τοῦ μὲν ἀπέκρυπτε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμει· τῷ μὲν γὰρ ἀδικημάτων μεγάλων, τῷ δὲ κατορθωμάτων ἀφορμὰς παρεῖχε. Τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ μιᾷ περὶ Ἀμφίπολιν εὐθὺς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἔκπαλαι τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαῤῥοῦντας, ἀμφοτέρους δ' οἷον ἐκλελυμένους καὶ παρακαθιέντας ἑκουσίως τὰς χεῖρας ἔπραττεν, ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συναγαγὼν καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ ἀναπαύσας βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα πρὸς τὸν αὖθις χρόνον ποιοῖτο. Τοὺς μὲν οὖν εὐπόρους καὶ πρεσβυτέρους καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν εἰρηνικὸν εἶχεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοῖς ἐντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ διδάσκων ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδιδοὺς προὐκαλεῖτο καὶ προὔτρεπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης. Οἱ δ' ἐπίστευον αὐτῷ διά τε τὴν ἄλλην ἐπιείκειαν καὶ ὅτι τοῖς ἡλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις ἐπιμελόμενος καὶ περιέπων φιλανθρώπως ἐπιφροτέραν ἐποίει τὴν ἀτυχίαν. Ἦσαν οὖν πρότερον πεπεισμένοι τινὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ᾗ συνιόντες ἐκ ταὐτὸ καὶ γενόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς καὶ πρὸς ἐλέους καὶ οἰκείους ἐπιμιξίας ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπόλεμον βίον, ἡδέως μὲν ᾀδόντων τὰ τοιαῦτα τῶν χορῶν ἀκούοντες

Κείσθω δόρυ μοι μίτον ἀμφικλέκειν ἀράχνας·

ἡδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ κοιδοῦντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρυόνες ἀφυπνίζουσι. Ἀν-

προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας, ὡς τρὶς ἐν-
θῆναι πέπρωται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω
ους συμβάλλοντες ἐποιήσαντο τὴν εἰρήνην,
οῖς πλείστοις, ἀπαλλαγὴν κακῶν σαφῆ γε-
Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη
αιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐκφανύμῳ γε-
ν καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. Τῷ
ν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους
ὲν γὰρ ἐπ᾽ αἰτίαις μικραῖς εἰς συμφορὰς με-
ίκει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ τῶν μεγίστων κα-
ίσθαι φίλους γενομένους. Διὸ καὶ τὴν εἰρή-
ὴν Νικίειον καλοῦσι.

δὲ συνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πό-
ων καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶσι, προ-
ν τῶν κληρῳ λαχόντων, ὠνήσατο τὸν κλῆ-
α χρήμασιν, ὥστε προτέρους ἀποδιδόναι
ους. Καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος.
καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα δυσκολαί-
μέμψεσιν αὖθις ἐδόκουν ἀνακαλεῖσθαι τὸν
ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμο-
ην συμμαχίαν ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπι-
ους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους
. Πραττομένων δὲ τούτων ὁ Ἀλκιβιάδης
ν εὖ πεφυκὼς καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀ-
Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσεῖχον, αὐτὸν
κατεφρόνουν, ἐν ἀρχῇ μὲν εὐθὺς ὑπεναν-
ιαὶ ἀντιστὰς οὐδὲν ἐπέραινεν, ὀλίγῳ δ' ὕ-
τι τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοὺς
ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεν-
Πάνακτον ἐστῶσαν οὐ παρέδωκαν οὐδ' Ἀμ-
ο ταῖς αἰτίαις καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐφ'
ρασβείαν μετακεμψάμενος Ἀργείων ἔκρατ-
τοὺς Ἀθηναίους. Ἔπειδὲ πρέσβεις ἐλθόν-
ος αὐτοκράτορες καὶ τῇ βουλῇ προσεντυγ-
περὶ πάσων ἦσαν τοῖς δικαίοις, δείσας ὁ Ἀλ-
τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαγά-
ῃ αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὅρκων ὡς ἅπαντα

συμπράξων, ἂν μὴ φῶσι μηδ' ὁμολογήσωσιν ἥκειν αὐτοκράτορες, μάλιστα γὰρ οὕτως ἃ βούλονται γενήσεσθαι. Προσθέντων δὲ καὶ μετασταντων ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἑκάτερα ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον ἠρώτα πρῶτον, εἰ περὶ πάντων ἥκουσιν αὐτοκράτορες· ὡς δ' ἠρνοῦντο, πικρῶς ἐπιπλήττων μεταβαλόμενος τὴν τε βουλὴν ἐκκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μηδὲ πιστεύειν οὕτω παρφανῶς ψευδομένοις καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῶν δὲ τἀναντία περὶ τῶν αὐτῶν λέγουσι. Θορυβουμένων δ', ὡς εἰκός, αὐτῶν καὶ τοῦ Νικίου μηδὲν ἔχοντος εἰπεῖν, ἀλλ' ἄχει καὶ θαύματι πεπληγότος, ὁ μὲν δῆμος εὐθὺς ὥρμησε τοὺς Ἀργείους κελεύειν καὶ ποιεῖσθαι συμμάχους, ἐβοήθησε δὲ τῷ Νικίᾳ στασιάσας διὰ μέσου γενόμενος καὶ διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν τοῦ δήμου συνελθόντος πολλὰ ποιήσας καὶ εἰπὼν ἔπεισε μόλις ἐπισχεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λακεδαιμονίους, ὡς πάντων καλῶς γεγησομένων. Ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην τἆλλα μὲν ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἐτιμήθη, πράξας δ' οὐδὲν, ἀλλὰ πρατηθεὶς ὑπὸ τῶν βοιωτιαζόντων ἐκπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδοξῶν καὶ κακὸς ἀκούων, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους λυπουμένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πεισθέντες ὑπ' ἐκείνου τοσούτους καὶ τοιούτους ἄνδρας ἀπέδοσαν· οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες ἦσαν ἐξ οἴκων τε πρώτων τῆς Σπάρτης καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς τοὺς δυνατωτάτους ἔχοντες. Οὐ μὴν ἔπραξάν τι τραχύτερον ὀργῇ πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγοῦντα λοιπὸν καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἠλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντες ἐποιήσαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων καὶ λησταὶ τὴν Πύλον ἔπεμψαν κακουργεῖν τὴν Λακωνικήν· ἐξ ὧν αὖθις εἰς πόλεμον κατέστησαν.

XI. Ἀνακωχούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου διαφορᾶς καὶ γιγνομένης ὀστρακοφορίας, ἣν εἰώθει διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι ἕνα τῶν ὑπόπτων ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ἐπιφθόνων ἀνδρῶν τῷ ὀστράκῳ μιθούμενος δέκα ἔτη, πολὺς θόρυβος ἀμφοτέρους περιέστατο καὶ πάλιν, ὡς θατέρου πάντως ὑποκησουμένου τῷ ἐξοστρακισμῷ. Τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκιβιάδου καὶ τὸν βίον ἐβδελύττοντο καὶ Θράσος ὠχθάδουν, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγρα-

, τὸν δὲ Νικίαν ὅ τε πλοῦτος ἐπίφθονον ἐποίει
ἰς διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δημοτικὸν,
αὶ ὀλιγαρχικὸν ἀλλόκοτον ἐδόκει, πολλὰ δ' ἤδη
ις αὐτῶν ἀντιτείνων παρὰ γνώμην καὶ βιαζόμε-
μφέρον ἐπαχθὴς ἦν. Ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν, νέων
ποιῶν ἅμιλλα πρὸς εἰρηνοποιοὺς καὶ πρεσβυτέ-
εἰς τοῦτον, τῶν δ' εἰς ἐκεῖνον τὸ ὄστρακον τρε-

χοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς·
τε διαστὰς ὁ δῆμος δίχα χώραν ἔδωκε τοῖς ἰτα-
ανουργοτάτοις, ὧν ἦν καὶ Ὑπέρβολος ὁ Περι-
ωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ'
ἐν εἰς δύναμιν προελθὼν καὶ γενόμενος δι' ἣν
ι δόξαν ἀδοξία τῆς πόλεως. Οὗτος ἐν τῷ τότε
ὀστράκου πόῤῥω τιθέμενος ἑαυτὸν, ἅτε δὴ τῷ
ν προσήκων, ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν
τὸς ἀντίπαλος τῷ λειπομένῳ γενέσθαι, κατα-
ενός τε τῇ διαφορᾷ καὶ παροξύνων τὸν δῆμον
ς. Συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν
Ἀλκιβιάδην καὶ λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα
συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρας καὶ ἀναμίξαν-
, ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ὑπέρβολον
αι. Καὶ παραυτίκα μὲν ἡδονὴν τοῦτο καὶ γέ-
παρέσχεν, ὕστερον δ' ἠγανάκτουν ὡς καθυβρι-
γμα τοῦτο πρὸς ἄνθρωπον ἀνάξιον γεγονέναι
ἶναι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα, μᾶλλον δὲ
ξοστρακισμὸν ἡγούμενοι Θουκυδίδῃ καὶ Ἀρι-
όμοίοις, Ὑπερβόλῳ δὲ τιμὴν καὶ προσποίησιν
διὰ μοχθηρίαν ταὐτὰ ἔπαθε τοῖς ἀρίστοις, ὥς
ν ὁ κωμικὸς εἴρηκε περὶ αὐτοῦ·
έπραγε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια.
οιούτων οὕνεκ' ὄστραχ' εὑρέθη.
ὐδεὶς ἔτι τὸ παράπαν ἐξωστρακίσθη μετὰ Ὑ-
' ἔσχατος ἐκεῖνος, πρῶτος δ' Ἵππαρχος ὁ Χολ-
ής τις ὢν τοῦ τυράννου. Ἄκριτον δ' ἡ τύχη
πτον λογισμῷ· Νικίας γὰρ εἰ τὸν περὶ ὀστρά-

XII. Ὁ γοῦν Νικίας, τῶν Αἰγεστέων [illegible]
παραγενομένων καὶ πειθόντων τοὺς Ἀθηναίους συμ-
ν ἐπὶ Σικελίαν, ἀνθιστάμενος ἡττᾶτο τῆς βουλῆς Ἀλκι-
ου καὶ φιλοτιμίας πρὶν ὅλως ἐκκλησίαν γενέσθαι κατα-
τος ἤδη τὸ πλῆθος ἐλπίσι καὶ λόγοις προδιεφθαρμένον
καὶ νέους ἐν παλαίστραις καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις
ἡμικυκλίοις συγκαθεζομένους ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς
ελίας καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης καὶ λιμένας
τόπους, οἷς τέτραπται πρὸς Λιβύην ἡ νῆσος· οὐ γὰρ ἀθλη-
ιοῦντο τοῦ πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὁρμητήριον, ὡς ἀπ'
ῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους καὶ σχήσοντες ἅμα
ύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. Ὡς οὖν
μηντο πρὸς ταῦτα, ὁ Νικίας ἐναντιούμενος οὔτε πολλοὺς
ε δυνατοὺς εἶχε συναγωνιστάς· οἱ γὰρ εὔποροι δεδιότες
δοκῶσι τὰς λειτουργίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν,
ρὰ γνώμην ἡσύχαζον. Ὁ δ' οὐκ ἔκαμνεν οὐδ' ἀπηγόρευεν
λὰ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους καὶ στρα-
γὸν ἑλέσθαι πρῶτον ἐκεῖνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Λαμάχου
λιν ἐκκλησίας γενομένης ἀναστὰς ἀπέτρεπε καὶ διεμαρτύρ-
καὶ τελευτῶν διέβαλλε τὸν Ἀλκιβιάδην ἰδίων ἕνεκα κερδῶν
ὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ διαπόντιον
[illegible] Ἔπραξε δ' οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' ὑπ' ἐμπειρίας δόξης

: τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ
δή τινων λογίων προὔφερε παλαιῶν μέγα κλέος
ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι. Καὶ θεοπρόποι τινὲς
ωνος ἀφίκοντο χρησμὸν κομίζοντες, ὡς λήψον-
νες ἅπαντες Ἀθηναῖοι· τὰ δ' ἐναντία φοβού-
ἐν ἔκρυπτον. Οὐδὲ γὰρ τὰ προὔπτα καὶ κατα-
ίων ἀπέτρεπεν, ἤ τι τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ μιᾷ
ἀκρωτηριασθέντων πλὴν ἑνός, ὃν Ἀνδοκίδου
ῆμα μὲν τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς, κείμενον δὲ πρὸ
Ἀνδοκίδου οἰκίας, καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὸν βω-
α θεῶν. Ἄνθρωπος γάρ τις ἐξαίφνης ἀνακη-
ν, εἶτα περιβὰς ἀπέκοψεν αὐτοῦ λίθῳ τὸ αἰ-
δοῖον Παλλάδιον ἕστηκε χρυσοῦν ἐπὶ φοίνι-
κος, ἀνάθημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν
ὗτ' ἔκοπτον ἐφ' ἡμέρας πολλὰς προσπετόμενοι
ν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοίνικος ἀπέτρω-
λλον. Οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν
ισμένων ὑπὸ Συρακουσίων. Χρησμοῦ δέ τινος
τοὺς ἐκ Κλαζομενῶν τὴν ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς
φαντο τὴν ἄνθρωπον· ἐκαλεῖτο δὲ Ἡσυχία.
ὸς ἔοικεν, ὃ παρήνει τῇ πόλει τὸ δαιμόνιον, ἐν
ἡσυχίαν ἄγειν. Εἴτε δὴ ταῦτα δείσας εἴτ' ἀν-
μῷ τὴν στρατείαν φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέ-
ήγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν
ν ὡς μεμηνώς. Οἱ δέ φασιν οὐ μανίαν σκηψά-
κτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν προελθεῖν εἰς τὴν
ν καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐπὶ συμφο-
νίᾳ αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραρχον εἰς Σι-
ῆς στρατείας. Σωκράτει δὲ τῷ σοφῷ τὸ δαιμό-
ι συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτὸν ἐμήνυσε
πλουν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως πραττόμενον· ὁ
τι καὶ φίλοις ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς
λόγους δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς τὸν στόλον
θρατταν· Ἀδώνια γὰρ ἦγον αἱ γυναῖκες τότε
κολλαχόθι τῆς πόλεως εἴδωλα καὶ ταφαὶ περὶ
οἱ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοὺς ἐν λόγῳ ποιουμέ-
αὐτα δυσχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς πα-

ρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ἐπιφανεστάτην σχοῦσα ταχέως μαρανθῇ.

XIV. Τὸ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφιζομένῃ τῇ στρατείᾳ τὸν Νικίαν καὶ μήθ' ὑπ' ἐλπίδων ἐπαρθέντα μήτε πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταθέσθαι τὴν γνώμην ἀνδρὸς ἦν χρηστοῦ καὶ σώφρονος· ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποτρέψαι πειρώμενος οὔθ' αὑτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἴσχυσεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀράμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἔτι καιρὸς τῆς πολλῆς εὐλαβείας καὶ μελλήσεως, ὥστε παιδὸς δίκην ἀπὸ τῆς νεὼς ὀπίσω βλέποντα καὶ τὸ μὴ κρατηθῆναι τοῖς λογισμοῖς ἀναλαμβάνοντα καὶ στρέφοντα πολλάκις ἐναμβλῦναι τοὺς συνάρχοντας αὐτῷ καὶ τὴν ἀκμὴν διαφθεῖραι τῶν πράξεων, ἀλλ' εὐθὺς ἔδει τοῖς πολεμίοις ἐμφύντα καὶ προσκείμενον ἐλέγχειν τὴν τύχην ἐπὶ τῶν ἀγώνων. Ὁ δὲ, Λαμάχου μὲν ἄντικρυς ἀξιοῦντος πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας καὶ μάχην ἐγγυτάτω τῆς πόλεως τιθέναι, Ἀλκιβιάδου δὲ τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἶθ' οὕτως ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων καὶ κελεύων ἀτρέμα παρὰ τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ περιπλέοντας ἐπιδείξασθαι τὰ ὅπλα καὶ τὰς τριήρεις, εἶτ' ἀποπλεῖν Ἀθήναζε μικρὸν τῆς δυνάμεως Ἐγεσταίοις ἀπαρξαμένους αὐτίκα τε τὴν ῥώμην ὑπεξέλυσε καὶ κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψαμένων εἰς κρίσιν λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δεύτερος ἡγεμών, δυνάμει δὲ μόνος ὢν οὐκ ἐπαύσατο καθήμενος ἢ περιπλέων ἢ βουλευόμενος, πρὶν ἐγγηρᾶσαι μὲν αὐτῶν τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλπίδος, ἐκρυῆναι δὲ τῶν πολεμίων τὸ θάμβος καὶ τὸν φόβον, ὃν ἡ πρώτη παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνάμεων. Ἔτι δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρόντος ἑξήκοντα ναυσὶ πλεύσαντες ἐπὶ Συρακούσας τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον τοῦ λιμένος ἔξω παρατάξαντες, δέκα δὲ κατήλαυνον εἴσω τοῦ κατασκοπῆς εἵνεκα. Καὶ Λεοντίνους ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀνακαλοῦσαι διὰ κήρυκος αὗται λαμβάνουσι ναῦν πολεμίαν σανίδας κομίζουσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατὰ φυλὰς αὑτοὺς οἱ Συρακούσιοι· κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς πόλεως ἐν ἱερῷ Διὸς Ὀλυμπίου τότε πρὸς ἐξέτασιν καὶ κατάλογον τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν. Ὡς οὖν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἁλοῦσαι πρὸς τοὺς στρατη-

σαν καὶ τὸ πλῆθος ὤφθη τῶν ὀνομάτων, ἠχθέ-
τειο, μή ποτε ἄρα τὸ χρεὼν ἐνταῦθα τοῦ χρη-
λέγοντος, ὡς Ἀθηναῖοι λήψονται Συρακου-
. Οὐ μὴν ἀλλ' ἑτέρῳ φασὶν ἔργῳ τοῦτο τοῖς
ίσθαι ἐπιτελὲς, καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείνας
πος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας.
πλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγον ἐκ
ἠδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχεν. Ὁ δὲ Λάμαχος ἦν
καὶ δίκαιος ἀνὴρ καὶ τῇ χειρὶ χρώμενος ἀφειδῶς
, πένης δὲ τοσοῦτον καὶ λιτὸς, ὥστε καθ' ἑκά-
ν ἀπολογίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύ-
α καὶ κρηπῖδας ἑαυτῷ. Τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ
καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν ὁ ὄγκος. Λέ-
τρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τι κοινῇ τῶν συν-
νσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος εἰπεῖν γνώμην Σοφο-
ὡς ὁ πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρατήγων „Ἐγὼ"
ότατός εἰμι, σὺ δὲ πρεσβύτατος." Οὕτω δὴ καὶ
χον ἄγων ὑφ' ἑαυτῷ στρατηγικώτερον ὄντα καὶ
βῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει πρῶτον
τῶν πολεμίων ἐκπεριπλέων Σικελίαν θάρσος
, ἔπειτα προσβαλὼν Τῆλῃ πολιχνίῳ μικρῷ καὶ
στὰς κομιδῇ κατεφρονήθη. Καὶ τέλος εἰς Κα-
πράξας οὐδὲν ἢ καταστρεψάμενος Τκκαρα,
ρίον· ὅθεν λέγεται καὶ Λαΐδα τὴν ἑταίραν ἔτι
αἰχμαλώτοις πραθεῖσαν εἰς Πελοπόννησον

ῦ δὲ Θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοὺς Συρακου-
ετο προτέρους ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεθαῤῥη-
τπεῖς ὕβρει προσελαύνοντες ἤδη πρὸς τὸ στρα-
ων, εἰ Καταναίοις συνοικήσοντες ἢ Λεοντίνους
ἥκουσιν, μόλις ὁ Νικίας ὥρμησε κλεῖν ἐπὶ Συ-
ἰ βουλόμενος ἀδεῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν ἰδρῦσαι
ὑπέπεμψεν ἄνθρωπον ἐκ Κατάνης κελεύοντα
σίους, εἰ βούλονται λαβεῖν ἔρημον ἀνδρῶν τὸ
καὶ τὰ ὅπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ πρὸς
τρατιᾷ παραγενέσθαι, τῶν δ' Ἀθηναίων ἐν τῇ
τα διατριβόντων ἐγκαίνια τοὺς Συρακουσίων

φίλους, ὅταν ἐκείνους προσιόντας αἴσθωνται, τὰ
καταλαμβάνειν ἅμα καὶ τὸν ναύσταθμον ὑποπιμπρ
λοὺς δ' εἶναι τοὺς συνεστῶτας ἤδη καὶ τὴν ἐκείνων
τας ἄφιξιν. Τοῦτ' ἄριστα Νικίας ἐστρατήγησε περὶ
Πανστρατιᾷ γὰρ ἐξαγαγὼν τοὺς πολεμίους καὶ τὴν
τι ποιήσας ἔρημον ἀνδρῶν αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχ
λιμένων ἐκράτησε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέλαβε χώ
ἥκιστα βλαπτόμενος οἷς ἐλείπετο τῶν πολεμίων ἤλ
ἐθάῤῥει πολεμήσειν ἀκωλύτως. Ἐπεὶ δ' ἀναστρέ
Κατάνης οἱ Συρακούσιοι παρετάξαντο πρὸ τῆς πόλ
γαγὼν ταχὺ τοὺς Ἀθηναίους ἐκράτησε. Καὶ πολλοὺ
ἀπέκτεινε τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ ἱππεῖς ἐμποδὼν ἐγ
διώξει· τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείρων καὶ ἀποκόπτω
φύρας παρέσχεν Ἑρμοκράτει λέγειν παραθαῤῥύνω
Συρακουσίους, ὅτι γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας ὅπως οὐ
στρατηγῶν, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ μάχῃ πεπλευκώς. Οὐ
φόβον τε καὶ κατάπληξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο τοῖς
σίοις, ὥστ' ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαίδεκα στρατ
ρους ἑλέσθαι τρεῖς, οἷς πίστιν ἔδωκεν ὁ δῆμος δι' ὅ
μὴν ἐάσειν ἄρχειν αὐτοκράτορας. Τοῦ δ' Ὀλυμπίο
ὄντος ὥρμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν
αὐτῷ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων. Ὁ δὲ Νικ
δες ἀναβαλόμενος ὑστέρησε καὶ περιεῖδε φρουρὰν
σαν παρὰ τῶν Συρακουσίων ἡγούμενος, ἐὰν τὰ χρ
αρπάσωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ μὲν κοινὸν οὐκ ὠφ
σθαι, τὴν δ' αἰτίαν αὐτὸς ἕξειν τοῦ ἀσεβήματος. Τ
περιβοήτῳ γενομένῃ χρησάμενος εἰς οὐδὲν ὀλίγων ἡμ
γενομένων εὐθὺς ἀνεχώρησεν εἰς Νάξον κἀκεῖ δι
πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾷ τοσαύτῃ, πράττων
πρὸς Σικελούς τινας ἀφισταμένους πρὸς αὐτὸν, ὧ
Συρακουσίους αὖθις ἀναθαῤῥήσαντας ἐξελάσαι πρ
νην καὶ τήν τε χώραν τεμεῖν καὶ τὸ στρατόπεδον κα
τῶν Ἀθηναίων. Ἃ δὴ πάντες ἠτιῶντο τὸν Νικίαν
διαλογίζεσθαι καὶ μέλλειν καὶ φυλάττεσθαι τὸν τῶν
ἀπολλύντα καιρόν· ἐπεὶ τάς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν ἐ
τοῦ ἀνδρός. Ὁρμῆσαι γὰρ ἦν ἐνεργὸς καὶ δραστήρ
μῆσαι δὲ μελλητὴς καὶ ἄτολμος.

νῦν ἐκίνησε τὴν στρατιὰν πάλιν ἐπὶ τὰς Συ-
ἐστρατήγησε καὶ μετὰ τοσαύτης ὀξύτητος
ς ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν εἰς Θάψον ταῖς
καὶ ἀποβὰς, φθάσας δὲ τὰς Ἐπιπολὰς κα-
οσβοηθούντων λογάδων κρατήσας ἐλεῖν μὲν
ασθαι δὲ καὶ τὴν ἵππον τῶν πολεμίων ἅμα-
τν. Ὃ δὲ μάλιστα πάντων καὶ Σικελιώτας
Ἕλλησιν ἀπιστίαν παρέσχεν, ὀλίγῳ χρόνῳ
κούσας, πόλιν Ἀθηνῶν οὐκ ἐλάττονα, δυσ-
ίων ἀνωμαλίαις καὶ θαλάσσῃ γειτνιώσῃ καὶ
σι τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτον ἀγα-
ξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ παντὸς ἄν-
νοντι χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοσαύτας φρον-
νοσῶν νεφρῖτιν, ἧς τὸ μὴ προσεκπονηθὲν
δίκαιόν ἐστι. Θαυμάζω δὲ τοῦ στρατηγοῦ
ὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἀνδραγαθίαν ἐν οἷς
ν γὰρ Εὐριπίδης μετὰ τὴν ἥτταν αὐτῶν καὶ
ον ἐπικήδειον ἐποίησεν·

ὁσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν
ὅτ' ἦν τὰ θεῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέροις.

, ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὕροι Συρακουσίους
αὐτῶν, πρὶν ἐκ θεῶν τοῦ ἢ τύχης ἀντίστα-
τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ πλεῖστον αἱρομένοις δυ-

μὲν οὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος τὸ
κίας· ἀκμὴν δέ ποτε τῆς ἀῤῥωστίας λαβού-
σι μετ' ὀλίγων ὑπηρετῶν κατέκειτο, τὴν δὲ
ἱάμαχος προσεμάχετο τοῖς Συρακουσίοις ἐκ
ἀνάγουσι πρὸς τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύ-
ἔσον τὸν ἀποτειχισμόν. Τῷ δὲ κρατεῖν τῶν
τερον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις ἀπομο-
ὑπέστη τῶν Συρακουσίων τοὺς ἱππεῖς ἐπι-
δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολε-
ής. Πρὸς τοῦτον ἐκ προκλήσεως κατασὰς
μάχησε καὶ λαβὼν πληγὴν πρότερος, εἶτα
μοῦ συνανέθανε τῷ Καλλικράτει. Καὶ τὸ
ντες αὐτοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἐξῆραν οἱ Συ-

ρακούσιοι, δρόμῳ δ' ἐφέροντο πρὸς τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ὁ Νικίας ἦν οὐκ ἔχων τοὺς βοηθοῦντας. Ὅμως δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξαναστὰς καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον ἐκέλευσε τοὺς καθ' ἑαυτὸν ὅσα ξύλα πρὸ τῶν τειχῶν ἐτύγχανον εἰς μηχανὰς παραβεβλημένα καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς πῦρ κομίσαντας ἅψαι. Τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἐπέσχε καὶ τὸν Νικίαν ἔσωσε καὶ τὰ τείχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων· φλὲξ γὰρ ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπετράπησαν οἱ Συρακούσιοι. Τούτων δὲ πραχθέντων ἀπολέλειπτο μὲν ὁ Νικίας μόνος τῶν στρατηγῶν, ἦν δ' ἐλπίδος μεγάλης. Καὶ γὰρ πόλεις μεθίσταντο, καὶ πλοῖα μεστὰ σίτου πολλαχόθεν εἰς τὸ συρακόσιον, τοῖς πράγμασιν εὖ φερομένοις πάντων προσεπιθεμένων καὶ λόγοι τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμβάσεως πρὸς αὐτὸν ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν· ὅπου καὶ Γύλιππος ἐκ Λακεδαίμονος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς ἤκουσε κατὰ πλοῦν τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας, οὕτως ἔκπλει τὸ λοιπὸν, ὡς ἐχομένης μὲν ἤδη τῆς Σικελίας, Ἰταλιώτας δὲ τὰς πόλεις διαφυλάξων, εἰ καὶ τοῦτό πως ἐγγένοιτο. Μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διεφοίτα τοῦ κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἔχειν ἄμαχον δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. Ὁ δὲ Νικίας αὐτὸς εὐθὺς καὶ παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι ῥαθυμίας καὶ τύχης ἀνατεθαῤῥηκὼς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν διαλεγομένοις κρύφα καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν ὅσον οὐκ τὴν πόλιν ἐνδίδοσθαι κατὰ συμβάσεις νομίζων οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔσχε προσπλέοντος οὐδὲ φυλακὴν ἐποιήσατο καταίροντος· ἀλλὰ τῷ παντελῶς ὑπερορᾶσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι λαθὼν αὐτὸν ὁ ἀνὴρ εἰσέπλευσε διὰ πορθμείου καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω τῶν Συρακουσῶν στρατιὰν συνηγάγετο πολλὴν, οὐδ' εἰ πάρεστι τῶν Συρακουσίων ἐπισταμένων οὐδὲ προσδοκώντων. Διὸ καὶ παρήγγελτο μὲν αὐτοῖς ἐκκλησία περὶ τῶν πρὸς τὸν Νικίαν ὁμολογιῶν, καί τινες ἐβάδιζον ἤδη πρὶν ἢ παντελῶς ἀποτειχισθῆναι τὴν πόλιν οἰόμενοι δεῖν γενέσθαι τὰς διαλύσεις· βραχὺ γὰρ ἦν κομιδῇ τὸ ἀπολειπόμενον τοῦ ἔργου καὶ τοῦτο παραβεβλημένην εἶχε τὴν παρασκευὴν τῶν τειχοδομίας σύμπασαν.

XIX. Ἐν τούτῳ δὲ καιροῦ παρόντος τοῦ καθόντος ἐκνεῖται Γογγύλος ἐκ Κορίνθου μιᾷ τριήρει καὶ συμβαλόμενος

ὡς εἰκὸς, πάντων ἴφραζεν, ὅτι Γύλιππος ἀφίξεται καὶ νῆες ἄλλαι βοηθοὶ προσπλέουσιν. Οὔπω τῷ πιστευόντων βεβαίως ἦκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ λιόντος ἀπαντᾷν. Οἱ δὲ θαῤῥήσαντες ἐξωπλίσαν εὐθὺς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμέους Ἀθηναίους. Ὡς δὲ κἀκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὅπλα καὶ ας ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἄδειαν ἀπιοῦς. Ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐθὲν ἠξίωσεν ἀποκρίνασστρατιωτῶν τινες καταγελῶντες ἠρώτων, εἰ διὰ ὸς τρίβωνος καὶ βακτηρίας Λακωνικῆς οὕτως ρακουσίων ἐξαίφνης γέγονεν, ὥστ' Ἀθηναίων καὶ πολὺ ῥωμαλεωτέρους Γυλίππου καὶ μᾶλλον κοσίους ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένους ἀπέδωονίοις. Τίμαιος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ῳ ποιεῖσθαι τὸν Γύλιππον, ὕστερον μὲν αἰκύτοῦ καὶ μικρολογίαν καταγνόντας, ὡς δὲ πρῶσκώπτοντας εἰς τὸν τρίβωνα καὶ τὴν κόμην. ησὶν αὐτὸς, ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι καθάπερ προσέπτησαν ἑτοίμως στρατευόμενοι. Καὶ ταῦτων ἀληθέστερά εἰσιν· ἐν γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ ὁ σύμβολον καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης καθταντο. Κἀκείνου τὸ πᾶν ἔργον γεγενῆναι φησὶν ς μόνον, ἀλλὰ καὶ Φίλιστος, ἀνὴρ Συρακούσιος άτων ὁρατὴς γενόμενος. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μάς οἱ Ἀθηναῖοι τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς ὶ Γογγύλον τὸν Κορίνθιον. Εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν ν ὁ Γύλιππος, οἷόν ἐστιν ἐμπειρία. Τοῖς γὰρ καὶ ἵπποις καὶ χωρίοις χρησάμενος οὐχ ὡσαύαθεὶς τὴν τάξιν ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ τὸ στρατόπεδον ἐπιστήσας τοὺς Συρακουσίους ἐκεῖνοι προσεκόμισαν καὶ τῇ ὕλῃ παρεκκοδομῶν λὰς ἀπέκοψε τὸν ἐκείνων περιτειχισμὸν, ὥστ' ἶναι πλέον κρατοῦσιν. Ἐκ τούτων δὲ θαῤῥήσανύσιοι τάς τε ναῦς ἐπλήρουν καὶ τοῖς ἱππεῦσι τοῖς ολούθοις περιελαύνοντες πολλοὺς ἦρουν. Καὶ ὁ ὼ ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτὸς ἐξώρμα καὶ συνίστη πάν-

τας ἐῤῥωμένως ὑπακούοντας αὐτῷ καὶ συλλαβοντας, ὥστε τὸν Νικίαν αὖθις εἰς ἐκείνους ἀποτρεπόμενον τοὺς πρώτους λογισμοὺς καὶ συμφρονοῦντα τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἀθυμεῖν καὶ γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις κελεύοντα πέμπειν ἕτερον στρατὸν ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας, αὐτῷ πάντως αἰτούμενον τῆς στρατηγίας ἄφεσιν διὰ τὴν νόσον.

XX. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὥρμηντο πέμπειν ἑτέραν δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ δὲ τῶν πρώτων πραττόντων πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Νικίου τοσαύτην πολλὰς διατριβὰς ἐβαλόντων τότε γοῦν ἔσπευδον βοηθεῖν. Καὶ Δημοσθένης μὲν ἐμέλλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος, Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειρὸς προεξέπλευσε χρήματα κομίζων καὶ συστρατήγους ἀποφαίνων ἠρημένους τῷ Νικίᾳ τῶν αὐτόθι στρατευομένων Εὐθύδημον καὶ Μένανδρον. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐξαίφνης ἐπιχειρούμενος ὁ Νικίας ταῖς μὲν ναυσὶν ἡττᾶτο καὶ τὸ πρῶτον ὅμως ἐξέωσε καὶ κατέδυσε πολλὰς τῶν πολεμίων, πρὸς δὲ τὸ πεζὸν οὐκ ἔφθασε βοηθῶν, ἀλλ' ἄφνω προσπεσὼν ὁ Γύλιππος εἶλε τὸ Πλημμύριον, ἐν ᾧ σκευῶν τριηρικῶν καὶ χρημάτων πολλῶν ἀποκειμένων ἐκράτησε πάντων καὶ διέφθειρεν ἄνδρας οὐκ ὀλίγους καὶ ζῶντας ἔλαβε, τὸ δὲ μέγιστον, ἀφείλετο τοῦ Νικίου τῆς ἀγορᾶς τὴν εὐπέτειαν. Ἦν γὰρ ἡμιδὴ παρὰ τὸ Πλημμύριον ἀσφαλὴς καὶ ταχεῖα τῶν Ἀθηναίων κρατούντων, ἐκπεσόντων δὲ χαλεπὴ, καὶ μετὰ μάχης ἐγίνετο πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκεῖ ναυλοχοῦντας. Ἔτι δὲ καὶ τὸ ναυκὸν τοῖς Συρακουσίοις οὐκ ἀπὸ κράτους ἐφαίνετο νενικημένοις, ἀλλ' ἀταξίᾳ περὶ τὴν δίωξιν. Λύθις οὖν ἐπεχείρουν παρασκευαζόμενοι λαμπρότερον. Ὁ δὲ Νικίας οὐκ ἐβούλετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλὴν ἀβελτερίαν ἔλεγεν εἶναι, στόλου τοσούτου προσπλέοντος αὐτοῖς καὶ δυνάμεως ἀναιφνοῦς, ἣν ἤδη Δημοσθένης σπεύδων, ἀπ' ἐλαττόνων καὶ χορηγουμένων φαύλως διαγωνίσασθαι. Τοῖς δὲ περὶ τὸν Μένανδρον καὶ τὸν Εὐθύδημον ἀρτίως εἰς τὴν ἀρχὴν καθισταμένοις φιλοτιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγοὺς, τὸν μὲν Δημοσθένην φθῆναι πράξαντάς τι λαμπρὸν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν Νικίαν. Πρόσχημα δ' ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἣν ἀπόλλυσθαι καὶ καταλύεσθαι παντάπασι φάσκοντες, εἰ φοβηθήσονται Συρακουσίους ἐπιπλέοντας, ἐξεβιάσαντο ναυμαχῆσαι. Καὶ παρε-

ς ὑπ' Ἀρίστωνος τοῦ Κορινθίων κυβερνήτου
ιστερὸν, ὡς εἴρηκε Θουκυδίδης, κατὰ κράτος
ιὶ πολλοὺς ἀπέβαλον· καὶ ἀθυμία πολλὴ περι-
ικίαν τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα καὶ σφαλ-
ὑπὸ τῶν συναρχόντων.
ούτῳ δὲ Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων ἐπε-
ότατος τῇ παρασκευῇ καὶ δεινότατος τοῖς πο-
ν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων ὁπλίτας πεν-
ἀκοντιστὰς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας
ἐλάττους, ὅπλων δὲ κόσμῳ καὶ παρασήμοις
λήθει κελευστῶν καὶ αὐλητῶν θεατρικῶς καὶ
πολεμίων ἐξησκημένος. Ἦν οὖν, ὡς εἰκὸς,
μεγάλῳ τὰ Συρακουσίων εἰς οὐδὲν πέρας
ν, ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους
ὁρώντων. Τὸν δὲ Νικίαν οὐ πολὺν χρόνον
ιρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρῶτον
θαι τοῦ Δημοσθένους εὐθὺς ἐπιχειρεῖν τοῖς
ύοντος καὶ τῷ ταχίστῳ τῶν κινδύνων περὶ τοῦ
ισαμένους ἑλεῖν Συρακούσας καὶ ἀποπλεῖν
καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα καὶ τόλμαν ἐδεῖτο
μένως πράττειν μηδ' ἀνοήτως· τὴν γὰρ τρι-
τῶν πολεμίων μήτε χρήματα κεκτημένων ἔτι
άχων αὐτοῖς πολὺν χρόνον παραμενούντων,
ταῖς ἀπορίαις, ταχὺ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ
τησομένων, ὡς πρότερον. Καὶ γὰρ ἦσαν ἄν-
ι τῶν ἐν Συρακούσαις διαλεγόμενοι τῷ Νικίᾳ
ειν κελεύοντες, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονούντων
τὸν Γύλιππον βαρυνομένων, ἐὰν δὲ μικρὸν
ἀνάγκαι, παντάπασιν ἀπαγορευσόντων. Τού-
τὰ μὲν αἰνιττόμενος, τὰ δ' οὐ θέλων ἐν φα-
ολμίας παρέσχε τοῖς στρατηγοῖς δόξαν· καὶ,
τάλιν ἥκειν φάσκοντες αὐτοῦ μελλήματα καὶ
ἀκριβολογίας, αἷς ἀπώλεσε τὴν ἀκμὴν οὐκ
ὖν τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ἕωλος καὶ καταφρο-
ημοσθένει προσετίθεντο. Καὶ ὁ Νικίας μόλις
βιασθείς. Οὕτω δὴ τὴν πεζὴν στρατιὰν ἀνα-
θένης νυκτὸς ἐπεχείρει ταῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ

τοὺς μὲν φθάσας πρὶν αἰσθέσθαι τῶν πολεμίων ἀπέπεμψε,
τοὺς δ' ἀμυνομένους ἐτρέψατο. Καὶ κρατῶν οὐκ ἔμεν-
ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρω, μέχρις οὗ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνίτης.
Πρῶτοι γὰρ οὗτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς καὶ συνδραμόντα
εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίοις τοῖς δόρασι μετὰ βοῆς ἐώσαν
καὶ πολλοὺς αὐτοῦ κατέβαλον. Δι' ὅλου δὲ τοῦ στρατεύμα-
τος εὐθὺς ἦν πτοία καὶ ταραχὴ, καὶ τοῦ φεύγοντος ἧτ
κατακιμπλάμενον τὸ ἔτι νικῶν, καὶ τὸ ἐπιβαῖτον καὶ προ-
φερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβημένων ἀνακοπτόμενον ἐνεκ
φίλοις ὡς πολεμίοις χρώμενον. Ἡ γὰρ ἄτακτος ἀναμὶξ
ταὐτῷ μετὰ φόβου καὶ ἀγνοίας καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἄπιστον
ἦν νυκτὶ μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἐχούσῃ βίβαιον,
ἀλλ' οἷαν εἰκὸς καταφερομένης σελήνης καὶ περισκιαζομένης
ὅπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις διὰ τοῦ φωτὸς καὶ
διασαφοῦσαν τὰ εἴδη φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ τὸ οἰκεῖ
ποιεῖν ὕποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ περιπετείας καθ
στη τοὺς Ἀθηναίους. Ἔτυχον δέ πως καὶ τὴν σελήνην ἔχ
τες ὄπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὐτοῖς τὰς σκιὰς ἐπιβάλλον
ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν ὅπλων καὶ τὴν λαμπρότη
τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀ
φωτισμὸς πολὺ πλείονας ὁρᾶσθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποί
Τέλος δὲ πανταχόθεν αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσεμβ
τῶν πολεμίων φεύγοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' αὐ
λων ἀπέθνησκον, οἱ δὲ κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνον
τοὺς δ' ἀποσκεδασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπ
νομένης οἱ ἱππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. Ἐγέν
δὲ νεκροὶ διοχίλιοι καὶ τῶν περιγενομένων ὀλίγοι μετὰ
ὅπλων ἀπεσώθησαν.

XXII. Ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγεὶς οὐκ ἀκροσθε
ᾠτιᾶτο τοῦ Δημοσθένους τὴν προπέτειαν, ἐκεῖνος δ
τούτων ἀπολογησάμενος ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν τὴν τα
οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξεσθαι δύναμιν αὐτοῖς οὔτ' ἀ
παρούσης τῶν πολεμίων κρατήσειν, ὅπου γε καὶ νυ
ἐκείνων ἰδεῖ μεταστῆναι καὶ φυγεῖν τὸ χωρίον, ἀλλ
πυνθάνονται, βαρὺ καὶ νοσῶδες ὂν στρατοπέδῳ, νῦ
βλέπουσι, καὶ διὰ τὴν ὥραν ὀλέθριον. Μετανάστευ

πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δ' ἠθύμουν. ε χαλεπῶς ἤκουε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀπόπλουν, ιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον τοὺς καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας φοβεῖ- ν μὲν οὖν οὐδὲν αὐτόθι προσδοκᾷν ἔφασκεν, εἰ μᾶλλον αἱρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν πολεμίων θά- ὑπὸ τῶν πολιτῶν, οὐχ ὅμοια φρονῶν οἷς ὕστε- τιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας· „Βού- ἔφη „μᾶλλον ὑφ' ὑμῶν ἢ μεθ' ὑμῶν. ἀποθα- μέντοι τόπου καὶ χώρας, εἰς ἣν μετατάξουσι δον, βουλεύεσθαι καθ' ἡσυχίαν. Ταῦτα δ' αὐ- ε ὁ μὲν Δημοσθένης οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ ε ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις παρέσχε προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδον οὕτως αμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποβάσεως· διὸ καὶ συν- ε μέντοι στρατιὰ Συρακουσίοις ἐπῆλθεν ἄλλη τετο τῶν Ἀθηναίων ἡ νόσος, τότ' ἤδη καὶ τῷ ιει μεθίστασθαι καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώ- εἶναι πρὸς ἀπόπλουν.

ε δ' ἦν ἕτοιμα ταῦτα πάντα καὶ τῶν πολεμίων ὑλαττε, ἅτε δὴ μὴ προσδοκώντων, ἐξέλιπεν ἡ κτὸς, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ἢ δεισιδαιμονίας ἐκπεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. λίου τὴν περὶ τὰς τριακάδας ἐπισκότησιν ἀμωσ- νεφρόνουν καὶ οἱ πολλοὶ γινομένην ὑπὸ τῆς ἦν δὲ τὴν σελήνην, ᾧτινι συντυγχάνουσα καὶ ν ἐκ παντελήνου τὸ φῶς ἀπόλλυσι καὶ χρόας τὰς, οὐ ῥᾴδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον τρὸ συμφορῶν τινων μεγάλων ἐκ θεοῦ γινόμε- Ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν τε πάντων καὶ θαῤ- περὶ σελήνης κατανγασμῶν καὶ σκιᾶς λόγον εἰς θέμενος Ἀναξαγόρας οὔτ' αὐτὸς ἦν παλαιὸς νδοξος, ἀλλ' ἀπόῤῥητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων καὶ τινὸς ἦ πίστεως βαδίζων. Οὐ γὰρ ἠνείχοντο καὶ μετεωρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγκα- ιατρίβοντας τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας

ἔφυγε καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. Ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. Ὁ γοῦν ἑταῖρος αὐτοῦ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἄρας ἐκ Ζακύνθου πλεῖν ἐπὶ Διονύσιον ἐκλιπούσης τῆς σελήνης, οὐδὲν διαταραχθεὶς ἀνήχθη καὶ κατασχὼν ἐν Συρακούσαις ἐξέβαλε τὸν τύραννον. Τῷ μέντοι Νικίᾳ συνηνέχθη τότε μηδὲ μάντιν ἔχειν ἔμπειρον· ὁ γὰρ συνήθης αὐτοῦ καὶ τὸ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν Στιλβίδης ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν. Ἐπεὶ τὸ σημεῖον, ὥς φησι Φιλόχορος, φεύγουσιν οὐκ ἦν πονηρὸν, ἀλλὰ καὶ πάνυ χρηστόν· ἐπικρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ πράξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς· ἄλλως τε καὶ τῶν περὶ ἥλιον καὶ σελήνην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐποιοῦντο φυλακὴν, ὡς Ἀντικλείδης διέγραψεν ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς. Ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἔπεισε σελήνης ἀναμένειν περίοδον, ὥσπερ οὐκ εὐθὺς θεασάμενος αὐτὴν ἀποκαθαρθεῖσαν, ὅτε τὸν σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρῆλθε.

XXIV. Μικροῦ δὲ πάντων ἀφέμενος τῶν ἄλλων ἔθυε καὶ διεμαντεύετο καθήμενος, ἕως ἐπῆλθον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν πεζῷ τὰ τείχη καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλῳ τὸν λιμένα περιλαμβάνοντες, οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν ἁλιάδων καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα προὐκαλεῖτο τοὺς Ἀθηναίους καὶ προὐπηλάκιζεν· ὧν ἕνα, παῖδα γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, προεξελάσαντα τῷ πλοίῳ ναῦς Ἀττικὴ διώκουσα κατελάμβανε. Δείσας δὲ περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεῖος ἀντελαύνει δέκα τριήρεσιν, ὧν ἦρχεν· οἱ δ' ἄλλοι περὶ τοῦ Πολλίχου φοβηθέντες ὡσαύτως ἀνήγοντο. Καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενομένης ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα πολλῶν μετ' ἄλλων διέφθειραν. Ἦν οὖν οὐκέτι μένειν ἀνασχετὰ Ἀθηναίοις, ἀλλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων πεζῇ κελεύοντες ἀναχωρεῖν· καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι νικήσαντες εὐθὺς ἐνέφρα-

ισαν τὸν διέκπλουν τοῦ λιμένος. Οἱ δὲ περὶ
ῦτο μὲν οὐκ ἐπείθοντο· δεινὸν γὰρ ἦν ἀπο-
; τε πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμῷ δια-
ύσας· ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν πεζῶν τοὺς ἀρί-
· ἀκοντιστῶν τοὺς ἀλκιμωτάτους ἐπλήρωσαν
κα τριήρεις· αἱ γὰρ ἄλλαι ταρσῶν ἐνδεεῖς
λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ τὴν θάλασσαν ὁ
ν τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ τὰ τείχη τὰ συν-
τὸ Ἡράκλειον, ὥστε, μὴ τεθνεώτων τὴν εἰ-
αν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν Συρακουσίων, θῦσαι τότε
ὶ στρατηγοὺς ἀναβάντας.
η δὲ πληρουμένων τῶν τριήρων, ἐπειδὴ οἱ μάν-
κουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπρό-
· μὴ καταρχομένους μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένους
Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προ-
ν), ἀνήχθησαν. Ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη
τη γενομένη καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ θο-
χοῦσα τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζομένοις
ς ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ποικίλας μεταβολὰς καὶ
ς ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντος ἔβλαπτε ταῖς αὐτῶν
οὐχ ἧττον τῶν πολεμίων τοὺς Ἀθηναίους.
ἐμάχοντο ταῖς ναυσὶ καὶ βαρείαις πρὸς κούφας
ας ἐπιφερομένας καὶ βαλλόμενοι λίθοις ὁμοίαν
ληγὴν πανταχόθεν ἀντέβαλλον ἀκοντίοις καὶ
ὧν ὁ σάλος τὴν εὐθυβολίαν διέστρεφεν, ὥστε
᾽ αἰχμὴν προσφέρεσθαι. Ταῦτα δ' Ἀρίστων ὁ
ερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακουσίους καὶ παρὰ
τὴν ἀγωνιζόμενος προθύμως ἔπεσεν, ἤδη κρα-
Συρακουσίων. Γενομένης δὲ μεγάλης τροπῆς
μὲν κατὰ θάλασσαν φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀπο-
ικὴν δὲ καὶ διὰ γῆς τὴν σωτηρίαν ὁρῶντες οὔτε
τας ἐγγύθεν ἔτι τοὺς πολεμίους ἐκώλυον οὔτε
ν ἀναίρεσιν, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀταφίας τὴν
ν καὶ τετρωμένων ἀπόλειψιν οἰκτροτέραν οὖ-
ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ κἀκείνων ἐπι-
γούμενοι μετὰ πλειόνων κακῶν ἐπὶ ταὐτὸ πάν-
ους τέλος.

XXVI. Ὡρμημένων δ' αὐτῶν ἀπαίρειν διὰ νυκτὸς οἱ μὲν περὶ τὸν Γύλιππον ὁρῶντες ἐν θυσίαις καὶ πότοις τοὺς Συρακουσίους διά τε τὴν νίκην καὶ τὴν ἑορτὴν ὄντας, οὔτε πείσειν οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων ἀναστάντας ἤδη πρὸς φέρεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀπιοῦσιν, Ἑρμοκράτης δ' αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ συνθεὶς ἐπὶ τὸν Νικίαν ἀπάτην ἔπεμψέ τινας τῶν ἑταίρων πρὸς αὐτὸν ἀπ' ἐκείνων μὲν ἥκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἳ καὶ πρότερον εἰώθεσαν κρύφα τῷ Νικίᾳ διαλέγεσθαι, παραινοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι διὰ τῆς νυκτὸς, ὡς τῶν Συρακουσίων ἐνέδρας πεποιημένων αὐτοῖς καὶ πάντα κατεχόντων τὰς παρόδους. Τούτῳ δὲ καταστρατηγηθεὶς ὁ Νικίας ὑπέμεινεν ἃ ψευδῶς ἔδεισεν ὑπὸ τῶν πολεμίων αὐτῶν παθεῖν. Προελθόντες γὰρ ἅμ' ἡμέρᾳ τὰς ὀπισθοφυλακὰς τῶν ὁδῶν κατέλαβον καὶ τὰς διαβάσεις τῶν ποταμῶν ἐπετείχισαν τάς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ τοῖς ὁμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἱππεῖς ἔταξαν, ὥστε μηδένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεὶ προελθεῖν. Οἱ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν νύκτα τὴν ἑτέραν ἐπιμείναντες ἐκορέσθησαν κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρμῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος, οὐ πολεμίας, ἀνιστάμενοι, διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν ἀδυνάτων φίλων καὶ συνήθων, ὅμως τὰ παρόντα κακὰ κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. Πολλῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων οὐδὲν ἦν οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς ἀναγκαίαν ἕκτασιν καὶ τὰ σμικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ σῶμα ποιοῦντος διὰ τὴν νόσον δεόμενον, πράττοντος δὲ μετ' ἀρρωστίας καὶ καρτεροῦντος ἃ πολλοὶ τῶν ἐρρωμένων μόλις ὑπέμενον, ἐπιφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ δι' αὐτὸν οὐδὲ τῷ φιλοτιμεῖσθαι τοῖς πόνοις ἐμμένοντος, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προϊεμένου· καὶ γὰρ εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς τῶν ἄλλων ὑπὸ φόβου καὶ λύπης τρεπομένων ἐκεῖνος, εἴ ποτε βιασθείη τοῦτο ποιῆσαι, δῆλος ἦν τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀπλεὲς τῆς στρατείας ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ἣν ἤλπιζε κατορθώσειν. Οὐ μόνον δ' αὐτοῦ τὴν ὄψιν ὁρῶντες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες καὶ τῶν παραινέσεων, ἃς ἐποιήσατο κωλύων τὸν ἔκπλουν, ἔτι μᾶλλον ἐνόμιζον αὐ-

πρὸς τὰς ἐκ θεῶν ἐλπίδας ἀθύμως
ἀνὴρ θεοφιλὴς καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα
τὸ θεῖον οὐδενὸς ἐπιεικεστέρᾳ τύχῃ
ἐν τῷ στρατεύματι καὶ ταπεινοτάτων.
Ἀλλ' ὅ γε Νικίας ἐπειρᾶτο καὶ φωνῇ
ὡσει κρείττων ὁρᾶσθαι τῶν δεινῶν.
ἣν πορείαν ἐφ' ἡμέρας ὀκτὼ βαλλόμε-
νος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀήττητον ἐφύ-
δύναμιν, ἄχρις οὗ Δημοσθένης ἑάλω
ράτευμα περὶ τὴν Πολυζήλειον αὐλὴν
ὶ ὑπολείπεσθαι κυκλωθέν. Αὐτὸς δὲ
νος τὸ ξίφος ἔπληξε μὲν ἑαυτὸν, οὐ
ὂν πολεμίων περισχόντων καὶ συλλα-
τῷ Νικίᾳ προσελάσαντες ἔφραζον οἱ
ας ἱππέας ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρα-
ίου σπείσασθαι πρὸς τὸν Γύλιππον,
ναίους ἐκ Σικελίας ὅμηρα λαβόντες
ὅσα Συρακουσίοις ἀνάλωτο πρὸς τὸν
τεῖχον, ἀλλὰ πρὸς ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς
ροῦντες ἔβαλλον ἤδη πάντων ἐνδεῶς
. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρ-
σαν ἡμέραν προῆγεν βαλλόμενος πρὸς
ν. Ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συν-
ἰς τὸ ῥεῖθρον, οἱ δὲ φθάνοντες ὑπὸ
νύς· καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα μόρος ἦν
ταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομένων,
προσπεσὼν εἶπεν· „Ἔλεος ὑμᾶς, ἃ
ντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς, ὃς ἐπὶ τηλι-
μα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν δ' ἄλλων
ς ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου,
πράως ἐχρήσαντο ἐν οἷς ηὐτύχουν
Τοιαῦτα τοῦ Νικίου λέγοντος ἔπαθε
ὄψιν αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ
τοὺς Λακεδαιμονίους εὖ πεπονθότας
ενομένας διαλύσεις· μέγα δ' ἠγεῖτο
ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. Διὸ
ὧν ἐθάῤῥυνε καὶ τοὺς ἄλλους ζωγρεῖν

παρήγγελλε. Βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διϊκνουμένου πολλῷ τῶν φονευθέντων ἐλάττονες οἱ διασωθέντες ἐγένοντο, καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Τοὺς δὲ φανερῶς ἑαλωκότας ἀθροίσαντες τὰ μὲν κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν ἀνέδησαν αἰχμαλώτοις πανοπλίαις, ἐστεφανωμένοι δ' αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες τοὺς ἵππους διαπρεπῶς, κείραντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων εἰσήλαυνον εἰς τὴν πόλιν ἀγῶνα λαμπρότατον ὧν Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο καὶ νίκην τελεωτάτην κράτει πλείστῳ καὶ ῥώμῃ μεγίστῃ προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατωρθωκότες.

XXVIII. Ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων γενομένης Εὐρυκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἔγραψε, πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν Νικίαν ἔλαβον, ἱερὰν ἔχειν θύοντας καὶ σχολάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας· ἡμέρα δ' ἦν τετρὰς φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνὸς, ὃν Ἀθηναῖοι Μεταγειτνιῶνα προσαγορεύουσι· τῶν δ' Ἀθηναίων τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδόσθαι καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φρουρεῖν ἐμβαλόντας εἰς τὰς λατομίας πλὴν τῶν στρατηγῶν, ἐκείνους δ' ἀποκτεῖναι. Ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακουσίων Ἑρμοκράτης μὲν εἰπὼν, ὅτι τοῦ νικᾷν κρεῖττόν ἐστι καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθορυβήθη, Γύλιππος δὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτούμενον ζῶντας ἀγαγεῖν Λακεδαιμονίοις ὑβρίζοντες ἤδη τοῖς εὐτυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι κακῶς ἔλεγον, ἄλλως τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ Λακωνικὸν τῆς ἐπιστασίας οὐ ῥᾳδίως ἐνηνοχότες, ὡς δὲ Τίμαιός φησι, καὶ μικρολογίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κατεγνωκότες, ἀῤῥώστημα πατρῷον· ἐφ' ᾗ καὶ Κλεανδρίδης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δώρων ἁλοὺς ἔφυγε καὶ οὗτος αὐτὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Λύσανδρος ἔπεμψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὑφελόμενος τριάκοντα καὶ κρύψας ὑπὸ τὸν δροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς αἴσχιστα πάντων ἐξέπεσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ μᾶλλον διηκρίβωται. Δημοσθένην δὲ καὶ Νικίαν ἀποθανεῖν Τίμαιος οὔ φησιν ἀπὸ τῶν Συρακουσίων καταλευσθέντας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ' Ἑρμοκράτους πέμψαντος, ἔτι τῆς ἐκκλησίας συνεστώσης, καὶ δι' ἑνὸς, τῶν φυλάκων παρόντων, ἀ-

ἀποθανεῖν· τὰ μέντοι σώματα πρὸς ταῖς πύ-
κνεῖσθαι φανερὰ τοῖς διομένοις τοῦ θεάμα-
αι δὲ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κει-
δείκνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην, χρυσοῦ
ς εὖ πως πρὸς ἄλληλα μεμιγμένων δι' ὑφῆς
ν.

ν δ' Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθάρησαν
ις ὑπὸ νόσου καὶ διαίτης πονηρᾶς εἰς ἡμέραν
ς δύο κριθῶν λαμβάνοντες καὶ μίαν ὕδατος,
ράθησαν διακλαπέντες ἢ καὶ διαλαθόντες ὡς
ὺς οἰκέτας ἐκάλουν στίζοντες ἵππον εἰς τὸ μέτ-
οἱ δ' ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν
Βοήθει δὲ καὶ τούτοις ἥ τ' αἰδὼς καὶ τὸ κό-
ευθεροῦντο ταχέως ἢ τιμώμενοι παρέμενον
. Ἔνιοι δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν· μά-
ἔοικε, τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ
περὶ Σικελίαν καὶ μικρὰ τῶν ἀφικνουμένων
τα καὶ γεύματα κομιζόντων ἐκμανθάνοντες
δίδοσαν ἀλλήλοις. Τότε γοῦν φασι τῶν σω-
υχνοὺς ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρό-
θαι τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν ἐκ-
τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνητο, τοὺς δὲ,
μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον
τες. Οὐ δεῖ δὴ θαυμάζειν, ὅτι τοὺς Καυνίους
τροσφερομένου τοῖς λιμέσιν ὑπὸ ληστρίδων
ἢ δέχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀπείργειν, εἶτα
ανομένους, εἰ γινώσκουσιν ἅσματα τῶν Εὐ-
των ἐκείνων, οὕτω παρεῖναι καταγαγεῖν τὸ

ναίοις δέ φασι τὴν συμφορὰν οὐχ ἥκιστα διὰ
ιστον γενέσθαι. Ξένος γάρ τις, ὡς ἔοικεν,
ραιᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ κουρείῳ ὡς ἐγνωκότων
ίων λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῶν γεγονότων. Ὁ
ίσας, πρὶν ἄλλους πυνθάνεσθαι, δρόμῳ συν-
τεν καὶ προσβαλὼν τοῖς ἄρχουσιν εὐθὺς κατ'
τὸν λόγον. Ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς, ὡς
ης οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες

εἰσήγαγον τὸν ἄνθρωπον· ὡς δ' ἐρωτώμενος, πρὸ οὐδέν
το, σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι καὶ
φάττειν τὴν πόλιν εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεὶς ἐστρέβλοῦτο
λὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἐκ
γίλλοντες. Οὕτω μόλις ὁ Νικίας ἐπιστεύθη παθὼν ἃ καὶ
ις αὐτοῖς προεῖπεν.

ΡΚΟΣ ΚΡΑΣΣΟΣ.

Κράσσος ἦν τιμητικοῦ καὶ θριαμβικοῦ πατρὸς, κἰᾳ μικρᾷ μετὰ δυοῖν ἀδελφῶν. Καὶ τοῖς ἀδελναῖκες ἦσαν, ἔτι τῶν γονέων ζώντων, καὶ πάντὴν ἐφοίτων τράπεζαν· ὅθεν οὐχ ἥκιστα δοκεῖ ώφρων καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν δίαιταν. 5 ὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀδελφῶν τῇ γυναικὶ συνῴκηΐδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἧττον καὶ περὶ ν εὔτακτος γενόμενος. Καίτοι προϊὼν καθ' ἔσχε Λικιννίᾳ συνεῖναι, τῶν Ἑστιάδων μιᾷ αὶ δίκην ἔφυγεν ἡ Λικιννία, Πλωτίνου τινὸς 10 ν δὲ προάστειον αὐτῇ καλὸν, ὃ βουλόμενος λαιῆς ὁ Κράσσος καὶ διὰ τοῦτο προσκείμενος ἀεὶ ὶ θεραπεύων εἰς τὴν ὑποψίαν ἐκείνην ἐνέπεν τινὰ τῇ φιλοπλουτίᾳ τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. Τὴν δὲ Λικιννίαν 15 τερον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι.
ἶοι μὲν οὖν λέγουσι πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Κράσσην ἐπισκοτῆσαι, τὴν φιλοπλουτίαν· ἔοικε δὲ ῥῶμενεστέρα τῶν ἐν αὐτῷ κακιῶν γενομένη, νρῶσαι. Τεκμήρια δὲ τῆς φιλοπλουτίας αὐτοῦ 20 νται τόν τε τρόπον τοῦ πορισμοῦ καὶ τῆς οὐσίας ριακοσίων γὰρ οὐ πλείω κεκτημένος ἐν ἀρχῇ ταταρὰ τὴν πολιτείαν ἀπεδύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ αὶ τὸν δῆμον ἐστιάσας, τρεῖς δὲ μῆνας ἑκάστῳ ρίσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχὼν ὅμως πρὸ τῆς 25 πρατείας αὐτὸς αὑτῷ θέμενος ἐλογισμὸν τῆς ἑκατὸν ταλάντων τίμημα πρὸς ἑπτακισχιλίοις.

Τὰ δὲ πλεῖστα τούτων, εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας εἰπεῖν τὸ ἀληθὲς, ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου ταῖς κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. Ὅτε γὰρ Σύλλας ἑλὼν τὴν πόλιν ἐπώλει τὰς οὐσίας τῶν ἀνῃρημένων ὑπ' αὐτοῦ λάφυρα καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ κρατίστοις προσομόρξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτ' ὠνούμενος ἀπεῖπε. Πρὸς δὲ τούτοις ὁρῶν τὰς συγγενοῖς καὶ συνοίκους τῆς Ῥώμης κῆρας ἐμπρησμοὺς καὶ συνιζήσεις διὰ βάρος καὶ πλῆθος οἰκοδομημάτων ἐωνεῖτο δούλους ἀρχιτέκτονας καὶ οἰκοδόμους· εἶτ' ἔχων τούτους ὑπὲρ πεντακοσίους ὄντας ἐξηγόραζε τὰ καιόμενα καὶ γειτνιῶντα τοῖς καιομένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα τῶν δεσποτῶν ἀπ' ὀλίγης τιμῆς πρωϊεμένων, ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλεῖστον μέρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. Τοσούτους δὲ κεκτημένος τεχνίτας οὐδὲν φιλοδόμησεν αὐτὸς ἢ τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ' ἔλεγε τοὺς φιλοικοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύεσθαι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. Ὄντων δ' αὐτῷ παμπόλλων ἀργυρείων, πολυτιμήτου δὲ χώρας καὶ τῶν ἐργαζομένων ἐν αὐτῇ ὅμως ἄν τις ἡγήσαιτο μηδὲν εἶναι ταῦτα πάντα πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν τιμήν· τοσούτους ἐκέκτητο καὶ τοιούτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμονας, διοικητὰς, τραπεζοκόμους, αὐτὸς ἐπιστατῶν μανθάνουσι καὶ προσέχων καὶ διδάσκων καὶ ὅλως νομίζων τῷ δεσπότῃ προσήκειν μάλιστα τὴν περὶ τοὺς οἰκέτας ἐπιμέλειαν ὡς ὄργανα ἔμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κράσσος, εἴπερ, ὡς ἔλεγεν, ἡγεῖτο τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῶν οἰκετῶν χρῆναι, τοὺς δ' οἰκέτας δι' αὐτοῦ κυβερνᾷν· τὴν γὰρ οἰκονομικὴν ἐν ἀψύχοις χρηματιστικὴν οὖσαν ἐν ἀνθρώποις πολιτικὴν γιγνομένην ὁρῶμεν· ἐκεῖνο δ' οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον, (ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον, ὥσθ' ὁ πρὸς πόλεμον πλούσιος ἀόριστος) καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρτημένως. Ἐκεῖνος γὰρ, ἐπεὶ κατ' ἄνδρα νείμας ἑκάστῳ δέκα καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς ἔγνω πλέον ἐπιζητοῦντας, „Μηδεὶς" ἔφη „γένοιτο Ῥωμαίων ὀλίγην ἡγούμενος τὴν τρέφειν ἀρκοῦσαν."

III. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους ἦν φιλότιμος ὁ Κράσσος· ἀνέῳκτο γὰρ ἡ οἰκία πᾶσι καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἔνιον

τόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος, εἰς
ἵκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστε-
ς ἡ μὲν κλῆσις ἦν ὡς τὰ πολλὰ δημοτι-
λεια τὴν καθαριότητα καὶ τὴν φιλο-
λυτελοῦς εἶχε. Παιδείας δὲ τῆς περὶ 5
ῥητορικὸν καὶ χρειῶδες εἰς πολλοὺς
δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥω-
νῳ τοὺς εὐφυεστάτους ὑπερέβαλεν.
ν φασὶ μικρὰν οὐδ' εὐκαταφρόνητον
ράσκευος ἦλθεν, ἀλλὰ καὶ Πομπηΐου 10
Καίσαρος ἐξαναστῆναι καὶ Κικέρω-
ἣν συνηγορίαν· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλ-
ς καὶ βοηθητικός. Ἤρεσκε δὲ καὶ τὸ
προσαγορεύσεις φιλάνθρωπον αὐτοῦ
γὰρ οὕτως ἀπήντησε Ῥωμαίων ἀδό- 15
, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγό-
γεται δὲ καὶ πολυμαθὴς καθ' ἱστορίαν
λοσοφῆσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις
καλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον
ἀπόδειξιν διδόντα τὴν πρὸς Κράσσον 20
ἱποφήνασθαι ῥᾳδίως, πότερον προσ-
ἢ προσιλθὼν ἐγένετο. Μόνος δ' οὖν
ἀποδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς
λθὼν ἀπηντεῖτο. [Φεῦ τῆς ὑπομονῆς,
ν ἀδιάφορον ἡγούμενος.] Ἀλλὰ ταῦ- 25

καὶ Μάριος κρατήσαντες εὐθὺς ἦσαν
τ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἐπ' ἀναιρέσει
τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέν-
καὶ ὁ πατὴρ Κράσσου καὶ ὁ ἀδελφὸς, 30
ἱπασι τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε,
ον ἑαυτὸν αἰσθανόμενος καὶ κυνηγε-
ννων τρεῖς φίλους ἀναλαβὼν καὶ θε-
ὑπερβάλλοντι χρησάμενος εἰς Ἰβηρίαν
ρατηγοῦντος αὐτόθι τοῦ πατρὸς καὶ 35
ὑρὼν δὲ πάντας περιδεεῖς καὶ τὴν
αθάπερ ἐφεστῶτος αὐτοῖς τρέμοντας

οὐδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἐθάρρησεν, ἀλλ' εἰς ἀγροὺς ἐμβαλὼν παραλίους Οὐϊβίου Πακιακοῦ σπήλαιον ἔχοντας εὐμεγέθες ἔκρυψεν ἑαυτόν, πρὸς δὲ τὸν Οὐΐβιον ἔπεμψεν δοῦλον ἀποπειρώμενος, ἤδη καὶ τῶν ἐφοδίων ἐπιλιπόντων. Ὁ δὲ Οὐΐβιος ἀκούσας ἥσθη τε σωζομένῳ καὶ πυθόμενος τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τὸν τόπον αὐτὸς μὲν οὐκ ἦλθεν εἰς ὄψιν, τὸν δὲ τῶν χωρίων ἐπίτροπον προσαγαγὼν εὐθὺς ἐκέλευε καθ' ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζειν καὶ τιθέντα παρὰ τὴν πέτραν ἀπέρχεσθαι σιωπῇ καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν μηδὲ ἐξετάζειν προειπὼν πολυπραγμονοῦντι θάνατον, συμπράττοντι δὲ τοῦτο πιστῶς ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ σπήλαιον οὐκ ἄνωθεν μέν ἐστι θαλάσσης, κρημνοὶ δὲ περὶ αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτὴν καὶ ἀσαφῆ παραπέμπουσι λαύραν ἄγουσαν εἴσω, περιελθόντι δ' ὕψος τε θαυμαστὸν ἀναπέπταται καὶ κατ' ὀπὴν ἔχει κόλπους δι' ἀλλήλων ἀνοιγομένους μεγάλαις περιφερείαις· ἀμοιρεῖ δ' οὔτε ὕδατος οὔτε φωτός, ἀλλὰ πηγὴ μὲν γλυκίστου νάματος ὑποῤῥεῖ παρὰ τὸν κρημνὸν, αὐτοφυεῖς δὲ ῥωγμοὶ τῆς πέτρας, ᾗ μάλιστα περιπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν, ὑπολαμβάνουσι καὶ καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον, ὁ δ' ἐντὸς ἀὴρ ἀστάλακτος καὶ καθαρὸς, πυκνότητι τῆς πέτρας τὸ ὑγρὸν καὶ ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκπιεζούσης.

V. Ἐνταῦθα διατρίβοντι τῷ Κράσσῳ τὰ ἐπιτήδεια δεκαταῖος ἡμέραν ἐφοίτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν οὐχ ὁρῶν ἐκείνους οὐδὲ γινώσκων, ὑπ' ἐκείνων δὲ καθορώμενος εὖ μάλα καὶ παραφυλαττόντων τὸν καιρόν. Ἦν δ' ἄφθονα καὶ πρὸς ἡδονὴν, οὐ μόνον χρείαν, ποιούμενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον· ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐΐβιος ἀπάσῃ φιλοφροσύνῃ θεραπεύειν τὸν Κράσσον, ᾧ γε καὶ τὸ τῆς ὥρας ἐν νῷ λαβεῖν ἐπῆλθεν, ὡς παντάπασι θεανίας εἴη καί τι καὶ ταῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτοῦ χαριστέον, ἐπεὶ τήν γε χρείαν ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύμως ὑπουργοῦντος εἶναι. Δύο δὴ θεραπαινίδας εὐκρινεῖς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ὡς δ' ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, δείξας τὴν ἄνοδον ἐκέλευεν εἴσω πορεύεσθαι καὶ θαῤῥεῖν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον ἰδόντες προσερχομένας ἔδεισαν μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἴη τὸ χωρίον· ἀνέκρινον οὖν αὐτὰς, τί βούλονται καὶ τίνες εἰσίν. Ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδαγμέναι δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθὼν ὁ

ὑϊβίου τὴν πρὸς αὐτὸν παιδιὰν καὶ φιλοφροσύ-
ας παιδίσκας· καὶ συνῆσαν αὐτῷ τὸν λοιπὸν
το φράζουσαι καὶ διαγγέλλουσαι πρὸς τὸν Οὐῖ-
φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβῦτιν οὖσαν ὁ Φενε-
ὑτὸς καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημένης ταῦτα
προθύμως.

Κράσσος ὀκτὼ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ δια-
ῷ πυθέσθαι τὴν Κίννα τελευτὴν φανερὸς γενό-
ιμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων,
ισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἐπήρχετο τὰς πό-
γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφα-
φασιν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς
τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς
ο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἔνδοξον ἄνδρα, συνει-
ὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον. Οὐ πολὺν δὲ χρόνον
ιεινεν, ἀλλὰ στασιάσας τῷ Μετέλλῳ πρὸς Σύλ-
συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα τιμώμενος. Ἐπεὶ δὲ δια-
ὁ Σύλλας πάντας ἠβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέ-
ους καὶ πρὸς ἄλλην ἄλλον ἕκαττε πρᾶξιν, ἀπο-
εἰς Μαρσοὺς ἐπὶ στρατείαν ὁ Κράσσος ἦτει φύ-
λὴ ἡ πάροδος παρὰ τοὺς πολεμίους. Εἰπόντος δὲ
ν ὀργῇ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὸν, „Δίδωμί σοι φύ-
κτέρα, τὸν ἀδελφὸν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγε-
ανόμως καὶ ἀδίκως ἀναιρεθέντων ἔργῳ μετέρχο-
νεῖς," οὕτω παθών τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσ-
ῆλθε καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὡσάμενος εὐρώστως
υχὴν ἤθροισε καὶ πρόθυμον αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι
αρεῖχεν. Ἀπ' ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέγουσιν
ν ἐγγενέσθαι τὴν πρὸς Πομπήϊον ὑπὲρ δόξης ἀ-
ιλοτιμίαν. Ὁ γὰρ Πομπήϊος ἡλικίᾳ τε λειπόμε-
ὶ πατρὸς γεγονὼς ἀδοξήσαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μι-
χετον μῖσος ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς
ξέλαμψε καὶ διεφάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ὃ
ς καὶ ἰσοτίμοις οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπ-
ι προσιόντος αὐτοῦ καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι
ὴν αὐτοκράτορα. Ταῦτα διέκαιε καὶ παρώξυνε
οὐκ ἀλόγως ἐλασσούμενον· ἐμπειρίας τε γὰρ ἐν-

δοὺς ἦν καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφῄρουν αἱ συγγενεῖς κῆρες ἐπιφερόμεναι, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία. Καὶ 5 γὰρ πόλιν Ὀμβρικὴν Τουδερτίαν ἑλὼν ἔδοξε πλεῖστα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι καὶ διεβλήθη πρὸς Σύλλαν. Ἀλλ' ἔν γε τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι πάντων γενομένῳ μεγίστῳ καὶ τελευταίῳ Σύλλας μὲν ἡττήθη, τῶν κατ' αὐτὸν ὠσθέντων, ἐνίων δὲ καὶ συντριβέντων, Κράσσος δὲ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων ἐνίκησε καὶ μέχρι νυκτὸς διώξας τοὺς πολεμίους ἔπεμψε πρὸς Σύλλαν δεῖπνον αἰτῶν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων. Ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς ἤκουσεν ὠνούμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα καὶ δωρεὰς αἰτῶν. Ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προγράψαι τινὰ, οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ἐπὶ χρηματισμῷ· δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα πρὸς μηδὲν ἔτι χρῆσθαι δημόσιον αὐτῷ. Καίτοι δεινότατος ἦν Κράσσος πάντας ἀνθρώπους κολακείᾳ κατεργάσασθαι, πάλιν δ' αὐτὸς ὑπὸ πάντων διὰ κολακείας εὐάλωτος. Ἴδιον δὲ κἀκεῖνο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα μάλιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους.

VII. Ἠνία δὲ Πομπήϊος αὐτὸν εὐημερῶν ἐν ἡγεμονίαις καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν θριαμβεύων καὶ Μάγνος, ὅπερ ἐστὶ μέγας, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναγορευθείς. Καί ποτε φήσαντός τινος, ὡς Πομπήϊος Μάγνος πρόσεισι, γελάσας ἠρώτησεν, ὁπηλίκος. Ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκεῖνον ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν σπουδαῖς καὶ συνηγορίαις καὶ δανεισμοῖς καὶ τῷ συμπαραγγέλλειν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τι τοῦ δήμου κτώμενος δύναμιν ἀντίπαλον καὶ δόξαν ᾗ Πομπήϊος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν. Καὶ πρᾶγμα συνέβαινεν αὐτοῖς ἴδιον. Μεῖζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπηΐου καὶ κράτος ἐν τῇ πόλει διὰ τὰς στρατείας, παρὼν δὲ πολλάκις ἠλαττοῦτο τοῦ Κράσσου διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου φεύγων τὰ πλήθη καὶ ἀναδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ προθύμως βοηθῶν, ὡς ἀκμαιοτέραν ἔχοι τὴν δύναμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. Ὁ δὲ Κράσσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων καὶ σπάνιος οὐκ ὢν οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσαις ἀεὶ ταῖς σπουδαῖς ἀναστρεφόμενος τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρώπῳ περιεγίνετο τῆς ἐκείνου σεμνότητος. Σώματος δ' ἀξίω-

ὸ καὶ προσώπου χάριν ἀγωγὸν ἀμφοτέροις
αι λέγουσιν. Οὐ μέντοι πρὸς ἔχθραν τινὰ
όνοιαν ἐξήνεγκεν οὗτος ὁ ζῆλος, ἀλλὰ καὶ
αίσαρι τιμωμένοις μὲν ὑπὲρ αὐτὸν ἤχθετο,
ταύτῃ δυσμένειαν ἢ κακοήθειαν οὐ συνῆπτε·
πὸ λῃστῶν ἁλοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ φρουρούμενος
λίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσεις πυθό-
ἅλωσιν." Ἀλλ' ὕστερόν γε φιλικῶς ἀλλήλοις
καί ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὲν εἰς Ἰβη-
τηγῷ, χρήματα δ' οὐκ ἔχοντι τῶν δανειστῶν
τῆς παρασκευῆς ἐπιλαμβανομένων ὁ Κράσ-
, ἀλλ' ἀπήλλαξεν ὑποθεὶς αὐτὸν ἔγγυον τριά-
σίων ταλάντων. Καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς
ς δυνάμεις, τὴν Πομπηΐου, τὴν Καίσαρος,
Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μείζων ἦν τῆς δυνάμεως
ομένῳ πλέον ἴσχυεν) ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθ-
ν τῇ πόλει Πομπήϊον ἐθεράπευε, τὸ δ' ὀξὺ καὶ
ἐ εὐχερείας ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐκηκολού-
δὲ μέσος ὢν ἀμφοτέραις ἐχρῆτο καὶ πλείστας
τῇ πολιτείᾳ μεταβαλλόμενος οὔτε φίλος ἦν βέ-
ήκιστος ἐχθρὸς, ἀλλὰ ῥᾳδίως καὶ χάριτος καὶ
εν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν
ολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν
ἀντίδικος. Ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ, φόβῳ δ'
Ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρασχὼν τοῖς καθ'
καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος πρὸς τὸν εἰκότα,
ὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐ-
γειν ἔφησεν ἐπὶ τοῦ κέρατος. Εἰώθεσαν δὲ Ῥω-
τοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς
; χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.
δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λῃλασία
ἦν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνομάζου-
βεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου τινὸς Βατιά-
ης ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὧν οἱ πολλοὶ Γαλάται
αν ἐξ αἰτιῶν οὐ πονηρῶν, ἀλλ' ἀδικίᾳ τοῦ πρια-
θέντες ὑπ' ἀνάγκης ἐπὶ τῷ μονομαχεῖν, ἑβου-
διακόσιοι φεύγειν· γενομένης δὲ μηνύσεως οἱ

πυθόμενοι καὶ φθάσαντες ὀγδοήκοντα δυεῖν δέοντες ἐκ τινος ὀπτανείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους ἐξεπήδησαν, ἐντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἁμάξαις ὅπλα κομιζούσαις μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν ἀφήρπασαν καὶ ὡπλίσαντο, καὶ τόπον τινὰ καρτερὸν καταλαβόντες ἡγεμόνας εἵλοντο τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θρᾷξ τοῦ Νομαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην ἔχων ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πρᾳότητι τῆς τύχης ἀμείνων καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. Τούτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε πρῶτον εἰς Ῥώμην ὤνιος ἤχθη, δράκοντα κοιμωμένῳ περιπεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον· γυνὴ δ' ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἔφραζε τὸ σημεῖον εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς ἀτυχὲς τέλος ἐσομένης δυνάμεως· ἣ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέφευγε.

IX. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὠσάμενοι καὶ πολλῶν ὅπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον ἀποῤῥίψαντες ὡς ἄτιμα καὶ βάρβαρα τὰ τῶν μονομάχων· ἔπειτα Κλωδίου στρατηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης καὶ πολιορκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλώδιος ἐφρούρει, τὰ δ' ἄλλα κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ πολλὴν ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ χρήσιμα καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας εὐτόνους καὶ βαθείας, ὥστ' ἄνωθεν ἀνηρτημένας παρὰ τὸ κρημνῶδες ἅπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφαλῶς ἐπ' αὐτῶν πλὴν ἑνός· οὗτος δὲ τῶν ὅπλων ἕνεκα μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὅπλα καὶ βαλὼν ἅπαντα τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. Ταῦτ' ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι· διὸ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς ἐξέπληξαν τῷ αἰφνιδίῳ καὶ φυγῆς γενομένης ἔλαβον τὸ στρατόπεδον. Καὶ προσεγένοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτήρων καὶ ποιμένων αὐτοῖς, πλῆκται καὶ ποδώκεις ἄνδρες· ὧν τοὺς μὲν ὥπλιζον, τοῖς δὲ προδρόμοις καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο. Δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς Πούπλιος Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστράτηγόν τινα Φούριον ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας ἐτρέψαντο συμβαλόντες· ἔπειτα σύμβουλον αὐτοῦ καὶ συνάρχοντα Κοσσίνιον

ἐ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρτακος
ὶ Σαλίνας μικρὸν ἐδέησε συναρπάσαι. Χαλε-
λις ἐκφυγόντος εὐθὺς μὲν ἐκράτησε τῆς ἀπο-
ιδὸς δὲ κατέχων καὶ διώκων φόνῳ πολλῷ τὸ
ζλιον· ἔπεσε δὲ καὶ Κοσσίνιος. Αὐτὸν δὲ τὸν 5
αις μάχαις πολλαῖς καταγωνισάμενος καὶ τέλος
ἴχους καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβὼν ἤδη μὲν μέγας
, ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερ-
Ῥωμαίων δύναμιν ἦγεν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν
νος δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτὰς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα χω- 10
εἰς Θρᾴκην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. Οἱ δὲ πλή-
γυροι καὶ μέγα φρονοῦντες οὐχ ὑπήκουον, ἀλλ'
τορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. Οὐκέτ' οὖν τὸ καθ'
ἰσχὺν ἠνώχλει τῆς ἀποστάσεως τὴν σύγκλητον,
όβον τε καὶ κίνδυνον ὡς πρὸς ἕνα τῶν δυσκολω- 15
ν καὶ μεγίστων ἀμφοτέρους. ἐξέπεμπον τοὺς
Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήμα-
τακείαν ἀποσχισθὲν ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν
ντλον δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλοις στρατοπέ-
ντος ὁρμήσας ὁμόσε καὶ μάχην συνάψας ἐκρά- 20
ρεσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν.
ὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος ὁ τῆς περὶ Πά-
στρατηγὸς ἔχων μυρίους ἀπήντησε· καὶ γενο-
ρατηθεὶς καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν μόλις αὐτὸς
25
ἡ βουλὴ πυθομένη τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς
ν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσον δὲ τοῦ πολέμου στρα-
καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνε-
ἐπιφανῶν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμενε πρὸ τῆς
τὸν Σπάρτακον ἐπεῖ φερόμενον δεξόμενος, Μά- 30
υτὴν ἄγοντα δύο τάγματα κύκλῳ περιέπεμψεν
σας τοῖς πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ πρὸ
δ' ἅμα τῷ πρώτῳ ἐκ' ἐλπίδος γενέσθαι μάχην
η· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δ' ἄνευ τῶν
τες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ Κράσσος αὐτόν τε τὸν 35
ὸ τραχέως καὶ τοὺς στρατιώτας ἐπῄλιζων ἀθθις
τῶν ὅπλων, ὅτι φυλάξουσι, πεντακοσίους δὲ

τοὺς πρώτους καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας εἰς πεντήκοντα δεκάδας διανείμας ἀφ' ἑκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κλήρῳ λαχόντα, πάτριόν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγαγών· καὶ γὰρ αἰσχύνη τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων. Οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς ἄνδρας ἦγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπεχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ τῷ πορθμῷ λῃσταῖς Κίλιξιν ἐντυχὼν ὥρμησεν ἅψασθαι Σικελίας καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον αὖθις ἐκζωπυρῆσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον οὔπω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. Ὁμολογήσαντες δ' οἱ Κίλικες καὶ δῶρα λαβόντες ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. Οὕτω δὴ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναζεύξας ἐκάθισε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χερρόνησον. Ἐπελθὼν δ' ὁ Κράσσος καὶ τοῦ τόπου τὴν φύσιν ἰδὼν ὑφηγουμένην τὸ δέον ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμὸν, ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. Μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἤνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ αὐχένος σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος πεντεκαίδεκα ποδῶν· ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν. Ὧν ὁ Σπάρτακος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ὑπολειπούσης προϊέναι βουλόμενος συνεῖδε τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χερρονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεῦμά τι χειμέριον παραφυλάξας ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῇ καὶ ὕλῃ καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατιᾶς περαιῶσαι τὸ τρίτον.

XI. Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὁρμὴ Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. Ἐθάρρησε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ' αὑτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἥν φασι τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν καὶ αὖθις ἁλμυρὰν καὶ ἄποτον. Τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφῃρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. Γεγραφὼς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρὴ καὶ Λούκουλλον ἐκ Θρᾴκης καλεῖν καὶ Πομ-

ηρίας, μετενόει καὶ πρὶν ἥκειν ἐκείνους ἔσπευδε
ι τὸν πόλεμον εἰδὼς, ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ
, οὐχ αὐτοῦ, τὸ κατόρθωμα δόξει. Πρῶτον
νοὺς τοῖς ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομέ-
ηγοῦντο Γάϊος Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέ-
τινὰ προκαταληψομένους ἄνδρας ἑξακισχιλίους
θάνειν πελεύσας πειρᾶσθαι. Οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν
ἀποκρύπτειν τὰ κράνη καταρπέζοντες, ἐφθέντες
γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις ἐκινδύ-
μὴ Κράσσος ὀξέως ἐπιφανεὶς μάχην ἔθετο πασῶν
ν, ἐν ᾗ τριακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις καὶ μυρίοις
ίο μόνους εὗρε κατὰ νώτου τετρωμένους, οἱ δ' ἄλ-
τῶτες ἐν τάξει καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέ-
ρτάκῳ δὲ μετὰ τὴν τούτων ἧτταν ἀναχωροῦντι
τὰ Πετηλῖνα Κόϊντος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμό-
ίφας ταμίας ἐξαπτόμενοι παρηκολούθουν. Ἐπι-
ὶ γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων καὶ μόλις
ν ταμίαν ἁρπάσαντες ἀπεσώθησαν. Τοῦτο τὸν
πώλεσε τὸ κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγενομέ-
έταις. Οὐκέτι γὰρ ἠξίουν φυγομαχεῖν οὐδ' ἐπεί-
χοντσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντες ἐν τοῖς ὅπλοις
ἠνάγκασαν αὖθις ὀπίσω διὰ τῆς Λευκανίας ἄγειν
ωμαίους εἰς ταὐτὸ τῷ Κράσσῳ σπεύδοντες. Ἤδη
ίους προσιὼν ἀπηγγέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιά-
οὐκ ὀλίγοι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσή-
ι γὰρ εὐθὺς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλε-
μενος οὖν διαγωνίσασθαι καὶ παραστρατοπεδεύ-
ολεμίοις ὥρυττε τάφρον, πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ
μάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. Ἀεὶ δὲ πλειόνων
ιβοηθούντων ὁρῶν τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρτακος
ξε τὸ στράτευμα. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου
ς αὐτῷ σπασάμενος τὸ ξίφος καὶ εἰπών, ὅτι νι-
πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς τῶν πολεμίων, ἠττώ-
εἴτει, κατέσφαξε τὸν ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσ-
ούμενος διὰ πολλῶν ὅπλων καὶ τραυμάτων ἐκεί-
ἔτυχεν, ἑκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνεῖ-
φυγόντων τῶν περὶ αὐτὸν, αὐτὸς ἑστὼς καὶ κυ-

κλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῇ τύχῃ χρησαμένου καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντος ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα τὴν Πομπηΐου δόξαν. Οἱ γὰρ διαπεσόντες αὐτῷ διεφθάρησαν· ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς δραπέτας φανερᾷ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῄρηκε. Πομπήϊος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφανῶς ἐθριάμβευσε· Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν, ἐδόκει δὲ καὶ τὸν πεζὸν, ὀούαν δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. Τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει καὶ περὶ τῆς κλήσεως ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται.

XII. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηΐου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάρξειν ὅμως οὐκ ὤκνησε τοῦ Πομπηΐου δεηθῆναι. Δεξάμενος δὲ τὴν χρείαν ἀσμένως ἐκεῖνος (ἐπεθύμει γὰρ ἀμωσγέπως ἀεὶ χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν Κράσσον) ἐσπούδασε προθύμως καὶ τέλος εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάρχοντος ἕξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι καὶ πάντα δυσκολαίνοντες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν, πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος εἱστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν καὶ σῖτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. Ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης ἔτυχον μὲν ἐκκλησιάζοντες, ἀνὴρ δέ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τῷ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐρήλιος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προελθὼν ὄψιν διηγεῖτο κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ γενομένην. „Ὁ γὰρ Ζεὺς" ἔφη „μοι φανεὶς προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν ὅπως μὴ πρότερον περιΐδητε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους γενέσθαι." Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν αὐτῷ πρότερος „Οὐδὲν" εἶπεν „ὦ ἄνδρες οἶμαι πολῖται ταπεινὸν πράττειν οὐδ' ἀνάξιον ἐμαυτοῦ καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήϊον, ὃν ὑμεῖς μήπω γενειῶντα

μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρί-

τατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ' ἔσχεν ἄξια
α παντάπασιν ἀτελὴς καὶ ἄπρακτος
βουλῆς ἐξέτασιν οὔθ' ἱππέων ἐπίσκε-
τολιτῶν ἐποιήσατο), καίτοι συνάρ-
τὸν πρῶτον Λουτάτιον Κάτλον.
ρμήσαντι τῷ Κράσσῳ πολίτευμα καὶ
ν ὑποτελῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβῆναι τὸν
δὲ τούτου γενομένης διαφορᾶς ἐκόν-
ήν. Ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίναν πρά-
οῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην
τοῦ Κράσσου καὶ προσῆλθεν ἄνθρω-
συνωμοσίας, οὐδεὶς δ' ἐπίστευσεν.
ινι λόγῳ φανερὸς ἦν Κράσσῳ καὶ Καί-
λόμενος. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐξε-
τελευτήν. Ἐν δὲ τῷ Περὶ ὑπατείας ὁ
τὸν Κράσσον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτὸν
ρὶ τοῦ Κατιλίνα καὶ ζητουμένην, ὡς
νωμοσίαν. Ὁ δ' οὖν Κράσσος ἀεὶ μὲν
τοῦτο, τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν
Ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλολόγος καὶ φι-
Κικέρωνος, ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν
ομένῳ καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταὐτὰ
Τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φίλον

ρ, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας,
τείαν μετιέναι καὶ Κράσσον ὁρῶν καὶ
φοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας οὔτε θα-
λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἕτερον, οὔτε μηδε-
λπιζε κατορθώσειν. Ἔπραττεν οὖν
εἰμενος ἀεὶ καὶ διδάσκων, ὡς κατα-
σι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτω-
ἂν ἐκεῖνοι συνενεγκόντες εἰς ταὐτὸ τὰς
ς ἐνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν
ιαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ
, ᾗ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλὴν καὶ

τὸν δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι' ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι' ἐκείνων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος· εὐθὺς γὰρ αἱρεθεὶς ὑπ' ἀμφοτέρων ὕπατος ἀπεδείχθη λαμπρῶς. Γκατέναντι δ' αὐτῷ καλῶς ψηφισάμενοι στρατευμάτων ἡγεμονίαν καὶ Γαλατίαν ἐγχειρίσαντες ὥσπερ εἰς ἀκρόπολιν κατέστησαν αὐτὸν καθ' ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνῳ βεβαιοῦντες ἣν ἔλαχεν ἀρχήν. Πομπήϊος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρου ταῦτ' ἔπρασσε· τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἡ φιλοπλουτία καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον ἐπὶ ταῖς Καίσαρος ἀριστείαις τροπαίων καὶ θριάμβων, ὥστε μόνοις ἐλαττοῦσθαι προὔχοντα τοῖς ἄλλοις ἑαυτόν, οὐκ ἀνῆκεν οὐδ' ἐλώφησε πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀκλεῆ καὶ δημοσίᾳ συμφορᾷ τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λούκαν πόλιν ἐν Γαλατίας κατοβάντος ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγενόμενοι πρὸς αὐτὸν ἤγνωσαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις μένοντος, ἄλλας δ' ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊος καὶ Κράσσου λαβόντων. Ἐνταῦθα δ' ὁδὸς ἦν μία δεινῆς ἐπιτείας αἴτησις· ἣν μετιόντων ἐκείνων ἔδει συμπράττειν Καίσαρα τοῖς τε φίλοις γράφοντα καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμποντα πολλοὺς ἀργυρεσιάσοντας.

XV. Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπανιόντες εὐθὺς ἦσαν ὕποπτοι καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γεγονέναι τὴν σύνοδον αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομιτίου Πομπήϊον ἐρωτώντων, εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνατο τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι· καὶ πάλιν ἐρωτώμενος ἔφη μετιέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετιέναι δὲ τοῖς ἀδίκοις. Τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι μετριώτερον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει συμφέρει, μετιέναι τὴν ἀρχήν, εἰ δὲ μή, πεπαύσεσθαι. Διὸ καὶ τινες ἐθαύμασαν ὑπατείαν μετελθεῖν, ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. Γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις οἱ μὲν ἄλλοι δείσαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκεῖον ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, συλλαμ-

δεῖσθαι καὶ Κράσσον, ἀλλὰ τυραννίδος,
ιν, ἀλλ' ἁρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέ-
τόμενα. Ταῦτα δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρο-
ονοὺ βία προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον
ολλοὶ πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ
ἡ δευτέρας οὗτοι χρῄζουσιν ὑπατείας; τί δὲ
ων; τί δ' οὐ μεθ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν
ἐνάξιοι δήπου Κράσσῳ καὶ Πομπηΐῳ συνάρ-
ν δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον οὐδενὸς ἀπει-
ιοτάτων καὶ βιαιοτάτων, ἀλλὰ πρὸς πᾶσι
ν ὑφέντες τῷ Δομιτίῳ νυκτὸς ἔτι μετὰ τῶν
νῳ κτείνουσι μὲν τὸν ἀνίσχοντα τὸ φῶς πρὸ
σκουσι δὲ πολλοὺς, ὧν ἦν καὶ Κάτων. Τρα-
ατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους ἀνηγο-
· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον αὖθις ὅπλοις πε-
μα καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες
ντας ἀποκτείναντες Καίσαρι μὲν ἄλλην ἐπέ-
τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφί-
ἰ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. Κληρουμένων δὲ
ίσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπήϊος.

οὐκ ἀκούσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. Οἵ τε γὰρ
μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλοντο καὶ
τῆς γυναικὸς αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρίβειν
; δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθὺς ἐκπεσόντι τῷ κλήρῳ
δὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι
ούμενος, ὡς μόλις ἐν ἀλλοτρίοις καὶ πολ-
ιν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ πανὰ καὶ
ν παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα
αρὸς τῷ βίῳ γεγονώς. Τότε δ' ἐπηρμένος
θαρμένος οὐ Συρίαν οὐδὲ Πάρθους ὅρον
ραξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Δου-
ράνην καὶ Πομπήϊον πρὸς Μιθριδάτην ἄχρι
νδῶν καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης ἀνῆγεν ἑαυτὸν
τοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ ὁ Παρθι-
ροσῆν. Ἥδεσαν δὲ πάντες, ὅτι πρὸς τοῦ-
όητο· καὶ Καῖσαρ ἐκ Γαλατίας ἔγραφεν αὐ-
ινῶν καὶ παροξύνων ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ

αὐτοῦ φαιδρῷ βλέμματι [illegible]
ιπήιος, ὥσθ' ὑπείκειν σιωπῇ δι' αὐτῶν προϊοῦσαν
ιος ἀπαντήσας πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκέλευε
ετο μὴ βαδίζειν, ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν
ῦ σώματος κατέχειν. Ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ
ὑπηρέτης ἀνῆκε τὸν Κράσσον, ὁ δ' Ἀτήιος προ-
τὴν πύλην ἐθηκεν ἐσχαρίδα καιομένην· καὶ τοῦ
ομένου κατ' αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων
το δεινὰς μὲν αὐτὸς καὶ φρικώδεις, δεινοὺς δὲ
καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων.
σὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους καὶ παλαιὰς
ειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν μηδένα τῶν ἐνοχε-
αῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ τὸν χρησάμενον· ὅθεν
ς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ' ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. Καὶ
έμφοντο τὸν Ἀτήιον, εἰ δι' ἣν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσ-
εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τι-

Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν· ἔτι δ' ἀστά-
χειμῶνι τῆς θαλάσσης οὐ περιέμεινεν, ἀλλ' ἀνήχθη
τῶν πλοίων ἀπέβαλε, τὴν δ' ἄλλην ἀναλαβὼν δύνα-
ετο πεζῇ διὰ Γαλατίας. Εὑρὼν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊό-
[illegible] ὄντα γηραιὸν ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν
[illegible] ὥρας οἰκοδο-

[illegible] ἀριθμὸς
[illegible] ρησεν αὐτὸς
[illegible] υἱὸν ἥκοντα
[illegible]
[illegible] το πρῶτον
[illegible] αὐτὴν [illegible]
[illegible] Πάρθοις πό
Ἔπειτα τὰς ἐ
οὔσας ἢ στρα
γιμνασιῶν πι
[illegible] ζόμενος καὶ
[illegible] τρυτάναις μετ
[illegible] δήμοις κα
[illegible] ὀργύριον δ
[illegible] πρῶτον
[illegible] ἀφροδίτην, οἱ
[illegible] ὑγρῶν πορ
[illegible] τῶν εἰς [illegible]
[illegible] γὰρ ἐκ τοῦ
[illegible] Κράσσος, [illegible]

XVIII. Ἐ

αιρεθέντων ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ
πασι τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδο-
κιν ἐκάλουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. Ἐπὶ ταύ-
ιξάμενος αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀνα-
λλὴν ὤφλεν αἰσχύνην καὶ ταπεινὸς ἐφάνη καὶ
ι δύσελπις, οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγακη-
ι δὲ φρονρὰς ταῖς προσεχωρηκνίαις πόλεσιν,
ἑπτακισχίλιοι πεζοὶ, χίλιοι δ' ἱππεῖς, ἀνεχώ-
Συρίᾳ διαχειμάσων καὶ δεξόμενος αὐτόθι τὸν
αρὰ Καίσαρος ἐκ Γαλατίας αὐτόν τε κεκοσμη-
ις καὶ χιλίους ἱππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα. Τοῦ-
ιρτεῖν ἔδοξεν ὁ Κράσσος μετά γε τὴν στρατείαν
ἁμάρτημα τῶν γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν
ε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν ἀεὶ
ον, χρόνον ἔδωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς.
Συρίᾳ διατριβὰς ἠτιῶντο χρηματιστικὰς μᾶλλον
γικάς· οὐ γὰρ ὅπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων οὐδὲ
ύμενος ἀμίλλας, ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἁλο-
ὶ χρήματα τῆς ἐν Ἱερᾷ πόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ
χειριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπιγράφων δὲ
ὐναστείαις στρατιωτῶν καταλόγους, εἶτ' ἀνι-
όντας ἠδόξει καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. Γίνε-
αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης, ἣν οἱ μὲν
ὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν
σχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι καὶ τὴν
ρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν· ἐξιόν-
εροῦ πρῶτος ἐσφάλη κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας
ἐπ' αὐτῷ περιπεσὼν ὁ πρεσβύτερος.
η δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συναθροί-
ρέσβεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύν τινα
ς. Ἔφασαν γὰρ, εἰ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρα-
, πόλεμον ἄσπονδον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον,
ίδος ἀκούσης, ὡς πυνθάνονται, Κράσσος
δῶν ὅπλα Πάρθοις ἐπενήνοχε καὶ χώραν κατ-
ξειν Ἀρσάκην καὶ τὸ μὲν Κράσσου γῆρας οἰ-
ναι δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φρου-
λον ἢ φρονοῦντας. Πρὸς ταῦτα Κράσσου

προαισθόμενοι καὶ φθάσαντες ὀγδοήκοντα δυεῖν δέοντες ἑκ-
τινος ὀπτανείου κοπίδας ἁρπάσαντες καὶ ὀβελίσκους ἐξεπήδη-
σαν, ἐντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἁμάξαις ὅπλα κομιζούσας
μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν ἀφήρπασαν καὶ ὡπλίσαντο,
καὶ τόπον τινὰ καρτερὸν καταλαβόντες ἡγεμόνας εἵλοντο
τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θρᾷξ τοῦ Νομαδι-
κοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην ἔχων ἀλλὰ
καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων καὶ τοῦ γένους
Ἑλληνικώτερος. Τούτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε πρῶτον εἰς Ῥώ-
μην ὤνιος ἤχθη, δράκοντα κοιμωμένῳ περικεκλεγμένον γυ-
νῆναι περὶ τὸ πρόσωπον· γυνὴ δ' ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρ-
τάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀρ-
γιασμοῖς ἔφραζε τὸ σημεῖον εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ
αὐτὸν εἰς ἀτυχὲς τέλος ἰσομένης δυνάμεως· ἣ καὶ τότε συ-
ἦν αὐτῷ καὶ συνέφευγε.

IX. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὠσάμενοι
καὶ πολλῶν ὅπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων ἄρμενοι τού-
τοις μετελάμβανον ἀποῤῥίψαντες ὡς ἄτιμα καὶ βάρβαρα τὰ τῶν
μονομάχων· ἔπειτα Κλωδίου στρατηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πε-
φθέντος ἐκ Ῥώμης καὶ πολιορκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μιᾷ
ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλώδιος ἐφύ-
ρει, τὰ δ' ἄλλα κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ
δὲ πολλὴν ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημά-
των τὰ χρήσιμα καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας εὐτό-
νους καὶ βαθείας, ὥστ' ἄνωθεν ἀνηρτημένας παρὰ τὸ στό-
μωδες ἅπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφαλῶς ἐκ
αὐτῶν πλὴν ἑνός· οὗτος δὲ τῶν ὅπλων ἕνεκα μείνας, ἐπεὶ
κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὅπλα καὶ βαλὼν ἅπαντα τελευ-
ταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. Ταῦτ' ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι· ὃ
ὃ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς ἐξέπληξαν τῷ αἰφνιδίῳ καὶ φυγῆ
γενομένης ἕλαβον τὸ στρατόπεδον. Καὶ προσεγένοντο καὶ
ἄλλοι τῶν αὐτόθι βοτήρων καὶ ποιμένων αὐτοῖς, πλῆκται καὶ
ποδώκεις ἄνδρες· ὧν τοὺς μὲν ὡπλιζον, τοῖς δὲ προδρόμοις
καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο. Δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρα-
τηγὸς Πούπλιος Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστρατηγὸν τὸν
Φούριον ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας ἐτρέψαντο συμβαλόν-
τες· ἔπειτα σύμβουλον αὐτοῦ καὶ συνάρχοντα Κοσσίνιον ἀπ-

πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρτακος Σαλίνας μικρὸν ἐδέησε συναρπάσαι. Χαλες ἐπφυγόντος εὐθὺς μὲν ἐκράτησε τῆς ἀποὸς δὲ κατέχων καὶ διώκων φόνῳ πολλῷ τὸ εν· ἔπεσε δὲ καὶ Κοσσίνιος. Αὐτὸν δὲ τὸν ς μάχαις πολλαῖς καταγωνισάμενος καὶ τέλος υς καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβὼν ἤδη μὲν μέγας ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερωμαίων δύναμιν ἧγεν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν ς δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτὰς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα χω- 10 ς Θράκην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. Οἱ δὲ πλῆροὶ καὶ μέγα φρονοῦντες οὐχ ὑπήκουον, ἀλλ' ρευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. Οὐκέτ' οὖν τὸ παρ' ρὸν ἠνώχλει τῆς ἀποστάσεως τὴν σύγκλητον, βον τε καὶ κίνδυνον ὡς πρὸς ἕνα τῶν δυσκολω- 15 ν καὶ μεγίστων ἀμφοτέρους. ἐξέπεμπον τοὺς Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήμαακείων ἀποσχισθὲν ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν ντλου δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλοις στρατοπέτος ὁρμήσας ὁμόσε καὶ μάχην συνάψας ἐκρά- 20 ρροσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν. ὑτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος ὁ τῆς περὶ Πάτρατηγὸς ἔχων μυρίους ἀπήντησε· καὶ γενορατηθεὶς καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν μόλις αὐτὸς 25

ἡ βουλὴ πυθομένη τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς ν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσον δὲ τοῦ πολέμου στρα- καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνεἐπιφανῶν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμενε πρὸ τῆς ὸν Σπάρτακον ἐκεῖ φερόμενον δεξόμενος, Μά- 30 ντὴν ἄγοντα δύο τάγματα κύκλῳ περιέπεμψεν ας τοῖς πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ πηδ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐπ' ἐλπίδος γενέσθαι μάχην η· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δ' ἄνευ τῶν ες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ Κράσσος αὐτόν τε τὸν 35 ο ταχέως καὶ τοὺς στρατιώτας ἐπλίζων αὖθις τῶν ὅπλων, ὅτι φυλάξουσι, πεντακοσίους δὲ

τοὺς πρώτους καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας πεντακοσίους ὄντας διανείμας δεκάδας ἀφ᾽ ἑκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κλήρῳ λαχόντα, πάτριόν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγαγών· καὶ γὰρ αἰσχύνη τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι καὶ δρᾶται πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων. Οὕτω δ᾽ ἐπιστρέψας τοὺς ἄνδρας ἦγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπεξεχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ τῷ πορθμῷ λῃστρίσι Κιλίσσαις ἐπιτυχὼν ὥρμησεν ἅψασθαι Σικελίας καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον αὖθις ἐκζωπυρῆσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον οὔπω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. Ὁμολογήσαντες δ᾽ οἱ Κίλικες αὐτῷ καὶ δῶρα λαβόντες ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. Οὕτω δὴ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναζεύξας ἐκάθισε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χεῤῥόνησον. Ἐπελθὼν δ᾽ ὁ Κράσσος καὶ τοῦ τόπου τὴν φύσιν ὁρῶν ὑφηγουμένην τὸ δέον ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμὸν ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. Μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἤνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ αὐχένος σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος πεντεκαίδεκα ποδῶν· ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν. Ὧν ὁ Σπάρτακος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ὑπολειπούσης προϊέναι βουλόμενος συνεῖδε τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χεῤῥονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεύματι χειμέριον παραφυλάξας ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῇ καὶ ὕλῃ καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατιᾶς περαιῶσαι τὸ τρίτον.

XI. Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὁρμὴ τὸν Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, ἐθάῤῥησε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ᾽ αὑτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἥν φασι τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν καὶ αὖθις ἁλμυρὰν καὶ ἄποτον. Τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφῃρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. Γεγραφὼς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρὴ καὶ Λούκουλλον ἐκ Θρᾴκης καλεῖν καὶ Πομ-

τενόει καὶ πρὶν ἥκειν ἐκείνους ἔσπευδε
μον εἰδὼς, ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ
τοῦ, τὸ κατόρθωμα δόξει. Πρῶτον
ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομέ-
Γάϊος Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέ-
αταληψομένους ἄνδρας ἑξακισχιλίους
λεύσας πειρᾶσθαι. Οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν
ειν τὰ κράνη καταμπέχοντες, ἐφθέντες
προθυμένων τοῖς πολεμίοις ἐκινδύ-
ος ὀξέως ἐπιφανεὶς μάχην ἔθετο πασῶν
ριακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις καὶ μυρίοις
εὗρε κατὰ νώτου τετρωμένους, οἱ δ' ἄλ-
άξει καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέ-
μετὰ τὴν τούτων ἥτταν ἀναχωροῦντι
ἵνα Κόϊντος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμό-
ας ἐξαπτόμενοι παρηκολούθουν. Ἐπι-
φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων καὶ μόλις
ἁρπάσαντες ἀπεσώθησαν. Τοῦτο τὸν
κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγενομέ-
ὐκέτι γὰρ ἠξίουν φυγομαχεῖν οὐδ' ἐπεί-
ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντες ἐν τοῖς ὅπλοις
ν αὖθις ὀπίσω διὰ τῆς Λευκανίας ἄγειν
ς ταὐτὸ τῷ Κράσσῳ σπεύδοντες. Ἤδη
ὼν ἀπηγγέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιά-
ι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσή-
ὺς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλε-
διαγωνίσασθαι καὶ παραστρατοπεδεύ-
ὄρυττε τάφρον, πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ
τοῖς ἐργαζομένοις. Ἀεὶ δὲ πλειόνων
των ὁρῶν τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρτακος
ἀτευμα. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου
τασάμενος τὸ ξίφος καὶ εἰπὼν, ὅτι νι-
ππους καὶ καλοὺς τῶν πολεμίων, ἠττῶ-
ἔσφαξε τὸν ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσ-
διὰ πολλῶν ὅπλων καὶ τραυμάτων ἐκεί-
ιατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνεῖ-
ν τῶν περὶ αὐτὸν, αὐτὸς ἑστὼς καὶ κυ-

κλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀμυνόμενος κατεπόπη. Κράσσον δὲ τῇ τύχῃ χρησαμένον καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντος ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα τὴν Πομπηΐου δόξαν. Οἱ γὰρ διαπεσόντες αὐτῷ διεφθάρησαν· ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς ἀρετὰς φανερᾷ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῄρηκε. Πομπήϊος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφανῶς ἐθριάμβευσε· Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν, ἐδόκει δὲ καὶ τὸν κλῆν, δούναι δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. Τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει καὶ περὶ τῆς κλήσεως ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται.

XII. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηΐου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάρξειν ὤρεξ οὐκ ἄκνησε τοῦ Πομπηΐου δεηθῆναι. Δεξάμενος δὲ τὴν χειρ ἀσμένως ἐκεῖνος (ἐπεθύμει γὰρ ἀμωσγέπως ἀεί χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν Κράσσον) ἐσπούδασε προθύμως καὶ τέλος εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάρχοντος ἕξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι καὶ πάντα δυσκολαίνοντες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὑτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν, πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος εἱστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν καὶ σῖτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. Ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης ἔτυχον μὲν ἐκκλησιάζοντες, ἀνὴρ δέ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τῷ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Λυρήλιος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ὄψιν διηγεῖτο κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ γενομένην. „Ὁ γὰρ Ζεὺς" ἔφη „μοι φανεὶς προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν, ὅπως μὴ πρότερον περιΐδητε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους γενέσθαι." Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν αὐτῷ πρότερος „Οὐδὲν" εἶπεν „ὦ ἄνδρες οἶμαι πολῖται τακτέον πράττειν οὐδ' ἀνάξιον ἐμαυτοῦ καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήϊον, ὃν ὑμεῖς μήπω γενειῶντα Μέγαν

μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρί-

τατείαν τοῦ Κράσσου ταῦτ' ἔσχεν ἄξια
α παντάπασιν ἀτελὴς καὶ ἄπρακτος
βουλῆς ἐξέτασιν οὔθ' ἱππέων ἐπίσκε-
τολιτῶν ἐποιήσατο), καίτοι συνάρ-
τὸν πρῶτον Λουτάτιον Κάτλον.
ὁρμήσαντι τῷ Κράσσῳ πολίτευμα καὶ
ν ὑποτελῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβῆναι τὸν
δὲ τούτου γενομένης διαφορᾶς ἐκόν-
ήν. Ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίναν πρά-
ροῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην
τοῦ Κράσσον καὶ προσῆλθεν ἄνθρω-
συνωμοσίας, οὐδεὶς δ' ἐπίστευσεν.
ινι λόγῳ φανερὸς ἦν Κράσσῳ καὶ Καί-
δόμενος. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐξε-
τελευτήν. Ἐν δὲ τῷ Περὶ ὑπατείας ὁ
τὸν Κράσσον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτὸν
ρὶ τοῦ Κατιλίνα καὶ ζητουμένην, ὡς
νωμοσίαν. Ὁ δ' οὖν Κράσσος ἀεὶ μὲν
τοῦτο, τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν
Ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλολόγος καὶ φι-
Κικέρωνος, ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν
ομένῳ καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταὐτὰ
Τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φίλον

ρ, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας,
τείαν μετιέναι καὶ Κράσσον ὁρῶν καὶ
φοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας οὔτε θα-
λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἕτερον, οὔτε μηδε-
λπίζε κατορθώσειν. Ἔπρατεν οὖν
ειμενος ἀεὶ καὶ διδάσκων, ὡς κατα-
σι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτω-
ἂν ἐκεῖνοι συνενεγκόντες εἰς ταὐτὸ τὰς
ς ἐνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν
διαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ
, ᾗ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλὴν καὶ

τὸν δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι' ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι' ἐκείνων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος· εὐθὺς γὰρ αἱρεθεὶς ὑπ' ἀμφοτέρων ὕπατος ἀπεδείχθη λαμπρῶς. Ἐπατεύοντι δ' αὐτῷ καλῶς ψηφισάμενοι στρατευμάτων ἡγεμονίαν καὶ Γαλατίαν ἐγχειρίσαντες, ὥσπερ εἰς ἀκρόπολιν κατέστησαν οἱόμενοι καθ' ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεῖνα βεβαιοῦντες ἣν ἔλαχεν ἀρχήν. Πομπήϊος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρου ταῦτ' ἔπρασσε· τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἡ φιλοπλουτία καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον ἐπὶ ταῖς Καίσαρος ἀριστείαις τροπαίων καὶ θριάμβων, ὥστε μόνοις ἐλαττοῦσθαι προῦχοντα τοῖς ἄλλοις ἑαυτόν, οὐκ ἀνῆκεν οὐδ' ἐλώφησε πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀπλεῖ καὶ δημοσίᾳ συμφορᾷ τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λούκαν πόλιν ἐν Γαλατίας κατοβάντος ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγενόμενοι πρὸς αὐτὸν ἤτησαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις μένοντος, ἄλλας δ' ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊον καὶ Κράσσου λαβόντων. Ἐνταῦθα δ' ὁδὸς ἦν μία δευτέρας ὑπατείας αἴτησις· ἣν μετιόντων ἐκείνων ἔδει συμπράττειν Καίσαρα τοῖς τε φίλοις γράφοντα καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμποντα πολλοὺς ἀρχαιρεσιάσοντας.

XV. Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπανιόντες εὐθὺς ἦσαν ὕποπτοι καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γεγονέναι τὴν σύνοδον αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομιτίου Πομπήϊον ἐρωτώντων, εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνατο τυχὸν μὲν μετιέναι, τυγχάνειν δὲ μὴ μετιέναι· καὶ πάλιν ἐρωτώμενος ἔφη μετιέναι τοὺς δικαίους πολίτας, μὴ μετιέναι δὲ τοὺς ἀδίκους. Τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι μετριώτερον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει συμφέρει, μετιέναι τὴν ἀρχήν, εἰ δὲ μή, πεπαύσεσθαι. Διὸ καὶ τινες ἐθαύμασαν ὑπατείαν μετελθεῖν, ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. Γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις οἱ μὲν ἄλλοι δείσαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκεῖον ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, οὐ γὰρ ἂν

ν δεῖσθαι καὶ Κράσσον, ἀλλὰ τυραννίδος, ησιν, ἀλλ' ἁρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέττόμενα. Ταῦτα δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονονοὺ βίᾳ προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον· πολλοὶ πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ δὴ δευτέρας οὗτοι χρῄζουσιν ὑπατείας; τί δὲ λων; τί δ' οὐ μεθ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν ἀνάξιοι δήπου Κράσσῳ καὶ Πομπηΐῳ συνάρου δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον οὐδενὸς ἀπείμοτάτων καὶ βιαιοτάτων, ἀλλὰ πρὸς πᾶσι ον ὑφέντες τῷ Δομιτίῳ νυκτὸς ἔτι μετὰ τῶν ένῳ κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ ώσκουσι δὲ πολλοὺς, ὧν ἦν καὶ Κάτων. Τρεκατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους ἀνηγοοι· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον αὖθις ὅπλοις πείκημα καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐμβαλόντες στάντας ἀποκτείναντες Καίσαρι μὲν ἄλλην ἐπείαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφίκαὶ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. Κληρουμένων δὲ Κράσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπήϊος.

δ' οὐκ ἀκούσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. Οἵ τε γὰρ ἴον μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλοντο καὶ ὧν τῆς γυναικὸς αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρίβειν σος δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθὺς ἐκπεσόντι τῷ κλήρῳ οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι ἡγούμενος, ὡς μόλις ἐν ἀλλοτρίοις καὶ πολἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ κενὰ καὶ γειν παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα σοβαρὸς τῷ βίῳ γεγονώς. Τότε δ' ἐκπρμένος ισφθαρμένος οὐ Συρίαν οὐδὲ Πάρθους ὅρον ὑπραξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Λου Τιγράνην καὶ Πομπήϊον πρὸς Μιθριδάτην ἄχρι Ἰνδῶν καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης ἀνῆγεν ἑαυτὸν ζαίτοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ ὁ Παρθιὐ προσῆν. Ἥδεσαν δὲ πάντες, ὅτι πρὸς τοῦἐκτήτο· καὶ Καῖσαρ ἐκ Γαλατίας ἔγραφεν αὐἀκαινῶν καὶπαροξύνων ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ

δὲ δημαρχῶν Ἀτήϊος ἔμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι καὶ συνίσταντο πολλοὶ χαλεπαίνοντες, εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἀλλ' ἐνσπόνδοις πολεμήσων ἄπεισι, δείσας ὁ Κράσσος ἐδεήθη Πομπηΐου παραγενέσθαι καὶ συμπροπέμψαι. Μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα· καὶ τότε παρεσκευασμένους πολλοὺς ἐνίστασθαι καὶ καταβοᾶν ὁρώμενος πρὸ αὐτοῦ φαιδρῷ βλέμματι καὶ προσώπῳ κατεπράϋνεν ὁ Πομπήϊος, ὥσθ' ὑπείκειν σιωπῇ δι' αὐτῶν προϊοῦσιν. Ὁ δ' Ἀτήϊος ἀπαντήσας πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν, ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν ἁψάμενον τοῦ σώματος κατέχειν. Ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ ἐώντων ὁ μὲν ὑπηρέτης ἀνῆκε τὸν Κράσσον, ὁ δ' Ἀτήϊος προδραμὼν ἐπὶ τὴν πύλην ἔθηκεν ἐσχαρίδα καιομένην· καὶ τοῦ Κράσσου γενομένου κατ' αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτὰς καὶ φρικώδεις, δεινοὺς δέ τινας θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων. Ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ τὸν χρησάμενον· ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ' ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. Καὶ τότ' οὖν ἐμέμφοντο τὸν Ἀτήϊον, εἰ δι' ἣν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην.

XVII. Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν· ἔτι δ' ἀστάτου οὔσης χειμῶνι τῆς θαλάσσης οὐ περιέμεινεν, ἀλλ' ἀνήχθη καὶ συχνὰ τῶν πλοίων ἀπέβαλε, τὴν δ' ἄλλην ἀναλαβὼν δύναμιν ἠπείγετο πεζῇ διὰ Γαλατίας. Εὑρὼν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν ἐπέσκωψεν εἰπών· „Ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχῃ." Γελάσας δ' ὁ Γαλάτης „Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς" εἶπεν „ὦ αὐτόκρατορ, ὡς ὁρῶ, πρωῒ λίαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις." Ἦν δ' ὁ Κράσσος ἑξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάττων, πρεσβύτερος δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. Ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον· καὶ γὰρ ἔζευξε ῥᾳδίως τὸν Εὐφράτην καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κατέσχεν ἑκουσίως προσθεμένας. Ἐν μιᾷ δ', ἧς Ἀπολλώνιός τις ἐτυράννει, στρατιω-

ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ
ματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδο-
τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. Ἐπὶ ταύ-
τοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀνα-
αἰσχύνην καὶ ταπεινὸς ἐφάνη καὶ
οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγαπη-
ς ταῖς προσκεχωρηκυίαις πόλεσιν,
οι πεζοὶ, χίλιοι δ' ἱππεῖς, ἀνεχώ-
ειμάσων καὶ δεξόμενος αὐτόθι τὸν
ος ἐκ Γαλατίας αὐτόν τε κεκοσμη-
ς ἱππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα. Τοῦ-
ὁ Κράσσος μετά γε τὴν στρατείαν
ῶν γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν
ς καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν ἀεὶ
δωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς.
βὰς ᾐτιῶντο χρηματιστικὰς μᾶλλον
ὰρ ὅπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων οὐδὲ
λας, ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἐκλο-
ς ἐν Ἱερᾷ πόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ
ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπιγράφων δὲ
στρατιωτῶν καταλόγους, εἶτ' ἀνι-
ι καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. Γίνε-
ν ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης, ἣν οἱ μὲν
δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν
ίαν καὶ φύσιν νομίζουσι καὶ τὴν
ὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν· ἐξιόν-
ἐσφάλη κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας
ριπεσὼν ὁ πρεσβύτερος.
άμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συναθροί-
κοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύν τινα
γὰρ, εἰ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρα-
ἄσπονδον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον,
ης, ὡς πυνθάνονται, Κράσσος
λάρθοις ἐπενήνοχε καὶ χώραν κατ-
ην καὶ τὸ μὲν Κράσσου γῆρας οἰ-
ίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φρου-
ροῦντας. Πρὸς ταῦτα Κράσσου

κομπάσαντος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τὰς ἀποκρίσεις, γελάσας ὁ πρεσβύτατος τῶν πρέσβεων Οὐαγίσης καὶ τῆς χειρὸς ὑπτίας δείξας τὸ μέσον „Ἐντεῦθεν" εἶπεν „ὦ Κράσσε, φύσονται τρίχες πρότερον ἢ σὺ ὄψει Σελεύκειαν." Οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαυνον ὡς βασιλέα Τρώδην πολεμητέα φράσοντες. Ἐκ δὲ τῶν πόλεων, ἃς ἐφρούρουν Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, παραβόλως τινὲς διεκπεσόντες ἄξια φροντίδων ἀπήγγελλον, αὐτόπται μὲν γεγονότες τοῦ τε πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῶν ἀγώνων, οὓς ἠγωνίσαντο προσμαχόμενοι ταῖς πόλεσι, οἷα δὲ φιλεῖ, πάντα πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφυκτοι μὲν οἱ ἄνδρες διώκοντες, ἄληπτοι δὲ φεύγοντες, βέλη δὲ καινὰ προθέοντα τῆς ὄψεως καὶ πρὶν ὀφθῆναι τὸν βάλλοντα χωροῦντα διὰ τοῦ προστυχόντος, τῶν δὲ καταφράκτων ὅπλα τὰ μὲν διὰ παντὸς ὠθεῖσθαι, τὰ δὲ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. Ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκουόντων τὸ θράσος ὑπέπιπτε· πεπεισμένοι γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων διαφέρειν Πάρθους οὐδὲ Καππαδοκῶν, οὓς ἄγων καὶ φέρων Λούκοτλλος ἀπεῖπε, καὶ τοῦ πολέμου τὸ χαλεπώτατον ἡγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἔσεσθαι καὶ δίωξιν ἀνθρώπων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιξομένων παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέγαν προσεδόκων, ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἴεσθαι δεῖν ἐπισχόντα τὸν Κράσσον αὖθις ὑπὲρ τῶν ὅλων γνώμην προθέσθαι. Τούτων ἦν Κάσσιος ὁ ταμίας. Ἡσυχῇ δὲ παρεδήλουν καὶ οἱ μάντεις, ὡς ἀεὶ πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκθυτα προφαίνοιτο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. Ἀλλ' οὔτε τούτοις προσεῖχεν οὔτε τοῖς ἕτερόν τι πλὴν ἐπείγεσθαι παραινοῦσιν.

XIX. Οὐχ ἥκιστα δ' αὐτὸν Ἀρταβάζης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέῤῥωσεν· ἦλθε γὰρ εἰς τὸ στρατόπεδον μεθ' ἑξακισχιλίων ἱππέων. Καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες καὶ προπομποὶ βασιλέως· ἑτέρους δὲ μυρίους ὑπισχνεῖτο καταφράκτους καὶ τρισμυρίους πεζοὺς οἰκοσίτους. Ἔπειθε δὲ Κράσσον ἐμβαλεῖν δι' Ἀρμενίας εἰς τὴν Παρθίαν· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιὰν αὐτοῦ παρέχοντος, ἀλλὰ καὶ πορεύσεσθαι δι' ἀσφαλείας ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὴν ἵππον, ἢ μόνη Πάρθων ἀλκὴ, προβαλλόμενον. Ὁ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς βοηθείας οὐ μετρίως ἠγάπησε, βαδιεῖσθαι δ' ἔφη διὰ

λλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ῥωμαίων ἄν-
ν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλαυνε.
ντι τὴν στρατιὰν κατὰ τὸ Ζεῦγμα
νται περιερρήγνυντο, πολλὰ δὲ καὶ
τῷ. Πνεῦμα δὲ νέφει καὶ πρηστῆρι
κατὰ τῆς σχεδίας ἀνέῤῥηξε πολλὰ
δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χῶρος, οὗ
Ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφα-
νεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖ-
θη. Λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀετῶν ὁ
τομάτου μετάστραφῆναι. Πρὸς δὲ
διάβασιν μετρουμένοις τὰ ἐπιτή-
ῶτα πάντων δοθῆναι φανοὺς καὶ
ι πένθιμα καὶ προτίθενται τοῖς νέ-
δημηγοροῦντος ἐξέπεσε φωνὴ δει-
ν· ἔφη γὰρ τὸ ζεῦγμα τοῦ ποταμοῦ
τῶν ἐπανέλθῃ. Καὶ δίον, ὡς ἤσθε-
ν, ἀναλαβεῖν καὶ διασαφῆσαι πρὸς
ρημένον, ἠμέλησεν ὑπ' ἀνθαδείας.
ν καθαρμὸν ἐσφαγιάζετο καὶ τὰ
τῷ προσδόντος ἐξέβαλε τῶν χειρῶν·
τίνοντας ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμει-
η „τὸ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὅπλων οὐ-
α

ὰ τὸν ποταμὸν ἐξήλαυνεν ἐπτὰ μὲν
ὶ τετρακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας
τκεῦσι παραπλησίους. Τῶν δὲ προ-
ᾶς ἐπανελθόντες ἤγγελλον, ἀνθρώ-
ν χώραν, ἵππων δ' ἐντετυχηκέναι
εταβολῆς ὀπίσω διωκομένων. Ὅθεν
λλον εὐέλπις ἦν καὶ τοῖς στρατιώταις
παρέστη καταφρονεῖν ὡς οὐκ ἀφι-
ως δ' οἱ περὶ Κάσσιον αὖθις διελέ-
ρήνουν, μάλιστα μὲν ἐν πόλει τινὶ
αβεῖν τὴν δύναμιν, ἄχρις οὗ τι πύ-
ν βέβαιον, εἰ δὲ μή, χωρεῖν ἐπὶ Σε-
ρόν· εὐπορίαν γὰρ τὰ σιτηρὰ τῆς

ἀγορᾶς παρέξειν ἅμα συγκαταίροντα πρὸς τὸ στρατόπεδον καὶ φύλακα τοῦ μὴ κυκλωθῆναι τὸν ποταμὸν σχόντας ἐπ' ἴσης ἀεὶ πρὸς ἐναντίους μαχεῖσθαι τοὺς πολεμίους.

XXI. Ταῦτα τοῦ Κράσσου διασκοποῦντος ἔτι καὶ βουλευομένου παραγίνεται φύλαρχος Ἀράβων Ἀριάμνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ καὶ πάντων, ὅσα συνήνιγκεν εἰς ὄλεθρον ἡ τύχη κακά, μέγιστον αὐτοῖς καὶ τελεώτατον γενόμενος. Τοῦτον δ' ἤδεσαν ἔνιοι τῶν Πομπηΐῳ συνεστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας καὶ δόξαντα φιλορώμαιον εἶναι· τότε δ' ὑφεῖτο τῷ Κράσσῳ μᾶλλον γνώμης τῶν βασιλέως στρατηγῶν, εἰ δύναιτο παραπέμψας αὐτὸν ἀπωτάτω τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ἡπείρων εἰς πεδία ἐκβαλεῖν ἀχανῆ περιλαμβανόμενον· πάντα γὰρ διενοοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ στόμα συμφέρεσθαι Ῥωμαίοις. Ἐλθὼν οὖν πρὸς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (ἦν δὲ καὶ πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπήϊον μὲν ὡς εὐεργέτην ἐπῄνει, Κράσσον δὲ τῆς ὀνομαστῶς μακαρίσας ἐμέμφετο τῆς διατριβῆς μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὥσπερ ὅπλων αὐτῷ δεήσον, οὐ χειρῶν καὶ ποδῶν τῶν ταχίστων ἐπ' ἀνθρώπους, οἳ πάλαι ζητοῦντες ἁρπάσαντες τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων καὶ σωμάτων εἰς Σκύθας ἢ Τρκανοὺς ἀναπτάσθαι. „Καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας" ἔφη „σκεύδειν ἔδει, πρὶν ἅπασαν ἐν ταὐτῷ γενέσθαι τὴν δύναμιν ἀναθαῤῥήσαντος βασιλέως· ἐπεὶ νῦν γε Σορήνας ὑμῖν προβέβληται καὶ Σιλλάκης ἐφ' αὐτοὺς ἀναδέδεμενοι τὴν δίωξιν, ὁ δ' οὐδαμῆ φανερός ἐστι." Ταῦτα δ' ἔτι φυδῆ πάντα· διχῇ γὰρ εὐθὺς Τρώδης διελὼν τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν ἐκόρθει τι ὑμνος Ἀρταουάσδην, Σορήναν δ' ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥωμαίους, οὐχ ὑπερφροσύνῃ χρώμενος, ὡς ἔνιοί φασιν· οὐ γὰρ ἦν ἂν τοῦ αὐτοῦ Κράσσον μὲν ἀναξιοῦν ἀνταγωνιστήν, ἄνδρα Ῥωμαίων πρῶτον, Ἀρταουάσδην δὲ προσπολεμεῖν καὶ τὰς Ἀρμενίων ἐπιόντα χώρας ἐξαιρεῖν, ἀλλὰ καὶ πάνυ δοκεῖ καταδείσας τὸν κίνδυνον αὐτὸς μὲν ἐφεδρεύειν καὶ παραδοκεῖν τὸ μέλλον, Σουρήναν δὲ προπέμψαι πειρασόμενον μάχης καὶ περιέλξοντα τοὺς πολεμίους. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρήνας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ μετὰ βασιλέα δεύτερος, ἀνδρείᾳ δὲ καὶ δεινότητι τῶν καθ' αὐτὸν ἐν Πάρθοις πρῶτος, ἔτι δὲ μεγέθει

ος ὡς οὐδεὶς ἕτερος. Ἐξήλαυνε δὲ καθ'
ς σκευοφορούμενος καμήλοις καὶ διακοσίας
καλλακίδων, ἱππεῖς δὲ κατάφρακτοι χίλιοι,
ούφων παρέπεμπον, εἶχε δὲ τοὺς σύμπαν-
πελάτας τε καὶ δούλους μυρίων οὐκ ἀπο-
γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο βασιλεῖ
ν ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος, Τρώδην
ἐξεληλαμένον εἰς Πάρθους κατήγαγε καὶ
τὴν μεγάλην εἷλε πρῶτος ἐπιβὰς τοῦ τεί-
νος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς ἀντιστάντας. Οὔπω δὲ
ιοντα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εὐβουλίας
αν εἶχε μεγίστην· οἷς οὐχ ἥκιστα καὶ τὸν
ιὰ θάρσος καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ
ῶν ταῖς ἀπάταις εὐχειρώτατον γενόμενον.
οὖν ὁ βάρβαρος, ὡς ἔπεισεν αὐτὸν, ἀπο-
ιοῦ διὰ μέσων ἦγε τῶν πεδίων ὁδὸν ἐπιεικῆ
ῶτον, εἶτα μοχθηρὰν, ἄμμου βαθείας ὑπο-
ίων ἀδένδρων καὶ ἀνύδρων καὶ πρὸς οὐδὲν
κτὸν αἰσθήσει πανομένων, ὥστε μὴ μόνον
ητι τῆς πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ
αμύθητον ἀθυμίαν παρεῖχεν οὐ φυτὸν
ν, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, οὐ πόαν
, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα θινῶν
ιεχόντων τὸν στρατόν. Ἦν μὲν οὖν καὶ ἀπὸ
ὕποπτος· ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' Ἀρταουάσδου
ῆσαν ἄγγελοι φράζοντες, ὡς πολλῷ συνέ-
ντος ἐπ' αὐτὸν Τρώδου, καὶ πέμπειν μὲν
ὐ δύναται, παραινεῖ δὲ Κράσσῳ μάλιστα
ι καὶ γενόμενον μετ' Ἀρμενίων ὁμοῦ δια-
τὸν Τρώδην, εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ
ὶ τὰ ἱππάσιμα φεύγοντα καὶ προσχωροῦντα
άσσος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπ' ὀργῆς καὶ
ρίνατο νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ σχολάζειν,
αι δίκην ἐπιθήσων Ἀρταουάσδῃ τῆς προ-
ὶ Κάσσιον αὖθις ἠγανάκτουν καὶ Κράσσον
τοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν
ουν· „Τίς σε δαίμων πονηρὸς, ὦ κάκιστε

ἀνθρώπων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις καὶ γοητείαις ἔπεισας Κράσσον εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ βύθιον ἐκχέαντα τὴν στρατιὰν ὁδὸν ὁδεύειν Νομάδι λῃστάρχῃ μᾶλλον ἢ Ῥωμαίων αὐτοκράτορι προσήκουσαν;" Ὁ δὲ βάρβαρος ἀνὴρ ὢν ποικίλος ἐκείνους μὲν ὑποπίπτων ἐθάῤῥυνε καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι, τοὺς δὲ στρατιώτας ἅμα συμπαραθέων καὶ παραβοηθῶν ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος. „Ὑμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας ὁδεύειν οἴεσθε κρήνας καὶ νάματα καὶ σκιὰς καὶ λουτρὰ δηλαδὴ καὶ πανδοκεῖα ποθοῦντες; οὐ μέμνησθε δὲ τὴν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθορίαν;" Οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγώγησεν τοὺς Ῥωμαίους καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι φανερὸς ἐξαπατῶν ἀφίπτατο οὐ λαθὼν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας, ὡς ὑπαρξαγάσεται καὶ διαταράξει τὰ τῶν πολεμίων.

XXIII. Λέγεται δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον οὐκ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν φοινικίδι προσιθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι, καὶ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἀλλάξαι προνοήσαντα, τῶν δὲ σημαιῶν ἐνίας μόλις ὥσπερ πεπηγυίας πολλὰ παθόντας ἀνελέσθαι τοὺς φέροντας· ὧν ὁ Κράσσος καταγελῶν ἐπετάχυνε τὴν πορείαν προσβιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς ἱππεῦσι, πρίν γε δὴ τῶν ἐπὶ κατασκοπὴν ἀποσταλέντων ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς δὲ μόλις ἐκφυγεῖν, ἐπιέναι δὲ μαχουμένους πλήθει πολλῷ καὶ θάρσει τοὺς ἄνδρας. Ἅπαντες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν, ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη παντάπασι καὶ διὰ σπουδῆς οὐ πάνυ καθεστηκὼς παρέταττε, πρῶτον μὲν, ὡς οἱ περὶ Κάσσιον ἠξίουν, ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἀνάγων τοῦ πεδίου πρὸς τὰς κυκλώσεις, τοὺς δ' ἱππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν· ἔπειτα μετέδοξε, καὶ συναγαγὼν ἀμφίστομον ἐκτείνησε καὶ βαθὺ πλινθίον, εἰς δώδεκα σπείρας προερχομένας τῶν πλευρῶν ἑκάστης, παρὰ δὲ σπεῖραν ἴλην ἱππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν ἔχοι μέρος ἐνδεὲς ἱππικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν ὁμαλῶς προσφέροιτο πεφραγμένος, τῶν δὲ πεφράτων τὸ μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ τῷ νέῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς δ' εἰς μέσον κατέστη. Καὶ προάγοντες οὕτως ἐπὶ ῥεῖθρον ἦλθον, ὃ καλεῖται Βάλισσος, οὐ πολὺ μὲν ἄλλως οὐδ'

οῖς στρατιώταις φανὲν ἐν αὐχμῷ
ν ἄλλην ἐπίπονον καὶ ἄνυδρον
ις τῶν ἡγεμόνων ᾤοντο δεῖν ἐν-
ὶ νυκτερεύσαντας καὶ πυθομέ-
θος καὶ τάξιν τῶν πολεμίων ἅμ᾽
ράσσος δὲ τῷ παιδὶ καὶ τοῖς περὶ
νοις ἄγειν καὶ συνάπτειν ἐπαρ-
άξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς θεο-
ιὰ πάντων γενέσθαι καλῶς ἥγεν
ην διαναπαύων, ἀλλ᾽ ὀξείᾳ καὶ
ίᾳ, μέχρις οὗ κατώφθησαν οἱ
ολλοὶ φανέντες οὔτε σοβαροὶ τοῖς
θος ὑπέστειλε τοῖς προτάκταις
ητα κατέκρυπτε τῶν ὅπλων ἰμά-
θαι κελεύσας. Ὡς δ᾽ ἐγγὺς ἐγέ-
ρὰ τοῦ στρατηγοῦ, πρῶτον μὲν
ς καὶ βρόμου φρικώδους τὸ πε-
ιν οὐδὲ σάλπιγξιν ἐποτρύνουσιν
πτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περι-
μα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι, τὰ
δεινὸν ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τρα-
, εὖ πως συνεωρακότες, ὅτι τῶν
κώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ τὰ
κινεῖ καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν

ν δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν ἦχον
τῶν ὅπλων καταβαλόντες ὤφθη-
άνεσι καὶ θώραξι τοῦ Μαγια-
καὶ πυριλαμπὴς οἷ θ᾽ ἵπποι κατα-
ὸηροῖς σκεπάσμασιν, ὁ δὲ Σου-
τος αὐτὸς, τῇ δὲ κατ᾽ ἀνδρείαν
λλους οὐκ ἐοικὼς, ἀλλὰ μηδικώ-
μασι προσώπου καὶ κόμης δια-
ἔτι σκυθικῶς ἐπὶ τὸ φοβερὸν τῷ
πρῶτον μὲν διενοοῦντο τοῖς κον-
αὶ βιάζεσθαι τοὺς προτάκτους·
ῷ συνασπισμοῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν

τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκὸς, ἀνῆγον ὀπίσω καὶ σκίδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν τάξιν ἐλάνθανον ἐν πύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίον αὐτῶν. Κράσσου δὲ τοὺς φιλοὺς ἐκδραμεῖν κελεύσαντος οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύμασιν ἐντυχόντες καὶ ταχὺ συμπαρέντες αὖθις ἐνεδύοντο τοῖς ὁπλίταις καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ δέους ὁρῶσι τὸν τόνον τῶν ὀϊστῶν καὶ τὴν ῥύμην ὅπλα τε ῥηγνύντων καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως ἀντιτύπου καὶ μαλακοῦ στεγάσματος. Οἱ δὲ Πάρθοι διαστάντες ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν, οὐ τὴν ἀκριβῆ τοξείαν, (ἡ γὰρ συνέχεια καὶ πυκνότης τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τῷ βουλομένῳ διαμαρτάνειν ἀνδρὸς παρεῖχεν) εὐτόνους δὲ τὰς πληγὰς καὶ βιαίους διδόντες ἀπὸ τόξων κραταιῶν καὶ μεγάλων καὶ τῇ σκολιότητι τῆς καμπῆς ἠναγκασμένον τὸ βέλος ἀποστελλόντων. Ἦν οὖν αὐτόθεν ἤδη μοχθηρὰ τὰ Ῥωμαίων· καὶ γὰρ μένοντες ἐν τάξει συνετιτρώσκοντο καὶ χωρεῖν ὁμόσε πειρώμενοι τοῦ μὲν ποιεῖν ἴσον ἀπεῖχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον. Ὑπέφευγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι, καὶ τοῦτο κράτιστα ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν ἀμυνομένους ἔτι σώζεσθαι καὶ τῆς φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ αἰσχρόν.

XXV. Ἄχρι μὲν οὖν ἤλπιζον αὐτοὺς ἐκχεαμένους τὰ βέλη σχήσεσθαι μάχης ἢ συνάψειν εἰς χεῖρας, ἐκαρτέρουν· ὡς δ' ἔγνωσαν, ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστᾶσι τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν περιελαύνοντες οἱ πρῶτοι λαμβάνουσιν, οὐδὲν πέρας ὁρῶν ὁ Κράσσος ἠθύμει καὶ σκοπεῖν ἐκέλευεν ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱὸν, ὅπως προσμίξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις πρὶν ἢ κυκλωθῆναι· μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέκαπτον καὶ περιΐππευον τὸ κέρας ὡς κατὰ νώτου γενησόμενοι. Λαβὼν οὖν ὁ νεανίας ἱππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, ὧν οἱ χίλιοι παρὰ Καίσαρος ἦσαν, καὶ τοξότας πεντακοσίους καὶ τῶν ἔγγιστα θυρεοφόρων ὀκτὼ σπείρας περιήγαγεν εἰς ἐμβολήν. Τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελαύνοντες, εἴτε τέλματα ἐντυχόντες, ὡς ἔνιοί φασιν, εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον ἀπατάτω τοῦ πατρὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες ὀδίαυσαν. Ὁ δὲ βοήσας, ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, ἤλαυνε καὶ σὺν αὐτῷ Κηνσωρῖνός τε καὶ Μεγάβακχος, ὁ μὲν εὐψυχίᾳ καὶ ῥώμῃ διαφέρων, Κηνσωρῖνος δὲ βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα καὶ

, ἑταῖροι δὲ Κράσσου καὶ παραπλήσιοι καθ'
σπομένων δὲ τῶν ἱππέων οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπε-
υμίᾳ καὶ χαρᾷ τῆς ἐλπίδος· νικᾷν γὰρ ᾤοντο
ἴχρις οὗ πολὺ προελθόντες ᾔσθοντο τὴν ἀπά-
ομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων καὶ πλειό-
φερομένων. Ἐνταῦθα ἔστησαν οἰόμενοι συνά-
ἰς χεῖρας ὀλίγοις οὖσι τοὺς πολεμίους. Οἱ δὲ
ἱκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥωμαίοις,
ἵππον ἄτακτον περὶ αὐτοὺς ἐλαύνοντες καὶ
ες τὸ πεδίον ἀνίστασαν ἐκ βυθοῦ θῖνας ἄμμου
γούσας ἄπλετον, ὡς μήτε διορᾷν ῥᾳδίως μήτε
οὺς Ῥωμαίους, εἱλουμένους δ' ἐν ὀλίγῳ καὶ
ἀλλήλοις βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ ῥᾴ-
θάνατον, ἀλλ' ὑπὸ σπασμοῦ καὶ ὀδύνης δυσ-
; καὶ κυλινδουμένους περὶ τοῖς ὀϊστοῖς ἐνα-
οῖς τραύμασι βίᾳ τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκι-
ίδας καὶ δεδυκυίας διὰ φλεβῶν καὶ νεύρων
ύναι καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. Οὕτω δὲ
ησκόντων ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν πρὸς
οῦ Ποπλίου παρακαλοῦντος ἐμβαλεῖν εἰς τὴν
ἐπεδείκνυσαν ἑαυτῶν χεῖράς τε θυρεοῖς συμ-
ς καὶ πόδας διαμπὰξ προσεληλαμένους πρὸς
τε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμηχάνους εἶναι καὶ πρὸς
ς οὖν τοὺς ἱππεῖς παρορμήσας προσέβαλε μὲν
ὶ συνῆψε τοῖς ἀνδράσιν, ἦν δ' ἄνισος ἔν τε
καὶ τῷ φυλάττεσθαι, παίων μὲν ἀσθενέσι καὶ
οις θώρακας ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς, παιό-
οῖς εἰς εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα τῶν Γαλα-
γὰρ ἐθάῤῥει μάλιστα καὶ μετὰ τούτων ἔργα
τράττετο. Τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπελαμβάνοντο
ιενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν
οῦ ὁπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας, πολλοὶ δὲ
ἀπολείποντες ἵππους καὶ ὑποδυόμενοι τοῖς
ον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δ' ἀνεσκίρτων ὑπ'
μπατοῦντες ἐν ταὐτῷ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς
απεφυρμένους ἀπέθνησκον. Ἐπίεζε δὲ τοὺς
ιστα τό τε θάλπος καὶ τὸ δίψος ἀμφοτέρων

ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων ἀπολώλεισαν οἱ πλεῖστοι πρὸς ἐναντίους ἐλαυνόμενοι τοὺς κοντούς. Ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς ὁπλίτας ἔχοντες τὸν Πόπλιον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κακῶς διακείμενον. Ἰδόντες δὲ θῖνα βουνώδη πλησίον ἐχώρουν ἐπ' αὐτὴν, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέδησαν, ἔξωθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες ᾤοντο ῥᾷον ἀμυνεῖσθαι τοὺς βαρβάρους. Ἀπέβαινε δὲ τοὐναντίον· ἐν μὲν γὰρ τῷ ὁμαλῷ τοῖς ὄπισθεν ἀμωσγέπως παρέχουσιν οἱ πρόταχτοι ῥᾳστώνην, ἐκεῖ δ' ἄλλον ὑπὲρ ἄλλον διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνέχοντος τοῦ χωρίου καὶ μᾶλλον ἀεὶ τὸν κατόπιν ἐξαίροντος οὐκ ἐδύναντο διαφεύγειν, ἀλλ' ἐβάλλοντο πάντες ὁμαλῶς ὀδυρόμενοι τὴν ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. Ἦσαν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοικούντων ἐν Κάῤῥαις, Ἱερώνυμος καὶ Νικόμαχος, οἳ συνέπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν μεθ' αὑτῶν καὶ διαφυγεῖν εἰς Ἴχνας, πόλιν ᾑρημένην τὰ Ῥωμαίων καὶ οὐ μακρὰν οὖσαν. Ὁ δὲ φήσας οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσεσθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Πόπλιος ἀπολείψει τοὺς ἀπολλυμένους δι' αὐτὸν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε σώζεσθαι καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν, αὐτὸς δὲ τῇ χειρὶ χρήσασθαι μὴ δυνάμενος, διελήλατο γὰρ βέλει, τὸν ὑπασπιστὴν ἐκέλευσε πατάξαι τῷ ξίφει παρασχὼν τὸ πλευρόν. Ὁμοίως δὲ καὶ Κηνσωρῖνον ἀποθανεῖν λέγουσι· Μεγάβακχος δ' αὑτὸν διεχρήσατο καὶ τῶν ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. Τοὺς δ' ὑπολελειμμένους ἀναβαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλαυνον μαχομένους· ζῶντας δ' οὐ πλείονας ἁλῶναί φασι πεντακοσίων. Τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Πόπλιον ἀποκείραντες ἤλαυνον εὐθὺς ἐπὶ τὸν Κράσσον.

XXVI. Εἶχε δὲ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως. Ὡς ἐκέλευσε τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις καί τις ἤγγειλεν αὐτῷ μακρὰν τροπὴν εἶναι καὶ δίωξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων, ἑώρα δὲ καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους ὁμοίως, καὶ γὰρ ἐῤῥύησαν οἱ πλεῖστοι, μικρὸν ἀνεθάῤῥησε καὶ συναγαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσάντεσι τὸν στρατὸν αὐτίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανήξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. Τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ Ποπλίου πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐκινδύνευεν, οἱ μὲν πρῶτοι διεφθάρησαν ἐμπεσόντες εἰς τοὺς βαρβάρους

ς διαφυγόντες ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν Πό-
εἶα καὶ πολλὴ βοήθεια παρ' ἐκείνου γένοιτο.
ἅμα πολλὰ πάθη κατέσχε· καὶ λογισμῷ
ν πραγμάτων ἐώρα, φόβῳ δὲ περὶ τοῦ σύμ-
τόθῳ τοῦ παιδὸς ἑλκόμενος βοηθεῖν τέλος
᾽ τὴν δύναμιν. Ἐν τούτῳ δ' οἱ πολέμιοι
αγγῇ καὶ παιᾶνι φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ
ὐθὺς περιεμυκᾶτο τοὺς Ῥωμαίους ἑτέρας
δοκῶντας. Οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποπλίου
αἴχμῆς ἀναπεπηγυῖαν ἐγγὺς προσελάσαντες
πυνθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ γένος· οὐ
ε Κράσσου πατρὸς ἀνανδροτάτου καὶ κακί-
ὄντω παῖδα καὶ λαμπρὸν ἀρετῇ γενέσθαι.
Ῥωμαίων ὑπὲρ ἅπαντα τἄλλα δεινὰ τὰς
ι καὶ παρέλυσεν, οὐ θυμοῦ πρὸς ἄμυναν,
ἀλλὰ φρίκης καὶ τρόμου πᾶσιν ἐγγενομένου.
άσσον αὐτοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει
ν· ἐβόα γὰρ ἐπιὼν τὰς τάξεις· ,,Ἐμόν, ὦ
ὸ πένθος ἴδιόν ἐστιν, ἡ δὲ μεγάλη τύχη καὶ
ἐν ὑμῖν ἔστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ
ι καὶ ἐμοῦ τις οἶκτος ἀφῃρημένου παῖδα
, ἐπιδείξασθε τοῦτ' ὀργῇ πρὸς τοὺς πολε-
τὴν χαρὰν αὐτῶν· τιμωρήσασθε τὴν ὠμό-
αγῆτε τοῖς γεγενημένοις, εἰ δεῖ τι καὶ παθεῖν
ους. Οὐδὲ Λούκουλλος Τιγράνην ἀναιμωτὶ
κιπίων Ἀντίοχον, χιλίας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ
ώλεσαν, ἐν δ' Ἰταλίᾳ πολλοὺς αὐτοκράτορας
ὧν οὐδεὶς προηττήθεις ἐκώλυσεν αὐτοὺς
ινικηκότων· οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ Ῥωμαίων,
καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων εἰς
νάμεως."
κῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσσος
προθύμως ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ συν-
ας ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατήφειαν·
ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν ἐποιήσαντο,
βαρβάρων λαμπρὰ καὶ θρασεῖα κατεῖχε.
πρὸς ἔργον οἱ μὲν ἱππότοξόται πλάγιοι

περιελαύνοντες ἐτόξευον, αὐτοὶ δὲ τοῖς κοντοῖς οἱ πρότακτοι χρώμενοι συνέστελλον εἰς ὀλίγον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ἀπὸ τῶν τοξευμάτων φεύγοντες θάνατον ἀπετόλμων παραβόλως εἰς αὐτοὺς φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλάπτοντες, ὀξέως δὲ θνήσκοντες ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ καιρίων, παχὺν ἐπωθούντων τῷ σιδήρῳ τὸν κοντὸν εἰς τοὺς ἱππεῖς πολλάκις καὶ διὰ δυοῖν ἀνδρῶν ὑπὸ ῥύμης διαπορευόμενον. Οὕτω διαγωνισάμενοι νυκτὸς ἐπιούσης ἀπηλλάγησαν εἰπόντες, ὅτι Κράσσῳ χαρίζονται νύκτα μίαν ἀποθρηνῆσαι τὸν υἱὸν, ἢν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ σκεψάμενος ἐλθεῖν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην ἢ κομισθῆναι. Οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ἦσαν· νὺξ δὲ χαλεπὴ τοὺς Ῥωμαίους κατελάμβανεν οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων οὔτε θεραπείας τῶν τετρωμένων καὶ ψυχορραγούντων ποιουμένους λόγον, ἑκάστου δ' αὐτὸν ἀποκλαίοντος. Ἄφυκτα γὰρ ἐφαίνετο τήν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείνασι καὶ νύκτωρ εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβαλοῦσιν· οἵ τε τραυματίαι πολλὴν ἀπορίαν παρεῖχον καὶ κομίζειν ἐμποδὼν τῷ τάχει τῆς φυγῆς ἐσόμενοι καὶ ἀπολείπειν βοῇ τὴν ἀπόδρασιν ἐξαγγελοῦντες. Τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἁπάντων νομίζοντες, ἐπόθουν ὅμως τήν τ' ὄψιν καὶ τὴν φωνήν. Ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότους ἔκειτο, παράδειγμα τοῖς πολλοῖς τύχης, τοῖς δ' εὖ φρονοῦσιν ἀβουλίας καὶ φιλοτιμίας, δι' ἣν οὐκ ἠγάπα μὴ πρῶτος ὢν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τοσαύταις, ἀλλ' ὅτι δυεῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκρίνετο τοῦ παντὸς ἀποδεῖν νομίζων. Τότε δ' οὖν αὐτὸν Ὀκταούϊος ὁ πρεσβευτὴς καὶ Κάσσιος ἀνίστασαν καὶ παρεθάῤῥυνον· ὡς δ' ἀπηγορεύκει παντάπασιν, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἑκατοντάρχας καὶ λοχαγοὺς, ὡς ἔδοξε βουλευομένοις μὴ μένειν, ἀνίστασαν τὸν στρατὸν ἄνευ σάλπιγγος καὶ δι' ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἶτ' αἰσθομένων ὡς ἀπελείποντο τῶν ἀδυνάτων ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις μετ' οἰμωγῆς καὶ βοῆς τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Ἐκ τούτου δὲ ταραχὴ καὶ πτοία προϊόντας αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, ὡς ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων, καὶ πολλάκις μὲν ἐκτρεπόμενοι, πολλάκις δ' εἰς τάξιν καθιστάμενοι, τῶν δὲ τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν τοὺς μὲν ἀναλαμβάνοντες, τοὺς δ' ἀποτιθέμενοι

πλὴν τριακοσίων ἱππέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων
Κάῤῥαις περὶ μέσας νύκτας. Φθεγξάμενος
ἵς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ὑπήκουσαν, ἐκέλευσε
ἴρχοντι φράζειν, ὅτι γέγονε μάχη μεγάλη
Πάρθους, ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν οὐδ' αὐτὸν
ννεν ἐπὶ τὸ Ζεῦγμα καὶ διέσωσε μὲν τοὺς
ις δ' ἤκουσε καταλιπὼν τὸν στρατηγόν. Οὐ
έ γε τὸν Κράσσον ἡ προσριφεῖσα τότε τῷ
· συμφρονήσας γὰρ, ὅτι οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλ-
τι τὸ τάχος καὶ τὸ συγκεχυμένον τοῦ λόγου,
θὺς ἐξοπλίζεσθαι τοὺς στρατιώτας καὶ ἅμα
ιθέσθαι τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον
λάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς

ἱ δὲ Πάρθοι νυκτὸς μὲν αἰσθόμενοι τὴν ἀπο-
υκον, ἅμα δ' ἡμέρᾳ τοὺς μὲν ἐν τῷ στρατο-
θέντας οὐ μείους τετρακισχιλίων ἐπελθόντες
δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους πολλοὺς ἱππασά-
ιν. Τέσσαρας δ' ὁμοῦ σπείρας ἔτι νυκτὸς
οντῖνος ὁ πρεσβευτὴς ἐκπεσούσας τῆς ὁδοῦ,
ἓν τινι λόφῳ διέφθειραν ἀμυνομένας πλὴν
τούτους δὲ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὠθουμένους
μάσαντες εἶξαν καὶ διέξοδον ἀπιοῦσι βάδην
ἐδίδοσαν. Τῷ δὲ Σουρήνᾳ προσέπεσε ψευδὴς
γέναι Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων, τὸν δ' εἰς
υνηκότα ὄχλον εἶναι σύμμικτον οὐκ ἀξίων
ὅπων. Ὀλόμενος οὖν ἀποβιβληκέναι τὸ τῆς
ι δ' ἀμφιδοξῶν καὶ μαθεῖν βουλόμενος τάλη-
προσμένων ἐνταῦθα πολιορκοίη ἢ Κράσσον
ἐάσας Καῤῥηνοὺς, ὑποπέμπει τινὰ τῶν παρ'
ν πρὸς τὰ τείχη κελεύσας ἑέντα Ῥωμαϊκὴν
ἴν Κράσσον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνα
οντος αὐτοῖς συγγενέσθαι. Ταῦτα τοῦ διγλώτ-
ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο
καὶ μετὰ μικρὸν ἦκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων
ράσσον εὖ καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώριζον
ἐδῳ πρὸ τῆς μάχης γεγονότες. Οὗτοι τὸν

Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τείχους ἔλεγον, ὅτι Σουρήνας σπένδεται καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὖσι βασιλέως σώζεσθαι Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι· τοῦτο γὰρ ὁρᾷν λυσιτελὲς ἀμφοτέροις πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. Δεξαμένου δὲ τοῦ Κασσίου καὶ τόπον ὁρισθῆναι καὶ χρόνον ἀξιοῦντος, ἐν ᾧ συνίασι Σουρήνας καὶ Κράσσος, οὕτω φάμενοι ποιήσειν ἀπήλαυνον.

XXIX. Ἡσθεὶς οὖν ὁ Σουρήνας ἐπὶ τῷ τοὺς ἄνδρας ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοὺς Πάρθους πολλὰ καθυβρίζοντας καὶ κελεύοντας, εἰ βούλονται τυχεῖν σπονδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι καὶ Κάσσιον δεδεμένους. Οἱ δ' ἤχθοντο μὲν ἠπατημένοι, μακρὰς δὲ καὶ κενὰς τὰς ἀπ' Ἀρμενίων ἐλπίδας καταβάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες εἴχοντο δρασμοῦ· καὶ τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καῤῥηνῶν πυθέσθαι. Πυνθάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος ὑπὸ Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς καὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγεμονίαν. Οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕκαστον. Ἐπεὶ δὲ νυκτομαχεῖν οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστιν οὐδὲ ῥᾴδιον, ἐξῄει δὲ νύκτωρ ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσωσι πολὺ τῇ διώξει, στρατηγῶν ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἕλη βαθέα καὶ χωρία τάφρων μεστὰ τὴν πορείαν χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην τοῖς ἐπισπομένοις. Ἐγένοντο γάρ τινες, οἳ μηδὲν ὑγιὲς τὸν Ἀνδρόμαχον στρέφειν καὶ περιελίττειν εἰκάσαντες οὐκ ἠκολούθησαν. Ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς Κάῤῥας πάλιν, καὶ τῶν ὁδηγῶν (Ἄραβες δ' ἦσαν) ἀναμένειν κελευόντων, ἄχρις ἂν ἡ σελήνη παραλλάξῃ τὸν σκορπίον, „Ἀλλ' ἔγωγ'" εἰπὼν „ἔτι τούτου μᾶλλον φοβοῦμαι τὸν τοξότην" ἀπήλαυνεν εἰς Ἀσσυρίαν μεθ' ἱππέων πεντακοσίων· ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδηγοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὀρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα, καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸ ἡμέρας. Οὗτοι περὶ πεντακισχιλίους ἦσαν· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς Ὀκταούϊος. Τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ἐπιβουλευόμενον ὑπ' Ἀνδρομάχου περὶ τὰς δυσχωρίας καὶ τὸ ἕλος. Ἦσαν δὲ τέσσαρες σπεῖραι σὺν αὐτῷ θυρεοφόρων, ἱππεῖς δὲ παντελῶς ὀλίγοι καὶ πάνυ ῥαβδοῦχοι, μεθ' ὧν ἐπιπόνως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις κατα-

πολεμίων ἐπικειμένων, ὅσον δώδεκα στα-
δίων συμμίξαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐπ' ἄλ-
φον, οὐχ οὕτω μὲν ἄφιππον οὐδ' ὀχυρόν,
οἷς Σιννάκοις καὶ συνηρτημένον αὐχένι μα-
κατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. Ἦν οὖν
τὸν Ὀκταούϊον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ· καὶ πρῶ-
ρει μετ' ὀλίγων ἄνωθεν ἐπιβηθῶν, εἶτα οἱ
ἑαυτοὺς ἐπιφέροντο καὶ προσπεσόντες καὶ
πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου περιέσχον ἐν μέσῳ
προὐβάλλοντο τοὺς Θυρεοὺς μεγαληγοροῦν-
Πάρθοις βέλος, ὃ προσπεσεῖται τῷ σώματι
πρὶν ἢ σφᾶς ἅπαντας ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομέ-

οὖν ὁ Σουρήνας τούς τε Πάρθους ἀμβλύ-
νεύοντας καὶ, ἢν ἡ τε νὺξ ἐπίσχῃ καὶ τῶν
λάβωνται, παντάπασιν αὐτοὺς ἐσομένους
τῷ Κράσσῳ ὄλον. Ἀφεὶθησαν μὲν γὰρ
ὥτων ἀκηκοότες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρ-
ους ἐπίτηδες διαλεγομένων, ὡς οὐ βούλε-
ονδον αὐτῷ τὸν πόλεμον εἶναι πρὸς Ῥω-
μαίαν ἀναλαβεῖν χάριτι Κράσσῳ χρησάμε-
ς, ἔσχοντο δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρή-
ἀρίστων προσιλάσας ἁτρέμα τῷ λόφῳ τοῦ
ον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινεν, ἐκάλει
πὶ συμβάσεις εἰπών, ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας
οντος πεπείραται βασιλέως, πραότητα δ'
φροσύνην ἐκὼν ἐπιδείκνυται σπενδόμενος
ρέχων σώζεσθαι. Ταῦτα τοῦ Σουρήνα λέ-
ι προθύμως ἐδέξαντο καὶ περιχαρεῖς ἦσαν,
ἐν ὅ τι μὴ δι' ἀπάτης ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν
τῆς μεταβολῆς ἄλογον ἡγούμενος οὐχ ὑπή-
λεύετο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν βοώντων καὶ
λοιδορούντων καὶ κακιζόντων ὡς προβάλ-
νους αὐτοὺς οἷς αὐτὸς ἀνόπλοις εἰς λόγους
ρεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο δεῖσθαι καὶ λέ-
όμενον μέρος τῆς ἡμέρας διακαρτερήσαντες
καὶ τραχέσι δύνανται διὰ νυκτὸς εἶναι, καὶ

ος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῶν πο-
ιτῶν ἀπώλετο."

XXXI. Οὐ μὴν ἔμειναν οἱ περὶ τὸν Ὀκταούϊον, ἀλλὰ
υγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου· τοὺς δὲ ῥαβδούχους ἑπο-
ους ὁ Κράσσος ἀπήλλαξε. Πρῶτοι δὲ τῶν βαρβάρων ἀπ-
ησαν αὐτῷ δύο μιξέλληνες, οἳ καὶ προσεκύνησαν τὸν Κρά-
ον ἀπὸ τῶν ἵππων ἀλόμενοι καὶ προσαγορεύσαντες Ἑλλ-
ωνῇ παρεκάλουν προπέμψαι τινὰς, οἷς ἐπιδείξεται Σουρή-
ας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνόπλους καὶ ἀσιδήρους προσ-
ρχομένους. Ὁ δὲ Κράσσος ἀπεκρίνατο μὲν, ὡς, εἰ καὶ τοὐ-
λάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθε,
ύο δὲ Ῥωσκίους ἀδελφοὺς ἔπεμψε πευσομένους, ἐπὶ τίσι καὶ
όσοι συνίασιν· οὓς εὐθὺς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας κατέσχεν,
ὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἱππότης προσῄει καὶ „Τί τοῦτ';"
φη „πεζὸς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ, ἡμεῖς δ' ὀχούμεθα;"
αὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον αὐτῷ. Τοῦ δὲ Κράσσου φή-
αντος, οὔθ' αὐτὸν ἁμαρτάνειν οὔτ' ἐκεῖνον ὡς ἑκατέρῳ πά-
ιόν ἐστι ποιουμένους τὴν σύνοδον, εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη
πονδὰς καὶ εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ὑρώδῃ τε βασιλεῖ καὶ Ῥω-
αίοις, δεῖν δὲ γράψασθαι τὰς συνθήκας ἐπὶ τὸν ποταμὸν
ροελθόντας· „Οὐ γὰρ ὑμεῖς γ'" ἔφη „πάνυ μνήμονες ὁμο-
ογιῶν οἱ Ῥωμαῖοι·" καὶ προύτεινε τὴν δεξιὰν αὐτῷ. Με-

ἐποι
νῶσι
Κρά
...φοι
Κρά
κατι
σὶ δὲ
σῶθι
βαρο
ἀποθ
Χ
τὴν χ
δοὺς
ἄγοι
ρεύω
χμαλ
ἐν δυ
καλοι
κταὶ
τη το
φατο
το Σι

ῶν, Ὀκταούϊος μὲν ἀνασπάσας τὸ ξίφος
ον κτείνει τὸν ἱππικόμον, ἕτερος δὲ τὸν
ν ὄπισθεν πατάξας· Πετρώνιος δὲ ὅπλου
ν, εἰς δὲ τὸν Θώρακα πληγεὶς ἀπεπήδησεν
τρωτος· τὸν δὲ Κράσσον ὄνομα Πομαξαί-
ἑκτεινεν. Οἱ δ' οὔ φασιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν
ἱναντα, τοῦτον δὲ κειμένου τὴν κεφαλὴν
ν δεξιάν. Εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γι-
ὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν
ησαν, οἱ δ' εὐθὺς ἀνεπήδησαν ἐπὶ τὸν λό-
των δὲ τῶν Πάρθων καὶ λεγόντων, ὅτι
γε ἔδωκε, τοὺς δ' ἄλλους κελεύει Σουρήνας
τας, οἱ μὲν ἐπεχείρισαν αὐτοὺς καταβάντες,
πάρησαν, καὶ τούτων ὀλίγοι παντάπασι δι-
ἄλλους ἐκθηρεύοντες οἱ Ἄραβες συνελάμ-
ιρον. Λέγονται δ' οἱ πάντες διεμύριοι μὲν
οι δὲ ἁλῶναι ζῶντες.

Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου καὶ
ράδην ἔπεμψεν εἰς Ἀρμενίαν, αὐτὸς δὲ δια-
γγέλων εἰς Σελεύκειαν, ὡς ζῶντα Κράσσον
άζετο πομπήν τινα γελοίαν εὑρεῖ προσαγο-
Ὁ μὲν γὰρ ἐμφερέστατος Κράσσῳ τῶν αἰ-
Πακκιανὸς ἐσθῆτα βαρβαρικὴν γυναικὸς
ἰς Κράσσος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτωρ τοῖς
υ καθήμενος ἤγετο· πρὸ αὐτοῦ δὲ σαλπιγ-
ί τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαυνον· ἐξήρ-
ῶν βαλάντια καὶ παρὰ τοὺς πελέκεις πρύ-
ομαίων ἀποτετμημέναι. Κατόπιν δ' εἵπον-
αῖραι μουσουργοὶ πολλὰ βωμολόχα καὶ γε-
εἰς θηλύτητα καὶ ἀνανδρίαν τοῦ Κράσσου
μὲν οὖν πάντες ἐθεῶντο. Τὴν δὲ γερουσίαν
ἐθροίσας εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν
σιακῶν, οὗτοι ταῦτά γε καταψευσάμενος·
οῖς Ῥουστίου σκευοφόροις καὶ παρίσχε τῷ
ῆσαι πολλὰ καὶ κατασκῶψαι τοὺς Ῥωμαίους,
τες ἀπέχεσθαι πραγμάτων καὶ γραμμάτων
ον. Τοῖς μέντοι Σελευκεῦσιν ἐδόκει σοφὸς

ἀνὴρ Αἴσωπος εἶναι τὸν Σουρήναν ὁρῶσι τὴν μὲν τῶν Μιλησιακῶν ἀκολαστημάτων πήραν ἐξηρτημένον πρόσωθεν, ὄπισθεν δὲ Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον ἐν τοσαύταις πολλακίδων ἁμάξαις, τρόπον τινὰ ταῖς λεγομέναις ἐχίδναις καὶ σκυτάλαις ἀντιμόρφως τὰ μὲν ἐμφανῆ καὶ πρόσθια μέρη φοβερὰ καὶ θηριώδη δόρασι καὶ τόξοις καὶ ἵπποις προβαλλομένην, κατ' οὐρὰν δὲ τῆς φάλαγγος οἷς πόρνας καὶ κρόταλα καὶ ψαλμοὺς καὶ παννυχίδας ἀκολάστους μετὰ γυναικῶν τελεστῶσαν. Ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥούστιος, ἀναιδεῖς δὲ Πάρθοι καὶ Μιλησιακὰ φέγοντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν ἐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἑταιρῶν γεγονότες Ἀρσακίδαι.

XXXIII. Τούτων δὲ πραττομένων Τρώδης ἐτύγχανεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναῖκα Πακόρῳ τῷ παιδὶ καθωμολογημένος, ἑστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς καὶ πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων· ἦν γὰρ οὔτε φωνὴ οὔτε γραμμάτων Τρώδης Ἑλληνικῶν ἄπειρος, ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγῳδίας ἐποίει καὶ λόγους ἔγραφε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔνιαι διασώζονται. Τῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ἐπὶ θύρας ἀπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι, τραγῳδιῶν δὲ ὑποκριτὴς Ἰάσων ὄνομα Τραλλιανὸς ᾖδεν Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαύην. Εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ Σιλλάκης ἐπιστὰς τῷ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας προὔβαλεν εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλήν. Κρότον δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀραμένων τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλινον οἱ ὑπηρέται βασιλέως κελεύσαντος, ὁ δ' Ἰάσων τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρέδωκέ τινι τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας ἐπέρανεν ἐκεῖνα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ᾠδῆς·

Φέρομεν ἐξ ὄρεος
Ἕλικα νεότομον ἐπὶ μέλαθρα,
Μακαρίαν θήραν.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντας ἔτερπεν· ᾀδομένων δὲ τῶν ἐφεξῆς ἀμοιβαίων πρὸς τὸν χορόν·

A. Τίς ἐφόνευσεν;
B. Ἐμὸν, ἐμὸν τὸ γέρας·

ἀναπηδήσας ὁ Πομαξαίθρης (ἐσύγχανε δὲ διαπνῶν) ἀντελαμ-

ῆς, ὡς ἑαυτῷ ταῦτα λέγειν μᾶλλον ἢ ἐκεί-
θεις δ' ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν οἷς πάτριόν ἐστιν
Ἰάσονι τάλαντον ἔδωκεν. Εἰς τοιοῦτό φα-
ξράσσου στρατηγίαν ὥσπερ τραγῳδίαν τε-
έντοι καὶ τῆς ὠμότητος Τρῳάδην καὶ τῆς
αν ἀξία μετῆλθε. Σουρήναν μὲν γὰρ οὐ
ν Τρῳάδης φθόνῳ τῆς δόξης ἀπέκτεινεν,
όντι Πάκορον ὑπὲρ Ῥωμαίων μάχῃ κρατη-
ντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπεῖσαν Φραάτης
ν ἀκόνιτον ἔδωκεν. Ἀναδεξαμένης δὲ τῆς
ιν ἐφ' ἑαυτὴν, ὥστε συνεκριθῆναι, καὶ
νφισθέντος ἐπὶ τὴν ταχίστην τῶν ὁδῶν ἐ-
έπνιξεν αὐτόν.

COMPARATIO NICIAE CVM CRASSO.

Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τῷ Κράσσου παραβαλλόμενος ἀμεμπτοτέραν ὄχει τὴν κτῆσιν. Ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ μετάλλων ἐργασίαν, ἧς τὰ πλεῖστα περαίνεται διὰ κακούργων ἢ βαρβάρων, ἐνίων δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν τόποις ὑπούλοις καὶ νοσεροῖς· παραβαλλομένη δὲ πρὸς τὰ Σύλλα δημιόπρατα καὶ τὰς περὶ τὸ πῦρ ἐργολαβίας ἐπιεικεστέρα φανεῖται. Ταύταις γὰρ ὁ Κράσσος ἀναφανδὸν ὡς τῷ γεωργεῖν ἐχρῆτο καὶ τῷ δανείζειν· ἃ δ' ἔξαρνος ἦν ἐλεγχόμενος, ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν καὶ γύναια περιϊὼν κολακεύειν καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰτίαν οὐδὲ φευδῆ ποτε Νικίας ἔλαβεν. Ἄλλως δὲ διδοὺς καὶ προϊέμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀριστείδῃ μὴ πρέπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον οὐκ εὖ πεφυκότι πρὸς τὸ θαῤῥεῖν. Ὧι καὶ Λυκοῦργος ὕστερον ὁ ῥήτωρ ἐπαῤῥησιάσατο πρὸς τὸν δῆμον αἰτίαν ἔχειν ἐξωνήσασθαί τινα τῶν συκοφαντῶν· „Ἥδομαι γὰρ" εἶπεν „εἰ τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος παρ' ὑμῖν διδοὺς πεφώραμαι πρότερον ἢ λαμβάνων." Ἦν δὲ ταῖς δαπάναις πολικώτερος μὲν ὁ Νικίας ἀναθήμασι καὶ γυμνασιαρχίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος, ὧν δ' ὁ Κράσσος ἀνάλωσεν ἑστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας ἀνθρώπων, εἶτα θρέψας πάλιν, οὐδὲν ἦν μέρος ἃ Νικίας ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνάλωσεν· ὥστε θαυμάζειν, εἴ τινα λέληθε τὸ τὴν κακίαν ἀνομαλίαν εἶναί τινα τρόπου καὶ ἀνομολογίαν ὁρῶντα τοὺς αἰσχρῶς συλλέγοντας, εἶτα χρηστῶς ἐκχέοντας.

ούτου τοσαῦτα. Τοῖς δὲ πολι-
οῦργον οὐδὲν οὐδ' ἄοικον οὐδὲ
της, ἀλλ' ἐξηπατᾶτο μᾶλλον ὑπ'
οσῄει μετ' εὐλαβείας· τοῦ δὲ
πρὸς ἔχθραν καὶ φιλίαν μεταβο-
ίαν κατηγοροῦσι, βίᾳ δ' οὐδ'
μετιέναι μισθωσάμενος ἄνδρας
ἰς χεῖρας προσοίσοντας, ἐν δὲ
οφορίᾳ τοῦ δήμου πολλοὶ μὲν
ρες, αὐτὸς δ', ὅπερ ἡμᾶς ἐν
ικιον Ἀννάλιον, ἄνδρα βουλευ-
ξας εἰς τὸ πρόσωπον ἐξέβαλεν
α βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννι-
ου τὸ ψοφοδεὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ
ς ὑφειμένον τῶν μεγίστων ἐπι-
ὑψηλὸς περί γε ταῦτα καὶ μεγα-
οὐδ' Τπερβόλους μὰ Δία τοῦ
τὴν Καίσαρος λαμπρότητα καὶ
ας, οὐχ ὑπείξας, ἀλλ' ἀντάρας
ατι δὲ τῆς τιμητικῆς ἀρχῆς καὶ
δεῖ γὰρ ἐπὶ μείστοις οὐ τὸ ἐπί-
ἐν πολιτείᾳ λαμβάνειν μεγέθει
ρθόνον. Εἰ δ' ἐξ ἅπαντος ἀγα-
καὶ δέδιας Ἀλκιβιάδην μὲν ἐπὶ
Λακεδαιμονίους, Περδίκκαν δ'
κν ἡ πόλις ἔχει σχολῆς ἐκ μέσου
κτῆς ἀταραξίας σεαυτῷ στέφα-
ιν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ἔρως
ῦσαι τὸν πόλεμον Ἑλληνικώτα-
κξεως ἕνεκα ταύτης οὐκ ἄξιον
, οὐδ' εἰ τὸ Κάσπιον φέρων
ἐν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ προσ-

ιενον ἀρετῆς αἰσθανομένῃ καὶ
χώραν οὐ δοτέον τοῖς πονηροῖς
πίστιν ἀπιστουμένοις· ὅπερ
α μηδὲν ὄντα πλέον ἐν τῇ πόλει

τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναισχυντίας καὶ κραυγῆς αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν καταστήσας. Οὐκ ἐπαινῶ μὲν γὰρ ἐγὼ τὸν Κράσσον ἐν τοῖς Σπαρτακίοις ἐπειχθέντα θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι, καίτοι φιλοτιμίας ἦν τὸ δεῖσαι, μὴ Πομπήϊος ἐλθὼν ἀφέληται τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφείλετο Μετέλλου Μόμμιος τὴν Κόρινθον· τὸ δὲ τοῦ Νικίου παντάπασιν ἄτοπον καὶ δεινόν. Οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ ῥᾳστώνην ἐχούσης ἐξέστη τῷ ἐχθρῷ φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώμενος ἐν τῇ στρατηγίᾳ μέγαν ἠγάπησε τὸ καθ' αὑτὸν ἐν ἀσφαλεῖ θέμενος προέσθαι τὸ κοινόν. Καίτοι ὅ γε Θεμιστοκλῆς, ἵνα μὴ φαῦλος ἄνθρωπος ἐν τοῖς Περσικοῖς καὶ ἄφρων στρατηγήσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρίῳ τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν αὐτὸν, καὶ Κάτων, ὅτε μάλιστα ἑώρα πράγματα καὶ κινδύνους ἔχουσαν, ὑπὲρ τῆς πόλεως τὴν δημαρχίαν μετῆλθεν· ὁ δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν Μινώαν καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους τοὺς ταλαιπώρους φυλάττων στρατηγὸν, εἰ δὲ δέοι μάχεσθαι Λακεδαιμονίοις, ἀποδυόμενος τὴν χλαμύδα καὶ τῇ Κλέωνος ἀπειρίᾳ καὶ θρασύτητι ναῦς καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας ἄκρας δεομένην παραδιδοὺς οὐ τὴν ἑαυτοῦ προΐεται δόξαν, ἀλλὰ τὴν τῆς πατρίδος ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν. Ὅθεν ὕστερον οὐχ ἑκὼν οὐδὲ βουλόμενος Συρακουσίοις πολεμεῖν ἠναγκάζετο δοκῶν οὐ λογισμῷ τοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ ῥᾳστώνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ παρ' αὑτὸν ἀποστερεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. Ἐκεῖνο μέντοι μεγάλης ἐπιεικείας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολεμεῖν ἀεὶ καὶ φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτονοῦντες ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον. Τῷ δὲ Κράσσῳ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας οὐχ ὑπῆρξε τυχεῖν πλὴν ἐπὶ τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομπηΐου καὶ Μετέλλου καὶ Λουκούλλων ἀμφοτέρων ἀπόντων, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖστον. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς σπουδάζουσι περὶ αὐτὸν ἐδόκει κατὰ τὸν κωμικὸν ἁνὴρ

Ἄριστος εἶναι τἄλλα πλὴν ἐν ἀσπίδι.

Καὶ τοῦτο Ῥωμαίους οὐδὲν ὤνησεν ἐκβιασθέντας ὑπὸ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ ἄκοντα Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους δὲ Κράσσος

ι· καὶ διὰ μὲν τοῦτον ἡ πόλις, ἐκεῖνος δὲ διὰ
σεν.
ν ἀλλὰ μᾶλλόν ἐστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν
ιν τὸν Κράσσον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμπειρίᾳ καὶ λο-
ος ἡγεμόνος ἔμφρονος οὐ συνηπατήθη ταῖς
τῶν, ἀλλ' ἀπεῖπε καὶ ἀπέγνω λήψεσθαι Σι-
λικὴ ῥᾷστον ἔργον τὸν Παρθικὸν ὁρμήσας πόλε-
, ὡρέχθη δὲ μεγάλων, Καίσαρος τὰ ἑσπέρια
ὶ Γερμανοὺς καταστρεφομένου καὶ Βρεττα-
ὶ τὴν ἔω καὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐλάσαι θάλασσαν καὶ
ι τὴν Ἀσίαν, οἷς Πομπήϊος ἐπῆλθε καὶ Λού-
ιν, ἄνδρες εὐμενεῖς καὶ πρὸς πάντας ἀγαθοὶ
προελόμενοι δ' ὅμοια Κράσσῳ καὶ τὰς αὐτὰς
ἰντες. Ἐπεὶ καὶ Πομπηΐῳ τῆς ἀρχῆς διδομέ-
ος ἠναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριά-
ὶν τρεφάμενον συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἐκδοῦ-
νοις καὶ τρέψαι τὸ μήνιμα τοῦ παρασπονδή-
ον· ὁ δὲ δῆμος ἐῤῥῶσθαι φράσας Κάτωνι πευ-
ας ἔθυεν ἐπινίκια καὶ περιχαρὴς ἦν. Πῶς οὖν
πόσας ἔθυσεν ἡμέρας, εἰ Κράσσος ἐκ Βαβυ-
ικᾶν, εἶτ' ἐπελθὼν Μηδίαν, Περσίδα, Τρκα-
Βάκτρα Ῥωμαίων ἐπαρχίας ἀπέδειξεν; Εἶπερ
ἡ κατὰ τὸν Εὐριπίδην ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυνα-
ρῆσθαι τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ
ὲ Μένδην ἐκκοπτέον οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινή-
όντας τὴν ἑαυτῶν ὥσπερ ὄρνιθας εἰς ἑτέραν
νμένους ἐνθηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον
ᾳδίως μηδ' ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ὥς τι φαῦλον ἢ
ίνους τὸ δίκαιον. Οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλεξάν-
ὁρμὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσου ψέγον-
ρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων.
ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς Νικίου μὲν οὐκ ὀλίγα
ἀρ μάχαις πολλαῖς ἐνίκησε τοὺς πολεμίους καὶ
ρακούσας ὀλίγον ἐδέησε καὶ πάντα δι' αὐτὸν
ἀλλὰ καὶ νόσον ἄν τις αἰτιάσαιτο καὶ φθόνον
ιτῶν· Κράσσος δὲ διὰ πλῆθος ἁμαρτημάτων
χρηστὸν ἀποδειξασθαι παρῆκεν, ὥστε θαυμά-

ζειν αὐτοῦ τὴν ἀβελτερίαν οὐ τῆς Πάρθων δυνάμεως ἡττηθεῖσαν, ἀλλὰ τῆς Ῥωμαίων εὐτυχίας περιγενομένην. Ἐπὶ δ' ὁ μὲν μηδενὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πάντα ὑπερορῶν ὁμοίως ἀπώλοντο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀφέλεια καὶ δύσκριτος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς τοῦ παρανόμου καὶ αὐθάδους τὸ μετὰ δόξης καλαιᾶς καὶ συνήθους δι' ἰταμίαν ἁμαρτανόμενον. Περὶ μέντοι τὴν τελευτὴν ἀμεμπτότερος ὁ Κράσσος οὐ παραδοὺς ἑαυτὸν οὐδὲ δεθεὶς οὐδὲ φεναθεὶς, ἀλλ' εἴξας τοῖς φίλοις δεομένοις καὶ παρασπονδηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ Νικίας αἰσχρᾶς καὶ ἀλεινῆς σωτηρίας ὑποκεσὼν τοῖς πολεμίοις αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν.

ΕΡΤΩΡΙΟΣ

μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπείρῳ τῷ χρόνῳ τῆς
ἄλλως ῥιούσης, ἐπὶ ταὐτὰ συμπτώματα πολ-
εσθαι τὸ αὐτόματον. Εἴτε γὰρ οὐκ ἔστι πῶν
ὡρισμένον τὸ πλῆθος, ἄφθονον ἔχει τῆς τῶν
ν ὁμοιότητος χορηγὸν ἡ τύχη τὴν τῆς ὕλης εὐ-
κ τινων ὡρισμένων ἀριθμῷ ἐμπλέκεται τὰ πρά-
κις ἀνάγκη ταὐτὰ γίνεσθαι διὰ τῶν αὐτῶν πε-
ἰπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα συνάγουσιν
κοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων ὅσα λογισμοῦ
ργοις ἔοικεν, οἷον ὅτι δυεῖν Ἀττικῶν γενομένοιν
ν μὲν Σύρου, τοῦ δὲ Ἀρκάδος, ἑκάτερος ὑπὸ
, δυεῖν δὲ Ἀκταιώνων ὁ μὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν,
ἰραστῶν διεσπάσθη, δυεῖν δὲ Σκιπιώνων ὑφ'
ησαν Καρχηδόνιοι πρότερον, ὑφ' οὗ δ' ὕστε-
ρρέθησαν, ἑάλω δὲ τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ
τος ἵππους καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τοῦ δου-
ρευθέντος ἵππου, τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου,
του τινὸς ἐμπεσόντος ἀποκλεῖσαι ταχὺ τῶν Ἰλι-
έντων, δυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδεστάτοις
ν, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὅμηρον ἐν
λέγουσιν, ἐν ᾗ δὲ ἀποθανεῖν, φέρε καὶ τοῦτο
ἰτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ πολεμικώτα-
α δόλῳ κατεργασάμενοι μετὰ δεινότητος ἐτερ-
όνασι, Φίλιππος, Ἀντίγονος, Ἀννίβας καὶ
ὁ σύγγραμμα Σερτώριος. Ὃν Φιλίππου μὲν ἂν
τε σωφρονέστερον περὶ τὰς γυναῖκας, Ἀντιγό-

νου δὲ πιστότερον περὶ φίλους, Ἀννίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους, λειπόμενον δὲ συνέσει μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχῃ δὲ πάντων, ᾗ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρᾳ περὶ πάντα χρησάμενος ἐπανίσωσεν ἑαυτὸν ἐμπειρίᾳ μὲν τῇ Μετέλλου, τόλμῃ δὲ τῇ Πομπηΐου, τύχῃ δὲ τῇ Σύλλα, δυνάμει δὲ τῇ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ξένων ἄρχων ἀντιταξάμενος. Τούτῳ δὴ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμένη. Ἀμφότεροι γὰρ ἀρχικοὶ καὶ σὺν δόλῳ πολεμικοὶ καὶ τῆς μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἡγησάμενοι δ' ἀλλοδαπῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενοι βιαίῳ καὶ ἀδίκῳ περὶ τὴν τελευτήν· ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφότεροι, μεθ' ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνῃρέθησαν.

II. Κοΐντῳ Σερτωρίῳ γένος ἦν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νούσσῃ τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ μητρὸς χήρας πατρὸς ὀρφανὸς ὑπερφυῶς δοκεῖ φιλομήτωρ γενέσθαι. Ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν. Ἤσκητο μὲν οὖν καὶ περὶ δίκας ἱκανῶς καί τινα καὶ δύναμιν ἐν τῇ πόλει μειράκιον ὢν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔσχεν. Αἱ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ κατορθώσεις ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέστησαν.

III. Πρῶτον μὲν οὖν, Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν, στρατευόμενος ὑπὸ Καιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων καὶ τροπῆς γενομένης, ἀποβεβληκὼς τὸν ἵππον καὶ κατατετρωμένος τὸ σῶμα τὸν Ῥοδανὸν διεπέρασεν αὐτῷ τε τῷ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον ῥεῦμα πολὺ νηχόμενος· οὕτω τὸ σῶμα ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ καὶ διάπονον τῇ ἀσκήσει. Δεύτερον δὲ τῶν αὐτῶν ἐπερχομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ τὸ μένειν ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τάξει τότε καὶ τὸ πείθεσθαι τῷ στρατηγῷ μέγα ἔργον εἶναι, Μάριος μὲν ἡγεῖτο, Σερτώριος δὲ κατασκοπὴν ὑπέστη τῶν πολεμίων. Ἐσθῆτι δὲ Κελτικῇ σκευασάμενος καὶ τὰ κοινότατα τῆς διαλέκτου πρὸς ἔντευξιν ἐπὶ καιροῦ παραλαβὼν ἀναμίγνυται τοῖς βαρβάροις· καὶ τὰ μὲν ἰδών, τὰ δ' ἀκοῇ πυθόμενος τῶν ἐπειγόντων ἦλθε πρὸς Μάριον. Τότε μὲν οὖν ἀριστείων ἔτυχεν· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ στρατείᾳ πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος εἰς ὄνομα καὶ πίστιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ προήχθη

Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον ἐκπεμφθεὶς
ρατηγῷ χιλίαρχος ἐπ' Ἰβηρίας ἐν τῇ πόλει
:χείμαζε τῆς Κελτιβήρων. Ἐπεὶ δὲ τῶν στρα-
τόνοις ὑβριζόντων καὶ τὰ πολλὰ μεθυόντων
τες οἱ βάρβαροι μετεπέμψαντο νυκτὸς ἐπι-
τῶν ἀστυγειτόνων Γυρισοινῶν καὶ κατ' οἰκίας
ον αὐτοὺς, ὑπεκδὺς ὁ Σερτώριος μετ' ὀλίγων
:οντας συναγαγὼν κύκλῳ τὴν πόλιν περιῆλθε·
οἱ βάρβαροι πύλας ἔλαθον παρεισπεσόντες
ρὼν οὐ ταὐτὸν ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φρου-
καὶ καταλαβὼν πανταχόθεν τὴν πόλιν ἔκτεινε
πάντας. Ὡς δ' ἀνηρέθησαν, ἐκέλευσε τοὺς
ἵντας τὰ μὲν αὐτῶν ὅπλα καὶ τὴν ἐσθῆτα
τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐνεσπευασμένους ἔπε-
πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεστάλησαν οἱ νύκτωρ
ἱτοῖς. Ψευσάμενος δὲ τῇ τῶν ὅπλων ὄψει
ς τάς τε πύλας ἀνεῳγμένας εὗρε καὶ πλῆθος
ιβεν οἰομένων ἁπαντᾷν εὖ πεπραχόσι φίλοις
Διὸ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάτ-
ς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες ἑαυτοὺς

ύτου Σερτώριος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ διεβοήθη· καὶ
ανῆκεν εἰς Ῥώμην, ταμίας ἀποδεικνυται τῆς
πλατίας ἐν δέοντι. Τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέ-
νου, στρατιώτας τε προσταχθὲν αὐτῷ κατα-
α ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ
ν τῶν ἄλλων νέων βραδυτῆτα καὶ μαλακίαν
τως βιωσομένου δόξαν ἔσχεν. Οὐ μὴν ὑφή-
ιωτικῆς τόλμης εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγε-
αὶ χειρὸς ἐπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαστὰ καὶ
ἀγῶσιν ἀφειδῶς ἐπιδιδοὺς τῶν ὄψεων ἀπέ-
τν ἐκκοπεῖσαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζό-
τέλει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρ-
ισταῖον περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι,
ρατα καὶ στεφάνους, αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας
γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρετῆς
μφορᾶς θεατάς. Ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ δῆμος αὐτῷ

τιμὴν πρέπουσαν· εἰσελθόντα γὰρ εἰς θέατρον ἐξεδέξαντό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν, ὧν οὐδὲ τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικίᾳ τε καὶ δόξῃ τυχεῖν ἦν ῥᾴδιον. Δημαρχίαν μέντοι μετ-ιὼν, Σύλλα καταστασιάσαντος αὐτὸν, ἐξέπεσε· διὸ καὶ δοκεῖσθαι γενέσθαι μισοσύλλας. Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρα-τηθεὶς ἔφευγε, Σύλλας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρ, τῶν δὲ ὑπάτων Ὀκτάβιος μὲν ἐπὶ τῆς Σύλλα προαιρέσεως ἔμενε, Κίννας δὲ νεωτερίζων ὑποφερομένην ἀνεκαλεῖτο τὴν Μαρίου στάσιν, τούτῳ προσένειμεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, ἀλ-λως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὁρῶν αὐτὸν μὲν ἀμβλύτερον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. Γενομένης δὲ τοῖς ὑπά-τοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης Ὀκτάβιος μὲν ἐκράτησε, Κίν-νας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῷ ἐλάττους τῶν μυρίων ἀπο-βαλόντες ἔφυγον· καὶ τῶν περὶ τὴν Ἰταλίαν ἔτι διεσπαρ-μένων στρατοπέδων προσαγαγόμενοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς περὶ τὸν Ὀκτάβιον.

V. Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης καὶ τῷ Κίννᾳ προστιθέντος ἑαυτὸν ὡς ἰδιώτην ὑπάτῳ, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δ' ἀπηγόρευεν, εἴτε τὸν Κίνναν ἧττον οἰόμενος ἑαυτῷ προσέξειν, ἀνδρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύτητα τοῦ Μαρίου δεδοικὼς, μὴ πάντα τὰ πράγματα συγχέῃ θυμῷ μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν προερχόμενος. Ἔλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι τὸ ὑπο-λειπόμενον ἔργον αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι, δεξαμένων δὲ τὸν Μάριον τὸ σύμπαν οἴσεσθαι τῆς δόξης ἐκεῖνον καὶ τῆς δυ-νάμεως χαλεπὸν ὄντα πρὸς κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. Εἰπόντος δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαι τὸν Σερτώριον, αἰδεῖσθαι δὲ καὶ διαπορεῖν, ὅπως ἀπώσεται τὸν Μάριον αὐτὸς ἐπὶ κοινωνίᾳ πραγμάτων κεκληκὼς, ὑπο-λαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν· „Ἀλλ' ἐγὼ μὲν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ Μάριον ἥκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν τὸ συμφέρον ἐσκόπουν, σοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ βουλεύεσθαι καλῶς εἶχεν ἥκοντος ἐν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τῆς πί-στεως μηδενὶ λογισμῷ χώραν διδούσης.“ Οὕτως μεταπέμ-πεται τὸν Μάριον Κίννας· καὶ τριχῇ τῆς δυνάμεως διατε-μηθείσης ἦρχον οἱ τρεῖς. Διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πολέμ-καὶ τῶν περὶ τὸν Κίνναν καὶ Μάριον ἐμφορουμένων ὕβρ

ἁπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδίξαι Ῥωμαίοις
κακὰ, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτ' ἀποκτεῖ-
ὀργὴν οὔτ' ἐνυβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ
ίνειν καὶ τὸν Κίνναν ἀντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ δεό-
ιον ποιεῖν. Τέλος δὲ τῶν δούλων, οὓς Μά-
ς μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, δορυφόρους δὲ τῆς τυ-
ἰσχυροὺς καὶ πλουσίους ἐποίησε, τὰ μὲν ἐκεί-
τὶ τελεύοντος, τὰ δὲ καὶ βίᾳ παρανομούντων
τας, σφαττόντων μὲν αὐτοὺς, ταῖς δὲ δεσποί-
των καὶ βιαζομένων τοὺς παῖδας, οὐκ ἀνα-
ος ὁ Σερτώριος ἅπαντας ἐν ταὐτῷ στρατοπε-
ὁντισεν οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας.
ὁ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε καὶ Κίννας ἀνῃρέθη
, ὁ δὲ νεανίας Μάριος ἄκοντος αὐτοῦ παρὰ
τατείαν ἔλαβε, Κάρβωνες δὲ καὶ Νωρβανοὶ
ἐκείνῃ Σύλλᾳ κακῶς ἐπολέμουν, καὶ τὰ μὲν
αλακίᾳ τῶν στρατηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δ' οἱ
ώλλυσαν, ἔργον δ' οὐδὲν ἦν αὐτοῦ παρόντος
μοχθηρῶς ὑποφερομένοις διὰ τὸ χεῖρον φρο-
ον δυναμένους, τέλος δὲ Σύλλας Σκιπίωνι
τύσας καὶ φιλοφρονούμενος, ὡς εἰρήνης ἐσο-
ρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα προλέγων Σκι-
κων Σερτώριος οὐκ ἔπειθε, παντάπασιν ἀπο-
ν ὥρμησεν εἰς Ἰβηρίαν, ὡς, εἰ φθάσει τὴν
νος ἀρχὴν, καταφυγὴ τοῖς πταίουσιν ἐνταῦθα
όμενος. Χειμῶσι δὲ χαλεποῖς χρησάμενος ἐν
ς ὑπὸ βαρβάρων ἐκράτειτο τέλη καὶ μισθοὺς
τὴν ὁδόν. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ
μένων, εἰ Ῥωμαίων ἀνθύπατος τέλη κατα-
ς ὀλέθροις, μικρὰ φροντίσας τοῦ δοκοῦντος
ιρὸν ὠνεῖσθαι φήσας, οὐ σκανιώτερον οὐδὲν
ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐθεράπευσε
Ἰβηρίαν ἐπειχθεὶς κατέσχε. Παραλαβὼν δ'
ὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα, πλεονεξίᾳ δὲ καὶ
ομένων ἑκάστοτε στρατηγῶν πρὸς ὅλην κα-
τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμβανεν ὁμιλίᾳ τε τοὺς
ρόων ἀνίσει τοὺς πολλούς. Μάλιστα δὲ τῶν

ισταθμιῶν ἀπαλλάξας ἠγαπήθη· τοὺς γὰρ στρατιώτας
ἀγκαζεν ἐν τοῖς προαστείοις χειμάδια πήγνυσθαι πρῶτος
ὐτὸς οὕτω κατασκηνῶν. Οὐ μὴν ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων ἐν-
οίᾳ τὸ πᾶν ἐποιήσατο, Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι κατοικούν-
των τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας μηχανάς τε παντοδαπὰς καὶ
ναυπηγίας τριήρων ὑποβαλόμενος διὰ χειρῶν εἶχε τὰς πό-
λεις, ἥμερος μὲν ὢν ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς χρείαις, φοβερὸς δὲ
τῇ παρασκευῇ κατὰ τῶν πολεμίων φαινόμενος.

VII. Ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τῆς Ῥώμης κρατεῖν,
ἔῤῥειν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάρβωνος στάσιν, αὐτίκα προ-
δοκῶν στρατιὰν διαπολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφί-
ξεσθαι φράγνυται τὰ Πυρηναῖα ὄρη διὰ Ἰουλίου Σαλινά-
τωρος ἑξακισχιλίους ὁπλίτας ἔχοντος. Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γάιος
Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον
ὁρῶν ἐν ἀπόρῳ καθῆστο παρὰ ταῖς ὑπωρείαις. Καλπουρ-
νίου δέ τινος ἐπίκλησιν Λαναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰού-
λιον καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρήνης ἐκλιπόντων,
ὑπερβαλὼν Ἄννιος ἐπῄει χειρὶ μεγάλῃ τοὺς ἐμποδὼν ἀνιστάς.
Σερτώριος δ' οὐκ ὢν ἀξιόμαχος μετὰ τρισχιλίων εἰς Κυρ-
χηδόνα τὴν νέαν καταφυγὼν κἀκεῖθεν ἐπιβὰς τῶν νεῶν καὶ
διαπεράσας τὸ πέλαγος Λιβύῃ κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσ-
σχεν. Ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις ὑδρευομένοις τῶν
βαρβάρων ἐπιπεσόντων συχνοὺς ἀποβαλὼν αὖθις εἰς Ἰβη-
ρίαν ἀπέπλει· καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλισσῶν δὲ
λῃστρίδων αὐτῷ προσγενομένων Πιτυούσσῃ νήσῳ προσέβαλε
καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἀννίου φρουρὰν βιασάμενος. Ἄννιος δὲ
μετ' οὐ πολὺ παρῆν ναυσί τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίοις
ὁπλίταις· πρὸς ὃν ἐπεχείρησε μὲν διαναυμαχεῖν, καίπερ ἐλα-
φροῖς καὶ πρὸς τάχος, οὐ πρὸς ἀλκὴν, πεποιημένοις σκα-
φεσι χρώμενος, ζεφύρῳ δὲ λαμπρῷ τοῦ πελάγους ἀνιστα-
μένου καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σερτωρίου πλοίων ὑπὸ κου-
φότητος πλάγια ταῖς ῥαχίαις περιβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις
ναυσὶ τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ
γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς ἐναντίον
κῦμα καὶ κλύδωνα τραχὺν ἐπιπόνως διεκράτησεν.

VIII. Ἐνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τι-
σὶν ἐναυλίζεται σποράσιν ἀνύδροις· κἀκεῖθεν ἄρας καὶ διεκ-

Πειραῖον πορθμὸν ἐν δεξιᾷ τοῖς ἐκτὸς ἐπι-
πλοίας μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν,
ἀντικὴν ἐκφερόμενος θάλατταν ὄνομα τῇ περὶ
παρέσχεν. Ἐνταῦθα ναῦται τινες ἐντυγχά-
σαν ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀνακεκλευκότες,
σὶ λεπτῷ παντάπασι πορθμῷ διαιρούμεναι,
ἔχουσι Λιβύης σταδίους καὶ ὀνομάζονται Μα-
ροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σκαφίοις, τὰ δὲ πλεῖ-
μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀρυῶν
παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ
τοφυῆ φέρουσιν ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυ-
ἄγευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆ-
λυπος ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριό-
ὺς νήσους. Οἱ μὲν γὰρ ἐνθένδε τῆς γῆς ἀπο-
βορέαι καὶ ἀπηλιῶται διὰ μῆκος ἐκπεσόντες
ῃ διασπείρονται καὶ προαπολείπουσι, πελά-
οντες ἀργέσται καὶ ζέφυροι βληχροὺς μὲν ὑε-
άδας ἐκ θαλάττης ἐκάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νο-
ς ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν· ὥστε μέχρι
διϊχθαι πίστιν ἰσχυρὰν, αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον
αὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἴκησιν, ἣν Ὅμηρος

Ὁ Σερτώριος ἀκούσας ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν
σους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλα-
ων ἁπάντων. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ Κίλικες οὐ-
ώμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύ-
ν ἀπέπλευσαν Ἄσκαλιν τὸν Ἴφθα κατάξοντες
υσίων βασιλείαν. Οὐ μὴν ἀπέκαμεν ὁ Σερ-
τοῖς πρὸς τὸν Ἄσκαλιν διαπολεμοῦσιν ἔγνω
σὺν αὐτῷ καινήν τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρ-
ον ἑτέρων ὑπόθεσιν μὴ διαλυθεῖεν ὑπὸ τῆς
ίνοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος εἶχετο
ιμαχεσάμενος καὶ κυκλωσάμενος τὸν Ἄσκαλιν
ὐλλα δὲ Πακκιανὸν ἐκπέμψαντος βοηθῆσαι
Ἀσκαλιν μετὰ δυνάμεως συμβαλὼν ὁ Σερτώ-
Ιακκιανὸν ἀπέκτεινεν, τὴν δὲ στρατιὰν πρα-
γετο, καὶ τὴν Τιγέννην, εἰς ἣν ὁ Ἄσκαλις συνέ-

[illegible] τὴν γυναῖκα Τιγρ[illegible]
Ἡρακλεῖ συνελθεῖν, Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον βασι-
λεῦσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι.
Σόφακος δὲ παῖδα γενέσθαι Διόδωρον, ᾧ πολλὰ τῶν [illegible]
κῶν ἐθνῶν ὑπήκουσεν Ἑλληνικὸν ἔχοντι στράτευμα τῶν ἀν-
τόθι κατῳκισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιανῶν καὶ Μυκη-
ναίων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πάν-
των ἱστορικωτάτου βασιλέων· ἐκείνου γὰρ ἱστοροῦσι τοὺς
προγόνους Διοδώρου καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι. Σερ-
τώριος δὲ πάντων ἐγκρατὴς γενόμενος τοὺς δεηθέντας αὐ-
τοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ
πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχε δε-
ξάμενος διδόντων.

X. Ἐντεῦθεν ὅποι χρὴ τραπέσθαι βουλευόμενον ἐκάλ-
λουν Λυσιτανοὶ πρέσβεις πέμψαντες ἐφ' ἡγεμονίᾳ, πάντως
μὲν ἄρχοντος ἀξίωμα μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχοντος δεόμενοι
πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνῳ δὲ πιστεύοντες αὐ-
τοὺς μόνῳ καὶ πυνθανόμενοι παρὰ τῶν συγγεγονότων τὸ
ἦθος αὐτοῦ. Λέγεται γὰρ ὁ Σερτώριος οὔτε ὑφ' ἡδονῆς οὔτε
ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι, φύσει τ' ἀνέκπληκτος εἶναι
παρὰ τὰ δεινὰ καὶ μέτριος εὐτυχίαν ἐνεγκεῖν, καὶ πρὸς μὲν
εὐθυμαχίαν οὐδενὸς ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμό-
νων, ὅσα δὲ κλωπείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας πρὸ-
πόπους ὀχυροὺς καὶ διαβάσεις τάχους δεομένας, ἀπάτης τε
καὶ ψευδῶν ἐν δέοντι σοφιστὴς δεινότατος [illegible]

οικεῖ τύχη τις ἐκστῆσαι πρὸς τοὐναντίον, ἄλ-
ρέσεις καὶ φύσεις χρηστὰς ὑπὸ συμφορῶν με-
ἐξίαν κακωθεῖσας οὐκ ἀδύνατον τῷ δαίμονι
τὸ ἦθος· ὃ καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν,
αὐτὸν ἐπιλειπούσης, ἐκταχυνόμενον ὑπὸ τῶν
νομένων πονηρῶν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας.
ἀλλὰ τότε γε Λυσιτανῶν καλούντων ἀπῆρεν
τούτους συνέταττεν εὐθὺς αὐτοκράτωρ στρα-
ἐγγὺς Ἰβηρίαν ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλεί-
προστιθεμένων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρᾶον
τητήριον, ἔστι δὲ ἃ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς
ήλησιν ἐμηχανᾶτο, καὶ πρῶτόν γε πάντων τὸ
ον. Ἦν δὲ τοιόνδε· Σπάνος, ἀνὴρ δημότης
ις βιούντων, ἐλάφῳ νεοτόμῳ φευγούσῃ κυνη-
ὸν αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρὸν ἐκ-
ινότητι τῆς χρόας (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμ-
Κατὰ τύχην δὲ Σερτωρίου τοῖς τόποις ἐναν-
πᾶν ὅ τις ἐξ ἄγρας ἢ γεωργίας ἥκοι κομίζων
ος δεχομένου καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς
, ἐγχειρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρόν. Ὁ δὲ
τίνα μὲν ἦσθη μετρίως, χρόνῳ δὲ ποιησάμενος
καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ καλοῦντος ἀκού-
οντί ποι παρακολουθεῖν, ὄχλου τε καὶ θορύ-
νέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ μικρὸν ἐξεθείαζε
μιδος δῶρον τὴν ἔλαφον εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν
ήμιζεν αὐτῷ δηλοῦν γινώσκων εὐάλωτον εἰς
ν εἶναι φύσει τὸ βαρβαρικόν. Ὁ δὲ καὶ προσε-
θε· γνοὺς γὰρ ἂν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμ-
οι τῆς ὑπ' αὐτὸν χώρας ἢ πόλιν ἀφιστάντας
τὴν ἔλαφον αὐτῷ κατὰ τοὺς ὤμους διειλέχθαι
ἑτοίμῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν, αὖθις δὲ νίκην τινὰ
στρατηγῶν ἀκούσας τὸν μὲν ἄγγελον ἔκρυπτε,
δεστεφανωμένην ἐπ' εὐαγγελίοις προῆγεν εὐ-
φαναλῶν καὶ τοῖς θεοῖς θύειν ὡς ἀγαθόν τι

τω δὲ χειροήθεις ποιησάμενος αὐτοὺς ἐχρῆτο
μετριωτέροις, οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ λο-

γεμῶν, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειθομένοις, ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐκμαρτυρούντων τῷ παρὰ λόγον τὴν δύναμιν αὐξάνεσθαι. Δισχιλίοις γὰρ ἑξακοσίοις, οὓς ἀνόμαζε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακοσίοις Λιβύων εἰς Λυσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβᾶσι πελταστὰς τετρακισχιλίους Λυσιτανῶν καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους προσλαβὼν ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ὑφ' οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχίλιοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχίλιοι, πόλεις δ' ἀναρίθμητοι τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἴκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ κεκτημένος. Ἀλλ' ὅμως ἀσθενὴς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξάμενος οὐ μόνον ἐθνῶν ἐκράτησε μεγάλων καὶ πόλεις εἶλε πολλάς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατήγων Κότταν μὲν ἐν τῷ περὶ τὴν Μελλαρίαν πορθμῷ κατεναυμάχησέ ποτε, Φίδιον δὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς περὶ τὸν Βαῖτιν ἐτρέψατο δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων, Δομέτιον δὲ καὶ Λοκάτιον ἀνθύπατον ὄντα τῆς ἑτέρας Ἰβηρίας διὰ τοῦ ταμίου κατεγωνισάμενος καὶ Θωράνιον, ἄλλον ἡγεμόνα τῶν ὑπὸ Μετέλλου πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως, ἀνεῖλεν, αὐτόν τε τὸν Μέτελλον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλμασι περιβαλὼν εἰς τοσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε Λεύκιον μὲν Λόλλιον ἐκ τῆς περὶ Ναρβῶνα Γαλατίας ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθὸν, Πομπήϊον δὲ Μάγνον ἐκ Ῥώμης κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. Συνῆγε δ' εἶχεν ὁ Μέτελλος ὅ τι χρήσαιτο προσπολεμῶν ἀνδρὶ τοιαύτῃ πάσης ἐξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μεταβαλλομένῳ μεταβολὴν εὐσταλίᾳ καὶ κουφότητι τῆς Ἰβηρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὁπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητὴς γεγονὼς ἀγώνων καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῦς καὶ μονίμου φάλαγγος, ὅσασθαι μὲν εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους καὶ καταβαλεῖν ἀρτίως γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ καὶ συνηρτῆσθαι διώξει καὶ φυγαῖς ἀκαύστοις ἀνθρώπων ὑπηνεμίων καὶ λιμὸν ἀσίτους ἔχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπνουν καὶ ἄσκηνον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης.

XIII. Ἔτι δ' αὐτὸς μὲν ἦδη πρεσβύτερος ἦν καὶ τι καὶ πρὸς ἀνειμένην ἦδη καὶ τρυφερὰν δίαιταν ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐνδεδωκώς, τῷ δὲ Σερτωρίῳ συνιστάμενος πνεύματος ἀκμαίου γέμοντι καὶ κατεσκευασμένον ἔχοντι

μα ῥώμῃ καὶ τάχει καὶ λιτότητι. Μέθης μὲν
ὂν ἥπτετο, πόνους δὲ μεγάλους καὶ μακρὰς
υνεχεῖς ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἴθιστο καὶ φαύ-
σιτίοις διαφέρειν, πλάνοις δὲ χρώμενος ἀεὶ
ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως φεύ-
τι κυκλώσεως ἀβάτων τε καὶ βασίμων τόπων
λήφει. Διὸ τῷ μὲν εἰργομένῳ μάχης, ὅσα
υσιν ἄνθρωποι, βλάπτεσθαι συνέβαινεν, ὁ
ε τὰ τῶν διωκόντων. Καὶ γὰρ ὑδρείας ἀπέ-
ίας εἶργε καὶ προϊόντι μὲν ἐμποδὼν ἦν, ἐκί-
α, πολιορκοῦντι δ' ἄλλους ἐπιφαινόμενος
ῖς τῶν ἀναγκαίων ἀπορίαις· ὥστε τοὺς
ορεύειν καὶ, τοῦ Σερτωρίου μονομαχῆσαι
ὸν Μέτελλον, βοᾷν καὶ κελεύειν μάχεσθαι
ηγῷ καὶ Ῥωμαῖον Ῥωμαίῳ, ἀναδυόμενον δὲ
τούτων μὲν εὖ ποιῶν κατεγέλα· στρατηγοῦ
όφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν
ελταστοῦ τοῦ τυχόντος· ὁρῶν δὲ τοὺς Λαγ-
ρὰ τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομένους, δίψῃ
ους, (ἓν γὰρ ἦν αὐτοῖς φρέαρ ἐν τῇ πόλει,
οαστείοις καὶ παρὰ τὰ τείχη ναμάτων ὁ πο-
εῖν ἔμελλεν) ἧκεν ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς ἡμέραις
τὴν πολιορκίαν, ὕδατος οὐκ ὄντος· διὸ καὶ
ιφέρεσθαι σιτία μόνον προείρητο τοῖς στρα-
τώριος δ' ὀξέως βοηθήσας ἐκέλευσε δισχι-
ατος ἐμπλῆσαι καθ' ἕκαστον ἀσκὸν ἀργύ-
ας. Καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ
ισταμένων τὸ ἔργον, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας
ιαὶ ποδώκεις ἔπεμψε διὰ τῆς ὀρεινῆς κελεύ-
ῶσι τοὺς ἀσκοὺς τοῖς ἐν τῇ πόλει, τὸν ἄχρη-
ν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῇ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ
υ δὲ τούτου γενομένου πρὸς τὸν Μέτελλον,
τὰ ἐπιτήδεια τῶν στρατιωτῶν ὑπαναλωκό-
' ἐπὶ σιτολογίαν Ἀκύϊνον ἑξακισχιλίων ἡγού-
νος δ' ὁ Σερτώριος καὶ προλοχίσας τὴν ὁδὸν
ῷ Ἀκυΐνῳ τρισχιλίους ἄνδρας ἔκ τινος συ-
ἐπανίστησιν, αὐτὸς δὲ κατὰ στόμα προσβα-

λὼν τρέπεται καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει ζῶντας. Ἀκύϊνον δὲ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τὸν ἵππον ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος αἰσχρῶς ἀπῆει πολλὰ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων.

XIV. Ἔκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπᾶτο παρὰ τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος καὶ ὅτι Ῥωμαϊκοῖς ὁπλισμοῖς καὶ τάξεσι καὶ συνθήμασιν ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς ἀντὶ ληστηρίου μεγάλου στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. Ἔτι δ' ἀργύρῳ χρώμενος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κράνη τε κατεκόσμει καὶ θυρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλε καὶ ζωμύσιν ἀνθιναῖς καὶ χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων καὶ χαυνότητι εἰς ταῦτα καὶ συμφιλοκαλῶν ἐδημαγώγει. Μάλιστα δὲ ἐπῆιρε αὐτοὺς τὰ τῶν παίδων. Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὄσκαν, πόλιν μεγάλην, διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων ἐγρ μὲν ἐξωμηρεύσατο, λόγῳ δ' ἐπαίδευεν, ὡς ἀνδράσι γενησομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς. Οἱ δὲ πατέρες ἤγοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες καὶ κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τελοῦντα καὶ πολλάκις ἐπιδείξεις λαμπρυνόντα καὶ γέρα τοῖς ἀξίοις νέμοντα καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωρούμενον, ἃ Ῥωμαῖοι βούλλας καλοῦσιν. Ἔθους δ' ὄντος Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναποθνῄσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων κατασπεισιν ὀνομαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἑταίρων, Σερτωρίῳ δὲ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεσπεικότων ἑαυτοὺς ἠκολούθουν. Λέγεται δὲ, πρός τινι πόλει τροπῆς γενομένης καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, τοὺς Ἴβηρας ἀμελήσαντας αὐτῶν τὸν Σερτώριον σώζειν καὶ τοῖς ὤμοις ἐπαραμένους ἄλλους πρὸ ἄλλων ἀνακουφίσαι πρὸς τὰ τείχη, γενομένου δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος οὕτω τρέπεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν.

XV. Οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἰβηρσιν ἦν ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατευομένοις. Περπέννα γοῦν Οὐέντωνος ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτωρίῳ στάσεως εἰς Ἰβηρίαν παραγενομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγάλης δυνάμεως, ἴδιά τε καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκότος πολεμεῖν πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐθυσί-

τιῶται, καὶ πολὺς ἦν τοῦ Σερτωρίου λόγος ἐν
ο τὸν Περπένναν ἀνιᾶν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ
Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ Πομπήϊος ἠγγέλλετο τὴν
βάλλων, ἀναλαβόντες οἱ στρατιῶται τὰ ὅπλα
κ τῶν τάξεων ἀναρπάσαντες κατεβόησαν τοῦ
ένοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς· εἰ
πόντες ἐκεῖνον ἠπείλουν αὐτοὶ βαδιεῖσθαι πρὸς
ναι καὶ σώζειν δυνάμενον. Συγχωρήσας δ' ὁ
αγεν αὐτοὺς καὶ συνέμιξε τῷ Σερτωρίῳ πεντή-
ς ἔχων σπείρας.
ρτώριος δὲ, τῶν ἐντὸς Ἴβηρος αὐτῷ ποταμοῦ
τι προστιθεμένων, πλήθει μὲν ἦν μέγας· ἐπέρ-
ιαὶ συνεφέροντο πανταχόθεν πρὸς αὐτόν· ἀτα-
ικῇ καὶ θρασύτητι ταραττόμενος ἐπιχειρεῖν
ις βοώντων καὶ τὴν τριβὴν δυσανασχετούντων
αμυθεῖσθαι διὰ λόγων. Ὡς δ' ἐώρα χαλεπαίνον-
ζομένους ἀκαίρως, προήκατο καὶ περιεῖδε συμ-
τοῖς πολεμίοις, ἐν οἷς οὐ παντελῶς συντριβέντας,
λαβόντας, ἤλπιζε πρὸς τὰ λοιπὰ κατηκόους μᾶλ-
Ὧν δὲ εἴκαζε γενομένων, ἐπιβοηθήσας ἀνέλαβέ
; αὐτοὺς καὶ κατέστησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ στρατό-
όμενος δὲ καὶ τὴν ἀθυμίαν ἀφελεῖν μεθ' ἡμέρας
ημον ἐκκλησίαν ἀθροίσας ἵππους εἰσήγαγε δύο,
ῃ τελέως καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον
αὐτὸν καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι
ριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. Παρειστήκει δὲ τῷ μὲν
ς ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος, τῷ δ' ἰσχυρῷ μικρὸς ἔτε-
ὄψιν εὐκαταφρόνητος. Σημεῖον δὲ δοθέντος
ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου τὴν
ρῆξεν εἶλκε βίᾳ πρὸς αὐτὸν, ὁ δ' ἀσθενὴς τοῦ
ὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν οὐκ
ατα μάτην ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμέ-
ῶν ἀπεῖπεν, ὁ δ' ἀσθενὴς ἐν ἀκαρεῖ καὶ σὺν οὐ-
ιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερ-
ᾶτε", εἶπεν, „ἄνδρες σύμμαχοι, τὴν ἐπιμο-
στέραν τῆς βίας οὖσαν καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως
ιδόντα τῷ κατὰ μικρόν. Ἅμαχον γὰρ τὸ ἐνδελε-

χὺς, ᾧ πᾶσαν ἐπιὼν ὁ χρόνος αἱρεῖ καὶ κατεργάζεται δύναμιν, εὐμενὴς ὢν σύμμαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, τοῖς δ' ἀκαίρως ἐπειγομένοις πολεμιώτατος." Ταῦτα μὲν ὁ Σερτώριος ἑκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις διεπαιδαγώγει τὸν καιρόν.

XVII. Οὐδενὸς δ' ἧττον αὐτοῦ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθαυμάσθη τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς. Εἰσὶ δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγώνιον ποταμόν, οὐκ ἄστεσιν οὐδὲ κώμαις ἐνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν εὐμεγέθης καὶ ὑψηλός, ἄντρα καὶ κοιλώματα πετρῶν βλέποντα πρὸς βορέαν περιέχων. Ἡ δ' ὑποκειμένη πᾶσα χώρα πηλὸν ἀργιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαυνότητος εὔθρυπτον ἀναδίδωσιν, οὔτε τοὺς ἐπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτερὰν καὶ μικρὸν ἁπτομένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν, ἐπὶ πολὺ διαχεομένην. Τῶν οὖν βαρβάρων, ὁσάκις φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὴν λείαν εἴσω συναγαγόντες ἀτρεμοῖεν, ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ βίας, τότε δὲ τὸν Σερτώριον διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ Μετέλλου καὶ καταστρατοπεδεύσαντα παρὰ τὸν λόφον ὑπερφρονούντων ὡς κεκρατημένον, εἴτε ὑπ' ὀργῆς ἐκεῖνος εἴτε καὶ μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος ἅμ' ἡμέρᾳ προσελάσας κατεσκέπτετο τὸν τόπον. Οὐδαμόθεν δὲ προσβολὴν ἔχοντος ἄλλως ἀλύων καὶ κεναῖς χρώμενος ἀπειλαῖς ὁρᾷ τῆς γῆς ἐκείνης κονιορτὸν ἄνω πολὺν ὑπὸ πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. Τέτραπται μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν, ὁ δ' ἀπὸ τῆς ἄρκτου ῥέων ἄνεμος, ὃν καικίαν ἔνιοι καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα καὶ πλεῖστός ἐστι τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων καὶ νιφοβόλων συμφυσώμενος ὀρῶν· τότε δὲ καὶ θέρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος τῇ τῶν ὑπαρκτίων ἀνέσει πάγων ἥδιστος ἐπέπνει καὶ κατεῖχεν αὐτούς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. Ταῦτα δὴ συλλογιζόμενος ὁ Σερτώριος καὶ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀκούων ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀραιᾶς καὶ τεφρώδους γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ παραφέροντας ἀντικρὺ τοῦ λόφου θῖνα ποιεῖν, ἣν οἱ βάρβαροι χώματος ἐπ' αὐτοὺς εἶναι κατασκευὴν ὑπονοοῦντες ἐχλεύαζον. Τότε μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς ἀπήγαγεν· ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρῶτον μὲν αὔρα μαλακὴ προσέπνει ... τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ λειότατον ὥσπερ ἄχνην

ιτα σοβαρῶ τοῦ καικίου πρὸς τὸν ἥλιον ἐκ-
ν λόφων κονιωμένων ἐπιστάντες οἱ στρατιῶ-
ἀνέτρεπον διὰ βάθους καὶ τὸν πηλὸν ἔκο-
καὶ τοὺς ἵππους ἔνω καὶ κάτω διεξήλασαν
νωμα καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. 5
ουσα πᾶν τὸ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον
τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων κατὰ θύρας δι-
ίαν. Οἱ δ', ἅτε δὴ τῶν σκηλαίων μίαν ἐκεί-
όντων, ᾗ τὸ πνεῦμα προσέπιπτε, ταχὺ μὲν
ς ὄψεις, ταχὺ δ' ἀνεπίμπλαντο κνιγώδους 10
ἀέρα καὶ πολλῇ πόνει συμπεφυρμένον ἕλκον-
ις δύο μόλις ἀνασχόμενοι τῇ τρίτῃ παρέδω-
τοσοῦτον Σερτωρίῳ δυνάμεως ὅσον δόξῃς
τὰ δι' ὅπλων ἀνάλωτα σοφίᾳ κατεργασα-
15
ι μὲν οὖν τοῖς περὶ *Μέτελλον* ἐπολέμει, τὰ
ῳεῖν ἐδόκει, γήρᾳ καὶ φυσικῇ βραδυτῆτι τοῦ
ώδρα τολμητὴν καὶ ληστρικῆς μᾶλλον ἢ στρα-
ον δυνάμεως οὐκ ἀναφέροντος· ἐπεὶ δὲ καὶ
ἴυρήνην ὑπερβαλοντι παραστρατοπεδεύσας 20
ὲν διδοὺς, ἅμα δὲ λαμβάνων στρατηγικῶν
ίραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος
ὸῦ διεβοήθη μέχρι Ῥώμης ὡς δεινότατος ὢν
ρίσασθαι τῶν τότε στρατηγῶν. Οὐ γάρ τι
ικηΐου κλέος, ἀλλ' ἤνθει τότε μάλιστα πρὸς 25
ερὶ *Σύλλαν* ἀνδραγαθημάτων· ἐφ' οἷς καὶ
ῦ, τουτέστι μέγας, ἐπωνομάσθη τιμῶν τε
ο γενειῶν ἔτυχεν. Ὅθεν καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ
ν ἀποβλέψασαι πρὸς αὐτὸν ὁρμὴν μεταβο-
παύσαντο, τοῦ περὶ *Λαύρωνα* πάθους πα- 30
συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκοῦντος
ήϊος κανστρατιᾷ βοηθήσων· εἶτα ὁ μὲν λό-
πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προληφθέντος,
ων ἠπείγετο. Τοῦ δὲ Σερτωρίου φθάσαντος
ρατὸν ὁ Πομπήϊος ἔχαιρε τῇ συντυχίᾳ νομί- 35
πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ἀπειλῆφθαι
καὶ πρὸς τοὺς *Λαυρωνίτας* εἰσέπεμψε θαῤ-

ῥεῖν κελεύων καὶ καθῆσθαι περὶ τὰ τείχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερτώριον. Ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασε καὶ τὸν Σύλλα μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπήϊον ἐπισκώπτων προσηγόρευεν) αὐτὸς ἔφη διδάξειν, ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν κατόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. Ταῦτα δὲ λέγων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἑξακισχιλίους ὁπλίτας ὑπ' αὐτοῦ καταλελειμμένους ἐπὶ τοῦ προτέρου χάρακος, ὅθεν ὁρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λόφον, ὅπως ἐπὶ σφᾶς τρεπομένῳ τῷ Πομπηΐῳ κατὰ νώτου προσπέσοιεν. Ὁ δὴ καὶ Πομπήϊος οὐδὲ μάλα συμφρονήσας ἐπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάῤῥει κύκλωσιν δεδοικὼς, ἀπολιπεῖν δ' ᾐσχύνετο κινδυνεύοντας ἀνθρώπους, παρὼν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὁρᾷν ἀπολλυμένους· ἀπέγνωσαν γὰρ αὐτοὺς οἱ βάρβαροι καὶ τῷ Σερτωρίῳ παρέδωκαν. Ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφείσατο καὶ πάντας ἀφῆκε, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησεν, οὐχ ὑπ' ὀργῆς οὐδ' ὠμότητος, ἐλαχίστα γὰρ δοκεῖ θυμῷ χαρίσασθαι τῶν στρατηγῶν οὗτος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ κατηφείᾳ τῶν τεθαυμακότων Πομπήϊον, ἵνα ᾖ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρὼν ἐγγὺς καὶ μόνον οὐ θερμαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμάχων οὐ προσήμυνεν.

XIX. Ἧτται μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείονες συνέβαινον, αὐτὸν μὲν ἀήττητον ἀεὶ φυλάττοντι καὶ τοὺς καθ' αὑτὸν, ἐπὶ θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας· ἐκ δὲ ὧν ἐπηνωρθοῦτο τὰς ἥττας μᾶλλον ἐθαυμάζετο νικώντων τῶν ἀντιστρατήγων, οἷον ἐν τῇ περὶ Σούκρωνα μάχῃ πρὸς Πομπήϊον καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ Τουττίαν πρός τε τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. Ἡ μὲν οὖν περὶ Σούκρωνα μάχη λέγεται γενέσθαι τοῦ Πομπηΐου κατεπείξαντος, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Ὁ δὲ Σερτώριος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπηΐῳ, πρὶν ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, διαγωνίσασθαι, ἐπαγαγὼν δ' ἑσπέρας ἤδη συνέβαλεν οἰόμενος ξένοις οὖσι καὶ ἀπείροις τῶν χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσεσθαι καὶ φεύγουσιν ἐμπόδιον καὶ διώκουσι. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χερσὶν ἔτυχε μὲν οὐ πρὸς Πομπήϊον αὐτὸς, ἀλλὰ πρὸς Ἀφράνιον ἐν ἀρχῇ συνεστηκὼς ἔχοντα τὸ ἀριστερὸν, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος. Ἀκούσας δὲ τῷ Πομπηΐῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωρεῖν ἐγκειμένῳ καὶ κρατεῖσθαι τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ' ἄλλοις ἐποιή-

ς, πρὸς δὲ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοη-
ὸς μὲν ἤδη τρεπομένους, τοὺς δ' ἔτι μένοντας
γὼν καὶ ἀναθαῤῥύνας ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλε τῷ
ντι καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλὴν, ὅτε καὶ
; ἐλθὼν ἀποθανεῖν καὶ τραυματισθεὶς παρα-
. Οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου Λίβυες, ὡς ἔλαβον
τον χρυσῷ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνά-
ῶν, ἐν τῷ διανέμεσθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς
ιαντο τὴν δίωξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶ-
ἅμα τῷ Σερτωρίου ἀπελθεῖν ἐπὶ θάτερα βοη-
ένος εἰς τὸ στρατόπεδον κατήῤῥαξε· καὶ συν-
ὸει σκότους ἤδη ὄντος μήτε τὴν Πομπηΐου φυ-
τοὺς στρατιώτας τῆς ἁρπαγῆς ἐπισχεῖν δυνά-
τῳ δὲ Σερτωρίος ἀνέστρεφε τὸ καθ' αὑτὸν νε-
τοῖς Ἀφρανίου δι' ἀταξίαν ταρασσομένοις ἐπι-
διέφθειρε. Πρωῒ δ' αὖθις ἐξοπλισθεὶς ἐπὶ
νεν, εἶτα Μέτελλον αἰσθόμενος ἐγγὺς εἶναι
ν ἀνέζευξεν εἰπών· „Ἀλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα
ταρῆν ἡ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἂν νουθετήσας
στάλκειν."
ιει δὲ δεινῶς διὰ τὸ μηδαμοῦ φανερὰν τὴν ἔλα-
αι· μηχανῆς γὰρ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐστέρητο
τε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένους. Εἶτα
ἄλλως πλανώμενοί τινες ἐπιτυγχάνουσιν αὐτῇ
ς ἀπὸ τῆς χρόας λαμβάνουσιν. Ἀκούσας δ' ὁ
ίνοις μὲν ὡμολόγησεν, ἂν μηδενὶ φράσωσι,
δώσειν, ἀποκρύψας δὲ τὴν ἔλαφον καὶ διαλι-
ίρας προῆει μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ἐπὶ τὸ
νος τοῖς ἡγεμόσι τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθόν
ῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους, εἴτ'
ῆμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐχρημάτιζεν. Ἡ δ' ἔλα-
υλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφεθεῖσα καὶ κατει-
τώριον ἐχώρει δρόμῳ περιχαρὴς πρὸς τὸ βῆμα
τὴν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῖς γόνασιν αὐτοῦ καὶ
δεξιᾶς ἔψαυεν εἰθισμένη καὶ πρότερον τοῦτο
ιλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερτωρίου πιθανῶς
ύσαντος ἔκπληξις εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶ-

τον, εἶτα πρότερον καὶ βοῆ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα καὶ θεοῖς φίλον οἴκαδε προπέμψαντες ἐν εὐθυμίαις καὶ χρήσταις ἐλπίσιν ἦσαν.

XXI. Ἐν δὲ τοῖς τῶν Σαγουντίνων πεδίοις εἰς τὰς ἰσχυρὰς ἀπορίας κατακεκλεικὼς τοὺς πολεμίους ἠναγκάσθη συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαίνουσιν ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ σιτολογίαν. Ἠγωνίσθη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων. Καὶ Μέμμιος μὲν ὁ τῶν ὑπὸ Πομπηΐῳ στρατηγῶν ἡγεμονικώτατος ἐν τῷ καιροτάτῳ τῆς μάχης ἔκεσεν, ἐκράτει δὲ Σερτώριος καὶ φόνῳ πολλῷ τῶν ἔτι συνεστώτων ἐωθεῖτο πρὸς αὐτὸν τὸν Μέτελλον· ὁ δὲ καὶ παρ' ἡλικίαν ὑποστὰς καὶ περιφανῶς ἀγωνιζόμενος παίεται δόρατι. Τοῦτο τοὺς μὲν ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δ' ἀκούσαντας αἰδὼς ἔσχεν ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἡγεμόνα καὶ θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. Πεφθέμενοι δὲ τοὺς θυρεοὺς καὶ συνεξενεγκόντες εὐρώστως ἐφῆθουσι τοὺς Ἰβήρας· καὶ γενομένης οὕτω παλιντρόπου τῆς νίκης ὁ Σερτώριος ἐκείνους τε φυγὰς ἀδεεῖς μηχανώμενος καὶ τειχίζων ἑτέραν αὐτῷ δύναμιν συνελθεῖν ἐφ' ἡσυχίας εἰς πάλιν ὀρεινὴν καὶ καρτερὰν ἀναφυγὼν ἐφράγνυτο τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας ὠχυροῦτο πάντα μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπομένειν διανοούμενος, ἀλλ' ἐξηπάτα τοὺς πολεμίους. Ἐκείνων δὲ προσκαθεζομένων καὶ τὸ χωρίον οὐ ῥαδίως ἁλώσεσθαι προσδοκώντων τούς τε φεύγοντας τῶν βαρβάρων προῄεντο καὶ τὴν ἀθροιζομένης αὖθις τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἠμέλησαν. Ἠθροίζετο δὲ, πέμψαντος ἡγεμόνας ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ καὶ κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἄγγελον ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δ' ἀπέστειλαν, σὺν οὐδενὶ πόνῳ διαπερασάμενος τοὺς πολεμίους συνέμιξε τοῖς ἑαυτοῦ· καὶ πόλεις ἐκπέρσας πολλὰς γεγονὼς καὶ περιέκοπτεν αὐτῶν τὴν μὲν ἀσθενῆ γῆς εὐπορίαν ἐνέδραις καὶ κυκλώσεσι καὶ τῷ πανταχόσε φοιτᾶν ὀξὺς ἐκιὼν, τὰ δ' ἐκ θαλάττης ληστρικοῖς σκάφεσι κατέχων τὴν παραλίαν· ὥσθ' ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήϊος δὲ καὶ Βακχαίους διαχειμάσαι μοχθηρῶς ὑπ' ἀχρηματίας γράφων πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατὸν, εἰ μὴ σφίσιν ἀργύριον αὐτῷ, καταναλωκέναι γὰρ ἤδη τὰ αὑτοῦ πολεμῶν τῆς Ἰταλίας. Καὶ πολὺς ἦν οὗτος ἐν Ῥώμῃ λόγος,

Ἰταλίαν ἀφίξοιτο Σερτώριος· εἰς
δυνατωτάτους τῶν τότε στρατη-
ατέστησεν.
Μέτελλος ἐκπεπληγμένος τὸν ἄν-
ἐκήρυξε γὰρ, εἴ τις αὐτὸν ἀνέ-
ρίου τάλαντα δώσειν καὶ πλέθρα
άθοδον εἰς Ῥώμην, ὡς ἀπογνώ-
μενος τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας.
τὸν Σερτώριον οὕτως ἐκήρυθη καὶ
σ' αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι·
ἐπιφοιτῶντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο.
ναδέσεις προσίεσθαι καὶ δείκνυον
ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων
αι δι' ὀργάνων ἐκιδρόμων χρύσεα
φέρουσαι κατήγοντο, καὶ χοροὶ
ίους ὕμνους ᾖδον εἰς αὐτόν. Ἐφ'
ε, εἰ δραπέτην Σύλλα καὶ λείφα-
ποκαλῶν τὸν Σερτώριον οὕτω κε-
γονεν ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ πε-
ύνης δὲ τοῦ Σερτωρίου πρῶτον
Ῥώμης βουλευτὰς καὶ παρ' αὐτῷ
αγορεῦσαι, ταμίας τε καὶ στρατη-
ναι, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις νό-
ειτα τὸ χρώμενον ὅπλοις καὶ χρή-
ν μηδ' ἄχρι λόγου τῆς ἄκρας ἐξου-
, Ῥωμαίους δὲ καθιστάναι στρα-
, ὡς Ῥωμαίοις ἀνακτώμενον τὴν
ὖξοντα κατὰ Ῥωμαίων. Καὶ γὰρ
ιλὺν ἔχων ζμερον τοῦ κατελθεῖν·
γάθει καὶ τακεινὸν οὐδὲν ἔπραττε
ταῖς νίκαις διεπέμπετο πρὸς Μέ-
ἕτοιμος ὢν τὰ ὅπλα καταθέσθαι
τυχὼν, μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν ἀση-
φεύγων τὴν ἑαυτοῦ πάντων ὁμοῦ
γορεύεσθαι. Λέγεται δ' οὐχ ἥκι-
διὰ τὴν μητέρα τραφεὶς ὀρφανὸς
ειμένος ἐκείνῃ. Καλούντων δὲ

τῶν περὶ τὴν Ἰβηρίαν φίλων αὐτὸν ἐφ' ἡγεμονίᾳ πυθόμενος τὴν τελευτὴν τῆς μητρὸς ὀλίγον ὀδέησεν ὑπὸ λύπης προέσθαι τὸν βίον· ἑπτὰ γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δοὺς οὔτ' ὀφθείς τινι τῶν φίλων ἔκειτο καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμότιμοι τὴν σκηνὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελθόντα τοῖς στρατιώταις ἐντυχεῖν καὶ τῶν πραγμάτων εὖ φερομένων ἀντιλαμβάνεσθαι. Διὸ καὶ πολλοῖς ἔδοξεν ἥμερος ἀνὴρ φύσει γεγονὼς καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἔχων ἐπιεικῶς δι' αἰτίας παρὰ γνώμην ταῖς στρατηγικαῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι καὶ μὴ τυγχάνων ἐπιδείας, ἀλλὰ συνελαυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὅπλα φρουρὰν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος περιβαλέσθαι τὸν πόλεμον.

XXIII. Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πολεμήματα μεγαλοφροσύνης. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδάτης ὥσπερ εἰς πάλαισμα δεύτερον ἀνιστάμενος αὖθις ἐπεχείρησε τῇ Ἀσίᾳ, μέγα δ' ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφοίτα πανταχόσε καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων ὥσπερ φορτίων ξενικῶν οἱ πλέοντες ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἀναπεπλήκεσαν τὸν Πόντον, ὥρμητο διαπρεσβεύσασθαι πρὸς αὐτὸν ἐπηρμένος μάλιστα ταῖς τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἱ τὸν μὲν Σερτώριον Ἀννίβᾳ, τὸν δὲ Μιθριδάτην Πύῤῥῳ παρεικάζοντες οὐκ ἂν ἔφασαν Ῥωμαίους πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεις τε καὶ δυνάμεις ἐπιχειρουμένους διχόθεν ἀντισχεῖν, τοῦ δεινοτάτου στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων προσγενομένου. Πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἰβηρίαν γράμματα Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι' ὧν αὐτὸς μὲν ἐπηγγέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς τὸν πόλεμον, ἐκείνου δ' ἠξίου τὴν Ἀσίαν αὑτῷ βεβαιοῦσθαι πᾶσαν, ἧς ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς πρὸς Σύλλαν γενομένας συνθήκας. Ἀθροίσαντος δὲ Σερτωρίου βουλὴν, ἣν σύγκλητον ὠνόμαζε, καὶ τῶν ἄλλων δέχεσθαι τὰς προκλήσεις καὶ ἀγαπᾷν κελευόντων, (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν αἰτουμένους περὶ τοῦ οὐκ ὄντων ἐπ' αὐτοῖς ἀντὶ τούτων λαμβάνειν ὧν μάλιστα δεόμενοι τυγχάνουσιν) οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ Βιθυνίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνοντι Μιθριδάτῃ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν προσήκοντα Ῥωμαίοις, ἣν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥωμαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν ἀφελόμενος καὶ κατασχὼν πολεμῶν μὲν ἐξίσταμαι

πενδόμενος δὲ πρὸς Σύλλαν ἀφῆκε, ταύτην
εσθαι πάλιν ὑπ' ἐκείνῳ γενομένην· δεῖν γὰρ
όλιν ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει
ιτεῖν αὐτόν· γενναίῳ γὰρ ἀνδρὶ μετὰ τοῦ
ητὸν, αἰσχρῶς δ' οὐδὲ σώζεσθαι.
τ' ἀπαγγελθέντα Μιθριδάτης διὰ θάμβους
έγεται μὲν εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους „Τί δῆτα
ιτώριος ἐν Παλατίῳ καθεζόμενος, εἰ νῦν εἰς
ἐξεωσμένος θάλασσαν ὅρους ἡμῶν τῇ βα-
ιὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον;" οὐ
αί γε συνθῆκαι καὶ ὅρκοι, Καππαδοκίαν καὶ
Μιθριδάτην, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ
ποντος, Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου
τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. Πέμπε-
τηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ
των πρὸς αὐτὸν Μάρκος Μάριος· ᾧ συνεξ-
ις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης εἰσελαύνοντι
ιὶ πελέκεων αὐτὸς εἵπετο δευτέραν τάξιν
τεύοντος ἑκουσίως ἀνειληφώς. Ὁ δὲ τὰς μὲν
δ' ἀτέλειαν γράφων χάριτι Σερτωρίου κατ-
τὴν Ἀσίαν αὖθις, ἐνοχλουμένην μὲν ὑπὸ
βαρυνομένην δὲ ταῖς πλεονεξίαις καὶ ὑπερ-
τισκήνων, ἀναπτερωθῆναι πρὸς τὴν ἐλπίδα
τροσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας.
ἰ' Ἰβηρία τῶν περὶ Σερτώριον συγκλητικῶν
ς πρῶτον εἰς ἀντίπαλον ἐλπίδα κατέστησαν,
φόβου, φθόνος ἥπτετο καὶ ζῆλος ἀνόητος
ιάμεως. Ἐνῆγε δὲ Περπέννας δι' εὐγένειαν
ονήματι κενῷ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν καὶ λό-
ς διεδίδου κρύφα τοῖς ἐπιτηδείοις· „Τίς
μᾶς ὑπολαβὼν ἐκ κακῶν εἰς χείρονα φέρει
ιλλ' μὲν ὁμοῦ τι συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ
τὸ προσταττόμενον οὐκ ἠξιοῦμεν οἷκοι μέ-
ἐ φθαρέντες ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι δου-
ς τὴν Σερτωρίου δορυφοροῦντες φυγήν, ὃνο-
ν ὑπὸ τῶν ἀκουόντων, σύγκλητος ὄντες,
ροστάγματα καὶ πόνους οὐκ ἐλάττονας Ἰβή-

ις ἐξειργασμένοι πολέμους καὶ τὰς ὑπαρχούσας τριήρεις
τειθείας· ὥστε τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς προτέρας ἐπιεικείας
ὶ πρᾳότητος μεταβαλόντα περὶ τοὺς ἐν Ὄσκῃ τρεφομένους
ρανομῆσαι παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς
ἀποδόμενον.

XXVI. Ὁ δὲ Περπέννας πλείονας ἐνωμότους ἔχων πρὸς
ν ἐπίθεσιν προσάγεται καὶ Μάλλιον, ἕνα τῶν ἐφ' ἡγεμο-
ας. Οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ὥρᾳ μειρακίου καὶ φιλοφρο-
ύμενος πρὸς αὐτὸ φράζει τὴν ἐπιβουλὴν κελεύων ἀμείψ-
ντα τῶν ἄλλων ἐραστῶν αὐτῷ μόνῳ προσέχειν, ὡς ὑπὸ
ερῶν ὀλίγων μεγάλῳ γενησομένῳ. Τὸ δὲ μειράκιον ἐτέρῳ
ὶ τῶν ἐραστῶν Ἀὐφιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς ἐφέρε
λόγον. Ἀκούσας δ' ὁ Ἀὐφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτῷ
εῖχε τῆς ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μέντοι τὸν Μάλ-
ν ἐγίνωσκε μετέχοντα. Περπένναν δὲ καὶ Γρανίνον κα
ας ἄλλους ὧν αὐτὸς ᾔδει συνωμοτῶν ὀνομάζοντος τοῦ μει-
ίου, διαταραχθεὶς πρὸς ἑκεῖνον μὲν ἐξεφλαύριζε τὸν λό-
καὶ παρεκάλει τοῦ Μαλλίου καταφρονεῖν ὡς κενοῦ πά
ζόνος, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Περπέννναν πορευθεὶς καὶ φρά-
τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ καὶ τὸν κίνδυνον ἐκέλευεν ἐπι-
εῖν. Οἱ δ' ἐπείθοντο καὶ παρασκευάσαντες ἄνθρωπον
μματα κομίζοντα τῷ Σερτωρίῳ προσήγαγον. Ἐδήλουν δὲ
ράμματα νίκην τινὸς τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγῶν καὶ σφ

ὺς συνόντας εὐτάκτοις καὶ ἀνυβρίστοις παι-
καὶ φιλοφροσύναις ἐθίζοντος· τότε δὲ, τοῦ
ος, ἀρχὴν ἀψιμαχίας ζητοῦντες ἀναφανδὸν
ῶντο ῥήμασι καὶ πολλὰ προσποιούμενοι με-
ον ὡς παροξυνοῦντες ἐκεῖνον. Ὁ δ' εἴτε δυσ-
κοσμίαν εἴτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ βραδυ-
ίᾳ καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὀλιγωρίᾳ συμφρο-
ι τὸ σχῆμα τῆς κλισίας ὕπτιον ἀνεὶς ἑαυτὸν,
χων οὔτε κατακούων. Ἐπεὶ δ' ὁ Περπέννας
αβὼν ἀκράτου καὶ μεταξὺ πίνων ἀφῆκεν ἐκ
ι φόφον ἐποίησεν, ὅπερ ἦν αὐτοῖς σύμβολον,
κατακείμενος παίει τῷ ξίφει τὸν Σερτώριον·
ς δὲ πρὸς τὴν πληγὴν ἐκείνου καὶ συνεξανι-
πεσὼν εἰς τὸ στῆθος κατέλαβε τὰς χεῖρας
στε μηδ' ἀμυνόμενον πολλῶν παιόντων ἀπο-

ἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν Ἰβήρων εὐθὺς ᾤχοντο
ν ἑαυτοὺς ἐπιπρεσβευσάμενοι τοῖς περὶ Πομ-
τελλον· τοὺς δὲ συμμείναντας ὁ Περπέννας
χείρει τι πράττειν. Χρησάμενος δὲ ταῖς Σερ-
κευαῖς, ὅσον ἐνασχημονῆσαι καὶ φανερὸς γε-
χειν μήτ' ἄρχεσθαι πεφυκὼς, Πομπηΐῳ προσέ-
χὺ συντριβεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ γενόμενος αἰχμά-
ὴν ἰσχάτην ὑπέμεινε συμφορὰν ἡγεμονικῶς,
τωρίου γραμμάτων κύριος γεγονὼς ὑπισχνεῖτο
ξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ
ὑτογράφους ἐπιστολὰς καλούντων Σερτώριον
ὡς πολλῶν ποθούντων τὰ παρόντα κινῆσαι
ν τὴν πολιτείαν. Ἔργον οὖν ὁ Πομπήϊος οὐ
ἀλλ' εὖ μάλα βεβηκυίας καὶ κατηρτυμένης
μεγάλων ἀπήλλαξε τὴν Ῥώμην φόβων καὶ νεω-
ὰς μὲν γὰρ ἐπιστολὰς ἐκείνας καὶ τὰ γράμ-
ρτωρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν οὔτ'
'. ἐάσας ἕτερον, αὐτὸν δὲ τὸν Περπίνναν κατὰ
φοβηθεὶς μὴ, τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων
ποστάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. Τῶν δὲ τῶ

Περπέννᾳ συνομοσαμένων οἱ μὲν ἐπὶ Πομπήϊον ἀναθέντες διεφθάρησαν, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς Λιβύην ὑπὸ Μαυρουσίων κατηκοντίσθησαν. Λείφυγα δ' οὐδεὶς κλὴν Λυσίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστής· οὗτος δ' ἢ λαθὼν ἢ παρεληθεὶς ἔν τινι βαρβάρῳ κώμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγήρασεν.

ΤΜΕΝΗΣ.

ὸν Καρδιανὸν ἱστορεῖ Δοῦρις κατρὸς μὲν
Χερρονήσῳ διὰ πενίαν γενέσθαι, τραφῆναι
ν γράμμασι καὶ περὶ παλαίστραν, ἔτι δὲ παι-
ί Φίλιππον παρεπιδημοῦντα καὶ σχολὴν ἄγον-
διανῶν θεάσασθαι παγκράτια μειρακίων καὶ
ίδων, ἐν οἷς εὐημερήσαντα τὸν Εὐμένη καὶ
ὸν καὶ ἀνδρεῖον ἀρέσαι τῷ Φιλίππῳ καὶ ἀνα-
ιοῦσι δ' εἰκότα λέγειν μᾶλλον οἱ διὰ ξενίαν
ρφὰν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου
Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὔτε συνέσει
τει λείπεσθαι δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέξανδρον
οχιγραμματεὺς, τιμῆς δὲ, ὥσπερ οἱ μάλιστα
θεις, ἐτύγχανεν, ὥστε καὶ στρατηγὸς ἀπο-
τὴν Ἰνδικὴν ἐφ' ἑαυτοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ
παραλαβεῖν ἱππαρχίαν, ὅτε Περδίκκας ἀπο-
ιστίωνος εἰς τὴν ἐκείνου προῆλθε τάξιν. Διὸ
ν τοῦ ἀρχιυπασπιστοῦ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου
τος, ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐ-
εῖον ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέ-
νες μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τὸν Εὐμένη καὶ
ράμον οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες
αρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάζου πρώτην ἐν Ἀσίᾳ
νδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔσχεν Ἡρακλέα, τῶν ταύτης
υμαίφ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμένει δὲ Βαρσίνην ἐξέ-
ὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διένειμε καὶ συνῴκισε

ν ἀλλὰ καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλεξάνδρῳ
ουσε δ' Ἡφαιστίωνα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐΐῳ

τῷ αὐλητῇ τοῦ Ἡφαιστίωνος οἰκίαν κατανείμαντος, ἣν οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμένει προκατειληφότες, ἐλθὼν ὑπ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐμένης ἐβόα μετὰ Μένοπος, ὡς αὐλεῖν εἴη κράτιστον ἢ τραγῳδεῖν τὰ ὅπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν, ὥστ' Ἀλέξανδρον αὐτῷ συναγανακτεῖν καὶ λοιδορεῖσθαι τῷ Ἡφαιστίωνι· ταχὺ μέντοι μετακεσὼν αὖθις εἶχε τὸν Εὐμένη δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ παῤῥησίᾳ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. Ἔπειτα Νέαρχον ἐκπέμπων μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν ἔξω θάλασσαν ᾔτει χρήματα τοὺς φίλους· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βασιλείῳ. Τοῦ δ' Εὐμένους αἰτηθέντος μὲν τριακόσια τάλαντα, δόντος δὲ ἑκατὸν μόνα καὶ ταῦτα γλίσχρως καὶ μόλις αὐτῷ συνειλέχθαι καὶ τῶν ἐπιτρόπων φάσκοντος, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ δεξάμενος ἐκέλευσε τοὺς παῖδας κρύφα τῇ σκηνῇ τοῦ Εὐμένους τῆς ἐνεῖναι βουλόμενος ἐκκομιζομένων τῶν χρημάτων λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμενον. Ἔφθη δὲ ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα, καὶ μετενόησε τῶν γραμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ δὲ συγχυθὲν χρυσίον ἢ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνευρέθη πλεῖον ἢ χιλίων ταλάντων. Ἔλαβε δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ γράψας τοῖς πανταχοῦ σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἀντίγραφα τῶν διεφθαρμένων ἀποστέλλειν πάντα παραλαμβάνειν ἐκέλευσε τὸν Εὐμένη. Πάλιν δὲ περὶ δωρεᾶς τινος εἰς διαφορὰν καταστὰς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ πολλὰ μὲν ἀπούσας κακῶς, πολλὰ δ' εἰπὼν, τότε μὲν οὐκ ἔλαττον ἔσχε· μετ' ὀλίγον δὲ τελευτήσαντος Ἡφαιστίωνος περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσιν, οὓς ἐδόκει ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπιχαίρειν δὲ τεθνηκότι, τραχέως ὁμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὢν μάλιστα τὸν Εὐμένη δι' ὑποψίας εἶχε καὶ προὔφερε πολλάκις τὰς διαφορὰς καὶ λοιδορίας ἐκείνας. Ὁ δὲ πανοῦργος ὢν καὶ πιθανὸς ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλλυτο σώζειν ἑαυτόν· πατέφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλεξάνδρου καὶ χάριν ὑφηγούμενός τε τιμὰς, αἳ μάλιστα κοσμεῖν ἔμελλον τὸν τεθνηκότα, καὶ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καὶ προθύμως.

III. Ἀποθανόντος δ' Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς φάλαγγος ἀποστώσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τούτοις προσέμεν ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δὲ λόγῳ κοινός τις ἦν πρὸς ἀμ-

ς οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον ξένῳ ὄντι
Μακεδόνων διαφοραῖς. Καὶ τῶν
ινος ἀνασκευασαμένων αὐτὸς ὑπο-
τράϋνε πολλοὺς τῶν πεζῶν καὶ πρὸς
ρίησεν. Ἐπεὶ δ' ἀναμιχθέντες ἀλ-
ιαταστάντες ἐκ τῶν πρώτων τα-
ας καὶ στρατηγίας, Εὐμένης λαμ-
Παφλαγονίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην
ι Τραπεζοῦντος οὔπω τότε Μακε-
ς γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν· ἀλλ' ἔδει
χειρὶ μεγάλῃ τὸν Εὐμένη κατάγον-
σατράπην. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ
ὑπὸ Περδίκκου μετέωρος ὢν ἤδη
ν· Λεοννάτος δὲ κατίβη μὲν ἄνω-
ιενος Εὐμένει τὴν στρατείαν, Ἑκα-
ν τυράννου συμμίξαντος αὐτῷ καὶ
ν Ἀντικάτρῳ καὶ Μακεδόνων τοῖς
ς, ὥρμητο διαβαίνειν καὶ τὸν Εὐ-
αττε πρὸς Ἑκαταῖον. Ἦν γὰρ αὐ-
τικῶν διαφορῶν ὑποφία πρὸς ἀλ-
Εὐμένης ἐγεγόνει φανερὸς κατηγο-
νοῦντος καὶ παρακαλῶν Ἀλέξαν-
ρδιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν. Διὸ καὶ
αιτουμένου τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας
άσκοντος Ἀντίπατρον, μήπως Ἑκα-
ίαι μισῶν αὐτὸν ἀνέλῃ, πιστεύσας
φρόνει πρὸς αὐτὸν ἀπεκρύψατο.
ρεια καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δὲ δια-
Μακεδονίας· καί τινας ἐπιστολὰς
τεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς
νης, εἶτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικὼς
ητον ὄντα καὶ φορᾶς μιστὸν ἀβε-
ὸς νύκτωρ ἀνέζευξε τὴν ἑαυτοῦ λα-
τριακοσίους μὲν ἱππεῖς, διακοσίους
ς, ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς ἀργυρίου λόγον
Φυγὼν δ' οὕτω πρὸς Περδίκκαν
ήματα κατεπὼν εὐθὺς μὲν ἴσχυε

μέγα παρ' αὐτῷ καὶ τοῦ συνεδρίου μετεῖχεν, ὀλίγον δ' ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν κατήχθη μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ στρατηγοῦντος. Ἀριαράθου δὲ ληφθέντος αἰχμαλώτου καὶ τῆς χώρας ὑποχειρίου γενομένης, ἀποδείκνυται σατράπης. Καὶ τὰς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέδωκε καὶ φρουράρχους ἐγκατέστησε καὶ δικαστὰς ἀπέλιπε καὶ διοικητὰς οὓς ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος, αὐτὸς δὲ συνανέζευξεν ἐκεῖνόν τε θεραπεύων καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι μὴ βουλόμενος.

IV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἐφ' ἃ μὲν ὥρμητο πιστεύων δι' αὐτοῦ προσάξεσθαι, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα δεῖσθαι δραστηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος, ἀπέπεμψεν ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένη, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ δὲ τὴν ὅμορον Ἀρμενίαν τεταραγμένην ὑπὸ Νεοπτολέμου διὰ χειρὸς ἕξοντα. Τοῦτον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, κάλπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι κενῷ διεφθαρμένον, ἐπειρᾶτο ταῖς ὁμιλίαις κατέχειν· αὐτὸς δὲ τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ θρασεῖαν εὑρὼν ὥσπερ ἀντίταγμα παρεσκεύαζεν αὐτῇ δύναμιν ἱππικὴν, τῶν μὲν ἐγχωρίων τοῖς ἱππεύειν δυναμένοις ἀνεισφορίας διδοὺς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὠνητοὺς διανέμων ἵππους, φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τὰ φρονήματα παροξύνων καὶ τὰ σώματα κινήσεσι καὶ μελέταις διαπονῶν, ὥστε τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς δὲ θαῤῥῆσαι τῶν Μακεδόνων ὁρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἱππεῖς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων.

V. Ἐπεὶ δὲ Κρατερὸς καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων περιγενόμενοι διέβαινον εἰς Ἀσίαν τὴν Περδίκκου καταλύσοντες ἀρχὴν καὶ προσηγγέλλοντο μέλλοντες ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδίκκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολεμαῖον στρατεύων ἀπέδειξε τὸν Εὐμένη τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν· καὶ περὶ τούτων ἐπιστολὰς ἔπεμψεν Ἀλκέταν μὲν καὶ Νεοπτόλεμον Εὐμένει προσέχειν κελεύσας, Εὐμένη δὲ χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἔγνωκεν. Ἀλκέτας μὲν οὖν ἄντικρυς ἀπείκατο τὴν στρατείαν, ὡς τῶν ὑπ' αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν

ἴχεσθαι, Κρατερὸν δὲ καὶ δέχεσθαι δι' εὔνοιαν
· Νεοπτόλεμος δὲ βουλεύων μὲν ἐπ' Εὐμένει
ἦλθε, καλούμενος δ' οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ
δύναμιν. Ἔνθα πρῶτον ὁ Εὐμένης ἀπέλαυσε
ονοίας καὶ παρασκευῆς· ἡττώμενος γὰρ ἤδη
ἐτρέψατο τοῖς ἱππεῦσι τὸν Νεοπτόλεμον καὶ
ν ἔλαβεν αὐτοῦ καὶ τῇ φάλαγγι διεσπαρμένῃ
ν ἄθρους ἐπιλάσας ἠνάγκασε τὰ ὅπλα θέσθαι
ὅρκους αὐτῷ συστρατεύειν. Ὁ μὲν οὖν Νεο-
ους τινὰς συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς ἔφυγε πρὸς
Ἀντίπατρον. Παρ' ἐκείνων δ' ἀπέσταλτο πρε-
εύουσα μεταθέσθαι πρὸς αὐτούς,
μὲν ὅσας εἶχε σατραπείας, προσλαβόντα δὲ
ώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν ἀντ' ἐχθροῦ
ν, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πο-
ὁ Εὐμένης ἀκούσας Ἀντιπάτρῳ μὲν οὐκ ἂν
ν ἐχθρὸς νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὁρᾷ
χθροῖς χρώμενον, Κρατερὸν δὲ Περδίκκᾳ διαλ-
εῖναι καὶ συνάγειν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις,
λεονεξίας τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρις
ἄλλον τὸ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν

ν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον πυθόμενοι ταῦτα
βουλεύοντο περὶ τῶν ὅλων· ὁ Νεοπτόλεμος δὲ
ἦν ἀφικόμενος πρὸς αὐτοὺς τήν τε μάχην ἀπ-
ρεκάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους,
τερὸν, ποθεῖσθαι γὰρ ὑπερφυῶς ἐκεῖνον ὑπὸ
ν, κἂν μόνον ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν
σι, μετὰ τῶν ὅπλων ἥξειν φερομένους. Καὶ
ὄνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλε-
ἦν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ μνημονεύοντες,
Ἀλέξανδρον ὑπὲρ αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλάκις
λὰς ὑποφερομένου πρὸς τὸν Περσικὸν ζῆλον
νος καὶ τοῖς πατρίοις ἀμύνων διὰ τρυφὴν καὶ
βριζομένοις. Τότε δ' οὖν ὁ Κρατερὸς τὸν μὲν
Κιλικίαν ἀπέστελλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως
μέρος ἐπὶ τὸν Εὐμένη μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου

προσῆγεν οἰόμενος οὐ προσδεχομένῳ καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξίᾳ καὶ περὶ πότους ἔχοντι τὴν δύναμιν ἐπιπεσεῖσθαι. Τὸ μὲν οὖν προαισθέσθαι τὴν ἔφοδον αὐτοῦ τὸν Εὐμένη καὶ προπαρασκευάσασθαι νηφούσης ἄν τις ἡγεμονίας, οὐ μὴν ἄκρας θείη δεινότητος· τὸ δὲ μὴ μόνον τοὺς πολεμίους ἃ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθέσθαι διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους ἀγνοοῦντας ᾧ μαχοῦνται προεισεῖσαι τῷ Κρατερῷ καὶ ἀποκρύψαι τὸν ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος ἔργον γενέσθαι. Διέδωκε μὲν οὖν λόγον, ὡς Νεοπτόλεμος αὖθις ἐπίοι καὶ Πίγρης ἔχοντες ἱππεῖς Καππαδοκῶν καὶ Παφλαγόνων. Νυκτὸς δ' ἀναζεῦξαι βουλόμενος, εἶτα καταδαρθὼν ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον· ἐδόκει γὰρ ὁρᾷν Ἀλεξάνδρους δύο παρασκευαζομένους ἀλλήλοις μάχεσθαι, μιᾶς ἑκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος, εἶτα τῷ μὲν τὴν Ἀθηνᾶν, τῷ δὲ τὴν Δήμητρα βοηθοῦσαν ἐλθεῖν, γενομένου δ' ἀγῶνος ἰσχυροῦ κρατηθῆναι τὸν μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, τῷ δὲ νικῶντι σταχύων δρεπομένην τὴν Δήμητρα συμπλέκειν στέφανον. Αὐτόθεν μὲν οὖν τὴν ὄψιν εἴκαζεν εἶναι πρὸς αὐτοῦ μαχομένου περὶ γῆς ἀρίστης καὶ τότε πολὺν καὶ καλὸν ἐχούσης ἐν κάλυκι στάχυν· ἅπασα γὰρ κατέσπαρτο καὶ παρεῖχεν εἰρήνῃ πρέπουσαν ὄψιν, ἀμφιλαφῶς τῶν πεδίων κομώντων. Μᾶλλον δ' ἐπεῤῥώσθη πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολεμίοις Ἀθηνᾶν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητρα δὲ δὴ καὶ αὐτὸς ἐδίδου σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαί τε πάντας ἐκέλευε καὶ καταστέφειν τὰ ὅπλα τῶν σταχύων λαμβάνοντας. Ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἐξαγορεῦσαι καὶ φράσαι τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ στρατηγοῖς, πρὸς ὃν ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὐτῷ θέμενος ἀποκρύψαι καὶ κατασχεῖν ἀπόῤῥητον οὕτως ἀναγκαῖον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς καὶ διεπίστευσε τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον.

VII. Ἀντέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα, δύο δὲ ἱππαρχίας ξενικὰς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβάζου καὶ Φοίνιξ ὁ Τενέδιος ἡγοῦντο, διακελευσάμενος ὀφθέντων τῶν πολεμίων ἐλαύνειν κατὰ τάχος καὶ συμπλέκεσθαι μὴ διδόντας ἀναστροφὴν μηδὲ φωνὴν μηδὲ κήρυκα πεμπόμενον προσιεμένους. Ἐδεδίει γὰρ ἰσχυρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερὸν οἴχωνται μεταβαλόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. Αὐ-

ἐῤῥωμενεστάτους ἱππεῖς τριακοσίους εἰς ἄγημα
ι παρελάσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἔμελλε τοῖς περὶ Νεο-
χειρεῖν. Ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερβαλόντες
ίαν καὶ μιθ' ὁρμῆς σφοδροτέρας ποιούμενοι τὴν
λαγεὶς ὁ Κρατερὸς καὶ πολλὰ λοιδορήσας τὸν
, ὡς ῥᾳθυμηκότα ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μα-
ταβολῆς, ἐγκελευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ
τὴν ἀντεξήλασε. Γενομένης δὲ τῆς πρώτης συμ-
ίας καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τοῦ δ'
ῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ καταισχύνας ὁ Κρατερὸς
ρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλὼν, πολλάκις
ς τοὺς ἀντιτεταγμένους, τέλος δὴ πληγεὶς ὑπὸ
αγίων προσελάσαντος ἀπεῤῥύη τοῦ ἵππου. Πε-
ὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνοοῦντες, Γορ-
Εὐμένους στρατηγῶν ἔγωγε καὶ καταβὰς πε-
ῥὰν τῷ σώματι κακῶς ἤδη διακειμένου καὶ δυσ-

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Νεοπτόλεμος Εὐμένει συν-
οῦντες γὰρ ἀλλήλους πάλαι καὶ δι' ὀργῆς ἔχον-
νδεν ἀναστροφαῖς οὐ κατεῖδον, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ
εὐθὺς ἤλαυνον σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ
ἐν δ' ἵππων ἐξ ἐναντίας βίᾳ συμπεσόντων, ὥσ-
τὰς ἡνίας ἀφέντες ἀλλήλων ἐπεδράξαντο ταῖς
ράνῃ περισπῶντες καὶ περιῤῥηγνύντες ἐκ τῶν
ς Θώρακας. Πρὸς δὲ τὸν σπαραγμὸν ὑπεκθρα-
ῶν ἵππων, ἀποῤῥυέντες εἰς γῆν καὶ περιπεσόν-
ν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπάλαιον. Εἶτα ὁ μὲν Εὐ-
ποπτολέμου προεξανισταμένου τὴν ἐγγύαν ὑπ-
εἰς ὀρθὸν φθάσας καταστῆναι, ὁ δὲ Νεοπτό-
ρον ἐρεισάμενος γόνυ, θάτερον δὲ πεπηρωμέ-
ὲν εὐρώστως κάτωθεν, οὐ θανασίμους δὲ πλη-
ν, πληγὴς δὲ παρὰ τὸν τράχηλον ἔπεσε καὶ
ὁ δ' Εὐμένους δι' ὀργὴν καὶ μῖσος παλαιὸν τά
πῶντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἔτι τὸ ξί-
ἐν ὑπὸ τὸν Θώρακα τρώσας, ᾗ παρέψαυσε τοῦ
ιβάς. Ἡ δὲ πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ ἔβλαψε
ὶ' ἀσθένειαν ἀμυδρὰ γενομένη. Σκυλεύσας δὲ
ν μὲν χαλεπῶς ὑπὸ τραυμάτων μηροὺς καὶ βρα-

χίονας διακεκομμένος, ὅμως δ' ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον ἐδίωκε πρὸς θάτερον κέρας, ὡς ἔτι συνεστώτων τῶν πολεμίων. Πυθόμενος δὲ τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν καὶ προσιππάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέοντα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἐπεδάκρυσε καὶ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησε τὸν Νεοπτόλεμον, πολλὰ δ' ἐκεῖνον μὲν φκτίσατο τῆς τύχης, αὐτὸν δὲ τῆς ἀνάγκης, δι' ἣν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεπεμένος ἢ δράσων συνηνέχθη.

VIII. Ταύτην τὴν μάχην Εὐμένης ἡμέραις δέκα στερον τι μετὰ τὴν προτέραν ἐνίκησε· καὶ δόξῃ μὲν ἦρθη μέγας αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφίᾳ, τὰ δ' ἀνδρείᾳ κατειργασμένος, φθόνον δὲ πολὺν ἔσχε καὶ μῖσος ὁμαλῶς παρά τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις ὡς ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος ὅπλοις καὶ χιμῶν τῶν Μακεδόνων τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνηρώς. Ἀλλ' εἰ μὲν ἔφθη Περδίκκας πυθόμενος τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· τῶν δ' ἀπηρημένου Περδίκκου κατὰ στάσιν ἐν Αἰγύπτῳ δυοῖν ἡμέραιν πρότερον ἦκεν οὗτος ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ πρὸς ὀργὴν εὐθὺς οἱ Μακεδόνες θάνατον τοῦ Εὐμένους κατέγνωσαν. Ἀπεδείχθη δὲ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετ' Ἀντιπάτρου στρατηγός. Ἐπεὶ δ' Εὐμένης τοῖς βασιλικοῖς ἱπποφορβίοις περὶ τὴν Ἴδην νεμομένοις ἐπιτυχὼν καὶ λαβὼν ἵππους, ὅσων ἔχρῃζε, τοῖς ἐπιλήταις τὴν γραφὴν ἔπεμψε, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον καὶ εἰπεῖν, ὅτι θαυμάζει τὸν Εὐμένη τῆς προτοίας εἰκότα λόγον αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν ἢ λήψεσθαι παρ' αὐτῶν. Περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβούλετο μὲν ἱπποκρατῶν ὁ Εὐμένης τοῖς Λυδοῖς ἐναγωνίσασθαι πεδίοις, ἅμα καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ τὴν δύναμιν ἐπιδεῖξαι φιλοτιμούμενος. Αὐτῆς δ' ἐπιθυμησάσης (ἐφοβεῖτο γὰρ αἰτίαν τινὰ λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν καὶ διεστρατοπέδευσεν ἐν Κελαιναῖς· ὅπου τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀλκέταν καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ ἡγεμονίας διαφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν „Τοῦτ' ἦν" ἔφη „τὸ λεγόμενον, Ὀλίθρου δ' ὀλίθρου λόγος", τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν μισθὸν ἀποδώσειν ἐπίπρασκεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν χώραν ἐπαύλεις καὶ τετραπυργίας σωμάτων καὶ βοσκημά-

δὲ πριάμενος ἡγεμὼν τάγματος ἢ ξεναγος
ὡς λαβὼν, τοῦ Εὐμένους παρέχοντος, ἐξ-
ιὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ στρατιῶται
ισκομένων ἕκαστον. Ἐκ δὴ τούτου πάλιν
ε· καί ποτε γραμμάτων ἐν τῷ στρατοπέ-
διέῤῥιψαν οἱ τῶν πολεμίων ἡγεμόνες ἐκα-
ιμὰς διδόντες τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένη,
ήσαν οἱ Μακεδόνες καὶ δόγμα ποιοῦνται
νικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφοροῦντας εἶναι
περιόδῳ καὶ παρανυκτερεύειν. Οἱ δ' ἐπεί-
άπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες, ἃς οἱ φί-
έων. Ἐξῆν γὰρ Εὐμένει καὶ καυσίας ἀλουρ-
διανέμειν, ἥτις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη

ὧν εὐτυχεῖν καὶ τοὺς φύσει μικρούς συν-
φρονήμασιν, ὥστε φαίνεσθαί τι μέγεθος
γκον ἐκ πραγμάτων ὑπερεχόντων ἀποβλε-
ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος ἐν τοῖς
καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται
Εὐμένης. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις
ἡττηθεὶς ὑπ' Ἀντιγόνου διὰ προδοσίαν
παρῆκε τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς δια-
πολεμίους, ἀλλὰ συλλαβὼν ἐκρέμασε·
ιντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσι μετέβαλε λαθὼν
ς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὗ τὴν μάχην συν-
στρατοπέδευσε καὶ συναγαγὼν τοὺς νε-
ῳ κωμῶν τὰ θυρώματα κατασχίσας ἔκαυ-
όνας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πολλούς, καὶ πολυάν-
εν· ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἐκ-
ν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐστάθειαν.
κευαῖς τοῦ Ἀντιγόνου περιπεσὼν καὶ λα-
ιενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολ-
καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ λεη-
ον ἔδεισε, μὴ καταπλησθέντες ὠφελείας
ὸν αὐτῷ βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν
τὰς πλάνας ὑπομένειν καὶ τὸν χρόνον, ἐν
ολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέ-

ψων τὸν Ἀντίγονον. Ἐπεὶ δ' ἄντικρυς χαλεπὸν ἦν ἀποτρέπειν Μακεδόνας χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευε θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας οὕτω βαδίζειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Αὐτὸς δὲ πέμπει κρίφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδόμενος αὐτοῦ, φίλου γεγονότος καὶ συνήθους, φιλάξασθαι παραινῶν καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρόμων καὶ πεδινῶν πρὸς τὴν ἐγγὺς ὑπώρειαν ἄφοπον οὖσαν καὶ κυκλώσεις οὐκ ἔχουσαν. Τοῦ δὲ Μενάνδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀνασκευασαμένου, κατασκόπους ἔπεμπεν ὁ Εὐμένης φανερῶς καὶ παρήγγελλεν τοῖς στρατιώταις ὁπλίζεσθαι καὶ τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῦν, ὡς προσάξων τοῖς πολεμίοις. Τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων, ὅτι παντάπασιν ὁ Μένανδρος ἄλλητος εἴη καταφεύγων εἰς τόπους χαλεπούς, ἄχθεσθαι προσποιούμενος ὁ Εὐμένης ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Λέγεται δὲ, τοῦ Μενάνδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμένη καὶ φιλανθρωπότερον διατεθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχῦναι παρὸν ἐφείσατο καὶ παρῆκεν, „Ἀλλ' ἐκείνος" φάναι τὸν Ἀντίγονον „οὐχ ὑμῶν, ὦ μακάριοι, ἡδόμενος παρῆκεν, ἀλλ' αὐτῷ φεύγοντι δεδιὼς περιθεῖναι πέδας τοσαύτας."

X. Ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμένης καὶ ὑποφεύγων ἔπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενοι αὐτῶν εἴτ' ἐφέλκεσθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὴ τοῦ μάχεσθαι, πλείονας δὲ τοῦ λανθάνειν ὄντας· καταφεύγων δ' εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν μεθορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας, μετὰ πεντακοσίων ἱππέων καὶ διακοσίων ὁπλιτῶν κάντεῦθεν αὖθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεήθησαν ἀφεθῆναι τοῦ χωρίου τὴν χαλεπότητα καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐφέροντες, πάντας ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. Ὡς δ' ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλει περὶ τῆς πολιορκίας, ἀπεκρίνατο πολλοὺς εἶναι τοὺς Ἀντιγόνου φίλους καὶ μετ' Ἀντίγονον ἡγεμόνας, ὧν δ' αὐτὸς προκαλεμεῖ μηδένα λείπεσθαι μετ' αὐτόν· ὁμήρους δὲ πέμπειν ἐκέλευσεν, εἰ χρῄζει διὰ λόγων αὐτῷ γενέσθαι. Τοῦ δ' Ἀν-

ος ὡς κρείττονι λαλεῖν, „Οὐδένα“ εἶπεν
να νομίζω, μέχρις ἂν ὦ τοῦ ξίφους κύ-
πέμψαντος τοῦ Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν
ὸ χωρίον, ὥσπερ ἠξίωσεν ὁ Εὐμένης, κατ-
ντες ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἱ-
ιήλοις κεχρημένοι πολλὰ καὶ συνήθεις γεγο-
γενομένων πολλῶν καὶ τοῦ Εὐμένους οὐχ
εμνημένου κατὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σα-
ος αὐτῷ βεβαιοῦσθαι καὶ τὰς δωρεὰς ἀπο-
κ τοὺς παρόντας εἶχε τὸ φρόνημα καὶ τὴν
ους. Ἅμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον τῶν Μα-
τις ἐστὶ τὸν Εὐμένη ποθοῦντες· οὐ γὰρ
ν τοσοῦτος ἐν τῷ στρατῷ μετὰ τὴν τοῦ
ήν. Δείσας δ' ὁ Ἀντίγονος ὑπὲρ αὐτοῦ, μή
πρῶτον μὲν ἀπηγόρευε μὴ προσιέναι βοῶν
λλλε τοὺς ἐπιφερομένους, τέλος δὲ ταῖς
ι περιβαλὼν καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύκων τοῖς
; εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀποκατέστησεν.
θεν ὁ μὲν περιτειχίσας τὰ Νῶρα καὶ φρου-
κνέζευξεν· Εὐμένης δὲ πολιορκούμενος,
ρίου γιγονὼς σῖτον καὶ ὕδωρ ἄφθονον καὶ
ιηδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον μηδ' ἡδυσμα πρὸς
ὧν παρόντων ὅμως κατεσκεύαζε τοῖς συνοῦ-
δίαιταν ἐν μέρει τε παραλαμβάνων πάντας
ράπεζαν καὶ τὸ συσσίτιον ὁμιλίᾳ χάριν ἐχού-
σύνηβε ἡδύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδύς,
ιὶ τετριμμένῳ δι' ὅπλων ἐοικὼς, ἀλλὰ γλα-
ρεπὴς καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος ὡς
βῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχου-
δεινὸς, αἱμύλος δὲ καὶ πιθανὸς, ὡς ἐκ τῶν
άλλειν ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ πολιορ-
ενοχωρία μάλιστα πάντων ἔβλαπτεν ἐν οἰκή-
καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίοιν ἔχοντι τὴν περίμε-
μένους, τροφὴν δ' ἀγυμνάστους μὲν αὐτοὺς
ργοῖς δὲ τοῖς ἵπποις προσφέροντας, οὐ μό-
ὑτῶν ὑπὸ τῆς ἀπραξίας μαραινομένων ἀπαλ-
ος, ἀλλὰ καὶ πρὸς φυγὴν, εἰ παραπέσοι καιρὸς,

ρὸς, ἀμωσγέπως ἠσκημένοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἷον, ὃς ἦν μέγιστος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μῆκος, ἀπέδειξε περίπατον κατὰ μικρὸν ἐπιτείνειν τὴν κίνησιν κελεύων, τῶν δ' ἵππων ἕκαστον ὑπτίοις μεγάλοις εἰς τὴν ὀροφὴν ἀναδεδεμένοις ὑποζώσας ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐχένα μερῶν ἐμετεώριζε καὶ παρήγειρε διὰ τροχιλίας, ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδεσθαι, τοῖς δ' ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκρονύχους ἐπιψαύειν. Οὕτω δὴ ἀνατεμνόμενοι οἱ ἱπποκόμοι παρεστῶτες ἅμα ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μάστιξιν ἐπηρέθιζον· οἱ δὲ πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐνήλλοντο καὶ διεσπίρτων σκέλεσι, τοῖς δὲ μετεώροις ἐφιέμενοι στηρίξασθαι καὶ κροτοῦντες τὸ ἔδαφος κατετείνοντο πᾶν τὸ σῶμα καὶ πολὺν ἡφίεσαν ἱδρῶτα καὶ στεναγμὸν, οὔτε πρὸς τάχος οὔτε πρὸς ῥώμην γυμνάζόμενοι κακῶς. Τὰς δὲ κριθὰς ἐνέβαλλον αὐτοῖς ἐπισεμάνας, ἵνα κατεργάζωνται θᾶττον καὶ πέττωσι βέλτιον.

XII. Ἤδη δὲ τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης Ἀντίγονος τεθνηκέναι πυνθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τεταράχθαι τὰ πράγματα, Κασάνδρου καὶ Πολυπέρχοντος διαφερομένων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐλπίζων, ἀλλὰ τῇ νίκῃ τὴν ὅλην περιβαλλόμενος ἡγεμονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμένη φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις. Διὸ πέμψας Ἱερώνυμον ἐσπένδετο τῷ Εὐμένει προτείνας ὅρκον, ᾧ ὁ Εὐμένης διορθώσας ἐπέτρεψεν ἐπικρῖναι τοῖς πολιορκουμένοις αὐτὸν Μακεδόσι, πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν γὰρ ἀφοσιώσεως ἕνεκεν ἐν ἀρχῇ τῶν βασιλέων ἐπιμνησθεὶς τὸν λοιπὸν ὅρκον εἰς ἑαυτὸν ὤμοσε· Εὐμένης δὲ πρώτην μὲν ἐνέγραψε τοῖς ὅρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων, ἔπειτα ὤμνυεν οὐκ Ἀντιγόνῳ μόνον εὐνοήσειν οὐδ' ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἕξειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ὧν δικαιοτέρων φανέντων, οἱ Μακεδόνες ταῦτα ὀμόσαντες τὸν Εὐμένη τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέστειλλον, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῷ τῷ Εὐμένει τὸν ὅρκον. Ἐν τούτῳ δ' Εὐμένης ὅσους εἶχεν ἐν Νώροις τῶν Καππαδοκῶν ὁμήρους ἀπέδιδου λαμβάνων ἵππους καὶ ὑποζύγια καὶ σκηνὰς παρὰ τῶν κομιζομένων καὶ συνῆγε τῶν στρατιωτῶν ὅσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φα-

χώραν, ἅστε περὶ αὐτὸν ἱππεῖς
ντας γενέσθαι· μεθ' ὧν ἐξελάσας
ὸν Ἀντίγονον. Οὐ γὰρ μόνον ἐκεῖ-
ὐθις περιτειχίσαντας, ἀλλὰ καὶ
ντέγραψε δεξαμένοις τοῦ ὅρκου
ὑμένει γράμματα κομίζεται παρὰ
ιγόνου δεδοικότων αὔξησιν, Ὀλυμ-
ἐλθόντα τὸ Ἀλεξάνδρου παιδίον
ς ἐπιβουλευόμενον, Πολυπέρχον-
ασιλέως κελευόντων Ἀντιγόνῳ πο-
ἵᾳ δυνάμεως ἄρχοντα καὶ τῶν ἐν
κκόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν εἰς τὴν
εἰς δὲ τὸν πόλεμον ὁπόσοις βού-
τούτων καὶ Ἀντιγένει καὶ Τευτά-
ἡγουμένοις ἐγεγράφεισαν. Ἐπεὶ
ράμματα τῷ μὲν λόγῳ φιλανθρώ-
φθόνου δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφαί-
ταξιοῦντες ἐκείνῳ, τὸν μὲν φθόνον
χρήματα μὴ λαβεῖν ὡς οὐδὲν δεό-
καὶ φιλαρχίαις αὐτῶν μήθ' ἡγεῖ-
ται βουλομένων, ἐπῆγε δεισιδαιμε-
ν αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανῆναι
σκευασμένην βασιλικῶς καὶ θρόνον
ν, ὡς ἐνταῦθα συνεδρεύονσιν αὐ-
ὸς παρέσται καὶ συνεφάψεται βου-
ἰρχομένοις ἀπ' αὐτοῦ. Ταῦτα ὁρᾶ-
τὸν Τεύταμον, οὔτ' ἐκείνων βαδί-
τὸν οὔτε αὐτὸς ἀξιῶν ἐπὶ θύραις
ἐντες οὕτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ
σφημισμένον ἐκεῖ συνεπορεύοντο
γίστων. Ἐπεὶ δὲ προϊοῦσιν αὐ-
Τευκέστας μετὰ τῶν ἄλλων σατρα-
ὶ συνεμίξαντο τὰς δυνάμεις, πλή-
ίστητι παρασκευῆς ἐπέῤῥωσαν τοὺς
γωγοι ταῖς ἐξουσίαις καὶ μαλακοὶ
ιτὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν καὶ

φρονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρβαρικαῖς ἀλαζονείαις ἐπὶ ταὐτὸ συνενεγκάμενοι πρὸς μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως καὶ καταχορηγοῦντες εἰς δεῖπνα καὶ θυσίας ὀλίγου χρόνου τὸ στρατόπεδον ἀσωτίας πανηγυριζούσης καταγώγιον ἐποίησαν καὶ δημαγωγούμενον ἐπὶ αἱρέσει στρατηγῶν ὄχλον, ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. Αἰσθόμενος δ' ὁ Εὐμένης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ φοβουμένους καὶ παραφυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο κειρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι καὶ συνεδανείσατο τάλαντα πολλὰ παρὰ τῶν μάλιστα μισούντων αὐτὸν, ἵνα καὶ πιστεύωσι καὶ ἀπέχωνται περὶ τῶν δανείων ἀγωνιῶντες· ὥστε συνέβη τὸν ἀλλότριον πλοῦτον αὐτῷ φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ σωτηρίᾳ διδόντων μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφάλειαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἀδείας μὲν οὔσης ἐφθείροντο πρὸς τοὺς διδόντας καὶ τὰς ἐκείνων θύρας ἐθεράπευον δορυφορουμένων καὶ στρατηγιώντων· ἐπεὶ δ' Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατοπέδευσε μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ τὰ πρᾶγματα φωνὴν ἀφιέντα τὸν ἀληθινὸν ἐκάλει στρατηγὸν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ Εὐμένει προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τρυφῇ μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκε καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν σιωπῇ τὴν δοθεῖσαν φυλάττοντα τάξιν. Καὶ γάρ τοι περὶ τὸν Πασιτίγριν ποταμὸν ἐπιχειρήσαντα διαβαίνειν τὸν Ἀντίγονον οἱ μὲν ἄλλοι παραφυλάττοντες οὐδ' ᾔσθοντο, μόνος δ' Εὐμένης ὑπέστη καὶ συνάψας μάχην πολλοὺς μὲν κατέβαλε καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ῥεῖθρον, ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. Μάλιστα δ' οἱ Μακεδόνες περὶ τὴν συμβᾶσαν ἀῤῥωστίαν αὐτῷ καταφανεῖς ἐγένοντο τοὺς μὲν ἄλλους ἑστιᾷν λαμπρῶς καὶ πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἡγούμενοι μόνον ἐκεῖνον. Ὁ μὲν γὰρ Πευκέστας ἐν τῇ Περσικῇ λαμπρῶς αὐτοὺς ἑστιάσας καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς ἱερεῖον εἰς θυσίαν ἤλπιζεν εἶναι μέγιστος· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους βαδιζόντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης ἐκ νόσου τινὸς ἐπισφαλοῦς ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρυπνίας, μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἄφνω

τες ἐξεφάνησαν οἱ πολέμιοι κατα-
Ὡς οὖν αἵ τε τῶν χρυσῶν ὅπλων
λαμψαν ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγή-
ων καὶ τῶν θηρίων τοὺς πύργους
ἶδον, ὅσπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς
ιαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν ἐβόων
οὐ γὰρ ἂν προελθεῖν ἐκείνου μὴ
τλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες ἀλλή-
ιαι τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν καὶ
εσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς τοὺς
Εὐμένης ἦκε πρὸς αὐτοὺς δρόμῳ
νας καὶ τοῦ φορείου τὰς ἑκατέρω-
προὔτεινε τὴν δεξιὰν γεγηθώς· οἱ
σάμενοι Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ τάς
αῖς σαρίσσαις ἐπιδουπήσαντες ἠλά-
ς πολεμίους, ὡς τοῦ ἡγεμόνος αὐ-

ταρὰ τῶν ἁλισκομένων ἀκούων τὸν
εσθαι κακῶς διακείμενον οὐ μέγα
ὺς ἄλλους ἐκείνου νοσοῦντος· διὸ
χην προσῆγεν. Ὡς δὲ τῶν πολεμίων
ταρελάσας κατεῖδε τὸ σχῆμα καὶ τὴν
πέστη πλείω χρόνον· εἶτ' ὤφθη τὸ
τέρως ἐπὶ θάτερον διαφερόμενον.
ε, ὥσπερ εἰώθει, μέγα καὶ πρὸς
ὅτ' ἦν τὸ φορεῖον, ὡς ἔοικε, τὸ ἀν-
εὐθὺς ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὀπίσω
. Οἱ δὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντες αὖ-
τοῖς ἡγεμόσιν ἐντρυφῶντες σχεδὸν
ενείμαντο τὴν Γαβηνῶν, ὥστε τοὺς
τοσκηνοῦν ὁμοῦ τι χιλίους σταδίους.
ὥρμησεν ἐξαίφνης ἐπ' αὐτοὺς ὑπο-
ιαὶ ἄνυδρον, σύντομον δὲ καὶ βρα-
αρμένοις ἐπιπέσοι περὶ τὰ χειμάδια,
πλῆθος ῥᾳδίως εἰς ταὐτὸ τοῖς στρα-
ἰς γῆν ἀοίκητον αὐτῷ πνεύματά τε
διελυμαίνετο τὴν πορείαν ἐνοχλου-

μένου τοῦ στρατεύματος. Ἦν οὖν ἀναγκαία βοήθεια τηλ
πολλὰ καίειν· ὅθεν οὐκ ἔλαθε τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ τῶν
βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀοίκητον ὄρη νεμόμενα
θαυμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος ἔπεμψαν ἱππασίους
καμήλοις ἀγγέλους πρὸς Πευκέστην. Ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, αὐ-
τός τε παντάπασιν ἔκφρων ὑπὸ δέους γενόμενος καὶ τοὺς
ἄλλους ὁρῶν ὁμοίως ἔχοντας ὥρμητο φεύγειν ἀναστήσας
τοὺς καθ' ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μάλιστα τῶν στρατιωτῶν. Εὐ-
μένης δὲ τὴν ταραχὴν ἀφῄρει καὶ τὸν φόβον ὑπισχνούμενος
ἐπιστήσειν τῶν πολεμίων τὸ τάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέ-
ραις ἢ προσδοκῶνται παραγενέσθαι. Πεισθέντων δ' αὐτῷ
ἅμα μὲν ἀγγέλους περιέπεμπε τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμα-
δίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων, ἅμα
δ' αὐτὸς ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων καὶ τι-
νων ἐξ ἀπόπτου καταφανῆ τοῖς ὀδεύουσι τὴν ἔρημον πυρ-
βαλόμενος καὶ διαμετρήσας ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ καίειν ἐν ἴσοις
στήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες. Γενομένου δὲ τού-
του καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγονον ἐκ τῆς ὀρεινῆς κατα-
φανέντων, ἄχος ἴσχε καὶ δυσθυμία τὸν Ἀντίγονον οἷον
νον ἠσθημένους ἔκπαλαι τοὺς πολεμίους ἀπαντᾶν. Ἰὼν δὲ
μὴ κατάκοπος καὶ τετρυμένος ἐκ πορείας ἀναγκάζηται μά-
σθαι πρὸς ἀνθρώπους ἑτοίμους καὶ καλῶς κεχειμακότας·
προέμενος τὴν σύντομον ἦγε διὰ κωμῶν καὶ πόλεων καθ' ἡ-
χίαν ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. Μηδενὸς δ' ἐμποδὼν ὄν-
τος, ὥσπερ εἰῶθεν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ χω-
ριχώρων λεγόντων στράτευμα μηδὲν ὤφθαι, πυρῶν δὲ πε-
καυμένων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ᾤσθετο κατεστρατη-
μένος ὑπ' Εὐμένους καὶ βαρέως φέρων προσῆγεν ὡς φανη-
μάχῃ κριθησόμενος.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως περὶ τὸν Εὐμένη
πλεῖστον ἠθροισμένον ἐθαύμαζε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ καὶ μό-
νον ἐκέλευεν ἄρχειν· ἐφ' ᾧ λυπούμενοι καὶ φθονοῦντες
τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ Τεύταμος, ἐ-
βούλευον αὐτῷ καὶ τοὺς πλείστους τῶν τε σατραπῶν
τῶν στρατηγῶν συναγαγόντες ἐβουλεύοντο, πότε χρὴ
πῶς τὸν Εὐμένη διαφθεῖραι. Συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀπο
σασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ, μετὰ δὲ τὴν μάχην τὸ

ὁ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος
κ τῷ Εὐμένει τὰ δεδογμένα, δι' εὔνοιαν
ριν, εὐλαβούμενοι δὲ, μὴ τῶν χρημάτων
τῷ στερηθῶσιν. Εὐμένης δὲ τούτους μὲν
ν σκηνὴν ἀπελθὼν καὶ πρὸς τοὺς φίλους
ηγόρει θηρίων ἀναστρέφοιτο, διαθήκας
ιματεῖα κατέσχισε καὶ διέφθειρεν οὐ βου-
ντήσαντος ἐκ τῶν ἀποῤῥήτων αἰτίας καὶ
ἷς γράψασι γενέσθαι. Ταῦτα διοικησάμε-
ν νίκην παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις ἢ φυγὼν
ισνίας ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. Οὐδὲν
ίλων παρόντων, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ
τὰς τύχας οὔσῃ κινήσας αὐτὸν ἐξέταττε
μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορ-
φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐτὸς
ἀῤῥεῖν, ὡς οὐ δεξομένων τῶν πολεμίων.
τρεσβύτατοι τῶν περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέ-
άθληται πολέμων ἀήττητοι καὶ ἀπτῶτες
πολλοὶ μὲν ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονότες,
ἐξηκονταετοῦς. Διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν
ἑβόων· „Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἁμαρτάνετε,
“ καὶ μετ' ὀργῆς ἐμπεσόντες ὅλην ὁμοῦ
τρίψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτούς, τῶν
ρσὶ διαφθαρέντων. Ταύτῃ μὲν οὖν ὁ Ἀν-
τὰ κράτος, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐπεκράτει,
ντάπασιν ἐκλελυμένως καὶ ἀγεννῶς ἀγω-
ἀποσκευὴν ἔλαβε πᾶσαν αὐτῷ τε νήφοντι
τὰ δεινὰ καὶ τοῦ τόπου συνεργοῦντος.
πεδίον, οὔτε βαθύτερον οὔτ' ἀπόκροτον
θινώδες καὶ μεστὸν ἁλμυρίδος αὐχμηρᾶς,
τπων, τοσούτων δ' ἀνθρώπων ξαινομένη
τῆς μάχης καιρὸν ἐξήνθει κόνιν ὥσπερ
αἴνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαθο-
διον λαθὼν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀποσκευῆς
άτησεν.
μένης δὲ τῆς μάχης εὐθὺς οἱ περὶ τὸν
ύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγόνου δὲ

[illegible] ἐγχειρίσιον αὐτοῦ καὶ τῇ [illegible]
ῖρας ἀποστρέψαντες ἔδησαν. Ἐπεὶ δ' ὑπ' Ἀντιγόνου
ωρ ἐπέμφθη παραληψόμενος αὐτὸν, ἐδεῖτο λόγου τυχεῖν
ος [illegible] τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δεησιν ἢ παραιτ[illegible]
περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων διαλεξόμενος. [illegible]
δὲ σιωπῆς ἐν ὑψηλῷ τινι καταστὰς καὶ τὰς χεῖρας δεδε-
τροτείνος „Ποῖον" εἶπεν „ὦ κάκιστοι Μακεδόνων, τρ[illegible]
Ἀντίγονος ἐθελήσας ἀνέστησε καθ' ὑμῶν, οἷον [illegible]
ὑτῶν ἀνίστατε τὸν στρατηγὸν αἰχμάλωτον ἐκδιδόντες;
ρα δεινὸν ἦν κρατοῦντας ὑμᾶς ἧτταν ἐξομολογεῖσθαι
ἀποσκευὴς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ ἐν τοῖς ὅπλοις
τεῖν ὄντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα πέμπετε λύτρον
σκευῆς: Ἐγὼ μὲν οὖν ἀήττητος ἄγομαι νικῶν τ[illegible]
υς, ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπολλύμενος· ὑμεῖς δὲ, [illegible]
ρατίου καὶ θεῶν ὁρκίων, ἐνταῦθά με δι' αὐτῶν κτε[illegible]
Πάντως κἀκεῖ κτεινόμενος ὑμέτερον ἔργον εἰμί. [illegible]
οὐδὲν Ἀντίγονος· νεκροῦ γὰρ Εὐμένους δεῖται [illegible]
ος. Εἰ δὲ φείδεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν [illegible]
λυθεῖσα πράξαι τὸ ἔργον. Εἰ δ' οὐ πιστεύετε [illegible]
ποῤῥίψατε τοῖς θηρίοις δεδεμένον. Καὶ ταῦτα [illegible]
ὑμᾶς ἀφίημι τῆς ἐπ' ἐμοὶ δίκης ὡς ἄνδρας ὁσιωτάτους
ιοτάτους περὶ τὸν αὐτῶν στρατηγὸν γενομένους."

ὃν ἤδη τρίτην νύκτα τοῖς πολεμίοις συγ-
: δ' ἦγον αὐτὸν ἐπιταχύνοντες. Ἀντίγο-
χλον (ἀπελείφθη γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ στρα-
κρατιστεύοντας ἐλέφαντας ἐξέπεμψε καὶ
ὡς Μήδους καὶ Παρθυαίους διακρουσο-
Εἶτ' αὐτὸς μὲν ἰδεῖν οὐχ ὑπέμεινε τὸν
ογεγενημένην φιλίαν καὶ συνήθειαν, πυν-
παρειληφότων τὸ σῶμα, πῶς φυλάξου-
ν „ὡς ἐλέφαντα ἢ ὡς λέοντα." Μετὰ
ις γενόμενος τῶν τε δεσμῶν τοὺς βαρεῖς
καὶ παῖδα παραδέξασθαι τῶν συνήθων,
αὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ βουλομένῳ συν-
ίζειν τὰ ἐπιτήδεια. Βουλευόμενος δὲ περὶ
ρας προσήγετο καὶ λόγους καὶ ὑποσχέσεις
ητὸς καὶ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ φιλοτιμου-
σῶσαι, τῶν ἄλλων ὁμοῦ τι πάντων ἐνι-
όντων ἀναιρεῖν. Λέγεται δὲ τὸν Εὐμένη
ιὸν Ὀνομάρχου πυθέσθαι, τί δήποτ'
ἄνδρα καὶ πολέμιον λαβὼν ὑποχείριον
χέως οὔτ' εὐγενῶς ἀφίησι· τοῦ δ' Ὀνο-
εἰπόντος, ὡς οὐ νῦν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μάχης
ἔχειν εὐθαρσῶς, „Ναὶ μὰ τὸν Δία" φά-
καὶ τότ' εἶχον· ἐρῶ δὲ τοὺς εἰς χεῖρας
ενὶ κρείττονι προστυχὼν οἶδα." Καὶ τὸν
ῦν ἐπεὶ νῦν" φάναι „τὸν κρείττονα σῦ-
ένεις τὸν ἐκείνου καιρόν;"
ν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμένη κτεί-
τοῦ τὴν τροφὴν ἀφελεῖν. Καὶ ὑύο μὲν
τος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν·
γῆς γενομένης εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον
τόν. Τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδοὺς
ψε καῦσαι καὶ τὰ λείψανα συνθέντας εἰς
ομίζειν ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ
δ' ἀποθανόντος Εὐμένους οὐκ ἐπ' ἄλλῳ
ἐποιήσατο τῶν προδόντων αὐτὸν ἡγεμό-
ὂν τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος

προβαλόμενος ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις τοὺς ἀργυράσπιδας παρέδωκε Σιβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν πάντα τρόπον ἐκτρῖψαι καὶ καταφθεῖραι πελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπεισι μηδ' ὄψεται τὴν Ἑλληνικὴν Θάλατταν.

'IO SERTORII CVM VMENE.

Εὐμένους καὶ Σερτωρίου μνήμης ἄξια
τῇ συγκρίσει κοινὸν μὲν ἀμφοτέροις
ἀλλοδαποὺς καὶ φυγάδας ὄντας ἐθνῶν
τρατευμάτων μαχίμων τε καὶ μεγάλων
; διατελεῖν· ἴδιον δὲ Σερτωρίῳ μὲν τὸ
ιμάχων δεδομένην ἔχειν διὰ τὸ ἀξίωμα
δὲ τὸ πολλῶν διαφερομένων περὶ τῆς
ν ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν τὸ πρω-
εσθαι βουλόμενοι δικαίως εἵποντο, τῷ
οι πρὸς τὸ συμφέρον ὑπήκουον. Καὶ
: Λυσιτανῶν Ῥωμαῖος, ὁ δὲ Χερρόνη-
ῆχεν· ὧν οἱ μὲν ἔκπαλαι Ῥωμαίοις
ὅτε πάντας ἀνθρώπους ἐδουλοῦντο.
ἀπὸ βουλῆς καὶ στρατηγίας θαυμα-
διὰ τὴν γραμματείαν καταφρονούμε-
ωῆλθεν. Οὐ μόνον τοίνυν ἐλάττοσι
ρμαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζοσι πρὸς τὴν
λύμασιν Εὐμένης· καὶ γὰρ ἄντικρυς
ι κρύφα τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἶχε πολ-
ἑτέρῳ φανερῶς μὲν οὐδείς, λάθρα δὲ
ν συμμάχων ἐκανέστησαν. Διὸ τῷ μὲν
ύειν τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τῷ δ' ἐκ
ὑπὸ τῶν φθονούντων.
ιτὰ τὴν στρατηγίαν ἐφάμιλλα καὶ παρ-
τρόπῳ φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐμένης
ας δὲ καὶ πραότητος οἰκεῖος ὁ Σερτώ-
φαλῶς καὶ μετὰ τιμῆς βιοῦν ἔξὸν ἐκ-

κρχῃ, τῳ ο ακουσίως ἄρχειν διὰ τὸ πολεμεῖσθαι. Φιλο-
μος μὲν οὖν ὁ τῆς ἀσφαλείας τὴν πλεονεξίαν προτιμῶν,
μικὸς δὲ ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλ[illegible]
ἀποθανεῖν γε συνέβη τῷ μὲν οὐ προαισθομένῳ, [illegible]
δεχομένῳ τὴν τελευτήν· ὧν τὸ μὲν ἐπιεικείας, φ[illegible]
ι πιστεύειν, τὸ δ' ἀσθενείας, βουλόμενος γὰρ φυγεῖν συν-
θη. Καὶ τοῦ μὲν οὐ κατῄσχυνε τὸν βίον ὁ θάνατος [illegible]
ος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἃ τῶν πολεμίων αὐτὸν [illegible]
σεν· ὁ δὲ, φεύγειν μὲν πρὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεὶς [illegible]
ὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουληθεὶς, οὔτ' ἐφυλάξατο κ[illegible]
λευτὴν οὔθ' ὑπέμεινεν, ἀλλὰ προσλιπαρῶν καὶ δε[illegible]
ὁματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον [illegible]
αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.
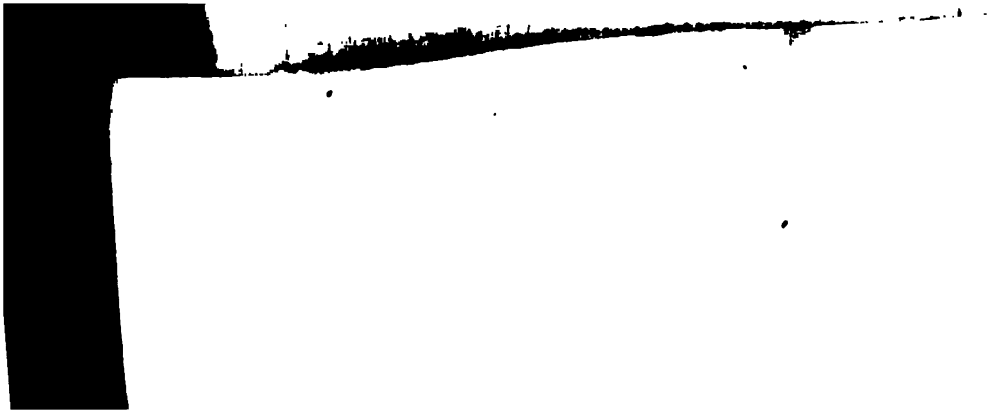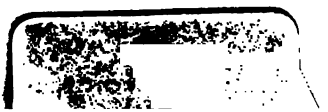
BIBLIOTHECA BODLEIANA